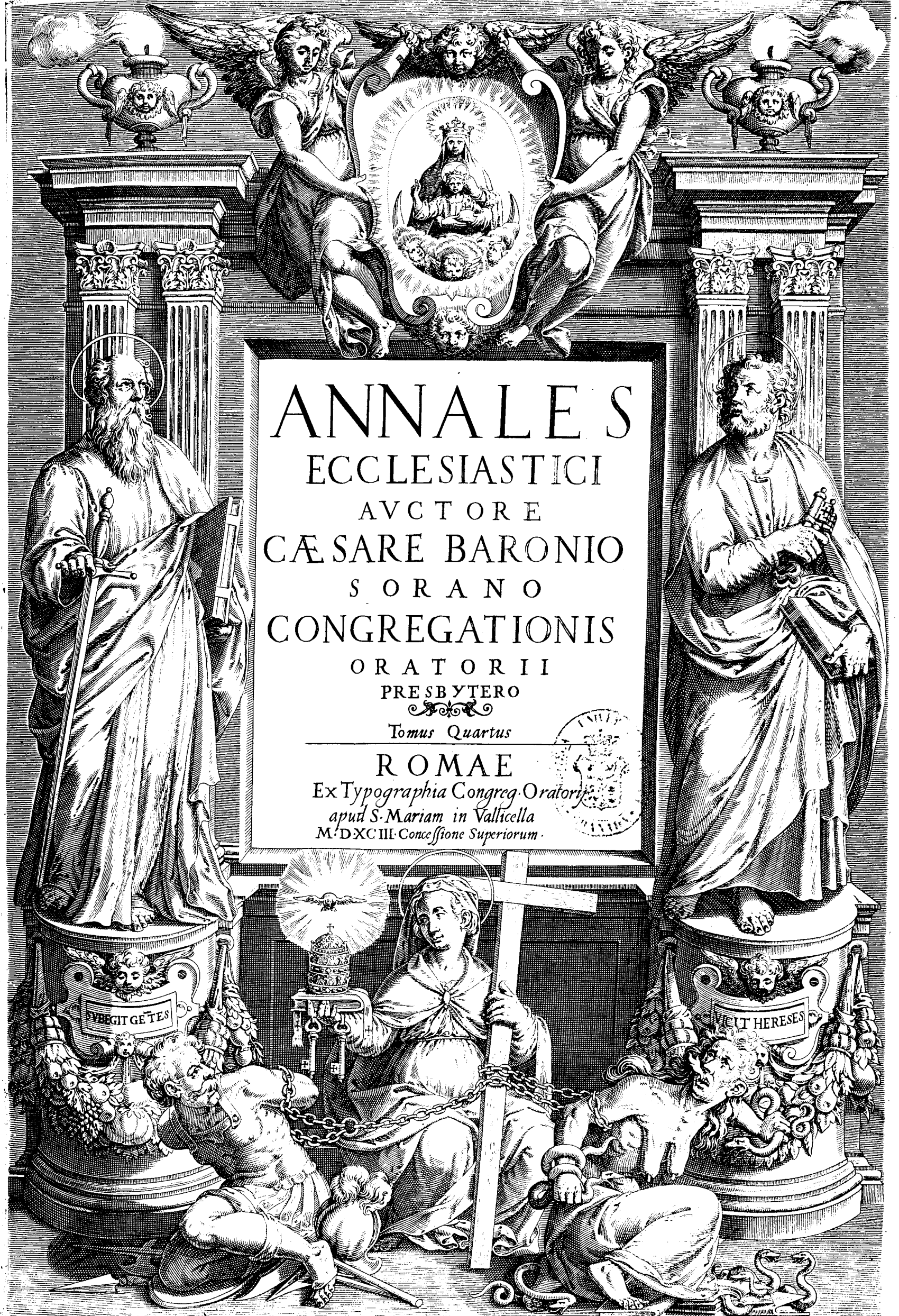

i 16904412

R-11802

ANNALES
 ECCLESIASTICI
 AVCTORE
 CÆSARE BARONIO
 SORANO
 CONGREGATIONIS
 ORATORII
 PRESBYTERO

Tomus Quartus
 ROMÆ
 Ex Typographia Congreg. Oratorij
 apud S. Mariam in Vallicella
 M. D. X. C. III. Concessione Superiorum.

SVBEGIT GETES

SVBIT HERESSES

IN PETRA EXALTAVIT ME. ET NVNC EXALTAVIT CAPVT MEVM SVPER INIMICOS MEOS

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO PATRI

ET D. N. CLEMENTI VIII.
PONTIFICI MAXIMO

*CAESAR BARONVS CONGREGATIONIS
Oratorij presbyter sempiternam felicitatem.*

DIVINO plane nutu factum esse videtur, Beatissime Pater, vt qui tempore Sixti Quinti sanctæ memoriæ Pontificis Maximi Annales nostri in lucem prodire cœperunt, eorundem tomus quartus, quarto tibi eiusdem in sede Pontificia successorii iure debitus persoluatur; & quidem auspicijs felicissimis, afferens secum sua tractatione quatuor illos Orientalis Ecclesiæ vertices, sanctissimos Episcopos atque Doctores, Magnum Athanasium, Basilium itidem Magnum, Gregorium Theologum summum, & Ioannem eloquentia maximum cognomento Chrysostrum; cumq. ijs adducens quatuor Occidentalis Ecclesiæ culmina, fidei columnas, luminaria magna, Orbis miracula, Hilarium,

Hieronimum, Ambrosium, & Augustinum; tan-
torum Patrum corona cingens thronum tuum,
ipsis quoque Angelis venerandum. Præclaris igitur
hiscæ comitibus animosior offert sese sacro conspe-
ctui tuo quartus hic mihi genitus partus, tibi vero
Genes. 27. primogenitus, expetens vti primogenitus a te bene-
Genes. 49. dici, necnon quarto loco nato filio impertitam a Ia-
cob benedictionem accipere; sed, nimirum vtilius,
tua Sanctitas ad declinandam inuidiam, duas hæc
benedictiones vna illa compensabit, qua cælestia
eademq. perennia tribuuntur: Hanc vt consequi
merear, oro cupioque iidem apud te existant tan-
ti proceres intercessores; quos ista tua erga me be-
neficentia tibi concilians, alijsque demerens offi-
cij, magna ab eis exigere poteris beneficia; ha-
biturus eos tibi iugiter assistentes in rebus difficil-
limis consultores, consolatores in aduersis, in ad-
uersarios propugnatores, & adiutores in pastorali
onere sustinendo; tantoque vallatus agmine bea-
torum, omnia bene cœpta felicioribus successi-
bus prosequaris, vt Ecclesiæ gaudium impleatur:
Quæ quidem post innumerabiles clades, postq.
tot Romanorum Pontificum breui temporis spatio
funera, ad electionem tuam diuinitus inspiratam re-
spirans tandem, lugubria vestimenta deposuit, ac-
Isai. 61. cipiens a Domino, secundum diuinum oraculum,
oleum gaudij pro luctu, pro cinere coronam, &
pro spiritu mæroris pallium laudis; ad spem quoque
maiores erecta, vt in te quod sequitur impleatur;

ni-

nimirum, deserta a sæculo ædifices, ruinas antiquas
erigas, & dissipatas ciuitates instaures, ipsas nempe
Ecclesias ad fidem restituas iam ab impietate pro-
stratas. Maiore vero perfunditur gaudio, cum tan-
tæ erigendæ molis iacta iam videat fundamenta, &
optata diu surgere mœnia a terra, erigiq. super ba-
ses suas ingentes columnas, dum ad summos hono-
res optimos quosque prouehis. Accedit ad lætitiæ
cumulum, quòd aspiciat diu extorrem restitui Ec-
clesiasticam disciplinã, vigilare morum censuram,
reuiuiscere sui obseruantia leges, sacrosq. canones
pristino nitore florescere, cohiberi improborũ au-
daciam, postliminio reuocari exulem probitatem,
sacrarumq. rerum scientiam excoli vehementius.

Ingens plane se hic aperiret curriculum oratio-
ni meæ, si vellem eam per amplissimum campum
virtutum tuarum laxatis quasi habenis immittere:
sed illas vt contraham, facit perpetua atque admira-
bilis modestia tua, qua soles laudes existimare iacu-
la, & hostes credere laudatores. Sed quando hoc
mihi nulla ratione conceditur; reliquum est, vt (se-
cundum illud Apostoli: Siue excedimus, Deo: si- *2. Cor. 5.*
ue sobrij sumus, vobis) quoniam cogitur oratio per
tuas laudes transilire ieiuna; eandem concitatam
semel, sinam effuso cursu prorumpere in laudes
Dei, & vberes gratiarum actiones, in quibus nul-
lam timere possit inuidiam, nec suspensionem adu-
lationis incurrere, cum & impellatur religione, at-
que vrgeatur ex debito. Etenim quis impie & in-

grate nimis tot tantaq. Dei dona tibi pro salute omnium attributa duxerit esse obuoluenda silentio & iniqua obliuionis veluti nube obscuranda, ac non potius pro illis Deo optimo maximo omnium bonorum auctori immortales immensasq. gratias & agendas & habendas esse censuerit? cum vel ab ipsis incunabulis sua prouidentia (vt vna Prophetæ sententia cuncta complectar) te circumdlexerit & docuerit, & custodierit vt pupillam oculi sui: parentem illum in primis tribuens, maximum nostri sæculi decus; qui cum sapientia polleret ac rerum scientia, duabus hisce alis te sicut aquila prouocans ad volandum pullum suum, docuit suo ductu ima despiciere, ac sublimia petere quàm celerimo volatu: Sed cito nimis, altius se efferens, & sese in cælestibus abdēs, ab oculis subductus est tuis: verum reliquit tibi, quem sequereris ducem præuium, morum magistrum, virtutum viuum exemplar, Ioannem clarissimæ memoriæ germanum fratrem tuū, magnum illum S. R. E. Cardinalē quauis laude maiorem: qui prouidum agens aurigam creditæ sibi quadrigæ, quatuor fratres summa concordia moderatus, dignos Apostolicæ Sedis dignis obsequijs mancipauit: te vero præcipue propensiore cura atque solertiore industria, veluti præsciis futurorum, ad perfectiorem imaginem probitatis excoluit, ad hoc a Deo tamdiu cæli ciuis agere permisus in terris, donec susceptum opus absolueret: Qui ex hac vita recedens, amplissimi te patrimonij

nij reliquit heredem, sapientiæ scilicet ipsius fidei a Deo commissæ, in te postea plene atque integre transferendæ; quæ indiuidua tibi semper socia iungeretur & comes, confessura tecum in eminentioribus Ecclesiæ tribunalibus, progressura pariter ad remotiores prouincias in Romanæ Ecclesiæ honestissimis functionibus, conciliatura tibi Reges & Principes, ac cuncta denique dextere confectura: qua item duce tandem tu, quasi alter David, fratrum tuorum natu minimus, Maximus Pontifex exorirere: vt merito gratias Deo referens, illud ipse eiusdem Davidis v surpare possis: Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

Cum igitur pro his donis a Deo tibi cōmuni hominum bono concessis diuinæ bonitati ab omnibus sint gratiæ agenda: mihi certe id potissimum incumbit ex munere, quòd in te Clemente Deus optimus maximus summum illum Clementem Petri Apostoli successorem mihi præstitit rediuuium, cum eundem quem refers nomine, præteferas exemplo, insistensq. tanti præcessoris vestigijs, sicut ille ad scribendas res gestas Notarios septem delegit, ita tua sanctitas æque sciens tantam haud negligendam esse prouinciam (quam S. Augustinus expendens, magna fiducia dixit, Christianæ religionis sectandæ esse caput historiam) ad profequendos cœptos Annales Pontificia munificentia opus vrgere non cessas. Quo quidem nomine ma-

Psal. 72.

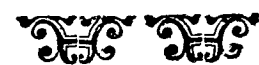
Aug. de vera relig. c. 7.

ximas Deo Patri luminum gratias agere debeo, qui ad lucubrationum mearum lucem, tantam lucernam latentem sub modio super candelabrum constituit, illudq. meis chartis perobscuris admo-
 uit, quo tanto fulgore illustratae splenderent: Ad cuius lumen elucubraturum quartum hunc eorundem Annalium tomum tibi ipsi, ut Christi Vicario, tuis aduolutus pedibus, libens do, dono, dicoq. Tu vero, Summe Sacerdos (quod sacri muneris est) oblatum manipulum ad Deum ele-
 ua, ut consecretur, ut sic in eo reliqua messis benedicatur: Vale Beatissime Pater, teq. in omnibus vijs tuis Dominus feliciter antecedit.

Leuit. 23.

OCTAVIO PARAVICINO
 S. R. E. P R E S B Y T E R O
 CARDINALI AMPLISSIMO

CAESAR BARONIUS FELICITATEM.

RECTE sane atque ordine, Cardinalis amplissime, antiquo iure sancitum est, ut cederet terrae arbor, in qua primum emisit planta radices. Qua ratione ius aliquod tibi quaesitum esse in nostris Annalibus vendicandis, aequo consentio: etenim quos modo vides in arborem excreuisse, olim extitit pusillus furculus in tuo solo plantatus, cum apud te degerem adolescens. Verum cum tempus adsit, ut & tu exigas & ego reddam fructus ex arbore: ecce quartum affero Annalium tomum. In cuius oblatione intelligas velim, vel ex hac parte nihil esse, quod queri possis, eos qui ante cufos acceperunt, tibi esse praelatos: cum diuina lege
 constet, quarti anni arborum fructus esse omnium praestantissimos, dignosq. solos habitos qui Deo darentur, inferrenturq. diuino conspectui: Ut hanc etiam ob causam, cum exhibeam potiora, cunctationem hanc non ingrati animi, sed propensioris studij indicem esse sentias: cum alioqui recorderis te puerum olim decerpisse eorundem tenella manu primitias, dum in candidum illum cupidumq. discendi animum tuum res gestas sanctorum Patrum quotidianis sermonibus instillarem, quas in nostri Oratorij auditorio mira venustate atque lepore, magna audientium voluptate ac plausu consueuisti annis pluribus recitare, admirantibus cunctis in puerili aetate senilem in dicendo maiestatem atque facundiam, iunctamq. cum simplicitate prudentiam. Talibus namque tantisq. primordijs tua meruit pueritia consecrari: cum & non vnus Chironis manus, sed certatim plurium sanctissimorum virorum sedulitas, summa industria, & assidua sollicitudo, longo tempore ad pulcherrimum virtutis exemplar te componere atque efformare studuerint. At cum adoleuit aetas maiore incremento propagata virtutum: optime accidit, ut antequam conijcere posset in te oculos Aegyptia petulans; virgo illa castissima non habens ma-
 culam neque rugam, Dei Ecclesia te suis praeuenerit optatis amplexibus, arctoque amoris nodo deuinxerit, cum sacris ordinibus obligauit; astrinxerit vero tenacius, cum ut primum per aetatem licuit, te sibi adiunxit in sponsum spiritualium foedere nuptiarum: cuius sacri connubij pronubum esse voluit magnum illum Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopum, S. R. E. Cardinalem dignae memoriae, Carolum Borromaeum, Genes. 39.

Cum vero in ea functione tibi ipsi, & ei qui te summo initiauerat sacerdotio, cumulate responderes, & numeris omnibus satisfaceres: quod exiguus palaestrae locus ad experimentum virtutum visa sit vna Alexandrina Ecclesia; Sixtus Quintus sanctae memoriae Pontifex Maximus ad latiore te campum perduxit, & difficiliora certamina praeparauit, cum ad Heluetios Nuntium mi-

fit, comprouincialiumq. Ecclesiarum Apostolicam visitationem adiunxit. Quot autem hic mihi facta, & quanta tui cum laude, quæ a te utroque in munere exierunt, recensenda essent, nisi scirem me epistolam scribere, & non encomium texere? Quid demum? Agentem tamquam Abraham in Montanis, operi instantem, atque laboribus insudantem, ex inopinato quæsiuit te tui cupida diu purpura, non tu illam; ornauit te, quo ipsa tuis virtutibus ornaretur, cum religiosæ memoriæ Gregorius Papa XIV. cooptauit te in sacrum Senatum, allegens in numerum S. R. E. Cardinalium. Talem vero cum te hoc tempore conueniant, inueniantq. Annales nostri, quanta nos putas gestire lætitia? quæ etiam gratior atque iucundior efficitur memoria tristium. Etenim totius vitæ tuæ in hanc usque diem transactæ periodo quamdam mihi imaginem repræsentas Iacob ob pacem voluntarie exulantis, atque tandem ad propria cum coniugibus & liberis magna cum gloria reuertentis; cum te sponte ob tranquillitatem extorrem, duplicis dignitatis splendore conspicuum; Deo reduce, receperimus; in quarum altera Liæ fecunditatem, in altera Rachelis pulchritudinem contemplerur. Hæc cuncta adeo grandia Dei beneficia haud otiose ob oculos ponere, & in mentem tibi reuocare putauimus, scriptisq. nostris omnibus testata relinquere, quo scias plures magnarum rerum tibi exactores imminere, Deum in primis atque homines, addam etiam & te ipsum: etenim nemo abs te importunius exiget, quam existimatio ipsa tua tecum a pueritia parta, in diesque incrementis maioribus aucta, cui non satis sit præstare communia, cum singularia quædam atque adeo mirifica postulet; licet de exactione secura, non quærat de fide tua dubitans fideiussorem. Ceterum quod mearum partium reliquum est, rem paucis absoluam, quod non verbis, sed rebus mihi tecum transigendum sit. Age iure tuo, utque tua vendica tibi mea cuncta: nihil enim iustius contingere poterit, quam si quæ Cæsaris labore parantur, debeantur Octauio augustiora conanti. Vale.

STANISLAI CARNCOVII ARCHIEPISCOPI GNESNENSIS METROPOLITANI REGNI POLONIAE

Epistola ad Auctorem

DE TRANSLATIONE ANNALIVM in linguam Polonam.

ADMODVM REVERENDE IN CHRISTO PATER
nobis carissime & obseruandissime.

OFFICIUM fraternæ charitatis, qua Christiano fidei religionisq. communionem colligamur, hoc a me (licet tibi de facie non sim notus) iure quodam suo postulat, ut tibi commune in Christianam Rempubli-
cã abs te profectum bonum gratuler, Annales nempe Ecclesiasticos nuper abs te editos, gaudiumq. meum non vulgare, quo sum ex hoc laborum tuorum fructu eximie affectus, apud te expromam. Cum enim primum atque alterum eorum Annalium volumen auide perlegissem (fero enim in manus meas peruenerunt) egi tantas, quantas animus meus capere potuit, Deo bonorum omnium auctori gratias, qui in necessarijs Ecclesie suæ prouidit opportuno tempore, tibiq. non modo mentem & voluntatem indidit ad opus arduum, difficile, propeq. immensi laboris, in quo annos, ut scribis, triginta desudasti, suscipiendum, sed etiam vires facultatemq. præstitit ad perficiendum. Tuum vero pectus plenum pietatis & amoris in Deum, plenum omnis doctrinæ ac scientiæ, absens, absentis tamquam presentis, dum libros euoluerem, cupidissime sum exosculatus, atque incredibili tui studio accensus. Natura enim ipsa optima duce, cupide ferimur in eorum amorem, qui insigni una aliqua virtute excellunt: in eorum vero qui pluribus, cupidius: qui autem non modo pleni ipsi sunt caelestibus istis diuinisque dotibus, sed & alios usdem locupletare solent, hos uti vasa diuini Spiritus, eiusq. donorum a Deo electa, omnium maxime suspicimus & veneramur, capimurq. summo & admirabili eorum amore. Iam pridem ego de te multa a nostris hominibus, qui te in nostram gentem suauiter effusum narrabant, mea magna cum voluptate audieram, perspexeramq. emendato Martyrologio tuam pietatem, & studium Dei gloriæ propagandæ, eiusq. Ecclesie ornandæ. Sed
cum

cum *Annalium* volumen primum, ac postea alterum in manus nostras venisset, hac mihi in te tanto illustriora visa sunt, quanto es vastius pelagus non modo ingressus, sed prope emensus. Ac repetenti quidem mihi memoria divina bonitatis consuetudinem, quam in Ecclesia istius militantis regimine ab ipsis eius incunabilis retinet, videntur semper novis morbis nova remedia fuisse subministrata. Ita (ut recentiora, & quae sub aspectum nostrum venerunt, tantum attingam) cum Lutherus haeresis suae virus effundere cepisset, quo maxima Europae pars infecta fuit, quodq. sectas innumeras inter se admodum dissectas peperit: excitatus fuit clarissimus Societatis Iesu ordo, qui cum alijs pro Ecclesia laborantibus, hac pestifera lue mortalium animos liberaret: ex qua cum alij plurimi viri Dei spiritu pleni, omniq. genere scientiae ac doctrinae instructi, tamquam ex equo Troiano prodierunt, tum nuper Robertus Belarminus prodijt, quem tu inexpugnabilem adversus haeresim turrim, editis in lucem disputationibus de fidei nostrae controversiis, extruxisse scribis. Ita cum Centuriatores, sipientis mendacisq. suis, historijs Ecclesiasticis tenebras affudissent: te potissimum elegit Dominus, qui tenebras istas depelleres, lumenq. clarissimum Orbi uniuerso afferres; totumq. Ecclesiasticum aedificium, tectam nimirum, parietes, & fundamenta, atque adeo Hierarchiam ipsam, non modo vallo, muroq. inexpugnabili, historia nimirum veritate, cingeres & munires, sed etiam armatura adversus haereses, dum controversas quaestiones doctissime pertractas & explicas, cumulate instrueres. Ostendisti igitur, uti optimus artifex, augustissimi aedificij, militantis nimirum Ecclesiae origines, pugnas, victorias, trophaea, & incrementa: ostendisti perpetuam & non interruptam Romanorum Pontificum a Petro Apostolorum principe successionem: ostendisti denique summa nostrae fidei firmamenta, utpote traditiones Apostolicas, fidei dogmata, Petri in Ecclesia primatum, S. S. Romanae Ecclesiae maiestatem, Conciliorum auctoritatem, vetustissimumq. sanctorum Patrum de diuinis Scripturis sensum: quibus omnibus Catholica fides magnopere firmatur, omnisq. impietas & haeticorum figmenta ita deficiunt, sicut deficit fumus, & sicut fluit cera a facie ignis, sic illa quoque peribunt & evanescent. Iam si tuae narrationis modum, genusq. dicendi, quo ego magnopere delector, depradicem, principium facilius quam finem inueniam: tuq. ipse fortasse, quamlibet verissima scriberem, assentari me tibi putares. Sed vere tibi a me dictum velim credas, admirari me in hoc immenso opere magnarum variarumq. rerum in te scientiam, multarum linguarum peritiam, historiarum tam sacrarum quam profanarum cognitionem, accuratamq. & exactam antiquitatis inuestigationem, siue ex veterum lectione, siue ex numismatibus,
siue

siue denique ex vetustissimis arcuum triumphalium, columnarum, porticum, templorum, aliarumq. vetustissimarum aedium inscriptionibus: quae omnia ita historiae tuae accommodas, ut manifestum sit, necessarias eas res unicuique fuisse ad texendum tantum opus. Igitur tam magna & ampla talenti tibi crediti lucra atque proventus, bonorumq. omnium studia, qui pro tua incolunitate mecum una Deum optimum maximum precantur, ex animo gratulor. Et ut alia omnia, quae restant, volumina, quaeq. te facturum editurumq. promittis, quam citissime nobis prodas, ad Iesu Christi gloriam ex animo opto, atque abs te maximum in modum peto: operamq. tibi meam & facultates omnes, tanta quanta sunt, ad eam rem polliceor & defero. Et si permittes, curabo, ut in Collegio Patrum Societatis IESV Calisy, nuper a me fundato & erecto, in linguam nostram Annales isti transferantur, ut tu veluti civis Polonus de uniuersa Republica Ecclesiastica optime meritis, nostro nobiscum idiomate loquaris. Data ex Arce nostra Louicien. V. Mensis Augusti, Anno Domini M. D. XCII.

Reu. P. V.

Studiofiss. amicus & frater

Stanislaus Carnouius Dei gratia Archiepiscopus Gnesnen.
Legatus Natus, Regni Poloniae Primas, Primusq. Princeps.

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO D.
STANISLAO CARNOVIO
ARCHIEPISCOPO GNESNENSI, LEGATO NATO,
REGNI POLONIAE PRIMATI,
PRIMOQVE PRINCIPI S.P.

LITTERARVM tuarum ipsa dumtaxat inspe-
ctione, Praesul amplissime, magna admiratione affe-
ctus sum, ubi eas a viro tanto datas ad me novi, nem-
pe ab Archiepiscopo Gnesnense, Legato, Poloniae totius
Primate, primoq. Principe, natalibus praefecturisq.
adeo nobilitato, & quod ceteris praestat, ob res pre-
clare gestas, egregia vita meritis summa gloria insi-
gnito: qui regalis sacerdotij functione, & sacerdotalis principatus ministe-
rio, sacerdotem simul agens & Principem, principem locum in utroque
sis facile consecutus; dum Archiepiscopi sedulam vigilantiam, Legati soli-
citem fidemq. ministerium, Primatis praecipuam diligentiam, ac demique
Principis robur indefessum, inuictumq. animum in omnibus quam absolu-
tissime exhibes: adeo ut perditissimis his deploratisq. temporibus, maxi-
mo Dei beneficio, cum quatuor hisce muneribus factus sis plurimis causa
salutis, de te Propheticum illud occinere iure liceat: *Quadrige tua salua-
tio: itemq. faustis vocibus acclamare: Currus Israel & auriga eius: qui
& una simul quadripertito munere, quatuor munia expleas personarum
Moysis, Aaron, Hur, atque Iosue, sicq. insint quatuor facies vni, dum
quorum personam geris, eorundem quatuor virtutes reddas, officiaq. per-
soluas. Ad hac, inquam, adeo admiranda, ipso primo tuarum literarum
intuitu, immenso fulgore praestricis oculis, pallens obstupui: verum ipsas
perlegens, mox excusso pallore, erubescere coepi, ubi inspexi immensas, quas
mihi laudes aggeras, exaggerasq. dicendi facundia, cum me illis longe im-
parem ac prorsus immeritum esse sentirem. Sed caue, ne exactius cuncta
scrutatus, inuenias (quod est in fabulis) pro virgine cervam, vel si ex diui-
nis Scripturis petatur exemplum, conspicias pellitum pro Davide simula-
crum; suffundarisq. ipse rubore, dum ab illa imagine abhorrere me senseris,
quam sinxeras tibi animo, atque stylo formaueras. Sed est plane, ut hoc
quoque nomine immortales tibi gratias agam; quod probe intelligam, vehe-
mentem amoris vim, quo me prosequeris, haud patientem angustiis arctari
limitibus, redundantia quadam in plures laudationum exitus erupisse, flu-
xisseq.*

xisseq. magno impetu in flumina beneficentiae, cum adeo liberaliter non so-
lum operam tuam spondeas, sed & facultates, tanta quantae sunt, ut ais,
sponte offeras. Verum liceat illud Apostolicum usurpare: *Quero vos, non
vestra. In his enim quae opus sunt, satis abunde suppeditat mihi Romani
Pontificis Clementis munificentia. Ceterum quod ad tuam amplitudinem
spectat: plus quam satis abs te meis rebus consultum erit, si me inter clientes
tuos annumeres; si vero & inter amicos, summum adicies gratiae cumulum,
generoso animo tuo dignum.*

*Quod autem a me exigit, impartiri tibi licentiam, ut Annales nostri in
Polonorum linguam vertantur, ipseq. Polonus effectus, cum Polonis com-
muni idiomate loquar, cum id existimes ad expugnandos haereticos haud le-
uiter profuturum: imitari plane visus es mihi fidei patrem Abraham, qui
ad debellandos quinque Reges, satis sibi putauit armare vernaculos; &
sequi Dauidem, qui regijs neglectis armis, rusticis telis est progressus ad pu-
gnam: quippe qui probe noueris, noua bella Dominum elegisse, in quo qui
est infirmior, ille potentior habeatur. Accurro igitur summa alacritate tan-
to classico excitatus ad bellum, inharens tibi strenuo ac pugnandi perito, ut
armiger Ionathae. Annuat votis Deus, ut tuos labores ac studia, diuina
aspirante potentia, leta victoria consequatur: concedatq. mihi Evangelica
promissione, ut qui lingua locuturus sum noua, serpentes pariter tollam.
Sciant velim Poloni mei, omnia nostra patere ipsis: nec id quidem recens,
sed iam pridem iisdem nostros oppigneratos esse labores, cum olim Romae ia-
ciebantur Polonorum Collegij fundamenta. Sed quod ille plane visus est ad
experientias vires amoris nostri erga Polonos angustus palaestrae locus: ecce
uocati in latum campum, leti progredimur, non paucis tantum, sed uniuersae
provinciae profuturi, sub tanto ductore fortes, licet vires nostras pertenuis
formidemus. Quod vero per viros religiosissimos, eosdemq. eruditos ac
maxime pios, affirmas nostros Annales fore reddendos linguae Polonae: nihil
hoc potuit nunciari gratius atque iucundius. Si enim Doctor Gentium Pau-
lus, aduentu Titi, quo utebatur interprete, magno affectus est gaudio:
quanta ego debeo gestire laetitia, tot simul nactus Apostolicos viros interpre-
tes? Porro huius adeo gratiae petitionis tuas ipsas literas testes, futuras po-
steris perpetuum monumentum, nostri qui sub praelo est quarti Annalium
tomi frontispicio perspicuas cunctis affigendas curabimus, vocalem titulum,
& semper loquentem inscriptionem prae grandibus signatam notis summa
tua erga me beneuolentia. Quin & has nostras eisdem subiiciemus litte-
ras, quae pro foribus eorundem Annalium veluti ianitores excubent, pa-
tentes indices non concessionis solum, sed & mei erga amplitudinem tuam
studij & obseruantiae: quae itidem cunctis ingredientibus notum faciant, &
quae intus sunt, & omnia denique nostra, nostris exposita esse Polonis, ipsi
dicata, ipsorum semper inseruitura commodis: Quibus bene precamur, ac
cupimus acceptam eos a maioribus Catholicam fidem integram illibatamq.
seruare,*

seruare, utpote digito Dei scriptam, cum innumeris ipse eam miraculis confirmari: agnoscantq. pastorem suum, sanctorum Artistorum legitimum successorem, veraq. fidei & paternarum traditionum heredem, earumdemq. acerrimum defensorem: cuius Apostolatus vos ipsi credentes (quos appello) signa estis in Domino, qui ab eo pastoralis studio reuocati estis ad caulas; & cum essetis oues errantes, iam conuersa fuistis ad pastorem & Episcopum animarum uestrarum, quod pro magno miraculo sit posteris commendandum: cum, ut taceam alia multa, in amplissima ciuitate, ubi duos Catholicos vix fuerat reperiri, agre totidem nunc hæreticos numerari contingat: ut hac ex parte sit Magno illi Thaumaturgo Gregorio comparandus, ne temere dicere videar, præferendus: nam ille & plures numero Christianos reperit; diemq. obiens, totidem Gentiles, nempe septemdecim post se reliquit.

At tu ipse, validum Ecclesiæ Catholicæ propugnaculum, vale: tibiq. iam ætate longæuo concedat Deus, ut instar sanctissimi Simeonis, antequam ex hac vita recedas, exoptatam, diuq. expectatam plenam videas redemptionem Israel, uniuersum inquam Polonorum populum fidei Catholicæ restitutum. Roma. prid. Kal. Octobr. M D XCII.

Illustrissimæ ac Reuerendiss. D. V.

Seruus addictissimus Cæsar Baronius.

S I X T V S P A P A V.

DILECTO FILIO CAESARI BARONIO SORANO

PRESBYTERO CONGREGATIONIS ORATORII

N V N C V P A T A E.

DILECTE Fili, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum dilectus filius noster Antonius tr. SS. Ioannis & Pauli presbyter Cardinalis Carafa nuncupatus Bibliothecarius Apostolicus nobis retulerit, a te primum Annalium Ecclesiasticorum volumen editum, aliaq. propediem edenda esse, opus non minus docte quam fideliter a te scriptum, & ad totius antiquitatis Ecclesiasticæ notitiam comparandam valde utile: quibus nimirum non tantum res gestæ exacte per annos singulos recensentur, & quæ de his obortæ sunt controuersæ elucidantur, sed etiam ipsi Apostolicarum traditionum fontes purissimi aperiuntur, atque hæreticorum mendacia confutantur: Nos, qui eruditorum omnium fouere solemus ingenia: cum tuam in primis industriam, & egregiam pro Catholica Ecclesiâ nauatam operam magnopere in Domino commendemus: Cupientes, ut ijdem a te editi, vel edendi Annales Ecclesiastici ad integram rerum veritatem custodiendam seruentur penitus incorrupti, & quam diligentissime fieri potest, typis excudantur: ac demum ne a quoquam seu negligentia, seu malitia, mendis deformari, aut aliter etiam forsân titulo mutato vel forma, mutari, corrumpi, vel deprauari possint: **MOTV PROPRIO** & certa nostra scientia, omnibus, & singulis Christi fidelibus, præsertim librorum Impressoribus, ac Bibliopolis, quouis nomine nuncupatis, tam in Vrbe, & illius districtu, ac statu, & ditione temporali nobis & S. R. E. mediate, vel immediate subiecta, sub quingentorum ducatorum auri Cameræ Apostolicæ eo ipso applicandorum, necnon amissionis librorum atque typorum; quam etiam per totam Italiam, & extra eam vbiuis gentium, & locorum constitutis, sub Excommunicationis maioris latæ sententiæ pœnis eo ipso absque alia declaratione incurrendis; Auctoritate Apostolica, tenore præsentium interdiximus & inhibemus, ne per decem annos a Data præsentium computandos, primum Tomum Annalium a te editum, & alios singulos a te edendos totidem annorum spatio ab vniuscuiusque eorum editione numerando, absque tua licentia imprimere, aliove titulo, vel forma, quouis prætextu mutatos, vel alio quocumque idiomate verfos edere, vel sic editos vendere, seu venales tenere audeant, vel præsumant. **MANDANTES** vniuersis, & singulis venerabilibus fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, & alijs locorum ordinarijs, eorumq. Vicarijs, seu officialibus in spiritualibus, generalibus, ac in dicto nostro statu Ecclesiastico Legatis, Vicelegatis, Gubernatoribus, Potestatibus, & alijs officialibus: vt quando, & quoties per te, vel tuo nomine fuerint requisiti, præmissa contra inobedientes exequantur, & obseruari faciant, inuocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac statutis, & consuetudinibus, iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quóque, indultis, & litteris Apostolicis quibusuis personis quomodolibet concessis, & confirmatis. Quibus omnibus, illorum tenores, ac si ad verbum infererentur præsentibus, pro sufficienter expressis habentes, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, ceterisq. contrarijs quibuscumque. Volumus autem vt præsentium litterarum exemplis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem vbiq. fides habeatur, quæ ipsis præsentibus haberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctum Marcum, sub annulo Piscatoris. Die xxv. Iunij, M D LXXXVII. Pontificatus nostri Anno quarto.

Tho. Thom. Gualteruius.

FRANCISCI BENCII
E SOCIETATE IESV.

AD TOMVM QVARTVM ANNALIVM
ECCLESIASTICORVM R. P. CAESARIS BARONII.

*VIS tibi tam validas, CAESAR doctissime, vires
Sufficit, & tantis cumulat pia pectora donis,
Ut, quoties novus annus init, novus exeat a te
Fructus, et in messem pariter nova gramina crescant?
Vnde tibi tam laetus ager? quis temperat auras,*

*Et tempestivo pluvias discriminat aestu,
Maturis ne forte calor, neu frigora desint
Frugibus, ut primum iacto de semine terra
Spem segetis cupida arripiens sub viscera condit?
Tertius ingenij partus se fuderat anno,
Et saeculo attulerat miranti gaudia: quartum
Surgit opus, quinto affecto: dein ordine sextum
Instat: ut ex uno sint talia pensa quotannis,
Qualia non annis alius queat omnibus, uno
Non valeant anno coniunctis viribus omnes.
Mens adeo secunda boni, facundaq. mentis
Lingua effert arcana suae: mox pagina sollers
Excipit, ut nullo celebrentur sine per orbem.
Non opis humanae hoc, CAESAR: maiore magistro
Res agitur: Deus ipse animos viresq. secundas
Subiicit, affatu Matris: tu namque vocare
Hanc solitus, dubijsq. tuis exposcere rebus:
A qua principium, cui desinis. Ergo age, quando
Iamdudum Annales, quos & labor annuus aequat,
Cum fructu assiduo commendat plurimus usus:
Illam etiam supplex ora, tibi provoget aevum,
Omnia dum possis annorum evolvere saecula.
Ipse sua labor aeternum se sponte propagat:
CAESARIS Annales ut nulla oblitteret aetas,
Dum referent sese voluentia saecula per annos.*

ANNALES ECCLESIASTICI.

Quartus Annalium tomus incipit à Iuliano Apostata Imperatore, perduciturq. vsque ad obitum Theodosij Augusti; continet annos trigintaquatuor.

RURSUS reuocamur ad opus, & absque intermissione laboris, vix edito tertio Annalium tomo, quartum suscipimus inchoandum: rursus, inquam, ad susceptum semel onus subeundum, diuino fultu praesidio, haud tamen inuiti recurrimus, attingentes iam in iisdem conscribendis Annalibus numerum voluminum quaternarium, quo & sacra Euangelica historia ceteris eminentior diuino mysterio consecratur, consignata mirifica illa quatuor animalium visione^a, ex qua alij, qui sacras res gestas conscripturi essent, complura quae discerent, inuenirent. Etenim quod eadem animalia plena^b erant oculis ante & retro, quodq. ibant & reuertebantur in similitudinem fulguris^c coruscantis: symbolicis veluti formulis institui^mur (vt sensus omittamus abstrusiores) oculatam atque in omnibus circumspertam tractationem Ecclesiasticarum rerum esse debere, pluribusque oculis cuncta perspicere, antequam conspicienda aliorum oculis exponatur; atque reciproca discussione veritatis fulgore corusca, fulguris instar, potens sit aduersarias munitiones, Agiomachorum turres penitus demoliri. At talia tantaq. praestare, haud humanarum virium, sed eius solius est facultatis, qui fulgura in pluuiam fecit^d: qui, inquam, facto olim repente de caelo sono^e, dispersitas linguas tamquam ignis pluit super Apostolos; quibus ipsi armati fulminibus disiecerunt cuncta pietati obstantia munimenta, omnia consilia (quod ait Apostolus^f) omnemque altitudinem destruentes extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, verbi Dei pluuiam Ecclesiam irrigarunt. Vt autem tam grandia tamque sublimia consequamur, eminentior illa atque praecelsior, terrae caeloque miranda, Dei mater Maria Virgo sanctissima nobis a Deo precibus impetret: Quae cum pulchra vt Luna, electa vt Sol^g ab Ecclesia praedicetur, iisdemque apud nos signis expressa colatur, ac praetutela & patrocinio operis in superliminari cuiusque tomi pro titulo ponatur impressa: ipsa sic duplici decora fidere, vt duo illa clarissima caeli astra ipso exordio rerum ac temporum^h, quarto primum illuxere diei; quartum hunc nobis Annalium tomum elaborantibus, die noctuq. gemina luce resplendeat; donec vespere & mane, tamquam diei vnus elausa periodo, totum hoc operis quod conamur, sit feliciter consummatum; aggredientibus iam illud nobis a vespere, nempe a tenebris Iuliani, perducentibusque ad sequentis lucis occasum, nimirum ad obitum vsque Theodosij Imperatoris.

PRÆFATIO
AUCTORIS
CVM IMPLO-
RATIONE
NVMINIS.

^a Ezech. 1.
^b Apocal. 4.
^c Ezech. 1.

^d Psal. 134.
^e Act. 2.

^f 2. Cor. 10.

^g Cant. 6.

^h Genes. 1.

I E S V C H R I S T I
A N N V S
361.

L I B E R I I P A P .
A N N V S
10.

I V L I A N I I M P .
A N N V S
1.

T Recentissimum sexagesimum primum Christi annum, Tauro & Florentio Costulibus, Fastis adscriptum, prosequimur potius, quam auspicamur, inchoatum iam Iulianus Solus Imperat.
Annal. Eccl. Tom. 4. A tomo

tomio superiori, productumque ad Constantij obitum, & Iuliani Imperium: cuius anni res gestas, quæ reliquæ sunt, exacto ordine conscribamus. Cum igitur (vt dictum est) Constantius Imperator hoc anno, tertio Nonas Octobris, extremum clausisset diem: Flavius Claudius Iulianus cognomento Apostata, Romanum Imperium, iam antea, viuentem adhuc Constantio, fauore militum tyrannice occupatum, solus atque securus obtinuit: idque in Dacia, vbi cum exercitu morabatur, opperens de Constantij exitu certos nuncios: quos cum accepisset, per Thraciam peruenit Constantinopolim: Vbi (inquit^a Ammianus) exceptus est tertio Iduum Decembrium, verecundis Senatus officijs, & popularium consensibus: stipatusque armatorum & togatorum agminibus, velut acie ducebatur instructa: omnium oculis in eum non modo contuitu destinato, sed cum admiratione magna defixis.] hæc & alia de eius ingressu Constantinopolim Ammianus. Et Zosimus^b: Omnes, inquit, cum faustis acclamationibus excipiebant, ciuem & alumnum appellantes, velut in ea vrbe natum & educatum.] Eadem de patria Iuliani habet Mamertinus Consul in Panegyrico^c: Hæc tibi, inquit, nominis noui, sed antiquissimæ nobilitatis ciuitas est patria, hic primum editus.] sic ipse de Iuliano, quem natum diximus Consulibus Pacatiano & Hilariano, anno a Christo D. trigesimo secundo supra trecentimum, Imperij Constantini vigesimo septimo: qua ratione, eum hoc anno fuisse ætatis annorum vndetriginta, dicere opus est. Qui igitur præ impietatis scelere a Christianis omnibus luctu excipiendus erat, nulla de his in præsentiarum habita ratione, ab eisdem vt conciujs officijs frequentatur, atque cumulatur obsequijs.

At qui, vt vidimus, huius anni primordijs iam acclamatus Imperator, cum in Illyricum vna cum exercitu peruenisset, exuens Christianam religionem, quam in gratiam Constantij simulauerat; impietatem, qua apprime imbutus erat, palam profiteri cœpisset: nactus iam liberam habenam Imperij, nihil antiquius habuit, quam collapsam sub Constantino & eius filio Constantio deorum cultum in priorem statum reponere, ac magis magisque pro viribus illustrare. Id quidem cum Ethnici scriptores, tum nostri testantur. In primis enim Ammianus^d hæc assert: Quamquam, inquit, a rudimentis pueritiæ primis inclinatio erat erga numinum cultum, paulatimque adolescens desiderio Dei^e flagrabat: tamen agitabat quædam ad Deum, vel ad rem pertinētia, quantum fieri poterat occultissime. Vbi vero abolitis quæ verebatur, adesse sibi liberum tempus faciendi quæ vellet aduertit, sui pectoris patefecit arcana, & planis absolutisque decretis aperiri templa, arisque hostias admouere deorum statuit cultum.] hæc Ammianus: eadem Socrates^e: additque ex hoc tempore, cum aperiri iussa sunt templa & sacrificia immolari, cœptos quoque fuisse festos dies vbique ritu Gentium celebrari. Quod enim deorum, vt existimabat, beneficio, assecutum se affirmare soleret Imperium: vt debitas illis rependeret gratias, nihil officij, quo eosdem sibi conciliatos in omnibus redderet, voluit prætermisum: cum præsertim sic illi suum erga ipsum spondissent auxilium (vt ipse testatus est litteris ad Maximum scriptis, superius recitatis) si tamen haud segniter erga numina se gefisset. Quid autem post hæc pro cultu deorum restituendo statuerit, suo loco dicemus.

Rursus vero Imperij Iuliani primordia, summa impietate famosa, a S. Gregorio Nazianzeno ex Ethnicis itidem (vt ipse ait) scriptoribus describuntur. refert enim, ipsum ex abdicatione Christiani cultus Imperium auspicatum esse, cum scilicet sanctum baptismum, quod olim religione Christiana initiatus susceperat, abstergere a se & abolere penitus conatus est. hæc autem narrantur his verbis^f: Vix enim Imperij hereditatem adire cœperat, cum impietatem palam libereque profiteretur, perinde atque hoc nomine erubescens, quod Christianus aliquando fuisset, ac ea de causa Christianis succensens, quibus nominis societate iunctus fuerat. Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quem admodum narrant qui ipsius arcanis gloriantur (proh superi, in quos sermones incurere cogor!) impuro & nefario sanguine lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens: sus videlicet in cœno prouoluta (sicut est in prouerbio) manufque suas profanat, vt nimirum eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo, ipsiusque passionibus & diuinitati communicamus, elueret ac repurgaret.] hæc Gregorius de apostasia illius solemniter facta, cum sanguine victimarum putauit delere potuisse signaculum, quod baptismum sacrum impresserat, & eodem manus illas abluere, quibus sacram Eucharistiam, ori eam admoturus acceperat: moris namque fuisse in Ecclesia olim, vt communicantes manibus sumerent a sacerdote oblatam Eucharistiam, eamque

A ori admoueret suo, superius pluribus dictum est. Porro quot annos Christianam religionem consecutus fuerit, & se addiderit Ethnicismo, ipsemet Iulianus in epistola ad Alexandrinos, quam suo loco descripturi sumus, docet his verbis: Dum Iulianum, inquit, auscultaueritis, qui illa (nempe quæ Christianæ religionis sunt) viginti iam secutus fuit annos: nunc vero deorum ope, duodenarius agitur annus, hanc gradimur viam.] istæc ipse ad eos anno vitimo sui Imperij: vt ex his appareat, iam ante decennium, ipsum a Christiana religione desciuisse, cum tamen ob metum Constantij non nisi secreto numina coleret.

Qui igitur Christianitatis abdicatione palam facta, & sacrorum Gentilium initiatione impius studeat apparere; & illud addidit, vt more maiorum Imperatorum, vna cum Imperio amplissimam Sacerdotij dignitatem, ipsum summum Pontificatum acciperet, non quidem (quod fecerant qui antecesserant Christiani Imperatores) nomine tenus, vt ius tantum illud contingeret omnium præstantissimum: verum vt qui nouus progreditur sacrorum Romanorum Gentilium restitutor, vindex, & propagator, nec quid minimum passus est præteriri veteris obseruantia in re præsertim tanta, quæ omnium potissima haberetur, initiatione videlicet summi Pontificatus. sed quibusnam impuris ac risu dignis ritibus peragi soleret, occinitur a Prudentio, qui cum hæc agerentur, puer ætate erat, vt ipse profitetur his versibus^a:

*Principibus tamen e cunctis non defuit vnus,
Me puero, vt memini, ductor fortissimus armis, &c.]*

Ritus ergo illos profanos, quibus summus Pontifex initiandus fuit Iulianus, ab eodem hunc in modum graphice descriptos, in ignominiam perfidi desertoris, se tauri sanguine ad abstergendum Christi signum proluentis, hic prodimus^b:

*Summus sacerdos nempe sub terram scrobe
Alta in profundum consecrandus mergitur
Mire insulatus, festa vittis tempora
Nexus, corona tum repexus aurea,
Cinctu Gabino sericam fultus togam.
Tabulis superne strata texunt pulpita
Rimosa rari pagmatibus compagibus,
Scindunt subinde, vel terebrant aream,
Crebroque lignum perforant acumine,
Pateat minutis vt frequens hiatus.*

*Huc taurus ingens fronte torua & hispida
Sertis reuinctus, aut per armos floreis,
Aut impeditus cornibus, deducitur:
Nec non & auro frons coruscat hostia,
Setasque fulgor bractealis inficit.*

*Hic vt statuta est immolanda bellua,
Pectus sacrato diuidunt venabulo:
Eructat amplum vulnus vndam sanguinis
Feruētis, inque texta pontis subditi
Fundit vaporum flumen, & late aestuat.*

*Tum per frequentes mille rimarum vias
Illapsus imber tabidum rorem pluit
Defossus intus, quem Sacerdos excipit
Guttas ad omnes turpe subiectans caput,
Et veste & omne putrefactus corpore.*

*Quin os supinat, obuias offert genas,
Supponit aures, labra, nares obijcit,
Oculos & ipsos perluit liquoribus,
Nec iam palato parcat, & linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.*

*Postquam cadaver sanguine egesto rigens
Compage ab illa Flamines retraxerint,
Procedit inde Pontifex visu horridus,*

Annal. Eccl. Tom. 4.

A 2 ostentat

^a Ammian. lib. 22.
IULIANI AD-
VENTVS CON-
STANTINOPO-
LIM.

^b Zosim. lib. 3.

^c Mamertin. in
Panegy. dicto
Iuliano.

DEORVM CVL-
TVM IVLIA-
NVS RESTI-
TVRE CONA-
TVR.

^d Ammian. lib. 22.

^e rei

^e Socrat. lib. 3.
cap. 1.

^f Greg. Nazian.
oratione 1. in
Iulian.
IULIANVS
CHRISTIANI-
TATEM ABDI-
CAT RITV SO-
LEMNI.

^a Prudentius
in Apotheosi.
SUMMO, PON-
TIFICATV IV-
LIANVS IN I-
TIATVR.

^b Prudent. Pe-
risseth. in Rom.
hymno 10.

*Ostentat vatum verticem, barbam grauem,
Vittas madentes, atque amictus ebrios.*

*Hunc inquinatum talibus contagijs
Tabo recentis sordidum piaculi
Omnes saluant, atque adorant eminus,
Vilis quod illum sanguis & bos mortuus
Fœdis latentem sub cauernis lauerint.*

**IULIANVS TVR
PIS SACRIFI-
CVS.** haecenus Prudentius de initiatione summi Pontificis, quam hisce versibus deridendam proposuit. Quonam pacto, quæso, hæc adeo cultui necessaria prætermisisse potuit Iulianus, qui & quæ longe abhorrerent ab Imperatoria dignitate, religionis tamen intuitu summa præstare soleret obseruantia? ut inter cetera de eo Gregorius Nazianzenus^a, summum deridens Sacerdotem, sic narrat: Iam sufflationes, & resufflationes, quas eximius ille vir, doctrinæq. nostræ fugillator vetulis mulierculis per contentionem ostentabat, altaris ignem accendens, quo tandem orationis loco ponemus? Quam vero præclarum, Imperatoris Romani maxillas indecore inflatas cernere, risumq. multum non extraneis tantum, sed ijs etiam, quibus eam rem gratam fore putabat, excitantes? &c.] hæc Gregorius, exempli causa hic recitata ad insinuandam Iuliani in adsciscendo sibi summum Pontificatum exactam obseruantiam.

^a Gregor. Naz.
orat. 2. in Iu-
lian.

^b Eunap. Vi.
Philosoph.

**IULIANVS
CREAT PON-
TIFICES, A C-
CERSIT MA-
GOS.**

Ceterum quamuis summum Sacerdotium Gentiliciæ superstitionis consecutus, tamen quod omnium esset supersticiosissimus, voluit pariter Eleusiniorum sacrorum Pontifex creari: quod ipsi a prædecesore Antistite fuisse prænunciatum, docet Eunapius his verbis^b: Palamque testatus est, illum a sua morte Antistitem fore, tametsi nefas esset Antistitis solium conscendere, quisquis alienigenis dijs deuotus fuerat, & initiatus, ijsq. sacrosanctæ iuraturæ inferuire: aiebat tamen Præsidentem sacrorum futurum, quamuis Athenarum indigena non esset.] hæc Eunapius de Iuliano in Maximo.

Quod autem creatus ipse iam antea esset culturæ deorum Pontifex maximus, minores Pontifices creat, quos in diuersas prouincias mittat, ac primum omnium ex illis vnum in Græciam amandauit. id quidem Eunapius Sardianus testatur his verbis: Post destructam Constantij tyrannidem, dimisit Iulianus Antistitem in Græciam: qui pro Deo illis illuxit; & quæ vellet, pro arbitrio impertijt, addidit regalia dona cum comitatu pro tuendis Græciæ templis, sacrisq.] hæc ipse: subditque creasse in Lydia primarium Pontificem Chrysanthium philosophum Ethnicum magiæ peritissimum, qui vna cum Maximo ab eo vocatus, prohibentibus auspicijs, venire renuit. de quibus hæc idem auctor refert: Mox ut liberum Imperium nactus est, litteris euocauit Maximum, & Chrysanthium, in eandem sententiam conscriptis.] erat hic ille Maximus philosophus atque magus, quo (ut superiori Annalium tomo dictum est) vsus in philosophicis facultatibus præceptore, impietate pariter ab eodem imbutus erat; eo enim quem magis coleret & obseruaret, habuit neminem. Accersit etiam Iulianus & Priscum philosophū. meminit de his idem Eunapius, cum ait inferius: Ambo seorsum accersiti fuerunt, Priscus e Græcia, & Chrysanthius Lydiæ Sardibus. Ita namque pēdebat a Maximi consuetudine diuinus Iulianus, ut ad vtrumque ceu necessarium & amicum scriberet, obsecrans suppliciter perinde ac deos, ut ad se venirent.] hæc ipse. Porro quoniam aduentus Maximi contigit anni sequentis exordio, de eo suo loco agendum erit.

^c Iulianus ad
Hermog. epist.
2.

**IULIANI
AD HERMO-
GENEM E-
PISTOLA.**

^d Iulian. in Mi-
sopog.

Rursus vero, quod spectat ad reliquas a Iuliano res gestas hoc anno: ut primum post Constantij obitum accepit Imperium, ad Hermogenem Præfectum Aegypti sic scripsit^c: Permite mihi iuxta poetas dicere: O me præter spem seruatum! o nuncium præter expectationem allatum, quod euaserim! Non mehercle hydram multorum capitum fratrem meum Constantium (fuit is qualis fuit) sed belluas ipsius comites, quæ oculis vnumquemque petebant, quæq. illum reddebant atrociorē, qui per se non admodum clemens erat, licet multis esse videretur. Verum illi, quandoquidem a vita iam excessit, terra (ut aiunt) sit leuis. Istos autem iniuste pati quicquam nolim; scit Iuppiter: Sed quia accusatores nati sunt multos, in Curiam aduola: videre enim te mediufidius cupio. et nunc, cum te saluum esse, libentissime audierim, venire te iubeo.] hæcenus ad Hermogenem Præfectum Iulianus: ex quibus plane detegitur, insensissimō animo ipsum fuisse tum in Constantium, tum item aduersus Constantij aulicos & magistratus; de quibus idem in Antiochenos^d: Vtinam vobis solis ex omnibus Romanis

dent

A dent dii multos Constantios, vel potius amicorum eius rapinas experiri.] qua ratione factum est, ut qui ob impietatem aliàs execrandus videri potuisset, idem Iulianus hæc ex parte etiam Christianis optatissimus videretur. Vnde Mamertinus in gratiarum actione de suo Consulatu hæc habet: Exhaustæ prouinciæ non minus exitalibus, quàm pudendis Præsidentium rapinis, vltro opem Imperatoris exposcerent.]

Magna plane Dei prouidentia factum est, ut tale monstrum prodierit Imperator in vltionem Constantij magistratuum atque domesticorum, qui in gratiam eiusdem Imperatoris fauentes Arianæ hæresi, magnis molestijs Catholicos affecissent; ut inter alios Taurus anni huius Consul ordinarius, qui impietate Consulatum promeruit, dum vocatos ex vniuerso orbe Occidentali Catholice Ecclesiæ Episcopos ad Ariminense Concilium, tyrannice detentos afflixit. Quid autem tum hic, tum collega Florentius; **B** quid in primis Palladius Magister officiorum, & Euagrius Comes, quorum mentio est apud Athanasium; quid Eusebius ille eunuchus Præfectus cubiculi, qui omnium cladum, quæ ab Arianis in Catholicos illatæ sunt, auctor extitit, vel fautor accessit; quidve alij passi sint, Ammianus^a accurate recenset: ac primum de horrifico tribunali ad hoc Chalcedone constituto, his verbis:

Breui deinde Secundo Sallustio Promoto Præfecto Prætorio summam quæstionum agitandarum, ut fido, commisit, Mamertino & Arbetione & Agilone atque Neuieta adiunctis, itidemque Iouino Magistro equitum per Illyricum recens Præfecto. Qui omnes transgressi Chalcedona, præsentibus Iouianorum, Herculanorumque Principibus, & Tribunis, causas vehementius æquo bonoq. spectauerunt, præter paucas, in quibus veritas reos nocentissimos offerebat. Et Palladium primum ex Magistro officiorum in Britannos exterminarunt, suspicione tenus infimulatum quædam in Gallum composuisse apud Constantium, dum sub eodem Cæsare officiorum esset Magister. Deinde Taurum ex Præfecto Prætorio in exilium egere Vercellum: cuius factum apud Iudices iustorum & iniustorum distinctores videri potuit vini plenum: quid enim deliquit, si ortum turbinem veritus, ad tutelam Principis sui confugit? Et Acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium: Consulatu Tauri & Florentij, inducto sub præconibus Tauro.] et paulo post: Iniquitate simili Florentius tunc Magister officiorum Nigriani filius contrusus est in insulam Dalmatiam, Boas. alter enim Florentius ex Præfecto Prætorio Consul etiam tum, rerum mutatione territus subita, cum coniuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem potuit: capitis crimine tamen damnatus est absens. Pari sorte Euagrius **D** Comes rei priuatæ, & Saturninus ex cura Palatij, & Cyrinus ex Notario, portati sunt in exilium.] subdit de morte damnatis, nempe Vrsulo Comite largitionum, Apodemio Agente in rebus, & Paulo cognomento Catena, viuis combustis: ac demum de Arianorum patrono Eusebio Præfecto cubiculi hæc habet:

Eusebium super his, cui erat Constantiani thalami cura commissa, alte spirantem addixere & dirum poenæ letali: quem ab ima sorte ad vsque iubendum Imperatori pene elatum; ideoque intolerabilem humanarum rerum spectatrix Adraestia, aurem (quod dicitur) vellens, monensque ut castigatius viueret, reluctantem præcipitem tamquam e rupe quadam egit excelsa.] hunc tandem finem sortitus est impius erga Deum, & aduersus sanctos Episcopos contumeliosus, cuius in Catholicos, Catholicamq. fidem patrata scelera tertius Annalium tomos continet. Subdit deinde Ammianus: Conuersus **E** post hæc Princeps ad Palatinos homines omnino, qui sunt, quique esse possunt, non ut philosophus veritatis indaganda professor: laudari enim poterat, si saltem moderatos quosdam, licet paucos, retinisset, morumq. probitate compertos. Namque fatendum est, pleramque eorum partem vitiorum omnium seminariū effusus aluisse; ita ut Rempubl. inficerent cupiditatibus prauis, plusque exemplis, quàm peccandi licentia lederent multos. Pactis enim ex his quidam templorum spolijs, & lucra ex omni odorantes occasione, &c.] plura subdit de corruptis horum omnium occasione moribus sub Constantio. hæcque hoc anno ante sequentes Kalendas Ianuarias a Iuliano gesta refert, quo aulici omnes Constantij ab eodem vel capite male mulctari iussi, vel eiectione fuerunt: in quos audiuius atque retulimus superiori tomo querelas sanctorum Episcoporum, potissimum vero Athanasij in eunuchos maxime Palatinos; quibus ne quis suffragator accederet, sancita lege eundem Iulianum vetuisse, idē auctor affirmat. Eadem de nece Eusebij, &

**IULIANVS
IUDICIO SVB-
IICIT MA-
GISTRATVS
CONSTAN-
TII.**

^a Ammian. lib.
22.

**EUSEBII PRÆ-
FECTI CVBI-
CVLI SVB-
PLICIVM, ET
ALIORVM A-
RIANORVM.**

A *Socrates lib. 3. cap. 1.* pulsus eunuchis Socrates tradit^a; additque: Lege fanciuit, vt illis, quibus ab eunuchis facta fuisset iniuria, facultates inique abreptæ redderentur, & ea potissimum, quæ ijdem ex deorum fanis expilatis sibi vendicassent.

B *Iulianus MV. NIFICENTIA ERGA PROVINCIAS.* His quidem rebus gestis, Iulianus animos omnium, etiam Christianorum, sibi deuinxit; quos auaritia & sæuitia magistratuum a Constantio abalienauerant: atque alia pleraque addidit, quibus plurimum conciliauit sibi gratiam subditarum prouinciarum (quod Mamertinus publica oratione laudauit) nimirum cum ciuitates tributis exhaustas, ac pene desertas, moenibusq. orbatas, sua liberalitate crexit, in pristinumque splendorem restituendas curauit, ex arario collata pecunia. Vnde Mamertinus in Panegyrico: Illud vero cuius miraculi est, neminem vllum in tanto rerum paratu sensisse dispendium? in omnia pecuniam ab Imperatore depromi, & quoddam versa vice prouinciis pendere tributum? illinc ad vniuersos fluere diuitias, quo prius vndique confluebant? vt in maxima quæstione sit, a quo accipias, Imperator, qui sic omnibus largiaris. Sed qui vitæ tuæ instituta rationemque cognouerit, facile fontem copiarum huius inueniet. Maximum tibi præbet parsimonia tua, Auguste, veditigal: quicquid enim alij in prodigas cupiditates prodigebant, id omne nunc in vsus publicos reseruetur.] hæc & alia Mamertinus, pluribus recensens immoderatos luxus Constantij, & ministrorum eius, quibus adeo exhauriebantur collata tributa, vt noua essent iugiter inferenda. In eadem quoque sententiam, quid hoc item anno cum tonsore Constantij actum sit, Ammianus narrat^b his verbis:

C *Ammianus lib. 22.* Euenerat iisdem diebus, vt ad sumendum Imperatoris capillum tonsor venire præceptus, introierit quidem ambitiose vestitus. Quo viso, Iulianus obstupuit: Ego, inquit, non Rationalem iussi, sed tonsorem acciri. Interrogatus autem ille, quid haberet ex arte compendij: vicens diurnas, respondit, annonas, totidemque pabula iumentorum, quæ vulgo dicitant capita, & annum compendium graue absque fructuosis petitionibus multis. Vnde motus, omnes huiusmodi, cum cocis, similibusque alijs, eadem accipere pene consuetos, vt parum sibi necessarios, data quo velint eundi potestate, proiecit.] hæc Ammianus: quæ quidem, & alia id genus plura, vt philosophus, ostentabat; eaque plurimum valuerunt, vt qui ob impietatem videri posset intolerandus, etiam diligenter a multis. Nam & Romanæ vrbi hoc anno summa penuria periclitanti, licet longe absens, mira celeritate subuenit. Rem summa laudè dignam Mamertinus sic narrat: Quemlibet alium a subueniendi conatibus grauissima fames, tristissimum Reip. periculum deterruisset: Sed stipendijs prouinciarum, & patrimonij sui fructibus vndique comportatis, vsque ad opulentiam abundantiamq. exurientem iam Urbem referit. Dicit aliquis: Quomodo tam multa, tam breui tempore, & recte? Sed Imperator noster addit ad tempus, quod otio suo detrahit: Nihil somno, nihil epulis, nihil otio tribuit: ipse se naturalium necessariorumq. rerum vsurpatione defraudat, totus commodis publicis vacat.] sic ipse.

E *Episcopi Exvles Relaxari vs. 51.* Sed & magnam inde sibi laudem comparauit apud optimos quosque, quod exulem diu pacem Catholicæ Ecclesiæ restituit ab acerbissima illa tot annis per Arianos persecutione fugatam: nam quicunque fuerant a Constantio Episcopi exilio condemnati, eosdem, abolitis per Iulianum damnationis illorum tabulis, ad suas Ecclesias postliminio redire permisit. hæc enim de his S. Hieronymus testatur, cum ait^c: Periclitabatur nauicula Apostolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebantur, nihil iam supererat spei: Dominus excitatur, imperat tempestat; bestia moritur, tranquillitas redit. Manifestius dicam: omnes Episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui Principis ad Ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Ægyptus excepit.] Ceterum quando hi, qui hoc anno sunt ab exilio relaxati, proprias repetierint Ecclesias, inferius dicaturi sumus. Eadem de Episcoporum exulum restitutione habent Socrates^d, Sozomenus^e, atque Theodoretus^f.

A *Socrat. lib. 3. cap. 4. e Sozom. lib. 5. cap. 2. f Theod. lib. 3. cap. 4.* At non Episcopi tantum, sed & alij religionis causa exules iussi sunt relaxari: nam inter alios Zenonem illustrem medicum, qui factione Georgij Ariani Episcopi Alexandrini solum verterat (erat hic Alexandrinus) datis ad eum litteris, Iulianus in patriam reuocauit: sunt enim huiusmodi: Cum multæ aliæ res testificantur te ad summum medicæ artis gradum peruenisse, eique parem morum ac vitæ temperantiam adiunxisse: tum vero hoc tempore maximum omnium testimonium accessit, quod Alexandriam

A absens vniuersam in te conuertis: tantum tuo discessu aculeum tamquam apis reliquisti; nec sane immerito. præclare enim Homerus:
Vir medicus par est multorum millibus vnus.

B Tu vero non tantum medicus es, verum etiam magister omnibus, qui eius artis studio ducuntur: vt propemodum quod medici sunt populo, hoc ipse sis medicis. Hæc autem causa te liberat exilio, & quidem magnifice. Nam si propter Georgianam factionem Alexandria excessisti, non iure excessisti: iustissime autem reuerti potes. Redi igitur cum honore & dignitate pristina: nobis vero gratia sit apud vtrumque, & quia Zenonem Alexandrinis, & quia Zenoni Alexandriam restitimus.] hæc Iulianus. Ceterum quod Georgium Episcopum Arianum Alexandriæ non solum constat exagitasse Catholicos, sed etiam Gentiles, vt superius est demonstratum Annalium tomo tertio: fuerit ne hic Zeno Christianus, an Ethnicus; vel ille, cuius meminit Suidas, item Alexandrinus patria, qui & Iudaicæ genti suæ nuncium publice remisit; vel quem genere Cyprium, & arte medicum hoc tēpore vixisse tradit Eunapius, haud affirmari posse videtur.

C Verum quod ab eodem Iuliano diximus restitutos esse Catholicos: id quidem ille haud Catholicæ veritatis amore fecisse videtur, sed in odium Constantij, & regionum quorum auctoritate Catholici vexati fuerat, ministrorum. etenim nulla habita ratione exulum Episcoporum, qui nam vera fide præstantes, quive hæretici essent, sed Arianis haud in omnibus assentientes, atque ob eam causam proscripti; ex æquo omnes iussit exilio relaxari. Ita enim impium Actium hæresiarcham eadem pœna iure damnatum, magno honore, datis ad eum litteris, non solum liberauit, sed & in Regiam accersiuit. litteræ autem sunt huiusmodi:

D Iulianus Actio Episcopo.
Ceteris omnibus, qui a Constantio vita defuncto eieci patria fuerant propter amentiam Galilæorum, exilium condonauit. Te autem non solum ea pœna libero, verum etiam memor pristinae cognitionis, atque amicitia nostræ, hortor vt ad nos venias. Vteris autem vehiculo publico vsque ad nostram cohortem, & vno parhippo.] sic ad Actium Iulianus, qui homine impio & ad mala omnia egregie comparato noluit caruisse. Hæc eadem Sozomenus^a, qui & de illis, quæ ab eodem concessa sunt Nouatianis, hisce meminit verbis: Addit his, inquit, Eleusium Episcopum Cyzici, cui simili de causa in mandatis dedit, grauissima multa ei præscripta, vt suis sumptibus, intra bimestre spatium, ecclesiam Nouatianorum, quam imperante Constantio diruerat, denuo ædificaret.] hæc Iulianus, officijs demereri studens sectarum omnium Christianos, impendens illis quæ poscerent beneficia. Porro ædificatæ Nouatianorum ecclesiæ nomen esse inditum, Anastasia, quasi quæ exciderat resurrexisset, alibi idem affirmat^b. Ceterum quantumlibet isti extra Catholicæ fidei septa agerent: tamen quod in his quæ spectant ad Filij Dei diuinitatem in Nicæno Concilio confirmatam, ijdem ea ipsa sentirent, atque Catholici, vt dictum est, Arianos infectos habuere; cuius rei causa ab Eleusio Nicænæ fidei aduersario passi sub Constantio fuerant suæ ipsorum iacturam ecclesiæ.

E Rursum vero, vt hoc ipso Imperij exordio omnes conciliaret sibi Fideles, publica edita sanctione, non tantum qui fuerant in exilium pulsi, vt diximus, reuocauit: Sed (inquit Sozomenus^c) proscriptis lege sua bona restituit: quin etiam populo præcepit, ne quis quemquam Christianorum vel iniuria afficeret, vel contumelia, neve ad immolandum eos inuitos traheret. Qui autem eorum sua sponte ad aras forte accederent; vt hi primum demones, quos Gentiles ἀνομοίτες, id est, depulsores maiorum vocant, placarent, iussit; & expiationibus, quibus ipsi vt solent, purgarentur.] istæc primum ipso in Imperium ingressu statuit Iulianus, veritus (vt creditur) cum illis aperto Marte pugnare, quos sciret multitudine implese Romanum Imperium.

A Insuper, vt hac ex parte etiam videretur præstare Constantio, & Christiani gauderent se in eo inuenisse, quod in illo frustra desiderarant, gessit se inter Christianæ religionis Episcopos conciliatorem, pacisque sequestrem: quos tamen cum vt in vnam eandemq. sententiam conuenirent, frustra tentasset; suo ipsorum omnes, vt quæ velent sentirent, reliquit arbitrio. testatur hoc Ammianus, cum ait^d: Vtque dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum Antistites cum plebe discissa in Palatium intromissos monebat, vt ciuilibus discordijs confopitis, quisque, nullo vetante, religioni suæ seruiret intrepidus. Quod agebat adeo obstinate, vt dissensiones augente licentia;

non

IULIANVS RE-
VOCAT ETIAM
HAERETICOS
EXVLES.a Sozom. lib. 5.
cap. 5. in fine.NOVATIANO-
RVM ECCLE-
SIA REPARA-
TVR.b Sozom. lib. 4.
cap. 18.c Sozom. lib. 5.
cap. 5.IULIANVS LA-
BORAT PRO
PACE ECCLE-
SIAE.d Ammian. lib.
22.

* vnanimantem. non timeret vna minantem * postea plebem, nullas infestas hominibus bestias, vt sunt sibi feralibus plerisque Christianorum expertus: sæpeque dicitur: Audite me, quem Alemanni audierunt & Franci.] hæc Ammianus de Iuliano, inde captante occasionem Christianis detrahendi, quòd adeo pugnaciter inter se altercarentur: in quos etiam illud exprobrare non desinebat, quòd quæ erant ad cultum deorum spectantia dissipassent: vnde ad Artabium hæc his temporibus scripsisse reperitur:

a Iulian. epist. 7. ad Artab. IULIANI EPIST. AD ARTABIVM.

b Sozom. lib. 5. cap. 3.

STVDIVM IULIANI IN RESTITVENDO DEORVM CVLTV.

MVTATIO MAGISTRATVVM, ET CONSILIA IULIANI.

Ego, per deos, neque interfici Galilæos, neque cædi præter ius & æquum, neque molestiæ quicquam perpeti volo: sed tamen ijs pios & sanctos viros præferendos esse, vel maxime censeo. Etenim Galilæorum amentia propemodum omnia afflixit & perdidit, cum deorum benevolentia omnes salui simus. Quare tum deos colere, tum pios & viros & populos honorare debemus.] ita Iulianus, eiusmodi ad construendam impietatem iaciens fundamenta, reddens nimirum Christianos Galilæorum nomine contemptibiles, & expilatione iam facta templorum exosos: Gentiles vero, dum eos pios ac sanctos nominat, & dignos honore prædicat, sic proposuit imitandos; existimans fore Imperatoris sententiam ad idololatriam capeffendam illecebram. Quæ insuper præstitit officia, vt deorum cultum iam collapsum in integrum restitueret, Sozomenus b tradit his verbis: Vbi solus est Imperio potitus, in Oriente Gentilium delubra aperire; quæ eorum neglecta corruerant, reficere; quæ autem deturbata fuerant, denuo ædificare; quin etiam aras erigere mandauit: atque ad has res perficiendas multa tributa excogitauit. Vetera præterea & patria ciuitatum instituta, atque sacrificia renouare, ipseque palam in loco publico idolis immolare, offerre illis libamenta; & eos qui harum rerum studiosi erant, magno in honore habere coepit. Horum autem sacrorum professoribus, sacerdotibus, interpretibus, & statuarum cultoribus pristinos honorum gradus reddere, rata facere ea quæ veteres Imperatores de his fanciuerant; decernere illis immunitatem ministeriorum, & rerum quoque aliarum, sicut ante habuerant: frumenti congiaria Aedituis ablata restituere: iubere vt a profanis esculentis se puros conferuent, & abstineant ab illis, quatenus conuenit ijs, qui ad prædicta mysteria iure suo (vt Gentiles loquuntur) accedere possunt.] at hæc cœpta hoc anno maioribus in dies accessionibus aucta fuere. Quibus præterea artibus sensim in Christianam religionem insurrexerit, dicemus opportunis suis locis ordine temporum definitis.

Satis namque sibi visum, his Imperij adepti primordijs, magistratibus a Constantio prouincijs Imperij Romani præfectis, & alijs publicis adscriptis muneribus, abrogatis, alios ex animi sui sententia in locum ipsorum subrogasse; qui, quod scirent gratum sibi esse, perficerent. Quibus in hunc modum ad securitatem Imperij stabilitis, omnia versare consilia, meditari vias, excogitare modos, adhibere conatus, & iungere studia, quibus Christianam religionem funditus posset euertere, non prætermisit. Non deerant ad opus vires, vtpote Imperator, & solus, a cuius arbitrio cuncta penderent; nec dolosæ molitiones, & cum astutia elaborata consilia, quòd philosophus esset atque magus: nec abesse poterat obstinata perfidia ab eo, qui impius esset apostata: adeo vt omni ex parte ceteris persecutionibus ab alijs Imperatoribus olim illatis hæc acerbior videri posset, si licuisset; quòd periculosior illa sit pugna, quæ infertur ab hoste, qui cuncta quæ sunt aduersariorum habeat explorata; & atrocius soleat moueri bellum, & vindicta crudelior expeti ab aduersario, qui plurimis antea fuerit contumelijs laceffitus, & damnis affectus: qualis profecto videri poterat Iulianus, qui res cunctas Christianæ religionis haberet exploratissimas, & acerbissimo in Christianos odio moueretur, a quibus sciret idola esse contrita, templa diruta, vel expilata saltem & clausa, sacraque deorum vetita, & tot annis, armis & legibus publice priuatimque omni ex parte cuncta ferme quæ essent patriæ superstitionis euerfa. At quæ ab eo gesta sunt anno sequenti, pluribus dicturi sumus.

IESV CHRISTI
ANNVS

362.

LIBERII PAP.
ANNVS

II.

IULIANI IMP.
ANNVS

2.

QVI sequitur trecentessimus sexagesimus secundus Christi annus, Ecclesiæ admodum ærumnosus, Consulatu Mamertini atque Neuitæ adnotatus habetur. Quod ad Ma-

A ad Mamertinum spectat: ad Consulatum adscitum indignissime, Ammianus his docet: Mamertinum ad Consulatum euegit, nec vita, nec splendore, nec vfu, nec gloria horum cuiusquam similem, quibus magistratum detulerat amplissimum Constantinus: contra inconsummatum, & subagrestem, & quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem.] hæc ipse. Extat eiusdem Mamertini Consulis de sui Consulatus gratiarum actione oratio panegyrica, luculenta quidem, qua laudes noui Imperatoris mirifice prædicauit.

Cumque ex more ab eodem Consule publica munera ederentur, ac die quodam (inquit Ammianus b) causa eius spectandi venisse nunciatus esset ex Asia philosophus Maximus (hunc ab ipso Iuliano litteris accersitum anno superiori diximus) exiliuit Imperator indecore; & qui esset, oblitus, effuso cursu e vestibulo longe progressus, osculatum, susceptumque reuerenter secum induxit, per ostentationem intempestiuam nimius ca-

B ptator inanis gloriæ visus, præclari illius dicti immemor Tulliani, quod tales notando ita relatum: Ipsi illi philosophi etiam in his libris, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt, vt in eo ipso quòd prædicationem nobilitatemque despiciunt, prædicari de se & nominari velint.] hæc Ammianus. Sed in dijudicandis in excipiendo Maximo affectibus Iuliani, in diuersam potius, quam ab ipso Ammiano assertam sententiam pedibus imus: atque putamus, eo inopinato euentu Iulianum, licet ostentantem philosophum, erumpentes tunc erga Maximum affectus suos cohibendi, & philosophicis infrenandi habenis, minime tantum virium habuisse. Etenim ipsius diuinationibus Imperium acceptum ferebat, immo & ex eo quamplurimi faciebat hominem, quòd a Christianorum religione, quam putabat insaniam, reuocatum se ad cultum deorum esse sciebat. Qui enim recitatas tertio Annalium tomo eiusdem Iuliani litteras ad ipsum

C Maximum datas, & alia id genus superius recensita reuoluerit, nos haud vanos eiusdem Iuliani affectuum coniectores & interpretes esse comperiet; memor quid de Iuliano ad dicto Maximo Eunapius c tradat, qui & hæc inter alia: Ab eo totus pependit, & vniuersam viri doctrinam mordicus retinuit.] Quantum autem expeticrit Iulianus aduentum Maximi, etiam cum adhuc in Gallijs ageret, litteræ ad eum anno præterito datæ declarant. sed & quam obseruantissimus hominis esset, aliæ rursum ad eundem in hæc verba conscriptæ significant d:

Alexandrum Macedonem, aiunt, Homeri carminibus indormire solitum, vt noctes diesque in bellicis eius signis versaretur. At nos cum tuis epistolis tamquam pæonijs medicamentis dormimus, easque assidue tamquam recentes & nouas iteramus. Quare si tuarum litterarum colloquium, id est tuam imaginem nobis representare vis, scribe, & assidue scribe; vel potius, dijs iuuantibus, veni: tibi que persuade, quamdiu abieris, nos vita frui non posse dicere, nisi eatenus, quoad litteras tuas legimus.] hucusque epistola Iuliani ad Maximum, ex quo iam olim totus impietatis fons erumpens, in eum effluxit. Cynicum secta hunc fuisse philosophum, quas idem Iulianus priores dederat, litteræ non obscure illis verbis ostendunt: Cum prope abessem ab hac vrbe, nempe Vicientione, vir quidam Cynicus cum pera & baculo mihi occurrit. Eum ego cum eminus aspexissem, te ipsum esse putavi, &c.] spectatus quidem erat habitus Cynicus baculo & pera, veluti quibusdam ornatus insignibus. At ne cui ex nomine & secta errandi tribuatur occasio, diuersus hic est Maximus Cynicus ab illo alio item Maximo Cynico, qui sub Theodosio S. Gregorio Nazianzeno negotium faceffiuit: ille quippe patria fuit Alexandrinus, hic autem Smyrnæ natus Epheius dictus est, quòd ibidem diutius, vt de eo testatur Eunapius e, egerit; qui & sub Valente Imperatore necatus est, de quo suo loco pluribus agendum.

Curauit præterea Iulianus, quos sciret eruditione clarissimos esse viros, eosdem ad se vocatos nobilibus decorare præfecturis: nam Themistium philosophum Urbis Præfectum creauit; Libanium celebrem eius temporis oratorem Quæstura, & alios alijs magistratibus insigniuit. Hinc Mamertinus f: Sed multo multoque facilius est ratio honorum petendorum. Quisquis, inquam, capere magistratum vult, auri atque argenti negligens esto; nullas offiatim potentium ædes obito; nullius pedes, nullius genua complectitor. Adhibeto tantum tibi gratuitas & paratu facillimas comites, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, atque prudentiam: vltro ad te maximus Imperator accedet, & vt capeffas Remp. flagitabit: otioso tibi & alia curanti prouinciæ, præfecturæ, fascis, sella curulis, atque insignia omnia magistratuum perferentur.] hæc ipse: qui & paulo

a Ammian. lib. 27.

b Ammian. lib. 22.

IULIANVS EXCIPIT MAXIMUM PHILOSOPHVM.

c Eunap. vit. Philosophorum.

d Iulian. epist. 35. ad Max.

QUANTI FEGERIT MAXIMUM IULIANVS.

MAXIMI CYNICI DVO.

e Eunap. in Maximo.

f Mamertin. in Panegy.

PHILOSOPHIS COLLATI MAGISTRATVS.

paulo inferius sic in eandem sententiam: Tu, tu, inquam, maxime Imperator, exulantes relegataque virtutes ad Rem, quodam postliminio reduxisti: tu extincta iam litterarum studia flammasti: tu philosophiam paulo ante suspectam, ac nedum spoliatam honoribus, sed accusatam & ream, non modo iudicio liberaisti, sed amictam purpura, auro gemmisque redimitam in regali folio collocasti.] hæc Mamertinus, sed encomiastice potius, quam historice, immo adulatorie atque mendaciter: nam quales præcipuos Imperij administratos habere consueverit, & quibus compositos moribus prouinciarum Præfectos elegerit, S. Gregorius Nazianzenus, sincerissimus cultor & custos veritatis, qui cuncta & intuebatur oculis, & manibus atrectabat, declarat his verbis:

Gregor. Nazianz. oratione 2. in Iulian.

QVALES ELECTI AD MAGISTRATVS.

Atque hæc, vt grauissima illius crimina, maximeque propria, dicendo sum profectus; non alioquin nescius, duobus aut tribus aulicis assentatoribus, eique impietate paribus (alios enim consulto prætereo) tantam impietatis mercedem persolutam esse, vt nulla res obstitura fuerit, quo minus ipsi breui temporis spatio terras omnes & maria Romanorum Imperio subdita expilarent, nisi rebus secundior finis citius contigisset. Adeo latrocinij & auaritia priores illos Centimanos excedebant, Briareos scilicet. Prouinciarum vero imperia non moderatissimis, sed crudelissimis hominibus mandabantur, atque ad magistratus & præfecturas vnum suffragium erat perfidia, Christianismique desertio: ab eoque beneficia consequiebantur, qui sibiipsis sceleratissime confuissent.] atque post hæc, de his quos ad se accersisset, & elusisset, sic subdit: Non possum in eo non mirari: nam cum multos eorum, qui ex Asiaticis potissimum studiis, litterariisque gymnasijs ipsi noti familiaresque fuerant, summo studio accersiuisset, quasi mirabilibus quibusdam beneficijs eos ornaturus; eximiaque spe ob veterum pollicitationum memoriam animos eorum extulisset: vt ad eum venerant, hoc illud videlicet calculorum impostura, & oculorum ludificationes: hos enim hoc modo, illos alio eludens, quosdam etiam mensa comiter accipiens, ac multum illud, Sodalis, propinans, instarque alius cuiusdam illecebræ suauiter fundens, infectis tandem rebus dimittebat, haud satis constitutum habentes, illius fraudem magis, an suam ipsorum leuitatem accusarent.] hæc Gregorius.

Ceterum haud in omnes eiusmodi exercebat iocum, vt vacuos vocatos remitteret; sed eos tantum eiusmodi comœdiæ catastrophe delusit, quos ad suam ipsius affectandam impietatem imparibus votis intelligeret respondere: siquidē non Gentiles tantum, sed & Christianos consuetudine litterarum sibi optime notos, datis ad eos litteris, accersiuisset vt inter alios S. Basilium Athenis olim, cum illic Iulianus ageret, egregia eruditione spectatum. Extant eiusmodi litteræ, quas ad eundem, ab eo ante probe admonitus, reddidit his verbis: Non bellum denuncias (ait vetus verbum) at ego addam etiam illud comœdiæ veteris: O nuncium verborum aureorum! Age igitur istud re ipsa ostende, & ad nos quamprimum aduola. certe amicus ad amicū venies. Assidua cura Reip. molesta est ijs, qui negligentius in ea versantur. at qui diligentia & industria vtūtur, & qui sunt mea quidem sententia, & prudentes, omninoque ad omnia idonei. Quare ipse mihi opportunitatē hanc comparauit, vt sine vlla Reip. negligentia, non nihil quoque spatij ad relaxationem animi sumam. Etenim adhuc ita viuimus, aut aulicæ simulationis nihil fere retineamus (quam quidem tu fortasse adhuc expertus fuisti: qua qui laudant, maiore odio prosequuntur, quam inimicissimos) sed honesta moderataque libertate, cum opus est, nos mutuo accusamus atque reprehendimus: neque tamen propterea minus inter nos amamus, quam qui maxime amici sunt. Ex eo accidit (quod sine inuidia dicere liceat) vt dum relaxamur, seria agamus: & dum hæc agimus, minime cruciemur, & secure dormiamus: quoniam cum vigilarem, non tam pro me ipso, quam pro ceteris omnibus, vt par est, vigilauit. Hæc forsitan apud te nugatus sum leuitate quadam animi, & insolentia: me ipsum namque, sicut Aftydamas, collaudauit. Verumtamen vt intelligeres multo magis tuum conspectum, sapientis videlicet hominis, nobis profuturum, quam impedimenti allaturum, hæc scripsi. Propera igitur, vt dixi, & publicis equis vteris. Cumque apud nos, quantum tibi videbitur, fueris; tum a nobis honeste, & vt decet, dimissus, quo voles, proficisceris.] hæc Iuliani litteræ redditæ ad Basilium.

Iulian. epist. 12. ad Basil. IULIANVS VOCAT BASILIVM.

BASILIVS IULIANO REFUGATVR.

Alias etiam interuenisse inter eos epistolas, certum exploratumque ex eo redditur, quod ipse Basilus absens, nec ad eum iam impietate omnibus notum venire consentiens, ab eodem inuitatus, ac prouocatus ad impietatem, per litteras fidem Christianam ma-

gno

agno animi robore confessus est: cuius quidem epistolæ fragmentū recitatum habetur in Nicæno Concilio posteriori a Legatis Apostolicæ sedis, ex scripto codice, ex quo Deme-
trius^a diaconus ita legit: Ex epistola beati Patris nostri Basilij ad Iulianum Imper. Apo-
statam. Quemadmodum a Deo Christianam & inculpabilem nostram fidem veluti hereditario iure accepimus, sic confiteor, & in ea maneo. Credo autem in vnum Deum Patrem omnipotentem, Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum: vnum Deum hæc tria adoro & glorifico. Confiteor etiam Filij incarnatam œconomiam: Deinde S. Mariam, quæ secundum carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio enim sanctos Apostolos, Prophetas, & Martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quo per illorum intercessionem propitius sit mihi Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palam adoro: hoc enim nobis a sanctis Apostolis non est prohibitum; sed in omnibus ecclesijs nostris eorum historias erigimus.] hucusque ibi ex dicta epistola Basilij ad Iulianum, quam Hadrianus Romanus Pontifex itidem citat, eademque ferme verba ex ea recitat, quæ extant etiam intexta in eiusdem septimæ Synodi actione secunda. Quidnam autem post hæc Basilus egerit, quidve ea de re cum Gregorio Nazianzeno captarit consilij, inferius dicturi sumus. Constat quidem, æque ac Basilium, conatum esse Iulianum blanditijs sibi deuincire Gregorium; quem tamen acerrime sibi ob pietatem expertus est aduerfantem. Ipse enim Gregorius in fine posterioris inuectiue testatur, se vna cum Basilio Cyclopeo honore ab eodem Iuliano affici solitum: verum cū adeo obnitentes eos inuenisset, constat sane illos ab ipso esse reiectos; quos & idem Iulianus, vt acerbissimos aduersarios, sæuissimo odio insectatus, post bellum Persicum (si licuisset) reseruauit ad necem. Sed de Gregorio rursus postea.

Concil. Nicæan. 2. Actione 4.

Qui vero agebat Constantinopoli tunc temporis Cæsarius frater Gregorij Nazianzeni, philosophicis facultatibus nulli secundus, iā antea a Constantio Imperatore quaesitus, & in Senatum amplissimum cooptatus, ab eodem Iuliano Augusto nobili præfectura donatur, nempe Thesauri custodia; quo munere functus erat, qui hoc anno Consul ordinarius creatus est, Mamertinus, vt ipsemet testatur^b. Id cum audissent pater ipse Gregorius Senior Episcopus Nazianzi, & eius germanus Gregorius, alijque cognatione vel familiaritate coniuncti, necnon externi, indigno animo acceperunt: quin & ipse Gregorius frater mox ad eum eiusmodi grauissimas dedit litteras^c:

CAESARIVS HONORATVR A IULIANO.

b M. metr. in Pane. yr. dicto Iulian.

c Greg. Naz. epist. 17.

Magnopere tua causa erubuimus. Nam quod mærore affecti fuerimus, quid scribere necesse est tibi vtique hoc omnium maxime persuasum habenti? Etenim (vt de nobis nihil dicamus, nec quanta mæstitia, addam etiam timore nos fama ea, quæ de te peruagatur, impleuerit) vellem, si fieri posset, sermonibus ijs, quos alij de te tam familiares & necessarij, quam externi quoquo modo nobis cogniti, dum tamen Christiani, & quidem omnes vno ore ferunt, interesset: quandoquidem libentius cupidiusque in alienis rebus, quam in suis, mortales philosophari solent. Instar alicuiuspiam declamationis hæc verba ipsis fuerunt: Nunc Episcopi filium militare, nunc externam potentiam & gloriam expetere, nunc pecunijs seruire, quando pecuniarum communis ignis accensus est, atque in salutis animæque periculo versantur homines: ac non potius vnam hanc gloriam & securitatem & opes existimare, nimirum fortiter & strenue sese tyrannidis turbini opponere, & quam longissime se ab omni scelere & piaculo remouere. Quoniam autem modo Episcopi alium admonere queant, ne se a tempore distrahi sinat, idolis commiseri? Quoniam modo eos, qui aliud quoddam flagitium admittunt, obiurgare possint ipsi a lare libertatem loquendi non habentes? Hæc nos, hisque plura & grauiora quotidie audientes partim ab his qui amico animo fortasse ac beneuolo loquuntur, partim ab ijs qui inimice & maleuole nobis imminet; quo tandem modo affici, & quem animum habere putas? nos, inquam, qui Deo seruire propoluimus, nec vllum aliud bonum esse iudicamus, quam vt futuræ vitæ scopum collimemus? Ac dominum quoque patrem nostrum sermones hos impatientissime ferentem, atque a vita ipsa abhorrentem, quoquo modo solor & demulceo, de tua voluntate illi spondens, atque confirmans, te nequaquam nobis diutius molestum fore. Dominam autem matrem, si quicquam de tuis rebus resciscat (nam ad hanc vsque diem multis artibus eam celauimus) ita velim existimes, eam tantum dolorem habituram, vt nullo omnino solatio mitigari possit, vtpote parui animi feminam, & alioqui ob pietatis magni-

GREGORIVS NAZIANZENSIS REVOCAT A IULIANO CAESARIVM.

magnitudinem modum in huiusmodi rebus tenere nequeuntem. Quamobrem, si quam & tui & nostri rationem habes, melius tutiusque tibi consule. Nam proculdubio facultates nostræ ad vitam liberaliter degendam sufficiunt, homini utique non nimis inexplibili, nec immodica plus habendi cupiditate flagranti. Quin etiam ad constituendas vitæ tuæ rationes haud video quodnam tempus expectabimus, si hoc nobis effluere siuerimus. Quod si in eadem perstas sententia, & præ animi proposito atque impetu parua omnia existimas; aliud quidem acerbi proloqui non libet. Hoc tantum prædico & denuncio: e duobus alterum necesse esse; vel ut germanus Christianus manens, contemptissimæ ipsius classi adscribaris, indigneque viuas & te ipso & spe, quam concepisti; vel honorum desiderio æstuans, in capitalem fraudem incidas, fumiq. saltem, si non ignis, fias particeps.] hucusque ad Cæsarium Gregorius.

a Paul. ad
Hebr. 11.

b Psal. 85.

CAESARII RE-
RVM STATVS.

Paruit sapientissimo fratri Cæsarius; eiusque consilio, prætulit ignominiam^a Crucis opibus & honoribus Pharaonis; magisque delegit abiectus esse in domo Domini, quam habitare (quod est in Psalmo^b) in tabernaculis peccatorum: cuius rei causa indignantis Principis iram meruit, a quo & exagitatus, summa gloria Christum confessus est. Porro egregium tunc Cæsarij certamen pro fide Christi tuenda, ab eodem eius germano exacte descriptum, suis hic a nobis reddetur verbis: in oratione enim in funere ipsius habita in hunc modum rem gestam aggreditur: Cū in eum magni quotidie honores conferrentur, maioribus tamen ac iam iamque futuris dignus habebatur tum ab ipsis Imperatoribus, tum ab omnibus ijs, qui proximum ijs dignitatis locum tenebant: quodque maximum censendum est, nec a gloria, nec ab ijs quibus circumfluebat delicijs, animæ illius nobilitas vniquam labefactata est. Quin potius qui in multis magnisque dignitatibus florebat, hoc tamen ad decus & gloriam præcipuum ducebat, ut & esset & diceretur Christianus: idque tanti aestimabat, ut præ hoc vno reliqua omnia in vnum congesta ludi & nugarum instar haberet.] et paulo post: Atque ut alia omnia prætermittam; propinquorum nempe, qui fortunæ iniuria facultatibus lapsi erant, curam & patrocinium; fastus contemptum; æquitatem eam, qua cum amicis ita versabatur, ut nihil sibi præter ius arrogaret; libertatem loquendi, qua apud Principes utebatur; certamina, quæ pro veritate suscepit; disputationes, quas permultas & sæpenumero & cum plerisque habuit non argutas solum, sed etiam admodum pias & ardentes: facinus vnum pro omnibus referam, quo in tota illius vita nihil est illustrius, magisque peruulgatum.

IULIANVS
QUALIS IN
PERSEQUE-
DO FIDELES.

Furebat aduersum nos infandus Imperator, & cum in se ipsum primum per Christianæ fidei repudiationem insanisset, iam alijs quoque intolerabilis erat, nequaquam ceterorum Christi hostium more, magno & strenuo animo impietatem profitens, verum clementiæ obtutu persecutionem cælans, atque instar flexuosi illius serpentis, qui ipsius animum obsidebat, omni genere machinarum ad barathrum suum miseros callide pertrahens. Ac ne eos honores, qui martyribus haberi solent, consequeremur (hos enim Christianis homo egregius inuidebat) prima illius fraus ac versutia hæc fuit, ut qui Christi causa excruciantur, non ut Christiani, sed ut facinorosi supplicio afficerentur: altera, quod huic rei, non tyrannidis, sed persuasionis nomen imponebat, scilicet ut maior eorum infamia, quam periculum esset, qui sponte ad impietatem proreuebant. Cumque alios pecunijs, alios dignitatibus, alios promissis, alios variis honorum generibus, quos ne regie quidem, sed perquam seruiliter inspectantibus omnibus deferebat, omnes denique verborum præstigijs, suoque exemplo ad se alliceret; tandem Cæsarium quoque adoriri instituit. O vesanum hominem, si futurum sperauit, ut & Cæsarium & fratrem meum & his parentibus natum deprædaretur! Verum ut in hoc sermone aliquantulum moræ faciam, animumque hac narratione oblectem, quemadmodum spectaculo delectati sunt qui tum affuerunt: Ingrediebatur vir generosus Christi signo communitus, clypei que vice magnum Verbum obtendens, ad hominem rei militaris peritissimum, & dicendi facultate præstantem: nec vero illius aspectum contremiscebat, nec per adulationem de animi magnitudine quicquam remittebat: verum promptum se paratumque pugilem ostendebat, siue rebus, siue verbis ipsis cum eo dimicandum esset, qui utroque armorum genere decertare poterat. Ac tale quidem erat theatrum, talisque pietatis propugnator: certaminis etiam præses hac ex parte Christus passionibus suis pugilem ad pugnam instruens, ex illa grauis tyrannus tum verborum illecebris delinens, tum potentia magnitudine perterrefere studens.

Quin

Quin etiam utrinque spectaculum erat, partim eorum qui in fidei pietate adhuc perstabant, partim eorum quos secum ille abripuerat: qui utraque ex parte obseruabant, quonam illorum certamen propenderet; magisque solliciti & anxij erant, utrius futura esset victoria, quam illi ipsi, quos spectabant. Num extimuitis, ne quid Cæsario accidat huiusmodi animi alacritate parum dignum? At bono estote animo: victor enim discedet, iuuante Christo mundi victore. Ac nihil quidem mallem, quam ut ea, quæ dicta sunt & proposita, singillatim explicare possem. Nam & eruditas aliquot verborum captiones & argutias meo quidem iudicio memoratu non iniucundas ea disputatio complectitur: verum intempestiuum hoc foret, & ab oratione alienum. Ut autem Cæsarius, cunctis verborum illius nexibus, conatibusque omnibus tam apertis, quam obscuris, ludi cuiusdam instar, propulsatis, magna & clara voce, Christianum se esse, semperque fore, pronunciauit; nec sic quidem prorsus eicitur: etenim mire Imperator Cæsarij doctrina frui atque exornari gestiebat. Quo etiam tempore celeberrimum illud, cunctis audientibus, prolocutus est: O felicem patrem! o liberos infelices! Nam nos quoque ignominia societate honorandos duxit, quorum eruditionem pietatemque Athenis cognouerat. Verum ad secundam expeditionem reseruat (commode enim illum aduersus Persas armabat diuina iustitia) se ad nos recepit exul beatus, & victor incruentus, atque ob ignominiam clarior, quam ob pristinam gloriam, nominisque splendorem. Hanc ego victoriam magna illius potentia & sublimi purpura & insigni diademate longe superiorem excellentioremque esse censeo: hac narratione magis efferor, quam si vniuersum Imperium cum illo partitus esset. Malis igitur temporibus cedit, in eoque legi nostræ obtemperat, quæ præcipit, ut oblata quidem occasione, veritatis causa periculum adeamus^a, nec fidei pietatem per animi ignauiam deseramus. Ceterum quamdiu licet, pericula ipsa ne excitemus: siue id ea ratione præscribat, quod animabus nostris metuat: siue quod eorum exitio occurrentium putet, a quibus nobis periculum vitæ creatur.] hætenus Gregorius de certamine fratris cum Iuliano, quo euexit de impietate prostrata triumphum, erexitque de superato Apostata Imperatore trophæa, & quidem perennia, posteris semper dignis laudibus prædicanda. At hæc tanta Cæsarius, tanti patris ac fratris, totiusque domesticæ ipsorum Ecclesiæ precum præsidio consecutus est dona.

Verum non eadem animi constantia infractus permansit aduersus aurea tela, ipsa inquam mellita Iuliani verba, Ecebolius rhetor magni nominis, idemque Christi unus: qui turpiter manus dedit Apostatæ, factusque est Christianæ religionis desertor. Erat hic inserviens temporibus, & pro Principum religione fidem ipse quoque mutabat: de quo Socrates^b: Ex his vnus erat Ecebolius * sophista Constantinopolitanus (dicebantur autem eo quoque nomine rhetores, ut Libanius) qui quidem se ad Imperatorum ingenia ac naturam conformans, dum Constantius regnabat, se ardentem fidem Christianam amplecti simulauit: dum Iulianus potiebatur Imperio, Gentilitatem magnopere colere prætulit: Iulianoque mortuo, religionem Christianam denuo profiteri in animum induxit. nam ante portam ecclesiæ se pronum abiciens, sic vociferatus est: Me quasi salem infatuatum pedibus conculcate.] hæc Socrates. Verum cum hic in gratiam Constantij Christianismum professus dicatur, proculdubio eiusdem perfidiæ Arianæ, qua Imperator imbutus erat, fuisse sectator, affirmari posse videtur. At quod ab hæresi ad Ethnicismum prolapsus esset, fuit Iuliano percarus: Equilibet enim transfuga, ex hostium castris deficiens, ab aduersariis vultu hilari & grato excipitur animo. Quæ porro extat Iuliani ad Ecebolium scripta epistola, quanti ipse virum fecerit, aperte significat; cuius est exordium: Pyndarus argenteas Musas esse vult, &c. Subinfensus tamen, cum ille causam ageret pro Arianis Edessæ commorantibus, Iulianus ad eum has litteras dedit^c:

Equidem de Galilæis omnibus adeo clementer & humaniter statui, ut nemini vis inferatur, neque in templum trahatur, neque alia de re vlla præter voluntatem suam contumelia afficiatur. At qui sunt de ecclesia Arianorum luxuriantes opibus, in Valentinianos inuasent, eaque apud Edessam perpetrarunt, quæ nunquam in ciuitate bene instituta accidissent. Quare quod ipsis a lege admirabili, nepe Evangelio, imperatum est, quo facilius in regnum cælorum veniant: nos ad id hominibus opem tulimus, eorumque pecunias omnes ab Edessenorum ecclesia tolli iussimus, ut militi diuidantur; & facultates, ut nostris priuaris

CAESARII CO-
RAM IULIANO
CONFESSIO.

a Matth. 10.

ECEBOLI
RHETORIS IN-
CONSTANTIA.

b Socrat. lib. 3.
cap. 11.
* Ecebolus

c Iulian. epist.
43. ad Ecebol.

IULIANVS
QVOD IN E-
DESSENOS DE-
CERNIT.

attribuantur: quo illi pauperes facti sapiant, neque regno caelesti, quod nunc etiam sperant, priuentur. Ijs autem qui Edeffam incolunt, edicimus, vt seditione pugnaque omni abstineant: ne si nostram humanitatem commouerint, vos ipsi pro communi omnium intemperie ac insolentia poenas luatis, gladio, exilio, igne multati.] haecenus Iulianus, mordacibus hisce salibus irridens Christianam religionem, qua dispendio rerum terrenarum docet speranda esse bona caelestia, secundum illud: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni & sequere me.]

• Marc. 10.

• Eunap. Vir. Philos.

IULIANVS QVOS COLVIT VIROS DISERTOS.

• Iulian. epist. 24.

QVOD IULIANVS AD LIBANIVM.

• Iulian. epist. 26.

• Eunap. in Vir. Philos.

IULIANVS MAGOS ET AVGVRES ALIT. f Greg. Nazianz. orat. 2. in Iul.

• Chrysof. orat. aduers. Gent.

IULIANI DOMVS QVIBVS REFERTA.

Coluit praeterea Iulianus mirifice Oribasium Pergamenum, quem (inquit Eunapius^b) cum eius illustis esset ab adolescentia fama, idem Iulianus ad Caesaris titulum viam affectans, artis nomine secum abripuit medicum: qui tantum in ceteris quoque excelluit virtutibus, vt ad Imperium etiam Iulianum euerit: quae res in Annalium historia exactius perscripta est.] haec de Oribasio Eunapius, qui inter ceteros huius temporis philosophos eum plurimum celebrat. Obseruauit etiam Iulianus Aristomenum philosophum, ad quem haecenus extant ipsius litterae illum vocantis. Sed ante hos omnes, Libanium sophistam Antiochenum, cuius superius mentio facta est, in honore habuisse videtur, cuius scriptis plurimum delectabatur, vt perbreuis illa epistola ad eum scripta demonstrat, quae sic se habet:

Legi hesternum die orationem tuam magna ex parte ante prandium, pransus vero sine vlla intermissione reliquum absolui. O te felicem, qui ita possis dicere, aut sentire potius! o orationem! o mentem! o prudentiam! o partitionem! o argumenta! o dispositionem! o aditus! o verba! o numerum! o compositionem!] hucusque ad Libanium Iulianus. Fortasse haec illa fuit oratio in laudem ipsius Iuliani conscripta, cuius Suidas meminit. Ceterum inter omnes, quos penes se habebat, Maximus a Iuliano deligitur, qui scriptas a se lucubrationes cognosceret, & pro arbitrio emendaret: nam ad eum scribens haec habet inter alia: At tibi nos, tamquam Mercurio eloquentiae deo, scripta nostra offerimus: vt si aures tuas sustinere possint, tu pro arbitrio tuo statuas, an in vulgus euolare debeant: sin minus, ea continuo proicias tamquam a Musis aliena, aut flumine obruas vt adulterina.] Coluit & Nymphidianum & Claudianum Maximi fratres. Laude sane digna haec videri poterant in Iuliano, eruditorum virorum consuetudine delectari, nisi complures ex illis (vt superius est demonstratum) sic foris philosophos agerent, vt tamen magos & haruspices intus gererent. nam praeter illa quae de his dicta sunt, haec addit Gregorius Nazianzenus: Haruspiciis autem & sacrificiis Imperialem aulam constituit, malis mali Imperij consiliariis vtens.] At istaec omnia condonari forte illi ab aliquibus poterant, vti Ethnico homini, & superstitioni addicto: et non mirum adeo esset, si ipse praecipuus impietatis artifex habuerit secum eiusdem professionis artifices, iuxta illud poeticum: Tractant fabrilia fabri. Verum quid cum Imperatore philosopho lenones, meretrices, atque cinædi? abhorruerunt haec certe a Marco illo Imperatore philosopho. At horum omnium, quae ab aliis silentio sunt praetermissa, & sine grauissimo auctore fidem haud inueniant, testem adducam, qui ea praesens spectauit oculis, fidemque suam probatissimam reddit attestacione virorum, qui adhuc superstites erant; quae & egregia oratione, omni probationis genere consignata, posteris commendauit. Is est Ioannes Chrysofomus Antiochenus, tunc professor rhetoricarum facultatum Antiochia sub Libanio, cuius nuper mentio facta est: Hic enim nequaquam aliorum testificacione, quae tradit, affirmat, sed quae frequentissime, cum Iulianus ageret Antiochia, spectare sibi contigit. Ipse igitur ab Imperij eius exordio auspiciatus orationem, quibusnam aulicis referta Iuliani Regia esset, de-

clarat his verbis: Diuulgato per vniuersum terrarum orbem mandato, vt idolorum templa instaurarentur, arae excitarentur, pristini honores daemionibus redderentur, magni item illis prouentus variis ex locis suppeterent. Quo ex mandato, magi continuo, incantatores, augures, haruspices, menagyrtæ, id est menstrui viatores, seu pracones, denique omnifariae imposturae artifices vndique ab vniuerso orbe confluerunt. Hic cernere quidem licebat Regiam ipsam infamibus, abiectis, ac profugis hominibus refertam: nam quotquot vsquam fame tabescentes, quotquot ob veneficia ac maleficia conuicti, quotquot publicae custodiae addicti, atque ad me-

talli opus detrussi, denique quotquot fordidarum artium artifices vix inde victitare possent, cum se ipsi derepente sacerdotes esse profiterentur, mirum est, quanto in honore, quanto in pretio habiti omnes fuerint. Hic Imperator duces ipsos ac militum praefectos contemnere, assis vnus non aestimare: contra mares meritorios, & meretrices e fornicibus suis excitatas, vna secum per totam urbem, per angiportus omnes circumducere: cum interim regius quidem equus, omnesque Praetoriani pone multo interuallo sequerentur: lenones autem & meretriculae anteambulorum loco, & vniuersus meritoriorum adolescentum chorus Regem medium stipantes, per forum inambularent, sermones eos proferentes, atque cachinnos attolentes, quos par erat huiuscemodi homines farinae attollere. Quae ipsa certe non nescimus talia tamque absurda fuisse, vt posteris fide maiora futura sint. neque enim priuatorum quibusquam, eorumve qui humile pudendumque viuendi genus instituerint, velit tam turpis, tamque indecorus publice videri.

Sed eis sane, qui adhuc vita sunt superstite, oratione nulla opus est: qui enim adfuerit, & ea quae fierent spectare, hi & quae hic a me dicuntur, nunc exaudiunt: propterea enim superstitionibus etiam nunc testibus haec scribo, vt ne quis vetera recensentem me inter eos qui rei ignari sint, magna licentia mentiri existimet. Ex his enim, qui ea viderunt, supersunt adhuc & senes & iuuenes: quos omnes obsecro & obtestor, si quid a me historiae adiectum fuerit, in medium prodeant, meque redarguant. Sed scilicet tantum abest, vt me de meo adiecisse quicquam sint redarguturi, vt deprehensuri etiam sint multa certe a me praetermissa. Neque enim fieri potuit, vt oratione turpitudinis illius immensam magnitudinem representarem. Posteris vero, qui credituri istaec non sunt, vnum id dictum esse velim: daemionem vestrum, quem Venerem appellatis, nequaquam pudere id genus administris vti. Itaque mirum nemini esse debet, si miser ille, qui profus daemionum ludibrio sese addixerat, ea minime dissimularet, propter quae diuini, quos coleret, magnopere sibi placent.] haec de Iuliani turpitudine, quam fouebat ille religionis obtutu, Chrysofomus. Etenim sicut (vt vidimus) Constantinus Magnus turpissimos eiusmodi impudicissimae Veneris cultores vna cum eorum sacris ac templis penitus abolere curauit; ita amplissimus iste templorum & sacrorum atque Aedituum restitutor, cum obsceno numine, sacrificijque obscenis, personas obscenas pariter reuocauit: de quibus & Gregorius Nazianzenus sic ait: Propinationes porro & potationes, quas meretricibus ob omnium oculos propinabat, vicissimque propinabatur, mysterij praetextu obscenitatem lasciuiaque obtegens, quis non laude & admiratione profequatur? Sed & de his Ammianus: Culpabatur, inquit, hinc opportune, cum ostentationis gratia vehens licenter pro sacerdotibus sacra, stipatusque mulierculis laetabatur.]

Ceterum quanam aliquando portenta acciderint, cum Iulianus sacrificaret, S. Gregorius Nazianzenus sic describit: At quoniam haruspiciarum mentionem feci, superstitionisque, aut, vt commodius loquar, diabolicæ vesaniae, qua ad rem huiusmodi ferebatur: nondum satis constitutum habeo, litteris ne hoc miraculum, quod omnium sermone celebratur, mandare, an narrantibus fidem abrogare debeam. Etenim ipse ancipitis & perplexi sum animi, nec vtram in partem propendeam, habeo; vt pote mixtis ijs quae fidem mereri queant, cum ijs quae fide carere videntur.] et paulo post: Ferunt igitur, cum ipse sacris operam daret, exta animalium coronatam Crucem edidisse. Quae res alios quidem horrore, summaque sollicitudine & anxietate affecit, eoque adduxit, vt potentiam nostram persentiscerent: at impietatis magistro animum videlicet addidit, tamquam circumscripti atque vndique conclusi essemus: sic enim Crucem & circulum ex tempore interpretatus est. Atque hoc sane est, quod miraculi instar habeo: quod si falsum est, in auras abeat: si autem verum, rursus Balaam vaticinatur, & Samuel per ventriloquam trahitur, aut trahi videtur, & daemones Iesum inuiti confitentur; ac per contraria, quo plus fidei atque auctoritatis habeat, veritas demonstratur. At fortasse his rebus id agebat Prouidentia, vt illius impietatem compesceret: multas enim & mirabiles salutis vias Deus inusitato modo aperire nouit, ad humanitatem & misericordiam propendens.] ita Gregorius: quibus vt veris certisque adstipulantur Sozomenus, Nicephorus, & alij recentiores. quae autem post haec sequitur enarrare, eue-

IULIANI STIPATORES, MERETRICES, ET CINAEI.

TURPITUDO RELIGIONIS PRAETEXTV.

• Gregor. Naz. orat. 2. in Iul.

• Ammian. lib. 22.

• Greg. Nazianz. orat. 1. in Iul.

CRUX CORONATA IN EXTIS INVENTA.

• Num. 22. 2. Reg. 28.

• Sozomen. lib. 5. cap. 2. f Niceph. lib. 10. cap. 3.

nisse ea diximus cum sacris Eleusiniis Athenis initiatum ipsum narrauimus, antequam A
Imperator creatus esset.

Quid vero acciderit, cum iam Imperator diis victimam immolaret, adessetq. vna
cum aliis sacrorum ministris Christianus adolescens, creditus esse Gentilis; Prudentius^a,
qui tunc (vt ipse fatetur) puer erat, egregie hisce versibus cecinit post alia, quæ breuitatis
causa omittimus, quibus Gentilitia sacra illa describit, ab improuiso sacerdotis terro-
re illo auspicatus:

^a Prudentius
in Apotheosi cō-
tra Iudæos.

HORRENT
DAEMONES
PRAESEN-
TIAM CHRIS-
TIANI.

*Cum subito exclamat media inter sacra sacerdos
Pallidus: En quid ago? Maius, Rex optime, maius
Nescio quod numen nostris interuenit aris,
Quam sufferre queant spumantia cymbia lacte,
Caesarum sanguis pecudum, verbena, corona.
Accitas video longe dispergier umbras.
Territa Persephone vertit vestigia retro,
Extinctis facibus, tracto fugitiua flagello.
Nil agit arcanum murmur, nil Thessala profunt
Carmina, turbatos reuocat nulla hostia manes.
Nonne vides vt thuribulis frigentibus ignis
Marceat, vt canis pigrescat pruna fauillis?
Ecce Palatinus pateram retinere minister
Non valet, elisa destillant balsama dextra.
Flamen & ipse suas miratur vertice laurus
Cedere, & incertum frustratur victima ferrum.
Nescio quis certe subrepsit Chriscolarum
Huc iuuenum: genus hoc hominum tremet infula, & omne
Puluar diuum. Lotus procul absit & unctus:
Pulchra reformatis redeat Proserpina sacris.
Dixit, & exanguis collabitur: at velut ipsum
Cerneret exerto minitantem fulmine Christum,
Ipse quoque exanimis posito diademate Princeps
Pallet, & astantes circumspicit: ecquis alumnus
Chrcismatis inscripto signaret tempora signo,
Qui Zoroastræos turbasset fronte susurros.
Armiger e cuneo puerorum flauicomantum
Purpurei custos lateris deprenditur vnus:
Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro
Projicit, ac signum Christi se ferre fatetur.
Prosiluit pauidus, deiecto Antistite, Princeps,
Marmoreum fugiens, nullo comitante, sacellum:
Dum tremefacta cohors, dominiq. oblita supinas
Erigit ad calum facies, atque inuocat Iesum.]*

hucusque Prudentius. at de Iuliani sacrificiis hactenus. Iam vero de excitata in Chri-
stianos persecutione agamus.

Longe dispar hæc persecutio fuit ab aliis per Ethnicos Imperatores illatis: cum illi E
Christianitate vetita, aduersus eius cultores sancirent ac promulgarent edicta, quibus
& Fideles omnes diis sacra facere acerbissimis poenis impellerentur: Iulianus autem, vt
ex eiusdem superius recitatis litteris fati exploratum habetur, colendi deos vim nemini
adhibendâ esse putauit, nec fieri quemquam inuitum cogebat Christianæ fidei deserto-
rem. Quamobrem nec inter persecutiones hanc recensendam esse, complures existima-
runt. At vero S. Augustinus contrarium plane sentit, cum ait^b: Deinde quid respon-
dent etiam de Iuliano, quem non numerant inter decem? (*persecutores scilicet*) An ipse
non est Ecclesiam persecutus, qui Christianos liberales litteras docere ac discere vetuit?
Sub quo Valentinianus maior, qui post eum tertius Imperator fuit, fidei Christianæ
confessor extitit, militiaq. priuatus est: vt omittam quæ apud Antiochiam facere cœ-
perat; nisi vnus fidelissimi & constantissimi iuuenis, qui, multis, vt torquerentur, ap-
prehen-

PERSECUTIO
IULIANI DI-
VERSA AB A-
LIIS.

^b Aug. de Ciuit.
Dei lib. 18. cap.
52.

A prehenfis, per totum diem primus est tortus, inter vngulas cruciatuq. psallentis li-
bertatem atque hilaritatem miratus exhorruisset, & in ceteris deformius erubescere
timuisset.] hæc S. Augustinus, de quibus vberius suo loco dicturi sumus. Cete-
rum quod non exerto palam gladio furens persecutio, vt priores illæ supra memora-
tæ, grassaretur; inde euenit, vt S. Ioannes Chrysofomus dicat, in pace Ecclesiæ mar-
tyres illos passos esse, qui Iuliani tempore fidei causa sunt necati: vt cum agens de
Iuuentino & Maximo sub eodem Imperatore martyribus, de quibus & nos suo loco;
hæc præfatur^a:

Hi enim tanto amore Dei flagrabant, vt etiam extra persecutionis tempus corona
martyrij redimiti fuerint, absque pugna triumphum retulerint, absque prælio victoria
potiti sint, absque theatri certamine brauium rapuerint. Et quo modo hoc? ego dicam:

B sed forte me rem paulo altius enarrantem. Erat Rex quidam etiam nostro æuo, omnes
qui se præcesserunt, impietate vincens, de quo & heri a me dictum: qui cum videret
res nostras martyrum morte clariore fieri, & ea causa non solum viros, sed & teneros
pueros, virginesq. nondum nobiles, & in summa ex omni sexu & ætate quosdam pro
religione ad mortem proficere, cruciatur, & dolebat. Ceterum mouere bellum ma-
nifeste volebat: Omnes enim, dicebat, ad martyrium, quasi ad aluearium apes, vola-
bunt. Hæc autem non a semetipso habebat, sed a progenitoribus suis didicerat. Etenim
& illi, vt pote tyranni, Ecclesiam infestauerunt: et populi quoque in nos insurrexerunt,
cum adhuc parua religionis scintilla esset: eam tamen non expugnarunt, neque confrege-
runt, sed ipsi potius contracti sunt. Augebatur quotidie scintilla hæc, ferebaturq. in publi-
me, & omnem vndique orbem inuadebat. Cum occiderentur, adurerentur, suspen-
derentur, præcipitentur, bestiis obicerentur Fideles; carbones sicut lutum calcabant,
mare & fluctus sicut pratum intuebantur, ad gladium sicut ad diadema & coronam
currebant; omniaq. tormentorum genera ita contemnebant, vt ea non solum generose
& fortiter ferrent, sed & alacriter & volupe. Enimvero sicut palmæ rigatæ magis cre-
scunt, ita & fides nostra oppugnata magis floret, & seditione agitata, incrementa ma-
iora sumit. Neque horti aquis irrigati ita germinant & foecundi sunt, vt Ecclesiæ, si
martyrum irrigentur sanguine. Hæc omnia atque plura cum Rex ille sciret, meticu-
losior erat, quam vt manifeste cum nobis confligeret. Non, inquit, triumphos, & vi-
ctorias, & coronas mutuo parabimus. Sed quid facit? Vide, oro, malignitatem. Me-
dicos, & milites, & oratores omnes, vel a professionibus suis discedere, vel fidem suam
abiurare iubet. Excitauitq. in hunc modum contra nostros bellum, tela eminus mit-
tens: vt si a fide desisterent, ridicule vincerentur, vt pote qui fidem opibus non præfer-
rent: sin generose perseuerarent, & vincerent; neque sic egregia foret victoria, neque
insignis triumphus: nihil enim magnum, artem vel professionem pro pietate contem-
nere. Neque is scuitiæ eius finis erat. Nam ad hæc, si quis superioribus annis, cum
adhuc pij Reges rerum potirentur, vel altaria demolitus fuisset, vel templa suffodis-
set, vel oblationes diripuisset, vel aliud tale quiddam egisset; rapièbatur ad tribunal, &
occidebatur etiam insons, & dumtaxat delatus. Fingebat quoque & alias varias cau-
sas, ita vt pie viuientium nemo non lugeret. Agebat autem hæc, vt obscuraretur, con-
temptaque esset martyrij corona, & nihilominus cædes & strages fierent.] hucusque
de Iuliani persecutione Chrysofomus, quam ipse oculis est proxime contemplatus.

C

D

E Quasnam autem alias impius excogitarit artes ad faceffendum Christianis nego-
tium, & occultis viis quasi cuniculis, omnes ingenij vires adhibens, suffodere & con-
uellere penitus religionem Christianam conatus sit; S. Gregorius Nazianzenus, & ipse
sui temporis res gestas conscribens, summa fide & obseruantia veritatis enarrat^b: at-
que in primis de animi eius consilio, cur non palam, vt Gentiles alij Imperatores, sed
clandestine atque dolose egerit inuidens illis martyrij coronâ, in eandem cū Chrysofom-
mo sententiam multa locutus, hæc addit: Turpiter admodum & ignaue pietatem vexat,
animiq. fraudes & versutias persecutioni, quam aduersus nos excitabat, inducit. Quo-
circa cum potentia in persuasionem & coactionem diuisa sit, ita se comparauit, vt,
quod inhumanius erat, nimirum vim atque tyrannidem populari turbæ ciuitatibusq.
permitteret, vt quarum vesana audacia intolerabilior sit propter temerarios animi
motus, atque præcipites ad omnia impetus; idque nequaquam publico edicto; verum
ex eo quod impetum audaciamq. minime reprimebat, velut proposita quadam lege

^a Chrysof. ser.
de sanctis Iu-
uent. & Maxi-
mo.

IULIANVS IN-
VIDET MAR-
TYRII GLO-
RIAM CHRIS-
TIANIS.

IULIANVS A-
GIT VI, ATQVE
PERSVASIONE.
^b Gregor. Na-
zianz. orat. 10
in Iulian.

non scripta, se id velle promulgans. Quod vero lenius atque humanius erat, magisq. Imperatorem decebat, id sibi videlicet assumit, nempe suadendi atque illiciti partes: nec tamen id quidem usquequaque retinuit: non enim natura ferebat, ut vel pardus distinctas macularum notas, vel Æthiops nigrorem, vel ignis ardorem, vel diabolus homicidij crimine iam inde ab ipsa mundi origine constrictus hominis odium, vel iste improbitatem, qua aduersus nos impellebatur, abijceret: Verum quemadmodum chamæleontem aiunt in quiduis facile mutari, atque omnes subinde colores, candore vno excepto, suscipere (fabulosum enim illum Proteum Ægyptium sophistam prætereo) sic etiam ille Christianis præter clementiam in quiduis se vertebat, ac perquam crudelis erat ipsius lenitas, & violenta persuasio: atque huiusmodi benignitate acerbitati crudelitatiq. suæ excusationem quærebat, ut non sine causa vim afferre videretur, cum blandiendo & alliciendo nihil profecisset. Idq. ex eo perspicuum, quod non multum suasionem utebatur, sed plus violentiæ confestim sequebatur: ut quemadmodum in venatione, aut laqueis, aut persecutionibus caperemur, atque alterutro omnino modo nos in potestatem redigeret.] hæc Gregorius: subditque eiusmodi persecutionis genere primum omnium domesticos insectari cœpisse, ceteros alliciendo, fortiter reluctantes occidendo, alicis expellendo: quo in certamine Cæsarium ipsius Gregorij germanum primas tulisse, superius dictum est: additque de aliis, aliis coloribus quæstis, domo exactis: cum, ut ipse putabat, in hunc modum Regiam expurgauit.

Tunc etiam Helpidium insignis nominis Christianum, quem superiori anno (ut diximus) Constantius Imperator ob egregiam spectatamq. hominis virtutem decorarat præfectura Prætorij, cum eum in his quæ religionis sunt, constantissimum comperisset, præfectura exutum redegit in ordinem; postea vero alia occasione quæsitâ, ut Imperij perduellem dire necandum præcepit: consignatum enim est & ipsius & sociorum martyrium, tum apud Græcos, tum etiam Latinos, in Ecclesiasticis monumentis hoc titulo: Sextodecimo Kalendas Decembris Natalis sanctorum martyrum Helpidij, Marcelli, Eustachij, & sociorum: ex quibus Helpidius cum esset ordinis Senatorij, & coram Iuliano Apostata Christianam fidem constantissime profiteretur, primum equis indomitis cum sociis alligatus atque protractus; deinde in ignem iniectus gloriosum martyrium consummauit.] Post hæc in milites eandem persecutionem conuertit, de qua sic ipse Gregorius^a:

Milites etiam, partim per se ipse, partim per eos qui magistratibus fungebantur, allicit, quippe quos leuios magisq. credulos arbitrabatur, alios honoribus capiens, alios animi simplicitate distrahens, nimirum eos, qui nullam aliam legem, quam Principis voluntatem agnoscebant. Immo si rectius loquendum est, militum partem non minimam ad se pertraxit, & quotquot ex eis ægros & labascentes inuenit, temporisq. & tum & iam antea seruos: quos partim subegerat, partim subacturum sperabat. Non enim omnes pertraxit; nec tantum ille aduersus nos dedit, qui per eum persecutionem excitabat: verum plures septem hominum millibus reliqui fuerant, qui non flexerunt genu coram Baal^b, nec auream imaginem adorauerunt, nec a serpentibus icti & vulnerati sunt, quod serpentem illum suspensum, Christi q. passionibus oppressum atque confectum intuerentur: multi scilicet præfecturis, altissimisq. dignitatibus ornati, quos mirum etiam minus fuisset tum periculorum metu, tum bonorum spe cedere, & manus dare: multi etiam plebeij ordinis & numero solo cogniti, quos cum adortus fuisset, non aliter repulsus est, quam leuis quædam machina tormentaria a firmissimo muro. Ceterum eo erat animo, ut non magis angeretur propter eos qui ipsi elabebantur, quam (utpote furore percitus) ob eos qui capiebantur, præfideret; voluntasq. ipsa, id quod spe conceptum erat, quasi iam manibus teneretur, representabat.

Quin eo quoque audaciæ prorupit, ut aduersus magnum illud vexillum præceps ferretur, quod simul cum Cruce magnifice & insigni pompa exercitum ducit in sublime euectum, quod laborum soluendorum vim habet, ab eoque apud Latinos nomen trahit, principatumque, ut ita dicam, in reliqua omnia vexilla tenet, tam quæ Imperatorum imaginibus atque passis texturis in varijs tinctionibus litterarumque picturis illustrantur, quasi que gestiunt, quam quæ horrendis draconum hiatibus super summas hastas elatis inuolantia, ac per tractatus contextis squamis distinctos ventilata iucundissimū simul & formidolosum spectaculum oculis præbent.] hæc de mutatione Laba-

^a Greg. orat. 1. in Iulian.

PERSECUTIO IN MILITES QVALIS.

^b 3. Reg. 19. Dan. 3. Num. 20.

IULIANVS MV. TAT LABA. RVM.

^a ri Gregorius: in quam autem formam illud mutauerit, ita Sozomenus^a: Signum quod Constantinus diuino mandato (ut supra commemoratum est) in insigne Crucis commutauerat, ad veterem effigiem & figuram traducere decreuit: nam dedit operam, ut in publicis imaginibus iuxta ipsum Iuppiter depingeretur, velut e cælo apparens, coronam & purpuram, quæ sunt Imperij insignia, ipsi præbens: Mars item & Mercurius in eum intuentes, & tamquam obtutu oculorum testificantes, quod vir esset tum in dicendi arte, tum in re militari spectatus.] hæc ipse.

At licet eiusmodi signis cusa Iuliani numismata minime reperire licuerit: reddemus tamen, quæ his simillima, magna adhibita diligentia, nacti sumus, nimirum Iuliani vultum cum inscriptione Serapidis, cui a sinistris inhæret effigies Isidis; quibus imaginibus apud Ægyptios Sol atque Luna representari solebant.

^b Acceptum a Philippo Vignio Louanensi.

^c Nec est quod vel minimum dubites, eundem, quem Serapidis nomine vultum vides inscriptum, esse ipsissimum Iuliani, si conferas cum reliquis eiusdem Iuliani antiquis nummis, in quibus eundem plane Iuliani vultum inuenies, quem hic titulo Serapidis habes inscriptum. Sed & ut hæc facilius assequaris, describemus hic pariter, quæ de Iuliani imagine ab Ammiano inuenimus litteris commendata, cum ait^c: Figura talis utique membrorum, mediocris erat staturæ, capillis tamquam *plexisset, mollibus, hirsuta barba in acutum desinente, vultus venustate oculorum micantium flagrans, qui mentis eius angustias indicabant, supercilijs decoris, & naso rectissimo, ore paulo maiore, labro inferiore diuiso *, opima & incurua ceruice, humeris vastis & latis, ab ipso capite usque ad vnguium summitates lineamentorum recta compage; vnde viribus valebat & cursu.] hæc Ammianus, quibus videas respondere in numismatibus vultus expressos, quantum tamen licuit representari ab illorum temporum crassæ mineruæ sculptoribus atque fuforibus, quarum facultatum artes magna erant ex parte collapsæ. Rursus vero, non esse vultum Serapidis, quem nomine Serapidis legis inscriptum, ex eo quoque per facile assequi poteris, quod alia prorsus planeque diuersa vultus effigie soleret ipse Serapis a maioribus representari, nempe (ut cernere est in antiquis eius simulacris) imberbis, iuuenis, gestans eundem capite cophinum. Nihil est igitur, quod vel leuis possit suboriri suspicio, hanc, quam titulo Serapidis cernis imaginem, esse eius idoli, sed tantummodo Iuliani, imitantis inter alios Commodum Imp. Herculis habitum induentis.

Sed quod ad idem numisma spectat: quam ex aduerso latere illi coniunctâ eiusdem prorsus effigiei geminam intueris imaginem, duplicem Isidem representare non dubites: duas namque fuisse Isides nonnulli tradiderunt^d, quorum sententiam his vides signis optime comprobari. At quod Ægyptij simulacra Isidis aspidum fertis coronata capita representabant, eadem forma hic vides expressâ signa, alaique in eis volucris, quod vultures Isidi dicatæ essent; nouaculam porro gestare dextera, quod eius sacerdotes cunctis abrafis corporis pilis, & virilibus præcis, eidem ministrarent.

Rursus vero aliud hic tibi numisma reddimus solius Iuliani absque calathi signo vultum referens, cum eodem tamen titulo, DEO SERAPIDI, a tergo vero expressum habens Anubin Ægyptiorum deum, canis effigiem ex more præferentem, de quo illud Poetæ:

Omnigenumq. deum monstra, & latrator Anubis.

per quem Mercurium exprimi dixerunt interpretes, licet alij putarint esse Saturnum, ut apud Plutarchum inuenies.

^c Ammian. lib. 25. pexisset

^d demisso

^d Consule Liliam de dijs Ægyptiũ syrac. 12. in fine.

a Acceptū ab eodem Philippo Vignio Louan.

b Sozom. lib. 5. cap. 16.

IMAGINIS IMPER. CVLTV TECTA IDOLOLATRIA.

c Sozom. lib. 5. cap. 16.

THRIFIFICATIONE PROBANTI MILITES CHRISTIANI.

Sic itaque ex his vides, non modo, quod Sozomenus ait, Iulianū alicui deorum coniunctam imaginem suam effigiari curasse, sed etiam ipsius Dei titulo atque signis exprimi voluisse, eo quidem dolo atque fallacia, vt cum in militaribus signis vel alibi collocatam Christianus populus ex more veneretur Imperatoris effigiem (quem solemnem ritum absque piaculo spernere minime liceret) nescius ac nolens in veneratione imaginis Imperatoris, Serapidem cum Iside, vel alios deos coleret. Addit enim hæc Sozomenus b:

Ista quidem, & alia quæcumque ad cultum Gentilitium spectabant, imaginibus admisceri imperavit, ad eum finem, vt non modo simulatione honoris Imperatori decreti, subiectos latenter venerari cogeret res vna depictas; verum etiam vt veteribus institutis ad suam libidinem abutens, omni solertia & mentis acumine adhibito, voluntates subditorum clam in fraudem induceret. Nam sic cogitabat: si hoc illis persuaderet, se multo facilius quæ in animo habebat, de cetero effecturum esse: sin repugnare animaduertet, in illos, vtpote nouas res contra Romanorum instituta molientes, & cum in Rempublicam tum in Imperium peccantes, absque vlla venia vindicaturum. Quare pauci profecto erant, qui dolum eius intellexerunt; qui quidem, cum (vt moris erat) adorare renuerent, poenas dedere. Multitudo autem (quod fieri solet) præ ignorantia & mente simplici, legi veteri se omnino parere putauit, & ita inscitia decepta ad imagines colendas accessit.] hæc Sozomenus.

Intelligis ex his, puto, lector, sic Imperatoris imaginem renuisse venerari prudentiores Fideles, quod cum illis deorū quoque Gentilium iunctæ essent effigies; quibus si vexilla caruissent, vt erant signa illa, quæ (vt vidimus nuper ex Gregorio) expressas puras habere solebant Imperatorum imagines, minime cunctati fuissent debito ac consueto prosequi cultu. Si igitur pie sanctæque absque vlla idololatriæ suspitionis labe Christiani milites & alij venerari soliti erant Imperatoris imagines: quis nefas esse putarit, Christi, Deiparæ, atque Sanctorum imagines pari saltem cultu prosequi, nisi qui Reges Christo ipsi Sanctisque prætulit? Ceterum veneratio illa imaginum Imperatorum non adeo erat penes Christianos effusa, vt diuino eas honore prosequerentur: quamobrem cum illis thus (vt peragi consuevit, cum milites donatium acciperent) offerendum esset, resiliabant omnino: quod & sub Iuliano ijdem, qui præstantiores essent, summa constantia præstitere, prout Sozomenus c ibidem eiusmodi rei gestæ narratione declarat:

Verum Imperator nihil ne ex hoc quidem conatu perfecit. Ac tametsi hæc eius astutia perspicue deprehensa est; tamen nihil de contentione animi ac studio remisit; sed omnem (vt dicitur) mouit lapidem, vt subiectos ad parem secum religionis modum sequendum deduceret. Atque quamquam quod tum moliebatur, ab eo quod supra diximus, penitus non discrepauit; tamen & magis omnibus apparuit, & maiore cum violentia susceptum est, & causa fuit nonnullis, qui in aula militabant, maioris constantiæ & fortitudinis. Vbi enim tempus aduenit, vt Imperator milites remuneraret (quod quidem Kalendis apud Romanos & diebus festis natalibus tum Imperatorum tum primarum urbium Imperij fieri solet) cum secum consideraret, quàm simplex natura, quamq. insulsum esset militum genus, & quàm facile propter consuetam auaritiam, quæ in eo inesse solet, pecunia vinci posset: et singulis, qui ad munus accipiendum accedebant, datum esset in mandatis ab his qui Imperatori astabant, vt incensum offerrent (in proximo enim erat & thus positum & ignis) perinde quasi olim hoc fuisset apud Romanos

A manos decretum: ibi tum alij absque metu præstantiam animi & magnitudinem declararunt, neque incensum offerre voluerunt, & donum ab Imperatore accipere prorsus renuerunt.

Alij simulatione legis & antiquitatis confisi, se deliquisse neutiquam in animum induxerunt: alij autem vel lucro, quod proponebatur, veluti inescati, vel metu & perturbatione propter supplicium, quod eminebat, perculsi, licet intelligerent se iam ritum Gentilium exequi, minime tamen isto scelere sese obstringere detrectarunt. Eorum autem, qui præ ignorantia in hoc peccatum incidebant; nonnulli dicuntur, cum amice inter se epularentur, sibi mutuo (vt in potando fieri solet) propinantes, Christum super poculis nominasse: quemdam autem e conuiuiis interpellasse eos, ac dixisse, permirum esse, illos voluisse nomen Christi inuocare, quem paulo ante denegauerant, eo scilicet tempore,

B quo dono ab Imperatore accepto, thus in ignem imposuissent. Quod simul vt audiuerunt, intellexerunt quod facinus consciuissent; illico inde prope egressi, palam per plateas cursitare, clamare, lacrymas fundere, Deum ipsum & omnes homines testari, se Christianos esse, & in ea fide permanere; atque ignorantia illius quod factum erat (si verum omnino dicendum esset) solam manum, animo prorsus repugnante, Gentilitatis labe pollutam fuisse. Verum vbi ad Imperatorem veniunt, proiecto ad pedes eius quod dederat auro, valde constantibus & generosis animis postulant, vt suum ac proprium munus reciperent, hoc est, vt necem subirent: nam rem plane esse, cuius ipsos numquam poeniteret, si pro scelere, quod inconsiderate admisissent, toto corpore, idque propter Christum, poenas persoluerent. Imperator vero, licet ea re grauiter commotus, noluit tamen eos interficere, quod inde illis honos tribueretur martyrij; sed e militum numero

C exemptos, aula sua exturbauit.] hucusque Sozomenus: at Gregorius Nazianzenus a rem paulo diuersius recensere videtur, dum ait:

Ferunt, quosdam eorum, qui ad hoc nefas errore atque ignorantia prolapsi fuerant; postquam eo admissio, domum se recepissent, sodales conuictoresque suos mensæ participes habuisse: deinde conuiuio ad consuetam frigidæ potationem progresso, non secus ac si nihil grauius ipsis accidisset, ad aquæ poculum sublatis oculis, Christum cum Crucis signo appellasse] et cetera supra relata, quæ breuitatis causa hic omittimus.

Hanc ipsam historiam describens Theodoretus b, hæc præterea addit, quæ in Sozomeno desiderantur: Cum eiusmodi querela & clamore contendit ad Regiam: contra tyranni fallacias vociferantur: postulant in ignem conici, vt igne inquinati, igne denuo expiantur. Hæc & alia his similia locuti, scelerati tyranni animum ad insaniam adegerunt.

D Itaque primum capita ceruicibus abscindi iubet. Quos ad supplicium subeundum extra urbem adductos permagna populi multitudo secuta est: quæ quidem & magnitudinem animorum, & loquendi in tuenda pietate libertatem, quæ in illis elucebat, suspexit atque admirata est. Vbi autem ventum est ad locum, in quo malefici puniri solent: qui erat inter eos natu maximus orat carnificem, vt primum minimū natu securi percussat, ne ille aliorum cædem intuens, præ timiditate succubat.] Romanorum vero legibus c (quod alias dictū est) sicut in quæstionibus inchoandum a minimo, sic in supplicio inferendo, a maiori incipiendum esse, cautum est. Verum quid post hæc contigerit, subdit Theodoretus: At simul vt iste humi posuerat genua, & carnifex ensē vagina eduxerat, nuncius quidam accurrit, illis veniam indicaturus: qui cum longo interuallo a loco abesset, clamore vetuit cædem fieri. Tum ille natu minimus moleste ferens se cæde liberatum: Romanus, inquit (sic enim vocabatur) nequaquam dignus erat, qui Martyr Christi appellaretur. Atqui malitiosus ille tyrannus tametsi cædem athleticis illis inferri idcirco prohibuit, quod inuidia inflammatus illos voluit martyrij gloria priuare, tamen non fuit eos suas ipsorum incolere ciuitates, sed ad extremas Imperij Romani oras relegauit.] hæc Theodoretus.

De militibus itidem Christianis sub Iuliano militantibus agens S. Augustinus d hæc ait: Iulianus extitit infidelis Imperator: nonne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani seruiebant Imperatori infideli. Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum, qui in cælo erat. Quando volebat, vt idola colerent, vt thurificarent: præponebant illi Deum. Quando autem dicebat: Producite aciem, ite contra illam gentem: statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum a domino temporali: et tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam domino temporali.

PROPINATIO IN NOMINE CHRISTI.

MILITES, QUI THVS OBTVLISSENT, RESIPISCVNT.

a Greg. orat. 1. in Iulian.

b Theodoret. lib. 3. cap. 16.

c I. Ambros. ff. de pœnis.

d Aug. de Ciuitate Dei lib. 18. cap. 58. tomo 8.

FRÆTORIANI A IULIANO PROBANTVR.

rali.] hæc ipse de militibus Christianis in castris militantibus: quorum qui dicebantur A Prætoriani, quibus salus ipsa Imperatoris potissimum concredita erat, hos omnes voluit Iulianus deorū esse cultores: id quidem sic testatur Socrates^a: Porro ab Imperatore Iuliano mandatum est, vt qui nollent Christianam religionem deferere, in Palatio militum Prætorianorum munere minime fungerentur, itemque vt omnes simulacris sacrificare properarent, Christiani in prouinciis nullos magistratus gererent: Nam lex illorū, inquit, vetat gladio vtendum contra eos, qui scelera digna morte admiserint; & propterea non sunt ad regendum idonei. Nonnullos autem assentatione & muneribus ad immolandum allexit. Extemplo igitur tum qui erant vere Christiani, tum qui speciem Christianorum præferebant, tamquam in theatro locati, se palam omnibus patefecerunt. Nam qui recta voluntate Christianam fidem profitebantur, propenso animo balteum pro fidei defensione deponere, omniaque cruciamentorum genera subire maluerunt, quàm Christum Saluatorem denegare: in quorum numero fuere Iouianus, Valentinianus, & Valens, qui postea sunt Imperij gubernaculis potiti. Alij, qui animo parum sincero Christianam amplexabantur religionem, quiq. diuitias & honores vere beatitudini anteferebant, abiecta cunctatione, ad immolandum se dederunt.] Subdit postea de Ecebolio (de quo nos superius) qui Christo nuncium remittens, Ethnicorum superstitioni adhæsit.

OITAKI
EKIMOI
ITE.b Theod. lib. 3.
cap. 5.c Sozom. lib. 6.
cap. 6.
VALENTINIANI
VALENTIS,
ET IOVIANI
CONFESSIO.d Sozom. lib. 6.
cap. 6.e Socras. lib. 3.
cap. 9.
f Socras. lib. 4.
cap. 1.g Sozom. lib. 6.
cap. 6.h Sozom. lib. 5.
cap. 4.

At qualis fuerit Valentiniani gloriosa confessio, a Theodoro^b in hæc verba describitur: Valentinianus, qui post obtinuit Imperiū, id temporis militum hastatorū in Palatio merentium Tribunus (nempe, vt ait Sozomenus^c, Ionianorum, & Herculanorum, his nominibus dictæ cohortes, quæ Imperatorem stipare consueuerunt) singulare studium, quo erga pietatis defensionem flagrabat, manifeste declarauit. Nam cum amens ille & stupidus tyrannus Iulianus in fanum Fortunæ choreas ducens ingrederetur, & Aeditui vtrinque adianuas confisterent, vt introeuntes aqua lustrali (vt ipsi opinabantur) expiarent: Tribunus Valentinianus Imperatorem præcedens, qui huius rei gratia vtrumque Imperium consecutus est, vbi videt guttam aquæ suæ læuæ aspersam, pugnis cædit Aedituum, seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum ait.] Sozomenus^d hæc ipsam recensens historiam, hæc addit: Dicunt præterea, Valentinianum, Imperatore Iuliano inspectante, tantum vestis suæ cum ipsa gutta excidisse, abiessisseque, quantum gutta madefecerat.] pergit Theodoretus: Quod factum execrabilis tyrannus conspicatus, eum ad castellum in solitudine situm relegauit, ibiq. vitam degere iussit. At Valentinianus, anno & paucis mensibus interiectis, Imperium tamquam mercedem suæ confessionis obtinet. Nam Deus iustus Iudex pietatis studiosos non in illa vita beata solum honore & gloria afficit; verum etiam spem de præclaris illis præclarorum laborum remunerationibus, quæ in cælo expectantur, conceptam, etiam donis in hac vita suppeditatis, plane confirmat.] hæc Theodoretus de Valentiniani confessione.

Hæc autem Constantinopoli gesta esse videntur, vbi in ipsa Regia Imperator arā Fortunæ statuerat, vt Socrates^e tradit, qui de Valentiniani confessione pluribus agit^f, nec non de Valente eius germano, qui Imperatori adhærebat domesticus Comes, meminit & Iouiani: quos omnes licet fidei Christianæ professionis amore baltea deposuissent tradat; nequaquam tamen militiæ gradu priuatos esse affirmat, cum de iisdem addit: Valentinianum atque Valentem minime Imperator Iulianus, quoniam eos tales esse homines intelligeret, quales Reip. plurimum possent commodare, de militaris honoris gradu deiecit; quemadmodum neque Iouianum, qui illi successit in Imperio.] E hæc Socrates; cui potius assentimur, de Iouiano præfertim, quem constat vna cum ipso Iuliano in expeditione aduersus Persas militasse: quod vero spectat ad Valentinianum atque Valentem, secus; vtpote quos Sozomenus etiam tradat^g exulasse ea de causa Melitinæ Armeniæ ciuitatis; solutos autem ab exilio ab ipso Iouiano Imperatore, atque ipso extincto assumpsisse Imperium, Nicæam antea reuocatos. Hallucinatus tamen in eo videtur esse Sozomenus, cum ait hæc contigisse in Gallia: nam ibi dum fuit Iulianus, semper Christianum prætulisse, superius satis perspicue demonstratum est: verum hæc omnia Constantinopoli ad ædem Fortunæ facta esse, reliqui æque consentiunt.

Quid autem in Iulianum Fortunæ sacrificantem dixerit Episcopus Chalcedonensis, idem auctor docet^h his verbis: Ferunt, Marin Chalcedonis Episcopum eidem Iuliano

A Constantinopoli Fortunæ sacrificanti accessisse; palam, vt impium, contumeliis affectisse; & *ἄθεος*, id est auersum a Deo, & desertorem fidei appellasse: Iulianum autem ei solum cæcitatem probri loco obiecit: venerat enim, vtpote senex, & suffusione oculorum laborans, alterius manu ductus. Sed vbi irridere etiam, & in Christum, vt solet, blasphemiam loqui cœpit, dicereque Iulianus: Non te Galilæus tuus sanabit: Marin respondisse: At ego gratiam Deo meo habeo, quod cæcus sum, ne te, qui a pietate excideris, oculis aspiciam. Imperatorem vero, nullo dato responso, eum præterisse: putasse enim eo pacto religionem Gentium multo magis roboraturū, si se populo Christiano, præter omnium expectationem, patientem & mansuetum ostenderet.] hæc Sozomenus. At egregium senis facinus obscuratur Ariana ipsius professione: etenim licet ipse recantaret cū Arianis ceteris in Nicæno Concilio palinodiam; tamen vna cum iisdem postea factus est (vt suis locis tertio Annalium tomo sæpius diximus) illius hæresis defensor acerrimus, inhærens Arianorum parti illi deterrimæ, cuius princeps erat Acacius: id quidem etiam ex eodem Sozomeno^a atque Socrate^b constat.

Quod vero spectat ad patientiam ac mansuetudinem Iuliani, quam ait Sozomenus ad illecebram impietatis plurimū affectasse: in eandem sententiam Ammianus^c plura adducit, quæ suo loco relaturi sumus. Verum adulatam eum esse Principi potius, quàm (quod decebat sincerum historicum) puræ consuluisse veritati, satis perspicuum reddit quod de hoc scribit Gregorius Nazianzenus^d, qui hominem Athenis probe cognitū habuit; & quæ a fratre suo Cæsario alijsque accepit, summa fide conscripsit. apponam hic eius verba: Quemadmodum, inquit, Ætnæum ignem narrant Ætnæ radicibus abscondi, inferne exundantem, violenterque retentum atque compressum, siue hoc aliud

C quidpiam est, siue anhelitus excruciatu gigantis (vtitur enim ea de gigante fabula Gregorius, quod comparationi, quam texit de Iuliano, probe conueniat) de more quidem horrendum quemdam sonum ex ima parte edere, fumumque propinqui mali indicem vertice suo euomere: quod si forte exuberantior fuerit, nec iam vi vlla retineri queat, tum vero sinibus suis æstu vehementi extrusum, sursumque tendentem, ac supra foramina sua sese effundentem, nonnullas quoque subiacentis terræ partes incredibili illo & horribili fluxu peruastare: Eodem quoque modo illum, Iulianum scilicet, reperire licet, aliquantisper quidem sibi ipsi imperantem, ac sophistici edicti impostura res nostras grauibus incommodis afficientem: ceterum si quando iræ impotentia exuberantior esset; tum ne animi quidem peruersitatem premere, tectamque habere posse, verum aduersus pium diuinumque ordinem nostrum nuda & aperta persecutione grassari. Vt enim edicta aduersus ædes sacras tum publice proposita, tum priuatim expleta, & donariorum ac pecuniarum deprædationem, non magis ab impietate, quàm ab auaritia manantem, & suppellectilis sacræ direptionem profanis manibus indigne contumelioseque tractatæ præteream: vt etiam sileam & præfules & subditos, qui pro his rebus extrahebantur, grauissimeque torquebantur: vt præteream columnas cruoris plenas, horum manibus atque complexu, dum virgis conciderentur, per orbem cinctas: vt etiam sagittarios per regiones & vrbes discurrentes, atque ipso etiam edictorū auctore acriores & immaniores (quo nos videlicet pro Persis, & Scythis, alijsque barbaris, subiugaret) vt hæc omnia prætermittam: Eccui ignota est Alexandrinorum crudelitas, qui præter multa alia, quæ aduersus nos designarunt, licentia temporis immodice vsi, plebs etiam alioqui turbulenta & furiosa, hoc quoque impietatibus suis adiecisse feruntur, vt sacrosanctum templum nostrum duplici cruore implerent, victimarum, & hominum; idque Imperatorij cuiusdam philosophi ductu atque auspicio perpetrasse (Pythiodorus is erat) ab his tantum facinoribus nominis famam consecuti? Eccui seditiosa Heliopolitarum coitio incognita est? eccui Gazaorum immanis audacia? qui apud eum in admiratione & honore erant, siquidem ipsius magnificentiam luculenter experti sunt. Eccui Arethusiorum furor, prius quidem obscurorum, ceterum ab eo tempore admodum etiam clarorum atque insignium occultus latet? &c.] At hæc singula ab ipso Gregorio adeo breuiter tacta potius, quàm recensita, vt fusius prout gesta sunt enarrentur, iure exitur: agemus de singulis inferius, secundum ordinem temporum. Verum quid rursus post multa superaddat de Iuliani præcipiti iracundia atque infano furore, ad fugillandam affectatam interdum ab eo philosophicam patientiam, hic in medium adducamus.

MARES EPI-
SCOPVS QUID
IN IULIANVM.a Sozom. lib. 4.
cap. 23.
b Socras. lib. 2.
cap. 35.
c Ammian. lib.
22.d Gregor. Nazianz. orat. 1.
contra Iul.IULIANI PRÆ-
CEPS FVRORE.

a Gregor. Naz. oratione 2. in Julian.

QUALIS IULIANVS IN AVDIENDO ET IUDICANDO.

b Nectar. orat. apud Lipoman. tomo 5.

c Exat apud Lip. tomo 5. ex Mesaphr. die 17. Febr.

IULIANVS DOLO AGIT CVM CONSTANTINOPOLITANIS.

Gregorius igitur hæc de eo per ironiam ^a: Illud vero an non in philosophi huius doctrina laudabile, quod adeo ab ira alienus, animique perturbationibus superior erat, Principumque eorum similis, qui constantiæ tranquillitatisque laude aliquando floruerunt, nec etiam si quid molestiæ ipsis accidisset, vultum tamen quicquam immutarunt, atque vllum commoti animi signum dederunt? ut quod Iudicis munere fungens, aulæ clamoribus ac pedum strepitibus impleteret, non aliter ac si ipse iniuria & damno affectus esset, ac non alijs potius hæc patientibus succurreret, ne oratione quidem complecti velimus. Hoc autem eccui ex omnibus ignotum est, quod multos etiam e rusticioribus, qui ad eum accedebant, ut eorum quæ homines ab Imperatore petere, precibusque postulare ac contendere solent, aliquid consequerentur, ita mulctabat palam pugno feriens, calcibusque petens, ut præclare secum actum putarent qui atrocius aliquid non pertulissent?] hæc Gregorius ad fugillationem ostentatæ & prædicatæ ab Ethnicis patientiæ Iuliani, quod soleat omne fucatum nequaquam diutius perdurare, & affectatum atque ad fallendum compositum minime fieri diuturnum. Præter hæc enim, quæ obiter ^a Gregorio Nazianzeno de Iuliani furore & immanitate dicta sunt; Nectarius ^b quoque Episcopus Constantinopolitanus, ea oratione quam habuit in exordio Quadragesimalis ieiunij, detestatus tyranni sæuitiam, recenset illata eius voluntate in Christianos cruciamenta, & crudelissimas neces, nempe ventris & viscerum sectiones, virginum publicas verberationes, oculorum effossiones, dentium eiectiones, linguarum & manuum præcisiones, tibiarum confractiones, excogitatas & adhibitas craticulas, lebetes, subulas, sartagine, & alia genera cruciamentorum recenti vsu iterum innouata. ita tamen (quod sæpius diximus) huiusmodi in Christianos supplicia adhibebantur, ut alia quavis potius, quam pietatis causa, ab eodem & eius Præsidibus ingeri fingerentur.

Porro qui adeo immaniter in Christianos, alijs præteritis causis, clanculum sæuiebat: artes præterea varias excogitauit, quibus posset in iis quæ foris essent, populū, inuitū licet, absq. publicis questionibus, idololatriæ reddere obsequentem. Nam cū primū (ut dictū est) in erogatione publici donatiui, thuris oblatione fidem totius exercitus explorasset; noua quadam excogitata nequitia, vniuersæ Constantinopolitanæ vrbis populū aggredditur pertentare. quidnam hoc fuerit, idem qui supra Nectarius ^c egregie litteris commendauit; licet eius orationem ab aliquo ex Græcorum recentioribus deprauatam esse, facile existimarim, quod Episcopus Constantinopolitanus, Patriarcha dictus habeatur, eidemque per visum apparuisse dicatur Theodorus martyr, commonuisseque eum de insidijs Iuliani: quam quidem apparitionem cuiuspiam alij potius quam Episcopo factam esse putamus, quod Eudoxius tunc præses Ecclesiæ Constantinopolitanæ, hæreticorum omnium scelestissimus. Res autem sic se habuit. Auspicantibus Christianis consueto animi ardore solemne ieiunium Quadragesimæ, auerstantibusque magis ac magis Iuliani impietatem, contrariisque studiis exhibere se in omnibus Christianos elaborantibus: exacerbatus ipse non nihil propensioribus ipsorum officiis, dolosum huiusmodi consilium iniit, conscio & ministro vrbis Præfecto Themistio.

Cuncta cibaria, quæ venum publice in foris exponi solerent, sacrificijs diis immolatis infecit ac polluit, ut sic illi omnes cibis cogerentur vesci immolatiis, nisi fame confici penitus vellent. Cum oraculo Theodori martyris, quonam modo consulendū esset Fidelibus fame periclitantibus, fuit diuinitus demonstratum, nempe ut tunc loco panis, cocto omnes frumento vterentur in cibum. Tunc enituit Christianorum, qui ditiores essent, charitas erga egenos; qui, ne pauperibus pateret occasio idolothytis illis publice expositis necessitate vescendi, coctum frumentum sunt omnibus largiter impertiti: quod illi tamquam a martyre Theodoro collatum religiose sumpsere; idque per totam hebdomadam illam. Quando Iulianus desperans penitus perficere posse, quæ tot diebus frustra tentasset: cibos puros absque aliqua labe contactos in foris, ut antea, apponi iussit, iam Christianorum continentia victus atque constantia. Placuit vero Fidelibus, ut tam gloriosa de Apostatæ impietate parta victoria perpetuis monumentis consignata dimanaret ad posteros, nimirum ut in honorem martyris Theodori, anniuersaria die, ciues Constantinopolitani coctum frumentum erogarent in pauperes. Quod autem hæc ipsa describens incertus auctor addiderit, eadem Antiochiæ facta esse, certo certius errasse constat: nam cum ista de loco Nectarij testimonio fulciantur; ea item potissima ratione mendacij auctor redarguitur, quod cum hæc Quadragesimæ tempore contigisse ipse

A ipse æque consentiat, Constantinopoli potius quam Antiochiæ id actum constat. Nam cum Zosimus ^a auctor sit, Iulianum decem integros menses Constantinopoli commoratum esse, certumque pariter habeatur ex Ammiano ^b (quod dictum est anno superioriori) tertio Idus Decembris ipsum ingressum esse Constantinopolim: affirmare necesse est, ibidem eum egisse vsque ad tertium Idus Octobris: quod & confirmant data Constantinopoli nonnulla eiusdem Imperatoris rescripta. Addit Suidas ^c, a Iuliano terra obrutum sanctissimum Crucis signum, quod Constantinus felicitatis vrbis illius significandæ causa, in capite eiusdem vrbis simulacri exculperat: sic namque impius, ne scilicet Christi virtuti tribueretur gloria amplissimæ ciuitatis.

Ceterum quod Constantinopoli natus esset, erga conciuies suos vniuersos voluit videri munificus, adeo ut a priuilegijs illis concessis excludi noluerit Christianos: **B** quod & rescriptum ab eo ad ciues datum plane significat: est vero eius titulus: Iulianus Byzantijs.] sic enim, quod maluit in odium Constantini ciuitatem illam veteri nomine, quam Constantinopolim nominari. Rescriptum autem sic se habet ^d:

Senatores omnes vobis reddimus, & Patrocolos, siue in Galilæorum religionem se dederint, siue aliud quiduis egerint, ut curiam effugiant; extra eos, qui in vrbe primaria publico munere præfuerunt.] hæc ipse.

Commoratus Iulianus Constantinopoli ad decem (ut dictum est) menses, Antiochiam profecturus, transgressus fretum (inquit Ammianus ^e) Chalcedonem ex aduerso littore positam venit. Vbi nactus Legatos a Rege Persarum missos, quid in eos contra ius gentium Iulianus egerit, Nicephorus ^f paucis his narrat: Affixit quoque Oratores Persas, qui ad eum Chalcedonem venerant, Manuel, Sabel, & Imael, propterea ^g quod Christianam colerent religionem: neque in eis Legatorum ius, contra receptum omnium gentium morem, violare est veritus.] hæc ipse.

Porro hos ignominia ab eo affectos, atque neci traditos esse, eorum martyrij Acta ^g significant: sed quod ab Alemundaro Rege missos perperam habent, cum constet hoc tempore Persis præfuisse Saporem, plane a veritate dissentiunt. Dum vero capitali supplicio eos affecisse Iulianus dicitur, ea causa assertur, quod inuitati ad sacrificium, magnis animis renuerunt: in eos enim tamquam impios & contemptores Persarum numinum, nempe Solis, Lunæ, & Ignis, quasi vindex legum Persarum, iussit animaduerti. Horum autem memoria in publicos indices relata, decimaseptima Iunij, qualibet anni periodo, tam apud Græcos, quam Latinos in Ecclesia celebratur.

D Post hæc vero Iulianus cum Chalcedone recessisset (inquit Ammianus ^h) Nicomediam venit, vrbem antehac inclytam, ita magnis retro Principum amplificatam impensis, ut ædium multitudine priuatarum & publicarum recte noscentibus regio quædam vrbis æstimaretur æternæ. cuius moenia cum vidisset in fauillas miserabiles concidisse, angorem animi tacitis fletibus indicans, pigriori gradu pergebat ad Regiam: hoc maxime ærumnis eius illacrymans, quod ordo squallens occurrit populi nimium quantum antehac florentissimus. Et agnoscebat quosdam ibidem ab Eusebio educatos Episcopo, quem genere longius contingebat] nempe materno. At diuinæ plane vindictæ (quod tertio diximus tomo) de impietate ibi coalita hæresis Ariana, exemplum extitit Nicomedia, in qua & nunc Zeno martyrio coronatur. Prosequitur Ammianus Iuliani iter per Nicæam in Galatiam. Sed antequam res ibi ab illo gestas recensamus; quid his temporibus ab eo actum sit Cæsareæ in Cappadocia, narrare aggrediamur. id enim his verbis posteris tradidit Sozomenus ⁱ:

Sub idem tempus Imperator iste Cæsaream ad montem Argeum sitam vrbem amplam, locupletem; regionis Cappadociæ primariam ex numero ciuitatum deleuit, & Cæsaris priuauit nomine; quod quidem nomen, regnante Claudio, cum Mazaciam ante appellata fuisset, obrinuerat. Nam contra ciues eius ciuitatis dudum grauissimum odium conceperat, tum quod omnes fidem Christianam profiterentur, tum quod olim sana Iouis vrbis patroni, & patrij Apollinis diruissent: quin etiam vniuersæ ciuitati grauius succensuit, iratusque est, quod templum Fortunæ, quod solum eo regnante supererat, a Christianis euersum esset: atque Gentiles, qui in ea vrbe pauci numero erant, valde incusauit, quod non illud facinus vlti fuissent; & si forte calamitatis aliquid ideo subeundum esset, quod non libentibus animis pro Fortuna subijissent.

subijissent. Omnes præterea opes, omnemque pecuniam ecclesiarum tum in Cæsarea, tum in confinibus eius positaram, diligenter vestigari, atque in medium afferri, atque statim trecentas libras auri arario publico solui; & clericos omnes in numerum militum, qui Præfecto illius regionis parebant, adscribi iussit: quæ res & plurimum sumptus requirit, & in exercitibus Romanis magno probro ducitur. Itemque multitudinem Christianorum vna cum vxoribus & liberis censeri, & non aliter atque in pagis fieri solet, tributa pensitare mandauit. Atque cum iureiurando minatus est, neque ab ira se, neque ab affligenda ciuitate temperaturum, neque permissurum Galilæis (sic enim per contumeliam Christianos appellare solebat) capita sua ceruicibus retinere, nisi delubra idolorum quamprimum de integro extruerent. Cuius minæ fortasse re ipsa impletæ fuissent, nisi celerius ipse e vita migrasset.] hæc Sozomenus.

Gregor. Naz.
orat. 1. in Iul.

Laudatur a Gregorio Nazianzeno Cæsariensium animi magnitudo, quòd eo tempore, quo Gentilium res florent, & templa vbique aperirentur & instaurarentur lapsa; ipsi tunc impetu factò, quod reliquum fuerat Fortunæ delubrum fuerint demoliti: etenim Iulianum irridens, hæc ait: Nam quæ in Cæsarienses nostros admisit, hos inquam animi magnitudine, flagrantique erga pietatem studio præstantes, ita ab eo iactatos, contumelioseque vexatos, fortasse ne obijcere quidem æquum fuerit. Etenim iusta indignatione succensus ob Fortunam melioris fortunæ tempore infortunatam, calamitateque oppressam, ad hanc vltionem progressus esse videbatur: quandoquidem iniustitiæ dominanti non nihil concedendum est. At vero quis est nescius, cum promiscua plebs furenter in Christianos impetum fecisset, multa que cæde perpetrata, plura etiam comminaretur; gentis Præfectum, quoniam media via inter temporis tyrannidem & leges incedens (vt enim tempori seruiendum putabat, ita etiam leges quoque mediocriter verebatur) multis Christianorum abductis, de nonnullis etiam Gentilibus supplicium sumpsisset, orta postea occasione, ad Imperatorem ductum esse, ac præfectura ignominiose abdicatum, huius rei iudicium subijisse: cumque se legibus, iuxta quas iudicandi sibi prouincia commissa fuerat, tueretur, nihil proprius factum esse, quàm vt ad mortem raperetur: ad extremum autem Imperatoris clementia exilio dumtaxat multatum esse? Porro quàm præclara & humana sententia! Quid enim graue (inquit iustus iudex, minimeque Christianos persequens) si decem Galilæos manus vna Græcanica sustulit? Hæc vero an non perspicua crudelitas? an non persecutionis edictum, & quidem ijs quæ publice proponuntur, multo expressius & formidolosius? Quid enim interest, periculum Christianis edicas atque promulges, an præferas te Christianorum persecutoribus delictari; magnique criminis loco ducas, moderatione quadam vti? Velle enim Imperatoris, lex est non scripta, imperij & potentia patrocínio subnixæ, & quidem scriptis legibus, quæ potentia non fulciuntur, longè firmior atque valentior.] hæc Gregorius, pluribus redarguens eos, qui a persecutoris nomine vindicare Iulianum niterentur, eo quòd persecutionis aduersus Christianos minime promulgasset edicta: ostendens exemplis pluribus & rationibus, tum ex his quæ tunc per suos ageret, tum quæ meditaretur perficere, si per vitam licuisset, eam omnium acerbissimam dicendam fore persecutionem. Ceterum quod spectat ad leges ab ipso Iuliano sancitas, quibus Christiana religio maxima esset detrimenta passura, aliasque si datū fuisset, proxime sancendas, paulo post dicturi sumus. Prosequamur modo institutam semel de rebus Cæsariensium orationem.

QVID IULIANUS IN NAZIANZENOS.

Gregor. Naz.
orat. in funere
patris.

Qui incensi Fortunæ templi a Cæsariensibus Christianis exæstuabat ira Iulianus, in ecclesias illas Christianorum, quæ erant in Cappadocia, furorem conuertit, sagittarijs militibus in eas immisiss: quibus inuadentibus eam, quæ nobilissime Nazianzi nuper erecta erat; illius Episcopus, Gregorius nominatus, Gregorij cognomento Theologi pater, magna animi constantia infracto robore, quantumlibet summa senectute confectus, fortiter restitit. Hæc autem quo modo se habuerint, ab ipso eius filio Gregorio^b, qui præfens fuit, accipiamus: luculenta enim oratione est omnia persecutus, nonnullaque prælocutus de impia eiusmodi Iuliani persecutione sic ait: Hunc porro, nempe Imperatorem Apostatam, qui magis aut contempserit, aut oppresserit, ecquis tandem reperietur? At contemptionis quidem cum multa alia signa proferri queunt, tum argumento etiam esse possunt sagittarij illi, eorumq.

A rumq. Præfectus, quos in ecclesias nostras immiserat, vt eas vel voluntate sibi adiungeret, vel armis subigeret. Nam cum plerisque alijs oppugnatis, huc quoque cum eadem animi ferocia venisset, ac pro imperio & potestate templum sibi dedi iussisset: tantum abfuit, vt quidpiam eorum quæ cupiebat, perficeret, vt nisi patri meo vel suopte consilio, vel cuiusdam admonitu protinus cessisset, calcibus etiam cæsus discessurus fuisset. Ita in illum templi sacerdos furore & zelo æstuabat.

Pestem autem & exitium qua tandem ratione quispiam illi magis conflassee videari queat, quàm & publice coniunctis totius populi votis & orationibus impium fundens ac profligans, ac ne temporis quidem turbinem reformidans, & priuatim aduersus eum nocturnam aciem opponens, hoc est humili cubitatione seniles & rosidas carnes conficiens, & lacrymarum fonte pauimentum proluens, in annum etiam ferme integrum; idq. eo solum, cui res occultæ perspectæ sunt, arbitro faciens; ac propter pietatem ab ostentatione, sicut iam diximus, alienam, sedulo adnitens, vt nos ea res lateret; atque omnino latuisset, nisi ipse aliquando ex improuiso cubiculum ingressus, humiliq. decubitus signa conspicatus, atque ex quodam ipsius famulo, quidnam hoc esset, percontatus, noctis arcanum intellexisset.] pergit deinceps Gregorius agere de electione Episcopi Cæsariensis tunc facta, cum Iulianus Cæsareæ esset; remq. gestam in hunc modum aggreditur enarrare:

Alteram eiusdem temporis, eiusdemq. fortitudinis narrationem accipite. Cæsareæ ciues de Archiepiscopi creatione inter se contendebant: nam alter clanculum se abduxerat, alter requirebatur (qui se subduxerat, Basilus fuit: qui requirebatur, Eusebius) acrisque seditio erat, compressuq. atque sublato nequaquam facilis. Præter id enim, quod in hac re præsertim ob fidei feruorem natura sua ad tumultus excitandos procliuus est ea ciuitas: cathedræ insuper illius splendor & gloria contentionis acrioris causam afferebat. Atque hoc statu res erat; ac nonnulli Episcopi aderant, Archiepiscopum electuri. Sed cum in plures sententias popularis multitudo distraheretur, alijq. alium proponerent, quemadmodum in huiusmodi negotiis fieri consuevit, prout quisque vel cuiuspiam beneuolentia, vel Dei pietate mouebatur: tandem plebs tota, vno consensu, primarij ordinis virum vnum, eximia illum quidem vitæ probitate præditum, nondum tamen diuino baptismo consignatum, inuitum & repugnantem corripientes, simulq. militaribus copiis, quæ tum in urbem venerant, opem afferentibus, in sublimi sede collocarunt, Episcopisq. obtulerunt, ab ijsq. petere institerunt, vt eum salutari aqua tingerent, atque Archiepiscopum nominarent: suasioni interim vim admiscentes, non id quidem admodum grauitè & moleste, admodum tamen pie atque ardentè. nec enim cuiusquam virtus aut pietas, oblata occasione, clarius emicuit. Sed quid tum factum est, quoq. progressus est tumultus? Coacti sunt, rore purifico hominem perfuderunt, Antistitem pronunciarunt, in throno collocarunt, manibus tamen potius, quàm voluntate, sinceroq. animi affectu, sicut postea declaratum est.

ELECTIO EUSEBII VICELENTA.

Vt enim volentes lubentesq. discesserunt, ac quæ vellent, libere decernere poterunt: consilium inter se ineunt, haud scio an spirituale, sed ineunt tamen; atque omnia quæ gesta fuerant, abrogare statuunt; eamque institutionem, vt minus legitime factam, pro irrita habere: vim ei, cui non minor vis illata fuerat, obijcientes, ac sermones quosdam petulanter magis quàm sapienter eo tempore iactatos, vrgentes. At magnus Episcopus noster, æquusq. rerum æstimator, nec cum ijs, qui huiusmodi consilium inibant, abductus est, nec eorum sententiam comprobauit, sed constans atque inuictus permansit, haud minus, quàm si nullam omnino vim perpeffus fuisset. Nam cum vtriusque vis allata fuisset; vel vicissim accusandos eos esse dicebat, si ipsum accusarent; vel culpa soluendos, si ipsum culpa soluerent; vel, quod iustius erat, ne ab soluendos quidem, tametsi ipse crimine solueretur. Si enim ipsis venia deberetur; vtrique & illi: sin illi vilo modo parcendum esset; multo minus ijs delicti veniam esse sperandam. Longe enim ipsis honestius tum futurum fuisse, periculum subire, atque omni ratione obsistere, quàm insidias postea moliri, eo præsertim tempore; quo veteres inimicitia potius essent deponendæ, quàm nouæ excogitandæ: sic enim se res habet. Aderat quippe Imperator aduersus Christianos fremens, atque hanc

GREGORII EPISCOPI SENTENTIA DE ELECTIONE EUSEBII.

electionem irato infestoque animo ferens; grauesque in eum, qui Archiepiscopus institutus fuerat, minæ iactabantur; atque in nouaculæ acie sitæ res ciuitatis erant, ab eo ne die in rerum natura esse desineret, an seruaretur, atque clementiæ humanitatisque non nihil impetraret. Ad eum enim dolorem, quem ob Fortunam secundioris fortunæ tempore solutam, euersamque, capiebat, noua hæc atque insolens Præfulis electio accedebat, quam publici iuris conuulsionem atque euerfionem interpretabatur.

GREGORIUS
SENIOR OBSTI
TIT PRAEFE-
CTO.

Quin ipse quoque prouinciæ Præfectus rationes conquirebat, quibus temporis atrocitati obsequi, & eum malo aliquo posset mulctare, ne erga eum quidem alioqui amice & beneuole affectus, sed quia aduersas in Rep. partes tuebatur, inimice atque infense. Quocirca eos, a quibus electus fuerat, velut accusatores illius futuros, per litteras accersebat, non iam leniter & remisse, sed minis etiam quibusdam additis, tamquam hoc Imperator flagitaret. Cum igitur pater de ea re epistolam accepisset, sine villo metu ac cunctatione vlla, responsum huiusmodi dedit, ex quo animaduertere licet quæ in eo libertas animi fuerit, quove spiritu acta. Nos, inquit, optime Præfecte, rerum omnium, quæ geruntur, censorem vnum ac Regem habemus, qui nunc armis propugnatur. Is & præsentem electionem expendet, quam nos rite ac legitime, atque ex ipsius voluntate fecimus. Vobis autem tametsi vim afferre, si ita tulerit animus, in procliui sit: id tamen numquam extorquebitis, quin ea quæ facta sunt, vt recte iusteque facta patrociniis nostris defendamus: Nisi hanc vobis legem promulgare libeat, quibus ne limis quidem oculis res nostras aspicere fas est. Hanc epistolam Præfectus ipse admiratus est, tametsi ad breue aliquod tempus stomachatus, mirifice suspexit, quemadmodum ex multis intellectum est, qui res illius perspectissimas habebant. Atque hoc & Imperatoris repressit impetum, & ciuitatem periculo, atque adeo nos dedecore atque infamia liberauit. hoc ciuitatis exiguæ, cathedræque summissioris Episcopus præstitit.] hæc Gregorius Nazianzenus de rebus Cæsareæ gestis, cum ibi Iulianus adesset.

EUPSYCHII
MARTYRIUM.
a Sozom. lib. 5.
cap. 10.

Ceterum has omnes contumelias, quibus a Cæsariensibus affectus est Iulianus, tum supplicio aliorum, tum nece nobilissimi ciuis Euppsychij nomen reddentis antiquioris martyris Euppsychij, qui sub Hadriano ibidem fuerat passus, vlcisci voluit. de quo Sozomenus^a: Fertur item, Basilium presbyterum Ecclesiæ Ancyrae, & Euppsychium ex patricijs Cæsareæ Cappadociæ oriundum, qui nuper duxerat uxorem, & etiamnum velut sponsus nouus erat, eodem tempore per martyrium e vita migrasse. Euppsychius quidem, quantum coniectura assequi possum, propter sanum Fortunæ, quo id temporis diruto, Cæsareæ ciues (vt supra demonstrauimus) ad vnum omnes in Imperatoris odium incurrerant. Qui autem ad illud demoliendum manus ipsi admouebant, poenas dederunt, partim mulctati morte, partim exilio condemnati.] hæc Sozomenus: eadem quoque Nicephorus^b, & alij. Quod vero, cum non vnus Euppsychius, sed alij complures ea de causa subierint mortis supplicium, ipse tamen solus tam a Græcis^c, quàm a Latinis publicis tabulis reperiatur inter martyres recensitus; aliqua alia fortasse accessit ad Euppsychij martyrium causa, quæ desiderari videretur in reliquis: nisi & illorum, & complurium aliorum martyrum memoria excidit. Ceterum, quod ad Euppsychium pertinet, quem Ethnici inclamauerint incendiarium: iustissimam intercessisse causam martyrij, diximus in nostris ad Romanum Martyrologium Notis. Profecturo post hæc in Syriam Iuliano Celsus prouinciæ Præfectus occurrit, cumque est Tarsum vsque comitatus. de eo enim hæc Ammianus^d: Itineribus itaque emensis cum Iulianus ad Pylas venisset (qui locus Cappadocas discernit, & Cilicas) osculo susceptum Rectorem prouinciæ, nomine Celsum, iam inde a studijs cognitum Atticis, adscitumque in confessum vehiculi, Tarsum secum induxit.] hæc ipse. hunc autem Celsum ab eodem Iuliano in exilium pulsum fuisse, Sozomenus tradit. quæ vero a Iuliano gesta sunt, postquam e Cappadocia recedens, Syriam versus direxit iter, inferius enarrabimus.

b Niceph. lib.
10. cap. 10.

c Menologium,
Rom. Martyrolog. die 9.
Aprilis.

d Ammian. lib.
22.

Nunc autem in rebus Cæsariensibus versetur oratio, & pertesa iam proxilioris Iuliani rerum in Christianos gestarum narrationis; tamquam otium captura, ad res Basilij Cæsariensis, & amantissimi eius sodalis Gregorij Nazianzeni hoc anno transactas haud inuita opportune se conferat, ad ea quæ reliqua sunt de Iuliano postea reuersura.

Accidit

A Accidit in hisce turbis Cæsareæ occasione violentæ creationis Eusebij Episcopi excitatis, vt licet ijdem Episcopi persuasi a Gregorio seniore (vt dictū est) ratâ eū electionem habuerint; monachi tamen illi, quibus præerat S. Basilus, ea occasione sese ab Eusebij communicatione diuellerent; atque ea & alijs de causis idem nouus Episcopus parum æquo in ipsum Basilium animo esset. Quibus obortis simultatibus, paci consulturus idem Basilus in Ponticas solitudines secessit: præsentia enim constabat aduersariorum inuidiâ. At audiamus hæc ab ipso eius collega Gregorio, qui a reditu Athenis in patriam hunc in modum auspicatur orationem: Domum, inquit, reuersi, cum mundo ac scenæ non nihil inferuissimus, hætenus scilicet, vt plerorumque hominum desiderio vtcumque satisfaceremus (nam ipsi quidem ab ambitione & theatri quadam ingenij ostentatione procul abhorrebamus) ad nos ipsos quàm primū redijmus, atque ex imberbibus inter viros profiteri cœpimus, virilius iam ad philosophiam progredientes; non iam corpore (haud enim permittebat liuor) sed desiderio & amore coniuncti.] Quod autem hic Gregorius dicat, post suum ipsorum reditum ex imberbibus profiteri cœpisse inter viros, metaphorice potius (vt moris eius est sæpius loqui) sunt hæc accipienda: nā grandioris eos fuisse ætatis, ex ijs quæ superius dicta sunt, facile potest intelligi.

BASILII ET
GREGORII VI-
TAE INSTITV-
TVM.

a Gregor. Naz.
orat. in laudem
Basilij.

Sed pergit de Basilio dicere: Ille a Cæsariensi ciuitate, vt alter quispiam conditor & conseruator retinetur: ac deinde quoniam me non perfruebatur, necessarias quasdam peregrinationes, minimeque a proposita sibi philosophiæ scopo alienas iniuit.] putat interpres, in Seleuciam ad S. Theclæ eiusmodi Basilij peregrinationem contigisse, quo pietatis ergo frequens erat accessus: sed mea quidem sententia fallitur: nam cum non peregrinationem, sed peregrinationes Gregorius dicat, manifeste significasse visus est peregrinationes illas, quas ad visendos monachos Ægypti, Palæstinae, Syriae, & Mesopotamiæ, instituit: cum eorum inflammatus exemplo, reuersus in patriam, idem viuendi genus consecutus est, vt declarat ipsemet scribens ad Eustachium, quæ hic paulo post reddidit sumus. Prosequitur deinde de se ipso Gregorius: At me & parentum pietas, & senilis ætatis curatio, & incurfantes calamitates ab illius consortio abstractum tenuerunt, haud recte quidem ac iuste fortasse; sed tenuerunt tamen. Atque haud scio, an mihi hinc quoque omnis vitæ difficultas, asperitasque fluxerit, quodque incommodum ac salebrosam ad philosophiam iter habuerim, nec cupiditate mea animique proposito satis dignum. Sed rerum quidem nostrarum status, quo Dei voluntas tulerit, feratur.] hæc de se Gregorius, quod haud licuerit tam cito (vt exoptauerat) in solitudine, quam diutius fuerat meditatus, vitam monasticam exercere. De Basilio autem subdit:

BASILII PERE-
GRINATIONE-
NES.

Hunc vero multiplex Dei erga genus humanum beneficentia & prouidentia in multis ante muneribus exploratum, ac quotidie clariorem illustrioremque conpertum, in sacrum presbyterorum ordinem adscribit, luculentamque Ecclesiæ faciem memorabilemque proponit, ac per vnicam Cæsariensem ciuitatem vniuerso terrarum orbi prælucet. In quo etiam hanc rationem tenuit, vt minime repente eum ad huiusmodi gradum subueheret, nec eodem temporis momento salutaris aqua tingeret, ac sapientia instrueret, quemadmodum plerisque eorum accidit, qui nunc ad præfecturas inflammati cupiditate rapiuntur; verū ordine ac spiritualis progressionis lege hoc eum honore afficeret.] et inferius in prauum illū morem pluribus inuectus, quo non virtute meritisque in sacerdotiū profilitur, quod digniori deferendum esset, addit: Nūc autem, inquit, periculum est, ne ordo in toto Christianismo sanctissimus, in toto Christianismo maxime sit ridiculus. Non enim virtute magis, quàm malitia & fraude sacerdotij dignitas paratur; nec meliores ac digniores, sed potentiores thronis insident.] et paulo post: Cumq. nec medici, nec pictoris nomen quisquam obtineat, nisi prius morborū naturas expendit, aut multos colores miscuerit, variisque formas penicillo expresserit: Antistes contra facile inuenitur non elaboratus, sed recens quantum ad dignitatem, simul satus ac prouectus, quemadmodum gigantes poetæ finxerunt. Vno die sanctos fingimus, eosq. sapientes & eruditos esse iubemus, qui nihil didicerūt, nec ad sacerdotiū quicquam antea contulerant, præterquam velle. ac is quidem inferiori sede quiescit, humilisque stat, qui sublimem promeretur, &c.] alludens nimirum ad Eusebium, de quo nuper, & ad Nectariū, qui item ex catechumeno ad Episcopatū sedis Constantinopolitanæ postea euectus est. Deplorata hæc a Patribus deliniunt aliqua ex parte bonorū dolorem, cum his simi-

BASILII IN-
TIATVR PRE-
SBYTERATV.

lia, vel forte deteriora aliquando peragi vident in Ecclesia Dei, dum faces Christianorum (sic illos dixerim, qui honoribus inhiant atque diuitijs ex sanguine Christi captandis) absque vlla probitatis & scientiæ facultate in sublimes Ecclesiæ thronos prouehi contemplantur, & miscent cum sanctis crebra ex intimo cordis dolore hausta suspiria. At non (mox subdit Gregorius) eadem Magni egregijque Basilij ratio fuit: quin potius vt aliarum omnium virtutum, sic etiam moderationis in his rebus tenendæ alijs exemplar se præbuit. Nam cum prius sacrosanctos libros populo lectitasset, qui & eorum explanator erat, factus est presbyter ab Hermogene Episcopo Cæsariensi, qui præcessit Eusebium, de cuius ordinatione hoc anno habita egimus: de quo & hæc habet Gregorius:

EVSEBII CVM
BASILIO SI-
MILTATES.

Cum Basilio similtatem quamdam is, qui proximus ante eum Ecclesiæ præerat, exercebat: quibus autem de causis, aut quo modo, silentio præterire fatius est. ceterum exercebat vir in reliquo quidem non ingenerosus, atque eximia pietate præditus, vt persecutio tū temporis exorta, & acris aduersus eum suscepta contentio perspicue declarauit; sed tamen in Basilio humani aliquid passus. Neque enim viles tantum & plebeios, sed etiam præstantissimos quosque viros Mornus attingit: vt solius Dei sit, omni peccato atque animi perturbatione vacare. Ergo aduersus eum concitatur Ecclesiæ pars selectior, & sapientior: si modo sapientiores ij habendi sunt, quàm reliquum mortalium vulgus, qui se ipsos a mundi consortio segregarunt, ac vitam suam Deo consecrarunt: Nazaræos nostrates dico, atque in huiusmodi res præsertim maxima animi intentione incumbentes: qui turpe & indignum esse arbitrati, principis sui contumeliam, repulsæque iniuriam dissimulanter ferre, periculosum facinus aggrediuntur.] Intelligit more suo Gregorius per Nazaræos, monachos: quorum cum dicit principem fuisse Basilium, plane significat iam ante hoc tempus, cū adhuc Cæsariensis Ecclesiæ presbyter esset, arripuisse vitam monasticam institutū, quod postea (vt dicemus) perfecit in Ponticis solitudinibus.

QVÆ MONA-
CHI IN EVSE-
BIVM.

Quid autem iidem monachi in Eusebium infensi moliti sint, mox subdit: A magno & seditionis experte Ecclesiæ corpore deficere, seq. abrumperè constituunt: non exiguam quoque multitudinis eius partem amputantes, tam eorum qui plebeio ordine censentur, quàm eorum qui magistratus gerebant. Id autem ob tres causas, easque firmissimas, perfacile erat. Primum enim Basilius tanta apud omnes veneratione erat, quanta haud scio an quisquam nostræ ætatis philosophorum; eamque vim habebat, vt cohorti suæ, si voluisset, animos ac fiduciam afferre posset. Deinde qui negotium illi facebat propter tumultum in ipsius electione coortum, ciuitati suspectus erat, vt non magis rite ac legitime, quàm tyrannice præfecturam consecutus. Postremo aderant Episcopi quidam ex Occidente, qui Orthodoxos omnes ad suas partes pertrahebant.] intelligit Gregorius de Eusebio Vercellensi Episcopo, & Lucifero Calaritano; qui cum tunc essent in Oriente exules, Iuliani indulgentia in Constātij odium liberati, Apostolica functione eos qui in Arianam hæresim lapsi essent, ad Ecclesiā Catholicā reuocare, prouincias circumuehentes, satagebant. Quid autem in tanta rerum perturbatione præstitit Basilius, idem Gregorius institutam prosequens orationem docet his verbis:

BASILIVS ET
GREGORIVS
PROFICISCVN
TVR IN ERE-
MYM.

Quid igitur præclarus ille & Pacifici discipulus? Nec enim ijs qui contumeliā ipsi inferebant, aut qui ipsius partibus studebant, oblectari poterat: nec illius erat dimicare, aut Ecclesiæ corpus lacerare, alioqui etiam bello vexatæ, atque ab hæreticis, penes quos tum summa rerum erat, in periculum adductæ: simul etiam consultoribus nobis, sincerisque monitoribus ea in re vsus, nobiscum hinc profugus in Pontum secedit, pietatisq. gymnasia, quæ in illis locis erant, moderatur, atque cum Helia & Ioāne summis philosophis solitudinem amplectitur.] hætenus Gregorius de trāsmigratione sua atque Basilij in Ponticas solitudines; de quorum vitæ instituto agemus anno sequenti. Cum igitur ex his liquido constet, nonnisi post creationem Eusebij Episcopi Cæsariensis Basilium & Gregorium petijisse Ponticas solitudines; erroris arguitur Gregorius presbyter in vita Gregorij Naziāzeni, dum ait, id Constātij Augusti temporibus contrigisse. Interea vero cū Eusebius Basilio infensus Gregoriū demulcere studeret: haud his acquiescens Gregorius, quæ esset ea in re animi sui sententia, hisce datis ad eū litteris a libera fronte significauit:

GREGORII
EPISTOLA AD
EVSEBIVM.

Quoniam mihi cū eo viro sermo est, qui nec mentiri amet, & in altero mendaciū omnium acutissime deprehendat, quātumuis callidis multiplicibusq. labyrinthis obuoluatur. Atque insuper ne mihi quidem fucus & simulatio placet (dicam enim, etsi molestius sit)

A frui sit) tum a natura ita comparato, tum a Scriptura instituto atque informato. Idcirco quæ animo occurrunt, scribo. Ac tu meam dicendi libertatem in bonam partem accipias, velim: aut certe parū æquus in me eris, libertatem mihi adimens, cogensq. conceptū merorem velut morbum quemdam malignum & supputridū in me ipso me continere. Ornari quidem me abs te, lætor (siquidem homo sum, vt prius dixi, quispiam) atque & ad Concilium & ad conuentus spirituales vocari. Verum contumeliam charissimo fratri Basilio a tua pietate illatam esse, atque etiam num inferri, moleste fero, vt pote quem & vitæ & studiorum, excellentissimæq. philosophiæ socium etiam elegi, & nunc habeo; nec quicquam ob iudicium de eo meum succenseo: sic enim parcius loqui præstat, ne alioqui ipsius virtutes prædicans, me ipsum laudare videar. Tu vero, dum eo contempto, nos honore prosequeris: perinde mihi facere videris, ac si quis vnus viri caput altera manu demulceat, altera malam feriat; aut etiam conuulsis domus fundamentis, parietes depingat, atque externas partes exornet. Proinde si quid mihi obsequendum putabis, hoc facies: vt autem obsequaris, abs te peto atque contendo: æquum est enim. Si illum, vt par est, colueris, ipse quoque ab eo vicissim obseruaberis: nos autem sequemur, quemadmodum vmbra corpora, vt pote parui, & ad pacem procliuus. Non enim ita misero statu res nostræ sunt, vt cetera quidem philosophari, partique excellentiori adiungi velimus: ceterum dilectionem, quæ totius doctrinæ nostræ caput est, contemnamus, ac pro nihilo ducamus: idque erga virum sacerdotio insignem, tantaq. virtute præditum, quem & vita & doctrina & ætate, omnium quos nouimus, præstantissimum esse censemus. neque enim mæror, quo affecti sumus, veritati tenebras offundet.] hætenus Gregorius ad Eusebium: et quidem Christiani philosophi libertate hæc sunt digna: quæ tamen in deteriorem partem ab illo accepta esse, posteriores eiusdem Gregorij datæ litteræ a significant.

GREGORIVS
REDARGVIT
EVSEBIVM.

Quod vero ad Basilium spectat, haud inuitus oblatā arripuit occasionem secedendi in solitudinem, quam diutius exoptasset: de suo enim mentis proposito, & quo modo veluti quibusdam passibus atque viæ gressibus, ad summum hoc Christianæ vitæ culmen peruenerit, ipse in epistola ad Eustachium scripta declarat his verbis, totius vitæ suæ vsque ad illud tempus veluti epitomen texens: Ego, inquit, postquam multum temporis vanitati impendissem, & omnem prope iuuentutem inani studio attrissem, quo tenebar, cum apprehendendis infatuatæ a Deo sapientiæ disciplinis immorabar: tandem aliquando, vbi velut ex graui somno expergefactus, ad Euangelicæ veritatis admirabile lumen respexi, agnouique inutilitatem sapientiæ principum huius sæculi, qui abolentur; deplorata plurimum miserabili vita mea, ductorem mihi dari optabam, qui ad pietatis me dogmata introduceret: et cum primis hoc mihi curæ, vt morum correctionem aliquam instituerem, quos per diutinam consuetudinem cum improbis contractam peruerteram. Lecto itaque Euangelio, animaduersoq. illic, quod plurimum occasionis & momenti afferat ad perfectionis studium, si quis bona sua vendat, deque illis egenis fratribus communicet, & prorsus nulla teneatur huius vitæ cura, nec patiatur mentem suam aliqua rerum præsentium affectione turbari: optabam dari aliquem ex fratribus, cui istud vitæ genus arrideret, quocum vna profundum vitæ huius pelagus superare liceret. Inueni sane multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Ægyptum: deinde & alios in Palæstina, & in Coelosyria, & Mesopotamia, quorum admiratus sum tum in seruanda dieta temperantiam, tum in obeundis laboribus tolerantiam. ad quorum obstupui precandi vigorem & constantiam: cum obseruarem, quo pacto nec somno victi, nec aliqua alia naturæ necessitate deflexi; sublimem semper & inuictum animi sensum in fame & siti, in frigore & nuditate seruarent, nec corporis rationem habentes ipsi, nec ab aliis aliquid illi curæ impendi sustinentes; sed quasi in aliena carne degerent, ipso opere ostendentes, quid sit in rebus vitæ peregrinum esse, & conuersationem in cælo habere. Cum illa admirarer, vitamq. virorum illorum ob id beatam iudicarem, quod ipso opere se mortificationem Iesu circumferre declararent: cupiebam & ipse, quantum mihi possibile esset, illos æmulari.

a Gregor. Naz.
epist. 169. edit.
noua Parisien.

b Basil. epist. 79.

BASILII VITÆ
MONASTICÆ
INEVNDAR
RATIO.

Huius itaque gratia vbi videbam quosdam in patria mea illorū institutionem sectari coepisse: commoditatem aliquam reperisse me ratus, inuisibilibus animi affectuum in his quæ videri possunt, experimentum cepi. Quoniam igitur quæ in vnoquoque nostrum occulta sunt, dignosci nequeunt; satis indicij ad declarandam animi humilitatem esse

esse putavi, si humili veste induerer, sufficereq. mihi ad faciendam eius rei fidem, cras- sum ac rude pallium, & zonam, & e rudi corio calciamenta, &c.] Porro tunc credimus Basilium iustrasse Ægypti solitudinem, cum postquam Athenis reuersus est in patriam, conuenturus Eustachium Christianum philosophum, Alexandriam venit, vt ipse in epistola ad eum scripta testatur ^a.

^a Basil. epist. 105.

BASILII EV-
GAE RATIO.

^b Basil. epist. 141.

LIBANIUS LAV-
DAT BASI-
LIUM.

^c Extrat apud
Basilium epist. 143.

EPISTOLA LI-
BANI AD BA-
SILIUM.

GREGOR. NA-
ZIANZ. SEQUI-
TVR BASI-
LIUM.

^d Gregor. Na-
zianz. in car-
mine de Vita
sua.

Qui igitur cum quæreretur ad Episcopatum Cæsariensem, improuisa fuga sibi confu- luit, & creato Eusebio Episcopo sibi parū æquo, vna cū Gregorio Nazianzeno petiit Pon- ti siluas: a suis Cæsariensibus magnis studiis, re comperta, litteris reuocatur: cū ipse apo- logeticam ad illos dedit de sua discessione epistolam, in qua hæc in primis ad eos ^b: Sæ- penumero admiratus sum, quidnam animos vestros erga nos affecerit, & vnde sit quod tanopere a nostra mediocritate tam modica & exili, nullaque in re amabili, superami- ni, vt scriptis nos per amicitiae & patriæ commemorationem adhortemini, & vt profu- gos filios assolent parentes, paternis ad vos visceribus reuocare conemini. Ego quidem nos profugos esse factos, fateor, neque negauerim: causam autem fugæ iam ipsi nostis, si quidē cupitis. Ea vero potissima est, quod tū cū essem apud vos ex inopinato percussus, quemadmodū si quispiam repentinis terræmotibus consterneretur: animi consideratio- nes haud cohibui, sed procul aufugi, multumque temporis mansi separatus a vobis. Postea vero subiit animum meum desiderium quoddam diuinorum dogmatum, & quæ circa illa versatur philosophiæ. Quo enim aliquo pacto possem: quo, inquam, aliquo pa- cto possem, ego vna nobiscum inhabitantem domare malitiam? O si mihi detur Laban quisquam, qui me liberet ab Esau, ducatq. ad cælestis vitæ philosophiam, &c.] hæc Ba- silius de fugæ suæ & secessionis in eremū ratione: cum alioqui iamdiu ante, Cæsareæ cum esset, vt diximus, vitam monasticam excoluisset: quod & ex ijs patet, quæ ad eū scripsit Libanius sophista, qui (vt dictū est) summa pollebat apud Iulianum æstimatione: cuius pariter litteris significatur, præstantem virtutibus etiam in adolescentia semper viguisse Basilium, secundū ea quæ de ipso testatus est quoque Gregorius Nazianzenus. Vt intel- ligas, quæ ab ipso ad Eustachiū scripta modo retulimus, magna animi summissione esse locutū: vt qui putauerit, omnem superioris vitæ suæ institutionem, comparatā sublimio- ri illi Angelorū vitæ haud impari in eremo viuendi generi, fuisse penitus solutissimam.

Sed reddamus hic verba Libanij ^c ad Basilium hæc post alia scribentis: Ego namque, quem tui putas oblitum, iam olim te, cum adhuc adolescens esses, dilexi, propterea quod te viderem temperantia ita præditum, vt cum senibus quoque decertares: idque in ea ciuitate, quæ voluptatibus scatet: deinde & disciplinarum iam magnam esse par- tem consecutum. Quoniam vero operæpretium esse putas, vt & Athenas videres, id- que & Celso persuaseras: gratulabar Celso, quod amicitiae tuæ esset coniunctus.] hunc illum puto intelligendum esse Celsum, cuius nuper ex Ammiano meminimus, qui Athenis Iuliano probe notus, ab eodem insignitus fuerat amplissima præfectura pro- uinciæ Cappadociæ. Sed profequitur Libanius: Posteaquam vero reuersus esses & in patria constitutus: ad me ipsū: Quid nunc, aiebam, molitur nobis Basilus, & ad quod vitæ genus sese contulit? An in forensibus actionibus versatur, veteres illos rhe- tores æmulatus? Vel diuitum liberos in rhetorica instituit? Cum vero venissent qui- dam nunciantes multo te potiorem viam ingressum esse, hocque spectare magis quo- modo Deo reddaris amicus, quàm quomodo diuitias colligas: et te felicem esse dicebā, & Cappadocas: te quidem, quod malueris talis esse: illos vero, qui talem potuerint ex- hibere ciuem.] hæc Libanius, licet Ethnicus, laudator tamen arrepti vitæ propositi a Ba- silio: quæ quāti fecerit atque coluerit, dicturi sumus inferius. Iam puto, ex his quoque in- telligas, quāto deteriores sint Ethnicis hæretici nostri tēporis vitæ monasticæ detrahētes.

Quod vero ad eius sodalem & in eremo collegam Gregorium spectat: ipse quoque, qui hoc diutius meditatus erat, sed tamen parentibus cum assideret senibus (vt ipse testatur) fuerat detentus & impeditus: mox liber, illis relictis, Basilium est consecutus: nam inde ei peropportuna manauit occasio, quod germanus eius Cæsa- rius, relicta præfectura, qua fuerat a Iuliano donatus, recedens ab aula (vt supra expli- cauimus) nobiliori purpura, nempe confessione decorus, in patriam remeauerat: in quem Gregorius mox rei familiaris parentumque curam reiecit. Sed & nec passus est teneri se Gregorius vinculo spirituali, quo pater eum deuinxerat, nempe sacro ordine presbyterij, cuius ipse meminit illis versibus ^d:

*Nam me pater, quamuis nosset plane meam
Sententiam (qua causa motus, nescio:
paterni amoris forsitan beneuolentia:
vehemens potestati iunctus est amor)
vt vinculis me spiritualibus constringeret,
Boniq. me participem faceret, maxima
Vi permouens folio secundo collocat, &c.]*

narrat deinde suum accessum post hæc in solitudinem. Contigisse plane videtur eiusmodi initiatio Gregorij eodem tempore cum ordinatione Basilij: nam ad eum tūc scribens hæc ait ^a: Ac tu quoque captus es, quemadmodum nos quoque qui hæc scribimus: quandoquidem in presbyterorum ordinem inuiti adscripti sumus: nec enim a nobis expetebatur: nam vterque alteri, si alij quiquam, locupletes esse testes possumus, quàm nobis cordi esset pedestris philosophia, humique depressa. Verum hoc non fieri, fortasse quidem præstitisset (quonam alio verbo vtar, incertus sum, quoadusque Spiritus sancti consilium dispositionemq. perspectam habuerō) quoniam autem factum est, ferendum mihi videtur, ac præsertim propter hanc tempestatem multas nobis hæreti- corum linguas inuehentem: nec eorum, qui nobis fidem habuerunt, spes fallenda, nec superior vita nostra dedecoranda.] hæc Gregorius.

At licet hisce spiritualibus compedibus teneri videretur adstrictus: haud tamen va- luit retardari, quin Basilium sequeretur ^b: quod ipsemet his versibus indicat:

*Verum hanc moleste adeo tuli tyrannidem
(Nequeo enim eam appellare alio nomine,
Sanctus quidem velim mihi ignoscat Spiritus)
Vt mox amicis derelictis omnibus,
Parentibus, cognatis, atque patria,
Instar bouis flagello forte perciti,
In Pontum abirem, quæsiturus remedium
Doloris ex amici consuetudine
Plane viri diuini, qui istic cum Deo
Sub nube agebat, vt alter Moyses:
Hic erat Basilius, viuens cum Angelis modo.]*

hæc Gregorius: quibus etiam significatur, præcessisse Basilium, ipsum vero Gregorium postea subsecutum, detentum nimirum matris Nonnæ periculosa ægritudine, ex qua tandem (vt ipse pluribus tradit ^c) miraculo plane conualuit. Cum vero a Basilio, vt ad- uentum suum maturaret in Pontum, sollicitaretur, sic ^d ad illum rescripsit:

Vt expleatur quod iubes, partim in nobis situm est, partim autem, & quidem potis- simum, vt opinor, in tua pietate: in nobis quidem cupiditas, animiq. promptitudo: nam nec alias vnumquam congressum tuum, societatemq. fugimus, sed semper consecrati sumus, & nunc eam ardentius expetimus: in tua autem sanctitate, vt res nostræ melius constituatur. Assidemus enim dominæ matri, graui iam pridem morbo laborati. Quod nisi eam ancipiti vitæ statu deserturi simus; tua præsentia, mihi crede, diutius non care- bimus. Tantū precibus tuis partim illius valetudini, partim itineri nostro succurre.] hæc ad Basiliū Gregorius. Exigebat id ille importunus, & quidem ex pactis conuētis olim, cum ambo simul essent Athenis. At ex his omnibus, alijq. eorumdem epistolis in primis redarguitur erroris Ruffinus ^e, cum ait per Gregorium Basilium e cathedra publice pro- fitentem abstractum atque perductum in solitudinem: cum exploratissimum habeatur, primo Basilium, inde Gregorium sæpe ab eo vocatum, Ponticam solitudinem petijisse.

Ceterū vt migrationis vtriusque certior ratio habeatur: quantum ex epistolis inter se vltro citroque datis colligere licet, illud in primis reperimus, Gregoriū primo secessisse in rus paternum, nomine Arianzum, locum sui natalitij: qui quidem locus, vt auctor est Nicetas ^f eiusdem Gregorij interpres, situs erat in ea regione prouinciæ Cappadociæ, nomine Tiberina. Quo tempore Basilius ob tumultus occasione Eusebij Episcopi Cæsa- riensis obortos, Cæsarea recedens, Neocæsaream in Ponto ciuitatem quasi ad portū con- fugit, inde in proximam commigraturus eremum. Erat nāque ciuitas paternum solum, vbi a cunabulis assueuerat. testatur id ipse ea epistola, quam ad ciues Neocæsareæ scri- psit, vbi inter alia ^g: Ego cum propter loci huius consuetudinem, qua illi a puero assueui

^a Gregor. Na-
zianz. epist. 111.

CAUSA SVSCE-
PTI PRESBY-
TERATVS.

^b Greg. in carm.
de Vita sua.

GREGORII DE
BASILIO DE-
SIDERIVM.

^c Greg. orat. in
funere patriæ.
^d Greg. epist. 4.

EPIST. GREG.
AD BASILIUM.

^e Ruffin. lib. 2.
cap. 9.

PRIMA SECES-
SIO GREGO-
RII.

^f in Greg. Na-
zianz. orat. in
plag. grand.

^g Basil. epist. 44.

(hic

(hic enim a nutrice mea educatus sum) tum propterea quòd postea quoque sæpenu-
ro hoc in loco versatus sum; quem, cum vrbanos tumultus fugerem, & propter solitudi-
nis silentium ad philosophiæ studium commodum illum esse scirem, complures con-
tinuos annos incolui; & propter iam inhabitantium securitatem, breuem aliquam in
negotijs, quibus distinebamur, respirationem adeptus, cum gaudio solitudinem hanc
accessi, non vt alijs hinc quicquam negotij facefferem, sed vt desiderio meo morem ge-
rerem.] hucusque Basilium.

QVOD GREGO-
RIUS AD BA-
SILIVM LV-
DENS.

Gregorius igitur cum ageret in Tiberina, Basilium sollicitabat, vt ad se veniret, ac
quam condixerat vitam Christianæ philosophiæ conciliatricem ibi vna simul agerent.
Basilium contra ioco agens, laudatâ a Gregorio Tiberinam falsis iocis est insectatus: luto-
sam namque esse, & velut in barathro constitutam, scriptis ad eum litteris infamabat:
idque eo plane consilio, vt e patrio solo Gregorium diuellere posset, atque ad Ponti
deserta loca pelliceret. Desiderantur illæ quidem eo argumento a Basilio scriptæ lit-
teræ: verum ex ijs quas ad ipsum Gregorius reddidit, quales fuerint, facile assequi pos-
sumus: quæ cum perbreues sint, eas hic in gratiam lectoris reddere, dignum duximus.
sunt autem huiusmodi^a:

Greg. epist. 6.
recensiois edi-
tionis.

Non fero mihi Tiberinam obijci, atque huius loci glaciem & hiemes (o vir luti ad-
modum expers, summisque pedibus incedens, & tabulas calcans, ac pennate & pen-
dule, simulque cum Abaridis sagitta delate) vt cum Cappadociam patriam habeas,
Cappadociam fugias. An vero iniuriam vobis facimus, quòd cum ipsi palleatis, atque
angustum quiddam spiretis, Solemque ad certum modum accipiatis: nos contra pin-
gues & nitidi sumus, & saturamur, nec vllius loci angustijs circumscribimur? At vero
hæc vestra sunt. Delicijs enim indulgetis, & opibus polletis, & in foro versamini. Hoc
minime probo. Quocirca vel lutum nobis exprobrare desine (nec enim tu vrbem con-
didisti, nec nos hiemem) vel nos tibi pro luto caupones offeremus, & quicquid turpe
& improbum vrbes ferunt.] hætenus ad Basilium Gregorius.

BASILIVS AB
EREMO PON-
TICA VOCAT
GREGORIVM.
b Apud Gregor.
epist. 6.

Cum vero e Neocæsariensi in Ponto ciuitate, in ipsam Ponti montium solitudinem
se Basilium contulisset: vt Gregorium adhuc in Tiberina regione commorantem inde
diuelleret, & ad se alliceret, illam tunc ad eum dedit epistolam^b, qua locum ipsum
ad commorandum delectum cum describit, ac velut in tabula pingit, pluribus laudibus
celebrat, adeoq. ad institutum accommodatum, vt nihil sit, quòd possit Tiberina cum
illo aliqua saltem ex parte conferri: vnde & illud habet in fine: An non igitur animad-
uertis, quo periculi ego stultus venerim, cum huiusmodi sedem cum Tiberina, hoc
est orbis barathro, commutare studerem?] hæc idcirco Basilium, quòd illi iam pene
Gregorius suasisset, vna secum in Tiberina vitam ducere solitariam. Sed Basilium ei, vt
Tiberinam relinqueret, persuadet, & in eremum Ponticam commigraret. Gregorius vero
hiscæ iocis aspersam cū Basilij epistolam accepisset, refertas iocis itidem ad eum litteras
reddidit^c, quibus veluti Pausonij conuersa tabula, eundem a Basilio descriptum Ponticæ
eremi locum delectum, horridum, asperum, sterilem, ac ferarum potius quàm homi-
num, vel damnatis præscriptam sedem ad habitandum, esse demonstrat. Extant qui-
dem ambæ ipsorum eadem tum scriptæ litteræ, quas licet sæpe perlectas rursus legens
magnam ex eis capio animi voluptatem. Ceterum de loco a se ad monasticæ vitæ in-
stitutum delecto, haud falsa videri potest iactasse Basilium. vbi nam autem in Ponti re-
gione locus ille sit situs, cum diu peruestigarim, reperi tandem fuisse ad ripam Iris flu-
minis haud ignobilis: nam ipse Basilium ad Eustathium scribens, hæc habet^d: Sæpe
numero nos, vbi ad fluuium Iridem degebamus, inuisti, cum mecum esset Deo dile-
ctissimus frater Gregorius, & ad eundem mecum vitæ scopum contenderet.] locus au-
tem ille, vbi consedit Basilium, Mataza nomine dicebatur, de quo ipsemet^e meminit
ad eundem Gregorium scribens.

Greg. epist. 7.

LOCVS ERE-
MI S. BASILII.

Basil. epist. 79.

Apud Basil.
epist. 120.
f. Strabo lib. 17.

Porro quales esse solerent regiones, quas Iris amnis interluit, satis erit vno teste^f Stra-
bone, hic referre: qui cum fluminis ortum in Pontica regione, & ad mare Euxinum
exitum accurate describit, hæc de ipsis, quas allabatur, regionibus: Hac de causa, inquit,
planities hæc semper rosca est, & herbis viret, sufficitque alendis boum & equorum
armentis, sementem plurimam excipit elymi atque milij, atque adeo nunquam frugi-
bus destituitur: nam aquarum copia quauis siccitate est valentior. Itaque fames num-
quam ad istos homines pertingit, cum montana etiam tantam abundantiam præbeant

sponte

A sponte sua nascentium & siluestrium fructuum vitis, pyri, mali, & eorum quæ
sunt de genere nucum: ita vt toto anni tempore largiter decerpere fructus possint, qui
in siluas eunt: cum alij etiamnum de arboribus pendeant; alij in foliorum, quæ de-
fluxerunt, fruce copiosa & densa, iacencia inueniantur. omnis etiam generis venationes
in frequentissimo sunt vsu ob fertilitatem soli.] hætenus Strabo: ex quibus apparet,
potiora fuisse iura Basilij, quàm Gregorij. Ceterum erant hæc omnia amantium
cauilli, dulcedine magna compositi, iocique festiui periucundo lepore conditi: cum
nihil penes Gregorium antiquius esset, quàm ipsum Basilium conuenire, atque vna
cum illo (quod in optatis diu fuit) reliquum vitæ tempus insolubili nexu transigere, &
disciplinam monasticam profiteri, nec amplius aliquo casu ab illo diuelli. quod & in-
cunctanter præstitit, vt diximus, ipsum euestigio consecutus. Nam vt in oratione in
B laudem Basilij scripta testatur, adeo modico temporis interuallo post ipsum Basilium
eamdem Ponti eremum petiit, vt vna cum ipso eo se profectum esse testetur, cum ait:
Consultoribus nobis, sincerisque monitoribus ea in re vsus, nobiscum hinc profugus
in Pontum secedit, pietatisque gymnasia, quæ in illis locis erant, moderatur.] hæc
ipse: ex quibus illud intelligas, etiam ante Basilij illuc aduentum, apud Ponti solitudines
iam quædam esse cœpisse habitacula monachorum: quod & Basilium ipse testatur ea epi-
stola, quam scripsit ad Eustathium^a. Sed de his postea dicturi sumus.

Basil. epist. 79.

Rursum vero, quod etiam ad tempus spectat horum profectio in Pontum: et il-
los quidem errare, certum est, qui dixerunt eam contigisse viuentem adhuc Constantio
Imperatore: nam cum nonnisi post Eusebij electionem id factum sit, liquido constat
non ante Iulianum Imperatorem extitisse, cuius tempore certum est, Eusebium ad Episco-
palem præfecturam fuisse euectum. Quæ autem attinent ad ipsorum vitæ institutum,
inferius explicabimus. Nunc ad res gestas Iuliani in diuersas Ecclesias debacchan-
tis redeamus, denuo opportuniori tempore Gregorium & Basilium inuisuri.

Quid interim in vicina Cappadocia prouincia Galatiæ actum sit aduersus Basilium
Ancyrae presbyterum, operæpretium est enarrare: refert sic Sozomenus^b: Basilium, in-
quit, religionis Christianæ perstudiosus, quamdiu regnauit Constantius, tamdiu Aria-
nis dumtaxat impugnandis operam nauauit; & eam ob causam sententia & decreto
Eudoxianorum conuentus agere, prohibitus est. Sed vbi Iulianus solus administrabat
Imperium, varia circuiuit loca, quo sedulo hortaretur Christianos, vt suæ religioni
mordicus adhærescerent, & ne Gentilium victimis se & libamentis polluerent, proque
nihil ducerent honores ab Imperatore sibi delatos: eos enim ad tempus solum durare,
& ad extremum mercede sempiterni exitij remuneratum iri. Dum ista sedulo molitur,
non in suspicionem solum a Gentilibus, sed etiam in odium vocatur. Stansque in loco
publico, & videns eos hostias immolantes, grauiter ingemiscit: orat Deum, vt nullus
Christianus illo errore capiatur. Ob quam causam illico comprehensus traditur Præsi-
di prouinciæ: atque in singulis certaminibus multa perpeffus tormenta, constanti ani-
mo ac virili martyriū sustinuit. Atque tametsi ista quidē hoc modo præter Imperatoris
Iuliani sententiā acciderunt (haud enim patiebatur gloria martyrij adeo celebris decorari
Fideles), tamen constat, alios non paucos, eosq. generosos viros, eo regnare, atque adeo vo-
lente, martyrio occubuisse. De quibus omnibus, licet variis temporibus martyriū subierint,
vno tamen loco, quo planior fieret historia, pariter disseruimus.] hucusque Sozomenus.

IULIANI PER-
SECVTIO IN
GALATIA.
b Sozom. lib. 5.
cap. 20.

Porro Basilij presbyteri Ancyrani, tam Græcis, penes quos passus est, quàm La-
tinis anniuersaria diei natalis, vndecimo Kalendas Aprilis, publicis scripta tabulis in Ec-
clesia memoria perseuerat. Et ne quempiam vel leuis suspicio tangat de eius gentili, Ba-
silio item dicto, eiusdem Ancyrae ciuitatis Episcopo, quem Arianæ blasphemiae fuisse
acerrimum defensore, tertio Annalium tomo sæpius demonstratum est: meminisse
debes, lector, eiusmodi scrupulum nos dimouisse in Notationibus ad Romanum
Martyrologium, vbi Sozomeni^c auctoritate demonstrauimus, post obitum Iuliani,
tempore Iouiani Imperatoris ipsum Basilium Episcopum fuisse superstitem, atque re-
cantasse palinodiam vna cum alijs, oblato Iouiano Imperatori libello, quo professus est
se Nicænæ fidei assertorem. ex quo perspicuum redditur, hunc Basilium presbyterum
longe alium esse ab illo Ariano Episcopo Ancyrano. Passi quoque eodem Iuliani tem-
pore Ancyrae Melasippus, Antonius, & Carina leguntur; quorum dies natalis septimo
Idus Nouembris, tam Græcis, quàm Latinis est nota^d.

BASILII AN-
CYRANI MAR-
TYRIUM.

DVO BASILII
ANCYRANI.

c Sozom. lib. 6.
cap. 4.

d Menolog. &
Martyrol. Rom.
ea die.

Nobile

a Pallad. in Lausiac. c. 37. PHILOROMI CERTAMEN.

Nobile etiam in eadem Galatiæ prouincia certamen exegit Philoromus presbyter, de quo hæc Palladius: Hic eo tempore, quo Iulianus infelix tenebat Imperium, sæcularibus renunciauit rebus: magna que idem interrogatus ab eo cum auctoritate respondit. Quem tunc ille, caluitie eidem prius facta, iussit a pueris verberari. Qui supplicium plagarum patientissime ferens, maximas ei gratias egit, sicut postea nobis & ipse referebat.] ita de eius confessione Palladius: plura autem addit de vita monastica ab eo suscepta, mira ciborum abstinentia, suorumque animi motuum moderatione: quem adhuc, cum ea ipse scriberet, fuisse superstitem annos natum octoginta, tradit, cum iam obiisset religionis causa longam satis peregrinationem: de qua sic ait: Pedestre iter omne conficiens, Romam vsque peruenit, atque in ecclesia S. Petri Paulique orationibus factis, rursus ad Alexandriam pedestris remeavit, vbi iterum preces fudit in basilica martyris Marci. Hierosolymæ vero secundo fuit pro honore sanctorum locorum; propriisque semper sumptibus & pedibus martyres sanctos in omnibus sufficienter honorauit. qui & ad nostram ædificationem sæpe dicebat: non se meminisse, quod vmquam sensibus suis a Deo fuerit separatus.] hæc Palladius.

b Sozom. lib. 5. cap. 10. BUSIRIS CONFESSIO.

At Iulianus, qui absque vilo Catholicorum aut hæreticorum delectu Christianum nomen vbique infectaretur in omnibus: omnes cuiusuis sectæ Christianos in se prouocauit: atque adeo, vt hæretici quoque ei obniti magnis animis sæpe studuerint. Nam præter Marin Chalcedonensem Episcopum, de quo dictum est (ne digrediamur a Galatia, de cuius rebus tum gestis agimus) præclara admodum extitit Busiris hæretici Enkratitæ confessio: de quo hæc Sozomenus: Aiunt præterea Busirim Ancyra, quæ est vrbs Galatiæ, nobile ac strenuum pro fidei confessione certamen confecisse: quem tum quidem hæresis Enkratitæ vocatum fautorem, Præses prouinciæ illius, quod iuueniliter in ritus Gentilium insultauerat, comprehendit, cædereque verberibus constituit: atque in publicum locum ad equuleum deducens, sublimem suspendi iubet. Tunc Busiris manibus ad caput sublatis, sua nudauit latera: et ad Præsidem dixit: non esse opus, vt lictores in ipso tum in equuleum tollendo, tum inde rursus deponendo, laborem frustra susciperent: se enim absque eorum opera, quo ille vellet modo, latera sua præbere tortoribus, paratum esse. Quam eius pollicitationem licet Præses admiraretur, tamen in experiendo multo magis obstupuit. Nam cum latera eius vnguibus tantisper lacerarentur, dum visum esset Præsidi; manibus ad cælum sublatis, patienter admodum tolerauit. Ac plagas libenti animo excipiens, in vincula postea coniectus est. Non diu autem post, cum nunciatum esset, Iulianum interfectum esse, inde dimissus est, & ad Imperium vsque Theodosij vitam propagauit, condemnataque sua priore hæresi, se ad Ecclesiam Catholicam recepit.] hæc Sozomenus.

c Ammian. lib. 22.

Venerat Iulianus in Galatiam hoc anno circa mensem Septembrem, indeque Pefinuntem Phrygiæ ciuitatem, memoria Matris deum apud Ethnicos celebrem: Vbi (inquit Ammianus) venerato numine, hostiisque litato & votis, Ancyram rediit. Eumque exinde progredientem vltius multitudo inquietabat, pars violenter abrepta sibi reddi poscentium, alij querentes consortiis se curiarum addictos iniuste, &c.] fuisse has querelas Christianorum constat ex iis quæ dicentur inferius, cum de promulgatis ab eo in Christianos legibus agemus. Quid autem in famosum idolū per Iulianum restitutū contumeliose quidem, sed pie egerit Christianus adolescens; quæve tum ipse tum alter passi fuerint, & specimen inuictæ constantiæ ediderint, Gregorius Nazianzenus narrat his verbis: Nec his quidem iuuenibus sumus abiectiores, qui te imperante floruerunt. Ex quibus alter cum ob deorum tuorum Matrem contumeliose vexatam, aramque dirutam, in iudicium quasi capitis reus abductus fuisset, vt victor ingressus est, purpuramque tuam & sermones tuos vt inanes & futiles effuso riru profecutus, cum maiori libertate & fiducia egressus est, non secus ac si a cœna & luculento conuiuio rediisset. Alter cum vngulis toto corpore altissime impactis laceratus esset, vulneribusque oppressus ac pene confectus: ab eo tamen tantum abfuit, vt tormentis frangeretur, aut præsentium dolorum quicquam graue & acerbum existimaret, vt posteaquam partem aliquam corporis a vulneribus intactam illæsamque perspexisset, carnifices etiam ipsos accusaret vt contumeliosos, nec totum corpus decorantes, sed aliquod non concisum profanumque relinquentes: simul etiam tibiam ostenderet, velut solam vngularum expertem; eosque, vt ne huic quidem parcerent, hortaretur.] hucusque Gregorius Existimauit

d Gregor. Nazianz. orat. in Iulian.

A Existimauit interpres, posteriorem hunc fuisse Theodorum, de quo, cum agemus de rebus Antiochenis, dicturi sumus. Sed quod plures sub Iuliano inuictæ animi constantiæ specimen ediderint, nec in Theodoro quicquam huiusmodi legatur: vt hæc illi potius quam reliquis adscribantur, nulla quidem specialis ratio suppetit.

Quod rursus spectat ad Pefinuntis Matris deorum sacra: cum primum illa restituit Iulianus, creauit in eis sacerdotem Calixenem, antea Cereris sacerdotio insignitâ, summe laudatâ inter Ethnicas mulieres; ad quam extat hac de re eiusdē Iuliani a epistola, in cuius sine post alias laudes hæc habet: Tu, inquit, noli paruas has laudes ducere, pro quibus & dii omnes tibi meritas gratias relaturi sunt, & nos pro parte nostra te duplici sacerdotio ornamus, atque ad illud, quod antea habebas cum Cereris sanctissimâ, tum magnæ Matris Phrygiæ deæ in sacra Pefinunte sacerdotiū adiungimus.] hæc ad eam Iulianus.

DE CALIXENE SACERDOTE. a Iulian. epist. 21.

B Sed quid eodem ferme tempore in Phrygia iridem gestum sit, sic refert Socrates: Erat quidam Meri vrbs Phrygiæ prouinciæ Præfectus, nomine * Amachius: qui delubrum in ea ciuitate extinctum aperiri, sordesque in eo iam longo tempore coaceruatas expurgari mandauit, simulacraque in eo cultu & obseruantia profecutus est. Quod illius factum Christianorum animis acerbum incussit dolorem. Idcirco Macedonius, Theodulus, Tatianus, zelo pietatis Christianæ inflammati, istam ægritudinem ferre non poterant; sed flagranti erga virtutem studio præditi, noctu in delubrum irruunt, simulacra confringunt. Quo quidem facinore cum Præses grauiter animo esset commotus, & propterea complures in ciuitate, qui criminis omnino erant expertes, neci dare contenderet: auctores facinoris vltro se illi obtulere, proque veritate ipsi mortem multo maluerunt oppetere, quam ferre, vt alij ipsorum causa vitam amitterent. Quibus comprehensis, Præses mandatum dat, vt pro facinore ab ipsis admisso, se, simulacris immolando, purgarent: minaturque, se illos, si istud facere recusarent, acerbissimo mulctaturum supplicio. Illi, utpote excelso & magno animo præditi, neglectis eius minis, ad omnem cruciatum sufferendum se paratos ostenderunt: malueruntque multo magis vitam deserere, quam se sacrificiorum labe ipsos polluere. Præses igitur, vbi alijs omnibus tormentorum generibus eos exercuerat, ad extremum craticulis imponit, ignemque subdi iubet. quo quidem cruciatu oppressi, e vita migrare. Et quo rebus tam fortiter pro veritate abs se gestis insigne quasi fastigium imponerent; hæc sunt verba ad Præsidem elocuti: Si cupiditate duceris, Amachie *, carnes assas degustandi, verte nos in altera latera, ne in ipso gustu tibi semiassi videamur. Hunc isti vitæ habere exitum.] hæc Socrates: eadem plane Sozomenus & alij. Quorum memoria

*b Socrat. lib. 5. cap. 23. * Amachius*

MARTYRES PHRYGES.

** Amachie*

D annua natali die perpetuo consecrata, pridie Idus Septembris, qualibet anni periodo Græcis & Latinis publice in Ecclesia agenda recurrit.

c Sozom. lib. 5. c. 10. Suidas, & alij. d Menolog. & Martyrol. Rom. ea die.

Antequam autem Iuliani profecionem Antiochiam persequamur (ne quid retro relinquamus intactum) de reliquis rebus tum in Propontide tum in Thracia gestis profecquamur orationem. Cyzicus in Propontide ciuitas commixta erat Christianis atque Gentilibus: Hi (inquit Sozomenus) de rebus suis & de reficiendis deorum delubris Legatos ad Imperatorem mittunt: quorum curam ac studium in rebus sacris positum laudat ille quidem, & sua ipsis postulata concedit omnia. Eleusium autem illius vrbs Episcopum (quem inter Semiarianos profitentem diximus) in carcerem concludit, utpote qui illorum fana vastasset, delubra affecisset contumelia, parasset ædes ad viduas alendas, monasteria sacris virginibus extruxisset, & Gentiles ad ritus patrios contemnendos induxisset. Interdixit præterea Iulianus Christianis peregrinis, qui cum eo erant, vrbs Cyzici introitu: causamque attulit, quod esset verisimile, eos religionis ergo seditionem concituros: quippe cum Christiani, qui in ciuitate habitabant, quique idem de Deo sentiebant, subsidio essent illis futuri; quorum nonnulli lanificio publico operam dabant, alij cudendæ monetæ artem exercebant. Qui cum essent quamplurimi, in duas numerosas classes diuisi erant, & ex veterum Imperatorum mandato vna cum liberis & vxoribus domicilia sua Cyzici collocabant, atque certum tributū quotannis ærario publico pensabant, alij chlamydes militares, nouam recentemque monetam alij.

e Sozom. lib. 5. c. 14.

QVID IN CYZICENOS IULIANVS.

Quamquam autem omnino secum statuerat Iulianus religionem Gentiliū stabilire; tamen incitæ putauit esse, populū, qui victimas immolare nollet, vel cogere vi, vel supplicio afficere. Tanta enim erat eorum multitudo, vt magistratus cuiusque ciuitatis ægre illorum numerū subducere, & in tabulas referre potuerint. Porro eos neque in vnū conuenire,

CONATVS IULIANI IN CHRISTIANOS.

neque pro arbitrio preces facere vetuit. Certo enim nouerat, res, in quibus conficiendis libera voluntate opus est, per vim numquam posse recte geri. At vero clericos & ecclesiarum Antistites vrbibus exigere maturauit: quorum ab ecclesijs absentia (dicam equidem quod verum est) moliebatur populi conuentus dirimere: ita vt neque conuenirent in vnum, neque doctores haberent, neque sancta perciperent mysteria, denique vt temporis diuturnitate in sua ipsorum religionis obliuionem venirent. Illudq. simul considerabat, quod clerici populum ad diffidium inter se inducere poterant. Itaque cum in hunc modum perfecisset, vt neque seditio facta esset, neque vlla fieri expectaretur; Eleusium, & eos qui cum ipso erant, Cyzico exire iussit.] hęc Sozomenus.

MARTYRES
THRACES.

^a Martyr. Rom.
^b Menolog. ea
die.
^c Theod. lib. 3.
cap. 6.

In Thraciæ autem ciuitate Hadrianopoli passi sunt Philippus Episcopus, Seuerus presbyter, Eusebius, atque Hermes, qui post carceres & flagella incendio cremati sunt: quo gloriæ titulo natalis dies ipsorum penes Latinos ac Græcos in publicas Ecclesiæ tabulas relatus est, vndecimo Kalendas Nouembris^a. His iungimus Æmilianum, de quo Theodoretus^b: Præterea Dorostoli, quæ est insignis vrbs Thraciæ, Æmilianus, inuictus Christi athleta, a Capitolino totius Thraciæ Præfecto in rogum coniectus est.] Meminit eiusdem Æmiliani S. Hieronymus in Chronico, aitq. Æmilianus ob ararum subuersionem Dorostoli a Vicario incenditur.] sed paulo fufius Græci in Menologio his verbis: Hic fuit seruus cuiusdam Græci, temporibus Iuliani Apostatæ, & Capitolini Præsidis: Cum vero Christum coleret, & idola insectaretur, nactus opportunum tempus, arrepto malleo, ingressus in templum, idolorum simulacra omnia contriuit, & sacrificia dispersit; adiensque Præsidem, seipsum denunciauit. quocirca verberatus, & in fornacem iniectus, spiritum Deo commendauit.] hætenus ibi. Ad hunc plane alluisse videtur S. Ambrosius^c, cum scribens ad Theodosium ait: Quot se offerre habent tali optioni, cum meminerint, tempore Iuliani, illum qui aram deiecit, & turbauit sacrificium, damnatum a iudice fecisse martyrimum?] hæc ipse. Quod enim impudentia Iuliani in restituendo deorum cultu, erigendis simulacris, instaurandisque sacris, vbique feruesceret; Spiritus Domini ad tam grandia peragenda, procacitatemque Apostatæ retundendam, complures Ierobaales^d effecit, & ad aras destruendas armauit.

^e Ambros. epist.
39.

^d Iud. 6.

^e Zosim. lib. 3.
IULIANVS VE-
NIT ANTIO-
CHIAM.
^f Ammian. lib.
22.
^g Zosim. lib. 3.

At iam ad res Antiochenas transeamus, quæ hoc pariter anno gestæ esse noscuntur. Iulianus igitur cum mensibus decem Constantinopoli (vt testatur Zosimus^e) commoratus esset, iam cogitans bellum Persicum, hiemare statuens Antiochiæ cum exercitu, illuc iter tendens, recedit Constantinopoli: quam (inquit Ammianus^f) reliquit incrementis maximis fultam: natus enim illic, diligebat eam, vt genitalem patriam, & colebat.] Potestatem enim (ait Zosimus^g) vrbi fecit habendi Senatus, vt in vrbe Roma. Simul portum ei maximum struxit, qui naues ab Austro periclitantes ab iniurijs defenderet; vna cum porticu, quæ Sigma litteram potius quam directam formam refert, & ad portum deducit. Itidem ædificata in regia porticu bibliotheca, & in ea repositis libris, quotquot habebat; ad gerendum Persicum bellum sese parabat. Vbi decem totos menses Byzantij commoratus esset, Hormisdam & Victorem Duces constituit, eisq. cohortium Præfectis & exercitibus traditis, Antiochiam profectus est. Quanta quidem cum tranquillitate ac religione totum hoc iter confecerint milites, non est necesse dicere.] religit ipsum iter Ammianus^h. Zosimusⁱ autem hæc addit: Antiochiam ingressum perbenigne populus excepit: sed quod idem natura spectandorum ludorum cupidus esset, magisq. voluptatibus, quam serijs negotijs deditus: non abs re prudentiam & modestiam Imperatoris in rebus omnibus ægre ferebat, qui & de theatris se subduceret, & raro ludos, nec toto die spectaret. Itaque portentosis quibusdam vocibus iactatis, eum pungebant. Imperator semet vlcisci voluit non facta, poena eis vlla irrogata, sed oratione quadam vrbanißima tam in ipsos, quam vrbem composita; quæ tantam in se cum irrisione continet acerbicatem, vt vbique terrarum deridendis Antiochenorum probris suffecerit.] hæc Zosimus.

^h Ammian. lib.
22.
ⁱ Zosim. lib. 3.

^k Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.
MISOPOGON
IULIANI.

Hanc quidem orationem idem Iulianus (vt auctor est Gregorius Nazianzenus^k) Misopogonem, & Antiochicam appellauit: in hoc vltimo titulo Dionem imitatus, qui ex locis, vbi dictæ essent, nomen apposuit orationibus: quod factitarunt & alij: Qua (inquit ipse Gregorius) quid apud Christianos abiectius & contemptius? cui tamen quidem purpura magnitudinem afferebat, & palpones illi, qui tua omnia laudibus in cælum ferebant. Nunc autem barba corrupta est & raptata, simulq. cum ijs, a quibus elaborata est, irrisa.] intelligit, puto, Libanium rhetorem Antiochenum, scriptorū Iuliani (vt dictum est) cognitorem

& arbi-

A & arbitrum: cum tamen & ipse Libanius eodem argumento duas scripserit orationes, de quibus hæc Socrates^a: Ex qua re Libanius sophista (hoc enim quoque nomine rhetores dicebantur) ansam ad scribendum arripiens, tum orationem illam, quæ περὶ θεοῦ εὐχῆς inscribitur, id est, qua Imperatorem pro Antiochenis exorauit; tum eam, quæ, Oratio ad Antiochenos de ira Imperatoris aduersus illos, dicitur, composuit. Ferrur, sophistam illum has quidem confecisse orationes, in vulgus tamen minime protulisse: Imperatorem autem non re ipsa in eos, qui contumelijs ipsum affecerant, vindicando, sed diçteria solum retorquendo, iram suam posuisse: Nam oratione illa, quæ, Antiochica, siue Misopogon, id est, Odium barbæ, inscribitur, ab ipso composita, ciuitati Antiochenæ contumeliæ notas inussisse ad perpetuitatem.] hæc Socrates. At secus accidit: nam summam inde Antiocheni laudem sunt consecuti. Sed quod eadem oratione Iulianus nihil aliud conatus sit, quam philosophum ostentare: idcirco hæc mox Gregorius affirmat his verbis: In qua, inquit, oratione tu quidem nomine valde intumesces, ac velut admirandum quiddam profers, quod in corporis cultu frugalitatem colueris, nec vllam vnumquam ex ingluuie cruditate contraxeris. quod autem Christianos adeo acerbe insectatus sis, tantamque gentem, tamque sacram opprefferis, atque confeceris, consulto præteris.] hæc Gregorius de Misopogone.

^a Socrat. lib. 3.
cap. 5.

Cur autem id fuerit ab eo nomen inditum orationi, & quibus ipse ad eiusmodi conficiendam scriptionem impulsus fuerit, dicendum est. Cum enim Antiochena ciuitas Christianis referta esset, atque in Iulianum ob impietatem infensissima: vt primum illum cum exercitu venientem excepit: quod aliter contemptum diuinum numen vindicare ciues non possent: deridere eum scommatibus, diçterijsq. profcindere aggressi sunt: atque

DIÇTERIA IN
IULIANVM.

C in primis ab ipsius vultus specie, nempe a philosophica promissa barba aucupati sunt ludibrij argumentum: vt eam ob causam illum nominarent hircum, vt pote præferentem barbam hircinam, ex qua funis intorquendus esset: his addentes pleraque alia, quibus eius impietas falsis derideretur diçtis ac iocis. De quibus omnibus Ammianus^b: Post quæ, inquit, multa facete in se dicta comperiens, coactus dissimulare pro tempore, ira sufflabatur interius. Ridebatur enim, vt Cecrops, homo breuis, humeros ostentans augustos, & barbam præferens hircinam, grædiaq. incedens, tamquam Oti frater & Ephialtis, quorum proceritatem Homerus in immensum tollit; itidemque Victimarius pro Sacricola dicebatur, ad crebritatem hostiarum alludentibus multis: et culpabatur * hic oportune, cum ostentationis gratia vehens licenter pro sacerdotibus sacra, stipatusque mulierculis lætabatur. et quamuis his, paribusque de causis indignaretur; tacens tamen, motumque in animi retinens potestate, solemnia celebrabat.] sic ipse: atque hæc de barba & alia quædam, iam cum iunior esset, & in Galliis militaret, ab aulicis Constantij obiectari illi solita erant. vnde idem auctor superius^c: In Palatio adulandi profectores iam docti, recte consulta prospereque completa vertebant in deridiculum, talia sine modo strepentes insulse: In odium venit cum victorijs suis capella, non homo: vt hirsutum, Iulianum carpentes, appellantesque loquacem talpam, & purpuratam simiam, & literionem Græcum, & his congruentia plurima atque vernacula.]

^b Ammian. lib.
22.

^c Ammian. lib.
17.

Addit præterea Gregorius Nazianzenus^d: Quid, inquit, prohiberet, quo minus nos quoque Romanorum atque adeo Orbis vniuersi (quemadmodum ipse dæmonum fraude circumuentus existimabat) Imperatorem, eodem ludo vlciscentes, Idolianum vocemus, & Pisæum, & Adonæum, & Tauricremum, vt iam nonnulli quoque nostrum Lepidi & festiui homines appellarunt (quandoquidem mira est huius rei facilitas) alijsq. omnibus nominibus, quæ vel inflectenda & commutanda, vel creanda, ac vere ipsi obijcienda nobis historia porrigit?] hæc ipse. Porro dictum esse Iulianum Pisæum a Ioue Pisæo, qui colebatur in Elidis, & Adonæum ob Adonidis festa, quæ ipse cum mulierculis Antiochiæ celebrabat; omnes facile intelligere existimamus: Tauricremum vero appellatum esse ob tauros plurimos ab eo immolari solitos, nemo non intelligit: Imperatorem enim (inquit Socrates^e) vt pote superstitione admodum obligatum, tauros ad simulacrorum aras creberrime exsacrificasse constat; & ob eam causam iussisse, vt ara & taurus in ipsius numismate inciderentur. Quin etiam aliud eiusdem numisma taurum continuisse, ibidem Socrates tradit, qui mundum cornibus expugnaret. Sed huiusmodi numismata videre minime licuit: quod vero reperimus tauro signatum, hic tibi formis reddendum curauimus.

^d Gregor. Naz.
in Iul. orat. 1.

NOMINA IULIANI IMPOSITA.

^e Socrat. lib. 3.
cap. 5.

a Acceptū nu-
mismā ab An-
gelo Breuenta-
no Papiensi.

INANE STV-
DIVM IVLIA-
NI.

b Ammian. lib.
22.

c Iulianus in
Misopog.

QVID DE SVA
BARBA IVLIA-
NI.

d Iulianus in
Misopog.

QVERELAE
IULIANI IN
ANTIOCHE-
NOS.

e Iulian. ibid.

At hæc omnia & alia his similia, publica voluisse oratione refellere, & contra vulgi bla-
terationes diserta, vt sibi videbatur, oratione disserere, nec philosophi quidem, nec Im-
peratoris fuit officij: quorum alterius id fuisset muneris contemnere & deridere, alte-
rius vero dissimulare, & alia occasione populum ad serua quæque alia cogitanda neces-
sitate compellere. At quid hic luculenta illa præstitit oratione? nihil prorsus, nisi (quod
Ammianus ait *b*) vt eos ad hæc crebrius inculcanda & alia his addenda prouocaret: cum
ea sit natura vulgi, vt in altercando minime patiatur verborum iaculis superari. efficit &
illud egregie, vt quæ iactata in auras inanes, si non aliter, temporis saltem spatio obli-
uione delenda forent; ex ea ab ipso conscripta oratione remanserint monumentis per-
petuis consignata.

Quibus enim verbis se putauit abluere, illis se ipsum deformius infecisse, quis dubitat? *c*
vt cum peregre in eodem Misopogone de barba ait ironice: Me vero si maxime lau-
dare vellem, non possem; at vituperare infinitis modis potero: et primum a persona
ordiar. Huic enim, quod, vt arbitror, natura non multum pulchritudinis ac venustatis
dedisset, ipse morositate quadam & acerbitate animi longam istam barbâ addidi, quasi
pœnas ab ea exigens, nulla quidem alia de causa, nisi quod natura elegantior non fuisset.
Ideo discurrentes in ea pediculos perfero, tamquam feras aliquas in silua: neque
large edendi & bibendi mihi potestas est: cauendum enim esse arbitror, ne imprudens
pilos vna cum pane deuorem. Nam de accipiendis dandisque, osculis nihil laboro: tamen
ad cetera & illud incommodi habere videtur barba, quod non sinit pura puris eoque sua-
uioribus (vt opinor) labris labra adiungere: quod olim etiam quidam vsurpauit, qui Pane
& Calliope propitijs in Daphnem fecit poemata. At vos etiam funes ex ea neci oportere *d*
dicitis. Equidem id vobis perlibenti animo concedam, modo pilos possitis extrahere, neque
eorum asperitas vestras molles & delicatas manus offendat. sic ipse, qui & pluribus inue-
hitur post hæc in glabros ac tonsos. Et inferius: Cum ad urbem liberam venirem, quæ cap-
pillorum squallorem ferre non potest; veni ad eam cum longissima barba & intonsus, qua-
si copia tonforum deesset. iudicasses profecto te Smicthinem videre, aut Thrasyleonta, &c.]

At illud magis tetigit Iulianum, cum iisdem Antiocheni subobscuris quibusdam di-
ctis ipsum execrari, Christi vero nomen & memoriam celebrare, & Constantium in
Iuliani impietatis ultionem expetere declararent: vnde idem inferius *d*: Deinde ex bar-
ba mea funes neci oportere: postremo me, X, Chi, bellum indixisse, & K, Cappa, de-
sideratis (per X, Christum, per K, Constantium intelligentes) Vtinam dii custodes huius
urbis id vobis duplex largiantur (nempe, X, & K), quoniam ciuitates finitimas, quæ & *e*
dijs mecum seruiunt, & sanctæ sunt, calumnia vexastis; quasi quæ in me composita
sunt, ab illis profecta essent; quem, scio, magis amant, quam suos liberos: qui deorum
templa quamprimum restituerunt; sepulchra vero atheorum omnia, signo a me nu-
per dato, euerterunt, ita elati & erecti animis, vt scelera eorum, qui deos violarunt,
acrius etiam quam mea ferebat voluntas, vindicarint. Quod vero ad vos attinet, plerique
vestrum erectas olim aras euerterunt, quos mea lenitas vix adhuc potuit ad sanitatem &
quietem adducere. Ac rursus superius eandem ingerit ænigmaticam in se Antiocheno-
rum querelam his verbis: At enim, inquit, X, Chi, & K, Cappa nihil ciuitati nocue-
runt. Hoc sapientiæ vestræ ænigma quale sit, difficile est intelligere. Nos tamen quos-
dam vestrum interpretes nacti, didicimus his litteris nominum quorundam initia significa-
ri, altera littera Christum, altera Constantium declarari. Sinite igitur me libere quod sen-
tio di-

A tio dicere. Vna in re tantum iniuriam vobis fecit Constantius, quod me cum Cæsarem
fecisset, non vita priuauit. Nam quod ad reliqua attinet, vtinam vobis solis ex omni-
bus Romanis dent dii multos Constantios, vel potius amicorum eius rapinas expe-
riri. et paulo post de Christo: At, inquit, Christum amatis, & quasi numen tutela-
re colitis pro Ioue, & Daphnæo, & Calliope, quæ vestram captiorem explicauit. An
vero Emeseni Christum amabant, qui Galilæorum sepulchra incenderunt? &c.] sed de
Emesenis inferius.

Fuit & illa expositio Iuliani, quod Christiani Antiocheni ad sepulchra martyrum
preces ad Deum frequentarent, rogantes eripi a tyrannide Iuliani: meminit horum
ipse in eadem oratione, cum ex illorum persona sic ait: Odiosam istam seueritatem septi-
mum iam mensum perpeffi, vota quidem & preces, quo tantis malis eriperemur, ad
B vetulas dimisimus, quæ circa sepulchra mortuorum assidue versantur. Subinfert cla-
mores in se Christianorum, cum ipse templa adiret, & alios secum duceret. Ceterum
& illud accessit, quo Iulianus magnopere commotum se fuisse, eadem oratione testatur:
quod scilicet Antiochenorum culpa Apollo Daphniticum templum deseruisset, & mu-
tus prorsus redditus esset. testatur id ipse, cum eadem oratione hæc ait: At mihi quidem
videtur Deus multo ante conflagrationem templo excessisse: etenim primo statim in-
troitu statua ipsa id mihi indicauit: atque huius rei testem appello magnum Solem ad-
uersus eos, qui nolint credere. id vero ipsorum ciuium culpa accidisse, mox subdit:
Enimvero, inquit, alia mihi deinceps erga vos offensio commemoranda est: deinde me
(quod adhuc feci) conuiciis onerabo, de quæ ea me ipsum criminabor & vituperabo. Deci-
mo fere mense, vt vos numeratis (is, opinor, Lous a vobis nominatur) patrium festum est hu-
C ius dei, nempe Apollinis Daphnæi, & magno studio ad Daphnem concurritur. Ego igitur
ab Ioue Casio illuc aduolui, existimans me ibi maxime vestras opes & magnificentiam
spectaturum: atque iam tacitus apud me magnificam aliquam pompam iungebam, &
quasi somnians victimas, libationes, choreas in deum, thura, pueros in templo tum
animis dignissime deo compositos, tum veste candida elegantique illustres intuebar.
Ingressus autem in templum, neque thura, neque placentiam, neque victimam vllam
reperi: itaque continuo miratus sum; vosque extra templum esse suspicabar, sed hono-
ris causa signum a me, tamquam Pontifice, expectare. Percontatus autem de sacerdo-
te, quid esset ciuitas in solemnibus illis ferijs deo sacrificatura? Ego, inquit ille, dono
anserem istum deo affero: ciuitas enim nihil hoc tempore apparuit.] hæc ibi.

Verum antequam ulterius progrediatur oratio, hic admonendum lectorem putamus,
D præpostero ordine rem ab Ammiano narrari, ex verbis Iuliani conuinci; dum ille pri-
mo accessum Imperatoris in Daphnem, templique exustionem contigisse narrat *b*, po-
stea vero profectionem ad Casium Iouem (est mons Casius in Arabia, putaturque idem
cum Sina) cum tamen ea oratione Iulianus ipse testetur, e Ioue Casio reuertentem ad
Daphnis sacra illa se contulisse. Cum vero apud Iouem Casium esset, illuc ad eum pro-
fectos ait Ammianus rhetores Ægypti, atque de inueniendo Apis sem Iuliano iniecisse.
Sed ad Iulianum redeamus, qui cum Daphnitica sacra adeo frigida inuenisset: Hic,
inquit *c*, ego (o me pacis & gratiæ inimicum) cum Senatu grauibus verbis exoptulaui:
quæ non sit fortasse incommodum hoc tempore referre.

Graue profecto (inquam ego) videtur, tantam ciuitatem sic deos contemnere, vt
ne in extremis quidem Ponti finibus vicus vllus faceret: et cum agrum infinitum pos-
E ssideat, instantibus patrij dei solemnibus ferijs, dissipata a dijs impietatis nebula, auctem
pro se minime attulisse; cum deceret eam in primis boues tributim immolare. Quod si
vni difficile erat; at certe vniuersa ciuitas debuit & potuit deo taurum offerre. Vnusquis-
que vestrum priuatim in conuiujs & ferijs Maiumæ pecuniam effundit: pro vobis au-
tem ipsis & communi salute, neque priuatim, neque publice sacrificatis: solus sacerdos,
qui ex multitudine vestrarum victimarum debuit auctus parte aliqua domum redire,
sacrificauit. At dii sacerdotibus tantum honestam ac virtuti consentaneam vitam
pro omni cultu imperarunt, itemque vt sacra munera, vt decet, obirent. vestrum
autem erat, vt opinor, publice priuatimque sacrificare. Nunc vero vnusquisque ve-
strum mandat uxori, vt omnia Galilæis largiatur: quæ vbi pauperes facultatibus ve-
stris aluerunt, egregium impietatis miraculum egentibus, quorum plena sunt omnia,
ostentant. Vos autem primum cum dei cultum honoremque contemnitis, nihil offen-
dere

dere arbitramini. Nemo autem affert res ad sacra necessarias: quòd, credo, non sit ei unde alatur. Cum quispiam vestrum dat natalitia, magnificum apparat conuiuium, & amicos lautissimis mensis accipit: et tamen in ferijs deorum solemnibus nemo oleum in dei lampada, nemo libamentum, non thus, non victimam attulit. Ego vero, quemadmodum hæc a bonis viris istic accipiuntur, nescio: illud credo, dijs ea minime placere.] hucusque de his ad Senatum Antiochenum oratio Iuliani. Sed quid accidit?

Restiterunt tunc & Iuliano inter alios Christianos duo presbyteri Antiocheni, spectatæ virtutis homines, eum coram arguentes: fuerunt hi Eugenius & Macarius, quorum res gestæ & initum aduersus Iulianum certamen expressa habentur in Actis Artemij martyris, qui hoc quoque tempore Antiochiæ martyrium consummauit; licet Ethnicus auctor Ammianus eum obscurare nitatur (vt Gentiles assolent) criminum obiectorum calumnijs: nam ait: Tunc & Artemius ex Duce Aegypti, Alexandrinis vrgentibus, atrocium criminum mole supplicio capitali mulctatus est.] hæc Ammianus. Passus quidem ille, cum a Iuliano accersitus Antiochiam venisset, vt martyrij eius Acta testantur. At quænam fuerint Artemio obiecta scelera, quorum causa Iulianus in eum animaduerti iussit, Theodoretus paucis his explicat: Idem porro tyrannus Artemium militum in Aegypto merentium Ducem, propterea quòd illum magistratum Constantij temporibus nactus plurima simulacra confregerat, non solum exiit bonis, verum etiam obtruncavit. hæc sunt mansuetissimi illius & iræ temperantissimi, nempe Iuliani (ab impijs his nominibus appellatur) egregia facinora.] hæc Theodoretus. Hisce igitur criminibus, quòd aduersus simulacra deorum Artemius bellum acre gefisset, tamquam impius defertur ad Iulianum.

Erat Artemius vnus ex militibus ijs, qui sub Constantino Magno in bello aduersus Maxentium tyrannum gesto meruerant, præsensq. tunc fuit, oculisq. spectauit vna cum alijs qui aderant in exercitu Crucis signum, quod tunc in expeditione posito eidem apparuit Constantino: id enim ipse coram Iuliano magna animi alacritate professus est, cum illi suam ipsius exprobraret atque obiectaret impietatem. Defuncto autem Constantino, Constantius emeritæ militiæ virum, ætate senem, nobilissimis præfecturis honestauit, misitque nouissime in Aegyptum cum amplissimo magistratu, quem sciret Imperio Romano fidum, & aduersus idola Gentium summo ardore animi æstuantem. Hunc ergo cum exercitu agentem in Aegypto, sub prætextu expeditionis belli Persici Iulianus, datis ad eum litteris, Antiochiam ad se venire iussit. Sed opportunè accidit, vt cum Antiochiam peruenisset, repererit Imperatorem de duobus illis presbyteris Antiochenis Eugenio atque Macario quæstionem habere. Hæc ipse spectans Artemius, magna animi libertate Iulianum impietatis arguit, multaq. in eum de falsitate deorū cultus, & Christianæ religionis veritate testatus voce libera inculcauit, eoq. ad eum ipsum Imperatorem verborum & consilij inopem, vt post alios exhibitos cruciatus, cum capite truncari iusserit, non quidem vt Christianum, sed, quod diximus ex Ammiano, tamquam immaniū scelerum conuictū reum: quod accidit, vt eius Acta significant, vigesima mensis Octobris; quæ dies tam apud Græcos, quàm Latinos, natalis eius annua celebritate notatur. Quæ autem post auditam Artemij necem se cuta est Alexandria cædes Georgij Episcopi Ariani, dicemus inferius, cū de rebus Alexandrinis agemus. Ceterum Eugenium & Macarium, quòd magnis animis aduersus Iulianum pro Christiana religione sterissent: ipse, ne eos palam occidendo illustraret corona martyrij, in Oasim Aegypti solitudinem omnium famosissimam relegari mandauit; secreto tamen ministris iubens, vt cum eos illuc perduxissent, gladij animaduersione necarent. quod & præstiterunt hoc eodem anno vigesima mensis Decembris, qua eorum anniuersaria memoria tabulis Ecclesiasticis commendata, annis singulis, tum Græcis, tum Latinis ex maiorum instituto recurrit: in Arabia autem eorumdem cultus celebrior extitit.

Cum vero quæstio de Artemio haberetur, deportarenturq. confessores presbyteri in solitudinem Oasenam, exustum esse Apollinis templum in Daphne, eadem Acta significant. Ceterum quod Ammianus ait, conflagrasse templum Apollinis vndecimo Kalendas Nouembris, biduo post Artemij martyrium accidisse oportuit: nam eius Acta habent, passum illum esse decimotertio Kalendas Nouembris. Porro ante incendium obmutuisse idolum, ipsemet Iulianus in Misopogone testatur: qui tamen causam dissimulandam, immo penitus contegendam esse putauit, aliam afferens, nempe ira-

tum Apollinem in Antiochenos contemptores deorum. de his enim agens hæc habet: Talia me tum dixisse commemini: meamq. orationem Deus testimonio suo confirmauit. Quod vtinam numquam fecisset, neque præsidium tam multis annis seruatum deseruisset, ac potius in illa tempestate ac procella mentes potentiorum auertisset, manusque cohibuisset.] hæc tunc ipse ea oratione. Ceterum quòd satis perspectum haberet, ex propinquitate reliquiarum S. Babylæ martyris, Episcopi olim Antiocheni, idolum obmutuisse: iussisse ipsum inde eas transferri, eadem superius indicat oratione, cum ait: Postquam vero Daphnes mortuum remisimus, quidam e vobis paulo verecundiores erga deos, ijs qui demortui reliquijs irati fuerat, templum Daphnæ dei attribuerunt: alij vero siue imprudentia, siue non, templum inflammarunt, horrendumque exteris spectaculum, populo autem vestro periucundum, Senatui vsque in hanc diem neglectum præbuerunt. At mihi quidem videtur deus multo ante conflagrationem templo excessisse. Etenim primo statim introitu statua ipsa id mihi indicauit: atque huius rei testem appello magnum Solem aduersus eos, qui nolint credere.] hæc Iulianus de translatione facta eius iussu reliquiarum S. Babylæ martyris, deq. templi Daphnæ conflagratione. Quæ quidem tunc tamquam scientibus, vt qui eam spectassent, tummatim ab eo enarrata, latiori nunc indigent oratione.

Audiamus hæc in primis ab Ammiano scriptore pariter Ethnico erga gentilem suum propensiori: indeq. narrationem auspicemur, qua ipse demonstrat, Iulianum, vt contempti dei sui iacturam resarciret, innumeram hostiarum multitudinem immolasse: ait enim: Hostiarum tamen sanguine plurimo aras crebritate nimia perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos, & innumeros varij pecoris greges, ouesq. candidas terra quæsitæ & mari: adeo vt in dies pene singulos milites carnis distentiore sagina vitantes incultius, potusque auiditate corrupti, humeris impositi transeuntium, per plateas ex publicis ædibus, vbi vindicandis potius quàm cedendis contiuijs indulgebant, ad sua diuersoria portarentur, petulantes ante omnes & Celtæ, quorum ea tempestate confidentia creuerat vltra modum. Augebantur autem carimoniarum ritus immodice cum impensarum amplitudine antehac inusitata & graui. Et quisque (cum impræpedite liceret) scientiam vaticinandi professus, iuxta imperitus & docilis sine fine vel præstitutis ordinibus oraculorum permittebatur scitari responsa, & extispicia nonnumquam futura pandentia: oscinumque & auguriorum & ominum fides, si reperiri vsquam posset, affectata varietate, quærebatur.] hæc Ammianus.

Quàm autem creber in tēplis & sacris esse soleret Iulianus, ipsemet in Misopogone docet his verbis: Sacrificauit semel Cæsar in templo Iouis, deinde in Fortunæ, deinceps ter iuit ad Cæris: neque enim quoties ad Daphnes templum ierit, memoria teneo, proditū quidem illud custodum negligentia, deletum autem impiorum hominum audacia. Veniunt Syrorum Kalendæ? Cæsar rursus ad Iouis Philij. Venit publicum festum? Cæsar continuo ad templū Fortunæ: intermisso vero die nefasto, rursus in ædem Iouis Philij more maiorū vota suscipit. Et quis ferat Cæsarem tam sæpe ad templa ventitantem, cum liceat semel atque iterū dijs molestiā exhibere?] hæc & alia Iulianus ex persona Antiochenorū in se ipsum insultantium, seq. deridentium. Subdit præterea Ammianus: Hæc q. dū ita procedunt more pacis, multorū curiosior Iulianus, nouam consilij viam ingressus est, venas fatidicas Castalij recludere cogitans fontis: quem obstruxisse Cæsar dicitur Hadrianus mole saxorum ingenti; veritus, ne vt ipse, præcinentibus aquis, capessendam Rēp. comperit, etiam alij similia docerentur. Ac statim circumhumata corpora statuit exinde transferri, eo ritu, quo Athenienses insulam purgauerant Delon. Eodem tempore die vndecimo Kalendarum Nouembrium, amplissimum Daphnæ Apollinis fanum, quod Epiphanes Antiochus Rex ille condidit iracundus & sæuus, & simulacrum in eo Iouis Olympici imitamenti æquiparans magnitudinem, subita vi flammaram exustum est. Quo tam atroci casu repente consumpto, id ad vsque Imperatorem ira prouexit, vt quæstiones agitari iuberet solito acriores, & maiorem ecclesiam Antiochiæ claudi: suspicabatur enim id Christianos egisse stimulos inuidia, quòd idem templum inuiti videbant ambizioso circumdari peristylio.

Ferebatur autem, licet rumore leuissimo, hac ex causa conflagrasse delubrum, quòd Asclepiades philosophus, cuius in Actis Magnentij meminimus, cum visendi gratia Iuliani ad id suburbanum venisset, deæ Cælestis argenteum breue figmentum quocumque

CAUSA IRA-
RVM IULIANI.Ammian. lib.
22.
IULIANI IM-
MENSAS V-
PERSTITIO.IULIANVS
CREBER IN
SACRIS.TEMPLI DA-
PHNÆI CON-
FLAGRATIO.ALIA CAUSA
CONFLAGRA-
TIONIS TEM-
PLI.EUGENIUS ET
MACARIUS IV-
LIANO RESTI-
TERVNT.Ammian. lib.
22.b Apud Metaph.
die 20. Octob.c Theod. lib. 3.
cap. 17.ARTEMIO CER-
TAMEN PRO
FIDE.ARTEMII, EU-
GENII, ET
MACARIIMAR-
TYRIUM.d Menolog. &
Martyrol. Rom.
ea die.e Menolog. &
Martyrol. Rom.
ea die.CONFLAGRA-
TIO TEMPLI
APOLLINIS.

ibat secum solitus efferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, accensisque careis exuffisset: unde medietate noctis emensa, cum nec adesse quisquam potuit, nec iuuare, volitantes scintillæ adhæere materijs vetustissimis; ignesque aridis nutrimentis euecti, omne quicquid contingi potuit, licet discretum celsitudine, concremarunt.] hucusque Ammianus post Iulianum. Ex quibus licet rem gestam narratam habeamus, quâ Orienti & Occidenti notam dissimulare minime potuissent: tamen instar furum, qui cum furto deprehensi, vbi nullus sit amplius negandi locus, rem esse alienam non inficias eunt, sed aliquo excogitato titulo sibi rem vendicant, vel alia se excusatione a facinore reddunt immunes: haud secus ijdem quoque auctores, ad defensionem idoli virtute martyris superati, incensi Apollinis, templique diuinitus e caelo igne demisso combusti, vera causa obuoluta silentio, alias ad excusationem afferre maluerunt.

At cum multi sint veteres historici, qui eodem sæculo res gestas Iuliani scripsere, vnus nobis pro cunctis in testimonium adducendus est S. Ioannes Chrysofomus, qui fide certa ceteros antecellens, utpote patria Antiochenus, tunc sub Libanio sophista discipulus, cuncta præfens inspexit, atque luculenta oratione in Gentiles conscripta, publica fide, testibus compluribus eorū quæ scripsit adhuc viuētibus, consignauit: quos & prouocat ad redarguendum quod minus certum exploratumq. illis videri posset: ut nefas sit vel leuiter suspicari, latū quidem vnguē ipsum a recto veritatis tramite deflexisse: cuius sinceræ fidei, tamquam sacræ anchoræ, ut reliqui omnes scriptores illorum temporū tuto ac firmiter inhærescant, necesse est. Habuit eam orationem Chrysofomus post annos viginti (ut ipse testatur) ex quo facta fuere. quæ enim adolescens spectauit, iam vir Ecclesiastica tractans, aduersus Gentiles edidit: confirmat autem ea quæ dicit, huiusmodi adiecta contestatione: Ex ijs, inquit, qui ea viderūt, supersunt adhuc & senes & iuuenes; quos omnes obsecro & obtestor, si quid a me historiæ adiectum fuerit, in medium prodant, meque redarguant, &c.] ita Chrysofomus: ex cuius verbis plane dignoscitur, omni fide digna esse quæ ab ipso referuntur. At quod primum spectat ad loquacis idoli silentium: quanam causa præcesserit, liberius eam ipse dæmon latens in statua professus est, quam Iulianus vel Ammianus rem silentio obuoluerunt: licet quod verbis Iulianus erubuit profiteri, facto egregie demonstrarit; dum ut idolo muto loquendi tribueret facultatem, ossa Babylæ martyris proxime posita, quasi ipsa obstruxissent os dei sui, inde asportari præcepit. Sed istæc primo narrantem Ioannem Chrysofomum audiamus; qui agens de translatione Babylæ corporis per Gallum Cæsarem, de qua nos tertio tomo Annalium egimus, hæc habet:

Verum antequam ad exactionis modum veniam, quonam modo scilicet e delubro illo expulsus sit dæmon, illud vos adnotare postulo: Babylam non statim, vbi aduenit, dæmonem eiecisse, sed manentem eum otiosum, inertem, agendisq. rebus ineptum reddidisse. Illi enim os ita obstruxit, ut vel lapidibus ipsis magis mutus redderetur. Et quidem manentem ibi dæmonē superauisse, non minus fuit, quàm si eundem de loco exegisset: cum qui loci illius accolis omnibus fucum prius faceret, ne extincti quidem Babylæ cineres contueri sustineret. Ea est enim sanctorum potestas, ut illorum superstium dæmones ne umbras quidem aut vestes, vita autem functorum & loculos quoque reformident. Itaque si quis ijs, quæ ab Apostolis facta fuisse prædicatur, fidem non habet, is tandem memoria huius miracula intuitus, ab impudentia sua desistat: nam qui de omnibus olim Gentilibus victoriam reportabat, a martyre tamquam ab hero increpitus, suppressa voce, latrare desijt.] hæc ipse.

At hic opportune coniungimus quod Gregorius Nazianzenus e in eundem Iulianum acri illa inuectiua vehementer exaggerat, cum agens de ingenti vi sanctorum martyrum ita loquitur: Non victimas pro Christo cæsas reueritus es? nec magnos pugiles extimulisti, Ioannem illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andrea, Theclam, ac eos qui & post illos & ante illos capitis sui periculo veritatem protexerūt? qui cū igne & ferro & belluis & tyrannis & præsentibus malis & denūciatis alacri animo velut in alienis corporibus, immo quasi corporum expertes dimicarunt: cur? ne pietatem, rectamq. doctrinam etiam verbo tenus proderent: quibus præclari honores & festa constituta: a quibus dæmones propelluntur, & morbi curantur: quorum sunt apparitiones & prædictiones: quorum vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, siue manibus contrectentur, siue honorentur: quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passio-

nis

A nis signa idem possunt quod corpora? hæc non colis, sed contemnis & aspernaris? &c.] hucusque verba Nazianzeni. reuertamur ad Chrysofomū, qui de idolo dicere ita pergit:

At primum quidem videbatur mutus esse (dæmon scilicet ille, qui colebatur ut deus) quod sacrificiorum & aliorum id genus cultuum particeps minime fieret. Dæmonum enim mores ij sunt, ut dum mortales nidore, fumo, sanguine eos inuitant & allestant, tamquam canes cruore auidi & helluones, bibendi, absorbendique eius causa præsto adsint: rursus vero dum nemo est, qui ea offerat, quasi fame quadam pereant.] et post nonnulla eodem argumento per scripta, hæc addit: Primum igitur videbatur hic dæmon hac, quam diximus, ratione obmutescere: postea autem conuictus fuit violenta necessitate præpeditus id facere: metus enim, quo quasi indito in os freno cogebatur, impedimento fuit illi, quo minus solita contra homines impostura abuteretur.

B Vnde hoc liquet? Sed ne tumultuemini: id enim demonstrabo, atque ita commonstrabo, ut ne illis quidem, quibus maximæ curæ semper fuit impudenter omnia asseuerare, in posterum ea impudentia abuti liceat, quoties sermo incidit vel de veterum illorum dæmonum, vel de istius dæmonis infirmitate. Neque enim mihi coniecturis opus est: neque id attinet planum facere probabilibus quibusdam rationibus: sed ipsum dæmonis hac de re testimonium adhibebimus. Ipse enim vobis letalem plagam infligit (*Gentiles enim alloquitur*) vestramque omnem fiduciam in libertatem concidit. At vos ne illi succenseatis: neque enim prudens, sed a maiori quadam potestate coactus tyrannidem ipse suam deleuit.] Quo modo autem id acciderit eodem imperante Iuliano, & plurimis hostijs falsum illum deum vocalem facere ipse conatus sit, sic enarrat:

Daphnem itaque hic idem Imperator, grauitatem ore præferens conscendit, multisque cum donarijs & sacrificijs, manante etiam sanguinis torrente, quem macâtatarum pecudum cædes effecerat. Tum a dæmone magna instantia oraculum poposcit, postulans sibi ille ijs de rebus responsum ut daret, quas animo agitabat. Ibi strenuus ille scilicet, qui pelagi motum, & qui arenæ numerum nouit, qui mutum capit & surdum, qui intelligit idem, ut de se ipso profiteretur, belle admodum cauit, ne in eum sermonem deueniret, ut aperte testaretur, per S. Babylam & vicinorum virtutem obstructum sibi esse os, ac propterea loqui nequaquam posse; nimirum veritus, ne cultoribus suis ridiculus fieret. Ceterum cum idem adumbrare vellet virium suarum a Babyla deuictarum conditionem, eum taciturnitatis titulum aperuit, per quem ridiculus magis reddebatur, quàm si prorsus tacuisset: tacens enim imbecillitatem tantummodo suam detexisset; nunc vero & imbecillitatem & turpitudinem & impudentiam declarauit, studens ea adumbrare, quæ adumbrari minime queunt. Quis enim color hic esse potest? Daphnes, inquit, locus cadaueribus scatet: id quod oraculum arcet. Et quanto præstabat, pessime dæmon, martyris virtutem non dissimulare, quàm titulum tam impudentem prætexere? Et hæc quidem dæmon.

Imperator autem mente alienata cum esset, perinde ut in scena ludens, fabulamque agens, euestigio ad beatum Babylam fertur. Quamquam, o nequam ac nequissime, nisi vobis ipsis mutuo verba daretis, inque aliorum exitium colluderetis: quam tandem ob causam tu quidem suppressis manibus, atque in genere de cadaueribus loqueris? tu vero quasi certi alicuius cadaueris nomen exaudisses, alijs intactis, Babylæ vnus cadauer mouendum tibi fumis? oportebat enim iuxta dæmonis sententiam, conditoria ea omnia, quæ in Daphne essent, effodere, & terriculum a deorum aspectu quàm longissime abducere. At non de omnibus, inquis, mortuis dæmon verba fecit. Cur igitur id non aperte professus est? nempe tibi imposturæ fabulam agenti ænigma istud reliquit. Equidem cadauera (inquit) tibi dico, ut ne palam fiat, me victum esse: nam & alioqui reformido Babylam nominatim designare: at tu intelligito quod a me dictum est, atque vnum pro omnibus martyrem amoueto: ille enim est, per quem muti efficimur. Tantæ certe dementiae dæmon cultores suos a se damnatos esse voluit, ut tam apertam imposturam capere nequirent. Nam ut mente alienata atque insana omnes essent, tamen nec sic quidem ignorare debebant, quod victum sese dæmon fateretur: tam ea res manifesta, tam aperta futura erat. Nam si horainum cadauera inquinatum quiddam (quod tu esse vis) & execrabile sunt; multo magis brutorum cadauera; & tanto certe magis, quanto brutorum genus humano genere contemptibilius est. multorum enim canum, simiarum, asinorum ossa proxime templum desossa sunt, quæ potius

ART AR
IULIANICAUSA OBMV-
TESCENTIS
IDOLI.a Chrysof. orat.
contra Gent. to-
mo 5.b Chrysof. ead.
orat. contr. Gent.
tomo 5.
DE BABYLAE
RELIQUIIS.MAGNA VIR-
TVS RELL-
QUIARVM SAN-
CTORVM.
c Gregor. Na-
zianz. orat. 1.
in Iulian.CVR SILVIT
ORACVLVM
DAPHNES.a Chrysofom.
lib. contr. Gent.
tomo 5.EXCVSAT S.
LENTIVM DAN-
MON.BABYLAM PO-
TENTIOREM
SE DAEMONI
FATETVR.

tius mouenda fuerant: nisi forte censes homines simijs viliores. Vbi nunc sunt, qui Solem pulchrum (quem dicunt Apollinem esse, cuius illic templum erat in Daphne) Dei opificium, & ad nostrum ministerium creatum, contumelia afficiunt, & dæmoni astrum attribuunt, & hunc illum esse affirmant? Sol enim in tanta etiam cadauerum in terra iacentium copia per vniuersum orbem diffunditur, nec vlllo loco neque radios neque radiorum efficaciam propter ipsas locorum inquinaciones contrahit.] hæc & alia Chrysofomus, ad insinuandam dæmonis illius ex reliquijs Babylæ constractam potentiam. ac de Iuliano rursum sic infra:

Hæc igitur vbi audiuit fabulæ ipsius actor Imperator, iubet statim capsulam deturbari, quo omnibus dæmonem victum esse innotesceret. Etenim si dixisset ille: Per S. Babylam loqui impediatur: sed hunc tamen ne loco suo moueatis, neve illius capsulam vltius conturbetis: nimirum ea res dæmonis modo cultoribus innotuisset: illos enim puduisset factum id ad alios deferre. Nunc vero quasi ipsius infirmitatem traducere adlaboraret Imperator, sic nihil non fieri coegit, quo ne volenti quidem factum adumbrare licebat: neque enim iam simulatio salua atque integra esse potest, propterea quod non alius mortuus, sed solus Babylas illinc translatus est. Nec solum qui urbem & suburbium & agros item incolebant, sed qui remotissime etiam habitabant, in rem præsentem cum venirent, capsulamque non amplius illic esse viderent, quæ sita causa statim edocebantur, dæmonem ab Imperatore rogatum vaticinari, respondisse, id se præstare non posse, nisi beato Babyla a se procul amoto.] hæc & alia ipse.

Sed & de translatione facta in ciuitatem cum pompa, sic idem inferius: Trahebatur enim capsula per totam viam: reuertebatur autem martyr, athletæ alicuius exemplo, coronam alteram in suam urbem ferens, in qua & priorem coronam reportarat. Quamobrem si quis est forte, qui mortuorum resurrectionem neget; cum videat martyris nostri facta illustriora post obitum esse, in posterum erubescat: qui martyr strenui alicuius bellatoris more trophæis trophæa coniunxit, magnis maiora, & mirabilibus mirabiliora. Tum enim, cum scilicet accepit coronam martyrij, certamen illi cum Imperatore solo fuerat; nunc cum Imperatore pariter & dæmone. Tunc Imperatorem a sacro templi ambitu exegerat: nunc ex omnibus Daphnes locis pestilentissimum humani generis hostem expulit; non manum admouens, quemadmodum & prius fecerat, sed virtute inuisibili inuisibilem virtutem debellans.] hæcenus de his Chrysofomus, aliaque plura adiungit.

De hac eadem translatione agens Sozomenus hæc ait: Itaque Christiani in vnum congregati, loculum circiter quadraginta stadia in urbem trahunt: vbi iam martyr in loco, qui ab eo nomen accepit, repositus iacet. Ferunt eo tempore, viros & mulieres, iuuenes & virgines, senes & pueros, mutua ipsorum cohortatione incitatos, per totum iter psalmos cantasse. Qui quamuis simularent, se, quo labores itineris leuarent, cecinisse: tamen canebant re vera ardenti studio, & propensa erga pietatem voluntate incensi, propterea quod Imperator aliter omnino atque ipsi de Deo sentiebat. Psalmos autem ordiebantur hi qui eos canere accurate norunt: multitudo autem simul voces fudit cum concentu, huncque versum addidit: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis. Ob hanc causam Imperator, perinde quasi contumelia affectus fuisset, ira exardescere coepit, & propterea constituit supplicia Christianis irrogare. Verum Salustius eius Præfectus, licet professione Gentilis, illud quidem consilium non probauit: sed tamen cum resistere non posset, mandatum Imperatoris re ipsa exequitur: et postridie multos comprehendit Christianos, & in vincula conijcit. Ac primum omnium adolescentem quemdam, cui nomen erat Theodorus, in medium productum, ad equuleum applicat. Ille diu acutis testis suffosus, neque tormentis succubuit, neque Præfecto supplicem se præbuit; sed ita se gessit, vt nihil videretur sentire doloris: quin etiam velut spectator cruciamentorum sibi inflictorum, toleranter & placide plagas excepit, psalmumque cecinit rursus eundem, quem pridie cecinerat, nempe: Confundantur qui adorant sculptilia, &c. atque ita ostendit, quam non curarit ea, pro quibus in iudicium adductus fuisset. Præfectus autem constantiam adolescentis admiratus, cum venisset ad Imperatorem, res ab eo gestas illi exposuit: dixitque, nisi celerius ab instituto desisteret, fore vt & ipsi omnibus haberentur ludibrio, & Christiani plus inde laudis & gloriæ colligerent. quod consilium cum magis approbaretur

RELIQUIAE
BABYLAE
ASPORTARI
IUBENTVR.

TRANSLATIO
RELIQUIAE
RVM BABYLAE.
a Chrysof. ead.
orat. cont. Gent.
tomo 5.

Sozom. lib. 5.
cap. 18. 19.

Psal. 96.
THEODORI
CERTAMEN.

baretur; qui erant comprehensi, vinculis liberantur. Dicitur porro, Theodorum, cum a quibusdam rogatus esset, num dolorem sensisset tormentorum? respondisse, se non omnino sensu doloris caruisse, verum adolescentem sibi adstitisse, qui doloris morsus sedasset, tenuissimo linteo absterfisse sudores, aqua frigidissima corpus perfudisse, quæ & ardores restinxit, & ærumnas subleuauit. Videtur quidem certe mihi hoc non folius esse hominis quantumuis generosi, vt corporis afflictionem adeo contemnat, nisi qui forte robore & vi diuina adiutus fuerit.] hæc Sozomenus. Porro Ruffinus eamdem scribens historiam testatur se Antiochiæ eundem Theodorum vidisse, & quæ dicta sunt, audire ab eo, ipsum rogasse. Eadem habet Socrates, & alij. Eiusdem quoque ante eos visus est meminisse S. Gregorius Nazianzenus, & S. Augustinus.

Quod vero Iulianus infensus in Babylæ ossa, non ea disijci, longeque dissipari, comburi, aliterve consumi, & in nihilum redigi iusserit, sed cum honore in ciuitatem a Christianis reduci permiserit: facta quæ præceserunt terribilia aduersus ipsius auunculum, Iulianum item nomine, necnon in Felicem Præfectum ærarij, cum exterruerant, admonuerantque cum Christianis mitius agendum. Quo modo hæc autem se habuerint, Chrysofomus recenset, qui sic rem ab eadem obiectione exorditur: Cur, inquit, capsulam in mare demergi neque dæmon iussit, neque posterior hic Imperator voluit: cur non attriuit & exussit? cur non in vastam aliquam solitudinem deserti eam amandauit? Nam si ea piaculum & scelus fuisset, si eam abominans ac potius reformidans illinc dimouisset; non intra urbem piaculum deducere, quin potius in montes quospiam vel saltus transferre oportuit. Sed scilicet perditio huic Imperatori, æque atque Apollini, Babylæ virtus, & quam cum Deo haberet fiducia cognita erat: ob id formidabat, si hoc fecisset, ne fulmen diuinum; neve aliquem alium morbum in se ipse prouocaret: multa enim habebat Christi virtutis tum in ijs qui ante se imperauerant, tum in ijs qui vna secum Imperium administrauerant, spectatæ argumenta. Nam ex superioribus Imperatoribus ij qui similia attentauerunt, multis, ijsque intolerabilibus calamitatibus acceptis, foeda & miserabili morte interierunt: ita vt cuiusdam, dum adhuc viueret, sponte ex oculis pupillæ exilierint; Maximinus hic fuit: alius autem furore, nempe Diocletianus: alius alia id genus calamitate vexatus, mortē cum vita commutauit.

Ceterum ex ijs qui tum cum ipso erant, auunculus (Iulianus pariter nomine) cum licentiosius insaniam suam contra nos prodidisset, ausus impuris manibus sacra vasa contingere: hoc etiam scelere non contentus, sed contumelia vltius progressus (vasis enim ijs inuersis, & super pauimentum collocatis, atque extensis, ita super ea desedit) euestigio illegitimæ huiusce sessionis pœnas luit. Illius enim verenda corrupta vermiculos generarunt; ita vt morbum diuinitus illatū constaret: ad quem curandum medici aues pingues, easque peregrinas interficiebant; quibus ad putrefacta membra admotis, vermiculos euocabant: illi vero loco cum non mouerentur, putridis partibus mordicus inhærebant, atque illum ita demū multis diebus absumptum perdidit. Alius porro regij ærarij Præfectus (Felix nomine) antequam aulae regiae limen transcenderet, de repente medius crepuit, & ipse id genus impietatis cuiusdam pœnas luens. Hæc sane & his plura: neque enim omnia enumerare, temporis huius est.] sed quæ? alibi idem auctor attingit: his enim enarratis, quæ Iuliano auunculo, & Felici ærarij Præfecto contigerunt, mox subdit: Tunc etiam, inquit, regionis nostræ fontes, qui prius flumina ipsa cursu inundante vincebant, subito in se resiliendo fugerunt: numquam hoc ante perpeffi, nisi postquam loca illa sacrificijs & victimis Iulianus inquinauit. Quid vero memorem famem toto profus orbe terrarum cum impio Rege dominatam? &c.] eadem ipsa idem habet Chrysofomus homilia quarta in Matthæi Euangelium.

Fuit autem hic Iulianus Præfectus Orientis, frater matris Iuliani, antea Christianus, sed in gratiam nepotis Imperatoris Apostatae & ipse est factus apostata, prout Artemij Acta testatur. At quæ hic obiter Ioannes Chrysofomus de eodē Iuliano auunculo, atque Felice Præfecto ærarij, cursimque perstringit, paulo latiore indigent oratione; vt quæ ipse prætermisit, a nobis hic intexantur: ac primum quæ a Sozomeno his verbis scripta leguntur: Memoriae proditum est, cum id temporis serio moliretur Iulianus auunculus Imperatoris, pretiosissima monimenta ecclesiæ Antiochenæ in Syria posita, quæ quidem plurima erant numero, in Imperatoris æraria transferre, & ecclesias quoque occludere: omnes illius clericos fugæ se mandasse, solumque Theodoritum presbyterum minime ab vrbe

a Ruffin. lib. 2.
cap. 36.
b Socrat. lib. 3.
cap. 18.
c Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.
d August. de ciuit. dei lib. 18.
cap. 52.
e Chrysof. contra Gent.

PRODIGIA IN
CONTEMPTO-
RES CHRIS-
TIANAE RE-
LIGIONIS.

f Chrysof. in
laud. Pauli ho-
mil. 4. tomo 3.

g Sozom. lib. 5.
cap. 7.

THEODORIT
CERTAMEN.

vrbe secessisse: quem, quoniam thesaurum istum (utpote eius custos) indicare poterat, A
Iulianus primum apprehendit, deinde verberibus grauius cædit: postremo cum, quæ-
stione de illo omni tormenti genere habita, forti animo & virili respondisset, seque in
confessione fidei præclarum virum ostendisset, securi feriri mandauit.] hæc de nece
Theodoriti Sozomenus. Porro hunc cum tam Græci quàm Latini inter martyres re-
censuerint: fateri necesse est, eum fuisse Catholicæ communionis presbyterum; aliaq.
cum ecclesia illa Catholicis vsui esset, eum illo munere functum esse; vel (quod de
multis accidit) in ipso martyrio detestatum esse hæresim Arianam. Constat enim, Do-
minicum illud Aureum, ita nominatam ecclesiam Antiochenam, fuisse sub ditone
Arianorum. Porro Beda hæc amplius habet de Theodorito in Martyrologio ^a: Post
equulei poenam & multos ac durissimos cruciatus, etiam lampades circa eius latera ap-
positæ sunt: sed his diuina virtute restinctis, cum milites, qui eas tenebant, Angelorum B
aspectu territi ruisent in faciem, & credentes in Christum, impium ministerium recu-
sarent; iussit Iulianus pelago immergi. quibus beatus Theodoritus * ait: Præcedite fra-
tres: ego vero superans inimicum, sequar Dominum. sicq. occisione gladij martyrium
consummauit.] hæc ipse ex eius Actis. ad quorum finem hæc scripta erant: Nos, qui
Antiochiæ in Palatio eramus, & cum eo, nempe Iuliano, in perfidia fuimus: licet pec-
catores, serui Dei, hæc quæ gesta sunt circa Dei famulum Theodoritum X. Kalendas
Nouembris, vera conscripsimus.]

* Theodor.

Die 23. Octob.

Theodor.

Theodor. lib.
2. cap. 11. 12.IULIANI CO-
MITIS, FELI-
CIS, ET ELPI-
DII SACRILE-
GIUM.

Quæ autem post direpta atque ignominia affecta sacra vasa, secuta sunt, a Theodo-
reto ^b sic enarrantur: Tyrānus item sacra vasa in ærarium regium inferri, & portas ec-
clesiæ, quam Constantinus ædificauerat, obserari mandat; quo nullus aditus illis, qui
in ea conuentus agere solerent, omnino pateret. Hanc ecclesiam id temporis occupa- C
bant Ariani. In sacrosanctum autem templum, ad vasa sacra auferenda, simul ingre-
diuntur Iulianus Præfectus Orientis, Felix regij thesauri Quæstor, & Elpidius priua-
tæ pecuniæ & facultatum Imperatoris Procurator, quem Romani Comitum rerum
priuatorum appellare consueuerunt. Felicem vero & Elpidium, cum essent Christiani,
quo impio Imperatori gratificarentur, a vera religione ac pietate descivisse ferunt.
Iulianus autem cum esset in templo, aduersus sacram mensam minxisse dicitur, atque
Euozio eum prohibere conanti, colaphum infregisse, dixisseque, res Christianorum
diuina cura & prouidentia profusè destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnifi-
centiam conspicatus (Constantinus enim & Constantius splendide & ample ea confi-
cienda curauerant) Ecce, inquit, quàm sumptuosus vasis filio Mariæ ministratur.] sed
Iuanam poena Iulianus ob numinis contemptum multatus diuinitus fuerit, idem nar- D
rat, atque addit quod a S. Ioanne Chrysofomo prætermittitur, dum ait:

IN IULIANVM
SEPLIICVM
DIVINITVS IL-
LATVM.

Sed isti tyranni pro his impijs & insanis facinoribus non diu post poenas persoluerunt.
Nam Iulianus auunculus confestim in grauem morbum dilapsus, visceribus putredine
exesis, interiit: atque stercus non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter
egeri solet, emisit; sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiae, partis illius ad
stercus eijciendum natæ locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei con-
stantiam egregie nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes merito, mi vir, Chri-
stum Saluatorem laude prædicare, quod tibi hac castigatione suam potentiam osten-
derit. Nam quem oppugnasses, plane te præterijisset, nisi consueta sua lenitate vsus
has plagas tibi diuinitus inflixisset. Miser igitur partim coniugis oratione, partim cru-
ciatu sibi imposito, morbi causam perspicens, orat Imperatorem, vt ecclesiam ijs, qui E
bus erat ablata, redderet. Sed neque hoc ei persuasit: et ipse extemplo migravit e vi-
ta.] hucusque de vindicta diuinitus in Iulianum immissa Theodoretus. De Felice au-
tém hæc adiungit:

FELIX A DEO
PVNITVS.

Felix vero repente flagello etiam cælitus impacto oppressus, sanguinem dies no-
ctesque ex ore fudit. Quippe sanguis ex omnibus vndique corporis (vt ita dicam)
vasis, quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine
in hunc modum exhausto, statim extinctus est, & æternæ morti traditus.] De eodem
rursus Felice, quem Comitum sacrarum largitionum Ammianus appellat, repentina
morte ex sanguinis profluuio, necnon de Iuliano Comite Orientis & ipso morte absum-
pto, hæc habet Ammianus ^c: Felice, inquit, largitionum Comite profluuio sanguinis
repente extincto, eumque Comite Iuliano secuto, vulgus publicos contuens titulos

c Ammian. lib.
26.

Felicem

quer infra

A mando, partim se inuicem incitando, ira succensi, in eorum necem auide feruntur. At-
que ipsi se mutuo instigantes (quod a populo in seditione fieri solet) ad carcerem con-
currere: eosque inde deductos, modo pronos, modo supinos trahere, interdum ad ter-
ram allidere, iam cadere alij saxis, lignis alij, alij alijs rebus fortuito oblatis; sicque
crudelissime interfecerunt. Accepi etiam, mulieres e textrinis egressas radijs illos con-
fodisse: quin etiam coqui in foro, pars lebetes aqua feruenti ebullientes e focus arripere,
inque illos effundere, pars veribus transfigere. Vt vero eos discernerant, & capita eo-
rum confregerant, vt cerebrum in terram efflueret: extra urbem deducunt ad locum,
in quo animalia expertia rationis mortua proijci solent. Atque accenso rogo, eorum cor-
pora comburunt: reliqua autem ossa, quæ ignis neuitquam absumperat, ossibus came-
lorum & asinorum, quæ ibi proiecta erant, admiscens; adeo vt perdifficile esset ea inter
tot ossa reperire. Attamen non diu sic latuerunt. Siquidem mulier quædam Christia-
na, quæ non ex vrbe Gaza orta fuerat, sed ibi suum domicilium collocauerat, iussu di-
uino ea noctu ex alijs ossibus selegit, atque in ollam iniecta Zenoni eorum consobri-
feruanda dedit: nam ita Deus ei mandauerat in somnis, & virum etiam mulieri indi-
carat, quo in loco ætatem degeret, & antequam ad eum veniret ostendebat; quando-
quidem ei ignotus erat, & propter persecutionem, quæ recens concitata fuerat, in occul-
to latitabat: nam parum aberat, quin ipse quoque a Gazæ ciuibus comprehensus truci-
datus fuisset: qui, dum populus in consobrinis eius necandis occupatus teneretur, nactus
tempus idoneum, profugit Anthedonem urbem maritimam, quæ Gaza aberat circi-
ter viginti stadia, quæq. id temporis similiter superstitioni Gentili dedita erat, & cul-
tu ac veneratione statuarum cæcata.

MARTYRES
GAZENSES.RELIQUIA
MARTYRVM
DIVINITVS
INVENTA.

C Vbi vero per Iudices ibi Christianus cognoscitur, grauius virgis ab Anthedonijs ter-
go cæsus, eijcitur vrbe; & ad Nauale Gazæ profectus, ibi absconditus delituit. Quo in op-
pido mulier in illum forte incidens, reliquias dedit: qui eas ad tempus domi seruauit.
At vbi Episcopatum illius ecclesiæ ad tempus forte cepit (quod quidem accidit regnan-
te Theodosio) extra urbem extruxit ecclesiam, & altare in ea erexit, martyrumque reli-
quias ibi reposuit prope reliquias Nestoris confessoris, qui cum istis Zenonis consobri-
nis, dum viuerent, vna versatus fuerat, atque simul cum illis a populo comprehensus,
vinculorum factus erat & plagarum focus. Quem cum inter trahendura, qui eum traher-
bant, pulchrum habere corpus viderent, eius miserti sunt, & ante portas vrbs adhuc spi-
rantem quidem, expectantem tamen breui moriturum proiecerunt. Quem quidam in-
de sublatum ad Zenonem deportabant: apud quem dum vlceribus eius & plagis adhi-
bitæ sunt curationes, e vita migravit. Ciues autem Gazæ, dum facinoris a se admissi con-
siderant magnitudinem, supra modum extimescere incipiunt, ne Imperator ipsos inul-
tos minime relinquat. Iam enim fama emanauerat, quod ægre admodum ferebat, & de-
cimum quemque e populo necare constituerat. Sed hoc perspicue falsum erat, & rumor
solum (vt credibile est) popularis, qui multorum animos conscientia maleficiorum ex-
territos occupauerat. Nam Imperator hoc facinus a ciuibus Gazæ perpetratum (quem
admodum pro scelere, quod contra Alexandrinos a Gentilibus in Georgiū commissum
esset, fecerat) ne litteris quidem coarguit; sed solum eum, qui illius gentis tum Præfectus
erat, magistratu abdicauit, habuitque pro suspecto: et in iudicium adducens, humani-
tatis officium esse duxit, eum morte neuitquam condemnare. Eum tamen vehementer
incusabat, quod quosdam ex ciuibus Gazæ, qui seditionis & cædis auctores dicebantur,
E in vinculis tenuerat, eo consilio, vt secundum leges poenas persoluerent. Nam quid causa
erat, inquit, vt ad supplicium abducerentur hi, qui paucos Galilæos pro iniurijs, quas ip-
sis sæpe ac deis intulerant, probe vlti fuissent?] hæc de his Sozomenus.

NESTORIS
MARTYRVM.IULIANVS
QVO MODO
DIRE PER-
SEQVITVR.

Peculiare nãque hoc erat Iuliano dicitare, atque ad Præfectos rescribere, quotiescũque
accideret Christianos a Gentilibus vi publica & grassatione necari. Nam quæ hic habet
Sozomenus de Gazensibus, eadem refert Gregorius Nazianzenus de Cæsariensibus (de
quibus superius egimus) cum Iulianus cædem Christianorum per Gentiles factam deri-
deret: de quo illud ipsius Gregorij ^a hic repetendum: Quàm præclara, inquit, & humana
sententia! Quid enim graue, inquit iustus Iudex minime Christianos persequens, si decem
Galilæos manus vna Græcanica sustulit? Hæc vero an non perspicua crudelitas? an non
persecutionis edictum? &c.] Hæc Gregorius, iure existimans, huiusmodi licentiam & im-
punitatem occidendi Christianos, concessam a Iuliano, æquipollere cuius acerbissimo
persecu-

a Gregor. Naz.
or. 1. in Iul.

persecutionis edicto. Quidnam enim prætermisissent Gentiles in Christianos patrare sceleris, quod certo scirent non tantum a Principe inultum relinqui, sed & laudari?

Sozom. lib. 5. cap. 9. S. HILARION FUGIT PERSECUTIONEM GAZENSIVM.

Quo modo insuper Gazenses quæserint ad necem S. Hilarionem in suo ipsorum agro degentem, idem Sozomenus^a narrat, sic scribens: Per idem tempus Hilarion etiam monachus a populo Gazæ quæsitus, profugit in Siciliam. Ibi ligna in desertis montibus colligens, & humeris portans, quadam in vrbe ea vendidit; eoque pacto quantum sat erat ad quotidianum victum sibi comparauit. Verum tandem a viro quodam dæmone agitato, quo ipsum liberauerat, quisnam & qualis esset, indicatus, concessit in Dalmatiam. Qua in regione quoque cum maxima miracula diuina virtute edidisset, adeo vt mare eius precibus recessu prohibitum aridam vndique inundatione obruisset; inde denuo secessit. Nam ei haud volupe erat, apud eos qui ipsum laudarent, commorari. Itaque loca subinde commutando, obscurus esse, & celebrem famam de se peruagatam crebris migrationibus delere laborauit. Postremo Cyprum præteruectus, Paphum appulit: atque rogatu illius, qui tum Cypri erat Episcopus, ibi commorari contentus est: inque loco, qui Charbyris dicitur, monasticum vitæ genus excoluit. Quod autem martyrio iste non occubuerit, fuga in causa fuit. Atque fugiebat, propterea quod sanctum Euangelij præceptum est, vt persequentes nos non expectemus: Quod si qui comprehensi fuerint; vt animo excelsio sint & robusto, vimq. & violentiam a persecutoribus illatam strenue euincant.] hætenus Sozomenus.

Quæ licet vera omnia sint; diuerso tamen tempore contigisse fugam Hilarionis a professione eiusdem in Siciliam, S. Hieronymus, qui eius res gestas exactissime est persecutus, facile monstrat, dum hoc Iuliani tempore eum petiisse Oasenam Ægypti solitudinem, atque demum ipso defuncto reuersum, profectumq. esse in Siciliam tradit: qui de fuga Hilarionis hæc habet^a: Vrbs autem Gaza, postquam profecto de Palæstina Hilarione, Iulianus in Imperium successerat, destructo monasterio eius, precibus ad Imperatorem datis, & Hilarionis & Hefychij mortem impetrauerat; amboq. vt quærentur, toto Orbe scriptum erat. Egressus ergo de Brutio, per inuiam solitudinem intrauit Oasam; ibique anno plus minus exacto, quia illuc quoque sua fama peruenerat, quasi iam in Oriente latere non posset, vbi multi illum & opinione & vultu noverant, ad solas nauigare insulas cogitabat; vt quem terra vulgauerat, saltem maria celarent. Eodem ferme tempore Hadrianus discipulus eius de Palæstina superuenit, dicens Iulianum occisum, &c.] hæc Hieronymus de fuga Hilarionis a Gazensibus eum ad necem quærentibus. Quod autem tanto studio iidem eius necem expetiissent, ea potissimum causa intercessit, nimirum quod idem S. Hilarion apud eos agens, insignia cum miracula edidisset, vno ex illis in theatro facto perspicuo, ab omnibus fuerat acclamatum, Marnam Gazensium deum esse superatam a Christo. quodnam vero hoc fuerit, prætermisissis ceteris, hic ex eodem Hieronymo recitemus, qui rem gestam ita describit:

Hieron. in Vita S. Hilarion. tom. 1. FUGA HILARIONIS IN OASIM.

Italicus eiusdem oppidi municeps Christianus, aduersus Gazensem Duumvirum Marnæ idolo deditum, Circenses equos nutriebat: hoc siquidem in Romanis urbibus iam inde seruat a Romulo, vt propter felicem Sabinarum raptum, Conso, quasi consiliorum deo, quadrigæ septeno currant circuitu; & equos partis aduersæ fregisse, victoria sit. Hic itaque æmulo suo habente maleficum, qui dæmoniis quibusdam imprecationibus, huius impediret equos, & illius incitaret ad cursum: venit ad beatum Hilarionem, & non tam aduersarium lædi, quam se defendi, obsecrauit. Ineptum visum est venerando seni in huiusmodi nugis orationem perdere. Cumque subrideret, & diceret: Cur enim non magis equorum pretium pro salute animæ tuæ pauperibus erogas? Ille respondit, functionem esse publicam: et hoc non tam se velle, quam cogi: nec posse hominem Christianum vti magicis artibus, sed a seruo Christi potius auxilium petere, maxime contra Gazenses & aduersarios Dei, & non tam sibi quam Ecclesiæ Christi insultantes. Rogatus ergo a fratribus, qui aderant, scyphum fictilem, quo bibere consueuerat, aqua iussit impleri, eique tradi: Quem cum accepisset Italicus, & stabulum & equos & aurigas suos, rhedam, carcerumque repagula aspersit. Mira vulgi expectatio: nam & aduersarius hoc ipsum irridens diffamauerat: et fautores Italici sibi certam victoriam pollicentes exultabant. Igitur, dato signo, hi aduolant; isti præpediuntur. Sub horum curru rotæ seruent; illi præteruolantium terga vix cernunt. Clamor sit vulgi nimius, ita vt Ethnici quoque ipsi concreparent:

MAR-

A MARNAS VICTVS A CHRISTO EST. Porro furentes aduersarij Hilarionem maleficum Christianorum ad supplicium poscere. Indubitata ergo victoria & illis & multis retro Circensibus plurimis fidei occasio fuit.] hucusque de his S. Hieronymus: quibus Gazenses magna ira perciti, tanto studio Hilarionem, cum licuit per Iulianum, vt eum necarent, peruestigarunt.

IN CIRCENSIBVS ACCLAMATVR VICTORIA CHRISTI.

B Ceterum adeo furens fuit Gazensium in Christianos persecutio, vt non tantum Hilarion cogeret capture fugam, sed & alij omnes qui debebant in eorundem Gazensium ditione, fuga pariter atque latebris sibi consulere sint coacti. nam de maioribus suis hæc Sozomenus^a posteris commendauit: Huius fugæ cum alij complures meorum maiorum, tum auus meus particeps fuit: propterea quod cum patre Gentili natus esset, & ipse cum vniuersa familia, & hi qui erant genere Alaphionis orti, primi in Bethelia pago, ditioni Gazensium subiecto, multis hominibus frequentato, & delubra habente, tum ob vetustatem, tum ob structuram magno ab habitatoribus in honore habita, & maxime omnium illud quod Pantheon vocabatur, supra clium quemdam hominum manu factum, velut supra arcem positum, & toto pago vndique eminens; & quantum coniectura assequor, locus inde nomen traxit, & ex Syriaca lingua in Græcam translatum, Domicilium deorum, propter illud delubrum, Pantheon appellatum est. Ferunt autem illis, qui ex eorum familia sati sunt, Hilarionem monachum, religionis Christianæ recipiendæ causam & auctorem extitisse. Nam cum Alaphion iste dæmonio ageretur; & quidam tum Gentiles, tum Iudæi incantationibus ad dæmonem eiciendū, & alij quibusdam superstitiosis ineptijs crebro multumque vsi, nihil proficerent: Hilarionem, inuocato nomine Christi, dæmonium expulisse, & hominem ad fidem Christi aduxisse. Meus autem auus in sacris litteris interpretandis magnam laudem est adeptus. Vir erat ingeniosus, & talis, qualis non in obscuro latere debeat; humaniore etiam litteratura non mediocriter institutus, ita vt arithmeticæ expers non esset. Quamobrem Christianis qui Ascalonem, Gazam, & loca finitima incolebant, perquam carus erat, propterea quod ambiguas sacrarum litterarum sententias & ad religionem apte & aperte facile ad omnium intelligentiam dissoluere poterat. Virtus autem eorum, qui ex altero genere orti sunt, vix a quoquam oratione explicari potest: nam primi hoc in loco & ecclesias & monasteria fundarunt, eaque tum vitæ integritate, tum benignitate in peregrinis & egentibus excipiendis ipsi exornarunt.]

Sozom. lib. 5. cap. 24.

ALAPHIONIS CONVERSIO ET FUGA.

C Sed quo tandem progressa sit eorundem Gazensium & Ascalonitarum in Christianos sæuitia, Theodoretus narrat, cum ait^b: Quæ autem maleficia, hi qui falso simulatorum cultu tenebantur obstricti, id temporis admiserint, quamquam permulta sunt, & opus separatum postulant: ego tamen ex multis pauca sumam mihi ad commemorandum. Ascalone & Gazæ, quæ sunt vrbes Palæstinæ, primum virorum sacerdotij dignitate exornatorum, & mulierum perpetuam virginitatem professarum ventres discindunt; deinde farciunt ordeo; ad extremum eos percis deuorandos obijciunt. Sebaste in Palæstina item, quæ est vrbs ditioni gentis, de qua supra dixi, subiecta, Ioannis Baptistæ tumulum aperiunt: ossa tradunt igni absumenda, & eorum cineres passim dispergunt.] hæc Theodoretus. At ex his plane ipsi videant, atque iudicent Nouatores hæretici, istæc sæpius perpetrantes, num sub Christi, an sub Iuliani Apostatæ recensendi sint disciplina. Hæc quidem iubente ipso Iuliano patrata esse, idem ipse in Misopogone haud obscure testari videtur, dum ait de Ethnicis ipsis Syris: **E** Deorum templa restituerunt, sepulchra vero atheorum omnia (sic nominat sacra conditoria martyrum) signo a me nuper dato, euerterunt; ita elati & erecti animis, vt scelera eorum, qui deos violarunt, acrius etiam quam mea ferebat voluntas, vindicarint.] hæc Iulianus; ad ea plane alludens, quæ facta sunt in Palæstina. At non Ioannis Baptistæ tantum ossa, sed etiam Elisei prophetæ eadem fuisse affecta contumelia, Nicephorus^c & alij tradunt.

Theod. lib. 8. cap. 6. SÆVITIA GENTILIVM IN CHRISTIANOS.

Ruffinus^d de his agens, quo modo ex tali iactura lucrum fecere monachi Hierosolymitani, quos diuina providentia tum direxit illuc, rem gestam narrat his verbis: Iuliani temporibus, velut relaxatis frenis efferbuit in omnem sæuitiam feritas Paganorum. Ex quo accidit, vt apud Sebastem Palæstinæ urbem, sepulchrum Ioannis Baptistæ, mentis rabida & furens manibus inuaderent, ossa dispergerent, atque ea ruffinus collecta, igne cremarent; sanctos cineres pulueri immixtos, per agros & rura disper-

Niceph. lib. 10. cap. 13. Metaphr. die 20. Octobr. in Act. Artemij mar. d. Ruffin. lib. 2. cap. 28. RELIQVIÆ S. IOANNIS BAPT. COLLECTÆ.

gerent. Sed Dei prouidentia factum est, quosdam de Hierosolymis ex monasterio Philippi hominis Dei, orationis illuc causa per idem tempus uenisse. Qui cum tantum nefas, humanis quidem manibus, sed serina mente fieri viderent; mori gratius habentes, quam huiuscemodi piaculo funestari; inter eos, qui ossa ad exurendum legebant, mixti, diligentius, in quantum res patiebatur, ac religiosius congregantes, furtim se vel stupentibus vel infanientibus subtraxere, & ad religiosum patrem Philippum venerandas reliquias pertulere. Ille supra se ducens, tantum thesaurum proprijs seruare uigilijs; ad Pontificem maximum tunc Athanasium hostiæ immaculatæ reliquias per Iulianum diaconum suum, post etiam Palæstinæ urbis Episcopum, mittit. Quas ille susceptas, paucis arbitris, sub cauato sacrarij pariete inclusas prophetico spiritu profuturas generationi posteræ conseruauit. Quibus nunc, deiectis & prostratis idololatriæ uestigijs, in adibus quondam profanis aurea tecta consurgerent, &c.] illatas enim tradit in nouum illud super Serapidem erectum augustissimum templum eiusdem Sancti reliquias. Vt plane & in hoc demonstrata fuerit ueritas uerborum Christi dicentis^a: Nolite timere eos qui occidunt corpus, post hæc autem non habent amplius quid faciant.]

LUC. 12.

RELIQUIAE SANCTORVM MAGNO IN HONORE HABITAE.

Gregor. Naz. in Iul. orat. 1.

Hier. epist. 27. tom. 1.

MIRACULA AD SEPULCHRA PROPHE TARVM EDI SOLITA.

Hieronym. in Abdiam, c. 2. tom. 5.

Hieronym. in Mich. c. 1. tom. 5.

Theod. lib. 3. cap. 6.

QVID HELIOPOLITANI IN CHRISTIANOS.

Nihil plane est, quantumlibet impietas uesana grassetur in reliquias sanctorum martyrum, quod imminuat gloriam, qua eorundem animæ potiuntur in cælo; sed nec ob eam causam obscurare possit honorem, quo perfruuntur in terris: ut plane de Ioannis reliquijs cernimus esse factum. nam & qui erat Sebaste eius tumulus, idem maiori auctus gloria in posterum perseuerauit: et licet inde eius reliquiæ ablatae fuerint, tamen in earum memoriam, dissectis deorum templis, præclaræ fuerunt erectæ basilicæ. Ceterum siue ex collectis ac repositis ibi cineribus, siue ex carne ipsa, quæ temporis diuturnitate ossa deseruerat, & in sepulchris remanserat, mortuo Iuliano, ipsa eorumdem cum Ioannis tum Elisei monumenta, eadem qua prius, immo maiori celebritate & ueneratione, ob miracula ibidem edita celeberrima claruerunt: ut merito acciderit quod ex Gregorio Nazianzeno^b dictum est superius: Sanctorum uel solæ sanguinis guttæ, atque exigua passionis signa idem possunt, quod corpora.] Accedit his locuples testis S. Hieronymus, qui in epitaphio Paulæ^c hæc habet ad Eustochium de ipsius matre in Palæstinam ad loca sancta peregrinante.

Vidit (inquit) Sebasten, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode, Græco sermone, Augusta est nominata: ibi siti sunt Eliseus & Abdias prophetae, & quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit confternata miraculis: namque cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulchra sanctorum ululare homines more luporum, uocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum, alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere, suspensisque pede feminis uestes defluere in faciem, &c.] hæc Hieronymus: qui & in Abdiam^d ait: Sepulchrum eius usque hodie cum Mausoleo Elisei prophetae, & Baptistae Ioannis, Sebaste uenerationi habetur, quæ olim Samaria dicebatur.] et in Michæam^e, de Samaria: Erat quippe in montibus sita, ubi nunc Sebaste est, in qua & S. Ioannis Baptistae ossa sunt condita.] hæc S. Hieronymus, cum tamen illa alio translata fuisse, alij tradant.

Sed prosequamur quæ in alijs Palæstinæ ciuitatibus a Gentilibus aduersus Christianos patrata sunt execranda facinora. Theodoretus enim hæc subdit^f: Scelus autem ab illis in Phoenicia patratum, quis est, quæso, qui sine lacrymis possit commemorare? Nam Heliopoli, quæ est urbs Libano finitima, execrabiles isti Gentiles recordati facinoris Cyrilli diaconi, qui regnante Constantino, diuino quodam zelo accensus, multa simulacra, quæ in ea urbe colebantur, confregerat: non modo eum interfecerunt, uerum etiam, dissecto ventre, iecur eius degustare non sunt ueriti. Verum hoc Deum omnia contemplantem celare non poterant, sed debitas sui maleficij pœnas ei dederunt. Nam quotquot illius sceleris labe inquinati sunt, primum amiserunt dentes, qui pariter omnes ad unum excidebant: deinde linguas perdidierunt, quæ putredine labefacta ex ore effluebant: postremo oculis orbiati sunt: quorum calamitatibus ueræ pietatis uis clare prædicata est. Emesæ item urbis uicina Baccho Mulieroso ecclesiam nuper a Christianis ædificatam dedicauerunt; statuamque plane ridiculam, sexum utrumque, uirilem scilicet & muliebrem, repræsentantem in ea collocarunt.] hæc pauca de Emesæ Theodoretus.

At res

A At res cum ab Heliopolitanis, tum etiam ab Arethusijs eodem tempore gestas Sozomenus^a fusius describit: narrans eadem ab ijs factitata, quæ ex Theodoro ab Ascalonitis & Gazensibus aduersus uirgines perpetrata fuisse diximus. Porro rem gestam refert his uerbis: Qui Heliopolim ad Libanum sitam, & Arethusam Syriæ incolunt, hos, nempe Gazenses & Alexandrinos, crudelitate longe superasse uidentur. Nam isti uirgines sacras (incredibile quidem dictu, nisi quidam eorum qui eodem tempore uixerunt, idem ipsum narraissent) quæ a populo conspici minime solent, in loco publico ueste nudatas, tum ad commune omnium qui eas intueri uolebant, spectaculum, tum ad ipsarum contumeliam consistere cogebant: atque ut primum eo quo libitum erat modo in eas insultarant, ad extremum illarum capillum tondebant. Quin etiam eas dissecabant bifariam, & ad illarum intestina deuoranda porcos prouocabant, uiscerum extremitate consueto illis alimento operta; quo porci non tam facile ea internoscerent; sed consuetum alimentum necessario appetentes, carnes etiam humanas discerperent. Ad hanc quidem contra sacras uirgines crudelitatem, uti conijcio, Heliopolitani adacti sunt ex eo, quod uetitum ipsis fuerat, ne uirgines suas, sicut patrius mos arte tulerat, homini fortuito occurrenti prius stuprandas traderent, quam cum uiris, quibus desponsatae erant, congrederentur. Nam Constantinus, fano Ueneris Heliopoli diruto, primum apud eos ecclesiam ædificauerat, legeque prohibuerat, ne consueta supra admitterent.] hæc Sozomenus de Heliopolitanis. eadem habet Gregorius^b Nazianzenus: qui & addit, non porcis tantum carnes uirginum exposuisse, sed etiam ipsos easdem depastos esse, & earum se hepatibus crudis ingurgitasse.

Sozom. lib. 5. cap. 9. QUID ETIAM ARETHUSII IN CHRISTIANOS.

Gregor. Naz. orat. 1. in Iul.

Sozom. lib. 5. cap. 9.

Porro etiam Arethusij (subdit Sozomenus^c) Marcum suum Episcopum iam admodum senem, canicie & uita pie acta uenerandum, miserabiliter occiderunt. Quippe contra eum iam pridem odium conceperant: tum quod Gentiles eius impulsu multo alacrius, quam suauis Imperatoris Constantij, se ad fidem Christi transfulerant: tum quod delubrum apud eos longe augustissimum, magnificentissimeque extructum, ab illo deturbatum fuerat. Vbi uero Imperium Iuliano delatum est, uidens populum in se concitatum, simulque Imperatoris edicto, uel ut pecuniæ summam, quæ satis æstimaretur ad delubrum de integro extruendum, persolueret, uel ipse idem denuo ædificaret, condempnatum: animoque complexus neutrum a se posse fieri, atque præferam posterius, quod ne Christiano quidem fas erat, nedum Episcopo: primo tempore fuga suæ uitæ consuluit. Verum ut intellexit, multos propter se in discrimen uenire, tum distractionem membrorum, tum iudicia, tum tormenta cum his coniuncta subeundi; redijt Arethusam, & sua sponte se populo tradidit, ut quod libitum erat, in ipsum ederent. Illi uero ob id ipsum factum, quod ut homine uere pio & sapiente dignum laudare debuerant, ab eo se contemni arbitrati, omnes gregatim in eum irruere per plateas, trudere, uellere, singuli denique membra promiscue ferire coeperunt.

MARCUS EPISCOPI ARETHUSII GER. TAMEN.

In hoc facinus non uiri solum, sed mulieres etiam, & alij omnes, cuiuscumque essent ætatis, studio alacri, & ira quoque incensi, acriter incumbabant: adeo ut etiam aures eius tenuibus quibusdam funiculis auellerent. Pueri præterea, qui scholas frequentabant, factum hoc pro ludo habuerunt: quin etiam eum in sublime elatum instar globi inter se uoluerunt uelut citroque, tum ab se proijcere, tum denuo excipere stylis, quibus eum acerbe & crudeliter pupugerunt. Vbi uero corpus uulneribus ubique deformatum erat, & ipse nihilominus adhuc spiritum ducebat: illum melle & liquamine unguunt: imponunt in sportulam, quæ tota ex iuncis contexta erat: in sublime denique suspendunt. quo quidem tempore cum uespæ & apes ad eum aduolarent, carnemque eius exederent, ferunt eum Arethusijs dixisse, se in sublimi positum esse, uidereque eos infra humi repentes. quare ea quæ tum sibi, tum eis post uentura essent, præsignificasse dicunt. Traditur etiam præterea, eum qui tum illius loci Præfectus erat, uirum scilicet superstitioni Gentilium in primis deditum, moribus tamen alioqui adeo præstabilem, ut etiam adhuc celebris fama de eo percrebesceret, Marci constantiam & patientiam admiratum, libere Imperatorem tum admonuisse, tum incusasse: propterea quod ipsis ab uno sené, qui tot & tam grauibus tormentis adeo magno & forti animo se opposuerat, deuictis, turpis merito nota inureretur dedecoris; & tum ipsi omnibus ridiculi; tum illi, contra quos eiusmodi facinora ediderant, illustres & gloriosi uiderentur. Itaque beatus iste Marcus tam generosa mente Arethusiorum furori & multiplicibus

Annal. Eccl. Tom. 4.

F 3

tormen-

tormentis ab illis sibi inflictis restitit, vt etiam sit ab ipsis Gentilibus magnam laudem A
consecutus.] hucusque Sozomenus. Describit eadem pluribus Gregorius Nazianze-
nus^a: additque, Arethufios, quo se victores gloriari possent, extorquere conatos a sene
etfi non integrū templi diruti pretium, perpaucam saltem pecuniā summulam, quam
perfoluere facile potuisset; at numquam voti compotes factos esse, propterea quod non
pro pecunia, sed pro pietate certamen susceptum illud esset: sed ne passum quidem esse,
eam ab alijs perfolui, qui miserati senis discriptionem, erogare parati erant.

Rursum vero idem Gregorius ad fugillandam Iuliani Imperatoris cum crudelitate
ingratitude, hæc addit: An vero hæc lenitatis & clementiæ argumenta, an contra
furoris & crudelitatis signa sint, nobis exponant qui philosophum Imperatorem sus-
cipiunt & admirantur. ipse quidem neminem fore existimo, cui iusta sit & vera desu-
tura responsio. Necdum illud adieci: hunc Marcum, Arethufij Episcopum scilicet, ex ijs B
vnum fuisse, qui impurū illum & nefarium, *Iulianum videlicet*, tum cū genus ipsius totum
periclitaretur, seruauit, furtimq. subdlexerant: quo etiam solo nomine merito fortasse
hæc perpetiebatur, ac plura perpeti merebatur, quod tantum malum vniuerso terra-
rum orbi imprudens seruasset.] hæc Gregorius. Sed & illud magis inficit nomen Mar-
ci (nam istud humanitatis officium, erga puerulum exhibitum, laude dignum videri
poterat) quod ex his quæ saepe ac pluribus de eo dicta sunt tertio Annalium tomo,
probatur manifeste ipsum stetitisse a partibus Arianis, etiam post palinodiam recanta-
tam in Nicæno Concilio: nam & in Arianorum conuentu Sirmiensi reperitur esse sub-
scriptus impiæ professioni tunc editæ, quam Theodoretus^b & alij recitant.^c Epiphanius
autem Marcum Arethufium inter eos allegit hæreticos, qui Semiariani dicebantur;
de quibus satis superq. superius actum est. Ceterum quod omnes historici, cum eius C
egregiam in patiēdo constantiam narrant, hominem pietate insignem prædicent;
sed & (quod pluris æstimari debet) ipse Gregorius Nazianzenus eum appellet virum
eximium, ac sacrosanctum senem: par est credere, illum post tantam dogmatum con-
flictationem sese ad castra Fidelium Orthodoxorum, ab hæreticis deficientē, transulisse.

Tunc temporis quoque Scythopoli in Palæstina, eadem ex causa, qui ibi erant Gen-
tiles, in ossa Patrophili ibi diu perfuncti munere^d Episcopatus, & qui haud pridem ex
hac vita decesserat, debacchati sunt: effodientes enim illa e sepulchro, dissiparunt, ca-
put vero in sublime elatum omni contumeliæ genere affecerunt. Hæc quidem de eo Ni-
cephorus^d. At digne sane Patrophilus ista commeruit pati, licet pro pietate, in pœ-
nam tamen impietatis, qui ad vltimum vsque spiritum nefariæ hæresis Arianæ patro-
nus permansit: cuius crudelitas aduersus Eusebium Episcopum Vercellensem apud D
ipsum exulem in primis innotuit. Bostreni quoque Christiani a Iuliano ad persecutio-
nem aduersus Episcopum suum excitati sunt. est Bostra ciuitas Phœnicæ ad mare
posita, cui tunc Titus præerat Episcopus, quem in primis ipse Iulianus exturbare co-
natus est: Nam (inquit Sozomenus^e) ciuibus Bostre per præconem publicum man-
dauit, vt Titum tum illius Ecclesiæ Episcopum sua ciuitate pellerent. Ac postquam
minatus fuerat, tum eum, tum clericos eius in crimen vocaturum, si a populo vlla con-
flaretur seditio: Titus libellum ad eum misit, estq. testatus, quod quamuis Christiani
Gentilibus aduersarij essent, tamen quiete & tranquille se gererent, & suis hortatio-
nibus inducti nihil omnino seditiosum concitarent. Quibus ex verbis cum Titum ple-
bi inuisum & odiosum reddere pararet, scripsit Iulianus ad ciues Bostre litteras,
eumque vt populi accusatorem apud illos insinulauit: nimirum quod dixerat, po-
pulum non sua sponte, sed suis hortationibus se a seditione temperasse. Itaq. po-
pulum incitauit, vt illum velut sibi infensum e ciuitate exturbaret.] hæc Sozomenus.

Sed reddamus hic ipsam Iuliani epistolam tunc ea de causa ad Bostrenos datam^f.
Iulianus Bostrenis. Opinabar quidem Galilæorum Præsules maiorem mihi gratiam
habitueros, quam meo prædecessori. Cōtigit enim sub illo plerisque exulasse & vinculis
detentos fuisse; plerisque etiam eorum, qui hæretici dicuntur, interfectos fuisse, vt
Samofatis, Cyzici, & in Paphlagonia, Bithynia, Galatia, & alijs plerisque prouincijs: vici
passim depopulati, & euerfi fuerunt. Nobis vero Imperatoribus, e contra; qui enim exu-
labant, redierunt; & ijs, quorum bona fisco fuerant applicata, omnia reddita sunt. Hi
autem ad tantam insaniam & rabiem deuenerunt, vt parum absit, quin tyrannidem
exerceant, & quæ adinuicem quondam faciebant, aduersus nos pios nunc faciant:

A nos irritantes, omnem mouent lapidem, & populos concitare audent, ac seditiones mo-
liri, aduersus deos impie se gerentes, nostrisque mandatis, quamuis ita humanis, non
obtemperantes. Neminem enim ipsorum inuitum ad idolorum aras trahi permit-
timus: immo palam ipsis significauimus, quod si quis sua sponte nobiscum sacrificio-
rum & libaminum particeps esse voluerit, cum prius expiationes dijs offerre oporteat,
deosque rogare tutelares: ita procul absumus, vt aliquem impiorum velimus vel cogi-
temus nostrorum piorum sacrificiorum participem esse, antequam animam quidem
precibus ad deos, corpus vero expiationibus purget.

Populi itaque ab his, qui clerici dicuntur, decepti, proculdubio ablata sibi illa priori
licentia, seditiones concitant. Qui enim tantam antea exercebant tyrannidem, non so-
lum non sunt contenti quod eorum quæ male egerunt non soluunt pœnas, sed priorem
B desiderant principatum & Imperium, cum non illis liceat ius dicere, testamenta con-
dere, & alienas sibi adscribere hereditates: omniaque sibi vt antea tribuere; omnem tur-
pitudinis lapidem mouent, & (vt fertur) ignem igni addunt, & prioribus malis maio-
ra adhibere audent, in diffidia populos adducentes. Visum itaque mihi fuit, omni-
bus populis indicare, & hoc mandato manifestum facere, ne cum clericis contendant,
neque ab illis persuadantur, vt lapides tollant, & Principibus non obediant: sed vt con-
ueniant quocumque voluerint, & orationes quas velint per se ipsos orēt. Si vero eos per-
suaserint, vt sua causa contendant; amplius ne conueniant; sed & sauas pœnas dabunt.

Hæc autem præcipue Bostrenorum ciuitati significare volui, propter accusationes,
quas Episcopus Titus & clerici aduersus vestrum populum exhibuerunt hor-
tantes populum, ne seditiones excitarentur, dum in confessionem cum impetu mouen-
tur. Verba vero, quæ Episcopus scribere ausus est, huic mandato inferere præcepi, quæ
C sunt huiusmodi: Quamquam Christianis Ethnici sint aduersarij: cum tamen nostris
monitis adducti, flagitiose viuere abstineant, &c. rursum: Cum tamen memoria teneant
nostra monita, nemini licere flagitiose viuere, &c. Habetis vestri Episcopi verba. Vide-
te, quo modo vestram recte ordinatam vitam, non ex vestra proficisci sententia, asserat:
cum inuiti, & (vt ipse dicit) per eius monita a malis abstineatis. Vos autem e contra
non inuiti eum, vt vestrum accusatorem, ab vrbe pellite: et vt populus inuicem conue-
niat, curate: et nullus opponatur, neque iniuriam faciat: neque hi qui a vera religione
errauerunt, ijs qui recte ac iure Deū colunt insultent, iuxta eas quæ a sæculo traditæ sunt
traditiones: neque deorū cultores contaminemini in domibus eorum, qui ignorantia po-
tius quàm ex consilio decepti sunt. ratione enim adduci & instrui homines decet, non
D plagis vel iniurijs, neque corporis supplicio. Vos itaque iterum atque iterum moneo,
qui veram pietatem estis amplexi, vt nullam inferatis populo Galilæorum iniuriam,
neque illis insidiemini, qui in maximis rebus male agunt. Maximum bonum est pietas,
sicut e contra maximum malum est impietas. Contigit autem hoc edici ijs, qui mortuo
& cadauera transmutant, vt hanc soluunt impietatis pœnam. Quapropter compati-
mur ijs, qui alicuius peccati sunt rei: ijs vero qui liberi & absoluti sunt, in dijs gratula-
mur. Data Kal. Aug. * Antiochiæ] hæc tunc epistola Iuliani. Ceterum conuincitur
mendū irrepsisse in mensē datæ epistolæ Antiochiæ; cum nonnisi mense Octobri illuc
Iulianum se contulisse, Ammianus^a affirmet: nisi potius ex data huius epistolæ idem
auctor sit arguendus erroris. Accepimus hanc epistolam translata a Federico Mando-
sio Græcas litteras Romæ publice profitente; quæ desideratur inter Latine redditas
E epistolas Iuliani, sicut & illa data ad Alexandrinos pro Athanasio rogantes, quam suo
loco inferius descripturi sumus.

Porro quod ad hanc ad Bostrenos conscriptam epistolam spectat: eius sane argu-
menti & artificij est, vt vix quidem satis rimari quisquam queat, quot vna epistola Iu-
lianus contexerit dolos atque fallacias: qua cum specimen edere videatur optimi Prin-
cipis, & de omnibus benemerentis, clam tamen infigit aculeos; cum non alio tendat
totius epistolæ argumentum, quàm vt populum in clericos concitet, ab ipsorumque
diuellat Episcopo. Sed & cum quos constat fuisse Catholicos, & dira sub Constans-
tino passos, plerisque in locis hæreticos nominet; quodammodo Arianorum in eos perse-
cutionem instaurasse videri potuit. Tali quidem nomine Iulianum appellare consueuis-
se Catholicos, quæ ex eius verbis in epistola ad Alexandrinos dicuntur inferius, manife-
stissime declarabunt. Dumq. etiam collata a se in Episcopos beneficia ostentat, & se a
Christianorum

^a Gregor. Naz.
orac. 1. in Iul.

IULIANI TA-
XATVR IN-
GRATITVDO
ET CRVDE-
LITAS.

^b Theod. lib. 2.
cap. 24. 25.
^c Sozom. lib. 4.
cap. 5.
^e Epiphani. ha-
res. 75.

PATROPHILI
OSSA DISPER-
SA.

^d Niceph. lib.
20. c. 23.

QVIBO-
STRENI IN-
TITVM EPISC.
^e Sozom. lib. 5.
cap. 14.

^f Iulian. ad
Bostren. epist. ad
finē edita Gra-
ec.
IULIANI EPI-
STOLA AD BO-
STRENOS IN-
TITVM EPISC.

DOLVS IULIA-
NI, VT POPV-
LVM ADVER-
SVS SVVM EPI-
SCOPVM CON-
CITARET.

*
^a Ammian. lib.
22.

IULIANI AR-
TES ADHIBI-
TAE IN CHRIS-
TIANOS.

Christianorum persecutione longe abhorrere significat; nomen persecutoris ea arte vitare voluit. Sed & cum Episcoporum inculset temeritatem, quasi in tyrannidem erupentem; infensos eos reddere populis laborauit, vt eo pacto soluto inter pastores & greges vinculo charitatis, sic diuulsos abinuicem, eos inuadendi facilius pateret accessus: verum in eo potissimum insistere visus est, ne cum clericis populus coiret, quod veluti edicto sancito prohibuit. Id genus plane & alia esse noscuntur eiusdem Iuliani epistolae de Christianis eodem argumento conscriptae, nempe vt extrinsecus summam praesferant optimi Principis humanitatem, intrinsecus autem laqueos & gladios contineant inuolutos.

At iam memorabile illud in Syriae prouincia Phoenicia gestum recolamus, quo tum summa Iuliani aduersus Christum temeritas & audacia declarata, tum diuina in vindicando potentia est facta perspicua: quod a Sozomeno his verbis describitur^a: Illud porro, inquit, dicitur a me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidem vt Christi potentiam plane indicat, ita iram diuinam aduersus Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cum certior factus esset Caesareae Philippi (est ea quidem vrbs Phoeniciae, quam Pancadem vocant) praeclearam esse Christi statuam, quam mulier, quae sanguinis profluuium laborabat, cum esset morbo liberata, ibi collocauerat: eam deturbauit, suamque in eo loco posuit. Quo facto, ignis violentus de caelo delapsus statuam illam circiter pectus percussit, caputque vna cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quae fuerat a pectore diuulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra atque fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. At Christiani postea eius fragmenta cum collegissent, in ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc seruantur. Ex basi, supra quam haec statua locata erat, herba quaedam (vti narrat Eusebius) quae morbis cuiusque generis mederi solet, enascebatur: quae quidem cuius generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omnino nouit.] haec Sozomenus: eademque habent Artemij Acta^b, Nicephorus, atque alij. Sed quanto iustius, dicit aliquis, in ipsum Iulianum fulmen illud caelitus fuisse intortum! At recordetur, quod scriptum^c est: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus: impium quoque ad diem malum.] Hanc autem voluit in Christi statuam Iulianus exercuisse vindictam de compluribus deorum simulacris a Christianis tempore Constantini atque Constantij toto Orbe contractis: Sed malum conuersum est in caput ipsius, vlciscente quamprimum numine: nam tantum prodigium fulminis, quod eius statuam mediam scidit atque prostrauit, ex Aruspicum, quos colebat atque obseruabat, sententia, Romani Imperij cladem, atque eiusdem Iuliani portendit interitum.

His de rebus gestis in Syria, Palaestina, atque Phoenicia enarratis: iam ad res Aegypti decurrat oratio, quae hactenus complexa est complurium prouinciarum persecutionem sub Iuliano grassantem: quod enim quae simul acta essent, non valuerit simul eadem narratione complecti, discretionem prouinciarum ipsam dicendi seriem partita est, ordinemque distinxit, nimirum cum narrauit quid Constantinopoli cum primum Iulianus venit in Thraciam, quidve in Bithynia, Cappadocia, Galatia, Phrygia, quid etiam in Syria, ac potissimum Antiochia, vbi diutius commoratus est, & in Palaestina, atque adiacente Phoenicia actum sit: qua ratione reliquum esse videatur, vt res in Aegypto gestas ordine prosequatur. Vexatam quidem fuisse Aegyptum persecutione Iuliani, Apollonij sanctissimi monachi Acta fidem inter alia faciunt: in quibus cum multa de eo praecclare gesta narrentur, quae hoc potissimum tempore Iuliani ipsum pati contigerit, his verbis descripta ab Euagrio referuntur: Hic cum audisset, Iuliani, vt supra diximus, temporibus, fratrem quemdam ad militiam comprehensum detineri in carcere (cogebat impius clericos & monachos militare) in carcere venit ad eum consolandi gratia, vt moneret eum in necessitate tenere constantiam, atque imminetia contemnere ac deridere pericula. Tempus enim, ait, certaminis adest, in quo Fidelium mentes tentationibus probandae sint & noscendae. Cumque his & alijs verbis adhortaretur animum adolescentis; superuenit Centurio, & indignatus cur introire ausus esset, clauis intrinsecus carceri imposuit: ipsum quoque, & omnes qui cum eo venerant, pariter conclusit, quo scilicet etiam ipsi similiter ad militiam detinerentur officium: constituens quoque custodes quamplurimos, abcessit. Medio autem noctis astare visus est Angelus ingenti luce resplendens, & obstupefactis

^a Sozom. lib. 5. cap. 20.

COMMUNIV-
TVR A IULIA-
NO CHRISTI
STATVA.

^b Apud Meta-
phrast. die 20.
Ostobr. cap. 30.
Niceph. lib. 20.
^c Prover. 16.

PERSECVTIO
IULIANI IN
AEGYPTO.

^d Euagr. in Vit.
patr. in Apollo-
nie. cap. 7.

APOLLONIVS
MONACHVS
ET SOCI! AB
ANGELO L. I.
BERANI VR.

Atis perterritisque custodibus, carceris claustra patefecit. Tunc vero ipsi custodes aduoluti ad pedes sanctorum, rogabant eos discedere, dicentes, melius sibi esse mori pro his, quam diuinam virtuti obistere, quae eorum curam gerebat. Mane vero etiam ipse Centurio cum principalibus viris festinus ad carcerem venit, rogans vt discederent omnes, qui teneri videbantur. Dicebat enim, domum suam terrae motu magno concidisse, & electos quosque famulorum suorum peremisse. Sancti vero his auditis, hymnum Deo laudesque cecinerunt; & regressi ad cremum erant in vnum positi, secundum Apostolorum exemplum, habentes cor vnum & animam vnam.] haec ibi.

Rursum vero quid tunc temporis acciderit, cum daretur Gentilibus soluta licentia Orgia celebrandi, & alia a Christianis Principibus vetita, libere factitandi, post nonnulla sic ibidem describitur: Erant aliquando in circuitu S. Apollonij positi decem circiter Gentilium vici, apud quos daemoniaca superstitione summo studio colebatur. Templum erat ibi amplissimum, atque in eo simulacrum: quod moris erat circumferri a sacerdotibus, bacchantium ritu, cum reliqua multitudine circumeuntibus, & quasi pro aquis impetradis profana mysteria peragentibus. Contigit autem sub eo tempore, quo huiusmodi ab eis Orgia gerebantur, iter facere beatum Apollonium per ipsa loca cum aliquantis fratribus. Et cum vidisset infelicium turbas quasi daemone quodam agi, debaccharique per campos, miseratusque errorem eorum, fixis genibus inuocabat Dominum & Saluatorem nostrum: et omnes eos qui carimonijs daemonijs agebantur, cum simulacro suo stare fecit immobiles, nec progredi omnino vsquam posse. Atque ita per totam diem rapidissimis adusti aestibus permanerunt, ignorantes, vnde eis haerere vno in loco immobiliter contigisset.

Tunc sacerdotes eorum dicebant, quemdam Christianum in regionibus vicinae eremi commorantem, Apollonium nomine, praestitisse haec sua opera: qui nisi esset exoratus, eis periculum permanens. Vt autem ad rei tantae miraculum conuenerunt vndique qui audierant, & percunctantes, quae tanti causa extiterat monstri, ignorare se penitus fatebantur: suspicionem tamen dari sibi dicunt supradicti viri: quem & exorari pro se deposcunt. Tunc quidam ex ipsis, vere eos opinari ait: nam & vidisse eum illo itenere praetereuntem confirmat. Attamen adhibere, quae putabant prodesse auxilia, non morantur. Adducunt boues, quorum virtute videretur posse moueri simulacrum. Sed cum nec sic quidem aliquid profecissent: omni auxilio frustrati, legatos ad hominem Dei mittunt; pollicentes, si eos resoluat ab his vinculis, pariter quoque erroris vincula dissolui. Haec vbi nunciata sunt ei, sine mora descendit ad eos: et oratione sola ad Deum fusa, omnes resoluit. At illi sine dilatione vnanimitate omnes confugiunt ad eum, Saluatori Deo nostro credentes, & gratias referentes. Simulacrum vero, quod erat ligneum, continuo igni tradunt: ipsi autem secuti sunt hominem Dei, atque edocti ab eo fidem Christi, Ecclesiae Dei sociati sunt: plurimi vero ex eis cum ipsis manserunt, & etiam nunc in monasterijs degunt. Facti tamen huius mirabilis fama vbique diffusa est: et multi per hoc ad fidem Domini conuertebantur, ita vt in regionibus illis nullus iam pene Gentilis remaneret.] haec de his Euagrius.

Satis quidem constitit, & pluribus sane exemplis, quod cum ab impio Apostata radicitus Christi fides conuelli penitus tentaretur, tunc fortior Dei virtus per adeo ingentia miracula & signa manifeste reddita est; eoque in loco potissimum, vbi sedes vigisset impietatis. vt plane satis aperte significaretur, frustra conari hominem demoliri, quod manu Dei intelligeretur erectum, eiusque semper auxilio maiori fulciri, cum vehementiori impietatis impetu quassatur. Sed iam ad res Alexandriae gestas ad moueamus stylum, non quidem ad res martyrum recensendas, sed ad supplicium diuina sententia irrogatum in Georgium Episcopum Arianum. At quod in primis ad tempus attinet, cum constet ex Ammiano^a, non antea sublatum de medio esse Georgium, quam cum Artemius Rex Aegypti, a Iuliano accersitus, ab eodem supplicio capitis damnatus est: necesse quidem esse videtur asserere, Georgij necem hoc potius anno quam superiori contigisse. De quo quidem acturi, in primis quid Ammianus Ethnicus auctor scriptis prodidit, hic reddemus. cuius haec sunt verba^b:

Cum autem a morte Artemij tempus intercessisset exiguum: Alexandrini, Artemij interitu, quem verebantur, ne cum potestate reuersus (id enim minatus est) multos laederet vt offensus: iram in Georgium verterunt Episcopum, vi pereis (vt ita dixerim) mor-

GENTILES
AEGYPT. OR-
GIA CELE-
BRANTES
QUID PASSI.

^a Ammian. lib. 22.

^b Ammian. lib. 22
ALEXANDRI-
NI QUID IN
GEORGIVM
EPI. C. ARI-
ANVM.

sibus

fibus ab eo sæpius appetiti: qui in Fullio natus (vt ferebatur) apud Epiphaniam Ciliciæ oppidum, auctusq. in damna complurium, contra vtilitatem suam, rei. communis, Episcopus Alexandriae est ordinatus, in ciuitate, quæ suo pte motu, & vbi causæ non suppetunt, seditionibus crebris agitur & turbulentis, vt oraculorum quoque loquitur fides. His efferatis hominum mentibus Georgius quoque ipse graue accesserat incertium, apud patulas aures Constantij multos exinde causans, vt eius recalcitrantes imperio: professionisque suæ oblitus, quæ nihil nisi iustum suadet ac lene, ad delatorum ausa feralia desciscibat. Et inter cetera dicebatur id quoque maligne docuisse Constantium, quod in vrbe prædicta ædificia cuncta solo cohærentia a conditore Alexandro magnitudinē impensarum publicarum extructa emolumentis ararij proficere dicunt * ex iure. Ad hæc mala id quoque addiderat (vnde paulo post eiectus est in exitium præceps) reuersus ex Comitatu Principis, cum transiret per speciosum Genij templum multitudine stipatus ex more, flexis ad ædem ipsam luminibus: Quamdiu, inquit, sepulchrum hoc stabit? Quo audito, velut fulmine sunt perculsi: metuentesque, ne illud quod tentaret, euerteret; quicquid poterant in eius perniciem clandestini concitabant.] hæc ipse de causa necis illatæ Georgio.

At non hæc vna tantum, sed plures aliæ extiterunt causæ, quibus Georgius Ethnicos Alexandrinos (vt taceamus de Catholicis Christianis) in se concitauit: quas adducit Iulianus in epistola ad ipsos scripta, quam paulo post hic describemus: sed & alias recenset Epiphanius, hic pariter inferendas. Reddamus autem modo eam, quam Socrates^a refert his verbis: Locus, inquit, erat in ea ciuitate iam ab antiquis temporibus desertus & neglectus, multaue sordium colluione redundans: in quo ritibus & carimonij in honorem Mithræ celebratis, homines pro victimis sacrificare Gentilibus mos erat. Illum, vt pote iam antea nulli vsui inseruientem, ecclesiæ Alexandrinæ addixit Constantius. Georgius autem habens in animo ecclesiam ibi ædificare, locum purgari iubet. Quo purgato, adytum repertum est ingentis altitudinis, in quo Gentilium mysteria recondabantur: vbi erant multæ hominum caluariæ cum adolescentum, tum senum: quos fama est, olim cum Gentiles diuinationibus, quæ per exta intestinaque fiebant, vtebantur, magicasque obirent victimas, quo hominibus aciem animorum perstringerent, matatos fuisse. Quibus rebus in adytis Mithræ repertis, ab Christianis laboratum est, vt Gentilium mysteria palam haberentur ludibrio. Nudas igitur mortuorum caluarias quam mox in apertum proferunt, quo populo exhiberent ad intuendum. Quæ cum Gentiles, qui Alexandriae habitabant, conspicerentur, facinorisque admissi contumeliam iniquo animo ferrent: graui iracundiæ æstu exardescere, & armis quæ fortuito illis obueniebant, in manus arreptis, impetum in Christianos facere coeperunt, & complures ex illis nullo non mortis genere afficere: nam hos gladijs, illos fustibus, alios lapidibus vsque ad mortem cedere, alios funibus strangulare, quosdam cruci suffigere: hocque necis genus ad probrum Crucis illis inferre: plurimos fauciare. Tandem, sicut in eiusmodi tumultu euenire solet, ne ab amicissimis quidem manus abstinere: sed amicum amicum verberare, fratrem fratrem, parentes liberos: denique alter alteri ad cædem vim afferre. Proinde Christiani a Mithreio adyto perpurgando desistere.] hæc Socrates: addens eosdem in Georgium ipsum esse grassatos. sed quando id contigerit, Ammianus prosequitur, dicens:

Ecce autem perlato letali nuncio indicante extinctum Artemium: plebs omnis gaudet insperato, vocibus horrendis infrendens Georgium petit, raptumque diuersis multandi generibus, proterens & conculcans, diuaticatis pedibus: cumque eo Dracontius Monetæ Præfectus, & Diodorus quidam veluti Comes, iniectis per crura funibus, simul exanimati sunt: ille, quod arcam in Moneta, quam regebat, recens locatam euerit; alter, quod dum ædificandæ præesset ecclesiæ, cirros puerorum licentius detondebat, id quoque ad deorum cultum existimans pertinere.] Quod de attonsiōne puerorum Ammianus subobscurè ingerit, tonsuram illam, qua prima clericatus initiatio peragi solet, significare voluisse videtur: licet Gentilis scriptor, Gentilitio more locutus, ad deorum cultum illud dicat pertinere putasse. Nam quo modo, quæso, ad cultum deorum id potuit attinere: cum teste Herodoto^b, in Ægypto sacerdotes, non capillos tantum, sed pilos totius corporis tertio quoque die deraderent? Numquid hostis deorum (quod Iulianus exprobrat) in gratiam deorum potuit puerorum totondisse capillos? vel si fecisset,

A fet, reprehendendus ob id a Gentilibus esset? Sed subdit Ammianus: Quo non contenta multitudo immanis, dilaniata cadauera peremptorū camelis imposita inuexit ad lacus: iisdemque subito igne crematis, cineres proiecit in mare: id metuens, ne collectis supremis, ædes illis extruerentur cum reliquis, qui deuiare a religione compulsi pertulere cruciabiles poenas ad vsque gloriosam mortem intemerata fide progressi, & nunc Martyres appellantur. Poterantque miserandi homines ad crudele supplicium ducti Christianorum adiumento defendi, nisi Georgij odio omnes indiscrete flagrassent.] hucusque Ammianus de exitu Georgij & sociorum, sub huius anni Consulibus.

Et quoque modo Dei vindicta, licet fero, respexit tandem in scelestissimum omnium hominum, & tot tantarumque cladum aduersus Catholicos pluries immisarum auctorem. Qui enim Præfectorum (vt dictum est) amplissimo comitatu adeo gloriosa pompa Episcopus olim ingressus est Alexandriam: modo discerptus & extinctus, instar sarcinæ funibus cum Præfecto & Comite complicatus, super camelum per mediam urbem sublimis conspicuus omnibus est sublatus ad lacus. dignum plane ac sibi congruens fastigium accepit impietas, nempe cameli tergum: quod quidem animal alias hero proficuum, gestatione Georgij adeo contaminatum putatum est, & redditum execrandum, vt ipsum cum Georgio ac socijs (vt habet Socrates^a) iisdem simul combusserint. Hæc eadem de nece Georgij Gregorius Nazianzenus^b, Epiphanius^c, Sozomenus^d, & alij ferme omnes.

Ceterum quod non defuerint Ariani Georgij sectatores, qui eum sic a Gentilibus cæsum vt martyrem coluerint; S. Epiphanius de eiusdem miserando exitu agens, eum minime dignum esse nomine martyris tradit; illaq. tantum nititur ratione, quam Petrus

C Apostolus docuit, excludendum nimirum esse e martyrum classe, qui licet Christianus sit, ob scelus tamen admissum dignas poenas percoluit; cum ait^e: Nemo vestrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.] Epiphanius^f itaque enarrata crudeli cæde Georgij, subdit: Dixerit autem fortasse aliquis de eo, qui sic mortuus est: Igitur martyr factus est, qui a Græcis, nempe Ethnicis, hæc passus est. Et si quidem pro veritate fuisset ipsi hoc certamen, & hæc accidissent ei a Græcis propter inuidiam, & ob confessionem in Christum: re vera inter martyres, eosque non paruos locatus esset. Non erat autem causa propter confessionem in Christum, sed propter multam violentiam, quam in suo appellato Episcopatu in ciuitatem & populum exercuerat; aliquando hereditates hominibus a parentibus relictas diripiens. Et vt ne calumniemur virum; multa enim sunt, quæ ab illo Alexandrinis sunt facta: Quo modo nitrum omne excepit? Quo modo paludes papyri & calami, & stagna salis gubernare & ad se ipsum afferre excogitauit? Nam omnis turpitudine vitæ, quæstus gratia per multas artes, vsque ad vilissimas res ab ipso non negligebatur. Etenim & lecticas excogitauit corporibus eorum, qui efferuntur, ad numerum centum facere; & sine his quæ ab eo ordinatæ fuerant, non efferebatur corpus mortuum, maxime peregrinorum; non propter hospitalitatem, sed (vt dixi) quæstus gratia. Si quis enim sepeliisset per se ipsum corpus, periculum subibat: sic autem a singulis qui efferebantur, lucri aliquid ipsi accedebat. At omitto de his dicere, quæ vir ille in delicijs & crudelitate & alijs accipiebat. Propter hæc igitur omnia Alexandrini in eum ira perciti, & maxime Græci, hac ipsum morte mulctarunt.] hæc Epiphanius: qui cum subdat, id ab Alexandrinis

D perpetratum statim audita morte Constantij; hoc potius anno accidisse, enarratæ ab Ammiano res gestæ per Consules persuadent. Ceterum etsi non criminum causa, qui criminiosissimus erat, sed propter Christi confessum nomen Georgius necatus esset: haud tamen dignus martyris titulo videri poterat, qui extra Catholicam communicationem fidemq. ob hæresim, & inuasionem alienæ sedis, foris ab hæreticorum partibus staret: cum (quod pluribus dictum est secundo Annalium tomo) extra Catholicam Ecclesiam atque fidem non sit reperiri martyrium.

Iulianus autem ad omnem simulationem & improbitatem probe compositus, audita dira morte Georgij & sociorum, licet (quod de cunctis Christianis Episcopis contigisse optasset) summo gestiret gaudio: tamen qui extrinsecus agebat tamquam in scena philosophum, se facinus ægro accepisse animo, simulauit, & scelus vlcisci velle monstrauit; sed ab amicis placari, passus libenter est. Vnde Ammianus de eo^g: Hoc comperto, Imperator

* debent

REFOSSA GENTILIVM AEGYPTI ARCANAE SACRA.

Socras. lib. 3. cap. 2.

Socras. lib. 3. cap. 2.

Gregor. Naz. orat. in laudem Athanas.

Epiphanius. her. 70.

Sozomen. lib. 5. cap. 7.

I. Petr. 4.

Epiphanius. her. 70.

GEORGIVS MINIME DICENDVS MARTYR.

GEORGIVS EPISCOPI ANIANVS DIXE NEGATIVS.

Herodotus. in Enterpe.

IULIANI SOLITA SIMVLATIO.

Ammianus. lib. 22.

perator ad vindicandum facinus erectus, iamque expetiturus poenas a noxijs vltimas, A
mitigatus est, lenientibus proximis: missoq; edicto acri oratione scelus detestabatur ad-
missum, minatus extrema, si deinde tentatum fuerit aliquid, quod iustitia vetet & le-
ges,] hæc Ammianus. Porro ipsas Iuliani tunc ea de re scriptas litteras ad Alexandri-
nos recenset Socrates his verbis:

Socrat. lib. 3.
cap. 3.
IULIANI LIT-
TERAE AD
ALEXANDRI-
NOS.

Imp. Cæsar Iulianus Max. Aug. Populo Alexandrino S. Quòd si ira sit, vt nulla re-
uerentia vel erga Alexãdram vestrae vrbis conditorem, vel (quod maius est) erga Deum
illum magnum sanctissimũ Serapidem in vestris animis resideat: tamen miror vos nul-
lam rationem habuisse communis naturæ humanitatis, decoris, addo etiam nostræ per-
sonæ, cui cum alij omnes dij, tum magnus ille Serapis in primis orbis terrarum Impe-
rium largiri dignatus est: ad quam quidem vestrarum partium fuisset, iniuriarum, qui-
bus improbi vos affecissent, cognitionem ac iudicium reseruasse. At iracundia fortassis, B
& feruor mentis, rationis cæcauit oculos: qui quidem cum animum de statu suo dimo-
uerit, crudelia facinora edere solet. Et quamuis perturbationis impetus, qui subito
perperam adhibitus erat, paululum repressus fuerit: postea tamen in legũ contemptum
irrupit. Vos igitur cum in numero populi habeamini, nullus pudor reprimere poterat,
quo minus ea tentaretis, de quibus iustum odium contra illos animis concepiissetis.

Verum dicite mihi per Serapidem, quænam fuerunt illæ iniuriæ, quæ vos con-
tra Georgium ad iracundiam prouocarunt? Dixeritis fortasse, quòd Constantium bea-
tissimum Imperatorem aduersus vos concitauerat: quòd exercitum ad sacram vestram
urbem deducendum curauerat: quòd Præfectus Ægypti sanctissimum dei delubrum
occupauerat: quòd imagines, ornamenta, & ornatum ad sacra spectantem inde abripue-
rat: quòd q. cum vos istud facinus ægre ferretis, deumque vestrum propugnare, immo C
dei ornamenta custodire, non sine causa niteremini; idem Præfectus iniuste, inique, im-
picque armatos in vos immiserat: qui sane Georgium magis quàm Constantium veri-
tus, eo pacto se ipsum conseruare volebat: nam iam olim non tyrannico, sed modesto
admodum & facili animo erga vos se gesserat. Quibus de causis in Georgium deorum
inimicum iracundiæ incendio inflammati vestram sacram ciuitatem scelere contami-
nastis: id adeo, cum liceret illum ad iudicium adduxisse, nam ea ratione facinus neque
ad cædem neque ad iniquitatem prorupisset, sed fuisset summa transactum æquitate,
quæ vos plane infontes seruasset: quæ eum, qui scelera intoleranda nequiter consciuis-
set, multasset supplicio: quæ denique represisset alios omnes, qui non solum deos con-
temnunt, verum etiam eiusmodi ciuitates & populos tam florentes in nullo nume-
ro ducunt, sed crudelitatem aduersus illos vsurpatam quasi accessionem suæ potesta-
ti adiungunt. D

Conferte igitur hanc meam epistolam cum illa, quam ad vos iam dudum misi; &
quantum inter eas interit, diligenter considerate. in illa enim priore plurimum laudis
vobis tribui: in hac autem per deos immortales, cum vos laudare (vti debeo) aggre-
dior, scelus admissum mihi est plane impedimento. Audet ne populus instar canum, ho-
minem discernere? An non eum pudet tam indigni facinoris? Est ne hoc, manus adeo
puras & integras seruare, vt eas nulla cruoris labe pollutas ad deos supplices tendatis?
At Georgius ista pati commeruerat. Ipse etiam fortasse dicerem, eum istis longe gra-
uiora accerbioraque subire debuisse. At etiam propter vos, dixeritis: et illud vobis af-
sentior. Sed si dicatur, quòd a vobis poenas luere debuisset, hoc nullo modo possum
concedere. Sunt enim vobis leges, quæ sancte coli, & ab omnibus tum priuatim tum E
publice amari debent. Verum enim vero quamquam vsu venit, vt nonnulli sigillatim
delinquant: tamen communem Reipublicæ statum rite temperare, legibus morem ge-
rere, & ea quæ ab initio præclare sancita fuerint, minime violare, consentaneum est.
Illud puratore, o Alexandrini, prospere & feliciter cecidisse, quòd me regnante tale
facinus a vobis admissum sit: quippe qui tum ob reuerentiam erga deum, tum ob
pietatem erga auum meum & gentilem, qui Ægypto vestraeque ciuitati præfuit, vos
fraterna quadam beneuolentia complecti non desino. Nam Princeps, qui se contemni
non vult, & magistratus etiam seuerus accuratusq; non debet huiusmodi facinus a po-
pulo admissum negligere, ne tamquam morbum grauem difficiliore acerbiorique me-
dicina curare opus fuerit. Verum ego ob eas causas, quas modo citavi, curationem fa-
cillimam, mitissimamque, nempe admonitionem verbaque benigna vobis seruandis
adhibeo:

adhibeo:

quæ infra.

A Felicem, Iulianum, Augustumque pronuntiabat.] at hæc non repugnant ijs quæ di-
cta sunt ex Chrysofomo de Felicis interitu, quòd crepuerit medius: immo maxime con-
sentientia sunt: nam quòd diruptis visceribus, ore vomens sanguinem, continuo expi-
rauit, visus est medius crepuisse. corrigendus tamen videtur tum ex Ammiano, tum
ex Ioanne Chrysofomo Theodoretus, dum ait, dies noctesque sanguinem euomuisse;
cum repentino exitu, Dei vindicta esse sublatum, constet. Porro ad hunc ipsum Felicem
Comitem sacrarum largitionum extat eiusdem Iuliani aduersus (vt puto) Christia-
nos hoc anno iisdemque Coss. huiusmodi datum rescriptum:

a l. s. de bonis
proscript. Cod.
Theod.

Imp. Iulianus A. ad Felicem Com. S. L. Quidam scelerate proscriptorum facultates
occulant. Hos præcipimus, si locupletes sint, proscriptione puniri: si per egestatem
abiectioni sunt in facem vilitatemque plebeiam, damnatione capitali debita luere detri-
menta. PP. Rom. VII. Id. Mart. Mamertino & Neucta Coss.] peculiare namque erat Iu-
liano (vt superius vidimus) bona Christianorum auferre: ad quod faciendum si quan-
do aliqua non posset causa legitima fingi, illam ex Euangelio captabat, quòd in ipsi
Fidelibus abdicatio rerum temporalium commendetur.

Elpidium quoque Comitem rerum priuatarum ex Christiano factum desertorem in-
felicissime diem extremum clausisse, Nicephorus auctor est. Ac tertius, inquit, Elpidius,
qui blasphemus quoque in Christum fuerat, tardius ille quidem quàm alij, poenas luit:
sed tamen inter eos qui tyrannidem affectarunt, deprehensus, bonis omnibus exutus,
grauisque ærumnas alias in carcere peressus, turpiter vitam finijt, execrandus & dete-
standus ab omnibus iudicatus.] hæc Nicephorus. Quid præterea alijs tunc acciderit, qui
fidem Christianam deseruissent, ita recenset: Sed & Heronem illum Thebis Ægyptijs

DE ELPIDIO
DESERTORE.
b Nicephor. lib.
10. cap. 29.

C ortum, qui Episcopus creatus, casu quodam ad Græcam superstitionem defecerat, su-
bita putrida inuasit ægritudo, quæ totum illius corpus depasta, abominationem eum
omnibus reddidit. Quapropter rebus omnibus desperatis, in viam est proiectus, nullam
prorsus a quopiam miserationem consecutus. Christiani namque, perinde atque piacu-
lum, omnibus modis eum auersati sunt: Græci autem hætenus tantum eum, quòd se er-
rori & fraudi eorum subiecisset, agnouerunt. Et Heron quidem acerbissime & miserrime
ita e vita excessit. Alius autem, Theotechnus scilicet quidam, & ipse a nostra in Græ-
cam religionem prolapsus, carne eius omne putrida carie consumpta, vermium materia
factus est; & oculis illorum morsibus amissis, moriens, per insaniam, quæ eum corri-
puit, sua sibi dentibus conscissa & deuorata lingua, e grauius tormentis ad longe dete-
rioribus maioresque cruciatus migravit. Sed & alij insuper talia quoque ausi, condigna sce-
leribus suis tulere supplicia. Eiusmodi multa eo tempore diuinum numen exhibuit
miracula, commeritas iustasque ab eis, qui impudenter & aperte veram pietatem oppu-
gnarunt, poenas exigens.] hætenus Nicephorus. Porro ad hæc allusisse Chrysofomus
visus est, dum enarratis quæ accidissent Iuliano & Felici Præfectis, mox illa subdit ver-
ba: Hæc sane, & his item plura (neque enim omnia enumerare, temporis huius est)
animo lustrans impius Imperator, verebatur temeritatem suam vterius promouere.]

QUID IN HE-
RONEM A-
CTVM ET
ALIOS APO-
STATAS.

THEOTECHNI
SUPPLICIUM.

D Ceterum quod spectat ad tēpus suppliciorũ Iuliani Comitis Orientis, & Felicis Comi-
tis sacrarum largitionũ, diuinitus irrogatorum: cum ex sententia Ioannis Chrysofomi
ea spectantis Antiochiæ, constet ante translationem Babylæ sacrarum ofsiũ, & templi
Daphnitici conflagrationem, contigisse: perperam ab Ammiano & alijs ordine præpo-
stero recensentur: his enim admonitum Iulianum, atque exterrefactum suorum Præfe-
ctorum supplicijs, testatur ipse Chrysofomus, pepercisse reliquijs Babylæ, ne eas in cinè-
res redigeret, in ventum spargeret, vel in mare demergeret, aut in desertum & inaccessi-
sum locũ penitus ablegaret; sed siuerit e Daphne Antiochiam cum honore deduci, atque
loco honestissimo collocari, & intra templum, vt ait, recondi, intra quod prius erant, an-
tequam Daphnem translatae fuissent. Quid vero mox acciderit, vt capsula Babylæ An-
tiochiam delata est, licet superius attigerimus: tamen ex Chrysofomo est fusius enar-
randum, qui rem gestam recenset his verbis:

e Chrysof. aduers.
Gent. tom. 5.

At malignus dæmon statim edoctus est, frustra sibi fraudis sua artificia conficta, seque
non iam certamen habere cum mortuo, sed cum eo qui viueret, qui efficax esset, quiq;
non se modo, sed omnes quoque dæmones fortitudine superaret. Is enim, nempe Baby-
las, Deum deprecatus ignem in templum vt cælitus demitteret, totum illius tectum exuf-
sit, ipsoq; idolo ad extremos vsque pedes deleto, eodemq; in cinerem ac puluere reducto;

d Chrysof. vbi
supra.

TEMPLVM
CVM APOLLI-
NE CONFLA-
GRATVM.

ab omnibus parietibus, qui ipsi integri adhuc stant, abstinuit. At si quis nunc illo accesserit, numquam utique dixerit, factum id ignis opus esse. Neque enim incendium id non ex composito factum, neque ex materia inanimitate, sed tamquam manu quadam ignem circumagente, atque indicante a quibus abstineret, quæ porro absumere oporteret: tanta certe concinnitate, tanto artificio ipsum templum detectum est, nec simile quidem ijs quæ casu ac temeritate incendio conflagrasse videmus; verum ijs, quæ parietum ambitum integrum cum habent, tecto tamen carent. cetera enim omnia, & columnæ item omnes, tam eæ quæ templi culmen, quam quæ vestibulum sustinebant, adhuc extant, præter unam, quæ ad posteriorem templi partem stabat: et hæc tamen non temere perfracta est, sed ea de causa, quam postea dicturi sumus.] hæc ipse: quæ euenisse tradit, simulac Babylæ ossa Antiochiam perlata sunt. Qualem autem de incenso templo Iulianus adhibuerit quæstionem aduersus Aedituum, idem auctor ita prosequitur:

SACERDOS OB
INCENDIUM
TEMPLI TOR-
QUETUR.

Hoc incendium ubi accidit, statim dæmonis sacerdos in carcerem rapitur (*hunc illum puto, qui solus gratus deo suo ex omnibus Antiochenis, dictus est ex oratione Iuliani, anserem immolasse*) sic coniectus in vincula, incendij auctorem indicare coactus: qui ubi non habuit quem accusaret, intortis cubitis, multis flagris vapulauit, in sublime raptus, ac latera vndique cæsus: quamquam nec sic quidem ex eo quicquam didicerit. Reique huius euentus similis erat illi, qui in Christi resurrectione accidit: tum enim dispositi fuere milites, qui corpus Iesu custodirent, neque possent eius discipuli furto illud auferre. ceterum is fuit rei ipsius euentus, ut nulla vel impudens species ijs relicta fuerit, qui resurrectionis eius fidem eleuare ac calumniari vellent. Atque hic distrahebatur miser sacerdos, quo testificaretur factum id non diuina ira, sed humano maleficio accidisse. Is autem contortus ac foede laceratus; cum neminem haberet quem proderet, ignem de cælo delapsum testatus est; ut maleuolis atque impudentibus nullus iam calumniæ locus relicta fuerit. Sed quod nos paulo ante dicere volentes in alium locum reiecimur, id ipsi hic tempestiue dicemus.

Quidnam vero id esse potest? Certe martyr noster Babylas eo usque Imperatorem terruit, ut furori ille suo superfederet. Neque enim ipsum quidem sacerdotem, eumque quem tanto honore prosequeretur, tor malis, tecti exusti causa affecit, & inmanius quam fera crudelis dilaniavit: a cuius etiam vorandis carnibus fortasse non temperasset, nisi res ea detestanda, omnibusque abominabilis visa fuisset. Babylam autem, per quem dæmon os suum obstruxerat, rursus in urbem ea de causa transtulit, ut maior illi honos ab omnibus haberetur. Etenim idem Imperator si minus prius, hoc est quo tempore victum se esse dæmon passus est: at certe post ipsum incendium omnia subuertisset ac perdidisset, capsulam exussisset, vtrumque item monumentum, tum quod Daphne, tum quod in vrbe erat; nisi metus in eo maior, quam ira fuisset, ac nisi eius mæstitiæ timor imperasset. Solemne enim permultis esse videmus, cum eos ira ac dolor corripuerit, etiam si affectuum eorum auctores non nanciscantur, in obuios quosque ac suspectos iram effundere. Non procul autem ab hac suspitione Babylas erat: nam simul ut in urbem peruenit, statim ignis in templum inuasit.] hæc Chrysostramus.

INCENDIUM
CHRISTIANIS
ADSCRIPTUM.

Ceterum Iuliani furor simul cum malitia grassabatur: nam ne verum esse ab aliis crederetur, quod sacerdos vi tormentorum confessus esset, templum cælitus igne immisso conflagrasse: quasi a Christianis id facinoris perpetratum fuisset, eosdem in crimen adducens, dirissimam quæstionem in eos exercuit. Par est quidem credere, qui nec sibi carissimo sacerdoti pepercisset, sed sæuisime cruciasset: in Christianos conuersum, in eos acerbius desæuisse; seque tunc philosophum esse oblitum, quem tantopere affectabat. At licet id fecerit; a nullo tamen, quod optabat, potuit tale mendacium extorquere, ac tantæ falsitatis astipulatorem habere: cum nihilominus ipse in vulgus, facinus a Christianis esse patratum diffamarit, quod & apud Gentilium nonnullos fidem inuenit. Ceterum Artemius martyr, de quo dicturi sumus, qui tum erat Antiochiæ, coram Iuliano exprobrauit, non ab hominibus fuisse templum incensum, sed igne cælitus misso. Quin etiam & de rusticis proxime habitantibus, atque testantibus fulmen e cælo se vidisse super templum delatum, Theodoretus affirmat.

a Acta Artem.
martyr. die 20.
Octob. Metaphy.
& Sur.

b Theod. lib. 8.
cap. 10.

At qui virtutem exhorruit Babylæ martyris, in cuius reliquias nequicquam vel leuiter peccare ausus est: in martyres longe positos vindictam de templi conflagratione & incenso Apollinis

Apollinis conuertisse, sic Sozomenus tradit: His rebus in Daphne propter Babylam martyrem a Deo confectis, Imperator (credo, cum certior factus esset, ecclesias quasdam in honorem martyrum esse prope Apollinis Didymeis fanum, quod est pro Mileto situm, ædificatas) scripsit ad Præsidentem Cariæ, ut si tectum iam & mensam sacram haberent, eas incenderet: sin earum ædificia ex dimidia parte dumtaxat perfecta essent, fundamentis disturbatis, solo æquaret.] At non inultam suam reliquere iniuriam martyres, quorum precibus paucos post menses, impius qui talia præcepisset, miserando exitu e vita sublatus est. sed de his pluribus suo loco.

a Sozom. lib. 5.
cap. 19.
IULIANVS IN-
SANIT IN TEM-
PLA MARTY-
RVM.

Cur autem non ipsum integrum Daphnes templum comburi, sed partem eius Deus intactam permanere permisit: idem Chrysostramus inferius tradit id accidisse; ut parietes qui remanserant, atque columnæ, tamquam vocalia monumenta, dæmonis imposturam, deorumque Gentium imbecillitatem, & veri Dei summam potentiam posteris inclamarent. nam & post multa de his philosophatus, hæc addit: Ecce iam vicesimus ex eo annus agitur: nec tamen ædificij ab igne relicti pars vlla deleta est; sed quæ partes flammæ euaserunt, eæ solide ac firmiter stant, suntque etiam nunc sic validæ, ut vel ad centenos, ducentenosque. & multo item plures annos durare possint. Id vero qui mirum videri debet, si ex columnis nulla prorsus ab altera auulsa ad solum deciderit? Columnarum enim earum, quæ ad posteriorem templi partem erant, vna tantum tum pertacta, nec ea quidem corruit, sed a sua sede mota, ad murum dum caderet inclinata sic mansit: cuius quidem columnæ partes sunt duæ, quarum altera a basi ad sectionem oblique muro incubuit, altera a sectione eadem ad capitulum supina constitit, & ea ab inferiori parte suffulta. Quamquam autem & venti loco illi sæpe incubuere, & terræ motibus crebris terra fuit concussa; ignis tamen reliquæ inconcussa manserunt, quæ ipsæ firmiter stant, propemodum clamitantes sese ad posteriorum emendationem seruatas esse. Et quidem quod templum ipsum totum non conflagrauit, hanc dicere possumus causam esse.

b Chrysostr. con-
tra Gent. to. 5.

CVR PARS
DAPHNAEI
TEMPLI IN-
TEGRA RE-
MANSIT.

Quod autem Imperator fulmine percussus non fuerit, aliam, si quæsieris, causam reperies ex eodem bonitatis & benignitatis Dei fonte manantem. Propterea enim Deus ignem ab Imperatoris capite amouit, eundemque in templi tectum iaculatus est, ut alieno ille malo edoctus poenam sibi reseruatum effugeret, poenitentia compunctus, & errore liberatus. Illi enim neque hoc solum, neque primum virtutis suæ signum Christus dedit, sed & alia item multa hoc ipso non inferiora. Nam auunculus eius, & Quæstor ærarius, sic, ut dixi, vterque vitam finientes, præterea & famas in urbem statim vna cum ipso inuadens, & aquarum penuria numquam antea visa, quam ab eo sacrificia in ipsis fontibus facta fuissent, & multa præterea alia, tum ea quæ in ipsius castris, tum quæ in urbibus euenerunt, huiusmodi certe fuere, ut vel saxeam animam flectere possent, non ob id quidem quod permulta essent, neque ob id quod omnia pariter ederentur, ac deinceps & post ipsa statim scelera perpetrata, ut quondam Ægyptiorum Regis tempore: sed quod quæ edebantur miracula per sese talia erant, ut ad eorum, qui ea cernerent, emendationem aliud alio non egeret, verum vnum illorum quodque hoc ipsum per se præstare posset, &c.]

SÆPE SIGNIS
ADMONITVS
IULIANVS.

At acerbissimum casum, incomparabile damnum, iacturam famosissimi templi, dispendium oraculi celeberrimi, omnes æque luxere immenso luctu Gentiles, ac potissimum ipse restitutor deorum Iulianus Apostata, qui tantopere laborauit, ut Castalios latrunces expurgaret, & mutum deum suum vocalem redderet. Quamobrem Antiochenus sophista, ob consolationem marentium Ethnicorum, threnos, lugubremque naniam edidit; cuius aliquot a S. Ioanne Chrysostramo recitata fragmenta, hic in vnum compacta reddam animi causa, ut ex tam præclari auctoris luctu lector comparet sibi risum. Sed licet Chrysostramus, quisnam iste fuerit, minime nomine referret: tamen ex patria, professione, titulo orationis ipsius, loco, & tempore, non alium quidem fuisse, quam Libanium, certum est: cum enim patria extitisse eiuem Antiochenum, Eunapius tradit; quem & claruisse hoc tempore, dictum est; & Antiochiæ apud Iulianum egisse, nullus dubitat: orationem vero de Daphne ipsum magna diligentia elucubrasset, auctor est ipse Iulianus in epistola anno sequenti in procinctu belli Persici in itinere ad ipsum scripta: in ea enim hæc leguntur: Sed de Daphne scripta est a te oratio, qualem nemo alius eorum, qui nunc viuunt hominum, quamuis

LIBANI I. W.
CTVS DE IN-
CENSO APOL-
LINIS TEM-
PLI.

c Iul. epist. 20.

Chrysof. con-
tra Geni. tom. 5.

MAENIAE LI-
BANII SOPHI-
STAE.

MAENIAE LI-
BANII SOPHI-
STAE.

QVAE CHRYSO-
SOSTOMVS IN
LIBANIVM.

quamuis maxime contenderet, possit perficere; veterum autem non multos perfecturos fuisse existimo. Quid igitur ego de ea nunc scribam, cum tua tam luculenta extet oratio?] hęc Iulianus. At qualem illam iudicavit Chrysofostomus, videamus: vt pariter vna cum ipso & hominem & superstitionem Ethnicorum derideamus. ait enim: Ipsa hic ego lamenti & nęnię eius, quam ciuitatis sophista in dęmonem conscripsit, verba apponam. sic enim habet nęnię initium:

Viri, quorum oculis ęque ac meis caligo offusa est, in posterum neque pulchram neque amplam ciuitatem hanc vocemus. Deinde cum nonnulla attigisset, differuissetque de Daphnes fabula (neque omnem illius orationem huic nostrę inserere tempus patitur, ne longiores, quęm par est, simus) Persarum, inquit, Rex, olim ciuitate hac capta, templo pepercit. verba porro ipsa sunt hęc: Ille quidem ducto contra nos exercitu, pręstare putauit, si templum integrum esse sineret: ac certe statuę decor barbaricę irę pręualuit. Nunc autem, o Sol, o Terra, quisnam & vnde hostis hic? qui citra omne auxilium equitum, citra omne pręsidium & grauis & leuis armaturę militum tenui scintilla omnia absumpsit?] sed rursus de Persarum Rege idem sophista: Persarum Regem, eius qui nunc nobiscum bellum gerit ex maioribus vnum, vrbem proditione captam cum exussisset, & ad Daphnem concederet idem facturum, dęmon sic immutauit, vt face, quam manu teneret, abiecit, Apollinem adoraret: adeo eius animum deliniuit.] sed his derisis, hęc vbi supra de Libanij oratione Chrysofostomus: Postea vbi declarauit Babylam dęmone superiore fuisse, tum cum Gentilium res victimis ac sacrificijs maxime florerent: Et nostrum, inquit, templum, ingens illud diluuium non disturbauit: in sudo autem, atque adeo cum nubes ipsa pręterisset, deiectum est: nimirum nubem & diluuium appellans Imperatoris eius, nempe Constantij in idola infensissimi, qui pręcesserat, tempus. Rursus oratione paululum prouectus id ipsum amarulentię deplorat his verbis: Ad hęc cum arę tuę sanguinem sitirent, sedulus Daphnes custos, vel contemptus cum esses, permanisti, o Apollo, aliquoties etiam iniuria laesistis, atque externo spoliatus ornatu, patienter tamen tulisti: nunc vero multis ouibus, multis item bobus ad aram tuam mactatis, postquam sacrosanctum Imperatoris os pede excepisti, intuitus quę prędicebas, visus liberatus esse mortuo quodam, quem tu iudicaueras malum tibi vicinum esse, ac tibi obstrepere: de medio statim cultu solum vertisti. Vndenam hoc tempore gloriabimur apud eos, qui memores sunt sacrorum, statuarumque tibi erectarum?] post multa aduersus hęc deliramenta cum differuisset lepide quidem Chrysofostomus, ad nęnias Libanij reuocat lectorem, hęc subdens:

Sed enim suspensę hic a vobis oratione nostrę, interim rursus exaudiamus sophistę huius lamenta: misso enim Apolline ad Iouem his verbis questus suos conuertit: Quale, o Iuppiter, laborantis animi laxamentum perdidimus? Quęm Daphnes regio tumultibus vacua erat? quanto etiam templum ipsum magis vacuum, vtpote in quo natura ex sese quasi portum in portu fecerat, ambobus quidem admodum tranquillis, altero tamen maiorem tranquillitatem pręstante. Quis non ibi mortem, quis non ibi timorem, quis non ibi luctum deposuisset? Quis propterea Fortunatas insulas inibi desiderasset?] Ad hęc Libanij verba Chrysofostomus multa loquutus de contagio prauorum morũ & scelerum, quo illuc accedentes inficerentur: post multa rursus ad sophistę verba reuocat orationem, cum ille vecors in commendationem sui Apollinis sic rursus exclamat: O dexteram malignam, o iniquum ignem, quonam primum dilapsus est? quodnam mali huius exordium? Num a recto exortus, ad reliqua deinceps serpsit? ad illius caput, ad faciem, ad phialę, ad cydarim, & talarem vestem? Vulcanus enim ignis arbiter non comminatus est igni huic detrimentum afferenti, cum beneficio deuinctus Apollini deberet, ob indicium olim sibi ab illo factum? Sed neque Iuppiter, qui imbrium habenas tenet, aquam in ignem dimisit, pręsertim qui olim Lydorum Regi periclitanti pyram extinxerit, &c.] illa vero de Vulcano ex turpi fabula & obscęnis actibus Veneris cum Martę mutuatam sophistam Chrysofostomus ludibrio infectatur.

At post hęc rursus sophista de idoli forma: Viri, trahitur mihi mens ad dei Apollinis speciem, ac mihi ob oculos cogitatio typum ipsum repręsentat, formę lenitatem, colli mollitiem, idque in lapide; cingulum, quo aurea tunica circa pectus sic colligebatur, vt partim subsideret, partim subsurgeret. Breuiter, totius dei habitus cuius iram vel feruentem non sedauisset, vt qui similis esset cantilenam oc-

cinenti? et hercule audiuit hunc olim aliquis (vt aiunt) in meridie cithara ludentem: aures beatas! Ceterum cantus erat terrę laudatio; cui quidem de aureo cyatho libare mihi videtur, quod puellam occuluerit dehiscens, ac sese deinde contrahens.] hęctenus descriptio imaginis Daphnitici Apollinis ex Libanio a Ioanne Chrysofostomo recitata: quam quidem eandem esse reperi cum illa, quam in antiquo numismate expressam hic tibi reddendę curauimus. accepimus illud a Philippo Vignio nobili Louaniensi, iuvene erudito, ac rerum antiquarum studiosissimo, quarum causa patrio solo relicto Romę versatur: miroque affectus est gaudio, dum eandem, quam ęre expressam tunicati Apollinis imaginem ostendebat in nummo, nos stylo Libanij egregie descriptam inspiciendam proposuimus in Chrysofostomo. Quam vero cernis ad pedes Genij dimidiam desuper terram eminentem imaginem, Daphnem puellam esse scito, cum a terra dehiscitur, secundum ea quę ex Libanio sunt recitata.

Quod vero ex lapide efformatum simulacrum illud fuisse, idem sophista tradere videatur; erroris arguendus est auctor in Actis Artemij martyris, dum illud ex ligno vitis compactum fuisse docet, ipsum haud fideliter in omnibus ita describens: Imago autem Apollinis erat hoc modo constructa. Ei ex vite erat corpus compositum admirabili quadam arte ita compactum, vt pręferret speciem vnus adolescentis: auro autem illitus totus quo induebatur amictus, nudatis & non auratis ceteris corporis partibus, ostendebat quamdam, quę dici non potest, pulchritudinem. stanti vero erat in manibus cithara, & eam videbatur pulsare: comę autem & lauri corona auro florebant permixto, vt magna effulgeret gratia spectantibus: duoque magni hyacinthi implebant ei figuram oculorum in memoriam Hyacinthi pueri Amyclei. Et gemmarum pulchritudo & magnitudo imagini maximum afferebat ornatum, adeo vt quamplurimis in eo decipi contingeret, vt qui propter apparentis formę pulchritudinem inficerentur ad eum adorandum: quod quidem ipsi quoque Iuliano euenerat: maiorem certe ei cultum exhibebat, quęm alijs omnibus imaginibus, ex singulis generibus ei sacrificans, & ab eo expectans responsa.] hęc ibi auctor; qui vt Christianus homo, haud eum inspexisse putatur; sed ab alio relata, sic vt se habent, haud in omnibus fidelia: memorię commendauit. Sed iam cetera prosequamur.

Post hęc (inquit Chrysofostomus) pauca admodum ad incendium pertinentia questus; Clamabat viator, flamma erumpente: turbabatur per lucum Daphnes inquilina sacerdos dei: planctus autem pectorum, & vlulatus ingens per locum arboribus densum percurrens, ad vrbem vsque vehemēs atque horrificus peruasit. Imperatoris oculus vix somnum capere incipiens, amaro illo nuncio audito, e lecto surrexit. Ipse furore percitus, Mercurij talaria peruestigans, ad mali istius originem indagandam pergebat, ęque intra se flagrans ac templum ipsum. Trabes ferebantur deorsum ignem ferentes, id omne, quod ignis comprehendisset, absumentes; ipsum scilicet statim Apollinem, tamquam a tecto non admodum distantem; mox & alia Musarum ornamenta, signa inibi extantię, lapillorum fulgura, columnarum pulchritudinem. Vulgus autem circumstans lugebar, auxilium tamen ferre minime valens: id quod vsu venire solet ijs, qui de terra naufragium spectant, quorum vnum hoc superest auxilium, casum ipsum lacrymis prosequi. Nymphę certe e fontibus suis egressę ingentem luctum excitarunt; ingentem item & Iuppiter, haud procul confidens; eiusmodi illum, verisimile est, labefactatis filij honoribus, concitasse: ingentem autem sexcentorum dęmonum in loco agentium tur-

Chrysof. con-
tra Geni.
DELIRAMEN-
TA LIBANII
SOPHISTAE.

ba: neque sane minorem e media vrbe Calliope, vbi extabat templum eius, præside A Musarum Apolline ignis iniuriam sentiente.]

Postea vero idem delirans Libanius sic sub finem ait: Præsta te mihi talem Apollo, qualem te reddidit Chryses, dum Græcis imprecaretur, ira plenum, & nocti ad similem: quandoquidem tibi ornamenta cum redderemus, & quicquid olim de templo tuo ablatum fuerat restitueremus, præceptum est quod colamus simulacrum, haud aliter, quam si sponsus aliquis, interim dū corollæ contexuntur, moriatur.] hucusque naniæ. Subdit Chrysofostomus: Et sophista quidem nostri lamentatio hæc fuit, seu potius paruæ quædam lamentationis partes hæ. Mihi vero succurrit admirari, qui factum est, vt ob quæ illum præ pudore se auertere oportebat, ob ea ipse placere sibi putet; vt qui Apollinem eundem intemperati atque obscœni iuuenis ritu per meridiem æthara personantem inducat; dicatq. illi cantilenæ argumentum amasiæ esse; aures autem eas beatas vocet, quibus obscœnū id carmen exaudire contigerit.] hæc ipse & alia refert plane ridicula. Tantum valuit adlatio, vt nobilis ingenij sui vires ad hæc laudanda, quæ obruenda potius erāt silentio, Libanius sophista penitus exhauriret. Sed hæc omnia Christianæ religionis cessere triūpho, quæ de idolo famoso combusto, templo incenso, Orbisq. totius Imperatoris studijs superatis, & dæmonis potentia Babyle vnus ossiū virtute prostrata, dicta sunt.

Ad hæc ipsa credimus spectare oraculum, quod ex Oribasio, Iuliani medico, de quo dictum est superius, recitatur in Actis Artemij martyris, his versibus ^a.

Dicite vos Regi: Pulcherrima corruiit aula,

Non tectum pulcher, non laurum vatibus aptam

Phæbus habet, fontisq. extincta est lymphæ loquentis.] hæc ab oraculo Delphico.

Sed ad hæc insuper, quæ spectant ad Apollinis Daphnitici cultum, addimus corollarium de filio sacerdotis eius templi, inuito parente ad Christianam fidem perducto. C

Rei gestæ series diligentissime a Theodoro describitur in hunc modum ^b: Per id temporis, inquit, adolescens quidam filius sacerdotis, in impia educatus religione, se in numerum piorum aggregauit. Nam mulier quædam illustis ob pietatem & diaconatus munere dignata, matri huius adolescentis per familiaris, eum cum matre aduentantem (adhuc quidem valde adolescens erat) forte salutans, magnopere est ad veram pietatem cohortata. Mortua vero matre, venit ad eam adolescens, & consuetam ab ea disciplinam perdidit: atque firme defigens in animo eius consilia, percontatur magistrum, qua via possit superstitionem patris deuitare, & veritatis, quam illa prædicabat, compotem fieri. Cui illa: Oportet, inquit, patrem deserere, & illi tuum & illius fabricatorem præponere, & alteram petere ciuitatem, in qua potes latitare, & impij tyranni manus effugere, pollicitabaturq. se ei rei prospecturam. Tum adolescens: At, inquit, deinceps veniam ad te, & tibi meam animam committam. Paucis interpositis diebus, Iulianus Daphnem contendit, publicum epulum celebraturus: cumq. eo vna proficiscitur sacerdos adolescentis pater, qui Imperatorem comitari consueuerat.

Adolescens erat cum patre, & frater vna: isti namque in cibo Imperatoris aqua lustrali expiando, Aedituorum munere fungebantur. Septem dies festum Daphnes agi solet. Primo die adolescens, vbi toro astans Imperatoris, opsonia aqua lustrali expiauerat, consuetoque scelere polluerat, curriculo currit Antiochiam: et ad eximiam illam mulierem recta profectus: Ego, inquit, venio ad te, vti a me promissum est. tu ergo salutem corporis, quam animæ consulito, promissumq. præstato. Quamobrem illa consurgens extemplo adolescentem deducit ad Meletium (hic erat partis Catholicorum Christianorum, qui Antiochiæ erant, Episcopus) qui eum in superiori parte ædium, in quibus habitabat, commorari iussit. Pater autem quærere adolescentem, perlustrareq. vndique Daphnem, atque ad vrbe contendens, circuire plateas & angiportus, circumferre in omnes partes oculos non cessat: quod quidem fecit magno illius inueniendi desiderio incensus. Vbi ventum est ad eum locum, in quo erant ædes Meletij, oculis sublatis videt eum ex tabulato despicientem: ad quem accurrens, inde abstraxit, abduxitque. Atque ei domum reducto, primo permulta infixit verbera; deinde verucula candentia manibus, pedibus, & dorso impegit; postremo conclusit in cubiculo, ostio foris obsecrato; ipseque Daphnem reuertitur. Ista ille ipse, cum ætate iam admodum exacta erat, mihi narrauit: addiditque etiam, se numine afflatum, & diuina repletum gratia, omnia patris simulacra confregisse, eorumque irrississe imbecillitatem.

Postea

A Postea vero complexum animo facinus, quod consciuerat; coepit patris aduentum pertimescere, orasseque Christum Dominum, vt ipse ferret auxilium, seras perumperet, & ostia patefaceret: Nam tua causa, inquit, hæc & perpeffus sum, & admisi. Quæ cum dixisset; excidisse seras, & ostia aperta esse. Inde igitur recurrisset ad magistrum: quæ eum veste induit muliebri: et postquam in camera collocasset, iterum ad Meletium deduxit: Meletium vero Cyrillo, qui tum Hierosolymorum fuit Episcopus, ipsum commisisse; & ita noctu iuisse Palæstinam. Post mortem autem Iuliani iste adolescens patrem ad veram traduxit religionem. Etenim cū istud, tū alia nonnulla ipse nobis narrauit. Quare isti hoc modo ad Dei cognitionem adducti, veram salutem consecuti sunt.

Iulianus ^a vero liberius; immo vero impudentius aduersus verum Dei cultum arma ferre: et quamquam personam induebat modestiæ, tamen retia parare, & tendere plagas coepit; quæ homines errore deceptos in impietatis perniciem inducerent.

B Nam primum fontes, tum quæ in vrbe erant, tum quæ Daphne, sceleratis victimis contaminare, quo singuli qui aquam gustarēt, tetra nequitia labe inficerentur. Deinde quæ in foro exponebantur, eadem sceleris macula inquinare: nam panes, carnes, fructus, olera, & alia omnia esculenta, aqua lustrali aspergebantur. Quæ cum viderent Christiani, etsi non poterant non gemere, lamentari, & scelera illa impense detestari: tamen eisdem vescuntur; legi Apostoli ^b obsecuti, ita iubenti: Quicquid in macello venditur, comedite; nihil interrogantes, propter conscientiam.] hæc Theodoretus.

Porro fontes istos, sic sorde sacrificiorum pollutos, diuino miraculo exsiccatos esse, superius assertionem Chrysofostomi dictum est: quod & alij confirmant historici. Ceterum quod ad cibos pertinet: etsi vidimus Constantinopolitanos Christianos his laudabiliter abstinuisset esculentis Gentilitia superstitione pollutis: haud tamen damnandos esse Antiochenos, Theodoretus Apostoli auctoritate confirmat, iuxta illud eiusdem Apostoli ^c: Vt quid iudicatur ab aliena conscientia: si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago?] et illud ^d: Qui non manducat, manducantem non spernat.] et rursum: Qui manducat, Domino manducat, & gratias agit Deo.]

Tunc quoque accidit, vt Eufignius miles emeritus, annum agens ætatis centesimum decimum, cum in Iulianum exprobraret Magni Constantini fidem, sub quo militauerat; atque præterea patriæ pietatis desertorem nuncuparet, virilique animo redargueret: vt maiestatis reus ab eodem Apostata gladio amputari capite sit iussus: cuius triumphus præclaro notatus ^e est titulo in tabulis Ecclesiasticis tam Græcis, quam Latinis, memoria anniuersaria repetendus.

D Quo etiam tempore martyriū subiisse duos illos Christianos milites, Iuuentinū atque Maximum, idem post hæc Theodoretus affirmat. Nos autem rem gestam, a S. Ioanne Chrysofostomo, qui tunc temporis aderat Antiochiæ, petamus, quam his verbis describit ^f: Accidit, vt milites quoddam conuiuium haberent (hoc puto epulum illud publicum a Iuliano paratum, cuius superius mentio facta est) in quo & martyres, quos hodie colimus, erant. Ceterum, vt conuiuiorum mos est, cum varij sermones hinc inde dicerentur, alijque alia tractarent; martyres nostri mala sui sæculi inter se deplorabant, longe potiora fuisse superiora tempora asserentes: dicebantque & inter se, & ad sodales: Quem iuuaret vltra viuere, vel spirare, vel Solem intueri, sacris legibus ita conculcatis, pietate ita violata, creaturarum omnium Domino ita contempto? Omnia nidore plena sunt & fumo, omnia sacrificijs immundis referta. Proh neque purum aerem spirare possumus. Dicta hæc ne perfunctorie transeas: et considera, quando ea locuti sunt, & quanta pietate. Nam si in militari symposio, vbi regnant ebrietas & intemperantia, vbi certatur de prodigalitate, vbi agon est stuporis & insipientiæ, sic ingemiscebant & lugebant: quales erant domi, cum soli inter se agerent? quales erant in precibus ac ieiunijs, qui deliciarum tempore tam humiliati & tam Apostolica præferebant pectora? Gaudebant alij, hi vero lugebant: impie agebant alij, hi vero zelo vrebantur. Sane ipsi ob fratrum valetudinem, suam sanitatem non sentiebant. Sic docebant, & lacrymabantur in malis, quæ tunc fiebant, quasi vniuerso mundo tutores dati essent. Neque clandestinum fuit, talia eos dixisse. Nam ex sodalibus & conuiujs adulator & irrisor quidam obsequium Regi facturum, omnia vt dicta erant, detulit. Rex, accepta occasione diu quæsitæ, causatus est ex verbis illis affectatam tyrannidem, vt ita martyrij corona priuaret: et iussit, confiscatis facultatibus eorum omnibus, nudos eos in carcerem conijci.

^a Theod. lib. 8. cap. 14.

CIBARIA OMNIA LABE IDOLOLATRIAE FORDATA.

^b 1. Cor. 10.

^c 1. Cor. 10.

^d Rom. 14.

EV SIGNII MARTYRIUM.

^e Menolog. & Martyrol. Rom. die 5. Augusti.

^f Chrysof. orat. in SS. Martyres Iuuent. & Max. tomo 3.

CERTAMEN IUVENTINI ET MAXIMI MARTYRIUM.

^a Apud Metaphrast. die 28. Octobris. habet Suv. tom. 5.

^b Theodor. lib. 3. cap. 13.

FILII SACERDOTIS CONVERSIO AD CHRISTVM.

ijci. Illi autem gaudebant, & exultabant, dicentes: Quid nobis diuitijs, pretiosaque veste opus? Si & indusium intimum, nempe caro, propter Christum exuendum est; non oblectabimur, sed sponte concedemus. Et ocycus dicto, scripti sunt libelli indices, confiscataque omnia. Porro ut homines in patriam migraturi, substantiam omnem in pecuniam commutatam præmittunt: ita & illis accidit. Quoniam erant in cælos transituri, inimicis ipsis negotium agentibus, & in hoc ministrantibus, opes suas ante se miserunt. Non enim illæ tantum opes, quas eleemosynæ nomine dispendimus, transferuntur in cælum; sed etiam quascumque nobis hostes fidei, piorumque persecutores rapiunt, alibi thesauri erunt: est enim hoc non minus, quàm illud. De hoc audi quid Apostolus^a dicat: Et rapinam, inquit, facultatem vestrarum cum gaudio tulistis, scientes vos habere meliorem substantiam & manentem in cælis.

^a Hebr. 10.

Ut autem ingressi sunt carcerem, confluit ad eos omnis ciuitas: tametsi multis terroribus, minis, & periculis interdictum erat, ne quis ad eos accederet, vel eis loqueretur, vel quouis modo communicaret. Atqui timor Dei efficiebat, ut non curarentur ea Principis mandata. Vnde multi ob consuetudinem, quam cum martyribus habebant, facti sunt & ipsi martyres. Multi enim, contempta præsentis vite, frequenter eos visitando, sacras apud eos vigilias continuis psalmis perficiebant. Erant familiaritates illæ spiritualis eruditionis & consolationis plenæ. Et clausa quidem tunc est ecclesia: carcer autem ecclesia facta est. Neque hi solum qui eos visebant, sed & qui intus cum eis tenebantur, veram patientiam & virtutem a patientia & fide eorum disciebant. Rex ut hæc audiuit, valde stomachatus est: cupiens tamen eos supplantare, & ab alacritate sua destituere, auaros quosdam homines & impostores subronauit, qui si quando priuatum colloquium sese offerret, eos accederent, non ut a Rege missi, sed quasi singulari compassione & proprio consilio id agentes, & adhortarentur, ut a religione desistant, & ad impietatem transeant. Dicebant enim: Sic non solum imminens periculum effugietis, sed maiori dignitate honestati, maiorem quoque principatum adepturi estis, Regis ira feliciter placata. Nonne vidistis & alios vestri ordinis id ipsum fecisse? Quibus illi responderunt: Atqui nos hac potissimum ratione viriliter stabimus, & pro illorum ruina nosmetipsos in sacrificia offeremus: benignus & misericors nobis Dominus est. solet etiam vno accepto sacrificio, toti orbi conciliari. At sicut olim^b tres pueri dixerunt: Non est in tempore hoc princeps & propheta & dux, neque sacrificium, neque incensum, neque holocaustum, neque locus primitiarum coram te, ut possimus inuenire misericordiam: sed in animo contrito & spiritu humilitatis suscipiamur, quasi in holocaustis arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium. Ita & illi videntes altaria subuersa, clausas ecclesias, sacerdotes fugatos, Fideles omnes in exilium actos; studebant, ut pro omnibus offerrentur Domino, relictisque militaribus signis, angelicis sese choris adiungerent. Quocirca & dicebant: Quid? etiam si nunc non morimur, moriendum tamen omnino est non multo posthac. Satius igitur fuerit mori pro Rege Angelorum, quàm pro Rege tam impio. hic etsi moriatur pro Rege quis, nihil accipiet a Rege sua dignum fortitudine. Et quid posset defuncto præstare, vel si maxime vellet? atqui eis sæpenumero ne sepultura quidem contingit, & non raro a canibus deuorantur. Quod si pro Rege Angelorum mortui fuerimus; certi sumus, nos accepturos corpus multo gloriosius; maiori gloria conspicui erimus, longe nobis maiora erunt laborum præmia. Proinde arripiamus arma spiritualia: non opus iaculis & sagittis: sufficit pro omnibus lingua: sunt enim & sanctorum ora pharetræ, e quibus diabolico capiti continui & crebri ictus inferuntur.

FALSVS PRÆTEXTVS CAEDIS MARTYRVM.

^c Genes. 39.

Nunciata sunt hæc atque similia Regi: qui nec destitit, sed illecebrarum escis iterum atque iterum illos tentauit. Ita autem mandauit, quod si cederent victi, sub omnium oculos producerentur: sin fortes perseuerarent, uti perduellionis rei educerentur, & occiderentur; neque vlla Christianæ professionis, ob quam tenebantur, mentio fieret. At qui reuelat profunda & abdita, non permittit, ut machinationes illæ occultæ manerent, ignotæ insidiæ. Nam quemadmodum olim mulier Ægyptia^c Iosephum in lecto apprehendens, licet speraret factum suum clam fore omnibus hominibus; non fuit tamen occulta vel oculo illi soporis nescio, vel posteritati: quippe quod absque arbitro illa Iosepho dixit, id toto vbique mundo canitur: Ita & ea, quæ

per

A per subornatos illos consiliarios dolosus Rex agebat, sperans occulta fore, nequaquam manserunt occulta. Didicerunt enim posteri omnes & insidias dolosas, & triumphantium victorias. Denique cum multo tempore exacto alacritatem eorum non solum non frangeret multitudo dierum, sed potius studium & ardorem excitaret, æmulatoresque multos faceret: iussit tandem media nocte in barathrum eos abduci. Ducebantur itaque in densas tenebras luminaria, & decollabantur. Ceterum capita detruncata tunc diabolo magis terribilia erant, quàm cum adhuc vocem darent: sicut & caput Ioannis non tantum terrebat cum loqueretur, quantum cum disco^a mutum afferretur. Habet enim & sanctorum sanguis vocem suam, quæ non per aures auditur, sed occidentium conscientiam inuadit & perstringit. Post beatam autem illam cædem, quidam etiam cum salutis periculo athletas illos optimos rapuerunt, etiam ipsi viui martyres, ut eorum reliquias curarent decenter: nam quamuis non occidebantur, optabant tamen mori potius, quàm ut corpora illa relinquerent inhumata: ita ad venationem eorum festinabant.

MARTYRIUM IVENTINI ET MAXIMI.

^a Matth. 14.

Dicunt qui tunc affuere, & quibus corpora illa recens occisa videre datum fuit, quod iacentibus simul illis in sepulchro, talis quædam ex eorum oculis & vultu gratia resplenduerit, qualem in Stephano Iudæis responsuro fuisse Lucas dicit^b: neque vltus est, qui non pio quodam horrore illis adstiterit: adeo aspectus ille afficiebat omnes. quin & omnes clamabant in laudem eorum id quod a Dauide^c dictum: In vita sua non sunt separati, & in morte non sunt diuisi. pariter enim confessi sunt: pariter carcerem inhabitauerunt: pariter in barathrum abducti sunt: pariter capite mulctati: et vnus vtriusque corpora tumulus tenet: et vnum quoque tabernaculum in cælis eos excipiet, quando ad maiorem peruenturi sunt gloriam, nempe immutandi.] et paulo post, hæc de eorumdem martyrum reliquiarum cultu: Idcirco sæpe eos inuisamus, tumulos adornemus, magnaque fide tumulos eorum contingamus, ut inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites, vulnera in prælijs sibi inflicta Regi monstrantes, fidenter loquuntur: ita & illi in manibus abssecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæ voluerint, apud Regem cælorum impetrare possunt. Proinde magna fide, promptitudineque huc veniamus, quo & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmijs, inde varios thesauros vndequaque colligamus, &c.] hæc Chrysostomus. Horum vero natalis dies tam in Oriente, quàm in Occidente a Catholica Ecclesia annua celebritate recolitur vigesimaquinta Ianuarij. qui enim huius anni vltimo tempore confessi sunt, in carcere detenti, ad illum diem delati, martyrium magna omnium Fidelium gloria consummarunt. Pari quoque certamine & perfimili martyrio coronati sunt Romæ hoc anno Ioannes & Paulus, de quibus inferius pluribus agendum erit.

^b Act. 6. MARTYRES POST MORTEM QVALES.

^c 2. Reg. 1.

CULTVS RELIQUIARVM MARTYRVM.

Quod rursus pertinet ad res Antiochenas: haud profuit Iuliano luculenta illa oratione de barba hircina dicteria refellisse, nec fortissimis militibus necem clanculo intulisse: quin Christiana libertate Fideles sicut Christi gloriam prædicarent, ita falsitatem deorum Gentilium probris insectarentur: vsque adeo, ut femina quoque Christianæ id ipsum summa constantia, animoque inuicta præstiterint. Inter quas enituit magna laude veneranda matrona, nomine Publia, cuius egregium certamen in hæc verba a Theodoreto^d describitur: Hoc loco præterea historiam de femina quadam præstantissima plane memorabilem narrabo: nam femina etiam diuino pietatis amore ac studio armata, huius tyranni rabiem prorsus contempserunt. Publia femina illis temporibus nobilissima, & propter virtutis suæ præstantiam plurimorum celebrata sermonibus, matrimonij iugo aliquandiu copulata, fructum Deo dignum sane admiratione obtulit. Nam Ioannes, qui longo tempore presbyteris Antiochiæ præfuit, & sæpe ad primatum Apostolicum suffragijs delectus, semper illum honoris gradum recusauit, ex eius ventre tamquam admirabili solo editus est. Hæc mulier chorum virginum perpetuam castimoniam professarum secum habens, Deum omnium opificem ac Saluatorem hymnis assidue celebrare solebat. At cum Imperator illac prætergrederetur, virgines inter se mutuo clariori voce canunt, rata illum consceleratum tyrannum contemnendum esse, & omnium irrisione ludendum. Canebant autem illos potissimum psalmos, quibus debilitas simulacrorum scite derideretur, & cum Dauide^e dicebant: Simulacra Gentium, argentum & aurum, opera manuum

^d Theod. lib. 8. cap. 27. PVBLIAE MARTYRONAE CONFESSIO.

^e Psal. 113.

num

num hominum. At postquam versus, qui illa sensus omnis expertia esse pronunciant, recitauerant, istum adiungebant: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

His Iulianus cum maxima animi aegritudine auditis, iussit, ut eo progrediente conticescerent. At Publia eius leges parui aestimans, maiori cum alacritate chorum virginum in vnum coegit, & illo praetereunte, denuo cantare mandauit: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, &c. Itaque tyrannus grauiter commotus, iubet magistrum chorum ad se adduci: quam cum anum propter aetatem ingrauescentem cum primis venerandam cerneret; tamen neque canicie corporis ad misericordiam illius capiendam, neque animi virtute ad honorem ei tribuendum adducitur; sed satelliti cuidam dat mandatum, ut vtramque malam verberet, & genas cruentet manibus. Illa hanc contumeliam pro summo honore ducens, domum reuertitur, & tyrannum, ut solebat, spiritualibus cantilenis perstringit, non aliter quam ipse psalmorum scriptor & magister David, qui malignum spiritum, quo Saul agitabatur, compressit. Etenim iste tyrannus, ubi sceleratos daemones sibi familiares reddiderat, Corybantum more facere, & contra verum Dei cultum rabiem exercere non destitit.] haec de confessione Publiae Theodoretus.

Cum autem hanc fuisse Ioannis matrem, idem auctor affirmet: ea apud Graecos sententia inualuit, ut haec fuerit parens Ioannis Chrysoptomi: id quidem ipsi profitentur publicis monumentis, cum de Publia agunt in Menologio, die decima mensis Octobris. Quod quidem haud ita exploratum habetur, ut firmiter affirmari possit: cum multa sint, quae repugnent: atque in primis quod ipse ait Theodoretus, Ioannem illum Publiae filium numquam adigi potuisse, ut sedem Episcopalem capefferet: cum tamen Ioannem Chrysoptomum fuisse constet Episcopum Constantinopolitanum. Sed & cum Theodoretus eam nomine Publiam dictam ferat: Chrysoptomi quidem matrem Anthusam appellatam tradunt. Rursum vero, quod me magis ab ea sententia distrahit, illud est: quod idem Theodoretus tradit, Publiam hanc anum fuisse iam ingrauescentis aetatis: cum tamen constet matrem Ioannis Chrysoptomi fuisse hoc Iuliani tempore iuniorem; ipsum vero Ioannem eius filium, puerum, ita profecto inuenitur, si aetas tum filij tum matris reducatur ad calculum. Quem enim vixisse annis quinquaginta duobus & mensibus octo Ioannem Chrysoptomum tradunt Leo Imp. Zonaras, Georgius, & alij; obiisseque diem, Honorio septimum & Theodosio secundum Coss. anno Domini quadringentesimo septimo; natum eum esse oportuit anno Domini trecentesimo quinquagesimo quarto, Constantio septimum & Gallo tertium Coss. sicque hoc eodem anno ipsum Ioannem fuisse annorum aetatis octo, quem liquet a matre genitum adolescentula, quae anno suae aetatis vigesimo orbata viro, magna cum laude in viduitate permansit. Id quidem testatur ipse Chrysoptomus^b, dum scribens ad Viduam iuniorem, haec de Libanio, cum ipse ab eo adolescentior imbuebatur rhetoricis disciplinis: Ego aliquando cum essem iunior, doctore meo (erat autem ille omnium hominum maxime superstitiosus) animaduerti matrem meam praem multis magnam excitasse admirationem. Nam cum eos, qui sibi affidebant, more suo interrogasset, cuius ego essem; ac responsum esset, me viduae mulieris esse filium: de me quaesuit aetatem matris, & viduitatis tempus. Cum primum vero audiuit quadraginta annos natam esse, vigesimum vero iam annum agi, ex quo patrem meum amiserit; obstupuit valde, atque ad eos, qui aderant, conuersus, clara voce exclamauit: En quales mulieres apud Christianos sunt! Tanta non modo apud nos, sed etiam apud Gentiles viduitatis laus est & admiratio.] haec ipse. Ex his igitur satis liquet, ea quae de Publia a Theodoro scripta sunt, minime aptari posse matri Ioannis Chrysoptomi: nisi dixerimus eum in aetate eiusdem errasse, eandemque duplici nomine Publiam Anthusam dictam esse. Haec de matre Chrysoptomi, cuius patrem tradunt dictum fuisse Secundum nomine. Porro non ab anu femina tantum Iulianus illusus est, sed & delusus insigniter a mimo, Porphyrio nomine: qui ut Christianam religionem risui exponeret, baptismo per iocum initiatus, serio exinde Christum confessus, summa constantia perstans in sententia bilem Principis mouit; adeo ut oblitus se esse philosophum, in eum continuo animaduerti iusserit: qui ex mimo martyr effectus, inter martyres relatus, anniuersario honore colitur decimosextimo Kalendas Octobris.

^a Psal. 67.

PUBLIA ACRI-
TER VERBE-
RATA.

PUBLIA CUIVS
IOANNIS MA-
TER.

AETAS CHRYSO-
PTOMI.

^b Chrysopt. ad
Vid. iunior. e-
pist. 1. tom 5.
MATRIS IOAN-
NIS CHRYSO-
PTOMI SPECTA-
TA VIRTUS ET
AETAS.

И О
012231

111111

A Sed & senex centum & decem annorum, Eufignius nomine, viridi animi robore fregit Iuliani procaciam, exprobrans illi desertam, in qua educatus fuerat, pietatem: Constantinum Magnum contra mirifice ex religione commendans. at sic fidenter insultantem sibi hominem minime passus est Iulianus; sed abductum delirantem (ut aiebat) senem, ut eum curaret delirio, capite plecti iussit, quasi maiestatis reum; utpote qui licet imbellis viribus, lingua tamen potens iuuentutem in Imperatorem sollicitaret. recensitus ergo & ipse inter martyres, anniuersaria commemoratione Ecclesiae latus redditur Nonis Iunij, quibus reliquiarum ipsius translatio facta videtur.

His omnibus exagitatus Iulianus Apostata, grauibus Antiochenos affecit incommodis, atque in eo potissimum, quod exercitum ad bellum Persicum comparatum, ibidem in hybernis continuit: ad quem alendum, adegit ciues Antiochenos vili vendere annonam, quam ipsi caro ob penuriam pretio emissent: adeo ut ea ex re complures a mercatura destiterint, eamque ob causam magis magisque caritas rerum omnium creuerit. Haec quidem Socrates^a tradit, additque, eundem ira percitum inde recedentem Tarsum concessisse, sed illinc, paratis quae opus erant, citius abiisse. Quid autem actum sit, cum Tarsi Iulianus esset, Zonaras^b declarat his verbis: Persis bellum illaturum Iulianum Tarsi illustri vrbe Ciliciae conuenit Artemius sacerdos Aesculapij, cuius templum Argis erat, celebri & ipsa eiusdem prouinciae vrbe, columnas ab eo petens, quas Christianorum primarius sacerdos ex ea aede abstulisset, atque suam aedem sacram illis inaedificasset, eodem restitui. Id desertor fidei ille statim sumptibus Episcopi fieri iubet. Pagani cum magnis sumptibus & laboribus vnam columnam demoliti essent, & vsque ad limen ianuae ecclesiae cum machinis pertraxissent, ac longo tempore ulterius promouere non possent, ea relicta, discesserunt: quam Episcopus post Iuliani interitum facillime leuatam, in pristinum locum reposuit.] haec Zonaras.

Sed quia hic modico tempore Iulianum commoratum esse constat: nam vnde digressus fuerat, Antiochiam reuersus est: nos quoque ad res ab eo Antiochiae gestas redeamus. vbi licet quae palam egit, magno fuerint ciuibus detrimento; quae tamen clanculum facta est ibi ab eo hominum caedes, magnopere ciuitatem afflixit: sed non nisi eo mortuo, iacturam, quam passa est, ciuitas sensit. haec quidem Gregorius Nazianzenus his paucis perstringit^c: Quis mihi Herodoti & Thucydidi otium linguamque suppeditabit, ut istius improbitatem aetati futurae transmittam, atque huius temporis historiam quasi in columna sculptam posteris relinquam? Tacebo Orontem (fluvius hic est, qui praeterluit Antiochiam) & nocturnos mortuos, quos hic tunc Imperator occultabat, & caedauerum aceruis compressis, atque obscure contrucidatis: hoc enim loco Poetae verbis uti commodius est. Praeterrittam etiam concauas, semotissimasque & abditissimas aulae partes, quaeque etiam in lacubus & puteis & fossis, malis thesauris, mysterijsque scatebant, non modo dissectorum puerorum & virginum ad animarum euocationem & diuinationem, sacrificiaque minime legitima; sed eorum etiam, qui pro pietatis rectaque doctrinae defensione periclitabantur.] haec Gregorius: eademque Ioannes Chrysoptomus, dum ait^d: Iam vero quis enumerauerit necromantias? quis puerorum caedes? Nam victimae illae, a quibus homines ante Christi aduentum non abstinebant, post eius apparitionem repressae, de integro renouabantur; non iam quidem in propatulo: nam tametsi Imperator esset, ac licentiose omnia ageret, tamen tanta erat earum rerum impietas, ut ea Imperatoriae etiam licentiae magnitudinem superaret: victimae enim illae de integro renouabantur.] haec ipse: eadem quoque & Socrates^e.

Ceterum licet tam dira & execranda, Antiochiae cum esset, Imperator Apostata perpetraret: nihilominus quibusdam iisdem Antiochenis concessis, voluit videri erga illos animo esse propensiore. Testatur quidem Zosimus, post has cum Antiochenis altercationes Iulianum cum iisdem conciliatum esse, atque in signum inita cum illis gratiae, eisdem complura indulgisse, multosque ciues Decurionatus dignitate donasse, data insuper facultate eandem dignitatem in posteros propagandi. At haec ipsa idem Iulianus in Misopogone iisdem Antiochenis visus est tamquam ingratis exprobrasse, cum ait^f: Quae nam igitur causa vestrae in nos offensionis atque inuidiae? Ego enim scio, nihil a me in vos commissum esse durius aut grauius, neque priuatim in singulos, neque publice in vniuersos villo genere maledicti; immo & laude affeci, quantum visum est conuenire: ac de Christo quidem concessi tantum, quantum erat aequum ei qui pro viribus cupit de mul-

IULIANVS VE-
XAT ANTI-
CHENOS.

^a Socrat. lib. 5.
cap. 15.
^b Zonar. Ann.
romo 3.
QVID TARS
IULIANVS.

ANTIOCHENI
DIRE VEXATI
A IULIANO.

^c Gregor. Naz.
orat. 1. in Iul.

^d Ioann. Chryf.
orat. cont. Gen.

^e Socrat. lib. 9.
cap. 11.

IULIANVS SE
ERGA ANTI-
CHENOS BE-
NIGNYM EX-
HIBET.

^f Iul. in Misopog.

tis bene mereri.] At quid visus est sibi Iulianus Christianis indulgisse de Christo? nihil profecto, nisi quod non cogeret (vt alij fecerant persecutores) eos palam ad Christum negandum; cum tamen dolo vim compensare soleret. Sed & subdit de remissis eisdem aliqua ex parte tributis: Fieri, inquit, non potest, vt & ijs, qui vectigalia pendunt, omnia condonentur, & qui accipere consueuerunt, dentur omnia. Cum igitur videar publicas largitiones, quas regius sumptus facere consuevit, nihil imminuisse, tributa autem vobis non pauca remississe: nonne res admirabilis, atque ænigmati similis videatur? Sed quæ fuerint nostra in omnes ciues merita, nihil attinet hoc tempore referre.] et inferius: Multum vobis auri & argenti, multa vectigalia peculiari beneficio præter alias ciuitates remissi: præterea Senatorum numerum ad ducentos auxi, neque vlli rei pepercit: id enim vnum spectabam, vt ciuitatem vestram maiorem ac potentioram redderem.] hæc & alia in eos Iulianus, necnon de collato eis frumento tempore famis. At in his blanditijs hostis infensissimus Christianis se habuit tamquam scorpio, dum sic brachijs complecti ac demulcere videtur, vt tamen cauda pungat, & letale venenum inferat: quod quidem in pluribus, cum oblata occasio fuit, exitus declarauit.

Per id tempus cum Iulianus ageret Antiochiæ (inquit Socrates^a) Perfarum Legati ad Imperatorem aduentarunt, postulatam, vt bellum palam indiceret, denunciaretque. Ille eos remisit, hæc solum locutus: Me ipsum breui videbitis; & propterea Legatos hac de re ad vos mittere, non est opus.] at de rebus Antiochiæ hoc anno gestis iam satis. Age modo ad eiusdem Iuliani persecutionem in vtriusque Syriæ ecclesias orationem conuertamus, indeque ad res Alexandrinas recensendas styllum admoueamus. Atque primum quid in ciues Constantiæ ciuitatis in littore Palæstino sitæ prope Gazam admiserit, ex

^a Socrat. lib. 3. cap. 16. LEGATI PER-FARVM AD IULIANVM.

^b Sozom. lib. 5. cap. 3.

Sozomeno recitandum est; ait enim^b: Porro ciuibus Constantiæ, quæ est vrbs Palæstinae, non dissimilia obiecitabatur crimina (nempe quod cultum deorum deseruissent, & Christum colerent) eorumque ciuitatem ciuibus Gazæ tribuit. Istam namque urbem Constantiam, sicut ex superiore sermone didicimus, cum esset nauale Gazæ ciuitatis, & Maiuma vocaretur, Constantinus simul vt intellexit eam religioni Christianæ in primis esse deditam, ciuitatis honore decorauit, filijque Constantij appellauit nomine (Eusebius autem, ab ipsius Constantini Imperatoris sorore fuisse denominatam, tradit^c) atque dedit mandatum, vt sui iuris esset, suisque legibus ipsa se gubernaret: arbitratus sane iniquum esse, vt ditioni Gazæ vrbs superstitioni Gentilium supra modum addictæ pareret. Verum vt primum Iulianus ad Imperium regendum accessit, ciues Gazæ Constantiæ ciuibus litem intendebant. Atque Iulianus constitutus Iudex, Constantiam, quæ Gaza abest circiter viginti stadia, Gazæ adiudicauit. Quæ ex eo tempore suo priore nomine orbata, pars vrbs Gazæ maritima nuncupatur. Magistratus autem ciuiles, belli duces, respublica vtriusque communis est: soloque ecclesiæ statu & gubernatione duæ videntur hoc tempore ciuitates distinctæ. Nam vtraque seorsum suum habet Episcopum, suum clerum, celebres quoque dies festos martyrum, memorias Episcoporum, qui in ipsis ecclesiam rexerint, distinctos denique agrorum vndique iacentium fines, quibus etiam altaria ad vtrumque Episcopatum spectantia distinguuntur. Itaque quidam Episcopus Gazæ, qui hac nostra vixit ætate, Episcopo mortuo, qui ante ecclesiam Maiumatensem administrauerat, laborauit, vt vterque clerus sibi subijceretur: Non enim fas est, inquit, vt vni vrbi duo præficiantur Episcopi. At cum Maiumatenses huic rei refragarentur: Concilium gentis illius in vnum locum coactum, causam cognouit, alterumque creauit Episcopum. Nam iniquum omnino existimauit, vt qui ob pietatem priuilegia ciuitatis recepissent, ij tametsi iudicio Gentilis Imperatoris statum sacerdotij mutatum haberent, ordine Ecclesiastico & honoribus sibi olim tributis penitus spoliarentur.] hæc de Constantia ciuitate Sozomenus.

^c Euseb. Vit. Const. int. lib. 4. cap. 38.

CONSTANTIA ADIUDICATA GAZENSIBVS.

Quid autem Gazenses in Christianos, qui apud se essent, admiserint, idem auctor post multa sic narrat^d: Sed quoniã huc nostra prouecta oratio est, & de Georgij atque Theodoriti nece diseruimus: tempus iam videtur postulare, vt de Eusebio, Nestabo, & Zenone fratribus mentionem faciamus: quos populus Gazæ eodem tempore odio persecutus domi occultatos comprehendit, ac primum conijcit in carcerem, flagrisque cædit: deinde omnes ad theatrum conuenire, & contra eos grauiter propterea vociferari cœperunt, quod sacra ipsorum profanassent, eisdemque ad religionem Gentilium delendam, afficiendamque contumelia, superioribus temporibus abusi fuissent. Qui partim clamando,

^d Sozom. lib. 5. cap. 8.

A adhibeo: quibus certe equidem scio, si modo sitis (vti audio) ex vetere Græcorum stirpe oriundi, & adhuc eximia illa atque egregia nobilitatis nota in vestris mentibus (in vestris, inquam, qui estis Alexandrini ciues mei) inque omnibus vitæ officijs impressa appareat, perfacile est obtemperaturi.] hactenus Iulianus ad Alexandrinos.

Ex quibus illud in primis obseruatione dignum, Iulianum adeo addictum fuisse Ægyptiorum idololatriæ, vt cum tot coleret deos patrios, vno tamen Serapidi (vt ait) ipsum Imperium acceptum ferret. Hinc quoque accidisse potuit, vt ipse vel vna cum vultu Serapidis in numismatibus voluerit effigiari, vel solus, nomine eiusdem Serapidis inscripto, tamquam ille ipse esset, vt superius expressis formis demonstratum est, quas iterum spectandas hic tibi subijcimus.

B

C

D

Extant eiusdem Iuliani duæ aliæ epistolæ datæ post extinctum Georgium ad magistratus Ægypti de libris eiusdem Georgij magna diligentia perquirendis: quarum prior ad Ecdicium Præfectum Ægypti his verbis conscripta habetur^a:

Quidam equis, alij auibus, nonnulli feris delectantur: ego vero inde vsque a pueritia librorum cupiditate arsi. Quare absurdum est, has opes ijs relinquere, quorum avaritia nequit auro expleri, præsertim cum facile videar eas illis posse detrahere. Quocirca mihi priuatim beneficium dabis, vt Georgij scripta omnia reperienda cures. Multa enim apud illum philosophica, multa rhetorica, multa de Galilæorum doctrina, quæ velim penitus extincta esse: sed ne cum his illa quoque pereant, omnia diligenter exquiri volo. Dux autem tibi esto ad inquirendum librarius ipsius Georgij: qui si fideliter in eam curam incubuerit, præmium sibi libertatem esse sciat: sin autem malitiose & astute rem gesserit, quæstionem de se habitum iri. Mihi enim, cum in Cappadocia essem, quædam describenda dedit, quæ ad eum postea remissi.] hæc ad Ecdicium. Ad Porphyrium autem Catholicum (erat huius nominis magistratus, cuius superius tomo tertio aliàs facta est mentio) in hæc scripsit^b verba:

^a Iulian. epist. 10. IULIANI EPIS-TOLAE DE LIBRIS GEOR- GII PERQUI-RENDIS.

^b Iulian. epist. 30.

Georgij magna sane & copiosa bibliotheca fuit, & philosophorum & historicorum omni genere referta; sed de Galilæorum maxime doctrina permulti & varij commentarij extabant. Quare totam eam bibliothecam perquire, & Antiochiam mitte. Scito autem, te quoque grauissimas pœnas esse daturum, nisi omnem diligentiam in inquirendo adhibueris. Et quos suspicio erit quacumque ratione libros aliquos interuertisse, tum argumentis omnibus, tum iureiurando multiplici, tum multo

quere 3.

magis seruatorum quaestione, nisi queas conuincere, saltem vi cogas eos in medium proferre.] haecenus ad Porphyrium: quam etiam epistolam Suidas descriptam habet.

ATHANASII
REDITVS ALE-
XANDRIAM.

a Gregor. Naz.
orat. in laudem
Athanasii.
b Hier. aduers.
Lucifer. som. 2.

c Gregor. Naz.
orat. in laud.
Athanasii.

Post sublatum dira morte Georgium, Magnus Athanasius emerfus e latebris, & e sepulchro, in quo sicut mortuus viuens diu permanerat, veluti e mortuis resurgens, perspicuus cunctis Alexandriam venit, vbi magna susceptus est gloria. Sed quod ad tempus spectat, æquius videretur eius reditus collocandus anno superiori, quo Iuliani edicto Episcopi ab exilio relaxati, omnes ad propria remearunt: quia tamen constans est assertio Nazianzeni affirmantis^a, nonnisi post extinctum Georgium, Athanasium Alexandriam rediisse: hic ea de re agere peropportunum videtur. De cuius reditu hæc in primis S. Hieronymus^b: Dominus excitatur, imperat tempestatum, bestia moritur, nempe Constantius: tranquillitas redit: manifestius dicam: Omnes Episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui Principis ad Ecclesias redeunt. Tum triumphatorem suum Athanasium Ægyptus excepit, &c.] hæc Hieronymus. Sed quali triumpho ab Alexandrinis Catholicis Christianis idem fuerit honoratus, præstat hæc audire a Gregorio Nazianzeno^c, qui in primis eius reditus tempus describens, nonnisi post extinctum Georgium ipsum Alexandriam rediisse testatur, cum ait: Licentiam itaque rursus doctrina veritatis accepit, atque ij qui vexati & oppressi fuerant, solutam libertatem, zelo nempe iracundiam acuate. Quod etiam ipsum Alexandrinis accidit, qui vt in eos a quibus contumelijs affecti sunt, acerbissimi esse solent, importunam hominis audaciam indignissimis animis ferentes, tum nouo mortis genere peruersitatem, tum noua contumelia mortem notandam atque infamandam duxerunt. Notus est vobis camelus ille, atque insueta sarcina, & noua magnitudo, primaque illa, ac nisi me opinio fallit, sola circumductio, quæ etiamnum contumeliosis hominibus minaciter denunciatur.

Posteaquã autem illa iniustitiæ tempestas, illa pietatis labe & corruptela, ille mali spiritus præcursor huiusmodi supplicio multatus est, meo quidem iudicio haud laudando (nec enim quid eum pati, sed quid nos facere decebat, spectandum fuit) sed multatus est tamen, totiusque populi impetum atque iracundiam subiit: Tum vero athleta ille nobilis ex præclara peregrinatione (sic enim ipsius fugam pro Trinitate & cum Trinitate conceptam appello) in urbem redit, atque ita lætos & alacres omnes offendit, immo etiam vniuersam prope Ægyptum vndiquaque in vnum concurrentem, atque ab omnibus editis locis: vt alij sola Athanasij voce, alij forma & aspectu ad satietatem fruerentur; alij (quod de Apostolis prædicatur^d) ex vmbra saltem ipsa, nouaq. corporis figura, sanctitate imbuerentur: vt cū multis iam sæpenumero ex omni hominū memoria honores habiti sint, multis etiam obuiam præditum sit, idque non Præfectis tantum publicis, & Episcopis, sed necessariorum quoque suorum amplissimis quibusque & clarissimis: nullius tamen occursum maior frequentia & splendor memoretur: vnum dumtaxat Athanasium, eumque honorem, quo ad priorem urbis ingressum ornatus fuerat, cum ex eadem fuga & ob easdem causas inita Alexandriam repeteret, cum ea comparari posse. Quin & de honore illo huiusmodi quispiam sermo circumfertur: dicam enim (superuacaneus licet videri possit) ac velut condimentum, aduentitiumque florem orationi adiungam.

FREQVENS
OCCVRSVS
POPVLII
ATHANASIO.

Post illius aduentum vehebatur in urbem quidam, alteram iam præfecturam gerens (noster hic erat, quippe Cappadox, vir clarus & illustris: nec dubium est, quin Philagrium illum a me nominari sentiat.) Ea porro ciuium erga illum amoris flamma, vt nec vlla alia similis, nec erga alium: honor autem (vt rem totam paucis verbis ob oculos ponam) amoris magnitudini respondens; cui etiam urbis administratio, tum ciuium deprecatione, tum Imperatoris calculo & sententia, rursus demandata fuerat. Tum igitur e vulgo quispiam, cui infinita multitudo videbatur ac velut pelagus quoddam nequaquam oculis circumscriptum, ad amicum quemdam & familiarem (vt in huiusmodi rebus accidere solet) ita locutus esse, fertur: Dic mihi, vir optime, tantam ne vnumquam populi multitudinem vidisti, tamque concordibus animis ad vnum hominem ornandum effusam? Minime, inquit iuuenis; ac ne Constantium quidem ipsum pari honorificentia exceptum fuisse opinor: tamquam videlicet per Imperatoris nomen summus honoris vertex significaretur. Tum ille perquam suauiter arridens:

Quid

A Quid ais, inquit, quasi magnum aliquid & admirandum dicens? Immo Magnum quoque Athanasium pari honore introductum fuisse, vix adduci possum vt credam. Simulque iusiurandum quoddam ad id quod dixerat confirmandum adiunxit. Eo autem hic sermo spectabat, quemadmodum etiam vobis perspicuum esse arbitror, vt Imperatori quoque ipsi Athanasium anteferet. Tanta erat viri huius apud omnes veneratio: tanto stupore ingressus eius memoria hominum mentes etiamnum defixas tenet. Nam secundum genera, ætates, artesque diuisi erant: solet enim maxime ciuitas illa ad hunc modum instrui, cum publico honore afficiendum aliquem suscipit.

Quonam vero modo spectaculi huius magnitudinem oratione referre queam? Fluvius vnus omnes erant: Nilum etiam poeta quispiam diceret, illum vere aurifluum & spicis vberem ab vrbe ad Chæream retracto cursu fluentem diei vnus itinere atque amplius. Liceat mihi per vos, quæso, paululum adhuc in hac narratione lasciuire: illic enim animus versatur, nec sermonem ab ea solemnitate reuocare facile possum. Pullus ipsum vehebat (ac peto a vobis, ne me amentia accusetis) non secus fere ac Iesum^a meum pullus ille, siue Gentilis populus, quem ignorantia vinculis solutum peropportune conscendit, siue quid aliud nobis hoc sermone designetur. Ceterum hoc vnum inter vtramque pompam interfuit, quod Christum rami susceperunt; & varia indumenta, multipliciq. florum genere constrata ante ipsum proiecta & subiecta sunt: excelso autem & magnifico Athanasio nihil tale factum est; in eoque vno impares honoris partes habuit. Iam hic quoque aduentus Christi expressam imaginem videre licet, quod erat etiam, qui ante ipsum clamarent, pompamque agerent; nisi quod non puerilis dumtaxat turba faustis illum acclamationibus excipiebat, verum etiam omnis lingua, concors, & aduersatrix, hominum sese mutuo superare contendentium. Nam quid publicos plausus commemorem, & vnguentorum profusiones, & totam urbem lumine coruscantem, publica item & priuata conuiuia, ceteraque quibus argumenta lætitiæ ciuitates edunt, quæ tum illi abunde & supra quam par erat conferebantur? Sic vir eximius & cum tali pompa & celebritate ciuitatem suam ingreditur.] hæc & alia Gregorius.

ATHANASII
TRIVMTHALIS
INGRESSVS.

a Matth. 21.
Ioan. 12.

Et sane quidem ex hoc ipso vetus illud de Aman & Mardocheo representatum in Georgio & Athanasio spectaculum vides: cum alter e summo fastigio honoris & dignitatis ad infame turpissimumque supplicium reperiatur adductus; alter vero e faucibus mortis ereptus, ad regium triumphum conspiciatur euectus: apparuitque quàm facile sit in conspectu Domini subito honestare^b pauperem: patefactumque est, quo honore affectus sit, quem summus omnium Rex statuerit honorare. et pro miraculo plane habendum, digito Dei in Ægypto innouante iterum signa, vt in ciuitate Gentilibus & Arianis conferta, omnibus his aduersarijs Athanasij, & sub Pharaone, nempe Iuliano tyranno, eiusque Ægypti Præfectis odio habentibus Pastores ouium, Athanasius ipse adeo præclarum, ac ne ipsis quidem Imperatoribus aliquando impertitum triumphum egerit: cum præsertim constet ex Socrate^c atque Sozomeno^d, Arianos Alexandrinos nequaquam ob necem Georgij sui Episcopi demisisse animos, sed mox in locum eius Lucium suffecisse; & de Gentilibus liqueat, eos Imperatoris gratia elatos, in Christianos eorumque Episcopos insolentius debacchatos. Porro Gregorij Nazianzeni temporis sui res scribentis auctoritate Sozomenus redarguitur, qui ignorauit hæc a Gregorio scripta, dum ait^e, Athanasium, mox nunciata morte Constantij, noctu in Alexandria ecclesia compartuisse.

MIRACVLVM
DE TRIVM-
PHO ATHA-
NASII.

b Eccle. 11.

c Socrat. lib. 9.
cap. 4.
d Sozom. lib. 1.
cap. 7.

e Sozom. lib. 5.
cap. 6.

Athanasius igitur Alexandriam ingressus, ecclesiam adiens, primū omnium cunctis eam Arianae hæreseos expurgat inquinamentis, ac sordibus diluit: non tamen vitur flagello: sed (quod ait Gregorius Nazianzenus) veritatis argumentis ad persuadendum maxime comparatis; tum inter eos qui dissiderent, pacem conciliat, oppressosque tyrannide liberat: et quo nihil antiquius habuit, prolapsam (inquit^f) fidei doctrinam erigit, ac libere rursus Trinitas prædicatur super candelabrum posita, splendoque vnus diuinitatis lumine animas omnes collustrans. Leges etiam rursus orbis terrarum præscribit, atque omnium mentes ad se conuertit, alijs epistolas mittens, alios accersens, nonnullos etiam vltro accedentes erudiens, &c.] hæc scribens Gregorius, plane alluisse videtur ad Concilium tunc temporis Alexandriae congregatum, cum eius iussu ad Ecclesiæ statum collapsum restituendum, aliarum Ægypti

f Gregor. Naz.
orat. in laud.
Athanasii.
ATHANASIVS
CONCILIVM
CONVOCAT.

Ecclesiarum Episcopi, qui sub Constantio in exilium (vt vidimus) acti sunt, iidem ad proprias restituti sedes, statim necessitati Ecclesiae Catholicae consulturi, sese ad antesignanum & propugnatorem fidei Athanasium Alexandriam contulerunt, quorum nonnullorum nomina conscripta habentur in Synodali epistola eiusdem Alexandrini Concilij ab iisdem tunc celebrati. Contulit etiam sese tunc Alexandriam ad Athanasium S. Eusebius Episcopus Vercellensis, qui in Palaestina primum, deinde in varijs locis Arianorum opera exulauit, tunc vero in Aegypto exulem ipsum morari contigit: in superiores namque Thebas ultimo exilio amandatos fuisse Eusebium & Luciferum Calaritanum Episcopos, auctor est Socrates^a; indeque solutos, libertatem consecutos esse. Porro non inuisendi tantummodo Athanasij, omnes illos Episcopos accidit Alexandriam proficisci, sed & (quod dictum est) Synodi habenda causa; qua rebus Catholicae Ecclesiae tot annis dira persecutione exagitatae, communi inuito consilio, consulere possent. quid vero ab eis gestum sit, paulo inferius dicturi sumus.

Inter haec autem Lucifer Episcopus Calaritanus, & ipse exul fidei causa (vt tomo tertio fufius dictum est) qui acerbissimis in Constantium scriptionibus eum in se praeter ceteris concitauerat; simulac exilio solutus est, suppetias laturus Catholicis Antiochia commorantibus, iam ab exilij Eustathij tempore ab Arianis longa persecutione concussis, illuc festinus accessit; missis interim Alexandriam ad futuram Synodum duobus suis diaconis, Herennio & Agapeto. Quid porro ipse Antiochiaegerit, Ruffinus^b docet, rem ab exordio auspiciatus, in hunc modum: Lucifer autem cum exoraretur ab Eusebio (quia vterque in partibus vicinis Aegypto fuerat relegatus) vt ad videndum Athanasium Alexandriam pergerent, communique tractatu cum his qui superfuerant sacerdotibus, de statu Ecclesiae decernerent: praesentiam sui abnegans, Legatum pro se diaconum suum mittit] immo duos Legatos diaconos, quos recensuimus, qui Alexandrini Concilij Synodali epistola reperiuntur esse subscripti: Atque ipse Lucifer (subdit Ruffinus) intento animo Antiochiam pergit: ibiq. diffidentibus adhuc partibus, sed in vnum tamen reuocari posse sperantibus, si sibi talis eligeretur Episcopus, erga quem non vna plebs, sed vtraque gauderet: praeproperus Catholicum quidem & sanctum virum ac per omnia dignum sacerdotio Paulinum Episcopum collocauit; sed tamen in quem acquiescere plebs vtraque non posset.] haec Ruffinus de electione Paulini, a quo statim ad Synodum Alexandrinam duo Legati diaconi missi sunt, Maximus, & Calimerus, qui subscripti habentur Synodalibus eiusdem Concilij litteris, quas recitat Athanasius. Ceterum ante electionem Paulini, non inter Catholicos tantum & Arianos dissidium agitabatur, sed etiam inter ipsosmet Catholicos: quandoquidem qui dicebantur Eustathiani, quiq. perpetuo fidem Catholicam defendissent, nequaquam Meletio & eius sectatoribus (vt ait Socrates^c) communicare voluerunt; tum quod Meletius ab Arianis fuisset electus; tum etiam quod qui eum sectarentur, ab Arianis baptizati essent.

Eiusmodi tunc erat status Ecclesiae Antiochenae, vt iam tres essent Episcopi in vna ciuitate; nempe Euzoius, qui Arianis praerat; Meletius, qui Orthodoxis, quocum haud omnes communicarent Catholicos, quod aliquando Arianis consensisset, licet ab iisdem recedens egregium pro fide Catholica specimen edidisset (vt tertio tomo superius diximus:) Paulinus vero tertius haberetur, a Lucifero sic (vt vidimus) institutus, quod nulla vnumquam vel tenui suspitione pollutae fidei Catholicae laborasset, sed eam magna laude inter tot tantaque discrimina propugnasset. At subdit post haec Ruffinus^d de Eusebij Alexandriam profectioe his verbis:

Pergit interea Eusebius Alexandriam, ibique confessorum Concilio congregato; pauci numero, sed fidei integritate & meritis multi, quo pacto post haereticorum procellas & perfidiae turbines, tranquillitas reuocaretur Ecclesiae, omni cura & deliberatione discutiunt. Alijs videbatur fidei calore feruentibus, nullum debere vltra in sacerdotium recipi, qui se vtrumque haereticae communionis contagione maculasset. Sed qui, imitantes Apostolum, querebant non quod sibi vtile esset, sed quod pluribus; vel qui imitarentur Christum, qui cum esset omnium vita, pro salute cunctorum humilians se descendit in mortem, quo scilicet inueniretur & in mortuis vita: dicebant, melius esse humiliari paululum propter eiectionem, & inclina-

^a Socrat. lib. 3. cap. 4.

LUCIFER PRO-FISCISCITVR ANTIOCHIAM.

^b Ruff. lib. 2. cap. 27.

ORDINATIO PAULINI EPISCOPI ANTIOCHIAE.

^c Socrat. lib. 2. cap. 24.

TRES EPISCOPI ANTIOCHIAE.

^d Ruff. lib. 3. cap. 28.

CONCILIVM ALEXANDRI- NVM HABE- TVR.

Ari propter elisos, vt eos rursus erigerent: nec sibi solis puritatis merito caelorum regna defenderent; sed esse gloriosius, si cum pluribus illuc mererentur intrare. Et ideo rectum sibi videri, vt tantae perfidiae auctoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si forte velint abiurato errore perfidiae, ad fidem Patrum, statutaque conuerti: nec negare aditum redeuntibus, quin potius de eorum conuersione gaudere: quia & ille Euangelicus iunior filius, paternae depopulator substantiae, sed in semetipsum reuersus, non solum suscipi meruit, sed & dignus paternis complexibus deputatur, & annulum fidei recipit, & stola circumdatur: per quam quid aliud, quam sacerdotij declarantur insignia? nec probabilis extitit apud patrem senior filius, quod inuidit recepto: nec tantum meriti habuit non delinquendo, quantum notae contraxit non indulgendo germano.] haec de primo Synodi decreto Ruffinus.

B Magni momenti quaestio inter Patres agitata fuit: num scilicet lapsi in haeresim Episcopi, vel quomodolibet haereticorum communicatione foedati, sic ad Ecclesiam Catholicam recipiendi essent, vt in Episcopatu, quem gesserant, agere sinerentur. Seuerior in his illa olim praecesserat Patrum disciplina, vt lapsi tempore persecutionum Episcopi sic reciperentur, vt laica tantum communionem impertirentur: id enim saepius Cyprianus (vt vidimus) suis inculcat epistolis. Ceterum Patres, iidemque magni nominis viri, qui priori Concilio Antiocheno interfuerunt, in quo damnata est haeresis Pauli Samosatani Antiochenae ciuitatis Episcopi, eundem Paulum licet nefandissimae haeresis haesiarcham sic receperunt poenitentem, vt etiam in eadem sede Episcopum permanere concesserint. Sed & liquet, Melchiam Romanum Pontificem eadem sententia allicere conatum esse schismaticos Donatistas ad Catholicam vnitatem: quae omnia suo

C loco superius pluribus dicta id aperte declarant. Verum & sacrosanctum Nicenum Concilium^a ita cum Nouatianis Episcopis transgressisse constat, vt qui inter eos essent Episcopi, ad Ecclesiam redeuntes, in eadem quoque dignitate & munere permanerent, nisi in ea ciuitate aliud contingeret fuisse Catholicum ordinatum Episcopum: tunc enim ille, ne duo Episcopi essent vnius Ecclesiae (quod haberetur pro monstro, duo inesse corpori vni capita) iubetur a Synodo Corepiscopus in eadem Ecclesia ordinari, vel saltem presbyter perseuerare. His, puto, exemplis magna maturitate consilij in hoc conuentum fuit a Patribus, vt Episcopi in haeresim lapsi, cum ad Catholicam reuerterentur Ecclesiam, in eodem honoris gradu, quo insigniti fuissent, reciperentur. Suberat & magna ratio, quod multiplex illorum numerus esset, qui in Occidente interfuerant Concilio Ariminensi, nescientesq. damnasse visi erant, abdicatione nominis consubstantialis, Nicenum Concilium: de quibus inferius pluribus dicturi sumus. Porro ita his indulgere Patres, vt tamen vigorem Ecclesiasticae disciplinae nequaquam inflecti sint passi in illis qui fuissent haeresum inuectores.

Huius quidem canonis S. Hieronymus^b meminisse videtur, cum post longam de his disputationem habitam, haec demum verba subdit: Vt dicere coeperamus, post reditum confessorum in Alexandrina postea Synodo constitutum est, vt exceptis auctoribus haereseos, quos error excusare non poterat, poenitentes Ecclesiae sociarentur: non quod Episcopi possint esse qui haeretici fuerant; sed quod constaret, eos qui reciperentur, haeticos non fuisse. Assensus est huic sententiae Occidens, & per tam necessarium Concilium e Satanae faucibus ereptus est Mundus.] haec Hieronymus; cuius verborum ille sensus videtur esse germanus, vt S. Synodus nequaquam absque delectu generatim statuerit, vt omnes Episcopi lapsi in haeresim, absque vlla discretionem, cum honoribus, quibus fungebantur, in Ecclesia reciperentur; sed ij tantum qui vel ignorantes visi essent, vel vi adhibita, Arianis consensisset. Id enim ita se habere, declarat S. Athanasius in epistola ad Ruffinianum, qua suo loco inferius recitabimus. Haec quidem ipse Hieronymus ad defensionem restitutionis eorum, qui in Synodo Ariminensi lapsi esse videri poterant, quod tacuissent nomen consubstantialitatis, retentis alijs vocibus, quae satis videri poterant ad insinuandam Christi diuinitatem, & eo modo Arianis consenserant: qui tamen (vt idem ait S. Hieronymus, & nos pluribus suo loco diximus) nequaquam vere dici possent haeretici; sed quod illa cum Arianis communicatione & consensione foedati essent, ab alijs iure reijciendi videntur: quos S. Synodus Alexandrina, cum his humaniter agens, in Ecclesiam recipiendos esse, & ante adeptum dignitatis honore potiri debere, concessit. Quid praeterea in eodem Patrum conuentu statutum fuerit, videamus.

QUESTIO DE EPISCOPIB. LAPSI.

^a Concil. Nic. can. 8.

^b Hierony. aduers. Lucifer. tom. 2.

CANON DE RECIPIENDIS LAPSI EPISCOPI.

a Socrat. lib. 3. cap. 4. 5.

Agens Socrates^a de eiusmodi Alexandrino Concilio, aduersus Eunomium, Macedonium, & alios Semiarianos negantes diuinitatem Spiritus sancti, necnon tunc recens emergentem hæresim, quæ postea dicta est Apollinaris, perfectam Christi incarnationem diminuentem, nempe animam ab homine detrahentem; noua Patres tradidit sanxisse decreta. nam ait: Spiritus sancti diuinitatem stabilire, eumque in Trinitate consubstantiali comprehendere: et Filium hominem factum, non tamen solum carnem, sed etiam animam sumpsisse, affirmare, sicut antiquis uiris Ecclesiasticis visum fuit, &c.] Consensionem ea de re sanctorum Patrum, qui præcesserunt, fuisse, pluribus citatis testibus docet. et post hæc de controuersia in Synodo agit de substantia & subsistentia; undeque ea emerferit, ita declarat:

DE HYPOSTASIBVS ET PERSONIS QVAESTIO.

Porro autem Episcopi, qui in Concilio Alexandrino aderant, hanc de *οὐσία*, & *ὑπόστασις*, substantia & subsistentia, seu persona, controuersiam excusserunt. Nam Osius^B Episcopus Cordubæ ciuitatis Hispaniæ, cuius antea fecimus mentionem, ab Imperatore ad tumultum ab Ario concitatum sedandum missus, dum Sabellij Afri dogma explodere cogitauit, de *οὐσία*, id est, essentia, & *ὑπόστασις*, id est, substantia, seu persona, disceptauit: unde materia alteri contentioni suppeditata est. Verum id temporis in Concilio Nicæno de controuersia illa ne uerbum quidem factum est. At postquam coepere de ea nonnulli digladiari, ob eam causam in hoc Concilio de *οὐσία*, id est, essentia, & *ὑπόστασις*, id est, substantia, seu persona, ista deciderunt.] hæc Socrates. At quo modo occasione Nicænæ fidei eiusmodi iam olim oborta sit controuersia, S. Basilius^b docet, cum sic ait:

b Basil. epist. 78.

HYPOSTASIS PRO SVBSTANTIA.

Nonnulli ex illis, qui impietatem Sabellij Libyci sectantur, hypostasim & vsiam idem esse arbitrati, illinc argumenta ad tuendam blasphemiam suam trahunt, quod in in ea fide (nempe Nicæna, quam paulo post recitat) ita scriptum est: Si quis uero ex alia essentia, vel hypostasi, id est, subsistentia, Filium Dei esse dixerit, hunc anathemate rejicit Catholica & Apostolica Ecclesia. Non enim idem esse dixerunt Patres illi essentiam, & hypostasim, hoc est substantiam: si enim uoces istæ unam eandemque significationem haberent, quid alterutram ponere opus fuisset? Sed liquet, ideo positas, quod alij quidem Filium esse ex Patris essentia negabant: alij uero & ipsi non esse ex Patris essentia Filium dicebant; adijciebant autem, ex alia quoque esse subsistentia quadam. Atque ita utræque opinionem, tamquam alienam a sensu Ecclesiastico, a sanctis Patribus reiectam esse. Alioqui ubi mentem suam simpliciter declararunt, ex Patris essentia Filium esse dixerunt; nec adiecerunt, et ex illius hypostasi. Itaque illud quidem ad reprobandum malum sensum positum est: hoc uero declarationem habet salutaris dogmatis.] hæc Basilius. At non mireris, sanctissimos Patres in definienda Filij Dei una cum Patre substantia, vsos esse pro substantia, uerbo illo, hypostasis: nam cum tam vsia, quam hypostasis, significarent ambæ hæ uoces, substantiam; tamen penes Græcos vsitatus vsurpari solitam hypostasim, quam vsiam, pro substantia, maiores tradunt. Unde Marius Victorinus in libello de homouasio recipiendo, sic ait: Græci *οὐσίαν*, vel *ὑπόστασιν* dicunt, nos uno nomine Latine substantiam dicimus: et *οὐσίαν* Græci pauci & raro, *ὑπόστασιν* omnes: Scriptura diuina Græce *ὑπόστασιν* sæpe dixit, & Latine substantiam.] hæc ipse.

c Hieron. epist. 57.

CONTROVER-SIA INTER CATHOLICOS.

d Gregor. Naz. orat. in laud. Athanasij.

Ceterum quod ad hypostasis uocem spectat: inter Catholicos, non autem hæreticos (quod testatur S. Hieronymus^c scribens ad Damasum) de eius proprietate, cum in re idem sentirent, non leuis oborta est controuersia: cum tamen sic contententes inter se contrariæ partes, altera alteram hæresis insimularet; impingens hæc illi Arianismum, huic uero illa Sabellianismum: cum alioqui re uera ambæ Catholicæ essent, idemque sentirent. Quas quidem adeo deformes altercationes S. Synodus, auctore Athanasio, conata est consopire atque penitus tollere. de quo sic Gregorius Nazianzenus^d: Quod uero in ipso Athanasio mihi maxime mirari subit, quodque non citra damnum silentio præteriri potest, hæc præsertim tempestate, qua multæ contentiones, diffidiaque gignuntur, hoc superioribus adijciam. nam his quoque, qui nunc uiuunt, documento esse queat hæc actio, si ipsum nobis imitandum proponamus.] et paulo post: Cum essentia una, & tres hypostases a nobis pie dicerentur, quod alterum diuinitatis naturam, alterum personarum trium proprietates declarat; ac simili quidem modo apud Romanos intelligerentur; ceterum ob linguæ illius angustiam, uerborumque inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non possent; eamque ob causam in illius locum, Personarum induxissent nomen, ne tres substantias admittere uiderentur.] et inferius:

Quid

Quid postea? Cum parua quædam, ut in contentione fieri solet, molestiæ causa semper accederet, eo tandem res adducta est, ut periculum esset, ne orbis terrarum finibus una cum syllabis a se inuicem distraherentur & abrumperentur. Quæ cum beatus ille uir, & uere homo Dei, magnusque animarum oconomus, oculis auribusque perciperet; tam stultam & absurdam Orthodoxæ fidei sectionem dissimuladã ac negligendam sibi non putauit; uerum medicinam morbo quamprimùm infert. Quoniam autem modo id facit? Utraque parte leniter & humaniter accersita, uerborumque sententia diligenter & accurate perpensa, posteaquam concordem comperit, neque quo ad doctrinam quicquã inter se dissidentes, ita negotium transegit, ut nominum usum ipsis concedens, rebus eos constringeret.] hæc Gregorius, plane alludens ad hanc de qua agimus Synodum, ubi diremptæ discordiæ, & de nominum proprietate fuit inter partes digne iusteque transactum, prout ex epistola Synodali tunc scripta demonstratur, quam sumus inferius reddituri.

At licet inuentæ sint ambæ partes in unam eandemque conuenire sententiam, reliquumque tum Latinorum tum etiam Græcorum arbitrio, suo quoque idiomate uti, nec curandum esse de syllabis (ut dictum est) dummodo nulla esset in re ipsa discrepantia: tamen nequaquam uidetur placuisse posteris Latinis uox, hypostasis, vsurpari loco personæ, quæ uideretur significare substantiam. Unde S. Augustinus^a hæc ait: Essentiam dico, *οὐσία* Græce dicitur, quam vsitatus substantiam uocamus. Dicunt quidem & illi hypostasim: sed nescio quid uolunt interesse inter vsiam, & hypostasim: ita ut plerique nostri, qui hæc Græco tractant eloquio, dicere consueuerunt, *μία οὐσία, τρεῖς ὑποστάσεις*, quod est Latine, unam essentiam, tres substantias. Sed quia nostra loquendi consuetudo iam obtinuit, ut hoc intelligatur, cum dicimus essentiam, quod intelligitur cum dicimus substantiam; non audemus dicere unam essentiam, tres substantias; sed unam essentiam, uel substantiam, tres autem personas: quemadmodum multi Latini ista tractantes & digni auctoritate dixerunt, cum modum alium aptiorem non inuenirent, quo enuntiarent uerbis, quod sine uerbis intelligebant.] hæc Augustinus: qui tamen nequaquam eam ob causam illos damnandos putat^b, quod scilicet differentiam constituerent inter essentiam & substantiam, quam discriminationem Latini penitus ignorarent.

QUID PER HYPOSTASIM GRÆCIS ET LATINIS.

a Aug. de Trin. lib. 5. cap. 8. 9. tom. 3.

b Aug. de Trin. lib. 7. cap. 4.

Quenam autem hæc esset differentia a Græcis allata inter substantiam & essentiam, S. Basilius^c ad Terentium scribens, rem exacte declarat paucis his, quibus ait: Quam habet rationem id quod commune est ad id quod proprium, hanc habet essentia ad hypostasim, hoc est substantiam, siue subsistentiam.] sed pluribus de his agit in epistola seu potius commentario (sic enim ipse appellat) eo argumento conscripto ad ipsius fratrem Gregorium Nyssenum, ubi pluribus docet, sicut species ab indiuiduo, & commune a proprio, differre substantiam a subsistentia: adeo ut hac sententia iidem pie dicerent, tres personas in Trinitate, esse proprias substantias, uel subsistentias.

c Basil. ad Terent. in addit. DIFFERENTIA INTER ESSENTIAM ET SVBSISTENTIAM.

Sed & apud Theodoretum^d rogat Eranistes: Est ne, inquit, aliqua differentia inter substantiam & hypostasim? *Orthodox.* Si externa quidem spectetur sapientia, nulla est. Nam & substantia, seu essentia, idem significat; & id quod subsistit, est hypostasis. Sed si Patrum doctrina attendatur; quam habet differentiam commune & proprium, uel genus & species ac indiuiduum, eandem habet substantia & hypostasis.] hæc Theodoretus, qui eadem pluribus explicat, ad quem rejicimus lectorem ueriora querentem. At licet hæc ita a Græcis recte proprieque dici uiderentur: horrebant tamen Latinorum aures (ut uidimus) cum tres in diuinis audirent dici substantias. Vel si & ipsi dicerent: tunc ad euitandum Arianismum, non tres personas, tres esse substantias; sed (ut idem Basilius ubi supra testatur) tunc more Græcorum dicerent & uoce Græca, vsiam unam, & hypostases tres, siue subsistentias: nec e contrario ponerent unam substantiam, absque trium addito nomine personarum, ne eadem cum Sabellio sentire uiderentur, quod Græci acciperent (ut dictum est) uocem hypostasis, nempe subsistentia, pro substantia. Ceterum quantumlibet hæc recte definita essent in Synodo Alexandrina, de qua agimus; rursus tamen eadem controuersia temporibus S. Hieronymi refricata est, qui huius quoque Concilij decreti meminit, cum ait^e: Nunc igitur (proh dolor) post Nicænã fidem, post Alexandrinum iuncto pariter Occidente decretum, trium hypostasim ab Ariano-rum præfule & Campensibus nouellum a me homine Romano nomen exigitur, &c.] At de his suo loco dicendum.

d Theod. in Immutab. dial. 1. tomo 2.

e Hieronym. epist. 57. tom. 2.

Actum

Actum præterea est in eadem Synodo Alexandrina, ut professio illa fidei ab Arianis titulo Concilij Sardicensis promulgata, esse spuria, publica testificatione demonstraretur; atque pariter declararetur, in eodem Sardicensi Concilio nihil fuisse additum ad Nicænam confessionem. De quibus omnibus scripta est epistola Synodalis, quæ apud Athanasium reperitur esse descripta his verbis * ad Antiochenos; cum iam, ut dictum est, Paulini ordinatio facta esset:

* Apud Athanasium ad Antiochenos.

SYNOVALIS
EPISTOLA
CONCILII ALEXANDRINI.

Carissimis & optatissimis sacrorum comministris Eusebio, Lucifero, Asterio, Cymatio, & Anatolio, Athanasius, ceterique Episcopi, qui Alexandria ex Italia, Arabia, Ægypto, & Libya hic adsunt, Eusebius, Asterius, Gaius, Agathus, Ammonius, Agathodæmon, Dracontius, Adelphius, Hermeon, Marcius, Andreas, Paphnutius, Marcus, Zoilus, Mynias, Georgius, Lucius, Macarius, reliqui deinceps in Christo salutem plurimam.] Quod autem ad huiusmodi inscriptionem spectat: sicut & in ipsius contextu epistolæ, necnon in subscriptione, menda illa irrepsisse noscuntur, cum modo ad Eusebium & Asterium & alios Episcopos eadem epistola scripta dicatur, modo autem ab ipsis potius vna cum Athanasio data ad alios Antistites appareat: hæc non aliter restituenda putamus, quàm ut ex sententia antiquorum fere omnium historicorum affirmemus, Eusebium Episcopum Vercellensem huic Synodo præsentem fuisse; eandemq. epistolam, sicut ab Athanasio atque alijs collegis, ita etiam ab eodem Eusebio fuisse conscriptam. Reddemus nos eam, uti apud Athanasium legitur, in hæc verba:

Persuasum habemus, vos, cum sitis ministri Dei, ac Domini dispensatores, idoneos aptosque esse ad Ecclesiæ negotia temperanda. Ceterum quia ad nos allatum est, plurimos superiori tempore per contentionem disgregatos a vobis, pacem iam optare; plurimos item a recordi Arianorum secta deficientes, vobiscum communionem affectare: necessarium visum est, ea quæ a nobis, nostrisque dilectis scripta essent Eusebio & Asterio, vestræ bonitati insinuare, qui & ipsi estis dilecti, & vere nobis desideratissimi sacrorum comministri: nimirum lætos quidem nos esse de hac fama; sed tamen magnopere cupere, ut eos qui adhuc in schismate hærent segregati a vobis, qui cum Arianis cœtus faciunt, resiliere curetis ab istiusmodi insania, ut omnes omnibus in locis prædicent vnum Dominum, vnam fidem. Quid enim est tam pulchrum, prout Psalmographus^b inquit, aut quid ita delectabile, quàm habitare fratres in vnum? Nam ita quoque fieri arbitror, ut Deus nobiscum habitet, cuius hæc verba sunt: Habitabo in eis, & versabor inter eos, & illic habitabo, quoniam elegi eam. ita quoque quodammodo fit, vbi vna fides & religio prædicatur.

^b Psalm. 132.
^c Ezech. 43.

Vellemus equidem nos Ægyptij vna cum dilectis fratribus nostris Eusebio & Asterio multis de causis istuc venire, & in primis eius rei gratia, ut vestros affectus completeremur, frueremurq. in communionem istiusmodi pace & concordia. Verum quia, ut in alia epistola indicauimus, & ex comministris nostris intelligere potestis, detinemur magnopere Ecclesiasticis necessitatibus, idque non sine dolore nostro: ideo volumus comministros nostros in rebus sacris Asterium & Eusebium in vicem nostri istuc pergere, ac vos inuisere. Gratias igitur ago eorum pietati; quod cum ipsis liceret properare ad suas dioceses, istam tamen profectioem ad vos omnibus rebus suis anteposuerunt, idque in vsum vrgentis Ecclesiastici negotij. Cum igitur istud inter nos decretum esset, memetipsum non parum consolatus sum, quasi illis istic præsentibus, ego quoque vna istic præfens interessem.

Omnes igitur, qui vobiscum pacifice agere volunt, in primis autem illos, qui in veteris Ecclesiæ communionem fuerunt, deinde qui ab Arianis redierunt, allicite ad vos, eoque ut patres assumite, & ut magistri & tutores recipite, coaptantes vos interim dilecto nostro Paulino, eiusque socijs: nihilq. amplius ab illis exigatis, quàm ut execrentur Arianorum hæresim, confiteanturq. sanctorum Patrum in Nicæa fidem. Execrentur item eos, qui dicunt Spiritum sanctum esse creaturam, & diuisum ex substantia Christi. Id enim vere est resiliere a scelerata factione Arianorum, si non diuidas sanctam Trinitatem, nec dicas aliquid eius esse creatum. Nam qui simulanter sese iactant de confessione Nicænae fidei, atque interim audent blasphemias dicere contra Spiritum sanctum, nihil aliud præstant, quàm quod Arianam hæresim verbis inficientes, animo sensuque retineant. Anathemate quoque inuratur Sabellij & Pauli Samosatensis im-

DE RECIPIENDIS REDEVNTIBUS AD ECCLESIAM.

Ani impietas, Valentini item & Basilidis insania, & Manichæorum stoliditas. quod si fit, omnis apud omnes suspicio delebitur, & sola Catholica Ecclesiæ fides pura apparebit.

Quod autem hanc fidem tenemus nos, & qui perpetuo nobiscum communionem vsurparunt; nec vos, vel alium quemquam latere arbitramur. Ceterum quia cum volentibus volupe est coniungi, & quidem libenter cum omnibus, ita vero in primis ijs qui in veteri ecclesia conuentus agebant; et quia potissimum Dominum glorificamus, cum de omnibus, tum præcipue de hoc eximio proposito: visum est nobis, vos cohortari, ut sub istis conditionibus ineamur concordia; ita ut nihil vterius, quàm dictum est, vel illi, qui ex veteri ecclesia sunt, a vobis flagitent; vel illi, qui cum Paulino sunt, aliud, præterquam quod inter Nicæni Concilij decreta reperitur, adijciant: et tabellas, quas nonnulli iactant, quasi ex Sardicensi Synodo de fide conscriptas, ne legi quidem semel aut proferri sinatis. Nihil enim tale Concilium definiuit. Quamuis enim certi homines nonnulla, quasi quæ deessent, Nicæno Concilio adscribere vellent, idq. acriter contenderent: sancta tamen Synodus, quæ Sardicæ conuenit, indigne id tulit, decretoque fanciuit, ne quid vterius de fide scriberetur; & sese contentos esse Nicæna fide, declarauerunt, ut cui nihil deesset, & in qua integra & solida fides contineretur: neque edendam esse aliam professionem fidei; ne illa, quæ Nicæna scripta est, suos numeros non habere videretur; neve illis, quibus libido est semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, ut iterum atque iterum de fide definiant. Quapropter si quis hæc aut aliud quidpiam cauillabitur, compefcite illum, & ad studium pacis inducite: nihil enim est quod in his agnoscere possumus, nisi solam contentionem.

REIICITVR FIDEI CONFES- SIO NOMINE SARD. CONC. EDITA.

Illis enim, qui nonnullos incusabant, ut trium hypostaseon affirmatores, cum huiusmodi voces in Scriptura non reperirentur, ac proinde suspecti videri possent; auctores fuimus, ne amplius in Nicænam confessionem inquirerent. Sed tamen de istis ob peruicaciam rixandi quæstio est habita: interrogatique sunt, num pro Arianorum sententia alienas, peregrinasque, ac diuersæ a se inuicem substantiæ personas esse velint, & vnamquamque hypostasim per se ac seorsim diuisam esse, pro ratione ceterarum creaturarum, eorumque qui ex hominibus nascuntur, existiment? An sic intelligant diuersas res, quale est aurum, argentum, æs? An, ut alij hæretici, sub istis vocibus tria principia, & tres maximos deos constituant? Ceterum illi affirmabant, se ita nec dixisse, nec sensisse. Percunctantibus autem nobis, qua ratione igitur ista dicerent, aut cur omnino istiusmodi vocabulis vterentur? Responsum dederunt, sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ vere Trinitas esset, & subsisteret: et Patrem, ut qui vere esset & subsisteret: et Filium, ut existentem & subsistentem: et Spiritum sanctum, ut subsistentem & existentem agnoscere: Non tamen se dixisse tres deos, aut tria principia: immo ne toleraturos quidem, si quis tale quidpiam aut dicat, aut sentiat: Sed se scire, esse sanctam Trinitatem, ut tamen vna sit Deitas, & vnum principium: et Filium se agnoscere esse coessentialem suo Patri, ut dixerunt Patres: et Spiritum sanctum non creaturam, neque alienum, sed proprium & indisgregatum ab essentia Patris & Filij.

QVID PER NOMEN PERSONÆ CATHOLICI INTELLIGERENT.

Approbata igitur istiusmodi & interpretatione & excusatione, vicissim quoque & eos examinauimus, qui ab istis in culpam deuocabantur, quasi dicerent, esse vnam hypostasim: sciscitantes ab illis, num pro Sabelliano dogmate ea mente loquerentur, ut sublatos vellent in Trinitate Filium & Spiritum sanctum, quasi Filius essentia careat, aut Spiritus sanctus non subsisteret? Qui & ipsi quoque affirmarunt, neque ita se dicere, neque se ita sensisse vnumquam, sed *ὁμοουσιον* eos intelligere idem esse cum *ὁμοία*: vnam autem ideo sese hypostasim intelligere, partim quia Filius ex essentia Patris sit, partim quia in tribus sit identitas naturæ: vnam enim sese Deitatem, & vnam naturam credere; neque aliam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus sancti esse naturam. Quinimmo & illi, qui eo crimine postulati erant, quod tres hypostases inducerent, cum istis in eandem sententiam couenerunt: vicissimq. illi, qui vnam hypostasim asseuerarent, istorum interpretationi acquieuerunt: et ambæ factiones pariter Arium execratæ sunt, ut Christi hostem; Sabelliumq. & Paulum Samosatensem, ut impios; Valentinum item & Basilidem, ut alienos a veritate; Manichæum quoque, ut malorum machinatorem. Omnes denique Dei gratia post huiusmodi verborum interpretationem optimam & exactissimam, quæ Nicæna Patres instituisent, fidei esse approbarunt; eiusdemque fidei verba sufficere, ac ante omnia in vsum esse deducenda, constituerunt.

QVID PER HYPOSTASIM PIESSENTIENT.

Quinimmo

DE VERBI IN-
CARNATIONE
RECTA FIDES.

Rom. 8.

1. Pet. 4.

AD PACEM
EXHORTA-
TIO.SUBSCRIPTIO
EPISCOPO-
RVM.

Quinimmo de negotio dispensationeq. carnis nostri Saluatoris, cum super ea quoque re nonnulli cum alijs contentionem mouerent: et hos & illos examinationi subiecimus; & quod isti profitebantur, hoc & illi quoque suffragio assensuq. profecuti sunt: nempe non ea ratione, qua ad Prophetas factum est verbum Domini, factum esse Verbum & aduenisse in Christum sub finem sæculorum; sed ipsum Verbum carnem esse factum; & cum esset in forma Dei, formam serui assumpsisse; & ex Maria (quantum ad carnem atinet) hominem esse genitum, hominum gratia: eoque modo solide & integre humanum genus liberatum a peccatis in ipso, & viuificatum a morte, introduci in regnum cælorum. Et hoc quoque itidem confitebantur, quod non corpus inanimatum, aut cogitationis aut mentis expers Saluator habuerit. Nec enim possibile erat, vt Domino propter nos homine facto, corpus eius sine mente existeret: non enim corpori dumtaxat, sed & animæ quoque nostræ per ipsum Verbum salus est conciliata. Idemq. cum vere esset filius Dei, filius hominis factus est: et cum esset vnigenitus Dei filius, factus est primogenitus in multis fratribus^a. Quapropter non alius erat ante Abraham, alius post Abraham, neque alius dum Lazarus excitaret, neque alius cum interrogaret de eo vbi situs esset: sed idem ille ipse erat: corporaliter quidem vt homo expuens: diuinitus vero vt Dei filius oculos aperiens eius, qui a natiuitate cæcus fuerat: et carne quidem pariens (vt Petrus^b dixit) diuinitus tamen monumenta aperiens, & mortuos excitans. Ex quibus, omnia quæ in Euangelio sunt, intelligentes, affirmauerunt se idem sentire de incarnatione & humana natura a Dei Verbo assumpta.

Cum igitur istiusmodi illorum fuerit confessio; adhortamur vos, ne eos qui ita confitentur, talemque interpretationem suæ confessioni accommodant, temere damnare, aut reijcere velitis; sed potius admissa illorum excusatione, recipiendos putetis. Eos contra, qui talem confessionem non edunt, neque tali interpretatione in istis verbis vtuntur, arcere vos vellemus, & auersari vt suspectæ mentis homines. Ceterum cum istos tolerandos non censebitis, consulētis illis qui recte interpretantur, & recte sentiunt, ne vltior vlla inter vos adhibeatur disquisitio, neve verborum pugnis studeatis ad nullam prorsus vtilitatem: sed sensus cogitationesque pieratis exhibete. Nam qui ita affecti non sunt, sed tantummodo super istiusmodi oculis contentiose rixantur, & aliud quidpiam, præterquam quod Nicææ scriptum est, requirunt; hi profecto nihil aliud agunt, quam quod proximis suis turbidam subuersionem propinant, vt inimici, & discordiarum schismatumque æmulatores. Sed vos, o boni & fideles serui & dispensatores Domini, eos qui scandala & peregrina inferunt, compescite & arcete, & præ omnibus anteponite istiusmodi pacem, quæ sanæ fidei est. Forfitan Dominus misertus nostri coaptabit quæ sunt hiulca & diuisa, atque vnum ouile reformabit, quo vnum habeamus ducem Dominum nostrum Iesum Christum.

Hæc quidem nos, tum quia nefas est quicquam vltra Nicænum Concilium requirere, aut contentiosas sententias recipere, tum vel ob pacem solum, & ne qui recte sentiunt, pro reiectis habeantur, ad istum modum censuimus; & eorum confessionem qualis fuerit, nos qui relictus sumus Alexandria, paucis indicauimus; idq. in commune vna cum reliquis comministris sacrorum Asterio & Eusebio: nam reliqui ex nostris quisque ad suas prouincias abierunt. Vos rursus in commune, vbi soletis conuentus agere, ista iubebitis peruulgari, eoque omnes euocate. Æquum est enim, vt in eo loco primum epistola recitetur, ibidemque omnes qui pacem amant, inter se concilientur: ac deinde vbi conciliati fuerint, vbicumque populis videbitur, præsentem quoque vestra humanitate, Synaxis celebretur, & Dominus publice ab omnibus glorificetur. Salutant vos fratres illi, qui mecum hic agunt. Bene valete, & nostri memoriam in Domino facite.] hætenus epistola Synodalis ad Antiochenos primum, inde ad alias Orientis Ecclesias perferenda: cui inhæret subscriptio aliquot Episcoporum, atque in primis ipsius Athanasij, his verbis:

Ego Athanasius, ceterique Episcopi in hoc conuentu præsentem, epistolæ subscripsimus: idemq. ab alijs factum est, qui huc Legati venerant: inter quos a Lucifero Sardinia insulæ Episcopo diaconi duo Herennius & Agapetus, a Paulino vero Maximus & Callimerus, qui & ipsi diaconi sunt. Aderant & aliquot monachi Episcopi Apollinaris in hoc ipsum misi. Episcoporum nomina, ad quos epistola scripta est, sunt hi: Eusebius Vercellarum ciuitatis Gallia, Lucifer Sardinia insulæ, Asterius Petra Arabia, Cymatius Palati Coclosyria, Anatolius Euboa. Ceterum qui epistolam scripserunt, sunt isti: Papa

Athanasius

A Athanasius, & qui cū illo Alexandria fuerunt: ipse quoque Eusebius inter eos est, Asterius item; reliqui, Gaius ex Parathonio proximo Libyæ Phragonis, & partis alterius Elearchia Ægypti, Ammonius, Pacnemuneus, & ex reliqua Elearchia Ægypti, Agathodæmon Schedia & Menelaiti Episcopus, Dracontius parua Hermopolis, Adelphius Nupheos, quæ est Lychnorum, Hermion Taneos, Marcus Zygorum proxime ad Libyam, Theodorus Athrybeos, Andreas Arseniotæ, Paphnutius Saos, Marcus Philorum, Zoilus Andromenæ Antiphron. His etiam Eusebius Latine subscripsit, quorum hæc interpretatio, ex Græco iterum Latine reddita: Ego Eusebius Episcopus, secundum exactam vestram vtriusque partis confessionem, qua in eandem sententiam inuicem conuenistis, quantum attinet ad hypostasas, fateor me quoque idem statuere: neque in id solum calculum meum addo, sed etiam in incarnationem Saluatoris nostri

B consentio, eum videlicet, cum filius Dei esset, hominem esse factum, & excepto peccato, omnia quæ veteris erant nostræ humanitatis assumpsisse: idq. prout habet epistolæ argumentum, meis suffragijs confirmo. Deinde quia fama apud externos increbuit de tabella Sardiceni Concilij; ne ea vltra Nicænam fidem decreta esse putetur, meo suffragio denunciatio, quo nihil luxamenti aut noxæ Nicæne fidei inde oboritur; neque eam ea de causa proferendam censeo. Valere vos omnes in Christo exopto. Ego Asterius, superioribus scriptis ad stipulor, & vos in Christo bene valere precor.

Postea quoque & ipsi subscripserunt absentes, scilicet: Ego Paulinus (Episcopus Antiochia hic erat) ita sentio, quemadmodum accepi a Patribus, Filium esse, & subsistere perfectum; subsistereque Spiritum sanctum, eumque perfectum esse. Quapropter approbo superiorem interpretationem de tribus hypostasibus, & vna hypostasi siue essentia: et eos qui ita censent, veros habeo; cum pium sit sentire & confiteri, Trinitatem in vna Deitate consistere. Et de incarnatione Verbi Patris propter nos facta, ita decerno, quemadmodum scriptum est secundum Ioannem, Verbum carnem esse factum: non autem secundum impiissimos homines, mutationem sui Verbum passum esse: sed nostri gratia hominem esse factum, & ex Maria Virgine Spiritu sancto genitum: et nequaquam inanimatum, aut absque sensu, aut sine mente corpus Saluatorem nostrum habuisse: quippe cum impossibile sit, Dominum propter nos hominem factum, corpus habere sine mente. Idemque anathemate prosequor eos, qui confessionem fidei Nicæne vilipendunt, & qui negant Filium ex substantia Patris, & coessentialem Patri existere. Execror item eos, qui dicunt, Spiritum sanctum propter Filium, creaturam esse factum. Præterea Sabellij, Photini, omnemque hæresim anathematizo, incedens secundum Nicænam fidem, & secundum omnia superius scripta. Valere vos opto ego Cartherius.] hætenus subscriptiones.

Quod autem in damnatione hæresis Apollinaris, nulla de eodem Apollinari eadem sententia condemnato mentio habeatur: alterum de duobus contigisse oportuit; vel eam hæresim vulgatam nondum fuisse nomine Apollinaris, sed incerto auctore prodijisse; vel ipsum Apollinarem iam ante Synodum visum esse eandem abdicasse sententiam per monachos, qui Synodo interfuisse dicuntur. Nullam plane factam esse in hac Synodo Apollinaris mentionem, ex eo quoque potest intelligi, quod S. Basilius, etiam Valentis Imp. tempore, iure se putasse dicat, cum Apollinare communicare potuisse, quem nescisset errasse; vt suo loco inferius dicturi sumus.

At quod de rebus haud parui momenti actum videretur in Synodo; de his omnibus, vt par erat, S. Athanasius reddidit certiore Liberium Romanum Pontificem: quarum quidem litterarum illud tantum fragmentum superest, quod spectat ad incarnationis mysterium, & perfectam Filij Deitatem; cetera autem quæ in Synodo gesta sunt, desiderantur. Cuius quidem scripti cum ille sit titulus: Athanasij rescriptum ad Liberium Episcopum Romanum] plane declaratur, ipsum Liberium Alexandrinæ cogendæ Synodi fuisse auctorem, deque ea re ad Athanasium dedisse litteras, atque eius auctoritate illuc conuenisse Eusebium Episcopum Vercellensem & Luciferum Calaritanum Legatos: cuius pariter iussu tanta iidem sibi sumpserint; nempe vt Lucifer, ceteris exploris, crearet Paulinum Episcopum Antiochenum (non enim id negotium erat vnius ciuitatis Sardinia insulæ Episcopi, sed Præsulis summa potestate fungentis) vtque Eusebius functus sit legatione ad restituendas collapsas totius Orientis Ecclesias: nequaquam enim hæc ipsos iura accepisse a Concilio illo Alexandrino, quis dicere iure poterit:

EUSEBII CON-
FESSIO ET
SUBSCRIPTIO.PAULINI CON-
FESSIO ET
SUBSCRIPTIO.LIBERII PA-
PA AUCTOR
CREDITVS SY-
NODI ET LE-
GATIONVM.

terit: nam quid iuris iisdem Occidentis Episcopis in res Ecclesie Antiochenae, & in Syriam, Asiam, & Cappadociam, aliasque regiones, ad quas Eusebius tantae restitutor cladis Legatus profectus est? Extat & ipsius Liberij Papae epistolae ad Athanasium fragmentum; quo idem Pontifex Rom. praemissa fidei suae Catholicae confessione, eandem ab ipso Athanasio exigit. Id enim a Liberio exposci videbatur ob suspectam redditam olim fidem ipsius ex inita (vt dictum est) cum Arianis communionem. Quam & ipse exigit ab Athanasio post tot annorum latebras: ab eo namque tempore usque ad Constantij mortem nulla potuit inter eos esse ex litterarum consuetudine communicatio, nisi sub Iuliano, cum ipse Liberius ad eundem Athanasium eam scripsit epistolam, cuius eiusmodi tantum apud eum fragmentum reperitur, quod sic se habet:

Apud Athan.
extat.

FRAGMENTUM FIDEI
LIBERII PA-
PAE.

Est igitur nostra confessio, optatissime Athanasi: Verbum Dei Filium, secundum naturam ex Deo eodemque Patre suo genitum esse, non creatum, semper in imperio collegam Deo & Patri, & indefinenter regnum obtinere in infinita saecula. Amen. Spiritum quoque sanctum vere ex Deo naturaliter Deum, indiuisibilem a Deo secundum diuinas scripturas: vt sit vere Pater, vere Filius, & vere Spiritus sanctus: neque transferri debere vnumquodque nomen a suo significato, cui assignatum est, quo vera sit Trinitas sub vna Deitate, sub vna potestate, & vna substantia. Non enim disperitur Filius aut Spiritus sanctus a Patris substantia, quae implet caelum & terram. Est igitur, vt dixi, Trinitas vna substantia, non diuisa, sed per essentiam vna, Deitate vna, potentia vna, & regno vna, vna quoque gloria, vna item imagine, vna denique spiritu: spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dices Sabellij & Arii dogmata, & supra annotatas haereses ad aeternam poenam secundum Saluatoris vocem. Huic igitur confessioni, frater Athanasi, quae vera fides in Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum sentis coram iudice Deo & Christo, quae sub subscribas: quo certiores reddamur, num eiusdem nobiscum suffragij sis, eademque statuas de vera fide: vt & ego securior efficiar, tuaque mandata indefinenter obeam. Id tibi quoque cognitum velim, carissime: filios veritatis confiteri impatibilem esse Deitatem: et de aduentu Verbi & Dei in carne ita sentire: Verbum scilicet genitum ex Patre Deo, hominem perfectum absque peccato assumpsisse ex Maria Virgine secundum Euangelia in Christo Iesu. Amen.] haecenus quod extat fragmentum ex epistola Liberij ad Athanasium. Porro multa in ea desiderari, nemo non affirmauerit: nam nulla in his mentio fit de personis & hypostasibus in Trinitate, quarum occasione inter Latinos & Graecos concitatas esse controuersias, dictum est. Sed & alia plura deesse videntur, quae spectabant ad Synodum celebrandam, & restituendum statum Ecclesiae Orientalis.

Eius autem, quam diximus, redditae epistolae Athanasij ad Liberium, carentis salutatione atque exordio, eiusmodi tantum superest fragmentum, quo summa Catholicae fidei habetur expressa in haec verba:

FRAGMENTUM EPISTOLAE
ATHANASII AD LIBERIVM.

Vnus Deus immortalis, inuisibilis, impalpabilis, eo quod Deus sit spiritus, idemque loco incomprehensibilis: neque vsquam est regio vbi non existat. Huius Verbum immortalis Sapientia est, incorruptibilis, inuisibilis, idemque Filius primogenitus, operum socius, principio carens, impalpabilis, cui nullum aetatis aut initium aut finis: per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil. Hic est qui finxit hominem: hic est qui rationem fabricandae Arcae ostendit: hic est qui pollicitationes Abrahae fecit: hic est qui descendit, vt populum saluaret; qui Moyse legem dedit: hic est Deus Abrahae, Isaac, & Iacob, qui in Prophetis locutus est: hic est qui composuit nouum & vetus Testamentum: Qui in vltimis diebus carnem ex Virgine mortalem assumpsit, cum ipse interim immortalis esset, eandemque imbecilem ipse minime imbecillis, obnoxiam morti ipse nulli obnoxius, visibilem ipse inuisibilis. Illa, inquam, caro suspensa est in Cruce, non ipse: in illa omnes humanas passiones vt homo sustinuit, non ipse. Ipse est enim Dei virtus, hoc est Deus, qui infernum expugnauit, & imperium diaboli demolitus est: qui Deus in descendendo, Deus in ascendendo, corpus suum a morte excitatum Patri representauit, ac vindicauit a morte, sub cuius imperio tenebatur. In Filio Patrem intelligimus, cum vnus cum eo sit Deitate, potentia, essentia, substantia, gloria, Dei appellatione. Et in Patre Filium quoque cognoscimus. Hic est, qui vbi assumpsit carnem, Iesus vocatus est, quatenus homo fuit: hoc est assumpsit hominem in seipso, in quo omnis plenitudo Diuinitatis habitat corporaliter. Hunc existimamus non segregatum a Patre aut

sancto

A sancto Spiritu: neque tamen ita, vt dicamus Patrem descendisse, & in homine fuisse. Ita vnus Deus Pater omnipotens a nobis creditur. Ideoque fides nostra est in vnum Deum Patrem omnipotentem, & eius Filium Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum: eosque in vnitatem vnam, potentiam vnam, substantiam vnam, essentiam vnam, gloriam vnam, dominationem vnam, regno vno, imagine Trinitatis vna, consubstantiales esse credimus. Per quem facta sunt omnia. Ita quoque in carnis resurrectionem credimus: hoc est, corpus nostrum (secundum sacras scripturas) ex corruptibili mortaliq. in incorruptibilitatem & immortalitatem a Deo mutandum esse. Amen.] haecenus quod extat epistola Athanasij ad Liberium Papam fragmentum. Scripsisse quidem Athanasium, atque collegas Episcopos, qui interfuerunt Concilio Alexandrino, ad eundem Liberium de cunctis rebus gestis in Synodo, idem ipse Athanasius disertis plane verbis testatur ea epistola, quam postea scripsit ad Ruffinianum: qua pariter declarat, quaecumque in eadem Synodo acta sunt, fuisse confirmata ab ipsa Romana Ecclesia: qua item epistola decretum de recipiendis lapsis in haeresim, plenius explicatur: et ne de fide eius dubites, scias eam fuisse perfectam atque recognitam probatamque in Niceno Concilio secundo: ex quo quidem loco (quod desideretur haecenus inter eiusdem Athanasij opera) hic eam describendam putauimus: sic enim se habet eius editio in oecumenica tunc Synodo facta:

CONFIRMATA
SYNODVS
A ROMANO
PONTIFICE.

Council. Nicen.
Act. 1.

Monachi dixerunt: Si iusserit sancta Synodus, afferatur ad Ruffinianum beati Patris nostri Athanasij epistola, & legatur. Sancta Synodus dixit: Satisfiat petitioni religiosorum monachorum. Stephanus praefatus monachus ferens in manibus librum, legere coepit: Sancti Athanasij ad Ruffinianum. Domino dilecto & desideratissimo comministro Ruffiniano Athanasius in Domino salutem. et post alia: Quandoquidem studiosae & Ecclesiasticae (hoc enim tuae pietati iterum conuenit) de his qui necessario redacti sunt, nec per improbam fidem sunt corrupti, inquisiisti, eaque de re ad Synodos & alios scribere voluisti, vt animi sententiam de his explicarent: velim, mi domine desideratissime, sic habeas. In primis cum a vi cessatum esset, Synodusque praesentium & eorum qui longinquas regiones incolebant Episcoporum haberetur, nec modo comministris qui per Graeciam passim habitant, verum etiam in Gallijs & Hispania] intelligit per hos Athanasius Eusebiu Vercellensem, & Luciferi Calaritani Episcopi Legatos. sed subdit:

EPISTOLA
ATHANASII AD
RUFFINIANUM.

Communi decreto placuit, vt hic, & vbique gentium quicumque lapsi fuissent proprio arbitrio, & antesignani fuissent impietatis; si resipiscerent, ignoscendum quidem illis, verum non restituendos in cleri numerum. Qui vero non auctores, sed necessitate & violentia compulsi fuissent; visum est illis quidem ignoscendum, & in cleri locum restituendos: maxime cum probabilem defensionem & excusationem dederint. Atque hoc quoque oeconomico & rationabiliter factum videtur. Nam ipsi quidem animo statuerant, non velle ad impietatem delabi. Verum quoniam impijssimi quidam eorum causa statum Ecclesiae ad seditionem trahebant; duxerunt longe satius esse, vi compulso se concurrere, & onus gestare, quam populum perdere. Haec cum afferrent, visi sunt nobis non absurda respondisse; quando & in occasionem facti exemplo Aaron fratris Moyses se defenderent, qui in eremo populi transgressionibus acquieuit, defensionem habens, ne populus in Aegyptum reuersus, idolorum cultui iterum se manciparet. Videbat enim, si in eremi vastitate substitisset, futurum, vt paulatim ab impietate regrederetur: in Aegypto autem nullam esse ad pietatem regressus viam. Hac de causa clero per ea tempora ignotum est. Qui vero in errorem seducti erant, & violentia huc compulsi, data quoque ijs communio est. Quemadmodum haec & Romam scripta sunt, Romanorumque Ecclesiam omnia comprobasse constat. Haec quoque tuae pietati confidenter scribo, & significo, quo tua pietas; ea quae decreta sunt hoc modo, amplectatur.] hucusque lectum ex ea in Synodo, in qua haec ad declarationem eiusdem decreti subiecta leguntur:

SANCTO
SPIRITU
IN
SYNODO
ACT.

Sabas & qui cum eo aderant monachi dixerunt: Non haec solummodo S. Athanasij vox est, verum etiam Synodorum: propterea quod inquit idem Pater, ipsos quoque Romanos totamque Graeciam idem comprobauisse. Definit autem eos, qui ex haeresi ad pristinam mentem redeunt, suscipi in Synodos ad poenitentiam: verum sacerdotij dignitatem minime illis restituendam. Tharasius beatissimus Patriarcha dixit: Non de quouis haeretico ad mentem redeunte recipiendo beatus Pater haec statuit, sed de eorum principibus

DECRETUM
DE RECIPIEN-
DIS LAP-
SIS
ELUCIDATVM.

pibus & antesignanis, quiq. in sua hæresi veluti deliciantur & se oblectant, verbisq. A artificiosis veritatem ipsam fucare student, haud aliter ac Orthodoxi cum libertate solent, ipsi autem sententiam Scripturæ peruersè explicant. Verum iterum recitetur eadem epistola ad Ruffinianum. Epistola eiusdem Patris. Lecto autem loco, in quo beatus Pater lapsis veniam dat impietatis: sed qui præcipui hæreticorum fuerunt, negat restituendos in ordinem sacerdotalem: Qui vero antesignani non fuissent, sed vi & necessitate ad impietatem coacti; ignoscendum quidem illis, & in cleri locum restituendos, quod iustam excusationem afferrent. Venerabiles monachi dixerunt: En quemadmodum in principio diximus, sic est: siquidem beatus Pater eos, qui ex hæresi reuertuntur, in sacerdotij dignitatem non recipit. Tharastius sanctissimus Patriarcha dixit: Videmini mihi mentem Patris non intelligere: quandoquidem eos qui non fuerunt auctores hæreseos, vi autem compulsi sunt, recipit ad pristinam dignitatem: solummodo vero præcipuos, atque adeo parentes, siue auctores hæresum a dignitate sacerdotali recipienda excludit: recte profecto iusteq. id pronuncians, &c.] hæc ex Synodo secunda Nicæna ad perfectam elucidationem huiuscemodi decreti exscripsisse volumus, necnon ad assequendum germanum sensum verborum S. Hieronymi, quæ superius citata sunt.

Quod autem in eadem Synodo auctoritate (vt dictum est) Romani Pontificis decretæ sunt legationes ad restituendas collapsas a fide Catholica Ecclesias, earamque ministros: erroris in primis arguendus est Ruffinus^a, dum ait procurationem Orientis iniunctam fuisse Asterio, Eusebio vero Occidentis. Nam conitat, eundem Eusebium eius rei causa suscepisse in Orientem peregrinationem, Antiochiamq. (vt dicemus) profectum esse, indeq. etiam in Cappadociam peruenisse. quod quidem sententia illa S. Gregorij Nazianzeni superius recitata redditur manifestum, cum ipse agens de turbis illis, Iuliani tempore, in Cappadocia electionis Eusebij Episcopi Cæsariensis occasione excitatis, hæc addit^b: Postremo, inquit, aderant Episcopi quidam ex Occidente, qui Orthodoxos omnes ad suas partes pertrahebant.] quæ quidem nonnisi de Eusebio Episcopo Vercellensi & alijs qui cum eo erant, possunt intelligi. nam Asterius (vt sæpe diximus) in Arabia erat Episcopus. Affirmat id ipsum Socrates, dum ait^c: Eusebius partes Orientis peragrans, infirmos fide, instar præstantis medici, ad integram valetudinem restituit, doctrina Ecclesiastica instruxit, eruditque.] Addit autem post hæc omnia Socrates: Eodem tempore Athanasius orationem apologeticam, quam in suæ ipsius fugæ defensionem iam pridem confecerat, coram illis qui aderant, perlegit.] ea quidem ratione, quod liuore tabescentes Ariani adhuc carperent ipsum velut ignauum, quod non posuisset ex Domini sententia animam pro ouibus, sed perinde ac mercenarius, euestigio solum vertisset. Recitat idem Socrates^d ex ea nonnulla: sed nos lectorem reijcimus in ipsum integrum, qui adhuc extat, commentarium. At de Alexandrina Synodo hætenus.

Quæ porro Synodum mox subsequuta sint, Socrates^e ita recenset: Eusebius vero Vercellarum Episcopus, statim post Concilium Alexandria decedens, Antiochiam contendit. Ac cum Paulinum a Lucifero Episcopum designatum, populumque in duas factiones partitum offenderet (nam Meletij fautores separati conuentus fecere) vehementer propterea animo conturbatus fuit, quod electioni Paulini minime ab omnibus esset assensum. Nam intra suam ipsius cogitationem factum illud damnauit ille quidem; sed præ reuerentia erga Luciferum rem tacitam habuit: et vt primum promiserat, se Episcoporum Concilio conuocato, illis rebus recte prospecturum, inde recessit: postea vero quamquam admodum laborabat, vt partes dissentientes ad concordiam adduceret; tamen nullo modo illud poterat efficere. Nam Meletius ab exilio reuersus, vbi eos qui cum illo consuebant, conuentus seorsum agere reperiebat, se illis ipse præfecit. Quin omnibus fere ecclesijs, quæ ibi erant, Euzoius Arianae sectæ patronus præfuit: Paulinus autem vnam tantum obtinuit ecclesiam paruarum, quæ erant intra urbem; ex qua quidem ipsum Euzoius, propter reuerentiam, quam versus illum habuit, non eiecerat. Meletius autem extra portas ciuitatis conuentus celebrauit.

Id temporis ad hunc modum Antiochia discedit Eusebius. Lucifer vero vbi acceperat suam electionem ab Eusebio improbari, contumeliæ loco duxit, iniquoq. admodum

A admodum animo passus est. Proinde recusauit cum Eusebio communicare; studioque contentionis inductus, Concilij decreta reiecit. Ista quidem tristibus & afflictis Ecclesiæ temporibus obuientia multos ad deficiendum ab Ecclesia impulere: vnde noua secta, quæ Luciferiana dicebatur, nata est. Ceterum Lucifer suam iracundiam propterea saturare non poterat, quia suis ipsius responsis, quibus per diaconum missis pollicitus fuerat se decretis Concilij contentum fore, omnino tenebatur adstrictus. Quapropter fidei & sententiæ Ecclesiæ assentiens, in Sardiniam ad propriam sedem se recepit. Quorum autem animi non minus quam illius erant exulcerati, hi adhuc etiam ab Ecclesia segregati manent.] hucusque de schismate Luciferi Socrates. Porro Antiochenam Ecclesiam schismate diuisam octogintaquinque annos ita perdurasse, nimirum vsque ad Alexandrum Episcopum, Theodoretus affirmat^a. Quod quidem non sic intelligendum est, vt ab hoc tempore, quo creatus est Paulinus, & schisma conflatum inter Catholicos, vsque ad Alexandrum annorum octogintaquinque curricula intercesserint: nam creatio Alexandri contigit (vt suo loco patebit) anno Domini quadringentesimo octauo: sed oportuit Theodoretum intellexisse ab eo tempore, quo eiecto Eustathio, & subrogato in locum eius Euphronio Episcopo Ariano, scissa est in duas partes Ecclesia Antiochena; de cuius diuisionis origine suo loco superius actum est. Eadem quoque Sozomenus^b de Luciferi & Eusebij dissensione.

Ceterum asserta causa schismatis & dissensionis illius primæ inter Eusebium & Luciferum, quæ a Socrate, Sozomeno, & alijs eos secutis assertur, nullatenus probari potest: siquidem nullo pacto potuit accidisse, vt Paulini electionem Eusebius improbarit, quam tum ipse, tum etiam Athanasius, ac denique vniuersa Synodus Alexandrina antea recepissent, dum Legatos ab eo ad Synodum missos suscipere, & eiusdem Paulini chirographo ipsam subscribi Synodum voluerunt. Non potuit igitur damnasse Eusebius, quod ante probasset, & Athanasius cum alijs in Synodo confirmasset. Quæ quidem ratione & Ruffinus videtur hallucinatus, qui id ipsum affirmat^c, cum ait: Interim Lucifer iniuriam dolens, quod Episcopum a se ordinatum apud Antiochiam non recepisset Eusebius, nec ipse recipere cogitat Alexandrini decreta Concilij: sed constringebatur Legati sui vinculo, qui in Concilio ipsius auctoritate subscriperat. Abijcere namque eum non poterat, qui auctoritatem eius tenebat: si vero recepisset, omne suum frustrandum videbat inceptum. Diu ergo de hoc multumque deliberans, cum ex vtraque parte concluderetur: elegit, vt Legato suo excepto, erga ceteros sententiam disparem, sed sibi placitam custodiret.] hæc ipse, quæ ex nuper dictis facile refelluntur. Certe quidem nisi Paulini electio ab Alexandrino Concilio probata fuisset, nequaquam eam postea Romanus Pontifex ratam habuisset. Quis enim existimare potest, gestas res a Lucifero schismatico firmas potuisse consistere, nisi eas Synodus & Romanus Pontifex recepissent? Ceterum Luciferi cum Eusebio similtas & altercatio non aliunde sumpsisse exordium videri potest, nisi quod ipse austerioris spiritus cum esset, indigno animo ferret ex Synodi decreto ianuam patere Episcopis omnibus lapsis, qui perinde ac nihil deliquissent, in suas sedes cum eodem Episcopatus honore redirent: ideoque in eundem Eusebium, quem aduenientem Antiochiam, iturum in Cappadociam, primum est nactus, veluti in eius decreti auctorem inuectus est; eoq. magis in eum exacerbatus, quod ex suscepto munere legationis id ipsum passim præstaret, vt Episcopos, qui cum Arianis communicassent, ad suas ipsorum Ecclesias, impertita illis communicatione Catholica, reuocaret.

Sed dicet aliquis: Quo modo prætermisso Meletio, Synodus probauit ordinationem Paulini? Nam si qui aliquando fuissent hæretici, & ad Ecclesiam reuersi essent, recipiendos quoque ad Episcopatum eadem Synodus statuit: vtique Meletio debebatur Ecclesia Antiochena ex ipsius decreto Synodi: atque eam ob causam Paulinus reijciendus videbatur, tamquam sedis alteri debitæ occupator. Ad hæc dicimus, vitiosam ab initio fuisse Meletij sedem, vtpote quod tunc ipse Arianus ab Arianis eam fuerit consecutus: sicq. ab illo tempore cathedra vacasse videri poterat, ad quam suffragio populi Meletio minime recepto, iure ordinatus Paulinus fuisse censendus erat.

Non ergo cur Meletius non receptus esset, Eusebius conquestus est, cuius nullam fuisse ordinationem sciebat, vtpote quod ab Acacianis & Eudoxianis creatus fuisset Episcopus Antiochiæ: verum si quæ dissensio ea de causa inter Eusebium & Lucife-

LUCIFER SE-
GREGAT SE A
COMMVNIO-
NE EVSEBII
ET ECCLIE-
SIAE.^a Theod. lib. 9.
cap. 5.^b Sozom. lib. 5.
cap. 12.CAUSA DISSI-
DII VNDE
MANAVIT.^c Ruffi. lib. 2.
cap. 30.MELETII CAU-
SA QVALIS.^a Ruffin. lib. 1.
cap. 29.LEGATIO EV-
SEBII IN O-
RIENTEM.^b Gregor. Na-
zianz. orat. in
laud. Basil.^c Socrat. lib. 3.
cap. 7.^d Idem cap. 6.^e Socrat. lib. 3.
cap. 7.DISCORDIAE
INTER LUCI-
FERVM ET EV-
SEBIVM.

rum oborta est: credimus Eusebium cum Lucifero familiariter conquestum esse, quod præpropere nimis Paulinum ordinasset, non tamen quod eam electionem improbaret, quam ipsemet vna cum alijs in Synodo receperat: sed quod Paulini ordinationis causa tantum abesset, vt Ecclesia Antiochena (quod in opratis erat) Catholicae communionis foedere iungeretur, vt maior ob eam causam altercatio fieret post reuersum Meletium, qui iam viuente Constantio ab Acacianis & fidei Catholicae tuendae causa exilium passus, & minas eiusdem Constantij expertus esset. qui enim ei aduersabantur, ea ratione sedem illi negabant, quod ipse Meletius olim conuiuisset cum Acacianis & Eudoxianis Arianorum deterrimis, a quibus & a Sebaſte Armeniae translatus fuisset in sedem (vt habet Socrates^a) Berœensem, & inde in Antiochenam: cui etsi ex Synodi decreto indulgendum esset, vt pristinam sedem reciperet; non in aliam quam in Sebastensem seu Berœensem restituendus fuisset. nam cum & illi exulanti suffectus Euzoij Antiochiae fuisset: quid agendum, si ipse Euzoij reuerſi ad Ecclesiam Catholicam voluisset? Verrebantur hæc iurgia inter vtriusque partis fautores: cum, inquit^b Sozomenus, Meletius ab exilio Antiochiam redijt, & seorsum cum suis extra urbem conuentus agere aggressus est. Ceterum ob spectatam sub Constantio aduersus eum & Arianos omnes Meletij confessionem, Orientalium studia erga ipsum videbantur esse propensiora; Occidentalium vero, ipsiusq. in primis Romanae Ecclesiae Episcopi erga Paulinum; vt quæ sæpè dicuntur inferius, declarabunt: quod enim spectatissima huius fides toto illo ab expulsionem Eustathij tempore extitisset, quodq. ab eius (vt dictum est) sedis Legato ordinatus esset, atque ab Athanasio & alijs in Alexandrina Synodo receptus fuisset, iure recipiendus ab omnibus videbatur.

^a Socras. lib. 2. cap. 34.

^b Sozom. lib. 5. cap. 14.

TEMPVS REDITVS MELETII ANTIOCHIAM, c Sozom. lib. 5. cap. 11. d Idem lib. 5. cap. 12.

^e Exeat apud Lipom. tom. 5. c Sur. tom. 1. die 12. Febr.

^f Sozom. lib. 6. cap. 7.

^g Theod. lib. 3. cap. 13.

LUCIFERI REDITVS IN OCCIDENTEM.

^h Sozom. lib. 2.

Quod vero ad tempus reditus Meletij Antiochiam spectat: Sozomenus^c illud in primis affirmat, eo tempore, quo Lucifer Antiochiam petijt, & Paulinum Episcopum ordinauit, Meletium nondum ab exilio fuisse reuersum Antiochiam. Rursumq. inferius de eiusdem reditu agens, tum eum redijſſe tradit, cum iam absoluta Synodo Alexandrina, Eusebius conciliandae in eo populo discordiae causa, Antiochiam perrexisset. Ceterum Ioannes Chryſostomus, cui potius assentiendum putamus, quippe qui Meletij temporibus vixit, & cuius Antiochenus fuit atque eiusdem Ecclesiae presbyter; in ea oratione^e, quam habuit in die natali eiusdem Meletij, anno quinto (vt ait) post obitum eius; cum testetur, post reditum ab exilio non licuisse ipsi amplius triginta diebus agere Antiochiae; sed impellentibus Valentem Imperatorem hæreticis, iterum solum vertere coactum esse; cui nec ante obitum Valentis reuerſi posse concessum fuisse, a quo, teste Sozomeno^f, expulsus est: neque postea, defuncto Valente, amplius pulsus fuerit: affirmare necesse est, eum non nisi Valentis Imperij exordio Antiochiam remeasse. Ex his quoque intelligis, Theodoretum etiam falli, dum apud Meletium se recepisse filium illum sacerdotis Apollinis, cum cuperet fieri Christianus, ^g affirmat. Causa autem tantae morae, vt non nisi post sequentem annum Meletius repetierit Antiochiam, illa esse potuit, quod audisset in ea Ecclesia creatum esse Paulinum Episcopum, quem sciret plurimi a ciuibus fieri: sed cum percepisset eos, qui suarum partium erant, nequaquam cū Paulino communicare, sed se ipsum expectare, ac pluribus litteris sollicitare: cessit tandem, redijtq. Antiochiam: sed cum careret ecclesia, vbi cohereret suos (quod dictum est) foris in suburbia illos ad synaxim colligere opus fuit breui illo spatio temporis, quo istud facere sibi licuit. At de reditu ipsius suo loco agendum pluribus.

Sed iam Luciferum Antiochia recedentem, & in Italiam redeuntem assectemur. Ex his autem, quæ de eo scribit Marcellinus presbyter & ipse schismaticus, secta Luciferianus, plane intelligitur, cum venisse Romam, execratumq. esse communionem eorum, qui aliquando coniuncti fuissent Arianis; vt, cum Neapoli fuit, facto declarauit, vitans communionem Maximi, qui in Zosimi locū fuerat suffectus. Sed & reliquisse tradit suae sententiae in Oriente paucos quosdā asseclas, & inter alios Heraclidam Episcopum Oxirinchi in Ægypto, in Palaestina Hermionem virginem magni nominis, quæ eum Eleutheropoli sub Constantio exulantem fouerat: additq. eandem Hermionem, eius rei causa, quod reuertentes ad Ecclesiam Arianos auersaretur, multa ab Eleutheropolitano Episcopo, Turbone nomine, passam esse. Sed & de eo Seuerus^h ait: Ceterū Lucifer tum Antiochiae agens longe diuersae sententiae fuit: nam non tantum eos, qui

Arimini fuerant, condemnauit: sed etiam se ab eorum communionem separaret, qui eos sub satisfactione & poenitentia receperat.] At de exitu Luciferi hæc Rufinus^a: Regressus ad Sardiniae partes, siue quia cita morte præuentus, tempus sententiae mutandae non habuit (etenim temere coepta spatio corrigi solent) siue hoc animo immobiliter federat, parum firmauerim. Ex ipso interim Luciferianorum schisma, quod, licet per paucos, adhuc voluitur, sumpsit exordium.] hæc Rufinus. Addit quoque Theodoretus^b, eum post reditum nouam quamdam excogitasse doctrinam, quam sectati sint, qui ab eo nomen sunt consecuti. At nihil ad doctrinam Catholicam addidisse Luciferum, testatur S. Ambrosius, cum hæc de eo habet^c: Lucifer enim se a nostra tunc temporis communionem diuiderat: et quamquam pro fide exulasset, & fidei suae reliquisset heredes: non putauit tamen (Satyrus frater scilicet) fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cuius patiebantur velut quosdam artus diuidi, & membra lacerrari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit; non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus euacuatur eius passio, corpusque distrahitur.] hæc Ambrosius.

^a Rufin. lib. 2. cap. 30. LUCIFERI MISERANDVS EXITVS.

^b Theod. lib. 3. cap. 5.

^c S. Ambros. orat. in suocore fratris.

* proinde

Sed & S. Hieronymus multum abest, vt Luciferi falsam doctrinam impingat; quin potius eum aliqua ex parte excusare nititur, cum ita ait^d: Ventum est ad asperissimum locum, in quo aduersus voluntatem & propositum meum cogor de beato Lucifero, secus quicquam, quam & illius meritum & mea humanitas poscit, existimare. Sed quid faciam? Veritas os referat, & inuitam linguam conscium ad loquendum peccus impellit. In tali articulo Ecclesiae, in tanta rabie luporum, segregatis paucis ouibus, reliquum gregem deseruit: bonus quidem ipse pastor, sed multam prædam bestiis relinquens. Prætereo illa, quæ quidam ex maledicis quasi satis firma defendunt: hoc illum amore gloriae & nominis in posteros transmittendi fecisse, necnon & pro similitate, quam aduersus Eusebium propter Antiochenam dissensionem susceperat. nihil istorum de tali viro credo. Vnum est, quod etiam in præsentem constanter loquar: verbis eum a vobis dissentire, non rebus: si quidem eos recipiat, qui ab Arianis baptisma consecuti sunt.] hæc Hieronymus.

^d Hieronym. aduersus Luciferian. tom. 2. LUCIFERI ET LUCIFERIANI PROCVL AB HAERESI.

Equidem tam de Lucifero, quam de Luciferianis ab eo ita dictis, illud asseritur etiam a S. Augustino, quod baptismum minime iterarint: nam de Agone Christiano sic habet^e: Nec eos audiamus, qui quamuis neminem rebaptizent, præcidere se tamen ab vnitatem, & Luciferiani magis dici, quam Catholici maluerunt. In eo enim quod intelligunt baptismum Christi non esse repetendum, recte faciunt: sentiunt enim sacramentum sancti lauacri nusquam esse nisi ex Catholica Ecclesia: sed eam formam secum habere sarmenta præcisa, quam in ipsa vite, antequam præcideretur, acceperant.] et paulo post: Quod cum Luciferiani intelligunt, & non rebaptizant, non improbamus: sed quod etiam ipsi præcidi a radice voluerunt, quis non detestandum esse cognoscat? et ideo maxime, quia hoc eis displicuit in Ecclesia Catholica, quod vere Catholicae sanctitatis est. Nusquam enim tam vigere debent viscera misericordiae, quam in Catholica Ecclesia, vt tamquam vera mater nec peccantibus filiis superbe insultet, nec correctis difficile ignoscat. Non enim sine causa inter omnes Apostolos huius Ecclesiae Catholicae personam sustinet Petrus: huic enim Ecclesiae clauis regni caelorum datae sunt, cum Petro datae sunt. et cū ei dicitur, ad omnes dicitur: Amas me? pasce oues meas. Debet ergo Ecclesia Catholica correctis & pietate firmatis filiis libenter ignoscere: cum ipsi Petro personam eius gestanti, & cum in mare titubasset, & cum ipsum carnaliter a passione reuocasset, & cum aurem ferui gladio præcidisset, & cum ipsum Dominum ter negasset, & cum in simulationem postea superstitiosam lapsus esset, videamus veniam esse concessam, eumq. correctum atque firmatum vsque ad Dominicae passionis gloriam peruenisse. Itaque post persecutionem, quæ per Arianos hæreticos facta est: posteaquam pax, quam quidem Catholica in Domino tenet, etiam a Principibus sæculi reddita est: Episcopi, qui perfidiae Arianorum in illa persecutione consenserant, multi correcti redire in Catholicam delegerunt, damnantes siue quod crediderant, siue quod credidisse simulauerant. Hos Ecclesia Catholica materno recipit sinu, tamquam Petrum post fletum negationis per galli cantum admonitum, aut tamquam eundem post prauam simulationem Pauli voce correctum.]

^e August. de Agon. Christian. cap. 30. tom. 8.

^f Matth. 16.

^g Ioan. 17.

Matth. 14.

16. 20.

Galat. 2.

SCHISMATICI CVR FACTI LUCIFERIANI.

A *Matth. 26.* Hanc illi matris charitatem superbe accipientes, & impie reprehendentes; quia ^a Perro post galli cantum surgenti non gratulati sunt, cum Lucifero, qui mane oriebatur, cadere meruerunt.] hucusque Augustinus. Ex quibus plane constat, Luciferum & priores illos ab eo dictos Luciferianos schismatis tantum labe esse pollutos, non noua doctrina nouam hæresim excogitasse, vel veterem sectatos esse: vnde & accidisse putamus, vt neque ab Epiphaniõ horum temporum scriptore, neque a Philastrio huic proximo, qui catalogum contexuerunt hæreticorum, Luciferiani inter hæreticos numerati sint, prout *S. Augustinus* ^b ad Quoduultdeum scribens animaduertit. Verum de iisdem alicubi se legisse testatur, dixisse, animam ex traduce generari, eamq. ex carne, & carnis esse substantiam: quod tamen verum ne esset, haud satis sibi fuisse compertum tradit.

Ceterum adeo pertinaci animo sententiæ de non recipiendis cum dignitate lapsis Episcopis insistebant, vt (quod testatur de his S. Hieronymus ^c) inter eos Helladius quidam in Ecclesiam eo contumeliæ & blasphemæ prolapsus sit, vt cum videret tot Episcopos lapsos in hæresim, vel communionem hæreticorum, restitutos, diceret mundum esse diaboli, & ecclesiam in lupanar esse conuersam; in quem idem S. Hieronymus, scribens aduersus Luciferianos, spiculum orationis intorquet.

Sed cunctis procacior habitus est Hilarius Ecclesiæ Romanæ diaconus, qui non tantum cum Lucifero schismate se obeam causam ab Ecclesia Catholica segregauit, sed & addidit etiam hæresim, cum diceret nullatenus baptismum hæreticorum recipiendum esse: ad quam astruendam sententiam commentarios scripsit. Hunc fuisse iunctum Lucifero collegam in legatione ad Constantiũ Imp. a Liberio Romano Pontifice, superius dictum est: ipse enim tunc & verbera expertus & vincula & carceres, eadem tandem sententia qua Lucifer, ab eodem Imperatore damnatus atque proscriptus, in exilium missus est. sed infelix gloria nobilis confessionis elatus, spernens eos qui ceciderant, non solum vna cum Lucifero schismate se ab Ecclesia separauit, sed plus quam ille præsumens, hæresim ad schisma superaddidit: quem & S. Hieronymus ^d ob rebaptizationem, Deucalionem Orbis appellat: qui quidem nec ex schismaticis ipsis aliquem habere potuit sectatorem, adeo vt cum homine interierit pariter & secta.

Lucifer vero, qui hoc Iuliani Imperatoris tempore (vt idem quoque tradit S. Hieronymus ^e) in Sardiniam redijt, sub Valentiniano, qui post sequentem annum Imperator creatus est, ex hac vita decessit, absque pace Ecclesiæ, in schismate perseverans: quod Catholicis magnum intulit luctum, & timorem incussit. Luxerunt fideles & pij acerbissimum tanti viri casum, cum viderent hominem honestissimis magna gloria pro Ecclesia Catholica perfunctum legationibus, tot confessionibus insigniter nobilitatum, quot apices in Constantium scripserat pro Athanasio & fide Catholica; totque martyria propemodum exantlatum, quot annis exul in diuersa loca fuerat deportatus; hominem coryphæum & antesignanum Catholicorum in tam diuturno & difficillimo proelio Arianorum, positum instar Hieremiæ ^f in columnam ferream & murum æreum pro domo Dei, Ecclesia Christi: hunc ipsum, inquam (proh dolor!) post tot victorias & erecta de perfidia debellata trophæa, sub ipso triumpho tam infeliciter a dissensionum auctore diabolo superatum, & separatum ab Ecclesia esse, ac plane prostratum. Quem tunc optimis quibusque timorem casus incussit? vt illud Zachariæ merito vsurparet: Vlula abies, quia cecidit cedrus.] Quanta vero eius esset æstimatio & laus in Ecclesia Dei, vel ab vno Hieronymo discere; qui licet post eius obitum, & pro defensione Catholice veritatis de ipso agens, reueritus tamen ante actæ vitæ merita viri, & percelebre nomen, vim vix sibi satis inferre valuit, vt in eum exerat stylum: sed quem veritas acuit, reuerentia mox obtudit, vt pro maledictione benedictionem inferat, cum beatum appelleret, atque vt licuit, tandem excuset. Vtinam ipse Lucifer, qui zelo aestuabat

Zachar. 11. Helix, & Helix dictum ^h audisset: Non in spiritu vehemente Dominus, non in commotione Dominus, nec in igne Dominus, sed in sibilo auræ tenuis: nempe in mansuetudine, benignitate, & misericordia vere inerat Dominus. Sed de Lucifero hætenus: de Luciferianis vero sæpe suis locis inferius.

At reliquum est, vt qui Luciferi vsque ad eius obitum profecuti sumus historiam, Eusebij quoque Episcopi Vercellensis, ipsius olim collegæ, postea autem aduersarij vestigia consectemur. Quid autem suscepta ad Orientales legatione pro reconciliatione lapsorū apud eos egerit; nihil præterea, quam quæ ex Gregorio Nazianzeno atque alijs superius

A superius dicta sunt, reperimus memoriæ commendatum. bene autem gessisse negotium, omnium sententia est. Sed quando in Occidentem reuersus sit, num in huius anni fine, an sequenti anno, haud compertum habetur. Quanta vero vir sanctissimus, confessionibus adeo clarus, & legatione nuper obita celebris, fuerit ab Italis alacritate susceptus, quàmque lapsis proficiuus fuerit eius reditus, S. Hieronymus narrat. Sed de illo non omittendum, affirmare S. Basilium, quod redeuntem in Italiam Eusebium comitatus fuit Euagrius senior, parens scilicet Euagrii iunioris, qui postea fuit Episcopus Antiochiæ; nam ait ^a: Senior Euagrius filius Pampiani Antiochenis, qui quondam migravit versus Occasum cum S. Eusebio, redijt nunc Roma, &c.] S. Hieronymus igitur agens simul de reditu SS. Hilarij atque Eusebij, licet illius ante Constantij mortem contigerit, huius vero postea, hæc ait ^b: Tunc Hilarium de proelio reuertentem Galliarum Ecclesia completa est. Tunc ad reditum Eusebij lugubres vestes Italia mutauit. Concurrerant Episcopi, qui Ariminensibus dolis irretiti, sine conscientia hæretici ferebantur; contestantes corpus Domini, & quicquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. Putauimus, aiebant, sensum congruere cum verbis: nec in Ecclesia Dei, vbi simplicitas, vbi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labijs proferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio: non sumus arbitrati sacerdotes Christi aduersum Christum pugnare. Multaque alia, quæ breuitatis studio prætereo, flentes asserbant, parati & subscriptionem pristinam & omnes Arianorum blasphemias condemnare.

B Hoc loco interrogo istos nimium religiosos, quid de confessoribus agendum putauerint? Depositis, inquit, veteribus Episcopis, novos ordinassent. Tentatum est. Sed quotusquisque bene sibi conscius patitur se deponi? præsertim cum omnes populi, sacerdotes suos diligentes, pene ad lapides & ad interemptionem deponentium eos conuolauerint? Mansissent, aiunt, intra suam communionem. Hoc est dicere: Irrationabili crudelitate Orbem totum diabolo condonassent. Cur damnassent eos, qui Arianos non erant? Cur Ecclesiam scinderent in concordia fidei permanentem? Cur denique credentes bene, obstinatione sua facerent Arianos? Nam cum in Synodo Nicæna, quæ propter Arianam perfidiam congregata est, Episcopos Arianos susceptos sciamus, & Episcopus iam in mundo nullus sit, nisi quos Synodus illa ordinauit: quo modo potuerunt aduersus eam facere, propter quam exilium sustinuerunt? hæc S. Hieronymus, pro defensione Hilarij atque Eusebij de receptis ab eis lapsis Episcopis, aduersus Luciferianos rem bene gestam adeo improbant.

C Quid autem de Hilario separatim tradat Seuerus ^c, hic describemus. Hilarius namque primus ad restitutionem lapsorum, qui prior redijt in Occidentem, viam aperuit: dum coactis Concilijs, in iisdemque conuenientibus Episcopis Gallicanis; ibi qui olim lapsi perseverarent in errore impietatis, depositi sede sunt; qui vero poenitentes veram fidem confessi sunt, receperunt pristinam sedem. hæc enim his verbis Seuerus: Verum vbi perniciosus est orbem pene terrarum malo perfidiæ infectum, dubius animi & magna curarum mole æstuans, cum plerisque videretur non ineundam cum his communionem, qui Ariminensem Synodum recepissent; optimum factu arbitratus, reuocare cunctos ad emendationem & poenitentiam: frequentibus intra Gallias Concilijs, atque omnibus fere Episcopis de errore profitentibus, apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant. Resistebant sanis consilijs Saturninus Arelatensium Episcopus, vir sane pessimus, & ingenio malo prauoque: verum etiam præter hæresis infamiam multis atque infandis criminibus conuictus, ecclesia eiectus est. Ita partium vires, amisso duce, infractæ. Paternus etiam a Petrocoris æque vecors, nec detrectans perfidiam profiteri, sacerdotio pulsus, ceteris venia data. Illud apud omnes constitit, vnus Hilarij beneficio Gallias nostras piaculo hæresis liberatas.] hæc Seuerus: quæ quidem haud potuerunt perici, viuentis Constantio Arianorum patrono: sed post eius obitum, nudatis illis patrocinio Imperatoris, in hunc ipsum annum sunt protensa ac pariter absoluta. Quod autem vnus Hilarius, confessoribus ceteris Episcopis vita functis, tanta præstiterit; mox idem Seuerus subdit de iisdem sanctis Episcopis Paulino Treuerensi, & Rodanio Tolosano (de quibus satis superius tomo tertio actum est) clarissimis ob defensionem Catholice fidei confessoribus, eosque in Phrygia tradit non sine corona martyrij exules diem extremum clausisse.

At quid Ruffinus commentus sit Hilario contigisse, cum vni ex his Synodis post Ariminense

EVSEBII VERCCELLENSIS REDITVS IN ITALIAM.

^a Basil. epist. 8.

^b Hieronym. aduers. Luciferianos. tom. 2.

^c Seuer. hist. lib. 2.

HILARI EPISCOPI RES GESTAE POST REDITVM.

* Petrogoricis

*a Hierony. apolo-
g. aduersus
Ruffin. lib. 2.
som. 2.
RUFFINI COM-
MENTVM RE-
LICITVR.*

minense Concilium interfuit, S. Hieronymus eius figmentum explodens narrat his ver-
bis: Non ei sufficit Græcos & antiquos calumniari, de quibus pro vetustate temporum,
& longinquitate regionum, habet licentiam quicquid voluerit mentiendi: venit ad La-
tinos, & primum ponit Hilarium confessorem, quod post Ariminensem Synodum li-
ber illius falsatus ab hæreticis sit: et ob hanc causam, cum in Concilio Episcoporum ei
quæstio moueretur, proferri librum de domo sua iusserit, qui, nesciente se, in scrinijs
suis hæreticus tenebatur: cumque prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus iudicatus,
auctor libri excommunicatus de Concilij conuentione discesserit.] hæc Hieronymus
ex Ruffino de Hilario. Sed tantæ (subdit idem Hieronymus) Ruffinus auctoritatis se
putat, vt cum hoc familiaribus suis narrat sominum, nemo ei contra confessorem ista si-
mulanti audeat contradicere. Responde, quæso: Synodus, in qua excommunicatus est,
in qua vrbe fuit? Dic Episcoporum vocabula: profer sententias subscribentium, vel di-
uerſitatem, vel consonantiam. Doce, qui eo anno Consules fuerint; qui Imperator hanc
Synodum iusserit congregari: Galliæ ne tantum Episcopi fuerint, an & Italiæ & Hispa-
niæ: vel certe quam ob causam Synodus congregata sit. Nihil horum nominas: sed vi-
rum eloquentissimum, & contra Arianos Latini sermonis tubam, vt Origenem defen-
das, excommunicatum a Synodo criminari. Sed confessoris calumnia vt cumque tole-
randa est: transit ad inlytum martyrem Cyprianum, &c.]

At præter hæc quæ obiter S. Hieronymus attigit ad refellendam de Hilario impostu-
ram: dixerim nimis insulsam atque frigidam videri hanc de excommunicato a Catholi-
cis Hilario anilem recitatam a Ruffino fabellam, ab omni prorsus verisimili ratione pro-
cul abhorrentem. Nam esto falsatus fuerit eiusdem Hilarij commentarius, & ita hæ-
retice scriptus coram Patribus editus: potuit ne Hilarius tacuisse, in proditorem non
reclamasse, proditionem non arguisse, ex alijsque ab ipso editis commentarijs fraudem
hæreticorum, suam vero innocentiam non demonstrasse? sed & quid ipse crederet, licet
scripta deessent, nonne vel exilia ipsius pro Catholica fide pluribus annorū spatijs tole-
rata clamarent? vel si his omnibus caruisset, an non liberū esset, vel tunc saltem quid de
fide sentiret coram Patribus aperire? verum potius quasi facti reus, criminis conscius, nul-
la defensione præposita, vel excusatione opposita, e Synodo excommunicatus mutus
abscesserit? Sed faceſſant prorsus deliramenta Ruffini, a S. Hieronymo iure meritoque
derisa: quibus persimilis fabula, quam recentior auctor recitat de Hilarij in Synodo pari-
ter controuersia cum Leone quodam imaginarie excogitato Romano Pontifice, qui in-
ſtar Arii crepauerit medius, & sic obierit.

Sed & prouocandus Ruffinus est ad ea, quæ idem ipse de Hilario, cū liberior esset affe-
ctibus, & rem serio ageret, scriptis testata reliquit, necnon de Eusebio, cum ambo ab exi-
lio in Occidentem reuerſi sunt: atque primum de Eusebio his verbis: Eusebius vero cir-
cumiens Orientem atque Italiam, medici pariter & sacerdotis fungebatur officio: sin-
gulas quasque Ecclesias, abiurata infidelitate, ad sanitatem rectæ fidei reuocabat.
Maxime quod Hilarium, quem dudum cum ceteris Episcopis in exilium trusum esse
memorauimus, regressum iam, & in Italia positum, hæc eadem erga instaurandas Ec-
clesias, fidemque Parrum reparandam, reperit molientem. Nisi quod Hilarius vir natu-
ra lenis & placidus, simulque eruditus, & ad persuadendum commodissimus, rem dili-
gentius & aptius procurabat. Qui etiam libros de fide nobiliter scriptos edidit, quibus
& hæreticorum versutias, & nostrorū deceptiones, & male credulam simplicitatem ita
diligenter exposuit, vt & præſentes & longe positos, quibus ipse differere viua voce non
poterat, perfectissima instructione corrigeret. Ita duo isti viri, velut magnifica quædam
mundi lumina, Illyricum, Italiam, Galliasque suo splendore radiarunt, vt omnes etiam
de abditijs angulis & abstrusis hæreticorum tenebræ fugarentur.] hætenus ipse: at de
Hilarij laboribus contra Auxentium Mediolanensem Ecclesiam occupantem exantla-
tis, suo loco inferius pluribus, itemque de rebus Eusebij.

Sed & de Hilario illam prætermittimus calumniam refutare, quam calumniantium
inscitia ipsa redarguit; qui rerum gestarum prorsus ignari, nominum occasione er-
rore labuntur, dum putantes eundem esse Hilarium Episcopum Pictauiensem cum
Hilario illo diacono, cuius est mentio apud S. Hieronymum in commentario aduersus
Luciferianos, impingunt sanctissimo viro per graues Hilarij illius errores, nempe cum
schismate anabaptisum: in meridiana luce adeo turpiter caligantes, cum eum idem

*s Taxat Au-
tor imperitos
Centuriatores.
CALUMNIA
CENTVRIA-
TORVM.*

Hiero-

A Hieronymus disertis verbis apertisque notis sæpe diaconum nominet, & ex rebus gestis
accurate describat: vt ex his lector intelligas furentium hæreticorum rabiem, quouis præ-
textu sanctos viros carpere quæritantium.

Ceterum sicut summa industria vidimus collaborasse sanctos Episcopos confessores,
vt quem disperferat Constantij persecutio, Catholicum gregem in sinceræ fidei ouile
cogerent: ita & qui contradicentes Acacianis & Eudoxianis Semiariani dicebatur hære-
tici, persecutione non leui a Constantio exagitati, quod ipsdem quibus ille patrocina-
tur hæreticis minime consensissent; eius morte excusio iugo, quo detinebantur oppres-
si, & ipsi edicto Iuliani ad proprias, ex quibus exularunt, ecclesias restituti, aduersus
eosdem Eudoxianos & Acacianos magnopere incitati, conuentus agebant. Quinam au-
tem isti fuerint, quidve moliti sint, Sozomenus docet, dum post Hilarij atque Eusebij

B reditum ita ait: Dum hæc geruntur, Macedonij sectatores, quorum e numero fuit Eleu-
sius, Eustathius, & Sophronius, iam tum palam Macedoniani appellari coepti, & velut
in separatum coetum segregati, atque morte Constantij impunitatem nacti, conuocant
in vnum Seleuciæ suæ opinionis fautores, & Concilia quædam habent, in quibus & ab-
dicant Acacianos, & fidem Arimini stabilitam reijciunt, formulæque fidei Antiochiæ
editæ & post a Concilio Seleuciæ congregato confirmatæ suffragantur. Ac cum crimi-
nis loco illis esset obiectum, quod cum Acacianis dissiderent, quippe cum ante cum ip-
dem tamquam eiusdem communionis communicassent: per Sophroniū Paphlagonem
respondebant: quod, quoniam Episcopi Occidentis Filium Patri consubstantialem asse-
ruerant, Aetius autem eum substantia Patri dissimilem docuerat; et illi separatas Patris
& Filij substantias vocabulo, consubstantialis, in vnam confuse colligauerant; hic autem

C proprietatem naturæ Filij a Patris natura admodum disiuixerat: idcirco ipsi pie fecissent,
quod Filium Patri substantia similem dixerant: et mediam hanc viam, quoniam vtrique
illi ad contraria extrema deflexissent, sibi delegerant ad insistendum. Atque hi quidem
illis, a quibus erant accusati, hoc modo se purgare conabantur.] at improbe quidē, perin-
de ac medium posset inueniri inter asserentes Christum vere Deum, & non Deum. Nam
cum non nisi vnus sit Deus, vnaque diuina substantia: si affirmandum erat, Christum
Deum vere esse; plane Patri consubstantialem dicere necesse fuisset. Eadem quæ Sozome-
nus, ex Sabino Socrates. b. At hæc hætenus, reliqua autem de ipsis inferius suo tempore.

Rursum vero qui erant Alexandriæ Ariani, indigno ferentes animo, Athanasium se-
dem Alexandrinam, ex qua sæpe eiectus fuerat, recepisse, eiusque reditu redditam Ec-
clesiam Catholicam florentissimam; foedus ineunt cum Gentilibus, quos & in eundem
D Athanasium concitant, ea arrepta occasione, quod ille nobilissimas quasdam matronas
Gentilium superstitioni addictas, ad Christianam fidem conuersas, magno dedecore
Imperij Iuliani, & Christianæ religionis summa gloria baptizasset: simulque in Athana-
sium communicato consilio, ad Iulianum aduersus eum litteras dant. quinetiam addit
Ruffinus c, hostes Athanasij veluti tetros serpentes e cauernis egressos vna secum duxis-
se magos, aruspices, & augures, qui omnes simul contestarentur, nihil prosperum suc-
cessurum, nisi Athanasius expelleretur. quibus ille acceptis, de expellendo ab ea vrbe
Athanasio, cum ad Alexandrinos, tum ad Ecdicium Ægypti Præfectum rescriptum dedit.

Hoc igitur anno ante Kalendas Decembris, S. Athanasius, cum Arianorum, tum etiam
Gentilium inuidia, a Iuliano exagitatus, Alexandria cogitur proficisci. Cur autem in
eum adeo commotus fuerit Iulianus, Sozomenus d huiusmodi causas affert, dum ait: Im-
perator cum accepisset, ipsum conuentus in ecclesia Alexandrina agere, libere populum
docere, & multos Gentiles eius suafu ad Christi fidem traductos; dat mandatum, vt exeat
Alexandria: quod si ibi maneret, grauissima ei supplicia irrogata fore. Causam autem
ad eum incusandum simulauerat, quod cum ab Imperatoribus, qui ipsum antegressi
fuerant, esset exilio condemnatus, potestate a nullo accepta, ipse suo opte nutu sedem
Episcopalem denuo occupasset. Nam se non fecisse potestatem his, quos Constantius in
exilium miserat, ad ecclesias suas regendas, sed in patriam solum reuertendi, dicebat.]
hæc Sozomenus, & quidem ex litteris eiusdem Iuliani ad Alexandrinos scriptis, quæ
sic se habent e:

Æquum erat, eum qui regijs & Imperatorijs edictis compluribus eiectus fuerat, vnum
saltem edictum regium expectare, ac tum denique domum suam redire; non autem sin-
gulari audacia atque amentia fretum, legibus tamquam omnino extinctis ac perditis
illudere

*a Sozom. lib. 5.
cap. 13.
MACEDONIA-
NI QUID MA-
CHINATI
SINT.*

*b Socrat. lib. 3.
cap. 8.
ARIANI MO-
VENT GENTI-
LES IN ATHA-
NASIVM.*

*c Ruffin. lib. 2.
cap. 33.*

*ATHANASIVS
ALEXANDRIA
RECEdit.
d Sozom. lib. 5.
cap. 24.*

e Iul. epist. 27.

*LITTERAE IV-
LIANI CON-
TRA ATHA-
NASIVM.*

illudere. Etenim nunc quoque nos Galilæis a Constantio eiectis, non reditum ad suas ecclesias, sed in patriam cuique suam concessimus. Audio, Athanasium hominem audacissimum, solita audacia elatum, Episcopatus sedem (ut ipsi appellant) iterum usurpare, id vero non mediocriter Alexandrino populo displicere. Quare eum iubemus vrbe excedere eo ipso die, quo humanitatis nostræ litteras acceperit. Quod si in vrbe manserit, longe ei maiores grauioreque pœnas denunciamus.] hæc Iulianus ad Alexandrinos. Ad Ecdicium autem Præfectum Ægypti eodem argumento sic scripsit, vbi veram causam, cur in eum infensus esset, patefacit^a:

^a Iul. epist. 6.

IULIANI EPI-
STOLA AD
ECDICIUM.

Iulianus Ecdicio Præfecto Ægyptiorum. Etsi nihil de ceteris scribis, attamen de illo deorum hoste Athanasio scribere certe debuisti; præsertim cum præclara nostra decreta multo ante audiuisses. Testor magnum Serapin, nisi ante Kalendas Decembris inimicus deorum Athanasius ex ea vrbe, vel potius ex vniuersa Ægypto discesserit, centum auri pondo cohortem, quæ tibi paret, multatum iri. Scis autem, quam sim lentus ad condemnandum, & quanto lentior, postquam condemnaui, ad ignoscendum. Per mihi molestum est, eius opera deos omnes contemni. Equidem ex tuis factis nullum libentius videro, immo audiero, quam Athanasium illum scelestum ex omnibus Ægypti locis pulsatum esse, qui ausus est in meo regno feminas Græcorum illustres ad baptismum impellere.] hæc Iulianus.

RECEDIT A-
THANASIVS
ALEXANDRIA.
^b Sozom. lib. 5.
cap. 24.

His omnibus Imperatorijs rescriptis coactus est Magnus Athanasius solum vertere: de cuius Alexandria discessu hæc habet Sozomenus^b: Cum vero, inquit, propter hoc Imperatoris edictum esset fugam facturum, videretque multitudinem Christianorum circa se lacrymas profundentem: Bono animo, inquit, estote: nebula enim est, & breui euanescet. Quæ cum dixisset, ad iter se parat; & ecclesia amicis, quibuscum

^c Theod. lib. 3.
cap. 8.

arctiore amoris vinculo colligatus erat, commendata, ex vrbe egreditur.] hæc Sozomenus de Athanasij ab vrbe discessione. Addit vero Theodoretus^c, litteris Iuliani secretioribus non Alexandria solum expelli iussum esse Athanasium, verum etiam occidi; nam inquit: Vbi intellexit Athanasius, quosdam ad se conquirendum missos, se ciam inde subduxit, & reperto ad ripam fluminis nauigio, recta in Thebaidem traiecit. Qui autem iussus erat ut eum occideret, factus de eius fuga certior, quantum potest, persequitur. At cum quidam ex familiaribus Athanasij anteuertisset, dicereque hominem eum prope persequi; nonnulli qui comitabantur Athanasium, orabant, ut de via in solitudinem deflecteret. At ipse dat mandatum gubernatori, ut nauigium versus Alexandriam dirigat. Sic igitur illis ei, qui persequeretur, obuiam factis; venit homo ille, qui mandatum de interficiendo Athanasium acceperat, sciscitaturque quan-

^d Ruffin. lib. 2.
cap. 34.

^e Sozom. lib. 3.
cap. 12.

tum inde abesset Athanasius: Cui Athanasius respondet, eum non longe abesse: sicque dimittit: ipse autem redit Alexandriam; atque reliquo tempore, quo vixit Iulianus, ibi deliruit.] hæc Theodoretus: ante ipsum eadem habent Ruffinus^d & Socrates^e.

Quod autem ciuitas Alexandrina referta esset Christianis Catholicis, ex quibus & Senatus amplissimus magna ex parte æque constaret, factum est, ut ijdem indigno ferentes animo Athanasium ab vrbe Alexandrina coactum esse discedere, pro eius reditu ad eundem Iulianum litteras supplices darent: quibus ille acceptis, infenso tum in eos, tum in Athanasium animo, ita rescripsit:

EPISTOLA IV.
IULIANI AD
ALEXANDRI-
NOS.

Iulianus Alexandrinis. Si quis eorum, qui vestram incolunt urbem, contemptis vestris iuribus, a vobis deficeret; quas deceret prauæ vitæ suæ pœnas vos ipsi ab eo vtique acciperetis. At si quis nouam religionem & nouam introduceret doctrinam; congruum esset, ut nostram etiam operam in eum imploraretis; nec segniter ita vos haberetis, ut in Athanasium fecistis. Vos vero contra. Nam cum huius vrbis fundator fuerit Alexander, & eius custos Rex Serapis, vna cum Regina totius Ægypti Iside; non solum eos, qui bene valent, hoc est qui nobiscum rite sentiunt, non imitamini; sed potius ea vrbis pars, quæ ægrotat, id est non bene sentit de dijs, cognomen dedit ciuitati, scilicet ut Christiani dicamini. Me vero, per deos, pudet, si quis Alexandrinorum se Galilæum esse profiteretur. Hebræi siquidem horum patres Ægyptijs olim seruiuerunt: vos vero nunc contra, viri Alexandrini, Ægyptiorum domini (vester enim fundator Ægyptijs imperauit) ijs qui vestræ patriæ æternæ dogmata contempserunt, voluntariam quoque pro veteribus legibus vestris seruitutem seruire sustinetis: neque in memoriam reuocatis veterem illam felicitatem, cum ijdem essent vobis dii, qui & toti Ægypto,

to, quot fruebamini bonis. At qui nouam hanc religionem introduxerunt, cuiusnam boni causa fuerunt, dicite mihi quæso vos?

Fundator vobis fuit Alexander Macedo, vir pius; neque per Iouem, secundum hos fuit, neque quales sunt Hebræi, quamquam illi his longe erant meliores: et illis quidem Ptolomæus Lagi fuit auctor. Alexander vero, si cum Romanis bellum gessisset

Quid igitur post fundatorem Alexandrum? Ptolomæi cum urbem vestram, ut suam filiam, edicassent; non verbis quidem Iesu auxerunt, neque doctrina inimicissimorum Galilæorum hoc regimen illi summo cum artificio instituerunt, quo nunc feliciter gubernatur. Tertij postquam nos Romani huius vrbis potiti sumus imperio, eiectis Ptolomæis, qui eam, non ut decebat, gubernabant; & ad vos Augustus accessit, vestrosque allocutus est ciues, & dixit: Alexandrini, condono vrbi vestræ omnia, magni dei Serapidis veneratione commotus, nec non ipsius populi & vrbis magnitudinis: Tertiam præterea causa est meæ erga vos beneuolentiæ amicus noster Arius. Erat autem Arius ciuis quidem vester, Cæsaris Augusti familiaris^a, & philosophus. Quæ itaque priuatim a cælestibus dijs erga vestram urbem extitere (ut breuiter dicam) talia sunt: omitto autem breuitatis studio alia multa. Quæ vero communiter in dies vna cum alijs hominibus non paucis quidem, vel cum vno genere, vel vna vrbe, sed cum vniuerso simul Orbe ab illis dijs sunt vobis concessa, quo modo vos illa nescitis? Soli ne vos splendorem a Sole proficiscentem sensu non percipitis? Soli ne æstatem ignoratis & hiemem ab ipso fieri, & ab ipso singula produci, & viuificari? Non agnoscitis Lunam, quæ ex ipso & ab ipso est omnium procreatrix, quot bonorū vrbi sunt, causa? Et horum deorum neminem colere audetis: sed potius Iesum, quem neque vos neque parentes vestri crediderunt, Deum Verbum necessario esse opinamini? Quem vero a sæculo vniuersum genus humanum & videt & audit; & qui dum colitur, nos felices reddit, magnum inquam Solem, viuam imaginem intelligibilis Patris, & animatam, & intelligentem; & benefactorem paruipenditis?

Si mihi obedieritis admonenti, vosque ad veritatem reuocaueritis, dum eum auscultaueritis, Iulianum scilicet, qui illa Christianorum, videlicet religionem, viginti iam secutus fuit annos; nunc vero, deorum ope, duodenarius agitur annus, hanc graditur viam: si igitur obedire placitū fuerit, magis lætabimini. Sin autem in infania & catechesi prauorum virorum persistere velitis; inuicem saltem conuenite, nec Athanasium optate: sunt enim alij multi eius discipuli, qui vestras prurientes aures, & quæ verborum indigent impiorum, consolari poterunt. Vtinam enim in Athanasio solo impiæ eius scholæ occluderetur impietas, & in illo terminaretur: nunc vero complures ex vobis non ignobiles sunt, ut nihil eo sit opus: quemcumque enim ex plebe sumpseritis, quod ad Scripturarum doctrinam attinet, non est inferior Athanasio illo, quem exoptatis. Qui si diligentiam ac discursum videntes Athanasij (audio enim astutum & prauū hominem esse) ut domum illi redire liceat, petitis: scitote hac de causa ab vrbe pulsatum: inutilis est enim Reipub. & nobis, ut vir qui populo præsit, vbique se ingerat; sed minus dicendus vir, sed homuncio humilis. Qualis iste Magnus, de cuius vita discrimen esse videtur, & perturbati ordinis initium præbet? Quapropter ne quid tale sit inter vos, ab vrbe discedere præcepimus olim: nunc vero ab vniuersa Ægypto expellere, integrum sit vestris ciuibus Alexandrinis de hoc sententiam dicere.] hæc Iulianus ad Catholicos Alexandrinos, in quos conuersus est furor Gentilium, Arianorum pariter, & Iudæorum:

E nam subdit Socrates^b: Eiusmodi tempestates post crebras Christianorum persecutiones, post ærumnas a Gentilibus illis inflictas, sic in caput Alexandrini Episcopi redundarunt. Porro prouinciarum Præsides rati ex Imperatoris religione sibi tempus opporunum oblatum, quo quæstum facerent; vltra quam Imperatoris edicta postulabant, Christianos vexare; maiorem pecuniæ summam, quam oportebat, exigere; interdum eorum corporibus supplicia infligere cœperunt. Quæ cum intellexisset Imperator, neglexit, & Christianis, qui de istis iniurijs expostulaturi ad eum venissent, ita (ex more videlicet) respondit: Vestrum est, cum estis animo afflictati, æquo animo tolerare: quippe istud a Deo vestro præceptum accepistis.] sed hoc commune cum alijs. Ceterum tunc accidisse putandum, quod S. Ambrosius^c scribit ad Theodosium Imperatorem: nimirum sub Iuliano Iudæos vna cum Gentilibus incendisse basilicam Alexandrinam.

IULIANVS STV-
DIOSVS ARII.
^a Hac ex Plu-
tarcho in Anto-
nio, & Dionis.
hist. Ro. lib. 51.

IULIANI IN
ATHANASIVM
ODIVM.

^b Sozom. lib. 3.
cap. 12.

PERSECUTIO
IN ECCLIE-
SIAM ALEX-
ANDRINAM.

^c Ambros. epist.
29.

Gregor. Naz.
orat. de S. Atha-
nasia.

IULIANI PER-
SECUTIO CON-
VERSA IN RO-
MANAM & C-
AESIAM.

PERI MAT.
SACRARIUM
IATA

GALLICANI
MARTYRIUM.

Magistrum

At ex his omnibus maiora fuerunt Athanasio trophæa victoriæ comparata, vt post alios Imperatores Iulianum quoque aduersarium experiretur, eumque Christi virtute prosterneret. Ad hæc omnia quidem alludit Gregorius Nazianzenus, dum ait: Sic igitur a Athanasium egregium virum triplici certamine vincere oportebat, vt pleno atque perfecto laudis præconio celebraretur] nempe cum primo sub Constantino Magno, deinde sub filio eius Constantio, demum sub Iuliano certasset: quibus proelijs non solum postremos ipsos duos Principes impios superasset, sed & sub illis militantes Etrichos idolorum cultores, Iudæos, & Arianos. Non multum vero temporis intercessit (idem addit Gregorius) Deus vltus est ignominiam Athanasij, tradens hostibus impium persecutorem. Sed de his suo loco.

Iam vero enarratis rebus gestis a Iuliano Imperatore in Oriente; a nobis ratio temporis exigit, vt quod in Occidente, atque potissimum Romæ per eius Præfectos, ipso pariter conuiente, actum sit, recenscamus. Quod enim ibi magis Christiana religio & numero & firmitate aucta videretur ac stabilita; rursumque Gentilicia superstitio magna ex parte collapsa esset, atque prostrata: haud mediocri studio & contentione illam deprimere, hanc vero excitare Iulianus conatus est. pertigerat magnopere ipsius animum post alias innumerabiles plane clades a Constantino atque Constantio dijs Romanorū illatas, quod nobilem apud eos in Capitolio sitam Victoriæ aram Constantius Augustus (vt suo loco dictum est) iussit auferri; sed sub Magnentio tyranno restitutam, Constantius iterum inde abstulit: quod & testatur Symmachus pro eadem ara Victoriæ certans, scribens ad Valentinianum. Qui item in Senatu Gentiles erant, & in populo patrijs dijs addicti, sub Constantino olim ea de causa tumultuari; iidemque sub eius successoribus vix in officio contenti, & Imperatoria potestate cohibiti; iam defunctis Christianis Augustis, sub Iuliano dijs addicto, compressam diu ceruicem erigere, & in Christianam religionem caput extollere, vindictam de contemptis atque ignominia affectis dijs expetere, in Fideles insurgere, conceptum retentumque diu in stomacho odium euomere cœpisse, furoremque vi cohibitum impetu relaxasse, quis dubitat? Ex his enim, quæ in alijs ciuitatibus facta recensuimus; quid Romæ, vbi maiora iacta essent & iam coaluissent semina contentionum atque rixarum, gestum sit, poterit quisque perfacile intelligere: cum præsertim de Præfectorum ex Gentilibus ascitorum animis in Christianos exacerbatis nemo iure possit dubitare: quos liquet pariter Iulianum clanculum in eorundem necem armasse. Quod enim idem Augustus nollet a Christianis palam persecutor haberi, inuideretque illis itidem coronam martyrij; quodque etiam illi adeo creuissent numero, vt periculosam dubiamque aleam iacere videri posset, si exerto publice gladio in eos publice desauiret: more suo dolo in eos agere, alias diuersasque prætexendo causas, easdemque remotas excogitando, ipsos per suos aggressus est persequi magistratus.

At quoniam non omnium, quæ aduersus Christianos hoc tempore per Iuliani nouos Præfectos sunt actitata, memoria est: ex paucis quæ extant utcumque tradita posteris, reliqua obliuione sepulta contemplari licebit. Res quidem lento gradu agi cœpta est, cum in eorum bona primum fiscus insurgeret, qui in aula Christianorum Imperatorum militassent, causa illa communi obtenta (ne more prædonum in patrimonia locupletum grassari viderentur) quod ex templorum diuitijs expilatis olim fortunas auxissent. Quod si adeo hæc causa deesset, vt nec locus videretur esse fictioni atque calumniæ; illa in promptu aderat, quam etiam (vt vidimus) in rescriptis inserere minime erubescerat: nimirum Christianos ex Euangelij præscripto nequaquam affluere debere diuitijs, sed eas petentibus impendere & superaddere; immo & perfectionis adipiscendæ gratia omnia penitus erogare debere: quod quibus manet regnum in celo, libenti animo patiantur dispendiū terrenæ substantiæ. Hisce plane coloribus rapax fiscus iniecit audas manus in Gallicani viri Consularis, olim generi Constantini, opulentissimam patrimonium. Sed quid accidit memoria dignum? Ipse Christus, in cuius pauperes Gallicani diuitiæ erogabantur, tutatus est reditus egenorum pauendis plane prodigijs: nam quicumque accedebat, vt prædijs vel domibus fiscales affigeret titulos, vel exigeret pensiones; arripiebatur a dæmone; vel percussus lepra, euestigio recedebat. Sed nequam illi spiritus expetentes de Gallicano vindictam, ab obsessis corporibus se minime egredi posse iactabant, nisi idem ipse dijs sacra ageret Gallicanus. Qui ea de re con-

uentus

A uentus, cum facere renuisset, Iuliani rescripto ex Italiae finibus abire iussus, se contulit Alexandriam: vbi a Rauciano Comite truncatus capite, martyrium feliciter consecutus est. Quo eodem tempore Romæ Hilarius Gallicani pernecessarius, necnon Donatus Episcopus Aretinus, spectata vir sanctitudinis, obruncatione capitis martyrium consummarunt. Hæc autem tum ipsorum Acta, tum etiam tabulæ Ecclesiasticæ, quibus singulorum natales dies conscripti habentur, anniuersariæ memoriæ celebratione testantur.

Sed post hæc Ioannem & Paulum in aula Constantini Magni inter primos olim educatos, & honoribus auctos, negantes se velle deinceps inter Iuliani familiares adnumerari, Terentianus Prætorianorum Præfectus domi conuentos, & ad Iouis cultum inuitatos, renuentes, abscissis eorum capitibus, secreto sepeliendos curauit; rurem illum de ipsis in vulgus dissipans, eos exilij sententia condemnatos solum vertisse. Sed dæmones martyrum gloria atque virtute magnopere cruciati, scelus perpetratum aperuerunt, dum ex obsessis corporibus inclamarent, Paulum & Ioannem gladio Terentiani esse necatos: Quorum vnus, idemque eiusdem Terentiani filius arreptitius ad sepulchrum martyrum, quod ipsi dæmones inuiti manifestarant, adductus, continuo liberatus est. Quo tam mirifico signo ipse Terentianus admonitus, missum fecit prorsus patriorum deorum cultum; Christoque credens, initiari voluit sacro baptismo; ipsumque certamen martyrum, cuius auctor extiterat, scriptorum monumentis perpetuæ memoriæ commendauit: quæ tamen haud ea esse prorsus contendimus, quæ præ manibus hodie habentur, sed ex illis nonnulla accepta, additaque alia, quæ veritati haud videntur posse congruere: vt dum res gesta ita ponitur Romæ, cum ibi Iulianus Imperator adesset; quem constat his persecutionis temporibus, quibus solus regnauit, numquam recessisse ab Oriente. Clara est horum martyrum memoria, publicis consignata monumentis, diei natalis dedicatione solemnibus: qua anniuersaria recurrente die, nempe sexto Kalendas Iulij, Iulianus occisus in Perfide dedit meritas de effuso sanguine martyrum poenas.

Hoc tempore Pigmenius Romanæ Ecclesiæ presbyter tituli Pastoris, nihil sub impio Imperatore remittens vigoris animi in detestandis Gentium dijs, ac sub Christianis Imperatoribus fecerat, violenta Gentilium manu præcipitatus in Tiberim, quam diu optauerat, martyrij coronam consecutus est nono Kalendas Aprilis, qua die eius memoria in Ecclesiasticis indicibus adscripta integra permanet: Acta vero martyrij illius nonnulla apparent esse corrupta.

D Ex clero item Romano gladio martyrium consummasse Priscum presbyterum, & Priscillianum inferioris ordinis clericum, indicant pariter tabulæ Ecclesiasticæ pridie Nonas Ianuarij: qua etiam die sub eodem Iuliano subijisse pro fide Christiana certamen Benedictam religiosam feminam, in ipsdem notatum habetur, necnon natalis Dactrosæ clarissimæ femine vxoris Flauiani Expræfecti, quæ post damnationem viri exilium passâ, religionis causa occidi iubetur: quorum filia Bibiana virgo tamdiu plumbatis cæsa est, quousque spiritum efflaret: cuius corpus inssepultum cum biduo iacuisset, tandem apud matrem atque sororem Demetriadem a Ioanne presbytero tumulatum est quarto Nonas Decembris iuxta Palatium Licinianum. Ipsa vero Demetria eadem ex causa vndecimo Kalendas Iulij nobile certamen exegerat, & ex victoria coronam martyrij fuerat consecuta. Pater vero, quem diximus, Flauianus (eum alij Fabianum dicunt, nonnulli Faustum) post præfecturam laudabiliter functam, proscriptione & inscriptione instar seruilis personæ damnatus ad Aquas Taurinas, apud Centumcellas exilio deportatus, ibi spiritum Deo reddens, inter martyres meruit adnumerari. Extant horum martyrij Acta, sed deprauata nonnulla: vt tutius sit pauca ex eorum titulis adscriptis in antiquis Ecclesiasticis tabulis certa sumere, quam ex incertis plura deducere. Tu consule de his omnibus nostras ad Martyrologium Notas. Nobilitata tunc quoque fuit Romana Ecclesia corona Ioannis presbyteri nono Kalendas Iunij, quo die natalis eius anniuersaria celebritate recurrit: hic enim ante simulacrum Solis via Salaria veteri decollatus est, corpusque eius sepultum a Concordio presbytero ad Concilia martyrum.

Sed præstitit Deus in his martyrum Romæ exhibitis certaminibus, vt per Magistratum illum, vicariam præfecturam gerentem, per quem sic sauierat in Christianos,

Annal. Eccl. Tom. 4.

I Gordianum

a Die 25. Iunij
10. Iulij. 7. Augusti.

PAULI ET IO-
ANNIS CER-
TAMEN.

b Die 26. Iunij

PIGMENII
MARTYRIUM.

ROMANI CE-
RICI ET ALII
MARTYRES.

GORDIANI
CERTAMEN.

Gordianum videlicet, Iuliani impietas argueretur, retundereturque temeritas; dum quem ad necem Fidelium ille delegerat, Christi nominis egregium confessorum ac martyrem factum Ecclesia lucrata est. Hæc autem quo modo se habuerint, ex antiquis monumentis Actorum eius, atque tabulis Ecclesiasticis, rem paucis complexam in medium adducemus. Accidit namque, ut Ianuarius presbyter coram Gordiano Vicario religionis causa sifteretur, sub titulo tamen maleficij: Qui, afflante eum diuino spiritu, sic cum eo locutus est, ut eundem apud se custoditum postea Gordianus noctu vna cum Marina coniuge conueniret; ac poenitens dolensque de fuso Christiano sanguine, spe veniæ consequendæ, baptismum æterni supplicij euitandi causa petierit: Qui & ab eodem pijs monitis confirmatus, vna cum coniuge & ex familia quinquagintatribus, baptizatus est, conflato Iouis simulacro quasi fidei obside tradito Ianuario. Re tandem per Clementianum Tribunum comperta, nunciataque Iuliano: totoque negotio, quod tamquam portentum habitum est, magicis incantationibus adscripto: in Gordianum ira Imperatoris exarsit; quem in primis magistratu deposuit: suffecitque in locum eius Clementianum, cuius & iudicio illum subiecit. qui habita de viro sæuissima quæstione, sacrificare renuentem, plumbatis cæsum, gladio subiecit capite amputandum ante templum Telluris. Expositum vero caribus corpus, sed diuina virtute custoditum illæsum, quinta die a Fidelibus sublatum, via Latina ad Cryptas defertur, conditurque iuxta Epimachum martyrem: vnde & accidit, ut vna eademque die ab Ecclesia vtriusque natalis agatur. Vxor autem Gordiani Marina damnata est præ ignominia ad Aquas Salinas, seu potius (ut habet alia lectio antiquorum codicum) ad Aquas Salinas, ad seruitium rusticorum. Ianuarius vero presbyter inscriptione notatus est. Quodnam autem huiusmodi supplicium esset, in Notis diximus. Hæc omnia ex ipsorum Actis, atque tabulis Ecclesiasticis.

Porro illud in Actis displicet (ut de alijs dictum est) quod quæ tempore Iuliani & per eiusdem Imperatoris magistratus gesta sunt, & fortasse etiam eiusdem Iuliani rescriptis, eadem coram ipso facta esse dicuntur, atque Romæ: cum ex Ammiano & alijs satis liqueat, eundem toto Imperij sui tempore versatum esse in Oriente. Ceterum (ut vidimus) qui ab ipso Romæ rebus publicis magistratus præfecti erant, ex ipsius sententia negotium facessere Christianis, ut licuerat, non destiterunt, eo potissimum ad supplicia inferenda vsi titulo, quod magi Fideles essent, in quos ut magice reos constitutos iuberent animaduerti: prout etiam Ammianus de Aproniano Urbis Præfecto testatur: de ipso dicemus anno sequenti, quo eam præfecturam cum esse consecutum, idem auctor affirmat. Passus est item Romæ Leopardus domesticus Iuliani pridie Kalendas Octobris: qua die publico titulo eius memoria in tabulis Ecclesiasticis notata habetur.

Ceterum quod in Oriente frequenter ac Romæ aduersus Christianos actum nouimus; id etiam in alijs prouincijs Orbis Occidentalis Romano subiectis Imperio factitatum, non ambigimus: cum nihil antiquius esset apud Apostatam Principem, quam prostratum erigere deorum cultum, & excrescentem nimium (ut sibi videbatur) Christianam religionem comprimere. Hæc quidem absque nece piorum, rerumque ipsorum graui iactura confici, haud facile concessum erat: sed quod (ut frequenter inculcatum est) absque titulo Christianitatis, sed alijs confictis criminibus eiusmodi de illis iudicia exercerentur; inde, puto, obscuræ remanserunt res gestæ plurimorum martyrum. In Gallijs namque, vbi præfecturam gessit (ut dicemus) Sallustius Iuliano omnium carissimus, ob idque Christianorum acerbissimus hostis, passos reperimus quatuor germanos, Eliphium Tullensem virum, eius fratrem Eucharium Episcopum, & sorores Libariam, atque Susannam, ut eorumdem martyrum Acta significat: At perperam, mea sententia, dicuntur consummasse martyrium, dum Iulianus adhuc cum exercitu in Gallijs moraretur: nam eo tempore ipsum se Christianum fide saltem exhibuisse, & de rebus Christianorum bene meritum esse, superius dictum est.

Sed quodnam pugnans pro fidei confessione specimen Christianæ constantiæ ediderit in castris tunc militans sub Tribuno Victricij, qui postea creatus fuit Episcopus Rhotomagensis; nobilem scriptam historiam a nobilissimo atque sanctissimo viro hic opportune recensamus: certamen quidem eius sub Iuliano Apostata contigisse, prodit

Ecclesia-

A Ecclesiastica monumenta, Martyrologium inquam Romanum die natali ipsius: sed cum nec alius post Iulianum fuerit Ethnicus Imperator, in cuius castris Christianus miles absque dispendio pietatis militare valeret; certamen Victricij ad istud ipsum tempus referendum esse, necessitas exigit argumenti. Paulinus igitur post multa egregia de viro hoc enarrata, hæc subdit^a de eius agone, sic ipsum alloquens:

^a Paulin. epist. 26.

Cum primo Christi amore succensus, ordinante ipso Domino quamdam operis sui pompam, per insignem consilio militari diem progressus in campum es, toto illo, quem iam mente respueras, muniminum bellicorum præinctus ornatu, cunctisque mirantibus accuratissimos in te habitus ac terribiles apparatus, repente obstupefacto conuersus exercitu ante pedes sacrilegi Tribuni militiæ sacramenta permutans, arma sanguinis abiecisti, ut arma pacis indueres, contemnens armari ferro, quia armabaris Christo. Et illico antiqui serpentis inuidia concitato in furias Tribuno, districtus in verbera, & vastis fustibus fractus; nec tamen victus es, quia Crucis ligno innitebaris: geminataque mox corpori poena, acuto testarum fragmine, laniata immanibus plagis membra, * substratus es, tunc mollius fulciete Christo, cuius tibi gremium lectulus erat, & dextra puluinar: Vnde ad maiorem hostem, necdum vulneribus obductis, incenso potius eorum dolore, quam fracta virtute, reparatus, fortior profuisti; oblatuque Comiti, de potentiore inimico gloriosius triumphasti, nec ausis vltra diaboli satellitibus superata ingerere tormenta, capitalemque sententiam meditantibus, ut vel sine carnalis tuæ vitæ vinci desinerent: Dominus noster fortis & potens & inuictus in proelio, conspicuis mirabilibus, pectora quamlibet obdurata confudit. Nam carnifex, qui in itinere, quo percussorem tuum sacra victima sequebatur, ceruicem tuam insultans minaciter attingendi temeritate violauerat, quasi ictus sui locum præcurrente gladium manu palpans, excussis illico oculis cæcitate percussus est.

* subcritus

O Christi ineffabilis bonitas, quantum in suos ostendit affectum! Iniuriam confessoris sui non tulit impunitam, qui suis crucifixoribus rogauit^b ignosci: contumeliam martyris statim vltus est, qui passionem suam noluit vindicari. Sed ea ipsa ira pietas est. Idcirco enim vnus cæcatus est, ut plures illuminarentur; & ipse forsitan, qui oculos carnis amiserat, lumina mentis acciperet. Statim deinceps maiore documento qui feralis custodiæ ministerium triste curabant; quas ipsi arctius innodatas & ad ossa depressas, vel exiguo, rogantibus vobis, beneficio relaxare noluerant catenas; conuersa in conspectu ipsorum prece vestra ad Deum Christum, sponte de manibus absolutis fluere viderunt: nec ausi reuocare, quod Deus soluerat. Ad Comitum pauidi cucurrerunt, veritatem Dei pro confessoribus confitentes: quod auditum religiose & creditum Comes Principi suo cum testimonio militum retulit. Et ut ipsius quoque repentina ad clementiam de furore conuersio inter mirabilia Dei numeraretur: factus est in te prædicator Christi, in quo esse deuouerat persecutor.

^b Luc. 23.

Puto & ipsum, tamquam Saulem, aliquando Spiritu sancto Dominus impleuerat; quia & te sicut Dauid suum diligebat: ut sicut ille Rex quondam, dum ad Prophetas persequendos proficiscitur, affectus est; ita & Comes ille respersus gratia Domini, quæ de fidei tuæ abundantia redundabat, qui ad puniendum confessorem venerat, & ipse confessor abscederet: credidit enim; & quos sæuiens prædamnarat ut reos, laudans emisit ut sanctos: et testimonium perhibuit veritati, qui testes fidei punire cupiebat.] hæc Paulinus. At de Gallicanis martyribus hætenus: hi enim tantum sub Iuliano passi reperiuntur in Gallijs, & si qui alij nobis incompti: cum tamen dire exagitas esse eas prouincias sub præfectura Sallustij, illud etiam admoneat, quod aduersus eundem, siue Dioscorum vicem eius gerentem, scripsisse commentarium S. Hilarium Episcopum Pictauiensem, S. Hieronymus^c auctor est: cuius cum idem meminit in epistola ad Magnum, sic ait: Breuique libello, quid in litteris posset, ostendit.] De Sallustio autem sequenti anno, quo gessit ordinarium Consulatum, agendum est. Utinam extaret liber ille, cuius iactura non res gestæ tantum aduersus Ecclesiam Gallicanam, sed & aliæ complures ad alias Occidentis Ecclesias pertinentes, perpetua obliuione sepultæ, remanserunt obscuræ.

^c Hieronym. de script. Ecclesiast. in Hilario.

Sed quinam fuerit sub Iuliano status Ecclesiæ Africanæ, iam oratio prosequatur. Donatistæ enim, qui grauissime hætenus pertulissent Christianos Imperatores fauentes

MARTYRES
PASSI IN GAL-
LIIS.^a Conscripte
Rupert. Abb.
Tuit. Recitat
Sur. tom. 5. die
16. Octobr.

DONATISTA-
RVM LEGA-
TIO AD IV-
LIANVM.a August. cont.
litter. Petil. lib.
2. cap. 79.

b Optat. lib. 2.

c Aug. ad Do-
nat. epist. 166.d Aug. cont. lit-
ter. Petil. lib. 2.
cap. 97.

e Aug. epist. 48.

IULIANVS FA-
VET DONA-
TISTIS.f August. contra
litter. Petil. lib.
2. cap. 97.IULIANI RE-
SCRIPTVM
PRO DONA-
TISTIS.HONORIUS
IMP. PVBLI-
CE EXPONIT
EDICTVM IV-
LIANI.
g l. 37. de ha-
retic. C. Theod.

Catholicis, Constantinum Magnum, Constantem atque Constantium filios; quorum A
rescriptis, qui ceteris ad schisma duces esse videbantur, exilio condemnati fuerant:
nouo adueniente Imperatore a fide apostata, quem & scirent detestari prædecessorum
Christianorum Principum acta, atque relegatos a Constantio exilio soluisse: lega-
tionem ad ipsum mittunt, ab exilio irrogato liberari petentes, ablatasq. sibi basilicas
reddi. Fuerunt nomina Legatorum, vt ex S. Augustino^a didicimus, Rogatianus,
Pontius, & Cassianus: Antiquiores, inquit, sunt Ecclesiæ preces ad Dominum pro
vnitate Christi, quam Rogatiani, Pontij, & Cassiani ad Iulianum pro parte Donati.]

Magno plane malo Catholicæ Africanæ Ecclesiæ accidit Imperium Iuliani: nam con-
fopitum ac pene extinctum schisma tot annis, tantoque studio in hoc insudantibus,
qui antecesserant, Christianis Imperatoribus; mox aspirante illis gratia Iuliani, de-
nuo excitatum maioribus flammarum globis erupit. Testatur id quidem in primis B
Optatus, cum ait^b: Hoc eodem tempore duces & principes vestros merita relegaue-
rant sua: in Ecclesia nulla fuerant schismata, nec Paganis licebat exercere sacra fa-
critega: pax Deo placita apud omnes Christianos populos habitabat: diabolus mæ-
rebat in templis, vos in regionibus alienis. Deinde alter (vt omnibus notum est) se-
cutus Imperator, vobiscum vota sinistra concipiens, ex famulo Dei factus est minister
inimici, apostatam se edictis suis testatus est. Quem precibus rogastis, vt reuerti pos-
setis. Quas preces si vos negatis misisse, nos legimus.]

Erant eiusmodi Donatistarum preces adulationis plenæ: de quibus Augustinus ad
Donatistas^c: Hæc, inquit, erat eius prædicanda iustitia, quam supplicantes Rogat-
ianus & Pontius laudauerunt, dicentes homini apostatæ, quod apud eum sola ius-
titia haberet locum.] et aduersus litteras Petiliani^d sic: Imperatori Pagano & apo-
stata dixistis, quod apud eum sola iustitia locum haberet: quibus precibus & rescrip-
to, sicut ibi scriptum est (sicut allegationis gesta testantur) pars Donati vniuersa-
liter vsa est.] Quanti autem ponderis hæc essent verba, alibi scribens ad Vincen-
tium, ita declarat^e: Iuliano Imperatori dixerunt, quod apud eum iustitia sola
locum haberet, quem certe apostatam nouerant, & idololatrijs deditum sic vide-
bant, vt aut iustitiam esse idololatriam faterentur, aut se scelerate mentitos negare
non possent, vt apud eum dicerent solum locum habere iustitiam, apud quem ma-
gnum locum cernerent habere idololatriam. Sed fuerit error in verbo: de facto quid
dicis? &c.]

Quam vero facile his annuerit Iulianus, sic subdit Optatus: Nec difficultatem præ-
buit quem rogastis. Ire præcepit pro voto suo, quos intellexerat ad disturbendam pa-
cem cum furore esse venturos. Erubescite, si vllus est pudor. Eadem voce vobis liber-
tas est reddita, qua voce idolorum patefieri iussa sunt templa: Eisdem pene momen-
tis vester furor in Africam reuertitur, quibus diabolus de suis carceribus relaxatur.
Et non erubescitis, qui vno tempore cum inimico communia gaudia possidetis?] Quid
autem Iulianus tunc rescripserit pro Donatistis; ex eius fragmento, quod superest, &
recitat S. Augustinus, licet accipere: nam ait^f: Eas enim, nempe basilicas, iubente
inimico Christi, accepistis, in quibus iussa Christi contemneretis, dum validum &
verum vobis videtur quod Iulianus constituit, dicens: Hoc quoque supplicantibus
Rogatiano, Pontio, Cassiano, & ceteris Episcopis, sed & clericis, accedit ad cumu-
lum, vt abolitis quæ aduersus eos sine rescripto perperam gesta sunt, in antiquum sta-
tum cuncta reuocentur.] hætenus recitata ab eo pauca verba rescripti. et inferius aduer-
sus ipsos, post multa in eos inuectus, hæc addit: Cur in basilicis possidendis Iuliani re-
scriptum tenetis, & in Ecclesiæ pace amplectenda Christi Euangelium non tenetis?
Clamamus & nos: Quæ perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta reuocentur:
antiquius est Euangelium Christi, quam rescriptum Iuliani, &c.]

Porro eiusmodi Donatistarum a Iuliano impetratum rescriptum, in ipsorum igno-
miniam Honorius Imperator postea publicis locis affigendum curauit, huiusmodi
ad Hadrianum Præfectum Prætorio dato edicto^g: Rescriptum, quod Donatistæ a
Iuliano tunc Principe impetrasse dicuntur, proposito programme, celeberrimis
in locis volumus anteferri; & gesta, quibus est eiusmodi allegatio inserta, subnecti:
Quo omnibus innotescat & Catholicæ confidentiæ stabilita constantia, & Donati-
starum desperatio fucata perfidia. Dat. quinto Kalend. Martias, Rauennæ, Sti-
lichone

lichone & Aureliano Coss.] Ex his quidem pensare licet, quale fuerit eiusmodi
pro Donatistis datum a Iuliano rescriptum, quod post tot annos ipse Imperator
Honorius publico voluit exponi ludibrio, quo illorum temeritas atque procacitas
omnibus ostentui esset. Quid autem indulgendo Donatistis, relaxandoque eos ab
exilio obtenderit Iulianus, S. Ioannes Chrysostomus alia occasione docet his verbis^a:
Vafer ille & callidus, quos intelligebat ob peccatum aliquod Christianorum conuen-
tuum principibus poenas dedisse, & a præfectura, quam gerebant, amotos, omnes li-
beros esse fuit: hoc modo pessimis quibusque licentiam largiens, Ecclesiæ leges
subuertens, denique omnes inter se committens: fore enim sperabat, vt postea minori
negotio debellarentur, si prius bello inter se conflictati fuissent. Quin etiam quemdam
(huic Stephano nomen erat) tum ob doctrinæ peruersitatem, tum ob vitæ impro-
bitatem, ab Ecclesiastico principatu amotum, iubet de integro magisterij sedem occu-
pare.] hæc Chrysostomus.

Ex sententia plane illi res accidit, vt eius rescripto relaxati ab exilio Donatistarum
Episcopi, factiosissimi duces schismatis, maximo ferrentur impetu in Catholicos,
grassatorum instar, atque prædonum. Quæ autem peruelles Christianæ concordia,
Apostata Imperatoris innixi præsidio, egerint, & qualia quamq. funesta ac de-
plorata patrauerint, Optatus satis accurate^b recenset, cum ait: Venistis rabidi: veni-
stis irati, membra laniantes Ecclesiæ: subtiles in seductionibus, in cædibus immanes,
filios pacis ad bella prouocantes. De sedibus suis multos fecistis extorres; cum con-
ducta manu venientes, basilicas inuasistis: multi ex numero vestro per loca plurima,
quæ sub nominibus dicere longum est, cruentas operati sunt cædes, & tam atroces,
vt de talibus factis ab illius temporis Iudicibus relatio mitteretur. Sed interuenit &
occurrit iudicium Dei, vt ille, qui vos iam dudum redire iusserat, Imperator profa-
nus & sacrilegus moreretur: qui persecutionem, vobis prouocantibus, iam miserat,
aut mittere disponebat. Operata est apud loca suprædicta in Catholicos trucidatio.
Memoramini per loca singula, qui fuerint vestri discursus. Nonne de numero ve-
stro fuerunt Felix Diabensis, Ianuarius Flamen Pistensis, & ceteri, qui tota celerita-
te cucurrerunt ad castellum Lemellense? vbi cum contra importunitatem suam vide-
rent basilicam clausam, præsentibus iusserunt comites suos, vt ascenderent culmina, nu-
darent tecta, iactarent tegulas. Imperia eorum sine mora completa sunt: et cum al-
tare defenderent diaconi Catholici, tegulis plurimi cruentati sunt, duo occisi sunt, Primus
filius Ianuarij, & Donatus filius Nini, vrgentibus & præsentibus Coepiscopis vestris

supra memoratis: vt sine dubio de vobis dictum sit: Veloces pedes eorum ad effunden-
dum sanguinem. De qua re Primosus Episcopus Catholicus loci supra memorati in
Concilio vestro apud Thæuestinam ciuitatem questus est, & querelas eius dissimu-
lanter audistis. Ecce a vobis factum est quod dixistis, Ecclesiam non esse, quæ
cruentis moribus pascitur: et aliud sunt milites missi, aliud Episcopi ordinati.] et
paulo post:

Similiter & apud Carpos non tibi videntur inexpiabiles sordes? In Mauritania
ciuitatibus, vobis instantibus, quassatio populi facta est: mortui sunt in vteris ma-
trum, qui fuerant nascituri.] et rursus: Quid commemorem Thipasam Cæsariensis
Mauritaniae ciuitatem? ad quam de Numidia Urbanus Formensis, & Felix Idi-
crensis, duæ faculae incensæ liuoribus cucurrerunt: qui & eorum in pace positorum ani-
mos perturbantes, nonnullorum officialium & fauore & furore iuuante, & Athenio
Præsidente præsentibus cum signis, Catholica frequentia exturbata & cruentata, de sedibus
suis expulsa est: lacerati sunt viri, tractæ sunt matronæ, infantes necati, abacti sunt
partus. Ecce Ecclesia vestra, Episcopis ducibus, cruentis moribus pasta est.] et
post pauca: Et quod, inquit, vobis leue videtur, facinus immane commissum est:

Vt omnia sacrosancta supra memorati vestri Episcopi violarent, iusserunt Eucha-
ristiam canibus fundi, non sine signo diuini iudicij: nam iidem canes accensi ra-
bie, ipsos dominos suos quasi latrones, sancti corporis reos, dente vindice, tamquam
ignotos & inimicos lanauerunt. Ampullâ quoque Chrismatum per fenestram, vt frange-
rent, iactauerunt: et cum casum adiuuaret abiectio, non defuit manus Angelica, quæ am-
pullâ spiritali subiectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit, Deo muniente,
illæsa inter saxa confedit.] En probe vides, lector, inter quos recensendi sunt, qui nostro

a Chry. lib. con-
tra Gent.
CONSILIUM
IULIANI.b Optat. lib. 2.
DONATISTA-
RVM FVRO-
R ADVERSVS CA-
THOLICOS.c Quid in ss.
EVCHARI-
STIAM DONA-
TISTAE.

hoc infelicissimo seculo, vel his paria, vel certe magis horrenda, in sacrosancta Ecclesiae Catholicae sacramenta, eodem quo Donatistae, satanico agitati spiritu perpetrarunt. Sed & puto intelligis, eos rabidiores canibus, & silicibus duriores redditos esse, qui diuinorum sacramentorum veritatem adeo caecutientes impugnant, hisce eam certis atque adeo manifestis miraculis contestantibus. Sed nec desunt istis scelera illa, quae de ipsidem Donatistis Optatus mox subdit his verbis:

Inde reuertentes Urbanus Formensis, & Felix Idicrensis, inuenerunt Matres, quas de castimonialibus fecerunt mulieres. Ecce quales, frater Parmeniane, Episcopos cellas: et cum pro tuis erubescere debueras, Catholicos innocentes accusas. Interea supra memoratus Felix, inter sua crimina & facinora nefanda, ab eo compressam puellam, cui mitram ipse imposuerat, a qua paulo ante Pater vocabatur, nefarie incestare minime dubitauit: et quasi de peccato sanctior fieret, inde velociter properauit. Sic Donatum annorum septuaginta Episcopum, hominem innocentem, spoliare ausus est Episcopali nomine & officio & honore. Venit schismaticus ad Catholicum, ad innocentem reus, ad Dei sacerdotem sacrilegus, incestus ad castum, ad Episcopum iam non Episcopus; sed de placito & de coniuratione vestra securus, vestris legibus & decretis armatus: manus, quae paulo ante peccata grauauerant, capiti innocentis iniecit: et de illa lingua ausus est ferre sententiam, quae iam nec ad poenitentiam agendam vel idonea videbatur.] Post haec autem ab eodem Optato pluribus, ut par erat, exaggerata; quid tandem per expulsionem Catholicorum Episcoporum molirentur, subdit, sic dicens:

Nunc quoniam erubescenda gaudia vestra probauimus, & furor vester tot locis ostensus est: restat de profunda impietate vestra aliquid dicere. Nam omnia, quae a vobis aut facta sunt, aut dicta, quis poterit explicare? Sic cuncta malignitate quadam ordinasse vos constat, ut in vna specie operis, species alias impleretis: ut dum presbyter, aut Episcopus deijcitur, sic populus caperetur. Quo modo posset turba hominum stare, quae rectorem suum elisum in se conspiceret? Non aliter, quam quocumque casu pastore occiso, lupi grassantur. Exorcizatis & lauitis sine causa parietes, ut hoc nequitiae genere subrueretur simplicissimorum hominum mentes. Talibus consilijs vestris nonnullorum animi iugulati sunt: et sub nube simplicitatis, obcaecato lumine, ut miseros sterneretis, sagittas de pharetra pectoris vestri seductionibus praemisistis: ut de vobis Spiritus sanctus per David Prophetam in psalmo decimo praedixerit: Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas in pharetra, ad sagittandum in obscuro rectos corde. Quid a vobis minus factum est? Vestris consilijs sagittati sunt innocentes, exarmati Fideles, honore nominis sui spoliati sunt sacerdotes. O impietas inaudita! quem iugulaueris, inter poenitentiam & tormenta seruare! In comparatione operis vestri, latronum leuior videtur immanitas. Vos viuum facitis homicidium: latro iugulans, dat de morte compendium. Paupertate sensus sui circumuenti sunt, quos decipere potuistis. Perfecti enim fuerant illi, opere scilicet Dei, qui in eius nomine fuerant ordinati: at vos contra opus Dei hostiliter militatis, diuinum opus malitiae vestris destruentes. Apparet ergo de vobis dictum esse in decimo psalmo: Quoniam quae tu perfecisti, ipsi destruxerunt. Fecit vos superbos impietas vestra: sed accusat vos prospiciens de caelo iustitia: et iniqua vos gerentes error hominum laudat: ut de vobis in nono psalmo dixerit Spiritus sanctus: Quoniam laudatur peccator in desiderijs animae suae, & qui iniqua egerit benedicitur. Quid iniquius, quam exorcizare Spiritum sanctum, altaria frangere, Eucharistiam animalibus proijcere? Et ut in errorem vos vester populus mittat; laudando felices appellat, & bene nominant, & per vos iurant, & personas vestras iam pro Deo habere noscuntur.] Ac rursus de eorum sacrilegijs:

Indubitanter, inquit, & liquido demonstratum est, in diuinis sacramentis quid nefarie feceritis. Iam illa ostendenda sunt, quae crudeliter ac stulte vos fecisse, negare minime poteritis. Quid enim est tam sacrilegum, quam altaria Dei, in quibus vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere? in quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: quo Deus omnipotens inuocatus sit: quo postulatus descendit Spiritus sanctus: unde a multis pignus salutis aeternae, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est? Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quae essent de pace condita: Depone, inquit, munus tuum ante altare, & prius concorda cum fratre tuo, ut possit pro te sacerdos offerre.

Quid

A Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Haec omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Hoc igitur inexpiabile nefas, si de aliqua ratione descendit, vno modo fieri debuit. Sed, ut aestimo, alio loco copia lignorum frangi iussit; alio, ut altaria raderentur, lignorum inopia imperauit; ut remouerentur, ex parte verecundia iussit: vbique tamen nefas est, dum tantae rei manus sacrilegas & impias intulistis. Quid perditorum conductam referam multitudinem, & vinum in mercedem sceleris datum? quod ut immundo ore sacrilegis haustibus biberetur, calida de fragmentis altarium facta est. Si liuoris iudicio nos vobis sordidi videbamur; quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiam vos ipsi, ut illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia sancte (ut arbitramini) obtulistis? Dum impie persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras.] et post alia plura id genus inculcata, sic de fractione sacrorum calicum:

Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: quorum species reuocatis in massas, mercedem nefarijs nundinis procurantes; ad quam nec emptores eligere voluistis, sacrilegi, dum inconsiderate vendidistis. Passi estis etiam comburi manus vestras, quibus ante nos eosdem calices tractabatis: eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerere forsitan in vsus suos sordidae mulieres: emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium! o facinus inauditum! auferre Deo, quod idolis praestes: subducere Christo, quod proficiat sacrilegio!] rursus vero, quid in sacratas a Catholicis Deo virgines admiserint, dum & signum dedicationis impositum illis abstulerint, & aliud denuo ipsis imposuerint, idem declarat his verbis:

Iam illud quam stultum, quam vanum, quod ad voluntatem & quasi ad dignitatem vestram reuocare voluistis, ut virgines Dei agerent poenitentiam? ut iam dudum professae signa voluntatis capitibus, postea vobis iubentibus immutarent? ut mitrellas alias proijcerent, alias acciperent?] erant mitrellae in Africana Ecclesia ornamentum capitis genus, quod sacrandis virginibus ab Episcopis soleret imponi, sicut Romae & alijs in locis simplex sacrum velum. Quod enim virgines sic Deo dicatae, sponsae Christi ex more dicerentur; eo insigni illarum capita tegere, quo a nubendis discriminarentur virginibus, consueuerunt Antistites. erat enim capitis tegumentum ex lana, purpura tamen pictum potius, quam tinctum. fortasse Christi nomen, vel Crucis signum in eo purpureo colore erat expressum: per quod omnibus indicaretur, virginem illud gestantem iam professam esse perpetuam virginitatem, & Christi desponsatione Deo dicatam. Nam idem Optatus inferius, dum ait, virginitatem seruare, esse voluntatis, non necessitatis, haec de mitrella: Nec vlla sunt praecipua coniuncta, vel de qua lana mitrella fieret, aut de qua purpura pingeretur: non enim panno potest virginitas adiuuari: non enim inde conpescuntur aestus animi, quos interdum aetas accendit.] et paulo post:

Res inuenta est ad signum capitis, non ad remedium castitatis. Denique talis pannus & deturbari, & rodi, & perire potest: et tamen virginitas si illaesa sit, sine mitrella tuta esse potest. Spiritale nubendi hoc genus est: in nuptias sponsi iam venerant voluntate & professione sua: et ut saecularibus nuptijs se renunciaisse monstrarent, spirituali sponso soluerant crinem, iam caelestes celebrauerant nuptias. Quid est quod eas iterum crines soluere coegistis? Quid, inquam, quod ab ipsis per vos exacta est professio secunda? Quis est alter spiritualis sponsus, cui iterum nubent? Quando mortuus est cui nupserant, ut iterum nubant? Nudastis denuo capita iam velata: de quibus professionis detraxistis indicia, quae contra raptos aut petitores viderentur inuenta. In mitrella indicium est voluntatis, non castitatis auxilium, ut rem iam Deo deuotam; ne qui sponsabat, perseveret petere; aut ne raptor audeat violare. signum est ergo, non sacramentum. Inuenistis igitur huiusmodi virgines, quae iam spiritualiter nupserant: quasi secundas coegistis ad nuptias: ut crines iterum soluerent, imperastis. Hoc nec mulieres patiuntur, quae carnaliter nubunt: ex quibus si alicui maritum mutare contigerit, non repetitur illa temporalis festiuitas; non in altum tollitur; non pepuli frequentia procuratur.] nempe quod nubentibus viduis festiua gaudia nuptiarum minime ab Ecclesia concedi solent.

Quoniam

VIM INFERUNT SACRIS VIRGINIBUS DONATISTAE.

Optat. lib. 2.

IMPIVS DONATISTARVM CONATVS.

a Optat. lib. 5.

CONFELATI CALICES A DONATISTIS.

b Idem lib. 6.

SACRATAE VIRGINES AD SECUNDAM PROFESSIONEM COGNITVR.

c Optat. lib. 6.

CVR MITRELLA VIRGINIBVS IMPONERETVR.

Optat. lib. 6. DONATISTARVM IMMUNITIA SACRILEGIA.

VIRGINES SACRAE REDDITAE PROFANAE.

Quoniam autem profano ritu sacratas a Catholicis sacerdotibus Deo virgines, illi, ut suae eas facerent communicationis, purgare solerent, idem Optatus subdit his verbis: Iam consecratas Deo aspersistis immundis cineribus: crines iussistis etiam falsa aqua perfundi. Et utinam vel id quod tulistis, velociter reuocare velletis. Interposuistis moras, ut retractae in pristino habitu aliquae diutius remanerent, retractis signis, quibus se iam dudum contra petitores & raptores munierant. Qui cum viderent, praescriptionem sibi iam dudum oppositam a vobis esse sublatam, de sponsis raptores effecti sunt: nec visus est sibi vnusquisque peccasse, dum talem rapit, qualem viderat, quando ut uxorem acciperet, postulabat. In hoc genere tanta damna fecistis Deo, quanta lucra diabolo procurastis. Conflastis impie calices, crudeliter fregistis, & inconsulte rasistis altaria. Puellas miseras non sine opprobrio, ut secundas mitrellas acciperent, coegistis.] ac de his haec Optatus.

QVID MITRELLA. a Iudith. 16. b l. 23. ff. de aur. & arg. legato. c Apul. de Asin. lib. 7. d l. 26. ff. cod. e Hieron. epist. 23.

Quidnam vero significaretur per mitrellas, seu mitellas, quae ut virginitatis signa, sacratis Deo virginibus imponi solerent, est accuratius inuestigandum. Haud enim quis putet fuisse mitrellas capitis ornamentum pretiosum ac splendidum, instar illius Iudithae, de quo diuina scriptura ait: Colligauit cincinnos suos mitra] sed potius simplex tegumentum, de quo Vlpianus ad Sabinum, cum agit de stola, pallijs, tunicis, capitijs, zonis, ac mitris: Quae, inquit, magis tegendi capitis, quam ornandi causa sunt comparata. De eodem capitis tegumento Apuleius: Mitella, inquit, textili contexto capite. Erat autem & aliud genus mitrae, seu mitellae, quod a Paulo Iureconsulto inter ornamenta recensetur muliebria. de eiusmodi mitellis meminit S. Hieronymus ad Marcellam, cum agit de S. Blesilla: Tunc, inquit, crines ancillulae disponebant, & mitellis crispantibus vertex arcabatur innoxius: nunc neglectum caput scit sibi tantum sufficere, quod velatur. Ceterum ad primum genus mitellae, non ad secundum, referendae sunt mitellae, quibus erant solitae in Ecclesia Africana sacrae velari virgines; licet purpura illae pictae essent; cum tamen eiusmodi veli genus nigri coloris in Romana Ecclesia ad velandas Deo deuotas virgines esse vsui consueuerit. De quarum velo haec S. Ambrosius aduersus Symmachum: Non vittae capiti decus, sed ignobile velamen vsui nobile castitatis. sed de sacrarum velamine virginum diximus tomo primo Annalium.

ABLATICODICES, PALLAE, ET VELA A DONATISTIS.

Addiderunt ad haec & alia scelera Donatistae, nempe ut adhibita potentia magistratum, sacros codices & pallas & vela, ab ijs qui Catholicae partis erant, violenter auferrent: vnde eiusdem Optati haec etiam addita est iusta querela: Et illud, inquit, praetermittere nequeo, quod nec Deo est placitum, nec a vestris cultoribus excusari, nec ab aliquo homine defendi potest. Per iudicia saecularia, & leges publicas, diuinae legis instrumenta, executione officiorum, a plurimis eripienda esse dixistis; volentes soli habere, quod pax in communionem possederat. Non vereor Christianus dicere, quod vobis postulantibus, Gentilis executio non potuit ignorare. Velamina & instrumenta dominica extorsistis, quae iam dudum fuerant in communionem possessa. Extorsistis cum codicibus pallas: iudicio superbiae vestrae, vtraque arbitrati estis esse polluta. Ni fallor, haec purificare properastis: lauistis proculdubio pallas. Indicate quid de codicibus feceritis: in omnibus iudicium prouidentiae vestrae debet esse aequale: Aut vtrumque laua; aut vtrumque dimitte. quod si aliter facis, corrupisti diligentiam tuam: pallam lauas, codicem non lauas. Si vna parte bonum, in altera malum est: non potes negare offendere in vna, si in altera promereris. Et si gaudes, quod in vna videaris religiosus; debes & plangere, quia teneris in altera parte sacrilegus. Iam illud quale est, quod in multis locis etiam parietes lauare voluistis, & inclusa spatia, falsa aqua & spargi praecipistis? &c.] Magna plane arte schismatici, quo rudem populum execratione & odio imbuerent in Catholicos, quantum eos detestari deberent, his signis insinuare solebant, validioribus quavis alia comparata ad persuadendum oratione: quod ipsum alij quoque factitare schismatici consueuerunt, ac nouissime Graeci dicuntur eadem miserrime operari.

f Optat. lib. 6. COEMETERIA SIBI VENDICANT DONATISTAE.

Quid rursus Donatistae in Catholicos egerint, Imperatoris sibi arrogantes auctoritatem, idem Optatus docet, haec addens: Quid referam etiam illam impietatem de vestra coniuratione venientem? quia ad hoc basilicas inuadere voluistis, ut vobis solis coemeteria vendicetis, non permittentes sepeliri corpora Catholica: ut terreatis viuos, male tractatis & mortuos, negantes funeribus locum. Si inter viuentes fuerat cer-

A rat certamen: odia vestra vel mors aliena compefcatur. Iam tacet, cum quo paulo ante litigabas. Quid insultas funeri? Quid impetis sepulturam? Quid cum mortuis litigas? Perdidisti malitiae fructum. Et si corpora non vis in vnum quiescere, animas tamen in vno apud Deum positas non poteris separare, &c.] haec & alia plura Optatus. His igitur Donatistae Iuliani Imperatoris fulti praesidijs, qui pene videbantur extincti, adeo inualuerunt aduersus Catholicos; ut omnes qui successerunt Catholici Imperatores, licet aduersus eos plurimum laborauerint, ut ipsos ad communionem Catholicam restituerent, vel alio aliquo modo tollerent & abolerent, numquam tamen id efficere valuerint. Quae autem post Iuliani tempora ab eisdem gesta sint, suis locis dicturi sumus. modo reliquas a Iuliano sancitas leges recenseamus.

Quod igitur de rescripto aduersus Orthodoxos pro Donatistis a Iuliano dato pluribus actum est: iam de alijs ab eodem promulgatis aduersus Christianos edictis, sancitisque legibus, & scriptis epistolis, hic vltimo loco anni huius paulo fusior (quod id exigat rerum copia) oratio instituenda est. Atque in primis illud aduertendum, non consueuisse ipsum Iulianum tantum ignominiae causa (ut saepe vidimus) nominare Christianos, Galilaeos; sed ut eodem nomine ab omnibus iidem dicerentur, scripto edicto sanxisse. Sic enim de ipso Gregorius Nazianzenus: Atque illud sane perquam puerile, stultaeque leuitatis, ac ne villo quidem alio homine vel mediocri animi grauitate praedito, nedum Imperatore dignum; quod simul cum nominis commutatione, animorum quoque nostrorum commutationem secuturam esse arbitratus, aut certe nobis id pudore, quasi turpissimi cuiusdam criminis accusatis, nouandum nobis cognomentum censuit, Galilaeos pro Christianis nominans, atque ita vocari, publica lege decernens.

a Gregor. Naz. orat. 1. in Iul. LEX IULIANI, VT CHRISTIANI GALILAEI DICERENTVR.

Ex quo perspicue ostendit, Christi appellationem honorificentissimam esse, maximique ad gloriam ponderis: quoniam eam nobis extorquere cogitauit. Nisi fortasse alia ratione fecit, quod huiusce nominis vim & potestatem instar daemonum reformidaret, ac proinde ad aliud nomen minus notum & vulgare transferit. haec Nazianzenus. Meminit & huius quoque latae legis Chrysofomus, dicens: Adeo Christianum nomen tunc ut extingueretur, quoad eius fieri poterat, elaborabat: Galilaeos pro Christianis nos in edictis suis tum ipse appellans; tum Principes, ut id factitarent, adhortans. adeo enim infenso animo Christianam religionem insectatus est, ut ne ipsum quidem nomen voluerit superesse. Sed derisa eius impietas est, frustratusque conatus omnis.

b Chrysof. cons. Gentil.

Rursum vero ignominiae causa, cultum Crucis Christianis obiectare, ob idque eos deridere consueuit; nec id quidem verbis tantum, sed scriptis; ut cum illis sic exprobraret: O miseri homines, cum seruentur arma, quae magnus demisit Iuppiter, nempe ancilia, hoc est pater Martis, pignore dato, non verbo, sed re, quod ciuitatem nostram perpetuo protecturus sit, cessatis adorare & colere? et interim Crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte & ante domos pingentes. Igitur digne quis vestros prudentiores odio habebit, vel misericordia dignabitur imprudentiores, qui vos sequentes, in eam perueniunt calamitatem, ut etiam relictis aeternis dijs, ad mortuum Iudaeum transeant. haec ipse in Christianos. An non ex his intelligis, lector, vna cum Apostata Iuliano & ipsos a fide Catholica refugas foedus inijsse recentiores haereticos deridentes Catholicos Crucis Christi lignum venerantes, & signum vel manu deducetes, aut coloribus effigiantes? Atque in eo etiam hos cum illo contraxisse vides affinitatem, execrantes sanctorum cultum, & venerationem sacrarum reliquiarum: nam haec etiam exprobrabat ita Iulianus: Addentes ad antiquum illum mortuum multos recens mortuos, quis pro dignitate abominaretur? Omnia monumenta implestis: quamquam vobiscum numquam dictum sit, aduolui sepulchris, & ea amplecti debere. In hanc autem venistis malitiam, ut super hac re neque Iesu Nazareni verba audienda esse putetis. Audite igitur, quae ille de monumentis dicit: Scribae & Pharisei & hypocritae, quia similes estis sepulchris dealbatis, &c.] En quam insulse Christi Euangelio aduersus Christianos colentes sepulchra sanctorum entymema deducit! At pluribus eum verbis S. Cyrillus redarguit: quem re ipsa Babylae martyris ossa, ut vidimus, confutarunt. Sed ad alias leges ipsius redeamus.

c Apud Cyrill. Alexand. lib. 6. in Iul.

CRUCIS CVLTVM ATQVE SANCTORVM IVLIANVS CHRISTIANIS EXPROBRAT.

d Apud Cyrill. in Iul. lib. 20.

Concessa a Constantino Magno atque Constantio priuilegia Decurionibus Christianis, quibus a curiae munere essent immunes; dato huius anni Coss. ad Sallustium Praefectum Praetorio rescripto, penitus abstulit. Quin etiam impertita ab iisdem Christianis Imperatoribus, clericis & miserabilibus personis dona, & immunitates, atque diuersi generis

e Matth. 23

f l. 50. de Decurion. & l. 4. de Iustit. collat. Cod. Theod.

ris priuilegia cassa reddidit. nam de his agens Sozomenus^a sic ait: At clericis omnē immunitatem, honorem, & frumenti congiaria ipsis a Constantio * donata ademit, legesque eorum causa conditas abrogauit, & eos denuo curijs addixit. Porro a virginibus & viduis, quæ in clero erant propter egestatem descriptæ, ea exigi mandauit, quæ ante ab ærario publico acceperant. Nam cum Constantinus res Ecclesiæ rite disposuisset, ex vectigalibus cuiusque ciuitatis ea quæ erant satis ad res comparandas necessaria, clero cuiusque Ecclesiæ erogauit: illudque lege stabiliuit: Quæ lex eo ex tempore, quo moriebatur Iulianus, hætenus diligenter obseruata fuit. Hanc exactionem multo crudelissimam fuisse & acerbissimam prædicant: atque tabulæ a Patribus confectæ ad eum finem, vt res quas ex lege Constantini acceperant, ita demonstratæ restituerentur, de his quæ erant a Iuliano exacta, plane testificari possunt. Verum Imperator odium aduersus religionem Christianam conceptum non his rebus exaturauit, sed flamma iræ contra fidem nulli perditu conatus genus prætermisit, quo Ecclesiam Dei euertet, &c.] hæc Sozomenus.

At non satis illi fuit quæ a Christianis Imperatoribus donata essent auferre; sed & quæ a Gentilibus aliquando ex certa causa collata fuissent, abripuit: nam ter mille modios tritici perpetua largitione collatos a Marco Aurelio Imperatore erogandos in pauperes Ecclesiæ Hieropolitanae, petitione Abercij^b eius ciuitatis Episcopi, in hanc usque diem etiam a ceteris persecutoribus persolutos, prorsus abstulit. Verum utcumque toleranda hæc fuissent; nisi postquam spoliavit Fideles bonis omnibus munificentia Christianorum Imperatorum olim acceptis, illud etiam aduersus eos promulgasset edictum, quo ad expeditionem belli Perfici ingens pecuniæ vis a Christianis exigeretur; immunes tantummodo a dura tributi exactione sanciens futuros esse, qui Christiana religione relicta, sese ad deorum cultum transferrent. nam Socrates^c: Cum exploratum, inquit, haberet, quot mala secum bellum apportare soleat, quam ingenti pecuniæ vi ad istud administrandum opus esset, & absque ea non posse recte geri; pecuniam a Christianis veteratorie extorquere cogitauit. Nam illis, qui sacrificare renuebant, multam imposuit pecuniariam: ipsaque exactio in vere Christianos seuera & exquisita fuit. Nam quisque pro facultatum proportione tributa pensitauit; & Imperator ex iniusta iniuste exactæ pecuniæ collectione breui admodum locupletatus est. Ista quidem utebatur lege non solum in locis, quæ ipse peragrauit, sed in illis etiam, ad quæ minime accesserat.] hæc ipse: vt plane intelligas, eiusmodi tributi indictionem contigisse post scriptam orationem illam, Misopogonem dictam, in Antiochenos, qua declarat nulla eos vexasse hætenus tributi exactione.

Aduersus sane Ecclesias, ad expilandam earum bona, promulgata fuisse ab eodem Iuliano edicta, præter illa quæ superius narrata sunt, Gregorius Nazianzenus^d testatur his verbis: Edicta aduersus ædes sacras tum publice proposita, tum priuatim expleta, & donariorum ac pecuniarum deprædationem non magis ab impietate quam ab auaritia manantem, & supellectilis sacræ direptionem profanis manibus indigne & contumeliose tractatæ præteream: vt etiam & Præsules & subditos, qui pro his rebus abstrahantur, grauissimeque torquebantur, &c.] at de his superius alias. Rursum vero de alijs, quæ impius meditatus est in Christianos, inferius subdit his verbis^e: Constituebat, inquit, Christianos omni libertate & fiducia spoliare, eosque ab omnibus rebus arcere, Concilijs, foro, publicis coetibus, ipsisque adeo tribunalibus: Neque enim fas esse quemquam his uti, qui aris antepositis thura non adoleuerit, tantamque tantæ rei mercedem pependerit. O leges, & legislatores, & Principes; qui quemadmodum cæli pulchritudo, & Solis lumen, & aeris perfusio communi & perenni beneficentia omnibus patent, sic legum quoque usum & perceptionem liberis omnibus hominibus ex æquo proposuistis! quam tamen ille Christianis extorquere, in animo habebat; vt nec per vim oppressis iniurias suas iudicio persequi liceret; nec pecuniario detrimento affectis, aut quoquo modo præter ius fasque læsis quicquam opis leges afferrent, sed pellerentur, & trucidarentur, respirationesque etiam ipsæ pene interdicerentur. Quæ vt ijs qui patiebantur, maiorem cupiditatem, animique contentionem, fiduciamque apud Deum & libertatem addebant; ita ijs qui faciebant, iniustitiæ maiori atque ignominia erant.]

Quo autem ad hæc decernenda prætextu iustitiæ vteretur Iulianus, idem Gregorius mox addit, hæc dicens: Porro quam scita & acuta ratio carnificis illius & patro-

A ni, legum violatoris & legislatoris, aut (vt aptioribus verbis vtar) inimici & vltoris: Quemadmodum ait Scriptura! Legem enim nostram præscribere, ne iniuriam acceptam vlciscamur: Ne litem intendamus: Ne quicquā omnino possideamus, propriumque existimemus: verum alibi viuamus; ac præsentia, vt vana & inania, contemnamus, & pro nihilo putemus: Hoc etiam vetare, ne malum pro malo regeramus: Aut si quis nobis colaphum^b in genam vnam impegerit, ne alteri parcamus, verū eam quoque percurienti offeramus: ac præter pallium, tunicam etiam exuamus. Adijciet fortasse eam quoque hoc ferre, vt pro ijs a quibus iniuriam accepimus, preces fundamus, ac perfectibus optima quæque exoptemus. Quid ni autem hæc apprime cognosceret, qui diuina oracula quondam pro lectore recitauerat, atque inter magni sacrarij ministros adscriptus fuerat, martyresque templis & delubris ornauerat? Cuius hoc primum demiror, quo modo in his libris accurate versatus, illud non legerit, aut consulto præterierit: Malos male perdet, &c.] Refellit deinde pluribus ipse Gregorius Iuliani ex legibus Christianorum in Christianos insultandi licentiam: docetque eos ad omnem mansuetudinem ex diuina lege sic esse compositos animo, vt omnia ferant atque contemnant potius, quam virtutis dispendium patiantur: ceterum sic affectos minime prohiberi vti virtute, & exhibito ex virtute remedio, nempe iustitia. Rursumque demonstrat, alia ex diuina lege præscripta, nempe præcepta necessario omnibus adimplenda; alia vero alijs suaderi, & verticem perfectissimæ vitæ attingere cupientibus inculcari. Hæc plane ipse Gregorius, pluribus Iulianum exagitans. Sed & Sozomenus^c de iisdem sic habet: Ius Reipublicæ Christianis denegauit; & neque in communes hominum congressus, neque in forum venire, neque iudicium exercere, neque gerere magistratum, neque vllum dignitatis gradum obtinere permisit.] hæc ipse.

At licet Iulianus nullū (vt dictū est) manifestum patensque promulgasset edictum, quo (vt ab alijs Imperatoribus factū erat) in Christianos persecutio indiceretur: tamen in eos sancita olim aduersus sacrilegos templorum expilatores iura torquebat. vnde S. Ioannes Chrysoftomus^d: Si quis, inquit, superioribus annis, cū adhuc pij Reges rerum potirentur, vel altaria demolitus fuisset, vel templa suffodisset, vel oblationes diripuisset, vel aliud tale quid egisset: rapiebatur ad tribunal, & occidebatur etiam insons & dumtaxat delatus.] hæc Chrysoftomus. Tulisse insuper eam legem Iulianus, vt Galilæi a militia pellerentur, auctores sunt Theodoretus^e & Ruffinus^f, dum aiunt, ab eo statutum esse, militiæ cingulum non nisi immolantibus dari, neque quemquam administrare posse prouincias, nisi cultores deorum. Sed de his quoque superius actum est.

D Verum & lex illa ab eodem Iuliano Imperatore promulgata, vt iniustissima, ab ipsis etiam scriptoribus Ethnicis improbat: de qua sic Ammianus^g: Post multa enim etiam iura quædam correxit in melius, ambagibus circumcisus, indicantia liquide quid iuberent fieri, vel vetarent. Illud autem erat inclemens obruendum perenni silentio, quod arcebat docere magistros rhetoricos & grammaticos ritus Christiani cultores.] et inferius^h, eadem ferme verba repetens, ait: Erat inclemens, quod docere vetuit magistros rhetoricos & grammaticos Christianos, ne transirent a numinum cultu] hoc est, ne per eos cultores deorum ab eorum cultu desciscerent: docendo quippe illi humaniores litteras, pariter elucidabant, quæcumque de dijs Gentium scripta erant, fuisse omnino figmenta. ita quidem de Iuliani sententia animi Ammianus. At astutus Apostata id sane erubuit palam priori edicto manifesto sanciendo fateri: sed alijs fucatis coloribus id ipsum præstans, mensē Iunij eiusmodi edidit sanctionemⁱ:

Magistros studiorum, doctoresque excellere oportet moribus primum, deinde facultate. Sed quia singulis ciuitatibus adesse ipse non possum: Iubeo, quisque docere vult, non repente nec temere profiliat ad hoc munus, sed iudicio Ordinis probatus decretum Curialium mereatur, optimorum conspirante consensu. Hoc enim decretum ad me tractandum referetur, vt altiore quodam honore nostro iudicio studijs ciuitatū accedant. Dat. XV. Kal. Iulij, Accepta quarto Kal. Augusti, Spoletio * : Mamertino & Neuitta Coss.] Cum igitur eiusmodi decretum ad se deferendū, quo a se probaretur, edicerit: quis non intelligit, suo voluisse arbitrio reseruatam, quos vellet scientiarum præfici scholis? Hac primum, inquam, more suo, arte putauit, se Christianos omnes a docendo posse repellere. Sed haud diu post, nempe hoc ipso anno (vt ex Ammiano

^a Sozom. lib. 5. cap. 5.
^{*} al. Constantino

^b Metaphr. in Act. S. Abercij Episcopi Hieropolit. die 2. Octobris.

IULIANVS TRIBVTA CHRISTIANIS INDICIT.
^c Socrat. lib. 3. cap. 11.

^d Gregor. Naz. orat. 1. in Iulianum.

^e Gregor. Naz. ead. orat. 1. in Iulianum.

IN IVSTISSIMAS IULIANVS LEGES IN CHRISTIANOS EX LEGE IPSORVM VSVRPAT.
^a Matth. 5. Rom. 12. 1. Cor. 13. Matth. 10. Marc. 6. Luc. 9. 10.
^b Luc. 6.

^c Sozom. lib. 5. cap. 17.

LEGES ADVERSVS SACRILEGOS EDITAE, IN CHRISTIANOS CONVERSAR.
^d Chrysost. orat. de Iuuent. & Max. mart. e Theod. lib. 3. cap. 7.
^f Ruffin. lib. 1. cap. 32.

^g Ammian. lib. 22.

^h Ammian. lib. 25. IULIANVS CHRISTIANOS DOCERE PROHIBET.

ⁱ l. 5. de professor. C. Theod.

res gestas cuiuslibet anni Consulibus limitibus conscribente constat) manifestum edictum A protulit, vulgavitque sanctionem, qua hoc ipsum manifestius prohiberet: eamque quantumlibet iudicio quoque suorum turpissimam legem, tamen sic compositis quibusdam de industria pigmentis delinitam, tamquam philosophica imposita larua decoram in medium protulit, his scilicet fucatis sermonibus^a:

Extat inter epistolam eiusdem Jul. ep. 42. SANCTIO IVLIANI ADVERSUS DOCTORES CHRISTIANOS.

Doctrinam rectam esse arbitramur, non verborum linguæ magnificum & exquisitum sonum, sed mentis bene constitutæ sanam affectionem, & veras certasque de bonis & malis, honestis & turpibus sententias. Quare quisquis aliud sentit, aliud suos discipulos docet; is tantum videtur a scientia, quantum a probitate abesse. Ac si de parva re sit linguæ animique dissensio: in hoc ipso etiam est improbus, tametsi modum non excedat sceleris magnitudo. Sin vero in maximis rebus aliud sentit, contraque ac sentit docet: nonne hæc cauponum, non dico bonorum, sed nequissimorum vita est? quippe cum id maxime doceant, quod maxime malum existimant, fallentes atque inescantes eos laudibus, quibuscum sua, ut arbitror, mala commutare volunt. Quamobrem omnes, qui quidvis docere profitentur, bonis moribus esse debent, neque opiniones novas & a sensu populari abhorrentes afferre: sed in primis tales esse debent, qui adolecentes in veterum scriptis instituunt, siue sint rhetores, siue grammatici, & præcipue philosophi, qui non solum verborum, sed etiam morum magistros se esse volunt, & ad se philosophiam de administrandis rebus publicis pertinere contendunt: hoc verum sit, nec ne, in præsentia omitto.

Laudo eos, qui doctrinam tam præstantem expetant; plus certe laudaturus, si non mentirentur, neque se ipsi refellerent, dum aliud sentiunt, aliud discipulis tradunt. Quid? Homerus, Hesiodus, Demosthenes, Herodotus, Thucydides, Isocrates, Lyfias C deos habent doctrinæ suæ duces & auctores. Nonne eorum alij Mercurio, alij Musis sacros se esse arbitrantur? Quare absurdum est, qui horum libros exponunt, deos vituperare, quos illi coluerunt. Neque tamen quia id absurdum puto; idcirco eos discipulorum causa sententiam mutare iubeo: Verum do optionem, ut ne doceant quæ non bona esse censent. Sin docere malunt; doceant re ipsa primum; & persuadeant discipulis, neque Homerum, neque Hesiodum, neque quemquam eorum, quos interpretati sunt, quosque impietatis, amentiae, & erroris erga deos condemnarunt, talem esse. Nam alioqui cum ex eorum scriptis alantur, mercedemque capiant; avarissimos plane & sordidissimos se fatentur, si paucis drachmis id facere sustineant. Atque hætenus quidem multa erant, quæ eos templorum aditu prohiberent; & timor undique impendes excusabat, quo minus de dijs verissimæ sententiæ explicarentur. Nunc autem cum deorum munere atque concessione, libertate potiamur; absurdum mihi videtur, ea homines docere, quæ non bona esse arbitrentur. Quod si in ijs quæ docent, & quorum quasi interpretes sedent, sapientiam esse vllam arbitrantur: studeant primum illorum erga deos pietatem imitari. Sin in deos sanctissimos putant ab illis auctoribus peccatum esse: eant in Galilæorum ecclesias, ibique Matthæum & Lucam interpretentur, quibus vos obtemperantes, a sacris abstinere iubetis.

QVO DILEMATE VSUS IVLIANVS.

Cupio ego & aures & linguam vestram (sicut vos loqueremini) renasci in his rebus, quarum vtinam & ego sim semper particeps, & omnes qui me diligunt. Doctoribus quidem & præceptoribus communis hæc lex statuatur: adolecentes enim, qui E ire volent, minime prohibentur. Iniquum siquidem fuerit, pueros adhuc ignaros quo se vertant, ab optima via reijcere, ac metu coactos ad patria instituta deducere. Quamquam autem verum erat, istos tamquam impotentes & insanos etiam inuitos ac repugnantes curare: attamen liceat omnibus per nos isto morbo detineri: docere enim amentes, non punire opus est.] hætenus Iuliani Imperatoris edictum; quo etsi Christianos omnes a docendo reuocat, non tamen adolecentes prohibet a discendo: hæcque omnia eo consilio, quod Christiani docentes, ex Gentilibus auctoribus deorum inanem prorsus esse cultum, argumentis pluribus demonstrabant; adeo ut eos sic interpretari nihil aliud esset, quam adolecentes vera religione imbuere, & a Gentilicia superstitione penitus dimouere: quos sic semel imbutos perfacile erat ad Christianam fidem amplexandam adducere: Quibus si ijdem illi carerent magistris, & Gentiles auctores a Gentilibus doctoribus magno deorum præconio explicatos acciperent; fieret, ut eorum cultui addicerentur, retinerentque firmiter quod pueri didicissent.

CONSILIVM IVLIANI IN HIS DECERNENDIS.

Sed

A Sed miramur, Ruffinum & alios dixisse, non tam a docendo, quam a discendo, Iuliani edicto reiectos fuisse homines Christianos: id enim ipse Ruffinus verbis illis significare videtur, quibus ait^a: Studia auctorum Gentilium Christianos adire prohibens, ludos litterarum illis solis qui deos deasque venerarentur, patere decernit.] sed & Socrates^b: Lege sancivit, ne Christiani litteris humanioribus instituerentur: Nam cum sint, inquit, linguæ ad dicendum exercitata, facile dialecticorum, qui sunt apud Gentiles, gutijs occurrere poterunt.] Theodoretus etiam^c: Vetuit, inquit, ne Galilæi poeticam, rhetoricam, aut philosophiam discerent: Nam nostris ipsorum, inquit, pennis (ut est in proverbio) percellimur: si quidem nostrorum scriptorum prædijs muniti, contra nos bellum suscipiunt.] Sozomenus in eadem sententiam affirmat, id ob invidiam in Apollinarem & alios celebres Christianos viros, qui eo tempore florebat poeticis facultatibus; atque apprime Gentilium callebant litteras, fuisse a Iuliano statutum: de his enim sic habet^d: Porro vetuit, ne Christianorum liberi poetas & alios scriptores Gentiles perdiscerent, neque horum doctores adirent. Nam non mediocriter eius animum offendeat non solum Apollinaris Syrus, vir omni doctrinæ genere & orationis formis instructus, verum Basilus & Gregorius Cappadoces, qui omnibus illius ætatis rhetoribus laudem præripiebant, atque alij eodem tempore quamplurimi disertis viri, quorum alij sunt Nicæni Concilij decreta, alij hæresim Arianam amplexati. Hinc igitur solum quoniam magnam ad persuadendum facultatem posse parari censebat, vetuit ne Christiani Gentilium disciplinis instruerentur.

a Ruffin. lib. 1. cap. 32. b Socrat. lib. 3. cap. 10.

c Theod. lib. 3. cap. 8. IVLIANVS A DISCENDO GRÆCORVM LITTERAS VETVIT CHRISTIANOS, FALSO CREDITVR. d Sozom. lib. 5. cap. 17.

Quo quidem tempore Apollinaris, quem dixi, quo sua multiplici doctrina & bonitate ingenij opportune multis prodesset, ad exemplar poematis Homeri, veterem Hebræorum historiam vsque ad regnum Saulis carmine heroico conscripsit, & totum opus in viginti quatuor libros distribuit, singulisque singularum litterarum Græcarum nomen imposuit, numero earumdem & ordine omnino seruato. Comœdias quoque composuit, fabulis Menandri similes, itemque tragœdias Euripidis, & lyricos Pindari versus imitatione adumbravit. Ad summam argumentis e sanctis litteris depromptis, de illis ad similitudinem earum disciplinarum, quæ ἐγκύκλιαι appellantur, scripsit: breuique temporis spatio opera edidit, quæ numero, dicendi vi, ipso orationis habitu, sermonis proprietate, forma denique & dispositione, scripta Gentilium, qui in his rebus in primis excelebant, exæquarunt: adeo ut nisi antiquitatem admirarentur homines, & quibus assueti fuerint, ea cara haberent; lucubrationes Apollinaris non minoris quam veterum auctorum æstimarent, easque itidem docerent; eiusque ingenium eo magis suspicerent, quod veterum singuli in vno genere separatim elaborarunt; ipse autem ad omne genus scripti animum applicans, vim & virtutem cuiusque, cum vsus postularet, accurate expressit. Non obscurus est ille quidem liber, quem aduersus Imperatorem Iulianum, siue aduersus philosophos Gentiles pro veritate inscripsit: in quo sine vllis sacrarum litterarum testimonijs plane ostendit, eos in illo quod de Deo sentiendum est, per errorem vehementer lapsos esse. Quæ irridens Imperator, Episcopis eius temporis facile præstantissimis scripsit hæc: Legi, intellexi, improbaui. Ad quæ rescribere Episcopi: Legisti quidem, sed non intellexisti: nam si intellexisses, non improbaisses. Sunt qui hanc epistolam Basilio Ecclesiæ Cappadociæ Antistiti attribuunt: neque id sane immerito. Sed siue eius sit, siue alterius qui eam scripserit, quisquis fuerit, iure tum propter magnitudinem animi, tum propter eruditionem debet laudari E plurimum.] hætenus Sozomenus.

APOLLINARIS CARMEN HEROICVM.

e In Act. Artemij martyris apud Metaphr. die 19. Octob. CAUSA, CVR IVLIANVS VETVIT CHRISTIANOS DOCERE ET DISCERE RES GENTILIVM. f Aug. de Civ. Dei lib. 18. cap. 52.

In Actis autem Artemij martyris^e (de quo plura superius) expressum habetur, alia ex causa Iulianum eiusmodi promulgasse edictum, quo arcebat Christianos a Gentilium disciplinis: nimirum cum experiretur Antiochiæ vim magnam Eugenij presbyteri in dicendo ac confutando falsam deorum religionem, ira percitum sic iurasse: Per Solem mihi clarissimum, non amplius feram Græcis disciplinis institui maxime impium genus Christianorum.] hæc ibi. S. Augustinus^f etiam in eo cum iisdem consentit, ut edicto Iuliani, non tantum a docendo, sed a discendo quoque Gentilium litteras Christiani vetiti fuerint, cum ait: An ipse non est Ecclesiam persecutus, qui Christianos liberales litteras docere ac discere vetuit?] sed & alios reperies eodem errore lapsos: cum tamen ex ipso recitato nuper Iuliani edicto perspicue sit demonstratum, a docendo rãtummmodo Gentiliũ litteras Christianos doctores fuisse reiectos, a discendo nequaquam. sic intellexit illud

illud S. Hieronymus in Chronico, cui cognitū fuisse putamus: sic etiā S. Ambrosius scribens ad Valentinianū Imperatorem^a, cum ait: Petunt etiam, vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi nostris communē vsū Iuliani lege proxima denegarunt, &c.]

QVID IN IULIANVM GREGORIVS NAZIANZENSIS OB VETITAS CHRISTIANIS GRAECAS LITERAS.
^b Gregor. Naz. orat. 1. in Iul.

Gregorius Nazianzenus de eiusmodi edicto adeo iniquo agens, grauiissima eundem legislatorem exagitat inuectiua; atque in ipso propemodum orationis exordio^b, inde dicendi sibi comparans argumentum, hæc ait: Sed isti, nempe Iuliano, quoque hæc pœna pulchre conuenit, vt sermone crucietur pro eo scelere, quod in sermones admittit: qui cum omnium ratione præditorum communes sint; ijs tamen, tamquam proprie ad se pertinerent, Christianis per inuidiam interdixit: stultissime sane de sermonibus cogitans homo omnium, vt sibi videbatur, facundissimus. primum quia subdole & veteratorie nomen ad opinionem traduxit: quasi sermo Græcus non linguæ, sed religionis sit: atque ob eam causam, velut alieni boni surreptores, a sermonibus nos arcere instituit: perinde vero ac si nos quoque artibus illis, quæ apud Græcos inuentæ sunt, vt prohibuisset, easque propter eiusdem nominis appellationem suas esse duxisset ac vendicasset. Tum quia nobis obscurum esse putauit, id se nequaquam eo consilio facere, vt insigni quodam & primario bono nos spoliaret, quippe qui hos sermones admodum etiam aspernemur: verum quia impietatis confutationes extimescebat, velut in dictionis elegantia, verborumque lenocinio robur habentes, ac non in veritatis cognitione & argumentis: a quibus minus compesci ac reprimi possumus, quàm inhiberi ne Deum confiteamur, cum linguam habeamus: quandoquidem vt alia, ita sermonem etiam pro sacrificio offerimus, quemadmodum & corpora, quando res ita natæ fuerint, vt his quoque pro veritatis defensione concertare necesse sit. Quare qui hoc edictum promulgauit, Attice quidem ac concinne loqui nos prohibuit.]

QUOMODO IULIANVS ATTICE LOQUI PROHIBUIT.

Quod autem hic ait Gregorius, vetitos esse Christianos Attice loqui, non sic quidem rude accipias, vt Orientalibus præsertim, penes quos nonnisi Græcus sermo vigeat, ne Græce loquerentur, lege cauissè Iulianum existimes: nam cum de his nec verbum quidem in recitato ipsius contineatur edicto, id quoque impossibile penitus videbatur: sed per sermonem Græcum, Atticamq. locutionem, illud accepit, quod Græcorum scientias docere Christiani fuissent inhibiti. vnde & inferius: Atque hæc sapiens noister Imperator & legislator, qui vt ne tyrannidis suæ quicquam expers esset, verum amentiaæ vecordiaque edictum proponeret, in Imperij sui primordio ante res omnes alias, sermones, liberalesque disciplinas tyrannide oppressit.] At quod rursus ait, istæ ab eo esse statuta Imperij ipsius primordio: ita accipias, vt primo eius regni anno illud ab eo edictum fuerit promulgatum; qui quidem anno superiore a mente Nouembris (vt diximus) inchoatus, in præsentem vsque ad eundem mensē diemque protenditur, vnde & secundus cœptus est numerari. Sed quod addit, ante omnia id ab eo fuisse sancitum; hyperbolice ab eo dictum esse, ipsiusmet testificatione, atque aliorum omnium, vt modo patebit, perfacile potest intelligi: cum plurima ab illo ante editam eam legem fuisse statuta, æque omnes affirmant.

^c Gregor. Naz. orat. 1. in Iul.

INVECTIVA GREGORII IN IULIANVM DERIDENTEM FIDEM CHRISTIANORVM.

Rursus vero eadem oratione idem Gregorius^c hæc ipsa refricans, sic in eum inuehitur acerbissime: Vnde igitur hoc tibi in mentem venit, homo omnium leuissime, & maxime inexplebilis, vt sermones & doctrinæ humanioris studia Christianis auferres? Hoc enim ex eorum numero erat, quæ non in minis posita, sed etiam decreta & promulgata erant. Vnde, & qua ex causa? Quis Mercurius Logius (vt ipse dixeris) hoc tibi in mentem induxit? qui Corybantes peruersi, & inuidi dæmones? Quod si ita placet, huius quoque rei causam in medium afferemus. Te enim oportebat, cum multa & nefaria flagitia tentasses, huc tandem impelli, atque in te ipsum perspicue incurrere ac deuolui: vt qua re tibi maxime gloriandum existimabas, in eadem imprudens maxime ineptires, stoliditatisque & vecordia notam subires. Quæro enim ex te, quid tibi hoc dogmate velis, quæq. te ratio moueat, vt litterarum & eloquentiæ studijs nullo exemplo nobis interdicas? Quod si iustam aliquam causam proferre visus fueris; dolebimus quidem, ceterum non conqueremur. Quemadmodum enim cum ratione vincere, sic etiam recte vinci ac cedere didicimus.] hæc ipse eum compellans.

At quid hisce in rebus soleret Iulianus in Christianos deridendo iactare, subdit his verbis: Nostri sunt sermones, inquit, & nostrum Græcari, quippe qui deos quoque colamus:

colamus: vestra est autem infantia & barbaries: nec quicquam aliud, quàm, Crede, sapientiæ vestræ est.] at hæc Gregorius insigniter refellit, quæ a Pythagoricis quoque ridenda fuisse demonstrat, quorum erat illa præcipua de præceptore sententia, Ipse dixit, nihil præterea quærendum. Ceterum altioris esse præstantiæ Christianorum, Crede, egregie probat, vt pote non homini, sed Deo, & sic hominibus afflatis diuino spiritu fidem habentium: siquidem illi ipsi, totum istud quod credendum proposuerunt, virtutibus declararunt, & signis atque miraculis veritatē plene testati sunt. Sed & pluribus docet, non fuisse a Græcis inuentas scientias, verum eas a barbaris, nempe Ægyptijs didicisse, qui consuetudine Iudæorum facti sunt eruditi. Versati quoque sunt pluribus in eo argumento antiqui Christiani Theologi, Iustinus martyr, Athenagoras, Theophilus Antiochenus, Clemens Alexandrinus, Origenes agens contra Celsum, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, & qui post hæc eadem est profecutus S. Augustinus de Ciuitate Dei, atque alij plures, qui aduersus Gentes texuerunt apologias, quorum superius mentio facta est; Græcosq. puerorum loco habitos tradunt (quod Soloni exprobratum fuit) facta cum Hebræis & Ægyptijs, quos barbaros illi dicebant, collatione.

Sic igitur a Iuliano promulgato edicto, quo a docendo Christiani doctores arcerentur, nisi dijs sese vellent addicere: scholas deseruere, qui publice hætenus professi in ciuitatibus essent. De Musonio quidem testatur Eunapius, cum ait^a: Idem Iuliano imperante exclusus a docendi munere, quod Christianus haberetur, cernens Hierophantam tamquam Delphicum tripodem omnibus futura præscire optantibus esse expositum, mira quadam & noua arte cognitionem eiusce rei fraudulenter interceptit.] hæc ipse. Sed & S. Hieronymus de Proæresio magni nominis philosopho (de quo superius)

testatur ipsum occasione eiusdem edicti Athenis publice docere cessasse: nam sic de eo in Chronico: Proæresius sophista Atheniensis, lege data, ne Christiani liberalium artium doctores essent: cum sibi specialiter Iulianus concederet, vt Christianos doceret, scholam sponte deseruit.] hæc cum dicat ipse; eundem Proæresium fuisse Christianum, significare videtur: nam quorsum illū scholas ea ex lege deseruisse oportuit, si Ethnicus erat? vel ad quid specialem docendi licentiam eidem a Iuliano oportuit impartiri, nisi Christianus fuisset? tamen quicquam tale de illo nec Eunapius res eius fusius profecutus, nec alij, quos viderim, scriptorum memoria prodidere. Rursus vero de Mario Victorino nobilissimo oratore, iam Christiano homine, Romæ rhetoricam publice summa cum laude profitente, S. Augustinus tradit, deserere cathedram potius delegisse, quàm a Christiana fide deficere, quam prompto animo suscepisset: de ipso enim hæc habet^b: Sed vbi mihi homo tuus Simplicianus de Victorino ista narrauit; exarxi ad imitandum: ad hoc enim & ille narrauerat. Posteaquam vero & illud addidit, quod Imperatoris Iuliani temporibus lege data prohibiti sunt Christiani docere litteraturam & oratoriam: quam legem ille amplexus, loquacem scholam deserere maluit, quàm verbum tuum, quo linguas infantium^c facis disertas: non mihi fortior, quàm felicior visus est, quia inuenit occasionem vacandi tibi.] hæc Augustinus Christum alloquens de Victorino haud pridem ad fidem conuerso.

Sed quonam modo sublimem ille ceruicem humili Christi iugo subiecerit, præstat eodem auctore S. Augustino audire narrante; tantiq. viri ex deorum cultu, cui addictissimus fuerat, hic recensere conuersionis historiam, quam accipiens ipse a S. Simpliciano, magnum inde consecutus est ad Christianam fidem capeffendam emolumentum. res quidem dignissima quæ intexatur Annalibus: haud enim diu ante Iuliani Imperatoris tempus id contigisse videtur; quod idem S. Augustinus recenset his verbis^d: Deinde, inquit, vt me Simplicianus exhortaretur ad humilitatem Christi, sapientibus absconditam, & reuelatam paruulis; Victorinum ipsum recordatus est, quem, Romæ cū esset, familiarissime nouerat; deque illo mihi narrauit, quod non silebo. Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodū ille doctissimus fenex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus, quiq. philosophorum tam multa legerat & dijudicauerat & dilucidauerat, doctor tot nobiliū Senatorum, qui etiam ob insigne præclari magisterij, quod ciues huius mūdi eximiū putant, statuam in Romano foro meruerat & acceperat, vsque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumq. sacrilegorum particeps, quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata spirabat, populūq. etiam omnigenū deum monstra, & Anubem latratorem, quæ aliquando contra Neptunum

IULIANVS QVIDIN CHRISTIANOS IACTARE SOLERET.

^a Eunap. Sard. in Vita Philosoph. MVSONIVS, PROÆRESIVS, ET MARIVS VICTORINVS SCHOLAS DESERVNT.

^b Aug. Confess. lib. 8. cap. 5.

^c Sup. 10.

^d Aug. Confess. lib. 8. cap. 2.

CONVERSIO MARI VICTORINI.

num & Venerem, contraq. Mineruam tela tenuerat, & a se victis iam Roma supplicabat, **A** quæ iste senex Victorinus tot annos ore terricrepto defenitauerat, non erubuerit esse puer Christi tui, & infans fontis tui, subiecto collo ad humilitatis iugū, & edomita fronte ad Crucis opprobrium. O Domine ^a Domine, qui inclinaſti cælos & descendisti, tetigisti montes & fumigauerunt, quibus modis te insinuaſti illi pectori! Legebat (sicut ait Simplicianus) sanctam scripturā, omnesq. Christianas litteras inuestigabat studiosissime & perscrutabatur. Et dicebat Simpliciano, non palam, sed secretius & familiarius: Noueris me iam esse Christianum. Et respondebat ille: Non credam, nec deputabo te inter Christianos, nisi in ecclesia Christi te videro. Ille autem irridebat eum dicens: Ergo ne parietes faciunt Christianos? Et hoc sæpe dicebat, iam se esse Christianum. Et Simplicianus illud sæpe respondebat: et sæpe ab illo parietum irrisio repetebatur. Amicos enim suos verebatur offendere superbos dæmonicolos, quorum ex culmine Babylonicæ **B** dignitatis, quasi ex cedris Libani ^b, quas nondum contriuerat Dominus, grauitur ruituras in se inimicitias arbitrabatur.

Sed posteaquam legendo & inhiando hausit firmitatem; timuitq. negari a Christo **C** coram Angelis sanctis, si eum timeret coram hominibus confiteri ^c; reusque sibi magni criminis apparuit, erubescendo de sacramentis humilitatis verbi Dei, & non erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum dæmoniorū, quæ imitator superbus acceperat: depudit vanitati, & erubuit veritati: subitoque & inopinatus ait Simpliciano (vt ipse narrabat) Eamus in ecclesiam, Christianus volo fieri. At ille non capiens præ lætitia, perrexit cum eo. Vbi autem imbutus est primis instructionum sacramentis; non multo post etiam nomen dedit, vt per baptismum regeneraretur, mirante Roma, gaudente **C** Ecclesia. Superbi ^d videbant & irascebantur, dentibus suis stridebant & tabescebant: **C**

Seruo autem suo Dominus Deus erat spes eius, & non respiciebat in vanitates ^e & infanias mendaces. Denique vt ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptis retentisq. memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet ab eis qui accessuri sunt ad gratiam tuam: oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris, vt secretius redderet; sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat. Illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri. Non enim erat salus quam docebat in rhetorica, & tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum, pronuncians verbum tuum, qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum? Itaque vbi ascendit, vt redderet; omnes sibimet inuicem quisque vt eum nouerat, instrepuerunt nomen eius strepitu congratulationis. quis autem ibi non eum nouerat? Et sonuit **D** presono sonitu per ora cunctorum collatantium, Victorinus, Victorinus. Cito sonuerunt exultatione, quia videbant eum: et cito siluerunt intentione, vt audirent eum. Pronunciavit ille fidem veracem præclara fiducia: et volebant eum omnes rapere intra in cor suum; & rapiebant amando & gaudento: hæ rapiendum manus erant.] hætenus de Victorini conuersione Augustinus: cuius exemplo, vt ipse de se fatetur, exarsit ardore fidei consequendæ.

Sic igitur Victorinus, tanta animi magnitudine, refragante licet magna Senatus populiq. Romani parte, Christianam religionē semel amplexus, eam vehementioribus in dies studijs coluit & illustrauit; atque adeo vt maluerit (vt dictū est) se abdicando, a doctōrium cathedris cum professoribus Christianis, Iuliani edicto promulgato, e sublimiq. loco descendere, & inter humiles profiteri, quàm ad Imperatoris & Præfectorum gratiam sibi conciliandam, inter Gentiles adnumerari. Post hæc autem quamdiu ipse vixerit, incertum est: cum vero decrepitæ iam senectutis hoc tempore esset, haud multum temporis post hæc potuit esse superstes: nam in extrema eum senectute factum esse Christianum, S. Hieronymus tradit, cum eius lucubrationes recenset his verbis ^f: Victorinus natione Afer Romæ sub Constantino Principe rhetoricam docuit: et in extrema senectute Christi se tradens fidei, scripsit aduersus Arianos, libros more dialectico valde obscuros, qui ab eruditis modo intelliguntur, & commentarios in Apostolum.] hæc Hieronymus, qui & de eius commentarijs in Epistolas Pauli cum meminit, haud adeo feliciter id eum affectum tradit: quippe qui litteris philosophicis atque alijs humanioribus assuetus, in eisdemq. semper ad senectutem vsque detentus, res Christianæ religionis prouecta nimis ætate attigit. de quo hæc idem auctor ^g:

^f Hieronym. de Script. Eccles. in Victorino.
VICTORINI LVCUBRATIONES.
^g Hieronym. in proem. cōment. in epist. Pauli ad Galat.

A Non quia ignorem, Caium Marium Victorinum, qui Romæ pueros rhetoricam docuit, edidisse commentarios in Apostolum: sed quod occupatus ille eruditione seculariū litterarū, scripturas omnino sanctas ignorauerit: et nemo possit quamuis eloquens, de eo bene disputare, quod nescit.] hæc ipse: qui in Chronico de eodem testatur, tanta floruisse claritudine, vt ex Senatusconsulto (quod dictum est) donari meruerit statua, in foro Traiani honoris causa collocata. Meminit eiusdem idem S. Hieronymus, cum suggillat Iouinianum hæresiarcham, dicentem, virginem idem esse, quod nuptam: Si id ipsum (inquit) virgo putatur & nupta: cur piaculum vocis huius Romæ Victorinus audire non potuit? Virgo a viro, non vir a virgine generatur.] Scripsisse autem ipsum libros illos quatuor de Trinitate, viuente Constantio, certum ex iisdem deducitur argumentum, dum agens de Nicæno Concilio ^a ait: Probatum illud ab Imperatore Imperatoris nostri patre.] Quin idem superius cum item agit de eodem Nicæno Concilio, celebratum ait ^b ante quadagesimum annum: quem annorum numerum si quis velit ad exactum referre calculum; dicendum esset, ipsum nonnisi post duos sequentes annos, nempe Domini anno sexagesimo quinto post trecentimum eo scripsisse, quo expletur numerus ille quadragenarius a dicto Nicæno Concilio. Quamobrem sic ipse expressisse numerum illum intelligi posse videtur, non vt ea obiter tractans certum voluerit annorum numerum consignasse, sed quod post tertium annorum denarium quartus iam volueretur. Extant eius viri hymni tres, & de Homouſio recipiendo lucubratiuncula, necnon exametrum carmen de Machabæis, eadem omnia summa cum eruditione pietatem redolentia. Nec præterimus (quando de eius scriptis est sermo) testari S. Augustinum, eundem Victorinum complures Platoniorum libros Latinitate donasse, quos se legisse tradit ^c. Sed reuertamur ad Iulianum, vnde occasione promulgati aduersus Christianos litterarum professores edicti, ad Victorinum digressi sumus.

Mira quidē impij hominis procacia fuit, quæ Imperij coniūcta viribus nihil intentatū voluit reliquisse: qui enim temerario ausu a scientiarum professione Christianos eiecit; idem impudenter, qui optima ratione a maioribus instituti & posteris traditi essent ritus Christianæ religionis & mores, in Ethnicismum transferre conatus est: nec erubuit imitari re ipsa, quos probris & ignominia affectos, vt infames, exagitabat. Quænam autem fuerint, in quibus Christianos voluit sequi, Gregorius Nazianzenus in primis docet his verbis ^d: Cum doctrinam nostram dogmatibus quidem & supernis testimonijs magnam esse perspiceret, eandemq. veterem & nouam, veterem vaticinijs ac subluentibus Diuinitatis notionibus, nouam posteriori Dei aduentu ac præsentia, ijsq. miraculis, quæ tum ex ea, tum circa eam designata sunt: ceterum maiorem atque insigniorem ob eas Ecclesiæ figuras, quas traditione acceptas in hanc vsque diem seruauimus. Vt ne hoc quidem ipsius malitiæ expertis maneret, quid comminiscitur? quid facit? Rapsacem illum Assyrium imitatur ^e] qui ad reducendum in seruitutem Hebræos Hebræo voluit vt i sermone, non Syro paucis illorū noto: Idem igitur (inquit) hic quoque cogitans, scholas in omnibus ciuitatibus extruere parabat, & sacraria, sedesq. partim altiores, partim depressiores: profanorum etiam dogmatum lectiones & explicationes instituire, tam quæ mores componerent, quàm quæ in rerum abstrusorum tractatione versarentur: tum precationum alternatim canendarum formam, & rationis, qua in eos qui peccarent, pro delicti modo animaduertetur, atque omnia quæ nostræ plane disciplinae sunt. Constituebat etiam diuersoria ædificare, ac domos excipiendis hospitibus dicatas, necnon monasteria, & virginum coenobia: simulq. humanitatem erga pauperes, beneficentiamq. adiungere cum ceteram, tum eam quæ in epistolaribus testis consistit, quibus eos, qui inopia premuntur, ex gente ad gentem transmittimus: quæ videlicet in nostris rebus vel in primis suspexerat. Atque hæc quidem in animo habebat nouus iste dogmatum auctor & sophista.]

Percipere tamen Iulianus ea omnia haud valuit, licet summo studio pertentaret; vt eius litteræ ad Arsacem Pontificem scriptæ testantur, quas paulo post ex Sozomene describemus. Cur autem diu animo reuoluta, magnoq. consilio agitata, minime ad optatum perduxerit exitum: non tam quidem accidit, quia citius ex hac vita abreptus est, & ob eam causam illa sicut alia quæ in Christianos excogitauerat, prosequi minime valuit: sed potius id euenisse, quod carimonix, ritus, mores, traditionesq. Christianæ religionis, eiusmodi sint, quæ Deum auctorem habeant, & sine Dei

^a Victorin. de Trinit. lib. 2.

^b Idem de Trinit. lib. 3.

^c August. cōfess. lib. 8. cap. 2.

IULIANVS IMITARI CONATVS RES CHRISTIANORVM.

^d Gregor. Naz. orat. 1. in Iul.

^e 3. Reg. 18. Isa. 36.

RES CHRISTIANORVM SVPERANT HVMANVM CAPTVM.

ope haud valeant consummari, idem Gregorius pluribus differit: Quippe qui (inquit) A huiusmodi ritus, praescriptiones, & caerimoniae Christianis bellissime congruant, talesque sint, vt nullus eorum qui vestigijs nostris insistere cupiunt, eas amulari possit: quandoquidem non tam humanis ingenijs atque inuentionibus, quam vi diuina, temporisque firmitate vigorem obtinuerunt.] quamobrem idem existimatum est, Iulianum res nostras imitari, ac simiam hominem agere, quippe quae careat ratione, optima hominis parte: sic plane visus est nostra reddendo, ac tamquam in scena representando, interiori illa carens sapientia, qua res nostrae diuinitus, non autem humana industria instituta subsistunt. Haec & alia Gregorius de his pluribus agens.

Sozom. lib. 5.
cap. 20.

Vnde autem eiusmodi cupido animum inceserit Iuliani, vt quos odisset, imitari instituerit Christianos, Sozomenus sic aperit: Imperator cum iam pridem studeret, vt religio Gentilis per vniuersum Imperium peruaderet; iniquo animo tulit, cum videret B eam religione Christiana laude & hominum approbatione inferiorem esse. Nam etsi delubra patefacta fuere, & sacrificia atque dies festi patrij Gentilium in singulis vrbibus sibi ex sententia procedere videbantur: tamen discruciabatur animo, cum secum cogitaret, si eius conatus nudarentur, fore vt ista omnia breui commutarentur. Maxime autem omnium eum angebat, quod audiret, vxores etiam, liberos, & seruos multorum sacerdotum fidem Christi profiteri. At vero cum existimaret, religionem Christianam maximam ex vita & moribus eorum, qui eam sequebantur, commendationem consecutam; instituit animo, delubra Gentilium tum apparatu, tum ordine Christianae religionis adornare.] haec Sozomenus, quae ante descripta, modo ex Gregorio Nazianzeno retulimus: idemque ipse inferius sic ait de eiusdem in his componendis inani studio Iuliani: C

Gregor. Naz.
orat. 1. in Iul.

FRVSTRA IULIANVS IMITARI TENTAT RES CHRISTIANORVM.

Sit igitur theatrum paratum (nam quo alio nomine templum suum vocari iubeant, C nefcio) praecones clament, populus confluat, sublimioribus locis sedeant, vel qui estate & canicie eximiaque functionis dignitate praecellunt, vel qui generis splendore & gloria conspicui sunt, ac sapientia humi texta, plusque voluptatis habent, quam vere pietatis (hoc enim propter eos faciemus) quid deinde agent? Ipsi suos Antifites describant: purpura eos ornabit, & vittae, & floridae atque egregiae coronae: quandoquidem plerisque in rebus grauitatem splendoremque ab eis affectari teni, idque studiose curari, vt supra priuatos emineant: tamquam videlicet id quod commune & plebeium est, facile in contemptum veniat: quod autem elatum est, fastusque plenum, atque assecutu difficile, fidem & auctoritatem habeat. An hic quoque ad nos vsque se deiciant, sublimitatemque non tam in gestu ac rerum specie, quam in moribus sibi conuenire, nostri instar existimabunt? Nos enim quid externe appareat ac depingatur, parum nostra referre arbitramur; verum circa internum hominem enixius laboramus; spectatoremque ad ea quae animo & intellectu percipiuntur, retrahere conamur, ex coque vulgus magis erudimus.] haec Gregorius, plane significans licuisse Iuliano exteriorem Christianorum in templo cultum atque splendorem imitari; mores vero, quibus interiora exterioribus egregie respondebant, nequaquam assequi valuisse: atque perinde ac sine anima corpus, non hominis, sed cadaueris dignum est nomine; ita representata ab illo nostra, visa fuisse cadauer exanime.

Sozom. lib. 5.
cap. 25.

IULIANI EPISTOLA AD ARSACIVM PONTIFICEM GALATIAE.

Quanto autem studio in his Iulianus inuigilarit, epistola ab ipso scripta ad Arsacium in Galatia Gentiliciae superstitionis Pontificem locuples testis est: quam Sozomenus cum Graece conscriptam recitet, eadem sic Latine edita extat:

EXHORTATIO IULIANI AD BONOS MORES.

Quod quidem nondum religio Gentilium ex nostra procedat sententia, impedimento E sunt hi qui eam profitentur. Quae autem a dijs nobis donata sunt, ea splendida sunt, magna sunt, excellentiora sunt, quam quae omnino vel optari vel sperari poterant. Nam in tam exiguo temporis spatio (sit quidem Nemesis nostris verbis propitia) tantam ac talem rerum mutationem paulo ante ne optare quidem quisquam audebat. Sed quid est causa, cur in hisce, perinde ac si nihil amplius opus esset, conquiescamus, ac non potius conuertamus oculos ad ea, quibus impia Christianorum religio creuerit, id est ad benignitatem in peregrinos, ad curam ab illis in mortuis sepeliendis positam, & ad sanctimoniam vitam, quam simulant? quorum singula a nobis vere exequenda esse censeo. Neque satis est istud solum institutum sancte obseruari: sed velim omnes nostros sacerdotes omnino, qui Galatiam incolunt, vel minis impellas, vel ratione persuadeas, vt sint honesti: vel sacerdotali ministerio abdicet, si non vna cum vxoribus, liberis, & famulis, dijs colendis se-

dulo

A dulo animo attendant: et ne patiantur, seruos, aut filios, aut coniuges Galileorum impie in deos se gerere, & impietatem pietati praepone. Deinde sacerdotem quaeque hortare, ne accedat ad spectacula, neve in taberna bibat, neu artem aliquam aut opificium turpe infameve exercent. Et qui tibi in his rebus morem gerunt, eis honorem tribuito: qui autem resistunt, expellito. Porro xenodochia multa in singulis ciuitatibus extruito, vt peregrini nostra benignitate fruantur, neque solum hi qui nostram colunt religionem, sed & alij quoque, si pecuniarum indigeant. At ratio, qua res tibi ad hoc institutum necessariae abunde suppetant, a me interim excogitata est. Nam triginta millia modiorum tritici in tota Galatia, & sexaginta millia sextariorum vini in singulos annos dari iussi: Quorum quintam partem in pauperes, qui sacerdotibus inseruiunt, infumendam esse mando: quod reliquum est, peregrinis & mendicantibus subleuandis B distribuendum. Nam turpe profecto est, cum nemo ex Iudaeis mendicet, & impij Galilaei non suos modo, sed nostros quoque alant: vt nostri auxilio, quod a nobis ferri ipsis debeat, destituti videantur.

EFFVSAE ELEMOSYNARUM CHRISTIANORVM.

Quare doceto Gentiles in huiusmodi ministeria pecunias conferre, & pagos Gentilium ex fructibus dijs offerre primitias: et eiusmodi beneficentiae officijs assuefacito: planumque illis facito, hoc nostrum olim munus fuisse. Nam Homerus Eumæum sic loquentem facit:

Hospes si nostris succederet aduena tectis

Vilior: acciperem placide. Sunt diues egenisque

A Ioue. Parna mea est (fateor) sed grata facultas.]

ne haec Christianis accepta ferret Iulianus, ex Homero sibi vendicat. sed subdit:

C Neque igitur permittamus, alios nostrorum imitatione bonorum nobis laudem praeripere, vt ipsi propter foecordiam turpitudine & infamia afficiamur: immo potius ne pietatem erga deos penitus prodece videamur. Quod si te ista sedulo obire accepero, maxima sane laetitia gestiam. Praesides domi raro inuisas; sed scribas ad eos litteras sapissime. Ingredientibus illis in urbem, nemo sacerdos obuiam prodeat, nisi quando ad templa deorum accedunt, solum intra vestibula. Eos intrantes nullus miles praecedat: sequatur autem qui vult. Nam simul vt ingredietur limen delubri, priuati personam induit: siquidem ipse, vt nosti, his qui intus sunt, praes, propterea quod diuina lex istud postulat. Et qui tibi parent, sunt re vera pij: qui autem praerrogantia resistunt, ostentatores sunt, & inanis gloriae appetentes. Pessimum opem ferre paratus sum, dummodo Matrem deorum sibi propitiam reddant. At si eam contemnant; non modo culpa affines erunt, verum etiam (quod dictu acerbius est) in grauissimam apud nos offensionem incurrent:

Nam scelus infandum est, dextram praestare benignam

Illis qui superis indicunt bella beatiss.

Persuade igitur illis, vt si a me curam de se suscipi cupiant, omnes vna se deorum Matri supplices praebant.] haec Iuliani epistola ad Arsacem. Sed considera ex his demum, accurate lector, quam deteriores Iuliano Apostata exhibeant se ipsos recentiores apostatae, antiquorum Ecclesiae morum contemptores; dum & despiciunt atque subsannant, quae inuidi hostis oculis sunt visa pulcherrima, atque omni acceptatione dignissima.

Hoc insuper anno (vt tandem finem eidem imponamus) mense Decembris, quae supererant Nicomediae e priori terrae motus clade, eodem reciprocante impulsu terrae prostrata sunt: quo & Nicæam haud mediocriter fuisse concussam, Ammianus affirmat: tristiaque haec ait auspicia praecessisse Persicam, in quam incumbebat Iulianus, expeditionem. Vix credi potest, quot cladibus hoc anno fuerit Oriens afflictatus, cum Iulianus instaret conciliare sibi numina hecatombis. Nicomediam vero ab eo valde amatam, Themistius tradit in sua oratione.

Ammian. lib. 22.

IESV CHRISTI
ANNVS
363.

LIBERII PAP.
ANNVS
12.

IULIANI IMP.
ANNVS
2.

Sequens Domini annus trecentessimus sexagesimus tertius, quo Iuliani annus secundus, coeptus mense Nouembris anni superioris, pariter perseverans, ipsius morte interceptus

a Ammian. lib. 23.
CONSUL SAL-
LUSTIUS
QUANTAE AE-
STIMATIO-
NIS.
b Iulian. epist. ad Oribasium.

interceptus haud valuit consummari, Consulatu eiusdem quarto, atque Sallustij, Fastis A
adscribitur. Videbatur nouum (inquit Ammianus^a) adiunctum esse in Consulatu Au-
gusto priuatum hominem, quod post Diocletianum & Aristobulum nullus memine-
rat gestum.] Ceterum quantae aestimationis Sallustius iste apud eum esset, non tantum
collata illi Galliarum praefectura declarat, sed & ipsiusmet Iuliani testificatione in episto-
la ad Oribasium satis perspectum habetur, cum ait^b: Vtinam dii Sallustium virum pro-
bum nobis concedant: ac si propterea successor nobis dabitur, nihil erit, vt spero, mole-
stum.] haec ipse. Porro creatus est Consul ipse Sallustius hoc anno, cum ageret Praefe-
ctum in Gallijs, vnde & scripsit ad Iulianum proficiscentem in Persas, eumq. per litte-
ras obtestatus est, ne expeditionem illam maturaret, nondum pace numinum exora-
ta; quod & Ammianus testatur^c.

c Ammian. lib. 23.
d Idem ibid.

Qui autem hoc anno Sallustium creauit Consulem Iulianus (idem inquit auctor^d) B
Apronianum Romae decreuit esse Praefectum, Octavianum Proconsulem Africae, Ve-
nusto Vicario commisit Hispanias, & Ruffinum Aradium Comitem Orientis in locum
auunculi sui Iuliani recens defuncti prouexit. Quibus, vt conuenerat, ordinatis, terre-
batur omine quodam, vt docuit exitus, praesentissimo. Felice enim largitionum Co-
mite profluuium sanguinis repente extincto, eumque Comite Iuliano secuto; vulgus pu-
blicos contuens titulos, Felicem Iulianum Augustumque pronuntiabat. Praeferat il-
lud sauum. Namque Kalendis ipsis Ianuarijs, ascendente eo gradile Genij templi, e sa-
cerdotum consortio quidam ceteris diuturnior, nullo pulsante, repente concidit, ani-
mamque insperato casu efflauit: quod astantes (incertum per imperitiam, an adulandi
cupiditate) memorabant Consulum seniori portendi, nimirum Sallustio: et vt appa-
ruit, non aetati, sed potestati maiori interitum propinquare monstrabatur.] his territa C
mentis exagitatus Iulianus praesentem auspiciatus est annum, cruciatus mirum in mo-
dum ijs quibus intentus erat auspicijs.

OMINA DE FV-
TVRO INTER-
ITV IULIANI.

Super his (idem subdit Ammianus) alia quoque minora signa subinde, quod accide-
rat, ostendebant. Inter ipsa enim exordia prociuctus Parthici disponendi, nunciatum est,
Constantinopolim terrae pulsu vibratam. quod horum periti minus laetum esse pro-
nunciabant aliena peruadere molienti Reptori. Ideoque intempestiuo conatu desiste-
re suadebant: ita demum haec & similia contemni oportere firmantes, cum irruenti-
bus armis externis, lex vna sit & perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil re-
nitente vi moris.]

CONFLAGRA-
TIO APOLLI-
NIS PALATINI.

Sed quid his funestum est additum? Ipsidem diebus, inquit, nunciatum est ei per lit-
teras, Romae super hoc bello libros Sibyllae consultos (vt iusserat) Imperatorem eo an-
no discedere a limitibus suis, aperto prohibuisse responso.] Sed ex quibus folijs Iuliano
malum praenunciatum est; Apollinis ipsius, ex quo omnis diuinitio hauriri solita, cla-
des atque ruina, & oraculorum sibyllinorum futura, nisi mox fuisset occursum, conflag-
ratio minime praenosci valuit & anteueri. Nam, vt idem Ammianus affirmat, quar-
todecimo Kalendas Aprilis, noctu Palatini Apollinis templum, praefecturam regente
Aproniano, in vrbe conflagrauit aeterna; vbi ni multiplex iuuisset auxilium, etiam Cu-
mana carmina consumpserat magnitudo flammaram.] Porro asseruari potuerunt ipsa
oracula sibyllina vsque ad Honorij Augusti Imperium, quando (vt suo loco dicturi su-
mus) auctore Stilicone, igni tradita sunt.

e Ammian. lib. 26.
APRONIANI
PRAEFECTI
RES GESTAE
ROMAE.
* crescebant

Sed quae ab Aproniano Urbis Praefecto his temporibus ibidem gesta sunt, idem Am-
mianus sic narrat^e: Dum haec in Oriente volubiles fatorum explicant fortes; Apronianus E
regens urbem aeternam, Iudex integer & seuerus, inter curarum praecipua, quibus haec
praefectura saepe sollicitatur, id primum opera curabat enixa, vt veneficos, qui
tunc *crescebant, captos, postq. agitatae quaestiones, nocuisse quibusdam, apertis-
sime confutatos, indicatis conscijs, morte mulctaret; atque ita paucorum discrimi-
ne, reliquos, si qui laterent, formidine parium exturbaret. Haec egisse ideo ef-
ficaciter, fertur, quod Iuliani promotus arbitrio agentis etiam tum per Syrias, in
itinere vnum amiserat oculum: suspicatusque artibus se nefarijs appetitum, iusto
quidem, sed inusitato dolore, haec & alia magna quaeritabat industria: vnde quibus-
dam atrox visus est: in amphitheatrali curriculo vndatim cocunte aliquoties plebe,
causas dispiciens criminum maximorum. Deinde post huiusmodi vindicata com-
plura, Hilarium aurigam conuictum atque confessum, vix dum pubescentem filium
suum

A suum venefico tradidisse docendū secretiora quaedam legibus interdicta, vt nullo conscio
adminiculis iuuaretur internis, capitali animaduersione damnauit. Qui, laxius reti-
nente carnifice, subito lapsus, confugit ad ritus Christiani sacrarium: extractusque ex-
inde illico, abscissa ceruice, consumptus est. Verum haec similiaq. tum etiam vt coer-
cenda mox cauebantur: et nulli vel admodum pauci in his versati flagitijs vigori pu-
blico insultarunt: sed tempore secuto longæua impunitas nutriuit immania, vsque eo
grassante licentia, vt imitatus Hilarium quidam Senator, feruumque suum modo non
per syngrapham arcanis piacularibus imbuendum commississe doctori malarum artium
confutatus, supplicium redimeret opima mercede, vt crebrior fama vulgarat, &c.]
haec Ammianus de Aproniano in magos sauiete: quo titulo Praefectos agere in Christia-
nos consueuisse ob inuidiam decori nominis martyrij, satis superius dictum est: vt du-
bium minime sit, ea inquisitione magorū, accusantibus eo nomine Christianos ex more
Gentilibus, ex eis quamplurimos causam dicere iussos esse, atque diuersis poenis affectos.

Huius quoque anni primordijs immensum Iuliani conatum de restituendo Hieroso-
lymorum templo, a Tito diruto, idem Ammianus describit his verbis^a: Licet acciden-
tium varietatem sollicita mente praecipiens, multiplicatos expeditionis apparatus fla-
granti studio perurgeret: diligentiae tamen vbique diffidens, Imperijque sui memoriam
magnitudine operum gestiens propagare; ambitiosum quondam apud Hierosolymam
templum, quod post multa & internecina certamina obsidente Vespasiano, postea Tito,
ægre est oppugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis; negotiumque matu-
randum Alipio dederat Antiochensi, qui olim Britannias curauerat pro Praefectis.] haec
quidem de causa iterum excitandi templi cum Ammianus recenset, haud veritatis sco-
pum collimasse penitus visus est. Nec sane studiū erga Iudæos ad hoc ipsum Apostatam
impulit, quorum doctrinam, patriamq. religionem, æque ac Christianorum cultum
editis (vt dicemus) commentarijs exagitauit: Verum illa causa potissima intercessit;
vt sic aduersus Christianam religionem veluti munitioem aedificans, ac Iudæos super-
exaltans, eam penitus sterneret.

Quanti enim esset momenti, tales in Christianos hostes immittere; quae illi sponte
egerant, relaxatis tantum ab ipso Iuliano licentiae habenis, satis perspicuum specimen
nuper dederant, cum acrius quam Gentiles ipsi sauisent in Christianos: quorum
quidem immanium scelerum exciderint licet Acta; quae tamen S. Ambrosius paucis
perstringit verbis ad Theodosium scribens^b, haud obscure significant, cum ait: At cer-
te, si iure gentium agerem, dicerem quantas Ecclesiae basilicas Iudaei tempore Imperij
Iuliani incenderint: duas Damasci, quarū vna vix reparata est, sed Ecclesiae non Synago-
gæ impendijs; altera basilica informibus horret ruinis. Incensae sunt basilicae Gazis, Alica-
lone, Berythi, & illis fere locis omnibus; & vindictam nemo quaesuit. Incensa est basilica
& Alexandria a Gentilibus, & a Iudæis, quae sola praestabat ceteris.] haec Ambrosius.
Porro Berythi ecclesiam incensam fuisse a Magno Comite, Petrus Alexadrinus tradit^c.

S. Ioannes Chrysostomus haec eadem tempora reuocat in mentem, dum de Iu-
dæis agens sic ait^d: Nemo vestrum ignorat, memoria nostra, quando Iulianus, qui
omnes homines impietate superauit, contra Christianos sauiret, quo modo plerique
ex Iudæis Gentibus adhærebant, & cultum idolorum praeferebant. Quare si aliquo
modo modestius nunc degere videntur, formidine Principum id simulant: quae si nul-
la esset, crudeliora quam antea vnquam facere auderent, cum omni prauitate atque
malitia priscos nimium antecedant: maleficas artes atque magicas, petulantiam, auda-
ciam, ceteraque vitia supra modum colentes. et quamuis tanto freno coercentur, sa-
penumero tamen in Principes conspirarunt, & in extremas inde calamitates incide-
runt.] haec Chrysostomus: qui & in destructione templorum prodigia quaedam magna
accidisse testatur^e, licet ea (quod obiter illa tractaret) quanam fuerint, minime recensue-
rit. Hac igitur vna ex causa Iulianus erga Iudæos, quos vt dijs Gentium aduersarios
oderat, visus est aut videri voluit esse propensior. Ad quos officij plenam eiusmodi tunc
dedit epistolam^f, quam Graece scriptam, Latine redditam hic describemus: meminit
namque huius epistolae Sozomenus^g, dum ait: Scripsit ad populum Iudaicum, vt pro
se suoque regno preces funderent.] epistola autem sic se habet:

Iulianus Iudæorum Reipub. Superiora tempora non tam vobis ob seruitutem
molesta fuere, quam quod tabulis iniussu Principis emissis obnoxij essetis, immensum-
que

a Ammian. lib. 23.
IULIANVS RE-
STITVENDVM
CV RAT TEM-
PLVM HIERO-
SOLYMITA-
NV M.

IULIANVS IN
CHRISTIANOS
IMMITTIT IV-
DAEOS.

b Ambros. epist. 28.

c Apud Theod. lib. 4. c. 20.
d Chrysost. hom. 44. in Matth.

e Chrysost. in Act. homil. 4.

f Extrat inter epist. Iul. ep. 23. g Sozom. lib. 5. cap. 21.

LITTERAE IULIANI AD IV-
DAEOS.

que aurum in ærarium inferretis. Quam rem ego magna ex parte meis vidi oculis, tum multo magis ex ipsis tabellis, quæ contra vos asseruabantur, perspexi: quin & paratum iam iterum contra vos vectigal prohibui, & impietatem hanc detestabilem compressi, tabulasque incendi, quæ in meis scrinijs ad vos opprimendos custodiebantur: vt nemini liceat deinceps tantæ impietatis rumorem in vos spargere. Neque sane harum iniuriarum causa Constantio fratri, viro memorabili, potius tribuenda videatur, quàm nonnullis omnino barbaris, & mente impijs, qui eius mensa utebantur: quos ego manibus meis arreptos, atque in foueam coniectos perdidit, vt ne memoria quidem vlla eorum interitu apud nos supersit. Ego vero cum longe maioribus beneficijs vos ornare vellem, fratrem * Iulum Patriarcham omni obseruantia dignum hortatus sum, vt & tributum quod vobis imperatum dicebatur, prohibeat, & nemini in posterum liceat vectigalia eiusmodi a vobis exigere: quo summa vobis securitas & otium sit in meo regno, & maiori studio pro meo regno vota faciatis Deo optimo & opifici, qui mihi dignatus est suis purissimis manibus coronam imponere.

Solent namque qui sollicitudine aliqua premuntur, mente constringi, neque tam confidenter manum ad Deum orandum tollere. At qui cura penitus vacui sunt, tota mente gaudent, & pro regno supplices manus ad Deum maximum porrigunt, in quo situm est, vt regnum nostrum in optimo statu versetur, sicut optamus. Id vos in primis curare atque contendere debetis: quo & ipse, bello Persico ex animi sententia gesto, sanctam urbem Hierusalem, quam multos iam annos habitam videre desideratis, meis laboribus refectam incolam, & vna vobiscum in ea optimo Deo gratias agam.] hæc tenus epistola Iuliani, in qua videas hominem tamquam nouum Proteum nouam induere formam: Nam qui in omnibus fere litteris suis non vnum Deum, sed plures inuocat, prædicat, & extollit; nunc quod sciat se cum Iudæis rem agere, quorum in vnus numinis cultu versetur religio, vnus tantum Dei optimi maximi habuit mentionem, vt pene videatur Iudæis factus esse Iudæus. Sed ad constructionem templi reuocemus orationem, atque ex Ammiano primum petamus auctoritatem; non quidem quod Ethnici auctoris fides nostrorum testificationi sit præferenda, illorum potissimum, qui his viuentes temporibus spectata sanctitate erant; sed vt etiam ex hostibus testatis his redditis, nulla vel hostibus possit dubitatio exoriri. Subdit igitur nuper recitatis hæc Ammianus^a: Cum itaque idem fortiter instaret Alipius, iuuaretque prouinciæ Reçtor; metuendi globi flammaram prope fundamenta crebris assaultibus erumpentes, fecere locum, exultis aliquoties operantibus, inaccessum. Hocque modo, elemento destinatus repellente, cessauit inceptum.] hæc de his summatim Ammianus.

Sed videamus quæ his consentientia pluribus in locis scribit Ioannes Chrysostomus: quod enim ipso puero hæc gesta sint, altioribus fixa radicibus eius memoriæ tenacius inhæserunt: factusque vir pro concione eadem crebrius, licet nota omnibus, in detestationem Iudæorum perfidiæ, Fidelium auribus inculcauit: nam inter alia aduersus Iudæos agens, hæc ait^b: Cum Iulianus, qui Imperatores omnes superauit impietate, vocaret Iudæos ad sacrificandum idolis, & ad suam impietatem pertrahere conaretur: ac mox obijcerent illi priscum culturæ ritum, dicentes: A nostris maioribus Deus hoc modo cultus est: etiam nolentes tum fatebantur hæc quæ nos nunc demonstraui, quod fas non esset extra ciuitatem immolare victimas: Sed totam, inquebant, religionem violant, quicumque sacrificant in terra aliena. Proinde si vis nos videre sacrificantes, redde nobis ciuitatem, restitue templum, exhibe nobis sancta sanctorum, colloca aram; & sacrificabimus nunc, quemadmodum olim. Nec puduit sceleratos & effrontes hæc poscere a viro impio, Paganoque, & impuras manus vocare ad extructionem sanctorum: nec intelligebant se conari impossibilia: neque perpendebant, quod si homo illa demolitus esset, potuisset homo illis ea restituere: verum cum Deus esset, qui ciuitatem illorum subuerterat; fieri nequaquam posse, vt quæ Deus decreuerat, vniquam verteret humana potentia. Nam quæ Deus sanctus, inquit, statuit, quis dissipabit? ac manum illius excelsam quis auertet? Sicut enim quæcumque ille stabilierit, volueritque manere, nullus homo potest demoliri; ita quæcumque destruxerit, volueritque manere diruta, nemo poterit instaurare.] et paulo post:

Nihilominus ad omnia obsecrati, obsecrabant, ac supplicabant, vt cum ipsis suscipere

A ret & aggredetur instauracionem templi. At is qui & pecunias impendit, & Præfæctis dedit negotium; viros primates artifices vndiquaque accersi iussit, nihil non fecit, nihil non tentauit: paulatim ac sensim hoc agens, speransque futurum, vt si posset istos ad sacrificandum inducere, facile illos reuocaret ad cultus simulacrorum. Simul & illud fore sperabat insanus ille ac vecors, vt Christi sententiam frustraretur, quæ non patitur templum illud instaurari. Verum is qui comprehendit sapientes in ipsorum astutia, protinus ipsis factis declarauit illi, quod Dei decretum omnibus est potentius, quodque valida sunt opera sermonum Dei. Nam simulatque tentassent hunc impium conatum, cœpissentque nudare fundamenta, multamque terram exhausissent, restaretque vt iam structuram aggredierentur; protinus ignis exiliens e fundamentis exussit multos, & intempestiuam pertinaciam interrupit.

B Hæc vbi rescituit Imperator, quamquam tanta vesania deditus erat illi negotio; veritus tamen, ne vltra progressus, in suum ipsius caput ignem accerferet, destitit, extinctus cum tota gente. Et nunc si redeas Hierosolymam, conspicias nuda fundamenta. Quod si causam quæras; haud aliam, quàm hanc, audies. Huius rei nos omnes testes sumus. Nostra enim ætate hæc, non ita pridem acciderunt. Iam considera victoriam insignem. Non hoc accidit sub pijs Cæsaribus: ne quid dicere possint, quod Christiani superuenientes opus perfici vetuerunt: sed tum cum res nostræ afflictæ, cum omnes de vita periclitaremur, cum omnis libertas esset sublata, cum floreret Paganismus; cum Fideles alij quidem in ædibus suis latitabant, alij vero in solitudines demigrarent, foraque fugerant; tum demum hæc acciderunt: ne qua istis vel impudens reliqua fieret occasio tergiuersandi. Etiam ne adhuc dubitas, Iudææ, cum perspicias & ex Christi prædicatione, & ex prophetarum vaticinijs, & ex ipsarum rerum demonstratione, testimonium aduersus te confirmatum? &c.] hæc ibi Chrysostomus: eadem quoque habet in oratione aduersus Gentiles: quippe prodigium illud adeo patens ingentique fuit, vt nisi obstinata pertinacia obstitisset, potentissimum censeretur non ad Iudæos tantum, quorum causa præcipue ea diuinitus agi videbantur, sed & Gentiles ad Christianam fidem pertrahendos. Porro ea oratione aduersus Gentiles, se hæc scripsisse testatur, non amplius quàm anno vigesimo ab his temporibus Iuliani. Inculcat eadem ipse in commentarijs in Matthæum^a, necnon & homilijs in Acta Apostolorum^b.

At multa alia tunc contingere portenta, quæ hoc ipso anno, quo acciderunt, S. Gregorius Nazianzenus luculenta illa profecutus est oratione, quam, mox vt Iulianus numine vlciscente extinctus est, scripsit, eaq. posteris in hæc verba tradidit^c: Cum autem per omnia alia grassatus, atque omne genus tyrannidis in nos & crudelitatis vt leue & abiectum aspernatus esset (neque enim vlla vniquam natura ad malorum inuentionem excogitationemque illius natura vberior ingeniosiorque extitit) ad extremum Iudæorum quoque nationem in nos immisit, tum veteri eorum leuitate, tum antiquo nostri odio ipsorum pectoribus inulto, ad id quod moliebatur, perficiendum, adiutoribus vsus: fatale nimirum ipsis ex eorum libris & arcanis esse affirmans, in patriam redire, ac templum instaurare, patriorumque rituum vigorem reintegrare, ac beneuolentiæ specie consilium celans. Postquam autem hæc in animum induxit, ipsisque persuasit (facile enim imposturam facit, quod delectat) tum vero illi ad templi extructionem se comparare, atque in id opus & manu multa, & animi alacritate, laboreque incumbere. Illud quidem narrant, qui eorum facta laudibus & admiratione prosequuntur: E vxores quoque ipsorum non modo matronalem omnem mundum, corporisque ornatum prompto animo detraxisse, atque in operis structuram, laborantiumque opem contulisse; verum eo quoque animo fuisse, vt terram sinu efferentes, ac nec vestibus præclaris & sumptuosis, nec teneris membris parcentes, pietatis officio sese fungi existimarent, omniaque hoc conatu inferiora ducerent.

Vt vero a sæuo turbine ac repentino æstuante terræ tremore compulsi, ad propinquum quoddam templum perrexerunt, partim orationis causa, partim (vt in eiusmodi rebus accidere solet) eo quod offerebatur, ad periculi propulsationem vtentes, partim cum tumultu abrepti, atque incitato cursu sese mutuo protrudentes: sunt qui ne a templo quidem eos admissos fuisse, commemorant; sed cum ad apertas fores accessissent, repente easdem clausas, pessuloque obductas offendisse, potentia quadam obscura & inuisibili, quæ ad impiorum terrorem, piorumque confirmationem, huiusmodi prodigia designat.

IGNIS E TERRA
EGRESSVS
AEDIFICAN-
TES PERTER-
RET.

^a Chrysost. in
Matth. hom. 4.
^b Chrysost. in Acta
Apost. hom. 4.
^c Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.

PRODIGIA IM-
MENSÆ IN AE-
DIFICATIONE
TEMPLI.

FALLAX IA-
OTANTIA IV-
LIANI.

IULIANVS NO-
VVS PRO-
TEVS.

^a Ammian. lib.
23.
DE AEDIFICA-
TIONE TEM-
PLI CONATVS
IULIANI INA-
NIS.

^b Ioan. Chrysost.
aduers. Iudæos
orat. 2.

designat. Hoc vero vno iam ore omnes referunt, ac pro certo habent, quod eos per vim obnixamque contentionem ingressum sibi aperire conantes, ignis e templo occurrens inhibuit, eosque partim exussit & absumpsit (vt simile quiddam ipsis acciderit, quod Sodomitis^a, aut etiam Nadab^b & Abiud nouo atque alieno more thura adolentibus ac periclitantibus) partim insignioribus corporis partibus demutilatos, viam columnam diuinæ aduersus sceleratos comminationis indignationisque testem, reliquit. Atque hoc quidem in hunc modum se habuit: nec fidem deroget quisquam, nisi qui eadem ratione alijs quoque Dei miraculis nullam fidem habendam putet.

Quod autem hoc etiam mirabilius clariusque fuit: lux in cælo stetit, Crucem in orbem describens; ac nomen illud & figura, quæ in terra prius impijs contemptui fuerat, in cælo nunc omnibus æque ostenditur, Deoque victoriæ de impijs relatæ trophæum efficitur trophæo omni sublimius & præclarius. Ad hæc porro quid dicturi sunt huius sæculi sapientes, suaque magnifice prædicantes, qui profundas promissasque barbas ferunt, & elegans illud pallium circumferunt?]at post alia in eos dicta, hæc subdit: At cæli quidem & terræ hæc ostenta fuerunt: ceterum homo huiusmodi tempore nihil portendit, nec passionis Christi signis sanctificatus est? Proferant nunc quoque vestes suas, qui huius miraculi spectatores & discipuli extiterunt; illas, inquam, Crucis notis tunc consignatas: simul enim atque quisquam hæc commemorabat (siue nostræ doctrinæ esset, siue a religione nostra abhorreret) aut commemorantes audiebat; statim hoc miraculum in se ipso experiebatur, vel in proximo fieri perspiciebat, stellatus nimirum ipse, notisque distinctus, vel illum talem in vestimentis intuens, omnem textorij artificij elegantiam, ambitioseque elaboratam picturam varietate superantem. Quæ res spectantium animis tantum terroris iniecit, vt omnes ferme quasi ex signo vno atque vna voce Christianorum Deum inuocarent, eumque multis laudibus precibusque placare studerent: multi etiam non in longius rem extrahentes, sed eodem ipso tempore, quo hæc acciderunt, ad sacerdotes nostros accurrentes, multumque obsecrantes, & obstantes in Ecclesiam admitterentur, sublimioribus que mysterijs imbuerentur, sacro baptisinate purificati, ac timoris beneficio adiuti, vtilitatemque consecuti. Ac de his quidem rebus hæcenus.] hucusque Gregorius.

Ruffinus vero, qui & hoc sæculo vixit, & Hierosolymis diu versatus eadē ab accolis nouisse potuit, hæc^c addit: Porticus quoque publicæ, in quibus Iudæorum multitudo, quæ operi videbatur insistere, commanebat, ad solum deductæ, nempe ex ingruenti terramotu, omnes Iudæos, qui reperti sunt, oppressere. Luce vero orta, cum se mala crederent effugisse, ad requirendos eos qui oppressi fuerant, reliqua multitudo concurrat. Ædes erat quædam in inferioribus templi demersa, habens aditum inter duas porticus, quæ fuerant complanatæ, in qua ferramenta aliaque operi necessaria seruabantur: e qua subito globus quidam ignis emicuit, & per medium plateæ percurrrens, adustis & exanimatis qui aderant Iudæis, vltro citroque ferebatur. Hoc iterum sæpiusque & frequentissime per totam illam diem repetens, pertinacis populi temeritatem flammis vlticibus coercebat. Cum interim pauore ingenti & trepidatione, omnes qui aderant, deterriti, solum verum Deum Iesum Christum confiteri cogebantur inuiti. Et ne hæc casu fieri crederentur; in sequenti nocte vestimentis omnium signaculum Crucis ita euident apparuit, vt etiam qui diluere pro sui infidelitate voluissent, nullo genere valerent abolere. Sic deterriti Iudæi, atque Gentiles, locum simul & inaniter cœpta relinquere.] hæc Ruffinus.

Quod autem spectat ad ferramenta, de illis Theodoretus sic ait^d: Ferunt autem, Iudæos ligones ex materia argentea, palas etiam & sportas confecisse.] quæ omnia quomodo conflagrarint, sic addit Socrates^e: Itaque cum adessent plurimi, aliud prodigium contigit. Ignis namque cælitus demissus omnia opificum instrumenta absumpsit. Etenim licebat videre malleos, scalpra, ferras, secures, ascias, denique omnia quæ opifices habebant ad opus perficiendum idonea, flammæ incendio vastata: totum diem ignis ista depastus est. Iudæi igitur grauissimo timore percussi, etiam inuiti Christum Deum confessi sunt, non tamen eius voluntati gesserunt morem, sed opinione Iudaismi mentibus antecepta omnino tenebantur attriçti.] hæc ipse: qui & subdit quæ dicta sunt de notatis signo Crucis inuisibili Dei virtute vestimentis. At non tantum terræmotu & igne exturbatum diuinitus fuisse opus, sed vehementi ventorum vi oborta materiam

A teriam preparatam esse disiectam, Theodoretus affirmat, dum addit: Verum postquam infinitos calcis & gypsi modios in vnum congefferant; ex improviso ventos vehementes cœpisse spirare, turbines ingruere, tempestates ac procellæ oriri, quæ totam illam materiam penitus dissipauerunt.]

Addunt his Ruffinus ac Socrates, dum hæc agere cum Iulianus tum Iudæi aggredierentur; Cyrillū Hierosolymorū Episcopum, qui ab exilio in patriam remeauerat, diuinæ prædictionis illius firmitate confisum, quæ apud Daniele legitur^a: Vsq̄ ad consummationem & in finē perseuerabit desolatio] sed & verborū Christi roboratum constantia, quibus dixerat^b, non mansurum in templo lapidem super lapidem: spe erectum rem tacitū spectasse, finemque magna fiducia prætolatū esse: quem, qualis futurus esset, ex vtrisque optime perspectis diuinis oraculis intellexerat: dum tot prodigijs ingruentibus

B cœptū opus fuit penitus destitutū: sed et quod desiderari posse videbatur in Christi vaticinio, non relinquendum lapidem super lapidem; istud ipsum in fundamentis etiam spectauit impletū; muris iam, qui super terrā fuerant, subuersis a Tito: conspexit inquam impletum, cum admiranda quadam terræ concussione & excussione reuulsa sunt & foras emissa templi vetera fundamenta; vt sic nec in fundamentis relictus esset lapis super lapidē. hæc Ruffinus^c, & Socrates^d. Tradit quoque S. Hieronymus, aliquos esse interpretatos aliū Danielis locū, quo dicitur^e: Cumque corruerint, subleuabuntur auxilio paruulo, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter] esse intelligendū de statu Iudæorum sub Iuliano, quo visi sunt Iudæi subleuari auxilio paruulo, fauente eis mirum in modū eodem Imperatore: cum scilicet (quod subditur) applicati sunt eis plurimi fraudulenter; cum nimirū Gentiles visi sunt, iubete Iuliano, causam agere Iudæorū; sed fraudulenter profecto; cum haud esset in Imperatoris animo exaltatio Iudæorum, sed per eos procurata depressio Christianorū. Hæc quidem mirifice respondere videntur Prophetæ sententiæ; licet (vt idem S. Hieronymus ait^f) diuersi habeantur verborū illorū sensus & interpretationes.

At licet perſidia Iudæorum tot conuicta prodigijs, minime (vt par erat) penitus cederet: complures tamen, quorum mens obstinationis prauitate haud omnino erat infecta, dedere manus, Christi que gloriam confessi, eiusdem fidem sunt auide consecrati: de quibus Sozomenus^g, rem egregie testatam relinquens eorum testificatione, qui tam horrendo spectaculo præsentis fuerunt: Quo factum est, inquit, vt alij eorum Christum Deum esse existimarent, iniquoque animo tulerint, quod templum de integro ædificare constituerant: alij paulo post ad Ecclesiam se transferrent, initiarentur mysterijs, hymnis & precibus Christum pro suis improbe factis placarent. Istis rebus si quis fidem minime adhibendam putaret, sit persuasus saltem ab ijs qui eas ab eorū spectatoribus acceperunt, quiq̄ adhuc in hac vita manent: sit etiā persuasus cū a Iudæis ipsis, tum a Gentilibus, qui opus inchoatū reliquerunt, immo vero ne inchoare quidem potuerūt.] hæcenus Sozomenus. At tandem vt his apponamus coronidem, quæ tradit^h Orosius superioribus adnectamus, qui ait, Iulianum ex congesta ad extruendum augustissimum templum materia (postquam impossibile visum est niti aduersus Deum velle) præcepisse ædificari theatrum, in quo reuersus e Perside, Episcopos, monachos, ceterosque eius loci accolas Christianos traderet bestijs laniandos. Quod autem Nicephorusⁱ his omnibus addit, sacrosanctum Dei Euangelium secundum Ioannem repertū esse in specu deorsum, cum fundamentum templi iaceretur: quoniam recentioris auctoris rei tantæ assertio nulla fulcitur antiquorum fide; reijcimus totū id lectoris arbitrio, accipiendum

E putet, nec ne: habet locum in margine notatū, quem consulat, atque dijudicet: nos vero omittimus hic referre, ne certa veraque omni que fide testata, his iuncta quæ haud adeo firma atque sincera videntur, in discrimen adduci possint. Ad postremum, ne quid de rebus sub Iuliano Hierosolymis gestis relinquamus intactum: ibidem hoc tempore passus legitur in tabulis Ecclesiasticis Cyriacus Episcopus (cuius autem ciuitatis Præsul fuerit, ignoratur) qui ex more sancta inuisens loca, virgine persecutione peremptus est: cuius natalem diem quarto Nonas Maij reddunt annis singulis rediuiuum Ecclesiasticæ tabulæ.

Sed reliquū iam est, vt quæ ad Persicā expeditionē, quā diu Iulianus meditatū fuerat, pertinent, prosequamur. Verū prius meminisse oportet eiusdem rescripti^k, quod mense Februarij hoc anno ad populum dedit, de non violandis sepulchris, neque efferendis interdiu, quod Christiani facere solerent, cadaueribus defunctorū: ideo enim Christianos ab his cohibuisse voluit, quod illi (vt diximus) haud paterentur in suis ipsorum agris

CRUCIS SIG-
NVM IN CAE-
LO ET IN
VESTIBVS.

c Ruffin. lib. 1.
cap. 38. 39.
PORTICVS DI-
RVTAE EX
TERRAEMO-
TV.

d Theodor. lib.
3. cap. 17.

e Socrat. lib. 3.
cap. 17.

IVDAEI TAN-
DEM RESIPI-
SCVNT.

a Daniel. 9.

b Matth. 24.
SACRA ORA-
CVLA MANE-
RE INCON-
CVSSA.

c Ruffin. lib. 1.
cap. 38. 39.
d Socrat. lib. 3.
cap. 17.
e Daniel. 11.

f Hieronym. in
Daniel. lib. 1.
c. 11.
IVDAEORVM
FLVRES AD FI-
DEM CONVER-
SI.
g Sozom. lib. 3.
cap. vlt.

h Orosius lib. 7.
cap. 30.

i Niceph. lib.
10. c. 33.

k l. 5. de se-
pulch. violat. c.
Theod.
LEX IULIANI
DE SEPVL-
CHRIS ET FY-
NERIBVS.

permanere amplius loca religiosa dijs manibus consecrata, lapidesve maiorum suorum eadem Gentilicia inscriptione notatos, sed reuellerent illos, locaq. ipsa refodiendo atque culturæ reddendo facerent fructuosa. Sic autem illud se habet:

Pergit audacia ad busta diemfunctorū & aggeres consecratos: cum & lapidem hinc mouere, terram sollicitare, & cæspitem vellere proximum, sacrilegio maiores semper habuerint. Sed ornamenta quidem triclinijs aut porticibus auferunt de sepulchris. Quibus primis consulentes, ne in piaculum incidant, contaminata religione bustorum, hoc fieri prohibemus, pœna manium vindice cohibentes. Secundum illud est, quod efferri cognouimus cadauera mortuorum per confertam populi frequentiam, & per maximam insistentium densitatem: quod quidem oculos hominum infaustis incesstat aspectibus. Qui enim dies est bene auspiciatus a funere? aut quo modo ad deos & templa venietur? Ideoque quoniam & dolor in exequijs secretum amat: et diemfunctis nihil interest, utrū per noctes an dies efferantur: liberari conuenit populi totius aspectus: ut dolor esse in funeribus, non pompa exequiarum, nec ostentatio videatur. Dat. prid. Id. Februarij, Antiochiæ, Iuliano quartum & Sallustio Coss.] hæc quidem ipse. Quod autem spectat ad primum caput rescripti; lege sane duodecim tabularū id ita cautum erat: Deorum manū iura sancta sunt. Sed de efferendo mortuo diei tempore, nequaquam vetitum legimus iure antiquo, neque prohiberi adire templa, qui mortuos esset intuitus: immo, quod ex Fabio Pictore Gellius b tradit, mortuum quidem attingere vetitū esse Flamini Diali, funus autē prosequi nequaquam. Sed hæc idcirco Iulianus, quod malum omen haberetur proficiscenti ad bellum, in cadauer incidere; ut de Constantio superius Ammianus tradit c, alijque de alijs: cum alioqui ipse Iulianus expeditionem parans, compluribus aduersis ominibus fuerit perterrefactus, ut paulo post dicemus.

Acturi igitur de expeditione Persica, ea primū hic describamus, quæ sic tradit Gregorius Nazianzenus d: Ut enim Christianorū res ex animi sui sententia se habere existimauit; atque ex his quæ iam consecerat, in eā spem adductus est, nihil esse, quod, modo vellet, superare & expugnare non posset: ac præterea prosperi cuiusdam aduersus Occiduos barbaros bellici successus occasionem rapiens, hoc vnum consiliū capit prudentissimū simul & humanissimū: duplicem enim inde exercitū mouit, alterum militum, alterum dæmonum, a quibus ducebatur, & in quibus maior ipsi fiducia sita erat.] hæc Gregorius. At quod spectat ad exercitum militū; sexaginta quinque millia armatorum delectu habito esse numerata, Zosimus tradit e. Sed quod ad exercitū dæmonū pertinet; illud plane Gregorius significasse videtur, quod a Theodoro sic describitur f: Antequam arma fumeret, misit nuncios ad Delphos, ad Delum, ac Dodonem (famosissima hæc idola erant) ad alia denique oraculorum loca, suscitatum vates, utrum ei bellum gerendum sit. Illi autem bellum suscipere iubent, pollicenturque victoriam. Vnum vero ex oraculis, quorum mendacia perspicue coarguantur, hoc loco citabo, quod ita se habet:

Ibimus in Therem, superi, victoria certa est.

Mars ego ductor ero, diuum inuictissimus armis.

Quemadmodum his, qui Apollinem deum disertum, & Musarum principem vocant, ridiculos istorum carminū numeros lepide ut irrideant licet: sic ego, comperto huius dei mendacio, vicem Iuliani in errorem inducti merito deplorare possum. Iste deus Tigrim, Therem fluuiū nuncupauit, propterea quod est *ἄγριον*, id est, bestia eo nomine appellata. Hic fluuius e montibus Armeniæ erumpens, labitur in Assyriam, & tandem in sinum Persicum influit. His igitur oraculis deceptus miser somniabat victoriam, & post Persicum bellū Galilæos adoriri cogitabat.] His accedebat (quod ait Socrates g) promissiones Maximi philosophi, pollicentis victoriam non minorem, quàm Alexander olim obtinisset. Iusto plane Dei iudicio deceptus est Iulianus ab eo, qui illum a Christiana religione in Ethnicismi impietate abduxerat; ut qui ipsi fuerat tanti sceleris auctor, idem esset & ad supplicium, quod merebatur, impulsor.

Sed & falsis hisce vaticinijs eo amentia progressus est, ut putaret ex Pythagoræ animarum transmigatione, Alexandri Magni animam in se transmigrasse, seq. in altero corpore eundem Alexandrum existere. At vero quibus alijs in via deceptus oraculis fuerit, suo loco dicemus. Sic igitur Iulianus (quod quæ cupit homo, ea magis vera esse putat) his oraculis plenissimam fidem præstans, contempsit alia, quæ ab his diuersa aliunde efferebantur; nempe (ut dictum est) Roma ex inspectione librorum sibyl-

PROHIBET IVLIANVS, NE CHRISTIANO-RVM EXEQUIAE INTER-DIV AGANTVR.

a Cic. de legib. lib. 2.

b Gell. lib. 20. cap. 15.

c Ammian. lib. 21.

APPARATVS IULIANI AD BELLVM PERSICVM. d Gregor. Nazianz. orat. 2. in Iulianum.

e Zosim. lib. 3.

f Theodor. lib. 3. cap. 18.

ORACVLA FALSA IULIANO RESPONDENT.

g Socrat. lib. 3. cap. 18.

IULIANVS ALTER CREDI VOLVIT ALEXANDER.

A linorum, & ex Gallijs missa epistola a Sallustio Galliarum Præfecto, huius anni Consule ordinario. Ex quibus plane Iulianus, si ipse sibi constans fuisset, falsitatem pariter suorum deorum intelligere potuisset: nam cum non nisi vna veritas esse possit, eaq. ex Deo; quæ huic aduersa pronuntiarentur, ex prauo dæmone mendaciorū concinnatore manasse, asserere necesse fuit. Sic igitur lymphata mēte, neque (quod quisque prudens superstitionis cultor considerare debuisset) insanus homo animaduertit, quibus ab ea expeditione auocaretur prodigijs, quæ Ammianus recenset. At quosnam secum ducendos delegit sibi, parans expeditionem, socios? Audi, ex Asia Maximum, & Priscum e Græcia, accersitos magorum præstantissimos, quos alij sunt subsecuti, quorum societate plurimum confidebat; de quibus sic Eunapius Sardonius a: Ipse interim Iulianus ad Persicum bellū copias comparabat: quem sequentibus Prisco, Maximoq. alij nonnulli comites expeditionis se adiunxerunt, numerum explentes, turba videlicet hominum, qui suas virtutes stulte prædicabant, & valde superbiebant ob dictum Imperatoris gloriantis se tales viros esse nactum.] putabat infelix horum magijs diuinum numen ad sua vota propitium reddendum fore, & quantumlibet renitens inflectendum.

Sed & inde etiam summam sibi fiduciam comparauit, nempe ex votis, quæ nemo vquam antea, ipse vero tunc dijs nuncupauit: quorum erat illud primum, se Christianos homines dijs immolaturum, cū de Persis victor rediisset. id quidem S. Hieronymus testatur in Chronico. Hoc nāque est quod de eo S. Ioannes Chrysostomus ait his verbis: Contra Persas bellum suscepturus, tanto cum fastu cum discessisset, ac si omnem barbarorum gentem deleturus esset: identidem nobis comminabatur, cū diceret, omnes se post suum a Persis reditum funditus perditurum: Hoc enim bellum sibi esse Persico grauius; atque adeo oportere, minore illo confecto, tunc demum ad id quod maius foret, descendere. Et hæc quidem nobis annunciabant qui illi a consilijs erant.] At de eiusmodi quoque adeo scelerata & impia voti nuncupatione hæc S. Gregorius Nazianzenus c: Porro votiua vitima quàm magna, quàmque eximia? O Christe & Verbum, & passionis impassibilis totiusq. Orbis mysterium! Vniuersam Christianorum gentem dæmonibus sistere, si propositi compos existeret.] hæc ipse. Iam vero (ut ex Orosio diximus) ad Christianorū cadē theatrū Hierosolymis ædificari iusserat, ut ibi esset ipsorum carnificina, vnde religio eiusmodi videretur esse progressa. Ad hæc insuper Theodoretus d: Oraculorum commentis fidem adhibens minabatur se in ecclesijs Christianorum lasciuæ deæ simulacrum collocaturum.] Hæc scientes Christiani (ut ait Gregorius Nazianzenus e) omnibus humanis auxilijs destituti, Deum, in quem tantum vnica spes collocata erat, assiduis precibus interpellabant, vigilijs atque ieiunijs, alijsq. pietatis officijs vrgebant importune, ut destinato neci omni populo Christiano, Christianæq. religioni funditus eruendæ, quàm citissime suppetias ferret: nec destiterunt, quousque Deus eos audiuit. quo autem modo id factum sit, dicemus suo loco.

Sed & præter vota a Iuliano priuatim emissa, alia quoque publica accessere: quibus Gentiles cum deos pro Iuliano sollicitarent, dijs in primis Ægyptijs, qui ab eodem Imperatore impensius colerentur, vota publica nuncupasse, antiqua numismata superius excusa suisq. imaginibus expressa declarant, notata publicorum inscriptione votorum. Quibus addimus formas antiqui numismatis, hic, ut vides expressas, de nuncupatis Isidi nutrici votis, ne exercitui deforet annona.

f

f Extabat Roma apud Horatium Tigrum de Marijs.

Quam intueris feminam, infantem in sinu tenentem, Isidem esse scito, quæ ab antiquis appellata reperitur *ἰσὶδὴ*, id est, nutrix, itemque *παρθένος*, hoc est, susceptrix; quod (ut Annal. Eccl. Tom. 4. L 2 ex Platone

a Eunap. in vit. philosoph.

IULIANVS QVID VOVERIT DIJS PRO VICTORIA CONSEQUENDA: b Chrysost. adn. Genr.

c Gregor. Naz. orat. 2. in Iul.

d Theod. lib. 3. cap. 18.

e Gregor. Naz. orat. 2. in Iul.

ex Platone Plutarchus in Iside recitat) eadem dea totius humani generis videretur esse A
susceptra & nutrix; quippe quod pro Iside terram ab Ægyptijs accipi, idē Plutarchus
affirmit. Sed & ex diademate capitis, Isidem esse, Ægyptiacarum rerum periti satis in-
telligent. Hæc idcirco ingerimus, quod sciamus quemdam rei antiquariæ visum sibi
peritum, ex effigierum similitudine fabulam concinnasse, iactasseq. illam sanctissimā
Dei genitricis Mariæ esse imaginem, cui pro Iuliani salute, cum in Occidente se fingeret
Christianum, fuerint a Fidelibus vota publica nuncupata. Sed totum hoc sic compo-
situm euanesceat commentum, dum exhibemus hic tibi Hadriani Imp. numisma eam-
dem a tergo imaginem præferens: cum nihil prorsus sit, quod vel leue saltem Chri-
stianitatis signum in eodem Imperatore efformatum possit intelligi. absit enim, vt
Christianam religionem velimus mendaciorum pigmentis illustrari.

^a Extat apud
Lal. Pasqual.
Rom. num.
aur.

a

B

Sed ad Iulianum redeamus: qui hisce tum publicis tum priuatis votis propensius nun- C
cupatis, eo fiducia elatus est & spe erectus, vt certam sibi a dijs victoriam affore firmiter
credens, hominum spreuerit adiuuamen: siquidem auxiliares copias, quas sociorum
Legati Antiochiam venientes pollicebantur, ipse sibi ex dijs satis superq. virium esse pu-
tans, contempsit. id quidem Ammianus testatur, cum ait^b:

^b Ammian. lib.
23.

Inter hæc tamen, cum scilicet Antiochia pararetur expeditio, legationes gentium plu-
rimarum, auxilia pollicentium, liberaliter susceptæ remittebantur: speciosa fidu-
cia Principe respondente, nequaquam decere aduentitij adiuuentis rem vindicari Ro-
manam, cuius opibus fouere conueniret amicos & socios, si auxilium eos adegerit ne-
cessitas implorare. Solum Arsacem monuerat Armeniæ Regem, vt collectis copijs va-
lidis, iubenda opperiretur.] at de litteris ad Arsacem, paulo post. Hinc iure Gregorius
Nazianzenus in auspicando bello Persico Iuliani sugillat temeritatem his verbis^c: Ad-
uersus Persas expeditionem suscepit præcipiti temeritate potius, quàm virium firmitate
certitudineq. subnixus: ac ne illud quidem perspiciens vir sapientissimus, præsumptionem
& audaciam, licet nominum sono cohæreant, potentia tamen plurimum inter se
distinctas esse. Etenim in his rebus quas audacter aggredi conuenit, præfidentem ani-
mum præstare, magnanimitatis est: quemadmodum contra, languere, ac periculum
detrectare, seruilis ignauitæ. At vbi plus periculi imminet; tum vero pedem conferre,
seq. in discrimen obtrudere, non autem retinere, temeritati ducendum est: quemad-
modum e contrario, cedere, cautioni & prudentiæ. Nec eodem loco & numero ponenda
sunt, ea quæ adfunt, tueri & conseruare; & eorū quæ non habeas, aliquid adipisci. Illius
enim præcipua & primaria ratio cordatis viris habenda est: hoc vero, si quidem tute &
facile liceat, amplectendum: sin autem in contrarium cedat, contemnendum.

TEMERITAS
IULIANI IN
AVSPICANDO
BELLO PER-
SICO.
^c Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.

Qui vero vt aliquid spe atque animo conceptum assequatur, fortunarum suarum peri-
culo demicat; in magna stultitia versatur; mihiq. malo pugili non dissimilis esse videtur,
artē suam, priusquam gradum recte fixerit, præferenti; aut gubernatori, effracta naue sua,
nec ad nauigandū commode instructa, nauem hostilem deprimenti, aut certe deprime-
re conanti. Quorum ille nihil (vt mihi videtur) reputans, inconsulte ea quæ animo de-
creuerat, aggreditur; rebus Romanis adhuc exulceratis, maleq. præsertim ob excita-
tam persecutionem affectis, alienam regionem cogitans, ac Salmoneum quemdam no-
bis referens e corio obtonantē, Traianosq. illos & Hadrianos sibi proponens, quorū non
minus cautio, quàm animi magnitudo admirationi esse solebat. At ei nec Cari illius in
mentem veniebat, nec Valeriani, qui impetus inconsulti poenas dedere (ne, quemadmo-
dum tragicus ait, fortuna; exprobre) in Persarum finibus, in medio felicitatis cursu

E

oppressi

A oppressi atque extincti. Verum hæc ipsius animo infidebant, totusque in eam expedi-
tionem ferebatur, omnem diuinationis & præstigijs, dicendorumque & tacendorum
sacrificiorum imposturam inuehens, vt tota breui deleteretur.] hætenus Gregorius,
egregie sane de eius in suscipiendo bello Persico temeritate philosophatus.

Quales autem fuerint Iuliani litteræ illæ ad Arsacem Armeniæ Regem, Christianum
quidem hominem, quibus eum monuisse Ammianus ait: licet ipsæ non extant; Sozome-
nus^a tamen de illis agens, sic meminit: Porro litteras ad Arsacem Regem Armeniæ &
Romanorum socium scripsit, vt in hac expeditione subsidio sibi veniret. quibus qui-
dem in litteris de se extra modum gloriose prædicare, se vt valde ad Imperium ge-
rendum idoneum insolenter extollere, & vt amicis illis, quos ipse pro dijs habuit,
arroganter efferre: Constantium autem, cui successerat, velut ignauum & impium lace-
rare. Ipsi denique Arsaci verbis admodum contumeliosis minitari non veritus est. Et
quoniam eum Christianū esse acceperat: quo suam in eum auget contumeliam, etiam
nefandas in Christum blasphemias loqui (istud enim nusquam non audacter facere con-
sueuerat) cum superba quadam iactatione contendit. Cui etiam significauit, Deum,
quem coleret, nequaquam eum defensurum, si imperata negligeret.] hæc Sozomenus
de Iuliani litteris ad Arsacem.

^a Sozom. lib. 6.
cap. 1.
IULIANVS
QVID IN AR-
SACEM RE-
GEM ARME-
NIAE.

Quod vero ad tempus profectionis pertinet: qui temeritatis agebatur impetu, adhuc
hyberno tempore, vere non expectato, Antiochia recessisse, Socrates^b tradit, quod dice-
ret hiemis frigoris impatientissimos Persas esse. Ceterum Ammianus^c auctor est, ipsum
Iulianum tertio Nonas Martias (hæc enim est verior lectio) Antiochia digressum, Hiera-
polim solis itineribus peruenisse. Et Zosimus^d: Hieme, inquit, exacta, collecto exer-
citu, eoq. decenti ordine præmissis, egressus est Antiochia, cum ne perlitare quidem po-
tuisset. id autem quo pacto acciderit, quamuis cognitum habeam, silentio præterire ma-
lo.] hæc ipse. Sed quænam (rogo eum) vel vnde eiusmodi causa silentij? Num quia cæ-
litus exustum fuerat templum Daphnes, & Apollinis simulacrum combustum, vbi ipse
hecatombas consueuerat immolare: sed hoc siluit, ne causam conflagrationis pariter pro-
mere cogere. Quamobrem ipse plurimum (vt dictum est) infensus Antiochenis, du-
rum illis & immanem reliquit Præsidem, qui eos regeret; de quo Ammianus^e: Ipse au-
tem Antiochia egressus, Heliopolitem quemdam Alexandrum Syriacæ iurisdictioni præ-
fecit turbulentum & sæuum: dicebatq. non illum meruisse, sed Antiochenisibus aua-
ris & contumeliosis huiusmodi Iudicem conuenire. Cumq. eum profectum deduceret
multitudo promiscua, itum felicem, reditumque gloriosum exoptans, oransque vt dein-
de placabilis esset & lenior (nondum ira, quam ex compellationibus & probris concepe-
rat, emollita) loquebatur asperius, se eos asserens postea non visurum. Disposuisse enim
aiebat, hiemandi gratia, per compendiarium viam, consummato procinctu, Tarsum Ci-
liciae reuersurum, scripsisseq. ad Memorium Præsidem, vt in eadem vrbe cuncta sibi con-
grua pararentur. Et hoc haud diu postea contigit. Corpus namque eius illuc relatum
exequiarum humili pompa in suburbano sepultum est, vt ipse mandauerat.]

IULIANVS RE-
CEDIT AN-
TIOCHIA.
^b Socrat. lib. 3.
cap. 18.
^c Ammian. lib.
23.
^d Zosim. lib. 3.

C profectus igitur Antiochia quinque dierum spatio (vt ait Zosimus^f) Hierapolim
peruenit; vbi triduo tantum commoratus est: vnde postea Batnas versus, oppidulum
quoddam Osdroenæ, progressus est. Eadem Ammianus^g, qui addit: Ibique * illætabi-
le portentum offendit. Cum enim calorum frequens multitudo ad suscipiendum con-
suete pabulum prope aceruum pælearum stetit impendio celsum (hoc enim modo
per regiones illas tales species construuntur) rapientibus multis, quassata congeries in-
clinata est, parique exitio quinquaginta obruit homines mole maxima ruinarum. Mæ-
litus inde digressus, venit cursu propero Charras, &c.] sed præstat ex eius epistola ad Li-
banium sophisticam tunc scripta, qua breui compendio iter suum relegit, res in itinere ge-
stas hic describere: hæc enim^h habet:

^e Ammian. lib.
23.

IULIANI ITER.
^f Zosim. lib. 3.
^g Ammian. lib.
23.
^h inuitabile

Ad Litarbos veni, quod est oppidum in Chalcide.] et post alia: Litarbis deinde ad Be-
roeam veni, & Iuppiter clarissimo ostento læta omnia denunciauit. Commoratus autem
ibi diem vnum, arcem inuisi; & Ioui, regio more, taurum candidum sacrificauit. Cum Se-
natu autem pauca de religione disserui. Et laudarunt quidem omnes orationem meam:
pauci vero admodū assensere, atque isti ipsi erant, quos ante meam orationem fanos esse
arbitrabar. Postea tamen quasi licentia arrepta, omnem pudorē excusserunt ac deposue-
runt. Erubescunt enim homines vehementer, o dii immortales, in rebus honestis, vt for-
titudine

^h Iulian. epist.
25.

Ad Litarbos veni, quod est oppidum in Chalcide.] et post alia: Litarbis deinde ad Be-
roeam veni, & Iuppiter clarissimo ostento læta omnia denunciauit. Commoratus autem
ibi diem vnum, arcem inuisi; & Ioui, regio more, taurum candidum sacrificauit. Cum Se-
natu autem pauca de religione disserui. Et laudarunt quidem omnes orationem meam:
pauci vero admodū assensere, atque isti ipsi erant, quos ante meam orationem fanos esse
arbitrabar. Postea tamen quasi licentia arrepta, omnem pudorē excusserunt ac deposue-
runt. Erubescunt enim homines vehementer, o dii immortales, in rebus honestis, vt for-
titudine

IULIANI RE-
GESTAE.

ritudine animi ac pietate: in turpissimis exultant, vt in sacrilegio & corporis animique A ignauia. Inde me Batnæ excipiunt, locus qualem nullum vidi vquam extra Daphnem.] et post multa in descriptionem & laudem loci infumpta, addit: Quid tum illic? Sacrificauit vesperi & postridie summo mane; quod studiosè singulis diebus facere consueui, cumque læta ac præclara essent sacra, ad urbem contendimus: ibi nobis a ciuibus itum est obuam, &c.]

Sed de Berœensi mansione, quid ibi etiam ipsi contigerit, quod silentio obuol-
tum Iulianus præterijt, Theodoretus^a recenset his verbis: Etsi cum his minis profici-
scebatur, tamen Berœæ ab vno viro deuictus est. Is tamen ob alias res illustris fuit,
quippe qui in Berœensi Repub. gerenda principem locum obtinuit; tamen singularis
pietatis amor, quo flagrabat, multo reddidit illustriorem. Nam cum ad impietatem id
temporis regnantem delapsus filium cerneret; expulit domo & palam abdicauit. Qui B
ad Imperatorem in diuersorio vrbi vicino commorantem accedens, ei tum quid ipse
sentiret, tum quo pacto pater ipsum abdicasset, exponit. Tyrannus autem iubet ado-
lescentem animo esse tranquillo, pollicitus se eum in gratiam cum patre reducturum.
Itaque vbi venit Berœam, principes viros ciuitatis vocat ad conuiuium, in quorum nu-
mero erat adolescentis pater. Quem cum filio suæ accumbere mensæ imperat: atque
circiter medium apulum sic patrem adolescentis alloquitur: Est iniquum plane, mea
quidem sententia, alicuius animum, qui ad alteram religionem deflexit, vi cogere, &
inuitum ad contrariam traducere. Quapropter ne cogas filium etiam nolentem tuæ af-
sentiri opinioni: quandoquidem neque ego tibi vim facio, licet perfacile te possim com-
pellere, vti meæ sententiæ obsequaris.

Tum pater adolescentis, fide in Deum³ animum exacuens: De istocine, inquit, sce- C
lerato, Imperator, verba facis, qui & Deo odiosus est, & mendacium veritati antepo-
nit? Rursum Iulianus personam induens mansuetudinis: Heus tu, inquit, desine male-
dicere. Atque ore ad adolescentem conuerso: Mihi, inquit, tuæ res curæ erunt; quan-
doquidem patri vt istud agat, persuadere non queo. Ista quidem narratio (subdit Theo-
doretus) non est frustra a me instituta: quippe ex ea plane ostendere volui, non modo
admirabilem diuini hominis in loquendo libertatem; verum etiam quod erant quidem
plurimi, qui tyranni illius potentiam penitus contemnerent. Etenim Antiochiæ itidem
vir quidam facile optimus, qui adolescentibus doctrina instituendis operam dabat, ma-
gnam familiaritatem, vtpote multo litteratior quàm vulgus præceptorum solet, confla-
uit cum eo, qui id temporis inter doctores primas tenebat; Libanium, dico, tam crebris
sermonibus apud sophistas celebratum. Qui cum impius esset, expectaretque victo- D
riam, & minas Iuliani ante mentis oculos statueret; a ludæ magistro, quo nostræ religio-
ni quasi per iocum irrideret, sciscitatur: Quid rerum gerat fabri filius? Qui diuina com-
pletus gratia prædixit quod erat paulo post euenturum: Nam huius, inquit, vniuersi-
tatis opifex Deus, quem tu per risum fabri filium nominas, Iuliano loculum fabrica-
tur. Neque certe multi dies præterierunt, cum nuncius allatus est de scelerati illius mor-
te; qui in loculo reconditus, & ad sepulchrum elatus, se frustra minas iactasse declarauit.
Ex qua vna re Dei gloria fuit magnopere illustrata.] hæc tamen Theodoretus: sed de nece
Iuliani suo loco pluribus. Verum quod dicit, hominem illū Christianum præfectum fuisse
doctorem adolescentibus erudiendis; non sic intelligendum, vt tunc Antiochiæ pu-
blice profiteretur: nam Iuliani edicto vetiti erant Christiani præceptores a litterarum
gymnasijs: sed quod ille ante paucos menses his vacare (dum sibi liceret) solebat, qui E
ob egregiam eruditionem optime notus, immo & familiaris Libanio erat.

Demum vt ad epistolam ad ipsum Libanium scriptam redeamus, hæc idem Iulianus
ad finem habet: Quàm vero multis & litteris & libris mandari ea quæ mihi tamquam
læta auspicia eueniunt (circumferuntur autem nobiscum) quid opus est fastidiosè ac mo-
leste recensere?] hæc ipse, fidens deorum patrociniis cuncta prospere obuentura. Quo-
nam autem pacto quæ eius interitus præsentia erant, ipse stulte admodum in victoriæ
omen conuertere soleret, vnum hic ab Ammiano^b narratum adducā exemplum: Quie-
ta, inquit, nocte emensa, mane iumentum quo veheretur, ex vsu poposcit: oblatuque ei
equus, Babylonius nomine, ictu torminis consternatus, dum dolorum impatiens vol-
uitur, auro lapillisque ornamenta distincta compressit. Quo ostento lætior clamauit,
plaudentibus proximis, Babyloniam humi procidisse, ornamentis omnibus spoliatam:
et paulisper

A et paulisper detentus, vt omen per hostias litando firmaret, Dauanam venit, &c.]
eiusmodi autem multa erant, quæ Iulianus in suam inflectens sententiam litteris com-
mendabat, tamquam victoriæ certa præsentia. Adulabantur enim aruspices, & quæ illi
grata esse persentirent, propinabant cupienti: de quibus S. Ambrosius^a ad Valentinia-
num Imperatorem: De Iuliano, inquit, quid loquar, qui cum responsis aruspicum male
credulus esset, ademit sibi subsidia reuertendi?] Sed plane aruspices se detiores ex-
hibuerunt Iuliano magi, qui philosophorum titulo eum comitabantur, Maximus, at-
que Priscus. Simile accidit illud de leone iaculis confosso militum: Quo veluti victoriæ
certo signo (inquit Ammianus) Iulianus exultantius incedebat: quo tamen, vt ait, Re-
gis obitus portendebatur: Erant enim, inquit, omnia oracula dubia & ambigua, quæ
non nisi casus aperuere postremi, iuxta illud vulgatum; Aio te Æacida Romanos vince-
re posse.] Addit his Ammianus, tum aruspices Etruscos, quos secum ductabat Iulianus,
eadem ex libris ostensa prodigiorum significatione, eum a cœptis reprimere conatos es-
se: Sed calcabantur, inquit, philosophis refragantibus, quorum reuerenda tunc erat
auctoritas] horum præcipui fuerunt, quos diximus, Maximus, atque Priscus; quorum
seductus consilijs, ad interitum pariter perductus est. In eadem insuper expeditione
(quod summis ducibus gloriæ datum est) idem Iulianus ipsas noctes peruigil in com-
mentarijs scribendis suis, instar Cæsaris infumebat; vt non litteras tantum diuersas ad
diuersos daret, sed & libros componeret, eos præsertim, quos contra Christianam reli-
gionem elaborauit, de quibus hæc S. Hieronymus^b ad Magnum:

Iulianus Augustus septem libros in expeditione Parthica aduersum Christum euo-
luit: et iuxta fabulas poetarum, suo se ense lacerauit. Si contra hunc scribere tentaue-
ro, puto interdices mihi, ne rabidum canem, philosophorum & Stoicorum doctrinis, C
id est Herculis claua repercutiam. Quamquam Nazarenorum nostrum, & (vt ipse sole-
bat dicere) Galilæum statim in proelio senserit; & mercedem linguæ putidissimæ, conto
in ilijs perfoffus acceperit.] hæc Hieronymus. Porro de iisdem contra Christum scrip-
tis libris hæc ipse Libanius^c: Hieme, inquit, cum noctes sunt paulo longiores,
Imperator libros illos, qui hominem a Palæstina oriundum, Deum & Dei filium esse
confirmant, diligenter euoluens, longa disputatione & firmis argumentis conuince-
bat esse ridiculos: religionemq. ab illis excultam, & magno in honore habitam, nu-
gis redundare: et se in illis Tyrio illo sene sapientiore ostendit. Igitur Tyrius ille sit
animo placato; & dicendi facultate superatus, æquo ferat animo, quod sit in eum di-
ctum a filio.] hæc Libanius, præstantiora dicens scripta Iuliani aduersus Christianam re-
D. ligionem fuisse, quàm quæ antea elucubrasset Tyrius ille senex, nempe Porphyrius.

At de compositis ab eodem Iuliano libris hæc etiam Cyrillus Alexandrinus^d: Cum
igitur potentissimus Iulianus linguam sortitus esset disertam, acuit eam contra nostri
omnium Dominum Saluatorem Christum, & tres scripsit libros aduersus sancta Euan-
gelia, & contra piam Christianorum religionem, quibus multos commouit & haud me-
diocriter offendit. Etenim leues facileq. mobiles in eius laqueos cito cadunt, fiuntq. da-
monijs dulcis esca. Turbantur autem interim non nihil etiam ij, qui in fide profecerunt:
credunt enim ipsum sanctas diuinas litteras nosse; quandoquidem ex ipsis varia
testimonia in suis libris accumulata, quamuis ignoret quæ dicat. Quoniam autem plu-
rimi supersticiosi conuenientes eos qui Christum sapiunt, susque deque prætexunt, no-
bis exprobrantes illius contra nos scripta, & dicunt tanta grauitate edita, vt carpi nus-
quam valeant; nullumq. adhuc inuentum esse ex nostris doctoribus, qui vel contra-
dicere, vel subuertere dicta illius queat. Adhortantibus itaque multis, atque fisis Chri-
sto dicenti^e: Et nunc vade, & ego aperiam os tuum: accommodaui me, vt decutiam
quidem Græcicum supercilium aduersus Dominum Christū sese extollens: adiuuem
autem, quantum licet, deceptos; demonstrando deceptum esse, & ignorasse sacras scrip-
turas eum, qui nostri omnium Saluatorem Christum incusat.] hæc Cyrillus ad Theo-
dosium Imperatorem. Quàm vero egregie id præstitit; ex ipsis qui extant commentarijs,
quibus & libri illi intexti sunt Iuliani, cuilibet vtrūque textum legenti satis perspicuum
esse potest. Quod autem S. Hieronymus dicat septem a Iuliano contra Christianam
religionem libros fuisse conscriptos, Cyrillus autem tres: ex diuersa partitione operis
id accidisse putatur. Porro decem extant Cyrilli libri, quibus Iuliani commentarios va-
lidissime oppugnauit.

QVID VATICI-
NATVR CHRIS-
TIANVS DE
IULIANO.

b Ammian. lib.
23.
FALSIS AVGV-
RIIS IULIANVS
DECEPTVS.

a Ambros. epist.
31.

b Hieron. epist.
84.

IULIANVS
CONTRA
CHRISTVM
SCRIBIT.

c Apud Socrat.
lib. 3. cap. 19.

d Cyrill. in præ-
fat. lib. contra
Iulianum.
IULIANI LI-
BRI ADVER-
SVS CHRIS-
TIANAM RE-
LIGIONEM
DAMNOSI.

e Ezech. 3.

IULIANI
SCRIPTA.Sozom. lib. 6.
cap. 1.QVID IULIA-
NVS CHARRIS
EGERIT.Ammian. lib.
23.Zosim. lib. 3.
IULIANVS
QVID NISIBI.
Ammian. lib.
23.S. IACOBVS
PROPVGNA-
CVLVM NISI-
BIS.Gennad. de
script. Ecclef.
6.2. in Iacobo.

Sed quod hæc nouissima esse credatur lucubratio Iuliani, quam tamen primam omnium mente conceperat: agedum reliqua ab eo scripta recenseamus. Eorum quæ extant, præter illa quæ superius recensimus, est hymnus in Solem, ad Sallustium illum suum inscriptum, cui (vt ipse fatetur in fine) antea Saturnalia nuncuparat, in cuius descriptione trium tantum noctium spatium insumpsisse gloriatur. Sed illud magis mirandum, quod toto illo tractatu nihil contra Christianam ex more religionem oblatret, cum alioqui se Ethnicissimum in primis ostendat. Multa in eo de Sole mutuatus ex Platone in Timæo atque Cratilo, ex Aristotele Physicorum secundo & alibi, ex suo Iamblico, a quo & se omnia edoctum profitetur, accepitque nonnulla ex Hesiodo in Thegonia, atque ex omnium vetustissimo Homero tum in Iliade & Odyssea, tum etiam in hymnis. Solem vero laudaturus, a suis laudibus exorditur, significans se ab ineunte ætate Solis fuisse cultorem. Inde & vanus homo titulum & nomen æmulatus est Solis, dum suam effigiem titulo & signis Serapidis, qui idem est quod Sol apud Ægyptios, vna cum Iside, quæ Luna ab iisdem creditur, in nummis effingi voluit, quorum exempla superius habes formis expressa. Enumerans Suidas eiusdem Iuliani lucubrationes, præter illas, quarum a nobis mentio facta est, recenset commentarium ad Canem, seu Cynicum Heraclitum, itemque de tribus figuris, & de Saturnalibus, epistolas itidem omnis generis multas, & alia. At de eius scriptis hæcenus: coeptum iam ab eo iter

prosequamur in Persidem, in quo suum Edessenis negavit aspectum. ait enim Sozomenus^a:

Prætergressus Edessam propter odium fortasse incolarum (quippe ciuitas illa iam vsque ab Apostolorum temporibus vniuersa Christianam religionem professâ fuerat) ad Charras venit: quo in loco cum delubrum Iouis offendisset, hostias immolauit, & suo more precatus est.] Fuisse quidem Iulianum infensissimum Edessenis, eius litteræ ad Eccebolium superius recitatae, quibus omnes Edessæ ecclesias diuitijs expoliari mandauit, fati significant. Ceterum Edessæ sub Iuliano passum esse Dorotheum presbyterum Tyrium decrepitæ admodum senectutis hominem, in Notis ad Romanum Martyrologium dixisse meminimus. Charris autem cum esset Iulianus, decimoquarto Kalendas Aprilis, territum fuisse insomnijs, quod ea die Romæ (vt dictum est) conflagrasse templum Apollinis significaretur, Ammianus^b tradit. Quid præterea Charris idem scelestus fuerit operatus, Cedrenus sic tradit: Ibi quamdam speluncam subijt, ibique execranda sacra operatus, fores feris occlusit ac consignauit, apposita custodia. Quibus foribus eo interfecto apertis, inuenta est muliercula capillis suspensa, extentis manibus: cuius crudelis ille ventre dissecto, victoriam scilicet de Persis suam ex iecinore didicerat.] hæc ipse.

Cum autem Nisibin apud Tigrin peruenisset: Ibi (inquit Zosimus^c) octies mille grauis armaturæ milites ad loci munitionem reliquit, quorum duces essent Procopius & Sebastianus.] De Procopio ait Ammianus^d, fuisse Iuliano propinquum; eumque cum Charris Iulianus commoraretur, & Lunæ sacra ageret, admissum absque arbitro ante aras, induisse purpureo paludamento, mandasseque arripere fidenter principatum, si se interiisse disceret apud Parthos. Sebastianum autem, quem ait ex Duce Ægypti pari præfectura cum Procopio honestasse, haud alium puto ab illo, qui (vt tertio tomo Annalium dictum est) fauit Alexandriae aduersus Athanasium Arianis. Sed quod ad Iuliani res Nisibi gestas pertinet: Cum locum illum Romanorum aduersus Persas propugnaculum præ ceteris munire statuisset, omnemque operam atque studium ad id quam diligentissime præstandum impendisset: quamuis omnibus, quæ bellicus vsus exposceret, eundem inexpugnabilem penitus reddidisset; debilem tamen esse existimauit, quod deorum videretur esse destitutus auxilio: nam accolæ ciuitatis impij visi sunt ipsi, quod abdicatis dijs, non modo Christum colerent, sed & memoriam celebrarent hominis mortui, nempe S. Iacobi eius ciuitatis Episcopi, cuius & reliquijs assisterent vigilando, & frequentando magnum honorem impenderent. Quamobrem eas extra Nisibim efferrî præcepit, cum quibus pariter ipsam ciuitatem omni prorsus præsidio nesciens spoliavit: quippe quod quamdiu venerandum sanctissimi viri corpus illic mansit, ab omni Persarum aggressionem, tamquam firmissimo roborata munimento, perseverauit incolumis: eo vero amoto, necesse fuit hostibus dedi. quod quidem Gennadius^e testatur his verbis: Moritur hic vir Constantij temporibus: iuxta præceptum patris eius Constantini intra muros vrbs Nisibenæ sepelitur, ob custodiam videlicet ciuitatis:

quod

A quod secundum fidem Constantini euenit. Nam post multos annos ingressus Iulianus urbem, & vel gloriæ sepulti inuidens, vel fidei Constantini, cuius ob id domum persequebatur; iussit efferrî de ciuitate sancti corporis reliquias. Et post paucos menses (Iuliano nimirum occiso, & toto in discrimen posito Romano Imperio) consulendæ scilicet Reipublicæ causâ, Iouianus Imperator, qui Iuliano successerat, tradidit (secundum videlicet susceptas iniquas pacis condiciones) barbaris ciuitatem, quæ vsque hodie Persarum ditioni cum finibus suis subiecta feruit.] hæc Gennadius, ea demq. alij post eum. Accidit autem, vt cum Iulianus Nisibi esset, Dometius sanctissimus monachus Christianus, natione Persa, in ipsam magna constantia insurrexerit, exprobrans apostasiam, qua desertor pietatis factus, pro dæmonibus bellum gereret aduersus sanctos: quod indigno ille perferens animo, mox ipsum cum duobus eius discipulis lapidibus iussit occidi, victoriam putans auspiciatam de Persis nece hominis Persæ: sed contrarium plane accidit; cum victus potius a Persis monachis, eorum sanguinem pro Persis pugnantem senserit aduersarium; vinctique cœperit, cum se vincere inferendo illis necem existimauit. Porro memoria horum martyrum viget in monumentis Ecclesiasticis^a.

Sed & contigit quidem, cum Iulianus apud Persas cum exercitu ageret, dignum memoria facinus: nam cum ex more ad discendas res absentes dæmone nuncio vteretur; quam imbecilles eius vires essent, vt ab homine vno Christiano idem detineri potuerit, fuit certo demonstratum experimento. Res enim sic se habuit^b: Cum ascenderet Iulianus in Perside, ab eo missus est dæmon, vt velocius vadens in Occidentem, inde responsum aliquod de rebus, quæ illis agerentur in locis, afferret. Cum autem peruenisset dæmon ad locum quemdam, vbi monachus nomine Publius habitabat: stetit ibidem per dies decem immobilis, & non poterat ultra progredi, quia monachus ille die noctuque oraret. Sicque re infecta, dæmon reuersus est ad Iulianum, qui eum miserat. Qui ei dixit: Quare tardasti? Respondit ei dæmon, dicens: Et moram feci, & sine actione reuersus sum: sustinui decem dies monachum nomine Publium, si forte cessaret ab oratione, vt transirem; & non cessauit, sicque prohibitus sum transire, & redij nihil agens. Tunc impius Iulianus dixit: Cum regressus fuero, vindictam in eum exercebo: et intra paucos dies interemptus est diuina prouidentia.] hæc apud Vitas Patrum, eadem habet Cedrenus^c, Glicas^d, & alij: vt de ea re a nemine reperitur esse dubitatum.

De Publio autem monacho, qui hoc sæculo claruit in Zeugmatensibus solitarijs locis, mentio est apud Nicephorum^e. Addit vero ad hæc Cedrenus ex iisdem Vitis SS. Patrum: Hoc cum quidam procerum eius inaudiuisset de legatione dæmonis reddita irrita, admiratione ductus, post reditum omnia sua pauperibus distribuit, atque ad senem istum Publium profectus, præclarus monachus euasit, omnibus prædicans monachorum vim, qua aduersus tenebrosos dæmones sunt præditi.] Equidem prædixit Apostolus^f, Non esse nobis colluctationem aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitie in caelestibus] quos posse detineri spirituali virtute, quæ scripta sunt a Daniele^g non obscure nos admonent verbis illis: Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus, &c.] Porro virtute Christi aduersus apostatas angelos magnam consecutos esse vim & potestatem sanctissimos viros, quis dubitat? Ecce enim (dicebant^h Christi discipuli) etiam dæmonia subiiciuntur nobis.] et Fideles iudicatuos esse angelos, Apostolus contestaturⁱ.

E Inter hæc autem Iulianus cum peruenisset Cercusium munitionem positam ad ripam Euphratis fluminis, per naualem pontem exercitum in hostium ditionem, aduersam regionem transmisit: vbi triste (vt Ammianus ait) omen occurrit, exanime cadauer apparitoris extincti manu carnificis, quem Præfectus Sallustius præfens damnauerat.] Sed hæc & alia his similia, philosophi illi eum comitantes, qui certam victoriam polliciti erant Imperatori, vel negligenda dicebant, vel in contrarium sensum interpretabantur. Tunc etiam accidit e caelo prodigium, de cuius interpretatione aruspices & philosophi mutuo altercantes, ab inuicem dissensere: sed in malum suum philosophis magis Iulianus inhærens, illos vt bos ad victimam sequebatur. Rem gestam sic Ammianus describit^k: Secuto itaque die, qui erat septimum Idus Aprilis, Sole vergente iam in occasum, & parua nubecula subito aere crassato, vsus amittitur lucis: et post minacem tonitruum crebritatem & fulgurum, Iouianus nomine miles caelo tactus cum duobus

^a Martyrolog.
Rom. 7. Aug.DAEMON NVN
CVS IULIANI
DETINETVR.^b Vit. SS. Patrum
par. 2. cap. 19.^c Cedren. in Cō-
pend. in Iulian.
^d Glicas Annal.
par. 4.
^e Niceph. lib. 11.
cap. 41.
DE PVBLIO
MONACHO
VIRTUTE IN-
SIGNI.
^f Ephes. 6.^g Daniel. 10.^h Luc. 10.ⁱ 1. Corin. 10.^k Ammian. lib.
23.
TRISTIA OMI-
NA IULIANVM
EXAGITANT.

bus equis concidit, quos potu satiatos a flumine reducebat. Eoq. viso harum reru inter- A pretes accersiti, interrogatiq. Etiam id vetare procinctum, fidentius affirmabant: fulmen consiliarium esse monstrantes (ita enim appellantur, quae dissuadent aliquid fieri, vel suadent) ideoque hoc nimis cauendum, quod militem celsi nominis cum bellatorijs iumentis extinxit: et hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere, fulgura- rales pronunciant libri. Contra philosophi, candorem ignis sacri repente conspecti nihil significare aiebant, sed esse acrioris spiritus cursum ex aethere aliqua via ad infe- riora detrusum: aut si exinde pranoscitur aliquid, crementa claritudinis Imperatori portendi gloriosa coeptandi: cum constet, flammam suapte natura, nullo operante, ad sublimia conuolare.] haec facta sunt, cum, parato ponte, Iulianus Euphratem vna cum exercitu transmisisset.

Quae autem prospere Iuliano vsque ad urbem Ctesiphontem euenerunt, Ammianus B exactissime profecutus est: quem legat, qui praeter res ad Ecclesiasticam narrationem spectantes, aliquid amplius cupit. Nos vero ea tantum hic reddemus, quae Gregorius Nazianzenus a summam complexus est, cum ait: Susceptae quidem expeditionis prin- cipia illi admodum generosa, & a plerisque eorum qui eius partibus studebant, miris clamoribus elata, hoc modo se habent. Nam cum totam eam Assyriae partem, quam perluens Euphrates, ac Persidem praeterlabens illic cum Trigide miscetur, captam per- uastasset; nonnullaq. castella, nemine prohibente, diruisset, siue quia Persas incurio- nis celeritate sefellisset, siue quia ab ijs consulto ita duceretur, sensimq. ad ulterius pro- grediendum alliceretur (vtrumque enim dicitur) ita demum iter faciens, atque exerci- tu a latere proficiscente, nauibusq. frumentum & vasa per fluuium conuehentibus, paucis interiectis diebus, Ctesiphonti castra admouet: cuius urbis tanto desiderio te- nebatur, vt vel ad eam propius accessisse, victoriae partem existimaret.] haec de Iuliani aduentu Ctesiphontem vsque Gregorius.

Cum igitur victor Iulianus illuc vsque celeriter peruenisset; tum illud proditum est oraculum, siue adulantium magorum philosophorum arte confictum, siue deluden- tium daemorum astu compositum, quod his verbis scriptum Suidas recitat b:

*Turrigenarum quondam genus deleuit consilio pellens Iuppiter
Inimicissimum beatas Olympias ades tenentibus.
Romanorum Imperator Iulianus Deo similis
Pugnans Persarum vrbes & moenia longa
Cominus pugnantium deuastauit igne, validoq. ferro,
Asidueq. domuit & vrbes & gentes multas:
Quin & Occidentalium virorum, Alemanico solo
Praeljs crebris captio, vastauit arua.]*

Haec tunc occinebantur: sed plane ante victoriam praena cantatum. Nam triste paulo post omen cunctis maerorem incussit, ipsumq. Iulianum in numinis detestationem in- duxit. qualenam id fuerit, Ammianus d his verbis significat:

Abunde ratus post haec prosperitates aduentare complures, hostias Marti parabat Vltori: et ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti volun- tate sua nouem procubere tristissimi; decimus vero, qui defractis vinculis aegre redu- ctus est, mactatus ominosa signa monstrauit.] Obseruatum est a sacrificantibus (inquit

Macrobius e) vt si hostia, quae ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, offen- disseq. se inuitam altaribus admoueri, amoueretur, quia inuito deo offerri eam puta- bant: quae vero stetit oblata, hanc volenti numini dari existimabant.] Et Suetonius f, vt Iulium Caesarem ne religione quidem vlla a quoquam incepto vmquam absterri- tum vel retardatum ostenderet, exempli causa subiicit, quod licet immolante ipso au- fugisset hostia, profecionem tamen aduersus Scipionem & Iubam non distulit: additq. tristis portentij loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut in aliam partem corporis quam oporteret cecidisset. sed superstitiosior Iulio Iulianus, & longe ille patientior isto, de quo Ammianus haec subdit g: Quibus visis, exclamauit indigna- tus acriter Iulianus; Iouemq. testatus est, nulla Marti iam sacra facturum: nec rese- crauit, celeri morte praereptus.] Sed o vir inconstans, vbi illa olim tua de Marte praedicatio gloriosa, recensita superius? Iam ipse fateris, nihil posse deos, quos non curas indignantes iteratis victimis tibi propitios reddere. Sed desperatio

(excuso

A (excuso te) has a te voces, inuito licet, extorsit, cum esses fortasse memor quod ante ne- cem Galbae accidisse Suetonius a tradit, & de Vitellio Tacitus b & Lampridius de Ale- xandro affirmant, nimirum ante ipsorum interitum tauros fractis vinculis ab ara secessisse.

At quid postquam Ctesiphontem Iulianus peruenerit, Gregorius Nazianzenus c de eo? Hinc vero iam, inquit, velut arena pedibus subtracta, aut tempestate in naucm illisa, res ipsi retro fluunt. Ctesiphon enim arx firma est, expugnatuque difficilis, muris cocto latere conditis, & alta fossa, palustrique ac limoso amne communita. eam porro arx quoque altera firmiorem reddit (Cochen appellant) pari tam natura, quam artis praefidio constructa, alteri arci ita coniuncta, vt vnus tantum ciuitatis speciem ambae praebant, intermedio amne inter se disiunctae. Quas cum nec sine incurfu atque impetu euertere, nec obsidione capere & in potestatem redigere posset, nec vero ulterius cum

B exercitu ac praesertim cum naualibus copijs pergere (periculum enim esse, ne e loco su- periori telis vtrinque peteretur, transituque prohiberetur) hoc demum modo eas a ter- go reliquit: Euphratis enim fluminis omnium maximi partem haud minimam per- rumpit, & circumducit; vt ex fossa, cuius vetera etiam vestigia extare aiunt, nauibus permeabilis esset; atque ita per eam ad Tigrin aliquanto ulterius confluens, naues sal- uas & incolumes tuetur, e fluuio ad fluuium tuto peruectas. ita castellorum horum pericu- lum effugit.] id de fossa ex Euphrate in Tigridem ducta Gregorius: Quam (inquit Am- mianus) antehac Traianus, posteaq. Seuerus, egesto solo fodi in modum canalis amplissi- mi, studio curauerunt summo, vt aquis illuc ab Euphrate transfusis, naues ad Tigridem commigrarent: tutissimumq. ad omnia visum est eadem loca purgari, quae quondam similia Persae timentes, mole saxorum obruere multorum. hacq. valle purgata, auul- sis cataractis vndarum magnitudine, classis secura stadijs triginta depulsa, in alueum iniecta est Tigridis.] haec Ammianus; qui admissas inter eos velitationes quasdam & leuia proelia recenset: quibus in proeljs quodnam Persarum consilium fuerit, Gregorius Nazianzenus ita declarat: Vt autem progredienti Persicae copiae in conspectu venientes, quotidieq. incrementes, ea gerendi belli ratione tenere coeperunt, vt aduersa quidem acie nequaquam sibi standum; nec, cum nullo periculo vincere liceret, nisi magna necessita- te urgente, tentandam sibi belli aleam iudicarent: ceterum e tumulis & locorum angu- stijs, vbi occasio offerretur, hostes sagittis impeterent, atque opportunissimis viae trans- itibus occupatis, eos facillime, ne porro progredierentur, inhiherent: tum vero in magna animi perplexitate & inopia Iulianus versabatur; quoq. se verteret non habens, perni- ciosum tandem consultationis suae exitum reperit.] at quodnam eiusmodi consilium

C fuerit, & eius captandi proditoris persuasio quanam praecesserit, idem subdit his verbis: Vir enim quidam inter Persas non ignobilis, Zopyri d illius erga Cyrum in Babylonis obsidione facinus imitatus, quasi ob grauissimas quasdam causas in grauissimam offen- sionem Persarum Regi venisset, eaque de causa in eum pessime animatus, contraque erga Romanos optime affectus esset; cum hoc commento & simulatione fidem apud eos inuenisset: Quid, inquit, Imperator? Quid tam ignauum atque imbecillum de re tanti momenti consilium initis? Quis hic naualis commearus, onusque superuaca- neum ignauiae magistrum? Nihil enim ad expugnandum difficilius, nihilque peruica- cius est, quam venter, sitamque in manibus habere spem salutis. Quocirca, si quid me au- dies, nauticum hunc apparatus valere iubebis, languoremque ex eo ad fortissimum hunc exercitum redundantem: tu autem via alia faciliore & tutiori, cuius tibi me ducem fore profiteor (nam Persicae regionis tam peritus sum, quam quiuis alius) in hostium terram impressionem facies: rebusq. ex animi sententia confectis, ad reditum te accin- ges. Me autem tunc demum beneficio afficies, cum re ipsa atque experimento beneuo- lentiae erga te mea consilijq. mei documentum ceperis. Hac ratione cum Iuliano, id quod proponebat, persuasisset (credula enim est leuitas) praecipueque etiam Deo im- pium exagitante, omnibus simul incommodis premi coepit exercitus. Naues igni con- flagrabant: frumentum nullum erat: ac risus insuper accedebat (idem enim ferme erat, ac si manus sibi ipsi, necemque attulisset) spes omnes euandae: duxque itineris cum promissis suis abscessit. In orbem porro hostes instabant, bellum circumfluebat, pro- gressio non facilis, victus aegre parabilis: languebat exercitus, animisque concidebat; itaque Imperatorem ira prosequabatur: nihil bonae spei reliquum erat. haec vna, vt in praesenti rerum statu, salutis ratio patere videbatur, nimirum scelerato imperio ac milita-

IULIANI RES PROSPERAE GESTAE.

a Gregor. Naz. orat. 2. in Iul.

b Suid. verbo Iulianus Parabat. ORACVLVM MENDAX ET ADVLATO. RIVM.

c Nicophan sine lib. 10.

d Ammian. lib. 24.

IULIANVS IMMOLAT MARTI.

e Macrob. Sa- tur. lib. 3. c. 5.

f Suet. in C. Iu- lio, cap. 59.

g Ammian. lib. 24.

a Suet. in Gal- ba, cap. 18. b Tacit. lib. 19. c Gregor. Naz. orat. 2. in Iul.

CTESIPHON FIRMA MVNI- TIO.

EUPHRATES IN TIGRIM FOSSA DEDV- CTVS.

d Iustin. lib. 2. Herodot. lib. 3. Iustin. Apoph. Imp. PERSA PRODI- TOR DECIPIT IULIANVM.

ri praefectura defungi. At quae hucusque gesta sunt, ita se habent.] Sed & Ioannes Chry-
a Chrysof. orat. contra Gent.
 soltomus fugillat pariter cum impietate imprudentiam Iuliani, cum ait ^a: Qui enim
 plures militum miriadas secum duxerat, quam vllus vmquam ante ipsum Imperator;
 quiq. Persidem omnem per incurfionem ac sine puluere (quod aiunt) capturum se
 sperauerat: huic sic infelicitate ac miserabiliter res successit, vt feminarum potius ac pue-
ROM. EXERCITVS ANGVSTIIS: FREMI- TVR.
 rulorum, quam virorum exercitum, illu secum habuisse dicas. Primum enim impruden-
 tia sua in tantam illos necessitate adegit, vt equinis carnibus vescerentur, atque partim fa-
 me, partim siti absumpti perirent. Quasi enim in Persaru gratia copias ageret, neque illos
 caperet, quin potius suos illis prodere studeret; sic eos in locorum difficultates quasdam
 conclusit, ac tantum non vinctos hosti tradidit. Enimvero calamitatum earum genus
 omne nullus possit, ne ex his quidem, qui illas viderunt, expertique sunt, recensere:
 ita omnem modum superarunt.] haec & alia Chrysofotomus, cuius tempore haec gesta
 sunt, & a multis qui interfuerunt facile audisse potuit.

Qui igitur deorum promissionibus animatus eam susceperat magnae molis prouin-
 ciam, maiori desperatione Iulianus vrgetur, cum adeo manifestis signis a dijs suis sibi
 visus esse penitus derelictus: nam in tot tantisque constitutus angustijs, ab eis re-
 sponsa quarens, litatis victimis, haud valuit extorquere: vt merito in eu ac ceteros eius-
b Deut. 32.
 dem superstitionis cultores illud ex Moyfi cantico ^b exprobrandu fuerit: Vbi sunt dij eo-
 rum, in quibus habebant fiduciam? Surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos
 protegant.] nam de ipsis haec Ammianus ^c: Et cum nihil humani proficerent sensus,
c Ammian. lib. 24.
 diu fluctuantes & dubij, extractis aris, casisque hostijs, consulta numinum sciscitaba-
 mur, vtrum nos per Assyriam reuerti censerent, an praeter radices montium leuius gra-
 dientes, Chiliocomum prope Corduenam sitam ex improviso vastare: quorum neu-
C
 trum, extis inspectis, confore dicebatur. stetit tamen sententia, vt omni spe meliorum
 succisa, Corduenam arriperemus.] haec ipse. sed ad XVI. Kal. Iulij arripietes iter ab
 aduentantibus hostibus repressi sunt. postea vero fame enecti, conglobato agmine, da-
 to ad decertandum solemniter signo, confertas hostium frontes nisu protulerunt acer-
 rimo; maiorque facta est hostium strages, Romanorum paucioribus caelis, & cum eis
* Veteranone
 * Veteranone, qui Triariorum legionem regebat. sed inter haec trium dierum inducia-
 rum ad vulnera curanda spatia intercesserunt: cum iam fame haud toleranda afflicta-
 tus Romanus exercitus esset, ac profunda desperatione penitus mersus. At quid sequenti
d Ammian. lib. 25.
 nocte Iuliano per visum videre contigerit, Ammianus sic narrat ^d:

Ipse autem ad sollicitam suspensamque quietem paulisper protractus, cum somno (vt
 solebat) depulso, ad aemulationem Caesaris Iulij quaedam sub pellibus scribentis, obscu-
 ra noctis altitudine sententijs cuiusdam philosophi teneretur: vidit squalidius, vt confes-
 sus est proximis, speciem illam Genij publici, quam cum ad Augustum surgeret culmen,
 conspexit in Gallijs, velata cum cornucopia per aulae tristius discedentem. Et
 quamquam ad momentum haesit stupore defixus; omni tamen superior metu ventura
 decretis caelestibus commendabat. Relictoque humi strato cubili, adulta iam excitus
 nocte, numinibus per sacra depulsoria supplicans, flagrantissimam facem cadenti simi-
 lem visam aeris parte sulcata euauisse existimauit: horroreq. perfusus est, ne ita aperte
 minax Martis apparuerit sidus. erat autem nitor igneus iste, quem *δυνασων* nos ap-
 pellamus, nec cadens vmquam, nec terram contingens.] et paulo post: Confestim itaque
 ante lucis primitias Etrusci aruspices accersiti, consultiq. quid astri species portende-
 ret noua: Vitandum esse cautissime responderunt, ne quid tunc tentaretur: ex Tarqui-
E
 nianis libris in titulo De rebus diuinis id relatum esse demonstrantes, quod face in caelo
 visa, committi proelium, vel simile quicquam non oportebat. Quo etiam id inter mul-
 ta alia spernente, orabant aruspices, saltem aliquot horis profectionem differri: et ne
 hoc quidem sunt adepti, Imperatore omni vaticinandi sententiae reluctante: sed exorto
 iam die promoti sunt castra.] haecenus Ammianus.

Ad haec infelix adactus est Iulianus, vt qui ex sententia aruspicum cuncta aggredi so-
 litus esset, & de victoria securus tantae molis bellum auspiciatus fuisset, iam sibi cuncta
 prospera fore (vt ipse suis ad Libanium litteris testatus est) antea pollicentibus dijs; modo
 cum & ab his se deceptum, & ab illis delusum, licet sero conspiceret, contemptor fa-
 ctus sit numinum, & refragator aruspicum: a quibus sic, eos consulens, responsa quare-
 bat, quasi quod a dijs promissum erat exigeret: sed tamen quae illi dicerent contemne-
 bat

EXPROBRA-
 TIO IN IV-
 LIANVM.

A bat, quod promissionibus deorum esse aduersa sentiret. Sicq. miser his contrarijs flucti-
 bus agitur, quod hostium vallatus cuneis, & fame acrius exercitu perurgente, nullum
 esse conspiceret humanis viribus e tot malis effugium; sed caelestium tantum numinum
 esse, deploratis ac desperatis rebus succurrere; eadem iteratis sacrificijs exigebat.
 Rursum vero ipsa numina implorata, sacrifq. placata, nec opem ferentia, sed deteriora
 minantia, veluti infida respuebat, ac deuouebat ingrata: execrans deos, quorum cultum
 prostratum penitus tanto labore & industria frustra restituere conatus esset, ornasset
 templis, atque ditasset, tot sacerdotia erexisset, immolasset sacrificia, hecatombas
 multiplicasset, humano quoque eosdem cruore pauisset, quibus & de Christianoru cae-
 de nuncupasset vota solemnia. Tot igitur tantisque facinoribus promeritos deos experiri
 iam sibi contrarios, patienter ferre nequibat. Martem, Pallademq. a parte hostium stare,
B
 Victoriam illos sequi; Altricem Isidem, ipsamq. Cererem pascentem omnes, a Ro-
 mano exercitu longius recessisse; ipsumq. publicum Genium abcessisse, quam indigno
 fer ebat animo! Et quam succensebat, cum nullum deorum, nisi Pallorem, & Pauo-
 rem, Timorem, Mortem, Poenam, Necessitatem, Violentiam, Paupertate, Inuidiam,
 & alios his similes antitheos, quibus vt dijs Gentes ^a erigebant templa, hisq. coniunctas
a Cosule de his Girald. de Djs Ger. Synag. 1.
 funestas Erymnas cum alijs aduersarijs & infaustis sibi numinibus in castris versari co-
 gnouit, quae & pene abigere sacris depulsorijs frustra tentasset! Sed nullum infensus
 visum est superbo homini numen, quam quod appellant ipsi Ridiculum, a quo se in-
 star Annibalis Urbē frustra tentantis, derideri conspiceret: eidemq. inharentes Momum
 exhorruit atque Selenium; quem omnes carpentem, ac ne optimis quidem parente Im-
 peratoribus, ipsemet in Caesaribus accurate descriperat; quem & sciret se apud Iouem
C
 habiturum pugnacem accusatorem, subannatoremq. egregium experturum. His igitur
 animo aestuans, velut aestro percitus, & diris exagitatus, contemptis aruspibus sero
 sapientibus, in sui interitum, clademq. suorum praecipit in hostes.

Sed antequam extremum Iuliani exitum oratione prosequamur; illud monendum
 putamus: Ammianum & Zosimum Gentiles hystoricos, suae ipsorum superstitionis Im-
 peratorem, licet exitu Romano exercitui afferentem, ob eamq. causam detestatione di-
 gnissimum, nihilominus omni laudum genere exornasse; eundemq. vt strenuū ducem,
 insignemq. philosophum celebrasse. Sed quid Ammianus de extrema clade eiusq. nece
 testatum litteris memoriae commendarit, ne quid detraxisse inuidia videamur, hic in
 primis reddamus: Exorto iam, inquit ^b, die, permota sunt castra. Hinc nos egressos Per-
b Ammian. lib. 25.
 sae cum saepe afflicti peditum stabiles pugnas horrerent, structis insidijs occulte comita-

D
 bantur, altrinsecus viantes cateruas a celsis collibus explorando: vt id suspicans miles
 adusque perpetuum diem nec vallum erigeret, nec sudibus se communiret. Dumq. te-
 gunt firmiter latera, & exercitus pro locorum situ quadratis quidem sed laxis incedit
 agminibus: inuasa subito terga pone versus arma cogentium Principi indicantur, etiam
 tum inermi ad speculanda anteriora progresso. Qua concitus clade, oblitus loricae, scu-
 to inter tumultum arrepto, properans vltimis ferre suppetias, reuocatur alio motu,
 qui etiam antesignanos, vnde discesserat, paria perpeti nunciabat. Quae dum sine
 respectu periculi sui redintegrare festinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus glo-
 bus centurias adoritur medias; ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, foeto-
 rem stridoremq. elephantorum impatienter tolerantibus nostris, contis & multipli-
 catis missilibus decernebat. Verum Principe volitante inter prima discrimina proelio-
E
 rum, exiliuit nostra succinctior armatura, euerfarumq. Persarum & belluarum suffra-
 gines concidebat & dorfa.

Quos cum Iulianus cauendi immemor diffluxisse trepidos, elatis vociferando
 manibus aperte demonstrans, irasque sequentium excitans audenter effunderet fe-
 met in pugnam; clamabant hinc inde candidati, quos disiecerat terror, vt fugien-
 tium molem tamquam ruinam male compositi culminis declinaret. et incertum fu-
 bita * equestris hasta, cute brachij eius praestrieta, costis perfossis, haesit in ima iecoris
 fibra: quam dum auellere dextra manu conatur, acuto vtrinque ferro digitorum ner-
 uos sensit excisos: et prouolutus iumento, praesentiumq. veloci concursu relatus in ca-
 stra, medicinae ministerijs fouebatur. Moxq. vbi lenito paulisper dolore, timere desijt,
 magno spiritu contra exitum certans, arma poscebat & equum: vt reuiso proelio, suo-
 rum fiduciam repararet, ac videretur sui securus, alienae salutis sollicitudine vehementer

GENTILES
 HISTORICI
 HAUD FI-
 DELES.

PVGNA EX-
 TREMA IV-
 LIANI CVM
 PERSIS.

* sublata

menter astringi, eo vigore (licet in negotio dispari) quo Epaminondas ille dux inclutus, A letaliter apud Mantineam saucius, & reuerfus ex acie conquirebat sollicitate scutum: quod cum vidisset propius, lætior, vi vulneris, interiit: et qui animam intrepide amittebat, iacturam clypei formidauit. Sed cum vires parum sufficerent voluntati, sanguinisque profluvio vexaretur, mansit immobilis: ideo spe deinceps viuendi absumpta, quod percontando, Phrygiam appellari locum illum, vbi ceciderat, comperit; hic enim obiturum se præscripta audierat sorte.] hoc amplius debuit dijs suis Iulianus, quod de loco sui exitus, sic eum responso ambiguo & voce æquiuoca fessellissent. Pergit deinde Ammianus referre militum post vulneratum Imperatorem in eo bello insuperabilem fortitudinem, donec fatietate vulnerum ambabus partibus fessis, nox (vt ait) diremit certamina tenebrosa.

IULIANVS IN PROELIO VULNERATUS QUID AD SVOS.

Sed idem rursus hæc de Iuliano, quem in extremo vitæ articulo sic orasse compo- B nit: Hæc dum ita aguntur, Iulianus in tabernaculo iacens, circumstantes allocutus est demissos & tristes: Aduenit, o socij, nunc abeundi tempus e vita, impendio tempestiuum: quam repositæ naturæ, vt debitor bonæ fidei, redditurus exulto: non, vt quidam opinantur, afflictus & mærens: philosophorum sententia generali perdoctus, quantum corpore sit beator animus: et contemplans, quoties conditio melior a deteriore secernitur, lætandum esse potius, quàm dolendum: illud quoque aduerrens, quod etiam dii cælestes quibusdam pijsimis mortem tamquam summum præmium perfoluerunt. Munus autem id mihi delatum optime scio, ne difficultatibus facerem berem arduis, neve me proijciam vniquam, aut prosternam: expertus, quod dolores omnes, vt insultant ignavis, ita persistentibus cedunt. Nec me gestorum pœnitæ, aut grauis flagitij recordatio stringit, vel cum in vmbra & angulis emendarer, vel post Principatum susceptum; sed tamquã a cognatione cælitum defluentem, immaculatum (vt existimo) conseruauit, & ciuilia moderatius regens, & examinatis rationibus bella gens & repellens: tamen si prosperitas simul, vtilitasque consulti non vbiq; concordent: quoniam ceptorum euentus superæ sibi vendicant potestates. Reputans autē iusti esse finem Imperij obedientium commodum & salutem; ad tranquilliora semper, vt no- stis, propensior fui, licentiam omnem actibus meis exterminans, rerum corruptricem & morū: gaudensq; nedum sciens, vbiq; velut imperiosa parens consideratis periculis obiecit Respub. fæti fundatus, turbines calcare fortuitorum assuefactus. Nec fateri pudebit. Interiturum me ferro, dudum didici, fide fatidica præcinente. Ideoq; sempiternum veneror numen, quod non clandestinis insidijs, nec longa morborum asperitate, vel delicatorem sine decedo, sed in medio cursu florentium gloriarum hūc merui clarum e medio digressum. Æquo enim iudicio iuxta timidus est & ignauus, qui cū non oportet, mori desiderat, & qui refugiat, cum sit opportunum. Hactenus loqui, vigore virium labēte, sufficiat. Super Imperatore vero creando caute reticeo, ne per imprudentiam dignū præteream: aut nominatū quē habilem reor, anteposito forsitan alio, in discrimen vltimum trudam. vt alumnus autē Reip. frugi, opto bonum post me reperiri rectorem.] hæc Iuliani, seu potius Ammiani Liuium imitantis oratio. atque subdit:

IULIANI INTERITVS.

Post hæc placide dicta, familiares opes iunctioribus velut supremo distribuens studio, Anarolium quæsiuit officiorum Magistrum. Quem cum beatum fuisse, Sallustius respondisset Præfectus; intellexit occisum; acriterque amici casum ingemuit, qui elate ante contempserat suum. Et flentes inter hæc omnes qui aderant, auctoritate etiam tum integra, increpabat: humile esse, cælo sideribusq; conciliatum lugeri Principem, dicens. Quibus ideo iam silentibus, ipse cum Maximo & Prisco philosophis super animorum sublimitate perplexius disputans, hiante latius suffossi lateris vulnere, & spiritum tumore cohibente venarum, epota gelida aqua, quam perijt, medio noctis horrore, vita facilius est absolutus, anno ætatis altero & trigesimo.] hæc de eius obitu Ammianus, testis plane domesticus: cui adiungimus comparē, nempe Libanium sophistam, qui Iulianum sic extinctum luculenta scripta oratione laudauit: in qua de interfectione Iuliani cum agit, Christianos eius necis in crimen vocat, dum hæc ait: Quis igitur eum interemerit, audire quispiam cupit? Nomen eius nescio. Non hostem autem percussorem eum fuisse, apertum indicium est, quod ex hostibus nemo vulneris eius nomine honorem & præmium accepit: cum quidem Persarum Rex per præconem percussorem eius euocauerit, & ingentia qui se indicasset, præmia percepturus fuerit: sed

a Apud Niceph. lib. 1. o. cap. 34. PERCVSSOR IULIANI QVIS CREDITVS.

A sed ne eorum quidem cupiditate quispiam est adductus, vt facinus sibi tantum per iactantiam arrogaret. Et multa profecto hostibus debetur gratia, quod cuius facti auctores non fuerunt, eiusdem sibi gloriam non vendicarunt. Sed nobis, vt interfectorem requireremus, permiserunt, quibus illum diutius viuere, bono non fuit. Sunt autem isti, qui nullis viuunt legibus: qui quidem quod dudum sunt conati, tunc demum cum possent, peregerunt; iniquitate reliqua eos cogente, cui sub eius Imperio locus non fuit; & maxime deorum cultu, cui ipsi maxime sunt aduersati.] hæc Iulianus, non obscure Christianos Iuliani necis auctores fugillans. hæc quidem ille, quod hostium constaret assertione, non ipsorum armis, sed telo Romano fuisse Iulianum extinctum. nam Ammianus^a sic de Persis inferius ait: Hoc- que viso, e saltibus nos hostes diuersitate telorum, ac verbis turpibus incessabant, vt B perfidos & lectissimi Principis peremptores. Audierant enim, ipsis quoque referentibus transfugis, rumore iactato incerto, Iulianum telo cecidisse Romano. Verum (inquit Socrates^b) Callistus fratres Imperatoris, qui eius res gestas carmine heroico conscribit, bellumq; id temporis confectum narrat; illum a dæmone transfixum interijisse, commemorat.] quæ quidem opinio magis increbuisse visa est. sed qua occasione id a dæmone, nempe a superiori numine admissum Ethnicis existimarint, paulo post dicendum erit.

a Ammian. lib. 23.

b Socrat. lib. 3. cap. 18.

Certe quidem a quonam Iulianus percussus interierit, haud satis fuisse exploratum scriptoribus illius temporis, immo nec ijs cognitum, qui certamini interfuerunt, S. Gregorius Nazianzenus^c declarat his verbis: Quæ autem sequuntur, non vno modo ab omnibus referuntur, sed alij alij sermoni assentiuntur, calculumq; addunt non minus eorum, quibus certamini interesse, quàm quibus abesse contigit. Nonnulli enim a Persis eum iaculis confixum fuisse affirmant, temere in hostes excursantem, atque huc & illuc vesane profultantem; idemq; ipsi, quod Cyro Parysatidis filio, accidisse: qui cum aduersus Artaxerxem fratrem cum decem hominum millibus ascendisset, egregieq; pugnaret, temeritate tandem sua victoriam amisit. Alij huiusmodi quemdam de eo sermonem commemorant: Cum in sublimem quemdam tumulum ascendisset, vt velut e specula exercitum lustraret, quantumq; bello superuisset, cognosceret; magnasq; copias, speq; sua copiosiores perspexisset: Quam graue & indignum fuerit, dixisse, si hos homines ad Romanorum terras reduxerimus! quasi videlicet ipsis salutem inuidentem. Quibus verbis inflammatum militem quemdam, iraq; præcipitem actum, nulla salutis suæ habita ratione, viscera ipsius gladio transfixisse.] At hæc com- D menti sunt Gentiles in odium Christianorum, quibus refertus erat exercitus; quasi Iulianus illos viuere ægro animo ferret: in quem indignatum dixerunt exeruisse gladium militem Christianum. Sed hæc ab ipsis scriptoribus Ethnicis sententia prorsus exploditur, qui pariter hastæ cuspede percussum Iulianum fuisse testantur. Sed subdit his, omnia vndique allata referens, Gregorius: Alij rursus facetum & ridiculum quemdam barbarum (quales in exercitus comitatu, tum ad leniendas animorum molestias, tum ad exhilaranda conuiuia esse solent) hoc facinus perpetrasse ferunt. Nec desunt qui Saraceno cuiquam egregiam hanc laudem arrogant.] hæc Gregorius de his, quæ a diuersis ferrentur, casum incertum pro arbitrio confingentibus.

c Gregor. Nazianz. orat. 2. in Iul. an. DE PERCVSSOR IULIANI VARIÆ SENTENTIAE.

E At quid ipse ea de re sentiret, superius prioris orationis exordio satis aperit, cum id ministerio Angelorum factum affirmat his plane verbis: Atque vt mihi latius præconium pateat: omnis cælorum virtus, omnes Angeli, quorum opera tyrannus extinctus atque oppressus est: non Seon ille Rex Amorrhæorum, neque Og Rex Basan, principes exigui, atque Israelem, hoc est, paruam Orbis partem vexantes; verum draco ille, Apollata ille, magna illa mens, Assyrius ille, ille communis omnium inimicus & hostis cum multo furore in terra debacchatus, & comminatus, tum multam iniquitatem in excelsum locutus, atque meditatus, &c.] Rursum alibi^d, vi numinis totum illud confectum esse negotium, tradit. At quid de his Basilij Magni successor Heliadius scriptorum monumentis reliquerit consignatum, S. Ioannes Damascenus^e docet his verbis: Quod autem imaginum institutio non noua, sed prisca sit, & apud sanctos & eximios Patres nota & vsitata, disce ex his quæ in Vita beati Basilij ab Heliadio eius discipulo, in Pontificatuq; successore, conscripta sunt. Pius enim vir (vt ipse narrat) Domina nostræ adstabat imagini, in qua Mercurij etiam celebris martyr figura

IULIANVS DIVINVS PERCVSSVS.

d Gregor. Naz. orat. in laudem Athanasij. e Io. Damascen. de Imaginib. orat. 2.

figura descripta erat: adstabat autem supplicans, ut impius Iulianus Apostata tollere-
 tur. Ex qua quidem imagine didicit, quid esset euenturum. Vidit enim martyrem ad
 exiguum tempus obscurum, non multo autem post hastam cruentam tenentem.] hæc
 ex Helladio Damascenus. qui sane commentarius de rebus gestis Basilij scriptus
 desideratur: nam qui extat nomine Amphilochoij, scatenis mendacijs, hæc de Magno
 Basilio atque Mercurio martyre longe diuersè narrat: ne quis existimet, quæ de Basi-
 lio scripta essent ab Helladio, eadem esse cum his, quæ feruntur pulchro nomine Am-
 philochij. Sensit imposturam in primis Glicas^a, qui eo vno argumento totum illud
 Amphilochoij nomine scriptum commentum dissoluit, cum ait: Quamquam enim per-
 scriptum reperiamus in libro de sancti Basilij miraculis, quæ magnus ille vir Amphilo-
 chius litteris commendasse perhibetur, mandato perpetuæ Virginis Deiparæ per san-
 ctum Mercurium, Magni Basilij precibus, desertorem hunc traiectum fuisse: non ta-
 men hæc narratio meretur, ut ei continuo fidem adhibeas. Quam ob rem istud? quo-
 niam in eodem scripto legimus, Magnum Basilium Cæsareæ Pontificem id temporis
 fuisse, cum eas regiones Imperator improbissimus contra Persas expeditione suscepta
 peragraret. At vero aliter exinius ille Gregorius cognomento Theologus memoriæ
 prodidit. Nam si Basilius, hoc ita narrante, in Ponto degebat sub initium Imperij Va-
 lentis, qui aliquanto post tempore regnauit, cum Cæsareæ Pontifex esset Eusebius;
 multo minus Iuliano imperante Basilius Antistitis munere fungebatur. De quo satis
 euidenter apparet, Iulianum iter per Cappadociam facientem, neque Basilium istic
 Pontificem reperisse, neque ipsius Ecclesiæ minatum esse. Consimili modo nec preca-
 tus est hoc nomine Deum Basilius Pontifex, nec ad tollendum e medio desertorem
 Mercurius ille Christi testis fuit ablegatus. quippe si hoc pacto res gesta fuisset, obscuro
 non esset in hodiernum vsque diem, a quo Iulianus telo confixus fuerit. Nam ia-
 culo traiectum constat, auctore facti prorsus incognito.]

At ipse tamen Glicas haud in eo nobis probari potest, cum eam ob causam, quod
 ea commentitia Amphilochoij nomine scripta haberentur, derogat penitus fidem histo-
 riæ, quæ auctoritate Helladij citati a Damasceno, quem ipse non vidit, aliter tamen rem
 gestam recitantis, egregie testata redditur. Sed non Basilio tantum hæc per visum
 ostensa fuere; verum & cuidam alij ad castra progredienti eadem diuinitus innotuisse, So-
 zomenus^b auctor est, qui rem ita describit, cum in primis hæc ait: Equidem quis-
 nam huius cædis administer fuerit, nihil certi possum dicere, præter ea quæ modo di-
 cta sunt. Sed tamen, uti hi, qui de ea re consentientibus sententijs differunt, affirmant;
 vera sane ea est opinio, quæ est ad nos perlata, quæ tradit, eum vltione diuina e medio
 sublatum esse. Cuius rei certissimum argumentum est diuina visio, quam cuidam
 ex necessarijs eius oblatam accepi. Nam dicitur, cum ad Iulianum, qui erat in Perside,
 ire maturaret; in loco quodam, qui erat in via publica situs, diuersatum, & ædium
 penuria coactum, in ecclesia, quæ ibi erat, dormiuisse: et secundum quietem vel rem
 gestam vidisse, vel saltem somniasse: Complures ex Apostolis & Prophetis in vnum
 coactos, grauitè de Imperatoris contumelia aduersus Ecclesias facta conquestos es-
 se; iniuisq. consilium, quid de hac causâ faciendum esset. At cum diu de ea re esset
 deliberatum, & adhuc eorum animi velut in dubio versari viderentur; duos e medio
 surgentes exhortatos reliquos, ut bono animo essent, propereq. tamquam ad delen-
 dum Iuliani Imperium e concilio egressos. Hominem illum, qui has res tam admi-
 rabiles contemplatus fuerat, iter de cetero neglexisse. Atque dum metu percussus
 hæsitaret, quis huius visionis exitus futurus esset; secundo eodem in loco somnum
 cepisse, vidisseq. eundem Apostolorum & Prophetarum conuentum; atque ex im-
 prouiso velut e via in concilium ingressos illos, qui superiori nocte ad Iulianum
 expugnandum abierant; ceterisq. nunciassè, eum occisum esse.] hæc Sozomenus.
 At Nicephorus^c addit nomina illorum duorum, qui perrexerunt festini ad necem
 inferendam Iuliano; nempe alterum ipsorum dictum esse Mercurium martyrem,
 alterum vero item martyrem Artemium Ducem, ambos olim egregios milites Chri-
 stianos.]

Vt cumque res se habeat (inquit Gregorius^d) letale certe, Orbiq. vniuerso salutare
 vulnus accepit, vnoq. facinore multorum perniciose vetitorum poenas Iulianus exsoluit.
 Quod & ipsum miror, quo modo vanus homo, qui omnia hinc se scire existimabat, hoc
 vnum

A vnum ignorauit, nimirum vulnus visceribus suis infligendum.] hæc quidem de percus-
 fore & vulnere accepto iam satis.

Quæ autem istæ secuta sint, Theodoretus^a narrat his verbis: Deinde, inquit, cum
 milites quererentur & ingemiscerent, ex improuiso eum vulneratum offendunt, rabie
 contra conditorem suum furentem: Martem bellicosum ipsi, uti promiserat, auxilium
 minime tulisse, Apollinem falsa vaticinatum esse, Iouem denique fulminantem non in
 suum interfectorem fulmen torxisse. Itaque qui ante minas insolenter iactauerat, iam mi-
 sere humi proiectus iacuit.] et paulo post: Ferunt porro, ipsum tyrannum, simulac pla-
 gam acceperat, manum protinus sanguine impleuisse, illumque proiecisit in aerem, ac
 dixisse: Vicisti Galilææ: et simul tum confessum esse victoriam, & blasphemiam (adeo
 enim a mente abalienatus erat) in Deum impudenter locutum.] hæc Theodoretus,
 & alij plerique. Sozomenus^c vero hæc habet, cum de his agit: Alij autem memorant,
 eum, cum sanguinem manu ostendisset, illum in aerem iecisse, perinde atque Soli ira-
 tum, quod Persis venisset subsidio, & se non seruasset incolumem; præsertim cum suæ
 natiuitatis (sicut astronomorum scientia indicabat) velut dominus esset & moderator.]
 hæc ille. Ac probe sane diuino coactus est numine in Solem blasphemiam intorquere; ut
 quem potissimum coluisset, atque in laudem eius hymnum celebrem conscripisset, ad
 postremum ira percitus prodicionis eundem accusaret. sed subdit Sozomenus: At cum es-
 set re vera moriturus, utrum Christum viderit nec ne (uti solet accidere, quando anima e
 corporis custodia egreditur, & res diuiniore, quàm quæ ab homine conspici possint, vi-
 det) haud equidem habeo dicere: neque enim istud adeo a multis dicitur: verumta-
 men ut plane falsum reijcere non audeo: quippe cum credibile sit, alia etiam his multo
 admirabiliora contigisse, non alia de causâ, quàm ut constare possit, religionem Chri-
 stianam non hominum studio & industria constitutam stabilitamque esse.] hæc Sozo-
 menus: cum tamen alij eam rem haud dubiam confirment, nempe de eius blasphemiam
 in deos, & exprobratione in Christum, proiectione illa sanguinis in altum facta, qua & ex-
 clamauit (quod tradit Nicephorus^d) Saturare Nazarene.

At quo modo ipse moriturus Iulianus adsciscere sibi conatus sit diuinos honores, Gre-
 gorius Nazianzenus^e narrat, sic dicens: Sed ne hoc quidem prætereundum est, quod
 præter alia multa maximum perditæ illius amentia argumentum habet. In fluminis
 ripa iacebat, grauitè ex vulnere ægrotans. Cum autem permultos eorum, qui ante
 ipsius ætatem gloria floruerant, ut humana conditione maiores censerentur, artibus
 quibusdam ex hominum oculis sese sustulisse, eamque ob causam pro dijs habitos fuisse
 sciret: eiusdem gloriæ cupiditate captus, simulque talis mortis genere interire propter
 temeritatis ignominiam erubescens, quid molitur? quid facit? (neque enim simul cum
 vita improbitas extinguitur.) In profluentem corpus proiecere conatur; ad eamq. rem
 nonnullorum, quos maxime fidos arcanorumq. conscios habuerat, opera utebatur.
 Quod nisi quispiam ex eunuchis Imperatorijs hanc rem persentens, scelcrisque odio &
 execratione alijs prodens, huic conatui obstitisset; nouus utique alius ex calamitate deus
 recordibus hominibus extitisset.] hæc Gregorius de Iuliano, non ignaro, Romulum in
 primis eadem plane arte comparasse sibi diuinos honores.

Quoniam vero id assequi Iuliano minime licuit: ne tali tantoq. fraudaretur ho-
 nore, domestici ipsius iacturam alia excogitata arte cumulatius compensarunt, dum eum
 ad superos curru eleuatum finxerunt, idq. testificatione diuina probare conati. contine-
 tur autem eiusmodi commentitium oraculum his versibus^f, tamquam ab Apolline illi
 viuenti redditum:

Atque ubi Romanis Persas deuiceris armis,
 Vsq. Seleuceam bello progressus ad urbem:
 Cælesti tum te sublatum turbine currus
 Euehet igniuomus, magnoque reponet Olympo
 Defunctum curis hominum, duroque labore:
 Et patriam atheræ lucis remeabis ad aulam,
 Vnde caduca hominis progressus membra petisti.]

Fuit quidem eiusmodi Iuliani casus eodem ferme temporis momento cognitus fi-
 ctis viris, quo contigit: immo (sicut diximus) & præcognitus, cum Athanasius
 de eo fuerat vaticinatus, nubeculam illam inani tonituro persfrepentem quàm
 citissime

^a Theod. lib. 3. cap. 20.QUID IN CHRIS-
TUM IULIA-
NVS MORIENS.
^b Niceph. lib. 10. cap. 35.^c Sozom. lib. 6. cap. 2.^d Niceph. lib. 10. cap. 34.e Gregor. Naz. orat. 2. in Iul. IULIANVS AF-
FECTAT DIVI-
NOS HONO-
RES.^f Extant apud
Niceph. lib. 10.
cap. ult.VISIONES DE
INTERITY IV-
LIANI.

citissime dissoluendam, & de fabro iam parante loculū Iuliano fatidica illa fuerat dicta A
sententia. At quid ea hora, qua diuina vltione tyrannus occisus est, diuinitus ostensum
fuerit magno illi anachoretæ Iuliano Sabbæ, Theodoretus^a sic narrat: Porro autem
Iulianus, cognomento Sabba (sic namque Syriaca lingua vocabatur) cuius vitam in
historia nostra, quæ Philotheus inscribitur, litteris mandauimus, eorum viuendi ge-
nus; qui sunt expertes corporis, in corpore imitatus; cum esset de Iuliani minis certior
factus, longe attentius preces Deo omniū moderatori adhibuit: atque eodem ipso die,
quo Iulianus interfectus est, quamquam iter viginti dierum & amplius aberat ab exer-
citu, cædem eius inter precandum agnouit. Nam ferunt, eum, dum Dominum cle-
mentem & benignum supplex oraret, der repente fletum repressisse, & effusum in læti-
tiam exultasse gaudio, hilariq. vultu cœpisse intueri. quare voluptas, quam capiebat
animo, manifeste declarata est. Quem familiares eius cum ita mutatū cernerent, oras-
se, vt causam lætitiæ suæ ipsis indicaret. Eum autem respondisse: Aprum siluestrem, ho-
stem vineæ Domini, debitas scelerum in Christum admissorum pependisse poenas, &
mortuum iacere, ne amplius Christianis insidias struat. Quibus cognitis, omnes trium-
phare gaudio, & hymnum, quo Deo gratias agerent, cantare cœperunt. Postea autem
facti sunt certiores ab illis, qui mortem eius nunciabant, sceleratum illum tyrannum
extinctum eadem die & hora, qua diuinus ille fenex Iulianus eum cecidisse cognouerat
& prædixerat.] hæc Theodoretus.

^b Sozom. lib. 6. cap. 2. DIDYMO QUID OSTENSVM DE IULIANO.
De Didymo autem ita Sozomenus^b: Eodem die Didymus, vir Ecclesiasticus, &
diuinæ sapientiæ ac pietatis studiosissimus, Alexandria ætatem degens, supra modum
dolebat, non modo ob Imperatoris scelera contra Christianam religionem admissa, sed
etiam quòd cæco errore vagabatur, & Ecclesias contemnebat. Itaque ieiunare, & C
Deum hac de re supplex orare cœpit. Qui cum ob hanc causam animo adeo sollicito ac
mæsto esset, vt sequenti nocte nihil comederet; forte in folio assidens, somno op-
pressus est; ac velut extra se positus, videbatur sibi videre equos albos in aere cur-
sare, & qui in eis vehebantur, eos ita prædicare: Nunciate Didymo, hodie Iulia-
num hac ipsa hora interfectum esse: ipseque idem illud Athanasio Episcopo signifi-
cet (latebat enim, vt dictum est, Alexandria Athanasius, conscio Didymo.) Didy-
mus igitur illico somno solutus surrexit, cibumq. cepit.] hæc Sozomenus. eadem
quoque de Didymo Palladius narrat^c.

^e Palladius in Laus.
At hic siste gradum, lector, cum iam ad exitum, exitumq. infensissimi omnium
hostis Christianæ religionis perueneris; atque memoria repete, mente cogita, expen-
deq. animo, quot quantaq. adeo breui temporis spatio, nondum quidem duorum an-
norum curriculum euolutis, diuinitus edita opera fuerint; quibus tamquam manifestif-
simis signis atque impressis notis intelligas, diuino numini res Christianorum curæ es-
se, inesseq. in Ecclesia Catholica Deum, qui totam hanc agit molem, regat, guber-
net, tueatur, atque conseruet; neque humanarum esse virium tanta præstare. Cum alio-
qui singulis ferme annis eadem, vel his similia, pluraq. eiusmodi signa spectare liceat,
dummodo simplices tibi sint oculi atque puri. sed apud nos ista tu transiens intueberis.

Ceterum si ad opus considerare libeat, thesauros locupletissimos habes, duos inquam to-
mos a P. Thoma Bozio Collegij nostri Rectore nuper editos: in quo quidem argu-
mento, quanto ordine, rerum copia, atque dicendi facundia versatus sit, tu ipse me-
lius ex eis intelliges, quàm ego ingeram: parco enim, quòd inops sit illa probatio,
quæ domestico perficitur teste. Sed erit plane, vt illa cuncta perlegens, intelligas quàm E
fortis & inexpugnabilis sit Christiana religio, in qua Fideles omnes sub centum illis
militant signis: ita vt de Ecclesia Catholica digne occinas illud Iacob^d: Vere Dominus
est in loco isto] meritoq. & illud eiusdem adicias^e: Castra Dei sunt hæc] atque adeo, vt
licet sis hostis, & ab aduersariorum partibus stes; si quid tamen veri studium in te re-
liquum sit, mox de eadem Catholica Ecclesia coactus instar Balaam exclamare cogar-
is^f: Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel, vt valles nemorosæ,
& horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit Dominus, &c.] Sed iam reliqua,
quæ ad Iulianum pertinent, prosequamur.

Atque in primis quod ad diem ipsum, quo, sic diuino vlciscente numine, extinctus est,
spectat: eum VI. Kal. Iulij diem clausisse extremū, ex Ammiano^g colligitur: Socrateq.^h
id expresse testatur, cum ait: Occubuit VI. Kal. Iulij, tertio anno sui Imperij, septimo
autem

DE SIGNIS EC-
CLESIAE LI-
BRI THOMAE
BOZII.

^d Genes. 28.

^e Genes. 23.

^f Numer. 24.

^g Ammian. lib.

25.

^h Socrat. lib. 3.

cap. 18.

TEMPVS INTE-
RITVS ET AE-
TAS IULIANI.

A autem postquam a Constantio renunciatus fuisset, ætatis suæ trigesimo primo.] Sed
& ex die eius occubitus, Dei licet æstimare vindictam: cum ea die, qua ipse rescripto
passi sunt Romæ nobilissimi atque innocentissimi aulici Constantini Imperatoris Ioan-
nes & Paulus (de quibus superius fufius egimus) nempe sexto Kalendas Iulij, qua die na-
talis dictorum martyrum in Ecclesiasticis tabulis adnotatus habetur, Iulianus diuini-
tus misso telo necatus habeatur.

Quod vero ad eius Imperij tempus attinet: dum Socrates dicit, Iulianum anno tertio
sui Imperij viuendi finem imposuisse, plane hallucinatur: siquidem apertissime constat
eum nec quidem in Imperio post obitum Constantij explese biennium. Cum enim
Constantius Imp. ex hac vita decesserit (vt auctore Ammiano dictum est) tertio Nonas
Octobris, Tauro & Florentio Coss. anno Domini trecentesimo sexagesimo primo,
B cum statim Iulianus solus imperare cœpit: certumq. sit, eundem hoc anno sexto Ka-
lendas Iulij morte abreptum imperare desisse: dicere necesse est, eum minus habuisse in
Imperio ab expleto biennio menses tres & dies nouem. Sed inde Socrati errandi ma-
nauit occasio, quòd sub Imperio Iuliani a morte Constantij tres ponuntur Consulatus;
Tauri & Florentij, quo imperare cœpit; Neuitæ & Mamertini, quem annum regna-
uit integrum; ac denique eiusdem Iuliani Consulatus quartus cum Sallustio, quo pa-
riter occisus est: sed primi Consulatus menses tres, postremi sex haud absolutos imperauit.

Audito igitur de interitu Iuliani vbique terrarum Imperij certo perlato nuncio: qui
deuoti ab eo erant dijs victimæ Christiani (secundum illud Dauidicū^a: Letabitur iustus,
cum viderit vindictam) excusso statim pauore atque mærore, quo sub gladio tenebantur
oppressi, exultantes, Deo canticum cecinere, instar Israelitici populi^b, cum insequen-
tem cerneret Pharaonem vna cum exercitu eius extinctum. Sed robustos Moab obti-
nuit tremor, obriguerunt habitatores Canaan. Amplissimi inquam magistratus illi,
ac Gentiliæ superstitionis Pontifices, quos ad restituendam propagandamque ido-
latriam Iulianus elegerat, simulque Ethnici omnes, Christiani nominis hostes, cum
suas ipsorum res magis magisque efflorescentes conspicerent, atque longe maiora spe-
rarent; eas omnes improviso turbine abreptas, spesque meliores excisas penitus
esse cernentes, consternati sunt animo, oppressi dolore, ac pariter timore concussi; ma-
le conscij, quanta licentia atque procacia toto hoc Iuliani regnantis temporis spatio in
Christianam religionem insultassent.

Qui autem tunc rem alius attentiusque considerabant; Iulianum non tam contra
Persas, quàm aduersus Christianorum Deum, antiquius, diuturnius, acriusque bellum
D agentem, extinctum considerantes, magnam Christi potentiam in Iulianum adeo per-
spicue demonstratam admirabantur: deorumque contra imbecillitatem attendebant in
protegendo prouehendoque in ampliorem gloriam, quem scirent maiore studio, quàm
quiuis alius ante solertissimus numinum cultor, die noctuq. pro eorum cultu fuisse so-
licitum: sed & clarissime tunc perspexerunt, esse illos penitus impotentes, nimirum
priuatum fulminibus Iouem, Martem armis, Mercurium talaribus & caduceo, Her-
culem claua; Vulcani friguisse ignes, Victoriæ factam improbe transfugam; Casto-
rem atque Pollucem castrorum custodes, iam factos eorumdem turpiter desertores;
Isidemq. nutricem, egentem. Erubescabant ad hæc Gentiles, ac pariter vlciscens Dei
Christianorum vim ac fortitudinem admirabantur; vt ex his quæ S. Hieronymus
scriptorum monumentis memoriæ tradidit, intelligere facile possumus: nam in com-
E mentarijs in Habacuc^c Prophetam hæc habet:

Dum adhuc essem puer, & in grammaticæ ludo exercerer, omnesque vires vici-
marum sanguine polluerentur; ac subito in ipso persecutionis ardore, Iuliani nunciatus
esset interitus: eleganter vnus de Ethnicis; Quo modo, inquit, Christiani dicunt, Deum
suum esse patientem & αἰσθητικόν? nihil iracundius, nihil hoc furore præsentius: ne mo-
dico quidem spatio indignationem suam differre potuit. Hoc ille ludens dixerit.
Ceterum Ecclesia Christi cum exultatione cantauit: Diuifisti in stupore capita poten-
tium.] est sententia Habacuc^d, iuxta septuaginta. Erudiebatur ipse hoc tempore sub
Donato grammatico, quem sæpe suum magistrum appellat; non autem sub Victorino,
qui excultiori litteratura insignior habitus, desinit tunc publice profiteri, cum aduer-
sus Christianos professores idem Imp. Apostata (vt diximus) promulgauit edictū. Quo-
tennis autem hoc Iuliani obitus tempore Hieronymus fuerit, qui se puerum fuisse tra-
dit:

CHRISTIANO-
RVM GA V-
DVM, ET GEN-
TILIVM MAE-
ROR.
^a Psal. 57.
^b Exod. 15.

DEORVM DE-
RISA IMPO-
TENTIA.

^c Hieronym. in
Habacuc. c. 3.

ETHNICI DE
CHRISTO
QUERELA.

^d Habacuc. 3.

dit: quoniam res perdifficilis est, & plurima indiget inspectione, de hoc agemus inferius anno Domini trecentesimo septuagesimo secundo, cum de ætate, quam vixit, erit prolixior disputatio. Modo autem in rebus ad Iulianum spectantibus versetur oratio.

*a Hier. epist. 3.
IULIANVS
LVES IMPERII
ROM.*

*b Aug. de Cinit.
Dei, lib. 5. c. 21.*

*c Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.
d Chrysof. con-
tra Gent.*

*e Extant in lib.
Inscript. antiq.
Smet. pag. 156.
num. 13. 15. 16.*

At in quod discrimen ex hoc tentato & male gesto Persico bello adductum sit Romanum Imperium: cum omnes luctu immenso eadem prosequantur historici; quid de his Patres scripserint, in medium adducamus; & in primis quod sic ait Hieronymus^a: Iulianus proditor patriæ suæ, & Christiani exercitus iugulator, Christum sensit in Media, quem primum in Gallia denegarat: dumque Romanos propagare vult fines, perdidit propagatos.] et S. Augustinus^b de eodem Apostata Iuliano: Cuius, inquit, egregiam indolem decepit amore dominandi sacrilega & detestanda curiositas, cum vanis deditur oraculis erat: quando fretus securitate victoriæ, naues, quibus victus necessarius portabatur, incendit. Deinde feruide stans immodicis ausibus, & mox merito temeritatis B occisus, in locis hostilibus egenum reliquit exercitum: ut aliter inde non posset euadi, nisi contra illud auspiciū dei Termini, de quo superiore libro diximus, Romani Imperij termini mouerentur. Cessit autem Terminus deus necessitati, qui non cesserat Ioui.] hæc Augustinus. Sed & ex Græcis Gregorius Nazianzenus^c eisdem threnos ingeminat de clade illata Romano Imperio, necnon Ioannes Chrysofomus^d eā est pluribus profecutus: quæ talis tantaque fuit, ut nullam huic æqualem subierit Romana Respublica licet contigisset, ipsum Imperatorem captiuum sub iugo teneri Persarum: adeo ut nec postea ullum aduenerit tempus, quo talis iactura potuerit resarciri, vel tantæ ignominia nota deleri. Quod si quis dixerit, maximo criniam Romani Imperij damno Iulianū esse natum; veritatis scopum collimasse, omnes recte iudicantes æque sint consensuri. Ut plane habuerint, unde plurimum erubescerent Libanius & alij illi similes, qui Iuliano uenti adulati turpiter fuerant, dicentes, eum magno Romani Imperij bono a dijs esse concessum; necnon illi, qui hæc tam excelsa præconia incisa etiam silicibus posterorum memoria commendarunt; quorum hic tria vetera monumenta^e describenda curauimus: est enim eiusmodi prima inscriptio:

IMP. CAES. FL. CL. IULIANO. P. F. VICTORI
AC. TRIUMPHATORI. SEMPER. AVG
P. M. IMP. VII. CONS. III. BONO
REIP. NATO. PRO. CONS

Secunda vero inscriptio sic se habet:

AETerno. PRINCIP. D. N. FLAVIO
CLAVDIO. IULIANO. VBIQUE
VENERANDO. SEMPER. AVG. BONO
REIP. NATO. ORDO. POSSESSORESQUE

Tertia vero talis est:

IMP. CAES. D. N. FL. CL. IULIANO
SEMP. AVG. P. M. IMP. VII. COSS
III. BONO. R. P. NATO. PATRI
PATRIAE. PRO. CONSS

Talia igitur tantaque Ethnici de Iuliano conceperant, ut vbique locorum eiusmodi titulo, BONO REIPVB. NATO, signa illi dicarent: sed euentu contrario obsecurata penitus remansere, oblita coeno, exposita cuiuscumque ludibrio: ut lapides, licet elingues, iisdem decoris notis clamarent tamen ignominiam Iuliani.

*f Ammian. lib.
25.
FVNVS IVLIA-
NI.*

Iam vero agendum de funere ignobili, & infami Apostatæ sepultura, de quibus pauca hæc Ammianus^f: Corpus eius curatum pro copia rerum ac temporis, & ubi olim ipse statuerat, conditū fuit] nempe Tarfi in Cilicia. hæc tantū ipse: cetera reticet, nempe a Perside in eum usque locum, ubi cadaver condendum erat, solemnis processio, & quo honore, quibusve laudibus a singulis acceptum sit ciuitatibus, cum quem triumphantem expectarent Imperatorem, in feretro supinum susceperunt. Sed Gregorius Nazianzenus, nolens tanta gloria tantum Imperatorem priuatum sepulturæ donari, sic rem, ut est gesta, profecquitur, iam ante locutus magnifice de funere Constantij Imp. cum subdit^g: Huic, Iuliano scilicet, contra cum turpis & flagitiosa expeditio, tum turpior atque

*g Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.*

ignominiosior

A ignominiosior reditus contigit. Exagitabatur enim a populis & urbibus, publicisque atque scurrilibus vocibus, quarum nunc quoque permulti meminerunt. Quæ vero hæc ignominia erat? Mimi & histriones eum agebant, omnique scenæ turpitudine lacefebant, tibia canentes & saltitantes; eique fidei abiurationem & cladem, vitæque finem exprobrantes; nihil denique ex ijs non facientes ac dicentes, quibus huiusmodi homines, qui pro arte procacitatem & contumeliam habent, insolentius vtuntur: quoad eum tandem Tarfensis ciuitas excepit, haud scio quo modo & ob quam causam hac iniuria mulctata. hic illi templum infame, tumulusque impurus & execrandus, ac ne spectabilis quidem piorum oculis.] hucusque Gregorius: qui tamen alibi, cū Athanasij celebrat laudes, hæc etiam habet de eiusdem Iuliani corpore tradito sepulturæ: Quem magnificum & honoris cupiditate flagrantem transmiserat, eundem mortuum reducit, B nec miseratione quidem quemquam permouentem; immo (ut mihi quidam narravit) nec ad sepulturam assumptum, sed a terra, quæ propter ipsius scelus tremore affecta fuerat, excussum, æstuque vehementi proiectum, insequentis (ut opinor) supplicij primordium.] hæc Gregorius.

At sicut toto illo reuersionis cadaueris e Persia in Ciliciam tempore æque fuit de Iuliano omniū derisio ac subsannatio: ita iisdem pariter probris affecti sunt philosophi illi, magi, atque augures, quos carissimos amicos, certæque victoriæ desponsores secum in Persidem duxerat Iulianus. hos infelices dicerijs, fannis, scommatibus, ac denique sibilis vulgus insectabatur; idque Antiocheni præsertim, ubi diutius cum Iuliano fuerant commorati, & magno in honore habiti. Fuisse enim eiusmodi voces Antiochenorum in Maximum philosophum vna simul clamantium, Theodoretus^a testatur, C qui ait: Vrbs vero Antiochia, ut primum tyrannum trucidatum intellexit, æpulas publicas, crebrosque conuentus celebrare, & non in ecclesijs solum & martyrum monumentis tripudiare, verum etiam in theatris Crucis prædicare victoriam, & tyranni vaticinia irrisioni & ludibrio habere cœpit. Voces autem Antiochenorum contra eum emissas ponam equidem hoc loco, quo earum memoria possit ad posteritatem remanere. Nam vno ore clamabant omnes: Vbi tua, o Maxime, o stolide, vaticinia? Vicit Deus & Christus eius. Per id enim tempus erat vir quidam nomine Maximus, qui tametsi philosophum se esse profitebatur, erat tamen re vera magus, futuraque se posse prædicere iactabat.] hæc Theodoretus.

Sed eo magis tam in Iulianum, quam in eius consiliarios & sacrificos est conclamatum, cum post obitum eius, custodibus e regijs palatijs amotis, referatis penetralibus, D & abditis recessibus peruestigatis, inuenta sunt humana corpora^b extincta, iam putredine exesa, quæ ipse cum suis adeo execranda sacra immolauerat dijs: quorum & ad futurarum rerum scientiam consequendam, apertis ferro visceribus, exta solebat inspicere; unde infelix de vincendis Persis, eorumque potiundo regno, & nobili de barbaris debellatis adipiscendo triumpho certis (ut sibi videbatur) ex signis spem haud dubiam conceperat; adeo ut ante victoriam cecinisset pæana, seque ipsum Alexandrum Magnum esse iactasset; sibiq. dixisset, æque ac illi olim, vsque ad Indos, omnibus debellatis hostibus, patere aditum, affectantibus Romanum exercitum deorum phalangibus. Probrosa hæc de humanis hostijs immolatis (ut dictum est superius) tum Charris in Mesopotamia, tum vero abundantius Antiochiæ sunt reperta, & in lucem prodita, publiceq. exposita, velut egregia trophæa de hostibus debellatis erecta: cum in illum, loco triumphalium acclamationum, ab vniuerso populo sunt iactata conuicia, repetita probra, ac iterata etiam contumeliæ: Deoq. simul immensæ actæ gratiæ, quod a tali immanissimo Scythæ Romanorum liberasset Imperium.

Discruciantur hæc audientes Gentiles & erubescerent, cum nulla fatis idonea ad excusandam deorum imbecillitatem, immo & prodicionem, qui falsis promissionibus a limitibus Romani Imperij exercitum abduxissent, & in manus hostium coniecissent, verba suppeterent. Vnus tantum repertus est Libanius sophista Antiochenus, Iuliano (ut vidimus) magno amicitia vinculo adstrictus, qui funebrem in ipsius Imp. laudem scripserit orationem, qua eū pro arbitrio laudibus in cælum euexit, & inter numina collocavit. Sed quid in ea homo vanus somnians effutierit; Socrates^c, qui eam legit, his verbis significat, cum in eundem Christianam religionem subsannantem inuehitur: Porro autem cum Libanius sophista Christianos false irrideat his verbis: Hominem ex Palæstina

MAGI ET PHILOSOPHI IULIANI LUDIBRIO HABITI.

*a Theod. lib. 3.
cap. 22.*

*b Theod. lib. 3.
cap. 21. 22.
EX DETECTIS
IMPOSTVRIS
MAGIS DERISVS IULIANVS.*

LIBANIUS LAVDATOR IULIANI.

*c Socrates. lib. 3.
cap. 19.*

ffina oriundum, Deum, Deiq. filium faciunt: Mihi videtur penitus oblitus, se in extrema oratione sua, Iulianum in deos retulisse, in hunc modum: Primum, inquit, mortis illius nuncium parum aberat quin lapidibus obruissent, tamquam contra deum mentitum] quod scilicet Iulianus deus factus, mori non posset. sed subdit: Deinde paulo longius progressus: O dæmonum, inquit, alumne, dæmonum discipule, dæmonū denique assessor. Quamquam ille aliter ista intelligebat: tamen cum nomen ambiguum, quo etiam diabolus significatur, non vitaret, eadem visus est dicere, quæ Christiani in probris obiectionibus dicere consueverunt. Quare si ad quemquam laudibus ornandum omnino studio incubuisset, nomen ambiguum vitare eo modo debuisset, quo aliam vitauit vocem, quam quidem, cum esset ob eam reprehensus, a suis libris prorsus deleuit.] hæc Socrates: idemque testatur, eadem de laudibus Iuliani oratione Libanium recensuisse libros ab eo compositos; cum superius^a de ipsa item oratione tunc ab eo scripta mentionem faciens, sic ait:

^a Socras. lib. 3. cap. 9.

LIBANII PV. NEBRIS ORATIO.

Eodem tempore Libanius sophista orationem, qua mortem defleuit Iuliani, composuit, eamque Iulianum, siue Funebrem inscripsit: in qua non modo omnes eius res gestas illo dicendi genere, quo hominum laudes celebrantur, persecutus est, sed librorum etiam, quos contra Christianos ediderat, & quod in illis Christianorum scripta ridicula, nugisque referta monstrauerat, mentionem fecit.] sed de illis superius satis. Addit auctor inferius, scriptum ab eodem Iuliano commentarium, quem Cynicismum inscripsit. Cynicorum quippe philosophorum fuisse studiosissimum, epistola illa, quam adhuc cum Cæsar esset, scripsit ad Maximum, declarauit. Lucubrauit quoque librum illum, cuius est titulus, Cæsares; non aliam puro ob causam, nisi vt ea occasione carperet Constantinum, quem veste indutum muliebri deæ deliciarum coniungeret vna cum filiis; se vero Solis filium, Mercurij sententia comprobaret. vbi hæc in fine ridicula habet: Dij vero, impietatis vindices, vt ipsum Constantinum, ita & eius filios cruciabant, sanguinis cognatorum fusi pœnas exigentes: Donec Iuppiter in Claudij & Constantij gratiam a malis respirare concessit. Tibi autem (Mercurius, ad me sermonem dirigens, inquit) feci, vt Solem patrem agnosceres. Tu vero eius præceptis obtemperato: illum tibi tutum portum & perfugium, dum in viuus agis, compara: quando vero oportebit hinc excedere, cum bona spe tibi deum propitium ducem constitue.] hisque verbis imposuit finem orationi. Sed ex impietate concepta spes eum vana sefellit: quippe tali parenti frustra confusus; cum se tum a Persis victum, tum vero a Christo (quod acerbius illi fuit) superatum cognosceret, plane desperans, ac numina blasphemans, e vita excessit. Porro quod ad eius scripta pertinet: præter Misopogonem, alias quoque scripsit orationes. D Sed de eius scriptis alibi pluribus ex Suida.

REFELLVNTVR QUAE DE LIBANIO FALSA NARRANTVR.

Quod vero ad illius laudatorem Libanium spectat: ex ea plane oratione, quam post obitum Iuliani in ipsius laudem conscripsit, qua & non leuiter Christianam religionem carpit, prorsus eluditur commentum illud, quod sub falso Amphilochoij nomine narratur in Vita Magni Basilij; quo fertur, Libanium persimilem de interitu Iuliani (quam Basilium vidisse diximus) visionem noctu per somnium conspexisse, cum esset in castris: quem tamen ex litteris Iuliani constat Antiochiæ fuisse relictum. Sed & quod ibidem dicitur, ipsum Libanium septimo post obitum Iuliani die ab exercitu fugientem, ad eundem Basilium Cæsaream conuolasse, atque eius nunciasse obitum, petiisseque fieri Christianum, consecutumque esse sacrum baptismum, atque vna cum ipso Basilio commoratum esse: sunt hæc plane digna risu, quæ & fidem derogent nonnullis, quæ ab alijs accepta, in eadem Vita vera esse probantur. Talis profecto est opera impostorum, vt cum falsa ingerant, vera mendaciorū admixtione corrumpant. Repugnant his etiã quæ post hæc ab eodem Libanio ad eundem Basilium epistolæ scriptæ sunt. Sed de Libanio Eunapius Sardinus hæc inter cetera: Nemo omnium, inquit, qui a Libanio allecti & in familiaritatem recepti fuerant, abiit a morfu immunis: nam quali quisque erat ingenio, confestim norat; illiusque animum in vitia, an virtutes pronior esset, perspectum habebat: egregius artifex in exprimenda atque ex vero confingenda morum similitudine in vtramque partem.] hæc & alia Eunapius. Tribuit & hoc illi vitio Socrates^b, quod pro tempore instar Protei, diuersos animi vultus mutare soleret: nam regnante Constantio, eum scriptis mirifice commendauit; cum vero defunctus est, criminosis eundem contumelijs deturpauit. Caruisse autem vxore Libanium tradit Eunapius,

^b Socras. lib. 3. cap. 19.

A vsui tamen habuisse mulierculam concubinam, obiisseque longa senectute confectum. Ceterum licet in alijs lucubrationibus suis Libanius Gentilibus sapiens & eruditus videri potuerit; in duabus tamen illis ab ipsis Ethnicis pariter collaudatis, altera quæ de Daphne inscripta erat, altera vero de laudibus Iuliani, quarum meminimus, apud viros prudentes atque disertos magnæ insipientiæ specimen edidit; visusque isdem est flaccidus, mollis, languidus, eneruatus, ac scena dignus; cuius dictio leuis comœdi potius, quàm quæ, cuius personam ageret, grauissimi oratoris referret exemplum.

Ceterum in conscribendis Iuliani rebus gestis, celebrandisque eius laudibus, æquiores se præbuit Ammianus: qui etsi in his (vt sæpe demonstratum est) limen interdum veritatis transgressus est: tamen in memoriam reuocans, sibi non encomiasta, sed historici fore numeros exsoluendos; post contexta præconia Iuliani virtutum, laudans eius iustitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, castitatemque cum liberalitate coniunctam, necnon in militari disciplina solertiam; vitia tandem paucis, licet prolixiore indignis oratione, ita perstrinxit^a: Leuioris (nempe erat) ingenij: verum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cum deuiaret a fruge bona, permittere. sic plane restituenda lectio est, cum pro leuioris, aliqui codices legant, lentioris, alij lenioris: hæc enim exploditur penitus posterior lectio, cum ab auctoris sententia discrepet; cuius institutum est, in his vitia, & quæ in homine corrigenda fuissent, non virtutes describere: Verum nec quod prior habet, fuisse lentioris ingenij, auctoris sensui satisfacit. Quamobrem textus emendatio illa placuit, quæ ab erudito viro Billio in suis obseruationibus adnotatur; vt loco, lentioris ingenij, sit restituendum, leuioris ingenij: etenim leuitatis notam eidem Gregorius Nazianzenus^b inurit. quæ quidem germana lectio ex eiusdem Ammiani verbis superius positis restituitur: siquidem alibi^c idem leuitatis peccatum inculcans, hæc in eandem prorsus sententiam verba habet: Leuitatem agnoscens commotioris ingenij sui, Præfectis, proximisque permittebat, vt fidenter impetus suos aliorum tendentes, ad quæ decebat, monitu opportuno frenarent.] ita Ammianus: sed subdit de alijs eiusdem Iuliani vitij hæc insuper^d:

^a Ammian. lib. 25.

^b Gregor. Naz. orat. 1. in Iul. ^c Ammian. lib. 22.

^d Ammian. lib. 25.

Lingua erat fustoris & admodum raro filētis: præfagiorum sciscitationi nimia deditus, vt æquiparare videretur in hac parte Principem Hadrianum: superstitiosus magis, quàm sacrorum legitimus obseruator: innumeras sine parsimonia pecudes mactans: vt æstimaretur, si reuertisset de Parthis, boues iam defuturos: Marci illius similis Cæsaris, in quem id accepimus dictum, ἰλιθκοὶ βόες Μαρκοῦ τοῦ Καίσαρος. αὐτὸν νηκίση, ἡμεῖς ἀπὸ λόγου αὐτοῦ. vulgi plausibus lætus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appetitor, popularitatis cupiditate cum indignis loqui sæpe affectans.] subdit his post alia de legibus ab eodem iniuste latis. At si cupis summatim scire hominis prauos mores, ac præsertim leuitatem, quam in eo omnes redarguunt, eamque certis signis repræsentatam, simulque eius exitum infelicem; accipe diuinum diu ante pronunciatum atque posteris commendatum oraculum, inter diuina scriptorum monumenta reconditum, in quo mireris videre expressum in omnibus Iulianum: sic enim se habet^e: Homo apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia feminat. Huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit vltra medicinam.] hæc in sacris prouerbij Salomonis, Iuliano in omnibus congruentia, licet dicta sint de apostatis omnibus.

^e Prouerb. 6.

Sed age iam hominis turpitudinum monumenta vetera referamus. Extant duæ ingentes sceleribus Iuliani sculptæ columnæ, duæ inquam illæ a Gregorio Nazianzeno orationes in Iulianum conscriptæ, quarum excellentiam haud satis digne laudare queant clarissimi oratores; easque prudens quisque dixerit duo fulmina, magno cum fragore tonitru, veritatis luce corusca, in horrendum monstrum valido impetu cælitus missa: ex quibus pro instituti ratione satis erit hic pauca, quæ ad finem, nempe posteriori oratione, congruam homini panegyrim absoluturus, munus tanto dignum Imperatore, illi offert, hæcque habet^f: Hæc nostræ, hoc est, Galilæorum: hæc contemptorum & abiectorum hominum narrationes: Hæc nos, qui Crucifixum adoramus: Hæc piscatorum, & (vt ipsi aiunt) imperitorum discipuli: Hæc nos, qui cum vetulis sedemus & psallimus: Hæc nos longis ieiunijs confecti & exanimes: Hæc nos, qui frustra vigilamus, atque in nocturnis stationibus nugamur; & tamen vos prosternimus. Vbi sunt grammatici? Vbi consiliarij? (libet enim ab indoctorum nostratium quodam, vt idem vobis videtur,

ORATIONES INVECTIVAE GREGOR. NAZIAN. IN IULIAN.

^f Gregor. Naz. orat. 2. in Iul.

a *Isai. 33.* tur, triumphalem hymnum mutuari^a) Vbi sacrificia, & sacra, & mysteria? Vbi victima tam apertæ, quàm occultæ? Vbi aruspiciarum ars, quæ laude ac prædicatione effertur? Vbi præscientiæ vanitas, & ventriloquorum signa? Vbi clara illa Babylon sermone celebrata, & Orbis vniuersus terrarum per exiguum & execrandum sanguinem cogitatione perceptus? Vbi Perfæ illi & Medi, qui manibus tenebantur? Vbi dii illi, qui ducebantur & deducebant, & propugnabant simulq. pugnabant? Vbi illa aduersus Christianos oracula & minæ, nostriq. ad præstitutum diem etiam ad ipsum vsque nomen oppressio? Euanuerunt omnia. Falsæ sunt, difflexerunt, somno similes extiterunt impiorum iactationes.] et paulo post, recitato Sennacherib^b exemplo in Iudæos temere insultantis, & Ezechia in Deum Israel spem habentis, hæc addit:

Nos autem, quibus nulla alia arma, nec muri, nec præsidia, præter spem in Deum, reliqua erant, utpote omni humano auxilio prorsus destitutis ac truncatis: quem tandem B alium aut precum auditorem, aut minarum depulsorem habituri eramus, quàm Deum, qui iurat aduersus superbiam Iacob^c? O incredibiles narrationes! o rerum spe conceptarum temeritatem! Dæmonibus, instar cuiusdam victimæ, promissi fueramus: ac magna illa Dei hereditas, gens illa sancta, regale sacerdotium, vnius spei præmium, atque vnius belli palma facti eramus. Hæc tu scilicet Christianis ob salutem per eos male acceptam præmia retulisti? (*cum scilicet a vindice Constantij Imperatoris gladio puer subductus esset*) Hæc tu Domino Deo tuo rependisti? Ac prius quidem, cum Deus suam pro nobis iram adhuc sustineret atque differret, nec dum omnem zelum suum inflammasset, verum sublimes adhuc aduersus impium manus haberet, atque arcum tamen iam adductum atque paratum per vim retineret, tantisperque expectaret, dum tota illius improbitas, quasi supputridus & malignus quidam morbus erupisset (hic enim diuini iudicij mos est, vel ut per poenitentiam salutem afferat, vel iustius puniat) tum nos ea quæ fiebant, ægre & acerbe ferentes, atque ad futurum animis fatiscences (nec enim ipsius benignitatem suis absconditam ferebamus) has ad eum voces emittebamus, partim Dominum inuocantes, partim vel apud benignum & facilem patrem conuerentes, partim velut exprobrantes & cum eo expostulantes, ut solent qui in dolore versantur: Vt quid^d Deus repulisti in finem, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? &c.] et paulo post: Hæc quidem ipse prius & cogitabam, & ad Deum clamabam. Nunc autem quàm diuersas voces assumo! Impiorum exitium deinceps lugeo; ijsq. qui nos odio habent, benignum me præbeo, atque huiusmodi verbis vtor: Quo modo^e facti sunt in desolationem! subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam: tamquam puluis, quam turbo abstraxit: tamquam lanugo, quæ a vento disijcitur: D tamquam ros matutinus, tamquam emissæ sagittæ stridor, tamquam tonitruus impetus, tamquam fulgur emicans.] et post nonnulla de Gentilium salute, quam cuperet, elocutus, in triumphales rursus voces erumpens, hæc addit:

f *Isa. 46.* Mihi, inquit, rursus in triumphalem cantum sese oratio referet. Cecidit^f Bel: contritus est Dagon: palus factus est Saron: pudefactus est Libanus. Non iam fatuum imperare iubebunt, hoc est idolorum agmen motus & sensus expers: nec muscam quærent deum Accaron, aut si quid ea magis est ridiculum: Non iam lucos & excelsa loca mente concipient, montemque omnem frondosum & umbrosum: Non iam filios suos & filias dæmonij immolabunt, quod olim Israel a Prophetis^g obijciebatur. Sed quid hæc colligo? Ad præsentia & nostra me conuertam. Non iam in sacras nostras ades prauos oculos conijcient: Non iam aras, a purissimo & incruento sacrificio nomen habentes, scelesto sanguine contaminabunt: Nec loca non adeunda per impia altaria probro ac dedecore afficient: Non iam sacrilega manu votiua dona diripient & profanabunt, impietatem auaritia cumulantes: Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum sanctitatem, virginum pudorem contumelia perfundent: Non iam in sanctorum incisorum viscera foedos & impuros porcos immittent, ut simul & pabulo & visceribus fatientur: Non iam martyrum sepulchris ignem admouebunt, ut per eorum ignominiam alios a certamine deterreant: Non iam Sanctorum reliquias cum vilissimis ossibus per contemptum permixtas flammis absumant, aut in ventos spargent, ut eo honore, qui eiusmodi hominibus debetur, eos priuent: Non iam cathedrâ pestilentia construentes, maledicta & conuicia aduersus Episcopos & presbyteros, atque etiâ Prophetas & Apostolos, Christumq. adeo ipsum coniecta, pro delicijs habebunt: Non iâ aduersus nos dies festos

CHRISTIANO-
RVM IN DEVM
FIDV CIA.**c** *Amos 6.***d** *Psal. 73.***e** *Psal. 9.***f** *Isa. 46.*EXPROBRATIO
IN IULIANVM.**g** *Psal. 105.*

A festos ac lætos agent, legis interdicto ab adulterina doctrina nos excludentes, perinde atque eadem opera linguas quoque nostras obstruunt. Age, Imperatorias tuas & sophisticas orationes, atque ineuitabiles tuos syllogismos, & enthymemata deprome. Videamus qualia etiam piscatores & rustici apud nos loquuntur.] atque post multa de inani deorum potentia, castaq. virtute, eorumq. vaticinijs risu dignis, diserte locutus, hac demum apostrophe præmissa perorat^a:

Hoc tibi pro pede sit munus, vir optime & prudentissime (libet enim tuis te verbis affari.) Hæc nos, qui præclara illa & admiranda lege tua a litterarum studijs exclusi fuimus. Vides tandem, quòd non in finem vsque tacituri, nec edictis tuis perpetuo silentio mulctandi eramus, sed liberam tandem vocem emissuri, tuæq. stultitiæ indicè & confutricem. Vte nim cataractæ Nili ab Æthiopia in Ægyptū cadentes, & Solis radij tamen si nube aliquantisper obducantur, nulla arte inhiberi queunt; sic nec Christianorum linguis compedes iniici, portenta vestra proscindentibus. Hæc a Basilio & Gregorio habes conatuuum tuorum aduersarijs atque hostibus, quemadmodum & ipse arbitraberis, & alijs persuadebas, minis tuis nos videlicet ornans & celebrans, acriusq. ad pietatem acuens: quos & vita & doctrina & mutua animorum concordia claros & nobiles iam inde a Græcia cognoscens, honore cyclopeo afficiebas, postremoq. ad persecutionem referuabas, & fortasse velut triumphale quoddam donum dæmonibus offerre proponebas, si te a Peride redeuntem excepissent; aut etiam ad barathrum tuum abripere sperabas, multum opinione falsus. Neque enim adolescentibus illis ignauiores sumus, qui in flammis rore perfusi sunt, & belluas per fidem vicerunt, &c.] ac rursus:

Hanc orationem pro Porphyrij mendacijs & deliramentis habe, quibus vos tamquã diuinis vocibus gloriimini: aut etiâ pro tuo Misopogone, seu Antiochica (nam vtrumque orationi titulum inscribis) qua quid apud Christianos abiectius aut contemptius? cui tū quidem purpura magnitudinem afferebat, & palpones illi, qui tua omnia laudibus in cælū ferebant: nunc autem barba corrupta est & raptata, simulq. cum ijs, a quibus elaborata est, irrita. In qua tu quidem eo nomine valde intumescis.] atque demum: Hanc a nobis sempiternæ ignominia columnā habes, Herculeis columnis sublimiorem atque insigniorem. Illæ enim vno dumtaxat loco fixæ sunt, illisq. solis sunt, qui illuc perrexerunt, conspicuæ: hæc autem, fieri non potest, quin viua & agitabilis omnibus innotescat: quam futurum quoque tempus (mihi crede) suscipiet, te tuaq. scelera proscindentem, ceterosq. omnes erudientem, ne eadem audacia aduersus Deum efferantur; ne alioqui eadem crimina perpetrantes, ijsdem quoque poenis mulctentur.]

D at Gregorius hæcenus. hisq. iam loco funebrium panegyricorum perpetuæ ignominia titulo inscriptis sepultura commendetur Apostata: cum & iusto Dei iudicio factum sit, ut quos alij eum laudantes commentarios conscripsere, omnino perierint; utpote quòd quæ mendacijs nituntur, stabilia firmaq. esse non possint: quæ vero a Gregorio scripta sunt, veritatis soliditate constantia, æternitati consecrata tamquã in adamantino vngue conscripta immortalia perseuerent. auctor est enim Zosimus^b, complures historicos & poetas res Iuliani persecutos fuisse: sed & Eunapius testatur, se res ab eo gestas per annos singulos collegisse atque scripsisse. at perierunt hæc omnia, simulq. oratio panegyrica Libanij, necnon carmen Callisti, cuius superius mentio facta est.

Quòd autem Basilij in primis nomine, suoq. demum offerat Gregorius eiusmodi munus orationis: non sic quidem accidit, ut eandem vna simul elaborarint, quòd in his conscribendis alter indigeret alterius ope: sed quòd, cum ea fuerit oratio a Gregorio elucubrata, dum in solitudine Pontica vna simul cum Basilio versaretur; sicut vitæ instituti, ita & lucubrationum ac reliquorum laborum esset vna communicatio, atque indiscreta coniunctio. Sic enim ambos e frequentia populi & conturbatione hominum subduxit diuinus Spiritus, atque in locum desertum impulit, & in Pontica solitudine velut in pharetra sua sagittas electas abscondit, ut opportuno tempore postea educeret ad faciendam vindictam in nationibus, & increpationes in populis: quarum altera (ut vidimus) fulguris instar sic iaculatus est celsam turrim, mentem magnam, superbiam ipsam atque fastum Imperatoris Apostatæ extollentem se aduersus scientiam Dei, ut ignominiose ille prostratus, conuersus sit in fabulā & opprobrium, expositusq. omnium derisionibus atque sibilis: alteram vero, maiorem stragem idem diuinus Spiritus aduersus hæreticos paraturus, exacuit. Sed iam cum ignominia sepulto tyranno,

^a Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.EX ODYSSEË,
APOSTROPHE
IN IULIANVM.^b Zosim. lib. 3.BASILIUS ET
GREGORIVS
ACCOLAE
EREMI.

labore fessi, tædioq. proluxa in eodem semper argumento versantis orationis affecti, A
confideamus ad breue saltem spatium temporis cum iisdem Gregorio atque Basilio in
Pontica solitudine simul agentibus, eorundemque susceptum adeo admirandum vitæ
institutum perdiscamus.

Sed quid de his primo dicendū? Cum enim haud ignaui fuerint iam ab ineunte ætate
virtutū cultores, & inter improbos agentes inuenti sint optimi: quales putandi sunt eua-
fisse, cum in hoc vnum, ceteris omissis curis, omne studium impenderent, ac sollicitius
laborarent: nam de se ipso Gregorius omnem laborem in eo se insumpsisse testatur, vt re-
rum omnium temporalium compendiosam iacturam faciens, animi affectus quoscum-
que sic rationi subijceret, ac spiritui redderet obsequentes, vt summum Christianæ phi-
losophiæ verticem pertingeret; cuius causa felicius, quàm Athenas, Ponticas illas paucis
peruias petierat solitudines. ait enim in Apologetico^a: Quamquam ab ipsa iuuentute B
accitus sum (libet enim aliquid multis incognitum efferre) atque ad Deum a vulua ipsa
proiectus, & ex materna pollicitatione donatus, ac postea periculis confirmatus: simulq.
cupiditas creuit, & ratio concurrat: omniaq. ei, qui me in sortem accepit & seruauit, do-
no dedi, opes, splendorem, valetudinem, sermones ipsos, ex quibus hunc dumtaxat fru-
ctum cepi, quod eas contempsi, & quadam habui, quibus Christū anteponebam: ac dul-
cia mihi facta sunt eloquia Dei, vt fauus mellis: ac prudentiam aduocaui & sapientiæ de-
di vocem meam: aliaque etiam hæc adiunxi, nempe iræ moderari, linguam frenare, oculo
coercere, ventrem regere, gloriamque humi manentem calcare. Insipienter hoc qui-
dem, sed tamen dicam: his rebus plerisque fortasse haud deterior factus sum.] hæc ibi:
idemque alibi alia hæc addit occasione^b:

Fuit quondam illud tempus, cum inter iuuenes & æquales meos nullus mihi robore C
par erat: ac me Christus & fide adamante ipso duriore præditum & validissimis armis
vndique septum atque munitum aduersus hostem in certamen educebat. Et quidem
ego diuinis oraculis euoluendis mentis puritatem collegi, ex sacris nimirum litteris spi-
ritum exprimens: quarum lectio hoc mihi præstitit, vt amaram profanorum librorum,
qui antea fucata & nonnisi fictis coloribus inducta pulchritudine animum meum de-
mulcebant, falsuginem expuerem. Ad hæc carnem meam ætatis flore lasciuientem &
æstuantem multis & crebris laboribus attriui. Ventris satietatem, vicinamque rabiem
sustuli, oculos temperantiæ adiumento palpebris infixi, iram abrui, membra deuinx-
i, risum deplorauit. Omnia Christo cesserunt, priora omnia conciderunt, terra mihi le-
ctus fuit, asperissima vestis membra contexit, per uigilias etiam & lacrymarum imbres
adhibui: interdum labori humeros subiunxi, hymnis tota nocte concinendis corpus in-
star statuae defixi, nullam omnino humanam voluptatem ne in animum quidem &
cogitationem admittens. Atque hoc quondam mihi vitæ institutum erat: caro
quippe feruebat, cuius cura omnis in hoc versatur, vt hominem cælesti ascensu pro-
hibeat. Quin etiam grauem diuitiarum molem abieci; vt onere omni excusso, le-
uis ad Deum ferar.] hæc quidem Gregorius (vt ibi apparet) cum iuuentutis suæ iam
factus senex & morbo languens ista recolat, immo alleuiandi mæroris causa versu
cecinit. At nec his minora Basilius præstitit, cuius comparatione se peditem ad Ly-
dium currum Gregorius fuisse testatus est^c.

Qualisnam vero esset amborum in eremo vitæ vsus, quæue studia, ex eiusdem Grego-
rij scriptis licet accipere. Quamuis autem ambo in eadem Pontica degerent solitudine, seor-
sum tamen abinuicem habitabant, instar monachorum Ægyptiorū, quos nominabant E
anachoretas: quorū enim Basilius (vt superius dictum est) in Ægyptū peregrinatus man-
siunculas inspexisset, prope fuerat imitatus exemplū. Quod autem separatas abinuicem
casas seu tuguria habitarent, certum deducitur argumentum ex breui illa epistola^d eius-
dem Gregorij ad Amphilochem in eadem eremo commorantem, quæ sic se habet:

Panes a te non postulauimus, vt nec aquam ab ijs qui Ostracinam incolunt. Olera
autem si a viro Ozizalense petierimus, quorum apud vos summa copia, apud nos vero
magna penuria est; nec mirum fuerit, nec a consuetudine alienum. Ne graueris itaque
ad nos olera mittere plurima & pulcherrima, aut quantum certe potueris: nam exi-
gua quoque pauperibus magna sunt. Quandoquidem Magnū quoque Basilius cœ-
na accipimus; quæ caue, ne quemadmodū saturū philosophantem expertus es, ita etiam
exuriētē & indignabundū experiaris.] hæc ipse. Sed & ex his queque detegitur arreptū
ab ipso

GREGORIVS
EXIMIVS CVL-
TOR VIRTU-
TVM.

^a Gregor. Naz.
Apol. 1.

^b Greg. Naz. de
silentio in ieiunio.

GREGORII NA-
ZIANZENI VI-
TAE INSTITV-
TVM.

^c Gregor. Naz.
orat. in laudem
Basiliij.

BASILIVS ET
GREGORIVS IN
EREMO SEOR-
SVM AB INVI-
CEM HABIT-
TANT.

^d Gregor. Naz.
epist. 12.

A ab ipso Gregorio austerum vitæ propositum: quippe qui in regione frugifera, vt superius
dictum est, adeo sterilem delegisset locum, vbi nec olusculorum suppeteret abundantia:
vt acciderit iuxta illud diuinæ scripturæ^a: Dedi ei in solitudine domum, & tabernacu-
la eius in terra falsuginis.] Ceterum licet sedes illa solitudinis squallens ac inamoena
esset; tamen qui potens est Dominus parare mēsam in deserto, dedit illis, vt licet circum-
uallati essent extrema rerum inopia, mærore tamen vacuam atque in omnibus lætam vi-
tam hilaremq. transfigerent. quod plane illa declarat epistola ad ipsum Basilius ab
eodem Gregorio his verbis conscripta^b:

Quoniam quæ iocando ad te scripsimus, æquo animo fers; age quæ sequuntur adij-
ciamus, ab Homero initium ducentes] nempe ex verbis Vlyssis in Odyssæa Demodo-
cum hortantis ad equi Troiani ornatum decantandum:

B *Nunc age progrediens internum concine, quæso,
Ornatum*

tugurium videlicet tecto & ianuis carens, focum ignis & fumi expertem, parietes
igni exsiccatos, ne luti guttis impetamur, Tantalus similes, eademque poena mulctati: ni-
mirum in aquis sitientes: ieiunas etiam illas & miseris epulas, ad quas e Cappadocia,
non tamquam ad Lotophagorum inopiā, sed velut ad Alcinoi mēsam nos noui & æru-
mnosi naufragi euocati sumus. Memini enim panes illos & iuscula (sic enim nominantur)
semperq. meminero, dentibus circa fragmenta collabescentibus, ac postea sese erigenti-
bus, velutq. e cœno emergentibus. Quæ tu scilicet sublimius exaggerabis, proprijs nem-
pe calamitatibus orationis magnitudinem tibi suppeditantibus. Quibus nisi magna il-
la, vereq. pauperum studiosa mater tua nos quàm celerrime liberasset, nobisq. tempe-
state iactatis velut portus extitisset; iam pridem apud viuos esse desissemus, fidei Ponti-
cæ nomine non maiorem laudem consequentes, quàm miserationem mouentes. Quo-
nam porro modo steriles illos hortos, oleribusq. carentes præteribo? Augiæque finium e
domo expurgatum, quo eos oppleuimus, cum montosum illud plaustrum, & ego vindem-
miator, & tu facetus homo, hac ceruice, manibusq. his, quæ laborum vestigia etiamnum
ferunt, traheremus (o terra & Sol, o vir & virtus! paululum quidem more tragico
exclamabo) non vt Hellepontum iungeremus, sed vt præruptum & præcipitem lo-
cum exæquaremus. Harum rerum commemoratio si tibi molesta futura non est, vtique
nec nobis: si autem molestiam allatura est, quanto molestiores nobis res ipsas fuisse cre-
dendum est? Ac maiorem partem prætermittimus: impedit enim timor, ne complura
alia, quibus frui nobis contigit, exponamus.] hæc Gregorius.

D Porro magnam illam, quam appellat, Basiliij matrem, quæ iisdem in eremo agen-
tibus atque fame propemodum enectis annonam suppeditauit, Emmelia^c dicebatur:
quæ olim vna cum viro suo, item Basilio nominato, tempore persecutionis Maximini
Imperatoris, pro fidei confessione facta fuit extorris; & ad hæc vsque tempora vita su-
perstes, nihil verita sexum aut ætatem, filium Basilius in eremum proficiscentem
secuta est: sed quod monasticæ obseruantia instituta non paterentur, vna cum filio ip-
sam degere; in villa trans fluminis ripam sita habitare delegit: cuius quidem loci
idem Basilius meminit in epistola ad Eustachium^d, post suæ habitationis loci cum
Gregorio habitam mentionem, his verbis: Aliquandiu in villa, quæ ultra fluuij ri-
pam est, apud matrem meam, instar amicorum mutuo inter nos conuersati sumus,
atque noctes & dies colloquia miscuimus.] hæc ipse. At non Basilius tantum, vt te-
stat, matrem trans amnem positam inuisebat; sed ipsa mater (vt dictum est) ferens
annonam, ad ipsos Basilius & Gregorium aliquando pergebat. Quando autem illam se-
nectute iam valde confectam contigerit ex hac vita migrare, inferius dicturi sumus. sed
ad Gregorium redeamus.

Quid vero ipse Gregorius ad Basiliū de his, in quibus versarentur, dum esset vna cum
eo in eadē Pontica solitudine, exercitijs, rursum post priores has recensitas litteras scribat,
audiamus^e: Quæ prius, inquit, de Pontica commoratione scribebam, ioco, non serio scri-
bebam: quæ autem nunc scribo, admodum serio scribo. Quis me secundum pristinorum
illorum dierum statum constituet, in quibus ego tecum afflictionem pro delicijs habe-
bam? quandoquidem molestia sponte suscepta voluptati minime voluntariæ præstat.
Quis psalmodias illas & vigiliis dabit, atque ad Deum per orationem peregrinationes,
illamq. veluti materia vacantem & incorpoream vitam? quis fratrum eorum, qui diij-

^a Job 3

^b Greg. epist. 5.

QUALIS ERE-
MVS, VBI BA-
SILIVS ET GRE-
GORIVS DEGE-
RENT.

MATER BASI-
LIJ SUPPEDI-
TAT ANNO-
NAM COLEN-
TIBVS ERE-
MVM.

EMMELIA MA-
TER BASILII
LAVDATISSI-
MA.
^c Gregor. Naz.
orat. 1. in laud.
Basili.

^d Basili. epist. 79.

^e Greg. epist. 9.
CVLTVS VITAE
MONASTICAE
BASILII ET
GREGORII.

a te efficiebantur, atque in altum euēhebantur, concordiam, animorumq. coniunctionem? quis virtutis certamen, & ad eam incitationem, quam scriptis legibus ac regulis obfirmavimus?] sunt enim hæc Regula illæ monasticæ Basilij, quæ extant; ex quibus reliqui, qui postea vixerunt sanctissimi Patres, monachorum institutores, disciplinam hauserunt. Sed subdit: Quis diuinorum oraculorum studium, lucemq. in ipsis ductu atque auspicijs Spiritus sancti inuentam? *dabit scilicet*. Aut, vt minora & leuiora dicam, quis diuersas operum vices & labores? quis lignorum comportationes & lapidum fractiones? quis arborum consitiones & irrigationes? quis platanum illam auream, & Xersis platano præstantiorem, in qua non Rex, sed monachus afflictus luxu diffluens sedebat; quam ego plantaui, Apollo rigauit, hoc est tua excellentia, Deus autem in honorem nostri auxit, vt seduli laboris nostri & industriæ monumentum apud vos conseruetur: quemadmodum virga illa Aaronis, quæ floruerat, in Arca seruata esse dicitur & creditur? Sed hæc optare quidem per facile, consequi autem non perinde facile. At tu mihi adesto, virtutemque conspiratione tua atque opera mihi foue: eamq. vtilitatem, quam quondam collegimus, precibus tuis conserua: ne alioqui paulatim velut umbra dilabamur, aduersa sperascente die. Equidem ipse te magis, quàm aerem, spiro; idq. solum viuo, quod tecum sum vel coram, vel absens per animi simulacrum.] hucusque Gregorius ad Basilium, dulcem refricans memoriam beatissimi illius eremi incolatus: sicut & aliàs opportune facit, cum ægrotanti postea Basilio in memoriam reuocat, quid ipse dixerit aliquando, cum Gregorius coram illo psalmos Dauidicos explanaret: ait enim ad ipsum scribens ^a:

^a Apud Basil.
epist. 120.

Recordor adhuc præsentia tuæ, qua vna conueneramus paulo ante in Mataza mea, sic locus ille incolatus eremi dicebatur (mea enim si qua voco, tua intelligo) simul & philosophiæ, qua tu philosophabaris: quam etiamnum ex recordatione stupeo. Ego quidem psalmum tibi septuagesimum secundum exponebam (nam id iubebas, & mihi repugnare non licebat) in quo Dauid primum ^b æstuat & turbatur propter reproborum prosperitatē: post vero, conuersis ad futuri sæculi iudicia & repositam cuius vitæ generi retributionem cogitationibus, ab animi perturbatione quiescit, mæroremque solatur. Expositionem autem, quantum fieri poterat, ad commouendos affectus attemperabam; cum ex nostris, tum ex peregrinis eadem disputans: cum scirem me viro docto ac tanto differere: simulq. sentirem ad hoc me differendi genus impulsu spiritus rapi, & ad doloris affectus exacui. Nihil enim ita ad exprimendos doloris affectus facundum reddit, atque ipsa animi passio. Fluebat quodammodo sermo noster: tu vero interea, dū loquebar, quasi stimulis quibusdam excitatus, manibus in cælum extensis, vultuq. quasi ad Orientem verso (Orientem enim aspiciere poteras) exclamabas: Gratias ago tibi Pater, o conditor hominum tuorum, quod nos etiam inuitos recte fingis, & per externū hominem internū purgas, & per aduersa ad beatum nos finem perducis. quæ verba ipse nostri abste prolata. Et quid opus est omnia recensere, quæ cum ante nos, tum vna nobiscum philosophabaris, veluti exultans ex morbo, ita vt discipulum haberes, quem volebas esse doctorē? At cuius gratia ista commemoro? Vt per te ad omnes illud vociferē ac pronunciē: quod ij nobis deplorandi magis sunt, qui interno animæ morbo laborant, quàm illis nos, qui corpore ægrotamus, si quidem ad hunc modū affecti fuerimus: et quod potior sit morbus philosophans, quàm terrenarum rerum successus indomitus.] hætenus Gregorius. Ex quibus plane intelligis, quanti Basilii Gregorium fecerit, dum ipsum diuinam scripturam explicantem audiret quàm libentissime. Sed reliqua prosequamur. E

^c Ruffin. lib. 2.
cap. 9.
DISTINCTA
OFFICIA BA-
SILII ATQ.
GREGORII.

Ruffinus ^c agens de amborum in eremo consuetudine, partitisque inter eos officijs, hæc tradit: Basilii Ponti vrbes & rura circumiens, desideres gentis illius animos, & parū de spe futura sollicitos stimulare verbis, & prædicatione succendere, callumq. ab his longæ negligentia coepit abolere: subegitq. abiectis inanum rerū & sæculariū curis, suimet notitiam recipere, in vnum coire, monasteria construere: psalmis & hymnis & orationibus docuit vacare; pauperum curam gerere, eisq. habitacula honesta, & quæ ad victū necessaria sunt, præbere; virgines instituere, pudicam castamq. vitā omnibus pene desiderabilem facere. Ita breui permutata est totius prouinciæ facies, vt in arido & squallenti campo videretur seges foecunda, ac læta vinea surrexisse. Gregorius vero bonum semen non patiebatur aut per spinas iacere, aut inter saxa dispergere: sed bonam terram cordis sui iugi cultu & exercitijs indefinentibus excolebat. Et multo amplius hic in semetipso, quàm

A quàm ille in ceteris proficiebat. Suscipere ille quæ renunciātes sæculo deferebāt ad pedes suos, & diuidere, vt quisque eguisset, curā gerebat: iste nihil habendi & omnia possidendi contentus sacramento, erga solas sapientiæ diuitias auarus & multū cupidus inharebat. Ille coire plures in vnū, & sui inuicem in necessarijs habere sollicitudinem docebat: hic sui exemplo, quod erat absolutus & liber, cunctis sermone Apostolico prædicabat ^a: Ego autem volo vos sine sollicitudine esse: et Dominus in proximo est: nihil solliciti sitis; sed tamquam serui Christi hoc solum estote solliciti ^b, quando redeat Dominus de nuptijs. Ille delinquentibus misericorditer condolare & a delicto reuocare: hic per diuini eloquij gratiam delinquendi incitamenta præuenire, nec finire labi eum, qui difficulter erigeretur elisus. Ille in fide purus: hic in prædicatione liberior. Ille Deo humilis: hic etiam hominibus erat. Ille arrogantes contemptu, hic ratione vincebat. Sic in vtroque diuersa gratia vnum opus perfectionis explebat.] hætenus Ruffinus de partitis inter Basilium atque Gregorium pietatis officijs: sed quàm vere, ipse viderit. Nam quantum ex ipsorum epistolis scriptis colligitur, vno eodemq. spiritu, pariq. studio, iisdem ambos occupatos detentosq. exercitijs perspicere licet.

^a 1. Corin. 7.

^b Luc. 12.

At si, vt vidimus ipsiusmet Gregorij testificatione, arcto ac plane insolubili amoris vinculo ipse Basilio iunctus erat; certe haud impari dici potest fuisse Basilii obstrictus in amando Gregorium: cuius quidem rei idem quoque ipse ea epistola fidem facit, quam dedit ad suos, cum importunis precibus ex dignis quibusdam prætextibus comparatis tentaretur reuocari Casaream: vbi inter alia illud habetur de Gregorio præclarum elogium: postquam enim sui recessus dignam attulit rationem, excusationem afferens, cur minime petitis assentiatur, hæc subdit ^c: Nunc quoniam per gratiam Dei voti nostri pro viribus facti sumus compotes, organum benedictum, puteumque profundum adepti Gregorium, os illud, dico, Christi: parumper nobis, obsecro, parumper hanc morulam indulgete: quam non ad hoc petimus, vt vrbium sectemur delicias, sed vt fruamur sanctorum conuictu, &c.] pluribus insuper admonet amicos illos, vt cum Arianos, tum etiam Macedonianos vitent hæreticos, quorum errores difertis ex diuina scriptura petitis rationibus confutat.

BASILIIVS
QUANTI FE-
CIT GREGO-
RIVM.

^c Basil. epist. 142.

Dum sic Basilii vna cum Gregorio in eremo versaretur: Libanius sophista Antiochenus, de quo multa superius, rursus coepit rhetoricam publice profiteri: ad quem cum parentes suos filios missuri essent, nobiles adolescentes Cappadoces cupierunt se Basilij litteris commendari: sicque cum ab eorum parentibus interpellatus Basilii esset, ad ipsum Libanium dedit eius argumenti perbreuem epistolam commendatitiam. quam cum ille accepisset; vbi Basilij esse cognouit, quem adolescentem Athenis probe nouisset (quod est in prouerbio) ex linea cognoscens Apellem, eidem coram astantibus in scribendi elegantia primas detulit: sed quibus hæc verbis; ipsum, quæso, Libaniū audiamus ^d:

LIBANIVS
QUANTI FE-
CIT BASI-
LIVM.

^d Apud Basil.
epist. 145.

Vt ergo, inquit, epistolam reddiderunt qui illam attulerāt, taciteq. inspectis omnibus, subridensq. & gaudens: Victi sumus, aiebam: Et quanam victoria, rogabant illi, victus es? & quamobrem si victus es, non doles? In elegantium, inquam, epistolarum certamine victus quidem sum. At Basilii est, qui vicit. Is autem amicus noster est, & ob eam rationem gaudeo. Cum hæc dicerem, ex ipsis volebant litteris iudicare de victoria: legitque Alipius, audientibus reliquis qui aderant. Lata vero sententia est, me nihil esse mentitum. Et qui litteras habebat ac legerat, secum illas auferebat, ostensurus puto & alijs, ægreq. ablatas restituit. Scribe ergo similia, & vince: hoc enim est me vincere.] hæc Libanius de Basilij in scribendo excellentia, & quidem cum iam eloquentiæ nuncium remisisset, & in eremo constitutus diuinæ scripturæ potius delectaretur in dicendo simplicitate. Sed & ipse Basilii ^e de his rursus ad eundem affectantem Atticam eloquentiam: Quid enim habemus, quod ad linguam tuam vehementer Attice loquentem respondeamus, nisi quod piscatorum discipulum me esse profiteor, & te complector?] sic ipse; qui & hæc ad aliam Libanij epistolam respondens ^f:

^e Basil. epist. 103.

Nos quidem, o præclare vir, cum Mose & Helia, similibusque beatis viris versamur, qui nobis barbarica voce doctrinam suam tradunt: et nos quæ ab illis audiimus, loquimur, sensu quidem vera, verbis autem rudia; vt & hæc ipsa, quæ scribimus, indicant. Nam etiam si aliquid consecuti fuerimus a vobis instructi, interea tamen temporis per obliuionem excidit.] hæc Basilii, quod olim in rhetoricis facultatibus Libanio vsus fuerat præceptore, non quidem Antiochiæ docente

^f Basil. epist. 146.

^a Sozom. lib. 6. (vt vult Sozomenus^a) sed Athenis, vbi Libanium docuisse tradit Eunapius^b: quam-
obrem hunc ipsum, licet Gentilem hominem, nihilominus veneratione prosequi non
prætermisit. Inerat & illud viro commendatione dignum, ac propterea a Basilio
iure diligebatur; quod non sicut alij professores illius temporis, prædiuitum filios, e
quibus magnam vim pecuniarum exigeret, docere soleret, sed & pauperes, quos videret
bonæ indolis & optimi esse ingenij adolescentes. vnde de his hæc ipse iisdem quoque
litteris ad Basilium^c: Recte & illud coniectas, quod studia nostra pecunijs non æsti-
mentur: sed satis sit non habenti quod det, si consuli sibi permittat. Etenim si sensero
quemquam in rerum penuria constitutum amare litterarum studia, is mihi diuitibus
præferendus habetur. Quamquam tales præceptores nos, cum adolescentes essemus,
non simus experti. At nihil prohibet, quosdam esse meliores. Nemo ergo pauper ad
nos sese recipere cunctetur, si hoc vnum dumtaxat possederit, vt studiorum sciat perfer-
re labores.] hæc Libanius ad Basilium.

^c Apud Basil.
epist. 145.

^d Apud Basil.
epist. 247.

MIRA BASILII
ELOQVENTIA.

^e Apud Basil.
epist. 150.

At quoniam ipse Ethnicus deorum (vt vidimus) superstitioni addictissimus erat; hoc
illi de Basilio displicebat, quod Christianæ religionis studiosissimus cultor, diuinæ scri-
pturæ lectioni intentus, abdicasse iam, quibus operam dederat, rhetoricas disciplinas, scri-
ptis ad eum litteris significasset. vnde hæc tunc ad illū subinfense Libanius^d: Libros igitur,
quorum peiorem dictionem, meliorem vero mentem ac sententiam esse dicis, habetis;
nemo prohibet: eorū vero, qui nostri sunt semper, tui iam olim, radices adhuc in te ma-
nent, & manebunt, donec in hac vita fueris; nec vllō tempore excidentur, etiam si illas
quàm minime rigaueris.] ac rursus^e: Si ista, inquit, sunt linguæ illaboratæ; qua-
lis esses, si illam acueres? Ori tuo quidem insunt eloquentiæ fontes, quorum riuuli
quosuis superant latices: nobis vero, nisi quotidie irrigemur, silentium relinquetur.] C
hæc ipse.

^f Apud Basil.
epist. 159.
QUANTAE AE-
STIMATIONIS
BASILII A-
PVD LIBA-
NIUM.

Sed nec illud excidat de æstimatione Basilij, quam ingentē de illo Libanium concepisse,
ipse ea plane declarat epistola, qua petitā ab eo orationē transmisit: est vero huiusmodi^f:
Ecce misi ad te orationem meam abunde sudore perfusus. Quomodo namque non an-
xie sudarem, ei viro orationem meam mittens, cuius tanta est iudicandi facultas, vt &
Platonis sapientiam & Demosthenis in dicendo vehementiam frustra iactatas esse con-
uincere queat? Sermo vero meus perinde est, atque si culicem conferas elephanti. Vnde
& horreo & tremo diem illum cogitans, in quo sermonem meum iudicaturus es. quin
parum abfuit, quin mentis sim facultate destitutus.] hæc tunc Libanius ad Basilium.
quæ quidem nolimus omisisse; quo quanti fecerint etiam Christianæ religionis hostes
& in dicendo facile principes S. Basilium, omnibus perspicue innotesceret. Sed iam reli-
qua de Basilio incolente eremum prosequamur.

BASILII EX-
AGITATVR
PROCELLIS.

Dum vero in eadem Pontica solitudine Basilium versaretur, licet e fluctibus maris vi-
deri posset ad tutum portum nactum esse confugium: haud tamen desinuit iactari flucti-
bus, nec quidem leuibis, qui contemni & pro nihilo duci possent; sed illis sane im-
mensis, vtpote a vehementiori flatu perfidiæ agitatis. At vnde eius rei origo prouene-
rit, iam in medium adducamus. Contigit his temporibus proximam sedem Neocæ-
sariensis Ecclesiæ viduari pastore. cumque vniuersæ ciuitatis studia essent in deligendo
Basilium propensiora: qui se in eam Ecclesiam intrudere conabantur, ijdemq. praua
imbuti doctrina hæretici Sabelliani, nullam in electione Pontificis sui ipsorum rationem
haberi videntes, indigno id ferentes animo, conspirant in ipsum Basilium; eumque ho-
minem ambitiosum, nouorum dogmatum inuentorem, fideique sinceræ desertorem in-
clamantes, dictis scriptisque hominem lacerare, atque haud leue negotium illi faceffere
non cessantes, ciuitatem illam magnis dirisque motibus exagitarunt. Vnde opus Basilio
fuit, apud eosdem Neocæsarienses, datis ad eos litteris, suam agere causam, seq. ab ad-
uersariorum purgare calumnijs. Hæc quidem omnia ex eiusdem Basilij epistolis perspi-
cua magis fient, e quibus eiusmodi historiam contexamus.

MUSONIVS E-
PISC. NEOCAE-
SARIEN. LAV-
DATISSIMVS.

^g Basil. epist. 62.

Sed primum, quæ ad Neocæsariensem Episcopum tunc defunctū pertinent, hic recola-
mus. Fuit iste Musonius, insignis pietatis ac sanctitatis Antistes: successerat vero Leontio
nobilis spectatque nominis Episcopo, qui interfuit Nicæno Concilio, de quo plura
superius dicta sunt. Porro Musonij laudes idem Basilium pluribus prædicat, cum de
eius obitu ad Neocæsarienses, eos consolans, scripsit epistolam, vbi hæc inter alia de ipso
Musonio: Viri huius virtutes, in quarū potissimum priuatione intolerabili nos affectos

cisc

A esse damno reputamus, tantæ sunt, vt epistolæ mensuram excedant. Et alioqui in-
tempestiuū fuerit, de multitudine eorū, quæ vir iste probe ac fortiter gessit, sermonem
iam instituere, cum animus noster admodum sit ex mærore deiectus. Quid enim illius
tale est, quod vel memoriæ nostræ excidere, vel silentio obtegi mereatur? Iam omnia
summatim ac semel dicere, impossibile fuerit: particulatim vero si voluero, vereor ne
sim impar futurus veritati. Mortuus est vir omnium clarissimus, lucidissime eos, quos iux-
ta se habebat, omnibus simul humanis bonis excellens, fulcimentū patriæ, Ecclesiarum
decus, columna & firmamentum veritatis, robur eius quæ in Christum est fidei, suo-
rum munimentum, aduersarijs nullis prorsus expugnabilis machinis, custos rituum
paternorum, inimicus nouandarum rerum studio: qui in se ipso visendam præbuit pri-
scam Ecclesiæ formam, velut ad sacram quamdam veteris status imaginem Ecclesiæ si-
bi commissæ faciem effingens; ita vt subditi illius cum illis vixisse videantur, qui ante
ducentos annos & vltra instar luminarium resplenderunt.

Ita nihil de suo, nihil quod nouæ alicuius cogitationis inuentū resiperet, in medium
attulit hic vir: sed iuxta benedictionem Moyfi ex ipsis arcanis cordis sui ac bonis the-
sauris vetera veterum, & quæ ante faciem iuniorum vetera essent, proferre nouit. Hac
sane ratione & in ipsis consortium ac cœqualium consilijs primo honore potitus est,
non propter ætatis prærogatiuam: sed quoniam omnes sapientiæ vetustate superabat,
communi consensu & condonatione primas obtinuit. Quantum vero lucri dederit ta-
lis institutio, nemo quæsierit, is modo ad vos respexerit: nam soli inter eos, quos no-
uimus, vel admodum cum paucis in tanta rerum tempestate ac turbine tranquillam
per eius gubernationem vitam egistis. Non enim apprehendit vos hæreticorum spiri-
tuum procella, quæ mentibus leuiusculis & seductioni facile expositis subuersiones
affert & naufragia.] hæc in laudem Musonij Basilium. Ex quibus probe intelligis, lector,
nullum in quàm latissimo virtutum campo Basilium de ipso laudando argumentum
dignius delegisse, quàm de seruata in docendo antiquorum doctrina, & de explosa re-
centiorum nouitate efferre præconia. Ex his plane conspicias, quali quantaq. dete-
statione & execratione infectandi sint illi, qui noua quotidie pro animi sententia
monstra parturiunt, inde sibi laudem maiorem aucupari certantes, si deformius ce-
teris portentum ediderint.

Perseuerasse Ecclesiam illam ab omni hæresi incorruptam, omnique nouitatis exper-
tem a temporibus Magni illius fundatoris eius Gregorij Taumaturgi ad obitum vsque
Musonij, sanctissimis sibi inuicem succedentibus Episcopis, idem Basilium testatur his
D verbis^a: A tempore Magni præsidis Ecclesiæ vestræ Gregorij vsque ad beatum istum,
Musonium scilicet, alium post alium semper quasi ex quadam pretiosorum lapidum
serie depromptos adijciens & adaptans, admirabilem Ecclesiæ vestræ pulchritudi-
nem Dominus largitus est.] hæc Basilium, dum ad deligendum his haud imparum
Episcopum pluribus eos hortatur: Neocæsariensis quippe Ecclesiæ amore, in qua
fidei rudimenta prima perceperat, & vna cum lacte ebiberat pietatem, instillante
Macrina sanctissima femina ipsius auia, sed in Christo nutrice, se vinctum obstrictum-
que teneri, ingenue professus est^b, quod & superius diximus. Sed quid infaustum
accidit? plane illud, de quo in Psalmo^c: Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa
pertransibunt omnes bestię siluæ, catuli leonum rugientes, vt rapiant & quarant a
Deo escam sibi.] Extincto nempe, quod super candelabrum positum luminare maius
E in Ecclesia illa lucebat; e latibulis egressæ sunt feræ siluarum, & e portis inferi hæretici
prodire, qui sedem illam inuadere atque polluere conati sunt: hi enim primo in Basilio,
qui ex aduerso pro domo Israel stare videbatur, dentes exacuerunt calumnijs, lin-
guamq. armauere mendacijs.

Erant ij Sabelliani dogmatis impij sectatores, qui mira quadam arte populum illū
ad hæresim pellicere laborarunt; eo nimirum ad eos decipiendos artificio comparato,
quod dicerent, Magnum illū Gregorium, primum Ecclesiæ illius Antistitem, suæ ipso-
rum doctrinæ consentientia docuisse in ijs, quæ ad Ælianum scripta^d reliquisset fidei
suæ testimonia, de quibus a nobis secundo Annalium tomo pluribus actum est. Neo-
cæsarienses igitur Christiani, qui primogenitoris sui Gregorij erant studiosissimi, haud
intelligentes aureo calice sibi propinari venenum, ignorantes hæresi Sabelliana in-
felicitate potati sunt. Vnde & in eam corruerunt erroris foueam, vt Basilium, quem
ante

VETVS INSTI-
TVTIO RETI-
NENDA, NO-
VITAS EXPLO-
DENDA.

NEOCAESA-
RIENSIS EC-
CLESIAE STA-
TVS FELIX.

^a Basil. epist.
62.

^b Basil. epist.
104.

^c Psal. 103.

SABELLIANI
DECIPVNT
NEOCAESA-
RIENSES.
^d Basil. epist.
65.

ante studiose coluissent, expetissentque etiam Episcopum sibi dari, eundem veluti fanis sincerisq. dogmatibus aduersantem acerbissimo odio fuerint infectati: quibus tenebris sic semel offusi eorum animi, quicquid in Basilium iidem hæretici Sabelliani calumniarum inferrent, nulla veri vel falsi recta consideratione adhibita, tamquam si certa essent, admitterent. Quamobrem hac semel sibi patefacta ad calumnijs impetendum virum sanctissimum ianua; quæ non per eam illi inferrent plausfra mendaciorum? Dixere enim de Basilio, hasque sparsere calumnias, nimirum virum esse gloriæ cupidum, inhiantem sedi Neocæsariensis Ecclesiæ, de fide haud pie sentientem, rerumque nouarum cupidum & inuentorem, nec recto pede incedentem in Euangelium.

a Basl. epist. 63.
BASILIUS SE
PVRGAT A CA-
LVMNIIS HÆ-
RETICORVM.

b Basl. epist. 63.

Hæc igitur cum Basilius persensisset, magno de pereunte populo dolore confectus, ad eisdem Neocæsarienses apologeticam scripsit epistolâ^a, qua se ab illatis calumnijs penitus expurgauit. est vero eius exordium: Quod concordi nos odio persequimini, & ad vnū vsque omnes, &c.] cum primum enim Catholicæ fidei sectatorem se esse declarasset, eisdem Neocæsarienses deceptos a Sabellianis magnopere dolet. Sed & de institutione monastica, cuius rei gratia ab hæreticis grauem patiebatur calumniam, quasi rerum nouarū extitisset inuentor, plenissimam affert rationem, dum nequaquam id genus vitæ & disciplinæ a se tradit excogitatū, quod in vniuersa Ecclesia Catholica esset altis iā ante radicibus fixum, ac latissime propagatum^b: Accusamur, inquit, & huius, quod homines habeamus monachos pietatis studiosos, qui mundo renunciarint, & vniuersis sæculi curis, quas Dominus comparauit spinis fertilitatem verbi impediuntibus. qui huiusmodi sunt, mortificationem Iesu corpore circumferunt, ac cruce quisque sua accepta Dominum sequuntur. Ego vero omnem vitam meam impenderem, vt mihi possent ista impingi delicta, haberemque apud me viros, qui me doctore hoc pietatis studium amplexi hæcenus fuerint, &c.] subdit enim quæ & alibi alia recitauimus occasione: nimirum eiusmodi philosophiæ Christianæ sectatoribus esse refertas Ægyptum, Palæstinam, atque Mesopotamiam: quin & feminas eiusdem studij æmulas par vitæ institutū esse feliciter affectas: quod sublime viuendi genus cum iam apud se inciperet coalescere, optare vt illud latissime propagetur. Cui quidem rei inuidere, nihil aliud esse, quàm diabolus ipsum superasse malitia, his, quæ, subdit, verbis declarat: Illud, inquit, vobis assero & confirmo: quod quæ hæcenus pater mendacij Satanas non est ausus dicere; ea temeraria corda iam, & nullo retento moderationis freno, ora indefinenter & cum summa licentia loquuntur.] ex quibus perpende, quales habendi sint monachorum hostes hæretici.

IMPVRGNATO-
RES MONA-
STICAE DISCI-
PLINAE QVA-
LES.

PSALMODIAE
VSVS IN EC-
CLESIA.

Sed ad aliam rursum refellendam calumniam veniens ait: Ad id vero, quod propter psalmodias accusamur: Quare potissimum simpliciores perterrefaciunt, qui nos tradunt, hoc habeo quod dicā: quod videlicet, qui iam obtinuerunt ritus in omnibus Ecclesijs Dei concordēs sunt & consoni, &c.] pluribus enim ostendit, apud Christianos Ægyptios, Lybes, Thebæos, Palæstinos, Arabes, Phœnices, Syros, & Euphratenenses, ac denique (quod ait) apud omnes vbique Christi fideles vigere vigilias, & ritus canendi psalmos in pretio esse: demonstratq. non explodendas res nouas, quas vniuersa colit Ecclesia, sed instar veterum eas esse magna veneratione suscipiendas. Vides, lector, iidem ferme spiritibus insurgere in Basilium veteres fidei proditores, quibus recentiores impetum faciunt in Ecclesiam. Sed fuere plane illæ leues velitationes: hoc autem, quod experimur, grauissimum & funestissimum proelium. At aduersus hos pro Ecclesiæ defensione nunc etiā in prima acie cū alijs antesignanis Catholicæ veritatis propugnatoribus in scriptis suis immortalis Basilius acriter pugnat. Cuius autem spiritus illi fuerint, qui Ecclesiastica instituta impugnantes contra Basilium in aduersa acie dimicauerunt; sat sit dixisse, fuisse Sabellianos: vt intelligas, quosnam in eo sectentur recentiores hæretici.

c Basl. epist. 104.

PROCVL AB
AMBITIONE
BASILIUS.

Ad calumniam vero de Episcopatu Neocæsariensi ab eodem expetito, sequenti ad eos data respondet epistola^c: vbi cum primum aduersariorum illud refellisset, quo iactarant Basilium e Cæsarea Cappadociæ Neocæsaream in Ponto venisse, & proximam solitudinem delegisse, vt sedis eius Ecclesiæ crearetur Episcopus; quàm procul abhorruisset ab eo desiderio, re ipsa se aperuisse testatur, dum antea oblatam ab iisdem sedem illam penitus accipere recusasset. ait enim: Nunc igitur quemque vestrum oro, vt veterum actorum illorum recordemini, quæ gesta sunt, cum nos vrbs vestra vocaret, mittereturque legatio virorum, qui magistratu apud vos funguntur: deinde quo modo passim

A passim nobis populus omnis circumfusus sit. Hic quid non dabant omnes? quid non pollicebantur? Et tamen obtinere nos nequibant. Quomodo igitur, qui tum cum vocabar, non obediui, nunc citra vocationem me ipsum intrudere conatus essem? Quomodo confectarer, vt ambirem iam calumniantes, cum aliquando laudantes me & celebrantes fugerim? Ne credatis hoc viri optimi. Non vsque adeo nostra floccifacimus. Neque enim prudens quisquam nauigium gubernatore destitutum ingrediatur, neque ad Ecclesiam temere accedet, in qua qui ad clauum sedent, tempestatem ac turbinem ipsi excitant, &c.]

Quod enim commune est ciuitatibus omnibus, vt cum semel hæreticis aures præbent; mox vna cum hæresi dissensiones, rixæ, ac mala omnia, fugata recta fide paceq. subintrent: id plane Neocæsariensibus accidit, de quibus idem Basilius hæc inferius: B Hoc studiose agitur apud vos, vt fides subuertatur: idque subuersione Apostolicis & Euangelicis doctrinis inimica, aduersaria quoque traditioni Magni re vera Gregorij, & eorum qui illum ex ordine subsecuti sunt ad beatum vsque Musonium, cuius etiam num dogmata quantum apud nos celebritatis obtineant, manifestum est. Sabellij, quidem pestem, olim sane motam, traditione vero Magni Gregorij consopitam renouare conantur: qui ne deprehendantur & conuincantur, ista contra nos somnia confinxerunt.] hæc ad Neocæsarienses Basilius, quos & vehementer hortatus est, vt impietate relicta, quæ sunt prisca ac sani dogmatis consequantur. Hisce igitur, quamuis in solitudinis quiete Basilius ageret, quætebatur fluctibus impiorum, linguis scilicet detrahentium ac subsannantium hæreticorum. Sed & non modicam iniecit in eius animum perturbationem, quæ etiam de collegis eiusdem eremi monachis iactari ab inuidis audiebat, nempe eos haud recte de fide sentire; quam tamen (vt ipse testatur^a) nullo posset signo habere suspectam. nam de illis hæc ad Eustachium habet: Licet multa essent, quæ me ab illorum consuetudine auocarent; non acquiescebā tamen, cernens eos delicatæ vitæ præferre laborū tolerantiam: sed magis propter conuersationis admirabilem & insuetam rationem zelotypia quadam erga illos tenebar. vnde & cum dogmatum gratia accusarentur, delationes haud admittentem: quamuis multi illos non rectas habere de Deo opiniones; sed auctoris hæresis eius, quæ nunc est, disciplinæ subditos, illius clanculum spargere dogmata, assererent: quæ quia ipse numquam ex illis vidi, pro calumniatoribus habebam qui ea referebant.] hæc Basilius.

CVM HÆRESI
OMNIA MALA
INVGNVTVR.

MONACHI
COLLEGAE
BASILII CA-
LVMNIAM
PASSI.
a Basl. epist. 79.

Quale vero esse soleret diuersorum monachorum agentium in Pontica solitudine admirandum illud, quod Basilius prædicat, vitæ institutum; ex his quæ Gregorius Nazianzenus in vnum collegit, vniusc. est complexus epistolæ breuitate ad Hellenium scribens^b, hic referre, dignum existimamus: Ipsi, inquit, partim antris solitarijsq. & ad terram stratis rudibusq. cubilibus delectantur: a domibus abhorrent: vrbiū frequentiam fugiunt: cognatamque cælestis sapientiæ quietem amplectuntur. Partim ferreis compedibus sese excruciant, vt vitium vna cum corpore conficiant. Alij rursum ferarum ritu, paruis angustisq. domibus inclusi, nec mortalis quidē cuiusquam vultū inspicunt: ac etiam sæpe totos viginti dies totidemq. noctes a cibo abstinent, dimidiaq. ex parte Christi ieiunium imitantur. Vtque non nihil ipse gloriose prædicem; quidam illorum mei gregis ouis erat, hinc paruo quodam oppido egressus. Sunt insuper, qui garrulam linguam quasi vinculis quibusdam astringant, labiaque silentio comprimant, summaque illi menti laudis sacrificium sola mente offerant. Est etiam, qui annos integros in templo stans, puras ad Deum manus expanderit, nec (quod vix cuiquam fidem facturum est) vel tantillum obdormierit; sed viui lapidis instar, Christo defixus steterit, ac velut obriguerit: huic porro exigui cibi reliquias vicinus coruus impartiebat; panemq. integrum, si forte duo simul essent, affererat.

b Gregor. Naz. ad Hel. enium.
MONACHI
PONTICI QVA-
LES.

Quin etiam quo tempore Christus, salutifero illo supplicio perfunctus, mortales reliquit; inuentus est quidam, qui hinc ad diuinum montem ascenderit; ibiq. & sermone & mente & membris immotus stans, ventis niuibusque iactaretur: nec, quamquam alioqui complures viri eum circumstarent, ab eoq. obnixè contenderent, vt aliquam sui corporis rationem haberet, precibus tamen vllis moueretur; sed Christum Regem fortissime, confertisq. (vt dici solet) manibus retineret, mentemq. suam ab hominibus abstractā in sublime attollens, quoad usque domū nouam morienti circumstruxit, cum ne pollinctoris quidem manum ipse vllō modo curaret.] At hæc sane tam ardua & humanis

ADMIRANDA
QVORVMDAM
ABSTINEN-
TIA.

humanis inaccessa viribus cum minus se probare dicat, haud tamen ea omnino contemnere audere significat, cum horum suscipiendorum ritus ita describit:

Mihi enim vero animum horror subiit, cum pijs monachis, quos tametsi quampluribus hominibus notos, nonnulli tamen vt feruentiores, quam piorum hominum ratio postulare videatur, aspernari ac fugillare non dubitant, hanc legem vitæque consuetudinem esse audio. Cum vir aliquis pius ad eos accessit, nostræque legis institutique nostri profus ignarus: primum eum tecto perhumane honorificeque excipiunt, omniq. beneuolentiæ genere complectuntur, atque ipsius animum diuinis & a spiritu sculptis sermonibus in altum efferunt, luculentas epulas ipsi apponentes. Tum vero in medio cœtu quispiam duræ acerbæque legis mentionem facit: quæstionemque huiusmodi profert, An honestum ac laudabile sit pijs hominibus pro Deo mortem oppetere? ea videlicet ratione occulte id agens, vt amarulentum aliquod verbum ab eo eliciat. Quod si ille præ imperitia, mortem huiusmodi laudandam esse respondeat: Atqui, subiungit quæstionis auctor, multas ipsi partim sua manu, partim fame atque inedia mortes, & quidem alacri animo ferunt, atque in scopulis & rupibus, in profundis ac reconditis cauernis, medijsque pluuijs veritati testimonium dicunt, mortaliq. hac vita non secus ac tristi ac luctuoso bello defungi, alioque migrare gestiunt.] quod autem hæc minime probaret ipse Gregorius subdit, vt tamen potius excuset, quam damnet:

At o Christe, animis illis propitius esto, pijs quidem fateor, ceterum non satis consultis ac circumspèctis, perindeq. affectis, vt equi illi in decursionibus militaribus, qui pernicitate pedum freti extra curriculum feruntur, nec freno villo coerceri possunt. Iam vero alius alio virtutis genere gaudet. Nec mirum, cum multæ sint in cælo mansiones, multa quoque esse in terris vitæ genera & instituta. Quid autem singula recensere pergo? Angustam enim illam viam, quam perpauci in hac vita sequuntur, ipsi conficiunt, atque ad bonorum portam multis grauibasque laboribus grassantur. Talis est Christi pars: talis passionum Christi fructus, quem ipse e terra ad Patrem defert; religionis inquam Christianæ columen, populi decus, mundi fundamentum, cum cælestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans, &c.] subdit quosdam nominatim recensere, de quibus inferius.

Vides, lector, qui Dei spiritu agantur, vt Gregorius; qui vero satanico, vt Nouatores, quibus illud plane accidit, quod Dominus ait^a: Venit Ioannes non manducans neque bibens; & dicunt, Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans & bibens; & dicunt, Ecce homo vorax & potator vini.] hi nempe cum huiusmodi aliqua audiunt, sublimem inquam & ab humanæ vitæ vsu segregatam quorundam sanctorum vitam, mox eosdem malo arreptos dæmone esse inelamant: qui vero humilioris vitæ consecrati sunt disciplinam, ventri hos indulgere subsannant. Sed missos faciamus, consilio Domini, cæcos, ducesque cæcorum: nos vero Gregorij recta gradientis, fideique face accensa iter certum lucidumq. monstrantis vestigia consecremur: qui & alibi pluribus eosdem laudat scribens ad Iulianum Tributorem Exæquatorem. sed & cum deplorat animæ suæ ærumnas, hæc de iisdem^b monachis sui temporis, quibuscum idem ipse in nonnullis conforme vitæ genus ducebat:

Plerique sub ferreis vinculis ingemiscunt: rursusque alij pro cibo cineres habent. Sunt etiam quibus potus lacrymis temperetur. Alij hybernis niuibis impetiti, quadraginta dies, totidemque noctes velut arbores quædam perstant, corde nempe e terra migrantes, Deumque solum in mente habentes. Nec desunt qui labra sua vinculis premant, E linguaque frenum iniiciant: qui tamen haudquaquam ad omnia constrictam & freno compressam linguam habent: solis quippe Dei laudibus illa patet, non aliter ac viua quædam cithara a Spiritu sancto pulsata. Nam quid dicam de his, qui caput suum Christo consecrarunt, pijsque voti causâ intonsum seruant? Quid eos denique commemorem, qui oculos claudunt, & aures velut pessulo quodam obdunt, ne aculeus quispiam mortis furtim irrepat? At hæc medicamenta carni hostiq. meo propino, &c.] hæc quidem Gregorius. Sed & S. Basilius in secunda allocutione ad monachum lapsus enumerat ferme omnes vitæ monasticæ asperitates, quibus ille, sicut & alij, assueuerat.

Ceterum idem Basilius vna cum Gregorio, instar Ioannis Baptistæ monachorum omnium patriarchæ, erat in deserto clamans^c: Rectas facite semitas eius: Fiant praua in directa, & aspera in vias planas.] Id enim præstitit, cum diuino Spiritu afflatus

NIMIA VITAE
AVSTERTAS
PERICULOSA.

^a Matth. II.
SUGILLAT
INTER ALIOS
AVCTOR GEN.
TVRIATO-
RES.

^b Gregor. Naz.
de Calamit.
anima iua.

ANIMAE
REQUIETAS
MORTEM

BASILIVS CVL-
TOR VITAE
MONASTICAE.

^c Luc. 3.

A afflatus regulas illas vere aureas monasticum institutum arripientibus, ne ad dextram vel ad sinistram declinarent, pie sancteq. præscripsit: immo in solitudine fontes aperuit, e quibus ceteri vitæ monasticæ propagatores riuos vberimos deduxere. Quanto autem tempore in eadem solitudine perseverare tum ipsi, tum etiam Gregorio licuerit, & causas cur ad ciuitatem reuerti iisdem compulsi fuerint, suo loco dicemus. Iam vero ad Iouianum post Iulianum Imperatorem conuertamus orationem.

IOVIANVS IMPERATOR.

Post Iulianum Imperatorem extinctum, nec vnus quidem diei spatio interregnum fuit: haud enim rerum angustia plura de re tanta agitari comitia passa est. Quamobrem illucescente die, quinto Kalendas Iulias, magistratus, insigniores ipsi Duces exercitus, de eligendo Imperatore, expeditius agunt. Mira res accidit, vt cum Iulianus Christianorum hostis infensissimus nihil curarit sollicitius, quam vt post se relinquere in Romano Imperio successorem hominem æque impium, Christianorumq. acerbissimum hostem, quiq. cœptam ab ipso persecutionem maioribus aueret incrementis; & idololatriam sub Christianis Imperatoribus humi prostratam, ab ipso autem restitutam, omnibusq. viribus roboratam, amplioribus spatijs propagaret: tamen (quod non hominum studijs, sed Dei voluntate Principes deligantur) ceteris prætermisissis, qui Gentilicia superstitione polluti in exercitu reliquis eminere videbantur; omnium ferme in Iouianum vnum conspirant, numine impellente, suffragia, paucis tantummodo refragantibus, haud dubium Gentiliciæ factionis hominibus.

C Quid vero de hac re existimem, illud est: Paucis exceptis, quibus Christianæ religionis odium insitum erat, reliqui milites, & inter eos illi potissimum qui militares ordines ducebant, etsi in gratiam Imperatoris, deorum cultores foris in sacris publicis apparebant, intus tamen idololatriam penitus execrabantur, auide expectantes, vt quam assentabantur inuiti, extincto impio Rege, impietatem sponte palamq. detestantes, ad Christianam fidem postliminio læti redirent. Venit tempus, affuit optata dies, qua protinus execrantes publice dæmonum cultum, Christianis qui aderant, inhærentes, de Christiano homine in Imperium prouehendo verba conferunt, sententia conueniunt, suffragijs communicant, feliciterq. perficiunt quod consilio agitarant, atque deligunt Iouianum. Sicq. milites, qui olim Christianæ militiæ fuerant desertores, ad pietatis castra, quæ reliquerant, reuertentes, non amplius Ethnicum sibi hominem passi sunt imperare, cuius impietate totus Romanus exercitus in discrimen illud inuitabile coniectus esset; sed Christianum, cui parerent, delegerunt. Erat Iouianus Singidone in Pannonia natus, & (quod testatur Suidas^a) confessione clarus: quippe cum Iulianus optionem dedisset militibus, vt aut sacrificarent, aut exauctorarentur; hic zonam militarem deponere maluit; permissus tamen est militare ob spectatam parentis virtutem, cuius causa honorifice habitū tradunt. De cuius electione hæc Ammianus^b: Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum pensatis sententijs, tumultuantibus paucis (vt in rebus extremis factum est sæpe) Iouianus eligitur Imperator, Domesticorum ordinis primus, paternis meritis mediocriter commendabilis: erat enim Varoniani notissimi Comititis filius haud dudum post depositæ militiæ munus ad tranquilliora vitæ digressi.]

E Accedit & illud admiratione dignum, quod vehementer commendat virtutem exercitus, dum quem non tantum scirent esse Christianum, sed omnes nossent Iuliano religionis causâ sæpius aduersatum, deligeretur ab exercitu Imperator. Porro & ipsius Iouiani in eo tum egregia virtus enituit, dum nec sic ab eis electus consensit imperare, nisi explorata exercitus pietate: hæc enim omnia Theodoretus narrat his verbis^c: Exercitus in vnum congregatus Iouianum postulat Imperatorem, qui neque Dux, neque ex eorum numero qui secundas post Duces obtinebant, fuerat, sed tamen vir apprime nobilis & illustris & multarum rerum causa insignis: nam corpore robustissimo fuit, animoq. excelso: quin etiam in bello gerendo solebat & in acrioribus certaminibus facile primas ferre. Porro contra impietatem libere loquebatur, tyranni potentiam contemnebat, animi propensione cum Saluatoris martyribus coniungebatur. Itaque Duces, consensum exercitus velut suffragationem diuinam arbitrati, producant in me-

IOVIANVS
IMPERATOR
ELIGITVR.

MILITES FI-
DEI CHRISTI-
ANAE DE-
SERTORES RE-
SIPISCVNT.

^a Suid. verb.
Iouianus.

^b Ammian. lib.
25.

^c Theod. lib. 4.
cap. 1.

IOVIANVS
QVASI MIRA-
CVLO ELE-
CTVS IMP.
HOSTIS IM-
PIETATIS.

REGVSAT IO-
VIANVS IMPE-
RARE GENTI-
LIBVS.a Sozom. lib. 6.
cap. 3.
b Socrat. lib. 3.
cap. 10
c Ruffin. lib. 2.
cap. 1.d Ammian. lib.
25.
ETHNICI AE-
GRE FERUNT
ELECTIONEM
IOVIANI.

* Varius

REFELLITVR
AMMIANVS.IULIANO PO-
TIVS, QVAM
IOVIANO AD-
SCRIBENDA
CLADES IMPE-
RII.e Gregor. Naz.
orat. 2. in Iul.

in medium præstâtissimum illum virum, ac celerrime primum suggesto constructo, in eo collocant. Deinde cum omnes nomina, quæ sunt Imperatorum propria, ei tribuissent, & Cæsarem & Augustum appellassent: vir ille admirabilis consueta loquendi vsus libertate, & neque magistratus, neque milites, vt ad deteriore partem deflecterent, omnino veritus: Non possum, inquit, cum sim Christianus, eiusmodi hominibus imperare, neque regere Iuliani exercitum, qui tam pestifera doctrinæ præceptis imbutus sit. Nam qui sunt ita instituti, hi diuina destituti prouidentia, tum ab hostibus facile expugnari, tum eisdem materiam ad lætitiã præbere solent. Quibus verbis auditis, milites conclamare vno ore, ac dicere: Ne animus tibi, o Imperator, vlla æstuet dubitatione, neque nostri imperium tamquam improbum deuites: nam & Christianis hominibus & disciplina veræ pietatis educatis imperabis. siquidem qui sunt inter nos ætate prouectiore, hi a Constantino eruditi erant: qui autem adolescentiores, illi præceptis Constantij instituebantur. Tempus certe Imperij Iuliani, qui iam morte occubuerit, vt perexiguum, ita non satis ad erroris perniciem in animis eorum, qui eadem infecti erant, alius infingendam, fuit.] Quibus persuasus Iouianus, ipsis dantibus, accepit habenas Imperij. Addit item Sozomenus^a, detrectasse Iouianum exercitui assentire, quousque milites se itidem Christianos esse clamassent: idque etiam affirmat Socrates^b, & ante hos omnes Ruffinus^c.

Ceterum militibus Ethnicis sicut luctuosus Iuliani obitus extitit, ita lugubris Christiani hominis electio fuit: de his namque, & non de alijs accipienda sunt, quæ deorum æque cultor, Christianorum gloriæ inuidens Ammianus tradit his verbis^d: Confestim, inquit, indumentis circumdatus Principalibus, subitoque productus e tabernaculo, per agmina iam discurrebat proficisci parantia. et quoniam acies adusque lapidem quartum porrigebatur, antesignani clamare quosdam Iouianum audientes Augustum, eadẽ multo magis sonabant: gentilitate enim prope perciti nominis, quod vna littera discernebat, Iulianum recreatum arbitrati sunt deduci magnis fauoribus, vt solebat: verum cum incuruus ille visus & longior aduentaret, suspicati quod acciderat, in lacrymas effusi sunt omnes atque luctum. Quod si grauis quidam æquitatis præuaricator in vltimo rerum spiritu factum criminatur improvide; nauticos idem iustius incusabit, amisso perito nauigandi magistro, sæuientibus flabris & mari, quod clauos regendæ nauis cuilibet periculi socio commiserunt. His ita cæco quodam iudicio Fortunæ peractis, Iouianorum signifer, quos * Varronianus rexerat, dudum cum nouo dissidens Principe, etiam tum priuato, vt patris eius obtrectator immoderatus, periculum ex inimico metuens, iam communia supergresso, discessit ad Persas. Data dicendi copia quæ sciret, docet Saporem iam propinquantem, extincto quem verebatur, turbine concitato calorum, ad umbram Imperij Iouianum adhuc protectorem ascitum inertem quemdam ac mollem.] hæc de Iouiano non inter se tantum Gentiles verbis infensi miscebant, sed vnus ex illis ad Saporem transfuga, in tanta rerum angustia Romano exercitu constituto, calumniatus est, malens Persarum Regi, quàm Christiano Imperatori milites subdi, quem a calonibus, nempe vilissimis militum seruis electum obtrectat, per eos significans Christianos.

Sed refellitur etiam illa Ammiani calumnia, qua tradit, Iouianum profectionem instituentem deseruisse vallum, extorum inspectione suatum; cum ait: Postremumq. dum vltro citroque ordinantur hostiæ pro Iouiano, extis inspectis pronunciatum est cum omnia perditurum, si intra vallum remansisset, vt cogitabat; superiorem vero fore profectum.] hæc ipse; scite sane id tribuens extorum inspectioni, quod quisque vel imprudens coniectari facile potuisset. Qui enim poterat Romanus exercitus rerum inopia laborans intra vallum se continere? Sed & quæ tanta felicitas, vna profectioe promissa, cum tristiora tristibus euenisse ipse conscribat? At quo modo potuit Iouianus extorum inspectione, tanta disponere, quem idem ipse Ammianus in fine prædicat fuisse Christianæ legis studiosum? Et quid idem cladem exercitus, ciuitatum, prouinciarumq. iacturam non Iuliano, quem ex instituto laudandum suscepit, sed Iouiano semper adscribit? Quisnam in ea tam sæua discrimina Romanum coniecit exercitum, vt tam indignas, tamque lugubres pro foedere ineundo conditiones oblatas ab hoste Iouianus suscipere cogeret? Sed præstat audire Gregorium Nazianzenum liberioribus affectibus sic de his differentem^e:

Statim

A Statim autem post illius mortem, Imperium excipiens qui post illum in ipsis castris, & in ipsa periculorum flamma Ducem necessario requirente, nominatus fuerat; vir vt alijs rebus, ita pietate clarus & insignis, atque Imperatoria sane oris maiestate præditus: cum nec manus cum Persis conferere, nec progredi villo modo valeret (licet alioqui magnitudinis animi & alacritatis in eo desiderari nihil posset) quod milites manibus & animis & spe fracti debilitatique essent: castra mouere, copiasque reducere satagebat. idque vt tuto sibi facere liceret, laborabat, perinde atque non Imperij, sed cladis hereditatem consecutus. Quod nisi Persæ moderate victoria vtentes (hoc enim apud eos in more positum est, vt modum in prosperis teneant) aut aliud quiddam eorum quæ fama ferebantur, metuentes, ad paciones ineundas, easque adeo inopinatas, æquitatisque plenas, animos conuertissent: ne ignifer quidem B (vt dici solet) exercitui superfuisset: vsque adeo eos ad manum Persæ habebant tum in terra sua dimicantes, tum etiam ob ea quæ contigerant, animis elati. Felix enim aliquis rerum successus eam vim habet, vt spem quoque lætam futuri afferat. At tunc ille totus in eo erat, vt exercitum incolumem seruaret, neruosque Romanis relinqueret: nerui enim erant, etsi rem male gesserant ob Ducis, nempe Iuliani, potius temeritatem, quàm ignauiam suam. Persæ vero conditionibus turpibus sane, Romanorumque manu ac potentia (vt breuissime dicam) indignis, foedus percussurunt. quarum nomine si quis, absoluto Iuliano, Iouianum criminandum censeat; meo iudicio perquam iniquus est eorum quæ acciderunt astimator. Non enim eius qui demersit, spica est, verum illius qui sementem fecit: nec ei incendium assignandum est qui ignem extinguere potuit, sed qui excitauit. Atque illud Herodoti de Samiorum tyrannide commode dixerim: Vestem hanc Istiæus quidem confuit, ceterum induit Aristagoras, qui antecessoris sui facta excepit.] hæc tamen Gregorius.

In eandem quoque sententiam hæc Chrysostomus^a: Illo, nempe Iuliano, tam turpiter mortuo, cum viderent milites in extremo se periculo constitutos, cum hostibus pepigerunt: quibus cum iureiurando recepissent, abscessuros se a loco locorum omnium tutissimo, eodemque regionis nostræ tamquam muro quodam inexpugnabili, barbaros humanos erga se nacti ita euaserunt, atque e multis pauci reuerterunt, & ipsi affecti admodum corporibus, erubescens ob fœdera cum hostibus pacta, coacti vero illis per iusiurandum paternis bonis cedere. Hic videre erat spectaculum qualibet captiuitate miserabilius. Nam vrbs illius ciues, nempe Nisibis, a quibus gratiam aliquam expectabant, quod suos omnes intus, muri instar, in portu collocauerant, pro omnibus semper ad omnia pericula obiecti, ab ijs hostilia omnia passi sunt, proprijs domibus atque agris relictis, solum vertere coacti, & a maiorum suorum possessionibus auulsi: et quidem iniuriam a suis acceperunt. Hunc nos fructum ab egregij istius Imperatoris operibus percepimus.] et alibi: Cum, inquit, Rege impio miserabiliter perempto, alter pius in eius successisset Imperium: aduersa omnia continuo dissoluta sunt: et exercitus, qui velut in medijs erat retibus inuolutus, nec vllum exitum aliquando se inuenturum esse credebat, Dei iam nutu ab hostibus liberatus, cum omni securitate remeauit.] hæc de auctore malorum omnium Apostata Iuliano Chrysostomus.

Quenam autem fuerint foederis in annos triginta conditiones indignæ, eas Ammianus^b in primis narrat; nempe Susam, atque vna cum ea quinque regiones Transtigranas, Arzamannam, Mizeam, Rhabdicensam, Rhesenam, & Corduenam cum castellis quindecim, Nisibin, & Singaram, & Castra Maurorum munimentum perquam opportunum tradere: hæc omnia cum petiisset Rex ipse Persarum, vix acquieuit, vt Nisibis & Singara in Mesopotamia sine tamen incolis transfirent ad iura Persarum. His omnibus illud exitiale (subdit Ammianus) accessit & impium, ne post hæc ita composita, Arsaci maioris Armeniæ Regi poscenti contra Persas ferretur auxilium, amico nobis semper & fido.] hæc ipse. Auxit tamen contra Iouianum inuidiam atque odium, dirum ac lamentabile spectaculum Nisibitarum in primis, cum inuiti coacti sunt patrijs sedibus cedere, recedereque a propria ciuitate, dum ex pactis conuentis Persis eadem daretur: quorum partem magnam Amidã, alios vero in alia oppida commigrasse, Zosimus tradit^d. De Nisibi quidem, nihil plane dexteri, sed omnia hæc aduersa eidem ciuitati contigisse, postquam Iulianus Apostata inde sustulit venerandum

Annal. Eccl. Tom. 4.

O dùm

FOEDVS INTVM CVM PERSIS.

a Chrysof. aduersus Gentes.

b Chrysof. de laudib. Pauli orat. 4.

CONDITIO-
NES ICTI
FOEDERIS,
c Ammian. lib. 25.NISIBIS DATA
PERSIS.

d Zosim. lib. 3.

a Gennad. de uir. illustr. dum corpus magni illius Iacobi, eius ciuitatis Episcopi, Gennadius fidem facit^a. At quonam migrarint populi Singaræ ciuitatis, qui & ipsi instar Nisibitarum, ex conditionibus cum Persis initis, coacti dedere hostibus ciuitatem munitam positam prope Tigrin, nulla prorsus mentio reperitur apud scriptores veteres. Vnde illud interdum in mentem occurrit, num hi patrium solum verrere coacti, post hæc per incertas sedes vagantes in Europæ regiones descendentes, illi ipsi sint, quos Singaros nominamus, quos tamen aliqui perperam Ægyptios esse putant; cum nulla sit memoria, Ægyptios e patrijs sedibus esse pulsos; nec ratio subsit, vt Ægyptij Singari diceantur. Sed hæc relinquimus opinatoribus otiosis. Constat quidem, Singaram haud ignobilem fuisse ciuitatem; nam caput Arabum Rhetauorum Plinius fuisse testatur^b.

b Plin. lib. 5. c. 24. At hæc dura diraq. maxime videri possent: ceterum rem ipsam statumq. eius temporis accuratius perpendentibus visum est quasi miraculum, vt fame & bello in sumpto vndique in terra hostili Romano exercitu, in locisq. sterilibus atque desertis consistente, interceptoq. comœatu, quas Romani ausi minime essent conditiones pacis petere, sponte eas tunc hostes offerrent. Vnde Rufinus^c: Eo modo a Iouiano suscepto Imperio, statim ei affuit diuina clementia: contraq. omnem spem, cum clausi vndique hostibus tenerentur, nec euadendi facultas vlla suppeteret, subito emissos a barbaris oratores esse vident, pacemq. deposcere, exercituiq. inedia consumpto cibos ceteraq. necessaria in mercimonijs polliceri, omniq. humanitate nostrorum temeritatem emendare.] hæc ipse. Verum Gentiles omnes mærore suffusi, quem de Iuliani nece conceperant, & inuidia tabescentes creatione Christiani hominis Imperatoris, nullam penitus rei, loci, vel temporis rationem habentes, quodam furore perciti in Iouianum maledicta iacere, eumq. sannis atque dicerijs deridere, ac proscindere contumelijs, si non palam, occulte saltem minime destiterunt.

c Rufin. lib. 2. cap. 1. Deridebatur enim (inquit Suidas^d) cantilenis & versibus alio detortis, & famosis libellis.] et de eodem paulo post: Antiocheni autem Imperatori irati famosos libellos partim humi abiciebant, vt quiuis tolleret ac legeret; partim parietibus affigebant; & erant huiusmodi] ex Homero illos mutuati, cum vel Teritæ in illo ignauiam, vel Paradis fugillat lasciuiam: quales fuere^e:

d Suid. uerbo Iouianus.
e Apud Suid. & Niceph. lib. 20. c. 11.

*Venisti ex bello, quo te perijisse decebat.] Item
Degener excultor formæ, scētator amorum, &c.] Item
Quod nisi detracta tunicaq. togaq. pudendas
Insuper & partes quæ cingit, veste, prehensum
Et casum plagis ad seuos misero Persas, &c.]*

QVID IN IOVIANVM ANTI OCHENI GENTILES. Subdit his Suidas: Anus autem quædam pulchritudinem & magnitudinem eius conspicata: Quanta est, inquit, longitudo & profunditas, tanta est stultitia. Et alius quidam homo priuatus magna voce in Circo equestri clamare ausus, risum præbuit omnibus, cum inania quædam & frigida de statura illius dixisset. Ac grauius aliquid commissum esset, ni Sallustius quidam (Ethnicus hic erat, Iuliano olim percarus, præfectura Prætorij insignitus) seditionem compescuisset.] Accidit autem, quod sicut cum viueret Iulianus, qui Christianæ religionis sectatores erant, in eum (vt vidimus) his similia Antiochiæ potissimum egerebant; ita & Ethnici in Christianum Imperatorem paria pendere minime destiterunt, captantes ansam ex iniquis pacis conditionibus a Persis acceptis: ceterum culpa, ex sententia Gregorij Nazianzeni & aliorum, qui absque aliquo priuato affectu rem expenderunt, in Iulianum potius, quàm in Iouianum reijcienda erat.

IOVIANVS RESTITUIT LIBERTATEM CHRISTIANIS. At vbi primum idem Imperium adeptus est, milites Christianos fidei confessionis causa exauctoratos, atque etiam proscriptos, & in exilium relegatos, in integrum restitui mandat: quando (vt ait Sozomenus^f) Valentinianus ea de causa in Melitina Armeniæ relegatus, continuo liberatus est, atque pristina militiæ redditus, sed & postea (vt suo loco dicturi sumus) in Imperium sublatus. Ceterum de Iouiani pietate & rebus in Imperio bene gestis, ac primum de Christianæ religionis cultu a Iuliano proscripto in pristinum restituto, quo nihil antiquius habuit, Sozomenus^g hæc tradit: Cum præterea experientia didicisset, Imperium propter iram diuinam in Iulianum, qui ante ipsum regnauerat accensam, acerbè afflictatum fuisse; abiecta

omni

363. A omni cunctatione scripsit ad Præsides nostrarum prouinciarum, vt ad ecclesias frequenter conuenirent, diuinum numen studiose colerent, docerentq. suos, solam religionem Christianam verum Dei cultum in se complecti. Porro ecclesijs & clericis, viuis & virginibus immunitatem reddidit, & si quid aliud vel ad commodum vel ad honorem religionis nostræ a Constantino ac liberis suis aut donatum aut lege sancitum fuisset, postea autem a Iuliano illis ablatum.] hæc Sozomenus.

a Theod. lib. 4. cap. 4. Sed & Theodoretus^a de his pluribus in hæc verba: Conscripsit legem, qua iubebat frumenti congiarium, quod Constantinus Magnus ecclesijs donauerat, eisdem reddi. Nam Iulianus, qui contra Deum & Saluatorem nostrum bellum suscepit, illud vetuerat dari. At quoniam fames ex Iuliani impietate in Rempublicam illata obstabat, quo minus totum congiarium, quod Constantinus largitus fuerat, in ecclesias conferretur; idcirco Iouianus tertiam partem solum id temporis præberi mandat; polliceturq. fame sedata, integrum congiarium donatum iri.] hæc Theodoretus.

b Sozom. lib. 6. cap. 3. Subdit autem Sozomenus^b de Iouiani lege custode sacrarum virginum, cum aduersus earum raptos seuerissimum rescriptum dedit. ait enim: Misit item ad Secundum Præsidem generale edictum, quo iubebat, vt qui sacram virginem vel ad nuptias contrahendas pellicere conaretur, vel laiciuo quodam obtutu aspiceret, maxime omnium si per vim rapere tentaret, capitis supplicio mulctaretur. Istam legem ideo tulit, quod quidam improbi viri, regnante Iuliano, tales virgines vel vi vel persuasione in hanc corruptelam inductas sibi connubio iunxissent; quemadmodum fieri solet, cum religionis statu perturbato, turpis libido id genus sceleris consciscendi impunitatem proponit.] hæc Sozomenus. Extat quidem legis eius pars illa de ijs qui adæo execrandum scelus vel tentare præsumperint, tam in Codice Theodosiano, quàm Iustiniano descripta his verbis^c:

c l. 6. C. de Episc. & cleric. Imp. Iouianus Aug. Secundo Præfecto P. Si quis non dicam rapere, sed attentare tantum iungendi causa matrimonij, sacratissimas virgines ausus fuerit; capitali poena feriat.] hæc in Codice Iustiniano. habet amplius Codex Theodosianus^d illa verba: Vel inuitas.] Sed & corrigendus pariter est idem Iustinianus Codex ex Theodosiano, dum in illo legitur data lex Gratiano & Merobaude Coss. in hoc autem Iouiano & Varroniano Coss. qui anno sequenti Consulatum gesserunt. Sed & quod XI. Kal. Martij lex ipsa Antiochiæ data in vtroque Codice legitur, error irreplisse videtur: nam ante menseni Ianuarij Iouianus recesserat Antiochia, ipsiq. Kalendis Ianuarij Ancyra adijt Consulatum. Sicut etiam nec villo modo cohære sibi valent, vt lex data a Iouiano dicatur sub Consulatu Gratiani & Merobaudis, quorum magistratus contigit post annos quatuordecim ab obitu Iouiani. Ceterum & Secundi præfectura docet nonnisi a Iouiano datum esse rescriptum. Porro eiusmodi facinus Constantius etiam lege data vetuerat; & in eos qui viduas raperent, poenas extenderat; quibus nec raptæ consensus ad excusationem foret vel minimum profuturus.

d l. 2. de raptu vel matrim. C. Theod. Sed & illa summa plane laude digna habentur, quæ ab eodem Iouiano primum vt Imperium adeptus est (vt decebat Christianum Principem) decreta fuisse, Gregorius^f Nazianzenus tradit his verbis: Hoc porro, Iuliano nimirum, extincto, Imperator alter exoritur, nequaquam ore impudens, quemadmodum is de quo ante verba fecimus; nec duris & ærumnosis operibus & edictis Israellem opprimens; sed mira pietate animiq. lenitate præditus. Qui vt præclarissimum sui Imperij fundamentum iaceret, rectamq. legum sanctionem, vnde conueniebat, auspicaretur; cum omnes alios Episcopos, tum eum, nempe Athanasium, ante omnes, qui omnibus virtute antecellebat, & citra dubitationem vllam pietatis causa bello vexatus fuerat, ab exilio reuocat. Quin etiam fidei nostræ veritatem a multis laceratam & perturbatam, atque in sexcentas opiniones partesq. distractam sibi tradi postulauit: vt maxime quidem vniuersus Orbis, si fieri possit, in fidei negotio consentiret, spiritusq. auxilio in vnum coiret: sin minus, ipse certe optimæ parti sese adiungeret, simulq. & ei robur afferret, & ab ea vicissim acciperet; excelsæ simul & magnifice de rebus maximis cogitans.

f Gregor. Naz. orat. in laud. Athanas. At hic potissimum Athanasius pietatis suæ, fideiq. in Christum firmæ & constantis specimen edidit. Nam cum ceteri omnes, qui doctrinam nostram profitebantur, trifariam diuisi essent, ac multi circa Filium, plures circa Spiritum sanctum ægram

fidem haberent; vbi leuior impietas pietatis opinionem ferebat: pauci autem vtrin-
que sani & incolumes essent: primus ille ac solus, aut cum admodum paucis verita-
tem palam apertisq. verbis promulgare non dubitauit, vnam trium personarum di-
uinitatem & essentiam scripto confessus: et quod multis illis Patribus in explicanda
Filij diuinitate prius concessum fuerat, idem ipse postea in asserenda Spiritus sancti
diuinitate super eo afflatu consecutus. Atque Imperatori donum vere regium & ma-
gnificum offert, scriptam nimirum fidei confessionem aduersus nouum dogma nus-
quam in scriptura expressum: vt sic & Imperatorem Imperator, & doctrinam doctrina,
& libellum libellus frangeret atque opprimeret] nempe vt Iouiani fides perfidiam Con-
stantij, & veræ fidei confessio scriptam ab hæreticis nouam fidei formulam confutaret.
Hæc eadem de restitutione exulum Episcoporum & litteris Imperatoris ad Athana-
sium Socrates^a & alij quoque confirmant.

Ceterum licet Athanasius tantum prædicetur eius fidei libelli auctor, tamen il-
lum esse conscriptum in sacro Episcoporum confesso, ex ipsius titulo constat. Atha-
nasius enim, mox vt audiuit Iulianum esse defunctum, quem & cito desitutum di-
uino oraculo præmonitus senserat, atque de restitutione exulum Episcoporum fuisse
a Iouiano Imperatore promulgatum edictum, simulque Iouiani eiusdem litteras
accepisset, quibus se fidem Catholicam ab ipso edoceri velle significabat: euesti-
gio primarios Episcoporum Orthodoxorum sibi subiectorum, Ægypti, Thebaidis,
atque Libyæ, ad Synodum conuocat Alexandriam. Vbi communi consilio decre-
tum est, vt scripto libello Catholicæ fidei, mitterent ipsum ad nouum Imperato-
rem, ne ille (vt de Constantio accidit) ab hæreticis præoccupatus in impietatem
transuersus penitus ageretur. Periculum igitur Athanasius anteuertere omni cele-
ritate procurans, scriptum in Synodo eiusmodi libellum misit ad Iouianum Impe-
ratorem; qui hætenus extat inter alias eiusdem Athanasij lucubrationes, & apud
alios quoque auctores; sed fidelior textus penes ipsum Athanasium habetur. est autem
eius titulus apud Theodoretum^b, quo carent alij:

Religiosissimo & clementissimo Victori Augusto Iouiano Athanasius & Episco-
pi, qui nomine omnium, Ægypti, Thebaidis, & Libyæ Episcoporum in vnum con-
uenerunt, S.

Decora^c & eximia ea res est in Principe, mens discendi auida, & rerum cæ-
lestium cupido: inde enim fit, vt vere cor tuum sit in manu Dei. Cum igitur pietas
tua cupiat a nobis cognoscere Ecclesiæ Catholicæ fidem: Deo super ea re gratijs habi-
tis, nihil nobis consultius visum, quam vt fidem a Patribus Nicææ confessam tuo
religioso animo recitarem. Huius enim fidei aspernatores & mihi multifariam
insidiati sunt, eo quod non obtemperarem Arianorum sectæ; & hæreses & schis-
mata in Ecclesiam introducere, cum tamen vera & pia in Christum fides ex sacris
litteris & liqueat & agnoscat. Hac enim sancti viri initiati martyrium subierunt,
& nunc resoluti a corpore cum Domino agunt. Mansisset hæc fides illæsa perpe-
tuo, nisi malitia quorundam hæreticorum eam deprauare ausa fuisset. Arius enim
& socij illam vitare conati sunt, & eius loco hæresim introducere, dicentes Filium
Dei ex non entibus extitisse, & creaturam, facturamque, & mutabilem esse. Mul-
tosque his verbis deceperunt, adeo vt qui aliquid esse viderentur, illorum blasphem-
ia seducti sint.

Quapropter Patres quamprimum Nicææ in Concilium venientes, eius verba
anathemate condemnarunt, & Catholicæ fidei confessionem scripto tradiderunt, vt
eius vbique promulgatione incendium hæreseos per sectarios excitatum restin-
gueretur. Ea igitur sincere vbique per omnes Ecclesias & legebatur & prædicaba-
tur; cum quidam Arianorum hæresim renouare cupientes, hanc a Patribus Ni-
cææ assertam fidem cœpere contemnere, præferentes ab ea non dissentire: cum
interim re vera eam inficientur, male interpretantes consubstantialitatem, & bla-
sphemias dicentes in Spiritum sanctum, quem creaturam & a Filio conditum asse-
uerant.

Nos igitur conspicientes ex eiusmodi blasphemijs non leuibus populum Dei ca-
lamitatibus perurgeti, necessario tibi fidem Nicææ Patrum confessionibus confirma-
tam porrigere studuimus; vt tua pietas & ea quæ ibi exactissime scripta, & quantum
errent

errent illi qui aliter sentirent, intelligeret. Cognosce igitur, religiosissime Auguste, hanc esse, quæ a condito æuo prædicata fuit, & quam Nicææ Patres congregati agno-
uerunt, eiusq. suffragatrices esse omnes omnibus in locis Ecclesias, siue in Hispa-
nia sint, siue Britannia, Gallia, Italia vniuersa, Dalmatia, Dacia, Mysia, Macedo-
nia, siue vniuersa Græcia, tota Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphilia, Lycia,
Isauria, Ægypto, Libya, Ponto, Cappadocia, itidem quotquot nobis vicinæ sunt,
necnon & Orientis Ecclesias, paucis admodum exceptis, quæ Arianæ opinionis sunt.
Omnium enim istorum & adhuc longinquiorum animos experimentis cognouimus,
& scripta habemus. Nec te lateat, piissime Imperator, quod tametsi pauci sint, qui
huic fidei derogent; eos tamen (cum vniuersus Orbis Catholicam fidem sequatur) &
ipsi iam pridem Ariana hæresi infecti fuerint, & nunc acerrime pietati obsistant, præ-
iudicium facere non posse. Nobis autem, vt tua pietas cognosceret rem alioqui sibi
cognitam, operæpretium visum est, fidem Nicæam Episcoporum confessionibus
approbatam subnectere. Est igitur fides a Patribus asserta huiusmodi: Credimus in
Deum Patrem, &c.] Symbolum enim Nicæum, iam superius recitatum, in eadem
epistola descriptum habetur: post illud vero hæc sequuntur:

In hac, Auguste, omnes oportet manere, neque quicquam inde transmutare ar-
tificijs contentionibusq. verborum, quod faciunt Ariani, qui ex non entibus Filium
Dei extitisse, eundemq. non fuisse antequam fieret, eum denique creaturam, factum,
& mutabilem esse dicunt. Ideo enim (quemadmodum prædiximus) Synodus Ni-
cæana anathematizauit istiusmodi hæresim, & veritatis fidem confessionibus appro-
bavit, neque leui aut simplici ratione Filium Patri similem esse asseueravit, eumq.
(ne ex leui re Deo similis, sed verus Deus ex Deo haberetur) consubstantialem esse
scripto tradidit: quod proprium est genuini & veri Filij, veri & naturalis Patris.
Sed nec alienauit Spiritum sanctum a Patre & Filio, sed eum vna glorificauit cum
Patre & Filio, & in vna sanctæ Trinitatis fide, eo quod vna sit in sancta Trinita-
te Deitas.] hætenus Athanasij epistola ad Iouianum ex Synodo scripta: sed diuer-
sæ editionis apud Theodoretum habetur, in qua verba illa in eius exordio super-
abundant, quibus dicitur: Imperium pacate & tranquille ad multorum annorum
curricula administrabis.] quæ cum in originario exemplari desint, ab aliquo Aria-
no fuisse addita, par est credere, nempe vt leuitatis Athanasius argueretur, falsus-
que vates pariter haberetur, cum Iouianus in Imperio nec anni vnus periodum
absoluerit.

Hac perlecta (inquit Theodoretus^a) epistola, tum cognitio Imperatoris, quam
de rebus diuinis imbiberat, confirmata est, tum amor eius erga eandem exardescere
coepit.] Sed haud segniores fuerunt hæretici, qui præoccupaturi animum eius, ob-
uiam redeunti e Perfide processerunt; de quibus hæc Socrates^b: Imperatore Iouiano
ex Perfide reuerso, tumultus in Ecclesijs de integro excitatus est. Episcopi autem,
dum singuli Imperatorem suæ ipsorum fidei assensurum expectarent, alius alium
præuerrere contenderunt. Imperator quoniam perpetuo fidei Consubstantialis ad-
hæserat; omnibus respondet, se eam prælaturum; perq. litteras Athanasium Ale-
xandriæ Episcopum bono animo esse iuber.] et inferius^c: Verum Christianorum res
non adhuc pacatæ tranquillæq. fuerunt. Nam qui diuersæ religionis factionibus præ-
erant, Imperatorem adeunt, rati sibi liberam ab eo potestatem permitti contra ad-
uersarios pro arbitrato dimicandi. Ac primum qui Macedoniani appellabantur, li-
bellum illi offerunt, postulantq. vt qui Filium Patri dissimilem asseuerabant, ij ab
Ecclesia eijcerentur, ipsiq. in eorum sufficerentur loca. Huius vero supplicis libel-
li auctores fuere Basilius Ancyra Episcopus, Siluanus Tarsi, Sophronius Pompe-
iopolis, Pafnicus Zenorum, Comanorum Leontius, Callicrates Claudiopolis, Ca-
stabalorum denique Theophilus.

Imperator, accepto eorum libello, ipsos absque responso dimisit, hæc verba dumtaxat
locutus: Ego contentionem odio prosequor: eos, qui concordia dediti sunt, comple-
ctor amore, venerorque. Quæ cum ad aures aliorum peruenirent, ferociam illorum,
qui contendendi studio flagrabant, permulserunt. Quæ res Imperatori cessit ex senten-
tia. Præterea eodem tempore, cum Acacianorum mores, qui ad contentionem erant
valde procliuës, patefacti fuerunt: tunc quam illud ipsum hominum genus ad Impe-
ratorum

FIDES NICÆ-
NA EADEM
CATHOLICA.NON RECE-
DENDVM A
PATRVM EL-
DE.^a Theod. lib. 4.
cap. 4.
HÆRETICI
STUDENT IN-
SINUARE SE
IMPERATORI.
^b Socrat. lib. 3.
cap. 26.^c Socrat. lib. 3.
cap. 21.IOVIANO DI-
GNA SENTEN-
TIA.

ACACIUS AL-
TER PROTEVS
FIDEM M.V.
TAT CVM IM-
PERATORE.

ratorum voluntatibus satisfaciendum se semper comparasset, satis perspicue intel-
ctum. Nam hi Antiochiæ, quæ est in Syria, in vnum coacti, cum Meletio, qui paulo
ante se ab eorum communione segregauerat, fideiq. assenserat Consubstantialis, in
colloquium veniunt. Quod propterea ab illis factum fuit, quia eum in magno honore
esse, qui tum ibi erant, animaduertent. Illi igitur libellum componere, Consubstantiali
assentiri, fidem Nicæni Concilij ratam facere, libellum denique Imperatori offerre insti-
tuunt.] hæc Socrates.

Sed antequam libellum eorum hic recitemus, de Acacio Episcopo Cæsareæ Palæsti-
næ illud præponendum, quod & attigisse vidimus Socratem. Homo iste omnium de-
terrimum, fax, luesq. totius Catholici orbis; cuius tyrannidem cunctæ vbiq. locorum
positæ Ecclesiæ expertæ erant; quiq. non tantum fidem Nicænam procul abiecit, sed &
hæreticos illos infectatus fuit similitudinē qualemcumque Filij Dei cū Patre amplecten-
tes; & Semiarianos, quod non penitus in profundū lapsi viderentur, detestabatur: hic in-
quam, qui dum Arianæ hæresis fautor Constantius Imp. regnavit, eidem in omnibus
obsecutus, perpetuo illi perfidia iunctus inhæsit: vt rerum statum mutatum vidit, trans-
latūq. Imperium in hominem Nicænæ fidei professorem, Athanasijq. studiosum, & Or-
thodoxorum omnium amantem; mox timore correptus, ne quod in Catholicos Episco-
pos sapius fecerat, cum illis Ecclesias abstulit, prescripsit, & in exilium eos abiecit, id ipse
tunc pateretur; confestim pietate simulata, ad Catholicorū castra se contulit; & primus
omnium vaser ingenio, antiquus Proteus, aliam formam induens, conatus videri Ca-
tholicus, libellum confecit, quo se fidei Nicænæ professorem exhibuit. Id cum com-
plures alij, tum denique Suidas^a testatur his verbis: Acacius Cæsareæ Palæstinæ Epi-
scopus Iouiano libellum fidei Orthodoxæ scripsit, Synodum Nicænam comprobans.] C
Non possum præterea non mirari, quantum referat in regno Principem palam profi-
teri se vere esse Catholicum & Orthodoxæ fidei acerrimum defensorem: nam plane sit,
vt hæretici tum erubescant, tum etiam timeant videri se alterius sectæ fidei Principis
aduersariæ affectatores: indeq. accidat, vt vel timore correpti recantent palinodiam,
vel rubore suffusi fileant, lateant, & alio procul abscedant. Quod si eis semel ille gratas
præbuerit aures; ijdem & cor quoque sibi vendicent Principis; & quasi ex eius nutu
omnia liceant, nihil non audeant, atque cuncta pro arbitrio gerant.

Quod autem ad Antiochenum Concilium per Meletium ibidem Orthodoxorum
Antistitem collectum spectat: intersuerunt ei vigintiseptem Episcopi, quorum no-
mina in subscriptione epistolæ Synodalis ad Iouianum Imperatorem datæ leguntur. Hi
igitur cum in vnum conuenissent, absque aliqua altercatione prolatam in medium D
Nicænam fidem, eandemque recitatam atque recognitam, communibus, nemine
refragante, comprobauere suffragijs; illique ipsi, qui per tot annorum curricula
eamdem impugnant, quasi e longo insanix expergefacti letargo, resipiscentes, abs-
que tergiversatione aliqua cognouere, atque suo ipsorum chirographo munuere,
scribentes omnes ex Synodo ad Iouianum Imperatorem epistolam, cui & attexue-
runt quam receperant Nicænam confessionem. Porro ipsa epistola ab eis in Synodo
scripta sic se habet^a:

Sanctissimo, Deoq. carissimo Domino nostro Iouiano Victori Augusto Concilium
Episcoporum Antiochiæ in vnum ex varijs prouincijs conuocatum S.

Tuam pietatem, Imperator sanctissime, cum primis laborare, vt Ecclesiæ pax
& concordia stabiliatur, nobis exploratum est. Neque sumus nescij, te sapienter E
considerasse formam veræ & Orthodoxæ fidei ad hanc concordiam confirmandam
valere maxime. Idcirco, ne in eorum numero, qui doctrinam veritatis adulte-
rare student, habeamur: visum est, tuæ prudentiæ significare, quod fidem sancti
Concilij iam olim Nicææ congregati & approbemus & teneamus. Quandoquidem
vocabulum Consubstantialis, quod quibusdam videtur parum recte in ea posi-
tum, est probe a Patribus commodaque interpretatione explanatum. Quæ qui-
dem interpretatio ostendit, Filium ex Patris substantia genitum, Patri secundum
substantiam similem, & neque affectionem vllam in eius inexplanabili generatio-
ne debere intelligi, neque vocabulum substantiæ apud sanctos Patres ad consuetu-
dinem Græci sermonis capi, sed ab illis poni ad euertendum illud pestiferum dogma,
Christum scilicet ex nihilo ortum esse, ab Ario impie inductum: quod etiam isti
Anomiani

A Anomiani, id est, qui Filium Patri dissimilem statuunt, nuper exorti, multo auda-
cius impudentiusq. ad Ecclesiæ concordiam labefactandam assuerant. Quamobrem
exemplar fidei ab Episcopis Nicææ coactis expositæ (quam sane vehementer ample-
ctimur) his litteris, quibus animorum nostrorum sententiam tibi declarauimus, sub-
iungere placuit: est enim plenum eruditionis & doctrinæ, seq. habet ad hunc modum:
Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem] et quæ sequuntur Nicæni sym-
boli confessionis. cui mox inhæbat Episcoporum subscriptio a Socrate recensita
his verbis:

Ego Meletius Episcopus Antiochiæ, ea quæ supra scripta sunt, fateor me appro-
bare. Ego Eusebius Samosatæ Episcopus eodem modo. Euagrius item Siculus, Vra-
nius Apameæ, Zoilus Larissæ, Acacius Cæsareæ, Antipater Rossi, Abramius Vrino-
rum, Aristonicus Seleucopolis, Barlamenus Pergami, Vranus Melitinæ, * Magnus
Chalcedonis, Eutychijs Eleutheropolis, Isacoces Armeniæ maioris, Titus Bostro-
rum, Petrus Sypporum, Pelagius Laodiceæ, Arabianus Antri, Pifo Adanorum per
Lamydrionem presbyterum, Sabinianus Zeumatis, Athanasius Ancyrae per Orphitum
& Aetium presbyteros, Ireneo Gazæ, Pifo Augustæ, Patricius Palti per Lamydrionem
presbyterum, Anatolius Berœensium, Theotimus Arabum, Lucianus denique Areo-
rum Episcopus. Hunc libellum in Sabini libro, qui, Collectio rerum in Concilio acta-
rum, inscribitur, inuenimus.]

Ariani igitur in hac Synodo recantantes palinodiam, non tantum ad Catholicam
religionem recepti, sed & in gradu Episcopatus permitti sunt agere, suasq. Eccle-
sias retinere. Imperator autem eiusmodi ex Synodo epistola siue libello accepto,
C hæreticorum calliditatem probe considerans, fidemq. illos simulare Catholicam, & præ
timore vel gratia modo huc modo illuc leuissime impelli; ne concordiam in Ecclesia
ex dissimilibus, immo contrarijs minimeq. sibi inuicem cohærentibus, ac proinde non
firmam, sed labantem vi ab inuitis exegisse videretur, ijdem hæc traditur respon-
dise^a: Se nemini quidem qualemcumque fidem amplexanti molestiam exhibiturum;
sed eos præter ceteros beneuolentia & honore prosecuturum, qui Ecclesiæ ad concor-
diam adducendæ auctores se ostenderent.] hæc tunc illis Imperator, vt in officio conti-
neret, quos iam in vnum diuersa ratio coniunxisset.

Ista quidem de hæreticis pro conditione temporis fidem mutantibus lepide sugilla-
uit Themistius philosophus ea oratione, quam, Consularem, inscripsit, illis verbis: Eos
non Deum, sed purpuram coluisse; euriq. admodum similes esse, qui modo in hanc,
D modo in illam partem præcipitatur.] Meminit eiusdem Antiochenæ Synodi Hierony-
mus in Chronico: sed deprauatus est sane textus, qui ita restituitur, vt dicat: Syno-
dus Antiochiæ a Meletio & suis facta, in qua Homisio & Homeusio reiecto, medium
inter hæc Homisio receperunt, & Macedonianū dogma reiecerunt.] Marcellinus vero
ille schismaticus presbyter Romanus, secta Luciferianus, cum huius Synodi mentio-
nem habet, confirmatq. hæreticos Episcopos poenitentes cum professione Nicæna ef-
se receptos; haud tamen putauit iure factum, quod cum Episcopi titulo in suis ipso-
rum Ecclesijs permitti sint permanere: id quidem magnopere detestatus est eo libello,
quem ad Theodosium scripsit.

Qui autem in hæresi Ariana pertinaciter perseuerare absque timore aliquo vel eru-
bescentia statuerunt, quorum omnium signifer videbatur Euzoius Arianorum Epi-
scopus Antiochiæ; hi conati sunt ab amicitia & cultu Athanasij Imperatorem erga eum
propensiores diueller. Molitur hoc Euzoius, machinaturq. Lucius Arianus pres-
byter Alexandrinus, qui ad eundem Imperatorem veniens, plurimas in Athana-
sium accusationes plane calumniosas intulit. Athanasius vero, inito cum suis consilio,
Antiochiam ad Iouianum se contulit. de cuius aduentu Antiochiam, Sozomenus^b to-
tius rei gestæ seriem texens, narrat sic dicens: Dum hæc geruntur, Athanasius etiam
Episcopus Alexandrinus, consilio suo cum quibusdam familiaribus suis communicato,
necessarium putauit, Imperatorem, qui Christianus erat, visere: atque profectus An-
tiochiam, postulata sua Imperatori exponit. Sunt tamen qui dicant, Imperatorem
eum ad se accersuisse, vt quid de religione & sana doctrina agendum esset, ab illo co-
gnosceret. Vbi vero res Ecclesiæ rite, quoad eius fieri poterat, constituerat, de reditu
coepit cogitare.]

Vocatum

^a Suid. verbo
Iouianus.CONCILIVM
ANTIOCHE-
NVM.^b Socrat. lib. 3.
cap. 21.
Sozom. lib. 6.
cap. 4.EPISCOPI QUI
INTERFERRE
CONCILIO
ANTIOCHE-
NO.
* MarisHÆRETICI
PERMISSI LI-
BERE AGERE,
QUI DOLO CV-
PIEBANT VI-
DERI CATHO-
LICI.^a Socrat. lib. 3.
cap. 21.HÆRETICO-
RVM INCON-
STANTIA SV-
GILLATA A
THEMISTIO
PHILOSOPHO.EVZOIVS ET
LVCIVS A-
GVNT CON-
TRA ATHANA-
SIVM.^b Sozom. lib. 6.
cap. 5.

Vocatum namque litteris Imperatoris Athanasium se Antiochiam contulisse, testa-

a Epiphani. h. res. 68.

ATHANASIVS
VOCATVS AB
IMP. ANTI-
OCHIAM.
b Sozom. lib. 6. cap. 5.

tur Epiphanius^a, dum ait: Hic sane Imperator cum multo honore & litteris fide dignis ad Episcopum Athanasium scripsit, ipsumque accersit, & amplexus est, & dimisit ad proprium thronum: ita ut rursus receperit Ecclesia sancta Episcopum, & ad modicum tempus consolationem inuenerit.] hęc ipse eadem quoque Rufinus. At Sozomenus^b mox subdit de prauis Arianorum studijs tum temporis in Athanasium, his verbis: Euzoius autem Episcopus sectę Arianae Antiochię, Probati eunuchum sectę eiusdem Alexandriae antesignanum constituere laborauit. Lucius igitur genere Alexandrinus, vnus ex presbyteris, quos Georgius ordinauerat, cum Euzoius eiusque fautores istud instituisent, ad Imperatorem accedit: grauius criminatur Athanasium, primum quod toto tempore, quo Episcopatum gesserat, criminibus implicatus tenebatur: deinde quod a superioribus Imperatoribus saepe erat exilio condemnatus: postremo quod auctor discordię in religione & tumultus extiterat. Itaque postulat, ut alter eius loco Ecclesię Alexandriae crearetur Episcopus. At Imperator (norat enim insidias, quę erant tum Athanasio paratę) criminibus ei illatis nequiquam auscultauit: sed Lucio quidem cum minis adiectis in mandatis dedit, ut quiesceret: Probatio autem & alijs eunuchis, quos circum se habebat, utpote huiusmodi tumultus auctoribus, imperauit, ut tandem modestiam discerent. Athanasium vero, quem praesens congressus & colloquium ei carissimum reddiderat, misit in Aegyptum cum mandato, ut quo sibi liberet modo, Ecclesias & populum regeret. Nam dicitur illum tum ob virtutem, qua praeditus erat, tum ob vitam pie actam, tum denique ob prudentiam praestantiamque doctrinę laudasse plurimum. Ad hunc modum ergo fides in Concilio Nicæno stabilita, quamquam ad aliquod temporis spatium interiectum (ut supra docuimus) oppugnata fuerat; tamen, isto Imperatore regnante, caput denuo extulit.] hęc Sozomenus.

LUCIVS ARI-
ANVS REIICI-
TVB.

CONTROVER-
SIAE INTER VI-
TALEM ATQVE
PAVLINVM.

c Sozom. lib. 6. cap. 27.
VITALIS AN-
TIOCHENVS.

Ceterum inter ipsos Orthodoxos conflatus semel schisma tempore Iuliani, inter eos inquam qui inhærebant Meletio, atque alios qui sectabantur Paulinum ibi (ut dictum est) a Lucifero creatum Antiochenum Episcopum, perseuerabat: immo his Iouiani temporibus, occasione Vitalis exagitantis Paulinum, magis magisque exacerbatum est. Intercessit Athanasius hoc tempore, dum Antiochię esset, inter vtrumque sequester, ut eos inter se diffidentes mutuo conciliaret; sed minime valuit, Vitale aduersus Paulinũ pertinacius concitato. At quisnam hic Vitalis fuerit, primum ex Sozomeno^c dicendum est: Erat hic (inquit) presbyter Antiochenus, Nicænae fidei assertor & propugnator sub Meletio constitutus, vir sane si quis alius, ob piam viuendi rationem & mores spectatos perillustres, studio etiam erga eos profuit singulari, ac propterea a populo summa veneratione dignatus: qui ob indignationem quamdam aduersus Flavianum compresbyterum, quod se contemptui haberi videret, adhæsit Apollinari.] hęc de Vitale Sozomenus.

d Epiph. h. res. 77.
QVID DE VI-
TALE EPIPHANI-
NVS.

Accusabatur autem a Vitale Paulinus hęresis Sabelliana: cuius rei gratia, ut ea omnino suspitione careret, scripta fidei Catholice confessione, coram Athanasio hoc tempore Antiochię commorante, se purgavit; quam Epiphanius recitat, dum de altercatione illa, quam ipse habuit alio post tempore ibidem Antiochię cum Vitale, eiusmodi narrationem instituit^d: Antiochię constituti, cum ramis & germinibus ipsorum, Apollinaristarum videlicet, congressi sumus; inter quos Vitalis Episcopus fuit (hunc enim Apollinaristę Antiochię sibi delegerant in Episcopum) pientissimus olim vir vitę statu & conuersatione. Dicebamur autem consulentes & rogantes ut concordessent cum Ecclesia Catholica, & sinerent contentiosum dictum. At Vitalis dicebat: Quid vero est quod in medio positum nos separet? Habebat enim hic dissensionem aduersus venerandum quemdam virum ac insignem Paulinum Episcopum, & Paulinus rursus aduersus Vitalem a nobis accersitum. Cum itaque cuperemus ambos ad pacem concordessent facere: videbatur enim vterque Orthodoxam fidem predicare, & vterque dissidium habebat ob quemdam causę pretextum: Vitalis enim obijciebat Paulino dictum a Sabellio acceptum. Quapropter nobis istic praesentibus abstinuit in totum a societate Paulini. Donec ipse Paulinus cum editione conscripta nos persuasit, cuius iam antea assensionem fecerat, se purgandi gratia apud beatum Athanasium. Obtulit enim & tradidit nobis ipsius exemplar cum subscriptione, clare habens de Trinitate, simulque de intelligentia incarnationis Christi, manu ipsius Athanasij scriptum. Eam editionem subiunxit: et hęc est:

Exemplar

A Exemplar manus Paulini. Ego Paulinus Episcopus sic sentio, quemadmodum traditum accepi a Patribus: Esse & subsistere Patrem perfectum, & subsistere Filium perfectum, & subsistere Spiritum sanctum perfectum. Quapropter etiam recipio praescriptam interpretationem de tribus substantijs & vna essentia, itemque eos qui sic sentiant. Pium est enim sentire & confiteri Trinitatem in vna Deitate. Et de incarnatione Verbi Patris propter nos facta sic sentio, velut scriptum est, quod secundum Ioannem, Verbum caro factum est: non enim secundum impientissimos, qui dicunt, transmutationem ipsum passum esse; sed quod propter nos homo factus est ex sancta Virgine & Spiritu sancto genitus. Neque enim inanimatum, neque sensus expers, neque mentis exors corpus habuit Saluator, ut in manu Athanasij habetur. Non enim possibile erat Domino pro nobis homine facto, mentis exors esse eius corpus. Vnde detestor eos, qui reprobant fidem, quam confessi sunt Patres Nicę; & qui non consentunt aut ex essentia, aut consubstantialitatem esse Filium Patri. Detestor enim & eos, qui dicunt Spiritum sanctum creaturam per Filium factam. Insuper autem & detestor Sabellij & Photini & omnem hęresim: procedens ipse secundum fidem Nicę editam, & secundum omnia praescripta.] hactenus Paulini professio Antiochię coram Athanasio edita: ex qua factum est, ut eius communionem Athanasius in posterum assidue retinuerit. Ceterum eiusmodi altercationes inter Meletium, Paulinum, atque Vitalem, amplioribus odij radicibus propagatę, adhuc S. Hieronymi tempore virides erant. Dicemus de his igitur saepe inferius atque pluribus. at hic modo satis de controuersijs hoc anno Antiochię agitatis.

PAVLINI EPI-
SCOPI ANTI-
OCHENI FIDEI
CONFESSIO
CORAM ATHA-
NASIO.

Hoc eodem anno, cum adhuc Iouianus Antiochię moraretur, sicut Christianę religioni in omnibus consultum voluit, ut quę fuerant a Iuliano corrupta instaurarentur, atque dissecta componerentur; ita & odio in idololatriam Imperatoria auctoritate surrexit: quippe quod tum Charris^a in Mesopotamia, tum Antiochię (ut superius dictum est) in lucem prodita essent execranda sacrificia Iuliani, quibus humanę hostię in abditis domorum recessibus casę erant, eademque ostentata a pijs in detestationem sacrilegę impietatis. Quod sicut Gentilibus perpetuę ignominię cessit atque dedecori, eorundemque fastum atque superbiam Imperio Iuliani in immensum auctam compressit: ita cum Christiani Imperatoris, tum etiam Fidelium omnium animos aduersus deorum cultum magnopere excitauit. Auctor est Socrates^b, iussa a Iouiano delubra Gentilium claudi, & sacra cessare: cum & qui apud Iulianum primum locũ tenere videbantur palliati philosophi, praetimore pallia posuere. ait enim: Sub idem tempus Gentilium delubra occlusa fuere. Gentiles ipsi alij alijs in locis se occultare: qui autem pallia gestabant, pallia deponere, & communi vilitate habitu vti coeperunt. Cruenta illa & scelerata sacrificia, quorum labe se palam contaminabant, & quibus regnante Iuliano se exsaturauerant, omnino fuere sublata.] ita Socrates. Ceterum hęc philosophis contigisse potuerunt timore Christianorũ: quod iidem cuncta quę passim erant, iisdem philosophis accepta ferrent: nam praeter spem omnem, aestimationemque de ipso conceptam, ipse Imperator Iouianus (ut Eunapius auctor est) non destitit illos honoribus prosequi, Maximum praesertim & Priscum, quos in Perfidem secum duxerat Iulianus, tum philosophia, tum etiam magia celebres: qua forte ex causa diuinum in se numen Iouianus haud leuiter concitauit. cuius exemplo admonitus Valens, qui post eum Orientale administravit Imperium, eiusmodi genus hominum (ut dicemus) grauius infestatus est.

a Theod. lib. 3. cap. 22.

IDOLORVM
TEMPLA CLAV-
SA. ET SACRI-
FICIA VETITA.

b Socrat. lib. 3. cap. 20.

Illud quoque accidit, cum Iouianus Antiochię moraretur, ut templum Traiani, quod Hadrianus ei tanquam Diuo erexerat, a Iuliano in bibliotheca locũ conuersum, idem instigante vxore cremarit. id Suidas^c atque Nicephorus^d tradunt. Antiochia autem recessit ante anni praesentis finem: siquidem Kalendis Ianuarij (ut diximus) vna cum filio Varroniano in itinere constitutum, iturum Constantinopolim, Ancyrae in Galatia ipsum agere contigit, quod Ammianus^e testatur. Porro eo tempore, quo Antiochię commoratus est Iouianus, multa (ut idem ait) per continuos dies visa sunt portenta, atque apparere cometę, omnia nonnisi luctuosa atque dira pronunciantia: quę euentus facile demonstrauit.

c Suid. verbo Iouianus.
d Niceph. lib. 20.

e Ammian. lib. 25.

IESV CHRISTI
ANNVS
364.LIBERII PAP.
ANNVS
13.IOVIANI IMP.
ANNVS
1.

A NNO Christi trecentesimo sexagesimo quarto, Iouianus cum iturus Constantinopolim, ipsis Kalendis Ianuarij, quibus nouis Consulibus annus aperitur, peruenisset Ancyram Galatiæ, adiit Consulatum, ascito sibi in collegam filio paruulo, nomine patris sui Varroniano. Cumq. inde profectus tandem peruenisset ad locum Dadaftanam dictum, qui Bithyniam diuidit a Galatia, improuiso casu nocte exanimatus inuentus est. Hæc ex Ammiano^a, qui & subdit: Super cuius obitu dubietates emertere complures. Fertur enim recenti calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequiuisset, vel extuberato capite periisset succensione prunarum immensa, aut certe ex colluione ciborum auida cruditate distentus.] hæc ipse. Sunt qui dicant, vt inter alios Suidas^b, fungorū, quos cœnarat, veneno periisset. Ceterum ea opinio verior credita est, vt denso prunarum vapore (ad exiccandū enim recens ædificatum parietem, in eius cubiculo incensæ fuerant collocatę) spiraminū meatibus occlusis, spiritu intercepto, mortuus sit; quod & sæpe Romæ nostra ætate audiuius contigiisse. In hanc sententiã S. Hieronymus in epistola ad Heliodorum: Iouianus, inquit, gustatis tantum Imperialibus bonis, foetore prunarum suffocatus est; ostendens omnibus, quid sit humana potentia.] hanc eandem sententiam ex historicis sequitur Sozomenus^c. Decessisse vero eum tradit Socrates^d decimo tertio Kalendas Martias; quod etiã affirmat Eutropius^e. Quamobrem ipsum imperasse oportuit menses tantum septem & dies viginti. nam (vt dictum est superius) quinto Kalendas Iulij Imperator creatus est. Porro cum ex hac vita migravit, annum erat ætatis suæ agens trigessimum tertium; quod in primis Ammianus^f testatur, cui ad stipulantur Socrates & Eutropius: ex quibus omnibus Victor redarguitur, dum ait ad quadragesimum proxime peruenisse annum. Sed & in eo pariter corrigendi sunt omnes, qui ipsum Imperatorem non Iouianum appellant, sed Iouinianum: ex antiquorum enim nummorum inscriptionibus manifesti redarguuntur erroris. Fuisse autem Iouianum a Genrilibus ritu patrio relatum inter Diuos, rescripta succedentium Imperatorum huius anni fidem faciunt, in quibus Diuus Iouianus Consul ponitur.

Ceterum ipse Iouianus decedens nullum sui Imperij reliquit heredem, quod improuifa mors de successore cogitare non siuerit: nec quem ex ipsius cognatis eueheret in Imperium exercitus Romanus habebat. nam Varronianus paruulus filius, quem secum Iouianus creauerat Consulem, suscipiendo tanto oneri impar erat; & Varronianus parens iam ante decesserat, vt filium Imperatorem creatum videre non potuerit: Ianuarium vero Præfectum rebus militaribus per Illyricū, eiusdem Iouiani affinem, absentem exercitus paruificat; quod Ammianus^g affirmat; qui & mores eius formamq. describit.

Cuius quidem interitus adeo inopinati, si causam ex infenso numine asserre licet (nam diuino arbitrio hæc omnia transigi, nemo negarit) cū illa præcessisse videretur, quam diximus ex Sardonio, quod æque ac Iulianus, Maximum ac Priscum philosophos atque magos coluit, quorum studijs mala omnia in Christianos adeo copiose manarant; tum etiam illud proxime est subsecutum delictū, dum (quod Ammianus tradit) Tarsum cum peruenisset, exornandum Iuliani sepulchrum decreuit, hominis alioqui ne cæspititia quidem sepultura digni. quamobrem paucos post dies e medio sublatus est. Impios enim indignos esse sepulchro, Iosias Rex sanctissimus docuit^h: nam ædificatione & ornatu sepulchri, probari acta eorum qui ibi reconditi sunt, sententia Dominiⁱ redditur manifestū. Porro Iouiani corpus ex more curatū, missum esse Constantinopolim, vt inter Augustorū reliquias (nempe in atrio basilicę Apostolorū) reconderetur, Ammianus tradit.

Progresso autem exercitu Nicæam Bithyniæ vsque, comitijsq. habitis, frequentiora suffragia in Valentiniani electionem consenserunt: immo (vt ar Ammiani verbis^k) Valentinianus, nulla discordante sententia, numinis aspiratione cælestis, electus est, agens scholam scutariorum secundam, relictusq. apud Ancyram, postea secuturus, vt ordinatum est. Et quia nullo renitente, hoc e Repub. videbatur, missis qui eum ocys admonerent, diebus decem nullus Imperij tenuit gubernacula.] hæc Ammianus. Iam enim olim prodigio quodā sub Imperatore Constantio Imperiū Valentiniano prænunciatum fuisse,

^a Ammian. lib. 25.
IOVIANI OB-
TVS REPEN-
TVS.

^b Suid. in Io-
uiano.

^c Sozom. lib. 6.
cap. 6.

^d Socr. lib. 3.
cap. 22.

^e Eutrop. lib. 10

^f Ammian. lib. 25. 26.

^g Ammian. lib. 25. 26.
IOVIANVS IM-
PERATOR IN
QVIBVS DELI-
QVIT.

^h Paralip. 34.

ⁱ Matth. 23.

VALENTINIA-
NVS IMP ELI-
GIVR.

^k Ammian. lib. 26.

A fuisse, Nicephorus^a tradit. Auctor est Suidas^b, Valentinianum creatum fuisse Imperatorem a Sallustio tunc Præfecto Prætorio: cuius virtutes cum prædicat, & Valentiniani Imperij exordiū ad iustitiæ integritatem bene compositum refert, sic ait: Sallustius Præfectus Prætorio Valentinianum designauit Imperatorem: qui cum Imperium suscepisset, edicto proposuit, vt si quis affectus esset iniuria, Imperatorem adiret. Verum nemo questus est. Hic Valentinianus Præposito eunuchorum Rhodano, qui Berenicem viduam iniurijs affecterat, mulieri de illo conquestæ iudicem dedit Sallustium: a quo condemnatus Præpositus, cum iudicium illius nihili faceret, ab Imperatore in Hippico crematus est, omnibus Archieunuchi bonis viduæ assignatis. Quo exemplo territi mortales, omni iniuria abstinerunt.] hucusque Suidas.

B Sed antequam ad res gestas Valentiniani vterius progrediamur, de tempore in primis, quo est acclamatus Augustus, dicendum est. Contigiisse quidem eius creationem quinto Kalendas Martij, Socrates^c auctor est: eumque Pannonium Cibeles ortum tradit, patre Gratiano, non generis nobilitate, sed propria virtute clarissimo: nã ipse ex non milite miles, atque ex infima militia ad ampliores prouectus ordines (id eius meritis exigentibus) ad sublime fastigium gloriæ est elatus. Fuisse autem ipsi ex eo comparatum cognomentum, vt Funarius diceretur, tradit Victor^d, quod venalium funem portanti quinque milites nequierint extorquere: eoq. merito ascitus in militiam, vsque ad præfecturæ Prætorianæ potentiam conscendit: ob cuius apud milites commendationem, Valentiniano resistenti Imperium esse collatum, tradit Victor.

C At Valentinianum etsi paternum genus minime illudire reddidit, sed sua ipsius virtus in militaribus functionibus clarum effecit; pietas tamen Christiana, quæ inter alias virtutes in eo potissimum elucebat, apud Deum & homines plurimum commendauit, & post ipsum Imperatorem impium Iulianum euexit; cui ne pareret, militia exui, & exilio relegari delegit. Qui igitur omnia pietati posthabuit, omnia consecutus est munere pietatis: siquidem Christiani milites haud passi sunt, mortuo Christiano Principe, in locum eius Ethnicum subrogari, qui olim idololatra Imperatore necato, nec aliquem deorum cultorem eidem suffici consenserunt. Ex his plane videas (vt hæc iterum refricemus) malitiæ imbecillitatem. Quippe cum nihil aliud toto sui Imperij tempore conatus sit Iulianus, quàm deicere gradu milites Christianos, militiamque ex cultoribus idolorum stabilire, vt Imperij robore penes Ethnicos milites collocato, nulla de cetero spes reliqua esset homini Christiano Imperium capeffendi, sicque ea via apud Gentiles perpetua successione Romanum propagaretur Imperium: tamen cum

D humana omnia haud humano, sed diuino consilio disponantur; ea omnia quæ impietas ante texerat fila versutiæ, mox sunt instar aranearum telæ disructa: adeo vt deorum cultores ab Imperio penitus exclusi fuerint, & Christiani delecti, illi ipsi, quos Iulianus Christiani nominis causa vexarat. in quibus plane illud enituit^e, Non esse sapientiã, neque prudentiam, neque consilium contra Dominum: et quem Deus elegit, frustra ab impijs reprobari. Siquidem simulac ad exercitum se contulit Valentinianus, cum ex more concionem esset habiturus ad milites, oborto tumultu, eorum scilicet, qui indigne ferebant ipsum prouectum ad culmen Imperij; elata tunc ipse prospere dextra (vt ait Ammianus^f) plena fiducia, seditiosos ac pertinaces increpans, ex imperato compefcuit. Quin etiam subiecit quæstioni quosdam nobiles Iuliani quondam amicos, quorum præstigijs sibi tunc repentinum morbū immisum putauit. Testatur id Zosimus^g.

E Post hæc autem (Ammianus^h subdit) Valentinianus Nicomediam itineribus citis ingressus Kalendis Martij, Valentem fratrem stabulo suo cum Tribunatus dignitate præfecit. Indeque cum venisset Constantinopolim, multa secum ipse deuoluens, & magnitudini vrgenti negotiorum iam sese parare considerans; nihil immorandum ratus, quintum Kalendas Aprilis productum eundem Valentem in suburbanum, vniuersorum sententijs concinentibus (nec enim audebat quisquam refragari) Augustum pronunciauit; decoreque Imperatorij cultus ornatum, & tempora diademate redimitum in eodem vehiculo secum reduxit.] hæc Ammianus. Reprehendunt nonnulli Valentinianum, quod in electione collegæ, affectui potius priuato germanitatis indulserit, quàm vtilitati Reipublicæ Christianæ prospexerit, cum (vt aiunt) Arianum hominem ascuerit sibi collegam, qui postea Orientalem Ecclesiam iugi persecutione vexauit. At falluntur hi sane, mea sententia: siquidem quem sciuerat & expertus fuerat confes-
forem,

^a Niceph. lib. 11. cap. 1.
^b Suid. verb. Sallustius.

^c Socras. lib. 4. cap. 11.

^d Victor in Va-
lentiniano.

VALENTINIA-
NVS EX CON-
FESSORE IM-
PERATOR B
CREATVS.

^e Prom. 21.

^f Ammian. lib. 26.

VALENTINIA-
NVS SEDAT MI-
LITES TVM VL-
TVANTES.

^g Zosim. lib. 4.
^h Ammian. lib. 26.

VALENS ASSV-
MITVR COL-
LEGA IN IM-
PERIO.

forem, & imbutum Catholica fide, consortem assumpsit Imperij. Fidei namque causa ambos, ne Iuliano Imperatori obtemperarent sacrificanti, baltea deposuisse, auctor est Socrates^a. Sed & vsque ad expeditionem aduersus Gothos paratam, eum Catholicum perseuerasse, Theodoretus^b affirmat. Quo autem modo e Catholicorum castris defecerit ad Arianos, suo loco dicturi sumus.

^a Socrat. lib. 4. cap. 1.
^b Theod. lib. 4. cap. 4.

Ascitus igitur ad Imperium Valens nequaquam Arianis fauit; sed quos sciret Catholica fide spectatos, eisdem contulit magistratus: et inter alios Caesarium fratrem Gregorij Nazianzeni, temporibus Iuliani (vt vidimus) nobilem confessorem, Quaestorem creat. Inter ipsos autem Imperatores, Valentinianum, atque Valentem fuisse certamen, quisnam Caesarium sibi magis deuinciret, & cuiusnam ille magis amicus & familiaris diceretur, idem Gregorius^c tradit. Cessit tamen Valentinianus Valenti, quod profecturus ipse in Occidentem, Cappadocem hominem Valenti fratri, cui curam Orientis refudit, magis deberi existimaret. Porro hoc exordio horum Imperij, eum insignitum nobili magistratu Comitatus rerum priuatarum, docet rescriptum ad eundem hoc anno datum de confiscatione praediorum, quae templis fuissent addicta, his verbis:

^c Gregor. Naz. orat. in laud. Caesarij.
CAESARIVS COMES RER. PRIVATARVM.

Imperator Valentinianus & Valens AA. ad Caesarium Com. rerum priuatarum.

Vniuersa loca & praedia, quae nunc in iure templorum sunt, quaeq. a diuersis Principibus vendita vel donata sunt, retracta, ei Patrimonio, quod priuatum nostrum est, placuit aggregari. Dat. prid. Non. Februarij. * Med. Diuo Iouiano & Varroniano Coss.] Bene quidem accidit ex diuina dispensatione, vt Caesarius, qui sub Iuliano, confessionis fidei causa, ab eo discesserat, a Christianis Imperatoribus magno honore reuocaretur in aulam, fieretq. idolorum templorum regia potestate aequissimus iudex & vindex. Legitur quoque apud Ammianum^d & Zosimum^e, Caesarium ab eodem Valente Imperatore creatum Constantinopoli Praefectum Urbis, hoc ipso anno, quo Procopius tyrannidem in Oriente exercere coepit. sed alium hunc puto Caesarium a Germano Gregorij: nam ipse in oratione in funere eius habita, tantum testatur, Caesarium ab Imperatore creatum esse Quaestorem, in eaque muneris functione permansisse vsque ad obitum, vel saltem vsque ad annum quintum eiusdem Imperatoris, quo Nicaea Bithyniae, vbi Caesarius erat, terramotu collapsa est: nec maiorem aliquem antea functum ipsum esse magistratum, sed ex illo iam (vt ait) ad sublimiorem prouehendum, si vita superstite licuisset.

* Constantino-poli

^d Ammian. lib. 26.
^e Zosim. lib. 4.

STATVS R. O. MANI IMPE- RII.

^f Ammian. lib. 26.

* Attacotti

Quinam vero fuerit Imperij Romani status, cum Valentinianus Imperator creatus est; vt ex his quantum intulerit damni impietas temeraria Iuliani, quantumq. salutis per religionem Christianam fuerit consecuta Romana Respublica, possit intelligi: hic primum ex Ammiano rem paucis absolente in medium adducamus: Hoc, inquit^f, tempore, velut per vniuersum orbem Romanum bellicum canentibus buccinis, excitatae gentes saeuissimae, limites sibi proximos persultabant. Gallias, Rhetiasq. simul Alemanni populabantur. Sarmatae, Pannonae, & Quadi, Rheti, Saxonesq. & Scoti, & * Atacitti Britannos aeternis vexauere continuis. Austoriani, Mauricaeq. aliae gentes Africam solito acrius incurfabant, & Thracias diripiebant praedatorij globi Gothorum. Persarum Rex manus Armenijs iniebat, &c.] haec Ammianus, quibus turpem rerum faciem praesentis temporis representat.

VALENTINIANVS RESTITVIT LABARVM.

Valentinianus autem tale nactus Imperium, a tot vndique hostibus circumseptum & laceratum, illud primum omnium iniijt salubre consilium, vt Labarum praecipuum militare vexillum, sub quo acies quoque caelestes militare solerent, & quo praeuio Constantinus ad debellandos tyrannos & barbaros sibi aperuit semper viam, a Iuliano vero spretum atque reiectum, maiori gloria restitutum redderet exercitui: cuius diuersam formam exhibent antiqua numismata, quae hic tibi typis expressa reddenda curauimus, quibus vultus amborum Imperatorum exprimentur, ac Labari pristina forma describitur: in quorum secundo Crux elucet in Labaro, in alijs vero Christi insigne nomen effulget: haecq. omnia nunc primo magna gloria restituta, ingentem horrorem incussere daemonebus, confusionemq. attulere Gentilibus, pios vero summa affecere latitia, du fulgentia illa vexilla cernunt, quibus Fidelis miles hostes innumeros debellasset; quo exutus, diuino pariter se priuatum sensit auxilio. Reddimus nos ista tibi signa victoricia, quae cum caelesti quoque militia Romanus pariter nunc est veneratus exercitus:

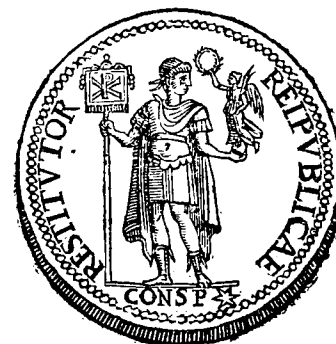
vt plane

vt plane illud Venantij^a, in Ecclesia cani solitum, magno tripudio occinere liceat: *Vexilla Regis prodeunt, Fulget Crucis mysterium.*]

^a Venant. hym. 3. de Cruce.

B

^b Num. aur. a Fulvio Vrsino acceptum.

Quae sequitur imago numismatis, Valentis est, habens in Labaro Crucem expressam.

C

^c Num. aur. a Fulvio Vrsino acceptum.

Adieci alterius eiusdem Valentis numismatis effigiem, Christi nomen in Labaro exhibentis.

D

^d Num. auro ab Angelo Bracciano acceptum.

Num autem Iouianus ante eos id ipsum praestiterit, licet id aequum sit opinari, nullam tamen vel in nummis, vel in chartis, licet id curiosius fuerimus persecutati, memoriam adinuenire potuimus: vt plane haud leue sit argumentum, easdem perseuerasse in signis aquilas, vel alia, quae Iulianus ex superstitione Gentilium restituerat: vt vel ex hoc Dei vindicta idem Iouianus e medio sublatus appareat.

Postquam autem Valentinianus Valentem fratrem in Imperij collegam assumpsit, vt tum Orientali tum Occidentali pariter languenti Imperio simul consultum esset, illud opportunum (quod videbatur) remedium excogitauit: nimirum vt relicto Valente in Oriente, ipse sese transferret in Occidentem: sicq. fore, vt tumultuantes vndique barbaros coercerent. Eiusmodi itaque consilio inito, partitis inter se exercitibus, eorumque ductoribus, rebusque dispositis, percursis Thracijs, vna simul in Pannoniam descendentes, Sirmium peruenere. Inde tandem abinuicem digressi, Valens reuersus est Constantinopolim, Valentinianus vero Mediolanum se contulit. Haec omnia pluribus Ammianus. Quae autem post haec contigerint, suo loco dicturi sumus.

VALENS ORIENTI, VALENTINIANVS OCCIDENTI PRAEFECTI.

Quod plane memoria dignum hoc in itinere accidisse Sozomenus^e tradit, sic se habet: Vbi

^e Sozom. lib. 6. cap. 7.

bet: Vbi, inquit, decessit Constantinopoli Valentinianus, perq. Thraciam Romam A
versus iter fecit: Episcopi Helleſponri & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri
conſubſtantialem aſſerendum putabant, mittunt ad eum pro ſe Legatum Hypatia-
num Heracleæ (quod eſt oppidum Perinthi) Episcopum, oratum, vt ſibi de doctrina fi-
dei rite conſtituenda in vnum conueniendi poteſtas permitteretur. Qui cum veniſ-
ſet ad Valentinianum, & Episcoporum ei poſtulata expoſuiſſet: reſpondet ille: Sibi,
qui vnus e laicorum numero erat, non licere ſe eiufmodi negotijs interponere: Et
ideo ſacerdotes & Episcopi, inquit, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſum per ſe vbicumque
iſſis libitum fuerit, in vnum conueniant. Quo reſponſo ad legationem Hypatiani da-
ro, Lampſaci Concilium cogunt.] hæc Sozomenus. Verum Lampſacenum Conci-
lium anno ſequenti ſub primo amborum Imperatorum Conſulatu geſtum eſſe, Socra-
tes^a tradit: qui & iſtud iſſum tempus eiufdem Concilij ea quoque chronographia B
certius reddidit, dum celebratum ait anno ſeptimo poſt Concilium Seleuciæ habitum:
eſt enim iſ ſequeſ annus, quo de eadem Synodo pluribus agendum erit. Ex hoc ita-
que elucidato certo tempore Lampſaceni conuentus anni ſequentis, Sozomenus^b
erroris arguitur, dum ait, eo itinere, quo Valens fuerat comitatus Valentinianum pro-
ficifcentem in Italiam, iſſi Constantinopolim redeunti occuriſſe apud Heracleam
Legatos miſſos e Concilio Lampſaceno, aſſerentes illi eiufdem Synodi Acta. Sed & hal-
lucinatur idem Sozomenus, dum poſt Concilium Lampſacenum Procopij obortam eſ-
ſe tyrannidem tradit^c: quem hoc anno inuaſiſſe Imperium liquet.

Fuit hic quidem natione Cilix, propinquus genere Iuliano Imp. cui a Iouiano cura
delegata fuit deferendi cadaueris eiufdem e Perſide vſque Tarſum ad locum ſepulchri:
qui poſtquã ſuprema perſoluit cognato ſuo, diſceſſit: nec viſus eſt (vt ait Ammianus^d) C
perquiſitus ſtudio ingenti, niſi multo poſtea, cum Constantinopoli apparuit ſubito pur-
puratus: quod contigit hoc iſſo anno, autumnali tempore, vt ex eodem auctore col-
ligitur, dum ait^e, rei geſtæ nuncium eſſe perlatum ad Valentinianum aduentantem Pa-
riſios prope Kalendas Nouembris. confirmatur id iſſum, dum idem auctor ſubdit de
Valente, æſtiuis iam elapſis caloribus, nuncium de ea re accepiſſe, cum eſſet Cæſaræ
Cappadociæ. Hic enim ob propinquitatem Iuliani, quem ſine liberis eſſe ſciebat, ad-
huc viuente iſſo, ad Imperium anhelabat. quo occiſo, increbſcente rumore, eiuf-
dem Iuliani fuiſſe vltimam voluntatem, vt in Imperium ſibi ſubſtitueretur Proco-
pius, iſtud iſſum auidius expetebat. Quamobrem noui Auguſti vitans inuidiam, lon-
gius recedens, ad dictum tempus vſque delituit: atque opportunam naçtus Valentis
abſentiam, coaçto illo progredi ob tumultus Gothicos in Cappadociam, ſeſe pauens D
licet dubiuſq. inſudit in Vrbe; vbi a paucis admodum primo, inde vero a vili plebecu-
la acclamatus eſt velut in ſcenicis ludis Auguſtus, nemine reſiſtente. Sed eiufmodi leui-
tas paulatim aucta viribus, in metuendam tyrannidem creuit, adeoq. in arctum po-
ſtea Valentem conſtrinxit, vt abijcere purpuram, ac priuatus euadere aliquando de-
creuerit; feciſſe:q. niſi fuiſſet a comitibus impeditus. Habet hæc omnia pluribus Am-
mianus. Adiutum autem primum omnium fuiſſe Procopium ab Eugenio eunucho
conſilio & opibus, auctor eſt Zoſimus^f.

Extat oratio Themiftij clariffimi philoſophi & oratoris, dicta Valenti poſt debellatū
Procopium, nona ordine, nunc primum Latinitati reddita a R. D. Sextilio Episcopo
Alexano, habita collatione cum quatuor Vaticanæ Bibliothecæ exemplaribus, licet
adinodum deprauatis: eſt iſſa apud me nondum edita. Quod enim prudens philoſo-
phus odoratus eſſet ſauitiam hominis, quæ poſtea pluribus exemplis innotuit; totus E
in eo verſatus eſt argumento, vt commendet inter alias virtutes potiſſimum in Impe-
ratore clementiam; & ad eam rem illi perſuadendam innumeris propemodum e diuer-
ſis locis petitis vſus ſit rationibus atque auctoritatibus: quod vero e diuinis ſcripturis, li-
cet alijs fucatum coloribus, mutuatus eſſe videtur exemplum, vt vendicemus noſtra, hic
reddendum putauimus: ait enim: Ego aliquando ſubaudiui Aſſyriorum picturas id
iſſum repræſentantes, nempe, Regis mentem in palma Dei repositam. Et periculum
animaduertere oportet, quantum ſit ei qui in actionem a Deo alienam prorumpit, ca-
dere ex manu conſeruante, &c.] Quis non ſentiat Aſſyrios, quibuſcum Hebræi aſſueue-
runt, e Salomonis prouerbij eam accepiſſe, quam pictura quoque putauerunt decoran-
dã eſſe ſententiã; vbi ait^g: Cor Regis in manu Dei, quocũque voluerit inclinabit illud.]

De his

A De his autem, qui Procopium ſecuti eſſent, hæc eadem oratione Themiftius: Non
enim æquali pœna dignos putati eos, qui ab initio ſeditionem conſultarunt, &
eos qui ab armis abducti ſunt, & hos qui ſe ſubmiſerunt illi qui iam vincere videbatur:
ſed alios condemnati, alios reprehendiſti, cum alijs vero vna doluiſti, &c.] At
inter hæc & Perſici motus & Gothorum progreſſio haud mediocrem timorem incu-
tiebant.

Ceterum quod ad expeditionem Gothicam pertinet: quoniam eodem ferme tem-
pore Valens Perſici tumultus timore percuſus Antiochiam cogitabat: ad coercendos
ingruentes Gothos, attingentes collimitia Thraciarum (inquit Ammianus^a) ſufficiens
equitum adiumentum & peditum mitti iuſſit ad loca, in quibus barbarici timeban-
tur incurſus.] cum iſſe ſeſtinans in Syriam, in Bithyniam primo, indeq. profeçtus
B in Cappadociam, iamq. egreſſurus Cæſarea, Antiochiam verſus, iſſo autumnali tem-
pore, de tyrannide Procopij Constantinopoli excitata, per Sophronium Notarium di-
didit: quando ille conſulturus Imperio, poſthabita Syria, abiit in Galatiã. Quæ autẽ hoc
anno per Procopiũ aduerſus Valentem feliciter geſta ſunt, & ſequenti maioribus viribus
actitata, idem auctor proſecutus eſt pluribus vſque ad annũ poſt ſequentem, quo tyran-
nus tandem prodicione extinctus eſt, vt ſuo loco dicemus. Ex his quoque & illi erra-
re^b conuincuntur, qui proſcriptionem Episcoporum per Valentem factam, eiufq. ac-
ceſſum Antiochiam, hoc iſſo vel ſequenti anno recenſent, quibus nullũ prorfus fuit Va-
lenti otium ab inſecutione Procopij. Plane accidit, vt cum res geſtæ temporibus ſuis mi-
nus accurate reddantur, quantumlibet veræ atque exploratæ videri poſſint, ambi-
guæ tamen ex iſſa ſui conſuſione ſiant. Nos igitur exquisita temporum ratione, cuncta
C quæ ſub Valente in Oriente ſunt facta, inferius explicaturi ſumus.

Hoc item iſſo anno, eoq. tempore, quo Procopius inuaſit Imperium: Maximus phi-
loſophus Ephēſius, ille qui Iuliano adhuc adoleſcentulo inſtillauerat impietatem, &
ad obitum vſque eodem veneno nutriuerat, e cuius fonte omnem in Eccleſiam ſub Iu-
liano perſecutionem deriuafſe creditum eſt: iuſſu Valentis Imperatoris merita pœna
damnatur, ſed a Clearcho Aſiæ Proconſule Valentis perneceſſario ex inſperato li-
beratur. Rem geſtam Eunapius Sardianus^c eiufmodi narratione proſequitur: Inde
Valentinianus, & Valens eius frater, rerum potiti ſunt. Quo tempore Maximus &
Prifcus ſimul in cuſtodiam abripiuntur, diuerſa longeque alia acciti vocatione, quam
cum a Iuliano fuerant accerſiti: illa enim erat theatralis quodammodo, & ad amplos
honores facem præferabat: ſed in ſecunda hac periculum prima facie, nedum ſpes ali-
D qua boni oſtendebatur: vſque adeo magnæ & inſignis cuiuſdam ignominie terror ocu-
lis offundebat ſe. Porro Prifcus nihil paſſus mali, & publico teſtimonio vir bonus decla-
ratus, in Græciam redijt, quo tempore huiuſce commentarij ſcriptor adhuc puer in pu-
berratis limine conſtitutus litteris erudiebatur.

Maximus vero cum & publice in theatris, & priuatim apud Imperatorem tradu-
ceretur validis clamoribus a populo, admirationi etiam ſic erat, quod tantas erecto
animo perferret ærumnas atque incommoda: grauiffimos interim illi cruciatus ad-
mouerunt, tantam irrogantes multam pecuniariam, cuiuſmodi ſummam homo phi-
loſophiæ deditus numquam audiſſe potuit: ſuſpicabantur namque illum cunçtorum
opes & fortunas obtinere. Sed mutata ſententia poſterius, exigua multa ei fuit impoſi-
ta, dimiſſuſq. in Aſiam, vt pecuniam, in quam damnatus fuit, diſſolueret. Quanta ve-
E ro ſit paſſus, tragœdiæ modũ excedit: neque temere inuenies aliquem voce bona, & alic-
nis malis gaudentem, qui tanti viri miſerias & incommoda verbis explicare poſſit. Nam
ſcaphiſmus, ſupplicium Perſis vſitatum, præ tormentis huic illatis paruum fuerit. Ta-
ceo muliebria & procacia tortorum ludibria, dum exquisitis pœnis corpus differunt, &
vixor primaria femina, quæ præſens erat, mariti ſortem miſeratur. Cumq. modus ſup-
plicijs nullus eſſet, eaque incrementis augeſcerent; orauit vxorem, vt medicatam ſi-
bi potionem emeret; qua porrecta, a malis eriperetur. Ea vero emit, ſecumque alla-
tam cum ille poſceret, bibere præoccupat: quam mox exanimatam neceſſarij & gene-
re proximi ſepultura afficiunt: ſed Maximus bibere ſuperſedit.] hæc iſſe. at quo modo
liberatus fuerit, iſta ſubdit:

Hic mihi omnis eloquentia, & quicquid laudum natio poetarum canere poſſit,
inferior fuerit factis Clearchi. Is fuit e Theſprotis oriundus, opulento genere, illuſtri

VALENTINIA-
NI SCITE DI-
CTVM.TEMPVS CON-
CILII LAM-
PSACENI.a Socrat. lib. 4.
cap. 3. 4. 5.b Sozom. lib. 6.
cap. 7.c Sozom. lib. 6.
cap. 8.PROCOPIVS
TYRANNVS.
d Ammian. lib.
25.

e Idem lib. 26.

f Zoſim. lib. 4.

g Prouer. 21.

EXPEDITIO
GOTHICA.
a Ammian. lib.
26.b Sozom. lib. 6.
cap. 15.c Eunap. Vie.
ph. inſoph.
MAXIMVS PHI-
LOSOPHVS DI-
RA PATITVS.MAXIMI PHI-
LOSOPHI CRU-
CIATVS.

& secunda fama : qui mutatis iam rebus , Valentiniano ad Occidentis Imperium A
translato , & Valente extremis inuoluto periculis , nec de Imperio iam , sed de
capite & vita periclitante (nam Procopius rebellans cum innumeris copijs vndique
vires illius ita carpebat , vt ad pacationes descendere eum compulerit) toti tunc Asia cum
Imperio praefuit .] et inferius : Ea tempestate nactus Asiam sanam & morigeram
Clearchus, inuenit ibi Maximum quaestionibus admotum , & in equuleo distentum .
Postulat hic locus , vt diuinum facinus eloquar (siquidem inexpectatus rei successus
iure summo alij nemini acceptus ferendus est , quam Deo .) Nam satellites ille omnes,
qui indefessis assiduisq. viri tormentis adhibiti fuerant , maiori vi fugam capere
coegit , Maximum vinculis exoluit , corpus curauit reficiendum , suaq. illum men-
sa admouit , &c .] Sic igitur opera Clearchi liberatus est Maximus ; qui tamen po-
stea (vt suo loco dicitur) magiae iterum iudicio postulatus , dato capite meritas luit B
poenas : licet Eunapius & ipse Ethnicus Ethnicis excuset facinus , praedicetq. virtutes .
At non Valens tantum , sed & Valentinianus (inquit Zosimus ^a) Maximo philosopho
succensebat , criminationis cuiusdam memor , quam ille Iuliani temporibus aduersus
ipsum Valentinianum struxerat , quasi propter religionem Christianam ille sacros in ritus
impie deliquisset .] additq. eosdem Imperatores infestos fuisse ijs , quos scissent fuisse Iu-
liano cariores . Certe quidem de Oribasio philosopho ac medico Iuliani , idem qui su-
pra , tradit Eunapius , fuisse proscriptum , atque ad barbaros exulem amandatum : sed
cum apud eos medicae artis studio summam sibi conciliaisset gratiam , fuisse ab iisdem
Imperatoribus postliminio restitutum affirmat .

CLEARCHVS
PROCONSVL
LIBERAT MA-
XIMUM .

^a Zosim. lib. 4.

^b l. 7. de malef.
sic. C. Theod.

LEX ADVER-
SVS NOCTVR-
NA SACRA .

^c Zosim. lib. 4.

PRAETEXTA-
TVS IDOLOLA-
TRIAE DEFEN-
SOR .

^d August. de
tempore Barba-
ric. c. 4.

^e l. 9. de malef.
& mathem. C.
Theod.
PROFESSORES
CHRISTIANI
RESTITVTI .
^f l. 6. de med. &
profes. C. Theod.
^g Iun.

Porro sicut Iuliani magos Christiani recentes Imperatores exagitarunt , ita & idolola-
tras pariter infectati sunt , scripta aduersus eos eiusmodi lege ad Secundum Praefectum C
Pratorio ^b :

Ne quis deinceps nocturnis temporibus aut nefarias preces , aut magicos appara-
tus , aut sacrificia funesta celebrare conetur : Detectum atque conuictum competen-
ti animaduersione mactare , perenni auctoritate censemus . Dat. V. Id. Septembris , Diuo
Iouiano & Varroniano Coss.] Huius plane legis meminisse videtur Zosimus , quam
in Graecia Praetextati Proconsulis precibus agentis apud Imperatorem Valentinianum
fuisse abrogatam , tradit his verbis ^c : Et quia legum quoque promulgationes insti-
tuere decreuerat ; exorsus ab ipso lare (quod aiunt) nocturna sacra fieri prohibuit .
qua lege coercere volebat ea quae scelerate designarentur . Sed cum Praetextatus ,
qui pro Consule Graeciam administrabat , vir omni virtute praestans , hanc legem
diceret vitam iniucundam & acerbam Graecis parituram , si futurum esset , vt my- D
stera sanctissima , quae genus humanum continerent , prohiberentur : peragi ea rite ,
vi legis suae cessante , permisit ; ita tamen , vt omnia secundum patrias consuetudi-
nes , quales ab initio fuissent , perficerentur .] haec Zosimus de Praetextato , quem ve-
hementissimum fuisse Gentiliciae superstitionis defensorem ex multis constat , de qui-
bus suis locis dicturi sumus .

Ceterum inter alia nocturna Gentilium sacra , ritus ille erat , cuius S. Augustinus ^d
his verbis meminit : An non sacrificauit , qui imagines idolorum per noctem luden-
tes (quod Nocturnum vocant) libentissime spectauit ? Sacrificauit prorsus , sacrificauit
uit , &c .] Porro Valentinianum Augustum hoc sui Imperij exordio dedisse legem , vt
quisque quam vellet religionem coleret , idem ipse in alio a se postea dato rescripto te-
statur ^e . Haud enim idolorum cultura , quam altas sub Iuliano radices fixisse sciebat , E
actutum sibi videbatur posse conuelli .

Rursum vero quos arcuisset Iulianus a docendo Christianos professores ; iisdem Im-
peratores Valentinianus & Valens , sancita lege , honorifice reuocarunt , sic rescribentes
hoc anno ad Mamertinum Praefectum Pratorio ^f :

Si quis erudiendis adolescentibus vita pariter & facundia idoneus erit : vel no-
uum instituat auditorium , vel repetat intermissum . Dat. III. Id. * Ian. Diuo Iou-
iano & Varroniano Coss.]

IESV CHRISTI
ANNVS
365.

LIBERII PAP.
ANNVS
14.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.
ANNVS 2.

A Nno Christi trecentesimo sexagesimo quinto , Valentinianus & Valens Augusti
creati sunt Consules . Quibus Consulibus (inquit Socrates ^a) septimo scilicet an-
no post Concilium Seleucia sub Constantio Imperatore habitum , Lampfaci ciuitatis
in Helleponto Concilium celebratum est . Porro huius celebrandae Synodi causa potissi-
ma illa fuit , vt horrendas blasphemias editas in Constantinopolitano Conciliabulo ab
Eudoxio , Acacio , & alijs Arianorum deterrimis , penitus abolerent , fidemq. Antioche-
B nam nouissime Seleucia cognitam stabilirent . Qua in re illud primum animaduerten-
dum est , errare Sozomenum , atque ceteros omnes , qui putarunt eiusmodi Concilium
a Catholicis , qui fidem Nicanae confessionis , nempe consubstantialitatem Filij Dei
tuerentur , habitum esse , quod liquido constar a Semiarianis esse confectum ; ab illis
scilicet , qui sic Arianos oppugnarent negantes Filij Dei cum Patre similitudinem at-
que substantiam , vt tamen nequaquam essent assertores Nicanae confessionis , qua
idem Filius Patri consubstantialis asseritur . Cur autem qui praedicarent diuinam
substantiam in Filio , non aequae eundem dicerent consubstantialem ; & quinam in
his lateret haeresis error , pluribus superiore tomo , atque saepius dictum est . Quod
igitur hi hostes viderentur Arianorum negantium diuinam substantiam atque simi-
litudinem Filij , visi sunt respectu illorum esse Catholici , vt ex Hilario suo loco supe-
C rius demonstraui : inde errandi occasio data est Sozomeno atque alijs pluribus , vt
dicerent , a Catholicis celebratum esse Concilium , quod certo constabat aduersus Aria-
nos esse peractum .

^a Socrat. lib. 4.
cap. 4.

CONCILIVM
LAMPFACI-
NUM .

Ceterum re vera ab haereticis eiusmodi habitum esse conuentum , plura sunt , quae id
manifeste declarant : vt illud in primis , quod nequaquam in eo Nicana confessio co-
gnita atque probata fuit , vt par erat peragi in Synodo Orthodoxorum , prout in alijs
omnibus factum vidimus ; sed professio Antiochena tantum ^b , quam Catholici (vt dictum
est superius) vt imperfectam , & quae haberet fraudem inclusam , respuerunt . Basiliius
praeterea Lampfacenam confessionem inter eas adnumerat , quae ab haereticis di-
uersis in locis editae sunt ; vt cum ait ^c : Numquam ad rerum inuouationem consensi-
mus : fides apud nos non alia in Seleucia , alia Constantinopoli , in Zelis alia , & in Lam-
D psaco alia , & alia Romae .] quae (vt paulo post dicemus) ab iisdem edita est coram Li-
berio , vt communicationem Catholicam aucuparentur . Et alibi idem Basiliius ^d :
Quoties , inquit , fidem exponendo nouarunt ? Ancyrae dederunt aliam , Seleucia aliam ,
aliam Constantinopoli , diuulgatam illam , & aliam in Lampfaco postea , & quam
dederunt in Nicæa Thraciae , & iam aliam in Cyzico ; de qua etsi reliqua ignoro , hoc
tamen audio , quod silentio omisso , Consubstantialis confessione , τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοίαν , si-
militudinem quamdam essentiae circumferunt , & praeterea blasphemias contra Spi-
ritum sanctum cum Eunomio conscribunt .] haec de his , qui Lampfaci & alibi conue-
nerunt , Basiliius .

CONCILIVM
LAMPFACI-
NUM CELE-
BRATVM AB
HAERETICIS .
^b Socrat. lib. 4.
cap. 4.

^c Basil. epist. 72.

^d Basil. epist.
82.

Attamen quod cogendae huiusmodi Synodi non erat ille Semiarianorum scopus , vt
fidem Nicenam Catholicam impugnant , sed vt (quod dictum est) execrarentur edi-
E tam Constantinopoli portentosam illam fidei formulam : hac de causa , tamquam adu-
eri negotium Catholicae fidei , quos possent ad Lampfacenum conuentum aduersus
Eudoxium & eius sectatores , conuocare conati sunt , immo & alios accersere , etiam si
non essent Episcopi , sed insignis nominis viri , vt Basilium Magnum adhuc inter mona-
chos in Ponto degentem . testatur enim id ipse de se ad Eustathium Sebastenum scri-
bens (erat hic omnium ferme antesignanus , qui Lampfaci conuenerunt) Me Lampfacum ,
inquit ^e , cum pluribus compressuri Episcopi aduocastis . Nonne de fide erant sermones
nostri ? Nonne per omne id temporis disputanti mihi contra haeresim , praesto erant
Actuarij tui ? Nonne mecum erant toto illo tempore germanissimi tui discipuli ? Cum
fratrum contubernia inuiserem , vnaq. cum illis in precationibus pernoctarem , abs-
que vlla contentione assidue dicens & audiens quae ad Deum pertinent : an non
euidentes illic animi cogitationumque mearum notas & indicia exhibui ?] haete-

CATHOLICI
QVOQ. VOCA-
TI AD CONCI-
LIVM LAM-
PSACENVM .

^e Basil. epist. 79.

nus Basilius ad sui defensionem, quòd adhuc monachus ab hæreticis hæresis infamare- A
tur. sed de his inferius pluribus.

Quot autem Episcopi conuenerint Lampfaci, nusquam expressum memini repe-
rifle. Ceterum quòd ingruerent bella ciuilia, haud adeo frequentem fuisse conuentum
possumus existimare. quod & illud quoque demonstrare videtur, dum non vno tan-
tum in loco eiusdem factionis Episcopis in vna Synodo coire concessum fuit, sed diuer-
sis in locis ab iisdem sunt eadem actitata, vt proxime dicturi sumus. Quid vero in
Lampfaceno Concilio actum sit, Sozomenus^a docet his verbis: Lampfaci Concilium
cogunt: atque vbi ad bimestre spatium de rebus fidei deliberatum est; tandem decernunt,
acta Constantinopoli, opera ac studio Eudoxij & Acacij cum suis sancita, abroganda esse:
deinde formulam fidei, quam velut ab Episcopis Occidentalibus editam explodendam
protulerant, quosdamq. ad eadem subscribendum impulerant, facto promisso, quòd opi- B
nionem eorum, qui Filium Patri dissimilem prædicant, penitus reiicerent: cui promisso
neutiquam steterunt. Tum doctrinam illam ratam fore, quæ Filium Patri substantia si-
mitem asserit: nam adiectionem huius vocis, Similis, ad planam personarum distinc-
tionem necessariam esse. Porro formulam fidei in consecratione Ecclesiæ Antiochenæ edi-
tam, & Seleuciæ omnium Episcoporum consensu confirmatam, in omnibus Ecclesijs ten-
endam. Quin etiã, vt qui ab ijs, qui Filiū Patri dissimilē asseuerabant, abdicati essent,
suas ipsorum sedes, vt pote Ecclesijs per nefas eiekti, denuo reciperent. Quòd si quis eos
insimulare vellet, pari periculo obnoxium fore: iudicesq. constitui Episcopos tum illius
gentis Orthodoxos, tum alios, qui ex finitimis prouincijs ad eam ipsam conuenirent
Ecclesiam, in qua testes sunt rerum a singulis in vita gestarum.] hæc fuisse in
Synodo decreta, Sozomenus^b affirmat. eadem quoque Socrates paucis his: Lampfaci C
in vnum conuenientes, ibi simulac fidei formulam Antiochiæ olim editam de integro
iam confirmauerant (eidem etiam Seleuciæ dudum subscripserant) illam quæ Arimini
iam pridem ab Episcopis, qui consentientem de religione habebant opinionem, expo-
sita fuit, anathemate condemnarunt. Rursusq. contra Acacium & Eudoxium, vt pote
iure abdicatos, tulere sententiam.]

Quæ (inquit Sozomenus^c) cum decreuissent, & Eudoxianos non vocassent solum,
verum etiam locum illis dedissent poenitentia; hique tamen minime obtemperarent:
decreta omnibus vbique Ecclesijs significarunt. Ac quoniam suspicabantur (vti erat
certe verisimile) Eudoxium aulam Imperatoris ad suis partibus fauendum inducturum,
atque ipsis calumniam intentaturum: statuerunt eius conatū præuere, & Acta Lam-
pfaceni Concilij Imperatori indicare: quod & fecere, &c.] Errat tamen (vt dictum est) D
auctor, dum subdit, Legatos Synodi ad Valentem missos ei occurrissē, cum relicto fra-
tre rediret Constantinopolim: nam ea præterito anno contigerunt, hæc autem præsen-
ti, tempore belli excitati inter Procopium & ipsum Valentem. Consultius itaque So-
crates de Eudoxio ait^d: His rebus, Lampfaci scilicet, in Synodo statutis Eudoxius Con-
stantinopolis Episcopus nullo modo refragari potuit: nam bellum, quod a populo, duce
Procopio, iam concitatum erat, impedimento fuit, quo minus se de illis vlcisceretur.
Quapropter Eleusius Cyzici Episcopus (erat hic Eudoxio & Acacio aduersarius) vna
cum suis tum superiores partes adeptus, ad aliquod temporis spatium dogma illud, quod
a Macedonio eius auctore nomen inuenit, quodq. tunc paulo ante in Concilio Lampfa-
ceno multo euidentius omnibus patefactum fuit, propugnauit. Istud Concilium cau-
sam quidem fuisse arbitror, cur Hellepontus (est enim Lampfacus in angusto Helle- E
sponti sinu posita) tanta Macedonianorum frequentia abundaret. Hoc quidem Con-
cilium talem habuit exitum.] hucusque ipse: ex quo sane & illud redditur exploratum,
præter confessionem Antiochenam ibi professam, additam ibidem fuisse ab iisdem Se-
miarianis Spiritus sancti Diuinitatis ex sententia Macedonij negationem. Quæ vero tum
a Legatis Synodi, tum ab Eudoxio gesta esse cū Valente Imperatore Sozomenus tradit,
ea omnia contigisse anno sequenti post extinctum Procopium, constat. siquidē hoc an-
no absque vlla temporis intermissione Valens acerrime a tyranno vexatus est, atque ad
vltimum ferme discrimen adductus.

Porro qui Lampfaci conuenere Episcopi, illud quoque præstitere, vt quæ ab ipsis statu-
ta essent, ad aliarū Ecclesiarū suæ communionis Episcopos missa, ab iisdem confirmaren-
tur. Illi enim diuersis in locis itidem tunc temporis cocuntes, ex eorum sententia qui con-
uenerant

QVID ACTVM
IN SYNODO
LAMPFACE-
NA.
^a Sozom. lib. 6.
cap. 7.

^b Socras. lib. 4.
cap. 4.

^c Sozom. lib. 6.
cap. 7.
DAMNATVR
EUDOXIUS
CVM SVIS.

^d Socras. vbi
sup. cap. 4.

MACEDONII
HÆRESIS IN-
VALESCIT.

LEGATIO EX
CONCILIO
LAMPFACE-
NO.

A uenerant Lampfaci, communi omnium consensu scripsere synodales epistolas ad Oc-
cidentales Episcopos, deferendas per Legatos ad hoc ipsum delectos; qui nomine
omnium omnes pariter Occidentalis Ecclesiæ, ac præcipue ipsum Romanum Anti-
stitem conuenirent, a quo & Catholicam communicationem expeterent, immo falla-
cijs ad hoc compositis extorquerent. Ceterum quod ad legationis huius tempus per-
tinet; equidem perperam recensetur a Socrate^a sub Consulatu Valentiniani & Valentis
secundo, tertio abhinc anno. Nam si ex Synodo Lampfacena missa est legatio atque
litteræ scriptæ, quam ipsorum assertione constat hoc anno fuisse celebratam, nec vltra
bimestris temporis spatium perdurasse: quonam pacto, quæso, accidere potuit, vt post
triennium ex Concilio Lampfaceno legatio missa sit? Nec est quòd dici possit, aliarum
Synodorum, quarum mentio in libello legationis est, tempus ad triennium esse dila-
B tum: cum constet ad illud tempus nequaquam Liberium peruenisse, sed Damasum Ro-
manæ Ecclesiæ præfuisse Pontificem, sequenti anno ipso Liberio ex hac vita subducto.
Itaque vel hoc anno, vel sequenti ad summum, ante Liberij tamen obitum, hanc
legationem missam Romam, affirmare necesse est.

Mirum dictu: qui Lampfaci, alijsq. in locis eiusdem factionis conuenerunt Episco-
pi, facinus excogitant temerarium atque pudendum. Cum enim complures ex illis
qui in Concilio Lampfaceno damnassent Eudoxium; iisdem vero, quòd olim in Con-
cilio Constantinopolitano eidem obsecuti fuissent, ob eam causam suis ipsorum sedi-
bus a Catholicis priuati essent, vt inter alios Eustathius Episcopus Sebastiaë minoris Ar-
meniaë, qui ob communicationem cum Eudoxio, a Concilio Melitenensi fuerat sede
depositus, vt S. Basilius^b tradit: hi, inquam, vt sedes, quibus iuste priuati erant, recipe-
C re possent, viam illam adinueniunt, vt simularent se esse Catholicos, fideiq. Nicænaë
obseruantissimos; libellumque offerrent Liberio Romano Pontifici, cuius auctoritate
in suas ipsi restituerentur Ecclesias. Deliguntur ad hoc Legati, qui tum e Syno-
do Lampfacena, tum ex alijs eodem tempore conuocatis, in Occidentem ad Roma-
num Pontificem proficiscerentur; quo coram ipso edita nomine omnium fidei confes-
sione Catholica, tum ipsius, tum omnium Occidentalium Episcoporum communica-
tionem aucuparentur, necnon etiam gratiam inirent cum Imperatore Valentiniano in
Gallijs tunc in expeditione agente: quorum tanto fulti præsidio, nihil esset quòd ti-
merent Eudoxium Constantinopolitanum Episcopum, acerbissimum hostem.

Quòd igitur probe scirent, nullam vnumquam se a Romano Pontifice extorturos fo-
re communicationem, nisi cum Nicænaë fidei confessione: improbe illud statuunt, vt
D ad tempus mentiantur se esse Catholicos, rectamq. fidem afferant, quam nec si vellet
posset Liberius ipse reiicere. His igitur in hunc modum dolose compositis, mer-
cibus fraudum onusti Legati nauigant in Occidentem, delecti illi quidem ex omni-
bus qui essent omnium audacissimi, & ad fingendum maxime præ ceteris comparati.
Fuerunt hi Eustathius, Theophilus, & Siluanus, de quibus Socrates^c: Itaque Eu-
stathium Sebastiaë Episcopum, qui sæpenumero abdicatus fuisset, Siluanum Tarsi
Ciliciaë, & Theophilum Castalorum vrbs Ciliciaë mittunt; illisq. in mandatis dant,
vt cum Liberio neutiquam de fide dissentiant, sed communicent cum Ecclesia Roma-
na, fidemq. Consubstantialis ratam faciant. Isti cum litteris eorum qui Seleuciæ de
fide dissenserant, ad veterem urbem Romam se conferunt: cum Imperatore minime
colloquuntur (erat enim in Gallia in bello contra Sauromatas gerendo occupatus) sed
E Liberio litteras offerunt. Ille eas recipere noluit: nam eos sectæ Arianaë fautores esse
dixit, & propterea ab Ecclesia non posse recipi, vt pote qui fidem Concilij Nicæni ab-
rogassent. Cui illi respondent, se poenitentia adductos, veritatem agnouisse: fidem
eorum, qui Filium Patri dissimilem esse docent, iam pridem reiecisse: Filium in omni-
bus Patri similem confiteri; atque illam vocem, Similem, nihil a voce, Consubstan-
tialis, discrepare. Quæ cum dixissent, Liberius postulat ab eis, vt opinionis suæ decla-
rationem scriptis mandarent. Illi libellum ei obtulere, in quo verba in fidei formula
Nicænaë edita comprehensa fuere perscripta. Epistolas, quas pactis conuentis ab vrbe
Smyrna, quæ est in Asia, a Pyfidia, Isauria, Pamphilia, & Lycia scripserunt, hoc loco
citare, ne sim longus, non est consilium. Libellus autem, quem Legati cum Eustathio
missi Liberio dederunt, ita se habet:

Domino fratri & collegæ nostro Liberio, Eustathius, Theophilus, & Siluanus in
Domino

TEMPVS LAM-
PSACENAE LE-
GATIONIS.
^a Socras. lib. 4.
cap. 11.

VAFRVM CON-
SILIVM HÆ-
RETICORVM.

^b Basil. epist.
74.

LEGATI AD
LIBERIVM PA-
PAM MISSI.

^c Socras. lib. 4.
cap. 11.

Domino salutem. Vt omnem occasionem insanæ hæreticorum confidentiæ, qui Ec-
clesiæ Catholicæ graues afferunt offensiones, omnino adimamus: Concilia Episcopo-
rum recte de religione sentientium, quæ Lampfaci, Smyrnæ, alijsque varijs in locis
aliquando habita fuerunt, nostro approbamus consensu. Atque quo magis constet nos
eisdem assentiri, hanc obimus legationem; litterasque ad tuam benignitatem, & ad om-
nes alios Episcopos Italiæ, aliarumque regionum ad Solem occidentem vergentium at-
tulimus: ex quibus planum fiet, nos fidem Catholicam tenere, seruareque. quæ in
sacro sancto Concilio Nicæno, temporibus beati Constantini Imperatoris, a trecentis
decem & octo Episcopis confirmata fuerit, atque adeo inuiolata stabilisque vsque ad
hodiernum diem perpetuo permanerit: in qua vox, Consubstantialis, ad peruersam
Arij doctrinam expugnandam, sancte riteque posita est. Nam propriarum manuum
subscriptionibus plane confitemur, nos non aliter atque illos Patres, quos diximus, B
sentire; sed eandem fidem cum illis & antehac seruasse, & iam seruare, & ad extre-
mum vsque spiritum seruaturos esse: Arium autem, impiam eius doctrinam, discipu-
los, opinionis fautores, quin etiam omnem hæresim Sabellij, omnes Patropassianos,
Marcionistas, Photinianos, Marcellianos, & Pauli denique Samosatani sectatores peni-
tus condemnare. Istorum doctrinæ, omnibus idem cum illis sentientibus, omnibus
etiam hæresibus, quæ sacrosanctæ fidei prædictæ a sanctis Patribus pie & Catholice in
vrbe Nicæa expositæ aduersantur, itemque fidei formulæ in Concilio Ariminensi recita-
tæ, vtpote fidei sancti Concilij Nicæni, quam diximus, prorsus repugnanti (cui qui-
dam dolo & quorundam peritio, propter nomen vrbis Nicææ, quæ est in Thra-
cia, fraudulenter inducti, Constantinopoli subscripserunt) nominatim anathema in-
dicimus. C

Fides autem tum nostra, tum eorum quos supra diximus, quorumque legationem
obimus, est hæc quidem: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium re-
rum & visibilium & inuisibilium effectorem. Et in vnum vnigenitum Deum, Domi-
num Iesum Christum Filium Dei, genitum ex Patre, hoc est ex substantia Patris: Deum
de Deo, lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factum, consub-
stantialem Patri, per quem omnia facta sunt, siue quæ in cælo, siue quæ in terra. Qui
propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo
factus est: passus est, & resurrexit tertia die. Ascendit ad cælos, & venturus est iudi-
care viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum. Illis autem qui assentunt, tempus ali-
quando fuisse, cum non esset; aut non ante fuisse, quam natus esset; aut ex ijs quæ non
sunt, constare; aut ex alia, quam ex Patris substantia, vel essentia, constare; aut Filium D
Dei posse conuerti & mutari; anathema indicit Catholica & Apostolica Ecclesia.] hæc
fuit horum plenissima Catholica fidei confessio, cui mox adiecerunt subscriptionem eidem
Legati his verbis: Ego Eustathius Episcopus vrbis Sebastie, Theophilus & Siluanus,
Concilij Lampfaceni, Smyrnensis, & ceterorum Legati huic fidei nostræ declarationi
manibus nostris, nostraque ipsorum voluntate subscripsimus. Quod si quis post hanc
fidem a nobis expositam, aut contra nos, aut contra illos qui nos miserunt, aliquod
crimen adduxerit; cum tuæ sanctitatis litteris ad Orthodoxos Episcopos, quos tua pie-
tas probauerit, veniat, & coram illis nobiscum de eo disceptet; & si quid offensum esse
constiterit, in auctorem illius vindicetur.] At non tantum ipsi subscribere Legati, sed
& suæ ipsorum subscriptioni nomina quoque subiecerunt Episcoporum, a quibus missi
eorum nomine legatione fungebantur: quod testantur Liberij litteræ ad eosdem reddi-
tæ. Ac isto libello (subiungit Socrates) Liberius Legatos tamquam sponsione obstrin-
gens, in communionem recepit, datisque illis litteris, dimisit.] Porro ex recitato modo
libello Liberio a Legatis dato, satis perspicue demonstratur, illum scriptum esse ante per-
secutionem a Valente in ipsos Semiarianos atque Catholicos excitatam: siquidem nulla
prorsus in ea mentio persecutionis habetur, cuius primum omnium meminisse oportu-
isset. Sed iam Liberij litteras redditas ad Orientales, a Socrate descriptas, hic recitemus.

Dilectis fratribus & collegis Hypatio *, Cyrillo, Hyparchio *, Vranio, Heroni,
Elpidio, Maximo, Eusebio, Eucarpio, Heortasio, Seuero, Dydimioni, Brettanio, Cal-
licrati, Dalmatio, Aedesio, Eustachio, Ambrosio, Gelonio, Pardalio, Macedonio,
Paulo, Marcello, Heraclio, Alexandro, Adolio, Marciano, Stenello, Ioanni, Maca-
rio *, Charisio, Siluano, Photino, Antonio, Ayto, Celso, Euphranori, Meletio,

Patricio,

A Patricio, Seueriano, Eusebio, Eumolpio, Athanasio, Diophanto, Menodoro, Diocli,
Chrysampelo, Neoni, Eugenio, Eustachio, Callicrati, Arsenio, Eugenio, Martyrio,
Hieracio, Leontio, Philagrio, Lucio, & omnibus in Oriente Orthodoxis Episcopis,
Liberius Episcopus, Italiæ, & alij Occidentis Episcopi, in Domino semper salutem.]
hæc nomina ipsi libello fidei a Legatis dato erant apposita.

Vestra litteræ, fratres dilecti, lumineque fidei illustrati, de pace & concordia Eccle-
siæ per honoratissimos fratres & Episcopos Eustathium, Siluanum, & Theophilum
ad nos perlata, nobis maximam maximeque optatam lætitiæ attulerunt. Id adeo in
primis, quod vestras sententias & opiniones, tum cum mea, qui infimus omnium sum,
tum cum aliorum Episcoporum Italiæ, ceterarumque omnium regionum versus Occi-
dentem, sententijs consentire concordareque ostenderunt, atque adeo confirmarunt.

B Hanc autem Catholicam & Apostolicam fidem agnoscimus, quæ vsque a Concilio
Nicæno hæcenus integra stabilisque permanet. Hanc illi ipsi Patres se habuisse con-
fessi sunt: atque adeo mira alacritate & gaudio completi, omnia absurdæ opinionis ve-
stigia, omneque eius quasi scintillas relictas sustulerunt. Hancque fidem non solum apud
populum concionando, verum etiam sedulo scribendo, omnibus proposuerunt. Cuius
quidem exemplar his litteris necessario subiungendum duximus, ne qua hæreticis ad
insidias tendendas relicta sit occasio: quam quidem nacti, de integro faces suæ maleuo-
lentiæ in Ecclesiam intentent; magnaue dissidiorum incendia (vt illis in more po-
situm est) exuscitent. Nam & hoc ipsum confitentur honoratissimi fratres nostri Eu-
stathius, Siluanus, & Theophilus: nimirum & se ipsos & vestram charitatem semper
hanc fidem seruasse, & ad extremum vitæ diem seruaturos esse; videlicet quæ fuerit a
C trecentis decem & octo Episcopis Orthodoxis in vrbe Nicæa probata; quæque & per-
fectam complectatur veritatem, & hæreticorum multitudini ora obturet, eorumque
doctrinam penitus euertat. Neque enim tam ingens Episcoporum numerus fortuito,
sed Dei nutu & voluntate ad furorem Arij comprimendum coactus est. Immo vero eo-
rum numero beatus Abraham tot hominum millia per fidem profigauit. Quæ qui-
dem fides vi & nomine Consubstantialis, comprehensa, tamquam propugnaculum
firmum & inexpugnabile, omnes impetus & nefarias pestiferæ opinionis Arij machi-
nas retundit, reprimitque.

Et quamquam nequam & scelerati Ariani effecere, vt omnes Episcopi Occidentis
Arimini in vnum cogentur, quo ibi vel persuasione, vel (vti verius dicam) Impera-
toris auctoritate, illud quod erat ad summam cautionem in fidei formula positum, aut
D tollerent, aut peruerse inficiarentur: nihil hac fraudulenta molitione omnino profece-
runt. Nam omnes illi fere Episcopi, qui Arimini conuenerant, quique vel fallacibus
inescati illecebris, vel vi compulsi, a fide tum quidem descuerant: nunc tamen ad
sanam mentem reuersi, fidei formulæ ab Episcopis Arimini conuocatis editæ anathema
denunciarunt, & fidei Catholica & Apostolica Nicæa confirmatæ subscripserunt, &
nobiscum iam vna communicant: Omnes illi, inquam, in præsentia maximo iracun-
diæ æstu contra dogma Arij, eiusque discipulos exardescunt. Quam rem vestrae chari-
tatis Legati cum explorata cognitam planeque perspectam haberent, suæ ipsorum sub-
scriptioni vestra etiam nomina adiunxere. Ario autem & decretis Arimini contra fi-
dem Nicæa stabilitam sancitis (quibus item vos per versutas blanditias in fraudem in-
ducti cum iureiurando adhibito subscripsistis) anathema edixere.

E Quapropter nobis videbatur consentaneum, litteras ad vestram charitatem perscribere,
vobisque iusta & æqua petentibus opem ferre: præsertim cum per confessionem ve-
strorum Legatorum perspicue intelligeremus, Episcopos Orientis ad sanam sinceramque
mentem reuersos, cum Orthodoxis Occidentis Episcopis in fide concordare. Neque
vos ignorare volumus, & blasphemias Arimini contra Filium Dei diuulgatas, iam
etiam ab his, qui tum videbantur fraudulenter & repentino impetu a veritate tam-
quam abrepti, anathemate damnari, & fidei Concilij Nicæni concordii animorum vo-
luntate ab omnibus assensum esse. Quin etiam per vestras litteras omnes certiores fieri
debent, vt qui per fraudem a recta fide abducti fuerint, iam tandem ex cæca hæresis
caligine ad clarum diuinumque lumen libertatis Catholicae regrediantur. Qui quidem
si post hoc Concilium letale pestilentis doctrinæ venenum euomere voluerint, om-
nesque Arij blasphemias ex animis suis radicitus euellere, atque adeo illis anathema
indicere:

QVID GESTVM
IN CONCILIO
ARIMINENSI.

CONCORDI
FI-
DES CATHOLI-
CA OCCIDEN-
TALIVM.

indicare: scient se pariter cum Ario & eius discipulis, cum alijs serpentibus, utpote Sabelianis, Patropassianis, & alterius hæreticæ prauitatis cuiuscumque modi sectatoribus a communione Ecclesiæ, quæ filios adulterinos non recipit, tamquam foederis & societatis expertes omnino exclusos esse. Deus vos, fratres carissimi, diu seruet incolumes.] hætenus Liberij Papæ litteræ ad Orientales; quibus significabatur, iisdem, ut Catholicis, Catholicam ab omnibus impertiendam esse communionem.

Ceterum non has tantum pacificas seu communicatorias litteras Liberius Papa Legatis dedit, sed & alias etiam, quibus Apostolica præcipiebatur auctoritate, ut iisdem qui fuerant antea expoliati sedibus, post professionem fidei Catholicæ habitâ suis ipsorum restituerentur Ecclesijs: quarum quidem auctoritate suas singuli receperunt sedes Episcopales. Tanta enim inerat auctoritas Romano Pontifici, ut quantumlibet suspectos homines, & qui hætenus inhæssissent hæreticis; iam Catholicos redditos, eiusdem Romani Episcopi arbitrio, nemo eos recipere detrectaret. Meminit S. Basilius de iisdem Liberij Papæ litteris; quibus & præcipiebatur, ut inter alios ipse Legatorum primarius Eustathius reciperetur in suam Ecclesiam Sebastenam: qui, eidem ostensis in Concilio Tyanensi in Cappadocia, confestim suam recepit Ecclesiam. Porro idem Basilius^a aperit veteris hæretici vtrumque consilium in surripiendis hisce a Liberio Papa litteris. sed de his agemus paulo post, cum de Concilio Tyanensi sermo erit. Equidem Eustathius se tunc habuit tamquam mimus in scena, dum vna cum suis Catholicam personam induens, habitus ubique est Catholicæ fidei professor atque defensor: cum ita Apostolica auctoritate suffultus, quocumque pergeret, Synodos cogeret, Nicænamque fidem probandam omnibus anteponeret.

Quidnã vero redeuntes, inter alia loca, in Sicilia Legati egerint, Socrates^b declarat his verbis: His, inquit, acceptis litteris, Legati cum Eustathio in Siciliam proficiscuntur: ubi Concilio Episcoporum Siculorum conuocato, coram illis similiter fidem Consubstantialis se seruare confitentur: fideique formulam in Concilio Nicæno confirmatam, ratam faciunt. A quibus cum litteras in eadem cum epistola Liberij sententiam perscriptas ad Episcopos qui eos miserant, accepissent, recta reuerterunt. Illi, epistola Liberij accepta, Legatos ad Episcopos cuiusque ciuitatis, qui fidem Consubstantialis defendebant, oratum mittunt, ut omnes ex vno animorum consensu Tarsum Ciliciæ, tum ad fidem Nicæni Concilij confirmandam; tum ad omnem contentionem, quæ post illud in Ecclesia oriebatur, dirimendam, commearent. Quod quidem fortassis factum fuisset, nisi Eudoxius sectæ Arianae Episcopus, qui tum gratia apud Imperatorem plurimum poterat, obstitisset: qui propter Concilium editum permagna iracundiæ flamma incensus illos grauissimis affecit incommodis. Macedonianos vero per Legatos, quos miserunt, cum Liberio communicasse, fideique Concilij Nicæni ratam fecisse, Sabinus etiam in libro suo, De collectione rerum in Concilijs gestarum, perspicue declarat.] hætenus Socrates. at id de imita gratia Eudoxij cum Valente postea contigit, ut ex Theodoro suo loco dicemus.

Antequam autem res ab eis gestas ulterius prosequamur, de quo Concilio Tyanæ in Cappadocia ea de causâ habito agamus; reliqua, quæ eiusdem legationis tempore in Occidente sunt gesta, ordine prosequamur. Constat ex litteris Illyricorum Episcoporum, Eustathium Legatum cum suis ad eos quoque in itinere profectum esse, atque pariter sicut Romæ & in vniuersa Italia fecerat, fidem Catholicam prædicasse. Quod igitur visi essent Legati rem serio agere, Liberius Papa magnam inde sibi fiduciam comparauit, ut vniuersus Christianus orbis sub vna fide Catholica, ipsaque professione Nicæna, Ariana hæresi procul eiecta, redigi posset. Qui & ad id ipsum perficiendum haud impigre laborauit, sed omnes plane Apostolicæ functionis neruos contendit: nam non satis sibi visum Romæ ea de causâ Synodum agere; sed & Legatos tum ad Illyricos, & inde ad Asianos perducendos, tum in Gallias misit, & ad alias Occidentis prouincias, ex more, ut de fide Catholica Orientalium ad Ecclesiam redeuntium vniuersam Occidentalem Ecclesiam redderet certiore: quod & factum est, antequam Legati remearent in Orientem. Etenim Sozomenus^c tradit, eosdem Legatos redeuntes in Orientem tulisse secum litteras ab Episcopis Italiae, Galliae, Africae, & Siciliae. Tunc autem per Liberium ad Illyricæ Ecclesiæ Episcopos, necnon ad Asianos Legatus est missus; fuit hic (ut ipsorum declarant litteræ) Elpidius Romanæ Ecclesiæ presbyter

LIBERIUS ALIAS LITTERAS DEDIT DE RESTITUTIONE EPISCOPORVM.

a. Basl. epist. 74.

b. Socrat. lib. 4. cap. 21.

CONCILIVM HABITVM IN SICILIA.

LIBERIUS PRO FIDE CATHOLICA NAVITER AGIT.

c. Sozom. lib. 6. cap. 12. LEGATIO AD ILLYRICOS.

A presbyter, & fortasse ille ipse Elpidius, qui cum Philoxeno alias missus est Legatus a Iulio Papa ad Arianos in Orientem. Quid vero per eundem Apostolicæ sedis Legatum in Illyrico actum sit, litteræ synodales in ipsorum conuentu ab eisdem conscriptæ significant, quas recitat Theodoretus, sed confuso plane rerum gestarum ordine, dum eas post ordinationem S. Ambrosij Episcopi Mediolanensis perperam collocat; quas hoc tempore Eustathianæ legationis datas esse, eadem litteræ aperte declarant. ipsa autem synodalis epistola sic se habet^a:

Episcopi Illyrici, Ecclesijs Dei, & Episcopis dioeceseos Asianae, Phrygiae, Carophrygiae, & Pacatiana, in Domino S. Cum in vnum essemus coacti, & diu multumque de salutari Verbo disceptatum esset; tandem confirmauimus, Trinitatem consubstantiali esse, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. De qua re consentaneum videbatur litteras ad vos perscribere, non captiose & vane ea quæ ad cultum Trinitatis pertinent, tradendo, sed cum humilitate animi de illis decernendo. Has nostras litteras misimus per dilectum fratrem nostrum & collegam Elpidium presbyterum. Est quidem litteris proditum, non in epistola nostra manu scripta, sed in libris Saluatoris nostri Iesu Christi: Ego sum Pauli, ego vero Apollo, ego Cephæ, ego Christi: Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Atque nostra modestia his potuisset esse contenta, ut nullas omnino litteras ad vos scriberet: quippe cum vestra prædicatione, qua Spiritum sanctum a Patre & Filio separatis, tantus terror omnibus prouincijs, quæ a vobis administrantur, iniectus sit. Itaque coacti sumus dominum & collegam nostrum Elpidium cum litteris Roma, quæ est caput Imperij, ad vos mittere, ut discat, vtrum vestra prædicatione ita se habeat, an non. Nam qui opinantur Trinitatem non esse consubstantiali, anathema iunto. Et si quis cum huiusmodi communicare deprehensus sit, anathema esto. His autem qui prædicant Trinitatem consubstantiali esse, regnum cælorum paratum est. Quare obsecramus vos, fratres, ne aliud doceatis, neve aliud opinemini; sed prædicetis perpetuo Trinitatem consubstantiali esse, quo possitis heredes regni Dei effici.

Dum hac de re scriberemus ad vos, commonefacti sumus, ut in his nostris litteris scriberemus etiam de Episcoporum, collegarum scilicet nostrorum institutione: ut si quo modo fieri queat, e magistratibus qui probata spectataque fide fuerunt, Episcopatu functuri, cooptentur: sin autem tales non reperiantur, e sacerdotum collegio. Ad eundem modum tum presbyteri, tum diaconi de ordine sacerdotali sumantur, ut omni ex parte inculpati sint, minime vero de curia aut militum ductoribus. Atque propterea non erat animus ad vos pluribus scribere, quod vni omnium nomine ad vos misimus dominum & collegam nostrum Elpidium, ut accurate discat, vtrum vestra prædicatione ita se habeat, uti a domino & collega nostro Eustathio accepimus. De cetero, fratres, tamen dudum in errore versati estis; tamen vetere homine deposito, nouum induite. Atque idem ipse frater & collega noster Elpidius docebit vos veræ fidei prædicationem, nimirum quod S. Trinitas consubstantialis est, & Deus Pater cum Filio & Spiritu sancto sanctificatur & glorificatur: et quod Pater in Filio existit, & Filius in Patre vna cum Spiritu sancto in omnem æternitatem.

Qua re perspicue declarata, poterimus vere confiteri sanctam Trinitatem consubstantiali esse, uti formula fidei olim in Concilio Nicæno edita vult: quam etiam Patres nostri confirmarunt. Itaque hac fide prædicata, poterimus scelesti dæmonis retia euitare: quo represso, copia erit cum nos per litteras ad pacem conciliandam mutuo salutandi, tum vitam quietam tranquillamque degendi. Proinde scripsimus ad vos, ut Arianos, qui sunt Concilij sententia abdicati, possitis cognoscere: qui quidem neque Filium Dei ex Patris essentia constare, neque Spiritum sanctum confiteri volunt: quorum nomina subiunximus, Polychronius, Telemachus, Faustus, Asclepiades, Amanthus, Cleopater. Atque hæc quidem ad hunc modum acta sunt, ad gloriam Patris & Filij & Spiritus sancti in sæcula sæculorum, Amen. Vos ad multorum annorum curricula optamus in Domino Patre & Filio Salvatore nostro Christo cum Sancto Spiritu, valere plurimum.] hucusque epistola Illyricorum. Quid autem actum sit per Elpidium in Asia, ignoratur.

Porro his litteris synodalibus acceperunt litteræ Imperatoriæ ad eosdem Asianos conscriptæ, quas recitat Theodoretus, hæcque præfatur^c: Citabo (inquit) quoque legem, qua

a Theod. lib. 4. cap. 8. ILLYRICORVM EPISCOPORVM EPISTOLA SYNODALIS.

b 1. Cor. 8.

ALIA DECRETA SYNODI ILLYRICAE.

FIDEI PROFESSIO.

c Theod. lib. 4. cap. 6.

quæ & pietatem perspicue ostendit Valentiniani; & sanam itidem Valentis de religio- A
ne doctrinam, quam eo tempore amplectebatur, manifeste declarat.

LITTERAE IM-
PERATORVM.

Imperatores Maximi semper Augg. Victores, Valens & Valentinianus, Episcopis
diocesis Asianæ, Phrygiæ, Carophrygiæ, Pacarianæ, in Domino S.

Vbi frequenti in Concilio in Illyrico coacto multum in vtramque partem de salutari
Dei Verbo disceptatum erat: beatissimi Episcopi Trinitatem consubstantialiorem esse, hoc
est Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, certis rationibus ostenderunt. A qua fide ne
digitum quidem (vt aiunt) deflectentes, debito cultu religionem præpotentis Regis
prosequuntur: quam etiam nostra celsitudo passim prædicari mandauit.

Attamen non est hæc causa, cur quidam dicant se religionem sequi Imperatoris, qui
hunc mundum gubernat: neglecto scilicet illius mandato, qui nobis de salute nostra
præcepta dat. Est enim præceptum Euangelij Dei nostri, qui hanc habet velut ratam B
definitamque sententiam^a: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei,
Deo. Quid ergo vos dicitis Episcopi, & verbi salutaris Antistites? Quod si vos eadem
decernatis; tum certe mutuo vos ipsi complectimini, & Imperatoria celsitudine nolite
abuti. Nolite persequi veros Dei ministros, quorum precibus & bella sedantur in terra,
& incursiones angelorum, qui a Deo descuerunt, arcentur: qui etiam orando pestiferos
dæmones repellere nituntur: qui vectigalia, vti leges postulant, pensitare non recusant:
qui potestati Imperatoriæ non refragantur; sed sancte & sincere tum mandatum præ-
potentis Regis Dei obseruant, tum nostris legibus obsequuntur. At constat, vos obti-
nate his rebus resistisse.

^a Mat. 22.
Luce. 20.

Nos patientia semper a principio vsque ad finem vsi sumus: vos contra animi vestri
impotentia obsecuti estis. Sed nos a vestra culpa volumus esse vacui & puri: non ali- C
ter atque Pilatus, qui cum de Christo iam tum inter nos vitam agente haberetur quæ-
stio, noluit eum interficere; & rogatus a Iudæis vt Cruci affigeretur, se conuertente ad
Orientem, perere aquam manibus, easque lauare coepit, simul hæc locutus: Innocens
sum a sanguine iusti huius. Ob quam causam nostra celsitudo semper istud imperauit:
Ne quis quem persequatur: Ne quis quem submergat, vocetve in inuidiam Christi
agricolas: Neve procuratores summi Regis exagitet; ne regnantibus nunc nobis, nihil
hinc emolumentum consecuti, postea vna cum sceleris exhortatore, in ea quæ testamen-
ti ipsius sunt damna, incurratis: id quod in Zachariæ sanguine eueniebat: nam fu-
nesti illi, perinde ac pestifer dæmon, qui cædis illius socius erat, mortis supplicio tradi-
ti, adueniente cælitus Rege nostro Iesu Christo, disrupti perierunt.

Istud mandatum dedimus, præsentibus, audientibusque ea quæ facta sunt, Amegetio, D
Ceronio, Damaso, Lampone, & Brintesio.] qui hic nominantur, fuisse putantur Ro-
mani presbyteri apud Imperatorem Valentem legatione fungentes. sed subdit: Porro
ipsa Acta ad vos misimus, vt intelligatis quæ hoc præclarum Concilium decreuerit.
Nam his litteris atrexiimus decreta Concilij, quæ summam complectuntur ista.

LEGATI APVD
IMPER.

Sententiam magni & Orthodoxi Concilij Nicæni sequentes, confitemur Filium Patri
consubstantialiorem esse. Neque certe ita intelligimus Consubstantialiorem, vt quidam olim
exponebant, qui non sincere & ex animo Concilio Nicæno subscripserunt: Neque vt alij,
qui hoc tempore illos appellant Patres, & vim huius verbi, Consubstantialis, tollunt;
sequunturque opinionem eorum qui tradiderunt, per hanc vocem, Consubstantialiorem,
nihil aliud significari, quàm Similem; per quam vocem Filius nulli creaturæ per ipsum
condita, sed soli Patri similis ostenditur. Qui ista tradunt, Filium Dei nihil aliud quàm E
creaturam eximiam esse, impie plane definiunt. Nos autem non aliter sentimus, atque
duo Concilia, quorum alterum iam Romæ, alterum habetur in Gallia: Nimirum
vnam eandemque essentiam esse Patris & Filij & Spiritus sancti in tribus personis, hoc
est in tribus perfectis, vt Græci, loquuntur *ἰσοουσι*. Confitemur item (vt est in fidei
formula Nicææ edita) consubstantialiorem Dei Patris Filium sumpsisse carnem ex sancta
Virgine; inter homines habitasse; impleuisseque omnem pro nobis œconomiam, na-
scendo, patiendo, resurgendo, & in cælos ascendendo: venturum quoque denuo, vt
in die Iudicij, prout quisque se gessit in vita, reddat cuique: carni vniuersæ visum fore:
diuinam suam demonstraturum potentiam: Deum carne indutum, non hominem in-
dutum Diuinitate (*ne quis scilicet existimaret Diuinitatem mensura hominis circumscriptam.*)
Illis autem qui contraria sentiunt, anathema denunciamus. Pari ratione his, qui non
ingenue

FIDES ILLY-
RICAE SYNO-
DI.

A ingenue dicunt anathema ei qui asserit Filium non ante fuisse quàm nasceretur, sed tra-
dit eum vi & facultate prius in Patre fuisse, quàm re ipsa genitus esset, anathema de-
nunciamus. Nam istud dici potest de omnibus creaturis, quæ non semper cum Deo
sunt; sicut Filius semper cum Patre est, æterna generatione genitus.] hæcenus professio
Synodi Illyricæ apud litteras Imperatoris summam expressa.

Verum has litteras a Valente potius quàm a Valentiniano esse conscriptas, illud
in primis persuadet, quod in earum titulo primo loco nomen Valentis habetur inscri-
ptum; quodq. etiam Valentinianus hoc tempore in Gallijs ageret (vt Ammianus est
auctor) in expeditione aduersus Alemannos: et cum non Orientali, sed Occidentali
præfesset Imperio; haud eius partium esse videbatur, vt Asianos Episcopos a recto fidei
tramite deuiantes admoneret, sed erat id potius operis eius germani atque collegæ Va-
lentinis. Sed & si ad eos quacumque velimus ratione illum scripturum fuisse; ipse in Gallijs
agens, Galliarum potius Concilij fidem Catholicam, instar Romanæ, misisset, quàm
Illyricæ, cum alioqui omnes fidei formulæ vnus eiusdemque sententiæ essent. Porro am-
plam a Deo mercedem Valens ex his consecutus est, vt ex insperato ab ingruente ac va-
lidius prævalente Procopio tyranno, eius nutu liberaretur. quo modo autem id accide-
rit, dicturi sumus anno sequenti, quo id ipsum fieri contigit.

His itaque in Occidente a Liberio Papa rebus gestis, ipsiq. Legatis ad propria redeun-
tibus: factum est, vt iidem Legati remeantes ab Occidente, nempe Eustathius Episcopus
Sebastiæ atque alij collegæ, ad Synodum, quæ a Catholicis agebatur Tyanæ ciuitatis
Cappadociæ (est enim ciuitas ad radices Tauri montis posita) se conferrent cum Liberij
litteris, quibus inter alia ipse in sedem suam restitui Eustathius petijt: quod absque con-
trouersia omnes, primæ sedis veriti maiestatem ac pariter auctoritatē, communi senten-
tia fieri decreuerunt. Meminit eiusmodi Synodi Tyanensis Sozomenus^a his plane ver-
bis: Eodem tempore, dum Eusebius Episcopus Cæsareæ Cappadociæ, Athanasius An-
cyræ, Pelagius Laodiceæ, Zenon Tyri, Paulus Emesæ, Otreius Melitinæ, & Grego-
rius Nazianzi Episcopus (*pater hic fuit Gregorij Theologi*) & alij multi, qui regnante
Iouiano, Antiochiæ decernebant doctrinam, quod Filius sit Patri consubstantialis, te-
nendam esse: Dum, inquam, isti omnes Tyanæ Concilium habent, litteræ Libe-
rij & aliorum Episcoporum Occidentis recitantur. Ex quibus permagnam capien-
tes lætitiā, scripserunt omnibus Ecclesijs, vt tum decreta Episcoporum Occidentis,
tum litteras Liberij & aliorum Episcoporum Italiæ, Africæ, Galliæ ad occasum so-
lis spectantis, & Siciliæ (horum enim litteras quoque Legati ex Concilio Lampfaceno
D ad eos missi attulerant) diligenter perlegerent: deinde numerum omnium (Conci-
lium enim Ariminense multitudine longe superabant) secum subducerent: tum & do-
ctrinæ se illis & communionis socios adiungerent: deinceps vt in ea sententia se esse suis
ipsorum litteris declararent: postremo vt ad certum diem, quem præstituerant, dum
adhuc ver esset, Tarfi Ciliciæ in vnum conuenirent. Atque hi quidem hoc modo ad
conueniendum in vnum locum se mutuo ipsi cohortati sunt.] hæcenus de gestis in Sy-
nodo Tyanensi summam Sozomenus.

VALENTIS PO-
TIUS QVAM
VALENTINIA-
NI LITTERÆ.SYNODVS TYA-
NENSIS.^a Sozom. lib. 6.
cap. 12.

At quod insuper de hac eadem Synodo Tyanensi ex Basilio Magno diuersis in lo-
cis licuit inuenire, hic in medium adducamus: Atque illud in primis, quod cum ipse
adhuc agens in solitudine accepisset de eiusmodi collecto conuentu, scissetq. illuc conue-
nisse inter alios Eusebium Episcopum Cæsareæ Cappadociæ, qui iam a tempore suæ ip-
sius creationis aduersus ipsum Basilium simultatem gerebat, cuius rei causa (vt di-
ctum est) idem Basilius in solitudinem se receperat: opportunum sibi visum est, ad eam-
dem Tyanensem Synodum litteras dare, quibus significaret, nihil antiquius apud se
esse, quàm pacem cum omnibus exoptare. Porro litteræ ad conuentum Tyanensem
conscriptæ sic se habent^b:

Profunda detegens & cordium consilia perscrutans Dominus dedit etiam humi-
libus prudentiam difficilium (vt nonnulli existimant) machinamentorum. Nihil igitur
nos latuit, neque ex factis aliquid occultatum. Attamen nos neque videmus, neque
audimus quippiam aliud, quàm Dei pacem, & quæ ad ipsam maxime spectant. Si enim
alij potentes atque magni sint, suisque viribus confisi: certe nos, qui nihil sumus, & parua
auctoritatis, numquàm nos attollemus, vt in solitudine possimus rebus sup. resse, cū exacte
sciamus nos magis vniuscuiusque fratrum auxilio indigere, quàm altera manus alterius.

^b Basil. epist. 69.BASILII EPI-
STOLA AD SY-
NODVM TYA-
NENSEM.

Porro quod in ipsa corporis structura communio est necessaria, Dominus nos docuit. A
Cum enim hæc ipsa nostra membra respicimus, quod vnum non sibi ipsi ad functionem satis est: quomodo censebo, me ipsum mihi sufficere ad vitæ negotia obeunda? Neque enim pes tuto ierit, altero non subleuante. Neque oculus ita recte viderit, nisi alterum habeat socium, & cum eo vnanimiter visibilibus se obijciat. Iam auditus exactior est, qui per vtrosque meatus vocem recipit: et multo validior apprehensio digitorum communione.

Ad hæc nihil eorum vel quæ a natura, vel quæ ex instituto recte peraguntur, sine consortis conspiratione perfici videmus; cum etiam deprecatio ipsa consonantes non habens multo est inualidior. Ac Dominus dixit, cum duo vel tres vnanimis ipsum inuocant, in medio se illorum fore. Insuper dispensationem ipsam Dominus suscepit, vt per sanguinem Crucis ipsius, siue terrena siue cælestia pacificaret. Quare ob hæc omnia, in pace manere vitæ nostræ residuos dies precamur: in pace esse dormitionem nostram optamus. Pro hac neque laborem effugere qualemcumque decreui; non humile quicquam sonare vel facere; non itineris longitudinem abhorreere; non aliud quid molesti detrectare, vt ex præmijs pacificationem consequamur. Et si quis hæc nos docentes sequatur, hic optimus etiam precationis terminus existit: sin autem in diuersum trahatur, ego quidem neque sic a meo iudicio recedam: singuli autem ipsimet suorum operum fructus in die retributionis agnoscent. Vale.]

Lectis his in Synodo litteris, haud potuit tam sancta iustaq. tanti viri postulatio sperni: quamobrem effectum est, vt Eusebius Basilium pacem rogantem, licet fero, tandem eadem impertiret. Quo modo autem ex Synodo reuersus ad suam Cæsariensem Ecclesiam eum ex eremo accersuerit, suo loco inferius dicturi sumus. Nunc vero Acta C
Tyanensis Synodi prosequamur.

Cum igitur Eustathius atque collegæ in Synodum admissi, Liberij Romani Pontificis litteras communicatorias, atque aliorum Occidentalium Episcoporum vna cum professione Nicæna recitandas obtulissent: ab omnibus æque, vt Catholici, communicatione Catholica digni habiti sunt: insuper secundum mandatum Romani Pontificis, cuius extabant speciales litteræ, idem Eustathius Sebastenus Episcopus in suam sedem restitutus est. Sunt de his omnibus Basilij litteræ testes: qui quidem probe sciens omnia hæc subdole a Legatis in Synodo actitata esse, & nihil aliud habuisse apud eos Nicænam confessionem, nisi ad decipiendum extitisse mentitam laruam; voluit de his in primis suos admonuisse monachos, ad quos hæc inter alia: Est, inquit, Nicæna fides, quam Occidentales attulerunt, Tyanensiq. Synodo tradiderunt, a qua & D
suscepti sunt. Sed habent astutum quoddam dogma ad eiusmodi suas mutationes paratum. Nam verbis fidei more medicorum vtuntur pro commoditate, aliter atque aliter sese ad affectionum rationem ac varietatem attemperantes, &c.]

Quin etiam alia occasione idem Basilus postea admonuit Occidentales, qui ab Eustathio decepti essent sub prætextu Catholicæ confessionis: atque qualis ipse Eustathius fuerit, a cunabulis pene ad illud vsque tempus res ab eo gestas summam perstringens, his insinuat verbis: Est itaque vnus ex illis, qui plurimum excitant turbarum, Eustathius ex Sebastia minoris Armeniæ. Hic olim institutus ab Ario, cum is Alexandria florens impias aduersus Vnigenitum Dei blasphemias frueret, sectator illius, & inter selectissimos discipulos connumeratus fuit. Posteaquam vero ad suos reuersus, a beatissimo Hermogene Cæsareæ Episcopo propter impiam E
opinionem condemnaretur; confessionem illi obtulit sanæ fidei, atque ita manus impositionem ab ipso obtinuit. Vbi vero dormitionem accepit Hermogenes, mox ad Eusebium Constantinopolitanum sese contulit, qui & ipse nihilominus impium Arii dogma tueretur (hic est Eusebius, qui antea Nicomediensem Ecclesiam rexerat, antesignanus Arianorum.) Inde postea quibusdam ex causis pulsus, ad patriam sese recepit: illiq. denuo erroris purgationem obtulit: sed ita, vt celata & oblecta mentis impietate, quamdam exhiberet verborum rectitudinem. Mox vero vbi vticumque adeptus est Episcopatum, anathematismum contra Homouision in Synodo Ancyrae habitascripsisse deprehenditur. Ex illa ad Seleuciam profectus, cum illis quos eiusdem habet opinionis, ea gessit, quæ omnes norunt. Constantinopoli vero iterum ad ea quæ ab hæreticis proposita sunt, consensit.

BASILIVS PACEM QUÆRIT CVM SVO EPISCOPO EVSEBIO.

EUSTATHIVS SEBASTEN. IN SEDEM RESTITVTVS.

a Basil. epist. 78.

EUSTATHII SEBASTENI RES GESTAE.

b Basil. epist. 74.

A Atque ita Episcopatu eiectus, propterea quod in Melitina Synodo depositus esset, viam sibi ipsi, per quam restitueretur, excogitauit, eam videlicet, vt ad vos proficeretur. Quæ vero sint illi a beatissimo Episcopo Liberio proposita, & ad qua consenserit, nobis clam est: nisi quod epistolam attulit, per quam restitueretur. eam vbi Tyanæ Synodo exhibuit, in suum locum restitutus est. Iste itaque iam fidem eam, in quam receptus est, depopulatur; cumq. illis facit, qui Homouision anathemate percellunt: deinde & hæresi patrocinatur eorum, qui Spiritum sanctum spoliant Diuinitate. Quoniam igitur istinc vires accepit lædendi Ecclesias, ac publicandæ suæ impietatis fiducia, quam vos dedistis, ad subuersionem multorum vsus est: necesse est, vt istinc quoque veniat malorum istorum correctio: scribaturq. Ecclesijs, quibus quidem conditionibus ad communionem susceptus sit: simul vero adijciatur, quomodo iam mutata sententia, gratiam a Patribus qui tum erant, acceptam, irritam reddat.] hæc de Eustathio Basilus ad Occidentales.

Idemq. in eosdem Legatos hæc ad Patrophilum: Non cogitant, inquit, quod Romæ scriptum ipsorum, quo Nicænam fidem confessi sunt, reconditum habetur: nec quod e Roma acceptū libellū Tyanensi Synodo obtulerunt: quin & apud nos eandem hanc fidem habens Eustathius in sedē repositus est. Quin & propriæ orationis oblitus sunt, qua cū in mediū tunc constituti essent, de seductione conquirebantur, qua illecti confisissent volumini, quod ab Eudoxij congregatione compositum fuerat. Quocirca & erroris illius istam excogitarunt defensionem, vt Romam abeuntes, Patrum inde fidem acciperent; atque ita noxam, qua Ecclesias ex mali consortio læserant, per melioris inductionem corrigerent. Sed qui tam longinquarum profectio num laborem sustinuerunt, tamq. sapienter tum ista concionati sunt, nunc conuiciantur: Vt agnoscas eos dolose legatione illa functos esse, & sub prætextu charitatis, insidiantium fraudem oculuisse. Et quæ iam circumferuntur, manifestum faciunt, quod Nicænam fidem condemnauerint.] et inferius, cum eundem Eustathium tradit vna cum hæreticis maximam excitasse aduersus Catholicos persecutionem, a quibus in communionem minime receptus fuisset, hæc subdit: Tamquam Homouisionæ persecutionem patimur: Eustathius vero Sebastenus, qui Romæ acceptum Homouision in charta vsque ad Tyanenses attulerat, iam illis consensit, licet plurimum desideratam ipsorum communionem obtinere nequiverit; siue quod illi multitudinem contra se consentientium metuerint; siue quod huius veriti sint auctoritatem.] hæc omnia Basilus. Sed & de Eustathio eadem plane Epiphanius^b habet his verbis: Persecutionem passus est cum Basilio, Ancyrano scilicet, & Eleusio, ac reliquis. Visus est autem & ad Liberium beatum Romæ Episcopum vna cum multis Episcopis Legatum agere, & editioni Synodi in Nicæa factæ, ac rectæ fidei confessioni subscribere: verum postea velut recordatus & ex somnijs expergefactus, rursus priora prauæ opinionis Arianorum consecari non desistit.] ita ipse.

Ex tota hac autem facti huius serie illud in primis consideratione dignum putamus: tantam etiam ab hæreticis cognitam fuisse Romani Pontificis auctoritatem, vt ijdem iam ante sede priuati, licet postea in communi Concilio inter se habito fuerint cū alijs in communionem accepti, & ad sententiā dicendā admissi: tamen in propriam restitui sedem, e qua ob hæresim depositi essent, id non Synodi cuiusquam, sed Romani tantum Episcopi esse muneris rati; vt id assequi possent, illuc publicæ legationis E
functione commigrarint, & fidem Catholicam professi sint, vt sic tum communionem Catholicam, tum etiam sedes, e quibus damnati excidissent, absoluti reciperent. Vides & illam Orientalium Episcoporum, eorum inquam qui Tyanæ conuenerant, mirificam erga eundem Romanum Pontificem obseruantiam. Etenim semel inspectis allatis ab Eustathio Liberij Papæ litteris, eundem vt Catholicum in communionem recepere confessum, atque in Sebastenam Ecclesiam restituerunt, hominem alioqui ipsis omnibus, vt pote gentilem suum, probe notum; quem non ignorarent antiquum discipulum Arii, atque in hæresim sæpe relapsum esse, & ad postremum Eudoxij blasphemijs Constantinopoli editis subscripsisse: sed his omnibus præstare Apostolicæ sedis litteras arbitrati, nequicquam vel leuiter saltem tergiuersari sunt ausi, verum paribus votis obsequuntur Apostolicæ sedis Antistiti, nefas ducentes eius decretis obniti.

EUSTATHIVS CVR ET QVANDO DEPOSITVS.

a Basil. epist. 82. RES EUSTATHII POST SYNODVM TYANEN.

b Epiph. hæres. 75.

ROMANI PONTIFICIS SVMMA POTESTAS COGNITA ETIAM AB HÆRETICIS.

LIBERIVS EX-
CVSATVR.

a Isa. 21.

b Ammian. lib.
26.TERRAEMO-
TVS ET MARIS
EFFVSIO.c Sozom. lib. 6.
cap. 2.

d Herod. lib. 2.

Erit fortasse, vt quis nimiae facilitatis Liberium arguat, qui eiusmodi nebulones alias A
sæpe dānatos absoluerit, eisdemq. cū Catholica communione restituerit quoque sedes.
Sed quis vniquā potuit a subreptione reddi securus? Venerunt isti Romā non vt priuati,
sed publica legatione muniti, ac litteris libellisq. sinceræ fidei cum sua ipsorū, tum etiam
plurimorum Orientalium Episcoporum subscriptione firmatis, quibus tum in primis
Arianam, tum alias hæreses detestabantur. Quis igitur publicæ fidei, adeoq. testatæ,
aliquid derogandum putasset, ac non (vt par erat) redeuntibus ad fidem Catholicam
Orientalibus occurrēdū potius cum panibus (vt est apud Isaiam^a) quā renitendum,
existimasset? Quod si culpa fuit, subreptores subdolos non cauisse; ea nequaquam vni
est adscribenda Liberio, sed & ipsi Romano Concilio ea de causa tū coactō; immo & in
alias quoque Synodos, ac denique in totius Occidētis Episcopos refundenda videtur, qui
eorundem Legatorum scriptos fidei libellos accipientes, eadem ipsos cum Romano B
Pontifice Catholica communicatione dignarunt. Certe quidem nihil optatius his
temporibus accidere potuisset pijs omnibus, quā vt Ariani Nicænæ fidei perpetui op-
pugnatores, tandem post aspera atque sæuissima bella pacem Catholicæ Ecclesiæ lassī
ac defatigati iam quærent: quibuscum eo indulgentius agendū videretur, quo maior
esset delinquentium multitudo, & difficilior, immo desperata cura salutis. at de his iam
satis. Hæc autem omnia a tempore Concilij Lampfaceni vsque ad absolutam Syno-
dum Tyanensem excessisse huius anni terminum, & occupasse partem sequentis, ob re-
rum multipliciter facile adducimur vt credamus: sed quæ sunt anni huius rerum
gestarum reliqua, ordine prosequamur.

Præsens quoque annus ingenti illa clade calitus missa extitit memorabilis; quam tri-
buentes alij temporibus Iuliani, vel Iouiani in Imperio successoris, plane errare noscun- C
tur. Ammianum^b enim, qui eodem tempore hæc scripsit, atque certis Consulibus con-
signata reliquit, potius auscultandum, quā quemuis alium post plures annorum deca-
des eadem memoriæ commendantem, facile omnes puto concedere. ait itaque: Hoc no-
uatore adhuc superstitite, nempe Procopio tyranno, cuius actus multiplices docuimus & inte-
ritum, ad diem duodecimum Kalen. Aug. Consule Valentiniano primum cum fratre,
horrendi tremores per omnem Orbis ambitum grassati sunt subito, quales nec fabulæ,
nec veridicæ nobis antiquitates exponūt. Paulo enim post lucis exortum, densitate præ-
uia fulgurum acrius vibratorum tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis:
mareq. dispulsum retro, fluctibus euolutis abscessit; vt reiecta voragine profundorum
species natantium multiformes limo cernerētur hærentes; valliumq. vastitates & mon-
tium tunc, vt opinari dabatur, suspicerent radios Solis, quos primigenia rerum sub im- D
mensis gurgitibus amandauit. Multis etiam nauibus velut arida humo connexis, & li-
center per exiguas vndarum reliquias palantibus plurimis, vt pisces manibus collige-
rent & similia; marini fluctus velut grauati repulsam versa vice confurgerent, perq. va-
da feruentia insulis & continentis terræ porrectis spatijs violenter illisi innumera quæ-
dam in ciuitatibus, & vbi reperta sunt ædificia complanarunt. Proinde vt elementorum
furente discordia, inuoluta facies mundi miraculorum species ostendebat.

Relapsa enim æquorū magnitudo, cū minime speraretur, millia multa necauit homi-
nū, & submersit: recurrentiumq. æstuum incitata vertigine, quædam naues, postquā hu-
mentis substantiæ consenuit tumor, pessumdatæ visæ sunt, exanimataq. naufragijs cor-
pora supina iacebant, aut prona. Ingentes aliæ naues extrusæ rapidis flatibus, culminibus
insidere tectorū, vt Alexandria contigit; & ad secundū lapidem fere procul a littore con- E
tortæ sunt aliqua, vt Lanconicam prope Methonem oppidū nos transeundo conspexi-
mus diuturna carie fatifcentem.] hæc tenus Ammianus. De Alexandrinis quidē testatur
Sozomenus, instituisse anniuersariam memoriā eiusmodi terræmotus, cum ait^c: Eo die
quo ista acciderunt (quem Ἰουβία, id est, natalitia terræmotus vocant) festum quot-
annis Alexandrini etiamnum agunt, in quo quamplurimis per totam urbem lucernis
accensis, & precibus ad Deo gratias agendas fuis, cum magno splendore hunc diem fe-
stum, & non minore cum reuerentia celebrant.] hæc ipse. Porro longe diuersum fuit eius-
modi Alexandrinorum festum ab eo quod Gentiles Ægyptij ex auita superstitione, ac-
censis item per totam provinciam lucernis (quod testatur Herodotus^d) agere con-
sueuerant.

S. Hieronymus de his hoc item anno secundo Valentiniani & Valentis Impp. hæc
summatim

A summatim habet in Chronico: Terræmotu per totū Orbem factō, mare littus egreditur,
& Sicilia, multarumq. insularum vrbes, & innumerabiles populos oppressit.] Idemq.
in rebus gestis S. Hilarionis, cum eiusdem meminit cladis, & ipsius Deo cari atque
sanctissimi viri res præclare gestas commemorat, recenset grande illud ab eo tunc mi-
raculum editum, his verbis: Ea, inquit, tempestate, terræmotu totius Orbis, qui post
Iuliani^{*} mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos; & quasi rursus Deus di-
luuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad prærupta delatæ
montium pependerunt. Quod cum viderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus
& vndarum moles & montes gurgitum littoribus inferre, verentes quod iam euenisse
cernebant, ne oppidum funditus euerteretur; egressi sunt ad senem, Hilarionem videli-
cet, & quasi ad proelium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cum tria Cru-
cis signa pinxisset in sabulo, manusq. contra tenderet; incredibile dictū est, in quantam
B altitudinem intumescens mare ante eum steterit; ac diu fremens, & quasi ad obicem in-
dignans, paulatim in semetipsum relapsus sit. Hoc Epidaurus & omnis illa regio
vsque hodie prædicat, matresq. docent liberos suos ad memoriam in posteros trans-
mittendam. Vere illud, quod ad Apostolos dictum est^a: Si credideritis, dicetis huic
monti, transi in mare, & fiet: etiam iuxta litteram impleri potest, si tamen quis ha-
buerit Apostolorum fidem, & talem, qualem illis habendam Dominus imperauit.
Quid enim interest, vtrum mons descendat in mare, an immensi vndarum montes
repente obrigerint, & ante senis tantum pedes saxei, ex alia parte molliter fluxerint?
Mirabatur omnis ciuitas, & magnitudo signi Salonis quoque percrebuerat. Quod in-
telligens senex, in breui lembo clam nocte fugit; & inuenta post biduum oneraria nauī,
C perrexit Cyprum.] hæc Hieronymus de Hilarione magis expauescente fluctus huma-
narum laudum, quā ingruentes gurgites vastissimi pelagi exundantis.

Mement de eisdem quoque terræmotibus & maris excrecentia idem auctor in
commentarijs in Isaiam prophetam^b, cum agit de muris Areopolis terræmotu col-
lapis: quæ sua ipsius infantia, nempe, vsitato ipsius more loquendi, cum puer esset,
accidisse testatur: nam alibi tempore obitus Iuliani, se sub grammaticæ professore,
ea facultate institutum fuisse testatur. Agit quoque de iisdem Sozomenus^c, sed male
refert ad tempora Iuliani: quo errore etiam Nicephorus^d lapsus est, & alij hos secuti.
non sic quidem Orosius^e, qui ea sub Valentiniano atque Valente Imperatoribus con-
tigisse tradit. Si quid autem futurorum malorum portendendi ijs casibus vim inesse ex
diuina ordinatione quis velit: diri schismatis sequenti anno in Ecclesia Romana subse-
D cuti, & persequutionis aduersus Catholicos a Valente Imperatore in Oriente excitatæ,
hæc fuisse prænuncia, dicere æque poterit. sed de his hæc tenus.

Eodem hoc anno ab iisdem Imperatoribus de clericis rescriptum datum est, qui e
curia transissent ad munia clericatus. Quoniam autem complures (quod sæpe superius
dictum est) vitandi causa onera curialia, atque potiendi Ecclesiæ priuilegijs, inter cleri-
cos allegi festinarent: placuit iisdem Augustis, vt non nisi qui decennio in clericali fun-
ctione perseverassent, iisdem clericis concessis liceret potiri immunitatibus: ita ipsi
Augustis rescribentibus ad Modestum^f P. P.

Quicumque ex curialium natus genere ad clericatum venerit, & per iudicium san-
guinis cœperit postulari, certi temporis definitione defendatur. Vt si in consortio cleri-
catus decennium quietis impleuerit; cum patrimonio suo in perpetuum habeatur im-
munis. Si vero intra finitos annos fuerit a curia reuocatus; cum substantia sua functio-
nibus subiaceat ciuitatis. Obseruando hoc, vt hi quos decennium vindicat, petitione
superflua minime fatigentur. Dat. XVI. Kalend. Nouembr. Hierapoli, Valentiniano
& Valente AA. Coss.]

Rursus vero quod Christiani sub Iuliano Imperatore quamplurimum vexati fuiss-
sent, iisdemq. iam regnantibus Principibus Christianis, in templa deorum acceptas
iniurias vindicare satagerent; visum est Gentilibus (ad eam euitandam incurfionem)
adhibendam esse custodiam Christianorum a magistratibus ingenti perfoluta pecu-
nia impetratam: quod ne fieret, iisdem Imperatores ad Symmachum præfecturam Vr-
banam Romæ administrantem in hæc verba rescripserunt:

Quisquis seu Iudex, seu apparitor ad custodiam templorū homines Christianæ reli-
gionis apposuerit: sciat non saluti suæ, non fortunis esse parcendum. Dat. XV. Kalend.

* Iouiani

S. HILARIONIS
GRANDE MI-
RACVLVM.

a Matth. 17.

b Hieronym. in
Isa. cap. 25.c Sozom. lib. 6.
cap. 2.
d Niceph. lib.
20. cap. 35.
e Oros. lib. 7.
cap. 32.PROBATVS
TEMPORE
CLERICATVS
DIGNVS IM-
MUNITATE.f L. 19. de Episc.
& cler. Cod.
Theod.CVR CVSTO-
DIAE ADHIBI-
TAE TEMPLIS
DEORVM.

LEGES VALENTINIANI ET VALENTIS IMPP. *a Hier. in pref. lib. 2. comment. in epist. ad Galat.*
b Ammian. lib. 27.
c l. 2. tributa in ipfis speciebus inferend. C. Theod.

Decembr. Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss.] Magno plane impetu populi quati idolorum templa confueuiffē, S. Hieronymus^a auctor est: sed de his suo loco inferius pluribus. Symmachi quidem putamus eiusmodi fuisse in Vrbe studium, vt custodia Christianorū (quod aliter non videri posset fatis consultum esse) idolorū templa custodirentur; quem scimus Gentilicæ superstitionis fuisse acerrimū defensorem. Successisse autem in præfectura Urbana Symmachum Aproniano Christianorum persecutori tempore Iuliani, Ammianus^b est auctor. Porro Symmachi domum incensam fuisse a furenti populo ob vinum denegatum, idem affirmat: ad ipsum enim extat ea de re eorumdem Imperatorum rescriptum^c; cuius cum idem esset tardior executor, immo inficiator, eo modo, quem Ammianus describit, populi totius in se furorem conuertit. At de Symmachi in Christianam religionem insidijs sæpe inferius.

Laude quoque digna ea fuit eorumdem constitutio Imperatorum, qua sacras virgines, ac viduas, necnon pupillos exemptos voluerunt a censu capitacionis, cum ijdem sic rescripserunt ad Viuentium Præfectum Prætorio Galliarum^d:

In virginitate perpetua viuentes, & eam viduam, de qua ipsa maturitas pollicetur ætatis, nulli iam eam esse nupturam: a plebeicæ capitacionis iniuria vindicandas esse decernimus: Item pupillos in virili sexu vsque ad viginti annos ab istiusmodi functione immunes esse debere: Mulieres autem, donec virū vnaquæque fortitur. Dat. X. Kal. Decembr. Valentiniano & Valente AA. Coss.] Addiderunt insuper, ne Christiani ab exactoribus die Dominico conueniri possent^e. Sed & illud perutile Reipublicæ, cum voluerunt, ne mercatores carius suas merces vendant, esse muneris Episcopalis prouidenticæ^f. Lege etiam lata vetuerunt addisci atque doceri improbatas magicas artes^g.

Cohibuerunt quoque milites, ne in synagogis Iudæorum hospitia sibi quærent^h. C. Quod enim haud pridem cum Gentilibus, Iuliani temporibus, aduersus Christianos Iudæi conspirassent; mutato iam rerum statu, sicut Gentilibus, ita & Iudæis Christiani milites negotium facebant. Vetuerunt etiam ijdem Imperatores, ne Christiani delinquentes damnarentur ad ludumⁱ: id enim iam diu ante abolitum, idem impius Iulianus in odium Christianorum reuocauerat in pristinum vsum.

IESV CHRISTI
ANNVS
366.

LIBERII PAP.
ANNVS
15.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.
ANNVS 3.

b Ammian. lib. 26.
c Ammian. lib. 27.

Sequitur Christi annus trecentessimus sexagesimus sextus, quo Gratianus filius Valentiniani Imperatoris, nobilissimus puer, Consul creatus est, cui iunctus collega Dagalaiphus; quem antiqua peritia probatum, militiæ rectorem constituerat Iouianus^k, eodemq. munere in Gallijs apud eundem Valentinianum in Alemannica expeditione hoc tempore fungentem. Urbana vero præfectura post Symmachum Romæ est collata hoc anno Lampadio, vt puto, Christiano homini, qui expensas exhiberi solitas in munificentissima munerum editione, contulit in pauperes agentes in Vaticano; qua ex causâ plebem in se concitauit, adeo vt parum abfuerit, quin ipsius ædes positas prope Constantini Lauacrum iniectis facibus illa combufferit. sed hæc de Lampadio pluribus Ammianus^l.

m Ammianus lib. 26. 27.

Quod autem primum ad huius anni in Oriente res gestas pertinet: aperto iam vere, Valens iuncto sibi Lupicino Magistro equitum, aduersus Procopium tyrannum validius agens, desertum illum a suis, fugamq. captantem, sed a fugæ comitibus vinctum ad se perductum, capite truncari iussit, quod ad Valentinianum transiisit in Gallias. accepit illud ipse Parisijs, cum excepit Iouinum Magistrum equitum victorem redeuntem ab Alemannis: factumq. est, vt cum Valens Lupicinum, tum Valentinianus Iouinum, ambos Magistros equitum, ob res præclare gestas in sequentem annum Consules designarent. Post extinctum Procopium, Marcellus eius cognatus agens cum militibus apud Nicæam, tyrannidem arripuit: sed captus a Valentis militibus, diuq. tortus occiditur. hæc autem omnia pluribus Ammianus^m. Talem consecuti sunt finem, qui Iuliano sicut sanguine, ita & impietate coniuncti, post eum vindicare sibi Imperium studuerunt. quibus extinctis, omni spe destituta Gentilitas languens emarcuit, desperans penitus, posse amplius a Christianis regimen Imperij in se transferre.

Ceterum

a Them. orat. 9.

Ceterum si non ea qua cœptum est felicitate, fuit postea a Valente Imperium propagatum: id accidit, quod vera religione, eius fundamento, cui tanta moles innititur, imperantis impietate conuulsa; ipsum plane totum necesse fuit Imperium concuti, sed & posterni, nisi fuisset aliena pietate suffultum. Præbens enim aures infelix domesticis Arianis, Valens Arianus euasit. Vtinam vel Themistium audisset post victoriam de Procopio adeo opportune philosophantem, & inter alia verba illa in eius aures ingentem^a: Non enim tibi tantū, o Rex, sancta conuenit sapere; sed etiam eos qui tecum versantur, sancta decet proferre; ac si vnumquodque verbum eorum quæ in tuas aures incidunt, illorum esse, quæ pura manu inscribantur.] hæc & alia multa optima proficuaq. regimini coram illo differuit: sed surdo (vt aiunt) ingressit fabulam: nam omnem posthac cum pietate humanitatem exuens, factus est dirus piorum persecutor, cuius rei causa meruit ab eodem philosopho postea corripi.

b Ammian. lib. 27.

At si ciuili bello iam penitus extincti sunt duo hoc anno tyranni; nequaquam tamen ab externo cessatum est: siquidem cœptum bellum Gothicum, triennio perdurauit. Valens enim (inquit Ammianus^b) vt consulto placuerat fratri, cuius regebatur imperio, arma concussit in Gothos, ratione iusta permotus, quod auxilia misere Procopio ciuilia bella cœptanti.] hæc Ammianus, qui res per Valentem gestas his tribus annis, quibus nihil mali intulit Gothis, sed eos solum coegit ad pacem poscendam, exacte profequitur. Cum autem ipso expeditionis exordio ambitiosum apparatus (sic eum idem nominat auctor) ad proximum bellum idem Valens magno studio comparasset; decreuit ante professionem sacro initiari baptismate. Id quidem hoc anno tertio eius Imperij factum esse, S. Hieronymus habet in Chronico, cui consentiunt quæ tradit Theodoretus, dum ait id accidisse, cum ipse Gothicum bellum esset auspicaturus. Quo modo autem blanditijs coniugis pellectus sit, vt ab Eudoxio Episcopo Constantinopolitano hæreticorum omnium scelestissimo consenserit sacro initiari baptismate, idem auctor narrat his verbis^c:

c Theod. lib. 4. cap. 12.

Iam vero ad reliquam historiam veniam, & tempestatem, quæ multos fluctus, eosq. turbulentissimos in Ecclesijs excitauit, primum explanabo. Nam Valens potitus Imperio, quamquam primo doctrinæ Apostolicæ ornamentis decoratus, cum Gothi Istrum traiecissent, & Thraciam popularentur; consilio inuito de colligendo exercitu, & bello contra eos suscipiendo, non putauit sibi consentaneum, vt nudus diuina gratia expeditionem faceret; sed se perfecta sacrosancti baptismatis armatura tegetet: idq. præclare sapienterque admodum: Postea tamen & nimia animi mollicie diffuere, & veritatem aperte prodere cœpit: idemq. ei accidit misero, quod primo nostro parenti Adam. Nam verborū lenocinijs coniugis suæ delinitus, in seruitutem datus est, & factus non captiuus solum, sed etiam muliebrium verborum fallacijs obsequens. Siquidem illa erroris Ariani laqueis ante irretita, maritum in eosdem inducere laborauit: cuius hortatu in horrendum blasphemicæ barathrū præceps cum ea deiectus est. Eudoxius autem, qui adhuc Ecclesiæ Constantinopolitanæ clauum tenebat, non vt eā rite gubernaret, sed tãquam nauem vndis obrueret, hos non modo in hunc induxit errorem, verum etiam eisdem consecrauit. Eodem tempore igitur, dum Valens sacro baptismatis initiatur mysterio, Eudoxius eum miserum obstringit iureiurando, vt in eo impio dogmate perseveret; & omnes qui contrariæ doctrinæ adhærescunt, vbique Ecclesijs exigit. Itaque Valens, relicta doctrina Apostolica, hoc pacto ad partem aduersariam traductus est: atque non longo temporis spatio interposito, cetera quæ iusiurandum postulabat, executus est.] hæc Theodoretus. quæ autem post subdit de expulsis ex ipsorum sedibus Episcopis Orthodoxis, suo loco dicturi sumus.

d Sozom. lib. 4. cap. 2. 3.
e Sozom. lib. 6. cap. 7.
f Orosius lib. 7. cap. 32.

Hic vero admonendum putamus lectorē, de exordio persecutionis Valentis complures antiquorum hallucinatos esse, ac primū Socratem^d, & Sozomenū^e, & alios horum vestigia consecutos: sed & Orosium, cum negat id factum, nisi postquam Valentinianus frater, cuius timore continebatur, ex hac vita discessit. ait^f enim: Valens ab Eudoxio Episcopo Ariani dogmatis assertore & baptizatus & persuasus, in sæuissimam hæresim declinavit: sed malignam infectionem diu texit, nec voluntati potestatem admisit, quoad viuentis fratris auctoritate compressus est: contemplabatur enim de eo, quantam vim in vlciscenda fide Imperator posset exercere, qui tantam constantiam pro retinenda quondam miles habuisset,] hæc ipse. Ceterum sanctus Hieronymus, vna cum

VALENS BAPTIZATVR AB EUDOXIO, ET LABITVR IN HAERESIM ARIANAM.

PERSECVTIO AB ARIANIS ADVERSVS CATHOLICOS EXCITATVR.

a Hieronym. in Chronico.

cum baptisinate suscepto a Valente coeptos vexari Catholicos, tradit, cum ait^a: Valens ab Eudoxio Arianorum Episcopo baptizatus nostros persequitur.] in quam sententiam libentius imus; cum & illud Orosio concesserimus, eundem Valentem post fratris obitum grauius Ecclesiam perturbasse. Qui enim non erubuit in contraria fratri fidei professione fieri Christianus, & a nefandissimo Ariano homine baptizari; haud existimamus pro eadem propaganda hæresi veritum esse germanum vindicem impietatis. At si hoc quoque dederimus, ipsum ab omni infestatione Ecclesiæ Catholice quieuisse: quosnam spiritus animosque suscepisse putamus ipsos Arianos insurgendi aduersus fidem rectam, eiusque studiosos, cum scirent Imperatorem eiusdem impietatis professorem a suis ipsorum partibus stare? Quamobrem ab hoc anno vsque ad eiusdem Valentis necem, quam numine vlciscente subiit, Ecclesiam Orientalem exagitatam esse Arianorum procellis, nemo iure poterit dubitare. Quin & cum relegationem B

b Socrat. lib. 4. cap. 10.

Episcoporum factam esse sequenti anno Socrates^b ex Consulibus definierit; inde patet, non ipsos tantum Arianos, sed & Valentem Imperatorem eisdem conuiuentem, Catholicos Episcopos infecutum esse.

GRGORIVS
NAZ. ET BASI-
LIVS VOCAN-
TVR EX ERE-
MO.

Cum igitur omnibus Orientis Ecclesijs ex suscepto ab Ariano baptisinate innotuerit perfidia Imperatoris; Orthodoxi omnes Episcopi, tamquam ad proelium classico excitati, arma capeffunt, contraq. omnes aduersariorum futuros insultus sese muniunt & obfirmant. Tunc namque opportunum visum est tempus, vt duo illa cæli tonitrua, Gregorius Nazianzenus atque Basilius, ex eremo ad arenam certaminis prodeuntes, in hostes fidei cominus fulmina verbi iacerent. Primum id obtinuit Gregorius pater iam senio prægrauatus, vt sibi ad subeundam senilibus humeris iam imparem sarcinam filius robustus viribus præsto esset: licet id sæpe ante frustra tentasset, illumq. penitus re- C

c Greg. Naz. epist. 14.
EPISTOLA
GREGORII AD
BOSPHORIVM
DE SVO REDI-
TV.

fragantē expertus esset. At cum infelix status Orientalis Ecclesiæ, iam colla erigentibus Arianis, & minas cædesq. spirantibus, tum etiam sacri parentis senectus sub onere pastoralis fatiscens, eum inuitum licet diuque refugientem ac penitus renitentem, traxere tamen e Pontica solitudine Nazianzum, adnitentibus eundemque funem cum patre trahentibus alijs Gregorij pernecessarijs, ad id litteris, precibus, atque adeo obiurgationibus & amantiū contumelijs adhuc cunctantem hominem compellentibus. erat ex ijs vnus Bosphorius Coloniae Episcopus, ad quem iam cedens dansque manus ipse Gregorius sic scribit^c:

Arbitrabar mihi pro ijs quoque quæ præcesserunt, a vobis purgationem excusationemque deberi. Ita vecors sum & stolidus. Quoniam autem obiurgandi finem non facitis, sed prioribus certaminibus aliquid semper adjicitis, nouisque contumelijs veteres cumulatis: haud scio, qua causa permoti, siue quod nos exosos habeatis, siue vt nostri contemptu aliorum gratiam vobis concilietis: hæc quidem Deo & noscenda & iudicanda relinquimus, quem nulla res fugit (vt ait Scriptura) etiam si veritatis laruam prætextamus, vt speciosior sit apud multitudinem prætextus. Tuæ autem pietati hoc denuncio, nos manus dare & cedere; atque Ecclesiæ curam, Deo dante, pro virili nostra, sine cunctatione suscepturos esse (quandoquidem hoc contenditis, atque præsertim vrgente hac tempestate, propter imminentem, vt ipse scribis, aduersariorum incursionem) humileque hoc corpus Deo commendaturos esse, quamdiu durabit, viresque nostræ ferent, ne nos oneremus atque obruamur, tum a vobis condemnati, tum varijs vniuersi cleri querelis & lamentationibus nos opprimentis clamoribus impetiti, atque Ecclesiam neglectam cernentes, ac permultorum etiam animum offendentes & E vulnerantes, tamquam Ecclesiæ negotia nihili faciamus; ac denique ne vos diutius in nostri contemptione laboretis. Idq. faciemus precum vestrarum auxilio suffulti, etsi tu Ecclesiæ præfecturam accipere detrectas, vt & ipse scribis, & res ipsæ fidem faciunt. Præstat enim illis curis immorari, quàm his: quandoquidem omnino nos vexari & affligi necesse est, Deo res nostras ita constituyente.] hæcenus Gregorius ad Bosphorium.

GRGORIVS
NAZ. REVER-
SVS HABVIT
APOLOGETI-
CAM ORATIO-
NEM.

Erant namque illæ de Gregorio querelæ omnium, crebræq. lamentationes & iurgia, quod neglecta Dei Ecclesia, suæ tantum salutis, spretis ceteris, rationem habuisset, instituissetque vitam sibi tantum proficuum; quodq. insuper priuatæ suæ vtilitati posthabuisse visus esset parentum senectutem: vnde & nonnullis suppetebat occasio eundem etiam contumelijs incessendi. Quamobrem simulac redijt Nazianzum, pro concione suam Apologiam dixit in auditorio frequentissimo; vbi cum in primis fugæ

A fugæ suæ in solitudinem rationem attulisset, quæ omnibus digna iustaq. videri potuisset; reditus quoque sui, cur tandem cesserit, causas adducit in medium, atque ait^a: Me in primis ad reditum impulit vestri desiderium, & quia vos vicissim desiderio mei flagrare sentiebam: neque enim quicquam ad amorē ita firmum est, ac benevolentia tuo repensā. Deinde mea hæc cura, meus hic labor, hoc est sacrosanctorum parentum canicies & infirmitas, mei desiderio magis quàm senectute languentium: huius, inquam, Patriarchæ Abrahæ, cari ac venerandi mihi capitis, atque Angelorum numero habendi, & Sarræ nos in fidei doctrina spiritualiter parturientis: quorum cum senectutem, corporisque imbecillitatem subsidio meo atque ope fulcire summis votis optauerim, eaq. pro virili mea expleuerim; adeo vt philosophiam quoque ipsam, nempe B

a Greg. Naz. Apolog. 1.

tempferim: vel, vt verius loquar, hoc primum philosophice contenderim, ne philosophantis speciem præberem: non tuli mihi ex vna causa laborum meorum omnium fructum intercidere, benedictionemq. perire, &c.] subdit etiam, se inobedienciæ poenæ metu tandem obsecutum esse parenti, istis verbis:

Cum diu in his animo perplexo & ancipiti fuisset, atque in vtramque partem me ipsum librassem, atque vndæ more dubijs ventis huc atque illuc inflexus fuisset; tandem vehementiori cessi, meque vincitum abstraxit inobedienciæ metus.] ac denique perorans: His, inquit, rationum excantamentis memet delinio, sensimque animus cedit, ac ferri instar emollitur, rationibusque ipsis temporis auxilium accedit: Deique leges & iustificationes, quibus totam vitam meam commisi, in consilium adhibeo. Quocirca non refractor, non contradico (vt Domini mei verbis vtar, cum non ad Imperium & præfecturam vocaretur, sed tamquam ovis ad cædem duceretur) sed & pro- C

QVOMODO
GREGORIVS
OBEDIRE CO-
ACTVS REDIIT
NAZIANZVM.

cumbio, & sub potentem manum Dei me deijcio, pristinamque meæ cessationis & inobedienciæ (si quid hoc nomine peccaui) veniam peto. Tacui, sed non semper tacebo. Subdixi me aliquantisper, vt me ipsum inspicerem, ac mærori solatium afferrem: sed nunc eum in ecclesia plebis exaltare, & in cathedra seniorum laudare perplacet. Si illa reprehensionem, hæc veniam merentur. Quid longiori oratione opus est? Habetis nos pastores atque collegæ: habesq. grex sacrosancte, Christoq. pastorum principe digne: habes, o pater, me ad omnia victum, non tam externis, quàm Christianis legibus tuæ potestati subiectum: habes obedientiam: benedictionem repende, &c.]

GRGORIVS
NON EST FA-
CTVS EPISCO-
PVS, SED AD-
IVTOR PA-
TRIS.

*b Concil. Ni-
can. can. 8.
c Aug. epist.
110.*

Hic autem admonendus est lector, errare eos, qui existimarunt, eundem Gregorium Theologum ex eremo redeuntem subiatum esse ad thronum Episcopalem Ecclesiæ Nazianzi. Id quidem cum in primis vetaretur a Nicæno canone^b haud pridem edito, ne vno superstite alius daretur Antistes Ecclesiæ; quod & S. Augustinus doluit ignorasse^c, cum a Valerio Episcopo Hipponensi ordinaretur Episcopus: adhuc insuper eiusdem Gregorij assertionem (vt suo loco dicemus) exploratum redditur, ipsum numquam Ecclesiæ Nazianzenæ fuisse ordinatum Antistitem, sed accessisse patri Episcopo in sacerdotali functione adiutorem: de quo suscepto in se munere hæc alias ibidem in publica concione^d: Nunc quidem cum præclaro parente curam hanc suscipere non recusō, velut magnæ aquilæ & altissime volanti pullus non incommodus e propinquo aduolans.] hæc ipse. Quod vero illud pariter inijsset consilium, sic seni parenti præsto esse dum viueret, vt tamen eo ex hac vita decedente, relictam repeteret solitudinem; ideo mox hæc subdit: Postea vero pennam spiritui meo, quo volet, & quoquo modo E

d Gregor. Naz. orat. ad patrem.

GRGORIVS
MVNVS CON-
CIONANDI
ARRIPIT.

habuit,

a Greg. orat. ad
sanctam lumin.

habuit, cuius est titulus, Ad sancta lumina] in qua plane conspicitur, quo animi ardore pugnaturus aduersus hostes in campum descenderit: nam hæc inter alia: Animi voluptatem tenere nequeo: diuino furore rapior: propemodum etiam instar Ioannis, factum nuncium profero, non quidem ut ille præcursor, ceterum a solitudine veniens, &c.] Qua quidem oratione summo consilio, quos sciret nuper Dei Ecclesiam hostes esse peruasos, primum omnium expugnat atque prosternit, dum prima ab ipso initio orationis aduersus inanem Gentilitæ superstitionis cultum tela contorquet; ac subinde his succedentes Christianæ fidei peruelles Arianos viribus Imperatoris suffultos promptus adoritur. Sed fuerunt istæ Gregorij velitationes potius, quàm pugnæ, respectu plurium fortissimorum certaminum, quæ aduersus eosdem postea iniit: de quibus singulis suis locis dicturi sumus.

At cum ad tot tantaq. aduersus agmina hostium cienda prælia, præsentia quoque Basilij expetenda merito videretur; id ipsum Gregorius curauit propensius vna cum Eusebio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, antea (ut diximus) in eum intento, sed iâ a quioris animi reddito, ut Basilius e Pontica eremo reuocaretur in patriam. Porro visum est Gregorio, his litteris præuenire Basilium, antequam ab Eusebio^b accerferetur:

b Greg. epist. 19.
GREGORII CV-
RA IN ABSTRA-
HENDO BASI-
LIVM AB ERE-
MO.

Tēpus iam est, ut prudens consilium incamamus, tolerantiaq. laude floreamus, nosq. ita comparemus, ut nec quisquam animi magnitudine præstantior nobis appareat, nec multi nostri labores & sudores temporis puncto collabantur & euanescant. Cur hæc scribam, quæris? Deo carissimus Episcopus Eusebius noster (sic enim de eo nobis deinceps sentiendum & scribendum est) animo erga nos est admodum amico, & ad simultates componendas propenso, ac tempore veluti igni ferrum emollitur: litterasq. etiam deprecatrices & euocatrices ad te missurus est, quemadmodum & ipse mihi significauit, & multi ipsius animum perspicue cognitum habentes nobis fidem faciunt. Quem anteueramus, quæso, vel ad eum venientes, vel scribentes, vel (quod erit rectius) prius scribentes, & deinde ad eum nos conferentes: ne postea nos pudeat, si victi fuerimus, cum vincere licuerit, præclare videlicet & philosophice cedendo: id quod plerique a nobis exposcunt. Mihi itaque obsequere, ac veni tum ob hanc causam, tum etiam propter tempus: quando quidem hæretici coniuratis animis Ecclesiam percurant, partimq. iam adsunt ac turbas mouent, partim (ut fama iactatur) affuturi sunt. Ac periculum est, ne veritatis doctrina conuulsa distrahatur, nisi primo quoque tempore Beseleelis spiritus excitetur, hoc est sapientis huiusmodi disputationum ac dogmatum architecti. Quod si tibi operæpretium esse videtur, ut ipse adsim, atque hæc administrem, tibi que itineris comitem me adiungam: ne hoc quidem munus defugiemus.] hætenus Gregorij epistola ad Basilium.

GREGORIVS
AD BASILIVM
PERGIT, AC
SECVM REDV-
CIT

c Greg. orat. in
laud. Basilij.

PERSECVTIO
VALENTIS DI-
RA NIMIS.

Quid autem consilij captarit Basilius in his quæ a Gregorio scripta percepit: illud sane, quod visum est rectius, nempe (quod Gregorius ad finem epistolæ pollicitus erat) se ad eum ipse conferret, cum ipso in patriam ad Eusebium rediturus. Testatur id quidem ipse Gregorius, cum res tunc ab eo gestas sic describit^c, atque in primis ait: Quamuis autem adeo philosophica & admirabilis fuerit illius secessio: excellentiorem tamen & admirabiliorem ipsius reditum fuisse reperiemus. Ita enim se habuit. Cum in his studijs versaremur, institit repente nubes grandinis plena & perniciose stridens, quæ Ecclesias omnes, in quas incidit, prostravit; & quascumque inuasit Imperator auri amatissimus, & Christi hostis infensissimus, ac duobus his morbis laborans, inexplebili nimirum auaritia, & blasphemia, post persecutorem persecutor, post apostatam non quidem apostata, sed nihilo tamen eo meliorem se Christianis præbens, vel (ut recte loquar) Christianorum purissimæ & pijsimæ parti, ac Trinitatis adoratrici: quam quidem vnam pietatem, salutaremq. doctrinam voco. Non enim Diuinitatem velut ad libram expendimus, nec vnam & inaccessibilem naturam substantiarum diuersitate a se ipsa separamus, nec malum malo curamus, impiam Sabellij contractionem magis impia diuisione ac sectione dissoluentes. quo morbo correptus ille a furore nomen habens, Arius, magnam Ecclesiæ partem labefactauit atque conuulsi, nec Patrem honore persecutus, & ea quæ ab ipso causam habent, aspernatus, dum inæquales Diuinitatis gradus inuexit. Verum vnicam Patris gloriam esse censemus, æqualem Vnigeniti dignitatem, vnicam item Spiritus sancti cum eo exæquationem. Ac si quid horum trium in inferiori dignitatis gradu ponamus, Trinitatem totam a nobis

A nobis disijci atque peruerti iudicamus: tria quidem quo ad proprietates, vnum autem quo ad Diuinitatem agnoscentes & colentes.

Quorum ille, nimirum Valens Imperator, cum nihil animaduerneret, nec sublimes oculos efferre posset, verum ab ijs qui eum ducebant, deprimeretur; secum etiam Diuinitatis naturam deprimere non dubitauit, ac scelerata creatura Dominum in seruorum ordinem deiecit, naturamq. increatam ac tempore superiorem in rerum creatarum numero collocauit. Atque hoc quidem ille animo & cum huiusmodi impietate aduersus nos expeditionem suscepit. Nec enim aliud quiddam ea res æstimanda est, quàm barbarica incurio, non mœnia, non vrbes, non domos, aut alia quædam parua & manu facta, eiusque generis ut denuo erigi aut extrui possint, euertens, sed animas ipsas distrahens. Impetum quoque vna cum eo facit exercitus ipso dignus, nefarij Ecclesiarum Antistites, sæui orbis illius Tetrarchæ, qui ipsius imperio & ditioni subiacebat. Qui cum Ecclesias partim iam tenerent, partim oppugnarent, partim ob Imperatoris opem ac vim tum illatam, tum minaci oratione denunciata, in potestatem venturas sperarent: huc quoque ut Ecclesiam nostram in deditioem acciperent, venerunt, nulla re perinde, ut prædictorum hominum simultate, atque illius qui tum nobis præerat, imperitia, morbiq. nostris freti atque subnixi. Magnum ergo certamen propositum erat, non ignaua etiam multorum alacritas, sed infirma erat acies, utpote propugnatore carens, ac perito artifice tam in doctrinæ quàm in spiritus facultate.

Quid igitur generosa illa mentisque magnitudine præstans anima, Christi que amore vere inflammata? Ne longa quidem ad hoc oratio comparanda fuit, ut ad nos se conferret, nobisque adiumento esset. Verum simulatque me legatione fungentem aspexit (erat enim vtrique nostrum commune hoc certamen, ut qui fidei defensores ac patroni designati essemus) statim legationi cessit: ac spiritualibus rationibus secum optime sapientissimeq. distinguens, aliud simultatis tēpus esse (si quid etiam eiusmodi affectui indulgendum esset) aliud pacis ac tranquillitatis, aliud rursum æquanimittatis, nempe necessitatis & periculorum tempus: hoc, inquam, secum reputans, confestim e Ponto nobiscum excedit, atque erga periclitantem veritatem zelo exæstuat, vltroq. suppetias nobis affert, totumque se matri Ecclesiæ tradit. At fortasse alacriter quidem hanc rem aggressus est, verum nequaquam ut illa animi alacritate dignum erat dimicauit? Aut strenue ille quidem dimicauit, sed non consulte ac prudenter? Aut ita prudenter, ut tamen sine periculo? Aut hæc omnia quidem cumulate, ac supra quàm dici queat, præstitit, ceterum in illius animo veteris simultatis fomites quidam residebant? Minime gentium. Omnia quippe simul præstat: inimicitias ponit, consultat, aciem instruit, scandala & offendicula intermedia submouet, cunctaque ea quorum fiducia illi bello nos laceffendos putauerunt. Alios asciscit, alios retinet, alios propulsat: alijs murus firmus & vallum efficitur: alijs securis petram scindens, aut ignis in spinis (ut Scriptura sancta loquitur^a) sarmentitios homines, & in Diuinitatem contumeliosos facile absumens.] hæc Gregorius.

Quod autem idem Basilius reuersus ad certamen aduersus hæreticos ipsum sibi collegam Gregorium adiunxisset; idcirco idem subdit: Quod si quid auxilij Barnabas, qui hæc loquitur ac scribit, Paulo decertanti tulit; Paulo habenda est gratia, qui illum in certaminis partem & societatem asciiuit. Atque illi sane, nempe Ariani, sic infectis rebus discesserunt, tunc primum turpiter pudefacti & profligati, atque edocti, etiam si alios omnes homines, Cappadoces tamen non ita temere contemnere ac pro nihilo putare: quorum nihil tam proprium est, quàm fidei certitudo, fidusque ac sincerus erga Trinitatem affectus: cuius etiam beneficio hoc habent, quod animis coniuncti sunt atque concordēs, viribusque pollent, eadem videlicet auxilia, quæ Diuinitati ferunt, accipientes, multoq. etiam præstantiora ac valentiora.] hæc quo ad certamen atque victoriam de ingruentibus Ariani acceptam Gregorius. Quo modo autem erga Episcopum suum Eusebium, quem diutius aduersarium passus fuerat, Basilius se gesserit, idem his verbis significat:

Proximum autem Basilio negotium ac studium hoc fuit: Antistitem obseruare, suspicionem extinguere; mortalibus omnibus persuadere, mærorem illum, quo affectus fuerat, tentationem quamdam colluctationemq. peruersi spiritus extitisse, honestæ ac laudabili concordie inuidentis: ceterum non ignarum se esse, quid obedientie ordi-

BASILII STV-
DIA ADVER-
SVS HAERETI-
COS.

a Psal. 117.

BASILIVS
GREGORIVM
AD PVGNAM
SIBI ASCISCIT

BASILIVS
QVOMODO
SE HABVIT
CVM EUSEBIO
SVO EPISCO-
PO.

nisiq.

nisque spiritualis leges postularent. Ac proinde adesse, docere, dicto audientem se
præbere, monere, quiduis denique illi esse, consultor bonus, opitulator optimus, di-
uinorum oraculorum explicator, rerum agendarum præmonstrator, senectutis subsi-
dium, fidei adminiculum, domesticorum fidelissimus, externorum ad res gerendas
aptissimus (vt vnico verbo dicam) tantam eius beneuolentiam obtinens, quanto prius
apud eum odio flagrare putabatur. Ex quo hoc affectus est, vt etiam si illi cathe-
dræ honore secundus esset, Ecclesiæ tamen imperio potiretur. Etenim pro beneuolen-
tia, quam conferebat, auctoritatem vicissim accipiebat; ac mirus quidam erat inter
eos concentus, nexuque potestatis. Ille plebem ducebat, hic ductorem, atque instar
cuiusdam leonum curatoris præpotentem arte cicurabat. Namque vt nuper in su-
blimi cathedra constitutus, quippe ex laico fuerat delectus Episcopus, & terrenæ materiæ
nonnihil adhuc spirans, nondumque in his quæ spiritus erant, numeris omnibus ab-
solutus, magnisque etiam fluctibus inferuescentibus atque ingruentibus Ecclesiæ ho-
stibus, opus habebat homine, qui eum manu ductaret atque fulciret: eoque nomine
ipsius ope atque auxilio acquiescebat; eoq. imperante, se ipsum imperare arbitrabatur.

BASILII OFFI-
CIA ERGA EC-
CLESIAE AD-
MINISTRA-
TIONEM.

Iam vero ipsius erga Ecclesiam curæ ac patrocinijs quamquam multa quoque alia si-
gna & argumenta sunt; libertas animi, qua cum ceteros magistratus, tum potentissi-
mos quosque ciuitatis alloquebatur; controuersiarum solutiones nequaquam suspectæ,
sed ab eius voce formatæ ac constitutæ, modoque ipsius tamquam legæ receptæ; pau-
perum tutelæ plures quidem spirituales, sed tamen corporeæ non pauca (nam id quo-
que sæpenumero animæ prodest, eos nimirum in quos beneficium confertur, per be-
neuolentiam subigere) pauperum alendorum, hospitem excipiendorum, virginum
curandarum studium; monasticarum legum institutiones partim scripto, partim voce
traditæ; precum descriptiones; sacrarij concinnitates; ea denique omnia, quibus ho-
mo vere diuinus, Deoq. adiunctus plebi vtilitati esse potest.] pergit de eodem dicere, quid
egerit, cum vehementissima Cæsareæ fames ingrueret: sed de his suo loco opportunius.

BASILIVS PO-
PVLO EXPLI-
CAT DIVINAM
SCRIPVRAM.
a Basil in prin.
Prouerb.

Eusebij quoque iussu diuinas scripturas Basilium ad populum explicasse, ipsemet
in oratione in principium Prouerbiorum testatur, cum ait^a: Præclara est obedien-
tiæ merces. Obediamus igitur bono patri, certaminum præmia nobis ex spiritus ora-
culis proponenti: qui nos instar venatorum in locis inuijs, quasi catuli cuiusdam venati-
ci indicio cursus nostri experimentum vult capere. Proposuit autem nobis ad enar-
randum parcemiarum principium, &c.] Obibat idem Basilium in Synodis pro suo Episco-
po legationem, vt in conuentibus habitis tunc temporis diuersis in locis, nempe Chal-
cedone, Heracleæ, & in ipsis Cæsareæ suburbijs: in quibus omnibus quod sanæ fidei
ræq. fidei erat, id summa libertate animi loquebatur: quorum idem Basilium meminit,
vbi ad Eustathium scribens^b, aduersus calumniantes sic ait: Quem vero oportebat me
animi mei præ te testem habere, quæ Chalcedone a nobis de fide dicta sunt, quæ & sæpe-
numero Heracleæ, & quæ antea in suburbio Cæsareæ, an non omnia consona nobis
& omnia inter se concordantia fuerint?] Ex his igitur, quæ de reditu Basilij Cæsaream,
& reconciliatione cum Eusebio dicta sunt, quæ eodem argumento scribit Sozomenus^c
in nonnullis sunt corrigenda: vt in primis cum eadem contigisse refert primo Valentis
Imp. anno, quo (vt diximus) ipse Valens in Cappadociam profectus est, inde descensus
in Syriam: deinde cum populi studio in Eusebium inelamantis, seque ab eo separan-
tis, reuocatum Basilium tradit: vel cum adiungit, absque internuncio eundem Basilium
in Cappadociam ad eundem Eusebium Episcopum rediisse: quæ omnia, ex ijs quæ
ex Gregorio Nazianzeno dicta sunt, arguuntur erroris. Sed & corrigendus quoque
Ruffinus^d est, dum ait Basilium & Gregorium perseuerasse in eremo annos tredecim;
cum habita exacta discussione temporis accessus & recessus, nonnisi quatuor annos illic
mansisse reperiantur.

b Basil. epist. 90.

c Sozom. lib. 6.
cap. 15.

d Ruffin. lib. 2.
cap. 9.

ARIANI PER-
SEQVNTVR
NOVATIANOS,
ET MACEDO-
NIANOS.

e Sozom. lib. 6.
cap. 9.

Quod vero ad Arianos pertinet: eo furore, Eudoxio Episcopo Constantinopolis im-
pellente Imperatorem, eiusmodi persecutio coepta est, vt non tantum Catholicos exa-
gitarit, sed & Nouatianos, alioqui hæreticos, in confessione tamen perfectæ Filij
cum Patre substantiæ cum Catholicis eadem sentientes: quin & in Macedonianos, &
alios Semiarianos dictos, grassata est, quod scilicet hi quoquo modo Filio Dei diuinam
substantiam (vt dictum est) tribuere viderentur. Sed quod primum ad Nouatianos
spectat, hæc Sozomenus^e eidem sectæ coniunctus: Non dissimilibus porro afficie-
bantur

A bantur incommodis etiam illi, qui Constantinopoli doctrinam Concilij Nicæni pro-
pugnabant: quorum incommodorum socij quoque fuere Nouatiani. Nam Impera-
tor cum reliquos omnes vrbe exigi, tum ecclesias Nouatianorum occludi mandauit.
Ceterorum autem ecclesias non erat causa cur occluderet: nam iam pridem eæ, regnan-
te Constantio, ipsis ademptæ fuerant.

Quin etiam Agelium, qui temporibus etiam Constantij ecclesiæ Nouatianorum
Constantinopolis præfuerat, multauit exilio. Is quidem dicebatur vitam cum sum-
ma omnium admiratione secundum leges Ecclesiasticas instituisse. Vixit enim
(quod in pia vitæ ratione ac disciplina facile primas obtinet) pecuniarum posses-
sione liber: atque ipsa vitæ institutio illud plane declarauit: nam vna solum vteba-
tur tunica, & sine calceis semper incedebat. Non ita multo post ab exilio reuo-
catur: suas ipsius recuperat ecclesias, & conuentus libere ac sine metu agit. Quæ-
rum rerum Marcianus quidam causa extitit, vir sane cum vita tum doctrina ad-
mirabilis, qui iam olim quidem in Regia satellitem egerat, at iam tum presby-
ter sectæ Nouatianæ erat, docebatque filias Imperatoris Anastasiam & Carolam
præcepta grammaticæ; quarum nominibus sunt balnea Constantinopoli etiamnum
appellata. Itaque ob reuerentiam erga hunc & gratiam, hæc, quæ modo diximus, No-
uatianis concessa sunt.] hæcenus Sozomenus de suis Nouatianis. Sed plane in eo
etiam hallucinatur, dum putat balnea Anastasiæ nomine dicta, denominata esse ab
Anastasia filia Valentis Imperatoris: nam secus habet Ammianus, qui cum agit
de tyranno Procopio, hæc ait: Ductus in cogitationes varias, Anastasianas
balneas petit, a sorore Constantini cognominatas.] Eadem tradit Socrates^a de No-
uatianis.

AGELIVS NO-
VATIANVS
EXVLAT.

a Socrat. lib. 4.
cap. 9.

Quo modo autem his diebus se habuerint res Arianorum cum Macedonianis, re-
liquum est vt dicamus. Imperator (inquit Socrates^b) rebus tum prospere & fe-
liciter gestis elatus, rursus in Christianos tumultus propterea ciere cœpit, quod o-
mnes ad sectam Arianam traducere cupiebat. Atque Concilium Lampfaci habi-
tum illi in primis bilem mouerat, non modo quod Episcopos Arianos interdixe-
rat ecclesia, sed quod fidei formulæ Arimini editæ anathema denunciauerat. Ita-
que cum Nicomediam Bithyniæ venisset, Eleusium Cyzici Episcopum ad se accer-
sit. Hic opinioni Macedonianæ (vt supra dixi) maxime deditus fuit. Quare Im-
perator, Concilio Episcoporum Arianorum conuocato, Eleusiam illorum fidei as-
sentiri coegit. Qui quamquam antea illud se facturum omnino denegasset; po-
stea tamen exilio & publicatione bonorum, quæ ipsi interminatus fuerat Impera-
tor, supra modum exterritus, opinioni Arianæ assensit. Statim vt assenserat, in ma-
gno dolore fuit, & Cyzicum reuersus (est notissima ciuitas in Hellefpono) coram
vniuerso populo de vi ipsi ab Imperatore illata grauitate conquestus est; docetq. vi
se coactum, non sua adductum voluntate, doctrinæ Arianæ assensisse; illisq. alium
conquirendum Episcopum, propterea quod ipse necessitate compulsus suum ipsius
dogma denegasset. Cyziceni tamen præ incredibili amore, quo illum complecte-
bantur, neque alij Episcopo se subijcere voluerunt, neque Ecclesiæ suæ administra-
tionem concedere. Quare cum eius semper paruere gubernationi, tum suam ipso-
rum hæresim minime deposuere. His rebus auditis Episcopus Constantinopolita-
nus, Eunomium, vtpote qui dicendi vi, qua præditus erat, posset multitudine
animos in suam sententiam facile pertrahere, Episcopum Cyzici designauit.
Quo cum aduentasset Eunomius, ab Imperatore mandatum fuit, vt Eleusio ex-
turbato, Eunomius in sede Episcopali collocaretur. Vnde qui Eleusij fauebant opi-
nioni, extra vrbs moenia extruxerunt ecclesiam, conuentusq. separatim egerunt. sed de
Eleusio hæcenus: de Eunomio autem iam pauca dicamus.

MACEDONIA-
NI EKAGITAN-
TVR AB ARIA-
NIS.
b Socrat. lib. 4.
cap. 6. 7.

EXPVLSO
ELEVSIO OR-
DINATVR EV-
NOMIVS.

EVNOMII RES
GESTAE.

Eunomius Aetij, cognomento Arhei, cuius supra mentionem fecimus, scriba fuit: qui
cum eo vitæ degens, fallaces ratiocinandi concludendiq. modos, qui sunt sophistarum
proprij, ab illo didicit, atque eos sedulo imitatus est. Quin etiam inanibus ineptisq. vo-
cibus operam dare, sophismataq. quibus ipse irretiretur, contexere imprudens aggressus,
illisq. arroganter inflatus ad blasphemiam præceps ruit; Arii etiam opinionem se-
ctari, veritatis dogmata varijs rationibus impugnare cœpit. At tamen sacrarum litterarum

a l. 21. de panis. C. Theod. Ijdem^a AAA. ad Viuentium P. V. Neminem de numinis nostri sacratio prodeun-
tem arena fuscipiat, lanista doceat, sœua meditatio & pugnatrix exerceat: multa
siquidem possunt esse supplicia, quibus culpa plectatur. Dat. V. Id. April. Lupicino &
Iouino Coss.]

b Ammian. lib. 27. Cum igitur ex his rescriptis liquido demonstratur, præfecturam Vrbanam Viuen-
tij contigisse sub Consulatu Lupicini atque Iouini; ex his pariter redditur explo-
raturum tempus obitus Liberij Papæ, & creationis Damasi eius successoris. nam sub
eiusdem Viuentij præfectura subortum esse sœuum Vrlicini schisma aduersus Dama-
sum, disertis verbis Ammianus affirmat^b. De his igitur pluribus acturi, vt de Liberij
obitu primum instituemus orationem, exigit rerum ordo.

*OBITVS LIBE-
RII PAPAE.* De Liberio Papa, quot annis federit, plane diuersæ reperiuntur sententiæ, quas
siue in codices menda illapsa, siue scriptorum incuria induxerunt. Nam in libro de B
Romanis Pontificibus, annis sex tantum, mensibus sex, & diebus quatuor sedisse
legitur; totidemq. apud Nicephori Chronicon numerantur vsque ad Felicem. In
Cresconiano autem Indice, decem anni, mensēs septem, & dies tres eiusdem Pontifica-
tui tribuuntur. Ceterum apud Hieronymi Chronicon, ab ingressu Liberij vsque
ad Damasi successionem, anni intercedunt decem & octo. At vero habita exactio-
ri ratione ingressus Liberij vsque ad præsentis anni quintum Idus Septembris; dicere
opus est, eum sedisse annos quindecim, mensēs quatuor, & diem vnum: nam eius
ingressus contigit octauo Idus Maij (vt dictum est) anno Domini trecentesimo quin-
quagesimo secundo.

*BASILICA LI-
BERII.* De eodem autem Liberio hæc habentur in libro de Romanis Pontificibus: Hic or-
nauit de platonij sepulchrum sanctæ Agnetis martyris.] et paulo post: Hic fecit ba- C
siliam nomine suo iuxta Macellum Libya, alias Liuiæ.] De Macello Liuiano, lo-
co sic dicto in Esquilino colle, est mentio apud Sextium Rufum, & P. Victorem. Por-
ro quod ad eiusdem templi erectionem spectat: ex collatis impensis Ioannis Patritij
ea de re per visum admoniti, & miraculo confirmati, descendentes niuib. No-
nis Augusti, formamq. templi monstrantibus, eam basilicam erectam esse, eiusdem
ecclesiæ vetera monumenta declarant: verum ipsam ab eius erectore, nomine Libe-
rij nuncupatam esse, Marcellinus presbyter in libello de schismate Vrlicini certam fi-
dem facit. Rursum de Liberio hæc in eodem libro de Romanis Pontificibus: Hic fecit
ordinationes duas in Vrbe mense Decembris, & ordinauit presbyteros octodecim, dia-
conos quinque, Episcopos autem per diuersa loca decem & nouem. Qui sepultus est in
via Salaria in cœmeterio Priscillæ.] D

*LIBERII ME-
MORIA.* Remansit posteris Liberij Papæ memoria haud ignobilis, sed plane honorificen-
tissima: de qua vt ab homine huius temporis, eodemq. Romano ciue, atque iti-
dem doctrina & sanctitate claro, quiq. nullo priuato affectu, sed veritatis tan-
tum studio mouetur, testimonium petamus: sanctus Ambrosius^c testimonium af-
fert, cum in commentarijs de Virginibus, cui tamquam in auro gemmam voluit eius-
dem Liberij Papæ intexuisse sermonem, ita præfatur: Quoniam quæ habuimus, di-
gessimus superioribus libris duobus; tempus est, soror sancta, ea quæ mecum con-
ferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere; vt quo vir sanctior, eo ser-
mo accedat gratior. Namque is, cum in Saluatoris Natali ad Apostolum Petrum
virginitatis professionem vestis quoque mutatione signares (quo enim melius die,
quàm quo Virgo posteritatem acquisiuit?) atque astantibus etiam puellis Dei com- E
pluribus, quæ certarent inuicem de tua societate: Bonas, inquit, filia, nuptias deside-
rasti, &c.] pergit integrum tunc ab eodem Liberio habitum sermonem recensere:
vbi post finem hæc addit: Hæc tecum sanctæ memoriæ Liberius, quæ apud alios
maiora verbis, apud te minora exemplis sunt, &c.] Vt plane appareat, omnem ma-
culam, quam olim exul Arianorum ad tempus communionem, etsi non hæresis prauitate,
contraxerat, posteriori illa confessione tempore Concilij Ariminensis prorsus deletam
atque omnino fuisse obliuione sepultam. Hinc videas & a Græcis etiam eiusdem tem-
poris sanctissimis atque doctissimis viris Liberium dignis titulis honestari: vnde san-
ctus Basilius^d nominat eum, beatissimum virum, scribens ad Occidentales; Epipha-
nius^e vero, beatum. reperimusq. eius memoriam in nonnullis antiquis scriptis codi-
cibus recensitam inter alios sanctos, anniuersario die natali publice recolendam;
ex quibus

*c Ambros. de
Virg. lib. 3.*
d Basili. epist. 74.
e Epiph. bar. 75.

*a Martyrolog.
V. andelbert.
die 23. Septemb.* A ex quibus excerpit Beda, in cuius Martyrologio VIII. Kal. Octobris Liberij Romani
Episcopi nomen cum alijs sanctis habetur intextum, sed & alibi^a cum alijs eiusdem
diei sanctis sic versibus decantatum, pridie tamen eius diei, nempe I X. Kalendas
Octobris:

*Nonum Thecla tenet roseo perfusa cruore,
Liberiusq. dicat Romanam Papa per Urbem,
Leuita & Sotius merito splendet honore.]*

Post obitum Liberij vacasse sedem dies sex, in eiusq. locum Damasum Hispanū, An-
tonij filium, fuisse legitime subrogatum die decima quinta Septembris, consentiunt
omnes; Vrlicinum vero postea eodem anno in schismate Pontificem acclamatum. Quæ
enim olim cœperat in clero Romano dissensio ex substitutione Felicis (licet Liberius eã
B componere studuisset, recipiens in clero atque vnies cum alijs eos qui ordinati fue-
rant a Felice) latenter serpens, noui Pontificis electionis occasione recrudit; dum alij
ex parte Felicis, ex parte vero Liberij alij conarentur ordinare Pontificem. Itum est a
maiori saniorq. parte in Damasi electionem: qui licet fuisset ex parte Felicis^b, Liberius
tamen (vt dictum est) non tantum vna cū alijs eundem receperat in clerum, sed etiam
Vicaria præfectura donarat, cum post Concilium Ariminense (vt meminimus) Li-
berius iterum a Constantio vexatus in suburbij conuentus ageret: quod eiusdem Libe-
rij Acta^c quantumlibet deprauata testantur; in quibus hæc leguntur: Nolite timere,
quoniam ego vobiscum non habito in ciuitate Romana: sed habetis Vicarium, ecce fra-
trem & presbyterum Damasum, cuius testimonium vos mihi perhibetis, &c.] Ex qui-
bus erroris pariter arguuntur, qui Damasum dicunt ex diacono creatum esse Pontificem.
C Senex erat sexagesimum secundum circiter annum agens, cum creatus est Pontifex;
quem, postquam sedisset annos decem & octo, prope octogenarium decessisse affirmat
S. Hieronymus^d.

Pars autem aduersa indigne ferens ex communionem Felicis electum esse Pontificem,
vna cum diaconis Romanæ Ecclesiæ conspirans, occupansq. basilicam Sicini*, creat
contra Damasum Vrlicinum diaconum Romanum Episcopum. Qui vero tunc tumul-
tus oborti, quæve cædes fuerint in eadem basilica perpetrata, ex Ammiano^e hic potif-
simus describamus, licet Ethnicò homine, & rerum Christianarum haud exacto ex-
ploratore. Ipse igitur postquam de præfectura Vrbanæ Lampadij egit, de eius successo-
re Viuentio ita scribit: Aduenit successor eius ex Quæsitore* Palatij Viuentius, integer
& prudens, Pannonius; cuius administratio quieta fuit & placida, copia rerum omnium
D fluens. Et hunc quoque discordantis populi seditiones terruere cruentæ, quæ tale nego-
tium excitauere. Damasus & Vrlicinus supra modum ad rapiendam Episcopalem se-
dem ardentem, scissis studijs asperrime conflictabantur, adusque mortis vulnerumq. di-
scrimina adiumentis vtriusque progressis. Quæ nec corrigere sufficiens Viuentius, nec
mollire, vi magna coactus secessit in suburbanum. At* in concertatione superauerat
Damasus, parte quæ ei fauebat, instante. Constatq. in basilica Sicini*, vbi ritus
Christiani est conuenticulum, vno die centum triginta septem reperta cadauera per-
emptorum, efferatamq. diu plebem ægre postea delinitam.] Ponitur in descriptione
Vrbis basilica Sicini in Regione quinta iuxta forum Esquilinum, longe a Macello Li-
uiano, vbi fuisse ponitur basilica Liberij. Sed subdit his Ammianus, ita hostis Christia-
norum carpens Romanam Ecclesiam:

E Neque ego, inquit, abnuo, ostentationem rerum considerans vrbanarum, huius rei
cupidos, ob impetrandum quod appetunt, omni contentione laterum iurgari debere:
cum id adepti, futuri sint ita securi, vt ditentur oblationibus matronarum, procedantq.
vehiculis insidentes, circumspæcte vestiti, epulas curantes profusas, adeo vt eorum con-
uiuia regales superent mensas. Qui esse poterant beati re vera, si magnitudine Vrbis
despecta, quam vitij opponunt, ad imitationem Antistitum quorundam prouincia-
lium viuerent: quos tenuitas edendi potandiq. parcissime, vilitas etiam indumento-
rum, & supercilia humum spectantia, perpetuo numini verisq. eius cultoribus vt puros
commendant & verecundos.] hæcenus Ammianus.

Negari quidem minime potest, deorum cultoribus mouisse inuidiam Christianæ re-
ligionis summum Pontificatum adeo insigniter externis quoque splendoribus illustra-
tum; ægroq. tulisse animo, eo munere fungentem Romanum Episcopum eiusmodi cla-
ritudi-

*DAMASTELE-
CTIO.*

*b Marcell. n. de
schism. Vrlicin.*

*c Acta Liberij
cap. 2.*

*d Hieronym. de
Script. Eccl. in
Damaso.
SCHISMA VR-
SICINI.*

*e Ammian. lib.
27.*

** Exquisitor*

** Et
* Sicini*

*f Panuin. in de-
script. Vrbis.*

*ROMAN. PON-
TIF. LVXVS
REPREHENSVS
AB AMMIANO.*

*ROMANORVM
PONTIFICVM
IN CVLTV EX-
TERNO MAI-
STAS.*

ritudine magis conspicuum apparere, quàm Gentiliciæ superstitionis Regem sacrificum, siue alios Pontifices atque sacrificos, iam deorum cultu frigidante, despectos.

Certe quidem adeo Romæ his temporibus efulgebat Romanorum Christianæ religionis Antistitum decor ac splendor, vt non Ammiani tantum vel ceterorū illi similibus commoueret animum; sed & clarissimorum virorum, immo amplissimorum magistratum inuidiam concitaret. Vnde Prætextatus ille nobilissimus Romanorum, quem Proconsulatum gessisse in Oriente horum Imperatorum exordio vidimus, & Viuentio sequenti anno suffectum fuisse in Urbana præfectura, alijsq. magistratibus auctum, suo loco dicemus: hic ipse Prætextatus (inquit S. Hieronymus^a) qui & Consul designatus postea mortuus est, homo sacrilegus & idolorum cultor, solebat ludens beato Damaso dicere: Facite me Romanæ Urbis Episcopum, & ero protinus Christianus.] hæc Hieronymus: vt plane appareat, summo atque regali Christi Ecclesiæ sacerdotio regiâ quoque magnificentiam fuisse coniunctam: quæ cum ab Ethnicis scriptore carpantur, æque ab hæreticis recentioribus canino dente rabiosius corroduntur; istæq. ab Ammiano scripta, velut e diuino oraculo prodita, in Romanam Ecclesiâ exprobrant; minime considerantes, antiquam hanc esse calumniam, ab Ethnicis in Christianos omnes illatâ, cum (vt ait Tertullianus^b) prodigas eorum cœnas fugillarent; quæ cum a charitate fuerint ἀγῶνι denominatæ, quantiscumque, inquit, sumptibus constet, lucrum est, pietatis nomine facere sumptus] siquidem ex eis etiam inopes pascebantur: cum alioqui iisdem frequentius ieiunare solerent, ac Romæ potissimum, vbi tribus diebus cuiuslibet hebdomadæ totius anni, excepto tempore Quinquagesimæ, Christianos omnes ieiunare consueuissent, S. Augustinus^c ad Casulanum scribens disertis verbis affirmat.

Sed quod ait Ammianus de profusioribus epulis: considerandum est, causa urgente interdum sanctissimos viros regias cœnas parare solitos. De sancto enim Ambrosio testatus^d est Vincentius P. Prætorio in Gallijs apud S. Martinum, ipsum agentem Mediolanensem Episcopum, consueuisse exhibere conuiuia Præfectis atque Consulibus, & absque dubio digno inuitatis hominibus sumptu: cum tamen haud ipse Ambrosius volupuosus esset, vel ieiunare prætermitteret; de quo Paulinus^e tradit, quotidiano ieiunio corpus attriuisse: Cui, inquit, prandendi numquam consuetudo fuit, nisi Sabbato, & Dominico, vel cum natalitia celeberrimorū martyrum essent.] Sicq. secundum illud Apostoli^f: Scio abundare, & scio penuriam pati] Apostolici quoque viri, vt Ambrosius atque Damasus, ita nouerunt vitæ institutū attemperare, vt iuxta eiusdem Apostoli^g sententiam; siue manducarent, Domino manducarent; siue non manducarent, æque Domini causa non manducarent; omniaq. charitate iubente, arbitrio spiritus agerent.

Sane quidē magna animi nostri voluptate factū est, quod his ferme diebus, cum hæc cudenda exhiberemus, S. D. N. Clemens Papa VIII. hoc primo sui Pontificatus exordio inter alia ad disciplinam Ecclesiasticā componendam saluberrime instituta, quo ceteris hospitalitatis ac in pauperes beneficentiæ exemplo præluceat, quotidianæ illi mensæ tredecim ex ipsis veteri instituto parari solitæ adiecit alteram prope coenaculum suum pauperibus peregrinis potissimum e remotioribus regionibus in Urbem confluentibus in singulos dies parandam: e sua enim opipare referta dapibus, iisdē sacro ritu ex more sanctificatis, sedens ipse arbiter continentia, delectumq. adhibens, pretiosiora quæque ac lautiora iubet afferri pauperū mensæ, vilioribus sibi retentis ac modicis: tanto solum iudicans dignos honore Dei seruos, ipsos pauperes, Christi vicem agentes, Vicarius ipse Christi, & seruus seruorum Dei. At hæc obiter, occasione Ethnicorum fugillantium lautas mensas Romanorum Pontificum, dicta sunt.

Ceterum quod ad propositā rem spectat: sicut sanctissimos viros omnia sua ad spiritus regulam moderantes, dignos laude censemus; ita illos improbandos damnandosq. putamus, qui carni indulgentes, de Christi patrimonio opsonantur: aduersus quos iusta est S. Hieronymi^h ista reprehensio: Sed & Ecclesiæ quoque principes, qui delicijs affluunt & inter epulas atque lasciuias pudicitia seruare se credunt, propheticus sermo describit quod eiiciendi sunt e spatio domibus, lautisq. conuiujs, & multo labore epulis conquiritis; & eiiciendi propter malas cogitationes & opera sua. Et si vis scire quo eiiciendi sunt, Euangelium legeⁱ: In tenebras scilicet exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. An non confusio & ignominia est, Iesum Christum crucifixum, magistrum, pauperem & esurientem fartis prædicare corporibus, ieiuniorumq. doctrinam rubentes

REGIUS SPLEN
DOR REGALIS
SACERDOTII.^a Hieronymus
epist. 61.^b Tertullianus
in Apolog. c. 39.^c Augustinus
ad Casulanum
epist. 80.SANCTORVM
CONVIVIA.
^d Severus in dial.
Gal. 1.^e Paulinus in Vit.
S. Ambr.^f Philipp. 4.^g Rom. 14.CLEMENTIS
PP. VIII. DI-
GNVM EXEM-
PLVM.ADVERSVS
CLERICOS DE-
LICIOSOS.^h Hieronymus in Mi-
cham. c. 2.ⁱ Matth. 22.

A buccas tumentiaq. ora proferre? Si in Apostolorum loco sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed conuersationem quoque & abstinentiâ amplectamur. Sanctum utique est & Apostolicum ministerium, viduis & pauperibus ministrare. Non oportet, inquit, dimisso verbo Dei, ministrare nos mensis^a. At nunc, non dico pauperes, non dico fratres, & qui rursus inuitare non possint (ex quibus, excepta gratia, nihil aliud Episcopalis speret manus) sed militantes & accinctos gladio, & Iudices, excubantibus ante fores suas Centurionibus & turmis militum, Christi sacerdos inuitat ad prandiū. Tota clerici Vrbe discursant, quærunt exhibere ludicibus quæ illi in prætorijs suis aut inuenire non possunt, aut certe inuenta non coemunt. Nec vero arbitrandum, quod generaliter ad omnes hæc dirigatur inuectio; sed quod eos qui tales sunt, pulset sermo propheticus, & comminetur eis supplicia & tenebras sempiternas: vt qui pudore & verecundia non tenentur, agant pœnitentiam saltem comminatione pœnarum.] hucusque Hieronymus, haud dubie ab hac obiurgatione excipiens Damasum, quem mille locis sanctissimum prædicat. Sed ad schisma Vrsicini, e quo diuagata est, oratio reuocetur.

De eo schismate complura scripta habentur a Marcellino Romano presbytero in eo libello, quem vna cum Faustino diacono obtulit Theodosio Imperatori. Sed cum constet, eum bis fuisse schismaticum, adhærentem nimirum primo Vrsicino pseudopontifici, ac postea Luciferianis; ea in hac causa fides illi adhibenda est, quæ latronibus solet accusantibus eos, quos ipsi fuerint deprædati. Quis enim ipsum duxerit audiendum de Damaso, qui & in alios Orthodoxos fuerit contumeliosus, atque etiam in S. Hilarium Pictauiensem Episcopum calumniose æque ac audacter insultet? Porro res Damasi & Vrsicini publicis iudicijs sæpe discussæ ac ventilatæ, adeo exploratæ sunt redditæ atque perspicuæ, vt Imperatores ipsi sæpius ad Urbis Præfectos pro Damaso aduersus Vrsicinum eiusq. gregarios reperiantur dedisse rescripta, quæ suis locis, secundum tempus quo scripta sunt, sigillatim reddemus inferius.

Sed illud in primis est redarguendum mendacium, quo dicunt, primitus Vrsicinum, ac subinde Damasum post dies septem esse creatum Romanū Pontificem, occupasseq. basilicam Lateranensem, atque inde impetum fecisse in basilicam Iulij. Nam his manifeste aduersatur S. Hieronymus, quem hisce ipsis temporibus Romæ fuisse monstrabimus. Ipse enim in Chronico contrarium penitus astruit, dū sic ait: Damasus trigessimus quintus Romanæ Ecclesiæ ordinatur Episcopus. Post multū temporis spatium (vel, vt alij legunt) post non multū temporis spatium, Vrsicinus * a quibusdam Episcopus constitutus, Sicinini cum suis inuadit: a quo, Damasi partem populo confluyente, crudelissimæ interfeciones diuersi sexus perpetratæ.] Affirmat hoc ipsum Rufinus^b, qui etsi forte Romæ non erat, res tamen sui temporis vulgatas vbique conscripsit. Sed mox hic eiusdem Rufini de oborto schismate integrâ ipsam sinceramq. narrationē subiiciemus.

Verū & eo quoque inprudentiæ adactus est ipse ab Ecclesiâ & a Deo diuisus, efferatus schismaticus Marcellinus, vt arguens Damasum, affirmet fuisse seculissimum hominem, in eumq. tot cadum immaniter patrarum culpam reijciat: ab ipso enim concitatos esse milites ait in sectatores Vrsicini. At vt hæc omnia apertius refellantur; in primis quæ scripta sunt eo argumento a Rufino, hic describamus: Damasus, inquit, post Liberium per successionem sacerdotiū in Vrbe Romana susceperat. Quem prælatum sibi non ferens Vrsicinus * quidam eiusdem Ecclesiæ diaconus, in tantum furoris erupit, vt persuaso quodam satis imperito & agresti Episcopo, collecta turbulentorum & seditiosorum hominum manu, in basilica quæ Sicinini appellatur, Episcopum se fieri extorqueret, legibus & ordine & traditione peruersis. Quo ex facto tanta seditio, immo vero tanta bella coorta sunt, alterutrum defendentibus populis, vt replerentur humano sanguine orationum loca. Quæ res factione Maximi * Præfecti, sæui hominis, ad inuidiam boni & innocenti versa est Sacerdotis: ita vt causa clericorum vsque ad tormenta duceretur. Sed assertor innocentia Deus affuit; & in caput eorum qui intenderant dolum, pœna conuersa est.] hæc Rufinus: eadem quoque Græci habent, nempe Socrates^c, Sozomenus^d, Nicephorus^e, & alij. Quinam autem fuerit rudis ille & agrestis Episcopus, qui ausus est Vrsicino manus imponere; Marcellinus in libello, quem scripsit, expresse nominat; aitq. fuisse Paulū Episcopum Tiburrinum. quo quidem vno argumento, etsi reliquæ deessent pro causa Damasi defensiones, satis superq.

^a Act. 6.MARCELLI-
NVS ET FAU-
STINVS SCHIS-
MATICI.REFELLVN-
TVR MENDA-
CIA IN DAMA-
SVM ACERVA-
TA.

* Vrsinus

^b Rufinus lib. 2.
cap. 10.ALIAE CA-
LVMNIAE
MARCELLINI
IN DAMASVM.

* Vrsinus

* Maximini

^c Socrat. lib. 4.

c. 24.

^d Sozom. lib. 4.

c. 23.

^e Nicoph. lib.

11. cap. 80.

superq. declaratur, Vrsicinum fuisse schismaticum: cum ex his quæ ex S. Augustino & alijs superius dicta sunt, liquido constat, non alterius Episcopi quam Ostiensis fuisse, manus imponere super electum Romanum Pontificem.

Quod autem spectat ad Maximum, seu potius Maximinum (sic enim eum nominat Ammianus) cuius sæuitiam redundasse in inuidiam & odiū Damasi Papæ, Rufinus & alij citati nuper auctores testantur: fuisse quidem ipsum, cum Vicariam præfecturâ, & Annonariam, ac postea Prætoriam administraret, truculentū ciuium Romanorum carnificem ad omne inmanitatis genus exercendū egregie comparatū, pluribus idem Ammianus a testatur; qui & eius in ciues Romanos diras recenset carnificinas. Porro ea quæ in Vrsicini sectatores visus est iste acerbius perpetrasse; in Damasi inuidiam, cuius defensionis causa ille militum gladios cruentasset, obrectantes schismatici conuertunt: adeo vt ea de re numquam desuerint etiam post obitum Valentiniiani apud Theodosium queritari iisdem Marcellinus & Faustinus. Porro Damasi incredibilis animi mansuetudinis locuples testis est S. Hieronymus, qui tunc agens in Vrbe erudiebatur rhetoricis disciplinis. ipse enim cum ad Innocentium amicum scribens, de muliere septies ic̄ta historiam enarrasset, in fine hæc de Damaso habet: Romanū Episcopū iam pene factionis laqueis irretitum & vicisse aduersarios, & non nocuisse superatis.] Quid amplius? S. Ambrosius & ipse Romanus, & Romæ adhuc in paterna domo cum Marcellina sorore ac fratre Satyro agens, scribens postea alia occasione ad Valentiniianum iuniorem Imperatorem, cum de Damaso Papa obiter incidere mentione, sic ait: Damasus Romanæ Ecclesiæ sacerdos iudicio Dei electus.] ita ipse.

MAXIMINI
SAEVITIA RE-
DVNDAT IN
DAMASVM.

Ammian. lib.
28.

Hieronymus
epist. 49.

Ambros. epist.
30.

DAMASVS AC-
CVS SATVR
ADVLTERII.

Hieron. epist.
50.

Theodor. lib.
5. cap. 2.

Socrat. lib. 4. c.
27.

Sozom. lib. 6.
cap. 23.

Nicephor. lib.
22. cap. 20.

PLEBS INCI-
TATA FALSA
SPE MARTY-
RII.

Ceterum quod eius legitima ordinatio nulla posset invidentium hostium labefactari calumnia, eademq. nota esset & magistratibus & Imperatori: schismatici ad falsas eademq. turpissimas accusationes conuersi sunt, vt litteræ Valentiniiani Aug. inferius suo loco recitandæ declarant. Adulterij enim sanctissimum ac purissimum virum accusarunt, quem S. Hieronymus d virginem, Ecclesiæq. virginis doctorem appellat ad Pammachium scribens; eiusq. mores eximios Græci e pariter prædicant. Sed de his alias in eius obitu. Hæc quidem nos de legitima Damasi electione, eiusque morum integritate haud otiose voluimus ex certis ac probatis testibus inculcasse, ipsoque eiusdem Pontificatus ingressu lectori ob oculos posuisse; quod sciamus, leuissimos quosdā, nulla rerum habita diligentiori peruestigatione, vna lectione libelli Marcellini schismatici, Damasi hostis implacabilis, imprudenter nimis ac potius stolide primas detulisse Vrsicino, quem non solum fuisse tradunt verum legitimumq. Romanum Pontificem, sed & moribus plane sanctissimum: neque erubuerunt post tot sæcula, hominem in publico sanctorum Patrum confesso damnatum, legibus Imperatoris sæpe proscripsum, Catholicis omnibus vt monstrum ostentui habitum, adeo imprudenter ac temere commendare; condemnare vero sunt ausi S. Damasum a sacro Concilio probatum, rescriptis Imperatorijs ab oppressoribus vindicatum, antiquorum omnium præconio laudatum, toti orbi Catholico communicatione coniunctum, vitæq. moribus insignem atque perspicuum, miraculis etiam illustratum, ac denique vniuersæ Catholicæ consensu Ecclesiæ a tempore obitus in hanc diem anniuersaria memoria celebratum. Sed iam ad rei gestæ historiam reuertamur.

Vt autem furens plebecula adeo animata, libens volensq. in militum gladios se ab illis trucidandam timoris expers immitteret: schismaticorum tuba illo furoris adegit, qua velut classico clangebant ac clamitabant, tempus esse martyrij, nec timendos eos, qui corpus occiderent: Quibus illa incauta decepta, eo auidius ruebat in cædem, quo ex suis alios se ad martyrij coronam præcessisse putabat; damnum existimans, ad cælestia præmia ab alijs anteuerti. Id quidem ex ipso schismaticorum libello Marcellini atque Faustini colligitur, quem antiquitus scriptum Vaticana bibliotheca nobis exhibuit. Quo modo autem iisdem schismatici sæpe mulctati, ab Vrbe pulsi, atque iterū impertita venia ab Imperatore restituti, ac postea denuo tumultuantes longius fuerint ablegati, dicemus suis locis inferius, annis, vt sunt gesta, sequentibus: haud enim fuit istiusmodi vnus anni negotium; sed decem & octo annis, quoad vixit Damasus, nunquam destitit pertinacia schismaticorum, quantum ipsis licuit, eundem sanctum Pontificem grauiter exagitare. Iam vero quæ huius anni reliqua sunt, ordine profequamur. Hoc eodem anno, iisdem Coss. Lupicino atque Iouino, IX. Kalend. Septembris, Gratianum

A tianum Valentiniiani filium, a patre creatum esse non modo Cæsarem, sed & Augustum, Socrates a tradit. Sed cum constat ex rescriptorum titulis superius recitatis, datiq. mensibus Aprilis ac Maij, inter Imperatores legumlatores nominari quoque Gratianum: plane patet, huius anni ferme principio eam summam dignitatem ipsi collatam esse: fecisse id tamen ipsum Valentiniianum, postquam crebris pulsatus febribus vix ex insperato conualuisset, Ammianus b affirmat, qui Gratianum fuisse ætate adulto proximum ait; immo iam adultum fuisse, Valentiniianus ea oratione, quam tunc habuit coram exercitu, palam testatus est.

GRATIANVS
AVGVSTVS
a Socrat. lib. 4.
cap. 20.

Ammian. lib.
27.

His proxime subdit idem Ammianus de quibusdam iniuste iussu Imperatoris a magistratu necatis, & a Christianis (vt ait) instar martyrum cultis: Eminuit, inquit, per id tempus inter alias humilium neces mors Dioclis ex Comite largitionum Illyrici, quem ob delicta leuia flammis iussit exuri, & Diodori ex Agente in rebus, triumque apparitorum potestatis Vicariæ per Italiam ob id vexatorum atrociter, quod apud eum questus est Comes, Diodorum quidem aduersus se ciuilitate implorasse iuris auxilium, officiales vero iussu Iudicis ausos monere proficiscentem, vt responderet ex lege. Quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc vsque Christiani, locum vbi sepulti sunt, Ad innocentes appellant. Dein cum in negotio Maxentij cuiusdam Pannonij ab executione a Iudice recte maturari præcepta, trium oppidorum ordines martari iussisset, interpellauit Euphraxius tunc Quæstor: Et parcius, inquit, agito pijsime Principum: hos enim, quos interfici tamquam noxios iubes, vt martyras, id est, diuinitati acceptos colit religio Christiana.] hætenus Ammianus. At parum tutum est, externo homini res nostras scribenti fidem haud dubiam in omnibus adhibere. Nulla enim in Mediolanensi Ecclesia tradita posteris memoria extat, vt iniuste hi ab Imperatore damnati, fuerint inter martyres recensiti.

EXQVISITA
CRVDELITAS
IMPERATO-
RIS.

De sæuitia rursus Imperatoris hæc paulo superius Ammianus c: Et quamquam Valentiniianus, homo propalam ferus, inter imperandi exordia, vt asperitatis opinio nem molliret, impetus truces retinere nonnumquam in potestate animi nitebatur: serpens tamen vitium & dilatatum aliquandiu licentius erupit ad perniciem plurimorum: quod auxit ira acerbius efferuescens.] Cum enim præferret prauorum morum correctorem; eius quoque ministri sæpe, omni æquitate posthabita, ad summam seueritatem iura sæuire permisissent. Nā præter eos, quos gladius vindex magiæ reos, eius criminis leuiter suspectos, ab Ammiano recensitos abstulit; incredibilibus etiam quæstionibus & cædibus exagitati sunt illi, quos adulterij vel stupri causa apparitores

Ammian. lib.
27.

SEVERVM IV-
DICIVM AD-
VERSVS ADVL-
TEROS.

Ammian. lib.
28.

D Præsidum inscripserunt: nec quidem viles tantum personæ, sed nobiles; nec in provincijs solum, sed Romæ: quod idem Ammianus d deplorat, cum ait: Nec minus femina quoque calamitatum participes fuere similibus. Nam ex hoc quoque sexu peremptæ sunt virgines aliæ, complures adulteriorum flagitijs obnoxia, vel stuprorum, inter quas notiores fuere Claritas & Flauiana, &c.] subdit postea de Rufina adulterij rea, Hefychia matrona, Faulsiana, & Anepsia, eadem ex causa Romæ morte mulctatis, vel spontanea nece peremptis.

VERCELLEN-
SIS MVLIER
INNOCENS
ACCVSATA
ADVLTERII.

Hieron. epist.
49.

At superauit omnes hos casus sæuitia illa aduersus Christianam feminam Vercellensem exhibita, cum postulata esset rea, sed innocens, criminis adulterij. Rem gestam perpetua dignam memoria luculento stylo S. Hieronymus e prosecutus est eadem epistola ad Innocentium, in qua de Damasi victoria aduersus schismaticos agit: vt appareat hæc ipsa eodem ferme tempore contigisse. Rem ergo sic aggreditur:

Igitur Vercellæ Ligurū ciuitas haud procul a radicibus Alpiū sita, olim potens, nunc raro est habitatore semiruta. Hanc cū ex more Consularis inuideret; oblatam sibi quamdam mulierculam vna cum adultero (nam hoc crimen maritus impegerat) pœnali carceris horrore circumdedit. Neque multo post cum liuidas carnes vnguia cruenta pulsaret, & fulcatis lateribus dolor quæreret veritatem: infelicissimus iuuenem, volens compendio mortis longos cruciatus vitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusauit alienum, solusq. omnium miser merito iussus est percuti, quia non reliquit innoxia, vnde posset negare.

ADOLESCENS
INNOCENS
CEDIT TOR-
MENTIS.

At vero mulier, sexu fortior suo, cum equuleus corpus extenderet, & fordidas foetore carceris manus post tergum vincula cohiberent; oculis, quos tantum terror alligare non poterat, suspexit ad cælum; & volutis per ora lacrymis: Tu, inquit, testis

4 Psal. 7.

testis es, Domine Iesu, cui occultum nihil est, qui es scrutator renis^a & cordis; non ideo me negare velle, ne peream; sed ideo mentiri nolle, ne peccem. At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ipsa cupio mori: cupio inuisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera: praesto iugulum; micantem intrepida excipio mucronem; innocentiam tamen mecum feram. Non moritur quisquis victurus. occiditur.

TORQUETVR
DIRE INNOCENS
FEMINA.

Igitur Consularis, passis cruore luminibus, vt fera, quae gustatum semel sanguinem semper sitit; duplicari tormenta iubet; & saeuum dentibus frendens, similem carnifici minatus est poenam, nisi confiteretur sexus infirmior, quod non poterat robur virile reticere. Succurre, Domine Iesu: ad vnum hominem tuum complura sunt inuenta supplicia. Crines ligantur ad stipitem: et toto corpore ad equuleum fortius alligato, vicinus pedibus ignis apponitur: vtrumque latus carnifex fodit, nec papillis dantur induciae. Immota mulier manet, & a dolore corporis spiritu separato, dum conscientiae bono fruitur, vetuit circa se saeuire tormenta. Iudex crudelis quasi superatus attollitur: illa Deum deprecatur. Soluuntur membra compagibus: illa oculos ad caelum tendit. Quasi de communi scelere alius confitetur: illa pro consistente negat, & periclitans ipsa alium vindicat periclitantem. Vna interim vox est: Cade, vre, lacera: Non feci. Si dictis tollitur fides: veniet dies, quae hoc crimen diligenter discutiat: habeo Iudicem meum.

Iam lassus tortor suspirabat in gemitum, nec erat nouo vulnere locus. Iam victa sauitia corpus, quod lanariat, horrebat. Extemplo ira percitus Consularis: Quid miramini, inquit, circumstantes, si torqueri mulier mauult, quam perire? Adulterium certe sine duobus committi non potuit: et esse credibilius reor, noxiam ream negare de scelere, quam innocentem iuuenem confiteri. Pari igitur prolata in vtrumque sententia, damnatos carnifex trahit. Totus ad spectaculum populus effunditur, vt prorsus quasi migrare ciuitas putaretur: stipatis proruens portis turba densatur. Et quidem miserissimi iuuenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput, truncumque in suo sanguine volutatur cadauer. Postquam vero ad feminam ventum est, & flexis in terram poplitibus, super trementem ceruicem micans eleuatus est gladius, & exertam carnifex dexteram totis viribus concitauit: ad primum corporis tactum stetit mucro letalis, & leuiter perstringens cutem, rasurae modicae sanguinem aspersit. Imbellem manum percussor expauit; & victam dexteram, gladio marcescente, miratus, in secundos impetus torquet: languidus rursus in feminam mucro dilabitur, & quasi ferrum eam timeret attingere, circa ceruicem torpet innoxiam. Ita que furens & anhelans licitor, paludamento in ceruicem retorto, dum totas expedit vires, fibulam quae chlamydis mordebat oras, in humum excussit, ignarusque rei enssem librabat in vulnus.

ADOLESCENS
CAPITE PLE
CTITVR FE-
MINA. FRV-
STRA PERCV-
TITVR.

En tibi, ait mulier, ex humero aurum ruit: collige multo quaesitum labore, ne pereat. Proh, rogo, quae est ista securitas! Impendentem non timet mortem: latatur percussa: carnifex pallet: oculi gladium non videntes, fibulam vident: et ne parum esset quod non formidabat interitum, praestat beneficium saeuienti. Iam igitur & tertius icus sacramentum frustratus erat Trinitatis: iam spiculator exterritus, & non credens ferro mucronem aptabat in iugulum, vt qui secare non poterat, saltem premente manu, corpori conderetur. O omnibus res inaudita saeculis! Ad capulum gladius reflectitur: & velut dominum suum vicus aspiciens, confessus est, se ferire non posse. Huc huc mihi trium exempla puerorum, qui inter frigidus flammaram globos hymnos^b edidere pro fletibus, circa quorum saraballa sanctamque casariam innoxium lusit incendium. Huc beati Danielis^c reuocetur historia, iuxta quem adulantibus caudis praedam suam leonum ora timuerunt. Nunc Susanna nobilis fide omnium subeat mentibus, quae iniquo damnata iudicio, Spiritu sancto puerum replente, saluata est. Ecce non dispar in vtraque misericordia Domini. Illa liberata per Iudicem, ne iret ad gladium: haec a Iudice damnata, absoluta per gladium est.

INSULTAT
CARNIFICI IN-
NOCENS FE-
MINA.

b Dan. 3.

c Dan. 13. 14.

POPVLVS PRO
INNOCENTE
FEMINA IN-
SVRGIT.

Tandem ergo ad feminam vindicandam populus armatur: omnis aetas, omnis sexus carnificem fugat, & coetu in circulum coeunte exclamat. Non credit pene vnusquisque quod videt. Turbatur tali nuncio vrbs propinqua, & tota licitorum turma glomeratur. E quibus medius, ad quem damnatorum cura pertinebat, erumpens, & caniciem immundam perfuso puluere turpans: Quin meum, inquit, o ciues petitis caput? me illi vicarium datis? Si misericordes, si clementes estis, si vultis seruare dam-

natam:

A natam: innocens certe perire non debeo. Quo fletu vulgi concussus est animus, maestusque se per omnes torpor insinuat: et mirum in modum voluntate mutata, cum pietatis fuisset quod defenderant; pietatis visum est genus, vt paterentur occidi. Nouus igitur ensis, nouus percussor apponitur. Stat victima, Christo tantum fauente munia; se me percussa concutitur; iterum repetita quassatur; tertio vulnerata prostermitur. O diuinae potentiae sublimanda maiestas! quae prius fuerat quarto percussa nec laesa, ideo post paululum visa est mori, ne pro ea periret innoxius.

Clerici, quibus id officij erat, cruentum linteo cadauer inuoluunt, & fossam humum lapidibus construunt, ex more tumulum parant. Festinato Sol cursu occasum petit, & misericordia Domini celeriori cursu naturae nox aduenit. Subito feminae palpitat pectus; & oculis quaerentibus lumen, corpus animatur ad vitam. Iam spirat, iam videt, iam subleuatur & loquitur: iam in illam potest vocem erumpere: Dominus^a auxiliator meus: non timebo quid faciat mihi homo. Anus interim quaedam, quae Ecclesiae sustentabatur opibus, debitum caelo spiritum reddidit; & quasi de industria, ordine currente rerum, vicarium tumulo corpus operitur. Dubia adhuc luce, in licitore diabolus occurrit, quaerit cadauer occisae, sepulchrum sibi monstrari petit: viuere putat, quam mori potuisse miratur. Recens a clericis caespes ostenditur, & dudum superiniecta humus cum his vocibus ingeritur flagitanti: Erue scilicet ossa iam condita: infer nouum sepulchro bellum: et si hoc parum est, auibus ferisq. lanianda membra discerpe. Septies percussa debet aliquid plus morte perpeti.

CLERICI FV-
NVS CVRANT
EX MORE.

a Psal. 117.

Tali ergo inuidia carnifice confuso, clam Domini mulier refocillatur. Et ne forte creber medici ad ecclesiam commeatus suspitionis panderet viam; cum quibusdam virginitibus ad secretiorem villulam, secto crine, transmittitur. Ibi paulatim, virili habitu veste mutata, in cicatricem vulnus obducitur. Et o vere: Ius summum, summa malitia. post tanta miracula adhuc saeuunt leges. En quo me gestorum ordo pertraxit.] haec S. Hieronymus, plane detestans saeuissimi Principis per ministros crudeliores saeuientem nimium in persequendis delictis ardorem, quo innocentes quoque interdum puniri contingeret. Alumna haec erat femina S. Eusebij eius ciuitatis Episcopi: quam ad tantam cum innocentia iunctam constantiam sanctus Praeful cum verbis, tum etiam vitae exemplo firmiter informarat.

CVRATVR SE-
PTIES ICTA
MVLIER.

Haec omnia cum rescisset S. Damasus Romanae Ecclesiae Pontifex, admonitus, puto, a clericis ipsius Vercellensis Ecclesiae, sollicito studio pro impetranda feminae salute apud Imperatorem saeuissimum egit. Testatur id quidem ipse Hieronymus in fine eiusdem epistolae, vbi reddito certiore Innocentio, ad quem scribit, de rebus Mediolani gestis ab Euagrio aduersus Auxentium, de Damaso haec mox subdit: Romanum Episcopum iam pene factionis laqueis irretitum & vicisse aduersarios, & non nocuisse superatis:

*Verum^b haec ipse quidem spatys disculus iniquis
Pratero, & alijs post me memoranda relinquo.*

b Virg. 4. Georg.

praesentis tantum rei sine contentus sum: Imperatorem de industria adit, precibus fatigat, merito lenit, sollicitudine promeretur, vt redditam vitae redderet libertati.] haec Hieronymus de Damaso & muliere ad Innocentium, quem illum ipsum esse putamus eiusdem Hieronymi per necessarium, in peregrinatione comitem, & in eremo Syriae contubernalem, vbi & deplorauit extinctum, cum ad Ruffinum sic de ipso postea scripsit^c: Innocentium partem animae meae repentinus febrium ardor abstraxit.] at

c Hieron. epist.
41.

E de his modo satis: iam vero ad reliquas anni huius res gestas orationem conuertamus. Quod autem spectat ad res Orientales: hoc anno pariter, iisdemque Coss. (inquit Socrates^d) grando magnitudine inusitata, lapidibus similis, Constantinopoli decedit. Est quidem multis in ore, illam grandinem, Deo irato, quod multi sacerdotes, qui cum Eudoxio communicare recusauerant, essent ab Imperatore relegati, dilapsam fuisse.] haec ipse. Complures quoque homines eadem grandine necatos esse, S. Hieronymus in Chronico hoc ipso anno quarto horum Imperatorum affirmat. Equidem Valentis temporibus diuersis cladibus saepe afflictatus est Oriens: nam praeter maris eruptionem, & terrae motus ingentes, quos diximus, alij pariter subsecuti sunt vehementes tremores terrae, fameque dira prouincias saepe vexauit: nec Constantinopolis tantum, sed aliae quoque prouinciae eadem affectae sunt clade, vt Cappadocia: cuius rei testis est celebris illa oratio, De plaga grandinis, inscripta, dictaq. coram patre marente a Gregorio

PLAGA GRAN-
DINIS.
d Socrat. lib. 4.
cap. 10.

gorio Nazianzi: etenim his propemodum diebus, reuerfus ex eremo, prædicationis munus, pastoralis que functionem nomine patris obiuit: quo etiam sensu pastorem se & pastorem principem nominat, non ita tamen quod fuerit Episcopus Nazianzenus, vel Sasimorum, sed quod (vt dictum est) apud parentem senem munere pastoris fungeretur, principemque locum in populo publice docendo teneret. ob id, inquam, ibi ait: Hic populum mihi compone (parentem alloquitur) mihi scilicet alumno disciplinae tuae, deinde pastori, nunc autem principi quoque pastori.] licet Niceta hæc referat ad tempus postquam Sasimorum est creatus Episcopus. Quod autem Socrates ait, creditum, ex proscriptioe Episcoporum, vlciscente Deo, immissam plagam grandinis; inficias nemo ierit, ab anno superiori (vt vidimus) coeptam esse Arianorum sub Valente persecutionem, eamque latioribus in annos singulos incrementis auctam: verum ipsam Catholicorum Episcoporum proscriptionem non nisi post annum sequentem inchoatam esse, suo loco apertius innotescet.

At non plaga tantum grandinis hisce temporibus complures Orientis regiones dire vexauit; sed quæ secuta est fames ingens, tum alios, tum præcipue Cappadocas magnopere exagitauit. Cum Casarea Cappadociae S. Basilij adhuc presbyteri, sed post Episcopum primi, enituit in alendis pauperibus magna sollicitudo charitati coniuncta; de qua hæc Gregorius Nazianzenus: Fames grassabatur, & quidem post hominum memoriã atrocissima: languebat ciuitas, nec ex vlllo loco auxiliũ afferebatur, nec vlla calamitatis medicina. Nam maritimæ quidem vrbes eiusmodi rerum penuriam facile sufferunt, dantes nimirum ea quibus affluunt, ac vicissim ea quibus carent a mari accipientes. At nos, qui procul a mari degimus, nec ex ijs rebus quibus abundamus, vtilitatem vllam capimus; nec ea quibus egemus, vlla arte comparare possumus; vt qui nec ea quæ habemus, exportare; nec ea quibus caremus, importare queamus. Sed in huiusmodi malis nihil grauius atque acerbius, quam crudelitas, cupiditasque. inexplibilis eorum qui rei frumentariæ copia circumfluunt. Obseruant enim temporum difficultates, atque ex annonæ penuria lucrum captant, & ex aliorum calamitatibus messem faciunt: nec illud audientes; cum qui pauperes commiserentur, Deo foenori dare: nec rursus illud; eum qui frumentum abscondit plebi, execrabilem esse, &c.] At quid tunc Basilij? Subdit Gregorius: Pauit omnes: Et quoniam pacto? Audi.

Apertis enim oratione sua & cohortatione locupletum herrens, tacit quod est in Scriptura: Cibum esurientibus frangit, panibusque pauperes satiat, alitque eos in fame, atque esurientes animas implet bonis. Quo tantem modo? neque enim ad laudis cumulum hoc parui momenti est. Nam cum eos quos fames vulnerauerat, in vnum coegisset, nonnullos etiam spiritum ægre trahentes, viros, feminas, puerulos, senes, omnem ætatem commiseratione dignam: omnia ciborum genera, quibus fames depelli solet, corrogans, atque ollas pulmentariorum, falsiq. nostratis opsonij, atque ad leuandam famem pauperum accommodati, plenas proponens: ac deinde Christi, qui linteo præcinctus discipulorum pedes nequaquam lauare grauabatur, ministerium imitans, suulque puerorum siue conseruorum suorum ad eam rem opera vtens, corpora pauperum animasque curabat, honorem cum necessario alimento connectens, ac dolorem eorum vtrinque leniens. Talis erat nouus noster procurator & secundus Ioseph, &c.] hucusque verba Gregorij. Addit vero germanus eiusdem Basilij Gregorius & Nyssenens: tum etiam S. Basilium patrimonium ipsum in pauperes erogasse: Cum, inquit, fames aliquando grauis & sæua tam ipsam urbem in qua habitabat, quam omnem vrbi subditam regionem affligeret: venditis suis prædijs & possessionibus, atque pecunijs in alimenta conuersis; cum etiam rarum esset, vt illi qui valde sibi prouidissent & instructi essent, ea quæ ad mensam & victum pertinent, sibi conficere & suppeditare possent: ille per omne tempus famis, cum eos qui vndique confluerent, tum iuuentutem totius vrbane plebis alere perseuerauit, adeo vt etiam Iudæorum liberos huius benignitatis & liberalitatis ex æquo participes faceret. Nihil enim prorsus interest, vtrum per vas olearum quis, an per aliam aliquam materiam & occasionem diuinum mandatum exequatur.] hæc Nyssenens. atque de his hæcenus: sequentis iam anni res aggrediamur.

Greg. Naz. orat. in laud. Basil.

Prou. 19. Eccle. 29.

Gregor. Naz. ibidem.

I. Iul. 58.

Ioan. 13.

Gregor. Nyss. orat. in laud. Basil.

Annus sequitur Christi trecentessimus sexagesimus octauus, adscriptus publicis Factorum indicibus Consulatu secundo duorum Augustorum Valentiniãni atque Valentis, quo in Urbana præfectura subrogatur Romæ Prætextatus, de quo sic Ammianus: Hæc inter Prætextatus præfecturam Urbis sublimius curans, per integritatis multiplices actus & probitatis, quibus ab adolescentiæ rudimentis inclaruit, adeptus est id quod raro contingit, vt cum timeretur, amorem non perderet ciuium, minis firmari solitum erga Iudices formidatos. Cuius auctoritate, iustisq. veritatis suffragijs, tumultu lenito, quem Christianorum iurgia concitauerant, pulsoq. Vrsicino, alta quies pari iam proposito ciuium Romanorum aptissima adolesebat, gloria clari Rectoris complura & vtilia disponentis.] hæc Ammianus de Prætextato Urbis præfectura hoc ipso anno post Viuentium insignito; quod & complura ad ipsum, iisdem huius anni Consulibus, Imperatorum rescripta exploratum reddunt.

De expulsionem vero Vrsicini ab Vrbe facta a Prætextato (vt ex Ammiano dictum est) mentio habetur in Valentiniãni rescripto ad eundem Prætextatum, quod extat cum alijs in peruetusto codice Vaticano, in quo scriptæ sunt epistolæ complurium Romanorum Pontificum: ita enim rescriptum se habet de restitutione basilicæ a schismaticis occupatæ.

Imp. Prætextato. Dissensionis auctore sublato, omnis causa discordiæ sopienda est; ne aliqua remanente materia, nihil profuit e medio sustulisse fomitem iurgiorum, Prætextate parens carissime. Quamobrem præcellsa sublimitas tua, Defensoris Ecclesiæ vrbis Romæ, siue Damasi sacre legis Antistitis petitione perspecta, qua vna tantum ecclesia ex Catholice religionis obsequio a dissidentibus adhuc dicitur retentari: Quoniam pro publica securitate metuendum est, ne aliquis hinc iterum tumultus oriatur (quandoquidem non parua sit separationis effigies, vt tale aliquid putetur occlusum Damaso) eam iubebit aperiri: vt singuli vniuersique cognoscant, quo vnitas studio colenda sit, qua omnibus pace viuendum: cum ecclesijs restitutis plenissimam postulet congregationem vbique promissa concordia.] hæc de reddenda basilica Valentiniãnus. De pellendis vero ab Vrbe socijs Vrsicini, ad eundem quoque Prætextatum sic scripsit:

Ea nobis innata est moderatio, vt publicam disciplinam sine cuiusquam calamitate munire cupiamus. Itaque quoniam animarum aduersarum occasionibus non fauemus Vrsicini socijs & ministris, quos præcellsa sublimitas tua propter quietem Urbis æternæ de medio putauit esse tollendos: Roma tantum, cuius tranquillitati studemus, excepta, vbicumque voluerint absque religionis iniuria (vt peregrinari potius quam exulare videantur) proprio liceat iure versari, Prætextate parens carissime. Neque enim interest nostra, quem habitationis eligant locum; dummodo incentiuus dissensionis ablatis, firma sit rursus in plebe concordia. Dat. pridie Idus * Iun. AA. II. Coss.] Indulsiit & illud quoque postea Imperator, vt qui expulsi fuerant, in Urbem reuocarentur, ita tamen, vt si quid tumultus cicerent, multarentur grauiori supplicio. rescriptum autem sic se habet:

Abe * Prætextate carissime. Nobis licet iusta videatur fuisse vindicta, quæ illic tumultuanter exercitam factionem sedat, vbi maxime debet esse concordia, scilicet in ecclesia, vel sede, vel causa, quarum rerum vtraque modestiam possidet & cultum: Tamen nos, omnes qui nuper propter illum tumultum deportatione damnati sunt, & propriæ lenitate naturæ, & ipsius religionis ac legis contemplatione miseramur, Prætextate carissime ac iucundissime. Cunctos igitur, qui sunt eius fortis & culpæ, præcellsa sublimitas tua nostri auctoritate iudicij liberabit. Hanc vero formam tenebit in posterum, vt si ijdem pristino statui restituti aliquid spiritu iterum gesserint inquieto, quo tranquillitas reformata turbetur: seuerissima in eos sententia proferatur. Nullam

PRAEFECTURA PRAETEXTATI. Ammian. lib. 27.

* Vrsino

RESCRIPTVM DE REDDENDA BASILICA DAMASO.

RESCRIPTVM DE PELLENDIS AB VRBE SCHISMATICIS.

* Ian.

* Aue RESCRIPTVM DE INDVLGENTIA.

enim possunt veniam promereri, qui non desinunt peccare post veniam.] haec-
nus indulgentia collata schismaticis ad Prætextatum. Quoniam modo autem iisdem
schismatici, quod non haberent intra Urbem basilicam, nec communicare vellent
cum Damaso, extra moenia in suburbij conuentus agerent, ex quo meruerunt lon-
gius ab Vrbe relegari, suo loco dicemus: quod enim ea sub Olybrij præfectura se-
quenti anno contigisse, certum appareat ex rescriptis ab eodem Valentiniano ad Oly-
brium datis, in eum annum illa reijcimus.

Hoc eodem anno sub eadem præfectura Prætextati contigisse cladem Moguntia
illatam ab Alemannis, Ammianus^a testatur, cum ait: Sub idem fere tempus, Valen-
tiniano ad expeditionem caute (vt rebatur) profecto, Alemannus Ragalifrando no-
mine, diu præstruens quod cogitabat, Moguntiacum præsidij vacuum cum expe-
ditis ad latrocinandum latenter irrepit. Et quoniam casu Christiani ritus inuenit
celebrari solemnitatem, impræpedite cuiusque modi fortunæ virilem & muliebrem
sexum cum supellectile non parua indefensum abduxit.] hæc ipse. Porro diuersa
hæc est ab illa clade, cuius S. Hieronymus^b his verbis meminit, cum ad Ageruchiam
scribens huius sæculi funestos casus commemorat, dicens: Moguntiacum nobilis
quondam ciuitas capta atque subuersa est, & in ecclesia multa hominum millia tru-
cidata.] de ea enim suo loco dicendum.

Sed & Oriens rursus terramotibus hoc anno in Asia vexatus est, & non sine di-
uino quodam prodigio Nicæa vrbs terræ tremore collapsa, in qua fides antea con-
scripta atque probata, mox ob diram Arianorum persecutionem, nisi Deus reli-
quisset semen, penitus videri potuisset extincta. ait enim Socrates^c: Anno proxi-
mo, Valentiniano & Valente secundum Cons. quinto Idus Octobris terramotus in
Bithynia factus Nicæam urbem deturbauit.] Recenset eandem cladem Hiero-
nymus in Chronico hoc eodem anno quinto Imperatorum, traditq. eam funditus
euerfam. Sed subdit Socrates: Iste duodecimus annus fuit post ruinam Nicome-
diæ. Paulo post multæ partes Germaniæ vrbs Helleponti altero terramotu conuas-
sata ceciderunt. Verum quamuis ista hoc modo euenirent; nihilo magis tamen Eu-
doxij Episcopi Arianorum & Valentis Imperatoris animi ad pietatem & rectam de
religione opinionem commoti fuerunt. Nam crudeliter in eos sæuendi, qui ab ipsis
in fide dissentiebant, nullum aliquando finem fecerunt. Isti terramotus videbantur
tumultus in Ecclesia certa fuisse iudicia. At quamquam complures sacerdotes (vt
dixi) erant in exilium eiekti; tamen Basilias & Gregorius soli (quorum ille Cæsa-
reæ Cappadociæ Episcopus fuit, hic Nazianzi vrbs obscuræ & pertenuis Cæsa-
reæ finitimæ) diuina prouidentia propter eximiam pietatem patrijs sedibus mini-
me pulsi fuerunt.] hæc Socrates. at hoc sane tempore neuter eorum erat Episcopus:
quando autem ambo ad Episcopatus honorem fuerint euekti, inferius suo loco di-
cturi sumus.

Quod vero ad Nicæanum terramotum spectat: occasione Cæsarij fratris, qui ibi
tunc degens magno miraculo diuina ope seruatus fuit, meminit illius Gregorius^d Na-
zianzenus his verbis: Iam vero quale miraculum censendum est, quod circa cum cor-
tigit, ipsius simul & parentum pietatis illustrissimum præbens argumentum? In Bi-
thynia versabatur, imperium ab Imperatore haud postremum administrans. Quæsto-
ris siquidem munere fungebatur, ac thesaurorum curam gerebat. Hoc enim il-
li maiorum dignitatum velut præludium esse Princeps voluit. Cumq. Nicææ terræ-
motus ex omni hominum memoria maximus accidisset, totamq. ferme ciuitatem
solo æquasset, atque omnes propemodum ciues cum vrbs elegantia deleuisset: so-
lus ex omnibus clari nominis viris, aut cum admodum paucis ex hoc periculo saluus
& incolumis euadit: idque modo vix credibili, hoc est, ipsa ruina protektus, ac per-
exiguas quasdam periculi notas referens: hætenus videlicet, vt timore ad maiorem
salutem magistro vteretur, atque a rebus fluxis & incertis translata militia, totum se
cælesti patri addiceret, sibiq. ipsi regiam aulam commutaret. Atque hoc & in animo
habebat, & votis omnibus exoptabat, quemadmodum mihi per litteras confirmauit, cum
hanc occasionem ad eum admonendum arripuissem: quod nec vnquam facere desti-
ti, moleste ferens illius indolis præstantiam in vilioribus studijs versari, tamq. philo-
sophicam

CLADES MO-
GUNTINA.
^a Ammian. lib.
27.

^b Hieron. epist.
22.

TERRAEMO-
TVS IN ORIEN-
TE.
^c Socrat. lib. 4.
cap. 10.

CAESARIUS
FRATER GRE-
GORII LIBE-
RATVS.
^d Greg. Naz.
orat. in laud.
Cæsarij.

A philosophicam animam in rerum publicarum administratione volutari, ac velut Solem nu-
bibus obduci.] hæc Gregorius; cuius eo argumento tunc ad Cæsarium scripta episto-
la adhuc extat digna Gregorio: quam his attexere, iucundum putamus fore lectori:
est autem huiusmodi^a:

Ne ipsi quidem timores prudentibus viris inutiles sunt, quin potius mea quidem
sententia valde commodi & salutare. Nam etsi votis omnibus eos arcemus; venien-
tibus tamen erudimur. Agra enim & afflictæ anima vicina est Deo, vt eximie ali-
cubi loquitur Petrus: atque omnis qui periculum effugit, maiori necessitudine cum
eo coniungitur, a quo salutem est consecutus. Proinde non quia calamitatis partici-
pes fuimus, ægro animo simus: sed quia e periculo extracti sumus, gratias agamus:
nec alios nos Deo inter pericula, & alios post pericula exhibeamus. Verum siue per-
B egre agentes, siue priuatam vitam ducentes, siue publica negotia gerentes (sic enim
loquendum est, nec prætermittendum) eum sequamur, a quo salutem accepimus,
atque ad illius partes nosmet adiungamus, parua & humi repentia parum curantes.
Atque historiam quamdam posteris demus tum ad gloriam nostram, tum ad ani-
mæ vtilitatem amplam & præclaram, quæ etiam ipsa vtilissimo documento ple-
risque sit: nimirum periculum securitate, & calamitatem rebus secundis potior
esse, magisq. expetendam: siquidem ante timores mundo addicti eramus, post ti-
mores autem Deo nos addiximus. Fortasse graues tibi ac molesti esse videmur, qui
de his rebus sapius ad te scribamus: et sermones nostros non admonitionem, sed
ostentationem esse aestimas. Quare de his rebus verborum satis. Nos vero, scias velim,
prompto animo esse, atque exoptare potissimum quidem tecum esse, vt de salute tua
C tibi gratulemur, ac de his rebus perfectius differamus: sin minus, at certe vt te
hic primo quoque tempore reducem videamus, atque vna tecum in grati animi signi-
ficationem festum diem agamus.] hucusque Gregorius ad Cæsarium: desiderantur
autem Cæsarij litteræ ad eum redditæ, quarum meminit.

At quid post hæc Cæsarius? Subdit ipse Gregorius^b: Verū terramotus quidem vim
effugit, morbi vero non item: mortalis siquidem erat.] quibus plane ostendit, haud
multum post spatium temporis interlapsum, Cæsarium ex hac vita migrasse: qui
dum ægrotaret, bonorum suorum pauperes fecit heredes. qua quidem re plurimum ga-
uifus idem germanus eius Gregorius ita ait: Heredes ipse habebit, quos maxime
conducit, & quos habere voluit, vt diues hinc migraret, omnia secum ferens. O
egregiam munificentiam! o eximiam consolationem! o inuignem eorum, ad quos
D hæc hereditas iure deuoluebatur, liberalitatem! &c.] Magna profecto hæc vifa est
Dei misericordia erga Cæsarium, vt Imperatorem iam conuersum in Arianum vel
morte relinqueret, a quo ob magistratum, quem gerebat, perdifficilis videri poterat
esse diuulsio. Obijt vero Cæsarius in patria, quem idem frater Gregorius egregia ora-
tione laudauit: mortuus est, inquam, apud sanctos parentes, Gregorium Episcopum,
atque Nonnam, eorumdemque pio funere sepultus. Sed quonam ritu? illo videli-
cet, quo pij cuncti sepeliri solerent, quem & ipse Gregorius sic concinne describit
his verbis^c:

Ac nunc nobis egregius ille Cæsarius seruatus est, cinis pretiosus, laudabile cada-
uer, ac cum multiplici hymnorum cantu deducitur, celebriq. pompa ad martyrum
sedes effertur, sanctisq. parentum manibus honoratur, matre accensas faces gestante,
E ac pietatem mærori subrogante, lacrymis sapientiæ cedentibus, psalmorum cantu
luctum consopiente: ac denique anima recens creata atque a spiritu per baptismum
informata dignos honores percipit.] hæc Gregorius, quod Cæsarius haud pridem
fuerat sacro initiatus baptismo. Erat ipse Cæsarius (vt idem Gregorius in fine testa-
tur) inter ceteros fratres natu minimus: nam in fine eiusdem funebris orationis, di-
gna apostrophe ad Deum conuersus, pro eius anima preces fundens, hisce verbis
perorat:

O Domine omnium & creator, & præcipue huius figmenti, o Deus tuorum
hominum & pater ac moderator, o vitæ necisque ius & potestatem habens, o no-
strarum animarum arbiter & benefactor, qui omnia commode, & quemadmodum
ipse pro altissima tua sapientia gubernationisq. ratione nosti, artificis Verbi tui
opera facis atque transmutas: suscipe, quæso, nunc quidem Cæsarium velut primi-

^a Gregor. Naz.
epist. 16.

EPISTOLA
GREGORII AD
CAESARIUM
FRATREM.

^b Gregor. Naz.
orat. in laud.
Cæsarij.
CAESARIJ
OBITVS.

^c Greg. eodem
orat.
EVNVS TVM
CAESARIL.

PRECATIO
PRO DEFVN-
CTO.

tias quasdam nostræ peregrinationis. Quod si minorem natu primum; tuis con-
filijs, quibus omnia reguntur, acquiescimus.] hæc Gregorius: quæ hic descri-
psisse volumus, vt saltem hoc tam digno exemplo (licet innumera alia suppetant)
quæ Christiani solerent persolvere extrema defunctis, satis cunctis fieret explora-
tum. Porro adeo felix extitit exitus Cæsarij, vt dies obitus eius, idemq. natalis
ad vitam æternam, dedicaretur publicis Ecclesiæ monumentis, atque adscribere-
tur Martyrologio cum alijs sanctis anniuerfaria memoria celebrandus: cuius ani-
mam iam caelestibus gaudijs locupletatam (vt ipse testatur^a) Gregorius sæpe per vi-
sum aspexit.

^a Gregor. Naz.
ead. orat.

CAESARII
SCRIPTA.

^b Greg. epist. 28.

^c Ammian. lib.
26.

PARMENIA-
NVS POST DO-
NATVM EPISC.
GARTHAG.

OPTATVS EPI-
SCOP. MILE-
VITANVS AD-
VERSVS PAR-
MENIANVM
AGIT.

Extant eiusdem Cæsarij piæ eruditæq. lucubrationes, nempe de Anima dialo-
gi. Varia insuper eum scripsisse opera, & potissimum contra Græcos, auctor est Sui-
das. Cum autem post eius obitum bona ipsius ab hostibus (vt ait Gregorius) pu-
to fiscalibus aragonibus, iisdemq. Arianis diriperentur: vt his occurreret Sophro-
nius Præfectus, datis ea de re ad eum litteris, Gregorius intercessit^b. extant ipsæ,
quibus de rerum humanarum volubili statu egregie philosophatur, pluraq. habet de
Cæsarij præclaris meritis. Mentio est huius Sophronij apud Ammianum^c, atq. ex
Notario creatum esse Præfectum vrbs Constantinopolis.

Hoc tempore defuncto Donato pseudoepiscopo Carthaginensi partis schismatico-
rum, immo capite Donatistarum, subrogatus est in eius locum ab iisdem factio-
sis Parmenianus eiusdem sectæ tenacissimus custos atque defensor: qui mox vt ca-
thedram illam pestilentiae nactus est, stylym acuit aduersus Catholicos, scripta edens
conferta mendacijs, quibus si non alij, simpliciores saltem decipi potuissent. quod
cum sensissent Catholici in Africa Episcopi, ad eius confutanda deliramenta, ca-
uendasq. ex verborum lepore præstigias, prouocauerunt hominem ad publicum Epi-
scoporum conuentum, vbi cuncta ab eo scripta possent accurate examinari. sed
cum ipse & alij sibi subiecti execrandæ dissensionis Antistites id facere penitus recu-
sarent, respuerentq. Catholicos, quasi indignos ipsorum consortio, quod illos im-
mundos, communicationeq. lapsorum labefactatos, se ipsos vero sanctos predicarent
ac mundos: necesse fuit litteris saltem publice causam agere, ne veritas indefensa,
mendaciorum nubibus tecta & obscurata, apud nutantes animos in discrimen adducta,
periclitari aliquo modo possit.

Præstitit id egregie Optatus Episcopus Mileui in Numidia, vir quidem cum eru-
ditione clarus, tum spectata vitæ morum integritate sanctissimus: qui zelo pietatis
incensus, fortis defensor veritatis, vnus in omnem illam schismaticorum phalangem
intrepidus prodijt: scripsitq. ad eundem Parmenianum primarium ipsorum An-
tistitem septem libros, eius scriptis aduersarios; quibus non solum mendacia illa
ventosa hominis vesani certis firmisq. redargueret argumentis; sed diuersa ac pla-
ne contraria dictione fastum & arrogantiam proterui hominis, nonnisi contume-
lias stylo vomentis, deprimeret, deliniretq. animum procacia tumidum, atque si
liceret, charitate in eum introduceret veritatem. fratrem enim eum Optatus suis scri-
ptis frequenter appellat, a quo peccator, legis transgressor, immundus, foris extra
Ecclesiam vagans, exul, ac denique Paganus vna cum Catholicis omnibus ipse no-
minatus fuisset: fratrem, inquam, eum Optatus dicit ex consortio sacramenti, quod
vno baptismo ab vna progenitrice Christiana religione geniti essent.

At antequam hac de re orationem longius protrahamus, temporis ratio ex mo-
re firmanda est; vt ea stabilita, cetera quæ dicenda erunt, inconcussa cohæreant ve-
ritati. Auctor est sanctus Hieronymus^d, Optatum sub Valentiniano & Valente
Principibus scripsisse aduersus partis Donatianæ calumniam libros sex (alias se-
ptem) quibus ostenderet crimen Donatianorum in nos falso intorqueri. Sed quo-
to potissimum anno horum Imperij ipse scripserit, cum nec ipse, nec alius dicat:
vt in hunc potius annum, nempe postquam Damasus sedere cœperit, reiecerimus,
ratio postulat vt aperiamus. Sane quidem, si habenda ratio est Optati testificationis id
ipsum bis affirmantis; ad hæc ipsa tempora ea scriptio referenda est; cum a tempore
Diocletiani persecutionis in Africa sub Anulino Proconsule Carthaginis, & Floro in
Numidia, vsque ad tempus quo ea scribebat, numeret annos sexaginta & quod excur-
rit: ait enim primo^d: Firme ante annos sexaginta, & quod excurrit, per totam Afri-
cam

OPTATVS
QUANDO
SCRIPSIT.

^d Hieronym. de
serip. Eccles. in
Optato.

^e Optat. lib. 1.

A cam persecutionis est deuagata tempestas, quæ alios fecit martyres, alios confessores,
nonnullos funesta prostravit in morte, &c.] et post multa^a: Alia persecutio, quæ fuit sub
Diocletiano & Maximiano; quo tempore fuerunt & impij Iudices, bellum Christia-
no nomini inferentes: ex quibus in prouincia proconsulari ante annos sexaginta, &
quod excurrit, fuerat Anulinus, in Numidia Florus.] Porro secundum chronolo-
giam ab ipso Optato præscriptam, & ea quæ dicta sunt de his suo loco superius, cum
constet ea contigisse anno Domini trecentesimo secundo ac tertio, additis his illis
sexaginta annis, quod intercedit temporis vsque ad illud tempus Optati: dicen-
dum profecto esset, ipsum elucubrasse commentarium illum anno Christi trecentesi-
mo sexagesimo.

^a Idem lib. 3.

Sed quod adijcitur, Et quod excurrit] hæc ipsa verba ibi addita quonam sint sen-
su accipienda, peruestigandum accuratius est. Vsi sunt ea dicendi locutione S. Au-
gustinus^b, antea vero Paulus Iureconsultus, & si qui alij: quod illud importat, quod
alij frequenter dicere consueuerunt, Eo amplius: non autem quod dici solet, Plus mi-
nusve, vel circiter: nam illud, Quod excurrit] maiorem semper notato significat
numerum. Sed quousque eidem, Quod excurrit] habenæ laxandæ sunt, vt currat?
puto vsque ad sequentem decadem posse terminum prorogari. quod enim ea verba
nonnisi numero denario simplici, vel per decades multiplicato, inuenimus apponi
consueuisse; inducimur, vt dicamus, illud, Annos sexaginta, & quod excurrit] vsque
tantum ad septuagesimum exclusiue extendi potuisse: ac proinde quod Optatus ait,
a persecutione Diocletiani, qua codices quæsi sunt ad comburendum, annos nu-
merari sexaginta & quod excurrit, nihil prohiberi, quin illis verbis possit præfens
C annus includi, qui est quintus post sexagesimum a notata superius Diocletiani
persecutione.

SENSVS VER-
BORVM OPTA-
TI.

^b Aug. de bapt.
cap. 7.
Notat Balduin.
in notatiomb.
ad Optat.

Quod autem ad hunc vsque annum notatum tempus illud incertum excurrisset si-
namus, illud nos facile persuasit, quod idem Optatus^c cum texit successorem Ro-
manorum Pontificum, Damasi meminit post Liberium succedentis. Quod vero Si-
ricius quoque post Damasum ponitur, additus creditur a librario, qui Siricij tempo-
re librum exscripsit: nam nequaquam tempus sedis Siricij Optatum attigisse, omnes
æque consentiunt: neque enim sibi cohærent (quod testatur S. Hieronymus) Opta-
tum scripsisse sub Impp. Valentiniano & Valente, eodemque tempore sedisse Siri-
cium: cum præsertim Augustinus de Oprato agens, nequaquam vt sui temporis ho-
minis, sed antiquioris meminisse videatur: quamobrem vix Damasi prima tempo-
ra attigisse putatur, neque diu suis scriptis superuixisse. Consentit quidem etiam
Balduinus, vir sane disertus, ipso initio sedis Damasi Optatum scripsisse: sed fallitur,
dum ingressum Damasi ponit anno Domini trecentesimo septuagesimo, quem an-
no superiori sedere cœpisse, perspicue demonstrauimus. quamobrem hoc ipso anno,
quo primus absoluitur sedis Damasi & secundus inchoatur, ipso quoque consentien-
te, Optatum scripsisse dicimus. His iam de tempore elucidatis, superest vt de cau-
sa tractemus.

^c Optat. lib. 2.

Cum igitur (vt dictum est) Donatistæ, ipseq. Parmenianus eorum primarius Anti-
stites congregati cum Ecclesiæ Catholice Episcopis dedignarentur; Optato necessario in-
cubuit, vt veritatis defensionem scripto perageret: contestatur enim hoc ipse suæ
lucubrationis exordio, cum post pauca ista præfatur^d: Omnes quidem, Donatistæ
E scilicet, per singula loca maledicis vocibus perstrepunt: sed vnum quidem vix in-
uenimus, cum quo per litteras hoc modo loquamur, Parmenianum scilicet fratrem
nostrum; si tamen se a nobis vel hoc nomine nuncupari permittit. Et quia colle-
gium Episcopale nolunt nobiscum habere commune: non sint collegæ, si nolunt: ta-
men, vt supra diximus, fratres sunt. Frater meus igitur Parmenianus ne vento-
se ac nude, vt ceteri, loqueretur; quicquid sentire potuit, non solum dixit, sed
etiam in scriptura digessit. Cuius dictis, cum respondere, veritate cogente, compellimur:
erit inter nos absentes quoquo modo collatio. Eo modo & iatisfiet deside-
rijs aliquorum: nam a multis desideratum est, vt ad eruendam veritatem, ab aliqui-
bus defensoribus partium conflictus haberetur: et fieri potuit. Sed quoniam & ac-
cessum prohibent, & aditus intercludunt, & confessum vitant, & colloquium dene-
gant: vel tecum mihi, frater Parmeniane, sit isto modo collatio. Et quia tractatus

DECLINANT
DONATISTAE
CONFERRERE
CVM CATHO-
LICIS.

^d Optat. lib. 2.

tuos, quos in manibus & in ore multorum esse voluisti, non aspernatus sum neque contempsi, sed omnia a te dicta patienter audiui: audias & tu humilitatis nostrae responsa.] hæc Optatus.

DONATISTAE
PENES SE
TANTVM ESSE
ECCLESIAM
CATHOLICAM
DICEBANT.

Quid autem tractatibus illis suis Parmenianus probare nifus fuerit, idem Optatus hæc subdens declarat his verbis: Ego intelligo, & tu non negas, & quiuis sapiens peruidet, te nulla alia ratione tam prolixè tractasse, nisi vt Ecclesiam Catholicam tuis tractatibus indigne pulsares. Sed vt intelligi datur, aliud habet animus, aliud sonat sermo: denique omnia te video dixisse contra Catholicam, immo multa pro Catholica, cum Catholicus non sis, &c.] hæc idcirco, quod Donatistæ, ne arguerentur esse schismatici, Catholicam Ecclesiam penes se esse tantum, probare niterentur: qui vero ab illis separati essent, extra Ecclesiam Catholicam vagari dicerent. hocq. probare scriptis suis Parmenianus adnitebatur, in parte Donati esse Catholicam, reliquas vero omnes toto Orbe terrarum diffusas Ecclesias esse schismaticas: cum illud inter hæc, quod est verum, astrueret, Ecclesiam Catholicam nonnisi vnam esse posse. Quamobrem in eo potissimum totius quæstionis videbatur cardo reuolui, vt certis notis consignaretur, distinctis differentijs definiretur, atque expressis proprietatibus monstraretur, quæ vere esset Ecclesia Catholica, vt sic apud quos esset, pariter intelligi posset.

Nobilis sane fuit hæc tractatio argumenti, quam & Optatus digne quidem est prosecutus: ad quem prouocandi essent omnes hæretici, illos dico, quibus inest aliqua veritatem indagandi voluntas, nec obstinato animo, per quam semel ingressi sunt erroris viam, obfirmato vultu securi percurrunt. Videas enim Optatum more maiorum asseueranter definire, a Catholico nomine eos prorsus excludi, quibuscum Romana Ecclesia non communicat; eosq. tantum eo nomine legitime gloriari, quibus Romanus Episcopus coniungitur commercio Formatarum. Porro quod & illud etiam aduersariorum affirmatione certum haberetur; Vbi non esset Catholica, nec ibi inesse posse veritatem; & contra, Vbi probaretur Catholica Ecclesia esse, inibi reperiri necessario veritatem: Optatus hæc in fine contra Parmenianum: Si ita est, quæ apud vos veritas inueniri potest, cui Catholica videtur obistere? Aut quod apud nos esse mendacium, poteris approbare, in vna communione esse cum toto Orbe terrarum? Numquid poteris approbare mendacium, symbolum verum & vnicum retinere & defendere? Numquid poteris approbare mendacium cathedram Petri, & clauis regni calorum a Christo concessas, vbi est nostra societas?] hæc & alia ipse: at de his pluribus superius actum est.

Optat. lib. 2.

PENES QVOS
SIT ECCLESIA
CATHOLICA.

Optat. lib. 7.

TICONIVS
DONATISTA
ADVERSATVR
PARMENIA-
NO.

Aug. contra
Parmenian. lib.
1. cap. 1.

TICONII
SENTENTIA
DE ECCLESIA
CATHOLICA.

Ceterum non Optatus tantum Parmenianum ita delirantem redarguit, sed & ipsius communionis Ticonius Donatistarum prudentior impugnavit. Exhorrescebant plane aures blasphemiam illam audire, Catholicam Christi Ecclesiam toto Orbe diffusam iam penitus periisse; & in Africa tantum, nec apud omnes, sed eos solum qui essent partis Donati, tamquam arcam Noe, diluuium pereunte Orbe, integram esse relictam. Ticonius, inquam, aduersatus Parmeniano, sectæ suæ, quam profitebatur, Episcopo, illud scriptis confirmavit atque defendit, Catholicam Dei Ecclesiam nequaquam coarctari angustiis terminis partis Donatistarum, sed longe lateq. per orbem Christianum vbique perseverare diffusam, nec posse peccatis hominum tolli, euacuariq. ex humanis excessibus Dei promissiones. Hæc ita sentientem Ticonium Parmenianus admonuit; scriptaq. ad eum epistola, cum nihilominus in eadem sententia permaneret, eundem anathemate perculit. Testatur id quidem S. Augustinus his verbis:

Ticonius enim omnium sanctarum paginarum vocibus circumtusulus euigilauit, & vidit Ecclesiam Dei toto Orbe diffusam, sicut de illa tanto ante per corda & ora sanctorum præuisum atque prædictum est. Quo præcepto, suscepit aduersus ipsos suos demonstrare & asserere, nullius hominis quamuis sceleratum & immane peccatum præscribere promissis Dei; nec id agere quorumlibet intra Ecclesiam conitutorum quamlibet impietatem, vt fides Dei de Ecclesia futura & diffundenda vsque ad terminos Orbis terræ, quæ in promissis Patrum retenta & nunc exhibitæ est, euacuaretur. Hoc ergo Ticonius cum vehementer copioseq. dissereret, & ora contradicentium multis & magnis ac manifestis sanctarum scripturarum testimonijs

A stimonijs oppilaret: non vidit quod consequenter videndum fuit, illos videlicet in Africa Christianos pertinere ad Ecclesiam toto Orbe diffusam, qui vtique non istis ab eiusdem Orbis communione atque vnitæ seiunctis, sed ipsi Orbi terrarum per communionem conuenerentur. Parmenianus autem ceterique Donatistæ viderunt hoc esse consequens, & maluerunt suscipere obstinatissimum animum aduersus apertissimam veritatem, quam Ticonius assererat, quam ea concessa superari ab Africanis Ecclesijs, quæ illius vnitatis, quam Ticonius assererat, communione gauderent, vnde se isti separassent. Et Parmenianus quidem primo eum per epistolam velut corrigendum putauit: postea vero ex Concilio eorum perhibet damnatum.] hæc Augustinus, apud quem est de eodem Ticonio crebrior mentio, vt cum in commentarijs de Doctrina Christiana de eodem sic ait:

Aug. de Doctr.
Christ. lib. 2.
cap. 30.

B Ticonius quidam, qui contra Donatistas inuictissime scripsit, cum fuerit Donatista; & illic inuenitur absurdissimi cordis, vbi eos non omni ex parte relinquere voluit: fecit librum, quem Regularum vocauit, quia in eo quasdam septem regulas executus est, quibus quasi clauibus diuinarum scripturarum aperirentur occulta.] hæc ipse, qui eas singulas numerat. Ceterum quod ad scripta Ticonij spectat; recenset omnia Gennadius, de eo sic scribens: Ticonius natione Afer, in diuinis litteris eruditus iuxta historiam sufficienter, & in secularibus non ignarus, fuit in Ecclesiasticis quoque negotijs studiosus. Scripsit de Bello intestino libros tres, & expositiones diuersarum causarum, in quibus ob suorum defensionem antiquarum meminit Synodorum: e quibus omnibus agnoscitur Donatianæ partis fuisse.] Quod ad has Synodos pertinet: erant antiqui illi conuentus ab iisdem Donatistis celebrati, quos Ticonius aduersus Parmenianum adduxit

SCRIPTA TI-
CONII.
Gennad. de
Virg. illustr.
cap. 18.

RECENTIO-
RES DONATI-
STAE ADVER-
SATVR MA-
LORIBVS.
Aug. ad Vin-
cent. epist. 48.

C in medium, vt ex illis conuinceret, ipsum ac ceteros Donatistas a priscis eiusdem communionis Episcopis deuiasse. Fidem facit horum omnium Augustinus, cum ad Vincetium scribens hæc ait: Scribit enim ille Ticonius, homo (vt dixi) vestræ communionis, a ducentis & septuaginta Episcopis vestris Concilium Carthagini celebratum. In quo Concilio per septuaginta & quinque dies, postpositis omnibus præteritis, limatam esse sententiam atque decretam, vt Traditoribus immensi criminis reis, si baptizati nollent, pro integris communicaretur. Deuterium etiam Macrinensem Episcopum communionis vestræ, dicit, Traditorum plebem congregatam Ecclesiæ miscuisse, & secundum statuta illius Concilij a ducentis & septuaginta Episcopis vestris facti, fecisse cum Traditoribus vnitatem; eiq. Deuterio post hoc factum iugiter communicasse Donatum; nec solum huic Deuterio, sed etiam vniuersis Maurorum Episcopis per quadraginta annos, quos D dicit vsque ad persecutionem per Macarium factam Traditoribus sine baptismo communicasse. Sed dicis: Quis est iste Ticonius? Ille est Ticonius, quem Parmenianus rescribendo compescit, & eum deterret, ne alia scribat, non tamen refellit ea ipsa quæ scribit.] hæc Augustinus: ex quibus assertione Ticonij illud expressum habetur, rebaptizationem a Donatistis a temporibus Macarianis, nempe sub Constante Imperatore inductam fuisse. Sed ad cœptam a Gennadio de lucubrationibus Ticonij narrationem redeamus.

Composuit, inquit, & Regulas ad inuestigandam & inueniendam intelligentiam Scripturarum, octo, alias septem, quas in vno volumine conclusit. Exposuit & Apocalypsim Iohannis ex integro, nihil in ea carnale, sed totum intelligens spirituale. In qua expositione dixit, Angelicam stationem corpus esse: Mille quoque annorum regni in terra iustorum post resurrectionem futuri suspensionem tulit; neque duas in carne mortuorum resurrectiones futuras, vnam iustorum, & aliam iniustorum; sed vnam & semel omnium, in qua resurgerent etiam abortiui reformati, ne quid humani generis deformatum animatæ substantiæ intereat, ostendit. Distinctionem sane duarum resurrectionum ita facit. Primam, quam iustorum Apocalypsis dicit, credimus modo in Ecclesiæ incremento agi, vbi iustificati per fidem, a morticinjs peccatorum suorum per baptismum ad vitæ æternæ stipendium suscitantur: secundam vero generaliter omnis hominum carnis. Floruit hic vir ætate, qua iam memoratus Ruffinus, Theodosio & filio eius regnantibus.] hæc Gennadius. Sed plane mea sententia errat, dum putat Ticonium æqualem fuisse Ruffini: nam constat eum vixisse Parmeniani temporibus, qui Donatistarum agebat Episcopum. Quod si velimus diutius post hæc superuixisse; illud asserendum est, Ticonium senem, iuuenem vero extitisse Ruffinum.

RVRVM DE
SCRIPTIS TI-
CONII.

At nos

S. AVGVSTI-
NVS IMPV-
GNAVIT SCL-
PIA PARME-
NIANI.a Augustin. cō-
tra Parmen.
lib. 1. cap. 2.
b Aug. de Do-
ctrina Christ.
lib. 3. cap. 40.
c Fulg. ad No-
min. lib. 2.
d Martyr. Rom.
lib. 4. l. 1. 1. 1.
PLVRES OP-
TATI.

At non Optatus tantum atque Ticonius scripta Parmeniani impugnarunt, sed A multum post temporis id feliciter præstitit Augustinus, qui aduersus illam potissimum epistolam, quam ipse contra Ticonium scripserat, tribus agens libris eam refellit. Quæ autē post hæc Parmenianus contra Catholicam in Africa Ecclesiam egerit, & quæ consecuta sint inter ipsos Donatistas conflata diffidia, suo loco dicturi sumus. Quod modo reliquū est de Optato Episcopo Mileuitano, cuius occasione ad hæc de Ticonio & Augustino digressi sumus: magna ipse apud posteros Africanos Catholicos veneratione viguit: etenim S. Augustinus digno præconio eum nominat^a, atque inter præclaros Ecclesiasticos tractatores adnumerat^b. Fulgentius eundem cum sanctum appellat, eius in exponendo sensum Pauli interpretationem commendat^c. Porro eius memoria relata in tabulas Ecclesiasticas pridie Nonas Iunij, publica lectione fit in Ecclesia annis singulis rediuiua^d. Ceterum ab hoc, de quo agimus, longe discreti sunt Optati illi, qui hoc eodē B sæculo vixisse reperiuntur, nēpe Optatus Donatista, qui interfuit Concilio Cirrensi, alius item Donatista in Concilio Bagaiensi, vel ille nefandus Optatus Gildonianus, de quibus inferius mentio erit. Porro status Africanæ Ecclesiæ in deterius dilabebatur, impijs Donatistis non scriptis tantum, sed vi grassantibus, armatis nimirum (quod dictum est superius) ad omnium terrorem circumcellionibus. Sed de his alias pluribus.

IESV CHRISTI
ANNVS
369.DAMASI PAP.
ANNVS
3.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.
ANNVS 6.OLYBRII
PRAEFECTV-
RA VRBANA.a l. 1. de fructib.
& lit. expen. C.
Theod.
l. 6. de fid. rest.
Cod. Theod.
l. 3. de nauicu-
lar. Cod. Theod.
l. 13. de psil. C.
Theod.SCHISMATICI
QVID ROMAE
MOLIVNTVR.f Extat in Cod.
Vaticano, ubi
sunt epist. an-
tiquorum Rom.
Pontif.
RESCRIPTVM
IMP. AD OLY-
BRIVM DE
SCHISMATI-
CIS.
* CE

T Recentissimo sexagesimo nono Christi anno, Valentiniano nobili puero, & Aurelio Victore Coss. Olybrius præfecturam Vrbis gessit; sub quo schismatici Romæ & in suburbijis denuo tumultuantes repressi sunt tum per eundem Olybrium, tum etiam per Aginatium eius Vicarium, fauente in omnibus iustæ causæ Damasi Valentiniano Imperatore, cuius ea de re extant rescripta hoc anno data tam ad eundem Olybrium, quàm etiam ad Aginatium, quæ ex Codice Vaticano superius citato reddemus. Sed primum ne ambiguitas aliqua oriatur de eiusdem Olybrii tempore præfecturæ: sub memoratis quidem Consulibus eam accidisse, complura eiusdem Imperatoris citata^e in margine rescripta significant.

Eo usque proruperunt Vrsicini partis Romæ schismatici, vt compressi licet manu militari, atque etiam basilica (quod dictum est) quam occupant, spoliati fuissent, redita illa Damaso, nequaquam acquieuerint: sed obduratis animis abhorrentes penitus D communicare cum legitimo Vrbis Antistite, nouum illud parant consilium, a mente admodū obdurata suggestum: nempe, quod Præfectis prohibentibus, intra Vrbem conuentus agere non liceret; in suburbijis, in cryptis arenarijs, alijsve priuatorum locis ecclesiam congregarunt, in qua infano conatu cathedram contra cathedram erexerunt, vbi Vrsicinum venerabantur Pontificem, quem accensis studijs vulgus adeo obstinate fouebat. Sed cum hæc pro maxima impietate execranda omnibus haberentur, intoleranda quoque sunt visa: etenim quæ gerebantur in suburbijis, ab iisdem schismaticis intra moenia iactanter & insolenter ostentabantur, atque arroganter prædicabantur, vnde & fomites rixarum ministrabantur. De quibus omnibus Valentinianus Imperator ad Olybrium Præfectum ita rescripsit^e:

Tu quidem, sicut proximis litteris indicasti, enixissimo studio præstare voluisti, vt E nulla in vrbe Roma posset esse discordia, Christianorumque populus profunda in otio securitate gauderet. Sed quantum Aginatio clarissimi viri Vicariæ præfecturæ scripta testata sunt; adhuc aliquanto placata misceri delectat; extramuraneisq. conuentibus frequens strepitus excitatur, Olybri parens carissime Augustorum. Quamobrem egregia sublimitas tua, ipsius auctoritate præceptionis, & patriæ præstet & legi, * vt populo dissentienti nulla intra vigesimum lapidem vel religio ad cocundum possit esse, vel copia: vt si cessare non vult, migret (vt iussum est) insana collectio. Ita demum etiam tumultuantibus cunctis longe proculq. summotis; certa pax plebi in æuum esse tribuatur.] hætenus Imperatoris rescriptum ad Olybrium. Sed & ad Aginatium Vicarium ita rescripsit:

Omniem his dissensionibus occasionem, quæ (vt prudentia tua scripsit) sacratissimam Vrbem

RESCRIPTVM
IMP. AD AGI-
NATIVM.

A Vrbem Christianorum populo fluctuante confundunt, auferre cupientes: iubemus his litteris, vt ab his, quos iuuat turbulenta seiunctio, nullus intra vigesimum lapidem conuentus habeatur, Aginati carissime & iucundissime. Itaque spectata seueritas tua admodum salutare præceptum, & quod nullum interpretationibus locum ex aliquo relinquatur ambiguo, his animis exequatur, quos pacis tranquillitatisque recuperandæ & iudex debet & ciuis. Habes & Vrbis ad hoc auxilium præfecturæ. Nam & Olybrium, clarissimum & illustrem virum, pari serenitas nostra concitauit arbitrio in factiosorum impios coetus: vt termino, qui euidenter est limitatus, excluderet, quo nec in vicino quidem exoriretur vel motus, qui in Vrbe non esset. Et facile præstabitis duo, quod singuli præstare possetis.] hucusque Valentinianus ad Aginatium: quem Vicariam præfecturam functum esse apud Olybrium Vrbis Præfectum, etiam Ammianus^a as-
firmat, cum de eo sic ait: Quod Aginatus indignissime ferens, dolensq. in examinandis causis Maximinum ab Olybrio sibi prælatum, cum esset ipse Vicarius Romæ, familiari sermone docuit Probum occulte, &c.] erat autem hic Probus summam omnium gerens potestatem, nempe præfecturam Prætorij. Quo modo vero idem Aginatus dolo arteq. Maximini primum Annonæ, inde vero Prætorio Præfecti, capite truncari sit iussus, idem Ammianus narrat, rem gestam pluribus profecutus. At in codice Vaticano, ex quo omnia citata superius in hac causâ Valentiniani rescripta deprompsimus, aliud rursus ad Olybrium datum habetur in hæc verba rescriptum, quo declaratur, ab eodem cohibitos esse schismaticos:

Iidem AAA. ad Olybrium Præfectum Vrbis. Cum nihil possit esse iucundius vel abundantia, vel quiete; ac tumma felicitas sit, quoties duo ista iunguntur: proculdubio C sublimitas tua prospicit, quàm gratæ nobis litteræ tuæ fuerint; cum & eos esse compressos, qui sanctissimam legem tumultu & seditione miscuerant, & annonam communis omnium patriæ paulatim in statum pristinum redire cœpisse testata sunt. Sed hoc propemodum non stupemus in voto. Talem enim te futurum esse præsumpsimus, cum detulimus tuis meritis præfecturam, qualem statim in administrationis exordio inuenimus. Denique nos monemus, vt illustri auctoritas tua, eandem efficaciam deuotionemque custodiens, penitus statum plebis, vel reformationem pristinae disciplinae, vel necessariorum prouisionibus commodorum & modestiæ gloria & bonis securitatis accumulet (Olybri pater carissime AA.) Prompto quippe cura ingenio satis est, vt inceptis posteriora respondeant. Neque ita origines criminum metiaris, vt mansuetudinem nostram de correctionibus singulorum existimes consulendam: cum omnia, ex-
D quibus aliqua potest esse confusio, sponte præueniens, ac sic solcite verecundeque compescas, vt nobis non tam incitandi necessitas relinquatur, quàm gratia comprobandi.] hæc Valentinianus cupidissimus vt schismatici penitus coercerentur. Sed quo modo sequentibus annis, iisdem tumultuantibus, rursus oportuit eosdem ab Imperatore per Vrbis Præfectos cohiberi, inferius dicturi sumus. Iam vero ad congressum S. Hilarij Episcopi Pictauiensis cum Auxentio Ariano Episcopo Mediolanensi orationem conuertamus.

Hoc enim anno, qui decimus numeratur post Concilium Ariminense, S. Hilarius cum accepisset, Valentinianum Imp. confecto tandem Alemannico bello Mediolanum se contulisse, atque rescriptum quoddam pro Auxentio Ariano pseudoepiscopo Mediolanensi, qui se Catholicum esse simulabat, dedisse: dolens, Imperatorem a versipelle insidiatore deceptum esse, extortumq. ab eo ad suam ipsius hæresim propagandam edictū colore pietatis maxime impium: ad illum profectus est, acturus coram aduersus Auxentiū: quem, licet Eusebius Episcopus Vercellensis, Euagrius, & Philastrius Brixianus crebro illi negotium faceffissent, & vehementer exagitassent; haud tamen tantum fuit apud eos virium, vt valuerint veteranosum colubrum e foramine foras abducere, atque e sede accepta a Constantio Imp. depellere. Hilarius igitur indigno animo ferens, vnum hunc in Occidente tam nobili Ecclesiæ præsidere Episcopum Arianum, arteq. sua ceu præstigijs quibusdam fallentem oculos intuentium, atque instar Protei diuersas mutantem species, pro arbitrio interdum apparere Catholicum: vt huiusmodi ludificationes solueret, atque detegeret imposturas, magna fiducia de Catholico Imperatore suscepta animatus, munitusq. diuino præsidio Mediolanum concessit hoc ipso anno, vt libellus ipsius Auxentij manifestat, vbi testatur, se illum scribere post decem annos a Concilio

RESCRIPTVM
IMP. AD OLY-
BRIVM.a Ammian. lib.
28.S. HILARIVS
QVID CON-
TRA AUXEN-
TIVM.

Concilio Ariminensi, quod celebratum diximus sub Consulatu Eusebij & Hypatij, anno Christi trecentesimo quinquagesimo nono: reddemus vero illum inferius.

Quæ autem acta sint ab eodem Hilario Mediolani aduersus Auxentium, cum satis expressa habeantur in eius epistola ad omnes Christi fideles conscripta; hic eam describendo, verbis ipsius Hilarij res gesta cunctis certior innotescet. Est enim ipsa vltima lucubratio sanctissimi Patris iam senio ærumnisq. fracti, sed satagentis ante obitum iam imminentem, tum factis, tum scriptis, sub Catholico nomine latentem Arianorum impietatem omnibus Orthodoxis testatâ reddere. quod hac epistola egregie præstitit; qua primum omnium Arianorum impietatem factis expressam, sed dictis velatam insinuat atque detegit: inde vero de congressu, quem habuit cum Auxentio, narrationem instituit. Accipiamus auide nouissima hæc sanctissimi viri facta ab eodem postremis characteribus consignata. Est autem eidem epistolæ præfixus eiusmodi titulus^a:

^a Hilary contra Auxentium. HILARIJ EPISTOLA CIRCVLARIS.

Dilectissimis fratribus in fide paterna manentibus, & Arianam hæresim detestantibus Episcopis, & omnibus plebibus, Hilarius conseruus vester S.

Speciosum quidem nomen est pacis, & pulchra est opinio vnitatis: sed quis ambigat, eam solam Ecclesiæ atque Euangeliorū * vnitam pacem esse, quæ Christi est, quam ad Apostolos post passionis suæ gloriâ est locutus, quâ ad æterni mandati sui pignus commendauit abiturus? Hanc nos, fratres dilectissimi, & amissam quarere, & turbatam componere, & repertam tenere curauimus. Sed huius ipsius fieri nos vel participes vel auctores, nec temporis nostri peccata meruerunt, nec imminentis Antichristi præuij ministriq. sunt passi; qui pacis suæ, id est, impietatis suæ vnitatem se iactant, agentes se non vt Christi Episcopos, sed Antichristi sacerdotes.

* vnicam

Ac ne maledicis verborum in eos vti conuicijs arguamur: causam perditionis publicæ, ne cuiquam ignorata sit, non tacemus. Antichristos plures esse, etiam Apostolo Iohanne prædicante, cognouimus. Quisquis enim Christum, qualis ab Apostolis est prædicatus, negauit, Antichristus est. Nominis Antichristi proprietas est, Christo esse contrarium. Hoc nunc sub opinione falsæ pietatis efficitur: hoc sub specie prædicationis Evangelicæ laboratur, vt Dominus Iesus Christus, dum prædicari creditur, denegetur. Ac primum misereri licet nostræ ætatis laborum, & præsentium temporum stultas opiniones ingemiscere, quibus patrocinari Deo humana creduntur, & ad tuendam Christi Ecclesiam ambitione sæculari laboratur.

Oro vos, Episcopi, qui hoc vos esse creditis: Quibusnam suffragijs ad prædicandum Euangelium Apostoli vii sunt? Quibus adiuti potestatibus Christum prædicauerunt, gentesq. fere omnes ex idolis ad Deum transfulerunt? An ne aliquam sibi assumebant e Palatio dignitatem, hymnum Deo in carcere inter catenas & post flagella cantantes? Edictisq. Regis Paulus, cum in theatro spectaculum ipse esset, Christi Ecclesiam congregabat? Nerone se, credo, aut * Vespasiano, aut Decio patrocinantibus tuebatur, quorum in nos odijs confessio diuinæ prædicationis effloruit? Illi manu atque opere se alentes, intra coenacula secretaq. coeuntes, vicos & castella, gentesq. fere omnes terra ac mari contra Senatusconsulta & Regum edicta peragrantes, clauas, credo, regni cælorum non habebant? Aut non manifesta se tum Dei virtus contra odia humana porrexit, cum tanto magis Christus prædicaretur, quanto magis prædicari inhiaberetur? At nunc, pro dolor, diuinâ fidem suffragia terrena commendant: inopsq. virtutis suæ Christus, dum ambitio nomini suo conciliatur, arguitur.] hæc idcirco S. Hilarius, quod hæresis Ariana niteretur potentia sæculari, cum in Oriente Valentis Imperatoris edictis (de quibus paulo post dicturi sumus) hoc anno latis, aduersus Catholicos Episcopos persecutio grassaretur: vnde & subdit:

ARIANORVM MOS, FAVORE IMPP. HAERESIM PROPAGARE.

* Domitiano

Terret exilijs & carceribus Ecclesia, crediq. sibi cogit, quæ exilijs & carceribus est credita? Pendet a dignatione communicantium, quæ persequentium est consecrata terrore? Fugat sacerdotes, quæ fugatis est sacerdotibus propagata? Diligi se gloriatur a mundo, quæ Christi esse non potuit, nisi cum mundus odisset? Hæc de comparatione traditæ nobis olim Ecclesiæ, nunc quàm deperditæ, res ipsa quæ in oculis omnium est atque ore, clamauit. Quid autem illud sit, quod ignorandum vltra non sit, breuiter exponam. Secundum placitam Deo plenitudinem coarctata sunt tempora: incircumscripita enim ratio eorum cælestibus libris docetur: ac necesse est, in ipsam nos æratem Antichristi incidisse, cuius secundum Apostolum ministris in-

PERSECVTIO ARIANORVM.

lucis.

A lucis se angelum transformantibus, ab omnium fere sensu & conscientia is qui est Christus aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa sit, incerta vero opinio antefertur; sitq. Antichristo iam peruium, Christum eum esse se fallere, de quo nunciusque dissensum est. Hinc illæ variæ opiniones: hinc sub vnius Christi fide prædicatio plurimorum: hinc Arii spiritus nuper ex angelo diaboli in lucis angelum transfiguratus, cuius hereditas nominis ad Valentem, Vrsacium, Auxentium, Germinium, Caium, successoresq. defluxit: nam ipsi nunc Christum nouum, per quem Antichristus subreperet, intulerunt.] hæc Hilarius, qui conspiciens Arianam hæresim in dies magis magisque inualescentem, Principisq. fauore pollentem, per quam Christus Deus verus, nouo eoque falso superinducto, abdicaretur, re vera existimauit aduentasse tempora Antichristi.

B Quo modo autem Ariani Antichristum inducere viderentur, idem subdit his verbis, Arianæ hæresis distinctas proprietates enarrans: Volunt, inquit, hunc suum Christum non eius diuinitatis esse, cuius & Pater est: sed esse eum præstantem ceteris alijs creaturis creaturam; eumq. per voluntatem Dei ex nihilo substituisse; & eum ante omnia quidem sæcula & ante omne omnino tempus natum ex Deo Deum esse, sed non ex substantia Dei esse; neque diuinæ in eo natiuitatis, maiestatisque eius quæ Dei est, intelligendam veritatem: ne quàm verus sit Deus qui Pater est, tam verus sit Deus qui Filius est: vt id quod vnum esse Filius & Pater in Euangelijs prædicantur, in voluntatis tantum sit & charitatis societate, non in diuinitatis veritate. Quæ si in Filio non eadem est ipsa illa quæ Dei est, vt in confessione fidei Deus vnus sit: cur Deum Filium, cur ante tempora & sæcula confitentur, nisi quia Dei nomen sancto cuique per indulgentiâ est destinatum, & regenerati omnes vere Dei filij sunt, & angeli omnes per Christum vtique conditi, non ante omnia omnino sæcula sunt creati?] hæc ipse.

ANTICHRISTVS AB ARIANIS IN DVCTVS.

C Sed & quod in Oc idente Auxentius, vt subiectum sibi populum, quem sciret esse Catholicum, deciperet, laruam ipse sibi Catholici nominis imposuerat; ob id Hilarius rem patefacere, perspicuamq. omnibus reddere conatus, addit hæc verba:

Verum Antichristum arbitror minori inuidia introducendum, miserisque credendum. Tribuunt Christo Dei nomen, quia hoc & hominibus sit tributum. Fatentur Dei vere Filium, quia sacramento baptismi vere Dei filius vnusquisque perficitur. Ante tempora & sæcula confitentur, quod de angelis & diabolo est non negandum. Ita Domino Christo sola illa tribuuntur, quæ sunt vel angelorum propria, vel nostra. Ceterum quod Deo Christo legitimum & verum est, Christus Deus verus, id est eadem esse Filij quæ Patris diuinitas, denegatur. Et huius quidem vsque adhuc impietatis occasio per fraudem perficitur, vt iam sub Antichristi sacerdotibus Christi populus non occidat *, dum hoc putant illi fidei esse quod vocis est. Audiunt Deum Christum: putant esse quod dicitur. Audiunt Filium Dei: putant in Dei natiuitate inesse Dei veritatem. Audiunt ante tempora: putant id ipsum ante tempora esse, quod semper est. Sanctiores aures plebis, quàm corda sunt sacerdotum. Si Deum verum Ariani prædicant: Christum Deum sine fraude confessi sunt. Quod si Deum dicunt, & negant verum: tribuunt nomen, adimunt veritatem.] hæc Hilarius, fugillans Auxentium, cum populum ipsum, tum etiam Imp. Valentinianum mentito Catholico nomine decipientem. Quid autem in eum Mediolani tunc egerit, declarat his verbis:

FALLACIAE ARIANORVM.

E Quamquam igitur impijsimis eorum blasphemijs plenæ omnes Ecclesiarum chartæ, pleniq. iam libri sint: quid proxime tamen acciderit, non tacendum est. Cum edito graui sanctus Rex perturbari Ecclesiam Mediolanensem, quæ Deum verum Christum, & vnius cum Patre diuinitatis & substantiæ confitetur, sub vnitatis specie & voluntate iussisset: etiam importuna interpellatione suggesti, Auxentium blasphemum esse, & omnino hostem Christi habendum: atque adieci, eum aliter credere, quàm Rex ipse aut alij omnes haberent. Quibus rebus permotus, audiri nos a Quæstore & Magistro præcepit, confidentibus vna nobiscum Episcopis fere decem. Primumq. (vt in foro solet) de persona calumniatus est: damnatum quondam me a Saturnino, audiri vt Episcopum non oportere. Non est nunc temporis, quid ad hæc responsum sit, enarrare: sed qui tum audiebant, de fide potius, vt Regi placuerat, agendum esse decernunt.

VALENTINIANVS VISVS FAVISSE AVXENTIO.

Cumq. iam in arcto esset negandi periculo; credere se Auxentius Christum Deum verum, & vnius cum Deo Patre diuinitatis & substantiæ, est professus. Placuit igitur hoc

hoc scribi. Et ne memorijs audientium quæ dicta essent, elaberentur; continuo libellum A Regi per Quæstorem offero, quo quid conuenisset, contineretur. Et ne mentiri arguar, eiusdem exemplar subieci. Placet omnibus, Auxentium hæc ipsa profiteri frequenter: qui ut ipse scriberet, est coactus. Qui diu consilia sua versans, callidissime fidem Regis eludit: dat scripturam stylo Antichristi compositam. Nam primum ea quæ Nicææ Thraciæ omnium impietas ex se soluisset, sancta esse testatur: vim scilicet illaram Episcopis, fidem esse veræ confessionis affirmans. Negat quoque se scire Arium, cum in Alexandria in Ariana ecclesia, cui Gregorius præerat, presbyter esse cœpisset. Sed de Ariminense Synodo, quæ ab omnibus est religiose dissoluta, nihil dicamus: tantum diaboli commenta pandenda sunt.] hæc modo Hilarius. Ceterum desideratur illa confessio relata in Acta, cui & subscripsit: illa vero subdola posterior extat, tum Nicææ in Thracia, tum Arimini edita, quam scripto libello obtulit Imperatori Valentiniano: B habetur in fine epistolæ Hilarij: nos autem hic ipsam describemus, licet nonnulla in ea verba deesse videantur, quæ ab eodem Hilario arguuntur hæretica. est autem huiusmodi:

AVXENTII
LIBELLVS EL-
DEI.

Beatissimis ac gloriosissimis Imperatoribus Valentiniano ac Valenti Augustis, Auxentius Episcopus Ecclesiæ Catholicæ Mediolanensium. Ego quidem, pijsissimi Imperatores, existimo non oportere sexcentorum Episcoporum vnitatem post tantos labores ex contentione paucorum hominum refricari, abiectis decretis ante annos decem, sicut & scripta manifestant. Sed etsi aliqui e plebe, qui numquam communicauerant neque his qui ante me fuerunt Episcopis, nunc amplius excitati ab Hilario & Eusebio, perturbantes quosdam, hæreticum me vocauerunt: iussit vero pietas vestra, cognoscere de his viros laudabiles Quæstorem & Magistrum: et sicut prædixi, non eos personam habere accusatorum, aut iudicare qui semel depositi sunt; dico autem Hilarium, & qui C ei consentiunt: Tamen obediens serenitati vestræ, processit manifestare, falsa docentibus & blasphemantibus & vocantibus me Arium, & quasi non confitentem Christum Filium Dei Deum esse: exposui amicis pietatis vestræ meam confessionem: primum satisfaciens, quia numquam sciui Arium, non vidi oculis, non cognoui eius doctrinam.

Sed ex infantia, quemadmodum doctus sum, sicut accepi de sanctis scripturis, credidi, & credo in vnum solum verum Deum Patrem omnipotentem, inuisibilem, impassibilem, immortalem: Et in Filium eius vnigenitum Dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia sæcula & ante omne principium natum ex Patre, Deum ex vero Deo Patre, secundum quod scriptum est in Euangelio^a: Hæc est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: per ipsum enim facta sunt omnia visibilia & inuisibilia. Qui descendit de cælis voluntate Patris propter nostram salutem, natus de Spiritu sancto ex Maria Virgine secundam carnem, sicut scriptum est: et crucifixum sub Pontio Pilato, sepultum tertia die resurrexisset, ascendisse in cælos, sedere ad dexteram Patris, venturum iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum sanctum paraclitum, quem misit Dominus & Deus noster Saluator Iesus Christus discipulis veritatis spiritum. Sic credidi & credo, sicuti & ascendens in cælos vnicus Filius Dei tradidit discipulis dicens^b: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Duos autem Deos numquam prædicaui: nec enim sunt duo Patres, ut duo Dij dicantur, nec duo Filij, sed vnus Filius ex vno Patre, solus a solo, Deus ex Deo, sicut scriptum est^c: Vnus Pater Deus, ex quo omnia; & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. propter quod & vnam Deitatem prædicamus. Omnes ergo hæreses, quæ aduersus Catholicam fidem veniunt, semper quidem congregati Episcopi Catholici condemnauerunt & anathematizauerunt, specialiter autem conuenientes Arimini, & inde condemnauimus. Catholicam autem & Euangeliorum, quam tradiderunt Apostoli, hanc fideliter custodiuimus. Ut autem pietas vestra verius cognosceret ea quæ gesta sunt in Concilio Ariminensi, transmisi: et peto, ut ea libenter legi præcipiatis: sic enim cognosceret serenitas vestra, quia iam dudum damnati, depositi, hoc est, Hilarius & Eusebius, contendunt vbique schismata facere. Quæ enim bene de sanctis scripturis Catholicæ fidei exposita sunt, pietas vestra peruidet hæc retractari non oportere.] hæcenus libellus Auxentij. Subdit Hilarius de eadem subdola confessione:

^a Ioan. 17.

^b Math. 28.

^c 1. Cor. 8.

GALLIDITAS
ET DOLVS
AVXENTII DE-
TEG. PVR AB
HILARIO.

Cum placuisset igitur scribi, Deum verum esse Christum, & vnus cum Patre diuinitatis esse atque substantiæ: ponitur talis ab eo, ut a callidissimo diabolo sententia, quæ significaret Christum ante omnia tempora natum Deum verum Filium: ut secundum

Arianos

A Arianos, veritas ad Filium, non ad Deum referretur. Et ut longe maior differentia huius significationis existeret, subiicitur: Ex vero Deo Patre: ut in Patre Dei veritas esset, in Christo veritas tantum Filij scriberetur. Dehinc procedente sermone, vna ab Auxentio diuinitas prædicatur, & in ea non confitetur & Filium: ut in in solo Patre, non etiam in Filio esset vna sola diuinitas.] hæc Hilarius, probe noscens omnia improborum Arianorum diuerticula & subdolas captiones. Sed tamen (pro dolor!) præualuit error: etenim Auxentius est acclamatus Catholicus, Hilarius vero habitus calumniator, & discordiarum auctor: quod ipse testatur, cum subdit hæc in epistola:

Spargitur vero per populos, Auxentium, verum Deum Christum, & vnus cum Patre diuinitatis ac substantiæ, scripsisse, neque ab exposita per me fidei dissidere sententia. B Post quæ ad communionem eius Rex pro fidei sinceritate aduenit. Sed cum hoc mysterium impietatis diu occultatum iam non taceretur; diceremque, fingi omnia, fidem negari, Deum atque homines illudi: iubeor de Mediolano proficisci, cum consuetudini mihi in eo, inuito Rege, esset nulla libertas.] hæcenus Acta Mediolani: quæ adeo expectationi contrarium finem sortita sunt, dum incuria quadam hæreticus retinetur, & Catholicus defensor fidei excluditur. His itaque ab Hilario scriptis, & redditis Fidelibus omnibus certioribus, hanc insuper elucidationem Auxentij perfidiæ idem subiungit his verbis:

DECEPTVS TO-
PVLVS ET IM-
PERATOR.

Hæc igitur, fratres, quibus Dei iudicium in metu est, ita gesta esse, significo. Auxentius, quod negare timuit, noluit confiteri: nam expositionis ipsius exemplar subieci. Si idem scripsit: arguite fallentem. Si vero aliud scripsit, quam professus est: intelligite iam Christum per eum alium, id est, Antichristum prædicari. C Luit quidem ille verbis, quibus posset fallere electos: sed patet impietatis taræ confessio. Negat se duos Deos prædicare, quia non duo Patres sunt. Quis secundum hæc non videt, vnus Dei confessionem idcirco tantum Patri propriam esse, quia solus esset? Vnde & ille Satanæ stylus extitit: Noui vnum solum verum Deum Patrem. Et post maleuolas significationes: Similem, inquit, secundum Scripturas Filium genitori suo Patri. Si vsquam in sanctis voluminibus hoc scriptum est, habet innocentia professionem. Si veritate diuinitatis Pater & Filius vnum sunt, quid similitudinis imperfecta opinio antefertur? Imago quidem Dei Christus est: sed & hominem imaginem Dei esse, non dubium est, cum ad imaginem & similitudinem Dei Adam factus sit. Quid tu, h res Arij, Christo tantum nostra concedis? Quid Regem, quid Comites, quid Dei Ecclesiam, patris tui, id est Satanæ arte circumuenis? Christum Deum dicis: quid fallis in nomine? Nega Mosen Pharaoni Deum dictum. Christum Filium & primogenitum Dei loqueris? Nega primogenitum filium Israel Deo esse. Christum ante tempora asseris natum & creatum? Nega diabolum ante tempora & sæcula substituisse. Christum similem Patri memoras? Nega, ad imaginem & similitudinem Dei hominem esse cœpisse. Solum in Christo quod est denegas, ne Deus verus & vnus cum Patre diuinitatis atque substantiæ sit: et solitus es vna cum magistris tuis hæreticum arguere.

HILARIVS A-
PERIT VERSV-
TIAS AVXEN-
TII.

Expone, quibus potes litteris, impietatis meæ causam, & blasphemiarum mearum titulum propone. Mihi Antichristus est, qui vnus diuinitatis esse Filium cum Patre non confitetur, qui, non ira vnum Deum verum Patrem prædicat, ut veritas quoque diuinitatis non intelligatur in Filio. Si igitur vnus diuinitatis Christus & Deus sunt: cur hoc non simpliciter scripsisti? Si tibi non sunt: cur hoc non simpliciter denegasti? Arcanum igitur tam pestiferi mysterij oprassem, fratres, ipse potius, quam per litteras reuelare, & omnes blasphemias Auxentij verbis singulis explicare. verum quia id non licet; saltem vnusquisque, quod sibi licet, intelligat. Multa alia proferre, Ecclesiæ me pudor inhihet, & committere epistolæ Arianorum blasphemiarum dedecora pertimeo.] hucusque Hilarius versatus in aperiendo latentes sinus impiæ Auxentij confessionis. subdit post hæc admonitionem ad omnes Catholicos, ut caueant Auxentij communionem, cum ait:

HILARIJ PRO-
FIGVA ADMO-
NITIO.

Vnum moneo: caute Antichristum. Male enim vos parietum amor cepit: male Ecclesiam Dei in rectis ædificijsq. veneramini: male sub his pacis nomen ingeritis. An ne ambiguum est, in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi, & siluæ,

Annal. Eccl. Tom. 4.

T. & lacus,

& lacus, & carcères, & voragine sunt tutiores: in his enim prophetae aut manentes, aut demersi, Dei spiritu prophetabant. Absistite igitur ab Auxentio Satanae angelo, hoste Christi, vastatore perditio, fidei negatore: quam sic est Regi professus, ut falleret: sic fecellit, ut blasphemaret. Congregat nunc ille quas volet in me Synodos; & haereticum me, ut scpe iam fecit, publico titulo proscribat; & quantam volet, iram in me potentium moliat: mihi certe ille numquam aliud quam diabolus erit, quia Arianus est: neque pax aliquorum unquam optabitur, nisi eorum qui secundum Patrum nostrorum apud Nicæam tractatum, anathematizatis Arianis, Christum Deum verum predicabant.] haecenus Hilarij epistola, quam S. Hieronymus appellat libellum contra Auxentium: eamq. nouissimam eius lucubrationem esse putamus, quod post haec haud diu superuixisse reperitur. immo & secundum S. Hieronymi in Chronico assertionem, hoc ipso anno eum ex hac vita migrasse, dicendum est: nam licet sub Valentiniiani & Valentis Imperatorum anno quinto Hilarij obitu ponat; tamen quod ipse incipiat numerare annos eorum ab anno sequenti post obitum Iouiani; hic pariter annus ab eo positus quintus, idem erit sextus, numerando ab ipso anno, quo ijdem creati sunt Imperatores.

Hieron. de script. Eccl. in Hilario.

HILARIUS QUANDO OBIIIT. Greg. Tur. hist. Francor. lib. 1. cap. 39. Seuer. hist. lib. 2.

Arguuntur autem erroris de tempore obitus Hilarij tum Gregorius Turonensis, tum etiam Seuerus Sulpitius: ille, dum ait, anno quarto eorumdem Imperatorum mortuum esse: iste vero, dum tradit, anno sexto postquam idem sanctus Hilarius redijt ab exilio Orientis in Gallias, diem obiisse; secundum quam quidem rationem eum anno secundo dictorum Augustorum esse defunctum, dicere oporteret. At cum ex nuper recitato Auxentij libello constat, post decimum annum a Concilio Ariminensi, hoc nempe Domini anno, Hilarium Mediolani aduersus Auxentium stetit; satis perspicue demonstratur, ipsum ad hunc vsque saltem annum fuisse superstitem. Sanctissimo porro sine eum in Domino quiescisse, idem Gregorius his verbis significat: Plenus, inquit, sanctitate & fide, multis vndique virtutibus editis, migravit ad caelos: nam & ipse legitur mortuos suscitasse.]

HILARIJ SCRIPTA.

Lucubrationes vero ab eo conscriptas recenset S. Hieronymus, cum ait: De Synodo Byterrensi in Phrygiam relegatus, duodecim aduersus Arianos confecit libros; & alium librum de Synodis, quem ad Galliarum Episcopos scripsit; & in Psalmes commentarios, primum videlicet & secundum, & a quinquagesimo primo vsque ad sexagesimum secundum, & a centesimo decimo octauo vsque ad extremum: in quo opere imitatus Origenem, nonnulla etiam de suo addidit. Est eius & ad Constantium libellus, quem viuenti Constantinopoli porrexerat: et alius in Constantiu, quem post mortem eius scripsit: et alius liber aduersus Valentem & Vrsacium, historiam Ariminensis & Seleuciensis Synodi continens: et ad Praefectum Sallustium, siue contra Dioscorum: et liber Hymnorum, & Mysteriorum alius: et commentarij in Matthaeum: et tractatus in Iob, quos de Graeco Origenis ad sensum transtulit: et alius elegans libellus contra Auxentium: et nonnullae ad diuersos epistola. Aiunt quidem, scripsisse eum & in Cantica canticorum; sed a nobis hoc opus ignoratur. Mortuus est Pictauis, Valentinianno & Valente regnantibus.] hucusque Hieronymus. De commentarijs in Iob, haec Cassiodorus: Quidam etiam est anonymus, ex cuius stylo beatum esse suspicamur Hilarium, qui commenta libri ipsius, Iob scilicet, scripsit in ordinem.] Ignorasse visus est, ea ex Origene deducta; in quo S. Hieronymus eiusdem Hilarij prudentiam laudat, quod non tam in Iob Origenis commentarios, sed & in Psalmos quadraginta ferme millia versus ad sensum in Latinum verterit.

Cassiod. in Hist. diuin. lect. cap. 6.

Hieron. prolog. in Mich. cap. 4.

Hieron. in proem. comment. epist. ad Gal. lib. 2.

HILARIJ DICENDI GENVS.

Hieron. epist. 13.

Hieron. epist. 6.

HILARIJ SCRIPTA SINCE-RA.

Hieron. epist. 7.

Quod autem ad Hilarij stylum spectat: quod fuerit in dicendo copiosus, S. Hieronymus appellat eum Latinae eloquentiae Rhodanum. Ceterum haud aequae cultum ac copiosum fuisse, alibi idem affirmat ad Paulinum, cum ait: Sanctus Hilarius Gallicano cothurno attollitur; & cum Graeciae floribus adornetur, longis interdum periodis inuoluitur, & a lectione simpliciorum fratrum procul est.] Fuisse perquam studiosum Hieronymum scriptorum Hilarij, quod scribit ad Florentium, declarat, cum ait: Interpretationem quoque Psalmorum Dauidicorum, & prolixum valde librum de Synodis S. Hilarij, quem ei apud Treuiros manu mea ipse descripsit, aequae ut mihi transferas, peto.] Commendat idem scribens ad Latam scripta Hilarij ut sincera, cum ait: Athanasij epistolae & Hilarij libros inoffenso decurrat pede: illorum delectetur ingenijs, in quorum libris

libris pietas fidei non vacillat: ceteros sic legat, ut magis iudicet, quam sequatur.] haec sanctus Hieronymus quo ad sanam de Trinitate doctrinam, de qua vigeant inter Arianos & Catholicos controuersia. Ceterum cum diuinae tantum scripturae sit, nihil habere erroris, quod corrigatur: nec ipse Hilarius nauis caruit; ut illis, quos notauit Claudianus Mamertus Episcopus Viennensis in commentarijs de statu animae ad Sydonium Apollinarem; & alij discussissent, atque perperam alij secuti sunt. Porro quanta modestia, cum quid apud eius scripta emendatione dignum Patres inuenirent, id praestiterint, sanctus Hieronymus sit exemplo, qui haec de eo errorem alterius sequente ait: Quid igitur faciam? Tantum virum & temporibus suis disertissimum reprehendere non audeo, qui & confessionis suae merito, & vitae industria, & eloquentiae claritate, vbicumque Romanum nomen est, praedicatur: nisi quod non eius culpae adscribendum est, qui Hebraei sermonis ignarus fuit, &c.] Et Claudianus Mamertus de eodem: Sed quoniam, inquit, beatus Hilarius opinionis huiusce vitium virtute confessionis aboleuit: sic sustinet reprehensionis stylum, quod non patitur detrimenta meritorum.] haec ipse.

Claud. de stat. anim. lib. 2. Sixt. Senens. Bibl. lib. 3. c. 68. Hieron. epist. 141.

Claud. de stat. anim. lib. 1.

Verum non Latinis tantum, sed & Graecis sanctus Hilarius extitit admirandus: nam de ipso, atque collega Eusebio Vercellensi haec Sozomenus: Porro autem apud Italos, & illius partis Imperij incolae, Eusebius & Hilarius, de quo supra dixi, propter singularem patrij sermonis & eloquentiae praestantiam, magna in laude fuerunt. Hilarij autem libros de fide, etiam ab ijs qui contrariam tuebantur fidei Catholicae opinionem, admodum commendatos esse praedicant.] Habet idem Sozomenus de Hilario, se cum sancto Martino subdixisse, cum ille iam antea ab Auxentio persecutionem passus esset. at diuersis plane temporibus contigit vtriusque vexatio ab Auxentio illata. Extat de eodem epigramma Venantij Fortunati, qui itidem edidit duos libros, quorum prior De vita, posterior De miraculis eiusdem sancti Hilarij inscripti habentur. Ceterum cum virtutum omnium Hilarius fuerit viuum quoddam exemplar; mansuetudine potissimum enituisse, Rufinus tradit. Quod autem subdoli ac caecutientes recentiorum haereticorum historici delirantes confundunt sanctum Hilarium Pictauiensem Episcopum cum Hilario diacono Anabaptista, schismaticoq. Luciferiano, satis demonstratum est superius. Sed & errore aliquos eundem S. Hilarium confiasse simul cum Hilario Arelatensi, quae dicturi sumus inferius, demonstrabunt.

Sozom. lib. 3. cap. 24.

Sozom. lib. 3. cap. 13.

Venant. Fort. lib. 2.

Rufin. lib. 2. cap. 34.

His de Hilario vsque ad eius obitum recensitis, ad Auxentium redeamus: qui cum a populo ignaro se vidit acclamari Catholicum, Valentiniannumq. Imperatorem iam sibi ut Catholico inherere, atque communionem accipere; Hilarium vero ut calumniatorem iussu Mediolano discedere: gaudet, exultat, ac super omnes arroganter extollitur: dictis factisque insultat in Ecclesiae Catholicae sanctos Episcopos, quos semper passus fuerat aduersarios: et inter alios exagitat Eusebium Vercellensem Antistitem, assidua in ipsum iacula cominus intorquentem; necnon Philastrium Episcopum Brixianum: quem etiam iugiter aduersus Auxentium pro fide Catholica tuenda certasse, sanctus Gaudentius eius successor docet his verbis: Non solum contra Iudaeos & Gentiles, verum etiam contra haereses omnes, & maxime contra eo tempore furentem Arianorum perfidiam tanto fidei vigore pugnavit, ut etiam verberibus subderetur, & in corpore suo stigmata Domini nostri Iesu Christi portaret. Nam & in Mediolanensi vrbe idoneus olim custos Dominici gregis fuit, Ariano repugnans Auxentio, priusquam beatus eligeretur Ambrosius. Romae etiam non exiguo tempore moratus, multos & publica & priuata disputatione lucratus in fide est.] haec Gaudentius: quibus etiam significare videtur, remansisse post discessionem Hilarij. Philastrium Mediolani, ut quoquo modo posset, Catholicum populum fidelem in officio contineret; ob quam causam, ut ait, verbera passus est: cum interim Auxentius formulam fidei Ariminensis, eademq. Nicæae Thraciae promulgaret, compluribus eidem assentientibus Episcopis in Illyrico constitutis.

AUXENTIVS LAETATUR VICTORIA.

Gaudent. in vita Philastr. apud Sur. die 18. Iuly.

Stetit quoque aduersus Auxentium infracto animo Euagrius, S. Hieronymus ad Innocentium scribens testatur his verbis: Iam enim ad Euagrii nostri nomen peruenimus: cuius ego pro Christo laborem si arbitrer a me dici posse, non sapiam: si penitus tacere velim, voce in gaudium erumpente, non possim. Quis enim valeat digno canere

Hier. epist. 48. Quid Euagrius in Auxentium.

præconio, Auxentium Mediolani incubantem huius excubijs sepultum pene ante, A
quàm mortuum?] Quisnam autem fuerit Euagrius iste, haud exploratum satis habe-
re potuimus.

CONCILIUM
ROMANVM
CONTRA AV-
XENTIVM.

Ceterum res Auxentij eo status prouectæ erant, adeoq. firmatæ patrocínio Impera-
toris, vt priuatorum omnes in eum conatus infirmi viderentur, atque omnino irrita
studia. Quamobrem Romani Pontificis requiri videbatur auctoritas & industria. Præ-
stitit id impigre Damasus eiusdem Ecclesiæ Præful, qui potestate qua pollebat, & stu-
dio, aduersus Auxentium Romæ Concilium congregauit. Haud enim amplius dis-
simulanda res erat, cum iam idem Auxentius Illyrici Episcopus magna ex parte sedu-
xisset, proposita illis fidei formula Nicææ Thraciæ edita, eademq. Ariminensi. Ne
igitur letale virus, quod lento tabo proxima membra infecerat, latius serperet, Da-
masus vna cum alijs simul collectis Episcopis velox occurrit. Innotuit Græcis quoque B
scriptoribus egregie nauata a Damaso opera; de quo Theodoretus^a sic scribit:
Quod autem ista fidei formula, *Nicææ Thraciæ scilicet edita*, ab omnibus veritatis
athletis, & ab his potissimum qui versus Occidentem habitabant, reprehensa sit: ex
litteris ab eisdem ad Illyrios conscriptis, satis constare potest. Inter eos vero, qui ista-
rum litterarum auctores erant, principem locū obtinuit Damasus in Ecclesiæ Romanæ
primatu successor Liberij, vir plurimis virtutis insignibus eximie ornatus. Nonaginta
habuit Episcopos ex Italia & Gallia Romæ in vnū coactos, qui his litteris consenserunt:
quorum nomina hoc loco citarem, nisi quod superuacaneum esse arbitror. Eorum lit-
teræ scriptæ sunt in hunc modum:

^a Theod. lib. 2.
cap. 22.

EPISTOLA SY-
MODALIS EX
ROM. CONCILIO.

Episcopi ad sanctum Concilium Romæ conuocati, Damasus, Valerianus, & ceteri,
dilectis fratribus Episcopis qui sunt in Illyrico, in Domino S. Etsi nobis pro cer-
to persuasum est, sacerdotes Dei sanctissimi, vos sacrosanctam fidem nostram, quæ do-
ctrina Apostolorum fundata est, firme retinere, eamq. populo prædicare; quæ certe a
decretis Patrum, a quibus par est reliquos erudiri, nulla ex parte discrepat: tamen signi-
ficatum est nobis a fratribus, qui in Gallia & in agro Venetorum habitant, nonnullos ad
hæresim amplexandam omni studio incumbere. Quod quidem malum ne existat, non
modo præcauere debent Episcopi; verum etiam quicumque errores, vel quorundam
inscitia, vel simplicitate eorum, qui peruersas interpretationes secuti sunt, in Ecclesiam
inuecti videntur, his se opponere, Concilioq. prouidere, ne deinceps in varias discrepan-
tesq. doctrinas denuo prolabantur imperiti: sed quoties dissentientes opiniones ipsorum
auribus inculcatæ fuerint, firme Patrum sententijs adhærescant.

Hac de causâ a nobis decisum est, vt Auxentius nominatim condemnetur. Quare D
omnes legis diuinæ doctores, qui ditioni Romanæ subijciuntur, ea quæ legis sunt sapere,
& fidem varijs doctrinis nequaquam contaminare debent. Etenim vbi primum vi-
tiosa Arianorum doctrina & blasphemia vigere inciperet, quæ etiam hoc tempore la-
tissime serpit: trecenti decem & octo Episcopi, Patres nostri, habito Nicææ Concilio, hoc
muro ad arma diaboli arcenda fidem nostram cinxere, & hoc antidoto venena depulere
mortifera; sic vt crederetur, vnam esse Patris & Filij substantiam, vnam Deitatem, vir-
tutem vnam, vnam potentiam, vnam figuram, quin etiam Spiritum sanctum vnam
eamdemq. cum illis substantiam habere & subsistentiam. Eum autem qui aliter sen-
tiret, a nostra communione iudicarent alienum. Quam salutarem decisionem &
decretum plane venerandum nonnulli postea alijs nouis decretis violare labefactareq.
studuerunt. E

At vero initio (quod peccatum erat ab illis, qui Arimini formulam fidei Concilij
Nicæni nouare retractareve coacti sunt) aliqua ex parte propterea farsiebatur, quod
se disputatione alio tempore habita fatebantur a veritate abductos, quodq. suam fi-
dei formulam nequaquam sententiæ Nicæni Concilij aduersari cogitabant. Siquidem
numerus Episcoporum, qui erant Arimini in vnum congregati, præiudicij vim habere
non debet: præsertim cum formula illa composita sit, neque Episcopo Romano, cu-
ius sententia præ ceteris omnibus expectanda erat; neque Vincentio, qui tot annis Epi-
scopatum integrè gesserat; neque alijs eidem consentientibus: cumq. etiam (quod est
omnium maximum) illi ipsi, vti ante diximus, qui in fraudem illecti, a veritate defle-
xisse visi sunt, & post ad meliorem mentem denuo traducti, plane testentur, hanc formu-
lam sibi magnopere displicere.

AVXENTIUS
ROMÆ DA-
MASVS.

Itaque

A Itaque vestra integritas manifesto videt, hanc fidem solam, quæ auctoritate Apostoli-
ca Nicææ stabilita est, firme perpetuo retinendam esse. Atque de hac ipsa fide tum Epi-
scopos Orientis, qui se de Catholica Ecclesia esse profitentur, tum Occidentis etiam
Episcopos nobiscum vna gloriari constat. Porro autem pro certo credimus, eos qui
alia opinione tenentur irretiti, propter suum conatum breui fore & a nostra segregatos
communione, & nomine Episcoporum priuatos; vt tandem populo errore ipsorum
liberato, detur respirandi locus. Nam multitudinis error tamdiu nullo modo corrigi
poterit, quamdiu Episcopi eodē tenentur implicati. Quocirca facite, vt vestræ reueren-
tiæ iudicium cum omnium Dei sacerdotum iudicio, cui vos firme & constanter adhæ-
rere credimus, omnino consentiat. Quod si fiat, eandem vobiscum rectam credendi
viam nos quoque debemus insistere. Vestra charitas, quæso, ad nos rescribat, vt inde
B lætitiâ capiamus. Valete, fratres honoratissimi.] hætenus ad Illyricos Synodi Ro-
manæ admonitio: extat eadem apud Sozomenum^a. Constat insuper ex Imperatoris
Valentiniani litteris suo loco inferius recitandis, in hac eadem Synodo rursus damna-
tum fuisse Vrsicinum schismaticum, crebrius in Damasum studia renouantem. ex qui-
bus manifesti mendacij libellus Marcellini & Faustini schismaticorum conuincitur,
dum in eo habetur, collectos a Damaso ad Synodum Episcopos anathemati Vrsicini
assensum minime præstitisse: sed de his inferius.

EXCOMMUNI-
CATIONEM
ET PRIVATIO-
NEM DAMA-
SVS COMMU-
NATVR.

^a Sozom. lib. 6.
cap. 23.

Damnato Romæ Auxentio, qui hætenus (vt vidimus) inuolucro verborum simu-
lauerat se esse Catholicum, adeo vt magnam populi partem, & ipsum quoque Valen-
tinianum Imperatorem ad suam communionem adduxerit: in alijs quoque Catholici
orbis prouincijs conuenientes Episcopi eundem Auxentium, eiusq. in impietate col-
C legas pariter damnauere, iam ante ad id præstandum S. Hilarij litteris circularibus in-
citati. Testis horum est Athanasius ad Epictetum sic scribens^b: Diuersis Concilijs per
Galliam & Hispanias & Romæ celebratis, omnes qui in eo conuentu fuere, istos lu-
cifugas, qui sese etiamnum occultant, & quæ Arij sunt, sapiunt, Auxentium dico Me-
diolanensem, Vrsacium, Valentem, & Caium Pannonem communi calculo, vnius spi-
ritus incitatu, anathemate percusserunt, eo quod isti sibi nomina vendicauerint Syn-
odorum, cum nulla sit in Catholica Ecclesia Synodus existimanda præter vnicam
Nicænam, &c.]

AVXENTIUS
ET SOCIJ VBI-
QUE DAMNA-
TI.

^b Athanas. ad
Epict. Episc. Co-
rinth.

Præcesserat hanc Synodum Romæ habitam alia ab eodem Damaso ibidem con-
gregata: in qua qui manifesti conuincebantur Ariani, Valens & Vrsacius, damnati fue-
rant: de quorum damnatione, & approbatione Nicææ fidei, idem Damasus ad vni-
D uersos Christi fideles publicas litteras dederat: sunt enim hæc illæ, quarum meminit
Athanasius scribens ad Africanos Episcopos, cum ipso litterarum exordio ita ait^c:
Sufficiunt quidem scripta Damasi comministri nostri dilecti & magnæ Romæ Episco-
pi, ceterorumq. tot numero ibi congregatorum: nihiloq. minus sufficiunt scripta alio-
rum Conciliorum, quæ partim in Gallia, partim in Italia habita sunt, ad astruendam
eam quæ in nobis est fidem, quam Christus largitus est, & Apostoli prædicarunt, &
Patres qui in Nicæa vndiquaque ex nostro habitabili orbe conuenerant, tradiderunt.]
hæc & alia Athanasius ad Africanos Episcopos eū rogantes de Synodo Ariminensi, cu-
ius formulam fidei tunc temporis promulgatam audierant. Qui vero consuluerant
Athanasium Episcopi Africani, haud putamus eos fuisse prouinciæ Carthagenensis,
sed Cyrenaicæ. Africam enim Cyrenaicam prouinciâ Cyrenensem Dio appellat^d.

^c Athanas. ad
Episcop. Afric.

^d Dio hist. lib.
53.

E Quod autem citatæ nuper ab Athanasio scriptæ litteræ Damasi diuersæ plane sint
ab ea quæ paulo ante recitata est epistola itidem ex Romana Synodo ad Episcopos
Illyrici: illud manifestum est argumentum, quod cum eas scriberet litteras Athana-
sius ad Episcopos Africanos, nondum ab ipso Damaso Romæ nominatim damna-
tus erat Auxentius: nam in fine eiusdem ad Africanos epistolæ hæc habet: Inte-
rim non soli sumus qui ista scribimus, sed omnes in Ægypto & Africa Episcopi
nonaginta numero. Omnium enim idem est sensus, & alij pro alijs, si quem conti-
gerit abesse, subscribunt. Certe cum hoc animo essemus, & contigisset nos in vnum
conuenire; scripsimus dilecto Damaso Episcopo magnæ Romæ contra Auxentium
inuasorem Mediolanensis Ecclesiæ, eumq. non solum in communionem esse Arianicæ se-
ctæ, sed præter hoc multorum scelerum reum esse, quæ designauit cum Georgio
socio suæ impietatis. Miramurq. cur nondum depositus eiectusq. sit ex Ecclesia.

ATHANASIVS
AGIT APVD
DAMASVM DE
DAMNATIO-
NE AVXEN-
TIJ.

Gratiam habemus & illius pietati, & ceteris qui Romæ conuenerunt, quod Vrsacio & Valente cum socijs suis eiusdem sententiæ eiectionis, concordiam Catholicæ Ecclesiæ conseruarint.] hæc Athanasius; cuius testificatione illud plane compertum habetur, ante damnationem Auxentij Romæ factam, duas tempore eiusdem Damasi Synodos habitas; ab ipso Athanasio alteram in Ægypto, ex qua de damnando Auxentio Romam litteras dedit ad Damasum; Romæ alteram ab ipso Damaso, in qua dicti Arianae hæresis duces Vrsacius ac Valens fuerunt condemnati. At quoniam quo potissimum anno Pontificatus Damasi hæc gesta fuerint, primo ne, vel secundo, aut tertio, minime scitur; nec alia eorumdem Conciliorum Acta extant, quæ doceant: hic de eis meminisse satis.

CVR SERO DAMASUS AVXENTIVS.

Vides ex his, lector, damnationem ac depositionem Episcoporum, esse Romani Pontificis opus: cuius rei gratia Athanasius ex Ægypto Damasum Papam litteris interpellat, ut damnet atque deponat Auxentium. Quod ne idem Romanus Pontifex (ut par esse videbatur) ante præstitit, cum alios consortes eiusdem impietatis Arianae damnasset; illud in causa fuisse videtur, quod latebat coluber in foramine, dum pro tempore simulabat se esse Catholicum: nam vidimus, in Actis illis publicis, præsentem S. Hilario, scripsisse Auxentiū ac subscripsisse, sæpeq. rogatum, sæpius dolose professum Catholicam fidem. Cum vero postea sui editione libelli ad Valentinianum, per eundem Hilarium, qualis re vera esset apparuisset: nihil amplius a Damaso immoratum est; sed collecto, quod vidimus, Romæ Concilio, Auxentiū ipse damnauit. Superuixit post hæc Auxentius adhuc quinquennio, nec nisi morte valuit ab Ecclesia Mediolanensi depelli, fauente illi Imperatore, errore decepto existimante ipsum calumniam passum: nam quonam pacto subsistere potuisset tot Concilijs ipse damnatus, & a populo Mediolanensi ut hæreticus derelictus, nisi eū summa Imperatoris suffulisset auctoritas? Quamobrem idem Augustus iram Dei in se filiosq. suos iustissime prouocauit, ut citius quam par esse videretur, Imperio exuerentur & vita.

ANICIUS PROBI PRAEFECTURA PRAETORII.

a Ammian. lib. 27. 28.

l. s. de offic. rector. provinc. Cod. Theod.

l. s. de metat. l. 2. de aol. Cod. Theod.

b Zosim. lib. 2.

AMBROSIVS MITTITVR PRAEFECTVS TRIVM PROVINCIARVM.

Inuitis quoque magistratibus Auxentium detinuisse vsque ab obitum sedem illam, ex eo exploratum videri potest, quod Ambrosius a Probo ad eam prouinciam administrandam missus, Mediolaniqu. agens, licet ut pius Auxentium execraretur, pati tamen coactus est. Hoc enim anno Anicius Probus Prætorij præfecturam accepit, ut ex Ammiano^a atque Imperatorum rescriptis apparet; eoque munere diutius functus est: nam, ut Ammianus testatur, eandem præfecturam ad multorum annorum spatia propagauit. Ex institutione autem Constantini Imperatoris^b, qui vniuersum Romanum Imperium in quatuor partitus est Præfectos Prætorio; Probo^D curæ erant Italia, Sicilia, ac circumiacentes insulae, necnon Sardinia, & Corsica, & Africa a Syrtibus Cyrenem vsque: in quas quidem prouincias alios legabat pro arbitrio magistratus. Probus itaque pro officij munere delecturus Rectores prouinciarum; in primis nobilissimi viri Ambrosij Romani ciuis, ex patre Ambrosio Galliarum olim Præfecto nati, rationem habuit, quem nouerat eruditione præclarum, eloquentiæ studijs egregie excultum, optimisq. compositum moribus: eidemq. Insubriam, Liguriam, & Æmiliam cum insignibus Consularibus tradidit gubernandas.

a Paulin. in vita S. Ambrosii.

Ambrosium igitur in prouincias proficiscentem, ad optimum regimen illis verbis, veluti quodam futurorum vaticinio, Probus cum eum dimisit, hortatus est, dicens: Vade, age non ut Iudex, sed ut Episcopus.] quæ quidem verba etsi ab eo futura nesciente propheticè pronuntiata videri poterant; tamen eius admonitionis ratio illa digna præcessit, quod nimia seueritas magistratuum, ad seuerissimi Principis gratiam captandam accommodata, tempora propemodum Neroniana reddiderant: prout docent ea quæ a Valentiniano Mediolani aduersus nonnullos, eosq. innoxios, Ammianus^d gesta esse commemorat, nosq. superius recensuimus; vel quod in eadem prouincia actum esse de muliere species icta Vercellis, ex testificatione S. Hieronymi, ipso tempore exorti schismatis Vricini narrauimus: aliaq. declarant, exempla, tum ab eodem auctore in Chronico, tum ab alijs adnotata.

d Ammian. lib. 27.

Probus igitur, quem optabat cum iustitia æquitatem clementiamq. ad populorum regimen habere coniunctam, Ambrosium cum mitteret in prouinciam, admonuit, agere non ut Iudicem, sed Episcopum. At hæc modo satis de præfecturæ Prætorio Probi principio, & Ambrosio ad dictarum prouinciarum administrationem assumpto. Cuius sicut infantia diuino

A diuino quodam fuit nobilitata prodigio, ita & pueritia liberalibus imbuta scientijs, & egregijs extitit exulta virtutibus: et quemadmodum adolescens factus, consuetudine sanctæ sororis Marcellinæ virginis & fratris Satyri Romæ in domo paterna cum matre vidua coalescens, ab omni libidinum forde se impollutum omnino seruauit: ita factus vir, non sibi, sed Reipublicæ atque in primis religioni natum se intelligens, vtrique prodesse consilijs, opibus, ac viribus quibus valuit, numquam defuit, & domi forisq. summa gloria omnibus in rebus vbique refulsit. Eius vero ætatem hoc ipso anno, cum dictam præfecturam prouinciarum accepit (habita ratione annorum quibus vixit, ex obitu tempore retro reuolutis annis, cum inueniatur natus sub Consulatu Dalmatij atque Xenophili, est is annus Domini trecentessimus trigessimus tertius) ad annos triginta sex peruenisse, exacta temporum dispositione comperimus. Quo modo autem post annos

ÆTAS AMBROSII.

B quinque diuino nutu ex Præfecto Episcopus delectus sit Mediolanensis Ecclesiæ, suo loco dicturi sumus.

Hoc item anno, iisdemq. Consulibus, Valentinianus Imperator vna cum collegis AA. Chronopium quemdam Episcopum in Synodo condemnatum, appellentem ad sæculare tribunal, ob indignum facinus, pecuniaria poena pauperibus eroganda multauit, sic de eo ad Claudium scribens^a:

a l. 20. quorum appell. C. Theod.

Quoniam Chronopius ex Antistite idem fuit in tuo, qui fuerat in septuaginta Episcoporum ante iudicio, & eam sententiam prouocatione suspendit, a qua non oportuit prouocare: argentariam multam, quam huiusmodi factio sanctio generalis imponit, cogatur expendere. Hoc autem non fisco nostro volumus accedere, sed his qui indigent, fideliter erogari. Quod in hac causa & ceteris Ecclesiasticis fiat. Dat. VIII. Id.

FORVM SÆCULARE VI-TENT CLERICI.

C Iul. Valentiniano N. P. & Victore Coss.] Quæ citatur sanctio generalis, illam esse puto, qua vetitum erat, ne clerici coram sæcularibus Iudicibus causam dicerent: cuius quidem legis ab eodem Valentiniano editæ meminit S. Ambrosius^b scribens ad Valentinianum iuniorum his verbis in ipso epistola exordio: Nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt: hoc est sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam si aliàs quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa; etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere.] hæc Ambrosius.

b Ambros. epist. 32.

Iam vero ad res gestas Orientalis Ecclesiæ oratio progrediatur. Hoc ipso anno, de-
D functo Eusebio Episcopo Cæsareæ Cappadociæ, in locum eius S. Basilius electus est. At quoniam de tempore creationis Basilij diuersæ admodum sententiæ reperiuntur: antequam ad res gestas enarrandas deueniamus, consignatæ chronologiæ certa est ratio disquirenda. Auctor enim ille, quisquis fuerit, qui pulchro Amphilocho nomine vsurpato, res Basilij scripsisse reperitur, oscitanter nimis, Imperij anno sexto Valentiniani Augusti, cum necdum creatus esset Episcopus, eundem Basilium vita functum affirmat: cum tamen S. Hieronymus de eodem viuentem, & in Ecclesia magna laude florentem, decimo tertio Valentis Imperatoris anno in Chronico meminerit; & alibi testatus sit, sub Gratiano, cum scilicet solus regnaret, mortuum esse: sed & res ab eo gestæ eiusdemq. scripta plane indicant, eum multos post hæc annos vixisse, ac pro Dei Ecclesia strenue laborasse.

EVSEBIUS MORITVR, BASILIVS CREATOR EPISC. CAESAREAE CAPPADOCIAE.

E Ex tempore itaque Basilij obitus, & annis quibus sedit (cum hæc explorata reddentur) possumus pariter certum annum, mensem, & diem facile intelligere, quo Cæsariensis Ecclesiæ Episcopus creatus est. Gregorius Nyssenus, ipsius germanus, in epistola ad Olympium monachum de obitu S. Macrinæ virginis, vtriusque sororis; cum Basilium fratrem haud pridem defunctum recolat, eum sedisse ait annos octo absolutos, nonum vero ex parte tantum attigisse. Apponam hic verba Gregorij, quæ hæc sunt, cum agit simul de eiusdem Basilij ordinatione & obitu: Interea, inquit^d, insignis inter sanctos Basilius magnæ Cæsareæ declaratus est Antistes, & mysticis sacrificijs suis fratrem, nempe Petrum, consecrans, ad sacram presbyteratus dignitatem prouexit. Atque hic rursus eius vitæ cursus ad grauiora sanctioraq. dirigebatur, cum sacerdotij dignitas sapientiæ studio coniuncta cumularetur. Post autem annis octo transactis, & nono inchoato, per totum Orbem celeberrimus Basilius ab hominibus ad

c Hieronym. de scriptor. Eccles. in Basilio.

d Gregor. Nyss. epist. ad Olymp. monach. Extra apud Lipsom. tom. 2. & apud Sus. tom. 4.

Deum concessit, communem patriæ & Ecclesiæ luctus occasionem præbens.] hæc Nyssenus. sed & Gregorius Nazianzenus æque de annis octo sedis eius testatur in sepulchralibus, vbi de Basilio ait : Octo annos pij populi habenas tenuisti: hoc vnum, Basilio, in tuis rebus paruum ac breue fuit.]

a Apud Greg. Nazianz. tom. 1. edit. Chesari. pag. 1443. BASILII ELECTIONIS TEM. PVS.

His igitur de annis sedis Basilij certis firmisque testibus consignatis; iam reliquum est, vt quod nemo tradit, quo potissimum anno sedere cœperit, ex tempore eius obitus hoc ipsum intelligamus. Hæc vt sciamus, eundem germanum ipsius Gregorium percontemur: qui ait, ex hac vita migrasse Basilium ante menses nouem a celebrato Concilio illo Antiocheno post Valentis Imperatoris obitum; ex quo idem Gregorius eam, de qua agit, legationem accepit ad restituendas collapsas Orientales Ecclesias, Arianorum sub eodem Valente persecutione vexatas: sic enim ipse in eadem citata nuper epistola ad Olympium: Erat post hanc iacturam, nempe Basilij obitum, nonus mensis & paulo amplius, cum Episcoporum Concilium indictum est Antiochiæ, cui nos item interfuimus.] hæc ipse. Sed quonam tempore eiusmodi Synodus fuerit celebrata, id accuratius peruestigandum est. Constat quidem, dum vixit Valens Augustus dirus Ecclesiæ Catholice persecutor, exturbatis e suis ipsorum Ecclesijs Episcopis Orthodoxis, nullum eius celebrandi Concilij locum fuisse relictum vel tempus: eo autem diuina vindicta de medio sublato (quod contigit sub ipsius Consulatu sexto, quinto Idus Augusti, anno Domini trecentesimo septuagesimo octauo) statim a sanctis Episcopis confessoribus ad suas Ecclesias restitutis indictum est ipsum Concilium Antiochenum. sicq. eodem anno Domini trecentesimo septuagesimo octauo, quo Valens dicta mensis Augusti die obiit, indictam fuisse oportuit eam Synodum. Cum vero ante eius indictionem nouem menses & paulo amplius elapsos dicat a morte Basilij; constatq. ex indicibus

b Martyr. Rom. & alia, die 1. Ianuar. c Martyrolog. Rom. & alia, die 14. Iunij.

publicis, eum ex humanis desijisse Kalendis Ianuarij: necesse est affirmare, eodem anno trecentesimo septuagesimo octauo, quo Valens Augustus decessit, in pace requieuisse Basilium Magnum. Quem etiam cum æque certum sit ex tabulis Ecclesiasticis ordinatum fuisse Episcopum decimo octauo Kalend. Iulij: vt eum sedisse dicamus, secundum Gregorium Nyssenum, annos octo absolutos, nono inchoato, hoc est non absoluto; vtique affirmandum est, eundem hoc anno fuisse ordinatum Episcopum, sedisseque annos octo & quod excurrit a decimo octauo Kalendas Iulij vsque ad Kalendas Ianuarij: sicque fiet tempus sedis Basilij anni octo, menses sex, & dies sexdecim. Ad hæc autem dilucidius examinanda nos errores aliorum adeo deformes obligarunt, dum qui nomen Amphiloichij ad mentiendum accepit, ante vellet Basilium esse defunctum, quam creatum Episcopum: cuius quoque erroris redarguendus est Nicephorus, qui hoc ipsum sensisse visus est, dum vult eundem Basilium tempore Iuliani iam sedisse Episcopum.

d Nicephor. lib. 10. cap. 25.

His igitur de tempore ingressus Basilij in Episcopatum præmissis: reliquum est, vt quæ ad eius electionem spectant notatu digna, pariter enarremus. Quod enim magni ponderis opus esset, tantum virum e montium latebris euocatum, tamquam accensam faciem super candelabrum ad lucem omnium sublimem statuere, vt tamquam e nubibus Sol eductus in Oriente resurgens, Occidentem pariter illustraret: non nihil aduersus impios aduersantes homines id impediens, prauosq. dæmones eosdem impellentes conflictatum est: sed præualuit tamen Dei virtus, qua Basilius in sedem Episcopalem euectus hoc perditissimo tempore factus est aduersus ingruentes hæreticos & furentem cum eis Imperatorem Ecclesiæ Catholice propugnaculum, Orthodoxorumq. omnium robur & fortitudo: seditq. inuito licet & obnitente Imperatore Valente, ac frustra sæuientibus magistratibus, vsque ad obitum, diuino plane miraculo inconcusus. Sed rem ipsam aggrediamur.

MAGNUM OPVS VT BASILIIVS CREARETVR EPISCO-PVS CÆSAR. CAPPADO-CIÆ.

Eusebio itaque Episcopo Cæsariensi, celeri (vt ait Gregorius Nazianzenus) morte abrepto (repentino enim violentoq. morbo confectus ex hac vita sublatus est) Basilius qui aderat, quippe qui ægrotanti Episcopo assiduo ministerio vsque ad eius vitæ exitum præsto fuit, adeo vt in eius manibus, vt idem auctor affirmat, contigerit ipsum animam exhalasse; sciens plurimorum in se studia, vt crearetur Episcopus, conspiciat, mature fugam arripuit: ita tamen, vt in destitutam pastore Ecclesiam oculos conuersos haberet, timens illi, ne a schismaticis & hæreticis inuaderetur: scripsit enim tunc de his litteras inter alios ad Gregorium Nazianzenum his verbis e latebris: Basilius

e Gregor. Naz. orat. in laud. Basilij.

BASILIIVS FUGIT, NE CREARETVR EPISCO-PVS. f Greg. ibid.

A Basilius a Gregorio. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? vel quo modo renouabitur senectus mea, vt ad charitatem vestram transire, desideriumque vestri, quo teneor, lenire, animique molestias exponere, ac vestra opera quoddam afflictionum solamen reperire queam? A morte enim beati Episcopi Eusebij metus non paruus nos inuasit, ne forte si qui metropolitanæ Ecclesiæ nostræ quondam insidias struebant, eamque hæreticis zizanijs implere cupiebant, occasionem nunc nacti, pietatem in hominum animis multo labore sparsam perniciosis suis doctrinis radicitus euellant, ipsiusque vnitatem scindant, quemadmodum in plerisque Ecclesijs fecerunt. Quoniam autem litteræ quoque cleri ad nos allatæ sunt, quibus rogamur ne tali tempore eos negligamus: in orbem circumspiciens, charitatis vestræ recordatus fui, recta q. fidei, ac zeli, quo pro Dei Ecclesijs semper flagratis. Eaque de causa dilectum condiaconum Eustachium misi, vt veneratio vestra illius hortatu precibusque permota, omnibus laboribus & aramnis Ecclesiarum causa susceptis hunc quoque adiungat, senectutemque meam congressione reficiat ac recreet, recteque Ecclesiæ celebrem illam pietatem dirigat, nobiscum scilicet, si modo digni habiti fuerimus, qui vos in bono hoc opere iuueamus, pastorem illi iuxta Domini voluntatem præficiens, qui plebem ipsius moderari queat. Est quidem nobis præ oculis vir, quem nec ipsi ignoratis: quo si, diuina gratia, potiamur; magnam haud dubie nobis libertatem apud Deum comparabimus, maximoq. beneficio populum, qui opem nostram implorauit, afficiemus. Verum te rursum ac sæpius rogo, vt abiecta omni cunctatione, hic nobis præsto sis, hiemisq. molestias anticipes.] hæc Basilius ad Gregorium; quem dum rogat vt maturet aduentum, & anteuertat hiemis tempus, plane significat, anno superiori Eusebium esse defunctum, vacasseque sedem vsque ad dictam diem mensis Iunij.

a Apud Gregor. Naz. post epist. BASILII EPIST. AD GREGORIVM.

Quod vero Gregorius nec his litteris monitus festinaret aduentum, rursum ad eundem Basilius alias litteras dedit; quibus & significauit, se morbo laborare, ac in extremis prope modum constitutum: quod finxisse creditus est Basilius, tum vt Gregorium ad se traheret, tum ne eligeretur Episcopus. Quibus acceptis Gregorius litteris, has reddidit, quibus complura scitu digna aperiuntur; sic autem se habent:

BASILIIVS, NE ELIGATVR EPISCO-PVS, SIMVLAT AEGROTVDINEM.

Noli mirari, si quid præter opinionem tuam dixero, nec prius a quoquam homine dictum. Quamquam tu mihi viri constantis & certi, atque animi firmitate præditi existimationem habere videris: multa tamen simpliciter magis, quam circumspicte & secure, deliberas ac facis. Nam qui a vitio liber est, is vitium in alio minus prompte suspicatur. Huiusmodi tibi quiddam nunc accidit. Ad metropolitanam urbem nos acciuisi, cum de Episcopo creando consultatio proposita esset. Ac quam specioso & ad persuadendum apposito prætextu vsus es! Ægrotare te finxisti, atque extremos spiritus edere, cupereq. nos videre, atque extremum alloqui. Quod quo consilio feceris, assequi nequeo, nec quid præsentia nostra ad eam rem vtilitatis allatura sit. Ego vero ad iter me accinxi, rem hanc ægerrimo animo ferens. Quid enim mihi vita tua sublimius, aut discessu tristius & acerbius? Ac fontem lacrimarum profudi, & ingemui: nunq. me primum aliter affectum sensi, quam philosophi ratio postulet. Denique quid epitaphijs non impleui? Posteaquam autem Episcopos ad urbem concurrere intellexi, profectiois consilium abrupti: demirariq. cœpi primum, si quid deceret ac honestum esset, non perspiciebas, atque improborum linguis occurrendum putabas, quæ simplicissimis quibusque celerrime calumniam struunt. Deinde, si non hæc tibi & nobis conuenire existimas, quibus & vita & doctrina & reliqua omnia communia sunt, nimirum a Deo ita iam inde a prima ætate consociatis. Tertio (liceat enim hoc quoque dicere) si piorum Deique metu præditorum hominum huiusmodi electiones esse censuisti, ac non potentium & apud vulgus gratiosorum. Atque ego his de causis nauigij proram (vt dici solet) conuerti, ac proficisci detrectaui. Tibi autem, si videtur, hoc quoque fixum constitutumq. sit, intermedios tumultus, prauasq. suspiciones fugere. Tuam vero pietatem tum demum videbo, cum & negotia constituta fuerint, & per tempus licuerit: ac plura etiam & grauiora exprobrabo.] hæc Gregorius ad Basilium.

b Gregor. Naz. epist. 21. GREGORII EPISTOLA AD BASILIVM.

Ceterum ipse Gregorius immenso æstuabat desiderio, vt Basilius Ecclesiæ Cæsariensi præficeretur Episcopus: quod aliquando pro concione quoque vaticinatus fuerat, ista dicens: Nec dubito, quin pastorem longe præstantissimum sim assumpturus: tametsi spiritualibus quibusdam rationibus pascendi gregis prouinciam a se reijciat: et cum

c Gregor. Nazianz. orat. de pace. GREGORII DE SEDE BASILII VATICINIUM

et cum creditum sibi spiritum, talentorumque negotiationem, gregisque curam commissam habeat, oleoque sacerdotij & perfectionis delibutus sit; adhuc tamen pro sua sapientia praefecturam suscipere cunctetur, lucernamque subter modium retineat (breui illam quidem super candelabrum collocandam, quo omnibus Ecclesiae animabus illuceat, semitisque nostris lumen porrigat) ac montes adhuc & saltus & fluentia circumspiciat, ac lupis animarum raptoribus laqueos moliat, ut commodo quoque tempore pedum etiam ipsum accipiat, ac cum vero pastore gregem hunc ratione praeditum pascat in loco pascuae, hoc est semper virenti Dei verbo tabernaculum ei figens, ac refocillatrice aqua, hoc est Spiritu sancto eum alens. Atque hoc quidem speramus, omnibusque votis expetimus.] haec Gregorius: qui licet absens, omni tamen sollicitudine procurauit, ut Basilium Caesareae crearetur Episcopus. Nam cum ad electionem futuri Antistitis comprouinciales omnes conuocarentur Episcopi, atque eius pater Episcopus Nazianzenus tum senio tum mala detineretur valetudine, quo minus se Caesaream conferre valeret; suffragium ipsius, quo decerneret Basilium deligendum esse Episcopum, scripta patris nomine ad Caesarienses epistola, significauit. Litterae autem ipsae Gregorij parentis sic se habent:

a Apud Greg. epist. 22.
EPIST. GREGORII EPISCOPI NAZIANZ.

Sum^b quidem pastor exiguus, exiguique gregis Antistes, minimusque inter ministros spiritus: ceterum gratia nequaquam angusta est, nec locis circumscripta. Quocirca paruis quoque libere loquendi potestas concedatur, praesertim de communibus maximisque rebus orationem habentibus, & cum hac canicie consultantibus, quae aliquid fortasse prudentius & solertius habet, quam plerique e vulgo. Non de paruis & leuibus rebus deliberatis, verum quibus vel recte vel secus habentibus, Rempublicam quoque vel hoc vel illo modo se habere necesse est. De Ecclesia enim nobis sermo est, pro qua Christus mortuus est, ac de illo, qui hanc Deo sistat & conciliet. Lucerna enim corporis est oculus (ut docet Scriptura^b) non modo hic corporaliter aspiciens & aspectus, sed etiam qui spiritualiter cernit ac cernitur. Lucerna autem Ecclesiae est Episcopus, quemadmodum ipsi perspicue nostis, etiam si non scripserimus. Itaque quemadmodum illo puro atque incolumi, corpus quoque recte ducitur; impuro autem & vitiato, non recte: consimili quoque ratione utrolibet modo sese Ecclesiae Antistes habuerit, omnino vel periculi vel salutis participem esse Rempublicam, necesse est. Porro cum omnibus Ecclesijs tamquam Christi corpori summa cura & sollicitudine prospiciendum sit, tum maxime vestrae, quae omnium fere Ecclesiarum mater & a principio erat, & nunc est, atque censetur, & ad quam tota Respublica Christiana oculos coniecit, non secus ac circulus centro circumscriptus, non modo propter fidei integritatem iam olim omnibus praedicatam, sed etiam ob concordiae gratiam diuino haud dubie beneficio ipsi concessam.

GREGORIVS SVFFRAGIVM CONFERT IN ELECTIONE BASILII.

Quoniam igitur ad deliberationem, quam de hac re habetis, nos quoque (ut rectum erat & Ecclesiastica regula postulabat) vocastis; senectute autem & morbo correpti tenemur: si quidem ipsi quoque Spiritu sancto vires nostras obfirmante, adesse queamus (neque enim quicquam fide praeditis incredibile est) hoc sane & publicae utilitati melius & nobis iucundius fuerit, ut & vobis aliquid conferamus, & ipsi benedictionis participes efficiamur. Si autem per corporis infirmitatem adesse non licuerit; id certe, quod absentes possunt, conferimus. Et quidem alios quoque apud vos praefectura dignos esse, confido, utpote in vrbe amplissima, atque ita praecclare & ab huiusmodi Praefulibus iam olim gubernata. Ceterum ex omnibus, qui honore & gloria apud vos florent, neminem Deo dilectissimo filio nostro Basilio presbytero anteferre possum (haec autem quasi teste Deo dico) viro tum morum integritate tum doctrina purgato, solique omnium vel certe potissimum ijs viribus subnixo, ut perditissimo huic tempori, vigentique haereticorum loquacitati, linguaeque prurigini vtraque re obsistere possit. Haec & sacerdotali classi & monachis scribo: haec & ijs qui magistratus gerunt, & qui senatorij sunt ordinis, ac denique plebi vniuersae. Si igitur huic sententiae assensum fuerit, suffragiumque nostrum adeo sanum & integrum vnaque cum Deo latum vicerit: et spiritualiter adsum & adero: immo etiam iam manum imposui, spiritusque fiducia nitor. Sin autem aliud quippiam potius quam hoc placeat, ac per sodalitia & cognationes eiusmodi res expendantur, ac miscellanea turba exactum & seuerum electionis morem conuulserit & distraherit: seorsim sane id quod vobis arripserit, facite: nos autem intra nosmetipsos

collecti

A collecti quiescimus.] hucusque Gregorius senior ad Caesarienses. Habes ex his, lector, illud antiquitus obseruatum, ut cum a populo postulatio legitime fieret futuri Episcopi, nequaquam ille turmatim atque clamoribus expeteretur, sed per sodalitia artificum & nobilium cognationes suffragia conferrentur: tunc vero perperam, cum miscellanea turba clamoroso impetu profiliret.

Quoniam vero qui Caesareae conuenerant Episcopi ad futuram electionem, haud (ut par erat) certas ad eam ipsam rem dederunt litteras, quibus Gregorius vocaretur: ipse ea de re non nihil conquectus, has reddidit ad eos litteras, quibus rursus in electionem eiusdem Basilij calculum confert^a: Quam suauis estis & humani ac singulari charitate praediti! Ad metropolitanam urbem nos vocastis, de Episcopo (ni fallor) consilij aliquid iniri (hoc enim vos in animo habuisse sentio) cum nec quod adesse necesse sit, nec quam ob causam, nec quo tempore, praedixeritis: sed repente nobis, si quid facere aggressi estis, declaraueritis, tamquam videlicet non nos honorare constituentes, aut habere expetentes, sed praesentiam nostram studiose impediendes, ne in nos inuitos & repugnantes incidatis. Actale quidem vestrum facinus est, iniuriamque hanc feremus. Quid autem ipsi sentiamus, exponemus. Alij quidem alios creabunt atque proponent, nimirum pro suis quisque moribus ac copijs & facultatibus, quemadmodum in his rebus accidere consuevit. Nos vero neminem (nec enim fas est) carissimo filio nostro Basilio compresbytero praeferre possumus. Ecquem enim ex omnibus, quos nouimus, vel vita probatiorem, vel doctrina valentierem, magisque ad virtutis elegantiam vndique perpolitum reperiemus? Quod si quis illius infirmitatem sententiae suae praetexit: non athletam creatis, sed doctorem. Atque in hoc virtus illius elucet, qui infirmos (si quidem tales sint) fulcit ac corroborat. Si huic suffragio calculum vestrum adieceritis; & adero, & me vobis vel spirituali vel corporali modo adiutorem profitebor. Si autem certis conditionibus via capeffenda est, factionesque & dissidia contra ius fasque valiturae sunt: volupe est, vobis contemptui esse. Vestrum sit hoc opus. Pro nobis autem orate.] hucusque ad eos Gregorius maior.

a Apud Greg. epist. 23.

GREGORII GENITORIS LITTERAE AD EPISCOPOS CAESAREAE CONGREGATOS.

Quid vero post haec sanctus senex? Quantumlibet senio gracilis, agraque valetudine iam videretur proxime moriturus; diuino nihilominus spiritu feruens, animo roboratus, iuuandae causa electionis Basilij, Caesaream versus iter arripuit: haud dubie id filio suadente Gregorio, penes quem nihil antiquius erat, quam ut Magnus Basilium ad summum totius prouinciae thronum promoueretur: qui de studio patris, ut sacris comitijs interesset, iter Caesaream maturantis haec ait^b: Quamuis non solum senectute confectus, sed etiam morbo fractus ac debilitatus esset, animamque ageret: iter tamen capeffere non dubitauit, ut calculo suo electionem iuuaret, spiritus videlicet ope atque auxilio fretus. Atque ut rem in pauca conferam, vehiculo non secus ac mortuus feroetro impositus, iuuenis redit, firmus ac vegetus, sublimes oculos gerens, a manuum impositione & vntione, addo etiam & ab illius qui vngebatur, capite confirmatus, bonaeque valetudini restitutus.]

GREGORIVS SENIOR PETIT CAESAREAM.

b Gregor. orat. in laud. Basil.

Quod autem Gregorius iunior accepisset opportune admodum, Eusebium illum vbique Orthodoxae fidei causa spectatum Episcopum Samosatenum se contulisse eadem de causa Caesaream; eidem gratulatus, sciens eum magnopere studere Basilio, has ad ipsum proficiscenti patri litteras dedit^c, quas ob tanti viri praeconia hic intexere dignum existimamus; sic enim se habent:

c Greg. Naz. epist. 29.

E Vnde tuarum laudum exordium ducam? et quo nomine proprie te appellabo? An te columnam & firmamentum Ecclesiae vocabo? aut luminare in mundo iisdem verbis cum Apostolo vtens? aut gloriationis coronam incolumi Christianorum parti salutemque adepturam? aut Dei donum? aut patriae adminiculum? aut fidei regulam? aut veritatis Legatum? aut haec omnia simul, atque his plura? At hanc laudum exuberantiam, fidem prope excedentem, per ea quae videmus, confirmabo. Quae enim pluuia ita matura & tempestiua sitienti terrae illapsa est? Quae aqua ex petra, ijs qui in deserto habitabant, exundans? Quem talem angelorum panem homo manducauit? Quibus Iesus communis ille Dominus discipulis suis pessumeuntibus ita opportune assistit, ut & mare tranquillaret, & periclitantibus salutem afferret; ut tu laborantibus nobis ac marientibus, ac velut naufragium iam facientibus apparuisti? Et quidem de alijs quid loqui necesse est, quanta nimirum latitia & voluptate Orthodoxorum

GREGORII EPIST. AD EUSEBIUM SAMOSATEN.

xorum animas perfudisti, & quot hominum desperationem sustulisti?

At mater nostra Ecclesia, Cæsariensem dico, nunc profecto ob tui aspectum viduitatis vestes exuit, & stolam oblectationis resumit, magisq. etiam splendescet, cum pastorem & se & antecessoribus Episcopis & manu vestra dignum consecuta fuerit. Nam quis sit rerum nostrarum status, ipse quoque perspicis, quamq. insigne miraculum zelus tuus patrarit, & sudores, & Deo grata fiducia & libertas. Senectus reflorescit, morbus superatur, lecto affixi exiliunt, infirmi potentia accinguntur. Quæ res mihi coniecturam afferunt, negotia nostra ex animi sententia successura esse. Ac patrem quidem tum suo tum nostro nomine habes, præclarum omni vitæ canicicq. venerandæ finem impositurum, nimirum præsentem hanc pro Ecclesia dimicationem. Ac certum habeo, fore, vt precibus vestris, quarum fiducia nemo non sibi quiduis polliceri debet, firmiorem eum valentiorumque recipiamus. Quod si in hac quoque cura extremo vitæ die perfungatur: nequaquam detrimento & calamitati ducendum est, talem & ob res tales vitæ finem consequi. Mihi vero ignoscite, obsecro, si improborum linguis paulisper cedens, aliquanto post ad complexum vestrum accurram; & ea quæ nunc in laudatione prætermittenda sunt, per me ipsum adijciam.] hæc ad Eusebium Magnum Magnus Gregorius.

At quid post hæc factum est? Cum in vnum Episcopii, calatis comitijs, de electione Episcopi acturi conuenissent: multis licet aduersariis obnitentibusq. promotioni Basilij, vicit tamen pars illa quæ ipsi fauebat: Non id quidem (inquit Gregorius^a) citra laborem, nec citra inuidiam & dimicationem tum eorum qui patriam cum imperio administrabant, tum perditissimorum quorundam huius vrbs civium, qui ab illorum partibus stabant. Verum fieri aliter non poterat, quin Spiritus sanctus vinceret; atque adeo abunde vicit, &c.] pergit pluribus dicere de electione tum facta Basilij in Episcopum Cæsariensis Ecclesiæ, qua quidem hoc perditissimo tempore opportunius nihil contingere potuisset.

Gregorius autem audita electione Basilij, licet eum videndi violento quodam desiderio traheretur: cohibuit se tamen, modestiæq. consulens aduentum suum ad tempus opportunius distulit, vt ipse his verbis significat^b: Cum omnes in hac opinione versarentur, me statim facturum, vt summa cum animi voluptate ad eum accurrerem (id quod fortasse alius quispiam fecisset) cum eoq. imperium potius partirer, quam proximam auctoritatem haberem; idq. ex amicitia nostra coniectarent: ego tamen cum omnibus rebus arrogantiæ suspicionem, vt si quis alius, fugiens, temperis illius inuidiam vitans; simul etiam quod negotia ipsius adhuc turgere & perturbari viderem; cupiditati meæ frenum inieci, domiq. me continui. Quo nomine quidem ille mecum expostulat: ceterum veniam concedit.] hæc ipse, qui ad eundem basilium electum Episcopum perbreuem hanc scripsit epistolam^c:

Postquam te in sublimi throno collocatum, lucernamq. ac illam quidem prius obscure lucentem a Spiritu victore supra candelabrum oculis omnium expositam esse intellexi: magnam me cepisse voluptatem, fateor. Quidni enim, cum Ecclesiæ corpus grauiter laborare, atque huiusmodi ductu & auxilio opus habere cernerem? Non tamen ad te statim aduolauit, nec aduolabo: nec tu ipse id a me exposcas. Primum, vt auctoritatem grauitatemq. tibi factam tectamq. custodiam; ac ne ineptia quadam & præcipiti animi impetu, quemadmodum obtrectatores dicere queant, tui studiosos colligere videaris. Deinde, vt mihi ipsi constantiam æquabilitatemque comparem, E inuidiæque occurram. Quando igitur venies, fortasse dixeris, & quandiu procrastinabis? Quoad Deus iusserit, atque eorum qui nunc insidiosè imminent, inuidiaq. flagrant, vmbra præterierint. Non enim diutius (mihi crede) leprosi resistent, Dauid^d Hierosolymis excludentes.] hæcenus Gregorius ad Basilium.

Erant autem hi qui exagitabant Basilium, & inuidia tabescebant, magistratus Valentis Imperatoris, nempe Præfectus prouinciæ Cappadociæ, & alij huic proximi, Cæsariæ agentes, ciuitatemq. ipsam sursum deorsumq. commiscentes, vt in gratiam Ariani Imperatoris aliquis alius crearetur Episcopus. qui cum res fecus quam animo concepissent, accidisse viderent; liuore incensi, negotium faceffere eidem Basilio, ipso primo eius creationis ingressu minime destiterunt. Quæ audiens Gregorius, iamq. opportunum tempus adesse existimans, vt Basilio laboranti præsto esset, ante suum

aduen-

A aduentum, has eum consolaturus litteras præmittendas putauit^a:

Audio te nouo hoc rerum motu perturbari, tibiq. a verisuta quadam & vñitata eorum, qui potentia & auctoritate florent, curiositate molestiam exhiberi. Nec sane mirandum est. Neque enim inuidiam ignorabam, quodq. permulti ex ijs qui latus tuum cingunt, negotia sua per te procurant; malevolentiaq. & inuidiæ fomitem excitant. Illud vero non metuo, ne quid parum philosophicum in his molestijs atque & te & nobis indignum facias. Quin potius nunc vel maxime futurum existimo, vt Basilium meus cognoscatur, & quam omni vitæ ætate sapientiam collegisti, eam vt luculenter demonstrares, obtrectatorumq. improbos conatus superes, ac velut in altissimis fluctibus immotus maneat, alijs perturbatis. Quod si ita tibi videtur, ipse quoque adero, fortasse quidē consilij quoque tibi aliquid impartiturus (si tamen mari aqua opus est, ac tibi consultore) proculdubio autem vt a te vtilitatem percipiā, patientiæq. tuæ in ferendis contumelijs socium me præbeam.] hæc Gregorius, qui de eodem suo ad Basilium accessu, & quonam modo ab illo sit acceptus & honore dignatus, hæc alibi^b:

Postea cum ad eum venissem, atque eadem de causa cathedræ honorem, insignioremq. inter presbyteros sedem repudiassem: non modo meū hoc factum non accusauit, sed vehementer etiam, vt debuit, comprobauit: atque a nonnullis, qui rationis ipsius ignari erant, factus insimulari maluit, quam aliquid facere, quod rationi consilijq. suis aduersaretur. Quonam porro modo luculentius specimen edere potuisset animi ab omni adulationis fūco liberi, solamq. honesti legem intuentis, quam ita de nobis, quos primo amicorum ac necessariorum loco numeroq. habuit, constituens?] ita de se Gregorius. Quonam vero pacto ipse Basilium aduersarios superarit, sic subdit: Deinde eos, qui cum ipso dissidebant, mitigat, & magnifico medicinæ genere curat. Non enim id assentatorie & abiecte facit, sed perquam grauiter & præclare, vtpote non præsentis solum temporis rationem habens, sed hoc etiam agens, vt eos in posterum dicto audientes haberet. Nam cum mollitiem dissolutos & enervatos homines efficere, asperitatem rursus feros & contumaces reddere perspiceret: vtrique malo ab altero opem parauit: rigiditatem nimirum humanitate, mollitiem autem seueritate temperans: sermone ad animarum curationem haud multum indigens, opere quamplurima perficiens: nec callide homines sibi inseruire cogens, sed beneuolentia deuinciens: nec imperij potestate vtens, sed potestatis repressione atque ignoscendi facilitate pelliciens.] hæc & alia Gregorius. Quæ autem vehementiora proelia cum ab hæreticis atque ab ipso potissimum Imperatore, tum a falsis fratribus in eum fuerint excitata, suis locis dicturi sumus Inferius.

Hic illud vnum, antequam ad alia procurat oratio, de Basilio dicendum est: quod hoc primo anno electionis suæ, cū videret haud tutos sibi ministros assistere, quibus res magni momenti crederet; non solum sibi in curarum partem allegit Gregoriū fidissimum socium & amicum; sed fratrem suum Petrum, ex decem vltimo loco natum, virtutibus vero consummatum, primoq. locum habendum, ex monacho presbyterum ordinauit; de quo germanus eius pariter Gregorius^c Nyssenus hæc ait in epistola ad Olympiū: Interea insignis inter sanctos Basilium magnæ Cæsariæ declaratus est Antistes, & mysticis sacrificijs suis fratrem consecrans, ad sacram presbyterij dignitatem prouexit. Atque hic rursus eius vitæ cursus ad grauiora sanctioraq. dirigebatur, cum sacerdotij dignitas sapientia studio coniuncta cumularetur.] hæc Nyssenus.

E Sed cū eius quoque assertione illud exploratum habeatur, hoc ipso anno, ante tamen creationem Basilij, vel superiori, post famem illam, quæ Cappadoces vehementer afflixit, contigisse ex hac vita migrare ipsorum matrem Emmeliam sanctissimam feminam; de ipsa modo agemus: quod enim interlapsum est temporis a fame illa Cappadocum superius recensita, vsque ad creationem Basilij Episcopi, tunc contigisse eius obitū, idem Gregorius haud obscure significat. Habetur quoque eius obitus mentio in epistola eiusdem Basilij ad Eusebium his verbis^d: Si omnes ordine causas scriberem, quibus in hunc vsque diem fuerim detentus, quantumuis etiam vehementer cupierim tuam erga Deum pietatem interuifere; infinitum historiæ campum explerem. Morbos quidem alios alijs succedentes, hiemis odium, negotiorum assiduitatem prætermitto dicere, vt quæ tibi cognita sint, & pridem significata. Nunc autem quod vnicū habebam vitæ solatium, matrem etiam hanc propter mea peccata amisi. Tu ne me derideas, qui in hac ætate orbi-

Annal. Eccl. Tom. 4.

V tatem

BASILIVS
CREATVR
EPISC. CAESARIE.
a Greg. Naz.
orat. in laud.
Basilij.

b Gregor. Naz.
orat.

c Greg. epist. 24.

EPIST. GREGORII
AD BASILIVM
CREATVR
EPISCO.
PVM.

d 2. Reg. 5.
licet in nonni-
si de cl. uis &
caus.
ADVERSARII
S. BASILII.

a Greg. epist. 25.

RVRVM AD
BASILIVM
GREGORIVS.

b Gregor. Naz.
orat. in laud.
Basil.
GREGORIVS
AD BASILIVM
SE. CONFERT.

c Gregor. Nyss.
ep. ad Olymp.
apud Sur. tom. 4.
PETRVS A
BASILIO
CREATVR
PRESBY-
TER.

EMMELIAE
MATRIS
BASILII
OBITVS.

d Basil. epist. 7.

ratem deflare soleā: sed hoc scias, me animæ secessum nequaquā ægre ferre, cui quid in A reliquis dignitate respondeat, non inuenio. Rursus igitur in morbum incidi, iterumq. in lecto decumbo, exiguis omnino viribus fluctuans, & propemodū in vnaquaque hora necessarium vitæ finem expectans. Porro Ecclesiæ fere vt corpus meum affecta sunt, nulla quidem spe bona affulgente, verum in deteriora rebus semper delabentibus.] haecenus ipse.

Ceterum de obitu eiusdē Basilij matris Emmeliæ agit idem qui supra Gregorius Nyssenus eius filius, dum in epistola^a ad Olympium persecutus res sanctæ Macrinæ sororis, eiusdemq. Emmeliæ filia, hæc intermiscet: Interim senex admodum mater in vtriusque filij manibus, nempe Macrinæ primogenita, & Petri ultimo loco nati, moriens migravit ad Deum. Cuius quæ vox benedictionis fuerit illius, qua erga liberos vta est, commemorare non erit alienum. Nam cum de absentibus sigillatim amanter mentionem fecit, vt nullus esset expers benedictionis, tum præcipue præsentis ipsa precibus suis obtulit Deo. Etenim cum ei ex vtraque parte lectuli aduersi assiderent, altera manu vtrumque tangens, hisce verbis postremis Deum allocuta est: Tibi, Domine, & primitias & decumam dico fructuum vteri mei. Primitiarum enim locum hæc mihi obtinet primogenita, decumæ vero extremus hic decimus filius. Tibi autem lege vtraque debentur, & tua sunt munera. In hanc igitur primogenitam meam & hunc decimum veniat sanctimonia. oratione perspicua designans filiam & filium. Ita benedictioni simul & vitæ finem statuit, cum prius mandasset filijs, vt se in sepulchrum paternum inferrent. Id illi, vt iussi erant, cum præstitissent, in reliquum tempus ad sapientiæ fastigium semper cum antea vita pugnantibus, & præterita benefacta posterioribus superare studentes contendebant.] hæc Gregorius, qui mox subdit eiusdem Basilij in sedem Episcopalem promotionem. Emmeliam vero nonagenariam vel grandiozem decessisse, ex eo facile potest intelligi, quod tempore persecutionis Maximini ipsa cum viro facta est in Ponticas solitudines extorris. Meruit dies transitus ipsius ad Deum, qui fuit tertio Kal. Iunij, adscribi Ecclesiasticis monumentis, atque anniuersaria memoria consecrari sanctissimæ feminæ, sanctorum matris, coniugis confessoris, illiusq. in omnibus eiusdem corenæ consortis.

FILII EMME-
LIAE.

Porro ex decem filijs, quatuor tantum virorum, & feminæ vnus expressa sunt nomina ab ipso Gregorio, nempe Basilij inter masculos primogeniti, secundo loco Nauticratij, qui adolescens decessit: tertius vero ordine ipse Gregorius numeratur; quartus autem, quem nunc diximus, Petrus monasticæ vitæ cultor. e feminis vero nominatur tantum sancta Macrina nomine auia nuncupata, cum tamen ab Angelo adhuc in vtero matris suæ Thecla fuerit appellata: quæ desponsata viro, illo mox vita functo, virgo permansit, monasticum amplexa institutum. reliquarum vero sororum, alijs item virginibus perseuerantibus, alijs vero in matrimonio collocatis, atque reliquorum liberorum ignorantur nomina; quotq. mares quotve feminæ essent, haud exploratum habetur: sed omnes pro status sui conditione vitam sanctissime egisse scimus: de his enim hæc Gregorius Nazianzenus, post recensitas Basilij & Emmeliæ eorum parentum virtutes innumeras & egregias, subdit^b: Mihi tamen nullo nomine celebriores atque illustriores esse videntur, quàm egregiæ proles procreatione. Nam eisdem & multorum filiorum & honestorum parentes in fabulis fortasse reperias: hos autem experientia ipsa nobis exhibuit, tali nimirum ipsos virtute præditos, vt etiam si nequaquam tales liberos extulissent, sibi ipsis tamen ad nominis commendationem sufficere possent: rursus huiusmodi liberos gignentibus, vt licet eo virtutis minime peruenissent, omnes tamen sobolis felicitate superaturi essent. Nam cum vnus dumtaxat aut alter cum laude viuunt, id tale est, vt bonitati naturæ adscribi possit: at vndique perfecta, & ad summum prouecta omnium virtus, ijs haud dubie, a quibus procreati atque instituti sunt, assignari debet. Quod quidem liquido demonstrat beatus sacerdotum & virginum numerus, eorumq. qui in coniugata vita eam vim sibi adhibuerunt, vt matrimonium nihil ipsis impedimenti afferret, quo minus ad parem virtutis gloriam aspirarent, sed ea vitæ generum potius quàm rationis viuendi discrimina esse censerent.] hucusque Gregorius Nazianzenus.

^b Gregor. Naz.
orat. in laud.
Basilij.FELIX DECEM
FILIORVM SO-
BOLES.GREGOR. NYS-
S. CONIUGATVS.

Quod vero spectat ad Nyssenum; ante Episcopatum fuisse coniugio obligatum, cum Nicetas,

A Nicetas^a, tum Nicephorus^b testari videntur. Annuit hoc idem ipse in libro, quem de Virginitate conscripsit. Fuit illi nomen Theosebia: quæ, sicut vir eius muneri sacerdotali, ita ipsa seorsum a viro se Ecclesiæ ministerio mancipauit: de cuius obitu extat Gregorij Nazianzeni epistola ad ipsum Gregorium consolatoria^c: cuius cum eam sanctam beatamq. sororem appellet, castitatem consensu mutuo custoditam insinuat, quam & clarissimo huiusmodi præconio celebrat: Quid faciamus aduersus Dei legem iam olim vigentem & dominantem, quæ Theosebiam meam habet? (meam enim eam voco, quæ, vt Dei legibus consentaneum erat, vixit, quandoquidem spiritualis cognatio carnalem antecellit) Theosebiam Ecclesiæ decus, Christi ornamentum, ætatis nostræ vtilitatem, seminarum fiduciam: Theosebiam in tanta fratrum pulchritudine formosissimam & clarissimam: Theosebiam vere sacram, & sacerdotis coniugem, & honore parem, magnisq. mysterijs dignam: Theosebiam, quam futurum quoque tempus excepturū est in immortalibus columnis, hoc est, omnium tam qui eam nunc norunt, quàm qui posthac futuri sunt, animis insitam. Nec vero mirum tibi videatur, quod eam sæpe appellem: nam etiam beatæ illius feminæ memoriam pro delicijs habeo.] haecenus verba Gregorij, qui eam sacram & honore parem sacerdoti (quantum fas est feminæ sacris officijs mancipari) ideo appellat, quod fungeretur in Ecclesia munere diaconissæ.

Quod vero ad ipsum Gregorium Nyssenum spectat: quoto potissimum Domini anno Episcopus Nyssæ creatus fuerit, & num ante Basilium, an post, eam sit dignitatem consecutus, haud satis compertum habetur: eum tamen constat sequenti anno iam agentem Episcopum persecutione Valentis Imperatoris a propria Ecclesia expulsum esse, vt suo loco inferius dicturi sumus. Eius autem in dicendo facultatem ita maiores omnes prædicant, vt non impar veteribus cunctis habitus fuerit^d. Porro quod plus satis quàm deceret Christianum hominem, rhetoricis disciplinis incumberet, a Gregorio Nazianzeno meruit reprehendi, qui eo argumento auream plane illam scripsit epistolam, quam huic tempori congruam hic describere, operæpretium existimauimus: cum enim re vera historia sit humanæ vitæ bene instituendæ ratio; quæ huic conducant, minime prætermittenda censemus. sic enim se habet^e:

Inest mihi natura dextrum aliquid & commodum (liceat enim mihi quoque hoc de me arrogantius prædicare.) Peræque & mihi malum consiliū ineunti succenseo, & amicis. Quoniam itaque omnes, qui secundum Deum viuunt, atque eodem Euangelij tramite incedunt, amicitia & cognationis iure inter se deuincti sunt; quid non a nobis libere audiunt, quæ omnes submurmurant? In gloriam tuam gloriam (vt more vestro loquar) minime laudant, tacitamq. & furtiuam in deterius prolapsionem, ac dæmonū pessimam (vt ait Euripides) ambitionem. Quid enim tibi accidit, vir sapientissime, quidq. tibi de te ipso displicuit, vt sacris illis suauissimisq. libris, quos quondam populo lectitabas (non enim hæc audiens erubescas) calcatis atque proiectis, aut etiam ad fumum suspensis, non secus atque nauium gubernaculis & ligonibus hiemis tempore, falsos & amarulentos in manus sumpseris, ac Rhetor vocari quàm Christianus malueris? Nos contra hoc potius, quàm illud; eoq. nomine maximam Deo gratiam habeo. Nequaquam, quæso, o quondam optime, ne diutius animo ita affectus sis. Verum ferius quidem, sed tamen aliquando respicere, atque ad te redire; teq. & pijs hominibus & fide præditis purga, & Deo, atque altaribus, & mysterijs, a quibus te procul submouisti. Ac ne mihi scita hæc & rhetorica proferas: Quid vero? an non Christianus eram, cum eloquentiæ artem profitebar? an non pius & fidelis, cum inter adolescentulos versarer? Ac fortasse etiam Dei fidem implorabis. Minime, vir eximie, saltem quantum par erat, etiam si partem aliquam concedamus. Vbi autem illud ponemus, quod ex his quæ nunc facis, alios, hoc est eos qui natura ad malum procliuios sunt, offendis ac vulneras, atque occasionem ijs præbes de te sinistre partim suspicandi, partim loquendi? Falso sane & inique id faciant: quid tamen necesse est hanc illis occasionem suppeditari? Neque enim quis sibi ipsi tantum viuunt, sed & proximo: nec sibi ipsi fidem facere satis est, nisi alijs quoque fides fiat. An tu pugnis in publico coetu decertans, aut etiam in theatris colaphum in malam accipiens vicissim atque impingens, aut denique turpiter & foede te ipsum inflectens atque contorquens, postea te animo sobrium esse dices? Sobrius hominis non est hæc cogitatio: leuis animi est hæcmittere. Ac si quidem meliorem mentem indueris, gaudebo, vt Pythagoricus quidam

^a Nicetas schol.
10. in orat. Greg.
Naz. in laud.
Basil.^b Niceph. lib.
11. cap. 9.^c Gregor. Naz.
epist. 95. in add.
DE THEOSE-
BIA VXORE
GREGORII
NYSSENI.GREGOR. NYS-
S. TVDIUS ELO-
QVENTIAE
NIMIS. ADDI-
CTVS.^d Suid. in Gre-
gor. Nyss.^e Gregor. Naz.
epist. 43.GREGOR. NAZ.
REDARGVIT
GREGORIVM
NYSSENVM.

philosophus dicebat, cum prolapsi sodalis vicem lugeret: sin minus (ille quidem A scripsit) mihi mortuus es. Ego autem in gratiam tuam nondum hoc dicam: nam ille ex amico hostis factus est, ut ait tragicus: verum acerbe feram (sic enim parcus & moderatius loquar) si nec ipse, quid officij sit, perspicias (quæ prima bonorum hominum classis est) nec alium recte monentem sequaris (qui ordo secundus est.) Habes admonitionem nostram. Ac mihi, quæso, ignosce propter amicitiam dolenti, atque æque ut tua & totius sacerdotalis ordinis, addam etiam & omnium Christianorum causâ inflammato. Quod si etiam tecum vel pro te orandum est: Deus infirmitati tuæ opem ferat, qui mortuos quoque ad vitam reuocat.] hæcenus Gregorius ad Gregorium: quem amico auscultasse, par est credere; quippe quem non ex verbis, sed ex recte factis sibi gloriam immortalem comparere posthac studuisse, certum est: eum enim gloriosius labores octo annorum exilij pro Catholica religione exantlati corona confessionis in perpetuum illustrarunt, legationesq. pro Catholica religione susceptæ honestissime decorarunt. At de ipso Nysseno Gregorio sæpius postea.

Hoc eodem anno bellum Gothicum, quod aduersus Athanaricum Regem Valens gessit iam triennio, redempta ab eo (ut Ammianus ait^a) pace pecunia, absolutum est. Hæc Ammianus pluribus. Quo modo autem sequenti anno idem Gothorum Rex infidelis persecutionem aduersus Christianos in ijs partibus agentes mouerit, suo loco dicturi sumus. Quod vero ad res eiusdem Orientalis Imperij pertinet: Arsaces Rex Armeniæ, idemq. Christianus, de quo plura superius, dolo pacis captus a Sapore Rege Persarum, dirisissima pati cogitur. Res autem ipsa ab Ammiano sic describitur^b: Rex vero Persidis longæuus ille Sapor, & ab ipsis imperitandi exordijs dulcedini rapinarum addictus, post Imperatoris Iuliani excessum & pudendæ pacis icta fœdera, cum suis paulisper nobis visus amicus, calcata fide sub Iouiano pactorum, iniectabat Armeniæ manum, ut eam velut palacitorum abolita firmitate, ditioni iungeret suæ. Et primo per artes fallendo diuersas, nationem omnem renitentem dispendijs leuibus afflictabat, sollicitans quosdam optimatum & satrapas, alios excursibus occupans improuisis. Deinde per exquisitas periurijq. mixtas illecebras captum Regem ipsum Arsacem, adhibitumq. in conuiuium, iussit ad latentem trahi posticam: eumq. effosis oculis vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis vanum suppliciorum æstimatur esse solatium, exterminauit ad castellum Agabana nomine, vbi discruciatu cecidit ferro pœnali.] hæc Ammianus. Sicq. factum est, ut Armeniæ maioris Christiani durum iugum Persarum Regis coeperint experiri: aduersus quos Valens Imperator exercitum misit per Terentium atque Arintheum duces. Gesta ab eis Ammianus pluribus profecutus est. D Quomodo autem vterque dux fuerit adiumento Catholicis in minori Armenia persecutione Arianorum vexatis, dicemus anno sequenti, in quem iam demigret oratio, absoluta anni huius rerum gestarum narratione.

IESV CHRISTI
ANNVS
370.DAMASI PAP.
ANNVS
4.VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.
ANNVS 7.VALENS IM-
PERATOR
PERSECVTIO-
NEM EXCI-
TAT.

Recentissimus septuagesimus sequitur annus, Consulatu tertio Valentiniiani atque Valentis Augustorum, Fastis adscriptus, eiusdem Valentis persecutione aduersus Episcopos Orthodoxos Orientalis Ecclesiæ excitata plane funestus. Qui enim hæcenus (ut dictum est) bello Gothico triennij temporis spatio fuerat occupatus, atque Persidis tumultibus nonnihil exagitatus, conceptam diu animo, nempe a tempore quo ab Ecclesia Catholica desciuit & Arianis adhæsit, persecutionem iam vehementiori conatu aduersus Catholicos Orientis Episcopos furens Arianus Imperator immittit, edictumq. promulgat, quo aduersantes sibi Episcopos Ecclesijs spoliari, vertereq. solum in exilium iubet. Hæc autem nequaquam ante præsentem annum ipsum aggressum esse, sed hoc ipso, cum Consulem tertium ageret, præsumpsisse, multa sunt quæ aperte demonstrant: ut illud in primis, quod dictum est superius, ipsum Valentem iam triennio in Imperio Catholicum perseuerasse, moxq. triennale bellum aduersus Gothos (quod Ammianus affirmat) propensiori indefessoq. studio exercuisse; quo toto tempore in præsentem vsque annum scimus Catholicos Episcopos

in suis

A in suis ipsorum Ecclesijs liberos permanisse, nempe Athanasium vna cum suis anno superiori Concilium celebrasse, Episcopos Cappadociæ Orthodoxos Cæsaream ad electionem futuri Episcopi conuenisse, elegisseq. S. Basilium, & inter eos Eusebium Samosatenum, quem postea huius persecutionis turbo ab Ecclesia sua procul eiecit: quæ sicut non ante præsentem annum contingere potuisse liquet, ita nec postea facta esse, illud insinuat, dum Gregorius Nyssenus, qui ex hoc ipso edicto, sicut alij plures, in exilium pulsus est, in epistola^a ad Olympium de rebus gestis S. Macrinæ sororis octo numerat annos exilij sui, quod solutum est nonnisi morte Valentis, anno decimo quinto sui Imperij ex hac vita nece subtracti. Quamobrem ex his omnibus certis deductis rationibus, affirmamus, hoc ipso anno de expulsionem Episcoporum Orthodoxorum ab eodem Valente fuisse promulgatum edictum; longeque longius errare eos, qui eiusmodi persecutionem ad exordium illius Imperij referunt; sicut & qui multo postea, nempe post obitum Valentiniiani, a Valente persecutionem excitatam ferunt, ut Orosius^b & alij cum secuti.

Sed qualenam eiusmodi edictum fuerit, qui item Episcopi expulsi sint, iam oratione prosequamur. Sozomenus enim cum huius edicti meminit, ita ait^c: Quin etiam singulis cuiusque gentis magistratibus dedit mandatū, ut Episcopi temporibus Constantij abdicati, & iterū regnante Iuliano ad sacerdotia sua restituti, Ecclesijs expellerentur.] id quidem vafre admodum Valens: ut enim populi vitaret inuidiam, nequaquam se eius edicti auctorem voluit exhibere: sed duplo auxit, cum ex hoc se magis impium, quàm Iulianus Apostata, exhibuerit: dum ille, quos Constantius inique damnasset Episcopos, liberauit; Valens vero iterum eosdem restitutos crudelius relegauit.

C Huius edicti auctoritate (subdit Sozomenus) Ægypti magistratus impulsu Athanasium Ecclesijs illius regionis priuare & vrbe Alexandria eijcere laborarunt. Nam litteræ Imperatoris non leuem complectebantur pœnam; sed omnibus ex æquo magistratibus, & militibus quoque illis subiectis, quin etiam curijs ingentis pecuniæ multam irrogabant, & corporis præterea cruciatū minabantur, nisi imperata facerent. Itaque multitudo Christianorum in vnū coacta postulabat a Præside, ut non temere & inconsulto Athanasium vrbe exturbaret; sed consideraret secum accuratius, quid esset litteris Imperatoris definitum: eas enim contra illos solos valere, qui temporibus Constantij in exilium missi, postea regnante Iuliano redierant. At vero Athanasium, dicebant, tametsi temporibus Constantij exularat, ab eodem tamen reuocatum fuisse, & ad Episcopatum restitutum: Iulianum vero, cum alios omnes reduxisset, eum vnum in exilium ire compulisse: quem Iouianus rursum domum reuocauit.] Hæc quidem a Sozomeno sic enarrata haud consentiunt rebus superioribus de Athanasio recitatis: nã vsque ad Constantij obitum latuisse, eoq. extincto tandem se Alexandriam contulisse, Iuliani vero postea rescripto iterum abire iussu, superius dictum est. Poterat autem Alexandrinorum ea captata pro Athanasio legitima defensio esse: nempe minime constare potuisse, Constantij præcepto, vel aliorum eius nomine magistratuum sententia Athanasium exilio fuisse damnatum; sed ipsum sponte fugisse, atque latebris se vsque ad Constantij obitum continuisse: quamobrem haud videri posse, ipsum Valentis edicto comprehensum.

Hac vero oratione habita (subiungit Sozomenus) cum ei persuadere non possent, restiterunt eius conatibus, & vim afferri Episcopo non permiserunt. Quare cum populus vndique conflueret, ac ingens tumultus ac turba ciceretur, adeo ut omnes seditionem futuram expectarent: Præsides de his rebus gestis Imperatorem facit per litteras certiozem, & interim Athanasium in vrbe manere patitur. Multis vero diebus intermissis, cum iam tumultus videretur sedatus esse; Athanasius clam ex vrbe egreditur, & in locum quemdam separatim se abdidit. Nocte vero intempesta Præsides Ægypti, & Præfectus præfidiariorum militum, ad ecclesiam, in qua domicilium habebat, contendunt. Eo cum peruenissent, & illum in tabulatis quæsiuissent, consilio quod intenderant, frustra suscepto, inde recedunt. Nam putabant, cum populus iam in superioris tumultus obliuionem venisset, & omnes somno se dedissent, futurum esse ut facile deinceps, si modo aggrederentur, mandatum Imperatoris conficerent, vrbeq. conseruarent a seditione liberam. Sed cum Athanasius minime esset repertus, omnes non sine causa magna incessit admiratio. Et siue diuina quadam vi, siue

Annal. Eccl. Tom. 4.

V 3

quorum-

^a Apud Lipom.
tom. 2. & Sur.
tom. 4. die 19.
Iulij.^b Orosius lib. 7.
cap. 32.^c Sozom. lib. 6.
cap. 12.
EDICTVM VA-
LENTIS AD-
VERSVS EPI-
SCOPOS.ATHANASIVS
DEFENDITVR
A POPVLO.ATHANASIVS
LATEBRAS
CAPTAT.

quorundam indicio præmonitus secesserit, vtrumque certe eodem spectabat. Quin etiam vt tam opportuno tempore, tum præcognosceret insidias, tum vitaret, maioris videtur esse prouidentia, quam quæ homini attribui queat. Sunt autem alij, qui dicunt, eum, cum mente perciperet temerarium populi tumultum, & vereretur ne cladis, quæ inde forte accideret, ipse auctor & causa videretur, toto hoc tempore in patris monumento delituisse. Atque hoc modo Athanasium istud euitasse periculum accepimus.

ATHANASIVS
AD ECCLESIAM
REDIRE
IVBETVR.

Haud diu post Imperator Valens scripsit litteras, vt Athanasius rediret, Ecclesiamq. denuo capefferet. Suspicio equidem, Valentem non de suo ipsius consilio has litteras scripsisse: sed vel quod opinionem de Athanasij virtute omnium animis insitam non parui aestimabat; quodq. verisimile erat, Valentinianum, cum fidem Concilij Nicæni propugnaret, ipsum hac de re incusaturum: vel quod metuebat, ne cum tam multos Athanasius haberet fautores, tumultum eius causa cierent, & res novas non sine Reipublicæ damno molirentur. Arbitror præterea, sectæ Arianae Antistites (vti sane credibile est) non adeo magno studio ad eum Alexandria pellendam incubuisse; propterea quod complectebantur animis, si vrbe eiectus esset, denuo molestiam Imperatoribus exhibiturum, indeq. naeturum occasionem cum illis ad colloquium veniendis; & Valentem quidem fortasse in suam sententiam perduciturum; Valentinianum autem, vt pote eiusdem doctrinae fautorem, ad iram contra ipsos inflammaturum. Nam eius virtutem, in his quæ regnante Constantio acciderant, satis experti, maxime ab illo metuebant. Siquidem eo tempore ita omnes aduersariorum profigabat insidias, vt haud inuiti Ecclesias Ægypti ei concederent, & tamen ipse vix litteris Constantij eo adduci posset, vt Alexandriam reuerteretur. Causam igitur, cur Athanasius non esset perinde ac ceteri Episcopatu priuatus, hanc sane fuisse conijcio. Ceteros autem persecutio, si-
C
militis fere persecutioni Gentilium, exagitaui. Nam qui ipsorum doctrinam respuebant, illis non modo parabantur exilia, verum etiam Ecclesiæ auferebantur, alijq. tradebantur. Ægyptus interim, dum Athanasio vita suppetebat, istarum calamitatum prorsus expers fuit.] hæc Sozomenus.

a Epiph. hæres.
68.

Epiphanius^a autem, rerum suorum temporum scriptor, illam vnam probat causam exhibitæ Athanasio indulgentiæ, ne cum alijs Orthodoxis Episcopis ab Ecclesia abstractus in exilium pelleretur, quod veritus esset popularem tumultum amplissimæ ciuitatis: Arianos vero tradit expetisse ab Imperatore, vt Alexandriam Lucius mitteretur: quod, quam diu Athanasius vixit, minime obtinere valuerunt.

CVR PAVLI-
NVS ET EPI-
PHANIVS IN
ECCLESIIS
RELICTI SINT
LIBERI.

b Hieron. epist.
61.

Reueritus quoque est Valens ipsum Epiphanium ore omnium celebratum, virtutibusq. insignem, ne cum ceteris Orthodoxis eum damnaret in exilio; nec non præstantissimum illum Paulinum Episcopum Antiochenum: de ambobus enim cum Athanasio hæc S. Hieronymus ad Pammachium^b: Eo tempore, quo totum Orientem, excepto Papa Athanasio atque Paulino, Arianorū & Eunomianorū hæresis possidebat, quando tu Occidentalibus & in medio exilio confessoribus non communicabas ille, nempe Epiphanius, vel presbyter monasterij ab Eutychio audiebatur, vel postea Episcopus Cypri a Valente non tangebatur: tãtã enim venerationis semper fuit, vt regnãtes hæretici ignominiam suã putarent, si talẽ virũ persequerentur.] hæc Hieronymus inuectus in Ioannem postea Episcopum Hierosolymitanum, his autem temporibus cum hæreticis partem habentem, & eam ob causam ab eodem Epiphanio datis litteris hæreticũ appellatum. De Paulino hæc etiam Sozomenus^c: Paulino autem propterea pepercit, quod vita eius sanctimoniam reuerbatur.] et Socrates^d: Paulinum Episcopum, inquit, propter
E
eximiam eius pietatem nullo affecit incommodo.] Cum alioqui nec hi Valentis comprehensi viderentur edicto, quo ij pelli iubebantur, qui iam a Constantio eiecti, per Iulianum fuerant restituti: cum hi post Constantij obitum creati Episcopi videantur, Athanasius vero sponte solum vertisset.

e Sozom. lib. 6.
cap. 7.
d Socrat. lib. 4.
cap. 2.

Quam dira autem reliqui Episcopi Orthodoxi in Oriente sint passi, cum edicto Valentis iussi sunt Ecclesias cedere Arianis, ipsi vero alio exules amandari: ex paucorum rebus gestis, quæ memoriæ commendatæ reperiuntur, licebit reliquorũ arumnas, quæ habentur incognitæ, meditari. De Eusebio enim Episcopo Samosateno, quem anno superiori interfuisse electioni Basilij Magni diximus, hæc habet Theodoretus^e: Iam vero quantam animi magnitudinem, quantamq. sapientiam idem Eusebius demonstrarit, cum edictum Imperatorium, quo iubebatur in Thraciam proficisci, ad

e Theod. lib. 4.
cap. 13.
EUSEBII SA-
MOSATENI
EXILIVM.

A eum esset perlatum; arbitror, his qui eius rei ignari sunt, pernecessarium ad cognoscendum. Sub crepusculum enim venit nuncius, qui hoc edictum afferebat: quem Eusebius tacere, & causam aduentus occultare iubet: Nam si plebs, inquit, studio pietatis educata intellexerit, te demerget in flumen, & a me certe poenæ tuæ mortis expetentur. Hac locutus, & vespertino precum ministerio de more perfunctus; tempore quo somnus solet obrepere, senex, solus, fide vnus famuli fretus, ex vrbe egreditur. Sequitur famulus, cervical tantum & librum secum deportans. Cum autem ventum est ad ripas fluminis (nam muros vrbs præterlabebatur Euphrates) conscensa naue, iubet remiges recta trajcere Zeugma. Vbi illuxit dies, iste Zeugma appulit: Samosata querelis & luctu redundarunt. Nam eius discessu per famulũ illũ, qui necessarijs Eusebij quædam exposuerat mandata, & quinam essent eum comitaturi, qui etiam
B libri vna exportandi, indicauerat, patefacto: omnes se pastore orbatos lamentabantur. Itaque frequentes per flumen nauigare, quo eum quærant, coeperunt. Atque vt primum ad eum veniunt, videntq. pastorem suum desideratum; conqueri, gemere, & ingentem vim lacrymarum fundere; quo persuadeant ei, vt apud ipsos maneat, & minime sinat oues lupis tradi. Verum cum persuadere non possent, audiuissemq. eum recitantem præceptum Apostoli, quo perspicue iubemur magistratibus & potestatibus obtemperare: pars aurum, pars argentum, vestem alij, alij famulos ei offerunt, vt pote in regionem peregrinam & longe illinc sitam profecturo. Iste autem, paucis quibusdam rebus ab ijs qui erant familiaritate coniunctiores, acceptis: vbi omnes tum doctrinae, tum
C precationis armis communiuerat, & magnopere cohortatus fuerat, vti dogmata Apostolica viriliter propugnarent; ad Istrum contendit. Illi ad vrbe suam reuersi, se ipsi mutuo excitare, & luporum incursiones fortiter depellere nituntur.] hæc de exilio Eusebij Theodoretus.

Deducendus vero in Thraciæ fines prope Istrum fluuium Eusebius, per Cappadociam a satellitibus trahebatur: cui cum Gregorius Nazianzenus tunc agrotans occurrere ob morbi causam minime potuisset, has ad eũ litteras postea dedit^a:

a Gregor. Naz.
epist. 28.
GREGORII AD
EUSEBIVM LIT-
TERAR.

Eusebio Samosateno Episcopo in exilio agenti. Quo tempore per patriam nostram pietas tua transibat; nec e cubiculo prospicere poteram, extremo morbo laborans: me porro non tam excruciat morbus, licet mortis metum inuehens, quam quod bono & sacrosancto tuo congressu priuabar. Tanta nimirum vultus istius honorabilis videndi cupiditate teneor, quanta eum teneri par est, qui spiritualium vulnerum curatione indiget, eamq. se a præstantia tua consecuturũ sperat. Et si autem hoc peccatis meis
D adscribendum est, quod tum congressu tuo frustratus sum: potest tamen nunc quoque per bonitatem tuam molestijs meis non nihil medicinae afferri. Nam si mei quoque memoriam in Deo acceptissimis tuis precibus habere digneris: id vtique mihi omnis diuinæ benedictionis viaticum futurum est tum in hac vita mea, tum in futuro æuo. Tantum enim virum, ita in Euangelij fide certantem, persecutionesq. tantas perpeffum, tantamq. sibi ipsi apud iustissimum Deum libertatem per calamitatum perpeffionem comparantem; hunc, inquam, patronum quoque nostrum per orationes fieri dignari, tantam vim habere mihi persuadeo, quantam si vel a quodam sanctorũ martyrum id mihi contingeret. Quocirca te obsecro, vt in his Gregorij tui assidue sis memor, in quibus me dignum memoria tua esse summopere opto.]

Post hæc autem cũ Eupraxius clericus, insigni viri pietate adductus, ad eum in Thracia exulantem perrexisset; eidem ad ipsum Gregorium litteras dedit: quibus acceptis Gregorius alias reddidit, quas hic describendas curauimus. sunt autem huiusmodi^b:

b Greg. epist. 30.

Quamquã mihi semper carus fuit ac sincerus amicus venerabilis frater noster Eupraxius: carior tamen & sincerior visus est ob animi affectum erga te suum: quippe qui nunc quoque ad tibi inferuendum non aliter perrexit, quam, vt ait Dauid, ceruus siti oppressus, intolerabilem sitim pura & dulci aqua refrigerans. Ac beatus, qui consuetudine tua & congressu dignus habitus fuerit: beatorum autem, qui calamitatibus pro Christo susceptis, laboribusq. pro veritate exhaustis, talem coronidem imposuerit, qualem non multi Dei metu præditi consecuti sunt. Non enim inexplorata virtutem ostendisti, nec tranquillo tempore solum nauigasti, aliorumq. animas gubernasti; sed in tentationum quoque difficultatibus & procellis fulisti, persecutoribusq. sublimior extitisti, dum forti animo exilij causa solum vertisti. Et
alij

ALIAE GREGO-
RII AD EUSE-
BIVM LITTE-
RAR.

alij quidem patrium solum habent, nos autem supernam ciuitatem: alij nostrum fortasse thronum, nos Christum. O præclaram negotiationem! qualia contemntes, qualia accipimus! Transiuimus per ignem & aquam: confido autem, nos in refrigerium quoque exituros esse. Non enim Deus nos in perpetuum deseret, nec rectam doctrinam persecutionibus vexari finet: verum secundum multitudinem dolorum nostrorum consolationes ipsius nos exhilarabunt. Atque hoc quidem pro certo habemus & optamus. Te vero obsecro, vt pro abiectioe nostra preces fundas, & quotiescumque occasio dabitur, bene precari nobis per litteras non graueris, ac rerum tuarum statum declarando, lætiores alacrioresque nos reddere: id quod nunc facere dignatus es.] hæc Gregorius. Quid autem Samosatæ contigerit post Eusebij relegationem, Theodoretus^a his prosequitur verbis:

^a Theod. lib. 4.
cap. 14.

SAMOSATENI
EXECRANTVR
NOVVM EPI-
SCOPVM EV-
NOMIVM.

Atque hoc loco ardentem & sinceram eorum fidem, nempe Samosatæ, exponam. B
Quandoquidem me illis iniuriam facturum censerem, si ea non scriptis ad memoriam sempiternam proderetur. Postea autem quàm Ariani gregem pastore longe optimo priuarant, & alium in eius subrogarant locum: nemo ex vrbe incolis, vel pressus egestate, vel diuitijs affluens, famulus vel artifex, agricola vel confitor, vir vel mulier, iuuenis vel senex, ad conuentum Ecclesiasticum, vt moris erat, accedere voluit, sed Episcopus solus agebat: quippe nemo aut in eius venit conspectum, aut cum eo sermonem contulit, licet diceretur vitam apud eos valde modeste instituisse. Cuius rei hoc erit argumenti, quod sum iam dicturus. Cum ei in animo esset, se in balneo lauare: famuli, quo ingredi cupientes prohiberent, fores balnei occluserunt. at ille vbi videt multitudinem pro foribus stantem, fores aperiri, & omnes audacter se in balneo vna lauare iubet. Idem quoque præstitit in interiore balneo testudineato. Nam cum sibi lauanti C multos astare cerneret, mandat vt fruantur vna aquis calidis. Illi autem taciti consistebant. At iste eos honoris causa stare arbitratus, surgens ocyus, egreditur e balneo. Illi vero aquam hæreticæ nequitie contagione infectam esse rati, eam in cloacam emittunt, nouamque sibi infundi imperant. Qua re cognita iste, vrbe relicta, abiit: quippe stultitiæ, immo summæ dementiæ esse putauit, vrbe infestam & communem simultatem erga ipsum exercentem incolere. Quapropter vbi Eunomius (ita enim vocabatur) Samosatam reliquerat, tametsi Lucium in eius locum sufficiebant, lupum plane & insidiatorem ouium: tamen oues desertæ a pastore, pastoris munus ipsæ obierunt: nam doctrinam Apostolicam integram conseruarunt. Verum in quantum odium etiam iste ab omnibus vocatus sit, historia, quam deinceps narrabo, docebit.

FRERI QVAM
FRERINTE-
CRATI LV-
CIVM ARIA-
NVM EPISCO-
PVM.

Pueri in foro pilam mutuo contorsere, quo quidem ludo se admodum oblectabant. D
Ac forte fortuna dum transibat illac Lucius, pila e manibus pueri cuiusdam elapsa, per asini eius pedes peruoluebatur. Pueri autem vociferari, quippe pilam scelere pollutam existimarunt. Qua re intellecta, dat mandatum vni ex comitum suorum numero, vt maneat, discatque quid factum sit. Pueri vero igne accenso, pilam per eius flammam torquent, sicque eam purgatum iri arbitrati sunt. At tametsi non sum nescius, hoc puerile esse, & inueteratæ consuetudinis velut reliquias: tamen satis indicij inde capi potest, quàm esset secta Ariana vrbi illi odiosa. At vero Lucius Eunomij mansuetudinem neuiquam est imitatus: sed sicut persuasit magistratibus, vt illi alios complures facris initiatos in exilium mitterent: ita ipse eos potissimum, qui sanctam diuinamque propugnabant doctrinam, ad vltimas Imperij Romani oras relegauit: Euoltium dico diaconum, quem Oasim vsque (de huius solitudine multus habetur sermo) amandauit: E et Antiochum tum cognatione cum Eusebio coniunctum, cuius sororis filius erat, tum multis recte factis nobilitatum, tum sacerdotali dignatum honore, ad extremos Armeniæ fines expulit. Quàm vero præclare iste pro diuina doctrina decertarit, postea ostendemus.] hæc Theodoretus. Porro (vt subdit) S. Eusebius eorum Episcopus relegatus in Thraciam, prope Istrum vitam traduxit: quo quidem tempore Gothi, vt eius scripta declarant, Thraciam populabantur, eiusque ciuitates obsidebant: vt plane intelligatur, illud fuisse consilium Arianorum eum illuc amandantium, vt sanctus Episcopus ab hostibus necaretur.

PELAGIVS
EPISC LAODI-
CENSIS EXVL
PRO FIDE.
Theod. lib. 4.
cap. 12.

Rursum vero Theodoretus inter alios Episcopos a Valente Imp. Ariano expulsos (de quibus singulis, quorum est memoria, suo ordine apposite dicturi sumus) adnumerat Pelagium Episcopum Laodicensem, de quo ita scribit^b: Laodicensem autem Pelagium

A gio pastore sane egregio orbauit. Qui cum adolescens esset, duxit vxorem; primoque nuptiarum die in ipso nuptiali thalamo sponsæ persuasit, vt castitatem pluris quàm concubitum æstimaret; & vt amorem fraternum pro coniunctione iugali teneret, edocuit. Verum quamquam temperantiæ munus hoc pacto probe administravit, & alias quoque habuit virtutes huic persimiles, quæ pariter cum ea velut choros ducebant, ac propterea communi omnium consensu ad Præsulatum illum ascenderat: tamen splendores illos vitæ præclare institutæ hostis veritatis minime reueritus est, sed tum istum in Arabiam, tum sanctum Meletium in Armeniam, in Thraciam vero Eusebium, qui in doctrina Apostolica diuulganda permultos labores collocasset, relegauit.] at de Meletio inferius legimus eundem Pelagium interfuisse Antiochenæ Synodo sub Iouiano Imp. atque subscripsisse Catholicæ fidei, de qua superius.

B Idem vero Theodoretus cum hæc de Pelagio enarrasset; mox ita de eodem, de quo nuper, Eusebio subdit: Iste Eusebius cum multas Ecclesias pastoribus orbatas intellexisset: habitu militari indutus, & capite tiara operto, Syriam, Phoeniciam, & Palæstinam peragravit, quo tum presbyteros & diaconos crearet, tum alia Ecclesiastica obiret officia. Quod si quando in Episcopos secum doctrina coniunctos incidebat: eos Ecclesijs, quæ carebant pastoribus, præfecit.] hæc Theodoretus. Quæ quidem cum accidere minime potuerint ante edictum de expellendis Episcopis Orthodoxis, quod absque mutatione habitus liberum esset cuique Catholico Episcopo, quo vellet professionem instituire; facta esse necesse est affirmare, postquam relegatus fuit in Thraciam; vbi ingruentibus Gothis in Romanum solum, relictus ille sine custodia, eiusmodi Ecclesias visitandi inierit consiliū: cum & ne quis esset agnosceretur, ex Episcopo se transformauit in militem. Nec vero ob id sacrorum canonum præuaricator habendus fuit, si quod C alias vetitum esset, ordinauerit clericos in aliena diœcesi: cum necessitate urgente, priuato quodam diuini Spiritus instinctu, id fecisse, non dubium sit; quod a nemine, nec quidem ab hostibus fuisse legimus improbatum.

EVSEBIVS SA-
MOSATENSIS
EPISC. INCO-
GNITVS LV-
STRAT EC-
CLESIAS.

Extant ad hunc ipsum Eusebium S. Basilij, præter illas quæ excusæ habentur, epistola tredecim inter alias centum viginti duas vel plures nondum editas, quas Sextilius Episcopus Alexanus in Latinum verit, sed ipsarū interea moratur editionē, quod nactus exemplar admodum deprauatum, optaret (si dabitur) cum fideliori conferre. Nos interim ex eis fragmenta aliqua nostro instituto conducentia mutuati, hic ea suis locis intexuisse voluimus: cum alioqui omnes ferme eius argumenti sint, vt res præsentis temporis contineant atque deplorent. inter alias autem quæ est numero duodecima ad eundem Eusebium scripta hæc habet: Equidem volebam (si fieri a me potuisset) quæ D quotidie nobis contingunt, tibi annunciare: sic enim multæ & præter opinionem sunt res, vt historia quotidiana quoque egeant; quam etiam composuissem, bene scias, nisi assiduitate occurrentium, cogitationes habuissem cum occurrentibus conflictantes. Adfuit nobis Vicarius (quod est primum & maximum inter nostra mala) homo si quidem etiam hæreticus mente, nescio: puto enim eum omnis rationis esse imperitum, & neque habere aliquod studium, neque curam circa huiusmodi: in alijs enim video ipsum animo & corpore noctu & interdiu occupatum: verumtamen amicus est hæreticorum, & non plus est erga eos beneuolus, quàm contra nos odiose se habens.

S. BASILII EPI-
STOLAE AD
EVSEBIVM.

Congregauit enim Synodum præuaricatorum in media hieme in Galatia, & eiecit quidem Hypsium, & substituit Endicium. Iudicatum autem fuisse statuit fratrem E meum, nempe Gregorium Nyssenum Episcopum, ab vno homine & hoc insigni accusatum. Deinde parum occupatus circa exercitum, rursus redijt ad nos, iram & odium anhelans: et omnes quidem vna voce sacerdotes Cæsariensis Ecclesiæ tradidit Concilio. Sebastia autem sedit multos dies, iudicans per tribus; & eos qui nobis communicant, insidiatores nominans & damnans ministerio populari; adiungentes autē se Eustathio maximis honoribus prosequens. Rursum Synodum circa Nyssam Galatarum & Ponticorum congregari præcepit. Illi autem obediunt, & concurrentes miserunt quemdam ad Ecclesias: quem ego non eligerem dicere qualis fuerit; conijcere autem licet tuæ prudentiæ, quantum est conueniens, cum qui talibus institutis hominum seruit Et nunc quando has litteras mittebam, hoc idem præceptum ad Sebastiam parauit, partim vt coniunctio fiat cum Eustathio, partim vt cum ipso res Nicopolitana conuertantur: beatus enim Theodotus mortuus est, & interim primos impetus Vi-
carij

SYNODVS
ARIANORVM
IN GALATIA.

carij generose & fortiter propulsarunt: conabatur enim persuadere, vt ipsi susciperent A Eustathium, & per ipsum acciperent Episcopum. Vt autem vidit ipsos sponte non cedentes, nunc tentat violentiori manu constituere datum*. Diuulgatur etiam quædam Synodi expectatio, secundum quam conuocatis nobis, instituunt vel capere communicantes, vel facere quod assueti sunt. Res igitur Ecclesiarum hoc modo se habent. Ego autem ipse quo modo affectus sim corpore, tacere melius puto, quam scribere; eo quod si vera dicam, mare te affecero; mentiri vero non sustineo.] hucusque ad Eusebium S. Basilium.

GREGORIVS
NYSSENVS DA-
MNATVS.

At præstat hic, ea quæ breuiter tantum pertigisse stylo Basilium visus est, fusius enarrare: ac primum quidem quod de fratre suo damnato in Synodo habet. Fuit illud consilium Valentis Imperatoris atque Arianorum, vt Episcopi illi Orthodoxi, qui a promulgato edicto, quo damnati olim a Constantio, in exilium pelli iubebantur, minime comprehendi videri possent, quod postea electi fuissent; iisdem collecta ab Arianis Episcopis Synodo damnarentur. quod in primis factum constat aduersus Gregorium Nyssæ Episcopum, sic in Synodo (vt ex epistola Basilij vidimus) ab Arianis conspirante cum illis Vicaria præfectura damnatum. Porro de eiusdem Gregorij depositione & exilio irrogato extat ipsius Basilij ad eundem Eusebium epistola, licet alia inscriptio perperam præferat datam esse ad Gregorium Theologum; vbi hæc inter cetera superius recitatis consentientia^a: Quanto impotentiores redduntur Ecclesiæ, tanto magis dominandi libido in hominibus augetur. Et hac tempestate Episcopatus nomen ad infelices homines vernarum filios deuenit, cum nullus ex Dei famulis se ipsum velit contra ipsos introducere, vel ex deploratis: quales sunt quos nunc misit Anysius Euippij alumnus, & Editius Parnassenus, quem malum futuræ vitæ viaticum sibi ipsi adsciuit Ecclesiarum Præfectus. Hi nunc fratrem meum ex Nyssa ablegarunt, & eius loco virum introduxerunt, immo mancipium triobolare.] ita Basilium. hæc autem hoc ipso anno facta esse, ipsiusmet Gregorij Nysseni testificatio declarat, qua ad Olympium scribens^b affirmat annos octo inter lapsos suarum afflictionum vsque ad Valentis obitum, significans se tanto temporis spatio e sede eiectum errasse.

^a Basil. epist. 10.

^b Greg. Nyssen.
ad Olymp. de S.
Macrina.

At ipse Gregorius Nyssenus sede pulsus, factus extorris, nequaquam alicubi resedit ignauus & otiosus; sed Ecclesias lustrans, de omnibus studebat bene mereri: ad quem tunc scripsit Gregorius Nazianzenus has perbreues litteras^c:

^c Gregor. Naz.
epist. 34.

GREGORII
NAZ. EPIST.
AD GREG. NYS-
SENVM.

Angeristot locorum peragrato & discursatione, tibi quæ inconspicua esse videris, quemadmodum ligna quæ aquis feruntur. Nequaquam, vir egregie, nequaquam ita affectus esto. Illorum enim coactus est cursus, tua vero discursatio Deo grata & accepta est, fixumque ac certum est de multis bene mereri, quamuis loco minime fixus sis. Nisi vero quis Solem accuset, quia in orbem currit, radios fundens, atque omnibus rebus quas peragrat, vitam afferens: aut etiam sidera fixa laudans, planetas vituperet, quorum error quoque ipse compositus est atque concinnus.] hæc ad illum prioribus litteris, ad quem rursus alias, ipsum consolans, dedit his verbis^d:

^d Gregor. Naz.
epist. 35.

Rebus acerbis ne nimis discrucieris: si enim ex ijs minus acerbum dolorem capiamus, minus acerbæ erunt. Non ita graue putandum est, quod recalcant hæretici, ac veris amœnitate freti ex latebris suis prorepant, vt ipse scribis. Paulum, mihi crede, sibilabunt, ac postea terram subibunt, tum a veritate, tum a tempore oppugnati: idque magis, si rem totam Deo permiserimus.] hæc tunc Gregorius his temporibus ad Gregorium, Theologum ad Nyssenum Episcopum.

NICOPOLITANI
EXAGITATI
AB ARIANIS.

Quod autem spectat ad Nicopolitanos in minori Armenia populos, quos Catholica fide præstantes post obitum Theodori ipsorum Episcopi ab Arianis exagitados Basilium in litteris superius recitatis ad Eusebium datis affirmat: cum adduci hi ipsi non possent, vt Arianæ sectæ hominem accipere vellent Episcopum; dolo actum est cum eis, vt sceleratus quidam Phortanus, qui se illis Catholicæ fidei defensorem esse simularet, cum eis, quo ipsos deciperet, versaretur; sed vir iste probus ad Arianos transierit spe illectus Episcopatus, quæ quidem ab illis consecutus est: detectus autem cum fuisset hæreticus, omnes se ab eius communione subtraxerunt, quæ ob causam ignominiosus vbique est redditus: de quo idem S. Basilium ad Eusebium^e (vt Græca habet inscriptio, licet ad Gregorium, Latine perperam data reperiatur) hæc habet: Quis autem res Nicopolitanorum miseri Phortani dignis suspirijs queat prosequi? qui prius veritatis patrociniū quoddam repræsentabat, tandem

^e Basil. epist. 10.

vero &

A vero & fidem & se ipsum turpiter prodidit, proditiōnis autem mercedem, nempe ignominie nomen adeptus: nam ad Episcopatus fastigium, vt putat, per ipsos euectus est: sed Deo gratia, communis totius Armeniæ execratio factus est.] De eodem pseudoepiscopo extat ad Nicopolitanos Basilij epistola, qua declarat, eosdem Nicopolitanos, quod nolent cum apostata communicare, expulsos fuisse a ciuitate: quos pluribus consolatus in fine hæc habet^a: Si vero id vos conturbat, quod extra muros eiecti estis: at in protectione Dei celi commorabimini: et Angelus ille Ecclesiarum præses vobiscum est egressus.] ac rursus sequenti ad eosdem epistola eodem argumento conscripta, post multa quibus eos exhortatus est, hæc addit^b de eodem apostata pseudoepiscopo Phortano: Etenim vnum hoc tantum dolore dignum est, quod perijt ille, qui temporariæ gloriæ gratia (si tamen gloria vocari debet, quod publico cum dedecore geritur) sempiterno se ipsum priuauit honore. Estis filij confessorum, estis filij martyrum, qui ad sanguinem vsque peccato restiterunt. Vtatur proprijs quisque exemplis aduersus instantiam, qua pietas impugnatur. Nemo vestrum plagis affectus est, nullius ædes publicata sunt, nondum in exilio viximus, nec carceres experti sumus. Quidnam mali pertulimus? Nisi id forsitan triste est, quod nihil dum perpeffi sumus, nec digni habiti qui pro Christo patiamur. Si vero quod ille, nempe Phortanus, domum orationis occupat, vos vero sub dio Dominum celi & terræ adoratis, id vos conturbat: cogitate vndecim quoque Apostolos in cœnaculo fuisse conclusos, cum interea qui Dominum crucifixerant, in templo celebri Iudaicum cultum perficerent. Iudas etiam quoniam suffocationis mortem dedecorose vitæ prætulit, illis se præferendum ostendit, qui nullo nunc pudore ab omnibus hominibus damnati afficiuntur, atque eam ob causam impudenter quæ turpia sunt committunt. Id tantum curetis, ne mendacijs illorum decipiāmini, quibus fidei rectitudinem profitentur. Non enim Christiani sunt tales, sed Christum tempore, qui magis hoc quærunt, quod ad hanc præsentem illis vitam conducit, quam vt secundum veritatem viuant. Vbi vanum hunc principatum adipisci se posse iudicarunt, Christi se coniungere inimicis. Vbi plebem irritari viderunt, rursus fidei rectitudinem prætexunt. Non agnosco Episcopum, nec Christi illum sacerdotibus adnumerauerim, qui a profanis est manibus ad fidei destructionem Præful electus. Hæc mea est de illo sententia. Vos, si quam nobiscum partem habetis, eadem etiam nobiscum sentietis. Si vero vestro ipsorum vtimini consilio: suæ quisque sententiæ potestatem habet, nos infontes erimus ab hoc sanguine. Hæc non ideo scripsi, quod vobis diffidam, sed vt quorundam hæsitacionem declaratione meæ sententiæ confirmem.] ita

DE PHORTANO
PSEUDO
EPISCOPO.
^a Basil. epist.
10. in addition.

^b Basil. epist. 11.
in addition.

B Basilium. Verum perstantes illi in sententia, cum omnino abhorrerent ab Ariani Episcopi communicatione, dirissima ab Ariano militum duce passi sunt, de quibus idem Basilium perbreuem hanc ad eosdem Nicopolitanos epistolam scripsit^c:

EXPULSI AB
ECCLESIA NI-
COPOLITANI.

C Cum sanctitatis vestræ litteras consecutus essem, admodum ingemui, ac lamentatus sum eam ob causam, quod mala ista meis ipsius percepissem auribus, vtpote verbera & probra vobis illata, populationem ædium, desolationem ciuitatis, totius patriæ subuersionem, persecutionem Ecclesiæ, fugam sacerdotum, insolentiam luporum, ac dispersionem gregum. Verum vbi a gemitibus ac lacrymis quieui, & ad Dominum in cælo suspexi: cognoui, persuasusque sum, quod & vobis notum esse volo, quod cito aderit auxilium, nec in finem vsque deferendi sumus. Quod enim passi sumus, propter peccata nostra passi sumus. Auxilium vero suum benignus Deus propter dilectionem & misericordiam, qua erga Ecclesias afficitur, declarabit. Haud tamen negleximus, quo minus simul & præsentibus illis, qui rerum potiuntur, supplicaremus, & ijs qui nos diligunt, in castra scriberemus, quo iram insanientis cohibeant. Et arbitror illum a multis fore reprehendendum: nisi forsitan impletum tumultuationis tempus tantum otij non permittat illis, qui rebus gerendis occupantur, vt hisce de rebus agant.] hæc ipse.

^c Basil. epist. 9.
in addition.

D Quod autem his litteris pollicitus est S. Basilium, cito illis affore diuinum auxilium, quo ab ingruenti illa liberarentur afflictione, alijs quoque superioribus litteris æque promiserat verbis illis^d: Quemadmodum vbi grandinis nubilum præterijt, & torrens alueo suo effluxit, illud in serenitatem dissoluitur, iste profundo absorptus viam qua fluxerat siccam & aridam relinquit: ita & tempestas ista, quæ nos iam apprehendit, paulo post non erit: modo sustineamus non inspicere præsentia, sed spem in ea extendere, quæ paulo sunt vltiora.] hæc inquam haud temere aut inaniter Basilium ipse effutijt, sed prophético

BASILIVS
HORTATUR
NICOPOLITANOS
CONSTANTER
AGERE.

^d Basil. epist.
11. in addition.

SEDATA PER-
SECUTIO NI-
COPOLITA-
NORVM.
a Ammian. lib.
27.

b Bass. epist. 23.
ad Nicopolit. in
addition.

BASILIVS HOR-
TATUR NICO-
POLITANOS
DATVM EPI-
SCOPVM DILI-
GERE.

c Epist. 5. ad Eu-
seb. ex versione
Sextilij.
d Epist. 10. ad
Euseb. ex ver-
sione Sextilij.

OBIVS EVD-
XII EPISC.
CONSTANTI-
NOPSIS.
e Socrat. lib. 4.
6. 13.

propheticofane spiritu vaticinatus: siquidem effectum est, vt intruso ab Arianis Phorta-
no procul eiecto, facultas data sit ipsidem Nicopolitanis Catholicum Episcopum deligen-
di. Adnitente enim primario exercitus duce Arintheo, Nicopolitanis cum pietate
libertas affulsit. Hic quidem Arintheus (vt vidimus ex Ammiano^a) his temporibus ad-
uersus Saporem Regem Persarum cum exercitu militabat. Adiuuit quoque Nicopolita-
norum negotium Terentius dux, S. Basilij pernecessarius, qui pariter principem locum
in eodem exercitu (vt idem testatur Ammianus) tenebat: dicturi autem sumus de am-
bobus inferius. Cum igitur data per hos esset facultas Catholicis Episcopis in vnum
conueniendi ad electionem Nicopolitani Antistitis: praestiterunt id illi egregie, proba-
tumque rectae fidei virum delegerunt. quod factum cum S. Basilius horum omnium
sapientissimus architectus accepisset, magnopere gauisus, eosdem scriptis litteris hor-
tatus est, vt datum sibi Episcopum diligerent, ex animoq. eidem consentirent: quan-
tum autem id ponderis esset, declarat his verbis^b:

Dispensationes Ecclesiasticae fiunt quidem per eos, quibus est illarum cura concredi-
ta, verum a plebe confirmantur. Itaque quod Deo dilectissimos Episcopos concernebat,
impletum est: quod reliquum est, ad vos spectat: vt videlicet datum vobis Episcopum
ex animo complecti dignemini, & pericula extrinsecus imminetia fortiter repellatis.
Nihil enim sic absterret tam Principes, quam reliquos pacatum hunc statum vobis inui-
dentes, ac concors erga traditum vobis Episcopum dilectio & infraeta resistentia. incu-
tit enim illis omnium malorum conatum desperationem, si nec clerum, nec plebem
adinuentiones ipsorum amplecti viderint.] et paulo post: Optamus autem, vt & nos ali-
quando digni habeamur, qui ad vos veniamus, & Ecclesiam pietatis altricem inuisa-
mus: quam tamquam rectae doctrinae metropolim propterea veneramus, quod ab ho-
nestis viris & electis Dei gubernata est, qui fideli secundum doctrinam sermone adhae-
serunt, quibus dignum esse hunc praesentem & vos iudicatis & nos consensimus, modo per
gratiam Dei custodiatur, &c.] at de rebus a Nicopolitanis magna gloria gestis haecenus.

Haec quidem & alia plurima curans Basilius, aegra tamen (vt ipse superioribus litte-
ris ad Eusebium datis affirmat) laborabat valetudine, qua adeo affectus est, vt appro-
pinquauerit vsque ad portas mortis, quod ipse pluribus ad diuersos scriptis litteris testa-
tus est. Sane quidem illud admirandum fuit, vt doloribus febribusque confectus licet,
nihil tamen totius ferme Orientalis Ecclesiae, tot exagitatae fluctibus, propensioris curae
& sollicitudinis intermitteret, cum alioqui numquam ferme bona valetudine potiretur:
vnde ipse ad eundem Eusebium^c: Si enim, inquit, in apparente bona valetudine inter
desperatos constitutus sum, eo quod vitam habeo infirmiore: cognoscere licet, quid
nam poteram esse in infirmitate.] ac rursus^d ad eundem: Puto etiam famam ad tuam
sanctitatem pertransisse, quod praefirmitate detentus sum (ne scilicet ad Synodum
profectus sim) quae deduxit me vsque ad portas mortis: et nunc quando mittebam has, re-
liquias ferens infirmitatis scripsi.] et rursus inferius agens de persecutionibus haereticorum
Ecclesias vexantium: Prae hoc, inquit, maerore magna ex parte impediatur, ne
conualescam, continue ad me reuertentibus infirmitatibus ex vehemendi dolore.] addit
tunc temporis penes nonnullos nuncium de sua morte peruasisse, id vulgantibus haereti-
cis; quos ipse conueniens ac disputatione refellens, se docuit adhuc esse superstitem:
nam ait: Veni vsque ad ciuitatem, cum fama erat me esse mortuum: quoniam autem
placuit Deo nos viuentes derelinqui, differuimus cum ipsis quae conueniebant. Et praefir-
sentiam quidem venerantur, & promittunt omnia conuenientia: cum absunt autem,
rursus ad suam ipsorum sententiam recurrunt.] haec Basilius, cuius tanta etiam apud
haereticos erat reuerentia, vt ipsi praesenti contradicere vel aduersari nescirent. Sed iam
reliquas huius anni res gestas ordine prosequamur.

Hoc item anno, sicuti aliae Orientis Ecclesiae, qui Constantinopoli agebant Catholici
Christiani persecutione Arianorum dire vexati sunt, quod mortuo Eudoxio Constanti-
nopolitano Episcopo, hi Demophilum aequae Arianum, isti vero Euagrium Episcopum
subrogarint. Quae autem hinc mala prouenerint, Socrates^e rem gestam his verbis pro-
secutus est: Imperator Valens denuo Antiochiam ire maturans (puto ob ingruens bellum
Persicum) Constantinopoli decedit. Qui cum venisset Nicomediam Bithyniae, ibi ad
tempus commoratus est ob hanc causam. Eudoxius ecclesiae Arianae Episcopus statim
post Imperatoris discessum, cum Ecclesiae Constantinopolitanae sedem ad decem &

nouem

nouem annos occupasset, abiit e vita (hoc ipso anno scilicet) Valentiniano iam &
Valente tertium Consulibus. Quamobrem Ariani in locum eius Demophilum sus-
ficiunt. Sed qui fidei Consubstantialis fauebant, se tempus opportunam nactus ar-
bitrati, Euagrium quemdam suae ipsorum fidei fautorem designant. Quem quidem
Episcopum creat Eustathius ille, qui olim Antiochiae fuisset Episcopus, quiq. &
iamdudum a Iouiano ab exilio esset reuocatus, & tum forte Constantinopoli ver-
saretur, fidei Consubstantialis fautores confirmandi gratia, ibique in occulto deli-
tesceret.

Quo facto, alia arrepta occasione, Ariani illos de integro acerbe persequi coepe-
runt: quae res ad aures Imperatoris celerrime peruenit. Ille igitur admodum veri-
tus, ne ex populi contentione seditio conflata ciuitatem labefactaret, copias mili-
tares ex Nicomedia Constantinopolim misit, praecipitq. vt vterque, tum qui crea-
uerat, tum qui creatus fuerat, alter in alterum locum relegeretur. Quocirca Eu-
stathius Byzam Thraciae urbem amandatus est, Euagrius alio abductus. His rebus
ita confectis, Ariani maiores spiritus fumere, & eos qui de Ecclesia erant, verberan-
do, contumelijs afficiendo, in carcerem conijciendo, pecunia mulctando, omnia de-
nique incommodorum genera, quae erant plane intolerabilia, illis imponendo, gra-
uissime diuexare coeperunt.

Illi cum haec ferre non possent, Imperatorem deprecatum adeunt, vt si non omni-
no, aliqua ex parte tamen Arianorum violentia liberarentur. Verum istud animo
agitantes, longe opinione aberrarunt, praesertim cum ab eo ius suum obtinere spera-
rent, qui iniuriarum ipsis illatarum auctor fuisset. Nam cum pij viri ordinis Eccle-
siastici octoginta numero ad eam rem delecti, inter quos principem locum obtine-
bant Urbanus, Theodorus, & Menedemus, Nicomediam aduentarent, Imperato-
rem supplices orarent, vim sibi illatam docerent, & incommoda quae ab Arianis ac-
cepissent, ei proponerent: ille quamquam iracundia vitra modum erat in eos in-
flammatus, eatenus tamen eam occultauit, quoad Modesto Praefecto clam dedif-
set mandatum, vt illos comprehensos morte mulctaret. Mortis genus, quoniam no-
uum & peregrinum fuit, operapretium arbitror litteris ad posterorum memoriam
commendare.

Praefectus admodum extimescens, ne si illos palam & in oculis omnium trucidaret,
multitudo impetu temerario incitata ipsum seditiose adoriretur, simulat se in exi-
lium eos missurum. Illi rem excelso & erecto animo ferunt. Praefectus itaque iu-
bet eos in nauigium imponi, perinde ac si in exilium recta amandarentur: nautis
autem in mandatis dat, vt cum in medium pelagus peruentum foret, nauigium suc-
cenderent; vti hoc modo e vita migrantes, non haberent qui eos sepulturae manda-
rent. Sic igitur factum est. Nam nauae ad medium pelagus Astacenum peruecti, im-
perata faciunt: ipsiq. succenso nauigio, scapham, quae sequebatur, conscendentes re-
uertuntur. Forte fortuna ventus Subsolanus grauius spirat, nauigiumq. succensum
tam vehementer pellit, vt celerrimo cursu per mare prolaberetur, & eo vsque dura-
ret, quoad in nauale, quod Dacidizus vocatur, appelleret: vbi pariter cum ipsis
pijs viris tandem penitus absumptum est. Creber quidem sermo apud multos vsur-
pabatur, hoc crudele & impium facinus minime inultum fuisse. Nam statim post
fames acerbissima per vniuersam Phrygiam peruasit: ita vt complures incolae illius

regionis exiguo temporis spatio necessitate adducti, tam Constantinopolim, quam
ad alias regiones confugerent. Constantinopolis enim quamuis infinitam hominum
multitudinem aliat sustentetque; tamen partim propter rerum ad vitam necessarium
inuectionem, quae per mare fit, partim propter pontum Euxinum, qui ei finitimus est,
quiq. frumentum, cum opus sit, abunde suppeditat, maxima omnium rerum copia
circumfluit.] haec Socrates. eius quoque famis, meminit S. Hieronymus in Chro-
nico hoc eodem septimo anno Valentis Imperatoris. In reliquis item habet Socrates
ad stipulatorem Sozomenum^a, qui eandem omnino historiam recitatam enarrat. Sed in
quibus vterque sit corrigendus, iam expendamus: parui namque momenti
est, ab alijs conscripta describere, nisi num omnia in omnibus consentiant, diligenti discul-
sione tractentur. Nos quidem interdum aliena describimus venerandae antiquitatis er-
go, ne rerum antiquarum recentes habeamur auctores, atque vetera ex animi sententia

Annal. Eccl. Tom. 4.

X

prolequi

ECCLESIA
CONSTANTI-
NOR. AB ARIA-
NIS VEXATA.

LEGATIO OR-
THODOXO-
RVM AD VA-
LENTEM IMP.

MARTYRIVM
LXXX. LEGA-
TORVM.

a Sozom. lib. 6.
cap. 23. 24.

profecui videamur: sed & sic antiquis iungimus nostra, vt veritas a mendaciorum A tenebris vindicetur, labansq. interdum adminiculis fulciatur, lectōriq. certum ac tutum sternatur ad res antiquitus gestas iter, ne vbiq. ambiguus semper hareat, vel in errorum scrobes incautus offendant.

DE EVSTA-
THIO FRRORIS
SOCRATES ET
SOZOMENVS
ARGVNTVR.

Sozom. lib. 6.
c. 13.

Corrigendus itaque in primis est Socrates, quod ait, discessisse Valentem Constantinopoli, vt iterum veniret Antiochiam: nam nunquam antehac illuc profectum esse, Ammianus satis demonstrat; quod illo dirigens iter, oborta Procopij tyrannide, coactus sit a cœpto itinere desistere. Sed & quod idem affirmat, Eudoxium annos decem & nouem sedisse, plane hallucinatus est: nam a tempore illius acceptæ sedis in hanc diem, Episcopatus ipsius nonnisi anni vndecim numerantur: quod Sozomenus probe nouit, dum vndecim tantum annos Eudoxium sedisse tradit^a. Sed grauiore plane errore vterque lapsus est, dum Eustathium Episcopum Antiochenum B diu ante Constantij tempore vita functum, rediuiuum inducunt a Iouiano restitutum, & hoc tempore res Catholicorum curantem. Quo modo enim Orthodoxi Episcopi & populus Antiochenus Catholicus passi sunt ordinari sibi Paulinum atque Meletium, viuentē adhuc ipsorum Episcopo magno Eustathio? Vel quonam pacto, si a Iouiano Imperatore hic Antiochiam restitutus est, nulla prorsus de eo mentio sit in Concilio Antiocheno tunc a Catholicis celebrato? Vel quo modo illuc accedente Eustathio iam ante tempus Nicæni Concilij illic Episcopo ordinato, mox Paulinus atque Meletius non eidem loco cesserunt?

Gregor. Naz.
orat. ad centum
quingentis
Episcopos.
QVAE PASSI
CONSTANTI-
NROPOLITANI
ORTHODOXI.

Gregor. Naz.
orat. ad Arian.

At de rebus tum ab Arianis, tum ab ipso Imperatore Valente aduersus ciues Constantinopolitanos Catholicos gestis, Gregorium Nazianzenum audiamus ex ipsorum factis se purgantem, atque hæc pro concione recensentem^b: Quot hominum contumelias prius pertulimus? Quid acerbitalis passi non sumus? non iniurias? non minas? non exilia? non pecuniarum direptiones? non bonorum proscriptiones? non presbyterorum in mari conflagrationes? non templa profanata, atque ex templis in sepulchra mutata? non publicas senum Episcoporum, aut, vt magis proprio verbo vtar, Patriarcharum cædes? non eam immanitatem, vt pijs solis inuius esset omnis locus? non denique quicquid calamitatis vllis verbis exprimere quisquam possit?] et alibi^c cum in ipsos Arianos inuehitur, Constantinopoli sic post alia ad populum orans: Quin potius, inquit, tuam quidem inhumanitatem & multi libri & linguæ circumferunt, quas etiam posteritas omnis exceptura est, æternam (nisi me opinio fallit) rebus a te gestis ignominia notam inuictura. Meam vero ipse oratione profecuar.

AB ARIANIS
PATRATA SCE-
LERA.

4. Reg. 25.
e Dan. 3.
f Psul. 83.

Quem populum audacia furentem in te immisi? vt vos scilicet in nos. Quos milites in aciem eduxi? Quem belli ducem ira inflammatum, ijsq. quorum iussa facebat, atrociorē, ac ne Christianum quidem ipsum, sed commodo atque congruenti sacrificio impiam aduersus nos immanitatem dæmonibus suis offerentem? Quosnam precibus incumbentes, manusq. ad Deum attollentes obsidione cinxi? Quas psalmodum cantiones tubarum clangore compressi? Quorum mysticū sanguinem cum mortifero sanguine permiscui? Quos spirituales fletus exitiosis fletibus sustuli? Quas poenitentia lacrymas tragœdiæ lacrymis depuli? Quam orationis ædem in sepulchrū conuertit? Quam supellectilem rei sacrae ministerio dicatam, manibusq. profanis non atrectandam, flagitiosis manibus exposui, vel Nabuzardæ^d coquorum principi, vel Balthasaro, qui in sacrosanctis poculis nefarie perbacchatus^e est, atque adeo dignas amentia sua poenas exoluit? Altaria dilecta (vt ait Scriptura^f) nunc autē contumeliose protrita, quisnam impudicus ac perditus adolescens turpiter cantillans, corpusq. inflectens impulsu nostro vobis insultauit, vel potius per quem huiusmodi nebulonem ego vquam magnum atque augustum mysterium prodidi, ludibrioq. habui?

PERORATIO
SCELERVM A-
RIANORVM.

O cathedra præclara, & præclarorum virorum sedes ac requies, quæq. multos pios sacerdotes, qui iam olim sacrae disciplinae munus obierunt, subinde commutasti: ecquis tandem Ethnicus concionator te conscendit, & scelerata lingua Christianorum religionem inuectiua oratione proscindens? Virgines castæ & verecundæ, ne honestorum quidem virorum conspectum præ pudore ferentes, ecquis tandem ex nostris vel ad has vsque corporis partes, quas inspicere nefas erat, probro contumeliaq. vos affecit, impiorumq. oculis triste spectaculum proposuit, flam-

A maq. Sodomitica multandum? mitto enim cædes, stupri dedecore tolerabiliores. Quas feras in corpora sanctorum immisimus, vt quidam fecerunt, humanam naturam ob oculos omnium proponentes, nec vllum aliud crimen ipsis obijcientes, quam quod impijs dogmatibus assentiri, eorumq. societate contaminari recusassent, quam veluti serpentis virus fugimus, non illam quidem corpus labefactantem, verum ipsa animæ penetralia inficientem? Quibus crimini datum est, quod mortuos terra condidissent, quos ipsa quoque bestia honore & reuerentia sunt profecuta? Et quidem quale hoc crimen iudicatum est? alio scilicet theatro, atque alijs bestiis dignum.

Quorum Episcoporum inspectantibus discipulis, nec præter lacrymas quicquam opis ipsis afferre valentibus, seniles carnes ferreis vngulis laceratae sunt, cum Christo suspensæ, ac perpetiando victoriam assecuta, populumq. pretioso sanguine aspergentes, ac postremo ad necem adductæ cum Christo inhumandæ, gloriamq. adepturæ: Christo, inquam, qui per huiusmodi cædes ac victimas de mundo triumphauit? Quosnam presbyteros ignis & aqua, elementa inter se contraria diuiserunt, nouo & inaudito more nauigantibus prælucentes, simulq. cum ea naui, in qua soluerant, conflagrantes? Quinam (vt maiorem calamitatum nostrarum partem silentio tegam) ex ijs qui talibus obsequijs gratiam apud Principes inire studebant, ab ipsis quoque crudelitatis accusati sunt? Nam etsi cupiditatibus eorum inferuebant, sæuum tamen & crudele mentis propositum execrabantur. Illud enim turbulenti temporis erat, hoc rationis & consilij: illud imperatorij sceleris, hoc animi sibi concilij, quid leges, ex quarum præscripto ius dicendum erat, postulerent.] hæc Gregorius, qui postea orationem conuertit ad res in Ægypto ab eisdem aduersus Athanasium fabricatas, & alia subinfert de Eustathio Antiocheno Episcopo, necnon de cæde facta nuper S. Episcopi ab exilio redeuntis, de quo suo loco dicendum.

SAEVITIA A-
RIANORVM.

De his autem quæ hoc potissimum anno gesta esse constat, nempe de presbyterorum in mari conflagratione, idem meminit aliàs ea oratione, qua profecutus est laudes Basilij: sed & in illa dicta in laudem Heronis, presbyterum vnum tantum idem supplicium passum narrat, remq. gestam (vt apparet saltem ex numeri diuersitate) a priori distinctam graphice repræsentat his scilicet verbis^a, dum primum de acerbitate persecutionis Valentis ita præfatur: Tanta utique præcedente persecutione, sub Iuliano videlicet, acerbior ista: quod tum quidem minime dubia & obscura erat martyrum decertatio; nunc autem res eo redijt, vt perfecutio quoque ipsa laude careat, dumtaxat apud iniquos martyriorum expensores. Vultis omnibus qui adsunt, atque huic etiam fortasse quamlibet insigni animi robore ac tolerantia prædito, perturbationibusq. superiori, vnus dumtaxat ex his quæ tunc perpetrata sunt, narratione lacrymas extundam? Testes autem huius sermonis permultos habeo: nam apud multos huius supplicij tragœdia permanuit; illiusq. etiam tempestatum historiam (nisi me opinio fallit) omnium sæculorum posteritas exceptura est.

Gregor. Naz.
orat. in laud.
Heron.
DIRA VALEN-
TIS PERSECV-
TIO.

Nauis presbyterum portans, eumque non sceleris alicuius conuictum, sed fidei causa periclitantem, in mare demittitur, non vt vectorem seruet, sed vt perdat. Atque is quidem qui vehebatur, vtpote vir pietate præstans, animo erat prompto & alacri: comes autem illi ignis adiungitur: ac nouitate poenæ maiorem in modum oblectatur persecutor. Proh spectaculum graue! proh grauem tragœdiam! Nauis mari fertur: spectantium multitudo ad littus effunditur, partim insultantium, partim illius vicem lugentium. Quonam pacto rem tantam breui oratione repræsentabo? Ignis accenditur, nauis vna cum onere suo absumitur, ignis aqua miscetur, resque inter se contrariæ ad pij viri supplicium concurrunt, duoque elementa corpus vnum partiuntur, & nouo atque inaudito more facula super mare attollitur: ad quam vt suauem & amicam fortasse quispiam accessit: propior autem factus, miserandum atque incredibile spectaculum offendit, nauigationem sine gubernatore, naufragium sine tempestate. Sic presbyter in cinerem dilabitur, immo ne in cinerem quidem, vtpote per vndas sparsus. Nec vero tan-

PRESBYTERI
MARTYRIVM.

tum apud barbaros homines sacerdotij dignitas impetrare quivit, ut minus in hoc mundo saltem mortis genere interiret: aut si hoc nimium erat, at certe sepultura, quae ne impijs quidem & facinorosis hominibus negari debet, concederetur. Haec impij hominis, nempe Valentis, æquorea expeditio fuit: hic pij viri finis.] atque hæcenus de eo Gregorius, quem Elias Cretensis ab alijs dictum Urbanum, ab alijs vero Theodolum, sive Theodorum tradit, qui videtur numeratus inter illos octoginta presbyteros: sed haud facile adducimur ut credamus unum hunc a ceteris Gregorium separasse; cum quod oratione profitetur (id scilicet recensere, ut ab audientium oculis præ commiseratione excutiat lacrymas) magis miserabilis casus omnium, quam unius tantum, præstare id vberius valuisset.

ZENOBIUS SVS A DAMASO.
Extant apud Surium tom. 3. die 25. Maij.

Quo tempore, cum Ecclesia Constantinopolitana acerbissimis hæc quateretur fluctibus, Damasum Romanum Pontificem illuc misisse sanctum Zenobium creatum postea Episcopum Florentinum, qui insultantem Arianorum petulantiam penitus coaceret, eius vitæ Acta habent: ibique cum duos a dæmonibus obsessos, spectante populo, liberasset, Arianorum quoque procacia eo spectaculo coercita pariter traditur: non tamen pro vero habendum (quod euentus probavit) ipsos posthac omnino quieuisse, ut falso existimatum est: quin potius eo recedente, liquet eosdem acrius sævisse. Constat quidem, sanctum Basilium ad Occidentales Episcopos de his quæ Orientalis Ecclesia pateretur, litteras dedisse, quarum ipse meminit in secunda ad eosdem missa legatione, de qua agemus anno sequenti. Desiderantur tamen ipsæ litteræ Basilij primo loco ad Occidentales scriptæ: siquidem quæ ad eosdem ab ipso datæ leguntur, de alijs antea ad eos scriptis litteris mentionem faciunt, quæ non extant: aliæ vero inferius secundum legationum ordinem disponentur.

VALENS VENIT CAESAREAM CAPPA-DOCIAE.

Iam reliquum est, ut Valentis Imperatoris iter Antiochiam proficiscentis, & ubique impietatis suæ atque sævitæ impressa vestigia relinquens, eademque indeliblem posterorum memoriæ conservata, oratione prosequamur. Nicomedia enim recedens, contulit se cum suis Caesaream Cappadociae, vexaturus Ecclesiam illam, a qua hæcenus visus esset haberi contemptui: nempe quod præter suorum magistratum sententiam creassent Orthodoxæ fidei insignem defensorem, acerrimumque propugnatorem Magnum Basilium: quodque reliquis iam prope omnibus Episcopis Catholicis ex suis ipsorum sedibus pulsus, ipse solus videretur invito Imperatore sedere, alijsque cunctis periclitantibus Ecclesijs præsto esse. Quid autem actum sit a Valente adversus Basilium, cum Caesaream venit; Sozomenus & alij cum recitant, plane hallucinantur, dum putant aduentum Valentis Caesaream eo tempore contigisse, quo Eusebij eius civitatis Episcopi adversus Basilium simultas illa vigeat. Nam Basilium iam Episcopo creato, Valentem eo peruenisse, ipsa rerum gestarum series plus certo declarat: sed & ipsum accessum Valentis Caesaream accidisse hoc anno, ipso Valente cum fratre tertium Consule, quo Eudoxius defunctus est, satis est superius demonstratum. Ait igitur Sozomenus:

Sozom. lib. 6. cap. 15.

Ibidem.

Valens, relicta Nicomedia, iter Antiochiam versus cepit: quo quidem in itinere cum Cappadociam peruenisset, Orthodoxos pro more suo grauibus afficere incommodis, & ecclesias eorum Arianis tradere laboravit, &c.] hæc Sozomenus. Quoniam modo autem cuncta se habuerint, a nullo certius atque fidelius, quam ab ipso Gregorio Nazianzeno, qui aderat & magna pars fuit, accipere licet. Ipse igitur publice pro concione eandem peregre iam prosecutus historiam, hæc verbis eam exorditur:

Gregor. Naz. orat. in laud. Basilij VALENS QUID CUM BASILIO CAESAREAE.

Ut vero alia omnia perueniens Valens, in hanc, nempe Caesariensem, firmam & ab omni iniuria tutam Ecclesiarum matrem impetum fecit, ut vitalem quoque illum veritatis igniculum, qui solus reliquus erat, opprimeret: tum primum malum se consilium inijsse intellexit. Nam, ut sagitta in durius ac solidius corpus incidens, repulsus est, ac rudentis instar effractus cessit. In talem Ecclesiam Antistitem incidit: in tantum scopulum impactus sese infregit ac dissolvit. Atque alia quidem ex eorum, qui tunc periculum fecerunt, sermone ac commemoratione accipere licet. Nemo autem est, qui non hæc memoriæ prodat: verum ij demum admiratione defiguntur, qui perspecta atque explorata habent illius temporis certamina, in-

na, insultus, pollicitationes, minas, illos ex Senatorio ordine ad eum missos, eumque flectere adnitentes, illos ex militari, illos ex gynæceo, nempe eunuchos, illos inquam inter feminas viros, & inter viros feminas, atque vna tantum impietate viriles, qui cum naturali modo libidinari nequeant, quod unum possunt, lingua scortantur: illum denique Nabuzardum coquorum præfectum artis suæ gladios minitantem atque ad ignem sibi congruentem transmissum.] erat hic Demofthenes dictus, de quo inferius. sed pergit Gregorius:

Ego vero id, quod ex omnibus eius laudibus summe admiror, & quod, ne si cupiam quidem, præterire queam, breuiter, quoad eius fieri poterit, exponam. Eccui tandem incognitus ille est, qui tum apud nos Præfecti munereungebatur, cum suapte feritate adversus nos præsertim inflammatus (nam ab illis quoque baptisimi aqua tinctus vel potius obrutus atque confectus fuerat) tum amplius quam necesse haberet, Imperatori subseruiens, atque ex eo quod illi omnibus in rebus obsequeretur, diuturnius imperium sibi conservans?] erat hic Modestus nomine, auctor cædis (ut vidimus) octoginta illorum presbyterorum nuper in mari apud Nicomediam incensorum: qui ob egregiam improbitatem, & nauatam impigre operam adversus Catholicos præcipue, non præfecturis tantum insignitus fuit, sed & post sequentem annum cum Arintheo Consulatum gessisse reperitur: verum & auctum quoque nobilissima præfectura Prætorij, Zosimus auctor est, quod & aperte indicant Imperatoria rescripta ad eum data: cui his versibus eleganter illudit Cyrius Theodorus:

MODESTVS PRÆFECTVS QVID IN BASILIVM.

Zosim. lib. 4.

Vide orat. in laud. Basilij schol. Basilij 70. al. in noua edit. 72.

Præfectus es tu ceteris quidem omnibus, Modeste, verum Basilio Magno subes: Præesse quamuis gestias, subes tamen: Formica sane es, rugias licet ut leo.]

Sed subdit Gregorius: Ad hunc adversus Ecclesiam frementem, leonisque speciem præferentem, ac leonis more rugientem, tamque ferum & immanem, ut a multis ne adiri quidem posset, vir præclarus adducitur, immo vero ingreditur, perinde ac si non ad iudicium, sed ad festi celebrationem vocaretur. Quoniam autem modo vel Præfecti audaciam, vel Basilij virtutem & sapientiam, cum qua ei resistit, satis digna oratione complectar? Quæ tua est, inquit, ratio, heus tu (nomine illum compellans, nondum enim Episcopi nomine appellandum ducebat) ut tanto imperio obsistere audeas, solusque omnium præfracte & contumaciter obluenteris? Quorsum, respondet Basilium, hæc oratio spectat, & quænam hæc est contumacia? nondum enim id satis intelligo. Quoniam, inquit ille, Imperatoris religionem minime profitearis, omnibus alijs iam substratis ac superatis. Non enim, inquit Basilium, hæc vult Imperator meus: nec creaturam ullam adorare sustineo, cum & Dei creatura sim, & Deus esse iubeat. Nos vero, inquit ille, qui hæc imperamus, quid tandem tibi videmur? Nihil sane, inquit Basilium, dum hæc iubetis. Age vero, inquit ille, non magnum & honorificum existimas ad nostras partes adiungi, sociosque nos habere? Ad hæc Basilium: Vos quidem Præfecti estis & illustres, non inficias eo; minime tamen Deo præstantiores. Socios autem vos habere, mihi quidem amplum & honorificum fuerit (quidni enim, cum ipsi quoque Dei creaturæ sitis?) sed & alios quosdam ex his qui nobis subiecti sunt. Non enim personarum dignitate, sed fidei integritate Christianissimus insignitur.

CONFLICTATIO MODESTI CVM BASILIO.

MODESTVS VRGET BASILIVM.

Hac oratione commotus Præfectus, & maiori ira succensus, de subsellio surrexit, atque asperioribus verbis cum eo agere perrexit. Quid? inquit ille, potestatem hanc non pertimescis? Cur vero pertimescam? inquit Basilium. Quid fiet? quid patiar? Quid patieris? intulit ille: unum e tam multis, quæ meæ sunt potestatis. Quænam hæc? subiunxit Basilium: fac enim intelligamus. Bonorum, inquit ille, proscriptionem, exilium, cruciatus, mortem. Tum Basilium: Si quid aliud habes, id mihi minitare: horum enim quæ adhuc commemorasti, nihil nos attigit. Quoniam modo? inquit ille. Quoniam, inquit Basilium, bonorum proscriptioni obnoxius non est, qui nihil habet: nisi forte laceris & detritis hæc pannis indiges, ac paucis li-

bellis, in quibus omnes mihi facultates & copiae sunt. Exilium autem haud cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum: ac neque terram hanc, quam nunc incolam, meam habeo; & eam omnem, in quam proiectus fuero, pro mea duco: immo, ut rectius loquar, vniuersam terram Dei esse scio, cuius advena ego sum & peregrinus. Iam tormenta quid accipere queant, cum corpus desit? nisi forte primam plagam dixeris: huius enim solius penes te arbitrium & potestas est. Mors porro beneficij loco mihi erit: citius enim me ad Deum transmittet, cui vivo, & munere meo fungor, maximaque ex parte mortem obij, & ad quem iam pridem propero.

Psal. 23.

EPISCOPVS
QVOMODO E-
LATVS ET HV-
MILIS.b Luc. 22.
Matth. 20.

Quo sermone obtupefactus Praefectus: Nemo, inquit, me (nomenque suum adiunxit) ad hunc usque diem ita est allocutus, nec pari verborum libertate. Neque enim, ait Basilus, fortasse in Episcopum incidisti: alioqui hoc prorsus modo disseruisset, pro huiusmodi rebus in certamen veniens. Nam ceteris quidem in rebus, o Praefecte, mansueti & placidi sumus, atque omnium abiectissimi, quemadmodum nobis hoc lege praescriptum est: ac non dicam aduersus tantum Imperatorem, sed ne aduersus plebeium quidem quemquam & infimi ordinis hominem supercilium attolimus. Verum ubi Deus nobis periclitatur ac proponitur, tum demum alia omnia pro nihilo putantes, ipsum solum intuemur. Ignis autem, & gladius, & bestiae, & vngulae carnes lacerantes, voluptati nobis ac delicijs potius sunt, quam terrori. Proinde contumelias nos affice, comminare, fac quicquid collibuerit, potestate tua fruere: audiat haec etiam Imperator: nequaquam proiecto nos vinces: nec efficies, ut impiae doctrinae assentiamur, ne si his quidem atrociora miniteris.

Haec postquam Praefectus dixit, atque audiit, ipsiusque contentionem animi eam esse cognouit, ut nulla vis eum perterrefacere ac superare posset: ipsum quidem foras misit, atque ablegauit, non iam cum iisdem minis, sed cum quadam reuerentia & submissione. Ipse autem quam celerrime potuit, Imperatorem adiens: Imperator, inquit, ab huius Ecclesiae Antistite victi sumus: minis superior est, sermonibus firmior, verborum blanditijs fortior. Ignauiorum alius quispiam tentandus est: huic autem aut vis aperte inferenda, aut non expectandum ut minis cedat. Qua de causa factum suum improbens Imperator, Basilijque laudibus victus (virtus enim hosti quoque admirationi est) vim ipsi adhiberi vetuit: idemque ipsi accidit, quod ferro solet, quod quamuis igni emolliatur, ferri tamen naturam retinet. minisque in admirationem conuersis, illius quidem societatem haudquaquam amplexatus est, quod mutationem erubesceret: ceterum rationem quaesiuit, qua honestissime ipsi satisfaceret, quam etiam oratio declarabit.

MODESTVS VI-
CTVS A BASI-
LIO.VALENS IM-
PERATOR
ADIT ECCLIE-
SIAM BASILII.

1. Reg. 7.

Nam cum vniuersa satellitum manu stipatus ingressus fuisset in templum (erat autem Epiphaniae dies, coetusque amplissimus) ac laicorum numerum auxisset, ad hunc modum defunctorie cum eo se coniunxit. Ac ne hoc quidem praetermittendum est. Postquam enim intus fuit, atque ipsius aures psalmorum cantu non secus ac tonitruo quodam personuerunt, plebisque pelagus vidit, omnemque ordinem & concinnitatem, quae tam in sacrario quam prope sacrarium erat, angelicam potius quam humanam: atque ipsum quidem ante populum recto corpore stantem, qualem Scriptura^c Samuelem describit, nec corpore, nec oculis, nec animo, perinde ac si nihil noui contigisset, vllam in partem se mouentem, sed Deo, ut ita dicam, & altari affixum: eos autem, a quibus cingebatur, cum timore quodam ac reuerentia stantes: haec, inquam, simulatque perspexit (nec enim simile quippiam vniquam viderat) humanum quiddam passus est, atque oculorum vertigine ac tenebris totus impletur. Atque id plerisque adhuc obscurum & incognitum erat.

VALENS PRO-
PE EXANIMA-
TVR.

Verum cum dona, quae ipsemet effecerat, diuinae mensae offerenda essent, nec quisquam, ut mos ferebat, simul ea caperet (quod non satis liqueret an ea Basilus accepturus esset) tum vero manifeste se affectus prodidit. Ita enim titubare coepit, ut nisi quispiam ex sacrarij ministris vacillantem supposita manu retinisset, misere utique & luctuose prolapsurus fuerit. Iam vero quae ad ipsum Imperatorem & quanta cum sapientia prolocutus est (cum quidem ille nescio quo modo rursus nobiscum in ecclesiam se contulisset, & intra velum extitisset, atque

in illius

A in illius conspectum colloquiumque quod iam pridem expetebat, venisset) quidnam aliud dicendum est, nisi Dei voces eas fuisse, quas & qui cum Imperatore erant, & nos qui simul ingressi fueram, audiuimus? Hinc Imperatoriae erga nos humanitatis & clementiae principium natum & constitutum est: haec occasio maximam impressionis illius, qua tum vexabamur, partem, non secus ac fluctus quosdam, fregit ac dissoluit.

Sequitur alia narratio superioribus nequaquam inferior. Vincebant improbi, atque aduersus Basilium exilium decernitur: nec quicquam eorum quae ad eam rem attinebant, desiderabatur. Nox aderat, in promptu currus, in plausu hostes, in luctu pij: nos parati atque alacris viatoris latus cingebamus: nihil denique, quod ad praecalam ignominiam spectabat, requirebatur. Qui haec scribit Gregorius, cum tunc simul esset inter illos qui cingebant latus Basilij, seq. exilij comites sancto viro exhibere studebant, inferius tradit eadem oratione, nihil amplius Basilium fatigasse, quam ut vnum ex comitibus, acceptis pugillaribus, iuberet se sequi. Rursum vero ubi supra Gregorius: Sed quid, inquit, accidit? Exilij decretum Deus rescindit. Nam qui Aegypti aduersus Israelitas saeuientis primogenitos percussit, idem Imperatoris quoque filium morbi plaga afficit: et quidem qua celeritate! Illinc exilij tabulae, hinc morbi decretum ac scelerati scriptoris manus inhietur, & sanctus periculo liberatur. Ita febris beneficio seruatur vir pius, Imperatoris audaciam coercentis. Quid hoc Dei iudicio vel aequius, vel celerius fingi atque excogitari potest? Postea autem Imperatoris filius aegrotabat, afflictoque corpore erat: pater etiam, utpote pater, simul aegrotabat, remedium vndecumque morbo conquirens, atque optimos quosque medicos seligens, ac precibus ut si alias vniquam, incumbens, humique prouolutus: nam Reges quoque humiles & abiectos reddit calamitas: nec mirum, cum Dauidem etiam prius ob filij morbum eodem morbo affectum fuisse, Scriptura testetur^a.

BASILIO DE-
CERNITVR
EXILIVM.

a 2. Reg. 12.

Cum autem huic malo medicinam nullam inueniret, ad Basilij fidem confugit: et quoniam ob contumeliam recens ipsi illatam, cum suo nomine accersere praepudore non auderet; alijs, quos arctissima familiaritate & benevolentia deuinctos habebat, hanc legationem committit. Ille vero nihil cunctatus, nec quod fortasse alius fecisset, aduersus tempus insultans, confestim affuit, atque ad eius aduentum statim leuior fit morbus, paterque meliorem spem animo concipit. Quod nisi falsam aquam dulci admiscuisset, simul videlicet & ipsam aduocans, & haereticis credens, sanum quoque & incolumem filium fortasse recepisset: atque id pro certo & indubitato habebant qui

VALENS FILIO
ORBATVR.

D tunc aderant, calamitatisque participes erant. Idem autem & ipsi Praefecto, nempe Modesto, non multo post accidisse narrant. Nam hunc quoque morbus quispiam obortus viri sancti manibus substernit. Nam profecto plaga cordatis hominibus doctrina efficitur, ac plerumque prospero rerum successu potior & praestabilior est afflictio. Aegro corpore erat, illacrymabat, distorquebatur, Basilium accerserat, obsecrabat: Satisfactionem habes, clamabat: da salutem. Et quidem hanc consecutus est, ut & ipse fatebatur, & multis huius rei ignaris persuadebat. Neque enim illius virtutes admirari ac praedicare desinebat. hucusque Gregorius. Modesto quidem Praefecto aegrotanti, exposcentique Basilij auxilium Cyrus Theodorus illis versibus insultauit:

MODESTVS
PRAEFECTVS
AEGROTANS
SVPPLEX O-
RAT BASI-
LIVM.

E *Eccumme nuper qui fremebat ut leo,
Virumque sanctum territabat insolens?
Nunc ingemiscit, nunc miser iam supplicat,
Petit leuamen; quodque postulat, capit.]*

His autem sic de Valente a Gregorio recensitis veteres alij alia addunt, ut inter ceteros Gildas Sapiens^b: Cum, inquit, ab iniquo Principe minae huiusmodi intentarentur, quod nisi in crastinum Ariano coeno, ut ceteri, macularetur, esset omnino moriturus; dixisse fertur: Ego sane cras ero sicut hodie: tu te vti nam mutares. Ac rursus: Vti nam haberem aliquid digni muneris, quod offerrem huic, qui maturius Basilium de nodo follis huius absolueret. Sed & Theodoretus^c de Valente subscribere conante decreto exilij Basilio irrogandi: Iubet, inquit, edictum de illo in exilium mittendo conscribi. Quod cum sua manu ratum facere conaretur, ne apicem quidem vnum alicuius litterae

b Gil. orat. in
Ecclesiast. ord.c Theod. lib. 4.
cap. 27.

370. CALAMVS FRANGITVR ET DEXTERA OBRIGET. *Socrat. lib. 4. c. 21.* litteræ facere potuit: siquidem ruptus est calamus: neque id semel, sed iterum ac tertio accidit. Ac cum impium illud edictum confirmare impensius laboraret, concussa est dextera, tremorq. eam occupauit. Atque cum animo esset præ metu prope attonito, chartam manibus lacerauit.] hæc Theodoretus. Socrates a vero de puero ægrotante hæc amplius:

GALATES FL. LIVS VALENTIS. *Theod. lib. 4. c. 17.* *Sozom. lib. 6. c. 19.* Filius Valentis, nomine Galates, qui tenera admodum ætate fuit, grauius ægrotare cœpit, vt medici de eius vita penitus desperarent. Cuius mater Dominica Imperatrix retulit ad Imperatorem, se per quietem ab horrendis visis valde diuexatam fuisse; puerumq. propter contumeliam, quam Basilius Episcopus fuisset ab eo perpeffus, morbo afflicti. Quæ Imperator animo diligenter complectens, accersit Basilius: et quo illius faceret periculum, sic illum alloquitur: Si vera sunt tua de fide dogmata, precare vt filius meus non moriatur. Tunc Basilius: Si, inquit, credes, o Imperator, quemadmodum ego, & efficies vt Ecclesia ad concordiam reducat, viuet puer. Cui cum Imperator minime consentiret: Idcirco, inquit Basilius, de puero fiat voluntas Dei. Basilius, cū hæc dixisset, dimitti iubet: puer statim post exijt e vita.] hæc Theodoretus. sed Theodoretus b hæc habet: Magnus Basilius tum profectus ad regiam, & filium Imperatoris morti vicinum conspicatus, pollicetur eum ad vitam reuersurum, modo sacrosancto baptisinate a pijs hominibus donaretur. Quæ cum dixisset, exiuit. Imperator vero iureiurando, more dementis Herodis, obstrictus (*nimirum dato olim Eudoxio iuramento se nunquam recessurum ab heresi Ariana*) quibusdam sectæ Arianae, qui aderant, pueri baptizandi negotium dat: puerque extemplo obiit mortem.] hæc Theodoretus: at non de baptismo, sed de precibus id accidisse, Sozomenus c tradit: nempe puerum, qui aduentu Basilij non nihil conualuisset, eo dimisso, & superinductis ad preces super puerum fundendas Arianis, expirasse.

Theodoret. lib. 4. c. 17. *DEMOSTHENES COQUORVM PRINCEPS.* *Ephram orat. in laud. Basilij versionis Volsij. RES GESTAE BASILII CVM VALENTE.* Rursum vero a ceteris prætermissa de principe illo coquorum, quem Nabuzardum iure Gregorius nominat, Theodoretus hæc addit d: Aderat, inquit, etiam quidam nomine Demosthenes culinæ Imperatoriæ præfectus, qui more plane barbaro orbis terræ magistrum Basilius reprehendit. At S. Basilius subridens: Demosthenem, inquit, illitteratum vidimus. Vbi vero ille maiore exardescens iracundia minari cœpit: Tuum est, inquit Basilius ille Magnus, iusculorum curare condimenta: nam cum aures habeas oppletas fordibus, sacrosancta dogmata audire non potes. Atque ita ei a Basilio responsum est.] hæc ipse. Sed post hos omnes, præstat hic, rem tantam, nempe præclarum certamen Basilij aduersus Valentem, ab ipsius æquali atque pernecessario magno illo Ephræm diacono Edeffeno audire, qui sic ait e: Dum graui morbo detineretur filius tyranni, D rogabant sanctum hunc virum, vt pro eo Deum deprecaretur. Cumque is hanc conditionem proponeret: Si eum, inquit, mihi ita tradideris, vt eum ad immaculatam fidem traducam, & ab omni doctrinæ Arianae impietate liberem; curabo ego eum. Tyrannus vero cum esset assensus, subito Basilius pro Imperatore terreno apud cælestem se mediatorem interposuit, cuius accepit promissum: et illi sanitatem filij attulit. Vt autem pueri sanitati restitutum viderunt serpentes, rursum leuis Imperatoris animum deprauarunt: eiusq. filio accepto, baptizarunt illū aqua, non tamen spiritu: docebant reijcere Filium Dei, intus irretientes eum, & foris induentes. Intus ille Christum induebat, & intra abscindebat. Ideoque non multo post spiritum miseri illius & infelicis peremit, ingrati illius mentem redarguens. Atque ita rebus stupendis Eliæ non inferiora, signisq. Elisæi non minora Basilius edidit. Quemadmodum enim illi mortuos ad vitam reuocarant, E sic & fidelis Basilius oratione moriturum iam puerum a periculo abripuit. Et sicut rursus Petrus Ananiam & Saphiram fraudantes de pretio agri enecauit; ita & Basilius locum Petri obtinens, eiusq. pariter auctoritatem libertatemq. participans, suam ipsius promissionem fraudantem Valentem redarguit, eiusque filium morte mulctauit: vnde ad summam animi deiectionem & anxietatem redegit miseros illos & Imperatorem ipsum infidelem. At quis digne enarrare poterit imbres miraculorum, quæ ostendit beatus & fidelis Basilius rebus ipsis? Cum autem impossibile sit narratione complecti tanta illius viri recte facta; omnibus prætermisissis, vnum tamen commemorantes, ostendemus etiam, quo modo rationis ac sensus expertia simul cum viro isto pugnaverint.

Nam cum omnem mouerent lapidem genimina viperarū, quo iustum e medio tollerent, assidue præsertim illius verbis simul ac miraculis tamquam telis quibusdam vulnerati

370. A vulnerati, accesserunt, postulantes e medio eum tolli & exterminari: Grauis enim, inquit, nobis est etiam aspectus: siquidem valde nostris aduersatur sermonibus: propterea impossibile est, o Imperator, nostram fidem progressum habere, isto superstitite. Imperator autem illorum adductus sermonibus, incubuit ad voluntatem eijsendi Basilium in exilium. Ceterum calamus statim, nolens iniquo subuenire consilio, vltro confractus est, insipientem erudiens, quàm enorme facinus parare niteretur in seruum Christi, vnam diuinitatem Patris & Filij & Spiritus sancti prædicantem, eosq. qui secus sentirent aut dicerent, tamquam canes rabidos sapienter reprehendentem. Cum autem non intelligeret tyrannus, vt qui inanimato calamo insensibilior erat ac filius erroris, secundum quoque arripuit ad subscribendum sententiæ exilij, & ad voluntatem suam iniquam perficiendam: quem etiam vidit confringi, nolentemq. communicare malo, B quod ipse enitebatur facere.

Quid studes, o Imperator, in peregrinam eijcere regionem eum, qui continet inhabitatorem vniuersa implentem? Cur circumuenire & opprimere tentas eum, qui a nemine capi potest? Quamobrem ciuitate pellis ciuem cælestem & domesticum Dei? Nam si & tertium calamum sumpseris, etiam confringi videbis, nolentemq. parere ac cooperari tibi, sicut re ipsa compertum est. Tunc perspicue omnibus præconis voce victoria pronunciata est, & illustre trophæum inuicti militis Christi erectum. Tres calami substantialitatem Trinitatis prædicanti patrocinati sunt. Manus ad sententiam profendam accelerabat, & calami illam iniustam demonstrarunt. Manus ad improbum exilij decretum scribendum festinabat, & calami inanem festinationem ac studium retardabant. Et sicut virga Moysis confudit omnes incantatores & reliquos veneficos C Ægypti, ita & calami subito consilium impiorum ac filiorum tenebrarum destruxerunt.] hæc Theodoretus: at non de baptismo, sed de precibus id accidisse, Sozomenus c tradit: nempe puerum, qui aduentu Basilij non nihil conualuisset, eo dimisso, & superinductis ad preces super puerum fundendas Arianis, expirasse.

Deus enim Ephræm per visum admonuit, vt egregium conueniret athletam, & qualis quantusq. esset ostendit. Res gesta ita ab ipso S. Ephræm describitur in panegyrico, quem dixit in eiusdem Basilij laudem, his verbis: Dominus miserandi occasione se offerente, in quadam ciuitate misericordia motus est super me. Illic vocem ad me dicentem audiui: Surge, o Ephræm, & comede cogitationes & sententias. Cui respondens dixi in magna anxietate: Vnde ego, Domine, comedam? Et ait ad me: Ecce in domo mea vas splendidum & magnificum est, quod tibi suppeditabit cibum. Super dictis autem multum D admiratus exurgens perueni ad templum Altissimi: et cum sensim ad vestibulum ascendissem, & præ desiderio in introitum prospexissem: vidi in sanctis sanctorum vas electionis coram armento ouium præclare extensum, verbisque maiestate plenis exornatum atque distinctum, omniumque oculos in illud defixos. Vidi Ecclesiam ab eo spiritu vegetatam, eiusque in viduas ac orphanos potissimum commiserationem. Vidi ibi apud eum fluminis instar lacrymarum fluentia, & vellus vitæ cunctis quasi aureos radios diffundens: ipsum autem pastorem pennis spiritus sursum pro nobis preces sustolentem, filiumque orationis deducentem. Vidi ab ipso Ecclesiam ornatam & dilectam, aptissime compositam. Prospexi ab ipso, manare scilicet, doctrinam Pauli, legem Euangeliorum, & timorem mysteriorum. Prospexi ibi vtilem & salutarem sermonem ad ipsum vsque cælum fideliter tollentem se, atque vt rem paucis complectar, vniuersum E illum cœtum splendoribus gratiæ renidentem. His vero cunctis ita religiose ex electo vase regni efflorescentibus, laudavi sapientem & benignum Dominum, qui sic eum glorificantes glorificat.

Peracto autem auditorio, Spiritu sancto reuelante, me adesse cognouit. Qui meam vilitatem accersendam curans, per interpretem interrogabat me, dicens: Tu ne es Ephræm, qui præclare collū inclinatum iugo salutaris verbi subiecisti? Et respondens dixi: Ego sum Ephræm, qui me ipsum a cælesti cursu sequestravi. Cumq. me apprehendisset, sancto suo osculo consalutauit, instruxitq. mensam epulis sapientis ac sanctæ & fidelis animæ ipsius, non quidem corruptibilibus conditam ferculis, sed immortalibus refertam sententijs. Dicebat enim quibus recte factis possimus nobis conciliare Dominum, quo pacto peccatorum prohibeamus insultus, quo pacto etiam passionum occludamus ingressum, quo pacto Apostolicæ virtutis possessionem capiamus, & quo pacto

VALENTIS CALAMI TRES PERFRACTI.

EPHRAËM CONVENIT BASILIVM.

CONGRESSVS BASILII ET EPHRAËM.

quo pacto incorruptum placabimus Iudicem. Lugensq. exclamaui, & dixi: Tu pater me remissum ac segnem custodi, tu me in rectam semitam dirige, tu cor meum lapideum compunge. Ad te enim per spiritum Deus abiecit me, ut animam meam cures. Ipse animæ meæ nauem perduc ad aquam quietis. Hic mihi præclari magistri studium diligenter attende, &c.] subdit his, S. Basilium disertum & opportuno sermone imbuisset spiritum ipsius, ut plane maximam cum gaudio utilitatem sit consecutus, cum præsertim Basilij oratio in laudem quadraginta martyrum tunc se copiose diffuderit: ubi e contra post eius obitum ipse Ephræm memor insignium certaminum Basilij aduersus Modestum Præfectum, atque Valentem Imperatorem, sua oratione parem illis Basilium prædicarit. Hæc ipse pluribus. Addunt nonnulli, tunc temporis S. Basilium eam Ephræm fuisse gratiam impertitum, ut Græce dicta intelligeret, atque Græce pariter loqueretur. sed quoniam nihil de his ipse Ephræm, qui testatur sibi Basilium per interpretem esse locutum; libentius dicere præmittimus, pauciora potius referre contenti, quæ omni sint fide munita, atque acceptatione dignissima, quàm plura veritate nutantia inculcare. At ad Basilij noua certamina redeamus.

Non hic quidem finis impositus est Basilij cum magistratibus certaminibus. Siquidem Eusebius^a auunculus Imperatricis, nactus Ponti & Cappadociæ præfecturam, alio tempore (quo autem anno Basilij Pontificatus, nescitur) eidem non parum negotij facesiuit: de quo idem Gregorius Nazianzenus hæc habet^b: Is qui nefarium Ader^c aduersus Israelem olim excitauit, idem contra hunc quoque Ponticæ prouinciæ Præfectum excitat: hoc quidem prætextu, quasi mulierculæ cuiusdam causâ stomacharetur, sed re vera quod impietatis patrociniū fusciperet, ac pietatem oppugnaret. Mitto alias contumelias, quibus Basilium vexauit: quod perinde est, ac si Deum dicerem, aduersus quem & cuius causâ bellum gerebatur. Quod vero & eum qui contumeliam inferebat, maxima ignominia affecit, & pugilem nostrum summopere extulit (si modo magnum quiddam & excelsum existimandum Christiana sapientia florescere, & huius laude vulgus anteire) id oratione persequare. Mulieri cuidam amplissimo loco natæ, cuius maritus haud pridem extremo vitæ die functus erat, Iudicis assessor vim afferebat, inuitamq. ad nuptias pertrahebat. Illa autem cum nulla ratione hanc vim effugere posset, consilium capit non maioris audaciæ quàm prudentiæ plenum. Ad sacram enim mensam confugit, Deumq. aduersus hanc iniuriam propugnatores sibi adoptat.

Quid igitur per Trinitatem ipsam (ut forensi quoque dicendi genere non nihil inter laudes vtar) faciendum fuit, non dico Magno Basilio, ac de his rebus alijs leges statuenti, sed alijs cuiuspiam longe illo inferiori, dum tamen sacerdoti? Quid aliud, nisi ut eam assereret, retineret, omni cura tueretur; Dei clementiæ & legi, quæ altaribus honorem haberi iubet, manum porrigeret; omnia denique potius faceret & pateretur, quàm ut inhumanius vllum aduersus eam consilium iniret, sicq. & mensam sacrosanctam, & fidem etiam illam, cum qua supplex erat, contumelia afficeret?

Nequaquam, inquit nouus Iudex: sed omnes imperio meo cedere, ac Christianos leges suas perfide prodere oportet. Ille igitur supplicem deposcebat: hic omni vi retinebat. Ille rursus furore concitatur, ac magistratus quosdam mittit, qui sancti viri cubiculum perscrutarentur, ignominia causâ potius id faciens, quàm quod eiusmodi quicquam necesse esset. Quid ais? illius ne viri cubiculum ab omni vitioso affectu tranquilli, quem Angeli complectuntur, quem vel solum intueri feminæ reformidant? hæc Gregorius. sed & in talem audaciam ita Cyrus inuehitur iambicis:

*Præfekte, quodnam dedecus? iniuria
Quenam hæc? Requiris in domo mulierculas
Tectisq. puris Angeli Basilij?
Nec extimescis vindicis fulmen Dei?*

Sed pergit Gregorius: Nec eo contentus, ipsum insuper adesse, & causam dicere iubet, neque id placide & humane, sed quasi vnum ex ijs qui capitis damnati sunt. Aderat Basilium. Ille ergo ira & arrogantia plenus sedebat: hic stabat, quemadmodum Iesus meus, Pilato iudicante^d. Cunctabantur porro fulmina, Deiq. gladius^e adhuc exacuebatur & differebatur, arcusq. ita contendebatur, ut tamen retineretur^f,

poenitentia

A poenitentia videlicet tempus aperiens. Hoc enim apud Deum in more atque vsu positum est.

At hic mihi, quæso, alterum persecutoris & athletæ certamen vide. Pallium detrahi ac lacerari iubebat. At ille: Exuam præterea, si ita libet, etiam tunicam. Carnis expertem verberibus se affecturum minabatur. Corpus submittebat. Ungulis lacerare. At ille: Huiusmodi, inquit, laniatione medicinam afferes hepatis, magnopere, ut vides, me affligenti ac debilitanti. Atque hi quidem in his erant. Ciuitas autem simulatque huiusce mali communisq. periculi certior facta est (neque enim quisquam erat, qui non contumeliam ipsius periculum suum esse interpretaretur) tota furore corripitur atque inflammatur: ac velut fumo examen mouente, certatim omnes cuiuslibet generis & ætatis excitantur & exurgunt, ac præsertim armorum opifices, Imperatorijq. textores. Nam hi in huiusmodi rebus acrius incitantur, atque ob libertatem ac licentiam, qua fruuntur, ad audendum sunt paratiores. Vnicuique porro armorum vice erat vel quod ars offerebat, vel quod in re præfenti tumultuarie confecerat. Faces in manibus, saxa, fustes in promptu, vnus omnium cursus, vnus clamor, communis animorum alacritas. Armabat eos ira, immo ad proelium ducebat. Ne mulieres quidem tunc armis carebant, hac nimirum occasione animos earum exacuentem (radij autem ipsis hastarum loco erant) immo nec mulieres iam manebant, quippe quas zelus roborasset, atque in virilem fortitudinem animique magnitudinem traduxisset. Quid multa? Pietatem omnes ita demum inter se partituros censebant, si ipsum Eusebium Præsidentem diuiderent, ac discerperent. Atque is maiorem apud eos pietatis laudem habiturus videbatur, qui primus ei, qui tantum facinus aggressus esset, manum iniiceret.

C Quid tum igitur audax ille & fastuosus Iudex? Supplex erat, miserandus, calamitosus, quouis homine deiectionior: quoad in conspectum ille citra sanguinem martyr, & citra plagas victricem coronam affecutus, populo sui reuerentia agre represso, supplicem suum ac vexatorem a periculo vindicauit. Hæc sanctorum Deus, qui omnia facit atque in melius commutat, qui superbis^a resistit, humilibus gratiam impertitur. Quid ni autem is qui mare scidit, & fluminibus cursum inhibuit, & elementis vim attulit, & manuum extensione trophæum erexit, ut exulem populum conseruaret, idem hunc etiam a periculis extraheret? Atque hic mundanum externumque bellum conclusum est, finemque habuit, Deo fauente, lætum atque felicem, qualemq. fides illius merebatur.] hæcenus de his Gregorius.

At quid de vidua illa? Transmisit eam mox S. Basilius ad monasterium sacrarum virginum, cui soror Basilij S. Macrina præerat, illicq. vna cum virginibus magno studio monasticæ vitæ institutum & ipsa excoluit: ipsius namque meminisse putatur Gregorius Nyssenus in epistola illa ad Olympium^b, qua eiusdem S. Macrinæ res gestas post obitum eius conscripsit, his verbis: In earum erat numero quædam femina nobilissima diuitijs & genere & corporis forma atque alijs nominibus illustri in ipsa adolescentia constituta. Hæc viro cuidam honestissimo in matrimonio collocata fuerat, sed breui tempore cū illo vixerat. Quare coniugio liberata, viduitatis suæ custodem & magistram magnam Macrinam elegerat, & cum virginibus plurimum versabatur, ut ab eis rectam & ex virtute viuendi rationem edisceret. Vestiana illi nomen erat, pater Araxius vocabatur, vnus e numero Senatorum summi Consilij.] at de rebus Basilij hoc anno gestis hæcenus.

E Quantum autem temporis manserit Valens Cæsareæ Cappadociæ, haud certum est: illud tamen constat, institutam profectioem Antiochiam, postquam inde discessit, profectum esse, id testantibus Socrate^c atque Sozomeno^d, affirmantibus isdem inde esse profectum Edessam Syriæ ciuitatem: cum nihilominus præpostero ordine Theodoretus^e primū recenseat res a Valente gestas Edessæ, inde vero quæ cum Basilio Cæsareæ Cappadociæ contigerunt. At refellimus superius, & hic quoque confutamus, quod tradunt isdem Socrates atque Sozomenus, istiusmodi profectioem Valentis Antiochiam accessisse ipso ferme eiusdem Imperatoris exordio: nam Ammianus^f ab instituto reuocatum tradit a Procopij excitata tyrannide. Accuratius sane Cedrenus aduentum Valentis Antiochiam ponit anno sequenti. Quæ ergo dicti auctores gesta referunt a Valente Antiochiæ, ut Meletij exilium & alia, non tunc quidem, sed hoc ipso tempore contigisse, affirmare necesse est. At quænam ea sint, hic singula reddamus.

Qui

POPVLVS IN-
SVRGIT IN
PRAESIDEM
PRO BASILIO.

BASILIVS LI-
BERAT PRAE-
SIDEM.

a Iacob. 4.
1. Petr. 5.

VESTIANA VI-
DVA MONIA-
LIS.

b Exat apud
Lipoman. rom.
2. & Sur. rom.
4. die 19. Iulij.

VALENS PRO-
FICISITVR
ANTIOCHIAM.

c Socrat. lib. 4.
c. 13.

d Sozom. lib. 6.
c. 18.

e Theodoret. lib.
4. c. 15. 16. 17.

f Ammian. lib.
26.

a Nicet. schol.
in Greg. Naz.
orat in laud.
Basilij.

b Gregor. Naz.
orat. in laud.
Basilij.

c 3. Reg. 11.

EUSEBIVS
PRAEFECTVS
QVID IN BASI-
LIVM.

APPARITORES
SCRVTANTVR
CVBICVLVM
BASILIJ.

BASILIVS
IGNOMINIO-
SE SISTITVR
CORAM PRAE-
SIDE.

d Matth. 27.

e Ezech. 21.

f Psal. 7.

VALENS QUID
IN MELETII
VM.a Greg. Nysson.
orat. in funere
Meletij.b Sozom. lib. 6.
c. 7.c Extat apud
Sur. tom. 1. die
12. Februar.d Nicen. Con-
cil. Act. 4.
e Ioan. Damaf.
de imag. lib. 2.MELETII NO-
MEN ET IM-
AGINEM AN-
TIOCHENI
SVNT VENE-
RATI.

poculis

f Gregor. Naz.
carm. de vita
sua.MELETII EF-
FIGIES AD
MANSVETUDI-
NEM COMPO-
SITA.g Chrysoft. ho-
mil. de S. Me-
letio apud Sur.
tom. 1. die 12.
Febr.MELETII
EXVLANTIS
VIRTUS SPE-
CTATA.

Qui tanto studio Cæsareæ in Cappadocia Valens Imperator S. Basilium aggressus est, ab ea Ecclesia cum exturbare conatus, eodem plane nisu Meletium Antiocheæ Ecclesiæ vnus ibi Orthodoxorum partis agentem Episcopum (nam alteri Paulinus præerat) inuasit: qui haud pridem pulsus a Iuliano, post longas peregrinationes ob Orientales Ecclesias infumpras Antiochia reuersus erat. Tertio namque ipsum exulasse cum Gregorius Nyssenus^a affirmet; eum primo sub Constantio, secundo sub Iuliano, tertio vero sub Valente eadem exilij sententia condemnatum fuisse, dicere opus esse videtur. Ait enim Gregorius: Denuo reditus, ac rursus exilium, idq. tertium accidit, donec hæretica caligine discussa, Dominus radio pacis admoto, requietis aliquam a diuturnis laboribus spem fecit.] hæc ipse. At de Valente & Meletio sic Sozomenus^b: Interim vero ipse Valens in Syriam concedit: nam verebatur, ne Persæ foedera ad triginta annorum spatium, regnante Iouiano, facta rumperent. Ceterum cum hi nihil nouarum rerum molirentur, Antiochiæ commoratus est. Quo quidem tempore Meletium Episcopum addixit exilio: Paulino autem propterea pepercit, quod vitæ eius sanctimoniam reuerbatur.]

Ioannes vero Chrysoftomus in oratione illa^c panegyrica, quã habuit anniuersaria die natalis Meletij, anno quinto (vt ait) ab eius exitu, vnus tantum meminit exilij Meletij: post quod cum reuersum dicat quiete egisse, quousque vocatus est a Theodosio ad Concilium Constantinopolitanum, de vltimo eius exilio intellexisse oportuit. De quo antequam ex eius verbis agamus, sciat lector, homiliam illam esse germanam Ioannis Chrysoftomi, quippe cuius fragmentum recitatū habetur in Concilio Nicæno^d secundo, necnon a S. Ioanne Damasceno^e, vt tanti patris testificatione pius antiquorum sacrarum imaginum cultus redderetur firme probatus atque defensus. Agens enim Chrysoftomus de propenso Antiochenorum erga Meletium studio & amore, hæc in primis digna memoria prædicat: Cum, inquit, eum a principio in ciuitatem ingressum excepissetis, vnusquisque filium suum appellabat ab illius appellatione per appellationem existimans vnusquisque in domum suam sanctum illum introducere: patresque, auos, & proauos matres prætereuntes, beati Meletij nomen imponebant liberis, quos pepererant.] & inferius eisdem Antiochenos alloquens subdit:

Non ad nomen autem solum adeo fuisitis affecti, sed ad ipsam etiam figuram corporis. Quo modo enim fecistis in nominibus, hoc etiam fecistis in illius imagine. Etenim in palis annulorum, & in simulacris*, & in phialis, & in thalamorum parietibus, & vbi que sacram illam multi expresserunt imaginem: vt non solum audirent sanctam illam appellationem, sed etiam vbi que viderent figuram corporis, & eius excessus duplicem haberent consolationem.] hæc de Meletio Chrysoftomus, citata (vt diximus) in Nicæno Concilio. Sed & de eius tam animæ quàm corporis facie, necnon de nomine hæc iam bis habet Gregorius Nazianzenus^f:

Quos inter vnus vir erat pius admodum,
Simplex, apertis moribus, plenus Deo,
Placidusque vultu, fortis & pudens simul,
Segetem vel ipso spiritus vultu indicans.
Quis, nostra quem vox sonat, ignorat virum,
Antiochiæ urbis Præsulem? in quo nomini
Res congruebat, rursus ac nomen rei:
Nam nomen illi melleum & mores erant.] hæc Gregorius.

Sed age iam ipsam de eius exilio historiam percurramus. Post triginta enim dies, ex quo Antiochiam reuersus erat, rursus coactum fuisse exilio solum vertere, Chrysoftomus tradit: sed quid tunc acciderit, idem subdit his verbis^g: Operæpretium est autem, ne illud quidem prætermittere, quod accidit in eius persecutione. Nam cum Præsides ciuitatis curru vectus exiret per medium forum, & prope fecisset sedere illum sanctum: lapides niue crebriores vndique in caput Præsidijs ferebantur, ciuitate nequam ferente separationem, sed potius volente priuari vita præfenti, quàm videre sanctum illum auelli. Quid ergo tum fecit ille beatus? Cum vidisset ictus lapidum, complexus suis vestibus contexit caput Præsidis, simul & inimicos pudore afficiens ob insignem mansuetudinem, & suos docens discipulos, quantam ostendere oporteat patientiam in eos qui iniuria afficiunt, & quod non solum nihil oporteat eis mali facere, sed

A sed etiam si ab alijs eis imminet periculū, id quoque omni studio propulsare. Quis tunc non fuit obstupescens, videns & insanū amorem ciuitatis, & summam philosophiam, lenitatemq. & mansuetudinem Meletij? Erant enim admirabilia ea quæ acciderunt. Pastor abigebatur, & greges non dispergebantur: gubernator expellebatur, & scapha non mergebatur: agricola fugabatur, & vitis plus fructus ferebat. Quoniam enim vinculo charitatis cratis inter vos inuicē colligati: non illatae tentationes, non impendentia pericula, non viæ longitudo, non diuturnitas temporis, neque quicquam aliud potuit vos disiungere a beati pastoris Meletij consuetudine. Sed expellebatur quidē, vt esset procul a filiis: contigit autē contrariū: magis enim vobis constringebatur vinculis charitatis; & cū secū vniuersam accepisset ciuitatē, iuit in Armeniam.] hæc Chrysoftomus. Quid vero idē Meletius vna cū S. Basilio in Armenia egerit, dicemus anno sequenti.

B Cum igitur longas moras Valens traheret Antiochiæ, in eo totus fuit, vt Arianae doctrinæ aduersantes valide oppugnaret. id quidem Socrates in primis testatur his verbis^a: Ibi commoratus, omnes qui Arianam detestabantur doctrinam, hostiliter expugnare cepit: nam eos, vt pote contra Arianam opinionem fidei consubstantialitatis firme adhærescentes, non solū per omnes fere Orientis ciuitates ab ecclesijs expulit; verum etiam hoc supplicio de illis sumpto minime satiatus, varia cruciatus genera illis irrogauit: ac multo maiorem numerum, quàm qui supra citatus sit, nempe octoginta presbyterorum, cum alijs diuersis mortis generibus, tum potissimum in flumina demergendo, e medio sustulit.] hæc Socrates, eadem quoque Sozomenus^b. Ingentem quidem fuisse persecutionem illam atque posteris memorabilem, qua Valens Orthodoxos exagitauit, S. Augustinus^c contra Petilianum agens insinuat.

C Quid vero Catholici? Addit ad hæc Theodoretus^d: At Flauianus & Diodorus tamquam rupes quædam fluctus irruentes fregerunt. Nam Meletio longe a suo grege vitam degere coacto, hi duo curam gregis suscipiunt: et tum lupis sua fortitudine & sapientia resistunt, tum ouibus conuenientem curationem adhibent. Itaque a radicibus montis depulsi (nam antea eiectioni fuerant e ciuitate) oues ad ripas vicini fluminis pascebant. Non enim more eorum, qui Babylone olim capti tenebantur, organa suspenderunt, sed conditorem & patronum suam in omni loco dominationis eius hymnis celebrarunt. Ceterum ne isto quidem in loco conuentum piorum pastorum Christum Dominum diuinis laudibus efferentium agi, hostis ille passus est. Proinde duo illi pastores admirabiles, diuinis ouibus velut in gymnasium bellicum coactis, spirituales herbas eis demonstrant. Atque Diodorus vir sapientissimus fortissimusq. tamquam fluuius limpideus & ingens tum suorum animos fortitudinis riuulis irrigauit, tum aduersariorum blasphemias sinceræ doctrinæ vndis penitus obruit. Qui vt generis splendorem pro nihilo putauit, ita arumnas pro fidei defensione lubens perpeffus est.

Flauianus autem, optimus vir, etsi ex patricijs ortus, tamen solam pietatem nobilitatis loco numerauit, & tamquam palæstræ magister, magnum Diodorum, velut athletam, in omni certaminum genere exercitissimum perunxit. Nam id temporis, quamquam ipse in conuentibus Ecclesiasticis minime concionatus est; illis tamen, qui illud munus obibant, magnam copiam argumentorum & sententiarum e sacris litteris petitarum suppeditauit. Atque vt illi arcus contra Arianam blasphemiam tendebant: ita hic ex mente, tamquam ex pharetra, tela eis subministrabat. Quin etiam hæreticorum retia priuatim & publice disputando facile dirupit, & argumenta ab illis proposita aranearum telis similia esse demonstrauit. Istis duobus se in prælio sociū præbuit Aphraates, cuius vitam in historia nostra, quæ inscribitur, Philotheus, conscripsimus. Nam salutem ouium suæ ipsius tranquillitati anteponebat, gurgustio, in quo vitam monasticam excoluerat, relicto, labores pascebat gregis Dominici sibi imposuit. At licet superuacaneum putem hoc loco commemorare, quantas virtutis opes collegerit, præfertim cum in alio opere illud ipsum litteris consignari: vnã tamen rem ab eo gestam huic peraccommodatam historiæ percensēbo.

Orontes fluuius palatium a Septemtrionibus præterfluit: a meridie autem amplissima duarum contignationum porticus, turres vtrinque habens excelsas, in ipso urbis muro adificata est. Inter palatium & fluuium est via publica, quæ eos qui per portas suas ex vrbe egrediuntur, excipit, rectaq. ad agros suburbanos ducit. Hac forte

a Socrat. lib. 4.
cap. 14.
QVID VALENS
IN ANTIO-
CHENOS.b Sozom. lib. 6.
cap. 18.c August. contra
Ier. Posil. lib. 2.
cap. 91.
d Theod. lib. 4.
cap. 23, 24.FLAVIANVS ET
DIODORVS LO-
CO MELETII
MAGNA PRÆ-
STANT.

transiens diuinus ille Aphraates, se ad bellicum gymnasium, quo sanctis omnibus conuenientem curationem adhiberet, contulit. Hunc Imperator, oculis de sublimi ex porticu regia deiectis, vidit pallio vili ac sordido indutum, & cito gradu, licet confectum pene ætate, incedentem. Ac cum quidam dixisset: Hic est ille Aphraates, ex cuius nutu pendet ciuitas vniuersa. Ibi tum Imperator: Cedo, inquit, quo te conferas? Ille tum sapienter sane & apposite: Pro tuo, inquit, regno precaturus. Tum Imperator: At domi, inquit, tibi manendum est, & intra cellam, vti lex monastica postulat, orandum. Cui diuinus ille vir: Præclare admodum, inquit, dicis, o Imperator. Istud sane mihi faciendum est, & hæcenus feci, dum oues Saluatoris pace fruerentur. verum quoniam iam magnopere perturbantur, & multum illis impendet periculi: necesse est omnes vias persequi, non modo ne a feris capiantur, sed etiam vt conferuentur incolumes.

Nam dicito mihi, quæso, o Imperator: si filia alicuius essem, & federem in conclau, vti ædes curarem, atque inde cernerem flammam in eas incidisse, ædesq. paternas iam conflagrare: dicito mihi, inquam, quid me facere oporteret; intus ne manere, & ædes incensas negligere, expectareq. donec flammæ impetus longius peruaderet; an relicto conclau, sursum deorsumq. cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certe te responsurum constat: nam hæc sunt partes filiae prudentis & prouidæ. Atque hoc ipsum nos agimus, o Imperator. Etenim cum tu iam in Patris nostri ædes flammam inieceris, nos circumcursumus, quo eam mature possimus extinguere. Quæ cum locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus conticuit.

Verum vnus ex eius cubicularijs grauiore contra hominem diuinum iactauit minas, & propterea talem plagam accepit. Forte ei cura balnei commissa fuit: qui simul vt Aphraatem verbis contumeliosis insectatus fuerat, ad balneum Imperatori parandum se contulit. Cumq. ingressus esset, repente de potestate mentis deturbatus, in aquam calidissimam minimeq. temperatam se præcipitavit, illicoq. obiit mortem. Imperator autem sedens illum expectat, vti indicet, quando ad balneum intrandum sit. Vbi vero multum temporis præterierat, alios mittit, qui moræ causam sibi significent. Hi ingressi balneum, cum omnia intus loca oculis lustrassent, tandem offendunt hominem in aqua feruente minimeq. temperata mortuum, corpusq. eius ardore dissolutum. Qua re Imperatori nunciata, didicere omnes, quantum ponderis Aphraatis haberet oratio. Attamen de impia sua doctrina minime destiterunt, sed more Pharaonis cor suum indurarunt: ipseq. ille Imperator, quamuis cognito sancti viri miraculo obstupesceret, non tamen eius furor contra pietatem incitatus confedit.] at Theodoretus de Aphraate atque Valente hic hæcenus, ceterum in Philotheo hæc addit ^a:

Hinc, inquit, factum est, vt metus inuaderet Imperatorem, & omnes qui armabantur aduersus pietatem. Sparsa est autem fama per totam ciuitatem, quales infelix ille luerit pœnas contumeliæ, qua affecit Aphraatem: omnesq. Deum Aphraatis perpetuis celebrabant laudibus. Hoc, etsi instarent aduersarij, obstitit, quo minus homo Dei mitteretur in exilium. Imperator enim perterritus, eos quidem qui hæc suadebant, auersabatur, virum autem reuerabatur. Porro aliunde quoque eius virtutem didicit. Equus quidam bono genere natus, & portare apprime doctus, erat Imperatori carissimus. Morbus quidam, qui ei acciderat, male habebat Imperatorem: retinebatur autem humorum excrementorum excretio. Ad eum curandum accersiebantur, qui in hac arte fuerant exercitati. Sed cum ea esset etiam morbo inferior, Imperator quidem molestia afficiebatur, lamentabatur autem is, cui equorum cura fuerat credita. Cum esset autem pius & fide firmus, in meridie venit vna cum equo ad magni Aphraatis habitaculum; & cum morbum dixisset, & fidem suam significasset, orauit vt solueret morbum suis precibus. Ille vero nihil cunctatus, sed statim Deum precatus, iussit aquam hauriri ex puteo: et cum ei salutaris Crucis signum imposuisset, iussit eam ad equum afferri. Is autem bibit plusquam consueuerat. Deinde cum oleum diuina inuocatione impleisset benedictione, equi ventrem inungit; & manus contræctatione statim morbus est sublatus. Latus ergo homo, equo accepto, cucurrit ad stabulū. Vespere autem (solebat enim eo tempore venire ad stabulum Imperator) venit, & interrogauit quo modo equus se haberet. Is vero cum & sanum esse significasset

DIGNA COL-
LATIO.CVBICVLARIVS DAT
POENAS TE-
MERITATIS.^aTheod.in Phi-
lotheo. cap. 8.EQUVS VA-
LENTIS PRE-
CIBVS APHRA-
ATIS SANA-
TVR.

A significasset, & equum valentem & exultantem, hinnientemq. & collum superbe erigentem eduxisset: rogauit eum causam sanitatis. Vbi autem diu cunctatus (verebatur enim ostendere medicum, sciens eum qui rogabat, esse ei infensum) tandem verum coactus est dicere, & docuit modum curationis: obtupuit quidem Imperator, & confessus est eum esse virum admirabilem: nec tamen a priori destitit infania, sed perrexit furere aduersus Vnigenitum, donec a barbarico fuit igne consumptus.] sed hæc multo postea. Recenset autem Theodoretus alia eiusdem viri sancti miracula, quibus pariter fides Catholica cunctis rem attentius considerantibus testata reddebatur.

B Fuit Catholicis Antiochenis haud minori adiumento, quam Aphraates, insignis ille Iulianus cognomento Saba, & ipse gratia miraculorum insignis, quiq. feliciter id ipsum præstitit, quod ille: quæ omnia ad maximum profectum Euangelij conducebant: vt dici posset illud Dauidicum^a ad hæc accommodatum: Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus.] nam cum persecutionis altiores fluctus nauiculam vrgerent Ecclesiæ, Dei omnipotentis eam regentis virtus excelsior miraculorum operatione cunctis spectantibus apparebat. Quanam autem occasione Iulianus perductus fuerit Antiochiam, idem Theodoretus docet his verbis^b: Eodem tempore ille famæ celebritate insignis Iulianus, cuius supra mentionem feci, & relinquere solitudinem & Antiochiam venire coactus est. Nam cum Ariani educati mendacijs & ad calumnias contendas valde parati, magnum illum virum suæ sectæ fauere constanter affirmarent; tria veritatis luminaria, Flauianus, Diodorus, & Aphraates, Acacium strenuum veritatis athletam, qui postea Ecclesiam Berocensem valde sapienter gubernauit, mittunt ad Iulianum viram omni genere laudis præstantem, oratum, vt in infinitam hominum multitudinem misericordem se præbeat, aduersariorum de se confictum mendacium coarguat, doctrinam denique veritatis confirmet.] Quonam modo autem id ipse Acacius ad hanc rem legatus tandem persuaserit Iuliano, secumq. duxerit, & quæ egregia miracula tum in via tum Antiochiæ ab eo edita sint; hæc omnia ad confutandam Arianorum calumniam & doctrinam per eum a Domino facta, enarrare ex eiusdem auctoris Philotheo, in quo viri clarissimi res gestas est fusius profectus, dignum existimamus. accepit ille cuncta hæc de ipso ab eodem eius comite Acacio Berocensi per omnia fidei integerrimæ viro: quæ sic ipse describit^c:

C Persuadent iidem qui supra, Meletius, Diodorus, & Aphraates magno illi Acacio, cuius fecimus mentionem, vt via acciperet comitem suum quidem magistrum, cuius fecimus mentionem, vt via acciperet comitem suum quidem magistrum, **D** sancti vero senis discipulum insignem illum Asterium: curreret autem ad communem pietatis splendorem & Euangelicæ doctrinæ sustentaculum, & persuaderet, vt relinqueret quidem illam in solitudine versandi rationem, veniret vero, vt ferret auxilium tot millibus qui fraude interibant, & rore sui aduentus flammam extingueret Arianam. Cucurrit diuinus Acacius, & assumpto, vt iussus fuerat, magno Asterio, accessit ad maximum lumen Ecclesiæ Iulianum: et cum eum salutasset: Dic mihi, inquit, o pater, quanam de causa rotum hunc laborem tam lubenter toleras? Cum is autem respondisset: Et corpore & anima, vitaq. & omnibus quæ ad vitam pertinent, est mihi Dei cultus pretiosior: conor autem, quoad eius a me fieri potest, illi a forde mundum offerre ministerium & ei perpetuo place-re. Ostendam tibi, inquit Acacius, rationem, per quam ei plusquam nunc seruias. **E** Idque dicam non solum vtens ratiocinatione, sed vt qui id ab eius doctrina didicerim. Cum enim Petrum aliquando rogasset, an eum plusquam alij amaret^d, & didicisset id quod sciebat vel ante Petri vocem: Tu enim, inquit, nosti Domine, quod amo te: ostendit ei quidnam agens eum magis coleret: Si enim, inquit, amas me: pasce oues meas, & pasce agnos meos. Hoc quoque tibi, o pater, est faciendum: periculum enim est, ne oues a lupis intereant: eas autem valde amat, qui a te valde amatur. Est vero proprium amantium, illa facere, quæ cum fiunt, ei qui amatur, grata sint. Et alioqui non paruum est periculum, multorumq. & magnorum illorum sudorum detrimentum, si pati potueris negligere & tacitus præterire, veritatem quidem grauitè oppugnari, eos autem qui ei adhærent, captari, ad eos vero venandos esse escam tui nominis appellationem: te enim habere socium suæ impietatis gloriantur & iactant præfides Arii abominationis. Hoc cum primum audisset senex, quietem

IULIANVS SA-
BA VOCATVS
ANTIOCHIAM.^bTheod. lib. 4.
cap. 25.^cTheod. in Phi-
lotheo. cap. 2.CONVENIT
ACACIVS IULI-
ANVM.PERSVADET
IULIANO ACA-
CIVS ADVENTUM AN-
TIOCHIAM.^dIoan. 21.

quidem iubens valere ad tempus, neque ciuitatis strepitus, quod eis non esset assuetus, A
refugiens, accurrit Antiochiam.

Cum autem duorum vel trium dierum iter confecisset in solitudine, noctu venit in
quoddam pradium. Quaedam autem diues muliercula, cum sacrum illum chorum
audisset venire, cucurrit, vt perciperet eorum benedictionem: et ad eorum pedes
prouoluta, rogabat vt sua domus esset eorum diuerforium. Concessit senex, idq.
cum plusquam quadraginta annis a tali fuisset spectaculo separatus. Cum vero
admirabilis illa mulier esset in sacris illis viris ministrando occupata: puer septem an-
nos natus, cuius solius erat mater, quæ hospitalitatem Sarræ est æmulata (esset au-
tem vesperum & tenebræ) cecidit in puteum. Cum autem ex eo, vt est consenta-
neum, exortus esset tumultus, mater vero sensisset: iubet quidem omnes quiesce-
re, puteo autem operculo imposito, instabat ministerio. Mensa vero viris diui- B
nis apposta, diuinus senex iussit vocari puerum mulieris, & accipere benedictio-
nem. Cum autem admirabilis mulier diceret, eum male habere: perstitit ille iu-
bere, vt is duceretur. Sed postquam ei, id quod accidisset, significauerat mu-
lier: mensam quidem relinquit senex; accurrens autem ad puteum, cum auferri
quidem operculum, afferrique lumen iussisset, videt puerum sedentem super aquæ
superficiem, & aquam manu pueriliter pulsantem, & eum ludum putantem, qui re-
putatus fuerat interiisse: et cum quosdam fune alligassent, & eos demississent, pue-
rum extraxerunt: et statim accurrit puer ad pedes senis, dicens se eum vidisse in
aquis ipsam ferentem, & ne mergeretur, prohibentem. Hanc hospitalitatis mercedem
recepit illa mulier a beato sene.

Et vt alia præmittam, quæ facta sunt in itinere: venerunt quidem Antiochiam: C
omnes autem vndique concurrebant, Dei hominem videre cupientes, & morbi sui me-
dicinam vnusquisque accipere desiderans. Habebat autem in speluncis, quæ erant
in latere montis: vbi diuinum quoque Apostolum Paulum & habitasse dicunt, &
latuisse. Sed statim, vt scirent omnes eum esse hominem, eum inuadit febris vehe-
mentissima. Cum autem videret magnus Acacius multitudinem eorum qui simul
erant congregati, & eam quæ acciderat, ægre ferret ægritudinem: existimabat enim fo-
re, vt ij qui conuenerant, perturbarentur, si viri morbum resciscerent, a cuius manu se
inuenturos sperabant medicinam: Noli angi animo, inquit senex: si enim est neces-
saria sanitas, eam statim dabit Dominus. Mox ergo post hæc verba ad preces con-
uersus, & vt solebat, & genua & frontem solo admouens, rogauit, vt assequeretur
sanitatem, si ex ea reditura sit aliqua vtilitas ad eos qui conuenerant. Non- D
dum finierat preces, & repente multus sudor profluens extinxit flammam
febris.

Cum illic autem liberasset multos a morbis omnis generis, profectus est ad con-
uentum piorum. Transeunte vero eo per portas Regiæ: mendicus quidam, qui
clunibus utebatur pro pedibus, & per terram trahebatur, cum manum extendisset,
& eius pallium attigisset, fide quidem morbum exegit: exiliens autem ostendit se
æque currere, atque ante morbum: idem faciens, quod claudus, quem Petrus & Io-
annes erexerunt. Hoc cum factum esset, confluxit totus populus ciuitatis, erat-
que bellicum gymnasium plenum ijs qui concurrebant: pudore autem afficieban-
tur calumniatores & mendacij artifices: læto autem & tranquillo animo erant alumni
veritatis. Exhinc in domos suas trahebant lumen veritatis ij, qui opus habebant vt E
curarentur.

Vir autem quidam, cui fuerat maximus mandatus magistratus, cuiusq. fidei com-
missus erat clauus Orientis (dicebantur hi Præfecti seu Comites Orientis) ad eum misit,
rogans vt ad se veniret, & a morbo vrgente liberaret. Ille vero accessit, nihil cunctatus,
& communi Domino fufis precibus, verbo soluit ægritudinem; & iussit, vt Deo
gratias ageret. Cum hæc & talia fecisset, statuit reuertii deinceps ad suæ exerci-
tationis monasticæ tugurium. Sed cum per Cyrum iter faceret (distat autem hæc
ciuitas duorum dierum itinere ab Antiochia) diuertit quidem ad ædem præclari mar-
tyris Dionysij. Qui illic vero Dei cultui & rectæ religioni præerant, conuenien-
tes supplicarunt, vt sibi opem ferret, exitium præuisum expectantibus: dicebant
enim, Asterium, qui in sophistica & falsa differendi arte fuerat educatus, & se in hæreti-

EXEMPLVM
MAGNÆ FE-
MINÆ ET MI-
RACVLVM IV-
LIANI.

ADVENTVS IV-
LIANI ANTIO-
CHIAM.

IVLIANVS CV-
RAT SE ET
ALIOS.

COMES ORIEN-
TIS CVRATVR
A IVLIANO.

A corum ecclesiam iniecerat, & Episcopale munus erat assecutus, falsum acriter defen-
dere, & improbo vti artificio aduersus veritatem: Et veremur, inquebant, ne facun-
dia veluti quadam esca falsum contegens, & nexus syllogismorum tamquam quæ-
dam retia extendens, capiat multos ex simplicioribus: ea enim de causa fuit ab ad-
uersarijs accersitus. Senex autem: Estote, inquit, bono animo, & Deo nobiscum sup-
plicate, orationem & corporis afflictionem precibus adiungentes.

His Deum sic rogantibus, vno die antediem festum ac celebrem, quo verba erat
facturus falsi defensor & hostis veritatis, is diuinitus immissam accepit plagam,
& cum vno tantum die ægrotasset, excessit e viuus: illam, vt est probabile, vocem
audiens: Stulte hac nocte animam tuam a te repetent: quæ autem parasti retia &
laqueos, ijs tu implicaberis, & non alij.] hunc tandem finem est consecutus Allo-
philus ille, qui tanto tempore insultauit agminibus Dei viuentis, ab ipso iam tem-
pore Nicæni Concilij, vt superius dictum est, lues Ecclesiarum, non nisi ad perdi-
tionem hominum comparatus, vbique semper & aduersus bonos omnes atque Fi-
deles inuentus scelestissimus, Arii fax ad inflammandas Ecclesias paratissima, quam
sanctus senex exufflans extinxit. Quæ autem reliquerit post se scriptorum monumenta,
S. Hieronymus numerat, cum de eo sic ait: Ariana philosophus factionis scripsit re-
gnante Constantio in epistolam ad Romanos, & in Euangelia & Psalmos commenta-
rios, & multa alia, quæ a suæ partis hominibus studiosissime leguntur.] Tanta vi-
ctoria, tantaq. erecta de Arianorum antesignano trophæa insignes alias atque plane
diuinas operationes a viro sanctissimo editas magis magisq. illustres reddiderunt &
immortales, succedentibus his alijs prioribus haud indignis.

C Huius nempe, cum in narrationem incidit monachorum, Ioannes Chryso-
stomus obiter meminit: dicens: Scitis vtique & audiistis & vidistis etiam nonnulli
virum, quem sum dicturus, Iulianum dico illum admirandum. Hic erat rusticus,
humilis & humili loco natus, & nec externæ quidem eruditionis omnino peritus,
sed non ficta & simulata philosophia repletus. Hoc ingrediente ciuitates (quod qui-
dem raro fiebat) neque oratoribus, neque sophistis, neque villo alio ingrediente, tan-
tus fiebat concursus. Quid autem dico? Non nomen eius nunc quoque clarius decan-
tatur, quàm quorumuis Regum? hac ipse. Porro dies natalis ipsius vna cum ce-
teris clarissimis Dei amicis adscriptus indicibus Ecclesiasticis ab eo tempore cum in
Orientali tum etiam Occidentali Ecclesia iugi memoria perseverat.

At non vnum tantum Iulianum, alterumve Aphraatem, sanctissimos monachos
D nutrierant his temporibus Syriæ solitudines, sed alios plerosque his virtute haud im-
pares, de quibus hæc Theodoretus: Erant, inquit, etiam eodem tempore alij vitæ
monasticæ disciplina valde præstantes. Nam in solitudine Chalcidensi Auitus, Mar-
tianos, Abrahamus, & alij præterea non pauci in corporibus perturbationibus obno-
xijs vitam ab omni perturbatione vacuam traduxerunt. In Apamea item Agape-
tus, Simeon, Paulus, & alij in eo genere vitæ facile primas tulerunt. In solitudine
porro Zeugmatensi Publius & Paulus: in Cyrestensi quoque vir ab omnibus lau-
datus Acepsumas se conclusit in cellulam, & eum vitæ modum sexaginta annos con-
tinuos transegit, neque visus a quoquam, neque cuiquam locutus. Adde his Zeug-
matium virum cum primis admirabilem: qui tametsi luminibus orbatus erat, ta-
men circuibat sedulo, tum vt confirmaret oues, tum lupos dimicando profligaret:

E quam ob causam cellula eius monastica incensa fuit; alteram tamen Traianus dux
fidelissimus ei ædificauit, aliasq. res ad cultum vitæ necessarias impertijt. In solitu-
dine etiam Antiochena Marianus, Eusebius, Ammianus, Palladius, Simeon, Abra-
hamus, & alij quoque, qui imaginem Dei, ad cuius similitudinem conditi erant, in-
tegram conseruarunt. Atque tum horum, tum illorum vitam scriptis prodidimus.
Itemq. mons, qui vrbis illi amplissimæ imminet, huiusmodi floribus pratensibus pul-
chre vestitus est: nam in eo cum magna nominis celebritate vixit Petrus Galata, &
eius gentilis Aegyptius, quin etiam Romanus, Seuerus, Zeno, Moses, Malchus, &
alij quamplurimi vulgo quidem ignoti, Deo autem penitus perspecti & cogniti.] hæc
Theodoretus de sanctis Syriæ solitudinum monachis, quorum nonnullorum res gestas
ipse scriptis edidit in Philotheo, nempe de Iuliano, & Aphraate, quos diximus, Mar-
tiano, Eusebio, Publio, Simeone, Palladio longe alio ab illo Galata, de quo suo loco

ASTERIUS
SOPHISTA
CREATVS EPI-
SCOPVS EXCE-
DIT E VITA.
Luc. 12.

Hieronym. de
script. Eccles.
in Asterio.

Chrysost. in
epist. ad Ephes.
c. 6. homil. 21.
CELEBRIS ME-
MORIA IVLIA-
NI SABAE.

Martyrolog.
Rom. die 14.
Ianuarij.

Theod. lii. 4.
cap. 26.

CELEBRIORES
IN SYRIA MO-
NACHI.

a Theod. hist. SS. Parr. c. 16. c. 22. dicendum, Abrahamo, Acepſima: meminit & de magno quodam (ita enim ipſe a eum iterum appellat) Marone, necnon de Moſe & Malcho, cuius res geſtas S. Hieronymus proſecutus eſt: qui tantorum virorum fama pellectus, monaſtica vitæ inſtitutum arripiens, Syriæ potius elegit ſolitudinem, de quo ſuo loco dicemus. Inſtitutam iam de Antiochena Eccleſia perſecutione Valentis exagitata ordine proſequamur orationem.

b Socras. lib. 4. cap. 27. c Sozom. lib. 6. cap. 30. 37. Putarunt Socrates b atque Sozomenus c, Valentem Antiochiæ aduerſus Orthodoxos furentem, ad meliorem ſtatum mentis reuocatum eſſe oratione Themiftij. Ceterum licet Socrates tradat habuiſſe ea de re Themiftium coram Valente orationem, Sozomenus autem ipſum eo argumento ſcriptum librum eidem dedicaſſe teſtetur: tamen vna eademq. proculdubio ſcriptio fuit; ſed deſideratur ipſa, & multa alia, quæ horum temporum rebus magnam potuiſſent lucem afferre: longe vero diuerſa hæc habenda ab ea coram eodem Valente dicta oratione poſt debellatum Procopium, de qua ſuperius mentio facta eſt. Cum autem is eſſet lugubris ſtatus Orthodoxorum in Oriente, ac præſertim in Syriæ; audita Magnus Baſilius Antiochenæ Eccleſiæ dira iugiq. afflictatione, eam ſcriptis eſt conſolatus, & ad fidem acceptam a Patribus fideliter cuſtodendam adhortatus, epiſtola ad ipſam data, quæ ſic ſe habet d:

d Baſil. epiſt. 60.
BASILIUS EPISTOLA CONSOLATUR ANTIOCHENOS.

Quis dabit mihi alas inſtar colūbæ? et volabo ad vos, expleboq. deſideriū, quo ad dilectionis veſtræ congreſſum aſpiro. Nunc vero non ſolum alis deſtituor, ſed ipſo quoque corpore, quod & longa iam dudum ægrotatione conſectum & nunc continuis tribulationibus proſus attritum eſt. Quis enim uſque adeo animo eſt adamantino, quis ita plane omnis commiſerationis expers & immitis, qui cum audiat, quo modo vndique nos gemitus ac luſtus, velut ex triſti quodam choro communi quadam & conſona lamentatione applorante impetat, non condoleat animo, inq. terram præ luſtu deſlectatur, & immenſis iſtis curis omnino tabeſiat? Sed poteſt ſanctus Deus aliquam ab immenſis ac deploratis curis dare relaxationem, & a diuturnis laboribus quamdam largiri reſpirationem.

UTILITAS TRIBVLATIONIS.

Itaque & vos oro, vt eandem conſolationem amplectamini, ac ſpe conſolationis cum gaudio præſentem tribulationum luſtum toleremus. Siue namque peccatorum poenas damus; valebunt ad hoc flagella, vt poſthac iram Dei, quæ imminebat, auertant. ſiue in certaminibus, quæ pietatis gratia decertamus, per tribulationes corroboramur: iuſtus eſt is, qui nos ad tolerandos agones præmijs inuitat, vt non ſinat nos tentari ſupra id quod ferre poſſumus; ſed pro toleratis iam laboribus patientiæ nobis & ſpei in ipſum coronam reddat. Ne igitur ad decertandos pietatis agones deſatigemur; neque per deſperationem, quæ iam decreta ſunt, amittamus. Non enim vno actu fortitudinis, neque modico quodam labore conſtantis animi ſpecimen datur: ſed qui corda noſtra probat, longa nos ac prorogata probatione vult iuſtitia coronam adeptos demonſtrare. Dumtaxat conſtans ac fidelis ſeruetur animus noſter, fidei noſtræ in Chriſtum robur cuſtodiat immotum; & breui ac velociter veniet auxiliator, veniet & non tardabit. Amplectenda enim tribulatio ſuper tribulationem, ſpes ſuper ſpem adhuc modicum, adhuc modicum. Ad iſtum modum alumnos ſuos Spiritus ſanctus futurorum promiſſione recreare nouit: poſt tribulationes enim ſequitur ſpes: quæ vero ſperantur, e vicino ſubſequuntur. Nam etiamſi vniuerſam hominum vitam quis obiecerit: breuiſſimum tamen eſt illius ſpatium, reſpectu inſiniti ſæculi, quod in ſpe noſtra reconditum eſt.

FIDEM, QVAM CVSTODIANT, INSINVAT.

Fidem autem nos neque recentiore ab alijs conſcriptam acceptamus, neque ipſi mentis noſtræ foetus alijs obtrudere audemus, ne humana putentur pietatis verba: ſed quæ a ſanctis Patribus edocti ſumus, ea rogantibus nos annunciamus. Eſt itaque Eccleſiæ noſtræ a Patribus adminiſtrata, etiam a ſanctis Patribus, qui Nicææ conuenere, conſcripta fides: quam etſi arbitramur ore tenus & apud vos in uſu haberi; non tamen detrectabimus, ne deſidici crimine notemur, ipſa quoque verba litteris annotare. ſunt enim iſta: Credimus in vnum Deum, &c.] ipſum Nicænum ſymbolum Baſilius integrum in eadem deſcribit epiſtola, quod ab ipſis integrum cuſtoditum exoptat.

Quod autem Eccleſia Antiochena præter afflictionem Valentis Imperatoris alia ruruſum inſteſtina afflictaretur vexatione, dum Catholica fidei profeſſores inter ſe diuiſi, alij Meletio, Paulino alij adhæreſcerent: idem S. Baſilius, quod non leuioris negotij, ſed ma-

A ſed magni momenti id eſſet opus, ad eam rem conſiciendam Magnum Athanaſium litteris ad eum ſcriptis rogat, vt inter vtraque partem pacis ſequeſter accedat. Sed in illud primum vehementer incumbit, vt quoniam Orientalis Eccleſia eiectione Episcoporum Catholicorum & ſubrogatione Arianorum iam penitus videretur eſſe collapſa, vnum tantum doceat ſuper eſſe remediū, illudq. in eo repositū, ſi ab Occidentalibus Episcopis ſubleuarentur: atque iſtud ipſum vt curet, enixius rogat his verbis a: Olim noui & ipſe, ſecundum admenſuratam mihi rerum gerendarum cognitionem: vnam ſciebam acquirendi auxiliij viam: quæ res Eccleſijs noſtris cum Occidentalibus Episcopis conſpirat & conuenit. Si namque voluerint illi, eundem zelum, quo contra vnum & alterum qui in Occidente diffamabantur, nempe Auxentium & ſocios, uſi ſunt, & pro noſtrarū partium incolatu ſoliciti demonſtrare: forte fiet aliquid, quod proderit communiter omnibus. Vnde & qui rerum potiuntur, multitudinis auctoritate permoueantur, & populi quaquauerſum illos ſine contradictione ſequantur.

BASILIVS OPTAT CONCILIARI INTER SE CATHOLICOS ANTIQVOS.

a Baſil. epiſt. 48.

B Quis autem ad iſta perſicienda prudentiam tuam excelleſt? Quis acutius, quid faciendum ſit, expendet? Quis ad vtilium energiam efficacior? Quis ad conſiderandam fratrum neceſſitatem condolentis affectu magis præditus? Quis vniuerſo Occidenti honorabili canicie tua venerabilior?] et paulo poſt: Ad Occidentales Episcopos mitte, qui calamitates, quibus occupamur ac preminur, illis exponant. Inſtrue illos forma narrandi, qua vtantur. Eſto Samuel Eccleſijs: particeps eſto afflictionum laborantium populorum, &c.] ac poſt hæc, res Antiochenæ Eccleſiæ vt ſolicite curet, rogat his verbis:

BASILIVS ATHANASIVM CVFIT AGERE CVM EPISCOPIS OCCIDENTIS.

C Antiochenæ ſane Eccleſiæ ſtatus manifeſte a tua pietate pendet, vt alios quidem ædifices, alios vero compeſcas ac quietos reddas, atque Eccleſiæ vires per vniuerſum conſenſum reſtituas. Quod enim iuxta eos qui medicorum ſapientiſſimi ſunt, curandi initium ab illis ſumere debeas, qui periculoſiſſime laborant, nemo eſt qui te melius intelligat. Quid autem poterit totius Orbis Eccleſijs, ea quæ apud Antiochiam eſt, letaliter eſſe? Quam ſi contigerit ad concordiam redire: nihil prohibebit, quo minus vniuerſo corpori, tamquam corroboratum caput, ſanitatem ſuppeditet. Re vera autem ſapientia tua & Euangelica ſympathia vrbis illius ægrotudines opus habent: quæ non ab hæreticis ſolum ſciſſa eſt, ſed & ab illis, qui idem ſentire dicuntur, diſcerpitur. Iſta vero componere, & in vnius corporis armoniam reducere,] vere illius eſt, qui & ſiccis offibus, vt ad neruos & carnem iterum reſtituerentur, ineffabili virtute ſua largitus eſt. Magna vero omnino Dominus per ſanctos ſuos operatur, &c.] hæc Baſilius, qui & in his multus fuit, alijs ſæpe litteris eundem Athanaſium interpellans pro infelicifſimo ſtatu Orientalis Eccleſiæ, ac potiſſimum Antiochenæ, vt complures litteræ ad eundem Athanaſium eodem ferme argumento datae ſignificant b. Quonam modo autem ipſe Athanaſius, opem laturus Baſilio & Eccleſiæ Orientali, Petrum Alexandrinæ Eccleſiæ miniſtrum ad ipſum legarit, & de legatione ab eo ad Occidentales miſſa dicemus anno ſequenti.

BASILIVS ATHANASIVM COMMENDAT ECCLESIAM ANTIOCHENAM.

b Baſil. epiſt. 49. 50. 51. 52.

D Quod rurſum ad Athanaſium ſpectat: etſi (vt dictū eſt) & ipſe in ſua Eccleſia abſque vexatione quiete agere permiſſus fuit: Eccleſiæ tamen ſibi ſubiectæ a Præfectis earum prouinciarum nonnihil vexatæ ſunt; & inter alias Eccleſia Libyæ a quodam Præfecto Cappadoce, homine moribus deprauato, licet fide Catholico, labefactata eſt: quem in deteriora prolabantem, nec mores emendare curantem ſanctus Athanaſius ſententia excommunicationis perculit; ſcripſitq. ex more publicas litteras, quibus **E** ſignificaretur, ne qui excommunicatus ab ipſo eſſet, ab alio uſquam Episcopo recipereſt. Peruenerunt eadem litteræ in Cappadociam, quo idem reuerſurus erat: quas cum in primis Baſilius vniuerſæ illius prouinciæ metropolitanus Episcopus accepſſet, in nefarium hominem æque ac Athanaſius ipſe commotus, eundem a Fidelium conſortio penitus declarauit extorrem, deq. his ſic a ſe geſtis eundem ſanctum Athanaſium reddidit certiore, per breui ad eum eiſmodi epiſtola ſcripta c:

PRAEFECTVS LIBYAE AB ATHANASIO EXCOMMVNICATVS.

c Baſil. epiſt. 47.

Incidit in ſanctitatis tuæ litteras, in quibus aduerſus Libyæ Præfectum, virum infamem, ingemuiſti. Deploramus quidem patriam noſtram, quod talium malorum & mater eſt ac nutrix. Deploramus vero & Libyam noſtræ proximā, quod malorum noſtrorum particeps facta, feriniſq. viri huius moribus tradita eſt, qui a pueritia crudelitati pariter & laſciuiaæ aſſuevit. Hoc ſcilicet erat, quod ſapienter dixit d. Eccleſiaſtes: Væ tibi terra, cuius Rex eſt puer, & cuius principes mane comedunt & in ipſo meridie laſciuunt

BASILIVS RALTAM HABET PRAEFECTI EXCOMMVNICATIONEM.

d Eccleſ. 10.

POENA EX
COMMVNICA-
TI.VALENS EXA-
GITAT MAGOS
DIVINATORES
a Ammian. lib.
29.b l. 6. de tyro-
nib. C. Theod.
c l. 8. de ma-
lef. C. Theod.d Sozom. lib. 6.
c. 35.PHILOSOPHI
AVIDI SCIRE
SVCESSO-
REM VALEN-
TIS.THEODORVS
EX NOMINE
REVS CAPITIS.LITTERAE IN
SVSPICIONEM
ADDVCTAE.

lasciunt, post alienos thoros plusquam irracionales bestiae insanientes. Itaque illum quidem flagella manent apud iustum Iudicem ad eandem mensuram commensurata, iuxta quam ipse iam antea sanctos Dei affligere praesumpsit. Innotuit autem id & Ecclesiae nostrae ex litteris pietatis tuae: atque auersandum & execrabilem illum auersabuntur omnes, ita ut nec ignis, nec aquae, nec tecti communionem cum illo sint habituri: siquidem prodest, ut violenti isti tyranni communi & vnanimi iudicio condemnentur. Sufficiet autem ipsi damnationis titulus, & ipsae sententiae, quibus vndique ab omnibus condemnabitur. Neque enim omitemus, quo minus condemnationem istam omnibus ipsius & familiaribus & amicis atque aduenis ostendamus. Quod si vero non statim illum istae reprehensiones, quemadmodum & Pharaonem, permouebunt: attamen postremam aliquando & grauem illi ac tristem retributionem afferet.] haecenus Basiliius ad Athanasium: quae hic descripsisse volumus ad excommunicationis censuram etiam in prouinciarum Praefectos ab Episcopis exerceri solitam in Ecclesia insinuandam. De reliquis autem Basilij rebus cum Athanasio gestis agetur anno sequenti.

Hoc eodem anno, quo venit Valens Imperator Antiochiam, ipsius tertio Consulatu, praefecturam Praetorij Modesto administrante, dirae sunt habitae quaestiones de compluribus, qui de vita ipsius Imperatoris consulissent magos, aruspices, vel alios, qui malis artibus futura praenoscere profitebantur; de quibus omnibus Ammianus pluribus agit: cuius quoque assertionem colligitur, eadem hoc ipso anno agi coepta, nimirum cum, ut ait, praefecturam Praetorij Modestus administraret, ad quem eodem munere fungentem extat Valentis rescriptum ipso tertio Consule hoc anno datum, necnon aliud aduersus maleficos (quod ad hanc rem, de qua agitur, pertinet) his verbis: Cesset mathematicorum tractatus. Nam si quis publice aut priuatim, in die noctuque deprehensus fuerit in cohibito errore versari, capitali sententia feriatur.]

Quinam autem fuerint, qui pertaesi Valentis Imperij, curiose de futuro scrutarentur Imperatore, Sozomenus narrat, cum ait: Eo quidem tempore omnes prope philosophi Gentiles extincti sunt: idque hac de causa. Nonnulli eorum qui alijs in philosophia praestare putabantur, incrementum religionis Christianae aegre admodum ferentes, iniuere consilium de praenoscendo, quis esset Valenti in Imperio successurus. Qua de re cum omnia omnis generis diuinandi genera experti fuissent: ad extremum tripodem ligneum e lauro fabricati, inuocationes daemonum & verba execrabilia pro more suo vsurparunt: adeo ut ex coniunctione singularum litterarum per tripodis machinam & diuinationem significatarum, futuri nomen extaret Imperatoris. Philosophi igitur cum Theodorum virum inter satellites Imperatoris insignem illum quidem & illustrem, sed Gentilem, Imperatorem fieri auide expeterent, utque ordo litterarum usque ad D, huius nomini conueniret, in fraudem inducti sunt, dum hac coniectura nixi, Theodorum Imperio potiturum expectarent. Quo illorum conatu indicato, Imperator extra modum ira exardescere coepit, quasi salutis suae insidias comparassent.

Quam ob causam tum Theodorus, tum tripodis opifices comprehensi sunt, mandatumque ut ille igni, hi autem gladio necarentur. Pari ratione omnes illustriores in toto Imperio philosophi eadem ipsa de causa extincti. Quin etiam cum Imperatoris ira nullo modo comprimi posset; etiam in eos qui philosophi non erant, sed illorum dumtaxat vestitu utebantur, inuidiae flamma peruasit: sic ut qui alias artes profitebantur, neque crocotis, neque pallijs philosophorum se induere vellent, idque ob periculi metum, ne viderentur ex eorum numero esse, qui vaticinia illa & ritus ad tripodem peregrissent. Istam quidem implacabilem Imperatoris iram, atque adeo crudelitatem, addo etiam philosophorum temerarium facinus, philosophis indignum & imprudentem conatum a bene sanis hominibus arbitror merito damnandum.

Nam cum hac inscitia Valens impulsus animum induxisset eum interficere, qui esset sibi in Imperio successurus, neque vitae illorum qui diuinatione ea de re vsi fuissent, neque eius de quo diuinassent, pepercit; quin etiam, ut ferunt, neque eorum quidem qui tum eodem nomine, si modo illustres essent, appellabantur, vel saltem simile nomen habebant, cuius primae litterae a Th, usque ad D, eadem essent. Porro philosophorum huc processit amentia, uti crederent in sua situm potestate, ut tum Imperatorem e medio tollerent, tum denuo excitarent.] haec & alia de philosophorum Gentilium stultitia aert Sozomenus: qui aegre ferentes Christianum hominem Romano Impe-

A rio diutius dominari, adhuc marentes Iulianum cito extinctum, hisce magiae praestigijs de venturo consulebant: Imperatore, auideque ex elementis illis patefactum nomen Theodori illius acceperunt, utpote Ethnici hominis, quem tamen moribus probe compositum Ammianus describit, cum ait: Visus est alijs excellere Theodorus secundum inter Notarios adeptus iam gradum: et erat re vera ita, ut opinati sunt. Namque antiquitus claro genere in Gallijs natus, & liberaliter educatus a primis pueritiae rudimentis, modestia, prudentia, humanitate, gratia, litteris ornatissimus semper officio locoque quem retinebat, superior videbatur, altis humilibusque iuxta acceptus: solusque pene omnium erat, cuius linguam non infrenem, sed dispicientem quae loqueretur, nullius clauderebat periculi metus.] haec de eo Ammianus, quem Constantinopoli accersitum, ut ait, quaestionibus Imperator subiecit.

B Addit ad haec de reliquis Socrates: Itaque omnes qui erant Theodori, vel Theodorsij, vel Theoduli nomine, vel alijs consimilibus nominibus appellati, Valens interficit: in quorum numero fuit Theodosiolus vir nobilis ex genere patricio; qui ab Hispania ad Valentem adductus, morte multatus est. Multi igitur praemetu ipsorum animis iniecto sua commutauerunt nomina; & quae parentes illis in lucem editis imposuerant, tamquam plena periculi denegarunt.] haec ipse. his adiiciendam putamus, quae S. Ioannes Chrysostomus de nece alterius Theodori aert historiam sub eodem Valente, eadem, ut putatur, causa, periclitantis. Existimari quidem posset, hunc vnum eundemque esse cum illo, cuius Ammianus tragaediam narrat, nisi quod ille ab ipso dictus Gallus, hic vero Siculus nominatur. Ait igitur Chrysostomus:

Reuocabo autem tibi in memoriam Theodorum illum Siculum (fortasse audisti, erat enim in primis notus & celebris.) Hic & pulchritudine & magnitudine corporis & auctoritate apud Imperatorem omnibus praestans, qui ea poterat, quae interiorum familiarium nemo, prosperam illam fortunam non moderate tulit: sed insidiatus Imperatori ac deprehensus, ipse quidem valde miserabiliter obruncatus est: ipsius autem vxor neque educatione, neque genere, neque vlla alia re nobilitati tuae concedens, omnibus repente rebus suis spoliata, ac libertate amissa, cubicularijs ancillis adnumerata, ac nulla non ancilla miseriorem ac magis lacrymabilem vitam agere coacta est, hoc vno ceteris antecellens, quod propter incomparabilem calamitatis magnitudinem, lacrymas eorum omnium, qui ipsam aspicerent, eliciebat. Fertur etiam Artemisia viro valde claro nupta, quoniam & ille tyrannidem affectauit, in eandem incidisse paupertatem, ac praeterea oculis esse capta: nam magnitudo aegritudinis & lacrymarum multo lumina extinxit. At nunc quidem hominibus eget, qui deducant, & ad alienas portas adducant, ut hoc modo necessarium sibi victum comparare queat.] ista Chrysostomus adolescens Antiochenus ibidem agens, vbi haec omnia tractabantur. At quod ait dictos clarissimos viros ob affectatam tyrannidem extinctos esse; haec idcirco, quod qui eos neci traderent Iudices (ut ex Ammiano colligitur) hanc de damnatione singulorum causam iustam apparentem praetexerent. Subdit idem ibi Chrysostomus de ipsius Valentis Imperatoris miserando interitu, de quo opportunius suo loco agendum erit. At Zosimus quoque, dum de Theodoro agit, affectatum ab eo Imperium tradit, ac malis artibus conquisitum, licet eum Ammianus excuset.

Nominat idem Zosimus celebriores philosophos tum iussu Valentis occidi iussos, cum ait: Primus ex nobilibus philosophis interfectus est Maximus, & post illum oriundus e Phrygia Hilarius, qui ambiguum quoddam oraculum clarius fuisset interpretatus: secundum hunc Simonides, & Patricius Lydus, & Andronicus e Caria: qui omnes ad summum doctrinae fastigium peruenerant, & potius inuidia, quam iusto iudicio damnati fuerunt.] haec Zosimus: at neququam cum his Themistius comprehensus est, utpote vere philosophus & ab omni magiae studio procul abhorrens. Porro quod spectat ad Maximum illum olim Iuliani in magia magistrum, ista de eo Ammianus: Neque ita multo post, Maximus ille philosophus, vir ingenti nomine doctrinarum, cuius ex vberibus sermonibus ad scientiam copiosus Iulianus extitit Imperator, oraculi supradicti versus audisse insimulatus, seque comperisse assensus, sed reticenda professionis consideratione non effudisse, verum vltro praedixisse consultores ipsos supplicijs poenalibus perituros: Ephesum ad genuinam patriam ductus, ibique capite truncatus, sensit, docente periculo postremo, quaestoris iniquitatem omnibus esse criminibus grauiorem.]

QVI PHILOSOPHI OCCIDI IVSSI A VALENTE.
e Zosim. lib. 4.

f Ammian. lib. 29.
MAXIMVS PHILOSOPHVS DAMNATVS CAPITE.

fic ipse. Fuisse autem, qui de Maximo habuit quaestionem, Festum Iudicem, Eunapius A
tradit^a, qui & pluribus eiusdem Maximi necem persecutus est. Qui igitur eadem
diuinandi arte summam apud Iulianum (vt diximus) gratiam fuerat consecutus,
cum iam illi de eius Imperio esset vaticinatus, iusto Dei iudicio eadem ex causa sibi
vltimum supplicium comparauit. hic ergo vanissimi hominis finis fuit, quem aliqui
errore ducti nominarunt Tyrium, cum Ephesius dictus fuerit, origine vero Smyrneus,
eiusq. germani Nymphidianus item Smyrnæ oriundus & Claudianus, quorum Eu-
napius^b meminit. Porro Maximus ille Tyrius Platonius, cuius extant conciones, sub
Commodo vixit, vt de eo testatur Suidas. De Maximo autem alio Cynico Ægyptio
suo loco dicemus.

Cum igitur de his Ammianus agit, magnam factam inquisitionem refert veterum
artium codicum, quorum reperiendorum causa fuerint cuiusque ferme domus pene-
B
tralia accurate quaesita: eosdemq. inuentos publice combustos tradit, cum ait^c: De-
inde congesti innumeri codices, & acerui voluminum multi sub conspectu Iudicum
concremati sunt, ex domibus eruti varijs vt illiciti, ad leniendam caesorum inuidiam.]
ita Ammianus. Hæc illa plane tempora, quorum meminit Chrysofomus^d, cū inquit:
Ante annos decem capti sunt nonnulli tyrannidem apperentes, cuius rei vos etiā memi-
nisse arbitror. Fuit inter eos quidam dignitate ac principatu præditus: qui cum dam-
natus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia vniuersus Præto-
rem adiit: et deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus
liberaretur ab ira Imperatoris.] hæc ipse. fortasse hic ille Sallustius, quem damnatum ca-
pitem & liberatū, vel potius quæ filiū Alypij, Ammianus^e tradit. Tunc plane & illud ac-
cidit, vt complures, ne apud se eiusmodi codices reperirentur, eos igni confestim tradi-
C
derint, vel in proximum fluentem coniecerint: cuius rei causa Ioannes Chrysofomus
iam periclitatus esset, nisi diuino quodam præsidio (quod ipse testatur) fuisset adiutus.
Porro rem gestam sic ipse refert^f:

Mota est olim, me adhuc adolescentulo, magna tyrannorum hostilitas: militibus
etiam foris extra ciuitatem ad insidias positis, forte fortuito libellos querebant incan-
tatorios & magicos. Et qui scriperat librum, nondum perfectum in flumen abieci-
rat; & captus, cum postularetur ab eo, reddere non poterat, sed ducebatur per totam
ciuitatem vincus: et cum ita accusaretur, dedit poenam. Tunc ergo ad martyris
ædem proficisci volens, transibam per hortos iuxta flumen cum alio quodam. Ille au-
tem viso libro, qui in superficie fluebat: primum quidem putabat linteum esse: pro-
pior autem factus, agnouit esse librum, & descendens recepit. Ego autem contemne-
D
bam, vt de eodem inueniente, & ridebam. Sed videamus, inquit, quidnam hoc sit.
Reuoluit partem paginae, & inuenit scripta magica. Accidit autem eodem tempore,
militem transire: qui hoc animaduertens abiit, & timere nos fecit. Quis enim credi-
disset, quod e flumine sumptum sustulisset; cum omnes tunc, etiam qui non suspecti
essent, detinerentur? et abicere non audebamus, ne videremur: idem erat periculum,
si scinderemus. Concessit igitur Deus, & abieciimus, & postea a periculis liberati sumus.]
hactenus Chrysofomus, ista recolens, tamquam maximum a Deo tunc beneficium
consecutus, ex quibus cum ceteris leuioris quoque suspitionis reis postulatis iudicio
poenam capitis exoluisset, si cum libro illo deprehensus fuisset. Agebat autem hoc tem-
pore Chrysofomus suæ ætatis annum decimum sextum, secundum rationem superius
initam, cum de matre ipsius actum est.

In Occidente quoque ab anno superiori diræ agitari cœptæ sunt quaestiones ad-
uersus eiusmodi delinquentes, qui curiosis per diuinationem scientijs operam da-
rent: adeo vt ipso exordio in Senatorias quoque personas exhibitæ fuerint vngulæ,
fidiculae, & alia poenarum genera, quæ licet seruilibus tantum personis ex priscis
legibus consueuissent admoueri, per Constantium^g tamen odio magiæ (vt dictum est)
in quosque etiam nobiles fuerunt relaxata. Quamobrem (inquit Ammianus^h) ne tot
malis dissimulatis, paulatimq. serpentibus, acerui crescerent ærumnarum; nobilitatis
decreto Legati mittuntur, Roma scilicet, Prætextatus ex Vrbi Præfecto, & ex Vicario
Venustus, & ex Consulari Mineruius, oraturi ne delictis supplicia sint grandiora, neve
Senator quisquam inusitato & illicito more tormentis exponeretur. Qui cum intro-
missi ad consistorium hæc deferrent: negantem Valentinianum se id statuisse, & ca-
lumnias

MAGICAE AR-
TIS REI IN-
VISITI E-
TIAM IN OC-
CIDENTE.
g. l. 6. de ma-
gic. Cod. Theod.
h. Ammian. lib.
28.

lumnias perpeti clamitantem, moderate redarguit Quæstor Eupraxius, &c.] Rescripsit
tunc Valentinianus ad Præfectum Vrbi Olybrium his verbis^a:

Nullus omnino ob fidiculas perferendas, inconsultis ac nescientibus nobis, vel mili-
tiæ auctoramento, vel generis aut dignitatis defensione nudetur: excepta tamen ma-
iestatis causa, in qua sola omnibus æqua cognitio est. Hi quoque citra consultationis
modum subiiciantur quaestioni, qui euidentibus argumentis subscriptiones nostras fin-
xisse prodentur: qua in re ne Palatini quidem nominis assumptionem huius esse vo-
lumus quaestioni exortem.] hæc, vt dictum est, anno superiori. Ceterum eiusmodi
quaestiones de magis & maleficis agitatae sunt vsque ferme ad eiusdem Imperatoris obi-
tum, prout apparet ex ipsius rescriptis eadem ex causa datis, de quibus anno sequen-
ti agemus.

B Interea vero Athanaricus Rex Gothorum, memor quæ quantave triennali bello a
Valente Christiano Imperatore passus esset; quod non liceret, pacis icæ legibus pro-
hibentibus, vel potius quod haud tantum virium penes se esse sentiret inuadendi
Romanum Imperium, Christianos apud se agentes ipse Ethnicus persequi cœpit, nec
destitit, quousque publica expeditione, transmissis Istro, ipsum Valentem aggressus est.
Quod autem ad tempus inchoatæ eiusmodi persecutionis spectat: istud ipsum sanctus
Hieronymus profitetur, qui cum anno sexto Valentis Imperatoris id factum recenset,
plane ad hunc ipsum annum septimum referendum est: ipse enim sequenti anno a crea-
tione Valentis, quo primus absoluitur annus & secundus incipit, eiusdem Imperato-
ris annos aggreditur numerare. Hic igitur primus eiusmodi persecutionis annus iure
statuitur; de qua ita Hieronymus^b: Athanaricus in Christianos persecutione commota,

C plurimos interficit, & de proprijs sedibus in Romanum solū expellit.] hæc ipse. Rursum
vero eandem persecutionem cœptam esse hoc anno, inde etiam deducitur argumentū,
quod cum S. Epiphanius testetur se commentarium illum aduersus hæreses scribere
anno vndecimo Valentiniani atque Valentis Imperatorum, id ipso exordio libri primi
affirmans; rursumq. cum agit^c de Audianis hæreticis, tradat monachos Gothos per-
secutionem passos a Rege Gothorum, iam quatuor ante annos, ex quo illa scribebat:
hac ratione dicendum est, ipsos expulsos e Gothia fuisse anno septimo eorundem
Imperatorum. At de monachis illis inferius. Sed & Orosius^d de fuga eorum hæc
amplius: Athanaricus Rex Gothorum Christianos in gente sua crudelissime persecu-
tus, plurimos barbarorum ob fidem interfectos ad coronam martyrij sublimauit. Quo-
rum tamen plurimi ad Romanum solum non trepidi velut ad hostes, sed certi quod ad
D fratres, pro Christi confessione fugerunt.] ita Orosius.

Contigit autem hæc persecutio, antequam iidem Gothi Arianæ hæresis labe consper-
gerentur; adeo vt qui apud eos passi sunt, Catholici omnes habiti fuerint: quod qui-
dem S. Augustinus testatur his verbis^e: Rex Gothorum in ipsa Gothia persecutus est
Christianos crudelitate mirabili; cum ibi non essent nisi Catholici, quorum plurimi
martyrio coronati sunt: sicut a quibusdam fratribus, qui tunc illic pueri fuerant, &
se vidisse incunctanter recordabantur, audiuius.] hucusque Augustini verba, cui
magis assentiendum iure quis dixerit rem adeo certa fide testatam reddenti, quodq.
his temporibus vicinior fuerit, quàm Sozomeno^f eos hæresi Ariana labefactatos af-
firmanti. At rem maximi ponderis, quod de fide Catholica martyrum sit controuer-
sia, accuratius peruestigemus: atque in primis quid de his post Socratem^g ipse Sozo-
E menus habeat, in medium adducamus; omissis ijs, quæ de sede antiqua Gothorum
& eorum e limitibus egressione ab ipso descripta sunt, vt pote re omnibus ferme nota,
ac multorum scriptorum chartis memoriæ commendata.

Quod vero ad persecutionem, de qua agitur, pertinet: in eo in primis erroris argui-
tur Sozomenus, dum ait, ante persecutionem a Gothis motam, concessum esse ipsis
ab Imperatore, agente ad hoc legationem apud eum Vulphila ipsorum Episcopo, Thra-
ciam habitare: quod quidem falsum omnino esse, Ammiani^h auctoritate conuincitur;
cuius sententia liquet, Valentem Imperatorem, cum eos proelio pertentauit, Istrum
semper fluuium pertransisse, quod scilicet illi regiones trans flumen positas incole-
rent. Transitus autem eorum in Thraciam postea contigit, vt dicemus. Sed au-
diamus quid ipse Sozomenus dicat de occasione concitatae ab Athanarico in Christia-
nos persecutionis. ait enimⁱ:

Haud

a l. 1. de quaest.
Cod. Theod.

ATHANARICI
REGIS GOTHORUM
PERSECUTIO.

b Hieronym. in
Chronico.

c Epiphani. hæres.
70.

d Oros. lib. 7.
cap. 7.

e August. de Ci-
uit. Des lib. 18.
cap. 52.

QVI MARTY-
RIVM SVBIE-
RVNT IN GO-
THIA, CATHO-
LICI ERANT.
f Sozom. lib. 6.
cap. 37.

g Socrat. lib. 4.
cap. 27.

SOZOMENVS
VNDIQUE
CONVTVR.

h Ammian. lib.
27.

i Sozom. lib. 6.
cap. 37.

ATHANARICVS ET PHRITIGERNES.
* Athanaricum

* Vlpilas

GOTHI QUANDO FACTI ARIANI, EXSENTENTIA SOZOMENI.

* Theod. lib. 4. c. ultimo.

VULPHILAS EPISCOPVS GOTHORVM INVENTOR LITTERARVM GOTHICARVM.

MEMORIE AUREAE SAEVA PERSECVTIO ATHANARICI.

Haud adeo diu post, seditione intestina inter ipsos Gothos conflata, bipartito diuisos esse: atque alteri factioni Athanaricum *, Phritigernem alteri praesuisse dicunt. Proelio igitur inter eos commisso, Phritigernem, re male gesta, auxilium a Romanis petiisse. Quod cum ei Imperator Valens concessisset; & milites Romanos, qui erant in Thracia, ei subsidio venire permisisset; proelio redintegrato, victoriam consecutos esse, & Athanaricum suo exercitu in fugam vertisse. Atque quo gratiam Valenti referret, & se ei in omnibus rebus amicissimum fore confirmaret, se eius de fide & religione sententiae addixisse, persuasissetque barbaris sibi subiectis, vt eadem sentirent. At vero non istam solum causam fuisse puto, cur vniuersa Gothorum gens ad hoc tempus vsque Arianis adiuncta sit: sed quod Vulphilas * eorum Episcopus, licet initio ab Ecclesia Catholica nihil dissentiret; tamen post, regnante Constantio, per inscitiam vna cum Eudoxio & Acacio, vt pote ex Episcoporum numero, qui in Concilio Niceno conuenerant, Concilio Constantinopoli habito interfuit.] At hic quoque magnopere hallucinatus est Sozomenus, dum ait Acacium & Eudoxium Niceno interfuisse Concilio: neuter enim illorum praesens fuit, sed ipsorum praedecessores Antistites. Sed pergit ipse: Qui simul vt eo venit, dicitur, cum principes sectae Arianae cum ipso de religione disseruissent, essentq. polliciti legationem ei apud Imperatorem ex sententia confectam fore, si modo ipsorum opinioni se vellet addicere, vel necessitate compulsus, vel quod eandem de Deo opinionem meliorem iudicaret, communioni Arianorum se addixisse, & totam suam gentem ab Ecclesia Catholica separasse.] haec ipse.

At quam hic sibi aduersetur auctor, considera. Si enim (vt ait) iam a tempore Constantij Imperatoris in Concilio illo Constantinopolitano post Seleuciense mox celebrato Vulphilas vna cu suis omnibus Gothis desciuit a fide Catholica, atque Arianis inhaesit: quid intercessisse ait postea cum Valente Phritigernis promissionem, se vna cum suis eandem, quam ipse Imperator coleret, Arianam perfidiam sectaturum, quasi pergratum oblatum munus offerret pro gratiarum actione de impertita sibi aduersus Athanaricum ope? Si enim ex eius assertionem, iam temporibus Constantij, Gothi Ariani facti erant: quid vltra Phritigernes ea pollicitaturus erat? Certe quidem vsque in hanc diem Gothos perseuerasse Catholicos; eos vero qui sub Phritigernis ditione erant, ex conditione icti foederis cum Valente Imperatore, mutatos in Arianos, testatur Orosius, necnon Theodoretus, qui affirmat etiam id factum sub Valente Imperatore, Eudoxio id suadente ipsi Valenti; deceptosque ab eo tradit Gothos, quod falso iactaret, nullam inter vtramque sectam differentiam intercessisse, sed verbalem potius inter Catholicos & Arianos controuersiam illam extitisse. sicque nihil dubij remanet, Gothos antehac fuisse Catholicos, subditos vero Phritigerni hoc anno cum ipso deuiare coepisse. Sed quid post haec Sozomenus?

Gothi, inquit, ab eo doctore, nempe Vulphila, ad pietatem & verum Dei cultum amplectendum instituti, & per eum ad mansuetiores mores traducti, in omnibus rebus facile eius consilio paruere: pro certo persuasi, nihil ab eo vel dici improbe vel fieri, sed omnia ad vtilitatem eorum, qui ardenti pietatis studio flagrabant, transigi. Quin etiam maximum dedit suae virtutis specimen, infinita pericula pro religione Christiana tum subeundo, cum iidem ipsi barbari Gothi, quos diximus, adhuc religionem Gentilium coluerunt.] Sed & hic siste gradum, lector, ne errantem inconsulto sequens, in eandem erroris foueam inducaris. His omnibus nihil aliud auctor videtur asserere, nisi Vulphilam primum auctorem fuisse, qui Gothos ex Gentilibus reddidit Christianos. At res Gothorum parum compertas habuit, ignorans nimirum iam temporibus Constantini Magni Gothos fuisse Christianos, ipsorumq. Episcopum Theophilum nomine interfuisse atque subscripsisse Niceno Magno Concilio, prout index Episcoporum eidem subscriptorum satis aperte significat. Sed auctor haec addit:

Primus praeterea fuit, qui litteras apud eos inuenerit, litterasq. sacras in patrium sermonem conuerterit. Quare quod barbari prope Istrum omnino sectam Arianam sequebantur, haec quidem causa fuit. Per idem tempus magnus numerus eorum, qui Phritigerni parebant, propter Christum martyrio e medio sublatis sunt. Nam Athanaricus, cum Vulphilas multos eius ditioni subiectos ad religionem Christi deduxisset, iniquo animo ferens, perinde quasi auita & patria religio innouata fuisset, eorum complures multis ac varijs mulctauit supplicijs: quorum pars in iudicium adducta,

Dnski

cum

A cum viriliter & magno animo fidem Christi defendisset, interfecta est; pars, nulla pro se habita ratione, trucidata.

Siquidem fertur, eos quibus huius rei conficiendae negotium Athanaricus impouerat, statuam quamdam in curru collocatam per singula Christianorum tabernacula circumduxisse, iussissetq. vt eam adorarent, eiq. hostias immolarent. Quod cum facere recusassent Christiani, tabernacula cum ipsis hominibus incendio consumpsisse. Porro aliam cladem hac multo miserabiliorem eodem tempore quoque accidisse accepi. Nam multi tum viri, tum mulieres, quarum aliae pueros secum adduxerant, aliae infantes recens natos & adhuc fugentes vbera, violentiae eorum qui ipsos ad sacrificandum impellebant, succumbentes, ad tabernaculum ecclesiae, qui ibi fuit, profugerunt: qui omnes, tabernaculo illo a Gentilibus incenso, pariter extincti sunt. Non longo tempore post Gothi ad mutuam fuere inter ipsos concordiam adducti: qui insolentia elati, Thracas grauibus affecere incommodis.] haec Sozomenus: cuius sententia illud affirmari videtur, quotquot apud Athanaricum martyrio vita functi sunt, quod essent subditi Phritigerni iam Ariana labe infecto, vt paulo ante dixit, fuisse eosdem pariter Arianos: ac proinde ipsos eius assertionem ex errore deducta, ex nece consecutos esse impietatis supplicium, non autem adeptos coronam martyrij.

Sed videas nimia quadam oscitantia, sicut in alijs nuper confutatis, ita in his auctorem minime sibi constare, suisq. ipsius scriptis perualide confutari. Etenim quoniam pacto, rogo, Athanaricus Christianos subditos Phritigerni, eo modo, vt ait, male affecit, si ipse in proelio posteriores retulit & in fugam conuersus est; Phritigernes vero vt victor, non solum non amiserit sibi subditos, sed (quod accidit proelio vincens) aduersariae partis homines sibi subiecerit? Cum igitur tum ipsius Sozomeni, tum etiam Socratis assertionem satis liqueat, Arianam fidem in gratiam Valentis illos tantum Gothos amplexatos esse, qui Phritigerni subditi erant; cumq. & hos nequaquam deuenisse constet in manus Athanarici, qui potius suorum nonnullos amisit: dicere opus est, Athanaricum sibi subditos tantum vexare voluisse. Quamobrem cum recitata a Sozomeno omni ex parte, vt vidimus, fide corruant; aequae despicienda sunt: quae etsi consisterent, praeposenda tamen illis esset Augustini sententia, vt longe magis probatae fidei auctoris, id in primis ex Gothorum gentili, qui ea spectauit, testantis: cum praesertim eidem suffragentur antiquae tabulae Ecclesiasticae tam Graecorum, quam Latinorum, in quibus aequae ac ceteri sanctissimi martyres, Gothi illi ab Athanarico fidei causa occisi, adscripti leguntur, publiceq. stans diebus in Ecclesia recitantur, vt Saba atque Nicetas, de quibus suo loco dicturi sumus: perseuerasse enim eiusmodi persecutionem triennio, ea quae narranda sunt inferius declarabunt.

Ad hos alludens Cyrillus Hierosolymitanus, qui & hoc florebat tempore, ait: Persae, Gothi, & omnes gentes testantur morientes pro illo, quem corporis oculis non viderunt.] haec ipse, haud dubium Catholicos citans fidei testes. Scimus & sanctum Epiphanium, qui (vt diximus) anno quarto post indictam a Rege Gothorum persecutionem Panarium suum scribebat, cum agit de Audianis haeticis, praeter Gothos illos, quos Audaeus in monachos conuertisset, ceteros omnes Catholicae pietatis fuisse cultores affirmare; nec quod Ariani fuerint, vel in suspicionem venisse visum esse. Sed quid ipse dicat de Audianis, audiamus: Sustinuit, inquit, ipse Audaeus senex exilium, ad Scythiae partes a Rege relegatus, eo quod rebelles faceret populos: nam ab Episcopis ad Regem delatus est. Illic enim annorum tempore (haud scio dicere quanto) commoratus est, vterius progressus, & ad intima Gothiae, multos Gothorum in fide instruxit. Ab ipso sane etiam monasteria in eadem Gothia facta sunt, & vitae conuersatio instituta, virginitasque, atque exercitatio pietatis non vulgaris. Est enim re vera hic ordo in valde admiranda conuersatione, & omnia in ipsorum monasterijs recte se habent, exceptis his contentationibus tum euariati Paschatis, tum peculiaris pertinaciae in exponendo id quod est secundum imaginem, nempe Andropomorphitem facere Deum. Ceterum quod grauissimum ac horrendissimum est, non faciunt preces cum aliquo, etiam si probatus

Annal. Eccl. Tom. 4.

Z

videatur,

ARIANIGOTHI NEQUAQVAM PATI MARTYRIVM POTVERE.

* Cyril. Catech. 10.

b Epiphanius. haec ref. 70.

AUDIANI EX GOTHIS PLVRES.

videatur, & nihil habeat quod accusari mereatur, neque scortationis reprehensionem, aut adulterij, aut auaritiæ, sed quòd talis in Ecclesia conuersatur. Atque hoc horrendum est, quòd immutant nomen Christianorum a sancta Ecclesia impositum, quæ non habet addititium nomen, sed solum Christi; & quòd Christiani, Audiani vocantur, assentiunturq. in constitutionem humanæ naturæ, cuius ratio ab ipsis exigitur, etiam si vitæ sinceritate & iustitia is ordo sit ornatus.

PRÆCIPVI
AVDIANO-
RVM.

Multi porro & post illius obitum fuerunt cum ipsis, & post ipsum ordinis ipsius Episcopi: Vranus quidem Mesopotamiæ, sed & e Gothia habuit aliquos, ipsosq. constituit Episcopos: fuit & Siluanus, & alij quidam, quorum aliqui a vita decesserunt, præsertim Vranus, qui ex medio istorum gloriosus erat. Verum post obitum horum ipsorum Episcoporum Vranij & Siluani, qui ex Gothia originem trahebat, plerique dissipati sunt, & valde imminuta est horum congregatio & in partibus Chalcidis ad Antiochiam sitæ, & in partibus Euphratis. Nam e Gothia plerique fugati sunt non solum ex illis, sed etiam nostri illic Christiani, persecutione magna instante sub Rege Gentili, qui valde malus fuit & Romanis infestus, eo quòd Romani Reges essent Christiani: ita vt tota gens Christianorum ab illis partibus fugata sit, ne restaret radix sapientiæ, neque planta fidei. At tametsi videantur omnes esse fugati, omnino sunt illic Fideles homines: non enim possibile est fidei fontem deficere. Multi igitur ipsorum Audianorum, vbi discesserunt a Gothia & nostris partibus, huc delati cohabitant a tempore hoc annorum quatuor.] hæc Epiphanius, de Arianis nullam penitus habens mentionem, sed tantum Gothorum Audianorum, & eorum qui Christiani (vt ait) essent, nempe Orthodoxæ communionis.

GOTHORVM
APOSTOLVS
NICETA.

Ceterum haud posthac collapsa reperitur illa Gothorum atque aliarum Borealiu[m] Prouinciarum Ecclesia: quin egregie exulta est a sanctissimo viro Niceta eorum Episcopo, de quo meminit S. Paulinus; qui cum & ipse pariter hoc eodem claruerit sæculo, minime potuit quæ scriptis edidit ignorasse, dum eiusdem Nicetæ aduenientis Nolam ad S. Felicem martyrem in patriam reditum sapphico cecinit carmine, & inter alia hæc habet:

*Te patrem dicit plaga tota Borea,
Ad tuos fatus Scythæ mitigatur,
Et sui discors fera te magistro
Pectora ponit.*

*Et Geta currunt & uterque Dacus,
Qui colit terræ medio, vel ille
Diuitis multo bone pelleatus
Accola ripæ.*

*De lupis hoc est vitulos creare,
Et boui iunctum palea leonem
Pascere, & tutis caua viperarum
Pandere paruis.] et paulo post:*

*Orbis in muta regione per te
Barbari discunt resonare Christum
Corde Romano, placidamq. casti
Viuere pacem.]*

Porro quod de Getis ait, de Gothis esse intelligendum, S. Hieronymus^a in Quæstionibus Hebraicis persuadet, dum tradit omnes eruditos per Getas intellexisse Gothos. Meminit alibi idem S. Hieronymus^b de Gothis simul cum alijs Christiana religione philosophantibus. Quod autem ad Nicetam spectat: diuersus esse Niceta Paulini ab illo eiusdem nominis martyre, qui hac persecutione durante, tempore tamen Imperij Gratiani, martyrio coronatus est, intelligi ex eo potest, quòd ea a Paulino conscripta, post Gratiani Imperium contigisse videantur. Porro in Actis Nicetæ martyris, de quibus suo loco dicendum, dum agitur de bello Phritigernis aduersus Athanaricum suscepto, hæc^c leguntur: Phritigernes Thraciæ exercitu accepto, & eo qui sibi remanserat, transmittit Istrum. Itaque ferentes diuinam Christi Crucem milites

^a Extans apud Metaphrast die 15. Septem. & ead die apud Sur. tom 5. GOTH SIGNO CRVCIS PRÆVIO VINCVNT

A milites præcedentem omnes suas copias, proelio configunt cum aduersarijs, & eum qui vicerat facile vincunt: et illius multitudo partim quidem cæditur, partim capitur, cum Athanaricus turpissime cum paucis suæ vitæ fuga consulisset.] ita ibi. Ex quibus videas & intelligas, Athanaricum a gente Christiana & signis Christianæ religionis se superatum indigne ferentem, in Christianos Gothos sibi subiectos odium conuertisse, in eosq. furorem conceptum exercuisse. Sed iam ad Valentiniani rescripta vltimo loco anni huius orationem conuertamus.

Hoc ipso anno, iisdemq. Consulibus, Valentinianus Imperator ad Damasum Romanum Pontificem eiusmodi rescriptum^a dedit, quod in Codice Theodosiano positum his verbis descriptum legitur:

Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.

B Ecclesiastici, aut ex Ecclesiasticis, vel qui continentium se volunt nomine nuncupari, viduarum ac pupillorum domos non adeant: sed publicis exterminentur iudicijs, si posthac eos affines earum vel propinqui putauerint deferendos. Censemus etiam, vt memorati nihil de eius mulieris, cui se priuatim sub prætextu religionis adiunxerint, liberalitate quacumque, vel extremo iudicio possint adipisci. Et omne in tantum inefficax sit, quod alicui eorum ab his fuerit derelictum, vt nec per subiectam personam valeant aliquid vel donatione vel testamento percipere. Quin etiam si forte post admonitionem legis nostræ aliquid iisdem eæ feminæ vel donatione vel extremo iudicio putauerint relinquendum, id fiscus vsurpet. Ceterum si earum qui voluntate percipiunt, ad quarum successionem vel bona iure ciuili, vel edicti beneficijs adiuuantur, capiant vt propinqui. Lecta in ecclesijs Romæ III. Kal. Augusti Valentiniano & Valente III. AA. Coss.]

C At quoniam de lege noua & parum æqua atque a Christiano Imperatore sancita agitur, de ea accuratius disquirendum, & in primis de causa eius ferendæ, qua permotus Valentinianus Imperator hæc ipsa statuerit. Putas ne eadem peccata in Ecclesia desisse, quæ etiam ipsis Apostolorum temporibus, iisdem licet ex aduerso clamantibus, prauorum Christianorum studio in castra Fidelium irrepserunt? An non sumus memores, versatos inter eos, qui ex Euangelio conficerent mercaturam, quæstum (quod ait Paulus^b) existimantes esse pietatem? An non de his est illa eiusdem Apostoli querela ad Titum^c scribentis, qui turpis lucri gratia circuirent, atque domos subuerterent; quiq. (quod Timotheum^d admonet, vt hos vitet) speciem habentes pietatis, penetrarent domos, captiuasq. ducerent mulieres oneratas peccatis? Et sane non vnum tantum

D vel alterum id genus homines reperire erat in Ecclesia illa Apostolorum manu plantata; sed adeo abundanter eiusmodi mali frutices excreuere, vt cum non valuerint eorumdem Apostolorum falce succidi, eo angustia inter alios ipsum Paulum redegerint, vt manibus potius victum quæreret, quam a Fidelibus aliquid accipiendo, ex eorum numero esse videri posset: cum alioqui victum sibi necessarium iure ex Euangelio accipere potuisset: nam sic ipse ad Corinthios^e: Non vsi sumus hac potestate; sed omnia sustinemus, ne quod offencilum demus Euangelio Christi.] At quanto putas pretio Paulus redemisset, si quod non Ecclesiastica disciplina compescere posset, non coercerent Apostolica minæ atque censura, hoc Pauli ipsius persuasione secularis iudicij seueritas sustulisset; amputassetq. penitus infestos segetibus vepres gladius potestatis, quos Apostolica securis succidere minime valuisset? Duos plane gladios Ecclesiæ vsui inferuire, eisdemq. sub Petri iure contineri, sua sententia Dominus comprobauit^f.

E In quàm autem densam latamq. siluam excreuisse oportuit in Ecclesia eiusmodi spinas se inuicem complectentes, ex eo saltem intueri licet. Etenim si Apostolorum temporibus ager ille Dominicus, sub Apostolorum cultu, inter tot Gentilium ac Iudæorum persecutiones, hisce tamen prauis germinibus refertus erat: quid factum putandum tempore pacis Ecclesiæ, sub Christianis Imperatoribus, & in ea potissimum Vrbe, in quam e toto Orbe diuitiæ tamquam in mare flumina confluxissent? Vt non mireris, si Ammianus^g dicat, adeo ditatam Romanam Ecclesiam oblationibus matronarum. Sed huiuscemodi nundinationis hoc tempore Romæ exerceri solitæ, ex sancto Hieronymo qui aderat, petita hic as-

^a l. 20. de Episc. & cleric. C. Theod.

LEGE VALENTINIANI COHIBITA AVARITIA CLERICORVM ET MONACHO. RVM.

CAUSA SANCTIENDE LEGIS.

^b 1. Tim. 6. ^c Tit. 1. ^d 2. Tim. 3.

^e 1. Corinth. 9.

^f Luc. 22.

^g Ammian. lib. 27. CLERICORVM ET MONACHORVM EXCRESCENS CVPLDITAS COERCENDA.

feramus exempla de turpi clericorum quorundam assentatione, qua aucuparentur A
munera feminarum: Clerici, inquit^a, ipsi, quos & magisterio esse oportuerat & timori, osculantur capita matronarum, & extenta manu, vt benedicere eos putes velle, si nescias, pretia accipiunt salutandi. Illæ interim, quæ sacerdotes suo viderint indigere præsidio, eriguntur in superbiam; & quia maritorum expertæ dominatum, viduitatis præferunt libertatem.] et post multa: Quidam in hoc omne studium vitamq. posuerunt, vt matronarum nomina, domos, moresque cognoscant: ex quibus vnum, qui huius artis est princeps, breuiter strictimque describam: quo facilius magistro cognito, discipulos recognoscas. Cum Sole festinus exurgit, salutandi ei ordo disponitur, viarum compendia requiruntur, & pene vsque ad cubicula dormientium senex importunus ingreditur. si puluillum viderit, si mantile elegans, si aliquid domesticæ suppellectilis; laudat, miratur, attrectat; & se his indigere conquerens, non tam impetrat, B
quàm extorquet: quæ singulæ metuunt veredariū Vrbs offendere, &c.] fortasse hic ille Sophronius, de quo idē paulo superius: Talem olim Antymum, talem nuper Sophronium Roma congemuit: qui postquam nobilium introierunt domos, & deceperunt b
mulierculas oneratas peccatis, semper discentes & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes, tristitiam simulant, & quasi longa ieiunia furtiuis noctium cibis protrahunt.] at hi monachorum nomine vagabantur.

Sed quid ad Heliodorum? audi^c: Alij nummum addant nummo, & in marsupium suffocantes, matronarum opes venentur obsequijs: sint ditiores monachi, quàm fuerant sæculares: possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo non habuerant: et suspiret eos Ecclesia diuites, quos tenuit mundus ante mendicos, &c.] et ad Nepotianum, quanto studio solerent eiusmodi personas affectari, & quouis ministerio aucupari fenum hereditates, hæc habet^d: Audio, inquit, præterea in senes & anus absque liberis quorundam turpe seruitium. Ipsi apponunt matulam, obsident lectum: purulentiam stomachi & flegmata pulmonis manu propria suscipiunt: pauent ad introitum medici; tremantibusq. labijs, an commodius habeant, sciscitantur: et si paulum senex vegetior fuerit, periclitantur: simulataq. lætitia, mens intrinsecus auara torqueatur: timent enim ne perdant ministerium, & viuacem senem Mathusalem annis comparant. O quanta apud Deum merces, si in præsentis pretium non sperarent! quantis sudoribus hereditas cassa expetitur! minori pretio margarita Christi emi poterat.] hucusque Hieronymus. At dices: Cur hæc res fessa, ac in vnum collecta, omnibus spectanda in Annalibus ponis, perpetuo obruenda silentio, quorum causa ipse sanctus Hieronymus complures in se studia clericorum armavit? Vt ex his, lector, intelligas sciendæ ab Imperatore legis occasionem; meq. (quod ingenui scriptoris est) veri amantissimi historici probe scias explere numeros, nec in gratiam hominum, vitia reticendo, laudare virtutes.

At quàm apposite eiusdem sanctionis editæ Hieronymus in epistola ad Nepotianum^e meminit, ex his accipe: Pudet dicere: Sacerdotes idolorum, mimi, & aurigæ, & scorta hereditates capiunt: folis clericis ac monachis hoc lege prohibetur: et prohibetur non a persecutoribus, sed a Principibus Christianis] nempe Valentiano, Valente, & Gratiano Imperatoribus, quorum nomina in sanctionis inscriptione legebantur. et subdit: Nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruerimus hanc legem. Cauterium bonum est: sed quo mihi vulnus, vt indigeam cauterio? Prouidida seueraq. legis cautio: et tamen nec sic refrenatur auaritia. Per fidei commissa legibus illudimus; & quasi maiora sint Imperatorum scita, quàm Christi, leges timemus & Euangelia contemnimus. Sit heres, sed mater filiorum, id est gregis sui Ecclesia, quæ illos genuit, nutriuit, & paut: quid nos inserimus inter matrem & liberos?] ex his videas Hieronymum eidem alludere sanctioni, qua quidem nequaquam prohibentur Ecclesiæ hereditates accipere vel legata, vel quid huiusmodi, sed Ecclesiasticæ personæ, siue clerici siue monachi, qui continentium nomine honestabantur: vt plane intelligas hosce nebulones priuatim aucupantes hereditates, tamquam arpias quasdam inhiantes matronarū diuitijs, & impuris moribus cuncta foedantes proscribere ab Vrbe studuisse ipsos Imperatores. nã & de eisdem mox subdit: Gloria Episcopi est pauperū inopiæ providere: ignominia sacerdotis est proprijs
studere

^a Hieron. epist. ad Eustol. 22.

^b 2. Timoth. 3.

^c Hieron. epist. 3. TVRPITVDO SORDIDORVM CLERICORVM.

^d Hieron. epist. 2.

^e Hieron. epist. 2.

AVARITIA LEGE COERCENDA SAECVLARI, CONTEMPTVI HABITA LEGE DIVINA.

A studere diuitijs] et de alijs in sua persona, vt minus verborum flagra læsos cruentent: Natus in paupere domo & in tugurio rusticano, qui vix milio & cibario pane rugientē saturare ventrem poteram, nunc simillam & mella fastidio: noui & genera & nomina piscium: in quo littore concha lecta sit, calleo: saporibus auium discerno prouincias, &c.] hæc de helluonibus illis aliorum diuitijs inhiantibus, quos Imperatorum lex sancita coercuit.

Meminit eiusdem quoque legis Ambrosius, dum ad Valentinianum iuniorem scribens sic ait^a: Nobis etiam priuatæ successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendia non dolemus.] et paulo inferius: Scribuntur testamenta templorum ministris, nullus excipitur profanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: soli ex omnibus clerico commune ius clauditur, a quo solo pro omnibus votum commune suscipitur, officium commune defertur, nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio multa præscribitur. Quod sacerdotibus phari legauerit Christiana vidua, valet: quod ministris Dei, non valet. Quod ego, non vt querar, sed vt sciant quid non querar, comprehendit: malo enim vos pecunia minores esse, quàm gratia. Sed referunt ea, quæ vel donata, vel relicta sunt Ecclesiæ, non esse temerata.] hæc Ambrosius, cum agit aduersus Symmachū postulantem sacerdotibus atque virginibus Vestalibus emolumenta restituenda esse: cum alioqui idem S. Ambrosius æque ac S. Hieronymus alibi damnet clericos ex pietate quæstum captantes, his verbis^b: Si enim non contentus stipendijs fuerit, quæ de altario, Domino iubente, consequitur, sed exercet mercimonium, intercessionibus vendit, viduarum munera libenter amplectitur: hic negotiator magis potest videri, quàm clericus. Nam licet dicere possumus; nemo nos inuasoris arguit violentiæ, nullus accusat: quasi non interdum maiorem prædam a viduis blandimenta eliciant, quàm tormenta. Non interest apud Deum, vtrum vi, an circumuentione quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum.]

Quòd autem tum Hieronymus tum Ambrosius eodem ferme tempore æque inuehantur in clericos bonis viduarum anhelantes; quòdque Damasus, ad quem Imperatorum rescriptum datum est, illud in ecclesijs Vrbs legi voluerit, cum tamen id minime reperiatur ab iisdem Augustis fuisse præceptum, nec exemplum vllum præcesserit, vt Imperatoriæ sanctiones in ecclesijs legerentur, sed affigerentur illæ in Albo Prætoris: equidem verisimile est, ipso Damaso id agente, ab iisdem Imperatoribus eiusmodi fuisse editam sanctionem aduersus diuinorum decretorum contemptores, ad demoliendam clericorum & monachorū eiusmodi quæstuariam ac sordidam officinam: vt qui contemnerent sancta Euangelij præcepta, & pro nihilo ducerent sacros Conciliorum canones, ipsorumq. Romanorum Pontificum decreta quælibet deriderent, sic saltem iisdem procaces ab ipso Imperatore Valentiniano compefcerentur, quem constat in ceteris iura Ecclesiastica facta recta seruari voluisse: nam de eo S. Ambrosius^c ad ipsius filium Valentinianum iuniorem: Nec quisquam, inquit, contumacem vocare me debet, cum hoc asseram, quod Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit: in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius ordinis, eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis.] quòd scilicet iura & causas, resq. omnes Ecclesiasticas voluerit ab Ecclesiasticis pertractari, E
vt aliàs de his superius pluribus dictum est.

Ceterum quòd in hoc argumento versamur, vt de legibus parū æquis a Valentiniano Imperatore promulgatis agamus: de ea haud dissimulandum esse putamus, qua Socrates ait ipsum fanciuisse, vt quicumque vellet, duas posset vxores habere. At res magni momenti haud perfunctorie tractanda videtur; sed accurate de eius veritate disquirere, operæpretiū existimamus. Verum quoniam eiusmodi assertionis vnus Socrates primus habetur auctor: hic verba singula ab eo descripta reddemus^d. Iustina, inquit, orbata patre Præfecto prouinciæ Picenæ sub Constantio, virgo permansit. Postea tempore progrediente, Seueræ Imperatoris Valentiniani coniugi nota esse coepit, crebroq. cum illa venit in colloquium. Postquam vero creuit inter eas consuetudo & familiaritas, iisdem balneis pariter lauabant. Idcirco Seuera, vbi Iustinam in balneis lotam vidisset, virginis pulchritudine mire capiebatur: coepitq. de ea apud Imperatorem verba face-

^a Ambros. epist. 32. LEX PROBROSA ECCLESIASTICIS PERSONIS.

^b Ambros. serm. 7.

CONSENSUS DAMASI PP. LEX ILLA SANCTA PV-TATVR.

^c Ambros. epist. 32.

^d Sozom. lib. 4. cap. 26. VALENTINIANI LEX DE DVABVS DV-CENDIS Vxoribus.

re: Iusti filiam virginem esse pulchritudine admodum admirabili: seq. licet esset mulier, eius forma adeo venusta vehementer oblectari. Imperator vxoris verba mente interiori recondens, consilium de Iustina in vxorem ducenda iniit, Seuera de qua Gratianum, quem paulo ante Imperatorem declarauerat, suscepit, neuti quam repudiata. Quare legem tulit, vt cuique volenti liceret duas vxores habere legitimas, eamq. in singulis ciuitatibus diuulgauit. Lege itaque diuulgata, ipse Iustinam duxit vxorem, ex qua Valentinianum iuniorem, & tres filias, Iustam, & Gratam, & Gallam procreauit: quarum duarum vitam in virginitate traduxerunt, Galla autem postea Theodosio Magno in matrimonium collocata fuit, ex qua Placidia filia ei nata est.] hucusque Socrates.

At conuincitur ex pluribus, apertissimis mendacijs anilem vel ab eo concinnatam esse fabellam, vel potius ipsum ab aliquo e triuio acceptum vt verum, conscripsisse commentum. Vnde, quæso, Socrati, Iustinam fuisse virginem, cum eam Valentinianus accepit in coniugem, quam constat vxorem fuisse Magnentij tyranni? testatur id quidem inter huius temporis scriptores Zosimus^a: qui certe quo non pretio redemisset, vt in Christianum Imperatorem proxime succedentem post Iulianum, quem in odium Christianæ religionis adeo celebrat, potuisset tantum facinus exprobrare? Et quid dicemus de Ammiano æque Gentili, & in Christianos Principes (vt vidimus) parum æquo, qui tamen nihil adeo celebrat in Valentiniano atq. commendat, ac castitatē? sed eius verba redamur^b: Omni pudicitiae cultu domi castus & foris, nullo contagio conscientiae violatus obscenae, nihil incestum: hancq. ob causam tamquam retinaculis petulantiam refrenauit aulae regalis, &c.] hæc ad finem vitæ ipsius Ammianus. Appello nunc rectum eruditorum omnium sanumq. iudicium: Potuissent ne hæc de Christiano Principe a scriptoribus in Christianam religionem infensis adeo prædicari, si Valentinianus fuisset publica illa obscenitate pollutus, quam scimus a Romanarum rerum historicis^c in barbaris esse derisam, & in Romano^d Imperatore id tentante magnopere improbatam?

At quomodo non magis iidem scriptores Ethnici pudendum scelus voce præconis in vnaquaque ciuitate Romani Imperij proclamatum fuissent inuectiuis grauissimis insectati? cum non solum id minime fecisse reperiantur; sed contra potius virtutem illam domi forisq. lucentem, perspicuam conspicuamq. omnibus factam, nulla valentem offundi caligine, castitatem tanti Principis tanto præconio efferant, quanto sciam nec antea nec postea quemquam eo nomine ab eis esse laudatum: cum alioqui si talia perpetrasset, turpior videri potuisset Commodus & Heliogabalo, qui licet impurissimi, numquam tamen huiusmodi facinus pertentassent: Et quidem honestiores illo Valerianus & Gallienus Imperatores^e, qui suis legibus duas simul habentes vxores notarunt infamia: Quin & Valentiniano puriores ac iustiores dicendi Diocletianus & Maximianus Augusti, qui hæc rescripsisse reperiuntur ad Sebastianum^f: Neminem, qui sub ditione sit Romani nominis, binas vxores habere posse, vulgo patet: cum etiam in edicto Prætoris huiusmodi viri infamia notati sint. Quam rem competens Iudex inultam esse non patiat.] hæc ipsi.

At quantum re vera execrabilis fuerit Christianis Principibus eiusmodi polygamia, docuit Theodosius Imperator, qui post Valentinianum cum Gratiano regnauit: nam eiusmodi scelus sic persecutus est, vt correxerit in externis: prohibuit enim Iudæos duas simul habere vxores: quod multo magis emendasset in Christianis, si talibus inuenisset fordibus inquinatos: quorum innumera tunc plane multitudo fuisset, si, quod vult Socrates, Imperator lata per Orbem lege, carnis immunditijs laxasset habenas, immo & nefandæ licentiæ iusto prætextu viam aperuisset. Sed & quem tunc oportuisset concitatum esse per vniuersum Romanum Imperium tumultum, cum abrogata turpi lege a successoribus Imperatoribus, quæ secundo loco ductæ erant vxores, dimittendæ fuissent? cum tamen nulla de his vel leuis memoria habeatur, quod scilicet hæc omnia falso essent asserta.

Sed & quonam modo, quæso, res toto Romano Imperio diffamata, non nisi vni, qui post hæc tempora vixit, innotuit Socrati? ex eo enim cereri describere, Paulus Diaconus, Zonaras, qui vno eodemq. tempore duas Valentinianum tradunt habuisse vxores, atque Nicephorus, & si qui alij, qui inconsulte nimis præuium ducem cæcum secuti sunt. Non hæc Hieronymus, Orosius, non Seuerus, & alij plures Latini, qui his temporibus clarere scriptores, huius ætatis euenta scribentes: neque penes Græcos Sozomenus, vel Theodoretus, qui eiusdem Imperatoris res gestas prosecuti sunt; qui de his ne verbum quidem

vel nu-

vel nartum minimum edidere. Plus sane quam millies necessitas poposcisset, huius sæculi Latinos Ecclesiasticos tractatores eiusmodi a Valentiniano editæ legis meminisse, Hieronymum, Ambrosium, & Augustinum, cum eos de polygamia frequenter disputare contigerit, & illud Pauli ad Timotheum^a sæpe sæpius recipere: Vnius vxoris virum] si aliquando edita illa fuisset; cuius quidem apud eos nec vel leuis mentio reperitur: cum alioqui penes Hieronymum^b, Valentinianum ipsum vt austerum nimis vindicem violatæ castitatis videas in crimen adduci, dum agit de muliere septies icta. Sed & Ammianus^c fidem facit sub eius Imperio complures virgines & nuptas adulterij Romæ esse damnatas. At si cessarent hæc omnia: illud vnum satis ad eiusmodi explodendum commentum. Passurus ne fuisset Damasus Papa, laturive id reliqui Catholicæ communionis Episcopi, a Christiano Imperatore promulgari legem, qua solueretur penitus Christianæ disciplinæ censura, atque hæresis sanciretur? Quorum causa obnitendum erat omnibus, vt generalibus coactis Concilijs, aduersaria decreta ederentur, legarenturq. Episcopi, qui velut Ioannes Herodem, redarguerent Imperatorem. At de his ne leuis quidem ramusculus: cum alioqui, si vera fuissent, totus commouendus fuisset Catholicus orbis. Cesset igitur de infami lege suspicio, & de duarum simul vxorum coniugio fileat falso asserta calumnia, atque euanescat in auras qui summa leuitate concinnatus & ab aliquibus acceptus est error. Duxit quidem Iustinam, sed post Seueræ prioris vxoris obitum, cuius nulla postea mentio profus habetur.

Quod rursus ad eiusdem Valentiniani rescripta hoc eodem anno data spectare videtur: laude plane dignum extitit illud, quo ijs qui Romam se conferrent liberales disciplinas addiscendi causa, consuluit, eorumq. vitæ moribus optime prospectum voluit. Est autem huiusmodi ad Olybrium iterum Urbanam præfecturam gerentem^d:

Quicumque ad Urbem discendi cupiditate veniunt: primitus ad magistrum census prouincialium Iudicum, a quibus copia est danda veniendi, eiusmodi litteras proferant, vt oppida hominum & natales & merita expressa teneantur. Deinde, vt in primo statim profiteantur introitu, quibus potissimum studijs operam nauare proponant. Tertio, vt hospitia eorum solcite censualem norit officium, quo ei rei impertiant curam, quam se asseruerint expetisse. Iidem immineant censuales, vt singuli eorum tales se in conuentibus præbeant, quales esse debent, qui turpem inhonestamq. famam & consociationes, quas proximas putamus esse criminibus, æstiment fugiendas: neve spectacula frequentius adeant, aut appetant vulgo intempestiua

conuiuia. Quin etiam tribuimus potestatem, vt si quis de his non ita in Vrbe se gesserit, quemadmodum liberalium rerum dignitas poscat: publice verberibus affectus, statimq. nauigio superpositus abijciatur Vrbe, domumq. redeat. His sane, qui fedulo operam professionibus nauant, vsque ad vigesimum suæ ætatis annum Romæ liceat commorari. Post id vero tempus qui neglexerit sponte remeare, solitudine Præfecturæ etiam impurius ad patriam reuertatur. Verum ne hæc perfunctorie fortasse curentur: præcella sinceritas tua officium censuale commoneat, vt per singulos menses, qui vel vnde veniant, quive sint, pro ratione temporis ad Africam vel ad ceteras prouincias remittendi, Breuibus comprehendat: his dumtaxat exceptis, qui corporatorum sunt oneribus adiuncti. Similes autem Breues etiam ad scrinia mansuetudinis nostræ annis singulis dirigantur: quo meritis singulorum, institutionibusq. compertis, vtrum quandoque nobis sint necessarij, iudicemus. Dat. IIII. Id. Mart. Treu. Valentiniano & Valente III. AA. Coss.]

Ad huius plane legis decreta spectat, quod S. Augustinus de se ipso in suis Confessionibus ait^e: Non ideo Romam pergere volui, quod maiores quæssus, maiorq. mihi dignitas ab amicis qui hoc suadebant, promittebantur (quamquam & ista ducebant animum tunc meum) sed illa erat tunc causa maxima & pene sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplinæ coercionem sedari, ne in eius scholam, quo magistro non vtuntur, passim & proterue irruant, nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit. Contra apud Carthaginem facta est & intemperans licentia scholasticorum. Irrumpunt impudenter, & prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa iniuriosa faciunt mira hebetudine, & puniendi legibus, nisi consuetudo patrona sit, hoc

^a Zosim. lib. 4.REFELLITVR
FALSA OPINIO
DE LEGE LA-
T A.^b Ammian. lib.
30.^c Sallustius de
bell. Iugurt.
d Sueton. in C.
Iul. c. 52.^e l. 18. C. ad leg.
Iul. de adult.^f l. 2. C. de in-
cest. nupt.^g l. 7. C. de Tu-
deis.^a 1. Tim. 3.^b Hieron. epist.
49.^c Ammian. lib.
28.^d l. 1. de stud. li-
ber. Urb. Rom.
C. Theod.ROMANAE
SCHOLAE LE-
GE VALENTI-
NIANI OPTI-
ME INSTITV-
TAE.^e August. Con-
fess. lib. 5. c. 8.
AVGVSTINVS
CVR SE RO-
MAM CONTV-
LIT AD DO-
CENDVM.

fit, hoc miseres eos ostendens, quo iam, quasi liceat, faciunt, quod per tuam æternam legem numquam licebit, & impune se facere arbitrantur, cum ipsa faciendi cæcitate puniantur, & incomparabiliter patiantur peiora quam faciunt.] hæc Augustinus; ex cuius quoque sententia atque aliorum, & illud probe prudenterq. statuisse visus est Imperator, vt in eisdem scientijs addiscendis operam Romæ nauantes adolescentes nequaquam post annum ætatis vigesimum diutius ibidem agere sinerentur; ne scilicet iam liberiores otio torpescentes vrbis irretirentur illecebris. Magno sane bene ante institutæ vitæ discrimine adolescentes desides Romæ morari, illud Paulini huius quoque temporis viri ordinis Senatorij, postea vero Nolani Episcopi sanctitate clarissimi admonet, cum ad Licentium olim Romæ ab Augustino^a imbuto rhetoricis facultatibus ita versibus scribit:

Nunc te sollicitat varijs maleuada figuris

Heu validos etiam sternere Roma potens.

Sed tibi, nate precor, semper Pater Augustinus

Occurset cunctas Vrbis ad illecebras.

Illum tanta inter fragilis discrimina vita

Aspiciens, & habens pectore, tutus eris.] ista Paulinus in epistola ad Romanianū.

Et quidem quod ad hæc spectat (ex eo quod in hæc incidimus) illa de Roma mea sententia est, vt qualem quis eam velit, talem inueniat; instarq. sit feracissimi agri, qui quodcumque suscipit semen, illud multiplicato reddit scœnore: adeo vt iniusta plane & inuidiosa appareat esse multorum querela quamuis occasionem captantium de Romana Ecclesia & de ipsa Vrbe quasi omnium vitiorum altrice obtrectandi; cum fortasse Romæ versati, nullum penitus de viris spectata probitate atque litteris egregie excultis, quibus illa abundat, neque de locis delectum habentes, in quas semel incidere cloacas, in iisdemmersi, loco impudenter adscribant, quod suæ ipsorum vecordia in primis fuerat tribuendum. Mihi certe de Vrbe illud liceat haud ingrato fateri, quod de Athenis Gregorius Nazianzenus affirmat: nimirum Roma ipsa etsi aliquibus fortasse perniciosa fuerit, mihi certe gemmea, omnique ex parte beata atque proficua semper extitit, vt pote quæ me plenæ pubertatis adolescentulum vagum & infrenem excipiens, mox sub Christi iugo redactum alumnum quem suscepit, edomuit, sedula magistra morum existens ac litterarum: vt plane intelligam, quod minus in vtrisque profecerim facultatibus, mihi cedere culpæ, non Vrbi. At de his hæcenus. Iam quæ anni huius sunt reliqua profsequamur.

Eodem quoque anno pro virginibus, viduis, & pupillis Valentinianus legem sanxit, qua eos a censu plebis exemit: sic enim de his rescripsit ad Viuentium Præfectum Prætorio^b Galliarum: Nulla vidua, nemo pupillus ex vtroque sexu, donec eos ingrediantur annos, qui iam tutoribus, curatoribus, vel publicis non egeant, exactionem plebis agnoscat. Simili deuotione habeantur immunes & si quæ se sacræ legis obsequio perpetuo dedicarunt, nempe moniales. Dat. III. Kal. Aprilis, Treueris, Valentiniano & Valente III. AA. Coss.]

Hoc ipso anno a S. Hieronymo basilicæ Apostolorum Constantinopoli dedicatio facta ponitur in Chronico, anno nimirum eorundem Impp. septimo, nisi magis placeat rejicere in annum sequentem, habita ratione eiusdem ordinis numerandi annos (quod at tigemus) dictorum Imperatorum.

IESV CHRISTI
ANNVS
371.

DAMASI PAP.
ANNVS
5.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.
ANNVS 8.

ANNVS aduenit Domini trecentessimus septuagesimus primus, Consulibus Gratiano secundum atque Anicio Petronio Probo: Quo, Vrsicino schismatico iam (vt dictum est) sæpe damnato, sæpeque veniam consecuto, cum tandem ob eius in scelere pertinaciam Valentinianus Augustus in Gallijs eum iussisset exulare; eidem exilij indulgentiam impartiens Imperator, de eo ab exilio relaxando rescriptum dedit ad Ampelium Vrbis Præfectum: hoc namque anno Ampelium ipsum Vrbanam præfecturam gessisse sub Consulatu secundo Gratiani cum Probo, eiusdem Valenti-

Apud August. epist. 36.

ROMA INCAV-
TIS IUVENI-
BVS DAMNO-
SA.

ROMAM QVA-
LEM QVIS
VULT, TALEM
HABET.

b. 6. de cõss. C.
Theod.
QVIBVS CAR-
TATIONIS
GENSVS RELA-
TIVA.

VRVICINI
SCHISMATI-
CI IN GAL-
LIAS RELEGA-
TIO.

Aniani rescriptum^a ad eundem Ampelium datum, & alia plura quæ habes in margine^b notata significant. Ad Ampelium igitur Præfectum Vrbis de Vrsicini indulgentia idem Valentinianus cum alijs Augustis ita rescripsit^c:

Valentinianus, Valens, & Gratianus A A A Ampelio P. V.

Iure mansuetudinis nostræ sensibus vel diuinitus datum est, vel tranquillitate naturæ, ne cum delinquentium facinore legum seueritate certemus, ac spe emendationis futuræ mitiorem esse velimus correctionis iniuriam, quam prouocat meritum nostrum, Ampeli pater carissime Augustorum. Dudum Vrsicini inquietudine prouocati, fauentes concordiaë populi Christiani, quieti etiam Vrbis sacratissimæ prouidentes, vno interim loco, intra Gallias dumtaxat, perturbatorem tranquillitatis publicæ statueramus iure cohiberi, scilicet ne applicatione morum late diffensionis incommodum spargeretur. Verum naturæ nostræ mansuetudine leuigati, ita memorato abscedendi copiam dedimus, ne ad Vrbem Romam, vel certe suburbicarias regiones pedem inferat, neque nequitiaë suæ contagionem conetur infundere.

Id etiam de ceteris erroris sui consortibus, Gaudentio videlicet, Vrsō, Ruso, Auxanone, Auxanio, Adiedo, & Ruffino sancimus: vt quos nequitiaë similitudo complectitur, eosdem etiam conditio emendationis astringat. Quod si quispiam ex memoratis sacrilega intentione statum mansuetudinis nostræ transgrediendum putauerit: non iam vt Christianus, sed vt legum ac religionis ratione seclusus, seueritatem publicæ animaduersionis agnoscat. De hac autem eadē obseruantia ad Maximinū Vicarium Vrbis Romæ dedisse nos conducibilem iusionem, etiam censura tuæ volumus innotescere. Quocirca memoratorum personas ab his qui Reipublicæ nostræ præsentent, procliuior statutis executio deferatur: maiorque sit eorum moderatio, quam qualitatem morum suorum ad multorum sæcula senserint pertinere.] hucusque ad Ampelium. Ad Maximinum autem sic:

Iidem A A A. Maximino Vicario Vrbis Romæ.

Est istud diuinitus institutum mansuetudinis nostræ, vt etsi morum emendatio in hominum vita sufficiat, numquam tamen ab indulgenti studio & voluntate cessemus; mitioremque esse cupiamus correctionis iniuriam, quam prouocant merita delinquentium. Ex quo oritur, vt Vrsicino, quem propter quietem populi Christiani, & debitam religioni ac legibus disciplinam, vno interim loco morari intra Gallias iusseramus, discedendi copiam fecerimus sub ea conditione, ne vagandi arbitrium præberemus, neve ad Vrbem Romam, vel regiones suburbicarias valeat commanere. Qui si ingrata pertinacia statutum mansuetudinis nostræ egrediendum putauerit: eundem non iam vt Christianum, quippe quem a communionem religionis mentis inquietudo disternat, sed vt hominem factiosum, perturbatoremque publicæ tranquillitatis, legum & religionis inimicum iuris seueritas persequatur, Maximine carissime ac iucundissime.

Sinceritas igitur tua, iusionis nostræ serie debita veneratione probata, singularum vrbium atque regionum, quibus temporarie præest, primores atque incolas propria scriptione conueniat, quatenus sciant ita memorato egrediendi terminos circumscriptos vna cum inquietudinis suæ erroris consortibus Gaudentio, Vrsō, Ruso, Auxanone, Auxanio, necnon Ruffino licentiam præbitam, vt ab interdictis locis incessum intelligant abstinendum. Sic enim mansuetudinis nostræ indulgentiam temperamus, ne occasione præstita, vicinitate inquietorum, ad aliquam forsitan vociferationem religiosi populi studia prouocemus.] hæc ad Maximinum. Excepimus ambo hæc rescripta ex citato superius codice Vaticano: et licet eiusdem argumenti eisdem ferme verbis concepta sint, venerandæ tamen antiquitatis ergo ad verbum volumus descripsisse. Et quamuis careant die ac Consule, quos fortasse imperitus librarius putauit esse superfluos: tamen ex certa huius anni Ampelij præfectura, hoc eodem anno data esse, satis apparet.

At quid post hæc proscripti semel atque iterum legibus Ecclesiasticis atque Imperatorijs perfidi in incertum vagantes, errantefq. & in errorem ducentes schismatici? Nihil sane, dum vixit Valentinianus, reperimus innouasse: eo autem vita functo, & Valentiniano iuniore cum Gratiano imperante, iterum maiores mouisse turbas, & excitasse tumultus, rescripta dictorum Principum, quæ suo loco descripturi sumus, aperient.

a l. 3. de denunciatione
Cod. Theod.
b l. 1. de natur. fil. Cod. Theod.
l. 2. de curs. pur. Cod. Theod.
l. 1. de equis curul. C. Theod.
l. 10. de malef. Cod. Theod.
l. 21. de Episc. & cleric. Cod. Theod.
RESCRIPTVM
INDVLGEN-
TIÆ AD AM-
PELIVM.
c Ex Cod. Vat. epist. Rom. Pent.

RESCRIPTVM
EIVSDEM AD
MAXIMINVM.

SCHISMATICI
AD TEMPVS
TANTVM
QUIERERE.

rient. Quod vero pertinet ad nominatos in rescriptis socios Vrsicini, Marcellinus presbyter recenset Lupum quemdā & Amantiū, additq. omnes tunc diaconos Vrsicinum sectatos esse; quos, id enixius postulante plebe, sequenti anno, decimo octavo Kalend. Octobris restitutos fuisse tradit. At Vrsicini affectus vna cum eo non semel, sed sæpius pulsos esse, recitata Valentiniani rescripta docent.

Hoc eodem anno ad eundem Ampelium præfecturam Vrbanam agentem, sub ipsdem Consulibus, datum est ab ipsdem Augustis rescriptum aduersus Senatores maleficij accusatos^a. Est apud Ammianum^b mentio de ipsdem Ampelio Præfecto & Maximino Vicario simul iudicantibus, & de Senatoribus maleficiorum insimulatis seueras quæstiones exercentibus. Accidit namque, vt quidam ex Senatoribus, qui in gratiam Imperatorum potius quàm ex animi sui sententia religionem Christianam amplexi fuerant, haud ita digne vt par erat, eam colerent, sed pristinis idololatriæ vñibus adhuc tenerentur impliciti, atque aruspiciæ ad diuinationē, alijsq. dæmonum inuocationibus essent intenti: quos seueritas Imperatoris inuigilans Maximino omnium Iudicum crudelissimo (vt Ammianus ait) puniendos tradidit. Sed & S. Hieronymus in Chronico hoc anno octavo Valentiniani Imperatoris hæc habet: Maximinus Præfectus annonæ, maleficos ab Imperatore inuestigare iussus, plurimos Romæ nobilium occidit.] At de his Ammianus pluribus, nosq. aliàs supra attigimus.

Quod autem ad rerum Orientalis Ecclesiæ deploratissimum statum pertinet: maximis vndique fluctibus agitatam fuisse liquet; adeo vt illud Propheticum^c lugubre tunc occinere licuisset: Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorrhæ similes fuisset] nempe penitus deleti atque consumpti. Diuina enim factum est prouidentia, vt post tot tantaq. naufragia Orientalium Ecclesiarum, liberi relinquerentur duo illi Magni, qui videbantur esse columna, Athanasius, inquam, atque Basilius: quorum labores his temporibus pro Dei Ecclesia toleratos narrare quisnam vnquam pro dignitate sufficere? Nos autem perpauca quædam ex ipsorum scriptis elicitæ, e quibus reliqua possunt intelligi, quæ temporum deleuit obliuio, in medium adducemus. Ac in primis in memoriam reuocanda, quæ de S. Basilio iteratis litteris ab Athanasio auxilium implorante superius dicta sunt. Interpellatus itaque a Basilio Athanasius pro Ecclesia Antiochena, alijsq. aliarum Ecclesiarum ærumnis, misit Petrum Ecclesiæ Alexandrinæ clericum (quem puto illum qui ei in sede Alexandrina successit Episcopus) vt lustraret Ecclesias, eisdemq. pene prostratis, quas valeret suppetias ferret. De eiusmodi enim Petri legatione ab Athanasio missa meminit ipse Basilius ad eundem Athanasium sic scribens^d:

Quam de dignitate tua iam olim concepimus opinionem, ipsam semper ipse temporis progressus corroborat, immo & adauget accessibus eorum, quæ per partes contigerunt. Quoniam aliorum quam plurimis satis habetur, si sibi ipsi quisque circumspiciat: at tibi istud haud satisfacit; sed tantam geris omnium Ecclesiarum curam, quantam eius quæ tibi peculiariter a Domino nostro credita est: ita vt nullo non tempore de sacris edisseras, admoneas, scribas, frequenterq. mittas aliquos, qui vndelibet, quid optimum sit, admoneant. Et iam quoque e sacro cleri tui cœtu misum venerandissimum fratrem Petrum multo cum gaudio excepimus, bonumq. peregrinationis ipsius laborem probauimus, quem iuxta dignitatis tuæ mandata executum se esse ostendit, conciliatis quæ erant contraria, ac coniunctis quæ erant diuisa.] hæcenus de legatione Petri Orientalis Ecclesijs admodum proficua atque opportuna Basilius.

Ceterum etsi magno fuerit adiumento eiusmodi ab Athanasio in Orientem missa legatio: tamen quod immensæ cladi maximæq. ruinæ impares vires Athanasij visæ essent, requiri necessario videbatur Pontificis omnium maximi, nempe Episcopi Romani subsidium, a quo dirigerentur Legati in Orientem, qui nutantia roborarent, prostrata erigerent, atque collapsa penitus ædificarent. Quod quidem licet ipse Basilius generalibus ad Occidentales datis litteris anno superiore (vt diximus) curauisset, misso in Occidentem Dorotheo presbytero vna cum Probo Sanctesimo pro ceteris Orientis Orthodoxis Episcopis eadem legatione fungente: tamen id etiam per Athanasium agi rogat; eaque de causa Dorotheum alium nomine, Antiochenæ Ecclesiæ diaconum, ad ipsum mittit; & quid agere debeat, ipsdem litteris admonet, cum hæc

subdit

A subdit^a: Vnde & nos ad rerum istarum studium non nihil conferre cum voluissimus, accommodatissimum rebus istis initium fore arbitrati sumus, si veluti ad omnium nostrum verticem, ad tuam integritatem refugiamus, teque & consultore & rerum gerendarum duce ac principe vtamur. Hac de causa & fratrem nostrum Dorotheum eius Ecclesiæ, quæ sub colendissimo Episcopo Meletio est, diaconum bono circa rectam fidem zelo vsu, cupientemq. & ipsam Ecclesiarum videre pacem, ad pietatem tuam remisit, vt consilijs tuis obsequentem (quæ in illo & tempore, & rerum experientia, & quod spiritu consilij reliquos excellis, certiora reddere potest) ita rebus agendis ac prosequendis admoueat: quem absque dubio suscipies, oculisque pacificis aspicias, confortans ipsum precum tuarum auxilio, instituensq. in litteris: immo & quibusdam illic tuorum studiosis adiunctum ad propositum duces.] hæc ipse de legatione Dorothei diaconi. quibus subdit:

B Visum est autem mihi consentaneum, vt scribatur Episcopo Romæ, vt quæ hic geruntur consideret, detque consilium. Et quoniam difficile est, vt communi ac Synodico decreto aliqui illinc mittantur: ipse sua auctoritate in ista causa vsus, viros eligat ad ferendas quidem itineris molestias idoneos, verum iuxta ad hoc quoque accommodatos, vt mansuetudine & facilitate ingenij eos qui distorti & obliqui apud nos sunt, corrigant, apte ac dispensatorie sermonem attemperantes; omniaq. secum habentes, quæ Arimini ad necessariam solutionem gestorum illic facta sunt. Et hoc nemine sciante, absque strepitu tacite per mare ad eos qui hic sunt vadant: ne qui pacis sunt inimici, aduentum ipsorum persentiscant. Quæritur autem & hoc a nonnullis illic, quod & nobis videtur necessarium: vt Marcelli hæresim illi, cum venerint, tamquam malam ac nociuam & a sana fide alienam exterminent. Quoniam ad hunc vsque diem in omnibus quas scribunt litteris, pessime audientem quidem Arium sursum ac deorsum versantes anathematizare atque ex Ecclesijs exterminare non cessant: Marcellum vero, qui ex diametro respondentem Ario impietatem attulit, atque contra eandem Vnigeniti diuinitatisq. essentiam impie egit, Verbiq. appellationem male vsurpauit, ne semel quidem accusare videntur: qui Verbum quidem Vnigenitum vocari tradit ratione ministerij ac dispensationis, & quatenus in tempore natus, prodijt: ceterum ad eum vnde egressus erat, reuersum, nec ante egressum fuisse, nec post regressum subsistere. Et huius quidem experimentum ac demonstrationem reconditi apud me iniquæ illius syngraphæ libri continent.

Attamen istum nequaquam reprobare visi sunt, & per hæc culpandi veniunt, vt qui ab initio illum per ignorantiam veritatis in Ecclesiasticam etiam communionem receperint. Igitur & illius decenter fieri mentionem, præsentia negotia exposcunt. Itaque ne occasionem habeant, qui occasionem quærunt, ex eo quod sanctitati tuæ coniunguntur qui fide sani sunt, manifestandi sunt omnibus qui ad veram fidem claudicant: et vt posthac agnoscamus consentientes, & non perinde atque in nocturna pugna inter amicos & inimicos sine discrimine versetur. Tantum adhortare, vt mox cum prima quaque nauigatione prædictus diaconus mittatur: vt sequenti anno fieri queant, quorum & ipse videlicet curam habes: et cum qui mittendi sunt, volente Deo aduenerint, non inferant Ecclesijs schismata, sed magis idem sentientes, quouis modo ad vnitatem pertrahant, etiam si quosdam inuenerint qui peculiaribus quædam diffidij inter se argumenta præferant; ne populum Orthodoxum a præpositis suis separent, inq. multas partes diuidant. Curandum est enim, vt paci posthabeantur omnia, & cum primis Antiochenæ Ecclesiæ medeatur; ne in illa sincera pars imbecillis facta, personarum respectu scindatur. Tu vero tandem hæc omnia magis ipse quàm nos curabis: quandoquidem (quod & auxiliante Deo precor) intelligis omnes tibi, qui Ecclesiarum statum concernunt, permittere & commendare.] hæcenus Basilius de legatione Romam mittenda, & Roma postea ad Orientalem Ecclesiam deleganda.

Ceterum quod spectat ad causam Ecclesiæ Antiochenæ schismate afflictatæ Meletij atque Paulini, de quibus pluribus dictum est: Basilius aduersus Paulinum studuisse Meletio, aliæ ipsius ad eundem datæ litteræ per ipsum Dorotheum diaconum satis ostendunt; quæ sunt huiusmodi^b: Mihi quidem superioribus ad dignitatem tuam litteris sufficere videbatur, si tantum ostenderem, quod populi sanctæ Antiochenæ Ecclesiæ circa fidem robur ad vnam oporteat concordiam & vnitatem conciliari, vt

declaretur

^a l. 10. de maleficis. Cod. Theod. b Ammian. lib. 28.

SENATORES MAGICIS INTENTI DIRE VEXATI.

^c Isai. 1.

ATHANASII AC BASILII LABORES PRO ECCLESIA.

^d Basil. epist. 24.

PETRI ALEXANDRINI AD ORIENTALES ECCLESIAS AB ATHANASIO LEGATIO.

DE LEGATIONE MITTENDA AD OCCIDENTALES.

QUAE PETENDA ESSENT A ROMANO PONTIFICE.

BASILIVS TVETVR CAUSAM MELETII CONTRA PAULINVM. b Basil. epist. 30.

declaretur quod pientissimo Episcopo Meletio opus sit, quae iam in plures partes A dissecta sunt coadunare.] quot enim illic sectae, tot etiam Episcopi eisdem praefecti erant, nempe Arianis Euzoios, Apollinaristis Vitalis, Meletius vero atque Paulinus Catholicis schismate inter se diuisis: quos in vnum conciliandos esse Meletio, Basilius eidem fauens existimauit: qui vt in suam sententiam Athanasium quoque traheret, haec de eodem Meletio subdit:

Quoniam vero ipse hic dilectus syndiaconus noster Dorotheus dilucidiorum de rebus istis sibi memoriam quaesivit: necessario subscripsimus, quoniam & in vniuerso Orienti per preces id agit, & nobis qui quouis modo illi coniuncti sumus, vt desiderabilem hunc virum Ecclesia videat adhaerentem Domino, & fide irreprehensibilem & vita: cui & reliqui nulla ratione comparari queant; & vt vniuerso (vt ita dicam) Ecclesiae corpori ipse praesit: reliquae vero sunt tamquam defectae particulae. igitur vndique & necessarium pariter est & frugiferum isti viro, vt reliqui, perinde atque magnis fluuijs minores, concilientur.] haec Basilius, commendans Athanasij in fide Catholica tuenda studium & vigilantiam; quibus vt in vniuersa Ecclesia recta fides firma perstaret, neruis omnibus contendebat, non quidem quod vniuersalis Ecclesiae idem Athanasius Episcopum ageret, quem ad tantam rem auxilio indiguisset Romani Pontificis, tum superioribus litteris, tum alijs postea datis apertissime declarauit.

Idemq. Basilius ad Meletium ipsum scribens, de eadem Dorothei diaconi ad Romanum Pontificem legatione reddidit eum certiore his verbis a:

Decretum est, vt hic ipse frater noster Dorotheus syndiaconus Romamque proficiscatur, & permoueat quosdam ex Italia, vt nos inuisant: idque per mare, quo eos effugiant, a quibus possent impediri. Intellexi enim, eos qui apud rerum dominos potentes sunt, nihil neque velle illis, neque posse de causa electorum suggerere, sed hoc lucro deputare, si nihil in Ecclesijs peius geri videatur. Igitur si & prudentiae tuae consilium nostrum vtile visum fuerit: dignabere & epistolas formare, & monita dare, de quibus oporteat ipsum narrare, & ad quos, & quando, vt fidem habeant litterae & auctoritatem, comprehendentes simul non admodum consentientes, etiam si non adsint.] haec ad Meletium Basilius. Qui etiam antea egerat de his cum sanctissimo illo confessore Eusebio Samosateno; cuius quoque consilio illud decretum esset, vt litterae ad Occidentalem Ecclesiam mittendae a se scriberentur, subscriberentur vero ab alijs Episcopis Orthodoxis: significat enim haec omnia Basilius, ad eundem Meletium ita scribens b: Litteras accepi a pientissimo Eusebio Episcopo, quibus mandatur, vt Occidentalibus iterum de quibusdam rebus Ecclesiasticis scribatur. Et voluit quidem, vt a nobis scribatur epistola, ab omnibus vero consentientibus subscribatur. Quoniam igitur non inueni quo modo de quibus ille praecipit vt scriberem, commentarium pietati tuae misi, &c.] extant ipsae litterae a Meletio quidem scriptae, vt pote primario totius Orientis Antistite, subscriptae vero ab alijs Orthodoxis Episcopis, quas direxerunt per Sabinum in Occidentem, qui vna cum Dorotheo Basilij Legato profectus est.

Porro in dictis Meletij & collegarum Orthodoxorum litteris, sicut nonnisi Meletij, Eusebij, & Basilij nomina sunt expressa, reliqua vero breuitatis causa praetermissa esse in inscriptione videntur: ita & nomen Romani Pontificis desideratur, ad quem primo directas fuisse Romam, quae dicta sunt nuper, satis ostendunt: sic enim se habent c:

Italij, & Gallij, Deo dilectissimis ac sanctissimis fratribus & coadiutoribus in Italia & Gallia vnanimis & concordibus Episcopis, Meletius, Eusebius, Basilius in Domino salutem.

Saepe etiam suspirium ex alto cordis editum, solatium aliquod animis indolentibus affert, atque lacrymae erumpentes afflictionis copiam discutunt. Nobis autem, quod affectus nostros vobis aperimus, non tantum solatij experimur, quantum gemitus & lacrymae exhibent. Verum quaedam nos spes etiam melior fouet. Nam forsitan si vobis ea quae molesta sunt, nunciemus, incitabimus vos ad nostrum auxilium, quod iam dudum a vobis pro Orientalibus Ecclesijs expectauimus, sed nondum sumus affecti, Deo plane nostra gubernante secundum inuisibilia eius iudicia, qui nos longiori tempore his infestari tentationibus voluit. Non enim ignoratis nostra negotia, fratres honore praecipuo digni, vt quae extremi Orbis fines auditu perceperint: neque omnino alienos ab affectu fratrum vnanimum vos autumo, cum sitis discipuli Apo-

A stoli, docentis perfectionem legis esse proximi dilectionem. Sed verum quod diximus, iustum Dei iudicium imperum vestrum cohibuit, qui pro peccatis aequam afflictionem instituerit.

Atqui nunc vos adhortamur, vt veritatis zelo incumbatis, & nostrum condolentiae, vbi didiceritis etiam quae antehac vos latuerunt, a pio fratre nostro Sabino coadiutore; qui vobis poterit etiam quae in epistolis non comprehensa sunt, commemorare: per quem, inquam, virum adhortamur vos, vt viscera miserationis induatis, omniq. depolita segnitie, dilectionis studium recipiatis; neque viae longitudinem, neque domus negotia, neque aliud quid humanum causemini. Neque enim vna Ecclesia, neque duae vel tres in grauem hanc tempestatem illapsae periclitantur: sed a finibus Illyrici ad Thebaidem vsque haereseos malum depascitur: cuius praua semina prius quidem auspicatus Arius sparfit; radicitus autem fixa a multis in medio viris impietatem studiose colentibus, nunc perniciosos fructus generarunt. Euerse sunt pietatis doctrinae, confusa solutaq. pietatis vincula: dominandi libido eorum qui non timent Dominum, praefecturas inuasit, & ex propatulo praemium impietatis praefectura proposita est. Qui in grauiorem blasphemiam relapsus est, is in populi Episcopatum pra alijs eligitur.

Perijt grauitas Pontificum, pastores cum scientia gregem Domini reliquerunt, dum Praefecti distributiones pauperum in proprios vsus donaq. semper infumunt. Canonum exacta obseruatio pessum iuit: multa peccandi libertas patet. Nam qui fauore humano ad praefecturam deueniunt, eodem ipso fauoris gratiam implent. Iustum iudicium perijt: quisque cordis sui desiderio ambulat: malitia immodica, populi immorigeri. Praefecti non libere loquuntur: nam qui per homines potestatem acquisuerunt, serui sunt eorum, quorum fauore adiuti sunt. Iam etiam arma belli inuicem (vltio videlicet sanae doctrinae) excogitantur; & priuatas inimicitias occultantes, pro pietate odium gerere assimulant. Alij vero ob turpissima reprehensionem a se declinantes, populum in contentionem accendunt, vt communibus malis sua vitia adumbrent, abscondantque. Quare etiam bellum hoc praua operantium irritum est, dum communem pacem, tamquam occultam ipsorum ignominiam detegentem fugiunt. Ob haec rident infideles, imbecilles fluctuant, fides in ambiguo est, ignorantia animis offunditur; quod adulterantes verbum in malitia veritatem videantur imitari. Taceo enim impiorum ora. Omnis blasphemia lingua soluta est: profanata sunt sacra: ex populo qui sanae mentis sunt, deprecatorias domos, siue oratoria fugiunt, tamquam impietatis scholas: in solitudine vero ad caelestem Dominum cum suspirijs & lacrymis manus attollunt. Ceterum ad nos quoque venerunt, quae in pluribus ciuitatibus gesta sunt. Populus cum mulieribus & pueris ipsiq. senibus ante portas effusus, sub dio preces fundunt, omnes aeris iniurias cum magno animo sustinentes, & auxilium a Domino expectantes.

Quae deploratio his calamitatibus digna aut par esse possit? quales lacrymarum fontes his malis sufficiunt? Quamdiu igitur stare quidem adhuc videntur, tamdiu adhuc vestigium veteris status perferuatur, priusquam consummatum Ecclesijs naufragium eueniat. Praesens instat iam nobis; instat, inquam, integerrimi fratres: porrigite manus, genua inclinate: commoueantur in vobis fraternae vestra viscera: profundatis lacrymas condolentiae, & non negligite dimidium Orbis ab erroribus absorptum: non finite extinguere fidem, apud quos primum illuxit. Quid igitur facientes rebus occurretis, & quo modo erga oppressos condolentiam ostendetis: id a nobis nequaquam vos discere oportebit, sed Spiritus ipse sanctus vobis suppeditabit; nimirum vt cito auxilium praestetis, quo comprehensos seruetis incolumes, & qui adsunt fratres complures. Nam peregrinantes Synodi existunt supplementum, vt non solum ex Legatorum grauitate, sed etiam proprio numero ad instaurationem fidei fiduciam habeant: qui etiam in Nicaea scriptam a Patribus vestris fidem renouabunt, & haereseim funditus extirpabunt, & Ecclesijs pacifica praedicabunt; eos qui non idem sentiunt, in concordiam ducentes.

Hoc enim nimirum omnium miserrimum est, quod & pars quae sanioris doctrinae esse videtur, inuicem diuisa est: et circumstant nos persimiles afflictiones ijs sane, quae in Vespasiani obsidione vrbi Hierusalae acciderunt. Huius siquidem populus simul externo bello occupabatur, & simul intestina obsidione eiusdem tribus consumebatur. Nobis autem praeter apertum haereticorum bellum, adhuc etiam ille qui ab vnanimis doctrina

MISERANDVS
STATVS O-
RIENTALIS EC-
CLESIAE.PRAEFECTV-
RAE ECCLE-
SIATICAE
COLLATAE
INDIGNISSI-
MIS.DEPLORATVS
STATVS ORI-
ENTALIS EC-
CLESIAE.CATHOLICI
INTER SE
SCISSI.

existimatis diffidet, ad extremam imbecillitatem Ecclesias deduxit: propter quæ a vobis potissimum desideramus, vt qui Apostolicam fidem profitentur, schismatibus quæ nouerint, dissolutis, deinceps auctoritati Ecclesiæ subijciantur, vt sacrum Christi corpus fiant, omnibus membris ad integritatem redactis. At non solum aliorum bona laudibus extollamus, quod nunc facimus; sed & nostras quoque ipsorum Ecclesias inspiciamus, veterem integræ doctrinæ gloriam adeptas. Absque dubitatione enim summa laude dignum iudico, quod vobis a Domino concessum est, vt fucatum a probato puroq. discernatis, Patrum autem fidem sine vlla præuaricatione prædicetis, quam & nos suscepimus, cognouimusq. ex Apostolicis characteribus formatam, coniuncti quoque ipsi & omnibus quæ Synodi scriptura regulariter & legitime sunt instituta.] hucusque Meletij & collegarum epistola, cui subscripserunt reliqui Orthodoxi Orientales Episcopi: nam de ipsis hæc Meletium ipse Basilius a ante monuerat his verbis: Itaque, si videtur epistola ad Orientales necessariū quid complecti, postquam eam fide dignam scripseris, ad nos trans mitte; vt curemus ab omnibus consentientibus subscribi: et charta quam efformaris, locum habeat subscriptionibus accommodatum, quam coniungere possimus ei, quæ a fratre sympresbytero * circumfertur.]

* Basil. epist.
59.

* syndiacono

LIBELLVS PE-
TITIONVM
IUNCTVS LIT-
TERIS.

Præter has litteras erat iisdem annexus libellus petitionum, quo explicabatur quid vellent iisdem Orientales præstari ab Occidentalibus: quo a Meletio missio, atque a Basilio perspecto; quid amplius illi esset addendum, sic Basilius admonet eadem epistola: Ego siquidem quoniam causæ summam in commentario inueni] sic enim libellum nominat, quod & alij Breue dixere, Indiculum vero alij: et paulo post: Illud vero mihi argumentum velut intactum adhuc esse, locumq. dare scribendi visum est; admonere illos, ne sine discrimine quorumuis communionem ex Oriente venientium accipiant; sed vna semel electa parte, reliquos ex consentientium testimonio admittant, & non cuius sub prætextu Orthodoxæ doctrinæ fidei formulæ scribenti astipulentur. Nam isto pacto deprehendentur cum aduersarijs facientes, qui eadem sæpenumero verba prætexunt quidem, inter se vero pugnant, vt qui plurimum diuisi dissidentescq. fuere. Ne igitur amplius hæreses eorum qui inter se mutuo dissident, per ipsorum scripta, quæ prætexere & obijcere solent, incautos seducant: admonendi sunt, vt arcanas accedentium communionem & scriptis iuxta formam Ecclesiasticam comprehensas faciant.]

BASILII ADMO-
NITIO VNDE.

Hæc Basilius scribens, cauere cupit ab ipso Romano Pontifice damnum illud, quod sub Liberio illatum est Ecclesiæ Orientali, cum recepisset Eustathium Sebastenum & collegas, eosdemq. omnes hæreticos, sed dolose professos Nicenam fidem: nam illi in Orientem reuersi, quasi auctoritate Rom. Pontificis roborati, hæresim, quam fouebant, liberius prædicarunt. Optat igitur S. Basilius non communicandum facile omnibus ex Oriente Romam accedentibus, etiam si viderentur profiteri Catholicam fidem, nisi secum litteras afferrent partis illius, quam Pontifex ipse probavit: nec eosdem recipi debere, nec item dimitti sine arcanis litteris, nempe Formatis. Porro eodem petitionum libello contenta esse ea quoque capita, quorum meminit litteris ad Athanasium scriptis, existimamus.

Scripsit & tunc suas priuatim Basilius litteras, quas perferendas tradidit eidem sæpius nominato Dorotheo: sed sicut præstabat ceteris in scribendo Basilius, ita eisdem litteris eloquentius atque neruosius calamitosus Orientalis Ecclesiæ status ab ipso describitur: quas, vt exactissima tantæ legationis cognitio habeatur, & quo loco repositæ essent hoc tempore res Orientalis Ecclesiæ plenius intelligatur, hic intexere operæpretium existimamus. sunt vero huiusmodi b:

* Basil. epist.
70.BASILII LEGA-
TIO ET LIT-
TERAE AD OC-
CIDENTALES.

Dominus noster Iesus Christus, quoniam omnem Ecclesiam Dei suam ipsius corpus nominari sustinuit, & vnumquemque nostrum alterius esse membrum declarauit, dedit quoque nobis, vt erga omnes iuxta membrorum consensum amice simus affecti. Quapropter etiam si habitationibus sumus alter ab altero quam longissime distiti ac dirempti; ratione tamen coniunctionis huius, propinqui sumus inuicem. Quoniam igitur pedibus caput dicere non potest; Non estis mihi necessarij: plane neque vos amicitiam nobis renunciare sustinebitis: sed tantum vos ad commiserationem mouebunt afflictiones nostræ, quibus propter peccata nostra traditi sumus, quantum nobis congratulationis affert, quod in pace quam vobis largitus est Dominus, celebres estis. Hac itaque ratione

& nunc

A & nunc & alias dilectionem vestram voce lugubri opplorauimus, vt nostræ miseriam condoleatis ac succurratis. Verum plane prohibiti estis, ne ad iuuandum nos excitaremini: propterea quod vltio diuina, qua castigandi eramus, nondum esset impleta. Nam hoc potissimum est, quod requirimus, vt ipsi quoque Imperatori per vestram pietatem innotescat Orbis nostri perturbatio consilioq. Hoc si factu difficile fuerit, vt vel aliqui vestrum ad visendum & consolandum afflictos veniant, qui ipsis oculis aspiciant calamitatem Orientis, quæ auditu percipi nequit; propterea quod nullo vobis sermone res nostras dilucide exprimere possumus.

Persecutio nos apprehendit, fratres colendissimi, persecutionum omnium grauissima. Abiguntur enim pastores, vt greges dispergantur: et quod omnium est durissimum, neque qui affliguntur per martyrij certitudinem illatas passiones tolerant, neque plebs martyrum loco athletas habet ac veneratur, propterea quod Christianorum nomine tecti sunt persecutores. Vnum iam crimen est, quod vehementer puniunt, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Ob hanc causam paternis sedibus abiguntur pij, & ad solitudines migrare coguntur. Nulla est apud Iudices iniquos cani capitis reuerentia: non iam vlla conspicitur religiosæ pietatis exercitatio: nulla conuersationis inuitatio, quæ ad Euangelij normam ab adolescentia ad senectam vsque legitime perficiatur. Sed cum nemo sceleratus sine certis indicijs condemnatur: Episcopi sola intercedente calumnia damnantur, & nulla euidenti probatione assertis ac corroboratis criminationibus, supplicij traduntur. Nonnulli ne nouerunt quidem accusatores suos, neque tribunalia viderunt, neque delati sunt primum; sed nocte intempesta abrepti, in exilium fugati sunt, solitudinis calamitatibus ad mortem vsque traditi.

PERSECUTIO
ARIANORVM
ACERBISSIMA.

C Quæ vero ista concomitentur, neminem latent, etiam si nos fileamus: exilia presbyterorum, exilia diaconorum, totiusq. cleri depopulationes: necesse enim est, vel adorare imaginem, vel sæuæ flagitiosorum flammæ tradi. Gemitus plebis, lacrymæ continuæ, & per singulas domos, & publice omnibus quæ patiuntur inter se complorantibus. Nemo enim corde est adeo vltique lapideo, vt patre priuatus placide ferat se orphanum. Sonitus lamentantiū in ciuitate, sonitus in agris, in vijs, in solitudinibus: vox vna omnium miseranda ac tristitia loquentium. Sublatum est gaudium & lætitia spiritalis: in luctū mutata sunt festiuitates nostræ. Domus precationum clausæ sunt: altaria cultu spiritali vacant: nulli amplius Christianorum cœtus: nulla amplius doctorum præsentia: cessarunt doctrinæ salutare: cessarunt panegyres ac festiui conuentus publicique: hymnodia nocturnæ non habentur: neq. superest beata illa exultatio, qua Domino credentiū animæ in synaxi ac communionem spiritaliū charismatū exhilarantur.

LVGVBRIS FACIES
ORIENTALIS
ECCLESIAE.

D Nobis autem dicere licet, quod in hoc tempore sit neque Princeps, neque propheta, neque Præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus vbi coram Domino possit offerri sacrificium, ac misericordia acquiri. Hæc scientibus scribuntur; propterea quod nulla Orbis pars est, quæ calamitates nostras ignoret. Quare non putabitis, quod ista vobis docendi vel admonendæ diligentia vestra gratia loquamur: nouimus enim quod nostri numquam sitis obliti, non minus quam mater filiorum vteri sui. Sed quemadmodum qui dolore aliquo occupantur, per gemitus solent releuare mærorem; ita & nos facimus: Vt mæstitiæ grauitatem non nihil rejiciamus, multiformes nostras calamitates vestra dilectioni narramus, si quo pacto ad precandum pro nobis aliquanto feruentius permoti, impetretis a Domino, vt nobis placatus concilietur.

E Quod si hæc tribulationes nos solos pressissent: visum nobis vtiq. fuisset, & silentio has obtegere, & de afflictionibus pro Christo illatis gloriari: quoniam presentis temporis afflictiones non sunt pares ad gloriam quæ futura est, vt reueletur in nobis. Nunc autem metuemus, ne quandoque malum hoc acceptis viribus, instar flammæ per accensam & ardentem materiam serpentis, seseq. effundentis, si quæ vicina sunt corripuerit & absumpserit, corripiat & remotiora. Hoc enim hærescos malum cuncta depascitur; ac periculum est, ne vastatis nostris Ecclesijs, & ad sanam incolatus vestri partem serpat. Nos enim forsitan primi quidem propter exuperans peccatum nostrum crudis istis hostium Christi dentibus, vt absumamur, sumus obiecti. Fortassis autem (quod vero propius est) quoniam a nostris locis exortum Euangelium regni in totum Orbem egressum est; hac ratione communis animarum nostrarum hostis defectionis quoque seminaria, quæ in eisdem nostris locis initium cœperunt, in vniuersum Orbem transmittunt.

IMMINENS
MAIUS PERI-
CVLVM.

tere contendit: nam quibus illuxit cognitionis Christi lumen, super eosdem & impietatis tenebras inducere cogitat.

DIGNA CAUSA
CUI OPEM FERANT.

Afflictiones itaque nostras, vestras reputate, tamquam germani Domini discipuli. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriae splendorem, non propter aliquid aliud rerum temporalium: sed propter communem thesaurum, propter hereditatem paternam, propter sanam fidem in certaminis procinctu consistimus arrecti. Lugete nobiscum, o fratres amantes. Occulsa namque apud nos sunt piorum ora, referata vero est quaelibet audax blasphemaque lingua eorum qui aduersus Deum loquuntur iniustitiam: columnae & stabilimentum veritatis dissipantur. Nos, qui tenuitatis gratia despiciuntur, fiducia loquendi destituti sumus. Ipsi, quae, & pro isto populo decertate, & non vestra tantum spectate; quoniam ad portus appulsi tranquillos per gratiam Dei, quae vos a turbine malorum spirituum protegit: sed & Ecclesijs illis, quae per tempestatem iactantur, manus porrigite, ne quando omniprorsus destitutae auxilio, fidei naufragium patiantur. Ingemiscite nostri gratia. Nam Vnigenitus blasphematur, & nemo est qui contradicat: Spiritus sanctus dehonestatur; & qui reprehendere posset, fugatur. Error multorum deorum obtinuit: magnus apud illos Deus est paruus: Filius non naturae nomen, sed honoris appellatio reputatur: Spiritus sanctus nec ad sanctae Trinitatis complementum pertinere, nec diuinam beatamque naturam consors, sed ex creaturarum numero temere & utcumque Patri & Filio adiectus esse docetur. Quis dabit capiti meo aquam, & palpebris meis fontem lacrymarum? et deplorabo complures dies populum peruersis istis doctrinis ad perditionem adactum.

ARIANORVM
BLASPHEMIAE.

IRREPARABILE
MALVM EX
HAERESI.

In transuersum rapiuntur simpliciorum aures, ac deinceps in consuetudinem transeunt haereticae impietatis. In istiusmodi sermonibus doctrinae plusquam impiae educantur Ecclesiae infantes. Nam quid aliud etiam facient? Baptismata sunt apud haereticos: illi deducunt peregre quouis progredientes, inuisunt infirmos, solantur mactos, adiuuant laborantes & pressos, omnis generis opem afferunt, mysteriorum communionem administrant. Quod omnia per illos dispensantur & perficiuntur, quasi retinaculum quoddam est plebi, quo ad illorum concordiam astringuntur: ita ut breui temporis discursu, etiam si restituatur aliqua libertas, nulla tamen spes reliqua futura sit ad veritatis iterum agnitionem reducendi eos, qui diuturnae dilectionis vinculo haereticis obstricti sunt.

DOROTHEVS
PRESBYTER
LEGATVS.
* al. syndiaconum.

Quapropter complures ex nobis oportebat ad grauitatem vestram accurrere, & vnumquemque rerum suarum expositorem fieri. Iam vero & hoc ipsum documentum vobis sit afflictionis eius, in qua vitam viuimus plane miserabilem; quod ne ad vos quidem detur viam capeffere & proficisci. Nam si quis Ecclesiam suam vel breuissimo momento deseruerit, plebem confestim insidiatoribus expositam relinquet. Verum per gratiam Dei vnum misimus pro multis, piensimum hunc & dilectum fratrem nostrum Dorotheum * sympresbyterum; qui & quaecumque litteris nostris non satis exprimuntur, sua ipsius poterit narratione adimplere; quia & cuncta diligenter peruestigauit, & zelo rectae fidei ducitur. Quem vbi pacifice susceperitis, propere ad nos bona nobis studij vestri, quo ad iuuandam fraternitatem praediti estis, nuncia referentem remittite.] haecenus ad Occidentales Basilium. At haec Dorothei legatio fuit priuatim a Basilio missa.

LEGATIO SACRESIMI PRESBYTERI.

* Basil. epist. 20. c. 58. c. 13 ad. dist. epist. 18.

Præter autem Sabinum directum a Meletio, & Dorotheum Legatum a Basilio, his iunctum fuisse quoque presbyterum nomine Probum Sactesimū, eiusdem Basilij epistolae indicant. Porro omnes haec litterae etsi ad Occidentales vel Occidentis diuersas prouincias habeantur inscriptae: tamen ad ipsum in primis communem Pontificem datas esse, quae recitata sunt superius ex litteris S. Basilij ad Athanasium, plenissimam fidem faciunt. Desiderantur autem litterae Athanasij ad ipsum Romanū Pontificem, quarum superius mentio facta est. Quid vero actum sit hac legatione; illud tantū potuimus inuenire: Occidentales scilicet, redditis ad Orientales litteris, eos consolatos esse, bonaque spe pariter roborasse: quod quidem in primis ex eiusdem Basilij litteris ad eosdem postea datis significatur, cum ait: Tantum cuique vestrum Dominus Deus noster, in quem sperauimus, largiatur gratiae, ut proposita spe potiamini, quanto ipsi gaudio peccata nostra replestis tū per litteras, quas per desideratissimos sympresbyteros nostros scripsistis, tū ex eo quod calamitatibus nostris, tamquam viscera commiserationis induti, condoleatis,

Basil. epist. 74. DAMASVS CONSOLATVS EST LITTERIS ORIENTALES.

A letis, quemadmodum nobis praediti fratres indicarunt. Nam etsi vulnera nostra eodem modo perseuerant: non nihil tamen inde releuamur, quod paratos habemus medicos, qui velocem ac maturam possunt, si detur opportunitas, doloribus nostris afferre medelam.] haec ibi. Et ad Antiochenos: Sollicitudinem illam, quam pro Ecclesijs Dei geritis, ex parte recreabit desideratissimus ac religiosissimus frater & consenior noster Sactesimus*, qui vobis Occidentis erga nos charitatem & affectum exponet; & rursus ex parte animos vestros excitabit, & adhuc amplius prouocabit, dum vobis per se ipsum luculenter declarabit, quantum studij ac diligentiae res praesentes exposcant. Etenim aliorum quilibet veluti dimidiato de sententijs virorum Occidentalium & statu rerum narravit: ipse vero quoniam sufficiens ad hoc fuit, ut & voluntatem virorum cognosceret, & de statu rerum exacte inquireret, narrabit vobis omnia, & bonum vestrum studium ad cuncta veluti manu ducet: quo materiam conuenientem ad hoc habeatis, ut propositum vestrum perficiatis, quod indefinenter pro Ecclesijs Dei solliciti ostenditis.] hucusque Basilium.

* Basil. epist. 18. in addition.

* Sanctesimus

Rescripserunt pariter Romanus Pontifex Damasus & alij Episcopi ad Athanasium: quas acceptas ipse litteras, ad Basilium, quo eum consolaretur, in Cappadociam misit. Id quidem ex alijs post haec eiusdem Basilij ad Occidentales iteratis litteris accipimus, quibus dicitur: Bonus ille Deus, qui afflictionibus semper solatium adiungit, dedit etiam nunc nobis inter varios dolores modicam quamdam consolationem ex litteris, quas a vobis acceptas carissimus Pater noster Athanasius Episcopus nobis tradidit, sanctae fidei testimonium, & inoffensae vnanimitatis & conspirationis demonstrationem referentes: et ut pastores ostenderet Patrum insistere vestigijs, & populum Domini cum scientia pascentes. Haec omnia me tantum exhilararunt, ut mare nostrum omnino discussissent, & risum quemdam exiguum animis nostris infuderint a tetrico hoc rerum statu, in quo nunc agimus. Auxit autem nobis solatium Dominus per apprime religiosum filium coadiutorem nostrum Sabinum; & relatione eorum quae apud vos honeste aguntur, animos nostros pauit.] haec de his quae spectant ad praesentis anni a Basilio & alijs Orientalibus Orthodoxis Episcopis ad Damasum Papam & ceteros Occidentales Antistites legationem: de alijs autem postea ab eodem Basilio datis ad eosdem Occidentales litteris agemus annis sequentibus, quibus scriptae fuisse videntur.

QVID AD ATHANASIVM DAMASVS RESCRIPSIT. Basil. epist. 61.

Iam vero quae reliqua sunt Magni Athanasij erga Magnum Basilium officia, ut hic ante obitum ipsius Athanasij recenseamus, ratio a nobis postulat: quae sane in medium afferremus, prout ea cum ex ipsius Basilij, tum etiam Athanasij scriptis licuit expiscari. Scribens enim ipse Athanasius ad Ioannem & Antiochum presbyteros, haec de Basilio in fine habet: Valde autem admiror audaciam eorum, qui non reformidant oblatrare dilecto nostro & vere Dei famulo Episcopo Basilio; cum ex huiusmodi oblatratione deprehendi & conuinci possint, quod ne Patrum quidem confessionem aut ament, aut amplectantur.] idemque rursus ad Palladium presbyterum: Quod de monachis Caesariensibus significasti, hoc ipsum quoque didici e dilecto nostro Dianeo, quod grauentur & resistent dilecto nostro Episcopo Basilio. Tibi certe, quod mihi rem indicasti, gratias ago: illis vero quae decuit scripsi, ut veluti filij obsequantur patri; nec ijs, quae ille probat, contradicant. Nam si suspectus esset in negotio veritatis, recte pugnarent. sin autem confidunt, ut nos confidimus, eum esse gloriam Ecclesiae, dum ita decertat pro veritate, & docet eos qui indigent doctrina: non fas est cum tali homine pugnas conferere, sed amandus est potius ob pium animum. Nam ex ijs quae cognoui ex dilecto nostro Dianeo, nulla de causa eum grauatim ferunt. Ipse enim (ut plane mihi persuadeo) infirmus efficitur apud infirmos, ut infirmos lucretur. Dilecti autem fratres nostri respicientes ad scopum eius, quo ad veritatem tendit, glorificent Dominum, quod talem Episcopum Cappadociae dederit, qualem singulae prouinciae sibi optant. Tu autem dilecte, velis ijs indicare, ut credant me haec scripsisse: id enim vos erga patrem beneuolentes reddet, & pacem in Ecclesijs conseruabit.] haecenus Athanasius de Basilio ad Palladium. Quae autem haec fuerint turbae & malae suspensiones aduersus Basilium a suis Caesariensibus monachis atque aliae ab alijs excitatae, dicemus suo tempore.

c Athanas. epist. ad Ioan. & Antioch.

d Athanas. sequenti epist. OFFICIA ATHANASII ERGA BASILIVM.

Talem vero tantamque fidem de Basilio Athanasius concepit, ut eidem iniunxerit visitationem

a Basil. epist.
75.
ATHANASIVS
VSVS BASILII
OPERA IN RE-
BUS MAGNI
MOMENTI.

ationem Episcoporum extra prouinciam Cappadociae positorum, nempe Macedoniae & Achaiae: cui & in mandatis dedit, vt lapsos omnes reciperet cū fidei Nicenae confessione. Testatur id quidem ipse Basilius ad Neocaesarienses scribens, cum ait^a: Hac in re non nostro ipsorum erga tales vñ sumus iudicio; sed magis decreta Patrum nostrorum, quibus illi de talibus iam olim quid faciendum sit, nempe in recipiendis lapsis, statuerunt, sectati sumus. Ego enim cum accepissem beatissimi Patris Athanasij Alexandrini Episcopi litteras, quas etiamnum in manibus habeo, & requirentibus legendas obijcio; quibus ille manifeste edixit, quod si quisquam ex Arianorum haeresi ad nos transire voluerit, admittendum esse, nec quicquam in illo assumendo haesitari debere, si Niceni Concilij fidem confiteatur & dogmatis huius consortes: ille cū mihi omnes tum Macedoniae, tum Achaiae Episcopos allegasset: necessario arbitratus sum, vt tanto viro propter fide dignam auctoritatem eorum qui id decreuerunt (nimirum in Concilio Alexandrino) obsequerem: simulq. praemium pacis studiosis destinatum adipisci cupiens, eos qui fidem istam confitebantur, communicantium parti adscripsi.] haec Basilius. Sed vnde ipsi & a quibus de re adeo bene gesta negotium factum est, vel quam occasione? Rem gestam hic referemus.

BASILIVS VI-
SITAT ARME-
NIAE ECCLE-
SIAM.

Cum sanctus Basilius minorem Armeniam visitaret, vt gregibus pastoribus destitutis daret Episcopos, aliaque ad pietatem spectantia sedulus obiret officia, nempe lapsos in haesim poenitentes Catholicae conciliaret Ecclesiae: accidit, vt cum in Nicopolitano in Armenia conuentu Eustathium Episcopum Sebattenum fidem Catholicam profitentem ac subscribentem in communionem acceperit, ab illius loci Episcopo primum, deinde ab alijs in suspicionem collusionis cum Eustathio adduceretur. Re igitur vndique diffamata, atque pro monstro habita, opus habuit Basilius scribere apologiam, quam ad Terentium Comitem misit, quem ex Ammiano diximus his temporibus ad cohibendos Persas in Armenia cum exercitu in iugi prociectu fuisse. Ex quibus quidem litteris cum historia ipsa exactissime describatur; aliunde petere, vel alijs enarrare verbis, otiosum putamus. Ait ergo Basilius paulo post exordium eius epistolae ad Terentium scriptae^b:

b Basil. epist. 6.
in addition.

Alienatus a nobis est Episcopus ille, qui nobis cooperationis est gratia datus. Haud enim noui quid reuerendissimo fratri nostro Theodoto acciderit: qui cum nobis initio pollicitus esset, quod in cunctis adiutor esse vellet, & a Gerasibus nos Nicopolim deduxisset; vbi nos in ciuitate vidit, ita est abominatus, & sic sibi a peccatis nostris metuit, vt nos nec ad matutinas, nec ad vespertinas preces assumere sustinuerit. Qua in re quod ad nos quidem attinet, iuste & vitae nostrae conuenienter egit: verum haud vtiliter communi Ecclesiarum constitutioni consuluit. Huius autem nobis causam assignauit, quod venerandissimum Episcopum Eustathium in communionem receperimus. Est autem quod nos fecimus, huiusmodi.

BASILIVS RE-
CIPIT EVSTA-
THIVM CA-
THOLICAM
FIDEM PROFITENTEM.

Cum ad Synodum, quae a fratre Theodoto celebrabatur, vocati, illoq. profecti essemus, vt vocationi propter charitatem obtemperarem: ne ignavi illic & otiosi videremur, studiosè curauimus, vt colloquium cum praedicto fratre Eustathio misceremus: proposuimusq. illi, quae in causa fidei a Theodoto illi obijciebantur: ac simul ab eo periuimus, vt manifestum nobis faceret, rectam ne fidem sequeretur, quo confortes esse possemus: si vero alienatus esset, vt perspicue sciret nos quoque a se fore alienatos. Igitur cum multis inter nos ea de re contulissimus, totumq. diem illum causam hanc inquirendo consumpsissemus; appetente vespera, alius ab alio auellimur, nulla dum certa colloquij nostri conclusione posita.

Sequenti die rursus mane confidentes, iisdem de rebus differere coepimus. Cum autem & Poemenus frater, Sebastenae Ecclesiae presbyter accessisset, & aduersaria nobis doctrina vehementer vrgeret: paulatim nos & ea diluimus, quae nobis obijcere videbatur: et illos ad confessionem eorum, quae a nobis querebantur, induximus: sic vt per gratiam Domini, ne in minimo quidem a nobis inuicem dissidere deprehenderemur. Igitur circa nonam horam ad precandum surreximus, ac Domino gratias egimus, qui dedisset nobis idem & sentire & loqui. Propterea oportebat me scriptam quamdam ab eo viro confessionem accipere, quo & aduersarijs illius manifestaretur consensus, & reliquis sufficienter viri huius propositum monstraretur. Verum volebam ipse, multa diligentia cum fratribus, qui circa Theodotum sunt, conuersans, scriptum

A scriptum fidei ab illis accipere, & dicto Eustathio proponere, vt vtraque ista fierent; ipse videlicet rectam fidem confiteretur, & illi de veritate hac persuasi nullam retinerent contradictionis occasionem, si ab ipsis proposita fuissent accepta.

At Theodotus, priusquam cognouisset quam ob causam conuenissemus, & quidnam eo colloquio effecissemus, dedignatus est nos amplius vocare ad Synodum. Itaque e medio itinere reuersi sumus tristes, quod labores nostros pro pacandis Ecclesijs susceptos, inefficaces reddidisset. Postea cum in Armeniam necessario proficiscendum esset, sciremq. viri huius mores & ingenium, ac sub fide digno teste & gestorum reddere rationem & illi satisfacere vellem: veni Gerasa in agrum Deo dilectissimi Episcopi Meletij, vbi & ipse dictus Theodotus comparebat: atque ibi, quoniam ab ipso fueramus propter Eustathij coniunctionem accusati, quid eo congressu effecissemus, exposui, quod videlicet deprehenderim eum nobiscum sentire per omnia. Cum autem ille affirmaret, eum post discessum nostrum consensum hunc abnegasse, & suis discipulis affirmasse, quod haudquaquam nobis in causa fidei consensisset: respondi ad ista (tu autem celeberrime virorum considera, an non iustissime & irrefragabiliter responderim) Ego, inquam, hoc mihi persuadeo, coniectura ex reliqua viri huius constantia sumpta, haud ita leuiter virum illum in contrarium mutari, vt iam confiteatur, iam quae dixerit, neget: qui etiam in vulgaribus rebus mendacium, perinde ac rem horrendam, auersatur: tantum abest, vt in rebus tanti momenti, & sic apud quosuis celebratis, veritati vilo pacto aduersari velit.] haec quidem de Eustathio cum dicat Basilius, haud ita probe tunc hominem nouisse visus est, ac postea perspectum habuit: eius enim deinceps cū mores describit (vt suo loco dicemus) nihil magis eidem atque inconstantiam inhæsisse, constanter exprobrat. Sed addidit haec tunc Basilius ad Terentium:

THEODOTVS
EPISC. NICOPOL. INFENSVS BASILIO OBRECEPTI-
NEM EVSTATHII.

Esto tamen vera sint quae a vobis sparguntur: oportet illi scriptum proponere, quod cunctam rectae fidei apodixim contineat. Quod si eum dato rescripto consentientem reperero, manebo in illius communionem. Si vero recusantem deprehendero, deficiam ab illius consortio. Cum ista probaret Meletius Episcopus, qui Antiochia pulsus illic exul agebat, & frater Diodorus sympresbyter (nam & ille aderat) consentiens esset; venerandissimus frater Theodotus hortabatur nos, vt Nicopolim descenderemus, & Ecclesiam ipsius inuiseremus, ac Satalos vsque comitem ipsum itineris reciperemus, sic vt nos Gerasis relinqueret. Vbi vero Nicopolim venimus, oblitus eorum quae a nobis audierat, & quae nobis pactus fuerat; contumelijs illis ac probris, quorum paulo ante mentionem feci, nos iterum affecit, & a se dimisit.

THEODOTVS
ITERVM BASILIVM RE-
SPVIT.

D Quo modo igitur, venerandissimum caput, fieri potuisset, vt aliquid eorum quae iniungebantur, efficerem, & Episcopos Armeniae darem, cum ad hunc modum affectus erga me sit is, qui curarum debebat esse confors & particeps? apud quem ego me viros aptos & commodos inuenturum sperabam, quod sint in ipsius parocia & religiosi & prudentes, ac simul linguae huius periti, & qui reliqua gentis huius idiomata sciant: quorum nomina cognita volens tacebo, ne quid impedimenti nascatur, quo minus alio saltem tempore Armeniae profim.] subdit mox de alijs ad eam visitationem spectantibus.

Quod autem ad Eustathium in communionem receptum pertinet: extat apud eundem S. Basilium fidei libelli exemplum, quem ipse tunc Eustathio subscribendum obtulit: cuius est exordium^a: Tam illi qui alia haecenus fidei confessione praecoccupati ad Orthodoxorum iam vnitatem transire volunt, quam qui nunc primum ad veritatis doctrinam & instructionem assumi desiderant, eam fidem docendi sunt, quae in Synodo Nicenae olim collecta a beatis Patribus conscripta est, &c.] subiicitur ibi non ipsum tantum Nicenum symbolum, sed specialis damnatio Marcelli haeresis atque Sabellij, aperiunturq. abditissimae Arianorum latebrae, ne quid subterfugij esse posset dolosae impietati: necnon blasphemiae condemnantur in Spiritum sanctum. in cuius libelli fine adiacet ipsius Eustathij tunc his verbis concepta subscriptio: Eustathius Episcopus tibi Basilio. Legi, agnoui, & probavi haec praescripta. Subscripti autem cum his qui mihi aderant fratribus, Phortone, & Corepiscopo Seuero, atque alijs nonnullis clericis.] haec ibi: ex quibus videas haud imprudenter a Basilio Eustathium fuisse receptum.

a Basil. epist.
78.
PROFESSVS
EVSTATHIVS
FIDEM CA-
THOLICAM.

At quid post haec accidit? Cum Eustathius atque socij viderent Basilius a Theodoto in communionem minime recipi, seq. cum suis aequae repelli: quod spe frustratus esset, nec ex ea a se subscripta fidei professione, qua aucupatus fuerat gloriam consecutus esset;

EVSTATHIVS
IN DETERIVS
LAPSVS STRVIT
CALVM-
NIAS BASILIO.

terga impudenter vertit, & in Basilium verbis iactare conuicia, & scriptis quoque in A
eum disseminare calumnias aggressus est, quasi de fide haud recte sentiret; hanc suam
ipsius rationis causam saepe praetextens, ne leuitatis argui posset, curauitque eius-
modi a se scriptas aduersus Basilium litteras circumferri. Testatur id quidem ipse Basi-
lius ad eundem Eustathium data epistola, qua suam parat defensionem; ubi haec
ad finem ipsius^a: Putarunt suaues isti homines impedimento sibi ad acquirendum po-
tentatum nostram fore communionem. Et quoniam quadam fidei subscriptione
praecipue sunt, quam nos illis protulimus, non quod ipsi de illorum sententia haesi-
tarem (fateor enim) sed quod suspicionibus quibus apud complures fratres nobis-
cum concordantes laborabant, mederi cuperemus: ne quid ipsis ex ea confessione impe-
dimenti ad hoc, ut ab ijs qui nunc dominantur susciperentur, videretur occurrere, com-
munionem nobis denegarunt, & pro separationis huius causa litterarum istarum pra-
textum commenti sunt. Evidentissimum vero eorum quae dico, indicium est, quod B
cum a nobis deficerent, accusationesque, quas volebant contra nos fingerent, litteras
circumquaque ad omnes, antequam ad nos miserunt. Septem namque dies prius-
quam in nostras manus veniret, visa est illorum epistola: et qui illam ab alijs recepe-
rant, ad alios quoque illam missuri erant. Nam ita instituerant, ut vnus alteri illam
traderet, quo protinus in vniuersam regionem distribueretur.] haec ipse de vulgatis
ab Eustathio & socijs contra se litteris.

Quod igitur Basilium tardius sceleratorum hominum fraudes dolosque sensisset, nec
Theodoto Episcopo Nicopolitano ista monenti acquieuit: facti sero poenitens, huius-
modi ad eundem Theodotum litteras dedit^b:

Recte nos & competenter reprehendis, venerandissime & re vera desideratissime C
frater, propterea quod ab eo tempore, quo a reuerentia tua propositiones illas de fide
ad Eustathium ferentes discessimus, nihil tibi nec modicum nec magnum de causa
illius significauimus. Ego vero id non ob eam causam feci, quod susque deque faciam,
quasi contemptibilia, quae in nos ille commisit: sed quod fama illorum apud quosuis
passim peruagata est; & nemo sit qui opus habeat, ut a nobis, quodnam sit viri huius
propositum, discat. Nam hoc & ipse curauit, velut metuens, ne paucos habeat senten-
tia suae testes ac conscios: ideoque & ad quosuis confines epistolas suas aduersus nos
scriptas emisit. Itaque a communionem nostram se ipse auulsi: quandoquidem nec in
locum determinatum conuenire nobiscum sustinuit, nec discipulos suos (quod tunc
pollicitus fuerat) adduxit. Sed nos etiam in frequentissimis Synodis perstrinxit vna
cum Theophilo Cilice, nuda & manifesta blasphemia, quasi aliena a doctrina sua ani-
mis plebis insinuet dogmata. Sufficiebant quidem & ista ad dissoluendam omnem no-
stram coniunctionem. Postquam vero & in Ciliciam venit, ibique cum Gelasio quodam
degens, fidem illi exposuit, quae a solo Ario, vel germano aliquo eius discipulo con-
scribi debuisset: tum adhuc amplius ad separationem & disunctionem obfirmati
sumus, cogitantes fieri non posse, ut vel pellem suam vniquam mutet Aethiops, vel ma-
culas suas pardus; vel qui peruersis est dogmatibus innutritus, malum haereticos abster-
gere queat.

Et tamen ultra haec & illud temeritatis ausus est. Scripsit contra nos, immo conscri-
psit sermones prolixos, omnis generis conuicijs & sycophantijs refertos: quibus hac-
tenus nihil respondimus, propterea quod ab Apostolo docemur ne nos ipsi vlcisca-
mur, sed locum irae demus. Et simul ubi de profunditate hypocrisis cogitamus, E
qua se nobis toto tempore blandiuscule insinuauit, stupore quodam praesternatione
corripimur. Nam etiam si nihil illorum esset; tamen quod iam recens ausus est, cui non
horrorem & omnimodam viri huius abominationem incuteret? qui, sicuti audio (mo-
do verus est rumor & non figmentum delationis gratia compositum) etiam manum
quibusdam denuo imponere praesumpsit; quod nemo vniquam ex haereticis fecisse vi-
detur. Itaque quo modo fieri potest, ut talia placide feramus, & viri huius delicta
curabilia esse putemus? Quare videte ne falsis sermonibus seducamini, neve praetex-
tibus virorum istorum omnia ad malum facillime excipientium fidem accommo-
detis. Ista quo modo in nullo discrimine ponemus? Scias itaque, desideratissime ac
venerandissime, haud conscium me esse, quod vniquam tantum doloris animo meo
conceperim, quantum nunc ex eo patior, quod Ecclesiasticas leges confundi percipio.

Verum

A Verum id vnice precare, ut largiatur nobis Dominus, nihil ex affectibus irae moliri,
sed retinere dilectionem, quae nihil agit perperam, nec inflatur. Etenim vide, quo
modo qui illa carent, supra humanae mediocritatis mensuram elati, turpiter & in-
decenter viuunt, ea facere praesumentes, quorum nulla praeteritum tempus habet
exempla.] haec ad Theodotum Basilium, quem ei minime auscultasse poenituit.

Vix credi potest, quantum haec ad aliquod spatium temporis Basilij fame attule-
rint detrimenti: quod & ex eo probe possumus intelligere: Nam si qui plus satis perspe-
ctum habuere Basilium, nempe monachi ipsius alumni, scandalum haud leue passi
sunt; atque adeo, ut opus fuerit (quod nuper dictum est) Athanasium ad eosdem ar-
que alios pro Basilij integritate litteras dare, ut eos retineret cum Basilio communi-
one coniunctos: quid putas ceteris euenisse, quibus Basilium fama tantum cognitus
B esset? Quid vero de eo existimasse censes qui fluctuant? Quid denique ipsos hostes
Basilij his adiecisse credendum, quod infensorum animorum sit leuia reddere graua, &
parua maxima? Sed illud plane in Basilio admirandum apparuit, absolutissimo
Christiano philosopho dignum, cuius est dare locum irae, nec proprias vlcisci iniurias:
Cum se (quod fatetur in recitatis litteris ad Theodotum) aduersus Eustathium mirum
in modum animo exacerbatum sentiret; ne suam defensionem ira percitus institueret
(probe noscens, quod ira viri iustitiam Dei non operatur) triennio se continuit, sty-
lumque incitatum repressit, ne in Eustathium praiceps excurreret.

Id quidem ipse Basilium ea de re ad suos monachos scribens testatur his verbis^a:
Tertius iam annus hic est, ex quo a calumniatoribus notatus accusationis flagella susti-
nere coepi; hoc vno contentus, quod Dominum habeo secretorum cognitorem, ac
C calumniae istius testem. Quoniam vero multos iam silentium nostrum eo rapuisse
video, ut ex illo intentatas calumnias confirmarint; nosque non lenitatis ac patientiae
gratia, sed quod ad expromendam veritatem os aperire neuiquam ausum, eoque file-
re me arbitrentur: ob eam vobis causam scribere conatus sum, &c.] sed & ad ipsum
nebulonem Eustathium tandem scribens^b sic exorditur: Tempus esse tacendi, &
tempus loquendi, sermo est^c Ecclesiastes. Et nunc igitur quoniam abunde satis silen-
tij haecenus praecessit, opportunum deinceps erit, ut ad patefactionem eorum quae
ignorantur, os nostrum aperiamus.] et paulo post: Nobis igitur iam in tertium vs-
que silentij annum imitabilis visa est Prophetiae gloriatio illa, qua dicit^d: Factus sum
quasi homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Quocirca in profun-
do pectoris nostri dolorem, quem incussit calumnia, inclusum tenuimus, &c.]

D At id tolerandum plane videri potuisset, si Orientales tantum oras eiusmodi de Basilio
conflata calumnia peruasisset: sed fama volans, terras oberrans, trans mare quoque pe-
netrans, oras Occidentales etiam velocior vento pertigit. Vnde euenit, ut studium illud
Damasi Romani Pontificis erga Basilium, quod litteris demonstrat, & officium quod
pollicitus fuerat, non nihil refrigerit; adeo ut saepe ipsum, clamantem licet, minime
exaudierit, accedentibus alijs insuper aduersus eundem Basilium sparsis haud leuioris
momenti rumoribus, de quibus singulis modo opportuna occasione dicendum.

Atque in primis illud in medium adducendum, eundem Basilium ab Arianis ac-
cusatum, quod litteras dederit ad Apollinarem: hoc namque anno, nempe sequenti a
grauissima illa, quam passus est, aegritudine, id accidisse, idem Basilium ad Patrophilum
scribens affirmat^e: adeo ut eodem ferme tempore ipse in crimen adductus sit de com-
E municatione inita cum Eustathio, & de scriptis litteris ad Apollinarem: cuius rei causa
complures se a Basilij communionem subtraxerunt. Agit de his ipse in dicta epistola ad
Patrophilum, hisce scilicet verbis: Haud vero multum temporis intercessit, confestim
in Ciliciam legatio, atque inde reditus, moxque litterae adsunt, communionem nobis
denegantes. Abruptionis autem huius ac secessus causam assignarunt, quod Apollinari
scripserimus, & quod sympresbyterum nostrum Diodorum habeamus consortem.

Ego vero Apollinarem quidem numquam putavi inimicum esse; immo sunt quae-
dam, quorum gratia virum veneror etiam: at me homini non ita coniunxi, ut ipsius
velim in me recipere crimina, cum & ipse quaedam habeam, quae in illo reprehendo
propter nonnullos illius codices, quos legi. De Spiritu sancto vero non noui me vel
petisse ab ipso vel vltro missum accepisse librum. Audio tamen ipsum, omnium eorum
qui libros conscribunt, esse verbosissimum. Legi autem paucos illius commentarios:
non enim

CALUMNIAE
IN BASILIVM
PLVRIMOS
COMMOVERE.a Basil. epist.
73.
ADMIRANDA
BASILII PA-
TIENTIA.b Basil. epist.
79.
c Eccl. 3.BASILIVS
QVOD TAN-
DEM AD EV-
STATHIVM
d Psal. 37.DAMASI STV-
DIVM ERGA
BASILIVM RE-
LAXATVR.e Basil. epist.
82.ACCVSATVR
BASILIVS DE
COMMUNIO-
NE CVM APOL-
LINARE.QVOMODO
BASILIVS SE
EXCVLET.a Basil. epist.
79.b Basil. epist.
15. in addit.BASILII EPI-
STOLA AD
THEODOTVM
DE REBUS GE-
STIS AB EV-
STATHIO.EVSTATHII
SEBASTENISI-
MVLATA FI-
DES DETE-
CTA.

non enim mihi quæ huiusmodi sunt, scrutari vacat. Et alioqui eo sum ingenio, ut haud facile neoterica admittam: quemadmodum & corporis mei imbecillitas haud patitur, ut vel diuinis scripturis cum diligentia, & ut dignum est, immorer. Quid ergo mea interest, si quisquam aliquid conscripsit, quod cuiquam displicet? Quamquam, si ita fieri oportet, ut alius pro alio rationem reddat: qui me propter Apollinarem culpam, rationem nobis reddat pro Ario præceptore suo, & pro discipulo suo Aetio. Nos vero neque præceptoris neque discipuli loco vumquam fuimus isti viro, cuius in nos vitia contorquent & reuoluunt.] hæc de Apollinare, ad quem scripserat Basilius, quod nondum damnatus esset. sed de consuetudine cum Diodoro hæc subdit: Porro Diodorum, tamquam beati Siluani alumnum, primum suscepimus, nunc vero diligimus & complectimur propter sermonis quem habet gratiam, per quam multi eorum qui virum audiunt, meliores redduntur.] hæc de his Basilius.

Quod autem ad Apollinarem spectat: antequam Romæ in Concilio damnaretur a Damaso, nequaquam ut hæreticus vitabatur: nam de eodem S. Hieronymus sic ad Pammachium: Apollinarium Laodicenum audiui Antiochiæ frequenter & colui: et cum me in sanctis scripturis erudiret, numquam illius contentiosum super sensu dogma suscepi, &c.] eum enim in diuinis litteris suum fuisse magistrum, ingenue profiteatur. Immo &, quod his amplius existimari debet, ipse Damasus Vitalem primum Apollinaris discipulum, ab eiusque sectæ hominibus factum postea Episcopum Antiochenum, dolose profitentem Romæ Catholicam fidem, recepit, eidemque litteras communicatorias tradidit; sed postquam rem sciuit, perspectamque habuit illius hæresim, ipsum cum suis omnibus Romæ damnauit, ut Gregorius Nazianzenus testatur, cum de sua cum Vitale vel Apollinare consuetudine se excusaret: nimirum quod eo tempore illos receperit, quo & a Damaso Vitalis admissus fuerat; reiecit autem, cum ab eodem Romano Pontifice pariter damnatus fuit: hæc ipse pluribus ad Cleoniam, sed de his fusius agendum inferius. Modo pro his omnibus Iustiniani Imperatoris sententia satisfaciatur ita dicentis: Inuenimus quod multi sanctorum Patrum quosdam hæreticos collaudauerunt, sicut & S. Damasus & Athanasius & Basilius Apollinaris, & S. Leo Eutychem: et non propter hoc hæretici facti sunt; sed cognita eorum impietate, anathemate condemnauerunt.] hæc Iustinianus.

Rursum vero ad cumulum id genus ærumnarum Basilij illud accessit, quod Athanasius Ancyranus Episcopus, spectatæ fidei vir & integritatis, in ipsum vehementer commotus est; adeo ut etiam illi grauiter fuerit comminatus, quod audisset quædam ab eo esse conscripta fidei Catholicæ aduersantia. Quod cum rescuisset Basilius, & quænam illa essent scripta ignoraret; cupiens de his reddi certior, ad ipsum litteras dedit, in quibus hæc inter alia: Nunc vero cuiusnam auribus non obstrepit eorum qui negotiorum quorundam gratia quandoque ad vos accedunt, quasi noxia quædam scripserimus, aut scribentibus alijs subscripserimus? Nam isto te verbo usum esse ferunt, qui tua ad verbum referunt. Me sane, quæ mentem meam multis ac varijs cogitationibus distrahunt, nihil magis quam stupidum relinquunt. Itaque & tale quid suspicari cœpi, ne forsitan hæreticorum quisquam nomen meum commentationibus suis subdole adscripserit, atque ita rectitudinem tuam contristarit, & ad istam vocem, nempe comminationis, emittendam induxerit.] et in fine: Liberabis autem nos ab hoc stupore, si quibus de causis ad istam aduersus nos iniuriam permotus sis, aperte significare volueris.] et alijs rursum ad eum datis litteris de calumnijs quibus vndique exagitur, illud Athanasio ingerit, ne adeo facile absque alterius partis defensione in quemquam sententiam ferat, ista perbelle suggerens: Cum, inquit, omnino audierimus: si nihil aliud, vel illud Alexandri saltem dicemus: Alteram auriculam delatoris, siue calumniam perpeffo, sinceram & integram conseruamus.] hæc ipse. Certe quidem magna erant hæc cruciamenta Basilio. Nam male audire apud hæreticos, gloriæ loco ducendum erat: sed apud præclaros fidei Catholicæ defensores eiusmodi dictitari atque credi, his præsertim temporibus, cum huiuscemodi disseminatæ calumniæ in graue totius Catholicæ Ecclesiæ præiudicium verterentur, intolerandum plane & quouis supplicio grauius videri poterat.

Qualis enim quantusve fuerit Athanasius iste Episcopus Ecclesiæ Ancyranæ post Basilius illum hæreticum sæpe damnatum, cum a Sozomeno inter præclaros fidei Catholicæ

a Hieron. epist. 65. APOLLINARIS ANTEQUAM DAMNARE TVR, AB OMNI. BVS AEQVE RECEPTVS.

b Gregor. Naz. epist. 2. ad Cleoniam. aduersus Apollinarem. Iustinian. Imperator. in editto. fil. confess. ad Ioannem Papam.

ATHANASIVS ANCYRANVS ADVERSVS BASILIVM COMMOTVS.

d Basl. epist. 54.

e Basl. epist. 54.

f Sozom. lib. 6. c. 12.

A Catholica defensores adnumeretur: quæ de eodem postea luculento ipsius Basilij stylo describantur, accipe. Basilius enim vbi audisset eum vita functum, ad Ancyranam Ecclesiam de eius obitu consolatorias scribens litteras, hæc inter alia de ipso habet: Moruus est, qui columna erat & stabilimentum Ecclesiæ: inimo magis ad beatam vitam sublatus, a nobis abcessit. Haud parum autem periculi est, ne subtracto hoc fundamento, simul cum illo multi decidant: et quæ in nonnullis sunt putrida ac marcidula, manifesta fiant. Clausum est os, quod hætenus & competenti fiducia & sermonibus gratiæ ad fraternitatis ædificationem scaturiuat. Ablata sunt consilia mentis, quæ re vera diuinitus agitabantur. O quoties animum meum (accusabo enim me ipsum) nonnihil contra hunc virum indignationis subiit, quod totus hoc desiderio tenebatur, ut dissolueretur & esset cum Christo, nec hoc pluris faciebat, ut diutius propter nos in carne maneret!] hæc & alia plura Basilius, dum ægre ferret, nulla admissa animi consolatione, tantum virum abreptum: ex quibus plane eiusdem Basilij mentis candorem animumque Christianum inspicias, e quo omnis confestim iniuste ab eo passæ calumniæ excussus est puluis, & irrogatæ comminationis liuor exterius, cum eundem de veritate redditum certiorum ac persuasum coluerit postea, ampliusque dilexerit.

At an hic finis calumniarum vndique in Basilius congestarum? minime gentium: immo his acerbiores ipsum excruciarunt: siquidem illæ magis vrgent vexationes, quæ a propinquiore irrogantur: quæ & eo redduntur acerbiores, quo diuturnius in aduersantium animis insidentes, duritiam quamdam, lapidum instar contrahunt, ut frangi quavis arte minime valeant. Ex quo enim (ut diximus) Basilius cum Gregorio agebat in Pontica solitudine, hæreticorum quorundam calumnijs factum est, ut suorum Neocæsariensium, penes quos educatus fuerat, ex quibus & paternum genus ducebat, graue expertus sit odium: quod cum nullo litterarum internuncio potuerit delinire, iam factus Episcopus acerbis recruduisse sensit, utpote qui vitaretur ab illis ut hæreticus & consortio pollutus hæreticorum. Cuius rei causa egregiam illam ad eos epistolam scribere, qua se illis Catholicæ esse fidei integerrimum professorem argumentis plurimis demonstraret, coactus est: ac primum illo: Sunt, inquit, iidem & nobis & vobis doctores mysteriorum Dei, & spirituales patres, qui vestram ab initio fundauerunt Ecclesiam: Gregorium dico priscum illum, cognomento Thaumaturgum, & quotquot post ipsum Episcopalem apud vos sedem susceperunt: qui ordine succedaneo, instar astrorum exorti, iidem ingressi sunt vestigijs, ita ut haud facile sit volentibus conuersationis ipsorum indicia deferere.] et post multa hæc subdit: D Fidei vero nostræ quæ potuit euidentior esse probatio, quam quod a nutrice beata femina, quæ ex vestro gremio progressa est (Macrinam dico illustrem illam) educati sumus, a qua & beatissimi Gregorij verba, quæ memoriæ beneficio ad illius usque ætatem seruata ipsa retinuit, edocti sumus, quibus illa nos adhuc infantes tamquam pietatis dogmatibus finxit atque formauit?] quam quidem fidem semper seruasse impolutam ostendit, cum addit:

Neque, inquit, mentem nostram vumquam execranda Arianorum blasphemia polluimus. sed si nonnullos aliquando Arii discipulos ad communionem assumpsimus; ita illos admisimus, ut morbum suum quam intime celantes, pietatis verba loquerentur, vel certe doctrinæ nostræ nihil oblectarentur.] seque in his addit secutum canones sanctorum Patrum, necnon iussione Magni Athanasij Episcopi Alexandrini. Denique ex communi Episcoporum totius Ecclesiæ se esse Orthodoxum docet, hisce ad postremum positis verbis: Fuerat, inquit, iustius res nostras æstimare non ex vno aut altero eorum qui ad veritatem haud recto pede ingrediuntur, sed ex multitudine totius Orbis Episcoporum, qui gratia Christi coniuncti sunt nobis. Requiritur vero Pisdæ, Licaones, Isauri, Phryges, & qui vtriusque sunt Armeniæ, quotquot vicini nobis sunt, Macedones, Achæi, Galli, Illyrici, Hispani, tota simul Italia, Siculi, Afri, & qui in Ægypto adhuc sani sunt, & quæ reliqua portio est Syriæ: qui quidem litteras ad nos mittunt, nempe communicatorias, & vicissim a nobis recipiunt: ex quibus cum quæ illinc ad nos ferantur, tum quæ vice versa istinc ad ipsos mittuntur, cognoscere potestis, quod vnanimis omnes eodemque sensu præditi sumus. Itaque si quisquam communionem nostram fugit, ne prudentiam vestram lateat ab vniuersa illum Ecclesia sese diuulsiße. Attendite igitur, fratres, cum quibus communicetis: postquam a nobis excludimini, quis

a Basl. epist. 67. ATHANASII ANCYRANI LAVDVS.

BASILIVS A NEOCÆSARIENSIBVS VT HÆRETICVS HABITVS. b Basl. epist. 75.

BASILIVS SEMPER ET VBIQUE CATHOLICVS.

quis deinceps nos sit agnitus.] hæc & alia ad suos Neocæsarienses Basilii calumnijs A vndique obrutus.

GRAVIOR TEN
TATIO BASI-
LIO PARATVR.

Sed quid his deterius accidit Catholicam fidem defendenti Basilio? Dum aduersus Sabellium atque Marcellum concionibus sæpe dimicans, tres in Trinitate distinctas hypostasas, siue subsistentias adinuicem per se singulas distinctas niteretur demonstrare: qui adstabant auditores, vt eum carperent, non vt differerent, inde arripientes occasionem diffamandi Basilium, aiebant ipsum esse trium deorum assertorem. Vnde cum hæc in Fidelium aures illapsa, audientium animos nonnihil admiratione perculerint: opus fuit, vt frequenti populo ambonem conscendens, se deorum trium cultorem numquam fuisse vel assertorem, publica assertionem omnibus redderet exploratum. extat ipsa Basilij oratio, cuius est titulus: Aduersus eos qui calumniantur quod tres deos colamus, &c.]

BASILIUS MA-
XIMAM CA-
LUMNIAM
PASVS.a Basil. epist.
73.

His accessit calumnia alia huic minime impar, qua aduersarij Basilio turpissimam notam inusserunt; ipsum nempe contra Catholicam assertionem male credere de Spiritu sancto. Quæ quidem Basilio infamia irrogata, non tantum in ciuitatum populis iactabatur, sed ipsos in Ponticis desertis latentes monachos eiusdem Basilij alumnos peruaferat: hæc enim vna cum alijs, quorum superius facta mentio est, adeo Basilij monachos perturbauit, vt parum abfuerit, quin ab eius communione, tamquam hæretici, se diuulserint. Penes quos de omnibus idem Basilius defensionem litteris instituens, inter alia de his quæ ad rem hanc spectare videbantur, hæc habet^a: Traducunt, inquit, nos, quasi insolens ac nouum quiddam de Spiritu sancto doceamus. Rogate igitur ipsos, quæ sit illa nostra insolentia. Nos enim, quod & accepimus, Paracletum Patri & Filio coniunctum, non creaturæ connumeratum esse, confitemur. In Patrem C namque & in Filium ac in Spiritum sanctum credimus. Denique in nomine Patris & Filij & Spiritu sancti baptizamur. Quapropter numquam a coniunctione Patris & Filij Paracletum separamus, &c.] plura subiungit de conglorificatione in vna Deitate Spiritu sancti cum Patre & Filio: aliaque addens ad suam defensionem, demum eos admonens, ne calumniatoribus aures praebant, hæc subdit: Si vero nos in reddenda ratione deficere senseritis, tum demum accusatoribus nostris tamquam veracibus fidem habebitis. Vigilant illi in hoc, vt nobis noceant, &c.] sic namque Basilius iustissimæ causæ fidens, innocentia protectione securus suam parat defensionem.

BASILIUS
SCRIBIT LI-
BELLVM DE
FIDE.b Basil. de vera
ac pia fide.TRADITIONI-
BUS INHAE-
RENDVM, NO-
VITAS EXPLO-
DENDA.

At res tanta haud ita leuioris negotij videbatur, quæ breuibus litteris curari posset. Quam obrem exigentibus illis scripsit ad eundem Basilium libellum de vera ac pia fide (vt eiusdem præfert titulus) egregium sane opus: quo quidem quantum abhorruerit a nouitate, cuius ab aduersarijs insimulabatur, in primis declarat his verbis^b: Quæ eius generis essent, vt præter vocis nouitatem, sensum etiam nobis nouum atque inusitatum afferrent, & apud sanctos viros nusquam in vsu fuisse reperirentur, hæc omnia veluti peregrina atque a pia fide penitus aliena repudiarem atque auersarer.] sic ipse: atque demum ad calcem operis: Hæc, inquit, sunt quæ a vestra pietate admonitus necessario mihi duxi faciendâ, vt ad vos in postremis perscriberem, sensumq. animi super his rebus mei vobis & per vos fratribus ijs qui in Christo sunt explicarem: vtque & vestris & illorum animis omni ex parte satisfieret in nomine Domini nostri Iesu Christi: quo omnis prorsus omnibus de fide nostra dubitatio tolleretur, orta fortasse propter diuersam rationem eorum, quæ alias alio modo exposita a nobis sunt. Quæ res eo nimirum vsu venit, quod necessario assidue cogebamur aduersus proposita nobis a pietatis veræ impugnatoribus argumenta, vt quæque ab ipsis in medium afferbantur, depugnare: neque cuiquam esset causa cur fluctuaret: summe contra adnitentibus illis, qui quæ aliena sunt, nobis attribuunt; aut sæpenumero etiam quo facilius simpliciores in sententiam suam rapiant, deprauata suæ ipsorum mentis flagitiosa commenta falso nobis affingunt, &c.] sane quidem calumnia hæc erat ingens, vt Basilio Eunomiani impingerent doctrinæ nouitatem; cum e contra ipsi more hæreticorum, se docere quæ a maioribus accepissent, magna ostentatione iactarent. Erant enim hæc verba Eunomij^c hæresiarchæ in sermonis ipsius exordio: Eâ quæ iamdiu apud Patres obtinuit pia traditio, tamquã amissam quamdam & regulam exponendo præmittamus, &c.] Peculiare sane est hæreticis, cum impugnent traditiones antiquas, nihilominus se earum vindices profiteri, quod sciant nouitatē fore ab omnibus explodendam.

c Apud Basil.
aduers. Eunom.
lib. 2.

Porro

A Porro quod ad Basilium pertinet: dum vndique in se conflari calumnias, & non ab hostibus tantum, sed a proxime sibi studio atque affectione coniunctis, fideiq. professione coherentibus in suspicionem hæreseos adduci videret: factum est (quod ipse testatur) vt nemini iam se propemodum crederet, omnesq. pariter vereretur, ac dolorem immensum in penetralibus cordis occultans, illum mæore decoqueret: quod cum nihil penes se ab ipsis cunabulis antiquius fuerit, quam Catholicam fidem illibatam in omnibus conseruare, eius tamen præuaricator desertorque sapius & a pluribus accusaretur. Deplorat ipse eiusmodi suæ ipsius vitæ infelicem conditionem in litteris ad Eustathium redditis, cum hæc ait^a: Posteaquam vero ad gubernandam Ecclesiam vocati sumus: qui nobis quasi prætextu adiutorij, & communionis charitatem concernentis, additi sunt custodes & speculatores, tacebo; ne videar vel me ipsum tra-

B ducere, quasi qui nulli fidem habendam pronunciem; aut certe si persuaderem, inhumanitatis causam darem credentibus: quod & mihi ipsi prope accidisset, nisi me prope miserationes Dei præseruassent. Nam parum aberat, quin erga quosuis in id suspicionis incidissem, vt putassem nihil in quoquam esse fidei; propterea quod animus meus subdolis quorundam actionibus perculsus erat: attamen videbatur interea nobis aliquis esse prætextus eius necessitudinis, quam cum illis habebam. Contulimus vero semel atque iterum de dogmatibus: nec putauimus fugiendos esse vna nobiscum consentientes. Nam deprehendi nos vtrinque idem loqui de fide in Deum, quod illi perpetuo ex nobis audierant. Licet enim reliqua vita nostra digna sit cuius gratia ingemiscamus: de hoc tamen vno in Domino gloriari ausim, quod numquam falsas opiniones habuerim de Deo, neque aliter sentiendo animi postea iudicium mutauerim; sed quam a puero sententiam de Deo a beata matre, deinde & nutrice mea Macrina recepi, illam iustis incrementis auctam & adultam in me ipso conseruauerim.] hæc & alia id genus Basilius.

C Quod autem spectat ad circumstantes & obseruantes eum semper exploratores, vt ipsum caperent (quod Phariseorum muneris erat, cum inter eos Dominus Iesus Christus versaretur) in sermone: cum ijdem aliquando concionanti Basilio arreptis auribus astarent, verbaq. singula expenderent iniqua lance, vnde ipsum calumniandi quamlibet occasionem captarent: detegens eos Basilius, aduersus Sabellianos pro concione differens, inter concionandum sic eos affatus est^b: Ego vero absque vlla curiosa investigatione assensum illis præbui: ita & auditoribus tradere vellem, vt non semper de ijdem reddenda mihi esset ratio, sed vt ex vna confessione persuasos habere discipulos. Quoniam vero nos circumdatis iudices magis quam discipuli, vt experimentum de nobis capiatis, non vt aliquid a nobis discatis: necessarium est, vt obiectionibus quidem, velut in ius vocati, respondeamus.] idemq. sæpe alias conqueritur de circumstantibus in auditorio exploratoribus, sicuti illa oratione, quam habuit aduersus calumniatores, vbi ait: Plurimi præsentium exploratores magis sunt eorum quæ dicuntur, quam discipuli eorum quæ docentur: et doctrina verbi non requiritur ad ædificationem præsentium, sed ad calumnias insidiantium.] hæc ipse. Ceterum se in omnibus custodem esse antiquarum traditionum, post assertam in dicta oratione contra Sabellianos, testatamq. diuinitatem Spiritu sancti, hæc subdit: Dominus ita docuit, Apostoli prædicauerunt, Patres obseruarunt, Martyres confirmarunt: satis tibi sit vt dicas quemadmodum edoctus es.] appendicem autem hanc ad argumenta apposuit sanctus

E Basilius, vt coram ipsis illatam calumniam refelleret, qua illi dicere consueuerant, nouitate vocum delectari Basilium, quem constaret esse antiquitatis Ecclesiasticæ obseruantissimum: quippe qui perstringens Eunomianos hæreticos impugnantes diuinitatem Spiritu sancti, totus in eo est, vt demonstret eam semper fuisse in Ecclesia prædicatam, in sacro nimirum hymno glorificationis, atque ipsa forma baptismi.

OPPRESSVS CA-
LUMNIIS BASI-
LIUS DE FIDE
OMNIUM DV-
BITAT.

a Basil. epist. 79.

VIGES EXPLO-
RATORES DO-
CTRINAE BA-
SILII.b Basil. orat. com-
tra Sabell.BASILIUS RV-
SVS HAERESIS
TEMERE AC-
CVSATVR.

sunt turbæ. Quo modo autem res se habuerit; Gregorius Nazianzenus, scripta eo argu- A
mento ad ipsum epistola, exacte recenset: quæ sic se habet^a:

^a Gregor. Naz.
epist. 26.

ADMONET BA
SILIVM GRE-
GORIVS.

Ego te pro vitæ duce, pro fidei ac dogmatum magistro, & quicquid præclari a quo-
quam dici potest, tum antiquitus habui, tum nunc habeo. Et si quis alius tuarum laudum
prædicator est, omnino vel mecum est, vel post me. Usque adeo me tibi deuinxit pietas
tua, atque adeo sincere & ex animo sum tuus. Nec vero hoc mirum videri debet: nam ubi
amplior vitæ consuetudo est, illic quoque amplius est experimentum: ubi autem vberius
est experimentum, illic etiam perfectius est testimonium: et si quidem alium ex hac
vita fructum capio, hunc ex amicitia tua & contubernio colligo. At de his rebus ita sen-
tio, vtinamq. sentiam. Quæ autem nunc scribo, inuitus quidem scribo, sed tamen scri-
bam. Ac mihi eo nomine minime succenseas velim: aut admodum ipse acerbe feram, si
fidem tibi non fecero, me hæc beneuolo animo loqui, atque ad te scribere. Multi nos vt B
circa fidem parum firmos accusant, quotquot nimirum (idq. merito) res nostras commu-
nes vtriusque esse censent. Atque alij quidem plane nos impietatis insimulant, alij timi-
ditatis: impietatis quidem, qui nec sanam doctrinam a nobis promulgari credunt, sibiq. per-
suadent: timiditatis autem, qui nobis dissimulationis præuaricationisq. crimen impin-
gunt. At aliorum sermones quid referre attinet? Quod vero nuper accidit, tibi exponam.

GREGORIVS
SIMVL CVM
BASILIO AC-
CVSATVR.

Conuiuium celebrabatur, cui non pauci illustres viri intererant, nobisq. amicitia con-
iuncti, atque inter eos vir quidam pietatis nomen habitumq. præferens. Nondum com-
potari coeptum erat, cum, vt in conuiujs accidere solet, de nobis sermo excitatur, instar
cuiusdam aduentitiæ rei in medium propositus. Omnibus porro virtutes tuas magnifice
prædicantibus, nosq. etiam, vt iisdem vitæ studijs deditos adiungentibus, amicitiamq.
nostram & Athenas commemorantibus, in rebusq. omnibus concordiam, animorumq. C
conspirationem: graue quoddam facinus hic philosophus edit. Quidnam hoc (inquit
admodum furiose exclamans) o viri, quam insigniter mendaces & assentatores estis?
Cetera quidem laudentur viri isti, si ita lubet, nec ipse sane contradico: ceterum, quod
maximum est, non illis concedam. Orthodoxiæ nomine frustra laudatur Basilius, frustra
Gregorius: ille quidem, quia veritatem suis disputationibus prodit: hic, quia tolerantia
sua proditionis focium se præbet. Hic ego: Vnde hoc, o homo vane, atque amentia noue
Dathan, & Abiron? Vnde nobis dogmatum promulgator venis? Quo modo tantarum
rerum iudicem te ipsum facis?

BASILIVS CVM
GREGORIO
IN CONVIVIO
ACERBE TA-
XATVR.

Tum ille: Ex Eupfychij martyris conuentu nunc venio, eumq. dicti mei testem ha-
beo (sic enim se res habebat) atque illic Basilium Magnum audiui de Patre quidem &
Filio optime ac præstantissime, atque vt vix quisquam alius facile queat, differentem, D
Spiritus sanctum autem conuellentem ac disijcientem. Ac similitudinem quamdam
adijciebat a fluuijs petita, qui rupes cursim prætereuntes arenosa loca excauant. Et cur
tandem, vir egregie (inquit me intuens) tu quidem iam perspicuis verbis Spiritum san-
ctum Deum esse doces (simulq. vocem quamdam meam commemorauit, cum ego vt
in frequentissimo coetu de diuinitate verba faciens, peruulgatum illud de Spiritu san-
cto interfatus essem: Quousque lucernam sub modio abscondemus?) Basilius autem
fidei doctrinam obscure subindicat, ac velut adumbrat, nec veritatem libere profitetur,
oratorie magis quam pie auditorum aures obruens, dicendiq. facultate subdolum ani-
mi consilium tegens?

OBIICITVR
BASILIO DE
SPIRITU SAN-
CTO ERROR.

Quoniam, inquam, ego in obscuro positus ac plerisque incognitus, sic vt nec quæ lo-
quar, nec an loquar, ferme homines sciant, tuto philosophor: illius autem maior ha-
betur ratio, vt pote cuius nomen tum ob ipsius virtutem, tum ob Ecclesiæ splendo-
rem multo sit illustrius; tum etiam quod id omne quod dicit, in publico hominum
coetu dicit, grauiq. hæreticorum bello vrgetur, nudam præsertim a Basilio vocem ar-
ripere quærentium; vt eo (qui solus ferme reliquus est veritatis fomes, visq. viuifica, vi-
cinis omnibus captis ac subiugatis) ab Ecclesia pulso & exturbato, malum istud in ciui-
tate radices agat, atque ab Ecclesia non secus atque ex aggere quodam & propugna-
culo, terrarum orbem peruaftet ac populetur. Præstare itaque veritatis doctrinam cau-
tius aliquanto, minusq. libere profiteri, temporiq. quasi nubeculæ cuidam cedere, quam
eam aperta prædicatione opprimere. Nos enim ea ex re nihil damni facere, si ex alijs
quoque dictionibus, quibus id certo colligatur, Spiritum sanctum Deum agnoscamus:
neque enim in sono verborum potius quam in mente & sententia veritatem esse sitam:
Ecclesiam

QVJD GREGO-
RIVS IN DE-
FENSIONEM
BASILII.

A Ecclesiam autem graue detrimentum accepturam esse, si vnus hominis oppressione ve-
ritas profligetur.

Hoc consilium ij qui aderant, tamquam vanum ac frigidum, ipsosq. ludificans, non
modo non comprobarunt, sed etiam nos clamoribus insectati sunt, vt ignauia nostræ
potius quam Orthodoxæ doctrinæ consulentes: longe enim præstantius esse nostros
per veritatem tueri atque conseruare, quam huiusmodi cautione & dispensatione eos
inutiles reddere, nec interim alienos elucrari.] hucusque de rebus tunc gestis di-
ctisq. Gregorius; atque mox subdit: Enimuero quæ & dixi & audiui, & quam immodi-
ce & præter mores meos aduersus eos qui contra nitentur, stomachatus sum, sigilla-
tim exponere, prolixum nunc fuerit, minimeq. fortasse necessarium. Vt autem finem
dicendi faciam, sic eos amandavi. Tu vero diuine vir ac sacrosancte, facito vt nos do-
B ceas, quousque in disputatione de Spiritu sancti diuinitate progredi, quasq. voces
vsurpare, & quousque cautione certa q. dispensatione vti debeamus, vt ea aduersus il-
los qui contradicunt, in promptu habeamus. Nam si hoc nunc ipse abs te doceri po-
stularem, cum te resq. tuas omnium mortalium maxime perspectas habeam, ac cer-
tissimam de his rebus fidem sapius dederim, vicissimque acceperim: omnium profe-
cto stolidissimus essem atque miserimus.] hætenus de his Gregorius ad Basilium. Quid
ad hæc autem ipse rescripserit, paulo post dicturi sumus.

GREGORII DE-
FENSIO PRO
BASILIO HAVD
ACCEPTA.

Interea vero (quod ea res maximi momenti habita fuerit) hic repetamus necesse est
quæ idem Gregorius Nazianzenus eadem ipsa tractans de Basilij consilio, eiusdemq. in-
tegerima fide Catholica pluribus differit. Sed quo cuncta absque offensa alicuius acci-
pantur: illud in primis exemplum de eo, quod tertio tomo fuis est pertractatum, in
C medium adducere, operæ pretium ducimus, firmatum stabilitumq. superius sententia
sanctorum Patrum Hilarij, Augustini, & aliorum: nimirum haudquaquam confessio-
nem illam fidei dicendam fuisse hæreticam, in qua diuinitas Filij Dei cum Patre æqua-
lis, alijs vocibus, quibus & Ariana hæresis condemnaretur, haberetur expressa, etiam si in
Nicæno Concilio decretum nomen Consubstantialis esset silentio prætermisum: quod
pluribus est demonstratum, cum egimus de Liberio, deq. Concilio Ariminensi. Atque
adeo si quis pro concione Filij Dei æquã cum Patre diuinitatem alijs plerisque vocibus
audientium animis insinuasset, erroremq. Arii pariter conuulsisset: haud iure in crimen
adduci potuisset, quod Consubstantialis vocabulū ex causa aliqua tunc temporis præ-
termittendum existimasset. Quod si absque veræ pietatis offensa silentio licuit præteri-
re vocem contentiosam, alioqui a sanctis Patribus in Nicæno Concilio consilio diuino
D decretam: cur crimini dandum Basilio fuit, vocem vnã, non tamen a Synodo aliqua defi-
nitam, pro ratione temporis silentio ab ipso prætermisam, cum alijs illi æque pollentibus
pro assertionem diuinitatis Spiritu sancti tunc iusta de causa vsus fuerit? His non tam ad
defensionem Basilij, quam ad elucidationem eorum quæ de Basilio S. Gregorius pluri-
bus narrat, in hunc modum præmissis, cum per salebras incedendum sit, facilius fiet
de Basilij defensione ipsius Gregorij enarratio, quæ sic se habet^a:

AD DEFENSIO-
NEM BASILII
MANV DUCTIO

Sermones cum iudicio dispensare, de Daudis^b consilio & sententia necessarium esse
iudicabat, atque aliquantisper belli tempus & hæreticorum principatum tolerare, quo-
ad libertatis tempus tranquillitatisq. successisset, linguæq. libertatem ac licentiam at-
tulisset. Illi enim nudam atque apertam vocem, quæ Spiritu sancto diuinitatem tri-
bueret, arripere cupiebant (quod quidem tametsi verum erat, impium tamen illis ac
E nefario impietatis Antistiti videbatur) vt eo cum summa Theologica lingua a ciui-
tate pulso, ecclesiam ipsi occuparent, eamq. sceleris sui propugnaculum præsidiumq.
facerent; vnde postea, velut ex arce quadam, omnia quæ reliqua erant, popula-
rentur, atque incursionibus peruaftarent. Quas eorum insidias vt eluderet Basilius,
alijs quidem vocibus e Scriptura petitis, testimonijsq. minime dubijs eadem
vim habentibus, necessarijsq. argumentis aduersarios ita comprimebat, vt nullo
modo repugnare, atque in contrarium niti possent: sed quæ maxima disputatio-
nis & ingenij virtus est, proprijs vocibus constringerentur; quemadmodum is li-
ber, quem hoc argumento edidit, perspicuo ostendet, in quo calamum quasi ex Spiritu
tuo, tum ab alijs etiã sinceris ipsius propugnatoribus gratiam petens, ac rogans ne hoc suo
Annal. Eccl. To. 4.

^a Gregor. Naz.
orat. in laud.
Baslij.
^b Psal. III.

BASILII IN
CONCIONAN-
DO DISCRE-
TIO.

confilio offenderentur : nec committerent, vt dū vnam voculam mordicus retinere conarentur, propter inexplebilem cupiditatem omnia perderent, conuulsa nimirum turbulentissimo tempore ac distracta pietate. Ipsos enim nihil ex eo incommodi ac detrimenti accepturos, si dictiones paululum immutentur, modo alijs verbis eadem doceantur: neque enim salutem nostram in sermone magis quàm in rebus consistere: quippe cum ne Iudæi quidem reiiciendi sint, si ad aliquod tempus pro Christo, vocem, Vncti, sibi concedi postulant, religioni nostræ assentiri vellent. At Reipublicæ non posse maiorem pestem ac perniciem afferri, quàm si ab hæreticis occuparetur Ecclesia. Nam quòd alioqui melius, quàm quiuis alij, Spiritum sanctum Deum nosset, cum perspicue ex eo constar, quòd & hoc sæpe de loco superiore, quoad per tempus licebat, prædicauit, & priuatim apud eos, a quibus interrogabatur, haud cunctanter confessus est: tum vero in suis ad me sermonibus apertius id ostendit (neque enim quicquam vntquam, cum de his rebus mecum colloqueretur, animum tectum occultumq. habuit) non simpliciter hoc affirmans; sed quod antea ipsi perraro acciderat, sibi rem omnium maxime horrendam imprecatus, nempe vt ab ipso Spiritu sancto excideret, nisi cum Patre & Filio Spiritum vt consubstantialem & æqualem coleret.] et paulo post:

Nec vero hæc a me eo commemorata sunt, vt illius gloriam oratione mea defendere (præstantior enim est, quàm vt accusatoribus, si qui tamen sunt, in ipsius famam quicquam liceat) sed ne ijs solis vocibus, quæ in illius libris reperiuntur, pietatem circumscribentes, imbecilliori fide nitantur; eamq. de diuinitate differendi rationem, quæ ei tempus illud non sine spiritus numine afferebat, versutæ malitiæ suæ prætexant: verum eorum quæ scripsit, sensum ac scopum, quem sibi in scribendo proponebat, expendentes, ad veritatem magis accedant, atque impiæ doctrinæ professoribus os obstruant. C
Mihi quidem, omnibusq. qui me carum habent, vtinam adsit illius Theologia. Atque adeo tam certam de ipsius circa hanc rem animi puritate fiduciam habeo, vt præter alia omnia, hoc quoque cum eo habere commune non recusem: ita vt illi mea, mihi vicissim illius omnia & apud Deum & apud candidissimos quosque homines adscribantur: nam neque Euangelistas idcirco inter se pugnare dixerimus, quoniam alij in exponenda Christi humanitate plus operæ posuerunt, alij ad explicandam diuinitatis materiam se contulerunt, &c.] hæc Gregorius pro Magno Basilio.

Quæ licet certa veraq. essent, & quæ esse satis possent ad tanti viri excusationem, animique consilium penitus aperiendum: tamen eius hostes, qui ipsi viuenti de his negotium faceffere non sunt veriti, haudquaquam eidem mortuo pepercerunt: vnde D
opus fuit viros insigniter eruditos pro eodē Basilio defensionem parare, scribereq. apologias. Præstitisse id quidem in primis eius germanum Gregorium Nyssenum, qui libros Basilij aduersus Eunomium scriptos ab aduersariorū calumnijs vindicauit, auctor est Photius in sua Bibliotheca: post Gregorium vero id ipsum egisse Theodorum Antiochenum, necnon Sophronium, idem auctor affirmat, dum eorumdem Ecclesiasticorum virorum lucubrationes recenset: Vt plane intelligas viros improbos ac refractarios minime acquieuisse Gregorio Nazianzeno, Ecclesiæ Theologo, dignissimo viro de Basilio summa fide exhibenti testimoniū. qui rursus hæc de eodem Basilij commentario: Cum, inquit, tractatum, quem de Spiritu sancto conscripsit, euoluo; Deum quem habeo, nanciscor, ac libero & præfidenti animo veritatem confiteor, illius videlicet & Theologiæ & speculationi insistent.] hæc ipse. E

At sentio curiosum lectorem auide a nobis exigere, quænam esset vocula illa, immo dictio breuis vel syllaba, cuius causa tum a Gregorio, tum etiam ab eodem ipso Basilio & alijs clarissimis viris fuerint elucubrata apologia. Dicam equidem, eodem ipso Basilio auctore: qui cum eadem ex causa ab amicissimo Amphiloquio Iconij Episcopo interpellatus esset, vt obortam de syllabis quæstionem in causa grauissima, nempe de Spiritu sancti diuinitate elucidaret: obtemperans ei, peregrinum commentarium eo argumento conscribens, in fine præfationis hæc habet: Ad huius quæstionis originem me paulisper conuertam. Nuper oranti mihi apud populum, & vtroque modo glorificationem absoluenti, Deo ac Patri, interdū cū Filio ipsius ac Spiritu sancto: interdum, per Filiū in Spiritu sancto: cū alij quidā ex ijs qui tū aderant, id obseruarant, dicentes, nos non modo peregrinis ac nouis vsos vocibus, verū etiā inter se pugnantibus:

tum

A tum tu præcipue aderas, nimirum consulens illorum vtilitati.] hætenus Basilius de origine quæstionis. Viguit enim ea semper in Ecclesia consuetudo, vt concionator in absolutione sermonis, inuocatione sanctissimæ Trinitatis cum gratiarum actione orans concioni finem imponeret, non tamen vt eadem semper vteretur præscripta forma verborum.

Sed vnde pij, fideq. præstantes qui tunc erant, scandalum passi sint, id primum intelligendum. Antiochiæ olim obortam esse dissensionem inter Catholicos & Arianos, superius dictum est ex Theodoro^a atque Sozomeno^b, dum illi hymnum glorificationis occinentes dicebant: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto] Ariani vero aliter, nempe: Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto.] Quòd igitur S. Basilius in hymno glorificasset Patrem per Filium cum Spiritu sancto, magnam attulit Orthodoxis admirationem & scandalum. Porro vt eo modo Catholici hymnum dicerent; non quidem, vt multi putant (quod diximus) ex præscripto venit Nicæni Concilij: quid enim ea de re decreuerit S. Synodus, suo loco superius demonstratum est. Nec rursus ex canone aliquo postea edito vsque ad hæc tempora, statuta forma aliqua reperitur, quam qui non seruaret, excidisse dici posset a Catholica fide, & inter Arianos adnumerari: adeo vt illud esset seruandum, istud vero euitandum; illudq. demonstraret quempiam esse Catholicum, hoc vero hæreticum: sed erat illud in vsu in Antiochena tantum Ecclesia, nec alibi (quod legatur) quàm Antiochiæ obseruatum.

Ceterum S. Basilius, quòd optime sciret, tum diuinæ scripturæ auctoritate, tum antiquæ traditionis exemplo, tum denique sanctorum Patrum testificatione id absque dispendio Catholicæ fidei licenter dici posse, ad optimum finem ea licentia vsus est. C
Cuius quidem rei causa probandæ, præclarum illud atque eruditum commentarium scripsit ad Amphiloquium; quem consulat, qui hæc ab eo exacte probata optat plene cognoscere. Sed quod pertinet ad antiquam traditionem atque maiorum consuetudinem, qua diceretur, Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto: ita ipse: Mentiuntur & illud: hanc vocem, Cum quo, ab vsu piorum alienam esse. Quotquot enim morum constantia, antiquitatis maiestatem nouis ornamentis prætulerunt, ac maiorum traditionem citra mutationem conseruarunt, singulis cum regionibus, tum ciuitatibus hac voce sunt vsi.] et paulo post: Itaque videas & hodie a rusticis hanc vocem more veterum pronuciari.] ac rursus: Proinde quod a maioribus nostris dictum est, & nos dicimus, gloriam esse communem Patri cum Filio, &c.] quòd enim Basilius a Patribus accepit traditum, id ipsum ex diuina etiam scriptura vindicare sibi auctoritatem pluribus docet. Sed & quòd æque diuina scriptura vsa sit, in, per, cum: sicut recte dici, Cū Spiritu sancto, ita etiam æque bene proferri, In Spiritu sancto, pluribus probat^d; & quid inter se differrent, luculenter elucidat. atque post multa:

Veneranda sunt, inquit^e, vetusta dogmata, quòd ob antiquitatem ceu caniciem quamdam habeant quiddam reuerendum. Enumerabo itaque vobis huius sermonis auctores.] atque subdit: Ipse quidem (si de me proprie quid loquendum est) vocem hanc tamquam hereditatem paternam conseruo acceptam a viro multo tempore in seruitio Dei versato, per quem baptizatus sum & Ecclesiæ ministerio admotus, &c.] citatq. antiquos Patres in glorificatione sanctissimæ Trinitatis vsos vtroque more dicendi, nempe Clementem Romanum, & Alexandrinum, Irenæum, Dionysium Alexandrinum, Africanum, Athenogenem, Gregorium Thaumaturgum, Firmilianum magni nominis antiquū suum prædecessorem, necnon præstantem illum Meletiū Ponticū.

At ne quis putaret exoleuisse eiusmodi veterem morem, antiquataq. tot maiorum exempla: de his quæ tunc temporis omnibus ferme in locis agerentur, eiusmodi affert testificationem^f: Sed quid, inquit, opus est vetera commemorare? Immo qui nunc sunt Orientales, nonne hoc vno potissimum pie sentientes agnoscunt, hac voce veluti signo suos ab alienis dijudicantes? Vt autem ego a quodam Mesopotamio audiui, viro & linguæ eruditæ, & mentis integræ: ne licet quidem illis, etiam si velint, aliter sonare vocem eo loco receptam, sed necesse est illis per voces idem cum hac pollentes iuxta quamdam maiorem proprietatem glorificationem offerre. Quin & Cappadoces sic iuxta regionis morem loquimur, iam tum in linguarum diuisione dictionum vsu prouidente Spiritu. Quid porro Occidens totus, propemodum ab Illyrico vsque ad fines nostri Orbis, nonne per hanc vocem orat? Qui fit

TACERE ALI-
QVID INTER-
DVM ABSQVE
FIDEI IACTV-
RA LICERE.CONVENTIO
BASILII CVM
GREGORIO.APOLOGIÆ
COMPLVRES
PRO BASILIO.Gregor. Naz.
erat. in laud.
Basilij.Basilius ad Am-
philoqu. c. 1.
BASILIUS IN
QVO REPRE-
HENSVS.Theod. lib. 2.
cap. 24.
Sozom. lib. 3.
c. 19.
VNDE OCCA-
SIO SCANDA-
LI CONTRA
BASILIUM.DICTIONES
PER, IN, CVM,
LICITE IN
GLORIFICA-
TIONE PONI.Basilius ad Am-
philoqu. c. 7.Basilius ad Am-
philoqu. cap. 25.
c. 27.
Basilius ad Am-
philoqu. cap. 29.
MAIORVM AV-
CTORITATEM
BASILIUS SE-
CVTVS EST.Basilius ad Am-
philoqu. c. 29.RECENTIO-
RES EODEM
MODO QVO
BASILIUS TRI-
NITATEM
GLORIFI-
CANT.

igitur, vt ego sim innouator, & recentiorum verborum architectus, cum omnes nationes, & ciuitates, & consuetudinem omni hominum memoria vetustiore, insuper & viros Ecclesiæ columnas & omni scientia & virtute spiritus venerandos duces & auctores huius vocis exhibeam?] hæc & alia plura Basilius.

Quibus plane videas Antiochenæ Ecclesiæ ritum illū, & contentionem aduersus eos qui glorificarent Patrem per Filium in Spiritu sancto, fuisse ipsius tantum peculiarem, cum liceret Catholicis vbiq; positis absque detrimento Catholice veritatis ipsidem vt in glorificatione atque gratiarum actione dictionibus: cuius rei de Romana Ecclesia ex disertissimo ac pariter sanctissimo viro eius Episcopo satis esse potest exemplum. Et enim sanctus Leo Papa concionatus in die Natalis Domini^a, his verbis ad agendas Deo gratias populum inuitauit: Agamus ergo, dilectissimi, gratias Deo Patri per Filium eius in Spiritu sancto, &c.] Vitium plane fuit Arianorum, vt ea textura verborum vterentur in sancto baptismo, adulterantes formam ipsam a Christo præscriptam: a quo quidem Arianorum vsu Orthodoxi penitus abhorruerunt, nefas existimantes aliter illa pronunciare verba, quam a Domino fuerint imperata. Quonam modo autem eadem verba in glorificatione dicentes Ariani blasphemarent, Catholici vero laudarent sanctissimam Trinitatem, idem Basilius pluribus docet^b.

Ipsè igitur vbi graui fortiq; apologia de obiectis criminibus ab amicis & aduersarijs se purgauit: quòd videlicet vndique in se certamina concitari, & cū hostiū tum amicorum iaculis confodi sentiret: præsentis temporis statum Ecclesiæ Orientalis, tamquam in tabula imaginem coloribus pictam, stylo reddit his verbis^c: Cui, inquit, comparabimus præsentem statum? Profecto similis bello nauali, quod ex multo odio, ex veteribus offensis inter ipsos per longū tempus alito, naumachi quipiam ac bellaces instituerunt. C Nunc igitur in hac imagine mihi spectata terribilem vtrinque concursum, mox ira iam eo erumpente, vt sit immedicabilis, vtramque partem simul prostratam confici. Pone, si vis, violento turbine circumagi classem, caliginemq; densam e nubibus incumbere, adeoq; obscurare rerum visibilibus species, vt nulla sit amicorum & hostium discretio, propterea quòd ob confusionem symbola militaria sint ignota. Huic imagini propter euidentiam addamus etiā mare intumescere, atque ab imo subuerti, rapidumq; Aquilonem e nubibus deorsum erumpere, horribilemq; procellam ingentibus fluctibus, quos tricymias vocant, exurgere. Post hæc ventis vndique concursantibus, totam classem inter se cum fragore collidi: atque in conflictu alios quidem velut sui proditores ad ipsam desperationem vltro transfugere, alios cogi, vt pariter & scaphas impellant a ventis actas, & occurrant irrupentibus, seseq; mutuo per seditionem trucidant: quam seditionem partim iam ad extremum prouecta inuidia, partim quæ singulis adest vincendi cupiditas excitauit. Ad hæc cogita confusum quemdam & indiscretum clamorem per vniuersum illud mare resonantem, partim e ventorum strepitu, partim e collisione nauium, partim ex vndarum impetu feruentiū, partim ex vociferatione proeliantium varias voces pro singulorum affectibus emitti, vt neque naucleri, neque gubernatoris vocem exaudire liceat, sed prodigiosam quamdam mixturam, confusionemq; incredibilium malorum, dum ob omnem vitæ spem ereptam prorsus non timent peccare. Adijce ipsidem & immedicabilem quemdā morbū, ac insanabile præ gloriæ cupiditate insanā, vt cum nauis iam in fundū maris deferatur, tamen nautici duces primā assequendi laudem contentionē non remittant. Transi iā ab imagine ad ipsum mali archetypum, &c.]

Conuenientiā imaginis huius cū Ecclesiæ huiusce temporis statu in omnibus recte respondentem idē post hæc exacte demonstrat: quæ omnia breuitatis causa hic describere prætermittimus; cū ex his quæ dicta sunt atque dicuntur, veritas ipsa satis descripta nōscatur. Porro idē Basilius ad Athanasium^d scribens, eadem collatione atque imagine statū Orientalis Ecclesiæ repræsentat. Sed & Gregorius Nazianzenus^e nulla aptiori comparatione visus est sibi describere valuisse mutuo inter se digladiantium Orientalium Ecclesiarū faciem, quam exemplo naualis nocturnæ pugnæ. Quamobrem æque Basilio accidit atque Eliæ, qui tædio iam victus mortem vitæ præfert, & sicut Paulo dicenti: Tentati^f supra modum, ita vt tæderet nos vitæ.] nam ad Demophilum scribens ait^g: Anno præterito cū ex grauissima febre ægrotassem, & prope ad ipsas portas mortis deuenissem, bonitate vero Dei reuocatus essem, ægre ferebam illam mei restitutionem, expendens ad quæ mala iterum reuersus essem.]

LEONIS PAPAE
EXEMPLVM.^a Leo serm. 2. in
die Nat. Dom.^b Basl. de Spi-
ritu sancto ad Am-
philoch. cap. 4.
5. 8.DESCRIPTIO
STATVS ORI-
ENTALIS EC-
CLESIAE.^c Idem cap. vlt.EGREGIA COL-
LATIO NAVALIS
PUGNAE
CVM TEMPE-
STATE ECCLE-
SIAE.^d Basl. epist. 21.^e Gregor. Naz.
Apolog. 1.^f 2. Cor. 1.^g Basl. epist. 82.

A In tot tantisq; ærumnis Basilio constituto, vnum illud sibi relictum videbatur esse confugium, vt Magni Athanasij auxilium litteris absens expeteret, cuius & ad Deum precibus fulciretur; ad quem hoc tempore perbreues has ea de causa litteras dedit^a:

Quanto Ecclesiarum languores auctiores euaserunt, tanto vniuersi ad tuam conuertimur integritatem, vnam nobis malorum consolationem in tua tutela relictam esse credentes; qui & precum virtute & scientia rerum gerendarum, qua quid optimum factu sit admonere potes, ex horribili ista tempestate conseruare nos ab omnibus qui aliquantulum integritatem tuam vel auditu vel experientia cognouerunt, crederis. Quocirca ne cesses orare pro animabus nostris, excitareq; litteris; quarum si agnoscis quantus sit vsus, nullam vniquam si qua dabitur, scribendi ad nos occasionem negligas. Si vero digni habemur adiutorio precum tuarum, vt & videamus te, & bonis quæ

B in te sunt perfruamur, & ad historiam vitæ nostræ, congressum cum magna vere & Apostolica mente tua adiecerimus: omnino & ex æquo respondentem totius vitæ nostræ afflictionibus consolationem nos Dei solita benignitate accepisse reputabimus.] haec ipse ad Athanasium.

Sed & quem sciebat sibi esse fidelem Gregorium Nazianzenum, qui ipsum de his primus admonuerat; cum ad eum rescribit, inter alia, vt sit sibi auxilio, ad se vocat non sine querela, quòd a se recedens minime stetit pactis conuentis: nam ait^b: Si vt inter nos olim conuenerat, & cura & sollicitudo, quam nunc Ecclesijs debemus, efflagitat, bonam anni partem simul traduxissemus, ansam atque aditum obtrectatoribus haudquaquam dedissemus. Tu vero (si ita videtur) hos valere sine, nostrisq; precibus adductus nos in præsentem certamine laborantes adiuua, simulq; cum eo qui aduersus nos cum exercitu grassatur, manus confere. Nam si vel solus conspectus fueris, eius impetum infringes; eosq; qui ad patriæ res eneruandas instructi sunt, fundes ac dissipabis; perspicuum videlicet eis faciens, te coetus nostri ducem futurum, atque os omne iniustum hominum iniquitatem aduersus Deum loquentium obstruendum. Quod si contigerit, res ipsæ declarabunt quis ille erit qui te ad præclara negotia sequetur, quis rursus claudicet, ac veritatis doctrinam ignauia prodat, &c.]

His, vt ita dicam, Basilij dolentis clamoribus Gregorius interpellatus, ad eum rescribens, suum pollicetur aduentum, vbi ait^c ad finem: Hoc autem habeto, me Deo aspirante, & tibi affuturum, simulq; dimicaturum, virilemque operam impensurum esse. Quis enim languescet, immo quis non magno & fidenti animo futurus est, te duce ac socio de veritate disputans ac certamen conferens?] hæc ipse. Porro magnum Demolumentum ac robur prædicationi Euangelicæ accessisse, perspicuum fuit, vbi simul iuncti Basilius atque Gregorius aduersus hæreticos dimicarunt. Quo modo autem in eo certamine inter se partiti sint munera, idque magno consilio, Gregorius tradit his verbis^d: Quòd si quis in huiusmodi rebus me illius socium admiserit: aliquid quod plerisque incognitum ante fuit, euulgabo. Nam cum temporis angustijs premeremur, hanc ipse rationem inibat: vt sibi quidem verbi dispensationem; nobis autem, quos ob nominis obscuritatem nemo accusaturus, patriaq; eieciurus esset, loquendi libertatem committeret. Atque ita Euangelium nostrum firmum validumq; erat vtriusque auxilio suffultum.] hæc Gregorius.

Ceterum non aduersus hæreticos solum reprimendos eo modo vsus est Basilius Gregorij opera; sed etiam aduersus secundæ Cappadociæ Metropolitanum Anthimum alienæ inuasorem diocesis, primæ nimirum Cappadociæ, cui præerat ipse Basilius, vsus est administro, quem veluti aggerem opponendum Anthimi temeritati putauit. Quoniam autem modo ista acciderint, & quem finem fuerint consecuta, ab ipso Gregorio petitam integram rei gestæ seriem recitemus: Hinc, inquit^e, iam Episcoporum, & eorum qui militiæ societatem cum illis inierant, bellum incipit: bellum cum per se admodum turpe & ignominiosum, tum subditis ipsis non minus perniciosum. Quis enim alios ad moderationem ac tranquillitatem inducere queat, sic affectis Præsulibus? At tres quidem erant causæ, cur multi etiam ante parum æquo & amico erga eum animo essent. Prima, quòd in fidei negotio nequaquam cum eo sentiebant, nisi quantum id ipsis, cogente multitudine, necessario faciendum erat. Altera, quòd dolorem ex ipsius electione conceptū ex animis nondum penitus eiecerant. Postrema, quòd se longe multumq; ab eo gloria superari, acerbissime ferrent, tametsi id confiteri turpissimum

^a Basl. epist. 49.BASILIUS
PRESSVS MAL-
LIS ATHANA-
SIVM INTER-
PELLAT.BASILIUS GRE-
GORIVM NAZ-
ACCERSIT.
^b Gregor. Naz.
epist. 20.^c Gregor. Naz.
epist. 27.BASILII ET
GREGORII IN
PRAEDICA-
TIONE DI-
STINCTA MV-
NERA.
^d Gregor. Naz.
orat. in laud.
Baslij.ALTERCATIO-
NES BASILII
CVM ANTHI-
MO.^e Gregor. Naz.
orat. in laud.
Baslij.

num esset. Orta est & alia quaedam simultas, quae haec omnia redulceravit.

Nam cum patria nostra in duas prouincias & metropoles diuisa esset, ac multa ex priori nouae metropoli adiungerentur: ea de causa inter illos dissidium excitatum est. Hic enim aequum esse dicebat, vt cum publicis dioecibus nostrae quoque simul diuiderentur: ob eamque causam eas paroccias, quae nouae prouinciae nuper adiunctae fuerant, vt iam ad se pertinentes, atque ab illo distractas, vendicabat. Basilius contra veteri consuetudine nitebatur, atque huic diuisioni, quae olim a Patribus facta fuisset, inharebat, & optimo quidem iure. Atque ex hac contentione permulta mala partim iam accidebant, partim impendebant. Episcopos subdole ad se pertrahebat nouus Metropolitae, prouentus diripiebat: Ecclesiarum presbyteros partim oratione inflectebat, partim subrogatis alijs eiciebat. Ex quo efficiebatur, vt Ecclesiarum negotia deterius se haberent, vt pote quae in partes ac studia scinderentur. Homines quippe rerum nouatione quodammodo delectantur, ac libenti animo noxas suas obiter elucrantur: faciliusque est instituta labefactare, quam labefactata in pristinum statum reducere.

Quod autem illum magis in furorem agebat, Taurici redditus ab ipso quidem obiter cernebantur, verum ad Caesariensem deuehebantur. S. Orestis prouentus colligere maximi aestimabat: adeo vt ipsius etiam iter facientis mulos aliquando corripuerit, ac ne ultra progredierentur, cum praedatoria manu prohibuerit. Et quam speciosus his rebus praetextus adhibebatur! Filij spirituales, & animae, & fidei doctrina, ceteraque huiusmodi cupiditatis inexplabilis integumenta (res inuentu perfacilis) itemque illud: Vestigial haereticis persoluendum non esse. Quisquis enim illi molestiam exhibebat, in haereticorum numero habebatur.

Nec tamen ille Dei sanctus sublimisq. Hierusalem vere Metropolitae, nempe Basilii, aut errantes secutus est, aut hoc dissimulare sustinuit, aut paruum huius mali remedium excogitauit: sed perspicimus, qualeso, quam magnum & admirandum, & illius (quid enim aliud dicam?) anima dignum. Etenim dissidium hoc in Ecclesiae lucrum emolumentumque conuertit, ex eaq. calamitate insignem utilitatem traxit, patriam nimirum pluribus Episcopis communiens. Ex quo tres praclarissimae res secutae sunt: nam & animarum cura maior suscepta est, & quaelibet ciuitas prouentus suos habuit, & bellum hac ratione compressum & extinctum est.] creauit enim Basilius inter alios nouum Episcopum, cui Tauricae regionis S. Orestis martyris redditus tunc adscripsit, quos Anthimus sibi manu praedatoria vendicabat.

Quod vero ad diuisionem Cappadociae spectat: vna in duas prouincias partita est, quarum altera Cappadocia prima, secundae altera dicebatur. Potior autem prima erat, in qua Caesarea, cui S. Basilius praerat Episcopus: secundae vero metropolis Tyana, cui Anthimus praesidebat. Rursum sub secunda Cappadocia situm erat Nazianzum, & Arianzum, vbi natus est Gregorius cognomento Nazianzenus. Id quidem testatur Iustinianus Imperator in edicto de fide ad Ioannem Romanum Pontificem, cuius est exordium: Scientes quod nihil aliud, &c.] vbi prope finem habentur quae diximus de Nazianzo & Arianzo Cappadociae secundae subiectis sub metropoli Tyanensi. Cum igitur ita inter se altercarentur Anthimus atque Basilius, salubre hoc (inquit Gregorius) consilium excogitauit, vt plures in sua dioecesi crearet nouos Episcopatus: sed illud plane salubrius, vt a ditione Anthimi vendicaret sibi Gregorium, quem nouae institutae sedi Sasimorum crearet Episcopum: qui & compescere posset Anthimum ab alienae inuasionis dioecesis. Id sane quantumlibet honestissima de causa a Basilio factum fuerit, aegro tamen animo ipse Gregorius pertulit; qui de his agens ita conuenitur:

Huius consilij vereor ne velut appendix quaedam ipse fuerim: neque enim honestius ac speciosius verbum, quo vtar, occurrit. Nam cum cetera omnia huius viri facta, supra quam dici queat, admirer: vnum hoc laudare nequeo (affectum enim animi confitebor, alioqui nec multis incognitum) eam nimirum, quam in nos adhibuit nouationem ac diffidentiam.] ita Gregorius, quod Basilius veritus ne ab ipso desereretur, arcto eum vinculo ligandum putauit: sed subdit: Huius rei maerorem ne tempus quidem adhuc exhaurire potuit. Hinc enim mihi omnis vitae inconstantia & perturbatio manauit, quodq. philosophari nequiverim, aut certe non existimer, tametsi de posteriori non magnopere laborem. Nisi quis tamen hoc a me pro illius purgatione accipiat

DIVISIONE CAPPADOCIAE NAZIANZVM ERAT SVB ANTHIMO

Gregor. Nazianz. orat. in laud. Basilij.

BASILIVS AGIT DE PRAEFICIENDO GREGORIO ECCLIAE SASIMORVM.

A cipiatur, quod sublimiora quam pro hominis conditione sentiens, atque hinc priusquam etiam e vita excederet, digressus, omnia ad Spiritum referebat; atque amicitiae officia, quae alioqui sancte colebat, hic solum aspernabatur, vbi Deum anteponi oportebat, atque antiquiores habere res in spe positas, quam fragiles & caducas.] haec Gregorius de Basilij consilio in praeficiendo ipsum Ecclesiae Sasimorum: quod quidem viribus omnibus contendit vt faceret, cupiens Gregorium adsciscere sibi collegam, operaque tanti viri vt ad comprimendos nimia temeritate insolentes Episcopos, sciens ipsum praeeccellenti virtute atque doctrina ab omnibus fore colendum.

B Absens erat Gregorius, dum haec per Basilium agerentur: quae cum internuncio litterarum ipse Gregorio significasset, restitit ille, obfirmatoque animo renuit: cumque nullo persuadendi genere inflectere posset, neque eum adducere vt acquiesceret; ad ipsum rursum scribens, amicabili quadam fiducia durius increpauit, vtique adeo, vt rusticum, asperum, durumque moribus nominaret: quibus Gregorius acceptis a Basilio litteris, pari fiducia, magnaque animi ingenuitate ira rescripsit, non tamen sine stomacho:

C Defines ne nos tandem maledictis incessere, vt insulsos, & rusticos, & ab amicis inopes, ac ne vita quidem dignos, quoniam ea quae passi sumus intelligere ac persentire ausi sumus? Neque enim quidquam aliud proferre queas, in quo a nobis laesus sis: nec vlla in re omnino nobis conscij sumus, nos inquam aliquid in te admisisse (atque vtinam numquam conscij sumus) nisi quod fraudem in quam inducti sumus, ferius quidem quam oportuit, sed tamen aliquando cognouimus: atque huius rei culpam in Episcopalem thronum conferimus, vt pote qui te repente supra nos euexerit. Ac vehementer fatigamur, dum tua nobis obijciuntur, eaque apud illos, qui & pristina nostra ac praesentia perspicue norunt, defendimus. Hoc enim omnium quae patimur, maxime ridiculum est, vel potius miserandum, nimirum quod iidem & iniuria afficiuntur & accusantur, id quod nobis hoc tempore accidit. Obijciunt porro alij aliud quippiam & quicquid vniuscuiusque voluntas tulerit, prout vel moribus comparati sunt, vel nostra causa irascuntur: benignissimi autem quique neglectum & contemptum, & quod nos, posteaquam opera nostra vsus fueris, velut fordidissima vasa & instrumenta proieceris, vel tamquam adminicula ea quae in fornicibus supponuntur, ac simulatque structura firmata atque compacta est, subduci ac pro nihilo haberi solent.

D Verum hoc sane valere sinamus, & quae dicunt, dicere: Nemo linguae libertatem coercebit. At tu beatas illas spes & inanes mercedis loco persolue, quas aduersus eos excogitasti, qui te eo nomine lacerant, quod per honoris speciem leues nos atque ad res huiusmodi promptos & obuios contumeliose protriueris. Ego vero quid animi habeam, explicabo: nec mihi propterea irascaris: dicam enim quae flagranti etiam dolore praelocutus sum, non vsque adeo vel ira aestuans, vel rei euentu percussus & attonitus, vt ratio se subduceret, ac quid dicerem ignorarem. Non arma comparabo, nec rei militaris artem discam, quam prius non didici, cum huius rei commodius tempus videbatur, omnibus videlicet arma induentibus & furiose inter se congregientibus (nostri infirmorum morbos) nec Martium Anthimum certamine excipiam, quamuis alioqui immaturum bellatorem, nimirum ipse rei bellicae ignarus, vulneribusque magis expositus. Quin tu potius (si ita videbitur) cum eo bellum gere: nam infirmos quoque saepe necessitas ipsa pugnaces efficit: aut quare qui bellum gerant, cum ille mulas tuas arripuerit, locorum angustias obseruans, quemadmodum ille Amalec, cum transitu Israelem arceret. Nobis autem aliarum rerum omnium loco quietem concede. Quid enim opus est pro lactentibus & auibus & quidem alienis, non secus ac pro animabus & canonibus digladiari? Quid etiam splendidis illis Sasimis metropolitanam urbem priuare, ac mentis arcanum, quod premendum & occultandum erat, detegere? Quocirca tu quidem viriliter age & confortare, omniaque ad tuam ipsam gloriam (quemadmodum fluuij torrentes) trahe, nec amicitiam nec vitae consuetudinem & familiaritatem virtute ac pietate potiolem habens, nec quae ex his rebus hominum opinio de te futura sit, quicquam curans, sed vni dumtaxat Spiritui te addicens. Nos vero id dumtaxat lucri ex amicitia tua capiemus, vt amicis posthac minime fidamus, nec Deo quicquam praefereamus.] haec tamen ad Basilium Gregorius iuste, vt sibi videbatur, exoptulans.

Gregor. Naz. epist. 31.

GREGORII QUERELA DE PRAEFECTURA SASIMORVM.

GREGORIVS RECUSAT OMNINO PRAEFECTVRAM.

Quod

QUERELAE DE EPISCOPTV SASIMORVM.

Quod autem ait complures succensuisse Basilio, quod ipsum tentarit praeficere Sasimis loco humillimo atque Gregorio prorsus indigno: in hanc sententiam Cyrus Theodorus iambo illos admirans occinuit:

Quid hoc, Basili, sacrum & venerandum caput, Quod Sasimorum collocas in oppido Vilissimo Gregorium maximum virum? Non mente dignum facinus hoc reor tua.] haec ille.

a Greg. Naz. in carm. de Vita sua.

Qualis autem esset Sasimorum locus, ipse Gregorius describit his versibus:

In Regia medio via est vicus situs, Qui scindit in tres se vias, lymphis carens, Exors viroris, libero indignus viro, Arcumq. prorsus oppidum, triste & nimis. Hic cuncta strepitus, pulvis hic cum curribus, Lamenta, fletus, carnifex, & compedes, Tormenta, ciues, hospites hic & vagi. Erat haec meorum Sasimorum Ecclesia. His liberalis scilicet vir me dedit, Denos haberet quinquies cum Antistites Sub se: et quidem, vi vendicante ut altero, Victor maneret, erigens sedem hanc noue. &c.]

At Gregorij recusantis animus ille fuit, non vt humilem locum despiceret: sed (quod saepe refricat) quoniam locus ille cuiusnam esset, primae ne an secundae Cappadociae, inter Anthimum atque Basiliu in magna controuersia positum esset; ipseque Anthimus furore percitus, ducis exercitus potius quam pastoris speciem praeferebat, quam ob causam eum idem Gregorius Martium Anthimum nominat. Porro his se immiscere turbis, admodum praeter institutum Gregorius sibi videbat accidere, qui tenebatur quietis amore.

PERSTAT GREGORIVS IN SENTENTIA DE PRAEFECTVRA SASIMORVM. b Greg. epist. 32.

Sed vrgente adhuc Basilio, atque litteris exoptulante: rursus idem Gregorius litteris pariter redditis, firmiori mentis proposito oblatam sedem Sasimorum recusat, ad ipsum ita rescribens quam breuissime fieri licuit:

Desidiam & inertiam nobis obijcis, quia Sasima tua recusauimus, nec Episcopatus cupiditate incitatur; vobis, non secus atque esca canibus in medio proiecta, arma induentibus. Mihi vero maxima actio est otium. Atque vt quippiam laudum meorum intelligas: vsque adeo quiete atque otio glorior, vt me mutuo aduersus vos animi magnitudinis eius, quae hic sita est, legem omnibus esse putem. Quod si nostrum exemplum omnes sibi imitandum proponerent: nec Ecclesiae quidem negotij quicquam haberent; nec fides, quae propriarum cuique contentionum telum est, misere distraheretur.] haec ipse.

BASILIVS CVM GREGORIO ACRIVS EXPOSTVLAT.

Duabus hisce litteris, & fortasse alijs quae non extant, eodem argumento intercedentibus, perculsus nonnihil Basilius animo est, quod apud Gregoriu paulo liberius haec scribentem videretur ipse contemptui esse, dolens plurimu se adeo ab eo vilipendi, ac pro nihilo prorsus haberi: haecq. alia id genus miscens querelarum, eadem Gregorio significauit. Quae cum ille accepisset, vt suspicionem hanc a Basilij animo dimoueret, officij plenam ad eum reddidit litteras; illud obtexens, quod non contemptus causa, sed amore tranquillioris vitae parere penitus recusasset. Extant ipsae litterae & alio loco perperam collocatae, alioq. illis indito argumento: quas necessario hic putauimus esse reddendas; quo ex ipsis omnibus innotescat, Gregorium paulo licentius apud Basiliu agentem, haud fastu tumidum eius spernendi causa fecisse, sed optatae quietis amore. Sic enim illae se habent:

c Greg. epist. 10.

Quo modo exiguae nobis & viles res tuae sunt, o diuinum & sacrum caput? Quodnam hoc effugit verbum dentalia septa? Aut quo modo hoc dicere ausus es? (vt ipse quoque audacter aliquid dicam) Quo modo vel animus id proposuit, vel atramentum scripsit, vel charta excepit? O studia, & Athenae, & virtutes, & litterarum sudores! Me enim litteris tuis pene tragicum facis. Vtrum nos, an te ipsum ignoras? tu, inquam, Orbis lumen, magna vox & tuba, doctrinae palatium? Tua ne Gregorio parua sunt? Quid igitur aliud quisquam admiretur eorum quae in terra sunt, nisi te

GREGORIVS SE EXCVSAT APVD BASILIVM.

371.

A nisi te Gregorius? Vnum ver inter anni partes, vnus Sol inter sidera, vnum caelum omnia complexu suo coercens, vna vox tua de omnibus triumphans; si modo fatis meus sum qui de huiusmodi rebus iudicium feram, nec mihi amor imposturam facit: quod non existimo. Quod si nobis hoc nomine succenses, quod te minus, quam tua virtus meretur, suspicimus & admiramur: omnibus quoque mortalibus succenseas oportet: neque enim alius quisquam fatis digne te laudauit, aut laudaturus est, praeter te, tuamque in dicendo libertatem, si quidem fieri posset, vt quisquam laudes ipse suas praedicaret, idque sermonum lex ferret. Quod si contemptum tui nobis obijcis: ipse prius insaniam. At quod philosophamur, indignaris? liceat mihi cum bona tua venia dicere: hoc vnum doctrina quoque tua & eruditione sublimius est & praestantius.] hucusque Gregorius. At inconsulte quidem putat aliquis has a Gregorio scriptas esse litteras, cum a Basilio in Ponticam eremum vocatus venire recusaret; cum contrarium penitus appareat: siquidem philosophiae amor, quem praetexit Gregorius, ad Basiliu accedendi, ipsum potius impulisset.

B Peritans tamen adhuc Basilius in sententia, vt Gregorium Sasimorum crearet Episcopum, vsus est ad hoc opera parentis ipsius, qui adhuc superstes erat, & Nazianzenam curabat Ecclesiam in extrema senectute constitutus: cuius tandem Gregorius cessit imperio, de quo ipse sic his versibus:

ipse me tamen vi Praesulem Facit, atque fallens rursus hic natum pater.]

a Gregor. Naz. carm. de vita sua.

C Sicque tandem patitur Gregorius se Sasimorum Episcopu ordinari. Conueniunt igitur ordinantes Episcopi, ipseque in primis S. Basilius, ac pater Gregorij: aduenit vero postea Basilij germanus Gregorius Nyssenus, qui ex Ecclesia (vt dictu est) opera Arianoru vagabatur extorris. Vbinam vero locoru eiusmodi ordinatio facta fuerit, haud compertu habeo: Nazianzi non puto, quod, vt diximus, ciuitas illa ad Anthimi dioecesim pertinere dicebatur, prohibentibus canonibus in aliena ditione haberi eiusmodi functiones.

D Cum autem Gregorius Sasimorum ordinatus est Episcopus, apologeticam habuit coram Episcopis ipsum ordinantibus orationem, quam sic exorditus est: Super me rursus vnctio & Spiritus, & rursus mærens & tristis incedo.] iteratam dicit vnctionem respectu illius, quam, cum presbyterio fuit initiatus, suscepit. Qua oratione iterum de Basilio queritur, sed perquam modeste, cum ait: Verum nonnihil habeo quod cum amico exoptulem. Quis ex communibus amicis hanc causam disceptabit? quis incorruptus erit iudex, vt iustam sententiam ferat, ac non quod plerique facere solent, plus gratiae quam veritati tribuat? Vis crimen proferam, nec propterea orationis tuae aculeum in me rursus immittes? Fuit quondam tibi nobiscum arcanum, vir clarissime, arcanum vere, fidemque superans, nec antehac de nobis vnumquam fando auditum.] at quodnam hoc? aperit ipse sic in carmine de vita sua:

Qui sepe vocem hanc ore de nostro legens, Animo ferenda cuncta nunc aequo mihi: At si parentes clauderent vita dies, Negotiorum linquerem vt molem, fore, Quo ferre fructum quempiam vita fero Posses carens, cinis in quouis loco. Haec cum audisset sepius, dicta & mea Probaret: ipse me tamen vi Praesulem Facit, &c.]

GREGORIVS ORDINATVR EPISCOPVS SASIMORVM b Gregor. Naz. orat. ad patrē.

E se enim vim passum pluribus dolet. haec quidem ipse cum iam Episcopus ordinatus fuit: postridie autem eius diei, iterum in aduentu Gregorij Nysseni coram ipsede concionatus, de Basilio atque eius fratre Gregorio Nysseno haec habuit: Horum alter nos vnxit, latentemque in medium produxit: quod quid ei acciderit vt faceret, aut quid eum ad hanc rem impulerit, haud scio, certe non vt dignum erat eo spiritu, qui in ipso est: dicam enim, etsi durior sit haec oratio: omnia perferet amicitia, siue quid duri patiatur; siue audiat: Alter hanc causam huc veniendi habuit, nempe Gregorius Nyssenus, vt nos consoletur, ac per spiritum componat, spirituique mansuetos sistat.] haec tunc Gregorius.

c Gregor. Naz. orat. ad Gregor. Nyssen.

Quo itidem tempore eodem ferme argumento eam dixit orationem, in qua de causa curcesserit tandem, ita praefatur: Nihil senectute fortius, nihil amicitia venerabilius: Ab his ad

d Gregor. Naz. Apolog. 8.

GREGORIUS
PVBLICA CON-
CIONE SE EX-
CVSAT.

his ad vos ductus sum ego vincetus in Christo, non catenis ferreis, sed tenacissimis spiri-
ritus vinculis constrictus.] et inferius: Amicitia me subegit, nempe Basilij: patris cani-
cies in potestatem redegit: senilis inquam prudentia, vitæ limes, portus tutior, atque
illius amicitia, qui & apud Deum ipse diues est, & alios diuites efficit. Iam enim iram
abijcio, audiant mansueti & lætentur: manumque hanc, quæ mihi vim attulit, placido
vultu aspicio, &c.] palinodiam enim recantat de his quæ dixerat in Basilium, quæ as-
pera ac dura ibi commemorat: atque de vñctione sacerdotali rursus his verbis: Idcir-
co me Pontificem vngis, ac podere cingis, capitiq. cidarium imponis, atque holocausti
spiritualis altari admoues, & sacificationis vitulum mactas, manusq. Spiritui consecras,
& sancta sanctorum spectatum introducis, veriq. illius tabernaculi, quod non homo,
sed Dominus construxit, ministrum facis, &c.] hæc ipse, alludens ad sacras Ecclesiæ
cærimonias, quarum in antiqua lege figura quædam erat expressa, ritusq. insinuans or-
dinandorum Episcoporum, quos adhuc Ecclesiæ a maioribus acceptos custodit.

ANTHIMVS
CONVENIT
GREGORIVM
NAZIANZ.a Gregor. Naz.
epist. 33.

At quid post hæc? Simulac Anthimus Episcopus Tyanensis secundæ Cappadociæ
Metropolitanus de ordinatione Gregorij certum accepit nuncium: quamprimum Na-
zianzum se contulit, alio quodam prætextu, quasi Gregorium seniore ærotantem
inuiseret, re vera tamen vt ipsum Gregorium nuper ordinatum tentaret, atque diuel-
leret a Basilio. Quæ autem tunc inter eos gesta fuerint, ipse Gregorius scriptis litteris
reddidit Basilium certiore^a, in quibus hæc inter alia: Vt autem breui declarem, for-
tissimus Anthimus ad nos cum Episcopis quibusdam venit, siue vt patrem meum inui-
feret (nam id quoque præseferbat) siue vt ageret quæ egit. Cumque multis modis
animum nostrum tentasset, parœcias commemorans, & Sasimas paludes, nostrique
electionem, nunc blande nos alloquens, nunc precibus contendens, nunc minitans, C
nunc expositulans, nunc laudans, nunc vituperans, varijs denique orationis circulis,
strophis & ambagibus vtens, tamquam is solus nobis intuentus esset, nouaque metro-
polis, vtpote magnitudine amplitudineque superior: Quid, inquam, ciuitatem
nostram intro circumscribis, cum ipsi quoque Ecclesiam faciamus, vtpote Ecclesiarum
vere & iam olim matrê?] hæc de Cæsariensi Ecclesia Gregorius, & quidem nobilissima,
vt nulla ex parte Tyanensis ei fuerit comparanda: matremq. nominat Ecclesiarum Cap-
padociæ, sicut & Solinus matrem Cæsaream vocat vrbiū Cappadociæ, cuius laudes ce-
lebrat Iustinianus Imperator^b. sed de his alias. Subdit Gregorius de eodem Anthimo:

b Iustinian.
monel. o. de
Proconsul. Cap-
padoc.ANTHIMVS IN
GREGORIVM
INFENSVS.

Postremo negotio infecto, abcessit, crebris spiritibus interruptis, ac Basilium nobis,
quasi Philippismum quemdam obijciens] nempe quod Gregorius Basilio deditus
omnia in eius gratiam loqueretur, sicut olim falsa oracula sacerdotum in gratiam Phi-
lippi Macedonum Regis composita. Sed post hæc Gregorius addit de epistola ab
Anthimo ad se scripta, cum ait: Iam etiam quo pacto nostra illa, ad nos scilicet scripta,
hoc est hominis insolentis & contumeliosi epistola se habuerit, expende. Euocationem
Synodalem exculptam ad nos miserant. Me vero contra repugnante, contumeliamq.
nobis fieri contendente, secundo loco postularunt, vt hortatu meo & rogatu de his
rebus consultationem haberetis. Id quod ego, ne quod prius moliebantur, fieret, me
recepti facturum, rem omnem arbitrij vestri faciens, an eos colligere ac congregare ve-
litis & vbi & quando: quod quidem hominis erat non contumelia, sed honore vos affi-
cientis.] et paulo post de eadem epistola Anthimi: Ipsam Anthimi epistolam vobis
perlegam, quam cum paludes nobis prohibentibus & adinuantibus inuasisset, ad nos
misit, probris contumeliasq. nos proscindens, ac velut triumphum quemdam aduer-
sus nos vt victos & profligatos canens. Quam autem rationem habet, vt cum tua
causa illius offensionem incurramus, tibi rursus displiceamus, velut illi fauentes?] hæc
& alia Gregorius pluribus, & quidem subinfente, quod apud Basilium in suspicionem
adduci videtur, ne Anthimo adhæsisset.

Gregor. epist.
25.

Quod igitur ipse Anthimus Sasima occupasset, nec illuc eundi Gregorio facultas
daretur; quodq. insuper Basilium pateretur subinfensum, ab Anthimo autem minas
ac iurgia experiretur: magna animi afflictione confectus, in tanta tempestate cum quid
faceret non haberet, omni nauigandi spe ablata, in tranquillitatis portum se recipere,
consilium iniit; quando & ad Bosphorium postea Colonia in Cappadocia ciuitatis Epi-
scopum, qui & interfuit Constantinopolitano Concilio, hæc pauca animo nonnihil
commoto perscripsit^c:

Gregor. epist.
25.

Hoc

371.

A Hoc iam secundo a vobis supplantatus atque deceptus sum (quid dicam nosti) ac
si quidem iuste, odoretur a vobis Deus odorem suauitatis: sin autem iniuste, hanc
noxam vobis Dominus condonet. Sic enim me de vobis loqui æquum est, quando-
quidem iniurias acceptas ferre iubemur. Ceterum vt penes vos est voluntatis vestra
potestas, sic meæ quoque penes me est. Non vltra vobis grauis erit ille Gregorius.
Ad Deum secedam, qui solus purus est & a fraude alienus: in me ipsum colligar.
Hæc mihi ipsi consului. Bis enim in eundem lapidem impingere, recordibus solum tri-
buit parcemia.] hæcenus ad Bosphorium Gregorius.

GREGORIUS
FUGIT IN SO-
LITVDINEM.

Quidni hoc faceret Gregorius, cui nulla spes amplius, viuente Anthimo sedis Sasi-
morum inuasore, vt Sasima vel saltem inuiferet, relicta erat, cum & ille occupasset red-
ditus omnes, adeo vt nec cibus adesset, quo vesceretur, nec alio aliquo modo sibi illum
B comparare posset? exprimit quidem hæc ipse eleganter illis versibus^a:

CVR GREGO-
RIVS NON ADI-
VIT SASIMA.
a Greg. Naz. in
carm. de vita
sua.

Quid facere, queso, per Deum, par hic erat?
Retinere sedem? tam graues ferre impetus?
Telis feriri? sordido immergi luto?
Cum nec vbi senium ponerem locus foret,
Tectis subinde sed meis extruderer:
Nec panem haberem, quem ministrarem hospiti,
(Vt rector ipse pauperis pauper gregis)
Nec quid labore consequi possem meo,
Viderem, &c.]

Vnde accidit, vt ne inuifere quidem Sasima ipsi licuerit: Quamobrem & hæc idem
C inferius:

Datam quidem mihi Sasimensem Ecclesiam
Non attingi; sic vt sacrum nec unicum
Illic obirem, iungerem aut preces meas
Cum plebe, cuiquam vel manus imponerem.]

Hæc quidem Gregorius, haud contemnens sedem exigua, vt haberet maximam, omni-
bus penitus carere cupiens; sed quod vilis sane causa videretur, nec digna vt in-
ter Catholicos, eo potissimum tempore, tot tantaque miscerentur certamina.
non enim hæc agebantur pro salute animarum, aut fide Catholica tuenda, quorum
quisque causa in hostes alacris deberet irrumpere: Anthimus enim Catholicus erat.
sed quod ditionis tantum suæ defendendæ causa inter Episcopos eiusmodi implacabi-
D lia dissidia fuerant concitata, magis magisq. augenda illa fuissent, si obstinata men-
te illic, Anthimo inuito, contradicente, minante, bellumq. ciente, consistere statuis-
set. Inter hæc igitur tot tantaq. discrimina, in solitudinem secedere ad tempus sal-
tem, sibi visum est optimum: sed haud diu licuit solitarium agere; accersitus enim
coactusq. est patris nonnihil subirascentis imperio: quod ipse testatur his iambis^b:

GREGORII FV-
GA IN SOLITV-
DINEM.
b Greg. Naz. in
carmin. de vit.
sua.

Quid dicam? & omnem quo tibi pacto meum
Pandam dolorem? Pungor hic rursus, fugam
Conscisco rursus, ac celer montem peto,
Dulcisq. furtim persequor vita genus.
Quid iuuat hoc me? Non enim constans eram
Profugus. in alijs rebus at firmus licet,
Ignavus hic sum, patris haud iram fero:
Ac primo tentat Sasimis me figere.]

E

His autem cum dictis ex causis Gregorius patri minime acquiesceret: ille ne quem
sibi obtemperantem reuocauerat a solitudine, nimia faceret asperitate iterum in ere-
mum perfugam, aliud animo consilium agit, nempe vt demulceat filium, ac pre-
cibus agat, suadeatq. curæ pastoralis coadiutorem sibi senio iam fatiscienti assistere.
Ad hæc persuadenda non defuerunt seni verba gestusve ad deliniendum quemuis
licet animo durissimum comparata. At qualia ista fuerint, iucundum fore puta-
mus ab ipso Gregorio hæc cuncta carmine præcinente audire, cum ait^c:

GREGORIUS A
PATRE REVO-
CATVR ADCV-
RAM ECCLE-
SIAE NAZIAN.

Quod cum negarem pertinax, cursum alterum
Tenet, rogatq. sede ne maneam infima,

c Greg. Naz. in
carm. de vita
sua.

Sed collaborem (namque erat grauis admodum Aetate) pondus & leuem promptus suum.

Manusq. tendit, ac meam barbam simul Capeffit, ad me vocibusq. his utitur:

O care fili, te pater supplex rogat,

Senex vigentem, dominus & famulum suum:

Natura enim te & lex duplex subdidit mihi.

Non posco nummos, non lapillos fulgidos,

Agrosve, mollis quicquid & luxus iubet.

Cupio te Aaroni iungere, atque Anna sato,

Vt prae potenti semper assistas Deo.

Te, qui dedit, habet, nate, ne spernas patrem:

Sic solus ille sit tibi facilis pater.

Honesta posco: sin minus, pater petit.

Nondum tot anni sunt tui, quot iam in sacris

Mihi sunt peracti victimis. Da quod peto, &c.]

VERBA GREGORII SENIORIS AD GREG. FILIUM.

30580 7
191 197 24
ANNO 11

GREGORII NATALIS TEMPV.

a Gregor. Naz. orat. in funer. patris.

b Gregor. Naz. in carm. de vit. sua. & in carm. de reb. suis.

c Gregor. Naz. in carm. de vita sua.

d Ammianus Marcell. lib. 15. & Gregor. Naz. orat. in Iulian. AETAS GREGORII NAZ.

multis enim illud ipsum inculcat argumentis, quo Gregorium domi fistat, qui sibi comminister assisteret.

At caue, lector, hyperbolem in historia: in praecipis enim ferreris currens, nisi ubi vestigia figas, caute consideres. Quidnam est dicere, plures habuisse annos in Episcopali functione Gregorium seniore, quam Gregorius filius aetatis esset: nisi necessario affirmare, ipsum genitum esse, cum iam pater esset Episcopus? Quam enim caro pretio sibi emerent eiusmodi exemplum tum recentiores Graeci, tum Latini incontinentes, atque ij potissimum qui a fide Catholica exulant haeretici calibatus hostes? Ceterum id hyperbolice dictum esse, etsi aliae rationes ad manifeste probandum deessent, illud perspicue omnino demonstrat, quod generare filios in Episcopatu, procul a moribus legibusq. Ecclesiasticis esset; tamq. in Occidentali, quam etiam in Orientali Ecclesia, hoc potissimum saeculo, firmiter custoditum: quod quidem certum exploratumq. haberi, quae primo Annalium tomo, ubi de his fusius actum est, alijsq. in locis saepe dicta sunt, luce clarius manifestant. At quonam modo vel fingi potest, Gregorium seniore a deo ignominiose leges Ecclesiasticas proculcasse, quem etiam adhuc Ethnicum virtutibus egregie excultum Gregorius filius praedicat, factumq. Christianum omni studio mores fidei adaequasse a commendat? Vel quonam pacto eiusmodi suorum natalium labem sic ipse Gregorius propalare non veritus esset, quae diuinitus accidisse tantopere praedicat?

Sed & praeter haec quae sufficere satis possent, fortiori adhuc argumento res tanta demonstranda est. Reuocemus itaque orationem ad ipsius Gregorij iunioris aetatis annos: ut ex his, ratione numeri recte subducta, intelligere valeamus, ipsum non solum ante parentis Episcopatum natum esse, sed etiam antequam ille fieret Christianus. Testatur namque ipse de se; cum Athenis esset vna cum Basilio, se fuisse aetatis annorum triginta: ait enim:

Nam tempus ingens fluxerat iam in litteris, Triginta & annos pene tunc exegeram.]

erat autem id tempus, quando Iulianus Apostata (ut idem Gregorius tradit) Athenas se contulit, nempe Consulibus Constantio septimum & Gallo tertium, est is annus Domini trecentessimus quinquagesimus quartus, ut superius suo loco demonstraui. Quod si tunc erat Gregorius annos triginta natus: fateri opus est, natalem eius contigisse anno Domini trecentesimo vigesimo quarto, nempe anno ante Nicenum Concilium, quo tempore Gregorius parens Ethnicus adhuc erat; quem baptizatum fuisse idem Gregorius minor tradit eo tempore, quo celebratum est ipsum Nicenum Concilium, nempe anno Domini trecentesimo vigesimo quinto. Quanto autem tempore vixerit laicus, antequam initiaretur sacris ordinibus, vel postea eligeretur Episcopus, ignoratur. Ut plane intelligas, longe abesse, ut parente Episcopo ipse Gregorius nasceretur; si praesertim his consentientia iungas quae habet idem ipse Gregorius in oratio-

A

B

C

D

E

ne habita in funere patris, ubi adeo manifeste natalem suum recenset, antequam pater initiaretur sacro baptismo. At haec de his satis. Erat igitur Gregorius hoc anno, secundum initam a nobis eius natalis temporis rationem, aetatis annorum quinquaginta & vnus, pater vero agebat in Episcopatu annos circiter quadraginta tres, vel quatuor; qui (ut dicemus) functus iam Episcopatu annis quadraginta quinque, ex hac vita decessit.

Tunc temporis igitur ipse Gregorius Sasimorum Episcopus, quod in sede sua agere minime sibi concessum esset, post fugam (ut dictum est) reuocatus patris imperio, ipsi roganti inhæsit in Episcopalibus functionibus adiutor: ea tamen lege, ut quoadusque pater viueret, ipsi inhæreret, postea vero, quo vellet, liberum esset abire; quod ipsemet in primis in Vita sua his iambris expressit, ubi egit de patre rogante, cui tandem

ipse assensus fuerit:

Hac cum audissem: iamque, Sol nubem velut,

Mens depulisset nonnihil pondus graue:

Quid sit? meorum & quae malorum clausula?

Sic cogitavi, nil mihi hinc damni fore,

Adusque solium vota si explerem patris.

Nec enim, inquebam, me reluctantem ista res

Stringet, liget me nulla cum promissio.

Sic me reduxit obtinens palmam timor.]

haec de animi sui consilio Gregorius, quod & publica concione etiam omnibus notum testatumq. voluit.

Cum enim ipse Nazianzum redisset, illam coram patre publice habuit orationem, cuius est exordium: [Os meum aperui & attraxi spiritum] quam hoc ipso tempore ab eo dictam esse, non autem antea, post priorem fugam, scito: licet enim ex ea fuerint aliqua superius recitata ad declarandum mentis eius iuge propositum; ex ijs tamen quae idem ipse habet in carmine de Vita sua, ad haec ipsa tempora eadem oratio est necessario referenda, qua primo de illata vi queritur, sed quam? audi: Vis, inquit, nobis illata est, fratres & amici (vestram enim fidem, si non eo tempore, nunc certe implorabo) vim inquam nobis attulit tum patris senectus, tum amici, ut leuiter dicam, benignitas. Ac mihi, quaeso, pro vestra quisque facultate opem afferte, ac manum porrigite oppresso, atque a cupiditate & spiritu valde distracto: Illa fugam suadet & montes & solitudines, & corporis animiq. tranquillitatem, & cetera: Hic contra, ut in medium prodeam, hortatur, publicaq. vtilitati consulam.] ac post alia demum contestatur, se eius sedis suscipere ministerium, quousque pater viuat, postea autem, quo velit, sibi migrandum. ait enim: Proinde nunc quidem cum praclaro parente curam hanc suscipere non recuso, veluti magnae aquilae & altissime volanti pullus non incommodus e propinquo aduolans. Postea vero pennam meam spiritui, quo volet, & quo modo volet, ferendam dabo: nec quisquam erit, qui me cogere, aut aliorum traduce-re possit cum eo consultantem. Nam etsi paternis laboribus succedere dulce est, ac noto & familiari gregi praesse iucundius est, quam externo & alieno, addam etiam Deo carius (nisi me amor fallit, & mentem eripit consuetudo) non tamen conducibilis est, nec tutius, quam ut volentes volentibus praesint: quandoquidem neminem vi duci vult lex nostra, ac coacte & non sponte gubernari.] et paulo post ad populum: Haec, inquit, habui, viri Nazianzeni, quae simplici animo benevolentiae pleno ad vos dicerem: habetis occultum animi mei consilium, &c.]

At illud de Gregorio plane accidit admiratione dignum, quod omnes ipsum Episcopum Nazianzenum affirmant, haecq. opinio apud omnes ferme adeo inualuerit, ut nec ea de re dubitandi saltem locum admiserint. Et quid mirum si posteri eo errore lapsi sunt, cum hoc ipsum crediderint homines huius temporis, ijq. praesertim, qui in Concilio Constantinopolitano eidem refragati sunt, dicentes ipsum triū sedium Episcopum esse, nempe Sasimorum, Nazianzi, atque Constantinopolis? Cum igitur id de eo creditum atque scriptum appareat, & eiusmodi causa eo statu collocata esse videatur, ut contrarium testem admittat neminem; in aliorum quoque sententiam & ego pedibus irem, nisi (quod instar omnium est, & plus omnibus aestimari debet) ipsemet Gregorius contrarium affirmaret. Quis enim contra S. Hieronymum (ut omittamus Gregorium presbyterum auctorem Vitae eius, itemq. Ruffinum, Socratem, Sozomenum,

QVA CONDITIONE GREGORIVS SVSCEPIT REGIMEN ECCLESIAE NAZ.

GREGORIVS AN FVERIT ORDNATVS EPISCOPVS NAZIANZ.

a Hieronym. de script. Eccles. in Greg. Naz. b Ruffin. lib. 2. cap. 9. c Socrat. lib. 3. cap. 33. d Sozom. lib. 8. cap. 17.

REGORIVS
AD BREVE
TEMPVS NA-
ZIANZENAE
ECCLESIAE
PRAEFVIT AD-
IVTOR.
a Gregor. Naz.
epist. 42.

ALTERCATIO-
NES DE SASI-
MIS SVBLA-
TAE.

a Socrat. lib. 4.
cap. 14.

QVID IN EDES-
SAE ECCLE-
SIAM VALENS.
d Sozom. lib. 6.
cap. 12.

a Theodor. lib. 4.
cap. 16.

EGREGIVM
EXEMPLVM
MVLIERIS
CHRISTIANAE
f Sozom. lib. 6.
cap. 18.

& alios fere innumeros) id affirmare auderet, nisi fortiori certiorque fide esset de A
aduersantium errore persuasus? Ipse enim Gregorius Nazianzenus cum in primis
expresse contestatus sit publica oratione (vt modo dictum est) se ad tempus, vs-
que ad obitum videlicet patris, illam praefecturam administraturum fore, postea
vero alio ex voluntatis arbitrio migraturum: plane constat, nequaquam fuisse ordi-
natum eius Ecclesiae Episcopum: temporariae enim & conditionales Ecclesiarum praefecturae
nequaquam conferri solebant. Quid amplius? Si ipsius pater eiusdem Ecclesiae
agebat Episcopum, vt ex locis nuper citatis satis euidenter colligi potest: quonam pa-
cto, quae, accidisse potuit, vt eiusdem Ecclesiae vno eodemq. tempore duo simul praefecti
essent Episcopi, refragante praesertim Nicano canone, qui ordine habetur octauus?
Insuper quid manifestius dici potest, quam quod ipse Gregorius Nazianzenus ad Gre-
gorium Nyssenum scribit, cum de subrogato Eulalio in locu patris sic ait? Inter omnes B
enim constat, me non Nazianzi, sed Sasimorum Antistitem creatum fuisse: tametsi pa-
tris reuerentia, & eorum qui supplices hoc a me contenderunt, ad breue tempus praefecturam
quasi hospites acceperimus] nimirum administrationem eius Ecclesiae ad
modicum tempus, vsque scilicet ad patris obitum; quem haud diu post superuixisse ab
hoc tempore, non tantum hic Gregorius significare videtur, sed & in carmine de Vita
sua iisdem ferme verbis ad iambi metrum accommodatis affirmat:

*Vt hospitem aliena breui me tempore
Gessisse curam non nego.]*

Sed & ad Philagrium scribens, cum ab eo redargueretur, quod post mortem pa-
tris Ecclesiam reliquisset Nazianzenam, sic se excusat: Quod si Ecclesiam relinque-
re periculosum est, vt scribis: quam tandem? si nostram, recte dicitis, idemq. ipse aio: C
si vero nihil ad vos attinentem, nec nobis assignatam atque decretam; culpa vacamus.
Quod si idcirco tenemur, quia ipsius curam aliquantisper gessimus: multi vtique alij
eadem ratione teneantur, quotquot nimirum hospitem curam habuerunt.] haec ipse:
ex quibus illud exploratum perspicuumq. redditur, Gregorium nequaquam creatum
fuisse Episcopu Nazianzenum, sed ad breue tempus, patre viuente: eo vero paulo post
ex hac vita decedente, Gregorium pariter administrationem cessisse. Quando autem id
contigerit, dicemus anno sequenti: inter lapsus enim putatur annus, ex quo Gregorius
redijt Nazianzum, vsque ad obitum patris. Sed quod de Sasimorum Ecclesia nulla
posthac mentio habeatur: id inde euenisse existimamus, quod Anthimus alium Sasim-
is, quae sibi vendicasset, Episcopum ordinauerit; & Basilius ad dirimendas Eccle-
siae controuersias inter Catholicos periculoso illo tempore obortas, Anthimo pugnaci D
homini loco cesserit. His de Gregorio atque Basilio enarratis, ad res gestas Valentis
Imperatoris iam reuocemus orationem.

Meminisse oportet, dictum esse anno superiori, ipsum se Antiochiam contulisse, non-
nihilq. Ecclesiam illam vexasse, atque inde peregrinatum esse in superiorem Syriam,
inuentosq. ibi Catholicos dire exagitasse, quod hoc ipso anno contigisse videtur. Nos
vero de his in primis quae facta sunt Edessae, agere aggrediamur, & primum de causa
Valentis in eam ciuitatem profectionis; de qua sic Socrates: In ea ciuitate templu mag-
nificum & egregium est S. Thomae Apostolo dedicatum, crebraq. hominum multitu-
do eo propter loci sanctitatem confluit: quod quidem Valens videre cupiens, illuc con-
tendit.] Quid autem egerit, cum frequentem Orthodoxorum multitudinem eo acce-
dentem conspexisset, idem auctor narrat, necnon Sozomenus, cuius hic verba reddemus: E
ait enim: Qua in vrbe omnibus ecclesijs Orthodoxoru ablati, cum vidisset populum
Ecclesiae Catholicae in campo ante ciuitatem conuentus egisse, dicitur verbis contume-
liosius Praesidem generalem arguisse, & pugnum in maxillam eius infixisse, propterea
quod contra suu mandatum eiusmodi conuentus fieri permisisset.] Ac eidem Praefecto
(inquit Theodoretus) cui Modestus nomen erat, imperat, suos milites qui tributa sole-
bant exigere, in vnum cogat, & reliquas copias quae aderant, assumat, quo multitudi-
nem congregatam dissipent, virgis sustibusq. caedant, & alijs instrumentis bellicis, si
opus sit, castigent. Itaque Praefectus prima luce imperatum facit. Qui dum per fo-
rum transibat, mulierculam infantem gestantem manibus & admodum properantem
videt] quae (inquit Sozomenus) praeceleritate amiculum, contra quam sexum mulie-
brem deceret, negligenter sibi circumiecerat. nam militibus omnibus contemptis,
primum

A primum eorum perripit agmen: quandoquidem animus eius diuino amore succensus
hominum violentiam nihil extimuit, sed huiusmodi terrores pro risu habuit ac ludi-
brio. Quam tum conspicatus Praefectus, cum quid factum esset, intelligeret, eam iu-
bet ad se adduci: rogat quo se conferre velit. Tum illa: Cognoui, inquit, insidias con-
tra famulos Dei paratas, & in animo est ad fratres fide mecum consentientes conten-
dere, magno flagrans desiderio caedem a vobis intentatam vna cum illis subeundi. At
infantem, inquit Praefectus, quorsum tandem tecum fers? Vt mecum, inquit, mortis
optatissimae particeps fiat. Quae cum Praefectus a muliere accepisset, & ex eius animo
aliorum omnium alacritatem perspiceret, refert ad Imperatorem, & caedem illis fru-
stra illatam fore, docet: Nam & ipsi, inquit, nihil praeter dedecus inde consequemur,
& eorum tamen propensum ac paratum studium haudquaquam extinguemus.] hac-
tenus de his Theodoretus & alij.

At de Edessa Episcopo iam ante aduentum Valentis in exilium misso, alijsq. eius-
dem Ecclesiae clericis tunc exulare iussis atque male habitis, haec idem scribit Theo-
doretus: Barsen praeterea, cuius gloria etiam hoc tempore perillustris est non Edessa
solum, quam gubernabat, & in ciuitatibus ei finitimis, verum etiam in Phoenicia,
Aegypto, & Thebaide (per has namque nationes vniuersas fama eius propter virtutis
splendorem permanuerat) primum Valens Aradum insulam incolere mandauit. At
vbi intellexit, infinitas hominum multitudines ad eum confluere (etenim Apostolica
repletus gratia morbos verbo depulit) Oxyrinchum, quod est oppidum Aegypti, rele-
gavit. Rursum postquam eius gloria omnes etiam eo frequentes pertraxit, ad castellum
misit in extremis oris illius regionis positum, vicinumq. barbaris, qui illic habitant,
cuius nomen Pheno est. Valens senem illum, idoneum sane regno caelorum incolam,
abducendum curauit. Ferunt eius lectum in Arado insula ad hodiernum diem remane-
re, multo sane honore decoratum: nam multi morbis vexati, vbi in eo decubuerint, ad
integram valetudinem per fidem restituntur.

Valens autem, grege pastore orbato, Lupum in pastorem locum substituit. Et quo-
niam omnes, vrbe relicta, extra moenia conuentum agebant; ipse Edessam proficisci-
tur.] vbi viso spectaculo multitudinis Orthodoxorum in agro conuenientium, fla-
grantiq. studio martyrium expetentium, vniusc. mulieris illius percussus exemplo,
sicut abstinere praecipit a nece populi, ita in Ecclesiae ministros qui aderant, iram
conuertit: Quid autem in eos decreuerit, idem auctor sic narrat: b: Eius Praesides
(presbyteros dico & diaconos) iubentur abduci, & alterum e duobus praestare, nempe
D vel communicare cum Lupo, vel in vltimas Imperij oras relegari. Itaque vt primum
omnes in vnum Praefectus coegerat, leni & blanda oratione conatur persuadere vti
legibus Imperatoris morem gerant: Nam est, inquit, extremae dementiae, vt pauci
homines Imperatori tam multis atque praepotentibus viris moderanti resistent. At
quoniam omnes taciti constiterunt: Praefectus Eulogium, eorum presbyterum prima-
rium, virum sane magna laude praedicandum, sic alloquitur: Cur tandem non respon-
des ad ea quae modo dixi? Sane, inquit, non putabam, me minime rogatum, quic-
quam debere respondere. Atqui, inquit Praefectus, multa verba feci, quo vos ad ea
quae sunt vobis emolumento futura cohortarer. Tum Eulogius: Est, inquit, tua ad
omnes habita oratio; & propterea absurdum certe putavi, vt ipse, alijs a responden-
do exclusis, solus responderem. Verum si a me libet quicquam sciscitari, non te celabo
E quid sentiam.

Cui rursus Praefectus: Proinde, inquit, comunica cum Imperatore. Ad quem
Eulogius dissimulanter quidem, sed valde facete respondit: Numquid cum Impe-
rio est etiam sacerdotij dignitatem consecutus? Praefectus igitur intellecta ironia,
coepit grauius succensere, conuicia in presbyterum iacere, & haec quoque verba
addere: Non istud dixi, o stupide; sed vos, vti quibuscumque communicet Impera-
tor, cum iisdem communicetis, hortatus sum. Atque simul vt senex dixerat se
habere pastorem, cuius nutum sequerentur: Praefectus octoginta pariter compre-
hensos in Thraciam amandauit.] irrumpentibus enim (vt dictum est) in earum
regionum partes Gothis, insanienteq. Athanarico eorum Rege in Christianos, ad
necem potius quam ad exilium iisdem missi esse videbantur. Qui cum abduceren-
tur (subdit Theodoretus) in exilium, cultu & obseruantia summa dignati sunt.

BARSAE EPI-
SCOPI EDES-
SAE EXILIVM.
a Theod. lib. 4.
cap. 13.

LVPVS ARIA-
NVS EPISCO-
PVS EDESSAE.

a Theod. lib. 4.
cap. 16.

OCTOGINTA
CONFESSORES
EXVLES.

Nam ciuitates & pagi processerunt illis obuiam, & maximum honorem, utpote inuictis Christi athletis, deferunt. Sed aduersarij inuidia armati referunt ad Imperatorem, idem ipsum quod hisce hominibus dedecori fore putabatur, summum honorem attulisse. Qua re cognita, Valens dat mandatum, ut bini dumtaxat simul eant, & pars in Thraciam, pars ad extremos Arabiae fines, alij in quaedam Thebaidis oppidula dispergantur. Ferunt autem, crudelissimorum quorundam opera, tum eos quos natura coniunxerat, distractos fuisse, tum qui fratres erant, ab se mutuo segregatos; Eulogium vero, qui alijs praefuit presbyteris, & Protogenem secundum ab eo, in Antinonem, quae est in Thebaide, relegatum: quorum virtutem obliuione obrui non sinam.

EVLOGII ET PROTOGENIS EXILIVM.

Postquam enim compererunt Episcopum illius urbis eandem secum fidem amplexantem, Ecclesiasticis conuentibus communicarunt illi quidem: sed cum viderent paucos admodum in vnum coeuntes, & ciuitatis habitatores Gentiles esse accepissent, doluerunt certe plurimum, ut par erat, & eorum infidelitatem grauitate lamentati sunt: attamen non satis esse censuerunt dolore propterea tangi; sed quoad poterant, eorum animos sanare laborarunt. Nam sanctus Eulogius in cella conclusus, dies noctesque totas vniuersitatis gubernatorem Deum orauit. Protogenes autem vir apprime admirabilis, in litteris educatus ab Eunomio, & in celeriter scribendo exercitatus, cum locum reperisset idoneum, ludum aperuit, & pueris docendis operam dedit, atque eos non modo exercuit ad celeri manu scribendum, verum etiam sacra Dei eloquia edocuit. Nam hymnos Dauidis, tamquam dictata, illis proposuit; & eas Apostolicae doctrinae sententias, quas eorum ingenijs accommodatas putabat, ediscendas tradidit.

PROTOGENES CONVERTIT GENTILES AD FIDEM.

At cum vnus ex pueris in morbum esset delapsus, venit ad domum eius, & dexteram aegrotantis tangens, precibus morbum depulit. Qua re intellecta, aliorum puerorum patres eum ad suas quoque ades deducunt, orantque ut liberis morbo vexatis opem ferat. At ille respondit, se non prius Deum deprecaturum uti morbum depellat, quam qui aegrotaret baptismi lauacro tinctus esset. Cui rei a patribus libenter assensum est: nam sanitatis desiderium eos ad istud faciendum impulit; & simul tum animo, tum corpore sanati sunt. Verum si quando quemquam ex numero aegrotantium ad diuinam Spiritus sancti gratiam recipiendam induxisset: eum ad Eulogium deducit, pulsat ostium, orat uti tum aperiat, tum sigillum Dominicum ei, quem verbo Dei ad fidem traxisset, imponat. At cum Eulogius aegre ferret, velut precibus interruptis: tum Protogenes: Est, inquit, errantium salus magis necessaria. Itaque mirari omnes Protogenem, cum eum eiusmodi miracula edere, & tam multis lucem diuinæ cognitionis impertire cernerent, primas Eulogio concessisse, & eos quos verbo Dei ceperat, ad illum deduxisse. Merito igitur multo maiorem praestantioremque virtutem in eo esse suspicati sunt. Postea vero quam persecutionis tempestas sedata fuit, & Ecclesijs allata tranquillitas, istiq. duo iussi domum reuerterunt; omnes eos producere, lamentari eorum discessum, lacrymas fundere coeperunt, & maxime omnium Ecclesiae illius Antistes, quippe qui illis in agro Dominico colendo deinceps careret. Vbi in patriam veniunt; sanctus Eulogius, Barfa illo magno ad vitam nullis aspersam molestijs translato, Ecclesiae ab eo gubernatae clauum obtinet. Protogeni autem illi admirabili dabatur in mandatis, uti Charras coleret, urbem sane incultam, & spinis Gentilium refertam, multosque & graues requirentem labores. Atque haec quidem, pace in Ecclesijs constituta, acciderunt.] haecenus de his Theodoretus. Perro horum illustrium confessorum Barfae & Eulogij Edeffae Episcoporum, necnon Protogenis Charris. Praefecti viget in tabulis Ecclesiasticis memoria diuersis diebus annotata, quibus ex hac vita eos feliciter migrasse contigit.

EVLOGIUS REVERSI POST-LIMINIO.

Martyrolog. Rom. die 30. Ianuar. 5. 6. Maij. QUID IN SCYTHIAE ECCLIA SIAM VALENS.

Sozom. lib. 6. cap. 22.

Iam quod reliquum est peregrinationis & persecutionis Valentis Imperatoris simul absoluamus: vtrumque enim ipse vna simul coniunxit, nempe peregrinari & persequi: instarque impetuosi torrentis, per fines quos transijt, omnia deuastauit. Quid autem cum peruenisset in Scythiam, aduersus eius prouinciae Ecclesiam egerit, Sozomenus ita describit: Praedicant Fideles Scythas simili de causa in ea ipsa fide persistere. Gens ista multas quidem habet vrbes, pagos, & castella, sed principatum obtinet Tomis, quae est vrbs magna & opulenta prope mare sita ad laeuam, cum quis ad pontum Eu-

xinum

A xinum nauigat. Vetus consuetudo est, quae ibi etiamnum seruatur, ut vnus Episcopus totius illius gentis Ecclesijs praesit. Itaque tempore de quo iam loquimur, illas administravit Britannio, quando etiam Imperator Tomim aduenit. Postquam autem accessit ad Ecclesiam, & pro more suo ei persuadere conatus est, ut cum Arianis communicaret: Britannio constanter admodum apud Imperatorem & libere pro doctrina Concilij Niceni locutus, recessit ab eo, & ad alteram Ecclesiam se contulit: quem populus quoque secutus est. Fere autem ab vniuersa ciuitate eo concursus est, partim quo Imperatorem viderent, partim quod aliquid nouarum rerum eum moliturum expectarent.

Valens igitur cum suis derelictus, illud velut contumeliae loco factum, grauitate tulit: atque Britannionem comprehensum in exilium deduci mandauit: quem non multo post denuo reduci permisit. Nam cum videret, credo, Scythas Episcopi exilium iniquo animo pati, non parum veritus est, ne nouis rebus studerent: quos quidem & fortes esse sciret, & ipso locorum situ Imperio Romano necessarios, quippe qui impetum barbarorum illam Orbis partem incolentium propulserent. Itaque Imperatoris conatus sic a Britannione compressus est, viro cum in alijs rebus spectato, tum ob diuinam virtutem adeo insigni, ut etiam ipsi Scythae laudis testimonium ei tribuerent. His ergo de causis Imperatoris ira in cunctum totius Orbis terrae clerum, Ecclesijs solum Occidentis exceptis, suam vim exercuit.] haecenus Sozomenus. Est celebris Britannionis memoria in Ecclesia Dei, ex tabulis Ecclesiasticis quolibet anno VIII. Kalendas Ianuarij rediuiua. Successit Britannioni Gerontius, qui interfuit Concilio Constantinopolitano oecumenico sub Theodosio Imperatore.

VALENS VERITVS SCYTHAS REVOCAT EORVM EPISCOPVM AB EXILIO.

C Hoc item anno relata habetur in S. Hieronymi Chronico mors S. Eusebij Episcopi Vercellensis: nam licet sub septimi anni horum Imperatorum laterculo posita reperitur; quod tamen idem Hieronymus incipiat numerare annos eorumdem Augustorum ab anno sequenti eorum electionis, in hunc ipsum incidit annum octauum eorumdem Imperij, qui ab ipso septimus numeratur. Ceterum quod in primis ad tempus obitus spectat: haud haec sine dubitatione pertranscunt; cum tamen absque controuersia recipiendum sit, quod idem Hieronymus testatur alibi, ipsum Eusebium sub iisdem Imperatoribus ex hac vita migrasse. Quod enim retardare maxime potest animum, ne hoc anno, sed ut longe post praesens tempus putemus Eusebium diem obiisse, illud est; quod S. Ambrosius, qui non nisi post triennium, anno nimirum Domini trecentesimo septuagesimo quarto creatus est Episcopus Mediolanensis, ad Vercellenses scribit litteras, cum adhuc ipsa Vercellensis Ecclesia esset destituta Episcopo successore. Ceterum haec facile refelluntur, si quis recte consideret, non fuisse epistolam illam ab Ambrosio scriptam, cum vacaret sedes ob mortem Eusebij, sed obitu successoris eius Limenij, qui reperitur interfuisse Concilio Aquileiensi sub Damaso: cum tamen illa epistola data appareat tempore Siricij Papae, ipso ortu haeresis Iouiniani, ut quae praecedunt eorumdem Ambrosij atque Siricij epistolae declarant.

EVSEBII VERCCELLENSIS OBITVS TEMPV.

Hieronym. de script. Eccles. in Eusebio Vercellens.

Ambros. epist. 82.

His de temporis eius obitus ambiguitate dilutis, de mortis genere peruestigandum est. Haud enim leuis est haec controuersia, num re vera martyrio occubuerit, quo titulo in Ecclesia sua colitur, & in tabulis Ecclesiasticis adscriptus habetur: cum tamen S. Ambrosius eundem saepe confessorem tantum appellet, immo & a martyrio disertis verbis excludat, cum in nuper citata epistola ad Vercellenses haec dicat: Itaque ut sanctus Eusebius prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis proprio martyribus titulo exhalauit.] haec ipse. Quid igitur proprio martyrij titulo Dionysius Mediolanensis Episcopus mortuus dici potest, si & ipse Eusebius aequae ab Arianis occisus interiit? Quin si (ut volunt) idem Eusebius ab Arianis impetitus lapidibus necatus est: certe proprio martyrij dicendus erat Eusebius occubuisse, quam Dionysius, qui in exilio positus, absque vi alia adhibita, quieuit in Domino. Sed & Gregorius Turonensis cum agit de miraculis in eius ecclesia fieri solitis, confessorem appellat, & inter confessores adnumerat: cum alioqui nec indignus fuerit martyris titulo, secundum veterem loquendi usum, quo (ut superius dictum est secundo Annalium tomo) illi etiam martyres dicebantur, qui fidei causa post confessionem aliquid in corpore passi essent, etiam si ex illatis poenis minime contigisset spiritum exhalare.

EVSEBIVS CONFESSOR A MAIORIBVS DLCTVS.

Gregor. Turon. de gloria conf. cap. 2.

Ceterum

EUSEBIUS
A SCRIPTORI-
BUS MARTYR
ETIAM NOMI-
NATUS.

Ceterum ipsum etiam præter graues illas, quas exulans passus est ærumnas, post A
seuam illam sub Constantio factam sanctissimi viri per scalas protractionem, postquam
est reuersus in patriam, Arianorum insultu, lapidum ictibus morte affectum, monu-
menta Vercellensis Ecclesiæ docent, quæ eum magis proprio titulo martyrem dicunt,
& a confessore distinguunt. Quæ enim sub Bononio eius Ecclesiæ Episcopo & Grego-
rio Papa XII. eius vita conscripta est, hæc de Eusebij martyrio habet: Aliquot vero
post diebus, domum vbi sanctus Episcopus habitare consueuerat, Ariani confertissimo
agmine veniunt: a quibus is primum raptatus, mox cruciamentis varie tortus, tum
lapidibus, quorum aliqui adhuc sanguine aspersi in sepulchro eius-nuper inuenti sunt,
obrutus, capite confracto, martyrij cursu egregie confecto, superatisque importunissi-
mis religionis Catholicæ hostibus, victor, & rerum cum primis admirandarum nomi-
ne maxime illustris, annos octoginta octo fere natus, in cælum migravit ad Dominum, B
pro cuius diuina gloria perpetuo dimicauit.] hæc auctor, qui & huius martyrij gene-
ris ante recensuit hos assipulatores, Antoninum Archiepiscopum Florentinum, Vo-
lateranum, & ipsius Ecclesiæ Vercellensis Ecclesiasticum officium: quorum omnium
testificatione cum illud asseritur, adeo audax facinus Arianos aggredi præsumpsisse,
quod Valens Arianus Imperator regnaret, narratæ historiæ fides minuitur: siqui-
dem Valens non nisi Orientis Imperij habenas moderabatur, Occidentis vero Valenti-
nianus, quem omnes veteres historici Catholicum fuisse dicunt. Optassem hæc de mar-
tyrij genere ex antiquioribus esse deprompta scriptoribus. Magna enim admiratione
sum affectus, quod in his quæ collexit diligens auctor cuncta eius Ecclesiæ monumenta,
& inter alia octo sermones ab antiquis Episcopis in Eusebij anniuersarijs natalitijs ad
populum dictos, alijsq. quæ idem Eusebius ab Arianis fidei causa passus fuerit, sum-
mo studio in memoriam restituit; de eiusmodi tamen martyrij genere, quod lapi-
dibus obrutus finem viuendi fecerit nihil prorsus habeatur, nisi in nouissimo tantum il-
lorum: cum alioqui & in alijs sermonibus interdum confessor, & martyr aliquoties ap-
pellatur: eo (vt diximus) titulo dignus, quod tormenta & carceres sub Constantio ex-
pertus fuerit, etiam si nihil præterea pati contigisset: quandoquidem in primo eorum
sermone, qui sub nomine Ambrosij aliquando editus fuit, ex diro illo supplicio, quo
per scalas tractus quassatus est capite, & membris confractus, martyris nomen consecu-
tus ostenditur.

Sed & in epitaphio ad sepulchrum eius inuento, acrostichis versibus cum martyrij
titulus egregie habeatur expressus; quod autem lapidibus consummarit ne verbum D
quidem: dici posse videtur inde martyrij titulus comparatus, quod haud dubium con-
stet ipsum fuisse sanguinem, sed infecisse etiam tunc cruore fracto capite lapideos
gradus, vel alios deorsum, vt assolet, in via positos sparsos lapides sanguine consper-
sisse: quos a suis collectos, & ad sepulchrum, tamquam victoriæ trophæa positos,
æquum est existimare, atque etiam asserere poterit, qui assertam de lapidatione sub Ca-
tholico Principe historiam, contra Ambrosij sententiam recitatam, haud facile admit-
tendam putarit. Sed quid interest, num illiso lapidibus capite, sparsoque cruore, vel
ictibus lapidum fracto itidem capite, fuso sanguine, fuerit Eusebius martyrij titulum
consecutus: cum alioqui licet priori illo supplicio & alijs in Palæstina additis pœnis mi-
nime contigerit ex hac vita migrare; tamen ipsum dignum titulo martyrij omnis an-
tiquitas prædicet? At de his hæcenus: ad hæc enim digressi sumus occasione S. Am-
brosij præferentis martyrium Dionysij, qui exul finem viuendi fecit, Eusebio, qui in E
suam Ecclesiam redijt postliminio. Quod autem ad lucubrationes eius spectat: cum
Græcarum æque ac Latinarum litterarum fuerit callentissimus, haud otiosus absque
scriptione vitam exegisse creditur, vrgentibus præsertim ad hoc eum quotidie ad-
uersarijs: verum de illis nulla est memoria, nisi de translatione in Latinum facta com-
mentarij Eusebij Palæstini super psalmos, quæ & excidit. Ceterum sic ipse hæretici
hominis commentarium Latinitate donauit, vt tamen (quod idem S. Hieronymus a te-
statur) quæ ad hæresim pertinerent, omitteret; quæ vero pia sanctaq. esse viderentur,
acceperit. Sed dolemus nobilissimi ingenij nihil aliud superesse, nisi epistolam illam
ad suos e carcere Scythopoli datam, quam suo loco superius recitauimus. Porro eius
memoria tam in Occidentali quam in Orientali Ecclesia vbique semper clara refulsit,
quæ Kalendis Augusti anniuersaria celebritate recurrit.

EUSEBIUS
VERC IN EPI-
TAPHIO VER-
SIBVS ACRO-
STICHIS MAR-
TYR DICTVS.

in Hieron. epist.
75. aduers. Vi-
gilant.

Quanta

A Quanta autem miraculorum effulserit post obitum gloria, adeo vt oleo lampadum
in ecclesia ipsius ex more ardentium dæmones ab energumenis pellerentur, Gregorius
Turonensis certam fidem reddit, dum hæc de eo in libro illo de Gloria confessorum
describit: Eusebius Vercellensis Episcopus magnum huic Hilario adiutorium contra
hæreses fuit, qui viuere se post tumulos, præsentibus virtutibus manifestat. Nam in
die natalis sui cum multi infirmi saluentur: energumeni tamen rotatu valido per to-
tam ecclesiam debacchantes, & nimio confitentes se torqueri cruciatu, eleuati in aera
lychnos qui ad officium luminis succenduntur, manu verberantes effringunt: de quorū
perfusi liquore, illico discedente dæmone, personæ purgantur: scitq. tunc populus tot
infirmos esse mundatos, quot viderit lychnos effractus. Sed & omnia quæ sub ditone
basilicæ eius habentur, ita pia protectione conseruat, ne exinde quicquam auferatur
B ab aliquo. Nam videres inter hostes iniquos greges pecorum, iumentorumq. & ouium,
nec penitus a quoquam attingi, cum vox sonuerit, Confessoris hæc sunt Eusebij.
Huius sancti reliquias mater mea in oratorio domus suæ locauit. Factum est au-
tem quadam die per hiemem, dum colloquutione hilari pro longitudine noctis diutius
ante focum, qui multa lignorum strue compositus fuerat, resideret: familia iam dor-
mitante, surrexit, & se lectulo haud procul ab ipso igne locauit. Dormientibus autem
cunctis, scintillæ flammaram ad trabes vsque conscendunt, de quibus apprehensa
vna earum valide coepit flammam spargere: sed credo virtute sancti illius, cuius reli-
quæ propinquæ erant, flamma contra naturam desursum incuruata retorquetur, nec
ad tectum, vt mos est, extenditur, sed deorsum fluit, vt putares non flammam, sed vel-
lera lanæ de trabe pendere: nec exurebat trabem, nisi tantum ardens per ipsam vagaba-
tur: donec expergefata materfamilias, vocatis seruiantibus, aqua superposita, restinxit
incendium, quo facile omnis domus, cunctis dormientibus, exuri potuisset, si virtus bea-
ti defuisset.] hæc Gregorius, atque de Eusebio hæcenus.

Eodem quoque anno, quo Eusebij obitus a S. Hieronymo in Chronico ponitur, æque
& eius gentilis, licet communicatione diuisi, recensetur interitus Luciferi Episcopi Cala-
ritani in Sardinia, de cuius obitu superius egimus, cum eius in schisma lapsus suo loco
mærentes deplorauimus. De quo tamen cum dicat S. Hieronymus: Lucifer Episco-
pus Calaritanus moritur, qui cum Gregorio Episcopo Hispaniarum & Philone Libya
numquam Arianae se miscuit prauitati] non sic quidem hæc accipienda quis putet, vt
hi dumtaxat ex omnibus Episcopis immunes fuerint ab Ariana hæresi: nam in Occi-
dente vix aliquem Episcopum, præter Auxentiū & paucos illos damnatos in Concilio
D Aquileiæ, fuerit facile reperire, qui eiusmodi fuerit sectator impietatis: sed ita dictum,
quod iidem nominati Episcopi abstinerint a communicatione Episcoporum illorum,
qui cū Arianis quantumlibet poenitentibus communicarant: hoc enim sensu accipien-
da esse S. Hieronymi verba, quæ superius de Lucifero dicta sunt, manifeste declarant.

Quod autem spectat ad Gregorium, quem Hispaniarum Episcopum nominat: hunc
fuisse Episcopum Eliberi, quæ de eo extant scripta in libello Marcellini atque Faustini
schismaticorū significant: siquidem hic olim pariter ibi dicitur esse execratus quos &
Lucifer detestabatur Episcopos: qua ratione a Catholicæ communionis Episcopis vna
cum alijs non nihil exagitatus est: quam ob causam pro eo supplicatum fuit Theodosio
Imperatori: qui cum de ipso Gregorio, tum de alijs ad Cynegium in hæc verba rescri-
psisse reperitur^b:

E Etsi nulla humanis] et infra: Cynegi carissime & pater amantissime, sublimitas
tua præceptum nostræ serenitatis, quo Catholicam fidem omni fauore veneramur, &
fine qua salui esse non possumus, ita iubeat custodiri, vt Gregorium & Heraclidam
(erat hic Episcopus Oxyrinchi in Aegypto) sacrae legis Antistites, ceterosq. consimiles sacer-
dotes, qui se parili obseruantia dederunt, ab impiorum hominum atque hæreticorum
tueatur ac defendat iniurijs: sciantq. cuncti ita sedere animis nostris, vt cultores om-
nipotentis Dei, non alios nisi Catholicos esse credamus.] hæc Theodosius de Grego-
rio atque socijs, quod pro iisdem querelæ schismaticorum fuissent, ab hæreticis male ha-
bitos esse: illos nimirum sugillantū, qui ex Ariana hæresi ad Ecclesiam redijissent. Nam
eodem libello explicuerunt, hos ab Arianis Episcopis in Ecclesiam receptis multa pas-
sos eam ob causam, quod nollent illis communionem misceri. Mentio quoque in eodem li-
bello de Vincentio quodam Hispano presbytero habetur, qui etiā eo quod communicare
cum

MIRACULA
FIERI SOLITA
IN ECCLESIA
S. EUSEBII.
a Greg. Turon.
de Glor. confes-
s. 3.

OBITVS LVCI-
FERI EPISCO-
PI CALARITA-
NI.

GREGORIVS
ELIBERINVS
EPISCOPVS
CONSORS
SCHISMATIS.

b Extat in libel.
Marcellini.

QVID THEO-
DOSIVS IMP.
PRO GREGO-
RIO ET COL-
LEGIS.

cum huiuscemodi Arianis recusasset, a Luciofo & Hygino Episcopis grauissima passus fuerat: cum (vt eodem libello testantur) iisdem cum fustibus in ecclesiam irruentes, vbi plebs illi commissa conuenerat, nonnullos illic occiderint: ex quibus quidam licet decurionatus honore insigniti, nihilominus in carcerem detrusi fuerint, vnusq. ex iisdem peremptus. Rursum vero de iisdem addiderunt eo libello, eisdem, cum idem Vincentius cum suis in agro synaxes haberet, in eos irruentes, adeo deturbasse, vt altare sublatum contemptus gratia sub pedibus posuerint idolorum.

QVAE PASSI
SINT SCHIS-
MATICI.

Habet libellus & illud, Aurelium quemdam Episcopum, ex eo quod cum dicto Gregorio communicasset, Romae poenas dedisse: sed & de Macario presbytero illud additur, eum cum eiusdem esset cum Gregorio communionis, Romam quoque vocatum, iussisse supplicium, atque a Damasi Papae communiione abhorrentem, ab Urbis Praefecto fuisse exilij sententia condemnatum; atque a militibus acceptum, cum perditus fuisset ad Ostia Tiberina, illic animam exhalasse. Meminit & de alijs Luciferianae communicationis hominibus Romae male mulctatis a militibus, & vt mentitur, Damaso impellente: Ita plane schismatici illi apud Theodosium agentes, Imperatoris inuidiam in Romanum Pontificem concitare studuerunt, sibi vero inde gratiam conciliantes, quasi essent fidei Catholicae acerrimi defensores: quos scimus (vt superius est manifestissime demonstratum) in sanctissimos probatosq. Catholicae religionis Episcopos plurimas eademq. ingentes coaceruasse calumnias. Saepe enim Romae (vt vidimus) eiusmodi schismatici ab Urbana praefectura pulsi atque repulsi, inq. diuersa loca in exilium acti; cum omni destituerentur auxilio, ex calumnijs in diuersos confarcinatis sibi patrocinium quaesiuere.

GREGORIVS E-
LIBERINVS
GLORIATUR
DE FIDE SIN-
CERE SERVA-
TA.

a Greg. de fide.
ad finem.

b Tit. 3.

c Is. 66.

d 2. Cor. 6.

e Rom. 1.

Ceterum quod ad Gregorium spectat, qui ex Theodosij rescripto liber dimissus est: ipsemet in commentario illo, quem de Fide scriptum ad Gallam Placidiam dedit, de incorrupta fide seruata, nec vnquam communionem se pollutum haereticorum magno opere gloriatur, cu ait: Piam confessionem in nobis ex Dei gratia praestitam cupimus vsque ad mortem, auxilio eius qui praestitit, vindicare sine labe communionis haereticorum atque praearicatorum: quia, & Deo teste, metuimus eorum damnationis participes inueniri. Viderit si quis putat se de eorum societate reum non posse fieri, habens conscientiae propriae fiduciam, quia fidem integram vindicat ita, vt numquam eius fidei praearicator extiterit. Tamen ego in causa Dei cautius timere compellor: siquidem & de ipsis cautum legimus: b Haereticum hominem post vnam correctionem deuota, sciens quoniam peruersus est huiusmodi, & peccat, & est a semetipso damnatus. Sed & de poena praearicatorum legimus, dicente Isaia c: Et veniet omnis caro in conspectu meo adorare in Hierusalem, dicit Dominus Deus, & procedent sancti, & videbunt membra hominum qui praearicati sunt in me: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in visione omni carni. Sed & Apostolus ait d: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quin & alibi idem Apostolus post descriptionem malorum: Non solum, inquit e, qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus ea: et multa alia testimonia diuina, quibus supradictorum consortium prohibetur. Sed ego haec ipsa, licet breuiter, intimaui; ne nos de vana superstitione credat aliquis nolle communicare cum talibus, quos perspicit per diuinam sententiam reprobati.] ista Gregorius Eliberinus pro sua defensione, causam reddens cur noluit cum Arianis communicare, qui ad Ecclesiam reuersi essent: nam de alijs in haeresi permanentibus, nemo Catholicorum ab eo vnquam potuit dissensisse. Haec igitur cum ex Marcellino atque Faustino collega, e tum etiam eiusdem ipsius Gregorij scriptis deprompsisse volumus, vt locus citatus S. Hieronymi in Chronico, quo ait, tum Luciferum, tum Gregorium & Philonem numquam communicasse cum Arianis, cunctis elucidatus atque perspicuus redderetur.

Porro Gregorius creditur postea saniori menti redditus, duramq. austeritatem illam flexisse in Catholicae obseruantiae rectitudinem: nam Orthodoxorum nonnullorum praconijs celebratus habetur: nisi haec quis dixerit eos turpiter ignorasse; quod affirmare numquam auderem. Quae autem spectant ad eius res gestas cum Osio, quas ex eorumdem schismaticorum libello recitat Isidorus: cuiusnam fidei sint, superius est demonstratum. Sed & quod de eodem Isidorus ait in Osio, Gregorium fuisse ex numero vindicantium fidem integram; ex verbis S. Hieronymi petenda est verborum horum interpretatio; nimirum significatum, eum aliquando fuisse eiusdem cum Lucifero sententiae.

Post

A Post Luciferi exitum, qui ante illi inhæserant, pertinacius in sententia perfitere, vt affirmarent non communicandum cum illis qui Arianos Episcopos vel inferioris ordinis clericos ad Ecclesiam redeuntes, cum honoribus & ordinibus, quibus antea ministrassent, in communionem recepissent: quam quidem quaestionem parui momenti fuisse ait S. Hieronymus a, dum verbis & non rebus a nobis iisdem dissentirent, nec dignam quidem vt ab Ecclesia ea de causa se diuiderent. Erat autem horum numerus sane exiguus, qui se in Hispaniam receperunt: ibiq. vt solos sanctos & puros a reliquis omnibus Orthodoxis diuisos confedisse, idem S. Hieronymus docet, his verbis b per ironiam illis exprobrans, qui se solos mundos praedicabant: En si Britannias, Gallias, Orientem, Indorum populos, barbaras nationes, & totum simul mundum possidet Satan; quo modo in angulum vniuersae terrae Crucis trophaea collocata sunt? Nimirum B aduersarius potens concessit Christo Hiberiam & Celtiberos; luridos homines, inopemque prouinciam dedignatus est possidere.] quasi hi soli a Christo in hereditatem fuerint vindicati, qui & veritatis vindices dici volebant. Hos quidem, quod refugerent Catholicorum communionem, non nihil vexatos esse a vicinis Episcopis, libellus Theodosio datus (vt superius dictum est) indicat.

Porro hos vt schismaticos non solum vicini cauebant Episcopi, sed & alij omnes Catholici: cuius rei experimentum praestitit Satyrus S. Ambrosij c Mediolanensis Episcopi frater, cum ex Africa in Italiam nauigans, ad horum ora maris tempestate delatus, baptisimi cupidus exhorruit ab ipsorum Episcopo baptizari; quod & superius, du de eius in Italiam ex Oriente reditu egimus, verbis eiusdem Ambrosij enarrauimus, de quo eiusdem Luciferi obitu egimus, & cuius aestimationis apud posteros fuerit pariter C cu luctu ob lapsum eius ingessimus: vt non sint iterum hic repetenda, vbi de Luciferianis quae reliqua sunt, tantummodo sermo est. Sed & hi ipsi, licet turbas plurimas in Ecclesiam concitauerint, & apud Imperatores aduersus Catholicos obstreperint: tamen quod post Theodosium Augustum de Luciferianis nulla sit mentio, eos hoc ipso, quo oborti sunt saeculo, extinctos esse putamus.

Eodem anno Valentinianus Imperator de Scenicis poenitentibus, & Christianos fieri cupientibus, ita rescripsit d: Scenici & Scenicae, qui in ultimo vitae, necessitate cogente interitus imminentis, ad Dei summi sacramenta properarunt; si fortasse euaserint, nulla posthac in theatralis spectaculi conuentione reuocentur. Ante omnia tamen diligentibus obseruari ac tueri sanctione iubemus, vt vere & in extremo periculo constituti id pro salute poscentes (si tamen Antistites probant) beneficij consequantur. Quod vt fideliter fiat, statim eorum ad Iudices, si in praesenti sunt, vel curatores urbium singularum, desiderium perferatur: Quo inspectoribus missis, sedula exploratione quaeratur, an indulgeri his necessitas poscat extrema suffragia. Dat. III. Idus Feb. Treuer. Gratiano A. II. & Probo Coss.] Erant Scenici & Scenicae serui publici ad latitiam publicam theatricis spectaculis mancipati. Quod autem legibus Ecclesiasticis vetitum erat Christianos theatrales esse: ac proinde qui eiusmodi essent, simulac per baptismum Christiani efficerentur, scenicum munus exercere amplius non valerent: vetuit Imperator, haud quidem pie, eiusmodi homines non nisi in mortis articulo baptizari. Vides quam perperam & inconsulte Principes, ea quae sunt Ecclesiastici muneris, tractare consueverint.

Sed his haud iustiora idem Valentinianus sanxit, cum licentiam Gentilibus dedit aruspicinam exercendi, dummodo id facerent absque magia, ita ad Senatum ignominiose rescribens e de impertita colendi deos patrios facultate:

Aruspicinam ego nullum cum maleficiorum causis habere consortium iudico, neque ipsam aut aliquam praeterea concessam a maioribus religionem genus esse arbitror criminis: testes sunt leges a me in exordio Imperij mei datae, quibus vnique quod animo imbibisset, colendi libera facultas tributa est. Nec aruspicinam reprehendimus, sed nocenter exerceri vetamus. Dat. IIII. Kal. Iunij Treuer. Gratiano A. II. & Probo Coss.] ex his quidem & alijs ab eodem Imperatore Gentilibus concessis indulgentijs factum est, vt ab iisdem ipse fautor eorum superstitionis sit habitus: nam Symmachus in relatione ad eius filium Valentinianum iuniorem missa sic habet in fine: Eum religionum statum petimus, qui diuo parenti culminis vestri seruaui Imperium, qui fortunato Principi legitimos sufficit heredes. Spectat senior ille diuus ex arce siderea lacrymas sacerdotum, & se culpatum putat, more violato, quem libenter

a Hier. aduer.
Luciferian.
LUCIFERIANI
IN ANGLIO
HISPANIARVM
COLLECTI.

b Hieron. ad-
uers. Lucife-
rian.

LUCIFERIANI
REIECTI AB
OMNIBVS CL-
TO EXINCTI
c Ambros. orat.
in funer. frat.

d l. 1. de Scenic.
Cod. Theod.
QVOD DE SCE-
NICIS CON-
VERSIS IN FL-
NE VITAE.

ARVSPICINA
CONCESSA
GENTILIBVS.

e l. 9. de male-
fic. & masha-
mat. Cod.
Theod.

VALENTINIANVS PERMISIT ARAM VICTORIAE. # Ambros. epist. 80.

libenter ipse seruabat.] hanc Symmachus pro Gentilicia superstitione causam agens. A Permisit & iste, sicut alias, aram Victoriae in Capitolio stare, illicque Senatores Gentiles sacra facere: licet eum S. Ambrosius, quod tantum nefas ignorauerit, excuset, cum ait: Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me, fili, pessime iudicasti, qui putasti quod ego Gentilibus conuenientiam praestitisssem. Nemo ad me detulit, aram esse in illa Romana curia: numquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum Gentiliumque concilio sacrificarent Gentiles, hoc est, insultarent Gentiles praesentibus Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificijs cogentur. Multa & diuersa crimina, me imperante, commissa sunt: vltus sum quaecumque sunt deprehensa. Si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitione aliena, non fides mea seruauit Imperium.] hanc Ambrosius, & puto quidem rhetorice potius B ad deliniendum Valentiniani iunioris Imperatoris animum, atque reuocandum ne paterno exemplo permetteret Gentilibus aram Victoriae: quam publico loco expositam, Orbi ob frequentiam accedentium notam, Imperatorem dumtaxat ignorasse, haud fidem inuenit. Sed & hoc eodem anno eiusdem Valentiniani rescriptum legitur pro sacerdotibus Gentilicij ritus, quibus priuilegium indulget, honoremque. Excomitibus exhiberi solitum ipsidem impertijt, prout eius rescriptum sub huius anni Consulibus ad Viuentium Praefectum Praetorio datum docet: sic enim se habet b:

Bl. 75. de Decurion. Cod. Theod.

FAVIT VALENTINIANVS SACERDOTIBVS GENTILIVM.

Qui ad sacerdotium prouinciae & principalis honorem gradatim & per ordinem muneribus expeditis, non gratia emendicatisque suffragijs, & labore peruenerint, probatis actibus, si consona est ciuium fama, & publice ab vniuerso ordine comprobantur, habeantur immunes, otio fruituri, quod continui laboris testimonio premerentur: liberumque sit corpus eorum ab his iniurijs, quas honoratos non decet sustinere: Honorem etiam eis Excomitibus addi censemus, quem ij consequi solent, qui fidem diligentiamque suam in administrandis rebus publicis approbarint. Dat. III. Kal. Iulij Treuer. Gratiano II. & Probo Coss.] et ne quis putet de sacerdotibus hic agi Christianae religionis, legat eiusdem Imperatoris rescriptum datum item Treueris sequenti anno ad Probum Vicarium c. Sic igitur videas Symmachum, qui Gentiliciae superstitionis maiorem gerebat Pontificatum, iure appellasse Valentinianum seniore ritus veteris conseruatore: utpote quod (vt dictum est superius, diciturque alibi pluribus) ipse Imp. Valentinianus fuerit Gentiles pro arbitrio deos colere. Vnde quidem errare eum facile continget, qui legens Prudentij carmen aduersus Symmachum in fine viderit commendari fidem antecessoris Imperatoris, quod vetuerit sacrificia, cum ait d:

e l. 77. de cur. Cod. Theod.

d Pruden lib. 2. cont. Symmach.

Ille Urbem vetuit taurorum sanguine tingi.] putans ad Valentinianum iunioris esse sermonem illum, quem constat dictum esse ad Honorium Imperatorem de Theodosio patre, cuius tempore (vt suo loco dicitur) Prudentius aduersus Symmachum scripsit.

IESV CHRISTI ANNVS 372. DAMASI PAP. ANNVS 6. VALENTINIANI VALENTIS IMPP. ANNVS 9.

QVALES CONSVLES MODESTVS ET ANIN THEVS.

e Basil. epist. 5. in addit.

f Ammian. lib. 27. in fin.

Christi annus trecentessimus septuagesimus secundus ingreditur vna cum Consulatu Modesti atque Arinthei: amboque Consules ex Valentis familia, iidemque fama notissimi, sed diuersi inter se studijs fuere: nam horum alter Arianus, ad insequendos Orthodoxos (vt vidimus) Valenti vsui erat; alter vero, nempe Arintheus, pius & de Ecclesia Catholica benemeritus. At qualis hic fuerit, dicamus aliqua, & in primis quae de eius obitu ex litteris e S. Basilij datis ad ipsius coniugem consolatorijs produntur: vt cum ait: Me vero praecipua quaedam tristitia repleuit, recogitantem, quo me vir ille sit honore profecutus, tum quae sit Ecclesijs communiter adempta gubernatio] nimirum quod Arianis quibusdam pulsus, his Catholicos subrogauit. ac de eodem rursus inferius: Erat quidem ille honestus, magnus, celebris, & animi virtutem robore corporis adaequabat, quod & ipse fateor, & utroque nomine excellebat: attamen homo erat, & mortuus est, sicut Adam, sicut Abel, sicut Noe, sicut Abraham, sicut Moyses, & si quem alium eiusdem naturae confortem nominaueris.] hanc Basilius. Praualidus quidem dux erat, de quo plura Ammianus f, & inter alia quod exercitu cohibisset

A buisset Persas inuadentes Armenos: nam haec de eo: Hac clade late diffusa, Armenia omnis periisset, ni propugnatoris Arinthei aduentu territi Persae eam incurfare denuo distulissent.]

Per eius uxorem hunc redditum Christianum, inquit, vitae sine baptizatum esse, idem Basilius tradit, cum ait: Decessit moriens splendide, nec senectute decrepita, nec aliqua parte celebritatis suae diminutionem passus, sed magnus adhuc in praesenti hac vita, & magnus in futura, nec ex praesenti splendore damni quicquam in futura ac sperata gloria expertus; propterea quod in ipso vitae exitu cunctam maculam lauacro regenerationis accepto purgauit: cuius rei cum illi conciliatrix & operatrix fueris, maximam ex ea consolationem cape, &c.] haec quidem de Arintheo hoc anno Consule, Catholicaeque Ecclesiae defensore.

Basil. ead. epist. 5.

B Quo quidem tempore, magna Dei dispensatione, huic sicut pietate non impar, ita & munere haud inferior Terentius extitit, cui (vt idem Ammianus b est auctor) duodecim parebant legiones; qui sancto Basilio aequae familiarissime vsus est, vt ex ipsius litteris ad eum datis de negotijs Ecclesiasticis constat. Horum Basilium vallatus praesidio, inuitis non Arianis ceteris tantum, sed ipso quoque Valente Imperatore, non solum in sua Ecclesia tutus agebat, sed & alijs etiam longe positis suppetias prompte ferebat. At hic opportune egregium facinus eiusdem ducis maxime pij ex Theodoro narrare, pergratum erit: ait enim: Cum Terentius dux longe praestantissimus, & pietatis insignibus egregie exornatus, ab Armenia, erectis victoriae trophaeis, reuertisset: Valensque ei imperasset, vt donum aliquod pro labore peteret: ipseque donum quod cupiebat, dignum homine pietatis institutis educato, Valenti indicasset (petebat enim non aurum, non argentum, non agros, non domum, sed vt vna ecclesia illis qui pro doctrina Apostolica se in discrimen obtulissent, concederetur) Valens accepto libello supplici, & cognitis rebus quae in eo continebantur, admodum stomachatus, illum dilacerauit, iussitque vt alias res peteret. Terentius vero collectis laceris libelli particulis: Accepi, inquit, iam abs te, o Imperator donum, habeoque, neque aliud petam. Nam quid ego animo instituerim, iudicet ille qui huius vniuersitatis iudex est.] haec Theodoretus. De epistola autem ad hunc ipsum Terentium a Basilio scripta, suo loco agemus: nunc vero de tertia eiusdem Basilij ad Damasum Papam & omnes Occidentales Episcopos epistola misisa dicendum.

TERENTII DV-CISSPECTATA PIETAS. b Ammian. lib. 27.

c Theod. lib. 4. cap. 28.

C indicasset (petebat enim non aurum, non argentum, non agros, non domum, sed vt vna ecclesia illis qui pro doctrina Apostolica se in discrimen obtulissent, concederetur) Valens accepto libello supplici, & cognitis rebus quae in eo continebantur, admodum stomachatus, illum dilacerauit, iussitque vt alias res peteret. Terentius vero collectis laceris libelli particulis: Accepi, inquit, iam abs te, o Imperator donum, habeoque, neque aliud petam. Nam quid ego animo instituerim, iudicet ille qui huius vniuersitatis iudex est.] haec Theodoretus. De epistola autem ad hunc ipsum Terentium a Basilio scripta, suo loco agemus: nunc vero de tertia eiusdem Basilij ad Damasum Papam & omnes Occidentales Episcopos epistola misisa dicendum.

Meminisse debemus, anno superiori ad datas ab eodem Basilio & alijs Orthodoxis Orientis Episcopis ad Damasum & ceteros Occidentis Antistites, ab eisdem officij plenae litteras redditas esse. At quoniam sub Ariano Imperatore Ariani magis magisque aduersus Catholicos insolecerent: idem sanctus Basilius alios rursus Legatos in Occidentem mittit; qua quidem legatione quid ab eis ipse optaret perfici, datis litteris significauit, quas pro certiori rerum notitia hic describemus. Deest illis germana inscriptio, sed tantum, Ad Occidentales titulus ponitur, cum tamen primo loco eas ad ipsum Damasum Romanum Pontificem esse conscriptas, quae superius dicta sunt atque dicentur, euidentissime doceant. Litterae autem sic se habent d:

TERTIA LEGATIO BASILII AD OCCIDENTALES.

d Basil. epist. 74.

Tantum cuique vestrum Dominus Deus noster, in quem sperauimus, largiatur gratiae, vt proposita spe potiamini, quanto ipsi gaudio pectora nostra replestis, cum per litteras quas nobis per desideratissimos compresbyteros nostros scripsistis, tum ex eo, E quod calamitatibus nostris, tamquam viscera commiserationis induti condoletis, quemadmodum nobis praedicti fratres indicarunt. Nam etiam si vulnera nostra eodem modo perseuerant, non nihil tamen inde releuamur, quod paratos habemus medicos, qui velocem ac maturam possunt, si detur opportunitas, doloribus nostris afferre medelam. Quapropter iam denuo vos per dilectos hosce fratres compellamus & obsecramus, ne si dederit vobis Dominus copiam ac securitatem accedendi, inuisere nos detrectetis: maximum enim Domini mandatum est infirmorum visitatio. Si vero optimus Deus ac sapiens vitae nostrae moderator hanc gratiam ad aliud tempus reiecit: saltem scribite nobis, quae vos cum ad consolationem afflictorum, tum ad erectionem confractorum scribere decet. Plurimum enim iam confracta est Ecclesia, cuius nomine & nos multum in modum contristamur. Non est autem quod alicunde opem expectemus, nisi per vos Dominus, a quibus & sincere colitur, curationem

BASILII EPISTOLA AD OCCIDENTALES.

tionem miserit.] hæc præfatus Basilius, admonet de Eustathio Sebasteno do- A
lose inter Catholicos agente, cuius ipse Basilius (vt anno superiori vidimus) si-
mulatione deceptus eidem communicationem fuerat impartitus : qua de causa in
suspicionem haud leuem ac reprehensionem Orientalium Orthodoxorum Episco-
porum inciderat. Ne igitur aduersariorum calumnijs eadem infamia laboraret
apud Romanum Pontificem & alios Occidentis Episcopos, prudenter profecto de Eu-
stathio meminit, eiusq. scelera commemorans, eiusdem criminum accusatorem agit,
atque ait :

BASILIVS DE-
FERT EVSTA-
THIVM DAMA-
SO ET ALIIS
OCCIDENTA-
LIBVS EPISC.

Improba quidem & impudens Arianorum hæresis manifeste ab Ecclesiæ corpore
diuulsa proprio immoratur errori, parumq. nos lædit, propterea quod illius impie-
tas omnibus nota est. Qui vero ouinam pellem induti, mansuetudinem ac placidita-
tem externe quidem simulant, interne vero gregem Christi crudeliter lacerant ; & hoc B
nomine quod ex nostro gremio progrediuntur, simpliciores facile lædunt : ij sunt per-
niciosi illi, & qui non ita facile caueri possunt : quos per vestram diligentiam omnibus
Orientis Ecclesijs publicari ac manifestari petimus, vt vel recta gradientes sincere no-
bis coniuncti sint, vel si peruersi esse perrexerint, pestem suam sibi ipsis solis conti-
neant, nec posthac per incautam communionem morbum suum vicinioribus affri-
care possint.] Puto te, lector, hæc prudenter attendere, maximi ponderis a Basilio
æstimari iudicium Apostolicæ sedis, ipsius inquam Romani Pontificis, cuius senten-
tia damnari Eustathium petit, eiusq. iudicij calculum Orientalibus omnibus inno-
tescere ; cum alioqui deterrimus homo in pluribus Synodis fuerit prædamnatus. hæc
sane enixius a Damaso Basilius petit, quod probe sciret, illos omnino ab omni-
bus esse habendos hæreticos, atque vitandos absque aliqua tergiuersatione vel contro- C
uersia, quos ab Apostolicæ primæ sedis Antistite constaret esse reiectos : nam Synodis
alijs aliæ aduersæ Synodi obijci potuissent, & Episcopis Episcopos contradicere :
quod autem a summo totius vniuersalis Ecclesiæ Præsule factum esse sciretur, omnes,
nisi qui extra Ecclesiam esse vellent, amplecterentur ; cum (vt sæpe superius de-
monstratum est) eiusdem Romani Pontificis Formatarum communionem, quis Ca-
tholicus, quive esset hæreticus, tantummodo intelligi posset. Sed rursus ibi
Basilius :

EVSTATHII
CAUSA AB
EXORDIO
REPETITA.

Necessarium vero est, vt mentionem istorum nominatim faciam, vt & ipsi cogno-
scatis eos qui nos conturbant & offendicula gignunt, illosq. Ecclesijs vestris manife-
stos, vt vitari possint, faciatis. Quæ enim nos loquimur, multis suspecta sunt, quasi
propter priuatas quasdam contentiones metum & pusillanimitatem illis incutere ve- D
limus. Vos vero quanto ab his remotiores estis, tanto plus apud plebem habetis fi-
dei : ad quod & hoc accedit, quod ad curandos oppressos adiumento vobis est grã-
tia Dei. Quod si plures quoque vnanimis eadem decreueritis ; manifestum est,
quod multitudo eadem decernentium indubitata omnibus efficiet dogmatis sus-
ceptionem. Est itaque vnus ex illis qui plurimum excitant turbarum Eustathius
ex Sebastia minoris Armenia. Hic olim institutus ab Ario, cum is Alexandriae fio-
rens impias aduersus vnigenitum Dei blasphemias strueret, sc̃tator illius, & inter se-
lectissimos discipulos connumeratus fuit. Posteaquam vero ad suos reuersus, cum
a beatissimo Hermogene Cæsareæ Episcopo propter impiam opinionem condemna-
retur ; confessionem illi obtulit sanæ fidei, atque ita manus impositionem ab ipso ob-
tinuit. Vbi vero dormitionem accepit Hermogenes, mox ad Eusebium Constan- E
tinopolitanum sese contulit (fuerat hic ante Episcopus Nicomediae) qui & ipse nihilomi-
nus impium Arij dogma tuetur. Inde post quibusdam de causis pulsus, ad patriam
se recepit, illiq. denuo erroris purgationem obtulit, sed ita vt celata & obrecta men-
tis impietate, quamdam exhiberet verborum rectitudinem. Mox vero vbi vtrum-
que adeptus esset Episcopatum, anathematismum contra homouisionem in Synodo An-
cyræ habita scripsisse deprehenditur ; & ex illa ad Seleuciam profectus, cum illis quos
eiusdem habet opinionis, ea gessit, quæ omnes norunt. Constantinopoli vero iterum
ad ea quæ ab hæreticis proposita sunt, consensit. Atque ita Episcopatu eiectus, propter
ea quod iam in Melitina Synodo depositus esset : viam sibi ipsi, per quam restituere-
tur, excogitauit, eam videlicet, vt ad vos proficisceretur. Quæ vero sint illi a bea-
tissimo Liberio Episcopo proposita, & ad quæ consenserit, nobis clam est, nisi quod
epistolam

A epistolam attulit, per quam restitueretur : eam vbi Tyanae Synodo exhibuit, in suum
locum restitutus est.

Iste quidem iam fidem eam, in qua receptus est, depopulatur, cumq. illis furit
qui homouisionem anathemate percellunt. Deinde & hæresi patrocinatur eorum qui
Spiritus sanctum spoliunt diuinitate. Quoniam vero istinc vires accepit lædendi
Ecclesias, ac publicandæ impietatis fiducia, quam vos dedistis, ad subuersionem
multorum usus est : necesse est, vt istinc quoque veniat malorum istorum corre-
ctio, scribaturq. Ecclesijs, quibus quidem conditionibus ad communionem susceptus
sit : simul vero adijciatur, quo modo iam immutata sententia, gratiam a Patribus
qui tunc erant acceptam irritam reddat.] hæc de Eustathij causa Basilius, qui
eadem plane de eodem habet in epistola ad Patrophilum^a. At nemo putet hanc
B ab eo epistolam scriptam antequam ab ipso Eustathius reciperetur, eo quod nul-
lam eius rei faciat mentionem : nam cum hac eadem epistola inferius damnandum di-
cat Apollinarem, cui tunc temporis ipse nesciens communicabat ; satis perspectum ha-
betur, illa antea accidisse, quàm hæc epistola scriberetur.

a Basil. epis. 82.

Tacuit prudenter de Eustathio Basilius, quod contigit in Nicopolitano conuen-
tu, vbi idem Eustathius, edita sincera fidei professione, ab ipso Basilio susceptus fuit,
reclamantibus Orthodoxis, vt anno superiori fusius dictum est : idcirco enim ista ta-
cuit, quod iam apud Occidentales communicationis cum Eustathio fuerat in suspi-
cionem adductus : qua vt se purgaret, atque ostenderet Eustathio præ ceteris ad-
uersari, tot tantaq. aduersus eum hac epistola voluit congeffisse. Nam ad Eusebium
Samosatenum ipse scribens, hæc de Occidentalium conflata aduersum se suspicione
C habet^b : Senior Euagrius filius Pampiani Antiochensis, qui quondam migravit cum
sancto Eusebio versus Occidentem, redijt nunc Roma, petens a nobis litteras eadem
illorum scripta ad verbum continentes : Vicissim retulit quæ nostra non probantur a
doctoribus qui illic sunt, & legationem quamdam per viros fide dignos iam ador-
nare, vt coram sit occasio nos inspiciendi. Qui nostram doctrinam profitentur, Seba-
steni Eustathij improbatæ doctrinæ vlcus reagentes purulentum, petunt a nobis quam-
dam Ecclesiasticam procurationem.] hæc ipse. Porro Euagrium istum, quem tradit
profectum esse cum Eusebio in Occidentem, illo scilicet Eusebio Vercellensi Epi-
scopo, vt alias diximus, eundem esse cum Euagrio illo putamus, qui ex senten-
tia sancti Hieronymi ad Innocentium, valide oppugnauit Auxentium Arianum Me-
diolanensem Episcopum. Hic enim Vercellis apud Eusebium fuisse videtur vsque
D ad eius obitum, eoq. defuncto redijisse in Orientem, atque ea Basilio significasse.

b Basil. epist. 8.
BASILIUS LA-
BORANS VSUSPI-
CIONE APVD
OCCIDENT.
SE PURGAT.

Rursus vero, quod idem Basilius apud nonnullos in crimen adductus fuisset,
quod litterarum consuetudine cum Apollinari hæresiarcha communicasset ; ipseq. se
pariter excusasset, nescisse hominem alicuius esse prauæ opinionis auctorem : re ta-
men postea comperta, tum vt se suspicione inita cū eo communionis penitus liberaret,
tum etiã vt latentem adhuc sub Catholico nomine hæresiarcham omnes agnoscerent
damnatum esse ab Apostolica sede : Damasum rogat vt cum suis Episcopis istud ip-
sum agat, ita subdens^c : Alter ex illis, de quibus vos admonemus, est Apollinaris,
haud parum & ipse Ecclesias contristans : facilitate namque scribendi, qua per occa-
sionem ad quosuis irrepit, coniunctam habens sufficientem linguæ facultatem, Or-
bem libris suis repleuit, contempto Ecclesiaste^d, qui cauendum esse dicit, ne mul-
E ti fiant libri. In multitudine autem certum est quod multa delinquantur : nam
quo modo potest in multiloquio vitari peccatum ? Sunt vero quæ scribit, etiam ad
Theologiam pertinentia, non ex Scripturæ probationibus, sed ex humanis argumen-
tis astruccionem habentia. Scripsit & de resurrectione quædam fabulose, immo Iu-
daice composita : in quibus dicit, nos iterum ad cultum a lege præscriptum reuer-
suros, ita vt iterum & circumcidamur, & sabbatum obseruemus, & a cibis a le-
ge prohibitis abstinemus, sacrificiaq. Deo offeramus, & in templo Hierosolymis
adoremus, atque prorsus ex Christianis Iudæi reddamur : quibus quidnam poterit rudi-
culum magis, magisq. alienum ab Euangelico dogmate dici ? Deinde & de incarnatione tan-
tam mouit fratribus perturbationem, vt pauci eorum, quibus colloqui cum illo nonni-
hil intercessit, priscum pietatis characterem conseruent ; multi vero rerum mutationi
attendentes, ad quæstiones & contentiosas inutilium verborum hæreses auersi sint.]

DE CAUSA A-
POLLINARIS.

c Basil. epis. 74.

d Eccles. 12.

ROM. PONTIF. SOLVS DAMASVS D. MNAT NOVAS HAERESIS CVM HAERESIA ARCHIS.

hæc de Apollinari Basilius . At cur Apostolicæ fedi defert damnationem Apollinarianis hæresiarchæ ? cur non ipse Cappadociæ Metropolitanus eam hæresim cum auctore damnauit ? Nosti causam, lector, si memoria tenes quæ superius sæpe sunt repetita atque exemplis sæpius demonstrata : nimirum illum viguisse usum ab ipsis Apostolorum temporibus, vbi primum sedes Petri Romæ locata est, vt noua hæresis, recensq. emergens hæresiarcha, non ab alio quopiam cuiusuis auctoritatis Episcopo, quàm a Romano Pontifice, causa exacte peruestigata, Apostolica damnarentur auctoritate . Quo modo vero Damasus, his a Basilio acceptis de Apollinari atque eius erroribus, Romæ coegerit Synodum, atque eandem hæresim cum auctore damnarit, dicemus suo tempore .

DE CAUSA PAULINI EPISCOPI ANTIOCHENI.

At quid insuper egit apud Damasum hac missa legatione Basilius ? ipse subdit, cum ait : Paulinus vero an aliqua in re, quod manus impositionem concernit, reprehendendus sit, vos ipsi dicetis.] parcius hæc Basilius atque modestius, quod de insignis nominis viro ageret, eodemq. Antiocheno Antistite instituto a Lucifero Episcopo Calaritano Apostolica legatione fungente; cum ante ipsum (vt suo loco dictum est) Meletius ab Arianis olim præfectus, conuersus ad fidem Catholicam, ibi eandem valide propugnauerit, cuius causa exilia passus antea fuerat, atque hætenus pateretur: cui quidem (vt diximus) Basilius studebat, vtpote illi intima familiaritate coniunctus, stantibus Occidentalibus a parte Paulini, vt paulo inferius dicturi sumus .

DE HAERESI MARCELLI ANCYRANI EPISCOPI.

Insuper eadem legatione Basilius de Marcelli hæresi hæc ad Damasum habet in fine: Nos sane contristat, quod Marcelli dogmatibus fidem habet, & sectatores illius sine discrimine ad communionem admittit.] De Marcelli causa pluries superius actum est . Inuenit ille fidem dum vixit, quod eius causa cognita in Romano Concilio, necnon œcumenico Sardiceno, semper magna gloria fuerat absolutus, aduersariorum vero repulsæ atque confutatae calumniæ: nec alia postea reperitur ab Orthodoxis habita esse Synodus, in qua fuerit Marcellus condemnatus : cum præsertim Athanasius eundem numquam condemnare præsumpsit, vtpote (quod refert Epiphanius ^a) qui habuerit ipsum qui se purgasset, & haud vehementer errasset . subdit tamen de eo Basilius enormia, quæ vera ne essent, an ab aduersarijs calumniose composita, haud satis exploratum est nobis : nam si verum Marcelli illud dogma fuisset, non ita perfunctorie a quoquam dissimulari potuisset, præsertim a Magno Athanasio cuiusque hæresis infensissimo hoste, ac veritatis Catholicæ acerrimo propugnatore . Porro hæc addit de eo Basilius ^b :

^a Epiph. hæres. 72.

^b Basil. epist. 74.

Scitis, colendissimi fratres, quàm omnem spem nostram irritam faciat dogma Marcelli, quod neque Filium propria ac discreta hypostasi præditum confiteretur, sed productum, & in eum ipsum iterum conuersum, ex quo venerat, tradit. Neque Paraclitum propriam habere hypostasim contendit. Ita vt non aberret, si quisquam hanc hæresim prorsus esse alienam a Christianismo determinet, ac corruptum quemdam Iudaismum appellet . Horum curam a vobis requirimus : Eam adhibebitis, si vniuersis Orientis Ecclesijs scribere dignabimini, vt eos qui veritatis doctrinam ad hunc modum adulterarunt, tum demum ad communionem admittant, si quando errata correxerint: si vero contentiose rerum nouationi immorari voluerint, ab illis secedant . Ceterum haud ignoramus & ipsi, quod oportuerat nos vestræ prudentiæ assessores, communi de his rebus consideratione tractare: verum quoniam nec temporis id ratio permittit, & dilatio perniciofa est, propterea quod hominum istorum pestis radices altius infixit: necessitate adacti fratres hosce misimus, vt simul quæcumque litteras fugiunt, denuo vos perdocentes, pietatem vestram eo inuitent, vt quæsitum Ecclesijs Dei auxilium exhibeatis.] hætenus Basilius .

MARCELLIANUS CYRANI OBITUVS TEMPVS ^c Epiph. hæres. 72. ^d Epiph. lib. 4. circa princip.

Quod insuper ad Marcellum Ancyranum pertinet : ex Epiphanio datur colligere, hoc eodem ipso anno illum ex hac vita desijisse : siquidem cum de eo agit, hæc habet ^c : Marcellus fuit in Ancyra, qui sane hucusque peruenit, & duobus plus minus annis ante hunc annum e vita discessit.] hæc ipse . Porro cum ea scriberet (vt idem testatur ipso exordio ^d operis) anno vndecimo Valentianiani Imperatoris, Gratiani autem septimo : plane opus est asserere, hoc ipsum anno defunctum,

A functum, addito tamen illo, plus vel minus, ab Epiphanio posito .

At quid hac legatione Basilij actum est ? nihil penitus . Accidit enim, vt ipsius Basilij aduersarij, qui tot calumnijs, quas anno superiori recensuimus, eum obruere conati sunt, haud satis habuerint, illum ipsius gentilibus fidei dubiæ immo & hæresis (vt vidimus) suspectum reddere : quin etiam eandem in eum Romam intulerunt ad Romanum Pontificem, nec illas quidem leuiter effusas, vel ab hæreticis diffamatas, aut in ventum dissipatas, quæ nullam apud audientes inuenirent fidem, sed plane eiusmodi, vt Catholici Episcopi, iidemq. Basilio familiaritate coniuncti, immo & eius alumni sanctissimi monachi, fidem eas dictitantibus (vt superius demonstratum est) adhibuerint . Quam ob causam Damasus, his acceptis, dignum existimauit ad aliquod temporis spatium, quousque videlicet de his aduersus Basilium prolatis certior redderetur, abstinere a consuetudine litterarum . et quamuis a Basilio scripta minime spreuerit (nam de cogenda Synodo aduersus Apollinarem, ex eius sententia in animum induxit) nihil tamen per Legatos rescripsit : plura enim erant, quæ ipsum Romanum Pontificem cautius agere cum Orientalibus admonebant .

BASILIVS MALE AVDIVIT APVD ROM. PONTIFIC.

Hæc sane cum Basilius rescuisset, magno animi dolore confectus, quod res maximi ponderis videretur, alienatum a se experiri Romanum Pontificem : iterum ad eundem legationem mittit, nec eam cuiusque credidit, sed Petro suæ Ecclesiæ presbytero : quem eiusdem nominis germanum ipsius existimamus, ex monacho (vt dictum est ex Gregorio Nysseno) creatum ab eo presbyterum Cæsariensis Ecclesiæ mox vt Episcopatum accepit : cui eiusmodi functionem delegauit ; eidemq. litteras ad Romanum Pontificem & alios collegas Episcopos dedit : quas hic recitare, dignum existimamus : C magni enim momenti legationum vel apicem prætermittere, religionem putamus . sic autem se habent ^a :

BASILIVS MITTIT PETRVM LEGATVM AD ROM. PONTIF.

Magno desiderio congressum vestrum expetenti, semper impedimenti aliquid accidit, vnde prohibeor ne voti compos euadam . Aut enim corporis imbecillitate impedior, quam plane haud ignoratis, quanta mihi sit a prima ætate ad istam vsque senectam vna mecum educata, nempe iuxta iustum Dei iudicium, qui omnia sapienter disponit, castigans, & erudiens : aut sollicitudo nos Ecclesiarum, vel certamina, quibus resistendum est veritatis sermonem impugnantibus, remorantur . Quocirca in hunc vsque diem in multa tristitia & mæstitia dego, sciens quod ope vestra destituor . Ego enim quoniam audiui a Deo, qui ob id per carnem ad nos accessit, vt & factorum suorum exemplis vitam nostram instrueret, & voce sua Euangelium regni nobis annuntiaret ^b : In hoc cognoscetis omnes quod mei discipuli eritis, si dilectionem habueritis adinuicem : et quod pacem suam veluti extremum munus discipulis suis, cum iam dispensationem quam in carne obibat, absoluturus esset, reliquerit dicens ^c : Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis : non possum mihi ipsi persuadere, quod sine mutua charitate, & nisi quantum in me est, paci erga quosuis studeam, seruus Iesu Christi digne vocari queam .

^a Basil. epist. 77.

BASILII EPISTOLA AD DAMASVM PAPA ET ALIOS OCCIDENTIS EPISCOPOS.

^b Ioan. 13.

^c Ioan. 14.

Multum iam temporis expectauimus, an aliquando & a vestra dilectione aliqua nostri habeatur ratio . Non enim clam vobis est, quod publice quibusuis expositi, velut emittentes maris scopuli, furias hæreticorum fluctuum excipimus : qui vbi nobis illi infringuntur, quæ retro nos sunt haudquaquam redundant, aut alluunt . Quando vero de nobis dico, non ad humanas vires refero, sed ad gratiam Dei, qui in mortalium imbecillitate potentiam suam declarat : quemadmodum Propheta sub persona Domini loquitur dicens ^d : An me non timebitis, qui arenam mari terminum posui ? Arena namque, re omnium infirmissima & nullius momenti, amplitudinem ac magnam molem maris cohibuit potens Deus . Cum itaque ad hunc modum se habeant res nostræ : debebant continuo a vestra dilectione ex sinceris fratribus aliqui mitti, qui nos afflictos & oppressos inuiderent ; & multo crebrius amicæ ad nos vestræ destinari litteræ, quibus vel in proposito confirmaremur, vel si qua in re offendimus, corrigeremur : non enim negamus innumeris nos erroribus obnoxios esse, cum homines simus, & in carne viuamus .

^d Iob 26.

Verum quoniam superiori tempore, fratres colendissimi, vel quia quid ex decoro faciendum fuerit, ignorastis, debita nobis obsequia exhibita non sunt, nempe per pacificas litteras communicatio : vel quia quorundam malitia factum est, vt in calumnias

... ..

lumnias, quibus traducimur, abrepti & præoccupati, indignos nos amica visitatione iudicaueritis: ecce iam litteris vos ipsi prouocamus, & causas huius rei quæ nobis adscribuntur, fatemur, parati vestram hac in re institutionem amplecti: hoc tantum orantes, ut si quos admiseritis, qui nos traducant ac vituperent, in conspectum nostrum coram vestra pietate constituentur. Nos enim si conuincamur, peccatum nostrum cognoscemus; & vobis post eam reprehensionem a Domino non imputabitur, si communionem nostram tamquam peccatorum declinaueritis: deinde & præmium habebitis, si nos reprehenderitis, ut qui occultam nostram malitiam patefeceritis. Sin vero antequam communicamur, nos condemnaueritis: equidem nos nihil inde dispendij accipiemus: propterea quod omnium pretiosissimum bonum nostrum, charitas videlicet, qua erga vos præditi sumus, lædi nequit: vos autem & hoc ipsum nobis amissis patiemini, & Euangelio repugnare videbimini dicenti: Num lex nostra iudicat hominem, nisi primum audiuerit, cognoueritque quid faciat?

a Ioan. 7.

Qui vero nobis calumnias quidem offundit, non autem quæ dicit, certo probat: videtur sibi ipsi mali nominis accersere appellationem, ex eo quod verbis inique & absurde utitur. Quo namque alio nomine delatorē vocare conueniet, nisi ea appellatione, quam ex re ipsa, cui studet, sibi ipse imponit? Neque igitur qui nos vituperat, diabolus sit, sed accusator; immo neque accusatoris nomen accipiat, sed frater sit in dilectione nos admonens, & ad emendationem reprehensionē nostrī inducens: nec vos auditores sitis conuiciorum, sed redargutionum probatores & examinatores: neque nos sine remedio relinquamur, nondum patefacto nobis quid deliquerimus. Nolim enim vos hac teneri cogitatione, qua dicatis: Quoniam loca transmarina inhabitamus, extra periculum sumus earum afflictionum, quæ complures occupant, neque opus habemus aliorum auxilio: itaque quid proderit nobis, ut cum alijs communicemus? Nam insulas quidem Dominus a continenti per maris interstitium diuisit: insulanos vero cum his qui terram continentem & firmam inhabitant, per charitatem coniunxit. Nihil nos separat, fratres, nisi animi proposito separationi causas roburque demus.

Vnus nobis est Dominus, vna fides, spes eadem. Siue caput vos ipsos vniuersalis Ecclesiæ reputatis: non potest pedibus dicere caput: Non est mihi opus vobis. Siue in reliquum vos Ecclesiasticorum membrorum ordinem locatis: non potestis nobis dicere, qui in eodem vobiscum corpore constituti sumus: Non estis nobis necessarij. Nam & manus mutuam inter se operam necessariam habent, & pedes mutuo sese firmant, & oculi per concordiam habent, quod obiecta clare & dilucide apprehendunt. Nos quidem nostram ipsorum imbecillitatem agnoscimus, & vestram auide concordiam requirimus. Nouimus enim, quod etiam si corpore non adfueritis, precum tamen auxilio magnum nobis grauissimis istis temporibus emolumentum asserre poteritis. Vobis vero nec coram hominibus decorum erit, nec coram Deo gratiæ quicquam conciliabit, si talibus volueritis vti vocibus, quibus nec gentes, quæ Deum non nouerunt, vsæ hæctenus sunt. Nam & illas audimus etiam, vbi pro omni sufficientia agrorum fructus demetunt, propter futurorum incertitudinem, mutuuum obsequium amica inuicem salutatione offerre, & mutuuum commercium inter se tamquam rem vtilem sectari. Nos vero cum simus ex illis patribus, qui vel modicis indicijs consortij symbola de terræ finibus ad fines vsque circumferenda, & quous eiusdem fidei pro ciuibus & familiaribus habendos esse putarunt: iam nos ipsos a reliquo Orbe separamus, & neque de singularitate erubescimus, nec damni quicquam concordia diruptionem asserre putamus; neque horremus, quod in nobis formidanda Domini propheta adimpletur, qua dixit^b, quod propter iniquitatis abundantiam refrigescet charitas multorum?

b Matth. 24.

Nolite, fratres colendissimi, nolite hoc perpeti: sed cum propter præcedentia nos litteris pacificis consolemini, & amicis salutationibus, veluti miti quadam & blanda contrectatione pectoris nostri vlcus, quod ipsi nobis præterita nostri negligentia infixistis, mitigate: tum siue volueritis ad nos proficisci, & per vos ipsos infirma nostra scrutari, an vere ita se habeant, ut auditis, vel ex falsis adiectionibus grauiora de nobis sint ad vos relata delicta; fiat & hoc. Parati namque sumus obuijs manibus vestrum excipere aduentum, nosque ipsos diligenti sistere

examine;

CONTESTATIO BASILII DE RETINENDA SEMPER CHARITATE.

A examini; dumtaxat in his quæ fiunt, superiores habeat charitas. Siue vestro iudicio locum quemdam designare placuerit, in quo & quod nos concernit, visitationis debitum implebimus, & quantum fieri potest, nostri experientiam offeremus, ut & præterita curentur, & nullus deinceps calumniæ locus relinquatur; per nos licebit, ut & hoc fiat: nam omnino, licet infirmam circumferamus carnem; tamen donec spirare datur, nostri est officij, ut nihil omittamus eorum quæ ad Ecclesiarum Christi ædificationem pertinent.

Ne velitis igitur astutis nos rationibus hac, quam petimus, consolatione fraudare; ne in eam nos necessitatem constituatis, ut & alijs nostrum reuelare dolorem cogamur. Nam hæctenus, ut scitis, fratres, mæstitiam nostram in nobis ipsis contegimus, pudore prohibiti, quo minus confortibus nostris procul diffitis vestram erga nos alienationem significemus; ne & illos tribulemus, & ijs qui nos odio prosequuntur, gaudendi occasionem demus. Hæc quidem solus iam, attamen ex omnium Cappadocia fratrum sententia scripsi, qui me & hoc rogarunt, ne quouis tabellione ad vos vtar, sed virum mittam, qui quacumque per epistolam assecuti non sumus, veriti ne ultra competentem mensuram sermonem extendamus, sua prudentia, quam ex gratia Dei habet, ipse sufficienter exequi valeat: Dicimus autem desideratissimum ac religiosissimum fratrem & sympresbyterum nostrū Petrum: quem & in charitate complectimini, & cum pace ad nos, ut rerum secundarum sit nuncius, ante vestrum aduentum præmittere dignabimini.] hæctenus Basilus, expectans & expetens adhuc quod alijs litteris efflagitarat, ab Ecclesia Romana mitti in Orientem Legatos.

C Quid autē ad hæc rescripserint Damasus & alij Episcopi Occidentales, vel an rescripserint, haud apparet: illud quidem certius, eisdem minime rescripsisse. nam quæ anno sequenti ad Occidentales eiusdem Basilij datæ sunt litteræ, eandem querelam ingeminant, nullas litteras ab eis datas, nullosque Legatos fuisse missos. Sane quidem nonnihil diffidentia, ne dicam simultatis & odij (nam salua charitate, hæc omnia aditata esse, Basilij modo recitata litteræ indicant) inter Basilium & Occidentales intercessisse, certum est: ut licet inter eos communicatio ablata minime fuerit; vsum tamen eius, quousque omnia exploratiora haberentur, fuisse intermissum, ex iisdem ad eos Basilij litteris possimus intelligere. Iam ante auguratus hæc ipse Basilus fuerat, ex eo tempore, quo edicto Valentis coeperunt Orientales Episcopi exulare, cum Gregorius Nyssenus ab Ecclesia pulsus est, ut eius litteræ ad Eusebium^a datæ significant, quibus postquam de exilio fratris & alijs egit, hæc de Occidentalibus subdit:

SIMULTAS INTER ORIENTALES ET OCCIDENTALES.

D Etenim si Dominus sit nobis propitius, quali adminiculo indigemus? sin autem ira Dei permanerit, quale nobis auxilium ab Occidentalium supercilio & fastu aderit? qui veritatem neque norunt, neque dicere sustinent: verum falsis opinionibus præpediti, illa nunc faciunt, quæ prius in Marcello patrarunt; nempe cum ijs qui veritatem ipsis annunciant, contendentes, hæresim autem per se ipsos stabilientes. Ego sane ipse absque communi litterarum figura volebam ad eorum antesignanum scribere: de Ecclesiasticis quidem nihil nisi per ænigmata: quoniam nec intelligunt nostratium veritatem; neque viam, qua possint addiscere, amplectuntur. In vniuersum hoc litteris volebam significare, non per afflictiones oppressis humiliatisque poenam esse irrogandam, neque dignitatem æstimandam superbiam; quod etiam solum peccatum Deum inimicum reddere sufficit.] hucusque ipse. Ceterum ab hac sententia recessisse, suæ ipsius ad Occidentales datæ post hæc litteræ officij plenæ aperte demonstrant: ut videas sanctissimos viros interdum impetu haud omnino in omnibus rationi consentaneo commoueri, & quod naturæ est, facere; mox vero, quod virtutis est, eundem motum antequam exiliat, carceribus coercere. Quænam, rogo, officiosiores, animoque submissiori a quouis scribi litteræ potuerunt, quam illæ a Basilio datæ postea ad Occidentales?

a Basil. epist. 10.

SVGILLANTVR TVRPI NOTA OCCIDENTALES.

Sed plane maxima ex verbis Basilij instat obiectio: cuiusnam rei occasione, quæve sint istæ querelæ ab ipso Basilio vtumque prolata. Sunt hæc magna consideratione peruestiganda, ac pariter expendenda. Quis enim nouantium hæreticorum ista perlegens, non continuo & manu plaudet, exclamabitque. Basilij sententia Occidentales omnes, ac potissimum ipsum Romanū Pontificem veritatis desertores haberi, atque hæresis condemnari? At bona verba quæso (ut Comici istud vsurpem) sed accommodatius

NOUANTIVM FORTIS OBIECTIO DILVITVR.

hcc

a Matth. 18. hoc Euangelij : ^a Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi] & quidem non sine fe-
nore. Ad hos istæ clamorose & insulte obiectantes vno icu penitus prosternendos,
atque inscitie insanæq. temeritatis arguendos, illud vnum sufficere posset argumen-
tum, si dixerimus : Quonam pacto habuit Basilius re vera Occidentales omnes hæreti-
cos, si crebris cum publicis, tum priuatis legationibus, atque litteris tam suis, quam
Athanasij & aliorum procuratis, adeo auide, tantoque studio, dixerim & importune
interpellarit, expetieritque ipsorum opem, litteras, & Legatos; & retardantes illos
litteris ardentioribus excitarit; cum alioqui hæreticorum communio a Catholicis
reijciatur etiam oblata? Sed perquiramus quid sibi velint verba Basilij.

CONTROVER-
SIA DE HYPO-
STASIS NOMI-
NE.

Quid est igitur quod Basilius ait : Vt olim factum est in causa Marcelli, Occidenta-
les contendere cum his qui annunciant veritatem, atque hæresim stabilire?] Quod ad
Marcellum cum Romæ, tū in Concilio Sardicensi absolutum spectat, satis ea sunt, quæ
haud pridem & alias sæpe ante diximus, ne tædio legentium eadem crebrius repetamus:
sed in eo quod sequitur, versetur. In quibusnam, rogo, Occidentales altercantes cum ijs
qui veritatem annunciant, hæresim stabilire? Hæc est illa, lector, vetus controuersia
inter Orientales & Occidentales de vocibus, substantia, & substantia, de qua fufius
actum est superius ex Actis Concilij Alexandrini anno Domini trecentesimo sexagesi-
mo secundo, cum ex harum vocum diuerso modo facta interpretatione pars altera
aduersarijs impingeret Arianismum, Sabellianismi vero altera alteram redargueret:
cum tamen (vt idem testatur Theologus ^b) ambæ partes id ipsum re vera sentirent, &
æque Catholicæ essent, prout S. Athanasio satis exploratum fuisse confirmat.

b Gregor. Naz.
orat. in laud.
Athanasij.

VERBORVM,
NON SENSVS
DISCREPAN-
TIA.

HYPOSTASIS
QUID APVD
LATINOS.

c August. de
Trinit. lib. 3.
6. 8. 9.

HYPOSTASIS
QUID APVD
LATINOS.

d Hieron. epist.
57.

Sed ex plurimis quæ superius dicta sunt, hic satis erit repetere dumtaxat verba Gre-
gorij Nazianzeni, quæ sic se habent : Cum essentia vna & tres hypostasies a nobis pie
dicerentur, quod alterum diuinitatis naturam, alterum personarum trium proprietates
declaret : ac simili quidem modo apud Romanos intelligeretur : ceterum ob lingue
illius angustiam, verborumque inopiam, hypostasim ab essentia distinguere non pos-
sent, eamque ob causam in illius locum, personarum adiunxissent nomen, ne tres sub-
stantias admittere viderentur : Quid tandem contigit? res profecto ridicula, vel potius
miseranda. Diuersæ fidei speciem præbuit leuis illa circa vocis sonum contentio. Hic
deinde alij Sabellij errori adstipulari visi sunt, quod tres personas dicerent : alij impietatem
amplecti visi sunt Arii, quod reiectis personis, tres hypostasies nominarent:
quorum vtrumque pertinax contendendi studium effinxerat. Quid postea? Cum
parua quædam (vt in contentione fieri solet) molestiæ causa semper accederet : eo tan-
dem res adducta est, vt periculum esset, ne orbis terrarum fines vna cum syllabis a se
inuicem distraherentur & abrumperentur, &c.] subdit de S. Athanasio eiusmodi am-
barum partium sententiam peruestigante, & inter se eas simul conciliante. Vtraque
parte, inquit, leniter & humaniter accersita, verborumque sententia diligenter & ac-
curate perpensa, postquam concordēs reperit, nec quantum ad doctrinam quicquam
inter se dissidentes; ita negotium transegit, vt nominum vsum ipsis concedens, rebus
eos constringeret.] hæc Nazianzenus.

Rursum vero quod apud Latinos (vt S. Augustinus ^c testatur) idem esset nomen hy-
postasis, quod substantiæ; ac dicere vnam vsiam & tres hypostasies, nihil aliud esset, quam
affirmare vnam essentiam & tres substantias; abhorruisse Latinos tradit ab hypostasis
nomine, & tutius tres profectos esse personas. Et hoc ipsum profecto est, quod S. Ba-
silius vbi supra de Occidentalibus ait, quod veritatem ignorent, nec discere velint, vt-
pote qui haud facile admitterent nomen hypostasis, quasi eius vocis ignari. At licet
Latini, callentes præsertim Græcas litteras, differentiam inter vsiam, substantiam, & hy-
postasim, id est, substantiam, optime nossent: tamen quod apud ipsos Latinos (vt testa-
tur Victorinus, & ita obtinuisse vsum loquendi affirmat S. Augustinus) idem esset hy-
postasis, quod substantia; scite quidem iureq. a noua voce abstinere satius iudicarunt:
qua etsi vterentur, æque penes Græcos scientes illud nomen apud Latinos pro substan-
tia vsurpari, suspecti essent: quod docuit experimentum: nam de se, cum in Syriæ eremo
S. Hieronymus ageret, ad Damasum scribens, sibi hæc his prope temporibus contigisse
testatur ^d: Nunc igitur, inquit, proh dolor, post Nicænam fidem, post Alexandrinum
iuncto pariter Occidente decretum, trium hypostasicon ab Arianorum Præsule (*hic erat
Euzoius Episcopus Antiochenus*) & a Campensibus (*hi erant Catholicæ partis Meletij, sic dicti, vt
vidimus*)

A vidimus, quod pulsus Antiochia in campis synaxes agerent, quibus Basilius communicabat) nouellum
a me homine Romano nomen exigitur. Qui, quæso, ista Apostoli prodidere? Quis
nouus magister gentium Paulus hæc docuit? Interrogamus: Quid tres hypostasies
posse arbitrentur intelligi? Tres personas subsistentes, aiunt. Respondemus, nos ita
credere. Non sufficit sensus: ipsum nomen efflagitant, quia nescio quid veneni in syl-
labis latet. Clamamus: Si quis tres hypostasies, aut tria enypostata, hoc est tres sub-
sistentes personas non confitetur, anathema sit. Et quia vocabula non ediscimus, hæ-
retici iudicamur. Si quis autem hypostasim vsiam intelligens, non in tribus personis
vnam hypostasim dicit, alienus a Christo est. Et sub hac confessione nobiscum pariter
cauterio vnionis inurimur.] En quàm perspicue vides, lector, cuius rei causa vna cum
S. Damaso Hieronymus in crimen hæresis adducebatur.

B At quàm iuste, id docet, quod subdit: Tota sæcularium litterarum schola nihil aliud
hypostasim, nisi vsiam nouit: et quis, rogo, ore sacrilego tres substantias prædicabit?] et
inferius: Quisquis tria esse, hoc est tres esse hypostasies, id est vsias, dicit, sub nomine pieta-
tis tres naturas conatur asserere. Si ita est, cur ab Ario parietibus separamur perfidia co-
pulati?] & paulo post: Sufficiat nobis dicere, vnam substantiam, tres personas subsistentes,
perfectas, coæquales, coæternas. Taceantur tres hypostasies, si placet, & vna teneatur.
Nam bonæ suspicionis est, cum in eodem sensu verba dissentiant: sufficiat nobis me-
morata credulitas. Aut si rectum putatis tres hypostasies cum suis interpretationibus de-
bere nos dicere, non negamus: sed mihi credite, venenum sub melle latet: transfigu-
rauit se angelus satanæ in angelum lucis. Bene interpretantur hypostasim; & cum id
quod ipsi exponunt, habere me dicam, hæreticus iudicor. Quid tam anxie vnum
C verbum tenent? quid sub ambiguo sermone laritant? Si sic credunt vt interpretan-
tur, non damno quod retinent: si sic credo, &c.] Ecce tibi tamquam in tabula pictura,
ex verbis rebusque gestis S. Hieronymi, causa omnis Occidentalium, ipsiusque Ro-
mani Pontificis Damasi ob oculos posita: iudica, quæso, quisquis es, num hæresis cri-
men iure obijcerent illi Hieronymo, vel Basilio Occidentalibus omnibus, vel inscitie
nomine ijdem iure redarguendi essent.

Accidit autem deinde, vt post editas a S. Basilio, Theodoro, & alijs de nominis
hypostasis interpretatione scriptiones, atque agitatae ea de re controuersias, velut
assidua confricatione, quod nouum, asperum, & ambiguum videbatur nomen hypo-
stasis, redditum fuerit tandem ex vsu iam vetus, lene, facile, atque certum: vt vox hy-
postasis, æque ac personæ, a Latinis omnibus intrepide secureq. fuerit vsurpata.
D At vero vt demum his finem imponamus, re a S. Basilio accuratius considerata, tan-
tum abest vt Occidentales hæresis suspectos habuerit, vt eos solos puriores remanuisse
prædicet Orthodoxos vltimis litteris ad ipsos anno sequenti datis, in quibus hæc verba
leguntur ^a: Cunctis mortalibus prædicamini, quod in fide illibati permaneat, &
Apostolicum depositum illæsum seruetis: non sic habent res nostræ, &c.] hæc Basilius:
describemus autem eam epistolam integram suo loco. En quàm probe intueris, lector,
sublimes illos Nouantium fluctus, cum ad littus veritatis adhæserint, in spumas graci-
les disijci atque resolui.

At quid (dicet aliquis) cum idem S. Basilius erecti supercilij æque insimulet Occi-
dentales? & alibi de Romana Ecclesia dicat: Odi fastum illius Ecclesiæ] utpote quæ
ex dictis superius causis detrectaret Legatos in Orientem mittere, superperias ferre, atque
E demum pacificas litteras reddere? Condonandum quidem esse etiam sanctissimis viris
afflictis animo, ærumnis pressis, oppressisq. densa molestiarum caligine, si in aliquod
interdum verbum erumpant exorbitans, facile iudicabunt, qui præstantissimos illos
Iob atque Hieremiam considerant, veniamque puto concedent. Absit tamen omni-
no, vt in Basilius, dum fastum Romanæ exprobrat Ecclesiæ, in ipsum inquam
maxime pium, maxime sanctum, illud Platonis in Cynicum calcantem ipsius fastum
scomma retorqueam: Sed maiori fastu.] quamuis Gregorius Nazianzenus de eodem
Basilio testetur, ipsum fastus atque supercilij nomine ab alijs reprehensum: cum ta-
men ipse eum excusans hæc dicat ^b: Quid ad hæc nobis dicturi sunt, qui homini fa-
stum superciliumque obijciunt? iniqui sane & acerbi rerum huiusmodi iudices, &c.]
At quod mireris, idem ipse Gregorius, qui modo Basilius ait fastus expertem,
eumque excusat atque defendit; alibi tamen, cum ab eo inuitus Sasimis præficeretur
Episcopus

HYPOSTASIS
NOMEN AM-
BIGVVM ET
SUSPECTVM

TANDEM NO-
MEN HYPO-
STASIS RECOE-
PTVM.

a Basl. epist. 1.
in addit.

OBIECTIO DE
FASTV DILVI-
TVR.

b Greg. Naz.
orat. in laud.
Basl.

a Gregor. Naz. in Carm. de Vita sua. Episcopus, non sine stomacho illum fastus infimulat, cum de eo sic ait ^a:

*An te, summe vir, potius notem,
Tuumq. fastum, quem tibi inuexit thronus?*

Ex quibus euidenter lector intelligis, quod nuper diximus, sanctorum quoque viro-
rum animos interdum ex perturbatione, instar Solis alioqui semper effulgentis, ad
breue temporis spatium pati deliquium. At de his hactenus.

Iam ad S. Hieronymum ad Damasum ex Syriae eremo scribentem redeamus, & de
tempore eius illuc accessus pariter peruestigemus. Hoc namque anno, quo (vt dice-
mus) defuncto Magno Athanasio, dira persecutio exagitauit Ecclesiam Alexandrinam,
totamq. Aegyptum, ipsum Hieronymum ex Syriae solitudine ad Ruffinum Aegyptum peten-
tem, & monachos illic confessores inuisentem, scripsisse, litterae tunc ab eo datae signifi-
cant ^b. Sed quando illuc contigerit proficisci Ruffinum, vt ex ijs pariter intelligamus

b Hieron. epist. 41. Hieronymi in eremo incolatum, exquiramus. Instituisse vero eiusmodi peregrina-
tionem Ruffinum vna cum Melania Romana clarissima femina Hierosolymam, sed

MELANIA ET RUFFINI PEREGRINATIO. in Aegyptum primo ad inuisendos illic agentes sanctos monachos nauigasse; idem S.
Hieronymus ad Florentium, necnon ad Ruffinum scribens ^c, duabus epistolis declara-
uit, quas ex Syriae solitudine dedit. accedunt his alij testes: confirmat enim hoc ipsum

c Hieron. epist. 5. c. 41. de peregrinatione Ruffini cum Melania S. Paulinus ^d in epistola ad Seuerum, necnon

d Paulin. epist. 9. Palladius de eadem Melania agens.

Quonam vero potissimum tempore eiusmodi Ruffini cum Melania peregrinatio acci-
derit, diuersae ea de re reperiuntur sententiae: nam Palladius ^e ipso exordio Valentis

e Palladius in Lausiac. 23. Imperij id factum esse, affirmare videtur: sed apud S. Hieronymi Chronicon anno

decimo eiusdem Imperatoris haec leguntur: Melania nobilissima mulierum Romana
& Marcellini quondam Consulis filia, vnico Praetore tunc Urbano filio derelicto,
Hierosolymam nauigauit, vbi tantum virtutum praecipueq. humilitatis fuit miraculo,
vt Theclae nomen acceperit.] haec ibi: quae intelligenda putamus, non cum primum

Roma profecta est, sed cum ex Aegypto Hierosolymam peruenit. Nam quod spectat
ad profectioem in Aegyptum: cum ipsius Ruffini, necnon Palladij assertionem con-
stet Melaniam ac eius comites, viuente adhuc Athanasio, fuisse Alexandriae, quem

liquet hoc ipso anno ex hac vita migrasse; vtique ante decimum Valentis annum eam
cum suis in Aegyptum profectam esse, affirmare necesse est. Quod enim contigerit,

MELANIA AB ATHANASIO DONATA PELLE OVINA. ipso viuente adhuc S. Athanasio, Melaniam Alexandriam peruenisse, Palladius ex eo
perspicue demonstrare videtur, cum ait Melaniam ab ipso Athanasio donatam esse

ouina pelle, quam dono acceperat a Macario abbate, oblata ipsi munere a leone pro
gratiarum actione de catulis caecis ab ipso luci redditus; cuius rei adeo admiranda

f Ruffin. lib. 2. cap. 4. Ruffinus ^f historiam narrat: qui & ait, se praesentem fuisse, cum persecutio est illata
monachis post Athanasij obitum ab Arianis: Ea enim, inquit, quae praesens vidi, lo-
quor, & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse promerui.] haec ipse.

De eadem Melaniae peregrinatione dum Palladius agit ^g, ait eam duce Isidoro eremum
Aegypti iustrasse, & inter alios magni nominis monachos inuisisse Pambonem, ei-
demq. pro monachorum vsu donasie trecentas libras argenti. Cum autem (quod di-
ximus) tunc contigerit Hieronymum eam epistolam scribere ad Ruffinum, cum ille

g Pallad. in Lausiac. c. 2. Lipsom. 3. inuiseret monachos persecutione vexatos (quod hoc ipso anno factum est post obi-
tum Athanasij, de quo paulo post dicturi sumus) affirmandum esse videtur, hoc

eodem quoque anno a S. Hieronymo ad Ruffinum eas litteras datas esse; vbi ^h inter alia:

h Hieron. epist. 41. Audio te, inquit, Aegypti secreta penetrare, monachorum inuisere choros, & caelestem
in terris circumire familiam.] et inferius: Rursum suspensam voto nutante mentem, qui-
dam Alexandrinus monachus, qui ad Aegyptios confessores & voluntate iam marty-
res pro plebis iam dudum fuerat transmissus obsequio, manifestus ad credulitatem

nunciij auctor impulerat.] et paulo post: Ruffinum Nitriae esse, & ad beatum perre-
xisse Macarium, crebra comitantium multitudo referebat.] haec ipse.

Quibus omnibus redditur manifestum, Melaniam cum Ruffino hoc anno, super-
stite adhuc Athanasio, Alexandriam peruenisse, & S. Hieronymum (vt dictum est)

HIERONYMVS EX SYRIA EREMO SCRIBIT AD RUFFINVM. post Athanasij obitum, excitata hoc anno ab Arianis persecutione in Ecclesiam Ale-
xandrinam & incolas eremi, illam ad Ruffinum epistolam conscripsisse ex Syriae ere-
mo, vbi agebat subagrotans: nam ait: Aegrotum esse me dolui: et nisi me attenuati

corporis

A corporis vires quadam compede praepedissent; nec mediae feruor aetatis, nec nauigan-
tibus semper incertum mare pia cum festinatione gradienti valuisset obistere.] haec
ipse. At de rebus magna laude dignis a Melania gestis eiusmodi persecutionis tempore,
inferius sermo erit: haec enim non ad insinuanda Acta Melaniae atque Ruffini; sed ex
eorumdem peregrinationis tempore, incolatus tempus Hieronymi in eremo voluimus
demonstrasse: etenim sic ex longe petitis saepe contigit tempora reddi certa.

Quam autem diximus Melaniam cum Ruffino atque socijs ante obitum Athanasij
certum esse Alexandriam ex Vrbe venisse: quonam potissimum tempore id acci-
disse putandum? Si Palladio assenserimus affirmanti id factum circa exordia Valen-
tis Imperij, ipsum Ruffinum ^a adiungere possemus ad stipulatorem, vbi ait annis sex se

a Ruffin. in Hieron. inuoc. 2. Alexandriae commoratum esse, & postea iterum ad aliquot dierum spatium illuc reuer-
sum commorari contigisse: sed hoc rursus dissuadet vt credamus, quod ex nuper citata
Hieronymi epistola ad Ruffinum inauditus antea & inopinatus aduentus eius in Aegy-
ptum & quam recentissimus fuisse videtur, vt superius dictum est.

Sed ad Hieronymi in Syriae eremum accessum redeamus. Quando autem conti-
gerit, vt ipse sic monasticae vitae arripuerit institutum, diligenti rerum ac temporum dis-
cussione peruestigandum est. Ceterum quod in re dubia & incerta versetur, nitendum
est coniecturis, aliisque argumentis, quantumlibet videri possint a longe petitis: sic
enim saepe accidit per angustas rimulas perspicere, quae indagatur solite veritas. At
quod ad hanc rem pertinet: haud assentiri possumus affirmanti ^b, Hieronymum

cum Ruffino atque collegis itineris socijs primum Hierosolymam petiisse, inde vero in-
ter se diuisos, Ruffinum in Aegyptum, Hieronymum autem in diuersas prouincias
peregrinationem instituisse, atque illinc deserta Syriae petiisse. Nam Ruffinum Roma
recessisse cum Melania, profectumque in Aegyptum, indeq. Hierosolymam perue-
nisse, cum iam S. Hieronymus in Syria monachus degeret; tum quae superius dicta sunt,
tum quae dicentur inferius, perspicue demonstrabunt. Ex peregrinatione vero ipsius
Hieronymi a se descripta possumus pariter intelligere tempus ipsius ex Occidente in
Orientem migrationis: ad Ruffinum enim, cum ille iam peruenisset in Aegyptum, ex

eremo Syriae scribit ^c, se primo profectum in Thraciam, inde in Pontum atque Bithy-
niam, postea in Galatiam & Cappadociam, deinde per Ciliciam in Syriam descendisse,
vbi confedit in solitudine monachus. hic totius eius est peregrinationis periodus, vna
cum fidissimis comitibus Euagrio presbytero Antiocheno, Innocentio, Heliodoro, &
vt ait, cum Hyla S. Melanij famulo.

C At quod primum ad Euagrium Antiochenum spectat, hunc insigniter eruditum
diximus iam superius temporibus Iuliani Apostatae, eumque vna cum S. Eusebio Epi-
scopo Vercellensi in Occidentem venisse: idq. testificatione S. Basilij de eo ita testantis
in epistola ad Eusebium Samosatenum ^d, vbi ait ipsum redeuntem ex Italia ad se lit-
teras attulisse. Cum igitur reperiamus Euagrium indiuiduum comitem fuisse S.
Hieronymi: aequae etiam cum eo Hieronymum peregrinatum ex Occidente in Cappa-
dociam, par est credere; cum de se tradat ipse Hieronymus, cum eo profectum esse in Cap-
padociam. Haec igitur vt asseramus, eadem certa Hieronymi atque Euagrii in Cappa-
docia peregrinatio persuadet. huncq. ipsum Euagrium, de quo S. Basilius meminit, eum-
dem esse cum Euagrio Hieronymi socio atque comite, cum nomen, tum munus pre-
sbyterij, tum patria, nempe Antiochia, necnon locus ipse vnde venit, nimirum ex Ita-
lia, aequae demonstrant: eundemq. Euagrium illum esse, qui egregiam nauauerat ope-
ram Mediolani aduersus Auxentium, de quo ad vnum ex comitibus Innocentium ^e
ante Hieronymus scripserat, nos suo loco retulimus.

Quando autem acciderit Euagrium ad S. Basilium in Cappadociam peruenisse, ex
eadem Basilij epistola possumus intelligere: qua antequam de Euagrio faciat men-
tionem, de vehemanti morbo in quem tunc inciderat, agit, cum ait ^f: Quinquaginta
his diebus aeger decubui, quibus mihi sedulo affuit dilectus & omnium studiosissimus
frater noster & cooperator Elpidius. Multum enim febre consumptus, penuria nutrien-
tis materiae, arida hac carne ceu lucernarum papyro circumdatus, marcida longaq.
aegritudine laboraui: antiquum vulnus huic accedens, a cibis me abstraxit, oculis som-
num ademit, tandem morti & vitae confinem me effecit, tantum viuere permittens,
quantum ad dolorem sentiendum opus est.] haec & alia plura de eadem corporis infir-
mitate

D *b Marian. Vi-ctor. in vit. S. Hieron.* *c Hieron. epist. 41.*

E *d Basil. epist. 3. PEREGRINATIO HIERONYMI ET EUAGRII EADEM.*

e Hieron. epist. 49.

f Basil. epist. 8.

mitate Basilius, quam ei contigisse superius diximus anno quo creatus est Casarea Episcopus, qui numeratur Domini trecentessimus septuagesimus: quo pariter dixerimus Hieronymum cum eodem Euagrio & alijs socijs deuenisse in Syriam, inde vero eiusdem prouinciae deserta petiisse, non ante (mea sententia) annum Domini trecentessimum septuagesimum primum: quod quidem & insinuare videntur citatae eiusdem superius litterae ad Ruffinum. Ex his igitur inducimur vt credamus praesentem annum esse secundum eius in eremo incolatus. Quoniam autem suadente, Hieronymus ad habitandum Syriae eremum elegerit, paulo post dicturi sumus.

S. HIERONYMI PRIMORDIA.

a Hieron. epist. 20.

b Hieron. epist. 2.

c Hieron. epist. 41.

d Hieron. Apolog. aduersus Ruffin.

e Hieron. in Chron. an. 20. Conitantijs.

f Hieron. lib. 1. contra Pelag. & in epist. ad Galat. c. 2.

g Hieron. epist. 57.

h Hieron. Apolog. pro lib. aduers. Iouin.

i Hieron. in Exe. chiel. c. 40.

k Hieron. epist. 22.

l Hieron. epist. 6. & 41.

Decens est enim, vt antea tanti Patris hic summam in hanc diem vitae cursum recensamus, ex suis ipsius scriptis elicitem. Natus est Stridone oppido in Dalmatia honestis quidem parentibus, & substantijs haud infimis, quas postea pro aedificatione monasterij per Paulinianum fratrem diffraxit: non enim de se ipso, sed de voluptuosis clericis atque monachis, ex persona tamen sua illa ait: Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix milio & cibario pane rugientem saturare poteram ventrem, nunc simillam & mella fastidio, &c.] Bonosum habuit collactaneum, & cum eodem coaluit in liberalibus disciplinis, praediuite adolescente: a puero enim excolendus bonis litteris traditus est praepreptori, de quo ipse: Memini me puerum cursitasse per cellulas seruulorum, diem feriatum duxisse lusibus, & ad Orbilium fauientem de auiae sinu tractum esse captiuum.] Romam veniens cum eodem ipsius gentili Bonoso, Donatum audiuit; ipsum enim suum nominat praepreptorem. tum, vt ipse tradit, scholastico more lusit in controuersijs declamandis. Ibi adulta aetate sacro baptismo initiatus est: quo suscepto, paulo solutiorem vitam, quam gesserat, continuo emendauit: nam priori amissa corporis integritate, secundam quam vocat continentiam post baptismum seruauit immaculatam. Totus pijs officijs deditus vna cu eiusdem instituti sodalibus, singulis diebus Dominicis (vt ipse tradit) inuisibat in subterraneis coemeterijs reliquias sanctorum martyrum. Nihilque ceteris diebus otij sibi relinquens, totus erat in describendis libris: sic enim bibliothecam Romae summo studio atque labore sibi confecisse testatur. In Gallias post haec peregrinatus cum ipso Bonoso, eadem siti librorum, Treueris S. Hilarij libros de Synodis manu sua descripsit; aliosque ibi positos antiquos codices, vsus opera amicorum atque inter alios Florentij, describendos curauit.

Contigit autem post haec, vt qui semel peregrinari coeperat, proficisci quoque in Orientem, in animum induxerit; id quidem cu eruditionis, tum etiam religionis causa; vt ex his quae gessit, inspicere licet. Porro peregrinationis eius quae remanent vestigia affectantes, dicimus eum cum Bonoso comite e Gallijs reuertentem, Aquileiam peruenisse, confedissequ. ibi aliquo temporis spatio fruiturus consortio sanctissimorum viro- rum, nimiru S. Valeriani eius ciuitatis post Fortunatianum Episcopi, Heliodori, Nepotiani, Ruffini, Chromatij, Iouini, Eusebij, Bonosi, Florentij, Nicae subdiaconi, Chryfogoni monachi, ad quos omnes intimae necessitudinis testes eiusdem Hieronymi litterae extant.

m Hieron. epist. 41. 42. 43. 44.

ECCLIESIA AQVILEIENSIS FLORENTISSIMA.

n Hieron. epist. 43.

o Hieron. epist. 41.

* Florentinus.

Summa quidem laude florebat tunc Aquileiensis Ecclesia, vbi extincto Fortunatiano Episcopo Arianae sectae fautore, eam Arianorum labe foedatam Valerianus vir sanctissimus ab omni prorsus impietatis faece purgauit, vt idem S. Hieronymus tradit; adscitisque ad officia Ecclesiastica viris optimis ac eruditis, sic claruit, vt de eis ipse Hieronymus in Chronico ita digne meminerit: Aquileienses clerici, quasi chorus beatorum habentur] per quos omne Ariani quondam dogmatis virus exclusum est.] sed & quod qui ibi erant clerici, essent & monachi, hoc praerconio ex iisdem tres potissimum laudantur in Chronico, cum ait: Florentius *, Bonosus, & Ruffinus insignes monachi habentur: ex quibus Florentius tam misericors in egenos fuit, vt vulgo Pater pauperum nominatus esset.] ab hoc adiutum Heliodorum in Orientem peregrinationem confecisse, eiusque expensis Hieronymum complures libros exscribendos curasse, eiusdem litterae ad eum datae significant, quibus rursus eiusdem viri misericordia erga pauperes commendatur illis potissimum verbis: Praermitto innumerabiles, in quibus Christum sustentasti, paupisti, vestisti, visitasti, &c.] Horum igitur suauissima consuetudine aliquantisper detentus est S. Hieronymus Aquileiae, cum inde recedere cogitur nescio quo improviso rerum euentu, vt ipse ex eremo ad Ruffinum scribens testatur verbis illis: Postquam me a tuo latere subitus turbo conuulsit, postquam glutino charitatis

p Hieron. epist. 5. 6.

q Hieron. epist. 41.

A ritatis haerentem impia diffraxit auulsio, &c.] Tunc Aquileia recedens, in Dalmatiam patrium solum veniens, sororem iuuenulam aetatis lubrico lapsam, primum viro maxime pio Iuliano diacono, qui eam ad meliorem frugem restituit, deinde etiam per litteras Chromatio commendauit. Post haec autem vna cum dictis supra comitibus recensitas prouincias peragravit, nempe Thraciam, Pontum, Bithyniam, Galatiam, Cappadociam, Ciliciam, atque Syriam, vbi cum Euagrio Antiocheno in via comite Antiochiae confedit.

r Hieron. epist. 27. & 43.

Erat Euagrius praediues ac nobilis, dominusq. villae, Maronia dictae; vbi aliquando agens Hieronymus cu eodem Euagrio, nactus ibi sanctissimu illum Malchu monachu, totius vitae ipsius cursum, quam postea factus senex conscripsit, accepit: testatur id quidem Hieronymus ipse, cum ait: Maronia triginta fere millibus ab Antiochia vrbe Syriae haud grandis a Orientem distat viculus: hic post multos vel dominos, vel patronos, dum ego adolescentulus morarer in Syria, ad Papae Euagrii necessarii mei possessionem deuolutus est: quem idcirco nunc nominavi, vt ostenderem vnde nossem quod scripturus sum.] nominat Hieronymus Euagrium Papam, quod cum ipse senex ea scriberet, iam ipse Euagrius factus fuerat (vt suo loco dicemus) Episcopus Antiochenus, post vero descriptam egregie vitam Malchi, ista ad postremum: Haec, inquit, mihi senex Malchus adolescentulo retulit, haec ego vobis narraui senex, & castis historiae castitatis expono.] quo plane Malchi exemplo, & aliorum plurimorum monachoru, quibus (vt vidimus) Syria tunc florebat, incaluit cor eius ad confectandu vitam monasticae institutum: cum & ad Theodosium magni nominis virum, & alios praecclaros anachoretas litteras dedit, petens eorum precibus solui vinculis saeculi; vbi haec inter alia:

s Hier. in vita Malchi. QVID HIERONYMVS ANTIOCHIAE.

Nunc vestrum est, vt voluntatem sequatur effectus: meum est, vt velim: obsecrationum vestrarum est, vt quod velim, & possim.] Inter haec temporis spatia, cum quid esset discernendum de statu suo, Deum seruosq. Dei ita consuleret, agens Antiochiae doceatam audiuit Apollinarem, de quo ipse ad Pammachium: Apollinarem Laodicenum audiui Antiochiae frequenter & colui; & cum me in sanctis Scripturis erudiret, numquam illus contentiosum super sensu dogma suscepi.] haec ipse. Porro cum (vt superius dictum est) Apollinaris nondum perfecte cognitus, neque damnatus esset, licenter docebat, audiebaturq. licentius.

t Hier. epist. 39.

Quod autem ad Theodosium anachoretam spectat, cuius precibus adiutus sanctus Hieronymus monasticae vitae arduum institutum animo ardenti arripuit: idem ille est, qui hoc tempore in ijs regionibus egregia claruit sanctitate: cuius res praecclaras Theodoretus conscripsit: eumq. patria Antiochenum, eo sanctitatis peruenisse tradit, vt nauae, eius nomine inuocato, tempestatem maris ingruentem sedarent: quem Antiochiae defunctum affirmat, sepulturaq. sanctorum honorifice tumulatum. De loco vero a sancto Hieronymo in Syriae solitudine ad habitandum delecto, ad Chromatium scribens, ita ipse meminit: In ea eremi parte delatae sunt, tuae scilicet litterae, quae inter Syros & Sarracenos vastum limitem ducit.] eadem habet ad Florentium. Chalcidis prouinciae ea erat (vt alibi ipse testatur) solitudo. Fuere eius comites Innocentius atque Hylas, accessitq. postea Heliodorus. His omnibus Euagrius Antiochenus cuncta necessaria ministrabat; quin & eius impensis Hieronymo ad scribendos libros suppeditati sunt antiquarij: illis enim se ibi abundasse testatur: eiusdemq. Euagrii opera, litterae quae diuersis ex locis Antiochiam afferebantur, eidem reddebantur, vicissimq. ad alios mittendae ab ipso ille accipiebat.

u Hier. epist. 65.

Sed rebus in hunc modum probe dispositis, illud funestum in primis accidit, vt dulcissimo comite Innocentio morte extincto priuaretur, Heliodorusq. cito recesserit, spe tamen redeundi: ipse vero crebris laboraret corporis infirmitatibus, quod saepe queritur ad diuersos amicos scribens. Quas insuper praeter haec passus sit impugnationes demonu, & quae eum exercuerint proelia carnis, hic retexam ex eiusdem epistola ad Eustochium: O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quae exusta Solis ardoribus horridum monachis praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs! Sedebam solus, qui amaritudine plenus eram: horrebant sacco membra deformia, & squallidum cutis situm Aethiopicae carnis obduxerat: quotidie lacrymae, quotidie gemitus: et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda

v Hieronymus CVLTORE EREMI FACTVS. Theodoret. in Philoth. c. 19.

w Hier. epist. 43.

x Hier. epist. 6. Hieron. praefat. in A. diam.

y Hieron. epist. 41. 43. Hier. epist. 6.

Sed rebus in hunc modum probe dispositis, illud funestum in primis accidit, vt dulcissimo comite Innocentio morte extincto priuaretur, Heliodorusq. cito recesserit, spe tamen redeundi: ipse vero crebris laboraret corporis infirmitatibus, quod saepe queritur ad diuersos amicos scribens. Quas insuper praeter haec passus sit impugnationes demonu, & quae eum exercuerint proelia carnis, hic retexam ex eiusdem epistola ad Eustochium: O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quae exusta Solis ardoribus horridum monachis praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs! Sedebam solus, qui amaritudine plenus eram: horrebant sacco membra deformia, & squallidum cutis situm Aethiopicae carnis obduxerat: quotidie lacrymae, quotidie gemitus: et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda

z Hier. epist. 41.

aa Hier. epist. 1. 37.

ab Hier. epist. 3.

ac Hieron. epist. 37. 41.

ad Hier. epist. 22.

ae Hieronymus QVAE SIT PASSVS IN EREMO

Sed rebus in hunc modum probe dispositis, illud funestum in primis accidit, vt dulcissimo comite Innocentio morte extincto priuaretur, Heliodorusq. cito recesserit, spe tamen redeundi: ipse vero crebris laboraret corporis infirmitatibus, quod saepe queritur ad diuersos amicos scribens. Quas insuper praeter haec passus sit impugnationes demonu, & quae eum exercuerint proelia carnis, hic retexam ex eiusdem epistola ad Eustochium: O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quae exusta Solis ardoribus horridum monachis praestat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs! Sedebam solus, qui amaritudine plenus eram: horrebant sacco membra deformia, & squallidum cutis situm Aethiopicae carnis obduxerat: quotidie lacrymae, quotidie gemitus: et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda

humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero & potu taceo, cum etiam languentes monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum focus & ferarum, sæpe choris intereram puellarum: pallebant ora ieiunij, & mens desiderij æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua iam carne præmortuum sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam. Non erubescio confiteri infelicitatis meæ miseriam; quin potius plango me non esse quod fuerim. Memini me clamantem diem crebro iunxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam; & mihi met iratus & rigidus solus deserta penetrabam; & sicubi concava vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miserimæ carnis ergastulum: et vt ipse testis est Dominus, post multas lacrymas, post cælo inhærentes oculos, nonnumquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum; & lætus gaudentiq. dicebam: Post te in odorem vnguentorum tuorum currimus.] hætenus ipse.

a Cant. 1.

HIERONYMVS
IN EREMO VA-
CAT LITTE-
RIS HEBRAI-
CIS.

Verum non ieiunia solum, aliasq. afflictationes ad carnis impetus infrenandos adhibebat, sed & iuge studium litterarum: vnde ipse ad Rusticum scribens hæc ait: Dum essem iuuenis & solitudinis me deserta vallarent, incentiua vitiorum, ardoremq. naturæ ferre non poteram: quem cum crebris ieiunij frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat: ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi, vt post Quintilianum acuminem, Ciceronis fluuios, grauitatemq. Frontonis, & lenitatem Plinij, alphabetum discerem, & confidentia anhelantiaq. verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid formidinis difficultatis, quoties desperauerim, quoties cessauerim, & contentione ascendendi rursus inceperim, testis est conscientia tam mea qui passus sum, quam eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias ago Deo meo, quod de amaro semine litterarum dulces fructus carpo.] hæc ipse.

HIERONYMVS
A SCHISMATI-
CIS IN DIVER-
SA DISTRAHL-
TVR.

Ex multis vero ærumnis, quibus ibi grauius afflictatus est, illæ quidem sibi maximæ visæ sunt; quod Occidentalis ipse homo, collegis parum cognitus, suspectæ illis fidei haberetur: cumq. scissa esset schismate Ecclesia Antiochena, totaq. illa prouincia; ipse pariter inuitaretur in schisma, atque cogeret alteri saltem partium inhære, siue Paulini, siue Meletij, Orthodoxis amobus Episcopis, alijs cum Paulino communicare ipsi suadentibus, cum Meletio alijs, alijs insuper cum Vitale antesignano hæresis Apollinaris; magnumq. etiam illi a Syriæ monachis factum est negotium (vt diximus) ob nomen hypostasis: cum ipse tunc his vellatus angustijs, quid æcurus esset consulit Romanum Pontificem Damasum, quem hiic primus vocibus interpellat:

e Hieron. epist.
57.

d Ioan. 19.

Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam & desuper textam minutatim per frustra discerpit, & Christi vineam exterminant vulpes; vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficile vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: Ideo mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nunc meæ animæ postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Neque vero tanta vastitas elementi liquentis, & interiaccens longitudo terrarum, me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ: profligato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruetur hereditas. Ibi cæspite terra foecundo, dominici seminis puritatem centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium auenarq. degenerant. Nunc in Occidente Sol iustitiæ oritur; in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ: Vos aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea virgam ferream & æternum opperiantur incendium. Quamquam igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote victimam salutis, a pastore præsidium ouis flagito. Faceat inuidia, Romani culminis recedat ambitio: cū successore piscatoris & discipulo Crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est cathedræ Petri communionem confocior; super illam petram ædificatam

e Cant. 2.

HIERONYMVS
CONSULIT DA-
MASVM, CVM
QVO ANTI-
CHIAE DE-
BEAT COM-
MUNICARE.

f Hierem. 2.

g Cant. 4.

h Luc. 17.

i Isai. 14.

k Matth. 5.

A ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, a Matth. 16. profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit, regnante diluuiio. Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigraui, quæ Syriam iuncto Barbaria sine disternat; nec possum sanctum Domini, tot interiaccntibus spatijs, a sanctimonia tua semper expetere: ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor, & sub onerarijs nauibus parua nauicula delitesco. Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum. Quicumque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est, &c.] quæ enim subdit post hæc de controuersia vocis hypostasis, iam superius sunt recitata. Rogat demum, vt cuiam illarum trium sectarum auctoribus communicare debeat, litteris significet Antiochiam ad Euagrium dandis.

c Hieron. epist.
58.
R V R S V S D E
H I S D E M H I E-
R O N I M V S A D
D A M A S V M.

Quod autem diu expectans, nondum tamen cui communicare deberet, Damasum responsum acciperet, atque interim factio schismaticorum magis magisque ipsum vrgeret: rursus ad eundem Romanum Pontificem eodem argumento litteras dedit, quibus hæc inter alia: Ita me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidij sulca mundi Ariana rabies fremit: hinc in tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. Monachorum circa manentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus, tibi hære se dicunt. Possent credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcirco obtestor beatitudinem tuam per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito. Ita in folio cum duodecim iudicaturus sedes: ita te alius tenem cum Petro cingat: ita municipatum cæli cum Paulo consequaris; vt mihi litteris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despiciere animam, pro qua Christus mortuus est.] hæc ad Damasum Hieronymus: at non hoc anno, sed saltem post biennium ambæ hæc scriptæ sunt a Hieronymo epistolæ ad Damasum, nimirum, cum iam S. Ambrosius creatus fuisset Episcopus; nam in superiori ad Damasum epistola meminit de Auxentio atque Ambrosio, quem constat anno vndecimo Valentiniani fuisse factum Episcopum, post sequentem videlicet annum, de quo suo loco dicturi sumus.

Quid autem ad hæc responderit Damasus; licet litteræ eius non extant; tamen ex multis constat ipsum respondisse, vt cum Paulino communicaret. id quidem primo ex eo redditur manifestum, quod idem S. Hieronymus ab eodem presbyter ordinari voluit: quod certe minime facere ausus fuisset, nisi scisset Romanum illi Pontificem litteris pacificis communicare. Rursum vero ex his quæ S. Basilius ad Terentium scribit, liquet Damasum ad Orientales dedisse litteras pro Paulino: nam ait: Super istam autem famam iterum apprehendit nos auditus, quod & fratres, qui cum Paulino constituti sunt, colloquuntur aliqua tuæ rectitudini de ea quæ nobiscum est vnitione: nos autem dico partis hominis Dei Meletij Episcopi. * Quos audio & litteras nunc Occidentales alium circumferre, præcipientes eos alium habere Episcopum Antiochenæ Ecclesiæ, reiicientes admirabilem Episcopum veræ Dei Ecclesiæ Meletium. Et non admiror istud. Quidam enim omnimodo ignorant ea quæ in istis sunt partibus: quidam autem etsi videntur scire, concertando magis, quam veritatem dicendo, eis referunt. Et illos quidem nihil mirum est aut ignorare veritatem, aut occultare causam, propter quam ad scribendum Paulino perductus est beatissimus Episcopus Athanasius. Tuam autem perfectionem ibi agentem, quæ postea sub Principatu Iouiani inter Episcopos facta sunt, integre referre rogamus, vt ab ipsis quæ facta sunt discas. Verumtamen quia nullum accusamus, oramus autem magis ad omnes habere charitatem, & maxime ad domesticos fidei: congratulamur ijs qui apportauerunt de Roma litteras; & si magnam aliquam & venerabilem habent eorum testificationem, & oramus illam veram esse, & ex operibus ipsis confirmari. Non autem propter hoc possumus nobismet ipsis aliquando suadere, quia Meletium ignoremus, aut vt eam quæ sub ipso est Ecclesiam obliuiscamur; aut inquisitiones, pro quibus ab initio dissensio facta est, minimas arbitremur, aut putemus modicam habere differentiam ad eam quæ de pietate est, intentionem.] hæc Basilius de his quæ spectant ad causam Meletij.

CVM QVO
COMMUNI-
CANDVM DE-
CREVERIT
DAMASVS.

d Extat in vltima edit Nutiona ante canonicas epistol.

*
PAVLINVS
PRAEFERTVR
MELETIO.

Ex his in primis videas Athanasij cum Paulino communionem persuasum inductumq. Romanum Pontificem cum eodem Paulino communicasse. Quod autem expetat a Terentio

rentio perquiri mittique ad se Acta Concilij Antiocheni sub Iouiano : illam puto cau- A fam,quod in eo Concilio cognitus fuit Meletius eius Ecclesiae Episcopus,in cuius Syno- dali epistola primo loco ille subscriptus habetur . Vides ex his etiam Basili; mode- stiam , qui licet eidem plurimum deferret Meletio , excusat tamen iudicium de Paulino Romae prolatum, nimirum haud vera illuc de Meletio esse perlata.Ceterum non sic ex- clusus Meletius,& Paulinus receptus fuisse videtur, vt tamen Meletio communicantes anathematis damnatione ferirentur,& ita extorres fierent ab Ecclesia : id quidem haud Basilius tacuisset , cuius sententia in primis veniret ipse damnandus : immo nec Mele- tius ipse, licet priuatus sede illa , fuit sententia Damasi excommunicatus, vtpote vir Catholicus probe notus , deq. Catholica veritate optime meritus .

Socras. lib. 3. cap. 21. & So- zom. lib. 6. c. 4. QVALIS EVE- RIT SENTEN- TIA DAMASI PAPA DE ME- LETIO.

TRANSACTIONEM INTER MELE- TIVM ET PAV- LINV. M.

Sed quid accidit? Cum omnes ferme Orientales Episcopi Catholicae religionis repe- rirentur studere Meletio , atque auersari Paulinum, indignaq. ferre, Episcopum ob fi- B dem Catholicam saepe exulem,post immensos perfunctos labores ignominiose sede pri- uari ; resq. iam eo statu reposita esset , vt nonnisi magno scandalo quae decreta fuerant, perfici possent : placuit, & quidem puto assentiente vel saltem ratum habente ipso Romano Pontifice, vt amicabili transactione inter eos intercedente, res ita compone- retur, vt sic ambo sederent, regens quisque illorum gregem sibi subiectum ; vt tamen alterutro ex hac vita migrante , nullo ei substituto alio Episcopo successore ; qui super- esset alteri, solus vniuersam illam curaret Ecclesiam : quando autem id fieri contigerit, suo loco dicetur ex Socrate b atque Sozomeno c , reffelleturq. Theodoretum commentum. Porro Hieronymus postea admonitus litteris Damasi Papae , Paulini communionem amplexus est, cui & inharebat Euagrius eius perneccessarius,& eiusdem Paulini deinde in sede successor .

Socras. lib. 5. cap. 5. Sozom. lib. 7. cap. 3.

QVID DE TRI- BV. HYPOSTA- SIBVS DAMA- SVS .

Cyril. Alex. epist. 15.

Quid autem ad eundem S. Hieronymum de tribus hypostasibus exquirentem Dama- sus Papa rescripserit, licet eius non extent litterae, tamen nonnisi ex sententia eiusdem Hie- ronymi respondisse videtur; nempe confitendum tres in Trinitate personas, tacendumq. nomen hypostasis . id sane assequi possumus ex Cyrillo Alexandrino Episcopo inter alia ita scribente ad Acacium d : Quod beato Paulino accidit, qui detrectabat tres dicere hypostasies, diserte cum virtute & veritate eadem sentiens ac tractans. Adhaesit autem Occidentalibus Deo dilectissimis Episcopis : propterea quod angustior est Romana lin- gua,quam quae iuxta nostram Graecorum phrasin tres hypostasies dicere queat . Verum quoniam nos omnes, qui Ecclesiae Dei & condolere, & compati possumus , magno aesti- mare debemus, si vox illa expresse pronunciata reprimi possit, ne occasio detur ijs qui ad hoc parati sunt, vt Ecclesiam Dei diuidant ac scindant, &c.] haec Cyrillus, plane docens D eam Occidentalium de tacendo hypostasis nomine fuisse sententiam, quam ipse Pauli- nus ex eorum praescripto fuerit amplexatus . Verum (vt dictum est superius) cum ex pluribus Orientalium scriptionibus innotesceret, nomen hypostasis nullam in eo pro- nunciando habere fallaciam; sicut a Graecis, ita quoque a Latinis susceptum esse, atque vsu frequentatum apparet, adeo vt vox Graeca in Latinitatem frequenti vsu transferit .

MELETIANI IUNCTI TAR- SENSIBVS.

Sozom. lib. 6. cap. 4.

Ceterum etsi Meletius laude dignissimus haberetur, cui merito fauissent magni no- minis Orientales Episcopi ; tamen eo absente his temporibus, exule (vt vidimus) causa fidei, illi qui ab eo dicti sunt Antiochia Meletiani illa quidem culpa minime caruere, cum vt praestarent viribus, pollerentq. multitudine, coniunxerunt se Tarsensibus, sic di- ctis, haereticis : Erant hi Semiariani a Siluano e ipso Episcopo ita instituti, qui cu hor- rere Arianos profiterentur, confitentes in Dei filio diuinam substantiam, nolebant tamen E cum Orthodoxis asserere eius consubstantialitatem, ijs de causis, quae superius sunt me- moratae . Attamen non omnes qui Meletio communicabant, cum Meletianis pariter iuncti cu Tarsensibus participationem habebant . siquidem S. Basilius exhorrebat Tar- senses haereticos: hinc illa eius deploratio de Tarsensi ciuitate ab haereticis occupata, vt suo loco superius dictum est . Porro licet sic diuisi inter se essent Catholici Antioche- ni; in eo tamen haud inuiti conueniebant in vnum, vt Euzoium illic Episcopum Aria- num execrarentur, qui pulso olim Meletio ab Arianis fauore Imperatoris fuerat insti- tutus ipsorum Antistes ; de quo Gregorius Nyssenus f : Iam, inquit, multum temporis intercesserat, cum quidam adulterandi animo immaculatum lectum conjugalem ag- greditur; sed sponsa non poterat corrumpi, &c.] de haeretico enim illic instituto Episco- po ipsum intelligere, quae subdit ibi significant .

Gregor. Nyssen. orat. in funere Meletij.

Sed

A Sed de rebus Antiochenis haecenus : redeamus ad S. Hieronymum in eiusmodi prouinciae eremo commorantem, recenseamusq. eius illic lucubrationes elaboratas . Coepit ibi primum ipse sui experiri vires ingenij, atque vt pullus aquilae primo vo- latu celsa petens, culmen prophetae eminentiae ausus est penetrare ; cui tamen aetate grandiori sublimiora scandenti, humilia sunt visa, ita vt illa ante elucubrata omnino despexerit, posterioribus priora emendans . Fuit hic commentarius in Abdia Prophe- tam, quem cu iuuenis elaborasset, erubuit postea senex audiens per Italiam circumfer- ri, quem obliuione putabat esse deletum. Scripserat illum priorem hoc, puto, vel sequen- ti anno, quo dictam ad Ruffinum dedit epistolam, cum Heliodorum ad se venisse te- statur a, antequam ille recederet, quem haud diu ibi commoratum esse constat ; ait enim in eiusdem commentarij praefatione ad Pammachium b : Hoc illud tempus, mi- B Pammachi, ac luce dulcior, quo egressi scholam rhetorum diuerso studio ferebamur : quando ego & Heliodorus carissimus pariter habitare solitudinem Syriae Chalcidis nitebamur.] haec ipse .

HIERONYMVS TRICENARIVS SCRIBIT SV- PER ABDIAM. Hieron. epist. 41. Hieron. praefat. in Abdiam.

Quotennis autem tunc S. Hieronymus esset, idem plane ibidem supra declarat, vbi ait : Quanto magis ego, qui necdum ad aetatem perfecti viri & in mensuram Chri- sti veni, mereri debeo veniam .] et inferius, tot annis postea, quot habebat quando ipse scripserat, allatum ad se ab Italia tradit exemplar, nempe triginta : nam & paulo post : Nec disiteor per hosce triginta annos in eius opere me hoc labore sudasse .] sicq. videas ex verbis ipsius S. Hieronymi illum elici sensum, iam natum annos triginta illa scripsisse, post annos vero item triginta eadem correxisse, nempe sexa- gesimo aetatis anno, Christi vero circa quadringentesimum secundum . Nec est C quod alius sensus accommodari possit Hieronymi verbis, cuius testificatione c constat, anno quartodecimo Theodosij Imperatoris nondum edidisse secundam in Abdiam interpretationem . His insuper consentiunt quae idem in fine eiusdem posterioris com- mentarij in Abdiam ita habet : in hoc Propheta & adolescentuli lusimus, & senes praesumpimus .] adeo vt omnis prorsus ambiguitas auferatur, ne quis vel possit existimare anno trigesimo aetatis secundam ipsam edidisse in Abdiam interpretatio- nem, sed reuera post annos triginta a prima elaborasse secundam : quot enim annos natus erat, cum iam priorem elucubraret, tot sane annis postea interlapsis (vt ait d) posteriorem elaborauit .

Hieronym. de Script. Eccies. & praefat. in Amos.

Hieron. praef. in Abdiam.

At quorsum, dices, tam exacta de Hieronymi aetate, cum primo in Abdiam com- mentarios scripsit, temporis exploratio? Haud quidem intelliges otiose susceptam, si D de aetate Hieronymi diuersas consideres diuersorum sententias, easdemq. longe a verbis eius abhorrentes . Vt in primis cum testetur S. Prosper in Chronico, S. Hieronymum diem obiisse Theodosio iuniore nonum & Constantio tertium Coss. (est is annus Do- mini quadringentesimus vigesimus) addatq. cum tunc fuisse aetatis annorum nona- ginta vnus : ea ratione dicendum esset, hoc anno Domini trecentesimo septuagesimo secundo peruenisse iam ad annum aetatis suae quadragesimum tertium . At quo modo haec concilies cum pluribus eiusdem Hieronymi locis citatis superius & alijs inferius adducendis, quibus se adolescentem vel adolescentulum saepe nominat? Quod si cum alijs e dixeris Hieronymum peruenisse ad annos aetatis nonaginta octo vel nouem : iam hoc tempore quinquagenarium ipsum constitues . Sed plane & hallucinati sunt iidem, dum habent, ipsum decessisse anno duodecimo Honorij Imperatoris, qui est annus E Domini quadringentesimus septimus : qua ratione illud sequeretur absurdus, ac pla- ne portentum, ipsum hoc tempore annorum fuisse septuaginta trium, quo (vt dixi- mus) se adolescentulum saepe nominat .

DE HIERONY- MI AETATE DISCEPTIO.

Bed. Vsuard. Ado in Marty- rolog. Sigibert. in Chron. Au- stor meritis in Vit. S. Hiero- nymi.

Sed missis his, Prosperi tantum Chronologiae nobis habenda ratio est, vtpote res sui temporis consignantis : quem sicut non dubitamus certum verumq. annum eius obitus ex Consulibus demonstrasse, quod res illa esset ob egregiam viri famam omni- bus manifesta : ita de numero annorum quo vixit (cum de his haud ita certa & ex- plorata veritas esse contingeret) putamus errasse . Nam quem ea ratione constat hoc tempore fuisse annorum quadraginta trium, tempore obitus Iuliani Apostatae eum natum fuisse annos triginta quatuor dicendum esset : nam Iulianum certum est obiisse anno Domini trecentesimo sexagesimo tertio . At si ita est, quonam pacto verum erit, quod de se testatur f S. Hieronymus, tunc temporis fuisse puerum & gramma-

AETAS HIERO- NYMI TEMPO- RE IULIANI OBITVS.

Hieronym. in Abac. cap. 3.

ticis facultatibus adhuc sub Gentili imbui præceptore? Sed secundum veriorum a nobis ex verbis ipsius Hieronymi initam rationem, quem hoc vel sequenti anno diximus suæ ætatis annum trigessimum attigisse, erat ipse tempore obitus Iuliani annum agens circa vigesimum.

Sed quonam modo, rursus instabis, se puerum esse ait, & adhuc sub magistro grammatices, quem pernicitate ingenij eiusmodi rudimenta ante pubertatem affectum esse, quisque iure putarit? Ex his perspicio, lector, quantum abhorreas ab aliorum sententia de maiori numero annorum ætatis ipsius sancti Hieronymi, qui nobis longe minorem statuentibus minime acquiescis. Ut autem cuncta magis perspecta habeas, illud in primis attende: Facile erit ut in mille labatur errores & in diuersa feratur, qui eiusdem S. Hieronymi in locutione tropos minime considerauerit & figuras, cum interdum attenuatione, amplificatione vero aliquando vtatur. Et quod ad præsens pertinet argumentum, nihil est quod mireris, si se annorum viginti puerum

^a Hieron. epist.

vocat: nam & cum de commoratione sua in eremo ad Nepotianum scribit, sic ait: Dum essem adolescens, immo pene puer, & primos impetus lasciuientis ætatis eremi duritia refrenarem, &c.] cum alioqui, ut ex ipsiusmet assertionem vidimus, esset tunc annos natus amplius triginta: nam constat de eo loqui tempore, quo iam ex eremo Heliodorus recesserat, quem illis de quibus meminit, profectus est litteris. Sed quid amplius? quod magis mireris; agens de memorabili illo terræ motu & Orientis clade, cum maris excrecentia vrbes obruit, quam ex Ammiano vidimus accidisse sub Consulatu Valentiniani atque Valentis, anno Domini trecentesimo sexagesimo quinto: ipse tamen Hieronymus postea iam senex, cū eius meminit in commentarijs in Esaiam, ea prodigia accidisse dicit in sua infantia: cum iuxta minimam annorum a nobis initam rationem appareat, eum tunc fuisse ætatis annorum viginti duorum: Sed & quem tradit commentarium in Abdiam, de quo est sermo, anno trigesimo ætatis elucubrassit, postea cum iam sexagenarius in idem opus rursus incubuit, ait: Per vetera vestigia rursus ingrediar, emendans, si fieri potest, curuos apices litterarum: infans eram, nec dum scribere noueram: titubabat manus, tremebant articuli. et quæ sequuntur.]

^b Hieronym. in Esai. cap. 15.

^c Hieron. præfat. in Abdiam.

Ceterum quod non puerum tantum se fuisse significat tempore obitus Iuliani, sed qui grammaticis litteris imbueretur: nec quidem, puto, dabis viginti annorum numerum ætatis eius. Verum attende, verba illa Hieronymi: Dum essem puer, & in grammaticæ ludo exercerer] haud ita accipienda esse, quasi tunc addisceret rudimenta grammatices, sed, quod eadem voce significatur, in ipsa versaretur recte loquendi atque scribendi scientia, quæ ita ex sententia Quintiliani, quod multiplex & varia fit ac copiosa, viros quoque faciat esse discipulos; hisq. S. Hieronymum non modo vsque ad illum ætatis annum fuisse detentum, sed etiam (ut ipse testatur) vsque ad professionem in eremum, dum ait, post Quintiliani, Ciceronis, Frontonis atque Plinij perlecta volumina, coepisse Hebraica addiscere elementa. Sed & cum dicat alibi, se puerum in controuersijs lusisse; plane declarat, quid est quod item ait, se puerum tempore obitus Iuliani in ludo grammaticæ exercuisse, cum tamen aliarum scientiarum facultates minime prætermiserit: nam ipse alio in loco: Ab ipsis, inquit, cunabulis inter grammaticos & rhetores atque philosophos detriti sumus.] ut intelligas, qui se grammatices tradit tunc imbutum disciplinis, alijs simul facultatibus excultum fuisse: ac plane cognoscas, haud tunc sub ferula puerum, sed adolescentem etiam inter philosophos versatum esse.

^d Hieron. epist. 4. & epist. 120.

^e Hieron. lib. 2. contra Pelag. & in epist. ad Galat. cap. 2.

^f Hieron. præfat. in Iob. epist. 113.

Hac igitur de annis S. Hieronymi accurata habita ratione, quem hoc tempore dicimus fuisse annorum triginta vel paulo amplius, consentientes pariter Prospero affirmanti sub nono Consulatu Theodosij iunioris, anno videlicet Domini vigesimo supra quadringentesimum, defunctum esse, dicimus eum vixisse annos septuaginta & octo vel nouem, natumq. sub Constantio Imperatore, Christi trecentesimo quadragesimo secundo vel tertio. Sed ad scripta eius in eremo redeamus. Origenis homilias ab illo ad populum dictas se adolescentem in Latinum vertisse tradit. Indeq. etiam epistolas complures dedit, ut inter alias ad Ruffinum, qua eum de Bonosi peratudo arrepto vitæ instituto reddidit certiore: et quas recensuimus epistolas duas ad Damasum, necnon illam ad Heliodorum, cum ab eo recessisset, ad Florentium duas, ad Iulianum diaconum, ad Nicæam subdiaconum, ad Chromatium, Iouinum &

^g Hieron. Apolog. aduers. Rufin. lib. 2.

Eusebium

A Eusebium fratres, necnon ad Chrysogonum monachum. Quantum vero tempus in ea permanerit solitudine, dicemus postea.

Hoc ipso tempore Gregorius Nazianzenus parentum obitu exsoluit se ab administratione Ecclesiæ Nazianzenæ, prout ante condixerat, cum ad eius regimen, cogente parente, inuitus attractus est; quod contigisse diximus anno præterito. Parentes vero modicum post tempus elapsum ex hac vita migrasse, eiusdem Gregorij testificatione retulimus. Defunctus est igitur pater (ut ipse Gregorius ait) cum annos quadraginta quinque eidem Ecclesiæ præfuisset, natus annos quasi centum: Cum autem, inquit, centum ferme annos vixisset, hoc est ultra Dauidicos de temporis nostri spatium terminos, ex ijsq. sacerdotio quinque & quadraginta, quæ fere humanæ vitæ mensura est, exegisset, ita demum in bona senectute vitam claudit.] hæc Gregorius illa ipsa

OBITVS PATRIS GREGORII NAZIANZ.

^a Gregor. Naz. orat. in fun. patris.

B oratione, quam in funere patris habuit, præsentem S. Basilio, quem contigit tunc adesse; cum etiam matrem adhuc licet viuentem eadem oratione laudauit, eiusdem, qua pater, ætatis: nam ibi de ea: Restat iam ut cum spiritali Sara, magni nostri patris Abrahamæ coniuge, atque eiusdem ætatis, de ijs quæ ad funus spectant, philosopher.] quantum autem post obitum Gregorij senioris ipsa superstes fuerit, haud compertum habetur: sed quod ipse dicat cito se post susceptam curam Ecclesiæ Nazianzenæ parentibus orbatum fuisse, eam quoque non diu superuixisse possumus intelligere. nam ait:

^b Greg. Naz. in carm. de vit. sua.

*Ast ut parentes vltimo functi die
Tenuere sedes expetitas per diu:
Liber relictus sumq. plane incommode.]*

C Sic igitur Gregorius orbatum parentibus, haud adduci potuit, ut vel diem vnum in administratione Ecclesiæ Nazianzenæ perseueraret, rogante licet S. Basilio, & alijs simul Episcopis & ciuibus precibus importunis id ipsum efflagitantibus: a quibus omnibus, captata fuga, se abripuit, profectus Seleuciam, pietatis ergo ad Memoriam S. Theclæ, quo frequens Fidelium peregrinatio esse solebat, ut ipse hinc iambis cecinit:

GREGORIVS NAZIANZ. FUGIT SELEUCIAM.

^c Greg. in carm. de vita sua.

*Non desinebam dicere gregi Præfulum,
Magni hoc ab ipsis muneris poscens loco,
Episcopum quemdam oppido ut præponerent:
Illudq. vere dictitans, nullam mihi
Datam esse sedem publico præconio:
Ac rursus istud pectori iam olim meo
Sedisse, amicos linguere & negotia.
Cum non mouerent hæc eos, vel quod mei
Amor hos teneret, vel quod hos fastus grauis:
Primum fuga me consero Seleuciam,
Vbi virgo Thecla sanum habet celebre admodum:
Sic forte, dicens, temporis fessi mora
Tradent habenas cuiquam. hoc sperans fore,
Illic peregi tempus haud sane breue.]*

D

Permansit autem Seleuciæ Gregorius vsque ad Valentis obitum: quando reuersus, licet Ecclesiam Nazianzenam reperisset adhuc pastore carentem, Episcoporum tamen concilium haud amplius de eo præficiendo illi Ecclesiæ laborauit, sed saluberrimum illud consilium iniit, ut ipsum mitteret Constantinopolim ad erigendam iacentem Ecclesiam tot annis sub Arianis Episcopis Arianoq. Imperatore gementem. Quo modo autem hæc se habuerint, & quo potissimum anno id acciderit, suo loco dicemus. Quod ergo ait ad S. Theclæ Martyrium Seleuciæ haud breue tempus peregrisse: si quis numeret tempus medium interlabens ab anno præsentem vsque ad Valentis necem, sex ibi eum annos confedisse inueniet.

OBITVS S. ATHANASII EPISCOPI ALEXAND.

Hoc item anno, iisdemq. Consulibus, S. Athanasius Episcopus Alexandrinus post innumeratos pro tuenda fide Catholica susceptos labores, cum sedisset annos quadraginta sex, sexto Nonas Maij, solutus carnis vinculis, accepturus immortalitatis coronam, migravit in cælum. Hic primo corrigimus, quod aliquando cum Socrate nos dixisse meminimus, ipsum anno superiori, nempe trecentesimo septuagesimo primo, defunctum esse. Porro cum constat, anno sequenti a Nicæno Concilio, nempe Domini trecentesimo vigesimo sexto, fuisse creatum Episcopum Alexandrinum, atque annis quadraginta sex

super-

superuixisse, ad hunc vsque annum oportuit peruenisse, licet apud Hieronymi Chronichon anno sequenti ponatur substitutio successoris. De tempore sedis eius Ruffinus, qui tunc cum Melania erat in Aegypto, ita scribit: Igitur ea tempestate, cum quadragesimo & sexto anno sacerdotij sui Athanasius post multos agones multasque patientiæ coronas quieuisset in pace, sciscitatus de successore, Petrum tribulationum suarum participem & socium delegit.] hæc ipse: itemq. S. Cyrillus eiusdem Ecclesiæ Episcopus, de tempore quo sedit idem Athanasius ad monachos scribens, hæc ait: Celebris memoriæ pater noster Athanasius, qui Alexandrinæ Ecclesiæ sedem integros quadraginta sex annos cum decore moderatus est, & loquacibus impiorum hæreticorum nugis inexpugnabili quadam & Apostolica prudentia restitit, quasi flagrantissimo quodam vnguento ipsum cælum scriptis suis exhilarauit, &c.] Si igitur ex sententia Cyrilli, quem hæc omnia exploratissima habuisse oportuit, utpote eiusdem Ecclesiæ Episcopum, quadraginta sex annos, eosdemque integros Athanasius sedisse traditur; mendacij arguitur Socrates, qui cum totidem eius sedis annos eidem tribuat, decessisse tamen ait anno superiori, Gratiano & Probo Consulibus. At hæc satis de tempore.

Porro de eius obitu sic Gregorius Nazianzenus: In bona, inquit, senectute vitam claudit, patribusque suis Patriarchis, & Prophetis, & Apostolis, & martyribus, qui pro veritate dimicauerant, adiungitur. Atque ut epitaphium quoddam paucis complectar, excellentiori honore in discessu decoratur, quam quo in ciuitatis ingressibus cumulatus fuerit: sic videlicet e vita migrans, ut multas lacrymas excitaret, maioremque ijs rebus quæ in aspectum cadunt, nominis sui gloriam in omnium animis reconderet.] hæc & alia plurima in eius laudem Gregorius; qui probe sciens precibus sanctorum hic adiuari Fideles, ad postremum ipso sine orationis eundem eiusmodi interpellat apostrophe: Nos autem vtinam ipse benignus e cælis aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritus sancti contemplatione percipitur & colitur, adoratorem: neq. si quidem res pacatæ futuræ sint, in vita retinens, gregem mecum pascas: si autem Ecclesia bellis flagratura est, reducas atque assumas tecum, & cum tui similibus colles, tametsi magnum sit quod postulo.] hæc ipse in oratione panegyrica habita in die anniuersaria natalis illius, quæ sicut Orientalibus, ita & Occidentalibus remanet perpetua memoria consecrata.

Sunto hic loco epitaphij quæ idem Gregorius Nazianzenus in oratione quam habuit in laudem Heronis, de Athanasio prædicat, cum hisce titulis eum celebrat, nominatq. Orbis oculum, sacerdotum Antistitem, confessorem, ducem & magistrum, sublimem vocem, fidei columnam, secundam Christi lucernam, præcursorem. At prægrandis quidem liber conficiendus esset, si omnes præstantissimi sacerdotis laudes a Patribus editas quis simul in vnum congereret: cum nihilominus impar sit omnis lingua ad celeberrima eius recensenda certamina, primo sub Constantino, sub Constantio postea, inde sub Iuliano, atque ad vltimum Valentiniano Imperatoribus, pro fide suscepta: ut nullus alius (fidenter dicam) sit inueniri post Apostolos in Ecclesia Dei, qui acerbiora diuturnioraq. subierit prælia pro patrum fide tuenda, ac Magnus hic, immo maximus Athanasius.

Reliquit præclara scriptorū suorum monumenta, de quibus hæc in primis S. Hieronymus: Feruntur eius aduersus Gentes duo libri, & contra Valentem & Vrsaciū vnus, & de Virginitate, & de persecutionibus Arianorum plurimi, & de Psalmorum titulis, & historia Antonij monachi vitam continens, & de *εὐαγγελιστῶν* epistola, de festis scilicet diebus conscripta; & multa alia, quæ numerare longum est.] dolemus epistolarum eius factam esse iacturā, quas alibi etiam idem Hieronymus laudat. erat vna ex ipsis epistola ad Ruffinianum, cuius fragmentū recitatur in Concilio Nicæno secundo. Ex Athanasij scriptis hæc recitat Damascenus: Scimus beatum Athanasium sanctorum reliquias non in vris collocandas, sed humi condendas esse, eo consilio censuisse, ut absurdum Ægyptiorum morem abrogaret, qui mortuos suos non sub terra condebant, sed in lectulis & sympodijs collocabant.] meminimus alias de eiusmodi Ægyptiorū consuetudine. Ex antiquo autem Ecclesiæ vsu altaria esse solere sepulchra martyrum, superius est demonstratum: scimus tamen Alexandria etiam sub Theophilo eius sedis Episcopo perseverasse morem illum, ut reliquiæ martyrum extra tumulum positæ populo certis diebus venerationi exponerentur; ut Eunapius Sardonius, cum agit de Serapidis templi

a Ruffin. lib. 2. c. 3.

b Cyril. epist. 1.

c Greg. Naz. orat. in laud. Athanasij. CELEBRIS MEMORIA ATHANASII.

SCRIPTA S. ATHANASII. d Hieron. de scrip. Eccles. Athan.

e Hieron. ad Letam epist. 7. f Concil. Nicæno. 2. Act. 1. g Damascen. de imag. orat. 1.

A templi ruina, testatur. De Athanasij scriptis magna auiditate perquirendis, perquisitisque colendis, est illa præclara Cosmæ Abbatis apud Sophronium sententia: *a Præf. spir. c. 40.* Cum, inquit, ex S. Athanasij opusculis aliquid inueneris, nec ad scribendum chartas habueris, in vestimentis tuis scribe illud.]

Sed iam ad ea quæ post sanctissimi viri obitum gesta sunt Alexandria, funesta quidem & deplorata, conuertamus orationem. Qui stabat pro muro domui Israel, sublato pariete, quo stante, Arianorum nemini, ac ne ipsi quidem Imperatori ad Alexandrinam Ecclesiam inuadendam accessus patuit: mox iidem fidei hostes magno impetu atque furore in eam grassati sunt. Defuncto scilicet Magno illo Athanasio, eius calculo probatus successor Petrus eiusdem Ecclesiæ presbyter, ætate senex, virtutibus omnibus consummatus, quæ Gregorius Nazianzenus summis laudibus celebrat, euectus in thronum, mouit vehementer Arianorum inuidiam: qui freti auxilio Præsidentum, & in primis Valentis Imperatoris auctoritate atque potentia qua pollebant, Lucium illum omnium Arianorum nequissimum, quem olim necato Gregorio illo teterrimo, in locum eius subrogauerant successorem, Alexandrinum ostentant Episcopum, ad eiq. vniarendum populum vi adhibita militari compellunt. At quonam modo cuncta hæc gesta fuerint, ex Theodoro in primis petita prosequamur historia, qui a suffeptione Petri narrationem aggreditur verbis istis:

Petrus vir facile optimus præsulatum illum obtinuit, quem primum beatus Athanasius suo suffragio designarat: eiusque electioni ab omnibus tam sacerdotibus, quam magistratibus assensum est: populūque vniuersus acclamationibus, quantum lætitiæ percepisset, demonstrauit: nam laborum ab Athanasio susceptorum socius & participes fuit, & cum eo tum ibi vitam degente, tum peregrinante, semper versatus est, & varios labores cum illo vna exantlauit. Quapropter Episcopi vicini eo simul ire maturant; & qui vitam seuera disciplina exigebant, nempe monachi, ij ea relicta, ad Petrum in sede Athanasij collocandum se conferunt. Postquam vero in sede Episcopali locatus erat, Præfectus illius provincie collecta Gentilium & Iudæorum multitudine, ecclesiæ parietes circumfedit, deditque Petro mandatum, ut exiret: atque adeo minatus est, eum, nisi exiret, inuitum inde exturbaturum. Atque ista egit, simulans quidem se velle Imperatori gratificari, & contrariam doctrinam tuentes grauibus afficere incommodis; sed re vera ut impiæ iræ, qua exardescerat, indulgeret: nam colendis simulachris penitus addictus erat, & festi splendidissimi loco habuit turbulentam Ecclesiæ iactationem. Proinde Petrus ille admirabilis, cum bellum ex inopinato ortum videret, de ecclesia egreditur, & conscensa naui Romam contendit.

Paucis intermissis diebus, Euzoios Antiochiæ Episcopus Lucium secum ducens, Alexandriam aduentat, eiq. tradit ecclesias, de cuius impietate ac scelere Samosata satis fecisset periculi. Populus autem doctrina Athanasij educatus, cum contrarium alimentum sibi præberi cerneret, conuentus Ecclesiasticos deseruit. Quapropter Lucius subsidio satellitum, qui simulacra colebant, vsus, alios verberibus cedere, includere in carcerem alios, nonnullos per vim in fugam vertere, quorundam ædes instar barbarorum vastare cœpit.] hæc ipse. Sed antequam vterius progrediamur, de fuga Petri quid alij scripserint, in medium afferamus. Sozomenus enim habet, Euzoium vna cum Magno Quæstore venisse Alexandriam, arreptumque Petrum detrusisse in carcerem, ipsum vero inde clam fuga lapsum, conscensa naui, Romam ad Romanum

E Pontificem se contulisse, utpote eiusdem Catholicæ fidei protectorem. hæc eadem quoque Socrates: sed Ruffinus nihil de Petri carcere. At grassationem hanc primo factam ab Arianis, ex Gregorio Nazianzeno eam exacte describente reddamus, qui hæc ait in primis de Lucio: Postquam ille, Athanasius, extremo vitæ die functus est, ac secunda quædam Ægypti plaga se in ipsam Ecclesiam immisit, ille inquam veritatis proditor, ille luporū pastor, ille per caulam transcendens latro, secundus ille Arius, turbida illa & amara euersio, ille impio fonte vberior fluuius: piget me quidem temporis illius flagitia, immanesque cædes, cum quibus sacrosanctam sedem homo ferus & barbarus inuasit, nefarijque illius ingressus præludia referre: ex multis tamen pauca deplorabo, quæ vos quoque mecum deplorabitis, & iam ante deplorastis, ad eamque etiam Dauidis verbis vtar: Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam.] & paulo post:

Ducis munere fungebatur homo sceleratus, Deique contemptor, ne Christiani quidem

PETRVS IN LOCVM ATHANASII SVBROGATVS.

b Greg. Naz. orat. ad Episc. Ægypt.

c Theodoret. lib. 4. c. 18. 19.

PETRVS FUGATVS A PRAESIDENTE ROMAM PETIT.

POPVLVS AVERSATVR LVCIVM.

d Sozom. lib. 6. c. 19.

e Socrat. lib. 4. c. 16. 17.

f Ruffin. lib. 2. c. 3.

g Greg. Naz. orat. in laud. Heron. GRASSATIO FACTA PER LVCIVM IN ALEX. ECCLESIAM.

h Psal. 73.

dem nomen gerens (hoc enim totius contumeliæ indignissimum est) verum ab idolis ad Dei templum properans, ab impuris sacrificiorum cruoribus ad execrabiliores & detestabiliores, ac fortasse huiusmodi aduersus nos contumelia quasi victima quadam dæmonibus litans (*Palladius hic erat Gentilis homo, Aegypti Præfectus.*) Prohibant in aciem copiae iracundia feruentes, immanis & importunus exercitus aduersus inermes homines, bellicaq. rationis ignaros: expellebatur Antistes Athanasij successor, quem præter inaugurationem rite atque ordine spiritali peractam, canicies & prudentia decorabant: regnabat autem Tabeel alienæ sedis heres: aduersus sanctos arma; aduersus eas res quas diripi nefas erat, impuræ manus; aduersus psalmos tubarum clangor.

Esai. 7.

DEPLORANDA
CALAMITAS
ECCLESIAE
ALEXANDR.

Iam quæ sequuntur, considera, cadentes viros in locis sanctis, pedibus prostratas mulieres, nonnullas etiam cum naturæ onere, præmaturus partus, vel vt aptius dicam, non partus, virgines miserabilem in modum distractas, foedijs etiam cruciatis (iam & ob feminas & ob viros pudore impediatur, quo minus crudelitatis modum exponam, atque occulta dedecoris sermone denudem, vt pote ob quas etiam tum denudatas crubescant) alias in interioris templi pateos sese deicientes, alias ex editiore loco se ipsas in præceps dantes propter earum rerum quas cernebant indignitatem, alias denique super eas quæ iacebant, acruatim collabentes. Adde cædes cædibus, casus casibus succedentes, sancta profanis pedibus calcata; altaria per obscenos gestus & impudicas cantiones, atque vt audio (hocine lingua audax proferet ?) saltationes, foedasq. membrorum inflexiones probro & contumeliæ habita: Adde blasphemias linguas in sacrosanctis thronis concionantes, mysteria fugillata, psalmodias silentio compressas, gemitus in earum locum excitatos, fluentes sanguinis riuos, lacrymarum fontes, sacerdotes per vim abductos, monachos laceratos, expressam denique incursionis illius imaginem, qua quondam Assyrij sanctam Hierosolimam populati sunt; quam nec oratio, vt dignum est, exprimere, nec auris capere potest: vnus vt Hieremias ad eam calamitatem pro dignitate deplorandam adhibendus sit, qui etiam lacrymarum fontes exposcit, atque ex vrbis mœnibus ob easdem calamitates ad luctum homines hortatur, vsq. Sion luctum indicit, eo quod nullos, a quibus festa celebrentur, adducant. Hanc tragœdiam Oriens quidem vidit, at Occidens quoque defleuit, cui immanitatis huiusce signa fugitiuus Antistes publice spectanda proposuit.

*b Hierem. 9.
c Tbren. 1.*

Nam pro cadaueribus cruentas vestes Ecclesiæ Romanæ protulit, & per tacitam accusationem omnibus lacrymas mouit, vt calamitatis magnitudinem in oculis & aspectu defigeret, atque auxilium nancisceretur, quemadmodum etiam nactum esse scimus. Fit enim fere, vt qui opibus & potentia præcellit, ad infirmi afflictiq. miseriam subleuandam maxime inflectatur, ac spontaneæ benevolentiae affectu ad eum qui dignitate imminutus est, se adiungat.] hæc quidem Damasus Petro præstitit; sed de his postea. Ista itaque a Gregorio Nazianzeno summam recensita scias, paucisq. narrata: extat enim ipsius Petri Episcopi Alexandrini circularis epistola tunc ad omnes Christianæ religionis toto Orbe diffusas Ecclesias scripta; quæ hic describendam putamus, vt se habet apud Theodoretum^d, prætermisso eius exordio & alijs, a narratione sic inchoantes:

*d Theod. lib. 4.
cap. 20.*

EPISTOLA PE-
TRI ALEXAN-
DRICI EPISC. DE CL.
DE ALEXAND.
ECCLESIAE.

Prouinciæ illius Præfectus Palladius, professione Gentilis, & simulacris colendis semper deditus, quoniam sæpe animo instituerat bellum contra Christum gerere: tandem copijs, quas supra dixi, in vnum coactis, Ecclesiam non aliter quam barbaros subiugare maturat. Tum vero, tum inquam, facinora longe improbijs admissa fuere: quæ dum volebam solum commemorare, eorum memoria tantum mihi attulit doloris, vt immensam vim lacrymarum profuderim. quæ sane ægritudo me diu admodum oppressisset, nisi diuina quadam cogitatione eam lenire aggressus fuisssem. Nam copiae in ecclesiam Theonæ (sic enim vocabatur) ingressæ, pro verbis grauib. & ecclesia dignis, simulacrorum laudes decantare; pro diuinarum litterarum lectione, plausus indecoros edere, fractasq. voces cum obscenitate fundere, & contumelias in Christi virgines iacere non sunt veritæ: quas quidem contumelias lingua referre reformidat, quippe cum dictu turpes sint: nam quisnam bene sanus, cum eas tantummodo audiret, non aures penitus obstrueret, immo vero optaret se potius surdum esse, quam vt tantam obscenitatem auribus perciperet? Sed vti nam verborum turpitudine contenti in ea re solum deliquissent, & non improbitate

A improbitate factorum verborum petulantiam longe superassent. Nam conuicium, qualecumque illud sit, est quidem tolerabile, præsertim his in quorum animis Christi prudentia & doctrina diuina habitat. At isti vasa iræ aperta ad interitum nati, qui strepitum lasciuorum sonorum, & velut ex aquæ ductu (vt ita dicam) erumpentem per nares effundebant: vestes sanctarum Christi virginum, quarum piæ vitæ cultus exemplar viuendi sanctorum Angelorum expressit, dilacerare, easque nudas, vt in lucern editæ erant, per urbem triumphii loco ducere, & pro sua libidine petulanter & obscœne irridere cœperunt.

Denique quæ perpetrata sunt, tum crudelia erant, tum peregrina. Quod si quis his rebus ad misericordiam inductus, eos vel vi prohibere, vel hortando a talibus facinoribus dissuadere conaretur, non sine vulneribus discessit. Verum, proh dolor, multæ virgines per vim stupratæ, complures etiam suffibus in capite casæ mortuæ iacuerunt: quarum corpora tumulis mandandi, nulla omnino permissa potestas est; & propterea complura earum corpora, quæ sunt ab illarum parentibus cum multo gemitu quæsitæ, nondum reperiuntur. Sed quid inter res magnas, eas quæ sunt exigui momenti prosequor? Aut quid in his immoror, & non ad eas quæ propter acerbiter me ad se rapiunt, propere sermonem transfero? quarum, certo scio, vos magna capiet admiratio, & velut attoniti iuxta nobiscum consistetis, obstupescentes admodum, quod Dominus tanta clementia vsus sit, & non funditus hanc vniuersitatem deleuerit. Nam quæ neque facta sunt, vt scriptum est, neque audita in diebus patrum nostrorum, hæc impij in ipso altari designarunt. Etenim velut in proscenio, in quo turpis aliqua ageretur fabula, puerum masculum, qui sexum denegauerat virilem, & muliebrem sibi emaxerat, quiq. tum oculos habebat (vt scriptis proditum est, *nempe de Tezibel*) sibi oblitos, & vultum simulacrorum more fuco rubentem, habitu muliebri in ipso sancto altari, vbi pro Spiritus sancti descensu inuocari solet, corpore in orbem acto, & manibus huc illucque cum gestis iactatis saltare compulerunt, atque in risum immoderatum effusi nefarias voces ore extulerunt.

IMMANIA IM-
PIORVM SCE-
LERA.

Rursus cum istud quoque ad rectum ordinem spectare, & præterita facinora decora potius quam nefaria existimarent: vnum ex suis turpitudine insigniter nobilitatum, & vt pudore, ita vestibus, sicut natus erat, nudatum in summo ecclesiæ solo collocant, turpemque contra Christum concionatorem appellant: Nam pro verbis diuinis turpitudinem, pro graui oratione petulantiam, pro pietate impietatem, pro continentia stuprum, adulterium, concubitus cum masculis prædicauit: docuitque tum alia, tum furtum, cibum & potionem vitæ hominum vtilia esse. Quæ cum ita se haberent, & ipse de ecclesia decessisset: qui enim ibi manere poteram, vbi incursiones a militibus factæ, vbi multitudo argento conductæ ad seditionem, vbi nimia pecuniæ cupiditas, vbi turbæ Gentilium amplissimis promissis ad maleficia inuitatæ? Noster scilicet successor Lucius, qui partes lupi nequitia & improbe factis agere impense studebat, quiq. Episcopatum non consensu Episcoporum Orthodoxorum in vnum conuenientium, non suffragijs vere clericorum, non postulatione populi, vt sacri Ecclesiæ canones præscribunt, sed pecunia tamquam dignitatem quamdam (vt ita dicam) sacularem emerat, illo cum mandato aduenit. Istum autem comitati sunt (solus enim in urbem ingredi non poterat) non Episcopi vlli, non presbyteri, non diaconi, non populi multitudo, non monachi hymnos ex sacris libris depromptos canentes, sed Euzoius, qui iam pridem in sancto & celebre Nicæno Concilio, cum diaconus esset in vrbe nostra Alexandria, vna cum Ario abdicatus fuerat, nunc autem Præsul Ecclesiæ Antiochenæ, quam velut pestis labefactat; & Magnus quidem Comes prouincialium largitionum cum ingenti militum manu, vir nullo non impietatis genere semper nobilitatus, qui Iuliani temporibus ecclesiam Berithi (ea autem est vrbs Phœnicæ perillustis) incendit; sed Iouiano piæ memoriæ Imperatore regnante, eandem suis ipsius impensis erat denuo ædificare coactus; parumq. aberat, quin securi fuisset percussus, nisi multis pro eodem precantibus, veniam ab Imperatore impetrauisset.

MONSTRVOSA
PRAESVMPTIO

PETRI FUGA,
ET LVCIJ SVF-
FECTIO.

Itaque vos, qui incredibili pietatis studio flagratis, quorum opem ad hæc scelera vindicanda imploro: hinc considerare debetis, quæ & quanta maleficia ab isto, quem dixi, tyranno Lucio, qui in nos impetum fecit, contra Ecclesiam Dei designata sint. Nam non a vestra pietate solum, verum etiam ab Episcopis omnibus Orthodoxis sæpe numero

LVCIJ EXCEL-
LENS IMPIE-
TAS.

numero abdicatus, ciuitatem sibi iustis de causis admodum infensam occupauit. Quin etiam non modo, ut insipiens ille blasphemus in Psalmis loquitur: Dixit insipiens, non est Deus, scilicet quod Christus non est vere Deus; sed etiam vitæ institutis & ipse corruptus est, & alios corrumpit; inq. maledictis contra Saluatorem ab his qui creaturam creatoris loco colunt, iactatis plurimum delectatur. Et quid, quæso, causæ est, cur cum simili cum Gentilibus opinione imbutus sit, non noua quadam & inaudita impudentia sceleratus Deum colere audeat? In cuius conspectu Gentiles has laudes prædicarunt: Gratus est nobis tuus, o Episcopo, aduentus, qui Filium Dei negas. Serapis te amplectitur, hucque adduxit. Atque isti quidem in eo excipiendo nomen simulacri sui patrij recitarunt.

MAGNI PRAESIDIS CRUELITAS.

Porro autem vix momentum temporis iam præterierat, cum Magnus, quem supra nominaui, indiuiduus impietatis istius comes, satelles truculentus, satrapa crudelissimus, copijs commissis suæ curæ in vnum collectis, presbyteros & diaconos numero decem & nouem, quorum nonnulli octogesimum ætatis annum præterissent, comprehendit, & de illis velut in aliquo scelere, eoq. Romanorum legibus contrario deprehensis, iudicium publicum exercere, & ignarus legum quæ sunt pro Christianæ pietatis defensione sancitæ, eos compellere cœpit, ut auitam fidem ab Apostolis per patrū successionem nobis traditam proderent. Affirmavitq. Valentem Augustum Imperatorum clementissimum hac re vehementer delectatum iri. Postremo cum maxima contentione vocis hæc verba protulit: O miseri, obsequimini, Arianae opinioni assentite. Nam diuinum numen, licet illa quam colitis religio vera sit, si non vestra sponte, sed necessitate adducti ab ea discedatis, veniam vobis daturum est: etenim in his quæ necessitate peccantur, relinquitur excusationi locus: sed cum sua sponte quisquam deliquerit, carere reprehensione non potest. Quocirca his rationibus ante oculos mentis positis, abiecta omni cunctatione, alacri animo nostræ accedite sententiæ; & dogmati Ariano, quod iam Lucius (eum namque nominauit) palam prædicat, subscribite: pro certo persuasi, quod si istius doctrinæ obtemperaueritis, sitis pecuniam, opes, & honores ab Imperatoribus consecuturi: sin autem restiteritis, tum carceres, tormenta, questiones, flagella, & carnificinæ vobis subeundæ sunt. tum pecunijs vna cum possessionibus orbati eritis, tum denique eieci e patria, ad loca molestissima incolenda condemnabimini.

LIBERA CONFESSIO CATHOLICORVM

Ad hunc modum igitur generosus iste dux, minis cum fraude temperatis, omnes a pia doctrina & sententia, partim cohortando, partim cogendo deducere studuit. At vero illi quoniam pietatis prodicionem plus habere acerbatis (vbi re vera habet) quam vllum cruciatus genus, existimabant: demum necessitate compulsi, his verbis ei responderunt, virtuteq. & virili animorum celsitate fraudem eius pariter & minas profligarunt: Define posthac, define his vocibus nos perterre: a verbis inanibus proferendis tu te cohibe. Nam nos neque nouitium, neque recentem colimus Deum. Ac tamen si tu velut fluctibus iactaris, spumam ore temere fundis, & tamquam ventus violentus in nos cum impetu ruis: tamen nos ad extremum vsque spiritum sumus doctrinæ pietatis firme adhæsuri. Neque certe vnumquam sensimus, Deum potentia, sapientia, aut veritatis expertem esse: neque Patrem interdum existere, interdum non existere, uti impia Arianorum opinio fert: neque Filium in tempore ortum, aut momentaneum esse, opinati sumus. Nam si Filius (sicut Ariani somniant) creatura sit, & non sit Patri consubstantialis: inde efficeretur ut Pater quoque non sit: quippe si, ut illi sentiunt, quodam tempore non extabat Filius, Pater etiam quodam tempore non fuit. Verum si Pater semper existit, Filio videlicet vero gerimine, & non ex seminis profluuio enascentis existente (Deus enim impatibilis) quid est cur non demens & insanus existimetur ille, qui Filium, per cuius gratiam factum est ut sint omnia, quodam tempore non fuisse sentiat? Nam Patres nostri per vniuersum orbem terrarum diffusi, ex quorum fide isti excident, merito sane patre carere dicantur, Nicææ in vnum conuocati, peruersæ Arii opinionis, cuius patrocinium nouitius iste suscepit, anathema denunciarunt: et Filium non ex alia essentia quam Patris, quod tu nos iam dicere vrges, sed ex eadem ipsa constare asseruerunt. Quod quidem præclare & pia cogitatione complexi, Filium & crebra vocum e sacris litteris petitarum collocatione Patri consubstantialem ingenue confessi sunt.

Itaque

A Itaque cum hæc & alia similia dixissent, ad multorum dierum spatium in carcerem eos conclusit Magnus, ratus se eo pacto illos a pia sententia deducturum. Verum illi, non aliter quam fortissimi in stadio athletæ, omni metu penitus deposito, se rebus præclare a Patribus diuina mente & cogitatione gestis quasi perurgentes, multo excellentiores animos ad pietatem propagandam habuerunt, tormenta nihil aliud quam virtutum gymnasium arbitrati. Sic igitur cum decertarent, & spectaculum (vbi scribit beatus Paulus) tum Angelis tum hominibus fierent: accurrit tota ciuitas, visura Christi athletas, verbera Iudicis eos torquentis tolerantia vincentes, & contra impietatem per patientiam erigentes trophæa, & triumphos aduersus Arianos agentes: quos quidem per minas & fraudem oppressos dirus iste hostis libidini eorum qui impietatem contra Christum exercebant, se dediturum censuit. Cum igitur tormentis crudeliter eis infligendis fatigatus esset, populusq. vniuersus varijs querelæ generibus & multo luctu vteretur: truculentus ille Dux, qui omnem exuerat humanitatem, consuetis suis copijs denuo ad ciendum tumultum collectis, Christi athletas ad iudicium, immo vero ad iniustam condemnationem vocat, eosq. ad littus maris sisti iubet: in quo loco cum simulacrorum cultores, & Iudæi mercede conducti, more suo contra eos vociferarentur; & illi manifestæ insanorum Arianorum impietati cedere nolent; sententiam de illis, populo vniuerso ante tribunal grauius lamentante, pronunciat Magnus; ut Alexandria exacti, ad incolendam Heliopolim urbem Phoeniciæ transportarentur: in qua sane vrbe ne vnus quidem habitabat, qui Christi nomen audire (omnes enim simulacra colebant) omnino sustineret.

CONFESSORES DETRUSI IN CARCEREM, CAESI, ET MISSI IN EXILIUM

Itaque iussis illis actutum nauem conscendere: ille ipse in littore stans (nam in balneis publicis, quæ prope inde aberant, eos condemnauerat) enses districtum illis ostendit, ratus quidem se terrorem iniecturum eis, qui ancipiti gladio spiritus infestos demones sæpenumero vulnerassent. Dat igitur mandatum, ut iam, cum neque comitum vllum in nauem imposuissent, neque quicquam omnino haberent, quo exilij molestias subleuant, inde soluant. Quo quidem tempore ipsum mare (quod plane mirandum est & prope incredibile) vndis agitata spumare cœpit, rei indignitatem, credo, agre ferens, & penitus (ut ita dicam) recusans eos viros excipere, ne eo pacto iniqui mandati exequendi particeps fieret: quippe his qui ignari erant, barbarâ & inmanem Iudicis voluntatem perspicue patefecit: adeo ut vere dici posset, hac re cælum ipsum obstupuisse.

Quin etiam tota ingemuit ciuitas, & adhuc lugere non desinit. Nam pars alternis manuum ictibus pectora tundendo, ingentem strepitum edere: pars manus simul & oculos ad cælum tollere, quo Deum de vi sibi illata testarentur, & ita fere loqui: Audi cælum, & auribus percipe terra, quàm iniqua atque adeo indigna edita sint facinora. Denique omnia luctu redundare, planctus & eiulatus per vniuersam urbem peruadere, flumenq. tantum lacrymarum derepente manare, ut ipsum mare sua inundatione obruere quodammodo videretur. Cum autem Dux iam ad littus astans imperaret remigibus, ut vela erigant: tum fiebat fletus promiscuus virginum, feminarum, senum, & iuuenum, tum lamenta cum amaris lacrymis permixta, tum clamores ab omnibus tam ingentes editi, ut maris vndosi murmur, quod tumidi fluctus mutuo collisi excitare solent, prope modum obscurarent. Ut primum vero athletæ Christi, quos diximus, appulere Heliopolim, vbi omnes erant superstitioni dediti, vbi instituta diaboli ad voluptatem explendam comparata, vbi horrenda ferarum latibula; nam montes vndique cælum propter altitudinem pene attingentes urbem illam obuallabant: omnes deinceps in media vrbe communiter, & singuli priuatim lamentari & lugubres voces fundere cœperunt. Dabatur mandatum a Palladio vrbis illius Præfecto, homine superstitioni deditissimo, ut omnino lacrymari desinerent. Vnde multi qui plorabant, hinc præ diuino zelo strenui Ecclesiæ propugnatores arrepti, primum in custodiam coniciebantur, deinde verberibus caesi, lacerati, & tormentis affecti, ad metalla in Pheno & Proconneso amandabantur; inter quos complures erant monachi ad numerum viginti trium, qui quo seueram disciplinam excolerent, in solitudine habitauerunt: quibuscum vna diaconus, qui litteras tum consolationis tum communionis a Damaso Episcopo Romano ad nos attulerat, manibus a tergo colligatis, a licitoribus palam tamquam maleficus insigniter improbus trahebatur.

INTEGRA CIVITAS

LVCTVS ALEXANDRINO-RVM CATHOLICORVM.

CATHOLICI VETITI LVGERE.

Qui acerbioribus tormentis, quàm quisquā homicida, excruciatu fuit; cuius ceruices
Annal. Eccl. Tom. 4. Ff lapidibus

lapidibus & plumbo crudeliter verberatae erant. Postremo naue ad traiciendū conscen-
sa, eodem modo cū eo atque cum ceteris actum est: nam omni ope ac subsidio destitu-
tus erat, & propterea signo sanctae Crucis frontem signauit: sicq. metallis aeneis in Phe-
no traditus est.] ita impie actum aduersus diaconum a Damaso Roma tunc missum
Alexandriam. Sed pergit: Porro autem cum Iudex tenera puerorum corpora tor-
queret, quidam eorum post cruciatus remansere extincti & iure sepulturae defrauda-
ti: idq. cum parentes, fratres, cognati, & tota pene dixerim ciuitas postularer, vt
vnum hoc atque adeo vltimum vitae solatium illis tribueretur. Sed o saeuam iudi-
cantis, immo vero condemnantis crudelitatem! Nam qui pro pietate decertarint,
idem cum homicidis iudicium subeunt, corporaq. eorum manent insepulta: et qui
pro fide strenue dimicarint, bestiis & volucris obijciuntur ad vorandum: qui de-
nique patres caesorum conscientiae causa commiserati sint, tamquam impij facino-
ris auctores securi feriuntur. Quae Romanorum lex, quae barbarorum sententia iu-
dicauit in eos, qui patribus caesorum condoluerunt? Vbinam tale scelus a quoquam
veterum fuit vnquam paratum? Olim Pharaon iusserat Hebraeorum masculos tru-
cidari: verum inuidia & metu adductus hoc mandatum dedit: At quae tum gere-
bantur, quanto sunt his, quae modo designata sunt, mitiora? quanto optabiliora, si
in iniuria optio vlla sit? quanto tolerabiliora, si scelus cum scelere (cum aliud ab alio
seungi nequeat) velimus comparare? Sunt ista quae commemoro, incredibilia qui-
dem, immania, dira, crudelia & barbara, sine misericordia, amara: sed tamen amen-
tes Arianj in illis insolenter gloriati sunt, atque adeo tripudiarunt.

Cum enim tota ciuitas in luctu & mærore esset (nulla enim domus erat, in qua,
vti in Exodo scriptis proditum est, non iaceret mortuus) hi, quorum crudeles
animi nullo modo exaturari poterant, non conquieuerunt, sed scelus de integro exer-
cere aggressi sunt. Nam voluntatem suam, quae ad deteriora inclinabat, patefacien-
tes, suae malevolentiae virus in illius prouinciae Episcopos effundere coeperunt. Si-
quidem opera Magni, quem diximus, Comitum largitionum, satellites ad iniuriam
fatis instructi, nonnullos eorum in iudicium adducere: alij, quo libitum erat modo
insidias parare, eo consilio, vti omnes vbique impietatis laqueis irretirent, nihil in-
tentatum relinquentes. Quin etiam omnia loca circuire, non aliter atque diabolus
ipsorum haereseos parens, quærentes quem deuorent. Atqui cum in eo quod conaban-
tur, ab omnibus se destitutos viderent: vndecim tamen Episcopos Aegypti, viros
qui ab ineunte ætate ad summam vsque senectutem solitudinem seueræ disciplinae
causa incoluerant, qui sanctam ac sinceram fidem audacter & libere prædicarant, qui
pietatis dogmata vna cum lacte nutricis suxerant, qui victoriam contra demones re-
portarant, qui virtute aduersarium represserant, qui Arianam haeresim suis (vt aiunt)
coloribus depinxerant, Magno illo, quem supra nominauimus, velut instrumento
crudelitatis vsi, in exilium eiecerunt: oppidumq. nomine Diocæsareæ, a Iudæis, qui Do-
minū interfecerant, inhabitatū, incolere compulerunt. Et tamen non aliter quam orcus,
morte fratrum minime satiati, vbique terrarum velut amentes ac stupidi, suae crudeli-
tatis monumenta relinquere non verentur, atque adeo maleficijs se nobilitare student.

Ecce enim rursus Ecclesiae Catholicae clericos, qui Antiochiae commorabantur,
quiq. cum quibusdam monasticae vitae spectatis, tragica eorum scelera testata apud
omnes relinquere constituerant, isti vocibus maledicis contra eos in auribus Impe-
ratoris insulis, Neocæsaream urbem Ponti relegandos curauerunt: qui quidem pro-
pter locorum asperitatem vita quoque breui expoliati sunt.] hucusque ex epistola
Petri narratio apud Theodoretum, qui mox subdit: Tales quidem tempora illa
tulere tragœdias: quae tametsi silentio & obliuione obruendae sunt, tamen litterarum
monumentis produntur ad eos coarguendos, qui linguis petulantibus Dominum
sunt infectati: qui quidem morbo blasphemiae infecti, non modo in totius vniuersita-
tis Dominum & moderatorem Deum conuicia iacere, verum etiam contra pios eius
famulos bellum exitiale suscipere non dubitarunt.] hæc ipse. Meminit quoque eius-
dem dirae persecutionis sanctus Epiphanius^b, qui & præter alia supplicia Catholicis
Aegyptijs irrogata, nonnullos ex illis tradit fuisse damnatos ad bestias. Sed & Cas-
sianus de sanctis monachis tum sub Lucio in Pontum & in Armeniam relegatis hæc
meminit occasione^c: Temporibus siquidem Lucij, qui Arianæ perfidiae Episcopus
fuit

Exod. 12.

EPISCOPI IN
EXILIUM A-
CTI DIOCAE-
SAREAM IN
PALAESTINA.# ANTIOCHENOS PERTI-
GIT PERSECV-
TIO.# ANTIOCHENOS PERTI-
GIT PERSECV-
TIO.# ANTIOCHENOS PERTI-
GIT PERSECV-
TIO.^b Epiph. haer. 68.^c Cassian. col- lat. 8. c. 7.

A fuit sub Valentis Imperio, dum diaconiam nostris fratribus deferremus, his videlicet
qui de Aegypto & Thebaide fuerant ob Catholicæ fidei perseuerantiam metallis
Ponti atque Armeniae relegati, licet cœnobiorum disciplinam in quibusdam ciuitati-
bus rarissimam viderimus, anachoretarum tamen apud illos ne ipsum quidem nomen
auditum fuisse comperimus.] hæc per Abbatem Piammonem Cassianus; in quem po-
tius quam in illum ad eius libitū interloquentem reijcienda culpa est, si de Ponto, quod
ait, & Armenia, mendacij arguatur ex ijs quæ superius recitata sunt ex Gregorio Na-
zianzeno atque Basilio, de Ponticis eremis abundantibus anachoretis.

Quod autem ad Aegypti monachos spectat dirissime a Lucio exagitados: Ruffinus,
qui cum Melania in Aegypto agebat, hæc de illis scriptorum monumentis posteris le-
genda tradidit^a: Inde post fugas ciuium & exilia, post cædes & tormenta, flam-
masq. quibus innumeros confecerat, ad monasteria furoris sui arma conuertit, vastat
eremum, & bella quiescentibus indicit. Tria millia simul, aut eo amplius viros per to-
tam eremum secreta & solitaria habitatione dispersos oppugnare pariter aggreditur:
mittit armatam equitum & peditum manum: Tribunos, præpositos, & bellorum duces,
tamquam aduersus barbaros pugnaturus, eligit. Qui cum venissent, nouam belli spe-
ciem vident, hostes suos gladio obiectare ceruices, & nihil aliud dicere, nisi: Amice ad
quid venisti? Per id tempus patres monachorum, vitæ & antiquitatis merito, Maca-
rius, Isidorus, aliusq. Macarius, atque Heraclides & Panibus Antonij discipuli per Aeg-
yptum, & maxime in Nitriæ deserti partibus habebantur viri qui consortium vitæ &
actuum non cū ceteris mortalibus, sed cum supernis Angelis habere credebantur. Quæ
præfens vidi, loquor; & eorum gesta refero, quorum in passionibus socius esse prome-
rui.] et in epistola ad Anastasium Romanum Pontificem hæc item se passum esse glo-
riatur, cū ait: Quamuis igitur fides nostra persecutionis hæreticorū tempore, cū in sancta
Alexandrina Ecclesia degeremus, in carceribus & in exilijs, quæ pro fide inferebantur,
probata sit: tamen & nunc si quis est qui vel tentare fidem nostram cupiat, sciat, &c.]

At hæc de se summa iactantia ab ipso Ruffino esse commenta, exclamat sanctus
Hieronymus, cum his recitatis ipsius verbis, sic subdit^b: Miror quod non adiecerit: Vin-
ctus Iesu Christi & liberatus sum de ore leonis^c, & Alexandriae ad bestias pugnaui, &
cursum consummaui, fidem seruaui: superest mihi corona iustitiæ. Quæ, malum, exi-
lia, quos iste carceres nominat? Pudet me apertissimi mendacij: quasi carceres & exi-
lia absque iudicium sententijs irrogentur. Volo tamen ipsos scire carceres, & quarum
prouinciarum se dicat exilia sustinuisse. Et utique habet copiam de multis carceribus
& infinitis exilijs vnum aliquod nominandi. Prodat nobis confessionis suæ Acta, quæ
hucusque nesciuimus; vt inter alios Alexandriae martyres huius quoque gesta reci-
temus; & contra latratores suos possit dicere^d: De cetero nemo mihi molestus sit:
ego enim stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto.] hæc Hiero-
nymus.

Certe quidē Melania clarissima femina, Consulis Marcellini neptis, antiqua nobilitate
& filij Præfecturæ Vrbanae magistraru toto Romano orbi notissima, apud quā primum
locum Ruffinus obtinebat, omnium Præfectorum, quocumque pergeret, frequentaba-
tur obsequijs: tantumq. absuit, vt vel ipsi vel alicui ex eius familia irrogata exilia fue-
rint, quod Ruffinus iactat, vt etiam qui persecutionem fidei causa paterentur, ad ipsam
tamquam ad asylum confugerent, ab eademq. pariter in tuto collocarentur, atque
etiam alerentur; vt quæ de ea proxime dicturi sumus, cum ipsa processit ad Iudicem,
fidem certam faciunt. At cur Ruffinus, sicut aliorum, non etiam suam recensuit con-
fessionem exemplo Pauli Apostoli? quod præsertim sciret, rem tantam haud ab aduer-
sarijs facile ratam fore habendam absque aliqua certiori probationis fide, cum alioqui
aliorum confessiones adeo exacte describat? Si qua tamen tunc Alexandriae conti-
git Ruffini confessio; ea tantum fuisse existimatur, cum prouocata Melania ad iu-
dicium, quod faueret Orthodoxis, ipse putetur eam comitatus esse: sed dimissa
illa quantocyus, utique & qui cum ea erant rediere domum, Sed de his satis.

Pergens Ruffinus recensere res tunc gestas a Nitriæ monachis, hæc subdit: Hi du-
cebant exercitum Domini non mortalibus telis, sed fide religionis armati, exercitū mo-
riendo vincentem, & qui sanguinis sui profusione victor Christum sequeretur ad cælum.
Quiq. dum in tabernaculis positi & orantes expectarent interfectores suos: delatus

PERSECVTIO
ARIANORVM
ADVERSVS AE-
GYPTI MONA-
CHOS.
a Ruffin. lib. 6.
c. 3. & 4.^b Hier. Apolog.
lib. 2.
c. 2. Timot. 4.RUFFINVS IA-
CTANTE
CONFESSIO-
NEM OSTEN-
TAT.^d Galat. 6.

MIRACVLIS
PROBATA FI-
DES CATHO-
LICA.

est ad eos homo olim membris omnibus & præcipue pedibus aridus: sed cum ab eis in nomine Domini oleo fuisset perunctus, statim confirmatæ sunt plantæ eius. Et dicentibus eis: In nomine Iesu Christi, quem Lucius persequitur, surge & sta in pedibus tuis, & redi ad domum tuam: continuo exurgens & exiliens, benedicebat Deum, ostendens quia vere erat in eis Deus. Ante aliquantulum vero temporis cæcus quidam rogabat deduci se ad cellulam Macarij, quæ erat in deserto, itinere trium dierum: quo postquam cæcus multo ductantium labore peruenit, Macarium non reperit domi: et contristatus valde, nullatenus mitigare mæstitiam poterat, sanitatis solatio carens. Tum vero feruore fidei concalescens: Deprecor (inquit ad eos qui deduxerant) applicate me ad illam partem parietis, vbi cubare senior solet. Et cum fuisset ad motus, parum luti aridi, vnde paries oblitus videbatur, assumens, palmæ suæ superposuit. Rogat etiam, vt aquam de puteo, ex quo bibere solebat, haurirent: qua resoluens glebulam, eodemq. luto oculos suos superungens, & lauans de aqua, quæ hausta fuerat, repente recepit visum, ita vt nullo indigens adminiculo rediret ad sua. Sed ne secundum leprosos illos ageret, quos a se curatos in Euangelij ingratos Dominus notat; cum omni domo sua regressus, & Deo gratias referens, rem vt gesta fuerat indicauit.] subdit post hæc Ruffinus de eodem Macario, qui leuculos cæcitate curauit, proq. gratiarum actione a leena pelle ouina donatus est. at hæc contigisse diximus viuentem adhuc Magno Athanasio. subiungit vero Ruffinus:

MONACHI RE-
LEGANTVR IN
INSVLAM.

Sed in his omnibus Lucius non erubuit, nec aliquid reuerentiæ virtutum mirabilibus detulit; quinimmo iubet, Patres ipsos ablatos a grege suo, immo clam raptos, in insulam quamdam Ægypti paludium deportari, in qua compererat neminem prorsus esse Christianum, quo per hoc vel absque solatijs, vel absque consuetis actibus viuerent. Senes igitur cum duobus solis pedisequis noctu ad insulam deducuntur, in qua erat templum quoddam summa veneratione a loci incolis obseruatum. Cumq. primum nauicula senum oram soli illius contigisset: ecce subito sacerdotis templi illius virgo filia correpta spiritu cum ingenti vociferatione & clamoribus vsque ad cælum datis, agi per medios populos cœpit; & crebros ducens rotatus, stridens, huc atque illuc rabida ora vibrare. Cumq. ad spectaculum tam ingentis monstri, maxime quod esset sacerdotis filia, qui in honore præcipuo apud illos erat, populi conuenissent: per auras eam raptam sequentes, perueniunt vsque ad nauiculam senum. Ibi vero proiecta eorum pedibus & prostrata, clamare cœpit: Quid venistis huc, o serui Dei summi, antiquis nos & veteribus euoluere domicilijs? In hoc loco depulsi, vndique latebamus: quo modo vos nequaquam latere potuimus? Cedimus antiquis sedibus: populos vestros, terrasq. recipite. Cum hæc diceret, increpitus ab eis erroris spiritus effugatur: et puella sana vna cum parentibus suis iacebat ad pedes nostri temporis Apostolorum. Qui talibus exordijs prædicantes eis fidem Domini nostri Iesu Christi, in tantam conuersionem repente eos perduxerunt, vt statim manibus suis antiquissimum templum & in summa veneratione habitum destruerent, & ecclesiam confessim ædificarent. Nec ad deliberandum spatio temporis eguerunt, quibus fidem rerum fecerant non verba, sed virtus. Sed hoc cum fuisset Alexandria nunciatum: veritus Lucius, ne forte etiam suorum in eum odia iusta confurgerent, qui aperte iam bellum non hominibus, sed Deo indiceret; occulte eos reuocari, & in eremum remitti iubet.] hæc de his aduersus sanctos monachos gestis Ruffinus præfens omnium testis, in Ægypto tum (vt dictum est) cum Melania agens.

AVCTORIS DI-
GNA CONSI-
DERATIO.

Vides, lector, bella Domini, & considera: stare pro Arianis Præfectos, Prætores, satellites, apparitores, truculentosq. carnifices, æstuare de Catholicis carceres, exeri gladios, parari secures, incendi ignes, solui virgarum fasces, bestias introduci, armari Iudæos simulq. Gentiles cum Arianis, scribi sententias, proscribi Catholicos, repleti metalla pijs, exulibus & extorribus exundare prouincias, cædibus demetiri ciuitatem, sanctorum carnibus pasci volucres atque canes: contra vero intueri, stare pro pijs Deum, ac suam præsentiam euidentissimis reddere certam miraculis, cogereq. impiorum omnium ductores demones suam ipsorum fateri imbecillitatem, victos recedere, sedibus abscedere diutius occupatis: vt occinere illud libere liceat: Nobiscum Deus] atque illud maiori fiducia prædicare: Plures^b pro nobis, quæ contra nos.] Sunt hæc adeo perspicua, omniq. fide dignissima, & quauis existimatione maiora, vt neminem putem ita impium, menteq.

a Isai. 7.
b 4-Reg. 6.

A teq. alienatum, suiq. oblitum, qui ista considerans, non potius frans medius eligat in castris sanctorum mereri, quam a Lucij partibus stare: cui militare scias non Arianos tantum, sed omnes hæreticos, qui quacumque occasione a fide Catholica defecerunt: sub qua quidem non illos tantum agere, certum est, quos diximus sanctissimos anachoretas, sed pios omnes hæresum aduersarios, eandem in hanc diem fidem Catholicam profitentes, quam Athanasius, Antonius, ipsorumq. alumni magna constantia sectabantur; eamq. a maioribus acceptam, ad posteros propagatam, atque ab ipso virtutum Domino tot signis euidentioribus confirmatam retinentes; quamq. ipsa præfens quoque Ecclesia retinet atque docet, firme custodientes.

Sed quod ad eandem persecutionem spectat, Socrates^a addit accessisse ad sæuitiam Præsidum Valentis Imperatoris iussionem: Nam, inquit, ex edicto Imperatoris mandatum est, vt omnes qui fidem Consubstantialis tenebant, non Alexandria solum, sed ex vniuersa etiam Ægypto penitus expellerentur. Quin etiam Præfecto imperatum, vt cum ingentibus copijs omnes vbique persequeretur, quos Lucius indicaret.] hæc ipse: eademq. a Ruffino sunt recitata. Itemq. Sozomenus^b, necnon Theodoretus^c fideles testes sunt miraculorum in confutationem hæreticæ impietatis tunc editorum. Sed & quod silentio Ruffinus præterijt dignum memoria tunc officium exhibitum a Melania nobilissima Romana femina, his ex Paulino iungamus: scribens enim ad Seuerum inter alia digna præconia Christianæ feminae Consularis hæc habet^d:

Tempore illo Valentis, quando Ecclesiam Dei viui furor Arianorum, Rege ipso impietatis satellite, persequeretur: hæc erat princeps & particeps cunctis pro fide instantibus: hæc fugatos recipiebat, aut apprehensos comitabatur. Sed cum eos recepisset in latebram, qui propter insignem fidem & maiore hæreticorum odio infestabantur, & occultantium tangebantur inuidia: graui tunc seditione diabolicis facibus inflammata, quasi contra legem publicam contumax, protrahi ac pati iussa est quæ illos manebant, nisi prodere maluisset. Processit impauide, cupida passionis, & iniuria publicationis exultans, quamuis non expectasset trahi, tracturos anteuolans ad Iudicem: qui confusus veneratione præsentis, non executus est infidelitatis iram, dum fidei miratur audaciam. Eadem tempestate per triduum quinque millia monachorum latentium panibus suis paut: vt per eius manum iterum Dominus^e Iesus pristinum numerum in deserto pasceret, tanto quidem nunc impensiore clementia, quanto minori licentia fouebantur occulti, quam illi quondam, qui ad Dominum voluntarie in libertate & pace conuenerant. Sed hæc nec timida deprehendi, interdictum D secura præbebat officium: nec volens gloria operationis agnosci, tamen operis magnitudine prodebat, totidem apud homines testimonijs gloriosa, quot passis, Deo conficio.] hæc Paulinus, mirifica prædicatione tã egregia facta celebrans: quæ sane gesta esse in Ægypto, non autem in Palæstina, illud persuadet, quod nullibi tam ingens numerus monachorum simul collectorum nisi in Ægypto fuerit reperiri. mansisse quidem ipsam Melaniam in Ægypto mensibus octo, Palladius^f docet. Porro ab his diuersa esse noscuntur, quæ de eiusdem Melaniæ officijs, quibus prosecuta est in Palæstina relegatos confessores, idem Palladius tradit, quæ paulo post narraturi sumus.

Vt autem tam ingenti opere, in occultandis atque pascendis monachis quinque millibus in deserto, veluti contumelijs prouocatus Præfectus, libens eius responsionibus cesserit; summa feminae claritudo, quæ apud hostes quoque reuerentiam sibi conciliabat, E in causa fuit. Erat quidem Melaniæ nomen (vt dictum est) non Romæ tantum, sed vbique locorum Romani Imperij cognitum, atque honore habitum tum nobilitate generis, tum egregiæ pietatis præstantia: de qua hæc idem qui supra Paulinus^g: Mulier celsiore gradu ad humilitatis cultum ob amorem Christi deiecta sublimiter, vt viros desides in infirmo sexu fortis argueret, arrogantes in sexu utroque personas, pauperata diues, & nobilis humiliata confunderet. Igitur Marcellino Consule auo, de ambitu generis & opum luxu in teneris adhuc annis nuptias passa, & breui mater, sed infelicitate mortalium non longum potita est, ne diu terrena diligeret. Nam præter alias orbitates, quas irritò in foetibus abortiuis labore, adhuc marito particeps defleuit: ita creuit ærumnis, vt duos filios & maritum intra anni tempus amitteret, vnico tantum sibi paruulo ad memoriam potius, quam ad compensationem affectuum derelicto.] hæc & alia de ipsa Paulinus: sed quod eam dicat habuisse Marcellinum auum Consulem,

VALENTIS
IMP. EDICTVM
a Socrat. lib. 4.
cap. 17. 19.b Sozom. lib. 6.
cap. 21.
c Theod. lib. 4.
cap. 19.d Paulin. epist.
10.MELANIA OC-
CVLTAT ET
PASCIT MO-
NACHOS.e Matth. 14.
Marc. 6.
Luc. 9.MELANIAE
CONSTANTIAf Pallad. in
Lausiac. c. 33.g Paulin. epist.
10.MELANIAE
GENVS.

Hieronymus a filiam eius appellat: at Ruffinus b Paulino consentit, qui etiã eam neptẽ A Marcellini Consulis nominat: Palladius vero res ab ea gestas conscribens, cum Hieronymo Marcellini filiam vocat. gessisse reperitur Consulatum ordinarium Marcellinus cum collega Probino anno Domini trecentesimo quadragesimo primo, vt legitimi Facti Consulares indicant. Porro Melaniã filio hoc tempore Praturam Vrbanam fungenti iunctam fuisse constat in matrimonium Albinam c, Melania vero iunior eius neptis Piniano in matrimonium tradita fuit: sed de his inferius. Laudat S. Hieronymus femina summam constantiam, quod simul siccis oculis sepelisset virum suum ac duos d filios; vno vero superflite derelicto, peregrinata fuerit in Ægyptum primo, inde Hierosolymam: ibiq. ad quinque lustra esse commorata, Paulinus e tradit; amplius vero annos duos, nempe vigintiseptem, Palladius f affirmat.

Porro Melaniã in Ægypto commoratio magnum plane cum ipsi tum Ruffino attulit detrimentum: siquidem cum Didymo Alexandrino magni nominis viro, & ob eximiam coniunctam cum oculorum cecitate peritiam plane cunctis admirabili, intimam consuetudinem habentes, propinante illo ipsis sitientibus, quem mirifice predicabat, Origenem suum, hauserunt isti vna cum dulci potu venenum.

Huius autem vt hic repetamus exordia, anno hic quinto ætatis suã (vt auctor est S. Hieronymus g) oculos perdidit; sed tamen lectore adhibito tanta didicit, vt admirationi omnibus esset, ac plane miraculo, quod geometricas affectus fuerit facultates, quã vt addisci possint, maxime visu indigent: testatur id quidem Hieronymus de eo h. De cuius vitã instituto hæc quoque Ruffinus i: Indesinenter Dominum deprecabatur, non vt oculorum carnalium visum, sed vt illuminationem cordis acciperet: miscebat autem precibus studia & laborem, & iuges continuasq. vigilias non ad legendum, sed ad audiendum adhibebat, vt quod alijs visus, hoc illi conferret auditus. Cum vero post lucubrationis laborem somnus, vt fieri solet, legentibus aduenisset: Didymus silentium illud non ad quietem vel otium datum ducens, tamquam mundũ animal, ruminans cibum quem ceperat, ex integro reuocabat; & ea quã dudum percurrentibus alijs ex librorum lectione cognouerat, memoria & animo retexebat, vt non tam audisse quã lecta fuerant, quã descripsisse mentis suã paginis videretur. Ita in breui, Deo docente, in tantam diuinarum humanarumq. litterarum eruditionem ac scientiam venit, vt scholã Ecclesiasticã doctõr existeret, Athanasio Episcopo, ceterisq. sapientibus in Ecclesia viris Dei admodum probatus; sed & in ceteris siue Dialecticã, siue Geometriã, Astronomiã quoque vel Arithmeticã disciplinis ita esset paratus, vt nullus vniquam philosophorum aliqua ex his artibus proponens, obtinere eum, vel concludere quierit, sed statim vt responsiones eius acciperet, magistrum eum etiam illius de qua proposuisset, crederet disciplinã. Huius aliquanti dicta vel communiter disputata, vel proponentibus responsa, adhibitis notarijs, describere, quã & nunc in magna admiratione habentur. Nos autem, qui viuã vocis eius ex parte aliqua fuimus auditores, & ea quã a nonnullis, dicente eo, descripta legimus; longe maiorem gratiam, & diuinum nescio quid ac supra humanam vocem sonans, in illis magis sermonibus qui de ore ipsius proferebantur, agnouimus.] hæc Ruffinus de eo; res vero gestas eũ Antonio superius diximus. eadem quoque Theodoretus k, atque Sozomenus l. Quantum eum coluerit S. Hieronymus, dicemus suo loco.

Sed illud plane lugendũ, vt Didymus, qui ex cæco factus sit scientia videns, eadem ex vidente cæcus euaserit: quippe qui sui Origenis amore captus, ita erga eũ affectus est, vt quacũque ille scripserat, velut e cælo lapsa acceperit, magnoq. Ecclesiã detrimento alijs communicauerit; nec id quidem palam vel omnibus, sed furtim in aures curiosorũ audientium instillaret, quos facile omnis agitaret doctrinã ventus. Talibus ab ipso compertis (proh dolor) Melania atque Ruffino, sic eorum animis Periarcho Origenis infudit, vt eo tamquam magno thesauro ditati cuperent totum Catholicum orbem locupletari: sed plane aspidis oua fouerunt; quibus ruptis, prodire serpentes, quorum letali veneno quamplurimi misere periire. At de his inferius suis locis pluribus agendum erit: hæc modo satis in his quã spectant ad Melaniã & Ruffini consuetudinem cum Didymo in Ægypto hoc tempore, quo illuc sunt peregrinati. Mentio est apud Socratem m de alio Didymo monacho sene solitarie agente, ab hoc de quo agitur longe diuerso.

a Hier. in Chro. b Ruffin. 1. in uect. in Hieron. c Pallad. c. 33. d Hier. epist. 25. e Paulin. ad Sever. epist. 20. f Pallad. in Lamy. s. n. c. 33.

g Hier. in Chron. hoc anno 9. Valent. h Hieronym. de Script. Eccles. in Didymo. i Ruffin. lib. 2. cap. 7. DE DIDYMO ALEXANDRINO.

k Theodor. lib. 4. cap. 27. l Sozom. lib. 7. cap. 14.

m Socrat. lib. 4. cap. 20.

His de Didymo Alexandrino narratis, iã Melaniã vestigia affectemur: Quã hoc eodem anno, quo ex Petri Alexandrini litteris vidimus Ægypti Episcopos & monachos relegatos esse Diocæsaream oppidum in Palæstina sitũ, illis ministratura, magno fidei ardore succensa, Hierosolymam profecta est. Quid vero ipsa ibi egerit, Palladius docet his verbis a: Post hæc autem, cum Alexandria Præfectus Augustalis Isidorus, Pithy- a Pallad. Lan- mum *, Adelphium, Paphnutium, Pambonem, inter quos etiam senem Ammonium s. n. c. 33. vnam habentem auriculam, & duodecim Episcopos, presbyterosq. & alios quosdam * Euthymium vsque ad centum duodecim numero circa Palæstina Diocæsaream damnasset exilio: MELANIAE PROPECTIO IN PALAESTINAM. istos hæc beatissima omnes secuta est, & proprijs facultatibus eis ministerium suum præbuit. Cumq. ab illis qui in memoratorum custodia erant, prohiberetur hæc face- re (sicut mihi & ipsi sæpe referebant, nam & ego sanctum Pithyrium & Isidorus & B Pahnutium vidi) benedicta tunc illa, sumpta veste seruili circa vespertinas horas, omnia eis vitæ necessaria afferebat.

Quo cognito Palæstinae prouinciã Consularis, credens quod sinus suos posset fumo quodam atque terrore ex pecunia eius implere: iussit eam (ignota enim ipsi erat) cor- rumpi, & in carcerem trudi. Ex quo loco tunc ei per internuncios quosdam sancta illa mandauit: Ego, inquit, illius filia, & illius coniux fui, ancilla vero nunc Christi sum: ne ergo me ob vilitatem præsentis habitus contemnendam putaueris; quia facile extollere, si velim, me possum: nec terrere igitur me in aliquo vales, neque quicquam mihi de meis rebus auferre. Atque ideo ne fortassis ignorans periculum aliquod aut crimen incurras: idcirco ista tibi mandauit: quasi quã diceret, interdum enim necesse est aduersus imprudentes hæc agi, & veluti accipitre vel cane contra eos arrogantia vti, C quã congruo tempore superbos comprehensura imitatur. Talibus ergo verbis mox ipse territus iudex excusauit eidem factum suum; & ita eam, vt meruerat, honorauit; & iussit, vt ad illos viros, quoties vellet, accederet.] hæc de illius ministerio exhibito confessoribus,

De commoratione vero eius Hierosolymis sic mox subdit: Hæc autem, reuocatis ab exilio memoratis viris, monasterium apud Hierosolymam sibi fecit, in quo viginti & septem annorum tempus impleuit, quinquaginta secum sorores virgines habens. Erat etiam cum ea Ruffinus quidam nomine, Italus, cuius ex Aquileienti oppido, vir nobilium & in proposito singulari satis fortium morum, qui ad presbyteratum postea meruit peruenire: quo nullus mansuetior, fortior, & placidior, tamquã omnia sciens, in sexu virili potuit inueniri.] hæc quidem de Ruffino Palladius, de Origenis sectatore D Origenista, Hieronymo eam ob causam perinensus: vt non mireris, si qui Ruffinum immensis laudibus ornat, Hieronymum eodem in commentario contumelijs laceret, Sed de Palladio suo loco plura inferius; qui de instituto Melaniã atque Ruffini toto illo temporis spatio, quo vixerunt Hierosolymis, ista subdit:

Isti igitur in viginti & septem annis omnes apud Hierosolymam sanctos, atque peregrinos Episcopos & monachos, virginesq. (hoc enim vouerant Deo) suscipere proprijs sumptibus ac fouere consueuerunt, omnesq. ad se venientes meliores tantarum ac talium rerum contemplatione fecerunt. Illos enim quadringentos numero monachos, qui propter Paulinum, Antiochenum Episcopum scilicet, se ab Ecclesia separabant, sanctã rursus Ecclesiã reddiderunt. Omnes etiam præter hos peruersã sectã homines & contra Spiritum sanctum sacrilego ore certantes, ad Ecclesiã nostram, verã E suadendo, ac iugiter cunctos docendo, reuocauerunt, honorantes quidem ac sæpe pascetes eiusdem loci clericos: et hæc pariter facientes, vitam suã pio studio finierunt, nulli quidem ex se vel leuem dantes scandali suspicionem, totum vero orbem terrarum spirituali ædificatione plenissimum relinquentes.] hæc Palladius. Sed iam his de peregrinatione Melaniã recensitis, ad cladem Alexandrinã Ecclesiã prosequendam reuocemus iamdiu intermissam orationem.

Cum autem tantã cladis Ecclesiã Alexandrinã illatã fama præ sui immanitate toto Christiano orbe diffusa esset; S. Basilius Episcopus Cæsareã Cappadociã, ea accepta, eiusmodi ad Alexandrinos consolatorias litteras dedit b:

De persecutionibus apud Alexandria & reliquam Ægyptum iamdudũ ad nos fama peruenit; animosq. nostros, vt par erat, affectit. Expendimus enim astutiã belli diabolici: quo modo is, vbi Ecclesiã ex persecutione ab inimicis illata multiplicari, magisq. flo- rere

a Pallad. Lan- s. n. c. 33. * Euthymium

MELANIAE PROPECTIO IN PALAESTINAM.

PRAEFECTVS PALAESTINAE QUID IN MELANIAM.

QUAE EGERT MELANIAE HIEROSOLYMIS,

OPERA MELANIAE ATQVE RUFFINI.

S. BASILII LITTEAE AD ALEXANDRINOS.

b Basili. epist. 71.

re vidit, infidias suas mutauerit: vt iam nos non ex aperto oppugnet, sed occultas infidias fruatur, consilium suū per nomen Christianū, quod hæretici prætexunt, obtegens: vt & eadem cum patribus nostris patiamur, & tamen haud videamur pro Christo pati, propterea quod & ipsi persecutores nostri Christianorum nomine censentur. Ista considerantes, plurimum temporis ex ijs quæ apud vos gesta nunciata fuerant, animos nostros stupore repleuerunt & perculerunt. Re vera namque infonuerunt vtræque nostræ aures, vbi cognouimus impudentem & humano generi inimicam hæresin eorum qui vos persecuti sunt: quo modo nec aliquam reuerenti sunt ætatem, nec molestias caniciei, nec plebis dilectionem, sed corpora verberarunt & dehonestarunt, inq. exilia eiecerunt, ac bona diripuerunt, quæcumque accipere potuerunt, neque humanam veriti condemnationem, neque terribilem iusti Iudicis retributionem prævidentes. Ista nos stupefecerunt, & ipso prope sensu destituerunt.

EX DIRA PERSECUTIONE QUID IN MENTEM BASILII VENERIT.

Accessit autem ad hæc animi mei disceptationes & ista cogitatio: An Ecclesias suas prorsus reliquit Dominus? An nouissima hora est, & hoc pacto initium sumit defectio, vt iam deinceps reueletur iniquus ille filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur super id omne quod dicitur Deus, aut numen? Attamen siue temporaria est ista tentatio, forte eam vt boni Christi athletæ: siue omnimodo res nostræ traditæ sunt corruptioni; ne socordes simus ad ea quæ accidunt, sed reuelationem e cælis & apparitionem magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi expectemus. Si namque vniuersa creatura soluetur, & transmutabitur figura huius mundi: quid fuerit insolentia, si & nos qui creaturæ portio quædam sumus, communes afflictiones tulerimus, tribulationibusque traditi fuerimus, quas pro mensura potentia suæ super nos iustus inducit Iudex, qui nos tentari non sinet supra quàm ferre poterimus, sed & cum tentatione exitum dabit, vt ferre possimus?

BASILII EXHORTATIO AD ALEXANDRINOS.

Expectant vos, fratres, martyrum coronæ: parati sunt confessorum chori, vt manus vobis porrigant, inq. numerum suum vos recipiant. Memores estote veterum sanctorum, quàm nemo sit illorū delicijs & assentionibus patientiæ coronis dignus effectus, sed omnes per magnas tribulationes ingressi, experimentū sui dederint. Alij enim illusionibus & flagellis probati sunt, alij tentati sunt, lecti sunt, occisione gladij mortui sunt. Hæc sunt vnde decorantur sancti. Beatus est qui dignus habetur vt pro Christo patiat: beatior is est, qui abundantiores afflictiones tulit: afflictiones enim huius temporis non sunt condignæ ad futurā gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quod si ipse ad vos venire potuisset, congressu vestro nihil fuisset carius, vt & athletas Christi viderē & complecterer, & precum donorumque spiritualium, quæ vobis data sunt, consortio potirer. Quoniam vero corpus habeo diuturno morbo confectum, ita vt ne lecto quidem descendere queam; & multi sunt qui instar luporum rapacium nobis insidiantur, occasionem venantes, an aliquo pacto ouiculas Christi aliquando rapere possint: necessario per litteras inuisere vos institui, obsecrans cum primis quidem, vt continue pro nobis precemini, quo reliquos dies aut etiam horas Demino secundum Euangelium regni seruire merear: deinde vero, vt & imperitiæ meæ & litterarum tarditati ignoscatis. Nam ægre nobis eius hominis copia facta est, qui desiderio nostro seruire queat: dico autem de Eugenio monacho filio nostro, per quem vos obsecro, vt pro nobis & vniuersa Ecclesia oretis, deq. rebus vestris rescribatis, vt cognitis illis alacriores reddamur.] hæcenus Basilii ad Alexandrinos.

IMPERATORIS ROM. APOSTASIA, ET SARRACENORVM REGINAE CONCESSIO.

At quid interea magna admiratione dignum accidit? Dum negat Romanus Imperator fidem Catholicam, & consentientes illam ignominij afficit, direq. persequitur: profitetur eam ac prædicat Regina Sarracenorum; quosq. ille spernit, hæc honorat; ille fugat, hæc reuocat; pellit ille Episcopos, pulsos ipsa petit: atque adeo vbi crudelis & ignominiosa Alexadriæ viguit persecutio, Catholicus ibi Dei nutu honore habetur Episcopus, atque magno exemplo fides Catholica prædicatur, & Arianus ipse respuitur Antistes. Sed quonam modo tantum prodigium factum sit, aggredimur enarrare. Iecerat iam ante fundamenta fidei apud Sarracenos S. Hilarion Abbas, qui (vt testatur S. Hieronymus^a) multos Sarracenorum arreptos a dæmone frequenter liberauit, cultuique Veneris addictæ gentis illius sacerdotē conuertit ad fidem: qui quidē nec ipsum Hilarionem abire passi sunt ante, quàm futuræ Ecclesiæ lineā mitteret. Qui ergo adeo magna ab Hilarione sunt consecuti; eo defuncto, illi parem quæsierunt dari sibi hominem Episcopum

^a Hieron. in vita S. Hilarion.

A scopum Orthodoxum. At quo modo res se habuerit, Ruffinum audiamus auctorem: Dum, inquit^a, Lucius omni arrogantia atque saeuitia ageret, Maugia Sarracenorum gentis Regina vehementi bello Palæstini & Arabici limitis oppida atque vrbes quater, vicinasque simul vastare prouincias cœpit. cumq. frequentibus bellis Romanum attriuisset exercitum, & plurimis peremptis reliquos vertisset in fugam: orata pacem non aliter se amplexuram promittit, nisi Moyses quidam nomine, monachus, gentis suæ ordinaretur Episcopus: qui in eremo partibus suis propinqua vitam solitariam ducens, merito & virtutibus, ac signis quæ faciebat Deus per illum, magnifice innotuerat.

MOYSES ELECTVS LVCIVM ARIANVM REICIT.

Petitio eius Principi indicata Romano, sine vlla dilatione iubetur impleri a ducibus nostris, qui ibi infeliciter pugnauerant. Captus Moyses ad sacerdotium suscipiendum Alexandriam ex more deducitur. Adest Lucius, cui ordinandi ferebatur officium.

B Quo viso, Moyses præsentibus ducibus, qui perurgebant, & populis ait: Ego quidem me non esse dignum tanto sacerdotio iudico: verumtamen si aliqua in me licet indigno diuina dispensatio putatur explenda: Deum nostrum cæli ac terræ dominum testor, quod Lucius sanctorum sanguine pollutas & cruentas super me non iniiciet manus. Cumq. Lucius tam graui nota inuictum se videret in oculis plurimorum: Quare, inquit, o Moyses, tam facile condemnas eum, cuius fidem ignoras? Aut si tibi aliquis de me aliter indicauit: audi fidem meam, & tibi ipse magis quàm alijs crede. Tum ille: Desine, inquit, o Luci, dolosis tuis me quoque imaginibus aggredi: Bene mihi nota est fides tua, quam protestantur serui Dei per metalla damnati, Episcopi in exilium trusi, presbyteri & diaconi extra Christiani nominis habitacula relegati, bestijs alij, alij etiam ignibus traditi. Numquid potest verior esse fides, quæ auribus capitur,

C quàm quæ oculis peruidetur. Apud me certum est, quod qui Christo recte credunt, ista non faciunt. Et ita Lucius maiore dedecore deformatus (quoniam perurgebat necessitas Reipublicæ consulendi) compulsus est acquiescere, vt ab Episcopis quos in exilium truserat, sacerdotium sumeret. Quo suscepto, & gentis ferocissimæ pacem tenuit, & fidei Catholica custodiuit intemerata consortia.] hucusque Ruffinus: eadem etiam Socrates^b, Sozomenus^c, atque Theodoretus^d. Pacis quoque foedera stricta fuisse vinculo nuptiarum, dum huius Reginae filia desponsata fuit Victori exercitus duci, Socrates auctor est. Meminit huius Victoris Ammianus^e, fuisseque tradit Magistrum equitum, sed & Præfecturæ Orientalis magistratum gessisse.

^b Socrat. lib. 4. c. 29.
^c Sozom. lib. 6. c. 38.
^d Theodoret. lib. 4. c. 2.
^e Ammian. lib. 26. c. lib. 30.
^f Theodor. lib. 2. c. 22.

De Moyse autem Episcopo Sarracenorum creato, quid apud eos egerit, Theodoretus^f & Sozomenus paucis tractant. Theodoretus igitur hæc habet: Postremo Moyses, vbi cum fide admirabili gratiam Episcopalem receperat, ad illos qui eum requirebant, profectus est, & partim doctrina Apostolica, partim miraculis eos ad veritatem traduxit.] hæc ipse: eadem ferme Sozomenus^g, qui & hæc admiranda addit: Fertur etiam, id temporis gentem quamdam vniuersam ad religionem Christianam traductam, Zocomo eius principe & rectore tali de causâ baptizato. Iste cum sobolis omnino expers esset, ad monachum fama illius adductus venit, vt cum eo colloqueretur: apud quem de sua calamitate grauer conuertere cœpit: siquidem tum Sarracenis, tum omnibus alijs, credo, barbaris, liberis procreare, permagni æstimari solet. Monachus autem iubet eum bono animo esse, & precibus Deo adhibitis, eum dimittit, pollicitus pro certo, eum filium habiturum, si modo in Christum crederet. Vbi vero Deus promissa re ipsa præstiterat, & filius Zocomo natus erat: ipse baptismi mysterio initiatus est, suosque subiectos ad idem ipsum induxit.] sed de Sarracenis idem ait, quod haud diu ante Valentis Imperium, per monachos iuxta ipsos degentes didicerant Christianam pietatem; cum postea (vt dictum est) aucto Fidelium numero, Moysen sibi dari Episcopum postularunt, qui Lucij impietatem publica est detestatus confessione.

^g Sozom. lib. 6. c. 38.

FIDEI PROPAGATIO APVD BARBAROS.

Hæc autem de Sarracenis occasione persecutionis sub Lucio factæ Alexandriae & in vniuersa Ægypto sunt recensita: quam quidem sicut exortam scimus hoc anno post obitum Athanasij, nequaquam tamen hoc eodem anno cessauit, sed vsque ad vltimum ferme Valentis annum perdurauit: quod vero haud licuit distinguere quid quoto eius anno factum sit, hic in vniuersa cuncta quæ ex antiquioribus monumentis de his reperimus, sub hoc ipso anno iure descripsimus. Quibus addimus, horum martyrum persecuerare iugem memoriam in chartis Ecclesiasticis descriptam, publiceque recolere in Ecclesijs

a Martyrol. Rom. 23. Maij.

Ecclesijs tertio Idus Maij^a. At quo modo alia quoque via Valens Imperator aggressus A
fit persequi monachos, cogendo eos adscribi militiæ, inferius suo tempore dicturi
sumus. Quod autem ad Petrum Episcopum Alexandrinum spectat, de eius quoque Ro-
mam aduentu meminit S. Hieronymus^b: quæ mansisse apud Damasum constat, quam-
diu eiusmodi persecutio perduravit: ea vero quiescente, testatur Socrates^c, Alexan-
driam rediisse munitum eiusdem Damasi litteris, quibus cum fides Catholica, tum
etiam eiusdem Petri ordinatio probaretur. sed de his suo loco agendum.

*b Hieron. epist. 16.
c Socrat. lib. 4. c. 39.*

Hoc ipso anno S. Hilarion præstantissimus monachorum, post innumera miracula
edita, clarissimus sanctitate ex hac vita migravit anno ætatis suæ (vt testatur S. Hierony-
mus) octogesimo: ex cuius etiam testificatione colligitur, eundem hoc ipso anno ex
hac vita discessisse: siquidem ipsum tempore obitus Antonij Magni, qui contigit anno
vigesimo primo Constantij Imperatoris (hic est annus Domini trecentessimus quin- B
quagesimus septimus) egisse annū ætatis sexagesimum quintum tradit: quibus si ad-
das annos quindecim, vt peruenias ad octogesimum quo obiit, vtique deduces annos
ætatis eius vsque ad præsentem trecentessimum septuagesimum secundum. Scripsisse
de laudibus Hilarionis epistolam S. Epiphanius, idem testatur Hieronymus, cuius
occasione se vitam eius litteris commendasse tradit, cum ait^d: Quamquam enim S.
Epiphanius Salaminæ Cypri Episcopus, qui cum Hilarione plurimum versatus est,
laudem eius breui epistola scripserit, quæ vulgo legitur: tamen aliud est locis commu-
nibus laudare defunctum, aliud defuncti proprias narrare virtutes: vnde & nos fauore
magis illius, quàm iniuria, conceptum ab eo opus aggredientes, maledicorum voces con-
temnimus.] hæc ipse.

d Hieron. in vit. S. Hilarion.

Sed quod de Epiphanijs cum Hilarione consuetudine ex Hieronymo mentio facta est; C

EPIPHANII PRIMORDIA.

dignum videtur, vt eiusdem Epiphanijs his primordia coniungamus, ac explo- damus ea
ipius Acta, quæ compluribus conferta reperiuntur esse mendacijs: cū enim rebus ab eo
gestis qui postea sequuntur anni intexti sunt, haud æquum est ipsius ignorasse princi-
pia. Quod primum ad Epiphanijs ætatem spectat, vt eius natalis temporis aliqua ratio
haberi possit: S. Hieronymus de eo agens in commentario de viris illustribus, ipsum
ad extremam senectutem iam peruenisse tradit^e: optime namque eum nouerat, cui &
magno erat consuetudinis & amicitia vsu coniunctus. Porro quando hæc de Epiphanijs
ipse scribebat, erat annus (vt ipse testatur^f) Theodosij Imperatoris decimus quartus,
Christi vero trecentessimus nonagesimus secundus. Qui igitur eo anno ad vltimam
peruenerat senectutem, possimus æque opinari hoc tempore ipsum non minorem sexa-
ginta annorum fuisse; & quidem tantæ æstimationis Episcopum, vt (quod dictum est D
superius) Valens Imperator persecutor eum vexare timuerit. De eius patrio solo &
exercitatione monastica ab adolescentia, hæc Sozomenus habet^g, cum monachos Palæ-
stinus recenset: Ex eorum numero fuere Hesy chius Hilarionis sodalis, & Epiphanius,
qui postea Salaminæ, quæ est vrbs Cypri, fuit Episcopus. At Hesy chius eo ipso in loco,
in quo magister eius, vitam egit monasticam: Epiphanius autem circiter Besanducem
pagum in tractu Eleutheropolitano situm, vnde etiam ortus fuerat, in eodem vitæ ge-
nere colendo se collocauit: qui ab ineunte ætate a monachis præstantissimis institutus,
& in Ægypto longissimo tempore eadem de causa versatus in disciplina monastica, cū
apud Ægyptios, tum apud Palæstinos illustrissimus habitus est.] hucusque Sozomenus.

e Hieron. de Scrip. Eccles. in Epiph. an. f Idē ibid. in f.

g Sozom. lib. 6. c. 32.

Quidnā vero Epiphanijs periculosum, cū esset in Ægypto, contigerit, adeo vt parū ab-
fuerit quin seduceretur a Gnosticis: ipse narrat^h, cū de iisdem turpissimis Gnosticis agit, E
his verbis: In hanc hæresim, o carissimi, etiam ipse incidi, & ex ore eorum qui hanc
tractant, hæc in propria persona audiui. Mulieres autem sic deceptæ, non solum de
his verba apud nos fecerunt, & talia nobis reuelarunt, sed etiam in Ægyptia illa perni-
ciosa ac flagitiosa Archimagiri terra, eadem effreni audacia nos attrahere in iuuen-
tute nostra, lasciuia concitæ aggressæ sunt. Verum qui tunc astitit sancto Ioseph, etiam
nobis affuit; & cum qui illum liberauit, nos indigni & insufficientes inuocantes,
misericordiam consecuti sumus, & perniciosas ipsarum manus effugimus: ac
Deo sanctissimo hymno decantato, etiam ipsi dicere potuimus: Cantemus Do-
mino, gloriose enim magnificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare. Non
enim simili iustitiæ illius virtute, sed suspirijs ad Deum misericordiam consecuti,
seruati sumus. Imperabant enim mihi perniciosæ illæ mulierculæ, & deridebant me,
velut

EPIPHANIVS TENTATVS A GNOSTICIS.

A velut indicabant ipsæ sibi ipsis mutuo illudentes, nimirum: Non potuimus, inquebant,
seruare adolescentem, & dimisimus ipsum in manibus Principis perire.] hæc illæ im-
pudentes, quod ex præscripto nefarij dogmatis, perire dicerentur, qui continentem
vitam agerent. et paulo post: At misericors Deus ab improbitate ipsarum nos libera-
uit; vt etiam post lectos a nobis ipsorum Gnosticorum libros, & vere cognitam eo-
rum opinionem, neque abductus sim, & effugerim, ac tunc non inescatus fuerim, sed
studium adhibuerim, vt etiam Episcopis illius loci eos ostenderem, & nomina in Ec-
clesia latentia deprehenderem, quo iidem ciuitate exigerentur (erant autem nomina
circiter octuaginta) & ciuitas a zizanijs ac spinis eorum purgaretur.] hucusque Epipha-
nius, qui iterum inferius se ab omni eorum sorde impollutum cunctas ipsorum lustras-
se faces affirmat: ista quidem adolescens. Sed subdit Sozomenus;

B Postea quoque apud Cyprios non minore gloria fuit: apud quos electus est primariæ
vrbs totius insulæ Episcopus. Vnde, credo, in vniuerso prope dixerim orbe terrarum
est maximam nominis celebritatem consecutus. Nam cum in multitudine hominum,
& in vrbe ampla, eaq; maritima sacerdotio fungeretur, ob præstantiam virtutis, qua
etiam negotijs ciuilibus occupatus vsus est, breuium ciuibus, tum peregrinis cuiusque
nationis notus factus est: illis quidem, vt qui eum coram vidissent, eiusq; piæ vitæ fe-
cissent periculum: his autem, vt qui illis idem de eo narrantibus, fidem adiunxissent.]
hæc Sozomenus, Auctor qui Epiphanijs Acta^a conscripsit, Ioannes nomine, qui & se
eius fuisse comitem in Ægypto tradit, de eodem ait, disputasse cum Hierace hære-
siarcha, ipsumq; diuino miraculo mutum reddidisse testatur, eidemq; poenitenti vsu^b
linguæ restituisse. Verum scias auctorem esse mendacem, multa q; finxisse: nam quod

EPIPHANIVS CLARVS TOTVS ORBI.

a Apud M. cap. die 12. Maij. Sur. tom. 3.

C ad Hieracem spectat, necdum natus Epiphanius erat, quando Hierax in Ægypto do-
cebat. Accedat de his testis ipse Epiphanius, qui Hieracem mox post Manetem ordine
ponit, etiam ante Meletium atque Arium: deq; ipso pluribus agens, nihil penitus de
miraculo vel poenitentia Hieracis habet: hoc quidem minime prætermisisset, quod in
primis exigebat argumenti ratio enarrari. At alia complura his monstruosiora idem
compingit auctor, quæ suis locis confutanda erunt. Ceterum claruisse ipsum miraculis,
floruisseq; doctrina cum vitæ admirabili sanctitate, fama eius vbique diffusa, ac reue-
rentia qua coerciti sunt infensissimi ipsius hostes Ariani & ipse Valens, certo esse pos-
sunt argumento. Res autem ab eo gestas, annis singulis, adhibita ratione temporum, in-
ferius describemus: iam vero quæ reliqua sunt anni huius acta recenseamus.

Hoc item anno, Valentinianus Imperator Treueris in Gallijs agens ad Ampelium
D Præfectum Prætorio aduersus Manichæos ita rescripsit^b;

MANICHÆI LEGE VETITI,
b l. 3. de heres. C. Theod.

Vbicumque Manichæorum conuentus vel turba huiusmodi reperitur, doctoribus
gravi censione mulcatis, domus & habitacula, in quibus profana institutione docetur,
fisci iuribus indubitanter adsciscantur. Dat. VI. Non. Mart. Treuer. Modesto & Arin-
theo Coss.] cuius quidem legis S. Ambrosius^c visus est meminisse, cum ait, impieta-
tem Manichæorum Imperatoris auctoritate damnatam. Quenam autem præcessit
occafio, vt Manichæos iam diu ante etiam Diocletiani lege proscriptos oportuerit
iterum Christiani Principis auctoritate damnari, deq; his scribere Romam ad Præfe-
ctum Prætorio, S. Augustinus satis manifeste insinuare videtur eo commentario, quo
agit de Manichæorum moribus, his verbis^d: Quid dicam de moribus vestris? Dixi quæ
ipse comperi, cum in ea essem ciuitate, vbi ista commissa sunt. Romæ autem, me ab-

c Ambros. epist. 91.

d Aug. de morib. Manich. lib. 2. c. 112.

E sente, quid actum sit, longum est explicare: dicam tamen breui. Eo enim res erupit,
vt occulta esse non posset absentibus: et ego quidem postea Romæ cum essem, omnia
vera me audisse firmaui: quamuis tam familiaris & mihi probatus, qui præsens erat,
ad me rem pertulerat, vt omnino dubitare non possem. Nam quidam vester Auditor
in illa memorabili abstinentia nihilo Electis cedens, qui & liberaliter institutus esset,
& vestram sectam copiose vellet & soleret defendere, molestissimè ferebat, quod ei va-
ge pessimeq; habitantium passimq; viuientium Electorum mores perditissimi sæpe dis-
putanti obijciebantur. Cupiebat itaque, si fieri posset, omnes qui secundum illa præ-
cepta vitam degere parati essent, congregare in domum suam, & suis sumptibus susti-
nere: erat enim & non mediocris pecuniæ contemptor, & non mediocriter pecunio-
sus. Querebatur autem impediri tantos conatus suos Episcoporum dissolutione, quibus
adiuuantibus implere debebat.

Interea

MANICHAEO-
RVM CON-
VENTVS RO-
MAE.

Interea autem Episcopus quidam, *Manichæorum scilicet*, homo plane, vt ipse expertus sum, rusticanus atque impolitus, sed nescio quo modo ea ipsa duritia feuerior in custodiendis bonis moribus videbatur. Hunc diutissime desideratum & aliquando præsentem arripit iste, exponit voluntatem suam: laudat ille atque consentit: placet vt in domo eius prior ipse incipiat habitare. Quod vbi factum est, eo congregati sunt Electi omnes, qui Romæ esse potuerunt. Proposita est viuendi regula de Manichæi epistola. Multis intolerabile visum est: abscefferunt, remanserunt tamen pudore non pauci. Coepit ita viui, vt placuerat, & vt tanta præscribebat auctoritas: cum interim Auditor ille vehementer omnes ad omnia cogeret, neminem tamen ad id quod non prior ipse fusciperet. Interea rixæ inter Electos oriebantur creberrimæ: obijciebantur ab iniucem crimina: quæ ille omnia gemens audiebat; dabatque operam, vt se ipsos iniurgando incautissime proderent. Prodebant nefanda & immania. Ibi cognitum est, quales essent, qui tamen inter ceteros vim præceptorum illorum subeundam sibi putauerunt esse. Iam de ceteris quid suspicandum erat, aut quid potius iudicandum? Quid plura? Coacti aliquando murmurauerunt, sustineri illa mandata non posse. Inde in seditionem.

MANICHAEI
ROMAE DE-
TECTI.

Agebat Auditor causam suam complexione breuissima; aut illa omnia esse seruanda; aut illū qui talia sub tali conditione præcepisset, quæ nullus posset implere, stultissimum existi mandum. Vicit tamen (non enim aliter poterat) vnus sententiam effrenatissimus plurium strepitus. Postea etiam ipse cessit Episcopus, & cum magno dedecore aufugit. Huius sane cibi præter regulam clanculo accepti & sæpe inuenti ferebantur, cum ei de proprio sacculo diligenter occultato pecunia copiosa suppeteret. Hæc si falsa esse dicitis, nimis apertis & peruulgatis rebus obsistitis.] hætenus Augustinus. Quisnam autem fuerit Auditor iste adeo opulentus, vt omnes Manichæos in domum suam reciperet suis sumptibus alendos, idem S. Augustinus agens contra Faustum eiusdem sectæ patronum prodit^a his verbis: Adhuc in rebus humanis est ille Constantius, modo iam frater noster Catholicus Christianus, qui multos vestrum Romæ in domum suam congregauerat propter implenda præcepta Manichæi, satis quidem vana & inepra, sed tamen quæ magna existimatis: quibus cum vestra infirmitas cederet, dispersi estis quisque in viam suam. Vnde illi qui in eis perdurare voluerunt, a vestra ciuitate schisma fecerunt. Et quia in mactis dormiunt, Mactarij appellantur: a quorum stratis longe dissimiles fuerunt plumæ Fausti & caprinæ lodices; qua deliciarum affluentia non solum Mactarios fastidiebat, sed etiam domum patris sui hominis pauperis Mileuitani. Auferte ergo perditam simulationem, &c.] Lege itaque Valentiniani ijdem cum innotuissent Manichæi, vetiti sunt conuentus agere. Quod igitur simulando, summam affectarent sanctitudinem; in calumniam ieiunantium Christianorum verâ Romæ res est, vt (quod ait S. Hieronymus^b) quem viderent pallentem atque tristem, miserum & Manichæum vocarent. At quonam modo qui lege prohibiti sunt in vnum conuenire, clandestinos conuentus postea egerint, resq. maxime abominandas perpetrarint, inferius dicturi sumus.

^a August. con-
tra Faust. lib.
5. c. 6.
CONSTAN-
TIVS MANI-
CHAEVS CON-
VERSVS AD FL-
DEM.

^b Hieron. epist.
22.

SABAE GOTHI
MARTYRIVM.

Hoc item anno, ijdemq. Consulibus, Saba Gothus, perseuerante persecutione Athanarici, de qua plura superius, martyrium consummauit: extant eius martyrij Acta & quidem fidelia, in quibus hæc in fine de tempore necis ipsius: Martyrio coronatus est quinta die sabbati post Pascha, hoc est, pridie Idus Aprilis, Valentiniano & Valente Imperatoribus, Consulatu gerentibus Modesto & Arintheo. Hæc ibi: qua pariter die adscripta reperitur ipsius memoria in Ecclesiasticis tabulis. meminit eius quoque Suidas. Nec prætereundū quod S. Hieronymus sub anno octauo absoluto, nono tamen inchoato Valentiniani & Valentis Imperatorū (est hic ipse annus) in Chronico ait: Presbyter Sirmij iniquissime occiditur, qui Octauianum ex Proconsule apud se latitantem prodere noluisse.] hæc ipse. Per simile namque huic factum de Firmo Episcopo narrat S. Augustinus ad Cosentium ita scribens: Quanto ergo fortius, quanto excellentius dices: Nec prodam, non mentiar. Fecit hoc quondam Episcopus Tagastensis Ecclesiæ, Firmus nomine, firmior voluntate. Nam cum ab eo quæreretur homo iussu Imperatoris per apparitores ab eo missos, quem ad se confugientem diligentia quanta poterat occultauerat: respondit quærentibus, nec mentiri se posse, nec hominem prodere: passusque multa tormenta corporis (nondum enim erant Imperatores Christi-
stiani)

^c August. ad
Cosent. de men-
dac. c. 13.

A stiani) permanfit in sententia. Deinde ad Imperatorem ductus, vsque adeo admirabilis apparuit, vt ipsi homini, quem seruabat, indulgentiam sine vlla difficultate impetraret. Quid autem hoc fieri potest fortius & constantius? hæc sanctus Augustinus: ex quibus videas æquiores erga Episcopum fuisse Ethnicum Imperatorem, quam contra presbyterum Valentinianum, ab omnibus crudelitatis nimie condemnatum. huius autem Firmi dies natalis in sanctorum memoriam descriptus habetur pridie Kal. Augusti.

Hoc pariter anno de curanda Constantinopolitana bibliotheca Valens ad Clearchum eius vrbs Præfectum ita rescripsit:

Antiquarios ad bibliothecæ codices componendos, vel pro verustate reparandos, quatuor Græcos, & tres Latinos scribendi peritos legi iubemus, &c. Dat. VIII. Idus B Martij, Modesto & Arintheo Coss.]

^a l. 2. de Stud.
liber. C. Theod.

IESV CHRISTI
ANNVS
373.

DAMASI PAP.
ANNVS
7.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.
ANNVS 10.

Valentinianus & Valens Augusti, quarto inito Consulatu, dedere nomen in Fastis anno Christi trecentesimo septuagesimo tertio, quo Romæ celebratum est a Damaso Papa Concilium aduersus Apollinarem hæresiarcham, in quo & aliæ grassantes in Oriente hæreses damnatæ sunt. Quod autem ad tempus spectat: cum exciderint plane Synodi Acta, ex quibus id accipere licuisset, aliunde ratio consignati temporis petenda est: ad quam insinuandam, illud in primis meminisse oportet, ex tertia legatione Basilij ad Damasum missa anno superiori, inter alia (vt vidimus) significatum esse de hæresi Apollinaris damnanda, quæ hætenus nulla cohibita lege Ecclesiastica, libere ab auctore Antiochiæ doceretur: immo quod auctor vir pius atque eruditus existimaretur, ac proinde qualis re vera esset, ignoraretur; non Basilium tantum & Gregorium Nazianzenum, sed etiam Damasum atque Hieronymum (vt dictum est) ad præsens vsque tempus cum homine litterarum consuetudine saltem communicasse certum est. hæresi autem eius curiosius explorata, quamprimum Orthodoxi Orientales sese ab eius communicatione diuisere, deq. ipso sanctus Basilius ad Damasum scripsit anno superiori: qui acceptis ea de re a sancto Basilio litteris, aduersus Apollinaris hæresim Romæ Concilium conuocauit. res enim haud longiori mora retardanda erat, ne patientia Damasi cum eo communicantis mutua cum Apollinari societatis suspicionem afferret. Rursum vero quod eadem Apollinaris hæresis Romæ damnata esse dicatur a Damaso atque Petro Episcopo Alexandrino Romæ tunc existente: cum eiusdem Petri Romam aduentum ex persecutione Arianorum concitata post ingressum Lucij Alexandriam, contigisse oporteat prope finem anni superioris: iure in præsentem annum idem Romanum Concilium referri debet; de quo Sozomenus^b: Hanc quidem Apollinaris hæresim apud multos serpere, Damasus Episcopus Romanus, & Petrus Episcopus Alexandrinus certiores facti, primi omnium, Concilio Romæ conuocato, eandem alienam esse ab Ecclesia Catholica pronunciarunt. Hæc ipse, atque hætenus quo ad tempus.

CONCILIVM
ROMANVM
ADVERSVS A-
POLLINAREM.

^b Sozom. lib. 6.
cap. 25.

Quod autem eius Synodi Acta penitus excidisse videantur: ex fragmentis hinc inde petitis, quantum fas est, restituamus in integrum. Ac primum illud non ignorandum, Vitalem Antiochiæ agentem patronum hæresis Apollinaris, eâ de causa in crimen vocatum, ad dicendam causam apud Damasum Romam se contulisse, edidisseque Catholicæ fidei formulam, seque iniuste hæresis accusatum exclamasse. Cum igitur fidei libello edito, vt Catholicus probatus esset, ab eodem Romano Pontifice sic acceptus est, vt eius causam Paulino Antiocheno Episcopo cognoscendam delegauerit, libellumq. ad eundem Paulinum dederit, cui Vitalis subscripsit: quod postquam a Vitale factum est, in communionem Catholicam fuit acceptus. Sic igitur Vitalis, Damasi communionis virtute, ab alijs quoque Orthodoxis in communionem admissus est, & inter eos a Gregorio Nazianzeno: qui postea eius rei causa infimulatus, ad Cleodonium^c scribens, sic se apud eum excu-

^c Greg. Naz. ad
Cleod. aduer-
sus Apol. epist.

fat : Ne autem nos , inquit , hoc nomine accusent , quòd Vitalis , viri nobis carissimi fidem , quam , ita postulante Damaso Papa Romæ Episcopo , litteris consignatam edidit , prius quidem probauerimus , nunc vero repudiemus : de hac quoque re pauca differemus , &c.] post multa vero : Quoniam igitur eadem voces , si recte intelligantur , cum pietate coniunctæ sunt ; si perperam exponantur , impietate non carent : quid mirum , si Vitalis quoque verba nos quidem , ita suadente voluntate , in piuum sensum accepimus , alij vero ad eorum quæ scripta sunt mentem exasperantur & inflammantur ? &c.]

Quenam igitur fuerit Vitalis Romæ edita fidei confessio , vt ita a Damaso minime rejiceretur : ex ijs quæ ibidem Gregorius Nazianzenus habet , satis apparet . Quòd enim Vitalis atque Apollinaris eius magister hæresis accusarentur , quòd affirmarent Christum fuisse mentis expertem , carnemq. tantum absque mente suscepisse humanam : cum ipse Vitalis disertis verbis sua fidei professione confessus esset in Christo sicut carnem , ita & mentem : quisnam in tam aperta confessione credi poterat laqueus occultari ? Sed latentem dolum aperit idem ipse Gregorius , cum ait ^a : Pias quidem dictiones confitentur ; verum circa mentem dolum struunt , non quidem animæ , nec rationis , aut mentis expertem , nec imperfectum hominem confitentes , ceterum animæ ac rationis ac mentis loco diuinitatem inducunt.] et infra : Christum mentem habere , prave & perquam stolide interpretantur ; nimirum , per Christi mentem diuinitatem significari contendentes , non autem hunc locum more nostro exponentes , &c.] At quid faciendum fuisset , quæritur , si verba pia atque Catholica falsa interpretatione Vitalis callide corrupisset , falsoq. iurasset ?

Audiamus ab Elia Cretensi ^b totam hanc de Vitali Romæ causam actam , cum eam his verbis enarrat : Hic igitur Vitalis cum apud beatissimum Damasum (erat autem hic veteris Romæ Episcopus) tamquam Apollinaris sectator accusatus fuisset : poscente sanctissimo illo Episcopo , vt fidem suam exponeret , eam scriptis mandatam edidit . Et quia prima fronte recta & sana esse visa est : idcirco & Damasus , & item diuinus hic magister , nempe Gregorius Theologus , eam admiserunt , quòd abditam & occultam fraudem nullo modo deprehendissent , nec versutam malignitatem sub verbis latentem animaduertissent . Etenim in suo de fide libello diuinæ scripturæ verba sine vlla deprauatione collocabat , nihil prorsus immutans , nec orationis ferriem adulterans : at vero pietatis sensum apud eos , qui sincero erga ipsam animo erant , peruertere minime desinebat ; effringens videlicet & inuertens , atque ad hæresis suæ sententiam obtorto collo trahens . Quid igitur ? Statim vt dolum senserunt , fraudulentum ac versutum hominem , vt merebatur , ab Ecclesia proscribunt . Quo nomine cum ab ijs qui mutationis eorum causam minime cognitam habebant , in crimen vocarentur : idcirco vir sanctus adductus est , vt & pro Damaso Romæ Episcopo , & pro se ipso causam diceret .] hæc Elias de his quæ ad historiam pertinent . Ceterum constat , nequaquam Romæ a Damaso tunc susceptum esse Vitalem , probatamq. penitus eius confessionem , sed eius causam delegatam fuisse (vt diximus) Paulino Episcopo Antiocheno ; quòd sane Damasi indicant litteræ postea ad Paulinum ipsum datæ : extant ipsæ , quibus eiusmodi affixus est titulus ^c :

Ad Paulinum Antiochenum Episcopum de fide & libelli formulâ , cuiusmodi qui ab hæresi reuertuntur , debeant profiteri .

Dilectissimo fratri Paulino Damasus ,

Per filium meum Vitalem ad te rescripta direxeram , tuæ voluntati & tuo iudicio omnia derelinquens ; & per Petronium presbyterum breuiter indicaueram me in articulo iam profectiois eius aliqua ex parte commotum . Vnde ne aut tibi scrupulus resideret , & volentes forsitan Ecclesiæ copulari tua cautio probanda differret : fidem nostram misimus , non tam tibi qui eius fidei communionem sociaris , quam his , qui in ea subscribentes , tibi , id est nobis per te voluerint sociari , dilectissime frater . Quapropter si supradictus filius meus Vitalis , & qui cum eo sunt , tibi voluerint aggregari : primum debent in ea expositione fidei subscribere , quæ apud Nicæam pia Patrum voluntate firmata est . Deinde quoniam nemo potest futuris vulneribus adhibere medicinam , ea hæresis eradicanda est , quæ postea in Oriente dicitur pullulasse . Id est , confitendus ipsa sapientia , Sermo , Filius Dei humanum suscepisse

A suscepisse corpus , animam , sensum , id est integrum Adam , & (vt expressius dicam) totum veterem nostrum sine peccato hominem . Sicuti enim confitentes eum humanum corpus suscepisse , non statim ei & humanas vitiorum adiungimus passiones ; ita & dicentes eum suscepisse & hominis animam & sensum , non statim dicimus & cogitationum eum humanarum subiacuissse peccato . Si quis autem dixerit , Verbum pro humano sensu in Domini carne versatum : hunc Catholica Ecclesia anathematizat , necnon eos qui duos Saluatores Filios confitentur , id est alium ante incarnationem , & alium post assumptionem carnis ex Virgine , & non eundem Dei Filium & ante & postea confitentur . Quicumque huic epistolæ subscribere voluerit , ita tamen vt in Ecclesiasticos canones , quos optime nosti , & in Nicænam fidem ante subscripserit : hunc habebis absque aliqua ambiguitate suscipere . Non quòd hæc ipsa quæ nos scribimus , non potueris conuertentium susceptioni proponere ; sed quo tibi consensus noster liberum in suscipiendo tribuat exemplum .] hætenus epistola Damasi ad Paulinum .

At quid ipse Vitalis ? Audisti ex Gregorio Theologo & Elia Cretensi . Subscripsit , probauitq. oblatam a Damaso Catholicæ fidei confessionem , in communionemq. susceptus est . At quo modo Catholicus non inuentus ? eo quòd pura sinceraq. eius verba in prauum illum , qui dictus est , sensum conuertit . Detectus autem , Apostolici iudicij censuram , quam merebatur , excepit . Nam hæc omnia in præsens , de quo agitur , Concilium Romanum allata cum fuissent , detecta eius impietate , fuit ipsa hæresis omnium damnata calculo , atque auctores hæresis , eiusdemq. sectatores ab Ecclesia poena excommunicationis eiectioni . De eiusmodi autem Damasi habito Romæ iudicio

C ita meminit idem Gregorius Nazianzenus ^a , vbi ait : Quòd etiam in causa fuisse reor , cur ipse quoque Damasus , cum postea rectius edoctus fuisset , simulq. in pristinis ipsos expositionibus persistere audisset , eos ab Ecclesiæ cœtu abdicarit , fideiq. libellum (oblatum scilicet ante Romæ) cum anathematismo deleuerit ; tum etiam quòd fraudem eam , in quam per simplicitatem inciderat , permolestè ferret.] hæc Gregorius , haud conscius (vt apparet) rem ipsam integram fuisse a Damaso Paulino Antiocheno Episcopo delegatam .

Qui igitur damnauit Vitalem , Apollinari eius auctori & primario hæresis inuentori Damasus nequaquam pepercit , sed & in hoc Concilio Timotheum alium eius discipulum pariter condemnauit . testatur id quidem ex eiusdem Damasi litteris Theodoretus , cum ait ^b : Damasus item vir omni genere laudis florentissimus , simul vt hanc sectam exortam accepit , non Apollinarem solum , verum etiam Timotheum eius discipulum abdicauit . Quam rem Episcopis etiam Orientales Ecclesias gubernantibus significauit per litteras , quas in historiam illigare , non incommodum existimaui .] sic enim se habent :

Quòd vestra charitas debitam sedi Apostolicæ reuerentiam tribuit , filij honoratissimi , vobis ipsis quoque maximo sane honori est . Nam tametsi sancta Ecclesia , in qua sanctus Apostolus sedens nos docuit , quo pacto illius gubernacula , quæ suscepimus , tractanda sint , nobis primæ partes deferuntur : tamen confitemur , nos illo dignitatis gradu longe inferiores esse . Verum ob hanc causam omnibus modis laboramus , vt ad gloriam beatitudinis eius , si qua ratione possimus , tandem aliquando perueniamus . Sciatis velim , fratres , nos Timotheum illum profanum Apollinaris hæretici discipulum cum impio suo dogmate iam pridem abdicasse : et ob eam causam credimus reliquias eius nihil in posterum momenti habituras . Quòd si antiquus ille serpens semel atque iterum ictus ad suam ipsius poenam augendam reuixerit , & extra Ecclesiam eiectioni nonnullos etiamnum Fideles suis mortiferis venenis , quibus eos tentare aggreditur , ad exitium trahere non cessat : vos hanc eius astutiam velut pestem quamdam declinate , & recordamini sedulo tum fidei ab Apostolis traditæ , tum huius vel maxime quæ est a sanctis Patribus in Concilio Nicæno scriptis prodita : inq. eam gradum firme desigentes , immobiles perstate : et ne posthac sustinete , vt vel clerici vestri , vel laici inanes sermones quæstionesve obscuras audiant .

Iam enim semel formulam edidimus , vt qui se Christianum profiteatur , illud teneat quòd ab Apostolis traditum est . quippe diuinus Paulus sic loquitur ^c : Si quis vobis euangelizauerit præter id quòd accepistis , anathema sit . Nam Christus

VITALIS DOLO
SE HONESTIS
VERBIS HÆ-
RESIM OC-
CVLTAT.

^a Gregor. Naz.
epist. 2. ad
Hellen.

^b Theod. lib. 3.
cap. 10.
DE DAMNA-
TIONE APOL-
LINARIS AT-
QUE TIMO-
THEI.

^c Galat. 1.

^a Gregor. Naz.
ubi supra.

^b Elias Cret.
apud Gregor.
Naz. epist. 2.
ad Cleodon.

^c Tom. 1. Con-
sil. edit. noua.

EPISTOLA DA-
MASI AD PAU-
LINUM DERE-
CIPENDO VI-
TALI.

Filius Dei Dominus noster generi humano per passionem suam plenissimam salutem reddidit, ut totum hominem peccatis implicatum ab omni peccato liberaret. Hunc si quis aut imperfectam humanitatem, aut imperfectam diuinitatem habuisse dixerit; spiritu diaboli completus, se Filium gehennæ ostendit. Itaque quid est cur abdicationem Timothei a me rursus requiratis, qui etiam hic iudicio sedis Apostolicæ, Petro quoque Alexandria Episcopo præsentem, abdicatus est una cum magistro suo Apollinare, qui item in die Iudicii debitas pœnas & supplicia perfoluet? Quod si ille, qui veram spem in Christum una cum fidei confessione mutarit, velut spem quamdam salutis retinens, alios quosdam, qui sunt leuiore, ad suam perducatur sententiam: sciant illi, se propterea cum eo similiter perituros, quod animum aliquando induxerint Ecclesiæ canonum repugnare. Deus autem vos, filij honoratissimi, seruet incolumes.] hætenus Damasi epistola ad Orientales.

Scripti sunt autem ab eadem Synodo anathematissimi non aduersus tantum hæresim Apollinarem, sed etiam contra alias ingruentes hæreses Arii, Sabellij, Macedonij, Eunomij, & Photini: recitat eosdem Theodoretus a ex epistola ad Paulinum Theffalonicensem, immo puto legendum, Antiochensem, ad quem tunc sedentem Antiochiæ Episcopum superius citata extat epistola. sic vero illi se habent:

Quoniam post Concilium Nicænum eiusmodi error emerfit, ut quidam profano ore dicere audeant, Spiritum sanctum per Filium factum esse: Anathema denunciamus omnibus qui non libere prædicant Spiritum sanctum vnius & eiusdem tum essentia, tum potestatis cum Patre & Filio.

Pari ratione anathema indicimus Sabelliani erroris fautoribus, qui dicunt Patrem & Filium eundem esse.

Anathemate item damnamus Arium, & Eunomium, qui pari impietate, licet verbis discrepent, tum Filium, tum Spiritum sanctum creaturam esse aasserunt.

Sint porro Macedoniani mulctati anathemate, qui ex radice Ariana exorti, non impietatem, sed nomen solum commutarunt.

Photino quoque sit pœna anathematis irrogata, qui hæresim Ebionis renouans, Dominum nostrum Iesum Christum ex Maria solum editum asseuerat.

Illi præterea anathemati addicantur, qui duos Filios esse affirmant, vnum ante sæcula, & alium post carnem ex Maria sumptam.

Anathema etiam illis adiudicauimus, qui asserunt, quod in carne humana Verbum Dei loco animæ rationis participis habitauit. Nam idem ipsum Dei Verbum non animæ rationis & mentis compotis locum in corpore, quod sibi sumpsit, obtinuit, sed nostram animam, hoc est, ratione & mente præditam, expertem tamen peccati accepit, seruauitque.

Denique sit illis inflictum anathema, qui dicunt Verbum Dei productione & contractione a Patre secerni, ipsumque essentia expertem esse, aut morte interiturum, scelerate impieque prædicant.] quæ autem sequuntur vsque ad sequentem anathematismum habet amplius Theodoretus, videlicet: Eos autem qui ab Ecclesijs, in quibus vixerunt, ad alias se transfulerint, vsque eo sint a nostra communione alieni, quo ad ipsas vrbes redierint, in quibus erant primum ad aliquem honoris Ecclesiastici gradum elati. Quod si quis in alterius locum, qui sedem mutauit, cooptatus sit; tantisper a sacerdotali dignitate vacet ille qui ciuitatem propriam deseruerit, dum qui ei successerat, obdormierit in Domino.

Si quis non dixerit, Patrem semper esse, semper esse Filium, & semper Spiritum sanctum; anathema esto.

Si quis negauerit Filium genitum a Patre, hoc est, ex diuina eius essentia; anathema esto.

Si quis negauerit Filium Dei perinde verum Deum, ut Pater verus Deus, & omnia posse, omnia scire, Patrique æqualem esse; anathema esto.

Si quis dixerit, Filium Dei, cum in carne viueret, inque terris degeret aetatem, non in cælis etiam cum Patre fuisse; anathema esto.

Si quis dixerit, Filium Dei, cum passus sit in cruce, non in carne solum & anima rationis participem, quam accepit in forma serui, uti sacris litteris proditum est, sed in sua etiam diuinitate dolorem sustinuisse; anathema esto.

Si quis negauerit Verbum Dei passum in carne, crucifixum in carne, mortem gustasse in carne,

A carne, & primogenitum ex mortuis fuisse, quatenus vita est, & Deus auctor vitæ; anathema esto.

Si quis negauerit eum in carne, quam assumpsit, sedere ad dexteram Patris, in qua etiam venturus est ad iudicium de viuis & mortuis exercendum; anathema esto.

Si quis negauerit Spiritum sanctum vere & proprie ex Patre esse, perinde atque Filium ex diuina essentia, & Deum Dei Verbum; anathema esto.

Si quis dixerit Spiritum sanctum non perinde omnia posse, omnia scire, & vbique terrarum adesse, ut Patrem & Filium; anathema esto.

Si quis dixerit Spiritum sanctum creaturam esse, aut per Filium factum esse; anathema esto.

Si quis negauerit Patrem omnia per Filium incarnatum & Spiritum sanctum condidisse, hoc est, visibilia & inuisibilia; anathema esto.

Si quis negauerit vnam Patris & Filij & Spiritus sancti diuinitatem, auctoritatem, potestatem, gloriam vnam, dominatum vnum, vnum regnum, voluntatem, & veritatem; anathema esto.

Si quis negauerit tres veras personas esse Patris, Filij, & Spiritus sancti, semper viuere, omnia continere visibilia & inuisibilia, omnia posse, omnia iudicare, omnibus vitam tribuere, omnia fabricari, omnia conseruare; anathema esto.

Si quis negauerit Spiritum sanctum ab omni creatura perinde adorandum, ut Patrem & Filium; anathema esto.

Si quis de Patre & Filio recte sentiat, de Spiritu sancto autem non item; hæreticus est: quandoquidem omnes hæretici, qui de Filio Dei & de Spiritu sancto prauè sentiunt, in Iudæorum & Gentilium infidelitate versari deprehenduntur.

Si quis Deitatem diuiserit; dixeritque Patrem Deum, Filium Deum, & Spiritum sanctum Deum separatim; affirmaueritque etiam Deos dici, & non Deum propter vnam diuinitatem & potentiam, quam credimus & agnoscimus Patris & Filij & Spiritus sancti, cum sit vnus Deus in tribus personis; aut rursus ita exceperit Filium & Spiritum sanctum, uti Patrem solum Deum dici, aut vnum credi Deum existimet; anathema esto. Nam nomen Deorum & Angelis & omnibus sanctis a Deo donatum est. In Patre & Filio & Spiritu sancto propter vnam æqualemque diuinitatem, non nomina Deorum, sed nomen Dei nostri offertur & significatur, ut credamus quod in Patrem & Filium & Spiritum sanctum baptizati sumus, & non in nomine Archangelorum, aut Angelorum, sicut hæretici, Iudæi, & Gentiles delirant.

D Hæc igitur Christianorum salus est, ut credentes in Trinitatem, id est, in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & baptizati in eadem, credamus quoque vnam in ea Deitatem esse, vnam potentiam, vnam diuinitatem, & essentiam denique vnam.] hætenus Damasi Papæ in Concilio Romano fidei decretum.

Sed quod rursus ad eosdem Damasi anathematismos pertinet: non prætereundum, quod Iustinianus Imperator ait, ab eo excommunicatos fuisse omnes siue adhuc viuētes, siue defunctos, qui Nicænam sacrosanctam fidem violassent: sunt enim hæc verba ipsius in epistola, cuius titulus est, Ad Ioannem Romanum Pontificem, sed tamen scripta Vigiliij Papæ tempore: eius autem est exordium: Scientes quod nihil aliud, &c.] vbi post multa prope finē: Etiam, inquit, quod est amplius, dicimus: quia quidam ex ipsis, qui in Nicæna sancta Synodo conuenerunt, & expositæ ab ea fidei diffinitioni vel symbolo subscripserunt: quoniam postea contraria sapientes apparuerunt, alij quidem viui, alij autem post mortem anathematizati sunt a Damaso sanctæ memoriæ Papa antiquioris Romæ, & ab vniuersali Sardicensi Concilio, prout testatur S. Athanasius.] hæc ipse. Sed desiderantur eiusmodi Damasi scripta Athanasio cognita, cuius tempore in alia aliqua Synodo id a Damaso factum oportuit ab hac diuersa: nam huic Petrus eius successor interfuit.

Quod autem ad huius anni Romani Concilij res gestas spectat: sic in eo damnati sunt Apollinaris, Vitalis, Timotheus, alijque omnes eiusdem sectæ participes; ut etiam vna cum ipsis omnia eorundem hæresum capita fuerint condemnata, ut illud in primis, quod ad antiquam hæresim Millenariorum spectabat: quam idem Apollinaris, scribens aduersus Dionysium Alexandrinum illam destruentem, restituere conatus est. Sicque actum, ut post damnatam Romæ in Apollinare eam hæresim

MILLENARIO-
RVM ERROR
DAMNATVS.

loquacem antea, omnino conticuerit, nec fuerit posthac amplius prorsus audita. Erant **A** Apollinaris hæresis alia quoque capita, eademq. cum auctore damnata, quæ singula recensimus. Plane accidit de Apollinare, ut quod magna cum laude versatus fuerit in Ecclesia, eius errores haud crediti fuerint, vel saltem excusati, ut ex Epiphano ^a superiori tomo diximus. Magnæ quidem ipsum fuisse in Ecclesia æstimationis, ostendit etiã Cyrillus Alexandrinus ^b, cum sic eum redarguit: Quid enim, inquit, utilitatis Apollinaris Laodicensis attulit, vnus ex primoribus, magnus ille agonista, qui cum pro recta fide adeo fortiter contra inimicos dimicavit sua ipsius sapientia fretus, velletq. in puram & sinceram Christi fidem ex perplexis & inuis meatibus quosdam introducere: an non hoc effecit, ut inter schismaticos a Catholica reputetur Ecclesia? &c.]

Sed quid accidit? cum male omnino audire cœpisset, resq. ipsius eo statu essent, ut excusari dissimulariq. minime possent: factum est, ut in eum pij omnes stylium acuerint, **B** atque in eius scriptis accuratius peruestigatis alios complures errores inuenerint, ut in primis illam, cuius ex Gregorio Nazianzeno ^c superius mentio facta est, quo iungere- tur cum Ario & Macedonio, dum scilicet constitueret Trinitatem ex magno, maiore, & maximo: cuius Apollinaris sententiæ Theodoretus ^d quoque meminit, atque damnat, dum ille diceret maximum esse Patrem, maiorem autem Filium, magnum Spiritum sanctum; ridiculum plane existimans, quod cum Apollinaris Nicænæ fidei assertorem sese diceret, ista tam absurda deliraret. Rursum vero Theologus ex libello eiusdem Apollinaris portentosas quasdam eius sententias patefecit ^e, nimirum effutisse blasphemiam, atque dixisse, carnem Christi de cælo allatam esse: addidisse insuper, Christum in sua diuinitate passum esse. At idem Gregorius ad Cledonium ^f scribens, cum decem statuit anathematismos aduersus hæreses Apollinaris, totidem **C** cum ab ipso, tum a suis impias prolatas esse sententias, immo horrendas blasphemias, docet. Sunt autem hi qui sequuntur:

Si quis sanctam Mariam Deiparam non credit; extra diuinitatem est.] asserbat id Apollinaris, dum carnem Christi de cælo sumptam esse dicebat. vnde & subdit:

Si quis Christum per Virginem tamquam per canalem decurrisset ac defluxisset, ac non in ea diuino modo, quia absque viri opera, humano, quia procreationis lege formatum esse dixerit; in simili impietate versatur.

Si quis creatum hominem fuisse, Deumq. postea subijisse, pronunciauerit; damnationi obnoxius est.

Si quis duos filios, alterum ex Deo & Patre, alterum ex matre, non autem vnum eundemq. induxerit; is ab ea quoque filiorum adoptione excidat, quæ recte credentibus **D** promissa est.] et post nonnulla aduersus hanc blasphemiam dicta, subdit:

Si quis diuinitatem in eo velut in Propheta per gratiam operatam fuisse, ac non secundum essentiam connexam fuisse atque connecti dixerit; diuino afflatu careat, immo contrario, nempe diabolico, impleatur.

Si quis Cruci affixum non adoret; anathema sit, atque in eorum qui Deum interemerunt, numerum adscribatur.

Si quis eum ex operibus perfectione affectum fuisse, aut post baptismum, vel resurrectionem a mortuis in Filium adoptatum fuisse dixerit, quemadmodum quos Græci deos adscriptitios inducunt; anathema sit. Neque enim id quod cœpit, aut progreditur, aut perficitur, Deus est: tametsi hæc de eo idcirco dicantur, quod paulatim hominibus innotuerit. **E**

Si quis sanctam carnem nunc exutam & abiectam, diuinitatemq. corpore spoliatam esse, non autem cum assumpta parte & esse & venturam esse dixerit; præsentia illius gloriam non cernat.] et paulo post:

Si quis carnem e cælo descendisse, & non hinc atque a nobis esse dixerit; anathema sit.] ac demum:

Si quis in hominem mente carentem speret; amens profecto est, nec dignus qui totius salute donetur.] quod enim Apollinaris negans in Christo mentem, Christum semihominem colere videretur, idcirco idem Theologus eadē epistola subdit: Tu Sarcolatra, siquidē ego Anthropolatra sum.] hæc ex Gregorio Nazianzeno de erroribus Apollinaris, eiusq. discipulorum, quos potentissime confutat. Erant omnes horum errorum sectatores ab Apollinare dicti vno eodemq. nomine Apollinariani, siue Apollinaristæ,

A cum tamen inter se non vnus eiusdemq. essent sententiæ assertores. nam & recitata modo eorum prauæ sententiæ longe inter se reperiuntur esse diuersæ: accidit enim (quod Epiphanius in Panario atque in Ancorato testatur) ut ex Apollinaristis alij alia atque diuersa sentirent.

Primus autem omnium, qui Apollinaristarum errores confutarit, Magnus Athanasius fuit, ut ex Epiphano liquet, qui ait missum fuisse ad eum ab Epicteto Corinthiorum Episcopo exemplar commentarij errorum ipsorum: aduersus quos eruditam illam ad eundem Epictetum idem Athanasius scripsit epistolam, quam ipse etiam Epiphanius ^a recitat; vbi inter alia hæc quoque ex ipsorum blasphemijs, quod scilicet asserentes carnem Christi descendisse de cælis, eam Verbo coæqualē dixerint: itemq. illud, quod assererent Verbum sic carnem factum, ut mutatum in ipsam fuerit: quodq. Verbum ipsum

B passum sit, & alias purulentas assertions, quas in vnum colligens Athanasius sic de illis ad Epictetum ^b: Qualis infernus cruciatus, ut coessentialis dicantur corpus genitum ex Maria Verbi Deitati? Aut quod Verbum in carnem & ossa ac pilos & totum corpus transmutatum est, & a propria natura immutatum? Quis vero omnino audiuit a Christianis, quod adoptione & non natura corpus gestauit Filius? Aut quis adeo impius fuit, qui dixerit simul & senserit, quod Deitas ipsius, quæ est coessentialis Patri, ipsa circumcisa est, & imperfecta ex perfecta facta: et quod clavis affixum erat, non erat corpus, sed ipsa opifex naturæ essentia? Quis vero audiens, quod non ex Maria, sed ex sua essentia transmutauit sibi ipsi Verbum desideratum corpus, dixerit Christianum esse eum qui hæc dicit? Quis autem nefariam hanc excogitauit impietatem, ut vel in mentem venerit, ut diceret: Qui dicit ex Maria esse Dominicum corpus, non amplius Trinitatem, **C** sed Quaternitatem in Deitate docet? Quare propter hoc hi qui sic sentiunt, carnem quam induit Saluator ex Maria, essentia ipsius Trinitatis dicunt. Vnde vero rursus eructarunt aliqui æqualem prædictis impietatem, ut dicant non esse recentius corpus Deitate ipsius Verbi, sed consempiternum ipsum per omnia genitum esse?] ac postea:

Qui igitur adeo audaces fuerunt, ut dixerint, Christum carne passum & crucifixum, non esse Dominum ac Saluatorem, & Deum, & Filium Patris? Aut quo modo Christiani volunt nominari hi, qui dicunt, in sanctum hominem, velut in vnum ex Prophetis venisse Verbum, & non ipsum hominem factum esse, accepto ex Maria corpore, sed alium Christum esse, & alium Dei Filium, qui ante Mariam & ante sæcula Filius est Patris? Aut quo modo Christiani esse possunt, qui dicunt, alium Deum esse, & aliud esse Dei Verbum? Hæc erant in commentarijs indifferenter quidem dicta, vnã vero eademq. habentia

D sententiã respicientem ad impietatem.] Istæc adeo insana cum deploret Athanasius, æque dissoluit atque reijcit illa ad Epictetum scripta epistola, ut apud Epiphanium translata leguntur, alia vero versione apud ipsum Athanasium habentur: sed illud primo in Apollinarem ipsum Athanasius ^c intorsit spiculum ea oratione, qua omnes hæreses insectatur: etenim eo tempore ille tantum Apollinaris error innotuerat, quo diceret, corpus solum a Verbo assumptum ex Virgine, non integrum cum anima hominem. At non his tantum scriptis, sed egregio edito commentario de Incarnatione Christi, hos omnes refellit errores; meminitq. vnus ex his, Rhetorij nomine, qui diceret illud nefas, Christi carnem necesse esse fateri increatam, ut adorationem consequi posset, cum nihil creatum adoratione diuina sit dignum: hæc inquam omnia cum validissime confutat, ostendit pariter magnam his cum Manichæis intercessisse coniunctionem, ut **E** pote qui sicut illi dicerent peccatum ex natura esse. Rursum vero aduersus Apollinarem idem Athanasius, quo in omnibus relinqueret posteris testatam fidem Catholicam, eruditum illum commentarium scripsit, De salutari aduentu Christi.

Quod rursus spectat ad praua Apollinaris dogmata: fuisse de origine animarum eius communem cum Tertulliano sententiam, sanctus Hieronymus ^d testatur, eas nimirum ex traduce generari, atque instar corporum ex corporibus, ex animabus animas pariter propagari. De eodem quoque hæresiarcha Theodoretus ^e hæc habet: Hic ergo rursus in nonnullis scriptis hypostaseon, seu personarum proprietates confundebat, & idem faciebat in Trinitate: vnde etiam insinulatus est, quod esset Sabellianus.] Displicuit Magno Basilio ^f illud etiam in Apollinare, quod Genesim interpretatus, totum se conuertit, sprete littera, ad allegoricum sensum. Sed & fastus & arrogantia sugillatus est Apollinaris, cum pro antiquis Ecclesiasticis canticis ex diuina scriptura

ATHANASIVS
IMPVGNAVIT
APOLLINARI-
STAS.^a Epiph. hæres.
77.^b Athan. ad E-
pist.
Epiph. ubi sup.
hæres. 77.^c Athanasiorum.
aduersus omnes
hæres.^d Hier. epist. 80.
ad Oceanum.^e Theod. hæres.
fabul. lib. 4.
ALII APOLLI-
NARI ERRO-
RES.^f Basil. in Hexa-
mer. homil. 3.APOLLINARI-
STARVM MVL-
TIPLICES ER-
RORES.^c Gregor. Naz.
ad Cled. epist. 1.
^d Theod. hæres.
fab. lib. 4.^e Gregor. Naz.
ad Nectar.^f Gregor. Na-
zianz. epist. 1.
ad Cled.ANATHEMA-
TISMI GREG.
NAZ. ADVER-
SVS HAERESIS
APOLLINAR.

scriptura acceptis, novos in Ecclesiam a se editos psalmos & diuersa genera canticorum introduxerit, atque multiplicitate librorum sibi gloriam studuerit comparare. Vnde Gregorius Nazianzenus hæc ad Cleodonium^a: Quod si prolixo libri, & noua psalteria Dauidiq. ex aduerso resonantia, & versuum lepos pro tertio quodam testamento habentur: nos quoque psalmos elaborabimus, & multa conscribemus ac modulabimur: quandoquidem ipsi quoque spiritum Dei habere videmur, si tamen spiritus gratiæ hoc est, & non potius humana nouatio. Hæc te apud plebem protestari volumus, ne hominum sermonibus, veluti huiusmodi malum dissimulantes obruamur, ac pestiferum dogma propter inertiam nostram & socordiam latius grassari atque inualescere videatur.] hæc Gregorius, quod scilicet Apollinaristæ calumniose gloriarentur, ipsum Apollinare eadem cū Catholicis sentire. Immo eo procaciæ peruenerunt, ut cū damnati Romæ a Damaso Papa essent; mentirentur tamen, atque dicerent, se ab eo fuisse receptos; ut idem Gregorius eadem ad Cleodoniū epistola testatur; sed de se in primis his verbis^b: Sed quod nos in eadem opinione ac sententia esse mentiuntur, hamum suum hac esca circumtegentes, atque hoc fūco & prætextu cupiditatem suam nefarie explentes; simplicitatemq. nostram, qua fiebat ut non alienorum loco eos haberemus, sed fraterna beneuolentia complecteremur, in sceleris occasionem arripientes.] atque addit:

Illud etiam indignitatis accedit, quod ab Occidentali Synodo sese, ut audio, susceptos esse affirmant; a qua eos prius condemnatos esse, nemini est obscurum. Quod si vel nunc vel ante suscepti sunt qui cum Apollinare sentiunt: hoc ostendant, & nos acquiescemus. Perpicuum enim erit, eos rectæ doctrinæ assentiri (nec enim aliter se res habere potest) si hoc consecuti sunt. Id autem omnino liquebit, si vel Synodalem codicem, vel epistolas, quibus ad communionem admitti iubebantur, protulerint: C nam hic Synodorum mos est.] hæc Theologus.

In his vero illud in primis obserua, quod dum ait in Occidentali Synodo Apollinaristas (quod notum dicit omnibus) iam fuisse damnatos: de nulla alia Synodo Occidentali potuit intellexisse, nisi de qua nunc agimus, ubi a Damaso (quod testatur idem ipse Gregorius in posteriori epistola ad Cleodonium) idem Apollinaristæ damnati sunt: nullū enim aliud vel somnari potest in Occidente hoc tempore contra Apollinaristas Concilium congregatum, nisi Romanum. Sed & habes hic, lector, quod magnopere admireris, Gregorij scilicet erga auctoritatem Romani Pontificis incomparabilem obseruantiam, dum illud putaret a se tuto recipiendum fore, quod constaret ab illo esse decretum: et licet videri posset, ipsum posterioribus deliquisse priora, nullum tamen crimen in eo putauit considerandum esse præuocationis, extraque legem positum, D

qua Apostolus ait^c: Si quæ ædificauit, hæc destruo, nonne præuocatores me constituo?] Ecce tibi Theologus, Theologorumque vertex, quantumlibet sciret Apollinaristas complurium accusatos errorum, quos eadem ipse impugnat epistola, quosq. omnibus compertum esse dicit in Occidentali Concilio fuisse damnatos: tamen si verum esset, quod illi mendaciter asserbant, ab eadem Synodo iterum congregata esse receptos; se acquieturum, neque illis aduersaturum amplius, pollicetur: sic namq. contestatus est verbis illis hic iterum repetendis: Ab Occidentali Synodo sese, ut audio, susceptos esse affirmant; a qua prius condemnatos esse, nemini est obscurum. Quod si vel nunc vel ante suscepti iunt qui cum Apollinare sentiunt: hoc ostendant, & nos acquiescemus.] sed cur istud? mox subdit: Perpicuum enim erit, eos rectæ doctrinæ assentiri (nec enim aliter se habere res potest) si hoc consecuti sunt.] ut plane appareat, ex arbitrio pependisse Rom. Pontificis, fidei decreta sancire & sancita mutare, atque discernere quibuscum a reliqua Ecclesia communicandum esset. His igitur recensitis occasione Synodi hoc anno Romæ habitæ, iam describamus quæ de codice Athanasij Romæ tunc sub Damaso ab Apollinaristis deprauato Ruffinus narrat his verbis^d:

Damasus Episcopus, cum de recipiendis Apollinarianis deliberatio haberetur, editionem Ecclesiasticæ fidei (cui item editioni, si Ecclesiæ iungi velint, subscribere deberent) conscribendam mandauit cuidam amico suo presbytero viro disertissimo, qui hoc illi ex more negotium procurabat. Necessarium visum est dictanti, in ipsa editione de incarnatione Domini, Hominem Dominicum dici. Offensi sunt in hoc sermone Apollinaristæ: nouitatem sermonis incusare coeperunt. Adesse sibi coepit qui dictauerat,

^a Ruffinus de adulterat. lib. Orig. apud Hieronymum.
ATHANASII CODICEM APOLLINARI- STA CORRUM- PIT.

A rat, & ex auctoritate vera scriptorum Catholicorum virorum confutare eos qui impugnabant. Accidit, ut vnus ex ipsis, qui nouitatem sermonis causabantur, ostenderet in libello Athanasij Episcopi scriptum esse sermonem, de quo quæstio habebatur. Quasi suafus iam ille, cui probatum fuerat, rogauit sibi dari codicem, quo & alijs ignorantibus & contradicentibus satisfaceret. Accepto codice, inauditum excogitauit adulationis genus. Locum ipsum, in quo sermo iste erat scriptus, rasit, & ipsum sermonem rursus rescripsit, quem raserat. Codex redditur, simpliciter receptus est. Mouetur iterum pro eodem sermone quæstio. Ad probationem codex profertur. Inuenitur sermo, de quo erat quæstio, ex litura in codice positus. Fides proferenti talem codicem derogatur, eo quod litura illa corruptionis ac falsitatis videretur indicium. Sed quoniam (ut iterum eadem dicam) viuente hæc facta sunt a viuente: continuo egit omnia, B ut fraus commissi sceleris nudaretur, & nequitiae macula non innocenti viro, qui nihil tale gesserat, adhæreret, sed in auctorem facti atque in vberiore eius infamiam redundaret.] hæcenus Ruffinus.

Quæ quidem de se dicta, utpote familiare Damasi, & qui illi esset ab epistolis Synodicalibus, existimans S. Hieronymus^a, totam historiam fabellæ loco ducit: ad illam namque Synodum ipse ea visus est retulisse, quæ sub eodem Damaso, imperante Theodosio, collecta est; quando Orientalibus quoque Episcopis conuocatis, Paulinus Antiochenus ad eam se contulit cum Epiphano, quibus ipse Hieronymus comes adhæsit. Ceterum quod longe ante, nempe hoc anno (ut vidimus) cum Petrus Alexandrinus Episcopus profugus Romæ esset, aliam sub eodem Damaso contigit itidem Romæ peragi Synodum, in qua primum actum de Apollinare & Apollinaristis hæreticis; cum & a Damaso diximus scriptum esse libellum, cui subscriberent, qui ab hæresi Apollinaris ad Ecclesiam redire vellent: non nihil animi pendeo, immo magis adducor, ut credam de aliquo alio presbytero Damaso inhærenti Ruffinum intellexisse, quàm de Hieronymo: cum dubium non sit, multis annis antequam Hieronymus eo ministerio illi vsui esset, alios ad eandem functionem Damasum habuisse ministros. Quod si in hac Synodo, de qua est sermo, ea a Ruffino narrata contigisse dixerimus: de alio potius quàm de S. Hieronymo ipsum intellexisse oportuit: siquidem certum firmumq. est, ipsum Hieronymum his temporibus in eremo Syriæ degisse; nec venisse Romam, nisi sub Theodosio Imperatore, ut suo loco aperte constabit. Ceterum si consenserimus, Ruffinum de S. Hieronymo intellexisse: tunc affirmare necesse est, easdem de Apollinaristis altercationes refricatas esse in alio Concilio Romano Theodosij tempore a D Damaso celebrato, cui idem Hieronymus præfens fuit.

Sed hæc omnia fuisse Ruffini figmenta, illud me magnopere persuadet: Nam quid est quod ait, complexionem illam, Dominicum hominem, a Damaso positam ad fugillationem hæresis Apollinaris, ab Athanasio (ut tradit) acceptam, ab ipsis Apollinaristis quasi nouam esse reiectam; adeo ut eius obliterandæ causâ, eo modo codicem deprauarint: cum econtra constet ex Gregorio Nazianzeno, eas fuisse peculiare Apollinaristarum voces? ait enim ad Cleodonium^b scribens aduersus eosdem Apollinaristas: Ne imposturam faciant homines, vicissimque ipsi fallantur, Hominem Dominicum (ut ipsi loquuntur) vel potius Dominicum nostrum, & Deum mentis expertem esse asserentes: non enim hominem a diuinitate separamus, sed vnam eundemq. profitemur, &c.] et Elias Cretensis ibidem locum Gregorij explicans, fuisse has voces ab E Apollinaristis vsurpatas, ostendit. In quam sententiam & Athanasius^c, cum inuehitur in eosdem, hæc ait: Quam igitur causationem excogitatis? Aut qua simulatione prætextum quæritis? Ac cur non potius expressim dicitis, eum non accepta forma serui, hominem esse factum, sed quasi hominem apparuisse? Hunc enim intellectum habet vester sermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba: Qui idem est, idem est. ideoque obtrectare veræ dispensationi humanitatis assumptæ per sycophantiam satagitis dicentes, Christum hominem deificatum esse: ac rursus illud, In principio erat Verbum, quod accepta forma serui homo sit genitus: aut hominem eum dicitis, qui cum Deo sit, aut hominem Deo implicatum, aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat, aut hominem peccati incapax, aut hominem Angelis dominantem, aut hominem a rebus creatis adoratum, aut hominem Dominicum*, cum Apostolus dicat: Paulus seruus Iesu Christi: aut hominem crucifixum, Dominum gloriæ

RUFFINI HISTORIA A S. HIERONYMO IMPUGNATA. a Hieron. Abolog. aduersus Ruffin. lib. 2.

CHRISTVM APPELLATVM ESSE DOMINVM CVM HOMINEM AB APOLLINARISTIS. b Greg. Naz. epist. 2. ad Cleodon.

c Athanas. de aduentu Christi aduers. Apollinar.

* Dominum.

gloriæ, aut hominem audientem: Sede a dextris meis: aut hominem venientem, vt iudicio iudicet. hæc est lutulenta vestra ex imo subruta aqua, quam ebibendam hominibus offertis, &c.] Cur autem illi sic semper Christum hominem, numquam Deum? ita subdit paulo post: Ideo enim dicitis Deum ex Virgine natum esse, ac non Deum hominem, vt Euangelista definit, ne genituram carnis confitendo, necessitas vos cogat, vt naturalem eum esse cognoscatis, &c.] pluribus enim agit de eiusmodi differentijs, quibus prauum suum ipsorum dogma illi astruere contendebant. Ceterum a pijs pio sensu has voces vsurpatis esse constiat, & ab ipsomet Athanasio in expositione fidei, vbi ait: Dominicus enim homo, quem ad salutem nostram exhibuit, conditus est, vt esset initium viarum, &c.] et in sermone maiore contra Apollinarem pro fide, hæc habet: Dominicus autem homo non infirmatus, neque nolens mortuus est.] citatur hic textus in Synodo Lateranensi sub Martino Papa & martyre in Secretario quinto.

**DOMINICVM
HOMINEM
CHRISTVM
HABERE RECTE
DICI.**
a Aug. retract.
lib. 1. c. 19.

Ceterum complexio ista, Homo Dominicus, etsi a Catholicis interdum fuisse vsurpata noscatur: tamen haud tute dici, S. Augustinus eadem aliquando vsus existimauit, qui hæc in retractationibus habet^a: Non video, vtrum recte dicatur, Homo Dominicus, qui est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, cum sit vtique Dominus: Dominicus autem homo quis in eius sancta familia non potest dici? Et hoc quidem vt dicerem, apud quosdam legi tractatores Catholicos diuinorum eloquiorum: sed vbi cumque hoc dixi, dixisse me nollem: postea quippe vidi non esse dicendum, quamuis nonnulla possit ratione defendi.] hæc ipse, ex quibus etiam suspecta redditur tota illa Ruffini narratio.

b Greg. Nyssen.
serm. de S. Ephr.
LIBRI APOLLINARIS
GLVTINO COMPACTI.

At quonam ludibrio eundem Apollinarem hæresiarcham sanctus Ephræm affecerit, cum ad publicam ipsum disputationem aliquando prouocasset; Gregorius Nyssenus ita describit^b: Sermone quodam, qui fama etiam potius quam scriptis ad nos deuenit, vnde ipsum veritatis studiosissimum extitisse, facile intelligi poterat; Apollinarem leuem, immo dementem ac insanum nuncupabat; qui res novas moliens, multa impia Scripturæq. sacræ aduersantia duobus comprehensa libris, e suo eruçans ventre, admodum insulse ac temere proloqueretur. Illos vero libros cuiusdam, quam in delicijs habuisse ferebatur, feminæ asseruandos commiserat. Quæ cum magno innotuissent Ephræm; eiusdem se esse opinionis confingens, feminam quæ libros custodiebat, adiit; & de se, quis sit, & quàm fausta ei ex eremo afferat, patefecit: nonnullaq. forte id genus alia adiciens, tandem rogat, vt præceptoris sibi scripta publicæ vtilitatis causa exhibeat; vt nobis scilicet, quos tunc hæreticos vocabat, repugnare commodius posset. Quibus capta verbis femina, eumq. ex illis vnum qui Apollinarij sustinerent partes reputans, libros præbuit, eos tamen sibi celeriter restitui deprecans. Ceterum magnus hic Iacob dementem supplantans Esau^c, ac flagitiosa illa primogenita rapiens, prudenter oppressit: nam piscis glutino omnes illiniens chartas, ita folium folio connexuit, vt cum pars vna ab altera ob firmam coniunctionem plane seiungi nequiret, in vnam quasi tabulam singuli libri apparerent redacti: sicq. eos mulieri, a qua commodato acceperat, reddidit. Quæ quidem artificij huiusmodi vt mulier ignara, cum formam eorundem exteriorum saluam esse cerneret: quicquid intrinsecus esset, diligentius inspicere neglexit.

c Gen. 25. 27.

APOLLINARIS
DE LVSVS AB
EPHRAEM.

Dies vero haud ita multi elapsi erant, cum Orthodoxis quibusdam defertur sanctus senex, qui Apollinarium acciuisset, & cum eo sermones contulisset. In iudicium itaque vocatus, impijs illis libris fretus, ad statutum diem venit: ac dicere quidem pro se, quod graui iam premeretur senio, renuit: postulauitq. ideo sibi proferri libros, vt ex illis respondere posset atque contradicere. Cum ergo istius delatoris socij frementes in medium libros produxissent: inueteratus ille dierum malorum iniustitiæ iudex, vnum ex eis in manus sumens, aperire atque explicare nitebatur: sed quod glutino vinctus non cederet, ad partem eius mediam aperiendam est aggressus, eamq. ipsam eodem conglutinatum modo inuenit. Quare sua illa ex priore libro frustratus spe, ad alterum se contulit: quem quidem totum ita firmiter connexum cernens, vt prorsus explicari nequiret, tanto rubore atque pudore suffusus est, animoq. vsque adeo perturbatus, vt ex eo confesso abiens, quasi mentis atque consilij inops & exanimatus in morbum lapsus sit: illamque ignominiam notam ita ægre & moleste tulit, vt parum admodum abfuerit, quin tum mortem

tem obiret.] hætenus de his Nyssenus: eo autem morbo Apollinarem perijsse, habet Metaphrastes. quod quidem si verum esset, Ephræm nequaquam ante præsens tempus, sed post ipsum Apollinarem ex hac vita discessisse dicendus foret: quod tamen falsum est, testante S. Hieronymo, Ephræm sub Valente, Apollinarem vero sub Theodosio esse defunctum: nisi quis dixerit hæc de Apollinari seniori iunioris parente esse intelligenda.

Quod pertinet ad eiusdem Apollinaris scripta: testatur S. Hieronymus^a, reliquisse illi præter innumera pene volumina, triginta libros aduersus Porphyrium, qui inter cetera eius opera maxime probarentur. Conatum insuper eum fuisse diuinorum librorum translationes omnes in vnum assuere, idem tradit S. Hieronymus^b, qui tamen opus minime probauit. Eiusdem quoque Apollinaris in Prophetas commentarios, necnon in Matthæum Euangelistam, idem auctor citat, quos ita se legisse affirmat^c, vt habito delectu, ex stercore aurum seligeret. Patrem eum eloquentiæ prædicat Philostorgius; sed tamen quæ esset verbosa potius, quam neruosa, Multis rursus voluminibus complures hæreses oppugnasse, tradit Vincentius Lirinensis; sicq. de eo accidisse ait, vt quem populi quasi arietem gregis sequebantur, eum deinceps vt lupum fugere cœperint.

Ex scriptis autem Apollinaris Polemium quemdam, Theodoretus^d testatur, illam hæresim deduxisse, qua affirmaret, Verbi atque carnis commixtionem confusionemq. factam esse: a quo denominatos Polemianos hæreticos, tradit. Rursus vero discipulos quosdam eiusdem Apollinaris in Arabia hæresim aduersus Dei genitricem disseminasse, Epiphanius habet: illamq. horrendam iactasse blasphemiam, qua dicerent post natum Christum Iosepho viro coniunctam esse: quam scelestissimam opinionem impius Heluidius in Occidente studuit propagare; sed ne profanæ quidem & impiæ mentes tantam blasphemiam calumniam in aures admittere tolerarunt: quamobrem vtrobique prauum semen exaruit. Sed de Heluidio dicendum inferius. Ad hos confutandos hæreticos, dictos Antidicomarianitas, rogatus S. Epiphanius epistolam scripsit ad Ecclesiam quæ est in Arabia^e: qui & in Panario aduersus eosdem pluribus disputauit, vbi ipsa epistola ad Arabes scripta legitur^f.

In ea etiam prouincia addit exortam tunc esse aliam hæresim, dictam Collyridianorum, qui eandem sanctissimam Virginem vt Deum colerent, placentamque illi sacrificantes offerrent: de quibus ita Epiphanius^g: Admirati, inquit, sumus, cum aliud rursus audiuissemus, alios nimirum ita decipere, vt in tractatione de ipsa sancta semper Virgine, pro Deo hanc introducere studuerint, & adhuc studeant, & furore quodam ac amentia ducantur. Narrant enim, quod quædam mulieres in Arabia e partibus Thracæ hanc vanitatem inuenerunt, vt in nomen semper Virginis collyridem quamdam sacrificent, & simul congregentur, & in nomen sanctæ Virginis vltra modum quid tentent aggredi nefario ac blasphemio negotio, & in nomen ipsius sacra celebrent per mulieres: quod torum impium est & nefarium, alienum a prædicatione sancti Spiritus.] et alibi^h de iisdem: Quædam enim mulieres currum quemdam siue sellam quadratam ornantes, expanso super ipsam linteo in quadam illustri die anni, per aliquot dies panem proponunt, & offerunt in nomen Mariæ: omnes autem pane participant, &c.] Cum autem Epiphanius hæresim confutat, primo loco demonstrat, procul a more Catholicæ Ecclesiæ abhorre, vt mulieres sacrificent: deinde pluribus docet, nequaquam Dei genitricem colendam tamquam Deum. Ceterum Catholica Ecclesia sic semper suscepit cultum sanctorum, vt tamen numquam ipsis vel in nomine ipsorum obtulerit sacrificia, sed in eorum commemorationem dumtaxat eadem Deo offerat; quod primo Annalium tomo fusius dictum est. Quàm procul autem abhorreret Epiphanius ab Agiomachorum sententia, qua sanctorum cultus impugnatur, plane docet vbi agit de vitis sanctorum Prophetarum; vbi sæpe confirmat morem Ecclesiæ, cum tradit Fideles supplicare solitos ad Hieremiæ sepulchrum, Isaiæq. intercessione multa petentibus beneficia impertiri, eademq. præstari in sepulchris Ezechielis & aliorum.

Hoc item anno, qui est decimustertius a persecutione a Constantio indicta in Oriente ex Synodo Constantinopolitana post Concilium Ariminense (vt suo loco dictum est) in qua decreta sunt ab Imperatore Constantio exilia Episcoporum: S. Basilius, vt ipse testatur, iterum scribit ad Occidentales, nempe ad Romanum Episcopum, & alios (quarto loco data hæc est epistola) exoptulans toties imploratum auxilium, minime hætenus impertitum: litteræ autem sic se habentⁱ: Quoniam in se sperantibus Dominus pollicitus

a Hieron. de script. Eccles. in Apollin. & de eodem epist. 65.
b Hieron. Apolog. aduers. Ruffin.
c Hieron. epist. 152.

d Theodoret. haeret. fabul. lib. 4.
HAERESIS ALIAB EX SCRIPTIS APOLLINARIS

e Epiphani. haeret. 77.
f Epiphani. haeret. 68.

g Epiphani. haeret. 78.
COLLYRIDIANI HAERETICI

h Epiphani. haeret. 79.

ITERRAE BASILII AD OCCIDENTALES.

i Basl. epist. 2. in addit.

citius est, quod eos ex omni tribulationis genere velit educere: quamuis in medio malorum pelago detineamur, ac saeuissimis procellis a spiritibus malitiae excitatis agitemur; perduramus tamen in Christo, qui nos confirmat, nec vigorem eius studijs remittimus, quo curam gerimus Ecclesiarum: neque veluti de salute propter excrescentem tempestatem desperantes, animi dissolutionem patimur: sed adhuc, quoad eius fieri potest, omnem operam impendimus, scientes etiam eum quem cetus deuorauerat, quoniam animum non desponderat, sed ad Dominum clamauerat, salutem esse consecutum. Ad hunc sane modum & ipsi, licet in extrema mala inciderimus; spem tamen, quam in Domino collocatam retinemus, non abijcimus: sed vndiqueque auxilium illius circumspicientes requirimus. Vnde est quod ad vos quoque respeximus, fratres venerandissimi, quos in praesenti tribulationum tempore frequenter ad nos venturos sperauimus. Verum spe ista frustrati, ipsi quoque illud nobis occinimus: Expectaui qui simul contristaretur, & non fuit; & qui consolaretur, & non inueni. Sunt enim eiusmodi nostrae afflictiones, ut & hi qui extremum Occidentem incolunt, merito ad hunc nostrum Orbem sese recipere deberent. Et quoniam vno membro afflicto, reliqua simul omnia compatiuntur: conueniebat ut & nobis iamdiu admodum laborantibus affectu commiserationis condolereris. Non enim locorum vicinitas, sed coniunctio spiritus conciliare & propinquos facere solet; quam inter nos ac dilectionem vestram intercedere persuasi sumus.

Qui sit igitur, quod nullas consolationis litteras, nullam fratrum visitationem, nec aliud quicquam normae ac debito dilectionis conueniens a vobis accepimus? Iam enim tertiusdecimus annus est, ex quo nobis haereticum hoc bellum exortum est; in quo pluribus tribulationibus afflictatae sunt Ecclesiae, quae ab eo tempore commemorari possunt, quo primum Euangelium annunciari coepit. Quarum vobis singulas recensere nolumus, ne malorum illorum euidentiam sermonis nostri imbecillitas subobscureret. Simul etiam haud necessarium esse iudicamus, ut hisce de rebus doceamini, cum veritatem illarum iam olim vel famae iudicio cognoueritis.

Summa enim mali huius est: Plebs oratorij relicta, in solitudine congregatur. Spectaculum videretis miserabile: mulieres, paruuli, senes & alias imbecilles imbrum vehementissimorum, niuium, ventorumque molestiam sub gelu hiemali, consimiliter & Solis ardorem aestate sub dio agentes perferunt: et haec propterea patiuntur, ne prauum illud Arij fermentum recipere cogantur. Quo modo autem fieri poterit, ut ista vobis sermone aliquo perspicua reddantur, nisi ipsa vos experientia & spectaculum in oculos incurrens ad compassionis affectum permoueat? Obsecramus itaque, ut vel nunc tandem manum Orientalibus porrigatis Ecclesijs, quae iam velut in genua depressae inclinant: ac viros aliquos mittatis, qui illas de praemijs admoneant, quae patientiae ac passionibus pro Christo toleratis referuantur. Haud enim tantum habet efficaciae sermo consuetus, quantum vox peregrina ad consolandum deiectos valet: praesertim si illa afferantur a viris qui cum primis gratia Dei instructi esse cognoscuntur: quales vos cunctis mortalibus praedicamini, quod in fide illibate permanetis, & Apostolicum depositum illaesum seruetis. Non sic habent res nostrae: sed sunt apud nos quidam, qui gloriae desiderio, & maxime inflatione ista, qua Christianorum animi subuertuntur, perciti, verba quaedam nouandi studio excogitata inducere praesumunt. Vnde Ecclesiae debilitatae, quasi vascula quaedam laxata, influentem haeresim receperunt. Vos itaque, o dilecti & desiderati fratres, sitis vulneratorum medici, & eorum qui adhuc sani sunt, paedotribae, quod morbidum est curantes, & quod sanum ad pietatem instituentes.] hucusque Basilij epistola ad Occidentales, & quidem aliqua ex parte decurtata: non enim ex more, cui has litteras dederit perferendas, quemve legauerit in Occidentem, mentionem aliquam habet. Quanam autem causae intercesserint, cur Damasus retardauerit legationem, visitationemque Orientalis Ecclesiae, satis recensita sunt anno superiori: ex his vero litteris abunde declaratur, longe abesse ut a communione Occidentalium se Basilij continerit; ac longe longius procul esse, ut idem Basilij Occidentales haeresis nomine suspectos habuerit, quos solos puros sincerosque Orthodoxos permanisse testatur his litteris.

Sed quod ad Orientalem Ecclesiam spectat, iure deplorat eius calamitatem Basilij, apteq; comparat diuersarum ciuitatum Ecclesias laxatis vasculis vndique haeresim ebibentibus

BASILII VSTA
EXPOSTVLATIO.

STATUS MISERANDVS ECCLESIAE ORIENTALIS.

HAERESIBVS INNUMERIS EXAGITATA ECCLESIA ORIENTALIS.

A bentibus. Nam praeter Sabellianam, Arianam, Macedonianam, Eunomianam, Photinianam, & alias superius recensitas, acceperunt quas nuper diximus diuersae Apollinaristarum haereticorum classes, ut taceamus de schismatibus inter Catholicos excitatis. At tolerandum quoquo modo malum videri poterat, si nonnisi vna ciuitatis vnus populus haeresis seduxisset: sed videre funestissimum erat, quot domos, tot pene haereses peculiare fuisse. sed quod impossibile est dicere de singulis, ex ijs quae contingebant Ancyrae primariae in Galatia ciuitatis, ceterarum Orientis urbium statum possumus intelligere. Etenim S. Hieronymus, qui Ancyram inuisit, cum in recensita superius peregrinatione ex Cappadocia atque Galatia venit in Syriam, haec habet^a: Scit mecum qui vidit Ancyram metropolim Galatiae ciuitatem, quod nunc vsque schismatibus dilacerata sit, quod dogmatum varietatibus constuprata. Omitto Cataphrygas, Ophitas, Borboritas, & Manichaeos: nota enim iam haec humanae calamitatis vocabula sunt. Quis vnquam Passalorincitas, & Ascodrobos, & Artotyritas, & cetera magis portenta quam numina in aliqua parte Romani orbis audiuit? haec ipse. Meminit de his Philastrius^b; Borboritasque esse ait, qui dediti concupiscentijs futurum negarent iudicium: Passalorincitas, qui digitum naribus ori. imponentes, perpetuum silentium seruantes, nihil praeterea curarent: Ascodrogitas, siue Ascodrobos, qui bacchanalia in Ecclesiam induxerunt: Artoritas autem, qui in sacrificio panem & caseum offerebant. haec monstra alebat his temporibus Ancyra, licet sanctissimus eidem praesesset Episcopus Athanasius, quem defunctum Basilij adeo luxit atque laudauit^c; post quem Leo sanctissimus monachus, cuius meminit Sozomenus^d, cum haec ait de monachis Cappadociae atque Galatiae: Inter monachos autem, quos illic vixisse accepi, primas tulit Leo, qui postea Ecclesiae Ancyrae Episcopus creatus est.] Si igitur ciuitas, cui praerant magni nominis Episcopi Orthodoxi, adeo lancinata erat diuersis sectis haereticorum: quid putandum de alijs, quibus vel segnes praerant Antistites, & magna ex parte fugatis illis, pastoribus quoque carebant, vel haereticos acceperunt Praefectos? Iusta igitur angebat doloris causa mentem Basilij, ut ita ab Oriente vociferaretur ad Occidentem. Sed hoc ceteris deterius (ut dictum est) malum operata est astutia Satanæ, ut inter Occidentales & Orientales, Damasum atque Basilium, tum occasione nominis hypostasis, tum defensione Meletij vel Paulini, atque etiam calumnijs de eodem Basilio vbique sparsis, damnosa admodum diffidentia orta esset, magno totius Ecclesiae Catholicae detrimento.

Hoc pariter anno Valentinianus Imp. cum adhuc in Gallijs ageret, Donatistas Episcopos rebaptizantes cohibuit, dato hoc ad Iulianum Proconsulem Africae rescripto^e:
D Antistitem, qui sanctitatem baptismi illicita usurpatione geminauerit, & contra instituta omnium, eam gratiam iterando, contaminauerit: sacerdotio indignum censemus, Dat. X. Kal. Mart. Treuer. Valentiniano & Valente III. AA. Coss.] haec vero post liberatam a Firmo tyranno Africam fuisse rescripta putamus. Inualuerat enim in Africa his temporibus Firmi tyrannis: ad quem oppugnandum Theodosius senior, Theodosij Imperatoris pater, a Valentiniano in Africam missus est: qui post diuersas pugnas eundem oppressit, subleuauitque. Africam ea clade diutius afflictatam. Res gestas Ammianus accurate descripsit^f, ad quem lectorem haec cupientem plenius enarrata reijcimus: illa hic tantum, quae argumenti nostri esse videntur, nolumus praeterijisse, cum scilicet viribus fractus Firmus legatione Episcoporum a Theodosio pacem experijt, de quibus haec ipse^g: Fessus arumnis gemini proelii Firmus, imoq; aestuans corde, ne quid vltimae rationis omitteret, Christiani ritus Antistites oraturos pacem cum obsidibus misit. Qui quoniam suscepti lenius, pollicitiq; victui congrua militibus (ut praecipuum est) lata retulere responsa: praemissis muneribus Maurus ipse fidentius ad Romanum perrexit ducem, equo insidens apto ad ancipites casus. Cumq; prope venisset, fulgore signorum & terribili vultu Theodosij perfrictus, iumento desiliit, curuataq; ceruice, humi pene affixus, temeritatem suam stibiliter incusabat, pacem obsecrando cum venia. Susceptusq; cum osculo (quonia id Republicae conducebat) bonae spei iam plenus, sufficientia praebuit alimentis; & quibusdam propinquis suis ad obsidum vicem relictis, abscessit, captiuos, ut spoponderat, redditurus, quos primis turbarum exordijs rapuit. Biduoq; post Icosium oppidum, cuius supra docuimus conditores, militaria signa & coronam sacerdotalem cum ceteris quae interceperat, nihil cunctatus restituit, ut praecipuum est.] haec de pace.

Quod spectat ad coronam sacerdotalem redditam; illa esse creditur pretiosior mi-

^a Hieron. in proem. in epist. ad Galat. lib. 5.

^b ANCYRANA ECCLESIA QVIBVS HAERESIBVS VEXATA. ^b Philastri. cap. 74. 75. 76.

^c Basil. epist. 87. ^d Sozom. lib. 6. cap. 34.

^e ECCLESIA AFRICANA VEXATA A DONATISTIS ET TYRANNIDE FIRMI. ^e l. x. ne sanct. baptis. inter. c. Theod.

^f Ammian. lib. 28. § 29.

^g Ammian. lib. 29.

tra sic dicta, qua in solemnioribus functionibus uti solent Episcopi. Fuit huius Firmi ty- **A**
 ranni frater Gildo nomine, ut Ammianus ^a atque Claudianus ^b testantur: qui tyranni-
 dem fratris collapsam reparans, Romano Imp. in Africa negotium faceffuit, partefq.
 Donati vehementer fufcipiens, maximo fuit Catholicis detrimento: vnde factum est, ut
 quidam Donatistarum Episcopus, Optratus nomine, quod palam cum Gildone fauisset,
 fuerit cognomento dictus Gildonianus. sed de his inferius. Finis vero Firmi ille fuit, ut
 rursus tyrannidem exercens, rursus per Theodosium oppressus, eo desperationis reda-
 ctus fit, ut spontaneo nectens collum laqueo, misere vitam finierit. At quid gratiae
 redditum fit Theodosio, qui Africam ab infestissimo tyranno liberavit; audi Orosium ^c:
 Post, inquit, cum experientissima prouidentia totam cum Mauritania Africam melio-
 rem pristinis legibus reddidisset: instimulate & obrepente inuidia, iussus interfici, apud **B**
 Carthaginē baptizari in remissionem peccatorum praoptauit; & postquam sacramentum
 Christi, quod quaesierat, affecutus est, post gloriosam saeculi vitam, etiam de vitae aeter-
 nitate securus, percussori iugulum vltro praebuit.] haec Orosius. Quaesitum quoque fuisse
 ad necem Theodosium iuniorem eius filium, sed diuina voluntate anteuertisse peri-
 culum, S. Ambrosius illis verbis testari videtur, ubi in oratione in funere eius habita ita
 dicit ^d: Portauit iugum graue Theodosius a iuuentute, quando insidiabantur eius saluti,
 qui patrem eius triumphatorem occiderant.] Fuisse autem ipsum hoc tempore prima la-
 nugine pubescentem, Ducemq. Moesiae aduersus Sarmatas fines Rom. Imperij inuaden-
 tes electum, egregiaq. virtute spectatum ob plures de eis victorias reportatas, Ammianus ^e
 affirmat: inde vero tantam aestimationem rei bellicae ex his sibi Theodosius conciliauit, ut
 postea ad subleuandum collapsum in Oriente Romanum Imperium, Dux & Imperator a
 Gratiano electus fuerit, ut idem auctor, Zosimusq. ^f testantur. Vnde autem contigerit, ut **C**
 Theodosius parens post tot praclaras victorias capite truncatus sit, & Theodosius filius
 eodem modo pene periclitatus sit: neminem inueni qui tradat. Factum tamen id existi-
 matur dolis atque insidijs Valentis Imperatoris, qui post patefactum oraculum, successio-
 nem sibi fore, qui his litteris primis, THEO, conscriptum nomen haberet, complures (ut
 vidimus) Theodoros, atque alios his nomine similes subiecerat quaestionibus, ac morte
 mulctarat. At vero eo clariore Theodosij filij victoria aduersus Sarmatas effulserit, quo
 reliqua facies Occidentalis Imperij lugubrior apparebat: siquidem repentino motu Quadi
 ac Marcomanni (ut Ammianus ^g est auctor) Alpes transgressi Iulias, Opitergium exci-
 derunt; Aquileiam vero diutius obsederunt; parumq. absuit, quin Constantij Impera-
 toris filia Gratiano nuptura, in villa Pistrinensi agens, caperetur a barbaris. Perseuerasse
 autem has clades etiam post obitum Valentianiani, Hieronymus tradit ^h. **D**

^a Ammian. eod. lib. 29.
^b Claudian. de bello Gildon.

^c Oros. lib. 7. cap. 33. THEODOSIUS SENIOR INGRATE OCCIDITVR.

^d Ambros. orat. in funer. Theod. in 62. THEODOSII FILII SPECTATA VIRTUS.

^e Ammian. lib. 20.

^f Zosim. lib. 4.

^g Ammian. lib. 29.

^h Hieron. epist. 3.

IESV CHRISTI DAMASI PAP. VALENTINIANI
ANNVS ANNVS VALENTIS IMPP.
374. 8. ANNVS II.

S Equens Domini annus trecentessimus septuagesimus quartus exorditur Consulatu
 Gratiani Augusti tertio & Equitij: quo, absoluto anno decimo Imperatorum Va-
 lentianiani atque Valentis, & vndecimo inchoato, post Auxentij seram mortem (ut ita di-
 cam cum S. Hieronymo) Mediolani Ambrosio Episcopo constituto, omnis ad rectam
 fidem Italia conuertitur.] sic ipse. Quae quidem verba ita accipienda sunt, quod mor-
 te Auxentij factum fuerit, ut vnico illo Ariano Episcopo extincto, nihil superesset amplius
 in Italia Arianae contagionis: quo superstite, ea Ecclesia Ariano polluebatur Antistite, **E**
 ac proinde ea ex parte Italia dicebatur immunda: munda vero tota, cum illo sublato de
 medio, Catholico illic Episcopo constituto, sordes omnes videri possent ablatae. Scimus
 Cedrenum anno superiori, nempe decimo Imperatorum, referre ordinationem Ambrosij:
 sed praestat audire Hieronymum res suorum temporum conscribentem. Quoniam autem
 modo eiusmodi Ambrosij electio se habuerit, Theodoretus in primis narrat his verbis ⁱ:
 Cum Auxentius Mediolanensis Ecclesiae Episcopus labe Ariana infectus, & in mul-
 tis Concilijs abdicatus, e vita exiisset: Imperator iste, Valentianianus videlicet, accersitis
 ad se Episcopis, sic apud eos verba facit: Est nobis, utpote sacris & diuinis litteris
 institutis, explore cognitum, qualis debeat esse is qui fit ad Episcopatum gerendum
 delectus; & quod necesse sit gregem non doctrina solum, verum etiam praecleara
 viuendi ratione moderari, & se cuiusque virtutis exemplar ei praebere, suaeq. disci-
 plinae

AMBROSIVS CREATVR EPI- SCOPVS MEDIOLANEN.

ⁱ Theod. lib. 4. cap. 5. 6.

ORATIO IMP. AD EPISCO- POS.

A plinae rectam vitae & morum institutionem testem habere. Quare hominem ita in-
 structum in sede & gradu Episcopali iam collocare: uti & nos, a quibus hoc governa-
 tur Imperium, ei vere & ex animo capita inclinemus, & illius reprehensionem (nam
 cum homines simus, errore labi necesse est) velut medicinam animarum cupide am-
 plexemur.] hucusque dixit Valentianianus: subdit his Theodoretus haec verba:
 Hac oratione ab Imperatore habita, Concilium Episcoporum contendit ab eo, uti ip-
 se, utpote sapientiae & pietatis insignibus praecclare ornatus, Episcopum eligat. At ille: **Q**
 Maior est, inquit, haec prouincia, quam quae viribus nostris sustineri possit: proinde
 vos diuina repleti gratia, & illius splendore illuminati, multo melius hoc Episcopi de-
 ligendi negotium transigetis. Illi igitur egressi separatim per se de eo deliberare coepe-
 runt: Ciuitatis autem habitatores inter se ipsos dissidere; quorum alij hunc, illum alij
B deligere contendebant. Nam qui errore Auxentij erant imbuti, hi suae opinionis fau-
 toribus suffragati sunt: qui vero a partibus sanae sinceraeq. doctrinae stabant, illi rursus
 Episcopum secum de fide consentientem habere laborant.] haec Theodoretus de
 partis vtriusque studijs in Episcopo deligendo. Commendatione quidem digna fuit
 Valentianiani modestia, cum oblatam sibi electionem tantae Ecclesiae Episcopi recusauit,
 secundum quod alias (quod dictum est superius) fuerat contestatus, sui muneris mini-
 me esse Ecclesiasticis se immiscere negotijs. At quid post haec?
 Cum igitur eo modo in electione noui Episcopi partium studia essent inter se diuersa,
 magnaq. timerentur consilii diffidia: Ambrosius illius prouinciae Praefectus, Mediola-
 ni cum esset, veritus ne quid nouarum rerum diuersae factiones molirentur, propere ad
 ecclesiam contendit: Vbi (inquit Paulinus ^a) cum alloqueretur plebem; subito vox
C fertur infantis in populo sonuisse, Ambrosium Episcopum. Itaque qui ante turbulen-
 tissime dissidebant, quia & Ariani sibi, & Catholici sibi Episcopum cupiebant, supera-
 ris alterutris, ordinari; repente in hunc vnum mirabili & incredibili concordia consen-
 serunt.] haec Paulinus.
 Ambrosius vero repentino casu percussus, ac veluti improviso quodam tonitruo ter-
 re factus: ut primu se se collegit, cogitare coepit quibus valeret artibus populum & Epi-
 scopos ab eiusmodi sententia reuocare. Quid facit? Egressus ecclesia (Paulinus ait)
 tribunal sibi parari fecit, quippe mox futurus Episcopus altiora conscendit: tunc contra
 consuetudinem suam (minus enim sibi tunc utile ratus consilium Probi) personis iussit adhi-
 beri tormenta] nec se iam ut Episcopum, sed seuerissimum Iudicem exhibet. Conscen-
 dit tribunal, truces carnifices asistere, simulq. tormenta congeri, vincitq. catenis mise-
 ros reos adduci, palamq. torqueri, nulla adhibita commiseratione, minaci vultu ad in-
 cutiendum terrorem composito, praecipit, quasi vir sanguinis esset, indignus altaris mini-
 sterio, & a pastoralis consuetudine alienissimus. Sed cum haec spectans populus, magis
 magisq. clamaret, Ambrosium Episcopum: spe ille frustratus, ad potiora remedia con-
 uertit animum: eoq. progressus est, ut speciem quamdam praeferebat hominis impu-
 rissimi, & ab Episcopali castitate & vita remotissimi, quo populum ab eo consilio dimo-
 ueret, impudicas mulieres ad se publice ingredi faceret. At cum haec, velut in scena, sic
 representari populus non ignoraret, eaq. ex causa ardentiori studio postulare Ambro-
 sium Episcopum non intermitteret: seq. populus peccati illius, quod specie quadam &
 simulatione effectum esse non dubitabat, reum clamaret, totamq. adumbrati criminis
 poenam in se reciperet, sibiq. imprecaretur: omni prorsus ille consilio destitutus (quod
E tantummodo reliquum esse videbatur) in sola fuga spem ponit.

QVOMODO E- LECTVS AM- BROSIVS.

^a Paulin. in vi- ta S. Ambros.

AMBROSIVS MVLTIS MO- DIS TENTAT EVADERE.

AMBROSII PV- GA IRRITA. b Prouer. 16.

c Prouer. 11. d l. 3. c. 9. de Episc. & cler. C. Theod.

*a Paulin. in vi-
ta Ambros.* Ea re percepta Imperator^a, summopere letatur; ac tales a se constitutos magistratus esse, A
qui in Episcopos eligantur, accipit libentissimo animo: Probusq. suum de Ambrosio
iudicium, ac præiudicium cum præfagio felici euentu comprobatum, gaudebat.

At pendente adhuc ea relatione, Ambrosius fallens suos custodes, iterum fug a sibi
consuluit, atque in suburbano Leontij clarissimi viri delituit. Sed vbi relationi respon-
sum est, & Imperatoris decretum publicatum, quo iubebat Ambrosium extemplo sa-
cris iniciari mysterijs^b (adhuc enim catechumenus erat) & Episcopum ordinari, idq.
Vicario in mandatis datum, vt rebus perficiendis instaret: mox Leontius Ambrosium
prodit; qui statim Mediolanum perducitur. Hosce ipsius conatus, quibus sæpius relu-
ctatus est ne Episcopus crearetur, non Paulinus tantum, sed reliqui omnes tum Latini^c,
tum Græci historici profitentur. Quin etiam ipse scribens ad Vercellensem Eccle-
siam hæc eadem his verbis affirmat: Quam, inquit, resistebam ne ordinarer? postremo B
cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur? Sed non valuit præscriptio, præualuit im-
pressio.] hæc ipse. Differendo enim ordinationem, putabat eludere posse populū ipsum
postulantem Episcopū: præscriptio autē præcedebat, non tantū ne catechumenus non-
dū plene Christianus, sed vt nec neophytus^d ordinaretur Episcopus: quibus suffragaban-
tur canones Apostolici^e, necnon Nicænum^f Concilium. Cum igitur, ipso licet inuito,
omnia perficienda essent: ipse se professionis esse Catholicæ, illo potissimū argumento
perspicue demonstrauit; dum (quod Paulinus ait^g) non nisi a Catholico Episcopo pe-
tijt baptizari. Octaua vero die post baptismū fuisse ordinatum Episcopum, idem afir-
mat; quod contigisse septimo Idus Decembris, Dei Ecclesia hæctenus celebrans illam
diem, anniuersaria solemnitate testatur.

Interfuisse eius ordinationi Valentinianum Imperatorem, auctor est Theodoretus, de C
qua hæc habet^h: Postea vero quàm Ambrosius diuinum sacrosancti baptismatis mu-
nus adeptus est, & gratiam Episcopalem receperat; dicitur Imperator longe præstan-
tissimus (nam rebus his gestis intererat) hymnū ad gratias Saluatori ac Domino agen-
das recitasse, his ferme verbis: Gratia tibi sit Domine omnipotens & Saluator noster,
quod cum ipse corpora huic viro commissem, tu ei etiam animas commendasti, in-
deq. declarasti meam iustam fuisse sententiam.] subdit his Paulinusⁱ: Cum primum
autem ordinatus esset Episcopus: omne aurum atque argentum, quod habere poterat,
Ecclesiæ, vel pauperibus contulit: prædia autem quæ habebat, referuato germanæ suæ
vusufructu, donauit Ecclesiæ: nihil sibi quod hic suum diceret, relinquens, vt nudus &
expeditus Christū Dominū sequeretur.] hæc ipse. Sic igitur Ambrosio ordinato Medio-
lanensi Episcopo, totus congaudet Catholicus orbis, communicatoriq. litteræ ex more D
vltro citroq. redduntur. Quid autē ad eū scripserit Basilus Magnus (vt quæque annis red-
dantur suis) dicemus anno sequenti. nā cū Ambrosij ordinatio in fine anni contigerit, non
prius eas potuit dedisse Basilus. Si quis vero integrā, serieq. rerū gestarum continuatam
legere coepit Vitam Ambrosij: sciat nos eam ex Annalibus hisce depromptam, monitu
Sixti Papæ Quinti, simul contexuisse; quam ipse recenti a se factæ operum Ambrosij
editioni præponi, ediq. iussit: cū tamen nos hic addere aliquid, vel mutare contigerit.

Quod autem Annalium scribendorū ratio nihil importunius a nobis exigat, quàm vt
quæque res gestæ certis suis quibusque reddantur annis, atque sic institutæ chronogra-
phiæ ex firmis probationibus pateat demonstratio: cur hoc anno contigisse dixerimus
Ambrosij Episcopatum (cum alij ea de re aliter sentiant) iam vt dicamus, astringimur.
Ac primum quid senserint alij, in medium afferamus. Errandi in his illa nonnullis E
præcessit occasio: quod Ruffinus^k & Socrates^l, simulac de Damasi Papæ agunt
electione, statim subdunt narrationem de Ambrosij electione; perinde ac ijdem Anna-
les scripserint, & non historiam: cum sæpe contingat, eos post alias res gestas recen-
sitas, de electione quorundam præcipuarum sedium Episcoporum simul agere, quos
tamen constat plurium interdum annorum interstitio inter se fuisse discretos. Rur-
sum vero recentior quidam auctor^m tempus electionis Ambrosij reuocans ad tertium
annum Damasi Pontificatus, rationem inijsse visus est ex Probi Præfecturæ exor-
dio, a quo credita est Ambrosio prouinciarum administratio. At quis nescit, Pro-
bi Præfecturam Prætorij sæpe repetitam, atque diutius propagatam, id Ammianoⁿ
testante? ipsumq. Ambrosium, antequam in prouincias mitteretur, in eiusdem
Præfecti Prætorij Probi auditorio (quod testatur Paulinus) causas orasse? vt pla-
ne appa-

AMBROSII LA-
TEBRÆ.

*b Theod. lib. 4.
cap. 6.*

*c Ruffin. lib. 2.
cap. 11.
Socrat. lib. 4.
cap. 25.
Sozom. lib. 6.
cap. 24.*

*d 1. Timot. 3.
e Can. Apost. 80.
f Conc. Nicæn.
cap. 2.
g Paulin. in vi-
ta Ambros.*

AMBROSIVS
CEDIT TAN-
DEM.
*h Theod. lib. 4.
cap. 6.*

*i Paulin. in vi-
ta Ambros.*

DE TEMPORE
ELECTIONIS
AMBROSII.

*k Ruffin. lib. 2.
cap. 11. 12.
l Socrat. lib. 4.
cap. 25. 26.*

*m Panvin. in
Fast.*

*n Ammian. lib.
27. 28. 29. 30.*

A ne appareat, nequaquam vt Probus illum adeptus est magistratum, Ambrosium pro-
uincias suscepisse administrandas. Sed qui locus esse potuit electioni Ambrosij, super-
stite adhuc Auxentio? post cuius obitum ipsum electum, cum Latini tum Græci absque
controuersia omnes affirmant^a: immo ipse S. Hieronymus sub præsentī vndecimo Im-
peratorum anno, Auxentij obitum cum Ambrosij electione consignat. Aut quo modo
vel fingi potest cum Auxentio simul Ambrosium confedisse; si cum tot certaminibus
exagitatus Auxentius ab Hilario Pictauiensi Episcopo, Eusebio Vercellensi, Philastrio
Brixiano, Euagrio presbytero Antiocheno Mediolani tum agente, & si remotiores
quæras, a S. Athanasio de his perscribente ad Damasum, ab ipsoq. Romano Pontifice
in Concilio Episcoporum damnatus sit, de quibus omnibus diximus suis locis superius;
toto tamen hoc tempore de Ambrosio nulla vel leuis mentio habetur? Quæ enim
B aduersus Auxentium Ambrosij certamina recensentur, ea contra iuniorem Auxentium
esse habita, & post obitum Valentiniani senioris, suo loco perspicue demonstrabimus.
Quod igitur nulla antehac Ambrosij Episcopi facta mentio reperitur, quòd ad hunc
vsque annum testificatione Hieronymi cariosum senem Auxentium peruenisse constet;
eiusdem auctoritate hoc anno ponimus electionem Ambrosij.

Sed posset quis obijcere, vtraque, nempe exitum Auxentij & creationem Ambrosij,
reijcienda esse in annum sequentem, quod scilicet ibidem apud Hieronymi Chro-
nicon sub eodem laterculo signetur annus post Consulatum Gratiani & Equitij, qui se-
quens numeratur. Sed scias, lector, annum illum post Consulatum ibi positum resti-
tuendum esse sub sequenti laterculo (vt emendatiores codices habent) sub ipso anno
duodecimo Valentiniani, quo ipsum mori contigit: nam non peruenit vilo pacto ad an-
num sequentem post dictorum Consulatum, quo creati sunt Consules Valens quinto
& Valentinianus maioris filius; sed ipso anno Consulibus vacuo (vt dicitur) finem vi-
uendi fecit. Hisce quidem vltimis Valentiniani senioris temporibus, contigisse Ambro-
sium creari Mediolanensem Episcopum, ex eo intelligi potest, dum de rebus gestis cum
eo nihil præterea legitur, nisi quæ Theodoretus his verbis enarrat^b: Paucis post die-
bus, ab ordinatione Ambrosij scilicet, cum S. Ambrosius valde libere apud Imperato-
rem verba faceret, resq. nonnullas tamquam minus recte a magistratibus administra-
tas coargueret; respondit Imperator: Noui iam pridem tuam in loquendo libertatem,
qua explorate cognita, non modo tuæ in Episcopum ordinationi non restiti, verum
etiam suffragatus sum. Quare, sicut diuina præscribit lex, nostrorum animorum erra-
tis medicinam facito.] hæc Theodoretus. ceteræ autem Ambrosij res gestæ sane qui-
dem cum Gratiano & Valentiniano filio, non amplius cum patre leguntur esse trans-
actæ; de quibus singulis suo loco. At de Ambrosij electione iam satis.

Eiusdem anni Consulibus datæ habentur litteræ nomine Damasi ad Aurelium Epi-
scopū Carthaginensem, positæ ab Isidoro Mercatore in suæ collectionis exordio; quas
præcedunt litteræ eiusdem Aurelij nomine ad Damasum primo scriptæ, quibus petie-
rat ab Apostolica sede ad se mitti decreta Romanorum Pontificum. At quid opus fuit
(pace illius dixerim) mendacijs exornare vestibulū amplæ domus, vt in non leuem sus-
picionem adducat cetera quæ vera intus habentur? Quo modo, quæso, potuit Aure-
lius Episcopus Carthaginensis scripsisse ad Damasum Romanum Pontificem, &
hunc ad illum litteras reddere hoc potissimum anno, sub his præsertim Consulibus; si
adhuc cum S. Augustinus factus Christianus est, reuersus in Africam, reperit dictum
E Aurelium diaconum agere Ecclesiæ Carthaginensis, post aliquod vero temporis spa-
tium factum esse eiusdem ciuitatis Episcopum? testatur id quidem ipse Augustinus, ac
disertis plane verbis^c, cum in commentario de Ciuitate Dei meminit de reditu suo
ex transmarinis partibus Carthaginem, recensetq. miraculum illud de Innocentio ex
incurabili morbo sanato, atque demum hæc ait: Visitabant eum quotidie sancti viri,
Episcopus tunc Vzalensis beatæ memoriæ Saturninus, & presbyter Gelosus, ac diaco-
ni Carthaginensis Ecclesiæ, in quibus erat, & ex quibus solus est nunc in rebus hu-
manis iam Episcopus cum honore a nobis debito nominandus Aurelius; cum quo
recordantes mirabilia opera Dei, de hac re sæpe collocti sumus, eumq. valde memi-
nisse, quod commemoramus, inuenimus.] ita ipse. Vides igitur ad quanto posteriora
tempora sit referendus Aurelij Carthaginensis Episcopatus; & quàm longe absit, vt ipse
iam Episcopus hoc anno ad Damasum scripserit, vel acceperit a Damaso litteras:
Annal. Eccl. Tom. 4. Hh 3 cum

*a Ruffin. lib. 2.
cap. 11.
Socrat. lib. 4.
cap. 25.
Sozom. lib. 6.
cap. 24.
Theod. lib. 4.
cap. 5.*

AMBROSIVS
QVID CVM
VALENTINIA-
NO.
*b Theod. lib. 4.
cap. 6.*

COMMENTI-
CIAE LITTE-
RÆ NOMINE
DAMASI ET
AURELII.

*c Aug. de Ciuit.
Dei lib. 22. c. 9.*

cum certum sit, reditum Augustini in Africam, postquam Christianus iam effectus Me-
diolano recesserat, & a Portu Romano soluerat, contigisse anno Domini trecentesimo
octogesimo nono; ut appareat nec post annos quindecim Aurelium creatum esse Epi-
scopum Carthaginensem, sed perseverasse diaconum. Vides igitur quo modo recta tem-
porum norma tortuosa aliorum signata improbentur: ut non mireris, si in dignoscen-
da certa temporum ratione crebrius atque solertius occupemur.

Celebratum habetur hoc anno, iisdemq. Coss. Concilium Valentinum in Gallia IIII.

CONCILIVM
VALENTINVM

a Ambr. epist. 55.

b Epist. Concil.
Valent. ad Fo-
roisul. tomo I.
Concil.

Idus Iulij: cuius extant quatuor tantummodo canones, & perbrevis epistola de ordina-
tionibus legitime faciendis, deq. lapsorum pœnitentia. In eo primum locum tenuit
Fægadius, qui ille putatur, ad quem simulq. Delphinum Episcopum Burdegalem
S. Ambrosij^a epistola scripta legitur. Interfuit eidem Rodanius, quem alium esse puto
ab illo Episcopo Tolosano, quem fidei causa cum S. Hilario exilium passum esse atque
exulem defunctum, ex Severo superius diximus. Euortius quoque adfuit, qui iam
a tempore S. Siluestri Aurelianensem signo cœlesti accepit Ecclesiam gubernandam.
Dignum plane memoria est, quid statuerint Patres de his qui oblato sacerdotij fugien-
di occasione, aliquod admisisse delictum confessi essent, his verbis^b: Licet non igno-
remus, multos verecundia, & nonnullos horrore suscipiendi sacerdotij, & ut trepidos
(quæ signa sunt sanctitatis) falsa in se, reiiciendi honoris causa, dixisse: tamen quia
omnium fere ad ea quæ sunt peiora, proclive iudicium est; & hinc materies disputa-
tionum in obtrectatione sacerdotum Dei quæritur: sedit in Synodo (placuit nimirum)
ut quisquis de se vel vera vel falsa dixisset, fides quam suimet testimonio confirmaret,
haberetur.] hæc ibi. quid simile nuper vidimus in Ambrosio: nam ut sacerdotij di-
gnitatem effugeret, crudelis atque impudicus vniuerso populo videri voluit: at ne sic
quidē valuit onus effugere, qui huius canonis paulo ante promulgati auctoritate non-
nihil iuuari potuisset, nisi populi in eo petendo constantia fuisset quavis lege superior.

LEGATIO EX
PAMPHILIA
AD EPIPHA-
NIUM.c Apud Epiph.
ante Ancorat.d Epiph. in An-
corat.e Epiph. ha-
res. 69.

Quod autem ad res Orientales pertinet: iisdem Consulibus missa est legatio a ma-
gistratu & clericis Ecclesiæ Suedrorum in Pamphilia ad S. Epiphanium, qua petie-
runt de fide Catholica eius litteris plenius instrui & informari. Extant binæ eodem ar-
gumento ab eisdem ad ipsum Epiphaniū datae litteræ^c. Quibus ille acceptis, epistolam
reddidit, immo commentarium, quem librum Ancoratum nominavit, eruditum qui-
dem, continentem cum fide Catholica hæresum omnium confutationem: in quo his
notis præsentem annum designat^d: Hic annus est nonagesimus Diocletiani, Valenti-
niani & Valentis decimus (quo & exorditur vndecimus) Gratiani sextus, Consulatus
Gratiani Augusti tertium & Equitij illustrissimi, indictio secunda.] ex quibus certam
habes chronologiam de annis Diocletiani, quoto nimirum Domini anno ille regnare
cœperit, nempe ducentesimo octogesimo quarto. Cur autem librum de fide nomina-
uerit Ancoratum, ita ipse alibi ait^e: Verum iam de his a me tractatum est in magno
de fide sermone, siue libro, in quo rursus iuxta nostram mediocritatem ac debilitatem
coacti a fratrum exhortatione scripsimus de fide: cui libro imposuimus Ancorati no-
men. Etenim quemadmodum exigua mens nostra valuit per Dei auxilium, ex vniuersa
Scriptura doctrinæ Dei veritatem congregantes, velut ancoram his qui volunt sanctam
Patrum fidem Apostolicamq. ac Propheticam & ab initio vsque huc in sancta Dei
Ecclesia prædicatam, clare proposuimus, quo quis contineatur & muniatur, &c.] Sed
ad sequentis anni res gestas transeamus.

IESV CHRISTI
ANNVS

375.

DAMASI PAP.
ANNVS

9.

VALENTINIANI
VALENTIS IMPP.

ANNVS 12.

Christi Redemptoris nostri annus trecentimus septuagesimus quintus, quod or-
dinarijs, qui darent nomen anno, Consulibus caruit, post Consulatum Gratiani &
Equitij in Fastis inscribitur. Cur autem deserint ex more creari Consules, sanctus Hie-
ronymus rationem affert^f. Sed fortasse nec Consulatum ordinarijs hic annus exors
fuit: nam cum Pontius Paulinus, ut dicitur, Consulatum ordinarij gessisse reperiatur
apud Aufonium, eius tamen nomen desideratur in Fastis. Ait Hieronymus: Quia supe-
riore anno Sarmatæ Pannonias vastauerunt, iisdem Consules permansere.] Qui enim
compesce-

f Hier. in Chron.

A compescebantur fortitudine Theodosij, eo inuidia fugato, acriori odio in Romanum
Imperium, quod victi antea sæpe fuerant, exarsere. Mæroris igitur eo signo notatus
est annus, qui lætis nouorum Consulum auspicijs atque muneribus consueuerat in-
choari: sed tristior atque infelicio redditus est repentino obitu Valentiniani Impera-
toris, cum aduersus Quados mouit exercitum: quo modo autem id contigerit, Am-
mianus^a docet; sed prius nobis dicenda sunt, quæ hoc eodem anno ipsi ante obitum
acciderunt.

a Ammian. lib.
30.

Hoc ipso anno, antequam Valentinianus e vita migraret; S. Martinus simulac
creatus est Turonensis Episcopus, ad eundem Valentinianum Imperatorem se contu-
lit: quid vero apud eum egerit, Seuerus narrat in hæc verba^b: Eodem ferme tempo-
re, quo primum Episcopus datus est, fuit necessitas adire Comitatum. Valentinianus
tum maior rerum potiebatur. Is cum Martinum ea petere cognouisset, quæ præstare
nolebat; iussit eum Palatij foribus arceri. Etenim ad animum illius immitem ac super-
bum vxor accesserat Ariana, quæ totum illum a sancto viro, ne ei debitam reueren-
tiam præstaret, auerterat. Itaque Martinus, vbi semel atque iterum superbum Prin-
cipem frustra adire tentauit, recurrit ad nota præsidia: cilicio obuoluitur, cinere con-
spersitur, cibo potuq. abstinet, orationes diebus noctibusq. perpetuat. Septimo vero
die astitit ei Angelus, iubet eum ad Palatium ire securum, regias fores quantumlibet
clausas sponte referandas, Imperatoris spiritum superbum molliendum. Igitur istius-
modi præsentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, Palatium petit. Pa-
tent limina, nullus obsistit: postremo vsque ad Regem, nemine prohibente, peruenit.
Qui cum venientem eminus videret: infrendens, cur fuisset admissus, nequaquam as-
furgere dignatus est astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsumq. Regem ea
parte corporis, qua sedebat, adflaret incendium. Ita folio suo superbus excutitur, &
Martino inuitus assurgit: multumq. complexus, quem spernere ante decreuerat, vir-
tutem sensisse diuinam emendatior fatebatur: nec expectatis Martini precibus, prius
omnia præstitit, quam rogaretur. Colloquio illum atque conuiuio frequenter adsci-
uit: postremo abeunti multa munera obtulit; quæ vir beatus, ut semper pauperatis
sua custos, cuncta reiecit.] hæc Seuerus: eadem quoque Venantius Fortunatus car-
mine cecinit^c.

b Seuer. dialog.
lib. 2. cap. 6.
S. MARTINVS
EPISCOPVS
QVID APVD
VALENTINIA-
NVM.c Venant. For-
tun. 1. Vis. S.
Martin. lib. 3.
TEMPVS EPI-
SCOPATVS
MARTINI.d Seuer. dialog.
2. cap. 7. &
dialog. 3.e Greg. Turon.
hist. lib. 10.f Greg. Turon.
hist. Franc. lib.
2. c. 14. & lib.
1. miras. c. 6.

Cum hæc autem S. Martini sedis exordio contigisse, Seuerus affirmet: hoc anno
fatendum est ipsum fuisse creatum Episcopum: nam cum sedisse eum dicat Grego-
rius Turonensis annos vigintisex, menses quatuor, & dies vigintiseptem; hac ratio-
ne ipsum peruenisse oportet ad annū Domini quadringentesimum secundum, ad quod
vsque tempus S. Martinum vixisse, ex Severo collegimus^d: ipse enim cum dicat, sub
Consulatu Euodij, anno Christi trecentesimo octogesimo sexto, Martinum iam fuisse
sexagenarium, vixisseq. ab eo tempore annos sexdecim; ad dictum annum Domini
quadringentesimum secundum oportuit fuisse superstitem; ad quod tempus cum eius
sacerdotium fuerit propagatum, ab hoc anno incœpisse dicendum est. At licet a Se-
vero discrepet ipse Gregorius, dum ait^e, octauo Valentiniani anno Martinum fuisse
electum Episcopum: præstat tamen Seuerum audire, utpote Martini pernecessa-
rium: cuius sententia, additis ex Gregorio annis quibus Martinus sedit, affirman-
dum est hoc anno, quarto Nonas Iulij esse creatum Episcopum; ea enim die id factum
fuisse, idem Gregorius Turonensis alibi tradit^f. Verum de annis eiusdem S. Mar-
tini superiori tomo pluribus actum est, dum de tempore eius baptismi prolixius dis-
seruimus, & inferius dicturi sumus in ipsius morte.

E Ceterum quod spectat ad Valentiniani obitum, quem hoc anno accidisse constat
mense Nouembris: de eo ita Ammianus^g: Post hæc (cum scilicet Valentinianus es-
set in procinctu, & iam trans amnem in Quados traicisset exercitum) Quadorum
venere Legati, pacem cum præteritorum obliteratione suppliciter obsecrantes: quam
ut adipisci sine obstaculo possent; & tyrocinium & quædam vtilia rei Romanæ pol-
licebantur. Quos quoniam suscipi placuit & redire, inducijs quæ poscebantur in-
dultis (quippe eos vexari diutius nec ciborum inopia, nec alienum tempus anni
patiebatur) Equitio in Consistorium introducente, sunt intromissi. Cumq. mem-
bris incuruatis starent metu debiles & præstricti, docere iussi quæ ferebant, visita-
tas illas causationum species, iurandi fidem addendo, firmabant, nihil ex communi
mente

g Ammian. lib.
30.
VALENTINIA-
NI IMP. OBI-
TVS.

mente procerum gentis delictum asseuerantes in nostros, sed per eximios quosdam latrones, amnique confines euenisse quæ inciuiliter gesta sunt; etiam id quoque addendo vt sufficiens ad facta purganda, firmantes, quod munimentum extrui coeptum nec iuste nec opportune ad ferociam animos agrestes accendit.] ad coercendos enim barbaros præsidia ædificari Valentinianus iusserat.

Ad hæc (subdit Ammianus) Imperator ira vehementi percussus, & inter exordia respondendi tumidior, increpabat verborum obiurgatorio sono nationem omnem vt beneficiorum immemorem & ingrata: paulatimque lenitus, propensior, tamquam ictus e cælo, vitalique via, voceque simul obstructa suffocatus igneo lumine cernebatur, * erumpente subito sanguine, letali sudore perfusus, ne laboretur, spectantibus & vilibus, concursu ministrorum vitæ secretioris ad conclaue ductus est intimum: vbi locatus in lecto, exiguas spiritus reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, cunctos agnoscebat astantes, quos cubicularij, ne quis eum necatum suspicaretur, celeritate maxima corrogarant. Et quoniam viscerum flagrante compage, laxanda erat necessario vena, nullus inueniri potuit medicus hanc ob causam, quod eos per varia sparserat curaturos militem pestilentia morbo tentatum. Vnus tamen repertus, venam eius iterum sapiusq. pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorem ambustis, vel vt quidam existimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui (quas hemoroidas venas vocant) obserati sunt gelidis frigoribus concreuit. Sensit immensa vi quadam virgente morborum, vltimæ necessitatis adesse præscripta: dicereq. conatus aliqua vel mandare (vt singultus ilia crebrius pulsans, stridorq. dentium, & brachiorum motus velut castibus dimicantium indicabat) iam superatus, liuentibusq. maculis interfusus, animam diu colluctatam efflauit, ætatis quinquagesimo anno & quinto, Imperij minus centum dies secundo & decimo.] hæc Ammianus. addit his Socrates ^a, eum defunctum in Bergitione castello XV. Kalend. Decembris: sed idem corrigendus est, dum ait vixisse eum annos quinquaginta quatuor, & imperasse tredecim. Remansit posteris Valentinianus humanæ calamitatis exemplum: vnde S. Hieronymus ^b ad Heliodorum: Valentinianus vastato genitili solo, & inultam patriam derelinquens, vomitu sanguinis extinctus est.] Eo defuncto, Gratianus, Augustus iam ante annos septem nuncupatus, solus imperare coepit cum Valente. Corpus autem Imperatoris Constantinopolim translatum esse, vt inter Christianorum Imperatorum reliquias humaretur, idem Ammianus affirmat. Cum interea ^c sexto die post parentis obitum, opera Cerealis auunculi, Valentinianus tum quadrimus, Iustinae filius, Augustus solemniter nuncupatus est: quod factum Gratianus animi benignitate præditus ratum habuit. Ex eadem ^d quoque Iustina genitas Valentinianus iunior sorores habuit, Gallam, Gratam, & Iustam; quarum duæ posteriores in virginitate vitam duxerunt, Galla postea iuncta connubio Theodosio fuit.

Quod autem ad Cerealem auunculum spectat, penes quem tanta inesse videbatur creandi noui Imperatoris auctoritas: non alius hic putandus est ab illo, qui sub Constantio præfecturam Vrbanam gessit, & sub eodē postea Consulatum: alius enim ab isto nullus reperitur clarus memoria hoc tempore Cerealis. Hunc igitur ipsum esse iure dixerimus, quem nuptias quæsisse S. Marcellæ, S. Hieronymus meminit: de quo ad Principiam virginē scribens, hæc ait ^e: Orbata Marcella patris morte, viro quoque post nuptias septimo mense priuata est. Cumq. eam Cerealis, cuius clarum inter Consules nomen est, propter ætatem & antiquitatem familiæ, & insignem (quod maxime viris placere consuevit) decorem corporis, ac morum temperantiam, ambitiosius peteret, suasq. longæuus polliceretur diuitias, & non quasi in vxorem, sed quasi in filiam vellet donationem transfundere: Albinaq. mater tam clarum præsidium viduata domus vltro appeteret; illa respondit: Si vellem nubere, & non æternæ me cuperem pudicitiaē dedicare; vtique maritum quærerem, non hereditatem. Illoq. mandante, posse & senes diu viuere, & iuuenes cito mori: eleganter lusit: Iuuenis quidem potest cito mori, sed senex diu viuere non potest. Qua sententia repudiatus, exemplo fuit ceteris, vt eius nuptias desperarent.] hæc de Cereali Hieronymus. Quod autem Consulatum hunc gessisse dicat, contigit ille anno Domini trecentesimo quinquagesimo octauo vna cum Daciano collega: cuius & eiusmodi reperitur inscriptio in basi statuaē ipsi dicatæ:

NERA-

A a NERATIVS CEREALIS V. C.
CONS. ORD. THERMARVM
RESTITVTOR CENSUIT

extat & alia in Via lata eiusdem sententiæ inscriptio de restitutione thermarū facta per Cerealem Consulem; atque alia rursus, qua de eiusdem Præfectura Vrbanæ mentio habetur, superius tertio tomo secunda editione suo loco restituta, quæ errore posita erat tempore Constantini. Porro ex amplissimo Cerealis nomine & auctoritate metire S. Marcellæ clarissimæ feminae excellentē inter omnes Romanas mulieres amplitudinē, quæ eo maioribus creuit accessionibus, quo propter Christū ab ipsa magis despecta est: vt vere non in Vrbe tantum, sed toto Romano orbe effulserit egregium Christianæ pietatis exemplum: sed de ipsa sæpe inferius, immo & quinto Annalium tomo pro temporis ratione dicturi sumus. At iam reliquas huius anni res gestas ordine prosequamur.

Eodem tempore quo Valentinianus extinctus est (inquit Sozomenus ^b) Valens Antiochiæ, quæ est in Syria, ætatem degens, maiore odio in dies in suæ opinionis aduersarios exardescere, acerbeq. affligere, & exagitare coepit. Cum vero Themistius philosophus librum ei dicaret, hortabatur, doceretq. non oportere mirari dissensionem, quæ in Ecclesiasticis opinionibus versabatur; cum multo inferior, multoq. minor sit, quam quæ extaret apud Gentiles: nā permultæ sunt apud ipsos opiniones; & dissensionem ob multitudinem dogmatum susceptam, complures contentiones de eiusmodi rebus & disceptationes excitare necessum est: siquidem Deo fortasse visum sit, vt ipse non facile nosceretur, & variæ existerent de eo opiniones; quo singuli magis eum vererentur, cum exquisitam eius cognitionem comprehendere non possint, secum reputantes quanta sit, & cuiusmodi ille quidem, ad cuius cognitionem venire cogitant. Hac oratione a Themistio habita, Imperator etsi factus animo aliquanto mansuetior, neg tam acerba aduersarijs vt antea supplicia irrogauit; non tamen iram suam contra sacerdotes accensam penitus restinxisset, nisi curæ de Republica sibi iniectæ fuissent impedimento, quo minus ad eiusmodi scelera suum studium & operam conferret, &c.] Gothorum namque nouo bello fuisse exagitatam tradit, de quo inferius.

Quod ad Themistium philosophum spectat: cum plura de eo superius dicta sint, hic his addendum (quod ratio exigit argumenti) ipsum erga Orthodoxos propensior fuisse: multis enim id signis apparuit: vsusq. est eo familiarissime Gregorius Nazianzenus, vt ex litteris ^c ad eum scriptis intelligere facile est: ex quibus etiam habetur, ipsum non philosophia tantum celebrem, sed etiam apud Imperatores potentia claruisse; quippe qui iam ab ipsis Constantij temporibus functus sit amplissimis magistratibus. Vnde ad eum inter alia Gregorius ^d: Tu vero id quod a tuo Platone dictum est, confirma; nempe, ciuitates non ante malorum finem habituras esse, quam philosophia cum potentia coniuncta sit: vtraque enim re polles. Egenti manum porrige, eum videlicet, vt consentaneum erit, monens, ac iuuans. Nihil certe melius philosophari possis, quam si nunc iustitiæ patrociniū suscipias: ne dicam quod hac quoque re nos laudum tuarum præcones beneficio afficies.] hæc ipse. sed illa aduerte verba Gregorij ad Themistium; A tuo Platone dictum est] sic esse accipienda, quod in his quæ ad politica pertinerent, primo loco Platonem haberet, secundo vero Aristotelem: prout videre est in orationibus eius, ac præsertim in sexta, vbi ait: Adiuuabit autem me in primis in te instituendo egregius ille Plato, & admirabilis Aristoteles.] in naturalibus autem speculationibus Aristoteli primas detulit. Quam vero familiarissime vsus sit eo Theodosius Imperator, suo loco dicturi sumus. At non licuit orationem illam, quam citat Sozomenus, inuenire: sed intueris, puto, lector, ex eius argumento, eo prolapsam hæreticorum amentiam, atque furorem ipsorum progressum, vt etiam Gentiles ad commiserationem Catholicorum inflexerint; vsque adeo vt pro eis apud ipsum Imperatorem aduersarium Themistius causam agere non dubitaret.

At Valens Imperator nequitia exardescens, sic oratione Themistij visus est ab Ecclesiarum persecutione abstinuisse, vt tamen alia via, nouo excogitato pretextu, diram aduersus monachos persecutionem conserit, cum eos exutos monastica professione, e monasterijs, lege lata, ad militiam reuocari præcepit, hoc ipso anno, quo Valentinianus ex hac vita sublatus est, vt S. Hieronymus habet in Chronico his verbis: Multi monachorum Nitriæ per Tribunos & milites casti: Valens enim lege data, vt monachi

a Roma in edibus Cenolis vna Julia.

b Sozom. lib. 6. cap. 25. THEMISTIUS CVRARE STVDIUM VESANTIUM VALENTIS.

c Greg. Naz. epist. 139. 140.

d Gregor. Naz. epist. 149.

VALENS COGIT MONACHOS AD MILITIAM.

* & repente cohibito

a Socrus. lib. 4. c. 26.

b Hieron. epist. 3.

GRATIANVS IMPERAT CVM FRATRE ET PATRVO.

c Ammian. lib. 30.

d Socrus. lib. 4. c. 26.

e Hieron. epist. 16.

CEREALIS VIR CONSVLARIS.

^a Oros. lib. 7. ^a 33. monachi militarent, nolentes fustibus interfici iussit.] et Orosius ^a: Valens illico, post fratris obitum, velut effrenata libertatis audacia legem dedit, ut monachi, hoc est Christiani, qui ad vnum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redigunt, ad militiam cogentur. Vastas illas tunc Ægypti solitudines, arenasq. diffusas, quas propter sitim, ac sterilitatem, periculosissimamq. serpentum abundantiam conuersatio humana non nosset, magna habitantium monachorum multitudo compleuerat. Huc Tribuni & milites missi, qui sanctos & veros milites Dei alio nomine persecutionis abstraherent: interfecerunt ibi agmina multa sanctorum.] hæc Orosius. Coniungit hanc persecutionem Socrates illi quæ Alexandria per Lucium Arianum (ut dictum est) commota fuit.

Præcesserant iniquissima persecutionis huius ante præludia, cum ad Modestum Præfectum Prætorio de iisdem ipse Valens ita rescripsit ^b:

^b l. 63. de Decurion. C. Theod. C. Cod. Iustin. cod. tit. l. 26.

Quidam ignauia sectatores, desertis ciuitatum muneribus, captant solitudines ac secreta, & specie religionis cum coetibus Monazonton congregantur: Hos igitur, atque huiusmodi intra Ægyptum deprehensos, per Comitem Orientis erui e latebris, consulta præceptione mandauimus, atque ad munia patriarum subeunda reuocari, aut pro tenore nostræ sanctionis familiarium rerum carere illecebris, quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. Beryti Kal. Ianuar. Valentiniano & Valente AA. Coss.]

MONACHI PERSECVTIONEM PASSI A VALENTE.

At non adscriptos tantum militiae monachos ita vexauit Valens Imperator, sed reliquos omnes dira exagitauit exactione tributi, quos antea Constantinus atque Constantius ab huiusmodi pensitatione capitacionis census exemerant. Extant de his scripta Gregorij ad Iulianum, necnon carmen ad Hellenium, quem illum ipsum puto, ad quem Vicariam Præfecturam Constantinopolitanae ciuitatis agentem extat Theodosij Imperatoris rescriptum ^c. Ad Iulianum enim de iisdem monachis ^d sic scribit, cum eidem illos commendat: Philosophorum, inquit, coetum commendo, qui scilicet nullo vinculo humi tenentur; qui sola corpora, nec ea quidem tota possident; qui Casari nihil, Deo omnia habent, hymnos, preces, vigiliis, lacrymas, hoc est huiusmodi opes, quæ manibus premi nequeunt; qui mundo mortui sunt, Christo viuunt, carnem confecerunt, animam a corpore abstraxerunt: hos si mitius tractaris, aut etiam omnino Dei seruos & discipulos, & caelestium rerum inspectores, has inquam generis nostri primitias, hæc columina, has fidei coronas, has pretiosas margaritas, hos templi illius lapides, cuius fundamentum & lapis angularis Christus, hoc est egregij Ecclesiae complementi; hos inquam si Deo plane reddideris, præclarissime utique & ipsis & nobis & tibi consulueris, &c.] At longe pluribus cumulat eos laudibus, cum in carmine ad Hellenium eisdem commendat.

^c l. 2. de curat. Kalendarij. d. Gregor. Naz. erat. ad Iulian. Trib. exeg.

Præcesserunt ista de tributis diram hanc, de qua est sermo, aduersus monachos persecutionem Valentis: qua non Ægyptij tantum monachi, sed in alijs quoque regionibus agentes vexati sunt. ex eo enim quod cognitum fuit eiusmodi genus hominum esse Imperatori inuisum; quibuscumque scelestis in eosdem debacchandi viros creuit audacia, ut ex S. Basilij ad ipsos monachos scripta epistola intelligere possumus, quam ad rerum gestarum concinnationem & veritatem hic describemus: est vero huiusmodi ^e:

^e Basil. epist. 19. in addit.

BASILIIUS CONSOLATVS EST MONACHOS.

Desideratissimis ac religiosissimis fratribus, & sympresbyteris Acacio, Aetio, Paulo, Siluano, & diaconis etiam, & religiosis monachis fratribus Basilij Episcopus. Cum de graui persecutione aduersum vos excitata percepissem: et quod confestim post Pascha qui ad lites & pugnas ieiunabant, in tabernacula vestra irruentes, labores vestros igni tradiderint, cognouissem (qui vobis quidem domum in caelis sine manibus constructam, sibi ipsis vero ignis, quo ad nocendum vobis vsi sunt, thesaurum pararunt) ingemui quidem super eo quod accidit: non ut vobis, fratres (absit) sed ut illis condolerem, qui vsque adeo aborti sunt a malitia, ut in tantum vsque facinus malitiam suam extenderint. Verum expectabam futurum, ut confestim ad humilitatem nostram, tamquam paratum refugium, vniuersi accederetis: sperabamq. daturum mihi Dominum indefinentium dolorum meorum refocillationem e vestra complexu; & sudore illo, quem propter veritatem distillatis, in corpus hoc otiosum excepto, habiturum me consortium præmiorum illorum, quæ vobis a Iudice veritatis sunt recondita.

Postquam

^a Postquam autem id vobis ne in mentem quidem venit, nec aliquid refocillationis a nobis expectastis; continuam mihi ad vos scribendi occasionem dari optavi: ut quemadmodum aliqui decertantibus acclamant, ita ego & bono vestro certamini adhortatione aliqua per litteras acclamarem. Fuit autem nobis ne hoc quidem factum facile, idq. duabus de causis: vna, quod ignorabam vbinam locorum ageretis; altera, quod non adeo multi sunt, qui ad vos proficiscantur. Nunc vero obtulit nobis Dominus desideratissimum ac religiosissimum fratrem Sactesimum presbyterum, per quem charitatem vestram salutamus, obsecramusq. ut pro nobis quoque oretis, latentes & exultantes, quod merces vestra multa est in caelis. Et quoniam fiduciam habetis in Domino; ne cessetis noctes & dies clamare ad illum, ut certamen hoc Ecclesiarum compefcet, plebibus pastores restituat, & Ecclesiam ad suam pristinam dignitatem redire faciat. Persuasus enim sum, si vox aliqua reperiatur, quæ optimum Deum flectat, non elongaturum eum misericordias suas, sed daturum nobis posthac vna cum tentatione & exitum ut ferre possimus. Cunctam in Christo fraternitatem nostro nomine salutate.] hæcenus Basilijus.

Puto autem hos nominatos hic monachos primores fuisse archimandritas in Syria apud Chalcedem habitantes: siquidem eius nominis ibi Acacius clauit, cuius est frequens mentio apud Theodoretum in commentario historiae sanctorum Patrum; nam huius, necnon Pauli, cuius hic item nomen exprimitur, archimandritarum extat epistola ad S. Epiphanium, qua perierunt conscriptum librum de hæresibus ad se mitti: anno enim superiore eum elaborare coepisse Epiphanium, ipse eius exordio indicat ^a, si gnans illa sua tempora, Valentiniani & Valentis anno undecimo, & Gratiani ^{*} septimo: ipsi autem epistolam scripserunt hoc anno, librum quem scripserat ab eo exigentes, ut inscriptio litteris affixa testatur, quæ sic se habet:

MONACHI SYRIAE CONSULVNT EPIPHANIVM.

^a Epiphani. in præfat. ^{*} octauo

Epistola scripta nonagesimo secundo anno regni Diocletiani, Valentiniani & Valentis anno duodecimo, & Gratiani anno octauo ^{*} ad Epiphanium Palaestinum Eleutheropolem, qui fuit pater monasterij in eiusdem Eleutheropolis vicinia, tunc vero vrbs Constantiæ provinciæ Cypri Episcopus extitit, ab Acacio & Paulo presbyteris & archimandritis, hoc est patribus monasteriorum partium Chalcidis & Berocæ Cauræ Syriæ, de eo quod contra omnes hæreses scripsit, immo quod & multi adhortati sint, ac coegerint ipsum ad hoc opus aggrediendum.]

^{*} nono

Quanta vero hi Epiphanium coluerint obseruantia, illis in primis verbis indicant: At quando via intercepta est per infirmitates & ærumnas corporales, non potuimus ipsi proficisci, & ad pedes tuos prouolui, &c.] vides priscum morem cultus & venerationis etiam Abbatum ad pedes se Episcoporum prostrandum. et paulo post: Confitemur enim non solum nos, sed etiam omnes, quod in hoc sæculo nouum te Apostolum & præconem Dominus excitauit, Ioannem nouum, & prædicantem quæ debent seruari ab his qui cursum hunc propositum habent.] hæc & alia ibi. Reddidit ad eosdem ipse Epiphanius litteras vna cum libro, quas & præfationem totius operis esse voluit, & inter alia rationem affert, cur Panarium, nempe casulam medicam, voluerit nuncupari, egregium plane opus & Catholice Ecclesiae valde proficuum.

EPIPHANII LAUDES ET LVCVRBATIONES.

Hoc item anno S. Basilijus, cum ante de mirifica electione Ambrosij in Mediolanensis Ecclesiae Episcopum ipsius litteris certior factus esset, ingenti perfusus gaudio ad eum ita rescripsit ^b:

^b Basil. epist. 55.

Magna semper & multa quidem sunt Domini nostri dona, quorum neque magnitudo mensurabilis, neque multitudo numerabilis est. Vnum vero, quod inter maxima reputari potest ab his qui non difficili beneficiorum Dei in se collatorum sensu tanguntur, & præsens hoc est, quod quam longissime propter locorum distantiam seiunctis, per litterarum alloquium mutuo coalescere dedit. Largitus est autem duplicem cognoscendi modum, vnum per præsentem conuietum & congressum, alterum per consuetudinem litterariam. Quoniam igitur te per ea quæ locutus es cognouimus: cognouimus vero non ex eo quod nota quædam corporis tui menti nostræ impressa sit, sed quod interioris hominis tui pulchritudinem velut ex variegata sermonum pictura nouimus: nam quisque nostrum ex abundantia cordis loquitur.

BASILII LITTERAE AD AMBROSIVM.

Glorificamus autem Deum nostrum, qui ex quauis mortalium generatione eos qui sibi placuerint, deligit: qui olim quidem ex pastoribus ouium populo suo Principem

cipem excitauit, & Amos de grege caprarum sumptum spiritu suo instruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc vero virum ex vrbe Regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, sapientia sublimem, generis claritudine, vitæ splendore, orandi facultate, & rebus sæcularibus illustrem ad gregum Christi pasturam traxit. Qui proiectis huius vitæ opibus vniuersis, proq. damno habitis, vt Christum lucrifaceret, commissa sibi magni ac præclari nauigij, Ecclesiæ videlicet Dei, in fide Christi gubernacula accepit. Age igitur, o homo Dei, quandoquidem non ab hominibus accepisti, aut doctus es Euangelium Christi, sed ipse te Dominus e medio Iudicum terræ desumptum ad præsentiam Apostolicam transtulit: certa bonum certamen: corrige ac moderare infirmitatem populi, si qua Arianæ vesaniæ labe tactus est: renoua pristina Patrum vestigia: et quod dilectionis erga nos fundamentū iecisti, in ipsam structuram asfiduitate mutui nostri colloquij excitare ac prouehere stude: nam hoc pacto spiritu poterimus coniuncti esse, licet terrestri habitatione quàm longissime alter ab altero distiti simus.] hucusque Basilius ad Ambrosium.

BASILII CVM AMBROSIO NECESSITUDO

Perseuerasse quidem mutuam inter vtrumque litterarum consuetudinem, certum est; siquidem complura inter eos noscuntur esse transacta. Expetisse enim Ambrosium a Basilio eius lucubrationes tum explicantes diuinam scripturam, tum praua dogmata confutantes; facile intelliget qui vtriusque legerit commentarios in Hexameron & de Spiritu sancto; videbitq. magna ex parte quæ Basilius Græce edidit, Ambrosium tradidisse Latinis. Sed & illud erga Ambrosium Basilij pium intercessit officium, dum corpus S. Dionysij Mediolanensis Episcopi & martyris, qui pro fide Catholica exul obierat in Cappadocia, procurante Aurelio Episcopo, e Cappadocia Mediolanum translatum est.

ELECTIO AMBROSII PROBATA AB OMNIBVS. a Ambros. ad Vercell. epist. 22.

At vero non vnus dumtaxat Basilius in Oriente Ambrosij electionem, quamuis resistente canone actam probauit, sed omnes Occidentales & Orientales Catholice communionis Episcopi: quod ipse ea sententia declarauit, qua ait: Ordinationem meam Occidentales Episcopi iudicio, Orientales etiam exemplo probarunt.] quibus illud in primis innuit, quod minus rite actum videbatur, id iudicio sedis Apostolicæ publico decreto esse firmatū: Orientales vero & exemplo probasse, dū quod factum est Mediolani in creando Ambrosio Episcopo, Orientales idē præstiterint Constantinopoli postea eligendo Nectarium catechumenum. Ceterum eiusmodi licentia quamplurimos abufos esse ex laicis & neophytis ad sacros ordines & Episcopatum etiam irreperere fauore diuerforum sollicitantes, fuit postea querela Siricij Papæ, qui inter alia hæc habet: Certe illud etiam non fuit prætermittendum, vt quod semel aut secundo necessitas hæreticorum intulit contra Apostolica præcepta, velut lege licitum, præsumi; neophytum vel laicum, qui nullo Ecclesiastico functus fuerit officio, inconsiderate vel presbyterum vel diaconum ordinare, quasi meliores Apostolis sint, quorum audeant mutare præceptum. Et qui non didicit, iam docere compellitur. Ita nullus reperitur idoneus clericorum, nec inter diaconos, nec inter alios clericos inuenitur qui sacerdotio dignus habeatur, sed ad condemnationem Ecclesiæ laicus postulatur? Quæ ne fiant vltra, admoneo.] hæc Siricius. Porro de huiusmodi abufione in Ecclesia Dei licentius vsurpata, vt laici & ipsi etiã coniugati ad Episcopatū postularentur, S. Hieronymus c agens contra Iouinianum meminit. Quod vero Siricius dicat bis in Ecclesia id vsurpatum propter hæreticos: puto eum intellexisse de ordinationibus S. Hilarij, nec non etiam S. Ambrosij, quas constat multum proficuas fuisse Catholice fidei, cum a duobus his hæresis Ariana in Occidente potissimum fuerit profligata.

b Siric. epist. ad Orthodoxos.

ABVSVS INVALVIT IN ELECTIOE EPISCOPORVM.

c Hieron. contr. Iouin. lib. 2.

At Ambrosius cū sic ex laico esset ordinatus Episcopus, vndique sibi auxiliū cōparare satagit: cui etiã longe positi Antistites adiumento fuere: siquidē præsto fuit eidem in fide tyroni suis scriptis (vt diximus) S. Basilius: sed ad nouæ præfecturæ regimen missus est ad illū a S. Damaso Papa egregiæ eruditionis & spectatæ probitatis Romanæ Ecclesiæ presbyter sanctus Simplicianus d, de quo nonnulla superius: quem cum in omnibus S. Ambrosius habuerit monitorem atque doctorem, vt patrem obseruare consuevit, cuius scientiam in docendo, dexteritatemq. in agendo, satis exploratam reddidit conuersio Marij Victorini celeberrimi oratoris, de qua superius actum est. His denique alijsq. auxilijs, sed præcipue diuina accedente gratia, quasi miraculo factum est, vt qui nuper e tribunali populo ius reddebat, e cathedra eundem diuinam legem edoceret.

d August. Confess. lib. 8. c. 3.

Porro

A Porro quod Simpliciani status humilis, Ambrosij vero sublimis esset, illud in eo excolendo consilium iniit, vt ipse licet magister, discipulum ageret, Ambrosiumq. tamquam magistrum difficillimis interdum pulsaret quæstionibus, ita prouocans ad volandum pullum suum: ad quem aliquando sic Ambrosius: Quid est, inquit, quod ipse dubites, & a nobis requiras, cum fidei & acquirendæ cognitionis diuinæ gratia totum Orbem peragraueris, & quotidianæ lectioni nocturnis ac diurnis vicibus omne vitæ huius tempus deputaueris, acri præsertim ingenio etiam inintelligibilia completens? vtpote qui etiam philosophiæ libros, quàm a vero sint deuij, demonstrare soleas, & plerisque tam inanes esse, vt prius scribentium in suis scriptis sermo quàm vita eorum defecerit.] hæc ipse de Simpliciano, de quo plura inferius. Sic igitur bene accidit, diuino operante Spiritu, a quo ad tantum regimen assumptus erat, vt catechumenus in Episcopū, & discipulus in Ecclesiæ doctore fuerit continuo transformatus, iunxeritq. in regimine Episcopatus vitam monasticam cum muneribus & officijs clericalibus. Ipso enim in Episcopatum ingressu sic vitam instituit, vt curam rerum domesticarum Satyro fratri reliquerit (quod ipse testatur) sese vero totum spiritualibus Ecclesiæ curis penitus manciparit. erat Satyrus frater adeo spectatæ virtutis, vt in rebus agendis ac moderandis ipsum habere consueuerit consultorem & arbitrum b.

SIMPLICIANVS ROM. PREBYTER IVNGITVR AMBROSIO. a Ambros. epist. 2.

AMBROSII VITAE INSTITVTIO.

b Ambros. orat. in funer. fratris. c Ambros. in precat. 1. ad Miss. & epist. ad sororem. d Aug. Confess. lib. 5. c. 13. e Paulin. in vita Ambros.

Ad sacrificium celebrandum ita assiduus erat (quod ipse tradit c) vt quotidie illud egerit, summa præuia animi præparatione: quolibet vero die Dominico (vt auctor est sanctus Augustinus d) in ecclesia pro concione populum docendum suscepit: cetera autem munia Ecclesiastica sic strenue solus obierit, vt (quod ait Paulinus e) circa baptizandos ipse solus impleret, quod post eius obitum vix quinque Episcopi perficere potuerunt. Ceterum ita curauit Ecclesiastica, vt externa & sæcularia minime neglexerit, verum audiret frequenter litigantes, causas iudicaret, componeret, & æquissimus arbiter, vtriusque acquiescentibus partibus, definiret. His atque alijs ex causis Episcopum requirentibus omnibus, in omnibus se paratum exhibuit, vt nemini ad eum aditus esset aliquando interclusus, nullius osij velum esset oppansum; nec qui ad eum duceret, esset alicuius e cubicularijs officium requirendum. testatur id quidem sanctus Augustinus f admiratus hominis in audiendis omnibus tolerantiam.

Corpus vero ea disciplina coercuit, vt ieiunium custodiret assiduū, numquam prandendi (vt Paulinus ait) vsum admittens, nisi religio, Ecclesiæq. illius consuetudo mandasset, nempe sabbato, die Dominico, & natalitijs martyrum, quibus diebus prandium reuocaret, quo etiam non solum pauperes reficerentur, sed & viri clarissimi exciperentur: hisce enim charitatis obsequijs etiam duces exercitus demerere consuevit, vt de Arbogaste Comite ac strenuissimo duce constat, qui magna gloria prædicare solebat, se ab Ambrosio sæpe acceptū esse conuiuio g: id ipsum quoque Vincentius Galliarum Præfectus sibi concessum, pro magno munere ostentabat h. At licet sic ipse omnes exciperet; numquam tamen ad conuiuium inuitatus accessit: tradit enim Possidius i in Augustino, quod etsi Ambrosius factus omnia omnibus, vt omnes lucrifaceret, ab tribus tamen perpetuo se continuit, nimirum vt nemini vxorem quaereret, nullique militiam suaderet, neque ad conuiuium inuitatus accederet. Hæc sunt quæ summatim collecta ab ipso in eam sedem ingressu ad exitum vsque Ambrosius sibi seruanda præscripsit, quæ hic tantum attigisse fat est.

f Aug. Confess. lib. 6. c. 3.

g Paulin. in vita Ambros. h Seuer. dialog. lib. 1. c. 17. m. n. i Possid. vit. August. c. 27.

D Quod vero Ecclesiam diu ab Arianis possessam, instar dumqsi nemoris, prorsus inculam inuenerit, in qua ex tanta populi multitudine vix paucos esset reperire, qui aliqua ex parte vel leuiter saltem non essent Arianæ communicationis labefactati contagio: vt par erat ad recipiendos eos in Ecclesiam poenitentes, omnibus fores Ecclesiæ patere iussit: cuius rei causa quod facilis esset ad indulgentiam (quod accidit postea quoque Gregorio Nazianzeno Constantinopoli) multorum inuidiam passus est; de quibus sic ipse k: Vos indignamini, & contra Ecclesiam congregatis concilium, quia videtis mortuos in Ecclesia reuiuiscere, & peccatorem indulta venia resuscitari. Itaque quod in vobis est, per inuidiam rursus vultis interficere suscitatos, &c.] inferius vero de se ipso ista conante, magna animi modestia ita subdit ex aduersantium inuectiuis: Dicitur: Ecce ille non in Ecclesiæ nutritus sinu, non edomitus a puero, sed raptus a tribunalibus, abdu-

AMBROSII INDVLGET POENITENTIBVS.

k Ambros. de Poenit. lib. 2. c. 7. 8.

AMBROSII IN-SIGNIS HYMILITAS.

a Paulin. in vit. Ambros.

b Hieronym. de Scrip. Eccles.

GRATIANVS VETAT CONVENTVS HÆRETICORVM.

c l. 4. de hæret. G. Theod.

IVDICVM IGNAVIA GENITILIA SVPERSTITIO REVIVISCIT.

d Apud Smerii lib. Inscrip. pag. 20. num. 1.

ctus a vanitatibus huius sæculi, a præconis voce ad psalmistæ assuefactus canticum, in sacerdotio manet non virtute sua, sed Christi gratia, & inter conuiuas mensæ cælestis recumbit. Serua Domine munus tuum: custodi donum, quod contulisti etiam refugienti. Ego sciebam, quod non eram dignus vocari Episcopus, quoniam dederam me sæculo huic: sed gratia tua sum id quod sum, & sum quidem minimus omnium Episcoporum, & infimus merito. Tamen quia & ego laborem aliquem pro sancta Ecclesia tua suscepi: hunc fructum tuere; ne quem perditum vocasti ad sacerdotium, eum sacerdotem perire patiaris: ac primum vt condolere norimus peccantibus affectu intimo.] hæc ipse. Et quidem cumulate, quod a Deo sic est precatus, obtinuit: nam (vt de eo Paulinus a habet) quotiescumque aliquis ad promerendam pro peccatis veniam illa ipsi confitebatur, adeo intima cordis commiseratione afficiebatur, vt deflens audita peccata, ad secum flendum poenitentis prouocaret affectum. Fuisse autem eiusmodi peccatorum secretam confessionem, perspicue illis verbis Paulinus insinuat, dum ait, quod crimina ab illis accepta, nulli nisi Domino, apud quem intercedebat, loquebatur; relinquens exemplum posteris sacerdotibus, vt intercessores apud Dominum sint magis, quam accusatores apud homines.] hæc Paulinus. Quo modo vero post euulsas delinquentium per poenitentiam spinas, Ecclesiæ agrum culturæ redditum sanctis feminibus feuerit, suo loco dicemus.

Hoc eodem anno duodecimo Valentis decessisse ex hac vita nequissimum hominem hæresiarcham Photinum, S. Hieronymus notat in Chronico. plura eum scripsisse volumina alibi b tradit, in quibus præcipui erant contra Gentes & aduersus Valentinianum libri: at de ipso plura superius.

IESV CHRISTI DAMASI PAP. VALENTIS 13. AN NVS AN NVS GRATIANI 10. IMPPP. VALENTIN. I. 376. 10.

Christi annus trecentessimus septuagesimus sextus Coss. Valente quintum & Valentiniano iuniore Imp. incipit. Cessit humanitas Gratiani anni huius Consulatum ordinariū fratri, quem etiam Imperij collegam habere consensit, cum fratris primus annus notetur Imperij, Gratiani vero mensē Augusti decimus inchoetur, qui nouem ante cum patre regnarat. Ipse vero probe intelligens, nimia indulgentia patris permittentis Arianos in Ecclesia Occidentali pacifice agere, immo & Episcopatus gerere, vt vidimus de Auxentio tot annis Ecclesiæ Mediolanensi incubante, aduersante D licet Damaso Romano Pontifice, & alijs Orthodoxis Episcopis, hæreticos audaciores factos magno Catholice pietatis detrimento; sancita lege vetans eos conuentus agere, a Fisco vindicandum statuit locum illum siue in ciuitate, siue in agro, vbi ad synaxim celebrandam conuenissent. est mentio eius institutionis in rescripto hoc anno dato ad Hesperium Præfectum Prætorio his verbis c:

Olim pro religione Catholice sanctitatis, vt coetus hæreticæ vsurpationis conquiescerent; iussimus, siue in oppidis, siue in agris extra ecclesias, quas noltra pax obtinet, conuentus agerentur, publicari loca omnia, in quibus falso religionis obtentu altaria locarentur. quod siue dissimulatione Iudicum, seu profanorum improbitate contigerit, eadem erit ex vtroque perniciēs . . . cetera desunt. nam hæc mox ibi: Dat. X. Kal. Maij Treuer. Valente & Valentiniano AA. Coss.]

Porro eorundem Iudicum dissimulatione non solum hæretici talia præsumpserant; sed & Gentiles quam sub Valentiniano seniore Augusto vsurpauerant sibi licentiā idola colendi, suam ipsorum superstitionem exercere pergentes, eandem publicis quoque monumentis testatam relinquere ausi sunt. Inueniuntur istiusmodi audaciæ testes in antiquis inscriptionibus semper loquentes, quæ huius anni Consulibus notatæ habentur d in Romanæ Urbis veteribus monumentis.

DIS. MAGNIS

MATRI. DEVM. ET. ATTIDI. SEXTILIVS. AGESILAVS. AEDISIVS. V. C. CAVSARVM. NON. IGNOBILIS. AFRICANI. TRIBVNALIS. ORATOR. ET. IN. CONSISTORIO. PRINCIPVM ITEM. MAGISTER. LIBELLORVM. ET. COGNITION. SACRAR. MAGI-

MAGISTER. EPISTVLAR. MAGISTER. MEMORIAE. VICARIVS. PRAEFECIOR. PER. HISPANIAS. VICE. S. I. C. PATER. PATRVM. DEI. SOLIS. INVICTI. MITHRAE. HIROPHANTA. HECATAE. DEI. LIBERI. ARCHIBVCOLVS. TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQ. IN. AETERNVM. RENATVS ARAM. SACRAVIT. DD. NN. VALENTE. V. ET. VALENTINIANO. IVN. AVGG. CONSS. IDIB. AVGVSTIS

Sub iisdem quoque Consulibus alia id genus inscriptio sic se habet, eodem die notata a:

DIS. MAGNIS

VLPIVS. EGNATIVS. FAVENTINVS. V. C. AVGVR. P. V. B. P. R. Q. PATER. ET. HIEROCERYX. D. S. I. M. ARCHIBVCVLVS. DEI. LIBERI. HIROPHANTA. HECATAE. SACERDOS ISIDIS. PERCEPTO. TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQ. IDIBVS AVGVSTIS. D. D. N. N. VALENTE. AVG. V. ET. VALENTINIANO. AVG. CONSS. FELICITER

ibidem hi versus:

VOTA. FAVENTINVS. BIS. DENI. SVSCIPIT. ORBIS VT. MACTET. REPETENS. AVRATA. FRONTE. BICORNES

At hæc non tam ob nominatorum Consulū memoriā descripsisse voluimus, quàm ad infelicia hæc tempora significanda, quibus publicæ aræ dijs dedicabantur, & sacrificia in eisdem immolabantur, impartita iam semel Valentiniani & Valentis Augustorum Imperij exordio cunctis gentibus facultate, vt quæ vellet quisque numina coleret: quod suo loco superius diximus. Errant enim quàm maxime, qui putant quæ ad finem carminis aduersus Symmachum Prudentius b habet, a parente Imperatoris illius quem alloquitur, vetita fuisse sacrificia: ad Valentinianum seniore esse referenda. non enim Valentinianum iuniorem auctor alloquitur, sed Honorium Imperatorem: vt manifestum sit ipsum intelligere de eius patre Theodosio, qui re vera omnia sacra Gentilium aboleuit. In quem errorem nos etiam fidem secutos aliorum illapsos ipsi correximus. Permississe quidem Valentinianum seniore, vt quæ quisque vellet religionē amplecteretur, eiusdem Imperatoris assertione demonstratū est superius: Imperij eius exordio, editi ab eo auctoritate rescripti. Quod licet plusquam satis ad certam astruendam fidem esse possit; accedit tamen his insuper testificatio Ammianidifertis verbis ista firmantis, vbi ait c: Postremo hoc moderamine Principatus incla-

ruit, quod inter religionum diuersitates medius stetit: nec quemquam inquietauit: neque vt hoc coleretur, imperauit, aut illud: neque interdictis minacibus subiectorum ceruicem ad id quod ipse voluit, inclinabat; sed intemeratas reliquit has partes, vt reperit.] hæc Ammianus, ab ipso, vt vides, plurimum commendata, quod superstitioni Gentilicæ bene cesserit tanta facilitas Imperatoris: vt non veteres tantū frequentarentur sacrificijs aræ, sed & recentes erigerentur. Ex quo etiam fonte manauit, vt idem fineret in Occidente inter Christianos quam quis vellet fidem amplecti, atque pro arbitrio hæreses consecrari. Hinc videas Mediolani Auxentium securum egisse, ipsumq. Valentinianum coniugium Arianæ feminæ Iustinæ minime detrectasse.

At quàm ista ipse consulte, exitus declarauit. Duo enim filij, ijdēq. Augusti, factione ac prodicione Gentilium necati sunt, Gratianus a Maximo, conspirantibus cum eo Gentilibus Senatoribus, & Valentinianus iunior prodicione æque Gentilium laqueo strangulatus: factumq. est diuini libramento iudicij, vt transferretur Romanum Imperium in Theodosium, qui deorum omnium demoliretur cum idolis aras & templa, omnesq. hæreses seuerissimis propulsaret edictis. Vnde hæc ipse considerans, cogor illud d Dauidicum vehementius inclamare: Et nunc Reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram.] At iam quæ sunt reliqua prosequamur.

Quod ad rerum Ecclesiasticarum componendum ordinem spectat: ibidem Treueris Gratianus ad Episcopos ita rescripsit e:

Imp. Valens, Gratianus, & Valentinianus AAA. Artemio, Euridico, Appio, Gerasimo, & ceteris Episcopis.

a Apud eundem ubi supra. pag. 19. nu. 11.

b Prudent. aduers. Symmach.

c Ammian. lib. 30.

VALENTINIANVS LIBERVM SINENS DEORVM CVLTVM A DEO PVNITVR.

e l. 23. de Episc. & cler. Cod. Theod.

QVOD GRATIANVS DE IVDICIO ECCLESIASTICO.

RICOMERES DVX CVM EXERCITV MITTITVR IN ORIENTEM. simul diro proelio barbaros afflixere, attriti tamen & ipsi ab aduersarijs multa caede. **A** sed autumnus tempore ob novos barbarorum in Gallia motus, Ricomeres in Occidentem reuocatur a Gratiano: cum interea Gothi, alijs barbaris in societatem adscitis, non Thracias tantum, sed alias interiores depopulati sunt regiones. hæc ita vsque in annum sequentem funesta iugiq. clade perseverarunt, quæ cuncta Ammianus copiosiore tractat historia.

Quod rursus ad res Ecclesiasticas pertinet: hic ipse annus est, qui decimus septimus numeratur a tempore probrosi illius Constantinopolitani Concilij, quod sub Constantio celebratum diximus anno sequenti a Concilio Seleuciensi, nempe Domini trecentesimo sexagesimo: quo inquam ipso anno S. Basilius scripsit epistolam ad Ecclesiam Euaisenam in Armenia sitam, ut ipse in ea testatur^a. ex qua nonnulla quæ ad præsentem Orientalis Ecclesiæ statum spectant, habentur; nimirum Acacianos, Eudoxianosq. **B** qui olim Semiarianos in dicto Concilio Constantinopolitano excommunicantes sedibus deposuere, transactione inter se quadam facta, prout commodum cuiusque suadebat, inter se foedere iunctos esse, sedesq. partitos Episcopales. Illud quoque obseruatione dignum, quod etsi Semiariani omnes aduersus Spiritus sancti diuinitatem blasphemias docuissent, scripsissent, ac promulgassent, milleq. modis insinuare curassent: haud tamen perficere potuerunt, ut multos inuenirent hæresis huiusmodi sectatores: nam sic ad eos S. Basilius^b: Ipsum Orbem inspicite, & videte quam modica sit ea portio, quæ hoc morbo laborat: reliqua vero vniuersa Ecclesia, quæ ab Orbis finibus vsque ad fines Euangelium recepit, sanam hanc & rectam doctrinam sectatur, a cuius communione ut ne excidatis, petimus.] hæc Basilius. Ceterum etsi pauci essent qui eiusmodi detestandam hæresim sectarentur; tamen vix erat reperire in Oriente Ecclesiam, quæ alicuius hæresis penitus expers esset: nam idem Basilius ipso exordio eiusdem epistolæ eos commendans hæc habet: Re vera namque insolens iam est, ac vehementer rarum, Ecclesiam videre sinceram, quæ nihil sit a malitia temporum istorum læsa, sed integram & inoffensam seruet Apostolicam doctrinam; qualem præsentibus temporibus vestram ostendit, qui singulis generationibus eos qui vocatione sua digni sunt manifestat.]

Quod autem ad statum Occidentalis Ecclesiæ spectat: Gratianus Imperator, noua edita sanctione, Donatistas in Africa iterum baptizantes compescuit; locaq. occupata Catholicorum, tempore Firminæ tyrannidis, iisdem restituenda præcepit, ita rescribens ad Flauianum Vicarium Africæ^c:

Eorum condemnamus errorem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Christiani **D** nominis sacramenta sortitos alio rursus baptisinate non purificant, sed incessant, lauari nomine polluentes. Eos igitur auctoritas tua erroribus miseris iubebit abstinere, ecclesijs quas contra fidem retinent, restitutis Catholicæ. eorum quippe institutiones sequendæ sunt, qui Apostolicam fidem sine intermutatione baptisinate probauerunt. Nihil enim aliud præcipi volumus, quàm quod Euangeliorum & Apostolorum fides & traditio incorrupta seruauit, sicut & lege diuali parentum nostrorum Constantini, Constantis, Valentiniani decreta sunt (*hæc spectant ad Donatistas: quæ autem sequuntur, ad Manichæos*) Sed plerique expulsi de ecclesijs, occulto tamen furore grassantur, loca magnarum domorum, seu fundorū illicite frequentantes: quos fiscalis publicatio comprehendet, si piaculari doctrinæ secreta præbuerint, nihil ut ab eo tenore sanctio nostra diminuatur, qui dato dudum ad Nitentium* præcepto fuerat constitutus. Quod si errorem suum diligunt, suis malis, domesticoq. secreto, soli tamen foueant viros impiæ disciplinæ. Dat. XVI. Kal. Nouembr. C.P. Gratiano A.III. & Merobaude Coss.] Porro hanc posteriorem sanctionis partem de Manichæis decernere, huic similis citata^d lex Valentiniani superius docet.

Erat inter Manichæos in Africa tum commorantes S. Augustinus Auditor, annumq. agens quartum sub eorum disciplina sectator, suæ vero ætatis vigesimum tertium: quod quidem a natali die ratione subducta, ex scriptis ipsius (ut inferius demonstrabimus) certa supputatio collecta declarat. Natus est ipse anno Domini trecentesimo quinquagesimo quinto, Arbetione & Lolliano Consulibus, Constantij Imperatoris decimo nono, Idibus Nouembris: eam enim diem natalem suū dicit in libro de Vita beata^e. Idemq. decimo septimo ætatis suæ anno, Domini autem trecentesimo septuagesimo primo,

A primo, litterarum studij causa (ut ipse testatur^a) Carthaginem petijt, quo & orbatus est patre^b. Decimo nono vero, nempe Christi trecentesimo septuagesimo tertio, impiegit in Manichæos, de quibus ait^c: Incidi itaque in homines superbe delirantes, carnales nimis & loquaces, in quorum ore laquei diaboli & viscum confectum commixtione syl-labarum nominis tui, & Domini Iesu Christi, & Paracliti consolatoris nostri Spiritus sancti. Hæc enim nomina non recedebant de ore eorum, sed sono tenuis, & strepitu linguæ, ceterum cor inane veri. Et dicebant, Veritas, & Veritas: et multum eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis.] et inferius^d: Per idem tempus annorum nouem ab vndeuigesimo anno ætatis meæ vsque ad duodetrigesimum seducebamur & seducebamur, falsi atque fallentes in varijs cupiditatibus, & palam per doctrinas, quas liberales vocant, occulte autem falso nomine religionis, hic superbi, ibi superstitiosi, vbique vani, ac popularis gloriæ sectantes inanitatē vsque ad theatricos plausus & contentiosa certamina, & agonem coronarum scœnearum, & spectaculorum nugas, & intemperantiam libidinum.] et infra^e: Docebam illis annis rhetoricam, &c.]

Quid autem tunc sanctissimæ matri eius Monicæ viduæ deploranti filij perditionem, eam consolaturus ostenderit Deus, ipse narrat his vis verbis^f: Misisti manum tuam de alto, & de hac profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam ex fide & spiritu, quem ex te habebat; & exaudisti eam Domine, nec despexisti lacrymas eius, cum profuentes rigarent terram sub oculis eius in omni loco orationis eius, & exaudisti eam. Nam vnde illud somnium, quo eam consolatus es, ut viuere me secum crederet, & habere secum eandem mensam in domo, quod nolle cœperat, auersans & detestans blasphemias erroris mei? Vidit enim stantem se in quadam regula lignea, & aduenientem ad se iuuenem splendidum, hilarem, atque arridentem sibi, cum illa esset mærens, & mærore confecta. Qui cum causas quæsisset ab ea matritiæ suæ, quotidianarumq. lacrymarum, docendi (ut assolet) non discendi gratia: atque illa respondisset, perditionem meam se plangere: iussisse illum, quo secura esset, atque admonuisse, ut attenderet & videret, vbi esset illa, ibi esse & me. Quod illa vbi attendit, vidit me iuxta se in eadem regula stantem. Vnde hoc, nisi quia erant aures tuæ ad cor eius? O tu bone omnipotens, qui sic curas vnumquemque nostrū, tamquam solum cures, & sic omnes tamquam singulos. Vnde illud etiam, quod cum mihi narrasset ipsum visum, & ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse quod eram: continuo sine aliqua hæsitacione: Non, inquit: non enim mihi dictum est: Vbi **D** ille, ibi & tu: sed vbi tu, ibi & ille.] atque paulo post^g:

Dedisti alterum responsum per sacerdotem tuum quemdam Episcopum nutritum in Ecclesia & exercitatum in libris tuis. Quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, & docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos inuenisset) noluit ille: prudenter sane, quantum sensi postea. Respondit enim, me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem nouitate hæresis illius, & nonnullis quæstiunculis iam multos imperitos exagitassē, sicut illa indicauerat ei: Sed sine, inquit, illum ibi, & tantum roga pro eo Dominum: ipse legendo reperiet quis ille sit error, & quanta impietas. Simul etiam narrauit, se quoque paruulum a seducta matre sua datum fuisse Manichæis, & omnes pene non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum; sibiq. apparuisse, nullo contra disputante & conuincente, quam esset illa secta fugienda; itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando, & vbertim flendo, ut me videret, & mecum differeret: ille iam substomachatus tædio: Vade, inquit, a me, ita viuas: fieri enim non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat. Quod illa ita se accepisse, inter colloquia sua mecum sæpe recordabatur, ac si de cælo sonuisset.] sic ipse, qui hoc tempore in his totus erat: sed quando tandem e facie emergerit, dicendum suo loco erit: Gratianus autem cum accepisset ab huiuscemodi nebulonibus curiosam iuuentutem duci captiuam, his & alijs, quas dicemus, legibus eos exagitare curauit.

Hic ipse etiam annus est, quo S. Ambrosius, mense Ianuarij, ipso die natali S. Agnetis exorsus de virginitate sermonem, propagauit illum in libros tres ad sororem **S.** AMBROSIVS SCRIBIT DE VIRGINITATE. conscri-

RICOMERES DVX CVM EXERCITV MITTITVR IN ORIENTEM.

a Basl. epif. 72.

HAERESIS MACEDONII HAVD PROGRESSA LONGVS.

b Basl. epif. 72.

DONATISTAE REBAPTIZANTES COERCENTVR.

c l. 2. de sanct. bapt. iteret. C. Theod.

MANICHÆI IN AFRICA COMPRESSI.

* Viuentium Vincentium

d l. 3. de heret. C. Theod.

e Aug. de Vit. beat. circ. princ.

a Aug. Confess. lib. 2. cap. 2. b August. ibid. lib. 3. c. 4. c August. ibid. lib. 3. c. 6.

d August. ibid. lib. 4. c. 1. AVGUSTINVS CARTHAGINE SEDVCTVS A MANICHÆIS.

e Aug. Confess. lib. 4. cap. 2.

f Aug. Confess. lib. 3. c. 11. DIVINAM VISIONEM DE FVTVRA CONVERSIONE FILII S. MONICAE ACCEPIT.

g Aug. Confess. lib. 3. c. 12.

QVID EPISCOPVS AVGVRA-TVS EST DE S. AVGVSTINO.

a Ambros. de Virgin. lib. 2.

conscriptos de Virginibus: profitetur enim id ipse, cum ait ^a: Hæc ego vobis, sanctæ virgines, nondum triennalis sacerdos munuscula paravi, licet vsu indoctus, sed vestris edoctus moribus: Quantus etenim adolefcere vsus poterit in tam parua initiatæ religionis ætate? hæc ipse. Porro hic ille est auaus, quem tertium agebat in fede Ambrosius, absolucndum post decem menses & semis: vnde iure illud: Nondum triennalis sacerdos. Sed miraculum plane istud ingens, vt qui necdum Christianus ad docendum alios Episcopus creatus est; hoc ipso anno, secundo iam in cathedra expleto & mense vno cum dimidio, tot tantaq. de fide, moribus, & Ecclesiæ institutis Ecclesiastica elucubraverit monumenta: quippe qui anno superiori in Lucam commentarios pereruditos scripserit, hoc vero anno de Virginibus luculentam elaborauerit tractationem: vt re vera appareat, non nisi diuino cum afflatum spiritu hæc adeo magna, tantaq. copia præstare valuisse. Qui igitur semel ad culturam eam sedulo studio redegit Ecclesiam, fertilem quidem terram, Ariani autem Antifititit impietate factam sterilem; quæ nobiliora essent in Ecclesia Catholica semina, nempe sanctæ virginitatis, in ea ferere laborauit: nec tamen fessus est aliquando, si reddere solita terra fructum centuplum, ne iactum quidem semen ingrata rependeret. hinc ipse ^b: Dicit aliquis: tu nobis quotidie virginum canis laudes. Quid faciam, qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hic velentur. Magnam rem videtis: hic tracto, & alibi persuado. Si ita est; alibi tractemus, vt vobis persuadeamus. Quid quod etiam qui me non audiunt, sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam pleasque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prædire a matribus, & (quod est grauius) viduis, cum quibus hic mihi sermo est.]

b Ambros. de Virgin. lib. 1.

Aderat tunc in auditorio, cum hæc S. Ambrosius concionaretur, S. Eusebius Bononiensis Episcopus: de quo ipse ^c: Bene, inquit, accidit: quia nos laboraturos Dominus sciebat; & auxilium de socijs ministrauit. Adest piscator Ecclesiæ Bononiensis aptus ad hoc piscandi genus.] hæc idcirco Ambrosius, quoniam Eusebij cultura & studio Bononiensis Ecclesia ea præclara sobole fecundata admodum videbatur, vt idem Ambrosius eodem libro primo testatur; ad quem & scripsit commentarium, cuius est titulus, Institutio virginis.

c Ambros. de Virgin. lib. 3.

Erant plane sacre virgines Ecclesiæ gemmæ ornantes Episcoporum coronas; eademq. Deo dicata duplicis erant generis, alterius nimirum eæ quæ in domo paterna cum suis parentibus & cognatis agebant, e quarum numero S. Marcellina Ambrosij foror fuit, quæ Romæ a Liberio Papa Deo sacrata domi degebat, atque alias ipsa diues in eandem professionem & consortium sibi adlegerat; sicut & Romæ itidem Eustochium, Principia, Demetria, & aliæ apud suos habitantes, atque Deo feruientes. alterum autem earum genus erat, quæ sub vno conclau, nempe in monasterio religiosam vitam ducebant, quarum supra suo loco meminimus. De Orientalis quoque Ecclesiæ eiusdem institutionis obseruantia, dupliciq. genere distinctis sacris virginibus S. Gregorius Nazianzenus in carmine ad Hellenium ^d his verbis meminit: Multas quidem in omnibus illis regionibus, quas salutifera Christi doctrina peragravit, inuenire est, quæ partim in sodalitiis viuunt, eandemq. cælestis vitæ cupiditatem fouent, atque idem vitæ institutum sequuntur; partim infirmis suis parentibus aut fratribus, quos castitatis suæ testes habent, sedulæ assident. Mihi quidem etsi paruus est huiusmodi mulierum numerus; cælestibus tamen, pulcherrimisq. Christi fideribus adeo gestio atque exulto, vt pro paucis his meis de virtutis præstantia cum multo pluribus in contentionem venire non dubitem.] sic ille. Eiusmodi autem sacris virginibus ad ecclesiam venientibus, locus ab alijs tabulati interstitio separatus dabatur, & quidem ornatus diuersis appositis ex diuinis scripturis virginitati congruis monumentis; prout S. Ambrosius, virginem lapsam alloquens, docet his verbis ^e: Nonne & illum locum tabulis separatam, in quo in ecclesia stabas, recordari debuisti, ad quem religiosæ matronæ & nobiles certatim currebant, tua oscula petentes, quæ sanctiores & meliores te erant? Nonne vel illa præcepta, quæ oculis tuis ipse scriptus paries ingerebat, recordari debuisti? Diuisa est mulier & virgo: Quæ non est ^f nupta, cogitat quæ Domini sunt, quo modo sit sancta corpore & spiritu. Tu autem in contrarium vertens dictum, &c.]

SACRARVM VIRGINVM GENVS DVPLEX.
d Greg. Naz. ad Hellen.

*e Ambros. ad Virginem lapsam c. 6.**f 1. Cor. 7.*

Porro

A Porro etsi in his Ambrosius admodum versatus est: nihil tamen apud eum anti-quiuis fuit, vel curauit propensius, quàm ad exactam absolutamq. Ecclesiasticam disciplinam clerum componere: cuius rei causa tres illos egregios de Officijs libros scribere postea est aggressus, cū aliquandiu populum docuisset, in quorū exordio ita præfatur ^a: Ego enim raptus de tribunalibus atque administrationis insulis ad sacerdotium, docere vos coepi, quod ipse non didici. Itaque factum est, vt prius docere inciperem, quàm discere. Discendum igitur mihi simul & docendum est; quoniam non vacauit ante discere. Et quantumlibet quisque profecerit: nemo est qui doceri non egeat, dum viuit.] ita ipse. Qualem autem delectum habuerit in clericis deligendis, quamq. in singulos ad officia Ecclesiastica cooptandos fixerit oculorum obtutum: quæ ipsemet habet in iisdem tunc a se editis commentarijs, his verbis significat ^b: Meminitis, filij, quemdam amicum, cum sedulis se videretur commendare officijs, hoc solo tamen in clerum a me non receptum, quod gestus eius plurimum dedeceret: Alterum quod cum in clero reperissem, iussisse me, ne vnumquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos. Idq. dixi, cum * redierint post offensam muneri: hoc solum excepi. Nec sefellit sententia. Vterque enim ab Ecclesia recessit, vt qualis incessu prodebat, talis perfidia animi demonstraretur. Namque alter Arianae infestationis tempore fidem deseruit: alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, sacerdotem se nostrum negauit. Lucebat in illorum incessu imago leuitatis, species quædam scurrarum percurfantium.] hæc ipse.

AMBROSIVS COMPOSIT CLERVM.
a Ambros. de offic. lib. 1. c. 1.

b Ambros. de offic. lib. 1. c. 18.

* redderentur

At sicut ex Ariani Episcopi administratione populum magna ex parte corruptum curauit, atque clerum Ecclesiastica disciplina solum corripuit: ita ad Gentiliciorum mores incuria ministrorum coalitos quantocyus extirpandos incubuit. Fidem horum facit declamatio illa aduersus Ianuarij ^c Kalendas superstitione colentes. Acclamationesq. illas in Lunæ defectu penitus sustulit ^d; auctorq. extitit, vt diem illum Kalendarū, quo populus Gentilis genio indulgebat, Fideles ieiunando transigerent. Sed & quæ symbolo aliquo & affinitate Gentiliciorum ritibus viderentur esse coniuncta, protinus aboleuit, vt inter alia piorum illa conuiuia, Agapes nominata, in ecclesijs peragi consue-
C ta, quorum meminit Augustinus ^e: quæ quod imaginem quamdam Parentalium representarent, Ambrosij exemplo idem S. Augustinus postea in Africana Ecclesia auferenda curauit ^f. In eo quoque multus fuit, vt prauam illam consuetudinem, quæ tam in Occidente, quàm etiam in Oriente vsu temporis coaluerat, qua Fideles quamplurimi vsque ad prouectiorem ætatem baptismum differrent, penitus vt malum germen ex agro Dominico euelleret; & quod se fecisse doluit, ab alijs ne in posterum fieret, vehementer admonuit ^g: præstiteruntq. hoc ipsum apud Orientales Basilius, atque Gregorius Nazianzenus, necnon Gregorius Nyssenus, vt ipsorum de Baptismo editæ orationes significant. At de rebus ab Ambrosio gestis hoc tempore hætenus: conueniemus eum sapere in futurum.

AMBROSIVS CORRIGIT PRAVVS VSVS.
c Ambros. ser. 17.
d Ambros. ser. 82.

e August. Confess. lib. 6. c. 2.

f Concil. 3. Carthag. c. 17.
August. epist. 64.

g Ambros. serm. de Sanctis, & alijs in locis.

Hoc eodem anno idem Imperator pro clericorum immunitate ita rescripsit ^h: Presbyteros, diaconos, subdiaconos, atque exorcistas, & lectores, ostiarios etiam, & omnes perinde qui primi sunt, personalium munerum expertes esse præcipimus. Dat. III. Non. Mart. Gratiano III. & Merobaude Coss.]

h l. 24. de Episc. & cleric. Cod. Theod.

Hoc pariter anno, magno fauore Imperatorum, tum Romæ, tum etiam Constantino- poli Symmacho Consulari, ipsis Principibus carissimo dedicata statua est: eius autem quæ Romæ erecta est, basis eiusmodi habuit inscriptionem ⁱ:

SYMMACHI HONORES.
i lib. Inscript. edit. Plantin. pag. 704.

PHOSPHORII

L. AVR. AVIANO. SYMMACHO. V. C. PRÆFECTO. VRBI
CONSVLI. PROPRAEFECTIS. PRÆTORIO. IN. VRBE. ROMA
FINITIMISQVE. PROVINCIIS. PRÆFECTO. ANNONÆ. VR
BIS. ROMÆ. PONTIFICI. MAIORI. QVINDECIMVIRO. S. F
MVLTI. LEGATIONIBVS. PRO. AMPLISSIMI. ORDINIS. DESI
DERIIS. APVD. DIVOS. PRINCIPES. FVNCTO. QVI. PRIMVS. IN
SENATV. SENTENTIAM. ROGARI. SOLITVS. AVTORITATE
PRVDENTIA. ATQVE. ELOQVENTIA. PRO. DIGNITATE. TAN
TI. ORDINIS. MAGNITVDINEM. LOCI. EIVS. IMPLEVERIT
AVRO. INLYSTREM. STATVAM. QVAM. A. DOMINIS. AVGV
STISQ.

STISQ. NOSTRIS. SENATVS. AMPLISSIMVS. DECRETIS. FREQUEN
TIBVS. IMPETRABIT. IDEM. TRIUMPHATORES. PRINCIPES
NOSTRI. CONSTITVI. ADPOSITA. ORATIONE. IVSSERVNT
QVÆ. MERITORVM. EIVS. ORDINEM. AC. SERIEM. CONTI
NERET. QVORVM. PERENNE. IVDICIUM. TANTO. MVNERI
HOC. QVOQVE. ADDIDIT. VT. ALTERAM. STATVAM. PA
RI. SPLENDORE. ETIAM. APVD. CONSTANTINOPOLIM. COL
LOCARET] a dextro latere eiusdem basis hæc:
DEDICATA. III. KAL. MAIAS. D. N. GRATIANO. IIII. ET. ME
ROBAVDE. COSS]

Adeo homo dexterrimus nouit se in amicitiam insinuare Imperatorum, vt quamuis ad
uersariæ religionis cultor atque defensor esset, eos tamen ab ipsidem assequeretur hono
res, quos nullus Christianorum hoc tempore accepisse legatur: ex quo illud quoque
indignum accessit, vt fretus gratia Principum, atque potentia, simulq. admiranda
in dicendo facundia, audacter susceperit Gentiliciæ superstitionis patrocinium, vtpote
inter sacerdotes deorum primarium locum obtinens, creatus eorum maior Pontifex,
ac summus facile futurus, nisi titulus ille soleret tribui dumtaxat Imperatori.

Sed inconcessa tentanti restitit ei Damasus, expertusq. item est S. Ambrosium fortissi
mū aduersariū, ac demū suæ ipsius petulantia Theodosiū vindicem. Hæc autē omnia
quo modo facta sint, ordine temporum dicenda erunt. At visis his quæ Principes sæcu
li Romæ Symmacho præstiterunt: quid ibidem maioris honoris contulerit Deus Am
brosio, haud tacendum: accidit enim, quo anno, nescitur (post aliquot enim annos ab
Ambrosij ordinatione contigisse tradit Paulinus eius Romam aduentum) vt illud insi
gne miraculum ederetur, quod idem auctor describit his verbis: Per idem tempus,
cum Transiberim apud quamdam clarissimam inuitaretur, vt sacrificium in domo of
ferret: quædam balneatrix, quæ paralytica in lecto iacebat, cum cognouisset ibidem ef
se Domini sacerdotem, in sella se ad eandem domum, ad quam ille inuitatus adue
nerat, portari fecit, atque oranti & imponenti manus vestimenta attigit: quæ cum
exosculetur, statim sanitate recepta, ambulare cœpit: vt impleretur illud Dominicum
dictum ad Apostolos: Etiam maiora his facietis credentes in nomine meo. Quod ta
men signum sanitatis vt mirabile fuit, ita etiam nec occultum: nam ego post annos
plurimos, sanctis viris referentibus, positus in Vrbe cognoui.] hæc Paulinus. Vides ex
his pariter pristinam illam adhuc perseverare Romæ consuetudinem, quæ tempore per
secutionis vsu fuerat necessario introducta, nempe vt in domibus priuatis sacra ageren
tur Missarum solemnia: quod pluribus exemplis tomo secundo Annalium est demon
stratum. quo modo vero post hæc Ecclesiastico canone decretum sit, ne in priuatis ædi
bus sacrificia offerrentur, suo loco dicendum erit.

IESV CHRISTI DAMASI PAP. VALENTIS 15.
ANNVS ANNVS GRATIANI 12. IMPPP.
378. 12. VALENTIN. 3.

ANNVS tricesimus septuagesimus octauus aperitur nouis Consulibus Valen
te sextum & Valentiano iuniore: cuius exordio, ipsis Kalendis Ianuarij, S. Basili
us octo annis, mensibus sex, & diebus sexdecim in Episcopatu perfunctus, feliciter ad
Deum ex hac vita migravit: quibus agitur in Ecclesia eius natalis dies, per annos singu
los iugi memoria repetendus, sed & dies electionis eiusdē decimo octauo Kalendas Iulij
in Ecclesiasticis tabulis adnotatur. Annum vero octauum Basilium in sede absoluisse,
nonūq. inchoasse, testificatione Gregorij fratris ipsius Nysseni Episcopi superius in eius
electione dictū est: sed & Gregorius Theologus in ipsius epigraphia octo itidē annos eū
in sede absoluisse confirmat: vt nulla plane de his remaneat dubitatio. Quod si S. Hiero
nymus sub Gratiano, absque Valentis Imperij mentione, dicat S. Basilium decessisse:
hæc idcirco, quod maluit retulisse obitum eius ad tempus pij Imperatoris, qui hoc ipso
anno, extincto Valente, Orientis quoque sibi subiectum administrandum suscepit Impe
rium. His vero de tempore obitus Basilij elucidatis, iam ipsam de morte eius historiam
prosequamur, petitam ex Gregorio Nazianzeno, qui eam ita describit:

Cum

A Cum autem cursu confecto, fideq. seruata, resolutionis desiderio teneretur, tem
pusq. coronarum appeteret, atque illud quidem non audisset: Ascende in montem,
& morere: verum: Morere, & ad nos ascende: hic quoque miraculum edit superioribus
nequaquam inferius. Nam cum ferme mortuus & inanimis esset, maximaq. ex
parte vita perfunctus, circa extremos sermones inualescit, vt cum pietatis verbis ab
scederet, ac fidelissimis suis cultoribus ad Ecclesiasticos gradus prouehendis manum
& spiritum præberet, ne sacrario fraudarentur, quos discipulos atque in sacerdotio
adiutores habuerat.] et paulo post: Iacebat ille extremos spiritus ducens, atque a cæ
lesti choro, ad quem iam pridem oculos conuersos habebat, expetitus. Circumfusa
autem illi erat tota ciuitas, calamitatem hanc ægerrime ferens, ac discessum perinde ac
tyrannidem accusans, eiusq. animam non secus ac si vel manibus vel precibus retineri
ac cogi posset, arripere tentans. Mentis enim errorem ex mærore contraxerant, nec
quisquam erat qui non aliquam suæ vitæ partem, si fieri posset, illius vitæ addere
paratus esset.

Ut autem victi sunt (oportebat enim eum hominem inueniri atque conuinci) atque
ipse ad Angelos eos, a quibus abducebatur, postrema hæc prolocutus: In manus tuas
commendo spiritū meum: animā lætus exhalasset, non ante tamen quam sacrosanctā
doctrina eos qui aderant non nihil instruxisset, extremisq. alloquijs meliores effecisset:
tum vero miraculum omnium quæ vmquam fuerunt celeberrimū designatur. Effere
batur vir sanctus, sanctorū manibus exaltatus: atque omnes operam dabant, partim vt
simbriam arriperent, partim vt vmbram, partim vt feretrum, quo sanctus portabatur, vel
solum attrectarent (quid enim illo corpore sanctius ac purius?) partim vt propius ad eos
qui corpus ferebant, accederent, partim vt aspectu solo fruerentur, tamquam eo quo
que vtilitatis aliquid afferente. Plena erant fora, porticus, duplicia & triplicia tabulata
hominum illum deducentium, præeuntium, sequentium, assectantium, seque inui
cem conculcantium, multa millia hominum omnis generis & ætatis ad eam diem in
cognita: psalmodiæ luctu interrompebantur ac vincebantur, patientia doloris ma
gnitudine frangebatur. Certabant nostri cum exteris, cum Ethnicis, Iudæis aduenis,
ijq. vicissim nobiscum, vtris vberiores lacrymæ vberiore vtilitatem afferrent. Vt fi
nem faciam, in periculum etiam luctus desinit, pluribus nimirum hominibus illa pro
pulsionis & protrusionis violentia extinctis, atque hinc simul cum eo digressis: qui
etiam mortis nomine felices existimati sunt, vt ipsius itineris comites, atque (vt fer
uentiorum quispiam dixerit) funebres victimæ. Tandem corpus vix raptoribus cla
psum, ac prosequentium victor in parentū sepulchro conditur, ac sacerdotibus sacerdo
tum princeps, prædicatoribus magna vox, meisq. auribus insonans, martyribus mar
tyr adiungitur.

At nunc ille quidem in cælis est, illicq. vt opinor, sacrificia pro nobis offert,
ac pro populo preces fundit (neque enim ita nos reliquit, vt prorsus reliquerit) ego
autem semianimis & semiconfectus Gregorius, vtpote a præclara illa coniunctione ab
reptus, ac tristem vitam & difficilem trahens, vt probabile est eum qui ab eo disjunctus
sit, haud scio quid de me tandem fiet illius castigatione priuato. Quamquam
nunc quoque ab eo admoneor, ac per nocturna visa castigor, si quando ab officio re
cessero, &c.] summo quidem dolore ex Basilij obitu Gregorius affectus est, vtpote illi
ætate æqualis, educatione similis, religione frater, sacramento collega, professione par.
E studijs laboribusq. coniunctus, atque amicitia idem ipse vnus cum eo, prout hæc om
nia ipse deplorans in orationis eius sine testatur. Quam ob causam diu multumq.
fleuit Basilium, non vt amicum tantum ac fratrem, sed vt Ecclesiarum Orientis lumen
& gloriam. Vnde ipse hoc tempore ad ipsius Basilij germanum Gregorium Nyssenum,
audita eius morte, gemens hæc scribit:

Hoc quoque ærumnosæ huic vitæ reliquum erat, vt Basilij mortem audirem, san
ctaq. illius animæ peregrinationem, qua a nobis peregre profectus est, vt præfens sit
apud Dominum, vtpote toto vitæ curriculo hoc vnum meditatus. Mihi vero præ
ter alia hoc quoque ereptum est (quod etiamnum graui ac periculoso morbo labo
rem) vt & sanctum cinerem exosculer, tibi que præsto sim conuenientibus mu
neribus perfungenti, communibusque amicis nostris consolationem adhibeam.
Nam Ecclesiæ solitudinem intueri huiusmodi gloria detonsæ & spoliata, atque huius
modi

S. AMBROSII
ROMÆ MIRA
CVLVM.a Paulin. in vi
sa Ambros.

b Ioan. 14.

S. BASILII MA
GNI OBITVS
TEMPVS.c Greg. Nyssen.
epist. ad Olymp.
de obitu S. Ma
crina.d Gregor. Naz.
orat. in laud.
Basil.a Deuter. 32.
QUALIS BASI
LII OBITVS.b Luc. 16. &
Psal. 30.BASILII XV.
NVS.BASILIUS IN
CAELO PRO
HIS QUI IN
TERRA SVNT
PRECATVR.c Greg. Naz.
epist. 37.GREG. NAZ.
EPISTOLA
AD GREGO
RIVM NYSSÉ
NUM.

modi corona excussa, tam graue est, vt nec oculis spectari, nec auribus concipi possit **A** cordatis vtrique & prudentibus viris. Tu vero, quamquam & amici multi & sermones ad consolationem tibi adsunt; tamen a nullo perinde mihi solatium capere posse videris, quam a te ipso, illiusq. recordatione, quippe qui alijs quoque omnibus philosophiæ exemplum fueritis, ac velut regula quædam spiritualis tã moderationis in rebus secundis, quàm tolerantia in aduersis. Quandoquidem duo hæc nouit philosophia, finimum & prosperitate modeste vti, & calamitatem honeste ferre. Atque hæc a nobis ad præstantiam tuam scripta sint. Me vero hæc scribentem quod tempus, quæ ratio consolabitur præter tuam societatem & congressionem, quam beatus ille vir pro omnibus rebus nobis reliquit, vt virtutes illius vitæ quasi in pulchro & perspicuo speculo intuentes, illum quoque habere existimemus?] hætenus ad Nyssenum Theologus, cum & ad Eudoxium ^a rhetorem eodem argumento paucis his:

^a Greg. Naz. epist. 39.

STATVS GRE. GORIINAZ.

^b Psal. 26.

Quæris, quo statu res nostræ sint? admodum acerbo. Basilium non habeo: Cæsariū non habeo, spiritualemente fratrem meū & corporalem: pater meus & mater mea dereliquerunt me (vt cū Dauide ^b loquar) corpus aduersa valetudine laborat, senectus caput premit, curæ aliæ alijs intexuntur, incurfant negotia, infidi amici, Ecclesiæ res pastore & gubernatore carent: pereunt bona, nuda & aperta sunt mala: nauigatio in nocte, fax nusquam, Christus dormit. Quid faciam? Vna mihi malorum depulsio mors. At res etiam alterius vitæ mihi formidolosa sunt, ex huius vitæ rebus coniecturam ducenti.]

Porro idem Gregorius luculentam quidem funebrem habuit orationem, qua eiusdem Magni Basilij res gestas contexit, dignum plane atque nobile monumentum, nobilis instar columnæ & viuæ statua, in qua cum Basilij egregia relucet imago, tum Gregorij excellens exprimitur artificium, vtrumque vbiq. perspicuum & immortale. Laudarunt autem Basilium non solum Gregorius Nazianzenus atque Nyssenus clarissimi huius sæculi oratores; sed & magnus ille Syrus Ephræm diaconus Edessenus eidem postrema persoluit, qui & huiusmodi præconijs, instar tituli sepulchralis, hac a postrophe ad finem orationis apposita, amicum quem adeo coluit, sepeliuit:

QVAS LAVDAS BASILIO TRIBVIT EPHRAEM.

O fidelis, inquit, Basili, velut Abel acceptus es, sicut Noe saluatus, tamquã Abraham amicus Dei vocatus, vt Isaac pro victima Deo oblati: instar Iacob tentationes fortiter pertulisti, & sicut Ioseph magnifice glorificatus es: vt Moyses, Pharaonem posteriorem virga Crucis demersisti, mare passionum secans: vt Aaron, summus sacerdos Domini fuisti: vt Iesus filius Naue, inimicos in fugam vertisti: vt Phinees æmulator, gratia dignus habitus: vt Isaias, spirituali igne mundatus: vt Ezechiel, sedentem super cherubin spectasti: vt Daniel, ora leonum obturasti: et sicut tres pueri, aduersariorū flammā recte conculcasti. Instar Petri prædicasti, instar Pauli docuisti, instar Thomæ Filium Dei passum confessus es: instar Matthæi, Marci, Lucæ, & Ioannis, de rebus diuinis disseruisti: instar Apostolorū, iniquos erudisti, impios conuertisti, & Deo gratus fuisti: deprecare pro me admodū miserabili, & reuoca me tuis intercessionibus pater.] hæc & alia plura in laudem Basilij Ephræm, vir quidem ab adulatione remotissimus, veriq. si quis alius studiosissimus, ac proinde ab historia minime explodenda. Quidni summis efferret virum præconijs, quem diuini Spiritus sciret aperta testificatione laudatum? siquidem (vt auctor est Gregorius Nyssenus & eius vitæ Acta testantur) cum illum conuenit, vidit super Basilij dexteram insidentem columbam, eidem concionanti sermonem suggerentem. columbam quidem hieroglyphicum esse Spiritus sancti, ex sancto Euangelio omnibus notum est.

BASILIVM IMITATI SVNT OMNES.

^a Greg. Naz. orat. in laud. Basil.

Tanta porro refulsit Basilius claritudine, vt eum omnes tamquam omnibus numeris absolutum sibi proposuerint imitandum exemplar; nullum putantes in eo habendum esse delectum, vt quid deligendum, feligendum vero quid in eo existimatint; sed quæcumque eius essent dicta vel facta, etiam quibus natura minus feliciter arrisisset, eadem ex eo tantum, quod Basilij essent, exacta perfectaq. putarint. Audi de his Gregorij testimonium ^c: Tanta, inquit, ipsius virtus gloriaq. præstantia fuit, vt multa etiam ex paruis illius virtutibus, atque adeo ex corporeis defectibus ab alijs ad gloriam nominisq. claritudinem parandam excogitata sint: cuius generis sunt pallor, barba, certus incedendi modus, tum etiam ad loquendum minime promptum esse, sed vt plurimum, cogitandum atque intro collectum (id quod multi non recte imitantes, nec animaduertentes, in odiosam quamdam tristitiam inciderunt) vestis etiam

genus,

A genus, & lectuli species, & cibi sumendi modus: quorum nihil ille dedita opera, sed simpliciter ac fortuito factitabat. Ac multos iam Basilios specie tenus videre licet, statuas nimirum in vmbris: multum enim fuerit, si repetitam Echus vocem esse dixerit: nam illa quamuis postremam dumtaxat vocis partem, expressius tamen effingit: hi autem longius ab eo distant, quàm quantum accedere concupiscunt. Illud vero non parui, sed maximi etiam momenti ad gloriam haud immerito existimatur, consuetudinem cum eo aliquando habuisse, aut eum coluisse, aut quippiam ab eo vel ioco vel serio dictum aut factum, monumenti loco ferre: quemadmodum ipse quoque me hoc nomine sæpe gloriatum esse scio: quoniam quæ ab illo velut obiter fiebant, multo præstantiora erant, quàm ea in quibus alij elaborant.] at de his hætenus.

B Quod autem spectat ad Basilij scripta, sanctus Hieronymus hæc tantum relegit, cum ait ^a: Egregios contra Eunomium elaborauit libros, & de Spiritu sancto volumen, & in Hexameron homilias nouem, & *ἀσκητικὸν*, & breues variosq. tractatus.] hæc ipse, ea tantum (vt par est credere) enumerans, quæ ad manus ipsius peruenissent; cum longe plura ab eo fuisse scripta elucubrata, ex Cassiodoro ^b possimus intelligere, dum Basilium numerat inter eos Græcos scriptores, qui a principio ad finem vsque diuinā scripturam sunt interpretati. quantam vero curā Basilius adhibuerit, vt ipsius scripta quàm accuratissime describerentur, eleganti epistola ad suum librarium data significat ^c, & alia ad notarium docet ^d. Extant eiusdem sancti Basilij complura decreta, quæ Ecclesia Orientalis pie sancteq. obseruanda suscepit, vt quæ continentur in tribus epistolis ad Amphilochem datis, in alia ad Theodorum scripta, alia ad Gregorium, siue Paragorium, qua vetuit senem septuagenarium habitare cum femina; & ad Corepiscopos de ordinandis. insuper & perstrinxit grauiter simoniacos ^e, sed & nundinationes fieri solitas in festis sanctorum martyrum vetuit ^f.

BASILII SCRIPTA. ^a Hier. de scrip. Eccles. in Basilio.

^b Cassiod. in præfat. lib. in Hist. diuin. lectio.

^c Basil. epist. 188. ^d Basil. epist. 178.

^e Basil. epist. 70. ^f Basil. regul. seu. disput. interrog. 40.

^g Gregor. Naz. orat. in laud. Basil.

D Qui autem tam monachis quàm clericis necnon laicis viuendi regulas præscripsit, ipse factus erat (vt dictum est) forma omnibus. nam vt omittamus interiora; quod ad abstinentiam spectat & paupertatem, hæc omnia paucis his Gregorius ^g absoluit: Illi tunica vna, & pallium vnum, & humi cubatio, & balnei contemptus, illa eius decora ornamenta, & vigilia, & coena suauissima atque pulmentum illi erat, nouum inquam illud condimentum panis & sal, & potio sobria & vberima, quam nobis nihil laborantibus fontes proferunt.] erga proximum vero talem se præbuit, vt ægrotos amplexibus atque osculis quoque foueret. hæc & alia plura Gregorius. Post Basilij vero obitum successus est in locum eius Helladius ipsius discipulus, a quo scriptas fuisse res ab eodem S. Basilio gestas, auctor est Damascenus ^h, sed non extant: quæ autem Amphilochem falso nomine fertur Vita Basilij, haud digna satis habetur, quæ eruditorum auribus ingeratur, nisi adeo sint perspicaces, qui in eis quæ sint vera a falsis disquirere atque discernere valeant: complura enim ibi vera esse, inficias nemo iuerit, vt ea præsertim quæ ab ambobus Gregorijs, Nazianzeno atque Nysseno, necnon ex Ephræm esse noscuntur accepta, vel ab Helladio mutuatus est auctor.

^h Damascen. de imagin. orat. 1.

E Porro ad postremum ex anonymo Vaticano, qualis esset S. Basilij effigies, hæc accipe: Magnus Basilius procerus fuit habitu corporis & recto, siccus, gracilis, color eius fuscus, vultus temperatus pallore, iustus nasus, supercilia in orbem inflexa & adducta, cogitabundo similis fuit, pauca in vultu rugæ, æq. renidentes, genæ oblongæ, tempora aliquantum caua, promissa barba, & mediocris canicies.] hæc de vultu ibi: quæ autem subduntur, ab alio aliquo auctore addita esse putantur, quod veritati minime consentiant, dum ista ibi leguntur: Quadraginta natus annos in Episcopalem sedem euectus est: annos quinque Ecclesiæ præfuit.] nam certioribus initis rationibus, & firmioribus testificationibus, rem aliter se habere, iam declaratum est. Accepimus hæc a viro disertio Petro Morino Parisiensi, qui vna cum alijs ex eodem codice in Latinum vertit.

S. BASILII EFFIGIES.

Hoc eodem anno Kal. Februarij S. Ephræm diaconus Edessæ ex hac vita discessit, post mensis vnus spatium a Basilij migratione, vel (vt Græci eius diem natalem colunt) duodecimo die. Expetierat id ipse ab eo in fine orationis panegyricæ, quam post obitum eius habuit, illis videlicet verbis ad finem positis: Deprecare pro me admodū miserabili, & reuoca me tuis intercessionibus, &c.] Vt autē hæc de tempore eius exitus statuamus, euidens certa q. ratio persuadet. Etenim testificatione S. Hieronymi in commentario de scriptoribus Ecclesiasticis liquet ipsum mortuū esse Valente adhuc Imperatore

DE TEMPORIBUS EPHRAEM OBITI.

regnante; quæ constat hoc ipso anno, mense Augusti, ut dicemus, extinctum esse. Rursum vero cum certum pariter sit, ipsum superuixisse Basilium; nam (ut demonstratum nuper est) in eius laudæ panegyricum dixit: utique cogimur affirmare, tempore hoc interlabente inter Basilij obitum atque Valentis, ipsum Ephraem ultimum clausisse diem, nec alio quidem, quam qui vel a Latinis vel Græcis reperitur eius memoriæ dedicatus, nempe a Latinis prima Februarij dies, a Græcis vero vigesima octaua Ianuarij. Qui autem ista conuellenda putat, necesse est ut S. Hieronymum erroris arguat, ostendatque Ephraem superuixisse Valenti: siquidem superstitem fuisse post Basilium, negari minime potest, oratione illa testimonium perhibente; quam esse dictionem Ephraem, qui eius scriptis assueuerunt, numquam inficias ierint. hæc quæ ad temporis rationem pertinent, satis.

De obitu modo dicendum. Extat oratio & quidem peregrina ab eo iam proxime morituro astantibus fratribus habita, quæ ea de causa Testamentum Ephraem est appellata; utpote quod illa diuinam hereditatem sanctis admonitionibus consignatam suis possidendam reliquit, cum inter cetera de vitandis hæreticis plurima inculcauit, nominans inter alios Vitalianos, illos nimirum qui a Vitale Antiocheno Apollinaristarum Episcopo ita vocati erant. Rursum vero inter alia quæ eo testamento suos admonitos voluit, illud fuit, quod perfectæ humilitatis, quam viuens præ ceteris virtutibus excoluit, egregium specimen dedit, dum magna contestatione prohibuit, ne exhiberi solita sanctis viris sumptuosa funera, exanimi suo corpori impenderentur: cum tamen illa postrema, quæ a sancta Ecclesia pro salute animarum præstari solent officia, nempe preces, & sacrificia, ea sibi impendi sollicitius postularit, ac in primis his verbis:

Hortor vos, ut loco suauis aromatum odoris, vestris me adiuuetis orationibus, in ipsis continue mei memoriæ facientes.] et inferius: Comitementi me psalmis & orationibus vestris, & assidue pro mea paruitate offerre dignemini; & cum trigessimum diem compleuero, mei memoriæ faciatis. Mortui enim beneficio afficiuntur in oblationibus recordationum sanctorum viuientium.] hæc ipse: qui tamen respuit cetera quæ honoris essent, defunctorum corporibus exhiberi solita, quod se illis indignum penitus iudicaret; utpote qui se (ut ibi præfatus est) scelestissimum peccatorem existimaret, cum alioqui sanctissimus esset. Tale ultimis illis verbis, quorum maior ceteris in vnoquoque ratio haberi solet, quasi testamento & fide publica consignatum postremum reliquit elogium non suis tantum Edeffenis, sed vniuersæ Catholicæ Ecclesiæ Magnus Ephraem: Qui (inquit S. Hieronymus^a) ad tantam venit claritudinē, ut post lectionem Scripturarum, publice in quibusdam ecclesijs eius scripta recitentur.]

Quis ergo sanæ mentis homo non auscultandum tanto viro potius iudicavit (etiam si cetera innumera ea de re testimonia minime suffragarentur) quam Nouantibus vna cum fide Patrum traditiones Ecclesiæ conuellentibus? Lucubrations eius, quod Syro idiome essent conscriptæ, haud confestim Græcorum aut Latinorum Ecclesijs innotuere: nam S. Hieronymus vnus tantum voluminis meminit, quod ex Syro in Græcum translatum accepit: pedetentim autem alia complura viri egregij monumenta per Græcorum alueos in Latinam Ecclesiam confluxere: quorum omnium in vnum colligendorum, edendorumque fuit opus eruditi viri Gerardi Vossij. Quod autem dicatur presbyter a S. Basilio ordinatus; minime assentiri possumus; cum præter alia quæ repugnant, haud esset Basilij iuris, Syrum hominem ordinare.

Rursum vero quod ad postremos illos perpetua memoria dignos eius affatus pertinet: auctor est Gennadius^b, Ephraem commonuisse Paulinum discipulum suum caute agere, ne in hæreseos barathrum se præcipitem daret: nam de his hæc ipse: Paulinus presbyter discipulus beati Ephraem diaconi, homo acris valde ingenij, & in diuinis doctus valde scripturis; sed viuente magistro clarus in doctoribus Ecclesiasticis fuit, & maxime extempore declamator. Post illius autem obitum, amore primatus & nominis, separans se ab Ecclesia scripsit contraria fidei multa. Huic obiturus beatus Ephraem astanti sibi dixisse fertur: Vide, Pauline, ne te submittas cogitationibus tuis, & eleueris: sed cum te ad purum comprehendisse putaueris Deum, crede nec intellexisse. Præsenferat enim illum ex studijs vel sermonibus noua inuestigare, & in immensum intellectum hæreseon tendere: vnde & frequenter Bardesanem nouellum vocabat.] hæc Gennadius, quæ tamen desiderantur in testamento, vbi complurium aliorum discipulorum eiusdem Patris benedictiones & monita recensita leguntur.

At in-

A At infelicissimo Paulino satis ad Episcopatus dignitatis contemptum esse poterat eiusdem Ephraem exemplum, quod a Sozomieno narratur his verbis^a: Quodam tempore quidam ei ad Episcopatum gerendum suffragari, comprehendere hominem conantur, uti ad locum in quo crearetur Episcopus, deducerent. Quod simul ut intellexit; in forum cursitat, atque in composita incedendo, vestem lacerando, & cibum palam capiendo, se furere monstrat. Vbi vero hi qui eum comprehenderant, illum e mentis potestate exiuisse arbitrarentur, & appetitio qua ad eum constituendum Episcopum ferebantur, restincta esset: ille idoneum tempus nactus, clam aufugit, & tantisper latitauit, dum alter eius loco creatus esset Episcopus.] hæc, inquam, si Paulinus considerasset, & desiderijs habenas iniecisset, magistri gloria haud impari claruisset. At de Ephraem satis, cuius memoriæ Catholica Ecclesia anniuersaria commemoratione profecuta est, in qua & sanctus Gregorius Nyssenus orationem ad populum habuit, atque res ab eo gestas omni fide testata complectitur.

Hoc eodem anno Gratianus Imperator cum expeditionem aduersus Gothos Thracias deuastantes, suppetias Valenti laturus, pararet: in ipso ferme militari procinctu, quo scuto fidei melius quam quibusuis armis seruaretur incolumis, gladioque verbi Dei validius quam lanceis hostes conficeret: petijt a sancto Ambrosio, quem sincerissimum nouerat Orthodoxum, libellum fidei: cum ille, secundum Domini admonitionem^b: Si quis petit pallium, da ei & tunicam: et si quis te angariauerit mille passus, vade cum eo & decem millia] duos elucubratos scripsit ad eum de fide libros, quibus & tertium postea addidit: in quorum exordio hæc de Gratiani studio pietatis^c: Petis a me fidei libellum, sancte Imperator, profecturus ad proelium. Nosti enim, fide magis Imperatoris, quam virtute militum quæri solere victoriam. Nam & Abraham^d trecentos decem & octo duxit ad bellum, & ex inimicis trophæa hostibus reportauit, signoque Dominicæ Crucis & nominis, quinque Regum victriciumque turmarum subacti robore, & vltus est proximum, & filium meruit & triumphum. Iesus^e quoque filius Naue, hostes quos totius exercitus manu valida superare non poterat, septem tubarum sacerdotium sono vicit, vbi ducem militiæ cælestis agnouit. Ergo & tu vincere paras, qui Christum adoras: vincere paras, qui fidem vindicas, cuius a me libellum petisti. Mallem quidem cohortandi ad fidem subire officium, quam de fide disceptandi: in altero enim religiosa confessio est, in altero incauta præsumptio. Sed quoniam neque tu cohortatione indiges, neque ego excusandi liber: audax negotium verecunda occasione suscipiam, ut de fide pauca disceptem, de testimonijs plura contexam. De Concilijs id potissimum sequar, quod trecenti decem & octo sacerdotes, tamquam Abraham electi iudicio, consona fidei virtute victores, velut trophæum toto Orbe, subactis perfidis, extulerunt: ut mihi videatur hoc esse diuinum, quod eodem numero in Concilijs fidei habemus oraculum, quo in historia pietatis exemplum.] & in fine posterioris libri^f:

Progredere plane scuto fidei septus, & gladium spiritus habens: progredere ad victoriam superioribus promissam temporibus & diuinis oraculis prophetatam. Namque & futuram nostri depopulationem, & bella Gothorum Ezechiel illo iam tempore prophetauit^g: sic enim habes: Propterea prophetiza fili hominis, & dic: O Gog, hæc dicit Dominus: In die illa, cum constitueretur habitare populus meus Israel in pace, surges & venies de loco tuo ab extremo Aquilonis, & gentes tecum multas, sessores equorum omnes, congregatio multa & magna & virtus copiosa, & descendet ad populum meum Israel, ut nubes operiet terram in nouissimis diebus, &c. Gog iste Gothus est, quem iam videmus exisse, de quo promittitur nobis futura victoria, dicente Domino: Et deprædabuntur eos qui deprædati eos fuerant, & despoliabunt eos qui sibi spolia detraxerunt (dicit Dominus) eritque in die illa, dabo Gog, hoc est Gothis locum nominatum, monumentum in Israel, multorum virorum congestum, qui superuenerunt ad mare, & per circuitum struet vallis peristomium, & obruet illic Gog, & totam multitudinem eius, & vocabitur Polyandrium Gog, & obruet eos domus Israel, ut purgetur terra.

Nec ambiguum, sancte Imperator, quod qui perfidiæ alienæ pugnam excepimus, fidei Catholicæ in te vigentis habituri sumus auxilium. Euidens enim antehac diuinæ indignationis causa præcessit, ut ibi primum fides Romano Imperio frangeretur, vbi

CONTEMPTVS
EPISCOPATVS
EXEMPLVM.
^a Sozom. lib 3.
cap. 15.GRATIANVS
ADVERSVS GO
THOS PARANS
EXERCITVM
FIDE SE MV
NIT.^b Matth. 5.^c Ambros. de fi
de ad Gratian.
lib. 1. c. 1.^d Genes. 14.^e Ios. 6.^f Ambros. de
fide ad Gratian.
lib. 2. prope fin.
VICTORIAM
CERTAM VATI
CINATVR AM
BROSIVS.^g Ezech. 38.EPHRAEM VI
TA FVNGEN
DVS PRO SE
PRECES OFFER
RI AD DEVM
IVBET.^a Hieronym. de
script. Eccles. in
Ephraem.^b Genad. de vi
ris illustr. c. 3.
PAVLINVS
DISCIPVLVS
EPHRAEM IN
TRANSVER
SVM ACTVS.GLADIVM
THRACIARVM
CAUSA.

fracta est Deo . Non libet confessorum nece, tormenta, exilia recordari, piorum sacerdotia, peritoru munera. Nonne de Thraciae partibus per Ripensem Daciam & Mysiam, omnemq. Valeriam Pannoniorum, totum illum limitem sacrilegis pariter vocibus & barbaricis motibus audiuius inhorrentem? Quid poterat nobis vicinia tam feralis inuehere? Aut quemadmodum res Romana tali tuta poterat esse custodia? Sed iam satis superq. omnipotens Deus, nostro exilio, nostroq. sanguine confessorum nece, exilia sacerdotum, & nefas tantae impietatis luimus: satis claruit, eos qui violauerunt fidem, tutos esse non posse. Conuertere Domine, fideiq. tuae tolle vexilla. Non hic aquilae militares, neque volatus auium exercitum ducunt, sed tuum Domine nomen & cultus.] qualianam esse solent haec signa Occidentalium Imperatorum Gratiani & Valentiniani, hic impressa ipsorum numismata declarant, nempe Christi nomine Labara insignita, vt ipse probe intueri potes: in quo (vt inscriptio- nes in orbe ipsorum positae docent) virtutem inesse exercitus, & Rempublicam collapsam restitui, in aduersa parte numismatis Valentiniani pueri manifestissimo signo declaratur, & inscriptione aperte docetur.

AMBROSII A-
POSTROPHE.

a Exat apud
Laelium Pasqua-
lium.

b Pragrande no-
mismata aureum
exat apud Lae-
lium Pasquali-
um.

Iure igitur: Non hic aquilae exercitum (inquit Ambrosius) ducunt, sed tuum Domine nomen.] Iam vides patenter, lector, militaria signa Christi nomine insignita, quibus sanctus Ambrosius certam victoriam consequendam fore ante praedixit. Sed subdit Ambrosius de eiusdem Imperatoris Gratiani exercitu:

Non hic infidelis aliqua regio, sed ea quae confessores mittere solet Italia, aliquando tentata, mutata nunquam: quam dudum ab hoste barbaro defendisti, nunc etiam vindicasti. Non hic Imperatoris mens lubrica, sed fides fixa. Ostende nunc euidens tuae maiestatis indicium: vt is qui te verum virtutum Dominum, & caelestis militiae ducem: is qui te veram Dei virtutem credit esse atque sapientiam non temporalem vtique & creaturam, sed sempiternam (sicut scriptum est) Dei virtutem & diuinitatem, tuae maiestatis fultus auxilio, fidei suae trophaea mereatur.] haec Ambrosius, hisq. finem imponit posteriore volumine. Quo modo autem vera variatus sit sanctus Episcopus, & quam exercitus optaret victoriam consecutus, in mo- & maiorem

c 1. Corinth. 1.

A maiorem quam praedixerit, a Deo acceperit fide roboratus exercitus, proxime dicturi sumus.

Hic vnum illud non praetereat, de Gog vaticinium Ezechielis, quod S. Ambrosius existimauit intelligendum esse de Gothis, S. Hieronymo haud probari in omnibus: ipse enim ad Eustochium a in primis haec habet: Illud quod vir nostrae aetatis haud ignobilis ad Imperatorem scribens super hac natione dixerit: Gog iste, Gothus est, Cui qua ratione possunt omnia quae in ea scripta sunt, coaptari; non est meum, sed eorum qui hoc putant, differere.] haec ibi: alibi b vero sic: Scio quemdam, Gog & Magog, tam de praesenti loco, quam de Ezechielis, ad Gothorum nuper in terra nostra vagantium historiam retulisse: quod vtrum verum sit, proclij ipsius sine monstrabitur.] haec ipse. Scimus S. Proclum c vaticinium Ezechielis de Gog ad aliam de-

B barbaris victoriam obtentam aptasse, vt suo loco nos inferius dicemus. Tu de his interim consule Augustinum d: haud enim patitur historiae prosecutio, in his diutius immorari.

Mira plane diuini consilij dispensatione actum est, vt exercitus fide armatus, cui & iure victoria deberetur, sic vicerit, vt tamen impium Imperatorem Valentem nequaquam ab internecione, diuina vindicta parata, seruauerit: eo vero primum extincto, atque cum ipso impietate sepulta, & fide Catholica restituta, magna Dei virtute ab Italiae exercitu hostes fuerint penitus debellati. Quo modo autem omnia ista contigerint, rerum gestarum ordine referemus. Auctor est Ammianus e, barbaros Lentientes, populum Alemannicum, audita expeditione Gratiani aduersus Gothos suscepta, morae impatientes, antequam ille e Gallijs recederet cum exercitu, huius anni mense

C Februarij Rhenum gelu peruium cum copijs depopulatuos Gallias transisse, icto nuper foedere perfide fracto. Quo factum est, vt paratas copias ad bellum Orientale aduersus eos dirigens Gratianus, apud Argentariam commisso proelio, ipsos penitus superarit, occideritq. omnes, exceptis quinque millibus montana petentibus; quos postea in deditioem acceptos, liberos abire iussit, cum fuisset horum exercitus quadraginta millia armatorum, vel, vt habent alij, septuaginta millia. Subdit his praeterea haec Ammianus f: Hanc victoriam opportunam & fructuosam, quae gentes hebetavit Occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est, quanto cum vigore exerto, celeritate aliorum properans, expediuit praeclearae indolis adulescens, facundus, & moderatus, & bellicosus, & clemens, ad aemulationem lectorum progrediens Principum, dum etiam tum lanugo genis inferperet speciosa, &c.] quod

D autem subdit postea esse mutatum: agemus de his inferius. Tam praeclearis breui temporis spatio rebus gestis, Galliarumq. turbis compositis, Gratianus magna celeritate, recedens, Sirmium vsque peruenit: cum Valens eo non expectato, temere cum hostibus de rerum summa decernens, turpiter victus est, turpiusq. igne crematus. Sed quomodo haec se habuerint, vt singula clarius innotescant, res cunctas ab eodem Valente hoc anno, gestas in primis recenscamus.

Qui (vt vidimus ex Ammiano) Valens Imperator ob tumultus Thracios anno superiori recesserat Antiochia, hoc anno (idem addit g) longitudine viarum emensa venit Constantinopolim: vbi eum moratum dicit paucissimos dies popularium seditione pulsatum. Ex his erroris arguitur Theodoretus h, qui Valentem longo tempore Constantinopoli mansisse tradit. De aduentu autem eius hoc anno Constantinopolim haec

E Socrates i: Imperator Valens ad sextum suum Consulatum, Valentiniani autem secundum, tertio Kalendas Junij, aduentans Constantinopolim, populum in marore magno constitutum offendit.] Quanam autem ea fuerint, & cuius causa populus maestus esset ex seditione concitata, dicendum, & in primis de Lucio, de quo habet Socrates k, Lucium Episcopum Arianum Alexandria, recepto Petro per Damasum restituto, pulsum, venisse ad Valentem Imperatorem Constantinopolim. Addit vero Sozomenus l, quod Valenti (vt est verisimile) curis implicato, vim in istos, qui expulerant Lucium, inferendi, otium minime supperebat. Siquidem, inquit, barbari & Thraciam populati, & ad vsque suburbia progressi, iam ipsa urbis moenia, nemine prohibente, oppugnare aggressi sunt. Quibus de rebus, cuius in eum grauitate commotis Imperatori, quod non restitit hostibus, sed bellum gerere distulit, iidem crimini dabant, dissipabantq. rumorem, hostes ab illo in urbem deductos fuisse. Tandem vero cu ludis

GOG GOTHOS
INTELLIGI PV
TAVIT S. AM-
BROSIVS.

a Hieron. praefat. in Ezech. ad Eustoc. b Hieron. quast. in Genes.

c Apud Socras lib. 7. c. 42. Niceph. lib. 24. c. 38.

d Aug. de Ciuit. Dei lib. 20. cap. 22.

e Ammian. lib. 31.

f Ammian. lib. 31.

g Ammian. lib. 31.

h Theod. lib. 4. cap. 29.

i Socras. lib. 4. c. vltim.

k Socras. lib. 4. cap. 30.

l Sozom. lib. 4. cap. 30.

Circensibus interesse viderent; palam contra eum, vtpote Reipublicæ salutem contemnentem, vociferari, & arma postulare coeperunt, vt illi ipsi cum hoste configere possent. Itaque Valens his affectus contumelijs, ad bellum cum barbaris faciendum proficiscitur: minaturq. si redeat, se populum tum harum contumeliarum causa, tum quod ante Procopio tyranno se adiunxerant, probe vlturum.] habet eadem quoque Socrates^a.

Subdit vero Theodoretus de eodem Valente aduersus nobilem ducem Traianum temere concitato, propterea quod in præterita pugna Gothica posteriores retulisset, eiusq. ignauia illud adscribente, quod ipsius impietati potius fuerat tribuendum. Insignis plane religione Traianus fuit: cuius vxor, Candida nomine, laudatissima femina, post viri obitum magno animo monasticum vitæ institutum arripuit, secumq. duxit filiam virginem Christo dicendam: quarum in suscepto instituto laudabilem perseuerantiam & optimum finem Palladius^b in Lausiatis testatum reliquit. Ait igitur Theodoretus^c: At postquam Traianus ab hostibus superatus reuertit: Valens illum conuicijs valde lacerare, & molliciem, ignauiamq. ei obijcere coepit. At ille libere, vt virum generosum decebat: Non ego, inquit, o Imperator, victus sum; sed tu ipse prodidisti victoriam, qui contra Deum aciem instruere non desinis, & ita eius auxilium barbaris concilias: nam abs te oppugnatus, se illis adiungit. Atque Deum semper sequitur victoria, & ad eos accedit, quibus Deus se ducem præbet. Non nosti, inquit, quos viros Ecclesijs expuleris, & quibus eas tradideris? Ista quidem ita se habere, & Arintheus & Victor, qui duces quoque erant, ingenue confessi sunt: Imperatoremq. hortati, ne reprehensiones cum veritate coniunctas iniquo animo ferret.] hæc Theodoretus. Spectato pietate Traiano duci Ammianus affirmat pedestres copias commissas fuisse, sed a Valente exaudoratum eo munere, collatumq. illud Sebastiano ex Italia accersito duci strenuo, atque militia diu summa cum laude perfuncta egregie nobilitato.

At rursus Theodoretus^c: Ferunt Isacium, qui in eo loco cellam habebat monasticam, vbi vidit Valentem cum exercitu egredi, contenta voce ei dixisse: Quo proficisceris, o Imperator, qui auxilio Dei, contra quem bellum gesseris, profusus destitutus es? Nam quoniam tu multorum linguas ad blasphemias aduersus eum loquendas acuisi, & pios laudibus illum celebrantes Ecclesijs exturbasti: idcirco ille barbaros aduersus te concitauit. Desine igitur tu bellum contra eum facere, & ipse bellum contra te commotum sedabit. Redde gregibus optimos pastores, & victoriam facile reportabis. Quod si his omnibus neglectis, bellum suscipias; rerum euentu experire, quam durum sit contra stimulos calcitrare. Nam neque ipse reuerteris, & exercitum propterea amittes. Cui admodum iratus Imperator: Reuertar, inquit, & te interficiam; falsæq. prædictionis poenas abs te repetam. Tum ille minas nequiquam veritus, clara voce: Eneca, inquit, si quid falsi me dixisse deprehenderis.] hæc Isacius ad Valentem. Quod autem Theodoretus ait, cum expetisse ab Imperatore, vt destitutis suis pastoribus Ecclesijs, ijdem redderentur; plane apparet, sic a Valente Episcoporum Orthodoxorum esse solum exitium, vt tamen suæ ipsorum Ecclesiæ ijdem minime fuerint restitutæ. sed subdit: Bretannion quoque omni genere virtutis insigniter decoratus totius Scythiæ Episcopus, animo diuino pietatis amore incenso, pestiferam dogmatum Ariatorum corruptelam & iniqua facinora contra sanctos edita coarguit, & cum sanctissimo Dauide^f clamauit: Loquebar de testimonijs tuis in conspectu Regum, & non confundebam.] hæc Theodoretus.

Egressus (vt dictum est) Constantinopoli Valens, ad Melantiada villam Casarianam cum exercitu quieuit; vbi accepit nuncium de Alemannis victis a Gratiano, deq. eius profectioe in Thracias cum exercitu, aduentuq. Sirmium. Cuius gloriæ æmulus, quasi ad maiorem certantq. proficisceretur ipse victoriam, inde recedens, Hadrianopolim veniens, in suburbijis castra locauit, vbi suscepit Ricomerem præmissum a Gratiano, qui nunciaret eius proxime futurum aduentum. Ibidem degens, Regijs Gothorum Fritigernis Christianæ religionis presbyterum Legatum excepit, rogantem ab eo honestis conditionibus pacem. Sed mali demonis impulsu Valens nec Gratianum expectandum putauit, licet præstantissimi duces id suaderent; & legationem Gothi

Regis inanem remisit; concitusq. ad pugnam profilit, se suosq. incautus in discrimen adducens. Commissoq. proelio, suis mox in fugam conuersis, & ipse fugiens, inter gregarios milites latens, sagitta percussus est; delatusq. a suis fuit in agrestem casam, quam intus occlusam cum expugnare barbari in prædam effusi, & terere tempus haud vtile sibi putarent, suppositis lignis & stipula incenderunt: cum vnus ex comitibus inhærentibus Imperatori, e fenestra elapsus, ardere intus nunciauit Imperatorem. Extinctiq. sunt eodem proelio præcipui militiæ duces, Traianus atque Sebastianus.

Contigit tam dira clades quinto Idus Augusti, eiusdem Valentis quinquagesimo atatis anno, imperij decimo quarto, adiectis mensibus quatuor, & diebus nouē. hæc omnia ex Ammiano^a: eadem ferme Ruffinus^b, Socrates^c, Sozomenus^d, Theodoretus^e habent. Addit his Nicephorus^f, Isacium agentem Constantinopoli monachum, ea ipsa hora qua male periit Valens, diuino afflatum spiritu, dixisse: Nunc Valens igne torretur, & nares profluentem ab eo ingratum odorem sentiunt.] De eodem S. Hieronymus^g: Valens, inquit, Gothico bello victus in Thracia, eundem locum mortis habuit & sepulchri.] sed & in Chronico plenius: Lacrymabile, inquit, bellum in Thracia, in quo, deserente equitum præsidio, Romanæ legiones a Gothis cinctæ, vique ad internecionem casæ sunt. Ipse Imperator Valens, cum sagitta faucibus fugeret, & ob dolorem nimium sæpe equo laberetur, ad cuiusdam villulæ casam deportatus est: quo persequentibus barbaris, & incensa domo, sepultura quoque caruit.] Sed & S. Ioannes Chrysostomus^h ex Valentis miserando casu consolans alios hæc habet: Ecquid vero mirum, si multi ex ducibus hoc modo interierunt, quando & Imperator ipse in vicum quemdam cum paucis militibus conclusus, exire quidem & sese inuadentibus opponere, minime ausus est; sed intus manens, accenso ab illis igne, vna cum ijs omnibus quos secum habebat, combustus est, nec viris solum, sed etiam equis, & trabibus, & muris, & omnia in vnum atque eundem cinerem abierunt? Atque hunc nuncium ij qui cum Imperatore ad bellum profecti erant, loco Imperatoris ipsius ad vxorē (hæc erat *Dominica Augusta*) reportantes, redierunt.] vt plane prophetica illam indignationis diuinæ poenam Valens incurreret: Sicut ignis qui comburit siluam, & sicut flamma comburens montes; ita persequeris illos in tempestate tua, & in furore tuo conturbabis eos.] Post barbarorum discessum (inquit^k Zonaras) cum Imperatoris corpus quæreretur, inuentum est in ijs ædibus, vbi combustus fuerat, vetus sepulchrum cum hac inscriptione: HIC MACEDO MIMAS IMPERATOR EST SITVS] quod quidem spectabat ad oraculum illud Valenti antea demonstratum eo disticho:

D. *Miser ad Mimanta magnum iter capesto
Citius: hic te saeva mortis opprimit dolor.]*

hæc enim in somnis ipsi dicta testatur auctor, ab eruditis interpretata de Mimante monte Asiæ ad mare sito. Præcesserunt & alia signa prænuncia mortis Valentis, vt inscriptio illa reperta Chalcedone; necnon vulgi clamores Antiochiæ editi, VIVVS ARDEAT VALENS] et alia quæ Ammianus^l narrat,

Ex huiusmodi acerbissima illata a barbaris clade sub Christiano Imperatore, datum est Gentilibus occasionem omnem captantibus in Christianam religionem insultandi argumentum haud leue: ad quos Orosius, dum de his agit^m: Consoletur se, sed in hoc solo peruicacia, miseriaq. Gentium, quia temporibus, & Regibus Christianis tantæ simul congestæ clades pressam Reipublicæ onerare ceruicem, euersæ prouinciæ, deletus exercitus, Imperator incensus. Magnum re vera hoc est ad nostrum dolorem, magisq. miserum, quo magis nouum. Sed quid hoc ad consolationem proficit Paganorum, qui palam peruidet & in his quoque persecutorem Ecclesiarum fuisse punitum? Vnus Deus vnam fidem tradidit, vnam Ecclesiam toto Orbe diffundit, hanc aspicit, hanc diligit, hanc defendit. Quolibet se quisquis nomine tegat; si huic non sociatur, alienus; si hanc impugnat, inimicus est. Consoletur se Gentiles in quantum volunt, Iudeorum, hæreticorumq. supplicijs: tantum & vnum Deum esse, & eundem personarum acceptorem non esse, vel ex hac potissimum Valentis extincti probatione fateantur. Gothi antea per Legatos supplices poposcerunt, vt illis Episcopi, a quibus Christianæ fidei regulam discerent, mitterentur. Valens Imperator exitiabili prauitate doctores Ariani dogmatis misit: Gothi primæ fidei rudimentum, quod acceperunt tenuerunt

VALENTIS INTERITVS.

^a Ammian. lib. 31.
^b Ruffin. lib. 2. c. 13.
^c Socrat. lib. 4. cap. vltim.
^d Sozom. lib. 6. cap. vltim.
^e Theod. lib. 4. c. 31.
^f Niceph. lib. 11. cap. 50.
^g Hieron. epist. 3.

^h Chrysost. ad Viduam iuniorum.

ⁱ Psalm. 62.

^k Zonar. Annal. 3.

^l Ammian. lib. 31. GENTILES QUID IN CHRISTIANAM RELIGIONEM.

^m Oros. lib. 7. cap. 33.

^a Socrat. lib. 4. cap. vlt.

TRAIANVS DVX PIVS QUID IN VALENTEM.

^b Pallad. in Lau. siac. c. 44.
^c Theod. lib. 4. cap. 29.

^d Ammian. lib. 31.

^e Theod. lib. 4. cap. 30. QUID ISACIUS ADVERSVS VALENTEM.

^f Psalm. 118.

VALENTIS INVIDET GRATIANO VICTORIAM.

tenuerunt. Itaque iusto Dei iudicio ipsi eum viuum incenderunt, qui propter eum etiam mortui, vitio erroris arsurus sunt.] hucusque Orosius. et quidem apposite accidit, vt quos Valens ex fide Catholica ad sectam Arianam capeſſendam adduxisset, immo conditione pacta ic̄ti foederis coegisset, ab iisdem flammis vlticibus cremaretur, digno supplicio impiorum.

Quod ad cladem acceptam spectat: equidem perfidia Imperatoris tot tantisq. malis exagitatam esse Romanum Imperium, cum prudentes omnes aequae sentirent, sanctissimi quoque viri Ecclesiarum magistri sua ipsorum testificatione posteris scriptorum monumentis reliquere testatum: nam ante Orosium Gregorius Nazianzenus refrenans ista adeo tristitia, sic dixit^a pro concione Constantinopoli: Grauiasunt insuper quae nunc partim cernimus, partim audimus. Patriae captiuitate oppressa, innumerabiles copiae ferro procumbentes, terra cruore & cadauerum mole laborans, externa natio alienam regionem velut propriam percurrens, non ob defensorum molliciem & ignauiam (neque enim eam quisque accuset, hi enim illi sunt qui vniuersum pene Orbem bello atque armis subegerunt) sed propter vitia nostra, impiamq. doctrinam aduersus Trinitatem inualescentem.] haecenus Gregorius: eadem quoque (vt vidimus) S. Ambrosius^b vaticinando ante testatus est; nempe ob impietate Principis, & blasphemias suorum gregaliu in Filium Dei, atque persecutiones aduersus pios sanctosq. viros ab eisdem exciratas, digna peccatis vltione pensata, traditos esse eosdem in manus barbarorum: fore tamen, vt per impios illata tam grauis Romano Imperio iactura, per pios viros, nempe Italos, vt ait, Catholicos inquam ipsos, sub Gratiano ad bellum proficiscentes, refarciretur, pellendosq. esse barbaros, & in pristinum statum restituendum Imperium. quae cuncta vera, explorataq. in omnibus probauit euentus.

Antequam autem aduentaret Occidentalis exercitus, audita clade Orientalium, neceq. Valentis, confedit ad tempus Sirmij, donec aduersus victores Gothos maioribus fulciretur auxilijs: alij vero qui erant in Oriente Catholici, Constantinopoli periclitanti suppetias attulere. Etenim veluti miraculo accidit, vt praesto fuerint Sarraceni, iisdemq. non Christiani solum, veru & Orthodoxi (vt vidimus) sub sanctissimo Episcopo Moyses anachoreta. Ammianus^c enim de Gothis post victoriam consecutam tradit, tentasse primo crebris assaultibus Hadrianopolim, sed spe frustratos concessisse Perinthum; verum inde quoque eiectiones, venisse Constantinopolim, eamq. obsidione cinxisse. Quo modo autem sic laborantes ciues a Sarracenis sunt liberati, Socrates^d ita narrat; atque Sozomenus^e: Barbari (inquit iste) victoria elati Thraciam vniuersam depopulati sunt, & in ipsa suburbia demum Constantinopolis incursiones fecerunt. Rebus tunc in discrimen adductis, ingenti praesidio fuere primum pauci quidam ex confederatis Sarracenis a Maui ipsorum Regina submissi: deinde & ex ipso populo quamplurimi. Hi enim, quia Dominica Valentis vxor ipsis ex arario certum stipendium persoluebat (vt quisque poterat) armati obuiam hostibus ierunt, eosq. facto impetu procul ab vrbe fugarunt.] haec ipse: sed paulo fusius ac dulcius Ammianus his verbis^f: Sarracenorū cuneus (super quorum origine & moribus diuersis in locis retulimus supra) ad sortem magis expeditionalium rerum, quam ad concurſatorias habilis pugnas, recens illuc acceritus, congressurus, barbarorum globo repente conspecto, a ciuitate fidenter erupit: diuq. extento certamine pertinaci, aequis partes discessere momentis. Sed Orientalis turma nouo neque ante viso superauit euentu. Ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia praeter pubem, subraucum & lugubre strepens, educto pugione, agmini se medio Gothorum inseruit, & interfecti hostis iugulo labra admouit, effusumq. cruorem exhausit. Quo monstruoso miraculo barbari territi, postea non ferocientes more, cum agendum appeterent aliquid, sed ambiguis gressibus incedebant.] haec Ammianus. Addit vero his, Gothos omnes iam foederatos ante, in militiamq. acceptos atque securos, vna die opera Iulij Magistri militiae trans Taurum ex improviso esse iussos occidi, datis ad alia loca vbi degerent ad prouinciarum rectores secretis litteris.

At quantum roboris esset ad barbaros, eosdemq. haereticos propellendos fides Catholica etiam in homine inermis & infirmis viribus, satis apparuit in S. Acholio Episcopo Thessalonicensi, qui eosdem barbaros ab ingressu eius ciuitatis his temporibus saepe repreſsit: quod S. Ambrosius docet his verbis^g: Hunc ipsum, nimirum Acholium,

toties ingruentibus Gothorum cateruis, nequaquam tamen potuerunt barbarica penetrare tela, expugnare multarum gentium bellicus furor. Denique in ceteris populatores locis, illic pacem rogabant. Mirantibusq. quid sibi sine milite vllo obsisteret: a prudentioribus intimabatur, Elisei inrus imitatore degere, atate supparem, non inparem spiritu: cauerent, ne exemplo Syriaci agminis, sibi quoque caecitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diuersa sunt dona Christi. Eliseus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorum: sanctus autem Acholius precibus suis fecit, vt de partibus Macedoniae victores fugaret. Nonne & hoc intelligimus virtutis superioris fuisse, vt vbi miles nullus aderat, illic pellerentur sine milite? Nonne & hoc caecitatis est, vt fugerent, quos nullus vrgebat? Sed vrgebat, & proeliabatur sanctus Acholius, non gladijs, sed orationibus, non telis, sed meritis. An incognitum nobis est, dimicare re sanctos etiam, cu ferientur?] et paulo post, quo modo pulsi sint, declarat haec addens:

Non enim inani metu, nec superflua suspitione, sed fauiente luce, & ardenti pestilentia perturbati Gothi ac territi sunt. Denique tum fugerunt, vt euaderent; regressi postea pacem rogauerunt, vt viuerent. Vidimus itaque in tanti viri meritis superiora saecula; & opera Prophetarum, quae legebamus, aspeximus. Quasi Eliseus inter arma, inter acies dum vixit versatus est, meritis suis componens praelia.] haecenus S. Ambrosius. Ex quibus plane perspicue declaratum est, datum esse Gothorum agminibus aduersus Romanum exercitum robur propter peccatum, ipsam scilicet perfidiam Imperatoris: quibus vbi fides vera licet inermis occurrit, easdem ferratas barbarorum cohortes redditas esse prorsus imbelles; superasseq. senem vnum omnem exercitum barbarorum, qui victor Regem dimidiae Orbis partis subegerat, extinxeratq. vna cum suis copijs Imperatorem. Adeo vt si haberent Gentiles quid oblatrarent in religionem Christianam ob perfidum ducem; non deesset quid mirantes praedicarent ob sanctum Episcopum legitimum fidei Catholicae cultorem ac defensorem.

Recessisse ex his regionibus perfractos Gothos, atque retrogressos deuenisse vsque ad Iulias Alpes, Ammianus^a affirmat: eosdemq. palabundos omnia quae sibi occurrerent, deuastasse, S. Hieronymus tradit, dum non has tantum hoc anno illatas per barbaros clades, verum alias simul congerens quae postea per quatuor lustra acciderunt, ita scribit ad Heliodorum^b: Viginti, inquit, & eo amplius anni sunt, quod inter Constantinopolim & Alpes Iulias quotidie Romanus sanguis effunditur: Scythiam, Thraciam, Macedoniam, Dardaniam, Daciam, Thessaliam, Achaia, Epiros, Dalmatiam, cunctasq. Pannonias Gothus, Sarmata, Quadus, Alanus, Hunni, Vandali, Marcomanni vastant, trahunt, rapiunt. Quot matronae, quot virgines Dei, & ingenua nobiliaq. corpora his belluis fuere ludibrio? Capti Episcopi, interfecti presbyteri, & diuersorum officia clericorum, subuersa ecclesiae, ad altaria Christi stabulati equi, martyrum effossae reliquiae: vbique luctus, vbique gemitus, & plurima mortis imago: Romanus orbis ruit, & tamen ceruix nostra erecta non flectitur. Quid putas nunc animum habere Corinthios, Athenienses, Lacedaemonios, Arcadas, cunctamq. Graeciam, quibus imperant barbari?] haec Hieronymus, ex cladibus mundi consolans Heliodorum lugentem nimium Nepotianum: ceterum eadem Gothorum incursione patriam suam, Stridonem ciuitatem, fuisse subuersam, alibi idem tradit^c.

Extincto Orthodoxae fidei perduelle Valente, irrita pariter reddita sunt eius edita pro Ariana haeresi aduersus Catholicam fidem saepe statuta; cum & qui (vt dictum est) anno superiori exules relaxati sunt, etiam facultas iisdem data fuit ad suas reuertendi Ecclesias, a quibus, Arianis Episcopis subrogatis, eiectiones fuerant. Agens de his Sozomenus haec ait^d: Gratianus interim vna cum fratre vniuersum Romanum Imperium adeptus, cum patris sententiam non probaret, qua ille pertinaciter istos, nempe Catholicos, fuerat persecutus, qui religione ab ipso disenserant; omnibus ijs qui ab illo viuentis religionis ergo in exilium pulsi fuerant, reditum concessit (ad suas scilicet Ecclesias) legemq. tulit, vt quisque libere quamcumque religionem, quemcumque coetum vellet, sectaretur, exceptis Manichaeis, Photinianis, & Eunomianis.] ita ipse: satis namque visum Imperatori, vlcerosum morbum pederentim curare, hocq. primo initio fidem Catholicam postliminio restituere, ac viros Catholicos suis Ecclesijs reddere; illosq. comprimere haereticos primum omnium, qui execrabiliores haberentur. na Eunomiani eius prauae aestimationis erant, vt ipsos Ariani quoque detestarentur.

^a Greg. Naz. orat. de pace. PERFDIA NONIGNAVIA PERDIDIT ROM. IMPERIVM.

^b Ambros. de fide ad Gratian. lib. 2.

SARRACENI LIBERANT CONSTANTINOPOLIM.

^c Ammian. lib. 31.

^d Socrat. lib. 5. ^e Sozom. lib. 7. ^f Ammian. lib. 31.

^g Ammian. lib. 31.

ACHOLIVS EPISC. THESSALONIC. PVGAT GOTHOS. ^g Am. ros. epist. 39.

VFYA EXERCITVS GOTHORVM.

CLADES A GOTHIS ILLATAE ^a Ammian lib. 31. ^b Hieron. epist. 7.

^c Hieron. de Script. Eccles.

^d Sozom. lib. 7. ^e GRATIANI EDICTVM PRO CATHOLICIS.

detestarentur, licet re vera impietate confortes: de iisdem enim ita Ambrosius ad Gratianum^a: Sed quem potissimum legam? Eudoxium, Eunomiumve, an Arium, vel Aetium eius magistros? plura enim nomina, sed vna perfidia, infirmitate non dissonans, communiione discordans, non dissimilis fraude, sed cogitatione discreta. Cur enim secum nolint conuenire, non intelligo. Eunomij personam diffugiunt Ariani, sed eius perfidiam asserunt, impietatem exequuntur. Aiunt eum prodidisse effusius quæ Arius scripserat. Magna cæcitatibus effusio, auctorem probant, executores refutant. Itaque nunc in plures sese diuisere formas: alij Eudoxium, alij Eunomium, vel Aetium, alij Palladium, vel Demophilum, atque Auxentium, vel perfidie eius hæreses sequuntur, alij diuersos.] ita S. Ambrosius de vna Ariana hæresi diuersis capitibus sibilante, quorum duo illa præcipua primo demetenda præsentis sanctione hoc anno Gratianus constituit: cuius etiam editæ legis meminit Socrates^b.

At licet de Arianis nullam factam esse in edicto mentionem Socrates demonstrare videatur: tamen satis eos lege Gratiani perstrictos esse, videri poterat, cum iussu eiusdem Imperatoris iuberentur, Catholicis, quas occupauerant, Ecclesias cedere. de qua quidem lege hæc Theodoretus^c: Conscripsit, inquit, legem, qua iubebat, tum pastores eiectos in exilium redire, suisq. gregibus restitui, tum sanctas Ecclesias tradi ijs qui Damasi communionem amplexarentur. Hic Damasus Episcopus Romanus fuit in illius Ecclesiæ administratione successor Liberij, vir sane propter vitæ præstabili ornamenta insignis; qui quoad eius fieri poterat, doctrinam Apostolicam assidue tutatus est. Ut autem lex, quam dixi modo, maiorem haberet auctoritatem, misit cum ea Duce Saporem, virum id temporis propter nominis & famæ celebritatem facile præstantissimum; cui dedit in mandatis, vt tum Ariana blasphemie præcones, tamquam feras quasdam agrestes, ex sacrosanctis templis exigeret, tum optimos pastores sanctis eorum gregibus restitueret.] hæc Theodoretus. Vides, lector, quàm scite atque prudenter in tanta hæreticorum ac diuersarum hæresum colluie norit pietissimus Imperator, vna data tessera, Catholicos distinguere ab hæreticis; nempe communicatione cum Romano Pontifice; nimirum ex more, illos dumtaxat Orthodoxos esse significans, quibus tali edito signo sinceræ & solidæ fidei comprobatis, tuto committendæ forent Ecclesiæ. Subdit Theodoretus^d, ipsum Saporem Ducem a Gratiano cum edicto in Orientem missum, venisse Antiochiam, edictumq. promulgasse, cuius occasione illic Concilium celebratum fuit.

Qui igitur Valentis primum edicto ab exilio relaxati sunt Episcopi Orthodoxi, Gratiani vero sanctione suas Ecclesias recipere; vnanimi conspiratione, mutuoq. consensu hoc anno mense Septembris Antiochiæ conuenerunt, vt prostratæ Orientali Ecclesiæ paribus votis consulentes, supplicatq. iaturi, quid agendum esset, vna decernerent. Sed antequam de rebus in eo Concilio gestis narrationem aggrediamur; ne quid animi arbitrio absque maiorum testificatione temere effundere videamur: quod ad tempus spectat, docet id in primis Gregorius Nyssenus in epistola ad Olympium monachum de vita obituq. S. Macrinæ fororis: cum enim ibi dicat eiusmodi Synodum, cui ipse interfuit, Orthodoxorum Episcoporum collectam Antiochiæ nono mense ab obitu S. Basilij, quem superius demonstrauius huius anni exordio, ipsis Kalendis Ianuarij, ex hac vita migrasse; plane eiusdem irrefragabili auctoritate dicendum est, eam hoc anno mense Septembris fuisse habitam. Sed subdant verba Gregorij^e: Post hanc iacturam (nempe obitus S. Basilij Episcopi Casarea Cappadocia) nonus mensis aut paulo amplius, cum Episcoporum Concilium indictum est Antiochiæ, cui nos item interfuius.] hæc quod ad tempus pertinet.

Quæ autem in eo Concilio gesta sint, ex abditis perquirenda sunt locis. Atque in primis memoria repetendum, quod sæpe sæpius diuersis obortis occasionibus dixisse meminimus: Catholicos Antiochenos Nicænæ fidei professores fuisse longo schismate; nempe a tempore Iuliani, abinuicem separatos, in hærentibus alijs Meletio, Paulino, alijs communicantibus: negotium autem tale erat, vt totus ferme Oriens, & fortasse etiã Occidens in schisma induci facile poruisset, pro cuiusque studio alterutri parti alijs fauentibus, alijs aduersantibus. Quod igitur desperata prorsus videretur, ac frustra tentata omnis medela erigendarum Orientis Ecclesiarum, nisi in vna eademq. pacis & vnitatis concordia conuenirent; ante omnia eiusmodi inueteratū schisma tollendum, Patres necessarium

cessarium existimarunt. Huius itaque rei causa Antiochiæ (vbi malum exortum erat atque in immensum coaluerat) duxerunt illi celebrandum esse Concilium. Vbi quod neutra pars alteri cederet, remedium illud excogitatum est, vt inter vtramque partem ita transigeretur (quod superius diximus) nempe, vt cum alteruter ex duobus, Paulinus, vel Meletius, prior ex hac vita decederet; qui superstes esset, in locum demortui nullo alio creato Episcopo successore, solus remaneret Ecclesiæ illius Antistes: ad quod præstandum iureiurando adegerunt sex primores Ecclesiæ illius presbyteros, qui propinquiores ad eum gradum consequendum esse viderentur. quod quidem, ambabus partibus consentientibus, fuit salubriter constitutum. testantur id Socrates^a atque Sozomenus^b, & alij hos secuti, quibus potius standum esse quisque iure sentiet, quàm Theodoro, quem in suo narrationis contextu errores admiscuisse cognoscet, dum ipse res tunc Antiochiæ gestas sic narrat^c:

Id temporis autem aduentante Antiochiam Sapore Duce, cum legem Gratiani ostendisset: Paulinus se a partibus Damasi stare constanter affirmat: idem quoque affirmat, morbo erroris sui occultato, Apollinaris. At diuinus ille Meletius se & quiete gessit, & ab eorum contentione continuit. Flavianus vero vir sapientissimus, qui adhuc fuit ex numero presbyterorum, ad Paulinum, Duce audiente, sic verba facit: Si Damasi communionem, o amice, amplecteris: nobis tuæ & illius doctrinæ consensum, cognationemq. manifesto commonstra: Nam ille vnâ Trinitatis essentiam confitetur, tresq. personas palam prædicat: at tu contra personarum trinitatem penitus tollis. Quare ostende doctrinæ consensum, & Ecclesias capeffe, vti lex iubet. Qui cum illi os hac refutatione obturasset, ita Apollinarem alloquitur: Demiror, o amice, te non solum tam impudenter velle veritati repugnare, cum certo scias, Damasum, virum sane admirabilem, affirmare perfectam nostram naturam a Deo Verbo sumptam esse; verum etiam contrariam te opinionem docere: nam mentem nostram salute prius tu quidem. Quod si nos hæc tibi obiectando falsa dicimus; iam ergo tute nouam doctrinam a te primum in lucem editam denega, Damasi doctrinam amplectere, & sacrosanctas Ecclesias capeffe.

Cum autem sapientissimus Flavianus certis verisq. rationibus eorum compressisset audaciam: Meletius vir omnium mansuetissimus comiter admodum & benigne Paulinum compellat his verbis: Quoniam & mihi istarum ouium procuracionem commisit Dominus, & tu aliarum curam suscepisti; ipsaq. oues inter ipsas veræ pietatis communionem consentiunt: greges, o amice, concordie vinculis coniungamus, atque contentionem de primatu dirimamus: et cum oues communiter pascamus, communem illis rite moderandis curam adhibeamus. Quod si sedes contentionem gignit: ego hanc contentionem a nobis repellere conabor. Nam ponamus, quæso, in ea librum Evangelij, & vtrinque nos sedeamus. Quod si ipse prius e vita abiero; tu solus, amice, gregem moderaberis: sin autem tibi illud contigerit, ego rursus curam ouium pro virili geram. Verum tametsi ista placide & leniter a Meletio dicebantur: Paulinus tamen illis minime acquieuit. Itaque Dux Sapore, eorum quæ vtrinque dicta erant, Iudex constitutus, magno Meletio Ecclesias tradidit: Paulinus autem ouium, quas ab initio a reliquis segregauerat, Antistes permansit.] hucusque Theodoretus. At non sunt hæc perfunctorie transeunda, sed magna consideratione adhibita expendenda, quod de re haud leui controuersia agitur.

Hic primum attende, Theodoretum vel ignorasse, vel dissimulasse Synodum Antiochenam hoc anno (vt perspicue est demonstratum) a Catholicis Episcopis congregatam: sed iudicium causæ tanti momenti vni tribuere Satori Duci: idq. præsertim contra præscriptum sanctionis, quam ibi promulgauit, Gratiani Imperatoris, cuius illa erat certa disertis expressa verbis assertio, vt illis tribuerentur Ecclesiæ, quos constaret cum Damaso Romano Pontifice communicare. Porro Paulinum iunctum fuisse communicatione litterarum formatarum ipsi Damaso, superius luce clarius est demonstratum. Sed & extitisse calumniam Flauiani, & Vitalis primum, Paulinum distinctionem personarum auferentem in Trinitate, consentientem fuisse Sabellio; ea quæ suis locis superius de eo sunt enarrata, manifeste declarant, demonstrantq. ipsum semper integerrime in omnibus fidei Catholicæ assertorem fuisse probatum.

Scias, lector, eam de Sabellianismo calumniã iam olim tempore Iouiani Imperatoris, cum Athanasius & Epiphanius Antiochiæ essent, fuisse a Vitale Apollinaris hæresis patrono

^a Ambrosius de fide ad Gratianum. lib. 1. c. 4.

^b Socrates. lib. 5. cap. 2.

^c Theodoret. lib. 5. c. 2. GRATIANI LEX ADVERSUS ARIANOS.

^d Theod. lib. 5. cap. 3.

CONCILIVM ANTIOCHENVM.

^e Gregor. Nyss. ad Olymp. apud Syr. tom. 4.

CONCILIATI SIMVL MELETIVS ATQVE PAVLINVS.

^a Socrates. lib. 5. c. 5. ^b Sozomen. lib. 5. c. 3. ^c Theodoret. lib. 5. c. 3.

FLAVIANVS QVID IN PAVLINVM.

QVID MELETIVS CVM PAVLINO.

DEFENDITVR PAVLINVS A GALVMNIA FLAVIANI.

trono obiectam Paulino; ipsum vero edita tunc oblataq. Athanasio fidei suæ professione, qua & inter alia Sabellium quoque damnaret, se, qualis semper fuerat, demonstrasse Catholicum, purissimæq. Patrum fidei assertorem: recitat enim, qui interfuit, hæc omnia Epiphanius^a, nosq. suo loco pluribus egimus; demonstrauiusq. ex litteris Damasi ad Paulinum, non solum illum ipsi fuisse communionem coniunctum, sed & tantæ apud eum æstimationis, ut qui recipiendi Antiochiæ essent, eiusdem Paulini arbitrio crederet.

At cogimur tandem lapsum Theodoretum detegere. Nec quis tamen ob id aduersum me clamet, reuelari a me ignominiam Patris: nam vulgatum est omnibus, Theodoretum male coepisse, misericordia autem Domini bene consummasse; eundemq. veracem in reliquis historicum comprobari, in his vero quibus priuato fauit affectu, indigere censura, prout prudens lector intelliget. Quod enim post mortem Meletij etiam idem conflatum schisma perseuerauerit in posteris, & Flavianus contra præstitum iurandum fuerit susceptus in locum Meletij, ipseque Theodoretus eiusdem Flauiani partes sectatus sit: hoc modo inuersa alea, res gestas in Antiocheno Concilio aliter quam se haberent, in gratiam ac excusationem Flauiani narrauit, & contra aduersarium eius Paulinum male congeffit. Cuius infensi animi aduersus eundem Paulinum & illud certum accipe argumentum. Quod enim sciret ex litteris Synodicis Damasi ad Paulinum de fide Catholica scriptis manifeste probari mutuum inter eos communionem, ac proinde aduersariæ partis causam infirmari: quid indignum quouis Christiano homine, nedum Catholico Episcopo ausus est perpetrare? Dicere cogor inuitus, dicam tamen studio veritatis, cui tantum absque aliqua priuata affectione ex instituto deuincior.

Scripta fuit Synodalis epistola a Damaso ex Romano Concilio ad Paulinum Episcopum Antiochenum, quæ continet anathematismos aduersus omnes adhuc oblatrantes hæreses: eam cum intexuit Theodoretus loco non suo in historia, pro Paulino Antiocheno, posuit Paulinum Thessalonicensem, ne videlicet ex illis saltem litteris communicatio Damasi cum Paulino conuinci posset. Latina omnia exemplaria, quæuis consulas antiquitus scripta atque etiam typis excusa, habent Paulinum Antiochenæ Ecclesiæ Episcopum. Theodoretus autem ita disertis verbis eius epistolæ titulum ponit^b: Confessio fidei Catholicæ, quam Damasus Papa misit ad Paulinum Thessalonicæ vrbis Macedoniae, siue Macedoniae.] ita ibi, & perperam quidem, nisi ad eum excusandum dixerimus, eiusmodi mentitum titulum ab aliquo alio esse appositum. At quam prudenter omissa antiqua lectio, & auctoritate Latinorum exemplarium, in recentiore Conciliorum editione facta Venetijs in Nicolina typographia, posita sit ea epistola ex Theodoro cum falsa illa inscriptione, ipse videat, quisquis auctor extitit, qui & superioris epistolæ titulum ad eundem Paulinum inscriptum ex eo ambiguum quoque reddidit, ponens in margine pro Antiocheno Thessalonicensem. Quisnam, quæso, dixerit textum vnum Græci auctoris præferendum sexcentis Latinis, in rebus præsertim primis Latine conscriptis in Ecclesia ipsa Latina?

Sed manifestum in nomine conuincamus errorē, atque videamus quisnam eo tempore, quo Theodoretus scriptam esse a Damaso eam vult epistolam, cum ageretur Constantinopolitanum Concilium sub Theodosio, Thessalonicensi Ecclesiæ præerat Episcopus, num Paulinus, ad quem vult eam datam epistolam, an alius aliquis. At relegamus catalogum Episcoporum Thessalonicensium huius sæculi. Tempore Constantini præfuit illi Ecclesiæ Alexander, qui interfuit Nicæno Concilio, cuius extant litteræ ad Athanasium: tempore vero Concilij Sardicensis eius Ecclesiæ Episcopus erat Actius: post autem Concilium Ariminense Ireminus*, de quo Athanasius in Apologia ad Constantium. post vero Ambrosij^c certa testificatione constat, his temporibus, quibus Oriens afflictabatur a Gothis, præfuisse Ecclesiæ Thessalonicensi Acholium Episcopum sanctitate clarissimum, de quo haud pridem dictum est. Quin etiam inuenies idem nomen Acholij in epistola Synodali Concilij Constantinopolitani apud ipsum Theodoretum^d: etenim idem Acholius cum Paulino, Epiphano, & alijs compluribus Orientis Episcopis Romam ad Synodum se contulit: ut plane intelligas, ipsius quoque Theodoretum testificatione eo tempore non alium quempiam quam dictum Acholium Ecclesiæ Thessalonicensi Episcopum præfuisse, dum recitat titulum epistolæ Synodi Constantinopolitanæ scriptæ ad Episcopos Romæ in Concilio congregatos, ubi inter

^a Epiph. hæres. 77.

THEODORETI STROPHA DE-TEGITVR.

THEODORETI DEPRAVAT INSCRIPTIONEM EPISTOLAE DAMASI.

^b Theod. lib. 5. c. 11.

EPISCOPI THESSALONICENSIS HVIVS TEMPORIS.

* Irenius
^c Ambros. epist. 59.

^d Theodor. lib. 5. c. 9.

A alios Acholij nomen habetur expressum. At si hæc non sufficiunt, suffragetur etiam apertissima fides de Acholio Episcopo, Thessalonicæ hoc tempore præfidenti, utpote qui anno sequenti (ut auctor est Sozomenus^a) baptizauit Theodosium Imperatorem morbo laborantem. Constat etiam auctoritate Ambrosij^b, Acholio subrogatum Anysium, cumq. vixisse diutius: nam liquet eiusdem Ambrosij assertione^c, ipsum fuisse superstitem post Concilium Capuanum, quod celebratum esse dicemus anno Domini trecentesimo octogesimo nono, Sircij Papæ anno Pontificatus vndecimo. Vides igitur, lector, ne fingi quidem posse, ut Paulinus, quem iactat Theodoretus, fuerit Episcopus Thessalonicensis tempore Concilij Constantinopolitani, nec ante vel postea, quousque sederunt Acholius atque eius successor Anysius: quàmque præter in his auscultare Socratem^d etque Sozomenum, utpote externos homines neutri harum partium addictos Nouatianos. At de his hætenus. Iam reliqua eiusdem Synodi Antiochenæ Acta prosequamur.

Rursum vero recognitam in eodem Concilio fuisse rectam fidei regulam ac stabilitam, apparet ex Synodica epistola Concilij Constantinopolitani ad Damasum, ubi hæc leguntur^d: Atque ista de fide a nobis libere ingenueq. predicata summam diffusiuius, de quibus plenior cognitionem animis poteritis percipere, si libellum, Concilio Antiocheno conuocato, de fidei decisione editum, & eum etiam qui superiore anno a Concilio generali compositus est, legere placuerit, in quibus tum fidem nostram vberius exposuimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciauimus.] hæc ibi, quibus etiam innuitur recens obortam hæresim Apollinaris in hac eadem Synodo Antiochena fuisse damnatam.

C Præterea (quod maximi ponderis negotium visum est) decreta sunt legationes complures ad visitandas Orientis Ecclesias, easque subleuandas, atque in fide Catholica stabiliendas. Electi ad hoc opus qui præclarioris nominis in ea Synodo interfuissent Episcopi, nempe Gregorius Nyssenus, Eusebius Samosatensis, Gregorius Nazianzenus, atque Meletius Episcopus Antiochenus: agemus autem de singulis. Legationis in primis Gregorij Nysseni testis est ipse, cum sanctam Macrinam sororem ita sibi loquentem introducit: Te ad ferendum auxilium, te ad res constituendas Ecclesiæ mittunt, & Dei munus non aspicias?] Idemq. missum se alibi testatur ad inuisendam atque componendam Ecclesiam provincie Arabiae, cum ita ait^f: Mihi propter hanc viuendi rationem, in qua ut viuam, ab eo qui dispensat vitam nostram, constitutus sum: necesse fuit pro sancto Concilio habito, emendanda Arabiae Ecclesiæ gratia ad loca ista proficisci. At cum esset Arabia locis Hierosolymitanis contermina, pollicitus eram me cum his qui sanctis Hierosolymitanis præsunt Ecclesijs disceptaturum, quod rerum illis esset status perturbatus, at quodam qui medius intercederet, egerent. Præterea vero ipso quoque pijsimo Rege viae facilitatem concedente curru publico, nulla nobis necessitas fuit ea perpeti, quæ etiam alias cogitabamus. Vehiculum enim nobis pro ecclesia & monasterio erat, omnibus per totam viam simul psallentibus & ieiunantibus in Domino.] hæc ipse. Placuit tamen ut antequam collatum sibi munus obiret, rediret in patriam, sororemq. sanctam Macrinam virginem in monasterio agentem inuiseret, quam octo annorum spatio, quibus extorris ab Ecclesia atque a patria fuerat, numquam viderat. Accidit id quidem diuino plane consilio, ut sanctam sororem

D proxime morituram videret, de cuius obitu in via per visum admonitus fuit, ut ipse testatur ea epistola, quam de rebus ab ea præclare gestis ad Olympium scripsit. Porro Gregorij eam inuisendi illud fuit institutum, ut de obitu Basilij aliquam ab ipsa, utpote sanctissima atque doctissima femina, consolationem acciperet: quo tempore idem Gregorius ex ijs quæ tunc soror ipsa cum eo differuit, librum illum aureum conscripsit de Anima & resurrectione, in quo eam ob ipsius insignem eruditionem nominat sæpe magistram. Quanta vero emereret illa vitæ sanctitate, ex eadem epistola ad Olympium poterit quisque abunde cognoscere. Quam autem prædiuitem Gregorius ex bonis eius post obitum acceperit hereditatem, haud erit otiosum referre, cum ex ijs sanctorum erga sancta piium studium referretur: ait enim hæc Gregorius (ut plurima de ea digna memoria prætermittam) Illa de qua mentionem fecimus, Vestiana, quæ curam ornandi suum corpus acceperat, illudq. munus obiret, proprijs manibus

^a Sozom. lib. 7. c. 4. & Socras. lib. 5. c. 6.
^b Ambros. epist. 59. c. 60.
^c Ambros. epist. 79.

DEI REGVLA FIRMATA IN CONCILIO ANTIOCHENO. d Apud Theod. lib. 5. c. 9.

DECRETAE LEGATIONES IN DIVERSAS PROVINCIAS.

^e Greg. Nyssen. ad Olymp. monach. de S. Macrina vita apud Sur. tomo 4.
^f Greg. Nyssen. de peregrinat. Hierosol.

GREG. NYSSEN. ADIIT S. MACRINAM SOROREM ET MORTI EIVS INTEREVIIT.

CRUX FERREA
ANNVLVS
CVBI LIGNO
CRVCIS.

ornans sacrum caput illud, cum eius ceruici manum submisisset: Ecce (inquit ad me respiciens) quale e collo sanctæ monilis ornamentum pendet. Et hæc dicens, solutis a tergo vinculis protendit manu ferreū Crucis signum, & anulum quemdam ex eadem materia: quæ quidem vtraque cordi semper adhærebant. Et ego: Communis, inquam, sit hæc possessio: ac tu quidem habeas Crucis insigne, mihi autem hereditas annali satis erit: siquidem in huius etiam pala Crux erat impressa. At cum mulier intuens, rursus ad me: In deligendo, inquit, non aberrasti: etenim excavatus est annulus sub ipsa pala, ibiq. de ligno vitæ particulam conditam habet, quod superadiacens pala simili nota significat.] hæc ibi, atque satis ad alia festinanti, cum alioqui iucundissimum foret: integram illam epistolam de clarissimæ virginis vita & obitu a sancto fratre conscriptam audire.

Gregorius vero religiose curato sanctæ sororis purissimo corpore, Ecclesiæ antiquo more, cum psalmodiarum cantu, noctis peruigilio, & accensis cereis ad martyriū ædem religioso funere collocato, susceptum legationis munus obiit, scripsitq. dictam ad Olympium sanctissimum monachū epistolam; quem Antiochiæ, dum ibi Gregorius huiusmodi causa Synodi moraretur, cognouit illac transeuntem, Hierosolymam ad sancta loca visenda peregrinantem, prout idem Gregorius in eadem ad ipsum epistola scripta præfatur. Cetera autē eius legationis monumenta penitus excidere: sed quæ præstitit, ex S. Eusebij collegæ functionibus possumus existimare, nimirum quod horū in diuersas prouincias Legatorum idem muneris esset, vt quos scirent Catholicos sacerdotes, Ecclesijs ab Arianis obsessis Episcopos constituerent. hoc quidem exhibuisse in sua legatione officium magnum illum virum, de quo sæpe superius mentio facta est, Eusebium Samosatenum Episcopum, Theodoretus docet his verbis:

Theod. lib. 5. cap. 4.

EUSEBII SAMOSATENI LEGATIO.

* Chalcedis
b Theod. in hist. sanct. Patr. cap. 8.

Porro Magnus Eusebius ab exilio reuersus, Acaciū qui in magna gloria apud omnes fuit, Beroæ Episcopum ordinauit, Theodorum autem Hierapolis, cuius seuera viuendi disciplina ad hodiernum diem ab omnibus celebrata est: Eusebium Chalcedonis*, & Cyri nostræ Isidorum Antistitē constituit, vtrumque admirabilem & diuino pietatis studio egregie exornatum (fuerant hi præstantissimi monachi, quorum idem Theodoretus alibi meminit.) Ferunt quoque eundem, Eulogium illum qui pro doctrina Apostolica strenue decertauerat, quiq. apud Antinoem vna cum Protogene relegatus erat, pastorem Edeffæ (iam enim diuinus Bares e vita excefferat) creauisse: Protogenem vero eorumdem certaminum socium Charris, vrbi haud sana doctrina imbutæ, tamquam medicum ad eius errores curandos præfecisse: postremum autem Episcopum ab eodem diuino viro ordinatum fuisse Marin, quem Dolichæ paruo oppido, & per id temporis morbi Ariani contagione admodum infecto præposuit. Quem quidem Marin, virum sane præstantem, & omni virtutum genere eximie illustratum, cum Eusebius ipse Magnus in sede Episcopali collocare vellent, Dolicham contendit.

EUSEBII SAMOSAT: MARTYRIUM.

c Luc. 23.

d Act. 7.

In quod oppidum mulier quædam peruersæ Arii doctrinæ peste admodum laborans, tegulam e superiori loco deiecit, qua caput eius diminutum fuit: quo quidem vulnere paulo post ex hac in aliam longe præstantiorē vitam migravit. Qui cum iam esset moriturus, eos qui aderant, iureiurando obstrinxit, ne vllum supplicium de ea quæ facinus fecerat, omnino fumerent. Etenim in eo imitatus est rum Dominum suum, qui pro ijs qui eum Cruci affixerant, sic orauit: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: tum conseruum Stephanum, qui post crebros lapidum ictus, quibus obrutus erat, clamauit: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Tali mortis genere Eusebius ille Magnus post multa pro fide confecta certamina occubuit: qui licet barbarorum in Thracia effugisset crudelitatem, impiorum tamen hæreticorum manus haudquaquam effugit, sed per eos coronam martyrii consecutus est.] hæc de Eusebio Theodoretus: qui licet ab Antiochena Synodo eum esse legatum ad illud opus, silentio præterierit; tamen certum constansq. est, eum ipsum vnus ciuitatis Episcopum in aliena metropoli tot tantaq. præsumpsisse, vt in Syria atque Mesopotamia Episcopos ordinaret; cum nonnisi ex Synodi decreto potuerit tam ampla illi tunc fuisse impertita auctoritas. Verum præstantissimi Præfulis iugem memoriam cum Orientalis tum etiam Occidentalis Ecclesia profecuta est, diem natalis eius, quo coronatus martyrio triumphauit in cælo, insertum publicis Ecclesiæ monumentis, anniuersaria memoria celebrans.

Inter

GREGOR. NAZ. CONSTANTINOPOLIM A SYNODO MITTITVR.

Inter alios autem Episcopos, qui ab eadem Synodo ad diuersas prouincias legati sunt, sanctus Gregorius Nazianzenus missus est a Patribus Constantinopolim ad ruinas tantæ Ecclesiæ reparandas: quo enim difficilior prouincia, opusq. durius ac penè desperatum videri poterat, eo doctior atque sanctior, animiq. viribus præstantior ex sacro illo confessorum conuentu delectus est. Quis enim satis valeat Ecclesiæ illius statum deploratissimum mente assequi, cui tot annis fæx hæreticorum Eudoxius, idemq. perditissimus hæresiarcha præfuit, & post eum Demophilus æque impius atque nefandus? adeo vt qui ibi reliqui erant pauci Catholici, sicut oues errantes absque pastore, luporum semper paterent incurfui. Eligitur ad illos expugnandos, hos autem subleuandos atque firmandos, potens opere & sermone Theologus, qui aliquot annis a parentis obitu (vt dictum est) a pastoralis cura liber, in abscondito faciei Domini, Seleuciæ apud sanctam protomartyrem Theclam magno negotio otiosus agebat. Puto hunc inde abduxisse secum Meletium, cum ab exilio ex Armenia redijt Antiochiam. Quid autem adeo nobili legatione perfunctus egerit, dicturis per singula, ante omnia certa ratio temporis eius Constantinopolim profectionis exquirenda nobis est, quod sciamus alios eiusdem Gregorij res gestas profecutos longe ante præsentem annum eius aduentum Constantinopolim posuisse.

Etenim Gregorius presbyter, qui encomiastica oratione vitam eiusdem Gregorij Nazianzeni tractauit, cum tradat ipsum duodecim annis egisse Constantinopoli, constetq. eiusdem tempus certum, quo inde recessit: ex eius sententia dicendum esset, ipsum anno sexto Valentiniani atque Valentis Imperatorum se Constantinopolim contulisse, Christi vero anno trecentesimo sexagesimo nono, quem liquet recessisse tempore œcumenicæ Synodi illic habitæ, Syagrio & Eucharico Coss. anno Domini trecentesimo octogesimo primo. In eadem quoque sententiam de annis duodecim commorationis Gregorij Constantinopoli visus est Nicephorus in Chronico abijisse, dum ait eum sedisse annis duodecim Constantinopolitanum Episcopum. prætermittimus autem recensere alios hos secutos, eadem quoque scribentes; a quorum omnium sententia vt penitus abhorreamus, ipsemet Gregorius Nazianzenus in primis admonet, dum in carmine de Vita sua de se testatur, non recessisse Nazianzo, nisi post obitum patris, quem tempore Nicæni Concilij redditum Christianum, sedisse tradit Episcopum annos quadraginta quinque, sicq. propagasse vitam ad annum Domini saltem trecentesimum septuagesimum secundum. At postquam Nazianzo recessit; cum testetur ibidem, se ad ecclesiam S. Theclæ profectum esse Seleuciam, ibique esse diutius commoratum; nihil esse loci potest dictæ ipsorum sententiæ de annorum duodecim commoratione Constantinopoli. quam qui sequuntur, ipsi Gregorio deformiter aduersari noscuntur: nam præter hæc, idem ipse alibi certum definit annorum numerum, quibus Constantinopoli detentus est: vt plane nullus de his remaneat amplius dubitandi locus.

TEMPVS ADVENTVS GREGORII NAZ. CONSTANTINOPOLIM.

Ipse inquam Gregorius Theologus, cum tantum triennio tradat se commoratum esse Constantinopoli, certe non ante præsentem annum illuc profectum esse declarat: sunt enim hæc verba ipsius: Vos laborum meorum testes estis. Quid improbum, quid vobis contrarium, quid noxium vel verbis protuli, vel designaui toto hoc iam triennio? vnum licet excipiatis, quod malis pepercerim, a quibus ingressu primo lapidatus, hoc ipsum constanter toleraui, &c.] hæc ipse. quibus probe consentit Ruffinus, qui ea ferme quæ præ oculis habebat temporum suorum gesta scribebat, dum ait de Gregorio: Reddita vero pace, Constantinopolim ad Ecclesiam docendam venire cohortatus, non abnuuit: vbi breui tempore tantum ad emendandum populum vetustis hæreticorum infectum venenis profecit, vt tunc primum Christiani fieri viderentur, &c.] Quod igitur nonnisi reddita pace Ecclesiæ, illuc Gregorium accessisse, breuiq. tempore permansisse dicat: plane recitata ipsius Gregorij sententiæ de triennio assentitur. Sed illud male Ruffinus, dū ibi affirmat, Gregorium ante creatum fuisse Episcopum Nazianzenum: nam eodem in loco ipse Gregorius, vbi agit de aduentu suo Constantinopolim, sic ait: Nequaquam deserto populo, cui aliqua necessitudine obligatus essem: nam illa sunt hostium meorum signa, falsiq. sermones, &c.]

TRIENNIO MORAE GREGORII CONSTANTINOPOLI.

* Gregor. Naz. Carm. de Episc. edit. Leuonen. klai.

b Ruffin. lib. 2. cap. 9.

Quòd vero illuc non sponte profectus sit, sed coactus ab Episcoporum conuentu, **A** Catholicis qui erant reliqui Constantinopoli maxime id petentibus, alibi ipse etiam Gregorius testatur, cum ait^a: Huic orationi testimonio sum ego ipse qui hæc dico. Cum supra res spectabiles positus essem, & mente cum solis intelligibilibus versarer, abiecta gloria, possessionibus, spe, doctrina, delicias ex eo ipso capiens, quòd delicias nullas sectarer, exiguo pane contentus iucundam vitam agerem ab omni petulantia liber: præter omnem spem, a bonis his abreptum me quispiam longe abduxit. Et quis ille fuerit, dicere non habeo, diuinus ne Spiritus, an peccata mea, vt electionis poenas darem. Hoc quidem manifestum est, impulisse me huc pastorum conuentum, & populum recte sentientem, qui tamen nondum amplus & copiosus erat.] hæc ipse, qui & in carmine de vita sua:

*Ad hos (quòd esse crederemur in Deo
Sermone, vita & nobiles, quamuis fere
Semper secuti rusticum vitæ genus)
Me misit almus Spiritus, vocantibus
De plebe multis, atque item pastoribus:
Plebem vt iuuarem, pro fide arma sumere.]*

et paulo post:

*Sic sum profectus, sponte non certe mea,
Verum coactus, vt fidem defenderem.]*

Sic itaque cum ipsius iterata assertione liqueat, coactum a conuentu Episcoporum Constantinopolim profectum esse: licet vbi eiusmodi Synodus Episcoporum collecta sit, minime dicat: tamen quòd nullum aliud reperiat hoc anno conuocatum Concilium **C** Episcoporum, nisi Antiochenum; immo quòd nec alibi ab alijs colligi potuerit, cum eo tempore perpauci qui erant in Oriente Episcopi Orthodoxi (vt dictum est) conuerterint Antiochiæ: sed & quòd nec quæuis alia Synodus in Oriente celebrata tantæ auctoritatis esse potuerit, vt ad curandam Constantinopolitanam Ecclesiam valuerit renitentem Gregorium cogere: necessitate adstringimur profiteri id factum in Antiocheno Concilio, in quo & aliæ huic similes (vt diximus) legationes decretæ fuerunt.

De vi autem, quam tunc passus est, hæc idem ipse Constantinopoli cum esset, pro concione ad Arianos^b: Ego paruulus ille obscura & ignobili patria natus (*obiectabant enim hæc in eum Ariani*) ad vos accessi; idq. non vltro, nec me ipsum offerens, vt moris est hodie plerisque qui ad Ecclesiæ gubernacula temere profiliunt; sed accitus, ac vi **D** compulsus, ac timori Spirituiq. obsecutus. Quòd si falsa loquor: hoc mihi pro sceleris poena imprecor, vt diutius hic belli molestias in cassum sustineam, nec quemquam errore liberem, sed voti sui compotes fiant, qui animæ meæ sterilitatem imprecantur.] hæc ipse. At antequam Gregorij proficiscentis Constantinopolim vestigia affectemur, pauca quæ reliqua huius Antiochenæ Synodi sunt, his addamus.

Theodoretus addictus Meletio, & a Paulino perquam auersus, nulla penitus de collega in munere pastorali & societate laborum habita mentione, nec aliorum qui Synodo interfuerunt, sed omnia in ea gesta Meletio tribuens, ita narrat^c: Diuinus vero Meletius Diodorum illum, cuius ante mentionem feci, qui nauem Ecclesiæ in grauissima tempestate incolumem seruauerat, Tarfi pastorem designauit, Cilicumq. gentem ei concredidit: Episcopum vero Apameæ Ioannem creauit, qui illustri genere ortus **E** quidem fuit, sed suis ipsius recte factis multo maiorem splendorem quam ex maiorum rebus præclare gestis est consecutus: nam non doctrinæ solum, sed præstabilis vitæ ornamentis insigniter decoratus erat. Hic turbulentis procellæ temporibus, conuentum eorum qui fide secum sentiebant, gubernauit, sociumq. habuit & adiutorem Stephanum virum cum primis laudatum. Verum istum diuinus Meletius ad alia transtulit certamina: nam vbi intellexit Germanicam labe Eudoxij infectam, eum velut medicum (nam & humaniore litteratura & sacris litteris ab incunte ætate instructus fuerat) ad morbum curandum misit. Neque certe spes eum frustrata est. Siquidem spiritualis doctrinæ subsidio lupos in oues mutauit.] hæc tamen Theodoretus, atque finis esto Synodi Antiochenæ: si quæ autem alia ibi decreta

A decreta sunt, nos latent. Addimus tamen his appendicem de Meletio: qui cum visitaret diocesim, ecclesias erigens, & Syriæ quoque monachos inuiferet sibi subditos, inuenit inter alios Simeonem Stylytam habitationem sibi super columnam statuisse, inauditumq. hæc vitæ institutum arripuisse: quem cum vincitum quoque arte ferro spectasset, iussit acciri fabrum, qui solueret ferri vincula, illud addens: Amanti Deum homini satis pro vinculo esse mentem. In ceteris eum ab instituto minime dimouere voluit. Fuerant hæc eiusdem Simeonis primordia, & quidem Deo iuuante felicia, vt pote qui in eodem, immo arctiori viuendi genere propagauit ætatem vsque ad tempora Theodosij iunioris. hæc modo satis indicasse de eo ex Theodoro^a: cetera autem aliàs, vt occasio feret inferius.

At prosequamur iam Gregorium properantem Constantinopolim. Cum enim il- **B** luc peruenisset, hospitio excipitur a pijs viris sanguine sibi coniunctis: testatur enim id ipse, cum ait^b: Quòd si grauauimus, parcendo potius & repudiando, quam accipiendo graues fuimus. Huius rei si causam quæritis: domus quædam pia Deiq. amore flagrans, non secus atque^c Elisæum Sunamitidis domus, nos refocillauit, hominum corporis spiritusq. cognatione mecum coniunctorum, ac singulari liberalitate præditorum: apud quos hic quoque populus compactus est, cum furtim adhuc Orthodoxam fidem persecutionibus vexatam atque afflictam hauriret, nequaquam libere ac sine periculo. Rependat illis Dominus in die retributionis.] hæc Gregorius. Erat hic Nicobolus Nicoboli iunioris parens, de quo inferius. Quòd igitur maxima ex parte ciuitas illa Arianis hominibus conferta esset sub Ariano Episcopo præpotente; quamuis Valens extinctus esset, Gratianiq. edictum fuisset promulgatum: haud tamen his poterat contineri procacia atque ferocia Arianorum publice in Catholicos debacchantium: cuius **C** rei causa ipse sui aduentus initio domi clandestine docebat.

At diuino plane miraculo factum, vt domus illa in ecclesiam conuerteretur, atque cresceret in basilicam; quod & ipse ante prædixit, nempe vt Iebus in Hierosolymam, & Bethlehem mutaretur in Silo: quæ ab ipso vocata est Anastasia, ea de causa, vt idem testatur, quòd compressa & extincta fides Catholica in ea ciuitate^d, ibi excitata reuixerit. Ceterum haud assentiri possumus Gregorio presbytero, qui locum illum antea Anastasiam appellatū putat, fuisseq. ecclesiam ab Arianis velut ignobilem derelictam: nam illam ipsam priuatam domum extitisse, & ab effectu eo nomine decoratam, idem ipse Gregorius sæpe affirmat, de qua ita ait^e: Illa primum Dei verbum, quod prius in radicibus manebat, ad supremum montis cacumen euexit, ob idq. Anastasiam **D** nomen adepta est, Anastasia inquam illa laboriosum manus meæ opus. insignis.] Porro ob loci angustiam (vt dictum est) eandem sæpe Bethlehem nominauit. Sed & illam dicatam fuisse in memoriam sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, Sozomenus testatur; qui & ait^f, sententiam quorundam fuisse, ex eo dictam Anastasiam, quòd mulier grauida e sublimi porticu, cum verbum Dei audiret, deorsum lapsa, atque extincta, communibus omnium precibus reuocata ad vitam fuerit. Sed præstat audire Gregorium ipsum tantæ fabricæ architectum, qui a fidei resurrectione locum nomen adeptum, sæpe confirmat. Potuit verum esse quod de muliere collapsa Sozomenus tradit: siquidem ob loci angustiam & sexus honestatem structa illic fuerant tabulata, ex quibus Dei verbum feminæ audirent, vt apparet ex eiusdem Gregorij carmine de Insomnio Anastasie.

E Accidit postea, vt quæ latioribus fidei terminis longe lateq. crescens totum ambitum ciuitatis complexa fuit, æque creuerit amplioribus murorum spatijs: nam post hæc Martianus^g nobilis ciuis, idemq. prædiues, ingentem ibi suo patrimonio extruxit ecclesiam, in qua ipse presbyter semper vixit. Auctor est Theodorus Lector in Collectaneis, ob nomen Anastasie, illuc postea fuisse delatas Anastasie sanctissimæ martyris reliquias, eiusdemq. martyrij die natali ipsam basilicam in eius memoriam consecratam. His addimus (ne quid prætereat) fuisse Constantinopoli aliam eiusdem nominis ecclesiam, Anastasiam dictam, sed (vt habet Sozomenus^h) fuisse Nouatianorum, ab Arianis dirutam, ab ipsis vero denuo excitatam, vnde & consecuta fuerit id ipsum nomen, Anastasia: sed hæc ab Anastasia Gregorij longe diuersa, in qua ipse tamquam certaminis campo omnes profligans hæreticos, victoricia erexit trophæa victoria: illic enim pro concione insignes quinque illas inter alias de Theologia

^a Theod. lib. 55. Patrum c. 26.

^b Gregor. Naz. orat. in Maxim.

^c 4. Reg. 4. GREG. NAZ. HOSPITIUM CONSTANTINOPOLI.

^d Gregor. Naz. orat. ad centum quinquag. Episcop.

^e Greg. Naz. in somnio Anastasie.

^f Sozom. lib. 7. c. 5.

^g Martian. Act. apud Metaph. die 10. Ianuarij

^h Sozom. lib. 4. cap. 19.

^a Greg. Naz. in carm. de Episc. edit. Louuain. klai.

A SYNODO ANTHIOCHENA GREGOR. NAZ. MISSVS CONSTANTINOPOLEM.

^b Gregor. Naz. orat. ad Arian.

^c Theodoret. lib. 5. c. 4. MELETIVS NOBIS ORDINAT EPISCOPUS.

habuit orationes, ex quibus nomen est Theologi consecutus, quibus exultantes & insultantes repressit hostes: qui diutius summa rerum potiti, nemine aduersante, fastu tumido incedentes, magnam cum potentia ex perfidia & impietate sibi gloriam comparauerant. sed cum fortis ille armatus a fores obseruaret, quo tuta esset absque exturbatore possessio; fortior illo veniens, nempe in Gregorio Christus, ablata aucta foenore recuperavit. Quam autem opportunus atque pernecessarius fuerit Gregorij tunc aduentus, & qualis esset vrbs ipsius status: ex ijs intelliges, quæ ipse aliquando pro concione ad ingratum populum dixit b: nimirum non secus ac si nauis tempestate iactata & periclitanti manum porrexisset, aut vrbi obsidione cinctæ, vel ædibus flammaram ardore conflagrantibus, instrumentis extinguendæ flammæ accommodatis opem tulisset. his & alijs symbolis vsus est ipse, apologiam habens aduersus eos qui ipsum ambitionis nomine redarguerent.

Cum autem detectus esset Gregorius suscepisse patrociniū Catholicæ fidei, mox sensit Arianos infestos; qui eo audaciæ atque furoris adacti sunt, vt eum hæreticum inlamarerent, atque etiam lapidibus sanctissimum virum impeterent: testatur id ipse pluries, & in Vita sua his versibus c:

*At qui mearum tunc fuit rerum status?
Ingressus urbem plurimis iactor malis.
Exarsit in me tota primum ciuitas,
Multos perinde ac si deos inducerem.
Mirum nec est hoc: instituti sic erant,
Ignota prorsus vt quibus fides pia
Esset, modoq. irina quonam est unitas,
Atque vna rursus Trinitas; siquidem pie
Intelligentur hæc duo.]*

Sic namque res se habebat hoc tempore: quod reciperetur ab omnibus nomen hypostasfis, hætenus pro substantia vsurpatum; plane accidebat, vt qui tres hypostasfes dicerent, ac proinde tres substantias aliàs subsistentias prædicarent, trium deorum assertores inlamarerentur; sicut e contra qui eam vocem non reciperent, ab istis nominarentur Sabelliani, vt nuper vidimus de Paulino, dicturiq. sumus de S. Hieronymo. Sed de furente in ipsum plebe hæc ibidem subdit:

*Plebsq. insuper
Lasis fauere senuit, vt tum Præsuli
Suo, vicem eius grauitèr infaustam ferens:
Plebs tanta & animis plena, non in omnibus
Superare rebus, qua probrum ingens duceret.
Imbres tacebo saxeos, epulas meas:
Vanos fuisse quos queror tantummodo,
Hæc affecutos, asequi qua nil inuat.
Necem nec infert.]* ista a plebe Ariana Gregorius passus est.

Qui autem modestius cum eo visi sunt agere; eundem raptum ad tribunal, quasi maleficum ac seductorem, falsæq. doctrinæ auctorem, traxerunt. Nam ipse hæc mox addit:

*Post velut sicarius
Vultu superbo præditos ad Præsides,
Queisq. vna studio lex erat plebi obsequi,
Trabor ipse, sceleris qui nihil patraueram,
Nec cogitaram: discipulum Christi vt decet.
Ac tum patronus astitit Christus mihi, &c.]*

Etenim magna fiducia Gregorius in se Dei sæpe expertus auxilium (licet vndique impendere sibi mala conspiceret, & ex multitudine Arianorum, florentiq. rerū statu confertini animo potuisset) diuinitus confortatus spe certa melioris temporis, his se consolabatur alloquijs d: Hic, inquit, mecum cogitans aiebam: Damos Ariani habent, nos inquilini: hi templa, nos Deum, idq. præterea quod Dei viui templa sumus, victimæ viuæ, holocausta spiritalia, sacrificia perfecta, Dei denique, Trinitatis adorata beneficio: hi vulgus habent, nos Angelos: hi temeritatem & audaciam, nos fidem: hi mi-

nas, nos

A nas, nos preces & orationes: hi feriendi insolentiam, nos patientiam: hi aurum & argentum, nos purgatam fidei doctrinam: Fecisti tibi (vt cum Scriptura a loquar) duplices & triplices contignationes, domum fenestris distinctam: At hæc fide mea nondum sublimiora sunt, cælisve, ad quos excelsus feror: At mihi grex exiguus, sed ad præcipitia non fertur: At angusta mihi caula, sed lupis inaccessa, & latrones non admittens; atque eiufmodi, vt nec a furibus, nec ab extraneis transcendendi queat. Nec dubito, quin eam quoque aliquando latiore perspexitur sim: multi enim ex ijs qui in luporum numero sunt, a me inter oues recensentur, ac fortasse etiam inter pastores. Hæc mihi feliciter annunciat bonus ille pastor, propter quem ego animam meam pro ouibus pono.] hæc Gregorius, quem Deus aliqua visione (vt olim b Petro ostenso linteo) eorum quæ futura essent bonorum, fuit in tanta rerum angustia consolatus. At ista modo satis de Gregorij primis illis diebus commoratione Constantinopoli: reliqua autem ab eo gesta reijcimus in sequentem annum.

Sed vt ad res Syriæ redeamus: Eandem prorsus calumniam, quam Paulinus Episcopus Antiochenus (vt vidimus ex Epiphano atque Theodoro) passus est a Vitale primo, ac deinde a Flauiano, cum ab eis Sabellianus appellaretur, pati cogitur sanctus Hieronymus in Syriæ solitudine apud Chalcidem in eremo degens, quod communicaret cum eodem Paulino, a Meletij puto studiosis exagitatus, nominatus & ipse ab iisdem Sabellianus, adeoq. vexatus, vt coactus fuerit inde recedere. Tradit hæc omnia ipse scribens ad Marcum presbyterum Chalcidensem (vt habet vetus exemplar) non Celedensem: degebat enim ipse (vt dictum est) in Syriæ solitudine Chalcidense, cum quæ pateretur ab illis, narrat his verbis c:

C Decreuerã quidem vtendū mihi psalmistæ voce dicentis d: Cum consisteret aduersus me peccator, obmutui, & humiliatus sum, & filui a bonis. Et iterum e: Ego vero tamquam surdus non audiebam, & tamquam mutus non aperiens os suum, & factus sum vt homo non audiens. Sed quia charitas omnia superat, & propositum vincit affectus; non tam iniuriã facientibus reddo vicem, quàm tibi respondeo postulanti. Apud Christianos enim non qui patitur (vt quidam ait) sed qui facit contumeliam, miser est. Et primo quidem antequam de fide mea, quam optime nosti, tecum loquar; aduersus barbariem huius loci versu cogor clamare vulgato f:

*Quod genus hoc hominum? queve hunc tam barbara morem
Permittit patria? Hospitio prohibemur arena:
Bella cient, primaq. vetant consistere terra, &c.*

D Quæ idcirco de Gentili poeta sumpsimus, vt qui Christi pacem non seruat, pacem saltem discat ab Ethnico. Hæreticus vocor, homouision prædicans Trinitatem. Sabellianæ impietatis arguor, tres subsistentes, veras, integras, præfectasq. personas indefessa voce pronuncians. Si ab Arianis, merito: Si ab Orthodoxis: qui huiusmodi arguunt fidem, Orthodoxi esse desierunt: Aut si eis placet: hæreticum me cum Occidente, hæreticum me cum Ægypto, hoc est cum Damaso, Petroq. condemnent. Quid vnum hominem, exceptis socijs, criminantur? Si riuus tenuiter fluit, non est aluei culpa, sed fontis.] hæc idcirco S. Hieronymus, quod cum Damaso, Petro Alexandrino, totaq. Ecclesia Occidentali, dicere mallet tres in Trinitate personas, quàm hypostasfes; cum (vt diximus) per hypostasfes intelligerent Latini substantias: quod etiam ex eiufdē Hieronymi ad Damasum epistola g cognosci potest. At obserua, lector, qua etiã aduersarij reuerentia profecti sint Romanos Pontifices: vt licet Flauianus & alij cum Paulinum tum Hieronymum Sabellianæ hæresis insimularent; aduersus tamen Damasum, ex cuius hi ore pendebant, nequaquam ausi sint loqui. Sed subdit idem S. Hieronymus:

Pudet dicere. De cauernis cellularum damnamus Orbem: in sacco & cinere volutati, de Episcopis sententiam ferimus. Quid facit sub tunica poenitentis regius animus? Catenæ, sordes, & comæ non sunt diadematis signa, sed fletus. Permittant me, quæso, nihil loqui. Cur eum lacerant, qui non meretur inuidiam? Hæreticus sum: quid ad te? quiesce, iam dictum est.] ista quidem Hieronymus, quod non esset monachorum, sed Episcoporum hæc perscrutari atque punire. sed paulo post: Hæc venerabilis & sancte pater, cum quali gemitu, cum quali dolore conscripserim, testis est Iesus. Tacui: Numquid semper tacebo, dicit Dominus h? Non mihi conceditur vnus angulus eremi. Quotidie exposcor b: Isai. 42. fidem: quasi sine fide renatus sim. Confiteor vt volunt, non placet: subscribo, non credunt.

a Luc. 11.

b Gregor. Naz. de no affect. cæshed. Constantinop.

c Greg. Naz. in Vit. sua. GREGORIVS PRIMO INGRESSVS QVAV PASSVS.

fLEBS LAPIDIBVS GREGORIVM PETIT.

GREGORIVS RAPITVR AD TRIBVNAL.

CONSOLATIO GREGORII.

d Gregor. Naz. ad Arian. & de se ipso.

a Agg. 1.

b Act. 10.

HIERONYMVS CALVMNIAM PASSVS IN ER. REMO.

c Hier. epist. 77.

d Psal. 38.

e Psal. 37.

f Virgil. lib. 1. Aenid.

g Hier. epist. 57. REVERENTIA ERGA ROM. PONTIF.

EPISCOPO RVN, NON MONACHORVM ESSE DE FIDE COGNOSCERE

h Isai. 42.

credunt. Vnum tantum placet, vt hinc recedam. Iam iam cedo: abruperunt partem a me animæ meæ, carissimos fratres. Ecce discedere cupiunt, immo discedunt, melius esse dicentes, inter feras habitare, quàm cum talibus Christianis. Et ego ipse, nisi me & corporis imbecillitas, & hiemis retineret asperitas, iam modo fugerem. Verum tamen dum verum tempus adueniat, obsecro, vt paucis mihi mensibus eremi concedatur hospitium: aut si hoc tardum videtur, abscedo: Domini est terra & plenitudo eius. Ascendant soli cælum: propter illos tantum Christus mortuus sit: habeant, possideant, glorientur. Mihi autem absit gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi, &c.]

a Psal. 23.

b Gal. 6.

Hæc quidem passus est S. Hieronymus, non (vt multi putant) ab hæreticis, sed ab ijs qui communicantes Meletio, insectabantur Catholicos Paulini communionis, qualis erat ipse Hieronymus, vt superius pluribus demonstratum est. At plane consilium Dei fuit, vt his turbis S. Hieronymus exagitatus, eremum licet inuitus relinquere cogere, cum tamen numquam monachus esse desierit: factumq. est, vt sub modij angustia lucerna latens, super candelabrum in Ecclesiæ amplitudine collocata, longe lateq. splendoris sui radijs effulgeret. Quo autem profectus sit ipse egressus ex Syriæ eremo: certe quidem Hierosolymam ante abiisse, quàm Romam veniret ad Damasum, ex ipsius asserione probatur, dum in præfatione ad Paulinum in Didymi commentarium de Spiritu sancto, recedens tunc Roma post obitum Damasi, se postliminio Hierosolymam reuersum affirmat: et in epistola ad Afellam, quam Roma egressus, nauem conscensurus conscripsit, ait: Ora autem, vt de Babylone Hierosolymam regrediar.] quibus intelligas, iam ante ipsum Hierosolymis versatum fuisse, quàm Romam veniret ad Damasum. Quantum vero temporis Hierosolymis manserit, haud satis liquet: constat tamen eum posthac esse profectum Constantinopolim, vbi audiuit illic docentem Gregorium Nazianzenum: quando autem id contigerit, suo loco dicemus.

c Hieron. epist. 99.

d Hieron. epist. 125.

e Apud Hieronymum. epist. 124. & 125.

f Apud Hieron. epist. 124. DAMASVS AB OMNI FASTV ALIENVS CONSVLIT S. HIERONYMVM

g Extat apud Hieron. tom. 9.

Cum vero S. Hieronymus Hierosolymis moraretur, totus erat in rebus Hebraicis perscrutandis, prout intelligi potest ex eius ad Damasum eo tempore datis litteris. Quando etiam Damasus Papa eundem epistolis frequentabat, crebris eum diuinæ scripturæ quæstionibus pulsans, prout eiusdem Damasi litteræ ad eum datæ significant. Intercurrebat tanta viarum spatia Etherius tabellarius, idemq. diaconus, cuius cum in Damasi tum etiam in Hieronymi litteris habetur mentio. Admiratione quidem dignum erat, tantum Antistitem, atque doctorem, qui munere pastorali ex sublimiori cathedra in medio Ecclesiæ sita omnes doceret; tamen non designatum aliqua, vt plenius disceret, a priuato homine percontari. vt ex his saltem videas, quàm procul ab omni fastu, cuius aliquando infimulatus fuerat, Damasus abhorreret: quod & facilius ex eiusdem Damasi verbis intelliges, cum ad Hieronymum scribens postquam Syriæ reliquerat solitudinem, hisce verbis eum compellat:

Dormientem te longo iam tempore, legentem potius quàm scribentem, quæstionibus ad te missis excitare disposui: non quo & legere non debeas (hoc enim veluti quotidianiano cibo alitur & pinguescit oratio) sed quo lectionis sit fructus iste, si scribas. Itaque quoniam Etherio tabellario ad me remisso, nullas iam te epistolas habere dixisti, exceptis his, quas aliquando in eremo dictaueras, quasq. tota auiditate legi atque descripsi: et vltro pollicitus es, te furtiuus noctium operis aliqua, si vellem, posse dictare: libenter accipio ab offerente, quod rogare volueram, si negasses. Neque vllam puto digniorem disputationis nostræ confabulationem fore, quàm si de Scripturis sermocinaremur inter nos, id est, vt ego interrogem, tu respondeas: qua vita nihil puto in hac luce iucundius, quo animæ pabulo omnia mella superantur.] hæc & alia quàm familiarissime Damasus cū Hieronymo. Quibus iridem litteris, non nuper eum ex eremo egressum, sed iam pridem inde recessisse demonstrat: sed quoronom potissimum anno Domini id acciderit, ignoramus: quatuor tamen anni mansionis eius in eremo ab incerto auctore numerantur: qua ratione dicendum esset, ipsum egressum ab eremo ante annū superiorem, nimirum Domini trecentesimo septuagesimo sexto. at quoniā haud solidæ fidei auctor ille est qui complura de S. Hieronymo mendacia consarcinavit, nolimus hæc dubia certo superius consignare anno, sed hic potius occasione calumniæ Flauiani in Paulinum eiusdem meminisse. At de lucubrationibus ipsius Hieronymi ad Damasum agemus inferius.

Placuit

A Placuit Paulino Episcopo Antiocheno, eundem S. Hieronymum ordinare presbyterum: cui tamen sic ipse assensit, vt non pateretur alicui adscribi Ecclesiæ; quippe qui sic consentiret in clerum adsciri, vt tamen nollet deserere esse monachus, sed pro animi arbitrio liber, quo vellet, pergeret. testatur id ipse Hieronymus, cum a Ioanne Episcopo Hierosolymitano ipsius Ecclesiæ subijci tentaretur, ad Pammachium scribens, ipsum Ioannem ita compellans: Porro quod dicis, te petiisse, vt subijcerentur Ecclesiæ Dei, & non scinderent eam, neque proprium sibi facerent principatum: de quibus dicas, non satis intelligo. Si de me & presbytero Vincentio: satis multo dormisti tempore, qui post annos tredecim nunc excitatus hæc loqueris. Ob id enim & ego Antiochiam, & ille Constantinopolim vrbes celeberrimas deseruimus, non vt te in populis prædicantem laudaremus, sed vt in agris & in solitudine adolescentiæ peccata desientes Christi in nos misericordiam deflecteremus. Sin autem de Pauliniano tibi sermo est: vides eum Episcopo suo esse subiectum, versari Cypri, ad visitationem nostram interdum venire, non vt tuum, sed vt alienum, eius videlicet a quo ordinatus est. Quod si hic etiam esse voluerit, & in exilio nostro quietus in solitudine viuere: quid tibi debet, nisi honorem, quem omnibus debemus Episcopis? Fac a te ordinatum: idem ab eo audies, quod a me misello homine sanctæ memoriæ Episcopus Paulinus audiuit: Num rogavi te, vt ordinarer? Si sic presbyterium tribuis, vt monachum nobis non auferas: tu videris de iudicio tuo. Sin autem sub nomine presbyteri tollis mihi propter quod sæculum reliqui: ego habeo quod semper habui: nullum dispendium in ordinatione passus es.] hæc ipse.

HIERONYMVS PRESBYTER ORDINATVS A PAVLINO.

a Hieron. epist. 61.

B Ex his vides, nequaquam sustinuisse Hieronymum alicui, cum ordinatus est, adscribi titulo, nec postea in aliquam referri Ecclesiam tolerasse: immo de ambobus, nempe de Hieronymo & Vincentio, Epiphanius ad Ioannem scribens testatur, nec precibus adduci vquam potuisse, vt vel saltem in monasterio sacerdotis munere fungerentur. At si quod plerique dicunt, idem Hieronymus a Damaso Papa factus est Cardinalis tituli S. Anastasiæ; cur cū redigi vellet a Ioanne sub Ecclesia Hierosolymitana, non æque excepit, sicut de ordinatione a Paulino facta, ita de Cardinalatu, quo dicunt a Damaso Romæ donatum? Vel cur ex illa facta contestatione Paulino, se omnino liberum esse declarat, si postea a Damaso in titulum Cardinalis coopatus est? Sed cum omnino se liberum fateatur, nec vquam tituli vinculo voluisse astringi testetur: vide quo modo subsistat, vt fuerit ipse creatus a Damaso presbyter Cardinalis. Da igitur presbyterum Cardinalem sine titulo, & acquiescent qui de his dubitant dicentibus: Hieronymum ordinatum a Damaso presbyterum Cardinalem: sunt enim correlatiua, & ad aliquid significantia antiquo more presbyter Cardinalis & titulus, vt alterum sine altero esse non valeat. Nec est quod fingere quis possit, Hieronymum postquam recusauit adscribi Ecclesiæ Hierosolymitanæ, venientem rursus Romam, passum a Damaso in titulum Cardinalis adscribi: nam illa epistola (vt ibi testatur) decimo tertio anno scripta est, postquam Hieronymus Hierosolymis commoratus est, totidemq. & amplius post obitum Damasi. sed de his rursus inferius.

b Apud Hieron. epist. 60.

IESV CHRISTI DAMASI PAP. GRATIANI 13. IMPP. ANNVS ANNVS VALENTIN. 4.

E T Recentissimus vnde octogesimus annus Domini Aufonium Gallum & Olybrium habuit Consules ordinarios. Eiusmodi honore primario Gratianus Augustus Aufonium magistrum suum ornare voluit; illud probe sciens, magistris æque ac parentibus haud dignā meritis vicem referri posse. Rependit illi pro munere & ipse Aufonius egregiam gratiarum actionem, quam coram ipso Imperatore & amplissimo Senatu dixit: qua & hæc inter alia: Tu Auguste venerabilis, districtus maximo bello, assultantibus tot millibus barbarorum, quibus Danubij ora protexitur, Comitibus Consulatibus mei armatus exeres. Tribunitia ista quod in vrbe Sirmio geruntur, an vt quod in procinctu, Centuriata dicentur? an (vt quondam) Pontificalia vocabuntur? sine arbitrio multitudinis sacerdotum tractata collegio? sic potius, sic vocentur: quæ tu Pontifex Maximus Deo participatus habuisti. Non est ingenij mei, pijsime Imperator, talia commi-

CONSVLATVS AVSCNII GAL. LI.

c Aufon. grat. ad. pro Consul.

comminisci : verba sunt litterarum tuarum , quibus apud me auctoritatem summi nominis & tuæ voluntatis amplificas . sic enim loqueris : Cum de Consulibus in annum creandis solus mecum volutarem , vt me nosti , atque vt facere debui , vt velle te sciui : consilium meum ad Deum tuli . Eius auctoritati obsecutus , te Consulem designaui , &c .] hæc ibi : et inferius de Gratiani pietate : Nullum tu vmquam diem ab adolescentia tua , nisi adorato Dei numine , & reus voti , & illico absolutus , egisti lautis manibus , mente pura , immaculabili conscientia , & (quod in paucis est) cogitatione sincera .] hæc ipse . Ista volumus retulisse ad insinuandam Christiani Principis pietatem : cui etsi hucusque cum Imperio titulus ille nomine tenus potius quam re inhæreret , Pontificis Maximi , sicut alijs superioribus Christianis Imperatoribus : ipse tamen (vt dicemus) pietatis purus cultor abiecit .

PIETAS GRATIANI.

Porro autem idem Aufonius ^a in precatone illa , qua sui Consulatus auspicia occidit , hæc haud vane anni huius auguratus est bona , dum post alia ita habet :

^a Aufon. in precat. prid. Kal. Ian. adyl. 8.

*Iane veni , nouus anne veni , renouate veni Sol ,
Hostibus edomitis , qua Francia mixta Suenis
Certat ad obsequium , Latijs vt militet armis :
Qua vaga Sauromates sibi iunxerat agmina Chunis ,
Quaq. Getis socijs Histrum adsultabat Alanis .
Hoc mihi præpetibus Victoria nunciat alis .
Iam venit Augustus , nostros vt comat honores
Officio exornans , quos participare cupisset .] et paulo post :
Ecce ubi se cumulat mea purpura (mittibus audi
Auribus hoc Nemesis) post me dignatur oriri .
Augustus Consul , plusquam conferre videtur
Me sibi , qui insit nostros præcedere fasces .] de Theodosio nimirum eodem men-*

se Imperatore creato intelligens .

Nam paulo post , nempe eiusdem mensis Ianuarij ^b die decima sexta , idem Gratianus Augustus proxime spectans imminentes in cladem totius Romani Imperij Gothorum victrices turmas : cum ipse reuocaretur in Gallias ob Alemannos iterum rebellantes Imperatoris absentia , & ob cladem Orientalem ferocioribus animis insolescentes : Sirnij agens , adoratoq. numine , eius instinctu , publicis Comitijs militaribus creat Orientalis Imperij in locum Valentis defuncti Theodosium Imperatorem annum agentem ætatis tertium supra trigessimum ; qui tempore Valentianiani senioris post præclaras aduersus barbaros res gestas , inuidiam passus , atque ad necem quæsitus , seruatus tamen ^d fuit magno Dei consilio ad erigendum collapsum in Oriente Romanum Imperium ob incurSIONES barbarorum , & ad vindicandum Occidentale e cruentis sanguine regio manibus tyrannorum . Affluisse diuinitus numen in eius natalibus , vt bonorum futurorum prænuncium nomen consequeretur , Theodosiusq. diceretur , auctor est Aurelius Victor , qui ait ^e : Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacrauisse , vt Latine intelligimus , a Deo datū . De hoc etiã quibusdã oraculis in Asia diuulgatū est , cū eum Valenti dicerent successurū , cuius nomen e Θ , E , O , atque Δ , Græcis litteris initiaretur . qua cognatione principij deceptus Theodorus , cū sibi Imperiū præsumeret , scelestæ cupidinis supplicia percepit .] hæc Victor , qui eū patre Honorio , matre Thermantia , genere Hispanum , originem a Traiano traxisse dicit . Ceterum quod ad parentem eius spectat , non Honorium fuisse , sed Theodosium , S. Ambrosius ^d , Orosius ^e , Ammianus & alij testantur : patriam vero ipsius Marcellinus ^f tradit Italicam , Zosimus autem ^g eum Cauca Galleciæ oppidi natum dicit . Vnus hic inter tot tantosq. Imperatores inuentus , sententia Claudiani ^h , qui non quæserit purpurã , sed ipse quæsitus sit ab ea : nam ait :

^b Sozom. lib. 3. c. 2. THEODOSIUS IMPERATOR ELIGITUR.

^e Aurel. Victor in Theodos.

^d Ambros. orat. in funer. Theodosij .
^e Oros. lib. 7. c. 33.
^f Marcellin. in Chronico .
^g Zosim lib. 4.
^h Claud. de 4. Consulatu Honorij .

ⁱ August. de Civ. Dei lib. 5. cap. 25.

*Hæc sunt innumeris per se quæsitæ trophais :
Non generis dono , non ambitione potitus .
Digna legi virtus : vltro se purpura supplex
Obtulit , & solus meruit regnare rogatus .]*

Laudatur summopere de Theodosij electione Gratianus , vtpote qui prospiceret publicæ potius quam priuatæ vtilitati , fortissimo duci dimidium cedens Imperiū , qui reliqui dimidij iam ante fratrem adsciuisset sibi consortem . Commendat eū sanctus Augustinus his verbis ⁱ : Gratianus Theodosiū regni participem fecit , cum paruulū haberet & fratrem ,

A fratrem , auidior fidæ societatis , quam nimix potestatis .] ita ipse . Porro de creatione Theodosij errasse conuincitur Theodoretus , dum ait nonnisi post adeptam victoriam de Gothis fuisse a Gratiano nominatum Imperatorem ; cum reliqui omnes antiqui historici dicant eum antè creatū fuisse Augustum , postea vero cum exercitu profectum esse contra barbaros . Pugna autem ab eo inita aduersus Gothos , victoriãq. adepta sic ab ipso Theodoro describitur ^a : Theodosius fide communitus , alacri animo & erecto iter suscipit : et ingressus in Thraciam , barbarosq. ex aduerso venientes conspicatus , aciem velut proelium facturus instruit . Facta autem leui pugna , cum barbari Romanorum impetum sustinere non possent , aciem deserunt , atque terga dantes fugæ se mandant : quos Romani , quantum poterant , persequuntur , magnaq. barbarorum sit cædes : nam non a Romanis solum , sed ab se mutuo interfecti conciderunt . Quare cum **B** quamplurimi essent ad hunc modum trucidati , & pauci qui latere poterant , Istrum traiecissent : Dux ille longe præstantissimus Theodosius , copijs suis ad vicinas vrbes distributis , ad Imperatorem Gratianum celerrime , quo suæ victoriæ ipse nuncius esset , proficiscitur . Atque cum Gratianus Imperator , quæ narrabat , ne credibilia quidem putaret , & factum supra modum miraretur : illi quos stimuli pungebant inuidiæ , aiunt eum & fugæ se dedisse , & exercitum amisisse . Theodosius igitur postulat ab illis qui contradicerent , vt mittant nuncios , perq. eos multitudinem barbarorum interfectorum diligenter cognoscant : facile namque esse ex spolijs numerum addiscere . Cui orationi assensus Imperator , misit nuncios qui res gestas explorarent , eique postea referrent .

^a Theodoret. lib. 5. c. 5. THEODOSIUS DEBELLAT GOTHOS.

Duci autem optimo Theodosio interim apud Gratianum commoranti diuina quædam visio ab ipso omnium rectore Deo obiecta est . Videbatur enim videre diuinum **C** Meletium Ecclesiæ Antiochenæ Præsulem , lænam sibi Imperatoriam iniicere , & coram illi honori conuenientem capiti imponere . Quæ cum noctu secundum quietem vidisset , prima luce cuidam ex familiaribus indicauit . Ille somnium manifestum esse , & nihil obscuri ambiguiue in se complecti dixit . Ac pauci dies iam intercesserant , cū redierunt nuncios , qui ad res a Theodosio gestas exploreate cognoscendas profecti fuissent , retuleruntq. permulta barbarorum millia esse trucidata , &c .] hæc de victoriã Theodosij , post quam perperam ponit ipsum creatum Imperatorem : quamobrem & visionem recensitam longe ante contigisse oportuit . Non enim vno , sed multis ante prælijs victos a Theodosio Gothos , testantur Victor & Marcellinus . Quanti momenti fuerit ista victoria , Claudianus his versibus cecinit ^b :

VISIO OSTENSA THEODOSIO.

D *Nulla relicta foret Romani nominis umbra ,
Ni pater ille tuus iam iam ruitura subisset
Pondera , turbatamq. ratem , certaq. leuasset
Naufragium commune manu , &c .]*

^b Claudian. de 4. Consulatu Honorij .

Sozomenus de bello nihil , sed Gothos per Legatos tradit pacem petentes in amicitiam esse receptos ; Gratianum autem profectum contra Alemannos , eos feliciter debellasse : nam ait ^c : Sub hoc tempus Gratianus , Alemannis Galatas , Gallos scilicet , Occidentales adhuc infestantibus , ad paternam Imperij sortem reuersus est ; quam ipsi , fratrisq. ipsius gubernandam reliquerat , cum prius Illyricos & Orientis Imperium Theodosio commisisset . Res autem illi ex voto contra Alemannos , vt & Theodosio contra Istrum accolentes barbaros , confecta est . Illos quidem bello subegit , hos in amicitiam **E** populi Romani supplices recepit : a quibus acceptis obsidibus , firmata pace , Thessalonicam venit .] hæc Sozomenus .

^c Sozom. lib. 7. c. 4. GRATIANUS VICIT ALEMANNOS.

Sane quidem ingentem hostium multitudinem a Gratiano prostratam , reliquos vero in deditionem acceptos fuisse , Zosimus ^d auctor est . Sed vnde tanta hæc Gratiano , nisi precibus sanctissimi sacerdotis Ambrosij ? Accipe quid ipse in litteris postea redditus ad Gratianū ^e habeat , cum se excusat , quod redeunti ipsi ex Illyrico profecturo in Gallias non occurrerit : Reuertenti tamen (inquit) etsi non occurrerit vestigio , occurrerit animo , occurri voto , in quo maiora sunt officia sacerdotis . Occurri dico ? Quando enim abfui , quem toto sequebar affectu , cui sensu ac mentibus inhærebam ? Et certe maior animorū præsentia est . Tuum quotidianum iter legebam , nocte ac die in tuis castris cura & sensu locatus orationum excubias prætendebam , etsi inualidus merito , sed affectu sedulus . Et hæc quidem cum pro tua salute deserebamus , pro nobis faciebamus . Nihil hic

^d Zosim. lib. 4.

^e Ambros. epist. 26.

hic adulationis est, quam tu non requiris, & ego alienam nostro duco officio: sed plurimum gratiæ, quam dedisti. Scit ipse nostri arbiter, quem fateris, & in quem pie credis, refici viscera mea tua fide, tua salute, tua gloria, meq. non solum officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore priuato. Reddidisti enim mihi quietem Ecclesiæ, perfidorum ora atque (quod vtinam) & corda clausisti, & hoc non minore fidei quam potestatis auctoritate fecisti.] hæc ipse.

PIORVM VOTA PRO GRATIANI NO.

At non Ambrosius dumtaxat pro Gratiani victoria sollicitus iuges obtulit Deo. preces, sed Fidelium omnium vota publica nuncupata sunt, frequenq. tunc pro eo piorum ad basilicas concursus prospera illi assidue postulantium: vnde Ausonius huius anni Consul in gratiarum actione: Non forum, & basilicæ olim negotijs plenæ, nunc votis, votisq. pro tua salute susceptis: nam de sua cui non, te imperante, securitas.] Ex his plane intelligis hoc esse tempus, quo Gratianus Imperator eas litteras ad Ambrosium dedit, quibus ab eo petijt scribi non libros fidei (nam hos iam ante dederat) sed de Spiritu sancto, quos post sequentem annum ab ipso Ambrosio esse conscriptos, inferius demonstrabimus. Qui ergo adeo perspicuis cognouisset exemplis, pietate Deum conciliari, præstoq. ipsum esse cultoribus religionis; reuersus e proelio nihil antiquius habuit, quam in veram incumbere religionem: quam obrem vt eam omni studio perfectam omnibusq. numeris absolutam redderet, Ambrosium ad se his litteris accersiuit:

Apud Ambros. epist. 25.

LITTERAE GRATIANI AD AMBROSIVM.

Ambrosio religiosissimo sacerdoti omnipotentis Dei Gratianus Augustus. Cupio valde, vt quem recordor absentem, & cum quo mente sum, cū eodem corpore sim præsentem. Festina igitur ad me, religiose sacerdos, vt doceas doctrinā vere credentem: non quo contentioni studeam, aut velim magis Deum verbis quam mente complecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio diuinitatis insidiat. Docebit enim me ille, quem non nego, quem fateor Deum ac Dominum esse meum; non ei obijciens, quam in me video creaturam, qui Christo nihil me addere posse confiteor; verum tamen vt etiam Patri me commendem, Filium prædicando. Non ego in Deum verebor inuidiam, non me talem laudatorem putabo, qui diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum possum prædico, non quantum est ipsa diuinitas. Rogo te, vt mihi de ipso tractatu, quem dederas, augendo illic de Spiritu sancto. fidelem disputationem, Scripturis arque argumentis Deum esse conuincas. Diuinitas te seruet per multos: annos, cultor Dei æterni, quæ colimus Iesum Christū.] hæc tenus Gratianus ad Ambrosium.

Abierit ne ad eum Ambrosius, licet quid certi minime affirmari possit: non defuisse tamen ipsum adeo religiose petenti, par est credere. ceterum antequam proficisceretur, liquet ad eiusdem Gratiani recitatas litteras rescripsisse: extat ipsa epistola omni plena officio, ex qua ea quæ paulo ante sunt recitata, hic exscripsisse sufficiat, & meminisse tituli, cum, Christianissimum Principem nominat. Insuper excusans, scriptio- nē. elaborandam de diuinitate Spiritu sancti haud ita cito a se mittendam; cum magni momenti esset opus, hæc ait: De Spiritu vero interim veniam scriptioni peto: quoniam quem iudicem mei sim sermonis habiturus, agnoui, &c.] porro non ante bienniū eam lucubrationem ab Ambrosio absolutam, & ad Gratianum missam, suo loco dicturi sumus. Expetijisse interim ipsum Ambrosiū lucubrationes Basilij eo argumento conscriptas, facile intelliget, qui leget vtriusque doctoris ea de re commentarios editos; quod & S. Hieronymus probe nouit.

Ambros. epist. 66.

Post tantam autem adeptam victoriam, quamnam gratiarum actionem Gratianus Deo, populoq. fidei pro precibus impensis munus rependit? utique illud quod ait Ambrosius: Reddidisti mihi quietem Ecclesiæ, perfidorum ora, arque (quod vtinam) & corda clausisti.] quoniam vero modo hoc? utique sanctionem pio dignam Imperatore promulgando, qua hæreticorum omnium ora blasphemia compefcuit, ad Hesperium Præfectum Prætorio. ita scribens:

Omnes vetitæ legibus & diuinis & Imperialibus hæreses perpetuo conquiescant.

Quisquis opinionē plectilibus Dei profanus immittit: sibi tantummodo nocitura sentiat, alijs obfutura non pandat. Quisquis redempta venerabili lauacro corpora, parata morte, tabificat; id auferendo quod geminat (nempe baptismum) sibi solus talia nouerit, alios nefaria institutione non perdat. Omnesq. peruersa iustius superstitionis magistrj pariter & ministri, seu illi sacerdotali assumptione Episcoporum nomen infamant,

cl. s. de heret. Cod. Theod. & eod. tit. Cod. Justin. l. 2. GRATIANI LEX ADVERSUS HAERETICOS.

seu

A seu quod proximum est, presbyterorum vocabulo religionem mentiuntur; seu etiam se diaconos, cum nec Christiani quidem habeantur, appellant: hi conciliabulis damnatae dudum opinionis abstineant. Denique antiquato rescripto, quod apud Sirmium nuper emerfit; ea tantum super Catholica obseruatione permaneant, quæ perennis recordationis pater noster & nos ipsi victura in æternum æque numerosa iussione mandauimus. Dat. III. Non. August. Mediol. Accept. XIII. Kal. Septemb. Ausonio & Olybrio Coss.] hæc ex Codice Theodosiano, vt antiquiori, deprompsimus: in Codice autem Iustiniano cum hæc habeantur summatim perstricta, his additur ista appendix: Hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduersus eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento a iudicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare.] hæc ibi.

l. 2. C. de hæreticis.

B Porro iam intelligis absque alia admonitione, lector, vna cum hæresi in regna cladem inuchi, & cum fide Catholica salutem ferri: perdidisse profanā hæresim simul cum Imperatore pariter Orientis Imperium, restitutū tamen ipsum atque amplius & pulchrius redditū, simulac fides Catholica imperauit; sicq. in Occidente cumulari victorijs Gratianū, & frementes vndique barbaros reddi debiles ac prorsus imbelles, cum in castris excubabat cū gratia atque precibus sacerdotū sancta religio: contra vero felicissimum ac tranquillissimum Imperij statum inuerti senties, mox vt Augustos hæreticis fauere videris, atque pro defensione Catholicæ veritatis torpescere, vel religiosos Antistites ab ipsdem impie perturbari. adeo vt perspicuo intelligas, alatum Victoriā (si dicere ita licet) religionem penitus consequi; hæreses vero tristes Erymnas euocatas ab inferis secum ducere. hæc enim S. Ambrosius in libris ad Gratianum de fide scriptis consideranda proponit, atque in ijs etiam quos de Spiritu sancto ad eundem adiecit, in mentem reuocat, vt diximus suo loco & inferius dicturi sumus.

VICTORIA RELIGIONI CONIUNCTA.

C Compefcuit hoc item anno, dato rescripto ad eundem Hesperium PP. Gratianus auaritiam clericorum exercentium mercaturam, quos a lustrali collatione non nisi in denis vel quindenis solidis voluit immunes esse. Extat præterea hoc eodem anno eiusdem Gratiani rescriptum ad Cateruium Comitem sacrarum largitionum, virum pietate insignem, cuius memoria viget titulo sanctitatis apud Tolentinos: Acta tamen eius, quæ vidimus, erroribus scatent. Sed iam ad res Orientalis Ecclesiæ huius anni se conuertat oratio.

bl. 11. de lustrali collat. Cod. Theod. c. 13. de Palar. sacrar. largit. C. Theod.

D Quod autem hoc anno post edomitos Gothos, Theodosius nequaquam Constantinopolim se contulerit, immo nec ultra Thessalonicā sit progressus, sed ibidem ei hiemare contigerit; quodq. insuper idem Imperator adhuc catechumenus nesciretur a cuiusnam sectæ baptizari vellet Antistite, cum præsertim in baptizandis Imperatoribus in Oriente Ariani id sibi muneris arrogassent, baptizatis ab eis Constantio atque Valente, immo de Constantino Magno id ipsis mendaciter asserentibus: istde accidit, vt ijdem Ariani adhuc animis erecti Catholicos inceserent, lacefferentq. illis præsertim in locis, in quibus numero præstarent, atque fauore magistratuum auctoritate pollerent; vt inter alia loca scimus accidisse Constantinopoli. Ibi enim S. Gregorium Nazianzenum fidem Catholicam edocentem, lapidibus primum impetiere, traxereq. vt maleficum ad tribunal: cū ille inter hæc diuina confortatus spe de magno ex prædicatione futuro prouentu, omnia sustinebat propter electos, sciens agrum Dominicū afferre solere fructum centuplum in patientia: sicq. appetitus lapidibus tolerans, contumelijq. vexatus, vberes benedictiones rependens, plane effecit, vt etiam compluriū perditorum animos sibi conciliaret, atque ad fidem Catholicā suscipiendam magnopere prouocaret.

ARIANI ADHUC PROCACES.

GREGOR. NAZ. QUANTA PARS SVS AB ARIANIS.

E Id quidē de se ipse coram amplissimo Synodi auditorio, coactus sua prosequi instituta, atque pro concione suæ sementis fructus ostendere, his verbis significat: Vultis aliquid elatius adijciam? Videtis aduersarias linguas, posita feritate, mitescentes, atque eos qui diuinitati bellum indixerunt, nihil iam turbarū nobis facientes? Id quoque spiritus, id quoque agriculturæ nostræ est. Non enim inscite atque inerudite docemus, nec aduersarios contumelij. & conuicij incessimus, quemadmodum plerique faciunt, non cum dogmate, sed cum dogmatis assertoribus confligentes, ac rationum & argumentorum infirmitatem maledictis interdum contegentes, non aliter ac sepias ante se atramentum vomere aiunt, vt piscatores effugiant, aut conspectum sui eis eripiant. Verum nos pro Christo bellum gerere perspicuo argumento declaramus, dum secun-

d Gregor. Naz. orat. ad 250. Episcop.

GREG. NAZ. IN
DOCENDO MO
DESTIA.

dum illum pacificum & clementem Christum, atque infirmitates nostras portantem, dimicamus. Neque enim cum veræ atque Orthodoxæ fidei perniciæ pati studemus, non nihil de animorum contentione remittentes, ut moderationis & æquitatis famam colligamus (non enim quod bonum est, male aucupamur) atque interim tamen pacem colimus, legitime nimirum pugnantem, atque intra limites nostros, spiritusq. regulam nosmet continentes. Ac de his quidem ita sentio, cunctisq. animarum dispensatoribus rectæq. doctrinæ arbitris legem statuo, ut nec asperitate sua aduersariorum animos exulcerent, nec submissione insolentiores efficiant, sed prudenter & consulte in fidei causa se gerant, nec in alterutro horum mediocritatis lineas transiliant.] hæc Gregorius.

Hicce quippe exemplo & doctrina Christi comparatis ad expugnandos implacabiles hostes armis Gregorius vicit tandem, cum alioqui alijs ex causis contemptur esset, atque despectui haberetur, ut ipse testatur his iambicis^a:

GREGOR. NAZ.
CONTEMPTIVI
HABITVS.
a Gregor. Naz.
in carm. de Vi-
ta sua.

*Nec enim ferebant pauperem plane virum,
Rugis aratum, visibus fixis humi,
Viliq. veste, tabidum fletu & fame,
Metu & futuri, ceterisq. etiam malis,
Nec eleganti praditum vultu, hospitem,
Vagumq. tenebris horridis terre abditum.]*

At plane accidit, ut quemadmodum si fumus clarescat in flammam, qui ante molestus oculis erat, suo splendore visum illustret, exhilaretq. ita sane euenerit de Gregorio: ut quod vitæ duritia, vultusq. asperitate horridum & tetrum aspectum præfereret; puritate tamen doctrinæ lucescens, animiq. moderatione, aliarumq. virtutum fulgore resplendens, hostium quoque oculos in se conuerteret, alliceretq. eos, atque adduceret ad rectam semitam veritatis: adeo ut quæ cæcutientibus oculis prius esse videbantur horrore, fierent eadem ad pietatem illecebræ: sicq. quod scriptum est in Prouerbis^b: Iustorum semita quasi lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectam diem] Gregorius longe lateq. doctrina & sanctitate refulgens, admirationi esse cœperit cunctis, etiam absentibus. Haud enim vrbis licet amplissimæ ambitu valuit contineri insigne nomen Gregorij, quin etiam prouincias remotissimas penetraret.

GREGOR. NAZ.
VIRTUS INNO-
TESCIT.

b Prouerb. 4.

Gregorij enim fama permotus, impulsusq. S. Hieronymus vna cum collega Vincentio, e Syria, tam longinquo terrarum spatio, contulit se Constantinopolim. Res plane admiratione digna est; hominem quem ob insignem eruditionem consulerent Occidentales Episcopi, immo ipse Episcopus Episcoporum Damasus id crebrius factitaret, tam longa difficiliaq. itinera peragrassæ, ut Gregorij esse mereretur auditor, ac sub tanto magistro posset profiteri discipulum, inde sibi summum gloriæ decus conciliaturū existimans cum accessione doctrinæ. Quam autem magni ipse hoc idem fecerit, audi quanta gloria id ostendet: Eo ego (inquit aduersus Rufinum agens) magistro glorior & exulto.] et alibi ad Domnionem scribens, Gregorium Nazianzenum suum catechistam appellat^d, quasi eius comparatione plane rudis, qui fidem eo explanante didicerit, videretur: et aduersus Iovinianum^e agens, putans tanti nominis auctoritate perfringi posse procaciam petulantis hæresiarchæ, eum sic citat: Præceptor meus Gregorius Nazianzenus virginitatem & nuptias differens Græcis versibus explicauit.] et cum alibi præclara eiusdem Gregorij scriptorum recenset monumenta, quanta gloria id exaggerat, cum ait^f: Gregorius Nazianzenus Episcopus, vir eloquentissimus.] sed non id sibi satis; vnde illud addit: Præceptor meus.] et hoc parum, nisi adijciat: Quo Scripturas explanante didici.]

HIERONYMVS
VENIT CON-
STANTINOP.
AD GREG. NA-
ZIANZ.

c Hieronym. ad
Pammach. ad-
uers. Ruffi.
d Hieron. epist.
51.
e Hieron. aduers.
Iovinian. lib. 2.

f Hieronym. de
script. Eccles. in
Greg. Naz.

Quæ autem ipse sitiens ex vberissimo limpidiissimoq. fonte potauit, ita mente retinuit, ut non ea solum quæ serio ab ipso explanata essent in cathedra, sed & quæ familiariter ioco iactata essent, tenacis memoriæ thesauro condita custodierit, posterisq. tradiderit, ut illud ad Nepotianum^g docet, cum ait: Præceptor quondam meus Gregorius Nazianzenus, rogatus a me, ut exponeret quid sibi vellet in Luca^h sabbatum diciturⁱ eleganter iussit: Docebo te, inquit, super hac re in ecclesia: in qua mihi omni populo acclamante, cogere inuitus scire quod nescis: aut certe si solus taceris, solus ab omnibus iniustitiæ condemnaberis. Nihil tam facile, quam vilem plebeculam & indoctam concionem linguæ volubilitate decipere: quæ quicquid non intelligit,

g Hieron. epist. 2.
h Luc. 6.

GREGOR. NAZ.
FACETE ELV-
DIT HIERONY-
MVM.

telligit, plus miratur.] hæc Hieronymus: ex quibus & illud plane significatur, iam agnitionem Gregorium Constantinopoli eo æstimationis peruenisse, ut excipi solet magno plausu quicquid ipse dixisset. At eiusdem Gregorij dexteritas quam suavisⁱ, dum se a discipulo magistrum extempore magna quæstione pulsante sic comiter liberauit, & pulchra honestaq. tergiuersatione delusit!

Inhærens tunc Gregorio Hieronymus, ut magnæ aquilæ pullus, qui eius interdum humeris portaretur, ausus est sublimi volatu superare cælos, & vsque ad Dominum sedentem super folium excelsum & eleuatum peruenire, seq. admiscere Seraphinis: vbi quæ didicit arcana mysteria, scriptis mandata tradidit Damaso Romano Pontifici. testatur id ipse, cum sextum Isaia caput post annos triginta interpretaturus, his se verbis excusat^a: De hac visione ante annos circiter triginta, cum essem Constantinopoli, & apud virum eloquentissimum Gregorium Nazianzenum tunc eius vrbis Episcopum sanctarum scripturarum studijs erudirer: scio me breuem dictasse, subitumq. tractatum, ut experimentum caperem ingenioli mei, & amicis iubentibus obedirem. Ad illum itaque libellum mitto lectorem, oroq. ut breui huius temporis expositione contentus sit.] hæc Hieronymus. Ex amicis iubentibus Damasus præcipuus fuit, ad quem ipse tractatum illum inscripsit^b. Porro quod tanto doctore quæ didicit securus scripserit; haud opus habuit post annos triginta eandem repetens interpretationem, priora (ut fecerat secundo interpretatus Abdiam) delere posterioribus, aut amplioribus eam terminis dilatare. Hoc plane ipsum tempus consignat, cum de erroribus Origenis ad Pammachiū & Oceanum Hieronymus scribens epistolam ait^c, ab hoc tempore, quo edidit eiusmodi interpretationem in Isaia caput sextum, intercurrisse spatia annorum viginti.

HIERONYMVS
DVCE GREGO-
RIO NAZ. CEL-
SA PETIT.

a Hieron. in Isa.
6.6.

b Hieron. epist.
142. 143.

c Hier. epist. 65.

Quantum autem temporis contigerit Hieronymum apud Gregorium Constantinopoli commorari, exactius disquiramus ex consignata ab ipso superius eius scriptiois chronographia, cum testatur se illa scripsisse, Gregorio ipso iam facto Constantinopolitano Episcopo: contigit id post annum sequentem. quod insuper se ibi Gregorium Nyssenum cognouisse testetur, quem tempore indictæ Constantinopolitanæ Synodi illuc cum alijs Episcopis contigit proficisci: ex his inquam (si a præsentis anno numeres) inuenies Hieronymum tribus ferme annis Constantinopoli audisse Gregorium. Ipse vero de Gregorio Nysseno ita meminit^d: Gregorius Nyssenus Episcopus frater Basilij Cæsariensis ante paucos annos mihi & Gregorio Nazianzeno contra Eunomium legit libros, &c.] Sed redeamus ad Theologum Constantinopoli publice profitentem.

GREGORIVS
NYSSENVS IN-
NOTESCIT
HIERONYMO.

d Hier. de Scrip.
Eccles. in Greg.
Nyss.

Quonam modo qui inter alia nobilissima ingenia Hieronymum Gregorius discipulum habuit, ad eum docendum est comparatus? num supercilio præceptoris, doctorisve tumido fastu? minime gentium, sed familiariter omnia, ac velut cum socio & æquali (nisi quando ille e suggestu doceret) mutua colloquutione disceptationeq. pari: ut interdum ab omni arrogantia ipse Gregorius procul abhorrens, se minorem imparemq. sublimi Scripturæ sensu fateri non erubesceret. Sit in exemplum quod de ipso in commentarijs in epistolam ad Ephesios idem Hieronymus docet his verbis^e: Gregorius Nazianzenus vir valde eloquens & in Scripturis apprime eruditus, cum de hoc mecum tractaret loco, solebat dicere: Vide quantum istius capituli sacramentum sit; ut Apostolus in Christo & in Ecclesia illud interpretans, non se ita asserat, ut testimonij postulabat dignitas, expressisse: sed quodammodo dixerit: Scio quia locus iste ineffabilibus plenus sit sacramentis, & diuinum cor quærat interpretis.] hæc Hieronymus: qui quidem mente retinens sublime illud in Gregorio dicendi genus, scriptaq. eius ferri velut flumen exundans, in quod omnium scientiarum riui confluxerint; non potuit non succensere Rufino, qui exiguo angustiq. alueo illud in Latinos deriuare præsumpserit, ob id iure illud in eum exclamans^f: Responde, cur scribere aliqua ausus sis, & virum disertissimum Gregorium pari eloquij splendore transferre: Vnde tibi tanta verborum copia, scientiarum lumen, translationum varietas? &c.]

GREGOR. NAZ.
QUALIS CVM
HIERONYMO.

e Hieron. ad
Ephes. c. 5.

f Hier. ad Pam-
mach. mauerus
Ruffi.

Ceterum quod gloria patris sit filius sapiens, discipuliq. excellens doctrina decori sit præceptoris, secundum illud antiquum: Multi discipuli prudentiores magistris] si conferas Hieronymum cum Gregorio, inuenies aliqua quibus amplius hic excellat: ut veram iudices Ennodij Ticinensis esse sententiã, ita dicentis: Hieronymus noster, nisi præceptoris suum Gregorium diceret, illo melior censeretur: sed illi applicanda sunt bona nominatim, a quo

HIERONYMVS
IN QVIBVS
PERAVIT GRE-
GORIVM NAZ.

sumpſiſſe videntur originē.] hæc ipſe . Certe quidē in his quæ ſpectant ad multiplicium linguarū peritiā,quam in diuinis explicandis ſcripturis,& diuerſarum linguarum ſcriptoribus conſulendis,magni momenti eſſe nemo negarit , abſque controuerſia Gregorium primas dare Hieronymo certum eſt, vtpote qui profiteatur etiam Latinā linguam toto orbe Romano diuſam ſe penitus ignorare: quod ad Poſthumianū Græcam Latinamq. linguam callentem ſcribens, ita teſtatur: Sublimis es eruditione, & quidem vtroque eruditionis genere,& vtraque dicendi facultate: alterius enim quantam famam audiuiſus? (nec enim lingua Romanus ſum , nec Italicam doctrinam calleo) alterius autem periculum ipſi fecimus,&c.] Factus vero poſtea Epicoſopus Conſtantinopolitanus Gregorius ordinauit preſbyterum Vincentium Hieronymi comitem, ita tamen, vt non paſſus ſit ille Conſtantinopoli, ſicut nec ipſe Antiochiæ retineri, prout idem Hieronymus teſtatur in epiſtola ad Pammachiū. Sed de Hieronymo ſatis: quando autem contigerit ipſum inde recedere, Romāq. ad Damafum ſe conferre, dicemus ſuo tēpore.

At vero Gregorius Conſtantinopoli docens, haud ita felix in Euagrio Pontico ſuo diſcipulo fuit, ſicut extitit in Hieronymo. Hunc quidē tradit Palladius ordinatū fuiſſe lectorem a S.Baſilio, ſecutum vero poſt illius obitum Gregorium Conſtantinopolim, ab eoq. ordinatū fuiſſe diaconum, commendatumq. ab eodem Conſtantinopoli recedente eius ſucceſſori Neſtario, ſed coactū poſtea recedere ab vrbe profectū eſſe in Ægyptum: vbi ipſe cum Didymo Alexandrino Origenis ſtudioſiſſimo conſuetudinem habens, dogmata Origenis commiſcens, renouanſq. illius prauas opiniones, factus eſt Origeniſtarū dogmatū aſſertor & propugnator: de quibus ſingulis dicendum eſt inferius pro temporis ratione, ſimulq. recenſendæ lucubrationes ab eo editæ, quas numerat Socrates: qui tamen in eo magnopere errat, cum ait Gregorium Nazianzenum vna cum Euagrio poſt abdicatam ſedem eſſe profectum in Ægyptum. quonam vero ſe contulerit Gregorius, cum reſeſſit Conſtantinopoli, dicemus inferius.

Inter hæc autem Maximus ille Alēxandrinus ex philoſopho Cynico Chriſtianus, qui ſe iactabat martyrum filium, & pro fide exulem in Oaſis ſolitudine: quaſi gloria conſeſſionis illuſtris, Conſtantinopolim veniens, rāquā in ſcena ludens edidit oſtentationis ſpectaculum ob oculos omnium: cū Gregorius, vt par eſſe videbatur, hominem ſuſcepit, amplexatufq. eſt, quaſi a proelio victorem redeuntem, inq. laudem eius luculentani habuit orationem, de qua hæc S. Hieronymus: Scripſit Gregorius laudes Maximi philoſophi poſt exilium reuerſi, quem falſo nomine quidam Heronis ſuperſcripſerunt, quia & eſt alius liber vituperationem eiusdem Maximi continens: quaſi non licuerit eundem laudare & vituperare pro tempore.] hæc ipſe. Venit quidem is dolose, vt exturbaret Gregorium Conſtantinopoli, ipſe vero cathedram illam arriperet: ſignificat id ſane Gregorius illis verſibus:

improbe quod ſtruxerat
Sæuq. ſolio ſcilicet me vt pelleret,
Cui nec thronus erat, vlla nec alia dignitas,
Inſtructor eſſem quàm quod & cuſtos gregis.]

excepit autem eum domi Gregorius, ſuæq. menſæ participem fecit, & inter ſuos primo loco habuit, vt paulo inferius idem ipſe Gregorius ita docet:

Amicus ille ſit mihi, ſic vt fide
In me anteiret Maximus cunctos viros:
Menſæ, dormuſq. dogmatum hunc, & conſilij
Conſortem habebam.]

Porro Maximus ad tantam rem, quam moliebatur, iacere inſtituens fundamenta, aggreſſus eſt primum aucupare animum maioris Imperatoris, nempe Gratiani: quamobrem Mediolanum ad eum profectus, obtulit illi librum, & quidem (vt ait S. Hieronymus) inſignem, de fide aduerſus Arianos.

Inter hæc autem, cum opera Gregorij creuiſſet magnopere numerus Orthodoxorum Conſtantinopoli: ijdem Catholicis, in odium Demophili Arianis in eadem vrbe Epicoſopi, ne ipſi ſoli paſtore carere viderentur, Gregorium poſtulant eius vrbis Epicoſopum. cuius quidem poſtulationis licet nullus fuerit plenus conſecutus effectus, quod ipſe in ſolio inuidioſo federe penitus recuſaret; tamen Petrus Alexandrinus eundem Gregorium inſtituit per litteras Epicoſopum Conſtantinopolitanum, prout his verſibus ipſe Gregorius indicat:

Qui Petrus ipſe Praefulum illorum arbiter
Prius quidem nos litteris clariffimis
Fucoq. vacuis, litteræ ipſæ vt fidem
Facient, ſacrato fixerit nos in throno.]

Sed haud ſtetit in ſententia Petrus: qui ab inſtituto reuocatus, fauens Maximo aduerſus Gregorium, manibus pedibuſq. niſus eſt vt idem Maximus ordinaretur eius ſedis Antifites: ad quod perſiciendū ſeptem legauit Epicoſopos, alia tamen occasione prætenſa, nempe vt frumentum debitum Imperatori nauigijs impoſitum portarent Conſtantinopolim. erant hæc Epicoſoporum nomina, Ammon, Apammon, Harpocras, Stippas, Rhodon, Annubis, & Hermanubis. Hi vero quod Catholicis eſſent, declinantes in vrbe communionem Demophili Arianorum Epicoſopi, Gregorio adhæſerunt, a quo

& benigne ſuſcepti ſunt, immo & ab eo laudati publica concione, cuius eſt exordium: Eos qui ab Ægypto venerunt, prout debeo, ſalutabo, &c.] qua quidem oratione cum S. Athanaſium, tum Petrum, totamq. Ægypti Eccleſiam cuſtodem Catholicæ fidei plurimum prædicauit: ipſos denique ex eo potiſſimum commendauit, quod Conſtantinopolim venientes declinaſſent Arianorum communionem, & Catholicis adhæſiſſent; aitque: Non enim vos promiſcuæ multitudini admixuiſtis, nec hominum numero pietatem definiuiſtis, nec miſcellaneum vulgus potius eſſe ſuſtinuiſtis, quàm populus Dei verbo perpurgatus. Verum poſteaquam Caſari quæ ſunt Caſaris (vt par erat) contuliſtis, Deo quoque quæ Dei ſunt attribuiſtis, illi nempe vectigal, huic timorem. Ac nutrito cibus veſtris populo, ipſi quoque cibi accipiendi cauſa ad nos perrexiſtis: nam & ipſi frumentum erogamus, &c.]

Quod audis allatum ab Epicoſopis vectigal ad Imperatorem, nequaquam exiſtimes id penſitatum ab Ægypti Eccleſia: nam tantum abeſt vt Eccleſiæ triticum pro tributo perferrent ad Imperatorem, vt etiam ab Imperatore clerici omnes ex Conſtantini munificentia (vt dictum eſt ſuperius) ſolerent illud accipere. Publicum namque totius Ægypti vectigal id erat, quod legatione Epicoſoporum Conſtantinopolim, Epicoſopi Alexandrini accedente opera, mitteretur: indeq. accidit (quod ſuo loco diximus) vt inter alias calumnias in Athanaſium ab Arianis conſarcinatas, illa fuerit, quod comminatus eſſet, ſi vellet, impedire, ne frumentum Conſtantinopolim deferretur. id quidem ipſemet (vt hic etiam eadem repetamus) docet his verbis: Sed frumentum ab Athanaſio, nauicq. detentas calumniati ſunt: eumq. gloriatum eſſe dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Conſtantinopolim impedire poſſet.] hæc ibi, & licet calumnioſe, ex

uſu tamen rerum veri ſimilitudo videri poterat comparata. Quin & Conſtantij quoque Arianis tempore perſoluebatur Eccleſiæ Ægypti frumentum ex Conſtantini munificentia annua penſitatione debitum. id ſane epiſtola Synodalis Concilij Alexandrini teſtatur ad finem: habetur ipſa intexta ab Athanaſio in ſecundâ ipſius Apologia. Fortaſſe tunc accidit, vt quemadmodum poſtea lege Theodoſij iunioris ſciſmus præceptum fuiſſe, vt ad prædam curialium anteuertendam, ad eiufmodi negotia frumentaria Alexandria alia certa designarentur officia; ita id muneris antea fuerit delegatum Epicoſopis. Sed ad Gregorium redeamus.

Quid autem poſt hæc auſu temerario Maximus pertentariſſet, ipſe Gregorius in carmine de Vita ſua ſatis abunde explicat: coſiſſe nimirum ſimul cum Maximo quemdam preſbyterum Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ ordine ſecundū, Catholicæ communionis, ob æmulationem vero atque liuorem in Gregorium inſenſiſſimum, quod præreptam fortaſſe doleret ſpem illius Eccleſiæ Epicoſopatus, quam conceperat ob toleratum multorum annorū bellum ab Arianis illatum. Hic itaque aduerſus Gregoriū cum Maximo conſpirauit. Qui quidem Maximus ſuffarcinatus auro mutuo accepto ab amico qui apulerat Conſtantinopolim pecunia publica empturus tabulas ad fabricam templi conſtruendam, Ægypti Epicoſopos illic agentes illo ſibi conciliat; idq. ijdem ſimul tractant, quod gratū Petro ipſorum Epicoſopo eſſe ſciſent, gentilem ſuū ſedi Conſtantinopolitanæ præficere cupientis; occaſionis interea opportunitatē expectantes, quo ſecretius, quoad fieri poſſet, Maximum deſonſa Cynica coma, Epicoſopum ordinarent. Quid plura? Accidit ex ſententia, vt Gregorius ægrotans, foris in ſuburbio eſſet: cum illi ea captata occaſione, noctis tempore in eius irrumpunt eccleſiam, atque in ſede collocant Maximum.

Mane autem facta, magnus clericorum Orthodoxorum excitatus eſt: ob facinus

Gregor. Naz. epiſt. 71. ad Poſthumianum.

Hier. epiſt. 61.

Pallad. in Lau. ſuæ. c. 25. DE EVAGRIO PONTICO DI. SCIPVLO GREGORII NAZ.

Socrat. lib. 4. cap. 18.

MAXIMI CYNICI ADVENTVS CONSTANTINOPOLIM.

Hier. de Scrip. Eccleſ. in Greg. Nazianz.

Greg. Naz. in carm. de vita ſua.

MAXIMVS ADIT GRATIANVM. Hier. de Scrip. Eccleſ. in Maximo.

GREGORIVS NAZ POSTV. LATVR EPI. SCOPVS.

Greg. in carm. de vita ſua.

EPISCOPI ÆGYPTI PRO MAXIMO AGVNT.

Gregor. Naz. orat. in Ægypt. Epicoſop. appulſum.

EPISCOPI FRUMENTARIJ.

Athanaſ. Apolog. 2.

Apud Athanaſ. Apolog. 2. d. l. 1. de frumento Alexand. C. Theod.

STVDIA MAXIMI PRO SEDE ADIRISCENDA

deforme tumultus, atque vniuersa commota est ciuitas, detestantibus omnibus etiam **A**

*a Greg. Naz. in
carm. de vita
sua.* Arianis nefandum scelus: quod concinne a Gregorio his iambis concinitur ²:

Nox erat, at ager ipse eram: cum isti, velut
Caulam introgressi conciti rabie lupi,
Nautas habentes plurimos pecunia
Partos, facile Alexandriam qui incendere
Solent (eos nam iunxit irrumpens cohors
Secum) locare in sede detonsum canem
Nituntur, antequam gregi ac primoribus
Hoc indicassent, aut mihi, saltem ut cani:
Sic imperatum nam sibi ipsi dictitant.]

et paulo post ista subdit:

Vt luxit autem, clerus (etenim proxime
Habitabat) ira frendet, atque celerrime
Disseminatur ista res. Tum maxima
Hinc flamma surgit: nam magistratus statim
Multi, exterique consuunt etiam nothi. Ariani videlicet.
Ob hoc furebant nam scelus cuncti, mihi
Pendi laborum premia hæc cum cernerent.]

At ne sic quidem perfracta est illorum audacia, quæ eo impudentius vrget opus, quo viribus premi contrarijs sensit: siquidem quod perficere non licuit in ecclesia, in scenici hominis diuertentes domum, sacrilegum munus explent. Subdit de his ita Gregorius:

Quid multa? referunt illico e templo pedem
Illud dolentes maxime, cæpta irrita
Cessisse. Verum ne mali incassum forent,
Explere pergunt, deerat quod fabule.
Namque in choraula sordidam ingressi domum
Graues, superno & numini cari viri,
Ac quosdam habentes fece de vulgi infima,
Canem resecta Presulem signant coma
Nequissimum, &c.] Re autem comperta, quo animo id acceperint ciues, ita

narrat ipse Gregorius:

Certe ob patratum tum scelus tantus dolor
Inuasit Urbem: nemo non ut tum foret,
Qui non fureret, ac multa in ipsum effunderet
Acerba, vitamq. illius proscinderet,
Ira efferente quicquid animus finxerat.
Hic illud, aliud ille promebat mali,
Quo pingeretur vnius peruersus
Insignis.] At quid tandem? ab iisdem ciuibus Maximus pulsus est Vrbe:

qui ne sic quidem cessit, sed Thessalonicam proficiscitur ad Theodosium Imperatorem, prout ipse Gregorius inferius narrat: quæ tamen reijcimus in sequentem annum, quod Theodosium constet Thessalonicæ diutius quieuisse: qua ratione & quæ de Maximo narrata sunt, hoc ipso anno contigisse oportuit.

Hæc dum exacte copiosq. Gregorius describit, addit ^b appendicem, excusationem de eo quod talem hominem, immo monstrum recepisset, ac tantopere publice pro concione laudasset: excusat se inquam ita dicens:

Quid igitur? An non carus hic nuper tibi?
Non hunc ferebas laudibus summis prius?
(Fortasse dices quispiam, hæc qui sciet,
Ac facilitatem veritat hanc mihi crimini,
Per quam colebam pessimos etiam canes.)
Culpanda prorsus hæc mea ignoratio.
Me gustus, Adamum ut, traxit in fraudem improbus.
Visu decorum lignum erat, re non item.

MAXIMVS IN-
TRVDITVR IN
SEDEM CON-
STANTINOP.

ORDINATIO
MAXIMI IN
DOMO SCE-
NICI.

DE HANC AGITVR
ETIAM GREGORII
IN THESSALONICA

*b Greg. in carm.
de vita sua.*
GREG. NAZ. RE
CANTAT PA-
LINODIAM
DE LAVDATO
MAXIMO.

A Fidei fefellit larua me: fucum mihi
Fecere verba subdolo corde edita.]

Sic plane Gregorius deceptus ab hypocrita Maximo. Sed & paulo post:

Quid erat agendum? dicite o sciti viri,
Aliud ne quiddam cuipiam vestrum placet?
Angusta cum tam foret adhuc Ecclesia,
Stipulas ut ipse cogerer quoque legere:
(Namque arcta tantam non ferunt licentiam,
Quam lata que sunt tempora, & late fluunt)
Magni aestimabam, quod canis caulam meam
Tereret.] Adeo namque tenues & exiles erant res Catholicorum ipsis pri-

B mordijs aduentus Gregorij Constantinopolim, vt magno lucro duceret, si quem inuenisset Catholicum hominem sibi communicatione inhaerentem, præferentem ignominiam Christi diuitijs Pharaonis.

Sed & quid amplius elucere videbatur in Maximo, si quæ ille iactabat, vera fuissent? illa omnia, quæ in ea oratione in eius laudem, mutato titulo, in laudem Heronis scripta leguntur: nempe, vt paucis multa perstringam, quod se ex parentibus martyribus prognatū diceret, quodq. Christo ipse totum se addixisset, temporeq. persecutionis fœuissimæ sub Lucio Alexandria aduersus Catholicos excitata stetit fractus pro fidei patrocinio, cuius causa dire virgis cæsus fuisset, ad postremum vero in Oasin deportatus, illic quadriennio permansisset. Accedebat ijs, quam hypocrita affectabat, Christiana in omnibus philosophia, nempe gloriæ diuitiarumq. contemptus, modestia, animiq. fucata submissio, charitas erga omnes, studium salutis omnium, & ad confutandos hereticos, Gentilesq. conuincendos scientia minime vulgaris. His inquam coloribus pictam laruam, absolutissimum reddentem omnium virtutum exemplar, tali tempore, tali loco non potuit non magni facere Gregorius tamopere indigens in tanto proelio non ducibus tantum fortissimisq. militibus, sed lixæ cuiusuis etiam ministerio.

Alter hic plane Proteus; sic enim quoque ipsum appellat Gregorius: et vt proprius dicam, alter hic Luciani Peregrinus, qui ex Euangelio captans sibi gloriam, quæ scelestus ob delicta passus esset, fidei defensionis causa se tolerasse iactaret: nam & id quoque testatur ita Gregorius ²:

Hocq. maius, quod fugam ob noxas graues
Velabat, ut si pro Deo hanc passus foret,
Qui vapularat ut nocens, hunc martyrem
Falso arbitrabar, &c.]

D

Postquam autem talia tamq. nefanda Maximus præsumpsisset: Gregorius e suburbano, ad quod valetudinis causa concesserat, Constantinopolim redijt, Ecclesiamq. quam tanto labore collegerat, schismate scissam reperit: nam presbyter ille nefarius cum adhæssisset Maximo, nonnullos e Catholicis eidem conciliarat. Hæc ergo sciens, immo oculis spectans ipse Gregorius, orationem illam habuit, cuius est exordium: Desiderabam vos, filij, pariq. a vobis desiderio expetebam, &c.] post multa vero hac inuectiua perstrinxit Maximum ac sectatores ipsius ^b: Iam, inquit, mihi quoque timorem iniiciunt canes, per vim pastores sese constituentes, idq. (quod absurdum est valde) cum ad pastoralis muneris administrationem nihil omnino aliud contulerint, quàm quod comam, cui ornandæ & alendæ turpiter studuerant, raserunt: qui nec in canum ordine manserunt, nec pastores facti sunt, nisi vt lanient ac dispergant, laboreq. aliorum infringant.] et paulo post: Ac proinde ne nunc quidem insolentius efferantur qui canes aduersus gregem concitarunt, qui nec ouiculam quidem vnam proferre possunt, quam adduxerint, vel conseruauerint: nec enim recte facere didicerunt, qui improbitatem studiosè coluerunt, &c.] Post multa vero in schismaticos dicta, eosdem contestatus, exprobrat animi sui moderationem, quam experti iam essent, ab omni sedis cupiditate remotam; cum videlicet illi iam ante delegissent eum Episcopum & in sede voluissent collocare, nec acquieuerit: ait enim ^c:

Quid præterea? agent ipsi scilicet. Episcopatum abrogabunt, & thronis deiicient? Et quos tandem aut nunc, aut antea prompto atque hilari animo conscendi? An vero eos qui

LAVDES DI-
CTAE DE MA-
XIMO.

*a Greg. in carm.
de vita sua.*

GREGOR. NAZ.
REDIENS
ORAT IN MA-
XIMVM.

*b Gregor. Naz.
orat. in Maxim.*

*c Gregor. Naz.
ead. orat.*

eos qui ascendunt, beatos predicare soleo? Scilicet, mihi eos dulces ac iucundos reddis, ita indigne concedens? Quid? ne hæc quidem quæ nuper acciderunt, animi mei sententiam voluntatemque declararunt? An illa quoque deliciae quaedam & fucus erant, atque amoris erga me vestri & desiderij exploratio? Nimirum callidi ac versuti homines facile adducuntur, ut vitia sua de alijs partim suspicentur, partim loquantur. Quid vero illa animi oppressio? quid illæ imprecationes, quas aduersus nos ipsos publice concepimus? quid illæ lacrymæ, quarum tantam vim profudimus, ut vobis etiam misericordiam moueremus, quamuis alioqui propter oblationem odio pene essemus? hæc & alia Gregorius, illis in memoriam reuocans, quantopere refragatus fuerit, cum ab ipsis eligeretur Episcopus. Demum in Petrum Episcopum Alexandrinum, quem propitium primo, postea vero sensit auersum, ita iure conqueritur: Nihil proprius factum est, quam ut Petrus etiã me abiuraret. Ac fortasse nec flet quidem amare, ut peccato medeatur.] ac rursus schismaticos eiusmodi compellat apostrophe: Quomodo distracti estis, & distraxistis, quasi boues teneri vinculis soluti? Quomodo altare aduersus altare erexitis? Quomodo repente in desolationem ac vastitatem facti estis? Quomodo & ipsi hac præcisione extincti atque mortui estis, & dolorem nobis inuistis? Quomodo pastorum simplicitate ad gregis euerisionem & interitum abusi estis? non enim eorum imperitiam reprehendo, sed vestram malitiam accusabo.] sic Gregorius aduersus Ægypti Episcopos, qui Maximo manus imposuerant, additq. alia fletu digna: quæ autem postea acciderint, sequenti anno dicemus.

GREGORIVS
NAZ. NON
EST PASSVS
VIERI EPISCO-
PVS.

IESV CHRISTI
ANNVS
380.

DAMASI PAP.
ANNVS
14.

GRATIANI 14.
VALENTIN. 5. IMPPP.
THEODOSII 2.

Christi sequitur annus octogesimus supra trecentimum, Consulatu quinto Gratiani atque Theodosij inchoatus: quo idem Theodosius Imperator ab Acholio Episcopo Thessalonicensi baptizatur. Qua autem occasione ibi eo sacramento ipsum initiari contigerit, sic narrat Socrates: Theodosius autem post erecta trophæa, Constantinopolim ire maturans, Thessalonicam peruenit. Ibi in morbum incidens, cupiebat baptismo donari: quippe ex maioribus religionem iam olim didicerat Christianam, fideiq. Consubstantialis se totum addixerat. Et cum propter morbi grauitatem baptizari properaret, & Episcopum Thessalonicensem ad istud munus obeundum requireret: primum sciscitabatur ab Episcopo, quam fidem amplexaretur. Et cum Episcopus respondisset, opinionem Arij minime per Illyricum * peruasisse, neque nouam illius doctrinam eius regionis Ecclesias potuisse occupare; sed omnes qui in illis versabantur, antiquam illam & vetustam fidem ab Apostolis traditam, inq. Concilio Nicæno confirmatam semper obseruasse: Imperator ab Acholio * (ita enim vocabatur Episcopus) libentissimo animo baptismum recepit. Paucis igitur post diebus a morbo recreatus Constantinopolim contendit octauo Kalendas Decembris, Gratiano iam quintum Consule, coq. ipso Theodosio primũ.] hucusque Socrates, in eo sane corrigendus, dum loco Macedoniae ponit Illyricum: Thessalonica enim, cuius Acholius erat Episcopus, non in Illyrico, sed in Macedonia sita est. Ceterum ipsum delegisse ab Acholio baptizari ob insignem viri vitam miraculorum virtute conspicuam, existimamus. Qualia autem quantave aduersus Gothos diuina virtute operatus sit, cum victorem exercitum, qui copias Romanorum vicerat & ipsorum Imperatorem extrinxerat, superauit, superius enarratum est. Deo igitur omnia accepta ferens Theodosius, Imperium atque vitam, nihil antiquius habuit, quam de fide Catholica bene mereri: de quo S. Augustinus sic ait: Inter hæc omnia ex ipso initio Imperij sui non quieuit iustissimis & misericordissimis legibus aduersus impios laboranti Ecclesiæ subuenire, quam Valens hæreticus fauens Arianis vehementer afflixerat: cuius Ecclesiæ membrum esse, magis quam in terris regnare gaudebat.] hæc ipse. Huius quidem rei fidem facit aurea illa sanctio ab eo hoc anno Thessalonicæ promulgata, quæ sic se habet: Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius A A A. ad populum vrbs Constantinopolitanæ.

THEODOSIVS
BAPTIZATVR.
a Socrat. lib. 5.
c. 6.

* Macedonia

* Ascholio

b August. de
Ciuir. Dei lib. 5.
c. 26.

c l. 2. de fid.
Cathol. Cod.
Theod.
THEODOSII
SANCTIO DE
FIDE CATHO-
LICA.

Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius A A A. ad populum vrbs Constantinopolitanæ.

Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit temperamentum, in tali volumus religione

Aligione versari, quam diuinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio vsque nunc ab ipso intinuata declarat: quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriae Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis: Hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Euangelicamque doctrinam, Patris & Filij & Spiritus sancti vnam Deitatem sub parili maiestate, & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos vero dementes, vesanosque iudicantes, hæretici dogmatis infamiam sustinere, nec conciliabula eorum, Ecclesiarum nomen accipere: diuina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex cælesti arbitrio sumpserimus, ultione plectendos. Dat. III. Kal. Martias, Thessalonicæ, Gratiano A. quintum & Theodosio A. I. Coss.] qua die hæc quæ sequuntur iridem Thessalonicæ rescriptisse reperitur:

Qui diuinæ legis sanctitatem aut nesciendo confundunt, aut negligendo violant & offendunt, sacrilegium committunt. Dat. III. Kal. Mart. Thessal. Gratiano Aug. V. & Theodosio A. I. Coss.] sequenti vero mense de pio religiosq. cultu sacri Quadragesimalis temporis ibidem loci ita ad Albucianum Vicarium Macedoniae rescriptum: Quadragesima diebus, qui auspicio cæremoniarum Paschale: tempus anticipant, omnis cognitio inhibeat criminalium quæstionum. Dat. VI. Kal. April. Thessalonicæ, Gratiano quintum & Theodosio I. Coss.]

Quadragesima diebus, qui auspicio cæremoniarum Paschale: tempus anticipant, omnis cognitio inhibeat criminalium quæstionum. Dat. VI. Kal. April. Thessalonicæ, Gratiano quintum & Theodosio I. Coss.]

Dum autem adhuc Theodosius Thessalonicæ moraretur: Maximus Cynicus, qui Constantinopolitanam sedem inuadens pulsus ab vrbe fuerat, Imperatorem conuenit, rogans ab eo sibi cathedram confirmari: Verum ab ipso penitus repulsus est atque reiectus; immo & nisi a coeptis desisteret, graues minæ intentatæ fuerunt. quamobrem desperatus infelix, magno æstimationis suæ mendacijs comparatæ dispendio se contulit Alexandriam ad Petrum adhuc in humanis agentem. hæc omnia pluribus enarrata Gregorius ipse habet. Quid vero idem Maximus insanians nimia Episcopatus cupiditate Alexandriae egerit, idem subdit his verbis:

Aggreditur, atque non parum angustat senem, nempe eundem Petrum Episcopum Alexandrinum,

Aggreditur, atque non parum angustat senem, nempe eundem Petrum Episcopum Alexandrinum,

Poscens vel illam, finxerat quam spe sibi

Sedem: vel eius in throno sese, minans,

Sessurum. Hyparchus donec hanc (ut par erat)

Flammam expauescens, vetera ne ad mala quippiam

Adiungeretur, vrbs hunc pepulit solo:

At nunc videtur hic quidem quiescere.

At est verendum, ne graui qua grandine

Est facta nubes, aspero vento incita.

In non putantes grandinem effundat suam.

Nec enim quieti prauitas umquam sudet.]

hæc ipse, & quidem propheticæ. Etenim lapsus est in hæresim Apollinaris, cuius rei causâ ab Episcopis (vt Theodoretus ait) damnatus fuit. Constat insuper eundem Maximum post hæc aliqua aduersus ipsum Gregorium conscripsisse: quæ tamen vt valde inepta ipse contempsit; satisque sibi visum, qualis ille qualiave eius scripta essent, paucis occinere, cum ita rem exorditur: Quid de his dicam? Audes ne tu quoque Maxime, aliquid scribere? Tu ne scribere audes? Proh quanta hæc est impudentia! Profecto hæc ex parte canes alios, nempe Cynicos, superas. Omnia scilicet quibusuis iam tentare licet.] et inferius. O rem incredibilem & inauditam! Saul vates est, Maximus librorum scriptor. Quis deinceps non vates esse volet? quis a scribendo manum continebit? Omnium scilicet est cartha, vel aniculæ scriptorium sibi calamum vsurpent.] hæc & alia plura lepide quidem atque animo imperturbato Gregorius. Cœpta itaque contentio Maximi cum Gregorio anno superiori, præsentis iam anno extincta fuit.

Quod autem Theodosius eum cum primum vidit, despexit, a seq. repulit, hominem alioqui profitentem fidem Catholicam: id ea de causâ opinamur contigisse, quod sciret Damasum Romanum Pontificem aduersus eum in capeffendo Episcopatu fauisse Gregorio. Dolemus excidisse ipsas Damasi litteras tunc pro Gregorio contra Maximum scriptas, quarum meminit Nicolaus Rom. Pontifex in epistola ad Michaelem Imp. in quibus hæc habet: Denique vt ex his paucos commemoremus: Nonne Maximus, postquam

a l. 25. de Episc.
& cleric. Cod.
Theod.

ALIAE THEO-
DOSII LEGES.

b l. 4. de quæst.
Cod. Theod.

MAXIMVS RE-
DIT ALEXAN-
DRIAM.

c Greg. Naz.
carm. de vita
sua.

d Theod. lib. 5.
c. 8.

e Greg. Naz.
carm. in Ma-
ximam. tom. 9.
edit. Leuon-
klai.
MAXIMVS
SCRIBIT IN
GREG. NAZ.

DAMASVS PA-
PA FAVIT GRE-
GORIO NAZ.

f Extat tom. 2.
Concil.

quam multum a Damaso Papa (sicut eius ad diuersos epistolae indicant) laboratum. **A** est, Constantinopoli pulsus est?] ita ipse. Equidem puto S. Hieronymum auditorem Gregorij (vt dictum est) Constantinopoli tunc agentem, apud Damasum pro ipso Gregorio litteris egisse : factumq. vt cum sententia Damasi innotuisset. ciuibus Constantinopolitanis, ijdem ipsi confestim infelicem Maximum ab vrbe pellerent, deq. his admonitus Theodosius Imperator eundem ad se venientem Thessalonicam aequae fugarit. Et quis dubitat de re tanta, cum scriberet Damasus in Orientem, eodem quoque argumento ex more scripsisse etiam ad Theodosium Imperatorem? Sedisse aliquantisper in sede Maximum, iudicium illud est, quod fecit ibidem ordinationes, quas Synodus Constantinopolitana celebrata anno sequenti irritas penitus esse decreuit, vt ex eius Concilij Actis Sozomenus ^a testatur. At de Maximo haecenus : ad res autem Gregorij huius anni, Constantinopolitanæq. Ecclesiae statum oratio conuertatur. **B**

Perculis licet Arianis nouo Imperatoris edicto dato ad populum Constantinopolitanum : tamen tantum abfuit, vt ita compressi quieuerint, quin potius maioribus audaciae spiritibus sumptis, insolentius aduersus Catholicos insiliuerunt, instar fauissimae bestiae, quae etsi semper noxia vasa sit & infesta; cum sese laqueis constringi senserit, tunc violentius commouetur, & in quemcumque sibi obuium fuerit. Ariani enim cum se Theodosij legibus vinciri scirent, acrius in Orthodoxos exacerbantur; eoque furoris adacti sunt, vt in confessorem haud pridem ab exilio reuersum incidentes, eum lapidibus impetentes occiderint. Testatur id quidem Gregorius Nazianzenus ea oratione, quam habuit ad Arianos : ibi enim Catholicorum commendans animi moderationem, qua feliciore tempore vterentur, illorum contra in pios viros ac in Ecclesiam ipsam Catholicam immania scelera perpetrata recenset; atque ad postremum **C**

quod nefas admisissent, ob oculos ponit his verbis : Nonnulli, inquit ^b, atrociores quoque atque immaniores sese praebuerunt, quam temporis ratio ferre videretur; non secus ac fues, qui per septa quaedam violentius impelluntur. Hominem meum posco, quem hesterno die trucidastis, senem inquam illum & Abrahamicum patrem, quem ab exilio redeuntem & huc appellentem, medio die, in media vrbe saxi excepistis. At nos (nisi hoc dictu graue & inuidiosum est) obtruncatores etiam ipsos deprecatione nostra periculo mortis liberauimus.] et post multa in exprobrationem ipsorum arrogantiae & petulantiae, in commendationem vero modestiae Orthodoxorum haec addit : Et quid ex hac temporis insolentia perperam aemulatus sum? idq. cum talia exempla ob oculos posita haberem, quibus etiam remotis, a vitio tamen abstinere difficile atque arduum est, rariq. exempli? De quibus ecclesijs vobiscum contendimus? de quibus pecunijs? **D**

praesertim cum vtraque re ipsi afflueretis, vtriusque autem nos inopia premeremur? Ecquod Imperatoris edictum a vobis contemptum & pro nihilo habitum ardenti zelo persecuti sumus? Quos principes in perniciem vestram coluimus atque obseruauimus? Quorum importunam audaciam iudicio nostro prodidimus? Domine ne statuas illis hoc peccatum, dicebam (nam opporune Stephani ^c verba in mentem venerunt) & nunc eadem vota facio. Maledicimur ^d, & benedicimus : persecutionem patimur, & sustinemus.] haec & alia multa id genus Gregorius obiecit ea oratione in Arianos, & quidem post Gratiani prius & Theodosij posterius promulgatum edictum, cum res Catholicis arriderent.

Sed quid accidit? Tolerantia ista Gregorij, & pro illatis ab eis contumelijs atque caedibus officiorum compensatio, nonnullorum Orthodoxorum animum exacerbauit, **E** illorum praesertim, qui in eam ferme diem a temporibus Constantij Imperatoris ab eisdem insolescentibus Arianis dirissima iugiter passi essent : quippe haec dictitare solebant, quae ipse Gregorius in oratione, qua coram Episcopis ad Synodum conuenientibus habuit, recitat his verbis ^e : Iam crimina quoque nostra, quaeso, expendite. Tanto iam tempore, inquit, Ecclesiae praes, temporis fauore & auxilio fultus, Imperatorisq. generoso impetu, quod maximi aestimari debet. Ecquod mutationis signum nobis affulsit? Quot hominum contumelias prius pertulimus? Quid acerbioris passi non sumus? non iniurias? non minas? non exilia? non pecuniarum direptiones? non bonorum proscriptiones? non presbyterorum in mari conflagrationes? non templorum profanata, atque ex templis in sepulchra mutata? non publicas senum Episcoporum, aut vt magis proprio verbo vtar, patriarcharum caedes? non eam immanitatem, vt pijs solis inuius

^a Sozom. lib. 7. cap. 9.

^b Gregor. Naz. orat. ad Arianos. ARIANI SAEVIVNT MAGIS.

^c Act. 7. d. 1. Corinth. 4.

CATHOLICI CVR IRATI GREGORIO.

^e Gregor. Naz. orat. ad 150. Episcopos.

ARZUMAD

CONCILIUM

inius esset locus omnis? non denique quicquid calamitatis vllis verbis exprimere quisquam possit? Quorum quidnam ijs qui nos laeserunt rependimus? Quandoquidem versis, vt par erat, rerum vicibus, rependendi potestas nobis facta est, atque eos a quibus importune vexati fueramus, castigari oportebat. Atque vt omnibus alijs calamitatibus, ad nostras, ne dicam ad tuas calamitates, veniamus, *his scilicet quae cum Gregorio ijdem passi essent, postquam venisset Constantinopolim* : Nonne persecutionibus vexati sumus? non iniurijs omnibus oppressi? non ecclesijs, domibus, & quod acerbissimum est, solitudinibus exturbati? Non furentem populum tulimus? Praefectos violentos & importunos? Imperatores simul cum edictis suis contumeliose spreto? Quid potest? superiores extitimus, & persecutores nostri poenas effugerunt.]

Ista erant quae Catholici Constantinopolitani subinfecte in Gregorium ab hoc tempore ad finem usque eius commorationis Constantinopoli iactare solerent : ad quos haec erat Gregorij responsio, quam subdit : Ita sane est, inquam. Mihi enim aduersus eos qui iniuriam intulerunt, satis grauis poena est, referendae iniuriae potestas.] quae quidem responsio haud illis arridere videbatur, qui (vt subdit) incitabant Gregorium ad ultionem, illa rursus verba ingeminantes : Quis Praefectus multatus est? inquit. Quis populus castigatus est? Quinam plebis inflammatores? Quem terrorem nobis ipsis in posterum indulsimus?] ita illi quidem, qui hanc ob causam deinceps animo abalienato a Gregorio esse coeperunt. sicq. propemodum factum est, vt diuulsis ab eo Catholicorum nonnullis prius (vt diximus) schismate Maximi, compluribus autem ab eo dictis ex causis animis frigescentibus, res Gregorij paulatim distulerent. verum populi amor erga eum erat immensus : cuius quidem rei periculum factum est, cum ipsum recedere cupientem non permisit. **C**

His enim agitated molestijs Gregorius, cum iam res Catholicae fidei sub Catholico Imperatore in tuto collocatas esse videret, consideraretq. nequaquam se illius sedis astringi vinculis, vt ibi permanere cogeretur : etenim quamuis a populo electus, acclamatusq. fuisset Episcopus, non tamen ea electio legitima secundum canones Ecclesiasticos sibi videbatur : quamobrem recedendi Constantinopoli consilium inijt : sed cum clandestine facere minime licuisset ; communicato cum populo animi sui decreto ; piorum precibus, clamoribus, lacrymisq. retinetur inuitus ; sed quibus conatibus, ipse verbis illis insinuat ^a :

*Hac verba simulac audijt plebs, illico
Effrenis altum quippiam questum dedit,
Populusq. surgit, agmen vt fumo solet
Apur : furitq. maximis clamoribus
Vterque sexus, virgines, iuuenuli,
Pueri, senesq. nobiles, ignobiles,
Vita quieti, Praesides, ac militum
Nonnulli : amore quilibet & ira estuans,
Iratus hosti, Praesulem exposcens suum.
At non decebat me genu ad vim flectere,
Nec capere sedem rite non mihi traditam.]* haec ipse.

Ariani autem, qui absente Imperatore eius edictum contemnere visi sunt, eum iam Thessalonica Constantinopolim venientem coeperunt praesentem timere : contigit eius aduentus in urbem (vt ex Socrate ^b dictum est) hoc anno iisdemq. Consulibus octavo Kalendas Decembris. At quid tunc primum in Arianos egerit, Marcellinus Comes ^c docet, cum ait : His Consulibus, Theodosius magnus, postquam de Scythijs & Getijs triumphauit, expulsis continuo ab Orthodoxorum ecclesijs Arianis, qui iam fere per quadraginta annos eas sub Arianis Imperatoribus tenuerant, nostris Catholicis Orthodoxis restituit Imperator mense Decembris.] haec ipse. Quo modo autem id factum sit, Sozomenus ^d sic narrat : Imperator vero per nuncium praecipit Demophilo (erat hic post Eudoxium Episcopus Constantinopolitanus haereticus) vt aut ex decreto Niceni Concilij religionem propagaret, & populum ad concordiam reduceret, aut ecclesijs excederet. Ille vero, conuocato populo, mandatum Imperatoris exposuit, & in posterum diem se extra urbem concionaturum significauit : Quandoquidem, inquit, diuina lex iubet, vt si vos ex hac vrbe pellant, fugiatis in aliam. Haec cum praefatus esset, deinceps ex-

EXPOSTULATIO CATHOLICORUM IN GREGORIVM.

GREGORIVS COGITAT DE DISCESSIONE.

^a Greg. Naz. incarm. de vita sua.

CONCILIUM

^b Socrat. lib. 5. c. 6. THEODOSIVS VENIT CONSTANTINOPOLIM.

^c Marcellin. in Chronic. hoc anno.

^d M. d. 10.

tra urbem concionatus fuit, & vna cum eo Lucius, qui ab Arianis quondam Alexandrinae Ecclesiae praefectus fuit; & qui expulsus, exul, vt dictum est, Constantinopolim concessit, ibiq. moratus fuit. Postquam igitur Demophilus ecclesiam reliquisset, ingressus Imperator preces fundit: et ex eo tempore qui consubstantialem Trinitatem profitebantur, templa recuperarunt. Erat autem hic annus, quo Gratianus quintum, Theodosius primum Consules fuerunt, quadragesimus scilicet ex quo Arianis ecclesias occuparunt.] hucusque Sozomenus, quæ quidem (vt dicemus) anno potius sequenti contigerunt: nam ab his diuersa ipse Gregorius tradit, nimirum Arianos totos in armis fuisse, vt primarium templum tuerentur.

Visus est autem Gregorio Theodosius paulo frigidius agere, si comparatio facienda fuisset cum Arianis Imperatoribus longe maiori animi ardore hæresim propagantibus: in carmine enim sæpe citato, quo res suas contexuit, hæc habet de Theodosij aduentu Constantinopolim:

*Dum statu nos hoc sumus,
En Imperator aduenit nobis repens
Terra ex Macedonia, Marte domitis barbaris,
Stimularat ingens quos manus, & ingens furor:
Minime quidem ille vir malus, quantum ad fidem:
Tenere mentes posset vt qui simplices,
Triadisq. sanctæ cultor esset maximus:
(Sic quippe & ipse sentio, & cuncti asserunt,
Qui sede stabili tuto amant insistere)
Feruore sed non præditus tanto tamen,
Aequaret vt cum pristinis presentia,
Sanaret atque temporis mala tempore.
Feruore vel si par erat, non par erat
Fiducia ne pectoris, an audacia
Dicam? Vocare præstat hoc prudentiam.
Suadere quippe est æquius, quam cogere.]*

atque remissionem Theodosij Imp. nam paulo post:

*Hæc ille, opinor, cogitans, nulli grauem
Metum inferebat, comiter cunctos trahens,
Cuiusque mentem liberam lege & sinens.]* hæc Gregorius de Theodosio.

Quomodo autem tunc, cum venisset Constantinopolim Imperator, ad ecclesiam vbi erat Gregorius & Catholici conuenerant, properarit, & quid ipsi Gregorio dixerit Theodosius, idem sic narrat:

*Vt ergo cupidus venit ad cupidos sui,
Complexus vt me sit statim: quæ dixerit,
Quæ perlubenti rursus aure acceperit,
Quid est necesse dicere? Pudendum foret,
Si gloriarer tum senex ob talia,
Quæ cuncta parui deputo præter Deum.
Tandem ista fatur: Dat tibi per nos Deus
Nunc hocce templum, dat tuis laboribus.]*

Hæc licet Theodosius Gregorio polliceretur: vt tamen præstaret effectu, impossibile tradit esse visum, resistantibus Arianis, quibus referta ciuitas erat, iisdemq. incensis animis vt templum tutarentur, nec cederent sedem alicui, paratis etiam, si vis adhiberetur, in Gregorium impetum facere.

Post hæc autem Theodosius occupat templum, relinquitq. ad custodiam militum partem, atque reliquæ exercitus parti iubet vt Gregorium ad templum perduceret, vt collocaretur in throno. Cum vero Arianis interim se resistere non posse cernerent, omnia miscnt luctu atque clamoribus: quæ quidem eleganter ipse ita describit:

*Iam tempus aderat, militum & vis maxima
Templum obtinebat, bellicos enses gerens.
Faciebat omnis impetum contra tumens
Populus, arena vt, nix vel, aut fluctus maris*

A *Viens & ira, precibus & blandis simul,
Iratus in nos, Principi supplex. Erant
Plena vie, dromiq. pleni omnes loci,
Plena domusq. tum viris, tum feminis
Aetate quassis, paruulis spectantibus.
Gemitus, dolores, lacryma, clamor grauis,
Imago capti bellico insultu oppidi.
Ego vero fortis ille dux ac strenuus,
Aegro tametsi corpore essem ac debili,
Spirante quiddam languidum ac fere mortuum,
Inter Ducem medius & inter milites
Ibam bona spe fultus, & sursum videns,
In ade donec collocor, &c.]*

Subdit vero mirum quiddam accidisse, nimirum tunc temporis atram nubem sic radios Solis obtegisse, vt media die noctem ferme redderet: quo tamquam prodigio exultarent hæretici, metuerent autem pij. sed quasi miraculo factum, vt simulac Gregorius sacros cancellos introiuit, adorato numine, nube disiecta, Sol purissimis radijs effulserit: perinde ac si superi accensa cælitus face, Gregorij lætum, Deoq. gratum ingressum significarent. Secutaq. mox est Orthodoxorum omnium acclamatio, qua peterent Gregorium collocari in throno, reclamante tamen ipso Gregorio, atque dicente:

*Hunc premitte, quæso, premitte clamorem, o viri:
Nunc sunt agenda gratia summa Deo.
Maiora quæ sunt, his erit tempus suum.
Hæc verba plausu maximo plebs excepit.
Amica namque est omnibus modestia.
Abijtq. Princeps maxima hæc laude efferens.
Hic concionis exitus tandem fuit.]*

Additq. ob nimiam compressionem, confusionemq. prementium, ensẽ euaginatũ ad incutiendum terrorem a quodam, sed mox in vaginam reductum. Cum autem templi & ædium Episcopaliũ possessor effectus esset, Arianis æstuabant aduersus Gregorium immenso implacabiliq. odio: quos tandem ipsius Gregorij insignis animi modestia deliniuit: quæ cum in omnibus rebus quas gereret eluceret, nouo casu adeo omnibus perspicua atque manifesta relaxit, vt sibi etiam hostium animos deuinciret. Accidit enim, vt ipso subagrotante Gregorio, in lectulo decumbente, sicarius ad eum conficiendum, clam ingressus sit, tectus multitudine accedentium, vt ei gratularentur de templo recepto, ab Arianisq. vindicato, pro quo munere vota Deo nuncupassent. Eoq. perfuncto officio, cum discessissent, sicarius ille solus ibi relictus, manibus pedes sanctissimi viri prehensens, lacrymas copiose fundens atque lamentans supplex veniam postulauit. Gregorio autem sciscitante, quid hoc sibi vellet: atque præ immenso dolore, ipso tacente; vnus ex his qui aderant, rem sentiens, Gregorio dixit: Hic ille carnifex tuus est, o pater, qui a nonnullis subornatus, ferrum tibi in præcordia defixurus erat, nisi Christus perspicue tibi auxilio fuisset: quod enim ad eorum voluntatem spectat, scelus est consummatum: proinde hic facti pœnitens ad pedes tuos lacrymis veniam petit. Ad quem conuersus Gregorius ait: Propitius sit tibi Deus,

D tibiq. ignoscat, qui me seruauit: hocq. solum pro noxa peto, vt hæresim execrans, meus fias. Hoc autem cum vniuersæ innotuisset ciuitati: hostium Gregorij, Arianorum hominum nonnihilo emollita sunt corda, ergaq. ipsum reddita propensiora. hæc omnia breui compendio recitata, ab ipso met Gregorio fusius descripta sunt.

Quod autem sequenti anno Orientales Episcopi Orthodoxi Constantinopolim, vt Gregorium collocarent in throno, vocati fuerint a Theodosio Imperatore: id quidem suadente Damaso, qui (vt dictum est) Gregorij suscepit patrocinium, factum putamus. Cuius etiam admonitione, idem Episcoporum Concilium collectum Constantinopoli condemnasse hæresim Macedonij, quis est qui non facile sibi persuadeat? Cum enim certum sit, Romanos Pontifices solere litteris salutare novos Imperatores, ad eodemq. de tollendis hæresibus, sedandisq. schismatibus scribere, hortari, viamq. qua

THEODOSIUS
VISVS PAULO
FRIGIDIOR
EXCVSATVR.QVID THEO.
DOSIUS CVM
GREGORIO.THEODOSIUS
OCCVPAT
TEMPLVM, IN
TRODVCIQ.
GREGOR. NAZ.
v Greg. in carm.
de vita sua.NON PATITVR
GREGOR. NAZ.
COLLOCARI
IN THRONO.GREGORIUS
NAZ. APPETI-
TVR A SICAR-
IO.v Greg. in carm.
de vita sua.DAMASVS
AGIT CVM
THEODOSIO
PRO ECCLE-
SIA ORIEN-
TALI.

id perficerent aperire: par est credere Theodosiū, Damafo suadente, ad hæc omnia per-

OBITVS PETRI, SVBROGATIO TIMOTHEI. a. l. 3. de hæret. C. Theod.

Hoc itidem anno moritur Petrus Episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos octo: in locumq. eius est subrogatus Timotheus ipsius frater; cuius mentio habetur in Theodosij sanctione anno sequenti data: in illa autem quam datam diximus præsentis anno, cum Petri fit mentio, plane apparet, alterum eorum, nempe Petrum hoc tempore desisse; alterum vero, Timotheum videlicet, Episcopum eius Ecclesiæ creatum esse. Sunt qui vt excusent Petrum fauentem aduersus Gregorium Nazianzenum Maximo Cynico, ea omnia quæ dicta sunt, adscribant eiusdem Petri successori Timotheo: sunt hi Theodoretus^b, Cassiodorus^c, Nicephorus^d, & fortasse alij. At certe nugæ sunt hæ; nam querelæ ipsius Gregorij de Petro satis perspicuæ extant, vt de his dubitandi omnis prorsus occasio auferatur. Non ita quidem de Petro ista se habent, vt illa quæ in ipsum vulgo iactata tradit S. Hieronymus; nimirum, quod reuersus in Ecclesiam, adeo facilis fuerit in recipiendis ad communionem lapsis hæreticis, vt nonnullis acceptæ pecuniæ in suspensionem venerit: nam scimus ex instituto Athanasij ad Basilium scribentis (quod supra suo loco demonstratum est) omnes Arianos ad Ecclesiam redire volentes, oblata fidei Nicænæ confessione, nullatenus debuisse repelli. Quod autem idem Petrus Maximo fauerit pecuniæ causa, vt credamus, abduci non possumus, sed ab eo deceptū aliqua noua larua, sicut ab eodem vidimus ipsum Gregoriū fuisse delusum.

b Theod. lib. 5. cap. 8. c Cassiodor. lib. 9. cap. 13. d Niceph. lib. 22. c. 44.

Ceterū quod pertinet ad Timotheum successorē: quantumlibet Petrus defunctus esset, nulla tamen spes fuit sub Catholico Principe, Lucio Ariano Episcopo Alexandrino eā recuperandi sedē, ipso Theodosio resistente, e qua & pulsum ab eo tradit S. Hieronymus, qui de Lucij scriptis ita subdit: Extant eius solēnes de Pascha epistola, & pauci variarū τρωδέσεων libelli. Vendicarat sibi profanus Arianorum Antistes, vt Paschales epistolas scriberet ad Catholicam Ecclesiam, quæ annis singulis dari solebant ab Episcopo Alexandrino vniuersis Christi fidelibus ad Paschatis certum tempus insinuandum. Ceterum Theophilum eiusdem Ecclesiæ postea Episcopum ab hoc anno Paschalem cyclum annorum centum inchoauisse, nimirum a primo Consulatu Theodosij, testatur S. Leo Papa^e in epistola ad Marcianum Imperatorem. erat tunc ipse Theophilus Ecclesiæ Alexandrinæ clericus apprime eiusmodi scientiam callens, quam ne quis hæreticus sibi in posterum arrogaret, centum ipse annos inclusit, quibus dies Paschatis exploratus annis singulis haberetur.

THEOPHILI CYCLVS PASCHALIS. e Leo epist. 04.

Eodem plane tempore quo hæc agebantur in Oriente, contigit Mediolanensem Ecclesiam perturbari cœptam esse a Iustina Augusta Valentiniani senioris Imperatoris coniuge, Ariana femina audacissima. Hæc quidem hæresi patrocinatoria, cum accepisset Sirmiensem Ecclesiam (est Sirmium ciuitas posita in Illyrico^f) destitutam esse pastore, illuc properauit, quo Arianum illi Antistitem præfici procuraret. Ambrosius etiam illuc se contulit (perseuerabat enim antiqua illa diuisio prouinciarū, qua lege Vatinia^g coniuncta erat prouincia Illyrici Galliæ Cisalpinæ) vt Ecclesiæ Sirmiensis suæ diocesis consulturus præficeret Catholicæ communionis Episcopum. Quæ nam autem tum ibi contigerint, Paulinus ita describit^h: Cum Ambrosius Sirmium ad creandū Episcopum Anemmium^{*} perrexisset, ibiq. Iustinæ tunc temporis Reginæ potentia & multitudine coadunata, de ecclesia pelleretur, vt non ab ipso, sed ab hæreticis Arianis Episcopis in eadem ecclesia ordinaretur; essetq. constitutus in tribunali, nihil curans eorum quæ a muliere excitabantur: vna de virginibus Arianorum impudentior ceteris, tribunal conscendens, apprehenso vestimento sacerdotis, cum illum attrahere vellet ad partem mulierum, vt ab ipsis cæsus, de ecclesia pelleretur: audiuit (vt ipse solitus erat referre) Etsi ego indignus tanto sacerdotio sum: tamen te non conuenit, vel professionem tuā, in qualemcumque sacerdotem manus iniicere: unde debes vereri Dei iudicium, ne tibi aliquid eueniat. Quod dictum exitus confirmauit: nam alio die mortuam ad sepulchrum vsque deduxit, gratiam pro contumelia rependens. Sed hoc factum non leuem aduersarijs incussit metum, pacemq. magnam Ecclesiæ Catholicæ in ordinando Episcopo tribuit. hæc Paulinus. Ordinatus est itaque Anemmius: quem cum constet anno sequenti interfuisse Aquileiensi Concilio, pariterq.

IUSTINA AVGVSTA FAVET ARIANIS.

f Ammian. lib. 23. c. 10. g Socrat. lib. 5. cap. 2. h Paulin. in Vita S. Ambrosij. * Auennius

QVID SIRMII AMBROSIVS.

riterq. eius nomen reperitur inter Episcopos Occidentales, ad quos Synodalis epistola e Concilio Constantinopolitano data est; plane declaratur Auennij electionē ante sequentem annū contigisse, sed non quidem (vt putamus) ante præsentem: nam hactenus res Ambrosij tranquillissime se habuisse, quæ sunt recensita demonstrant. Hoc vero tempore Arianos fauore Iustinæ tumultuari cœpisse liquet, atque adeo res perturbasse, vt Gratianus basilicam vnā, quam peterent ipsi Ariani sibi tradi, ab Ambrosio abstulerit, non tamen illis dederit, sed eidem Ambrosio restituerit; vt ex ijs quæ S. Ambrosius ad eum scribit, intelligi potest, dum ait: Neque enim aliud possumus dicere, nisi sancti Spiritus hanc fuisse gratiam, quod ignorantibus omnibus subito basilicam reddidisti. et paulo post: Etenim basilicam sequestrasti, vt fidem probares. Impleuit igitur propositum suum pietas tua, quæ sic sequestrauerat, vt probaret; sic probauit, vt redderet. Nec fructum amisi, sed iudicium teneo. patuitq. omnibus in quadam facti discretione, discretam tibi numquam fuisse sententiam: patuit inquam omnibus, & tuum non fuisse cum sequestrares, & tuum esse cum redderes. hæc Ambrosius.

a Ambrosij de Spiritu sancto lib. 1. cap. 1.

Cum autem Ariani instarent, & perinde atque iustam fouerent causam, quod Conciliabuli Ariminensis patrocinium suscepissent, eundem Gratianum Imperatorem hoc anno Sirmium venientem interpellant^b, querentes se a Catholicis vndique pelli: ob idq. se generale postulare Concilium, quo in eo vniuersæ Ecclesiæ demonstrare possent se esse Catholicos, atque iniuria infamari hæresis Arianæ, instant, vrgent, obtunduntq. Principis aures, donec ab eo quod petierant extorserunt de indicendo generali Concilio. Ceterum cum hæc ab Imperatore esse decreta Ambrosius intellexisset: continuo intercessit, probrosum esse & indignissimum asserens, propter duos cariosos hæreticos, totius Catholici Orbis Episcopos conuocare, magno Ecclesiarum detrimento, quæ pastoribus destitutæ, luporum paterent incurfui. Sicq. ex sententia Ambrosij factum est, vt Imperator acquiesceret Aquileiense celebrari Concilium, in quo finitimi tantū conuenirent Episcopi, ex Africa autem & Gallia satis esse Legatos adesse. Indictio autem Synodi dilata est in annum sequentem Aquileiæ celebrandæ mense Septembris, in qua eorumdem causa tractanda esset hæreticorum: nos vero de ea suo loco pluribus. Hæretici autem qui id exorserunt a Gratiano, fuerunt Claudianus, alias Claudius, & Secundianus Episcopi, quorum frequens est mentio in ipso Aquileiensi Concilio.

b Concil. Aquileiense in princip. ARIANI AVGVNT APVD GRATIANVM IMP. DE CONVENIENDO CONCILIO.

Nouissime autem quod ad priuatas res gestas anni huius pertinet: hoc ipso anno tertia Ianuarij (vt ex Eunapio Sardiano^c colligitur) Festus Proconsul in Asia cum idolorum cultui se dedisset, miserando modo diem clausit extremum. Que vero pacto did se habuerit, Eunapius docet his verbis: Tertius illuxerat dies a Kalendis Ianuarijs, quas ita Romani nuncupant, quando omnes festo gratulantes, conuiuium addicunt: ipse vero Eumenidum delubrum accedit, haud temere vniquam deos colere fuetus; quippe qui omnes a se supplicio affectos, hanc potissimum ob causam de medio sustulerit. Ingressus ad eas narrat visum sibi somnium, atque inter narrandum lacrymis vultum aspergit: id autem eiusmodi erat. Dicebat Maximum (philosophum nempe illum Iuliani Apostate magistrum, qui sub Valente accusatus magis male perijt) numella collo iniecta, visum fuisse ipsum ad orcum pertrahere, sistendum Plutonis iudicio. Qui aderant, conterriti, vitamq. viri totam recolentes, lacrymas quisque pro se profusas siccabant; iubebantq. veniam & pacem a deabus precari. Ille dictis audiens, vota facit. Sed dum egreditur, ipse concidit humi, duobus pueris in terga delatis, vocisq. vsu defectus iacuit, ac domum relatus, confestim expirauit. Ea res visa est a diuina prouidentia procurata. Jhæc quidem Eunapius, qui & ipse deorum cultor & impius, talia effari de suis cogitur. Sed iam ad sequentis anni res gestas progrediamur.

c Eunap. Vita philosophi in Maximo.

IESV CHRISTI ANNVS 381.

DAMASI PAP. ANNVS 15.

GRATIANI VALENTIN. THEODOSII 6. IMPPP. 3.

Recentissimus octogesimus primus Christi annus Eucharij^{*} & Syagrii Consulatus^{*} Eucherij auspicijs aperitur, idemq. numeratur decimus quintus Pontificatus Damasi, atque ab exorto schismate Vrsicini: quo tribus iam lustris sæpe compresso, numquam autem extincto; Gratianus & Valentinianus in Occidente Imperatores nouissime Annal. Eccl. Tom. 4. Nn 2 aduersus

VRSCINI SCHISMA VLGENS.

aduersus eosdem schismaticos rescripserunt. Acciderat enim, vt etfi ijdem schismatici A saepe damnari fuissent, atque in diuersa loca exules amandati: ijdem nihilominus, torpescuntibus Iudicibus, inde recedentes, atque ad propria remeantes rursus seditiones turbasq. conflagrant non sine magno Catholicae Ecclesiae pacis detrimento. Quamobrem ijdem Imperatores in primis redarguentes ignauos Iudices, quid ab eis post haec de iisdem agendum esset, decernentes, rescriptum ad Vicarium ordinariorum iudiciorum dederunt, quod hic primo cudendum curauimus ex bibliotheca Vaticana acceptum, ex codice inquam illo, vbi descriptae habentur complures Pontificum Romanorum epistolae, a nobis saepe citato: quod sane scatebat mendis, sed collatione habita cum alio exemplari, vt licuit, restituiimus.

Gratianus & Valentin. AA. Aquilino Vicario Ordinariorum.

QVID IMPERATOR ES IN SCHISMATICOS RESCRIBUNT.

Sententias Iudicium aut quae temporum limes, aut contumacis pronuntiatio, aut habitum B coram patribus sanxit examen, nec a mediocri auctoritate labefactari, atque conuelli, nec a potentioribus, nec ab impudentibus pertimescunt nostra praecipua per vestram negligentiam destituta. Quae tandem poterit ferri sententia, quam quidem dum despicitis, non excitetis, vt longae tolerantiae in desperatos sumat effectum, & officium metus cogat agnosci? At nonne absurdus est, quod Vrsicini iussit amentia, quam quod serenitas nostra mitibus persuasit edictis, vt omnes qui impios coetus profanata religione tentarent, vel ad centesimum Urbis milliare pellerentur? vbi pertinax furor ab obsequentibus destitutus in eius tantum perniciem rueret, qui solus erraret, & vt condemnati iudicio recte sentientium sacerdotum, reditum postea vel ad Ecclesias, quas contaminauerant, non haberent, vel redintegrationem iudicij frustra a nobis impudenti peruicacia precarentur. Repetat laudanda & spectata tua sinceritas, quales ad virum clarissimum Simpli- C cium quondam Vicarium litteras clementia nostra transiuerit; & desinat iterationem * sperare mandati: quia pingendus mansuetudinis nostrae pudor est, initaurare praecipuum.

* expectare

VRSCINVS RELEGATVS IN GALLIAS EAS INFESTAVIT.

Vrsicinum quidem Gallia coerces, & ne motus aliquos inquietos exerces, cohibet Agrippina secessio: quem tamen ipsum per occursum obtundentem sapius quam monentem, ad hoc vt sequentes abijceret, audiimus. Hisacem remotus Hispaniae angulus titulo damnationis inclusit. Non bene capiti consultum, si quid turbarum vesanus agitauerit Parmensis Episcopus eo perniciosior, quod in clita Vrbi magis proximus, & imperitorum multitudinem magis exagitat, & Ecclesiam, de qua iudicio sanctorum Praesulum deiectus est, inquietat, inanem videlicet gloriam sententiae grauioris expectans: quem, si quid decessor tuus deuoti vigoris habuisset, protinus ultra fines de- D buisset extrudere. Et Florentius Puteolanus post damnationem, quam recto iudicio conuictus accepit, mansuetudinem nostram inquietare conatus, dignum tulit in progressione responsum: Post quintumdecimum annum Ecclesiam, de qua extrusus fuerat, rursus contaminare conatur, congressiones illicitas facere molitur, egentemq. consilij multitudinem perditum animi persuasionem deprauat, nostrorum videlicet Iudicium socordia fretus, qui priuatae gratiae Imperialia praecipua condonant; & religionem, quam nos iure veneramus (quam fortasse ipsi negligunt) inquietari, patienter accipiunt.

DE CLAVDIANO SCHISMATICO.

Claudianus etiam ab his qui contra diuina praecipua vitia religionis instaurant, ab his inquam, quos expelli iusseramus, accitus, quasi parum facinoris aggressus esset, si in Africa perstitisset, Romae sese dicitur intinasse, falsusq. praecipua vel expertes ad- E huc deuio profanare mysterio, vel iam initiatos ex integro nititur flagitio maiore corrumpere, cum religionis sanctissimae disciplinam non cumulet iteratio, sed euer- tat. Quem nos Claudianum dissimili poena ac meruit prosequentes, repetere tantummodo patriam haecenus, remota seueritate, praecipua: sed residere etiam nunc dicitur imperitos sollicitans, & cassam omnino mercedem requirens perdit animas corporum redemptorum. Hinc illi insectatores sanctissimae sedis, non solum Dei numine (quod satis erat) sed etiam iudiciorum examine exploratum mentis sanctissimae virum (vt etiam diuo patri Valentiniano est comprobatum) turpissimis calumnijs Episcopum Damasum inquietare non veriti: postquam desperauerunt posse percelli, populum pro quo ille diuinitati obsecus est, inquietant. Sed haecenus stertit iners dissimulatio iudicantium (nec est admonere necesse, quo possit sanctio

A sanctio contempta procedere) haecenus, inquam, stertit apparitorum supina desidia. Post haec nisi omnes (vt nominatim iusionis nostrae summa complectitur, vel quos turbas istiusmodi molientes sanctorum Episcoporum Concilia consensu ostenderint) vltra centesimum milliariam ab vrbe depuleris, atque eorum ciuitatum finibus extorres esse praecipua, quarum plebem, vel Ecclesias, vel per se, vel per simile sui vulgus exercent: praeter aestimationis iniuriam, cuius apud bonos non leuis iactura est, piaculum neglectae sanctionis incurres.

POENA IN SCHISMATICOS ITERATA.

B Volumus autem, vt quicumque iudicio Damasi, quod ille cum consilio quinque vel septem habuerit Episcoporum, vel eorum qui Catholici sunt, iudicio vel consilio condemnatus fuerit: si iuste voluerit Ecclesiam retentare, vt qui euocatus ad sacerdotale iudicium per contumaciam non iuisset: vt ab illustribus viris Praefectis Praetorio Galliae atque Italiae, auctoritate adhibita, ad Episcopale iudicium remittatur, siue a Proconsulibus *, vel Vicarijs, vt ad urbem Romam sub prosecutione perueniat: aut si in longinquiore partibus alicuius ferocitas talis emerferit, omnis eius causa edictio ad Metropolitam in eadem prouincia Episcopi deducatur examen: vel si ipse Metropolitanus est, Romam necessario, vel ad eos quos Romanus Episcopus Iudices dederit, sine dilatione contendat: Ita tamen, vt quicumque detecti sunt, ab eius tantum urbis finibus segregentur, in quibus fuerint sacerdotes. Mitius enim grauius meritos coerces, & sacrilegam pertinaciam lenius quam meretur vlscimur.

* Consularibus

IUDICIA EPISCOPORVM DIVERSA.

C Quod si vel Metropolitanus Episcopi, vel cuiuscumque sacerdotis iniquitas est suspecta, aut gratia: ad Romanum Episcopum, vel ad Concilium quindecim finitimorum Episcoporum accersitum liceat prouocare; modo ne post examen habitum, quod definitum fuerit, integretur. Iam vero illud quod in negotijs quoque rerum minorum, & in leuibus causa dictionibus animis nostris iustitia naturalis inseruit, multo diligentius in causis iustissimis volumus conualescere, ne facile sit cuiquam praedito notabili prauitate morum, aut infami calumnia notato personam criminantis assumere, aut testimonij dictionem in accusationem Episcopi profiteri.] haecenus Imperatorum rescriptum: ex quo cum Damasus calumnijs schismaticorum impetitus cognoscitur; tum Vrsicinus exilio longinquo multatus, eodemq. in praesens continuato, percipitur. Ex his omnibus suspectum redditur falsitatis, quod habetur in libro de Romanis Pontificibus, ipsum Neapolis in Campania fuisse post schisma creatum Episcopum: cuius quidem Episcopatus nec Marcellinus eius fautor in libello dato Theodosio, quo eius causam prosecutus est, meminit; quod (vt puto) non tacuisset, si id vere accidisset. Hic quidem positum volumus Imperatorum a nobis recitatum rescriptum, cuius testificatione hoc anno decimoquinto Damasi datum constat: sed iam ad res a Theodosio Imperatore in Oriente pie gestas orationem conuertamus.

ROMANAE ECCLESIAE SYPREMVM TRIBVNAL.

D Hoc ipso anno, iisdemq. Consulibus, quarto Idus Ianuarij Theodosius Imperator cum alijs Imperatoribus aduersus haereticos huiusmodi edidit sanctionem: *

* l. 6. de haeres. C. Theod.

E Nullus haereticis mysteriorum locus, nulla ad exercendi animi obstinatio dementiam pateat occasio. Sciant omnes, etiam si quid speciali quolibet rescripto per fraudem elicitum ab huiusmodi hominum genere impetratum est, non valere. Arceantur cunctorum haereticorum ab illicitis congregationibus turbae. Vnius & summi Dei nomen vbique celebretur. Nicanae fidei dudum a maioribus tradita, & diuinae religionis testimonio atque assertione firmatae obseruantia semper mansura teneatur. Photiniana elabris contaminatio, Ariani sacrilegij venenu, Eunomiana perfidiae crimen, & nefanda monstruosis nominibus auctorum prodigia sectarum ab ipso etiam aboleantur auditu. Is autem Nicanae assertor fidei, Catholicae religionis verus cultor accipiendus est, qui omnipotentem Deum, & Christum Filium Dei vnum nomine * confitetur, Deum de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum sanctum, qui id quod ex summo rerum parentesperamus, accipimus, negando non violat: apud quem intemeratae fidei sensu viget incorruptae Trinitatis indiuisa substantia, quae Graeci assertione verbi, οὐσία, recte creditibus dicitur. Haec profecto nobis magis probata, haec veneranda sunt. Qui vero iisdem non inseruiunt; desinant affectatis dolis aliena verae religionis nomen assumere, & suis apertis criminibus denotentur, ab omnium summoti ecclesiarum limine penitus arceantur: cum omnes haereticos illicitas agere intra oppida congregationes veteremus. Ac si quid erectio factiosa tentauerit; ab ipsis etiam urbium moenibus, ex-

THEODOSII LEX CONTRA ARIANOS.

* substantia

terminato furore propelli iubemus, vt cunctis Orthodoxis Episcopis, qui Nicænam fidem tenent, Catholicæ Ecclesiæ toto Orbe redstantur. Dat. III. Id. Ianuar. C. P. Eucherio & Syagrio Coss.]

Huius quidem edendæ sanctionis causa efficax illa præcessit; quòd cum ab ipso Theodosio (vt vidimus) in fine anni superioris tradenda esset ecclesiæ primaria Gregorio Nazianzeno, Ariani adeo perstreperere, atque ciere tumultus, vt opus fuerit armato exercitu adire templum, & illuc Gregorium introducere: quos omnes vna cum alijs hæreticis eiusmodi promulgato edicto Theodosius coercendos esse iure decreuit. Mentio huius legis, qua Photiniani interdicti sunt conuentus, est in epistola Synodali Concilij Aquileiensis, de quo inferius. Post hanc autem sanctionem contigisse videtur, quod ex Sozomeno dictum est, Arianos exutos ecclesijs conuentus extra moenia collegisse.

Hoc quoque Ianuarij mense (inquit Marcellinus^a) Athanaricus Rex Gothorum, cum quo Theodosius Imperator fœdus pepigerat, Constantinopolim venit, eodemque mense morbo periit.] de quo Ammianus^b hæc ait: Athanaricus proximorū factione genitalibus terris expulsus, Constantinopoli fatali sorte deceffit, & ambitiosis exequijs ritu sepultus est nostro] nempe Gentilicio: non enim Christianus, sed Christianorum persecutor extiterat. Tanta clementia inerat Christiano Principi Theodosio, vt ea etiam voluerit hosti Christianæ religionis impertiri. Zosimus & ipse Ethnicus hæc vehementer admiratus, ita rem gestam scribit^c: Athanaricus a suis expulsus, se celeriter ad Theodosium contulit non ita pridem morbo liberatum, qui spem de vita dubiam fecerat. Theodosius vero hominem cum barbaris comitibus amanter excipit, spatium non exiguum extra Constantinopolim obuiam ei progressus. Cumque confestim extinctus fuisset, regia sepultura mortuum terræ mandauit: et tantam sepulturæ magnificentiam adhibebat, vt tam superbo funere barbaris omnibus obstupefactis, Scythæ quidem domum redirent, nec Romanos amplius infestarent, bonitatē Principis admirati: quotquot autem cū Rege vita defuncto venerant, custodiendæ ripæ fluminis Istri inrenti, diu quo minus Romani vexarentur incurfionibus, impedirent.] hæc Zosimus.

Sed & Themistius philosophus & ipse Gentilis, quanta bona Theodosij clementiam fuerint consecuta, admiratus hæc ait^d: Quibus munitus præsidijs, o Rex, non sagittarijs, non armatis militibus, non Armenijs, aut Hispanis, non equorum armatorum agmine ad extinguendam Scytharum flammam eguisti, sed tuo vsus consilio & prudentia flamma illa per se extincta est.] Verum & Orosius^e ex nostris: Vniuersæ, inquit, Gothorum gentes, Rege defuncto, aspicientes virtutem, benignitatemque Theodosij, Romano sese Imperio dederunt. In iisdem etiam diebus Persæ, qui Iuliano interfecto, alijsq. Imperatoribus sæpe victis, nunc etiam Valente in fugam acto recentissimæ victoriæ satietatem cruda insultatione ractabant: vltro Constantinopolim ad Theodosium misere Legatos, pacemque supplices poposcerunt. Ictumque tunc fœdus est, quo vniuersus Oriens vsque ad nunc tranquillissime fruitur.] hæc Orosius. At Pacatus^f, Persas munera derulisse ad Theodosium Imperatorem, affirmat.

Quis hæc tot tantaque considerans, non admiretur, quot mala hæreses inuexerint in Orientem, & quot bona restituta postliminio Catholica fides secum attulerit: vt eodē ferme tempore quo scriberet Theodosius leges pro Orthodoxa fide aduersus hæreticos, eodem e Gothis & Persis victoribus hostibus de inuanda pace Legatos idem exceperit? Hæc tam perspicua considerans pariter S. Ambrosius, scribens ad Gratianum commentarios de Spiritu sancto, ista præfatur^g: Etiam Constantinopolis iam verbum Dei recepit, & euidentia meruit tui documenta iudicij. Etenim quamdiu venena Ariariorum suis fouebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquieta, murus armis circumsonabat hostilibus. Postea vero quàm fidei exules abdicauit; hostem ipsum iudicem Regū, quem semper timere consueuerat, deditū vidit, supplicem recepit, morientem obruit*, sepultum possidet. Quantos ergo & Constantinopoli, quantos postremo toto hodie in Orbe mundasti? Non mundauit Damasus (Deum alloquitur) non mundauit Petrus, nempe Alexandrinus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius: nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta.] hæc Ambrosius; quibus plane & illud innotescit, haud ante præsentem annum ipsum ad Gratianum Imperatorem scripsisse duos libros illos de Spiritu sancto.

Porro

Porro hoc ipso anno hæc scripta esse ab Ambrosio, certum argumentum est, quòd meminit Petri, de cuius obitu ipse nondum certior redditus esset: nam Timotheum nominasset, si scisset ipsum in locum Petri subrogatum fuisse. Quod vero spectat ad ipsum commentarium de Spiritu sancto ab Ambrosio ad Gratianum elaboratum: nescio quid sibi velit Rufinus his verbis^a: Ambrosius sanctus de Spiritu sancto non solum verbis, sed & sanguine suo scripsit: obtulit enim persecutoribus sanguinem suum, quem in se fudit; sed a Deo ad alios adhuc referuabatur labores.] hæc ipse; quem miror ignorasse libros illos, exposcente Gratiano Catholico Principe, scriptos, ab eo primum expeditos, auideq. susceptos, qui eundem Ambrosium vt parentem coluit, & aduersus Arianos, vt ipse testatur, suscepit patrocinium.

Sed & calumnia Rufini ibidem in Hieronymum illa est, dum subdit ea de causa ipsum interpretatum esse Didymum de Spiritu sancto, vt Ambrosij furta detegeret: siquidem longe ante quàm Ambrosius in opus incumberet, illud aggressus fuerat S. Hieronymus, vt testatur litteris^b ad Damasum scriptis ex Oriente, antequam Romam rediisset: nam in Orientem postea non nisi post mortem Damasi reuersus est, quod suo loco dicemus: vt plane appareat aliud fuisse consiliū Hieronymi in opere aggrediendo, quàm quod Rufinus calumniose fugillat.

Quod rursus spectat ad felicitatem Theodosij ex pietate comparatam: præstat audire Pacatum^c, quàm feliciter sub pio Principe barbari orbis Orientalis coluerint, obediunt, vel saltem timuerint Theodosium imperantem: Si qui, inquit, forte sunt barbarorum, qui nondum virtutis tuæ fulmen exceperint: nominis terrore perculsi, & velut afflati quiescant. Tua enim, Imperator, auspicia non hæc tantum gentes tremunt, quas ab Orbe nostro siluarum interualla vel flumina, montesve distingunt, sed quas æternis ardoribus inaccessas, aut continua hieme separatas, aut interfusis æquoribus abiunctas natura disternat. Non Oceano Indus, non frigore Bosphorus, non Arabs medio Sole securus est: et quo vix peruenerat nomen, ante Romanum accedit Imperium. Dicam ne ego receptos ad seruitium Gothos castris tuis militem, terris sufficere cultorem? Dicam a rebellibus Sarracenis poenas polluti fœderis expetitas? Dicam interdictū Scythis Tanaim? & imbelles arcus esse fugientis Albani? Quæcumque natio barbarorum robore, ferocia, numero grauis nobis vniquam fuit: aut boni consulit, vt quiescat; aut lætatur quasi amica, si seruiat. Persis ipsa Reipublicæ nostræ retro æmula, & multis Romanorum ducum famosa funeribus, quicquid vniquam in Principes nostros inclementius fecit, excusat obsequio. Denique ipse ille Rex eius dedignatus antea se fateri hominem, iam fatetur timorem, & in his te colit templis in quibus colitur, tum legatione mittenda, tum gemmis, sericoque præbendo: ad hoc triumphalibus bellis in tua esse da suggerendis, etsi adhuc non est fœderatus, iam tamen tuis cultibus tributarius est.] hucusque Pacatus.

Qui igitur fauendo pietati, quàm amplissimos inde prouentus se præcoci messe collegisse cognouit Theodosius Imperator, eandem magis magisque excolere perseverans paulo post sub iisdem Consulibus vltima die Martij clericis eiusmodi indulfit priuilegium^d:

Vniuersos quos constiterit custodes ecclesiarum esse, vel sanctorum locorum ac religiosi obsequijs deseruire, nullius attentationis molestias sustinere decernimus. Quis enim eos capite censos patiatur esse deuinctos, quos necessario intelligit supramemorato officio mancipatos? Dat. Prid. Kal. April. Constantinopoli, Eucherio & Syagrio Coss.]

Hoc eodem anno mense Maij celebrata est Constantinopoli Synodus centū quinquaginta Episcoporum: ita sane Socrates, qui & causam huius indicendæ Synodi recensens hæc ait^e: Imperator nulla mora interpolata, Concilium Episcoporum ipsius fidē amplectentiū conuocat, quo tum fides Concilij Nicæni corroboraretur, tum Constantinopoli designaretur Episcopus. Ac quoniā in spem venerat, se posse Macedonianos ad concordiam cum illis Episcopis qui erant eiusdem cum illo fidei reducere: Episcopos sectæ Macedoniæ accersiuit. Itaque in vnum conueniunt qui fidem tenebant Consubstantialis, Timotheus Alexandria Episcopus, Hierosolymorum Cyrillus, qui id temporis poenitentia adductus, fidei Consubstantialis se totum addixerat: Meletius autem iam pridem aderat, eo scilicet tempore, quo erat propter designationem Gregorij illo accersitus: Ascholius

AMBROSII LIBRI DE SPIRITU SANCTO.

^a Rufin. inue. in Hieron.

CONFUTATIO RVFFINI CALVMNIA IN HIERONYMUM. ^b Hieron. epist. 125.

^c Pacat. in Paegyric. Theodosij.

^d l. 26. de Episc. & cleric. Cod. Theod.

CONCILIVM CONSTANTINOPOLITANVM. ^e Socrat. lib. 1. cap. 8.

* Acholius

etiam

OBITU ATHANARICI REGIS GOTHORVM. ^a Marcellin. in Chron. ^b Ammian. lib. 27.

^c Zosim. lib. 4.

^d Themist. orat. 6.

^e Oros. lib. 7. c. 34.

QVID HAERESIS, QUID VERA RELIGIO AFFERAT.

^f Pacat. in Paegyric. Theodosij.

QUOT QUANTAQVE BONA SECVM VEHAT FIDES CATHOLICA.

^g Ambrosii in brolog. lib. 1. de Spiritu sancto.

* obtinuit

etiam Thessalonicae Episcopus, & alij complures: erant omnes numero centū quinquaginta. Partis Macedonianae primas obtinuerūt Eleusius Episcopus Cyzici, & Marcianus Lampfaci. Omnes illius sectae erant ad numerum triginta sex, quorū maior parte ciuitatibus Helleſponti fuit. Ad Concilium igitur conueniunt, Euchariorum & Euagrio Coss. mense Maio.] hęc Socrates. Porro Concilium hoc nominatum esse Generale, ex epistola Synodali ad Damasū & alios Episcopos Romae ad Synodū congregatos certū est.

* Euchariorum
* Syagrio

QUI CONVENIUNT AD SYNODVM ET CVR.
a Greg. in carm. de vita sua.

Quod vero Socrates ait, diu ante accersitum fuisse Meletium Antiochia Constantinopolim, vt in throno Gregorium collocaret: haud dubium ante mensem Maij id factum apparet, sed non ab vno Meletio, verum ab ipsa Synodo Episcoporum, quam & ad hoc fuisse collectam, idem Gregorius docet his iambicis versibus:

*Mala auspiciatur hic mihi celsa a throno:
Nam quicquid Ortus Praesulum (Aegyptum citra)
Habebat vsque ad inlytam Romam nouam
Terra marisq. ex intimis recessibus
(Quo concitatum calitus pacto, haud scio)
Cott repente, firmet ut thronum mihi.
Quos inter vnus vir erat pius admodum,
Simplex, apertis moribus, plenus Deo, &c.]*

describit enim Meletium illis versibus, quos superius recitauimus. Ex his quidem duo consideranda sunt: asserere in primis Gregorium, hos Episcopos ad confirmationem electionis ipsius conuenisse, vt scilicet quod populus postularat & Princeps, ijdem Ecclesiastico ritu perficerent: deinde aperte affirmare, eo tempore quo isti conuenere, abfuisse Timotheum Episcopum Alexandrinum, accessisse vero postea, vt dicemus: atque adeo conuentum hunc diuersum fuisse ab illo, quem mense Maij Socrates & alij collectum fuisse tradunt, damnatumq. in eo Macedonium haeresiarcham & alios; huncq. licet hoc anno, ante tamen illud tempus celebratum fuisse liquet, in eoq. nihil praeterea actum esse, quam de confirmatione electionis Gregorij, deq. eiusdem cathedrae possessione adipiscenda.

VOCATIO SECRETA.

Sed quod Gregorius ait, se ignorasse quonam modo totius Orientis Episcopi, vt confirmarent collatam sibi antea sedem, Constantinopolim vna conuenierint: putamus id ipsum latere voluisse auctores Synodi, quod timuerint, ne si scisset, euestigio solum verteret. Ceterum quod Aegypti Episcopi minime vocati tunc fuerint: id quidem iure sibi visi sunt Antistites vendicasse, quod illi nefarium hominem Maximum scelerate admodum in Ecclesiam creatum Episcopum intrussissent. Accidit vero, vt cum tot tantiq. in vnū conuenissent Episcopi, de Macedonij haeresiarchae damnatione in Synodo ageretur. placuisse in primis id Damaso Romano Pontifici, ipsumq. de his egisse apud Theodosium Imperatorem, iure opinari licet, quod sextae Synodi Acta ope Damasi atque fauore Theodosij id factū testentur his verbis: Macedonius Spiritus negabat Deitatem & Dominum, eumq. conseruum praedicabat: sed maximus Theodosius Imperator, & Damasus fidei adamas obstiterunt; quorum solidam mentem aggressiones atque conflictus nullatenus sauciarunt, &c.] hęc ibi. Sed huius quoque veritatis vetera reperiuntur Romanae Ecclesiae monumenta, quibus res gestae Damasi describuntur, quae in eadem Ecclesia Romana publice recitari solebant. extant ipsa in nostra bibliotheca: sed ne domesticos testes citare videamur; habentur eadem in scripto codice peruerusto Vaticanae bibliothecae, necnon in alio S. Mariae Maioris, in quibus hęc scripta leguntur: Sententiā de damnatione Macedonij & Eunomij Damasus confirmari praecipit etiā in sancta secunda Synodo, quae praeepto & auctoritate eius apud Constantinopolim celebrata est.]

DAMASVS ET THEODOSIVS RIMVL AGVNT PRO PIETATE.
b Sext. Synod. 45. 18.

At quisnam de his potuerit dubitare, cum constet absque auctoritate Romani Pontificis eiusmodi Synodos congregare minime licuisse? cuius quidem veteris obseruantiae probatum antiquitus vsus Lucentius Apostolicae sedis Vicarius in Concilio Chalcedonenſi libera voce his verbis testatus est: Iudicij sui ipsum, nempe Dioscorum, necesse est reddere rationem: quia cum nec personam iudicandi haberet, subrepsit; & Synodum ausus est facere sine auctoritate sedis Apostolicae; quod rite numquā factū est, nec fieri licuit.] ita ipse: sed de his esse regulas Ecclesiasticas & Patrū instituta, Paschasius Legatus addit. Testatur & ipse Damasus, nullius esse momenti decreta Synodi, cui ipse per se vel per Legatos assensū non praebuisset. Confirmat id Socrates, prohibereq. ait Ecclesiasticum canonem, ne decreta absque sententia Romani Pontificis in Ecclesijs

NON POTVIT SYNODVS AGI ABSQVE ROM. PONT.
c Concil. Chal. 45. 1.

d Damas. epist. ad Episc. Illyric. apud Theodoret. lib. 2. c. 22.
e Socrat. lib. 2. c. 23.

sijs sancirentur: quod & Sozomenus pariter attestatur. Sed ad Gregorium redeamus. Ipse quidem sic dicit se nescire, quo vocante conuenierint Orientales Episcopi Constantinopolim ad sui in eam sedem promotionem, quod res (vt dictum est) secretior ageretur: constat tamen eosdem litteris Imperatoris conuocatos: testantur enim id ijdem ipsi qui conuenierunt Episcopi in sua ipsorum epistola Synodali ad Episcopos Occidentales, affirmatq. id ipsum Ioannes Chrysoſtomus in oratione dicta in laudē Meletij.

a Sozom. lib. 3. c. 9. LITTERIS IMP. VOCATI EPISCOPI.

b Apud Theod. lib. 5. c. 9.

GREGORIVS NYSS. VENIT AD SYNODVM.

c Hieronym. de script. Eccles. in Greg. Nyssen.

Inter alios autem insignes Episcopos Orientis, qui Constantinopolim venerant, fuit Gregorius Nyſſenus frater S. Basilij, qui & secum attulit libros a se scriptos aduersus Eunomium, quos legit Gregorio Nazianzeno, nostroq. Hieronymo, qui tunc (vt diximus) agebat Constantinopoli, auditor Gregorij perseverans. hos enim secum vexit ipse Nyſſenus commentarios, quod perſenſisset conuocatos Episcopos post promotionem Gregorij Nazianzeni in Episcopatum Constantinopolitanum, aduersus haeresim Macedonij & Eunomij conuentus agitatos; licet & ipse testetur primam causam huius cogendae Synodi fuisse, vt Ecclesia suo traderetur Episcopo: id enim insinuat in oratione tunc habita in funere Meletij, cum ait eius aduentus Constantinopolim illam fuisse causam, vt sponsam sponſo traderet.

B promotionem Gregorij Nazianzeni in Episcopatum Constantinopolitanum, aduersus haeresim Macedonij & Eunomij conuentus agitatos; licet & ipse testetur primam causam huius cogendae Synodi fuisse, vt Ecclesia suo traderetur Episcopo: id enim insinuat in oratione tunc habita in funere Meletij, cum ait eius aduentus Constantinopolim illam fuisse causam, vt sponsam sponſo traderet.

d Extat apud Sur. tom 1. die 12. Febr.

Interfuerunt huic Synodo post Gregorium alij complures ex confessoribus, qui tempore persecutionis Valentis Imp. exilium passi fuerant, vt ipse Meletius inter primos adnumerandus, & alij, quos complexa est Theodosij constitutio, quam suo loco inferius recitabimus. Verum & praesto fuerunt plures ex illis, qui antea, Valentis tempore, pulsus Orthodoxis, Arianorum fauore, vacantes sedes acceperant: hi enim tempore inseruientes, sub Catholico Imperatore a que Catholicae fidei defensores se praebuere, cum antea vel gratia ducū exercitus, vel fauore aliorum magistratuum in Episcopatum omnino licet indigni, nihilominus irrepsissent, de quibus omnibus fusius ipse Gregorius Nazianzenus inferius.

EPISCOPI INSIGNIORES HUIUS CONCILII.

Quod autem pertinet ad rerum in Synodo gestarum ordinem: errore quidem lapsi mihi videntur Socrates atque Sozomenus, qui post creationem Nectarij tradunt transactas fuisse in Synodo controuersias, actumq. de perperam facta electione Maximi & alijs, quae in hac Synodo statuta esse reperiuntur. Nam quo modo id potuit accidisse, si testificatione Gregorij Nazianzeni (vt suo loco dicemus) satis aperte constat, post abdicationem ipsius Gregorij, ante electionē Nectarij, qui prudentiores erant in Synodo Episcopi ob indignū facinus protinus secessisse: Rursum vero quo modo non prioris Synodi tempore de his actum esse dixerimus, si Meletius, qui ante abdicationem Gregorij mortuus est, ipsi Synodo reperitur esse subscriptus? Nos ergo concinnum magis ordinem rerum gestarum in Synodo prosequemur firmiori ratione subnixum. Qui igitur omnes conuocati Constantinopolim fuerunt, vt Gregorio sedem Constantinopolitanae Ecclesiae stabilirent: antequam id agerent, aggressi sunt Maximi causam pertractare, qui aduersus Gregorium sedem erexerat, ordinatus ab Aegyptijs Episcopis eius sedis Antistes, & Episcopales ibidem functiones administrarat, utpote qui aliquot ordinasset, & in clerum eius Ecclesiae adsciuisset.

e Socrat. lib. 5. c. 8. f Sozom. lib. 7. c. 8.

Percognita itaque fuit in primis, examinataq. causa Maximi: iudicialis enim Ecclesiasticus ordo id exigebat, vt antequam in sede legitimus collocaretur Antistes, eius qui primo fuerat perperam ordinatus, causa Maximi tractaretur. Quamobrem praeposito plane ordine cum Theodoretus, tum Sozomenus post Nectarij etiam creationem, qui successit Gregorio, abdicationem a Synodo factam Maximi collocant. Ceterum de eodem Maximo constat, S. Synodum in eam sententiam abijisse, vt communi consensu declararet, eum nec fuisse, neque esse Episcopum, clericos item ab eodem ordinatos omnis Ecclesiasticae functionis & muneris expertes vacuos abire debere. hęc Sozomenus. Addit Theodoretus, eundem Maximum haeresis Apollinaris sectatorem quoque fuisse conuictum, ob idq. etiam Ecclesiastica communione priuatum: sed alij id postea. Synodi vero canone quarto de damnatione Maximi ita decernitur:

PRIMUM DE MAXIMI ORDINATIONE ACTVM.

g Theodoret. lib. 7. c. 8. h Sozom. lib. 7. c. 9.

Quod ad Maximum Cynicum attinet, & ea quae illius tempore inhoneste, indecenter, ac flagitiose Constantinopoli acciderunt: decreuimus, ac censuimus, Maximum neque Episcopum fuisse, aut esse; neque eos qui ab eo in quocumque gradu Ecclesiae ordinati sunt, clericos vel fuisse, vel esse debere: omnibus his quae circa ipsum, vel ab ipso acta sunt, improbatis ac rescissis.

QUID DECRETVM IN MAXIMO.

REGORIVS
CONFIRMA.
TVR EPISCO.
PVS CONSTAN
TINOP.

*a Greg. Naz. in
carm. de vita
sua.*

EDITVM IN SY
NODO CON-
STANTINOP.
VDLV MEN OC
CIDENTA-
LIVM.

*b Extat tomo 1.
Concil. in Da-
maso.
c Theod. lib. 5.
cap. 11.*

*d Concil. Const.
1. c. 5.
e Theod. in No-
mocan. Phorij.*

DE DIVINITA-
TE SPIRITVS
SANCTI PA-
TRES DECER-
VNT.

Eiecto igitur ab Ecclesia Maximo ante perperam intruso, coetuq. Fidelium interdicto, A
communi Patrum calculo probata confirmataq. est electio Gregorij Nazianzeni. cui
enim debebatur messis, nisi qui seminarat: cuius domus, nisi qui cum eam diruta inuenis-
set, edificarat? Id vero pergratum Deo, id hominibus vere religionis cultoribus iu-
cundum, id denique acceptum scientes Imperatori, omnes Episcopi mox laeta citaq.
nulla cunctatione praepedita de sede Gregorij tulere suffragia; solus ipse marens tunc
erat & lugens, vt declarat illis versibus^a:

--- Sacris me collocant his sedibus
Flentem, gementem, &c.]

Addit enim, se vna illa causa permotum acquieuisse, vt dissidentes in Ecclesia Episco-
pos simul pace conciliaret. quod & perficere curavit: nam in dicendis sententijs in
Synodo non nisi paci consulit; de pace enim tunc egregiam habuit concionem, adie-
cit & alia, de quibus suo loco dicturi sumus. B

Dato iam. obfirmatoq. in Ecclesia Constantinopolitana Gregorio Episcopo, sub-
lato in hunc modum schismate, ad concordiam vnitatemq. omnibus vna redactis;
iam de his quae spectarent ad fidem Catholicam acclitatum est inter Patres. Hoc nam-
que ordine Synodum progressam esse, declarant eiusdem Concilij litterae ad Theodo-
lium datae inferius describendae. De fide igitur tractaturis Patribus exhibitum fuisse
volumen Occidentalium, eiusdem Synodi canon quintus significat. At quodnam scri-
ptum per illud volumen Occidentalium intelligendum sit, explorandum est. Ad quod
assequendum, illud considerandum: cum in dicto canone comprobari dicatur cum
eo volumine etiam fidem Antiochenorum vnam substantiam in personarum Trinitate
confitentium: in eam sententiam adducimur, vt nihil aliud per volumen Occidenta-
lium Patres intellexerint, quam professionem illam fidei a Damaso ex Concilio Ro-
mano^b scriptam ad Paulinum Episcopum Antiochenum, quae continet anathematif-
mos aduersus omnes haereses tunc temporis Orientalem Ecclesiam potissimum infe-
stantes. recitat eam Theodoretus^c, sed perperam mutato titulo, cum loco Paulini Episco-
pi Antiocheni apposuerit ipse Paulinum Episcopum Thessalonicensem: quod cum de
eadem scripture egimus, superius dictum est. Rursum vero ipsum errasse diximus, cum
eam suo loco minime ponit, post Concilium Constantinopolitanum collocans, quam
constat scriptam esse ex Romana Synodo superius recensita: nam quo modo potuit ea
Damasus scripsisse ad Paulinum Episcopum Antiochenum, quem (vt demonstrabimus
suo loco) liquet tunc vna cum Damaso praesentem fuisse Romano Concilio? Ex volu-
mine igitur illo Occidentalium, nempe Damasi, elicitam esse plenissimam de Spiritus
sancti diuinitate assertionem in Symbolo in hac Synodo instituto collocatam, omnes
qui eam legent, intelligent: vt non mirum sit, si de his quae ad fidem spectant, Damasus
Oecumenicam hanc voluerit Synodum nominari, in qua quid Occidens, quid Oriens,
quid vniuersa demum Catholica Ecclesia, ipseq. praesertim Romanus Pontifex quid de
Spiritus sancto sentiendum esset, paribus votis, vnaq. sententia ediderunt. D

Quod vero Patres qui eidem Constantinopolitano Concilio praesentes fuerunt, opti-
me scirent Antiochenos communicationis Paulini recepisse a Damaso fidei profesio-
nem: haud potuerunt eosdem communicantes cum Damaso Romano Pontifice non
recipere. Quamobrem ad tollendam omnem schismatis suspensionem; se eos recipere,
publica attestazione decernunt, cum eiusmodi in eadem Synodo canonem statuerunt:

Quod ad volumen attinet Occidentalium: etiam eos qui sunt Antiochia, approbauimus, E
vnam confitentes Patris & Filij & Spiritus sancti diuinitatem.] haec canon in libello Sy-
nodicarum constitutionum^d, necnon apud Theodorum^e, sed paulo diuersa. Sic igitur
ex his plane intelligis, ita diuisos fuisse inter se Christianos Catholicos Antiochenos,
vt tamen id fieri absque schismatis labe contingerit: qua etiam conditione ea diuisio per-
seuerauit in posterum.

Praeter autem Damasi volumen fidei, cognitum pariter fuit in hoc eodem Concilio
atque ab omnibus absque cunctatione receptum Nicenum fidei Symbolum: sed cum in
eo parcius de diuinitate Spiritus sancti actum fuisset, eo quod nulla tunc haeresis ei aduer-
saria emerisset: placuit S. Synodo de Spiritus sancti diuinitate addere aliqua (vt olim de
Filio in Niceno Concilio factum fuerat) quibus aduersus omnes haereticos eiusdem Spiritus
sancti vna eademq. cum Patre & Filio diuina substantia praedicaretur, idemq. Dominus
diceretur

A diceretur, quem seruum esse impij blasphemabant haeretici: scriptum namque fuisse in
hac Synodo a Patribus libellum fidei, ijdem ipsi testati sunt in epistola sequenti anno data
ad Damasum & alios Episcopos qui Romae conuenerant, his verbis^a: De his pleni-
rem cognitionem animis poteritis percipere, si libellum Concilio Antiochia conuo-
cato de fidei decisione editum, & cum etiam qui superiori anno a Concilio generali
compositus est, legere placuerit: in quibus tum fidem nostram vberius exposuimus,
tum haeresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciauimus.] haec ibi.
Porro ipsum libellum fidei, siue dixerimus Symbolum summa deliberatione sanctorum
Patrum examinatum, atque decretum, tradunt^b scriptum fuisse a S. Gregorio Nyffe-
no Episcopo: quod sic se habet recitatum in Concilio Chalcedonensi^c, his praemissis:

Sancta fides, quam exposuerunt sancti centum quinquaginta Patres, consona est san-

B ta & magnae Nicenae Synodo.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, visibilium
& inuisibilium. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei vnigenitum, &
ex Patre natum ante saecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo ve-
ro: natum, non factum: homouision Patri (hoc est eiusdem cum Patre substantiae) Per
quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines & nostram salutem descendit: Et
incarnatus est de Spiritu sancto & Maria virgine humanatus est: Et crucifixus pro no-
bis sub Pontio Pilato, & sepultus: Et tertia die resurrexit: Et ascendit in caelos, sedet
ad dexteram Patris: Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos:
cuius regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum & viuificantem, ex Patre
procedentem, cum Patre & Filio coadorandum, & conglorificandum: qui locutus est
per Prophetas. In vnam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur vnum
baptisum in remissionem peccatorum: Et expectamus resurrectionem mortuorum:
Et vitam venturi saeculi. Amen.] subditur ibi: Omnes reuerendissimi Episcopi clama-
uerunt: Haec omnium fides: haec Orthodoxorum fides: omnes sic credimus.] idem repe-
ritur apud Latinos, diuersa tamen translatione, & cum illo additamento, FILIOQ. quod
quando, quae occasione appositum fuerit, suo loco dicturi sumus. Vt autem in Occi-
dente infra sacrorum solemniam caneretur, recentior vsus fuit, non autem (vt aliqui pu-
tant) ex Damasi Papae decreto: nam auctoritate Ruffini^d, qui his temporibus scribe-
bat, liquet nullum aliud Romanam Ecclesiam nouisse in sacris ritibus, quam Symbolum
Apostolicum. Tantum namque abest vt id Damaso tribui possit, vt quod careret hac
consuetudine Occidentalis Ecclesia, Toletanum^e tertium Concilium eum se profitea-

D tur ab Ecclesia Orientali accipere velle laudabilem vsus.

Post scriptum libellum fidei, consecutam esse in Synodo communi omnium Patrum
sententia damnationem haeresum, decreto edito, eorum epistola ad Damasum scri-
pta testatur^f. Illum vero ipsum tunc ea de re ab ijdem Patribus sancitum canonem hic
subijcimus, qui sic se habet^g:

Ne rejicitur, reprobatorve fides trecentorum decem & octo Patrum, qui in Nicenae
Bithyniae conuenerunt: sed maneto ea firma ac rata. Et extrema execratione ac de-
testatione damnator omnis haeresis, peruersae & impia opinio, praecipue Eunomiano-
rum, siue Anomaeorum, item Arianorum, siue Eudoxianorum, item Semiarianorum,
siue Pneumachomachorum, Sabellianorum, Marcellianorum, Photinianorum, &
Apollinarianorum.] haec canon. At non tantum haereses, sed eorum auctores nomi-
E natim in hac Synodo fuisse damnatos, omnes aequae consentiunt.

Quod autem hoc eodem canone damnati scribantur haeretici Eudoxiani, ita dicti ab
Eudoxio Episcopo Constantinopolitano, de quo superius: cum ijdem deserint Eudo-
xiani nominari, redactiq. essent vnde exierant, in classem Arianorum: accidit vt posteris
obscurum redditum fuerit Eudoxij quoque nomen. Indeq. est quod sanctus Grego-
rius^h ita scribit ad Eulogium Episcopum Alexandrinum: Praeterea idem frater noster,
nempe Cyriacus Episcopus Constantinopolitanus, omnia in suis Synodicis catholice, Deo
auctore, locutus est: quemdam vero Eudoxium damnauit, quem neque in Synodis
damnatum inuenimus, neque a decessoribus eius in suis Synodis reprobatum. Et ca-
nones quidem Constantinopolitani Concilij Eudoxianos damnant: sed quis fuerit eo-
rum auctor Eudoxius, minime dicunt. Romana autem Ecclesia eosdem canones vel
gesta Synodi illius haecenus non habet, nec accipit: in hoc autem eadem Synodum
accepit

*a Apud Theod.
lib. 5. c. 9.*

*b Niceph. lib.
12. c. 13. c.
alij.
c Concil. Chale.
Act. 2.*

SYMBOLVM
CONCILII
CONSTAN-
TINOP.

*d Ruffin. in ex-
posit. Symb. in
princip.*

*e Concil. Tolet.
3. c. 2.*

*f Apud Theodo-
ret. lib. 5. c. 9.
g Ex libello Sy-
nodic. consti-
tom 1. Concil.
PROBATVR FI-
DES NICAENA,
DAMNANTVR
HAERESSES.*

*h Gregor. lib. 6.
epist. 125.*

acceptit, quod est per eam contra Macedonium definitum. Reliquas vero hæreses, quæ illic memoratæ sunt, ab alijs iam Patribus damnatas reprobant. De Eudoxianis vero nihil hæcenus agnouit. In historia autem Sozomeni de quodam Eudoxio, qui Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopatum arripuisse dicitur, aliqua narrantur: sed ipsam quoque historiam sedes Apostolica recipere recusat, quoniam multa mentitur.] hæc Gregorius. At præter Sozomenum, a pluribus antiquioribus Patribus Eudoxium nefandæ hæresis infamatum atque conuictum fuisse, quæ dicta sunt superius manifeste declarant. Sed ex Gregorij verbis iacturâ passa esse Romana archiua significantur, in quibus de rebus impie ab Eudoxio gestis & eius damnatione nihil præterea reperiri daretur, quàm quæ a Sozomeno scripta essent. Cur autem factum sit, vt canones Constantinopolitani Concilij apud Occidentales in suspicionem adducti sint, vt eos nec vellet habere, nec recipere: dicemus postea id accidisse impostura Græcorum quorundam veris falsâ miscentium.

Quod ad Semiarianos, de quibus sæpe superius, damnatos hoc eodem Concilio pertinet: adhuc superstitem fuisse eorum antesignanum Eleusium Episcopum, & ad Synodum conuocatum, tradit Socrates^a, cum ait: Ab Imperatore itaque & Episcopis, qui eandem cum eo fidem amplexabantur, modis omnibus laboratum fuit, vt Eleusium cum suis ad concordiam fidei adducerent: eumque non solum legationis, quam Eustathius & alij cum illo eorum nomine ad Liberium iam dudum Romanum Episcopum obierant, in memoriam redegerunt: verum etiam quod cum multo ante, nullo habito discrimine, sua sponte cum illis qui fidem Consubstantialis tuebantur, communicauerant: eosque nequaquam pie & religiose facturos, si cum antea consentientem cum illis de fide opinionem agnouissent, iam rursus ea quæ præclare decreuerant, penitus euertere molirentur. Verum apud illos nec admonitioni, nec reprehensionis locus relictus fuit: Nam se malle opinionem Arianam asseuerare, quàm fidei Consubstantialis assentiri, dixerunt. Quæ cum respondiissent, Constantinopoli abscesserunt; perque litteras populo cuiusque ciuitatis significarunt, vt fidei Concilij Nicæni minime consentirent.] hæcenus Socrates. De consuetudine vero Eleusij cum Catholicis olim tempore Constantinij, dictum est supra ex Hilario.

His autem in sacrosancto Patrum Concilio pro fide Catholica aduersus hæreticos eam labefactantes stabilitis: ad pacem inter Catholicos in vitam conseruandam aliud decretum recentis mali occasione a sancta Synodo excogitatum est. Quod enim Ægyptij Antistites, Petro Alexandrino Episcopo (vt vidimus) annuente, præsumpserunt in tam remota a sua dioecesi ciuitate Episcopum ordinare: eiusque rei adeo perperam factæ causa destruendæ opus fuerit (vt diximus) tot ex vniuerso Oriente Constantinopolim Antistites conuenire, vt statum illius Ecclesiæ perturbatum componerent: ne id vltèrius a quouis præsumeretur Antistite, quæ decreta fuerant in Nicæno Concilio de distinctione dioeceseon innouantes, eiusmodi canonem Patres sancierunt^b:

Qui vltra quamque dioecesim sunt Episcopi constituti, ne ad Ecclesias extra suam administrationis fines litas accedunt, neque confundunt Ecclesias. Sed secundum canones^c Alexandrinus quidem Episcopus res Ægypti dütaxat administrato. Orientis autem Episcopi Orientem solum regunt (reseruatis Ecclesiæ Antiochenæ ijs quæ in canonibus Nicææ editis continentur, dignitatibus, prærogatiuisque) Asiaticæ item administrationis Episcopi res Asiaticæ dioeceseos dumtaxat regunt. Item Pontici res Ponticas solas, similiter Thracij Episcopi res Thracicæ administrationis administrant. Inuocati autem neque accersiti Episcopi vltra dioecesim ne accedunt, neque ordinandi, neque alias Ecclesiasticas res administrandi causa, obseruato veteri superscripto canone de dioecesebus. Nam hoc clarum & manifestum est, quod in quaque prouincia, præfecturæ ipsius prouinciæ Concilium administrare debet ea, quæ Nicææ decreta atque statuta sunt. Ecclesias autem Dei in barbaricis nationibus constitutas administrari oportet secundum eam quæ obtinuit, & in vsu habetur, consuetudinem Patrum.] hæcenus ibi: hæc omnia ex præscripto Nicæni Concilij sibi visi sunt agere. Vnde in epistola Synodali anno sequenti ad Damasum data hæc leguntur^d: De administrationibus autem quæ sunt cuiusque Ecclesiæ propriæ, cum vetus (vt nostis) lex est, tum sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio: vt videlicet singularum prouinciarum Antistites vna cum finitimis, modo id ipsum visum fuerit Episcopis, ministros ad Ecclesiarum commodum

^a Socrat. lib. 5. c. 8.
ELEVSI HÆRETICI OBSTINATIO.

DECRETVM DE SERVANDIS LIMITIBVS DIOECESIOS.

^b Concil. Constantin. can. 2. ex libel. constit. Synod. tom. 1. Concil. ^c Concil. Nic. c. 6.

^d Apud Theod. lib. 5. c. 9.

commodum in suis ipsorum prouincijs ordinent. Ex cuius legis & decisionis præscripto scitote tum alias quoque Ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum Ecclesiarum sacerdotes electos.] sic ibi. Porro ad hunc canonem hæc habetur appendix adiecta^a:

Constantinopolitanus tamen Episcopus obtinet præcipuum honorem & dignitatem secundum Episcopum Romanum, ideo quod Constantinopolis noua Roma est.] hæc ibi. In cuius canonis explanatione ait Theodorus, fuisse olim Byzantij Ecclesiam sub metropoli Heracleæ, sed hæc postea auctam priuilegijs cum a Constantino collatis; tum ab hac Synodo impertitis, primū post Romanam Ecclesiam locum obtinuisse. Sed quod in eo commenticiū prorsus illud priuilegiū (vt vidimus) habeatur, quo ea dicuntur ab ipso eidem Ecclesiæ esse collata; quodque insuper (vt ex S. Gregorio nuper recitauimus) Romana Ecclesia non nisi quæ in causa fidei ab hac Synodo essent decreta receperit: hinc illud libera voce Gelasius Papa^b aduersus Acacium profert elogium: Cuius sedis Episcopus? Acacius scilicet: cuius metropolitanæ ciuitatis Antistes? nonne parochiæ Heraclienfis Ecclesiæ? &c.] Sicine mutus fuit Timotheus Alexandrinus Episcopus, vt præferri sibi æquo animo Constantinopolitanum Antistitem passus esset? At præter id quod constat hunc canonem a Romana Ecclesia minime fuisse receptum; imposturæ nomine etiam suspectus habetur, immo plane additicius esse atque suppositus, vel ea saltem ratione docetur, quod in Synodo, immo post absolutam Synodum Chalcedonensem, id tamquam ibi in ea Synodo factum vsurpare conatus Anatolius Constantinopolitanus Episcopus, mox Leonem Romanū Pontificem expertus est sibi acerrime aduersantem. Quod si id ante Constantinopolitanæ sedi concessum fuisset ab hac Oecumenica Synodo: satis erat Anatolio præsentem citare canonem, cuius numquam vel leuem saltem habuit mentionem: qui quidem canon si extitisset, fuisset omnino sæpe citandus, cum S. Leonis sibi refragantis litteris tantopere vrgeretur.

Quod si quis obijciat, huius canonis mentionē haberi apud Socratem^c & Sozomenū: dicā maioris apud me argumenti esse, quod cum Episcopi, qui sequenti anno Constantinopoli conuenere, scripserint litteras ad Damasum de rebus hoc anno gestis in Synodo, nullam penitus habuere huius canonis mentionem; qui quidem si sancitus esset, minime prætermittendus fuisset. Rursum vero quod hic canon aduersari videatur superiori edito canoni: haud par est credere ab eadem Synodo eundem esse decretum. Quoniam modo, quæso, ex præscripto Nicæni Concilij voluit S. Synodus quibuscumque prouincijs iura sua integra esse seruata, si in præiudicium aliarum Ecclesiarum vni Ecclesiæ Constantinopolitanæ tanta contulit? Certe nisi canonem istum commenticiū fuisse dixerimus; ille saltem post hæc primo decreta, postque Nectarij electionem sancitus esse dicendus erit, ab ijs qui remanserunt Constantinopoli Episcopi Orientales; quorum (vt dicemus) tantū studium fuit, vt Orientalem Ecclesiam etiam præferrent Occidentali: ipsorumque decreto tunc factum, vt Episcopus Constantinopolitanus curaret Ecclesias non Thraciæ tantum & alias proximas, sed Asiæ quoque. Nam in Concilio Chalcedonensi, vbi actum est de iure ordinationis Episcopi Ephesini totius minoris Asiæ Metropolitanani, hoc spectare ad Episcopum Constantinopolitanum, proclamarunt clerici eiusdem Constantinopolitanæ Ecclesiæ, id sibi ex huius Synodi canone vendicantes: hæc enim ibi leguntur^d: Clerici Constantinopolitanæ Ecclesiæ clamauerunt: Ea quæ sanctorum Patrum centum quinquaginta sunt, teneant priuilegia Constantinopolis, ne depereant: Ordinatio secundum morem ab Archiepiscopo nostro fiat.] ita ibi. Et ne putes iuris fuisse Episcopi Constantinopolitani, Episcopum Ephesinum tantum deponere & ordinare: ex S. Ioannis Chrysostomi Actis constat ipsum non solum eius vrbs Antistitem deposuisse, sed & alios plures Asianos Episcopos, aliosque in ipsorum locum substituisse. Quinetiam ex alia eiusdem Synodi Actione pariter intelligitur^e Bithyniæ prouinciæ Ecclesia posita fuisse ex priuilegio sub dioecesi Constantinopolitanæ. At hæc quidem non nisi huius Synodi auctoritate potuit huic temporis proximus sibi vindicare Chrysostomus, qui successit Nectario, substitutus ipse Magno Gregorio, qui hoc anno in eiusdem Ecclesiæ thronum ab hac Synodo euectus est: haud enim par est credere tantum Episcopum ea sibi vsurpasse absque maioris Synodi auctoritate.

Denique canon^f in hoc eodē Concilio statutus reperitur de accusationibus Episcoporum;

^a Concil. Constantinop. c. 4. alibi 5. apud Theod. 3. CANON DE SEDE CONSTANTINOPOLITANA QVALISHA BEATVR.

^b Gelasius Papa epist. ad Episcopos. Dardan. tom. 1. Concil.

^c Socrat. lib. 5. cap. 2. & Sozomen. lib. 7. c. 8.

^d Concil. Constantinop. Act. 21.

^e Concil. Chalcedon. Act. 23.

^f Can. 6. & 9. ex libello Synod. Constit. tom. 1. Concil.

rum; nouissime vero quo modo ab hæresi redeuntēs hæretici recipiendi forent. Quibus omnibus absolutis, hæc ad Theodosium Imperatorem ijdem Patres simul conuenientes conscripserunt^a:

Religionis ac pietatis obseruantissimo, Deiq. amantissimo Imperatori Theodosio, sanctum Concilium Episcoporum, qui ex diuersis prouincijs præfecturisve Constantinopolim conuenimus.

Initio quidem nostri ad tuam pietatem scripti, gratias agimus Deo, qui tuam pietati Imperium constituit ad communem pacem Ecclesiarum, & sanæ fidei confirmationem. Agentes autem Deo debitas gratias, necessaria quoque ea, quæ acta sunt in sancto Concilio, ad tuam referimus pietatē: nempe quod ex quo tempore ex mandato tuæ pietatis Constantinopoli conuenimus, primum quidem mutuam inter nos concordiam renouauimus: deinde vero breues etiam præscripsimus ac prænuiciauimus quosdam quasi terminos, regulasve, quibus & Patrum qui Nicææ congregati fuerunt, fidem confirmauimus, comprobauimusq. & quæ aduersus eam obortæ sunt, peruersas hæreses ac prauas opiniones extrema cum execratione ac detestatione reprobauimus. Præterea etiam ad recte constituendum ac ordinandum statum & disciplinam Ecclesiarum, certos canones statuimus ac præscripsimus. Quæ omnia huic nostro scripto subiecimus. Rogamus igitur tuam clementiam, ut per litteras tuæ pietatis ratum esse iubeas, confirmesq. Concilij decretum: et sicuti litteris, quibus nos conuocasti, Ecclesiam honore prosecutus es; ita etiam summam eorum quæ decreta sunt, conclusionem sententia atque sigillo tuo corroboret. Dominus autem Imperium tuum in pace & iustitia stabiliat, transmittatq. & producat in multas & infinitas usque ætates & generationes, atque ad terrenam potentiam cælestis quoque regni gaudium & fructum adijciat. Gratificetur Deus Orbi terrarum, ut te, qui reuera pietatis studiosissimus, Deiq. amantissimus Imperator es, valentem, omnibusq. præclaris rebus florentem & excellentem videat: id quod sancti etiam ab illo precibus ac votis perunt & orant.] hæcenus Patres, qui his sanctos canones subiecere.

Quod autem adeo studiose exposcunt statuta in Synodo ab eo confirmari, atque sigillo muniri: id quidem prudenter, quod eo modo sibi fidem Imperatoris stabilem duraturam oppignerarent: utpote qui experti essent Valentem Imperatorem in deterius esse mutatum. Porro eandem Synodum Constantinopolitanam confirmatam fuisse a Damaso Papa, Photius tradit in libello de septem Synodis: quod sane intelligendum est in his quæ spectant ad fidem Catholicam, ut ex sententia S. Gregorij paulo superius est declaratum. Ceterum auctoritate eiusdem Damasi, eadem ex parte, hoc Concilium constat obtinuisse nomen Oecumenici: eo enim nomine posteri omnes ipsum nuncupare soliti sunt. Etenim tantum roboris & firmitatis quælibet Synodus consequi solet, quantum eidem auctoritatis impertit Romana Ecclesia, ipsa Apostolica sedes: quod multis exemplis demonstratum est, & alias sæpe continget inferius diuersis temporibus demonstrari.

Post hæc autem consecuta est subscriptio Patrum, ita tamen, ut nomina postea superuenientium Episcoporum, nempe Timothei Episcopi Alexandrini, Dorothei Oxyrinchi in Ægypto Episcopi, & aliorum, immo & Nectarij, qui post abdicationem Gregorij creatus est Constantinopolitanus Episcopus, fuerint superadiecta. Sed perperam factum, nescimus a quo, ut quoniam Gregorius nuncium remisit sedi, qui ante subscripserat Episcopus Constantinopolitanus, inueniatur inter Episcopos prouinciæ Cappadociæ & ultimo loco positus, quasi non fuerit Constantinopolis Episcopus, sed Nazianzi. Nec est quod quis dicere possit, post eius abdicationem & subrogationem Nectarij, Patres Synodo subscripsisse. Nam id omnino falsum esse, ex eo conuincitur, dum subscriptus huic Synodo reperitur Meletius Episcopus Antiochenus, post cuius mortem liquet Gregorium sedem reliquisse, eamq. tandem collatam fuisse Nectario, qui ultimo loco habitæ Synodo suam apposuit chirographum. sed librarius qui exscripsit, imprudens quidem (si tamen velimus delum malum abfuisse) quod sciret sedem Gregorij collatam esse Nectario, sublato a Gregorio eius sedis titulo, ne duo simul inuenirentur subscripti Constantinopolitani Episcopi Gregorius & Nectarius; illum in gloria patriæ tantum nomine, exiguæ ciuitatis Episcopum ultimo deposuit Cappadocum Antistitum loco, Nectarium autem titulo Episcopi Constantinop. in eadem subscriptione recensuit, quod scilicet absurdum sibi visum esset, duos eiusdem sedis ibidem Antistites nominari.

Licet autem ita, ut dictum est, sacrosancta Synodus fuerit absoluta, atque presentium Episcopo-

A Episcoporum subscriptione firmata: noui tamen euentus retinere Patres, ne recederent Constantinopoli, sed illic diutius morarentur. Fuit moræ prima causa, ex qua alia confluerent, obitus Meletij Episcopi Antiocheni, viri quidem ob consummatam longæuam ætatem in exilijs, ad quæ ob tuendam Catholicam fidem tum a Constantio, tum a Valente Arianis Imperatoribus sæpius pulsus fuerat, aliaq. pro pietate officia honestissime perfunctus, omnium ore laudatus, summaq. ueneratione ab omnibus culti. Laudauit eum tunc Gregorius Nyssenus^a panegyrica illa oratione, cuius est exordium: Auxit nobis numerum Apostolorum nouus Apostolus, qui cooptatus est in ordinem Apostolorum, &c.] Immo ante ipsum alius ex Patribus, fortasse Amphilocheus disertissimus vir, pro concione pariter eiusdem profecutus fuit laudes Meletij: quod idem Gregorius illis uerbis testari uidetur, quibus ait^b: Meministis omnino, quemadmodum uobis ante hanc nostram habita oratio labores & certamina uiri exposuit, quod cum per omnia sanctam Trinitatem honoraret, etiam in numero certaminum honorem conseruaret, ut qui in tribus incursum tentationibus decertauerit: audistis continuationem, contextum & seriem laborum, qualis in primis, qualis in medijs, qualis esset in postremis, &c.] utpote qui sub Constantio primum, inde sub Iuliano, demum sub Valente Augustis gloriosa pro fide certamina obiisset. Quomodo autem publico & celebri funere fuerit honoratus, idem Gregorius in fine sic habet:

Exponite bonas narrationes, dicite miraculum, cui fides derogeretur: Quomodo maris in modum condensati, innumerorum hominum populus, unum continuum corpus uniuersi erant, tamquam aqua quædam circa tabernaculi pompam astuantes: Quomodo præclarus Dauid multifariam multisq. modis in innumeros ordines sese distribuens inter diuersa simul & eiusdem linguæ homines circa tabernaculum tripudiabat & saltabat.] significat hac figura Gregorius diuersorum ordinum psalmodiam, qua uenerandum corpus profecuebantur. Sed addit de luminaribus: Quomodo utrinque quasi ignei amnes continentibus facibus, tractu continuo perpetuoq. fluentes, quoad oculi longissime prospicere possent, porrigebantur. Exponite studium totius populi, Apostolorum contubernium, quomodo sudaria faciei eius ad præsidium atque custodiam Fidelium discerpebantur. Adijciatur orationi etiam Imperator mærens ob calamitatem, & e folio exurgens, totaq. ciuitas una cum pompa sancti transiens: et consolamini uos inuicem in sermonibus istis.] post hæc uero de Meletio in cælo cum Deo agente: Intercedit autem pro nobis & populi erratis, &c.] hæc Gregorius Nyssenus coram amplissimo Patrum Senatu: ut probe intelligas, id ipsum esse professum, quod uniuersum Concilium & cum eo Catholica Ecclesia pie crederet, sanctos in cælo pro nobis apud Deum preces fundere.

Translatum deinde fuit corpus eius Antiochiam, ibiq. summo honore exceptum, anniuersariaq. celebritate perpetuaq. memoria consecratum, nomine eius relato in tabulas Ecclesiasticas die festo iugiter celebrando. Eucluto autem lustro, postea S. Ioannes Chrysostomus^c in laudem eius habuit frequenti populo concionem. Quod uero tertio Idus Februarij Meletij memoria in publicis monumentis legatur adscripta: non quidem quod ea die ex hac uita migrarit, id factum est; cum constet æstiuo tempore esse defunctum; sed quod, more maiorum, uel ea die fuerit Episcopus ordinatus, uel forte quod Constantinopoli Antiochiam ea die transferri contigerit. De cuius translatione Gregorius Nazianzenus ita iambicis breuiter agit^d:

E Ecclesiamq. uectus est post ad suam
Theaurus ingens, hoc bonum agnoscentibus.]

Rursum uero de translatione reliquiarum Meletij hæc Sozomenus^e: Meletij reliquiae Antiochiam translatae, iuxta loculum Babylæ martyris conditæ fuerunt. Fertur autem, eas regia continue uia ex Imperatoris mandato intra moenia in ciuitates uisite receptas præter consuetudinem Romanis uisitatam, & alternatis psalmodiarum cantibus unoquoque in loco honoratas, donec Antiochiam usque transportarentur.] hæc Sozomenus. Gregorius Nazianzenus de eodem sancto Meletio tradit, ipsum morientem commendasse Episcopis pacem Ecclesiæ: Ex cuius plane sententia, de non subrogando aliquem in locum ipsius a prudentioribus in Synodo agi ceptum, idem Gregorius affirmat: sed per factiosos quosdam Flauiani studiosos, qui in locum Meletij sufficiens ipsum Flauianum Antiochenum presbyterum conabantur, conflatae sunt

DE OBITU MELETII EPISCOPI ANTIOCHENI.

^a Greg. Nyssen. orat. in Iuliano Meletij.^b Greg. Nyssen. ibid.

FVNVS MELETII.

MELETII CORPUS IN TRANS-LATIO ANTIOCHIAM.

^c Extr. apud Lipom. die 1. Februar. & Sur. tom. 1. ea die.^d Gregor. N. z. carm. de uita sua.^e Sozom. lib. 7. cap. 10.

ACTVM IN SYNODO DE ORDINANDO SVCESSORE MELETII.

turbæ, tumultusq. concitati non leues: de his enim ita Gregorius:

*De non mouenda re statim captum est agi,
Quam turbulenti scilicet urgebant viri:
Hoc molientes improbi, ut tunc unico
Opponeretur Præsuli Præsul nouus.]*

SENTENTIA
GREGORII NA-
ZIANZ, CELE-
BERRIMA.

Iam dictum est, diuisum a tempore Iuliani, citra tamen schisma, Orientem ab Occidente ob Meletium atque Paulinum Catholicos Episcopos Antiochenos, studuisseq. Orientales Meletio, Paulino autem, quem creauerat Lucifer Calaritanus, fauisse Ægypti Episcopos, & omnes Occidentales. Porro seniores, prudentioresq. pacis cupidi Patres ex facta iam ante transactione, quam diximus, cessandum esse ab ordinando successore Meletij, æqua lance rem tantam pensantes, ex istimabant: erat autem minor longeq. inferior horum numerus, respectu eorum qui contrarium suadebant, indigne ferentes ordinatum ab Occidentali Episcopo præesse Orientalibus populis.

Cū de tanto negotio Patrū sententiæ rogarentur, Gregorius Theologus grauissimam sane sententiam dixit: cui quidem si paruissent ceteri, ingens illa discordia fuisset penitus confopita, immo prorsus extincta. suadere enim conatus est, vt fineretur Paulinus iam ætate consumptus, paucis diebus quibus vita superstes foret, solus federe Episcopus Antiochenus; eo vero defuncto (ne quid suorum iurium Orientales dispendij paterentur) in defuncti locum tunc subrogarent quem cuperent: ita namque fore, vt Oriens & Occidens summa concordia iungerentur: quod si secus fieret, discordias nouas iterum pullulare, & veteres recrudescere oportere.

Hanc autem ipsam quam Gregorius sententiam dixit, in Vita sua carmine scripta, iambicis exarauit metris, vbi post multa, quibus eos ad pacem exhortaretur, & exacerbatorum molliret animos, dicta, quid ipse sentiret, his explicat:

*Thronum retineat, qui tenuit ad hunc diem, nempe Paulinus.
Quid hoc nocebit, paulo si diutius
Nos lugeamus hunc virum, mos ut vetus
Ferebat? Aetas post dabit cana exitum
Rebus secundum, quiq. mortales manet
Omnes caduca terminus vita. bonus
Abibit ille morte, quo pridem cupit,
Functus, datori spiritum reddens Deo.
Plebisq. tum nos scilicet concordibus,
Antistitumq. calculis prudentium,
Alium, fauente Spiritu, dabimus throno,
Si forte prasens opprimi poterit malum.]* scitum sane probumq. consilium.

et post multa:

*Cedamus ipsi paululum, palma amplior
Hinc ut paretur, nosq. seruemur Deo,
Seruemus atque perditum Orbem pessime, &c.]*

GREGORIVS
FAVERE VISVS
OCCIDENTA-
LIBVS CONCI-
TAT ADVER-
SARIOS.

At quid consultissima hac sententia profecit Gregorius? nihil prorsus: tantumq. abfuit, vt quod vellet, persuaderet, disidentesq. in concordiam reuocaret; vt contrariæ factionis Episcopos magis magisq. ad iram prouocarit, reddideritq. eorumdem animos odio concitados, in se ipsum hac sapientissime perorantem, iustaq. suadentē, infensos ac plane implacabiles; vtpote qui illis visus esset ab Occidentalibus stare, eorum causam fouere, patrocinarisq. sententiæ Damasi Romani Pontificis Paulino studentis. id enim versibus illis Gregorius ipse significat, quibus ait:

*Hæc conciones comprobant nostræ, licet
Saxis petita: liuor unde in me improbus
Exarsit.]* & quæ sequuntur.

Ceterum qua cœperat animi constantia dicere quod æquum, vtile, omniq. ex parte optimum videbatur, eadem perseuerauit in finem, contestatus se cessurum throno potius, quam vt illis iniusta, damnosa, in omnibusq. pessima decernentibus inhæresceret: quod his quoque versibus explicat:

*At mihi carentem vos throno concedite
Vitam, periculo liberam, etsi ingloriam:*

Illic

*Illic sededo, nulla vbi sedes malis.
Hoc namque præstat, ceteris quam vt miscear,
Meamq. nec eos flectere in sententiam
Possim, nec illos rebus in prauis sequi, &c.]*

Quid demum illi post nouissimam hanc contestationem Gregorij: ipsum probe describentem audiamus: ait enim:

*Clamitant illi undique,
Vt graculorum turba, rem vnã moliens
Iuuenum caterua (quam tabernam dices)
Trahensq. turbo puluerem venti amuli:
Dignatus esset cum quibus nemo metu
Sancto, thronoq. præditus, quicquam loqui:
Præpostere vt qui funderent verba, & velut
Vespe insilirent concito in frontem impetu.
At hos secutus est tamen cæcus senum
Motus iuuentæ feruidos, quos par erat
Frenare.]* hæc ipse.

At non omnes puto senes Orientales de electione Flauiani tumultuantes alios esse sectatos, sed ex ijs aliquos erga eundem Flauianum nimium studiosos; resiliisse autem sanctissimos confessores veri amantes, quibus æque ac Gregorio mens nulla priuata cuiusquam flecteretur affectione.

Ceterum minime leuis hæc quidem culpa fuit, noxave tenuis, sed ea plane quæ turpem illis notam inuisit; cum præsertim qua ratione, quove prætextu rem prorsus iniquam velarent, nullum habuerint: cum iidem miseri vt consulerent pudori, primorum instar parentum, opus habuerint consuere ficus folia, quibus denudata peccato verenda contegerent. At quænam ista? ridebis cum Gregorio, si audies. Factiosi enim illi quo probarent præstare Orientalem Ecclesiam Occidentali, quod omnibus alijs destituerentur probationibus & argumentis, vnã illam rationem afferbant, dicentes: Quoniam Christus in Oriente natus est, idcirco potior esse debet auctoritas Orientalis Ecclesiæ. Scite quidem, nisi eadem ratione contra eos dicendum quoque fuisset, Ægypti prouinciæ, quæ iungitur Iudæorum regioni, in qua natus est Christus, potiora esse iura debere, quàm aliarum remotiorum prouinciarum; ob eamq. causam, controuerfarum illam adiudicandam fore Paulino, cuius electioni (vt sæpe diximus) fauit in primis Magnus Athanasius, & omnes Ægypti Pastores.

At indignam prorsus tanto cœtu sententiam, & perpetuo silentio condemnandam, ipse Gregorius deridet hisce versibus:

*Ratio porro quàm scita, aspice:
Debere nostras nempe res Solera sequi:
Ortum hinc trahentes, vnde regnator poli
Nobis, amictus carne, primum splenduit.]*

et inferius his alludens:

Aduersa stabat his tumens Phæbo phalanx.]

Porro qualesnam essent, qui adeo insulsa effutirent, pluribus docet, nempe Episcopos, qui temporariam solerent habere fidem & cum Principibus mutarentur, quorum arbitrio solerent esse Catholici, vel hæretici: horum vero inconstantiam & perditum studium idem Gregorius hac fugillat ironia:

*Alloquimur omnes: intret huc quisquis volet,
Fidem licet bis, pluries aut verberit.
Nunc nundinarum tempus est, questu sine
Nullus recedat. Versa erit quando alea,
(Mutationem facile nam tempus capit)
Artem ipse calles: protinus rursus exeas.]* hæc ipse, & alia plurima de iisdem

omni contemptu dignis Episcopis.

Ex quibus colligere potes, quali quantove libramēto iustitiæ, Romana Ecclesia huius Synodi canones respuerit; & tantum quæ de fide statuissent, secernens pretiosum a vili, summa auctoritate amplexa fuerit; vtpote, quod nihil præterea noui in ea appouissent,

SENIORES SE-
QUUNTUR IV-
VENVM SEN-
TENTIAM.FVTLILE ARGV-
MENTVM AD-
VERSARIO-
RVM.a Greg. in eam.
de vita sua.
QVALES EPI-
SCOPVS TVMVL-
TVANTES.

sed quod antiquitus traditum, diuinis scripturis probatum, a veteribus Patribus custoditum, & a recentioribus scriptoribus declaratum, nimirum a S. Basilio, qui decesserat, & Gregorio Nazianzeno atque Nysseno, qui aderant: quod vero magnæ videbatur esse securitatis atque fiduciæ, omnia iidem decreuissent secundum quod acceperant per recitatum in Synodo volumen Damasi ab Occidente. At cur, dices, summa auctoritate idem Damasus eiusmodi Synodum honestauit, paremque Nicænæ esse statuit, cum eidem Oecumenicæ nomen indiderit, utpote cum qua tum Oriens, tum Occidens conspirarint consenserintque. si tamen indignam existimauit, cuius præter id quod de fide in ea statutum fuisset, cetera probarentur? Ex nuper dictis causam ipse conijcere poteris, quam tibi apertius pandam.

Inrelligis, puto, testificatione Gregorij Nazianzeni, quales, exceptis paucis, tunc esse solerent Episcopi Orientalis Ecclesiæ, quo modo fidem habere contineuerint pro ratione temporis mobilem, & non nisi ad priuatum commo. lam accommodatam: cuius quidem rei non Gregorius dumtaxat, sed & Basilius suis scriptis locuples testis accedit, ut suo loco superius est demonstratum. Quod ergo Macedoniana & Eunomiana hæresis inualuisset in Oriente, licet eam Damasus in Concilio Romano damnasset; cum idem percepisset ab amplissimo Patrum conuentu, ab omnibus inquam qui tunc post persecutionem colligi potuerunt Orientales Episcopi, ipsas damnari, Nicænâque fidem firmiter stabiliri: oblatam ansam libenter arripiens, quo eosdem motu leues in officio contineret, firmaretque, ipsi Synodo summam est impertitus auctoritatem, ut sic iidem suis ipsorum vinculis firmiter stringerentur, qui posthac nefas ducerent, quod iammo consensu fuerat institutum, & ab Occidentalibus receptum, ac sublimi loco repositum, solita leuitate conuellere, atque infringere temeritate. Quod quidem consilium Damasi magno fuisse Catholicæ Ecclesiæ emolumento, euentus edocuit. Sed ad res in Synodo gestas redeamus.

Quod autem in ea Synodo suprema videretur esse Gregorij Nazianzeni auctoritas, tum ex eminenti doctrina, fideque Catholica, tum optimis moribus longo vsu rerum ad senectam usque indefesso studio propagata (ut omittam dicere de throno sublimi, in quem nuper euectus erat) haud ausi sunt improbi tentare tanti viri constantiam, quem cuperent ad vota pertrahere, quo æstimatione Gregorij suam ipsorum valent turpitudinem honestare. Quid faciunt contentiosi illi & male compositi iuniores Episcopi? Quod scirent & reliquos seniores Episcopos inuitos obtortoq. collo ab eis traduci absque Gregorio; ausi sunt illud ipsum quod conabatur de Flauiano, per eius familiares eidem suadere.

At quam procul abfuerit ut ab his ipse Gregorius ageretur in præceptis, ita idem narrat:

*Quid me necesse est dicere, quibus uocibus
Ab his amicis nostra canities fuit
Tentata? cum illi cederent primas mihi,
Aliquid petentes pro fide summa
A fido amico, sed fide summa in malis:
Nempe ut inuarem rebus hos in omnibus:
In omnibus ne? Finxit hoc quisnam sibi,
Quo turbam sequerer ipse, non gnatum Dei?
Natura sursum fontium tendet prius,
Partesq. ad imas flamma labetur vorax,
Quam quid salutis perfidus prodam mea.
Eximere caepi hinc ipse de medio pedem.]* sicq. indignans abscessit e Synodo.

Quid demum? Cum e Synodo Gregorius recessisset: qui remanserunt communibus votis eligunt Flavianum presbyterum Antiochenum Meletij successorē: sicq. continuata est prior discordia, ut vnus Ecclesiæ Catholico populo duo præessent Episcopi, nempe Paulinus, atque Flavianus: sed & his defunctis, eorum successores in locum ipsorum successi, adeo ut vsque ad annum Domini quadringentesimum octauum minime valuerit (licet plurimum in hoc insudauerint sanctissimi viri) schisma componi; quod tandem per Innocentium Romanum Pontificem vix potuit, reddita pace, tolli. En vides quam bene consuluerit Gregorius sapientissimus architectus, & quam male consilium iuuenum reliqui secuti fuerint seniores. Laudanda magnopere enituit in his fluctibus Damasi Pontificis Maximi incomparabilis longanimitas, qui licet id minime probaret quod

CONSILIVM
DAMASI DE
CONCILIO
CONSTANTI-
NOP. GEGVME
NICO NOMI-
NANDO.

TENTATVR
GREGORII
CONSTANTIA.

a Greg. Naz. in
carm. de vita
sua.

FLAVIANVS
EPISCOPVS
ANTIOCHEN.
ELIGITVR.

A quod egerant, haud tamen nexu excommunicationis eos obuoluit, ne magna scissura in duas Ecclesiæ Catholicæ partes diuideret, separaretque abinuicem totum Orbem: sed tum ipse, tum posteri successores opportuna tolerantia agendum existimauerunt, officijs potius & beneficijs aduersarios demerentes, prout inferius sæpius ac pluribus dicturi sumus.

Rem indignam indigne adeo Gregorius tulit, ut non e Synodo tantum, sed ex ipsius Episcopatus ædibus (ut ipse testatur) excesserit; quo significaret se potius absque Episcopali functione otiose vitam acturum, quam ut talia tantaque aduersus ius nefasque tractari conspiceret. At illi qui eius secessione debuerant emolliiri: ut quem pro Occidentalibus agentem experti fuerant aduersantem, e throno prorsus dimouerent, nequam oblatam sibi recens occasionem quam libentissime arripuere: Quanam autem ista fuerit, rerum ordo postulat ut dicamus.

B Timotheus Episcopus Alexandrinus venit hoc tempore Constantinopolim vna cum suis, & cum eo aliquot Episcopi Macedoniae, acciti hi quidem omnes, ut ipsorum quoque sententia componerentur res Antiochenæ: sed cum peruenissent, resque deploratas ob electionem Flauiani reperissent, indignantesque, ipsis non expectatis, sedem Gregorio confirmatam, quam ante Ægyptij tempore Maximi improbauerant: eius promotionem ut illegitime factam coeperunt arguere, negantes fuisse id iuris Episcopi Antiocheni, nempe Meletij. Etenim Episcopus Alexandrinus, quod primæ sedis post Romanam præesset, id ad se spectare contendebat, atque iam Timothei prædecessor Petrus in ordinando Maximo eiusdem sedis Antistite quasi ius debitum antea vendicarat. Quin & post hæc, scimus defuncto Nectario eiusdem sedis Episcopo, in ordinatione Ioannis Chrysostomi eius successoris requisitum esse consensum Theophili tunc Episcopi Alexandrini, ut

C Socrates^a, Sozomenus^b, atque Palladius^c tradunt. Verum hæc de exturbatione Gregorij, ipsius auctoritate narremus, & in primis quæ de aduentu Ægyptiorum ac Macedonum Episcoporum ipse narrat his versibus:

*Veniunt repente: nam vocati, sæderi
Ut sanciendo iungerent vires suas,
Niloticique, Macedonesque, operarij
Mysteriorum seduli & legum Dei,
Inhalitantes Hesperium in nos & graue.
Aduersa stabat his tumens Phæbo phalanx.]*

hæc idcirco Gregorius, quod Ægyptij atque Macedones tuerentur partes Paulini, Orientales vero partes fuerint consecrati Meletij. Ægyptij ergo atque Macedones, cum cernerent, ipsos Orientales, contempta pace, de electione Antiocheni Episcopi decreuisse: et ipsi nulla habita communis concordie ratione, confirmationem (ut dictum est) Gregorij ab ipsis factam impugnare coepere, non quidem in odium ipsius Gregorij, sed in inuidiam Orientalium Episcoporum: quod idem Gregorius testatur his verbis, cum pugnas inter eos acerbissimas excitatas recenset:

*Odio quidem non tam mei, vel ut in throno
Alium locarent, quam dolorem ut inurerent
Aliquem his, throno me fixerant qui in Præsulis.
Saltem remotis hoc mihi interdum arbitris
Ipsi aserebant. Non enim nec pristinas
Se ferre posse, nec nouas iniurias.]*

E Et quidem haud poterant, qui partes Occidentalium tuerentur Ægyptij atque Macedones Episcopi, non bene velle Gregorio, qui (ut demonstratum est) tam vehemens pro componenda pace Occidentalium Episcoporum susceperat patrocinium, adeo ut eisdem diserta oratione & vehementi contradictione restiterit. Sic igitur erat causa Gregorij, ut in eum, a quibus collocatus in throno fuerat, Episcopi Orientis ob defensionem causæ Occidentalium infenso animo essent, & Occidentales ipsi in odium Orientalium de sede illegitime occupata negotium illi facerent. At quonam, rogo, animo Gregorius ista tulit? ipsum audi, ante stomachatum in Episcopos ob res inique perpetratas, cum iam secessionem parauit. ait enim:

*Mouere at ista cepit ut primum hæc cohors:
Effringo vincla, traditamque ansam libens
Arripio, &c.]*

TIMOTHEI
EPISCOPI
ALEXANDRI
ADVENTVS
CONSTANTI-
NOP.

a Socrat. lib. 6.
cap. 2.
b Sozom. lib. 8.
cap. 2.
c Pallad. in dia-
log. de Actis S.
Ioan. Chrysost.
d Gregor. Naz.
carm. de vita
sua.

DISCORDIA
INTER AE-
GYPTIOS ET
ORIENTALES.

ÆGYPTII EPI-
SCOP. QVA-
LES ERGA GRE-
GORIVM.

GREGORIUS
CONCIONA-
TUR IN SYNO-
DO DE PACE
b Greg. de Pac.
orat. 3.

At non sic quidem abscessit Gregorius, ut quod erat officij, prætermitteret, nempe ut ad simul conciliandos eos tam aspere inter se concertantes sequester medius intercederet. Tunc enim orationem de Pace habuit, quam tertiam ordine positam dicunt, cuius est exordium^a: Pax amica, non re dumtaxat, sed nomine quoque ipso suavis, &c.] ibi autem post multa, quod ad causam de qua agitur spectat, hæc habet: At nunc alij, mea quidem sententia, perquam misere mutuis opibus, auxilijsq. fulciuntur: adeo ut mundus, qui diuturno labore vix tandem & paulatim, nec sine plurimi cruoris effusione collectus fuerat, in duas iam contrarias partes distinctus sit: quicumque autem paci student, mediosq. se profitentur, ab utrisque male mulcentur, utpote qui vel contemptui sint, vel etiam bello lacessantur. A qua parte cum ipsi quoque hodierno die stemus, qui hæc reprehendimus, ac propterea cathedram certaminis invidiæq. plenam accepimus; haud mirandum erit, si ab utroque laceremur & proculcemur, ac post multos sudores & ærumnas de medio submoueamur; ut sublato iam omni obice atque interstitio, cominus atque omni animi ardore sese mutuo conuulnerent. Enimvero hæc sedare atque comprimere, maxime quidem Dei fuerit omnia amicitiae vinculo constringentis; deinde autem & hominum eorum, qui virtutem summo studio colunt, & concordiae bonum cognitum atque perspectum habent, &c.] at licet hæc Gregorius sapientissime perorasset, altercantium tamen aures pertinacia & obstinatione simul obductæ nihil admittere poterant, quod Christiana professio suaderet.

Eodem ferme tempore, cum aduersarij oblatrantes in Gregorium, de eo sparsissent in vulgus, non defendendæ veritatis amore Constantinopolim se contulisse, sed eius sedis cupiditate incensum: idem Gregorius egregiam illam habuit Apologeticam orationem, cuius est titulus: De non affectata cathedra Constantinopolitana.] Sed licet animis affectibus vacuis hæc plus satis persuasa essent: apud aduersarios tamen odio turgescētes nihil omnino profecit, ut erga ipsum (quod dignū erat) æquanimiores redderentur, sed contra exasperarentur magis. Re igitur penitus desperata; Gregorius quod ante fuerat meditatatus, iam perficiendi tempus opportunum accepit, oblatamq. occasionem abdicandi se Episcopatu libenter arripuit: eo nimirum iusto dignoq. prætextu, ut quia suæ causa sedis inter se mutuo concertarent Episcopi, ea sublata, tamquam obstaculo quodam medio interiecto remoto, dissidentes sanctæ vnitatis fœdere iungerentur in vnum: præstare quidem ratus, ut sedis suæ iactura, omnes concordiam mutuamq. pacem inirent. Quamobrem ipsam Synodum ingressus, ut desinerent inter se mutuo concertare, & procellosis exagitati fluctibus tandem reddita tranquillitate quiescerent, cohortatus; ut alter Ionas, deuouere se mari, suæq. sedis dispendium perlibenter fore passurum, liberaliter obtulit; quod & ingenue præstitit: hæc enim ipse his iambis^b:

*Tempusq. nactus commodum, in medio offero
Hæc dicta cætu: Vos viri, quos hic Deus,
Grata statuatis ut suo qua numini,
Iunxit, videte postero de me loco.
Quid namque de me, cætu hic si maximus
Consideretur, fiat, haud magni interest.
Erigite mentes altius vestras, precor:
Coite in vnum: vos amor tandem liget,
Quousque sani ut & truces ridebimur:
Præterq. pugnas omnium ut rerum inscuj
Dexteras amici fœderis date inuicem.
Ego vero Ionæ^c facinus excelsum amulor:
Me pro salute do libens nostræ ratis,
Licet excitati turbinis causa haud siem.
Nos sorte captos mergite insano mari:
Nos hospitalis cætu excipiet. Sit hoc
Concordia vobis initium: pergite
At cuncta deinceps alia. Latitudinis d
Locus hic vocetur. Splendidior hinc surget mihi,
Si stes in me, &c.]*

hæc & alia ad eos Gregorius, egregia plane comparatione alludens etiam ad puteum, quem

GREGORIUS
OB PACEM SE-
DI RENUN-
CIAT.

b Greg. Naz. de
vita sua.

c Ion. 1.

d Genes. 26.

A quem post multa Philistinorum iurgia S. Patriarcha Isaac effodiens, absque altercatione possedit, ob idq. eum Latitudinem nominavit. Et quidem puto ex verbis his Gregorij in magna Synodo coram Patribus dictis, factum esse, ut locus ille, vbi eiusmodi Concilium celebratum fuit, nuncupatus esset Concordia. id enim S. Ioannes Damascenus^a testatur, cum ita ait: Erant in oratorio reliquæ Pantalemonis & Marini martyrum. Quod quidem oratorium, Concordia nominatur: quoniam illic centum quinquaginta Episcopi, Theodosio Magno Imperatore regnante, in eandem sententiam conuenere.] hæc ipse.

Sic rebus dispositis, haud fuit qui (ut par erat) Gregorium sedere coegerit. Etenim Orientales, a quibus fuerat in thronum illum impositus, in ipsum ob denegatum Flavianii electioni suffragium subinensi, se frigidus iustissimæ causæ exhibere defensores. B Ægyptij autem atque Macedones, quod infectum irritumq. reddere cuperent quæquid ab illis non expectato ipsorum aduentu de Antiochenis rebus decretum fuerat, æque passi sunt Gregorium sedi cedere; qui de Synodi consensu subdit:

Facilis repente cætu assensit mihi.]

Si quis autem requirat quantum temporis Gregorius ipse sederit: certe quidem habita ratione eius in throno sessionis, cū hoc anno (ut dictum est) ipse in sede collocatus fuerit ab hac ipsa Synodo, rursus autem cum in hac eadem Synodo se abdicarit; paucas sane numerabit hebdomadas, ne dicam menses. vnde ipse inferius ad eosdem:

Heri locastis in throno, nunc pellitis.]

Porro egressus e Synodo Gregorius (ut ipse tradit) ad Theodosium Imperatorem se contulit, quem enixis rogauit precibus, ut acquiesceret ob totius Ecclesiæ pacem, sedem quam acceperat Constantinopolitanam altercantibus se relinquere Episcopis, ut ita inter se mutuo digladiari desisterent: fore namque, ut iurgiorum causa submota, tot fluctibus exagitatis Ecclesijs optata diu tranquillitas redderetur, quo nihil excogitari posset vtilius vniuerso cui ipse præesset Imperio. Sed quid ad hæc Theodosius? ipsemet subdit Gregorius^b:

His Imperator vocibus plausum dedit,

Aliq. pariter. Cedit at votis meis

Ille haud libenter, ut ferunt: cedit tamen.]

Erat quidem Theodosius Imperator erga Gregorium propensiori animo, quem venerabatur ut dignissimum sacerdotem, atque colebat ut amantissimum patrem, eumq. excipere conuiujs consuevit; quibus tandem caruisse, ad quæ abducebatur inuitus, Gregorius maximo lucro duxit. Id quidem ipse alibi testatur his verbis^c: Non iam (inquit) Imperatori, ut prius, contubernalis erit Gregorius, vtri suo non nihil gratificans, atque inter medios epulones tristis & tacitus accumbens, ægre anhelitum ducens, & seruillem in modum edens.] hæc ipse.

His diebus idem Gregorius cum sedi nuncium remisisset, in primario vrbis templo, vbi aderant omnes illi Episcopi numero centum quinquaginta, egregiam eandemq. nouissimam habuit orationem, cuius est exordium: Quo modo res nostræ vobis se habere videntur, o cari pastores, &c.] est quidem oratio eiusmodi, ut neminem, qui Gregorij ante actas dignissimas actiones accurate consideret, eam sicis putem oculis perlecturum. In ipsa igitur magna Synodo, centum simul ac quinquaginta Episcopis confidentibus, perorans Gregorius, ut alter Samuel^d populum contestatus, vel ut al-

E ter Paulus^e Ephesios, primum omnium cunctarum a se gestarum rerum, ex quo tempore Constantinopolim venit, exactam redditurus rationem, quo statu illas collocatas inuenerit, & quo relinquat, ob oculos ponit: nempe e gutta progressum fluuium, e scintilla fornacem globos igneos in cælum extollentem, atque e grano sinapis arborem creuisse demonstrans; alijsq. his similibus vsus exemplis, quantum profecerit insinuans, labores, ærumnas, quas subierit, contumelias, iurgia, atque mortis pericula, quæ a fidei hostibus passus sit, quæve ab inuidis & amicis dolose agentibus pro gratia receperit mala, adducit in medium tamquam viuos testes pro ipso Gregorio in aduersarios inclamantes. Ipsam insuper tamquam monilibus ornatam sponsam, Constantinopolitanam Ecclesiam, coram omnibus representat, quæ expurgata nigredine Ariana, abstertisq. alijs fordibus hæreticorum Catholica fidei candore resulgeat, sacrarum ministrorum nitore splendeat, sacrarum virginum agminum decore reluceat, emicetq. egregijs

LOCVS SYNO-
DI CONCOR-
DIA NVNCPA-
TVS.

a Ioan. Dama-
scen. de Imag.
lib. 3.

CYR GREGO-
RIVS AB IIS
PERMITTIT VR.

GREGORIUS
ADIT THEO-
DOSIVM IMP.

b Greg. Naz.
in car. de vita
sua.

c Greg. Naz.
in car. de vi-
ta differens.

DE ORATIONE
GREGORII AD
CENTVM
QUINQUAGIN-
TA EPISCOPOS

d I. Reg. 12.
e Act. 20.

egregijs totius populi vitæ cum integra fide moribus, ac denique (vt paucis absoluam) omnibus charissinatibus insignita, longe lateq. nitescat: pro quibus omnibus quid sibi ab illis compensari optet, ita declarat:

Quid igitur est, inquit, quod dico? Non enim gratuitus virtutis sum cultor, nec in eam virtutis magnitudinem perueni. Laborum meorum præmium mihi date. Quod tandem? Non quod nonnulli fortasse ex his qui ad quiduis supplicandum facile adducuntur, existimant; sed quod mihi tuto postulare liceat. Diuturnis laboribus me leuate, atque in quietem vindicate. Moueat vos hæc canicies, flectat hospitij & peregrinationis ratio: alium subrogate, qui pro nobis hostiliter prematur, qui purus sit manibus, qui voce non tarda & inerudita: qui ita animo comparatus, vt omnibus in rebus vobis obsequi, curasq. Ecclesiæ simul perferre possit; quandoquidem tales præsertim hoc tempus efflagitat. At mihi cernitis quo modo corpus etiam hoc habeat, nimirum & tempore, & morbo, & labore confectum. Quid vobis timido & ignauro sene opus est, atque in dies singulos (vt ita loquar) moriente, non corpore tantum, sed etiam curis & ærumnis? qui vix hæc quoque vobis loquor, &c.]

Cur autem præterea abdicationis consilium inierit, explicat, simulq. defensionem struit de his, quibus ab aduersarijs impugnaretur, ista subdens: Non iam ultra ferreo quoque facilitatem animi atque clementiam criminis loco mihi obijci: non iam ultra cum dogmatibus & cum inuidia pugnare queo, cum hostibus, & cum socijs.] quàm autem immania & implacabilia hæc essent proelia, pluribus docet, cum hæc addit: Quin hæc quoque fortasse nobis exprobrauerit (iam enim exprobrarunt) quod nec mensa lauta & opipara, nec augusta veste vtimur, nec magnifice in publicum prodimus, nec eos a quibus conuenimur, fastuose excipimus. Nesciebam scilicet, nobis cum Consulibus, & Præfectis, clarissimisque belli Ducibus, qui tot opibus copiisque circumfluunt, vt quo sua proijciant non habeant, æmulationem ac certamen esse; dandamq. esse operam, vt & nobis pauperum bonis ad luxum & delicias abutentibus, venter vndique comprimatur, & necessaria in res superfluas effundantur, atque altaria ipsa ructibus nostris contaminentur. Nesciebam nos equis insignibus & lasciuis ferri, sellisque & curribus magnifice attolli, ac cum fastu & pompa deduci, velutq. blanda manu demulceri oportere, atque omnes nobis perinde ac belluis de via decedere, & in vtramque viæ partem scindi ac distrahi, aut etiam tantam præeuntium turbam esse, vt procul conspicuus sit incessus noster. Si hæc grauia & acerba fuerunt, præterierunt: hanc iniuriam mihi condonate. Antistitem alium, qui multitudini placeat, create: mihi autem solitudinem date, & rusticam vitam, ac Deum, cui soli per frugalitatem etiam pertenuemq. victum cultumq. placebimus.

At graue est, concionibus, & cœtibus, & publicis conuentibus, & plaufibus his, a quibus quasi pennis in sublime ferimur, & familiaribus, & amicis, & honoribus, & vrbis pulchritudine ac magnitudine, & hoc denique fulgore, qui eos, qui hæc intuentur, nec oculorum aciem intro collectam habent, circumfundit & illuminat, priuari: At hoc mihi minus graue fuerit, quàm si diutius in tumultu verfer, ac ciuili vitæ turbis & feruoribus commaculer, atque ad vulgi mores me ipsum inflectere necesse habeam. Non enim sacerdotes, sed rhetores querunt, nec animarum dispensatores, sed pecuniarum custodes, nec puros sacrificos, sed fortes & robustos defensores, &c.] atque demum: Hoc mihi sit dimicationis præconium: missionis libellum mihi date; quemadmodum Imperatores militibus solent: ac si quidem vestra voluntas tulerit, cum fausto & præclaro elogio & testimonio, vt honori meo consulatur. Sin minus, vt cumque vobis collibuerit. Nihil de ea re altercabor, quamdiu Deus rerum nostrarum statum inspectabit. Quem igitur tibi substituemus, dicet aliquis? Videbit sibi Dominus pastorem ad præfecturam, quemadmodum ouem vidit ad holocaustum. Hoc vnum requiro, vt ex eorum numero sit, qui alijs inuidiæ sunt, non miserationi: qui non in omnibus rebus cunctis obsequuntur, sed qui in quibusdam etiam ob recti studium in hominum offensionem incurrunt: alterum enim in præsens iucundissimum est, alterum in posterum vtilissimum. Ac vos quidem orationes discessui meo congruentes parate.] hæc & alia Gregorius.

Atque tandem ad calcem oratione perducta, nouissimis verbis omnibus salutationem impertiens, postremæ finem imponit orationi. Dignū vero est, vt vltima hæc tanti

Patris

A Patris eloquia, tali tēpore, tali loco prolata, hic singula perpetuæ memoriæ consecrētur; sic enim se habent: Ego autē his verbis extremum vos salutabo. Vale Anastasia, nomen a pietate habens: tu enim nobis fidei doctrinam, quæ adhuc contemptui erat, excitasti. Vale, inquam, communis victoriæ sedes, noua Silo, in qua primum arcam fiximus quadraginta annis in deserto circumactam, incertisq. sedibus vagantem. Tuq. o magnum hoc templum & nobile, noua hereditas, quod magnitudinem, quam nunc habes, ab Orthodoxa doctrina suscepisti, quodq. nos, cum prius Iebus esses, Hierusalem effecimus: Vosq. etiam aliæ ædes sacræ huic dignitate proximæ, alia aliam quamdam vrbis partem complectentes, quasi vincula quædam & compages, ac propinqua loca vindicantes, quas cum hac corporis imbecillitate non nos, sed Dei gratia nobiscum, qui pro perditis & desperatis habebamur, impleuit. Valete Apostoli (nempe templum Apostolorum) præclara colonia (in illud enim Andrea, Luca, Timotheiq. reliquie translate fuere) certaminis mei magistri, etsi minus sæpe festa vestra celebraui, fortasse Pauli vestri fatanam ad vtilitatem meam in corpore circumferens, ob quem nunc a vobis abscedo.

B Vale cathedra, inuidiosum hoc & periculosum fastigium: Pontificum concilium, sacerdotum non minus maiestate, quàm atate ornatorum, & quicumque tandem alij circa sacrosanctam mensam Domini ministratis, atque ad appropinquantem Deum appropinquatis. Valete Nazaræorum chori (nempe monachi) psalmodiarum concentus; nocturnæ stationes, virginum sanctimonia, mulierum modestia, viduarum & orphanorum cœtus, pauperum oculi in Deum & in nos intuentes. Valete domus hospitales, & Christi amantes, infirmitatisq. meæ adiutrices. Valete sermonum meorum amatores, & cursus, & concursiones, & calami tam perspicui, quàm occulti (nempe exceptores concionum) atque huius suggesti cancelli a multitudine compressi, hominum audiendi studio sese mutuo protrudentium. Valete Imperatores, & Palatia, atque omnes Imperatoris famuli & cubicularij: si quidem Imperatori fideles, haud quaquam certum habeo, Deo autem magna ex parte infidi. Manibus plaudite, acute clamate; Rhetorem vestrum in sublime tollite: siluit vobis improba & loquax lingua, nec tamen filebit: pugnabit enim manu & atramento: ceterum in præsentia consiliumus.

C Vale magna ciuitas & Christi amore prædita (vera enim testabor) etsi non secundum scientiam hic zelus est: benigniores nos disunctio reddidit: ad veritatem accedite, ad meliorem frugem tandem aliquando vos conuertite: Deum amplius quàm consueuistis colite. Non turpe est sententiam mutare; sed in malo perseuerare, funestum & exitiosum. Vale Oriens & Occidens, pro quibus & a quibus oppugnamur: testis est ille qui pacatos nos reddet, si nonnulli secessionem meam imitentur.] hæc dicens Gregorius haud dubium alludit ad Flavianum nuper creatum Episcopū Antiochenum, cuius causa tot dissidia conflata erant. Sed subdit: Non enim Dei iacturam quoque facient qui thronis cesserint, sed supernam cathedram habebunt his multo sublimiorem & tutiorem. Præter omnia & ante omnia clamabo: Valete Angeli, huius Ecclesiæ præsides, meaq. præsentia & peregrinationis, si modo in manu Dei res nostræ sunt. Vale Trinitas, meditatio mea & decus meum: His velim serueris, & hos serues, meum hunc populum (meus enim est, etiam si aliter gubernemur) atque audiam te quotidie tum sermone, tum vita, & moribus augeri & in sublime attolli. Filioli, depositum, quæso, custodite: mementote lapidationum mearum. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.]

E At quid tunc accidit? commiseratione plane dignum, ac nouum. Populus enim sui amantissimi Præfulis studiosus, absoluta lacrymabili concione, loco acclamationum, quibus dicta Patris prosequi consueuerat, rependit luctus & eiulatus, pro lætis plaufibus tristes manus ad manum verberationes, pectoris tunctiones, lamenta, fletus, atque singultus: soli persecutores Episcopi silice duriores perseuerabant immobiles; illi autem, quorum mens sanior & erga Gregorium propensior animus, longe aliter: hi enim cum hunc tandem infelicem exitum rem consecutam fuisse conspicerent, adeo perculsi animoq. consternati sunt, vt protinus in sedes reuersuri, lugentes discesserint Constantinopoli, haud fere valentes alium videre in throno Gregorij collocari: de his enim hæc ipse:

Antistitesq. carpserat quos hinc dolor:

Plerique siquidem capta consilia vt statim

Greg. Naz. in
carm. de vita
sua.
EPISCOPI QUI
DAM RECE-
DVNT, CVM
GREG. SE AB-
DICAT.

Sensere

*Sensere, fugiunt illico, ictum ut fulminis,
Aurem obstruentes, atque ferientes manus,
Tam triste ne ipsi cernerent spectaculum,
Alium insidentem scilicet nostris thronis.]*

Quinam autem hi fuerint, licet verbis non exprimat: coniectura tamen ducimur, fuisse veteres ipsius collegas, amantissimos amicos, quibuscum arcta necessitudo ex diuturna consuetudine intercesserat, quales fuere Amphilocheus Episcopus Iconij, Gregorius Nyssenus, Petrus germanus eius Episcopus Sebastenus, Helladius Casariensis Antistes, & alij Cappadoces, necnon Otreius Melitenus, Eulogius Edeffenus, Britannio Scythia, & si qui alij magni nominis viri mente stabiles inuenti sunt ibi Gregorio studentes.

At qualiter tunc affectus Gregorius? ipse fatetur, nimirum contrariarum passionum ventis animo agitato, ac primum quidem ingenti gaudio, utpote quod e tempestate peruenisset ad portum; immenso vero dolore, quod Ecclesiam suo labore cultam, ac filios carissimos, quos in Euangelio genuisset, deserere cogeretur, nec sciret cui relinqueret: quem quidem animi marorem, quoad vixit, numquam potuit superare, sed (ut ipse fatetur) semper ut saeuum tyrannum sibi expertus est dominantem, adeo ut illa sua Anastasia semper esset in mente, in ore versaretur assidue, eandemque semper calami litura formaret, sed & dormienti quoque ipsi eam somnia repraesentarent. Sic igitur magnus Gregorius, sublimis Ecclesiae Theologus, post triennij commorationem, paucos post dies ex quo thronum acceperat, pacis studio, sedi vale faciens, inde recedens reuertitur in Cappadociam. Quae autem post haec eius fuerint studia & actiones, dicturi sumus inferius. Hic vero admonitum lectorem volumus, Prosperi Chronicon sui exordio totum pene inuersum esse, ac deprauatum, dum sub huius anni Consulibus ponitur ibi obitus ipsius Gregorij Nazianzeni, & Concilium hoc de quo agitur, celebratum habetur anni superioris Consulibus, & alia pleraque in nominibus & numeris penitus labefactata. Quod volumus admonuisse lectorem, ne imprudens in foueas errorum incurrat.

Quod rursus ad Gregorium spectat: illud certe hic dicere minime praetermittimus, ipsum tanto stomacho discessisse a conuentu Episcoporum, ut numquam amplius Synodo tumultuantium interesse decreuerit; sunt enim haec verba ipsius: Mihi enim uero certum est & deliberatum, numquam posthac anserum aut gruorum temere inter se pugnantium Synodis interesse, in quibus omnia contentione ac bello ardent, flagitiaque prius obscura atque incognita in unum collecta, ab inimicis in lucem proferuntur, &c.] Quo tempore ipsum scripsisse carmen de Vita sua, ut credamus, eo certo ducimur argumento, quod illud non nisi usque ad sedis abdicationem appareat profecutus. Sunt & aliae ipsius, eorundem sacerdotum causa, aduersus Episcopos grauissimae inuectiuae, eademque versibus decantatae, ut illa in carmine de Vita differentiis, & contra falsos sacerdotes, vel cuius est titulus, Ad Episcopos] & in eo cuius est inscriptio, De Episcopis] ubi inter alia de his iunioribus Antistibus, a quibus persecutionem passus est, quales fuerint, docet his verbis: Dimiserunt me ab urbe non admodum repugnantem: quippe turpissimum erat, illorum me fidei cauponum in numero esse: quorum alij nepotes erant eorum qui tributorum scribae fuerant, & aliud nihil animo uolebant, quam falsas & subdolas rationum deprauationes: alij ab aratris venerant adusti a Sole: alij a ligone vel bidente totum diem non quiescente: alij remos, exercitusve reliquerant, redolentes adhuc sentinam, vel corpus foedatum cicatricibus habentes, populi gubernatores, ac duces militum, qui ne minimum quidem concessuri videntur: nonnulli etiam opificio-

rum, quae citra ignem operas suas perficere nequeunt, gnari, ne fuliginem quidem carnis integre abluerant, flagriones, ac pistrinis digni, &c.] Sed vnde ista fax hominum emerit ad sacerdotium? Meminisse oportet, eodem auctore Gregorio, superius dictum esse eiusmodi sacerdotes nundinarios ex lucro temporali fidem temporariam coluisse. Quod enim Valentis tempore contigerit Episcopos Catholicos exulare, & complures ex illis vita functos esse, tunc cuique audaci inuadendi Episcopatum additus animus ex oblata occasione fuit, quod scirent ad publicum praconium satis esse perfidiam Arianam. Hi vero sub Catholico Imperatore mox euasere Catholici, & quo imperitiores erant, eo loquaciores, & eruditis infestiores esse solebant. A quibus in hac Synodo illud tantummodo bonum prouenit, ut fidei Catholicae formulae subscriberent, suoque chirographo ita tenerentur perpetuo obligati, Sed ne pie sancita uilium scribentium

Gregorius
redit in cap.
padociam.

Greg. Naz. in
car. de vit. dis-
ferent. in fin.

Habetur in
edit. Leuen-
kla. tom. 3.

Quales epi-
scopi aduer-
santes gre-
gorio.

A scribentium personarum nomine periclitari possent omnino, Damasus summa (ut dictum est) auctoritate muniuit, ut quicquid ibi de fide Catholica statutum esset, tamquam totius Ecclesiae Catholicae decretum (utpote in id ipsum cum maioribus omnibus iisdem consentientibus) Oecumenici Concilij nomine munitum, stabile firmumque in perpetuum perduraret.

Sed ad res gestas post Gregorij & aliorum ipsi similium Episcoporum discessionem, & ad electionem successoris Gregorij redeamus: de qua illud in primis admonendum est, errare eos qui tradunt ante Meletij obitum Nectarium electum fuisse, deceptos nimirum ordine narrationis epistolae Synodalis ad Damasum scriptae: nam assertione Gregorij historiam hanc exactissime describens liquet, longe ante electionem Nectarij Meletium esse defunctum. Quod autem ad creationem Nectarij spectat: accidit plane prodigium, ac plane monstrum: etenim cum Episcopus Gregorio haud impar meritis atque doctrina, qui in locum eius sufficiens esset, quaeri deberet (nam secundum sententiam Ioannis Chrysostomi, cum lapis e structura tollitur, illi magnitudine similis collocandus ibidem est, ne quid vacuum in pariete maneat) contigit loco ab solutissimi Christiani, suffici hominem nondum Christianum, sed catechumenum adhuc; & loco Theologi perfectissimi, subrogari hominem rerum Ecclesiasticarum penitus impetum; ac denique pro consummatissima perfectionis monacho, hominem petum e curia; & loco virginis, dari qui hactenus intemperantius vixisset, quod ipsemet apud Sozomenum testatur: qui licet in saeculi obeundis negotijs dexter videri potuerit, tamen in Ecclesiasticis functionibus (ut ita dicam cum Gregorio) praesferret cadauer viuum, nulla penitus ex parte conferendum cum ipso Gregorio. At quo modo id factum sit ab ijs qui remanserunt Constantinopoli Episcopis, sic describitur a Sozomeno:

EO, inquit, tempore, Nectarius quidam Tarsensis e Cilicia splendidissimo Senatorij ordinis gradu ortus, Constantinopoli morabatur. Is iam accinctus ad iter in patriam, Diodorum Tarsi Episcopum conuenit, ut litteras peteret, si quas ille scribere vellet. Meditabatur autem Diodorus tum forte secum, quemnam potissimum ipse ad electionem tam seriam proponere deberet: et intuitus Nectarium, dignum Episcopatu censuit, eique statim tota mente addictus fuit, cum propter caniciem viri & vultum sacerdoti dignum, tum propter suauitatem morum. Itaque velut aliud agens, eum ad Antiochiae Episcopum (hic erat Flavianus) adduxit, commendauit, & ut illi studeret hortatus est. Hic vero in negotio serio, ad quod multi viri spectatissimi suffragijs expeterentur, risit votum Diodori: nihilominus tamen accitum ad se Nectarium, paulisper adhuc manere iussit. Non multo post, cum sacerdotibus nomina eorum, quos ad ordinationem dignos iudicabant, chartae inscribere Imperator iussisset, ac sibi ipsi ex omnibus ijs vnus electionem reseruasset: alij alios in album retulerunt: quare & Antiochenae Ecclesiae Praesul inscripsit quoque quos voluit: quibus omnibus vltimo loco & Nectarium adiecit in gratiam Diodori.

Imperator igitur, perlecto inscriptorum catalogo, substitit in Nectario, & intendens mentis aciem, secum tacite consultabat, impresso vltimae nomenclaturae digito. Rursusque ad caput egressus, cunctos ordine percurrit, ac Nectarium deligit. Hoc factum admirantur omnes; ac seiscitantur, quiaam esset iste Nectarius, & quod seclaretur institutum vitae, & vnde esset: multo etiam magis admirati sunt insolentiam iudicij in Imperatore. Ignorabat autem id, opinor, etiam Diodorus: neque enim ausus fuisset sciens, nondum baptizato dare suffragium sacerdotij: sed ut consentaneum est, quia canus erat, putauit eum iam olim fuisse baptizatum. Facta vero sunt haec non sine prouidentia diuina, cum & Imperator, postquam baptizati expertem intellexisset, in eadem sententia persisteret, multis sacerdotibus reluctantibus. Postquam igitur omnes cesserunt, & in Imperatoris calculum consenserunt: baptizatus fuit, & sacri baptismatis conuenienti habitu etiamnum indutus, communi Synodi suffragio Constantinopolis Episcopus declaratus est.] haec Sozomenus de electione Nectarij, de quo illud sententia omnium affirmatur, probum quidem virum fuisse, impari tamen tanto oneri & inexpertum: vnde factum est postea, ut nimia viri facilitate & imperitia confisi haeretici, rursus Constantinopolim magno Catholicae fidei irreperint detrimento, ut constat ex his quae de eodem

DE ELECTIO-
NE NECTARII.

Chrysost. de
translat. sancti
Ignarij.

Sozom. lib. 7.
cap. 10.

Greg. Naz. in
car. de vita
sua.
d. Sozom. lib. 7.
cap. 3.

DIODORVS
TARSENSIS
STVDET NE-
CTARIO.

THEODOSIVS
NECTARIVM
ELIGIT.

Nectario suo loco dicturi sumus. Porro auxit Nectarij electio marorem luctumq. Gregorij, utpote qui sciret sub tali pastore patere relictum gregem incursionem luporum, sicut postea apud ipsum litteris conquestus est.

De eadem electione Nectarij, iisdem qui conuenerant iterum Constantinopoli anno sequenti Orientales Episcopi, ad Damasum Romanum Pontificem inter alia ita scripserunt: Ecclesie Constantinopolitane recens (vt ita dicam) edificata, quamq. ex haereticorum blasphemia, tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei nuper eripimus, reuerendissimum, sanctissimumq. Nectarium in Concilio generali communi omnium consensu, praesente Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique cleri totiusq. ciuitatis suffragijs Episcopum constituimus. Hec ipsi. Intelligis ne perspicue, lector, vel saltem aspicias per transfennam, quales sint isti? qui nulla habita honesta mentione Gregorij Theologi sponte se in eadem Synodo abdicantis, & laborum ipsius in eadem Ecclesia ab haereticis liberanda, & e fundamentis restituenda, totum id immensa gloria sibi tribuunt, illud summa iactantia magna emphasi effutientes: Ex haereticorum blasphemia, tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei eripimus. Egregiam sane laudem, vt cum sapientissimum, qui molem construxerat, architectum eiecissent, se ipsos exhiberent, ac inaniter ostentarent esse eiusdem aedificij erectores. Ex his discite alia, nepe quam vera sint quae in eodem Gregorius saepe conscripsit. Horum quoque arbitrio illud potuisse statutum esse decretum post discessionem Timothei Episcopi Alexandrini, in cuius Ecclesiae praedictum vertebatur, vt Constantinopolitana Ecclesia praeretur Alexandrinae, de qua superius actum est, mihi facile persuadeo: nam quod furtime res est transacta, in eadem epistola ad Damasum nuper citata, cum de reliquis hoc anno rebus gestis in Concilio generali statutis exacte distincteque fecerint mentionem, rem tantam silentio obuolutam penitus reliquerunt. Cetera autem de Cyrillo in hac eadem Synodo statuta, & de alijs confirmatis Episcopis, dicentur, cum eadem epistola inferiori suo loco & tempore describetur.

Quod vero spectat ad tempus electionis Nectarij: licet qua potissimum huius anni die contigerit ignoretur; tamen ante Augusti mensis factam esse, Theodosij Imperatoris sanctio edita tertio Kal. Augusti, in qua de Nectario mentio habetur, ratio manifesta demonstrat. Ad hanc quoque Synodum spectare videtur, quod idem Theodosius Imperator cum sciret complures haereticos sub Catholico nomine adhuc retinere Ecclesias, ad horum fraudes conuincendas in diuersis prouincijs Orientis quosdam nominauit sacerdotes, quorum fides Catholica spectata esset, quibus qui communionem iungerentur, iisdem Catholicis haberentur, & Ecclesijs praeficerentur; qui secus, ex-

Theodosius Imp. ad Auxonium Proconsulem Asiae.

Episcopis tradi omnes Ecclesias mox, iubemus, qui vnus maiestatis atque virtutis Patrem & Filium & Spiritum sanctum confitentur eiusdem gloriae, claritatis vnus, nihil dissonum profana diuisione facientes, sed Trinitatis ordinem, personarum assertionem, & diuinitatis unitatem: quos constabit communionem Nectarij Episcopi Constantinopolitanae Ecclesiae, necnon Timothei intra Aegyptum Alexandrinae urbis Episcopo esse sociatos: quos etiam in Orientis partibus Pelagio Episcopo Laodicensi, & Diodoro Episcopo Tarsensi: necnon in Asia Proconsulari atque Asiana dioecesi Amphilocho Episcopo Iconiensi, & Optimo Episcopo Antiocheno: in Pontica dioecesi Helladio Episcopo Caesariensi, & Otreio Meliteno, & Gregorio Episcopo Nysseno, Britannio Episcopo Scythiae, Marmario Episcopo Marciopolitano communicare constituerit. Hos ad obtinendas Catholicas Ecclesias ex communionem probabiliu sacerdotu oportebit admitti: omnes autem qui ab eorum quos commemoratio specialis expressa, fide communionis dissentiu, vt manifestos haereticos ab Ecclesijs expelli, neque his penitus posthac obtinendaru Ecclesiarum pontificium, facultatemq. permitti: vt veraciter Nicenae fidei sacerdotia casta permaneant, nec post euidente praeccepti nostri forma maligna locus detur astutiae. Dat. III. Kal. August. Heracleae, Eucherio & Syagrio Coss.

Huius quidem sanctionis meminisse visus est Gregorius Nyssenus in epistola ad Flavianum, cum ait in fine: Quod si ex sacerdotio dignitas aestimanda est: par & idem a Synodo concessum est priuilegium, vel potius cura emendationis publicae: idq. in eo quod iure pari esse iussu effemus. Hec ipse: ex quibus quoque colligitur, quod Theodosius

dosius postea promulgauit, iam ante fuisse decretum in Synodo; nam ex Synodi canone, non autem Imperatoris sanctione id sibi Gregorius Nyssenus vendicat: vt appareat ex his etiam eos in Theodosij edicto esse nominatos, quos iam Episcopi in Synodo tali honore dignassent: vt non mireris, si ille doctrina excellens, & qui in his dignoscendis accuratissimus esset, atque demum in omnibus omnium celeberrimus, praeteritum silentio, & relinquitur prorsus inglorius Gregorius Nazianzenus, iam ab illis penitus obliuione sepultus. Porro Episcoporum in edicto nominatorum diuersis locis superius facta est mentio. Otreius autem Episcopus Melitinae in Armenia, cuius ibidem nomen exprimitur, non solum fide Catholica insignis habitus est, sed vitae quoque sanctitate clarus enituit; eius enim meminit Cyrillus monachus in Actis S. Euthymij, qui infantulus (vt tradit) Deo oblatus est ab eodem Otreio, necnon tonso capite in clerum cooptatus.

Sed hic aduerte, Socratem a veritatis scopo longe aberrare, dum putauit ex hoc Concilio Metropoles, immo Patriarchatus a Patribus constitutos fuisse. ait enim: Dispartitis prouincijs, Patriarchas constituunt, deciduntq. vt nullus Episcopus relicta sua dioecesi, ad exteras Ecclesias demigraret: nam antea propter persecutionum tempestates istud facere, cuique liberum erat. Nectario igitur ampla illa ciuitas Constantinopolis & tota Thracia obuenerit. Ponticae autem dioecesis Patriarchatus Helladio Caesariae Cappadociae post Basilium Episcopo, Gregorio Nyssae (haec est etiam vrbs Cappadociae) fratri Basilij, & Otreio Melitinae quae est in Armenia, contigit. Patriarchatum autem Asianum Amphilocho Episcopo Iconij, & Optimo Antiochiae Pisidiae sortito capiunt. Aegypti dioecesis Timotheo Alexandriae Episcopo tribuitur. Ecclesiarum denique versus Orientem dioecesim iisdem Episcopi qui antea, Pelagius scilicet Episcopus Laodiceae, & Diodorus Tarsi, honoris praerogatiua Ecclesiae Antiochiae reseruata, quam Meletio tunc praesenti tribuerunt. Itemq. statuerunt, vt si vsus postulare, res cuiusque prouinciae Concilium prouinciale dispensaret. his etiam Imperator suffragatus est. Istud itaque Concilium talem exitum est consecutum. haecenus Socrates, qui non vnum, sed plures (pace ipsius dixerim) simul coaceruauit errores, licet haud volens, sed quod minime sit affecutus sensum decreti Synodi, Theodosijq. sanctionis nuper recitatae. Vndenam somniauit tot tunc Patriarchatus institutos, Cappadociam diuisam a Caesaria Metropoli, datamq. Asiam Amphilocho, & alia id genus multa?

Sed felicius Sozomenus ex sententia eiusdem Imperatoriae sanctionis ait, non ad distinguendas prouincias, sed ad dignoscendos vere Catholicos ab haereticis, Imperatorem eam voluisse adhiberi cautelam, nimirum vt hi censerentur esse Catholici, quibus & committi possent Ecclesiae, qui in eo edicto nominati essent insignioris nominis Orthodoxi Episcopi: Hos porro, inquit ipse, esse, qui congruerent in fide cum Nectario Constantinopoli, & in Aegypto qui cum Timotheo Alexandriae Episcopo: in Orientalibus vero Ecclesijs qui cum Diodoro Tarsensi, & cum Pelagio Laodicensi in Syria Episcopo: apud Asianos, qui cum Amphilocho Iconiensis Ecclesiae Praefule: in ciuitatibus vero Ponti a Bithynia vsque ad Armeniam cum Helladio Caesariensis in Cappadocia Ecclesiae Episcopo, & cum Gregorio Nyssae, & Otreio Melitinae Episcopo: in Thracia autem Scythiaq. urbibus, qui cum Terentio Tomoru, & Martyrio Marciopolis Episcopo conuenirent. Hos enim & Imperator quoque visos & coram allocutus approbavit, de quibus & integra constabat fama, quod suis Ecclesijs religiose praesent. Postquam autem haec ita peracta essent, finemq. Concilium cepisset, ceteri quidem domum quisque reuersi sunt. haec Sozomenus.

At quoniam Nectarius haud tantae erat scientiae, vt haereticorum dolos cauere posset: ne ab illis deciperetur, caute egit, vt retineret sibi vnum ex Episcopis Cilicibus, gentilibus suis, & alios eiusdem prouinciae disertos viros, de quibus haec idem Sozomenus: Nectarius autem praepatore Cyriaco Adanorum Episcopo officium sacerdotale didicit: cum hoc enim ipso, vt secum aliquandiu maneret, Diodorum Tarsensem Episcopum rogauerat: inuitauerat & alios multos Cilices, vt secum morarentur: ex quibus & Martyrium, quem vt medicum familiarem, ita commissorum iniuuentute delictorum conscium habuerat, diaconum ordinare cogitabat: ceterum Martyrius in eo aduersatus est, indignu se esse ministerio diuino asseuerans, actaq. sibi

Apud Theod.
lib. 5. cap. 9.
IACANTIA
EPISCOPO-
RVM GREGO-
RIO ADVER-
SANTIVM.

l. 9. de fide
Catholic. Cod.
Theod.

* profitentes

* Tyrannio
Terennio
* Marcycio

SYNODI DE-
CRETVM DE
PROBANDIS
CATHOLICIS.

Socras lib. 9.
cap. 8.
SOCRATIS ER-
ROR DE INVI-
TVTIS PATRI-
ARCHIS.

Sozom. lib. 7.
cap. 9.
SOZOMENI
RECTA SEN-
TENTIA.

* Tyrannio

Sozom. lib. 7.
cap. 10.
CILICES VIRI
ERVDITI RE-
TENTI A NE-
CTARIO.

antea vitæ testem Nectarium ipsum citans. Cui Nectarius: Numquid ego, inquit, idem qui nunc sacerdos sum, vitam meam hactenus multo magis dissolute traduxi, quam tu tuam, cum vel tu ipse id testari possis, qui frequenti intemperantiæ meæ opem persæpe tulisti? Tum ille vicissim: Atqui tu, o beate, recens baptizatus ac purificatus, & mox insuper sacerdotio auctus es: vtraque autem hæc peccatorum expiatoria esse, Deus constituit. ac proinde, vt mihi quidem videris, tu ab infantibus iam recens natis nihil differs: ego vero iam olim sacri baptismi factus particeps, in consuetudine vitæ meæ vsus semper antiquum obtinui. Atque ille quidem talia causatus, ordinationem non admisit.] hæc Sozomenus. Erat tunc Ecclesiæ Constantinopolitanae diaconus a Gregorio ordinatus Euagrius Ponticus, qui ibi remansit post eius discessionem, eo consilio, vt qui discipulus ipsius Gregorij extitisset, esset adiumento Nectario in dogmatibus disquirendis: sed quonam pacto iste coactus fuerit Constantinopoli proficisci, dicemus suo tempore.

a Pallad. in Lau. sig. 6. 15.

TRANSLATIO PAULI EPISC. CONSTANTINOP.

b Sozom. lib. 7. cap. 20.

c Socras. lib. 5. cap. 9.

Quod vero Episcopi confessores exules Imperatorijs sanctionibus iam ante in suas ipsorum Ecclesias fuerant reuocati: æquum visum est Theodosio, inspirante numine, vt & qui eiusdem persecutionis Arianæ tempore subiissent martyrrium, e remotioribus locis eorum reliquiæ cum honore, tamquam triumphantium athletarum, in suas ipsorum reuocarentur Ecclesias; vnde de Pauli sanctissimi Episcopi Constantinopolitani, qui apud Cucusum Armeniæ oppidum sub Constantio fuerat strangularus, vt eius venerandum corpus Constantinopolim transferretur, mandatum dedit hoc ferme tempore, vt Sozomenus tradit his verbis: Porro Imperator vbi cognouisset ea quæ Paulo quondam Constantinopolis Episcopo acciderant, transtulit eius corpus, & in ecclesia sepeliuit, quam Macedonius Episcopus eius persecutor extruxerat, quæq; adhuc de ipsius nomine nomen seruat, augustissima existens ædes & nobilissima: quæ res multos veritatis ignaros, velut & mulierculas & e plebe complures, suspicari facit, Paulum Apostolum illic esse conditum.] ita ipse. Socrates etiam eiusdem translationis meminit. Quod autem ea semel fama vulgo concepta, posteris eodem errore tradita, auctaq; magis magisque fuerit: inde puto accidisse quod legimus in epistola Clementis Quarti Romani Pontificis ad Reginam Francorum de homine Græco, qui attulit ad ipsam caput, quod diceret esse Pauli Apostoli: illud enim (nisi strophæ ab eo conficta fuit) potuit iure existimari fuisse caput Pauli Episcopi Constantinopolitani insignis martyris, errore vulgi creditum Apostoli Pauli.

d l. 8. de heres. C. Theod.

e l. 7. de heres. C. Theod.

* iuribus

f l. 1. de apostat. C. Theod.

Dum autem adhuc Synodus ageretur, quæ (vt vidimus ex Theodosij nuper recitato edicto) vsque ad finem mensis Iulij producta est, eodem mense idem Theodosius Imperator edicto vetuit ab hæreticis fabricari ecclesias intra vel extra vrbes. Quod enim expulsi ab ecclesijs essent, vetitiq; synaxes agere; iidem qui potentes diuitijs essent, vt pote penes quos sub duobus Imperatoribus Constantio atque Valente summa rerum fuisset, aggressi sunt fabricare nouas ecclesias, alias in vrbibus, alias in suburbijs, ad quas conuenirent: id quidem cum Theodosio innotuisset, dato eiusmodi rescripto ad Comitem Orientis, ipse occurrit:

Nullum Eunomianorum atque Arianorum, vel ex dogmate Aetij in ciuitatibus vel agris fabricandarum ecclesiarum copiam habere præcipimus. Quod si temere ab aliquo id præsumptum sit: domus eadem vbi hæc constructa fuerint, quæ construi prohibentur, fundus etiã vel priuata possessio protinus Fisci nostri viribus vindicetur, atque omnia loca fiscalia statim fiant, quæ sacrilegi huius dogmatis vel sedem receperint, vel ministros. Dat. XIII. Kal. August. CP. Eucherio & Syagrio Coss.] Porro non hos tantum hæreticos, sed & alios, nempe Manichæos, Enkratitas, Apotacticos, & Hydroparastas, idem Theodosius suis hoc anno legibus exagitauit, eisdemq; infamia notatos intestabiles reddidit, & ne quid caperent ex testamento prohibuit. Quo item tempore & hæc rescripsit aduersus apostatas:

His qui ex Christianis Pagani facti sunt, eripiatur facultas, iusq; testandi. Omne defuncti si quod est testamentum, submota conditione rescindatur. Dat. VI. Non. Maij. CP. Syagrio & Eucherio Coss.]

CONCILIVM AQUILEIENSE

Eodem anno Nonis Septembris celebratum est Concilium Aquileiense, a Gratiano extortum illud a duobus Episcopis Palladio & Secundiano, vt dictum est anno superiori. Hi enim cum a Catholice Ecclesiæ Episcopis, vt Ariani, extra Ecclesiam pulsi vitarentur;

rentur; callida arte nomen sibi Catholicum vsurpantes, tales se re vera esse apud Imperatorem Gratianum conquesti, a Concilio vniuersali suam ipsorum causam examinari expetierunt. Cum Gratianus, licet inuitus, de cogenda Synodo Aquileiæ hoc anno, litteras ad Italiæ comprouinciales Episcopos dedit; cum reliquis autem externarum prouinciarum Episcopis ea est vsus modestia, vt neminem cogeret, sed cuiusque arbitrio relinqueret aduentum: venientes tamen vt publicis deducerentur expensis, præcepit: Orientalibus quoque Præfecti Italiæ litteris significatum est, vt si vellent, conueniendi liberam potestatem haberent. Sed satis illis visum hoc anno (vt vidimus) conuenisse Constantinopoli; cum nonnisi in Oecumenicis Concilijs vna simul Orientales & Occidentales conuenire, Ecclesiasticæ consuetudinis esset. hæc omnia ex Actis eiusdem Synodi, quæ extant, certa redduntur.

Qui autem Aquileiæ conuenerunt Episcopi, pauci quidem extitere, sed iidem virtute sublimes, omnesq; numero triginta duo: quorum ex Africana Catholica Ecclesia missi fuere Legati duo, Felix, & Numidius; ex Gallijs Narbonensi, Viennensi, & Lugdunensi Legati tres, Constantius, Proculus, atque Iustus. Horum igitur omnium, qui antiquorum scriptorū monumentis celebrati reperiuntur, post Ambrosium omnibus fama notum, est in primis numerandus Valerianus ipsius Aquileiæ ciuitatis Episcopus, qui labefactam a Fortunatiano Ariano Antistite prædecessore eam Ecclesiam ab omni quàm citissime labe purgauit, reddiditq; eam noua propagine cruditorum & morum præstantia illustrium clericorum toto Orbi conspicuam, vt suo loco superius dictum est. Porro eiusdem Valeriani nomen iugi memoria in publicis Ecclesiasticis tabulis perseuerat. Huic in eadem Episcoporum serie proximo loco iungitur Eusebius Bononiensis Episcopus, & ipse sanctitate clarus, sancti Ambrosij elogio commendatus, interq; sanctos post obitum receptus sacris dypticis retinetur adscriptus. Quartus vero ordine positus Limenius Vercellensis Episcopus, post sanctum Eusebium primus eius ciuitatis post longa dissidia, Ambrosio admonente, creatus Antistes.

EPISCOPI INSIGNIORES QUI HVIC SYNODO INTERFERVNT.

a Martyrolog. Rom. 27. Novembr.

b Ambros. de Virg. lib. 1.

c Ambros. ad Vercellens. epist. 82.

Anemmius autem Sirmienensis quinto loco recensitus habetur, eodem Ambrosio promotore, aduersantibus licet Arianis & Imperatrice Iustina, factus Episcopus Sirmienensis, vt anno superiori dictum est. Sed mea sententia, qui sequitur ordine sextus, siue spectes doctrinam viri, siue vitæ egregiam sanctitudinem, inter primos adnumerandus Sabinus Episcopus Placentinus: quanta enim huius esset in litteris sacris peritia, illud vnum satis tibi euidens sit argumentum, quod magnus noster Ambrosius huic

d Ambros. epist. 40.

e Greg. dialog. lib. 3. cap. 10.

f Martyrolog. Rom. ase 11. Decemb.

g Martyrolog. Rom. die 18. Iulij.

h Aug. de heres. ad Quoduisi. deum.

i Hieron. epist. 1. 2. 3.

k Martyrolog. Rom. die 3. Iulij.

l Martyrolog. Rom. die 8. Februarij.

m Martyrolog. Rom. die 19. Ianuarij.

VIRI CLARISSIMI QUI INTERFERVNT CONC. AQUIL. n Hieron. epist. 4.

D sua scripta dignoscenda atque emendanda credebatur. locupletes huius rei testes sunt eiusdem Ambrosij ad eundem ea de re scriptæ litteræ. sed & quàm insignis miraculorum operatione nituerit, S. Gregorius qui ea describit, amplam sane fidem facit. recenseretur & ipse in Ecclesiasticis tabulis digno præconio sanctitatis. Octauus vero ibi ordine collocatus Philastrius Episcopus Brixianus scriptorū memoria clarus, & certaminibus aduersus Arianos insignis habitus, accedentibus ad doctrinam dignis vitæ meritis, & ipse inter claros scriptores & viros sanctos adnumeratus habetur, de quo plura superius dicta sunt: hunc apud S. Ambrosium se nouisse Mediolani, sanctus Augustinus gloriatur. Recenseretur post alios nonnullos Heliodorus Episcopus Altinensis, quem scimus sancti Hieronymi litteris plurimum commendatum: quantum præterea Græcarum litterarum facultate imbutus esset, superius est demonstratum: accessit vero ad ipsius coronam Nepotiani nepotis egregia morum institutio: hic in bona senectute diem claudens extremum, adhuc anniuersaria commemoratione in Ecclesia viuuit: sicut & collegæ Euentius Ticinensis, & Bassianus Laudensis inter sanctos relati.

Qui vero adfuerunt Legati ex prouincia Narbonensi & Viennensi Constantius & Proculus, vt Synodi litteræ declarant, ille Arausica, Proculus vero Massiliensis fuit Episcopus, insignes plane huius sæculi viri, quorum Proculus a S. Hieronymo mirifice commendatur: nam scribens ad Rusticum Narbonensem: Habes istic, inquit, sanctum & doctissimum Pontificem Proculum, qui viua & præsentis voce nostras schedulas superet, quotidianisque tractatibus iter tuum dirigat.] mentio eiusdem est etiam in Concilio Taurinensi. Qui vero Gallorum Legatus Iustus nominatus legitur; fuit hic Episcopus Lugdunensis sanctitate clarus, cuius iugis memoria in

Martyrolog. Rom. die 2. Septemb. b. Apud Sur. rom. 5. die 2. Septemb. Ado in Chron. & alij.

Martyrologio perseuerat^a, eiusq. res gestæ conscriptæ leguntur^b. His & alijs clarissimis viris tunc enituit illa corona sanctorum tamquam floribus semper viuidis atque odore fragrantibus in Ecclesia Dei: adeo vt vix sit reperiri alia Synodus; in qua tam exiguo Episcoporum numero, tot comprehensi habeantur viri sancti & cruditi, fama. celebres, vigentes in Ecclesia memoria sempiterna, anniuersaria commemoratione votis Fidelium rediuiui. At quàm commode accidit, vt qui a nobis ex instituto fuissent magno labore colligendi, hic vna collectos, vno eodemq. confessu dispositos, perfacile fuerit recensere, atque de singulis agere.

ACTA SYNO. DI SVMMATIM COLLECTA.

Iam vero par esset, vt ipsa Acta Synodi Aquileiensis hic verbatim describerentur; singulaq. tot sanctorum Patrum sententiæ, vt diuina quædam oracula ex integro redderentur. sed quoniam ea singula pluries edita adeo innotuerunt, vt cuicumque ea cupienti pateant; abstinemus, satisq. erit omnia summatim complexa (quod ad rerum cognitionem spectat) hic paucis representare. Fuit eius Synodi vnica tantum Actio, quod a prudentibus bellatoribus dolosa impietas e latebris in lucem coacta progredi, cito citius tamquam horrendum monstrum iaculis omnium confecta est: adeo vt (quod eadem Acta habent) vna die a prima hora vsque ad septimam totum proelium confectum sit, licet visæ fuerint Patribus longæ moræ, laborq. superuacaneus, iam publice notos hæreticos ad defensionem admitti, atque iterum condemnari; quos manifesta impietatis nota semel inuitos, ab Ecclesia Catholica extorres, vbique profugos, omnes vitarent, atque maxime exhorrent.

ARI EPISTOLA IN SYNO. DO RECITATA

Ante sessionem Ambrosius diu (vt ipse tradit) differuit cum iisdem Palladio & Secundiano hæreticis, si forte eos ad meliorem frugem perducere potuisset: sed opera frustra impensa, in ipsa sessione prælocutus, in Acta redigi omnia postulauit; quo eorum blasphemiam cunctis patentes, nulla valeret postea tergiversatione celari. Sicq. in Acta primum omnium relata est epistola Imperatorum, qua Episcopos spontaneos ad Synodum conuocarunt. Inde causa agi cœpta est, recitataq. epistola Arij, in qua dictum erat, Solus æternus Pater. Et rogatus Palladius, quid sentiret; subterfugiens ille, negauit se respondere posse, absentibus Episcopis suis, nempe Orientalibus: quos vocatos Præfecti litteris venire noluisse, respondit Ambrosius. Vrget tum ipse Ambrosius cum alijs Episcopis, vt propositæ rogationi respondeat de diuinitate Filij Dei, quam Arius scripto negarat: eundemq. moras neccentem eo dilemmate arctat, cum diceret: Soles te Arianum negare: Aut damna hodie Arium, aut defende. At cum nec sic responderet, sed de minus pleno Concilio congregato querelas iungeret: Ambrosius a Synodo petijt, damnari Palladium, qui Arium damnare nollet; atque ad ipsum Palladium conuersus, illud addidit: Dubitas damnare post diuina iudicia, cum crepuerit medius? Interpellatiq. Legati Afrorum, Gallorum, & primæ sedis Illyrici Episcopus Sirmienfis, omnes vna voce, anathema dixerunt omnibus secundum Arium sentientibus.

PALLADI TER. GIVERSATIONES VARIÆ.

c. 2. Timot. 6.

Rursum rogatus Palladius, sic tandem Christum Filium Dei confessus est verum, vt secundum cauillos Auxentij, confiteretur verum Filium, non verum Deum. Sed cum adigi non valeret hæreticus, vt diceret Filium verum Deum; ab omnibus ei dictum est anathema, qui non confiteretur Filium Dei verum Deum. Post hæc cum ex sententia Apostoli^c, Patrem solum habere immortalitatem Palladius diceret, ac ex eo diuinitatem Filij Dei negaret: dicentibus Episcopis secundum diuinitatem æque Patri ac Filio & Spiritui sancto eandem immortalitatem competere; detrectante hoc profiteri Palladio, a Synodo anathema dictum omnibus id non affirmantibus.

Ac rursus Palladius spiris se, serpentis instar, inuoluens, quod non explicaret quid sentiret sincera fidei libertate; iterum anathema dictum est ei. Sed cum idem Palladius eo blasphemiam prorumperet, vt palam negaret Filium Dei sapientem; iterum anathema eidem inflictum est. Quodq. itidem sic diceret Filium bonum, vt asserere nollet Deum bonum; iterum anathema ipsi irrogatum est. Sic item eadem percussus est sententia, cum nollet asserere Filium Dominum omnipotentem, sed prouocaret ad Concilium generale. Post hæc autem ipse Palladius percontari cœpit Catholicos, & disputationem struere ex verbis illis Domini: Pater maior me est. Sed etsi a Sabino repulsus est, vt indignus qui audiretur, nisi prius Arium condemnaret: tamen & hoc eidem indulserunt.

Vrgente

Vrgente vero adhuc Palladio Catholicos illa sententia: Pater maior me est] & illis perspicue omnes soluentibus ambages: falsa vsus Palladius textus eius allegatione, dictitabat esse scriptum: Qui misit me, maior me est.] Sentiens igitur Ambrosius ab illo adulterari diuinam scripturam adiectione illorum verborum: Qui misit me] in clamauit cum alijs in eum anathema, dicens: Anathema illi qui diuinis scripturis addit aliquid, vel minuit.] Appellante vero illo alios auditores, sententia Sabini Episcopi definitum est, deteriores esse Palladij blasphemias, quàm Arij. Surgente autem illo, vt exiret, & perstante in sententia maiorem secundum diuinitatem Patrem esse Filio; iterum in eum a Patribus inculcatum est anathema. Instantibus rursus Catholicis, vt contra Arium Filium æqualem Patri profiteretur: cum nollet respondere, eam ipse silentij falsam causam prætexuit, quod quæ dicerentur ab eo, minime a Notarijs exciperentur. Quare ad omnem cauillationem eludendam, permisit illi Synodus vt ipsius Notarij exceptores introducerentur. Sed cum rursus Palladius prouocaret ad plenum Concilium: detrectante illo damnare epistolam Arij, ac diuersis subterfugijs vtente, Valerianus Episcopus Aquileiæ detexit laruam, nempe Palladium ordinatum fuisse a Photinianis, atque cum illis iam antea damnatum: quare dicto in eum rursus anathemate, ille iterum ad alios prouocat auditores.

Cumq. eo tandem dementia venisset Palladius, vt sæculares etiam Iudices peteret: Sanctus Ambrosius grauem illam sententiã dixit: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus.] atque tandem nouissimam hanc in eum damnationem his verbis intulit: Etsi Palladius in multis impietatibus deprehensus sit: erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat, a laicis esse damnatus. Ac per hoc, quoniam & in hoc ipse damnandus est qui laicorum expectat sententiam, cum magis de laicis sacerdotes debeant iudicare: iuxta ea quæ hodie audiimus Palladium profitentem, & iuxta ea quæ condemnare noluit, pronuncio illum sacerdotio indignum & eiiciendum, & vt in loco eius Catholicus ordinetur.] ita Ambrosius: in quam sententiam a ceteris omnibus Patribus itum est.

Damnato Palladio, Secundianus rogatus est sententiam dicere, quid profiteretur de Filio Dei: qui eadem quæ Palladius de ipso Filio Dei sentire professus est, licet circumuentione videri vellet esse Catholicus; sed tamen quadam inuersione verborum, quemadmodum arte ioculatoria impostores visum fallunt, ita assereret Filium esse Deum verum vnigenitum, vt dictionem illam, Verum, ad Filium, non autem ad Deum relationem habere vellet; vt cum Deum verum diceret, Verum ad vnigenitum referret; quasi diceret, Filium verum esse Patris vnigenitum. At licet hic terminentur Acta quæ extant, nec ea integra omnia habeantur: tamen ex epistola a Synodo scripta, æque damnatum esse Secundianum atque Palladium, apparet. Quinetiam Attalum presbyterum ex Catholico Arianum factum Patres eadem sententia perculere: Valentem quoque pseudoepiscopum intrusum in locum Marci Petauionensis Episcopi, quod a populo eiectus, patriam Gothis proditione tradidisset, habitu Gothico cum torque & brachialibus incedentem, nec non ordinationes illegitimas vbique facientem, detulerunt per litteras Imperatoribus; a quibus & petierunt, ne Photinianis cogendi conuentum apud Sirmium, quod tentabant, facultas daretur. Sed Synodalem hic epistolam ad Augustos per Legatos missam recitemus, prout de alijs factum est.

Imperatoribus clementissimis & Christianis, beatissimisq. Principibus, Gratiano, Valentiniano, & Theodosio sanctum Concilium quod conuenit Aquileiæ.

Benedictus Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, qui vobis Romanum Imperium dedit: et benedictus Dominus noster Iesus Christus vnigenitus Dei Filius, qui regnum vestrum sua pietate custodit: apud quem gratias agimus vobis, clementissimi Principes, quod & fidei vestræ studium probauistis, qui ad remouendas altercationes congregare studuistis sacerdotale Concilium, & Episcopis dignatione vestra honorificentiam reseruastis, vt nemo deesset volens, nemo cogeretur inuitus. Itaque iuxta mansuetudinis vestræ statuta conuenimus sine inuidia multitudinis, & cum effectu disceptationis: nec vlli de hæreticis Episcopi sunt reperti, nisi Palladius & Secundianus, homines vetustæ perfidiæ, propter quos congregari Concilium postulabant de extrema parte Orbis Romani. Ecce nullus senectutis annis grauatus, cuius vel sola esset reuerenda canicies, de vltimo sinu maris Oceani venire compulsus est, & Concilio

PALLADIUS VRET CATHOLICOS ERVSTRA.

PALLADIUS APPELLAT IUDICES SAECVLARES.

SENTENTIA IN PALLADIUM.

SECUNDIANI EPISCOPI ARIANI CAUSA.

LITTERAE SYNODI AD IMPERATORES.

Concilio nihil defuit; nullus debile corpus trahens ieiuniorum stipendijs oneratum itineris est coactus iniuria, fortitudinis amissæ damna deslere; nullus postremo pauperem, in sacerdotibus gloriosam, subsidio veniendi destitutus ingemuit.

Vnde completum in te est, clementissime Principum Gratiane, quod scriptura diuina laudauit^a: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Quam graue autem, si propter duos in fide cariosos, toto in Orbe essent Ecclesiæ sacerdotibus destitutæ? Qui etiam si venire propter prolixitatem itineris nequiuerunt: tamen omnes prope ex omnibus prouincijs Occidentalibus, missis adfuere Legatis, & altercationibus euidentibus id se tenere quod nos asserimus, & in tractatu Nicæni congruere Concilij designarunt, &c.] postque enarrata Acta Concilij superius explicata, ibidem Patres, vt damnati hæretici ministerio Præfectorum ab Ecclesijs arceantur, auxilium implorant his verbis: Vestram fidem, vestram gloriam deprecamur, vt reuerentiâ Imperij vestri deferatis auctori, censeatisq. impietatis assertores & adulteros veritatis, datis apicibus clementiæ vestræ, ad iudicia competentia ab Ecclesiæ arcendos esse liminibus: vt in damnatorum locum per nostræ paruitatis Legatos sancti subrogentur sacerdotes. Attalum quoque presbyterum de præuaricatione confessum, & palam sacrilegijs inhærentem par sententia comprehendat. Nā quid de magistro eius Valente dicemus? Qui cum esset proximus, declinavit sacerdotale Concilium, ne euerfæ patriæ, perditorumq. ciuium causas præstare sacerdotibus cogeretur. Qui etiam torquem, vt asseritur, & brachialia, impietate Gothica profanatus, more indutus Gentilium, ausus sit in prospectum exercitus prodire Romani. Quod sine dubio non solum in sacerdote sacrilegium, sed etiam in quocumque Christiano abhorretur more Romano, nisi forte sic solent idololatræ sacerdotes prodire Gothorum.] Episcopos Arianos torquatos interdum incedere consueuisse, alibi diximus, & inferius quoque alijs patebit exemplis. Subdunt ijdem Patres:

Moueatur pietatem vestram sacerdotale nomen, quod ille sacrilegus infamat: qui etiam suorum vocibus (qui tamen superesse possunt) nefandi sceleris arguitur. Certe domum repetat suam: non contaminet florentissimas Italiæ ciuitates, qui nunc illicitis ordinationibus consimiles sui sociat sibi, & seminarium quærit suæ impietatis atque perfidiæ per quosque perditos relinquere, qui Episcopus esse nec coepit. Nam primo Petauione superpositus fuerat sancto viro Marco admirabilis memoriæ sacerdos: et postquam deformiter deiectus a plebe est, qui Petauione esse non potuit, is nunc Mediolanum post euerfionem patriæ, ne dicamus prodicionem, inquietauit. Super omnibus igitur pietas vestra * consolari dignetur, ne obtemperantes vestræ tranquillitatis statutis, frustra conuenisse videamur. Non solum enim cauendum est, ne nostra, sed ne vestra decreta infamentur. Petimus igitur, vt Legatos Concilij sanctos viros æque clementia vestra audire dignetur, & cum effectu eorum quæ poscimus, maturius redire præcipiat, vt mercedem accipiatis a Domino Deo Christo, cuius ecclesias ab omni sacrilegorum labe purgastis. Photinianos quoque, quos & superiori lege censuistis nullos facere debere conuentus, & eam quæ de Concilio sacerdotum data est congregando, remouistis: petimus, vt (quoniam in Sirmiensis oppido adhuc conuentus tentare cognouimus) clementia vestra, interdicta etiam nunc coitione, reuerentiam primum Ecclesiæ Catholicæ, deinde etiam legibus vestris deferre iubeatis: vt & vos, Deo præstante, triumphetis, qui paci Ecclesiarum, quietiq. consulitis.] hætenus Episcopi ad Imperatores.

Dederunt quoque ijde litteras ad comprouinciales Episcopos, qui Legatos ad Conciliū miserant, quarum ibidem extat exemplar, earum scilicet, quæ missæ sunt ad Episcopos Galliarum prouinciæ Nabornensis ac Viennensis, ex quibus Proculus & Constantius Synodo interfuere Legati. Quod vero nulla legatio ab Hispaniarum Episcopis missa fuerit, cum ex Africa etiam aduenerit: illa causa creditur, quod vniuersa Hispania hoc tempore ob Priscillianum hæresiarcham maxima iactabatur dissidij tempestate. Quomodo autem hæc se habuerint, proxime dicturi sumus. Lex vero illa, qua Photinianis conuentus interdicti erant, vtique ea est, quam superius recitauimus hoc anno datam, quarto Idus Ianuarij, iisdem Consulibus Eucherio atque Syagrio. Quod item aiunt, Arianum hominem Mediolanensem ciuitatem perturbare: tantam fiduciam haud dubium Iustinæ Augustæ fauore sibi impios vendicasse, certum est; cuius quoque studio

A studio eiusdem sectæ homines sese in aulam etiam Gratiani insinuarunt, eoq. insolentia progressi sunt, vt duo ex illis illudere conati sint sanctissimo sacerdoti Ambrosio: quonam modo id acciderit, Paulinus narrat his verbis^a:

Fuerunt etiam duo cubicularij tunc temporis Gratiani Imperatoris de hæresi Arianorum, qui tractandam Episcopo quæstionem proponerent. Ad quam audiendam altero die ad basilicam Portianam se adfuturos promiserant. Erat enim quæstio de Incarnatione Domini. Sed alio die miserandi homines superbiæ tumore completi, nec memores promissorum, contemnentes Deum in sacerdote ipsius, nec plebis expectantis considerantes iniuriam, immemores etiam dictorum Dominicorum, b: Quoniam qui scandalizauerit vnum ex minimis istis, oportet vt mola asinaria collo eius alligetur, & demergatur in profundum maris: conscendentes in equos, quasi gratia gestandi, ciuitatem egressi sunt, expectante sacerdote & plebe in ecclesia constituta. Sed huius contumaciæ quis finis fuerit, horresco referens. Subito enim præcipitati miseris animas emiserunt, atque corpora illorum sepulturæ sunt tradita. Sanctus vero Ambrosius cum ignorasset quod factum esset, nec diutius posset plebem tenere, ascendens pro tribunali, de eadem quæstione quæ fuerat proposita, sermonem adorsus est, dicens: Debitum, fratres, curo soluendum, sed hesternos meos non inuenio creditores, & reliqua quæ sunt scripta in libro, qui de Incarnatione Domini intitulatur.] hæc Paulinus: ex quibus videas iuxta illud Prouerbiorum^c eisdem accidisse: Parata sunt derisoribus iudicia.] at de rebus Ambrosij hætenus: ad Romanum Pontificem orationem conuertamus.

Post hæc autem cum de rebus gestis in Synodo Constantinopolitana Damasus Romanus Pontifex nuncium accepisset, & inter alia quod in Paulini Episcopi Antiocheni contumeliam creassent Episcopū in locum Meletij Flauianum: quod res eo progressa esse videretur, vt dissimulari non posset, agit cum Imperatoribus de cogendo anno sequenti Romæ Concilio generali; ad quod vt Orientales Episcopi, qui hoc anno conuenerunt Constantinopoli, venire compellerentur, auxilium implorat Theodosij Augusti Constantinopoli commorantis. id quidem testantur litteræ^d Orientalium Episcoporum, qui sequenti anno Constantinopoli conuenere. Sed & Gratianum quoque interpellatum a Damaso, vt id perficiendum curaret, Sozomenus affirmat, qui de his eiusmodi instituit orationem^e: Ex eo, inquit, nempe quod Flauianus in locum Meletij Episcopus Antiochenus subrogatus est, maxima rursus perturbatio Antiochenam Ecclesiam corripuit, ac plurimi se a Flauiani communionem abstraxerunt, & priuatim sub Paulino

D conuentum egerunt. Quin & ipsi quoque sacerdotes ob hanc rem inter se contendebant: atque Aegyptij quidem & Arabici & Cyprij velut ob Paulinum iniuria affectum stomachabantur: Syri vero, Palæstini, Phoenices, tum etiam ex Armenis, ex Cappadocibus, ex Galatis, & ex Ponticis plurimi pro Flauiano stabant. Non minime autem indignatus fuit Episcopus Romanus, & cum eo cuncti sacerdotes Occidentales: ac Paulino quidem ceu Antiochiæ Episcopo consueta scribebant epistolas, quas Synodales appellabant; ad Flauianum vero silentium agebant. Quin & Diodorum Tarsi, & Acacium Beroæ Episcopos, qui illum ordinarant, reos agebant, & pro excommunicatis habebant. Itaque vt de hisce rebus cognosceretur, scripserunt tum ipsi, tum Gratianus Imperator, in Occidentem conuocantes Episcopos Orientales.] hæc Sozomenus. Ceterum haud eo res peruenit, vt sectatores Flauiani sententia excommunicationis percellerentur, licet

E Sozomenus dicat ordinaros fuisse excommunicatos. Verum toleratum id diu, quod non vnus ciuitatis vel Ecclesiæ, sed totius Orientis hæc causa esset. Istæc omnia per Damasum apud Theodosium acta esse post Aquileiense Concilium, litteræ^f Orientalium fidem faciunt, quibus pariter declaratur paruisse Damaso Theodosium, vt datis ad Episcopos Orientis litteris, eos Romam ad Concilium proficisci debere significaret. Meminit & S. Hieronymus^g eiusmodi Imperialium litterarum, quibus Episcopi Orientis in Occidentem Romam conuocabantur: ex quibus ipse Paulinus Episcopus Antiochenus, Epiphanius in Cypro Constantiæ Episcopus, & alij accersiti Romam se contulerunt, cum & ipse quoque S. Hieronymus in Urbem reuersus est. Sed de his anno sequenti.

Iam vero reliquum est, vt de rebus Hispanicis huius temporis hic contexamus historiam; cui sane Ecclesiæ exagitata turbis Priscilliani hæresiarchæ, minime liberum fuisse.

^a Paulin. in vita S. Ambrosij.

ARIANI AVLT. CI QUID IN AMBROSIVM.

^b Mat. 28.

^c Prouer. 9.

DAMASVS AGIT PRO COGENDO ROMÆ CONCILIO GENERALI.

^d Apud Theod. lib. 5. c. 9.

^e Sozom. lib. 7. cap. 11.

QUI PAULINO QUIVE FLAVIANO NO FAVENT.

^f Apud Theod. lib. 5. c. 9.

^g Hieron. epist. 10. c. 27.

DE ATTALO ET VALENTE PRODITORE PATRIÆ.

ALIA PETITIO EPISCOPO. RVM.

* nos

PHOTINIANI NE COEANT.

HAERESIS GNO
STICORVM IL
LAPSA IN HI
SPANIAS.
a Seuer. hist.
lib. 2.

GNOSTICI EX
AEGYPTO IN
HISPANIAS.

b Epiph. haer.
lib. 2. prope finem.

c Hieron. in Isa.
cap. 44.

QUALIS PRI
SCILLIANVS.

HISPANIAE
CORRUPTAE A
PRISCILLIA
NO.
* Hyginus

CONCILIVM
CAESARAGV.
STANVM.

fuisse vt Legatos mitteret ad Concilium Aquileiense, paulo superius diximus. Vnde autem eiusmodi haereticis irrepserit in Hispanias, atque Priscillianum in sece- rit, vt ipse in ea prouincia huiuscemodi primus auctor haberetur: res ex altiori principio repetenda; quam Seuerus^a ita describit:

Sequuntur tempora atatis nostrae grauias & periculosa, quibus non visitato malo pol- luta Ecclesia, & perturbata omnia. Namque tum primum infamis illa Gnosticorum haereticis intra Hispanias deprehensa, superstitione execrabilis, arcanis occulta secretis. Origo istius mali oriens ab Aegyptijs. Sed quibus ibi initijs coaluerit, haud facile est disserere. Pri- mus eam intra Hispanias Marcus intulit Aegypto profectus, Memphis ortus. Huius au- ditores fuere Agape quaedam non ignobilis mulier, & rhetor Helpidius.] haec Seuerus de origine & loco vnde manauit. Hic tibi, lector, in memoriam reuoco quae dicta sunt su- perius: nimirum S. Epiphanium^b Constantiae in Cypro Episcopum, cum in Aegypto iuuenis esset, impegisse in huiuscemodi latentes ibi turpissimos Gnosticos, parumque abfuisse, quin ipse blanditijs illius sectae feminarum fuerit irretitus: qui diuina fultus gratia liber exiens, eos latitantes circiter octoginta denunciavit locorum illorum Episcopis, quorum studio ij- dem infames haeretici ex Aegypto expulsi fuerunt: quos assertione Seueri in Hispanias nauigasse scimus, licet quo profecti fuerint, Epiphanius nihil dicat. Certe quidem conue- niunt tempora, nempe Epiphanius iuuenis cum Marco ex Aegypto veniente, & alios edocente, a quibus Priscillianus veneno potatus fuit.

Porro Marcum in Gallias primo, deinde nauigasse in Hispanias cum his mercibus, S. Hie- ronymus tradit, dum ita de his scribit^c: Insidiatur in apochrypho, quasi in spelunca sua, insidiatur vt rapiat pauperem. Ascensio enim Isaiae, Apocalypsis Eliae, hoc habent testimonium: et per hanc occasionem, multaque huiuscemodi, Hispaniarum & Lusitaniae^C deceptae sunt mulierculae oneratae peccatis, quae ducuntur desiderijs varijs, semper dis- scentes & numquam ad scientiam peruenientes, vt Basilidis, Balsami, atque Thesauri, Barbelonis quoque, & Leusibote, ac reliquorum nominum portenta susciperent, de qui- bus diligentissime scribit vir Apostolicus Irenaeus Episcopus Lugdunensis & martyr, multarum originem explicans haereseon, & maxime Gnosticorum, qui per Marcum Aeg- yptium Galliarum primum circa Rhodanum, deinde Hispaniarum nobiles feminas deceperunt, miscentes fabulis voluptatem, imperitiae suae nomen scientiae suae vendi- cantes, &c.] haec Hieronymus. Sed prosequamur narrationem Seueri rem accurate ita describentis:

Ab his Priscillianus est institutus, familia nobilis, praediues opibus, acer ingenio, fa- cundus, multa lectione eruditus, differendi ac disputandi promptissimus: felix profe- cto, si non prauo studio corrupisset optimum ingenium: prorsus multa in eo animi & corporis bona cerneret: vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat, habendi mini- me cupidus, vtendi parcissimus, sed idem vanissimus, & plus iusto inflator profanarum rerum scientia. Quin & magicas artes ab adolescentia eum exercuisse, creditum est. Is vbi doctrinam exitiabilem aggressus est, multos nobilium, pluresque populares auctori- tate persuadendi & arte blandiendi allicuit in societatem. Ad hoc, mulieres nouarum rerum cupidae, fluxa fide, & ad omnia curioso ingenio cateruatim ad eum confluebant: quippe humilitatis speciem ore & habitu praetendens, honorem sui & reuerentiam cun- ctis iniecerat.

Jamque paulatim perfidia istius tabes pleraque Hispaniae loca peruaferat. Quin & non- nulli Episcoporum deprauati, inter quos Instantius & Saluianus, non solum con- sensione, sed sub quadam etiam coniuratione susceperant. Quo Adyginus* Epi- scopus Cordubensis ex vicino agens, comperto, ad Idacium emeritae atatis sacer- dotem refert. Is vero sine modo & vltraquam oportuit, Instantium & socios eius laceffens, faciem quamdam nascenti incendio subdidit, vt exasperauerit malos potius, quam compresserit. Igitur post multa inter eos & digna memoratu certamina, apud Caesaragustam Synodus congregatur, cui tum etiam Aquitani Episcopi in- terfuere. Verum haeretici committere se iudicio non ausi. In absentes tum lata sen- tentia, damnatiq. Instantius & Saluianus Episcopi, Helpidius & Priscillianus³ lai- ci. Additum etiam, vt si quis damnatos in communionem recepisset, sciret in se eam- dem sententiam promendam.] haec Seuerus. Extant fragmenta quaedam eiusdem Concilij Caesaragustani, non autem ipsum integrum, in nominibus Episcoporum enormiter

enormiter deprauata, atque errore Collectoris reiecta ad tempora Hormisdæ Pa- pae, cum idem Concilium ex certa auctoritate Seueri sub Damaso collocandum fuisset: reddamus hic ipsum decurtatum (vt reperitur) & emendemus pro virili qui irrepserunt errores: sic enim se habet^a:

Quarto Nonas Octobris Caesaragustae, in Secretario residentibus Episcopis Siradio, Delphino, Raticio, Ampelio, Augentio, Lucio, Italio, Splendino, Valerio, Symposio, Caterio, & Italio, ab vniuersis dictum est: Recitentur sententiae, &c.] Habes hic Delphi- num nominatum, quem fuisse Burdegalem Episcopum & aduersarium Priscilliani idem Seuerus^b affirmat. Legis insuper, Italium & Italium: scias legendum ex eodem Seuero, Idacium & Ithacium, qui fuerunt acerrimi oppugnatores Priscilliani. At sicut defunt integra Synodi Acta, ita etiam excidisse plurimorum nomina Episcoporum qui eidem Synodo interfuerunt, possumus existimare. Ac ne dubites hunc illum ipsum esse conuentum, quem Seuerus describit: habes in primis Seueri sententia decretum esse in ea Sy- nodo, vt damnatos haeticos nemo in communionem reciperet, alioqui eadem ipsum sententia plectendum esse: quod inuenies expressum in quinto canone his verbis^c:

Item lectum est: Vt hi qui per disciplinam aut sententiam Episcopi ab Ecclesia fuerint separati, ab alijs Episcopis non sint recipiendi. Quod si scientes Episcopi fecerint, non ha- beant communionem. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Qui hoc commiserit, Episco- porum non habeat communionem.] haec ibi. Sed & ex dogmatibus atque corruptelis Pri- scilliani, quae sancitis contrarijs legibus idem Concilium conatum est conuellere; plane intelliges, hoc illud ipsum esse Concilium Caesaragustanum, cuius Seuerus meminit. Vt in primis, quod constat cum ex Seuero, tum etiam ex S. Hieronymo (vt dictum est) a Priscillia- no atque collegis deceptas esse plurimas nobiles feminas, atque seductas sub specie pie- tatis & disciplinae: en quam apposite ad haec auertenda Patres primum omnium statuere:

Vt mulieres omnes Ecclesiae Catholicae fideles a virorum alienorum lectione & coeti- bus separentur; nec ad ipsas legentes alij studio vel docendi vel discendi conueniant: quoniam & hoc Apostolus^d iubet. Ab vniuersis Episcopis dictum est: Anathema futu- ros, qui hanc Concilij sententiam non obseruauerint.] At quod iidem haeretici ieiuna- rent die Dominico, & abominanda perpetrantes, clandestinos conuentus agerent: his occurrentes Patres haec secundo canone decreuerunt, quem ita ibi legit Lucius Episcopus:

Ne quis ieiunet die Dominico causa temporis, aut persuasionis, aut superstitionis: nec Quadragesimae diebus ab ecclesijs Fideles desint. Nec habitent in latibulis cubiculorum ac montium qui in suspicionibus perseuerant: sed exemplum & praecipuum custodiant sacerdotum: et ad alienas villas agendorum conuentuum causa non conueniant, &c.] Sane quidem Priscillianistas consueuisse ieiunare die Dominico, S. Leo in epistola ad Turibium^e expresse testatur, atque alij antiquiores affirmant.

Quod insuper iidem vt laterent, conuenientes ad ecclesiam Catholicorum, vt vide- rentur communicare, sic accipiebant Eucharistiam, vt eam non comederent: haec ob eam causam contra eos decreuit Synodus: Eucharistiae gratiam si quis probatur ac- ceptam non consumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuum.] Rursus aduersus eorumdem occultas collectiones haec iidem: Vigesimo* & primo die, id est, a decimo sex- to Kalendas Ianuarij, vsque in diem Epiphaniae, qui est octauo Idus Ianuarij, continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare, nec latere in domibus, nec secedere in villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam. Quod qui non obseruauerit de suspectis, anathema sit in perpetuum.] De his idem qui supra S. Leo tradit, eosdem Priscillianistas ieiunare consueuisse tempore Natalis Domini, ea nimirum ex causa, quod non credebant eum carnem suscepisse humanam.

Rursum vero quod (vt ex Seuero dictum est) Priscillianus affectaret sanctitatem in ha- bitu, quem & eius sectatores imitarentur: idcirco Patres haec statuere: Si quis clericus propter luxum, vanitatisque praesumptum de officio suo sponte discesserit, ac velut obser- uatorem legis, monachum videri se maluerit esse quam clericum: ita de Ecclesia repe- lendum, vt nisi rogando & obsecrando plurimum temporis satisfecerit, non recipia- tur.] sed & illud etiam contra Priscillianum: Ne quis doctoris nomen sibi imponat, praeter has personas quibus concessum est.] Jam probe ex his vides, hoc illud esse Conci- lium Caesaragustanum, cuius Seuerus meminit, qui & mox subdit^f: Ithacio Sossobensi Episcopo negotium datum, vt decretum Episcoporum in omnium notitiam deferret, maximeque

a Tom. 2. Concil.
veter. edit.
ACTA CONG.
CAESARAGV.
STANI CON-
TRA PRISCIL-
LIANVM.
b Seuer. hist. lib.
2. prope finem.

c Concil. Cesa-
ragustan. c. 5.
Tom. 1. Concil.

d 1. Corin. 14.
1. Timoth. 2.

e Leo epist. 99.

* viginti & vno
diebus

f Seuerus hist.
lib. 2. in fin.

* Sossobensi

maximeq. Hyginum extra communionem faceret : qui cum primus omnium infectari palam hæreticos cœpisset, postea turpiter deprauatus, in communionem eos recepisset .

Interim Instantius & Saluianus damnati iudicio sacerdotum, Priscillianum etiam laicum, sed principem malorum omnium vna secum Cæsaragustana Synodo notatum, ad confirmandas vires suas Episcopum in Abilensî oppido constituunt (sic restituendum pro Labilensi : nam Abila Episcopum postea factum Priscillianum fuisse, sanctus Hieronymus contra Pelagianos affirmat) rati nimirum, si hominem acrem & callidum sacerdotali auctoritate armassent, tutiores fore sese. Tum vero Idacius atque Ithacius acrius instare, arbitantes posse inter initia malum comprimi: sed parum sanis consilijs sæculares Iudices adeunt, vt eorum decretis atque executionibus hæretici vrribus pellerentur. Igitur post multa & fœda, Idacio supplicante, elicitur a Gratiano tum Imperatore rescriptum, quo vniuersi hæretici excedere non Ecclesijs tantum, aut vrribus, sed extra omnes terras propelli iubebantur. Quo comperto, Gnostici diffisi rebus suis, non ausi iudicio certare, sponte cessere qui Episcopi videbantur: ceteros metus disperfit.

At tum Instantius, Saluianus, & Priscillianus Romam profecti, vt apud Damasum Urbis ea tempestate Episcopum obiecta purgarent. Sed iter eis præter interiorem Aquitaniam fuit: vbi tum ab imperitis magnifice suscepti, sparsere perfidiæ semina, maximeq. Elufanam plebem sane tum bonam & religioni studentem prauis prædicationibus peruertere. A Burdegala per Delphinum repulsi: tamen in agro Euchrociæ aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Vnde iter cœptum ingressi, turpi sane pudibundoq. comitatu cum vxoribus atque alienis etiam feminis, in queis erat Euchrocia, ac filia eius Procula, de qua fuit sermo hominum Priscilliani stupro grauidam, partum sibi graminibus abegisse. Hi vbi Romam peruenere, Damaso se purgare cupientes, ne in conspectum quidem eius admissi sunt. Regressi Mediolanum, æque aduersantem sibi Ambrosium repererunt.

Tum vertere consilia, vt quia duobus Episcopis, quorum ea tempestate summa auctoritas erat, non illuserant: largiendo & ambiendo, ab Imperatore cupita extorquerent. Ita corrupto Macedonio tum Magistro officiorum, rescriptum eliciunt, quo calcatis quæ prius decreta erant, restitui Ecclesijs iubebantur. Immane profecto piaculum, quo suggestionem Macedonij, Gratianus Princeps maxime pius, eius quod pie sancteq. sanxerat, præuaricator est factus: ex quo quidem facinore sibi necem comparauit. Nam ad immane scelus vindicandum, & hæreticos libera voluntate indulgentia Gratiani vagantes comprimendos, atque digna animaduersione plectendos, suscitauit aduersus eum Deus Maximum tyrannum, qui Imperatori necem intulit, & in principes hæreticorum gladio animaduertit. Sed hæc licet postea, ex præsentia tamen causa contigisse, nemo non videt.

Sed nec inultus abiit improbus Macedonius hæreticorum fautor, erga Catholicos parum æquus, de quo ista Paulinus: Temporibus Gratiani, cum ad prætorium Macedonij tunc Magistri officiorum pro quodam intercedendo Ambrosius perrexisset, atque præcepto prædicti viri fores inuenisset clausas, nec copiam ingrediendi adeptus esset, ait: Et tu quidem venies ad ecclesiam, quam nec, clausas ianuas inueniens, ingredieris. Quod factum est, mortuo Gratiano. Confugiens etenim Macedonius ad ecclesiam, patentibus ianuis aditum reperire non poterat. hæc Paulinus. Quod enim scirent aulici nihil a Gratiano Imperatore Ambrosio denegari; inuidiæ æstu succensi, præcludere aditum illi interdum consueuerunt; vt aliquando contigit, cum Ambrosius pro pœna mortis damnato intercedere conaretur. rem gestam Sozomenus ita narrat: Paganus quidam ordine vir illustis Gratianum quidem conuicijs prosciderat, & patre indignum appellauerat, eiusq. rei habito iudicio, capite damnatus erat. Cumque iam ad supplicium duceretur, venit ad Palatium Ambrosius pro illo supplicaturus. Ceterum cum Gratianus eorum instinctu qui illi damnato insidiabantur, distineretur spectaculis venationû (quales priuatæ delectationis, non publici commodi gratia Principes exhibere consueuerunt) nec atriensium quisquam illi rem indicaret, quasi opportunum non esset, recessit. Progressus autem ad illam portam, per quam feras introducebant, clanculum se habuit: ac simul cum venatoribus ingressus, non antea rei causam agere omisit, neque prius Gratiani & quicorum eius obsecrationibus cessit, quam salutiferum suffragium Gratiano extorsisset, quo morti destinatum liberaret. hæcenus de his Sozomenus. Sed redeamus ad institutam de Priscilliano & socijs orationem. Quid demum scelestissimi hæretici, extorto atque subrepto edicto a Gratiano? subdit ita Seuerus: Hoc freti Instantius & Priscillianus, repetiuere Hispanias. Nam Saluianus in Vrbe obierat. Ac tum sine vilo certamine Ecclesias, quibus præfuerant, receperunt. Verum Ithacio ad resistendû non animus, sed facultas defuit. Quia hæretici corrupto Voluentio Proconsule, vires suas confirmauerant. Quinetiam Ithacius ab his, quasi perturbator Ecclesiarum, reus postulatus, iussuq. per atrocem executionem deduci, trepidus per fugit ad Gallias. Ibi Gregorium Præfectum adiit. Qui compertis quæ gesta erant, rapit ad se turbarum auctores iubet, atque de omnibus ad Imperatorem refert, vt hæreticis viam ambiendi præcluderet. Sed id frustra fuit: quia per libidinem & potentiam paucorum, cuncta ibi venalia erant. Igitur hæretici suis artibus, grandi pecunia Macedonio data, obtinent, vt Imperiali auctoritate, Præfecto erepta cognitio, Hispaniarum Vicario traderetur: nam iam Proconsulem habere desierant. Missiq. a Magistro officiales, qui Ithacium tum Treueris agentem ad Hispanias retraherent: quos ille callide frustratur, ac postea per Britannium Episcopum defensus, illudit. hæcenus Seuerus de his quæ contigerunt vsque ad Maximum tyrannû, nempe ad annum sequentem, qui (vt dictum est) pro Catholicis aduersus hæreticos suscepit patrocinium. Vides, lector, quibus suffulciatur fundamentis Imperium, nempe veræ religionis defensione; a qua si deficiant Imperatores, omnia quantumlibet firma corruunt necesse sit atque prosterni. Ceterum Idacius non apud Iudices tantum siue Ecclesiasticos, siue sæculares Priscillianum cum socijs persecutus est, sed scriptis editis eisdem exagitauit, de quibus Isidorus: Idacius Hispanus Episcopus, cognomento & eloquio Clarus, scripsit quemdam librum sub Apologetici specie, in quo detestanda Priscillianorum dogmata, & maleficiorum eius artes, libidinumq. eius probra demonstrat, ostendens Marcum quemdam Memphiticum magicæ artis scientissimum discipulum fuisse Manis, & Priscilliani magistrum. hæc ipse, qui sic dixit Marcum Manis discipulum, quod etiam Manichæorum hæresim sit amplexus, non autem Manetis temporibus vixerit: nam quod ad Priscilliani dogmata spectat, hæc S. Augustinus: Priscillianistæ, quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticorum & Manichæorum dogmata permixta sectantur; quamuis & ex alijs hæretibus in eas sordes tamquam in sentinam quamdam horribili confusione confluerint. et S. Leo epistola ad Turibium tradit, ita Manichæos & Priscillianistas inter se mutuo fœdere esse connexos, vt solis fuerint nominibus discreti. Subdit vero Augustinus hæc de Priscillianistarum erroribus: Propter occultandas autem contaminationes & turpitudines suas, habent in suis dogmatibus & hæc verba: Iura, periura, secretum prodere noli. Hi animas dicunt eiusdem naturæ atque substantiæ, cuius est Deus, ad agonem quemdam spontaneum in terris exercendum, per septem calos, & per quosdam gradatim descendere principatus, & in malignum principem incurrere, a quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diuersa carnis corpora seminari. Astruunt etiã fatalibus stellis homines colligatos, ipsumq. corpus nostrum secundum duodecim signa cæli esse compositum: sicut hi qui Mathematici vulgo appellantur, constituentes in capite arietem, taurum in ceruice, Geminos in humeris, cancrum in pectore, & cetera nominatim signa percurrentes ad plantas vsque perueniunt, quas piscibus tribuunt, quod vltimum signum ab Astrologis nuncupatur. Hæc & alia fabulosa, vana, & sacrilega, quæ persequi longum est, hæresis ista contexit: carnes tamquam immundas escas etiam ipsa deuorat: coniuges, quibus hoc malum potuerit persuadere, disiungens, & viros a nolentibus feminis, & feminas a nolentibus viris: opificium quippe omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuunt; hoc veritiores etiam Manichæis, quod nihil scripturarum canonicarum repudiant, simul cum apochryphis legentes omnia, & in auctoritatē sumentes, sed in suos sensus allegorizando vertentes quicquid in sanctis libris est, quod eorum euertat errorem. De Christo Sabellianam sectam tenent, eundem ipsum esse dicentes non solum Filium, sed etiam Patrem & Spiritum sanctum. hæc Augustinus, qui & alibi ait, Priscilliani fuisse assertionem de mendacio, quod peccatum non esset, etiam iuncto periurio: quo tanto errore permotus, vt eum confutaret, se tradidit scripsisse librum contra mendacium. Porro hæc ipse Priscillianus offusus tenebris,

salutiferum suffragium Gratiano extorsisset, quo morti destinatum liberaret. hæcenus de his Sozomenus. Sed redeamus ad institutam de Priscilliano & socijs orationem.

Quid demum scelestissimi hæretici, extorto atque subrepto edicto a Gratiano? subdit ita Seuerus: Hoc freti Instantius & Priscillianus, repetiuere Hispanias. Nam Saluianus in Vrbe obierat. Ac tum sine vilo certamine Ecclesias, quibus præfuerant, receperunt. Verum Ithacio ad resistendû non animus, sed facultas defuit. Quia hæretici corrupto Voluentio Proconsule, vires suas confirmauerant. Quinetiam Ithacius ab his, quasi perturbator Ecclesiarum, reus postulatus, iussuq. per atrocem executionem deduci, trepidus per fugit ad Gallias. Ibi Gregorium Præfectum adiit. Qui compertis quæ gesta erant, rapit ad se turbarum auctores iubet, atque de omnibus ad Imperatorem refert, vt hæreticis viam ambiendi præcluderet. Sed id frustra fuit: quia per libidinem & potentiam paucorum, cuncta ibi venalia erant. Igitur hæretici suis artibus, grandi pecunia Macedonio data, obtinent, vt Imperiali auctoritate, Præfecto erepta cognitio, Hispaniarum Vicario traderetur: nam iam Proconsulem habere desierant. Missiq. a Magistro officiales, qui Ithacium tum Treueris agentem ad Hispanias retraherent: quos ille callide frustratur, ac postea per Britannium Episcopum defensus, illudit. hæcenus Seuerus de his quæ contigerunt vsque ad Maximum tyrannû, nempe ad annum sequentem, qui (vt dictum est) pro Catholicis aduersus hæreticos suscepit patrocinium. Vides, lector, quibus suffulciatur fundamentis Imperium, nempe veræ religionis defensione; a qua si deficiant Imperatores, omnia quantumlibet firma corruunt necesse sit atque prosterni.

Ceterum Idacius non apud Iudices tantum siue Ecclesiasticos, siue sæculares Priscillianum cum socijs persecutus est, sed scriptis editis eisdem exagitauit, de quibus Isidorus: Idacius Hispanus Episcopus, cognomento & eloquio Clarus, scripsit quemdam librum sub Apologetici specie, in quo detestanda Priscillianorum dogmata, & maleficiorum eius artes, libidinumq. eius probra demonstrat, ostendens Marcum quemdam Memphiticum magicæ artis scientissimum discipulum fuisse Manis, & Priscilliani magistrum. hæc ipse, qui sic dixit Marcum Manis discipulum, quod etiam Manichæorum hæresim sit amplexus, non autem Manetis temporibus vixerit: nam quod ad Priscilliani dogmata spectat, hæc S. Augustinus: Priscillianistæ, quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticorum & Manichæorum dogmata permixta sectantur; quamuis & ex alijs hæretibus in eas sordes tamquam in sentinam quamdam horribili confusione confluerint. et S. Leo epistola ad Turibium tradit, ita Manichæos & Priscillianistas inter se mutuo fœdere esse connexos, vt solis fuerint nominibus discreti.

Subdit vero Augustinus hæc de Priscillianistarum erroribus: Propter occultandas autem contaminationes & turpitudines suas, habent in suis dogmatibus & hæc verba: Iura, periura, secretum prodere noli. Hi animas dicunt eiusdem naturæ atque substantiæ, cuius est Deus, ad agonem quemdam spontaneum in terris exercendum, per septem calos, & per quosdam gradatim descendere principatus, & in malignum principem incurrere, a quo istum mundum factum volunt, atque ab hoc principe per diuersa carnis corpora seminari. Astruunt etiã fatalibus stellis homines colligatos, ipsumq. corpus nostrum secundum duodecim signa cæli esse compositum: sicut hi qui Mathematici vulgo appellantur, constituentes in capite arietem, taurum in ceruice, Geminos in humeris, cancrum in pectore, & cetera nominatim signa percurrentes ad plantas vsque perueniunt, quas piscibus tribuunt, quod vltimum signum ab Astrologis nuncupatur. Hæc & alia fabulosa, vana, & sacrilega, quæ persequi longum est, hæresis ista contexit: carnes tamquam immundas escas etiam ipsa deuorat: coniuges, quibus hoc malum potuerit persuadere, disiungens, & viros a nolentibus feminis, & feminas a nolentibus viris: opificium quippe omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuunt; hoc veritiores etiam Manichæis, quod nihil scripturarum canonicarum repudiant, simul cum apochryphis legentes omnia, & in auctoritatē sumentes, sed in suos sensus allegorizando vertentes quicquid in sanctis libris est, quod eorum euertat errorem. De Christo Sabellianam sectam tenent, eundem ipsum esse dicentes non solum Filium, sed etiam Patrem & Spiritum sanctum. hæc Augustinus, qui & alibi ait, Priscilliani fuisse assertionem de mendacio, quod peccatum non esset, etiam iuncto periurio: quo tanto errore permotus, vt eum confutaret, se tradidit scripsisse librum contra mendacium. Porro hæc ipse Priscillianus offusus tenebris,

Annal. Eccl. Tom. 4. Qg

PRISCILLIANVS EXPELLITVR.

PRISCILLIANVS VENIT ROMAM.

PRISCILLIANVS SUBRIPIIT RESCRIPTVM.

MACEDONIVS CONTVMELIOSVS.

Paulin. in Vi. 24 S. Ambrosii.

Sozom. lib. 7. 6. 24.

Seuer. hist. lib. 2. PRISCILLIANVS PRAEVALET IN HISPANIA. * Viencio

VNDE CLADES IMPERII.

Isidor. de Vir. illu. 3. IDACIVS VRGET SCRIPTIS PRISCILLIANVM.

August. de heres. 20. DOGMATA PRISCILLIANI.

Leo epist. 98

August. Retra. lib. 2. c. 11.

a August. contra mendac. c. 3.

b Apud August. in consil. de error. Priscil.

c Hieronym. aduers. Pelag. ad Ctesiphont. d Virg. 2. Georg.

e Leo Pap. epist. 93.

f l. 7. de Pagam. C. Theod.

RESCRIPTVM ADVERSVS GENTILES.

g Hieron. epist. 27. CONCILIVM ROMANVM.

bris, cuncta quæ vniquam excogitari possent, cum suis quas seduxisset feminis turpitudines operabatur. Idem de his alibi dicit, solitos habere librum, quem Libram appellarent, eo quod duodecim quæstionibus velut vncijs explicaretur, quibus horrendæ continebantur blasphemias. Eisdemq. ait vti solitos hymno quodam peculiari, eumq. ipsum esse dicebant, quem Dominus post coenam dixisset. De eorumdem dogmatibus plane ridendis est epistola Orosij ad Augustinum: ibi de duodecim Patriarcharum nominibus, duodecim præcipuis corporis membris attributis, & alijs deliramentis ex Manichæorum petitis infomnijs. Eiusdem vero Orosij impulsu S. Augustinus volumen scripsit peculiare aduersus Priscillianistas.

S. Hieronymus aduersus Pelagianos agens, Priscillianistarum quoque detegit turpitudines, eisdemq. ex parte Manichæos fuisse testatur, eosq. solos cum solis claudi solitos mulcibus, & carmina illa inter amplexus canere:

*Tum pater omnipotens fecundis imbribus aether
Coniugis in gremium late descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore fœtus.*

et post pauca, hæc de Agape, femina illa, quæ seduxit Elpidium: Mulier, inquit, virum, cæcum cæca duxit in foueam, successoremq. sui Priscillianum habuit Zoroastris magi studiosissimum, & ex mago Episcopum; cui iuncta Galla non gente, sed nomine, germanam huc illucq. currentem, alterius & vicinæ hæresis reliquit heredem, nunc quoque mysteriū iniquitatis operatur, &c.] Porro capita singula dogmatū Priscilliani S. Leo Papa in epistola ad Turibium complexus est, de quibus alia occasione suo loco dicendum. hæc modo de his, quod ad institutum pertinet orationis, satis sunt.

Hoc eodem anno mense Decembris a Theodosio Imperatore aduersus idololatriam eiusmodi rescriptum datum reperitur:

Si quis se vetitis sacrificijs diurnis nocturnisq. velut vesanus & sacrilegus incertorum consultorum immerferit, sanumq. sibi aut templū ad huiuscemodi sceleris excusationem assumendum crediderit, vel putauerit adeundum; proseriptioni se nouerit subiugandum; cum nos iusta institutione moneamus castis Deum precibus excolendū, non diris carminibus profanandū. Dat. XIII. Kal. Ianuarij Constantinopoli, Eucherio & Syagrio Coss.] Valentis enim temporibus, cuius aduersus Catholicos tantummodo odiū feruebat, in Orientali Imperio in primis adeo inualuerat Gentiliū licentia contra eos, vt Alexandria (quod dictū est superius) ijdē cogere præsumperint Catholicos ad deorum cultum, tempore persecutionis Lucij Episcopi Ariani. Quam illatam sub Christianis Imperatoribus tunc ignominiam ipse Theodosius alta mente conseruans, non hoc tantū aduersus eos promulgauit edictum, sed opportuniori oblata occasione, miracū illud templū Serapis Alexandria sitū demolitus est, de quo suo loco dicendum erit.

IESV CHRISTI AN NVS 382. DAMASI PAP. AN NVS 16. GRATIANI 16. VALENTIN. 7. IMPPP. THEODOSII 4.

Recentissimus octogessimus secundus Domini annus Consulatu Syagrii secundo cū collega Antonio annotatur: quo Romæ Concilium celebratū est ex Episcopis diuersarū prouinciarum, nempe Orientis, aliarumq. Catholici orbis regionū. Inter alios autē venerunt ab Oriente Paulinus Episcopus Antiochenus, & ex Cypro insula Epiphanius Episcopus Constantiæ: de his enim hæc S. Hieronymus ad Eustochium: Cumq. Orientis & Occidentis Episcopos ob quasdam Ecclesiarum dissensiones Romam Imperiales litteræ contraxissent: vidit admirabiles viros Christi. Pontifices Paulinū Antiochenæ vrbis Episcopum, & Epiphaniū Salaminæ Cypri, quæ nunc Constantia dicitur. Quorum Epiphaniū etiam hospitem habuit (S. Paula scilicet mater Eustochij) Paulinum in aliena manentem domo, quasi propriū humanitate possedit. Quorum accensa virtutibus, per momenta patriam deserere cogitabat; non domus, non familiaris, non possessionum, non alicuius rei quæ ad sæculum pertinet, memor, sola (si dici potest) & incomitata ad eremum Antoniorum atque Paulorum pergere gestiebat: tandemq. exacta hieme, aperto mari, redeuntibus ad Ecclesias suas Episcopis, & ipsa voto cum eis ac desiderio nauigauit.] hucusque Hieronymus, quibus non tantum Episcoporum aduentus Romam ad Concilium significatur, sed tempus, quo Romæ manserunt, pariter innotescit

innotescit, nempe commoratos esse Romæ vsque ad sequentis anni veris tempus.

Idemq. S. Hieronymus ad Principiam scribens tradit se quoque rum Romam ex Oriente venisse cum iisdem sanctis Episcopis; nam ait de S. Marcella: Denique cum & me Romam cum sanctis Pontificibus Paulino & Epiphanio Ecclesiastica traxisset necessitas, &c.] indicat his sane verbis Hieronymus, se vocatum a Damaso. Sed quod ait venisse Romam cum iisdem nominatis Episcopis; haud puto intelligendum, eum Antiochia vna cum Paulino soluisse, vel cum Epiphanio e Cypro insula: nam cum ipsius sententia (vt dictum est superius) constet, ipsum apud Gregorium Nazianzenum permansisse Constantinopoli vsque ad tempus quo idem Gregorius Episcopatum eius Ecclesiæ consecutus est: plane apparet eum non ante præteritum annum recessisse Constantinopoli: quem quidem haud existimo Antiochiam reuersum esse, vt cum Paulino & Epiphanio se Romam conferret; sed Damasi monitum litteris, venturum Romam, iter per Græciam suscepisse, eoq. tempore Athenas adire voluisse: ipsum namque petiisse Athenas, verba hæc in commentarijs in Zachariam fidem faciunt: In arce, inquit, Atheniensium iuxta simulacrum Mineruæ, vidi sphæram aream grauissimi ponderis, quam ego pro imbecillitate corpusculi mouere vix potui. Cum quærerem quidnam sibi vellet: responsum est ab vrbis eius cultoribus, athletarū in illa massa fortitudinem comprobari, nec prius ad agonem quemquam descendere, quam ex leuatione ponderis sciatur quis cui debeat comparari.] hæc ipse. Sic igitur qui Constantinopoli recedens per Græciam in Italiam venit, iisdem Episcopis eodem tempore vocatis Romam venientibus potuit occurrisse. Venisse creditur vocatus & ipse a Damaso Papa, qui eo in responsionibus Synodalibus vteretur. Contigisse autem videtur ipsius Hieronymi & aliorum Episcoporum Romam aduentus autumnali tempore: nam cum ad Asellam scribens dicat se prope triennium Romæ mansisse, minime tamen absoluisse; rursusq. eiusdem Hieronymi in Apologia aduersus Ruffinum assertionem certum sit, ipsum mense Augusti Roma profectum: certe quidem ipsum hoc anno, autumnali (vt dictum est) tempore, vel hieme Romam venisse oportuit.

Venit ad eandem Synodum Romæ Acholius Episcopus Thessalonice, Anemmius Episcopus Sirmij metropolis Illyrici, Valerianus Episcopus Aquileiæ, S. Ambrosius Mediolanensis Episcopus, & alij qui nominati habentur in epistolæ Synodalis inscriptione Constantinopoli hoc anno tempore Concilij Romam missæ; licet paucorum tantummodo ibi nomina Episcoporum habeantur expressa, reliqua silentio prætermissa: nam (vt de alijs taceamus) nec Paulini Antiocheni, nec Epiphaniij, quos constat interfuisse Synodo, in ea epistola nomina recensentur.

Sed quid inter hæc moliuntur Orientales Episcopi, qui anno superiori interfuerunt Constantinopolitano Concilio, cum litteris Theodosij (vt diximus) Romam ad Synodum vocarentur? Astuto consilio subterfugium quauis occasione captantes, veniunt ex condito Constantinopolim; persuadent Theodosio, maximam iacturam passuras Orientales Ecclesias ob eorum absentiam, hæreticis etsi ab eis expulsis, pro foribus tamen excubantibus, paratis in eas irrupere, cum illas pastoribus vacuas viderent: satisfactumq. Damaso fore addiderunt, si Constantinopoli ipsi Concilium celebrantes, Romam ad Synodum Legatos Episcopos mitterent: quod & persuasum Theodosio fuit. Cogunt itaque Constantinopoli Concilium, ad quod etiam plures absentes vocant Episcopos, & inter alios nomine Imperatoris accersendum curant Gregorium Nazianzenum, puto quidem vt tanti viri præsentia ipsorum Synodus maiorem sibi conciliaret auctoritatem. At quid ipse responderit, antequam describamus; quo statu ipsius res sita essent, cum Constantinopoli reuersus est Nazianzum, operæpretium est recensere.

Cum in patriam peruenisset, eamq. Ecclesiam adhuc pastore destitutam ab obitu parentis comperisset; ne illud subire onus cogeretur, nihil antiquius habuit, quam vt ageret cum Metropolitanò Antistite Helladio Casariensi de creando Episcopo Nazianzeno. salutatus enim ab eo litteris tempore festi Paschalis, inter alia ita rescripsit: Nunc autem purius ex hac graui & caliginosa vitæ Aegypto egressus, & luto ac lateritio opere, cui astringimur, liberatus, ad promissionis terram transferri concupisco: Hanc nobis precare, si quid tibi curæ est quam præclarissime de nobis mereri. Tibi vero vtinam viuo & incolumi sapius contingat simul cum Ecclesia festum celebrare. Quod si mihi senectutem quoque beneficio vestro egregie claudere licuerit, constituto nimirum a vobis huic Ecclesiæ

a Hier. epist. 62. HIERONYMI REDITVS ROMAM.

b Hieron. in Zachar. c. 12.

EPISCOPI ALII QUI VENERUNT AD SYNODVM.

c Apud Theod. lib. 5. c. 9.

ORIENTALES VITANT ROMANAM SYNODVM.

GREGORIUS NAZIANZ. VOCATVR CONSTANTINOP. AD SYNODVM.

d Gregor. Naz. epist. 54. RES GREGORII CVM EST REVERSVS IN PATRIAM.

clesiæ Episcopo, quem Spiritus sanctus designauit: egregio opere perfuncti fueritis, paternisq. (vt sic loquar) benedictionibus digno.] hæc ad eum, qui sibi ius eius Ecclesiæ vendicarat.

Annuit Helladius Gregorio, Ecclesiæq. Nazianzenæ præfedit Eulalium, quem missis illuc Episcopis prouincialibus ex more ab eisdem ordinandum curauit. Sed quid accidit? Falsus rumor increbuit, inuito Gregorio id factum esse, eumq. etiam ab Helladio sede paterna spoliatum. Quo & ad Gregorium Nyssenum perlato, cum de his Gregorio Nazianzeno litteris condoleret, ita ipse ad illum rescripsit: De nobis autem & dominis Episcopis, ne quisquam, obsecro, falsos sermones iactet, eos nimirum, inuitis nobis ac repugnantibus, Episcopum alium nominasse. Non enim vsque adeo illis contempti sumus, nec ita infesto odio in nos commouentur: sed multum diuq. obtestatus propter effectum annis & emortuum corpus, simul etiam quod neglectæ Ecclesiæ grauitatem pertimescerem, hanc ab ijs gratiam postulauit, nec Ecclesiasticis legibus aduersantem, & nos refocillantem, vt is Ecclesiæ pastor daretur, qui & precibus tuis datus est, pietate vestra dignus; quem tibi quoque in manus trado & colloco: venerabilem dico Eulalium, cuius vtinam manibus immori mihi contingat. Quod si quis est, qui putat, Episcopo uiuente, alium institui non debere (*prohibitum id enim est decreto Magni Concilij, Nicani*) is sciat, se ne hac quidem in parte nobis causa superiorem esse. Inter omnes enim constat, me non Nazianzi, sed Sasimorum Antistitem creatum fuisse; tamen patris reuerentia, & eorum qui supplices hoc a me contenderunt, ad breue tempus præfecturam quasi hospites accepimus.] hæc Gregorius, qui & de hoc quoque calumniam passus est, cum obrectatores in eum tacite susurrarent, ipsum nimirum fastu contempsisse paruum Ecclesiam, qui maximam adeo affectasset. Has vero & alias mente voluens arumnas ipse suas, pro solatio sic versibus cecinit:

*Vt vero ad patrios idem remeare penates
Me voluit, morbis natum, curisq. molestis:
(Cura homini porro crux & letale venenum est)
Exigue fessos recreauit corporis artus,
Insigni pastore dato, ne Præsule casus
Aggrederetur oues quisquam, raptasq. voraret.] et paulo post subdit:
Pars hominum nostris omnino incredula morbis
Vsque meum tacito lacerabat murmure nomen;
Meq. pium nimio populum contemnere fastu
Censebat, si non verbis iactabat apertis.
At cernit nostros, qui cernit cuncta, dolores.] hæc & alia ipse.*

Cum autem hoc statu res Gregorij essent, & ad Synodum Constantinopolim Imperatoris Theodosij nomine litteris Præfectorum accerferetur, ita ipse breuiter ad Procopium primo scripsit:

Ego, si vera scribere oportet, ita animo affectus sum, vt omnia Episcoporum Concilia fugiam: quoniam nullius Concilij finem lætum, faustumq. vidi, nec quod depulsionem malorum potius, quam accessionem & incrementum habuerit. Pertinaces enim contentiones & dominandi cupiditates (ac ne me, quæso, molestum & importunum existimes hæc scribentem) ne vllis quidem verbis explicari queant: citiusq. aliquis in culpam vocabitur, dum de aliena iudicium fert, quam vt aliorum peruersitatem comprimat. Quocirca egomet me collegi, animæq. securitatem in sola quiete solitudineq. mihi positam iudicavi. Nunc vero huic quoque meo iudicio patronus morbus accedit, quippe qui me ita distorqueat, vt quotidie fere extremos spiritus efflem, nec vlla re me ipso vti queam. Atque ob hanc causam ignoscat mihi tua animi magnitudo; detq. operam, ne pientissimus Imperator me inertiae condemnet, sed infirmitati veniam det, ob quam se quoque nobis, instar alius cuiuspiam beneficij hoc postulantibus, secedendi potestatem fecisse nouit.] hæc ad Procopium tunc Gregorius, recusans plane ad conuentus illorum accedere, quos inter se discordia sciebat esse conscissos, fauentibus alijs Flauiano, alijs vero Paulino. Cum autem rursus iteratis litteris, immo edicto Imperatoris importunius vocaretur, ita ad Olympium Præfectum Cappadociae:

Hoc mihi morbo ipso grauius est, quod ne ægrotanti quidem fides habetur, sed peregrinationem ita longam inire iubeor, atque in medios tumultus me me intrudere: quorū

secessionem

A secessionem ita amari, vt hoc nomine gratiam quoque corporis afflictioni propemodum habeam. Quieta enim & a negotijs semota vitæ ratio actiuosæ vitæ splendore præstantior est. Hoc illustrissimo quoque Icario non ita pridem scripsi, cum idem ab eo edictum accepissem. Magnificentiam autem tuam rogo, vt pro nobis quoque id scribere dignetur; quippe quem morbi nostri locupletem testem habemus. Argumento est detrimentum illud, quod nunc accepimus, cum per corporis infirmitatem nec ad te accurrere, nec te frui nobis licuerit, Principe adeo commodo, tamq. admiranda virtute prædito, vt præludia quoque ipsa magistratus tui excellentiora sint ea gloria, quam alij toto Imperij tempore consequuntur.] hæc Gregorius, qui non sic contempsit Synodos, vt communis Ecclesiæ vtilitatis causa, cum se occasio daret, accedere penitus recusaret; sed Synodi illorum vitauit accessum, quos quales essent, & quam præter ius Flauianum instituisent, superiori anno plus satis (vt vidimus) expertus fuerat. Nam quantum ipse alijs Patrum conuentibus detulerit, & pro Ecclesiæ pace sollicitus fuerit, dicemus inferius.

Qui igitur declinantes Romanam Synodum Orientales Episcopi conuenerunt Constantinopoli, Legatos Romam miserunt ad congregatum ibi Concilium, litterasq. dedere, quibus quæ gessissent anno superiori in generali Synodo, pariter significarunt. Recitantur eadem litteræ a Theodoro, quæ sic se habent:

Dominis honoratissimis & cum primis reuerendis fratribus ac collegis Damaso, Ambrosio, Brittoni, Valeriano, Acholio, Anemmio*, Basilio*, & ceteris sanctis Episcopis in celebri vrbe Roma conuocatis, sanctum Concilium Orthodoxorum Episcoporum in ampla vrbe Constantinopoli coactum in Domino salutem.

C Multitudinem calamitatum nobis a dementis sectæ Arianæ principibus inflictarum, vestra reuerentiæ tamquam earumdem ignaræ exponere, narrareq. erit fortasse superuacaneum. Nam neque vestram pietatem res nostras tam paruo æstimare arbitramur, vt de his docendi sitis, pro quibus deberetis nobiscum vna condolecere: neque eiusmodi sunt tempestates illæ, quibus vndique iactamur, vti propter earum paruitatem vos latere queant. Quinetiam tempus persecutionis adeo nuper præterijt, vt non illi solum qui in eo afflictati erant, verum etiam eorum amici qui propter amorē in doloris cum illis venerant societatem, recentem eius memoriam teneant. Nam heri (prope dixim) & nudius tertius, nonnulli exilij vinculis liberati, & infinita fere afflictionum genera perpepsi, ad Ecclesias suas redierunt. Aliorum autem exilij cruciatibus extinctorum reliquæ dumtaxat in patriam sunt reportatæ. Quidam post reditum ab exilio, in furorem hæreticorum adhuc sæuientem incidentes, grauiora tormenta in sua ipsorū quam in aliena regione tolerarunt, & more beati Stephani lapidibus obruti occubuerunt. Alij varijs cruciatibus dilacerati, stigmata Christi & vibices in corpore adhuc circumferunt. Porro pecuniæ iacturam, amissiones ciuitatum quas incolebant, proscriptiones, singulorum insidias, contumelias, carceres quis poterit enumerare? Nam afflictionum genera nobis impactarum vix numero comprehendere possunt, propterea fortasse, quod poenæ peccatis debitæ nobis persoluendæ erant. Fortasse autem quod benignus Deus per ingentem rerum aduersarum multitudinem nos exercere volebat: pro quibus Deo certe agenda sunt gratiæ, qui per tot cruciatus seruos suos erudiuit, & secundum multitudinem miserationum suarum rursus eduxit nos in refrigerium.

D rem hæreticorum adhuc sæuientem incidentes, grauiora tormenta in sua ipsorū quam in aliena regione tolerarunt, & more beati Stephani lapidibus obruti occubuerunt. Alij varijs cruciatibus dilacerati, stigmata Christi & vibices in corpore adhuc circumferunt. Porro pecuniæ iacturam, amissiones ciuitatum quas incolebant, proscriptiones, singulorum insidias, contumelias, carceres quis poterit enumerare? Nam afflictionum genera nobis impactarum vix numero comprehendere possunt, propterea fortasse, quod poenæ peccatis debitæ nobis persoluendæ erant. Fortasse autem quod benignus Deus per ingentem rerum aduersarum multitudinem nos exercere volebat: pro quibus Deo certe agenda sunt gratiæ, qui per tot cruciatus seruos suos erudiuit, & secundum multitudinem miserationum suarum rursus eduxit nos in refrigerium.

E Nobis quidem diuturno otio & multo tum tempore, tum labore ad Ecclesiarum emendationem opus est, vti corpus earum tamquam diuturno morbo vexatum, curationibus pedetentim adhibitis, recreantes, tandem ad pristinam pietatis sanitatem reducamus. Nam etsi videmur persecutionis asperitate penitus liberati, & Ecclesias diu ab hæreticis occupatas modo recuperasse: tamen lupi nobis permultum faceffunt molestiæ: atque licet ab ouilibus abacti sint, in siluis tamen greges diripere, conuentus contrarios nobis audacter opponere, populi seditiones concitare non cessant; denique nihil omnino prætermittunt, quod Ecclesijs quicquā afferre possit incommodi. Itaque erat (vt diximus) pernecessariū, vt in his rebus rite constituendis plus tēporis collocaremus.

Iam vero, quoniā vos, quo fraternā vestrā erga nos charitatem declararetis, Concilio Dei volūrate ac nutu Romæ coacto, nos velut membra propria per Imperatoris sanctissimi litteras accersuistis: ne cum nos soli iam antea res acerbas subire coacti essemus, nūc Imperatoribus de pietate consentientibus, sine nobis vos regnaretis, sed potius (vt loqui-

Annal. Eccl. Tom. 4.

Q9 3 tur

FALSUS RUMOR DE GREGORIO SEDE PRIVATO.

Gregor. Naz. epist. 42.

EVLALIUS EPISCOPVS NAZ. CREATOR.

Gregor. Naz. carmin. quo queritur de calumnia suis.

GREGORIVS RECVSAT VENIRE AD SYNODVM.

Gregor. Naz. epist. 55.

Gregor. Naz. epist. 76.

GREGORIVS VOCATVS ITRVM SE EXCVSAT.

Apud Theod. lib. 5. c. 9. EPISTOLA CONCILII CONSTANTINOP. * Aucmio * Basiano

STATUS ECCLESIAE ORIENTALIS.

IVGIS INSTATIO HÆRETICORVM.

EXCVSATIO EPISCOPORVM.

1. Cor. 4. tur Apostolus vt nos vobiscū correguaremus : est certe nobis in optatis, si posset fieri, Ecclesijs penitus relictis, vestro desiderio, aut necessario potius Ecclesiæ negotio inferuire. Quis enim nobis dabit pennas sicut columbæ, & volabimus, & requiescemus apud vos? Verum quoniam hoc modo Ecclesiæ nuper renouatæ nudarentur, & res a plerisque fieri omnino non queat, propterea quod Constantinopoli mādato litterarū superiori anno a vestra reuerentia post Concilium Aquileiense ad sanctissimū Imperatorem Theodosiū missarū, ad iter dumtaxat Constantinopolim vsque faciendū nos præparauimus, atque de hoc vno Concilio celebrando consensum Episcoporum qui in prouincijs manserant vna vobiscum attulimus: idcirco neque longiore itinere opus esse expectabamus, neque de vilo alio omnino ante acceperamus, quā Constantinopoli in vnum conuentum esset. Huc accedit, quod temporis præstituti angustia, neque ad longius iter parandum, neque ad Episcopos in singulis prouincijs, qui sunt eiusdem nobiscum comunionis, de hac re commonefaciendos, neque ad eorum consensus obtinendos satis spatij dedit.

LEGATIO A SYNODO CONSTANTINOPO- LITANA.

Itaque cum & hæ res & aliæ præterea complures maiori parti Episcoporum impedimento sint, quo minus ad vos veniant: idcirco quod secundo in loco faciendum erat, tum ad statum rerum Ecclesiasticarum rite ordinandum, tum ad ostendendum quanti vestram erga nos charitatem æstimemus, illud certe fecimus: quippe orauimus reuerendissimos, honoratissimosq. fratres & collegas nostros Episcopos Cyriacum, Eusebium, & Priscianum, vt labore ad vos proficiscendi suscipere non grauarentur. Qui quidem non solum vobis exponent, quā nostra voluntas pacis studiosa sit, & quo pacto nihil aliud quā Ecclesiæ concordiam sibi proponat; verum etiam quā ardenti studio ad sanam fidem tuendam accensi simus, perspicue significabunt. Nam persecutionum procellas, cruciatus, minas Imperatorias, crudelem magistratuum violentiam, aliarumq. rerum incommodarum tentationes, quas ab hæreticis sustinuumus, pro fide Evangelica a trecentis decē & octo sanctis Patribus Nicææ vrbis Bithyniæ confirmata pertulimus. Etenim ista fides, tum a nobis, tum a vobis, tum ab omnibus qui non verbum veræ fidei peruertunt, approbari debet: quippe cum & antiquissima sit, & lauacro baptismatis, quo tincti sumus, consentanea, & nos doceat credere in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, hoc est, in diuinitatem, potentiam, & substantiam vnam Patris & Filij & Spiritus sancti, æqualem dignitatem, & coæternum regnum in tribus perfectis τριος ἰσότητι, id est, in tribus personis: adeo vt neque quicquam loci detur pestiferæ Sabellij hæresi, qua confunduntur personæ, hoc est, proprietates earum tolluntur: neque blasphemiam Eunomianorum, Arianorum, aut eorum qui Spiritum sanctum oppugnant, quicquam habeat ponderis, quæ quidem essentiam, naturam, & diuinitatem Trinitatis discindit, & ei quæ nec creata est, & consubstantialis est, & coæterna est, naturam posterius genitam, aut creatam, aut quæ sit alterius essentiæ, tribuit.

DECRETA IN PRIORIS SYNODO CONSTANTINOPO- LITANA.

Nos autem doctrinam Dominicæ incarnationis integram & perfectam tenemus; & neque œconomiam carnis Christi vel animæ vel mentis expertem vel imperfectam esse asserimus, sed agnoscimus Verbum Dei ante sæcula omnino perfectum esse, & perfectum hominem in nouissimis diebus pro nostra salute factum esse. Atque ista de fide a nobis libere ingenueq. prædicata summam differuimus: de quibus plenior cognitionem animis poteritis percipere, si libellum, Concilio Antiochiæ conuocato, de fidei decisione editum, & eum etiam qui superiori anno a Concilio generali compositus est, legere placuerit: in quibus tum fidem nostram vberius explicauimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis proditum denunciauimus.

DE FLAVIANI ELECTIONE.

De administrationibus autem quæ sunt cuiusque Ecclesiæ propriæ, cū vetus (vti notis) lex est, tum sanctorum Patrum in Concilio Nicæno decisio: Vt videlicet singularum prouinciarum Antistites vna cum finitimis, modo ipsis ita visum fuerit Episcopis, ministros ad Ecclesiarum commodū in suis ipsorum prouincijs ordinent. Ex cuius legis & decisionis præscripto, scitote, tum alias quoque Ecclesias apud nos administratas esse, tum illustrissimarum Ecclesiarum sacerdotes delectos. Vnde Ecclesiæ Constantinopolitanæ recens (vt ita dicam) ædificatæ, quamq. ex hæreticorum blasphemiam, tamquam ex ore leonis per misericordiam Dei nuper eripujimus, reuerendissimum sanctissimumq. Nectariū in Concilio generali, communi omnium consensu, præsentē Theodosio Imperatore religiosissimo, totius denique cleri, totiusq. ciuitatis suffragijs Episcopū constituimus. Ecclesiæ autem vetustissimæ & vere Apostolicæ Antiochiæ vrbis

A vrbis Syriæ, in qua primo venerandum Christianorum nomen auditum est, reuerendissimū & sanctissimum Flavianum Episcopi illius prouinciæ & dioceseos Orientales in vnum conuenientes, tota illa Ecclesia (vti canon postulat) suffragante, & velut vno ore virum illum honorifice collaudante, Episcopum ordinarunt: quæ quidem ordinatio, vti legitima, communi Concilij consensu approbata est.

Porro Ecclesiæ Hierosolymitanæ, quæ est aliarum omnium mater, reuerendissimum & sanctissimum Cyrillum Episcopum vobis ostendimus, tum ab Episcopis prouinciæ (vti canon vult) iam pridem creatum esse, tum plurima prælia aduersus Arianos varijs in locis confecisse. Quibus rebus tamquam legitime & secundum Ecclesiæ canones constitutis, obsecramus vestram reuerentiam, vti congratuletur: spiritali charitate nos mutuo deuiciente, & timore Domini, qui omnem humanam affectionem reprimat,

DE CONFIRMATIONE CYRILLI EPISC. HIEROSOLYMIT.

B Ecclesiarumq. ædificationem amori illi & benevolentia, qua singuli singulos complectuntur, longe anteponit. Quod si doctrina fidei ad hunc modum communi consensu stabilita sit, & charitas Christiana in nobis confirmata: posthac desinemus dicere illud quod ab Apostolis a condemnatum est, nimirum: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ: atque omnes cum simus Christi, qui in nobis non est diuisus, corpus Ecclesiæ, Dei largiente gratia, integrū conseruabimus, & ad tribunal Domini fidenti animo nosmetmetipsos sistemus. Isti contra Arij, Aetij, & Eunomij insaniā, quin etiam contra Sabellij, Photini, Marcelli, Pauli Samosatani, & Macedonij amentiam scripserunt. Simili ratione & nouæ Apollinaris doctrinæ palam anathema indixerunt: quandoquidem, nos, inquit, doctrinam incarnationis Dominicæ integram tenemus, & neque carnis eius œconomiam animæ mentisve expertem aut imperfectam asserimus.]

1. Cor. 1.

C hætenus Synodalis epistola secundi Constantinopolitani Concilij ad Synodum quæ Romæ hoc anno agebatur.

Quonam animo, quove consilio ista scripserint Episcopi iterum congregati Constantinopoli, recte cognosces, lector, si memoria retines quæ gesta sunt anno superiori ab eisdem Episcopis in Concilio generali ibidem confidentibus: nempe in hoc incubuisse, vt iustis quibusdam prætextibus declinarent Romanam Synodum, in qua reddituri rationem essent de Flauiani electione perperam facta aduersus Paulinum, cui cum Ægyptijs Occidentales fauebant; pariterq. de canonibus ab eis statutis, num recte legitimeq. sanciti essent, iudicandi fuissent. Sed & quod superius attigimus & magnopere displicet, vides ex ijs ingratum de Gregorio Nazianzeno eorumdem Episcoporum silentium, & inanem falsamq. ostentationem iactantiæ de Constantinopolitana Ecclesia

QVALE CONSILIVM ORIVM TALIVM EPISCOPORVM.

D ab hæreticis liberata: itemq. quod de Flauiani electione dicitur ab Episcopis prouincialibus habita: Synodi enim id tunc fuisse operis, ex Gregorio satis superius demonstratum est. Verum & quod intelligis nullā hic haberi mentionem de primatu sedis Constantinopolitanæ post Romanam, sicut de alijs rebus in Synodo institutis: iam manifeste apparet, vel id minime factum, vel si vere contigit, illud fuisse clandestinis suffragijs sancitum, latereq. voluisse tum Damasum Romanum Pontificem, tum Timotheum, quos scirent habituros acerrimos aduersarios.

Theod. lib. 5. cap. 20. 21.

Quid autem Romæ his acceptis litteris Synodalibus, auditisq. Legatis, factum sit, latet: deperiere enim Acta Romani Concilij: nam quæ Theodoretus de damnatione Apollinaris atque Timothei facta dicit post has acceptas litteras in dicto Romano Concilio, haud ei satis aptari posse videntur; nam in litteris Orientalium nulla reperitur facta mentio quod ipsi petierint damnandum Apollinarem ab ipso Romano Pontifice. Sed & sequens fidei professio, quod scripta esse appareat in legitima codicum lectione ad Paulinum Episcopum Antiochenum absentem, nequaquam ab ista Synodo potuit esse conscripta: nam de Paulino (vt dictum est ex S. Hieronymo) liquet Romæ hoc tempore eidem interfuisse Synodo, nec nisi ea absoluta, Antiochiam reuersum esse. Ceterum quonam consilio, ab eodem Theodoro, loco Paulini Antiocheni, positus fuerit Paulinus Thessalonicensis, cum nec nunc, nec ante a tempore Nicæni Concilij præfuerit Ecclesiæ Thessalonicensi aliquis Paulinus nomine, suo loco superius pluribus demonstratum est. Scias ergo, eadem a Theodoro sub hoc Romano Concilio posita, iure meritoq. collocata esse in superiori Romana Synodo aduersus hæresim Apollinaris congregata, de qua pluribus actum est.

Ceterum licet huius Synodi Acta non extant: tamen quæ in ea fuerint definita, ex rerum

PAVLINO CAUSA ADIVDICA-TA.

rerum euentibus indicantur. Cū enim Paulinus reperiatur (vt dictū est) absoluto Concilio, sequenti anno esse reuersus Antiochiam, atque etiam ipso defuncto, in locū ipsius non sine assensu Romani Pontificis fuisse subrogatus Euagrius; plane eidem adiudicatum sedem Antiochenā ex Synodi Romanæ decreto, affirmandum est; cum & Paulini partes successores Damasi Romani Pontifices, vt æquiores, defendendas susceperint. Sed de his inferius suis quibusque annis agendū erit. Admonemus te interim, lector, caute legendū esse Theodoretum^a in Paulinū & Euagriū plus æquō inuehentem, ac nonnulla a veritate abhorrentia scriptis prosequentem; prout quæ superius dicta sunt sub priori Romano Concilio aperta luce declarant. Cuiusnam autem potiora iura essent, Flauiani, an Euagrii Paulini postea successoris, Ambrosius^b testis accedat, apud quem ex rebus gestis, & causa in pluribus Synodis examinata, nullū vel ignoratio, vel priuata affectio locum habere potuit, vt pote hominem sinceræ veritatis amantem. Sed de his inferius. Illud tamen æque prudenter factū reperimus, quod Flavianus, quamuis eius ordinatio minime probata esset, toleratus tamen fuerit, nec ab Ecclesia Catholica anathematis sententia segregatus, ea nimirum (vt demonstratum est) ex causa, ne totus ferme Oriens vna cum illo, cui communicaret, & cuius causam foueret, a Catholica communicatione pariter scindendus esset.

Quod rursus ad hoc ipsum Romanum Concilium spectat: in Collectione Cresconiana nobili antiquitate veneranda, tam in Vaticano codice, quàm in nostro, post descriptos recensitos superius anathematismos & diuinarum scripturarum catalogum, eiusmodi de sedium Patriarchalium prærogatiua editum habetur decretum:

Post has omnes Propheticas & Euangelicas & Apostolicas, quas superius deprompsimus, scripturas, quibus Ecclesia Catholica per gratiam Dei fundata est; etiam intimum putauimus, quod quamuis per Orbem Catholicæ diffusæ Ecclesiæ quasi vnus thalamus Christi sit: Sancta tamen Romana Ecclesia nonnullis Synodicis constitutis ceteris Ecclesijs prælata est: sed & Euangelica voce Domini Saluatoris nostri primatum obrinuit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: et tibi dabo clauas regni cælorum; & quæcumque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cælo. Addita est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli, Vasis electionis, qui non diuerso (sicut hæretici garriunt) sed vno tempore, vno eodemque die, gloriosa morte cum Petro in vrbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans, coronatus est, & pariter supradictam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, alijsque omnibus in vniuerso mundo sua præsentia atque venerando triumpho prætulerunt. Est ergo prima Petri Apostoli sedes Romana Ecclesia non habens maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine a Marco eius discipulo atque Euangelista consecrata est: ipseque in Ægyptum directus a Petro Apostolo, verbum veritatis prædicauit, & gloriosum consummauit martyrium. Tertia autem sedes est apud Antiochiam beatissimi Apostoli Petri, quæ habetur honorabilis, eo quod illam primitus quàm Romam venisset, habitauerit, & illic primum nomen Christianorum nouellæ gentis exorditum est.] hucusque canon: cuius quidem sancienti occasionem inde credimus emanasse, quod licet Orientales Episcopi Constantinopoli congregati ad Concilium Romanum nihil scripserint de prærogatiua collata Ecclesiæ Constantinopolitanæ super Alexandrinam; Damasus tamen hoc ipsum subodoratus, vna cum vniuerso Concilio ista de legitima & antiqua sedium prærogatiua palam scriptis ediderit, quo audax illorum retunderetur præsumptio: qua etiam occasione hæc eadem scimus a Gelasio^d Papa iterum scriptis prodita in Romano Concilio, & aduersus Acacium Constantinopolitanum Episcopum eadem pertentantem sæpius inculcata.

In Actis autem Damasi Papæ in Ecclesijs recitari solitis, de quibus inferius erit mentio, habentur aliqua ab eodem Pontifice decreta in Romano Concilio, hoc ne, an priori, haud certum est: Ac primo, vt decimæ atque primitiæ a Fidelibus darentur; & qui detrectarent, anathemate ferirentur: Eadem quoque plectendos sententia, qui foenori vacarent. Eijci etiam ab Ecclesia præcipiuntur, qui in ea vanis sermonibus operam darent: Necnon etiam excommunicandos esse omnes maleficijs, augurijs, sortilegijs, omnibusque alijs superstitionibus vacantes: qua sententia præsertim feminas illas plectendas

CANON DE PRAEROGATIVA SEDIUM

c Math. 16.

a Cap. sacrosan. etc. lib. 15. ex Rom. Concil.

DECRETA ROMANI CONCILII.

A plectendas esse, quæ illusæ a dæmone, se putant noctu super animalia ferri, atque vna cum Herodiade circumuagari. Prohibitum etiam ex præscripto (vt ibi ponitur) Nicæni canonis, ne ante horam tertiam diebus festis Missæ canerentur, alijs vero diebus a media hora quarta vsque ad nonam facere liceret. Decretumque ibi ponitur, quo iubetur in fine cuiusque psalmi apponi: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, &c.]

Quod autem spectat ad canonem de feminis eo modo a dæmone illusis: eadem ferme a S. Augustino descripta^a habentur, necnon in appendice Ancyranæ Concilij, & apud Gratianum sub eodem titulo^b collocata. Constat quidem auctoritate Seueri^c, hoc tempore tum in Occidente tum etiam in Oriente maleficorum hominum artes plurimum inualuisse. Qui quidem Seuerus vbi narrat quemdam Sabbatium monachum a dæmone illusum, ista mox subdit: Animaduersum est tamen eodem fere tempore fuisse in Hispanijs iuuenem, qui cum sibi multis signis auctoritatem paruisset, eo vsque elatus est, vt se Eliam profiteretur. Quod cum plerique temere credidissent, addidit, vt se Christum esse diceret: in quo etiam adeo illudit, vt eum quidam Episcopus, nomine Rufus, vt Dominum adoraret: propter quod eum postea ab Episcopatu deiectum vidimus. Plerique etiam nobis e fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quemdam extitisse, qui se Ioannem esse iactaret. Ex quo conijcere possumus, istiusmodi pseudoprophetis existentibus, Antichristi aduentum imminere, qui iam in istis mysterium iniquitatis operatur.]

Sed quod deterius videri poterat, in ipsos sacros Dei ministros præstigiæ quoque magicarum excantationū irreperunt. Audi quidnam de Gerontio diacono S. Ambrosij habeat Sozomenus^d: Hic inquit, cū sub Ambrosio Mediolanensi Episcopo diaconus esset, haud scio qua re motus, vtum ne præstigias molitus, an vero dæmonis instigationibus ac spectris agitatus, noctu indicabat se Onoscelidem (hoc est, dæmonū genus asininis cruribus apparens) apprehensum, capite raso, in pistrinū coniecisse. Qua de causa Ambrosius eum, vt indigna ministro Dei locutū, præscripto tempore manere domi, & poenitentia expiari iusserat. Ille vero cum & medicus præstantissimus, & ad dicendum persuadendumque promptissimus, & ad amicos conciliandos accommodatissimus esset, Constantinopolim profectus est eo proposito, vt Ambrosium criminaretur, &c.] tradit demum ipsum a Chrysostomo Nectarij successore exauctoratum fuisse. At pleni sunt Ammiani vltimi libri de quæstionibus tum Antiochiæ, tum Romæ aduersus maleficos his temporibus agitati. Sed reliqua prosequamur.

His igitur de Romano Concilio enarratis, iam superest, vt res gestas S. Hieronymi Romæ toto triennio, quo illic ipsum morari contigit, peruestigemus. Ac primum quod ad publicas pertinet functiones: Damasus Papa, qui eum longe licet absentem de diuinæ scripturæ locis consulere, crebrisque epistolis excitare consuevit; cum haberet præsentem, haud passus est degere otiosum: siquidem in primis eius opera vsus est in conscribendis epistolis ad diuersas consultationes ex diuersis Ecclesiarū Concilijs ad ipsum Romam perlatas: testatur id quidem ipse Hieronymus his verbis^e: Ante annos plurimos, cum in chartis Ecclesiasticis iuarem Damasum Romanæ vrbis Episcopum, & Orientis & Occidentis Synodicis consultationibus responderem, &c.] sed periere hæc omnia cum ipsis Conciliorū Actis adeo egregia monumenta Hieronymi. Quantæ vero tunc ob consuetudinem cū Damaso adeo intimā apud omnes fuerit æstimationis, ipse alibi ad Afellam scribens ita ait^f: Antequam domū S. Paulæ nossem, totius in me Vrbs studea consonabant, omnium pene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beatæ memoriæ Damasus meus sermo erat: dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus, &c.]

Ex his autem quod dicat dignum summo sacerdotio æstimatum, opinati sunt, puto, nonnulli eundem Hieronymum creatum fuisse a Damaso Papa presbyterum Cardinalem, non intelligentes, per summum sacerdotium, quemlibet Episcopatum designari, vt pluribus in nostris ad Romanum Martyrologiū Notis palam fecimus. Sed & quod intime Damaso inhæreret, eam dignitatem existimant consecutum: quasi necesse fuerit, omnem qui ab epistolis esset summo Pontifici, fuisse Cardinalem; cum de S. Prospero, auctore Gennadio^g, certum sit in eodem ministerio vsui fuisse S. Leoni Pontifici, nec tamen Cardinalem extitisse. Vel ex eo alij deduxerunt argumentū, quod S. Augustinus^h ad ipsum Hieronymum scribens, hæc dicat: Quamquam secundum honorem vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen

a August. de spirit. & anim. c. 28.

b 26. q. 5. c. 12. c. Seuer. Vit. S. Martini. c. 25.

d Sozom. lib. 8. cap. 6.

HIERONYMVS QUID APVD DAMASVM.

e Hieron. epist. 11.

f Hieron. epist. 99.

DE CARDINALATV HIERONYMIOPINIO.

g Gennad. de vit. illustr. cap. 84.

h Apud Hieron. epist. 97.

in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est.] ita ipse. Sed quæ hæc multa? **A** accipe: quod ætate grandior, cui plurimum deferendum erat; quodq. Christianus a puero; quod insuper linguarum peritia excelebat; quod nulla aliquando hæresi fuerit infamatus, vel spuria sobole auctus: quibus omnibus Augustinum Hieronymo fuisse minorem, liquido constat. Sed & quod superius a nobis pluribus dictum sit, Hieronymum ita creatum esse presbyterum Antiochiæ a Paulino, ut nunquam passus fuerit alicui adscribi titulo: haud adeo libere possumus, ipso contradicente, eius Cardinalatui suffragari.

Sed contra ipsam eiusdem Hieronymi assertionem auctor illorum sermonum quos Augustino supposuit, & ad fratres de eremo inscripsit (quisquis ille fuerit, hac certe ex parte non nisi impostor dicendus, cum multorum mendaciorum sanctissimum ac doctissimum virum constituerit assertorem, ut in Notis ad Romanum Martyrologium demonstrauimus) hic inquam aduersus eiusdem Hieronymi assertionem hæc habet: **B** Legimus enim, fratres carissimi, S. Patrem Hieronymum Cardinalem fuisse in ecclesia S. Laurentij martyr, &c.] At quam perspicue se detegit recentior auctor, cum ait: Legimus? Sed & quod eodem sermone ait S. Hieronymum recessisse ab Vrbe una cum Paula & Eustochio, rogatu patris illarum; certe existimasse videtur Paulam & Eustochium fuisse sorores, eodemq. parente genitas. Vides quos ea assertio ad stipulatores habeat. Sed & idem auctor Cardinalatus Hieronymi quantum calluerit res eiusdem Hieronymi, ex eo intelliges, dum ait ipsum peruenisse usque ad Sixtum Pontificem, quem constat diem obiisse sub Bonifacio, Consulibus Theodosio octauum atque Constantio. Rursus vero alius ille anonymus auctor (tutius enim sine auctoris nomine produntur mendacia) qui scripsit vitam S. Hieronymi, æque Cardinalatus eius assertor est: sed quot portentosis mendacijs confarcinatus sit libellus ille, suo loco dicturi sumus. Ecce tibi **C** iam habes, e quibus fontibus hausere recentiores scriptores, atque pictores prototypum mutuati sunt. Verum in his non immorandum diutius: sed iam quæ sunt germana Hieronymi prosequamur.

Damasus diuinarum scripturarum studiosissimus indagator, plura ab ipso S. Hieronymo (ut dictum est) præsentate exegit, quam quæ ab eo absente accipere consueuerat: haud enim voluit Romæ agere otiosum; sed aliqua semper percontatus, pulsans hominem quæstione, latius disserendi ansam præbebat. Etenim tunc ipsum Hieronymum ea credimus elucubrasse, quæ tractationem potius quam epistolam repræsentant, utpote præsentate traditam, non autem ad absentem per tabellarium missam, nimirum de Osanna quæstionem, appendicem ad tractationem de Seraphim, tractatum de filio prodigo, translationem duarum Origenis homiliarum in Cantica Cantorum, emendationem quatuor Euangeliorum editionum inter se discrepantium, necnon canones Concordantiæ Euangelicæ: sed & emendationem quoque Psalterij, Romæ cum esset, elaborauit, adq. septuaginta duorum translationem accommodauit; sed cursim factam eandem iterum maiori diligentia examinandam subiecit incudi.

Insuper Romæ cum esset S. Hieronymus, inter alios exantlatos labores oblatrantem canem Heluidium, hominem imperitum, sed blasphemij pollentem comperit. Fuit hic hostis virginitatis, utpote qui diceret eiusdem esse gloriæ virgines ac maritatas; eoq. sceleris atque dementia prolapsus est, ut sanctissimæ Deiparæ negare scelestus virginitatem post partum auderet: quem tam sacrilega audentem Hieronymus non confutauit solum, sed & derisit, contemptuiq. ut par erat, illum exposuit, qui ex blasphemia sibi comparare gloriam studuit: de eo enim hæc inter alia ipse Hieronymus: Quis te, oro, **E** ante hanc blasphemiam nouerat? quis dupondij supputabat? Consecutus es quod volebas, nobilis es factus in scelere. Ego ipse qui contra te scribo, cum in eadem tecum Vrbe consistam, albus (ut aiunt) aterve sis, nescio.] Scripsisse autem Hieronymum hunc librum Romæ, & Damasus ostendisse, ipse quidem testatur in Apologia ad Pammachium, in qua hæc verba leguntur: Dum adhuc viueret sanctæ memoriæ Damasus, librum contra Heluidium de beatæ Mariæ virginitate perpetua scripsimus, in quo necesse fuit nobis ad virginitatis beatitudinem prædicandam, multa de molestijs dicere nuptiarum. Num vir egregius, & eruditus in scripturis, & virgo, Ecclesiæ virginis doctor aliquid in illo sermone reprehendit? In libro quoque ad Eustochium multo duriora de nuptijs diximus, & nemo super hac re læsus est.] hæc Hieronymus. Porro tractationem illam de custodia virginitatis ad Eustochium Romæ itidem scripsit post

A post editum commentariū aduersus Heluidium; quod ipsemet tradit, simulq. addit S. Damasus eodem argumento carmine & prosa scripsisse libellos, ac S. Ambrosium alios: quod ipsum in Oriente Basilus, necnon Gregorius Nazianzenus paulo ante, Chrysostomus vero postea præstiterunt: ut plane intelligas, instinctu diuino sanctissimos atque doctissimos Patres tam in Oriente, quam in Occidente, in eadem versatos esse materia, cum diabolus sua monstra erat in mediū producturus, impios, qui nobile Ecclesiæ thesaurum voce Domini commendatū, oreq. Apostolico prædicatum, maiorum omnium denique præconijs celebratum terræ infoderent nulli vsui profuturum. Ceterum tractationem illam ad Eustochium de custodia virginitatis, quod post editum in Heluidium commentarium scriptam fuisse constat, vltimo ferme anno eius commorationis Romæ, nempe trecentesimo octogesimo tertio vel quarto, elucubratam esse putamus, ex rationibus inferius subiiciendis.

B At non Heluidius tantū repertus est eius fuisse falsitatis assertor, licet primus Romæ ausus sit tot tantaq. in clamare blasphemias; sed Epicurus Iouinianus pseudomonachus eidem extitit in impietate collega. Præcursor namque huius fuit Heluidius; sed egregius potensq. confutator vtriusque Hieronymus, cuius Romam hac tempestate contigit opportunus aduentus. Quam enim oportuit præmovere castas aures, atque seipsum de silua cuncta dire vastantem, ac fœde spurcantem? Nam de eo hæc Augustinus: Iouiniana hæresis sacrarum virginum meritum æquando pudicitia coniugali tantum valuit in Vrbe Roma, ut nonnullas etiam sanctimoniales, de quarum pudicitia suspicio nulla præcesserat, deiecit in nuptias diceretur, hoc maxime argumento, cum **C** eas vrgeret, dicens: Tu ergo melior es quam Sara, melior quam Susanna, siue Anna? & ceteras commemorando testimonio sanctæ scripturæ commendatissimas feminas, quibus se illæ meliores vel etiam pares cogitare non possent. Hoc modo etiam virorum sanctorum sanctum cælibatum commemoratione patrum coniugatorum & prædicatione frangebatur. Huic monstro sancta Ecclesia, quæ ibi est, fidelissime ac fortissime resistit.] Damaso nimirum & S. Hieronymo ex aduerso pugnantibus.

Sed vnde prodierit bestia lutulenta, deq. eius ortu, moribus, habitu & characterem diligentius exquiramus: ut monstrato fonte, qualis inde aqua potuerit emanasse, lector prudens intelligas. Ab Auxentio Ariano, illo seniore qui post S. Dionysium in Mediolanensem Ecclesiam intrusus est, Heluidium originem duxisse, Gennadius auctor est. At Iouinianus cum collegis impietatis sub Catholico nomine & habitu monastico aliquandiu delituit in monasterio Mediolanensi, illo nimirum sacrosancto spectatæ disciplinæ laudatæq. obseruantia habitaculo, cuius cum S. Augustinus meminit, ait: Erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbs moenia sub Ambrosio nutritore] quod instar maris expuit latentia ibi cadauera, nempe Iouinianum ac socios, Deo quidem mortuos, & aquis iam concupiscentiæ turgidos.

D Id vero factū esse post Limenij Vercellensis Episcopi obitum, quem anno superiori interfuisse vidimus Aquileiensi Concilio, non autem post mortem Eusebij, Ambrosius in epistola ad Vercellenses declarat: nam quod ibi ait, electionem suam Orientem exemplo probasse, alludens ad electionem Nectarij, qui pariter contra canones catechumenus adhuc electus fuit Constantinopolitanus Episcopus; quando scripserit, docet. Ad ipsam igitur Vercellensem Ecclesiam viduatam pastore morte Limenij S. Ambrosius **E** eam scribens epistolam, egredientes e siluis lupos ut caueant, monet his verbis: Audio enim homines, qui dicunt, nullum esse abstinentiæ meritum, nullam frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari pretio, delirare eos qui ieiunijs castigant carnem suam, ut menti subditam faciant. Quod numquam fecisset, numquam scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putasset: gloriatur itaque dicens: Sed castigo corpus meum & seruituti redigo, ne alijs prædicans, ipse reprobis inueniar. Ergo qui non castigant corpus suum, & volunt prædicare alijs, ipsi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quam quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuam prouocat? quam incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicuræos noua schola misit? non philosophorum, ut ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vtilitatis. Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis (neque enim pudet

Hieron. epist. 22.

IOVINIANI
HÆRESIARUM
CHÆ ORIGO.

b August. Res. 1. lib. 2. c. 22.

c Gennad. de
vir. illust. in Hel
uidio c. 3.
MONASTERIUM
MEDIOLANENSE.
d August. Confes.
lib. 8. c. 6.e Ambros. epist. 82
AMBROSIVS
ADMONT
VERCELLENSIS
DE NOVA
HÆRESI.

f 2. Corinth. 9.

ASSERTORES
CARDINALA-
TVS HIERO-
NYMI.a Serm. ad fra-
tres de eremo
24.

b Microlog. c. 21.

c Apud Hieron.
tom. 9.HIERONYMI
ROMAE ELV-
CVBRATIO-
NES.HELVIDIUM
HIERONYMVS
CONFUTAT.
d Hieron. contr. 3
Heluid.e Hieron. epist.
50.

A pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes^a) Sed hic positi, primo ieiunabant, intra monasterium continebantur, nullius erat luxuriæ locus, interdicta ludibrosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre: abierunt: deinde volentes redire, non sunt recepti: pleraque enim audierant, quæ deberent cauere. monuerā: nihil profeceram. Efferuescentes itaque, disseminare talia cœperunt, quibus incentores essent vitiorum omnium. Miserabiles perdidit vique quod ieiunauerunt: perdidit quod aliquo se continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuidet aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt, &c.]

B Sed egressus e monasterio, quodnam vitæ genus Iouinianus impurus exercuerit, egregie describit S. Hieronymus^b, sic exordiens: Completum est in eis verissimum illud pro- uerbum: Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti. nolui omnē locum secundæ Petri epistolæ ponere, ne longam facerem, sed tantummodo ostendi Spiritus sancti vaticinio huius temporis & doctores & hæresin pronunciatam. Denique manifestius eos denotat, dicens: Venient in nouissimis diebus illudores, seducentes, iuxta propria desideria ambulantes, &c. Descripsit sermo Apostolicus Iouinianum loquentē buccis tumentibus, & inflata verba trutinantem, promittentem in cælis libertatē, cum ipse corruptionis seruus sit atque luxuriæ, canis reuertens ad vomitum suum. Nam cum monachū esse se iactet, & post sordidam tunicam, & nudos pedes, & cibarium panem, & aquæ potum, ad candidam vestem & nitidā cutem, ad mulsū & elaboratas carnes, ad iura Apicij & Paxami, ad balneas quoque ac fritillas & popinas se conferat: manifestum est, quod terram cælo, vitia virtutibus, ventrem præferat Christo, & purpuram coloris eius putet regna cælorum. Et tamen iste formosus monachus, crassus, nitidus, dealbatus, & quasi sponsus semper incedēs, aut vxorē ducat, vt æqualem virginitatem nuptijs probe; aut si non duxerit, frustra contra nos verbis agat.] & inferius^c: Ante nudo eras pede, modo non solum calciato, sed & ornato: tunc pexa tunica & nigra subucula vestiebaris, sordidatus, & pallidus, & callosam opere gestitans manum; nūc lineis & sericis vestibus, & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis: rubent buccæ, nitet cutis, comæ in occipitium frontemq. tornantur, protensus est aqualiculus, insurgunt humeri, turget guttur, & de obesis faucibus vix suffocata verba promuntur.] hæc ipse de monstruosa metamorphosi monachi in Sardanapalum.

C At huiusmodi sic compositum hominem a S. Hieronymo concinne descriptum; quid illum, lector, putas eructare potuisse? verbum bonum, an crapulam? fructū Spiritus, an opera carnis? iam tu ipse tibi responde: ego certe alijs noui characteribus insignitum, stigmatibusque notatum prædicatorem veritatis, assertoremq. virginitatis Paulum Apostolum, dicentem^e: Vsq. ad hanc horam esurimus & sitimus, nudi sumus, &c.] ac illud ab Ambrosio aduersus eisdem nuper inculcatum: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo.] Numquid ergo immutata diuina lex, alius innouatus est Spiritus, & diuersus a priori Deus innotuit, quem contraria prioribus nunciaturum hominibus, contrarios oportuerit Apostolos delegisse; dedignatumq. Spiritum sanctum per alia organa, quàm per distenta crapula membra palam facere hominibus veritatem? Vides igitur, quàm procul absit, vt e limoso fonte bestiarum pedibus agitato, vel gutta potuerit fluxisse aquæ limpide veritatis: quod magis intelliges, si antiquiores mente recoles lacunas illas aquarum putentium, ex quibus riuos Iouinianus eduxit, nimirum sordidissimas illas recensitas superius hæreses, carnis spurcitas omnibus præferentes.

D Ceterum illud quod mireris, & fortasse laudes, inuenis in homine: ipsum nimirum quantumlibet ab institutis & legibus monachorum penitus abhorreret, haud tamen eo peruenisse audaciæ & impudentiæ, vt & nomen quoque abiecerit monachi, sed retinuerit, eodemq. (vt diximus ex Hieronymo) magnopere gloriari soleret: vt ex his intelligant recentiores apostatæ, quæ deteriores, execrabilioresq. Iouiniano existant, qui cū eandem sæpe damnatā putentem hæresin denuo excitauerint, nomen quoque monachorum vt portentum exhorruerunt. Sed & eo quoque se Iouiniano turpiores esse cognoscant, dum haud ille ita improbat sicut isti virginitatem, vt rem detestabilem esse diceret, verum non esse eam tantæ excellentiæ, vt mereretur præferri coniugio, sed æquandam. Nec aliter sentire poterat, qui ex Stoicis meritorum æqualitatem acceperat, & ab Epicuro lasciuam: de quo ita Hieronymus^f eleganter lusi: Lubricus serpens & Proteus noster in

variarum

A variarum se mutat portenta formarum. Qui enim in coitu & saturitate Epicurus est, subito in retributione meritorum Stoicus efficitur; Hierosolymam Circhio, ludæam Cypro, Christum Zenone commutat.]

Porro eius dogmata ita describit, cum ait: Proponam breuiter aduersarij sententias, & de tenebrosis libris eius, quasi de foueis serpentes protraham, neque sinam venenosum caput spiris maculosi corporis protegi. Pateat quod noxium est, vt possit conteri cum patuerit. Dicit, virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent ceteris operibus, eiusdem esse meriti. Nititur approbare, eos qui plena fide in baptisate renati sunt, a diabolo non posse subuerti. Tertium proponit, inter abstinentiam ciborum, & cum gratiarum actione perceptionem eorum, nullam esse distantiam. Quartum, quod & extremum, esse omnium, qui suum baptisina seruauerint, vnam in regno cælorum remunerationem. Hæc sunt sibila serpentis antiqui: his consilij draco de paradiso hominem^a expulit, &c.] hæc Hieronymus: qui & scripta

B ipsius Iouiniani prorsus delira, incompta, nulla sibi compage cohærentia, & prorsus in- erudita fuisse demonstrat. Præterea eo blasphemiam adactū esse procacem hominem a malo dæmone impulsū, vt instar Heluidij diceret, Deiparam Mariam desijisse virginem esse cum Christum peperit, S. Ambrosius tradit: sed & illud Manichæorum coaceruasse, vt negaret Filium Dei veram carnem suscepisse, idem sanctus affirmat. Eadem de Iouiniani hæresi Augustinus^b, dum ait eam abortam esse cum iuuenis ipse esset: cumq. addat cito extinctam fuisse, neque sacerdotem aliquem decipere valuisse, plane significat his ipsis temporibus Mediolani in monasterio exoriri cœpisse, at non nisi post obitum Damasi Romæ innotuisse, & sub Siricio Papa damnatam esse: vt vere intelligas quod dictum est, Heluidium Romæ præcursorem fuisse Iouiniani. Porro de Iouiniani & sociorum damnatione suo loco dicemus sub Siricio Romano Pontifice.

C Sed prosequamur iam reliquas Hieronymi lucubrationes. Hoc ipso triennio quo in Vrbe permansit, elaboratus ab eo creditur liber aduersus Luciferianos: etenim schismatici qui aduersus Damasum ordinauerant Vrsicinum, sæpius ab Vrbe pulsi, & in exilium relegati, cum Luciferianis conspirarant, vt ex libello Marcellini & Faustini Theodosio Imperatori oblatō liquet, qui Romæ agentes pro Lucifero ac eius sectatoribus certamen inibant. Quod vero ad reliqua Romæ scripta sancti Hieronymi pertinet: pauca numerare continget, si conferas cum quotidianis familiaribus colloquijs illis, cum a diuersis de diuersis interrogaretur quæstionibus. Verum audiamus ipsum ad

D Principiam virginem hæc^c scribentem de S. Marcella ipsius matre: Cum me, inquit, Romam cum sanctis Paulino & Epiphano Ecclesiastica traxisset necessitas, quorum alter Antiochenam Syriæ, alter Salaminiam Cypri rexit Ecclesiam; & verecunde nobilium feminarum oculos declinarem: ita egit, *Marcella scilicet*, secundum Apostolum^d, importune, opportune, vt pudorem meum sua superaret industria. Et quia alicuius tunc nominis esse existimabar super studio Scripturarum, numquam conuenit, quin de Scripturis aliquid interrogaret; nec vt statim acquiesceret, sed moueret e contrario quæstiones, non vt contenderet, sed vt quærendo disceret earum solutiones, quas opponi posse intelligebat. Quid in illa virtutum, quid ingenij, quid sanctitatis, quid puritatis inuenerim, vereor dicere, ne fidem credulitatis excedam, & tibi maiorem dolorem incutiam, recordan-

E ti quanto bono carueris. Hoc solum dicam, quod quicquid in nobis longo fuit studio congregatum, & meditatione diurna quasi in naturam versum, hoc illa libauit, didicit, atque possedit: ita vt post profectioem nostram, si in aliquo testimonio Scripturarum esset oborta contentio, ad illam iudicem pergeretur. Et quia valde prudens erat, & nouerat illud quod appellant philosophi, τὸ ὀφέλιον, id est, decere quod facias: sic ad interrogata respondebat, vt etiam sua, non sua diceret, sed vel mea, vel cuiuslibet alterius: vt in eo ipso quod docebat, se discipulam fateretur; sciebat enim dictum ab Apostolo^e: Docere autem mulieri non permitto: ne virili sexui, & interdum sacerdotibus, de obscuris & ambiguis sciscitantibus, facere videretur iniuriam.] hæc Hieronymus.

Porro ipsa quidem S. Marcella non semper cum quid addiscere vellet, cum præsens adibat, sed per epistolam id etiam facere consuevit, vt idem S. Hieronymus tra-

METAMOR-
PHOSIS IOVI-
NIANI

^b Hieron. cōtra
Iouinian. lib. 1.

^c 2. Petr. 3.

^d Hieron. cōtra
Iouinian. lib. 2.

CONVINCI-
TUR HÆRESIS
EX PROMVL-
GATORE IP-
SIVS.

^e 1. Cor. 4.

1. Cor. 9.

^f Hieron. cōtra
Iouinian. lib. 2.

HÆRESIS IO-
VINIANI.

^a Gen. 13.

^b August. de ha-
res. 6. 82.

HIERONYMVS
LUCIFERIA-
NOS CONF-
TAT.

^c Hieron. epist.
16.

^d 2. Timoth. 4.

MARCELLAE
SPECTATA
SCIENTIA ET
VIRTVS.

^e 1. Timoth. 2.

dit a. Docuit b eam inter alia plurima decem voces, quibus apud Hebraeos Dei nomen appellatur. Explicauit c eidem dictiones Hebraicas, Alleluia, Maranatha, necnon Diapsalma d, ac tractatum e de blasphemia in Spiritum sanctum, differuit f & de alijs varijs quaestionibus. Ingens plane Christianae virtutis Marcella exemplum ediderat: quippe quae post septem menses quibus viro coniuncta fuit, vidua relicta (vt testatur S. Hieronymus epistola ad Furiam g) repudiatis, vt dictum est, nuptijs Cerealis clarissimi viri, absque vlla vel leui suspitione vitam castissimam custodierit. Erat & haec consobrina Pammachij, vt idem Hieronymus tradit h. Quantum autem eiusdem S. Marcellae constantia Ecclesiae Romanae profecerit, cum silentibus ceteris, ipsa se pro muro obiecit, ne haeresis Origenis iam in Urbem inuecta vna cum Periarcho a Rufino translato, radices figeret, suo loco dicturi sumus.

Sed quae doctrinam Hieronymi consecuta est, quo modo vitae quoque monasticae imitata sit institutum, quod & propagauit in alias; idem tradit his verbis i: Suburbanus ager vobis pro monasterio fuit, & rus electum pro solitudine, multoq. ita vixistis tempore, vt ex imitatione vestri & conuersione multarum, gauderemus Romanam factam Hierosolymam: crebra virginum monasteria, monachorum innumera bilis multitudo: vt pro frequentia seruientium Deo, quod prius ignominiae fuerat, esset postea gloriae. hae ipse. Porro & Marcellae mater Albina discendi cupidissima S. Hieronymum frequentauit; de qua ipse k: Certe cum Romae essem, numquam tam festina me vidit, vt non de Scripturis aliquid interrogaret: neque vero more Pythagorico, quicquid responderam, rectum putabat: nec sine ratione praedudicata apud eam valebat auctoritas, sed examinabat omnia & sagaci mente vniuersa pensabat, vt me sententiam non tam discipulam habere, quam Iudicem. l hae de Albina Hieronymus.

Harum vero adeo illustrium feminarum exemplo, aliae quoque Romanae nobiles viduae Christianae, quin & virgines cum ipsis adire consueuerunt Hieronymi habitaculum, vt ab eo erudirentur: nam ad Asellam hae ipse m: Pene certe triennium cum eis vixi: multa me virginum crebro turba circumdedit: diuinos libros, vt potui, nonnullis saepe differui: lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. n At quam id caste, quam sincere, idem mox subdit: Dicant quid vniquam in me aliter ienserint, quam Christianum decebat? Pecuniam cuiusquam accepi? manera vel parua vel magna non spreui? in manu mea aes alicuius insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? &c. o

Cereru inter alias nobiles matronas, feminas Consulares, S. Paula maiori pietatis studio erga Hieronymum propentior fuit, licet eum serius naeta esset: nam de illa ita ipse p Hieronymus q: Antequam domum S. Paulae nossem, totius in me Urbis studia consonabant. r] quae tamen si tardius ipsum cognouerat, plus tamen ceteris eius eruditione profecit. Siquidem non ipsa tantum, sed & filiae atque cognati, eius vsu perfectissimi redditi sunt Christiani, & domus eius veluti in ecclesiam commutata. Erat n genus maternum eius nobilissimu ex Gracchorum ac Scipionum familijs prognatum: matre orta Blefilla seniori, patre peregrino sed regio Graecorum stemmate, Rogato nomine; virum naeta Toxotium seniore, ex quo quinque suscepit liberos, nempe primo loco Blefillam, deinde Paulinam, tertio Iuliam Eustochium, quarto Ruffinam, quinto & vltimo Toxotium. Horum vero primogenita Blefilla nupta, sed mox relicta vidua est: Paulina coniugio iuncta Pammachio: Eustochium autem virgo permansit: Ruffina Aletium virum accepit: Toxotius vero duxit vxorem Latam Albini filiam Ethnici hominis & Gentiliciae superstitionis Pontificis, ex quibus genita est Paula iunior. Sed agamus de singulis, vt quantum in eis Hieronymus profecerit, cognoscamus.

Mirandum plane accidit, vt pia conuersatione Toxotij atque Laetae, Albinus Pontifex, Christianae religionis hostis implacabilis, admirante praemiraculo Vrbe, iam euaserit Christianus vt idem S. Hieronymus narrat his verbis o, scribens ad eius filiam Laetae de Paula filia: Quis, inquit, hoc crederet, vt Albini Pontificis neptis de promissione martyris nasceretur? vt praesente & gaudente auo, paruulae adhuc lingua balbutiens, Christi Alleluia resonaret? vt virginem Christi in suo gremio nutriret senex? Et bene feliciterq. expectauimus. Sancta & fidelis domus virum sanctificat infidelem. Iam candidatus est fidei, quem filiorum & nepotum credens turba circumdat. Ego puto, etiam ipsum Iouem, si habuisset talem cognationem, potuisse in Christum credere. q] hae ipse.

DE ALBINA. k Hieronym. in praefat. in epist. Paul. ad Galat.

l Idem epist. 99

m Hieron. ead. epist. 99. PAULAE FAMILIA DEO AD-DICTA. n Idem epist. 26. o 27.

p Idem epist. 7. ALBINVS PON-TIFEX IDOL. AD CHRISTVM CONVERSVS.

Grande

A Grande sane miraculum, potuisse senem renasci denuo, atque idoloru Pontificem in extrema Fidelium classe profiteri, & incipere discere religionis elementa, qui apud suos sacrorum agebat Antistitem, & decrepitum senem a nepre infantula balbutiente depromptum reddere Alleluia; quam ipsam mater Laeta sanctissima femina cupida despondere virginem Christo, ab eodem S. Hieronymo petijt & accepit de institutione eiusdem filiae epistolam a pareneticam; qua ipsa quantum profecerit, illud modo satis fit indicasse, eandem aetate auctam ad auiam Paulam Hierosolymam nauigasse, ibiq. cum S. Eustochio in sancta Deo dicata virginitate consenuisse.

Quod autem pertinet ad Blefillam: tanta haec virtutis fuit, vt viginti annorum vidua a viro relicta, quocum mensibus tantum septem vixerat, magis (inquit Hieronymus b) ipsam deplorauerit amissam virginitate, quam mariti obitu doluerit. At quonam modo ad mundi contemptu hanc idem S. Hieronymus instituerit, ipse ad Eustochium forem scribens docet his verbis c: Memini me ante hoc ferme quinquennium, cum adhuc Romae essem, & Ecclesiasten sanctae Blefillae legerem, vt ea ad contemptum mundi huius prouocarem, & omne quod in mundo cerneret, putaret esse pro nihilo, rogatum ab ea vt in morem commentarioli obscura quaeque differerem, vt absque me posset intelligere quae legebat. Itaque quoniam in procinctu nostri operis subita morte subtracta est, &c.] Porro quantae huius adolescentulae viduae virtutes extiterint, idem sanctus Hieronymus in consolatione de obitu eius ad Paulam matrem conscripta d pluribus docet. Fuisse autem excultam Graecis ac Latinis litteris, idem affirmat, cum ait: Si Graece loquentem audisses, Latine eam nescire putares. Si in Romanum sonum lingua se verterat, nihil omnino peregrini sermo redolebat. e] sed & de eadem subdit: In paucis non dicam mensibus, sed diebus ita Hebraeae linguae vice rat difficultates, vt in discendis canendisq. psalmis cum matre contenderet. f

Inter quatuor sanctae Paulae filias, nempe Paulinam, Eustochium, Blefillam, atque Ruffinam, primam omnium Blefillam contigit ex hac vita migrasse, vt idem S. Hieronymus ad Pammachium scribens affirmat: de cuius ad Christum conuersione extat eiusdem ad S. Marcellam epistola, vbi agit de aegrotatione Blefillae. Quod autem reperitur Blefillae epitaphium, alterius potius esse conuincitur, quae non vidua esset, sed reliquisset post se virum superstitem: puto tamen fuisse monumentum feminae Christianae: nam nequaquam praemittitur illa praefigi solita, DIIS MANIBVS, ex more Gentilium dedicatio: sic enim se habet g:

HIC. EST. POSITA
D ALLIA. BLESILLA. RARI. EX
EMPLI. FEMINA. QVAE. VIXIT
ANNIS. XXVI. M. II. D. XII
... FECIT. DVLCISSIMAE. CONIVGI] sed rursus ad Paulae filias.

De Paulina autem eiusdem sanctae Paulae filia, sorore Blefillae, extat in eius dormitione sancti Hieronymi epistola ad Pammachium consobrinum sanctae Marcellae, vt idem S. Hieronymus tradit h, qui fuit eius Romae condiscipulus i.

Quarto loco nata Ruffina nupta est viro clarissimo Aletio: quae immaturo funere (inquit Hieronymus k) pium matris animum consternauit. Huius praeclaras virtutes S. Paulinus Nolanus Episcopus scripsit in consolatione obitus eius ad Aletium virum ipsius. Porro haec minor natus nondum nupserat, quando ab Vrbe recessit Paula mater E Hierosolymam profectura; sed iam nubilis facta, vt testatur S. Hieronymus l, femina matris educatione sanctae aequae viro sancto coniuncta; de qua idem Paulinus m: Est enim coniux fidei, soror virginitatis, filia perfectionis, cui Paula mater, soror Eustochium, tu maritus. n]

De Eustochio vero, minores sunt omnes laudes sancto proposito quod suscepit, & vitae instituto quod arripuit, quas maioribus in dies virtutum incrementis adauxit, ac tandem feliciter consummauit. de qua ad Pammachium haec Hieronymus o: Quid Eustochio fortius, quae nobilitatis portas & arrogantiam generis Consularis virginali proposito fregerit, & in Vrbe prima primum genus subiugauerit pudicitiae? p] Hanc altiore gradum ceteris conscendentem idem S. Hieronymus scripto ad ipsam de custodia q virginitatis libello adiuuit. Quidnam autem terribile acciderit Praetextatae amitae, virginem a suscepto proposito abripere conanti, ita narrat sanctus Hieronymus r:

a Hier. epist. 9.

BLESILLAE SPECTATA VIR TVS. b Hieron. epist. 25. c Idem epist. 116.

d Idem epist. 25.

e Extat apud Aldu de Ortopograph. pag. 34.

f Hieron. epist. 52. g Hieron. epist. 50. h Idem epist. 27. DE RUFFINA ET ALETIO. i Idem epist. 27. in epitaphio Paulae. k Paulin. epist. 32.

DE EUSTOCHIO ET PRAETEXTATA. l Hieron. epist. 26.

m Idem epist. 20.

Hier. epist. 7. ronymus: Prætextata nobilissima quondam femina, iubente viro Hymetrio, qui A patrus Eustochij virginis fuit, habitum eius cultumq. mutauit, & neglectum crimen mundano more texuit * sibi, vincere cupiens & virginis propositū & matris desiderium. Et ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum terribili voce minitantem poenas, & hæc verba frangentem: Tu ne ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei tuis sacrilegis atrectare manibus? quæ iam nunc arescent, vt sentias excruciatam quid feceris, & finito mense quinto ad inferna duceris. sin autem perseueraueris in scelere; & marito simul orbaberis & filijs. Omnia per ordinem expleta sunt, & seram miseræ poenitentiam velox signauit interitus. Sic vlciscitur Christus violatores templi sui, sic gemmas & pretiosissima ornamenta defendit. Et hoc retuli, non quod insultare velim calamitatibus infelicium, sed vt moneam cum quanto metu & cautione seruare debeas quod Deo spondidisti.] hætenus B Hieronymus ad Latam hæc probe scientem, quæ Paulam filiam natam ex promissione (vt dictum est) martyris, virginem permanfuram Deo dicauerat adhuc tenellam. At de Eustochio & Paula sæpe dicendum inferius. Porro Romæ cum esset idem sanctus Hieronymus, hoc tempore eidem S. Paulæ explicuit psalmum centesimum decimum octauum, & centesimum vigesimum sextum, necnon Hebraicum alphabetum, quæ extant.

MOBILES PIAE
QVE ROM. FE-
MINAE.
Hier. epist. 99.
Hier. epist. 15.

DE OBITU
LEAE ET PRAE-
TEXTATI.

Hier. epist. 62.

*Apul. Aldi Or-
thograph. pag.
136.*

*Symmach. lib.
1. epist. 38. &
sequenti.
g Macrob. Satur-
nal. lib. 1. c. 17.*

Hier. epist. 24.

OBITU SAN-
CTAE LEAE.

Inter alias etiam studiosas Hieronymi Romæ agentis fuere Felicitas, Afella, & Lea clarissimæ genere æque & sanctissimæ feminae, quarum idem meminit in epistola ad Afellam^b, quæ quam insigni enituerit sanctitate, ipse Hieronymus in epistola ad Marcellam^c declarat.

Accidit autem (quod tacendum non est) vt cum sanctus Hieronymus Romæ agens C ac docens, explicare aggredereetur psalmum septuagesimum secundum, præfente inter alias S. Marcella; de S. Leæ viduæ, virginum præfectæ monasterio, ex hac vita migratione nuncium afferretur: quo tempore etiam mori contigerat Prætextatum iam Consulem designatum, hominem deorū cultorem, & Christianæ religionis contemptorem, de quo illud ab eodem Damaso dictum superius alia occasione retulimus, cum ait de eo ad Pammachium scribens: Miserabilis Prætextatus, qui designatus Consul est mortuus, homo sacrilegus & idolorum cultor solebat ludens beato Papæ Damaso dicere^d: Facite me Romanæ Urbis Episcopū, & ero protinus Christianus.] de quo & sæpius Ammianū meminisse diximus, cum de ipsius legationibus agit ac præfecturis.

Huius vero qui hoc anno Consul designatus diem obiit, Prætextati extat eiusmodi vetus inscriptio^e:

VETTIO. AGORIO. PRAETEXTATO. V. C. ET. CORRECTORI. TVSCIAE. ET. VMBRIAE. CONSVLARI. LVSITANIAE. PROCONSVLI. ACHIAE. PRAEFECT. VRBI. PRAEFECTO. PRAETORI. ILLYRICI. ITALIAE. ET. AFRICAE. CONS. DESIGNATO. LEGATO. AMPLISSIMI. ORDINIS. SEPTIES ET. AD. IMPETRANDVM. REBUS. ARDVIS. SEMPER. OPPOSITO. PARENTI. PVBLICAE. PRIVATI. MORE. VERENDO. VT. ETIAM. STATVAE. IPSIVS. DOMVS. HONORARE. INSIGNIA. CONSTITVI. LOCARIQVE. CVRAVIT

Porro ad hunc ipsum Prætextatum datæ habentur plures epistolæ Symmachi^f. Macrobius^g hunc eundem Vettium Prætextatum, Sacrorum omnium Præsulem nominat, E quem & in suis Saturnalibus interloquentem inducit.

Apposite autem accidit, vt & tunc cū S. Hieronymus ad eū psalmi versum peruenisset: Si dicebam, narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum præuaricatus sum] quod Latini codices habent, Nationem filiorum tuorū reprobauit] de S. Leæ transitu quoque certior redderetur: cum pergens ille quod tractare fuerat inchoatus; postea vtriusque obitum, Leæ & Prætextati, tamquam antithesim memoriæ dignam, voluit scriptis testamentum posteris tradere, scripta ea de re ad Marcellam epistola^h, cuius est exordium: Cum hora ferme tertia hodiernæ diei septuagesimum secundum psalmum, id est, tertij libri principium legere coepissemus.] et inferius: Repente nobis nunciarum est, sanctissimam Leam exisse de corpore: ibiq. ita te palluisse conspexi, vt vere aut pauca, aut nulla sit anima, quæ fracto vase testaceo, non tristis erumpat. Et tu

A Et tu quidem, non quod futuri incerta esses, dolebas, sed quod triste funeri obsequium non dedisses. Denique in medijs fabulis, rursum didicimus, reliquias eius iam Ostiam fuisse delatas.

Quæras, quo pertineat ista replicatio? Respondebo tibi verbis Apostoli^a: Multum a Rom. 2. per omnem modum. Primo, quod vniuersorum gaudijs prosequenda sit, quæ calca-to diabolo, coronam iam securitatis accepit. Secundo, vt eius vita breuiter explicetur. Tertio, vt designatum Consulem de suis sæculis detrahentes, esse doceamus in tartaro. Et quidem conuersationem Leæ nostræ quis possit digno alleuare præconio? ita eam totam ad Dominum fuisse conuersam, vt monasterij princeps, mater virginum fieret, post molliciem vestium sacco membra triuisse, infomnes orationibus duxisse noctes, & comites suas plus exemplo docuisse, quàm verbis. Humilitatis fuit tantæ tamq. B subiectæ, vt quondam domina plurimorum, ancilla omnium putaretur, nisi quod eo Christi magis esset ancilla, dum domina hominum non putatur. Inculca vestis, vilis cibus, neglectum caput; ita tamen, vt cum omnia faceret, ostentationem fugeret singulorum, ne reciperet in præfenti sæculo mercedem suam. Nunc igitur pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Abrahæ^b sinibus confouetur, & cum paupere quondam Lazaro diuitem purpuratum & non palmatum Consulem, sed atratum, stillam digiti minoris cernit inquirere.] Porro natalis dies S. Leæ, quo ex hac vita migravit in cælum, perpetuo monumento adscriptus asseruatur in publicis Ecclesiæ tabulis XI. Kal. Aprilis, annis singulis præconio publico celebratus. Subdit vero Hieronymus:

O quanta rerum mutatio! Ille, quem ante paucos dies dignitatum omnium culmina præcedebant: qui, quasi de subiectis hostibus triumpharet, Capitolinas ascendit arces: quem plauso quodam & tripudio populus Romanus excepit: ad cuius interitum Vrbs vniuersa commota est: nunc desolatus & nudus, non in lacteo cæli palatio, vt vxor mentitur infelix, sed in sordentibus tenebris continetur. Hæc vero, quam vnus cubiculi secreta vallabant, quæ pauper videbatur & tenuis, cuius vita putabatur amen-tia, Christum sequitur, & dicit^c: Quæcumque audiuimus, ita & vidimus in ciuitate Dei nostri. et reliqua.] erat æque impia atque vir eius, vxor Prætextati, nomine Pauli-na, cuius hic meminit Hieronymus: quod sequens tibi inscriptio declarat^d:

FABIAE. ACONIAE. PAVLLINAE. C. F. FILIAE. ACONIS. CATVLLINI. V. C. EX. PRAEF. ET. CONSVLIS ORDIN. VXORI. VETTII. PRAETEXTATI. V. C. PRAEF. ET. CONSVLIS. DESIGNATI. SACRATAE. APVD. ELEV SINAM. DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORAE. SACRATAE. APVD. LAERNAM. DEO. LIBERO. ET. CERERI ET. CORAE. SACRATAE. APVD. AEGYNAM. DEABVS TAVROBOLITAE. ISIAEAE. HIEROPHANTRIAE. DEAE HECATAE. GRAECO. SACRATAE. DEAE. CERERIS

Hæc inquam Paulina magna sacerdos, inani quadam iactantia, in inuidiam Christianorum, effutiebatur virum suum Prætextatum inter deos esse receptum; quod deridet S. Hieronymus atque subsannat. Meminit eiusdem Paulinae coniugis Prætextati Symmachus ad ipsum scribens^e. Sed & atexamus his alia de eadem Paulina vetera in Vrbe haud pridem reperta monumenta, atque illud in primis:

FABIA. ACONIA. PAVLINA. FILIA C. CATVLLINI. V. C. EXPRAEFECTI. CONSVLIS ORDINARI. VXOR. VETTII. AGORII. PRAETEXTATI PRAEFECTI. ET. CONSVLIS. DESIGNATI SACRATA. DEAE. CERERI

Et alia in basi statuae repertæ nuper in hortis Federici Cæsij^f: COELIAE CONCORDIAE VIRGINI VESTALI MAXIMAE FABIA PAVLINA C. F. STATVAM FACIENDAM COLLOCANDAMQVE CVRAVIT CVM PROPTER EGREGIAM EIVS PVDICI

OBITU PRAE-
TEXTATI.

*c Psal. 47.
DE PAVLINA
VXORE PRAE-
TEXTATI.
d Inscript. Anti-
quar. apud Sme-
lzum pag. 158.
num. 5.*

*e Symmach.
epist. 42. lib. 1.*

*f Eusebii
Philipp. Vi-
ginius Lona-
mion.*

TIAM INSIGNEMQVE
CIRCA CVLTVM DIVINVM
SANCTITATEM TVM
QVOD HAEC PRIOR EIVS VIRO
VETTIO AGORIO PRAETEXTA
TO V. C. OMNIA SINGVLARI
DIGNOQVE ETIAM AB HVIVS
MODI VIRGINIBVS ET SA
CERDOTIBVS COLI STATV
AM COLLOCARAT

Hæc ipsa inscriptio, vbi primum eam legi, in memoriam reuocauit quæ Symmachus habet in epistola ad Flavianum; dum quid actum fuisset inter collegas Pontifices, cum de collocanda atque dicanda eiusmodi statua rogarentur sententiæ singulorum, quidve ipse senserit ea de re, his verbis ad eum scribit^a:

Prætextato nostro monumentum statuæ dicare destinant virgines sacri Vestalis antistites. Consulti Pontifices, priusquam reuerentiam sublimis sacerdotij, aut longæ ætatis vsum, vel conditionem temporis præsentis expenderent, absque paucis qui me secuti sunt, vt eius officium statuerent, adnuerunt. Ego qui aduerterem neque honestati virginum talia in viros obsequia conuenire, neque more fieri quod Numa auctor, Metellus conseruator religionū, omnesq. Pontifices Maximi numquam ante meruerunt: hæc quidem silui, ne sacrorū æmulis enunciata noxam crearent. Inuitatū censentibus, exemplum modo vitandum esse rescripti, ne res iusto orta principio, breui ad indignos per ambitum perueniret. Ne longum loquar, ipsa verba ad te misi bonis probata, sed numero fortasse vincenda; licet * decretis Pontificum non sit eadem forma quæ Curia est: sed hoc quoque parui faciet inscientia. Quod si tu adesses, multum duorum sanitas promoueret.] hæcenus de his Symmachus ad suum æque Ethnicum Flavianum, de quo plura suo loco. Sed ex superiori inscriptione vides, in ipso collegio Pontificum, inuito & contradicente Symmacho, concessum fuisse Maximæ Vestali statuam erigere Prætextato. At hæc occasione Paulinæ de viro suo hoc anno defuncto inaniter prædicantis in cælum inter deos esse receptū, dicta sunt. Credimus (quod & coniectura facile persuadet) eundem Prætextatū marore confectum ea de causa ex hac vita esse sublatum, quod Imperatores sacris deorum penitus explosis, impensas quoque ad illa peragenda ex publico conferri solitas abstulissent, quin & redditus Vestalibus virginibus antiquo iure debitos pendi vetuissent: de quibus omnibus pluribus egit Symmachus, cum creatus Præfectus Urbis libellum scripsit post sequentem annum ad Valentinianum Imperatorem, nosq. de eo agemus suo loco.

Hæc quidem hoc anno contigisse, ex eo possumus affirmare, quod post eiusmodi sanctū ab Imperatoribus edictum de auferendis redditibus qui sacris Gentilium erant adscripti, ait Symmachus in eodem Relationis libello diram famem esse consecutam, quam suo loco ostendemus accidisse anno sequenti, qui præcessit eiusdem Symmachij Præfecturam. Ceterum hoc ipso anno, biennio nimirum ante dictam Symmachij Urbanam Præfecturam, a Gentilibus Senatoribus legatio missa est ad Imperatorem: cui quidem legationi intercessit primo Romæ Damasus, & Senatores Christiani, quo minus superstitionis Gentiliæ sectatores voti compotes fierent. Horum testis est S. Ambrosius, qui ad Valentinianum Imperatorem scribens hæc ait^b: Pauci Gentiles communi vtuntur nomine: nam & ante bienniū ferme, cum hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanæ Ecclesiæ sacerdos, iudicio Dei electus, libellum quem Christiani Senatores dederunt, & quidē innumeri, postulantes * nihil se tale mandasse, non congruere Gentilium istiusmodi petitionibus, non præbere consensum. Quæsti etiā publice, priuatimq. se non conuenturos ad Curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum non est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis Senatoribus abrogetur, quo Gentilibus Senatoribus profanæ deferatur voluntatis effectus. Hunc libellum ego fratri clementiæ vestræ direxi. Vnde constitit, non Senatū aliquid de superstitionis impensis mandasse Legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudū non interfuerint Senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt, &c.]

Hoc

A Hoc item anno, qui numeratur vigesimus a conflagratione templi Apollinis Daphnitici apud Antiochiam, S. Ioannes Chrysofostomus, vt ipse testatur, aduersus Gentiles disertissimum commentarium elaborauit; nā ait^a: Ecce enim iam vigesimus ex eo annus agitur, nec tamen ædificij ab igne relictī pars vlla deleta est.] hæc ibi Chrysofostomus, qui & eodē anno quinque illas nobilissimas orationes aduersus Iudæos elucubrauit: significat id ipse etiam, cum in earū secunda hæc item habet^b: Sub Imperatore qui fuit ætate nostra ante annos viginti, Iulianus scilicet, qui Imperatores omnes superauit impietate, &c.] Insuper & eodem itidem anno aduersus Anomæos hæreticos de incomprehensibili Dei natura quinque homilijs erudite copioseq. tractauit. Id enim facile inde potest intelligi, quod in secunda earum sic ipse ait: Nuper cum in hoc venissemus curriculum disputandi, & luctandi captus eisdem tetigissemus, quemadmodum meministis, pugna nos cum cuneo Iudæorum excepit.] En vides, tunc contra hæreticos illos exeruisse stylum, cum paulo ante conseruisset manus aduersus Iudæos. Sed & inferius cum dicat ante decem annos accidisse scuitiam illam Valentis Imperatoris Antiochiæ exhibitam aduersus eos qui Imperium affectassent, eandem vtique chronologiam consignat.

Vides magno miraculo, ipso sui ortu statim in tria flumina erumpere fontem, & in militia tyronem aduersus triplicia armata in Ecclesiā agmina Gentilium, Iudæorum, & hæreticorū irrumpere, eadem summa felicitate atque facilitate disijcere, ardua perere, appetereq. acerbiores Ecclesiæ hostes. Haud enim pridem diaconus a S. Meletio Ioannes fuerat ordinatus; Antiochiæq. degens, absente Flauiano successore Meletij, docendum eius vicem agebat. De absentia enim Flauiani hæc ipse in exordio tractationis aduersus Anomæos hæreticos ait: Quid hoc sit, fratres carissimi? Pastor abest, & tamen oues suum cum diligentia seruantes ordinem video. Profecto boni illius pastoris id quoque officium est, vt non modo illo præsentē, verum etiam absente, ouile studium omne adhibeat.] Quoniam autem profectus fuerit Flauianus, iam anni huius initio dictum est, nimirum ad Constantinopolitanum Concilium, vt Romanam declinaret Synodum, ad quam vna cum Epiphania venisse Paulinum alterius partis Antiochiæ Episcopum, & cum illis sanctum Hieronymum, iam demonstratum est.

Sed quid insuper hoc eodem anno ad populum tractasse Antiochiæ reperitur? Habuit eodem tempore sermonem illum, cui est titulus, De Anathemate, ab alio vero perperam addita inscriptio illa: Quod neque viuī, neque mortui anathemate plectent di sint.] eam quidem homiliam dictam esse ab ipso mox post quinque illas aduersus Anomæos orationes, plane fateretur eius exordio, cum his verbis orationem auspiciatur: Nuper ad vos de incomprehensibili cognitione Dei differens, tam Scripturarum testimonijs, quàm rationibus, quas natura suppeditat, copiose declarabā.] et paulo post: Age nunc & de Anathemate, quæ conuenit in medium fideliter afferamus.] Sic igitur videas perspicue demonstratum certa quadam concinnatione temporum, tamquam in catena annulum inclusum annulo, hoc anno Chrysofostomum primo aduersus Gentiles scripsisse, deinde differuisse aduersus Iudæos, confutasse postea Anomæos, atque ad postremum de Anathemate sermonem habuisse. At quorsum, dices, eiusmodi adeo exacta de scriptis Chrysofostomi disquisitio? Plurimi quidem interest, nosse quo tempore eam ipse de Anathemate tractationem instituit; vt & ex huius temporis rebus gestis nonnulla quæ in eo sermone habentur obscura, quæ & in petram scandali insipientibus posita esse videntur, in quam offendant, perspicua fiant, & manifesta luce intelligantur.

At quænam ista? Audi: Heus tu (inquit) qui tantæ auctoritatis, qui tantam tibi vsurpas potentiam? vt scilicet dicere audeas anathema, quo qui separatur a Deo, mancipatur diabolo. Tunc enim sedebit filius Dei, & statuet oues a dextris, & hædos a sinistris. Cur igitur dignitatem tantam assumis, quæ Apostolis tantum communicata, & ijs qui illorum sunt idonei successores, vere pleni gratia & virtute? Iam Apostoli diligenter id mandati seruarunt: sic enim hæreticos eiciebant ex ecclesijs, quasi effodiendus esset dexter oculus: qua tempestiua membri defectione magnam suæ compassionis & doloris indicium præfererebant, &c.] ostendit enim Apostolos per raro & perægre ea vsos esse potestate, atque subdit: Vultis discere qualia de hoc,

ncmpe

^a Symmach. lib. 2. epist. 36.

^b in decretis

PRÆTEXTATI
OBITU CAUSA

LEGATIO GEN-
TILIVM SEN-
TORVM PRO
CVLTV DEO-
RVM.

^b Ambros. epist. 30.

* exposulantes

DAMASVS RE-
STITIT GEN-
TILIBVS SE-
NATORIBVS.

^a Chrysof. ad-
uers. Gentil.
IOANNES
CHRYSOST.
SCRIBIT AD-
VERSVS GEN-
TILES.
^b Chrysof. orat.
2. cōtra Iudæos.

IOAN. CHRYS.
FAGVNDIA
CVM DOCTRI-
NA CONIVN-
CTA.

IOAN. CHRYS.
TRACTATIO
DE ANATHE-
MATE.

VERBA CHRYS-
SOSTOMI AB
HÆRETICIS
MALE ACCEP-
TA.

nempe qui indebitum sibi ius usurpans, audeat anathema inferre, qui & Apostolorum temporibus martyrium meruit? Monstraturus huius verbi grauitatem, tali utebatur exemplo: Sicut priuatus homo regiam sibi ipsi purpuram circumponens, vna cum omnibus qui eum iuuant, punitur vt tyrannus: ita & qui Dominicam sententiam fert, & hominem facit anathema Ecclesiae, abducit se ipsum in extremam perniciem, usurpando dignitatem filij Dei. Sic ille dicebat. Putatis ne hanc parui momenti rem esse, ante iudicem, iudicijq. tempus, aliquem huiusmodi sententia condemnare? At quae his grauiora subdit, attende: Obsecramus & contestamur vos, vt a tanto malo desistatis. Nam is quem tu anathematizare decreuisti, vel viuit, & adhuc in mortali vita hac superest, vel mortuus est. Quod si adhuc superest; impie agis, qui eum, qui a malo in bonum se vertere potest, crudeliter absecas: Sin mortuus est, multo magis crudelis es. Cur ita? Quia Domino suo stat, vel cadit, non iam sub iure humano existens.] atque tandem haec ad finem: En propter vos oro, ne vobis verba haec mente excidant. Dogmata enim impia, & quae ab haereticis profecta, arguere, & anathematizare oportet: hominibus autem parcendum, & pro salute ipsorum orandum.]

Haec vero cum tanta energia inculcet Chrysostrum, eius stylum exosculantur haeretici, quasi vnum inuenerint qui eadem quae ipsi sapiat, tantum doctorem excommunicandi ius e manibus Episcoporum iniuste hactenus usurpatum extorquentem. Sed hos omnes vna, si velimus, responsione perfacile possemus eludere, si dixerimus, ipsum quod hoc anno adhuc diaconus, nouus miles (quod fert aetas) inconsulte differuit, postea prouectioris factum aetatis, atque maturioris consilij, cum dictis tum factis abundantius emendasse, dum de infligendo ab Episcopis anathemate sexcentis (vt ita dixerim) locis pro concione tractauit, & sublimiores quoque personas (vt inferius apparebit) anathemate condemnauit: Haec inquam si dixerimus, errasse Chrysostrum, quod humanum est, quod iuuenum est; sed factum virum, cum verbis, tum operibus perperam dicta correxisse: quid esset quod obiectare adhuc valeant obgannientes haeretici? nisi nolint poenituisse, quem incaute semel lapsum esse constasset; quod S. Augustinum laudabiliter saepe fecisse, omnes praedicant. Non habes igitur quid, haeretice, dicas, si Chrysostrum opponimus Chrysostrum, senem adolescenti, veteranum tyroni, peritiorem perito, verbo semel lapsu contrarium sapius verbis & operibus astruentem, & ad rectam Ecclesiastici dogmatis lineam veritatem vim passam accommodantem.

Sed absit, vt vel minimum quicquam eum in his errasse dicamus: non enim recto pede incessisse ad Euangelij veritatem, ipsis tantum videri potuit, qui limis oculis intuentes, strabones nostri temporis, quaeque a recto distorquent. Ex tempore enim, loco, rebus, personis, quisnam sit germanus sensus verborum Chrysostrum, quisque cupidus veritatis facile assequetur: quorum omnium nisi ratio habeatur, vix erit, vt obiectionum multiplices laqueos quis euitet. Considera, inquam, tempus: hoc nempe anno, quo est celebratum Romae Concilium, & sedes Antiochena est adiudicata Paulino, Ioannem Chrysostrum eum habuisse sermonem. Attende & illud, Antiochia concionem dictam, absente eius partis Episcopo Flauiano (vt diximus ex eius verbis) qui Constantinopolim profectus erat ad Synodum. Intuere pariter, Chrysostrum ea perorasse ad populum communionis Flauiani, exasperatum in aduersae partis Fideles Paulino communicantes, & in eundem odio percitum anathema inclamantem; locutum ad ignobile vulgus, quod nec quid vox anathema significaret, intelligeret: in hos ipso pene exordio his verbis Chrysostrum sic inuehitur: En specio viros, qui nullum ex sacris litteris germanum sensum, immo nihil omnino sacrarum litterarum tenent, & (vt pleraque transeam, nam erubescio dicere) furibundos, nugaces, contentiosos, qui neque sciunt quae dicunt, neque de quibus affirmant, in hoc vno tantum audaces, quod dogmata statuunt, & anathema declarant ea quae maxime ignorant.] En vides ad quos sit sermo Chrysostrum, & quibuscum tota illa disceptatio insumatur. In hos, inquam, est tota illa de non inferendo anathemate exaggeratio, vel cum ait: Heus, qui tu tantae auctoritatis, qui tantam tibi usurpas potentiam? &c.] vel cum illam citat martyris sententiam, qui Apostolorum temporibus vixit. At quisnam hic qui scriptorum monumenta reliquerit, alius quam Ignatius? Est sane locus in epistola ad Smyrnenfes, vbi haec leguntur verba: Si enim iure censetur poena dignus qui aduersus Regem insurgit, vt qui violet bonas legum constitutiones: quanto putatis grauiori subiacebit supplicio, qui sine Episcopo quid

CHRYSOSTOMVS ASSERTOR ANATHEMATIS.

VERBORVM CHRYSOSTOMI GERMANVS SENSVS.

IGNATIUS EPIST.

140.

quid volet agere, concordiam rumpens, & decentem ordinem confundens? &c.] reddidit ipse sententiam, & non verba Chrysostrum, atque ad propositum illud suum inflexit.

Sed & illo quoque dilemmate conuincenda erat plebs ipsa, & omni denique argumenti genere infrenanda, quo a coepta reprimeretur audacia: plurimum namque intererat Flauiani communionis homines in officio continere; ne qui a Romana tolerabatur Ecclesia Flauianus ipse cum suis, nec anathemate hactenus percussus erat, licet improbaretur eius electio, pateretur ipse cum illis, quod inferretur in Paulini communionis homines anathema. Magna quidem indulgentia Romanae Ecclesiae ea fuit, vt cuius non probaret electionem, eum a communione minime separarit. Versans igitur in re magni momenti Chrysostrum, acerrime in eos inuehitur, qui in Paulini sectatores anathema conclamarent, perinde ac si essent haeretici, atque eadem ratione qua Apollinaristae censendi: quorum temeritatem, procaciamq. retundens, vanumq. praetextum redarguens, ista subdit: Ad haec quid respondent illi malitia potentes? Haeretici, aiunt, ille factus est, & inhabitantem habet diabolum: aduersus Deum iniustitiam loquitur: multos in profundum perditionis abducit eloquentiae suae efficaci suadela & deceptione. Sane propter hoc a Patribus eiectus est, maxime quia eius magister quoque partem Ecclesiae abstulit, Paulinum vel Apollinarem designando. Sane de istorum singulorum discrimine sermo multis bene nouitatem refutauit, errorem in perniciosissima praesumptionis penetrabilibus inualuisse redarguens.] haec ipse, plane significans, longe diuersam esse Paulini causam atque Apollinaris, quorum differentias alio sermone se discriminasse testatur, qui non extat.

Iam puto, probe intelligis, lector, ex tempore, loco, personis, & rebus, Chrysostrum tumultuantem populum (vt ipse profiteretur) redarguere voluisse, qui inanibus vocibus in aduersarios Paulini asseclas anathema inclamaret; cuius rei nec ius, nec tempus, nec locus esset. Intueris pariter, quam necessarium sit, ex occasione oblata vim orationis expendere; cum interdum contingat, his minime perspectis, aliquem existimari loqui blasphemias; cum tamen habita causa perfecta cognitione, nihil dici inueniat potuisse sanctius, atque rectius. Na ex sententia Salomonis, Sermo opportunus, ille est optimus.] cum alioqui nec ipsa Chrysostrum oratio ita solute fluat, vt quis licet ignoret ex rebus gestis comparata occasionem, necesse sit errore labatur: habet enim ossa sua, quibus subsistat, aliosq. labentes sustentet, cum ait ius excommunicationis a Christo communicatum Apostolis, & successoribus eius Episcopis, illisq. tantum denegatum, qui ab horum numero haberentur extorres: nam haec adiecit verba: Cur igitur dignitatem tantam assumis, quae Apostolis tantum communicata, & ijs qui illorum sunt idonei successores vere pleni gratia & virtute? &c.] quibus plane intelligis, in eos inuehi doctorem Ecclesiae, qui extra ordinem Apostolicae successionis existunt homines, ista sibi temere vendicantes, quae tantummodo Episcoporum esse noscuntur: quo nihil rectius, nihilq. dici potuit aureo ore dignius. At de his hactenus.

Haec omnia (vt diximus) Chrysostrum cum diaconus esset, ad populum perorauit: secundum enim Marcellini atque Palladij calculum, dicentium ipsum quinquennio ministrasse diaconum, duodecim vero annos egisse presbyterum vsque ad tempus quo Episcopus creatus est: plane inuenitur, eum anno superiori sacro diaconatus ordine initiatum, & vt omnes affirmant, a Meletio, antequam scilicet ad Constantinopolitanum Concilium se conferret. Ex quibus & Socratem & alios confutes, qui scripta Chrysostrum nuper recensita, ab eo elucubrata tradunt, cum esset Antiochena Ecclesiae lector. Sed vt eiusdem Ioannis aetatis & rerum gestarum scriptorumq. ratio inueatur: auctore Palladio aequali eius, & alijs, sic se habuit. Ex auditorio ad forum, e foro in eremum, & ex eremo in lectorem adscitus fuit Ecclesiae Antiochena; vbi diaconatu, ac deinde presbyteratu auctus permansit vsque ad tempus, quo inde abstractus Constantinopolim ad eius Ecclesiae regimen vocatus est. At tanta haec nimia breuitate complexa, quoad celebri viri res gestae aliqua saltem ex parte innotescant, paulo prolixiori prosequamur oratione.

E rhetoricis scholis egressus, quanta cum felicitate in agendis causarum controuersijs in foro versatus sit, ex litteris Libanij tunc temporis ad eum scriptis satis assequi vales: recitat eas Isidorus Pelusiota in epistola ad Ophelim, quae sic se habet: Quod

QVA MOTVS OCCASIONE IOANNES EAM HABVIT ORATIONEM.

Prouerb. 15

AETAS IOANNIS CHRYSOSTOMI ET VITAE EIVS INSTYTIO.

FACVNDIA CHRYSOSTOMI IN FORO COGNITA b Isidor. Pelusiota lib. 2. epist. 42.

non dicam alij (paruum enim id fortasse plerisque videri queat) verum etiam ipse Libanius, qui eloquentiae nomine apud omnes clarus & celebris est, praecleari viri Ioannis linguam ac sententiarum pulchritudinem & argumentorum densitatem ad stuporem usque miratus sit: argumento est ea epistola, in qua non modo eum qui tanta dicendi facultate praeditus sit, beatum praedicat, verum etiam eos quorum laudes oratione celebrat, & quidem qui Imperatores essent, quod huiusmodi laudum suarum praconem consecuti essent. Huius autem epistolae hoc exemplum est.

Libanius Ioanni S.

Cum pulchram tuam & elegantem orationem accepissem; viris quibusdam, qui & ipsi orationum opifices & architecti sunt, eam legi. Quorum nullus erat, qui non saltaret, & clamorem ederet, eaq. omnia faceret, quae homines admiratione percussit & attoniti facere solent. Ego igitur eo nomine voluptate affectus sum, quod ad forensam operam, in qua arte specimen edis, demonstratiuum quoque dicendi genus adiungis. Atque & te beatum duco, qui ad hunc modum laudare queas, & item eos qui talem suarum laudum praconem nacti sunt, hoc est, & patrem qui Imperium dedit, & filios qui acceperant. Atque haec quidem scripsit Libanius.] haecenus Isidorus. Porro in laudem Valentiniani senioris, & eius filiorum Gratiani atque Valentiniani iunioris illam fuisse elucubratam orationem, apparet, cum videlicet Valentiniano hac vita defuncto eius filij in Imperium successerunt. At qua aetate praestitit tanta Chrysofomus? Secundum initam superius eius aetatis rationem, agebat ipse tempore senioris Valentiniani obitus annum vigesimum primum. At licet oratio ipsa desideretur dicta in laudem patris & filiorum Imperatorum: tamen qualis illa fuerit, ex alijs eiusdem scriptis tunc temporis editis (si ex germani superstitis vultu, praedefuncti fratris effigiem quis existimet contemplandam) intelligi facile poterit: proxime enim, nempe sequenti anno, aureos illos de Sacerdotio dialogos elucubrauit, cum iam ad Episcopatum adscito Basilio amico carissimo, ipse ne teneretur, fuga sibi consuluit; & e foro (vt idem ibi testatur) in solitudinem, exculturus monasticam vitam, se contulit.

Agebat tunc, vt ipse fide facit, annos viginti duos: nam in eodem libro de Sacerdotio id accidisse testatur, cum tunc impleisset annos adolescentiae, ab heri (vt aiebant aemuli) & nudius tertius; nempe cum exegisset annum vigesimum primum, qui est terminus adolescentiae, & vigesimum secundum inchoasset: tali enim termino etiam apud Graecos & illius temporis scriptores distingui adolescentiam a iuuentute, sanctus Basilius docet homilia in psalmum centesimum decimum quartum. His etiam bene consentiunt, quae itidem Chrysofomus alibi de se affirmat, nimirum quo tempore Valens Imperator diras illas in magos & sacrilegos quaestiones exercuit Antiochia, fuisse aetate adolescentulum, nempe sexdecim aut septemdecim annorum. Quibus omnibus egregie respondet quod Graeci testantur auctores, eundem Chrysofomum vixisse annos quinquaginta duos & menses octo, obiisseq. anno Domini quadringentesimo septimo, Honorio septimum & Theodosio secundum Consulibus.

Qui igitur erat annorum octo tempore (vt dictum est) quo Iulianus degebat Antiochia & templum Apollinis conflagrauit, atque decimum sextum vel septimum agebat cum Valens itidem aduersus magos quaestiones agitaret, & tempore Valentiniani maioris obitus & filiorum successionis vigesimum primum annum, vigesimum vero secundum cum scripsit de sacerdotio, & recessit in eremum; idem hoc anno vigesimum octauum implens annum, iam diaconus ea quae paulo ante recensuimus contra Gentiles, Iudaeos, & haereticos perorauit, atque etiam ad sedandos populares tumultus sermonem illum de Anathemate habuit.

De tempore autem commorationis eius in eremo (ne quid retro intactum relinquamus) diuersae reperiuntur sententiae, cum alij dicant sexennio in eo vitae instituto perseuerasse, alij quadriennio apud Cartherium egisse. Errant tamen qui post presbyteratum consecutum, eum in eremum profectum esse tradunt, cum ipsius assertionem pateat e foro foras esse progressum in solitudinem. Sed & grauiore illi detinentur errore, qui Basilius illum, quocum a puero assueuerat, quique postea ad Episcopatum assumptus est, existimant fuisse ipsum Basilius Magnum Caesariae Cappadociae Episcopum: nam agebat iam septimum annum in Episcopatu Caesariensi Basilius, cum iste iunior creatus est, vt ex temporum exacta ratione habita perspicue licet inspicere. Sed & cum attestati-

STOMI AUC
MORATOR
MAZ ZEMPAO
NO STOMI
MAGOTI

LIBANII EPI-
STOLA AD IO-
ANNEM.

a Chrysof. in
Act. Apost. hom.
48.

b Leo Imper. in
Encom de S. Io-
ann. Chrysof.
Georg. in vita
ipsius Chrysof.
& Zenaras.
RATIO ANNO-
RVM ET LVCV
BRATIONVM
IO. CHRYSO-
STOMI.

DE BASILIO
AD QVEM IO-
ANNES SCRIP-
SIT DE SACER-
DOTIO.

c Socrat. lib. 6.
c. 3. & alij eum
secuti.

non

tione

A tione Chrysofomi constat Basilium iuniorem eo tempore cum creatus est Episcopus, non excessisse aetatem annorum viginti duorum (aequales enim erant) quo modo fingi potest, hunc illum esse Basilium aetate senem, qui & post sequentem annum ex hac vita migrasse dicitur? Ceterum & cum ipse Chrysofomus de iuniore Basilio dicat, eadem illam qua se patria esse natum, nempe Antiochia, facultatibus pauperem: quam longe discrepat ab illo Magno, patria Caesariense, quem praediuitem fuisse, Gregorius Nazianzenus & Nyssenus affirmant? Vel quid conueniens, vt Basilius Caesariensis Antiochia electus esset ab Episcopis Syriae, sicut iunior iste, de quo Chrysofomus scribit? Vel cum constat Basilium hunc eremum cogitantem esse electum, Basilium vero Magnum liqueat, postquam cum Gregorio Nazianzeno eremum incoluisset, vocatum esse ad Episcopatum?

B At licet longe alium hunc Basilium ab illo Caesariensi fuisse pateat: extitisse tamen doctrina & moribus valde conspicuum, nec adeo Chrysofomo imparem, potest intelligi; cum vtrique vix egressi limen adolescentiae, quaesiti fuerint ad Episcopatum, tentusq. ille, cum Chrysofomus fugam arripiens in sui excusationem commentarium illum tam celebrem de Sacerdotio elaborauit, de quo audi quid Isidorus Pelusiota ad Eustathium scribat:

C Ego quidem librum, quem a me petijsti, misi: fructumq. ex eo per te expecto, qui ab omnibus exigi consuevit. Nullum enim, nullum inquam, peccus huius lectio penetrauit, quod non diuino amore sauciarit: vt qui augustam quidem ac venerandam rem accessuq. difficilem sacerdotium esse ostendat, verum sine vlla reprehensionis labe consecrandam esse doceat. Siquidem sapiens ille & eruditus arcanorum Dei interpret Ioannes Byzantinae Ecclesiae, atque adeo Ecclesiarum omnium oculus, librum eum ita subtiliter & prudenter atque accurate condidit, vt omnes, tam qui vt Deo gratum sacerdotio funguntur, quam qui negligenter & ignaue sacerdotalem dignitatem administrant, hic & virtutes suas & offensiones reperiant.] haecenus Isidorus.

D Quisnam vero fuerit ille Basilius Chrysofomi per necessarius: haud quid certum habemus, quod firmiter affirmare possimus: scimus tamen, eodem tempore, in eadem Syriae prouincia duos vixisse Basilio, qui interfuerunt Synodo Constantinopolitanae, nempe Basilium Raphanensem in Syria, & alium Episcopum Bibli in Phoenicia. Opinatur alij fuisse Basilium Seleucia Isauriae Episcopum: attamen constat, Theodoro auctore, illum vitam egisse monasticam sub sancto Marciano Abbate, & cum eo diu versatum, Episcopum vero postea claruisse tempore Concilij Chalcedonensis, cui & subscriptus habetur, post annos septuaginta vno minus; cum tamen Seleucia Syriae tempore Chrysofomi esset Episcopus Maximus, qui (vt auctor est Socrates) collega fuit ipsius Ioannis in exercitatione vitae monasticae vna cum Theodoro illo postea Mopsuestiae Episcopo plane infelicissimo, na a monachatu excidit & a fide: ad quem lapsum scribes ex eremo ipse Chrysofomus recenset insigniores collegas Valerium, Florentium, & Porphyrium. Hos autem omnes sub cura egisse Diodori & Cartherij Abbatum, Socrates tradit: quorum priorem Tarfensi ait praefectum Ecclesiae: addit Euagrium iuniorem filium senioris Euagrij nobilissimi ciuis Antiocheni in eremum iam antea concessisse, & eius exemplo non nihil esse permotum Chrysofomum. Eremus porro illa fuit in Syria: nam Diodorum, sub quo etiam Chrysofomus excoluit vitam monasticam, in ea regione habitasse, Theodoretus affirmat.

E Quodnam autem viuendi genus arripuerit: vel ex eo probe poteris intelligere, dum crimini sibi tribuit delicias vel cogitasse; ait enim: Quid ais, o homo, quid loqueris? Arctam viam & angustam iussus es ambulare: vt quid de requie? vt quid de abundantia percontaris? Per angustam ianuam transire iussus es: quid amplos requiris ingressus? est aliquid ista peruersitate nequius? est aliquid ista peruersitate deterius? Verum ne existimes me haec dicentem alios incusare; iam nunc tibi de me, de me ipso inquam narrabo. Etenim cum sedisset in animo meo quondam, relicta vrbe, transire ad habitacula monachorum: ego scio quam sollicite perscrutabar, vnde nobis in illis locis quae necessaria sunt corpori praerentur, & si possibile esset, & recentis & diurni panis habere quotidie copiam; sed & illud non segniter requirebam, ne forte eodem oleo olla & lucerna esset aptanda, si non leguminis grauis & solitarius cibus sumi iuberetur: sed & ne operis aliquis grauis esset exactor, ne forte fodere terram cogerer, aut ligna deferre,

LIBER CHRYSO-
STOMI DE SA-
CERDOTIO
a Isidor. Pelus.
lib. 1. epi. 156.

b Theodoret. lib.
sanct. Patr. c. 3.

c Socrat. lib. 6. c. 3.

d Theodoret. lib.
sanct. Patr. c. 8.
e Chrysof. de
compunct. cord.
lib. 2.
IO. CHRYSO-
STOMI IN ER-
MO VITAE IN-
STITVTIO.

deferre, aut aquam humeris portare, vel cetera huiusmodi exhibere ministeria. ita omni sollicitudine pro requie corporis percontabar, &c.] doluit inquam, & maxime doluit hæc aliquando vel animo reuoluisse postea, cum libens volensq. durissimum vitæ illius institutum sectatus est.

Sed quæ fuere eius lucubrationes in eremo? Posita sunt nãque tunc, secundũ propheti- cum illud, deserta in stagna aquarũ, cũ fluentia doctrinæ ex eius pectore pro opportuni- tate manarunt. Etenim ad Theodorum collegam, ignauum desertorem, insignem edidit commentariũ, quo cum ad eremum, vnde excefferat, reuocaret: tradit vero Hesychiũ Hierosolymitanus, eum scriptis Chrysofomi reuocatum, sed iterum lapsum, atque de- teriorem redditum, pessimũ hæreticorũ omnium euasisse, vt esse solent omnes qui semel exciderunt e monachismo, qui soleant pro defensione heresis suscipere patrociniũ. Ad eũ scripsisse Chrysofomũ, testatur quoque Imperator Iustinianus: Scripsit, inquit, epistolã ad Theodorum Mopsuestenum, non tamen laudibus, sed querimonijs & increpationi- bus plenam, vtpote illo a bona conuersatione lapsõ, &c.] Elaborauit tunc pariter duos il- los de Compũctione cordis libros, & tres de Prouidentia Dei, magna admiratione habi- tos: sed & Aduersus vituperatores vitæ monasticæ nobile opus elucubrauit tribus libris distinctum; magnopere admiratus, non inter Gentiles tantum, sed inter Christianos ali- quos adeo infelices reperiri, qui tam sublimi detraherent philosophiæ, homines plane, quorum Deus venter esset; & gloria in confusione, terrena tantummodo sapientes. De Virginitate quoque tunc elaborasse tractatum, complures affirmant: sed alias inde epi- stolas idem Chrysofomus dedisse putatur, quæ non extant.

Redditum vero ipsũ fuisse patriæ ob graues contractas ex duro viuendi gene- re ægrotudines, moxq. ibi ordinatum esse lectorem a Zenone Episcopo, auctor est Socrates: quod contigisse videtur, absente Meletio, Zenone ibi vicariam præfecturam agente, non quidem (vt ait) Episcopo Hierosolymitano (nullus enim eius nominis his temporibus illi Ecclesiæ præfuit) verum Zenone Tyri Episcopo, qui interfuit Concilio Constantinopolitano, vel (quod tradit Nicephorus) Maiumæ Episcopo. At de Chryso- stomo hætenus.

Iam vero reliquas huius anni, quæ extant, res gestas recenseamus. Theodosius Imp. hoc anno concessit Gentilibus, vt suas adirent basilicas, illas sane, in quas negotiorũ causa confluere consueuerant, ita tamen vt omnino a sacrificijs abstinerent. Reperitur enim ea de re rescriptum ad Palladium, quod sic se habet:

Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosius AAA. Palladio Duci Osdroenæ. Ædem olim frequentiaæ dedicatam, cœtui etiam, populo quoque communem, in qua simulacra feruntur posita, artis pretio quàm diuinitate merienda, iugiter patere, publici consilij auctoritate decernimus. Neque huic rei obreptium officere sinimus oraculum: vt conuentu Vrbis & frequenti cœtu videatur experientia tua, omni votorum celebra- te seruata, auctoritate nostra ita patere templum permittat oraculis, ne illic prohibito- rum vsus sacrificiorum huius occasionis * aditus permissus esse credatur. Dat. prid. Kal. Decemb. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss.]

Hoc etiã anno, iisdem Consulibus, aduersus Manichæos clandestinos conuentus agen- tes, iisdem ediderunt Imppp. sanctionẽ, qua cũ pluribus illos pœnis afficiant, eosdem iu- bent inquiri, omniq. sollicitudine peruestigari: nam post multa hæc habent: Sublimitas itaque tua det inquisitores, aperiat forum, indices denunciatoresq. sine inuidia delatio- nis accipiat. Nemo præscriptione communi exordium accusationis huius infringat: nemo tales occultos cogat latentescq. conuentus: agris vetitum sit, prohibitum mœ- nibus, sede publica priuataq. damnatum: ac summa exploratione rimetur, vt qui- cumque in vnum Paschæ diem non obsequenti religione conuenerint, tales indubitan- ter, quales hac lege damnauimus, habeantur. Dat. prid. Kalend. April. C.P. Antonio & Syagrio Coss.]

Quo pariter anno aduersus validos mendicantes est promulgatum edictum. Effu- sa namque largitas Christianorum, pauperibus bona erogantium, alliciebat ad mendi- candum validos etiam. Nam Hieronymus de Pammachio: Fores quæ prius salutari- tum turmas vomebant, nunc a miseris obsidentur, &c.] agit ibi pluribus de mul- titudine & miseranda conditione quærentium stipem, atque addit: Hoc exercitu comitatus incedit, in his Christum confouet, horum fordibus dealbatur: munerarius

pauperum

pauperum, & egentium candidatus sic festinat ad cælum.] hæc ipse, & alibi de alijs mul- ta id genus. hoc ipsum S. Paulinus in epistola ad Aletium. Cũ igitur liberalis esse soleret Fidelium erga pauperes omni tempore munificentia; in obitu tamen alicuius ex caris erat effusa, vt iisdem citati auctores pluribus docent exemplis: idq. ex antiquo Ecclesiæ more, vt Origines tradit in Iob. Ceterum locus mendicantium præ foribus esse so- lebat ecclesiarum in porticibus atrij: id colligitur in primis ex Gregorio Nazian- zeno illis verbis: Petitionum clamor internis templi cantibus exaduerso respon- det, atque e regione mysticarum vocum miserabilis luctus excitatur.] et Ioannes Chrysofomus: Propterea, inquit, & ante ecclesias & martyrum monumenta pro fori- bus pauperes sedent, vt nos ex huiusmodi spectaculo multum capiamus vtilitatis.] At de his hætenus.

IESV CHRISTI DAMASI PAP. GRATIANI 16.
ANNVS ANNVS VALENTIN. 8. IMPPP.
383. 17. THEODOSII 5.

VI sequitur annus Domini trecentimus octogesimus tertius, inchoatus est Merobaude & Saturnino Consulibus, quo & Gratiani decimus sextus absolu- tur: cum Maximus Dux exercitus in Britannia tyrannidem arripens, acclamatus a mi- litibus Imperator, transmittens exercitum in Gallias, ab infensis Gratiano legionibus exceptus, Imperium sibi corroborat. hæc Victor & Zosimus. Treueris ipsum collo- casse thronum Imperij, Gildas Sapiens tradit, qui & hæc de eo summatim habet: Ma- ximus callida primum arte potius quàm virtute, finitimos quosque pagos vel prouin- cias contra Romanũ statum, retia periurij menda cijq. sui facinoroso regno adnectens, & vnam alarum ad Hispaniam, alteram ad Italiam extendens, & thronum iniquissimi Imperij apud Treueros statuens, tanta infania in dominos debacchatus est, vt duos Im- peratores legitimos, vnum Roma, alterum religiosissima vita pelleret, &c.] hæc ipse. Vt autẽ obsequentes sibi milites redderet, ea vsũ arte, & colorasse mendacia, Pacatus tradit, vt se Theodosio Imperatori affinitate coniunctũ assereret, quasi eadem ipse, con- scio Theodosio, aggressus esset. Affirmant alij, Maximum Britannum genere, ex Helena Constantini matris propagine originem mentientem, Britannia Regulorum ope sul- tum audax facinus pertentasse. Britannum quidem ipsum fuisse, Socrates tradit: de stemmate vero Constantini sibi aliquid arrogasse, cognomen Flauium indicium est; dicebatur enim ipse Flauius Clemens Maximus, licet Zosimus Maximum Hispanum genere fuisse velit.

Gratianus autem cum se non Britannia tantum copijs, Galliarumq. exercitu destitu- tum videret, sed & infidos esse putaret (quod & expertus est) reliquos, qui apud se erant milites: Hunnos sibi concilians, in Gallias eos vocat aduersus Maximum: quorum alios classe voluit infestare Britanniam, vt horum fatigatus molestijs reuocari ab inco- ceptis Maximus posset: alios vero Alanis coniunctos in Gallias properare iussit, vt alijs copijs iungerentur. Sed Gratiano exercitus proditione extincto, Valentinianus frater, sub pacis spe cũ Maximo ineunda, alio eos abire mandauit. id quidẽ S. Ambrosius in re- latione ad Valentinianum, Maximo inculcatum a se fuisse inter alia tradit, cum ait: Vide autem, quid intersit inter tuas minitationes, & Valentiniani Augusti pueri man- suetudinem. Tu flagitabas, quod barbarorum stipatus agminibus Italia te infunderes: Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Gallia, per Alemannia terras reflexit.] excusat tamen non contra Maximum præcipue accitos esse Hunnos, sed con- tra Iuthungos Rhatias populantes.

Inter hæc autem, cum Maximus transiens in Gallias cum Britannis, Armoricos e se- dibus eiecisset, atque vberem sed habitatoribus vacuum regionem iisdem Britannis militibus tribuisset: quo nouam coloniã in posteros propagaret; Connani Britanni Re- guli, quem Britannorum ducem habebat in exercitu, consilio; e Britannia nouis colonis singulas virgines singulis militibus coniugio foederandas, missa legatione ad Cornubia in Britannia Regem, expetijt. Nihil visum est negari debere nouo Imperatori, quem in Britannia exortum iisdem Britannia Reguli omni studio confouissent; cum præsertim nonnisi gentilibus suis, iisdemq. donatis noua prouincia prædiuitibus, suas ipsorũ filias

In Actis quin- ta Synodi. Act. 5. LVCVRATIO- NES CHRYSO- STOMI IN ERE- MO

Socras. lib. 6. c. 3. Niceph. lib. 23. c. 2. & alij.

CHRYSOSTO- MVS ORDINA- TVS PRESBY- TER. c. Niceph. lib. 23. c. 2.

Al. s. de Pagan. C. Theod.

LEX DE BASI- LICIS ADEVN- DIS.

* occasione

MANICHAEI LEGE IMPPP. COHIBITI. c. l. 9. de hæret. Cod. Theod.

f. l. 9. de valid. mendic. Cod. Theod. g. Hieron. epist. 20. MENDICAN- TES VALIDI LEGE VETITI

a Paulin. epist. 21.

b Orig. in Iob. lib. 3.

c Gregor. Naz. orat. de amor. pauper. d Chrysof. ad popul. Antioch. homil. 28.

MAXIMI TY- RANNIS.

e Victor in Gra- riano. f Zosim. lib. 4. g Gilda de ex- cid. Britan.

h Pacat. in Pa- negyr. Theodo- sy.

i Socras. lib. 5. cap. 22.

k Zosim. lib. 4.

l Ambros. epist. 27.

DE SANCTA
VRVLA ET
SOCIIS MAR-
TIRIBVS.

matrimonio honestissime coniungendas fore, certum haberent. Duabus igitur legio-
nibus Britannicis, pro numero militum, qui tunc in eis reperti fuere, totidem delectæ
sunt virgines, omnes numero vndecim mille, quarum principem locum tenebat Vrsu-
la Regis Cornubiæ, nomine Dionoci, filia, desponsa Connano duci exercitus Britan-
norū. Cunctæ Londini collectæ, impositæq. sunt inuitæ nauigijs: dumq. nauia soluant
Armoricorum regionem versus, a fæua procella impelluntur ad Germanicum littus, vbi
dum essent, Melga Pictorum & Gaunus Hunnorum pyrata, qui pro Gratiano aduer-
sus Maximum mare illud incurfabant, eas naçti, in ipsas irruentes vt hostium femi-
nas, sæuitia pugnarunt atque libidine. Sed cum hortante Vrsula, mortem patri potius
delegissent, quàm virginei pudoris ferre dispendium: barbarico illi in eas incensi furore,
quod properarent alio, nec esset otium eas demulcere blanditijs, in ipsas armis vt in ho-
stes insiliunt, trucidantq. singulas: quas duplici auctas corona, martyrij scilicet at-
que virginitatis, cælum exceperit. Hæc quidem ex antiquis monumentis rerum Britan-
niæ exceperit, Gaufridus Episcopus Asaphensis in suo de rebus Britannicis commenta-
rio tradit.

At licet multa de alijs auctor habeat fabulosa, quæ veris non nihil fidei detrahant, vt
magno delectu sit liber ille legendus: cum tamen eo loco constituta res sit, vt inter apo-
chryphorum quisquilijs arbitri confidentes, quæ magis verisimilia comprobentur, ea
iure deligenda putemus: obuijs accepimus manibus, quæ ab eodem auctore narrantur,
quod eadē pluribus fulciantur verisimilibus coniecturis, reliqua vero quæ edita habentur
Acta plurimis consentiunt cuique prudenti referta esse figmentis. Disseruimus de his
in nostris Notis ad Romanum Martyrologium, Lindanq. Episcopi Gandauensis viri
cruditione clarissimi adstipulationem adiecimus. Quibus accedant, quæ vir nobilis &
cum primis disertus Marcus Velferus in Fragmentis Itinerariæ antiquæ tabulæ sum-
ma peritia illustratis haud pridem edidit, vbi agit de Prætorio Agrippinæ ad mare si-
to: cuius sententiæ antiquorum monumentorum fide certa testatæ haud inuiti subscri-
bimus. Tu velim ipsum consulas. Nos iam reliqua percurramus.

Hoc anno res Gentilium Romæ mirum in modum collapsæ sunt: demptis enim
sumptibus sacrificiorū ac stipendijs sacerdotū, illud superadditum est, vt Gratianus no-
men respuerit Summi Pontificis, quod hactenus more maiorū, absque tamen labe ipsorū
sacrorum, Christiani Imperatores ob summā potestatis amplitudinem retinuerant: sed
& Vrbs Præfecto de rebus ad Gentiliā superstitionem pertinentibus (quod Pontificum
erat) auctoritatē tribuit iudicandi, quod ex Symmachi^a epistolis colligi potest. Verum
his accessit, quod cum Præfecturam Prætorij siue Vrbanam Gracchus vir clarissimus
candidatus Christianæ religionis gereret, in deiiciendis idolis egregiam nauauit ope-
ram. Contigisse quidem hoc anno eius Præfecturam Prætorij, complura Imperatorum
rescripta declarant^b: licet S. Hieronymus scribens ad Lætam eius consanguineam, Præ-
fecturam Vrbanam gessisse dicat: sed cum de ea nulla sit mentio penes antiquos, fa-
cile irrepsisse error potuit, vt loco Vrbanæ, Prætoria, vel e conuerso Prætoria pro Vrbanæ
sit posita. Porro de zelo noui Hierobaal, hæc ipse Hieronymus habet^c: Ante annos
paucos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine, cum Præ-
fecturam gereret Vrbanam, nonne specum Mithræ, & omnia portentosa simulacra,
quibus Corax, Niphus, Miles, Leo, Perfes, Helios, Bromius pater initiantur, sub-
uertit, fregit, exussit, & his quasi obsidibus ante præmissis, impetrauit baptismum
Christi? Solitudinem patitur & in Vrbe Gentilitas: dij quondam nationum cum bu-
bonibus & noctuis in solis culminibus remanserunt: vexilla militum Crucis insi-
gnia sunt.] hæc Hieronymus. Sed & Prudentius egregium factum Gracchi ita
versibus cecinit^d:

Iam quid Poplicolas percurram nomine Gracchos
Iure potestatis fultos, & in arce Senatus
Præcipuos, simulacra deum iussisse renelli,
Cumq. suis pariter licitoribus omnipotenti
Suppliciter Christo se consecrassè regendos?*

Quàm autem infenso animo id Gentiles Senatores tulerint, exitus declarauit: si-
quidem secreto studere coeperunt Maximo tyranno aduersus Gratianum Impe-
ratorē.

^a Prudent. ad-
uers. Symmach.
lib. 1.
^b Plebicolas

^b l. 3. de quæst.
C. Theod.
l. 20. C. de di-
gnis. lib. 12.
^c Hieron. epist. 7.

Porro Maximus quantūlibet esset Christianus, vxoremq. maxime piā haberet: tamen
cæca dominandi libidine nullā quamuis homine Christiano indignam prætermisit oc-
casionem, qua vniuersum conciliare sibi posset Imperium. Quod igitur sciret Senato-
res qui erant Romæ Gentiles, ob sublatas aras & sacrificiorum impensas direptas, ad-
uersus Gratianum infenso animo esse: eos spe felicioꝝ euentuum delinatos atque
illectos, reddidit sibi deuinctos, maximeq. sui cupidos; atque adeo vt nomen Maximi ce-
lebrare & extollere, minime vererentur. Nam inter alia a Zosimo^a proditum est, quod
cum infectando idololatriam Gratianus nomen pariter abieciisset Pontificis Maximi,
quod non superstitionis amore, sed iuris ac potestatis conseruandæ gratia (vt dictum
est) titulo tenus Christiani Imperatores hactenus retinuerant: mox illud argutum in
Gratianum scomina iactarant, ex Symmachi puto salibus depromptum: Si Princeps
non vult appellari Pontifex Maximus, admodum breui Maximus Pontifex fiet.] hæc
apud Zosimū. Quæ autē illis contulerit Maximus, Gratiano extincto, suo loco dicemus.

At nulla interposita mora, hoc eodem anno, mense Augusto, Gratianus occiditur; de
cuius nece hæc summam sanctus Hieronymus^b: Gratianus ab exercitu suo prodit-
us, & ab obuijs vrbibus non receptus, ludibrio hosti fuit; cruentæq. manus vestigia
parietes tui, Lugdunæ, testantur.] hæc ipse. Porro res gesta a Socrate^c ita describitur:
In rheda quæ lecticæ speciem præferrebat, quæq. a mulis gestabatur, Andragathius
Maximi dux occultatus, præcepit vt satellitibus Imperatoris denunciaretur,
Imperatoris Gratiani coniugem in ea vestam esse; Imperatoriq. fluuium Rhoda-
num, qui Lugdunum vrbem Galliæ præterfluit, traijcienti obuiam procedere. Im-
perator itaque coniugem esse ratus, insidias haudquaquam cuitauit, sed in hostis
manus, tamquam cæcus in fossam, imprudens incidit. Nam Andragathius e rheda
desiliens Gratianum interfecit.] hæc ipse, eademq. Sozomenus^d. Ceterum Zosi-
mus^e longe aliter rem gestam sic breuiter narrat: Conspicatus autem Gratianus pri-
mo quidem Mauros equites vniuersos discessionem fecisse, atque Maximum Augu-
stum acclamasse, deinde ceteros etiam paulatim ad Maximi partes transire: despe-
ratis rebus, sumptisq. secum trecentis equitibus, pleno cursu cum eis versus Alpes au-
fugiebat. Eas cum nonnullo munitas præsidio reperisset; versus Rhætias, & Noricum,
& Pannoniam, & Mysiam superiorem tendebat. Hac illius fuga non neglecta, Ma-
ximus Magistrum equitum Andragathium oriundum e Ponto Euxino, qui esse per-
amico in ipsum animo videretur, cum equis laborum tolerantissimis ad eum perse-
quendum mittit. Is impetu continuo Gratianum persequens, cum Sigiduni^{*} pon-

tem transiturum apprehendisset, occidit.] hæc Zosimus, qui tamen in eo lapsus er-
rore est, dum Sigidunum pro Lugduno posuit; nam omnes alij, iij. his temporibus
scribentes, apud Lugdunum ipsum occisum esse testantur, vt Rufinus^f, qui cum
Hieronymo eadem tradit, nempe suorum magis proditione, quàm vi hostium Gra-
tianum Lugduni occisum esse: Quem vltimis affatibus Ambrosium nominasse, ipse in
oratione habita in funere^g Valentiniiani narrat his verbis: Tu me inter tua pe-
ricula requirebas, tu in tuis extremis me appellabas, meum de te pius dolebas
dolorem.]

Gratiani necem hoc anno, iisdemq. Consulibus, octauo Kalendas Septembris conti-
gisse, Marcellinus habet in Chronico. De annis vero quibus imperauit: Socrates, So-
zomenus, & alij tribuunt eius Imperio annos quindecim: ceterum si numeres a Con-
sulatu Lupicini atque Iouini, & eius anni nono Kalendas Septembris, quo a Va-
lentiniano patre idem Socrates tradit Gratianum auctum Imperio (ipse est annus
Domini trecentessimus sexagesimus septimus) vtique reperies ipsum imperasse annos
sexdecim & vno die amplius. At minime ijs assentimur, qui tribuunt ætati eius an-
nos viginti quatuor: nam qui adultus (vt habet Ammianus^h) a patre Augustus crea-
tus est, atque annos sexdecim imperauit, plane numerum illum excessisse oportuit.
Triginta octo eum vixisse, apud Victorem legimus: sed puto legendum, annos viginti-
octo, quantum ex Ammiano colligere licet.

Prædicantur a sancto Ambrosioⁱ Gratiani laudatissimi mores, vt illis verbis: Fuit
ipse fidelis in Domino, pius atque mansuetus, puro corde: fuit etiam castus in corpo-
re, qui præter coniugium nescierit femine alterius consuetudinem.] Rursus idem Am-
brosius alibi^k de exitu Gratiani, & fide ipsius: Recordamur aliquē proxime ab omnibus
appetitum,

^a Zosim. lib. 4.
GRATIANS
REIICIT NO-
MEN PONTI-
FICIS MAX.

^b Hier. epist. 9.
GRATIANS
OBIVS.
^c Socrate. lib. 5.
cap. 22.

^d Sozom. lib. 7.
cap. 23.
^e Zosim. lib. 4.

^{*} Lugduni

^f Rufin. lib. 2.
cap. 14.

^g Ambros. orat. in
obitu Valentini.

AETAS GRA-
TIANI.

^h Ammian. lib.
27.

ⁱ Ambros. orat.
in obitu Vallæ.
GRATIANS
MORES.
^k Ambros. in
psal. 62.

summam nostrae salutis consistere, lignorumq. concædibus construi murum pudoris? Quæ afflictione mæreret, in tanto teneri discrimine tuos ab hoste impuro atque crudeli, qui nec pudicitiae parceret, nec saluti? Quoniam, inquam, hæc modo ferres, quæ nos perpeti, & fortasse quod grauius est, spectare cogemur, rapi virgines, & auulso a complexu parentum paruos liberos supra tela iactari, incestari sacrata Deo corpora, & senilem viduæ maturioris vterum in vsus defuetos onerum redire, non pignorum? &c.]

De sepultura autem Satyri fratris, Dungalus nobilis suorum temporum scriptor, in commentario edito contra Claudium Taurinensem Episcopum ad Ludouicum Pium & Clotharium eius filium Imperatores, his verbis meminit: Idcirco, vt arbitròr, Ambrosius suum fratrem, quem nimium dilexerat, iuxta sanctum martyrem Victorem sepeliuit, de quo tres libros edidit egregios, vnum de eius planctu, alteros duos consolatorios de Resurrectione & Paradiso: cuius epitaphium hoc dictauit tetrastico.

*Vranio Satyro supremum frater honorem
Martyris ad leuam detulit Ambrosius.
Hæc meriti merces, vt sacri sanguinis humor
Finissimas penetrans adluuat exuuias.*

Missæ sunt ista nobis haud pridem in lucem vindicata a clarissimo viro & eruditissimo Nicolao Fabro I.C. Parisiensi, cui ex consuetudine litterarum intima amicitia coniungimur.

Quanti fecerit ipse sanctus Ambrosius apud sanctos martyres sepultura locari Christianum hominem; ex eo poteris intelligere, quod ipse etiam voluit sepeliri in Ambrosiana a se erecta basilica, in quam transtulerat corpora sanctorum martyrum Geruasij atque Protasij. Porro id ex maiorum instituto vsurpatum, idem affirmat, siue velimus, Maximus Taurinensis (cuiusuis alterutrius sit sermo ille) cum ista habet: Ideo a maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus; vt dum illos tartarus metuit, nos poena non tangat; dum illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes, euadimus inferi tenebras eorum proprijs meritis, attamen confocij sanctitate.] hæc & alia ibi. Quod vero a maioribus id tractum dicat, plane alludere videtur, quod in sacris cœmeterijs, in quibus corpora recondebantur sanctorum martyrum, Fideles quoque ceteri, qui fide constantes in communicatione Catholica diem clausissent extremum, sepeliri solerent.

*a Apud Ambr
serm. 77.*

Quinetiam & S. Paulinus Nolanus Episcopus imitatus esse videtur S. Ambrosium, dum ad finem panegyrici Celsi pueri habet hos versus:

*Quem Complutensi mandauimus urbe propinquis
Coniunctum tumuli fœdere martyribus:
Vt de vicino sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purgat in igne animas.*

hæc Paulinus, qui & litteris interpellauit sanctum Augustinum, vt eodem argumento scriberet commentarium: Vtrum scilicet proferat alicui post mortem, quod corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur. Præstitit id ipse, cum de Cura agenda pro mortuis ad eundem Paulinum tractatum scripsit: quem velim consulas: nobis enim institutum prosequendi onus incumbit.

*b Paulin. epist.
41.*

Inter hæc autem, cum tot tantaq. mala ob tyrannidem Maximi in Italia timerentur, perdifficilem ac plane desperatam legationem Valentinianus Imperator Ambrosio credidit ad Maximum, si forte ille veritus sanctitudinem viri ubique spectatam ac prædicatam, furentes cohiberet animi imperus dominandi libidine incitatos. Imminentæ planq. agebatur molis opus, exundantem torrentem aliquo posse objice coerceri, incendiumq. extinguere, quod vehementioribus flammis ex morte Gratiani, vniuerso sibi vindicato Galliarum exercitu, in Maximo maximum acceperat incrementum. At non cunctatus est sanctus sacerdos opus aggredi deploratum, spem sibi concilians ex diuina potentia, cuius arbitrio cor Regis agitur. Fuit hæc prior legatio, posterior vero post sequentem annum, licet Paulinus scriptor Vitæ ipsius Ambrosij ambas in vnum confundat maximo præiudicio veritatis; semel namque iterumq. eodem munere apud Maximum ipsum esse perfunctum, eiusdem Ambrosij testificatione liquet; de vtraque enim legatione meminit ipse in oratione in funere

LEGATIO AMBROSII AD MAXIMUM.

A in funere Valentiniani habita, his verbis: Ego tuus iterum Legatus repetiui Gallias: et mihi dulce illud officium fuit pro salute tua primo, deinde pro pace atque pietate, qua fraternas reliquias postulabas, nondum pro te securus, & iam pro fraternæ sepulturæ honore sollicitus.] hæc ipse. Quæ autem extat eiusdem Ambrosij relatio ad eundem Valentinianum, posterioris certum est fuisse legationis: nam in ea ipse mentionem facit de priori, vbi ait: Non commississes secundam legationem, nisi primam probasses.] cuius quidem Acta licet exciderint; tamen quid in ea gestum sit, satis expressum habetur. Nam idem S. Ambrosius in epistola ad sororem, qua queritur de contumelijs ab ingratißima Iustina Augusta sibi multis modis frequenter illatis, & inter alia quod ab ea tyrannus nominaretur, hæc habet: Non hoc Maximū dicere, quod tyrannus ego sim Valentiniani: qui se meæ legationis obiectu queritur ad Italiam non potuisse transire.] hæc de priori legatione: posterior autem haud ita felicem finem consecuta est, vt suo loco patebit. Sic igitur vni Ambrosio acceptum ferendum est, quo minus tyrannus non continuo eodem quo coeperat progredi impetu atque furore, vniuersam Italiam imparatā igne ferroq. vastarit. Sed & ex his intelligis, turbas illas ab eadem Iustina Arianis studente in Ambrosium concitatas, post priorem hanc de qua egimus legationem Ambrosij contigisse: vt scias errare Socratem atque Sozomenum eas ante Gratiani obitum recensentes.

*a Ambros. orat.
in funere Valentin.*

*b Ambros. epist.
33.*

*c Socras. lib. 5.
cap. 12.
d Sozom. lib. 9.
cap. 13.
GRATIANI ADVERSUS IMPIOS VLTIMUM EDITVM.*

Hoc eodem anno, vr gente licet Maximi tyrannide, ante obitum Gratiani, mense Maij, iisdem Consulibus, datum reperitur rescriptum Patauij ad Hippatium PP. aduersus apostatas & hæreticos: ex quibus plane intelligas optimā mentē eiusdem Gratiani Principis maxime pij, licet interdū indignissima ipsum rescripsisse dixerimus fraude Macedonij Magistri officiorum. Sic patenti exemplo vides, minime apud Deum Principes excusari, cum ministrorum fallacijs ad noxia statuenda decepti aliquando inducuntur. At nouissimam hanc Gratiani sanctionem tamquam testem eius erga Christianam religionem studij describamus, quam ipse in procinctu edidit militari: est vero huiusmodi:

*e l. 3. de Apost.
C. Theon.*

Christianorum ad aras & templa migrantium, negata testandi licentia, vindicamus admissum. Eorum quoque flagitia puniantur, qui Christianæ religionis & nominis dignitate neglecta, Iudaicis semet polluere contagijs. Eos vero qui Manichæorum nefanda secreta, & scelerosos aliquando sectari maluerunt secessus, ea iugiter atque perpetuo poena comitetur, quam vel diualis arbitrij genitor Valentinianus adscripsit, vel nostra nihilominus sæpius decreta iusserunt. Auctores vero persuasionis huius, qui lubricas mentes in proprium deflexerant consortium, eadem quæ reos erroris huiuscemodi poena comitetur: quinetiam grauiora plerumque pro motibus Iudicum & qualitate commissi extra ordinem promi in nefarios sceleris huius artifices supplicia censemus. Sed ne vel mortuos perpetua vexet criminationis iniuria, vel hereditariæ quæstiones temporum varietate longorum profus emortuæ in rediuuos semper exagitantur conflictus: huiuscemodi quæstionibus metam temporis adscribimus: Vt si qui defunctum violatæ atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumq. in sacrilegia templorum, vel in ritus Iudaicos, vel ad Manichæorum dedecus transisse contendit, eaq. gratia testari minime potuisse confirmat: intra quinquennium iuge, quod cum officiosis actionibus constitutum est, proprias exerat actiones; futuriq. iudicij huiuscemodi sortitus exordium, vt eodem in luce durante, cuius præuaricatio criminanda est, flagitij huius & sceleris particeps fuisse doceatur, publica sub testificatione testatus probet indicium; neque quam superno nomini tacitus præstitit perfidiam, sceleribus acquiescens, præuaricationem deinceps tamquam ignarus accuset. Dat. XII. Kal. Iunij Patauij, Merobaudæ II. & Saturnino Coss.] At de rebus Occidentalibus huius anni hæctenus: iam ad res Orientis huius temporis enarrandas stylum conuertamus.

Quod in primis occurrit, hoc ipso anno sub iisdem Consulibus Merobaudæ iterū & Saturnino, decimoquarto Kalendas Februarij, Theodosius Imperator Arcadium filium maiorem natu pronunciauit Augustum: ita Socrates, Sozomenus, Marcellinus, & alij. Erat tunc Arcadius annum ætatis agens octauum, natus nimirum sub Consulatu Gratiani quarto & Merobaudis, triennio ante Theodosij patris Imperium. At pius Princeps parū sibi visus contulisse filio, si Romanum illi tradens Imperiū, non æque in eum transfunderet pietatem: ad Gratianum Imp. epistolam iam scripserat, qua eum rogauit, vt egregium pietate virum, qui filium doceret, quæreret, inuentumq. Constantino-

*ARCADIUS APPELLATUR AVGVSTVS.
f Socras. lib. 5.
cap. 10.
g Sozom. lib. 7.
cap. 12.
h Marcellin. in Chron.*

polim

polim mitteret. Scripsit ea de re Gratianus ad Damasum Romanum Pontificem, qui misit ad eum Arsenium Ecclesiae Romanae diaconum egregia probitate spectatum & litteris insigniter eruditum. Cui, cum Constantinopolim peruenisset, Theodosius filios suos tradidit moribus ac litteris imbuendos, atque dixit: Posthac tu magis pater eorum, quam ego. Accidit & illud memoria dignum: cum enim ingressus scholas, vidisset Theodosius Arsenium stantem, Arcadiumq. auditorem sedentem, indignatus est, quod magisterij gradum parum decore seruasset, cum stans ipse doceret, Arcadius vero sedens addisceret. Arsenius autem cum se excusaret, atque diceret, haud decere sedentem se docere Imperatorem: indignatione ille commotus abstulit ei Imperatoris insigne, sedereq. in throno Arsenium compulit, filium vero detecto capite auditorem profiteri; illud inculcans, tunc prolem suam vere fore dignam Imperio, si cum scientia aequae imbuta fuerit pietate. Haec quidem pluribus in eiusdem Arsenij vita^a narrantur: et licet ibi de duobus Theodosij filiis mentio habeatur, tamen de Honorio constat hoc tempore nondum natum esse, quem Placilla Augusta peperit anno sequenti, Ricomere & Clearcho Consulibus: aliquis enim quod sciret duos fuisse Theodosio filios, adiecit Honorium.

Contigit autem postea, ut cum Arsenius Arcadio verbera inflixisset; ille vero meditaretur instar Neronis, magistro suo mortem inferre: ipse diuino monitu ab aula clam recedens, ad Aegypti eremum se contulerit, vbi vixit egregia sanctitate toto Orbe conspicuus. vnde S. Hieronymus^b de S. Paula in Aegyptum peregrinante ait, vidisse Macarios, Arsenios, atque Serapiones. Porro quam pie sancteq. Theodosius Imperator filios instituendos curauerit, argumento sunt quae de ipsorum consobriino Nebridio tradit S. Hieronymus^c, utpote qui illis accesserit condiscipulus; ait enim: Mirum dictu est: nutritus in Palatio, & condiscipulus Augustorum, quorum mensae ministrat Orbis & terrae ac maria seruiunt, inter rerum omnium abundantiam, in primo aetatis flore tantae verecundiae fuit, ut virginalem pudorem vinceret, & ne leuem quidem obsceni rumoris in se fabulam daret. Deinde purpuratorum propinquus, socius, consobrinus, eisdem cum ambobus studijs eruditus (quae res etiam externorum mentes sibi conciliat) non est inflatus superbia, nec ceteros homines adducta fronte contempsit, &c.]

Eodem quoque anno, mense Iunij (ut auctores sunt Socrates^d & Sozomenus^e) celebratur Synodus Constantinopoli a Theodosio conuocata ad dirimendas in Ecclesia concitatas ob diuersas haereses vbique discordias. Agebat hoc anno Praefectum Praetorio summum magistratum Posthumianus, ut eiusdem Theodosij rescripta^f indicant iisdem Consulibus ad eum data: ad quem Gregorius Nazianzenus scribens, eius Synodi meminit: nam cum in primis ipsius egregiam eruditionem commendat, deq. amplissimo magistratu ob virtutum merita consecuto congaudeat, de eadem coacta Synodo ita habet: Nihil tam Imperio tuo conuenire existima (quandoquidem rursus Episcoporum Synodus celebratur, haud scio qua de causa, & quo modo coeuntium) quam ut te Praefecto, ac tua opera Ecclesiae ad pacem adducantur, etiam si eos qui dissidijs & factionibus contendunt, asperius obiurgare oporteat. Quod si cuiquam nimium curiosus esse videar, quod cum a negotijs recesserim, non tamen curam & sollicitudinem abiecerim: hoc ne mireris. Non enim quemadmodum a thronis & fastuoso supercilio, ita etiam a pietate secessimus: quin potius eo maiorem fidem auctoritatemq. apud te habiturus mihi videor, ut qui non rem meam priuatam, sed publicam vtilitatem curem.] haec ad Praefectum Praetorio Gregorius.

Eodem quoque argumento, nempe ut in Synodo Episcoporum habenda studeat paci Ecclesiae conciliandae, idem Gregorius eodem tempore litteras dedit ad Saturninum, illum quidem puto, qui hoc anno cum Merobaude Consulatum gesit, creatus hic a Theodosio in Oriente, ille vero a Gratiano & Valentiniano in Occidente. Litterae autem Gregorij ad Saturninum datae sic se habent^h:

Non est apud me dubium (alioqui temerarium esset scribere) quin amicitiae officium a me requiras. Externis enim licentiam, nobis autem loquendi libertatem tribuis, ut conseruus bonus ijs qui eo honore digni habiti sunt, ut ad Deum appropinquent. Quocirca te quoque salutamus, & desiderio tuo morem gerentes, rerum nostrarum statum tibi exponimus. Omnia apud nos Dei beneficio recte se habent, hoc vno excepto, quod de Ecclesijs anxij & solliciti sumus tam foede perturbatis. His quicquid operis afferre potueris, communem concordiam & re & sermone impigre constitue: quandoquidem Epi-

ARSENIUS MAGISTER IMPERATORIS.

Apud Metaph. 8. Maij. Sur. 19. Julij.

Hier. epist. 27.

Hier. epist. 9.

CONCILIVM CONSTANTINOPOLITANVM.

Soer. lib. 5. c. 10

Sozom. lib. 7.

c. 12.

fl. 10. de bonis

proscript. c. 1. 11

de haeret. Cod.

Theod.

Greg. Nazianz.

epist. 71.

Greg. Nazianz.

epist. 72.

GREG. NAZIANZ.

ZEN. SOLICITVS PRO EC-

CLESIAE PACE

dem Episcopi rursus coeunt: ac metuendum rursus est, ne nunc quoque pudore suffundamur, si haec Synodus parum praclarum finem habuerit, quemadmodum & prius. Nam quae nobis contigerunt, ea Deo omnia scienti & cognoscenda & iudicanda relinquemus; etiam si iucundo animo inuidiae eorum qui id appetebant, cessimus, non tamquam suauem quamdam rem, ut plerisque videtur, sed admodum periculosam relinquentes, ac velut ex aspera & graui tempestate ad tranquillum quemdam & tutum portum appellentes.] haec ad Saturninum Gregorius. Porro hos magistratus litteris Gregorij admonitos, impigre curasse negotium, rescripta Imperatoris ad eundem Posthumianum data declarant.

Conuocati sunt in hanc Synodum omnium vigentium tunc haeresum defensores, qui inter eos principem locum tenere videbantur; ut si fieri posset humanitate Imperatoris, abiecta haeresi, ad Ecclesiam Catholicam reuocarentur; qui vero animo refractario recusarent, legibus punirentur. Quid autem coacta in vnum Synodo actum sit, per pauca sunt quae significant. Sed quid de his habeat Sozomenus^a, videamus: Imperator Nectarium accersit, & cum eo de futura Synodo communicat, & quaestiones eas, quae haereses peperissent, ut in disceptationem proponeret, iniungit, quo vna fieret credentium in Christum Ecclesia, & doctrina consona, qua religio conformari debeat. Nectarius igitur priuatim secum meditatus, Agelio Nouatianae Ecclesiae Episcopo, ut in fide secum sentienti (in his scilicet quae ad Nicanum Symbolum pertinent) voluntatem Imperatoris aperuit. Ille vero, qui ut vitae sanctimoniam operibus repraesentabat, ita in verborum argutijs & lenocinijs minime exercitatus erat, sibi considerandum proponebat, si quid factu opus esset. Sin vero disputandum foret, virum producebat ex lectoribus suis tunc vnum, Syinnium nomine, sed cui postea idem Episcopatus est commissus, ratione & oratione praestantem, qui sacrorum librorum explicationes exacte calleret, & variam eorum cognitionem haberet, quae tum ab Ethnicis, tum ab Ecclesiasticis auctoribus scripta erant.

Qui quidem vir etiam hoc articulo rectissime consulere visus, auctor fuit ut fugerent institutas cum sectarijs disputationes, utpote rixarum atque pugnarum fomites: sed ex ipsis quaerent, reciperent ne eos, qui ante Ecclesiae distractionem interpretes & doctores fuissent scripturae sacrae. Etenim si horum testimonia reiecerint (inquit) a suis ipsorum consortibus explodentur: sin autem sufficere eos ad controuersias decidendas arbitrarentur, produci oportet illorum libros. Certo enim sciebat, veteres, qui coaeternum cum Patre Filium cognouerant, ausos non fuisse dicere, illum ex aliquo principio duxisse originem. Cum igitur & Nectario id se recte habere videretur, & Imperator edoctus, consilium collaudasset: animos sectariorum pertentabat, quidnam ipsi de veterum interpretationibus sentirent. Illis ea magnifice laudantibus, ipse palam verbis expressis proposuit, num illorum dictis in finiendis quaestionibus staturi sint, & satis ne locupletes doctrinae testes eos esse iudicent. Orta & circa hanc quoque rem inter sectarum principes dissensione (neque enim consimiliter singuli de veterum libris sentiebant) animaduertit Imperator, quod nudis priuatarum opinionum altercationibus nixi, definitum aliquid pronuntiare derectarent. Quamobrem damnata hac illorum peruicacia, iussit ut vnaquaque secta doctrinae suae libellum ipsi porrigeret.

Cum itaque huic negotio conficiendo praestitutus dies adesset: conuenerunt in Palatium pro ijs qui consubstantialem Trinitatem profitebantur, Nectarius & Agelius, pro Ariana haeresi Demophilus eius Antistes, pro Eunomianis ipse Eunomius, Eleusius autem Cyzici Episcopus pro ijs qui vocantur Macedoniani. Acceptis vero singulorum libellis, solos eos approbavit, qui consubstantialem Trinitatem asserbant: reliquos vero ut absurdos dirupit. Ac Nouatianis quidem hinc praeter sententiam nihil accidit: siquidem conformem cum Ecclesia Catholica opinionem de Deo habent. Ceteri vero suis ipsorum sacerdotibus indignabantur, quod coram Imperatore sibi ipsis inscite fuissent aduersari: multiq. ceteris damnatis, ad sententiam approbatam conuersi sunt. Imperator vero lege lata sanxit, ut sectarij neque conuentus agerent, neque doctrinam fidei profiterentur, neque Episcopos aut alios ordinarent: atque ut alij vrbibus agrisque expellerentur, alij notarentur infamia, & Reipublicae consimiliter ac ceteri, participes non essent: et graues quidem legibus adscribebat poenas, sed eas non exequabatur: neque enim ut poenas irrogaret, sed ut metum incuteret subditis suis, studebat, ut sibi in diuinis

QVID NECTARIUS CVM HARETICIS.

Sozom. lib. 7. c. 12.

PATRVN SENTENTIAS COERCENTV HAERETICI

diuinis concordēs fierent: siquidem & illos laudabat, qui sua sponte conuertebantur.] **A** haftenus de his Sozomenus. Porro singulas leges, quas hic recenset, inferius describemus. Habet hæc eadem Socrates, & quidem pluribus; additq. ob rem præclare gestam, consilio Syfinnij Nouatiani, ipsum Theodosium eidem Nouatianis fuisse, passumq. esse ecclesiam Constantinopoli habere, conuentus agere, fruiq. priuilegijs, quæ Catholicis impertita fuissent.

a Socrat. lib. 5. cap. 10.

NOVATIAMI DE NOVATIAMIS PARVM SINCERA.

At quoniam suspecta fides est hæreticorum de suis dogmatibus & eorum sectatoribus aliquid affirmantium: æque nobis dubiū redditur, immo (vt verius dicam) mendaciū esse conuincitur totum hoc quod de Nectario ait, in causa tanti momenti Nouatianum Episcopum consuluisse, atque (vt illud vsurpem) perinde ac si in Israel Deus non esset, deum Accaron adijisse. Quis sibi persuadeat, in eam Synodum, in qua fortiores hæresum propugnatores audiendi essent, non vocatos esse a Theodosio Catholicos **B** Episcopos, qui doctrina ceteris eminent? vt inter alios Gregorium Nyssenum, quem constat non solum hoc tempore fuisse superstitem, sed & plures adhuc vixisse annos, Amphilochem Iconij Episcopum æque disertum, Theodorum Tarfensem, eundemq. Nectarij studiosum, & illos ipsos, quos idem Theodorus dederat eidem Nectario in diuinis litteris consultores atque doctores; vt Euagrium relictum a Gregorio Nazianzeno prætermittamus, atque alios complures, quibus Synodus creditur abundasse, qui omnes Agelium decrepitem senem, & iuuenem Syfinnium antecellerēt doctrina rerumq. peritia. Quis igitur persuadere sibi poterit, his omnibus posthabitis, Nectarium conuenisse Nouatianos hæreticos, eorumq. præscripto duntaxat rem tantam administrasse, & in tanto negotio, tacentibus reliquis, soli Nectario cum hæreticorum antesignanis sermonē habere permissum esse? At quàm re vera egregie digneq. qui Synodo interfuerunt **C** Episcopi, fidei causam pertractarint, vnus ex ijs exemplo facile poteris intelligere.

Cum enim Theodosius Imperator ob id (vt dictum est) præfens Concilium congregasset, vt hæreticos omnes sub vna fide conuinceret: eos ad se vocatos, vt beneficentia prouocaret, officijs sibi deuincire conatus est: cumq. indulgentius quàm par erat, cum ijs agere videretur, Orthodoxorum non nihil commouit animos; veriti enim sunt, ne Imperator illorum circumuentus astutia, præceptis abduceretur in hæresin. Quamobrem **D** S. Amphilocheus Iconij Episcopus cum factis tum verbis redarguit Imperatorem: quo modo autem id se habuerit, res gesta sic a Theodoro^b describitur: Cum alio tempore Amphilocheus forte intra Palatium esset, videretq. astantem Imperatori filium suum Arcadium, qui nuper Imperator creatus fuerat: ipsum Imperatorem Theodosium (vt mos est) salutauit ille quidem, sed filium sine honore dimisit. Imperator autem ratus Amphilochem oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq. osculari. At Amphilocheus respondit, satis esse quod ei honorem habuerat. Itaque Theodosius rem acerbe & grauitè ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco sibi ipsi illatæ numerauit. Tum sapientissimus Amphilocheus, declarans Imperatori quod animo instituebat, contenta voce: Vides, inquit, o Imperator, quàm ægre ignominiam filij tui patiare; immo vero illis, qui in eum insultant, vehementer succenses. Credas igitur mihi velim, huius vniuersitatis rectorem Deum, eos qui contra Filium suum vnigenitum loquuntur blasphemias, itidem detestari, & tamquam ingratos erga Saluatorem & patronum suum odio prosequi. Cuius institutum cum hoc pacto intellexisset Imperator, facta eius dictaq. simul admiratus, legem protinus conscripsit, quæ vetabat conuentus ab hæreticis agi, &c.] hæc Theodoretus.

AMPHILOCHVS REDARGVIT FACTIS VERBISQ. THEODOSIVM.

b Theod. lib. 5. cap. 16.

CORRIGITVR THEODORETVS DE TEMPORE.

Qui tamen in eo corrigendus est, & non ab alio quàm a se ipso, dum superius ait hæc accidisse postquam Theodosius a cæde Maximi tyranni ab Occidente Constantinopolim reuersus est: nam cum tradat hæc facta esse, dum nuper Arcadius Imperator creatus esset, plane in hunc ipsum annum ea referenda sunt, quo constat (vt dictum est) Arcadium creatum fuisse Imperatorem. Ceterum si ad reditum Theodosij a cæde Maximi referas, Arcadium tunc inuenies habuisse in Imperio annos octo: siquidem anno Domini trecentesimo octogesimo octauo, ipso Theodosio atque Cynegio Coss. ab eo occisus est Maximus; & post triennium in Italia consumptum, anno Domini trecentesimo nonagesimo primo, Titiano & Symmacho Consulibus, Constantinopolim reuersus est. Sic igitur aperte vides Acta Amphilocheij ad præsentem annum referenda esse, quo Arcadius creatus est Imperator, & Synodus Constantinopoli pro pace Ecclesiæ conuenit.

A uenit. Sozomenus^a eadem de Amphilocho narrat, additq. Placillæ Augustæ enituisse tunc studium, ne vir eius Theodosius circumueniretur ab Arianis, dum ne eorum colloquio traheretur in hæresin, anteuertit.

a Sozom. lib. 7. cap. 6.

Causam quoque Antiochenā de altercatione inter Paulinum atque Flauianum, de qua superiori anno in Romano Concilio actum est, in hac eadem Synodo pertractatam **B** Socrates^b videtur annuere, dum ait, Catholicos inter se fuisse discordes & opinione diuisos, fauentibus nimirum Syris, Phœnicibus, ac Palæstinis Flauiano, Ægyptijs autem, Cyprijs, Arabiæq. Episcopis Paulino studentibus; quibus etiā consensisse vidimus superius Gregorium Nazianzenum, qui & recitatis nuper litteris ad Posthumianum Præfectum Prætorio id pertigisse visus est, dum monet vt dissidentes & factionibus studentes Episcopos, etiā asperius, si opus sit, arguat. At nihil prorsus hac ex parte in Synodo **C** confectum esse, certum est; proculq. abfuit vt discordes potuerint in concordiam reuocari: nam eam dissensionem post multos annos perseuerasse constat.

ANTIOCHENSIVM DISSIDENTIVM PERSEVERAT.

b Socrat. lib. 5. cap. 10.

Quòd igitur omnes consentiant, post hanc Synodum a Theodosio Imperatore aduersus hæreticos edicta promulgata fuisse: hic eadem describamus, quæ ad nominatum superius Posthumianum Præfectum Prætorio data habentur. Verum ante ipsam Synodum, quam inchoatam diximus mense Iunio, idem Imperator ad eundem Posthumianum Præfectum Prætorio mense Maio aduersus apostatas rescriptum^c dedit. Rursus vero aduersus hæreticos, qui minime in Synodo resipuerint, ad eundem Posthumianum mense Iulio hæc edixit^d:

THEODOSII EDICTA ADVERSVS HÆRETICOS

c l. 2. de Apost. Cod. Theod. d. l. 2. de hæret. Cod. Theod.

C Omnes omnino, quoscumque diuersarū hæresum error exagitat, id est, Eunomiani, Ariani, Macedoniani, Pneumachomachi, Manichæi, Enkratitæ, Apotactitæ, Saccophori, Hydroparastatæ, nullis circulis cocant, nullā colligant multitudinem, nullū ad se populum trahant, nec ad imaginem ecclesiarum parietes priuatos ostendant: nihil vel publice, vel priuatim, quod Catholicæ sanctitati officere possit, exercent. Ac si qui extiterit, qui tam euidenter verita transcendat; permittitur omnibus facultate, quos recte obseruantia cultus & pulchritudo delectat, communi omnium bonorum conspiratione pelatur. Dat. VIII. Kal. August. Constantinop. Merobaude & Saturnino Coss.]

Rursus vero mense Augusto ad eundem Posthumianum Præfectum Prætorio aduersus omnes hæreticos^e in hunc modum:

e l. 2. de hæret. Cod. Theod.

Vitiorum institutio Deo atque hominibus exosa, Eunomiana scilicet, Ariana, Macedoniana, Apollinariana, ceterarumq. sectarum, quas veræ religionis venerabili cultu Catholicæ obseruantia fides sincera condemnat, neque publicis neque priuatis aditionibus **D** intra vrbiū atque agrorum ac villarum loca, aut colligendarum congregationum, aut constituendarum ecclesiarum copiam præsumat: nec celebritatem perfidia suæ, vel solemnitatem diræ communionis exercent: neque vllas creandorum sacerdotum vsurpet atque habeat ordinationes. Eadem quoque domus, seu in vrribus, seu in agris, in quibus passim turbæ professorum ac ministrorum talium colligentur, Fisci nostri dominio iuriq. subdantur: ita vt hi qui vel doctrinam vel mysteria conuentionum talium exercere consueuerunt, perquisiti, ab omnibus vrribus ac locis, propositæ legis vigore constricti, expellantur a coetibus, & ad proprias vnde oriundi sunt terras redire iubeantur, ne quis eorum aut commeandi ad quælibet alia loca, aut euagandi ad vrbes habeat potestatem. Quòd si negligentius ea quæ serenitas nostra constituit, impleantur; Officia prouincialium Iudicum, & principales vrbiū, in quibus coitio vetitæ congregationis **E** reperta monstrabitur, sententiæ damnationiq. subdantur. Dat. III. Non. Septemb. C. P. Merobaude II. & Saturnino Coss.]

Qui igitur legibus Theodosij vetiti sunt conuentus agere, clandestine illos cogere conati sunt, & inter alios quos Saccophoros edictum nominat (erant hi Massaliani hæretici, de quibus supra, qui quòd sacco induerentur^f, Saccophori sunt appellati) hos Episcopi diuersis in locis venati sunt; de quibus Theodoretus^g, cum de his agit: Porro, inquit, erroris morbum occultare nituntur, & post reprehensiones impudenter negant se eo laborare: et illis qui in eadem sunt opinione, quam ipsi animo complectuntur, ecclesia interdicit. Ob hanc causam Letoius Episcopus Melitenensis Ecclesiæ, vir singulari studio erga pietatem exardescens, cum videret multa monasteria, immo vero speluncas latronum hunc contraxisse morbum, ea incendit, & lupos a grege abegit. Eodem modo præstantissimus ille Amphilocheus vrbis primaria Lycaoniæ pastor & moderator totius

HAERETICORVM CLANDESTINORVM CONVENTVS.

f Epiphani. hæres. 50. g Theodoret. lib. 4. c. 10.

totius nationis, cum intellexisset eam perniciem illa loca inuasisse, denuo repulit; & gre-

MASSALIANI DELECTI A FLAVIANO EPISCOPO ANTIQCHENO.

ges, quos ipse verbo pauit, illa labe eripuit. Quinetiam Flavianus Antiochiæ Episcopus, vir multorum sermone celebratus, cum accepisset hos Edeßæ ætatem agere, & suum venenum in vicinorum animos infundere: missa ad eos monachorum turba, deduxit Antiochiam; & morbum, quem pernegabant, extorsit ad hunc modum. Primum dixit accusatores calumniari, & mentiri testes: Deinde Adelphium admodum senem, vnum ex principibus hæresis, benigne vocat ad se, prope assidere iubet. Tum, Quoniam, inquit, o senex, ad longinquum temporis spatium vitam propagauimus: idcirco & natura humana & fraudolenti dæmonum aduersariorum conatus nobis accuratius perspecti sunt & cogniti: multoq. etiam vsu, quæ & quanta sint gratiæ dona, edocti sumus. Isti cum sint iuuenes, & nihil istarum rerum exquisite norint, sermones spirituales audire vix, aut ne vix quidem ferunt. Itaque tu, quæso, dic mihi, qua ratione affirmetis, & spiritum contrarium recedere a vobis, & sancti Spiritus gratiam aduentare?

His verbis senex ille delinitus, venenum occultatum exprompsit vniuersum, dixitq. diuini baptismi lauacrum his qui eo tincti erant, nihil omnino prodesse, sed solas preces ardentis dæmonem in animis habitantem expellere: nam singulos qui eduntur in lucem, ex primo parente, vt naturam, ita dæmonum seruitutem traxisse: quibus ex animis oratione expulsis, Spiritum sanctum deinceps accedere, suamq. præsentiam tum sensibus, tum visui ostendere; & non corpus solum perturbationum motibus liberare, sed etiam animum inclinatione ad deteriora prorsus eripere: adeo vt de cetero neque ieiunio opus sit ad corpus coercendum, neque doctrina ad refrenandam eius libidinem, & ad danda præcepta, quibus recta viuendi via incedere discat: et qui sit huius rei compos factus, non modo a lasciuis corporis concitationibus liberum fore; verum etiam præuidere futura, & sanctam Trinitatem oculis cernere. Itaque diuinus ille Flavianus, foetido isto fonte effosso, & impijs eius riuulis patefactis, miserum senem sic affatur: O malis diebus onuste & inueterate, tuum ipsius os te coarguit, haud ego: tua labia contra te testimonium dicunt. Itaque erroris morbo relecto, Syria exacti erant illi quidem; sed in Pamphiliam profecti, eam eadem pernicie refererunt.] hæc Theodoretus, sed perperam sane ad tempora Valentiniani atque Valentis refert, cum constet Flavianum nonnisi sub Theodosio post Meletij obitum (vt dictum est) sedisse Episcopum Antiochiæ.

MASSALIANI DELECTI E SYRIA.

Constat etiam aduersus eisdem Massalianos congregatam esse his temporibus Synodum Sydæ, de qua hæc Photius in Bibliotheca: Legimus, inquit, Synodum Sydæ factam aduersus hæresin Massalianorum, id est, Euchaitarum, vel Adelphiorum. Præfuit Synodo Amphilocheus Episcopus Iconij cū Episcopis viginti quinque. Ex ea Synodo ibi est Synodica ad Flavianum Antiochenū Episcopum, qui ea de causa etiam aliam Synodum habuit. In eo Concilio Sydæ habito Adelphius licet poenitentiam polliceretur, non est admissus, quamuis hæresin detestari videretur; quoniam non ex corde poenitentia & renunciatio facta esset.] addit de eiusdem Flauiani Episcopi Antiocheni epistolis scriptis ad Osroenos & Armenos de damnatis Massalianis hæreticis Adelphio & socijs. Ceterum haud hoc tempore his remedijs hæresis extingui potuit; sed aduersus eandem laborandum fuit Attico Episcopo Constantinopolitano & alijs, quorum contra eiusmodi hæreticos scripta idem Photius recenset.

SYNODVS SYDÆ CONTRA MASSALIANOS HABITA.

Hoc ipso anno Romam se contulit Carthagine Augustinus, qui sequenti (vt dicemus) Symmacho Vrbanam Præfecturam administrante, ab eo Mediolanum missus est. Agebat hoc anno ipse ætatem vigintinouem annorum (vt idem testatur^a) quo Carthagine nouit Faustum Manichæum, cum iam nouem ferme annos in secta Manichæorum haberet, de pluribus dubitans; quæ omnia a Fausto fore soluenda, Manichæi polliciti fuerant. At cum longe aliter accidisset; de veritate in ea secta assequenda desperare penitus coepit. Quomodo modo autem tunc veniendi Romam consiliū iniit, ipsum audi^b: Posteaquã, inquit, ille Faustus mihi imperitus earū artium, quibus eum excellere putaueram, satis apparuit: desperare coepi, posse eum mihi illa, quæ me mouebant, aperire atque dissoluere.] & inferius: Refracto itaque studio, quo intenderam in Manichæi litteras, magisq. desperans de ceteris eorum doctoribus, quando in multis quæ me mouebant, ita ille nominatus apparuit: coepi cum eo pro studio eius agere vitam, quo ipse flagrabat

AVGVSTINI ADVENTVS IN VRBEM. a Aug. Conf. lib. 5. c. 3. 6.

b Aug. Conf. lib. 5. c. 7. 8.

A flagrabat in eas litteras, quas tunc iam rhetor Carthagine adolescentem docebam; & legere cum eo, siue quæ ille audita desideraret, siue quæ ipse tali ingenio apta existimarem. Ceterum omnis conatus meus, quo proficere in illa secta statueram, illo homine cognito, prorsus intercidit.] At de sua Romæ profectioe idem hæc habet: Egisti ergo mecum, vt mihi persuaderetur Romam pergere, & potius ibi docere quod docebam Carthagine.] ad docendū enim Romæ potius, quàm Carthagine, non questus maior (vt subdit) eum mouit, sed quod adolescentes qui discerent, quietius illic agerent, quàm Carthagine, vbi illorum nimia insolentia omnia perturbaret. nam paulo post: Sed quare hinc abirem, & illuc irem, tu sciebas Deus, nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter plāxit, & vsque ad mare secuta est. Sed fefelli eam, violentè me tenentem, vt aut reuocaret, aut mecum pergeret; & finxi me amicum nolle deserere: donec vento

B facto, nauigaret. Et mentitus sum matri, & illi matri, & euasi.] et rursus: Recusanti sine me redire, vix persuasi, vt in loco qui proximus nostræ nauis erat, Memoria beati Cypriani maneret ea nocte: sed ea nocte clanculo ego profectus sum: illa autem remansit orando & flendo.] Et tamen (subdit ipse) post accusationem fallaciarum & crudelitatis meæ, conuersa rursus ad deprecandū te pro me, abiit ad solita, & ego Romam.] In Urbem cum venisset, apud Manichæum quemdam hospitio se acceptum tradit^a, vbi & ægrotauit^b. Vt vero conualuit, cum Manichæis vt plurimum versabatur, ita tamen vt eius secta frigidus esset assertor; immo hospitem suum a magna fiducia illius hæresis reuocare studebat: sed & Helpidij cuiusdam aduersus Manichæos corā disserentis scripta disputatio non nihil se profecisse testatur, adeo vt contemptui sibi iam illa secta esse cœperit. Romam igitur cū versaretur, domi docere rhetoricam cœpit, docuitq. hoc & sequenti anno, quo a Symmacho Urbis Præfecto, Mediolanum, vt ibi rhetoricam publice profiteretur, ab Imperatore de hoc monito, missus est. De profectioe ergo ipsius Roma Mediolanum anno sequenti agemus.

Hic idem annus ille est, quo Vrbs & Italia magna fame laborauit: de qua quidem annonæ penuria, tum S. Ambrosius, tum Symmachus meminere. Ac primum quod ad rationem temporis spectat: vt dicamus eam hoc anno accidisse, certum illud est argumentum, quod anno ante relationem Symmachi ad Valentinianū Imperatorem facta esse, S. Ambrosius tradit: quæ quidē relationem & ab ipso Symmacho anno sequenti ab illa penuria esse conscripta, cū Præfecturā Vrbanā ageret, & a S. Ambrosio confutata anno item sequenti, suo loco perspicue demonstrabimus. Ob penuriã quidē illã pauperes ab Vrbe pulsos esse, S. Ambrosius doluit, cum in libris Officiorum hæc ait^c: Quanto hoc vtilius, quàm illud quod proxime Romæ factū est: eiectos esse Vrbe amplissima, *populos scilicet*, qui iam plurimam illic ætatem transfegerant, sientes cum filijs abijsse: quibus velut ciuibus amoliendum exilium deplorarent, interruptas compluriū necessitudines, diremptas affinitates? Et certe arriserat anni fecunditas: inuectitio Vrbs sola egobat frumento: potuisset iuari, si peterent ab Italis frumentum, quorum filij expellebantur. Nihil hoc turpius, excludere quasi alienum, & exigere quasi suum. Quid illum eijsis, qui de suo pascitur? Quid illum eijsis, qui te pascit? Seruum retines, trudas parentem? Frumentum suscipis, nec affectum impartis? Victum extorques, nec rependis gratiam? Quam deforme hoc, quàm inutile? Quo modo enim potest vtile esse quod non decet? Quantis corporatorum subsidijs dudum Roma fraudata est? potuit & illos non amittere, & euadere famem, expectatis ventorum oportunitis flatibus, & speratarum comœatu nauium.] hæc tamen Ambrosius.

a Aug. Conf. lib. 5. c. 10. b Aug. eod. lib. 6. p. 10. 11.

PENURIA VRBIS LABORAT.

c Ambros. Offic. lib. 2. c. 7. DELECTI POPVLI AB VRBE OB FAMEM.

De his & ipse Symmachus in epistola ad Flavianum tunc temporis, vt appareret, conscripta: vbi hæc^d inter alia: Defectum, inquit, timemus annonæ, pulsus omnibus, quos exerto & pleno vberè Roma susceperat. Fac vt his remedijs conualescamus: quanto nobis odio prouinciarum constat illa securitas? Dij patrij, facite gratiam neglectorum sacrorum, miseram famem pellite: quamprimum reuocentur nostri, quos inuita dimisit.] hæc Symmachus: et quidem illud facinus iure improbat, quo liberi homines ab Vrbe ea de causa eiecti fuerant: nam Augusti tempore (quod Dio testatur^e) ingenti afflictata Roma annonæ penuria, non liberi homines, sed gladiatores, venaliaq. mancipia tantum vltra octoginta millia passus ab Vrbe reiecta fuerunt. Porro Symmachus homo versatilis, ab occasione deducens argumentum, eandem famem ad suum propositum inflectens in rela-

d Symmach. lib. 2. epist. 7. ADESCRIBIT SYMMACHVS FAMEM SACRI LEGIO.

e Dio hist. Rom. lib. 35.

Symmach. ad Valentin. Imp. apud S. Ambros.

tionem, quam anno sequenti ad Valentinianum conscripsit, eandem famem exaggerans, accidisse eam persuadere conatur, quod adempti fuerant sacerdotum redditus, atque agri Vestalium virginum: ita enim ait: Honorauerat lex parentum Vestales virgines ac ministros deorum victu modico, iustisque privilegiis: stetit muneris huius integritas usque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum sacrae castitatis alimenta verterunt. Secuta est hoc factum famis publica, & spem provinciarum omnium messis agra decepit. Non sunt haec vitia terrarum, nihil imputamus astris, nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necavit: sacrilegio annus exaruit. Necessse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur, &c.] subdit enim, ad cibum glandium & radices herbarum populum ob famem fuisse conuersum: ex quibus persuadere conatur Imperatori, reddi prouentus ablatos deorum sacrificiis atque Vestalibus, ut terra rependeret quam subtraxerat abundantiam.

S. Ambros. epist. 31. CONSTATUR SYMMACHVS AB AMBROSIO

At quam scite prudenterque inania ista ab occasione famis deducta a Symmacho argumenta refellat S. Ambrosius: ipsum audi, dum haec ait post nonnulla de dijs: Quae autem aequitas, ut paucis sacerdotibus dolentes victum negatum, ipsi omnibus denegarent, cum inclementior esset vindicta, quam culpa? Non est igitur idonea quae tantam aegritudinem mundi fallentis causa constrinxerit, ut virentibus segetibus, subita spes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos templorum iura toto Orbe sublata sunt. Modo ne demum dijs Gentium venit in mentem suas iniurias vltimum iri? Propterea nec assueti cursu Nilus intumuit, ut vrbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui non vindicauit suorum? Esto tamen si superiore anno deorum suorum iniurias vindicatas putant: cur praesenti anno contemptui fuere? Iam enim nec herbarum vulsis radicibus rusticana plebs pascitur, nec baccae siluestris explorat solatia, nec cibum de sentibus rapit; sed operum laeta felicitum, dum messes suas & ipsa miratur, expleuit voti fatierate ieiunium, vsurarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tam nouus humanis vsibus, ut vices stupeat annorum? et tamen etiam superiore anno plerasque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Gallijs quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniae, quod non seuerant, vendiderunt; & foecunda Rhetia fertilitatis suae nouit inuidiam: nam quae solebat tutior esse ieiunio, foecunditate hostem in se excitauit, Liguriam, Venetiamque autumnus frumenta pauertunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quod largo foctu vineae redundauerint; itaque & messem foeneratam recepimus, & liberalioris vindemiae beneficia possidemus.] haecenus S. Ambrosius. Sed de alijs querelis Symmachi anno sequenti,

Symmachus Praefectus Urbis pro idolis Quid, c. l. 4. de sententia eius ex peric. v. c. l. 44. de appellat. Cod. Theod. d. August. Confess. lib. 5. c. 13.

Recentissimus octogesimus quartus Christi annus, Consulibus Ricimere & Clearcho notatur, quo Symmachus (de quo nuper facta est mentio) Praefecturam Urbis nam gessit, quod Imperatoris rescripta ad ipsum hoc anno data testantur, licet Paulinus ad alia tempora eam referat. Meminit S. Augustinus de eiusmodi Symmachi Praefectura, dum ait, se ab eodem Symmacho Praefecto Roma missum esse Mediolanum. Sed de Augustino inferius. Paulinus autem confundit Praefecturam cum Consulatu, de quo suo loco dicendum. Cum igitur Symmachus Urbana fungeretur Praefectura, libellum misit ad Valentinianum Imperatorem pro restituendo damnato legibus Gratiani deorum cultu: extat ipse titulo Relationis Symmachi Urbis Praefecti. Opportuna quidem homo dexterrimus vsus est occasione obitus Gratiani, & Maximi tyrannidem exercentis: cum Valentinianus puer timore exagitatus, omnes timens, exemplo fratris monitus, qui milites expertus fuerat desertores ac proditores, nihil non concessurus esset magistratibus. Verum ut vires petitionibus Symmachus adderet, Senatus nomine se agere professus est, & non apud unum Valentinianum, quineriam apud Theodosium atque Arcadium filium eundemque Imperatorem; seq. duplici munere, nempe Praefecti atque Legati, causam tractare, ipse docet his verbis: Ut Praefectus vester Gesta publica prosequor, & ut Legatus ciuium mandata commendo.] sed quid petit illud in primis & generatim, cum ait: Repetimus religionum statum, qui Reipublicae diu profuit.] speciatim vero, ut concedat reparari aram Victoriae: erat haec in Capito-

lio, de qua Dio: Fulmina namque permulta deciderant, quibusdamque cella Iouis Capitolini, quae erat in templo Victoriae, tacta fuerat.] haec ibi: verum creditur textus inuersus, ut velit dicere tactam esse cellam Victoriae, quae erat in templo Iouis Capitolini: nam non cella, sed templum, illudque maximum fuit Iouis Capitolini. Alia etiam erat in Curia ara Victoriae, de qua Herodianus: Curiam ingressi, sic ut ultra quoque aram Victoriae penetrarent.] cum alioqui & alia in Vrbe fuerint monumenta Victoriae dedicata: nam a Sex. Rufo in Regione, Alta semita dicta, ponitur aedicularum Victoriae; sed & in Regione Ad templum Pacis, fuisse dicitur ara seu area Victoriae, & ab alijs alibi ponuntur aliae. Verum ad Symmachum redeamus. Petit quoque reddi Vestalibus stipendium ab alijs consuetum Imperatoribus exhiberi, quod vendicauerat sibi Fiscus; reddique agros iisdem virginibus & templorum ministris testamento relictos; utque in posterum liberum esset cuique quid vellet iisdem deorum sacerdotibus testamento relinquere.

a Dio hist. Rom. lib. 45.

Haec persentiscens S. Ambrosius, festinans occurrit, intercessitque ne quid extorqueretur ab adhuc puero Imperatore: cui litteras dedit, quibus tum primo illud ingessit, nullum alium esse Deum, quam quem coleret Christiana religio, deosque Gentium vere esse daemones; abhorreretque debere Christianum Imperatorem non solum ab illorum cultu, sed & ab omni consensu, quo dijs sacra peragi permittantur; & quam longe abesse oportere, ut eius praeepto arae dirutae restaurarentur, sumptusque ad peragenda sacrificia redderentur: reuocatque eidem in memoria, quanta Gentiles aduersus Christianos eorumque ecclesias sub Ethnicis Imperatoribus perpetrassent: ac ne rescindat, admonet, quod a Gratiano pie nouerit esse statutum: At cum per totum, inquit, fere Orbem a pluribus retro Principibus inhibita, interdictaque sint, Romae autem a fratre clementiae tuae augustae memoriae Gratiano fidei verae ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis: ne, quaeso, vel fideliter statuta conuellas, vel fraterna praeepta rescindas. De negotijs ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum; & praeeptum de religione calcatur? sed & ne clarissimi viri Symmachi moueretur auctoritate, illud inculcat: Deferendum merito clarorum virorum & ego suadeo, sed Deum certe esse omnibus praefendum. Si de re militari est consulendum, debet exercitati in praeeclis viri expectari sententia. Quando de religione tractatus est, Deum cogita. Nullius iniuria est, cui Deus omnipotens antefertur, &c.] Illudque vehementer cauendum ingerit, ne putet ab vniuerso Senatu rogari quod per Symmachum peteretur, sed male ab eo vsurpatum esse Senatus nomen, quod a Gentilibus tantummodo Senatoribus constaret esse decretum: cui si quis Imperator Christianus annuisse diceretur, talem hac ex parte reprehensione existimari debere dignum. Ceterum a paucis Senatoribus Gentilibus eam docet factam esse suggestionem, ipsam vero Curiam maiori numero Christianorum esse refertam; quibus refragantibus, talia illos indigna Christiani Imperatoris auribus ingessisse.

S. AMBROSIVS CONTRA SYMMACHVM AGIT.

b Ambros. epist. 30.

Admonuit insuper ut petitionem illam deferat ad Theodosium Imperatorem, ut rem grauisimam, neque absque illius arbitrio decernendam: utque in causa religionis Episcopus consulat. Petit & relationis exemplum, quo respondeat, ut ita consultus Theodosius vtriusque partis iura perpenderet. Quod si petita ab Episcopis religionis defensionem Valentinianus ipse impertire negligeret; quid Ambrosius eidem comminatus sit, audi: Certe (inquit) si aliud statuitur, Episcopi hoc aequo animo pati & dissimulare non possumus. Licebit tibi ad ecclesiam conuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi? Munera tua non quaerit Ecclesia, quia templa Gentilium muneribus adornasti. Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti, &c.] Sed & ne Valentinianus in defensionem erroris, suam pueritiam excusaret, Ambrosius ista subintulit: Quid respondebis his verbis? Puerum esse te lapsus? Omnis aetas perfecta Christo est: omnis Deo plena pueritia fidei comprobatur: paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt.] At haec omnia Ambrosius non tam ad Valentinianum, quam ad Iustinam eius matrem, cuius arbitrio ipse moderabatur Imperium, voluit esse directa, atque plenius innotescere. Misit petita Valentinianus ad Ambrosium Symmachi petitionis libellum; quem ipse contrarijs scriptis ita redarguit & confutauit, ut absque perendina dilatione Ambrosio causa adiudicata fuerit: de qua victoria illud extat elegans Ennodij disticon:

QUAM CAUTE AGAT AMBROSIVS.

c Ambros. ead. epist. 30.

Dicendi palmam Victoria tollit amico; Transit ad Ambrosium: plus fauet ira dea.]

Sed & Aurelius Prudentius vir Consularis aduersus eandem Symmachi relationem egregium poema conscripsit, eundemq. sectum in duos libros, quorum priori deorum Gentilium vanam mendacemq. superstitionem redarguit & scite confutat, Crucisq. potentiam ac gloriam prædicat, cuius virtute Roma a prauorum dæmonum dominio vindicata surrexerat; posteriori vero quæ a Symmacho suggesta essent, diserte refellit, penitusq. dissoluit. Ceterum poema illud sub Honorio Imp. a Prudentio esse elaboratum constat, vt suo loco dicturi sumus. Sed miro quodâ Dei consilio his temporibus accidit, vt idem ipse, qui pro Vestalibus virginibus tanta cum laude apud Imperatorem Symmachusegit, earum Primigeniæ, siue dixerimus Vestalium primæ lapsu vehementer oportuerit pudore suffundi: de cuius inferendo antiquo ritu supplicio, idem ipse quasi sacrorum acerrimus vindex magnopere laborauit. extant de his duæ eiusdem epistolæ, quarum prior sic se habet ^a:

MAXIMAE VESTALIS LAPSVS.

^a Symmach. lib. p. epist. 113.

* Primogeniæ SYMMACHI EPIST. DE LAPSV VESTALIS.

* exerceatur

More institutoq. maiorum, incestum Primigeniæ* dudum apud Albam Vestalis Antistitis, collegij nostri disquisitio deprehendit; quod & ipsius quæ contaminauit pudicitiam sacram, & Maximi cum quo nefandum facinus admisit, confessionibus claruisse, Gestæ testantur. Restat, vt in eos, qui cærimonias publicas abominando scelere polluerunt, legum seueritas exeratur*. Quæ tibi actio de proximi temporis exemplo seruata est. Et ideo dignaberis, Reipublicæ vtilitatem, legeq. considerans, facinus cunctis vsque ad hunc diem sæculis seuerissime vindicatum, competenter vlcisci. Vale.] ita Symmachus vnus ex Pontificibus ad Urbis Præfectum, quem in facinus cupit vltorem insurgere, vt declarant posteriores eiusdem Symmachi scriptæ litteræ: quibus pariter intelligas, iura Pontificis Maximi agendi more patrio & iure antiquo aduersus huiuscemodi facinorosos reos, ab Imperatore collata fuisse in Præfectū Urbis. Epistola autē sequēs sic se habet ^b:

^b Symmach. lib. p. epist. 119.

* Urbis incestuæ Primogeniæ

* semper

* exerceatur

Secundum proximæ ætatis exempla, clarissimo & excellentissimo viro fratri nostro Præfecto* Urbis Primigeniæ virginis, quæ sacra Albana curabat, a collegio nostro vindicta delata est. sed quia litteris eius causæ probabiles asseruntur, quod neque muros Urbis æternæ tanti criminis reum fas sit intrare, neque ipse ad longinqua possit occurrere, cum facinus vbi admissum est debeat expiari: necesse esse perspeximus potestatem finitimam conuenire, & cui prouinciarum iura mandata sunt, vt in Primigeniam quæ publici criminis maculauit arcana, corruptoremq. eius Maximum, qui quidem flagitium non negauit, seueritas super* his adhibita criminibus exeratur*. Dignaberis igitur, consideratis confessionibus, quæ nefandi criminis tragœdiam prodiderunt, iniuriam castissimi sæculi reorum supplicijs vindicare.] hæcenus Symmachus. Quale autem esse soletet supplicium corruptis Vestalibus irrogandum, diximus in Notis ad Romanum Martyrologium. Hæc quidem contigisse post relationem Symmachi, atque S. Ambrosij responsionem, ex eo facile possumus intelligere; quod cum alia plura in septem illas Virgines (neque enim hunc numerum excedebant) idem exprobrat, certe tantum in easdem facinus exaggerare minime prætermisisset, id exigente pondere magnæ causæ, cuius pro Christianorum parte forte patrociniū suscepisset. Sed reliqua huius anni ad Symmachum pertinentia prosequamur.

NOVA QUERELA ADVERSUS SYMMACHVM.

Hoc item anno, cum idem Symmachus (vt dictum est) Urbis Præfectū ageret, aduersus ipsum a quibusdam ad Imperatores libellus accusationis allatus est, quo querebantur, Christianos ab ecclesijs auulsos, coniectos fuisse ab eo in carceres; insuper Episcopos e vicinis ciuitatibus ab eodem petitos, in vincula esse coniectos. Res quidem primo auditu sacrilega, quæ aures Valentiniani plurimum offendit, eiusq. animum in eundem magnopere concitauit; rescribensq. iussit vincetos liberos relaxari, ipsumq. Symmachum durius increpuit. Relatio hæc contra Symmachum forte ab schismatico aliquo prouenit, qui Vrsicino faueret: eū enim contra legem exilij vna cū suis Romā hoc tempore se contulisse, paulo post dicemus. Qui igitur schismaticis obstinisset, in Christianos sæuuisse, falso delatus est. At quid pro sui defensione Symmachus^c ipse rescripserit, videamus.

^c Symmach. lib. 10. epist. 34.

SYMMACHI LITTERAE AD VALENTINIANVM.

DDD. AAA. Valentiniano, Theodosio, & Arcadio Symmachus Præfectus Urbis. Scio quidē, naturæ humanæ vitio, probitatem subiacere liuori: sed miror eo progressas insidias æmulatorum, vt crudo mendacio infontis fama peteretur, DDD. IMPPP. Quid enim non audeant, quidve intentatū relinquunt, qui in arce terrarū Christianæ legis iniurijs vindicata sana finxerunt? Fleuit, credo, scenæ istius fabricator, cum de ecclesiæ penetralibus raptos ad tormenta simularet; cum de longinquis ac de finitimis

urbibus

^a vrbibus duci Antistites in vincula describeret. Neque enim serenum clementiæ vestræ animum sine his argutijs compulisset sacro edicto populum conuenire, vt asperioribus, quàm pietati vestræ mos est, litteris, Præfectum, quem sine ambitu legistis, argueret. Reddat nunc, quisquis ille est, causas fallaciæ suæ; qui sub occasione iustæ inquisitionis, qua me cultum spoliatorum moenium inuestigare iussistis, tragicas quæstiones de ministris Catholicæ iactat agitas. Respondeant litteris Episcopi Damasi, quibus affectatores eiusdem religionis negauit vllam contumeliam pertulisse. Non magnopere officij mei prætendo responsa; a quo ideo quæsitæ est rerum fides, ne factum aliquod recordationem quæsitore effugeret.

Credatur eius legis Antistiti, quæ læsa simulatur. Credatur Præfecto, qui perennitatis vestræ admōitus edicto, miratur in procinctu creditum, quod Roma nescit admissum. Omitto iniuriam Præfecturæ & conscientiæ meæ: quando eo processit insimulatio, vt vos quoque ipsos auctores honoris mei quadam reprehensione perstringat: nam qui summi loci Iudices decolorant, sacri testimonij facilitatem videntur incescere. Iamdudum me Diuus genitor numinis tui præcipuo honore dignatus est, ille meritorum arbiter singularis, cuius Imperium cum moribus recepisti. Paternum sequere; tuum tuere iudicium.] et post aliqua: Vnum illud, inquit, adiiciens, vt me perennitas vestra necessitate inquisitionis eius absoluat, cuius auctoritatem referri ad scrinia Palatina iussistis. Nam si tantum de me improbis licuit extante præcepto: quid retractatis litteris non licebit? Sane laudabili viro Episcopo denegante vllum e suis aut carcere, aut vinculis attineri, & Officio eadem suggerente, ignoro quos potissimum præceperitis absolui. Tenent quidem leges variorum criminum reos; sed, vt compelli, a mysterio Christianæ legis alienos. Quid igitur æternitas vestra decernat, deuotus opperor, &c.]

Intelligis ex his, ad hunc vsque annum etiam, quo Symmachus Urbanam Præfecturam gerebat, Damasum Romanum Pontificem fuisse superstitem: vt & hinc cognoscas Marcellinum Comitem in Chronico errore lapsum, dum ante biennium sub Consulatu Antonij & Syagrii, mense Octobris, Damasum defunctum ponit. Obijt vero ille hoc anno, tertio Idus Decembris, quo die natalis eius inter sanctos adscriptus antiqua memoria perseuerat. quem iam prope octogenarium decessisse, auctor est S. Hieronymus, qui (vt vidimus) Romæ apud eum hoc tempore agebat, nec nisi post eius ad Deum migrationem ab Vrbe recessit. Consultius itaque Prosper in Chronico sub huius anni Consulibus collocat in laterculo obitum Damasi, licet mendose pro defuncto Siricio Vrsicinus legatur: absque enim aliqua controuersia electum fuisse Siricum, paulo inferius dicturi sumus.

Sed vt quæ sunt temporis firmiter stabiliantur, ex alia quoque ratione deducimus hoc anno Damasum decessisse. Cum enim constet ex his quæ superius dicta sunt, S. Hieronymum vna cum Paulino & Epiphano venisse Romam, Antonio & Syagrino Coss. anno Domini trecentesimo octogesimo secundo; idemq. dicat^a pene triennium Romæ mansisse cum Damaso, nec inde recessisse, nisi ipso defuncto: cumq. liqueat mense Augusti^b anni sequentis ex Vrbe egressum esse: vtique affirmare opus est, hoc anno, mense Decembris Damasum ex hac vita migrasse. Obijt igitur hoc anno, dicta die vndecima Decembris, cum sedisset vsque ad annum decimum octauum inchoatum per menses tres minus diebus quatuor: nam quem vidimus sedere coepisse anno Domini trecentesimo sexagesimo septimo, die decima quinta Septembris, perseuerasseq. vsque ad præsentem annum, diemq. vndecimam mensis Decembris, dictam temporis periodum implese eum oportuit.

Extant Acta Damasi in Ecclesia olim recitari solita apud nos in duobus codicibus peruetustis, nempe quinto atque decimo tomo VV. SS. exhibet eadē codex Vaticanus, & alius S. Mariæ Maioris, quem vidimus^c; in quibus ad finem hæc leguntur: Vt plura præteream, ea nullo modo reticebo, quæ Petrus sedis Apostolicæ diaconus in sermone quem in honorem beati Damasi edidit, in eiusdem Titulo contigisse commemorat. ait itaque fratribus præfati Tituli: Iam crebro, fratres, vidistis hic dæmonia effugata, febricitantium corpora sanata, & quod maius est, clynicos & contractos extensos: vt nuper visum est in homine incessu vestigiorum priuato: qui huius ante fores ecclesiæ positus, cum non diffideret se sanatum iri, catenus per se coepit susten-

DAMASI OBIVS TEMPVS.

^a Hieron. epist. 99.

^b Hier. Apolog. aduers. Rufinum. ANNI PONTIFICATVS DAMASI.

^c Vol. 2. Vis. Saniore pag. 35.

MIRACVLA POST OBIVM DAMASI PAPAE.

taculis ligneis repere, quatenus huc potuit pertingere: cui sic demum (vt ipse professus est) lux ex improviso accedens, velut lampas effulsit, & illico pedum vestigia reparauit. Quod vero sequitur, non solum scripta eiusdem Tituli, verum etiam picturae declarant. Fuerunt duo homines non semper sanæ mentis, quos medici lunaticos vocant, ipsam basilicam frequentantes, & vt salutem reciperent, beatum Damasum continuis precibus exorantes. Quadam itaque die venientes ante sepulchrum eius, se prostrauerunt, lacrymantes plus solito, Dei misericordiam per sancti Damasi subsidium implorantes: cumq. ardentem hoc facerent, exauditi sunt; & recuperata salute, Dei magna prædicabant; atque percepti beneficii non immemores, cæna capitis detonsa, omnibus diebus vitæ suæ ipsorum in eodem loco Domino seruiuerunt. Hæc autem miracula alij beato Laurentio martyri, alij beato Damaso deputant confessori: nos autem in miraculis non diuidimus, quos vna patria genuit, vna Ecclesia (nempe Romana) promouit, vna basilica colit in terris, vnus Dominus honorat in cælis.] hæc auctor. Supererant adhuc aliqui addicti Vrsicino; qui Damaso, licet defuncto, tantam gloriam inuidentes, dicerent, non meritis Damasi, sed intercessione S. Laurentij ea patrari miracula. At eius intercessione miracula facta esse, qui reperitur ab ægrotantibus inuocatus, quis dubitat? sæpeq. Deum per confessorem impetiri complura, quæ a martyre accipi minime valuerunt, idq. ob illustrandam memoriam confessoris fieri, plurima exempla declarant. Tu de his interim consule quæ S. Augustinus habet in epistola centesima decima septima, vbi agit de S. Felice Nolano confessore vltore periurij. Ceterum qui post mortem miraculis coruscavit, viuens quoque ipsdem a Deo insignitus est, quorum vnum & perinsigne quidem ex eodem fonte hic describemus.

MIRACVLVM
A DAMASO
VIVENTE EDI-
TVM.

Dum adhuc itaque superstes in vita Damasus esset, illud ab eo in ipsdem Actis miraculum editum legitur: nimirum, cæcum annis tredecim, oculorum luce penitus orbatum occurrisse Damaso redeunti e basilica Vaticana, vbi super altare Petri Apostoli Missam celebrabat: magnaq. fide clamasse, vt eius ad Deum precibus illuminaretur: Cum Damasus aliquantisper cunctabundus, fide tamen perentis victus, signauit oculos eius signo Crucis, illa adiiciens verba: Fides tua te saluum faciat. Et confestim aperti sunt oculi eius, & vidit, & Deo gratias egit, eiusq. sanctissimo sacerdoti Damaso. Hæc inquam ex dictis Actis eius antiquitus scriptis. Putamus quidem eiusmodi tunc diuina virtute editum esse miraculum, quo populus Vrsicini diuisus schismate, eo saltem signo, qui legum sacrarum sancita non nosset, perspicuo intelligeret, qui verus legitimusq. Pontifex esset; illumq. verum esse non dubitaret Antistitem, cui Deus eo signo fuerat suffragatus.

DAMASI SCRIP-
TA.

At non inter sanctos dumtaxat Damasus miraculis clarus adnumeratur, sed & inter scriptores Ecclesiasticos a S. Hieronymo recensetur, multaq. metro edidisse traditur: sed & de Virginitate plures scripsisse libros tum carmine tum soluta oratione, superius eiusdem Hieronymi testimonio dictum est. Visuntur adhuc Romæ ipsius nonnulla epigrammata martyrum sepulchris incisa, sed ex eis perpauca integra. Quæ vero fertur nomine Damasi breuiter texta series Vitarum Romanorum Pontificum, alterius potius quam ipsius esse opus, alibi diximus, ac sapius inculcauimus.

RES GESTAE
A DAMASO.

Quæ autem de eodem Damaso in ipso libro de Romanis Pontificibus scripta habentur (explosis his quæ mendacij arguuntur, vt quæ dicuntur de temporibus Iuliani, de Episcopatu Vrsicini, & alijs) hæc sunt: nempe, duas basilicas ipsum exædificasse, alteram ad Theatrum Pompeij, via Ardeatina alteram: exornasseq. locum ad Catacumbas, vbi aliquando iacuerant corpora Apostolorum; struxisseq. ibi platoniam, & epitaphium conscripsisse.

Cassiod. Va-
riar. lib. 3. epist.
9.

Quod vero ad platoniam pertinet: Ado legit Placoma, nostra manuscripta Placoton habent, & quidem rectius: per quod puto intelligi ecclesiæ pavementum tabellis marmoreis varijs figuris decore stratum. Tradit enim Zonaras in Constantino Magno, ab eo Constantinopoli extructum fuisse forum, quod Placoton nominauit; ex eo, inquit, quod ex tabellis lapideis instratum esset. Porro huiuscemodi ornatu, & summa quidem impensa sterni consueuisse olim ecclesiarum pauimenta; quæ adhuc extant integra, vel aliqua ex parte dissipata, demonstrant. Quod si Platoniam legendum contendis, vt alijs plerisque in locis idem nomen inuenitur expressum: quid per platoniam intelligendum sit, vt veritatem valeas certius assequi, vide quod habes apud Cassiodorum a,

per

A per platonias posse intelligi marmoreas tabulas ad ornatum comparatas; ac proinde platoniam struere, nihil aliud esse, quam parietes marmoreis tabulis incrustare. Sic & intelligendum, quod in eodem libro legitur de Liberio: Hic de platonijs marmoreis ornauit sepulchrum S. Agnetis.] In compluribus antiquis Romæ ecclesijs adhuc viserelicet eiusmodi platonias superesse.

In eisdem Actis Damasi habetur, ab eo absolutam ecclesiam sanctarum virginum & martyrum Ruffinæ & Secundæ in Silua candida. Rursus de eodem in dicto libro de Romanis Pontificibus legitur, quæsisse insuper corpora sanctorum martyrum, atque inuenisse; necnon Concilia martyrum (nempe, vt alibi declarauimus in Notis, vbi plura sunt sepulchra martyrum, cœmeteria scilicet) versibus pariter illustrasse. Narrantur ibidem dona ab eodem collata basilicæ S. Laurentij, quam erexit in Titulum. Quid autem operis in basilica Vaticana idem Damasus egerit, sic sequens epigramma declarat, quod affixum olim in pariete eiusdem basilicæ, in codice peruetusto exscriptum extat inter vetera eiusdem ecclesiæ monumenta:

*Cingebant lacus montem, teneroq. meatu
Corpora multorum, cineres, atque ossa rigabant.
Non tulit hoc Damasus, communi lege sepultos
Post requiem tristes iterum persolvere pœnas.
Protinus aggressus magnum superare laborem,
Aggeris immensi deiecit culmina montis.
Intima sollicite perscrutans viscera terra,
Siccavit totum quicquid madefecerat humor.
Inuenit fontem, præbet qui dona salutis.
Hæc curauit Mercurius leuita fidelis.]*

C

Porro de eodem fonte baptismali Prudentius in Peristephano, cum agit de passione Petri & Pauli, deq. basilica Vaticana, hæc habet:

*Dextra Petrum regio tectis tenet aureis receptum,
Canens oliua, murmurans fluente.
Namque supercilio saxi liquor ortus, excitauit
Fontem perennem chrisimatis feracem.
Nunc pretiosa ruit per marmora, lubricatq. cliuum,
Donec virenti fluctu & Colymbo
Interior tumuli pars est, vbi lapsibus sonoris
Stagnum niuali voluitur profundo.
Omnicolor vitreas pictura superne pingit undas,
Musci relucent, & virescit aurum,
Cyaneusq. latex umbram trahit imminentis ostri.
Credas moueri fluctibus lacunar.
Pastor oues adit, ipse illic gelidi rigore fontis
Videt sitire quas fluentia Christi.]*

D

hæc Prudentius, alludens ad amplissimum fontem baptismatis, qui nuper a Damaso constructus erat.

Porro alterius fontis in atrio positi structura sic describitur a S. Paulino, qui hoc etiam tempore claruit, atque vidit. In epistola enim ad Aletium a de funere ab eo impenso Ruffinæ coniugi, filia sanctæ Paulæ, cum agit de eadem basilica Apostolorum, hæc habet: Præterito nitens atrio fusa vestibulo est: vbi cantharum ministra manibus & oribus nostris fluente ructantem fastigiatus solido ære tholus ornat & inumbrat, non sine mystica specie quatuor columnis salientes aquas ambiens, &c.] declaratq. pluribus structuræ mysterium. Quæ omnia Damasi operi tribuuntur, cum ante ipsum aquæ dispersæ nullius vsus, sed detrimenti essent mortuorum sepulchris, ipsi nimirum cœmeterio Vaticano. Ceterum quod ad fontem baptismalem spectat, quem ipse extruxerat: illud in Actis eius miraculum enarratur, acceptum ex sermone habito in eiusdem Damasi depositione: extat apud nos tomo quinto Vitarum sanctorum manuscripto; vbi auctor: Nuper, inquit, res hæc gesta est, quam factam vidimus, &c.] ait enim (vt rem paucis comprehendamus) Sabbato Paschalis festiuitatis, cum compressio magna esset, baptismi tempore puerulum e manibus gestantis hominis lapsum, ad imaq. fontis delatum, ab omnibus deploratum esse

FONS BAPTIS-
MATICUS IN VA-
TICANO.

Paulin. epist.
FONS ATRII
BASILICAE VA-
TICANAE.

vt mor-

vt mortuum : cum autem Damasus oculos ad cælum eleuasset, ac pro ipso orasset, post horæ spatium puerulum iussu Damasi ex profundo aquarum vix eductum, inuentum esse præter spem & expectationem omnium viuum sanumq. vt antea erat : tuncq. ab vniuerso populo immensam Dei potentiam & Damasi sanctitatem magno præconio conclamatum fuisse.

Sed rursus ad ea quæ in dicto libro de Romanis Pontificibus de Damaso scripta habentur, reuertamur. Quæ autem ibi sequuntur, appendicem putamus adiectam; qua de Damaso dicitur, eius præcepto institutum, vt die noctuq. psalmi in ecclesijs canerentur: quod plane falsum est. Sed fortasse aliqua potius forma ab eo præscripta fuit: etenim falso asseritur cantus psalmorum a Damaso institutus: siquidem ab ipso exordio nascentis Ecclesiæ viguisse in Ecclesia Catholica cū cantu diurnam nocturnamq. psalmodiam, certum est. Equidem illud puto; quod ad psalmodiam pertinet, emendatum a S. Hieronymo Psalterium Septuaginta interpretū, a Damaso canendum Occidentalibus traditum : de ipso enim idem Hieronymus in Apologia aduersus Ruffinum hæc habet: Psalterium quoque certe emendatissimum iuxta Septuaginta interpretes nostro labore dudum Roma suscepit.]

Hic etiam quod ad Damasum spectat : non omittendum, S. Gregorium tradere, ex Hierosolymorum Ecclesia per S. Hieronymum Damasum accepisse, vt Romana Ecclesia concineret Alleluia : sunt enim hæc verba Gregorij : Vt Alleluia hic diceretur, de Hierosolymorum Ecclesia ex beati Hieronymi traditione, tempore beatæ memoriæ Damasi Papæ traditur tractum.] ita ipse. Quod quidem non sic accipiendum est, vt tempore Damasi cani coeptum sit Romæ Alleluia, sed vt caneretur extra Paschale tempus, vt idem Gregorius supra declarat: nam huius vocis vsus Romæ per antiquum fuisse, certum est : siquidem S. Augustinus non recentiori vsu, sed antiqua traditione ab Ecclesia Catholica toto Orbe diffusa, Alleluia cantari solitum tradit. Ceterum peculiarem quemdam eius vocis vsus ab Ecclesia Hierosolymitana Romanam Ecclesiam mutuatam esse, possumus ex verbis Gregorij intelligere: eius enim vocis vsus diuersas fuisse consuetudines, idem sanctus Augustinus ad Ianuarium scribens affirmat : idemq. alibi tradit, certis tantum diebus moris fuisse solemniter decantari: diebus autem Quadragesimæ ab eo cantico cessari solitum, alibi docet. Sed habetur apocrypha illa Hieronymi nomine ad Damasum epistola, qua dicitur, vt Alleluia psalmis omnibus affigatur.

Quod autem de his ad Romanæ Ecclesiæ consuetudinem pertinet: hallucinatur plane Sozomenus, dum ait, in ea non nisi semel in anno cani solitum Alleluia : nam Vigilantium hæresiarcham eius institutionis auctorem fuisse, conatumq. eam Hierosolymis introducere, testatur Hieronymus in eo quem aduersus eundem Vigilantium scripsit commentariū. Ceterum Romæ hisce temporibus Damasi & successorū adeo frequentis vsu eam vocem fuisse receptam liquet, vt etiam in ecclesia caneretur in funere defunctorū: tradit id sane idem S. Hieronymus in epitaphio Fabiolæ, vbi ait de funere: Sonabant psalmi, & aurata tecta templorū reboans in sublimi quatiebat Alleluia] dum scilicet agerentur Fabiolæ exequiæ. Extra ecclesiam vero adeo frequens & peculiaris omnibus ista vox, vt ipsi etiam infantes in eius sonum linguam primum soluere docerentur; quod monstrat S. Hieronymus, cum de filia Paula ad Lætam matrem scribens, tradit infantulā ore balbutiente consueuisse occinere Alleluia. Sic & Hierosolymis adeo in omnium piorum ore Alleluia fuisse, vt agricolæ etiam loco sæcularium cationum laboris molestias eo cantico alleuarent, idem affirmat : eius quoque vocis symbolo solitos conuocari monachos ad synaxim, alibi tradit.

Atque demū, vt rursus ad Damasum reuertamur, hæc ibidem leguntur ad calcē: Hic fecit ordinationes in Vrbe Roma quinque per mensem Decembrem, presbyteros creauit triginta & vnum, diaconos vndecim, Episcopos per diuersa loca numero sexaginta duos : Qui etiam sepultus est via Ardeatina in basilica sua, tertio Idus Decembris, iuxta matrem & germanam.] Porro inde translatum fuisse in ecclesiam S. Laurentij ad Theatrum Pompeij, quæ dicta sunt superius docent. Cessasse autem Pontificatum dies triginta & vnum, ibidem æque legitur. quamobrem subrogationem Siricij successoris non ante sequentem annum contigisse apparet : agemus ergo de ea suo loco.

Hoc eodem anno S. Augustinus, vt ipse testatur, a Symmacho Præfecto Vrbi, cuius functionem

DE ALLELVIA.
a Gregor. lib. 7.
epist. 63.

b Aug. in psal.
106.

c August. epist.
119. c. 17.
d Aug. in psal.
106.
e Idem in psal.
110.

f Sozom. lib. 7.
c. 19.

g Hier. epist. 30.

h Hieron. epist.
9. c. 27.

i Hieron. epist.
17.
k Hieron. epist.
27.

l Aug. Conf. lib.
1. c. 18.

A functionem hoc anno contigisse monstrauius, Mediolanum aperiendi causa ibi ludum litterarum, & docendi rhetoricam, mittitur. Accepit libenter eam occasionem, quod docens in Vrbe discipulos parum fideles nactus esset: quippe admodū illiberaliter, cum tempus adueniret persoluendæ mercedis, simul conspirantes nonnulli ex ipsis, effecti desertores, ad alium doctorem se conferebant. Porro eius Mediolanum aduentus non solum Præfectura Symmachi consignatur, sed etiam Consularibus Fastis. Siquidem contra Petilianum agens affirmat, Mediolanum venisse ante Consulatum Bauto- nis, qui anno sequenti contigit. Sed & ex annis ætatis eiusdem Augustini id etiam exploratum redditur: nam cum alibi dicat se tunc fuisse annorum triginta adhuc, & errore Manichæorum derentum; ex præscripta quidem superius annorum Augustini chronographia; plane deprehenditur, annum ætatis eius trigesimum inchoari coepisse hoc anno Domini trecentesimo octuagesimo quarto. Sed videamus quid ipse de sua Mediolanum profectioe conscribat.

Postquam, inquit, missum est a Mediolano Romam ad Præfectum Vrbs, vt illi ciuitati rhetoricæ magister prouideretur, impertita etiam euectione publica: ego ipse ambiui per eosdem ipsos Manichæis vanitatibus ebrios, quibus vt carerem ibam, sed vtrique nesciebam, vt dictione proposita, me probatum Præfectus tunc Symmachus mitteret. Et veni Mediolanum ad Ambrosium Episcopum, in optimis notum Orbi terræ, pium cultorem tuum, cuius tunc eloquia strenue ministrabant adipem frumenti tui, & lætitiæ olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, vt per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me fraterne ille homo Dei, & peregrinationem meam satis episcopaliter dilexit: et eum amare coepi primo quidem non tamquam doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tamquam hominem benignum in me. Et studiose audiebam disputantem in populo, non intentione qua debui, sed quasi explorans eius facundiam, vtrum conueniret famæ suæ, an maior, minorve profucret, quàm prædicabatur: et verbis eius suspendebam intentus, rerum autem incuriosus & contemptor astabam, & delectabar suauitate sermonis, quamquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis, quàm Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Ceterum rerum ipsarum nulla comparatio: nam ille per Manichæas fallacias aberrabat, iste autem saluberrime docebat salutem.] hætenus Augustinus de suo Mediolanum aduentu, & cum Ambrosio consuetudine: cuius concionibus paulatim est emollitus.

Profecit vero adeo Augustinus, vt quos ante errore duci deprehendisset, iam Manichæos penitus derelinquere animo decreuerit, non tamen vt ob id fieret Christianus, sed ad Academicos se conferret: eo namque statu S. Monica mater eius, affectata vestigia filij, Mediolanum veniens, ipsum inuenit, plurimumq. gauisa est, iam præuidens fore etiam aliquando Christianum. Adhæserant Augustino gentiles eius, Alipius Hipponensis & Nebridius patria vicina Carthagini oriundus: horum prior Romæ ab Augustino inuentus, vna cum ipso Mediolanum profectus est; posterior ea de causa, relicta Africa, Mediolanum se contulit, vt cū eodem Augustino coniueret. Deducebat interea Alipius eū ab vxore ducenda. Romanianus quoque municeps Hipponensis (ad quem Paulini extant litteræ) arctæ consuetudinis vsu eidem Augustino proxime accedebat. Cum inter hæc eius concubina in Africam vnde venerat redijt, relicto illi filio, quem ex eo suscepit, Adeodato, quibus solutus ille vinculis, e tenebris paulatim in lucem coepit emergere.

Interea autē Monica sanctissima femina pro filij salute sollicita, frequens in sacris conuentibus atque assidua in ecclesia erat. Tunc accidit, vt cum epulas ferret ad Memorias martyrum (quæ erogari solebant in cibos pauperum, qui in ecclesiam in martyrum natalitijs ad Agapen conuocabantur: id enim non tantū in Africa fieri solitum erat, sed Romæ quoque in memoriam defunctorū, vt apparet ex epistola Paulini ad Aleuū scripta) argueretur ab Ambrosio, qui correxit id Mediolani: cuius exemplū, docente postea Augustino, Africana Ecclesia secuta est, & Oriens didicit a Laodiceno Concilio. Ceterum quàm citissime sanctitas Monicæ Ambrosio innotuit; de qua sermonem habens cū Augustino congratulabatur eidem, quod sanctissimā feminā matrē haberet: A qua rogatus de ieiunio sabbati, sic Ambrosius ipse respondit, vt aliarū Ecclesiarum consuetudini non detrahens, suam seruet; sabbatoq. ieiunaret, dum Mediolani esset; Romæ autem dum moraretur.

a Aug. eod. lib.
5. c. 12.
b August. contra
litter. Petil. c. 27.
c Aug. Conf. lib.
6. c. 11.

d Aug. Conf. lib.
5. c. 13.

AMBROSIVS
ERGA AVGV-
STINVM BEM-
IGNVS.

e Aug. Conf. lib.
5. c. 14.
AVGVST. TRAN-
SIT AD ACADE-
MICOS.

f Aug. Conf. lib.
6. c. 19.

g Ibid. c. 13. 14.
15.

S. MONICA VE-
NIT MEDIO-
LANVM.
h Aug. Conf. lib.
6. c. 17.

i Aug. epist. 66.

k Aug. epist. 118.

moraretur, Romana seruetur Ecclesiae consuetudinem, quam summa coluit obseruantia: A
nam de his aliquando agens, haec addit verba: In omnibus cupio sequi Romanam Eccle-
siam.] Ceterum eiusmodi rituum diuersitates non improbari in eis qui vna fide Catho-
lica coniunguntur, S. Augustinus pluribus docet in epistola ad Ianuarium.

AVGVSTINVS
RESIPISCIT
TANDEM.

Cum igitur (vt ad ipsum Augustinum redeamus) a Manichaeis ipse laudabiliter defe-
cisset, Platonis se dogmatibus totus addixit, coluitq. summopere Academicos. Vige-
bant tunc temporis & magnae aestimationis erant apud plurimos Gentiles philosophi,
praesertim vero Academici; qui quasi soli essent, qui vniuersum mundum veritatis luce
perfunderent; quicquid apud alios reperiri posset consentaneum veritati, id a sua ipsorum
philosophia acceptum esse, inani iactantia gloriari solerent: et eo vsque progressa est
eorum temeritas, vt palam effutirent a Platone Christianos accepisse de fide sententias,
quas Euangelista Ioannes suae narrationis exordio praeforibus exposuisset pro miraculo
omnibus contemplandas. Occurrit quamprimum pesti huic grassanti S. Ambrosius, B
qui aduersus Academicos crudelitissime disputans, eos fortissime erroris redarguit; cuius
libros contra Platonem conscriptos idem S. Augustinus magnopere celebrat. b. erat eorum
librorum titulus, De Sacramentis, siue De Philosophia: quos idem S. Augustinus in Afri-
cam reuersus mitti ad se a S. Paulino petijt. c. Hic status erat hoc anno atque sequenti ex
parte rerum Augustini, cum inter Academicos sedulo profiteretur: apud quos nihil in-
ueniens affirmari certi, aequae desperans de veritate apud eos inuenienda, lassus iam, mul-
torum annorum curriculis indagandae veritatis causa exul effectus; quam despexerat
fidem Christianam, in eam conijcere coepit oculos, ipsam attentius contemplatus,
num quae in ea essent, solida firmitate subsisterent. Sed quam egregie has ipse sui animi
afflictiones depromat, audi d:

b Aug. de doct.
Christi. lib. 2.
c. 25. & contra
Iulian. Pelag.
c. 7. atque Re-
tract. lib. 2. c. 4.
c August. epist.
44.

d Aug. Confess.
lib. 6. c. 13.

AVGVSTINVS
DIVERRANS
REDIT AD FOR-
TVM.

Et ego maxime mirabar satagens & recolens quam longum tempus esset ab vndeui-
gesimo anno aetatis meae, quo seruere coeperam studio sapientiae, disponens ea inuenta
relinquere, omnes vanarum cupiditatum spes inanes & insanias mendaces. Et ecce iam
tricenariam aetatem gerebam in eodem luto haesitans.] et paulo post: O magni viri Aca-
demici, nihil ad agendam vitam certi comprehendere potest. Immo quaeramus diligen-
tius, & non desperemus. Ecce iam non sunt absurda in libris Ecclesiasticis, quae absurda
videbantur, & possunt aliter atque honeste intelligi. Figam pedes meos in eo gradu, in
quo puer a parentibus positus eram, donec inueniatur perspicua veritas, &c.] Accidit
plane Augustino, ac si quis e portu soluens, vndique ventorum turbibus exagitatus, ia-
ctetur vndique fluctibus: qui diu oberrans, omni spe prosperae navigationis amissa, nihil
sibi consultius accidere posse intelligit, quam si ad portum, vnde soluerat, reuertatur: ita D
nempe qui a decimo nono (vt ait) anno, veritatis indagandae cupidus, nobilis ingenij
vela panderat, Manichaeorum flatus impetu raptus, caeca offusus diu caligine & in in-
certo errans, aduertit tandem se longe longius a portu, quem quaesierat, veritatis abesse;
a quo & remotius aberrasse, cum imprudens Academiam quaesiuisset: sed cito sensit, quod
non veritatis portus, sed re vera statio tantum esset male fida carinis. Quobrem magno
desiderio illum cupere ac quaerere portum bene coepit, vnde male soluisset; ac licet fe-
ro, nouit tandem vere illam veritatis tutissimam mansionem, in qua primo aetatis adul-
tae tempore versatus erat; dum (vt ipse testatur e alibi) a parentibus traditus est Ecclesiae,
factusq. catechumenus. Quonam modo autem perfecte postea fuerit asecutus certam
veritatem, dicemus anno sequenti.

e August. de vi-
lis. gradadi. c. 8.

THEODOSII E-
DICTVM CON-
TRA HAERETI-
COS.

fl. 13. de haer.
C. Theod.

* scire

* Ricimere

Quod vero ad res pertinet Orientis: Theodosius Imperator haereticos saepe damna- E
tos, saepeq. pulsos, iterum reuertentes, seq. Fidelium coetibus in ciuitatibus insinuantibus
recenti lege proscribit, ita rescribens hoc anno ad Cynegium Praefectum Praetorio f:
Eunomiani, Macedoniani, Ariani, necnon Apollinariani inter sacrae religionis officia
pro suis erroribus famosa sunt nomina. Omnes itaque, qui harum professionum vel ponti-
ficium sibi vel ministerium vendicarunt, qui se fugati nominis adferunt sacerdotes, quiq.
in criminosa religione ministrorum sibi nomen imponunt; qui docere se dicunt, quod
aut nescire*, aut discere sit dedecorosum: omnibus huius Urbis latebris indagine curio-
siore perspectis, sine vlla gratiae interuentione pellantur: in alijs locis viuunt, ac penitus a
bonorum congressibus separentur. Dat. XII. Kal. Februarij Constantinop. Richome-
re * & Clearcho Cos.] Huius quidem iterum sanciendae legis auctor Theodosio fuit
Gregorius Nazianzenus, qui licet absens, ruriq. paterno Arianzi solitariam vitam age-

ret, tamen haud potuit obliuisci plarata a se vinea; Ecclesiae scilicet Constantinopolitanae;
quam cum accepisset, dormitante Nectario eius Episcopo, ab haereticis proculcari, ad ip-
sum Nectarium non sine stomacho eiusmodi litteras dedit a:

a Greg. Nazian-
zen. ad Nectari-
um.

Dei cura & prouidentia, quae ante tempora nostra Ecclesias tueri solebat, vitam hanc
deseruisse in vniuersum videtur. At mihi calamitatibus ita demersa & obruta est anima,
vt priuatas vitae meae molestias nec in malorum quidem numero habeam (tot alioqui
tamq. graues atque acerbas, vt si cui alij accidissent, intolerabiles viderentur) verum ad
solas Ecclesiae afflictiones respiciam: quibus sanandis, nisi hoc tempore cura aliqua adhi-
beatur, in omnimodam desperationem sensim res prouoluentur. Qui Arii, siue Eudo-
xij haeresin profitentur, haud scio a quo in hanc amentiam audaciamq. perpulsi atque
incitati, velut libertate quadam arrepta, morbum suum insolenter ostentant, Ecclesias
colligentes, quasi ex permisso hoc facientes.] haec Gregorius, plane illud significans,
quod Theodosius in recitato edicto postea intexuit: nimirum eo procaciae haereticos
peruenisse, vt in sua ipsorum ostentanda doctrina iactarent, dedecorosum esse nescire
quae ipsi docerent. Et quod addit, eos ita procaciter haeresin propalare, quod il-
lis hoc facere permillum esset; ad id sane respexit idem Imperatoris edictum, verbis
illis: Sine vlla gratiae interuentione pellantur.] sed subdit Gregorius ad Nectarium de
alijs in edicto nominatis haereticis:

GREGOR. NAZ.
EXCITAT NE-
CTARIUM AD-
VERSUS HAE-
RETICOS.

Macedoniani autem factiose contendentes, eo temeritatis & vesaniae proruperunt, vt
Episcoporum nomen sibi ipsis adsciscant, atque in his locis appareant, caputq. exerant,
Eleusium suae electionis auctorem garrientes.] hos plane Theodosius eodem edicto su-
gillat, du ait eosdem sibi pontificium ac ministerium earum professionum vendicasse. Sed
de alijs haec addit Gregorius: At vero intestinum nostrum malum Eunomius parum iam ha-
bet quoquo numero esse: verum nisi omnes in perniciem suam exitumq. pertraxerit,
detrimenti loco ducit. Atque haec tamen ferenda. Quod autem ex omnibus Ecclesia-
sticis calamitatibus acerbissimum, Apollinarianarum licentia est: quos haud scio quo-
nam modo pietas tua conuentuum aequae ac nos habendorum auctoritatem sibi arrogas-
se atque vsurpasse, passa fuerit. Quamquam autem omnino Dei beneficio mysterijs di-
uinis instructus & eruditus, non modo rectae doctrinae patrocinium nosti, verum ea
etiam omnia quae aduersus sanam & Orthodoxam fidem ab haereticis excogitata sunt:
honorificentiam tamen tuam a tenuitate nostra certiore fieri, haudquaquam intem-
pestiuum fuerit, mihi in manibus esse libellum Apollinariani, in quo ea quae astruuntur,
haereticam omnem peruersitatem excedant. Affirmant enim, &c.] capita haeresis Apol-
linaris retexit, quae nos superius recensuimus; atque demum haec addit: Proinde si his
qui talia sentiunt, coetus habere licet: illud velim cogitet & expendat tua in Christo illu-
stris prudentia, quod cum nobis cum eorum dogmatibus non conueniat; coetus haben-
di illis potestatem factam esse, nihil aliud esse, quam eorum doctrinam nostra veriore
existimare. Nam si illis, vt pijs & Orthodoxis, ea quae sentiunt, docere, libereq. pro-
mulgare permittitur: quis non videt doctrinam Ecclesiae condemnari, perinde ac verita-
te ab illorum partibus stante? Neque enim rerum natura fert, duas de eadem re doctri-
nas contrarias esse veras.

Quo modo igitur excelsus ac praestans animus tuus ad tanti mali depulsionem & cor-
rectionem consueta libertate non vti sustinuit? Verum, etiam si nondum hoc factum
est: nunc saltem inimitabilis tuae omnibus numeris absoluta virtus excitetur: pientissi-
mumq. Imperatorem doceat, nihil ex reliquo ipsius erga Ecclesias studio reductorum
esse utilitatis, si tale malum ad fidei sanae euerisionem per eorum libertatem licentiamq.
praeualeat.] haec tamen ad Nectarium Theologus. Putamus quidem ipsum cum iisdem
a Gregorio scriptis litteris Theodosium conuenisse: quibus ille permotus, ea quae dixi-
mus, ad Cynegium Praefectum Praetorio festine rescripserit: etenim ex Gregorij litteris
illud videtur summatim rescriptum esse collectum, nisi quod loco Eunomij habet Eu-
doxium, quod hic notior esset Constantinopoli, vbi Episcopus diu sedisset, Eunomio
iunctus foedere impietatis.

Ceterum ipse Gregorius virtute praestans, qui etsi statu humilis, tamen tamquam celi-
stiori loco vibrare iacula in delinquentes, cum occasio opportuna daretur, minime praeter-
misit; non haereticos solum Ecclesiae Catholicae perduelles, sed & Ecclesiae quoque fi-
lios prauitate morum a disciplina Ecclesiastica aberrantes coercuit. Cum enim (vt vel
vnum

Greg. Redar... unum de his hic reddamus exemplum) accepisset Eleusium Praefectum sibi familiarita- te coniunctum, ab Ecclesia ieiunium institutum praetermittere, ut grauis offensae reum, ad ipsum scribens, ita redarguit: Excepi te etiam tacens, ut silentij quoque sermonem esse intelligas per calamum se proferentem. Loquar autem quae & amicitiae nostrae & hu- iusmodi temporari conueniunt. Legibus iniuriam facis, Iudex, qui non ieiunes. Et quo modo leges humanas seruabis, qui diuinas contemnis, ac pro nihilo ducis? Purga tri- bunal tuum: ne dierum alterum tibi accidat, ut aut malus fias, aut existimeris. Foeda spectacula proponere, se ipsum traducere est. In summa, o Iudex, futurum scito ut iudicaris, & minus peccabis. His nihil melius habebam, quod tibi praerberem.]hactenus Gregorius: ex quo intelligas, quam graue piaculum duceretur, ieiunia lege Ecclesiastica institu- ta violare. Cuiam, rogo te, tutius tu credas, lector, sanctissimo ac doctissimo Patri talia affirmanti, & ea de causa Praefectos corripienti, an apostatis Christianorum fa- cibus ieiunia Ecclesiastica dissoluentibus, & cuiusque arbitrio eadem relinquentibus? esto tu iudex: certe mihi non alius, quam Gregorij Deus erit, atque Gregorius ipse magister. Reliqua vero de Gregorio in eius ex hac vita discessu inferius dicen- da erunt.

Sed quid praeterea hoc anno Theodosius? cohibuit Iudaeos mancipia Christiana ha- bentes, eademq. ad ipsorum superstitionem adducens. Hoc etiam anno, mense Septembris, sub ipsdem Consulibus, eundem Theodosium auctum esse filio ex Placilla coniuge, cui nomen, Honorius, inditum fuit, auctor est Marcellinus in Chronico, necnon Socra- tes, qui idem affirmat. Quo pariter anno, paulo ante natum Honorium, defunctum ait Agelium Episcopum Nouatianum, & quidem aetate decrepitem, cum memoria sit cum iam fuisse Episcopum tempore Niceni Magni Concilij.

Sed ipsum errare certum est, cum non nisi annos quadraginta illius sedis tribuat: nam quem constat ex his quae tomo tertio superius dicta sunt, iam tempore Niceni Concilij pra- fuisse suis Nouatianis Episcopum, anno nimirum Domini trecentesimo vigesimo quinto, oportuit cum vel minimum annos sedisse sexaginta. Suffectum fuisse ex eiusdem Agelij sententia Marcianum, idem Socrates docet; tenuisseq. sedem usque ad annum Domini trecentesimo nonagesimo quinto, quo Rufini mors contigit, ipse demonstrat. Magistrum hunc fuisse filiae Valentis Imperatoris, idem tradit. Longe vero ab hoc diuersus extitit Marcianus presbyter & oconomus Ecclesiae Constantinopolitanae, licet & ipse aliquan- do Nouatianis inhaesisset, qui claruit temporibus Leonis Imperatoris, de quo suo loco dicemus. Porro vixit his ferme temporibus Marcianus alius sanctissimus monachus in Syria apud Cyrum ciuitatem, de quo plura Theodoretus in libro sanctorum Patrum Deum amantium; cuius natalis dies memoria perpetua consecratus, quarto Nonas No- uembris, in tabulis Ecclesiasticis perseuerat.

Christi anno trecentesimo octogesimo quinto Arcadius August. & Bauto creati sunt Consules, ille Constantinopoli, Mediolani autem Bauto: in cuius ingressu Augustinus panegyricam habuit orationem, ut ipse testatur scribens contra Petilianum, his verbis: Cum ego Mediolanum ante Bautonem Consulem venerim, eiq. Consuli Kalendis Ianuarijs laudem in tanto conuentu conspectuq. hominum pro mea tunc rhe- torica professione recitarem, &c.] cuius orationis occasione idem alibi statum praesentis temporis suae animae aeternae deplorat, haec dicens: Inhiabam honoribus, lucris, con- iugio: et tu irridebas (Deum enim alloquitur) Patiebar in meis cupiditatibus amarissi- mas difficultates, te propitio, tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere quod non eras tu. Vide cor meum Domine, qui voluisti ut hoc recorderer & confiterer tibi. Nunc tibi inhaereat anima mea, qua de visco tam tenaci mortis eruisti. Quam misera erat, & sensum vulneris tu pungebam, ut relictis omnibus conuerteretur ad te, qui es super om- nia, & sine quo nulla essent omnia: conuerteretur, & sanaretur. Quam ergo miser eram, & quo modo egisti, ut sentirem miseriam meam die illo, quo cum pararem recitare Impera- tori laudes (eo enim argumento dicit panegyrici in auspicatione Consulatus consueuerunt) quibus

AVGVST. ORAT. CORAM VA- LENTINIANO. g Aug. aduer. lit. ter. Persil. lib. 3. c. 25.

h Aug. Conf. lib. 6. c. 6.

b l. s. de contra- hen. emp. Col. Theod.

c Secr. lib. 5. c. 12

d Secr. lib. 5. c. 20

e Theodoret. c. 3

f Martyrolog. Rom. 4. die.

quibus plura mentirer, & mentienti faueretur ab scientibus, easque curas anhelaret cor- meum, & cogitationum tabificarum febribus aestuaret: transiens per quemdam vi- cum Mediolanensem, animaduerti pauperem mendicum, iam credo saturum, iocan- tem atque laetantem: et ingemui, & locutus sum cum amicis, qui mecum erant, multos do- lores infaniarum nostrarum: quia omnibus talibus conatibus nostris, qualibus tunc la- borabam, sub stimulis cupiditatum trahens infelicitatis meae sarcinam, & trahendo ex- aggerans, nihil vellemus aliud, nisi ad securam laetitiam peruenire, quo nos mendicus ille iam praecessisset, numquam fortasse illuc venturos. Quod enim iam ille pauculis & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam aeternis anfractibus & circui- tibus ambiebam, ad laetitiam scilicet temporalis felicitatis. Non enim verum gau- dium habebat: sed & ego illis ambitionibus multo falsius quarebam. Et certe ille laetabatur, ego anxius eram; securus ille, ego trepidus.] haec de se ipse. Certe quidem et si rhetoricis litteris adeo excultus erat, ut alios ipse doceret; dicendo tamen publice, in tanto praesertim auditorio, haud assueuerat: unde timendi magna ipsi manabat occa- sio. excidit oratio illa, & quidem puto eam ipsum prudentiorem effectum scidisse, quam sciret mendacis ex adulatione contextam.

Porro hoc anno ipse Augustinus profusus liber a Manichaeorum delirijs & insomnijs, totus erat in pericrutandis Academicis quaestionibus, sed ducens vitam (ut ait) pecca- tis obnoxiam, de finibus bonorum & malorum differebat cum collegis Alipio atque Nebridio. Iam vero & Mathematicorum quoque vanitatem abiecerat, & ab ea inani scientia alios auocare conabatur, inharefcens Platoni, quem Victorinus haud pridem in Latinum conuerterat; cui plus aequo se tribuisse, postea fastus est: perijissetq. ip- se (ut ait) in illis, nisi Dominus praesto fuisset, a quo & didicit veritatem, quam per Apostolum Paulum in cor eius Spiritus sanctus instillauit; atque ut perficeretur, suavit ad Simplicianum virum eruditum Dei sacerdotem sanctum accedere, tantae aesti- mationis & reuerentiae hominem, ut pater putaretur Ambrosij (ipsum enim Ambrosium adire, & prolixius cum eo agere, ob ingruentia illius negotia, impossibile vide- batur) a quo cum multa alia, tum Victorini, quam superius recensuimus, conuersio- nem didicit: quam mox animo exarsit ad imitandum.

His accessit opportuna occasio a Deo parata: nam contigit cum Potitiano Afro in curia militante habere sermonem, discereq. vitam Antonij Magni, ex qua adeo duo viri nobiles Agentes in rebus profecerant, ut relictis sponsis, vitam delegerint solitariam. Erat tunc agens Augustinus aetatis annos triginta & unum, ut ipse testatur, quando perfecte ad Christum conuersus est, cum illud affatus ingemi- scens in horto: Surgunt indocti & calum rapiunt, & nos in doctrinis nostris sine corde ecce vbi volutamur in carne & sanguine] cum & illud audijt: Tolle lege, Tolle lege.] lectioneq. Pauli Apostoli, radijs illustratus Spiritus, quid sibi esset agendum plene didicit, cum de suscipiendo sacro baptisinate certum firmumq. consilium iniijt, deq. vita casta & a negotijs saeculi remota sectanda firmiter propositum stabiliuit. Sed & de relinquenda schola, in qua publice rhetoricam profitebatur, animo decreuit, opereq. firmavit; arreptaq. post sequentem annum oblata occasione vindemialium feria- rum, secessit in villam Verecundi grammatici, Cassiacum dictam, vna cum matre de filij victoria exultante, atque Alipio amico carissimo. Ibi cum moraretur, scripsit tres libros contra Academicos, de Vita beata commentarium, librum de Ordine & Soliloquia, ut ipse testatur. Dicauit autem libros contra Academicos Romano pra- diuiti cui Tagastensi, cuius diuitijs a pueritia adiutus fuerat, cupiens amicum de se adeo benemeritum ad veri cognitionem adducere. Scripsit, inquam, haec ipse, antequam reuerteretur, ut testatur.

Ceterum nequaquam eodem anno Mediolanum redijt, sed ut ipse tradit, non- nisi tunc cum ad baptisma suscipiendum nomen daturus erat. Reuersus vero Me- diolanum, Soliloquijs vltimam manum apposuit, commentariumq. elucubrauit de Immortalitate animae, & alium de Disciplinis: haec quidem omnia ante baptis- mum, a nobis autem hic recensita, occasione conuersionis eius, quam hoc anno ipsius testificatione diximus contigisse. Ceterum a tempore conuersionis usque ad baptismum biennium intercurrit: quod quidem expresse probatur eiusdem Augusti-

a August. lib. 1. Retract. c. 2. AVGVSTINVS ADIT S. SIM- Plicianvm. b Aug. Confess. lib. 7. c. 21. c Aug. Confess. lib. 8. c. 1. 2. d Aug. Confess. lib. 8. c. 3. e Aug. Confess. lib. 8. c. 6. f Aug. eod. lib. c. 7. g Aug. ibid. c. 8. CONVERSIO S. AVGVSTINI. h August. ibid. c. 12. i Aug. Confess. lib. 9. c. 1. 2. 3. 4. k Aug. contra Academicos. lib. 2. cap. 2. l Aug. Retract. lib. 1. c. 1. m Idem Retract. lib. 1. c. 3. n Idem lib. 1. cap. 4. o Idem lib. 1. cap. 5. p Idem Confess. lib. 9. c. 6. q Idem Retract. lib. 1. c. 5. 6.

DE TEMPORE CONVERSIONIS S. AVGVSTINI. *a* August. Confess. lib. 8. c. 7. *b* August. Soliloqui. lib. 2. c. 19.

ni assertionem illam, dum agit de tempore conversionis suae: Multi mei anni mecum effluerant, forte duodecim anni, ex quo ab undeciesimo anno aetatis meae, lecto Ciceronis Hortensio, excitatus eram studio sapientiae, &c.] rursus in Soliloquijs, quae scripsit adhuc catechumenus, idem recolens tempus, quatuordecim numerat annos ab eo tempore, cum teneri coepit amore sapientiae; ait enim *b*: Cum trigintaquatuor annos agam, quatuordecim fere anni sunt ex quo ista cupere destiti, &c.] subdit his de eadem lectione Ciceronis Hortensij. Sic igitur cum ab eo tempore numeret annos duodecim usque ad tempus quo conversus est; ac rursus cum ea scripsit nondum baptizatus, annos numeret quatuordecim: plane necesse est affirmare, annos duos & menses aliquot a conversione usque ad baptismi tempus intercurrisse, cum esset catechumenus, si dicere velimus eodem quo conversus est anno (ut par est credere) dedisse suum nomen Ecclesiae, ut fieri solet, cum quis inter catechumenos adscribitur. At de sancti Augustini conversione haec tenet: de baptismo autem suo loco dicendum erit.

SIRICIVS PAPA ELIGITVR.

Huius quoque anni exordium, nempe pridie Idus Ianuarij, cum vacasset sedes post obitum Damasi triginta & uno diebus, Siricius Romanus ex patre Tiburtio in eius locum subrogatus est, non sine tumultu Vrsicini schismatici, ut indicant litterae Valentini Imperatoris ad Pinianum Praefectum: erat hic maritus Melaniae iunioris neptis Melaniae senioris. ipsae vero litterae sic se habent, acceptae ex codice Vaticano, in quo descriptae habentur epistolae complures Romanorum Pontificum:

* Auc

Abe * Piniane carissime nobis.

Populum Urbis aeternae gaudere concordia, & optimum eligere sacerdotem, Populi Romani esse credimus instituti, & nostris gratulamur advenire temporibus. Proinde quoniam religiosum Siricium Antistitem sanctitatis sic praesse sacerdotio voluerunt, ut Vrsinum * improbum acclamationibus violarent; nostro cum gaudio memoratus Episcopus ipse permaneat, Piniane carissime ac iucundissime: siquidem magnum innocentiae & probitatis exemplum est, in una acclamatione & ipsum eligi, & ceteros improbari. Dat. VII. Kal. Martij.] haec tenet epistola Imperatoris. Sic igitur electus Siricius, quantum temporis fuderit, dicemus in eius obitu.

IPSO vero suae sedis exordio, nimirum hoc anno, sub iisdem Consulibus, tertio Idus Februarij, Siricius Papa scripsit decretalem epistolam ad Himerium Episcopum Tarraconensem, qui de nonnullis rebus dubijs Damasum litteris consuluerat: sed cum illo vita functo, eas successor ipsius Siricius accepisset, ad singula rogata accurate sciteque respondit: quae quidem non in provincia tantum Tarraconensi voluit observari, sed (ut iisdem litteris significatur) in Carthagenensi, Baetica, Lusitana, atque Gallecia custodiri mandavit. Porro eius exordium epistolae quam manifeste declaratur, hoc eodem anno haud pridem ipsius Siricij electionem contigisse.

Cum autem non ut Damasus fecerat, Siricius Papa in conscribendis eiusmodi litteris, Hieronymi opera uteretur; neque eum, ut ille, quod par erat, amplecteretur, atque foueret: mox Pontificis Romani destitutus praesidio, idem Hieronymus acerbissimos pati coepit persecutores; illos scilicet clericos, quorum mores improbos scriptis editis fugillasset. Quamobrem ut se a concitato turbine liberaret, tranquillum cogitans portum, nempe tutam Hierosolymae mansionem; illuc nauigaturus, hoc anno ab Urbe recedens, nauim conscensus, ad Romanum Portum se contulit. Id quidem hoc anno factum esse, ex eo perspicuum redditur: Cum enim ipse testetur *c*, se pene triennium Romae mansisse, pariterque post obitum Damasi recessisse: constatque ex his quae superius dicta sunt, venisse Romam sub Consulatu Antonij & Syagrii, anno Domini trecentesimo octogesimo secundo; ipsum hoc anno ab Urbe oportuit recessisse. Praesenti igitur anno, Augusti mense, ad Romanum Portum se conferens, nauem conscendit, prout ipse satis aperte demonstrat in Apologia aduersus Ruffinum *d*. Sed de nauigatione agemus inferius.

CLERICI ROM. VEXANT S. HIERONYMVM

Nunc autem causas ipsas retexamus, quibus qui solutioris disciplinae erant Romae clerici, inuidia & odio aduersus eundem Hieronymum concitati sunt: Inuidia in primis quidem exagitati, dum eius insignis eruditio & vitae sanctitas, ipsorum inscitiam & vitae turpitudinem manifeste redarguere videretur: de eiusmodi enim causa Hieronymus ad Paulinianum *e*: Phariseorum conclamauit senatus, ut nullus Scriba vel fictus, sed omnis quasi

A quasi indito sibi proelio doctrinarum, aduersum me imperitiae factio coniurauit.] odio autem eum persecuti, quod scribens ad Eustochium tractatum seu epistolam de custodia virginitatis, cauendos monuit clericos lautos, delicatos, & leues, quorum esset periculosa consuetudo. qui igitur in ea tractatione proprijs certisq. coloribus penicillo Hieronymi se esse intellexerunt expressos, in eum magnopere exacerbati sunt: tradit id ipse scribens ad Demetriadem *a*, vbi ait: Ante annos circiter triginta de virginitate seruanda edidi librum, in quo necesse fuit mihi ire contra vitia, & propter instructionem virginis, quam monebam, diaboli insidias patefacere. qui sermo offendit plurimos, dum vnusquisque in se intelligens quod dicebatur, non quasi monitorem libenter audiuit, sed quasi criminatorem sui operis auersatus est. Verumtamen quid profuit armasse exercitum reclamantium, & vulnus conscientiae dolore monstrasse? Liber manet, homines praeterierunt.] Displicuit & Ruffino libertas illa Hieronymi in redarguendis clericis: nam ait: Quo modo de Urbe Roma, Deo fauente, capite Christianorum, ca dicat, quae dicebantur tunc cum Gentiles in ea populi & persecutores Principes morabantur, &c.]

At hic, lector, attende, haec a S. Hieronymo scripta de inscitia Romanae Ecclesiae ministrorum, non sic quidem accipienda esse, prout hyperbolicus sonat sermo, omnes Romanae Ecclesiae clericos fuisse doctrina expertes, cum dicit, quod nullus ibi Scriba vel fictus, nepe doctor, sed Pharisei omnes, nempe scelesti, cautela vero & hypocrisis scelera contegentes. Concedendum aliquid Hieronymo iustissima causa indignanti, qui oculos in eos tantum conuersos habens, a quibus contumelias & calumnias impeteretur, omnes illos prauos dixerit & imperitos. Certe quidem qui tempora haec exacte considerat, intelliget plane hoc tempore coaluisse in Ecclesia Romana clericos doctrina atque scientia claros.

C Nonne Simplicianus ille magnus, qui in Episcopatu Ambrosio subrogatus est, Romanae Ecclesiae presbyter fuit? de cuius singulari peritia hic repetendum est S. Ambrosij praclarum illud elogium *b*: Sed quid est quod ipse dubites, & a nobis requiras, cum fidei & acquirendae cognitionis diuinae gratia totum Orbem peragraueris, & quotidianae lectioni nocturnis atque diurnis vicibus omne vitae huius tempus deputaueris, acri praesertim ingenio etiam inintelligibilia complectens? utpote qui etiam philosophiae libros, quam a vero sint deuij, demonstrare soleas, & plerisque tam inanes esse, ut prius scribentium in suis scriptis sermo quam vita eorum defecerit.] haec Ambrosius, qui eius opera atque doctrina (ut dictum est) in suo Episcopatu tyrocinio indigens, ab Ecclesia Romana missum Mediolanum ipsum Simplicianum accepit. Rursum quanta ex cultus doctrina & sapientia imbutus fuit Arsenius Ecclesiae Romanae diaconus, quem haud pridem missum diximus Constantinopolim magistrum Arcadij Imperatoris? Dices fortasse, hos dignissimos Ecclesiae Romanae clericos non fuisse tunc Romae, cum illa Hieronymus scripsit: ita sane: sed non propterea negaueris eiusdem Ecclesiae fuisse alumnos atque ministros. At si de ijs qui Romae tunc essent, agas: nonne ex clero Romano erant Anastasius & Innocentius, quorum prior successit Siricio, posterior Anastasio, amboque ab eodem S. Hieronymo commendati? Omittimus dicere de Pamphilio sanctitate atque doctrina celebri, quod inter monachos potius quam inter clericos eum scimus adnumeratum, sicut & complures alios idem vitae genus sectantes, quos rerum diuinarum scientia atque prudentia S. Augustinus Romae versatus commendat *c*.

D At licet hi monachi fuerint, horum tamen laus redundat in clericos, ut idem ipse testatur S. Hieronymus, cum ait de clericis *d*: Quasi & ipsi aliud sint quam monachi, & non quicquid in monachos dicitur, redundet in clericos, qui patres sunt monachorum. Detrimendum pecoris, pastoris ignominia est; sicut e regione, illius monachi vita laudanda est, quae venerationi habet sacerdotes Christi, & non detrahit gradui, per quem factus est Christianus.] haec ipse, cum alias semper nequaquam gradui detrahat, sed personis, Urbi, non Ecclesiae: illam namque Babylonem saepe nominat, hanc fidei petram; ad quam ipse se conferens, ei communicatione inharefcere gaudet; saepe contestans, alienum a coetu Fidelium esse, qui ab ea diuiditur: Ut hac ex parte habeas egregium in Hieronymo quod imiteris exemplum: quippe qui offensus prauis clericorum Romanorum moribus, licet nominet ipsorum collegium modo Senatam Phariseorum, modo scholam eorundem; tamen nihil antiquius habuit, quam Romanae Ecclesiae doctrinam sequi, ipsiq. insolubili nodo coniungi: quod & alijs persuasit: nam ad Demetriadem

Annal. Eccl. Tom. 4. V u 2 scribens

a Hieron. epist. 99. *b* Hieron. lib. 2. aduers. Ruffin. *c* Hieron. in praef. vrsion. Didymi de Spirit. sanct. *d* Hieron. epist. 10. MONACHI AFFINES CLERICIS. *e* Aug. de moribus Eccles. lib. 2. c. 33.

a Hier. epist. 8. *b* Ambrosij epist. 2. *c* Aug. de moribus Eccles. lib. 2. c. 33. *d* Hieron. epist. 10. MONACHI AFFINES CLERICIS.

scribens, dum Pelagianæ hæresis venena aureo sanctitatis poculo propinarentur, eam sic admonuit: Illud, inquit, te pio caritatis affectu præmonendam puto, ut sancti Innocentij, qui Apostolicæ cathedræ, & supradicti viri, nempe Anastasij, successor & filius est, reneas fidem; nec peregrinam, quamvis tibi prudens callidaq. videaris, doctrinam recipias.] hæc ipse: quem (si sapias) & tu imitare; nimirum, ut si velis etiam eandem quæ sub Hieronymo erat, Romæ propagatâ esse in posteros scholâ, vel senatû Phariseorum; sed & si deteriora in his quæ ad mores pertinent, tibi fingas: cû eodem tamen Hieronymo eidem doctrinæ cathedræ te coniungas, quæ nullo potest prauorum morum labefactari contagio: cogitesq. quod etsi super cathedram Moysi, immo Christi sederint scribæ & Pharisei, illud tamen agas quod Dominus docuit illa sententia, nempe: Facite quæ vobis dicunt, non quæ faciunt] bibasq. aquam de fonte puro, quamvis vas testaceum interdum esse contingat, vel qui haurit sit ægrotans. Sed ad institutam de Hieronymo orationem reuertamur.

a Matth. 21.

QVÆ IN HIERONYMO
GHEREN-
T. R.

b Hier. epist. 25.

c Hier. epist. 23.

Quænam vero in Hieronymum, cum adhuc in Vrbe esset, iactarentur conuicia, licet non priuatim, sed sub communi nomine monachorum: illud in primis accipe quod contigit in funere Blefillæ viduæ, sanctæ Paulæ filia, quæ durum viuendi genus arripuerat: cum enim eam nimium S. Paula desleret; quinam susurri detrahentium essent, ita demonstrat: Quousque (dicebant) genus detestabile monachorum non Vrbe pellitur? non lapidibus obruitur? non præcipitatur in fluctus? matronam miserabilem seduxerunt, &c.] et illud: Nos, quia serica veste non vtimur, monachi iudicamur; quia ebrii non sumus, nec cachinno ora dissoluimus, continentes vocamur & tristes. si tunica non canduerit, statim illud e triuio: Impostor & Græcus est.] hæc & alia id genus plura, cum sub nomine monachorum ipse Hieronymus carperetur.

d Apud Aug. ad
fratr. de erem.
serm. 24.
VANA COM-
MENSURA DE S.
HIERONYMO
CONFICTA.

Ceterum quis æquo animo ferat impostorum absurda mendacia, quibus tradiderunt Hieronymum muliebri indutum veste ab Vrbe expulsus? Sub Augustini falso nomine frigidus ille fictor ista commentus est, qui cum in alijs sermonibus editis multa delira, vana, & fabulosa sub tanti Patris nomine imprudenter effutiat; in eo ipso vbi ista somniat, qualia quamve portentosa mendacia blateret, superius dictum est. Sed nihilo prudentior incertus auctor ille, qui compingens S. Hieronymi vitam, vna cû alijs mendacijs istud ipsum præterisse noluit, eadem prorsus de S. Hieronymo scribens. O quanti emisset ista Rufinus, si quis talia suo tempore excogitasset, dum leuiora quæque mendacia, quæ in Hieronymum quoquo modo esse iactata audisset, ignominia a se contextæ coronæ connexit! Adeo ut ad imposturam hanc refellendam, illud sufficiens esse dicatur argumentum, quod Rufinus istud non inuexit in eum, quod in fronte fuerat collocandum; vnde certum commentum fuisse probetur: cum præsertim res tanta, in tantum virum, locoq. tali admissa, nec angulû Orbis præterisse potuerit, vbi non sciretur. Ceterum quæ re vera in ipsum post Damasi obitum a calumniantibus fuerunt obiecta, ac stimulante odio atque inuidia perpetrata: idem ipse ea epistola, quam nauim in Portu Romano conscensurus conscripsit, exacte recenset: ad Afellam enim nobilem Romanam virginem, Christo dicatam, vita sanctissimam, cuius post obitum res præclare gestas conscripsit, hanc epistolam dedit, hic necessario recitandam:

e Hier. epist. 99.

HIERONYMI
EPISTOLA AD
ABELLAM.

Si tibi putem gratias a me referri posse, non sapiam. Potens est Deus super persona mea sanctæ animæ tuæ restituere quod meretur. Ego enim indignus nec æstimare vniquam potui, nec optare, ut mihi tantum in Christo largireris affectum. Et licet me sceleratum quidam putent, & omnibus flagitijs obrutum, & pro peccatis meis etiam hæc parua sint: tamen tu bene facis, quod ex tua mente etiam malos bonos putas. Periculosum quippe est, de seruo alterius iudicare; & non facilis venia, praua dixisse de relictis. Veniet, veniet illa dies, in qua & mecum dolebis, ardere non paucos. Ego probrus, ego versipellis & lubricus, ego mendax & satanæ arte decipiens. Quid enim est tutius, hæc vel credidisse vel finxisse de infantibus, an etiam de noxijs credere noluisse? Osculabantur mihi manus quidam, & ore vipereo detrahebant: et dolebant labijs, corde gaudebant. Videbat Dominus & subfannabat illos; & miserum me seruum suum futuro cum eis iudicio reseruabat. Alius incessum meum calumniabatur & risum, & ille vultui detrahebat, hic in simplicitate aliud suspicabatur. Pene certe triennium cum eis vixi: multa me virginum crebro turba circumdedit: diuinos libros, ut potui, nonnullis sæpe disserui. Lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem,

liaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant, quid vnquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat? Pecuniam cuiusquam accepi? munera vel parua vel magna non spreui? in manu mea æs alicuius infonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit?

Nihil mihi aliud obijcitur, nisi sexus meus: et hoc numquam obijcitur, nisi cum Hierosolymam Paula & Melania proficiscuntur. Esto, crediderunt mentienti: cur non credunt neganti? idem est homo ipse qui fuerat; fatetur infontem, qui dudum noxium loquebatur. Et certe veritatem magis exprimunt tormenta, quam risus: nisi quod facilius creditur quod aut fictum libenter auditur, aut non fictum, ut fingatur, impellitur.] his S. Hieronymus plane demonstrat aliquem aduersus se oblocutum, crimenq. aliquod in eum effinxisse, eundemq. in iudicio sub tormentis coactum dicere veritatem, penitus negasse quod dixerat, sicq. dimissum, ut nec opus fuerit Hieronymo causam dicere. Sed subdit: Antequam domum S. Paulæ nosem, torius in me Vrbe studia consonabant: omnium pene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar: beatæ memoriæ Damascus meus sermo erat: dicebar sanctus, dicebar humilis & disertus. Numquid domum alicuius lasciuioris ingressus sum? Numquid me vestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio? Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam posset edomare mentem, nisi lugens atque ieiunans, squalens sordibus, fletibus pene cæcata, quam continuis noctibus misericordiam Domini deprecantem Sol sæpe deprehendit? cuius canticum psalmi, sermo Euangelium, delicia continentia, vita ieiunium? Nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quam manducantem numquam vidi? Sed postquam eam pro suæ merito castitatis venerari, colere, suspicere coepi: omnes me illico deseruere virtutes. O inuidia primum mordax tui! o satanæ calliditas semper sancta persequens!

Nulla aliæ Romanæ Vrbi fabulam præbuerunt, nisi Paula & Melania: quæ contemptis facultatibus, pignoribusq. desertis, Crucem Domini, quasi quoddam pietatis leuauere vexillum. Si balneas peterent, vnguenta eligerent, diuitias & viduitatem haberent materiem luxuriæ & libertatis; domina vocarentur & sanctæ: nunc in sacco & cinere formosæ volunt videri, & in gehennam ignis cum ieiunijs & pœdore descendere. videlicet non licet eis, applaudente populo, perire cum turbis.] Quod ad Melaniam spectat: cum eam viduam nominet, haud dubium ipsum intelligere de Melania seniore; iunioris enim viuebat adhuc vir Pinianus: Nec sic quidem eius hic meminuit, quasi tunc Romæ esset, quam iam plures ante annos vidimus in Ægyptum primo, inde vero Hierosolymam esse profectam, ibiq. in præsentem vitam agere: Sed idcirco eus meminuit S. Hieronymus, quod tum eius migrationis Hierosolymam occasione, tû Paulæ idem iter capebant, quo & tendebat ipse Hieronymus, detractores eam calumniandi ansam arripuissent. At subdit:

Si Gentiles hanc vitam carperent, si Iudæi; haberent solatium non placendi eis, quibus displicet Christus. Nunc vero, pro nefas, homines Christiani, prætermissa domorum suarum cura, & proprii oculi trabe neglecta, in alieno oculo festucam quærunt: lacerant sanctum propositum, & remedium poenæ suæ arbitrantur, si nemo sit sanctus, si omnibus detrahatur, si turba sit pereuntium, si multitudo peccantium. Tibi placet lauare quotidie: alius has mundities sordes putat. Tu attagenem ructas, & de comesto accipensere gloriaris: ego faba ventrem impleo. Te delectant cachinnantium greges; me Paula, Melaniaq. plangentes. Tu aliena desideras: illæ contemnant sua. Te delibuta melle vina delectant: illæ potant aquam frigidam suauiore. Tu te perdere existimas, quicquid in præsentem non habueris, comederis, deuoraueris: illæ futura desiderant, & credunt vera esse quæ scripta sunt. Esto inepte & inaniter, quibus resurrectio corporum persuasit, quid ad te? Nobis e contrario tua vita displicet. Bono tuo crassius sis: me macies delectat & pallor. Tu tales miseros arbitraris: nos te miserabiliorem putamus. Par pari refertur, & inuicem nobis videmur insanire.

Hæc, mi domina Afella, cum iam nauim conscenderem, raptim flens dolensq. conscripsi: et gratias ago Deo meo, quod dignus sim, quem mundus oderit. Ora autem, ut de Babylone Hierosolymam regrediar; ne mihi dominetur Nabuchodonosor, sed Iesus filius Iosedech: veniat Esdras, qui interpretatur adiutor, & reducat me in patriam meam.

a Hier. 42. meam. Stultus ego, qui volebam cantare a canticum Domini in terra aliena; & deserto **A**
b Luc. 10, monte Sina, Ægypti auxilium flagitabam: non recordabar Euangelij^b; quia qui de Hierusalem egreditur, statim incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, occiditur. Sed licet sacerdos despiciat atque leuites; Samaritanus ille misericors est: cui cum diceretur^c: Samaritanus es, & dæmonium habes: dæmonium renuens, Samaritem se non negauit: quia quem nos custodem, Hebræi Samaritem vocant. Maleficum quidam me garrunt: titulum fidei seruus agnosco. Magum vocant & Iudæi Dominum^d meum. **B**
d Marc. 3. Seductor & Apostolus dictus^e est. Tentatio me non apprehendat nisi humana. Quorã partem angustiarũ perpeffus sum, qui Cruci milito? Infamiã falsi criminis imputarũt: sed scio, per^f bonam & malam famam perueniri ad regna cælorum. Saluta Paulam & Eustochium, velit nolit mundus, in Christo meas. Saluta matrem Albinam, sororemq. Marcellam, Marcellinam quoque, & sanctam Felicitatem; & dic eis: Ante tribunal Christi simul stabimus: ibi apparebit, qua mente quis vixerit. Memento mei, exemplum pudicitie & virginitatis insigne, fluctusq. maris tuis precibus mitiga.] hætenus Hieronymus ad Afellam.

PROFECTIO
HIERONYMI
HIEROSOLY-
MAM.

g Hieron. Apo-
log. aduersus
Ruffin.

Quod vero vides nullam ab eo salutationem impertiri Melaniæ; satis indicatur quod dictum est, ipsum intelligere ea epistola de Melania seniore iam diu ante Hierosolymam profecta, ibiq. commorante. Quod insuper eadem epistola meminit de Paula Hierosolymam proficiscente: intelligis ex his pariter eiusdem S. Hieronymi modestiam, dum noluit nauigare cum ea; sed præueniens ipsam, licet in sarcinis occupatam, Romæ reliquit. Porro qui fuerint ipsius Hieronymi in nauigatione comites, & quando soluerit e portu, idem ipse in Apologia aduersus Ruffinum his verbis describit^g: Vis nosse profectionis meæ de Vrbe ordinem? Narrabo breuiter. Mense **C**
 Augusto, flantibus etefijs, cum sancto Vincentio presbytero, & adolescente fratre (Paulinianus hic erat, quem ultimo loco natum, Romæ dum esset, ad se ut veniret, accersuit) & alijs monachis, qui nunc Hierosolymis commorantur, nauim in Romano portu securus ascendi, maxima me sanctorum frequentia prosequente. Veni Rhegium: in Scyllæo littore paululum steti, vbi veteres didici fabulas, & præcipitem fallacis Vlyffis cursum, & sirenarum cantica, & insatiabilem Carybdis voraginem. Cumq. mihi accolæ illius loci multa narrarent, darentq. consilium, vt non ad Protei columnas, sed ad Ioræ portum nauigarem: illum enim fugientium & turbatorum, hunc securi hominis esse cursum: Malui per Malæas & Cycladas Cyprum pergere: Vbi susceptus a venerabili Episcopo Epiphano, cuius tu testimonio gloriaris, veni Antiochiam, vbi fructus sum communionem Pontificis confessorisq. Paulini; et deductus ab eo, media hieme & frigore grauissimo, intraui Hierosolymam. **D**
 Vidi multa miracula; & quæ prius ad me fama pertulerat, oculorum iudicio comprobauit.] hætenus Hieronymus de suo aduentu Hierosolymam; iter vero eius in Ægyptum prosequemur anno sequenti, quo contigit.

h Hier. epist. 27.
PRODIGIOSA
DE ENERGY-
MENIS.

i Paulin. in Na-
t. S. Felic. 7.
k Seuer. dialog.
lib. 3.

Sed quæ illa miracula, antea tantũ audita, nondum visa, quæ tunc primũ ipsum oculis perspexisse contigit? fortasse illa, quæ ad sepulchra sanctorum fieri solita scribit in epitaphio^h Paulæ his verbis, dum agit de ipsa Paula loca sancta Palæstinae visente: Cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulchra sanctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere, suspensiq. pede feminis, vestes defluere in faciem.] hæc ibi. His familia narrat S. Hilarius libro de Synodis, necnon S. Paulinusⁱ, atque Seuerus^k; qui de feminis arreptijs illud addunt, quod licet pedibus suspensæ essent, deorsum capite, nihilominus vestes inhærent diuino miraculo pedibus, quo femineo esset pudori consultum.

PAULA QUAN-
DO PROFECTA
EST HIEROSO-
LYMAM.

l Hier. Apolog.
aduers. Ruffin.

Paula autem cum Eustochio filia haud diu profectionem distulit; sed quamprimũ in portu Romano nauim conscendens, eadem prorsus via qua Hieronymus, nauigauit in Orientem. Vt autẽ hæc certo cognoscas: quod ad tempus pertinet, illud in primis accipe. Cum idem S. Hieronymus affirmet, defunctam esse Paulam Consulibus Honorio sextũ & Aristeneto; rursusq. dicat, eandem Hierosolymis commoratam esse annos viginti: vtique affirmare necesse est, hoc anno eam Hierosolymam profectam esse. Vis & scire, quanto ante Hieronymus præuenit Paulæ aduentum Hierosolymam? illud accipe: ipsum de se testari^l, media hieme & grauissimo frigore Hierosolymam introisse: cum de

A cum de Paula tradat^a, media hieme profectam esse Antiochia Hierosolymam versus. Quod vero de se ait (ne hoc prætermittamus) a Paulino Antiochiæ fuisse susceptum, & ab eo deductum: ne putes ipsum vna cum Hieronymo Hierosolymam perrexisse, sed quod moris esset a temporibus Apostolorum, quos Christiani suscepissent hospitio, eosdem ad aliquod viæ spatium, cum discederent, comitari, secundum illud Ioannis epistolæ^b: Fideliter facis quod operaris in fratres, & hoc in peregrinos, deducens digne Deo.]

Quod autem ad Paulæ ex Vrbe profectionem spectat: dignum plane Christiana fide spectaculum Roma tunc vidit, feminam Consularem, patriæ parentumq. splendorem, diuitias, caraq. pignora amplius non reuersuram relinquere, atque vna cum virgine filia Christo dicata, ad Christi cunabula per tot maris spatia & vitæ discrimina nauigare. At quanta animositate? audi Hieronymum^c: Descendit, inquit, ad Portum, fratre, cognatis, affinibus, & quod his maius est, liberis prosequentibus, & clementissimam matrem pietate vincere cupientibus. Iam carbasa tendebantur, & remorum ductu nauis in altum protrahatur: paruus Toxotius supplices manus tendebat in littore: Rufina iam nubilis, vt suas expectaret nuptias, tacens fletibus obsecrabat: et tamen illa siccos tendebat ad cælum oculos, pietatem in filios pietate in Deum superans. Nesciebat se matrem, vt Christi probaret ancillam: torquebantur viscera, & quasi a suis membris distraheretur, cum dolore pugnabat; in eo cunctis admirabilior, quod magnam vinceret charitatem. Inter hostium manus & captiuitatis duram necessitatem nihil crudelius est, quàm parentes a liberis separari: Hoc contra iura naturæ plena fides patiebatur, immo gaudens animus appetebat; & amorem filiorum maiore in Deum amore contemnens, in sola Eustochio, quæ & propositi & nauigationis eius comes erat, acquiescebat. Sulcabat interim nauis mare; & cunctis, qui cum ea vehabantur, littora respicientibus, ipsa auersos tenebat oculos; ne videret, quos sine tormento videre non poterat. Fateor, nulla sic amauit filios; quibus, antequam proficisceretur, cuncta largita est, exheredans se in terra, vt hereditatem inueniret in cælo.] hæc de illa, cum soluit e portu, Hieronymus. Quænam, rogo, vniquam Gentilium Romanarum nobilium feminarum tale pro religione specimen edidit? cum alioqui in Ecclesia Dei, non vnus solum Paulæ, sed innumerabilium propemodum dixerim mulierum fortissimarum exempla legantur. Paulæ autem peregrinationem Hierosolymam vsque, idem Hieronymus scriptis profecutus est. Conueniemus nos eam varijs occasionibus sæpius futuris temporibus. Sed quæ sunt reliqua anni huius, prosequamur.

D Hoc item anno aduersus Priscillianum cogitur Concilium Burdegalense, a quo idem hæresiarcha appellauit ad Maximum tyrannum, a quo cum suis occiditur. Sub eodem namque Arcadij atque Bautonis Consulatu (inquit Prosper in Chronico) Priscillianus in Synodo Burdegalensi, se damnandum intelligens, ad Imperatorem Maximum prouocauit; auditusq. Treueris ab Euodio Præfecto Prætorio, ab eodem Maximo gladio addictus est cum Euchrocia Delphidij rhetoris coniuge & Latroniano, alijsq. erroris consortibus. Quo tempore Burdegalæ quædam Priscilliani discipula, nomine Vibica, ob impietatis pertinaciam per seditionem vulgi lapidibus extincta est.] hæc Prosper summam rem gestam complexus. Porro Seuerus^d post recensita quæ acta sunt in causâ Priscilliani sub Gratiano, quæ suo loco superius retulimus, de his quæ acciderunt sub Maximo tyranno ita prosequitur vsque ad dictorũ necem narrationem: Iam rumor incesserat, Clementem Maximum intra Britannias sumplisse Imperium, ac breui in Gallias erupturum. Ita tum Ithacius, Episcopus oppugnator Priscilliani, statuit, licet rebus dubijs, noui Imperatoris aduentum expectare: interim sibi nihil agitandum. Igitur vbi Maximus oppidum Treuerorum victor ingressus est: ingerit preces plenas in Priscillianum ac socios eius inuidiæ atque criminum. Quibus permotus Imperator, datis ad Præfectũ Galliarum, atque ad Vicarium Hispaniarum litteris, omnes omnino quos labes illa inuoluerat, deduci ad Synodum Burdegalensem iubet.

Ita deducti Instantius & Priscillianus: Quorum Instantius prior iussus causam dicere; postquam se parum expurgabat, indignus esse Episcopatu pronunciatum est. Priscillianus vero, ne ab Episcopis audiretur, ad Principem prouocauit. Permissumq. id nostrorum inconstantia: quia aut sententiam irrefragantem ferre debuerant; aut si hi ipsi suspecti habebantur, alijs Episcopis audientiam referuare, non causam Imperatori

DIGNVM PAV-
LAE CON-
STANTIAE
EXEMPLVM.

c Hieron. epist.
27.

CONCILIVM
BURDEGALEN-
SE.

d Seuer. lib. 27.

PRISCILLIANVS
CVMS SVIS
AD MAXIMUM

ratori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes, quos causa inuoluerat, ad Regem deducti: secuti etiam accusatores Idacius & Ithacius Episcopi, quorum studium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, si non studio vincendi plus quam oportuit certassent. Ac mea quidem sententia est, mihi tam reos quam accusatores displicere. Certe Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse definitio: fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri & gulæ plurimum impertiens. Hic stultitiæ eo usque processerat, ut omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium inerat lectionis, aut propositum erat certare ieiunijs, tamquam Priscilliani socios aut discipulos in crimen accerferet. Ausus etiam miser est ea tempestate, Martino Episcopo, viro plane Apostolis conferendo, palam obiectare hæresis infamiam. Namque tum Martinus apud Treueros constitutus, non desinebat increpare Ithacium, ut ab accusatione desisteret: Maximum orare, ut sanguine infelicitum abstineret: satis superque sufficere, ut Episcopali sententia hæretici iudicati, Ecclesijs pellerentur: nouum esse & inauditum nefas, ut causas Ecclesiæ Iudex sæculi iudicaret.

Denique quoad usque Martinus Treueris fuit, dilata cognitio est, & mox discessurus egregia auctoritate a Maximo elicit sponsonem, nihil cruentum in reos constituendum. Sed postea Imperator per Magnum & Rufum Episcopos deprauatus, & a mitioribus consilijs deflexus, causam Præfecto Euodio permittit, viro acri & seuro: Qui Priscillianum gemino iudicio auditum, conuictumque maleficijs, nec diffidentem ob scænis se studuisse doctrinis, nocturnos etiam turpium seminarum egisse conuentus, nudumque orare solitum: nocentem pronunciauit, redegitque in custodiam, donec ad Principem referret. Gestis ad Palatium delatis, censuit Imperator Priscillianum sociosque eius capitis damnari oportere. Ceterum Ithacius videns, quam inuidiosum sibi apud Episcopos foret, si accusato, etiam postremis rerum capitalium iudicijs astitisset (etenim iterari iudicium necesse erat) subtrahit se cognitioni frustra, calido iam scelere perfecto. At tum per Maximum accusator apponitur Patricius quidam Fisci patronus. Ita eo insistente, Priscillianus capitis damnatus est, vnaque cum eo Felicissimus, & Armenus, qui nuper a Catholicis, clerici Priscillianum secuti, descuerant. Latronianus quoque & Euchrocia gladio perempti. Instantius, quem superius ab Episcopis damnatum diximus, in Sylinam* insulam, quæ ultra Britanniam sita est, deportatus.

Itum deinde in reliquos, sequentibus iudicijs, damnatiq. Asarinus, & Aurelius diaconus gladio: Tiberianus, ademptis bonis, in Sylinam insulam datus: Tertullus, Potamius, & Ioannes tamquam viliores personæ, & digni misericordia, quia ante quaestionem se ac socios prodidissent, temporario exilio intra Gallias relegati. Hoc fere modo homines luce indignissimi, pessimo exemplo necati, aut exilijs mulctati: quod initio iure iudiciorum & egregio publico exemplo defensum, postea Ithacius in iurgijs solitus, ad postremum conuictus, in eos retorquebat, quorum id mandato & consilijs effecerat: solus tamen omnium Episcopatu detrusus Nardacius, licet minus nocens, sponte se Episcopatu abdicauerat: sapienter id & verecunde, nisi postea amissum locum repetere tentasset. Ceterum Priscilliano occiso, non solum non repressa est hæresis quæ illo auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est: namque sectatores eius, qui eum prius ut sanctum honorauerant, postea ut martyrem colere coeperunt. Peremptorum corpora ad Hispanias relata, magnisq. obsequijs celebrata eorum funera. Quin & iurare per Priscillianum, summa religio putabatur: ac inter nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat, quod iam per quindecim annos scædis dissensionibus agitatam, nullo modo sopiri poterat. Et tunc cum maxime discordijs Episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconstantia, inuidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, somno, desidia essent deprauata; postremo plures aduersum paucos bene consulentes, infanis consilijs & pertinacibus studijs certabant. Inter hæc plebs Dei, & optimus quisque probro atque ludibrio habebatur.] hæc tenus Seuerus: qui sub Stiliconis Consulatu eam se scripsisse historiam superius demonstrat.

Exprobrata fuit in Maximum a Pacato^a in Panegyrico Theodosio dicto horum cædes, dum ait: Sed nimirum graues suberant, inuidiosæque causæ, ut vnco ad poenam Clariuatris matrona raperetur*: obijciebatur enim, atque etiam exprobrabatur mulieri viduæ nimia religio & diligentius culta diuinitas. Quid hoc maius poterat intendere accusator facer-

PRISCILLIAN. CVM SVIS SVB. IECTVS GLAD. DIO.

PRISCILLIAN. CVM SVIS SVB. IECTVS GLAD. DIO.

* Siluinam

PRISCILLIAN. COLITVR A SVIS.

PRISCILLIAN. COLITVR A SVIS.

^a Latin. Pacat. Panegy. QVAE PACATVS IN MAXIMO OB NECEM HAERETICORVM. traheretur

tor sacerdos? Fuit enim, fuit & hoc delatorum genus, qui nominibus Antistites, re vera autem satellites atque adeo carnifices, non contenti auitis euoluisset patrimonijs, calumniabantur in sanguinem, & vitas premebant reorum iam pauperum. Quinetiam cum in iudicijs capitalibus astitissent, cum gemitus & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, cum licitorum arma, cum damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant; & caerimonias, quas incestauerat mentibus, etiam corporibus inquinabant. Hos ille Phalaris in amicis habebat: hi in oculis eius atque etiam in osculis erant; nec iniuria, a quibus tot simul votiua veniebant, auaro diuitum bona, cruento innocentium pœna, impio religionis iniuria.] hæc Pacatus, nulum Gentilis homo delectum habens inter Catholicos & hæreticos, putans supersticiosos Gnosticos Priscillianistas, Christianæ religionis exactissimos fuisse cultores.

Quod vero ad Latronianum pertinet, quem eadem ex causa vna cum Euchrocia gladio necatum cum Seuerus tum Prosper affirmant: apud S. Hieronymum Matronianus legitur, de quo^a ait: Matronianus prouinciæ Hispaniæ vir valde eruditus, & in metrico opere veteribus comparandus, casus est & ipse Treueris cum Priscilliano, Felicissimo, Iuliano, Euchrocia eiusdem factionis auctoribus. extant eius ingenij opera diuersis metris edita.] Meminit idem S. Hieronymus de Priscilliano, cum ait^b: Quid loquar de Priscilliano, qui & sæculi gladio & totius Orbis auctoritate damnatus est? & alibi^c de eodẽ tradit, edidisse multa opuscula, habuisseque defensores, qui eum excusarent non sensisse cum Gnosticis, sicut aduersarij fuerant criminati. Sed frustra ab impietate vindicare curarunt hominem, quem opera probrosa condemnarunt, cuius sordes putidarum libidinum nec Bætis Tagusque abluere valuisse.

De Tiberiano quoque Batice, quem Seuerus eadem ex causa relegatum a Maximo dicit in insulam Sylinam, idem Hieronymus agit his verbis^d: Scripsit pro suspitione, qua cum Priscilliano accusabatur hæreseos, apologeticum, tumentum compositoque sermone. Postea, post suorum cædes tædio victus exilij, mutauit propositum; & iuxta sanctam scripturam, canis reuersus ad vomitum: filiam, deuotam Christo virginem, matrimonio copulauit.] hæc ipse, idemque in Chronico meminit cuiusdam Tiberiani viri discreti, qui anno trigesimo Imperij Constantini Præturæ titulo Gallias administrabat, quem ob temporis discrepantiam ab hoc putamus esse diuersum.

Quod autem impurissimorum hominum condemnatio, qui ob turpissima scelera etiam Gentilium Imperatorum legibus iustissime gladio feriendi erant, notam inusserit indelebilem Episcopo accusatori: illa in primis causa præcessit, quam ex Seuro reddidimus, uim mirum accusatorem fuisse huiusmodi, qui odio potius quam diuinæ legis zelo commoueretur, quod ipse voluptuosus quosque ieiunantes etiã Catholicos (ut accidit de S. Martino) cum Priscilliano sentire culparet; quodque itidem pœna sanguinis procul abhorreret a mansuetudine muneris pastoralis: nondum enim de Episcopo aliquo auditum in Ecclesia Dei erat, de fontibus pœnam sanguinis exegisse. Quo modo autem sequenti anno ea de causa in Gallijs, nempe Treueris, conuenerit Concilium Episcoporum, qui Ithacium communionem priuarunt, suo loco dicturi sumus, vbi & Maximi factum accuratius perpendetur. Iam vero ad res Ecclesiasticas Orientalis Ecclesiæ digrediamur oratio.

Hoc eodem anno, iisdem Consulibus (ut auctor est Socrates^e) Timotheus Episcopus Alexandrinus, cum sedisset annos quinque, decessit; in cuius locum Theophilus successit est. Huius Timothei, cum Ammonem sanctissimum monachum ob auriculæ spontaneam amputationem effectum irregularem, nihilominus Episcopum ordinari, sententia hæc fuit^f: A Iudæis lex ista seruatur. Ego, si dederitis mihi aliquem etiã naribus truncum, sed moribus probum, non eum dubitabo Episcopum facere.] extat eiusdem apud Græcos epistola canonica^g. Mentio quoque eiusdem Timothei habetur in rescripto Theodosij Imperatoris ad Optatum Præfectum Augustalem Ægypti de Ecclesiastico iure illibate seruando, his verbis^h:

Grauius admodum mota est nostra clementia, quædam ab his qui Episcoporum sibi nomina vèdicant, perpetrata, & contra leges non minus diuinæ quam humanas improba temeritate commissa, vexatos etiã nonnullos Orthodoxorum clericos, quorum ætas huic iniuriæ a sacerdotio repugnabat, flagitatos* itineribus, quaestionarijs deditos, atque hæc omnia pro eos commissa, qui ad tegumera frontis, sacerdotij nominis titulos præferebat. Denique lectis in consistorio precibus, quibus Episcopalis pietas aliquid postulans refragatur, dene-

LATRONIANUS POETA. a Hier. de Scrip. Eccl. in Matroniano.

b Hier. aiuers. Pelagian. c Hier. de Scrip. Eccl.

DETIBERIANO PRISCILLIANI STA. d Hieron. de Scrip. Eccl.

CVR IMPROBATVM SVPLI-CIVM HAERETICORVM.

TIMOTHEI OBITVS, THEOPHILI ELECTIO. e Socrat. lib. 5. c. 12.

f Pallad. in Laus. sic. c. 12.

g Apud Theod. Balsamon. sic.

h l. 3. de Episc. iudic. Cod. Theod. odof.

* fatigatos THEODOSIVS SALVTVM VLTIVS ECCLESIASTICVM.

gatque idcirco continua lege sancimus, nomen Episcoporum, vel eorum qui Ecclesie necessitatibus seruiunt, ne ad iudicia siue ordinariorum siue extraordinariorum iudicium pertrahatur. Habent illi iudices suos, nec quicquam his publicis commune cum legibus, quantum ad causas tamen Ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate decidi. Quibuscumque igitur mota fuerit quaestio, quae ad Christianam pertineat sanctitatem, eos decet sub eo iudice litigare, qui Praeful est in suis partibus omnium sacerdotum, id est per Aegypti dioecesis, Oplate carissime ac iucundissime. Quare laudabilis auctoritas tua, arbitrio temperato, quicquid negotiorum aliunde incidet, terminabit, habituro pontificium sacrae disceptationis Timotheo Episcopo, quem sibi omnes etiam suo iudicio praetulere: est enim vir cum omnium sacerdotum susceptatione venerandus, tum etiam nostro iudicio approbatus.] hucusque Theodosij rescriptum, quod utcumque mendis sit deprauatum, perspicue tamen illud insinuat, iudicia Ecclesiastica per Episcopos esse tractanda.

Hic, lector, accurate hominum primum, ac subinde Dei contemplare iudicium. Duo enim hic habes eodem prope narrationis contextu in eadem ferme causa Imperatorum exempla, nempe Theodosij Aug. atque Maximi, tyranni potius digni nomine: quibus ab ipsidem personis, nempe praeiis Episcopis, aduersus alios collegas importuna est facta suggestio. Maximus sibi arrogat causam Episcoporum, defert appellationi haeresiarchae, iudicat causam, adulteros legibus saeculi gladio vindici subijcit; quod iuste irrogatum supplicium rei multorum scelerum meruissent. Sic plane iudicat Maximus: Theodosius vero longe diuerse: quippe qui insensissimo primum accepit animo, Episcopos deferre ad Praefectos vel ipsum Imperatorem excessus collegarum, vel crimina inferioris ordinis sacerdotum, subterfugientes Episcopale iudicium. Hos reijcit Imperator, nec audiri patitur a Praefectis, quos & dato rescripto commonuit ab Ecclesiasticis iudicijs penitus abstinere, quae ad Episcopos Ecclesiasticarum rerum ac personarum legitimos iudices deferri mandauit. Ita se habere in eadem ferme causa dissimilia ac prorsus inter se diuersa duorum Imperatorum iudicia. Quodnam autem horum iustius fuerit, non solum Synodali fuit postea sententia definitum, sed diuini iudicij aequa lance libratum, & alterius iactura vitae atque Imperij declaratum: cum alioqui Maximus exerens, ut alter Phinees, gladium in turpissimorum hominum necem, sanctificasse manus suas Domino, ob idque, ut Phinees perennitatem Imperij commeruisse videri potuisset: quem tamen non caedes fontium culpabilem reddidit, sed arrogatum sibi sacerdotale iudicium, quantumlibet Episcoporum illorum consensione delatum: Ut intelligant omnes, quam grauius delinquant, qui illud, contradicentibus sacerdotibus, sibi vendicant & extorquent. Sed iam reliqua prosequamur.

Eodem anno creditur defuncta Placilla Augusta, quam superiori peperisse constat Honorium, cum & sequenti anno reperitur Theodosius Gallam coniugem accepisse. Laudauit eam funebri oratione Gregorius Nyssenus, qua & virtutes illius pluribus profecutus est, locum describens ubi defuncta, in Villa nimirum Scotoumin dicta, quae a tenebris nomen habet, extinguendae lucentis egregie in Ecclesia facis videbatur esse praenuncia. Meminit eiusdem Placillae, perperam alibi scriptae, Flacillae, S. Ambrosius in funere Theodosij, eamque Deo coniunctam in caelis affirmat. Sed qualis quantave esset Christiana femina eadem Augusta, Theodoretus ita describit, cum Theodosij egregias virtutes eidem sanctae coniugi Placillae acceptas fert: Coniux eius, nempe Placilla, numquam destitit diuinas leges eidem Theodosio in memoriam redigere, seq. primum eidem accurate ipsa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu se insolenter extulit; sed diuinum, quo flagrabat, desiderium augere studuit. Quippe beneficij magnitudo amorem erga dominum multo reddidit ardentiorum. Itaque ad eos subleuandos, qui mutilata corpora, membraque omnia labefactata haberent, nihil non diligentiae & curae adhibuit: atque ad eam rem non seruorum, seu stipatorum opera vsa est, sed illa ipsa hoc fungi ministerio, adire eorum hospitia & singulis necessaria suppeditare voluit: simili quoque ratione, ecclesiarum hospitia visere, aegrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iusculum gustare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula, omnia denique alia munera obire, quae serui & ancilla exequi solent. Atque illis qui eam ab hoc genere ministerij auocare studebant, respondit: Aurum distribuere, decere Imperatorem; se autem

pro Im-

pro ipso Imperio, ei qui id ipsum dederat, illa opera offerre debere. Quinetiam percrebro solebat marito dicere: Semper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam sis. ista assiduo animo complectens, non te ingratum ostendes erga patronum; sed Imperium, quod suscepisti, iuste & legitime gubernabis: atque eo rite administrando, eum qui ipsum donauerit, auguste sancteque coles. Eiusmodi sermonibus semper cum viro habitis, femina virtutum animo eius mandata praeciarissime commodissimeque rigauit.] ista Theodoretus.

Genuit haec Theodosio, praeter Arcadium & Honorium, Pulcheriam: sed viuentem adhuc matrem Placilla, tenella infans cito decessit; in cuius funere idem Gregorius Nyssenus, qui Constantinopoli erat, habuit panegyrim; de qua & in funere Placillae matris: Quo modo igitur, inquit, fecit distributionem? Cum tres essent liberi (haec enim bonorum capita sunt) qui virilis sexus essent apud patrem reliqui, qui regno eius praesidio essent: ad suam vero partem solam filiam pertinere existimauit.] Quanto vero odio eadem Placilla Augusta execrata fuerit impios Arianos, idem Gregorius ad cumulum eius laudum adiicit huiusmodi corollarium: Simulacrorum odium commune est omnibus qui fidei participes sunt: sed eius praecipuum, quod Arianam infidelitatem similiter atque simulacrorum cultum abominabatur. Nam eos qui in creatura diuinum numen esse existimarent, nihilo minora colere atque venerari putabat, quam qui ex materia simulacra efficiunt. At recte ac pie ita iudicabat. Nam qui creaturam adorat, etiam si in nomine Christi id faciat, simulacrorum cultor est, Christi nomen simulacro imponens. Idcirco cum didicisset, quod non sit Deus recens & nouus, vnam Deitatem adorabat, quae in Patre & Filio & Spiritu sancto glorificatur. In hac fide creuit, in hac viguit, apud hanc spiritum deposuit, ab hac oblata est sinui patris fidei Abrahami iuxta fontem Paradisi, &c.] certe quidem per Arianos occulto tramite diabolum conatum esse restituere idololatriam, alibi idem auctor pluribus docet, nosque superius diximus ex sententia Athanasij.

Hoc eodem anno Theodosius Imperator ad Cynegium PP. ita rescripsit aduersus idololatrias iterum reuiuiscences: Ne quis mortalium ita faciendi sacrificij sumat audaciam, ut inspectione iecoris, extorumque praesagio, vanae spem promissionis accipiat; vel (quod est deterius) futura sub execrabili consultatione cognoscat. Acerbioris etenim imminet supplicij cruciatus eis, qui contra vetitum praesentium vel futurorum explorare tentauerint veritatem. Dat. VIII. Kal. Iunij Constantinop. Arcadio A. I. & Bauto-ne V. C. Coss.] sanxit haec & alia Theodosius aduersus Gentilium superstitionis cultum, quorum meminit Augustinus, necnon Ambrosius, qui eius in abolendis idolis studium commendat.

Sustulit hoc pariter anno, ad eundem PP. rescribens, fidicinas ac psaltrias mulieres ciuitatum pestes: hisce enim illicebis mores ciuium corrumpebant: de his namque ait S. Hieronymus scribens ad Furiam: Fidicinas & psaltrias, & istiusmodi chororum diaboli, quasi mortifera sirenarum carmina, proturba ex aedibus tuis.]

Quo item anno Valentinianus Imperator de relaxandis vinculis Paschali tempore eiusmodi generale edictum proposuit:

Nemo deinceps tardiores fortassis affatus nostrae perennitatis expectet. Exequantur iudices quod indulgere consueuimus. Vbi primum dies Paschalis extiterit, nullum teneat carcer inclusum, omnium vincula soluantur. Sed ab his scernimus eos, quibus contaminari potius gaudia latitiamque communem, si dimittantur, aduertimus. Quis enim sacrilego diebus sanctis indulgeat? Quis adultero vel incesti reo tempore castitatis ignoscat? Quis non raptorem in summa quiete & gaudio communi persequatur instantius? Nullam accipiat requiem vinculorum, qui quiescere sepultos quadam sceleris immunitate non sinit. Patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulteratorque, moneta. Homicida quod fecit, semper expectet. Reus etiam maiestatis, de domino, aduersus quem talia molitus est, veniam sperare non debet. Dat. V. Kal. Mart. Mediolan. Arcadio I. & Bauto-ne Coss.] De eiusmodi sane consuetudine & lege Imperatoris meminit S. Ambrosius, cum exprobrat in ipsum Imperatorem, quod Iustinam Augustam matris suasionem, Paschalis tempore pios viros carceri manciparit, quo vinculi dimitti solerent. Sed de his inferius. Id ipsum quidem, nempe ut Paschali tempore vinculi relaxarentur, praestare quoque solebant Christiani, qui in Oriente regnabant Imperatores: quod & a Theodosio

aque

DIGNA COL-
LATIO.

GRATIAE
MAIESTATIS
L. I.
C. I.

AD ROMAM
L. I.
C. I.

OBITVS PLA-
CILLAE AV-
GVSTAE.
a Marcellin. in
Chronico.

b Theod. lib. 5.
cap. 18.

FLACILLAE
VIRTUTES.

DE PVLCHER-
IAE INFAN-
TIS OBITV.

a Greg. Nyssen.
orat. in funere
Placillae.

b l. 9. de Pagan.
Coss. Theod.
LEX THEODO-
SII ADVERSVS
IDOLOLA-
TRAS.

c Aug. epist. 48.
d Ambros. orat.
in funere Theo-
dosij.
e l. 10. de scenie.
Cod. Theod.
f Hier. epist. 10.

DE REORVM
INDVLGEN-
TIA PASCHALI
TEMPORE
g l. 8. de ind. lig.
crim. C. Theod.

h Ambros. epist. 33

THEODOSIUS
PROMVLGAT
INDVLGEN-
TIAM REO-
RVM.

aque pietatis officium exhibitum est: meminit namque S. Ioannes Chrysoftomus eiusmodi religioſe conſuetudinis, cum agit de oratione Flauiani Epifcopi Antiocheni, quam Conſtantinopoli coram Theodoſio habuit, legatione fungens pro populo Antiocheno ſub gladio ira Principis periclitante: nam hæc tunc ad Theodoſium Flauianus: Recordare priorum, quando ſolemnitate hac, nempe Paſchali, ſuperueniente, per totum Orbem terrarum epiftoſam miſiſti, iubentem carcere detentos dimitti, & illis ignoſci crimina: et illis humanitatem tuam demonſtrare non ſufficientibus, per litteras dicebas: Vtinam mihi liceret, & deſunctos reuocare, & reſuſcitare, & ad priorem vitam reducere.] erant enim hæc verba in ſanctione contexta, quæ non reperitur.

IESV CHRISTI ANNVS 386. SIRICII PAP. ANNVS 2. VALENTIN. II. THEODOSII 8. IMPP. B.

TRecenteſimus octogeſimus ſextus Chriſti annus aperitur Conſulatu Honorij & Euodij: erat hic apud Maximum fungens (vt vidimus anno ſuperiori in rebus Priſcilliani) Galliarum Præſectura. Quod igitur Faſtis adſcriptum videas Euodium Maximi hominem, plane intelligis inter ipſum ac Theodoſium & Valentinianum Imperatores pacis fœdera eſſe tranſacta; cuius quidem violator & ruptor Maximus primus fuit, vt ſuo loco dicetur. Quod vero ad Honorium Conſulem creatum ſpectat: erat plane puer infans, de quo Claudianus:

Inter cunabula Conſul
Prouerſis ſignans poſito modo nomine Faſtos,
Donaturq. tibi qui te produxerat annus.]

Natum quidem eſſe Honorium anno ſuperiori, menſe Septēbris, auctor eſt Marcellinus in Chronico: qua ratione dicendum, ipſum, cum ei Conſulatus traditus eſt, infantem fuiſſe quatuor menſium.

Anni vero huius exordio, nimirum ipſo menſe Ianuarij, celebratum eſt a Siricio Papa Romæ in baſilica ſancti Petri Concilium octoginta Epifcoporum, cuius extat epiftoſa Synodaliſ^a data octauo Idus Ianuarij poſt Conſulatum Arcadij atque Bautoſis, quod ſcilicet nouorum Conſulum nomina Romæ nondum publicis auſpicijs promulgata eſſent. Porro in hoc Concilio nouem Papa capitulis collapſam in Africa Eccleſiaſticam diſciplinam reſtituere conatus eſt.

De Nouatianis ac Monteniſibus primo cautum, vt venientes ad Eccleſiam, per manus impoſitionem conciliarentur: hoc enim nomine Romæ noto, Monteniſes, Donatiſtas ſchiſmaticos nominat. Monuit præterea, ne ſacerdotes atque diaconi coniugati, cum ordinati eſſent, cum vxoribus permanerent. Ceterum cælibatum ſacrorum miniſtrorum nequaquam ex lege Siricij Papæ recens introductum eſſe, ſed ab Apoſtolorum temporibus in Africa acceptum atque retentum, ſibi vendicat Concilium Carthagenſe^b. Huius decreti Siricij, vt incontinentes a miniſterio Eccleſiaſtico arcerentur, meminit Innocentius^c Papa in epiftoſa ad Exuperium Epifcopum Tolofanum. Sunt & alia ibi ſtatuta, quæ eadem epiftoſa recenſentur. Sed & recitata fuit hæc Siricij epiftoſa in Concilio Teleptenſi^{*} in Africa ſub Honorio Imp. celebrato, de quo ſuo loco dicendū.

Eodem quoque menſe Ianuarij, Valentinianus Imperator indignum proſus pio Principe, impuſſu haud dubium Iuſtinæ Auguſtæ matris, pro Arianiſ eiufmodi promulgauit edictum^d:

Damus copiam colligendi his, qui ſecundum ea ſentiunt, quæ temporibus diuæ memoriæ Conſtantij, ſacerdotibus conuocatis ex omni Orbe Romano, expoſitaq. fide ab his ipſis qui diſſentire noſcuntur, Ariminenſi Concilio, Conſtantinopoli etiam confirmata, in æternum manſura decreta ſunt. Conueniendi etiam, quibus iuſſimus, pateſcat arbitrium: ſcituris his, qui ſibi tantum exiſtimant colligendi copiam contributam, quod ſi turbulentum quippiam contra noſtræ tranquillitatis præceptum faciendum eſſe tentauerint, vt ſeditionis auctores, paciſq. turbatæ Eccleſiæ, etiam maięſtatis, capite ac ſanguine ſint ſupplicia luituri: manente nihilominus eos ſupplicio, qui contra hanc diſpoſitionem noſtram obreptiue aut clanculo ſupplicare tentauerint. Dat. X. Kal. Februarij, Mediolani, Honorio N. B. P. & Euodio Coſſ.] ſed Iuſtinæ hunc fuiſſe conatum, audies ex his quæ de eadem lege habet Ruſſinus^e.

Interim

BENEVOLVS
CONFESSOR.

A Interim diſtanda aduerſus fidem Patrū Imperialia decreta mandantur Beneuolo tunc Memoria ſcrinijs præſidenti: ſed ille, cui ab incunabulis ſacra fides & venerabilis fuit, abnegat ſe impia verba poſſe proferre & contra Deum loqui. Tum vero ne inceptum Regi-næ fruſtrari videretur, celiſior ei honor promittitur, ſi impleret iniuncta. Ille qui nobilior in fide eſſe, quàm in honoribus cuperet: Quid mihi, ait, pro impietatis mercede altiore promittis gradum? Hunc ipſum, quem habeo, tollite: tantum mihi conſcientia fidei duret illæſa. Hæc dicens, ante pedes impia præcipientium cingulum iecit.] ita de Beneuolo Ruſſinus. Erat hic patria Brixianus a S. Philaſtrio Catholica diſciplina optime informatus; ad quem eius ſucceſſor S. Gaudentius, cum mittit ad eum editos a ſe ſermones, iſta præſatur, egregium eiufdem viri factum commemorans^a:

B Communis voti fuerat, vt ea quæ de diuinis eloquijs per Paſchales dies proxime præteritos explanauit, coram valuiſſes audire. Cum enim ſemper, tum præcipue his diebus feſtis præſentia tua nobis merito grata eſt in Eccleſiæ Brixianæ conuentu. nam ſicut honoratorū noſtræ vrbiſ, ita etiam Dominicæ plebiſ, Domino annuente, digniſſimū caput eſt: quia non minore diligentia ſeruare ſtudes Dei præcepta, quàm diſcere, robuſtam Catholica fidei profeſſionem præclaræ vitæ meritis æquiparare contendens, vt habeat ſincera fides opera ſuæ puritatis nitore condigna. Qua in re maximus docentis fruſtus eſt, & immortalis vtilitas audientis, dicente Apoſtolo^b: Non auditores tantum, ſed factores legis iuſtificabuntur apud Deum. Nec mirum, ſi hodie taliter in timore Domini conuerſeris, qui necdum percepta baptiſmi gratia, ita pro fidei cæleſtis veritate pugnaſti, vt imbutum te admirabilibus doctrinis Apoſtoli per omnia viri Patris noſtri Philaſtrij, tantæ conſtantiæ testimoniū approbarit. Noſtri namque temporis Regina Iezabel Ariana perſidiæ patrona ſimul & ſocia, cum beatiſſimum perſequeretur Ambroſium Eccleſiæ Mediolanenſis Antiſtitem, te quoque ea tempeſtate magiſtrum Memoria oblitum ſalutaris fidei arbitrata, contra Catholicas diſtare Eccleſias compellebat. Quod ne faceres, vltro & promotionis politica dignitatem & ambitionem ſæculi gloriamq. mundanam pro Dei gloria contempſiſti, magis eligens priuatus viuere, quàm mortuus militare.] hæc Gaudentius ad ipſum Beneuolum egregium confeſſorem.

C Porro ipſe S. Gaudentius, qui iſta præſatur ad tractatus quos de Paſchate ſcripſit, haud pridem deſuncto S. Philaſtrio, quem vidimus interſuiſſe cum Ambroſio Aquileienſi Concilio, in locum eius ſubrogatus eſt, licet immatura ætate, ſed præſtans doctrina atque virtutibus: verum quali quantave adhibita vi; ipſe declarat in ſermonis exordio, quem de ſua ordinatione tunc habuit, cum ait^c: Imperitiæ meæ conſcius, & ætatis ipſius

D immaturæ ad ſacerdotij dignitatem pudore deterritus, merito ſilendi licentiam a ſummis ſacerdotibus poſtulabam. Metuo enim primum, ne vis verborum cæleſtium exiguitatis meæ ſermone tenuetur: deinde erubeſco, quod tantæ expectationi optatum doctrinæ fruſtū præſtare non valeo. Vnde imparem veſtro per omnia me deſiderio ſentiens, onus iſtud totis viribus conatus ſum declinare. Sed beatus pater Ambroſius ceteriq. venerandi Antiſtites, ſacramento, quo temere vos ipſos obligatiſti, aſſricti, tales ad me epiftoſas cum veſtra legatione miſerunt, vt ſine damno animæ meæ vltra iam reſiſtere non valerem; cui ab Orientalibus quoque Epifcopis, niſi meum ad vos reditum pollicerer, ſalutaris communio negaretur. Tali igitur concluſus articulo, & auctoritate ſanctorum præſentium ſubiugatus, ſuſcepi hoc ſummi ſacerdotij munus, nec merito dignus, nec ætate aptabilis, nec doctrina maturus. Intuemini ergo quid patiar, &c.] Sed quid hic ipſe

E ait ab Orientalibus ſe excommunicandum, niſi reditum polliceretur? Accipe quæ ab eodem in alio ſermone^d traduntur: nempe, in Orientē peregrinationem ſuſcepiſſe pietatis ergo, & inter alia loca adueniſſe Cæſaream Cappadociæ, ibiq. a ſacris virginibus in monaſterio agentibus ſacras accepiſſe reliquias ſanctorum Quadraginta martyrum, qui ſub Licinio Sebaſte in Armenia paſſi fuerant, quas ſe mutuatas dicebant a S. Baſilio Magno ipſarum auunculo, eius tunc ciuitatis Epifcopo. Cum autem (vt dictum eſt) inter hæc contigerit ſanctum Philaſtrium ex hac vita decedere; omnes ſacerdotes eius prouinciæ, atque potiſſimum S. Ambroſius, in ipſum Gaudentium, abſentem licet, in electione pari conſenſione conſpirant, firmant decretum, atque ſtabiliunt iureiurando. Cum vero hæc audiſſet Gaudentius iam electus Epifcopus, detrectaretq. in Occidentem reditum; miſſa eſt ab Epifcopis ad ipſum legatio & ad Orientis Antiſtites, qua rogarunt, vt renitentem redire Gaudentium excommunicatione compellerent: quod (vt vidimus) ab

Gaudent. in præſat. ſerm. Bilibior. ſanct.

Rom. 2.

GAUDENTII
EPISCOPI BRI-
XIANI ELE-
CTIO.

Gaudet. ſerm. in ſua ordinat.

Gaudet. ſerm. in dedicatione baſilicæ.

CONCILIVM
ROMANVM.
a Siric. epiſt. ad
Epiſc. Afric.

b Concil. Carth.
2. c. 2.
c Innocen. ad
Exuper. c. 2.

* Telenſi

d l. 4. de ſid. Ca-
ſhol. C. Theod.

LEX PRO ARIA
NIS DATA.

e Ruſſin. lib. 2.
c. 10.

eisdem nauiter impletum fuit, coactufq. redire, & regimen accipere Eccleſiæ Brixianæ. **A**
 At de his hæctenus, ad quæ occasione Beneuoli non inuiti digreſſi ſumus.

PERSECVTIO
 IUSTINAE IN
 S. AMBROSIVM

Porro quod eiufdem Gaudentij (vt diximus) aſſertione illud exploratum habeatur, tempore eiufmodi impiæ ſanctionis, quam Beneuolus dictare renuit, Iuſtinam Auguſtam, quam iure nominat Iezabelem, aggreſſam eſſe S. Ambroſium perſequi: hic de eadem perſecutione ſuſius agere, temporis ratio poſtulat & argumentum. De qua quidẽ illud in primis conſiderandum, eamdem Iuſtinam ſemper antea, etiã temporibus Gratiani, S. Ambroſio negotium faceſſiſſe, vt ſuperius dictum eſt in electione Anemnij Epifcopi Sirmienſis. Ceterũ leuia illa quidem exiſtimata ſunt & nullius ferme momenti, vt quæ nec perſecutionis nomine cenſerẽtur, reſpectu habito ad eã quæ his temporibus ingruit, cum pertinacior de tradenda baſilica Arianis ab ea eſt facta petitio, & violenta exactio conſecuta. Quod enim memorato nuper impio Imperatoris edicto profeſſoribus ſacrilegij Ariminentis data eſſet conueniendi facultas; ſolicitior Iuſtina fuit, vt Arianis locũ, in quem ijdem ſuæ communionis ſectarij conuenirent, ſubreptũ a Catholicis traderet: cuius rei cauſa tot tantq. Mediolani concitatae ſunt turbæ; quas antequã enarrare aggrediamur, de tẽpore exactior eſt habẽda diſcuſſio. Scimus enim has ad tẽpora Gratiani a Paulino reſerri, quas nos ſub huius anni Coſſ. & non ante cœptas eſſe contendimus.

TEMPVS PER-
 SECVTIONIS
 IUSTINAE
 CONTRA AM-
 BROSIVM.

Miratus ſum vehementer, Paulinum clericum eiufdem Eccleſiæ Mediolanenſis militantem ſub Caſto diacono, reſerere eiufmodi perſecutionem ante obitum Gratiani: At conſidero non ipſum præterijſſe, quo potiſſimũ tempore & anno ea acciderint: ſed quod nulla in ſcribendo habita chronographiæ ratione, prout ſibi occaſio videretur oblata, res geſtas pro arbitrio collocaret; narratis his quæ a Iuſtina aduerſus Ambroſium Sirmij acta eſſent, ad alia eiufdem argumenti recentenda inſtitutam de his ſemel proſequitur orationem. Vnde fortasſe Græcis data eſt errandi occaſio: ſiquidem Sozomenus ea ante Gratiani necem contigiſſe reſert, ſicut & Nicephorus^b atque alij hos ſecuti: Ruffinus^c vero contigiſſe tradit poſt obitum Gratiani: quod maniſteſtius demonſtrat Gaudentij auctoritas citata nuper, iuncta edicto pro Arianis Iuſtinæ opera promulgato. Sed ad euidentiorẽ rerũ demonſtrationem illud in primis intelligendũ eſt, eiufmodi perſecutionem biennio perduraſſe: quod euidenter conſtat Ambroſij auctoritate; cum agens in Auxentium Arianum, cuius nutu Iuſtina ad omne nefas impelleretur, præter illa quæ tum accidiffe narrat; ea quæ ſuperiori paſſus ſit anno, in memoriã reuocat, dicens^d: Superiori anno, quando ad Palatium tuum ſum petitus, &c.] Quamobrem fatendum eſt, perſecutionem hoc anno cœptam, in annum ſequentem fuiſſe propagatam. His igitur in hunc modum de tempore elucidatis; reliquum eſt, vt quænam hoc anno, quæ vero ſequenti a Valentiniano atque Iuſtina in Ambroſium geſta ſunt, æqua diſcriminatione diſtincta, certa certis quæque reddamus annis.

^a Sozom. lib. 7. cap. 13.
^b Niceph. lib. 11. c. 19.
^c Ruffin. lib. 2. c. 15.

^d Ambros. in Auxentium.

^e Ambros. in Auxent.

Ipsẽ igitur Ambroſius in nuper citato loco de rebus hoc anno geſtis hæc habet^e: Quafi vero ſuperiori anno, quando ad Palatium ſum petitus, cum præſentibus primatibus ante Conſiſtorium tractaretur, cum Imperator baſilicam vellet eripere, ego tunc aulae contemplatione regalis infractus ſim, conſtantiam non tenuerim ſacerdotij, aut imminuto iure diſceſſerim? Nonne meminerunt, quod vbi me cognouit populus Palatium petiſſe, ita irruit, vt vim eius ferre non poſſent; quando Comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egreſſo, obtulerunt omnes ſe neci pro fide Chriſti? Non tunc rogatus ſum vt populum multo ſermone mulcerem, ſponderem fidem, quod baſilicam Eccleſiæ nullus inuaderet? Et cum pro beneficio meum ſit officium poſtulatũ; tamen quod populus ad Palatium veniſſet, mihi inuidia commota eſt. In hanc igitur inuidiam me redire deſiderant. Reuocaui populum, & tamen inuidiã non euafi.] hæctenus ipſe ibi de rebus hoc anno geſtis.

AMBROSIVM
 VOCATVM AD
 IMP. SEQVI
 TVR POPVLVS.

Quidnam eſt autem, quod Iuſtina Auguſta Ambroſio ſemper inſenſa, ipſum hoc potiſſimũ anno vehementius exagitare aggreſſa eſt? dicam paucis. Morata eſt ipſa quidem in hac tempus, in primis quod viuente Gratiano erga Ambroſiũ propenſiore, id tentare non licuit: ſed nec eo deſuncto; nam cũ metus Maximi tyranni eã vrgeret, ſtudiuit tunc de Ambroſio benemereri, cuius indigebat opera (vt vidimus) ad Maximum coercendum & continendum in Gallijs. Icto autem cum eo foedere, quod res in tuto viderentur collocatæ; nec Deum timens, nec virum ſanctiſſimum verita, immemor accepti beneficij, quo filio conciliatũ eſſet Imperiũ, impulſa furore, Arianorũq. ſtimulis exagitata, ſcelus

IUSTINA CVR
 HOC TEMPO-
 RE VEXAT AM-
 BROSIVM.

A ſcelus aggreſſitur omnium maximum. Sed & noua illam ea cauſa commouit, quod ſuæ ſectæ homines male mulctatos, indeq. pulſos ſciret, nec niſi ab ipſa ſperare auxiliũ, ad quam confugiſſent. Etenim cum Theodoſius Imperator (vt demonſtrauimus) in Oriente Arianos & alios hæreticos compluribus datis edictis e ciuitatibus alijsq. locis abire iuſſiſſet: accidit, vt nonnulli ex ijs, quod ſcirent Iuſtinam Auguſtã Arianam eſſe, Arianisq. fauere, fouereq. illos officijs omnibus, ad eam in Occidentem ſe Mediolanum conferrent. cum vero ijdem immenſo numero excreuiſſent, creuit pariter Epifcopi ipſorũ audacia, cũ præſertim magnæ patronæ, nempe ipſius Iuſtinæ niteretur auxilio. Erat hic Auxentius genere Scythæ, ſubrogatus in locum ſenioris Auxentij, quod ceteros doctrina antecellere videretur: ſed quod ſciret Auxentij nomen odioſum eſſe ob Auxentiũ ſeniorẽ ciuibus Mediolanenſibus, loco Auxentij dici voluit Mercurinus; de quo eleganter Ambroſius^a: Vnũ portentũ eſt, & duo nomina. Etenim ne cognosceretur quis eſſet, mutauit ſibi vocabulum; vt quia hic fuerat Auxentius Epifcopus Arianus, ad decipiendam plebem quam ille tenuerat, ſe vocaret Mercurinũ. Mutauit ergo vocabulũ, ſed perfidiã non mutauit; exiit lupam, & induit lupũ. Nihil prodeſt quod mutauerit nomen: quid ſit, agnoſcitur. Alius in Scythiæ partibus dicebatur, alius hic vocatur, &c.]

^a Ambros. in Auxentium.

Sed antequam de rebus ab eo geſtis agamus, conſutanda eſt illa ſententia, qua duo Auxentij conſtantur in vnũ, ſeniorq. cum iuniore miſcetur atque confunditur. Iam pluribus alias diſſeruiſſimus aduerſus aliquos, qui hunc iuniorem Auxentium vnũ eumdemq. eſſe putarunt cum ſeniori eiufdem nominis Epifcopo Mediolanenſi; aduerſus quos ſatis ſit modo aliquas adducere differentias, quibus alter ab altero diſtinguatur. Seniore in primis Auxentium diem obiſſe ante creationem Ambroſij, non Sozocrates^b tantum, Sozomenus^c, atque Theodoretus^d Græci hiſtorici abſque controuerſia vlla confirmant, ſed & qui nouerunt ipſum & eodem vixerunt tempore atque ſcripſerunt, Paulinus^e, Hieronymus^f, necnon Ruffinus^g expreſſe teſtantur: a quibus rem adeo perſpicue probantibus deſciſcere, nec vel vnũ antiquorum inuenire contrarium affirmantem, quid aliud eſt, quàm apertiſſimæ veritati contentioſe nimis obniti? Rurſum vero ſi idem cum ſeniori Auxentius iunior erat; quæ fuit illa cauſa mutandi nominis, vt Mercurinus nominari mallet, cum etſi non ex nomine, ipſo tamen vultu omnibus notiſſimus eſſet, vtpote qui quatuor ferme luſtris (vt vidimus) Mediolani ſediſſet? Certe adeo notum facie hominem non ſuperinducta mutatio tantum nominis, ſed nec (quod eſt in fabulis) Orci galea vel annulus Gygis occultare potuiſſent.

DVO AVXENTII, SENIOR ET IUNIOR.

^b Sozocras. lib. 4. cap. 25.
^c Sozom. lib. 6. cap. 4.
^d Theod. lib. 4. cap. 5.
^e Paulin. in Vita S. Ambroſij.
^f Hieronym. in Chron.
^g Ruffin. lib. 2. c. 11.

Sed & tertium illud neceſſarium accedat argumentum petitum ex verbis Ambroſij, dum ait^h: Alius in Scythiæ partibus dicebatur, alius hic vocatur, nomina pro regionibus habet.] ita ipſe: ex quibus apparet, hunc ipſum non Mediolani Auxentium dictum eſſe, ſed in Scythia, quem eiufdem conſtat auctoritate Mediolani Mercurinum nominari; cũ alioqui de ſeniore liqueat non alio nomine quàm Auxentij nuncupatum. His quoque addimus, Auxentiũ ſeniorẽ patria fuiſſe Cappadocem, id Athanaſioⁱ & alijs teſtantibus; hunc vero teſtificatione Ambroſij conſtat fuiſſe Scythã. Cum tot igitur alter ab altero diſcriminentur proprietatibus & differentijs; duos extiſſe Auxentios, nemo iure poterit dubitare: illum priorem nimirum produxiſſe ætatem, vſque ad vltimum tempus Valentiniani ſenioris, latentem ac decipientem Imperatorem Catholico nomine: iſtum vero non ante auditum & cognitum, quàm poſt obitum Gratiani, cum a Iuſtina contra Ambroſium elatus eſt.

^h Ambros. epiſt. 13.

ⁱ Athanaſ. epiſt. ad Solit.

E Plures quidem cauſæ eiufdem Iuſtinæ animũ in Ambroſium concitarunt, nimirum electio Catholici Epifcopi ipſa refragante ante facta in Eccleſia Sirmienſi, Pallaſij & Secundiani veterum hæreticorum Epifcoporum in Concilio Aquileienſi publica condemnationio, ea cuncta vno in primis operante Ambroſio: quodq. etiã cũ adhuc viuente Gratiano (vt vidimus) agere cœpiſſet de baſilica Arianis tradenda, id numquã obtinere potuiſſet. Coquebat tũc hæc ipſa quidẽ in ſtomachos; ſed adhuc Gratiano ſuperſtite erga Ambroſium propenſiore, euomere opportunũ minime fuit: verũ nec ſtatim illo necato, data eſt ipſi facultas in Ambroſiũ inſaniendi, timore Maximi ingruente, cũ opus haberet ad placandũ & continendum intra limites Alpium Maximũ eiufdem Ambroſij opera, quã egregie plane nauauit, vtiliterq. impendit. His igitur iã ceſſantibus, hoc anno aduerſus Ambroſium Iuſtina concitat Mercurinum, dictũ apud Scythas Auxentiũ. cuius quidẽ mutationis nominis non illa dumtaxat, quam diximus, cauſa præceſſit, quod per-

a Ambros. in Auxent.

b Hier. epist. 57.

AUXENTIUS
PROVOCAT
AD DISPUTA-
TIONEM AM-
BROSIVM.

c Ambros. epist. 32.

d Apud Ambros. epist. 32.

LIBELLVS AM-
BROSII AD VA-
LENTINIAM
NVM.

ofum esset Mediolani Catholicis ipsum nomen Auxentij : sed etiã quia in patria enor-
mia scelera perpetrasset ; ne ex nomine crimen infame notum omnibus redderetur, illo
relieto, nouoq. adscito, Mediolani dici pro Auxentio voluit Mercurinus : nam de eodem
hæc ipse Ambrosius a : Minora fecit in Scythia, & ita erubuit, vt mutaret vocabulũ : sce-
leratiora hic ausus est ; & voluit, quocumque perrexerit, nomine suo prodi ?] minime
gentium ; sed potius pro regionibus, diuersa foret nomina mutaturus. Verum haud pro-
fuit ista mutatio nominis ; siquidem Auxentius vsitatus dictus est : ita enim appellant
eum S. Ambrosius in publicis monumentis, atque Hieronymus b, & alij omnes.

At quid hoc tempore spurius iste ? audet tamquam alter Allophilus & incircumcisus
Goliath, armis secularis potentia fretus, nempe fauore pollens Iustinae Augustae Aria-
norum patronæ, prodire in campum, & exprobrare agminibus Dei viuentis, Ambrosium
scilicet ad publicam disputationem prouocare ; cum & delegit arbitros pugnae, quos
non prodidit, sed Gentiles, siue Iudæos, vel fortasse eiusdem sectæ homines Arianos, ar-
bitro etiam ipso Valentiniano Imperatore, licet catechumeno. Exhorruit Dei sacerdos
fidei causam post tot Concilia arbitrio credere secularium ; spreuit petulantiam homi-
nis, ne Ecclesiæ prosterneret dignitatem ; refugitq. corã Imperatore adhuc catechumeno
iudicante, de summa Christianæ fidei disceptare : cum Auxentius Ambrosij modestia
abusus, Valentinianum adiens, cogi Ambrosiũ magna arrogancia ad differendum de fide
in Consistorio, sultus Iustinae Augustae patrociniõ postulauit. Nihil denegauit ipse Valē-
tinianus Auxentio, ne videretur renuendo, matri illi patrociniã iniuriam irrogare. Mi-
sit igitur imperator ad S. Ambrosium Dalmatium Tribunum, qui eidem ad certam
diem disputationem cū Auxentio habendã indiceret. Quæ cum a Dalmatio sanctus Dei
sacerdos accepisset : quod decoris esset Ecclesiasticae functionis, quodq. deceret Catholicũ
Præfulem, & inconcussus vigor Pontificalis exigeret, ex sententia Episcoporũ qui aderãt,
per libellum Valentiniano respondit : quem rerum gestarũ seriem continentem, multa q.
alia magni ponderis complectentem hic describendum putauimus ; sic enim se habet d :

Clemētissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valētiniano Ambrosius Episcopus.
Dalmatius me Tribunus & Notarius, mandato (vt allegauit) clementia conuenit tuæ,
postulans vt & ipse Iudices legerem, sicut elegisset Auxentius : nec tamen expressit eorũ
nomina, qui fuerant postulati. Sed id addidit, quod in Consistorio esset futura certatio,
arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui rei respondeo (vt arbitror) competenter. Nec quisquam
contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quod augustæ memoriae pater tuus
non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit : in causa fidei, vel Ecclesiasti-
ci alicuius ordinis, eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis : hæc
enim verba rescripti sunt : hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare.

Quinetiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa :
etiam hanc voluit ad Episcopale iudiciũ pertinere. Quis igitur contumaciter respondit
clementia tuæ ? ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem ? Nisi
forte vilis quibusdã tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis
constantia comprobata est, & sapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur.
Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse ?
Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores : et quod
Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum ? Si docendus est Episcopus a
laico : quid sequetur ? Laicus ergo disputer, & Episcopus audiat, Episcopus discat a lai-
co. At certe si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus : quis
est qui abnuat, in causa fidei, in causa inquam fidei Episcopos solere de Imperatoribus
Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare ?

Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qua-
lis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale subternit. Pater tuus, Deo fauente, vir ma-
turiõs æui dicebat : Non est meũ iudicare inter Episcopos. Tua nũc dicit clementia : Ego
debeo iudicare ? Et ille baptizatus in Christo, inhabilẽ se ponderi tanti putabat esse iudi-
cij. Clementia tua, cui adhuc emerenda baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fi-
de iudicium, cū fidei ipsius sacramenta non nouerit ? Quales autem elegerit Iudices, pos-
sumus existimationi relinquere, quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane, si
qui sunt, ad ecclesiam ; audiant cū populo : non vt quisquã Iudex resideat, sed vt vnusquis-
que de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiæ sacer-
dote :

A dote : si audierit illum populus, & putauerit melius disputare ; sequatur fidẽ eius : non
inuidebo. Omitto quia iam ipse populus iudicauit ; taceo quia eum quem habet, de pa-
tre tuæ clementia postulauit. Taceo quia pater pietatis tuæ quietem futuram spon-
dit, si exstus suscipere sacerdotium. hanc fidem secutus sum promissorum.

Quod si de aliquorum peregrinorum assentatione se iactat : ibi sit Episcopus, vn-
de sunt ij qui eum Episcopatus putant nomine esse donandum : nam ego nec Episco-
pum noui, nec unde sit scio. Vbi illud constituimus, Imperator, quod iam ipse tuum
iudicium declarasti ; immo etiam dedisti leges, ne cui esset liberum aliud iudicare.
Quod cum præscripsisti alijs, præscripsisti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas pri-
mus ipse custodiat. Vis ne igitur experiar, vt incipiant ij qui Iudices eliguntur, aut ad-
uersus tuam venire sententiam, aut certe excusare quod Imperatoris tã seuero & tam
B districto Imperio non potuerint obuiare ? Sed hoc contumacis, non modesti est sacerdo-
tis. Ecce Imperator, legem tuam iam ex parte rescindis, sed vtinam non ex parte, sed in
vniuersum. Legem enim tuam nollem esse supra Dei legem. Dei lex nos docuit quid
sequamur : humanae leges hoc docere non possunt : extorquere solent timidis commu-
tationem, fidem inspirare non possunt. Quis erit igitur ille, qui cum legat per tot pro-
uincias vno momento esse mandatum, vt quicumque obuiauerit Imperatori, feriat
gladio : quicumque Dei templũ non tradiderit, protinus occidatur : quis, inquam est,
qui possit vel vnus, vel inter paucos dicere Imperatori : Lex tua mihi non probatur ? Non
permittitur hoc dicere sacerdotibus, permittitur laicis ? Et iudicabit de fide, qui aut
gratiam sperat, aut metuit offensam ?

Deinde ipse committam, vt eligam Iudices laicos ; qui cum tenuerint fidei veritatem,
C aut proscribantur, aut necentur, quod lex de fide lata decernit ? Ego igitur aut præuari-
cationi offeram homines, aut poenæ ? Non tanti est Ambrosius, vt propter se deiciat
sacerdotium. Non tanti est vnus vita, quanti est dignitas omnium sacerdotum, quo-
rum de consilio ista dictaui, intimantibus ne forte etiam Gentilis esset aliquis aut Iu-
dæus, qui ab Auxentio esset electus ; quibus traderemus de Christo triumphum, si de
Christo iudicium committeremus. Quid illos aliud potest placere, nisi (quod absit) vt Christi diuinitas denegeretur ?
Cum ijs plane bene conuenit Ariano, qui creaturam Christum dicit : quod etiam Gen-
tiles ac Iudæi promptissime confitentur. Hoc scriptum est in Ariminensi Synodo : me-
ritoq. Concilium illud exhorreo, sequens tractatum Concilij Nicæni, a quo me nec
mors, nec gladius poterit separare. Quam fidem etiam parens clementia tuæ Theo-
dosius beatissimus Imperator & sequitur & probauit. Hanc fidem Gallia tenent, hanc
D Hispania, & cum pia diuini spiritus confessione custodiunt.

Si tractandum est : tractare in Ecclesia didici ; quod maiores fecerunt mei. Si confe-
rendum de fide : sacerdotum debet esse ista collatio ; sicut factum est sub Constantino
augustæ memoriae Principe, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudi-
cium sacerdotibus : Factum est etiam sub Constantio augustæ memoriae Imperatore,
paternæ dignitatis herede : sed quod bene coepit, aliter consummatum est. Nam Epi-
scopi sinceram primo scripserant fidem ; sed dum volunt quidam de fide intra Pala-
tium iudicare, id egerunt, vt circumscriptionibus illa Episcoporum iudicia mutaren-
tur : qui tamen inflexam statim reuocauerunt sententiam. Et certe maior numerus Ari-
mini Nicæni Concilij fidem probauit, Ariana decreta damnauit.

E Si ad Synodum prouocat Auxentius, vt de fide disputet, licet non sit necesse propter
vnum tot Episcopos fatigari ; qui etiam si Angelus de cælo esset, paci Ecclesiarum
non deberet præferri : cum audiero Synodum congregari, & ipse non deero. Tolle
igitur legem, si vis esse certamen. Venissem, Imperator, ad Consistorium clemen-
tia tuæ, vt hæc coram suggererem, si me vel Episcopi vel populus permisissent, di-
centes, de fide in ecclesia coram populo debere tractari. Atque vtinam, Impera-
tor, non denunciaffes, vt quo vellem, pergerem. Quotidie prodibam ; nemo me ob-
seruabat. Debuisi me, quo volueras, destinare, quem ipse omnibus offerebam. Nunc
mihi a sacerdotibus dicitur : Non multum interest, vtrum volens relinquant ac tra-
das altare Christi. Cum enim reliqueris, trades. Atque vtinam liquido mihi pateret,
quod Arianis Ecclesia minime traderetur : sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio.
Sed si ego solus interstrepo, cur etiam de alijs omnibus inuadendis Ecclesijs est præ-

ceptum? Vtinam confirmetur, vt Ecclesijs nullus molestus sit: opto, vt de me, qualis videtur, sententia proferatur. Dignanter igitur, Imperator, accipe, quod ad Consistorium venire non potui. Ego in Consistorio nisi pro te stare non didici. et intra Palatium certare non possum, qui Palatij secreta nec quaero, nec noui. Ego Ambrosius Episcopus hunc libellum obtuli clementissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valentiniano.] haecenus ibi.

GENTILES IV- DICES AB AV- XENTIO DE- LECTI. a Ambrosius orat. in Auxentio.

Porro detexit postea Ambrosius ab Auxentio delectos fuisse Gentiles Iudices, qui de fide Christi sententiam ferrent: in quem idem S. Ambrosius sic ait: Hæc ergo, fratres, coram ipso apud vos plenius disputarem: sed certus Auxentius non ignaros vos esse re- ctæ fidei, vestrum refugit examen, & Gentiles quosdam quatuor aut quinque ferme homines elegit cognitores sibi, si tamen aliquos elegit, quos vellem adesse in coctu omnium, non vt de Christo iudicent, sed vt maiestatem audiant Christi. Tamen illi iam de Auxentio pronunciauerunt, cui tractati quotidie non crediderunt. Quæ maior eius condemnatio, quàm quod sine aduersario apud Iudices suos victus est? Ergo & ipsorum sententiã contra Auxentiũ iam tenemus; & quod Gentes elegit, iure damnandus est, quia Apostoli præcepta dimisit, cum Apostolus dicat: Audet aliquis vestrum aduersus alterum habens negotium, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? &c.] inferius vero: Conclusus vndique, inquit, ad versutiam patrum suorum confugit: de Imperatore vult inuidiam commouere, dicens, iudicare debere adolescentem catechu- menum, sacrae lectionis ignatum, & in Consistorio iudicare.] hæc de his quæ ad Au- xentium pertinent.

b 1. Cor. 6.

CONVERSIO ARIANI. c Paulin in Vi- ta S. Ambrosij.

Quod igitur (vt vidimus) S. Ambrosius cum Auxentium tum ceteros prouocasset, vt se differentem in ecclesia conuenirent: Euenit tunc (inquit Paulinus) vt quidam vir de hæresi Arianorum, acerrimus nimium disputator, & durus, atque inconuertibili ad fidem Catholicam, ad basilicam se conferret. Is constitutus in ecclesia, tractante Episcopo, vidit (vt ipse postmodum loquebatur) Angelum ad aures Episcopi tractantis ioquentem, vt verba Angeli populo Episcopus renunciare videretur. Quo viso, conuersus, fidem quam expugnabat, coepit ipse defendere. Quæ autem subdit de duobus cubicularijs, temporibus Gratiani contigisse diximus. At de rebus anni huius hæcenus: reliqua enim persecubonis Iustinæ in Ambrosium; sequenti anno accidisse noscuntur, nosq. de eis suo loco.

SYNODVS TRE- VERENSIS IN CAUSA ITHA- CII.

d Seuer. Dialog. lib. 3.

Hoc eodem anno habita est Synodus Treuerensis ab Episcopis partis Ithacianæ, qui ipsum Ithacium damnatum a Theognosto Episcopo, quod apud Maximum necem procurasset hæreticorum (qua etiam ex causa complures Episcopi, qui & sanioris viderentur esse consilij, eiusdem Ithacij communionem vitabant) vt innocentem ab- soluunt, patrocinante illi Maximo Imperatore. Res gesta describitur a Seuero in Dialogis in hæc verba: Veniam ad illud, quod propter notam temporum Martinus semper occultauit, sed nos celare non potuit: in quo est illud miraculi, quod facie ad faciem cum eo est Angelus collocutus. Maximus Imperator, alias sane bonus, deprauatus consilij sacerdotum, post Priscilliani necem Ithacium Episcopum Priscilliani accusatorem, ceterosq. illius socios, quos nominari non est necesse, vi regia tuebatur, ne quis ei crimini daret, opera illius, cuiuscumque modi hominem fuisse damnatum, Interea Martinus multis grauibsq. laborantium causis ad Comitatum ire compulsus, procellam ipsam totius tempestatis incurrit. Congregati apud Treueros Episcopi tenebantur; qui quotidie communicantes Ithacio, communem sibi causam fecerant.

MARTINVS CIRCUMVENI- TVR A MAXI- MO IMP. COM- MVNICARE CVM ITHACIA- NIS.

His vbi nunciatum est inopinantibus adesse Martinum, totis animis labefactati, muf- sitare & trepidare coeperunt. Et iam pridie Imperator ex eorum sententia decreuerat, Tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent. Nec dubium erat, quin sanctorum etiam ma- ximam turbam tempestas ista depopulatura esset, paruo discrimine inter hominum ge- nera: etenim tum solis oculis iudicabatur, cum quis pallore potius aut veste, quàm fide hæreticus existimaretur. Hæc nequaquam placitura Martino, Episcopi sentiebant: sed male conscijs illa vel molestissima erat cura, ne se ab eorum communionem adueniens abstineret, non defuturis qui tanti viri constantiam, præmissa auctoritate, sequerentur. Ineunt cum Imperatore consiliũ, vt missis obuiam magisterij officialibus, urbem illam propius vetaretur accedere, nisi se cum pace Episcoporum ibi consistentium ad- fore

fore iateretur. Quos ille callide frustratus, profitetur se eum esse Christi esse venturũ. Postremo ingressus nocturno tempore, adijt ecclesiam tantum orationis gratia: postri- die Palatium petijt. Præter multas quas euoluere longum est, has Principales petiti- ones habebat pro Narsete Comite & Leucadio Præside, quorum ambo Gratiani partium fuerant pertinacioribus studijs, quæ non est huius temporis explicare; irã victoris ente- riti. Illa præcipua cura, ne Tribuni cum iure gladiatorum ad Hispanias mitterentur: pia enim erat sollicitudo Martino, vt non solum Christianos, qui sub illa erant occasione ve- xandi, sed ipsos etiam hæreticos liberaret.

Verum primo die atque altero suspendit hominem callidus Imperator, siue vt rei pondus imponeret, siue quia nimis sibi implicabilis erat, seu quia (vt plerique tum ar- bitrabantur) auaritia repugnabat; siquidem in bona eorum inhauserat. Fertur enim ille vir multis bonisq. actibus præditus aduersus auaritiam parum consuluisset, nisi fortasse regni necessitate: quippe exhausto superioribus Principibus Reipublicæ arario, pene semper in expeditione atque procinctu bellorũ ciuiliũ constitutus, facile excusabitur quibuslibet occasionibus subsidia Imperio parauisset. Interea Episcopi, quorum commu- nionem Martinus non inibat, trepidi ad Regem concurrunt, prædamnatos se conque- rentes: actum esse de suo omniũ statu, si Theognosti pertinaciam, qui eos solus palam lata sententia condemnauerat, Martini armaret auctoritas: non opportuisse hominem recipi moenibus: illum iam non defenforem hæreticorum esse, sed vindicem: nihil actum morte Priscilliani, si Martinus exerceat illius vitionem. Postremo prostrati, cum fletu & lamentatione potestatem regiam implorant, vt vtatur aduersus vnum homi- nem vi sua. Nec multum aberat, quin cogeretur Imperator, Martinum cum hæretico- rum sorte miscere.

DEFENSIO ITHACII EPI- SCOPI. * Theognisti

Sed ille, licet Episcopis nimio fauore esset obnoxius: non erat nescius, Martinum fi- de, sanctitate, & virtute cunctis præstare mortalibus: alia longe via sanctum vincere pa- rat. Ac primo secreto accersitum, blande appellat; hæreticos iure damnatos more iudi- ciorum publicorum potius, quàm insectationibus sacerdotum; non esse causam, qua Ithacij ceterorumq. partis eius communionem putaret esse damnandam. Theogno- stum odio potius quàm causã fecisse diuidium; eundemq. tamen solum esse, qui se a communionem interim separarit; a reliquis nihil nouatum. quinetiam ante pau- cos dies habita Synodus Ithacium pronunciauerat culpa non teneri. Quibus cum Mar- tinus parum moueretur: Rex ira accenditur, ac se de conspectu eius abripuit: et mox percussores his, pro quibus Martinus rogauerat, diriguntur. Quod vbi Martino comper- tum iam noctis tempore est: Palatium irrumpit: spondet, si parceretur, se communi- caturum, dummodo vt & Tribuni iam in excidium Ecclesiarum ad Hispanias missi re- traherentur. Nec mora intercessit: Maximus indulget omnia.

Postridie Felicis Episcopi ordinatio parabatur, sanctissimi sane viri, & plane digni, qui meliore tempore sacerdos fieret. Huius diei communionẽ Martinus iniit, satius æsti- mans ad horam cedere, quàm his non consulere, quorum ceruicibus gladius imminabat. Verum tamen summa vi Episcopis nitentibus, vt communionem illam subscriptione firmaret, extorqueri non potuit. Postero die se inde propiciens, cũ reuertens in via mæ- stus ingemisceret se vel ad horam noxiæ communioni fuisse permixtum: haud longè a vico, cui nomen est, Andethanna, qua vastas solitudines siluarum secreta patiuntur, pro- gressis paululum comitibus, ille subsedit, causam doloris ac facti accusante ac defenden- te inuicem cogitatione peruoluens. Astitit ei repente Angelus: Merito (inquit) Martine compungeris, sed aliter exire nequisti. Repara virtutem, resume constantiam; ne iam non periculum gloriæ, sed salutis incurreris. Itaque ab illo tempore satis cauit cum illa Itha- cianæ partis communionem misceri. Ceterum cũ quosdam ex energumenis tardius quàm solebat & gratia minore curaret: subinde nobis cum lacrymis fatebatur, se propter com- munionis illius malum, cui se vel puncto temporis, necessitate, non spiritu miscuisset, de- trimentum sentire virtutis. Sexdecim postea vixit annos; nullam Synodum adijt, ab omnibus Episcoporum conuentibus se remouit.] haecenus de his Seuerus. Maiore certe constãtia Maximo ad id ipsum allicienti, nempe, vt communicaret Episcopis par- tis Ithacianæ, S. Ambrosius restitit anno sequenti, cum apud eum legatione fungeretur pro Valentiniano Imperatore. Sed de his suo loco dicendum. Hæc eadem de Maximo atque S. Martino Venantius Fortunatus carmine cecinit.

ORDINATIO FELICIS EPI- SCOPI.

S. MARTINVS CORRIPITVR AB ANGELO.

At non prætermittenda reliqua a S. Martini hoc eodem anno Treueris, cum **A** a Seuer. in Vis. (vt dictum est) se a Maximum contulisset, ab eodem Seuero a alibi descripta: qui cum ea contigit tradat Euodio Consule; certior redderis hæc omnia hoc ipso anno facta esse: ut igitur: Cum ad Imperatorem Maximum, ferocis ingenij virum, & bellorum caulum victoria elatum plures e diuersis partibus Episcopi conuenissent, & foeda circa Principem omnium adulatio notaretur, seq. degeneri inconstantia, regie clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset; in solo Martino Apostolica auctoritas permancbat. Nam etsi pro aliquibus supplicandum Regi fuit, imperauit potius, quam rogauit; & a conuiuio eius frequenter rogatus abstinuit, dicens se mensæ eius participem esse non posse, qui duos Imperatores, vnum regno, alterum vita expulisset. Postremo cum Maximus, se non sponte sumpsisse Imperium, affirmaret, sed impositam sibi a militibus diuino nutu regni necessitatem armis defendisse, & non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem tam incredibili euentu victoria iuisset, nullumq. ex aduersarijs nisi * in acie occubuisse: tandem victus vel ratione vel precibus ad conuiuium venit, mirum in modum gaudente Rege, quod id impetrasset.

Conuiuio autem aderant, veluti ad diem festum euocati, summi atque illustres viri, Præfectus idemq. Consul Euodius, vir, quo nihil vnquam iustius fuit, Comites duo summa potestate præditi, frater Regis & patruus: medius inter hos Martini presbyter accubuerat: ipse autem, sellula iuxta Regem posita, confederat. Ad medium fere conuiuium (vt moris est) pateram Regi minister obtulit: ille sancto admodum Episcopo potius dari iubet, expectans, atque ambiens, vt ab illius dextera poculum sumeret. Sed Martinus, vbi ebibit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans digniorem qui post se biberet: nec integrum sibi fore, si aut Regem ipsum, aut eos qui **C** a Rege erant proximi, presbytero pratulisset. Quod factum Imperator, omnesq. qui tunc aderant, ita admirati sunt, vt hoc ipsum eis, in quo contempti fuerant, placeret: celeberrimumq. per omne Palatium fuit, fecisse Martinum in Regis prandio, quod in infimorum Iudicium conuiujs Episcoporum nemo fecisset. Eidemq. Maximo longe ante prædixit, futurum, vt si ad Italiam pergeret, quo ire cupiebat, bellum Valentiniano Imperatori inferens: sciret se primo quidem impetu futurum esse victorem, sed paruo post tempore esse periturum. quod quidem ita vidimus, &c.]

Hæc sane apud Maximum. Sed quam dignius acceperit Augusta Martinum, conuiuium illi parans, accipe: Cum interim diebus ac noctibus de ore Martini Regina (vt idē Seuerus in Dialogis ait ^b) pendebat, Euangelico illo non inferior exemplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla vnquam femina contigisset, istius **D** assiduitatem, immo potius seruitutem non poterat euadere. Non illa opes regni, non Imperij dignitatem, non diadema, non purpuram cogitabat: diuelli a Martini pedibus solo strata non poterat: postremo a viro suo poposcit, deinde Martinum vterque compellunt, vt ei, remotis omnibus ministris, præberet sola conuiuium. Nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus Reginae manibus apparatus, sellulam ipsa consternit, mensam admouet, aquam manibus subministrat; cibum, quem ipsa coxerat, apponit. Ipsa, illo sedente, eminus secundum famulantium disciplinam, solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam & humilitatem exhibens seruiantis. Miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. Finita coenula, fragmenta panis assumpti, micaq. collegit, satis fideliter illas reliquias Imperialibus epulis anteponens.] et post aliqua: Videant enim, quia Martino semel tantum in vita sua, iam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciuens, sed sub viro viuens, ipso viro pariter supplicante, Regina seruiuit, & ministravit: hæc edenti astitit, non cum epulante discubuit; nec ausa est participari conuiuio, sed deferebat obsequium. Disce igitur disciplinam, &c.]

His de rebus gestis a S. Martino Treueris enarratis, iam redeamus ad causam Ithacianam. Vidimus ex his Episcopos Catholicos inter se communicatione diuisos; alios Ithacij fuisse partis, qui cū defenderent, impugnarentq. qui se ab eius communicatione se iunxissent, vel eum anathemate perculissent; quod Theognostum fecisse vidimus: Alterius vero & aduersæ partis illi erant Episcopi, qui auersarentur communionem Ithacij, & sociorum, quod sanguinarij viderentur, proculq. abhorrere a mansuetudine Christiana, qua exemplo Christi imbuti esse deberent Episcopi. Hic aduerte, non reprehensum

CONVIVIUM AVGVSTAE EXHIBITVM S. MARTINO a Seuer. dialog. lib. 2. c. 7.

DIVISIO CATHOLICORVM EPISCOPO. RVM.

A hensum aliquando aduersus hæreticos auxilium Principum implorare; quod S. Augustinus & alij sæpe fecisse probantur: id enim rite legitimeq. fieri, idem aduersus Donatistas disputans, sæpe demonstrat. sed illud in crimen adductum, hos importunius ac sæuius agentes, in eisdem pœnam capitis procurasse. Ob idq. caute sanctos Patres egisse vidimus, cum Imperatores vel eorū Præsides prouinciarum interpellantes vt Ecclesiæ aduersus hæreticos suppetias ferrent, sic eos vt illi cohiberentur, rogarunt, vt tamen ab inferendo in illos capitali supplicio ipsos magnopere dehortati fuerint: quod fecisse sæpe eundem S. Augustinum & alios, suo loco dicemus. Vnde & in Ecclesia Catholica vsu receptum est, vt cum quis ex petit a secularibus magistratibus opem aduersus hæreticos, ne Ithacianæ partis confors & sectator esse videatur, contestationem illam consulte præmittat, nimirum sic se correctionem expetere incorrigibilium delinquentium, vt tamen citra pœnam sanguinis puniantur.

B Quod vero S. Martinus ab Ithacianæ partis Episcopis non solum communionem diuisus esse cupierit, quorum consortium, dum licuit, prorsus exhorruit; sed & magno studio Maximum cohibuerit, ne Tribunus militares in Hispanias ad inquirendum de Priscillianistis hæreticis mitteret: causa quæ a Seuero ponitur, visa est esse iustissima; nimirum, quod absque diligentiori examine & delectu, optimi quique Christiani, quorum pallent ora ieiunijs, & ex disciplina grauior esset incessus, & habitus corporis honeste sancteq. compositus; mox qui essent huiusmodi, vt hæretici haberentur, quasi illi eadem ex hypocrisis affectassent: cum alioqui ipsi Priscillianistæ, quibus mentiri ac peierare ex eorum instituto fas erat, vt latere omnimode possent, aut ne proderentur, secularibus se potius moribus conformare, & longe longius ab ijs qui essent, apparere videriq. studerent. Adeo vt persecutio illa, cum alioqui iustissima videretur, in dispendium tantum bonorum foret magno damno protinus conuertenda.

C Cuinam parcerent exploratores, si (vt vidimus ex Seuero) ipse quoque Martinus ob magnam abstinentiam vultu pallens, in crimen eius hæresis adductus fuit? cum præsertim hostes bonorum, siue Gentiles, siue alij solutis moribus vitam agentes, oblatrare consueuerint in eos, quorum vitæ honestate vt telis percuterentur. Accidebat proculdubio in Hispanijs, quod de Vrbe Hieronymus tradit ^a: Quam, inquit, viderint pallentem atque tristem, miseram & Manichæam vocant.] sed quanto maiori licentia fauore Imperatoris hæc se prauis homines iactare scirent, eo procacius atque contumeliosius in bonos quosque in Hispanijs effutirent. Hæc igitur prudentia præuidens & consilio præcauens S. Martinus, a mittendis Tribunis inquisitoribus Maximum reuocauit, idq. ex **D** sententia Domini admonentis parcendum esse zizanijs, si timeatur ne cum eis eadem conuulsione euellatur & triticum.

Ceterum quod ad Maximum spectat; plus æquo aliqui in eum hanc ob causam inuecti esse videntur, quod in hæreticos perditissimos gladium potestatis exeruerit. Id quidem probe vtiliterq. factum S. Leo Papa commendat ad Turibium Episcopum Asturicensem scribens his verbis ^b: Merito Patres nostri, sub quorum temporibus hæresis nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur: quando etiam Principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerisque discipulos legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem coniugiorum copulam solui, simulq. diuinum ius humanumq. subuerti, si huiusmodi hominibus vsquam viuere

E cum tali professione licuisset. Et profuit diu ista districtio Ecclesiasticæ lenitati, quæ etsi sacerdotali contenta iudicio cruentas refugit vltiones, seueris tamen Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spiritale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Ex quo autem multas prouincias hostilis occupauit irruptio, & executionem legum tempestates * interdixere bellorum: ex quo inter sacerdotes Dei difficiles commeatus, & rari coeperunt esse conuentus: inuenit ob publicam perturbationem secreta perfidia libertatem.] hæc S. Leo, quod suo tempore eadem Priscillianistarum hæresis in Hispania iterum reuixisse comperta esset.

Ex his igitur cū Maximi ista legalis vltio, vt Ecclesiæ proficua, veniat commendata; nullus tamen sanctorum Patrum laudauit aliquando id posse vel debere fieri suggestionem sacrorum Antistitum: nam inter alios sanctus Ambrosius ad Studium scribens, & de iisdem ipsis damnatis a Maximo connexam explicans quæstionem, hæc habet ^c: Sed vehementer

CVR MARTINUS DIMOVERIT MAXIMUM AB INQUISITIONE HAERETICORVM.

a Hieron. epist. 22.

IMPERATORES IN HAERETICOS GLADIO AGERE. b Leo epist. 93.

* interclusere

c Ambros. epist. 96.

vehementior facta est, *questio illa scilicet de plectendis gladio fontibus*, posteaquam Episcopi reos criminum grauius in publicis iudicijs accusare, alij & vrgere vsque ad gladium, supremamq. mortem, alij accusationes huiusmodi & cruentos sacerdotum triumphos probare coeperunt, &c.] ipse quidem S. Ambrosius (vt dictum est) abstinuit a communione Episcoporum factionis Ithacianae, aduersus quos & litteras dedit; quod & fecisse constat Romanum Pontificem Siricium: nam eius etiam aduersus eisdem litteras prodijisse, expressum habetur in Concilio Taurinensi, in quo dictae amborum litterae recitatae fuerunt, prout eiusdem Synodi canon quintus habet his verbis a:

a Concil. Taurinens. c. 5.

Illud decreuit praeterea S. Synodus, vt (quoniam Legatos Episcopi Galliarum, qui Felici non communicant, destinant) si quis ab eius communione se voluerit sequestrare, in nostrae sanctae pacis consortium suscipiatur, iuxta litteras venerabilis memoriae Ambrosij Episcopi, vel Romanae Ecclesiae sacerdotis dudum latas, quae in Concilio

b DE FELICE EPISCOPO TREVERENSIS.

b Sever. Dialog. lib. 3. c Marian. Scot. an. D. 379.

Legatis praesentibus recitatae sunt.] haecenus canon. Quod ad Felicem hunc spectat: nullum alium esse putamus, quam illum electum Treueris, cuius electioni S. Martinus interfuit, vt superius ex Seuerob recitatum est: et quidem Treuerensem Episcopum fuisse, Marianus Scotus c affirmat: quod & legum Ecclesiasticarum ratio persuadet: siquidem electiones Episcoporum non alibi quam in ea Ecclesia, vbi decessisset Episcopus, fieri solitae erant; in ea enim ciuitate conuenientes comprouinciales Episcopi, vna simul de electione futuri Antistitis pertractabant. Sed sicut qui cum illo lapsus est S. Martinus, poenitentia tamen ad pristinam atque puriorem etiam reuocatus est sanctitatem; ita & Felix iste, qui a Seuerob (vt vidimus) sanctissimus nominatur, quamuis a

d Isidor. de vir. illustr. c. 2.

factione Ithaciana fuerit ordinatus, per poenitentiam facinus purgans, dignus factus est vt inter sanctos adnumeraretur. Quod vero ad ipsum Ithacium pertinet malorum horum omnium architectum, haec habet Isidorus d: Ithacius Hispanus Episcopus, cognomento & eloquio Clarus, scripsit quemdam librum sub apologetici specie, in quo detestanda Priscillianorum dogmata, & maleficiorum eius artes, libidinumq. eius probra demonstrat.] et paulo post: Hic autem cum Vrsacio Episcopo ob necem eiusdem Priscilliani, cuius accusatores extiterant, Ecclesiae communione priuatus, exilio condemnatur, ibique die vltima fungitur, Theodosio maiore & Valentiniano regnantibus.] haec ipse, quae quidem accidisse putamus postquam extinctus est Maximus, cuius praesidio fouebatur.

e DE CONSTRUENDA BASILICA S. PAVLI LITTERAE IMPERATORIS. e l. 2. de decurij. Urb. Rom. c. Theod. l. 18. de pistorib. Cod. Theod.

Hoc eodem anno Valentinianus Imperator de construenda basilica Pauli Apostoli via Ostiensi ad Sallustium Vrbi Praefectum litteras dedit, quas ex codice Vaticano depromptas hic describemus. Sed & quod hoc ipso anno datae fuerint, illud euidentis est argumentum, quod cum ad Sallustium Praefectum Vrbi scriptae noscantur; ipsum hoc eodem anno eundem magistratum gessisse, rescripta e eiusdem Imperatoris ad eum certo demonstrant. Quod autem ad constructionem basilicae spectat: huius ineundi consilij ratio illa fuit, quod cum illa a Constantino Magno eodem in loco aedificata, coarctata limitibus viae Ostiensis & ripae fluminis, visa esset angustior; Valentinianus eam curauit restitui ampliore, ambitu murorum complectens viam Ostiensem, vt hodie integra visitur. Porro litterae sic se habent:

Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Sallustio Urbis Praefecto.

f EPISTOLA VALENTINIANI AD SALLUSTIUM.

Desiderantibus nobis contemplatione venerationis, antiquitus iam sacratam basilicam Pauli Apostoli pro sanctimonia religionis ornare, pro quantitate conuentus amplificare, & pro studio deuotionis attollere: gratum fuit tuae sublimitatis officium, quod ad inspicienda vniuersa, vt res exigebat, detulisti, & omnem situm locorumq. faciem sermonis congrui diligentia nostrae serenitatis auribus intimasti. Instructiores enim nos iubere decuit, quae iubenda sunt. Quare participato examine cum venerabili sacerdote, intimatisq. omnibus, & magnificentissimo ordini & Christiano populo, quae iubemus; sublimitas tua rem diligentiori tractatu & plena rerum inspectione discutiat: ac si placuerit tam populo quam Senatui, iter vetus, quod basilicae praeterit dorsum, quodq. ripae Tiberis amnis adiacet, innouari, ita vt praesens via spatio futuri operis applicetur: eatenus per architectos futurae basilicae, dirige formam, quatenus se planities extructioni amica protulerit, ne vlla inaequalitas splendorem fabricae amplificentioris * sublimet. Sic quidem in omnium mœnium facie decor summus est, quem seruari oportere, prima statim fronte magna-

rum aed-

rum aedificationum demonstrat intentio.

Iam illud ipsa res exigit, vt & synopsis operis construendi fideli tendatur examine, sumptuumq. omnium, iuxta pretia rerum, quae in sacratissima Vrbe praetaxatio plenius ordinetur, atque ad nostram clementiam debita maturitate referatur: vt communi omnium consilio nostrae quoque serenitatis nutus accedat, quo facilius id quod deuota mens statuit, probatae religionis meritis explicetur. *et alia manu.* Diuinitas te feruet ad multos annos, parens carissime & amantissime.] haecenus Valentiniani litterae ad Sallustium: ex cuius Praefectura Urbana manifeste cognoscitur, errare eos qui eandem epistolam referunt ad Honorium Imperatorem: nam Praefectura Sallustij ad nullum aliud tempus, nisi ad hunc annum referri potest. Sed & ipse antiquus epistola titulus id ipsum satis perspicue fideliterq. demonstrat, non sub Honorio, verum sub Valentiniano opus coeptum esse: quod absolutum fuit temporibus eiusdem Honorij Imperatoris. His sic enarratis de rebus in Occidentali Ecclesia gestis, ad Orientis Ecclesiastica facta orationem conuertamus, inuisamq. S. Hieronymum, quem anno superiori summa hieme Hierosolymam peruenisse diximus.

Cum igitur Hierosolyma S. Hieronymus aduenisset media hieme, haud dubium ibi moratus; profectus vero postea est in Aegyptum discendi cupiditate pellectus. na licet Orbis pene totius magister extitisset, cum eum iam pridem etiam Damasus Papa consulere consueuisset, cuius nomine ad consultationes Episcoporum rescribens, omnes ferme Ecclesias docuisset; ibi tamen Didymum Alexandrinum conueniens, ipsi se tradidit vt discipulum sacris litteris imbuendum. testatur id ipse ad Pammachium scribens his verbis a: Iam canis spargebatur caput, & magistrum potius quam discipulum decebat: perrexi tamen Alexandriam: audiui Didymum, & in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdi.] atque alibi ad eundem b: Cum essem Alexandriae, vidi Didymum, & eum frequenter adiui, virum sui temporis eruditissimum; rogauiq. eum, vt quod Origenes non fecerat, ipse compleret, & scriberet in Osee commentarios; qui tres libros me petente dictauit, quinque quoque alios in Zachariam.] haecenus ad Pammachium. et ad sanctam Paulam c: Denique nuper ob hanc vel maxime causam Alexandriam perrexi, vt viderem Didymum, & ab eo in Scripturis omnibus quae habebam dubia sciscitarem.] haec ad Paulam: quibus cum nullam mentionem habeat quod eam comitatus fuerit peregrinantem in Aegyptum; nec alibi d, cum de eiusdem Paulae profectioe in eandem prouincia agit, se illi comitem inhaesisse dicat; plane coniectura ducimur, Hieronymum nequaquam cum ea peregrinationem illam suscepisse. Ceterum ad modicum temporis spatium, nempe triginta tantum diebus commemoratum esse Hieronymum Alexandriae, Rufinus exprobrat in inuectiua: sed an vere, ipse scit.

Coluit ibi quidem S. Hieronymus Didymum vehementer: quae videntem, licet caecus esset, ob eximia ingenij perspicacitatem appellare consuevit, oculosq. eum habuisse columbae, qui laudantur in Canticis canticorum s in sponsa: gloriaturq. est, eum se habuisse magistrum; nam ad Domnionem h: Gregorium Nazianzenum, inquit, & Didymum in scripturis sanctis catechistas habui.] at sic quidem laudauit, vt postea eundem Origenistam compertum ea ex parte damnauerit: vnde aduersus Rufinum i: In Didymo vero, ait, & memoriam praedicamus, & super Trinitate fidei puritatem; sed in ceteris quae Origeni male credit, nos ab eo retrahimus.] Quod vero non sicut Rufinum Didymus, ita & Hieronymum iisdem Origenis erroribus imbuerit: id inde accidisse puto, vel quod sentiens ingenium hominis ab eis procul abhorrentem, non ausus fuerit viro adeo perspicaci propinare venenum; vel si tentauit, expertus eum renitentem, mox abstinerit, ne apud magni nominis virum concepta semel caderet astimatione.

Ceterum qui aliquantisper Didymum auditorus Alexandriae confedit; antequam rediret in Palaestinam, Aegypti monasteria peragravit; de quibus ipse k: Contendi Aegyptum, lustravi monasteria Nitriae, & inter sanctorum choros aspides latere perspexi.] per aspides enim se significasse Origenistas, ipsemet alias saepe declarat; sed nos de his suo loco pluribus. At quid postea egerit, mox subdit: Protinus concito gradu Bethlehem meam reuersus sum, vbi adorauim praesepe & incunabula Saluatoris. Vidi quoque famosissimum lacum: nec me inerti tradidi otio, sed multa didici, quae ante nesciebam.] at quanam ista l alibi l declarat his verbis post recensitum reditum ex Aegypto in Palaestinam: Putabant me homines post auditum Didymum finem fecisse discendi: ve-

S. HIERONYMVS PEREGRINANS IN AEGYPTVM.

a Hieron. epist. 65.

b Hieron. praem. in Oseam.

c Hieron. in praem. lib. 4. comment. in epist. ad Ephes. d Hieron. epist. 27.

HIERON. AVDIT DIDYMVM ALEXANDRIAE.

e Hieron. praem. in epist. ad Galat.

f Hieron. praem. in Didym. lib. de Spir. sanct.

g Cant. 4. h Hieron. epist. 52.

i Hier. Apolog. aduers. Rufin.

k Hieron. ead. Apolog. aduers. Rufin.

l Hieron. epist. 65.

ni rur-

ni rursum Hierosolymam & Bethlehem: quo labore, quo pretio Barrabanum nocturnum habui præceptorem? timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum.] hæc ipse.

LUCYBRATIONESS. HIERON.

Tunc insuper aggressus est ipse interpretari S. Pauli Apostoli epistolas, incipiens ab ea quæ est ad Philemonem; moxq. explicauit ad Galatas scriptam, inde illam ad Ephesios: ipse enim id testatur in præfatione in dictam epistolam ad Ephesios ad Paulam & Eustochium, necnon in præfatione in epistolam ad Galatas. Sed hic obiter admonendum, hoc eodem tempore quo Alexandria in Palæstinam reuersus S. Hieronymus aggressus est scribere super Pauli epistolam ad Galatas, ex hac vita migrasse clarissimam illam ac pariter religiosissimam feminam Albinam: fuit ista magnæ illius S. Marcellæ mater, tanta digna filia, ipsa tanta matre dignissima; de cuius ad Deum transitu hæc S.

Hieron in præf. ad Galat. lib. 1. S. ALBINAE TRANSITVS.

Hieronymus^a: Pauci admodum dies sunt, ex quo epistolam Pauli ad Philemonem interpretatus, ad Galatas transcederam, multis retrorsum in medio prætermisissis: et ecce subito litteræ mihi de Vrbe allatæ sunt, nunciantes & Albinæ venerabilē anū præsentia Domini redditam, & sanctam Marcellam matris contubernio destitutam.] Veneratus est hanc semper vt matrem S. Hieronymus confectam senio & religione summa prouectam. nam ad Afellam^b: Saluta, inquit, matrem Albinam.] et ad Marcellam filiam^c: Albinam communem matrem valere cupio; de corpore loquor, vt spiritu valeat, non ignorans: eamq. per te salutari obsecro, & duplici pietatis officio focillari, quod in vna atque eadem Christiana simul diligatur & mater.] hæc de Albina Hieronymus.

b Idem epist. 100. c Idem epist. 94.

S. PAULAE PERGRINATIO IN AEGYPTVM d Hier. epist. 27.

Sed antequam quæ sunt Hieronymi reliqua prosequamur, de sanctæ Paulæ in Ægyptum peregrinatione pauca hæc (cum in eodem argumento versetur) addamus, ipso auctore Hieronymo, qui ait^d: Post visam Alexandriam venit in oppidum Domini Nitriam, in quo purissimo virtutum nitro sordes lauantur quotidie plurimorum. Quod cum vidisset, occurrente sibi sancto & venerabili Episcopo Isidoro confessore, & turbis innumerabilibus monachorum, ex quibus multos sacerdotalis & leuiticus sublimabat gradus; lætabatur quidem ad gloriam Domini, sed se indignam tanto honore fatebatur. Quid ego narrem Macarios, Arsenios, Serapiones, & reliqua columnarum Christi nomina? Cuius non intrauit cellulam? quorum pedibus non aduoluta est? Per singulos sanctos Christum se videre credebatur; & quicquid in illos contulerat, in Dominum se contulisse lætabatur. Mirus ardor & vix in femina credibilis fortitudo: oblita sexus & fragilitatis corporeæ, inter tot millia monachorum cum puellis suis habitare cupiebat. Et forsitan cunctis eam suscipientibus, impetrasset, ni maius sanctorum locorum retraxisset desiderium. Atque propter feruentissimos æstus de Pelusio Maiumam nauigatione perueniens, tanta velocitate reuersa est, vt auem putares. Nec multo post in sancta Bethlehem mansura perpetuo, angusto per triennium mansit hospitio, donec extrueret cellulas ac monasteria, & diuersorum peregrinorum iuxta viam conderet mansiones, in qua Maria & Ioseph hospitium non inuenerant. Hucusque iter eius descriptum sit, quod cum multis virginibus & filia comite peragravit.] hæc de Paula.

HIERON. SEDV LVS IN OFFICIO HOSPITALITATIS.

Ipse autem sanctus Hieronymus etsi totus esset in Hebraicis litteris, quas iam longe ante, nempe in eremo Syriae (vt dictum est) prægustauerat, immo potauerat, penitus exhauriendis: tamen in suscipiendis peregrinis Hierosolymam venientibus, eisq. fouendis intentissimus erat; quorum gratia, quod adhuc supererat patrimonium in Dalmatia, misso illuc fratre Pauliniano, distraxit: quando autem id contigerit, suo loco dicturi sumus. Idem itaque de multitudine peregrinantium Hierosolymam, suoq. studio in excipiendis hospitibus, ad Eustochium, dum excusat retardationem commentariorum in Ezechielem, hæc ait^e: Fateor me explanationes in Ezechielem multo ante tempore promississe, & occupatione de toto huc Orbe venientium implere non posse; dum nulla hora, nullumq. momentum est, in quo non fratrum occurramus turbis, & monasterij solitudinem hospitij frequentia commutemus; in tantum, vt aut claudendum sit nobis ostium, aut Scripturarum, per quas aperiendæ sunt fores, studia relinquenda, &c.] Sed & ad Paulinum^f: De toto huc Orbe concurritur, plena est ciuitas vniuersi generis hominum, & tanta vtriusque sexus constipatio, vt quod alibi ex parte fugiebas, hic totum sustinere cogaris.] et ad Marcellam^g, quodnam genus hominum, & ex quibus locis illuc properaret, ita describit: Qui in toto Orbe

Hieron. proem. lib. 7. in Ezech.

f Hier. epist. 29.

g Hier. epist. 17.

A Orbe sunt primi, huc pariter congregari, ad quæ nos loca non vt primæ, sed vt extremæ venimus (Paula enim & Eustochij nomine scripta est epistola) vt primos in eis omnium gentium cereremus. Certe flos quidam, & pretiosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta, monachorum & virginum chorus est. Quicumque in Gallia fuerit primus, huc properat. Diuisus ab orbe nostro Britannus, si in religione processerit, occiduo Sole dimisso, quarit locum fama sibi tantum & scripturarum relatione cognitum. Quid referamus Armenios? quid Persas? quid India, quid Æthiopum populos, ipsamq. iuxta Ægyptum fertilem monachorum, Pontum & Cappadociam, Syriam coelem & Mesopotamiam, cunctaq. Orientis examina? quæ iuxta Saluatoris^a eloquium dicentis: Vbicumque fuerit corpus, congregabuntur illuc aquilæ: concurrunt ad hæc loca, & diuersarum nobis virtutum specimen ostendunt: vox quidem dissona, sed vna religio, &c.]

a Matth. 24.

Sed hic aduerte, lector, extare libellum, seu epistolam potius dixerimus, Gregorij Nysseni hoc tempore in vita agentis, ac plura scribentis, qua totus in eo est, vt improbet eiusmodi ad loca sancta peregrinationem. Vnde hagiomachi nostri sæculi, sanctorum locorum venerationem improbant, obuijs eam manibus excipientes, nomine viri & auctoritate doctrinæ abusi, eadem hæc ipsa damnarunt. Scimus aliquos pro pij cultus defensione eam epistolam vt germanam Gregorij cognoscere minime voluisse. At nos legitimum eum Gregorij partum esse, haud ierimus inficias: sed aliunde absque tergiversatione vlla defensionem paramus. Illud igitur primum scias, Gregorium eas scribere litteras ad monachum quemdam, immo & monachorum Abbatem; nam hæc habet in fine: Consule ergo, dilecte, fratribus, vt e corpore peregrinentur ad Dominum, non vt e Cappadocia in Palæstinam, &c.] considera insuper ipsum in eo argumento versatum, vt dissuadeat viris, qui selectum viuendi genus, nempe monasticam vitam aggressi fuerant, atque feminis, peregrinandi propositum, asserens inter alia non esse præceptum Domini, nec homines ad hoc teneri; id quidem ipse, quod ob rei frequentissimum vsum putarent aliqui se minus Christiano nomine dignos esse, si agere prætermitterent, quod scirent ab alijs impense præstari. Inculcat pluribus, quanto dispendio pudoris & verecundiæ feminæ potissimum eiusmodi longinquam peregrinationem suscipiant; multaq. alia, quæ a monachis essent ex instituto vitanda, proponit, in quæ, velint, nolint, in itinere ex necessitate incurrendum esset.

GREGORIVS NYSS. QVORVM PERGRINATIONEM IMPVGNET.

Hæc quidem scite pieq. a Gregorio de monachis & feminis esse dicta, prudens nemo negarit; in cuius sententiam sentias simul ire sanctissimos Patres: nam eius germanus S. Basilius^b, cum ex alijs, tum ex his sugillat infelicem monachum lapsum, in cellula consistere nescientem, vbique vagum, ac propterea misere lapsum: Totus, inquit, sublimis, & ad transitum conuersus, velut peregrinus, cremo agros & vrbes permutans, ad Hierosolymam decurrebas.] hæc ipse. Quid amplius? nonne & ipse sanctus Hieronymus eadem ex causa quod periculosa esset peregrinatio monachis, sanctum Paulinum haud pridem idem vitæ institutum arripientem, multis vsus ad persuadendum argumentis, ea quæ ad ipsum dedit epistolam, ab eadem peregrinatione dehortatur & reuocat, quam alioqui in sæculo agentibus personis, etiam feminis, persuadere pluribus solitus fuit? Ad ipsum enim hæc^c inter plura: Re vera, vt simpliciter motus mentis meæ fatear, considerans & propositum tuum, & ardorem quo sæculo renunciaisti: differentias in locis arbitror, si vrbibus & frequentia vrbium derelicta, in agello habites, & Christum quæras in solitudine, & ores solus in monte cum Iesu, sanctorumq. tantum locorum vicinitatibus perfruaris; id est, vt & vrbe careas, & propositum monachi non amittas. Quod loquor, non de Episcopis, non de presbyteris, non de clericis loquor, quorum aliud officium est, sed de monacho, & monacho quondam apud sæculum nobili: qui idcirco pretium possessionum suarum ad pedes Apostolorum^d posuit, docens pecuniam esse calcandam, vt humiliter & secreto victitans, semper contemnat quod semel contempsit.] hæc & alia ad eum dissuadendum Hieronymus. Ceterum longe alio ac plane contrario spiritu Vigilantius primus hoc sæculo aggressus est vna cū alijs quas euomuit impietates, improbare penitus peregrinationem ad loca sancta: sed de eo suo loco agendum pluribus.

MONACHORVM ET VIRGINVM PERGRINATIONEM REPRESSENTANS. b Basl. ad monachū lapsū.

c Hier. epist. 13.

d Act. 5.

e l. 2. de his qui relig. contend. Cod. Theod.

Hoc eodem anno Theodosius Imperator hæreticos coercuit existimantes facultatem sibi coeundi concessam ad turbandam pacem Ecclesiæ, in hæc verba ad Eusignium Præfectum Prætorio rescribens^e:

THEODOSIUS
LEGE COHI
RET ARIANOS.

His qui sibi tantummodo existimant colligendi copiam contributam, si turbulenti quippiam contra nostrae tranquillitatis praecipuum faciendum esse tentauerint, ut seditionis auctores, pacisque turbatae Ecclesiae maiestatis, capite ac sanguine sint supplicia luituri. Dat. X. Kal. Februar. Constantinopoli, Honorio nob. puero & Euodio Coss.] Quod enim a Valentiniano in Occidente, titulo iuncto etiam Theodosij (ut moris erat) promulgata hoc anno lex esset, qua colligendi conuentus facultas impartiebatur professoribus Concilij Ariminensis; inde puto accidit, ut Arianus in Oriente, eiusdem legis praetextu, cogendi synaxes datam sibi vendicantes auctoritatem, omnia perturbationibus commiserent; quos Theodosius eiusmodi rescripti auctoritate compescuit. Quo pariter anno Demophilum Episcopum Arianum esse defunctum, susceptumque in locum eius Marinum, & paulo post Dorotheum Antiochia accersitum, tradunt Socrates atque Sozomenus.

a Sozom. lib. 3. cap. 11.

b Sozom. lib. 7. c. 14.

c l. vltim. de sepul. violat. C. Theod.

RELIQUIAE
MARTYRVM
NON DISTRA
HENDAE.

d Aug. de opere mona. h. c. 28.

Sequenti vero mense idem Theodosius Imperator de non distraendis reliquijs martyrum haec rescripsit: Humatum corpus nemo ad alterum locum transferat: nemo martyrem distrahat, nemo mercetur. Habeant vero in potestate, si quolibet in loco sanctorum est aliquis conditus, pro eius veneratione, quod Martyrium vocandum sit, addant quod voluerint fabricarum. Dat. III. Kalend. Martij Constantinopoli, Honorio nob. puero & Euodio Coss.] Quod enim pseudomonachi circumeuntes turpis lucri gratia consueuerant venditare reliquias martyrum, ut S. Augustinus affirmat, huius sciendae legis occasio data est. Siquidem callidissimus hostis studuit infamare clarissimum monachorum nomen; de quo ipse Augustinus: Multos, inquit, hypocritas sub habitu monachorum usquequaque disperfit, circumeuntes prouincias, nusquam millos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes: alij membra martyrum, si tamen martyrum, venditant, &c.] Disce tu vero ex his huius temporis totius Catholicae Ecclesiae erga sanctorum martyrum reliquias studiosum cultum & propensorem amorem; quo abusi improbi nebulones, ex eis nunditationes quas audis, instituebant; adeo ut opus fuerit, tam vendentes, quam ementes, legibus Principum cohiberi.

S. IOAN. CHRYSOSTOMVS FACTVS PRESBYTER.

e Marcellin. in Chron.

f Leo orat. de Vita S. Ioannis Chryso.

g Socrat. lib. 6. c. 3.

Hoc item anno Ioannes Chrysostomus, praecedentibus prophetijs, presbyter ordinatur. colligimus id ex Marcellino Comite, Leone Augusto, & ante hos ex Palladio in dialogo, dum aiunt, ipsum duodecim annos exegisse in presbyteratu, antequam crearetur Episcopus Consulibus Honorio quartum & Eutychiano, anno Domini trecentesimo nonagesimo octauo; magis enim eidem Marcellino assentimur, quam dicentibus quadriennium eum transegisse in presbyteratus functione. A quonam autem duorum Catholicorum Antistitum Flauiano vel Euagrio fuerit ordinatus, diuersae reperiuntur sententiae: Socrates quidem affirmat ab Euagrio Paulini successore Ioannem Chrysostomum sacro presbyteratus ordine initiatum fuisse, cum ante triennium neutrius communioni inhaesisset; ut alterum respueret, solitarius viuens. Porro reliqui Graecorum historici, licet recentiores, eundem Ioannem adhaesisse Flauiano testantur, ab eodemque in sacros adscitum ordines diaconatus atque presbyteratus.

ORDINATIO
CHRYSOSTOMI
SIGNIS
PROBATA

h Leo August. orat. de Vita S. Chryso.

Certe quidem ipsum communicationis Flauiani fuisse, in ecclesia eiusdem ministrasse, concionesque ibi ad populum habuisse, nemo inficias ire poterit; nam id ipsum homiliae tunc in ea dictae testantur, Quinetiam aliquando videtur sugillare ordinationem Paulini, illa nimirum homilia, quam de Anathemate habuit, de qua suo loco fusi diximus. At non ob hanc causam, quod illi communionem coniunctus fuerit, qui inuito sedebat Romano Pontifice ipsi Paulino atque eius successori Euagrio communicante, ipsum quis putet schismaticorum sacerdotem a schismatico ordinatum. Nam superius dictum est, licet eiusmodi altercationes atque dissidia inter Romanum Pontificem atque Melerium necnon eius successorem Flavianum extiterint; numquam tamen eo esse ista progressa, ut fuerit interceptione communicationis schisma constat, anathematice Flavianus subiectus. Nam spe concordiae tolerata res est, atque eo modo quo coeperat, ad plures annos producta.

ORDINATIO
CHRYSOSTOMI
SIGNIS
PROBATA
h Leo August. orat. de Vita S. Chryso.

Annuisse quidem diuinum numen, signisque suffragatum Spiritum sanctum eiusdem Chrysostomi sacerdotio; qui res ab eo gestas sunt fideliter profecuti, testantur, ut inter alios Leo Augustus, cum ait: Flavianus cum vigilaret, ut consueuerat, quadam nocte videt diuinum accessisse Angelum, qui ei iubebat ordinare Ioannem,

Ioannem

Ioannem nouum vas electionis: Ecce, dicens, ego ei de hoc mandatum dabo, & obediet. Ad quem quidem cum accessit Angelus, ei mandauit: prius narrauit futura, & quaecumque par est facere eum qui diuinus sit futurus minister.] et post alia: Cum adesset hora ordinationis, & incruentum perageretur sacrificium, & inferius assisteret multitudo innumerabilis, & Angeli desuper intuerentur, manum imponente Episcopo & preces dicente consuetas, dicitur factum esse illud maxime nouum spectaculum: alba columba repente deuolans, quo modo illic supra Iesum meum & Deum, in honorem eius cui manus hic imponebatur, stetit supra eius caput. Hoc admiratione quidem affecit & stupefecit eos qui tunc aderant simul, attrahit autem eos quoque qui audiunt; admiratur vniuersa non solum quae circum circa sita est regio, sed etiam vniuersa quae extra fines procul remota est Syria.] haec ipse, idemque subdit miracula tunc Antiochia ab eodem Ioanne edita, postquam presbyter factus est, usque ad tempus quo accersitur Constantinopolim praeficiendus illi Ecclesiae in locum defuncti Nestarj Episcopus.

Cum primum vero presbyter designatus est, primam omnium ad populum habuisse dicitur homiliam, cuius est exordium: Num vera sunt quae nobis acciderunt? &c.] At nihil ibi de presbyteratu, sed de suscepta tantum docendi populi functione: quam quidem non ante hunc annum auspiciatum fuisse, ex eo exploratum redditur; dum ipse in vna illarum orationum, quas habuit ad populum Antiochenum de imminente clade ob statuas ignominia affectas (quod certum est contigisse post sequentem annum) expresse testatur se iam in docendi munere biennium agere: sunt haec eius verba: Ecce secundum hunc annum habeo vestrae differens charitati, &c.] Quamobrem in eam sententiam ire compellimur, ut quae reperiuntur scriptae orationes ab ipso, cum diaconus esset, nempe superius recensitae aduersus Gentiles, Iudaeos, atque haereticos, & de Anathemate, eas speciali indulgentia & iussione Flauiani pro concione dixerit; cessasse vero postea usque ad presbyteratum.

Quanta autem dicendi copia & elegantia iam presbyter susceptum munus expleuerit: quae postea ad populum Antiochenum inscriptae extant orationes certam fidem faciunt, cum tamen longe plures illis ibi ad populum dixisse oportuerit eo duodecim annorum temporis spatio, quo in ea functione versatus presbyter Antiochiae mansit. Ceterum quamuis Chrysostomus concionandi munere fungeretur; Flavianus tamen Episcopus, quod esset suarum partium potissimum munus, docere populum, minime praetermisit, immo vero accurate persoluit: quod satis intelligi potest ex eiusdem Ioannis Chrysostomi assertionem, dum ad calcem primae homiliae in verba illa Isaiae: Vidi Dominum] ista habet: Haec seruantes, redeamus domum; quin potius haec seruantes, excipiamus perfectiorem doctoris exhortationem. Nam nostra quidem, qualiacumque sunt, habent iuuentutis ostentationem: huius autem, qualiacumque fuerint, maiore prudentia sunt ornata. Ac nostra quidem similia sunt torrenti, qui cum strepitu fertur; illius autem oratio similis est fonti magna tranquillitate fluuios effudenti, qui olei magis quam aquarum cursum imitentur.] haec ipse, modeste quidem consultum in omnibus volens Episcopi existimationi & dignitati, ne qui minus eloquens esset, & ea ex parte longe inferior Chrysostomo appareret, a populo sperneretur. ex quo quidem magnam sibi laudem conciliauit, numeros illos a Domino sic definitos exoluens: Qui gloriam propriam, quae ab hominibus est, non quaerit, hic verax est.]

Rursum fertur de illo, quod cum sublime aliquando dicendi genus arripuisset, atque ob eam causam a simplicioribus minus intelligeretur, redargutum fuisse a pia muliercula, quod eius orationes infrugiferae essent; ipsum vero mutasse euestigio iuuenilis animi, cuius est alta petere, institutum, dictionemque faciliorem imis auribus accommodasse. Qua ex parte illud est consecutus, ut ab omnibus facillime audiretur, atque publicis frequentibusque acclamationibus, OS AVREVM, diceretur: Quod perinde ac inditum diuinitus nomen, veluti egregius titulus, in eius scriptis haecenus perseverat.

Quam autem, tanto agricola, vomere verbi Dei Antiochena Ecclesia reddita sit frugifera ad alimenta pauperibus praestanda: ex eo poteris intelligere, dum in vna earum quas ad populum Antiochenum habuit, homilia, haec ait: Habens prouentum Ecclesiae quot per singulos dies viduis sufficiat, quot virginibus, cogita: na ad trium millium ascendit numerum casum catalogus: et praeter has, quot carcerem inhabitantibus, quot in xenodochio

IO. CHRYSOSTOMVS CONCIONARI AGGRESSVS.

a Chryso. ad popul. Antioch. homil. 16.

FLAVIANVS ET CHRYSOSTOMVS DOCENT ANTOCHIAE.

b Ioan. 7.

c Apud Metaph. in Vita Chryso. NOMEN CHRYSOSTOMI VNDE.

d Chryso. hom. 33. ad popul. Antioch. QUOTECCLESIA ANTOCHENA FAXP RES ALERET.

chio laborantibus, sanis & peregrinis, corpora habentibus mutilata, altari affidentibus, & victus & vestitus causa suppliciter quotidie accedentibus; & nihil ei de substantijs diminutum est. Itaque si decem dumtaxat viri sic erogare voluissent, nullus esset pauper, &c.] est quidem admiratione dignum, pauperem adhuc Ecclesiam, quae usque ad Theodosij tempora persecutionem diram passa fuerat, cum nec in ciuitate Fideles consistere poterant, sed in campis collectas agebant, vnde & Campitae sunt dicti, adeo in eleemosynis pauperum abundasse: cum praesertim non omnes Antiocheni Christiani cum Meletio conuenirent, adherentibus alijs Orthodoxis Paulino, haereticorum vero alijs Vitali Apollinaristarum Antistiti, alijs vero Euzoio Episcopo Ariano, & qui in eorum locum successerunt.

Sed praeter hos latuisse inter Christianos Antiochenos etiam Marcionitas haereticos, ad quos extirpandos idem Chrysofomus haud mediocres labores insumpsit, satis perspicue constat: Sed quinam hi fuerint, digni plane qui Annalibus intexantur; ex Actis eius hic iisdem verbis, quibus scripta habentur, accurate reddamus; sic enim se habent: Qui illo tempore erat Praeses ciuitatis, laborabat morbo dogmatum Marcionis, & fauebat illius sectatoribus, & ideo parti Orthodoxae erat causa malorum innumerabilium. Huius uxorem, is qui arcane & benigne haec variat Deus, dimisit laborare morbo torminis interiorum. Illa autem a malo superata, omnem quidem refellit medicinae artem: omnes vero qui eadem sentiebant, vocantes ad orationem, non eam melius affecerunt, immo vero deterius, mali tempus ei producentes vana spe curationis. Vix tandem autem Ioannis gratiae recordati, cum hoc apud se statuisent, quod si per ipsum fieret a morbo liberatio, simul etiam desisterent a morbo dogmatis, qui est longe grauior: cum sic sibi persuasissent, in lecto decumbentem afferunt mulierem, & eam statuunt pro foribus templi, desiderantes inuenire Flauianum & beatum vultum Ioannis. Sancti ergo ad eos progrediuntur: neque enim par esse, neque honestum censebant, vt eis templum pateret, quorum anima non patebat dogmatibus pietatis. Primus autem eis dixit verus ille homo Dei, beata, inquam, illa & suaui lingua: Quid vos mouit, vt statueritis venire ad templum Christianorum, qui Christum quidem auersamini, Marcionem vero plurimi facitis, & habetis in magno honore? Quod quidem plane satis ostendit, quod illius cultores conuocaueritis ad morbi aut alicuius molestiae liberationem; & quod cum illi precati essent, non affecuti sitis curationem: quod quidem vobis accidit praeter expectationem. Discedite ergo ab hoc sacro templo; quoniam nec vos poteritis omnino Christum tentare, ne hoc stulte putetis. Illi autem dicebant, se parentum errore esse captos, & usque in hodiernum diem fuisse superatos a mala consuetudine: Sed per Christum (aiebant) vos rogamus: miseremini poenitentium: sic enim cum eo quod corpus recte afficietis, agetis etiam vt anima sit sana. Sciatis enim fore, vt nos nequam amplius abstinemus a communione vestra, quae est ex vera pietate.

His flexus magnus Ioannes, iussit aquam afferri: cui cum diuinum signaculum iniectisset Pontifex (sic enim illic ei persuasit) mulieri infudit in Christi nomine. Quod quidem cum factum esset: quae in lecto decumbebat, statim surrexit sana, & cum marito & ciuibus vna voce vnanimis Christum magnificabant. Deinde etiam ad sanctorum genua procidentem, petierunt veniam prioris ignorantiae, & domum redierunt: et cum multas quidem pecunias egenis distribuissent, triginta vero libras auri, partem quidem ad sumptum peregrinorum, partim vero aegrotantium, partim vero egentium xenodochio tradidissent, & ab illo tempore a Marcionitarum communione omnino abstinuissent, insaniam & amentiam res illorum vocantes, Christi sacrosanctae affidebant Ecclesiae.

Cum autem illi, omni adhibito studio, & omni (vt dicitur) rudente moto, nihil omnino perfecissent, & desperassent fieri posse, vt ipsi ad eos redirent: Praestigiatores & Magum Ioannem appellabant; & plurimis alijs contumelijs, ciuitatem obeuntes, eum afficiebant. Ille vero tantum abfuit vt vel minimam curaret contumelias, vt eis potius similiter atque Dominus gloriaretur: alioqui autem diuinitus immisissam calamitatem ad eos mox esse venturam, ille praedixit. Paucis enim post diebus, cum magnus terrae motus fuisset Antiochiae: ipsa domus quae Marcionitarum susceperat congregationem, corruens, & domus quoque plurimae cum ijs, qui eadem sentiebant labefactatae, perdiderunt quamdam incredibilem eorum multitudinem. Et quod est maxime admirabile, & quod aperte ostendebat eam diuinitus immisissam fuisse calamitatem: cum tanta perisset multitudo eorum qui

male

male sentiebant, nullus Orthodoxae fidei simul cum eis perijt. Hoc cum ita factum esset, & pios corroborauit, & correxit multos ex ijs qui praeue sentiebant.] haecenus in rebus gestis Chrysofomi cum Marcionitis, quos saepe pro concione publicis inuectiuis exagitauit. Sed & contulisse aliquando cum vno illorum, ipse testatur homilia ad eundem populum Antiochenum, qua etiam & partem eiusdem disputationis recenset: derisioni quoque exposuit ritus eorum, cum solerent baptizari pro mortuis, atque ait:

Vultis primum dicam, quo modo hanc dictionem adulterant qui morbo laborant Marcionis? Atque scio quidem fore vt risum multum moueam. Verum enim vero etiam propterea maxime dicam, vt cum morbum magis fugiatis. Nam postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui abscondit aliquo qui viuit, accedunt ad mortuum & alloquuntur, & rogant velit ne accipere baptismum.

Deinde illo nihil respondente; qui est absconditus inferne, pro illo dicit se velle baptizari, & sic eum baptizant pro eo qui excessit, perinde ac si in scena luderent. tantum valuit diabolus in ignaorum animis. Deinde cum accusantur, adducunt hoc verbum, dicentes Apostolum dixisse: Qui baptizantur pro mortuis, &c.] Horum quoque causa fortasse in Concilio Carthaginensi tertio haud diu post celebrato, canone sexto monuerunt Patres Africanam Ecclesiam haec cauenda, cum ista canone sexto promulgauere: Cauendum est etiam, ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat. At prauis Marcionitarum frutices, qui tot saeculis altiores radices fixissent, haud per Ioannem Chrysofomum valuerunt penitus extirpari; aduersus quos maximopere fuit laborandum Theodoro Episcopo Cyri, vt suo loco oratio opportuna docebit. Ceterum non postquam creatus est presbyter Antiochiae dumtaxat hos infectatus est Ioannes Chrysofomus, sed & cum factus Episcopus ageret Constantinopoli. at de his dicendum suo tempore.

Sed & quae aduersus Gentiles deorum cultores idem adhuc presbyter certamina inierit, memoriae commendata a maioribus, hic in medium afferamus ex Actis eius antiquitus scriptis, a recentioribus autem exscripta hisce verbis: Licebat videre in vniuersa regione ciuitatis, domos quidem oratorias Deo excitari, templa autem simulacrorum, si quae remanserant, diruta funditus in terram prosterni: viros vero, qui philosophiae curam gerebant & virtutis, magnaque orati erant intelligentia & acumine ingenij, a magni huius viri prouidentia emitti ad multorum salutem. Ceterum autem eius quod dicimus testimonium sunt ea quae facta sunt in monte Amanio, vbi eos qui ibi habitabant impij & feri & nihil differebant a bestiarum immanitate, ad tantam ille deduxit mansuetudinem & pietatem, vt a patribus quidem datam neglexerint religionem (rem valde difficilem, & quae si vlla res alia multos vincit absque ratione) prompto autem & alacri animo transfugerint ad lucem veritatis: et nec haecenus steterint, sed etiam multi ex his pietate vsi munitius, viri, inquam, & mulieres, illi quidem monachorum, haec virginum iugum subierint.

Quae autem in Casio monte in templo quod illic erat Gentilium (quod quidem celeberrimum, ore scriptorum pene omnium celebratum templum Iouis Casij) ab illo viro facta sunt: quis est adeo inuidus, aut negligens, aut deses, vt ea sustineat praetermittere? Quo in loco cum tantus error prius esset diffusus, & multitudo quidem assidue veniret innumerabilis, fieret autem immensum animalium sacrificium propter cultum, proh dolor, daemorum: perierunt illa omnia & extincta sunt zelo illius magnae & quae a Deo mouebatur animae.

Neque haec sunt digna quae mandentur silentio, quae facta sunt in fastigio ciuitatis in templo Veneris, & quod non solum studuerit vt id dirueretur, sed etiam vt in eo loco viri sancti habitarent, terribiles ijs qui eo subibant daemonebus: adeo vt illi quidem procul expulsi fuerint, tamquam armis quibusdam terribilibus intentatis eorum virorum precibus: homines autem qui circum circa habitabant, non solum a laesione illorum liberarentur, sed etiam maximam acciperent vtilitatem, cum possent versari cum monachis, qui perfecti erant in Dei timore. Illius mentis & studij etiam est opus, profani templi destructio, quod fuit in arce Beli, & ad solum usque facta eius demolitio.] fuit tanta victoria seruata Chrysofomo: additque. Potest etiam quae circa Seleucia habitat regio, gloriari praeclearis factis illius viri: nam & simulacrorum templa illic

Apud Ioan. Chrysof. tom. 1. ex Metaphrase, & Leo Imperator in encomio, & alijs.

haec dicitur in Actis, & in I. Cor. 15.

IO. CHRYSOSTOMVS LABORAT IN CONVERSIONE GENTILIVM.

7. maii d

MArcionitae male perevnt.

MArcionitae male perevnt.

Chrysof. hom. 50. ad pop. Antiochen. Chrysof. in 2. ad Corinth. lib. 40.

LVDS MAR. CIONITARVM.

I. Cor. 15.

Extat tom. 1. Ioan. Chrysof. ex Metaph.

IO. CHRYSOSTOMVS LABORAT IN CONVERSIONE GENTILIVM.

diruta & diuinas ædes extructas & viros virtutis studiosos illic ad habitandum col- locatos inuenies.] hæcenus de rebus ab eo gestis aduersus hæreticos & Gentiles An- tiochiæ, cum presbyter esset: quæ quidem cum certo anno consignari minime valeant, hic sub eo quo idem est initiatus presbyterio, collocasse volumus: vt plane intel- ligas hominem, si quis alius, coniunxisse opera stylo, cum primis suis luculent- tis ac scitis orationibus infectatus sit Gentiles atque a fide Catholica extorres hæ- reticos, factisq. eisdem etiam magno studio exagitarit. Memor enim, Iulianum Apostatam, Antiochiæ cum esset, assiduis sacrificijs in Christi contumeliam fre- quentasse deorum templa, inuisisseq. longa peregrinatione Iouem Casium: vt pri- mum sub Christiano Imperatore omnium maxime pio Theodosio licuit, magnis sumptis spiritibus, in eadem vindex acerrimus exurrexit. Sed iam quæ anni huius sunt reliqua absoluamus.

a l. s. de Curat. Calendar.

b Hier. de Scrip. Eccles. in Cy- rillo.

c Hier. epist. 61.

Hoc eodem Domini anno, qui & octauus Theodosij Imperij numeratur, S. Cy- rillus Episcopus Hierosolymitanus (vt auctor est S. Hieronymus b) ex hac vita migra- uit. de quo quidem, quod (vt idem ait) sæpe pulsus, ac sæpe in sedem receptus, hæc- que vices passus sit a Constantij temporibus; quantum temporis federit, haud explora- tum haberi potest. cuius monumenta ingenij extant Catecheses, quas in adolescen- tia elaborauit. Huic subrogatus est Ioannes, quem tempore persecutionis sub Valen- te Catholicos auersatum esse, & cum Arianis ac Macedonianis communicasse, non obscure testatur aduersus eum scribens sanctus Hieronymus, cum ait c: Non euentila- bo, si amaueris eos qui talia prædicauerunt; cum quibus fueris quando ista dicentes exilia sustinebant; quis sit ille, qui Theonæ presbytero Spiritum sanctum Deum in Ecclesia prædicante, clausit aures, forsque cum suis concitus fugerit, ne tantum au- diret piaculum, &c.] Sed & sub nomine Prætextati ipsum sugillat, factumq. esse Ca- tholicum spe dignitatis, redemptumq. ab hæresi pollicitatione Episcopatus affirmat. At de ipso plura inferius.

d Paulin. in Vita S. Ambrosij.

IVSTINA AV- GUSTA AM- BROSIUM VE- RAT.

d Paulin. in Vita S. Ambrosij.

EVTHYMIAS- DAX PRAESV- PTIO.

IESV CHRISTI ANNVS 387. SIRICII PAP. ANNVS 3. VALENTIN. 12. THEODOSII 9. IMPP.

Recentissimus octogesimus septimus Christi annus auspicio nouorum Consulum Valentiniani Augusti tertium atque Eutropij aperitur: quo Iustina Augusta, vna cum Valentiniano filio, quam anno superiori aduersus S. Ambrosium persecutionem concitare coeperat, maioribus prosequitur incrementis: vehementiori enim odio in san- ctissimū virum flagrans, acrioribus iracundiæ stimulis agitata, rabie feminali, mente per- uersa, correpta furore, instar furiae furit, & veluti Baccha oestro percita debacchatur. Hoc quidem anno, primum dolo, inde vi, atque omni denique arte, itemq. conatu Ambro- sium adorta est: excruciabatur enim intrinsecus, cum se frustra Augustam esse, diciq. consideraret, cum vnus sacerdotis constantia vinceretur; dum nec vna sibi pateret ec- clesia, in quam liberum esset conuenire cum suis: exæstuatq. immenso animi dolo- re, atque inuidia tabescebat, quod videret se a populo Mediolanensi contemni, & omni officio omnes studere in omnibus sacerdoti.

Quod igitur periculosa alea videretur, obnitente populo, Ambrosium manu militari captum extra prouinciam deportare: quo id absque tumultu perficiat, dolosa consi- lia mente agit, sed omnia frustra. Testatur id quidem Paulinus, cum ait d: Iu- stinæ mulieris innumeras insidias sustinuit; quæ muneribus atque honoribus ad- uersus sanctum virum oblatis, populum excitabat; sed infirmorum mentes talibus promissis decipiebantur. Promittebat enim Tribunatus & diuersas alias dignitates ijs qui illum de ecclesia raptum ad exilium perduxissent. Quod cum multi cona- rentur, sed Deo præfule perficere non valerent; vnus infelicior ceteris, nomine Eu- thymius, tanto furore excitatus est, vt iuxta ecclesiam sibi domum pararet, at- que in eadem carrum constitueret, quo facilius raptum superpositum carpento ad exilium perduceret. Sed iniquitas eius in verticem ipsius descendit. Post an- num etenim, eodem die, quo illum rapere se arbitrabatur, eodem carpento imposi- tus, de eadem domo ipse ad exilium destinatus est; reputans sibi iusto iudicio Dei

A Dei id in se esse conuersum, vt in eodem carpento dirigeretur ad exilium, quod ipse parauerat sacerdoti: cui non minimum solatij sacerdos præbuit, dando sumptus, vel alia quæ erant necessaria. Sed hæc confessio hominis, nec mulieris furorem, nec va- sanorum Arianorum amentiam repressit.] hæc Paulinus. Meminit quoque horum Ambrosius in concione, quam ad populum habuit in Auxentium, vbi inter alia a: Ne- mo vos turbet, quod aut carrum præparauerant, aut dura, vt videbatur sibi, Auxentij ipsius, qui se dicit Episcopum, ore iactata.] hæc ipse. Sed quid postea?

a Ambros. in Auxent. post epist. 52.

Quod fraus detecta euaniisset; iam aperto Marte congredi, manuq. militari agere decreuit Augusta: Auxentio enim omnia quæ velit militaria parat auxilia; quibus ille procax accinctus, omnia furore commiscet. qui etiam elicit ab Imperatore edictum, quod ipse conscripsit, quo iuberentur Catholici sacerdotes eijci ab Ecclesijs; & qui re- nuissent, occidi. Vnde increbuit rumor, missos esse spiculatores, qui Ambrosium re- nuentem basilicam tradere, capite truncarent. His commotus populus, intra basilicam obseratis ianuis, pluribus diebus ac noctibus vigilantissimo studio custodiebat Ambro- sium, obsidentibus interea militibus ecclesiam, vt abriperent sacerdotem. Hæc autem omnia ipse S. Ambrosius refert his verbis b: Plerique narrabant, percussores præ- missos, poenam mortis esse decretam. Nec illa timeo, & ista non desero. Quo enim abibo, vbi non omnia plena gemitus sint atque lacrymarum, quando per Ecclesias iu- bentur eijci Catholici sacerdotes, resistentes gladio feriri, curiales proscribi omnes, nisi mandatum impleuerint? et hæc Episcopi manu scripta & ore dictata; qui se vt proba- ret doctissimum, vetus non omisit exemplum. Legimus enim in Propheta c, quod vi-

AUXENTIUS ARMATVR IN AMBROSIVM.

b Ambros. in Auxent.

c Zachar. 5.

d 2. Cor. 11.

B direxit. Et satanas d transfiguratur se in angelum lucis, & in malum imitatur eius poten- tiam. Tu Domine Iesu vno momento mundum redemisti: Auxentius vero vno mo- mento tot populos (quod in ipso est) trucidabit, alios gladio, alios sacrilegio, meam basilicam petit cruento ore, sanguinolentis manibus, &c.] Quid autem egerit, vbi eiusmodi Imperatoris edicto de tradenda basilica idem Ambrosius conueniretur, idem ipse recenset.

Opportune quidem tunc accidit, vt ea die qua ab ipso Ambrosio basilica peteretur, in Ecclesia legeretur historia de Achab e atque Nabuthe; cuius exemplo Ambrosius suã defendit ecclesiam; paratusq. fuit potius mille subire mortes, quam basilicæ traditor effici. subdit enim hæc ipse: Meministis etiam quod lectum est hodie, Nabuthe sanctum virū possessorem vineæ suæ interpellatum petitione regia, vt vineam suam daret, vbi

e 3. Reg. 22. AMBROSIVS QVA CON- STANTIA RE- STITERIT AD- VERSARIIS.

D Rex succis vitibus olus vile sereret; eumq. respondisse: Absit vt ego patrum meorum tradam hereditatem.] et paulo post: Nabuthe vites suas vel proprio cruore defendit: Si ille vineam non tradidit suam; nos trademus ecclesiam Christi? Quid igitur a me re- sponsum est contumaciter? Dixi enim conuentus: Absit a me, vt tradam Christi he- reditatem. Si ille patrum hereditatem non tradidit: ego tradam Christi hereditatem? Sed & hoc addidi: Absit vt tradam hereditatem patrum, hoc est, hereditatem Diony- sij, qui ex exilio in causa fidei defunctus est, hereditatem Eustorgij confessoris, here- ditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium Episcoporum. Respondi ego quod sa- cerdotis est: quod Imperatoris est, faciat Imperator. prius est, vt animam mihi, quam fidem auferat.] hæc Ambrosius de his quæ ab Auxentio nitente Imperatoris Valenti- niani edicto passus est.

E Sed maiora ingruunt post hæc proelia, vbi missi sunt cum Imperatoris præcepto Tribuni, a quibus ipse Ambrosius iuberetur recedere a basilica, tradereq. ecclesiæ sacra vasa. Cum populus pastoris sui amantissimi sollicitiori custodia vallat Episcopum, timens ab eo deferri. Tunc S. Ambrosius, cum ita populum videret affectum, eum pro concione allocutus; quo ipse animo esset in defendenda Dei Ecclesia, pluribus decla- rauit. Qua etiam oratione quæ gesta essent cum Tribunis, cum referat, hic ea quæ sunt historiæ describamus: sic enim exorsus est: Video vos præter solitum subito esse tur- batos, atque asseruantes mei. Miror quid hoc sit, Nisi forte quia per Tribunos me vi- distis aut audistis Imperiali mandato esse conuentum: vt quo vellem, abirem hinc: et si qui vellent, sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne Ecclesiã desererem, & dū saluti meæ timeo, vos relinquerem? Sed quid & ipse mandauerim, potuistis aduerte- re: deserendæ Ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse; quia plus Dominū mundi, quam

AMBROSIVS A TRIBVNIS IV- BETVR ABIRE.

quàm sæculi huius Imperatorem timerem. Sane si me vis aliqua ab ecclesia, carnem meam exturbari posse, non mentem: paratum me esse, ut si ille faceret quod solet esse regiae potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consueverit. Quid ergo turbamini? Volens numquã vos deseram: coactus repugnare non novi. Dolere poterò, poterò flere, poterò gemere: aduersus arma, milites, Gothos quoque lacrymæ necne arma sunt: talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere. Fugere autem & relinquere ecclesiam, non soleo, ne quis grauioris poenæ metu factum interpretetur. Scitis & vos ipsi, quòd Imperatoribus soleam deferre, non cedere; supplicijs me libenter offerre, nec metuere quæ parantur.

AMBROS. IN TREPIDA AGIT

Vtinam essem securus quòd ecclesia hæreticis minime traderetur: ad Palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, ut in Palatio magis certarem, quàm in ecclesia. Sed in Consistorio non reus solet Christus esse, sed iudex. Causam fidei in ecclesia agendam, quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat: inclinatum iam vel Imperatoris iudicium, quod lata lege patefecit, quo impugnat fidem, vel sperata ambientium quorundam studia non requirat. Non committo ut quisquam vendat iniuriam Christi. Circumfusi milites, armorum crepitus, quibus vallata est ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant, ne dum me tenetis, perniciosum aliquid vestræ oboriatur salutis. Ego enim iam didici non timere, sed vobis timere plus cœpi. Sinite, quæso, vestrum sacerdotem congregari: habemus aduersarium qui laceffit. Aduersarius enim noster diabolus, sicut leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, ut Apostolus dixit. et paulo post de requisitis a Tribunis sacris ecclesiæ vasis hæc addit:

a 1. Petr. 5.

Cum esset propositum ut ecclesiæ vasa iam traderemus; hoc responsi reddidi: Me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde consulente me etiam Imperatoris salutis: quia nec mihi expedit tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis: si vult sibi esse consultum, recedat a Christi iniuria. Hæc plena humilitatis sunt, & ut arbitror, plena affectus eius, quem Imperatori debet sacerdos. Sed quia lucta nobis est non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam (quod grauius est) aduersus spiritualia nequitia, quæ sunt in cælestibus: tentator ille diabolus per ministros suos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendum arbitratur. Scio, fratres, vulnera hæc quæ pro Christo excipimus, non esse vulnera quibus vita amittitur, sed propagatur. Sinite, quæso, esse certamen: spectatores vos esse decet. Considerate, quia si quem habet ciuitas vel athletam, vel alterius nobilis artis peritum, optat offerre certamini: cur in maioribus rebus trepidatis, quod vel in minoribus velle consueftis? Non metuit arma, non barbaros, qui mortem non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur.

QVID AMBROSIVS CVM DARE VASA IVBE RETVR.

b Ephes. 6.

Certe si Dominus huic nos certamini deputauit: frustra peruigiles tot noctibus & diebus custodias exhibetis: implebitur Christi voluntas. Omnipotens enim noster est Dominus Iesus: hæc est fides nostra. Et ideo quod fieri mandat, implebitur: nec conuenit nos diuinæ obuiare sententiæ. Audistis quod hodie lectum sit: Pullum sibi asinæ Saluator per Apostolos iussit adduci, &c. Vides ex hac nota lectionis, S. Ambrosium eiusmodi ad populum concionem habuisse in Dominica Palmarum, qua illud ipsum Euangelium consuevit in Ecclesia recitari. Quod igitur in omnibus hisce periculis vult sanctus sacerdos populum inniti absque trepidatione diuinæ prudentiæ, cuius arbitrio cuncta disponantur in terris; ut eos metu concepto omnino liberos redderet, hæc subdit: Ergo si vult Dominus, certum est quòd nullus obsistat. Quòd si adhuc nostra differt certamina, quid veremini? Seruum Christi non custodia corporalis, sed Domini prouidentia sepire consuevit. Sed ut rerum quoque præteritarum experimento magis Deo confiderent, quàm humanæ vigilantia, curæ, & sollicitudini; hæc ipsa de his quæ accidissent, ita subinfert:

AMBROSII MAGNA AD DEVM FIDVCIÀ.

c Luc. 19.

Turbati estis, quia apertas reperistis geminas fores, quas captus oculis quidam, dum hospitium proprium repetit, patefuisse memoratur. In quo cognoscite, quòd nihil suffragetur humana custodia. Ecce vnus, qui videndi munus amisit, soluit vestra vniuersa munimina, & custodias lussit: Dominus autem suæ misericordiæ custodiam non amisit.

PROVIDENTIA DEI ERGA VOS.

amisit. Nonne ante biduum (ut meministis) etiam illud repertum est, quòd a parte læua basilicæ ingressus quidam peruius fuit, quem putabatis clausum esse atque munitum? Sepserunt nempe armati basilicam: explorabant hos atque illos aditus: cæcitate perfusi sunt, ut quod apertum erat, videre non possent. Itaque per plurimas noctes quòd apertum fuerit, non ignoratis. Desinite ergo sollicitari: quia hoc erit, quòd Christus iubet, & hoc esse expedit. Hæc ut confirmet Ambrosius & populo persuadeat, petita ex diuina scriptura exempla adducit in medium, nempe de Elifæo, cum obsideretur a Rege Syriæ^a Samaria, & ut ipse caperetur, missi sunt milites: ac de Petro exemplum, quòd Herodes^b occidendum misit in carcerem; de quo eodem, cum Romæ sub Nerone detineretur in vinculis, & rogaretur a Fidelibus liber abire; cui foras progredienti Dominus occurrens, verbis illis admonuit, quibus ipse volens libensque remeavit in carcerem. Sed & de Domino ipso subnectens exemplum, hæc ait:

a 4. Reg. 6. b Act. 12.

Nonne (ut de ipso Domino sumamus exemplum) quando voluit, passus est; & cum quæreretur, inuentus est? Quando autem hora non venerat passionis, per mediū quærentium transibat, & videntes eum tenere non poterant. Quo utique euidenter ostendit: quia quando Dominus vult, vnusquisque inuenitur & capitur: quando autem differt, etiam si quærentium manibus occurrat & oculis, non tenetur. Ego ipse non quotidie vel visitandi gratia prodibam, vel pergebam ad Martyres? non regiam Palatii prætexebam eundo & redeundo? et tamen nemo me tenuit, cum exturbandi me haberent, ut prodiderunt postea, voluntatem, dicentes: Exi de ciuitate, & vade quo vis. Expectabam, fateor, magnum aliquid, aut gladium pro Christi nomine, aut incendium. At illi delicias mihi pro passionibus obtulerunt: sed athleta Christi non delicias, sed passiones suas exigit. Hæc ipse de his quæ in hanc diem ab aduersarijs gesta essent: atque post multa in Auxentium locutus, refricat quæ Ariani iactare solerent, ut in ipsum magis commouerent Imperatorem: Aiunt, inquit: Ergo non debet Imperator vnā basilicam accipere, ad quam procedat? et plus vult Ambrosius posse, quàm Imperator, ut Imperatori procedenti facultatem neget? Quod cum dicunt, apprehendere sermones nostros gestiunt, sicut Iudæi qui Christum versuto sermone tentabant, dicentes: Magister, licet tributum dare Cæsari, an non? &c. Subiungit distincta esse officia hominum, & cum omnia Domini sint, pendenda tamen esse Principibus quæ illis debita sunt; quæ autem Deus sibi ipsi tantum custodita voluit atque seruata, nequaquam Principibus tribuenda. In quam sententiam ista subdit inferius:

AMBROS. TVTVS DIVINA CVSTODIA POTTIVS QVAM HVMANA.

c Matth. 22.

Quid igitur non humiliter responsum a nobis est? Si tributum petit: non negamus: Digni Ecclesiæ soluunt tributum. Si agros desiderat Imperator: potestatem habet vindicandorum; nemo nostrum interuenit. Potest pauperibus collatio populi redundare. Non faciant de agris inuidiam: tollant eos, si libitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Hæc cum ipse dicat de pensatione tributi ex agris Ecclesiæ, secundum Christianam mansuetudinem dicere certum est, iuxta sententiam Domini: Ab eo qui aufert vestimentum, etiam tunicam noli prohibere: omnipotenti te tribue; & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. In hanc quoque sententiam Isidorus Pelusiota ad Epagathum presbyterum detrectantem tributum soluere ita scripsit:

QVALES SINT PRINCIPES QUI EXIGVNT TRIBUTA A CLERICIS.

d Luc. 6.

e Isidor. lib. 1. epi. 48.

Descriptus est Dominus, cum vtero gestaretur, & censum Cæsari pependit: hinc videlicet velut lata lege nobis indicens, ut ei qui Imperium tenet, obediamus, modo nihil ad pietatem impedimenti afferat. Quæ igitur ipse Deus noster subdita per dispensationem & consilium paupertate docuit, candido animo imitemur, nec pauperum obtentu tributum pendere detrectemus. Hæc Isidorus, & quidem (ut dictum est) secundum Christianam mansuetudinem; cum alioqui ex Domini sententia, si non a filiis Reges tributum exigunt, quos subditos habent, multo minus ab eis quos sibi superiores esse cognoscunt absque nota criminis inuasæ tyrannidis, sub quorum cura Principes omnes intelligant se sub pastoribus esse oues, longeque impar esse a pastoribus oues lac & lanam exigere, cum potius ista illæ teneantur pastoribus exhibere. Quidni id Christiani præstent Principes, quòd Aegypti sacerdotibus Pharaon^g vbertim impendit? qui non solum eis latifundia tradidit, quæ illis voluit perpetuo conseruata, sed ex horreis publicis statuta ipsorum cibaria ministravit. Adeo ut habeant Christiani Principes vnde erubescant ex Pharaone, si non id tantum quod ille idolorum sacerdotibus impendebat, ipsi Christianæ legis sacerdotibus non impertiant, sed ab alijs oblata

f Matth. 17.

g Genes. 47.

oblata vendicent sibi, vel redigant sub tributum.

Certe quidem si præterita repetas tempora in his quæ ad tributorum exactiorem pertinent: id primum a Gentilibus Imperatoribus Ecclesia passa est, deinde ab Imperatore Apostata, postea ab Ariano Principe in Oriente. Etenim constat, primū omnium Apostatam Iulianum post Christianos Imperatores de bonis Ecclesiarum earumque ministris exegisse tributum, eiusque affectatum esse vestigia Valentem Arianum Imperatorem, qui tributum a clericis atque monachis (vt vidimus) exigebat. De Valentiniano & Gratiano nihil huiusmodi in Occidente factum legimus. Sub Valentiniano autem puero Iustina Ariana moderabatur Imperiū, cuius arbitrio id contigisse videtur, vt Catholicorum Ecclesijs tributū indiceretur ex agris: quod persolvere Ambrosius non recusat, dummodo fidei Catholicæ, Catholicæque communionis basilicis parceretur. Vides nonnisi apostatas atque hæreticos Imperatores exegisse de agris Ecclesiæ censum, hac ex parte Pharaone Ægypti Rege deteriores. Cum alioqui Catholici Principes in ditandis Ecclesijs amplis redditibus munificentissimi semper extiterint: qui si aliquando necessitate ingruentium bellorum pressi indigerint accipere ab Ecclesijs, id perquam submisso animo a totius Christianæ religionis Antistite Romano Pontifice expetere consueverunt, & ab illo paternæ charitatis affectu pro facultate præstari; cuius rei innumera sunt exempla.

Sed ad Ambrosium redeamus hæc itidem de Arianis subdentem: Sed inuidiam faciunt, quia aurum erogatur. Nec ego hanc inuidiam perhorresco. Habeo ærarios: ærarij mei pauperes Christi sunt: hunc noui congregare thesaurum. Vtinam hoc mihi semper crimen adscribant, quia aurum pauperibus erogatur. Quod si obijciunt quod defensionem ab ijs requiram: non nego, sed etiam ambio: habeo defensionem, sed in orationibus pauperum. Cæci illi & claudi, debiles & senes robustis bellatoribus fortiores sunt. Denique munera pauperum Deum obligant: quia scriptum est: Qui largitur pauperi, Deo foenerat: præsidia bellatorum: diuinam sæpe gratiam non merentur.] hæc ipse.

Sed quid rursus in eum Ariani liuore tabescentes obijcerent, ipsum audi: Hymnorum, inquit, quoque meorum carminibus deceptum populum ferunt. Plane nec hoc abnuo, Græde carmen istud est, & quo nihil potentius. Quid enim potētius, quam confessio Trinitatis, quæ quotidie totius populi ore celebratur? Certatim omnes student fidem fateri, Patrem & Filium & Spiritum sanctū norunt versibus prædicare. Facti sunt igitur omnes magistri, qui vix poterant esse discipuli.] hæc idcirco S. Ambrosius, quod in omnibus tunc a se editis hymnis & in Ecclesia canendis populo traditis, ad finem cuiusque ipsorum (vt apparet) conglorificatio esset sanctissimæ Trinitatis. Haud enim pridem eiusmodi hymnodiam coepisse in Ecclesia Mediolanensi, S. Augustinus, qui eam audiebat, & ipsius concentu magnopere demulcebatur animo, testatur his verbis: Quantum fleui in hymnis & canticis tuis, suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. Non longe coeperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum Iustina Valentiniani pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur, hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arianis.

Excubabat pia plebs in ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, solitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus viuebat. Nos adhuc frigidi a calore spiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita atque turbata. Tunc hymni & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus mæroris tædio contabesceret, institutum est, & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac pene omnibus gregibus tuis, & per cetera Orbis imitantibus.] hæc de hymnodia tunc temporis Augustinus. In Oriente quidem præter Dauidicos psalmos, canendi hymnos ea occasione introductū fuisse vsū diximus, quod cū qui minus sanæ fidei essent, eiusmodi hymnos suis canendos tradidissent (vt primo factum dicitur a Bardesane Syro, inde a Paulo Samosateno, denique ab Apollinari Laodicensi) sanctissimi Patres Catholicæ fidei defensores illis aduersos scripsere sacros hymnos: quod præstitisse diximus Ephræm Syrum, & alios, atque vltimo loco Gregorium Nazianzenum.

De

A De eiusmodi quoque hymnodia atque vigilijs hæc Paulinus: Hoc in tēpore primò antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in Ecclesia Mediolanensi celebrari coeperunt.] ex quibus plane videas, quàm procul abhorreat a veritate quod effictor ille sermonum nomine S. Augustini insipienter effurijt, a S. Ambrosio vigilijs esse sublatas, quas constat auctore eodem, in Mediolanensi Ecclesia hymnis auctas. Verum de his in Notis pluribus egimus.

Sed idem rursus S. Ambrosius eidem concioni apponens coronidem, quo modo se habeat Imperatoris potestas cum Ecclesiastico iure, hæc ad postremū addit: Soluimus quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, Tributum Cæsaris est; non negatur. Ecclesia Dei est; Cæsari vtique non debet addici; quia ius Cæsaris esse non potest Dei templum. Quod cum honorificentia Imperatoris nemo dictum potest negare: quid enim honorificentius, quàm vt Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Quo cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur, Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est. Bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. Hæc vt humiliter dicimus, ita constanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladium, deportationem minantur. Didicimus Christi seruuli non timere. Non timentibus nunquam est grauis terror, &c.] ita ipse, ex quibus perspicue intelligis, quàm velit illibate integre seruatam, custoditamque ius Ecclesiasticum sacerdotibus; & quàm longe longius ablit, vt Imperatores Ecclesijs, earumque ministris sacerdotibus dominantur.

Quæ autem contigerint post illam ad populum habitam concionem, idem ipse sanctus Ambrosius prout gesta sunt, ad sororem Marcellinam exacte describit, cum ait: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectionem atque tractatum, &c.] per diem illam Dominicam, almarum solemnitatem intelligit, quæ de asina & pullo solutis atque ad Christum deductis Euangelium (vt dictum est) consuevit in Ecclesia recitari. Quod vero ait, post tractatum habitum: per tractatum vtique intelligit habitam more maiorum ad populum concionem. Sed & quod subdit, eadem ipsa die tradidisse symbolum competentibus baptizandis: eandem diem Dominicam, Palmarum dictam, significat, quo antiquitus dari symbolum competentibus consuevit, vt Ildorus & alij testantur. Quæ autem tunc ea die contigerint, vt sciamus, ipsam Ambrosij epistolam hic recitemus; sic enim se habet:

Quoniam omnibus fere epistolis solite quæris de Ecclesia: accipe quid agatur. Postridie quàm accepi litteras tuas, quibus significaueras quod te exagitarent somnia tua, moles inquietudinum grauium coepit moueri. Nec iam Portiana, hoc est extramurana basilica petebatur, sed basilica noua, hoc est intramurana, quæ maior est. Conueniunt me primo Principes, virtutum viri, Comites Consistoriani, vt & basilicam traderem, & procurarem ne quid populus turbatum moueret. Respondi quod erat mei ordinis: Templum Dei tradi a sacerdote non posse. Acclamatum est sequenti die in ecclesia. Etiam Præfectus eo venit: coepit suadere, vt basilica Portiana cederemus. Populus reclamauit. Ita tunc discessum est, vt intimaturum se Imperatori diceret.] hæc omnia hucusque recitata, duobus diebus ante Dominicam gesta esse, superius dictum est, Quid vero postea acciderit, ita subdit:

Sequenti die (erat autem Dominica) post lectionem atque tractatum, dimissis catenachumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicæ, illic nunciatum est mihi, comperto quod ad Portianam basilicam de Palatio Decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eo pergere. Ego tamen mansi in munere: Missam facere coepi.

Dum offero, raptum cognoui a populo Castulum quemdam, quem presbyterum dicerent Ariani; hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissime flere & orare in ipsa oblatione Deum coepi, vt subueniret, ne cuius sanguis in causa Ecclesiæ fieret: certe vt meus sanguis pro salute non solum populi, sed etiam pro ipsis impijs confunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniuriæ virum. Condemnationes illico grauissimæ decernuntur, primo in corpus omne mercatorum. Itaque sanctis diebus hebdomadis vltimæ, quibus solebant debitorum relaxari vincula, stridunt catenæ, imponuntur collo innocentium, exiguntur ducenta pondo auri intra totum triduum. Respondent aliqui, se tantum & duplum, si peterentur, duros, dummodo seruarent fidem. Erant pleni carceres negotiatoribus: Palatina omnia officia, hoc

MAGNA AMBROSII FIDUCIA IN ELEEMOSYNIS PAT. PERVM.

VT ROREM AMPLIUM

MAGNA AMBROSII FIDUCIA IN ELEEMOSYNIS PAT. PERVM.

a'Prou. 19'

b'Ambros. in Au. centium. OBIECTIO ARIANORVM DE SACRIS HYMNIS.

c'August. Confess. lib. 9. c. 6. 7.

d'Idor. de Di. uin. offic. c. 27.

e'Ambros. epist. 33.

f'Idor. de Di. uin. offic. c. 27.

DE POTESTATE IMP. ET IVRE ECCLESIAE

a'Ambros. epist. 33. RATIO TEMPO RIS ET CONTINUATIO ACTO RVM.

d'Idor. de Di. uin. offic. c. 27. e'Ambros. epist. 33. EPIST. AMBROSII AD MARCELLINAM.

CASTVLVS ARIANVS CAPTVS RELAXATVS.

cia, hoc est, Memoriales, Agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum, tempe- rare a processu iubentur, specie qua seditioni interessè prohibebantur: Honoratis multa minabantur grauissima, nisi basilicam traderent.

MILITIBUS VENDICARE IMP. IN ECCLESIAM.

Feruebat persecutio, ac si aperuissent portam, prorupturi in omne facinus videbantur. Conuenior ipse a Comitibus & Tribunis, vt basilicæ fieret matura traditio, dicentibus, Imperatorem iure suo uti, eo quòd in potestate eius essent omnia. Respondi: si a me peteret quod meum esset, id est fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum; quamquam omnia quæ mea sunt, essent pauperum: verum ea quæ diuina, Imperatoris potestati non esse subiecta.] hæc tunc ipse: ex quibus illud considera, quàm longe absit vt iura ecclesiarum, vel eis deseruentium ministrorum sibi vendicare valeat Imperator, si nec in ipsam ædificatam ecclesiam ius aliquod sibi legitime valeat vsurpare. Quòd si ab his Imperator arcetur, quanta temeritate dicam & impietate inferiores Principes ea sibi audeant vendicare? Sed quid ad hæc tunc addidit? idem subdit: Si patrimonium petitur; inuadite: si corpus; occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati est mihi: non ego me vallabo circumfusione populorum: nec altaria tenebo, vitam obsecrans, sed pro altari- bus gratius immolabor.

AMBROS. RE-DARGVIT GO-THOS.

Horrebam quippe animo, cum armatos ad basilicam Ecclesiæ occupandam missos cognoscerem: ne dum basilicam vendicant, aliqua strages fieret, quæ in perniciem totius vergeret ciuitatis. Orabam, ne tantæ urbis, vel totius Italiæ busto superuierem. Detestabar inuidiam fundendi cruoris: offerebam iugulum meum. Aderant Gothi Tribuni: adorabar eos, dicens: Propterea vos possessio Romana suscepit, vt perturbationis publicæ vos præbeatis ministros? Quo transibitis, si hæc delata fuerint? Exigebatur a me, vt compercerem populum. Referebam, in meo iure esse, vt non excitarem; in Dei manu, vt mitigaret. Postremo, si me incitorem putarent: iam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terrarum solitudines. His dictis, illi abierunt, ego in basilica veteri totum exegi diem; inde domum cubitum me recepi, vt si quis abducere vellet, inueniret paratum.

MILITES MISSI AB IMP. AVGVSTO PRO AMBROSIO.

Ante lucem, vbi pedem limine extuli, circumfuso milite, occupatur basilica: idq. a militibus Imperatori mandatum dicitur, vt si prodire vellet, haberet copiam; se tamen præsto futuros, si viderent eum cum Catholicis conuenire: alioquin se ad eum coetum, quem Ambrosius cogeret, transituros. Prodire de Arianis nullus audebat, quia nec quisquam de ciuibus erat, pauci de familia regia, nonnulli etiam Gothi, quibus vt olim plaustrum sedes erat, ita nunc plaustrum ecclesia est. Quocumque femina ista, nempe *Iustina*, processerit, secum suos omnes coetus vehit. Circumfusam basilicam esse gemitu populi intellexi: sed dum leguntur lectiones, intimatur mihi plenam populi esse basilicam etiam nouam, maiorem videri plebem, quàm omnes cum essent liberi: lectorem efflagitari. Quid plura? Milites ipsi, qui videbantur occupasse basilicam, cognito quòd præcepissem vt abstinerentur a communionis consortio, ad conuentum hunc nostrum venire coeperunt. quibus visis, turbabantur mulierum animi: proripit se vna. Ipsi tamen milites, se ad orationem venisse, non ad proelium, loquebantur. Clamauit aliqua populus quàm moderate, quàm constanter, quàm fideliter, poscebat vt ad illam pergeremus basilicam. In illa quoque basilica fertur quòd populus præsentiam flagitabat meam. Tunc ego hunc adorsus sermonem sum: Audistis, filij, librum Iob hodie legi, &c.]

DE IVRE IMP. ET ECCLESIAE

At in eodem quem tunc ad populum sermonem habuit, hæc inter alia: Mandatur denique: Trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere; nec tibi accipere, Imperator, expedit. Domū priuati nullo potes iure temerare: domū Dei existimas auferendā? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauare, Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere; sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptū est: Quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent: ad sacerdotem ecclesiæ: publicorum tibi moenium ius commissum est, non sacrorū.] hæc cum adeo constanter atque frequenter affirmet & inculcet Ambrosius; compello te, Christiane Princeps: quem tutius audies, Ambrosium, an recentiore hæresiarcham omnia Principibus tribuentem? Cui Ambrosius doctrina secundus, si scientiam quæris? si vitæ mores; quem habes, qui eidem

vel

vel minima ex parte conferre queas? si pietatem, certam, tutamq. Catholicam fidem; ex miraculis ab eo viuente atque defuncto editis proba doctrinam. In tam aperta luce adeo cæcutis, vt adhuc lucem tenebras, & tenebras lucem dicas? Sed quod reliquum est historiae prosequamur: subdit enim hæc ipse:

AMBROSII GRATIARVM ACTIO. a Psal. 78.

Dum hæc tracto, suggestum est mihi, cortinas regias esse collectas, resectam autem basilicam præsentiam mei poscere. Statimq. eo conuerti sermonem meum, dicens: Quàm alta & profunda oracula sunt Spiritus sancti! Matutinis horis lectum est, vt ministris fratres, quod summo animi dolore respondemus: Deus venerunt Gentes in hereditatem tuam. Et re vera venerunt Gentes, & plus etiam quàm Gentes venerunt. Venerunt enim Gothi, & diuersarum nationum viri, venerunt cum armis & circumfusi occupauerunt basilicam. hoc nos ignari tuæ altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt Gentes, sed vere in hereditatem tuam venerunt. Qui enim Gentes venerunt, facti sunt Christiani: Qui ad inuadendam hereditatem venerunt, facti sunt coheredes Dei: Defensores habeo, quos hostes putabam: socios tenco, quos aduersarios existimabam. Completū est illud quod de Domino Iesu Dauid Propheta cecinit: Quia factus est in pace locus eius, & coniregit cornua arcuum, scutum, & gladium, & bellum. Cuius enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum, Domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne basilica Dei traderetur. Inde vim militibus, Imperatori; mortem ante oculos mihi: ne quid inter hæc furori liceret, inseruisti te, Domine, medium, & fecisti vtraque vnum: compercuisti armatos, dicens profecto: Si ad arma concurritur, si in templo meo lis commouetur, quæ utilitas in sanguine meo? Granas itaque tibi Christe: non Legatus, neque

b Psal. 75.

nuncius, sed tu Domine saluum fecisti populum tuum: concidisti faccum meum, & præcinxisti me lætitia.

NOVA QUERELA EXAGITATAVR AMBROSIVS.

Hæc ego dicebam, ratus Imperatoris animum studio militum, obsecratione Comitum, precatu populi posse miterere. Interea nunciatur mihi, missum Notarium, qui mandata deferret. Concessi paululum: mandatumq. inrimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitum faceres? Respondi: Quid placitum sit, ignoro: quidve temere factum dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad basilicam destinasti? Si tyrannus es, scire volo, vt sciam quemadmodum me aduersus te præparem. Retuli, dicens, me nihil in præiudicium fecisse Ecclesiæ: eo tempore quo audieram occupatam esse a militibus basilicam, gemitum tantum modo liberiores habuisse; multisq. adhortantibus vt eo pergerem, dixisse: Tradere basilicam non possum, sed pugnare non debeo. Postea vero quàm cognouerim cortinas regias inde esse sublatas, cum me populus eo ire deposceret, direxisse presbyteros: me tamen noluisse ire, sed dixisse: Credo in Christo, quòd ipse nobiscum faciet Imperator. Si hæc tyrannis videtur, habeo arma, sed in Christi nomine: habeo offerendi mei corporis potestatem. Quid moraretur ferire, si tyrannum putaret?

c Ioan. 6. EMINENS SVPERA IMPERIVM DIGNITAS SACERDOTALIS. d 2. Cor. 12.

Veteri iure a sacerdotibus donata Imperia, non vsurpata. Et vulgo dici, quòd Imperatores sacerdotium magis optauerint, quàm Imperiū sacerdotes. Christus fugit, ne Rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est: Cum infirmior, inquit, tum potens sum. Caueret tamen, ne ipse sibi tyrannum faceret, cui Deus aduersarium non excitauit. Non hoc Maximum dicere, quòd tyrannus ego sim Valentiniani, qui se meæ legationis obiectu queritur ad Italiam non potuisse transire.

Addidi, quia numquam sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrannos sæpe sunt passi. Exactus est totus ille dies in mærore nostro: scissæ tamen ab illudentibus pueris cortinæ regie.] erant illæ veluti affixus titulus, quo significaretur basilica vendicata ab Imperatore: quòd enim putaretur illuc venturus Imperator, ex more cortinis tensis locus paratus eidem fuit. Sed pergit: Ego domum redire non potui; quia circumfusi erant milites, qui basilicam custodiebant. Cum fratribus psalmos in Ecclesiæ basilica minore diximus.

RES AMBROSIO SECVNDE ORES ASPIRANT.

Sequenti die (fuit hæc feria secunda maioris hebdomada) lectus est de more liber Ionæ: quo completo, hunc sermonem adorsus sum: Liber lectus est, fratres, quo prophetatur, quòd peccatores in poenitentiam reuertantur. Acceptum est ita, vt speraretur in præsentem futurum.] et post pauca: Nec mora, nunciatur, Imperatorem iussisse, vt recederent milites de basilica: negotiatoribus quoque quòd exactum de con-

demnatione fuerat, redderetur. Quae tunc plebis totius letitia fuit? qui totius populi plausus? quae gratia? Erat autem dies quo sese Dominus pro nobis tradidit, quo in Ecclesia poenitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria osculis significare pacis insigne. Tunc agnoui quod Deus vermem antelucanum percusserat, ut tota ciuitas seruaretur. Haec gesta sunt, atque vtinam iam finita; sed grauiore motus futuros plena commotionis Imperialia verba indicant. Ego tyrannus appellor, & plus etiam quam tyrannus. Nam cum Imperatorem Comites obsecrarent, ut prodiret ad ecclesiam, idque petitu militum facere se dicerent; respondit: Si vobis iusserit Ambrosius, vincitum me tradetis. Quid post hanc vocem superstit, considera. Quam vocem omnes cohorrerunt, sed habet a quibus exasperetur.

CALLIGONI IMPVDENTIA DIGNO PUNITA SVPLICIO

Denique etiam speciali expressione Calligonus praepositus cubiculi mandare mihi ausus est: Me viuo, tu contemnis Valentinianum? caput tibi tollo. Respondi: Deus permittat tibi, ut impleas quod minaris: ego enim patiar quod Episcopi; tu facies quod spadones. At vtinam Dominus auertat eos ab Ecclesia, & in me omnia sua tela conuertant, meo sanguine sitim suam expleant.] haecenus ad Marcellinam sororem Ambrosius. At quid post haec de Calligono praefecto cubiculi adeo impudenti, vltimum supplicium Ambrosio comminanti? Inultam eunuchi proaciam fuit abire Dominus? minime gentium. Sed quid in eum? Res digna memoria, cum ab ipso Ambrosio, tum a Paulino praetermissa, haud voluit Deus ut relinqueretur penitus obuoluta silentio: siquidem S. Augustinus alia occasione agens contra Iulianum Pelagianum de eunuchorum concupiscentia, inter alia attingit haec obiter his verbis: Est tamen concupiscentia spadonum, pudiceq. comprimitur, ne concumbendi quamuis irritus ipse conatus in eam turpitudinem veniat, propter quam Calligonum Valentiniani iunioris eunuchum gladio nouimus vltore punitum, meretricis confessione conuictum.] ita Augustinus. Vides ex his, quam Deus seuerus sit vindex seruorum suorum, cum sicut Euthymio ante, ita & Calligono postea aqua lance pensatum reddidit, quod in sanctum fuerant supplicium comminati.

a Augusti contra Iulian. Pelagian. lib. 6. c. 44.

At de rebus triduo illo gestis idem S. Ambrosius epistolam scripsit ad omnes Italiae Episcopos, quae penitus excidit, tantumq. superest breue fragmentum, quod S. Ioannes Damascenus ex ea recitat: sic enim ait: At Mediolani Pontifex Ambrosius in epistola quam ad vniuersam Italiam scripsit, haec habet: Mihi autem, tertia nocte, cum ex inedia corpus laboraret, non dormienti, sed in mentis stupore constituto, sese ostenderunt cum quadam persona beato Paulo Apostolo simili, ut eius effigies pictura in tabulis expressa facile declarabat.] haec tantum ibi ex Ambrosio. Vtinam ipsa integra extaret epistola.

b Damasc. de Imag. erat. 2.

Sed quae post haec sunt subssecuta? admiratione plane digna. Vni Ambrosio pro Ecclesiastica libertate pugnant, populus ac milites, subditi atque Principes, terra caelumq. mortales & superi, viuentes atque vita functi, & quid insuper? ipsi denique spiritus aduersarij, licet inuiti, ei tamen praesto fuere. Dicamus de singulis. Mirandum sane fuit, vniuersum populum Mediolanensem Episcopo potius, quam Imperatori, tanto periculo suorum capitum atque bonorum, studere ardentissimis conatibus delegisse; ipsos mercatores lucri cupidos, ut aduersus Imperatorem fauerent Ambrosio, omnia contempsisse; & nobiles, quos Honoratos vocat, praetulisse Crucis ignominiam Regiae Pharaonis: sed maioris admirationis illud accessit, milites qui ad expugnandam basilicam accessissent, momento temporis esse conuersos in defensores; & qui venerant fundere in basilica sanguinem, mutatos vna fuisse cum Catholicis ad Deum preces. Sed quod ne sic quidem emolliretur Iustinae animus, quem impietas in silicem obdurarat, & filium Imperatorem in Ambrosium acrius concitare vrgereq. femineo furore pergeret: Deus pro Ambrosij defensione Maximum Imp. commouit: qui primo (ut par erat) his datis litteris voluit Valentinianum admonuisse:

OMNIA FAVENT AMBROSIO IUSTE PUGNANTI,

c Tom. 1. epist. Roman. Pontif.

Nisi clementiae nostrae circa serenitatem tuam fides simplex esset, & gratia plena concordiae, confido etiam quod commoda rationibus meis esse possent haec, quae nunc agi dicuntur in partibus tranquillitatis tuae Catholicae legis turbatio atque conuulsio. Quid enim tam optandum possit esse ei, si quis esset inimicus, quam aduersus Ecclesias Dei, hoc est aduersus Deum ipsum, & aliqua moliri, & ubi error excusabilis non est

EPISTOLA MAXIMI IMP. AD VALENTINIANUM AVG.

non est, ibi velle peccare? Sed quoniam serenitati nostrae, & in Deum religio maior, quam violari etiam ab inimicissimo quoque non optabile nobis arbitramur, & circa serenissimam iuuentutem tuam tam arcta nostri cura, tam sedula est, ut recte facta magis nos sua, quam errata delectent: idcirco perennitatem tuam credidimus commendandam, ut introspecta ratione nominis summi, & maiestatis ipsius considerata potentia, quid agere debeas solida mente perpendas. Audiui enim (nam fama non patitur occultari, praesertim quod agatur in populos) nouis clementiae tuae edictis, Ecclesijs Catholicis vim illatam fuisse, obsideri in basilicis sacerdotes, multam esse propositam, poenam capitis adiectam, & legem sanctissimam sub nomine nescio cuius legis euerti. Hoc quam graue sit, poteris intueri, si Dei magnitudinem volueris cogitare. Erubescit, si quam crediderit serenitas tua astruere velle rationem, & Dei agere causam.

INMITTENDVM VTERI ET VSV RECEPTAE RELIGIONIS.

Quid enim si hoc solum esset? Si enim iam per tot saecula coalita & confirmata mutares, paruum ne excitare discordiam videreris? Ipsis humanis legibus in hac mortalitate habet nostra reuerentiam consuetudo; & in re iam vetusta atque vsitata aliquid nouum fecisse, reprehensio est. Italia omnis atque Africa hoc sacramento credunt: hac fide gloriantur Gallia, Aquitania, omnis Hispania, Roma ipsa venerabilis, cuius etiam in hac parte principatus est, quod Deum sicut sequi voluit, agnouit. Confitebor ipse, quod non sine maerore dictum est; solum dissentiebat Illyricum: vtinam quod errasset, non extaret exemplum. Vtinam illud incolume * Arianae legis Marsense oppidum permaneret, & non ad iudicium quoddam erroris miseri concidisset; quia ipsos erudisset auctores, ne praecipua irati numinis vltione procumberent. Periculose, mihi crede, diuina tentantur.

* columen

Venerabilis memoriae diuus Valentinianus pater clementiae tuae hac fide fideliter imperauit: nihil ille attingere voluit, quod bene constitutum videbat. Hi certe sub eodem Episcopi iam fuerunt. Quae tanta mutatio, ut qui antea sacerdotes, nunc sacrilegi iudicentur? iisdem certe praecipis, iisdem sacramentis dicari, eadem fide credunt, qua ante crediderunt. An putat venerabilis mihi serenitas tua, conceptam semel in animis hominum religionem, quam Deus ipse constituit, posse conuelli? Quanta ex hoc discordiae excitabuntur? quanta contentiones oborientur? quam crebra ac pestiferae seditiones? quanta & quae peruenientia ad Deum vota iustorum? cum inter Christianos (quod dictu nefas sit) quaedam persecutionis imago nascatur?

Videris in quam partem hanc sedulitatem nostram interpreteris: nullo certe maiori genere curam meam circa clementiam tuam probare tibi possem, quam si te horter, ut desinas. Puto enim recognoscas, quod nemo hoc suaderet inimicus. Haec amabiliter a nobis dicta esse, opto ut intelligas, spero quod credas. Vnde aequum admodum est, ne sancto numini dicata conuellas; Italiam omnem, & venerabilem Romam, ceterasque prouincias suis Ecclesijs, suis sacerdotibus reddas, neque te medium interferas; cum fas sit, iustius eos qui a Catholica Ecclesia Arianorum interpretatione * discesserint, errorem suum vera religione mutare, quam recte sentientibus suam immittere prauitatem.] haecenus Maximus ad Valentinianum: quibus plane apparet, non Mediolanensem dumtaxat Ecclesiam ipsum Valentinianum vexasse, sed omnes existentes in prouincijs sibi subditis, illo edito, quod scripsisse

* interuentio.

PERSECUTIO VALENTINIANI.

Auxentium diximus, edicto, quo iubebantur ab Ecclesijs eijci Catholici sacerdotes, resistentes feriri gladio, Curiales proscribi, nisi Imperatoris mandatum implerent. Porro de Maximi Imperatoris studijs pro defensione fidei, & Ambrosij liberatione, Theodoretus haec habet: Vbi, inquit, Maximus tyrannus de facinore contra praeclearissimum veritatis praecorem Ambrosium per Valentinianum admissio certior factus esset, scribit ad Valentinianum litteras, hortaturq. uti tum a bello contra pietatem faciendo desistat, tum ne paternam pietatem proderet moliatur. Postremo minatur bellum, si non obtemperaret, se contra eum suscepturum, &c.] addit ipsum Maximum hac ex causa confestim in Italiam contendisse. Verum, nisi Theodoretus in alias diuersas a recitatis Maximi litteris inciderit, de bello indicto nulla in his mentio fit.

Theod. lib. 5. cap. 24.

At cum nec sic compesceretur Iustinae in exagitando S. Ambrosium petulantia: e caelo ex sanctis, e terra ex refoffis sanctorum martyrum sacris reliquijs impertitur

a Aug. Confess. lib. p. 6. 7.

b August. de Ciuit. Dei. lib. 22. cap. 8. c Aug. serm. de diuers. 39. d Paulin. in Vi. sa S. Ambros.

e Ambros. epist. 85.

**S. AMBROSII
EPISTOLA AD
SOROREM.**

f Ambros. epist. 85.

a Deo dignissimo sacerdoti praesidium: quoniam autem modo id acciderit, a S. Augu-
stino, qui interfuit, primum hac accipe: Tunc memorato Antistiti tuo per visum aper-
uisti, quo loco laterent martyrum corpora Protasij & Geruasij; quae per tot annos in-
corrupta in thesauro secreti tui recondideras, vnde opportune promeres ad coercendam
rabiem femineam, sed regiam. Cum enim propalata & effusa, digno cum honore trans-
ferrentur ad Ambrosianam basilicam: non solum quos immundi vexabant spiritus,
confessis eisdem daemonebus sanabantur; verum etiam quidam plures annos caecus, ci-
uis, ciuitatiq. notissimus, cum populi tumultuantis laetitiae causam quaesisset, atque au-
disset, exiliuit, eoq. se vt duceret, suum ducem rogauit. Quo perductus, impetrauit
admitti, vt sudario tangeret feretrum pretiosae in conspectu tuo mortis sanctorum tuo-
rum. Quod vbi fecit, atque admouit oculis: confestim aperti sunt. Inde fama discor-
rens, inde laudes tuae feruentes, lucentes; inde illius inimicae animus etsi ad credendi
sanitatem non applicitus, a persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi,
Deus meus.] hac in Confessionibus Augustinus, eademq. in commentarijs de Ciuitate
Dei: sed & alibi sic habet: Tanta, inquit, gloriae martyrum etiam ego testis fui,
vbi Mediolani eram, facta miracula noui, &c.] recenset enim miraculum de caeco tunc
luci reddito tactu sacrorum pignorum. Erant enim dictorum martyrum corpo-
ra (inquit Paulinus) in basilica posita, in qua sunt hodie corpora Naboris & Felicis
martyrum. Sed sancti martyres Nabor & Felix celeberrime frequentabantur; Protasij
vero & Geruasij martyrum vt nomina, ita etiam sepultura incognita erant, in tantum vt
supra ipsorum sepulchra ambularent omnes qui vellent ad cancellos peruenire,
quibus sanctorum Naboris & Felicis martyrum corpora ab iniuria sepulchri defen-
debantur, &c.] subdit de curatione a fatana arreptorum, & de illuminatione
caeci.

Sed hac eadem pluribus ipse Ambrosius in epistola ad Marcellinam sororem, vbi &
de occasione horum perquirendorum corporum martyrum oblata ex dedicatione ec-
clesiae hac habet exordio ipsius epistolae his verbis:

Dominæ sorori vitæ atque oculis præferendæ frater. Quia nihil sanctitatem tuam soleo
eorum præterire, quæ hic te gerantur absente: scias etiam sanctos martyres a nobis
esse repertos. Nam cum basilicam dedicasset: multi tamquam vno ore interpellare
cœperant, dicentes: Sic in Romana basilica dedices. Respondi: Faciam, si martyrum
reliquias inuenero. Statimq. subijt velut cuiusdam ardor præfagij. Quid multa? Do-
minus gratiam dedit. Formidantibus etiam clericis, iussi eruderari terram eo loci qui
est ante cancellos sanctorum Felicis atque Naboris. Inueni signa conuenientia: adhibi-
tis etiam quibus per nos manus imponenda foret; sic sancti martyres eminere cœ-
perunt, vt adhuc nobis silentibus arriperetur vna, & sterneretur prona ad locum san-
cti sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros duos, vt prisca ætas ferebat, ossa
omnia integra, sanguinis plurimum. Ingens concursus populi per totum illud biduum.
Quid multa? Condidimus integra ac ordine, transfulimus vespere iam incumbente ad
basilicam Faustæ; ibi vigiliae tota nocte, manus impositio. Sequenti die transfulimus ea
in basilicam, quam appellant Ambrosianam. Dum transferimus, caecus sanatus est. Ta-
lis mihi ad populum fuit sermo: Cum tam effusam, &c.]

Voluissimus sermonem integrum descripsisse ex ea Ambrosij epistola, ad renouan-
dam memoriam sacrorum antiquorum Catholicæ Ecclesiæ rituum, de quibus sæpe plu-
raq. superius, nimirum de vsu dedicandarum ecclesiarum non sine reliquijs sanctorum
martyrum, ipsoq. cultu sanctorum; nisi nimia prolixitas fastidium attulisset. Porro de
immensitate miraculorum hac notatu digna eadem oratione ipse Ambrosius: Cognou-
istis, immo vidistis ipsi multos a daemone purgatos, plurimos etiam vbi vestem san-
ctorum manibus contigerunt, his quibus laborabant debilitatibus absolutos: reparata ve-
tusti temporis miracula, quo se per aduentum Domini Iesu gratia terris maior infuderat,
vmbra quadam sanctorum corporum plerisque sanatos cernitis. Quanta oraria iactantur?
quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcantur?
Gaudet omnes extrema linea contingere; & qui contigerit, saluus erit.] hac ipse summa-
tim: quibus intelligas huius temporis Fidelium propensioem cultum erga sacras reliquias
sanctorum martyrum, quarum cultum operatione miraculorum Deus sæpius comprobauit.
Et in fine orationis: Acclamauit populus, vt in Dominicum differretur diem martyrum
depositio

A depositio: sed tandem obtentum, vt sequenti fieret die. Sequenti die talis mihi ad
populum sermo fuit: Hesterno die tractaui versiculum: Dies diei cruciat verbum, &c.]
vbi agit de Arianorum perfidia conantium obscurare infidelitatis caligine claritudinem
martyrum tot miraculis coruscantium; ait enim de illis: Ariani dicunt: Non sunt isti
martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare: cum tormenta da-
monum ipsorum voce probentur, & beneficia martyrum remedijs caecorum & absolu-
torum indicijs declarentur. Negant caecum illuminatum, sed ille non negat se sanatum.
Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Caecus esse desiui: & probat facto. Isti be-
neficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis cum valeret,
mancipatus obsequijs, Seuerus nomine, Ianius ministerio: deposuerat officium, post-
quam inciderat impedimentum. Vocat ad testimoniū homines, quorum ante sustenta-
batur obsequijs: eos iudices suae visionis accersit, quos habebat testes & arbitros caeci-
tatis. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacrae reliquiae ve-
stiuntur, redditum sibi lumen sit, &c.] inferius autem quo modo ipsi spiritus nequam
redarguerent, coacti licet, Arianorum impietatem, hac habet:

Audiuimus hodie dicentes eos, quibus manus imponebatur: neminem posse esse
saluum, qui Patrem & Filium & Spiritum sanctum negaret, qui Trinitatis omnipoten-
tem virtutem non crederet: confitetur hoc diabolum, sed Ariani nolunt fateri. Dicit
enim diabolum, sic torqueatur, quemadmodum ipse a martyribus torquebatur, qui Spi-
ritus sancti Deitatem negarit. Non accipio a diabolo testimonium, sed confessionem:
inuitus dixit diabolum, sed exactus & tortus: quod nequitia supprimit, extorquet in-
iuria. Cedit diabolum plagis, & adhuc cedere nesciunt Ariani? Quanta perpessi sunt? et
quemadmodum Pharaon, malis suis indurantur. Dicebat diabolum, vt scriptum legimus:
Scio te quis sis: Tu es Filius Dei viui. Dicebant Iudaei: Nescimus quis sit. Dicebant ho-
die & superiori die vel nocte daemones: Scimus quia martyres estis. et Ariani dicunt:
Nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere.] hac & alia de veritate miraculo-
rum sanctorum martyrum.

Postea vero accidit, quod addit his Paulinus, ingens prodigium, quo didicerunt Aria-
ni in martyres non oblatrare; ait enim: Deus tamen qui gratiam Ecclesiæ suae augere
consuevit, non passus est diu insultari a perfidis, sanctis suis. Vnus itaque ex ipsa multi-
tudine subito arreptus spiritu immundo clamare cœpit, ita torqueri eos, vt ipse tor-
quebatur, qui negarent martyres, vel qui non crederent in Trinitatis vnitatem, quam
docet Ambrosius. At illi hac voce confusi, qui conuerti debuerant, & dignam tali
confusione agere poenitentiam, in piscinam demersum hominem necauerunt, perfidi-
æ homicidium iungentes.] Magna hæc: at illud quidem ceteris excellentius recte
intuenti miraculum videri potuit, quod furor ille incitatae flammæ rabiei femineæ a
sanctis martyribus, mox vt apparuere, extinctus fuit; adeo vt qui negabant ore, opere
veritatem timore martyrum confirmarent; de quibus hac Paulinus: Denique ex
hoc tempore, quo scilicet inuenta sunt reliquiae martyrum, sedari cœpit persecutio, quæ Iu-
stinæ furore accendebatur, vt sacerdos de Ecclesia pelleretur. Tamen adhuc intra Pala-
tium multitudo Arianorum cum Iustina constituta deridebat tantam Dei gratiam,
quam Ecclesiæ suae Catholicæ Dominus Iesus meritis martyrum suorum conferre di-
gnatus est: venerabilemque virum Ambrosium narrabat pecunia comparasse homines,
qui se vexari ab immundis spiritibus mentirentur, atque vt ab illo, sic & a martyri-
bus se torqueri dicerent.] Subdit inferius, ipsos daemones clamare solitos, non a marty-
ribus tantum, sed etiam ab Ambrosio se torqueri: quod etiam S. Augustinus testatur
in commentario de Cura agenda pro mortuis. At quo modo hoc? in puero Probi
Præfecti, quem diabolum arripuerat, aperte demonstratum est, vt idem Paulinus in-
ferius tradit.

Absoluta igitur Ambrosius concione, sacra pignora, vt decebat, suo loco recondi-
dit; ita tamen, vt ex eis partem aliquam sibi seruaret, erogandam in diuersas Ecclesias,
quæ ardentissimo studio eorundem sanctorum martyrum reliquias ex diuersis locis ex-
peterent; vt in eorum honore basilicas vel erigerent, vel in iam ædificatis reponerent.
Allatae sunt ipsæ quidem Romam, vbi nomine eorundem sanctorum a Vestina nobili ac præ-
diuiti femina crectus est Titulus, qui postea ab Innocentio Papa fuit dedicatus: id enim
habet liber de Romanis Pontificibus in Innocentio. Accepit eandem quoque reliquias
martyrum

a Ambros. serm. 91.

TESTIFICA-
TIO EXTORTA
A DAEMONI-
BUS.

SEDATVR IV-
STINAE PER-
SECVTIO.
*b Paulin. in
Vit. S. Ambros.*

*c August. de en-
ra agenda. pro
mortuis.*

RELIQUIAS
MARTYRUM
MISSAE AD EC-
CLESIAS.

A martyrum S. Paulinus, quas collocavit in nuper a se erecta Fundana basilica: testatur id ipse ad Seuerum scribens. Insuper S. Gaudentius Brixianus Episcopus acceptas ab eodem Ambrosio ipsas reliquias condidit in basilica dicta, Concilium sanctorum: tradit id ipse in sermone quem habuit in eiusdem dedicatione. In Gallias quoque easdem perlatae fuisse reliquias, atque in honorem eorundem martyrum erectas esse Memorias, affirmat Gregorius Turonensis. Fuerunt quoque eorundem martyrum reliquiae perlatae in Africam, ibique in Victoriana villa triginta millibus ab Hippone collocatae, ubi ipsorum nomine erectam fuisse ecclesiam S. Augustinus enarrat. Sed & Eugipius in Actis S. Seuerini affirmat, ad Noricos etiam peruenisse eorundem martyrum veneranda pignora. Vide ex his flagrans Catholicorum Fidelium studium erga reliquias sanctorum martyrum: cuius insinuandi antiqui vsus causa haec recensuisse volumus. Sed iam ad res Mediolanenses, ad ipsum inquam S. Ambrosium reuocetur oratio.

B At quid Iustina post haec? Quae pala Ambrosium persequi rubore suffusa desierat, eundem clam aggredi pertentauit: nam sicarium in eum, pro scelus, immisit; id enim Paulinus testatur his verbis: Alius etiam gladium ferens, ad cubiculum usque peruenit, ut interficeret sacerdotem: sed cum eleuasset manum districto gladio, dextera obrigente, remansit. Tunc se missum a Iustina postquam confessus est; brachium, quod iniue cum extenderetur, rigerat, sanatum est confessione.] haec Paulinus. Sed miraris missum esse ad necem sancti sicarium? Scito ad hoc ipsum obeundum inducos & demones: quod non prius cognitum est, quam post ipsius Iustinae mortem, Angelo extorquente a fonte perpetrati delicti confessionem. res gesta ita describitur ab eodem Paulino: Mortua vero Iustina, quidam Aruspex, Innocentius nomine, non opere, in causa maleficiorum cum a Iudice torqueretur: aliud quam interrogaretur fateri coepit: Clamabat enim, ab Angelo maiora tormenta sibi adhiberi, eo qui custodiret Ambrosium: quoniam temporibus Iustinae ad excitanda odia populorum in Episcopum, cacumen tecti ecclesiae conscendens, medio noctis sacrificauerit: Sed quanto instantius & sollicitius opera maligna exercebat, tanto magis amor populi circa fidem Catholicam & Domini sacerdotem conualescebat. Misisse etiam se & demones, qui illum internecarent, fatebatur: sed demones renunciaffe, se non solum ad ipsum appropinquare minime posse, verum etiam nec ad fores domus, in qua manebat Episcopus: quia ignis insuperabilis omne illud aedificium communiret, ut etiam longe positi viderentur. atque ira cessasse artes suas, quibus aduersus Domini sacerdotem se aliquid posse arbitrabatur.] haec Paulinus.

C At quis tandem finis adeo immanis in Dei sacerdotem Ambrosium pertinacissimae feminae persecutionis? Accidit plane secundum illud propheticum: Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem effloreat sanctificatio mea.] Ipsa enim etsi non cedens, victa tamen atque confusa, omnibus facta ludibrio remansit Augusta delusa; cum contra magnus Antistes, de prostrata cum impijs impietate victorij gloriofior, ore omnium praedicaretur; adeo ut demones etiam ipsi eius praeconia celebrare, quantumlibet inuiti, compellerentur. Sed parua adhuc Deo visa haec sunt sacerdotem suum amplioribus honoribus prosequenti, quos illi exhiberi voluit ab iisdem Principibus qui eum fuerant persecuti, ab ipsa inquam Iustina Augusta atque Valentiniano Imperatore; idque hoc ipso anno, ut ex hoc violentior diuina demonstraretur exactio, quo celerior fuit ab inimicis extorta: factumque ferme momento temporis, ut qui mille nocendi artibus incessabili indefessoque studio Dei Antistitem appetiissent, iisdem mox ipsum adirent supplices, ipsumque suae ipsorum salutis arbitrum & seruatorem Imperij profitentes, in summo discrimine constituti, sibi atque Imperio suppetias ab eo quamprimum ferri rogarent. At quenam erant tunc ipsorum praesentissimae, quibus adeo premebantur, angustiae? Dicam paucis.

D Maximus in Gallijs Imperator, quod diu mente conceperat, Alpes cum exercitu superare, summaque rerum potiri Occidentalis Imperij, hoc ipsum proxime expleturus nunciatur. Vna in Ambrosio spes; ut, quod alias ante experti fuerant, legatione sua Maximum talia conantem coerceat. Sicque magno dispensationis diuinae iudicio, qui paulo ante ab iisdem Augustis Ambrosius tyrannus appellabatur, modo ut tyrannum coerceat, in Gallias Legatus proficisci rogatur. Suscepit ipse munus haud inuitus, qui sciret cum Christianorum omnium tum praesertim Antistitis esse muneris, exemplo & doctrina

AMBROSIVS ROGATUR A IUSTINA OBIRE LEGATIONEM.

e Psal. 102.

a Paulin. epist. 12.

b Greg. Turon. de Glor. martyrum. c. 47. & hist. Franc. lib. 10. cap. 32. item Aim. lib. 2. c. 20. c Aug. de Ciuit. Dei lib. 20. c. 8.

d Paulin. in Vis. S. Ambrosij.

A doctrina Christi, beneficiorum cumulo acceptas iniurias compensare. At non ut prior, ita posterior haec Ambrosij legatio feliciter cessit; nimirum quod iusta fuisset iam diuina sententia definitum, eos qui de pellendis (ut dictum est) ab Ecclesijs Catholicis sacerdotibus promulgassent edictum, a suo ipsorum fore expellendos Imperio, & paterna hereditate priuandos; ut sic posterius intelligerent Principes, quanto periculo lacebant Ecclesias & sacerdotes. Quae autem suscepta eiusmodi legatio continuerit, summa eius ab eodem Ambrosio alibi sic exprimitur: Ego tuus iterum Legatus repetiui Gallias, & mihi dulce illud officium fuit, pro salute tua primo, deinde pro pace atque pietate, qua fraternas reliquias postulabas, nondum pro te securus, & iam pro fraternae sepulturae honore sollicitus.] haec ipse. Porro in huius muneris functione ita se gessit Ambrosius, ut praetextus omnes, quibus Maximus nitebatur velare tyrannidem, iustumque adornare bellum, ipse certis rationibus constantia sacerdotali dissolueret, probaretque. Valentinianum iniuriam passum esse, nec quid leue in ipsum Maximum contulisse. Sed & prudenter specie petendi cadaveris Gratiani, eiusmodi legationem ad explorandum Maximi animum, velandam putauit; cum tamen re vera ut istud ipsum ageret, mitteretur. Quid autem ab eo hac in legatione actum sit, scripta ab ipso epistola ad Valentinianum Augustum declarat, qua singularum rerum gestarum relatio continetur, quae sic se habet:

Ambrosius Valentiniano Imperatori.

B Etsi superioris legationis meae fides ita approbata sit tibi, ut ratio eius a me non quaereretur (satis enim claruit, eo ipso quod aliquot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam a Maximo non recepisse, neque ijs ad stipulatum, quae ad voluntatem eius magis, quam ad pacem propenderent: denique non commississes secundam legationem, nisi primam probasses) quia tamen regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem: ideo hac epistola expositionem legationis meae insinuandam putavi, ne cuiusquam sermo veris prius vana intexeret, quam reditus meus integra & sincerae veritatis expressa signaculo manifestaret.

C Cum peruenissem Treuiros, postridie processi ad Palatium. Egressus est ad me vir Gallicanus praepositus cubiculi, eunuchus regius. Poposci adeundi copiam. Quaeuit, num rescriptum haberem clementiae tuae. Respondi, habere. Retulit, non posse me nisi in Consistorio videri. Dixi, non esse hunc morem sacerdotalem: certe esse aliqua, de quibus secreto deberem cum suo Principe confabulari. Quid plura? Consuluit eum: sed eadem referenda credidit, ut liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamen, alienum id quidem a nostro munere, sed me recepto officio non defuturum: gratiam mihi esse humilitatem in tuo praesertim, & quod verum est, fraternae pietatis negotio. Ut sedit in Consistorio, ingressus sum: affurrexit, ut osculum daret, Ego inter Consistorianos steti. Hortari coeperunt alij ut ascenderem: vocare ille. Respondi ego: Quid oscularis eum, quem non agnoueris? si enim me agnouisses, non hoc loco videres. Commotus es, inquit, Episcope. Non inquam iniuria, sed verecundia, quod alieno consisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es Consistorium. Nec illud, inquam, mei erroris fuit: vocantis, non ingredientis vitium est. Cur, inquit, ingressus es? Quia, inquam, tunc ut inferiori pacem petebam, nunc ut aequali. Cuius, inquit, beneficio aequali? Respondi: Omnipotentis Dei, qui Valentiniano regnum, quod dederat, reseruauit.

D Ad postremum crupit, dicens: Quoniam melusisti, ut ille Baudo, qui sibi regnum sub specie pueri vindicare voluit, qui etiam barbaros mihi immisit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cum mihi tot millia barbarorum militent, & annonas a me accipiant. Quod si ego tunc, quando venisti, non essem retentus: quis mihi obstitisset, & virtuti meae? Ad haec ego leniter: Non opus est, inquam, ut commouearis, cum causa nulla sit commotionis: sed patienter audias quae referantur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatione dum mihi credis, per me deceptum te esse asserbas. Gloriosum mihi est hoc pro salute pupilli Imperatoris. Quos enim Episcopi magis quam pupillos debemus tueri? Scriptum enim est: Iudicate pupillo, & patris orphanorum. Tamen non exprobrabo beneficium meum Valentiniano. Ut verum eloquar: Vbi ego tuis legationibus obstiti, quo minus influeres in Italiam? quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An vero corpore meo clausisti Alpes? Vtinam

SYMMA LEGATIONIS AMBROSII. a Ambrosij orat. de obitu Valentinian.

b Ambrosij epist. 27.

RELATIO AMBROSII DE SUA LEGATIONE.

AMBROSIVS QUERITUR HABERE CONSISTORIO.

* serio

QUERELA MAXIMI IN AMBROSIVM.

c Isr. 1. d Psal. 67.

A Vtinam hoc meum esset: obiectionem non timerem, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te, vt paci acquiesceres? Nonne intra Gallias iuxta urbem Moguntiacum Comes Victor occurrit mihi, quem direxisti, vt pacem rogaret? In quo ergo te fefellit Valentinianus, qui prius pacem a te rogatus est, quam postularet? In quo fefellit Bauto, qui deuotionem Imperatori exhibuit suo? an quia Principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui vbi primum veni, cum diceres quod Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet: responderim, non esse æquū, vt aspero hiemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes, sine matre autem tanto itinere dubijs rebus committeretur. De pace nobis legationē commissam, non de aduentu eius promissionem: spondere nos id non potuisse, certum est, quod mandatum non erat, me certe nihil spondisse; adeo vt diceres: Expectemus quid Victor responsi ferat. Illum autem, liquet, me retento, peruenisse Mediolanum, negatumq. ei quod postulabat: de pace tantum conspirare studia, non de aduentu Imperatoris, quem moueri non oporteret. Præfens eram, vbi Victor redijt. Quo modo ergo reuocaui Valentinianum?

B Legati iterum missi ad Gallias, qui eius aduentum negarent, apud Valentiam Gallorum me reppererunt: milites vtriusque partis, qui custodirent iuga montium, offendi reuertens. Quos ego tuos reuocaui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immisit barbaros Bauto Comes? Et quid mirum, si hoc Bauto fecisset Transfhenanus genere, cum tu miniteris Imperio Romano barbarorum auxilia, & turmas translimitanas, quibus commeatus prouincialium tributa soluebant? Vide autem quid interfit inter tuas minitationes & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas quod barbarorum stipatus agminibus Italiæ te infunderes: Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ terras reflexit. Quid habet inuidiæ, si Bauto barbaros cum barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se vtrinque præterdit, in medio Romani Imperij sinu Iuthungi populabantur Rhætiæ, & ideo aduersus Iuthungum Hunnus accitus est. Idem tamen quia de finitimo proterebat Alemanniam, & iam vicinia mali vrgebat Gallias, coactus est triumphos suos deserere, ne tu timeres. Confer vtriusque factum. Tu fecisti incurfari Rhætiæ: Valentinianus suo tibi auro pacem redemit.

C Aspice illum quoque qui tibi ad dexteram assistit, quem Valentinianus, cum posset suum dolorem vlcersi, honoratum ad te redire fecit: tenebat eum in suis terris, atque in ipso nuncio necis fraternæ frenauit impetus; nec tibi vicem, etsi non parilis dignitatis, eiusdem tamen necessitudinis retulit. Confer ergo, te iudice, vtriusque factum. Ille tibi fratrem tuum viuentem remisit: tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi aduersum se auxilia non negauit? Sed vereris, ne exuuiarum reditu renouetur militibus dolor: hoc enim allegas. Quem viuentem deseruerunt, eum defendent peremptum? Quid eum mortuum times, quem occidisti, cum posses reseruare? Hostem, inquis, meum peremi. Non ille tuus hostis, sed tu illius. Ille iam non sentit defensionem: tuam causam considera. Si quis aduersum te hodie Imperium in his partibus vsurpandum putet: quæro, vtrum te hostem illius dicas, an illum tibi? Ni fallor, vsurpator bellum infert, Imperator ius suum tuetur. Ergo quem non debueras occidere, eius reliquias negas? Habeat Valentinianus Imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ obfides. Et quo modo allegabas, quod eum non mandaueras occidi, quem prohibes sepeliri? Poterit igitur credi, quod ei non inuideris vitam, cui etiam sepulturam inuides?

D Sed ad me reuertar. Audio te queri, quod se ad Theodosium Imperatorem potius contulerint, qui sunt cum Valentiniano Imperatore. Quid igitur futurum sperabas, cum tu refugientes eos ad poenam posceres, captos necares, Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidi? Respondi ei, Balionem: at quem virum? qualem bellatorem? Hæccine fuit iusta causa exitij, quod Imperatori suo fidem seruauit? Non ego, inquit, eum iussi occidi. Respondi: Hoc audiuius, quod occidi iussus sit. Sed, inquit, si ipse sibi vim non intulisset, iusseram eum deduci Caillonum, & ibi viuum exuri. Respondi: Ergo propterea & illud creditum est, quod eum occideris. Quis autem sibi parcendum putaret, cum occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, Comes utilis?

Ita, tum

A Ita tum discessi, vt se tractaturum diceret. Postea cum videret me abstinere ab Episcopis, qui communicabant ei, vel qui aliquos deuios licet a fide ad necem petebant; commotus eis iussit me sine mora regredi. Ego vero libenter, etsi me plerique insidias euasurum non crederent, ingressus sum iter, hoc solo dolore percitus, quod Hyginum Episcopum fenem in exilium duci comperi, cui nihil iam nisi extremus superesset spiritus. cum de eo conuenirem comites eius, ne sine veste, sine plumatio paterentur extrudi fenem; extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior aduersus hominem pacis inuolucro bellum regentem.] hæcenus ad Valentinianum Ambrosius.

B Ad ipsum etiam Maximum idem alludit, dum in oratione habita in funere Valentiniani hæc ait: Felicius Episcopos persequantur Imperatores, quam diligant. Quanto mihi beatius Maximus minabatur? in illius odio laus erat, in horum amore supplicij feralis hereditas.] Meminit huius ad Valentinianum Ambrosij relationis Paulinus, atque ait: Ipsum vero Maximum a communionis consortio segregauit, admonens, vt effusi sanguinis Domini sui, & (quod est grauius) innocentis, ageret poenitentiam, si sibi apud Deum vellet esse consultum.] hæc ipse: quæ quidem sic intelligenda sunt, quod ibi Treueris cum esset, nec cum ipso voluit communicare, nec cum Episcopis illi communicantibus, quod essent partis Ithacianæ, cuius superius mentio facta est.

C Quisnam autem Hyginus ille fuerit, quem in exilium adeo inhumane crudeliterq. deportari a satellitibus tradit Ambrosius; haud facile colligi omnino potest; scimus tamen eius nominis Episcopum hoc tempore vixisse in Hispania hostem acerbissimum Luciferianorum schismaticorum, in quem Marcellinus ac Faustinus eo libello, quem Theodosio obtulerunt, vehementer oblatrant, more suo, Catholicos omnes magni nominis viros calumnijs fugillantes. Fortasse hic idem ipse, qui apud Seuerum Adiginus scriptus reperitur, Episcopus Cordubensis, primus qui aduersus Priscillianum hæresiarcham, detegendo nefanda eius scelera, concitare Episcopos cœpit.

D Quod autem ad Valentinianum Imperatorem spectat: imprudens nimis Ambrosij admonitionem illam neglexit, qua cauendum sibi Maximum esse, quod sub pacis inuolucro bellum tegeter, vltimis verbis epistolæ inculcarat. Sed minime considerans, Dei sacerdotem eo modo, diuino spiritu eam tractasse causam, quo dolo agentis Maximi detegeret animum, vt cautum ipsum redderet, ne pulchro pacis & securitatis nomine ab eo decipi posset: incaute nimis alium mox ad eundem Maximum Legatum mittit, Domninum nomine, qui ab eo deceptus est, nesciensq. Maximum post se in Italiam duxit. Hæc autem quo modo se habuerint, Zosimus ita describit: Itaque Valentinianus Domninum hanc ob causam, ob pacem scilicet firmiter statuendam, ablegat, hominem natione quidem Syrum, sed notæ melioris familiarem; quippe regni potestatisq. particeps, fide pariter & vsu rerum præstare ceteris videbatur: et quicquid alioqui Princeps alio nomen in conscio facere volebat, huic in primis credendum statuerat. Igitur profectus ad Maximum Domninus, capitibus legationis omnibus expositis, omni cum obseruantia comitateq. receptus est: nam & dignabatur eum honore Maximus eximio, & tanta munerum mole satiabat, vt Imperatorem Valentinianum nullum huic parem habiturum amicum Domninus existimaret. Ac poterat vsque adeo Domninum decipere Maximus, vt etiam partem exercitus sui cum eo mitteret, quæ Imperatori Valentiniano auxilio contra barbaros Pannonijs imminentes esset.

E Posteaquam hæc consecutus Domninus abiisset, seq. iactaret copia & magnitudine munerum, quæ acceperat, & concessorum sibi sociorum satellitio: viam ducentem ab Alpibus imprudens Maximo faciliorem reddebat. Quod Maximus futurum prospiciens, eoq. nomine cuncta molitus, vniuersis cum copijs subsequēbatur, tacite præmissis in itineribus custodibus, qui omnem curam adhibebant, ne cursu quis prætergressus, Maximi transitum in Italiam Domnini comitibus renunciaret. Quæ sane custodia erat perfacilis: nec enim latere poterant, qui parte Alpium arctissima proficiscebantur. Cum igitur intelligeret, Domninum cum suis Alpes, qua sunt angustissimæ, cum montibus inuijs penetrasse; atque ijs præterea locis, quæ post Alpes erant palustria, militūq. copias impedire poterant, hostile se nullum agmen aduersum inuesturū speraret; omni cum celeritate Italiam, nemine præpediente, ingressus, Aquileiam copias ducit.] hæc de aduentu clandestino Maximi in Italiam Zosimus.

Puto

AMBROSII
FORTIS DE-
FENIO.

AMBROS. MA-
GIS VRGET MA-
XIMUM.

APOLOGIA
PRO VALENTI-
NIANO.

INVECTIVA IN
MAXIMUM.

AMBROSII
ABSTINET A
COMMUNICA-
TIONE EPI-
SCOPORVM.

Paulin in Vit.
S. Ambros.
MAXIMVS
QVO MODO
EXCOMMUNI-
CATVS AB AM-
BROSIO.

DE HYGINO
EPISCOPO.

LEGATIO DO-
MNINI QVA-
LIS.
Zosim. lib. 4.

IN NEGOTIO- RVM FNCTIO NIBVS VIRI DEI CETERIS PRAESTANT.

Puto sentis, lector, ambarum legationum exemplis, quam praestent prudentia & consilio, instinctu diuini spiritus, Dei serui in obeundis magnis negotijs, illis, qui prudentia tantum innitentes saeculi, in grauissimas prolabantur difficultates. Ecce tibi S. Ambrosius spiritu consilij & fortitudinis, quo detegat strophas Maximi, magnis animis in eum Legatus inuehitur; Dominus vero vanis deceptus illecebris, cladem secum in Italiam intulit. Quis autem prima facie factum vtriusque inspiciens, non Ambrosium inurbanum, illiberalemq. eo modo tam aspere dureq. agentem cum Maximo iudicasset, Dominum vero dexterrimum virum, & in obeundis negotijs solertissimum, quippe qui arte sua adeo sibi deuinxisset, addixissetq. Maximum Valentiano, cum tot tantisq. ab eo muneribus donatus & frequentatus officijs esset, atque auxiliares ab illo copias ad oppugnandos ingruentes barbaros accepisset? Sed exitus declarauit, cuiusnam functio diuini dono consilij administrata fuerit.

VALENTINIA- MI FVGA CVM IVSTINA.

At quid Valentianus, cum Maximus superatis ex improviso Alpibus, visus est in Italia? pergunt narrare Zosimus in haec verba: Valentiano tam repentino casu praeter spem omnem oppresso, metus incessabat ipsius familiares, ne Maximus eum viuum in potestatem redactum occideret. Quapropter nauem ingressus, Thessalonicam profectus est cum socia nauigationis Iustina matre, quae Magnentium prius maritum habuerat (vti diximus) & illo sublato, propter eximiam formae venustatem Valentiano Principi iuncta matrimonio fuerat: haec Gallam quoque filiam secum adducebat. Cum tot emensi maria Thessalonicam appulissent, vsu legatione ad Theodosium Imperatorem, petebant, vt in hoc tempore petulantiam aduersus omnem Valentianam familiam exercitam vindicaret. Theodosius ad ipsam rei famam obstupefactus, luxus quidem illius nimis non nihil obliuiscatur, & paulum de infano voluptatum studio remittebat: verum habito consilio, visum fuit, vt ipse cum nonnullis e Senatu Thessalonicam se conferret. Quod vbi factum fuisset, de integro consultabatur, quid agendum esset: communiq. decreto placuit, vt Maximi facinora punirentur: non enim illi homini vitam amplius concedendam, qui & Gratianum occidisset, eiusq. regnum occupasset, & hunc successum adeptus, via quasi quadam progressus fuisset, ac fratrem illius relicto sibi principatu exuisset.] haec Zosimus, qui addit de foedere nuptiarum hoc eodem anno tunc inito, cum Gallam ex Iustina & Valentiano seniore genitam Theodosius accepit in coniugem; licet anno superiori id factum Marcellinus tradat in Chronico. Quod vero ad Zosimum spectat: hic praemonuisse lectorem oportuit, ipsum more suo, quod iurasset proelium stylo agere, cum esset Gentilis, aduersus omnes Christianos Imperatores, Theodosium saepe fugillare, hominemq. delicijs deditum affirmare, atque socordiae accusare: quae quidem quam procul a veritate abhorreant, acta ipsa declarant: vt non sit opus pro eo texere apologiam; quam tamen, teste S. Hieronymo, scimus elaboratam fuisse a sanctissimo atque doctissimo viro Paulino.

THEODOSII NVPTIAE CVM GALLA.

Commendatum fuit Theodosij studium atque pietas in suscipiendo Valentiano profugo Imperatore cum suis; de quo S. Augustinus haec ait: Post mortem Gratiani, pulsum ab eius interfectore Maximo Valentianum eius paruulum fratrem, in sui partes Imperij, tamquam Christianus, excepit pupillum: paterno custodiuit affectu, quem destitutum omnibus opibus nullo negotio posset auferre, si latius regnandi cupiditate magis quam benefaciendi charitate flagraret. Vnde potius cum seruata eius Imperatoria dignitate susceptum ipsa humanitate & gratia consolatus est, &c.] quatis vero laboribus, periculis, & impensis eum in regnum restituere Theodosius conatus fuerit, inferius subdit; sed de his suo loco. Ceterum hanc ipsam contigisse vindictam ob contemptum atque persecutione exagitatam dignissimum sacerdotem Ambrosium, omnibus eius saeculi rem considerantibus perspicuum satis fuit, cum recens esset eiusdem anni rei gestae memoria: quod & Rufinus^b atque alij post eum aequae confirmant. Factum etiam diuino consilio, Pacatus^c ait, vt & Maximus innocentis Gratiani sanguinis reus, scelere scelus adderet, quo Theodosio in eum pugnandi vincendiq. necessitas imponeretur, daretq. tandem ille de cruenta violentaq. tyrannide poenas. Sed quae Maximi sunt reliqua, prosequamur.

a August. de Ciuit. Dei lib. 5. cap. 20.

VLTIQ DIVINA IN PERSECVTORIBVS AMBROSII.

b Rufin. lib. 2. cap. 16. c Pacat in Paegyri. Theodosij

d Socrat. lib. 5. c. 12.

CLADES ILLATA A MAXIMO IN ITALIAM.

Auctor est Socrates^d, Maximum misisse Legatos ad Theodosium Imperatorem: a quo nec excepti, neque exclusi fuere, cum tamen ad vindicandum scelus sub silentio expeditionem in sequentem annum pararet, de cuius apparatu dicemus inferius. Porro ipse ingressus Maximi in Italiam, sicut repentinus, ita terribilis visus est: instar enim exundantis torrentis montium angustijs coarctati, in planiciem se totum effundentis, cum itaq. sibi obuia secum trahentis;

A trahentis; eam Italiae partem, quae ipsi post Alpium descensum occurrit, immensa affecit clade; nobilesq. tunc ciuitates Placentiam, Rhegium, Claternam, Mutinam, Bononiam, & alias dire exagitauit, praedatis diuitijs, adductis ciuibus in captiuitatem, vt Pacatus^a affirmat; quae & pertingit S. Ambrosius in epistola ad Faustinum, cum de sororis obitu illum consolatur; vbi haec^b inter alia: Verum, inquit, hoc nobis commune non solum cum hominibus, sed etiam cum ciuitatibus, terrisq. ipsis est. Nempe de Bononiensi veniens vrbe, a tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas: in dextera erat Brixillum: a fronte occurrebat Placentia, veterem nobilitatem ipso adhuc nomine sonans: ad laeuam Apennini incultra miseratus, & florentissimorum quondam populorum castella considerabas, atque affectu relegebas dolenti, Tor igitur semirutarum urbium cadauera, terrarumq. sub eodem conspectu exposita funera non te admonent, vnius, sanctae licet & admirabilis feminae decessione consolationem habendam: praesertim cum illa in perpetuum prostrata ac diruta sint, haec autem ad tempus quidem erepta nobis, meliorem illic vitam exigat?] haec Ambrosius, quod adeo immani clade ciuitates illae affectae essent, vt plane earum restitutio desperata penitus videri posset.

a Pacat. in Paegyri. Theodosij. b Ambros. epist. 8.

Huius quoque perditissimi temporis idem S. Ambrosius meminit in epistola ad Seuerum Episcopum in Campania; vbi inter cetera: Nos autem obiecti barbaricis moribus & bellorum procellis, in medio versamur omnium molestiarum streto, & pro his laboribus & periculis grauiora colligimus futurae vitae pericula, &c.] at licet de Maximo nihil expresserit; tamen quod ipso existente Mediolanensi Episcopo, numquam nisi sub Maximo contigit Galliam Cisalpinam eiusmodi affici cladibus, sane quidem ea omnia debello per Maximum hoc anno illato sunt necessario intelligenda. Sed & illud obserua, hoc ipso anno Ambrosium, quod ipse testatur, vitam produxisse ad annum aetatis quinquagesimum tertium: ex quibus quot ipse vixerit annos, facile colligi possit; quod in Vita eiusdem a nobis collecta pluribus disseruimus; quam tamen (quod posteriores cogitationes iuxta illud Pyndaricum perfectiores esse soleant) in his praesertim quae ad chronologiam spectant, secundum praesentem Annalium editionem restitue.

c Ambros. epist. 57.

AMBROSII AETAS.

Sed mira quadam dispensatione factum est, vt licet in S. Ambrosium Maximus perinfectus esse videretur, cum ipsius communionem & ipsi communicantium Episcoporum (vt vidimus) paulo ante fuerit execratus, verbisq. durioribus eundem compellarit, adeoq. ab eo alienatus discesserit, vt percussores post eum fore mittendos facile crederetur: nihilominus nec ipsi, nec eius Ecclesiae Mediolanensi quicquam negotij facilitatum appareat. Atqui licet ab incursione & grassatione hostium liber esset: alijs tamen ea mala patientibus socium se Christianae charitatis vnione coniunxit; quippe qui totus fuit in subleuandis egenis atque redimendis captiuis, quorum causa sacra etiam vasa confregit; ex quo Ariani in eum oblatrandi occasionem arripere: ea enim erant vasa, quae hoc eodem anno (vt vidimus) requisita nomine Imperatoris dare negauit. De his autem agens idem S. Ambrosius haec habet^d: Hoc maximum incertium misericordiae, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum quantum possumus iuuemus, & plus interdum quam possumus: melius est enim pro misericordia causas praestare, vel inuidiam perpeti, quam praetendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus; quod Ariani displicere poterat, nec tam factum displicere, quam vt esset quod in nobis reprehenderent.

AMBROS. TO. TVS IN REDEMPTIONE CAPTI VORVM.

d Ambros. Offic. lib. 2. c. 28. FRANGIT AMBROS. SACRA VASA PRO REDEMPTIONE CAPTI VORVM.

Quis autem est tam durus, immitis, ferreus, cui displiceat quod homo redimatur a morte, femina ab impuritatibus barbarorum, quae grauiores morte sunt; adolescentula, vel pueruli, vel infantes ab idolorum contagijs, quibus mortis metu inquinabantur? Quam causam nos etsi non sine ratione aliqua gessimus; tamen ita in populo persecuti sumus, vt confiteremur, multoq. fuisse commodius astrueremus, vt animas Domino quam aurum seruaremus. Qui enim sine auro misit Apostolos, & Ecclesias sine auro congregauit. Aurum Ecclesia habet, non vt seruet, sed vt erogat, & subueniat in necessitatibus.] haec ipse. Laudasse id in Ambrosio S. Augustinum, eundemq. imitatum esse, Possidius^e tradit. Egregium factum! erogando aurum, illasam tantamq. ciuitatem seruauit, sic ipse dux loco militum pauperes armans contra tyrannum.

e Possid. Vit. S. August. c. 24.

Cum vero exemplo vicinarum ciuitatum ciues Mediolanenses sibi quoque timerent, nisi cohibuisset Ambrosius, omnes ferme solum vertentes, solitariam ciuitatem reliquissent: ip-

AMBROSII AD SVOS EXHORTATIO.

sent: ipse vero quod sciret, diuina existimo reuelatione, cito torrentem illum exiccandum, crebris eos sermonibus continuit intra moenia; vnum illud vehementer inculcans, vt quoniam propter peccata eiusmodi flagella caelitus immitterentur, mox fore securos affirmaret, si peccata poenitentia digna desierent: nam inter alia: Ciuitati etiam non nisi propter ciuium peccata inferretur excidium. Desine ergo peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis patriam, si vis saluus esse? tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus.] haec & alia pluribus, alijsq. sermonibus continens subditos sibi in officio poenitentiae. Errare quidem certum est Socratem b, qui haec refert ad tempora necis Gratiani: nam tunc Maximus stetit in Gallia, nec Valentinianus tum fugam arripuit.

a Ambros. serm. 81.

b Socrat. lib. 5. c. 11.

MAXIMVS MITIOR REDDITVS OMNES SIBI CONCILIARE STVDET.

Ceterum Maximus eo terrore ita exagitata illa Italiae parte, cum timorem vehementem alijs prouincijs incussisset, adeo vt nullum sibi iam aduersari videret, Imperatoris aggressus est personam agere, non tyranni: et quo sibi cum Senatū, tum etiam populum conciliaret, cunctis morem gerere etiam plus aequo studebat, indulgere Gentilibus, reddere illis dempta per Gratianum sacrificia, restituereq. sublatam in Capitolio aram Victoriae: quinetiam pro Iudaeis rescripsit, & alia id genus multa: sed & ne hac ex parte Catholicum populum concitaret, alia via illis inferuire videri volebat, nempe in patrocinio Catholicae fidei. Sed videamus in primis in quibus magno scandalo Iudaeis fuit. S. Ambrosius rem gestam sic narrat c: Nonne propterea Maximus destitutus est, quia ante ipsos expeditionis dies, cum audisset Romae synagogam incensam, edictum Romanam miserat, quasi vindex disciplinae publicae? Vnde populus Christianus ait: Nihil boni huic imminet: Rex iste Iudaeus factus est: defensores istum disciplinae audiimus, & c.] hucusque Ambrosius, qui quidem impietati adscribit eiusdem Maximi cladē.

c Ambros. epist. 29.

QVOD MAXIMVS AD SIRICIVM PAPAM. d Extat tom. 1. epist. Rom. Pöt. pag. 48.

Sed ad conciliandos (vt dictum est) Christianorum animos, quam acerrimum se fidei Catholicae exhibuit defensorem: indicat enim id eiusdem epistola ad Siricium Papam data, quae sic se habet:

Victor Maximus perpetuus triumphator Augustus domino vere sancto Apostolico viro Siricio Episcopo salutem.

Accepimus litteras sanctitatis tuae, quae nobis fuere gratissimae, quaeq. plane & nomini sacerdotis & dignitati Urbis splendidissimae conuenirent. Fidei vero Catholicae, de qua clementiam nostram consulere voluisti, quo maius circa me & speciale iudicium diuinitatis experior, hoc me confiteor curam habere maiorem; qui videlicet ad Imperium ab ipso statim salutari fonte conscenderim, & cui in omnibus semper conatibus atque successibus Deus fautor affuerit; cuiusq. hodie, & vt spero, perpetuo protector & custos esse dignetur, Pater carissime. Ceterum de Agricio, quem indebite ad presbyterij gradum conscendisse commemoras, quid religioni nostrae Catholicae possum praestare reuerentius, quam vt de hoc ipso, cuiuscumodi esse videatur, Catholici iudicent sacerdotes? quorum conuentum ex opportunitate omnium vel qui intra Gallias, vel qui intra quinque prouincias commorantur, in qua elegerint vrbe constituam; vt ipsidem residentibus & cognoscentibus, quid habeat consuetudo, quid legis sit, iudicetur: haec enim quae libris sunt asserenda, & maiorum nostrorum religiosissimis constitutis, ipsi possunt melius astruere qui norunt.

MAXIMI STDIVM PRO FIDE CATHOLICA.

Ceterum id nobis animi & voluntatis esse profiteamur, vt fides Catholica, procul omni diffensione summota, concordantibus vniuersis sacerdotibus, & vniuersim Deo seruientibus, illaesa & inuiolabilis perseueret. Nam noister aduentus ita inquinata aliqua, & sceleratorum labe polluta deprehendit, & reperit, vt nisi nostra prouisio atque medicina, quae ex Dei summi timore veniebat, his opem celeriter attulisset, ingens profecto diuulsio atque perditio fuisset exorta, & vix sananda postea vitia concreuissent. Ceterum quid adhuc proxime proditum sit Manichaeos sceleris admittere, non argumentis, neque suspicionibus dubijs vel incertis, sed ipsorum confessione inter iudicia prolatis, malo quod ex gestis ipsis tua sanctitas, quam ex nostro ore cognoscat: quia huiuscumodi non modo factu turpia, verum etiam foeda dictu, proloqui sine rubore non possumus. manu Imperatoris. Diuinitas te seruet per multos annos.] haec Maximus.

Quod autem ait de Manichaeis, puto intelligendum de Priscillianistis, quorum haereses Manichaeis cognatas idem Maximus (vt vidimus) etiam gladio fuerat infecurus. Quod autem ad Gentiles pertinet, vix credi potest quo plausu Maximus ab illis exceptus

ceptus fuerit: quippe qui in Gratianum olim infensi & in Valentinianum puerum, quod ille sacra ipsorum vetuisset, hic autem petita licet non reddidisset; laetis aspiciunt oculis, quem idololatriae vindicem sacrorumq. restitutorem diu desideratam essent consecuti, naetiq. Pontificem. Maximi vero tunc laudes Symmachus Consularis, libro eo argumento conscripto, atque coram ipso (vt ait Socrates a) recitato, insigniter profectus est. At de Maximo haec tenus.

a Socrat. lib. 5. cap. 14.

Ad postremum, illud non excidat; hoc anno, cum tot turbis Orbis & Vrbs rerum nouarum motibus concuteretur, Urbanam Praefecturam gessisse Pinianum, prout Imperatorum rescripta b ad ipsum data declarant: qui adhuc Gentilis Melaniam iunioris, senioris neptem duxit uxorem, vt auctor est Palladius c: ab ipsa autem coniuge perfectum esse redditum Christianum, idem affirmat; de quo suis locis plura inferius dicturi sumus. Corrigendum autem tam ex Codice Theodosiano, tum ex eiusdem S. Augustini epistolis, quod interdum Pimanus ab alijs, interdum vero idem Alpinianus, vel alio modo dictus reperiatur.

b l. 4 de Princip. Agen in reb. C. Theod. c. l. 13. de mendic. & profess. eod. Cod. c. Pallad. in Lausiac.

IESV CHRISTI ANNVS 388. SIRICII PAP. ANNVS 4. VALENTIN. 13. IMPP. THEODOSII 10.

Recentesimo octogesimo octauo Christi anno Theodosius Imperator secundū adiit Consulatum, habuitq. collegam Cynegium: cuius exordio idem Imperator aduersus Maximum expeditionem parauit, atque eius causa tributum nouum indixit: quod cum inter alios permoleste ferrent ciues Antiocheni, quadam animi perturbatione agitati, profluentes in forum, vesano impetu irruentes in statuam Placillae Augustae iam biennio ante vita functae, loco emoram cum ignominia protraxerunt. In quos Theodosius vehementer commotus, perditurus prope erat ciuitatem cum ciuibus, nisi opera monachorum & legatione Flauiani eius ciuitatis Episcopi vix tandem placatus esset. haec quidem summam complexa, fusioem rei gestae tractionem continent: quam oratione profecturi, primum de tempore, quo haec acciderunt, differendum est.

ANTIOCHENI DEICIUNT STATVAM THEODOSII ET PLACILLAE.

Scimus Theodoretum d atque Sozomenum e haec referre ad tempus posterioris aduentus Theodosij in Italiam aduersus Eugenium tyrannum: quibus aduersatur in primis Zosimus, qui ad hoc tempore expeditionis in Maximum ea omnia contigisse refert. Sed & S. Ambrosius f absque aliqua dubitatione eadem satis probata reliquit, dum ad Theodosium scribens epistolam eo tempore, quo idem Theodosius Maximum in Italia expugnauit, de indulgentia Antiochenis concessa meminit. At rem gestam per singula ordine profequamur.

d Theod. lib. 2. cap. 10. e Sozom. lib. 7. cap. 25.

f Ambros. epist. 28.

Quid autem eiusmodi seditionem praecesserit, Sozomenus sic narrat g: Aiunt praecedente nocte, postquam succedente die seditio mota fuit, spectrum mulieris visum esse, magnitudine inusitatum & aspectu horrendum: quod quidem in sublime per ciuitatis plateas discurrens, aerem diuerberaret flagello horrifono: vt quemadmodum ad iram bestias incitant ij, qui ad huiusmodi spectaculum operam suam nauant, ita hanc seditionem daemorum insidijs genius aliquis malus commouerit. Ac fuisset sane caedes ingens secuta, nisi iram suam imperator sacrae supplicationis reuerentia motus remisisset.] haec Sozomenus.

g Sozom. lib. 7. cap. 22. SPECTRVM VISVM.

Quod vero pertinet ad subsecutum ciuium piaculum, quod occasione noui impositi tributi ob bellum hoc anno gerendum aduersus Maximum, Theodoretus h admissum affirmat: deturbationem aeneae Placillae Augustae defunctae statuae, eiusdemq. per urbem cum ludibrio protractionem fuisse, idem tradit; licet Sozomenus i & Zosimus k non Placillae tantum simulacrum, sed & Theodosij statuas ea contumelia affectas narrent; quod & ex oratione Flauiani coram Theodosio habita verius demonstratur. Missos autem ab Imperatore ad vltionem Elebechum quemdam ducem exercitus, necnon Caesarium Praefectum Palatii, Theodoretus testatur. Quod vero ad Caesarium spectat, procul a veritate recedit Nicephorus l, dum hunc illum putauit esse

h Theod. lib. 2. cap. 19.

i Sozom. lib. 7. cap. 23.

k Zosim. lib. 40.

QVI MISSI A THEODOSIO AD VLTIONEM.

NEM. l Nicoph. lib. 12. c. 44.

Cæsarium fratrem Gregorij Nazianzeni, quem longe ante hæc tempora, nempe sub Valente, extremum diem clausisse diximus: erroreque lapsus est hic Theodoretus, & alij, qui dixerunt a Theodosio dilatam esse vindictam, ex eo quod lege a se lata, iubente S. Ambrosio, prohiberetur statim gladio in eos agi. Nam nondum Theodosius in Italiam venerat, neque cum Ambrosio quicquam antehac negotij habuit.

Quid vero singulis ferme diebus fieri contigerit, ex S. Ioanne Chrysostomo hic red-demus ex orationibus, quas Græce (vt restatur Suidas^a) Adriantus nominant, nempe de statuis: quarum prima illa censenda est, quam post septem dies a facinore perpetrato in ecclesia habuit ante aduentum eius sceleris vltorum iudicium: est eius exordium^b: Quid dicam? aut quid loquar? lacrymarum præfens tempus, non verborum, luctuum, non sermonum, deprecationis, non concionis. Tanta patratorem magnitudo, tam immedicabile vulnus, tam vasta plaga & omni medicamine maior, & superni indigens auxilij, et paulo post: Tacuimus diebus septem, sicut & amici Iob. Date mihi hodie os aperire, & hanc communem lugere calamitatem, &c.] profequitur pluribus nouitatem atque immanitatem delicti; nouitatem, inquam, quod, vt ait, ciuitas illa pacifica ac quieta, minime autem factiosa & insolens esse soleret: Quis nobis, inquit, inuidit, carissimi? quis nobis zelatus est? vnde tanta facta est mutatio? Nihil fuerat nostra ciuitate venerabilius, nihil factum est miserabilius: populus tam compositus & mansuetus, veluti equus manibus assuefactus, & domesticis semper accersentium manibus adueniens, repente tantum nunc nobis resiliit, vt tot mala geiserit, quæ neque dicere fas. Lamentor & lugeo nunc, non propter expectatæ comminationis magnitudinem, sed propter nimiam patratorem insaniam. Licet enim non irritaretur Imperator, neque puniret & castigaret: quo modo, dic mihi, commissorum ignominiam ferremus? Luctu interdicitur mihi doctrinæ sermo, &c.] lugeat, & ad luctum excitat populum audientem. Addit post multa, talia Deum fieri permississe, quod eadem ciuitas blasphemantes Deum minime cohibuerit. Pluribus demum eos hortatus est ad poenitentiam peragendam.

Aduenerat Quadragesimæ tempus, quo cum frequens esset ad ecclesiam Antiochenorum concursus, cum nullam aliam consolationem haberent, quam ad ecclesiam conueniendi, omni spe destituti, præter illam quam collocarant in Deum: ipse Chrysostomus verbum Dei eisdem assatim propinabat: incendebatur enim vehementer eorum commiseratione, quos ad poenitentiam hortabatur. Extant ipsæ homiliae, in quibus quantum valeat eloquentia necessitati coniuncta, monstratur. Cum vero iudices vindices sceleris Antiochiam peruenissent; iidem primam sane omnium ciuitatem illam nobilissimam metropolis totius Syriae dignitate spoliare: etenim loca publica publico vsui mancipata, nempe balnea, theatra, fora, & alia id genus clausere. Translatam quidem fuisse Syriae metropolim in Laodiceensem ciuitatem, scriptores affirmant. Inde vero nobilium complures, qui admissi sceleris vel auctores videri poterant, vel socij affectatoresque, fuisse in suspicionem adducebantur, captiui ducti sunt, iisdemque repleti carceres: exhibentur tortores atque tormenta: armantur milites pro foribus stantes, ne quid a ciuibus dira timentibus tentaretur. Preparantur a iudicibus de singulis cognituris atrocissimæ quaestiones: eorumque quos magis suspicio exagitabat, bona cuncta continuo proscribuntur, affixis domorum ipsorum ianuis tabulis proscriptionis.

Ciuium omnium tripertitus status hic erat. Pars magna post admissum atrocis criminis crimen, cum audissent Antiochiam mitti ab Imperatore exercitum atque iudices, fuga sibi consuluit, vtpote timens, tradendam ciuitatem militibus diripiendam, ciuesque more captæ urbis ab hostibus cædendos. Qui vero in ciuitate remanserant, horum partem alteram non mediocrem carcer incluserat; alteram vero vehemens metus exagitabat, ad horas singulas expectantes lictores, a quibus conijcerentur in vincula, atque subijcerentur, vt alij, quaestionibus: quorum vnum erat coniugium ecclesia, vnaque tantum reliqua spes in Deo, quos Chrysostomus Dei verbo erigebat, ad preces ad Deum fundendas, poenitentiamque agendam, assiduis concionibus admonens.

Cum sic deploratissimus esset status ciuitatis Antiochenæ, omni ex parte tetra praesentium rerum facies, & deteriorum expectatione teterrima; ecce in ipsorum auxilium e montibus properant a Deo missi caelestes milites, quorum arma ab Apostolo describuntur non esse carnalia, sed spiritualia, Deo potentia. Erant hi qui carnem suam

^a Suid. verb. Placilla. CHRYSOSTOMI CONCIONES EIVSTEM PORIS. ^b Chrysost. hom. 2. ad pop.

EVLETA II. LATA IN ANTIOCHENOS.

STATVS MISERANDVS ANTIOCHENORVM CIVIVM.

MONACHI FERVNT SVPELTIAS PEREVNTI CIVITATI.

A quam crucifixerant cum vitijs & concupiscentijs, monachi præclarissimi, quorum cum iugis conuersatio in caelis esset, inferiorum spiritibus terrori erant, hominibus vero maximæ reuerentiæ. Hi igitur cum audissent, fortasse fugientium ore, res Antiochenæ ciuitatis in summo versari discrimine, tamquam quodam classico excitati, conferto agmine, properant Antiochiam. Quidam vero egerint, simulac peruenissent, Ioannes Chrysostomus pluribus narrat, eum meliori de omnium salute spe, horum ope, concepta, homiliam illam ordine decimam septimam ad populum habuit; vbi inter alia: Quando, inquit, a Rege missi ad commissorum inquisitionem tremendum illud constituere iudicium, omnesque ad malefactorum poenas vocabant, & variæ mortis omnibus erat expectatio: tunc vertices montium habitantes monachi propriam exhibuere sapientiam. Namque tot annis in cauernis suis conclusi, nemine aduocante, suadente nemine, postquam nubem tantam ciuitatem circumstantem viderunt, tabernacula speluncaque suas derelinqentes, vndique confluerunt, velut Angeli quidam de caelo profecti. Et erat cernere tunc ciuitatem vniformem homini. Vbi tunc vidisses sanctos illos, manifestos vel ex aspectu solo, dolore pressos consolantes & ad omnem calamitatis contemptum inducentes.

Quis enim illos conspiciat, mortem non derisisset, non despexisset vitam? Nec hoc solum erat mirabile, sed quod Principibus ipsis accidentes, cum fiducia loquebantur pro reis, & omnes sanguinem effundere parati erant, & capita deponere, vt captos ab expectatis tribulationibus eriperent: et dixerunt se non prius recessuros, quam Iudices parcerent ciuitatis populo, vel se communiter cum reis ad Regem Legatos mitterent: Religiosus est, inquiunt, qui nostræ genti dominatur, fidelis cum pietate viuens. Nos igitur ipsum omnino reconciliabimus: non permittemus vobis, neque concedemus enses polluere, nec vilius abscindere caput. Si vero hoc non fertis, & nos cum ipsis omnino moriemur. Grauius quidem patrata, & nos confitemur; sed Regis humanitatem non excedit gestorum iniquitas. Dicitur quidam illorum aliud verbum sapientiæ plenum dixisse, quod statuae quidem deiectæ, rursus erectæ fuerunt, & propriam receperunt formam, & factum correctionem habuit celerrimam: Si vos autem Dei imaginem occideritis: quo modo rursus poteritis commissum reuocare? quo modo perditos resuscitare, & animas corporibus reddere? hunc fuisse Macedonium vita insignem monachum, Theodoretus affirmat, qui rem paulo fusius profecutus, hæc ait^a:

Ex quorum, nempe monachorum, numero fuit sanctissimus Macedonius, vir tum rerum quæ in communi vita geruntur inscius, tum litterarum sacrarum prorsus ignarus. Ille in montium verticibus vitam agens, noctes diesque omnium Saluatori sinceras preces offerre solebat; qui neque Imperatoris violentiam pertimescere, neque de potestate eorum qui missi fuerant, laborare visus est: sed in media vrbe, prehensio alterius Iudicum pallio, ambos ex equis descendere iubet. Illi vero cum viderent senem statura exigua, pannis sordidis amictum, primo indignari quidem: sed vt primum a quibusdam illorum qui antecederant, viri illius virtutem didicerant, desilire de equis, illius genua amplecti, veniam denique precari coeperunt. Macedonius diuina imbutus sapientia, tali eos oratione compellat: Dicite, viri carissimi, Imperatori hæc verba: Non solum Imperatorem eum esse, sed hominem etiam. Itaque ne oculos tantummodo ad Imperium adijciat, sed suam ipsius naturam mente complectatur. Nam cum homo sit, illis imperat qui sunt eiusdem naturæ participes: humanam autem naturam ad Dei imaginem & similitudinem esse fabricatam. Quare ne tam crudeliter & inhumane imaginem Dei e medio tolli iubeat: nam bilem mouet opifici, cum eius imaginem contumeliose tractet. Consideret enim, quam iniquo animo tulerit ipse æneam coniugis imaginem contumelia affectam esse: se tamen in imaginem Dei contumeliosum esse non dubitare. At quantum intersit inter imaginem inanimam, & animatam viuam ac rationis compotem, omnibus qui sunt mente præditi, perspicuum est. Illud præterea secum cogitet, nobis perfacile esse, pro vna ænea imagine multas fabricare; sed eum non posse omnino facere vel pilum vnum illorum qui interfecti sunt. Hac audita oratione, viri illi admirabiles eam ad Imperatorem retulerunt, &c.] Porro de eodem Macedonio plura habet idem Theodoretus^b in libro sanctorum Patrum: aitque, cum hanc ob causam, quod nihil aliud nisi ordeum madefactum soleret comedere, fuisse cognomento dictum *κεκομωζον*. Subdit autem Chrysostomus ad hæc: Multa & de

EGREGIA MONACHORVM CONSTANTIA.

^a Theod. lib. 3. cap. 19.

MACEDONII INSIGNE FACILIVS.

^b Theodor. lib. sancti. Patr. c. 18.

iudicio ipsis differuere. Quis non consternaretur? quis non virorum sapientiam admiraretur?

MULIERIS SPE-
CTATA CON-
STANTIA.

Quoniam quædam reorum mater, nudato capite, & canis ostensis, iudicaturi equum freno apprehendit, & per forum prætercurrens, sic ad iudicium simul ingressa est: omnes obstupescere sumus, omnes admirati pietatem & magnanimitatem. Quo modo non magis ad hos obstupescere oportet? Illa enim etiam si mortua esset pro filio, nihil mirandum: magna enim naturæ vis, & inexpugnabilis viscerum necessitas. Hi vero non genuerunt, nec educarunt: immo vero quos non nouerunt, quorum nomen non audierunt, quibuscum numquam conuersati sunt, quos ex sola nouerunt calamitate, in tantum amauerunt, ut etiam si infinitas habuissent animas, omnes pro illorum salute tradere velent. Neque mihi dicas hoc, quod non iugulati sunt, nec sanguinem effuderunt; sed quod tanta contra Iudices vsi sunt libertate, quanta solos de salute sua desperatos vti verisimile fuit, & tali cum sententia de montibus ad tribunal cucurrerunt. Nec enim nisi prius se neci præparassent cuilibet, tam libere potuissent Iudices alloqui, & tantam tunc exhibere magnanimitatem. Etenim ante Prætorij ianuas totos dies agebant sedentes, abducendos de carnificum manibus eripere parati.] hæc de studio monachorum Chrysostomus.

Zosim. lib. 4.
DE LIBANIO
ZOSIMVS RE-
DARGVITVR.

Quæ vero subdit de philosophis tum Antiochiæ commorantibus, plane redarguunt grande mendacium Zosimi^a, quo tradit, Libanium vna cum Hilario pro salute ciuitatis legationem suscepisse ad Theodosium Imperatorem: ait enim ipse Chrysostomus: Vbi nunc sunt pallia gestantes, & profundam ostentantes barbam, & bacula dextera ferentes, externorum philosophi, Cynica piacula, submensalibus canibus miseres, ventrisque causa cuncta facientes? Omnes tunc ciuitatem deseruerunt, resilierunt omnes, in caernas conditi sunt: soli vero qui per opera vere philosophiam exhibent, ac si nullum ciuitatem malum comprehendisset, sic intrepide in foro apparuerunt: et urbem quidem habitantes, ad montes & deserta auolauerunt; eremi vero incolæ in urbem ingressi sunt, &c.] Quod autem ad Libanium spectat: quis, quæso, ipsum rediuium ad hoc munus legationis obeundum ab inferis reuocauit, quem alij sub Valente tradunt defunctum, alij vix ad ipsum initium Imperij Theodosij vitam produxisse confirmant? Cum vero idem Ioannes Chrysostomus hæc & alia plura in commendatione egregiæ per eosdem monachos nauatæ tunc operæ: per eos quidem illud obtentum tradit, ut sententia de nece fontium differretur, donec quid de his decernendum esset, Imperatori significaretur.

Chrysof. di. 7.
homil. 17.
COMMORA-
TIO MONA-
CHORVM AN-
TIOCHIAE.

At quanto id illi temporis spatio perfecerunt? et quamdiu ea de causa Antiochiæ commorati? audi quod mireris: Hi, inquit Chrysostomus^b, die vna & descenderunt, & differuerunt, & soluerunt calamitatem, & ad propria reuersi sunt tabernacula: tanti est philosophia a Christo introducta.] at non sic quidem hæc intelligenda puto, ut vnus diei dumtaxat spatio tot tractatus confici potuissent, cum præsertim idem superius tradat, eosdem ad fores Prætorij totos dies excubasse, ut si qui ducerentur ad supplicia, eriperent e carnificum manibus: sed illud plane significare voluerit, ea diligentia celerius opus impletum, decretaque legatione, eosdem tamquam aues quam citissime e ciuitate conuolasse in solitudinem, inanes auras omnium ore iactatæ gloriæ euitantes, quod Christianorum philosophorum tantum mos est. Quatriduum in ea actione insumptum esse, idem Chrysostomus alibi affirmat, dum de concessis a Iudicibus ad Principem adeundum inducitur homiliam ipse tunc ad populum habuit, qua illius quatridui concinnans historiam, eandem posterorum memoriæ voluit commendasse, quam par est hic eodem texturæ filo connectere. Quis non libenter audiat vera certa que a tanto auctore descripta, qui & oculis cuncta spectauit, & his qui interfuerunt tunc eadem in memoriam reuocauit, sic exorsus?

Chrysof. ad
popul. Antioch.
homil. 23.
CHRYSOSTO-
MVS SINGVLIS
DIEBUS CON-
CIONATVR.

Ab eodem principio & iisdem procemijs, quibus heri & nudiustertius coepi, & hodie incipiam: dicam & nunc: Benedictus Deus. Quale præteritum vidimus quatriduum, & quale nunc videmus præsens? Quanta in illo obscuritas tunc erat? quanta nunc in præsentem tranquillitas? Tremendum in ciuitate tribunal illud & omnium corda conquassauit, & nocte fecit diem nihilo esse meliorem, non radijs obtenebratis, sed tristitia & timore oculos offuscantibus vestros. Vt igitur & nos maiorem capiamus voluptatem; pauca eorum quæ tunc acciderunt, commemorare volo. Et vobis enim & posteris omnibus vtilem horum esse video narrationem: quoniam & de naufragio saluatis iucundum

A iucundum est fluctuum meminisse & tempestatis & ventorum, postquam in portum nauigauerint; & valetudine detentis desiderabile post ægritudinem, febres, per quas paulo minus ad mortem venerunt, alijs enarrare. Cum enim grauiora præterierint, voluptatem habet eorum commemoratio, anima non amplius formidante, sed maiorem capiente delectationem: continua enim præteritorum malorum memoria præsentem tranquillitatem diligentius cognosci facit.

Postquam enim ciuitatis maior pars præ timore & comminatione illa ad deserta & fauces montium & occulta locorum transmigravit, metu ipsos vndique cogente; inanes quidem mulieribus erant domus, vacuum vero viris forum: vix autem duo vel tres euntes in medio sese videbant, & ipsi tamquam animati mortui circumcuntes. Abibamus in forum iudiciale gestorum finem visuri: et collectas ciuitatis reli-

QVALE EXHI-
BITVM TRI-
STE SPECTA-
CVLVM.

B quias videntes, illud omnium maxime admirati fuimus, quod multitudine circa fores morante, tamquam præsentem nemine, silentium erat profundissimum, omnibus inter sese respicientibus, & nemine assistentem interrogare, aut quicquam audire ab illo audente. Proximum enim quemque suspectum habebat: quoniam multi iam præter omnem spem ex medio rapti foro intus coerebantur. Et omnes communiter in cælum aspiciamus, & manus extendebamus cum silentio, superne subsidium expectantes, & Deo supplicantes, ut iudicandis adesset, & iudicantium corda mulceret, & mittem faceret sententiam. Et sicut qui naufragantes e terra vident, accedere quidem & manum porrigere & ærumnam releuare non possunt, cum vndis arceantur; extrinsecus autem ab ipsis littoribus manus extendentes & lacrymantes, Deum orant, ut assistat fluctuantibus: ita & hic tacite omnes Deum mente inuocabant, petentes, ut ad tribunal velut in fluctus adductis, manum porrigeret, nec sineret nauigium submergi, nec in extremum naufragium iudicantium solueret iudicium. Et hæc quidem erant pro foribus.

C Postquam vero interiorem aulam introiuimus, rursus alia his terribiora vidimus, milites armatos ensibus & clauis, & multam interius iudicantibus quietem præstantes. Quoniam enim necessarij illorum omnes & vxores & matres & filia ante fori ianuam constiterant, ut si eueniret quempiam ad mortem duci, nemo ærumnæ spectaculo accensus tumultum & turbationem ullam faceret, omnes procul arcebant milites, ipsorum mentem pauore præoccupantes. Quod autem omnium maxime miserabile, mater & soror cuiusdam, qui intus iudicabatur, ad ipsa iudicantium vestibula iacebant, se humi sternentes, & commune omnibus factæ circumstantibus D spectaculum, oculos velatæ, & tantum dumtaxat erubescences, quantum calamitatis necessitas permittebat: neque aderat ipsis ancillula, non vicina, non amica, non vlla necessariorum alia; sed solæ cum vestibus abiectis in medio tot militum assumptæ, per humum se trahentes circa ipsas fores, interius sedentibus grauiora patiebantur, carnificum vocem audientes, verberum sonitum, cætorum luctum, tremendas iudicantium minas; & per flagellatorum singultum grauioribus quam illi doloribus hæc conficiebantur.

HVMANAE CA-
LAMITATIS
EXEMPLVM.

Quoniam enim in illorum testimonijs criminum proditio periclitabatur: sicubi quempiam flagellari, ut reos dicerent, sentiebant, & vlulare: in cælum respicientes, Deum orabant, ut illi fortitudinem & tolerantiam daret, ne suorum necessariorum salus præderetur aliorum infirmitatibus acrem verberum dolorem ferre non valentiū.

TIMOR OM-
NES EXAGI-
TAT ANTIO-
CHENOS.

E Et tale quid rursus, quale fluctuantibus solet, accidebat. sicut enim illi si quando vnda impetum videant eminus insurgentem & paulatim crescentem & nauem submergere minantem, etiam priusquam ipsi propior fiat, præ timore mortui sunt: sic & illæ si quando voces & vlulatus audiebant emitti, veritæ ne tormenta fugientes qui testimonium dicere cogebantur, contra necessariorum aliquem dicerent, infinitas ante oculos mortes videbant. Et erat cernere intus tormenta, extra tormenta: illos nempe carnifices, hæc vero naturæ torquebat imperium & viscerum compassio: et intus luctus, & extra luctus: intus eorum, extra necessariorum. Immo vero non ipsi tantum, sed & ipsi iudicantes corde lugebant, & omnibus grauiora patiebantur, tam acerbæ calamitatis ministrare coacti.

Ego autem assidens, & hæc cernens, quod mulieres & virgines thalamis assuetæ, nunc commune cunctis spectaculū factæ sunt; & molli assuetæ strato, terram pro strato

LVGVBRE SPE-
CTACVLVM.

nunc habent: et tantum noctæ obsequium ancillarum, eunuchorum, & reliquæ totius vanitatis, nunc omnibus illis priuata, ad omnium pedes prosternuntur, singulos orantes, aliquid iudicandis in auxilium conferre, & communem aliquem misericordiae quæstum omnibus fieri: illud dixi Salomonis^a: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Videbam enim & hoc ipsum, & aliud verbum ad ipsa perueniens opera, quod dicit^b: Omnis gloria hominis tamquam flos fœni: siccaturum est fœnũ, & cecidit flos. Etenim diuitiæ tunc, & generositas, & claritas, & amicorum præsentia, & omnia vitæ adiumenta redarguebantur, peccato & iniquitate commissa omnem hanc opem subuertente.] hæc & alia tunc Chrysofomus philosophatus, cum & illud quoque nouissimi omnium tribunalis iudicium ex præsentis imagine mente agitaret: qui & post alia hæc subdit:

^b Eccl. 1.
^a Isa. 40.

NOBILES AN-
TIOCHENI
QVAE PASSI.

Atqui ciuitatis primarij, qui tunc iudicabantur, erant, & ipsum nobilitatis caput. Attamen læti fuissent, si quis eis dedisset, vt amittentes omnia, & si oporteret ipsam libertatẽ, præsentis vita potirentur. Die vero iam exacto, profundissimoq. facta vespere, cum iudicij finis expectaretur, in maiori erant omnes anxietate, & a Deo petebant dilationem aliquam & prorogationem fieri, & iudicantium animo immittere, vt ad Imperatoris sententiam referrent exquisitorum cognitionem; fore enim fortasse aliquod bonum ex hac dilatione. Et communes a populo supplicationes ad benignas Dei aures emittebantur, vt saluaret reliquias ciuitatis, nec ipsam a fundamentis penitus euerfam negligeret. Nec videre licebat quemquam non hæc cum lacrymis clamantem.

Verumtamen nihil propterea Iudices interius causas audientes tunc inflexit; sed vnũ solum respiciebant, vt diligens commissorum quæstio fieret: et postremo catenis iniectis ipsos in carcerem per medium forum agebant, homines equos domi alentes, braua proponere solitos, aliaq. innumera valentes clariora numerare officia: et substantias populabantur, & in omnium foribus proscriptionis tabulas cernere licebat. Et horum vxores paterna domo eiectæ, singula illud vxoris Iob per opera implebant: domum enim ex domo, & locum ex loco circumibant, diuersorij indigentes: nec enim hoc ipsum erat ipsis facile reperire, vnoquoque timente & tremescente quempiam rerum necessarium suscipere & curæ habere. Verumtamen tot illata passi, omnibus his contenti erant, quoniam vita non exciderant præsentis. Et neque pecuniarum multa, neque ignominia, neque tanta traductio, neque quodcumque aliud huiusmodi ipsos mordebat. Calamitatis enim magnitudo, & maiora his patiendi expectatio eorum animos philosophari tantum effecit.] hæc Chrysofomus.

Accidit tunc etiam, vt cum omnes repentinae mortis faucibus deglutiri ex Principis furore timerent; inter alios glomeratim vniuersi catechumeni, quorum grandia erant examina (quod abusus adhuc ille vigeret differendi baptismum) ad ecclesiam, vt sacris imbuerentur mysterijs, conuenirent, adeo vt eos catechizandi tempus non esset. Meminit horum idem Ioannes Chrysofomus, cum postea ista recolens tempora sic ait^c:

Dicam quod vni familiarium meorum accidit. Irato aliquando Deo, cum ille admodum iuuenis esset, & in diaconorum ordine ministraret, abessetq. per illud tempus Episcopus, & nullus presbyterorum curam haberet, sed simpliciter faciebant simul multa millia in vna nocte baptizari, & simpliciter baptizabantur omnes nihil scientes. Quod vt ille intellexit, priuatim simul centenos & ducentenos docebat: nihil tamen, quàm quod ad sacramenta attinebat, ne sic migrarent non initiati. Hoc plerique putabant illum ex ambitione fecisse: verum ille non attendebat sic censentes.] hæc Chrysofomus. Sed quæ hæc absentia Episcopi? de ea modo dicendum.

Cum vero eo statu infelicissimo posita esset ciuitas, & ciuibus omnibus dira immineret carnificina, singulisq. ferme momentis anceps vita cuiusque penderet arbitrio iudicium: ecce inter tot tenebras alicuius spei radius insperatus affulsit. Audito nimirum, concessum a Iudicibus, vt relatio ad Theodosium mitteretur, omnibus in mæroris tenebris versantibus mox inopinata est exorta lætitia: omnes exhilarantur, perinde ac si ciuitas in tuto collocata esset, cum & ipse Chrysofomus pro gratiarum ad Deum actione eam habuit concionem, cuius exordiũ est^d: In tempore omnes hodie communiter concinimus: Benedictus^e Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. Etenim miranda & opinionem excedentia facta sunt negotia: urbem totam & populum tantum

DE RELATIO-
NE AD IMP.
MITTENDA.

^d Chrysof. ad
pop. homil. 17.
^e Psal. 71.

A tantum submergi debentem, & sub vndas agi, & perdi funditus semel, vno temporis momento ab omni naufragio liberauit. Gratias igitur agamus, &c.] vbi & post multa superius recensita, quanta id importunitate cum monachis simul sacerdotes exegerint a Iudicibus, & quali gestierint tripudio vt acceperunt, docet his verbis^a: Non monachi tantum, verũ & sacerdotes eandem præstiterunt animi magnitudinem, nostramq. dispensauere salutem. Et alius quidem in castra se contulit, omnia dilectioni vestrae proponens, & paratus, nisi Regi persuaderet, mori. Alij vero hic remanentes, & eadem cum monachis exhibentes, proprijs manibus Iudices continentes, non permittentes abire, priusquam de iudicij sine promitterent, nimirum se haud vltius ad necem fontium progressuros: et cum renuentes quidem videbant, fiducia multa & ipsi vicissim utebantur: vt autem annuentes viderunt, pedes & genua complexi, & manus exo-

^a Chrysof. hom.
ead.
MELIOR STA-
TVS AFFLI-
CTIS ARRIDET

B sculati, vtramque virtutẽ superabundanter exhibuere, libertatem, & mansuetudinem. Quod enim non superbia esset fiducia, exosculando genua, & pedes amplectendo maxime demonstraerunt. Rursum quod humilitas non esset assentatio, neque seruitas quædam, nec ex illiberali sententia profecta, præmissa ipsorum fiducia testificata est. Neque hæc sola de tentatione bona lucrati fumus, verum & multam modestiam, mansuetudinem multam. Ciuitas nobis repente monasterium facta est: non sic illam aliquis ornasset, si aureas in foro statuas crexisset, &c.] Quem vero non nominans, ait, insignem sacerdotem amore populi ad Imperatorem in castra se contulisse: fuit hic Flavianus eiusdem ciuitatis Episcopus, qui pro populo magno animo atque impensa cura legationem tantam susceperat.

C Porro idem Chrysofomus pro gratijs Deo agendis de obtenta dilatione conueniendi Imperatorem, quotidie in ecclesia populum colligebat, vbi diebus singulis ad eum habuit conciones, quarũ prior vel illa habita ponitur, quam sic est exorsus^b: Cum præteritam tempestatem & præsentem cogito tranquillitatem, non desino dicere: Benedictus Deus, qui facit omnia, & ipsa transmutat, &c.] vel illa cuius est idem ferme principiu^c, de qua superius. Sequenti vero die eam habuit orationem, quæ ita incipit^d: Et heri dixi: Benedictus Deus. et hodie hoc ipsum rursum dicam, &c.] Tertia autem die itidem ad populum sermonem habuit, cuius est illud initium^e: Ab eodem principio & ipsdem proœmijs, quibus heri & nudius tertius cœpi, & hodie incipiam: dicam & nunc: Benedictus Deus, &c.] erat hoc Quadragesimale tempus, cuius secunda hebdomada expedita, illã habuit concionem, quæ sic inchoatur^f: Principis quidem prouidentiam laudauĩ, &c.] in cuius progressu ad finem vergente de absoluta tunc secunda hebdomada Quadragesimæ meminit: qua quidem oratione populũ adhuc timentem corroboret: nam expectatio anceps, quid ab Imperatore referret Episcopus, non nihil eorumdem animum excruciat: qua etiam homilia & in eos idem ipse Chrysofomus vehementius inuectus est, quod nescio a quo Gentili de consolatione orationem audissent, quasi non sufficiens esset Ecclesia Christi ea docere. vnde commotus, eos in primis vrget his verbis: Pro vobis autem erubui & confusus sum, quod exterioris post multos prolixosq. sermones illos consolationis indiguistis. Optaui mihi terrã dehiscere & immergi, quando ipsum vobis loquentem audiebam, & intempestiuam hanc & irrationabilem timiditatem consolantem. Non enim vos ab illo doceri oportebat, sed infidelibus vos præceptores omnibus fieri: nec ab infidelibus iudicari Paulus permisit.] et post nonnulla: Sed neque nunc in me ipsum redire possum: sic animum meum indi-

PRO GRATIA-
RVM ACTIO.
NE HOMILIAE
^b Chrysof. ad po-
pul. Antioch.
homil. 11.
^c Chrysof. hom.
17.
^d Chrysof. hom.
12.
^e Chrysof. hom.
13.

D gnatio & tristitia obsidet. Quis enim non ægre ferret, quis non succenseret, quando post tantam doctrinam Gentilibus opus habuistis doctoribus ad exhortandum & persuadendum, vt præsentem generose timorem sufferretis?] hæc & alia ibi ipse. Media autem Quadragesima in eodem argumento versatus, decimam octauam ordine tunc ad eundem populum habuit homiliam, vt idem ipso eius exordio docet. At iam de ipsa Flauiani legatione agamus.

^f Chrysof. hom.
16.

NON AVDIEN-
DI SERMONES
INFIDELIVM.

Suscepit libens volensq. Flavianus Episcopus pro populo Antiocheno ad Theodosium Augustum legationem, adeoq. ardenti studio, vt nulla re valuerit præpediri (reliquit enim forem extremũ agentem spiritum) neque vlla suæ senectutis vel corporis habita ratione (vt ait Chrysofomus^g) se accinxit ad iter: quando relicta Ecclesia pastore vacua, idem Chrysofomus eam ad populum habuit homiliam, quæ ita incipit: Quando ad sedem hanc derelictam & magistro vacuam respicio, gaudeo simul & lacrymo

DE LEGATIO-
NE FLAVIANI
AD IMP.
^g Chrysof. hom.
3 ad pop. An-
tioch.

A crymo : lacrymo quidem, quòd præsentem non video patrem : gaudeo autem, quòd pro salute nostra profectus est, & tantum abijt populum a furore Regis erepturus, &c.] pluribus eos hortatur, vt precibus apud Deum agant pro Legato Episcopo, & ea quam suscepit legatione ; atque inter alia : Supplicemus igitur ipsi, & ad ipsum legationem mittamus : et Regis animum penitus corripiet, & ab omni nos instanti angustia liberabit. Pater illic legationem obit : nos hinc ad cælorum Regem mittamus legationem, ipsum precibus adiuuemus. Multum Ecclesiæ communitio potest, si anima dolente, si corde contrito preces emittamus.] hæc ipse.

FLAVIANVS OCCVRENS MAGISTRATIBVS QUALITER AFFECTVS. a Chrysof. ad pop. pul. homil. 20.

Contigit autem profectio Flauiani Antiochia, simulac dirum illud a ciuibus facinus fuerat perpetratum : nam in via inuenit, qui ad iudicandam eam causam vindicandamq. contumeliam mittebantur ab Imperatore Antiochiam. Declarat id quidem ipse Chrysofomus, cum Flauiani progressum legationis ita describit : Postquam enim ex vrbe egressus est, omnes in tanta relinquens tristitia, multo grauiora patiebatur, quam qui in ipsis erant molestijs. Primū nempe nactus in via media ad gestorum examinationem a Rege missos, & ab illis doctus quorsum essent missi, & mala ciuitatem inuasura, tumultus, turbationes, fugam, timorem, anxietatem, pericula cogitans, lacrymarum fontes emittebat, cum viscera ipsi dissecarentur. Patribus enim mos est multo magis dolere, cum filijs suis male habentibus nec adesse possint : quod & piensissimus hic passus est, non mala tantum nos inuasura deplorans, sed & quòd nobis hæc patientibus procul abesset. Verum & hoc pro nostra salute factum est.

ADVENTVS FLAVIANI AD THEODOSIVM.

Vt enim ab illis hæc didicit, calidiores lacrymarum fontes emittebat, & cum maiori supplicatione ad Deum confugit, & noctes insomnes ducebat, supplicans, vt hæc patienti succurreret ciuitati, & vt Regis mentem redderet mitiorem. Vt vero magnam ciuitatem illam ascendit, & regias ingressus est aulas, procul a Rege constitit mutus, lacrymans, deorsum inclinatus, latitans, tamquam ipse esset qui omnia illa patraisset. Hoc autem faciebat, habitu, aspectu, luctibus prius mouere volens ipsum ad misericordiam, & tum defensionem pro nobis incipere : Sola namque peccantibus relinquitur venia, tacere, & nihil pro gestis loqui. Volebat enim passionum hanc quidem eijcere, hanc vero introducere : reijcere quippe iram, tristitiam autem relinquere, vt ita viam præpararet defensionis verbis.] et paulo post : Ipsum itaque Rex conspiciatus lugentem & deorsum inclinatum, accessit ipse, & quòd patiebatur propter sacerdotis lacrymas, hoc verbis ostendit : non enim indignantis, nec irascentis verba fecit, sed dolentis, non succensentis, sed mærentis & dolore magis detenti. et quòd hoc sit verum, ipsa audientes verba sciētis.

QVAE THEODOSIVS AD FLAVIANVM.

D Non enim dixit : Quid tandem hoc est ? pro hominibus scelestis & sceleratissimis, & quos nec oportuit viuere, venis legationem obiens, tyrannis, innouatoribus, omni supplicio dignis ? Sed hæc omnia dimittens verba, defensionem composuit reuerentia plenā & grauitate, & a se collata commemorabat beneficia, quibus per omne regni tempus ciuitatem nostram profectus est : et ad singula hæc repetebat : Hæc me pro illis pati oportuit ? quarum a me iniuriarum poenas exegerunt ? quid paruū, quidve magnū accusandum habentes, non me solum, verum & defunctos contumelijs affecerunt ? non valebat animus saturari in viuus ? sed nisi sepultos quoque contumeliose tractarent, nil magnum se facere putarunt. Iniqui fuerimus nos, vt ipsi putant : igitur mortuis parcere, qui nullam intulerunt iniuriam, oportebat : non enim & illis hæc attribuere valebant. Nonne semper hanc omnibus præposui ciuitatem, & patria desiderabiliorem esse putabam, & votum mihi continuum erat, urbem illam cernere, & hoc apud omnes faciebam iuramentum ?] hæcenus Theodosij verba : quibus ipse Chrysofomus mox subinfert orationem quam tunc habuit Flauianus, iam longo itinere meditatam, cui deesse non poterat efficax pronuntiatio ex intimo cordis dolore prodiens. Subdit igitur idem Chrysofomus :

ORATIO FLAVIANI AD THEODOSIVM PRO ANTIOCHENSIS

Hic aliquantum ingemens Pontifex, & feruentiores emittens lacrymas, non amplius tacuit : videbat enim Regis defensionem culpam maiorem nostram facientem. sed grauius & amare de profundo gemens : Confitemur, inquit, o Rex, nec negare possumus amorem istum, quem erga patriam nostram demonstraisti : et propterea maxime lugemus, quoniam sic amata dæmones inuiderunt, & erga benefactorem ingrati sumus visi, & exacerbauimus summopere nos amantem. siue obruas, siue incendas, siue occi-

A ue occidas, siue quodcumque aliud facias, nondum dignam de nobis poenam exegisti : nos ipsos præuenientes innumeris mortibus difficilius affecimus. Quid enim amarior esse possit, quam cum benefactorem, & sic diligentem iniuste exacerbantes appareamus ? & omnis hoc mundus discat, & extremam ingratitudinem nostram condemnet ? Si barbari ciuitatem nostram incurstantes, moenia diruissent, & incendiissent domos, & abductis captiuis abiissent, minus erat malum. Quare tandem ita ? Quoniam te uiuente, & tantam in nos beneuolentiam exhibente, spes erat illa cuncta grauia solutum iri, & nos iterum ad priorem formam redituros, & clariorem recepturos libertatem. Nunc autem ablata beneuolentia tua, & amoris vinculo violato, quod omni muro nobis erat tutius, ad quem iam confugiemus ? quo poterimus alio respicere, tam dulcem dominum & facilem patrem exacerbantes ?

B Itaque videntur quidem intolerabilia fecisse, sed magis passi sunt omnium grauissima, ad nullum hominem audentes respicere, nec ipsum spectare Solem liberis valentes oculis, pudore vndique palpebras contrahente, & occultari cogente : libertate ipsis ablata, omnibus captiuis nunc miserius affecti sunt, & extremam sustinent ignominiam : et malorum magnitudinem cogitantes, & in quantum contumeliæ resilierunt, nec respirare possunt, cum omnes terram habitantes in sui vehementem calumniam attraxerint. Sed si velis, o Rex, est vulneri medicina, & tantis malis remedium. Sæpius & in priuatis hoc factum est, magnæ & intolerabiles offensiones, magnæ charitatis materia factæ sunt : sic & in natura nostra euenit. Cum enim hominem Deus fecit, & in paradysum induxit, & multo dignum fecit honore : tantam diabolus prosperitatem non ferens, inuidit, & illum a data expulit dignitate. Sed Deus non tantum ipsum non reliquit, verum & pro paradiso cælum nobis aperuit, hoc ipso propriamq. demonstrans benignitatem, & diabolum magis puniens. Hoc & tu facias. Nunc omnia mouerunt dæmones, vt omnium tibi gratissimam ciuitatem a beneuolentia tua separet. Hoc vero tu nunc sciens, poenam quamuis quidem exigas, priori autem amicitia ne nos extrudas. Sed si & præter opinionem aliquid nunc dicere fas est, etiam nunc inter dilectarum primas ipsam scribe, si modo dæmonas hæc operatos vis vlscisci. Si nempe destruas & subruas & deleas, quæ prius ipsi voluerunt, hæc efficies : si vero iram dimittas, & te rursum ipsam amare, sicut prius amabas, confitearis ; letalem ipsis plagam intuleris, & vltimā ab ipsis vltionem exegeris, demonstrans quòd non tantum nihil amplius ipsis expeditum est per insidias, verum & cuncta ipsis contra quam volebant, acciderunt. Iustus autem fueris hæc faciendo, & ciuitatem miserando, cui propter amicitiam tuam dæmones inuiderunt. Nisi enim ipsam tam vehementer amasses, nec ipsam illi tanta infectati fuissent inuidia. Itaque etsi mirandum est quòd dicitur, est tamen verum quòd propter te & amicitiam tuam hæc passa est. Quot incendijs, quanta subuersione sunt hæc verba acerbiora, quæ respondens dicebas ? Nunc te contumelia affectum dicis, & pertulisse quæ nullus vquam superiorum Regum,

AGITEREM. PLO.

Sed si velis, o humanissime & sapientissime & multa pietate plene, diademate isto clariorem & maiorem tibi coronā hæc afferet contumelia. Hoc nempe diadema est, & virtutis insigne, & Dei liberalitatis indicium. Sed corona ex hac humanitate contexta tuum solius erit & sapientiæ tuæ meritum. Nec te tantum omnes admirabuntur propter istos lapides pretiosos, quantum propter victoriam de indignatione superata reportatam laudabunt. Destruerunt statuas tuas ? sed illis clariores restituere tibi licet. **E** Si enim iniuriæ auctoribus crimina remittas, & nullam ipsis inferas poenam ; non aereas istas in foro erigent, nec aureas, nec lapillis coagmentatas ; sed omni materia pretiosiorum stolam indueris, humanitatem scilicet & misericordiam : talem in mente quisque sua te ædificabunt, & tot statuas habebis, quot Orbem habitant homines & habitabunt. Non enim nos tantum, verū & post nos futuri, & post illos omnes hæc audient, & tamquam ipsi bene fuerint habiti, sic te admirabuntur & amabunt. Et quòd hæc non assentans dico, sed sic erit omnino : antiquum tibi referam sermonem quemdam : vt discas, quòd non tantum exercitus, & arma, & pecuniæ, & subditorum multitudo, & alia huiusmodi splendidos facere Reges consueuerunt, quantum animi disciplina & mansuetudo.

AB HONESTO ARGUMENTVM DUCIT.

Fertur beatus Constantinus effigie sua quandoque lapidata, multis ipsum instigantibus ad supplicium de auctoribus contumeliæ sumendum, & dicentibus quòd omnem ipsius

PERVADET EXEMPLO CONSTANTINI.

ipsum faciem saxi conuulnerassent, manu faciem palpians & leniter ridens, dixisse: **A** Ego vero nusquam vulnus in fronte factum video, sed sanum quidem caput, sana uero & facies tota. Illi uero reueriti, & confusi, ab hoc iniquo destitit consilio. Et hoc uerbum hactenus canunt omnes, nec tantum temporis labefecit, aut huius sapientiae memoriam extinxit. Quot non sit hoc trophaeis splendidus? Multas urbes ille condidit, & multos barbaros superauit: sed meminimus illorum nihil: hoc autem uerbum usque ad praesentem diem canitur, & posteri nostri & posteri illorum omnes id ipsum audient. Nec hoc solum est admirandum quod audient, uerum etiam quod laudibus & faustis uerbis prosequuntur, dicentisque laudabunt, & audientes grate suscipient: nec uellus est, qui haec audiens, silere possit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipsi uel defuncto bona precetur: Quod si propter illud uerbum apud homines tanta potitus est gloria, quot apud benignum Deum coronas assequetur? **B**

Quid autem opus est Constantinum & aliena exempla commemorare, cum te de proprijs & meritis tuis opus sit exhortari? Recordare priorum, quando solemnitate hac, nempe Paschali, superueniente, per totum Orbem terrarum epistolam misisti, iubentem carcere detentos dimitti, & ipsis ignosci crimina: et illis humanitatem tuam demonstrare non sufficientibus, per litteras dicebas: Utinam mihi liceret & defunctos reuocare & resuscitare & ad priorem vitam reducere. Horum nunc reminiscere uerborum. Ecce tempus defunctorum reuocandorum & resuscitandorum & ad vitam reducentium pristinum. Et hi namque iam mortui sunt, priusquam iudicium proferatur, & ad ipsas tartari fores iam nunc ciuitas collocata est: ipsam igitur inde resuscita sine pecunijs, sine impendio, sine tempore & omni labore. Tibi namque satis est, tantum loqui, & reuocare ciuitatem in tenebris iacentem. Nunc ipsam iube ab humanitate tua **C** posthac appellari. Nec enim tantam habebit gratiam illi qui ab initio se condidit, quantam sententiae tuae: nec immerito. Ille enim principio ipsi dato, recessit: tu uero auctam & magnam factam, & post multam hanc tranquillitatem destructam resuscitabis. Non erat tam mirandum, si hostibus ipsam capientibus, & barbaris populantibus, a periculo liberasses, quam est mirabile nunc pepercisse: illud enim saepe multi fecere Reges, hoc autem tu solus operaberis, & primus praeter omnem expectationem. Est illud quidem minime mirandum, nec praeter opinionem, sed est quotidianum opus, subditis prodesse: quod autem tot & talia passus, iram deponas, hoc omnem naturam excedit humanam.

Cogita quod nunc non de ciuitate tantum illa, tibi consultandum est, uerum de gloria tua, magis uero de Christianitate tota. Nunc & Iudaei & Graeci & omnis terrarum **D** Orbis & barbari (etenim & illi haec audierunt) ad te respiciunt, expectantes ut uideant, qualem de gestis sententiam feras: nempe, si humanam protuleris & mitem, omnes decretum laudabunt, & Deum glorificabunt, & inter se dicent: Papae, quanta Christianitatis potentia! hominem super terram habentem aequalē neminem, omnia delendi & corrumpti dominum cohibuit & refrenauit, & docuit philosophiam, quam nec homo priuatus exhiberet. Vere magnus Christianorum Deus, qui ex hominibus Angelos facit, & omni necessitate naturali superiores constituit.

Ne namque superfluum timorem illum timeas, nec tolere quosdam dicentes, quod reliquae ciuitates peiores erunt, & hac non punita, Imperium tuum magis contemnent. Si enim ad insurgendum fuisses impotens, & haec operati te uis superassent, & par esset **E** potentia, congrue suspicari haec oportebat. Si uero pauefacti, praeq. timore praemortui sunt, & ad tuos per me cucurrere pedes, nec aliud quotidie expectant, quam barathrum, & supplicationes faciunt communes, in caelum respicientes, & Deum venire supplicat & simul nobiscum legatione attingere, & sicut in extremis constituti, de proprijs quisque suis considerauit: quo modo non superfluus hic timor? Si iugulari fuissent iussi, tanta passi non fuissent, quanta patiuntur nunc, tot diebus in timore & tremore uiuentes, & superueniente uespere, auroram uidere non expectantes, & die orto, ad uesperam peruenire non sperantes: multi & in feras inciderunt, dum sectantur deserta in inuia translata, nec uiri tantum, uerum & pueruli paruuli, & mulieres liberae & decorae per multas noctes & dies in speluncis & conuallibus & deserti foraminibus latentes. Et nouus captiuitatis modus ciuitatem detinet: aedificijs & muris stantibus, incensis ciuitatibus grauiora patiuntur: nullo incumbente barbaro, nec hoste apparente, captis miserius dispositi sunt,

CONVINCI
LEGIBVS IP-
SIVS.A RELIGIONE
ARGVMENTVM
DVCIT.REMOVET
CONTRARIA
ARGVMENTA.

A sunt; & solum folium si moueatur, omnes ipsos per singulos terret dies. et haec omnes sciunt. Et si subuersam ipsam uiderent, non sic essent castigati, ut nunc qui has ipsius audire miserias. Ne igitur hoc cogites, quod peiores sint futurae ciuitates reliquae. Non enim si ciuitatem euertisses, sic eos castigasses, ut nunc per incertam futurorum expectationem omni supplicio uehementius ipsos puniens.

Ne igitur ipsis uiterius calamitates producas, sed iam respirare concedas. Subditos nepe castigare, & gestorum exigere poenas, facile penitus & promptum: his uero qui contumelias intulerunt, parcere; & his qui uenia patrauerant indigna, ueniam dare, uis uel uix alterius est, & maxime cum Rex sit contumeliam passus. Et ciuitatem quidem metu subdere, facile: omnes autem amatores constituere, & persuadere, ut in regnum tuum se beneuole habeant, & non tantum communes, uerum & priuatas pro tuo preces **B** Imperio faciant, difficile: licet infinitas quis expendat pecunias, & innumeros exercitus moueat, & quicquid operetur, non facile tot hominum affectionem ad se ipsum attrahere poterit; quod nunc tibi facile erit, & leue: nam & beneficijs affecti, & qui audierint pariter cum beneficio affectis erga te beneuole disponentur. Quot pecunijs emisses, quot emisses laboribus, breui temporis momento totum Orbem acquirere, & omnibus futuris persuadere, ut quanta filijs suis optant, tanta & capiti tuo optarent? Si autem ab hominibus haec; cogita quantam a Deo capies mercedem non tantum eorum quae nunc fiunt, uerum & quae post haec ab alijs expedientur. Si unquam enim contingat fieri tale quid, quale nunc factum est (quod Deus auertat) & iniuriam passorum aliqui in contumeliam operatos insurgere uelint; benignitas & sapientia tua pro omni ipsis erit disciplina & admonitione; & erubescerent confundentur, tale disciplinae exemplum habentes, inferiores apparere. Itaque omnium posterorum eris praceptor, & palmam ipsis **C** praecipies, licet ad ipsum philosophiae uerticem perueniant: non enim par est, quempiam tantam incipere benignitatem primum, & ad alios respicientem, ab illis elaborata imitari.

Quocirca quicumque post te humanitatem & mansuetudinem quantamcumque exhibuerint, tu cum illis mercedem accipies. Qui enim radicem praebuit, hic utique & fructuum auctor est. Propterea nunc quidem nemo tecum humanitatis mercedem partiri potest: tuum enim folium meritum est. Tu uero cum omnibus poteris, si qui tales unquam appareant, ex aequo meritum diuidere poteris, & tantam reportare partem, quantam in discipulis praepretores. Et si nemo talis fuerit, rursum tibi commendationes & laudes per singulas prouenient generationes. Considera namque, quale sit, posteros omnes audire, quod tam magna ciuitate facta poenae & ultioni obnoxia, pauefactis omnibus, & horrefactis Ducibus & Praefectis & Iudicibus, & ne uocem quidem promiseris illis rumpere audentibus; unus accedens senex Dei sacerdotum gerens, ex ipso aspectu solo & nudo occursum ad reuerentiam Imperatorem mouit: et quod nemini suorum concessit, uni hoc seni concessit, Dei leges reueritus. Etenim hoc quoque ipso non te parum, o Rex, ciuitas honorauit, quod me ad te Legatum misit: sententiam enim de te optimam & pulcherrimam protulerunt, quod omni principatui tibi subiecto Dei sacerdotes praehonoras, etsi uiles esse contingat. Non ab illis uero tantum nunc uenio, uerum & ante illos a communi Angelorum Domino missus sum, ut haec dicam mitissima & benignissima anima tua: quod si hominibus ipsorum peccata dimittatis, & **D** ^a Pater caelestis lapsus uestros uobis dimittet.

E Recordare igitur illius diei, quo omnes de actis rationem reddemus. Cogita quod etiam si quid tibi peccatum est, omnes ablueri praeruaricationes per iudicium & sententiam istam poteris absque laboribus, absque sudoribus. Alij nempe Legati aurum & argentum & alia huiusmodi dona ferunt: ego uero cum sacris ad regnum tuum legibus ueni, & pro donis omnibus has praetendo, & te Dominum tuum imitari supplico; qui quotidie a nobis contumeliam patiens, non cessat bona sua omnibus ministrare. Et ne confundas spem nostram, nec promissiones redarguas. Etenim & hoc cum alijs te scire uolo, quod si reconciliari uelis, & pristinam ciuitati beneuolentiam communicare, & hanc remittere iustam indignationem, cum multa reuertar fiducia: si uero mente tua ciuitatem asperneris, non tantum ipsam non ascendam, nec ipsam solum uidebo, uerum & in reliquum negabo, & in aliam me ciuitatem conscribam. Ne mihi namque accidat in illam unquam adscribi patriam, erga quam humanissimus tu & hominum **F** cunctorum

EX HONESTO
ET UELI PER-
SVADET.A FIRMITATE AR-
GVIT.

a Math. 6.

FLAVIANVS
FERORAT.

cunctorum mitissimus pacari, reconciliariq. non eligas.] haecenus ex Flauiani oratio-
ne Chrysofomus, qui & subdit:

Hæc & his plura locutus, sic Regē confudit, vt idem fieret quod & in Ioseph contigit olim fieri. Sicut enim ille tunc fratres conspicatus, lugere quidem volebat, sed dolorem tegebat, ne simulationem interrumpere: sic certe & Rex lacrymabat quidem mente, non demonstrabat autem propter omnes presentes: nec tamen vsque in finem æstum celare potuit, verum & inuitus redarguebatur. Post hanc enim concionem secundis non opus habuit verbis, sed vnum solum locutus est verbum, quod ipsum diademate multo magis ornauit. Quod autem hoc? Et quid admirabile & magnum est, si his qui nos contumelijs affecerunt, iram remittamus hominibus existentibus, cum & ipsi homines simus? cum mundi Dominus in terram descendens, & propter nos seruus factus, & a beneficio affectis crucifixus, pro crucifixoribus suis Patrem orauerit, dicens: Ignosce illis: non enim sciunt quid faciunt? Quid igitur admirabile, si nos conseruis ignoscamus? Et quod hæc verba non sunt simulatio, demonstrarunt quidem & reliqua opera, nec his minus illud quod nunc sum relaturus.

Ipsam enim hanc sacerdotem secum communiter hanc solemnitatem celebrare volentem, inuitum properare & festinare coegit, & se ciuibus exhibere: Noui, inquit, quod nunc ipsorum sunt animi perturbati, & multæ supersunt calamitatis reliquæ. Abi, consolare. Si gubernatorem viderint, nec præteritæ reminiscuntur tempestatis, verum & ipsam tristitiam memoriã omnem delebunt. Vt autem institit Pontifex petens vt filiũ suum mitteret: volens ille manifeste demonstrare, quod omnem penitus iram mēte deterferat: Orate, inquit, hæc auferri obstacula, hæc bella extinguere, & ego veniam omnino. Quid anima illa mitius esse possit? Confundantur Gentiles de reliquo: quinimo non confundantur, sed erudiantur, & proprium omittentes errorem, ad Christianitatis virtutem redeant, nostram a Rege & Pontifice docti philosophiam.] hæc ipse.

Cum igitur constet oratione Flauiani, Theodosium fuisse placatum; commentũ puto quod Sozomenus ait his verbis: Peruasit Flauianus adolescentibus qui ad mensam Imperatoris canere solebant, vt eas pronunciarent cantilenas, quæ in Antiochenis supplicationibus erant. Quo facto, ferunt Imperatorem humanitatis affectu perfusum, & misericordia victum, confestim irã posuisse, &c.] Nihil enim prorsus de his Chrysofomus, quæ primo loco fuerant collocanda: sed de Theodosij humanitate sic ipse subdit: Non enim haecenus tunc substitit pijsissimus Rex: sed & postquam ex vrbe sacerdos exiuit, & pertransijt mare, misit ad eum quosdam, sciscitans & fatagens ne forte tempus tereretur, & ciuitati voluptatem dimidiaret, extra urbem solemnitatem peragens. Quis pater mitis tantam de persecutis se contumelia curam egit? Dicam & aliam iusti laudem. His enim expeditis, non festinauit, vt alius gloriæ cupidus, ipse literas illam tristitiam soluentes deferre: sed quoniam maturius ibat, alium quemdam velociter equitare doctum mandauit præuenire, & bona ciuitati nuncia afferre; ne ex reditus sui tardatione tristitia prolongaretur. Quod enim ipse quærebat, solum erat, non vt ipse veniret bona hæc deferens & voluptatis multæ plena, sed vt ocyus nobis patria respiraret. Quod quidem fecistis, forum coronantes, & lucernas accendentes, & lectos ante officinas componentes, & tamquam nuper ciuitate nata, festum agentes.] hæc Chrysofomus. sed quod de lectis ante officinas paratis ait, puto intelligere thoros tricliniarum mensarum parari solitos in publicis epulis, quas magnæ lætitiæ tempore exhibere maiores consueuerunt.

Quod rursus ad hanc rem spectat: de clementia Theodosij non in parcendo tantum, sed quàm celerrime veniam impertitam nunciando, Themistius quoque philosophus hæc habet: Se adeo mitem, benignum, mira quadam animi tranquillitate præditum erga omnes præbet, vt etiam maiestatis reos, & conuictos, damnatosq. ab ipsa legum acerbitate exemerit, & ex Acherontis (vt ita dicam) faucibus ereptos, ad lucem & Solem reuocauerit.] et post nonnulla de eius humanitate ista subdit: Tu autem non solum eos qui malis aliorum audiendis consilijs aures tantum suas accommodarunt, omni penitus culpa liberandos censes, verum etiam improbis consultoribus poenam remittis, & condonas. Quo facto cum nullum maius excogitari possit: ego tamen vocem ipso admirabiliorem emitto.] subdit idem mox de eiusdem Principis indulgendo celeritate hæc quæ sequuntur:

Nam

A Nam cum nos omnes malorum tolerantiam ac clementiam admiremur: tu ipse etiam improbas tarditatem. Atque hoc illius est proprium, qui moleste ferat se venia sceleris animaduersionem non præuenisse. Neque ea sententia, quam antea tulisti, celerior est ea, quæ postea est consecuta: qua tarditate quid velocius fieri posset? Neque enim paulatim remittis iracundiam; neque reos paulatim timore periculi liberas; neque item iudicio iam peracto, quicquam insidet in animo, cuius stimulis ad sumendum de aliquo supplicium impellaris. Sed calculus a dijs datus tristiori & acerbo longe antecedit, atque ita repente, vt iucundior illa tua vox & salutaris prius audiatur, quàm funesta & grauis. Memini ipse, me ingenti gaudio ac voluptate fuisse perfusum, cum audirem vocem ab homine ad hominem delatam, atque ea celeritate, vt eam quæ igni fit, significationem longe superauerit: quam ij qui speculantur, accensis facibus, suis ipsorum socijs afferre solent, dum alter alterum vel longe absentem ad sumendum arma excitare, aut de aliqua re alia vult admonere. ex quo illud etiam plerumque accidit, vt salutaris vox tua sublatis iam carnificum manus, suspensosq. gladios inhibuerit. Hanc igitur tardam dicamus esse clementiam, cui stricti enses iam capiti imminentes locum dedere? et inferius: An ij fortasse sero & post longiusculum temporis spatium veniam sunt consecuti? An non repente, deposito omni timore, festos dies læti celebrarunt, tamquam ij qui nullius omnino criminis rei extitissent? An non cum antea terrore percussi, fronte tristiore essent, pleni spe & fiducia facti sunt? &c.] Intelligis plane, puto, Themistium allusisse absque dubio ad Antiochenos maiestatis reos (de quibus est sermo) qui periclitantes sub gladio Iudicum, indulgentiam sunt consecuti, eaq. tanta celeritate potiti, vt qui sub ictu carnificis ingemiscerent, læti tamen Paschale festum peregerint.

Nam peruenit Antiochiam ab Imperatore cū ea indulgentia dimissus Flauianus adeo oportune, vt Pascha cum suis magno gaudio celebrarit: quo tempore Ioannes Chrysofomus ad populum eam habuit concionem, in cuius exordio hæc habet: A verbo quo semper in periculis tempore apud charitatem vestram exordiri consueueram, ab eodem inquam & hodie apud vos sermonem incipiam, & dicam vobiscum: Benedictus Deus, hanc nos vobiscum sacram solemnitatem cum gaudio & lætitia multa hodie celebrare dignatus, & qui caput corpori reddidit, & pastorem ouibus, præceptorem discipulis, militibus ducem, sacerdotibus Pontificē. Benedictus Deus, qui ex superabundanti facit quæ petimus, aut cogitamus. Nobis enim sufficere videbatur, instantibus malis interim absolui, & pro hoc omnem faciebamus supplicationem: clementissimus autem Deus & datis petitiones nostras semper multo excessu superans, etiam patrem nobis omni spe celerius reddidit. Quis enim expectasset, quod tam paucis diebus & profecturus, & Regem allocuturus, & soluturus aduersa, & rursus ad nos tam breui reuersurus esset, vt sacrum Pascha posset præuenire & nobiscum celebrare? Sed en inexpectatum hoc factum est: et patrem recepimus, & maiorem capimus voluptatem, ipsum nunc præter spem suscipiendo. Pro his, inquam, omnibus clementissimo Deo gratias agamus, &c.] At de rebus Antiochenis haecenus.

Hoc quoque tempore, antequam cum exercitu aduersus Maximum in Occidentem Theodosius proficisceretur, contigit Constantinopoli confictus ille eiusdem Imperatoris cum Olympiade vidua clarissima femina, quam nuper orbatam viro conatus est idem Imperator coniungere in matrimonium Elpidio cognato suo Hispano homini. Describitur res gesta memoria quidem digna a Palladio in dialogo, necnon a Leone Augusto in rebus gestis S. Ioannis Chrysofomi. Sed antequam de his agamus; quæ nam qualisve fuerit Olympias ista, dicendum. Titulo sane sanctitatis eadem in publicis tabulis Ecclesiasticis tam apud Latinos quàm Græcos notata reperitur, apud illos XVI. Kalendas Ianuarij, apud Græcos autem VIII. Kalendas Augusti, & in Menologio quidem hoc elogio: Vixit hæc sub Imperatore Theodosio, Arcadio & Honorio filijs, Anyfij Secundi Comitiss filia, neptis Ablauij Præfecti, desponsata Nebridio, cum quo paulum temporis vixit antequam cum eo copula iungeretur, sicq. virgo simul & vidua permansit, &c.] Porro Palladius in Lausiaco de ipsa agens, Seleuci filiam dicit, quam Græci publicarum tabularum testificatione tradunt (vt dictum est) Anyfij Secundi filiam extitisse: sed fortasse pro Secundo Seleucus irrepsit librariorum incuria in Palladium. Hæc ipsa autem cum Ablauij neptis dicatur, illius in-

THEODOSIUS
PERSVASVS.

Luc. 23.

FLAVIANVS DI
MITTITVR.

Sozom. lib. 7.
cap. 22.

THEODOSIUS
RA DE CELERI
REDITV FLA
VIANI.

Themist. or. 12.

CHRYSOSTO-
MI GRATIA-
RVM ACTIO IN
REDITV FLA-
VIANI.
a Chrysof. hom.
20 ad populum
Antioch.

THEODOSIUS
VRGET OLYM-
PIADEM VI-
DVAM AD NV-
PTIAS.

Pallad. in
Lausiaco. 43.

quam Ablaiij, penes quem summa rerum fuit temporibus Constantini: scimus, Am-
a Ammian. lib. 20.
 niano auctore, eidem fuisse filiam nomine itidem Olympiadem, desponsatamq.
 Conitanti Augusto, eo autem occiso, eandem nuptui fuisse iraditam Arfaci Regi Ar-
 menia: quem & ipso exordio Valentis Imperij a Persarum Rege dolose necatum affir-
 mat; quæ superius diximus. quamobrem existimamus eandem postea nuptam Any-
 sio Secundo, ex quo genuerit hanc, de qua est sermo, Olympiadem iunicrem, quam
 Græci tradunt Ablaiij fuisse neprem.

OLYMPIADIS
 GENERIS CLA-
 RIFUDO
b Greg. epist. 57.

NEBRIDIUS
 CONIUX
 OLYMP.
e Pallad. dialog. de Vita Chry-
 sosti
 d Pallad. in
 Lausiac. c. 42.
 e Ammian lib. 27.

f Pallad. in dia-
 log. Vit. Chry-
 sosti.

g 1. Tim. 3.
 OLYMPIADIS
 CERTAMEN
 CVM THEO-
 DOSIO.

Hæc ipsa illa Olympias, ad cuius nuptias cum ingens inuitata accurrerit Episco-
 porum multitudo; quod ipse Gregorius Nazianzenus ipsidem nuptijs interesse minime
 valuerit podagra laborans, ad Anysium scripta b epistola se excusat: sed donum
 misit omni mundo celebrius ac pretiosius, nempe carmen pareneticum loco epitha-
 lamij nuptialis: extat ipsum quidem dignum auctore, & cui missum est, Olympiade B
 clarissima femina. Cum autem hanc conset viuentem parre Anyasio nuptam fuisse, errore
 labitur Palladius c, dum ait pupillam traditam matrimonio. Quod vero Græci habeant
 in Menologio hanc Nebridio nuptui traditam, Palladius d vero dicat nurum fuisse Ne-
 bridij: conciliari eo modo inter se possunt auctores, vt filio illius Nebridij clarissimi viri
 sub Constantio Imp. Præfectura Pratorij insigniti, cuius meminit Ammianus e, Ne-
 bridio item dicto coniuncta fuerit n. matrimonio Olympias, de qua agimus. Hæc autem
 postquam cum viro suo (vt Palladius habet) viginti tantum menses impleisset, illo de-
 functio locupletissimi heres patrimonij, cum sic absque alijs nuptijs, Deo vacans, vi-
 tam tranquillam ageret, a Theodosio Imperatore ad secunda vota sollicitatur. Quid
 vero tunc ipsa: ita Palladius f:

Audi, inquit, maiorem ipsius quoque virtutem. Pupilla namque coniuncta vi-
 ro, permilla non est a præscio omnium Deo, qui hominum præuidet exitus, carnis C
 seruire voluptati, viginti integros menses viro eius mature subtræto. Fertur autem
 virgo esse: nam Apoitolicæ s legi renuit seruire dicenti: Volo adolescentiores viduas
 nubere, matres familias esse. et quidem cum & genere & opibus & eruditione singu-
 lari & ingenio liberali & forma & ætatis flore præcelleret, sed Dorcadis in morem,
 sæculi connubij laqueos conitanti voluntate transiliens. Iusto enim lex posita non est,
 sed non sublitis, profanis, & qui corruptelæ inexplebiliter inhiant.

Contigit autem diaboli inuidia, vt huius immatura viduitas ad aures Theodosij
 Principis perueniret. Qui hanc Elpidio cuidam cognato suo Hispano coniungere
 in matrimonium cupiens, cum post plurimas preces id obtinere nequiuisset, trista-
 batur. Ad quem illa: Si, inquit, me vellet Rex meus copulari viro, numquam prio-
 rem mihi abtulisset: Quoniam autem me parum idoneam coniugali vitæ cogno-
 uit, viroq. placere minime valentem, & illum iugali vinculo absoluit, & me graui-
 simo iugo virilis seruitutis eripuit, suaue continentia iugum ceruicibus meæ mentis
 imponens. Hoc responso accepto, Theodosius Præfecto Vrbs mandauit, vt omnem eius
 substantiam custodiret, quousque trigessimum ætatis impleisset annum. Ille accepta
 procuratione regia, eam adeo vexabat ab Elpidio submissus, vt nullam haberet fa-
 cultatem vel cum insignibus Episcopis congregandi, vel ecclesiam ipsam ingrediendi;
 vt his angustijs coacta, præ angore animi, coniugalem eligeret vitam. Illa e contra
 his oblectata magis, & Deo gratias referens, Imperatori ita rescripsit:

Et Imperatori debitam, & congruam Episcopo virtutem in me humilem ostendisti,
 mi Domine, mandans graue onus meum custodiri; cuius me dispensationis cura ma-
 cerabat. Erit autem gratius, si iusseris id pauperibus & Ecclesiæ diuidi. Ego enim
 iam dudum a vanitate, quæ solet ex hac largitione subsequi, metuebam, ne terrenis
 implicita, negligere diuitias naturales.] ita Olympias ad Theodosium: eadem fer-
 me cuncta Leo Augustus de ipsa in rebus gestis Chrysostomi habet. Porro res Olym-
 piadis ipse Theodosius hoc anno proficiens cum exercitu contra Maximum hoc
 statu reliquit. Quid autem reuersus egerit, idem Palladius sic enarrat: Theodo-
 sius ita postmodum reuersus a bello, quod contra Maximum feliciter gesserat: cum
 illius tolerantiam, laboremque comperisset, in sua eam libertate esse iussit.]
 hæc ipse.

h Chrysost. epist.
 2. in addis.

Quod vero eandem Olympiadem ferme omnes virginem prædicent; audi quid ad ipsam
 scribens dicat Chrysostomus h: Nec vero, inquit, sermones meos propterea carpe, quod
 te in

te in virginum chorū & classem adscripserim, quæ in sanctarum illarum chorea vixi-
 sti: sæpe enim me tum priuatim, tum publice audisti, cum quæ virginitatis definitio esset,
 explicarem; illudq. contenderem, nihil vquam impedimento fore, quo minus ea in
 virginum numerum & ordinem referretur, immo etiam eas longo interuallo supera-
 ret, quæ in ceteris rebus ingentis philosophiæ specimen edidisset. Ea. de causa Pau-
 lus a etiam cum virginem describeret, non eam dumtaxat, quæ matrimonij virilifq.
 concubitus expers esset, virginem appellauit, verum etiam ipsam, cui ea quæ ad Dei
 cultum pertinerent, curæ essent.] subdit de decem virginibus Christi parabolam, qua
 virgines prudentes non tam corporis integritate, quam incorruptione morum &
 bonorum operum luce definiuntur, distinguunturq. a virginibus fatuis. Quibus pla-
 ne videas ipsum Ioannem Chrysostomum postremum tribuere Olympiadi virginitatis
 B genus potius, quàm primum.

Hac autem in sua in omnibus potestate relicta, quodnam initum profecuta fuerit
 vitæ genus, idem Palladius ita subdit: Abstinet illa quidem animatis omnibus, bal-
 neasq. numquam adit. Quod si infirmitatis necessitas vrgeat (crebris enim passioni-
 bus & morbis atteritur) induta camisia descendit in aquas: veretur enim (vt aiunt) &
 se ipsam.] paulo vero post: Scio, inquit, hanc sanctum Nectarium Episcopum b Con-
 stantinopolitanum plus fuisse admiratum, adeo vt in Ecclesiasticis quoque rebus mu-
 lieri obtemperaret. Amphilochem vero Iconij Episcopum, & Optimum Præsulem
 in Ponto, & Petrum Sebastia Antistitem Basilij fratrem, & Epiphanium Constantiæ
 Cypri Antistitem, sanctos viros quid memorem? quibus illa & pecunias donauit &
 villas. Optimo certe, dum Constantinopoli moreretur, ipsa oculos manibus suis clau-
 sit, &c.] subdit his quoque Leo Augustus, hanc ob insignia virtutum merita, licet non-
 dum annis ad munus aptam, creatam tamen fuisse Ecclesiæ Constantinopolitanæ dia-
 conissam; quod ministerium expleuit magna totius Ecclesiæ laude, adeo vt ne leuem
 quidem inuidis & obrectatoribus nedum dicendi, sed nec suspicandi de se aliquid
 indignum occasionem dederit. At de Olympiade hætenus: longe plura sunt quidem,
 quæ de ipsa inferius suis locis dicturi sumus. Iam Theodosium expeditionem parantem
 in Maximum prosequamur.

Profecturus ipse aduersus tyrannū, in primis quibus valuit pietatis armis conatus est,
 conciliando sibi diuinum numen, exercitum communire. Siquidem perferens, magni
 momenti opus aggredi, dubiā iacere aleā, rēq. tentare periculosam, a Deo diuersis mo-
 dis sibi implorare suppetias laborauit, vt pote qui optime sciret Dei munus, atque dice-
 ret vna cū Dauid c: In Domino faciemus virtutē, & ipse ad nihilū deducet inimicos no-
 stros.] Ad hæc plane respiciebat, quod ait ad Flauianū, vt precibus apud Deū contende-
 ret extingui bella. Sed & in eo maxime eiusdem pietas commendatur, quod tanti
 ponderis proelium auspicaturus, Legatos in Ægyptum misit ad sanctos ibi agentes ana-
 choretas, quos pro se certantes precibus habere voluit pugnatōres. Inter alios autem Io-
 annem sanctissimum monachum, quem S. Hieronymus d magnopere laudat, per eos-
 dem consuluit de dubio belli euentu. Testatur id quidem S. Augustinus, dum ait e:

Cū Maximū terribilem faceret ille successus (nempe obitus Gratiani cum fuga Valentinia-
 ni) hic (Theodosius scilicet) in angustijs curarum suarum non est lapsus ad curiositates
 sacrilegas atque illicitas: sed ad Ioannem in Ægypti eremo constitutum, quem Dei
 seruum prophetandi spiritu præditum, fama crebesciente didicerat, misit, atque ab
 E eo nuncium victoriæ certissimum accepit.] hæc Augustinus, quæ & probauit euen-
 tus: eadem habet quoque Rufinus f. Multa de eodem Ioanne narrat Euagrius g, &
 inter alia hæc quæ ad Theodosium eiusq. duces spectant: Imperatori, inquit, Theo-
 dosio, vel quos belli exitus habiturus esset, vel quibus modis victoriam caperet de ty-
 rannis, sed & quot irruptiones passurus esset gentium barbararum, sæpe prædixit.
 Quodam etiam tempore cum gens Æthiopum Romanū militem circa Cyrenem (quæ
 prima est ex Æthiopiæ partibus Thebaidis ciuitas) incurfaret, & strages plurimas no-
 strorum dedisset, prædamq. duxisset; venienti ad se Romano duci, & metuenti con-
 sfigere cum eis, eo quod exiguus ipsi erat militum numerus, & hostilis contra se innu-
 mera multitudo: Ioannes statutum designans diem: Perge, inquit, securus: die enim
 qua dixi, & hostem prosternes & spolia capies, prædamq. reuocabis. Quod cum fuisset
 impletum, etiam apud Augustum quod carus acceptusq. futurus esset, prædixit.]

OLYMPIAS
 QVOMODO
 VIRGO DI-
 CTA.

a 1. Cor. 7.

OLYMPIADIS
 VITAE INSTI-
 TUTVM.

b l. 3. de fid.
 Cathol. Cod.
 Theod.

EXPEDITIO
 THEODOSII
 ADVERSUS MA-
 XIMUM.

c Psal. 43.

d Hieronym. ad
 Cresphon. ad-
 vers. Pelag.
 e August. de Ci-
 uit. Dei lib. 5.
 cap. 26.

THEODOSIUS
 CONSULIT
 IOANNEM
 MONACHVM
 DE FVTVRA
 PVGNA.

f Rufin. lib. 2.
 cap. 32.
 g Euag. Vit.
 sanct. Par. c. 10.

hæc ibi: quæ recensuisse volumus, quòd existimemus horum fama ipsum innotuisse A Theodosio Imperatori, qui eo modo eundem sanctum de futuro belli euentu, vt diximus, interrogarit.

Rursum vero ad bellicam expeditionem plurimum conferre idem Imperator existimauit, si secum duceret celeberrimum quemdam monachum, Senuphium nomine; quem per Theophilum Alexandrinum Episcopum accersiuit; qui prætextu quodam, quasi ipsa ciuitas in magno discrimine esset, eum ad se vocauit. Quid autem tunc ille, Acta a Cyri & Ioannis docent his verbis: Cum intellexisset Theodosius, quòd in Scere (est autem hæc solitudo in Ægypto quidem sita, sic nominata) philosophabatur vir quidam genere & ipse Ægyptius, maximorum sane effector miraculorum: scribit protinus ad Theophilum Alexandria Episcopum, iubens vt efficiat, quo vir ille admirabilis quamprimum veniat Constantinopolim. Eis autem litteris quoque continebatur, quòd eius aduentu opus esset. Ille vero, ijs acceptis, statim ad eum venit, & datis litteris, preces Imperatoris, & vsu, qui vrgebat, significat. Deinde etiam ipse quoque ex se facit quod potest, vehementer rogat, orat, supplicat, ne preces despiciat Imperatoris, neque suos vilipendat labores, sed veniat ad ciuitatem, & bellum, quod in eam paratur, suis auertat precibus, & a tanto periculo & metu eam liberet, vtpote quòd in eius potestate situm sit, vt ciuitas vel salua sit, vel intereat. Admirabilis autem ille Senuphius (hoc enim nomine vir ille vocabatur) primum quidem, vt consentaneum est, ne rogaret prohibuit, non ad mensuram eius quam habebat gratiæ, sed ad mensuram potius eius qua erat diues humilitatis aspiciens: Magna est, inquit, mea in ciuitatem beneuolentia, & ipsam valde saluam esse cupio; sed non voluntatem quoque vires sequuntur ex ea quæ est ad Deum fiducia. Quinetiam rogauit ipsum Alexandrinum Episcopum, ne de eo talia sentiret, neque eum putaret vulgo antecellere.

Cum autem eum ipse omnino non dimitteret, nec sciret magnus quidnam faceret Senuphius: discessum quidem suum pulchre differt, dat autem sic quoque auxilium, idq. facit admirabilius. Nam & statim stetit ad Orientem: et cum superhumerali & baculum in cælum sustulisset: Domine Deus, inquit, Deus exercituum, da huic meo superhumerali & huic baculo, vt tantum possit, quantum ego ipse, si illic adessem. Hæc cum Deo dixisset: quæ habebat in manibus, dat statim Pontifici: Hæc accipe, dicens, & mitte statim ad Imperatorem: ille autem superhumerali quidem imponat capiti, baculum vero manu ferat: deinde cum manus opus fuerit conferere cum hostibus, præcedat omnes alios, & audacter procedat aduersus inimicos: Nam si ego quidem possim a Deo exaudiri, existimo fore, vt ipse sit illis terribilis, & sine sanguine gloriosam referat victoriam.

Hæc cum ad Imperatorem lubenter essent allata: ille quidem munit caput superhumerali quauis galea tutius, baculo autem munit dexteram lancea longe validius, & hac ratione confidens fore, vt hostibus videretur terribilior, quàm olim (vt aiunt) claua Hercules. Iam accedentibus hostibus, ipse primus præcedit ducens totum exercitum. Propter Senuphij autem ad Deum orationem nulla erat dilatio, sed res statim finem accipiebat. Simulac enim eum viderunt barbari, admirati ipsum tamquam vnum ex cælestibus, ad fugam statim spectabant, & pedum virtutem laudabant: fugiebant vero non aliquo certo ordine, vt qui non essent omnino obliti virium, sed vt qui essent amotæ mentis, & perterriti, alij alio dispersi, terga volentibus facilia, expedita venatio, secuta persecutio, & libera ab omni periculo: ipsi potius propter fugam, quæ erat sine vlllo certo ordine, plagas & vulnera atque adeo mortem sibi inuicem concilians: adeo vt Imperator non solum sine sanguine, sed etiam sine vlllo labore hanc victoriam retulerit. Festum ille nominauit hunc diem, & nunc quoque post tantum tempus magnifice celebratur ab Alexandrinis: nominatur ab eis εικόνα ab imagine: ab eis enim Imperatori facta est quædam statua eo quo tunc modo armata, & capite quidem superhumerali induta, dextera autem tenens baculum.] hæc tunc ibi: recitat breuiter hæc eadem Glicas b. sed quo potissimum tempore, num cum aduersus Maximum hoc anno, an postea cum aduersus Eugenium profectus est, vel alijs bellis decertauit, id acciderit, penitus ignoratur.

Quod

A Quod vero ad tempus eius in Occidentem aduentus aduersus Maximū spectat, non sequimur Marcellinum, qui sub anni superioris Consulibus illum collocat. nam cum multa eius sententiæ aduersentur, quibus (vt vidimus, cum egimus de rebus Antiochenis) ipsum constat tempore Quadragesimæ hoc anno egisse Constantinopoli; rescripta etiā hoc eodem anno ab ipso in Oriente data plane declarant, non ante præsentem annum Theodosium ipsum aduersus Maximum profectum esse. Hoc enim anno, mense Martij, Thessalonica aduersus hæreticos ista fanciuit, quibus ad futuram victoriam eo modo viam præuia pietate constrauit, dum primum expugnat impietatem, eius sectatores exagitans ipsis legibus:

B Apollinarianos a, ceterosq. diuersarum hæresum sectatores ab omnibus locis iubemus inhiberi, a moenibus urbium, a congressu honestorum, a communionem sanctorum: instituentorum clericorum non habeant potestatem: colligendarum congregationum vel in publicis vel in priuatis ecclesijs careant facultate: nulla ijs faciendorum Episcoporum præbeat auctoritas: ipsi quoque Episcopi nomine destituti appellationem huius dignitatis amittant. Adeant loca, quæ hos potissimum quasi vallo quodammodo ab humana communionem secludant. His etiam illud neçtimus, vt supramemoratis omnibus adeundi atque interpellandi serenitatem nostram aditus denegetur. Dat. VI. Idus Martij Thessalonica, Theodosio A. II. & Cynegio Coss.] adiecit & alias in eodem prociñtu Theodosius aduersus hæreticos sanctiones, vt eam quæ sequitur, his verbis ad Tripholium scribens b:

C Omnes diuersarum perfidarumq. sectarum, quos in Deum miseræ vesania conspirationis exercet, nullum vsquam sinantur habere conuentum, non inire tractatus, non coetus agere secretos, non nefariæ præuaricationis altaria manus impiæ officijs impudenter attollere, & mysteriorum simulationem ad iniuriam veræ religionis aptare. Quod vt congruum sortiatur effectum, in specula sublimitas tua fidelissimos quosque constituat, qui & cohibere hos possint, & deprehensos offerre iudicijs, seuerissimum secundum præteritas sanctiones & Deo supplicium duros & legibus. Dat. XVIII. Kal. Iul. Stobis, Theodosio A. II. & Cynegio V.C. Coss.] quo etiam mense hæc quoque salubriter sanxit c: Nulli egresso ad publicum vel disceptandi de religione, vel tractandi, vel consilij aliquid deferendi pateat occasio. Et si quis posthac ausu graui atque damnabili contra huiusmodi legem veniendum esse crediderit, vel insistere motu pestiferæ perseuerationis audebit; competenti poena & digno supplicio coerceatur. Dat. XVI. Kal. Iul. Stob. Theodosio A. II. & Cynegio V.C. Coss.] ac rursum ad eundem aduersus Arianos speciatim hæc edidit d:

D Nonnullos Arianorum formam nostrarum talem proferre iussionum comperimus, vt his liceat vsurpare, quæ suis videantur vtilitatibus conuenire: Qua sublata, sciant nullam huiusmodi iussionem e nostro sacrario profuixisse. Quicquid itaque fuerit ab his pro eorum commoditate prolatum; vt falsi reus teneatur, qui deinceps ea circumtulit. Data V. Idus Augusti Constantinop. Theodosio A. II. & Cynegio Coss.] at perperam factum putamus, vt in Codice, loco acceptæ sanctionis, data ponatur Constantinopoli: quam edidisse putamus, cum iam in Italiam aduentasset; illosq. ea lege exagitare Arianos voluisse, qui rescripto Valentiniani, de quo suo loco superius actum est, dato pro Arianis sectantibus professionem Ariminensem, vterentur tamquam ab ipso Theodosio edito, eo quòd ex more amborum Imperatorum nominibus E haberetur inscriptum.

Cum autem ad Arianos Constantinopoli agentes eiusmodi Imperatoris rescriptum perlaturum esset; æstuantes in eum ira, quodnam immane scelus admiserint, proxime dicturi sumus. Cum vero tot hoc anno aduersus hæreticos extent a Theodosio promulgatæ leges, aliaq. ab eodē editæ plures sint superius a nobis recitatæ: nescimus quo modo Socrates e illud affirmet, eundem Imperatorem omnibus hæreticis, exceptis Eunomianis, concessisse priuatos in domibus conuentus agere, & ecclesias extra ciuitates construere. Ex his enim & alijs superius recitatis manifesti erroris arguitur: cum in eo totus Theodosius fuisse appareat, atque hoc præsertim anno studiosius incubuerit, vt omnes hæreticos omni conuentu excluderet, ac locis interdiceret.

Accidit quidem prospere feliciterq. Theodosio, cum manu altera aduersus hæreticos pugnans, altera Maximum debellarit. Cuius belli progressus a Zosimo f copiosius

THEODOSIUS IN EXPEDITIONE SCRIBIT CONTRA HAERETICOS.

a l. 14. de haeres. C. Theod.

b l. 25. de haeres. C. Theod.

c l. 2. de his qui super relig. contend. C. Theod.

d l. 16. de haeres. C. Theod.

e Socrat. lib. 9. cap. 20.

f Zosim. lib. 4.

QVID THEODOSIUS CVM SENUPHIO.

a Apud Metaph. die 31. Ianuar.

SENUPHIUS BA CVLVM ET SVPERHUMERALE AD THEOD. MITTIT.

b Glic. Annal. part. 4.

quàm ab alijs describuntur: nobis hic satis eos summam reddere. Magnus plane metuendusq. fuit ad præfens conficiendum bellum, quo de summa totius Romani Imperij decerneretur, Maximi apparatus terra marique dispositus. Siquidem Andragathium classi præfecit, qua mare Ionium asseruaret, si forte per illud Theodosius transmittere tentaret exercitum; Marcellinum fratrem terrestribus copijs custodire iussit Italiae aditus; ipse vero cum victore semper exercitu in Pannoniam progressus est, occursum hosti, si ea via tenderet in Italiam. Theodosius igitur veniens, Maximum Scisciae cum exercitu confidentem inuenit, eundemq. commisso magna virtute certamine, profligauit; qui se Aquileiam fuga lapsus recepit. Procedens itaque ulterius Theodosius, fugientem hostem profecutus, apud Petauionem Marcellinum cum alio exercitu agentem inuenit, quem pariter bello superatum æque fugauit.

Duabus his adeo ingentibus diuino fauore victorijs partis, vt quod reliquum belli superesse videretur, eadem celeritate conficeret, Aquileiam contendit, ibiq. Maximum agentem obsedit; qui a suis militibus captus, indutusq. insignibus Imperatorij, ad Theodosium in vinculis perductus est: cuius infelicem statum Theodosius commiseratus, oculis eum ad parcendum compositis aspexit: cum milites indignati, eundem Maximum a conspectu Theodosij abstrahentes, abscisso confestim eius capite, necauerunt, ne miserendi ipsi Theodosio locus esset. nam & Pacatus: Rapitur ergo, inquit, ab oculis, & ne quid licere posset clementiae, inter innumeras manus fertur ad mortem.] quod factum sexto Kal. Septembris affirmant. Cum paulo post Andragathius classis Præfectus, audita Maximi nece, se præcipitè dedit in fluctus: eo namque modo proditor Gratiani, vt par erat, interiit. Secutaq. est mors Victoris pueri, Maximi filij, iam a patre Augusti nominati, quem Arbogastes Comes prodicione confecit, puerulū apud matrem relictum in Gallijs. Hæc ex Zosimo, Pacato, & alijs perbreuiter enarrauimus. Victoria quidem, præ magnitudine sua, tanta temporis breuitate, de tot exercitibus obtenta, tam incruenta, tantumq. proficua, qua Galliae, Hispaniae, Britannia, Italia, & omne denique Occidentale Imperium recuperatum fuit, & Orientale tutum redditum, ore omnium celebrata & decantata vocibus fuit, vtpote quæ nutu plane diuino intelligeretur obtenta, inclamante in Maximū desuper voce sanguinis innocentissimi Gratiani, fauentibus vero Theodosio precibus sanctorum monachorū, vna cum indulgentia Antiochenis concessa, pietateq. in exturbandis hæreticis pro ipso pugnante, quibus & alijs probe factis caelestes sibi conciliauit exercitus.

Retexit sanctus Ambrosius tot tantaq. hæc a Deo impartita Theodosio beneficia, cum ad eum pro Thessalonicensibus paulo post rogaturus epistolam scripsit, qua inter alia ex Dei persona ita hominem interpellat: Ego tibi inimicum tuum in potestatem tuam captiuum deduxi. Frumentum non habebas ad exercitus alimoniam: ipso- rum hostium manu patefecit tibi portas, aperui horrea; dederunt tibi hostes tui com- meatus suos, quos sibi parauerant. Ego perturbavi hostis tui consilia, vt se ipse nudaret. Ego ipsum vsurpatorem Imperij ita vixi, ac mentem eius ligavi, vt cum haberet ad- huc fugiendi copiam, tamen cum omnibus suis, tamquam metuens ne quis tibi peri- ret, ipse se clauderet.] hæc idcirco Ambrosius, quod cum liberum fuisset Maximo repe- tere Gallias, se inclusit Aquileia: vt merito & hæc de eo Pacatus: In oppidum semet Aquileiense præcipitat, non vt vitam funderet resistendo, sed ne poenam frustrando dif- ferret, &c.] Sed subdit Ambrosius ex eiusdem persona numinis: Ego Comitum eius atque exercitū ex altera parte naturæ, quos ante disperferā, ne ad belli societatem coirent, ad supplementum tibi victoriae congregaui. Ego exercitum tuum ex multis indomitis conuenam nationibus, quasi vnus gentis fidem, tranquillitatem & concordiam seruare præcepi. Ego, cum periculum summum esset ne Alpes infida barbarorum penetra- rent consilia, intra ipsum Alpium vallum victoriam tibi contuli, vt sine damno vince- res. Ego te triumphare feci de inimico tuo.] et inferius de tribus illis Theodosij vi- ctorijs Francorum & Saxonum ope reportatis hæc ait: Ille igitur, nempe Maximus, statim a Francis & a Saxonum gente in Sicilia (vbi Andragathius cum classe erat) Scisciae, Petauione, vbiq. denique terrarum victus est.]

Hic Maximi tandem finis fuit, quem præstabat auscultasse Martino ipsum admo- nenti ne transiret Alpes; quod si faceret, interitum sciret sibi in Italia præparatum. De interitu Maximi agens Gilda Sapiens: Apud Aquileiam, inquit, urbem capite ne- fande

MAXIMVS VINCTVS AD THEODOSIVM DVCTVS.

Socrus. lib. 3. cap. 14. Paul. Diac. & alij.

Zosim. lib. 4. e Pacat. in Pa- negyric.

QVANTA DEVS LARGITVS THEODOSIO. d Ambros. epist. 29.

Gilda de excid. Britan.

fande cæditur, qui decorata totius Orbis capita regno quodammodo deiecerat. Exin Britannia, omni armato milite, militaribus copijs, rectoribusq. licet immanibus, ingen- ti iuuentute spoliata; quæ comitata vestigia supradicti tyranni, domum nusquam ultra redijt; & omnis belli vsu penitus ignara, duabus primum gentibus transmarinis vehe- menter sauis, Scotorum a Circio, Pictorum ab Aquilone calcabilis multos stupet ge- metq. annos.] sic igitur & tyrannus tyranniq. prima sedes, & gens quæ illi in tyranni- dem fauit, eiusmodi dirum supplicium luit.

At quod ad Theodosium pertinet: non tam victoriae claritudine, deletis penitus ho- stibus, illustratus est, quàm clementia atque benignitate eluxit in primis erga hostes, dum (vt ait Pacatus) duobus aut tribus furiosi gladiatoris lanistis in belli piaculum caesis, reliquos omnes venia complexa, velut quodam materno sinu clausit. Nullius

bona publicata, nullius mulctata libertas, nullius præterita dignitas imminuta: nemo affectus, nemo nota, nemo conuicio, aut denique castigatione perfrictus, culpam capi- tis aurium saltem molestia luit. Cuncti domibus suis, cuncti coniugibus ac liberis, cun- cti denique innocentia (quod est dulcius) restituti sunt. Vide, Imperator, quid hac cle- mentia consecutus sis: fecisti vt nemo sibi victus te victore videatur.] At quid in ipsos propinquos Maximi? hæc paucis, sed magna est complexus Ambrosius, ad ipsum Theodosium cum postea scripsit: Inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud affinem dedisti: matri hostis tui misisti de arario tuo sumptus.] ita ipse. Sed cui hæc adeo pul- chra accepta ferenda? equidem S. Ambrosio Episcopo, qui (vt dicemus) tunc Aquileia erat, atque de his omnibus Theodosium interpellauit; quod testatur epistola postea ad ipsum scripta, cum ait: Debeo beneficijs tuis, quibus me petente liberaisti plurimos de exilijs, de carceribus, de vltimæ necis poenis, &c.] quam epistolam hoc anno ab Ambro- sio ad eum datam esse, dicemus.

Sed & inde quoque summam consecutus est Theodosius laudem, cum occiso Maximo, absque aliqua controuersia summa rerum potitus, voluit tamen cum Valentiniano par- tiri Imperium, dū non tantū Italiam, ex qua deiectus a tyranno fuerat, illi restituit, sed adiecit & Gallias, Hispanias, atque Britanniam. De his enim agens S. Augustinus, factū commendans, sic ait: Mox tyranni Maximi extinctor, Valentinianum puerum Impe- rij sui partibus, vnde fugatus fuerat, cum misericordissima veneratione restituit.] hæc ipse. Sed maiorem inde meruit Theodosius gloriam, quod eundem Valentinianum a matre Iuffina impietate corruptum, Catholicae reddidit disciplinae, ostendens illi ea de causa ipsum commeruisse a Maximo e regno depelli, quod inhærens matri, fidem Ca- tholicam depulisset. Recitat verba Theodosij ad Valentinianum tunc dicta Suidas, quæ sic se habent: Cum autem venisset Valentinianus ad Theodosium, in recta fide est institutus. Dicebat enim ei Theodosius, Imperatoriam aciem stare non armis, sed iustis causis. Et noui, inquit, Valentiniane, religiosissimos Imperatores, quiescente exerci- tu, victoriam obtinuisse, & hostes subactos, tributarios factos esse, periculo antegresso. Sed & Constantinus Magnus erectum Licinium tyrannum naufragio trucidauit. Sic etiam Valentinianus pater tuus feliciter Imperium & ab hostibus illæsum gubernauit, Deo eum defendente, innumerabilibus proelijs victor, multis & diuersis barbaris subla- tis. Valens vero patruus tuus Deum diuellens, inquinavit Ecclesiam, homo profanus cæde sanctorum & sacerdotum relegatione: diuinaq. prouidentia a Gothis oppugna- tus, combustus est. Recte Christum colit is, qui non immerito te eiecit. Incredulitas tua Maximo facultatem dedit. Si Christum non videmus; quem inuocabimus pu- gnaturi? Hæc & plura etiam his admonitus a Theodosio Valentinianus ad fidem re- ctam adductus est.] hucusque Suidas. Sed contigerunt hæc, cum in Oriente profugo eidem Valentiniano ipse Theodosius occurrit.

Mansit hoc anno Theodosius Aquileia, necnon Mediolani, sequenti autem (vt di- cemus) Romam se contulit. Aquileia vero dum esset, ad Tripholium Præf. Præt. ad- uersus res a Maximo gestas ita rescripsit: Nullus sibi honorem audeat vendicare, quem tyrannica concessit audacia: sed ad pristinum statū damnata præsumptio reuocetur. Dat. X. Kal. Octob. Aquileia, Theodosio II. & Cynegio Coss.] non sunt hæc contraria, vt ap- parent, ijs quæ nuper diximus ex Pacato, collatos a Maximo honores a Theodosio sub- latos: nam hæc puto intelligenda de his qui a Maximo fuerant iisdem magistratibus spoliati, quos pristinis dominis hac voluit decreta lege restitui.

THEODOSII AQVILEIAE DATA RESCRI- PTA. f l. 6. de instr- mand. his qua sub tyrannis.

BRITANNI SE- CVTI. MAXI- MVM MALE FERIERE.

CLEMENTIA THEODOSII ERGA VICTOS. a Pacat. in Pa- negyric.

Ambros. epist. ad Theodos. 29.

Ambros. epist. 29.

August. de Ci- uit. Dei. lib. 5. cap. 26. THEODOSIVS RESTITVIT RE GNUM VALEN- TINIANO.

Suid. verb. Va- lentinianus.

Mense vero Octobri idem Theodosius Mediolanum se contulit; vbi cum esset, itidem aduersus Maximi acta eiusmodi edidit sanctionem^a:

Omne iudicium, quod vasa mente conceptum, non iura reddendo Maximus infandissimus tyrannorum credidit promulgandum, damnauimus. Nullus igitur sibi lege eius, nullus iudicio blandiatur. Dat. sexto Idus Octob. Mediolani, Theodosio A. II. & Cynegio Coss.] At non prætereat quod hoc ipso anno, antequam Maximus victus esset, misit Theophilus Episcopus Alexandrinus Legatum Isidorum in Italiam cum litteris atque muneribus, vt alterutri qui vinceret, eadem traderentur. Meminit huius legationis Socrates, vbi ait^b: Cum Imperator Theodosius contra Maximum tyrannum proelio decertaret, Theophilus per Isidorum munera ad Imperatorem cum binis litteris misit, præcepitq. vt victori & munera & alteras litteras offerret. Isidorus, quo hoc negotium obiret, Romam contendit, victoriamq. sedulo obseruat. Verum illud factum non diu in obscuro fuit: nam lector illius, qui vna cum illo aderat, litteras clam subripuit. Vnde Isidorus metu percussus, absque mora Alexandriam profugit. Hæc quidem causa fuit, cur tantopere postea a Theophilo fuerit pro Isidoro laboratum.] hæc Socrates. Bis sane Isidorum hunc, virum spectatum valde, venisse Romam, Palladius^c tradit; primo cum Athanasio; postea vero, nempe hoc tempore, cū Demetrio Episcopo: prædiuitemq. fuisse affirmat, ita tamen, vt (quod ait) omnia Christi amore in pauperes fuerit elargitus. Felix hic namque, nisi Origenis venena potasset, vt dicemus, cum ab eodem Theophilo alia functus est legatione in Palæstinam, de qua suo loco. Hūc quidem primo monasticam vitam exercuisse in Nitria, inde vero adscitum in presbyterum Ecclesiæ Alexandrinæ, idem tradit Palladius, qui eum nouit. At ne quis duos putet, quod interdum presbyterum, interdum vero monachum nominet: sciendum est, vnum eundemq. Isidorum monachum atque presbyterum fuisse.

Iam vero antequam reliquas res a Theodosio Mediolani gestas profsequamur: quæ nam acciderint Constantinopoli, tempore quo Theodosius pugnabat aduersus Maximū, dicere opus est, quæ a Socrate narrantur his verbis^d: Eodē temporis momento, quo Imperator ad hoc bellum aduersus Maximum faciendū omni studio incumberebat, Constantinopoli ab Arianis tumultus tali de causa commotus est. Solent homines, de rebus quas non norunt, sermones nonnumquam confingere: et si quando fuerint occasione nacti, rumores de rebus, quarum cupiditate ducuntur, multo maximos excitant, vt pote perpetuo rerum nouarum appetentes. Quod quidem in eā ciuitate tum vsu venit. Nam de bello, quod longe ab illis gerebatur, alius aliud commentus, rumorem de eo dissipauit: spem scilicet animo concipiens, belli euentum Imperatori in dies minus prospere successurum. Etenim quamuis in bello adhuc nihil esset confectum, tamen illi res quas non norunt, iuxta ac si easdem oculis aspexissent, narrarunt, dixeruntq. tyrannum copias Imperatoris profligasse, hunc & illum militum numerum in pugna cecidisse, atque adeo ipsum Imperatorem a tyranno propemodum captum fuisse.

Ariani itaque graui tum animi perturbatione commoti (discruciabantur enim, ecclesias intra urbem ab illis, quos ipsi ante persecuti fuerant, occupatas) varios rumores disseminarunt. Et quoniam alia quædam diuersa ab illis quæ narrabantur, eos etiam qui rumorum erant auctores, ad credendum ita induxerunt, vt ea quæ ipsi confinxerant, non conficta, sed vera esse putarent (nam alij qui ea auditione perceperant, ipsis rumorum auctoribus confirmabant, non aliter habere, atque ab illis audierant) Ariani idcirco animis de integro confidere, facinus aggredi: Nectarij Episcopi domum iniectis facibus incendio vastare cœperunt.] Cum vero paulo post de ingenti Theodosij victoria nuncium Constantinopolim perlatum esset: multo illi timore concussi, Arcadium Theodosij filium, qui aderat, supplices petentes veniam conuenere: cum ille pro ipsis ad patrem scripsit, qui ijs noxam precibus Arcadij rogantis remisit: de quibus hæc Ambrosius^e: Constantinopoli dudum domus Episcopi incensa est, & filius clementiæ tuæ intercessit apud patrem, vt & suam, hoc est, filij Imperatoris iniuriam, & domus sacerdotalis incendium non vindicares. Non consideras, Imperator, ne & hoc cum vindicari iusseris, ipse iterum interueniat, ne vindicetur? Sed bene illud acquisitum est a patre filio: dignum enim erat, vt suam iniuriam prius ipse donaret. Bene illud cum gratiæ distinctione diuisum est, vt filius pro sua, & pater pro

a l. 7. de infirmitat. his qua sub tyrann.

b Socrat. lib. 6. c. 2.

c Pallad. in Euan. fac. c. 1.

d Socrat. lib. 5. c. 13. Sozom. lib. 7. c. 14. ARIANI QUID PRAESUMSERINT CONSTANTINOP.

ARIANI INCENDUNT DOMUM NECTARII.

e Ambros. epist. 29.

ter pro filij iniuria rogaretur.] hæc Ambrosius.

Hoc ipso anno, Paschali tempore contigit baptismus magni Patris Augustini, de quo nobis agendum est. Ac primum quæ sunt temporis elucidanda erunt, cuius quidem exactius disquisiuimus rationem in nostris Notis, illis tamen posterius editis, nempe Plantiniani typis, in quibus errorem illum emendauimus prioris editionis, in quem incauti ob textum eiusdem S. Augustini deprauatum impegimus. Quod enim dum ipse agit de obitu matris suæ, dicat^a: Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo & sexto anno ætatis suæ, trigesimo & tertio ætatis meæ, anima illa religiosa & pia corpore soluta est] quod contigit (vt dicemus) anno sequenti, mense Maij: si verum est quod ibi dicitur, ipsum fuisse tunc annorum triginta trium; vtique dicendum erat, anno trigesimo secundo baptizatum, conuersum vero trigesimo. Verum ille corrigendus est textus, vt loco trigimesi tertij, ponendus sit annus trigesimus quintus; idq. ex alijs eiusdem Augustini locis: vt in primis cum ita ait libro tertio contra Academicos^b: Cum trigesimum & tertium ætatis annum agam, &c.] Cum igitur fateatur se annorum iam fuisse triginta trium, cum scriberet contra Academicos: atque æque constet, eos ab ipso elaboratos libros cū Mediolani adhuc catechumenus esset (id quidem ipso testante^c) & ante mensem Nouembris; quod ipse etiam demonstrat, dū ait^d, illos scriptos esse antequam scriberet de Vita beata, quam scriptionem habebat præ manibus (vt ex ipsa apparet) eo anno, tempore natalis sui, Idibus Nouembris: vtique affirmandum est, eos anno superiori ab ipso fuisse conscriptos in fine anni trigimesi tertij suæ ætatis, quo pariter anno Idibus Nouembris inchoaretur trigesimus quartus. Cum vero rursus Possidij^e refectione liqueat, ipsum baptizatum esse Paschali tempore: vtique etiam dicendus erit, non anno superiori, sed præsentis anno, dicto tempore, sacro baptismo initiatus fuisse.

Nec est quod quis post hunc annum existimare possit Augustini differendum esse baptismum, quem constat, ipsomet teste^f, iam baptizatū recessisse ex Italia post necem Maximi, quam hoc anno contigisse diximus mense Septembris. Insuper id confirmatur, quod in Soliloquijs (quæ testatur se scripsisse ante baptismum, post tamen commentarium de Vita beata, vt patet ex ordine) de suæ tunc ætatis annis hæc ait: Cum triginta quatuor annos agam, quatuordecim fere anni sunt, ex quo ista cupere destiti, &c.] habet alia lectio, triginta tres: sed verior illa superior: nam eo anno ab Idibus Nouembris (vt diximus) inchoatus erat annus eius ætatis trigesimus quartus, quo scribebat de Vita beata, post quem scripsit Soliloquia: qui quidem annus trigesimus quartus ab Idibus Nouembris anno superiori inchoatus propagatur in eandem diem præsentis anni trecentesimo octogesimi octauo, quo Augustinus Paschali tempore baptizatus est.

Quod si adhuc quis pertinacius contendere audeat, atque importunius illud inculcet: cur non potius mendum irrepisse potuit in loca illa libri tertij contra Academicos, & Soliloquiorum, quam in illum libri noni Confessionum? Satis ad hæc responsio illa sufficere possit, quam ratio ipsa docet: nimirum, germanum habendum esse textum illum, qui alterius textus eiusdem auctoris contestatione fulcitur; suspectū vero eum, qui a duobus contrarijs textibus impugnatur. Verum manifestiori adhuc veritate textus ille in dicto nono libro Confessionum deprauatus arguitur: nam præter illa, quæ superius de rebus gestis singulis temporibus S. Augustini dicta, aperie hoc ipsum demonstrant; illud modo accipe, quod dictum est, sua ipsius assertione Augustinum sub Consulatu Bautonis, nempe anno Domini trecentesimo octogesimo quinto, egisse ætatis annum trigesimum primum: a quo tempore cum vsque ad annum Domini trecentesimo octogesimum nonum, nempe sequentem, quo obiit S. Monica, quatuor intercedant annorum curricula; nullo modo dici potest fuisse tempore eius obitus annorum tantummodo triginta trium, qui ante annos quatuor erat trigesimum primum annum natus, sed potius triginta quinque.

Sic igitur quem demonstratum est anno trigesimo primo suæ ipsius ætatis ad Christum conuersum esse, trigesimo secundo & tertio perseuerasse catechumenum, atque ea quæ superius diximus conscripsisse; hoc anno trigesimo quarto suæ ætatis, Paschali tempore ipsum S. Augustinum Mediolani a S. Ambrosio baptizatum esse asserimus; quod idem ipse in libris Confessionū non obscure significat, dum annū intercurrisse affirmat a persecutione Iustinæ aduersus Ambrosium concitata vsque ad baptismum suum: ait enim:

DE TEMPORE BAPTISMI S. AVGVSTINI.

a Aug. Conf. lib. 9. c. 11.

b Aug. cōtr. Acad. dem. lib. 3. c. 20.

c Aug. Retra. lib. 1. c. 1. a. d. Aug. Retra. lib. 1. c. 2. a.

e Possid. Vit. Au. g. lib. 6. c.

f Aug. cōtr. litt. Petil. lib. 3. c. 22.

g Aug. Conf. lib. 9. c. 6.

enim : Annus erat , aut non multo amplius , cum Iustina Valentiniani Regis pueri mater hominem tuum Ambrosium persequeretur , &c.] hæc ipse , dum agit de tempore sui baptismi . Sed quod ait , annum & amplius intercessisse , utique ad exordium eius persecutionis visus est habuisse respectum , quam ante annum illum inchoatam fuisse diximus .

a Aug. Conf. lib. 9. c. 6. BAPTISMVS S. AVGVSTINI ET ALIORVM.

At quid ipse Augustinus a de suo , carorumq. suorum baptisinate scribat , recensemus : Inde , inquit , vbi tempus aduenit , quo me nomen dare oporteret , relicto rure , Mediolanum remeauimus . Placuit & Alipio renasci in te mecum iam induto humilitate sacramentis tuis congrua , & fortissimo dormitore corporis , vsque ad Italicum solum glaciale nudo pede obterendum insolito ausu . Adiunximus etiam nobis puerum Adeodatum ex me natum carnaliter de peccato meo : Tu bene feceras eum : Annorum erat ferme quindecim , & ingenio præueniebat multos graues & doctos viros . Munera tua tibi confiteor , Domine Deus meus , creator omnium , & multum potens reformare nostra deformia : nam ego in illo puero præter delictum nihil habebam . Quod enim enutriebatur a nobis in disciplina tua , tu inspiraueras nobis , nullus alius . Munera tua tibi confiteor . Est liber noster , qui inscribitur , De magistro . Ipse ibi mecum loquitur . Tu scis illius esse sensa omnia , quæ inferuntur ibi ex persona collocutoris mei , cum esset in annis sexdecim . Multa eius alia mirabiliora expertus sum . Horreri mihi erat illud ingenium : et quis præter te talium miraculorum opifex ? Cito de terra abstulisti vitam eius , & securior eum recordor , non timens quicquam pueritiæ , nec adolescentiæ , nec omnino homini illi . Sociauimus eum coæuum nobis in gratia tua educandum in disciplina tua , & baptizati sumus , & fugit a nobis sollicitudo vitæ præteritæ . Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili , considerare altitudinem consilij tui super salutem generis humani . Quantum fleui in hymnis & canticis tuis , suaue sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter , &c.] hæc enim de hymnis superius . ac rursus subdit :

b Aug. eod. lib. 8. c. 7.

Qui habitare facis vnanimes in domo , consociasti nobis & Euodium iuuenem ex nostro municipio : qui cum Agens in rebus militaret , prior nobis ad te conuersus est & baptizatus , & relicta militia sæculari , accinctus est in tua . Simul eramus , simul habitabamus placito sancto . Quærebamus , quisnam locus nos vtilius haberet seruientes tibi , pariter remeabamus in Africam .] sed de reditu in Africam agemus anno sequenti .

c Aug. contra Iulian. Pelag. lib. 1. c. 6. QVANTI FECE- RIT AVGVSTI- NVS AMBRO- SIVM.

Quod a tanto viro , sancto Ambrosio , Augustinus baptizari meruerit , magnopere exultauit : vnde agens aduersus Iulianum Pelagianum c hæc ait : Adhuc audi alium excellentē Dei dispensatorem , quem veneror vt patrem : in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit , & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi : beatum loquor Ambrosium , cuius pro Catholica fide gratiam , constantiam , labores , pericula , siue operibus , siue sermonibus , & ipse sum expertus , & necum non dubitat Orbis prædicare Romanus .] hæc Augustinus .

d Apud Ambros. serm. 92. CONFVTAN- TVR COMMEN- TICIA .

Fertur Ambrosij nomine sermo d de baptismo S. Augustini , sed qui ne apicem quidem habeat Ambrosij . Multa sane admiscuit imperitus fictor . nam vt de dissimilitudine styli dicere prætermittamus : quisquis ille fuerit , imposturæ perfacile arguitur , cum ait Augustinum Carthaginensem fuisse , atque ex Gentilium cultu factum Christianum : ipsum namque patria Tagastensem fuisse , nec coluisse aliquando idola , licet sectator fuerit Manichæorum , tum ipsius testificatione , tum Possidij , luce clarius sæpius demonstratur . Imposituræ quoque ea ex parte auctor arguitur , dum habet ipsum Augustinum cum Ambrosio de pluribus quæstionibus prolixè sæpe differuisse : cum tamen ipse Augustinus de se testetur , numquam toto illo tempore quo fuit Mediolani , inuenisse Ambrosium negotijs vacuum , & frequentia accedentium solitarium , quocum de animi sui angoribus potuisset miscere sermonem ; adeo vt non dicam disputandi , sed nec (vt ait) daretur copia sciscitandi . sunt omnino hæc Augustini verba e : Certe mihi nulla dabatur copia sciscitandi quæ cupiebam de tam sancto oraculo tuo , pectore illius , nisi cum aliquid breuiter esset audiendum . Æstus autem illi mei otiosum eum valde , cui refunderentur , requirebant , nec vniquam inueniebant , &c.] et inferius f : Sed vbi quæreretur ? quando quæreretur ? Non vacat Ambrosio .] Et vnde illud figmentorum concinnatori , cum agit de eius baptismo : Nouum Christianum nouis vestimentis , cuculla nigra induimus] cum moris esset inuiolabilis , baptizatum quemlibet albis induere vestimentis ? At hæc de

e Aug. Conf. sess. lib. 6. c. 3.

f Aug. eod. lib. 6. c. 11.

his

A his satis : ferre enim non possumus ipsi veritatis cultores , quouis prætextu ac velamento mendacia peruulgari .

Cum autem Augustinus Mediolani adhuc moraretur , duo illa memoratu digna inter alia accidisse tradit , alterum de profcholo homine Christiano paupere , qui pecuniæ sacculum inuenit ; alterum de reuelato deposito filio a patre defuncto : quorum prius ab ipso ita describitur a : Dicam quid fecerit pauperrimus homo , nobis apud Mediolanum constitutis , tam pauper vt profcholos esset grammatici , sed plane Christianus , quamuis ille esset Paganus grammaticus , melior ad velum , quam ad cathedram . Inuenit sacculum (nisi forte me numerus fallit) cum solidis ferme ducentis . Memor legis , proposuit pitacium publice . Reddendum enim sciebat ; sed cui redderet , ignorabat . Proposuit pitacium publice : Qui solidos perdidit , veniat ad locum illum , & quærat hominem illum .

DE PROFCHOLO LO PECVNIAE INVENTORE. a Aug. de verb. Appt. serm. 19.

B (erat hæc forma pitacy) Ille qui plangens circumquaque vagabatur , inuento & lecto pitacio , venit ad hominem . Et ne forte quæreret alienum , quæsiuit signa , interrogauit sacculi qualitatem , sigillum , solidorum etiam numerum : et cum omnia ille fideliter respondisset , reddidit quod inuenerat . Ille autem repletus gaudio , & quærens vicem rependere , tamquam decimas obtulit solidos viginti : qui noluit accipere : Obtulit vel decem : noluit accipere : Saltem , rogauit , vel quinque accipere : noluit ille . Sromachabundus homo proiecit sacculum . Nihil perdidit , ait : si non vis aliquid a me accipere , nec ego aliquid perdidit . Quale certamen , fratres mei , quale certamen , qualis pugna , qualis conflictus ! theatrum mundus , spectator Deus . Victus tandem ille , quod offerebatur accepit , continuo totum pauperibus erogauit : vnum solidum in domum suam non dimisit .] hæc ipse , eadē pro concione propinens imitanda suo populo Hippomeni .

C Sed illud , quo docuit defunctos nostra audire atque curare , alibi ita explicat b : Pro certo cum Mediolani essemus , audiuius , quod cum debitum repeteretur a quodam defuncti patris cautione prolata , quod filio nesciente a patre iam fuerat persolutū : contristari homo grauissime coepit , atque mirari , quod ei pater moriens non dixerit quid deberet , cum iecisset etiā testamentum . Tunc ei nimis anxio apparuit idem pater eius in somnis , & vbi esset repositum quod illa cautio vacuata fuerat , indicauit . Quo inuento iuuenis atque monstrato , non solum salui debiti calumniam propulsauit , sed etiam paternum recepit chirographum , quod pater non receperat , quando est periculosa pecunia . Hic itaque putatur anima hominis curam geisisse pro filio , & ad eum venisse dormientem , vt docens quod ignorabat , a magna eum molestia liberaret .] hæc ipse .

b Aug. de Cura agend. pro mortuis c. 11. PATER DEFUNCTVS CVRAT RES FILII VLVENTIS .

Post susceptum vero baptismū Augustinus haud diu Mediolani passus est detineri , sed vna cum sancta matre , filio , necnon Alipio atque Euodio reuersurus in Africam , Romam se contulit , vbi vsque ad sequentis anni tempus nauigationi accommodatum , totum hoc temporis spatium egit , non tamen otiosus , sed complura conscribens , de quibus ipse c : Iam baptizatus autem , cum Romæ essem , nec terre tacitus possem Manichæorum iactantiam de falsa & fallaci continentia , vel abstinentia , qua se ad imperitos decipiendos , veris Christianis , quibus comparandi non sunt , insuper præferunt , scripsi duos libros , vnum de moribus Ecclesiæ Catholice , alterum de moribus Manichæorum .] et inferius : In eadem vrbe scripsi dialogum , in quo de anima multa quærentur ac differuntur : id est , vnde sit , qualis sit , quanta sit , cur corpori fuerit data ; cum ad corpus venerit , qualis efficiatur , qualis cum abscesserit .] ac rursus sequenti capite : Cum adhuc Romæ demoraremur , voluimus disputando quærere , vnde sit malum ,

AVG. ROMAM REDIENS QVARE IBI SCRIPSIT .

c Aug. Retra. lib. 1. c. 7. 8. 9.

E Et eo modo disputauimus , vt si possemus , id quod de hac re diuinæ auctoritati subditi credebamus , etiam ad intelligentiam nostram , quantum differendo , opitulante Deo , agere possemus , ratio considerata & tractata perduceret . Et quoniam constitit inter nos diligenter ratione discussa , malum non exortum , nisi ex libero voluntatis arbitrio ; tres libri , quos eadem disputatio peperit , appellati sunt De libero arbitrio . quorum secundum & tertium in Africa , iam etiam Hippone regio presbyter ordinatus , sicut tunc potui , terminaui .] hæc Augustinus .

In commentario vero illo quem de Moribus Ecclesiæ Catholice Romæ scripsit , quæ ibi inuenerit sanctorum & eruditorum virorum consortia , ipse describit , cum ait d : Romæ etiam plura cognoui , in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes ceteris secum habitantibus præfunt , Christiana charitate , sanctitate , & libertate viuentibus : ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt , sed Orientis more , & Pauli

d Aug. de morib. Eccl. c. 33. ROMANAE ECCLESIAE IN MONACHIS SANCTITAS .

Apostoli .

Apostoli auctoritate manibus suis se tranfigunt. Ieiunia etiā prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vsitatissimum, sed continuum triduum vel amplius sapissime sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantum, sed etiam in feminis: quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum queritantibus praesunt singulae grauius, probatissimaeq. non tantum in instituendis componendisq. moribus, sed etiam instruendis mentibus peritae ac paratae. Atque inter haec nemo vrgetur in aspera, quae ferre non potest: nulli quod recusat imponitur, nec ideo condemnatur a ceteris, quod in eis se imitandis fatetur inualidum, &c.] haec, cum Romae esset, vidit & audiuit Augustinus consentientia ijs quae S. Hieronymus de iisdem pluribus locis scripsit. At licet haec alia occasione oportuerit recitare: hic tamen quod tempus postulet, cum agamus de Augustino, Romae agente, repetisse haud fuit onerosum. Didicit insuper Augustinus a Romae positus, quod scripsit postea ad Casulanum, Romanam plebem solitam ieiunare tribus diebus hebdomadae, nempe feria quarta, sexta, & sabbato. At de Augustino modo haecenus, de cuius in Africam reditu agemus anno sequenti. Iam vero ad Theodosium redeamus, quem hoc anno, postquam victo Maximo, Aquileia discessit, Mediolanum se contulisse vidimus ex rescriptis ibidem datis: quidnam autem inter ipsum & S. Ambrosium transactum sit, oratione prosequamur: atque in primis quae a Paulino b conscripta habentur, hic reddamus:

IEIUNIA ROMANAE ECCLESIAE. a August. epist. 80.

b Paulin. in Vit. S. Ambrosii.

DE SYNAGOGA IUDAEORVM ET FANO VALENTINIANORVM A CHRISTIANIS INCENSIS. * lecta

c Ambros. epist. 29.

QUID VALENTINIANI HAERETICI IN MONACHOS.

Extincto, inquit, Maximo,posito Theodosio Imperatore Mediolani, Ambrosio vero Episcopo constituto Aquileiae, in partibus Orientis, in quodam castello (Callinici illud ab Ambrosio nominatur) a Christianis viris synagoga Iudaeorum & lucus Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quod Iudaei vel Valentiniani insultarent monachis Christianis: Valentinianorum enim haereses triginta deos colunt. Sed de huiusmodi facto Comes Orientis ad Imperatorem relationem direxit; qua acta *, Imperator praeeperat vt synagoga ab Episcopo reaedificaretur. Sed huius praeepti tenor cum ad aures peruenisset venerabilis viri Ambrosii Episcopi, direxit ad Imperatorem epistolam, quia ipse in tempore excurrere non poterat, qua illum conuenit, vt id quod ab eodem statutum fuerat, reuocaretur.] Quenam autem causa praecesserant, vt Christiani in Valentinianos ea admiserint, idem Ambrosius dicta ad Theodosium tunc data epistola his verbis significat c:

Vindicabitur etiam Valentinianorum sanum incensum? Quid est enim, nisi sanum, in quo est conuentus Gentilium? licet Gentiles duodecim deos appellent, isti triginta & duos aonas colant, quos appellant deos. Nam & de ipsis comperi relatum & praeeptum, vt in monachos vindicaretur; qui prohibentibus iter Valentinianis, quo psalmodicantes ex consuetudine vsuq. veteri pergebant ad celebritatem Machabeorum martyrum, moti insolentia incenderunt sanum eorum in quodam rurali vico tumultuarie conditum.] haec de his Ambrosius; ex quibus illud in primis obserua, ea patrata a monachis esse mense Augusti, cuius Kalendis tam in Oriente quam in Occidente sanctorum Machabeorum consuevit antiquitus memoria celebrari: paulo enim post ab incensa Nestarii Episcopi domo Constantinopoli ab Arianis, haec accidisse, idem Ambrosius eadem demonstrat epistola, cum ait: Constantinopoli dudum domus Episcopi incensa est, &c.] Rursum vero (quod veteris Ecclesiae moris fuit, vt ad solemnitate martyrum psallentes in via Christiani pergerent, quod & tunc monachos fecisse tradit) antiquam in Ecclesia processionum consuetudinem docet.

QUERELAE ORIENTALIVM EPISCOPORVM. d Ambros. epist. 29.

Vt autem de his ageret Ambrosius apud Theodosium, interpellatus fuisse videtur litteris Orientalium Episcoporum, quibuscum & aliae ad eundem deferendae querelae scriptae erant; quae ab ipso Ambrosio dicta epistola obiter inferuntur his verbis d: Quo modo excusabo apud Episcopos? qui nunc, quia per triginta & innumeros annos presbyteri quidam gradu sancti vel ministri Ecclesiae retrahuntur a munere sacro, & curiae deputantur, grauius gemunt. Nam cum hi, qui vobis militant, certo militiae tempore feruentur: quanto magis etiam eos considerare debetis, qui Deo militant? Quo modo inquam hoc excusabo apud Episcopos, qui queruntur de clericis, & impressione graui vastari scribunt ecclesias? Hoc tamen in notitiam clementiae tuae peruenire volui. De hoc, vt placet, arbitrio tuo consulere & temperare dignaberis.] haec ipse; quibus demonstrat, postquam ab Oriente Theodosius ipse recessisset, haereticos, aliosq. impios homines, immo

A immo & ex magistratibus aliquos insolentius aduersus sacros Dei ministros egisse: de quibus insinuandis Imperatori, Orientales Episcopi (vt dictum est) scripserunt ad Ambrosium. Potissima vero scribendi causa fuit, vt ipse de reuocandis datis ab eo rescriptis pro restituendis incensis synagoga Iudaeorum atque fano Valentinianorum, cum Theodosio ageret. Impendit sanctus sacerdos ad opus omne studium, omniq. curat officio vt contrarijs a Theodosio dandis rescriptis priora obliterentur. Scribit igitur, Aquileiae cum esset, Mediolanum, vbi Theodosius morabatur. Quod autem detineretur Ambrosius Aquileiae; cum nullum hoc tempore memoria sit ibi celebratum fuisse Concilium: equidem existimo, illuc esse profectum, ex more, ad noui creationem Antistitis, cum defuncto sancto Valeriano eius ciuitatis Episcopo, in locum illius est subrogatus S. Chromatius. At quod his vel alijs magni momenti negotijs Aquileiae impediretur Ambrosius, ne (quod magis optasset) praesens tantam causam acturus, mora illa sua irreparabile causae prauidium inferret, reditum suum litteris curauit praueinire, postea ipse secuturus.

Quanta autem Imperatorem compellauerit libertate, quantoq. cum vigore sacerdotali iusta fiducia ageret apud eum; ex his quae exordio ipso praefatur, accipe: Peto, vt patienter sermonem meum audias. Nam si indignus sum qui a te audiar: indignus sum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipse ergo non audies eum, quem pro te audiri velis? Non audies pro se agentem, quem pro alijs audisti? Nec vereris iudicium tuum, ne cum indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur? Sed neque Imperiale est, libertatem dicendi negare: neque sacerdotale, quod sentiat, non dicere. Nihil enim in vobis Imperatoribus tam populare & tam amabile est, quam libertatem etiam in ijs diligere, qui obsequio militiae vobis subditi sunt. Siquidem hoc interest inter bonos & malos Principes, quod boni libertatem amant, seruitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere denunciare.] et paulo post: Malo igitur, Imperator, bonorum mihi esse tecum, quam malorum consortium: et ideo clementiae tuae displicere debet sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentij mei periculo inuolueris, libertatis bono iuuaris. Non ergo importunus indebitis me interfero, alienis ingero, sed debitis obtempero, mandatis Dei nostri obedio. Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuae studio conseruandae salutis. Si id mihi vel non creditur, vel interdicitur, dico sane diuinam offensam metu. Nam si meum periculum te exueret, patienter me pro te offerrem, sed non libenter: malo enim te sine meo acceptum Deo esse & gloriosum periculo. Sin autem silentij mei dissimulationisq. culpa & me ingrauat, nec te liberat: malo importunior me, quam inutilior aut turpiorem iudices, &c.]

QVAE SALV-BERRIMA SVGERAT AMBROSIVS THEODOSIO.

Vtinam quae diuino afflatus Spiritu tam vera, tam salubria sanctus sacerdos inculcat, tamquam diuinum quoddam oraculum semper praec oculis Christiani Principes haberent & sacerdotes. Ita enim magno animarum lucro eorum saluti optime consultum esset. Sed ista dum negliguntur, quadam inconsiderantia cum sacerdotum, tum Regum, simulq. Ecclesiarum atque regnorum status in discrimen adducitur: graui quidem damno, immo & dispendio salutis aeternae, frequenter euenit, vt qui a sacerdotibus corripunt Reges negligunt atque despiciunt, corripiantur ipsi ab illo qui corripit in furore, qui aufert spiritum Principum, quiq. terribilis est super omnes Reges terrae. Sed & cum etiam sacerdotes nimium verentur atque timent admonere Principes delinquentes, immemores se ad hoc a Deo electos, secundum quod ab eo dictum est Hieremias b: Constitui te super Reges & Principes] fiet quidem omnino, aequata lance iudicij, vt ab eis redarguantur, quos ipsi corripere neglexerunt, eosq. experiantur asperos, duos, rebelles, ac tyrannorum instar, Dei ministros & iura Ecclesiastica conculcantes. Sed in eodem peritans argumento ista subdit Ambrosius:

VNDE MALA OBORIANTVR REGIBVS ET SACERDOTIBVS.

* Psal. 55.

b Hierem. 1.

Habemus ergo & nos, cui displicere, plus periculi sit: praesertim cum etiam Imperatoribus non displiceat suo quemque fungi munere, & patienter audiat vnumquemque pro suo suggerentem officio, immo corripatis, si non vtatur militiae suae ordine. Quod ergo in ijs libenter accipitis qui vobis militant, num hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cum id loquamur non quod volumus, sed quod iubemur? Scis enim lectum c: Cum stabitis ante Reges & Praesides, nolite cogitare quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Et tamen

AVDIENDI SACERDOTES.

c Matth. 10.

si in causis Reipublicæ loquar (quamuis etiam illic iustitia seruanda sit) non tanto astringar metu, si non audiar, In causa vero Dei quem audies, si sacerdotem non audies, cuius maiore peccatur periculo? Quis tibi verum audebit dicere, si sacerdos non audeat? Noui te pium, clementem, mitem, atque tranquillum, fidem ac timorem Domini cordi habentem: sed plerumque aliqua nos fallunt: habent^a aliqui zelum Dei, sed non secundū scientiam. Ne igitur hoc etiam fidelibus animis obrepat, cauendum arbitror. Noui pietatem tuam erga Deum, lenitatem in homines: obligatus sum beneficijs tuarum indulgentiarum: et ideo plus metuo, amplius sollicitor, ne etiam ipse tuo me postea iudicio condemnes, quod mea aut dissimulatione, aut adulatione prolapsionem non euitaueris.] et paulo post:

Causam ergo Dei tacebo? Quid igitur sit quod metuam, consideremus. Relatum est a Comite Orientis militarium partium, incensam esse synagogam, idq. auctore factum Episcopo. Iussisti vindicari in ceteros, synagogam ab ipso aedificari Episcopo. Non astruo expectandam fuisse assertionem Episcopi: sacerdotes enim turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cum & ipsi mouentur iniuriā Dei, aut Ecclesiæ contumelia. Sit aliquis iste Episcopus feruentior in exustione synagogæ, timidior in iudicio: Non vereris, Imperator, ne acquiescat sententiæ tuæ, ne præuaricetur non times? Non etiam vereris, quod futurum est, ne verbis resistat Comiti tuo? Necessè erit igitur, vt aut præuaricatorem, aut martyrem faciat: vtrūque alienū temporibus tuis, vtrumque persecutionis instar, si aut præuaricari cogatur, aut subire martyrium. Vides quo inclinet causæ exitus. Si fortè Episcopum putas, caueto martyriū fortioris: si inconstantem, declina lapsum fragilioris: plus enim astringitur qui labi infirmum coegerit. Hac proposita conditione, puto dicturum Episcopum, quod ipse ignes sparserit, turbas conculerit, populos conculserit, ne amittat occasionem martyrij, & pro inualidis subijciat validiorem. O beatum mendacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio sui gratia.

Hoc est, Imperator, quod poposci & ego, vt in me magis vindicares, & hoc si crimen putares, mihi adscriberes. Quid mandas in absentes iudicium? habes præsentem, habes consententem reū. Proclamo quod ego synagogā incenderim: certe quod ego illis mandauerim, ne esset locus, in quo Christus negaretur. Si obijciatur mihi, cur hic non incenderim? Diuino iam cremari cœpit iudicio: meum cessauit opus. Et si verū quæritur, ideo segnior fui, quia non putabā hoc vindicandū. Quid facerem quod nullo vltore sine præmio foret? Tangunt hæc verecundiā, sed non reuocant gratiā, ne fiat opus quo Dei summi contrahatur offensio. Esto tamen, nemo Episcoporum ad hoc munus conueniat. Rogauit enim clementiam tuam; & licet ipse hoc reuocatū adhuc non legerim, reuocatum tamen constituamus. Quid si alij timidiore, dū mortem reformidant, offerant, vt de suis facultatibus reparetur synagoga? aut Comes vbi hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum centu exaedificari iubeat? Habebis, Imperator, Comitem præuaricatorem; & huic vexilla committes victricia, huic Labarum, hoc est Christi sacratum nomine, qui synagogam instauret, quæ Christum nesciat? Iube Labarum synagogæ inferri; videamus si non resistunt. Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ, factus de exuuijs Ecclesiæ: et patrimonium, quod fauore Christi acquisitum est Christianis, hoc transferetur ad donaria perfidorum? Legimus templa idolis antiquitus condita de manubijs Cimbrorum, de spolijs reliquorum hostium. hunc titulum Iudæi in fronte synagogæ suæ scribent: Templum impietatis factum de manubijs Christianorum.]

Quanto autem periculo instaurare quis tentaret incensa aedificia Iudæorum, reuocat in memoriam quæ dicta sunt superius de prodigijs, quæ acciderunt sub Iuliano conante iterū reaedificare templū Hebræorum Hierosolymis: addit præterea, longe his grauiora commissa sub eodem Iuliano a Iudæis inflāmantibus pluribus in locis Christianorum ecclesias, quæ nos superius alia occasione retulimus. Ad postremum vero iniuste agi contestatur, cū quid de Ecclesia vel sacerdotibus decernitur absque sacerdotū consilio, atque ait: Certe si mihi parum fidei defertur, iube adesse quos putaueris Episcopos: tractetur, Imperator, quid salua fide agi debeat. Si de causis pecuniarijs Comites tuos consulis: quanto magis in causa religionis sacerdotes Domini æquum est consulas?] et denique hæc tacita comminatione, seu contestatione potius, apponit coronidem: Ego certe quod honorificentius fieri potuit, feci, vt me magis audires in Regia: ne si necesse esset, audires in ecclesia] at quid in ecclesia, nisi eū publice redarguere? quod & postea fecit.

Hic

A Hic modo illud admonendū existimo: quia etsi non probet Ecclesia periclitari Christianam modestiam in diruendis incendendisve Gentiliū vel Iudæorū templis vel synagogis (vt superius suo loco pluribus monstratū, atque de his in Notis^a actum est) extitisse tamen vidimus complures, qui priuato quodam diuini Spiritus instinctu id peragentes, cæsi, ab Ecclesia recepti sunt inter martyres: itemq. alios, qui cum diruissent templū, & ipsum reaedificare iussi, obtemperare noluerint, occisi sunt, in martyriū consortiū aggregatos; de quibus illā Theodoretus^b affert rationem, nimirū parem esse impietatem idola Gentium adorare, & eisdem templum aedificare. Attamen quod ad Iudæos spectat; sci- mus S. Gregorium sapius rescripsisse^c, nullū Iudæis negotium facessendum a Christianis, sed eos benignitate potius ac beneficentia alliciendos ad fidem: adeo vt Panormitano Episcopo, qui synagogam Iudæorum vi abreptam in ecclesiā consecrasset, iusserit eius persolueret pretium^d: sed & aliam synagogam, in quā violenter Crux cum imagine Dei genitricis illata fuisset, inde ea auferri præcipiens^e, liberam reddi voluerit. Quid ad hæc dicemus? equidem illud, quod vnus atque idē Spiritus est, spirans vbi vult, & quod vult: cuius opera interdum ex zelo, interdum vero ex mansuetudine in diuinis scripturis nouimus commendata, quæ licet diuersa, vnus tamen idemq. Spiritus eadem operatus sit. Cum tamen nihil penitus a S. Gregorio factū esse reperitur, quod ab Ambrosio absque præuaricationis delicto fieri posse negetur: nam ablatam restitui synagogam, Gregorius tantummodo iussisse reperitur: nec sic pretium alterius persolui mandauit, vt alia ab illis aedificaretur, sed ne (quod humanum quoque ius postulat) rerum suarum quisquam dispendium pateretur. Sed ad Ambrosium redeamus.

Cum Theodosius, his acceptis ab Ambrosio litteris de reuocanda quam emiserat iustione, adhuc cūctabundus id facere detrectaret: idem Ambrosius illud ipsum, quod fuerat comminatus, nempe nisi in Regia audiretur, fore vt in ecclesia spectante populo in eum dicturus esset, sacerdotali libertate perfecit. Reuersus siquidem Mediolanum, posito (inquit Paulinus) Imperatore in ecclesia, de eadem causā tractauit in populo.] ac de baculo nuceo ex Hieremia secundum Septuaginta, dicendi sibi præparans argumentum, quā salubris esset sacerdotalis obiurgatio, pluribus demonstrauit; de quibus scribit ipse ad sororem^f. Atque demū quā litteris egerat, nec auditus fuerat, eadem ferme repetit orationem: et cum audiretur a populo, vehementi inuectus est in eū apostrophe, vim eidem addens ex persona quā faceret loquentis in eū Domini hisce verbis^g: Ego te ex vltimo Imperatorem feci: Ego tibi exercitū inimici tui tradidi: Ego tibi copias, quas ille aduersum te exercitui suo præparauerat, dedi: Ego inimicum tuum in potestatem tuam redegi:

D Ego de semine tuo supra folium regni constitui: Ego te triumphare sine labore feci: Et tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui descendenti de exedra, Imperator ait: Contra nos te posuisti hodie, Episcopo. At ille respondens ait, non se contra ipsum, sed pro ipso fuisse locutū. Tūc Imperator: Re vera, inquit, dura præceperā contra Episcopū de synagoga reparanda. In monachos vero vindicandum esse, a Comitibus qui in tempore aderant, dicebatur. Quibus Episcopus: Ego quidem cū Imperatore nunc ago: vobiscū vero mihi aliter agendū est. Atque ita obtinuit, vt illa quæ statuta fuerant, reuocarentur. Nec prius ad altare accedere voluit, nisi fide sua Imperator illum agere debere testaretur. Cui Episcopus: Ergo ago fide tua. Respondit Imperator: Age fide mea. Qua sponsione iterata, iā securus peregit sacerdos diuina mysteria. Hæc autem scripta sunt in epistola, quā ad germanā suā fecit, in qua tractatū inseruit, quem eodē die habuit de baculo nuceo, qui a Propheta Hieremia visus esse describitur.] hæc Paulinus. Extat ipsa ad sororem epistola. Quæ autem idē mox subdit de clade Thessalonicensi, de eadem suo loco agendū erit.

Quid præterea Ambrosius eo tempore cū Theodosio, quem ad sequentis anni mensem Iunium illic confedisse dicemus: audi. Quod enim duobus (vt dictum est) rescriptis Theodosius Imperator, quæ a Maximo fuissent innouata, destruxit: inde accidit, vt vix legatio Romani Senatus nomine (licet Gentilium tantum ea molitio esset) ad Theodosiū Mediolani agentem peruenerit, qua peterent, vt arā Victoriæ a Maximo redditam fineret permanere, vbi restituta fuerat, in Capitolio. Ista tunc audiens, mox intercessit S. Ambrosius, coramq. Imperatore causam agens, ab eiusmodi concessione eius animum penitus reuocauit. id quidem ipse monstrat illis verbis in epistola ad Eugenium^h postmodum scripta: Postea, inquit, etiam clementissimo Imperatori Theodosio coram intimaui, atque in os dicere non dubitavi: cui intimata Senatus legatione huiusmodi;

Annal. Eccl. Tom. 4.

Ccc 2 licet

Rom. 10.

DE SYNAGOGA IUDÆORVM INCENSA

QUAM INDEGENS A CHRISTIANIS SYNAGOGAM INSTAURARI.

SACERDOTVM CONSILIO AGENDA CAUSA SACERDOTVM.

a Not. in Rom. Martyr. die 9. April.

b Theod. lib. 5. c. 38.

c Gregor. lib. 1. epist. 34. & lib. 7. epist. 5. lib. 11. epist. 25. lib. 12. epist. 18.

d Gregor. lib. 7. epist. 58.

e Gregor. lib. 7. epist. 5.

QUAE S. GREGORIVS RESCRIPIT DE IUDÆORVM SYNAGOGIS.

AMBROSIVS IN ECCLESIA CONCIONATOR ADVERSVS IMPERATOREM.

f Ambros. epist. 18. edit. Sixti. g Paulin in Vita S. Ambrosij.

AMBROSIVS REVERSVS RESTITIT GENTILIBVS ARAM VICTORIAE PENTENTIVS.

h Ambros. epist. 15. edit. Sixti.

licet non totus Senatus poposcerit; insinuationi meae tandem assensionem detulit, &c.] A
Quid autem sequenti anno, cum Roma pergens Symmachus Consularis publica concione eadem ab Imperatore extorquere satageret, in eum Theodosius decreuerit, dicemus suo loco inferius. Quod vero ad S. Ambrosij animi constantiam declarandam spectat: hic attexamus exemplum ab ipso Ambrosio descriptum in libris Officiorum, quos post redemptos captiuos ipse conscripsit: ait enim: Meministis ipsi, quoribus aduersus regales impetus pro viduarum, immo omnium depositis certamen subierimus. Commune hoc vobiscum mihi recens exemplum Ecclesiae Ticinensis proferam, quae viduae depositum, quod suscepserat, amittere periclitabatur. Interpellante enim eo qui sibi illud Imperiali rescripto vendicare cupiebat; clerici non tenebant auctoritatem; honorati quoque & intercessores dati, non posse praecipis Imperatoris obuiari ferebant. legebatur rescripti forma directior, Magister officiorum stabat, Agens in rebus imminebat. Quid plura? Traditum B
erat: tamen communicato mecum consilio, obsedit sanctus Episcopus ea conclauia, ad quae translatum illud depositum viduae cognouerat. Quod ubi non potuit auferri, receptum sub chirographo est. Postea iterum flagitabatur ex chirographo. Praeceptum Imperator iterauerat, ut ipse per semetipsum nos conueniret. Negatum est, & exposita diuinae legis auctoritate, & serie lectionis, & Heliodori periculo, vix tandem rationem Imperator accepit. Post etiam tentata fuerat obreptio. Sed praue nit sanctus Episcopus, ut redderet viduae quod acceperat. Fides interim salua est: oppressio non est formidini; quia iam res, non fides periclitatur.] haec Ambrosius, scribens plane ista, cum adhuc pro eadem pecunia nouae quaerentur nouo colore artes.

DEPOSITVM
VIDVAE CON-
TRA RESCRI-
PTA IMPER-
AMBROSII
SERVAT.
A Ambros. Offic.
lib. 2. c. 29.

b Zosim. lib. 4.

RESCRIPTVM
THEODOSII
PRO FAUSTI-
NO ET MAR-
CELLINO PRE-
BYTERIS.

DE GREGORIO
ET HERACLIO
DE EPISCOPIS

Hoc item anno Cynegium, qui vna cum Consulatu Praefecturam quoque Praetorij administrabat, ex hac vita migrasse, auctor est Zosimus^b, in eiusque locum Tatianum fuisse C
suffectum. Porro ad eundem Cynegium in eodem agente magistratu, pro schismaticis, quos putauit esse Catholicos, eiusmodi a Theodosio rescriptum datum esse legitur: extat ipsum in libello Marcellini ac Faustini schismaticorum descriptum his verbis:

Salue Cynegi carissime nobis. Etsi nulla humanis pectoribus maior quam diuinae legis debet esse reuerentia, nec adijci quicquam ad eandem possit, cuius ambitiosa praesentia mundi terraeque moderatrix omne quod sub nobis esse voluit, fauore omnipotentis Dei propitiata custodit: tamen per Faustinum & Marcellinum plenissimos fidei sacerdotes interpellata clementia nostra, veriti sumus, nisi per nos nihil fuisset responsum petentibus, nos videremur annuere ijs qui diuinae legis, cui seruimus, contra propositum nostrum aliquid addidissent. Atque adeo ita vtrumque moderamur, ut petitionem, quae est oblata, veneremur, fidei autem nihil ex nostro arbitrio optemus, vel iu- D
beamus adiungi. Nemo vniquam tam profanae mentis fuit, qui cum sequi Catholicos doctores deberet; quid sequendum sit, doctoribus ipse constituat. Et sane probabilis & iusta laudatio precum est, quae omnem prope seriem haereticae superstitionis, quae contraria est fidei Catholicae, ordinemque complexa est. Nam & vnde orta, & quo prouecta auctore fuisset, aperuit. Quippe cum persuasum quorundam, totius saeculi antiquitate mutata, acti pro fide in exilium innocentes, vitam cum summa laude posuerunt. Sed circa eos non est dilata vltio, qui insidiati bonis moribus, & caelestibus institutis paulisper ex contentione, non fide, sed factione multorum mentes detestanda insinuatione peruerterent.

Nam vsque adeo omnipotentis Dei mota patientia est, ut poena, quae criminosis post facta debetur, extemplo omnia ante facta sentirent. Sed ne hoc quidem facto conuerti ad praecipum Dei, fleatque potuerunt. Catholicos occultis molitionibus urgent, insequuntur, oppugnant: tanta perseverantia erroris est, ut cum alijs diuersae obseruantiae sectatoribus quotidie peccare malint, quam cum Catholicis recta sentire. In quo petentium laudanda illatio est, qui communicantes Gregorio Hispaniensi, & Heraclidae Orientali sanctis ac laudabilibus Episcopis, optant in fide Catholica sine oppugnatione alicuius ac molestia viuere, nullisque appetentum insidijs, circumventionibusque pulsari: quippe quibus placeat susceptam semel fidem omni cum religione seruare. Sic itaque inuiolatum quicquid esse meruit aeternum. Non conuentio aliquid, non appetitio; non fraus attentat aliena. Vtantur quo in loco voluerint proposito suo, vtantur ad Catholicam fidem amore diuino. Cynegi parens carissime & amantissime, sublimitas tua praecipum nostrae serenitatis, quo fidem Catholicam omni fauore veneramus, & sine qua salui esse non possumus, ita iubeat custodiri, ut Gregorium & Heraclidem

facra

A sacrae legis Antistites, ceterosque eorum conformes sacerdotes, qui se parili obseruantiae dederunt, ab improborum hominum atque haereticorum tueatur & defendat iniurijs. Sciantque cuncti id federe animis nostris, ut cultores omnipotentis Dei, non aliud nisi Catholicos esse credamus.] hucusque rescriptum, absque die tamen & Consule. Quidnam? fuit ne Theodosius Imperator schismaticis? minime gentium. Attende rerum gestarum ordinem.

Huius namque dandi rescripti ea praecessit occasio, quod ijdem presbyteri Faustinus & Marcellinus ex schismate Vrsicini inhaerentes schismaticis Luciferianis aduersus Orthodoxos librum conscripserunt, quem Theodosio obtulerunt: quo lecto, idem Imperator vel ignorans ipsos fuisse schismaticos, vel quod perperam putasset reperiri fide in schismate, cum & qui obtulerunt in omnibus profiterentur sese Catholicae fidei defensores, B
ob eamque causam plurimum vexari a Catholicis, vel haereticis Arianis: Theodosius voluit suo eisdem fouere rescripto. Facile namque fuit ea persuadere Imperatori, ut pote homini purae sinceraeque fidei, ac Catholicae veritatis studioso, quam ijdem Luciferiani schismatici tantopere affectabant. Res sic se habuit, donec haec ipsa Episcopis Catholicis innotuere: qui cum quod verum esset, Theodosio significassent, omnes ipsorum conatus prorsus irritos reddiderunt. Meminit horum libelli^a Gennadius his verbis: Scripsit, Faustinus scilicet, librum, quem Valentiano & Theodosio & Arcadio Imperatoribus (his C
tribus enim liber inscriptus erat) pro defensione suorum cum Marcellino quodam presbytero obtulit. Ex quo ostenditur Luciferiano schismati consensisse: quia Hilarium Pictauiensem & Damasum Urbis Romae Episcopos in eodem libro culpant, quasi male consuluerint Ecclesiae, quod prauaricatores Episcopos in communionem & sacerdotium, pacis recuperandae gratia, recepissent: quod Luciferianis ita displicuit recipere Episcopos qui Ariminensi Concilio Arianis communicauerant, quomodo Nouatianis apostatas poenitentes.] haec Gennadius.

Par est credere, iisdem schismaticis aduersatum esse inter alios S. Ambrosium, quos fratrem Satyrum iam ante vitasse sciret, ut superius suo loco demonstratum est. Cum autem quae duo isti presbyteri mendaciorum offusa caligine ingesserunt, a luce veritatis redarguta, manifeste cum Theodosio tum ceteris omnibus innotuere: mox omne ipsorum consilium dissipatum, & schisma discissum penitus fuit, adeo ut posthac nulla amplius mentio reliqua fuerit Luciferianorum schismaticorum: qui vero apud eos sanioris fuisse consilij, compage vnitatis ac pacis Ecclesiae Catholicae coniuncti sunt, ut inter alios Gregorius Baticus, qui copulatus Ecclesiae, charitatis sanctae vegetatus irriguo, euasit aequae sanctissimus, vixitque posthac complures annos: nam anno Domini trecentesimo nonagesimo secundo, quo scripsit S. Hieronymus volumen de Scriptoribus Ecclesiasticis, de eodem Gregorio adhuc superstiti agit his verbis: Gregorius Baticus Eliberi Episcopus vsque ad extremam senectutem diuersos mediocri sermone tractatus composuit, & de fide elegantem librum, qui hodie quoque superesse dicitur.] haec Hieronymus,

Scripsit etiam idem Gregorius librum de Trinitate, qui extat ad Gallam Placidiam titulo praenotatus. Sed adiungamus huic opportune alios, quos eadem prouincia viris clarissimis fertilis hoc eodem tempore habuit Ecclesiasticos tractatores, ut in primis qui in eodem quoque argumento versatus est Seobadius, qui & ipse de Trinitate contra Arianos commentarium edidit, & alia opuscula, aequalis plane Gregorij: nam & de ipso tradit S. Hieronymus, in vltima senectute adhuc in humanis agere dicto anno Domini trecentesimo nonagesimo secundo, cum de eo atque alijs ipse scriberet. Pacianus quoque tunc floruit Episcopus Barcinonensis castitate & eloquentia commendatus, cuius est inter alia lucubratio illa nobilis aduersus Nouatianos; qui in vltima & ipse senectute constitutus, sub Theodosio mortuus est ante dictum Domini annum, ut idem Hieronymus profitetur: ad cuius filium Dexterum Praefectura Praetorij insignitum idem Hieronymus (ut dicimus) scripsit librum de Scriptoribus Ecclesiasticis. Haud pridem autem, nempe ad huc superstiti Valentiano, desierat ex hac vita Aquilius Seuerus nobilis ingenij & generis homo, cuius idem S. Hieronymus in eodem commentario meminit. Hi claruerunt temporibus his in Hispania fide Catholica & eruditione spectati,

Ut autem ad Gregorium Baticum, a quo digressa est, oratio reuertatur: in commentario de Trinitate ab ipso inscripto ad Gallam Placidiam, subdubito ne nomen Placidiae ab aliquo rerum ignaro ac pariter nominum fuerit superadditum. Siquidem Gal-

FAUSTINVS ET
MARCELLI-
NVS SCHISMA-
TICI QUID AD
THEODOSIUM.

a Gennad. de
scrip. Eccles.
cap. 16.

LUCIFERIA-
NUM SCHISMA
GENITVS DE
FIGIT.

GREGORII
BATICI ET
ALIORVM HI-
SPANORVM
SCRIPTA.

GALLA PLACIDIA PRO
GALLA AVG.

la Placidia filia fuit Gallæ fororis Valentini, Iustine filia, & vxoris Theodosij, Honorij vero Imperatoris ex patre foror: Gallam autem ipsam eius matrem anno superiori Theodosio nupsisse diximus, ad quam potius existimo scriptum fuisse librum, nempe ad Gallam Augustam eiusmodi eruditione maxime indigentem, quippe quæ matre Ariana genita, in Ariana hæresi ab eadem educata fuerit. Vt autem ad huius filiam tunc latentem Gallam Placidiam Gregorius scripserit, nulla ratio persuadet, nec auctoritas suffragatur: cum præsertim ipsa (vt habet operis præfatio) dicatur ab eodem Gregorio ex persona hæreticorum illum expetisse commentarium, scriptis ab eisdem ad eam litteris, & propositis quæstionibus. Clausisse vero diem extremum Gregorium in Ecclesia Catholica magno nomine sanctitatis, indicant publica Ecclesiæ Catholice monumenta, in quibus adscriptum inter sanctos nomen eius anniuersaria celebritate recolitur.

a Martyrol. Roman. die 24. April.
DE CHROMATI, HELIODORI, ET HIERONYMI EPISTOLIS COMMENTICIS.

Fertur Chromatij Episcopi Aquileiensis & Heliodori Episcopi Altinensis nomine epistola ad S. Hieronymum scripta, qua dicitur hoc anno, simulac Theodosius Imperator Mediolanum ingressus est, conuocasse ad se omnes Italiae Episcopos, quorum arbitrio decerneretur causa quorundam Arianorum Episcoporum: in quo Præsulū conuentu laudatus traditur ab eodem Imperatore alius Gregorius Episcopus Cordubensis, quod diebus singulis etiam ieiunij tempore illorum martyrum memoriā recoleret, quorum natalitia contigissent; de quibus ipsos ad S. Hieronymum dedisse litteras, quibus eum rogarēt vt Martyrologium scriberet: cui quidē epistolæ veluti ad eam redditæ ab eodem Hieronymo ad ipsos litteræ subiunguntur. Quæ omnia vt spuria demonstrata reiecimus, confutauimusque in nostra de Martyrologio Romano tractatione, quæ Notis ad ipsum additis præfiximus; tu ipsam consule.

b Cassiod. Inscr. diuina. l. 7. c. 32

At sicut illas vt spurias iure respuimus, ita e contra merito affirmamus ipsum S. Hieronymum perbreuem sanctorum collectionem elaborasse, eamque ad eundem Episcopos missam toto Christiano orbe vulgatam esse, de qua Cassiodorus hæc habet: Vitas Patrum, confessiones Fidelium, passiones martyrum legite constanter, quas inter alia in epistola S. Hieronymi ad Chromatium & Heliodorum destinata, proculdubio reperitis, qui per totum Orbem terrarum florere, vt sancta imitatio vos prouocans ad cælestia regna perducatur. hæc ipse. quæ quidem Hieronymi lucubratio non nisi post annos quatuor dici potest ab eo elaborata: nam cum post annos quatuor (vt dictum est) scripserit librum de Viris illustribus, in cuius fine recensens omnia sua vsque ad illud tempus scripta, cum eius operis nullam penitus mentionem habuerit; vtique non nisi postea opus illud elaborasse dicendus est. Sed cum eius epistola libello præfixa nescio quo casu amissa desierit, duas illas supposuit imprudens, ne improbus dicā, effector.

DE PALLADIO GALATA ET EVAGRIO PONTICO.
c Pallad. Vit. SS. Patr. c. 1.
d Pallad. Vit. SS. Patr. c. 12.

Hoc eodem anno, sub Consulatu videlicet Theodosij secundo, Palladius Galata (vt dicitur ipse testatur) Alexandriam petijt: qui tum ex ijs, quæ ibi eremum Ægypti peragratus vidit, tum ab alijs audiuit, scripsit postea commentarium ad Lausum Præfectum; quam ob causam eundem librum interdum Lausiaca appellarunt, cui & titulus ille præfixus alicubi reperitur, vt Paradisus Heraclidis nominetur. Mansit hic in eremo cum Euagrio Pontico aliquot annis (de triennio ibi confecto ipse meminit) Porro Euagrii Pontici consuetudine, Origenis erroribus imbutus est. Fuit Euagrius (vt dictum est) origine Iberus citra Pontum Euxinum, quem ob id Hyperboritam appellat S. Hieronymus: qui a S. Basilio lector ordinatus, a Gregorio vero Nazianzeno Constantinopoli factus diaconus, Nectario relicto: inde cum diuino impulsu coactus esset recedere, Hierosolymam ad Melaniam se contulit: vbi corporis mala valetudine diu affectus, poenitentia ante actæ vitæ ductus, ex clerico monachus redditus, in Ægyptum profectus, in Nitriæ monte monasticam vitam exercuit ad decimum sextum vsque annum, prout idem qui illi inhæsit Palladius tradit. Mirati sumus aliquem dubitare, num hic Palladius idem sit cum illo, quem fuisse natione Galatam & professione Origenistam, S. Hieronymus tradit; cum idem ipse Palladius eo commentario id profiteatur his verbis: Respondi me esse peregrinum, & de Galatiæ partibus venire, & vnum ex Euagrii fratribus esse confessus sum. hæc ipse. Porro ambos, Palladium scilicet & Euagrium, Origenis erroribus fuisse corruptos, non obscure tum Hieronymus tum etiam Epiphanius affirmarunt.

e Pallad. eod. lib. c. 25.
f Pallad. c. 22.

g Hieron. ad Ctesiphon.
EVAGRIUS ORIGENISTA LAUSIACATOR ORIGENISTARVM.

At primum de Euagrio hæc Hieronymus: Euagrius Ponticus Hyperborita, qui scribit ad virgines, scribit ad monachos, scribit ad eam, cuius nomen nigredinis testatur perfidiæ tenebras (sugillat Melaniam seniore) edidit librum, & sententias eius ἀπαθείας, quam nos impassibilitatem, vel imperturbationem possumus dicere, quando

quando numquam animus villo perturbationis vitio commouetur; & vt simpliciter dicam, vel saxum, vel Deus est. Huius libros per Orientem Græcos, & interprete discipulo eius Rufino, Latinos plerique in Occidente lectitant: qui librum quoque scripsit, quasi de monachis, multosque in eo enumerat, qui numquam fuerunt, & quos fuisse scribit Origenistas, & ab Episcopis damnatos esse non dubium est, Ammonium videlicet, & Eusebium, & Euthymium, & ipsum Euagrium, Or quoque, & Isidorum, & multos alios, quos enumerare tædium est, & iuxta illud Lucretij:

*Ac veluti pueris absynthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flauoque liquore:*

ita ille vnum Ioannem in ipsius libri posuit principio, quem & Catholicum & sanctum fuisse non dubium est: vt per illius occasionem, ceteros quos posuerat hæreticos Ecclesiæ introduceret. hæc Hieronymus ad Ctesiphontem aduersus Pelagianos, quos ab eiusmodi Origenistis fluxisse docet. Theophilus quoque in epistola ad Epiphanium eorumdem monachorum Origenistarum, nempe Ammonij, Eusebij, & Euthymij meminit.

a Hieronym. in præm. aduers. Pelag.
b Apud S. Hier. epist. 67.

Ceterum alijs quoque scriptis idem Euagrius magnam sibi conciliauit æstimationem: quam ob causam ab eis qui Origenistarum errores minime exploratos habuerunt, plurimum commendatur, & inter alios a Sozomeno. Recenset eius lucubrationes Gennadius: nam præter Vitas Patrum, scripsit, inquit, multa monachis necessaria, ex quibus ista sunt. Aduersus octo principalium vitiorum suggestiones, quas aut primus aduertit, aut inter primos didicit, octo ex sanctarum scripturarum testimonijs opposuit libros, ad similitudinem videlicet Domini, qui tentatori suo semper Scripturarum testimonijs obuiauit; ita vt vnaquæque species vel diaboli vel vitiatæ naturæ suggestionum contra se haberet testimonium. Quod tamen opus eadem simplicitate, qua in Græco inueni, iussus in Latinum transfuli. Composuit & anachoretis simpliciter uiuentibus, librum centum sententiarum per capitula digestum: et eruditus ac studiosus, quinquaginta sententiarum, quem ego Latinum primus feci: nam superiorem olim translatum, quia vitiatum per tempus & confusum vidi, partim reinterpreto, partim emendando auctoris veritati restitui. Composuit & cœnobitis & synoditis doctrinam aptam vitæ communis, & ad virgines Deo sacratas libellum competentem religioni & sexui. Edidit & paucas sententias valde obscuras, & vt ipse in his ait, solis monachorum cordibus cognoscibiles, quas similiter ego Latinis edidi. Vixit longa ætate signis & prodigijs pollens.

EVAGRII SCRIPTA.
c Sozom. lib. 6. cap. 30.
d Gennad. de vir. illustr. c. 12

hæc Gennadius, qui erga Pelagianos & ipse Pelagianus propensior tribuit falsus auctor Euagrio signa atque prodigia: sed hac ex parte fidelior Palladius eius in eremo socius, qui res ab eo gettas conscribens, hæc de miraculis penitus ignorauit; non enim tacuisset tantas laudes amici, quem aliunde quæritis laudandi argumentis summopere celebrauit: idemque ipsius lucubrationes numerauit.

e Pallad. in Lau. fac. c. 25.

Citatur a Socrate Euagrii commentarius, cui titulus præfixus erat, Gnosticon: item alius de Vita ascetica: sed & aliorum ab ipso editorum meminit. Sed qui indolentiam Stoicam in Ecclesiam introducere conatus est, hominemque statim ad culmen perfectionis euehi a se posse iisdem scriptis pollicebatur, eo nomine ab alijs derisus est: nam inter alios hæc Ioannes Climax de eo: Putauit Euagrius sapientissimum se omnium alacritate sensus fieri; sed fraudem passus, sibi mentitus est miser, insipientiumque insipientissimus ex hoc ipso ostensus est, &c.] hæc Climax. Ceterum in omnibus sic Euagrius sectatus est Origenis errores, de quibus suo loco dicturi sumus, vt sententia Hieronymi, Epiphaniij, Theophili, & aliorum eundem perspectum habentium Orthodoxorum, idem ipse Pelagianis materiam præparauerit delirandi.

f Socras. lib. 4. c. 18.

Sed & Palladius ei inhærens, eiusdem quoque morbi contagione contabuit; de quo Hieronymus aduersus Pelagianos agens, hæc habet: Palladius, seruilis nequitiae, eandem hæresim instaurare conatus est, & nouam translationis Hebraicæ mihi calumniam struere: num & illius ingenio nobilitati que inuidimus? nunc quoque mysterium iniquitatis operatur, &c.] Ob quam etiam causam S. Epiphanius eundem in Palestina ista docentem deplorans, ait: Palladium vero Galatam, qui quondam nobis carus fuit, & nunc misericordia Dei indiget, caue; quia Origenis hæresim prædicat & docet: ne forte aliquos de populo tibi credito ad peruersitatem sui inducat erroris.] hæc ipse

DE PALLADIO GALATA.
g Hier. præm. aduers. Pelag.

h Apud Hieron. epist. 60.

A ipse scribens ad Ioannem Hierosolymitanum Episcopum, cum idem Palladius iam de-
 feruisset eremum Nitriae, & morbi causa (vt ipse testatur^a) abiisset in Palaestina; vbi
 aliquandiu moratus, haereses docebat Origenis: quem cauendum Epiphanius Ioannem
 eius loci Episcopum quam primum admonuit. Cum vero Origenistarum nullum alium
 nominet, nisi Palladium: certe, etsi alij essent eadem labe conserpsi, tamen non alium
 quam ipsum id muneris subiisse, vt Origenis deliramenta doceret, satis apparet. Quam-
 obrem Origenistam illum, quem S. Paulam tentasse Hieronymus scribit, neminem cer-
 te praeter Palladium tunc in Palaestina morantem fuisse conspicio, de quo ista in eius-
 dem Paulae epitaphio habet^b: Tangam ergo breuiter, quo modo haereticorum coenos
 deuiterit lacus, & eos instar habuerit Ethnicorum. Quidam veterator callidus, at-
 que, vt sibi videbatur, doctus & sciolus, me nesciente coepit ei proponere quaestiones, &
 dicere: Quid peccauit infans, vt a daemone corripiatur? In qua aetate resurrecturi su-
 mus? si in ipsa qua morimur, ergo nutricibus post resurrectionem opus erit: si in altera,
 nequaquam erit resurrectio mortuorum, sed transformatio in alios. Diuersitas quoque
 sexus maris & feminae erit, aut non erit? Si erit, sequentur & nuptiae, & concubitus,
 sed & generatio: si non erit, sublata diuersitate sexus, eadem corpora non resurgent:
 aggrauat^c enim terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: sed tenuia erunt, & spi-
 ritualia, dicente Apostolo^d: Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Ex
 quibus omnibus probare cupiebat, rationales creaturas ob quaedam vitia & antiqua
 peccata in corpora esse delapsas, & pro diuersitate & meritis peccatorum, tali vel tali con-
 ditione generari, vt vel corporum sanitate gauderent & parentum diuitijs ac nobilitate,
 vel in morbidas carnes & domos inopum venientes, poenas pristinorum luerent deli-
 ctorum, & praesenti saeculo atque corporibus quasi carcere clauderentur.

C Quod cum audisset, & ad me retulisset, indicans hominem; mihiq. incubuisset ne-
 cessitas nequissima viperarum ac mortiferae bestiae resistendi, de quibus Psalmista com-
 morat, dicens^e: Ne tradas bestiis animas confitentium tibi: et, Increpa^f Domine be-
 stias calami, quae scribentes iniquitatem, loquuntur contra Dominum mendacium, &
 eleuant in excelsum os suum: conueni hominem, & orationibus eius, quam decipere
 nitebatur, breui interrogatione conclusi, dicens, &c.] refert disputationem tunc cum eo
 habitam, atque ad postremum addit: Ex quo die ita coepit Paula hominem detestari, &
 omnes qui eiusdem dogmatis erant, vt eos voce publica hostes Domini proclamaret.]
 haec Hieronymus. Sic igitur a S. Hieronymo confutatus Palladius, in ipsum stylum con-
 uertit, atque primum haec de Paula aduersus eundem S. Hieronymum in suo commen-
 tario ad Laulum effutijt^g: Multas feminas vidi, plurimasq. tam viduas quam virgines
 noui, inter quas Paulam Romanam, matrem Toxotij, feminam ad genus vitae, quod
 est secundum spiritum, dexterrimo ingenio: cui quidem, quo minus ei se daret, impedi-
 mento fuit Hieronymus quidam genere Dalmata, qui mulierem optima indole ad ge-
 nus vitae perfectum, cum in eo multos, ne dicas omnes, longissimo post se interuallo vi-
 deretur posse relinquere, ipse inuidia motus ad suum peculiare viuendi institutum per-
 traxit. Eius filia nomine Eustochium in Bethlehem vitam adhuc monachalem exercet:
 quam quidem ego numquam allocutus sum: ceterum fertur insigni esse pudicitia, &
 regere societatem virginum quinquaginta.] haec Palladius: mansisse autem ipsum in Pa-
 laestina saltem vsque ad annum trecentessimum nonagesimum secundum, inferius dice-
 mus ex epistola Epiphaniij ad Ioannem.

E At quid postea de Palladio? Accidit quidem, vt recedens e Palaestina in Bithyniam,
 Catholici hominis personam induerit, & inter Catholicos consuescens postea in Ioannis
 Chrysostomi Episcopi Constantinopolitani se amicitiam insinuarit. Et vnde hoc, in-
 quies, de consuetudine cum Ioanne accepisti? ex eo potissimum, quod fauit eidem Ioanni
 Chrysostomo, cui quidem non communionem Catholicam tantummodo coniunctus, sed &
 eidem fuit tolerantia malorum propinquus: nam quae ob eiusdem Ioannis defensionem
 passus est, his verbis ipse declarat^h: De Palaestina autem ad prouinciam Bithyniam ve-
 ni: in qua nescio quo modo, vtrum studio hominum, an voluntate diuina (hoc Deus
 nouit) Episcopus ultra meritum meum factus sum. In quo tempestatis illius, quae sub
 sancto Ioanne commota est, interfui malis, & per decem menses in obscurissima cellu-
 la occultatus, coepi illius sancti dicta reminisci, &c.] Quo etiam tempore, cum vige-
 ret vehementior in eundem Chrysostomum persecutio, ex Oriente recedens, Romam
 se con-

^a Pallad. in Lausiac. c. 22.
^b Hieron. epist. 27. QVAE PALLA- DIVS CVM PAULA.

^c Sap. 9.
^d I. Cor. 15.

^e Psal. 73.
^f Psal. 67.

^g Pallad. in Lausiac. c. 29. QVAE PALLA- DIVS IN S. HIE- RONYMVM.

PALLAD. MILI- TAT INTER CATHOLICOS.

^h Pallad. eod. lib. c. 22.

A se contulit ad Innocentium, a quo vna cum alijs exceptus est. Et vnde haec^a dices. Te-
 statur id ipse, cum de Piniano atque eius coniuge Melania iuniore, a quibus ex-
 ceptus in Vrbe fuit, sermonem habens, haec ait^a: Ne nobis quidem certe, cum pluri-
 mi simul essemus, qui Romam propter beatum Episcopum Ioannem perrexeramus, exi-
 gua praestiterunt: sed dum in illis partibus degeremus, officiosissimo nos susceperunt
 hospitio, largissimisq. sumptibus, cum inde proficisceremur, honorauerunt.] haec ipse.

Quando autem id acciderit, expressum habes in dialogo de rebus eiusdem S. Ioannis
 his verbis^b: Vix mensis effluxerat, cum Palladius quoque Episcopus Helenopoleos,
 (est enim Helenopolis ciuitas in Bithynia, de qua superius) absque litteris venit, qui &
 ipse fugisse dicebat vesania Principum: expressius autem atque signantius enarrauit om-
 nia, ipsumq. exemplar edicti protulit, &c.] licet hunc, de quo agimus, Palladium di-
B uersum ab illo esse oporteat, qui in eo dialogo interloquitur: etenim tunc primum Ro-
 mam se venisse dicit, cum sub Zosimo Papa pro pace Ecclesiarum ea functus est lega-
 tione. Sed quid tandem? ipsum foris pro tempore mutasse personam potius, quam
 animum impietate refertum, non leue argumentum est, quod eo libro, quem post
 eas turbas conscriptum ab eo constat (nam in eo meminit de Melaniae obitu, qui conti-
 git post Urbis Romae excidium) Origenistas complures laudauit, ipsumq. Euagriū Ori-
 genis erroribus infamatum ad caelum euexit. Intelligis ex his, lector, satis periculosas hoc
 tempore haereses excitari, quarum studiosos eadem Origenis haurire atque alijs propi-
 nare venena eo magis perniciofa, quo ijdem viri magnae doctrinae & sanctitatis nomine
 celeberrimi haberentur. Quis doctrina aequalis Didymo, qui primus Origenem suum
 nondum expiatum fordibus Alexandriae tamquam idolum erexit? cui thus incauti ado-
C leure Melania senior atque Ruffinus, Euagrius atque Palladius, necnon nominati su-
 perius anachoretarum: quibus postea inherens Pelagius & ipse monachus, maiore accessio-
 ne impietatis nouae haeresis auctor factus, non amplius inter gregales militauit Origeni-
 stas, sed ipse sibi nomen conciliauit haeresiarchae, de quo suo loco pluribus atque sapius
 agendum erit. Vide, quam periculosum sit extra lineam Catholicae puritatis efferre pe-
 dem, licet quis magnorum virorum tuta se putet sequi vestigia: sed illud tutum, anti-
 quum Ecclesiae seruare depositum, traditionibusq. inherere, nouantiumq. omnes vo-
 ces tamquam serpentum sibilos & terrificos luporum ululatus horrescere. Erant enim
 (inquit Vincentius^c) horum omnium verba illa fastu & arrogantia plena: Nobis au-
 ctoribus, nobis principibus, nobis expositoribus, damnatae quae tenebatis, tenete quae
 damnabatis, reijcite antiquam fidem, paterna instituta, maiorum deposita; & recipite,
D nostra videlicet. quanam illa tandem? horreo dicere: sunt enim tam superba, vt mi-
 hi non modo affirmari, sed ne refelli quidem sine aliquo piaculo posse videantur.]
 sed de his suo loco dicendum.

IESV CHRISTI AN NVS SIRICII PAP. AN NVS VALENTIN. 14. IMPP. THEODOSII II.

T Imasio atque Promoto Consulibus aperitur annus Domini trecentessimus octoge-
 simus nonus, quo S. Augustinus cum hiemasset Romae, expectata opportuna tu-
 taq. nauigatione, ad Ostia Tiberina descendens, inde soluturus in Africam, retardatur
E sanctae matris aegritudine: qua defuncta, persolutis eidem postremis pietatis officijs, vna
 cum socijs in Africam nauigauit. Id quidem in primis hoc anno contigisse, ipsius Augustini
 testificatione monstratur, dum aduersus litteras Petiliani^d agens affirmat, se post necem
 illatae Maximo tyranno in Africam remeasse. Cum vero constet ex his quae dicta sunt,
 Maximi interitum contigisse anno superiori, sexto Kalendas Septembris, S. Monicae ve-
 ro obitus certus habeatur ex die natali ipsius in Ecclesiasticis tabulis annotatus quarta
 Maij: vtique non ante praesentem annum Augustini reditus in Africam potuit contigisse.
 haec de tempore. Quod vero ad sanctissimae feminae ex hac vita locum migrationis
 spectat: decuit plane ipsam iam voti compotem factam, de tanta victoria parta, in caelis
 cum Angelis, quibus est gaudium super vno peccatore poenitentiam agente, perenni
 gloria triumphare, & ad Romanum littus potius quam in Africa relinquere sacras car-
 nis exuuias, quas Romam delatas Romana Ecclesia dignis prosequeretur honoribus,
 & cum

^a Pallad. in Lausiac. c. 49.
 PALLADII ROMAM ADVENTVS.
^b Extat tom. 1. Ioan. Chrysof. edit. Paris. fol. 10.

EX ORIGENI- STIS PELAGIA- NI.

^c Vincen. Lirin. cons. haeres. c. 6.

S. AVGVST. RE- DITVS IN AFRI- CAM.

^d August. cons. list. Peril. lib. 3. c. 25.

& cum Vrbe Orbis religioso veneretur affectu. At quid Augustinus de matris felicif- A
simo ad Deum transitu?

a Aug. Confess.
lib. 9. c. 8.
b Aug. ibidem
cap. 10.

Cū, inquit a, apud Ostia Tiberina effemus, mater defuncta est. Multa prætereo, quia
multum festino.] post enarratam vero compendio eius vitam, hæc subdit b: Imminen-
te autem die, quo ex hac vita erat exitura (quem diem tu Domine noueras, ignorantibus
nobis) prouenerat, vt credo, procurante te occultis tuis modis, vt ego & ipsa soli
staremus incumbentes ad quamdam fenestram, vnde hortus intra domum, quæ nos
habebat, prospicebatur: illic apud Ostia Tiberina, vbi remoti a turbis post longi ite-
neris laborem instaurabamus nos nauigationi: colloquebamur ergo soli valde dulci-
ter, & præterita obliuiscetes, in ea, quæ ante sunt, extenti c: quærebat inter nos apud
præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æterna sanctorum, quam nec
oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit d, &c.] et post multa de B
vita illa mutuo colloquio disputata: Fili, inquit illa, quantum ad me attinet, nulla iam
re delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim, nescio, iam consumpta
spe huius sæculi. Vnum erat, propter quod in hac vita aliquantum immorari cupie-
bam, vt te Christianum Catholicum viderem, prius quam morerer. Cumulatus hoc
mihi Deus meus præstitit, vt te, etiam contempta felicitate terrena, seruum eius vi-
deam. Quid hic facio? Ad hæc ei quid responderim, non satis recolo.

c Philip. 3.

d 1. Cor. 2.

Cum interea vix intra quinque dies, aut non multo amplius, decubuit febribus. Et
cum ægrotaret, quodam die defectum animæ passa est, & paululum subtracta a præ-
sentibus. Nos concurrimus: sed cito reddita est sensui, & aspexit astantes me & fratrem
meum, & ait nobis, quasi quærenti similis: Vbi eram? Deinde nos intuens mæore at-
tonitos: Ponetis hic, inquit, matrem vestram? Ego silebam, & fletum frenabam: fra-
ter autem meus quiddam locutus est, quo eam non peregre, sed in patria defungi
tamquam feliciter optaret. Quo audito, illa vultu anxio reuerberans eum oculis, quod
talia saperet, atque inde me intuens: Vide, ait, quid dicit. Et mox ambobus: Ponite,
inquit, hoc corpus vbiicumque, nisi vos eius cura conturbet: tantum illud vos rogo,
vt ad Domini altare meminertis mei, vbi fueritis.]

OBITU S. MO-
NICAE.

Attende, lector, quid optet sanctissima femina: non aliud vtique, quam quod sciret
in Ecclesia factitari a pijs viris: nimirum, vt sacris Missarum sacrificijs sacerdotes, &
alij qui iisdem interessent, pro animarum defunctorum salute Deo preces offerrent.
Sed post nonnulla: Illis, inquit, stupentibus virtutem feminæ, quam tu dederas ei,
quærentibusq. vtrum non formidaret tam longe a sua ciuitate corpus relinquere: Nihil,
inquit, longe est Deo; neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine sæculi, vnde D
me resuscitet. Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo & sexto anno ætatis suæ,
trigesimo & tertio * ætatis meæ, anima illa religiosa & pia corpore soluta est] quarto
Nonas Maij.

MEMORIA
PRO DEEVN-
CTIS AD AL-
TARE.

* quinto

e Aug. ibidem
cap. 12.

Peregit Augustinus sanctissimæ matris funus, more (vt ait e) Christianorum, quo
inter alia consuevit, antequam corpus conderetur sepulchro, pro anima offerri sacri-
fium, quod dicebatur pro delictis defuncti, scilicet ne anima detineri posset a contra-
rijs potestatibus. Nam idem Augustinus memoria repetens extrema illa verba, quibus
in altare Deo commendari ipsa voluerat, ait f: Næque illa, imminente die resolutionis
suæ, non cogitauit suum corpus sumptuose contegi, aut condiri aromatibus, aut mo-
numentum electum concupiuit, aut curauit sepulchrum patrium: non ista mandauit
nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei E
prætermisione seruierat, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua delictum est
chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis computans
delicta nostra, & quærens quid obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus. Quis
ei refundet innocentem sanguinem? quis ei restituet pretium, quo nos emit, vt nos au-
ferat ei? Ad cuius pretij nostri sacramentum ligauit ancilla tua animam suam vinculo
fidei. Nemo a protectione tua dirumpat eam. Non se interponat nec vi, nec insidijs
leq & draco. Neque enim respondebit illa, nihil se debere, ne conuincatur & obtineat
tur ab accusatore callido: sed respondebit, dimissa debita sua ab eo, cui nemo reddet
quod pro nobis non debens reddidit.] hæc Augustinus, plane insinuans, quid præten-
deret Ecclesia agere, cum pro defuncti anima, corpore nondum tumulato, sacrificium
Deo incruentū offerret; nempe, ne anima illa ab aduersarijs potestatibus impediatur,
quo mi-

f Aug. ibidem
cap. 13.

MEMORIA
PRO DEEVN-
CTIS AD AL-
TARE.

g Colof. 2.

A quo minus ad Deum libera ascenderet: alludens profus ad eas, quæ præmittebantur, vt
hodie, in sacrificio ab Ecclesia preces: Domine Iesu Christe Rex gloriæ, libera animas
omniū Fidelium defunctorū ab omni vinculo delictorū, de pœnis inferni, & de profundo
lacu, libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas tartarus, ne cadant in obscurū, sed signifer
S. Michael repræsentet eas in lucē sanctā, quam olim Abrahamæ promissisti & femini eius.]

MISSARVM
PRO DEEVN-
CTIS ANTIQVI
RITVS.

Porro et si hæc preces generatim omnes complecti videantur Fideles defunctos, tamen
priuatim pro illa anima dicebantur quæ tunc decefferat, prout antiquiores Missales li-
bri demonstrant, in quibus sic legitur: Libera Domine animā N. & animas omnium Fi-
delium, &c.] sicut cum postea inter sacra recolitur defunctorum memoria illis verbis:
Memento Domine N. & famulorū, famularumq. tuarum, &c.] in alijs vero libris legun-
tur interlineares variæ lectiones numero singulari expressæ, quibus significaretur, eas-
dem preces, pro occasione, singulari vel plurali numero proferendas. Sic igitur S. Mo-
nica id exposcebat a suis, quod & S. Augustinus a fratribus tum illi tum patri suo im-
pertiri rogabat: nam subdit a: Inspira Domine Deus meus, inspira seruis tuis fratribus
meis, filijs tuis dominis meis, quibus & voce & corde & litteris seruiō, vt quotquot
hæc legerint, meminerint ad altare tuum Monicæ famulæ cum Patricio quondam eius
coniuge, per quorum carnem introduxisti me in hanc vitam, &c.] hæc singula ad in-
finuandos antiquos Ecclesiæ mores in hodiernum perseverantes recensuisse volumus:
quorum demonstrato exemplo, dubitantium resoluī possint ambages, vt curiositas in-
quieta quiescat, & delirium curari nouantium hæreticorum.

a Aug. Conf. lib.
9. c. 712.

Sed persolutis S. Monicæ religiosi pietatis officijs, Augustinum redeuntem in Afri-
cam comitemur. Soluens e Portu Romano, secunda nauigatione Carthaginem appulit,
C ibiq. susceptus hospitio apud illustrem virum Innocentium Exaduocatū Vicariæ Præ-
fecturæ valde ægrotantem. Quid autem tunc ibi mirandum acciderit, idem Augusti-
nus rem exacte describens narrat his verbis b: Venientes de Transmarinis me & fratrem
meum Alipium, nondum quidem clericos, sed iam Deo seruientes, vt erat cum tota
domo sua religiosissimus, ipse susceperat, & apud eum tunc habitabamus. Curabatur
a medicis propter fistulas, quas numerosas atque perplexas habuit in posteriore atque
ima corporis parte. Iam secuerant eum, & artis suæ cetera medicamentis agebant. Pas-
sus autem fuerat in sectione illa & diurnos & acerbos dolores: sed vnus inter multos
sinus fefellerat medicos, atque ita latuerat, vt eum non tangerent, quem ferro aperire
debuerant. Denique sanatis omnibus quæ aperta curabant, iste remanserat solus, cui
frustra impendebatur labor. Quas moras ille suspectas habens, multumq. formidans
D ne iterum secaretur, quod ei prædixerat alius medicus domesticus eius, quem non ad-
miserant illi, vt saltem videret, cum primum sectus est, quo modo id facerent, iratusq.
illum domo abiecerat, vixq. receperat, erupit, atque ait: Iterum me secturi estis? Ad
illius, quem noluitis esse præsentem, verba venturus sum? Irridere illi medicum impe-
ritum, metumq. hominis bonis verbis promissionibusq. lenire.

S. AVGVSTINI
IN AFRICAM
REDITVS.

b Aug. de Ciuir.
Dei lib. 22. c. 8.

Præterierunt & alij dies plurimi, nihilq. proficiebat omne quod fiebat. Medici ta-
men in sua pollicitatione persistebant, non se illum sinum ferro, sed medicamentis esse
clausuros. Adhibuerunt & alium grandævum iam medicum, satisq. in illa arte lauda-
tum (adhuc enim viuebat) Ammonium dico: qui loco inspecto, idem quod illi, ex eo-
rum diligentia peritiaq. promissit. cuius ille factus auctoritate securus, domestico suo
medico, qui futuram prædixerat aliam sectionem, facta hilaritate, velut iam saluus, il-
lusi. Quid plura? postea tot dies inaniter consumpti transierunt, vt fessi atque confusi
faterentur, cum nisi ferro nullo modo posse sanari. Expauit, expalluit nimio timore
turbatus: atque vbi se collegit, fariq. potuit, abire illos iussit, & ad se amplius non ac-
cedere: nec aliud occurrit fatigato lacrymis & illa iam necessitate constricto, nisi vt ad-
hiberet Alexandrinū quemdam, qui tunc chirurgus mirabilis habebatur, vt ipse face-
ret quod ab illis fieri volebat iratus. Sed postquam venit ille, laboremq. illorum in ci-
catricibus sicut artifex vidit; boni viri functus officio, persuasit homini, vt illi potius qui
in eo tantum laborauerant, quantum ipse inspiciens mirabatur, curationis suæ sine frue-
rentur; adiciens, quod re vera nisi sectus esset, saluus esse non posset: sed valde abhorre-
re a suis moribus, vt hominibus, quorum artificiosissimam operam, industriam, diligen-
tiam admirans in cicatricibus eius videret, propter exiguum quod remansit, palmam
tanti laboris auferret. Redditi sunt animo eius, & placuit vt eodem Alexandrino assi-
stente

INNOCENTII
V. C. HOSPITIS
AVGVST. LAN-
GVOR.

stente, ipsi sinum illum ferro, qui iam consensu omnium aliter insanabilis putabatur, aperirent. Quæ res dilata in consequentem diem.

Sed cum abiisset illi, ex mærore nimio domini tantus est in domo illa exortus dolor, ut tamquam funeris planctus vix comprimeretur a nobis. Visitabant eum quotidie sancti viri, Episcopus tunc Vzalensis beatæ memoriæ Saturninus, & presbyter Gelofus, ac diaconi Carthaginensis Ecclesiæ, in quibus erat & ex quibus solus est nunc in rebus humanis iam Episcopus, cum honore a nobis debito nominandus, Aurelius; cum quo recordantes mirabilia opera Dei, de hac re sæpe collocuti sumus; eumq. valde meminisse quod commemoramus, inuenimus. Qui cum eum, sicut solebant, vespere visitarent; rogauit eos miserabilibus lacrymis, ut mane dignarentur esse præsentibus suo funeri potius, quàm dolori. Tantus enim eum metus ex prioribus inuaserat pœnis, ut se inter medicorum manus non dubitaret esse moriturum. Consolati sunt eum illi, & hortati, ut in Deo fideret, eiusq. voluntatem viriliter ferret.

Inde ad orationem ingressi sumus. Vbi nobis ex more genua figentibus, atque incumbentibus terræ, ille se ita proiecit, tamquam fuisset aliquo impellente grauius profstratus, & cœpit orare, quibus modis, quo affectu, quo motu animi, quo fluuio lacrymarum, quibus gemitibus atque singultibus succutientibus omnia membra eius, & pene intercludentibus spiritum, quis vllis explicet verbis? Vtrum orarent alij, nec in hæcorum auerteretur intentio, nesciebam. Ego tamen prorsus orare non poteram: hoc tantummodo breuiter in corde meo dixi: Domine, quas tuorum preces exaudis, si has non exaudis? Nihil enim mihi videbatur addi iam posse, nisi ut expiraret orando. Surreximus itaque, & accepta ab Episcopo benedictione discessimus, rogante illo ut mane adessent, illisq. ut æquo animo esset hortantibus. Illuxit dies qui metuebatur: adeo rant serui Dei, sicut se affuturos esse promiserant. Ingressi sunt medici: parantur omnia quæ hora illa poscebat, tremenda ferramenta proferuntur, attonitis, suspensisq. omnibus. Eis autem quorum erat maior auctoritas, defectum animi eius consolando, erigentibus, ad manus secturi membra in lectulo componantur: soluantur nodi ligamentorum, nudatur locus, inspicit medicus, & secundum illum sinum armatus atque intentus inquirat. Scrutatur oculis, digitisq. contrectat: tentat denique modis omnibus, inuenit firmissimam cicatricem. Iam illa lætitia & laus atque gratiarum actio misericordii & omnipotenti Deo, quæ fusa est ore omnium lacrymantibus gaudijs, non est committenda meis verbis; cogitetur potius, quàm dicatur.] hæc tamen Augustinus de his quæ domi hospitis sui Carthagine vidit. subdit & de alijs itidem Carthagine editis miraculis: sed nos reliqua eius acta prosequamur.

Rediens vna cum socijs Alipio & Euodio in patriam, quem condixerant vitæ statum, cum adhuc in Italia essent, exercere cœperunt. Secedentes enim rus, ibidem triennio permanere; & quibus exercitijs ait Possidius: A se iam alienatis curis secularibus, cum ijs qui eidem adhærebant Deo vivebat; ieiunijs, orationibus, bonisq. operibus, in lege Domini meditando die ac nocte. Et de ijs quæ sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta reuelabat, & præsentibus & absentibus sermonibus ac libris docebat.] porro toto illo triennio laicus Deo seruiuit. Quo tempore, hoc inquam ipso anno, librum scripsit de Magistro, nempe sequenti anno a suscepto baptismo, cum iam Adeodatus puer sexdecim esset annorum, qui tempore baptismi, quem suscepit anno superioris, agebat (ut ipse ait) annum decimum quintum; quem eodem ferme tempore ex hac vita discessisse tradit. Scripsit etiam tunc duos libros contra Manichæos de Genesi: absoluit & libros de Musica: addidit etiam commentarium de Vera religione aduersus Manichæos. hæc inquam omnia edidit, antequam presbyter fieret, ipso triennio commorationis in eremo. reliqua de ipso inferius suo tempore.

Hoc item anno, ipso mense Maij, nona die sanctus Gregorius Nazianzenus, cognomento Theologus, migraturus in cælum, feliciter diem clausit extremum: quod quidem ex S. Hieronymo ita deducimus: agens enim ipse in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis de eodem Gregorio, hæc de tempore obitus habet: Decessit, inquit, ante ferme triennium sub Theodosio Principe.] hæc cum ipse dicat, constatq. eum commentarium ab eo scriptum anno eiusdem Imperatoris decimo quarto (testatur id enim ipse in fine) plane afferendum est, vndecimo eiusdem Theodosij anno, hoc ipso nimirum, eum ex hac vita discessisse. Ex his igitur adeo exploratis, erroris redarguitur Prosperi Chronicon, in

INNOCENTII
CVRATIO DIVI
NITVS FACTA.

a Aug. Conf. lib.
p. c. 5.
AVGVSTINI
TRIENNIALIS
CONVERSATIO.
b Possid. in Vit.
S. August. c. 3.

c Aug. Conf. lib.
p. c. 6.

OBITVS S. GREGORII NAZIANZENI.

quo eiusdem Gregorij obitus recensetur anno tertio ipsius Theodosij Augusti sub Consulatu Eucharij atque Syagrii: ille enim non est obitus annus, sed quo ipse in Synodo Constantinopolitana abdicans se, in patriam redijt; quem plures post annos fuisse supersitem, quæ dicta de eo sunt, manifeste declarant. Sed nec subsistere ex iisdem probatur, quod tradit Suidas, eundem Gregorium diem obiisse anno eiusdem Imperatoris decimo tertio, suæ vero ipsius ætatis nonagesimo: secundum enim eiusmodi ætatis eius annorum numerum, dicendum esset, ipsum eo tempore, quo Athenis erat, cum & Iulianus Apostata ibidem versaretur, iam explese annum ætatis quinquagesimum quintum: cum tamen ipse de se scribat Gregorius (ut dictum est) trigessimum tantum tunc ætatis annum egisse, cum post discessionem Basilij, ipse qui remanserat, publice profiteretur. Quamobrem secundum initam a nobis superius eiusdem natalis temporis rationem, qua diximus natum esse anno ante Nicænum Concilium, Domini vero trecentesimo vigesimo quarto: utique affirmandum erit, eum defunctum esse anno ætatis suæ sexagesimo quinto. Sed iam quæ eius obitum præcesserunt ærumnæ ex corporis infirmitate, hic describamus.

Fuisse quidem ipsum robusto corpore, verum assiduis ægreditudinibus atque molestijs fractum hebetatumq. ipse testatur: et ut omittam præterita, iam a tempore quo recedens Constantinopoli Nazianzum reuersus est, & Arianzi ruri paterno deguit, assiduis ferme morbis vexatus est: ea enim de causa vidimus se excusasse quo minus ad nouum veniret Concilium Constantinopolitanum. Quinetiam scribens ad V. C. Anyfium, quod Olympiadis nuptijs, ad quas complures vocati essent Episcopi, minime conuenisset, podagræ morbo se laborasse significat, adeo ut gestari ab alijs opus esset. Quantum autem eiusmodi excruciatum fuerit morbo, ipse carminibus sæpe deplorat potius, quàm decantat. Cum igitur ita morbo affectus detineretur in lectulo, ærumnis tum animæ tum corporis afflictatus, cygneis se carminibus solabatur: complures enim diuersiq. generis extant versus, quos senex decumbens in strato scribebat: adhuc extant ipsi: quibus indicat se non morbo tantum vexatum corporis, memoriaq. præteritorum malorum assidue cruciatum, sed diris a diabolo impugnatum esse tentationibus.

At quibusnâ dices. eiusmodi certe, quæ vix credibiles cuiquâ fierent, nisi ipse earum haberetur assertor, qui eius rei causa lugubres sæpe cecinit threnos, quos soluta oratione hic reddemus. Cum enim inuehitur in carnem suam, hæc inter alia habet: Non improbitati tandem tuæ impudentiæq. finem impones? non spiritui ac senectuti iam canæ stulta miseraq. te submittes?] et paulo post: Quocirca verere me tandem, ac libidinem istam, petulantiamq. compesce; nec in animæ meæ perniciem perpetuo furore debacchare: alioqui testor, fore ut te acerrime oppugnem, omniq. dolorum genere frangam, atque cadauere imbecillioem te reddam.] at quibus remedijs eandem insultantem coercere soleret, mox subdit: Venite iam, & quidem magna copia, scelerum expiatrix lacrymæ: veni laboriosum tam mentis quàm corporis peruigilium, ut flammæ meæ ardorem minuatis, foetidamq. vitiorum putredinem abstergatis: venter satietatem ableget: genua humi flexa obrigescant, cinisq. cibi loco sit: asperrimus saccus mollia membra vndique tegat, vexatæq. animæ suppetias ferat. Veni tristis cura carnis domatrix, futura supplicia mihi semper ob oculos ponens. Atque hæc quidem stoliditati meæ, vecordiaq. medicamenta ipse adhibebo, &c.] At ne putes ipsum hæc poetice fingere; audi quid alibi dicat, cum deplorat ærumnas animæ suæ: Ego, inquit, in hac canicie corpus lanio, oculos premo, diurnis nocturnisq. curis ter miseram animam conficio, ut eam flammam extraham: nec sic quidem tamen, nisi admōdum ægre corpus in potestate teneo.] et post multa, demum cum nullum satis idoneum atque sufficiens expertum se dicat esse remedium ad carnis tentationes edomandas, ad Deum conuersus ista precatur: Senectutem, quæso, meam, optime Deus, canumq. hoc caput serua, vitæq. finem optatum concede.] conqueritur idem alibi, cogi se experiri in senectute, quæ iuuenis nullo negotio sibi visus fuerat superasse: quippe quod pro monstro videbatur magna dæmonum incendia sensisse, ut qui illibatam a pueritia virginitatem custodierat, iam senex tentationis carnis facibus incenderetur ardentibus.

Quod rursus ad hanc rem pertinet (perlibenter enim in his vagatur oratio) accidit aliquando, ut dum sic ruri degeret, arte dæmonum, in villa sibi propinqua Valentinianus quidam nobilis loci dominus lasciuientes secum haberet feminas ob oculos

STATVS GREGORII NAZIANZI. IN SENECTVTE.

a Gregor. Naz. epist. 57.

b Greg. Naz. in carm. aduers. carnem. GREGORIVS SENEX VEXATVS STIMVLIS CARNIS FORTITER PVGNAT.

c Greg. Naz. in carm. de calumnia animæ suæ.

d Greg. Naz. in carm. de rebus suis.

GREGORIVS SENEX VITAE ASPECTVM FE MINARVM. a Gregor. N. 12. epist. 196.

Gregorij postas: cum ipse sibi timens, loco cessit, recedensq. ad ipsum Valentini- num epistolam scripsit, in qua haec inter alia: Multo melius erat, tabula publi- ce proposita (proscriptionis scilicet) nobis secessionem indicere, quam per mulieres, quas e regione nostri collocasti, vitae grauitatem & sanctitatem intercidere, ac quo- tidianum dedecus & maledicentiam adiungens ab ijs proficiscentem, qui libenter faciunt, vt ijs qui ita sibi viuendum proposuerunt, vt nos viuimus, obtrectent. At nisi hoc dictum audax sit; nos quoque per Euam e paradiso expulisti.] haec & alia Gregorius inde alio migrans. Transiit enim vt ceruus senex infirmis pedibus, quod in fuga tantum in eiusmodi bello sciret repositam esse salutem, atque victoriam collocatam.

LOQUACEM IN SENECTV- TE LINGVAM COERCET GRE- GORIVS. b Greg. carm. in silis. quadrag.

Vix credi potest, quanto ipse studio in senectute, infirmus corpore, excoluerit mo- nasticam disciplinam, quantave seueritate cohibuerit tum corporis tum animae sensus extra lineam spiritus vel quid modicum deflectentes: discas enim ex vno haec omnia, quod ipse narrat his verbis: Nunc vero & morbo affectus & senectute fractus ac debi- litatus in aliam calamitatem incidi; indomitam linguam, praecipitiq. loquendi celeri- tate volubilem habens, quae me inuidi hostis mei manibus semper tradidit, innume- risq. incommodis affecit, &c.] solet enim eiusmodi vitium in senibus virefcere. At quanam hoc coercuit disciplina? perpetuo quadraginta dierum silentio; quo absolu- to, cecinit illud carmen, sic eo Christum compellans: Tibi linguam meam deuinxit, & eam nunc soluo: quod vtrumque vt pie faciam, te supplex rogo & obsecro. Loquar quae loqui conuenit: quae autem nefas est loqui, ne animo quidem & cogitatione com- plectar.] haec ipse.

MONACHI HYPOCRITAE ADVERSAN- TVR GREGO- RIO.

a Gregor. Naz. carm. in mo- nach. hypocr.

At nec ob id quod reliquerit ciuitates & confluentes Episcopos, carere persecutio- nibus potuit, illiatis illis quidem ab hypocritis vitae monasticae professoribus, qui cum cernerent in Gregorium magni nominis virum omnium conuerti oculos, ipsumq. praeter ceteris ab omnibus celebrari laudibus: infenso id animo ferentes, ipsum carpere, & iacere contumelias coeperunt, quod scilicet ruri ageret, non in siluis, incongruamq. monacho vitam duceret. Porro scripsit in eiusmodi monachos hypocritas ipse Gregorius car- men, quo in vnum ex eis petulantiorum ait: Nuper quidam stultus, delicijsq. peditus, diues, atque insolens delicias mihi vitaeq. molliciem obiebat, cum alia multa dicens, tum etiam illud, me diuitem & copiosum esse, vt qui & hortum & otium & mediocrem fontem habeam.] conuertensq. in eos orationem, iure ipsos redarguit eorumdem, quo- rum alios reprehenderent, amplissimorumq. praediorum possessionem & delicias car- nis obiectans, mox subdit: Nos contra, si fontem, vel hortulum, vel exiguam auram, vel vmbrosam quoddam nemusculum, res vti que leuissimas possideamus, protinus ad de- licias interpretamini. Quid? an ne respirare quidem Christianis licet? &c.]

PTATEV Z HADITVM ANTICORI

Quorsumnam vero progressa est pseudomonachorum simulas? eousque sane, vt (quod horrendum est dictu) ad altare Dei sacrificantem Gregorium lapidibus appetie- rint; occidissentq. nisi diuina fultus gratia, immane periculum euasisset: meminit ipse de eiusmodi more latronum facta grassatione in epistola ad Theodorum Episcopum Tyanensem in eosdem monachos scelus vindicare paratum, cum ab infligendis in eos poenis reuocare conatur, ita scribens:

a Gregor. Naz. epist. 82. edit.

GREGOR. LA- PIDIBVS IMPE- TITVS PRO LA- PIDANTIBVS INTERCEDIT.

Audio te contumelias eas, quae monachi ac pauperes nobis intulerunt, grauitate molestaeq. ferre. Nec vero mirum est, te, qui nullum adhuc vulnus accepisti, nec calami- tatum nostrarum periculum fecisti, ad huiusmodi res animo discrucari: Nos autem, vt qui & plura mala persenserimus, & contumelias impetiti simus, fidem atque auctori- tatem merito nancisci queamus, ea pietati tuae praecipientes, quae cum canices docet, tum ratio ipsa demonstrat. Grauius quidem atque adeo grauius sunt ea quae conti- gerunt: quis inficias ire queat? nimirum & contumeliam altaribus illatam esse, & conturbata mysteria; & nos inter sacra, quibus opera dabatur, & eos qui saxis nos ap- petebant, inreiectiones, aduersus lapidum ictus medicinam a precibus petiisse, virginum pudorem in obliuionem venisse, monachorum modestiam, pauperum calamitatem, quos animorum austeritas misericordia quoque priuauerat. Nihilominus tamen leni- tate atque clementia vti, fortasse fatius est, multisq. per ea quae perpetimur, lenitatis ac patientiae documentum praebere. Plerique enim sunt, quos non tam oratio mouet, quam actio, quae taciti cuiusdam monitoris instar est.

Magnum

A Magnum esse censemus, de ijs a quibus laesi sumus, poenas sumpsisse: magnum in- quam; nam & hoc ad aliorum vitia corrigenda vtile est: At multo hoc maius & diui- nius est, acceptam iniuriam tolerare: illud enim improbitatem coeret, hoc autem ad probi- tatem adducit; quod quidem longe praestantius ac perfectius est, quam a vitio abstinere. Ingentem nobis humanitatis quaeritum propositum esse existimemus, si ea quae in nos ad- missa sunt, condonemus, vt ipsi quoque veniam consequamur, &c.] pluribus docet praestare zelo mansuetudinem. Hic vero illud obiter attingisse fat erit: Gregorium haec scribentem ad Theodorum Episcopum Tyanensem, & alias plures epistolas ad eum- dem dantem, calumniam passum a posteris, qui asserunt scripsisse litteras ad Theodo- rum Mopsuestenum haeticum. sed cum mille modis redargui possit calumniantium vel dolus, vel imperitia: satis illud tibi, Iustinianum Imperatorem in edita a se de fide B Catholica sanctione ipsum ab hac calumnia liberasse.

a Extrat rom. a. Concil. noua edita.

His igitur Gregorius tam praclaris auctus in senectute coronis, locupletatus meritis, via- tico immortalitatis accepto, feliciter migravit in caelum: cuius transitus non mortis, sed natalis titulo, quolibet anno in Ecclesia repetendus, publicis monumentis adscriptus, haecenus virenti obseruantia celebratur. Eius vero venerandam effigiem in Graeco co- dice Vaticano ita descriptam inuenimus: Statura mediocri erat, pallidus aliquan- tulum, non tamen citra venustatem, depresso naso, supercilijs in rectum protensis, aspectu blando & suauis; altero oculo, nempe dextero, subtristis, quem cicatrix qua- dam contrahebat; barba non promissa, sed densa, eaque in extremo quasi fumo in- fuscata: qua parte caluus non erat (nam subcaluus erat) albos crines habe- bat, atque conspicuos.] haec ibi, & quidem consentientia ijs quae ab ipso descripta le- guntur, nimirum de pallore & macie, oculi cicatrice, atque caluitie. Tanto au- tem tum viuens, tum etiam post mortem nominis splendore effulsit & gloria, vt tam Graecorum quam Latinorum praconijs celebretur: quem & reueriti sint & lauda- uerint etiam Ecclesiae hostes, vt inter alios Eustorgius, qui Basilio atque Apollinari Gregorium praefert.

GREGORII EP- FIGIES. b Cod. Graec. nu- mer. 549.

Representauit eum quasi viuentem post mortem veneranda ipsius imago non pictu- ra tantum, sed & sculptura reddita; quae in ecclesia collocata, magna Fidelium veneratio- ne frequentata cultaq. pie fuit; ex qua & miracula diuinitus edita prodire, vt inter alia illud sub Michaele Balbo Imperatore, cum Constantinus filius Leonis Armeni Augu- sti ex violenta abscissione mutus redditus, eius imaginis opera, sed virtute prototypi regnantis in caelo, recepit loquelam. quo modo res se habuerit, Cedrenus narrat; sed nos de his seruato ordine temporum suo loco agemus. At reddamus hic epigramma seu potius vitae ipsius epitomen continens epitaphium ab ipso met versibus inter gra- ues vitae molestias decantatum: est vero eiusmodi:

c Gregor. Naz. orat. in Max. d Greg. in carm. de rebus suis. e Greg. orat. ad Arian.

Cur carnis laqueis tu me, pater, implicuisti?
Cur subsum vitae huic, quae mihi bella mouet?
Diuino patre sum genitus, sanctaq. parente:
Hac mihi lux vitae namque precante data est.
Oravit, summoq. Deo me vouit: at ortus
Est mihi per somnum virginitatis amor.
Ista quidem Christi: post at subiere procella:
Rapta mihi bona sunt, fracta dolore caro.
Pastores sensi quales vix crederet ullus,
Orbatuq. abij prole, malisq. grauis.
Gregorij haec vita est: at Christo postera cura,
Qui vita dator est. Exprimat ista lapis.]

f Cedren. in Mich. Balbo.

g Greg. Naz. in Epitaph. & epit. Vit. sua. GREGORII EPI TAPHIVM.

sed exigua sunt haec: siquidem res ab eo praclare gestae vna cum nomine ipsius non so- lum in caelo sunt scriptae, sed & plurimis in terra leguntur exculptae columnis, sicq. vi- uit post obitum vbique beatus: nam eius animam Christus, scripta possidet Ecclesia, & corpus Roma tandem accipiens nobilissimo condidit tumulo in basilica Vaticana. Ce- lebrantur ore omnium sanctorum Patrum eius praconia, quem & Cassiodorus eius- modi exornat elogio: Gregorius splendidissimum scientiae & doctrinae iubar: qui & iam cum olim vita functus sit, etiam nunc tamen auctoritate & fide viuuit: et cum iam olim corpore absit ab Ecclesijs, tamen voce ac magisterio non recedit.] ita quidem, cum sit

frequenter audire e suggestu loquentem Gregorium hæreticos sermonibus infectantem, A
 roborantemq. fidem Catholicam, sui prærogatiua suffragij controuersias dirimentem,
 definientem insuper dubia, atque pronunciantem quæ careat appellatione sententiam.
 At iam ad Theodosium se conuertat oratio.

Auctor est Marcellinus in Chronico, sub huius anni Consulibus Timasio atque Pro-
 moto ipsum Theodosiū Imperatorem vna cū Honorio filio mense Iunij Urbem ingres-
 sum esse, digressum vero inde Kalendis Septembris. Certe quidem vsque ad tertium
 Nonas Maij hoc anno mansisse Theodosium Mediolani, rescriptū ab eo ibidem eodem
 die datum aduersus Macedonianos significat^a. Cum autem Romam venisset, ibi trium-
 phum de liberato Imperio Occidentali, victoq. tyranno egisse, Sozomenus tradit^b, vo-
 luissetq. socium habere gloriæ Valentinianū, partitumq. esse cum illo triumphū: quod
 maioris gloriæ atque triumpho illi conciliauit honorem, splendoremq. contulit. Sed tot
 tantaq. bona vna Iustina videre non meruit, cuius impietas ad exitiū Italiæ tyrannū ar-
 marat: iā enim ante hæc omnia ipsam esse defunctā, idem auctor affirmat. Tunc Latinus
 Pacatus, nobilis orator Gallicanus, cum Romæ præfens esset, Theodosium post trium-
 phum in Senatu oratione laudauit, qua post recensitas de hostibus victorias partas hæc
 de aduentu & commoratione eiusdem Imperatoris in Vrbe: Licuerit mihi, quæ in bar-
 baris gentibus, longinquisq. prouincijs pro summa re fortiter feliciterq. fecisti, an-
 nuente numine tuo & Senatu fauente dixisse. Ea vero quæ Romæ gesta sunt, qualem te
 Vrbi dies primus inuexerit, quis in curia fueris, quis in rostris; vt pompā præeuntū fer-
 colorū, curru modo, modo pedibus subsecutus, alterno clarus incessu, nunc de bellis, nunc
 de superbia triūpharis; vt te omnibus Principem, singulis exhibueris Senatorem; vt cre-
 bro ciuiliq. progressu non publica tantū opera lustraueris, sed priuatas quoque ædes di-
 uinis vestigijs consecraris, remota custodia militari, tutior publici amoris excubijs: ho-
 rum hæc linguis, horum inquā voce laudentur, qui de communibus gaudijs & dignius
 vtique quæ maxima, & iustius poterunt prædicare quæ propria sunt. O mea felix pere-
 grinatio, o bene suscepti & exhausti labores. Quibus ego intersum bonis? quibus fruor
 gaudijs? quæ reuersus vrbibus Galliarū dispenfabo miracula? quantis stupentium po-
 pulis, quàm multo circumdabor auditore, cum dixerō: Romam vidi, Theodosium vi-
 di, & vtrumque simul vidi: Vidi illum Principis patrem, vidi illum Principis vindicem,
 vidi illum Principis restitutorem.] hæc & alia plura clarus orator.

Agit & Prudentius de Theodosij Romam aduentu, atq. nihil illum antiquius ha-
 buisse, quàm vt Urbem a profano idolorum cultu penitus liberaret. Hæc quidem ipse
 in carmine contra Symmachum scripto: quod constat ab eo elaboratum post ipsius
 Theodosij obitum sub Honorio Imperatore, postq. debellatum (vt ex eo constat)
 Alaricum a Stilicone apud Pollentiam. De Theodosio igitur agens, duorum ty-
 rannorum extinctorem nominat, licet post hæc Eugenium expugnari & occidi con-
 tingerit: aduentum autem eius in Urbem his cecinit versibus^c, infectatus deorum cultū:
 D

*Cum Princeps gemini bis victor cade tyranni
 Pulchra triumphali respexit mœnia vultu,
 Nubibus obsessam nigrantibus aspicit Urbem:
 Noctis obumbrata caligine turbidus aer
 Arcebat liquidum septena ex arce serenum:
 Ingemuit miserans, & sic ait: Exue tristis
 Fida parens habitus. equidem prædiuise cultu
 Illustrata cluis, spolijsq. insigne superbis
 Attollis caput, & multo circumfluis auro:
 Sed nebulis propter volitantibus, obsitus alti
 Verticis horret apex: ipsas quoque liuida gemmas
 Lux hebetat, spissusq. dies & fumus ob ora
 Suffusus rutilum frontis diadema retundit.
 Obscuras video tibi circumferrier umbras,
 Ceruleasq. animas, atque idola nigra volare.
 Censeo sublimem tollas super aera vultum,
 Sub pedibusq. tuis nimbofa elementa relinquant, &c.]*

Quo modo

THEODOSII
 ADVENTVS IN
 VRBEM.

a l. 17. de heret.
 Cod. Theod.
 b Sozom. lib. 7.
 cap. 14.

QUANTA THE-
 ODOSIUS VR-
 BI PRAESTI-
 TIT.

Prudent. ad-
 uersus Sym-
 mach. lib. 1.

A Quo modo autem cum Romanis transfegerit, inferius subdit: nempe vt sacrificia omnia
 abolerentur, festiq. dies, & ipsæ statuae idolorum frangerentur; si quæ tamen earum ex-
 cellentis essent manus artificis, eadem non ad cultum, sed ad Urbis ornatum exponerentur.
 subdit enim post multa ipse Prudentius:

*Deponas iam festa velim puerilia, ritus
 Ridiculos, tantoq. indigna sacraria regno.
 Marmora tabenti respergine tincta lauare,
 O proceres: liceat statuas consistere puras
 Artificum magnorum opera. Hæc pulcherrima nostra
 Ornamenta cluant patria, nec decolor vsus
 In vitium versa monumenta coinquinet artis.
 Talibus edictis Vrbs informata refugit
 Errores veteres, &c.]*

B hæc ex Prudentio recitasse volumus, quo cesset inui-
 dia querelarum quorundam de idolorum demolitione: nam confractio nobilissimo-
 rum artificum operum Gothis potius, quàm Christianis ista non attendentibus, ad-
 scribenda est: quibus fortasse Deus tradidit Urbem, vt eam penitus expurgarent a deo-
 rum Gentilium simulacris.

At quid tunc actum cum Symmacho clarissimo Senatore, propugnatore tamen Gen-
 tilium deorum cultus: hæc in primis Socrates habet^a: Romæ igitur festa celebrare
 triumphalia. Quo quidem tempore Theodosius Imperator suæ singularis clementiæ
 in causa Symmachi viri Consularis illustrem dedit significationem. Iste namque Sym-
 machus & inter viros ordinis Senatorij Romæ principem locum obtinuit, & propter
 C excellentem ipsius in Latinis litteris eruditionē in summa admiratione fuit: nam mul-
 tos libros Latino sermone conscripsit: inter quos liber de laudibus Maximi tyranni, dum
 adhuc viuebat, editus, & coram eo recitatus, eum postea lasæ maiestatis reum fecit:
 quapropter mortem veritus, ad ecclesiam confugit. Imperator vero, qui adeo pio & re-
 ligioso animo erga fidem Christianam affectus erat, vt non sacerdotes modo, qui in ea-
 dem cum illo fide consentiebant, supra modum coleret, sed Nouatianos etiam, qui in fi-
 de Consubstantialis cum eo conspirabant, amplecteretur humanitus; quo Leontio Ro-
 mæ Ecclesiæ Nouatiana Episcopo pro Symmacho deprecanti gratificaretur, Symma-
 chum absoluit crimine: qui veniam consecutus, Apologeticum ad Imperatorem Theo-
 dosium scripsit.] hæc Socrates.

Quod de Nouatiano Episcopo ait Romæ agente: licet hæctenus a Nouatiani schisma-
 D tici tempore auditum non sit, Nouatianos habuisse Episcopum Romæ; tamen quod
 tolerati iidem fuerint, haud adeo incredibile videri potest, cum & Donaristæ id etiam
 (vt ex Opato vidimus) fuerint amulati, nempe vt sectæ ipsorum Africanis Romæ de-
 gentibus, ex Africa Romam Episcopū mitterent. Auditos quidem his temporibus fuisse
 in Vrbe Nouatianorum susurros, necnon Montanistarū in hæresi collegarum, S. Hie-
 ronymus^b in epistola ad Marcellam satis significat. Quinetiam inualuisse non nihil
 his temporibus in Occidente Nouatianam hæresin, scripta Paciani de Pœnitentia, con-
 fessione, & baptisinate satis docent. Ceterum quod ait Socrates, Theodosium huma-
 nitus complexum esse Nouatianos, & in gratiam eorum Episcopi fuisse ab eo absque
 poena Symmachum absolutum; longe errat: nam rem aliter se habuisse, S. Prosper^c
 fuorum temporum res scribens demonstrat hisce verbis: Theodosij religiosi Princi-
 E pis Imperio per Iouinum & Gaudentium Comites omnia templa expoliata: quæ
 vana figmenta quis nostrum permittitur ignorare? Cui Symmachus ille mirabili
 eloquio & scientia præditus, tamen Paganus, præconio laudum in Consistorio recita-
 to, subtili arte, qua valuit, aram Victoriæ in Senatu restitui, Christiano, vt nouerat,
 Principi intimauit. Quem statim a suis aspectibus pulsū, in centesimo lapide, rheda
 non strata impositum ea die, manere præcepit.] ita Prosper.

Sic namque se habuit Symmachus, longe antiquo Catone impar, quippe quod tem-
 pori inseruierit: nam qui pro concione laudauit Maximū tyrannū, celebravit & Theo-
 dosium eiusdem tyranni extinctorem: sed sicut ad laudandum Maximum adulatio &
 priuatum commodum impulit, ita ad præconia Theodosij veritas persuasit: siqui-
 dem litteris ad Flauianum scriptis testatur, se haud pro rei dignitate tantum munus
 expleffe: sic enim ait in epistola ad eundem æque etiam Ethnicum scripta^d: Cum ci-
 uiles

SYMMACHVS
 R VRSVS A.
 G E M S P R O
 A R A V I C T O -
 R I A E T H E O -
 D O S I I I R A M
 I N C V R R I T .
 a Socrat. lib. 5.
 cap. 14.

NOVATIANA
 HAERESIS IN
 VALESCIT.

b Hieron. epist.
 149. & supra
 epist. 54.

c Prosp. de Pro-
 mission. & pra-
 dict. lib. 3. c. 38.

d Symmach. lib.
 2. epist. 23.

uiles & bellicas laudes domini nostri Theodosij styli honore percurrerem (magis enim contigisse me omnia, quam satisfacisse singulis fateor) etiam leges eius bonis pacis admiscui, quas ut noueram priscis ademisse admirationem, ita referuasse * nobis parem gloriam non putabam, &c.] laudat recentem legem hoc anno X. Kalend. Februarij, Mediolani datam, qua inconcessum esse voluit Imperatori atque domesticis eius, quod priuatis iure permissum esset; nimirum cum lege cauit, ne liceret Imperatori, vel magistratibus, quicquam per codicillos vel epistolam relictum accipere: extat ipsa sanctio in Codice Theodosiano descripta ^a.

^a l. 2. de testam. C. Theod.

At quod Symmachus abutens Theodosij mansuetudine inconcessa tentare praesumpserit, iustam Principis iram expertus, exulare coactus est. Verum (quod ait Socrates) scribens ad eundem Imperatorem Apologeticum, non veniam tantum consecutus, sed maiorem apud eum gratiam nactus est, ut ipse Symmachus tradit ad dictum Flavianum ^b postea scribens, ubi & de sua defensione meminit, cum ait ^b: Erit fortasse copia mihi afferenda quandoque apud aeternum Principem dominum nostrum Theodosium veritatis, cuius erga me fauor fecit, ut aliquid interim moliretur inuidia. Non puto eam causa mea bonis temporibus conditionem * futuram, quae sub tyranno fuit, cuius literis ad Marcellini suggestionem datis, homines meos scis esse mulctatos: quod in panegyrici defensione non tacui.] haec ipse. At quid tum Romae actum a populo Christiano?

^b Symmach. lib. 2. epist. 32.

* eruditionem

QVID ROMAE IN TEMPLA.

Cum animus Theodosij aperte Fidelibus innotuisset infensissimus esse aduersus superstitionem Gentilicium, declaratus nimirum non eo signo tantum, quod negasset restitui in Capitolio aram Victoriae, sed quod petentem id Symmachum exilij poena mulctasset, atque etiam per Comites suos (ut dictum est) Iouinum & Gaudentium idolorum templa expoliasset: vix credi potest, quanta animositate Fideles Romae in idola insilierint: de quorum studio haec S. Hieronymus in praefatione ad Eustochium in Pauli epistolam ad Galatas ^c: Romanae plebis laudatur fides. Vbi alibi tanto studio & frequentia ad ecclesias & ad Martyrum sepulchra concurritur? Vbi sic ad similitudinem caelestis tonitruum Amen reboat, & vacua idolorum templa quatiuntur?] videtur enim hoc tempore ipse habuisse praemanibus commentarium illum, quem iam se ante absoluisse, quam Theodosius ageret in Imperio annum decimum quartum, testatur in fine de Scriptoribus Ecclesiasticis. De eadem demolitione idolorum argumentum illud non leue, cum idem S. Hieronymus ad Latam scribens ^d, sic ait: Auratum squallet Capitolium: fuligine & araneorum telis omnia Romae templa cooperta sunt: mouetur Vrbs sedibus suis, & in vndas populus ante delubra semiruta currit ad martyrum tumulos.] ita ipse, signans haud dubium haec tempora, quibus spoliata a Theodosio idolorum templa fuere, a populo vero quassata ac semirura. Laudat magnopere hac ex parte S. Ambrosius Theodosium, dum de ipso ait ^e: imitatus Theodosius Iacob, qui supplantauit perfidiam tyrannorum, qui abscondit simulacra Gentium: omnes enim cultus idolorum fides eius abscondit: omnes enim caerimonias obliterauit.]

^c Hieron. praef. ad Galat. lib. 2.

^d Hieron. epist. 7.

^e Ambros. orat. in funer. Theod.

^f Aug. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 26.

Equidem & S. Augustinus ^f testatur, Theodosij lege iusta esse simulacra, ubi reperirentur, confringi: ait enim post recensitas adeptas ab eo diuina ope victorias: Simulacra Gentilium vbique euertenda praecipit; satis intelligens, nec terrena munera in demoniorum, sed in Dei veri esse posita potestate.] haec Augustinus. Hac semel a Christiano Principe idola frangendi impetrata diu optata licentia, exarsit Christiani populi iustus zelus in deturbandis confringendisque deorum Gentilium simulacris, in quibus daemones diutius honorem sibi diuinum proditorie usurparant. Commiuisse enim idola, non nisi fatanae regnum dissipasse cuique videbatur. Vnde sine dijs Capitolium, nempe templa ibi sita squallore obducta fuisse, Hieronymus tradit: qui & haec alibi de Capitolino Ioue & alijs templis eiusdem ^g: Templa Iouis & caerimoniae conciderunt.] Verum non sic quidem concidisse affirmat Capitolini Iouis templum, quod dirutum hoc anno fuerit, sed quod ornamentis tantummodo expoliatum. Nam Zosimus tradit ^h, cum Theodosius Romam venit, hoc scilicet anno, Stiliconem Ducem vtriusque militiae e foribus Capitolij laminas aureas abstulisse; eiusque uxorem, Serenam nomine, detraxisse e collo Rheae deorum matris mundum muliebrem, suoque ipsius illigasse collo. Cremasse insuper libros Sibyllinos eundem Stiliconem, luxit Gentilitas: de quo ista Rutilius versibus cecinit ⁱ:

IOVIS CAPITOLINI TEMPLVM SFOLIA TVM.

^g Hieron. contr. Iouinian. lib. 2.

^h Zosim. lib. 5.

ⁱ Rutil. in Iuuer. lib. 2.

^A Non tantum Geticis grassatus proditor armis Ante Sibyllina fata cremanit opis.] licet haec potius sub Honorio Imp. contigerint.

At est quod de Zosimo admireris, qui tum Stiliconem ob violatas fores Capitolij, tum Serenam coniugem ob spoliata deorum matrem mundo, male periisse ait: sed quam haec praeter scriptorum omnium sententiam, id eius proditori Imperij tributum? nam aequius fuisset dicere, Stiliconem ob tyrannidem contra Christianum piumpque Imperatorem, iusto Dei iudicio ipsum cum suis recentioris sceleris meritis dedisse poenas. Sed est iusta in eo querela Zosimi de homine barbaro eiusque coniuge, quod ea sublata sibi sumpsissent; cum apud antiquae probitatis Christianos nefas duceretur sic in idola grassari, ut in usum priuatum ipsorum aliquid ex idolis conuerteretur. Vnde S. Augustinus ^a ad Publicola: Cum (inquit) templa, idola, luci, & si quid huiusmodi, data potestate euertuntur: quamuis manifestum est, cum id agimus, non ea nos honorare, sed potius detestari; ideo tamen in usus nostros priuatos dumtaxat & proprios non debemus inde aliquid usurpare; ut appareat nos pietate ista destruere, non auaritia. Cum vero in usus communes, non proprios ac priuatos, vel in honorem Dei veri conuertuntur: hoc de illis fit, quod de ipsis hominibus, cum ex sacrilegis & impijs in veram religionem mutantur.] haec Augustinus; qui & alibi ait, Christianos minime consueuisse nisi voluntate Principis in idola insurgere, abstinuissetque a priuatorum rebus: sunt haec eius verba ^b: Vbi nobis non est data potestas, non facimus: ubi data est, non praetermittimus. Multi Pagani habent istas abominationes in fundis suis: Numquid accedimus & confringimus? Prius enim agimus, ut idola in eorum cordibus * confringamus.] haec ipse. Quae igitur a Fidelibus aduersus idola Romae sunt perpetrata, ea omnia voluntate facta esse Imperatoris, vel ex eo facile possumus intelligere, quod Gentiles, aduersus quos & in quorum oculis haec agebantur, utique armis etiam defendissent iura templorum, pro quorum defensione maiores ipsorum magna saepe certamina obijissent: haud mediocri enim potentiae esse potuit, Christianis illa talia tantaque patris sed id actum patrocinio Imperatoris, qui & quod iubebat lege, docebat exemplo.

CAUSA P. STILICONIS VNDE MAN. VII.

^a August. epist. 154.

^b August. de Verbis Dom. serm. 6.

* corde frangamus

Quid praeterea Romae tunc egerit Imperator, Socrates ita narrat ^c: Theodosius Imp. quamquam ad exiguum tempus in Italia commoratus est, vrbi tamen Romae plurimum apportauit commodi, partim dando, partim auferendo. Nam sicut multa magnifice & liberaliter in ea contulit, sic duo quae illi magno dedecori fuerunt, ademit: quorum alterum fuit huiusmodi. Erant Romae aedes per amplam & vastam antiquitatem extractae, in quibus panis, qui suppeditabatur ciuitati, confectus fuit. His praesuerunt, quos Romani patrio sermone Mancipes appellant. Qui, tempore progrediente, aedes illas furum latibula effecerunt. Nam quia pistrina ad aedes spectantia in profundo sita essent, & ad latera singularum aedium aedificatae caupona, inquit illis meretricibus habitarent: complures idcirco, cum qui cibi capiendi necessitate adducti, tum qui obscenae libidinis intemperantia inflammati, eo veniebant, per insidias dispoliati fuerunt: nam machina quadam factum est, ut ex caupona in pistrinum praecipitarentur. His dolis delusi erant in primis peregrini, qui Romam incolebant: qui cum irretiti tenerentur, coacti fuerunt in pistrinis molere; ac complures non exire permisi, ibi vitam ad summam senectutem traduxerunt, suisque attulerunt opinionem, quod mortem oppetuerant. In hunc laqueum vnus ex Imperatoris Theodosij militibus forte incurrit: qui cum in pistrinum inclusus exeundi potestatem non haberet, districto quem habebat pugione, eos qui eum egredi prohibebant, trucidauit: reliqui rei gestae metu perterriti, militem dimiserunt. Imperator igitur, re intellecta, Mancipes graui supplicio affecit: aedes, quae latronum erant perfugia, penitus disturbari iubet. Atque hoc vno dedecore Romae ciuitatum omnium facile principem ad istum modum liberauit.

^c Socrat. lib. 5. c. 25. DEMOLITAE MVSCIPVLAE INNOCENTIVM.

QVID PASSAE ADVLTERAE ROMAE.

Alterum tale fuit. Si qua mulier in adulterio esset deprehensa, eam cum deliquerat, supplicij genere non ad tollendum peccatum, sed ad augendum coercere solent Romani. Nam illam in angustum lupanar conclusam, turpiter, impudenterque scortari coegerunt: quippe effecerunt, uti eo tempore, quo obscenum illud flagitium admitteret, pulsarentur tintinnabula, ut eos qui adessent in proximo, facinus minime lateret, immo vero ex tintinnabulorum sonitu illud turpe & ignominiosum supplicij genus omnibus liquido constaret. De qua flagitiosa consuetudine Imperator certior factus, eam omnino non ferendam putauit, sed Sestra (sic enim lupanaria illa nuncupabantur)

pabantur) demoliri iubet; aliasq. leges, quibus mulieres in adulterio deprehensæ coercerentur, sancit. Quapropter Roma, Theodosij Imperatoris opera, his duobus turpissimis impurissimisque flagitijs liberata est.] hæc Socrates. At quidem hanc viguisse Romæ consuetudinem, apud neminem legi: etenim ibi lex Iulia semper vicens ac vigilans extitit vindex aduersus adulteros. In aliquibus autem Italiae locis scimus hætenus in more esse, vt viduarum ad vota secunda transeuntium matrimonia hoc tintinnabulorum sonitu derideantur.

a Prudent. ad- ner. Symmach. lib. 5.

Has cum sordium cloacas Theodosius expurgasset, atque alia turpia obscœnaq. Gentiliciæ superstitionis prorsus aboleuisset; merito Prudentius ista cecinit:

Quantum præcipuus nostro sub tempore Princeps
Prospexit, tribuitq. boni. Multos Catilinas
Ille domo pepulit; non sana incendia rectis,
Aut siccas patribus, sed tartara nigra animabus,
Internoq. hominum statui tormenta paranteis.
Errabant hostes per templa, per atria passim,
Romanumq. forum, & Capitolia celsa tenebant:
Qui coniuratas ipsa ad vitalia plebis
Moliti insidias, intus serpente veneno,
Consuerant tacitis pestem miscere medullis.
Ergo triumphator latitanti ex hoste togatus
Clara trophæa refert sine sanguine: remq. Quirini
Assuescit supero pollere in secula regno.]

B

hæc & alia plura de Theodosio, cum Romam venit; quem licet minime nominet, prudens lector intelliget non de alio quàm de Theodosio Prudentium loqui, vel vno saltem eo certissimo signo, dum inferius ait, contulisse ipsum Symmacho Consulatum, de quo sequenti anno dicturi sumus, quem constat non ab alio quàm a Theodosio illi fuisse collatum.

Sed & quod ad Urbis expurgationem pertinet, aduersus maleficos edidit sanctionem ad Albinum Præfectum Urbis: hunc illum esse putamus patrem Latæ nurus Paulæ, quem S. Hieronymus Pontificem superstitionis Gentiliciæ fuisse tradit. ipsum autem rescriptum sic se habet:

b Hieron. epist. 7. c. 1. 1. de malef. Cod. Theod. QUID THEODOSIVS IN MALEFICOS.

Imperatores Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Albino P. V. Quicumque maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupauerit; illico ad publicum protrahat, & iudiciorum oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam ex agitatoribus, seu ex quolibet alio genere hominū contra hoc interdictum venire tentauerit, aut clandestinis supplicijs etiam manifestum reum maleficæ artis supprefferit; vltimum supplicium non euadat geminæ suspicioni obnoxius; quod aut publicum reum, ne facinoris socios publicaret, seueritati legum & debitæ subtraxerit quæstioni; aut proprium fortassis inimicum sub huius vindictæ nomine supplicio atrociore confecerit. Datum XVII. Kalend. Septemb. Romæ, Timasio & Promoto Consulibus.]

* consilio

d Sozom. lib. 7. c. 14. in fin. QUID IN MANICHÆOS. e l. 18. de heret. Cod. Theod.

Quod ait Sozomenus, Theodosium Romæ multa quoque pro saluberrimo Ecclesiarum statu constituisse: quænam hæc fuerint, iam videamus. Aduersus enim Manichæos in Vrbe commorantes ad eundem Præfectum Urbis Albinum eiusmodi rescriptum dedit: Quicumque sub nomine Manichæorum mundum sollicitant, ex omni quidem Orbe terrarum, sed quàm maxime de hac Vrbe pellantur sub interminatione iudicij. Voluntates autem eorundem, quinimmo ipsæ etiam facultates populo publicatæ, nec vim testamentorum teneant, nec derelinqui per eos, aut ipsdem fas sit: nihil ad summum his sit commune cum mundo. Dat. XV. Kal. Iulij Romæ, Timasio & Promoto Consulibus.] Ad huius quidem legis decretum S. Ambrosius visus est habuisse respectum, dum scribens ad Siricium Papam, Theodosium Imperatorem execratum esse Manichæos affirmat. Sed & post hanc VII. Idus Augusti, de ferijs, quibus a iudicij strepitu vacaretur, ad eundem Albinum Præfectum rescriptum dedit.

f Ambros. epist. 81. in fin.

g l. 2. de ferijs Cod. Theod.

Hæc quidem fanciuisse Theodosium, instante Siricio Romano Pontifice, labores ab eo ea de causa suscepti significant: nam in libro de Romanis Pontificibus hæc de ipso leguntur: Hic inuenit Manichæos, quos in exilium deportauit: et hoc constituit, vt non participarent cum Fidelibus communionem; quia polluto ore non liceret sanctum corpus

b Rom. Pontific. cal. in Siricio.

A corpus Domini contrectare. Hoc quoque constituit, vt si quis conuersus de Manichæis rediret ad Ecclesiam, nullatenus communicaret, nisi tantum relegationi monasterij diebus vitæ suæ teneretur obnoxius, vt ieiunijs & orationibus maceratus, probatus sub omni examinatione vsque ad vltimū diem transitus sui, humanitate Ecclesiæ, viaticū eis largiretur.] hæc ibi de Siricio, quæ quidem mores Manichæorum ignorantibus subobscura videri possunt. Sciendum est enim ex ijs quæ superius dicta sunt, sic Manichæos se solitos esse inter Catholicos insinuare, vt perdifficile cognosci possent, cum nulla habita ab eis ratione periurij, se esse Catholicos mentirentur: quod si aliquando Manichæi esse detegerentur, conuincerenturque; iidem poenitentiam simulantes, hæresin forinsecus detestantes, Manichæi nihilominus intrinsecus perseuerarent; & quo minus detegerentur quales essent, cum Catholicis in ecclesia conuenirent, atque cū eis sacram participarent Eucharistiam. Iure igitur sic exagitauit latentes Manichæos Siricius, eosdemq. communionem priuatos in exilium mittendos curauit, sanciuitq. ne amplius poenitentes Manichæi ad participationem Eucharistiæ, nisi in fine vitæ admitterentur. Quamnam autem artem ad Manichæos ab Orthodoxis dignoscendos S. Leo Papa excogitarit, suo loco dicturi sumus. Porro hoc tempore Iouinianum aliqua ex parte sensisse cum Manichæis, S. Ambrosius ac collegæ Episcopi scribentes ad Siriciū Papam ostenderunt. Sed de Iouiniano superius.

* conuexari

a Ambros. epist. 81.

QVID SIRICIVS PAPA IN FLAVIANVM.

Qui autē interpellauit Imperatorē aduersus Manichæos Siricius Papa, eūdem contra Flavianū Episcopum Antiochenum, quod aliàs litteris fecerat, animauit; nec modo tantum, sed cum iterum aduersus Eugenium venit. At videamus, quid de his in primis Theodoretus, propensior nimis (vt demonstratū est superius) erga Flavianū, conscribat:

b Theodoret. lib. 5. c. 23.

C ait enim: Ne Paulino quidem iā mortuo, simultas compressa est: sed cū Euagrius eius sedem post illum obtinuisset, non destiterunt inimicitias cum magno Flauiano exerce- re: idq. cum Euagrius contra legem Ecclesiæ designatus esset: quippe solus Paulinus eum ordinauerat: in qua re complures simul canones violauit. Siquidem canones neque faciunt potestatem cuiquam iam mortem appetituro, quemquam in locum suum sufficere: atque omnes prouinciæ Episcopos iubent in vnum ad eandem rem conuocari: quinetiam vetant rursum quemquā absque tribus Episcopis Episcopum constitui.] hæc quidem quæ dicit de ordinatione Euagrii facta viuente Paulino Theodoretus, repugnant omnino his quæ a Socrate & Sozomeno dicuntur, affirmantibus nonnisi post Paulini obitum tentasse auditores eius subrogare in locum ipsius Euagriū: aliquid tamen vitij in ordinatione Euagrii intercessisse, S. Ambrosij testificatione paulo post sumus

c Socrat. lib. 5. c. 15.

d Sozom. lib. 7. c. 15.

CAUSA EVA- GRII ATQVE FLAVIANI.

D demonstraturi. Contigisse autem Paulini mortem hoc ipso tempore, tum Socrates, tum Sozomenus testari videntur: quando ea re audita Romæ, pro Euagrjo Siricius Theodosium interpellauit. subdit autem Theodoretus studens Flauiano, quæ post obitum Paulini & substitutionem Euagrii contigisse narrat, licet confuse admodum, dum hæc ait in Euagrii sectatores: Atramen horum nihil scire cupientes, Euagrii communionem sunt illi quidem amplexati, Imperatorisq. animum contra Flavianum incitare obnixe studuerunt. Nam cum Imperatori nimis acriter instando, multum sæpe exhibuissent molestiæ, accersit eum Constantinopolim, & Romam proficisci iubet. At Flavianus respondet hiemem iā esse. Itaque pollicitus, se ineunte vere imperata facturū, in patriam reuertit.] sed hæc facta sunt, cum Theodosius post annum sequentem Constantinopolim reuertit.

E At subdit Theodoretus: Sed cum Episcopi Romani, non Damasus solum ille admirabilis, verum etiam post illum Siricius & Anastasius Siricij successor, vehementius in Imperatorem inuecti essent, dixissentq. eum illos qui tyrannidem contra se exercere molirentur, opprimere, sed his qui per tyrannidem leges Christi euertere studerent, impunitatem concedere: eum accersit denuo Imperator, Romamq. vt contendat, cogere laborat.] hic plane auctor confundit historiam, dum hæc non ab vno tantum Siricio facta affirmat, sed a Damaso, qui eum præcessit, & ab Anastasio, qui successit; cum constet longe ante creationem Euagrii Damasum esse defunctum, & tempore Anastasij nequaquam superstitem fuisse Theodosium. quamobrem & Socrates quoque errare conuincitur, dum hæc de Euagrjo æque refert ad tempora Damasi; quæ quidem nonnisi sub Siricio contigisse, ipsorum quoque sententia patet: nam tam ipse quàm Sozomenus substitutionem Euagrii ad tempora referunt, quibus Theodosius Romæ agebat.

Quid

THEODORE-
TVS PATRO-
NVS FLAVIANI
HAUD SINCE-
RVS ASSERTOR
a Theod. lib. 5.
cap. 23.

Quid autem tergiuersationis obtenderit Flavianus, quo minus Romam ad iudicium A
proficisceretur: patronus eius Theodoretus^a sic narrat: Tunc sapientissimus Flavianus
libere Theodosio, non sine maxima omnium laude, respondit: Si qui me, o Imperator,
vt fidem minime sinceram ac sanam profitentem insimulent, dicantve vitā me traduce-
re indignam sacerdotio; tum illis ipsis iudicibus vtar, tum pronunciatam ab eis lubens
subibo sententiam. sin autem de sede & præfulatu digradientur; neque agam cum illis
iudicio, neque his quos eam dignitatem adipiscendi studium tenet, aduersabor: sed ce-
dam equidem volens, meq. ipse præfulatu abdicabo. Quare tu, cui libitum est, sedem
Antiochenam tribuito.] hic meminisse oportuit quæ superius dicta sunt exordio sedis
Flauiani, optasse id Gregorium Nazianzenum ob pacem Ecclesiæ a Flauiano præstari,
sed minime consecutum esse: quamobrem hæc a Theodoro inania existimo compo-
sita esse verba, vt colore aliquo excusaret hominem vocatum ad Synodū non obtempe-
rassē. quod vero Theodosius Imperator id ab eo fieri recusasset, sic subdit: At vero Im-
perator hanc eius animi magnitudinem & sapientiā magnopere admiratus, in patriam
reverti, & Ecclesiam sibi commissam sedulo pascere iubet.] hucusque Theodoretus, qui
& de his denuo interpellatum fuisse Theodosium ait, cum rursum redijt in Italiam,
quando videlicet aduersus Eugenium tyrannum expeditionem parauit. Sed de his suo
loco agendum.

SYNODVS CA-
PVANA.

At quod ad hanc causam pertinet, præterierunt multa Græcos historicos, quæ in Oc-
cidente decreto Episcoporum statuta fuisse, certum est. Siquidem post querelas Siricij
aduersus Flavianum apud Theodosium Imperatorem, in eadem causa indicta fuit Syn-
odus Capuæ, ad quam Flavianus vocatus minime venit, sed Imperatorem scriptis lit-
teris interpellauit, petens ab eo vt ageret cum Episcopis Occidentalibus, Synodum agi C
in Oriente, ad quam ipse causam dicturus accederet. Qui autem interea vocati Capuæ
Episcopi conuenere, ne aliquo diro schismate ea de causa Christianus discinderetur Or-
bis, illud in primis statuere, vt Orientalium nemini communio denegaretur qui Catho-
licæ esset fidei assertor, licet starent alij ipsorum a parte Flauiani, & a parte Euagrij
alij. hoc itaque vinculo mutæ communicationis astringi voluere, ne eam ob causam
schisma aliquod conflaretur. Rursum vero vt huiuscemodi dissensiones omnino seda-
rentur, causam illam inter Euagriū & Flavianum cognoscendam delegauerunt Theo-
philo Episcopo Alexandrino, tum ob sedis illius principalem in Oriente auctoritatem,
tum etiam quod cum a neutrius partibus staret, satis idoneus existimatus est qui ad
dissidia componenda sequester accederet, atque arbiter iudicaret vna cum Ægypti sibi
subiectis Episcopis; ita tamen, vt ipsorum iudicium postea confirmandum esset a Ro-
mana sedis Antistite. At refugit Flavianus Theophili iudicium: extat enim de his
omnibus S. Ambrosij Mediolanensis Episcopi ad eundem Theophilum epistola in hæc
verba conscripta^b:

b Ambrosij. epist.
78.

QVID S. AM-
BROSIVS DE
FLAVIANO
SVBTEREV-
GIENTE IV-
DICIVM.

Ambrosius Theophilo. Non habet quod vrgeat Euagrius: et habet quod
metuat Flavianus, ideoq. refugit examen. Dent fratres veniam dolori iusto: quia
propter ipsos vniuersus Orbis concutitur. Et illi tamen nostro non compatiuntur do-
lori. Perstringi saltem se æquanimiter ferant ab ijs, quos vident sua per tantorum
curricula temporum vexari intentione. Inter hos etenim duos nihil quod ad Christi
pacem pertineat, eligentes, grauis toto Orbe stabat discordia. Cui bonæ pacis nau-
fragio sancta Synodus Capuensis tandem obtulerat portum tranquillitatis, vt omnibus
per totum Orientem daretur communio Catholicam confitentibus fidem, & duobus E
istis tuæ sanctitatis examen impartiretur, fratribus & sacerdotibus nostris Ægyptijs
pariter confidentibus: quia hoc verum iudicium futurum arbitrati sumus, quod neu-
tri parti sociata communione, aliquo fauore propenderet. Cum ex his igitur æquissimæ
Synodi constitutis sperarem iam remedium datum, sinemq. oblatum discordiæ: scri-
bit sanctitas tua, iterum fratrem nostrum Flavianum ad precum auxilia & Imperia-
lium rescriptorum suffragia remeauisse. Frustra ergo tantorum sacerdotum fufus labor:
iterum ad huius sæculi iudicia reuertendum, iterum ad rescripta; iterum vexabuntur
sacerdotes senes, transfretabunt maria; iterum inualidi corpore patriam peregrino mu-
tabunt solo; iterū sacrosancta altaria deferentur, vt in longinqua proficiscamur; iterum
pauperum turbæ Episcoporum, quibus ante onerosa paupertas non erat, externæ opis
egentes compellentur inopiam gerere, aut certe victum inopum itineris vsurpare.

Interea

A Interea solus exlex Flavianus (vt illi videtur) non venit quando omnes conuenimus.
Fœnerator & debitor inuicem sibi occurrunt; isti sibi non possunt occurrere. Solus ex-
orx Flavianus (vt ipse vult) sacerdotalis confortijs; qui nec Imperialibus decretis, nec sa-
cerdotum conuentui præsentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolore, fratri
Euagrio donamus speciem bonæ causæ, qui eo defensabilior sibi videtur, quod eum re-
fugit Flavianus, aut quod habere se alterum arbitratur æqualem, vterque alienæ magis
ordinationis vitijs, quàm suis fretus. Quos tamen nos in meliorem vocamus viam, vt
malimus eos suis potius bonis, quàm alieno vitio defendi.

FLAVIANVS R. 3
DARGVITVR.

Qua de re quoniam proprijs texuisti litteris, posse typum reperiri aliquem, quo pos-
sit auferri fratrum discordia: cum sancta Synodus cognitionis ius vnanimi tati tuæ ceterisq.
ex Ægypto confacerdotibus nostris commiserit, iterum oportet fratrem nostrum
B Flavianum conuenias, vt si in eo perseuerauerit, quo veniendum non putet, saluis Con-
cilij Nicæni, sed etiam Synodi Capuensis statutis, illibata pace vniuersorum ita consu-
las, vt non videamur destruere quod ædificatum est. Si enim^a quæ ædificauimus destruo,
præuaricatore me ipse constituo; ac si quæ dextraxi, iterum ædificem. Seruetur er-
go imperitæ pacis gratia inter vniuersos, & nihilominus declinatio partis alterius fru-
strandi effectum habere non possit. Sane referendum arbitramur ad sanctum fratrem
nostram Romanæ sacerdotem Ecclesiæ: quoniam præsumimus ea te iudicaturam,
quæ etiam illi displicere nequeant. Ita enim vile erit consultum sententiæ, ita
pacis & quietis securitas; si id vestro statuatur consilio, quod communioni no-
stræ dissensionem non afferat; vt nos quoque accepta nostrorum serie statutorum,
cum id gestum esse cognouerimus, quod Ecclesia Romana haud dubie comproba-
uerit, læti fructum huiusmodi examinis adipiscamur.] hætenus Ambrosius ad Theo-
philum. Vides ex his, quantum detulerint maiores primæ sedi, nempe Romanæ Eccle-
siæ auctoritati; cum ex Synodo delegata causa secundæ sedis Episcopo Alexandrino co-
gnoscenda, vna cum illi subiectis Episcopis; quicquid tamen illi iudicassent, compro-
bandum esse duxerint auctoritate Romani Pontificis, absque vero ipsius confirmatio-
ne omnia irrita redderentur.

a Galat. 2.

Quid autem post hæc vsque ad secundum Theodosij in Italia n aduentum in eadem
causa transactum fuerit, ignoratur: illud tantum ex Socrate^b, iuste commotum esse Ro-
manum Pontificem (quem ipse errore, vt dictū est, Damasum vocat, cum constet fuisse
Siricium) aduersus Flavianum Antiochenum Episcopum; sed per Theophilū Episco-
pum Alexandrinū actum esse, vt ob vniuersalis Ecclesiæ pacem illi reconciliaretur, com-
municatioq. ab eo vt prius eidem impartiretur. Ad breue autem post hæc tempus vi-
xisset Euagrius, cum Socrate Sozomenus^c quoque affirmat, cum tamen nec sic discor-
dia illa finem acciperet: siquidem etsi Euagrio nullus sit datus successor; qui tamen
eius communionis erant, priuatos conuentus agentes, communicare cum Flauiano
penitus recusarunt. Certe quidem Euagriū adhuc fuisse superstitem anno decimo quar-
to Imperij Theodosij, S. Hieronymus qui eodem anno scribebat commentarium de Scri-
ptoribus Ecclesiasticis, affirmare videtur, cum de ipso ait: Euagrius Antiochiæ Episco-
pus acris & feruentis ingenij, cum adhuc esset presbyter, diuersarum hypoteson tra-
ctatus mihi legit, quos necdum edidit: Vitam quoque B. Antonij de Græco Athanasij
in sermonem nostrum transtulit.]

COMMOTVS PA-
PAIN FLAVIA-
NVM.
b Socras. lib. 5. c.
15.

c Sozom. lib. 7. c.
15.

Sed ad Capuensem (ita ab eis dictam) Synodum redeamus. Non de Antiochena
E tantum dissensione in ea actum est, sed & de causa Bonosi cuiusdam in Macedonia
Episcopi hæresis accusati, quod impudentissimo ore illibatam Dei genitricis Mariæ
virginitatem negare post partum auderet: cuius causæ cognitionem eadem S. Syno-
dus delegauit Anytio Episcopo Thessalonicensi, qui eam cum sibi subiectis Episcopis
cognosceret. Extat de eiusmodi delegata causæ cognitione epistola apud Ambrosium,
non tamen Ambrosij, in hæc verba conscripta^d:

RELIQVA GE-
STA IN SYNO-
DO CAPVANA.

d Apud Ambr.
epist. 19.

Accepi litteras vestras, quibus vel pro veritate, vel pro modestia nostram sententiam
sciscitari voluistis. Sed cum huiusmodi fuerit Concilij Capuensis iudicium, vt finiti-
mi Bonoso atque eius accusatoribus iudices tribuerentur, & præcipue Macedones,
qui cum Episcopo Thessalonicensi de eius factis cognoscerent: aduertimus quod no-
bis iudicandi forma competere non posset. Nam si integra esset hodie Synodus, re-
cte de his quæ comprehendit vestrorum scriptorum series, decerneremus. Vestrum
est igitur

CAUSA BONO-
SI HAERETICI.

est igitur, qui hoc recepistis iudicium, sententiam ferre de omnibus; nec refugiendi, vel elabendi vel accusatoribus vel accusato copiam dare. Vicem enim Synodi recepistis, quos ad examinandum Synodus elegit. Denique cum Bonosus Episcopus post iudicium vestrum misisset ad fratrem nostrum Ambrosium, qui eius sententiam consulere, interdictam sibi ecclesiam irrumpere atque ingredi: responsum est ei, quod nihil temerandum foret, sed omnia modeste, patienter, ordine gerenda: neque contra sententiam vestram tentandum aliquid: ut quod videretur vobis iustitiae conuenire, statueretis, quibus hanc Synodus dederat auctoritatem. Ideo primum est, ut hi iudicent, quibus iudicandi facultas est data. Vos enim totius (ut scripsimus) Synodi vice decernitis: nos quasi ex Synodi auctoritate iudicare non conuenit, &c.] damnatum autem ab Anysio Episcopo Thessalonicensi Bonosum, vetitumque ab eo ordinatos cum illo communicare, sed receptos fuisse eos in iisdem ordinibus, Innocentius Papa a testatur. A Bonoso autem Bonosiani sunt haeretici denominati, iisdem Photinianae haereseos sectatores, ut Gennadius b tradit; aduersus quos Audentium Hispanum Episcopum scripsisse, idem affirmat. Damnantur a Gelasio c Papa Bonosiani vna cum Photino, & alijs illi similibus: Photini enim haereseos impie fuisse sectatum Bonosum, idem qui supra Innocentius Papa d haud obscure significat. cuius autem ciuitatis hic Episcopus fuerit, non memini me legisse. Porro hoc eodem tempore eiusdem nominis complures vixere ab illo diuersi, ut Bonosus ille adeo amicus sancti Hieronymi, qui in scopulo quodam vitam transegit anachoreticam, quem ipse mirifice praedicat in epistola e ad Ruffinum: aliusq. huic aduersus, quem sanctus Hieronymus f vituperans nominat Bonosum (siue Bonasum) rabulam Segestanum. Alium etiam proferunt Bonosum Marcellinus ac Faustinus presbyteri schismatici in libello ad Theodosium, eumq. Treueris in carcere ob defensionem fidei defunctum praedicant, re vera tamen vnum ex ipsorum consortibus schismaticum Luciferianum. Sed ad Synodum Capuensis redeamus.

Fuit praeterea in eadem Synodo Capuensi statutum, ne fierent rebaptizationes, reordinationes, & Episcoporum translationes. Citatur eiusmodi canon a Concilio Carthaginensi s. Haec sunt quae de Synodo Capuae habita colligere licuit: cuius etsi certus annus, quo celebrata est, ignoratur; haec tamen circa tempora actam esse, in dubitationem reuocari non potest.

Redeamus iam ad Theodosium Imperatorem, quem hoc eodem anno Kalendis Septembris ab Vrbe recessisse, auctor est Marcellinus. cuius quidem mentis octauo Idus ad Albinum Urbis Praefectum eiusmodi religioso Imperatore dignum rescriptum dedit h: D

Sacratissimis Quadragesimae diebus nulla supplicia sint corporis, quibus absolutio expectatur animarum. Dat. VIII. Idus Septemb. Foro Flauij, Timasio & Promoto Coss.] Venisse Theodosium posthac Mediolanum, eiusmodi rescriptum aduersus haereticos ad Tatianum datum significat i:

Hi qui scaui dogmatis retinent principatum, hoc est, Episcopi, presbyteri, diaconi, atque lectores, & qui clericatus velamine religioni maculam conantur infligere, sub cuiuslibet haereseos siue erroris nomine constituti; ex sanctis conciliabulis, seu intra Urbem, seu in suburbanis esse videantur, omnimodo propellantur. Dat. VI. Kal. Decembr. Mediolani, Timasio & Promoto Coss.] iam vero reliquas a Theodosio hoc anno res gestas ordine prosequamur.

Hoc eodem anno (ut Marcellinus in Chronico auctor est) dato ab eodem Imperatore rescripto, celeberrimum illud totoq. orbe terrarum notissimum templum Serapidis Alexandriae funditus excisum est. Rem adeo admirandam edito libro Sophronius huius temporis scriptor haud ignobilis, testimonio Hieronymi commendatus, fusissime explicauit: sed quoniam penitus periit commentarius ille; reliquum est, ut more nostro hinc inde cum labore colligendo fragmenta, rem ipsam integram, ut licebit, repraesentemus. Hic primum illud dicendum est, eiusmodi demolitionem templi Serapidis & aliorum in Aegypto templorum idolorum praedictam k fuisse a Bessarione Abbate: sed & praecognitam quoque a daemone, atque reuelatam Antonino philosopho Ethnico, auctor est Sardonius: ex quo Gentiles, cum in templi iactura erubescerent imbecillitatem suorum deorum, tamen quod illi ista ante praenunciassent, praedicabant ipsorum potentiam. Increbuit quidem de re tanta iactantia aucta tum vulgi rumoribus, tum etiam

A

B

C

E

A editis ab Eunapio Sardoniano scriptis: cum enim agit de Antonino tunc apud eos magni nominis philosopho filio Sosipatrae doctissimae feminae, ait a: Ad eum iuuentus sanior ac sapientiae studio dedita frequens commeabat, sano adolescentibus, qui sacris operabantur, pleno. Ipse neque homine maior habitus, & inter mortales vitam degens, iam tum contubernibus discipulisq. praedicere solebat, a sua morte non extitum amplius deorum templum, immo magnifica illa & religiosa Serapidis delubra informi situ obrutum iri, & vastitatem passura, quaeq. in terris aspectu pulcherrima forent, in ea fabulosum chaos & spissam caliginem dominatura, suamq. tyrannidem esse exercitura: quae omnia tempus detexit, veraq. comprobauit, ut oraculi vim praedictio obtinuerit.] haec Eunapius, qui de eodem inferius: Istud itaque prudentiae Antonini aestimationem summopere adauxit, quod palam apud omnes praedixerat, templa in sepulchra conuersum iri.]

B Cum haec itaque posteri Gentiles deorum illorum cultores per Theodosium impleta vidissent, memores praedictionis Antonini, iactantes se de his, diuinitatis aliquid dijs suis futurorum conscijs impertiebant: atque non haec Alexandriae tantum spargebant, sed toto Orbe, vbi deorum cultores essent, magno suorum idolorum praconio diffamabant. Huius quidem rei occasione compulsus est S. Augustinus scribere commentarium illud de Diuinatione daemone, in cuius exordio causam referat, quare in eo argumento versari coactus sit: ait enim b: Quodam die in diebus sanctis Octauarum, cum mane apud me adessent multi fratres laici Christiani, & in loco solito confedissemus, ortus est sermo de religione Christiana aduersus praesumptionem, & tamquam miram & magnam scientiam Paganorum: quem recordatum atque completum litteris mandandum putauimus, non expressis contradicentium personis, quamuis Christiani essent, & magis contradicendo querere viderentur quid Paganis respondere oporteret. Cum ergo de diuinatione daemone quaereretur, & affirmaretur praedixisse nescio quem euerisionem templi Serapis, quae in Alexandria facta est: respondi, non esse mirandum, si istam euerisionem templi simulacris suis imminere daemones & scire & praedicere potuerunt, sicut alia multa, quantum eis nosse & praenunciare permittitur, &c.] huius igitur euentus causa idem S. Augustinus commentarium illum absoluit.

C At audiamus quid ira percitus aduersus Christianos ob demolitionem templorum suorum effutiat Sardonianus c, cum de eodem Antonino vate narrare pergat: Quod autem, inquit, diuini quiddam in eo fuerit, breui post eluxit. Nam vix adeo ex hac vita migrauerat, cum & cultus numinis apud Alexandriae & Serapidis delubrum disturbata dissipataq. fuere, non religio tantum, sed vniuersa fabrica, & omnia cum habuerunt exitum, quem poetarum fabulae tribuunt gigantum victoriae: simile enim quid Canobis templis accidit, imperante tunc Theodosio, Praetorij Praefecto Theophilo, piaculari homine, & Eurymedonte quopiam, qui d

D Late Rex tumidos inter sauosq. gigantes Primatum tenuit] puto hic Eunapium intelligere voluisse Theophilum tunc Alexandriae Episcopum aduersus idolorum templa egregiam operam nauantem: sed subdit: Venereo tum Urbis Praefecto, & Romano Aegypti legiones cum imperio obtinente: qui omnes iras aduersus saxa & lapidas aggerantes, ea oppugnabant; & qui bellum numquam auditione acceperant, Serapidis aedem funditus demoliti sunt, templiq. donarijs manus hostiliter iniecerunt, absque hoste & citra proelium victoriam adepti. Eo pacto cum simulacris ac donarijs commissa strenue pugna, non deuicere modo illa, verum etiam depeculati fuere, militariq. inter ipsos lex erat & tessera, uti quid quisque furto subdlexerat, lateret occultum. Mansit tamen arca aedis, quam asportare nequiverunt ob saxorum moles, quae difficulter loco commoueri potuerant.] haec de templorum demolitione Eunapius.

E Quod autem demolitis templis, atque sublatis sacrificijs & idolis, expurgatisq. rite locis impietatis, ibidem erectae pro templis fuerunt ecclesiae, & loco sacerdotum idolorum monachi sunt substituti, ac pro idolis reliquiae martyrum per Theophilum Episcopum Alexandrinum illuc delatae fuerunt: maiore astuans ira philosophus, in eisdem monachos & reliquias sanctorum martyrum acerbioribus inuehitur contumelijs, atque blasphemijs insectatur, obruendis quidem silentio: sed boni consulas, lector, cum scis loqui hominem Ethnicum, Dei hostem, afflatum daemone, atque

a Innoc. epist. 22. c. 5. b Gennad. de vir. illustr. in Audentio. c Gelas. in Concil. Rom. c. sanctae Romanae. d Innocent. epist. 20. 21. 22. BONOSI PLVRES. e Hieron. epist. 41. f Hieron. epist. 300.

g. Concil. Carth. c. 15. apud Theodor. Balsam. c. 52. h l. 5. de quaest. Cod. Theod. THEODOS. AB VRBE RECE-DENS VENIT MEDIOLANVM.

i l. 19. de bres. Cod. Theod.

DE OCCASIONE GLADIS TEMPLI SERAPIDIS ALEXANDRIAE.

CHRISTI ANTONINVS

l. Vit. SS. Patr. part. 2. c. 11. ANTONINVS PHILOSOPHVS PRAENOVIT EXCISIONEM TEMPLI SERAPIDIS.

a Eunap. Vit. Philosoph. in Aedeseo.

FVTVRAE CLADIS SERAPIDIS. PRAENVNCTII.

b Aug. de diuin. dam. c. 1.

ANTONINVS PHILOSOPHVS VATES. c Sardonian. Vit. Philos. in Aedeseo.

d Olyff. 7.

EUNAPIVS HOSTIS MONACHORVM.

indignatione turbatum: ab eiusmodi enim sic composito hominum genere quis putet aliud quàm euomi calumnias & eructari blasphemias? sic isto parato antidoto, sibi-
 los audi serpentis: At, inquit, egregij illi viri & bellicosi, confusis perturbatisq. re-
 bus omnibus, debellasse se deos, incruentis quidem, sed ab avaritiæ crimine non im-
 puris manibus gloriabantur, sacrilegium & impietatis crimen laudi sibi assumptas.
 Iidem postea in sacra loca inuenerunt monachos, sic dictos, homines quidem specie, sed
 vitam turpem porcorum more exigentes, qui in propatulo infinita atque infanda scelera
 committebant; quibus tamen pietatis pars videbatur, sacri loci reuerentiam proculca-
 re. Nam ea tempestate, quiuis atram vestem indutus, quiq. in publico sordido ha-
 bitu spectari non abnuebat, is tyrannicam obtinebat auctoritatem; in eam virtutis opi-
 nionem venerat id genus hominum, de quibus etiam dictum est in vniuersæ hitoria
 commentarijs.]

Hæc in monachos Sardonius, quæ a nostri temporis hæresiarchis magno accepta
 sunt plausu, & litteris ferme aureis exarata, pro titulo affixa sunt postibus suorum
 commentariorum, quibus monasticam vitam impugnant: probe quidem (non im-
 probo) cum sua se sponte in classem Ethnicorum conijciant idolorum cultorum, recedentes
 ab ijs quæ his temporibus eodẽ argumento scripserunt præstantissimi Christiani, diser-
 tissimiq. doctores Ecclesiæ, Magnus Athanasius, Magnus Basilius, Gregorius Theolo-
 gus, Ioannes os aureum, & alij innumeri sanctissimi atque doctissimi Patres miraculis
 cõruscantes: quibus hi spreis, auerisq. vultu eos spectantes & execrantes, ad vnus ra-
 bidi canis vomitum resorbendum magna se auiditate conuertunt; sic quidem e quo-
 rum partibus stent, perspicue cum verbis tum factis significantes; vt nulla alia
 de iisdem sit ferenda sententia, nisi quam sibi ipsis stolide irrogarunt, nempe vt par-
 tem cum blasphemis Ethnicis fortiantur, qui spreis Patribus Orthodoxis, illis perri-
 naciter inhæserunt, duplo tamen ac quadruplo grauius illis plectendi, quod maiori
 peccauere nequitia.

Sed quid in martyrũ reliquias in ecclesijs super delabra erectis repositas Eunapius?
 Illi ipsi monachos Canobi quoque collocarunt, vt pro dijs qui animo cernuntur, seruos,
 & quidem flagitiosos diuinis honoribus percolerent, hominum mentibus ad cultum
 cærimoniasq. obligatis. Ii namque condita & salita eorum capita, qui ob scelerum mul-
 titudinem a Iudicibus extremo supplicio fuerant affecti, pro diuis ostentabant: ijs ge-
 nua submittebant, eos in deorum numerum receptabant, ad illorum sepulchra puluere
 sordibusq. conspurcati: in ijs nonnulli martyres, diaconi alij, & legati, arbitriq. pre-
 cum petitionumq. apud eos nominabantur, cum fuerint seruitia infida, & flagris
 pessime subacta, & quæ cicatrices scelerum ac nequitia vestigia corporibus circum-
 ferrent: eiusmodi tamen deos fert tellus. Istud itaque prouidentia Antonini existi-
 mationem summopere adauxit, quod palam apud omnes prædixerat, templa in se-
 pulchra conuersum iri.] hæc tamen Eunapius. At nihil est quod immorer in resellen-
 dis his quæ ab omnibus Gentilibus aduersus Christianos ab exordio nascentis Christi
 Ecclesiæ obijci solita fuere, cū de his sexcentæ (ira dixerim) Apologia aduersus eosdem
 Gentiles a Patribus scriptæ fuerint. Sed hic ille diligenter obseruandus est cultus, a pijs
 exhiberi solitus sacris reliquijs martyrum, qui ex eiusdem Eunapij blasphemijs egregie
 referatur; vt loco benedictionum accipienda sint, quæ ab ipso maledicta inferuntur.

Referat primũ illud antiqui moris, vt cum noua esset ecclesia dedicanda, in eam reli-
 quia sanctorum martyrũ inferrentur. Sed & ille veteris obseruantia vsus attendendus
 ex verbis Eunapij, non solum sub altaribus claudi martyrum reliquias, sed & foris re-
 linqui præcipua eorundem membra, certis diebus cunctis perspicua, ac adoranda.
 Tertio vero illud magna consideratione dignum ex eodem elicitur, tanto honore pro-
 sequi solitos antiquos Christianos cultum sanctorum martyrum, vt Gentiles existima-
 uerint eosdem ab illis haberi deos, cum tamen religio Christiana non nisi vnum Deum
 consueuerit adorare. Vides quæ lateant sub stercore gemmæ, & quas nobis referent
 Gentilium blasphemiarum veritates? At de his hæc tamen, quæ occasione prædictionis ha-
 bitæ ab Antonino philosopho, immo mago, de Serapidis templi clade ex Eunapio sunt
 recensita. Iam vero rei gestæ narrationem accuratam, ex scriptis eorum qui hoc tempo-
 re vixerunt auctorum, hic describamus. Ruffinus enim cum causam demolitionis tem-
 pli Serapidis præmittit, ita auspiciatur historiam:

Interea

A Interea apud Alexandriam noui motus, & contra temporum fidem aduersum Ec-
 clesiam concitatur, ex occasione huiusmodi oborti. Basilica quædam publici operis ve-
 tusta admodum neglecta fuit, quam Constantius Imperator donasse Episcopis perfidia
 suam prædicantibus ferebatur. Quæ longa incuria nihil validum præter parietes ha-
 bebat. Visum est Episcopo, qui per idẽ tempus gubernabat Ecclesiam, hanc ab Impera-
 tore deposcere, vt crescentibus Fidelium populis, orationum quoque crescerent loca.
 Quam cum acceptam vellet excolere, reperta sunt in loco antra quædam latentia
 & terræ defossa, latrocinijs & sceleribus magis quàm cærimonijs apta. Igitur Gentiles,
 qui retegere criminum suorum latebras & flagitiorum cauernas viderent: non ferentes
 operta tot sæculis mala & tenebris obtecta referari, velut draconum calice potato, insa-
 nire omnes ac palam furere cœperunt. Nec vocibus iam & seditionibus, vt solebant, sed
 manu ferroq. decertare nituntur: crebros conflictus agere in plateis, belloq. aperto vter-
 que populus inter se coire. At nostri numero & potentia multo plures, sed modestia re-
 ligionis minus feroces erant. Ex quo frequenter nostrorum plurimis vulneratis, aliquan-
 tis etiam interfectis, ad templum, quasi ad arcem quamdam refugiebant. quo nonnul-
 los ex Christianis captos secum abducentes, accensis aris, immolare cogebant; reni-
 tentes nouis & exquisitis supplicijs excruciatos necabant, alios patibulis affigentes,
 alios contractis cruribus in speluncas præcipitantes, quas ob sacrificiorum sanguinem
 ceterasq. impuritates delubri recipiendas vetustas cariosa construxerat.] est memoria
 horum inter martyres recensita in Romano Martyrologio XVII. Kalen. Aprilis.

Tunc & accidisse refert Sozomenus, vt Olympus ille, cum se clausum conti-
 neret in templo, audiret in eo cantari, Alleluia: et cum qui ita caneret, non videret,
 intellexisse præfagium, nempe occupandum templum fore a Christianis; ideoq. cum
 cito citius, ceteris inscijs, nocturno silentio clam recessisse tradit, atque nauim conscen-
 disse, demumq. in Italiã nauigasse. Addit Socrates, inter Ethnicos tunc aduersus Chri-
 stianos pugnaisse Helladium & Ammonium grammaticos, quorum ille sacerdos Iouis
 erat, hic vero Simiæ, illumq. se nouem homines trucidasse in illa rixa gloriatum: sed
 fugisse hos postea Constantinopolim affirmat, seq. ipsorum auditorem fuisse. Pergit
 autem Ruffinus semel institutam narrationem:

Verum hæc per dies singulos primo cum metu, deinde cum fiducia & desperatione
 gerere, atque intra templum clausi rapti & præda viuere: ad postremum grassantes in
 sanguinem ciuium, ducem sceleris & audaciæ suæ deligunt Olympum quemdam nomi-
 ne & habitu philosophũ, quo antesignano arcem defenderent, & tyrannidem tenerent.
 At hi, quibus Romanarum legum custodia, iurisq. dicendi cura permessa est, cognitis
 quæ gesta fuerant, turbati atque perterriti ad templum conuolant, causas audaciæ per-
 contantur; & quid sibi vellent illi concursus, in quo cum tanto scelere ante aras sanguis
 ciuium funderetur, inquirunt. Sed illi obfirmato aditu, confusis & dissonis vocibus ra-
 tionem facti nullam, sed clamorem reddebant. Missis tamen ad eos nuncijs, de Romani
 Imperij potestate, de vindictis legum, & de his quæ talia solent subsequi, commonebant.
 Cumq. loci munitio nihil aduersus vesana molientes agi nisi vi maiore sineret: res gesta
 ad Imperatorem refertur. Ille qui ingenita mentis clementia errantes mallet emendare
 quàm perdere, rescribit, illorum quidem vindictam, quos ante aras sanguis effusus
 martyres efecit, non esse poscendam, in quibus dolorem interitus superauerit gloria
 meritorum: de cetero vero malorum causam, radicesq. discordiæ, quæ pro simula-
 crorum defensione veniebant, penitus debere succidi: quibus exterminatis, etiam bello-
 rum causa pariter conuiesceret. Cumq. hæc scripta venissent, & velut post inducias
 parui temporis ad audiendum vterque populus conuenisset ad templum: statim vt pri-
 ma epistolæ pagina referata est, in cuius exordio vana Gentilium superstitio cul-
 pabatur, immensus clamor a nostris attollitur, stupor & pavor Gentilium popu-
 los inuadit: latebras vnusquisque quærere, angustos fugæ calles rimari, aut nostris
 se latenter immergere: vt ab omnibus qui aderant, nosceretur, præsentia Dei po-
 pulo audaciam tribuente, furorem dæmonis, qui in illis prius debacchatus fuerat, ef-
 fugatum.]

Sed qualenam esset templum Serapidis, ita describitur ab ipso Ruffino, qui cum
 (vt diximus) diu vna cum Melania Alexandriæ versatus sit, illud plusquam se-
 mel vidisse poruit. ait igitur: Serapis apud Alexandriam templum auditum quidem

DEPLORAN-
DVS STATVS
RECENTIO-
RVM HÆRE-
TICORVM.EUNAPIVS
BLASPHEMVS
QVID IN MAR-
TYRES.ANTIQUI MO-
RES CATHO-
LICAE ECCLIE
SIAE.a Ruffin. lib. 2.
c. 20.RESERANTVR
IDOLOLATRA-
RVM SCELERAa Sozom. lib. 7.
c. 20.b Socrus. lib. 5.
c. 10.TEMPLVM SE-
RAPIDIS.

omnibus puto, plerisque vero etiam notum. Locus est non natura, sed manu & constructione per centum & eo amplius gradus in sublime suspensus, quadratis & ingentibus spatijs omni ex parte distentus: cuncta vero, quo ad summum pavimentorum euadatur, opere forniceo constructa; quæ immensis desuper liminaribus & occultis aditibus inuicem in semet distinctis, vltim diuersis ministerijs & clandestinis officijs exhibebant. Iam vero in superioribus extrema totius ambitus spatia occupant exedra & pastophoria, domusq. in excelsum porrecta, in quibus vel ædifici, vel ij quos appellant ἀγῶνοτας, id est qui se castificant, commanere soliti erant. Porticus quoque post hæc omnem ambitum quadratis ordinibus distinctæ intrinsecus circumibant. In medio totius spatij ædes erat pretiosis edita columnis, & marmoris saxo extrinsecus ample magnificeq. constructa.] Sed & de ædibus Serapidis hæc Ammianus²: His, inquit, accedunt altis suffulta * fastigijs templa, inter quæ eminent Serapium: quod licet minuatur exilitate verborum, atrijs tamen & columnis * amplissimis & spirantibus signorum figmentis & reliqua operum multitudine ita est exornatum, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat.] subiungit de bibliotheca Ptolomæi ibi posita, de qua nos superius. In hac vero æde (subdit Rufinus) simulacrū Serapis ita erat vastum, vt dextera vnum parietem, alterum læua perfringeret: quod monstrum ex omnibus generibus metallorum lignorumq. compositum ferebatur.] hæc de statua Serapidis Rufinus; quam factam esse a Sesoistre Rege per Bryaxem artificem, auctor est Clemens Alexandrinus, qui ait^b: Ad opus faciendum mixta & varia vsus est materia: habebat enim ramentum auri & argenti & æris & ferri & plumbi, nec ei vllus lapis deerat Ægyptius, nec sapphiri & hematistis fragmenta, sed nec smaragdi & topatij: hæc ergo omnia leuigata, tria- que ac commixta illiuit colore caruleo, qua de causa nigrior est color imaginis.] hæc Clemens.

Quod vero ad Serapidis imaginem spectat: humana effigie in vertice modium seu calathum gestantem eum simulacra reddidisse, quæ hætenus visuntur statuæ ipsius demonstrant; interdum vero quibusdã additis hieroglyphicis characteribus, vt describitur a Macrobio in Saturnalibus^c, vbi ait: Soli se sub illius nomine testatur impendere, vel dũ calathum capiti eius infigunt, vel dum simulacro signum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodemq. maximo capite leonis effigiem: dextera parte caput canis exoritur mansueta specie blandientis, pars vero læua ceruicis rapacis lupi capite finitur; easq. formas animalium draco connectit volumine suo, capite redeunte ad dei dexteram, qua conspicitur monstrum.] ita ipse: sed subdit hæc de templo Rufinus:

Interioris delubri parietes laminis primo aureis vestiti, super has argenteis, ad postremum æreis habebantur, quæ munimento pretiosioribus metallis forent. erant etiam quædam ad stuporem admirationemq. videntium dolis & arte composita. Fenestra per exigua ab ortu Solis ita erat aptata, vt die qua fuerat institutum, simulacrum Solis ad Serapin salutandum introferri, diligenter temporibus obseruatis, ingrediente simulacero, radius Solis per eandem fenestram directus, os & labra Serapis illustraret, ita vt inspectante populo, osculo salutatus Serapis videretur a Sole. Erat & aliud fraudis genus huiusmodi: Natura lapidis magnetis huius virtutis esse perhibetur, vt ad se rapiat & attrahat ferrum. Signum Solis ad hoc ipsum ex ferro subtilissimo manu artificis fuerat fabricatum, vt lapis, cuius natura ferrum ad se trahere diximus, desuper in laquearibus fixus, cum temperate sub ipso radio ad libram fuisset positum simulacrum, & vi naturali ad se raperet ferrum: assurrexisse populo simulacrum, & in aere pendere videretur. Et ne hoc lapsu propero proderetur; ministri fallaciæ, Surrexit, aiebant, Sol, vt vale dicens Serapi, discedat ad propria. Sed & multa alia decipiendi causa a veteribus in loco fuerant constructa, quæ nunc longum est enumerare per singula.] Verũ quonam modo ea impostura detecta fuerit atque sublata, sanctus Prosper, qui his viuere temporibus, ita describit^d: Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum demonis fuit. Quadriga ferrea nulla base suffulta, nullis vncis infixis parietibus colligata, in aere pendens, cunctis stuporem, ac velut diuinum subsidium oculis mortalium exhibebat: quam tamen lapis magnes, qui ferrum sibimet attributum suspendit, eo loco cameræ affixus totam illam machinam sustentabat. Itaque cum quidam Dei seruus inspi-

SYTHARI
APPAROR
AETROAM

Amian. lib.

22.

* sufflata

* columnariis

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

lib. 1. c. 20.

A ratus intellexisset: magnetem statim vt camera subtraxit, omne illud ostentum cadens, contractum comminutumq. ostendit, diuinum non esse, quod mortalis homo firmauerat.] hæc Prosper. Subdit vero Rufinus:

Verum vt dicere coeperamus, rescripto Theodosij recitato, parati quidem erant non ferorum populi ad subuertendum erroris auctorem: persuasio tamen quædam ab ipsis Gentilibus fuerat dispersa, quod si humana manus simulacrum illud contigisset, terra dehiscens illico solueretur in chaos, cælumq. repente rueret in præceps. Quæ res paululum stuporem quemdam populis dabat. Cum ecce vnus ex militibus fide magis quam armis munitus, correptam bipennem, insurgens omni nisu, maxillæ veteratoris illidit. Clamor attollitur vtrorumque populorum: neque tamen aut cælum ruit, aut terra descendit. Inde iterum atque iterum repetens, putris ligni fumosum genu cædit.

B Quo deiecto, igne abhibito, tam facile quam lignum aridum conflagrauit. Post hoc reuulsum ceruicibus, & depresso modio trahitur caput: tunc pedes aliaq. membra cæsa securibus & raptata funibus detrahuntur, ac per singula loca membratim in conspectu cultricis Alexandria senex veterosus exurit. Ad vltimum, truncus qui super fuerat, in amphitheatro concrematur: vanæq. superstitionis & erroris antiqui Serapis hic finis fuit.

De cuius origine diuersa fertur opinio Paganorum. Alij Iouem putant, cuius capiti modius superimpositus, vel quia cum mensura modoq. cuncta indicet moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præberi. Alij virtutem Nili fluminis, cuius Ægyptus opibus & fecunditate pascatur. Quidam in honorem nostri Ioseph formatum perhibent simulacrum ob diuisionem frumenti, qua famis tempore subuenit Ægyptijs.

C Alij repertum in historijs Græcorum veteribus ferunt, Apin quemdam patrem familias seu Regem in Ægypto Memphis positum, cum famis tempore frumenta apud Alexandriam defecissent, ex proprio affatim ciuibus alimenta præbuisse. quo defuncto, in honorem eius instituerint apud Memphis templum, in quo bos quasi indicium optimi agricolæ nutritur, habens quædam coloris insignia, qui ex nomine eius, Apis appelleretur: ὄρεον vero, id est sepulchrum, in quo corpus eius inerat, Alexandriam deduxerint; & Soron Apis, primo ex compositione Sorapin, post vero per corruptionem Serapin nominarint. Quod an verum sit, aut nihil omnino, Deus viderit.] hæc de Serapide Rufinus: sunt autem diuersæ maiorum ea de re sententiæ.

Sed quod ad Iosephum Iacob filium attinet, haud quidem spernenda ea est sententia: nam ex diuinis litteris proditum est, mutasse Pharaonem Regem Ægypti nomen Ioseph; ait enim diuina Scriptura^a de ipso Rege: Vertitq. nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca Saluatorem mundi.] hæc ibi: scimus antiquos scriptores ipsum nomen, Serapis, ex Græcis deducere vocibus, cum dicant ferme omnes, ὄρεον ἄπης, sepulchrum Serapis. Sed Iulius Maternus haud ignobilis scriptor, cui claruit temporibus Constantini, & post illius obitum ad eius filios commentarium illum scripsit de errore profanæ religionis, hæc de Iosepho & significatione nominis aliter expressa habet^b: Discite etiam, sacrosancti Imperatores, venerandum Alexandria numen vnde sumpserit exordium.] et post recitatam de saluata a penuria eius prouidentia atque industria Ægypto, ista subdit: Huic post mortem Ægyptij patrio gentis suæ instituto templa fecerunt; & vt iustam dispensationis gratiam posteritas disceret, quo modio esurientibus & ementibus frumenta diuiserat, capiti is superpositus est. Nomen etiam, vt sanctius coleretur, ex primo auctore generis accepit^c. Nam quia Saræ pronepos fuerat, ex qua nonagenaria Abraham, indulgentia Dei, susceperat filium, Serapis dictus est Græco sermone, hoc est, Σαράς: sed hoc inuito Ioseph accidit, immo mortuo.] ita ipse.

Verum haud facile mihi persuadeo, Ægyptium populum deos patrios peregrinis vocibus nuncupasse, & non potius Ægyptio vocabulo, quem tanti facerent deum, appellare voluisse: vnde tota vis in eo posita esse videtur ad dignoscendam originem eius, quidnam apud Ægyptios vox, Serapis, significaret: nam si apud eos idem erat Serapis, quod mundi Saluator; non alium certe, quam Iosephum ipsos significare voluisse, certum redditur. Fertur ab antiquis Serapidis illud oraculum Iosepho patriarcha dignissimum, a nostris etiam decantatum, quo veræ Theologiæ pronunciatum elogium, sic Latine redditum:

DESTAVITVR
SIMVLACRVM
SERAPIS.

SERAPIS VMDE
DICTVS.
a Genes. 41.

b Iul. Firmic. 6.
14.
IOSEPH CRE-
DITVS SERA-
PIS.

b Genes. 21.

ORNATVS
TEMPLI SERA-
PIS.

IMPOSTVRÆ
IN TEMPLO
SERAPIS.

d Prosp. de pra-
diti. lib. 3. c. 22.

Principio Deus est, tum Verbum, his Spiritus vnus est:

Congenita hæc tria sunt, cuncta hæc tendentia in vnum.] quod sane oracu-

lūm, ex eo quod eundem cum Plutone esse Serapidem Heraclides Ponticus tradidit, (quæ fuit plurimorum antiquorum sententia) idcirco Plutoni illud ipse tribuit. Certe quidem non frumentum tantum, sed veram Dei cognitionem Iosephum tradidisse Ægyptijs, testificatione diuinæ Scripturæ comprobatur, vbi dicitur: Constituit eum Rex Pharaon, vt erudiret Principes sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.] vt iure dici possit, eam de Deo recitatam sententiam fuisse Iosephi. Tradunt insuper a Serapide inuenta esse symbola quædam, quibus ab obsessis dæmones pellerentur, quod Hebræorum sapientiæ conuenit. Pergit vero Ruffinus:

DI GENTIVM L DIBRIO EX POSITI.

Sed ad inceptum, inquit, redeamus. Post hæc capite ipso idololatriæ deiecto, studijs vigilantissimi sacerdotis, quæcumque fuerant per totam Alexandriam portenta potius quàm simulacra, pari exitu & simili dedecore publicantur. Horret animus dicere, qui miseris mortalibus laquei a dæmonibus præparati sunt, quæ funera, quæ scelera in illis, quæ dicebant *ἀδύτα*, tegerentur: quot ibi infantium capita defecta inauratis labris inuenta sint, quot miserorum cruciabiles mortes depictæ. Quæ cum proderentur in lucem, ac sub auras prolata ferrentur, licet consuetudine ipsa Gentiles & pudore diffugerent: tamen si quis adesse potuit, mirabatur tot sæculis se illis tam nefarijs & tam pudendis fraudibus irretitum. Vnde & plurimi ex his, condemnato errore, & scelere deprehenso, fidem Christi & cultum veræ religionis amplexi sunt. Nam vt omittam cetera flagitia, quæ in alijs locis, vi necatis paruulis, despiciatisq. ob fibrarum inspectionem virginibus, gerebantur: vnum solummodo, quod in templo Saturni geri, ad omnium venit conscientiam, memorabo; ex quo etiam cetera quæ omisimus, perpenduntur.

ELANDESTI- NAE IMPVDI- CITIÆ SA- CERDO FVM IDOLORVM.

Sacerdos erat apud eos Saturni, Tyrannus nomine: hic quasi ex responso numinis, adorantibus in templo nobilibus quibusque & primarijs viris, quorum sibi matronæ ad libidinem placuissent, dicebat Saturnum præcepisse, vt vxor sua pernoctaret in templo. Tum is qui audierat, gaudens quod vxor sua dignatione numinis vocaretur, exornatam comptius, insuper & donarijs onustam, ne vacua scilicet repudiaretur, coniugem mittebat ad templum. In conspectu omnium conclusa intrinsecus matrona. Tyrannus clausis ianuis, & traditis clauibus, discedebat. Deinde facto silentio, per occultos & subterraneos aditus intra ipsum Saturni simulacrum patulis irrepebat cauernis. Erat autem simulacrum illud a tergo exesum & parieti diligenter annexum. Ardentibusq. intra ædem luminibus, intentæ supplicantiq. mulieri, vocem subito per simulacrum æris concaui proferebat, ita vt pauore & gaudio infelix mulier trepidaret, quod dignam se tanti numinis putaret alloquio. Posteaquam vero quæ libitum fuerat, vel ad consternationem maiorem, vel ad libidinis incitamentum differuisset numen impurum; arte quadam lintcolis obductis, repente lumina exinguebantur vniuersa. Tunc descendens, obstupescens & consternata mulierculæ adulterij facum profanis commentationibus inferebat. Hæc cum per omnes miserorum matronas multo iam tempore gererentur: accidit quendam pudicæ mentis feminam horruisse facinus, & attentius designantem, cognouisse vocem Tyranni: ac domum regressam, viro fraudem sceleris indicasse. Ille de iniuria coniugis, immo potius sua, ardentius inflammatus, inscriptum Tyrannum ad tormenta deducit. Quo conuicto atque confesso, cæcisq. fraudibus reuelatis, pudor omnis & dedecus Paganorum peruaserat domos, adulteris matribus, incestis patribus, liberis spurijis deprehensis. quibus diuulgatis & proditis, raptim cum simulacris & ædibus excitabantur & crimina.]

b Ioseph. Anti- quit. lib. 1. c. 4.

At non recens vel vnus eiusmodi fuit sceleris perpetratio: siquidem Ægyptijs sacerdotibus peculiare fuisse huiuscemodi in mulieres, deorum nomine, exercere facinora, ostendunt quæ Romæ contigisse Iosephus b describit tempore Tiberij Imperatoris, crimina haud dissimilia per sacerdotes Anubis in Paulinam clarissimam feminam perpetrata; quam sub specie Anubis dei, adolescenti, nomine Mundo, ipsius amatori insciam subiecerunt. Quam ob causam sacrifici illi iussu Tiberij cruci affixi fuerunt. Subdit vero Ruffinus de alio Ægyptiorum templo tunc diruto, his verbis rem gestam narrans:

Iam vero Canopi quis enumeret superstitionosa flagitia? vbi prætextu sacerdotium litterarum (ita enim appellant antiquas Ægyptiorum litteras) magicæ artis erat pene publica schola. Quem locum, velut fontem quemdam atque originem dæmonum, in tantum venerabantur Pagani, vt multo ibi maior celebritas, quam apud Alexandriam haberetur. Sed de huius quoque monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldæos Ignem deum suum circumferentes cum omnium prouinciarum dijs habuisse conflictum, quo scilicet qui vicisset, hic esse deus ab omnibus crederetur. Reliquarum prouinciarum dijæris aut auri, argentiq. aut ligni, vel lapidis, vel ex quacumque materia constabant, quæ per ignem proculdubio corrumpetur: ex quo fiebat, vt Ignis locis omnibus obtineret. Hæc cum audisset Canopi sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriæ fieri solent in Ægypti partibus fistiles, vndique crebris & minutis admodum foraminibus patulæ, quibus turbida aqua defudans, defæcator ac putior redditur. Harum ille vnã cera foraminibus obturatis, defuper etiam varijs coloribus pictam, aqua repletam statuit in deum; & excisum veteris simulachri, quod Menelai gubernatoris ferebatur, caput defuper positum diligenter aptauit. Adfuit post hæc Chaldæi: itur in conflictum, circa hydriam ignis accenditur: cera, qua foramina fuerant obturata, resoluitur: sudante hydria, ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldæorum victor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulacrum pedibus perexigujs, attracto collo, & quasi fugillato, ventre tumido in modum hydriæ cum dorso æqualiter tereti formatum, ex hac persuasione velut deus victor omnium colebatur. Sed profecerint hæc fortasse aliquando contra Chaldæos: nunc vero aduentante sacerdote Dei Theophilo, nullus profuit sudor, nec ceris fraus obtecta subuenit: vastata sunt omnia, atque ad solum deducta.] hæc Ruffinus. Sed quod ad Canopi originem spectat, a duce Menelai sic dicto putant traxisse nomen. Ceterum Stephanus tradit Canopum dictum esse Neptunum, eoq. signo mare ab Ægyptijs circumscribi.

a Ruffin. lib. 2. cap. 26. TEMPLI CANOPI DEMO- LITIO.

CANOPIVS DEVS QVA- LIS.

Pergit vero post hæc Ruffinus: Et nihil non gestum est, quod in squallorem verteret locum: flagitiorum cauernæ ac veteriosa busta deiecta sunt, & veri Dei templa & ecclesiæ celsæ constructæ. Nam & in Serapis sepulchro, profanis ædibus complanatis, ex vno latere Martyrium, ex altero confurgit ecclesia. Occasio autem Martyrij construendi vnde data sit, dignum arbitror memorare.] subdit his Ruffinus de profanatis atque dispersis tempore Iuliani Apostatæ reliquijs Ioannis Baptistæ, iisdemq. collectis, & ad S. Athanasium tunc perlati, atque hæcenus conseruatis; cuius rei gestæ historiam suo loco superius recitauimus. In loco igitur vbi Serapis templum erat, erecta basilica fuit, illatæq. in eandem ipsæ sacratissimæ reliquiæ (vt S. Athanasius ante prædixerat) S. Ioannis Baptistæ per Theophilum Episcopum Alexandrinum. Porro ipsa ædificatio ecclesiæ sub Theodosio facta est, reliquiarum vero collocationem post ipsius obitum fieri contigit sub eius filio b Arcadio Imperatore; quo tempore dedicata est, III. Kalend. Septembris, quo quidem die in vniuersa Ecclesia eiusdem S. Ioannis Baptistæ decollationis solemnitas celebratur c.

b Cedren. in Compend. c Acta inuentionis cap. Ioan. Bapt. Bedæ de sex arat. in Iuliano. d Ruffin. lib. 2. cap. 28.

Post occasum vero Serapis, qui numquam vixerat (subdit Ruffinus d) quæ iam alterius dæmonis stare delubra potuerunt? Parum dixerim, si omnes quæ erant Alexandriæ per singulas pene columnas cuiuscumque dæmonis adiculæ insultæ ceciderunt: sed per cunctas Ægypti vrbes, per castella, per vicus, per omne rus, per ripas fluminis, per eremum quoque si qua fana vel potius busta reperiri potuerunt, instantia vniuscuiusque Episcopi subruta & ad solum deducta sunt, ita vt denuo rus culturæ redderetur, quod iniuste fuerat dæmonibus deputatum.

Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quod etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiã ac fenestris erant, ita abscissi sunt omnes & abradi, vt ne vestigium quidem vsquam, vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: sed pro his Crucis Dominicæ signum & vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisq. depingeret. Quod cum factum esse, hi qui supertuerant ex Paganis viderent: in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitus commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicæ Crucis inter illas, quas dicunt *ἱερογράς*, id est, sacerdotales litteras, habere Ægyptij dicuntur, velut vnum ex ceteris litterarum, quæ apud

QVID HIERO- GLYPHICVM CRUCIS.

apud illos sunt, elementis. Cuius litteræ, seu vocabuli hanc esse asserunt interpretatio-
nem, VITA VENTURA. Dicebant ergo hi qui tunc admiratione rerum gestarum
conuertebantur ad fidem, ita sibi ab antiquis traditum, quod hæc quæ nunc coluntur,
tamdiu starent, quamdiu viderent signum istud venisse, in quo esset vita. Vnde accidit,
vt magis hi qui erant ex sacerdotibus vel ministris templorum, ad fidem conuerterentur,
quàm illi quos errorum præstigiæ & deceptionum machinæ delectabant.] Addit
Socrates^a in imo diruti delubri lapides eiusmodi signo ✕ Crucis incisos esse repertos,
adeo vt Gentiles dicerent aliquid esse Serapidi commune cū Christo: quod non negan-
dum, si de eius origine ex Iosepho filio Iacob, quod dictum est, omnino constare posset.
Pergit vero Ruffinus:

^a Socrat. lib. 5.
627.

DE VITIA MEN-
SVRA NILI.

Sane quoniam moris erat in Ægypto, vt mensura ascendentis Nili fluminis ad tem-
plum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum & inundationis auctorem: sub-
uerfo eius simulacro, igniq. consumpto, omnes simul negabant, Serapin iniuriæ me-
morem, aquas vltra ac affluentia solita largiturum. Sed vt ostenderet Deus, non Sera-
pin, qui multo erat Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis temporibus suis iube-
ret excrefcere: tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quantam fuisse prius, ætas nulla
meminerat. Et ideo vlna ipsa, id est aquæ mensura, quam *μηχων* vocant, ad aqua-
rum dominum in ecclesiam coeptam deturri. Sed vbi hæc gesta religioso Principi nun-
ciata sunt: extentis ad cælum palmis, cum ingenti fertur exultatione dixisse: Gratias
tibi Christe, quod absque vrbs illius magna pernicie tam vetustus error extinctus est.]
hactenus de rebus hoc anno gestis Ruffini narratio. Addit vero hæc his Sozomenus^b
de eiusdem Nili exundatione aliquando cessante:

^b Sozom. lib. 7.
629.

Ferunt autem Ægypti fluuium tunc solito tardius ad primum exundationis gra-
dum constitisse (eo scilicet tempore, quo Theodosius Imperator Gentiles vetuit immolare demo-
nibus hostias) Ægyptij ergo indignabantur, quod non permetterentur secundum leges
patrias fluuiio sacrificare. Animaduertens autem gentis illius Præfectus eos ad feditio-
nem adornari, Imperatori rem indicauit. Imperator, re intellecta: Satius est, inquit,
erga Deum permanere fidelem, quàm fluuenta Nili, & ex eis expectatam anni fertilita-
tem præposuisse pietati. Vel numquam enim fluxerit iste fluuius, si quidem re vera &
excantationibus pellici & sacrificijs delectari & sanguinis fluxu inquinare influentes
ex diuino paradiso riuos potest. Ceterum Nilus haud multo post largiter effusus, etiam
sublimioribus vndas immisit: et postquam ad perfectissimam & raro completam men-
suram accessisset, ac nihilominus aqua intumesceret; in contrarium timorem coniecti
sunt Ægyptij; ac metus erat, ne & Alexandriam vrbem, & quæ Libyæ portio erat, fluuius
inundaret. Fertur itaque Alexandrinorum Paganos ob hoc ipsum stomachantes, quod
præter opinionem euenerat, subsannasse, & in theatris exclamasse, quod fluuius veluti
senex ac delirus eminxisset. Ex eo plurimi Ægyptij, patria superstitione damnata, ad
Christianismum transferunt. Atque hæc quidem, vt comperi, scripsi.] hactenus
Sozomenus.

PRODIGIOSA
EXUNDATIO
NILI.

Ne autem quod Theodosius aduersus delubra Gentilium, lege lata, fieri imperauerat,
auaritiæ potius quàm pietati adscribi ab aliquo posset: quid præstiterit, Socrates ita si-
gnificat^c: Delubra idcirco euerfa, simulacra deorum in lebetes & ad res alias ad vitæ
vsum accommodatas conflata. Nam Imperator deorum imagines Ecclesiæ Alexandri-
næ, vti ad pauperes subleuandos impenderentur, donauerat. Itaque Theophilus Epi-
scopus Alexandrinus, cum omnes deorum statuas confringere aggrediretur, vnam cer-
ti alicuius dei integram seruari iussit, eamq. in loco erexit publice; vti Gentiles, tem-
pore progrediente, non inficias irent, se eiusmodi deos coluisse. Hac de re noui equi-
dem Ammonium grammaticum valde animi discruciatum fuisse, dixisseq. religioni
Græcorum grauem inflictam esse plagam, quod illa vna statua conflata non esset, sed
de industria ad ipsorum religionis irrisionem referuata.] hæc Socrates.

^c Socr. lib. 5. c.
26.

ECCLESIAE
RECTAE SV-
PER LOCA DE-
LUBRORVM.
d Ammian. lib.
22.
e Metaph. die
30 Ianuar.
* milliarium
* Manuthe

Qui igitur Theophilus Alexandria super locum Serapij erexit basilicam, titulo S.
Ioannis Baptistæ; in loco quem Canopum diximus nominatum, ab Alexandria vrbe
distantem (vt Ammianus^d ait) duodecim milliaribus, aeris temperie saluberrimum
aliam extruxit ecclesiam sub nomine Apostolorum. Ab hac ciuitate Canopo (habent
Acta SS. Cyri & Ioannis^e) distat quidam vicus spatio duorum * nomine Menuthe *.
Hic autem vicus erat dæmonum habitatio: versabantur enim in eo maligni spiritus.
Theophi-

A Theophilus vero cum voluisset locum purum reddere a dæmonibus, Christi-
gelistarum & Apostolorum characteribus & figuris, vt ad eum consecrandum idoneis,
occupare: id quod statuerat, non perduxit ad effectum. Interim enim mors adueniens
eduxit eum de vita præsentis. Deinde autem Cyrillus, qui post ipsum sedi successit, eam-
dem suscepit curam, vt locum illum a dæmonibus liberaret: quod diuina reuelatione
admonitus fecit inferendo illuc reliquias S. Marci Euangelistæ, necnon Cyri ac socij ip-
sius Ioannis martyrum. Illatis igitur illuc vigesimo octauo mensis Iulij dictis reliquijs,
continuo cessauit dæmonum infestatio, consecutaq. mox est copiosa ægris sanitatis lar-
gitio.] hæc habent citata superius Acta, quibus pariter declaratur susceptum esse hoc
anno a Theophilo munus expurgandi Ægyptum ab idolorum cultu: sed licet in eo
nauiter toto vitæ tempore laborauerit, minime tamen absolui consummariq. potuit.

B Porro ad certamen istiusmodi a se initum aduersus dæmones, quod spirituale esset,
spirituali quoque nisus est Theophilus auxilio, sultusq. diuini Spiritus armis: siquidē san-
ctissimos monachos, quos adeo detestatur Sardianus, opitulatores, quasi auxiliares co-
pias acciuit e solitudine: nam in Vitis sanctorum Patrum^a hæc leguntur: Intraue-
runt aliquando fratres Alexandriam inuitati a Theophilo Archiepiscopo, vt præsen-
tibus his facta oratione, destrueret templa Paganorum, &c.]

VOCATI MO-
NACHI IN A-
KILIUM.
a Vit. SS Patr.
part. 2. c. 4. de
contemptia.

At plane accidit, vt tam ingenti fragore collapsa in Ægypto idololatria, vnde tam-
quam e fonte riui in totum fere orbem terrarum superstitione dimanarat, Gentiles vbique
conculsi fuerint, atque pro defensione deorum suorum sic nouo casu excitati concurre-
rint; de quibus Sozomenus^b: Adhuc autem, inquit, in quibusdam ciuitatibus pro tē-
plis suis Pagani alacriter dimicabant, velut in Arabia Petræa Æropolitæ, in Palæsti-
na Raphiotæ & Gazæi, in Phœnicia hi qui Heliopolim incolunt, in Syria potissimū
vindices templi Apameæ, quæ colitur ad Axium fluuium: quos quidem ego intellexi
ad protectionem templorum suorum frequenter auxilijs vfos hominum Galilæorum, &
collectorū ex pagis Libano vicinis: ac demum ad tantam prorupisse audaciam, vt etiam
Marcellum, qui eius prouinciæ Episcopus erat, interficerent. Hic enim cum iudicaret,
illos non alia ratione facilius a priori superstitione posse conuerti; templa quæ in vrbe
& in pagis habebant, euerit: et certior factus in Aulone (is est tractus Apameorū pro-
uinciæ) templum esse amplissimum, militibus aliquot ac gladiatoribus assumpris, ad-
uersus istud contendebat. Cui cum appropinquasset, extra telorum iactum ipse resti-
tit. Erat enim pedibus debilis, & neque repugnare, neque hostem vel fugare, vel fu-
gere poterat. Militibus deinde ac gladiatoribus in destruendo templo occupatis: ex

IDOLOLA-
TRIA VBIQUE
RESSUMDATA.

b Sozom. lib. 7.
c. 15.
MARCELLVS
EPISCOPVS A-
PAMEAE DE-
MOLITOR
TEMPLORVM.

D Paganis quidam, intellecto quod ille ibi relictus esset solus, ea ex parte qua locus pu-
gna vacabat, egrediuntur, & improviso adorti eum corripunt, & rogo iniecto, inte-
rimunt. Ac in præsentia quidem clam id habuerunt. Sed postquam temporis progres-
su proditi sunt: filij Marcelli vindicare patrem studebant: quamquam Synodus eius
gentis id fieri prohibuerit, æquum non esse censens vindictam sumere de eiusmodi
morte, pro qua gratias agere deceret tum illum ipsum qui mortuus fuerat, tum co-
gnatos & amicos eius, vtpote qui, vt pro Deo moreretur, dignus habitus esset.] hæc
de Marcelli certamine Sozomenus.

Sed multa quidem, magniq. momenti ab ipso sunt prætermissa, quæ a Theodoro, qui
res tunc gestas, vtpote Syrus homo, habuit exploratas, enarrantur, quæ nos suis
ipsius verbis hic describemus; ait enim^c: Ex Episcoporum numero Marcellus, vir in re-
bus omnibus longe præstantissimus, lege, tamquam machina bellica omnia delubra
vrbs, cuius Episcopatum ipse administrabat, prorsus expugnauit. Qua in re gerenda,
fiducia in Deum potius, quàm multorum hominum manu adiutus est. Atque hoc
loco facinus in primis memorabile ab eo factum narrabo. Vbi Ioannes Episcopus Apa-
meæ, cuius ante feci mentionem, mortem obierat, in eius locum diuinus Marcellus,
vir spiritu (vt Apostoli^d præceptio vult) efferuescens, substitutus est. Venit forte
Apameam Præfectus Orientis, duobus ducibus cum duobus hominum millibus co-
mitatus. Qui quidem, plebe propter metum sibi a militibus iniectum quiescente,
delubrum Iouis, quod amplissimum fuit, multis ac varijs ornamentis illustra-
tum deturbare aggreditur: verum cum structuram eius valde solidam & firme com-
pactam cerneret, existimauit lapidum coagmentationem nullo modo posse dissolui:
nam lapides erant grandissimi, arte inter se iuncti, & ferro præterea ac plumbo colliga-
ti. Qua-

^c Theodoret. lib.
5. c. 22.

^d Rom. 12.

TEMPLVM IO-
VIS APAMENI
INSOLVIBILE.

ti. Quare Praefectum deterritum cum videret sanctus Marcellus, eum ad alias vrbes amandauit, ipseque Deum impense precatus est, ut viam sibi ad illius delubri demolitionem aperiret.

Itaque primo mane vir quidam, qui neque architectus, neque lapidarius fuit, neque ullam aliam artem nouit, sed lapides & ligna humeris portare assueuerat, sua sponte eo venit. Qui ut accessit, pollicitus est se delubrum facillime demoliturum; solumque mercedem postulauit, qua duos opifices conduceret. quam simulac sanctus Episcopus ei daturum promiserat, eiusmodi quiddam excogitauit homo ille. Delubrum habebat porticum quadratam, erectam in sublime, ubique adiunctam. Hanc sustentabant columnae maxime pares proportionem ipsi templo, ambitus autem cuiusque sexdecim cubitorum fuit: lapis, ex quo erant fabricatae, natura durissimus, nec facile lapidiorum instrumentis cedens. Quarum singulas cum vndique suffodisset iste, & aedificia illis innixa tignis oleagineis suffulisset, ad aliud eodem modo transijt. Nam tribus columnis ad hunc modum suffolis, inijcit tignis flammam.

Verum daemone quidam ater apparens, tigna (ut eorum fert natura) igni absumi non patitur, sed impetum flammam cohibet. Vbi vero istud sepius egerant, videbantque machinam illam frustra admotam, Episcopo sub meridiem forte dormienti rem indicant. Ille confestim ad sanctum Dei templum propere contendit, aquam in vase afferri iubet, quam sub sacrosancto altari ponit: ipse autem humi in faciem prostratus, Dominum benignum & clementem precatur, ne tyrannidem daemone longius serpere permittat, sed tum eius patefaciat imbecillitatem, tum suam ipsius potentiam ostendat ad eum finem, ut infidelibus nulla maioris caecitatis inde detur occasio. Haec & alia his similia locutus, cum aquam signo Crucis signasset; Equitium, vnum ex diaconis, fide & pietatis studio egregie munitum, aquam iubet accipere, cecus ad delubrum currere, & cum fide eam spargere, tignisque flammam adhibere. Qua re confecta, daemone aquae aspersae vim non ferens, penitus aufugit. Ignis autem, aqua, suae naturae maxime aduersaria, velut oleo fatus, tigna occupat, eaque momento temporis profus absumit. Itaque columnae, basi subiectae, corruunt, aliasque duodecim secum deiciunt: ipsum praeterea templi latus columnis cohaerens, violento illarum casu pariter deturbatum est. cuius ingenti fragore tota adeo personabat ciuitas, ut omnes ad illud ipsum delubrum spectandum concurrerent: atque simul ut intellexerent daemone intellum fugatum esse, hymnorum concentu vno ore omnes Deum celebrarunt. Eodem modo sanctus ille Episcopus alia quoque simulacrorum fana demolitus est.] haec de Marcello Theodoretus, quem & martyrium subiisse tradit, affectumque ipsum inter martyres scimus perpetua memoria celebrandum decima quarta die mensis Augusti.

At non omnia deorum templa in Oriente sub Theodosio fuerunt penitus diruta: siquidem Gazae delubrum Mariae famosissimum usque ad ortum Theodosij iunioris, Arcadij Imperatoris filij, tutantibus illud ciuibus Ethnicis, integrum permansit, ut suo loco dicturi sumus: ad haec namque tempora alludit S. Hieronymus, cum ad Latam scribens sic ait: iam & Aegyptius Serapis Christianus factus est] quod scilicet illius cultores ad Christum conuersi fuissent; vel etiam, quod vbi Serapidis templum erat, illic iam erecta Christo ecclesia esset. et subdit: Maruae Gazae luger inclusus, & euersionem templi iugiter pertremisit.] praetermissum vero illud a Theodosio puto, quod absque caede plurimorum Gazensium templum tuentium, id perfici minime posse videret.

Ceterum qui zelus pertigit Orientis Episcopus sub Principe maxime pio idola demoliri, aequae Occidentales impulit sacerdotes id ipsum praestare fiducia animosa. Pericre si quae de his scripta fuere a maioribus monumenta: de S. Martino tantum haec habentur eo argumento a Seuerob conscripta: Dum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, & arborem pinum, quae fano erat proxima, eisset aggressus excidere: tum vero Antistes loci illius, ceteraque Gentilium turba coepit obsistere. Et cum iidem illi, dum templum eueritur, imperante Domino quieuisent, succidi arborem non pariebantur. Ille eos sedulo commonere, nihil esse religionis in stipite: Deum potius, cui seruiret ipse, sequerentur: arborem illam excindi oportere, quia esset daemonei dedicata. Tum ex illis vnus qui erat audacior ceteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quae dicis te colere, fiduciam, nosmetipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: et si tecum est tuus (ut dicis) Dominus, euades. Tu ille intrepide confusus in Domino, facturum se pollicetur.

Hic

A Hic vero ad istiusmodi conditionem omnis illa Gentilium turba consentit, facilemque arboris suae habere iacturam, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruissent. Itaque cum vnus in partem pinus illa esset accliuus, ut non esset dubium quam in partem succisa corrueret, eo loco vincus statuitur pro arbitrio rusticorum, quo arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinum cum ingenti gaudio laetitiaque coeperunt: aderat eminus turba mirantium, iamque paulatim nutare pinus, & ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, & periculo iam propiore conterriti, spem omnem fidemque perdididerant, solam Martini mortem expectantes. At ille confusus in Domino, intrepidus opperens, cum iam fragorem sui pinus concedens edidisset, iam cadenti, iam super se ruenti, eleuata obuiam manu, signum salutis opponit. Tum vero turbinis modo (retroactam putares) diuersam in partem ruit, adeo ut rusticos, qui tuto loco steterant, pene prostrauerit. Tum vero in caelum clamore sublato, Gentiles stupere miraculo, monachi flere praegaudio, Christi nomen in commune ab omnibus praedicari; satisque constitit, eo die salutem illi venisse regionem. Nam nemo fere ex immani illa multitudine Gentilium fuit, qui non impositione manus desiderata, in Dominum Iesum, relicto impietatis errore, crediderit. Et vere ante Martinum pauci admodum, immo pene nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeo virtutibus illius, exemploque conualuit, ut iam ibi nullus locus sit, qui non aut ecclesijs frequentissimis, aut monasterijs sit repletus. Nam vbi fana destruxerat, statim ibi aut ecclesias aut monasteria construebat.] subdit Seuerus haec etiam eodem argumento:

In vico autem, cui Leprosus, nomen est, cum idem Martinus templum opulentissimum superstitione religionis voluisset euertere: restitit ei multitudo Gentilium, adeo ut non absque iniuria sit repulsus. Itaque secessit in proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus & cinere, ieiunans semper atque orans, precabatur a Domino, ut quia templum illud euertere humana manu non potuisset, virtus illud diuina dirueret. Tum subito ei duo Angeli hastati atque scutati, instar militiae caelestis, se obtulerunt, dicentes, missos se a Domino, ut rusticam multitudinem fugarent, praesidiumque Martino ferrent; ne quis, dum templum dirueretur, obsisteret: rediret ergo, & opus coeptum deuotus impleret. Ita regressus ad vicum, inspectantibus Gentilium turbis & quiescentibus, dum profanam aedem usque ad fundamentum dirueret, aras omnes atque simulacra redegit in puluerem. Quo viso rustici, cum se intelligerent diuino nutu obstupescere atque perterritos, ne Episcopo repugnarent, omnes fere in Iesum Dominum crediderunt, clamantes & palam confitentes Deum Martini colendum, & idola negligenda, quae sibi adesse non possent.

Quid etiam in pago Heduorum gestum sit, referam. Ibi dum templum itidem euerteret, furens Gentilium rusticorum in eum irruit multitudo. Cumque vnus audacior ceteris stricto eum gladio peteret: reiecto pallio, nudam ceruicem percussori praebuit. Nec cunctatus ferire Gentilis: sed cum dexteram altius extulisset, resupinus ruit, consternatusque nimio metu veniam precabatur. Nec dissimile huic fuit illud. Cum eum idola destruentem, cultro quidam ferire voluisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum non comparuit. Plerumque autem contradicentibus sibi rusticis, ne fana eorum destrueret: ita praedicatione sancta Gentilium animos mitigabat, ut luce eis veritatis ostensa, ipsi sua templa subuerterent.] haec tenus Seuerus de Martino templa deorum destruyente. En quot miraculis est declaratum Dei nutu templa deorum esse prostrata, cum tamen nonnulli fuerint qui maluissent eadem expurgata in usum conuerti Christianae religionis; quod interdum factum esse, non dubium est. Ex his igitur, quae de S. Martino a Seuero conscripta legimus, coniecturam capere possumus quid a ceteris Occidentalis orbis Episcopis gestum sit: nam paria alios Episcopos diuersarum ciuitatum oportuit obijisse certamina, quod omnibus in locis iidem adhuc vigerent hostes, & castra diaboli, ad quae prosternenda disijciendaque penitus maximos oportuit Dei sacerdotes exantlassere labores. Ceterum non sic quidem haec sub huius anni periodo claudimus, ut omnia vnus anni termino facta esse contendamus, sed quod hoc anno coeptum sit, quod sequentibus quoque annis agi perseverauit indefinenter: adeo ut sit reperire post decennium per Theodosij Comites Gaudentium atque Iouinum, quos tradit Prosper hoc tempore Theodosij idolorum templa Romae spoliasse, sub Honorio Imperatore (quod S. Augustinus testatur) sub Consuiatu Manlij Theodori, deorum tem-

pla

CAEMENTA- RIVS OPVS AG- GREDITVR A- LIIS INCON- CESSVM.

DAEMON IM- PEDIT TEM- PLI RVINAM.

AQVA CRVGE SANCTIFICA- TA FVGATVR DAEMON.

Hieron. epist. 7.

TEMPLORVM DEORVM IN OCCIDENTE CLADES. b Seuer. Vis S. Martin. c. 10.

Aug. de Ciu. Dei lib. 18. c. 11.

pla Carthagine euerfa esse. Cū vero vbique terrarum Christiani orbis a Christianis idolorum templa profternerentur; nullibi tamen maiori studio quā Romæ, Hieronymi a sententia, id factum fuisse constat.

a Hier. proem. lib. 2. comment. in epist. ad Gal. lat.

IESV CHRISTI ANNVS SIRICII PAP. ANNVS VALENTIN. 15. THEODOSII 12. IMPP.

Nonagesimo supra trecentesimo Christi anno Valentinianus Augustus quartum aggressus est Consulatum, collegam nactus Neoterium. Antequam autem ad huius anni Theodosij Imperatoris res gestas enarrandas styllum admoueamus, vetus monumentum eiusdem anni Consulibus consignatum hic reddamus; quo valde admireris, reperiri his temporibus Theodosij, cum Romæ adhuc ipse moraretur, dicatam ibidem fuisse arā ad sacrificia, in qua sculpti superne arietes quinque, singuli scilicet in singulis angulis, atque vnus in fronte, iidemq. omnes maētati iacent, & in dextero latere aries aditatur sub pinu, a qua timpanū & fistulæ compactæ & crotala dependent, a sinistro vero latere sub altera pinu duæ fistulæ & faces transuersæ, omnia ad vsum sacrificij comparata. inscriptio vero sic se habet b:

b Impressam & descriptam habes apud Smetium Inscriptions antiquar. pag. 20. 21. 22.

D. D. NN. FL. VALENTINIANO. ET. GRATIANO. IMPP. SVIS CEIONIVS. RIFIVS. VOLVSIANVS. V. C. ET. ILLVSTRIS. EX VICARIO. ASIAE. ET. CEIONI. RVFI. VOLVSIANI. V. C. ET ILLVSTRIS. EX. PRAEFECTO. PRAETORIO. ET. EX. PRAEFECTO. VRBIS. ET. CECINE. LOLLIANE. CLARISSIME. ET ILLVSTRIS. FEMINE. DEAE. ISIDIS. SACERDOTIS. FILIVS ITERATO. VIGINTI. ANNIS. EX. PERCEPTIS. TAVROBOLIVS VI. ARAM. CONSTITVIT. ET. CONSECRAVIT. X. KAL. IVN D. N. VALENTINIANO. AVG. ET. NEOTERIO. COSS

Potuit ne fieri, vt post tot leges a Theodosio aduersus sacra Gentilium editas, ipso etiam adhuc Romæ agente, & vt ita dicam, ob oculos eius, noua constitueretur ac dedicaretur ara, cum nec vnā Victoriæ restitui, Gentilium laborante Senatu & adnitente Symmacho, ipse concessisset, immo & eam ob causam anno superiore (vt vidimus) eundem Symmachum mulcasset exilio? Quamobrem in eam sententiam volentes magis imus, vt ea omnia a Volusiano secreto in proprijs ædibus facta fuerint ad priuatorum sacrorum vsum. Porro de Volusiano deorum cultui addictissimo illud modo sciendum, laborasse plurimum S. Augustinum iam Episcopum, vt eum ad fidem capeffendam induceret, id exposcente eius matre ad Christum iam ante conuersa; ipsum tamen resistentem atque obnitentem vsque ad vltimam senectutem Ethnicum permanisse: cū tandem morbo detentus, agente apud eum Melania iuniore eius nepte, baptizatus, bene Christianus vltimum clausit diem: sed de his suo loco dicendum quinto Annaliū tomo.

DE CLADE THESSALONICENSIS.

Hoc ipso anno Theodosius Imperator, qui anno superiori recedens ab Vrbe mense Septembris (vt vidimus) Mediolanum se contulerat, ibidem degens, ob cladem Theffalonicensium perpetrata a S. Ambrosio repellitur ab ecclesia, ac nonnisi publice acta poenitentia, in eam admittitur. De re tanta narrationem aggressuris, cur hoc potissimum anno a nobis ponatur, ratio in primis reddenda est. Sed ante omnia confutanda illorum sententia, qui dixerunt, ea contigisse post secundum Theodosij in Italiam aduentum, postq. debellatum Eugenium: cuius sententiæ auctor est Sozomenus c, quem vix vnum vel duos reperies ex recentioribus sequentes, cum innumeri ferme sint qui ea omnia ad tempus post debellatum Maximum referant, secuti Ruffinum d, Paulinum e, atque Theodoretum f. Inconstans pariter assertio reperitur, cum Theffalonicensium cædem tunc euenisse dicant, cum de differenda executionis sententia triginta diebus Theodosius legem tulit: nam nullo penitus pacto cohæret tempus eiusmodi latæ legis cum temporibus debellati ab eodem Theodosio Maximi. Etenim data illa lex ponitur s Veronæ sub Consulatu Antonij & Syagrii, anno Domini trecentesimo octogesimo secundo, adhuc superstitite Gratiano, a quo lata habetur, cum nondum Theodosius in Occidentem redijisset; quod post septennium a tempore latæ legis euenit, de qua modo dicendum inferius.

c Sozom. lib. 7. c. 24.

d Ruffin. lib. 2. c. 18.

e Paulin. in Vita S. Ambrosij.

f Theod. lib. 5. c. 17.

g l. 13. de panis C. Theod. & C. Iustin. cod. tit. l. si vindicari.

Cum

A Cum igitur ad tempora primi in Italiam Theodosij aduentus eiusmodi Theffalonicensis clades referenda sit, constetq. ipsum Theodosiū morā duxisse in Occidente ad frequentem vsque annum: quoto potissimum anno eius in Italia commorationis id acciderit, peruestigandum est. Non quidem primo euenit anno, quo Maximum debellatum mense Augusti diximus: nam cum post necem Maximi contigerit Ambrosio agere apud Theodosium pro Episcopo qui incenderat synagogam & alijs, nullam prorsus eius rei habuit mentionem, quæ necessario inferenda fuisset, id exigente argumenti ratione, si ante accidisset. Sed & cum octo menses intercessisse Theodoretus dicat a a tempore excommunicationis vsque ad reconciliationem, quæ tempore Natalis Domini contigit: non patiuntur angustia temporis, vt primo anno hæc facta esse dicantur; nec item anno sequenti, quo vidimus Theodosium non in luctu (vt ferunt b) & poenitentia egisse Mediolani, sed scimus profectū esse mense Iunij Romam, deq. extincto tyranno vna cum Valentiniano triumphasse. Quamobrem reliquum est, vt affirmare necesse sit, hoc ipso anno, vel sequenti, ea de clade Theffalonicensi ac poenitentia Theodosij contigisse. Sed cū non detur locus vel tempus, vt dici possit ea obuennisse anno sequenti, siquidē mense Nouembris eius anni recedens ex Italia reuersus est Constantinopolim, vt demonstrabitur; ex necessaria proposita inductione, affirmandū est, ea omnia præfenti anno contigisse, quo Theodosium confedisse Mediolani, ex datis ibi rescriptis apparet.

DE TEMPORE CLADIS ANTIQHENAS.

a Theodoret. lib. 5. c. 17.

b Theod. lib. id.

His igitur de tempore declaratis, de spinetis difficultatum emergens oratio ad rei gestæ narrationem profiliens, alia adhuc parumper præpeditur dubitatione, quod dixerint alij, cladem Theffalonicensem, cum Theodosius ibi esset, factam esse. sed perspicui hi redarguuntur erroris; cum antequā fieret, constet Ambrosium Mediolani apud eundem Theodosium intercessisse, vt Theffalonicensibus noxam sceleris perpetrati remitteret: quod quidem tum eiusdem Ambrosij, tum aliorum testificatione, subsequens oratio demonstrabit. Ingrediamur iam pede libero historiam ipsam ex diuersis antiquis historicis concinnatam, atque in primis ex Sozomeno c, cum ab exordio auspiciatur his verbis facinus a Theffalonicensibus perpetratum: Erat, inquit, peccati infimulatio huiusmodi: Botherichæ tum temporis apud Illyricos militum Præfecti auriga, pincernam domini impudice intuitus, de stupro interpellat; eaq. de causa comprehensus, in vinculis erat. Instante autem solempni equestri certamine, populus Theffalonicensis illum, veluti ad eam concertationem necessarium, dimitti postulabat. Quod quoniam non impetrabat, in grauem seditionem efferbuit, ac tandem etiā Bothericham ipsum interfecit. Qua re nunciata, Imperator præter modum excaudit; & certum eorum numerum qui aduerant, interfici præcepit. ex quo ciuitas multis iniustis cædibus impleta fuit.] hæc Sozomenus de facinore Theffalonicensium & in eos a Theodosio decreta vindicta.

c Sozom. lib. 7. cap. 24.

Sed non quidem ab eo tunc ibi præfente, nec statim, verum (vt Paulinus & alij testantur) cum iam ante sanctus Ambrosius apud Theodosium pro illis egisset, atque etiam indulgentiam impetrasset: nam ait d: Promiserat enim Ambrosio Imperator, se veniam daturum ciuibus supradictæ ciuitatis: sed agentibus Comitibus occulte cum Imperatore, ignorante sacerdote, vsque in horam tertiam gladio ciuitas est donata, atque plurimi interempti innocentes.] At non vno Ambrosio interpellante, sed alijs quoque Episcopis id agentibus, veniam Theodosium Theffalonicensibus impertitum esse, S. Augustinus affirmat e, sed tumultu quorundam qui ei cohærebant, vindicare compulsus: verū puto Ambrosiū per litteras rem gessisse; siquidem ex eius ad eundem Theodosiū litteris postea datis constat, post tantam cædem patratam, redeunti Mediolanum Imperatori ipsum Ambrosium communionem Ecclesiasticam denegasse.

d Paulin. in Vita S. Ambrosij. EPISCOPI IMPETRANT VENIAM THESSALONICENSIS. BVS.

e August. de Ciuit. Dei lib. 5. cap. 25.

Sed vnde, quæso, tanta fiducia Comitibus Theodosij, vt a pollicitatione veniæ audent Principem reuocare? & quibus ab illis valuit Theodosius argumentis inflecti, vt quod promississet Episcopis, non præstaret? Audi, quænam a magistratibus tunc videntur iustitiæ specie potuisse ingeri Theodosio: Pro arbitrio nimirū & ratione temporis debere Principem abhibere misericordiam & indulgentiam, atque rigorem temperare iustitiæ; ab his vero tunc abstinendum, cum rerū experientia constaret, ex ea subditos reddi contumeliosos, proteruos, atque ad delinquendū faciliores; adeo vt nisi mox seueritas legū inuigilaret, & gladius potestatis occurreret, nulla amplius futura esset securitas magistratibus: periclitadāq. mox salutē Imperatoris, si impune liceret populo leges

pedibus proculcare, & conferto agmine appetere magistratus. Rursum vero his addere, A hanc omnem audaciā illis non aliunde suppeditari, quam ex nimia Principis indulgentia: nam si lege actū esset (vt par esse videbatur) aduersus Antiochenos scelus immanissimū perpetrantes, cum ipsius atque Augustæ defunctæ statuas deiecere, ac tanta ignominia pertraxere; haud Thessalonicensium animi in necem Præfecti militū adeo immaniter exarsissent, sed cohibiti fuissent timore vindictæ, & inflexibilis ad veniam seueritas Principis continuisset eisdem quantumlibet efferatos in officio. Quod item in Antiochenos vltū non esset, animatos etiam improbos Arianos, tot legibus exagitados, summa ex indulgentia Principis armatos fiducia, non esse veritos in tanta ciuitate tam immane scelus, neglectis magistratibus & ipso Arcadio Augusto filio Theodosij, vi publica perpetrare, cum Constantinopoli (quod dictum est) insilientes in domum Episcopi, eam incendio concremarunt.

Sed quod Arianis etiā immeritis fuerit indulgētia impertita, Catholicis quoque grassandi in synagogam Iudæorum & in ædes Valentinianorū audacia subministrata fuisse videri poterat: Et ad postremū quod sicut illis, ita & istis e ditissimo promptuario clementiæ Principis fuerit hausta venia, pœnæq. remissio abundanti misericordia erogata; his exemplis, veluti ad delinquendū illecebris, Thessalonicenses ex leuissima causa tam dira animo concepisse, tamq. crudelia opere perpetrasse: Quibus si ex sententia Episcoporum ignosceretur, iā de salute Imperij actū esset, cum iā audacibus quibusque impune quoduis aggredi scelus & attentare flagitiū liceret: adeo vt nullū pene remediū foret ad prostratā Imperatoriam potestatem ac maiestatem erigendā, comprimendamq. excre-

scientem audaciā, quā si in Thessalonicenses acerbius vindicaretur; vt non tantū compensaret admissum facinus vindictæ seueritas, sed superfluens & excedens supplicia timore sui reuocaret contempta hactenus iura, exulemque custodia legum partā populorū tranquillitatem atque modestiā postliminio restitueret. Docere namque hoc ipsum simul naturā cū arte; cū vt bene consulatur vniuerso corpori, quod fomentis & olei lenitate curari non potuit, tabidum membrū ferro secetur, sectumque igne adustū consolidatur. Hæc plane sunt, quæ putamus a Comitibus tunc fuisse Imperatori suggestita: quibus ille adeo persuasus, oblitus quod pollicitus erat Episcopis, de vindicando in populum Thessalonicensem, animo efferato rescripsit, cum sic ipse a natura compositus esset moribus (quod ait Ambrosius ^a) vt in æquilibrio positus facile vel impelleretur ad veniā, vel etiā commoueretur in irā, atque adeo vt se ipsum ab ea reuocare vix posset. Ista autem a nobis eo sunt inculcata consilio, vt ex his Theodosij pietas magis elucescat: qui cū hæc omnia pro sui excusatione haberet quæ aduersum redarguentē Dei sacerdotē obtenderet, quibus iustā vel apparentem saltem defensionem pararet: his tamen omnibus spretis atque contemptis, Dei sacerdoti magis, quā sibi ipsi sententiæq. familiarium detulit, atque paruit. Magni quidem hæc sunt ponderis, si æquo rectæ æstimationis libramen-

to pensentur: vt non declinauerit os eius ad verba malitiæ (vt Dauid ^b ait) immo nec præsentē iustitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis: sed absque controuersia a se inique admissum existimaret, quod sententia Dei sacerdotis ita esse, decretum fuisset. Qualis namque ipse Theodosius natura compositus esset, & quā facilis ad ignoscendum, S. Ambrosius declarat his verbis ^c: Beneficium se putabat accepisse Augustæ memoriæ Theodosius, cum rogaretur ignoscere: et tunc propior erat veniæ, cum fuisset commotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoscendi erat, indignatum fuisse; & optabatur in eo quod in alijs timebatur, vt iraceretur. Hoc erat remedium reorum: quoniā cum haberet super omnes potestatem, quasi parens exoptulare malebat, quā quasi Iudex punire. Sæpe trementes vidimus quos obiurgabat, & conuictos sceleris cū desperassent, solutos crimine. Vincere enim volebat, non plectere, æquitatis Iudex, non pœnæ arbiter, qui nunquam veniā confitenti negaret.] hæc de moribus Theodosij S. Ambrosius; quos cum probe nossent qui illi inhærentes a consilijs erant, magna diligentia cauerunt, ne quæ ab Imperatore, ipsis persuadentibus, statuta erant, S. Ambrosio innotescerent: ea enim aduersus Thessalonicenses non ipse Theodosius solus animo furore concitato decreuit; sed res mature est acta in Consistorio, ad quod non tantū ne Ambrosius accederet, verū & curatū est ne ipse sciret quæ statuta essent; quod timeretur, ne pro illis rogando veniā, rem impediturus esset: hæc quidem omnia in litteris postea ab Ambrosio ad Theodosium scriptis expressa habentur, quas paulo post recitabimus. At

quid

A quid post hæc, cum decretum ab ipsis in Consistorio fuit executioni mandatum?

Accidit quidem, vt sicut incensa flamma nesciat certis limitibus contineri, sed latius progrediatur, cum venti vehementioris flatu percellitur: ita vindicta in Thessalonicenses delinquentes ab Imperatore statuta, æque infontes cum fontibus, quasi turbo violentus obuoluerit. ait enim Ruffinus ^a: Ad Circenses inuitari populum, eiq. ex improviso circumfundi milites, atque obruncari passim, vt quisque occurrisset, gladio iubet; & vindictam dari non crimini, sed furori.] hæc ipse. Verum nequaquam vnus Circi limitibus valuit ira furentiū militū cohiberi; sed foras progressi, omnes quos reperissent, veluti hostes gladijs confodere: Nam ciuitas (inquit Sozomenus ^b) multis iniustis cædibus adimpleta fuit. Siquidē & peregrini, qui modo vel ad nauigauerant, vel de via aduenierant, ex improviso apprehendebantur: fiebantque miserabiles clades, in quibus & hæc quoque. Mercator pro filijs suis duobus captis, se ipsum offerens, orabat, vt filijs seruatis, ipse interficeretur; & in eius facti mercedem, auri quicquid habebat, militibus pollicebatur. Illi calamitatem hominis miserati, pro vno ex filijs, quocumque vellet, supplicationē admittunt: duos vero dimittere, tutum sibi non esse dicunt, ob id quod numerus deficeret. Pater itaque vtrumque lamentabundus ac plorans intuitus, neutrius electionem facere sustinuit; sed in continua hæsitacione, donec interficerentur ambo, suspensus mansit, æquali vtriusque amore victus. Quinetiam frugi quemdam seruū accepit, pro domino suo, qui ad lanienam raptabatur, alacriter tunc oppetijisse mortem.] hæc Sozomenus. Porro septem millia hominum cæsa fuisse, Theodoretus affirmat ^c: ad triumque horarum spatium sæuisse gladium, Paulinus ait ^d.

Tam immanis Thessalonicensium cædis perpetrata nuncium mox in Occidentem perlatum est, auditumque. Mediolani non ab Ambrosio solum, sed & ab Episcopis qui Synodi causa conuenerant; qui & infandū facinus deplorarunt, auctoremque ipsum Imperatorem vehementer detestati sunt. Ambrosius vero ipse, qui inter eos locum principem obtinebat, vindex acerrimus insurrexit, atque armis quibus licuit, nempe spiritualibus, aggredi ipsum Imperatorem instituit: ac primum omnium veluti quibusdā missilibus, longe adhuc positum, litteris appetijt, quibus significauit, ipsum ob patratas Thessalonicensium cædes indignum se Ecclesiastica communione penitus reddidisse, atque ab ipso ingressu ecclesiæ separatū; sed vnam illi viam salutis esse relictam, vt pœnitentiam agendo promereretur ab Ecclesia indulgentiam. At describamus hic eius epistolam, eo tempore ad ipsum Theodosium scriptam ^e:

Augustissimo Imperatori Theodosio Ambrosius.

D Et veteris amicitia dulcis mihi recordatio est; & beneficiorum, quæ crebris meis intercessionibus summa gratia in alios contulisti, gratiæ memini. Vnde colligi potest, quod non ingrato aliquo affectu aduentum tuū semper mihi antehac exoptatissimum declinare potuerim. Sed qua causa hoc fecerim, breuiter expediam. Soli mihi in tuo Comitatu ius naturæ ereptum videbam, vt audiendi & loquendi priuater munere. Motus enim frequenter es, quod ad me peruenissent aliqua, quæ in Consistorio tuo statuta forent. Ego ergo expers communis vsus sum: cum dicat Dominus Iesus ^f, nihil esse occultum, quod non manifestetur? Verecundia igitur qua potui, satisfeci Imperiali arbitrio; & prospexi ne aut ipse causam commotionis habeas, cum id egerim, ne quid ad me de Imperialibus deferatur statutis: aut ego cum fuero præsens, aut non audiam per metum omnium, & quasi conuiuentis famam subibo; aut ita audiam, vt mihi aures pateant, vox intercludatur, vt audita non possim eloqui: nec eos qui in suspicionem proditionis venerint, lædam in periculo.

Quid igitur facerem? Non audirem? sed aures non possem cera veterum fabularum claudere. Proderem? sed quod in tuis iussis timerem, in meis verbis deberē cauere, ne quid cruentum committeretur. Tacerem? sed quod miserrimum foret omnium, alligaretur conscientia, vox eriperetur. Et vbi illud: Sed si sacerdos non dixerit erranti; is qui errauerit, in sua culpa morietur, & sacerdos reus erit pœnæ, quia non admonuit errantem? Accipe illud, Imperator Auguste. Quod habeas fidei studium, non possum negare: quod Dei timorem, non diffiteor. Sed habes naturæ impetū, quem si quis lenire velit, cito vertes ad misericordiam: si quis stimulet, in maius exuscitas, vt eū reuocare vix possis. Vtinam si nemo mitigat, nullus accendat. Libenter eum committo tibi: ipse te reuocas, & pietatis studio vincis impetū naturæ. Hunc ego impetum malui cogitationibus

Annal. Eccl. Tom. 4. Fff 2 tationibus

^a Ambros. epist. 28.

^b Psal. 49.

^c Ambros. erat. in funer. Theod. 25.

^a Ruffin. lib. 2. cap. 18.

^b Sozom. lib. 7. c. 26.

^c Theod. lib. 5. c. 17. d Paulin. in Vita S. Ambros.

S. AMBROSIVS QUID AD THEODOSIVM POST CLADEM SCRIPSEBIT.

^e Ambros. epist. 25.

^f Luc. 8.

^g Ezech. 3.

A monere tationibus tuis secreto committere, quam meis factis publice fortassis mouere *. Itaque malui officio meo aliquid deesse, quam humilitati, & requiri in me ab alijs sacerdotis auctoritatem, quam a te desiderari in me amantissime honorificentiam, vt represso impetu, integra esset consilij eligendi facultas. Prætendi ægritudinem corporis re vera grauem, & nisi a viris mitioribus, vix leuandam: vel emori tamen * maluissem, quam aduentum tuum biduo aut triduo non expectarem. sed quid facerem non erat.

ADMONET DE AGENDA POENITENTIA. Factum est in vrbe Theſſalonicensium quod nulla memoria habet, quod reuocare non potui ne fieret, immo quod ante atrocissimum fore dixi, cum totiens rogarem: et quod ipse sero reuocando, graue factum putasti, hoc factum extenuare non poteram.

a 2. Reg. 12. Quando primum auditum est, cū propter aduentū Gallorū Episcoporū Synodus conuenerat, nemo non ingemuit, nullus mediocriter accepit, non erat facti tui absolutio in Ambrosij communione. In me etiā amplius commissi exaggeratur inuidia, si nemo diceret **B** Dei nostri reconciliationē fore necessariā. An pudet te, Imperator, hoc facere, quod Rex

Propheta auctor Christi secundum carnem profapiae fecit Dauid? Illi dictum est ^a, quia diues qui haberet plurimos greges, vnam pauperis ouem propter aduentum hospitis eripuit & occidit: et cognito quod in hoc ipse argueretur, quia ipse fecisset, ait: Peccaui Domino. Noli ergo impatienter ferre, Imperator, si dicatur tibi: Tu fecisti istud quod

b Psal. 94. Dauid Regi dictum est a Propheta. Si enim hoc sedulo audieris, & dixeris: Peccaui Domino. si dixeris regale illud propheticum ^b: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum qui fecit nos: Dicetur & tibi: Quoniam poenitet te, dimittit tibi Dominus peccatum tuum, & non morieris. Iterum cum plebem numerari iussisset Dauid, percussus est corde, & dixit ad Dominū ^c: Peccaui vehementer, quod

c 2. Reg. 24. fecerim hoc verbum: et nunc, Domine, aufer iniquitatem serui tui, quod deliqui vehementer. Et missus est iterum ad eum Nathan Propheta, qui ei trium optionem conditionum offerret, vt quam vellet, eligeret, famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugere a facie inimicorum suorum, aut triduo mortem in terra. Et respondit Dauid: Angustia sunt tria hæc vehementer: verumtamen incidā in manus Domini, quoniam multa misericordiae eius nimis: et in manus hominis non incidam. Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerū totius plebis quæ secum erat: quod scire, Deo soli debuit reseruare. Et cum, inquit, mors fieret in plebe: ipso primo die, ad horam prandij cum vidisset Dauid percipientem Angelum in plebem, ait Dauid: Ego peccaui, & ego pastor malignū feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me & in domum patris mei. Itaque poenituit Dominum, & iussit Angelo vt parceret plebi, sacrificiū autem offerret Dauid. Erant autem tunc sacrificia pro delictis: hæc nunc sunt sacrificia poenitentiae. Itaque ea **D** humilitate acceptior Deo factus est.

Non enim mirandum, peccare hominem; sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet Deo. Iob sanctus, & ipse potens in saculo ait ^d: Peccatum meū non abscondi, sed corā plebe omni annunciaui. Ipsi immani Regi Saul dixit ^e Ionathas filius suus: Noli peccare in seruum tuum Dauid: et, vt quid peccas in sanguinem innocentem, occidere Dauid sine causa? Quia etsi Rex erat, peccabat tamen, si occideret innocentem.

f 2. Reg. 3. Denique etiam Dauid ^f cum iā regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum a Ioab duce militiæ suæ, ait: Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsque in æternum a sanguine Abner filij Ner. et ieiunauit in dolore.

Hæc ideo scripsi, non vt te confundam, sed vt Regum exempla prouocent, vt tollas hoc peccatum de regno tuo. Tolle autem, humiliando Deo animam tuam. Homo es, & tibi venit tentatio: vince eam. Peccatum non tollitur nisi lacrymis & poenitentia. Nec Angelus potest, nec Archangelus: Dominus ipse, qui solus potest dicere s: Ego vobiscum sum. si peccauerimus, nisi poenitentiam deferentibus non relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admoneo: quia dolori est mihi, vt tu, qui pietatis inauditæ exemplum eras, qui apicem clementiæ tenebas, qui singulos nocentes non patiebaris periclitari, tot perijisse non doleas innocentes. Etsi in proelijs felicissime egeris, etsi in alijs quoque laudabilis; tamen apex tuorum operum pietas semper fuit. Id tibi inuidit diabolus, quod habebas præstantissimum. Vince eum, dum habes adhuc vnde possis vincere. Noli peccato tuo aliud peccatum addere, vt vsurpes quod vsurpasse multis officit.

E Ego certe in omnibus alijs licet debitor pietati tuæ, cui ingratus esse non possum, quam pietatem multis Imperatoribus præferebam, vni adæquabam: ego, inquam, **causam**

d Iob 31.
e 2. Reg. 18.
f 2. Reg. 3.

S: AMBROSIVS VRGET IMP. AD POENITENTIAM.
g Matth. 28.

A causam in te contumaciæ nullam habeo, sed habeo timoris: offerre non audeo sacrificium, si volueris assistere. An quod in vnus innocentis sanguine non licet, in multorū licet? Non puto. Postremo scribo mea manu quod solus legas. Ita me Dominus ab omnibus tribulationibus liberet: quia non ab homine, neque per hominem, sed aperte mihi interdictum aduertit. Cum enim essem sollicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, venisse quidem visus es ad ecclesiam: sed mihi sacrificium offerre non licuit. Alia prætereo vt potui cauere: sed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat, vt omnia cum tranquillitate cedant. Multifarie Deus noster admonet, signis cælestibus, Prophetarum præceptis, visionibus etiam peccatorem vult nos intelligere, quo rogemus eum, vt perturbationes auferat, pacem vobis imperantibus seruet, fides Ecclesiæ & tranquillitas perseueret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores. Certe vis probari **B** Deo? Omnis rei tempus, vt scriptum est: Tempus ^a, inquit, faciendi Domine: et ^b tempus beneplaciti Deus. Tunc offeres, cum sacrificandi acceperis facultatem, quando hostia tua accepta sit Deo.

Nonne me delectaret, habere gratiam Imperatoris, vt secundum voluntatem tuam agerem, si causa pateretur? Et simplex oratio sacrificium est: hæc veniam refert, illa offensionem: quia hæc habet humilitatem, illa contemptum. Dei enim vox est, quod malit vt fiat mandatum eius, quam deferatur sacrificium. Clamat istud Deus, ad populū Moyses annunciat, ad populos Paulus prædicat. Id facito quod intelligis in tempore plus placere. Misericordiam ^c, inquit, malo, quam sacrificium. Quare non illi magis sint Christiani qui peccatū condemnant suum, quam qui defendere putant? Iustus ^d enim in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat cum peccauerit, iustus est; non ille qui se laudauerit.

C Vtinam, Imperator, etiam ante mihi potius credidissem, quam consuetudini tuæ. Dū puto quod cito ignoscis, cito reuocas (vt sæpe fecisti) & tu præuentus es, & ego non declinaui quod cauere non debueram. Sed gratias Domino, qui vult seruulos suos castigare, ne perdat. Istud mihi commune est cum Prophetis, & tibi erit commune cū sanctis. An ego Gratiani patrem non oculis meis præferā? Debent veniā sancta alia pignora tua: dulce mihi nomen antetuli, quibus amorem communiter detuli. Amo, diligo, orationibus prosequor. Si credis, sequere: si inquā credis, agnosce quod dico. Si non credis, ignosce quod facio, in quo Deū præfero. Beatissimus & florentissimus cū sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua, Imperator Auguste.] hæc nunc Ambrosius ad Theodosiū.

His acceptis litteris Theodosius, magnopere perculsus est animo, vt qui iā satis expertus esset sacerdotis Dei infractum robur, solidamq. pro sacrarum custodia legum constantiā; iamq. admittæ crudelitatis conscientiae stimulis saucius, atque scriptis Ambrosij acriter verberatus, piaculi sentire coepit enormitatem, quam ante iratus non intellexerat: occuluerant enim eam iustorum velamenta prætextuū. Quot igitur infontes animo recolebat esse necatos, tot confodiebatur immensi doloris iaculis; audireq. videbatur, voces sanguinis innocentium a Deo magno clamore postulare vindictam. His igitur lancinatus indefinentibus flagris, redire Mediolanū compellitur, conuenireq. eum, quem antea male consultus fuerat auersatus Ambrosium, ab eoq. remedium salutis exposcere. Sed quid tunc egit Dei sacerdos? Copiam, inquit Paulinus ^e, Imperatori ingrediendi ecclesiam denegauit: nec prius dignum iudicauit coetu Ecclesiæ, vel sacramentorum communionem, quam publicam ageret poenitentiam. Cui Imperator contra asserbat, **E** Dauid adulterium simul & homicidium perpetrasse. Sed responsum illico est: Qui secutus es errantem, sequere corrigentem. Quod vbi audiuit clementissimus Imperator, ita suscepit animo, vt publicam poenitentiam non abhorreret. cuius correctionis profectus secundam illi parauit victoriam] post illam videlicet nuper recensitam de indulgentia concessa illis qui Iudæorum incenderant synagogam. Sed Paulinus compendio quidem: nam plura prætermisit a Theodoro narrata, quem audire dignum putamus; ait enim ^f:

Hac miseranda & lugubri calamitate cognita, Ambrosius ille, de quo supra diximus, Imperatori Mediolanum aduentanti & in sacrum templum ingredi cupienti, extra sacra vestibula obuiam procedit, vetatq. in templum intrare, & his fere verbis eum affatur: Est verisimile, o Imperator, te ignorare cædis a te perpetratae magnitudinem, neque post sedatam iracundiam ratione admissum facinus peruidere. Nam Imperatorius

Annal. Eccl. Tom. 4.
Fff 3

VISIO OSTENSA AMBROSIO.

^a Psal. 118.
^b Psal. 68.

^c Ose. 6.
^d Matth. 9. & 12.
^e Paulin. in Vita S. Ambrosij.
^f Theodorus. lib. 5. c. 17.

THEODOSII POENITENTIA

^e Paulin. in Vita S. Ambrosij.

^f Theodorus. lib. 5. c. 17.

AMBROSIVS VRGET THEODOSIO INGRESSVM ECCLESIAE.

peratorius fortasse principatus peccatum agnoscere non finit, sed potestas offundit rationi caliginem. Verum quæ sit natura nostra, & quàm fragilis ac fluxa, considerandum est: et in auitum puluerem, ex quo orti fumus, & in quem recasuri, acies mentis intendenda: neque ipse splendore purpuræ deceptus, corporis illa operi imbecillitatem ignorare debes. Quinetiã illis imperas, qui & eiusdem sunt naturæ participes atque adeo conferui: Vnus enim Dominus omnium & Rex, huius vniuersitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intuebere templum illius, qui est omnium Dominus? quibus pedibus sanctum illud solum calcabis? Qui, quæso, manus iniusta cæde & sanguine resperfas extendere audes, & eiusdem sacrosanctum corpus Domini accipere? Aut quo modo venerandum eius sanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente, tantum sanguinis, tam inique effudisti? Recede igitur, & ne conare nouo scelere scelus ante editum augere; sed capesse vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium cælitus sententiam dat: B quod quidem vinculum vim habet & morbum animi depellendi, & te ad sanitatem restituendi.

DOLOR THEODOSII OB EXCOMMUNICATIONEM.

Huic orationi obsecutus Imperator (nam diuinis educatus eloquijs, accurate norat tum quæ essent officia sacerdotum, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad Palatiũ reuertitur. Atque longo temporis spatio dilapso (octo enim menses iam præterierant) Saluatoris Natalitia fuere celebrata.] ex his colliges, mense Aprilis hæc Mediolani peracta. Sed pergit: Imperator autem confidet in Palatio, lamentis se dedit, & magnam vim profundens lacrymarum. Quod cum animaduertisset Ruffinus, qui tum Magister Aulæ fuit, magna. apud Imperatorem auctoritate, utpote familiaritate ei coniunctior, ad illum accedit, rogat causam fletus. Tum Imperator lugens acerbis, & maiorem in modum flens: Tu, inquit, Ruffine ludis: nam quantis C ipse in malis verser, non sentis. Ego vero gemo, & meam ipsius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad sacrum templum seruis & mendicis pateat, liberq. illis ad Dominum suum deprecandum detur introitus: mihi autem non modo ad illum locum, verum etiam ad cælum ipsum accessus præclusus sit. Nam venit mihi in mentem sententiæ a Domino prolatae, quæ palam dicit^a: Quemcumque ligaueritis super terram, erit ligatus & in cælis.

Cui Ruffinus: Curram, inquit, si placet, ad Episcopum: ei supplicabo, persuadeboq. vt tua soluat vincula. At non est, inquit Imperator, tibi morem gesturus. Noui enim adeo iustam æquamq. Ambrosij esse sententiam, vt non metu potestatis Imperatoriæ sit legem diuinã violaturus.] hæc idcirco Theodosius, quod sciret Ecclesiæ legem esse, vt non nisi prope Paschale tēpus publice poenitentes ab Episcopo reconciliarentur D Deo, & restituerentur Ecclesiæ: nisi velis potius ipsum allusisse ad Ecclesiasticam illam legem, qua^b cauetur ne voluntarius homicida nisi in fine vitæ communicet. Verum (subdit Theodoretus) cum instaret Ruffinus, pollicereturq. se Ambrosio persuasurum: Imperator iubet propere abire: ipseq. falsa spe inductus, & Ruffini confusus promissis paulo post sequitur. Vt primum autem Ruffinum sanctus vidit Ambrosius: Videris mihi, inquit, Ruffine, canū impudentiam imitari: nam tametsi tuo suasu tam crudelis facta est cædes, tu tamen ita perficisti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei infanuisse. Vbi vero Ruffinus obnixè eum orauerat, dixeratq. Imperatorem breui eo venturum: S. Ambrosius diuino zelo accensus: Ego, inquit, Ruffine, prædico, me illum ab ingressu sacri vestibuli prohibiturum: Quod si Imperium mutauerit in tyrannidem, cædem lubens quidem excipiam. Quibus auditis Ruffinus E Imperatori per internuncium significat, hortaturq. vt maneat in Palatio.] Quod autem hic a S. Ambrosio Ruffino exprobratum sit, suasu ipsius tam diram illatam esse Theffalonicensibus cladem: erit vt mireris, cum scies postea, quantam, Deo vlciscente, expertus sit ipse vindictam, & quàm infelici exitu vitam clausit.

THEODOSIUS CONVENIT S. AMBROSIVM.

Hæc cum Imperator (subdit Theodoretus) in medio foro accepisset: Eo, inquit, illuc nihilominus, quo iustas debitasq. contumelias subeam. Vbi vero ad sacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templū ille quidem, sed ad Episcopum, qui in ædicula saluatoria sedebat, accedens, obsecrat vt vincula sibi soluat. At Ambrosius eius aduentum dixit esse tyrannicum, eumq. ipsum contra Deum insanire, & illius leges proterere. Tum Imperator: Non obstinato animo, inquit, leges sancitas impugno, neque sacra vestibula per nefas introire cupio: sed oro, vt mihi soluas vincula, & proponas tibi ante

A ante oculos clementiam illius qui est Dominus omnium; & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum suorum poeniteat, patefecit. Cui Ambrosius: Quatu, inquit, poenitentiam post tam graue scelus admissum ostendis? quæ medicamenta ad vulnera tam difficilia curatu sananda adhibuisti? Tuum est, inquit Imperator, medicamenta ostendere, eaq. temperare, & vulnera quæ ægrius curantur, obligare: meum autem, quæ sunt adhibita, accipere.

Tum S. Ambrosius: Quoniam, inquit, iracundiæ permisisti iudicium, & non rectæ rationi, sed animo irato obsecutus, sententiam pronunciaisti: conscribe legem, qua deinceps sententiæ per iracundiam pronunciatæ irritæ sint & nullius momenti: cognitionesq. causarum de cæde & publicatione bonorum ad triginta dies scriptis proditæ maneat, vt recta ratione de illis iudicium des: atque diebus illis confectis, qui decreta B illa scripserint, mandata tua tibi ostendant: ac tum quidem compressa iracundia, ratione sola causam expendens, inquires in decreta; & ita perspicies, iniqua ne sint, an æqua. Quod si iniqua deprehenderis, certum est ea decreta scriptis mandata te dilaceraturum; sin æqua, confirmaturum; sicq. manifesto intellecturum, numero dierum interiectorum nihil de auctoritate decretorum recte sancitorum omnino detractum esse. Istud consilium Imperator, quoniam prudentissimum esse censebat, libenter amplexatus, iubet extemplo legem conscribi, suaq. subscriptione confirmat.] meminerunt etiam huiusce tunc scriptæ legis Ruffinus^a & Sozomenus^b. Extat quidem lex ipsa, eadem continens: sed quod ante annos octo data habeatur, & non Mediolani, sed Veronæ, viuentē adhuc Gratiano Imperatore, nec Natalis Domini tempore, verum mense Septembris, rem perplexam admodum reddit. Lex igitur cum in Codice Theodosiano, tum etiam Iustianeo ita descripta legitur^c:

Imppp. Gratianus, Valentin. & Theodosius AAA. Flauiano PP. Illyrici & Italiae. Si vindicari in aliquos seuerius contra nostrã consuetudinem pro causæ intuitu iusserimus: nolumus statim eos aut subire poenam, aut excipere sententiam: sed per dies triginta super statu eorum fors & fortuna suspensa sit. Reos sane accipiat, vinciatq. custodia, & excubijs solertibus vigilanter obseruet. Dat. XV. Kal. Septembris, Veronæ, Antonio & Syagrio Coss.] quo quidem tempore Theodosius annum agens quartum in Imperio morabatur Constantinopoli; nec memoria vlla penitus est, vniquam nisi aduersus Maximum pugnaturum venisse in Italiam. Quamobrem cum de causa sancientiæ legis eadem sit sententia antiquorum historicorum, ac Ruffini præsertim, qui tunc temporis ea scribebat; illud cogimur opinari, vt non incuria id factum existimemus (tot enim simul errores in adeo breuem scriptionem irrepsisse, haud facile adducimur vt credamus) sed studio perpetratū ab aliquo, qui indigne ferret, ea suo loco & tempore atque titulo posita legi, quibus Theodosij immane facinus decantaretur. Ceterum quod ad locum spectat, cū ea lex data habeatur Veronæ XV. Kal. Septembris: constat Theodosium hoc ipso anno & mense constitisse Veronæ: nam aliud ibidem hoc item anno reperitur datum rescriptū^d eodem mense post dies quinque, nempe X. Kalend. Septembris: adeo quod etsi annus non consentit, certe quidem & locus & mensis & causa aptari posse videntur legi superius recitatae.

At in hoc rursus illud quidem in primis considerari potest, videri diu hanc legē absque promulgationis titulo in chartis publice editis circumlatam: siquidem Sidonius Apollinaris^e, quod inuenerit eam absque titulo, tribuit ipsam Tiberiano Senatusconsultui, quo E (vt auctor est Suetonius^f) decem tantum dierum spatium ante executionem sententiæ concessum est; cum tamen prorogatio triginta dierum non nisi lege Theodosij modo recitata concessa habeatur. Constat igitur ignorasse auctorem legis Sidoniū, qui longe diuerso eã adscribit Principi: quam sic repertã absque titulo atque Consulibus, pro arbitrio fortasse Anianus scriptor Codicis Theodosiani sub eodem titulo & Consulibus collocavit; cuius fidem secutus Trebonianus eodem modo descripsit in Codice Iustianeo. an autem factum id errore fuerit, vel prætextu obtegendi criminis Theodosij, alij pro arbitrio iudicent; ac si quã habent ad nodi huius perplexitatem soluendã veriorem assertionem proferant, & acquiescemus. Hactenus de lege per Theodosium lata, quam abrogatã fuisse per Nicephorū Botonitatē, suo loco dicemus. extitit illa sane proficua & Theodosij naturæ optime comparata, utpote qui soleret interdū dura præcipere, sed (vt ait Aurelius Victor) modicã dilatione molliretur. At prosequamur reliqua a Theodoro descripta.

Qua

S. AMBROSIVS AVCTOR SANCIENDAE LEGIS.

a Ruffin. lib. 2. cap. 18. b Sozom. lib. 7. c. 24.

c l. 13. de panis C. Theod. & G. Iustin. cod. tit. l. 20. LEX DE DIFFERENDA EXECUTIONE SENTENTIAE.

d l. 28. de Epif. C. Theod.

DE TEMPORIS LATAE LEGIS. e Sidon. lib. 1. epist. 7. f Sueton. in Tiber. c. 75.

THEODOSIUS RECONCILIATOR ECCLESIAE... Qua re, inquit, confecta, nempe lege sancita, S. Ambrosius eius vincula soluit. Itaque A Imperator fidelissimus in sanctum templum ingressus, non stans Dominum precatus est, neque genibus flexis, sed pronus humi abiectus, versum illum David recitavit: Adhaesit pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum. Atque capillum manibus lacerans, frontem ferire, lacrymarum guttis solum rigare, veniamq. supplex petere coepit. Vbi autem tempus postulavit, ut dona sacrae mensae offerret, surgit, atque non minorem lacrymarum vim quam antea effundens, in sanctuarium ingressus est. Cum vero dona, vti solebat, obtulisset, intus prope cancellos mansit. At rursus magnus ille Ambrosius non conticuit quidem, sed locorum differentiam eum docuit. Ac primum sciscitatur, ecqua re egeret? Et cum respondisset Imperator, se expectare diuinorum mysteriorum perceptionem. Significauit illi per primarium diaconum qui ei ministrabat, ad loca interiora solis sacerdotibus aditu patere, eademq. alijs omnibus inaccessa esse, nec debere tangi. Iubet igitur ut exeat, & cum reliquis laicis consistat: Nam purpura, inquit, Imperatores, non sacerdotes efficit. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fidelissimus: responditq. se non animi confidentia inductum mansisse intra cancellos, sed hanc consuetudinem Constantinopoli didicisse: Quare habeo, inquit, etiam pro hac medicina gratiam.

LAUDANTVR AMBROSIVS ET THEODOSIVS. Tantis & tam eximijs virtutis ornamentis enituit tum Episcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror: alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: et illum propter diuini zeli ardorem, hunc autem propter sinceram fidem. Imperator vero pietatis praecipua, quae ab illustri illo Episcopo didicerat, etiam cum reuertisset Constantinopolim, obseruauit. Nam cum diuino quodam festo ad templum denuo veniret; statim ut dona sacrae mensae obtulerat, exiuit. C Atque cum Nectarius, qui id temporis illius Ecclesiae Antistes fuit, rogaret, cur non maneret intus? gemens inquit: Aegre tandem didici, quid inter Imperatorem interfit, & Episcopum: aegre tandem reperi veritatis magistrum: nam solum Ambrosium noui Episcopum, dignum eo nomine. Tantum commodi reprehensio, a viro virtute praestanti adhibita, secum apportare solet. haec Theodoretus de Theodosij poenitentia, cuius magno praconio S. Augustinus meminit, cum haec ait b:

b August. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 26. Quid autem fuit eius religiosa humilitate mirabilius, quando in Thessalonicensium grauissimum scelus, cui iam Episcopis intercedentibus promiserat indulgentiam, tumultu quorundam qui ei cohaerebant, vindicare compulsus est; & Ecclesiastica coercitus disciplina, sic egit poenitentiam, ut Imperatoriam celsitudinem pro illo populus orans magis fletet videndo prostratam, quam peccando timeret iratam? haec Augustinus. D Sed quid de his ipse Ambrosius? Dilexi, inquit, virum, qui magis arguentem quam adulantem probaret. Strauit omne quo utebatur insigne regium: defleuit in ecclesia publice peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat: gemitu & lacrymis orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publice agere poenitentiam: neque ullus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. haec ipse.

PRAECIPVVM DECVS THEODOSII. Viguit, vigebitq. semper eiusmodi Theodosij exemplum in Ecclesia Dei; & quod tunc effulgit, effulgebit iugiter tamquam insigne quoddam ac praclarissimum ornamentum, ac veluti nobile trophaeum erectum, ex illustri victoria consecutum, vincente seipsum Imperatore: vigebit, inquam, gloriosus triumphus exculptus aeternis tabulis, longe praestantioribus illis, quibus tum barbarorum tum tyrannorum declarabatur extinctio, atque felix Imperij propagatio: ut tamquam in viua columna amplissimis perpetuisq. notis expressa visuri sint posterit Imperatores ac Principes, nihil elucere venustius, coruscare splendidius, atque micare ardentius inter omnes regiae coronae virtutum gemmas, quam ipsam illibate seruata & in omnibus integerrime custoditam religionem, cuius causa exhibita humilitas sublimis sit exaltatio, & delata obedientia quouis summo praestet Imperio: vsque adeo, ut eius gratia & ipsae tenebrae peccatorum, quibus offundi obscurariq. solet fulgor ille regiae maiestatis, conuertantur (ut vidimus de Theodosio) in claritudinem semperq. manentem gloriam.

IN NEGLIGENTIS AGERE POENITENTIAM. At quam iuste S. Augustinus acriter inuehatur in viros longe inferioris ordinis ab Imperatoria dignitate & alijs Praefecturis, qui de peccatis publicis publicam negligenter agere in ecclesia exemplo Theodosij poenitentiam, ipsum audi, cum ait d: Resistit mihi filius pestilentiae, & erubescit genua figere sub benedictione Dei? Quod non erubuit Impe-

A Imperator, erubescit nec Senator, se I tantum curialis? superba ceruix, mens tortuosa. Fortassis, immo quod non dubitatur, propterea Deus voluit ut Theodosius Imperator ageret poenitentiam publicam in conspectu populi, maxime quia peccatum eius celari non potuit. Et erubescit Senator, quod non erubuit Imperator? Erubescit nec Senator, sed tantum curialis, quod non erubuit Imperator? Erubescit plebeius, siue negotiator, quod non erubuit Imperator? Quae ista superbia est? nonne sola sufficeret gehennae, etiam si adulterium nullum esset? haec Augustinus.

Quam autem vigeret hoc tempore in Ecclesia seueritas publicae poenitentiae, a qua non liberaret excusaretve nobilitas, dignitas, neque sexus; plane declaratur alio exemplo clarissimae feminae Romanae, Fabiolae nomine, quae adhuc supererat Fabiorum antiquae familiae nobile germen. Hanc contigit ob secundas nuptias post diuortium factum cum priori viro, illicite contractas, hisce ferme diebus, publicam Romae agere poenitentiam; quam a S. Hieronymo descriptam his adiungere, ob connexionem temporum & similitudinem argumenti, operae pretium ducimus. ait enim a: Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat a se virum iure dimissum, nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa causatio, viuentibus viris, feminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quaerens excusare culpam, cuius poenitentiam ipsa confessae est? Quis hoc crederet, ut post mortem secundi viri in semetipsam reuersa, quo tempore solent viduae negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberius, a dire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis; saccum indueret, ut errorem publice fateretur? & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschae in basilica quondam Laterani, qui Caesariano truncatus est gladio, staret in ordine poenitentium, Episcopo, presbyteris, & omni populo collacrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squallidas manus, sordida colla submitteret? Quae peccata fletus iste non parget? quas inueteratas maculas haec lamenta non abluant? et post multa de utilitate poenitentiae, de eadem subdit: Non est confusa Dominum in terris; & ille eam non confundet in caelo b. Aperuit cunctis vulnus suum, & decorem in corpore cicatricem flens Roma conspexit. Dissuta habuit latera, nudum caput, clausum os. Non est ingressa ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sore re Moysi separata consedit; ut quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. ac deinde: Recepta sub oculis omnis Ecclesiae communi, quid fecit? Scilicet in die bona malorum non oblita est, & post naufragium rursus tentare noluit pericula nauigandi. haec Hieronymus: quae autem subdit de eiusdem Fabiolae peregrinatione Hierosolymam, & de rebus gestis postquam reuersa est, suo loco dicemus. haec enim modo de antiquissimae ac nobilissimae Romanae familiae sancta propagine, Christiana religione foecunda, occasione publicae poenitentiae, satis sit retulisse. Iam ad S. Ambrosium redeat oratio.

C Paulinus igitur post enarratam Theodosij poenitentiam, mox haec adiungit c: Per idem tempus duo potentissimi ac sapientissimi viri Persarum ad famam sacerdotis venere Mediolanum (ob pacem enim inter Romanos & Persas, ut dictum est, initam, liber securusq. erat his temporibus inter gentem utramque congressus) deferentes secum plurimas quaestiones, ut ex illis probarent sapientiam viri: cum quo ab hora diei prima vsque ad horam fere tertiam noctis per interpretem disputauerunt, admirantesq. discesserunt ab eo. Et ut se probarent, non ob aliam causam venisse, nisi ut certo certius noscerent virum quem fama compererat, alia die vale facientes Imperatori, profecti sunt ad urbem Romam, illic volentes cognoscere potentiam illustri viri Probi: qua cognita, ad propria reuertunt. hic ille Anicius Probus, promotor olim Ambrosij ad Praefecturam prouinciarum, longa (ut diximus ex Marcellino) Praetorij Praefecturae propagatione lassatus. Augustissimas plane fuisse Romae aedes Probi, illud a Secundino d dictum inueniat: Ego namque, inquit, fateor, non tali diligentia, nec tanta industria Anicianae domus micare marmora, quanta tua scripta perlucet eloquentia. Claruere in eadem familia sanctae feminae Proba auia, Iuliana nurus, & Demetrias neptis magni nominis virgo, de quibus suo loco dicturi sumus.

Quoniam autem ex epistola e S. Ambrosij ad Theodosium hoc anno post cladem Thessalonicensem (ut vidimus) data, liquet, hoc ipso anno collectam esse Mediolani Synodum Episcoporum: cuiusnam rei occasione oportuerit illum cogi conuentum, & quid

DE FABIOLAE PUBLICA POENITENTIA.

a Hieron. epist. 30.

b Luc. 9.

c Paulin. in Vita S. Ambrosij. PERSAE CONVENIUNT S. AMBROSIVM.

d Apud Aug. in epist. ad Aniciu Manichaei tom. 6 pag. 218 edit. Plantin.

e Ambrosij epist. 28.

SIRICIVS PAPA DAMNAT IOVINIANVM.

Hier. aduers. Ioviniani scripta qua lia.

VERBA IOVINIANI.

PAMMACHIUS AVCTOR DAMNATIONIS IOVINIANI.

quid in eo factum sit, est diligentius perquirendum. Haud enim leuis momenti hæc fuit Synodus, ad quam & Galliarum Episcopi conuenerunt, & tres Apostolicæ sedis Legati a Siricio Papa missi. Cuiusnam rei gratia, inquam, eiusmodi Concilium collectum fuerit, quidve in eo Patres statuerint, vt intelligamus: in primis quid hoc anno a Siricio Papa Romæ gestum sit, quidve ab eodem scriptum Ecclesiæ Mediolanensi, est declarandum.

Meminisse debemus quæ superius dicta sunt, ex monasterio Mediolanensi prodijisse, immo eiectum fuisse Sardanapalum illū sub habitu monastico latitantem Iouinianum hæresiarcham, ceterosq. eiusdem impietatis collegas, quorum virulentas hæreses superius recensuimus. Toleratus namque fuit iste cum suis aliquandiu, vel quod ipsius expectaretur correctio, vel quod potius contemnendus videretur, qui adeo vana atque insulsa priuatim in aures aliquorum susurrans ingereret. Sed cum eo temeritatis vsque progressus esset, vt etiam eodem argumento a se scriptos commentarios ederet: iam Bizania, quæ creuissent ad messem, falce Apostolica succidenda fuerunt.

At qualia essent eiusmodi Iouiniani scripta, accipe ex S. Hieronymo: Pauci, inquit, admodum dies sunt, quod sancti ex vrbe Roma fratres cuiusdam mihi Iouiniani commentariolos transmiserunt, rogantes vt eorum ineptijs responderem, & Epicurū Christianorum Euangelico atque Apostolico vigore contererem. Quos cum legissem, & omnino non intelligerem, coepi reuoluere crebrius, & non verba modo atque sententias, sed singulas pene syllabas discutere, volens prius scire quid diceret, & sic vel probare vel redarguere quod dixisset. Verum scriptorum tanta barbaries est, & tantis vitijs spurcissimus sermo confusus, vt nec quid loquatur, nec quibus argumentis velit probare quod loquitur, potuerim intelligere. Totus enim tumet, totus iacet: attollit se per singula, & quasi debilitatus coluber in ipso conatu frangitur. non est contentus nostro, id est, humano more loqui: alius quiddam aggreditur.

Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus. Quod ipse Non sani esse hominis, non sanus iuret Orestes.

Præterea sic inuoluit omnia, & quibusdam inextricabilibus nodis vniuersa perturbat, vt illud Plautinarum litterarum ei possit aptari:

Has quid. m. præter sibyllam leget nemo. nam diuinandum est. Furiosas Apollinis vates legimus. et illud Virgilianum: Dat sine mente sonum.

Heraclitum quoque, cognomento Πικρανός, sudantes philosophi vix intelligunt. Sed quid ad nostrum ἀγγυμνησθῆναι, cuius libros multo difficilius est nosse, quam vincere? Quamquam & in victoria non parua sit difficultas. Quis enim eum superare queat, cuius assertionem penitus ignoret? Et ne lectorem longius traham: cuiusmodi eloquentiæ sit, & quibus verborum floribus ornatus incedat, secundi libri eius monstrabit exordium, quod hesternam crapulam ructans ita euomit: Satisfacto inuitatis, non vt claro curram nomine, sed vt rumore purgatus viam vano: Obsecro agrum, nouellas plantationum, arbuta teneritudinis erepta de vitiorum gurgitibus, audientiam communiam agminibus. Scimus Ecclesiam spe, fide, charitate inaccessibleem, inexpugnabilem: non est in ea immaturus, omnis docibilis, impetu irrumperere, vel arte illudere potest nullus. Rogo, quæ sunt hæc portenta verborum? quod descriptionis dedecus? nonne vel per febrem somnare eum putes? vel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis vinculis alligandum? &c.] hæc quidem de Iouiniani commentarijs ex Hieronymo recitasse voluimus, quod dignum obseruatione sit intelligere, non curasse demonem in promulgatione illarum hæresum, quibus ad blanditur voluptatibus carni, viros disertos quærere & eloquentiæ studiosos; sed effrenis animi & perfrictæ frontis, vita turpissimos vocasse magistros; eo quod absque eloquentia satis ad perditionis filios suadendos essent carnis illecebræ: quod hoc quoque nostro sæculo factum vidimus, cum impudentem apostatam, foedum moribus, eloquio infantissimum constituit hæresiarcham, restitutorem collapsæ penitus scholæ Iouiniani, atque nouum assertorem doctrinæ Epicuræ. Sed de Iouiniani facta Romæ condemnatione prosequamur historiam.

Cum igitur (vt dictum est) eiusmodi scripta Iouinianus Romæ vulgasset: primus omnium qui ex aduerso surrexit, & contra deforme monstrum cominus decertauit, egitq. vt Apostolica damnaretur auctoritate, Pammachius fuit nobilissimus Senator, atque doctissimus Romanorū, qui S. Paulæ gener extitit, Christianæ religionis exactissimus

a Hieron. ad Pammach. epist. 50.

b Siric. epist. 2. rom. 1. epist. Rom. Pansif.

EPISTOLA SIRICII PAPAE DE CONDEMNATIONE IOVINIANI.

* cruditatibus

c 1. Cor. 15.

d Matth. 7.

e Psal. 10.

NUPTIAE ET VIRGINITAS CUIVS MERITI. Galat. 1.

* Frontinus

A mus cultor, & fidei Catholicæ ardentissimus propugnator, de quo alias pluribus; ad quem Hieronymus scribens hæc ait: Denique idcirco, te post Dominum faciente, damnatus est, Iouinianus videlicet, quod ausus sit perpetuæ virginitati matrimonium comparare.] At non vnus Pammachij relatione, sed & aliorum Fidelium, Iouinianum delatum fuisse Siricio Papæ, idem ipse Pontifex litteris illis, quas de eiusdem damnatione ad Ecclesiam Mediolanensem scripsit, affirmat: eas vero hic describendas esse putamus, cum quid ab ipso Siricio aduersus impium hæresiarcham eiusq. gregales definitum Romæ sit, certa testificatione contineant; sic enim se habent:

Siricius Mediolanensi Ecclesiæ.

Optarem semper, fratres carissimi, dilectionis & pacis vestræ sinceritati gaudia nunciare: ita vt vicissim discurrentibus litteris, sospitatis vestræ iuuaremur indicio. Numquã patitur nos quietos ab incurfione sua vacare hostis antiquus, ab initio mendax, inimicus veritatis, æmulus hominis, quem vt deciperet, se ante decepit. Pudicitia aduersarius, luxuriæ magister, crudelitatibus pascitur, abstinentia punitur, odit ieiunia; ministris suis prædicantibus, eadem dicit esse superflua, spem non habens de futuris, Apostoli sententia percussus dicentis: Manducemus & bibamus; cras enim moriemur. O infelix audacia, o desperatæ mentis astutia. Iam incognitus sermo hæreticorum intra Ecclesiam cancri more serpebat, vt occupans pectus, totum hominem præcipitaret in mortem. Et nisi Dominus Sabaoth laqueum, quem parauerant, dirupisset; sceaa tanti mali & hypocrisis publicata, multorum simplicium corda traxisset in ruinam; quia facile ad deteriorem partem mens humana traducitur, malens per spatiosa ambulare, quàm per arctæ viæ iter cum labore transire.

Qua de re necessarium satis fuit, dilectissimi, quæ hic gesta sunt, ad vestram conscientiam cognoscenda mandare, ne ignorantia sacerdotis cuiuspiam pessimorum hominum Ecclesiam irrumperentium sub religioso nomine contagio violaret: sicut scriptum est, Domino dicente: Multi veniunt ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoscetis eos: ij videlicet, qui subtiliter Christianos sese iactant, vt sub velamento pij nominis gradientes, domū orationis ingressi, sermonem serpentinae disputationis effundant: vt sagittent in obscuro rectos corde, atque veritatem Catholicam peruertendo, ad suæ doctrinæ rabiem diabolico more traducant, atque ouium simplicitatem defraudent. Et quidem multarum hæresum malignitatem ab Apostolicis nunc vsque temporibus didicimus, & experti probauimus: sed nunquam tales canes Ecclesiæ mysterium latratibus fatigauerunt, quales isti nunc subito irrumperentes, doctrina perfidiæ polluti, hostes fidei; qui cuius sint discipuli, verborum fructibus prodiderunt.

Nam cum alij hæretici singula sibi genera quæstionum male intelligendo proposuerint conuellere atque concerpere de diuinis institutionibus: isti non habentes vestem nuptialem, sauciantes Catholicos, noui ac veteris Testamenti (vt dixi) continentiam peruertentes, illecebrosi atque ficto sermone aliquot Christianos coeperunt iam vastare, atque suæ dementia sociare, intra se continentes nequitia suæ virus, præferentes se tamquam electi; blasphemias tamen suas conscriptione temeraria publicarunt, & desperatæ mentis furore conciti passim in fauorem Gentilium se prodiderunt. Verum a fidelibus Christianis, viris genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem subito scriptura horrida videntur esse delati, vt sacerdotali iudicio detecti diuinæ legi docere contraria, spiritali sententia deleantur.

Nos sane nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus velamini interfuimus; sed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia honoramus. Facto igitur presbyterio, constitit doctrinæ nostræ, id est, Christianæ legi esse contraria: vnde Apostoli secuti præceptum, quia aliter quàm quod accepimus, annunciabant; omnium nostrū tam presbyterorum & diaconorū, quàm totius etiã cleri vna lata fuit sententia, vt Iouinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Pontinus, Martianus, Ianuarius, & Ingeniosus, qui incentores nouæ hæresis & blasphemiae inuenti sunt, diuina sententia & nostro iudicio in perpetuum damnati, extra Ecclesiam remanerent. Quod custodituram sanctitatem vestram non ambigens, hæc scripta direxi per fratres & presbyteros meos Crescentem, Leopardum, & Alexandrum, qui religiosum officium fidei spiritu possint adimplere seruantes.] hæcenus litteræ Siricij ad Ambrosium per Legatos,

quo-

quorum Leopardus presbyter fuisse videtur Tituli Pastoris, ex quo & ipse Siricius ad A sedem Pontificiam euectus fuit. siquidem amborum nomina in fragmentis quibusdā in eodem Titulo haecenus asseruantur in lapidibus sculpta, qui erant monumentorū veterum epitaphia, quæ penitus periire, quæ hic volumus vtrumque mutila descripsisse: SALVO SIRICIO EPISCOPO.] & alio fragmento: ECCLESIAE SANCTAE . . . cetera defunt. Extat & tabula marmorea his litteris exarata: LEOPARDVS PRESBYTER] quem vnum esse ex nominatis Siricij Papæ Legatis, nulla apud me dubitatio est.

Quod autem Siricius eosdem Mediolanum tres Legatos miserit, ea causa intercessisse videtur, vt horum auctoritate Mediolani Synodus cogeretur Episcoporum, vt ab iisdem Iouinianus & alij nominati illic etiam damnarentur hæretici, vbi cœperunt hæresum venena spargere, & cuius infelicis arboris Romæ truncus succifus erat, conuellerentur ibi quoque radices. circuisse enim eos prouinciam illam cū hisce mercibus, testari videtur sanctus Ambrosius, cum vt hoc caueret, litteris admonuit Vercellensem Ecclesiam. Quid autem Synodus Mediolanensis aduersus eosdem hæreticos hoc anno celebrata decreuerit, litteræ ab ea ad Siricium Papam scriptæ declarant, quarum sic se habet exordium:

Domino dilectissimo fratri Siricio Papæ Ambrosius Episcopus, Bassianus, & ceteri. Recognouimus litteris sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui fideliter commissam tibi ianuam serues, & pia sollicitudine Christi ouile custodias, dignus quem oues Domini audiant & sequantur.] Obserua, lector, quod sanctus Ambrosius & alij eius Synodi Episcopi apta satis collatione dicunt, commissam Ecclesiæ ianuam Romano Pontifici, vt pote quod eidem in Petro commissæ sint clauis regni cælorum: cum de se Christus dicat: Ego sum ostium; per me si quis introierit, saluabitur.] & rursus: Qui non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, hic fur est & latro.] sicq. cum intelligis Ecclesiæ ianuam Christum, & non nisi hanc vnam patere portam venientibus ad Ecclesiam, huiusq. portæ Romanum Pontificem ianitorum: cognoscas pariter illos legitime in Ecclesiam ingredi, ceteriq. Catholico nomine, quibus tantus ianitor aperuerit; illos vero exclusos atque reiectos, quibus idem fores occluserit; eosdemq. conscendentes aliunde, non inter Catholicos, sed inter fures atque latrones connumerari debere: quod seruatum esse ab initio fundatæ per Petrum Romanæ Ecclesiæ, sæpe superius dictum est; nimirum illos tantum totius Catholice Ecclesiæ sententia censitos esse Catholicos, qui gauderent communionem Romani Pontificis; illos vero hæreticos vel schismaticos, qui ab eiusdem communionis participatione seclusi essent. Sed pergunt illi:

Et ideo quia nosti ouiculas Christi, lupos facile deprehendes, & occures quasi prouidus pastor, ne isti morsibus perfidiæ suæ, feraliq. vlulatu Dominicum ouile dispergant. Laudamus hoc, domine frater nobis dilectissime, & toto concelebramus affectu. Nec miramur, si luporum rabiem grex Domini perhorruerit, in quibus Christi vocem non recognouit. Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quamdam cælestium remunerationum inducere, &c.] pluribus enim disserunt atque demonstrant superexcellere sancto coniugio virginitatem, illibatamq. omni tempore & illaenam custoditam Dei genitricis virginitatem, cui iisdem scelestissimi detrahebant. Viduitatisq. Christi amore seruata præconia extollentes, ieiuniorum merita prædicant, quæ veritatis proditores somno vinoq. sepulti, tamquã suæ ipsorum intemperantiæ aduersaria impugnabant. Atque post multa hæc ijdē ad Siricium:

Sed quid plura apud magistrum atque doctorem? cum iam dignū præmiū retulerint illi perfidiæ suæ, qui ideo vsque huc venerunt, ne superesset locus in quo non damnarentur; qui vere se Manichæos probauerunt, non credentes quia ex virgine utique venisset.] docent deinde pluribus, qua ex parte Iouinianus cum suis participaret cum Manichæis: adduntq. ipsos Manichæos tunc temporis cum Imperatoris decreto, tum Legatorum sententia esse damnatos, atque ciuitate illa expulsos. siquidem ista ad postremum adiungunt:

Sed * est impietas Manichæorum, quam & clementissimus execratus est Imperator; & omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt; sicut testes sunt fratres & compresbyteri nostri Crescens, Leopardus, Alexander, sancto feruentes spiritu, qui eos omnium

CONCILIUM MEDIOLANENSE.

a Ambros. epist. 81. b Epist. Roman. Pontif. tom. 1. pag. 42.

EPISTOLA SYNODI AD SIRICIVM.

6 IOAN. IO.

HAERETICORVM DOCTRINA, LUPORVM VLVLATVS.

TRINITATIS DOCTRINA.

* Hæc LEGATORVM COMMENDATIO.

A omnium execratione damnatos, Mediolanensi ex vrbe quasi profugos repulerunt. Itaque Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum*, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Incolumem te & florentissimum Deus noſter tueatur omnipotens, domine dilectissime frater. Item subscriptio.

Ego Ambrosius Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.

Euentius Episcopus Cenetensis saluto sanctitatem tuam in Domino, & huic epistolæ subscripsi.

Maximus Episcopus Emonensis, &c.

Felix Episcopus Iadrensis

Bassianus Episcopus Laudensis

B Theodorus Episcopus Octodurenſis

Constantius Episcopus Arausicanus

Sabinus Episcopus Placentinus

Ex iussu Domini Episcopi Geminiani, ipso præſente, aper presbyter subscripsi.

Eustathius Episcopus, Constantius Episcopus, & omnes ordine subscripserunt.]

Vides plures alios breuitatis causa prætermiſſos esse nominari Episcopos: porro magnæ virtutis viros, sanctitate conspicuos, miraculisq. claros nonnullos ex ijs fuisse, docent quæ superius dicta sunt, cum de Concilio Aquileienſi actum est: complures enim Episcopi vtrique Concilio interfuisse reperiuntur; inter quos præ ceteris enitueret S. Ambrosius Mediolanensis Episcopus, & S. Sabinus Episcopus Placentinus, Ambrosio (vt dictum est superius) sanctitate atque doctrina non impar: vt taceamus de sanctis Bassiano, Geminiano, & alijs. Vt ex his intelligas, magna Dei prouidentia factum, vt per tales tantosq. viros nefanda hæresis damnaretur; ne quid reliqui posteris esset, quod reuocari posset in dubium, a quorumnam parte veritas steterit, num apud lutulentum porcum eiusq. gregales sues grunnitu potius obstrepentes, quam humana voce loquentes, an apud acceptissimos Deo viros opere ac sermone præstantes, quorum sententiæ & ipse Deus miraculorū operatione sæpius suffragatus esset. Hæc dixerimus, vt rubore suffundantur (si tamen erubescere norunt) recentiores hæretici, qui (vt dictum est) obstruendam diu ante Iouiniani sordidū cloacam refoderunt ipso halitu homines corruptentem; sciantq. licet nolint, se cum Iouiniano iam ante annos mille ac ducentos in Ecclesia esse damnatos tum sententia Romani Pontificis, tum Concilio Mediolanensi, tum denique priuatis subscriptionibus sanctorum virorum, Hieronymi, Ambrosij, Augustini, & aliorum, adde & Imperatoris sanctionibus. Etenim primum omnium hos scelestos e monasterijs eiectos, habitu tamen monastico vagantes, ab vrbe recedere & ad deserta loca proficisci, Theodosius Imperator rescripto huiusmodi iussit, hoc anno dato:

Quicumque sub professione monachi reperiuntur, deserta loca & vastas solitudines sequi, atque habitare iubeantur. Dat. III. Non. Septembris, Veronæ, Valentiniano III. & Neoterio Coss.] hac statuta lege, cogitur improbus hæresiarcha ab Vrbe recedere. sed etsi solitudinem petijt; negligentia tamen magistratuum, quorum torpore leges insito vigore deficiunt, factum est, vt quamuis non auderet se rursus in Urbem intrudere, extra moenia tamen suos colligens, conuentus suburbanos haberet. Sed reclamantibus rursus Episcopis, Honorius Imperator legis paternæ vindex eundem Iouinianum feruili primo affectum supplicio relegauit in insulam, ceteris illius sectarijs in diuersa loca dispersis. Extat eius sententiæ eiusdem Imperatoris ad Felicem Præfectum Prætorio eiusmodi rescriptum:

Iouinianū sacrilegos agere conuentus extra muros Urbis sacratissimæ, Episcoporum querela deplorat. Quare supranemoratum corripere præcipimus, & contusum plumbo cum ceteris suis participibus & ministris exilio coerceri, ipsum autem machinatorem in insulam Boam festina celeritate deduci: ceteris, prout libuerit (dummodo superstitiosa coniuratio exilij ipsius discretionem soluatur) solitarijs & longo spatio inter se positis insulis in perpetuum deportatis. Si qui autem pertinaci improbitate vetita & damnata repetuerit: sciat se austeriorem sententiam subiturum. Dat. prid. Nonas Martij, Mediolani, Honorio nonum & Theodosio quintum AA. Consulibus.] est is annus Domini duodecimus supra quadringentesimum: vt ex his videas, ipsum Iouinianum cum suis post damnationem hoc anno tum Romæ tum Medio-

lani

Annal. Eccl. Tom. 4. G g g

* Pontinum Frontinum

SUBSCRIPTIO EPISCOPORVM

a l. 1. de Monach. C. Theod. LEGE THEODOSII EXPELLUNTUR MONACHIS HAERETICIS.

b l. 53. de hæret. C. Theod.

QUIBUS IOUINIANNVS AFFECTVS DE VM SVPELLICIS.

A BOAS INSYLA lani acceptam, viginti & duos annos Ecclesiam perturbasse. Porro insula, in quam deportatus est Iouinianus, Boas dicta, posita habetur in Dalmatiæ littore, cuius meminit Ammianus^a, in quam Florentium Magistrum officiorum sub Iuliano relegatum fuisse tradit.

Quoniam autem libri, quos Iouinianus conscripserat, vbique vulgati magno detrimento a pluribus legebantur: Romæ existentes viri pij atque prudentes, de antidoto aduersus propinata venena parando solliciti, ad S. Hieronymum Bethlehem agentem editos commentarios ab eodem Iouiniano iam ante miserunt, qui eos aduersaria scriptio-
B ne refelleret. affirmat hoc ipse^b: qui dum nouissimo loco suarum lucubrationum, quas vsque ad annum decimum quartum Imperij Theodosij se conscripsisse testatur, duos libros aduersus Iouinianum a se editos recenset, & post eos ad Pammachium Apologeticum cum Epitaphio: plane intelligi posse videtur, hoc ipso anno, antequam sibi Iouiniani damnatio innotuisset, eosdem ab ipso commentarios esse conscriptos, sequenti vero Apologeticum eadem ex causa (vt dicimus) elucubratum. Haud id fuit leue certamen, sed plane arduum, non quidem quod superaretur rei difficultate & argumenti sublimitate, aduersus quæ innumera diuinæ Scripturæ loca, Conciliorum canones, sanctorum Patrum elogia, ac denique (quæ sola satis sufficere potuissent) ipsa a temporibus Apostolorum illibate hætenus in Ecclesia conseruata traditio suppeteret; sed quod homo leuis blandis illecebris quamplurimos Christianos Romæ agentes vsque adeo dementasset, vt ipsum veluti nouum Apostolum, impium colerent Iouinianum. Demonstrat hæc ipse S. Hieronymus apostrophe illa aduersus eum ad calcem operis posita, quæ sic se habet^c:

Nunc restat, vt Epicurum nostrum subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas alloquamur. Fauent tibi crassi, nitidi, dealbati: adde, si vis, iuxta Socraticam irrisiõnem, omnes sues & canes, & quia carnem amas, vultures quoque, aquilæ, accipitres, & bubones. Numquam nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscumque formosos, quoscumque calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis videro, de tuo armento sunt, immo inter tuos sues grunniunt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius sæculi, licet sermone taceant, habitu loquuntur & gestu.] hæc ipse, alludens ad veros monachos: atque paulo post subdit de frequentia sectatorum eius: Ne glorieris quod multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantum illum Apostoli sequebantur: Torcular, inquit^d, calcui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoque erga eum trepidauit constantia. Phariseorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens^e: Crucifige, crucifige talem: Non habemus Regem, nisi Cæsarem: id est, vitia sequimur, non virtutes, Epicurum, non Christum, Iouinianum, non Apostolum Paulum. Quod multi acquiescunt sententiæ tuæ, indicium voluptratis est: non enim tam te loquentem probant, quam suis fauent vitijs. In circulis platearum quotidie fictus hariolus stultorum nares verberat, & obtorto fuste dentes mordentium quatit, nec tamen deest qui semper possit induci: et pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennæ succidiæ nutrias?

Post præconium tuum & balneas, quæ viros pariter & feminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem prius libidinem quasi verecundiæ vestibus tegebat, nudata est & exposita: quæ ante in occulto erant, nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, vt peccatum ne poenitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo consilio, quod nemo vnquam legerat, nec audierat, de Apostolo^f docuisti: Melius est nubere, quam vri: occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non suavit hoc Apostolus, non electionis vas: Virgilianum consilium est:

Coniugium vocat; hoc prætextit nomine culpam.

Quadringenti ferme anni sunt, quod Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius consciderunt: vniuersus pene error de Chaldæo & Syro & Græco sermone processerat. Basilides magister luxuriæ & turpissimorum complexuum post tot annos ita in Iouinianum, quasi in Euphorbum, transformatus est, vt Latina quoque lingua haberet hæresin suam. Nulla ne fuit alia in toto Orbe prouincia, quæ reciperet

DE LIBRIS S. HIERONYMI IN IOVINIA. NVM. b Hieronym. aduers. Iouinian. lib. 1.

c Hieronym. aduers. Iouinian. lib. 2. APOSTROPHE S. HIERONYMI IN IOVINIA. NVM.

d Isai. 63.

e Luc. 23.

f. 18. Cor. 7.

TURPITVDINES HAERETICORVM.

A reciperet præconiū voluptatis, in quam coluber tortuosus irreperet, nisi quam Petri doctrina super petram fundauerat Christum? Vexillū Crucis, & prædicationis austeritas, idolorū templa destruxerat: e regione luxuria ventris & gutturis subuertere nititur fortitudinem Crucis. Vnde per Isaiam loquitur Deus^a: Populus meus, qui vos beatificant, sed ducunt vos, & semitas pedum vestrorum conturbant. Necnon per Hieremiam^b: Fugite de medio Babylonis, &c.] subdit vero: Hieremias captiuitatem nunciens lapidatur a populo. Ananias^c filius Azur frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper pseudopropheta dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est veritas; & qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azymis enim sinceritatis & veritatis Domini Pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur.] At quibus pudendis vocibus Iouinianus alliceret feminas ad sui sequelam, idem addit,

B hæc dicens: Egregia sane vox, & quam audiat sponsa Christi inter virgines & viduas & cælibes (vnde & ipsum nomen inditū est, quod cælo digni sint, quia coitu careant) Rare ieiunate, crebrius nubite: non enim potestis implere opera nuptiarum, nisi mulsim & carnes & nucleum sumpseritis. Viribus opus est ad libidinem: cito caro consumpta marcescit. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quod & si cecideritis, redintegrabit vos poenitentia: et qui in baptismo fuistis hypocritæ, eritis in poenitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & poenitentem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem veniam, sed coronam tollere. Vna est enim retributio: qui ad dexteram steterit, introibit ad regna cælorum.

C His consilijs subulci tui pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. equi insanientes^d in feminas facti sunt: statim vt mulieres vident, adhinniunt: et impatientiam suam, pro nefas, Scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui verba cantantes: Quid enim, nisi semen requirit Deus? non solum pudicitiam, sed etiam verecundiam perdididerunt, maioriq. procacitate defendunt libidinem, quam exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos; habes scurras & velites in præsidijs, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibusq. defendant. Tibi cedunt de via nobiles, tibi osculantur diuites caput. Nisi enim tu venisses, ebrii atque ructantes paradysum intrare non poterant.

D Maeste virtute, immo vitijs, habes in castris tuis & Amazonas exerta mamma & nudo brachio & genu venientes, contra se viros ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamilias es, in auarijs tuis non turtures, sed vpupe nutriuntur, quæ tota foetidæ voluptatis iustra circumuolent. Me carpe, me disijce, obijce crimina quæ volueris, argue luxuriæ & deliciarum: magis me amabis, si talis fuero: ero enim de armento tuo.] hæc ad Iouinianum Hieronymus; perorando autem, ad Romam conuersus, ista habet: Sed & ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam Christi confessione delesti, Vrbs potens, Vrbs Orbis domina, Vrbs Apostoli voce laudata; interpretare vocabulum tuum. Roma aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis, iuxta Hebræos: serua quod diceris. Virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi Saluator in Apocalypsi^e comminatus est, potes effugere per poenitentiam, habens exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatum est. Squallet Capitolium: templa Iouis & carmeniæ conciderunt: cur vocabulum eius & vitia apud te vigeant? Adhuc sub Regibus & sub Numa Pompilio facilius maiores tui Pythagoræ continentiam, quam sub Consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.] hucusque Hieronymus, & quidem (vt apparet) post illatam templis deorum cladem, quam anno superiori contigisse vidimus, id operante Graccho Præfecto Vrbs.

E Sed quid post hæc accidit? Cum duo libri illi a S. Hieronymo aduersus Iouinianum elaborati, Romæ perlati, lectiq. fuissent: impugnati sunt non leuiter, nec ab humilis conditionis hominibus, eo quidem prætextu, quod idem S. Hieronymus ea scripture cū totus esset in commendatione virginittatis, visus esset nuptias despectisse. Primus autē ac potentior in Hieronymi scripta illa declamator infurrexit monachus quidā iunior, æmulus illius

a Isai. 3. b Hier. 50.

c Hier. 28.

d Hierem. 5. CORRVTI MORE HAERETICORVM.

e Apoc. 17. 18.

SVGILLATI LIBRI S. HIERONYMI CONTRA IOVIN.

lius gloriae, idēq. Iouiniani h̄æresis valde suspectus: hic quidē ex eo quoque Hieronymū A fugillabar, quōd cū nec satis percepisset Iouiniani sententiā, aduersus tamen illū scribere ausus esset. De quibus omnibus per Domnionem idem S. Hieronymus certior factus, ad eū apologeticam a scripsit epistolam, qua hominem, qualis esset, suis coloribus reddidit. Sed & ad finē eūdem Domnionē admonet, vt agat cū petulante iuvene, suadeatq. vt quæ blaterat in triuio vel inter mulierculas, scriptis mander, si se iustam causam fouere putet. Videas in ijs litteris Hieronymum ita natura comparatum, vt vehementioribus quibusdam animi motibus impelleretur in h̄æreticos aduersarios, sed quos mox freno Christianæ professionis adhibito coerceret, & disciplina Euangelica temperaret, vt cum ad eum iisdem litteris ait: De nobis quoque dici potest: Foenum habet in cornu, longe fuge. Sed magis volumus esse discipuli eius qui ait b: Dorsum meū posui ad flagella, & faciem meā non auerti a confusione spurcorū.] et aduersus Ruffinum c: Hoc vnū B denuncio, & repetens iterum iterumq. monebo: cornutā bestiam petis. et nisi cauerem illud Apostoli d: Maledici regnum Dei non possidebunt: et, Mordentes e inuicem, consumpti estis ab inuicem: iam nunc sentires, &c.]

a Hier. epist. 8.

b Isa. 50.

c Hier. Apolog. aduers. Ruffin.

d 1. Cor. 6. e Galat. 5.

SIRICIVS PAPA OFFENSVS SCRIPTIS S. HIERONYMI.

f Hier. epist. 52.

g Hier. epist. 52. HIERONYMVS SCRIBIT APOLOGETICVM.

b 1. Cor. 7.

h Hier. de Scrip. Eccl. 5.

k Hieron. contra Iouin lib. 1. HIERONYMI SCRIPTA SIMGERA.

Verum non monachum vnum illum, contemnendum potius quā reuincendū, scriptis a se commentarijs aduersarium expertus est, sed plurimos & quidem pios, Catholicosq. fidei assertores, non nihil offensos, quōd ab eodem S. Hieronymo visum esset matrimonium paruipensum atque despectum, iisdemq. in Pammachiū concitati sunt, quem sciunt omnes acerrimum semper fuisse eiusdem Hieronymi defensore: quin & ipsum Ecclesiæ Romanæ Pontificem eadem ex causa fuisse commotum, ipse Hieronymus ita ad Pammachium scribit f: Audio totius in te Vrbs studia concitata: audio Pontificis & populi voluntatem pari mente congruere. Minus est tenere sacerdotium, quā mereri.] C hæc cum dicat ipse, nemo in illam suspicionem ducatur, vt ea ex causa putet Siricium fauuisse Iouiniano, quem constat ex huius anni rebus gestis ab eodem tum Romæ damnatum, tum procuratum vt ab alijs quoque Episcopis damnaretur. At non nihil sane aduersus Siricium commotum fuisse Hieronymum, cum ex his quæ dicta sunt atque alijs quæ inferius dicturi sumus, aperte constabit. Sed quo tandem progressa res est? eo vsque, vt sedandi concitati rumoris causa Pammachius editos a S. Hieronymo duos libros illos reuocare studuerit; sed frustra, cū iam vbique exscripti atque vulgati illi fuissent. testatur id quidem iisdem litteris S. Hieronymus, vbi ait: De opusculis meis contra Iouinianum, quōd & prudenter & amanter feceris exemplaria subtrahendo, optime noui. Sed nihil profuit ista diligentia, cum aliquanti ex Vrbe venientes, mihi eadem lectitarent, quæ se Romæ excepisse referebant. In hac quoque prouincia iam libri fuerant D diulgati: et, vt ipse legisti, Nescit vox missa reuerti. Non sum tantæ felicitatis, quantæ plerique huius temporis tractatores, vt nugæ meas, quando voluerim, emendare possim. statim vt aliquid scripsero, aut amatores mei, aut inuidi, diuerso quidem studio, sed pari certamine in vulgus nostra disseminant.]

Cū igitur editi semel libri reuocari non possent, idem Hieronymus consilio Pammachij pro iisdem apologeticam scripsit epistolam. testatur hoc ipse, cum ait g: Apologeticum ipsius operis tibi misi, quem προσδύνασα, & te poscente, edidi: quem cum legeris, aut ipse pro nobis ceteris satisfacis; aut si tu quoque narem contraxeris, illam Apostoli περιουσιον, in qua de virginitate & nuptijs disputat, aliter disserere compelleris.] hæc ipse, plane significans, omnia eo argumento a se conscripta, consentientia esse ijs quæ a S. Paulo scripta sunt ad Corinthios h, quibus virginitatem nuptijs præfert. Tempus autem eiusdem Apologetici si requiras, inuenies plane, quod diximus, post præsentem annum fuisse conscriptum, ea nimirum ratione, quōd cum hoc anno constet damnatum Iouinianum, in ipsoq. Apologetico eiusdem damnationis mentio habeatur, plane conuincitur post præsentem annum esse elaboratum, nempe decimo tertio Theodosij Imperatoris: tunc enim illū a se conscriptum fuisse testatur i, & postea ad eundem Epitaphium elucubratur, de quo suo loco dicturi sumus.

Certe quidem nullo indigere videbantur Apologetico scripta priora, in quorum exordio eiusmodi contestationem præmisit k: Neque vero, inquit, nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptijs detrahimus; nec Tatiani principis Encratarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus, qui non solum nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit ad vtendum, damnat & reprobat. Scimus in domo magna non solum vasa

A vasa esse aurea & argentea & lignea & fictilia, &c.] pluribus insinuat, venerabiles esse nuptias & torum immaculatum, sed virginitatem longe præstare. Quamobrem & in Apologetico illis verbis iuste conqueritur, quibus ait a: Dum contra Iouinianum presso gradu pugno, a Manichæo terga mea confossa sunt. Nonne, quæso, statim in principio operis mei ista præfatus sum? Neque enim nos Marcionis, &c.] iuste quidem atque prudenter, fatiq. ad erroris lineam declinandam, vt a nemine iure redargui potuisset.

a Hieron. epist. 50.

Ceterum quōd his ipsis temporibus, æque ac h̄æresis Iouiniani, vigeat, vrgebatq. magnopere Dei Ecclesiam Manichæorū h̄æresis, qui adeo inualuerant, vt parū profuerit crebris eos exagitari Imperatoris edictis; displicuit Siricio & alijs pijs viris, de professione nuptiarum a S. Hieronymo virginitatem extolli. Verum quōd totus ipse esset in pugna illa pro virginitate suscepta, ferreturq. concitatus aduersus Iouinianum æquantem coniugium virginitati; in præconijs virginitatis, non autem coniugij (vt ipse excusat) versari necesse fuit: vnde calumniæ locus patuit, quasi faueret Hieronymus Manichæis. Manichæorum autem causam eos agere, qui virginitatem nuptijs præferebant, iactare solebat Iouinianus, de quo S. Augustinus b: Iouinianus, qui paucos ante annos nouellam conatus est h̄æresin condere, Manichæis patrocinari dicebat Catholicos, quōd aduersus eum sanctam virginitatem nuptijs præferebant. Sed responsurus est iste, non se, quōd Iouinianus, de indifferentia nuptiarum virginumq. sentire: nec ego id dico, quōd isti hoc sentiant. Verumtamen per Iouinianum Catholicis Manichæos obijcientem, non esse hoc nouum, noui h̄æretici recognoscant. Nos itaque nuptias bonum dicimus esse, non malum. Sed sicuti Ariani Sabellianos nos esse criminantur, quamuis non dicamus vnum eundemq. esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, quōd Sabelliani dicunt; sed dicamus vnam eandemq. esse naturā Patris & Filij & Spiritus sancti, quōd Catholici dicunt: ita Pelagiani nobis Manichæos obijciunt, quamuis non dicamus malum esse nuptias.] hæc Augustinus. Sed quid post ipse? dicam.

CAVILLVS IOVINIANI HÆRESIARCHA.

b Aug. de nupt. & concup. 21. Valer. lib. 2. c. 23.

Cum igitur sciret idē S. Augustinus Hieronymum eā passum esse calumniam, quantumlibet pie sancteq. scripserit, quōd visus esset in virginitatis laudibus nuptijs detraxisse, atque eam ob causam de eo falsa illa iactassent amuli cum h̄æreticis, nimirum fouisse illū causam Manichæorum: ipse cautior aduersus Iouinianū alia via agendum sibi proposuit, nempe vt quantum liceret nuptias laudibus celebraret, ac simul præconia virginitatis extolleret. Sicq. elaborauit commentarium, illo titulo prænotatum, De bono coniugali contra Iouinianum: cuius a se post Hieronymum susceptæ prouinciæ rationem assert, cum hæc ait c post damnatum Iouinianum: Remanserunt, inquit, istæ disputationes eius in quorundam fermunculis ac susurris: quas palam suadere nullus audebat. Sed etiam occulte venenis repentibus, facultate quam donabat Dominus, occurrendum fuit: maxime quoniam iactabatur, Iouiniano responderi non posse cum laude, sed cum vituperatione nuptiarum. Propter hoc librum edidi, cuius inscriptio est, De bono coniugali.] hæc ipse.

S. AVGVSTINVS CVR SCRIBIT DE BONO CONIUGALI.

c Aug. Retract. lib. 2. c. 22.

Tot igitur iaculis confossa bestia est, quæ matrimonium æquabat virginitati: at quibus iudicas conficiendum esse iētibus monstrum illud, nostro obortum saculo, per quod nedū virginitas subijcitur matrimonio, sed omnino humi deprimitur, immo profusus extinguitur? cui merito illud conueniat, quod de Behemoth dictum reperitur d: Sternit sibi aurum quasi lutum] dum aurea vasa pudoris, quasi testacea reputat, confringit, ac tamquam lutum prostermit. Sed qui prædixit ligandū illum in ancillis suis e; de hoc quoque monstro constat alias sæpe obtentam in sanctis virginibus prænunciassè victoriam.

QVÆ FLAGITIA OBORTA EX IOVINIANI HÆRESI d. Iob. 41.

e Iob. 40.

Rursum vero quōd ad sordidas huiusmodi Iouiniani h̄æreses spectat: quantas ipsæ inuenerint in Urbē deformes libidines, relaxatis semel habitis concupiscētia, Theodosij sanctio manifestat. Quōd enim ex crescentia & alluione omnium turpitudinum Iouiniani & sectatorum ipsius, Vrbs (quod tantopere deplorasse vidimus S. Hieronymum) ita repleta esset luxuria, vt putorem exhalaret infandorum scelerum, eorum videlicet turpissimorum hominum, qui post alteram abeuntes carnem, omnes naturæ terminos prætergressi, in imum se barathrum demersissent: hos ipsos Sodomitico dignos incendio, vtricibus merito flammis absumi, Theodosius Imperator hoc anno lata lege sanciuit, quæ Romæ publicata est in Foro Traiani; est vero huiusmodi f:

f l. 6. ad legem Iul. de adult. 1.

LEX THEODO-
SII ADVERSUS
NEFANDVM
SCELVS.

Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Orientio Vicario Vrbis Romæ: A
Omnes quibus flagitij vsus est, virile corpus muliebriter constitutum alieni sexus
damnare patientia (nihil enim discretū videntur habere cum feminis) huiusmodi scelus,
spectante populo, flammis vindicibus expiabunt. Publicata in Foro Traiani, VIII.
Id. Aug. Valentiniano A. IIII. & Neoterio Coss.] ex alio vero codice paulo fusio-
& in aliquibus diuersam, sed admodum deprauatam Pithæus sic edidit eodem ipso
titulo:

Non patimur Vrbis Romæ virtutem omnium matrem diutius effeminari, in vi-
ros pudoris contaminatione foedari] et post aliqua valde corrupta: Laudanda igitur
experientia tua, quibus flagitiosus luxus est viri corpus muliebriter constitutum ali-
eni sexus damnare patientia, nihilq. discretum habere cum feminis occupatos; vt fla-
gitij poscit immanitas, atque omnibus seductos, pudet dicere, virorum lupana-
ribus, spectante populo, flammis vindicibus expiabit: vt vniuersi intelligant, sa-
crofanctum cunctis esse debere hospitium virilis animæ, nec sine summo supplicio ali-
enū experisse sexum, qui suum turpiter prodidisset. Prop. prid. Id. Maij Romæ in
atrio Mineræ.] Quam igitur euacauerat Constantinus (vt dictum est, Hierony-
mo auctore) lacunam sordium, mox licentia hæresis Iouiniani repleuit. Ex his intel-
ligas, lector, quas secum sordes ferant hæreses; quibus soluta Christiana disciplina, pe-
tulantia carnis carceres aperiantur ad cursum.

Quod ad res pertinet Orientis: hoc ipso anno (non autem sequenti sub Consu-
latu Tatiani * & Symmachi, vt a Socrate^a ponitur) accidit Constantinopoli sce-
lus illud immane, quod tum ab ipso Socrate, tum etiam a Sozomeno^b recensetur,
de diacono Constantinopolitanae Ecclesie, qui cum nobili se matrona commiscuit. C
cum pro palato facinore per poenitentiarium presbyterum, factum est vt a Nesta-
rio eius Ecclesie Episcopo maneri illi mancipatus presbyter dimoueretur. Porro
quod ad veritatem rei gestæ spectat, consule quæ dicta sunt superius priuo Anna-
lium tomo, cum de secreta peccatorum confessione pluribus actum est: ibi enim
complures obortæ inde difficultates soluantur, & Nouatianorum historicorum men-
dacia confutantur. Quod vero ad nobilem illam feminam attinet: fuisse eam or-
dine diaconissam, Sozomenus significare vtique videtur, cum ait: Hac perro de
causa Theodosium Imperatorem equidem conijcio, prouidentem Ecclesie honori
& dignitati, edicto cauissè, ne mulieres, nisi liberos haberent & annum sexagesimum
excessissent, diuinum ministerium, *diaconisse munus scilicet*, vllum susciperent, secun-
dum Apostoli Pauli expressum mandatum: illæ vero quæ caput ornarent *, ec-
clesijs exturbarentur; & Episcopi qui has ipsas admitterent, Episcopatus suis pri-
uarentur.] hæc Sozomenus, plane demonstrans, iuniorem fuisse feminam illam dia-
conissam, quacum diaconus scelus patraffet. Extat ipsa lex Theodosij Imperatoris,
quam hic curauimus contexendam, hoc ipso anno ab eodem Theodosio promul-
gata sub huius anni Consulibus: quibus liquet, presenti potius quam sequenti an-
no, quæ dicta sunt, accidisse. Sed & quod exhausisset vidua illa bona sua ditando
diaconum; inde factum est, vt idem Imperator eadem lege cauerit, ne viduæ quouis ti-
tulo vel Ecclesie vel eius ministris bona relinquerent. Sed reddamus hic ipsam ea de
causa (vt creditur) hoc anno editam sanctionem^c:

Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Tatiano PP.

Nulla nisi emensis sexaginta annis, cui votiuæ domi proles sit, secundum præceptum E
Apostoli ad diaconissarum consortium transferatur. Tum filijs suis curatore (si id ætas
poscit) petito, bona sua idoneis sedula religione gerenda committat: ipsa tantum præ-
diorum suorum redditus consequatur, de quibus seruandi, abalienandi, donandi,
distrahendi, relinquendi, vel quoad superest, vel cum in fata concedit, & libera ei
voluntas est; integra sit potestas. Nihil de monilibus & supellectili, nihil de au-
ro, argento, ceterisq. claræ domus insignibus sub religionis defensione consumat;
sed vniuersa integra in liberos proximos, vel in quoscumque alios arbitrij sui exi-
stimatione transcribat. Ac si quando diem obierit, nullam ecclesiam, nullum cle-
ricum, nullum pauperem scribat heredes. Careat namque necesse est viribus, si
quid contra vetitum circa personas specialiter comprehensas fuerit a moriente con-
fectum. Immo si quid ab his morienti fuerit extortum, nec tacito fideicommissio
aliquid

* Titiani
DE SCELERE
A DIACONO
PERPETRATO.
a Socr. 1. l. 1. c. 10.
b Sozom. lib. 7.
c. 10.

CAUSA FEREN-
DAE LEGIS.

* attonderet

l. 27. de Episc.
Cod. Theod.

LEX THEODO-
SII ADVERSA-
RIA ECCLIE-
SIASTICAE LI-
BERTATI.

A aliquid clericis in fraudem venerabilis sanctionis callida arte aut probrosa cuiuspiam
cohibentia deferatur; extorres sint ab omnibus, quibus inhauerant bonis.

Et si quid forte per epistolam, codicillum, donationem, testamentum, quolibet de-
nique detegitur genere conscriptum erga eos, quos hac sanctione submouimus; id nec
in iudicium deuocetur; sed vel ex intestato is qui sibi competere intelligit, statuti huius
definitione succedat: si quis se agnoscit filium, si quis probat propinquum, si quis de-
nique vel casu vel iudicio, pro solido, pro portione heres, legatarius, fideicommissa-
rius, apertis deprehenditur codicillis, fruatur fortunæ munere, conscientia suæ fructu,
& submotis his atque deiectis in hereditarijs corporibus potestate vtatur heredis.

Femina quæ crinem suum contra diuinas humanasq. leges instinctu persuasæ pro-
fessionis absciderint, ab ecclesie foribus arceantur. Non illis fas sit, sacrata adire my-
steria, neque vllis supplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare. B
Adeo quidem, vt Episcopus tonsa capite feminam si introire permiserit, deiectus loco,
etiam ipse cum huiusmodi contubernijs arceatur: ac non modo si fieri suaferit, verum
etiam si hoc ab aliquibus exigi, factum denique esse quacumque ratione compererit, ni-
hil sibi intelligat opitulari. Hoc absque dubio emendandis pro lege erit, emendatis pro
consuetudine; vt illi habeant testimonium, isti incipiant timere iudicium. Dat. XI.
Kalend. Iul. Mediolani, Valentiniano A. IIII. & Neoterio Coss.] hætenus constitutio
Theodosij.

Cum autem Mediolani hæc sancierit Imperator, ex causis (vt sibi videbatur) legitimis
persuasus: quoniam dum vltor sceleris exurrexit, compressit etiã innocentes; occurrit
quamprimum vindex Ecclesiasticæ libertatis seuerus Regum censor S. Ambrosius: qui
editam sanctionem ea ex parte compulit abrogari, qua periclitabatur Fidelium erga
Deum religio, & erga pauperes misericordia: alia vero ex parte, qua Apostolica insti-
tutio conseruabatur immunis (nam Pauli^a præceptio est ne vidua eligatur minor sexa-
ginta annorum) fuit in suo robore perdurare. Theodosius igitur, Dei obtemperans sa-
cerdoti, aduersantem pietati a se editam sanctionem, contraria lege promulgata, abole-
uit, cum post duos ferme menses ad eundem Tatianum ita rescripsit^b:

Legem, quæ diaconissis vel viduis nuper est promulgata, ne quis videlicet clericus,
neve sub Ecclesie nomine, mancipia, supellectilem, prædã velut infirmi sexus dispo-
nator inuaderet, & remotis affinibus ac propinquis, ipse sub prætextu Catholica disciplina
se ageret viuentis heredem; eatenus animaduertat esse reuocatam, vt de omnium char-
tis, si iam nota est, auferatur: neque quisquam aut litigator ea sibi vtendum, aut iudex
D nouerit exequendum. Dat. X. Kal. Septembr. Veronæ, Valentiniano Aug. IIII. & Neo-
terio Coss.] Sic itaque abrogata parte illa legis, in qua liberras Ecclesiastica dispendium
passa erat; pars ea in suo vigore permansit, qua iuniores viduæ capillorum abscissio-
ne magno scandalo vel saltem periculo intrudebant se in numerū diaconissarū Ecclesie:
quod quidem perperam agi, paulo ante adeo enorme perpetratū scelus edocuit. Vides
quàm conferat, lector, ad germanū legū sensum, rem gestam, causamq. ipsam prænosce-
re, qua ab Imperatore edita sanctio animatur: cuius ignari eã in longe diuersam falsamq.
sententiã distrahant necesse sit, Theodosiū sugillantes, quasi aduersatus fuerit feminarū
monastica disciplina. Meminit autē huius latæ legis Marcianus^c Imperator, quam ra-
tã firmamq. esse voluit, atque alia edita sanctione manauit: sed de his nos alias pluribus.

Quod insuper ad leges Theodosij spectat: laudatæ ab Aurelio Victore^d lex illa a
E Theodosio data, qua consobrinarum coniugium vetaretur: meminit huius quoque le-
gis S. Ambrosius ad Paternum scribens, cum ait^e: Sed si diuina te prætereunt; saltem
Imperatorum præcepta, a quibus amplissimum accepisti honorem, haudquaquam
prætereire te debuerunt. Nam Theodosius Imperator etiam patruales fratres & consob-
rinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine; & seuerissimã poenam statuit, si quis
temerare ausus esset fratrum pia pignora: et tamen illi inuicem sibi æquales sunt tan-
tummodo, quia propinquitatis necessitudine & fraternæ societatis ligantur vinculo.
pietati eos voluit debere, quod nati sunt. Sed dicis alicui relaxatum. Verum hoc legi
non præiudicat, &c.]

Porro lex ista Theodosij perijt, sed illa tantum extat quæ Constantio tribuitur, san-
cita Romæ, Arbetione & Lolliano Consulibus^f. Quod autem ait Ambrosius seuerissi-
mam poenam a Theodosio aduersus hos fuisse statutam: quænam illa fuerit, reperies
in con-

NE FEMINAE
SIBI ANTE
TEMPVS CO-
MAM DEPO-
NANT.

AMBROSIVS
COGIT THEO-
DOSIVM AB-
ROGARE LE-
GEM INIV-
STAM.

a 1. Tim. 5.

b l. 28. de Episc.
G. Theod.

POSTERIOR
LEX PRIOREM
REVOCAT.

c Marcian. No-
vel. tit. 5. de
test. cleric.

d Aurel. Viator
in Theodos.

e Ambros. epist.
66.

f l. 2. de inest.
nups. C. Theod.

in constitutione Arcadij & Honorij Imperatorum, seueritatem eius legis mitigantium, qua (vt ibi dicitur) statuta erat poena ignis atque bonorum proscriptio. Existimauit namque Theodosius, opus esse seuerissima lege sancire disciplinam, quam Constantij constitutione decretam effrenis libido violasset. Sane quidem vt Romani ducerent consobrinas, nequaquam antiquo iure factum apparet, sed recentiori, vt Plutarchus auctor est, qui ait: Antiquitus enim sanguine iunctas Romani non copulabant sibi matrimonio, & ne nunc quidem materteras aut sorores: sero concessum fuit, vt ducere consobrinas liceret. Idq. gratia populari potius, quam libere decernente Senatu, factum affirmat, cum subdit: Vir quidam pecunia indigens, alias honestus & gratia populari nemine inferior, consobrinam habere putabatur vxoris loco, ad qua hereditate dos magna peruenerat, eaq. ratione diues ipse esse: cui cum esset eo nomine dies dicta, populus omissa causa cognitione eum absoluit; decretoq. facto, nuptias consobrinarum permittit publice, coniugio autem superiorum graduum interdixit.] hac Plutarchus. Intelligis quanta leuitate tanta res fuerit pertractata? Passus tamen est ex hac lege a Gentilibus inuidiam Theodosius, agre ferentibus ad ius antiquum poenis grauissimis reuocari. pro cuius sanctionis defensione, & aliarum, in quas illi obloqui non cessabant, Paulinus (vt suo loco dicitur) defensionem scripsit egregiam.

Purgauit igitur tamquam scopa Theodosius hac lege non excrecentes solum Gentiliu Romae libidines, sed & aliorum Paganoru ubique degentiu: siquidem Graeci Ethnici antiquarum legum Solonis & Lycurgi auctoritate, necnon Aegyptij ex antiquo more iureq. patrio non a consobrinis tantum, sed nec ab vterinis coniugio abstinebant: audi enim Philonem, qui dum agit de legibus Iudaeorum, quibus huiusmodi coniugia vetita erant, hac ait: Quamuis Atheniensis Solon hoc obseruat in vterinis tantum germanis, eodem patre prognatis relinquit liberum. Contra Lacedaemoniorum legislator vterinis non interdicit connubio, sed solis eodem patre genitis. At Aegyptius ridens vtriusque simplicitatem & semiperfecta placita, laxauit libidinem, & auxit in corporibus animisq. insanabile malum intemperantiae, permissa licentia ducendi sorores, siue per alterum parentem siue per vtrumque cognatas, maiores pariter & minores, aequalesve, ne gemellis quidem exceptis.] hac Philo. Tot igitur tantaq. in orbe Romano aucta turpitudinu mala lex vna Theodosij in Ethnicis sancte curauit, qua in Christianis ipsa religionis professio procul amouerat: na (vt pluribus docet Theodoretus libro de legibus) vna cum nomine Christiano, abdicatis omnibus prauis moribus, antiquatisq. turpibus iniquisq. legibus, diuinae, purae, iustae, sanctaeq. leges seruandae ab omnibus susceptae sunt.

Sed illud quidem perperam factum, vt quod Christiani Principes vetuerint sanctionibus ne inter consobrinos matrimonium iniretur, iidem Principes id faciendi aliquando licentiam impertirent: quem usum vsque ad Gothos Reges in Italia regnantes perseuerasse, formula dispensationis a Cassiodoro conscripta declarat.

Hoc quoque anno Galla Augusta posterior Theodosij coniux, Constantinopoli cum esset, ex hac vita migravit, quam Arcadius sepeliuit: eodemq. tempore in foro haud longe ab ecclesia, erecta est columna, desuperq. fuit Theodosij argentea statua collocata; sed & obeliscum etiam hoc anno in Circo Constantinopoli positum, affirmat Marcellinus sub huius anni Consulibus. Reliquit autem Galla vnicam prolem, nempe filiulam, nomine Gallam Placidiam, de qua suo loco dicendum pluribus erit.

a Cassiod. lib. 7. form. 15. OBIVS GAL. LAE AVGV. STAE.

SYMMACHVS RECONCILIATVS THEODOSIO. Socrat. lib. 5. 6. 14.

IESV CHRISTI ANNVS 391. SIRICII PAP. ANNVS 7. VALENTIN. 16. THEODOSII 13. IMPP.

Christi annus trecentessimus nonagesimus primus adscribitur Fastis Consulatu Tattiani & Symmachi: hic enim ob patrocinium patriorum cultus deorum (vt vidimus) extra trecentessimum lapidem a Theodosio relegatus, sed restitutus, scripto iam (vt Socrates ait) ad Theodosium Apologetico, ab eodem est euectus ad Consulatum. Quod enim Symmachus inter Senatores primarius emineret, & in rebus gerendis solertissimus ac sagacissimus haberetur, cuius tantum nutu reliqui mouerentur; Theodosius rediturus in Orientem, cum amplissimo magistratu voluit demerere, ne quid turbarum ab eo aduersus Valentinianum, quem solum relinqueret in Occidente, concitaretur.

A citaretur. Agit de huiusmodi Symmachi Consulatu a Theodosio Imperatore ei collato Prudentius, cum ostendit Theodosium nequaquam egisse tyrannice, cum Romae cultum idololatriae abolendum lege sanciuisset: nam amplissimorum magistratuum participes quoque Ethnicos esse voluisse affirmat, cum ait: Nec pago implicitos per debita culmina mundi Ire viros prohibet. Quoniam caelestia numquam Terrenis solum per iter gradientibus obstant, Ipse magistratum tibi Consulis, ipse tribunal Contulit, oratumq. * toga donauit amictum, Cuius religio tibi displicet: o pereuntum Assertor diuum, solus qui restituendos Volcani, Martisq. dolos, Venerisq. peroras.] & quae sequuntur.

* Prudent. aduers. Symmach. lib. 1.

* auratumq.

Ceterum ne Symmachi honoris praestantia quicquam sibi arrogaret Gentilicia superstitionibus; quarum prima data mense Februarij sic se habet: Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. Albino PP. Nemo se hostijs polluat: nemo in fontem victimam cadat: nemo delubra adeat, templa perlustret, & mortali opere formata simulacra suscipiat: ne diuinis atque humanis sanctionibus reus fiat. Iudices quoque hanc formam contineant, vt si quis profano ritui deditus templum vsquam, vel in itinere, vel in Vrbe adoraturus intrauerit, quindecim pondus auri ipse protinus inferre cogatur: necnon Officium eius parem summam simili maturitate dissoluat, si non & obtulerit Iudici, & confestim publica attestacione retulerit: Consulares senas, Officia eorum simili modo, correctores & praesides quaternas, apparitiones illorum similem normam aequali sorte dissoluant. Dat. III. Kal. Mart. Mediolan. Tatiano & Symmacho Coss.]

bl. ro. de Pagan. Cod. Theod.

* metalli QVAE THEODOSIVS ADVERSVS IDOLATRAS.

Porro hac sanciri voluit Theodosius ex Senatusconsulto, cum, ca latis Comitij, singulorum Senatorum est rogata sententia: de quibus ita Prudentius: Aspice quam pleno subsellia nostra Senatu Decernant infame Iouis puluinar. & omne Idolium longe purgata ex Vrbe fugandum. Qua vocat egregij sententia Principis, illac Libera cum pedibus, tum corde frequentia transit: Nec locus inuidiae est, nullum vis aspera terret: Ante oculos sic velle patet: cunctiq. probatum, Non iussum, sola capti ratione sequuntur.]

Rursum vero idem Theodosius ad Aegypti magistratus aliam eiusdem argumenti dedit sanctionem, his verbis conscriptam: Iidem AAA. Euagrio Praefecto Augustali & Romano Comiti Aegypti. Nulli sacrificandi tribuatur potestas: nemo templa circumeat: nemo delubra suscipiat: interclusos sibi nostrae legis obstaculo profanos aditus recognoscant: adeo vt si qui vel de dijs aliquid contra vetitum sacrisq. molietur, nullis exuendum se indulgentijs recognoscat. Iudex quoque, si quis tempore administrationis suae, fretus priuilegio potestatis, polluta loca sacrilegus temerator intrauerit: quindecim auri pondus, Officium vero eius nisi collatis viribus obuiarit, parem summam arario nostro inferre cogatur. Dat. XV. Kalend. Iulij, Aquileiae, Tatiano & Symmacho Consulibus.] hac aduersus Gentiles. Quod vero sciret idem Theodosius Imperator, esse inter Christianos nonnullos, qui conciliandi sibi Imperatoris gratia, ex deorum Gentilium cultu ad Christianam se religionem contulissent, eisdemq. pro conditione rerum ac temporu paruo momento huc & illuc impelli: vt eos in susceptae religionis contineret officio, hisce voluit legibus coercere: Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Flauiano PP. Hi qui sanctam fidem prodiderint, & sanctum baptismum profanauerint, a consortio omnium segregati sint, a testimonijs alieni, testamenti (vt ante iam sanximus) non habeant factionem, nulli in hereditate succedant, a nemine scribantur heredes. Quos etiam praecipissemus procul abijci ac longius amandari, nisi poenae visum fuisset esse maioris, versari inter homines & hominum carere suffragijs. Sed nec vnumquam in statum pristinum

* metalli QVAE THEODOSIVS ADVERSVS IDOLATRAS.

cl. xi. cod. tit.

l. 4. de Apoll. Cod. Theod.

QVAE THEODOSIVS ADVERSVS APOSTATAS.

pristinum reuertentur : non flagitium morum obliterabitur poenitentia : neque vmbra aliqua exquisita defensionis aut muniminis obducetur . Quonia quidem eos qui fidem, quam Deo dicauerant, polluerunt, & prodentes diuinum mysterium in profana migrarunt, tueri ea quae sunt commenticia & concinnata non possunt . Lapsis etenim & errantibus subuenitur ; perditis vero, hoc est sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio poenitentiae, quae solet alijs criminibus prodesse, succurritur . Dat. V. Kal. Maij, Concordiae, Tatiano & Symmacho Coss.]

At ne videretur ipse Imperator eiusmodi sanctione voluisse tantum errantem infrenare plebeculam, paucos post dies appendicem adiecit ad coercendos eos qui in sublimiori gradu collocati essent, ita ad eundem Flavianum rescribens :

Si quis splendor collatus est in eos vel ingenitus dignitatis, qui fide deuij & mente cecati, a sacrosanctae religionis cultu & reuerentia desciuissent, ac se sacrificijs mancipassent; perdant: vt de loco suo, statuq. deiecti, perpetua vrantur infamia; ac ne in extrema quidem vulgi ignobilis parte numerentur. Quid enim his cum hominibus potest esse commune, qui infandis & feralibus mentibus gratiam communionis exosi, ab hominibus recesserunt? Dat. V. Id. Maij, Concordiae, Tatiano & Symmacho Coss.]

His ergo cohibiti legibus Gentiles nobiles, & qui honoris ac quaestus causa in gratiam Theodosij Christianae fidei cultum fuerant amplexati: aegro ferentes animo huic vinciri vinculis, de nouo in Occidente Imperatore creando meditari coeperunt, postquam Theodosius Constantinopolim rediisset; quod scirent absque eius patrocinio Valentinianum adolescentulum imbellem per facile e medio tolli posse. Res igitur in annum sequentem dilata est, quod ipse Theodosius ad huius anni prope finem moram traxerit in Occidente: nam auctor est Socrates, eundem Imperatorem recedentem ex Italia,

Constantinopolim peruenisse quarto Idus Nouembris. Quo cum aduentasset, nihil antiquius habuit, quam vt absoluta basilica, quam in honorem S. Ioannis Baptistae in Septimo sumptuose erigendam curarat, inuentum sub Valentis Imperatoris tempore caput eiusdem S. Ioannis Baptistae in eam ex Coslai vico prope Chalcedonem posito transferret. Constat quidem auctoritate Sozomeni atque Prosperi sui ipsorum saeculi res scribentium, id post reditum Theodosij ex Italia esse factum, antequam Valentinianus Imperator occumberet. ceterum anni vnus errore lapsus videtur Prosper, nisi id vitio librariorum accidit, dum eiusmodi translationem capitis factam tradit per Theodosium anno superiori sub Consulatu Valentiniani quarto atque Neoterij; cum omnium asseritione liqueat, ipsum non ante praesentem annum Constantinopolim rediisse, reuersum autem istud ipsum curasse. Quamobrem nec audiendum Cedrenum putamus, qui eiusmodi translationem ad annum sextum Theodosij refert, vel qui ad posteriora reponunt tempora. At quid de his in primis Sozomenus tradat, audiamus:

Circa hoc tempus Constantinopolim translatum fuit Ioannis Baptistae caput, quod Herodias ab Herode Tetrarcha petierat. Fertur autem fuisse repertum apud monachos quosdam sectae Macedonianae: qui cum primum Hierosolymis habitassent, postea migrarunt in Ciliciam. Sub eo autem Imperio, quod ante praesens hoc fuit (nempe Valentis Augusti) indicante Mardonio, qui domus Imperatoris maior eunuchus erat, iusserat Valens illud Constantinopolim transferri. Itaque illi qui in hoc missi erant, publico vehiculo impositum agebant. Sed ybi ad Pantichium peruenissent (qui locus est Chalcedonis) non vlterius procedere valuerunt muli, qui vehiculum trahebant, & quidem comminantibus equisonibus, & auriga flagris acriter vrgente. Cu autem nihil proficerent, videreturq. cunctis & ipsi quoque Imperatori res ea non sine miraculo & numine diuino geri: sacrum hoc caput in Coslai pago deposuerunt: erat enim is forte in proximo, & ad Mardonij huius ditionem pertinebat. Circa hoc autem tempus, siue Deo, siue ipso Propheta exuscitante, venit in hunc pagum Theodosius Imperator. Cui quidem, cum Baptista reliquias tollere vellet, solam aiunt restitisse Matronam: ea erat virgo sacra, sed quam sectarentur minister & custos.

Cum autem illa cunctis viribus resisteret; ratus eam non esse cogendam, precibus contendeat Imperator, vt concederet. Et postquam grauate cessisset; irritum fore Imperatori quod conabatur, ex eo rata, quod tempore Valentiniani * acciderat: purpura sua thecam in qua iacebat caput inuolens, accipiebat, ac reuersus ante urbem Constantinopolitanam condidit, in loco quem Hebdomon vocant, aedificato ibi in honorem Dei amplissimo

a l. s. de Apost. Cod. Theod.

QVID GENTILIS MACHINATI IN VALENTINIANVM.

b Socrat. lib. 5. c. 19. TRANSLATIO CAPITIS S. IOANNIS BAPTISTAE IN SEPTIMUM.

c Sozom. lib. 7. c. 21.

SVB VALENTE IMPERATORE REPERTVM CAPVT S. IOANNIS BAPTISTAE.

THEODOSIVS ACCIPIT CAPVT IOANNIS BAPTISTAE. * Valentis

A plissimo pulcherrimoq. templo. Matronam porro, quamuis frequenter ac multum precatus & blandis pollicitationibus adortus esset, inducere Imperator non potuit, vt ab opinione sua desisteret; erat enim sectae Macedonianae. Quamquam tamen Vincentius presbyter eiusdem sectae fautor, qui & ipsam & Prophetae localos ex aequo venerabatur, & sacerdotio in hunc ipsum usum fungebatur, euestigio secutus est, & cum his qui de Catholica Ecclesia erant, communicauit; cum quidem (vti Macedoniani dicunt) cum iureiurando protestatus esset, se ab eorum opinione numquam esse recessurum. Sed ille ad extremum id hac adiecta conditione manifeste terminauit: Vt si Baptista sequi vellet Imperatorem, & ipse quoque cum eodem absque omni haesitatione conscientiae communicaret. Fuit autem hic natione Persa; & cum sub Imperio Constantij persecutio Christianos affligeret, fugiens vna cum Adda consobrino suo, ad Romanos venit, atque ipse quidem in clerum allectus est, & ad presbyterij dignitatem processit: Addas autem vxore ducta plurimum profuit Ecclesiae, & filium reliquit Auxentium, virum erga Deum fide, erga amicos promptitudine insignem, vita integrum, litterarum amatorem, & omnigena tum Gentilium tum Ecclesiasticorum eruditione praeditum, moribus commodis, licet Imperatori & aulicis familiaris esset & in bellicis expeditionibus splendide se gessisset. verum illius quidem crebra mentio est tum apud probatissimos quosque monachos, tum apud homines studiosos, qui ipsum familiariter cognouerunt. Matrona vero vsque ad obitum in Coslai pago versata est, vixitq. generose admodum & caste, & sacris virginibus praefuit, quarum etiam nunc multas superesse intellexi, quae mores disciplina per Matronam accepta dignos representant.] hucusque Sozomenus.

C Sed quoniam a Macedoniano homine noscitur eiusmodi historiam mutuatus, auctorem minime citandum putauit: at quisquis ille fuerit, sectae fauit, dum suis adscripsit eiusdem sancti praecursoris Domini inuentionem capitis, illius vero custodiam tribuit Matronae virgini. Quamobrem haec omnia ad lapidem Lydiu admouenda sunt; vt quae veritate subsistant, quae uentent, perspicue possit intelligi. Atque illud in primis certum est, translationem sacrarum reliquiarum nequaquam fieri hoc tempore solitam curru, equisonibus, & aurigis, sed Episcoporum humeris pompa solemnem. Accipe quid sub Arcadio Theodosij filio dicat factum S. Hieronymus de reliquijs Samuelis Prophetae, cum ex Palaestina in Thraciam delatae sunt: a: Sacrilegus ne, inquit, dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de iudaea transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi non solum sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & cineres ditiosissimas in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta laetitia, quasi praesentem viuentemq. Prophetam cernerent, susceperunt, vt de Palaestina vsque Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? &c.] Portauerunt quidem & Episcopi ipsi humeris sacratissima Ioannis pignora, & non currus, quem mulae traherent. Accipe de his exemplum aliud, quod idem S. Hieronymus scripsit de sanctae Paulae defunctae corpore, quod quidem Episcoporum humeris ad sepulturam elatum fuisse affirmat: Translata, inquit, Episcoporum manibus & ceruicem feretro subijcientibus.] En vides, quibus ritibus & qua pompa efferri, transferriq. solent sacrae reliquiae; quae quidem religionis officia adhibita esse, immo & cumulatius exhibita digno triumpho in euectione venerandi capitis magni Baptistae, recentioris Eliae, terrestri Angeli, praecursoris Domini, Prophetae & plus quam Prophetae, Veritatis praecursoris, amici sponsi, & magni martyris, negare quis poterit?

D Rursum vero ad confutandam eandem ex Macedoniano auctore petitam historiam, haec adiicimus. Quam insulse fingitur altercatio illa Theodosij Imperatoris cum Macedoniana femina, & abiecta nimis illa cum precibus & blanditijs postulatio tanti Principis pro assequendo tanto ab haeretica virgine munere? quasi capere & vendicare non licuisset, nisi illa praebuisset assensum: cum nemo non sciat, ex his quae superius dicta sunt, eundem Imperatorem Macedonianos & alios haeticos exagitasse legibus seuerissimis. Facessant igitur commenta istaec: illudq. vnum ratum firmumq. ex Sozomeno habeatur, post reditum Theodosij ex Occidente, factam esse ab ipso eiusdem sacri capitis in Hebdomon, in basilicam ea de causa illic erectam, translationem: id affirmantibus etiam (vt dictum est) ex Latinis eiusdem temporis Prospero, & qui post ipsum secuti sunt,

DE VINCENTIO ET ADDA PERSIS CHRISTIANIS.

HISTORIA A MACEDONIANO AVCTORE ACCEPTA.

a Hieron. aduersus Vigilant.

b Hieron. epist. 27.

a Sigisv. in Chron. & alij.
b Cedren. in co. pend.
c Nicoph. lib. 22. c. 49.
funt^a, ex Græcis post Sozomenum Cedreno^b, atque Nicephoro^c. Cuius pij studij A Theodosius, etiam aduersantium demonum testificatione, magnum constat esse præmium consecutum, cum pugnante pro ipso Ioanne Baptista in difficillimo bello polentem viribus Eugenium expugnauit tyrannum, vt suo loco patebit.

ALIA DE INVENTIONE CAPITIS HISTORIA.
d Metaph. dia 8. Nouembr. Sur. tom. 6.

Ceterum quod spectat ad eiusdem venerandi Baptistæ capitis inuentionem, nulla est fere historia quæ tot obnuolatur ambagibus, & variarum dabitationum complicata sit nodis. Etenim apud Acta^d Matronæ Pergensis ea contigisse fertur tempore Leonis Imperatoris atque Verinæ Augustæ, non cum primum apud Herodis regiam inuentum est, sed cum in agro Emese ciuitatis repertum. Apud Marcellinum Comitem aliter facta esse inuentio capitis legitur, Opilione & Vincomalo Consulibus, sub Imperatoribus Valentiniano & Marciano, anno Domini quadringentesimo quinquagesimo tertio; apud quem ipsa prior atque posterior eiusdem capitis inuentio pluribus enarratur: apud Marcellinum dixerim potius, quam a Marcellino, vtpote ab aliquo illius addita Chronico, quod perbreuibus quidem rerum monumentis ab ipso elaboratum esse constat, non autem longioris alicuius narratione historię: vt plane appareat, confarcinatoris futura pannū nouū veteri confutū vestimento. Sed grauioribus scetet erroribus quod apud incertū habetur auctorem in tractatu illo qui apud Cyprianū extat de reuelatione capitis Ioannis Baptistæ; dum post illam quam recitat ex Marcellino auctore primam in palatio Herodis inuentionem factam tempore Marciani Augusti, posteriorem addit per Marcellinum presbyterum, atq. ab eodem allatum ipsum caput Alexandriam, datumq. Iurando eius ciuitatis post Theophilum Episcopo. Quis hic, rogo, Iurandus successor Theophili? An Cyrillum post Theophilum sedisse, potuit aliquis ignorasse? Sed illud monstruosius: quonam pacto valuit successori Theophili Ioannis caput afferri, cuius prior inuentio ab ipso facta dicitur sub Marciano, posterior vero, cum Alexandriam translatum fuit, longe postea? Sed nugæ sunt istæ, ac plane somnia, cum ex his dicendum esset, ante illud acceptum a successore Theophili, quam primo inuentum fuerit: cum tamen nonnisi post secundam inuentionem, Alexandriam translatum esse dicatur: certa enim temporum ratio, etsi aliæ deessent probationes, ista omnino redarguit atque confutat.

ALIA DE INVENTIONE CAPITIS HISTORIA.

e Apud Metaph. dia 32. Ian. Epom. tom. 5. Sur. tom. 1. c. 3. die.
f Notat. in Rom. Martyrolog. dia 20. Aug.
*g Gelas. in Cōc. Rom. decret. de libris authent. * peruenierint*
GELASII GENSVRA QUAE SV GILLET.
h 1. Theff. 5.

Prætermittimus hic de tertia ibi posita eiusdem Ioannis (vt ibi dicitur) inuentione capitis & in Gallias facta translatione pluribus agere: nam cum mendacijs in primis ea inuitatur historia; noua, vt subsistat, iacienda essent eidem fundamenta; atque si posset, docendū in primis, quo modo illud ipsam quod constat Constantinopolim esse translātū, postea delatum fuerit Alexandriam. At est quod conijcere valeas, lector, ex ijs quæ idem incertus auctor ibi habet, cuiusnam Ioannis caput illud fuerit, quod in Gallias translatum est, Baptistæ ne, vel alterius Ioanis. Sed audi, quæso. Dicitur ibi reuelatū fuisse cuidam Felici monacho, dictumq. illi: Felix, surge concitus, & pergens ad ciuitatem Alexandriæ, inuenies ibi ecclesiam in honorem sancti Ioannis Baptistæ consecratam, vbi caput eius cum tribus pueris innocentibus conditum est, &c.] Porro inuenies in Actis Cyri & Ioannis martyrum^e, a Cyro Memoriam erectam fuisse Alexandriæ trium puerorum; Ioannemq. martyrem collegam, Edeffa oriundum, capite truncatum: vt plane coniectura non leuis sit, huius Ioannis capitis factam esse Alexandria in Gallias translationem. At diximus de his in Notis^f. Verum vt ad inuentionem Baptistæ capitis, de qua agitur, reuertamur: ferebatur Gelasij tempore ea de re historia quædam, de qua sic ipse^g: Item scripta de inuentione capitis sancti Ioannis Baptistæ, nouellæ quidem relationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt. Sed cum hæc ad Catholicorum manus adueniūt^h, beati Pauli Apostoli præcedat sententia^h: Omnia probate: quod bonū est, tenete.] hæc ipse. At non existimes Gelasium intelligere potuisse eam de reuelatione capitis descriptionem, quæ apud Cyprianum extat: nam longe post Gelasij tempora scriptam esse, ex Pipini memoria ibidem recensita, nemo non videt. Quamobrem cum nouam eam dicat esse relationem, equidem puto de illa intelligere, quæ nouissime traditur facta temporibus Marciani: recentiorem enim illa nullam inuenies.

i Exat apud Sur. tom. 4.

Insuper ex ijs quæ superius dicta sunt & ea confutantur, quæ apud Metaphrastem legunturⁱ in oratione de translatione manus eiusdem Ioannis Baptistæ: nimirum a Iustiniano Imperatore translatum esse ex Emese eiusdem præcurforis caput, quod obgnatum dicitur fuisse signaculo Constantini. id enim idcirco ab auctore creditum, quod

A quod idem Iustinianus Imperator eiusdem Ioannis Baptistæ templum erectum in Hebdomo restituisset: quod a Theodosio ædificatum, Sozomenus, qui illud videre potuit, Constantinopoli cum esset, affirmat. Porro tam apud Græcos quam Latinos publicis monumentis duplex memoria anniuersaria die peragitur duplicis eiusdem præcurforis capitis inuentionis; quarum prior illa dicitur facta ex ruderibus antiquæ Herodis regię; posterior vero ex agro Emesæ, vnde translatum est Constantinopolim. in cuius solemnitate Ioannes Damascenus^a ista habet: Sicut diuinum depositum occultum terræ Christus detexit caput tuum nobis, o Propheta & præcurfor: omnes igitur simul profecti, in huius inuentione cantibus Deiloquis Saluatorem laudamus, saluantem animas nostras supplicationibus tuis.] At de his hæcenus: consulat qui plura velit, quæ eodem argumento in Romano Martyrologio annotauimus.

DVPLE AB EC CLESIA CELEBRATVR INVENTIO CAPITIS S. IOAN. BAPT.
a Damasc. in Cantic. Eccles.

B Iam vero quod reliquum est rerum gestarum Theodosij anni huius, absoluaus. Quod enim cuperet Orientalem Ecclesiam ab omni hæreticorum labe purgatam profus reddi, eiusmodi edidit vltimo mense anni huius sanctionem^b:

b l. 20. de heret. G. Theod.

Hæreticorum polluta contagia pelli vrbibus vicinis, proturbari, ac nullis penitus iubemus patere conuentibus: ne quoquam sacrilega cohors talium hominum colligatur. Nulla eorum peruersitati vel publica conuenticula, vel latiora erroribus secreta tribuantur. Dat. XIII. Kal. Iunij, Rom. * Tatiano & Symmacho VV. CC. Coss.] Ex hac quidem constitutione Socrates erroris arguitur, dum ait, nonnisi Eunomianos hæreticos a Theodosio exagitatos; reliquis autem, vt Ariannis, & Nouatianis, conuentus agere permissum. sic enim habet, dum statum præsentis temporis hæreticorum in Oriente describit^c: Eas porro res, quæ etiam apud alios, Arianos dico, Nouatianos, Macedonianos, Eunomianosq. gestæ sunt, commemorare, operæpretium arbitror. Nam Ecclesia cum semel esset diuisa (immo ipse ab Ecclesia diuisa) non vna diuisione acquieuit: sed homines ab se mutuo auersi, alter ab altero denuo secesserunt: atque adeo exiguam leuiculamq. occasionem nacti, mutux communionis consociationisq. vincula diruperunt. Proinde qua ratione, quando, & quibus de causis inter se dissenserint, consequenti sermone ostendemus.

THEODOSIUS PELLIT HÆRETICOS.

* Nouæ Rom.

SOCRATES ERRORIS ARGVITVR.

c Socrat. lib. 5. c. 20.

Illud interea intelligamus oportet, Theodosium neminem istorum exagitasse, præter Eunomium: quem, quoniam Constantinopoli domi suæ conuentus egerat, libros ab se editos palam ostenderat, multos denique suæ doctrinæ labe infecerat, in exilium mitti iussit. Reliquis vero neque molestiæ quicquam exhibuit, neque secum communicare coegit: sed singulis copiam fecit in locis separatis conuentus agendi, & ita de religione Christiana sentiendi, vt quisque de ea opinionem conceperat. Atque vt alijs omnibus sectis potestatem permisit ecclesias sibi extra ciuitates construendi; sic Nouatianis, vtpote in fide Consubstantialis cum eo consentientibus, dedit mandatum, vt ecclesias suas (sicut a me supra commemoratum est) intra vrbes audacter & libere retinerent.] hæc Socrates: sed quàm vera sint de alijs præsertim hæreticis, tum nuper recitata, tum reliquæ superius descriptæ latæ aduersus hæreticos leges, apertam fidem faciunt; nosq. alias de his eundem auctorem erroris arguimus.

d Socrat. lib. 5. cap. 20.
NOVATIANI INTER SE DIVISI.

Porro de schismate Nouatianorum hoc tempore inter ipsos conflato, hæc idem Socrates subdit^d: Cum post Agelium Marcianus Episcopus Nouatianorum esset creatus: Ecclesia illorum tali de causa diuisa est. Sabbatius quidam ex Iudæo factus Christianus, & a Marciano ad presbyterij dignitatem euectus, nihilominus Iudaicæ religioni, qua animus erat ante occupatus, seruire laborauit: quinetiam simul Episcopatus adipiscendi cupiditate incensus fuit. Itaque nactus duos presbyteros Theoctistum & Macarium suæ cupiditatis adiutores, tempus & morem festi Paschatis celebrandi, qui in Pazo * vico Phrygiæ, regnante Valente (sicut ante dixi) a Nouatianis decerni tentatus erat, renouare cogitauit. Ac quamquam primum simulatione monasticæ vitæ excolendæ, ab ecclesia recessit, sibiq. nonnullos, quos mysteriorum communionem indignos censebat, permagnæ offensionis fuisse docuit: tamen haud ita multo post, dum conuentus separatim agere institueret, se manifestò aperuit. De quibus rebus certior factus Marcianus, suum ipsius in presbyteris ordinandis errorem & inscitiam propterea magnopere accusauit, quod homines tam inanis gloriæ appetentes ad munus presbyterij extulerat: atque grauius sibi succensens, dixit; multo fuisse satius, manus suas super spinas impo-

* Pepuzo

fuisse, quàm earum impositione Sabbatum ad gradum designasse presbyterij. **A**

SYNODVS NO
VATIANORVM

Idcirco Angari (est hoc emporiū Bithyniæ prope Helenopolim situm) Concilium Episcoporum Nouatianorum conuocat. Qui cum essent in vnum coacti, accersunt Sabbatum, cumq. causas animi sui offensi corā Concilio proponere iubent. Ac simulatque ille dissensionem de festo Paschatis celebrando, causam attulerat, cur animo esset offensus: (illud enim tū ad consuetudinem a Iudæis in eo seruatum, ad præscriptum normamq. eorum qui in Pazo conuenerant, celebrandū esse dicebat) Episcopi in Concilio congregati, suspicantes illum sedis Episcopalis desiderio eam rem causatum esse, iureiurando hominem obstringunt, vt Episcopatum numquā capefferet. Iste ea de re iusiurandū dat. Illi tū canonem edunt de festo Paschatis: quem canonem ἀδελφοποι, id est, indifferentem vocabant: docebantq. dissensionem de festo Paschatis non satis iustā causam esse, cur Ecclesia dirimeretur: neque eos qui in Pazo coacti fuissent, præiudicium generali canoni fecisse. Nam veteres, qui proxime a temporibus Apostolorum aberant, quamquā de hoc festo inter se dissidebant, tamen inter ipsos mutuo communicasse, nec aliquando vincula rupisse concordia. Quineriam Nouatianos, qui Romæ, quæ est ciuitas primaria, vitam debebant, tamen numquam in eo festo morem Iudæorū sequerentur, sed semper post æquinoctium Pascha celebrarent; tamen cum illis qui eiusdem erant fidei, quiq. alium morem in festo illo agendo seruabant, minime discordiam exercuisse. hęc de nouo canone, quem aduersus communem vsum Ecclesiæ Catholice Nouatiani statuere: cui non adherere, nihil aliud fuisse, quàm schismate a Catholicorum communione diuidi, iam satis superius demonstratum est. Porro subdit de Sabbatio, iterum priuatos conuentus egisse, & contra iusiurandum Episcopum se creati passum esse.

ERRORES 50.
CRATIS DE
RITIBVS EC-
CLESIAE RVM.a Socras. lib. 5.
c. 21.b Sozom. lib. 7.
c. 19.c Niceph. lib.
22. c. 34.d Socras. lib. 5.
c. 21.e Socras. lib. 5.
c. 22.
DE ARIANIS
INTER SE DI-
VISIS.

Cum autem idem auctor falsa quadam assumptione affirmet, licuisse cuilibet absque dispendio Catholice veritatis celebrare qua die Pascha vellet: hęc sane ille, vt ex eo ipse Nouatianus suos Nouatianos excuset Episcopos, vnus occasione Sabbatij in transfuersum acti. Dumq. subdit quod ad ritus spectat, peculiare licere suos cuique vëdicare, dumq. diuersarum Ecclesiarū ritus recenset, magnopere quidem errore labitur (vt de reliquis agere prætermittamus) dū ait: Qui sunt Romæ, tres septimanas ante Pascha, Sabbato & Dominico exceptis, simul ieiunant. sed hęc certa demonstratione refellimus superius, dum egimus de Quadragesima tomo primo Annalium. Sicut & quod Sozomenus ait, semel tantum in anno Romæ Alleluia cantari solitum: cum superius sit demonstratū, etiam in ipsis defunctorum exequijs consueuisse Romæ occini Alleluia. Vel quod de his agens longe mentitur Nicephorus, dum ait: Neque Episcopus, neque alius quisquā in Ecclesia Romæ ad populū, docens, verba facit. Sed quid ineptius dici potest? Nonne S. Ambrosius recitat sermonem Liberij Papæ ad populū habitū, cum soror ipsius sacrum velum virginitatem professa accepit? Nonne S. Leonis & S. Gregorij adhuc extant homiliae ad populū dictæ? Sed puto quidem, eosdem Nouatianos auctores, Nouatianorum ecclesiarum, quæ in diuersis locis toto ferme orbe Christiano dispersæ erant, mores insinuare voluisse; vel nullo delectu habito Catholicorum & Orthodoxorū, eorundem ritus simul commiscuisse, confusisseque. Nam quid est, rogo, quod ait Socrates: In Thessalia aliam consuetudinem inualuisse noui, vt ibi qui clericus sit, si cum vxore, quam cum esset laicus ducebat, postquam clericus factus sit, dormierit, clericatu abdicatus sit: id adeo cum omnes illustres presbyteri in Oriente, & Episcopi etiam, modo ipsi voluerint, nulla lege coacti, ab vxoribus abstineant. nam non pauci illorū, dum Episcopatū gerunt, etiam liberos ex vxore legitima procreant? An non his contraria prorsus scribebat hoc tempore (vt dictum est) S. Hieronymus aduersus Iouinianum? diaconus scilicet, & vniuersum chorū sacerdotalem, nec ministrare, nec offerre hostias Deo potuisse, qui seruirent operi coniugali: nam & assertionem quoque Iouiniani (vt ait) confirmat, esse non potuisse Episcopum qui in Episcopatu filios faciat: alioqui si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Quem quidem morē tam in Occidentali, quàm in Orientali Ecclesia viguisse, satis superius est demonstratum: vt non sit opus hic iterum eadem legentis fastidio iterare.

Subdit vero Socrates de Arianis: Quinetiam Ariani inter se ipsos diuisi sunt ob hanc causam. Quæstiones controuersæ captiosæq. inter eos quotidie agitata, illorum disputationes ad absurdas quasdam sententias & opiniones prouexerunt. Nam quoniam in Ecclesia creditur Deum esse Patrem Filij Verbi: quæstio inter eos obor-

A ta est, vtrum Deus, antequam Filius existeret, Pater dici posset. Et quia Verbum Dei non ex Patre generatum, sed ex non essentijs extitisse opinabantur: in primo & summo quæstionis capite lapsi, non sine causa in absurdam contentionem inciderunt. Dorotheus igitur ab illis Antiochia accersitus, dixit, non posse Patrem aut esse, aut vocari, si non existat Filius. Marinus, quem e Thracia ante Dorotheum euocauerant, tempus opportunum nactus (egre enim ferebat Dorotheum sibi prælatum) contrariæ sententiæ patrocinium suscepit. Qua de causa ipsi inter se diuisi fuere. Ac cum propter inanem illam voculam, quæ erat ante prolata, essent seiuncti, separatim alter ab altero conuentus fecerunt: et qui parebant Dorotheo, in proprijs ac suis locis manserunt: qui autem Marini sententiam sequebantur, extruxerunt sibi ecclesias, conuentusq. seorsum egerunt: denique docuerunt, Patrem semper Patrem fuisse, etiam cum Filius non existeret. Appellabatur hi Psathyriani, propterea quod Theoclitus quidam psathyropola, id est, placentarum venditor, genere Syrus, ardenti studio huic opinioni patrocinatus est. cuius sententiam secutus est Selenas Gothorum Episcopus, vir genere permixto ortus: nam pater eius Gothus fuit, mater autem Phryx. addit iterum subdiuisam fuisse eiusmodi sectam in alias duas partes. Sed quid in his recensendis immemor, cum & exemplis recentibus spectemus oculis, quolibet ferme die hæreses parere hæreses, nec mensē ferme integro hæresum patronos inter se sibi ipsis constare? qui vti nam illos, de quibus agimus, Arianos imitentur, de quibus idem auctor hęc subdit: Quamobrem multi clerici, qui erant de istorum Episcoporum ecclesijs, odio contra eos ob concertationem illam ex inanis gloriæ cupiditate ortam concepto, ab illis descie-

C Post hæc autem idem Socrates de Eunomianis agit in alias sectas inter se diuisis, inter quas nouissimas illas ponit, quarum alteram a Theophronio Eunomiotheophronianam, alterā vero ab Eutychio Eunomieutychanam tradit appellatam. Sed & Macedonianos inter se ait fuisse dissidentes sententia. Verum hoc peculiare hæresibus omnibus, vt quoniam abhorrent a veritate, quæ vna eademq. semper est, in diuersas sententias seorsumq. distrahantur. Sit igitur prudenti homini signum potissimū, illic Catholicam Ecclesiam esse, vbi ab exordio vna eademq. semper fides viguit; hæreticorum vero esse, non dicam Ecclesiam, sed prostibulum, in quibus non vna semperq. manens cognoscitur sponsa, sed exposita pro cuiuscumque concupiscentia concubina. At his dimissis, iam reliquas huius anni res gestas ordine prosequamur.

D Annus hic tertius numeratur, ex quo S. Augustinus in Africam reuersus, vna cū socijs laicus vixit (vt Possidius ait) longe a curijs sæcularibus, orationi, lectioni, ac scripturionibus vacans: quo ipse a Valerio Episcopo Hipponensi creatus est presbyter, cum ageret ætatis annum trigessimū septimū; de cuius ordinatione hęc idem auctor: Eodem itaque tempore in Ecclesia Hipponensi Catholica Valerius sanctus Episcopatum gerebat. Qui cum, flagitante Ecclesiastica necessitate, de prouidendo & ordinando presbytero ciuitati, plebem Dei alloqueretur & exhortaretur: iā scientes Catholici S. Augustini propositū & doctrinā, manu iniecta (quoniā & idem in populo securus & ignarus quid futurū esset, astabat) tenuerunt. Solebat autem laicus, vt nobis dicebat, ab eis tantum Ecclesijs quæ non haberent Episcopos, suā abstinere præsentiam. Vigebat namque mos ille, vt quæ cruditione & moribus insignem populus nosset, eundem vi raptum, reclamantem licet, offerrent Episcopis ordinandū: quod plane contigit Augustino, de quo Possidius: Eum ergo tenuerunt, & vt in talibus consuetū est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id vno consensu & desiderio fieri perficiq. petentibus, magnoq. studio & clamore flagitantibus, vbertim eo fiente: nonnullis quidem lacrymas eius (vt nobis ipse retulit) tunc superbe interpretantibus, & tamquam eū consolantibus, ac dicentibus: quia locus presbyterij, licet ipse maiore dignus esset, appropinquaret tamen Episcopatu. Cum ille homo Dei (vt nobis retulit) maiori consideratione intelligeret & gemeret, quàm multa & quàm magna suæ vitæ pericula de regimine & gubernatione Ecclesiæ impendere iā ac prouenire spectaret, atque ideo fletet. Et eorū tunc, vt voluerunt, completum est desiderium. Porro de eadem vi sibi ab Hipponensibus adhibita testatur ipse Augustinus in epistola ad Albinam. Ceterū sic creatus est presbyter, vt regimen Ecclesiæ Valerius illi concrederet. Vnde Possidius subdit:

Factus ergo presbyter, monasteriū intra ecclesiā mox instituit, & cū Dei seruis viuere
Annal. Eccl. Tom. 4. H h h 2 coepit

a Socras. lib. 5.
c. 23.
DE EVNOMIANIS
INTER SE
DISSIDENTI-
BUS.b Possid. Vir. 8.
Aug. c. 2.
S. AVGVSTI-
NVS INITIA-
TVR PRESBY-
TERATV.
c Possid. ibid.
cap. 4.d August. epist.
225.

coepit secundum modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: maxime ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur unicuique, sicut opus erat: quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset.] Quod igitur S. Augustinus primus fuit qui monasticae vitae instituta inuexit in Africam, eademque primus seruare coepit, aliisque seruanda tradidit: inde accidit, ut Donatistae putarent eiusmodi vitae genus ab ipso fuisse excogitatum: nam sic ipse aduersus Petilianum^a: Deinceps perrexit ore maledico in vituperationem monasteriorum & monachorum; arguens etiam me, quod hoc genus vitae a me fuerit institutum: quod genus vitae omnino quale sit, nescit, vel potius toto Orbe notissimum, nescire se fingit.] euexerat ipse ex Italia eiusmodi viuendi formam: viderat enim (quod ipse testatur) apud Mediolanensem ciuitatem nobile monasterium; conspexerat & Romae plura, eademque peregrina, quae tamquam beatorum ciuium choros laudauit. quam quidem disciplinam aemulatus, in Africana Ecclesia quamprimum instituere conatus est: sensit vero his in primis haereticos aduersarios, nempe Donatistas, de quibus etiam superius dictum est.

Ceterum iam ante presbyteratum, adhuc laicus, una cum suis sociis, de quibus diximus, idem vitae genus in Africa excoluerat apud Tagastem; sed nondum aliquod ab eo instructum fuerat monasterium, cuius erigendi gratia se Hipponem contulerat, Hipponensem ciuem Agentem in rebus, cuius Possidius^b meminit, conuenturus, a quo fuerat accersitus. At erit iucundius, haec ipsa omnia ab ipsomet Augustino ad populum pro concione narrante percipere; ait enim^c: Quarebam ubi constituerem monasterium, & viuerem cum fratribus meis. Spem quippe omnem saeculi reliqueram: et quod esse potui, esse nolui: nec tamen quaesui esse quod sum. Elegi^d in domo Dei mei abiectus esse magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum. Ab eis qui diligunt saeculum, segregauit me; sed eis qui praesunt populis, non me coaequaui: nec in conuiuio Domini mei superiorem locum elegi, sed inferiorem & abiectum; & placuit illi dicere: Ascende sursum. Usque adeo autem timebam Episcopatum, ut quoniam coeperat esse alicuius iam momenti inter Dei seruos fama mea; in quo loco sciebam non esse Episcopum, ne illo accederem cauebam. Et hoc agebam quantum poteram, ut in loco humili saluarer, ne in alto periclitarer. Sed, ut dixi, domino seruus contradicere non debet. Veni ad istam ciuitatem propter videndum amicum, quem putabam me lucrari posse Deo, ut nobiscum esset in monasterio. Quasi securus perueni, quia locus habebat Episcopum. Apprehensus, presbyter factus sum, & per hunc gradum perueni ad Episcopatum. Non attuli aliquid, nec veni ad hanc Ecclesiam, nisi cum ijs indumentis, quibus illo tempore vestiebar. Et quia hic disponebam esse in monasterio cum fratribus: cognito instituto & voluntate mea, beatae memoriae senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Coepi boni propositi fratres colligere, compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me: ut quo modo ego tenuem paupertatulam meam vendidi & pauperibus erogavi, sic facerent & illi qui mecum esse voluissent, ut de communi viueremus, commune autem nobis esset magnum & vberimum praedium ipse Deus.] haec ipse.

Verum quod dicit Possidius, Augustinum factum presbyterum, monasterium intra ecclesiam mox instituisse: aliter se rem habuisse, cum praecedens S. Augustini sermo declarat, tum quae subdit his verbis: Perueni ad Episcopatum: vidi necesse habere Episcopum, exhibere humanitatem assiduam quibuscumque venientibus, siue transeuntibus: quod si non fecissem, Episcopus inhumanus diceret. si autem consuetudo ista in monasterio permisa esset, indecens esset. Et ideo volui habere in ista domo Episcopi mecum monasterium clericorum.] haec ipse; quibus declaratur, non nisi facto ipso Episcopo, accidisse quod ait Possidius, construxisse ipsum Augustinum monasterium intra ecclesiam: ut ex his videas duo ab eo erecta fuisse Hipponem monasteria, alterum cum adhuc presbyter esset, in horto; alterum vero cum factus est Episcopus, in ipsa Episcopali domo, quae inherens esse soleret ecclesiae. Instituit postea & monialium monasterium, eisdemque regulas viuendi praescripsit^e, sicut & clericis fecerat. Ex hac quidem Augustini plantatione accepti palmites longe lateque diffusi, tum in Africa, tum etiam in alijs plerisque Ecclesijs Occidentis fructu vberissimo locupletarunt Ecclesiam. Mansit Augustinus presbyter annos quatuor; nam (ut auctor est S. Prosper in Chronico) quarto post hunc anno, sub Consulatu Olybrij & Probrini, fuit creatus Episcopus.

^a Aug. contra Iul. Pelil. lib. 3. cap. 40.

^b Possid. Vir. S. August. 6. 2.

^c August. de diuers. serm. 49.

^d Psal. 84.

^e August. epist. 109.

Cum

A Cum autem ordinatus Ecclesiae Hipponensis presbyter S. Augustinus a S. Valerio Episcopo cogere Dei verbum populo ministrare: ipse cum non tantae esse doctrinae sibi videretur, ut tam grande munus obiret, inducias saltem petijt in sequens Pascha, quo in diuinis Scripturis fieret eruditior. Extat adhuc ipsius libellus precum eade causa tunc oblatas Valerio, dignus quidem qui hic integer describatur: sic enim se habet^a:

Domino beatissimo & venerabili, in conspectu Domini sincera charitate carissimo patri, Valerio Augustinus presbyter in Domino S.

B Ante omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore facilius & laetius & hominibus acceptabilius, Episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur: sed nihil apud Deum miserius & tristius & damnabilius. Item nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius, Episcopi, aut presbyteri, aut diaconi officio: sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator iubet. Quis autem iste sit modus, nec a pueritia, nec ab adolescentia mea didici: et eo tempore quo discere coeperam, vis mihi facta est, merito peccatorum meorum (nam quid aliud existimem, nescio) ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noueram. Sed arbitror Dominum meum propterea me sic emendare voluisse, quod multorum peccata nauarum, antequam expertus essem quid illic agatur, quasi doctior & melior reprehendere audebam. Itaque postquam missus sum in medium, tunc sentire coepi temeritates reprehensionum mearum, quamquam & antea periculosissimum iudicarem hoc ministerium. Et hinc erant lacrymae illae, quas me fundere in ciuitate ordinationis meae tempore, nonnulli fratres animaduernerunt; & nescientes causas doloris mei, quibus potuerunt sermonibus, qui omnino ad vulnus meum non pertinerent, tamen bono animo consolati sunt.

C Sed multo valde, multo amplius expertus sum, quam putabam: non quia novos aliquos fluctus aut tempestates vidi, quas ante non noueram, vel non audieram, vel non legeram, vel non cogitaueram; sed ad eas cuirandas aut perferendas solertiam & vires meas omnino non noueram, & alicuius momenti arbitrabar. Dominus autem irrisit me, & rebus ipsis ostendere voluit me ipsum mihi. Quod si non damnando, sed miserando fecit (hoc enim spero) certe vel nunc cognita aegritudine mea, debeo Scripturarum eius medicamenta omnia perscrutari; & orando ac legendo agere, ut idonea valetudo animae meae ad tam periculosa negotia tribuatur: quod ante non feci, quia & tempus non habui. Tunc enim ordinatus sum, cum de ipso actionis tempore ad cognoscendas diuinas Scripturas cogitarem, & sic nos disponere vellemus, ut nobis otium ad hoc negotium posset esse. Et quod verum est, nondum sciebam quid mihi deesset ad tale opus, quale me nunc torquet & conterit. Quod si propterea in re ipsa didici quid sit homini necessarium, qui populo ministrat sacramentum & verbum Dei, ut iam non mihi liceat assequi quod me non habere cognoui: iubes ergo ut peream, pater Valeri? ubi est charitas tua? Certe diligis me, certe diligis ipsam Ecclesiam, cui me sic ministrare voluisti: et tamen certus sum, quod & me & ipsam diligis. Sed putas me idoneum, cum ego melius me nouerim, qui tamen nec ipse me nossem, nisi experiendo didicissem.

D Sed dicit fortasse sanctitas tua: Velle scire quid desit instructioni tuae. Tam multa autem sunt, ut facilius possim enumerare quae habeo, quam quae habere desidero. Audeo enim dicere, scire me & plena fide retinere quid pertineat ad salutem nostram. Sed hoc ipsum quo modo ministrem ad salutem aliorum, non quaerens quod mihi vtile est, sed quod multis, ut salui fiant? Et sunt fortasse aliqua, immo non est dubitandum esse in sanctis libris conscripta consilia, quibus cognitis & apprehensis, possit homo Dei rebus Ecclesiasticis ordinatoribus ministrare, aut certe iater manus iniquorum vel viuere conscientia saniore, vel mori, ut illa vita non amittatur, cui vni Christiana corda humilia & mansueta suspirant. Quo modo autem hoc fieri potest, nisi quemadmodum ipse Dominus^b dicit, petendo, quaerendo, pulsando, id est, orando, legendo, * plangendo? Ad quod negotium mihi paruum tempus vel usque ad Pascha impetrari volui per fratres a tua sincerissima & venerabili charitate, & nunc per has preces volo.

E Quid enim responsurus sum Domino Iudici: Non poteram ista iam quaerere, cum Ecclesiasticis negotijs impedire? Si ergo mihi dicat: Serue nequam, si villa Ecclesiae

LIBELLVS SVR FLEX AVGVSTINI AD VALERIVM EPI SCOP. HIP.

^a Apud Aug. epist. 148.

^b Matth. 7. * agendo

calumniosum aliquem pateretur, cuius fructibus colligendis magna opera impenditur, neglecto agro quem rigavi sanguine meo; si quid agere pro ea posses apud Iudicem terrae, nonne omnibus consentientibus, nonnullis etiam iubentibus & cogentibus pergeres; & si contra te iudicaretur, etiam trans mare proficisceris: atque hoc modo vel annum vel amplius absentiam tuam nulla querela reuocaret, ne alius possideret terram, non animam, sed corpori pauperum necessariam: quorum tamen famem viuæ arbores meae multo facilius, mihiq. gratius, si diligenter colerentur, explerent? Cur ergo ad discendam agriculturam meam, vacationem temporis tibi defuisse caufaris?

Dic mihi, quid respondeam, rogo te. An forte vis dicam: Senex Valerius, dum me omnibus rebus instructum esse credidisset, quanto amplius me dilexit, tanto minus ista discere permisit? Attende omnia ista, senex Valeri, obsecro te per bonitatem & seueritatem Christi, per misericordiam & iudicium eius, per eum qui tantam tibi inspirauit erga nos charitatem, ut te nec pro lucro animae nostrae audeamus offendere. Sic autem mihi Deum & Christum testem facis innocentiae & charitatis & sinceri affectus, quem circa nos habes, quasi ego non de his iurare omnibus possim. Ipsam ergo charitatem & affectum imploro, ut miseraris mei, & concedas mihi ad hoc quod rogavi tempus quantum rogavi, atque adiuues me orationibus tuis, ut non sit inane desiderium meum, nec infructuosa Ecclesiae Christi atque utilitati fratrum & conseruorum meorum absentia mea. Scio quod illam charitatem pro me orantem, maxime in tali causa, non despiciet Dominus; & eam sicut sacrificium suauitatis accipiens, fortassis breuiore tempore quam postulauit, me saluberrimis consilijs de Scripturis suis reddet instructum.] hucusque libellus supplex Augustini ad Valerium Episcopum Hipponensem.

Quis haec audiens, non existimet aliquem loqui hominem rudem, & sacrarum litterarum ignarum, quiq. Christianorum Theologiae vix atrium penetrarit? An non hic ille Augustinus, qui ante hoc tempus pro defensione & illustratione Christianae religionis tot tamq. disertos ediderat commentarios aduersus philosophos & haereticos, nempe contra Academicos & Manichaeos, elucubraratq. libros De beata vita, De ordine, & aurea illa Soliloquia, De immortalitate animae, De disciplina, De moribus Ecclesiae, De animae quantitate, De libero arbitrio, De Genesi aduersus Manichaeos, De musica, De magistro, & De vera religione? Qui igitur talia tantaq. praestiterat in hanc diem vniuersae Catholicae Ecclesiae, an non sufficiens erat ut publice doceret populum Hipponensem? sane quidem. sed id praestitit, quod sciret nihil in Ecclesia Dei maioris esse negotij, quam Euangelium praedicare: susceperant enim hoc ministerium Christus, & Apostoli ab eo missi, & Prophetae; cum tamen iisdem ante id ipsum muneris obituri a Deo vocati, resiliens interdum, & non nisi magna Dei gratia roborati, susceptum persecuti sint opus: tales namque esse consueuerunt praecones Catholicae veritatis; haeretici vero contra, illis similes, de quibus Dominus: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant.]

Sed quid praeterea? Qui diuinarum Scripturarum mare magnam ac spatiosum manibus sapienter nauigio firmae fidei, & remigio praecleari ingenij, atque secundam diuini Spiritus flante aura, tentarat; eius immensa vastitate superatus, vix extremas vndas littora verberantes sibi visus est attingisse. At ne haec me putes fingere, vel coloribus pingere; audi ipsum ad Volusianum scribentem: Tanta, inquit, est Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia usque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere: non quo ad ea quae necessaria sunt salutem, tanta in eis perueniatur difficultate: sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteq. non viuatur, tam multa, tamq. multiplicibus mysteriorum vmbraculis opaca intelligenda proficientibus restant: tantaq. non solum in verbis quibus ista dicta sunt, verum etiam in rebus quae intelligenda sunt, latet altitudo sapientiae, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cum consummauerit homo, tunc incipit.] haec ipse. Ex his probe, puto, intelliges, etiam si non ingeram; quanta leuitate, temeritate, & audacia hoc nostro saeculo apud haereticos credatur diuina Scriptura cerdonibus.

Tentauit S. Valerius, quod ante nullus Africanorum Episcoporum attigerat, nempe ut presbyter Euangelium praedicaret, cum non nisi Episcopi id obirent muneris; ait enim Possidius: Sanctus vero Valerius ordinator eius, ut erat vir pius & Deum timens, ex-

AVGVSTINI VSQVE IN HAEC TEMPORA LVCYBRATIONES.

a Hierem. 23.

DIVINAE SCRIPTURAE IMMENSITAS.

b August. epist. 3.

c Eccle. 18.

PRESBYTERI IN AFRICA DOCERE INCIPVNT. d Possid. Vit. S. August. c. 5.

A mens, exultabat, & Deo gratias agebat, suas exauditas a Domino fuisse preces, quas se frequentissime fuisse narrabat, ut sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei aedificare: cui se rei homo natura Graecus, minusq. Latina lingua & litteris instructus, minus vtilem peruidebat. Et eidem presbytero potestatem dedit, coram se in ecclesia Euangelium praedicandi, ac frequentissime tractandi, contra usum quidem & consuetudinem Africanarum Ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Sed vir ille venerabilis & prouidus, in Orientalibus Ecclesijs id ex more fieri sciens, utilitati Ecclesiae consulens, obrestantium non curabat linguas, dummodo factitaretur a presbytero, quod a se Episcopo impleri minime posse cernebat. Vnde accensa & ardens eleuata super candelabrum lucerna, omnibus qui in domo erant, lucebat. Et postea currente & volante huiusmodi fama, bono praecedente exemplo, accepta ab Episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram Episcopis populis tractare coeperunt verbum Dei.] haec Possidius.

Et quidem non Ecclesiae tantum tenues, sed ipsa primatum totius Africanae provinciae gerens Carthaginensis Ecclesia, & eius Praefes Aurelius nuper creatus Episcopus eiusmodi Valerij est imitatus exemplum: quod ut acceperunt Augustinus & Alipius, magno gaudio exultarunt, & litteris congratulati sunt ei ista scribentes: Impletum est gaudium os nostrum, & lingua nostra exultatione, nunciatis litteris tuis sanctam cogitationem tuam, adiuuante Domino qui eam inspirauit, ad effectum esse perductam, de omnibus ordinatis fratribus nostris, & praecipue de sermone presbyterorum, qui te praesente, populo infunditur, per quorum linguas clamat charitas tua maiore voce in cordibus hominum, quam illi in auribus. Deo gratias. Nam quid melius & animo geramus, & ore pronamus, & calamo exprimamus, quam, Deo gratias? Hoc nec dici breuius, nec audiri laetius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest. Deo gratias, qui te & tam fideli pectore ditauit erga filios tuos; & id quod in intimo animae habebas, quo humanus oculus non penetrat, eduxit in lucem, donando tibi non solum ut bene velles, verum etiam in quibus posset apparere quod velles.] haec ipsi laetitia affluentes, quod coepissent in Ecclesia Carthaginensi docere presbyteri. Tanto namque decuit praecentore nouum occini canticum Domini.

Improbata igitur fuit & irrita reddita ea Africanae Ecclesiae consuetudo, qua iuberentur tacere presbyteri: nam ea his verbis sugillat sanctus Hieronymus, dum ait in epistola ad Nepotianum: Pessimae consuetudinis est in quibusdam Ecclesijs, tacere presbyteros, & praesentibus Episcopis non loqui; quasi aut inuideant, aut non dignentur audire. Et si alij (inquit Apostolus Paulus) fuerit reuelatum sedenti, prior taceat: potestis enim per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes aedificentur: et spiritus Prophetarum Prophetis subiectus est. non enim dissensionis Deus, sed pacis. Gloria patris est filius sapiens. Gaudeat Episcopus iudicio suo, cum tales Christo elegerit sacerdotes.] haec Hieronymus, ostendens ex Apostolica institutione manare, ut doceant presbyteri in ecclesia; idemq. Nepotiano normam praescribit quo modo presbyteri populum docere deberent.

Sed ad Augustinum redeamus: cui facta presbytero, aduersus Manichaeos certamen ineundum fuit: Sane tunc, inquit Possidius, in illa Hipponensi vrbe Manichaeorum pestilentia quam plurimos ciues & peregrinos infecerat, & penetrauerat, seducente & decipiente eiusdem haerese quodam presbytero, nomine Fortunato, ibidem conuersante atque manente.] inter alios autem seductus fuerat quidam eiusdem Augustini amicus, nomine Honoratus; ad quem restituendum ad pietatem, scripsit de Utilitate credendi commentarium, eo quod irriderentur Fideles, qui credere iuberentur: vbi plura habet de praestantia fidei Christianae, & certitudine in credendo. Addidit & aduersus eosdem haereticos de duabus animabus commentarium, quo refellit eos dicentes alteram a patre, alteram vero creatam a principe tenebrarum. Sed & sequenti anno idem Hippone differuit cum eodem Fortunato Manichaeo, de qua disputatione suo loco dicturi sumus.

Inter haec Aurelius Episcopus Carthaginensis, cum haud pridem ex diacono eiusdem Carthaginensis Ecclesiae factus esset Episcopus, litteris salutauit Augustinum presbyterum hoc ipso presbyteratus eius exordio, cum coalescere inciperet fratrum coetus, & Alipius

PRESBYTERI IN AFRICA PRAEDICANT EVANGELIUM

a Matth. 5.

AVRELIVS EPISCOPVS CARTHAG. PROMOVET PRESBYTEROS ADDOCENDVM. b Aug. epist. 77. c Psal. 125.

d Hier. epist. 2. REPREHENDITVR CONSVETUDO AFRICANAE ECCLESIAE. e I. Cor. 14. * consententur

AVGVSTINVS EXAGITAT MANICHAEOS. f Possid. Vit. S. August. c. 6.

DE CORRECTIONE TOTIVS AFRICANAE ECCLESIAE AGIT AVGVSTINVS.

pius cum eis vitam ageret; quod suis ad Aurelium redditis litteris ipse Augustinus significat, quibus & cum hortatus est, ut prauos mores, qui in Ecclesia Africana creuissent, auferret: tantam enim spem se concepisse de eo testatur, cum ait: Scias itaque, domine beatissime & plenissima charitate venerabilis, non desperare nos, immo sperare vehementer, quod Dominus & Deus noster per auctoritatem personae quam geris, quam non carni sed spiritui tuo impositam esse credimus, multas caruales foeditates & aegritudines, quas Africana Ecclesia in multis patitur, in paucis gemit, Conciliorum grauitate & tua possit sanare.] sed quae in vniuersa Africana Ecclesia corrigenda essent, his verbis inculcat: Cum enim Apostolus tria breuiter genera vitiorum detestanda & vitanda vno in loco posuerit, de quibus innumerabiliu vitiorum exurgit seges: vnu horu, quod secundo loco posuit, acerrime in Ecclesia vindicatur: duo autem reliqua, id est, primum & vltimum, tolerabilia videntur hominibus, atque ita paulatim fieri potest, vt nec vitia iam putentur. Ait enim Vas electionis: Non in comestationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicijs, non in contentione & dolo: sed induite vos Dominum Iesum Christum, & carnis curam ne feceris in concupiscentijs. Horum ergo trium, cubilia & impudicia tam magnum crimen putantur, vt nemo dignus non modo Ecclesiastico ministerio, sed ipsa etiam sacramentorum communione videatur, qui se isto peccato maculauit. & recte omnino.

Sed quare solum? comestationes enim & ebrietates ita concessae & licitae putantur, vt in honorem etiam beatissimorum martyrum non solum per dies solemnes (quod ipsum quis non lugendum videat, qui haec non carnis oculis inspicit?) sed etiam quotidie celebrentur.] & paulo post: Sed feramus haec in luxu & labe domestica, & eorum conuiuiorum quae priuatis parietibus continentur; accipiamusque cum eis corpus Christi, cum quibus panem edere prohibemur: saltem de sanctorum corporum sepulchris, saltem de locis sacramentorum, de domibus orationum tantum dedecus arceatur.] haec cum S. Augustinus inculcet, dicatque in istis conuiujs pra gustari solitum corpus Christi: plane puto intelligis, lector, de Agapibus ipsum loqui, ex institutione Apostolica in Ecclesia olim, Paulo docente, fieri consuetis: laudabilis quidem institutio, quam tamen prauus vsus corruerat: nam symbola charitatis in luxum transierant & ebrietatem. quae quidem cum in Ecclesijs transmarinis Augustinus viderit fuisse correcta, in Africanis optat per Aurelium emendari, atque idcirco subdit:

Haec si prima Africa tentaret auferre a ceteris terris, imitatione digna esse deberet. Cum vero & per Italiae maximam partem, & in alijs omnibus, aut prope omnibus transmarinis Ecclesijs, partim quia numquam facta sunt, partim quia vel orta vel inueterata, sanctorum & vere de vita futura cogitantium Episcoporum diligentia & animaduersione, extincta atque deleta sint; dubitamus quo modo possumus tantam morum labem, vel proposito tam lato exemplo, emendare? Et nos quidem illarum partium hominem habemus Episcopum, vnde magnas agimus gratias Deo: quamquam eius modestiae atque lenitatis est, eius denique prudentiae & sollicitudinis in Domino, vt etiam si Afer esset, cito illi de Scripturis persuaderetur curandum, quod licentiosa & male libera consuetudo vulnus infixit. Sed tanta pestilentia est huius mali, vt sanari prorsus (quantum mihi videtur) nisi Concilij auctoritate non possit. Aut si ab vna Ecclesia inchoanda est medicina: sicut videtur audacia, mutare conari quod Carthaginensis Ecclesia tenet; sic magnae impudentiae est, velle seruare quae Carthaginensis Ecclesia correxit. Ad hanc autem rem quis alius Episcopus esset optandus, nisi qui ea diaconus ex-

Quod vero res longa firmata consuetudine ita videretur fixisse radices, vt perdifficile statim penitus conuelli posset: inde est quod idem S. Augustinus Aurelio persuadet, lenitate, non autem seueritate agere, & exemplo potius quam praepcepto: nam subdit: Sed quod erat tunc dolendum, nunc auferendum est, non asperere, sed (sicut scriptum est) in spiritu lenitatis & mansuetudinis. Dant enim mihi fiduciam litterae tuae indices germanissimae charitatis, vt tecum tamquam mecum audeam colloqui. Non ergo asperere (quantum existimo) non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo, quam iubendo; magis monendo, quam minando: sic enim agendum est cum multitudine: seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de Scripturis comminando vindictam futuram, &c.] Praestitit haec quidem

a Aug. epist. 64.
* consiliorum
b Rom. 13.
AGAPES RATIO NABILI CAUSA SVBLATAE.
c 2. Cor. 11.
SVBLATAE ANTEA IN MVLTIS ECCLESIIS TRANSMARINIS.
CONSVETUDO VETVS LENITER TOLLENDATA.
d Galat. 6.

A quidem cuncta quae auferenda Augustinus suavit, & modum quo abolenda forent, Aurelius, nimirum cum id fecit auctoritate generalis Concilij ex omnibus Africanis prouincijs Carthagine congregati; sed id quidem lenitate, & temporis spatio. Siquidem post annos sex, in Concilio Carthaginensi istaec omnia fuere sublata; vbi Patres, & inter eos Augustinus iam Episcopus haec sanciuerunt, incipientes iudicium a domo Dei, videlicet:

Vt nulli Episcopi vel clerici in ecclesia conuiuentur; nisi forte transeuntes, hospitiorum necessitate illic reficiantur.] haec de Episcopis & clericis; laicos vero hoc edito canone monuerunt:

Populi etiam ab huiusmodi conuiujs, quantum fieri potest, prohibeantur.] haec in Concilio Carthagine habito, Casario & Attico Coss. anno Domini trecentesimo nonagesimo septimo.

Sed quid praeterea Augustinus Aurelio putauit necessario inculcandum? Quod enim eadem quoque conuiuia & Agapes ex antiquo vsu bene introducta, sed prauis moribus corrupta, non solum exhiberi solita erant in sepulchris sanctorum martyrum, sed etiam in memorijs defunctorum: idem S. Augustinus ita haec tolli suadet, vt tam consultum velit pijs oblationibus pro animabus defunctorum; nempe vt quae ad eorum sepulchra ferrentur, erogarentur in pauperes: sic enim ait: Sed quoniam istae in coemeterijs ebrietates & luxuriosa conuiuia, non solum honores martyrum a carnali & imperita plebe credi solent, sed etiam solatia mortuorum: mihi videtur facilius illis dissuaderi posse istam foeditatem ac turpitudinem, si & de Scripturis prohibeatur: et oblationes pro spiritibus dormientium, quas vere aliquid adiuuare credendum est, super ipsas memorias non sint sumptuosae, atque omnibus petentibus sine typho & cum alacritate praebentur, neque vendantur: sed si quis pro religione aliquid pecuniae offerre voluerit, in praesenti pauperibus eroget. ita nec deserere videbuntur memorias suorum, quod potest gignere non leuem cordis dolorem; & id celebrabitur in ecclesia, quod pie & honeste celebratur.] haec de his S. Augustinus. Intueris, lector, quam iniuste atque impie calumniantur recentiores haeretici, qui huiusmodi oblationes praestandas a populo pro animabus defunctorum, excogitatas tradunt a maioribus ob lucrum ecclesijs ministrantium clericorum; cum illae omnes non clericis, sed pauperibus elargiri, Augustinus suaserit. Cum autem istas comestationes ex Augustini consilio Aurelius Carthaginensis Episcopus sustulisset, ex eoq. accidisset vt populus ab omni pro defunctis piorum officiorum frequentatione cessaret: opus fuit Christianos ad eas praestandas pro defunctis oblationes, Ecclesiastica lege sancita, compellere: tanti enim existimauere Patres populum in antiquo pietatis officio retinere. Quamobrem in eodem Carthaginensi Concilio Aurelius cum alijs Africanis Episcopis haec decreuere:

Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tamquam egentium necatores, excommunicentur.] cur id, nisi quod (vt ex Augustino dictum est) eadem omnes ac statim erogabantur in pauperes? quas quidem non exiguas fuisse intelligere potes, cum adeo pauperes ijs alerentur, vt earum subtractione necari iidem egeni dicerentur. At de his modo haec tenus.

Hoc eodem anno coepitae sunt dissensiones illae inter sanctum Epiphanium Constantiae Cypri & Ioannem Hierosolymorum Episcopum, occasione haeresum Origenis, quas ille vna cum Ruffino, Palladio, Isidoro, & alijs compluribus defendendas ac propagandas infeliciter susceperat. Quod enim sanctus Hieronymus in epistola ad Pammachium tres numeret annos a susceptae contentionis exordio vsque ad tempus illius epistolae, quam scriptam fuisse post sequentem annum suo loco dicemus: satis apparet hanc ipsam altercationem hoc anno coepisse, de qua nos sequenti anno opportuniori occasione agere aggrediemur.

IESV CHRISTI ANNVS SIRICII PAP. ANNVS VALENTIN. 17. THEODOSII 14. IMPP.

S Equitur Christi Redemptoris annus trecentessimus nonagesimus secundus auspicio Consularis Arcadij Augusti secundum cum collega Ruffino, qui vna cum Consulari

tu auctus

a Concil. Carthag. 3. c. 30.
CANONES DE ABROGATIONE AGAPVM, b Eod. Concil. 6. 30.
CORRIGENDAE NON TOLLENDAE OBLECTIONES PRO DEFUNCTIS.
c Aug. epist. 64.
OBLATIONES PRO DEFUNCTIS VSVI PAVPERVM DESTINARI.
d Concil. Carth. 4. c. 95.
DISSENSIONES INTER EPIPHANIVM ET IOANNEM.

DE CONSULA-
TV ET PRÆFE-
CTURA RVFFI-
NI.
a Ambros. epist.
55.
b Zosim. lib. 4.
tu auctus est quoque Præfectura Prætorij; de quo S. Ambrosius^a ad Tatianum supe-
riori anno Consullem: Ruffinus enim ex Magistro officiorum factus est in Consulatu
Præfectus Prætorio; ac per hoc plus posse cœpit, sed tibi iam nihil obesse: est enim alia-
rum Præfectus partium. Quam gaudeo vel illi vt amico, quia honore auctus, inuidia
leuatus est; vel tibi vt filio, quia liberatus es ab eo, quem tibi grauiorem Iudicem arbi-
trabare.] hæc ipse: has enim discordias inter Ruffinum & Tatianum narrat Zosimus^b:
vt de his ipsum Ambrosiū loqui non dubites. Cū igitur rediisset Theodosius in Orientem,
quo præfente (vt vidimus) Gentiles de restituendis deorum sacris nec mutire aui
sunt sine magno ipsorum periculo; Senatores qui erant Romæ deorum cultores, inter
quos omnes Symmachus Consularis emereret, cum meliorem spem concepissent, pu-
blica legatione Valentinianum conueniunt, vt ab ipso impetrent vetera sacra, quæ plu-
ribus legibus editis abstulerat Theodosius. De hac quidem legatione quid in primis
Paulinus dicat, & in quo sit corrigendus, videamus.

c Paulin. in Vi-
ta Ambros.
DE LEGATIO-
NE GENTI-
LIVM.
Egresso, inquit^c, Theodosio de Italia, & Constantinopoli constituto, Valentiniano
Augusto intra Gallias posito directa relatio est sub nomine Senatus a Symmacho tunc
Præfecto Urbis de repetenda ara Victoriæ & sumptibus cærimoniarum. Sed vbi com-
perit sacerdos Ambrosius, misso libello ad Imperatorem, postulauit vt ad se relationis
exemplaria dirigerentur, quibus ipse pro partibus suis responsurus esset. Qua relatio-
ne accepta, præclarissimū libellum conscripsit, vt contra nihil vanquā auderet Symma-
chus vir eloquentissimus respondere.] hæc Paulinus, qui mox subdit de nece Valentinia-
ni, quæ paulo post accidit. At confundere ipsum hanc posteriorem Gentilium Senato-
rum legationem cum priore, satis superius demonstratum est, cum docuimus de tem-
pore Urbanæ Symmachi Præfecturæ. Quod si velimus eum confudisse Præfecturam Vr-
banam cum Consulatu, quem Symmachus gessit anno superiore; dicenda esset eius-
modi legatio contigisse vltimo anni superioris tempore: nam Theodosium receden-
tem ab Italia peruenisse Constantinopolim vidimus III. Id. Nouembris.

VALENTINIA-
NVS IMP.
REI ICIT
LEGATIONEM
GENTILIVM.
d Ambros. orat.
in funer. Va-
lentin.
Verum testificatione ipsius Ambrosij demonstratur, nouissimam hanc legationem
missam esse ad Valentinianum hoc anno paulo ante eius obitum; de qua hæc ipse in
funebris laudatione^d, Deum pro eius anima interpellans: Solue ergo seruo tuo munus
tuæ gratiæ, quam ille nunquam negauit: qui ante diem mortis, templorum priuilegia
negauit, insurgentibus quos reuereri posset. Astabat virorum caterua Gentilium: sup-
plicabat Senatus. Non metuebat hominibus displicere in Christo.] ita ibi Am-
brosius, qui & superius egit de alia ante missa legatione sub Symmachi Præfectura,
de qua nos suo loco pluribus diximus.

VALENTINIA-
NI OBITVS
TEMPVS.
Quod vero ad annum, mensē, & diem interitus Valentiniani Imperatoris
pertinet: manifestus error deprehenditur apud Marcellini Chronicon, dum recensetur
sub anni superioris Consulibus. Nam præter id quod dictum est superius, & omnium
assertione constat, Theodosium ab Italia recedentem, reliquisse Valentinianum inco-
lumem; Epiphanius etiam in libello de Mensuris & ponderibus ita ait: Sub his Con-
sulibus Arcadio secundum atque Ruffino mortuus est Valentinianus iunior, filius Va-
lentiniani Magni, inuentus in Palatio subito strangulatus (vt fama fert) Idibus Maij,
pridie Pentecostes, in die Sabbati. In ipsa die Pentecostes elatus est: erat autem tunc
secundū Ægyptios mensis Pachon dies vigesima prima, iuxta Græcos Artemisij men-
sis tertia & vigesima, secundum Romanos decimo septimo Kalendas Iunias.] hæc ipse:
vt nulla exactior nota temporis describi potuisse videatur. Sub hoc quoque anno eius
interitum recenset Prosper in Chronico, idemq. Zosimum sensisse apparet.

Erat adhuc Valentinianus catechumenus: qui paulo ante obitum profecturus cum
exercitu aduersus barbaros in Italiam irrupentes, cupidus ante eam expeditionem
initiari sacro baptismo, Viennæ cum esset in Gallia, sanctum Ambrosium Medio-
lano, vt ab illo, quem patris loco habebat, baptizaretur, accersit: sed ipso adhuc in
itinere constituto, proditorum appetitus insidijs, occisus est. Narrat hæc ipse san-
ctus Ambrosius non sine luctu his verbis^e: Audiuit in Transalpinis partibus po-
situs, ad Italiæ fines barbaros appropinquasse: sollicitus ne alieno hoste suum re-
gnum attentaretur, venire properabat, cupiens dimittere Gallicana otia, & periculosa
nostra suscipere. Hæc mihi cum alijs communia; illa priuata, quod sæpe me ap-
pellabat absentem, & a me initiandum se sacris mysterijs præferebat. Quin
etiam

e Ambros. orat.
in funer. Va-
lentin.

A etiam cum rumor quidam ad Viennensem pertulisset urbem, quod inuitandi eius ad
Italiam gratia, eo pergerem; quam gaudebat, quam gratulabatur me sibi optato af-
fore? Mora ei aduentus mei prolixior videbatur: atque vtinam aduentum ipsius nul-
lus præuenisset nuncijs. Iam promiseram me profecturum, respondens vel honora-
tis petentibus, vel Præfecto, vt tranquillitati Italiæ confuleretur, me sicut superfluo in-
gerere non possem propter verecundiam, ita necessitatibus non defaturum. Confirma-
tum hoc erat. Ecce postridie litteræ de instruendis mansionibus, inuectio ornameto-
rum regalium, aliaq. huiusmodi, quæ ingressurum iter Imperatorem significarent.
Quibus rebus, ab ipsis quibus fuerat postulata, intermissa legatio est. Reus mihi vide-
bar speratæ meæ præsentiae, nec impletæ. Sed vtinam viuenti tibi hunc deberē reatum.
Excusarem quod nulla tua audissem pericula, nullas tuas accepissem litteras, quod non
B potuissem proprijs animalibus occurrere, etiam si iter ingressus essem. Itaque securus
veniæ, dum dies subduco, aduentum tuum intelligo. Ecce rescriptum accipio, vt si-
ne mora pergendū putarem, eo quod vadem fidei tuæ habere me apud Comitem tuum
velles. Num restiti? num moratus sum? Additur, eo vt properarem ocys, nec arbi-
trarer causam itineris mei Synodum Gallorum esse Episcoporum, propter quorum fre-
quentes dissensiones crebro me excusaueram, sed vt ipse baptizaretur in ipso egressu.
Gestarum iam rerum indicia potui cognoscere, sed properandi studio nihil aduertere
poteram. Iam superabam Alpium iuga, & ecce nuncijs amarus mihi & omnibus de
tanti morte Imperatoris. Reflexi, iter fletibus meis laui. Quibus ego votis omnium
proficiscebam? Quo gemitu omnium reuertebam? non enim Imperatorem sibi, sed salu-
tem ereptam putabant. Quanto ipse angebar dolore? primum quod tantus Princeps,
C quod dulce pignus meum, quod ita mei cupidissimus occidisset. Quos ego æstus eius
illo biduo fuisse comperi, quo litteris, quas ad me miserat, superuixit? Vesperi profe-
ctus est Silentarius: tertio die mane quarebat, iam ne remeasset? iam venirem? Ita si-
bi salutem quamdam venturam arbitrabatur. O iuuenis optime, vtinam te viuentem
inuenire potuissem: vtinam te dilatio aliqua meo reseruasset aduentui. Nihil de ali-
qua mei virtute polliceor, nihil de ingenio atque prudentia. Sed quanta ego cu-
ra inter te & Comitem tuum (Abrogastem intelligit) quanta sedulitate concordiam
& gratiam refudissem? Quam me ipsum pro tua obtulissem fide? Quam in me ip-
sum eos recepissem, quibus ille se timere dicebat? Certe si Comes non esset inflexus,
tecum remansissem. Præsumebam de te, quod ipse me audires, si pro te non esse audi-
tum videres. Multa habueram quæ tenerem: nunc nihil habeo præter lacrymas &
D fletus.] hæc Ambrosius.

Sed quæ causa eius interitus præcesserit, Zosimus illam ita describit^a: Visus Arbo-
gastes subditis sibi militibus idoneus, ob fortitudinem rei q. bellicæ scientiam & pecu-
niæ contemptum, magnam ad potentiam peruenit, adeoq. tantus erat, vt etiam aduer-
sus Principem liberior esset, & quæcumque non recte nec vti par erat fieri putabat,
prohiberet. Ea Valentinianus permolestè ferens, reluctabatur quidem sæpius, sed ni-
hil proficiebat: nam Arbogastes omnium militum beneuolentia munitus erat. Tan-
dem Valentinianus haud ferens amplius vt huic subiectus esset, cum Augusto in solio
sedens accedentem videret Arbogastem, acerbius hominem limis aspiciens, litteras por-
rigit, quibus imperium ipsi abrogabat. Iis ille perlectis: Nec imperium mihi dedisti,
ait, nec auferre poteris. Quibus prolatis, discerptoq. libello, & in terram abiecto, di-
E scedebat. Ex eo tempore non clanculum suspiciones alebantur, sed omnibus eorum
inimicitia patebant] donec ab eodem Valentinianus ferro confossus (vt subdit) cum
ageret militibus ludos: verū non ferro, vt ait, sed laqueo strangulatus: quod ipsum te-
statur Socrates^b: Sozomenus^c vero male, dū spontaneo laqueo perijsse eum affirmat,
quod scilicet hæc de eius obitu cubicularij ipsius leui fama sparsissent: hoc namque est
quod ait S. Hieronymus^d: Adolescens Valentinianus & bene puer, post fugam, post
exilia, post recuperatū multo sanguine Imperium, haud procul ab vrbe fraternæ mor-
tis conscia, necatus est, & cadaver exanime suspendio infamatum.] Ruffinus^e vero tra-
dit, causas cur laqueo vitā finierit, ignoratas, & num ipse sibi vel alij iniecerint ipsi illū.
Sed Ambrosius rerum etiam in secreto gestarū probe conscius longe ab hac abhorret sen-
tentia, vt sibi ipsi adolescens manus consciuerit: probe sciēs id dolo Arbogastis Comitris
factū, quem præsentia sua placare se potuisse affirmat, si illic adesse contigisset: etenim
Paulino

a Zosim. lib. 4.
CAUSA NECIS
VALENTINIA-
NI IMP.

b Socrat. lib. 5. c.

c Sozom. lib. 7. c.

d Hieron. epist. 3.

e Ruffin. lib. 2. c.

ARBOGASTES
AMICVS S. AM-
BRGII.

a Paulin. Vit. S. Ambros.

b Suid. verb. Arbogastes. ARBOGASTIS VIRTUTES.

VALENTINIANI MORES LAUDATI.

c Ambros. orat. in funer. Valer.

DE SCENICA FORMOSA.

Paulino constat auctore, Ambrosium ab Arbogaste omni obseruantia cultum, quem saepe ab eodem Ambrosio tradit exceptū fuisse conuiuio, eaq. de re inter suae gentis Reges plurimum gloriari solitum. de ipso enim ista Paulinus: Per idem tempus Arbogastes Comes aduersus gentem suam, hoc est Francorum, bellum parauit; atque pugnando, non paruam multitudinem manu fudit, cum residuis vero pacem firmavit. Sed cum in conuiuio a Regibus gentis suae interrogaretur, vtrum sciret Ambrosium, & respondisset, nosse se virum, & diligi ab eo, atque frequenter cum illo conuiuari solitum; audiuit: Ideo vincis omnes, quia ab illo viro diligeris, qui dicit Soli, Sta, & stat.] hae Paulinus a nobis recensita, quod iure doluerit Ambrosius se praesentem minime fuisse, quo sibi deuinctum Comitem ipsum Arbogastem placasset. Quod vero dicit idem Paulinus, eum fuisse natione Francum, id ipsum affirmat Zosimus; sed Sozomeno Galatam, hoc est Gallum, appellat, idem esse Francum quod Gallum existimās. Francum quoque eum dixerunt alij. Quibus autem moribus compositus esset, vt ab Ambrosio amaretur, Suidas^b declarat his verbis: Arbogastes Francus, robore corporis & asperitate animi flammæ similis, proximus a Bautone (*hic Consulatum gessit cum Arcadio*) In hoc fuit constans & exquisita modestia, & odium irreconciliabile auaritiæ; vnde diuitijs gregario militi nihil praestabat. Quapropter Caesari Theodosio utilis videbatur: vt qui ad Valentiniāni mores viriles & iustos suam quoque grauitatē adiungere, & regiā instar rectæ & immotæ columnæ sustentare posset, ne quid in aula damni aut peccati admitteretur.] hae Suidas de Arbogaste: cui, ex sententia etiam Regum barbarorum, constat, ante tam immane facinus perpetratum omnia dextera contigisse, innumerisq. eum ferme auctum fuisse victorijs; post necem vero Imperatoris, iusto sanguine in eum clamante vindictam, semper in deteriora esse prolapsam.

Quod vero ad Valentiniāni ipsius mores pertinet: S. Ambrosius mira refert; delictaq. illa pristina, quae ante, vt faueret Arianis, iniquissime perpetrarat, relinquit obuoluta silentio, quod sciret non puerulo ea fuisse adscribenda peccata, sed Iustinæ Augustæ Arianæ feminae, cuius nutu omnia voluebantur. Sed quod ad mores spectat: quam in primis studeret ea corrigere, quae de se alijs displicere cognosceret, his verbis ostendit: Ferebatur primo ludis Circensibus delectari: sic istud absterlit, vt ne solemnibus quidem Principum natalibus, vel Imperialis honoris gratia Circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci: omnes feras vno momento iussit interfici.] hae de his S. Ambrosius: quod enim nefas sit opinari sanctissimum virum vel leue mendacij folium attexuisse eius coronæ laudum, dicta ab eo fide dignissima habenda sunt; qui & hae subdit: Audire in Consistorio negotia, & Danielis spiritu, in quibus dubitarent fenes, vel personae alicuius contuitu ducerentur, congruā vero adolescentem videres senilem ferre sententiam. Iactabant inuidi, quia praemature prandium peteret: coepit ita frequentare ieiunium, vt plerumque ipse impransus conuiuium solemne suis Comitibus exhiberet, quo & religioni sacrae satisfaceret, & Principis humanitati.] sed de eius castitate hae addit:

Scenicae, inquit, cuiusdam forma ac decore deperire Romae adolescentes nobiles nunciabantur: iussit eam ad Comitatum venire. Missus pretio deprauatus, sine mandati effectu redijt. Alterum misit, ne voluisse emendare vitia adolescentum, & non potuisse videretur. Datus est obrectandi aliquibus locus. Deducta tamen numquam aut spectauit, aut vidit. Postea redire praecipit; vt omnes agnoscerent, irritum eius non esse mandatum, & adolescentes doceret ab amore mulieris temperare, quam ipse qui potuit habere in potestate, despexerat. Et hae fecit, cum adhuc non haberet vxorem, & tamen exhiberet sui tamquam vincetus coniugio castitatem. Quis tam dominus serui, quam ille sui corporis fuit? Quis tam aliorum arbiter, quam ille suae censor aetatis? Quid de pietate eius loquar? Qui cum homines nobili ortos genere & locupleti profapia, quae cito mouere inuidiam solet regiae cupiditatis, accusator vrgeret, Praefectus insistere: respondit, vt nihil cruentum sanctis praesertim diebus statueretur. Et cum post aliquot dies accusatoris legeretur libellus, calumniam pronuntiaturus; accusatum libere, donec Praefectus cognosceret, obseruare iussit: neque ante aut postea quisquam tanti criminis sub adolescente Imperatore formidauit inuidiam.] hae & alia plura sanctus Ambrosius, qui tota illa oratione in eo argumento

versatur

392.

A versatur. Inferius vero de annis quibus imperauit, haec habet mendosa lectio: Metuo ne & tu nobis aliqua offensione sis raptus, vt octauo decimo regni tui anno imminentis mali acerbitatem quasi iustus euaderes.] hae de tempore quo imperauit. Ceterū si ratio subducatur ab anno, mense, & die, quibus imperare coepit, & quibus desijt; non nisi annos sexdecim, menses sex, minus duobus diebus, contingeret numerari. Si quidem Valentiniānum seniore ex hac vita migrasse constat post Consulatum Gratiani & Equitij, decimo quinto Kalendas Decembris: ac post dies sex (vt ex Ammiano dictum est) ipse Valentiniānus iunior regnare coepit, anno Domini, trecentesimo septuagesimo quinto, mensis Nouembris vigesima tertia die. a quo tempore si numeres vsque in praesentem annum, & mensis Maij diem decimā quintam, quibus eū decessisse perspicue satis vidimus; non amplius quam dicto tempore reperies imperasse. vnde mendum in notam numeri apud S. Ambrosium irrepsisse, facile inducimur vt credamus: ipsum enim vltra praesentem annum vitam produxisse, ea quae sequenti anno dicentur, impossibile esse significant. Erat Valentiniānus, cum obiit, annum agens aetatis vigesimum primū, siquidem (vt Ammianus est auctor^a) quadrimus Imperator creatus est. Sicigitur vita sancto Valentiniāno, corpus eius delatum est Mediolanum, nullo obice: nam proditores, ne se arguerent tanti sceleris reos, & ex hoc subiacerent inuidia, liberā euectionem regij cadaueris permiserunt. Vniuersis hisce (inquit Zosimus) Theodosio Principi eodem tempore renunciatis: vxor eius Galla fratrem deplorans, regiam vniuersam conturbabat, simul & ipse Princeps magno mæore curaq. conficiebatur.] hae & alia Zosimus: sed quod ait de Galla Augusta, biennio iam ante obitum Valentiniāni ipsam vita sanctam, superius ex Marcellino dictum est. Theodosius vero, quod vnicum sibi pietatis officium reliquum esse videbatur, de honorifica sepultura curanda ad S. Ambrosium litteras dedit, qui ad eum ista rescripsit^b:

Silentium meum rupit sermo clementiae tuae. Nihil enim in tam tristibus rebus melius facere, in animum induxeram, quam, si fieri posset, me ipsum abdere. sed quia in secessu aliquo delitescere & sacer dotio exire non poteram, vel silentio intra me latebam. Doleo enim, fateor, dolore acerbo, non solum quod immatura aetate Valentiniānus Augustus decesserit, sed etiam quod informatus fide ac tuis institutis tantam deuotionem erga Deum nostrū induerat, atque tanto in me incubuerat affectu, vt quem ante persequebatur, nunc diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, nunc vt parentem putaret. Quod ego non pro recordatione iniuriae veteris exprompsi, sed pro testimonio conuersionis. Illud enim alienum, hoc suum; quod a te infusum sibi ita tenuit, vt matris persuasionem excluderet. Ille se a me nutritum praeserebat: ille vt sedulam patrem desiderabat: ille simulato a quibusdam aduentus mei nuncio, impatienter praestolabatur. Quinetiam illis ipsis publici doloris diebus, cum sanctos & summos sacerdotes Domini intra Gallias haberet: vt a me tamen sacramentis baptismatis initiaretur, scribendum arbitratus est. Quod etiam si non rationabiliter, amabiliter tamen erga me suum studium testificatus est.

Hunc ergo non intimo anhelem spiritu, secretisq. mentis atque animi visceribus amplectar? Hunc mihi mortuū putem? immo mihi magis viuū. Quas ego Domino deferebā gratias, quod ita in me conuersus esset, quod ita emendatus, quasi senioris cuiusdam aetatis mores induisset? quas clementiae tuae, quod eum non solum regno reddidisses, sed etiam (quod est amplius) instituisisses fidei & pietatis tuae disciplinis? Hunc ergo non doleam, cui integrum, antequam sacramentorum, quae desiderauit, adipisceretur gratiam, repentina obiisse morte? Refrigerasti animum, quod etiam ipse dignatus esse testimonium dolori. Te, Imperator, arbitrum tenco affectus mei, te meae mentis interpreterem. Sed flendi tempora alias non deerunt: nunc de sepultura eius, quoniam scripsit clementia tua ita hic procurandum. Sed exors recessit baptismatis: quid cognouerim, non repressi. Est hic propheticum labrum pulcherrimum, & in vsus huiusmodi aptissimum: nam & Maximianus Diocletiani socius ita humatus est. Sunt tabulae propheticae pretiosissimae, quibus vestiatur operculum, quo regales exuiæ claudantur. Hoc fuerat praeparatum, sed expectabatur rescriptum clementiae tuae, cuius perceptione recreatae sunt sanctae filiae tuae, filij tui Valentiniāni sorores, quae se grauibas afficiunt modis, & amplius exagitabantur, quod diu nihil scriberetur sibi. Vnde ijs non parum accessit solatij: sed dum inhumatae sunt reliquiae, nequaquam

TEMPVS QVO VALENTIN. REGNAUIT.

a Ammian. lib. 30.

LVCTVS THEODOSII.

b Ambros. epist. 24.

EPISTOLA AMBROSII AD THEODOSIVM

SEPVLCVRVM VALENTINIANI.

sibi parcunt : videntur enim sibi germani sui quotidianū funus tenere . Et re vera cum sine fletu magno ac sine dolore graui numquā sint : tamen quotiescumque eo accedunt, exangues reuertuntur . Et ipsis igitur consulatur, & carissimis exuuijs, si acceleretur sepultura, ne æstiuo penitus soluantur calore : vix enim superiorem ætatem transegi-mus . Mandatum tuum seruo, & commendo Domino . Diligat te Dominus, quia tu Domini seruos diligis.] hucusque epistola Ambrosij ad Theodosium Imperatorem .

AMBROSIVS
LAUDAVIT
VALENTINIA-
NUM PVBLICA
ORATIONE.
a Ambrosiorat.
in obitu Valen-
tiniani.

Curauit igitur ex Theodosij voluntate sepulturam S. Ambrosius; & qua die corpus sarcophago condendum erat, panegyricam habuit orationem : nam in ipsa inter alia : Sed iam, inquit, cara mihi complectar viscera, & debita quondam sepulchro, prius ta- men singula membra perspiciam.] post multa autem de eodem licet catechumeno ad- huc, vitam tamen æternam consecuto (nam quod expetitur baptismum non acce- perit, scelus anteuerit proditorum) hæc habet : Nec nos quidem dubitemus de meritis Valentiniani, sed iam credamus vel testimonijs Angelorum, quod deterfa la- be peccati, ablutus ascendit, quem sua fides lauit, & petitio consecrauit . Credamus quia ascendit a deserto, hoc est, ex hoc arido & inculto loco ad illas florulentas delecta- tiones, vbi cum fratre coniunctus æternæ vitæ fruitur voluptate . Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt, nulla dies vos silentio præteribit : nulla inhonoratos vos mea transibit oratio : nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurreret : omnibus vos oblationibus frequentabo.] hæc Ambrosius . Habes, lector, ex ipsius munifica sponcione, pro defunctis suffragia tū precibus, tum omni genere (vt ait) oblationum, pro concione, oratione publica decantata, idq. ex antiquo (vt vidimus) Ec- clesiæ vsus præscripto, non recens ab Ambrosio inductum & vsurpatum .

SUFFRAGIA
PRO DEFVN-
CTIS.

Quod enim ad salutem animæ Valentiniani spectare videtur; ea quidem Ambrosij certa securaq. testificatione firmatur : etenim non solum ad id significandum baptismi votum atque petitio intercessit; sed præcessit fidei Christianæ tortis, constans, & ani- mosa confessio, cum (vt ex Ambrosio dictū est) vrgeret caterua Gentilium, & Senatus instaret pro restitutione Gentilium rituum: sed & cū id (vt diximus) factū ante diem obi- tus eius sit, vehemens suspicio fuit mortem ipsi illatam arte Gentilium, sicq. confessor ac pene martyr ob necem illatam ex hac vita decesserit . Quæ enim sunt postea subsecu- ta, arguunt ea quæ præcesserunt . Siquidem qui post eius obitum arripuit Imperium, Gentilibus idolorum cultoribus fauit, restituit iura templorum, sacrificia intermissa sedulo reuocauit, Ethnicisq. hominibus quæcumque petiere concessit: vt plane prodi- tione Gentilium id factum esse, coniectura non leuis intercedat . Sed iam singula disqui- ramus, quæ hæc secuta sunt .

EUGENII FLV
RES.

Qui post Valentinianum regnare cœpit, fuit Eugenius, nomen sibi tyrannus su- mens Augusti, elatus in Imperium a Valentiniani interfectoribus . Quisnam autem hic fuerit; cum plures eius nominis reperiantur viri, qui hoc sæculo claruere : ne quod vnus est, alij tribuatur; de singulis dicendum puto . Primus omnium ille occurrit, qui claruit temporibus Constantij ac Iuliani; cuius statua dicata in Foro Traiani, eius- modi erat inscriptione notata^b :

b Apud Smetiū
antiq. inscrip.
pag. 68. num. 6.

FL. EVGENIO. V. C. EX. PRAEFECTO. PRAETORIO
CONSVLI. ORDINARIO. DESIGNATO. MAGISTRO
OFFICIORVM. OMNIVM. COMITI. DOMESTICO
ORDINIS. PRIMI. OMNIBVSQ. PALATINIS
DIGNITATIBVS. FVNCTO. OB. EGREGIA. EIVS
IN. REMPUBLICAM. MERITA. HVIC
D. D. N. N. CONSTANTIVS. VICTOR. AC
TRIVMFATOR. SEMPER. AVGVSTVS. ET
IVLIANVS. NOBILISSIMVS. CAESAR
STATVAM. SVB. AVRO. IN. FORO. DIVI
TRAIANI. QVAM. ANTE. SVB. DIVO
CONSTANTE. VITAE. ET. FIDELISSIMAE
DEVOTIONIS. GRATIA. MERVIT
ADPROBANTE. AMPLISSIMO. SENATV
SVMP TV. PVBLICO. LOCO. SVO
RESTITVENDAM. CVRAVERVNT

Deturbata

A Deturbata illa quidem Eugenij statua fuisse videtur a Magnentio tyranno, qui occi- so Constante, tyrannidem arripuit Imperij Occidentalis.

Vixit his quoque temporibus Fl. Eugenius Afellus Praefectus Vrbs, cuius me- moria reperitur in basi vnus columnarum ambientium Sanctuarium in basilica S. Pauli, per Valentinianum ipsum, de quo egimus, restitui cœpta : qui ex loco & opere fuisse arguitur Christianus, & sicut familia, ita fortasse sanguine coniunctus Afellæ no- bili Romanæ ac sanctissimæ virgini, quæ a S. Hieronymo summis laudibus celebratur . Porro eiusdem Eugenij breuis hæc legitur ibi inscriptio :

EUGENIUS
PRAEFECT. VR-
BIS.

FL. EVGENIVS. ASELLVS
C. C. PRAEF. VRB
V. S. I. REPARAVIT

B Ceterum neminem horum fuisse Eugenium tyrannum, de quo agimus, certum est : siquidem prior ille Consul ordinarius designatus, antequam Consulatum adiret, diem obiit : posterior vero iste, quod Urbanam gesserit Praefecturam, longe diuer- sus ab Eugenio tyranno fuisse conuincitur, qui numquam huiusmodi muneris dignitate functus aliquando reperitur : etenim nulla prorsus natalium claritudine no- bilis iste fuit, quem clientem & famulum Arbogastis nominat Claudianus, cum ait^a :

Proh crimen superum, longi proh dedecus aui :

Barbarus Hesperias exul possederat oras,

Sceptraq. deiecto dederat Romana clienti.] & alibi^b :

Hunc sibi Germanus famulum delegerat exul.] Ignobilis plane hic, quem Arboga-

a Claudian. in
Panegyric. de
tertio Honorij
Consulatu.

b Idem in Pa-
negyr de 4 Con-
sular.

C ftes euexit in imperium, Eugenius fuit . Insuper extitit & alius quoque Eugenius eunuchus, qui Procopio aduersus Valentem tyrannidem exercenti ipso Imperij exor- dio praesto fuit, cuius meminit Zosimus^c : sed cum de Eugenio agit, qui occiso Valentiniano imperauit, plane diuersum ab hoc fuisse significat : quem obscurum genere, rhetoricis facultatibus, quas publice professus erat, tantummodo clarum, in aula versatum, Rhicomeri Duci familiaritate coniunctum, & eius commenda- tione ab Arbogaste in familiaritatem acceptum tradunt .

EUGENIUS TY-
RANNVS.

c Zosim. lib. 4.

Sicigitur sublimatus in Imperium Eugenius, legationem ad Theodosium pro pace misit, functusq. est eo munere inter alios Ruffinus Atheniensis : qui (inquit Zosi- mus^d) nec litteras Arbogastis secum ferebat, nec vllam aliam mentionem illius fa- ciebat . Cum Princeps Theodosius in deliberando, Legatisq. conuenienter respon- dendo cunctando detinuit.] Addit Ruffinus, missos tunc fuisse etiam Legatos sacerdo- tes, qui Arbogastem culpa purgarent, insontemq. eum penitus monstrarent . Cete- rum inter hæc Theodosius de expeditione aduersus Eugenium paranda cogitare cœ- pit : cum interim Eugenius Gentilium vatum deciperetur promissis, de quo hæc Sozomenus^e : Porro Eugenius quidam, erga Christianorum religionem non sincere affectus, Principatum inuasit, & Imperij insignia assumpsit . Putabat enim, se id quod conabatur, absque impedimento consecuturum, inductus quorundam verbis, qui se futura prædicturos pollicebantur ex victimarum immolatione, & viscerum inspe- ctione, & obseruatione siderum . Harum rerum studiosi tunc erant cum alij multi apud Romanos in dignitate constituti viri, tum etiam Flauianus tunc tem- poris Praefectus, vir eximius, & in rebus politicis prudens habitus, quiq. insuper

d Zosim lib. 4.
LEGATIO AB
EUGENIO AD
THEODOSIUM

E ex omnis generis diuinationis scientia exacte præscire futura credebatur .] fuit hic pernecessarius Symmachi Consularis, cuius ad eum scriptæ extant complures epistolæ, quibus plane intelligitur, ipsum idololatriæ addictissimum fuisse . Sed pergit auctor : Hac enim existimatione Eugenium potissimum perpulit, vt ad bel- lum sese pararet, cum Imperium illi fato destinatum esse Flauianus asseuera- ret, & victoriam ex pugna illi cessuram, & mutationem religionis Christia- næ.] hæc Sozomenus . At quisnam fuerint vtriusque Principis apparatus, suo loco dicendi sumus inferius .

e Sozom. lib. 7.
cap. 22.

Quid autem Gentilium deorum defensor, Imperatorem nactus quamuis Christianū, tamen ad Gentilitatē propensiorē, Flauianus ab Eugenio, simulac Augustus acclamatus est, petierit & obtinuerit; Paulinus ita declarat^f : Non multo post, petētibz tūc Flauiano Praefecto & Arbogaste Comite arā victoriæ, & sumptus cærimoniarū (quod Valentinia-

REDDITA GEN-
TILIBVS ARA
VICTORIAE
ET ALIA IVRA.
f Paulinus in Vi-
ta S. Ambrosij.

nus augustæ memoriæ adhuc in iunioribus annis constitutus denegauerat) oblitus fidei suæ concessit. Hoc ubi audiuit sacerdos Ambrosius, relicta ciuitate Mediolanensi, ad quã ille festinato veniebat, in Bononiensem ciuitatem emigravit.] inuitatus namque fuerat a Bononiensi Episcopo ad translationem S. Agricolæ martyris, de qua ipse meminit^a, atque martyris reliquias acceptas secum vexisse testatur. Bononia vero recedens (subdit Paulinus) Fauentiam vsque perrexit: ubi cum aliquantis degeret diebus, inuitatus a Florentinis, ad Tusciam vsque descendit, declinans magis aspectum sacrilegi viri, non formidans imperantis iniuriam.] Tunc & epistolam ad eundem dedit, qua causam significauit, cur ipso non expectato, Mediolano recesserit. reddemus hic ipsam; licet eandem e nostra bibliotheca acceptam, in Sixtina editione edendam proposuerimus cum alijs S. Ambrosij epistolis: est autem huiusmodi^b:

Clementissimo Imperatori Eugenio Ambrosius Episcopus.

Secessionis meæ causã timor Domini fuit, ad quem omnes actus meos, quantum queo, dirigere, neque vmquam ab eo mentem deflectere, nec pluris facere cuiusvis hominis, quam Christi gratiam consueui. Nemini enim facio iniuriam, si omnibus Deum præfero; & confidens in ipsum, non vereor vobis Imperatoribus dicere quæ pro meo captu sentio. Itaque quod apud alios Imperatores non tacui, nec apud te, clementissime Imperator, tacebo. Atque vt ordinem rerum custodiam, strictim recensebo quæ ad hoc spectant negotium. Retulerat vir amplissimus Symmachus, cum esset Præfectus Urbis, ad Valentinianum augustæ memoriæ Imperatorem iuniorem, vt templis quæ sublata fuerant, reddi iuberet. Functus est ille partibus suis pro studio & cultu suo. Vtique etiam ego Episcopus partes meas debui recognoscere. Dedi libellos Imperatori duos, quibus significarem sumptus sacrificiorum Christianorum virum non posse reddere; & non fuisse quidem me auctorem cum tollerentur, auctorem tamen fieri quo minus decernerentur, debere: quia dare pretia sacrificiorum simulacris videretur, non reddere. Quod enim ipse non abstulerat, non quasi ipse reddebat, sed arbitrato proprio largiebatur ad superstitionis impensas. Postremo si fecisset, aut non veniret ad ecclesiam; aut si veniret, futurum vt aut sacerdotem non inueniret, aut inueniret sibi in ecclesia resistentem. Nec ad excusationem obtendi posse, quod esset catechumenus; cum non liceat etiam catechumenis sumptus idolis subministrare. Lecti sunt libelli mei in Consistorio: aderat amplissimus honore magisterij militaris Baudo Comes, & Rumorodius*, & ipse eiusdem dignitatis Gentilium nationum cultui inferuiens a primis pueritiæ suæ annis. Valentinianus tunc temporis audiuit suggestionem meam, nec fecit aliud, nisi quod fidei nostræ ratio poscebat. Acquieuerunt etiam Comites sui.

Postea etiam clementissimo Imperatori Theodosio coram intimauit, atque in os dicere non dubitauit: cui intimata Senatus legatione huiusmodi, licet non totus Senatus poposcerit, insinuationi meæ tandem assensionem detulit: et sic aliquibus ad ipsum non accessi diebus, nec moleste tulit: quia non pro meis commodis faciebam; sed quod & ipsi & animæ meæ proderat, in conspectu Regis loqui non confundebam^c. Iterum Valentiniano augustæ memoriæ Principi legatio a Senatu missa intra Gallias, nihil extorquere potuit: et certe aberam, nec aliquid tunc ad eum scripseram. Sed ubi clementia tua Imperij suscepit gubernacula, compertum est postea donata illa esse præcellentibus in Republica, sed Gentilis obseruantia viris. et fortasse dicatur, Imperator Auguste, quia ipse non templis reddideris, sed benemeritis de te donaueris. Verum nosti pro Dei timore agendum esse constanter: quod etiam pro libertate frequenter fit, non solum a sacerdotibus, sed etiam ab his qui vobis militant, aut in numero habentur prouincialium. Te imperante, petierunt Legati vt templis redderes: non fecisti. iterum alteri postulauerunt: renisus es; & postea ipsis qui petierunt, donandum putasti.

Etsi Imperatoria potestas magna sit, tamen considera, Imperator, quantus sit Deus, qui corda^d omnium videt, conscientiam interiorem interrogat, nouit omnia antequam fiant, nouit intima pectoris tui. Ipsi falli vos non patimini, & Deum vultis celare quicquam? Hoc non cecidit in animum tuum? Quamuis enim illi agebant tam perseueranter; nonne tuum fuit, Imperator, pro Dei summi &

A veri & viui veneratione perseuerantius obsistere, & negare quod erat iniuriæ sacræ legis? Quis inuidet, quoniam quæ voluisti, alijs donauisti? Non sumus scrutatores vestræ liberalitatis, nec aliorum commodorum inuidi, sed sumus interpretes fidei. Quo modo offers dona tua Christo? Pauci æstimabunt quid feceris, omnes quid volueris. quicquid illi fecerint, tuum erit; quicquid non fecerint, suum: et si es Imperator, Deo subditus magis esse debes. Quo modo sacerdotes Christi tua munera dispensabunt? Fuit huiusmodi quæstio temporibus superioribus, & tamen fidei Patrum ipsa cessit persecutio, & Gentilitas detulit.

Nam cum ageretur agon quinquennalis in ciuitate Tyro^a, & ad spectandum venisset Antiochiæ Rex, sceleratissimus Iason ordinauit sacrorum procuratores, vt ab Hierosolymis Antiochenes ferrent didrachmas argenti CCC. & illas darent ad sacrificium Herculis: verum Patres non Gentilibus dederunt pecunias; sed viris fidelibus suis missis, protestarunt non erogari ad deorum sacrificium, quia non congruebat, sed in alios sumptus dari. et pronunciatum est (quia ille ad sacrificium Herculis missum dixerat argentum) suscipi quidem debere in id ad quod erat missum: sed quia illi qui detulerant, resistebant pro studio & cultu suo, vt non sacrificio proficerent, sed alijs necessitatibus; traditæ sunt pecuniæ ad constructionem nauium. etsi coacti miserunt, non tamen ad sacrificium, sed ad alios sumptus Reipublicæ. Denique qui attulerant, vti que potuissent tacere: sed lædebant fidem, quia sciebant quo deferrent; & ideo missi sunt viri timentes Deum, qui agerent, vt non templo, sed ad impensas nauium, quæ missa fuerant, deputarentur. Illis enim crediderunt pecunias, qui causas agerent sanctæ legis. Iudex rerum effectus fuit, qui absoluit conscientiam. Si positi in aliena potestate sic præcauebant; quid te oportuerit facere, o Imperator, dubitari non potest. Te vti que nemo cogebat, nemo habebat in potestate: debuisti sacerdotem consulere.

Ego certe quando tunc restiti, etsi solus restiti, tamen non solus volui, nec solus id suasi. Quoniam igitur meis vocibus & apud Deum & apud omnes homines teneor, aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere, nisi vt consulere mihi, quia non potui tibi cedere modeste. Certe diu pressi, diu texi dolorem, nulli quicquam intimum putauit: dissimulare mihi nunc non licet, tacere liberum non fuit. Ideo etiam in primordijs Imperij tui scribenti non rescripsi, quia istud præuidebam futurum. Denique reposcenti litteras, cum ipse non rescriberem, dixi: Hæc causa est, quod extorquendum ei arbitror. Tamen ubi causa emerit officij mei, pro his qui sollicitudinem sui gerebant, & scripsi & rogavi: vt ostenderem in causis Dei, timorem mihi iustum inesse, nec pluris me facere adulationem, quam animam meam: in his vero, in quibus vos rogari decet, etiam me exhibere sedulitatem potestati debitam; sicut & scriptum est^b: Cui honorem, honorem: cui tributum, tributum. Nam cum priuato detulerim corde intimo, quo modo non deferrem Imperatori? Sed qui vobis deferri vultis, patimini vt deferamus ei, quem Imperij vestri vultis auctorem probari.] hæc tamen Ambrosij epistola ad Eugenium.

Recitat ex eadem epistola fragmentum Paulinus. Sed sequamur Ambrosium: qui cum peruenisset Florentiam, opportune accidit vt rogatus dedicaret ecclesiam a Iuliana clarissima femina erectam: sub cuius altare condidit idem sanctus reliquias martyris Agricolæ, quas Bononiæ acceperat. Habuit ibidem luculentam orationem Ambrosius, qua cum religiosæ feminae in erectione basilicæ factum laudibus celebrarit, maiori tamen præconio extulit, quod de viuis lapidibus nobilius templum Deo dicaret, nempe tres filias vna cum filio. Fuit ecclesia illa nomine S. Laurentij nuncupata, eademq. Ambrosiana dicta a ciuibus, in memoriam tanti viri, qui eam dedicasset, Ambrosij. Ibi cum ageret sanctus Antistes, cum S. Zenobio eius ciuitatis Episcopo familiaritatis vsus ipsi intercessit, pluribus inter se officijs declaratus; quæ Paulinus recenset, sicut & præclara miracula ibidem Apostolis digna edita. Permansit ibi Ambrosius, vt putatur, vsque ad reditum Mediolanum, nempe ad biennium: constat enim eodem auctore Paulino, Mediolanum non ante reuersum, quam sub Consulatu Arcadij tertio atque Honorij secundo, quo anno Theodosius in Italiam descendit aduersus Eugenium.

Ceterum etsi Florentia recessit Ambrosius corpore, tamen virtute iugiter mansit:

^a Ambros. in exhortat. ad uirgin.

AMBROSII VI
TAT ET LIT-
TERIS CORRI-
PIT EVGE-
NIUM.

^b Ambros. epist. 25. adit. Sixt.

AMBROSII ME
DIOLANI DI-
SCESSVS CAU-
SA.

^c Psal. 118.

AMBROSII
REDARGUIT
EVGENIUM OB
SUMPTVM E-
ROGATVM
GENTILIVM
SACRIFICII.

^d Act. 1.
Dan. 13.

^a 2. Machab.

4.
ARGV MEN-
TVM AB EXEM-
PLO.

AMBROSII
PRO PIETATE
CERTAMEN.

^b Rom. 13.

AMBROSII
QVIB FLO-
RENTIAE.

cuius quidem rei certum exhibuit experimentum, tum quod S. Zenobius testatus est, A se mirando quodam modo, absente illo licet, vidisse tamen Ambrosij speciem ipsum in omnibus reddentem quasi orantem in basilica Ambrosiana; tum etiam cum post obitum praesto illi ciuitati fuit aduersus ducenta millia barbarorum, dum obsidione cingeretur a Rege Radagaifo. At de his pluribus inferius tomo quinto acturi sumus. Sed ad Eugenium reuertamur. Falsa ipse spe illectus oraculorum ac diuinationum Gentilium, nihil non indulfit, quod iisdem pro restituendo collapsio cultu deorum postulassent: iisdem parare se coepit praesidijs ad resistendum Theodosio, si armis decernere haberet in animo: hisq. munimentis stabiliendum sibi curauit Imperium, homo alioqui Christianitatis ferens imaginem. Cum e contra Theodosius, semel atque iterum expertus, nihil adeo ac pietatem erga Deum ad barbaros ac tyrannos debellandos conducere, nihil antiquius habuit, quam diuinum auxilium quibus valeret officijs demerere, conciliareq. pijs legibus diuinum numen, quod sacrilegis rescriptis ab Eugenio sciret offensum. Quod igitur magno animi dolore cognouisset, Eugenij concessione restitui in Romano Capitolio aram Victoriae, occlusa diu referari Gentilium templa, fumare Urbem nidore detestabilium sacrificiorum, oracula consuli, extaq. inspicere animalium: quod tamen sibi non adhuc integrum esset, his malis occurrere; quibus valuit modis, contrarijs legibus repugnare nisus, hanc aduersus idolorum cultores edidit sanctionem^a:

CONTRARIA
STVDIA THEO-
DOSII ET EV-
GENII.

a l. 2. de Pa-
gan. C. Theod.

THEODOSII
RESCRIPTVM
ADVERSVM
GENTILIVM
CVLTVM.

Nullus omnino ex quolibet genere, ordine hominum, dignitatum, vel in potestate positus, vel honore perfunctus, siue potens forte nascendi, seu humilis genere, conditione, fortuna, in nullo penitus loco, in nulla vrbe sensu carentibus simulacris vel infontem victimam cadat, vel secretiore piaculo larem, ignem, erogenium, penates nidore veneratus, accendat lumina, imponat thura, ferta suspendat. Quod si quispiam immolare hostiam sacrificaturus audebit, aut spirantia exta consulere: ad exemplum maiestatis reus, licita cunctis accusatione delatus, excipiar sententiam competentem, etiam si nihil contra salutem Principum aut de salute quaesierit. Sufficit enim ad criminis molem, naturae ipsius leges velle rescindere, illicita perscrutari, occulta recludere, interdicta tentare, finem quaerere salutis alienae, ipem alieni interitus polliceri. Si quis vero mortali opere facta & aeuum passura simulacra, imposito thure, venerabitur, ac ridiculo exemplo metuens, subitoque ipse vel redimita vittis arbore, vel erecta effossis ara caespitibus, vanas imagines humiliore licet muneris praemio, tamen plena religionis iniuria honorare tentauerit: is utpote violatae religionis reus, ea domo, seu possessione multabitur, in qua cum Gentilicia constitit superstitione famulatum. Namque omnia loca, quae thuris constitit vapore fumasse (si tamen ea in iure fuisse thurificantium probabuntur) Fisco nostro associanda censemus. Sin vero in templis, fanisve publicis, aut in aedibus, agrisve alienis tale quispiam sacrificandi genus exercere tentauerit: si ignorante domino usurpata constitit, viginti quinque libras auri multa nomine cogetur inferre: coniuentem vero huic sceleri par ac sacrificantem poena retinebit. Quod quidem ita per Iudices, ac Defensores, ac Curiales singulorum urbium volumus custodiri, ut illico per hos comperta in iudicium deferantur, per illos delata plectantur. Si quid autem iis tegendum gratia, aut incuria praetermittendum esse crediderint: commotioni iudiciali subiacebunt. Illi vero moniti, si vindictam dissimulatione distulerint, triginta librarum auri dispendio multabuntur, Officijs quoque eorum damno parili subiugandis. Dat. VI. Idus Nouembris, Constantinopoli, Arcadio Aug. II. & Ruffino Coss.] Hi sunt primi Theodosij ad futurum bellum apparatus ex religione comparati.

b l. 2. de ha-
ret. C. Theod.

QVID THEO-
DOSIUS AD-
VERSVS HAE-
RETICOS.
* coniuentia

At nec id satis, sibi subiectum Imperium ab idololatriae sordibus expurgare: sed & Christianam religionem conatus est ab haeresum inquinamentis liberam reddere. quamobrem hoc ipso anno aduersus haereticos ita rescripsit^b:

In haereticis erroribus quoscumque constitit vel ordinasse clericos, vel suscepisse officium clericorum, denis libris auri vitim multandos esse censemus: locum sane in quo vetita tentantur, si conhibentia * domini patuerit, Fisci nostri iuribus aggregari. Quod si id possessorem (quippe clanculū gestum) ignorasse constitit: conductorem eius fundi, si ingenuus est, decem auri libras Fisco nostro inferre praecipimus: si seruili

A si seruili face descendens, paupertate sui poenam damni ac vilitate contemnit, casus fustibus, deportatione damnabitur. Tum illud specialiter praecauimus: ut si villa dominica fuerit, seu cuiuslibet publici iuris, & conductor & procurator licentiam dederit colligendi; denis libris auri, proposita condemnatione mulctentur. Verum si quos talibus repertos obsecundare mysterijs, ac sibi usurpare nomina clericorum, iam nunc proditū fuerit; denas libras auri exigi singulos & inferre praecipimus. Dat. XVII. Kalend. Iulij, Constantinop. Arcadio Aug. II. & Ruffino Coss.] meminit huius legis S. Augustinus in epistola ab Bonifacium^a: Qua, inquit, Theodosius pijsimae memoriae promulgauit, ut quisquis haereticorum Episcopus vel clericus vbilibet esset inuentus, decem libris auri mulctetur, &c.] de eadem quoque mentionem habet scribens ad Ianuarium^b, necnon cum disputat aduersus Cresconium^c. Sunt haec Theodosij arma aduersus tyrannum hoc anno in sequens bellum disposita, quibus & haec post mentem elapsū aduersus eosdem addidit^d:

a Aug. epist. 50.

b Aug. epist. 68.
c Aug. epist. contra
Crescon. lib. 3.
c. 47.

d l. 3. de his qui
pro relig. con-
tend. C. Theod.

Deportatione dignus est, qui nec generali lege admonitus, nec competentis sententia emendatus, & fidem Catholicam turbat & populum. Dat. XV. Kalend. Aug. Constantinop. Arcadio Aug. II. & Ruffino Coss.]

Quod vero generali lege fancierat, occasione (ut diximus) Iouiniani & sociorum eius monachorum vagantium, ne in ciuitatibus monachi apparerent, sed deserta loca peterent: quoniam haec in iniuriam & damnum conuertebantur etiam illorum qui pij frugiq. essent: emendans quae promulgauerat Theodosius, hoc anno ista rescripsit^e:

e l. 2. de mo-
nach. C. Theod.
THEODOSIUS
REVOCAT
QVAE DE MO-
NACHIS SCRIP-
SERAT.

Monachos, quibus interdicta fuerant ciuitates, dum iudicialijs aguntur iniurijs, in pristinum statū submota hac lege esse praecipimus. Antiquata siquidem nostrae clementiae iussione, liberos in oppidis largimur eis ingressus. Dat. XV. Kal. Maij, Constantinop. Arcadio A. II. & Ruffino Coss.] sed & de Paschalibus ferijs ita ad Tatianum:

Actus omnes siue publici siue priuati diebus quindecim Paschalibus conuiescant. In his tamen & emancipandi & manumittendi cuncti licentiam habeant, & super his ante non prohibeantur. Dat. Kal. Ianuar. iisdem Coss.]

Sed & idem Imperator Theodosius cum illibate conseruatum voluerit ius ecclesiarum, ne id fieret damno alterius cauit: quamobrem de his qui confugiunt ad eas, ista fanciuit^f:

f l. 1. de his qui
confug. ad ec-
cles. C. Theod.
DE EVGIEN-
TIBVS AD EC-
CLESIAM DE-
BITORIBVS.

Publicos debitores, si confugiendum ad ecclesias crediderint, aut illico extrahi de latebris oportebit, aut pro his ipsos, qui eos occultare probantur, Episcopus exigi. Sciat igitur praecellens auctoritas tua, neminem debitorum posthac a clericis defendendū; aut per eos, eius quem defendendum esse crediderint, debitum esse soluendum. Dat. XV. Kal. Nouembr. Constantinop. Arcadio Aug. II. & Ruffino Coss.] haec plane ipsa lex est, cuius vigore compulsus aliquando S. Augustinus persoluere quod debebat qui confugerat ad ecclesiam, pro eius debiti dissolutione de collecta facienda in populo litteras dedit, ex quibus ista describimus^g:

g August. epist.
210.

Cum frater noster Fastius debito decem & septem solidorum ab oppignoratoribus vrgeretur, ut redderet: quod ad praesens vnde explicaret se, non inueniebat; ne corporalem pateretur iniuriam, ad auxilium sanctae Ecclesiae conuolauit: illi etiam exactores cum proficisci cogentur, & ideo dilationem dare non possent, grauissimis me querelis onerauerunt, ita ut eis illum traderem; aut quod sibi deberi ostendebant, vnde acciperent, prouiderem. Cumq. obtulissem Fastio, ut vestram sanctitatem de

AVGVSTINVS
PRO DEBITO-
RE SE OBLLI-
GAT.

E necessitatibus eius alloquerer; pudore deterritus, ne facerem, deprecatus est. Ita ego maiore necessitate coarctatus, a fratre nostro Macedonio decem & septem solidos accepi, quos in causam eius continuo dedi, promittente illo quod ad certū diem cum eis reddendis posset occurrere; & consentiente, ut si non posset occurrere, sermo de illo fieret ad vestram misericordiam, quam fraternam fratribus exhibere consueuistis. Nunc ergo, quoniam absens est, restat ut subueniatis, non illi quem nemo compellat absentem, sed pollicitationi meae, cuius existimatio vobis semper est praesens. Iam enim dies, ad quem se promiserat occursum, transactus est; & ego ei qui solidos suos fidei meae commisit, quid respondeam, non inuenio, nisi ut faciam quod me facturum esse promisi. Sed quoniam non sum de hac re commonitus, ut die Pentecostes, quando aderat maior vestra frequentia, sermonem inde facerem: peto ut has litteras pro lingua mea praesente habere dignemini, admonente vos & exhortante in cordibus vestris

COLLECTA
INDICITVR
AB AVGVSTI-
NO.

Deo & Domino nostro, cui credidistis.] & paulo post: Quoniam ergo domesticus fidei est, Christianus fidelis, Catholicus frater noster, pro cuius supplenda necessitate vos peto ut faciatis quod Dominus imperat; sine tristitia, sine murmuratione, & cum lætitia & hilaritate facite.] & in fine: Scripsi eis etiam presbyteris, ut si quid minus fuerit post collationem sanctitatis vestræ, compleant ex eo quod habet Ecclesia, dum tamen vos secundum quod placet hilariter offeratis: quia siue de vestro, siue de Ecclesia detur, omnia Dei sunt, & deuotio vestra dulcior erit thesauris Ecclesiæ, &c.] hæc Augustinus, quæ occasione legis editæ & ad insinuandum usum collectarum (de quo multa suo loco superius) recensuisse non piguit.

DISPUTATIO AVGVSTINI CONTRA FORTVNATVM. a Auguſt. contr. Fortunat.

b Poſſid. Vit. S. Auguſt. c. 6.

c 1. Petr. 3.

d Tit. 1.

SVPERATVR FORTVNATVS AB AVGVSTINO.

FORTVNATVS AD SVOS VICTVS ABIT.

e Auguſt. Retraſ. lib. 1. c. 18. f Auguſt. eod. lib. c. 22.

SVCCESOR FORTVNATI.

Quod rursus ad S. Augustinum pertinet: hoc ipso anno, publica disputatione contulit cum Fortunato veteroso hæretico Manichæo Hipponensis regio, spectante & audiente populo, excipientibus eam Notarijs. Extant ipsa Acta eiusmodi exordio scripta: Quinto Kalendas Septembris, Arcadio Aug. bis, & Rufino viris clarissimis Consulibus, habita disputatione aduersus Fortunatum Manichæorum presbyterum in vrbe Hipponensium regionum in balneis Solij sub præsentia populi. Augustinus dixit, &c.] Huius autem congressus occasionem Possidius ita describit: Sane tunc in illa Hipponensi vrbe Manichæorum pestilentia quam plurimos ciues & peregrinos infecerat & penetraverat, seducendo & decipiente eiusdem hæresis quodam presbytero, nomine Fortunato, ibidem conuersante atque manente. Interea Hipponenses ciues, & peregrini Christiani, tam Catholici, quam etiã Donatistæ, adeunt Augustinũ presbyterum, atque deposcunt, ut illum hominem Manichæorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, & cum eodem de lege tractaret. Quod idem (ut scriptum est) paratus ad responsionem omni poscenti se rationem de fide & spe quæ in Deum est, potensq. exhortari in doctrina sana, & contradicentes redarguere, minime renuit: sed vtrum etiam hoc Fortunatus fieri vellet, sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes & exhortantes & flagitantes quod id minime recusaret.

Sane quoniam idem Fortunatus iam apud Carthaginem sanctum nouerat Augustinum adhuc in eodem secum errore constitutum, cum eodem congredi pauitabat. Verum tamen suorum maxime instantia coactus ac verecundatus, promisit cominus se esse venturum, certamenq. disputandi subiturum. Vnde condito die & loco, conuenerunt in vnum, concurrentibus quam plurimis viris studiosis, turbisq. curiosis: et apertis Notariorum tabulis disputatione est cœpta primo, & secundo finita est die. In qua ille Manichæus præceptor (ut Gestorum continet fides) nec Catholicam assertionem potuit euacuare, nec Manichæorum sectam, subnixâ veritate, valuit comprobare: sed deficiens responsione, vltimo collaturum se cum suis maioribus ea quæ refellere non potuit, prosecutus est: et si sibi forte de his satis minime fecissent, suæ animæ consulturum. Atque ita ab omnibus, apud quos magnus & doctus videbatur, nihil valuisse in suæ sectæ assertionem iudicatus est. Qua ille confusione affectus, & sequenti tempore de Hipponensi ciuitate profectus, ad eandem amplius non remeavit. Ac sic per memoratum Dei hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes illa quæ gesta sunt cognouerant, error ille ablatu, Catholica est intimata ac retenta sincera religio.] hæc Possidius.

Fuisse autem hæc nouissima verba Fortunati, cum ab Augustino adeo arctatus esset, ut effugium prorsus nullum illi pateret, Acta docent: Fortunatus dixit: Sine præiudicio professionis meæ dixerim. Illa quæ a te opponuntur, cū retractauero meis cum maioribus: sin minus responderint interrogationi huic meæ, quæ similiter a te nunc mihi offertur, erit in mea contemplatione: quia & ego animam meam cupio certa fide liberari, & venire ad huius rei inquisitionem, quæ a te mihi offertur, & ostensurum te polliceris. Augustinus dixit: Deo gratias.] hic finis illius disputationis habitæ de origine mali, super quam totus cardo Manichææ hæresis vertebatur. Scripsit autem post hæc idem Augustinus duos libros de Genesi ad litteram contra eosdem Manichæos, necnon aduersus disputationes Adimanti Manetis discipuli. hæc vero omnia cum adhuc presbyter esset (ut ipse testatur) contra Manichæos, quibus Africa abundabat, Augustinus conscripsit.

Quod autem ad Fortunatum ab Augustino victum spectat: cum inde recessisset, numquam redijt, sed a Manichæis missus est eius successor Hipponem, quem idem S. Augu-

A S. Augustinus infectatus est, epistola ad eum scripta (non enim hæreticum hominem alloqui dignatus est) vbi inter alia hæc ad finem habet: Itaque denuncio tibi in nomine Christi, ut si paratus es, solue questionem in qua defecit præcessor tuus Fortunatus, & ita hinc ierat, ut non rediret, nisi cum suis disputatione collata, inueniret quid contra respondere posset, disputans cum fratribus. Si autem ad hoc non es paratus: discede hinc, & noli peruertere vias Domini, & illaqueare & venenis inficere animas infirmas: ne adiuuante dextera Domini nostri, quo modo non putaueras, erubescas.] hæc Augustinus ad successorem Fortunati.

a Auguſt. epiſt. 244.

Quod vero Ecclesia Africana magnopere infestaretur a Donatistis antiquis schismaticis, Catholicæ Ecclesiæ perduellibus: Augustinus miseratus in primis imperitam incautamq. plebeculam vbique deceptam, eidem ignorantie errore seductæ in primis opem ferendam putauit: sed quoniam consilio, ipsum audi: Volens, inquit, etiam causam Donatistarum ad ipsius humillimi vulgi & omnino imperitorum atque idiotarum notitiam peruenire, & eorum quantum fieri posset per nos inherere memoriæ: psalmum qui eis cantaretur, per Latinas litteras feci; sed vsque ad, V, litteram; tales enim Abecedarios appellant, &c.] extat ipse psalmus, cui illud præfixum exordium:

QVIV AVGVSTI NVS IN DONATISTAS. b Aug. Retraſ. lib. 1. c. 20.

c Aug. Pſal. contra Donatiſt.

VBI FIDES CATHOLICA.

Omnes qui gaudetis de pace, modo verum indicat.] idemq. versus sæpius ponitur repetendus in psalmo, quo schismatis in primis origo cantatur, sed & diluuntur calumniæ a Donatistis Catholicis illatæ: verum & demonstrantur ipsi extra Ecclesiam vagari, extra quam nullam penitus fas sit salutem sperare: aperteq. docetur, eos qui non iunguntur cathedræ Petri, in Ecclesia esse non posse: quod his versibus occini voluit:

C Scitis, Catholica quid sit, & quid præcisum a vite:] et post aliqua aduersus Donatistas præferentes formam sanctitatis, ista subdit:

Sed quid illi prodest forma, si non vinit de radice? Venite fratres, si vultis, ut inseramini in vite. Dolor est, cum vos videmus præcisos ita iacere. Numerate sacerdotes vel ab ipsa Petri sede: Et in ordine illo Patrum quis cui successit, videte.

Ipsa est petra, quam non vincunt superba inferorum porta, &c.] edidit quoque egregium commentarium aduersus Donati epistolam: illa enim cum præ manibus ferme omnium haberetur, magnum inferebat ipsam legentibus detrimentum. parauit igitur ipse veneno antidotum, cum eam contrarijs scriptis exagitauit: sed hæc delucubratio hæcenus desideratur. At si scire cupis reliquos commentarios ab eo editos vsque ad sequentem post annum, quo creatus est Episcopus: ipse docet: nimirum duo volumina de sermone Domini in monte: differuit & super Pauli epistolam ad Romanos, necnon postea elaborauit expositionem eiusdem Pauli epistolæ ad Galatas, & de diuersis quæstionibus prolixum opus, commentarium de Mendacio, ac tractationem de Fide & Symbolo, de qua dicemus anno sequenti.

d Aug. Retraſ. lib. 1. c. 2.

e Aug. eod. lib. 1. c. 19. f Eod. lib. 1. c. 23. 24. 26. 27.

Sed est, ut & S. Hieronymi lucubrationes singulas in hunc vsque annum decimum quartum Theodosij Imperatoris editas per facile enumeres, si quæ ad finem habet in commentario de Scriptoribus Ecclesiasticis, legas. Scripsit illum ad Dexterum V. C. quem Præfectura Prætorij decoratum fuisse, ipse tradit in Apologia contra Rufinum, dum ait: Ante annos ferme decem, cum Dexter amicus meus, qui Præfecturam administravit Prætorij, me rogasset, ut auctorem nostræ religionis ei indicem texerem; inter ceteros tractatores, &c.] scripserat ante idem Dexter ad ipsum Hieronymum historiã; quod ipse testatur his verbis: Dexter Paciani, de quo supra dixi, filius, clarus apud sæculum, & Christi fidei deditus, fertur ad me omnimodam historiam texuisse, quam necdum legi.] sed ea dispendio quoque nostro perijt. Meminit eiusdem commentarij Marcellinus in Chronico, traditq. ab eo recensitos viros illustres centum triginta quinque, eorumdemq. descripta volumina: quæ sic accipias, ut Christianæ religionis scriptorum editos commentarios enumerarit aduersus Celsum, Porphyrium, & Iulianum, qui Christianos omnes imperitiæ arguebat.

S. HIERONYMI SCRIPTA VSQVE IN HVNC ANNUM.

g Hieron. Apolog. aduers. Rufin.

h Hieron. de Script. Eccles.

Nam cum præfatur ad Dexterum, hæc inter alia: Discant, inquit, Celsus, Prophyrus, Iulianus, rabidi aduersus Christum canes; discant eorum sectatores, qui putant Ecclesiam nullos philosophos & eloquentes, nullos habuisse doctores, quanti & quales

VIRI DOCTISSIMI IN ECCLESIA SEMPER FLORVERE.

viri eam fundauerint, extruxerint, & ornauerint; & desinant fidem nostram rusticæ tantum simplicitatis arguere, suamq. potius imperitiam agnoscant.] ita ibi. Accidit plane miraculum illud prophético ore cantatum: Tu dirupisti fontes & torrentes, tu siccasti fluuios Etham.] nā idem Hieronymus alibi: Quotusquisque nunc Aristotelem legit? Quanti Platonis vel libros nouere vel nomen? Vix in angulis otiosi eos senes recolunt. Rusticanos vero & piscatores nostros totus Orbis loquitur, vniuersus mundus sonat.] sed quod ad ipsum catalogum spectat, ipse excusat quod vltimo loco sua quoque in eo scripta posuerit, ad Desiderium ita scribens: Post catalogum plurimorum, me quoque in calce voluminis, quasi abortiuum, & minimum omnium Christianorum, posui.] Peruenisse eundem librum in Africam sine titulo, S. Augustinus ad S. Hieronymum scripsit, eumq. prodi rogauit: sed & aliquid amplius desideratum ab ipso, nempe vt cū adnumerat hæreticos inter scriptores Ecclesiasticos, in quibus cauendi essent, ipse admonuisset, significauit; quod vt alio libello præstaret, vehementer rogauit: insuper quod optime senserit Augustinus aliquot ab eo prætermisissos scriptores Ecclesiasticos, quo id consilio sit factum exquisiuit. Hæc recensuisse volumus, ne suspecta sit fides auctoris alicuius, qui non reperiatur in eodem catalogo scriptus: nam multos prætermisissos esse, Augustinus probe cognouit.

Sed & miramur, cur ipse cum lucubrationes omnes a se editas vsque ad præsentem annum Imperij Theodosij decimū quartū recensere se dicat, ex eis tamen aliquas numerare prætermiserit, nempe commentarios in Pauli epistolam ad Ephesios, quos se testatur scripsisse paulo post quàm Alexandria recessisset, quo profectum vidimus statim vt Roma redijt Hierosolymam: nisi quis velit, illud quod ibi, nuper, ait, vltra septennium completi temporis spatium. Insuper ad Pammachiū scribens paulo post missum ad eum Apologeticum (quem ante hoc tempus se scripsisse testatur in eodem commentario de Viris illustribus) Libros, inquit, sexdecim Prophetarum, quos in Latinum de Hebræo sermone verti, si legeris, & delectari te hoc opere comperero; prouocabis nos, etiam cetera clausa armario non tenere. Transtuli nuper Iob in linguam nostram: cuius exemplar a S. Marcella consobrina tua poteris mutuare.] et paulo post: Miseram quædam ἱερὸς ἱερολυμῶν in Prophetas duodecim sancto patri Domnioni, Samuelem quoque & Malachim, id est, quatuor Regum libros. quæ si legere volueris; probabis quantæ difficultatis sit diuinam Scripturam & maxime Prophetas intelligere, & interpretum vitio, quæ apud suos purissimo cursu orationis labuntur, apud nos scaterere vitijs.] hæc ipse, quæ ibi ommissa sunt numerari: nec est vt quis putet ista claudi illa sententia, qua in fine dicit: Multaq. alia de opere prophetali, quæ nunc habeo in manibus, & necdum expleta sunt.] nam constat hæc ab illis fuisse diuersa, quæ ab ipso iam, vt ait, edita erant atque missa Romam. Quamobrem dici plane de eo posse videtur, quod iactari solet de valde abundante diuitijs homine: adeo prædiues fuit, vt numerum nescierit diuitiarum suarum.

Quod vero ait Hieronymus, se hoc anno, cum illa scriberet, multa habuisse in manibus de opere prophetali; plane alluisse visus est ad ea quæ ipse habet in epistola ad Chromatium Episcopū Aquileiensem his verbis: Triennium, inquit, circiter fluxit, postquam quinque Prophetas interpretatus sum, Michæam, Nahum, Habacuc, Sophoniam, Aggeum, & alio opere detentus non potui implere quod cœperam. Scripsi enim librum de Illustribus viris, & aduersus Iouinianum duo volumina: Apologeticum quoque, & de optimo genere interpretandi ad Pammachium, & ad Nepotianum vel de Nepotiano libros duos.] hæc ipse: et quod subdit: Et alia quæ enumerare longum est.] hæc quidem vltima periodo visus est clausisse Hieronymus ea quæ dicit se habuisse præ manibus, sed nondum fuisse expleta, cum librum illum edidit.

Quod vero in dicta epistola de optimo genere interpretandi dicat, ante ferme biennium scriptam epistolam a S. Epiphano ad Ioannem Episcopum Hierosolymitanum arguente eum quorumdā prauorū dogmatū: plane ad hunc ipsum annū ea Epiphaniij epistola esse referenda docetur. Insuper cū idem Hieronymus ad Pammachiū scribens aduersus eiusdem Ioannis errores, in fine eius epistolæ testetur, iam ante ad ipsum Ioannem ab Epiphano epistolam fuisse scriptam; cumq. constat eam dedisse Hieronymum ad Pammachium anno sequenti: plane necesse est affirmare, ante sequentē annū dictam Epiphaniij epistolā ad Ioannem datā, præsentī scilicet. Sed vnde, inquit, constat anno sequenti

a Psal. 73.

b Hieron. præfat. in lib. 3. comment. ad Galat.

c Hieron. epist. 134.

d August. epist. 9.

SCRIPTA HIERONYMI AB EO PRÆTERMISISSA.

e Hieron. præfat. in epist. ad Ephes. f Hieron. epist. 52.

g Hieron. de Scrip. Ecclæs.

RELIQVA HIERON. SCRIPTA HOC TRIENNIO.

h Hieron. præfat. in cōment. super Ionam.

i Hieron. epist. 101.

k Hieron. epist. 61.

A sequenti eam ad Pammachiū a Hieronymo esse scriptam epistolam? ex eo nēpe, quod in ea ipse meminit ingentis illius Solis deliquij, accidisseq. ait ante paucos menses, quod quidem sequenti anno factum apparet, Consulibus Theodosio tertium & Abundantio.

Ex his igitur sic ordine temporum recte disponuntur tum S. Epiphaniij, tum S. Hieronymi scripta illa, quibus magni momenti historia textitur: vt hoc anno data dicatur Epiphaniij epistola ad Ioannem, sequenti vero dictis Coss. eam aduersus eundem Ioannem a Hieronymo scriptam fuisse dicamus: post sequentem vero annum, qui est Domini trecētesimus nonagesimus quartus, Coss. Arcadio & Honorio, eam ab ipso Hieronymo ad Pammachiū de optimo genere interpretandi epistolam conscriptam fuisse intelligamus. Sunt omnes eiusdem argumenti, nempe spectantes ad causam eiusdem Ioannis Hierosolymorum Episcopi. At quænam fuerint ista, & quæ hoc anno sanctus Epiphanius in eum obiecerit, quæve antea ipse Ioannes aduersus Epiphaniū egerit, accurate peruestigemus. Magni quidem ponderis historiam aggredimur, & perplexam difficultatibus multis, nisi recto temporis tramite dirigatur.

Iam superius de Ioanne aliqua contigit enarrari: ipsum nimirum ex monacho, sed secta Macedoniano, abdicata hæresi, ipse illectum Episcopatus, illo tandem positum esse: postea vero Origenis errorum se patronum exhibuisse, atque Origenistarum fautorem; eamque ob causam adeo infensum fuisse illi aduersantibus SS. Epiphano, Hieronymo, atque Theophilo Episcopo Alexandrino, vt nullam prætermiserit occasionem iisdem molestiam negotiumque facessendi. At quamnam diu quæsitam arripuit ille occasionem contra Epiphanium agendi, cuius rei causa prouocatus est ad ipsum eam dare epistolam, primo loco dicendum est. Refert ipsam idem Epiphanius

C in dicta epistola; sed primum ista præfatur: Oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei & obseruatione diligentissima hoc esse quod dicimur.] et paulo post: Nihil tibi nocuimus, nihil iniuriæ fecimus, nec quicquam violenter extorsimus. In monasterio fratrum, & fratrum peregrinorum, qui prouinciæ nihil tuæ deberent, & propter nostram paruitatem, & litteras, quas ad eos crebro direximus, communionis quoque tuæ cœperunt habere discordiam, ne viderentur quadam duritia & conscientia nostra antiquæ fidei ab Ecclesia separari, ordinauimus diaconū; & postquam ministravit, rursus presbyterum: super quo debueras gratulari, intelligens quod ob Dei timorem hoc sumus facere compulsi: maxime cū nulla sit diuersitas in sacerdotio Dei, & vbi vtilitati Ecclesiæ prouidetur. Nam etsi singuli Ecclesiarum Episcopi habent sub se Ecclesias, quibus curam videntur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur: tamen præponitur omnibus charitas Christi, in qua nulla simulatio est: nec considerandum quid factū sit, sed quo tempore, & quo modo, & in quibus, & quare factum sit.] fuit enim tunc ab Epiphano ordinatus frater S. Hieronymi, Paulinianus nomine, de quo idem Hieronymus istæ ipsa refricans ad Pammachium scripsit.

Sed pergit cœptam semel narrationem Epiphanius: Cum enim vidissem, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret; & sancti presbyteri Hieronymus & Vincentius propter verecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerij, quæ Christianorū præcipua salus est: inuenire autem & comprehendere seruū Dei non posses, qui te, eo quod graue onus sacerdotij nollet suscipere, sæpe fugiebat; sed nec alius quis Episcoporū facile eū reperiret: vnde & satis miratus sum, quo modo dispensatione Dei ad nos venerit cū diaconis monasterij & ceteris fratribus, vt mihi satisfaceret, quia nescio quid aduersus eos habebā tristitiæ. Cum igitur celebraretur collecta in ecclesia villæ, quæ est iuxta monasterium nostrum: ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi iussimus, & teneri os eius, ne forte liberari se cupiens, adiuraret nos per nomen Christi: et primum diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes vt ministraret; valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimonijs Scripturarū, & propositione mandatorum Dei. Et cum ministraret in sanctis sacrificijs; rursus eum, ingenti difficultate tento ore eius, ordinauimus presbyterum; & iisdem verbis quibus antea suaseramus, impulimus vt sederet in ordine presbyterij. Post hæc scripsimus ad sanctos presbyteros monasterij & ceteros fratres, & increpauimus eos, quare non scripsissent super eo,

SCRIPTA ADVERSUS IOANNEM EPISC. HIERSOLYM.

CAUSA IOANNIS EPISC. HIERSOLYM. a Hieron. epist. 61. 62.

b Apud Hieron. Epist. epist. 60.

NECESSITAS ORDINANDI PRESBYTERVM.

c Hieron. epist. 61.

VIOLENTA ORDINATIO.

super eo, cum ante annum multos eorum queri audissem, cur non haberent qui sibi A Domini sacramenta conficerent, & illum omnes suo poscerent testimonio, & grandem vtilitatem in commune monasterij testarentur; quare tunc reperta opportunitate non scripsissent nobis, neque super ordinatione eius aliquid poposcissent.

EPIPHANII EX
CVSATIO.

Hæc ita acta sunt, vt locutus sum, in charitate Christi, quam te erga paruitatem nostram habere credebam: quamquam in monasterio ordinauerim, & non in parochia quæ tibi subiecta sit. O vere benedicta Episcoporum Cypri mansuetudo & bonitas, & nostra rusticitas sensu tuo & arbitrato digna misericordia Dei. Nam multi Episcopi communionis nostræ & presbyteros in nostra ordinauerunt prouincia, quos nos comprehendere non potueramus; & miserunt ad nos diaconos & hypodiatonos, quos suscepimus cum gratia. Et ipse cohortatus sum beatæ memoriæ Philonem Episcopum, & sanctum Theoprobum, vt in ecclesijs Cypri, quæ iuxta se erant, ad meam autem parochiæ videbantur Ecclesiam pertinere, eo quod grandis esset & late patens prouincia, ordinarent presbyteros, & Christi Ecclesiæ prouiderent.] hæc de prætenfa causa rixarum Epiphanius, cum re vera ob hæresum Origenis patrociniū Ioannes iracundia accenderetur.

IOANNES IN-
IVSTE COM-
MOTVS IN EPI-
PHANIVM.a Hieron. epist.
62.

Quod ergo etsi non sub Ioannis parochia, in Palæstina tamen Epiphanius ordinasset in monasterio sanctum virum primo diaconum, deinde presbyterū, maximas Ioannes aduersus eum turbas concitauit: cum tamen si quid perperam gestum esset, Episcopus Cæsariæ maritimæ, quæ metropolis totius Palæstinæ erat (vt Hieronymus postea scripsit^a) expostulare debuisset. Sed excusandus fuit Epiphanius ex causa nuper relata, & ex consuetudine Ecclesiarum Cypri: verum etsi deliquisset; tanto tamen viro condonandum vtique fuisset, quem etiam (vt idem testatur S. Hieronymus) Valens acerbissimus persecutor, cum alios exagitaret Catholicos Episcopos, ob insignem meritorum excellentiam non tetigerat.

ALIA IOANNIS
QUERELA.
b Hieron. epist.
60.

Sed quàm excanduit Ioannes ea de causa in Epiphanium; audi quid Epiphanius ipse dicat: Audiui, inquit^b, quod tumeas contra nos, & irascaris, & miniteris scribere in extremos fines terræ, vt loca prouincialiq. non nominem.] sed aliã quoque prætexebat Ioannes Episcopus causam irarū in Epiphaniū, quam subdit, sic dicens: Qui vt tristitias & rixas inter fratres concitent, te quoque turbauerunt, & dixerunt, quod in oratione, quando offerimus sacrificia Deo, soleamus pro te dicere: Domine, præsta Ioanni, vt recte credat. Noli nos in tantum putare rusticos, vt hoc tam aperte dicere poterimus. Quamquam enim hoc in corde meo semper orem: tamen, vt simpliciter fatear, numquam in alienas aures protuli, ne te viderer paruipendere, dilectissime. D Quando autem complemus orationem, secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus & pro te quoque dicimus: Custodi illum, qui prædicat veritatem. Vel certe ita: Tu præsta, Domine, & custodi, vt ille verbum prædicet veritatis: sicut occasio sermonis se tulerit, & habuerit oratio consequentiam.] hæc ipse: sed prætextus inanes erant hi. Verum indignationis Ioannis in Epiphanium illa potissimum causa præcesserat, quod eum coram redarguerat hæresum Origenis, monueratq. ab illis recederet. nam idem in eadem epistola ista subdit:

ARGVIT EPI-
PHANIVS IO-
ANNEM HÆ-
RESVM ORIGE-
NIS.

Quapropter obsecro te, dilectissime, & aduolutus pedibus tuis precor, præsta mihi & tibi, vt salueris (sicuti scriptum est) a generatione peruersa; & recede ab hæresi Origenis, & a cunctis hæresibus, dilectissime. Video enim, quod propter hanc causam omnis vestra indignatio concitata sit, quod dixerim vobis: Arii patrem, Origenem scilicet, & aliarum hæresum radicem & parentem laudare non debetis. Et cum vos rogarem, ne ita erraretis, & monerem; contradixistis, & me ad tristitiam atque lacrymas adduxistis; non solū autem me, sed & alios plurimos Catholicos, qui intererant. Inde, vt intelligo, hæc est omnis indignatio, & iste furor; & idcirco comminamini, quod mittatis aduersum me epistolas, vt huc illucq. sermo vester discurrat: et propter defensionem hæreseos, aduersum me odia suscitantes, rumpitis charitatem, quam in vos habuimus; in tantum, vt feceritis nos etiam poenitentiam agere, quare vobis communicauerimus ita Origenis errores & dogmata defendentibus.] subiicit his admonitionem de erroribus Origenis: ac demum de Palladio illa ingerit, quæ superius recensuimus, ipsum videlicet prædicare Origenis errores. Quæ vero insuper ab alijs aduersus ipsum Epiphanium querelæ ferrentur, iisdem litteris ita conscribit^c:

c Hier. epist. 60.

Præ-

A Præterea audiui quosdam murmurare contra me: quia quando simul pergebamus ad sanctū locum, qui vocatur Bethel, vt ibi collectā tecum ex more Ecclesiastico facerem; & venissem ad villam, quæ dicitur Anablatha, vidissemq. ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem quis locus esset, didicissemq. esse ecclesiā, & intrassem vt orarem: inueni ibi velum pendens in foribus eiusdem ecclesiæ, tinctum atque depictū, & habens imaginem quasi Christi, vel sancti cuiusdā: non enim satis memini, cuius imago fuerit. Cū ergo hoc vidissem in ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarū, hominis pendere imaginem; scidi illud, & magis dedi consiliū custodibus eiusdem loci, vt pauperem mortuū eo obuoluerent & efferrent. illiq. contra murmurantes dixerunt: Si scindere voverat, iustū erat vt aliud daret velū, atque mutaret. Quod cū audissem, me daturum esse pollicitus sum, & illico esse missurū. Paululum autem morarum fuit in medio, dū quæro B optimū velū pro eo mittere: arbitrabar enim de Cipro mihi esse mittendū. Nunc autem nisi quod potui reperire, & precor vt iubeas presbyteros eiusdem loci suscipere velū a latore, quod a nobis missum est; & deinceps præcipere, in ecclesia Christi istiusmodi vela, quæ contra religionem nostrā veniunt, non appendi. Decet enim honestatē tuā hanc magis habere sollicitudinem, vt scrupulositatem tollat, quæ indigna est ecclesia Christi, & populis qui tibi crediti sunt.] hæc de velo picto qui dicitur Epiphanius ad Ioannem.

DE CONSCIS-
SO AB EPIPH-
ANIO VELO.

Videre videor, pie lector, te inter legendū contrahere supercilia, signumq. displicentiæ præferre; moxq. e controuersijs Epiphaniij cum Ioanne, ad Iconoclastarum transisse certamen: sed non relinquam solum, sequar te; & pro animi tui sententia in loci huius discussione, in quem velut in syrtes quasdam incurrit oratio, aliquantulum immorabor. Atque primū quæ alias de alijs Epiphaniij scriptis ab Iconoclastis aduersus cultum sacrarū imaginū allata fuerint, & cuius ea fidei habita sint, est hic declarandū; inde vero de recitato huius epistola textu fiet exacta discussio, ac fidelis in omnibus disquisitione. Vindicandus nobis omnino est sanctissimus Pater ab Iconoclastarum erroribus, quibus illi scripta ipsius calumniosissime conspersere.

DE LOCO EPI-
STOLAE EPI-
PHANII CON-
TROVERSA.

In Nicæno enim posteriori Concilio e libello Gregorij Iconoclastæ hæc ex Epiphaniio aduersus sacrarū venerationem imaginum sunt allata^b: Epiphanius Cyprius inter antesignanos præclarus sic inquit: Attendite vobis, vt seruetis traditiones, quas accepistis; ne declinetis neque ad dexterā, neque ad sinistrā. quibus infert hæc: Estote memores, dilecti filij, ne in ecclesiā imagines inferatis, neque in sanctorū cœmeterijs eas statuatis, sed perpetuo circumferte Deū in cordibus vestris. Quinetiam neque in domo communi tolerentur, &c.] sed adulterina spuriaq. eiusmodi fuisse scripta, tanti Patris nomine ab Iconoclastis decorata, responsum est ab Epiphaniij defensore, hisce potissimū signis; quod cum idem Epiphanius omnes scriptis suis exagitet hæreses; si hæresin putasset imagines venerari, vtique eandem (vt par erat) sicut alias, styli acumine ferisset; cum certū sit ex ijs quæ superius dicta sunt, viguisse Constantini tempore, sicut antea & postea, in Oriente & Occidente in Ecclesia Catholica cultū sacrarū imaginū. Rursum vero a maioribus eadē scripta vt Epiphaniij germana minime fuisse cognita, idem defensor docet his verbis: Beatus Pater Epiphanius temporibus Arcadij & Theodosij floruit: ab eo igitur tempore ad hanc hæresin vsque, anni sunt quadringenti: et tamen libros illos contra imagines nemo Christianorum præter istos nouitatis magistros recepit. Quod si tanto tempore in Ecclesia non sunt recepti, quamobrem nunc a nobis recipi debent?]

NOMINE EPI-
PHANII SCRIP-
TA SVPPOSI-
TA.a Concil. Nicæn.
2. Act. 6. edit.
vet.

Quoniam insuper ab Iconoclastis eiusdem Patris citabatur epistola ad Theodosium Imperatorem: quid ea contineretur de cultu sacrarum imaginum, idem defensor sic recitat: Afferunt quidam istorum epistolam, veluti scriptam a beato Epiphaniio Cypriorū Præsule ad Theodosiū Imperatorem. nos eam in manibus sumentes, & diligenter & minime defunctorie legentes, inuenimus circa finem epistolæ eiusmodi emphasim: Sæpe cum ministris meis de imaginum ablatione egi: sed ab ijs non receptus sum, neque vel in paucis vocem meam audire sustinuerunt.] subdit idem defensor, ad hæc confutanda, sanctorum Patrū vsū & auctoritatem, qui eodem cum Epiphaniio sæculo vixere, omnesq. assertores eiusdem imaginum cultus, quos recensere breuitatis causa præterimus. Sed ad imposturam istam manifestius aperiendam considera, quàm repugnent inter se inuicem, Epiphanium in aliena diocesi (vt vidimus ex eius epistola ad Ioannem) eueruisse cultum sacrarum imaginum, vnam ex eis manibus conscindendo; & ipsum eadem præstandi in sua diocesi minime tantum viriū habuisse, præfer-

IMPROBATA A
S. SYNODO
QVAE EPIPH-
ANII NOMINE
SCRIPTA EDI-
TA SVNT.

Annal. Eccl. Tom. 4.

K k k

tim cum

tim cum in ea insula primariam sedem teneret, & sub se positos Episcopos adeo sibi coniunctos & obsequentes haberet; quorum & tanta erga eum reuerentia esset, ut quicquid ipse decerneret, veluti cælitus demissum oraculum ab omnibus haberetur. At demus ipsum in hoc suos sibi renitentes expertum esse: quo modo eius pertinax contradictor & oppugnator Ioannes Hierosolymorū Episcopus vna cū illis eius, in qua ea erat imago, ecclesiæ ministris in ipsum talia in aliena diœcesi præsumentē non continuo cum alijs simul obiecit; Cur quod displiceret sibi, & corrigeret in aliena ecclesia, hoc ipsum non præstaret in sua? Certe quidem magno id Epiphaniō cessisset dedecori, conscindere in aliena diœcesi sacras imagines, qui eadē in omnibus Cypri ecclesijs esse pateretur: cum & illud Euangelicum^a in eum iure obiectari licuisset: Medice, cura te ipsum. Num, rogo te, modestia Ioannis Episcopi vndique occasionē captantis in eū dicendi vel faciendi, ea in ipsum obijcere prætermisisse potuit? Sentis, puto, lector, quam hæc sibi iniucem aduersentur, ut de impostura iā iudiciū facias. Sane quidem testificatione S. Ioannis Damasceni^b constat ipsam S. Epiphaniij in Cypri ecclesiā sacris exornatam imaginibus vsque ad sua tempora perseuerasse: qui & de alijs scriptis Epiphaniij nomine suppositis hæc habet^c: Scito, inquit, sermonem illum alterius cuiuspiam fictitium: qui, ut sæpe fit, sancti Epiphaniij abusus est nomine.] ita ipse, eademq. apud aduersarium Gregorij Iconoclastæ, Epiphaniij vero defensorem, item Epiphaniū nominatū, inuenies, atque hæc ad postremum^d: Sic igitur ista falsa scripta contra venerandas imagines, dicuntur quidem a quibusdam Epiphaniij, non tamen sunt, ut demonstratum est. Nam & illius discipuli templum in Cypri, quod eiusdem Patris nomine appellauerunt, ædificauerunt; & cum multis alijs picturis, illius quoque imaginem ibidem collocarunt. Quod si autem is tantopere venerandarum imaginum inspectionem fuisset execratus: quo modo in tantam audaciam illius discipuli erupissent, ut illi imaginem collocarent? Iudicate omnes qui auditis, & verum a falso discernite, quia editiones istæ non sunt beati istius Patris, sed potius Manichæi: quas veluti amara bile plenas fugiamus, &c.] equidem Manichæos magnorum virorum nomine supposita edere scripta consueuisse, superius pluribus demonstratum est.

Quod igitur ita de illis iudicauerunt Patres, idemq. de iisdem scriptis sensit Ioannes Damascenus, quæ iam ante innotuerant & plurimorum manibus circumferebantur: quid dicendum de additamento hoc ad finem Epiphaniij epistolæ ad Ioannem consarcinato, sicut & de illo ad finē epistolæ eiusdem Epiphaniij scriptæ ad Theodosiū collocato? Attentius age, lector, quod de impostura arbiter factus sis. Quid est, amabo te, quod ab aduersarijs Iconoclastis tempore Nicæni Concilij silentio prætermissa est hæc ad Ioannem epistola, qua non quid tantum Epiphanius scripserit, sed quid ipse fecerit aduersus vsum imaginum, conscindendo eas, adeo perspicue poterat demonstrari, epistola præsertim ad tantum virum scripta, & a S. Hieronymo translata, ut de eius falsitate nulla videretur oriri potuisse suspicio? Certe quidem nihil est quod in hoc excuses, aduersariorum modestia id factum; cum pugnacissimi essent & audacissimi: neque eorumdem prætexas in his perferendis negligentiam; cum appareat, sagacissimos extitisse. Nec est quod ingeras, latuisse tunc eam in angulo epistolam, neque repertam; cū constet assertionem Hieronymi^e, quamplurima eius fuisse exemplaria descripta, & eadem vbique sparsa, dum ait: Harum exemplaria certatim Palæstinæ rapiabantur, vel ob auctoris meritum, vel ob elegantiam scriptionis.] Quid igitur de his iudices, iā satis habes: nempe eo quidem omnino tunc temporis caruisse additamento epistolam illam, cuius nulla prorsus fuerit ab aduersarijs facta vel leuis mentio.

Quod autem nihil huiusmodi obiectum fuerit a Ioanne, manifestius confirmatur. Nam cum S. Hieronymus pro Epiphaniō defensionem egregiā aduersus eundem Ioannem scripserit in epistola ad Pammachium^f, atque in ipsa omnia ab illo in Epiphaniū dicta vel facta commemoret, quæ in dictis Epiphaniij ad ipsum Ioannem litteris expressa habentur: cum omnia soluat, redarguat, & oppugnet; cur ea dumtaxat, quæ præcipue confutanda erant, reliquit intacta, pro quibus tuendis longiori quoque opus erat oratione? certe quidem haud eiusmodi esse videbantur, quæ dissimulari potuissent, si in ea epistola talia scripta essent. Vel si vere ea facta fuissent; quo modo non (ut eadē inculcē) maiori energia Ioannes in Epiphaniū illa exaggerasset, qui tantopere in eundem inuectus est, quod in aliena diœcesi, licet non ipsius Ioannis, necessitate poscente,

ARGVITVR
PERSPICVE
IMPOSTYRA.

a Luc. 4.

b Ioan. Damasc. de imag. orat. 1
c Ioan. Damasc. de imag. orat. 2.

d Concil. Nic. 2. c. 6.

e Hieron. epist. 102.

EPISTOLAE
ADDITAMENTVM
DIVINUM
COGNITVM.

f Hieron. epist. 102.

EX HIERONYMO
DE REGIVM
IMPOSTYRA.
f Hieron. epist. 102.

A scente, sanctum virum diaconum atque presbyterum ordinasset? Certe maioris audaciæ, & ipsi Ioanni grauioris contumeliæ esse facinus videri potuisset, in ecclesiā Ioanni subditam Epiphaniū violentas iniicisse manus, quàm in monasterio alienæ parociae sacros ordines ministrasse. Silentium ergo tum Ioannis accusantis, tum Hieronymi Epiphaniū defendentis, quo modo non aperte demonstrat, eo additamento tunc illam epistolam caruisse? Sed consarcinatoris futuram inspicere, male pannum nouum veteri adfuerit.

Post confutatos ab Epiphaniō ea epistola errores Origenis, finem imponens, addit: Cum hæc ita se habeant, dilectissime, custodi animā tuā, & desine circa nos murmurare. Dicit enim Scriptura diuina^b: Nolite murmurare ad inuicem, sicut quidā murmurauerunt, & a serpentibus perierunt. Magis acquiesce veritati, & dilige diligentes te, & veritatem. Deus autem pacis præstet nobis iuxta suam clementiam, ut conteratur satanas sub pedibus Christianorum, & abijciatur omnis occasio peruersa, ne scindatur in nobis vinculum charitatis & pacis, & rectæ fidei prædicatio.] Quis non intelligit his periodis totam illam epistolam terminari? et quis non videat, quod mox sequitur, esse peregrinam appendicem, & aduentitiam imposturam, qua subditur: Præterea audiui quosdam murmurare contra me, &c.] vsque ad nouissima illa verba: Palladium vero Galatam] & quæ sequuntur, superioribus optime congruentia, quod eiusdem sint argumenti, sed quibus inhærent, minime cohærentia?

Sed iam ex rebus ipsis arguamus effectum dolosa arte commentum. Expostulasse dicitur ibi Epiphanius, quod pro foribus ecclesiæ appensum viderit pictum velum, mouisseque presbyteros, ne a quolibet eiusmodi veli genus susciperent. At quo modo ipse valuit prohibere, quod in Ecclesia Catholica sciretur vbique receptū? Accipe quæ his ipsis ferme temporibus scribebat Paulinus de ecclesia S. Felicis, ad quam ex Asia, Africa, & Europa Fideles confluere consueuerant^c:

*Aurea nunc niueis ornantur limina velis.] et rursus^d:
Vela ferant foribus, seu puro splendida lino,
Sive coloratum textum fucata figuris.] sed & de picturis imaginum sanctorum martyrum ante ostia poni consuetis (ne quis opinari possit vela depicta nequam imagines sanctorum expressisse) hæc idem his versibus^e:*

*Trinaq. cancellis currentibus ostia pandunt,
Martyribus mediam pictis pia nomina signant,
Quos par in vario redimunt gloria sexu.]*

D Confueuisse quidem oblata a Fidelibus vela illis effigiari figuris, quæ ferrent imagines eorum sanctorū, quibus darentur, docet & Venantius Fortunatus, dū de velis Cruci oblati agit, eaq. crucibus intexta fuisse significat^f. Nec est autem quod quis causari possit, eiusmodi consuetudinem vno in loco tantummodo viguisse. Nam de transmarinis ecclesijs in Africana prouincia, de velo sacris imaginibus picto, diuinitusq. exhibito, & appenso in ecclesia S. Stephani protomartyris in Vzalenſi ciuitate, eius loci Episcopus Euodius, cuius meminit & fidem probat S. Augustinus^g, æternæ memoriæ scriptis prodidit^h, & quidem rem gestam ipso viuente Augustino, paucos post annos, nempe sub Honorio Imperatore, eademq. diuino miraculo consignatam; ut non habeat de quo ambigat humanum ingenium, quod sciat esse diuinitus comprobatum. In Vzalenſi igitur ciuitate, post liberatam ipsam ab imminente clade, precibus fufis in ecclesia protomartyris Stephani, hæc contigisse idem Euodius narrat his verbis:

E Ecce namque altero die, procurante diuina dispensatione, quidam negotiator numquam nostræ cognitus regioni, subdiaconum nostrum, nomine Sennodum, in loco Memblotutano vltro conuenit, & ad se vocauit; & quisnam, vel vnde esset, ab eodem flagitauit. Qui vbi se subdiaconum Vzalenſis ecclesiæ memoratus est: respondit continuo idem ille ignotus homo, si tamen solum homo: credendum est enim quia Angelus & homo (nempe facie homo, re vera Angelus) neque enim hoc vel inauditum atque inexpertum est siue religioni Christianæ, siue notitiæ humanæ, sanctos Angelos terreno habitu & visibili specie plerumque hominibus apparuisse. Dedit ergo subdiacono memorato velum varijs pictum coloribus, in quo inerat pictura hæc. In dextera veli parte ipse sanctus Stephanus videbatur astare, & gloriosam Crucem proprijs repositam humeris baiulare, qua * Crucis cuspi-

a Apud Hieron. epist. 100. ADDITAMENTVM SVTVRA. b 1. Cor. 10.

VSVS VELO-
RVM PICTO-
RVM IN EC-
CLESIA.

c Paulin. Na-
tal. 3.
d Paulin. Na-
tal. 6.

e Paulin. Na-
tal. 10.

f Venant. For-
tun. lib. 2. cap.
in homil. 5.
Crucis.

g Aug. de di-
uers. serm. 32.
33 de Ciuit.
Dei lib. 22. c. 8.
h Euod. de mi-
rac. S. Steph.
lib. 2. c. 4. a. ad
Aug. tom. 10.

DE VELO PI-
CTO SACRA
IMAGINE DI-
VINITVS O-
STENSO.

* cuius

de portam ciuitatis videbatur pulsare, ex qua profugiens draco teterrimus cernebatur exire, amico Dei videlicet aduentante. Verum ille serpens noxius nec in ipsa fuga tutissimus, sed triumphali pede martyris Christi contritus aspiciebatur & pressus. Talis itaque pictura veli, non omnino absque mysterio Dei, vbi a memorato subdiacono allata pariter atque suspensa est ante ipsam Memoriam tanti patroni, omnis ætas omnique sexus intueri & mirari cœpit, tamquam spectaculum grande, quo scilicet auctore, quove liberatore draco ille extinctus est, hostisque deuictus.

PICTURA SYM-
BOLICA.

Gestæ quippe rei fidem præcedentis diei, commendabat in animis omnium attestatio sequentis diei. Namque illud quod studiosius cernebatur in velo, hoc iam credibilis tenebatur in vero. Concurrerat enim pictura cum gratia, & tam diuinitus pridie gestum salutis beneficium recolebatur, quam postea in veli imagine aduertebatur. Denique ex ipsa congruentia diei præcedentis atque sequentis veritatis, & imagine rerum & quorundam exemplarium, tantus in multis stupor pariterque amor, admiratio & gratulatio accendebatur, vt a cunctis nihil aliud omnino vel diceretur, vel affirmaretur, nisi hoc vnum: Vere quia per amicum suum Deus istam liberauit ciuitatem, & grandem a nobis depulit pestem. Et re vera Dei fuit ad homines quædam allocutio in velocitate tacite significantis admodum & dicentis: O miseri mortales, quale hesternæ die draconis euaseritis incendium, vel cuius pro vobis aduocati fuerit acceptum suffragium, isto sequenti die istius veli figuratione intelligite, atque gaude-
te. Hinc vestram & præcedentem tentationem & subsequenter liberationem apud vosmetipsos conferte: exinde non dubij, sed certi Deo vestro per amicum meum gratias agite. Ecce draconem de vestra ciuitate ceratis fugarum & expulsam: ecce con-
terentem caput eius primum martyrem meam: ecce Crucis trophæum, per quod vicistis inimicum. Hoc ergo modo ciuitate nostra a tanto periculo primitus liberata, ac postea tali per congruentem picturam veli admonitione instructa & illuminata, gemino miraculo est omnis pia anima in Dei gloria exhilarata.] hucusque Euodius, integerrimus testis, qui & ea quæ viderat scripsit, & ad eos qui eadem quoque perspexerant.

a Exod. 3.

Habes, lector, digito Dei (quod nec negauerit ipse Pharaon^a) nempe diuinæ virtutis potentia pictum sacris imaginibus velum, & appensum ante ecclesiam protomartyris, vt de facto certus sis, & auctoritate factoris de religioso sacrarum imaginum cultu securus. Habes & cum his de Occidentalis orbis Ecclesijs probatum velorum pictorum vsum. An non erit id ipsum demonstrare in Oriente? vel si in Oriente, an non & in Palæstina, & Hierosolymis ipsis? Acta quidem Mariæ Ægyptiacæ, eademque recitata ac probata in dicto Nicæno secundo Concilio^b, habent, ipsam in atrio Hierosolymitani templi stitisse, quod ob nimia peccata sua in ecclesiam ingredi vetaretur: atque tunc oculos subleuasse, vidisseque Dei genitricis imaginem: quam venerata, meruit templum antea inconcessum libere ingredi. Iam vides, lector, quot quantisque manifestis probationibus additamentum illud ad Epiphaniij epistolam ad Ioannem imposturæ redarguatur; vt alicuius Iconoclastarum potius esse figmentum, quam Epiphaniij germanum scriptum, perspicue intelligatur.

b Concil. Ni-
cæno. 2. Act. 4.

Quamuis etsi concederemus re vera Epiphaniij illud esse, ne sic quidem afferre potest veritati aliquod præiudicium. Nam ex quo demonstratum est certis exemplis, tum in Occidente, tum etiam in Oriente, & ipsis Hierosolymis, siue in velis, siue in pariete effigiari consueuisse venerandas imagines: haud potuit vel debuit vnus Epiphanius aduersus vsum Catholicæ Ecclesiæ reclamare, atque easdem sacras imagines absque sacrilegij culpa discindere. Quamobrem si id re vera accidisse dicere velimus; tunc ad saniores illorum verborum sensum expende, quod dicitur: Velum depictum habens imaginem quasi Christi vel sancti cuiusdam] sic accipiendum esse, vt ipse iuste excanduerit in prauum facinus, quo alicuius profani hominis imago in sacro velo depicta, quasi Christi esset, vel alicuius sancti, ad limen religiose fuisset appensa. Quo sensu verba illa accepta Iconoclastas potius impugnent, quam faueant; Catholicos vero redarguant, si quando ornatus causa in ecclesia suspendant aula, quæ profanas, & sæpe Gentilium, vtinam interdum non inhonestas imagines habeant: quem detestabilem prauumque vsum incuria ministrorum compluribus in locis inoluissè dolemus.

NOVISSIMA
RESPONSIO
DE EPISTOLA
EPIPHANII AD
IOANNEM.

A dolemus. Quam autem moleste tulerint maiores, & huius sæculi homines in ecclesias inferri profanas imagines, declarant quæ dicta sunt superius^a de Donatistis in Paulum atque Macarium obloquentibus, quod posituri essent in ecclesia imaginem Constantis Imperatoris. consueuisse vero eiusmodi profanas imagines poni pro titulo, alibi diximus. Quod igitur hominis alicuius profani (si finxerimus euenisse factum) quasi Christi vel sancti alicuius in velo ecclesiæ Epiphanius imaginem vidisset effigiata; tamquam nefas id detestatus, illud ipse velum, diuino percitus zelo, discidit: hæc, inquam, dixerimus, si constare posset, vere Epiphaniij esse verba illa, quæ ad epistolam ostendimus addita; & sic ex sententia auctoritateque ipsius probari potius in Ecclesia vsum sacrarum imaginum viguisse. Quæ autem post hæc de altercatione Ioannis cum Epiphanio secuta sunt, vt singula singulis ex instituto reddamus annis, dicenda sunt anno sequenti.

a Tom. 3. An-
nal. anno D.
348. pag. 555.

IESV CHRISTI SIRICII PAP. THEODOSII IMP.
ANNVS ANNVS ANNVS
393. 9. 15.

T Recentissimus nonagesimus tertius Christi annus a Consulatu Theodosij tertio & Abundantij nomen accepit: quo idem Theodosius Imperator Honorium filium Imperatorem creat quarto Idus Ianuarij^b: id quidem Socrates, Prosper, & Marcellinus tradunt. Ceterum nonnulla data reperiuntur rescripta anno superiori sub titulo Honorij Imperatoris. Quo item anno, eclipsato mirifice Sole, tenebras factas esse quarta hora diei, ijdem qui supra auctores testantur, necnon S. Hieronymus in epistola ad Pammachium aduersus Ioannem Hierosolymitanum Episcopum, cum eius ita meminit:
C Nos, inquit, scindimus Ecclesiam, qui ante paucos menses, circa dies Pentecostes, cum, obscuro Sole, omnis mundus iam iamque venturum Iudicem formidaret, quadraginta diuersæ ætatis & sexus, presbyteris tuis obtulimus baptizandos? & certe quinque presbyteri erant in monasterio, qui suo iure poterant baptizare, sed noluerunt quicquam contra stomachum tuum facere: ne & hæc tibi de fide reticendi daretur occasio. An non tu potius scindis Ecclesiam, qui præcepisti Bethlehem presbyteris tuis, ne Competentibus nostris in Pascha baptismum traderent, quos nos Diospolim ad confessorem & Episcopum misimus Dionysium baptizandos?] hæc ipse, qui ob Paulinianum fratrem suum ab Epiphanio ordinatum (vt dictum est anno superiori) eundem Ioannem sibi patiebatur infensum: sed & quod sciret idem Ioannes ob errores Origenis ab eodem S. Hieronymo perstringi nonnihil, vehementiori eum odio insectabatur. Vt igitur hæc omnia manifestiora fiant, cœptam anno superiori narrari historiam de Ioannis Hierosolymorum Episcopi indignatione in S. Epiphanium Constantiæ in Cypro Episcopum prosequamur.

HONORIUS
IMP. CREA-
TUR.
b Socrat. lib. 5.
c. 24.

c Hieron. epist.
61.

Cum ex litteris ad ipsum ab eodem Epiphanio scriptis idem Ioannes magis magisque commotus esset: vt in sanctissimum virum iniuste exacerbatum hominem vel coaceret, vel saltem vt iniusti eius animi motus omnibus innotescerent, atque ipsius Ioannis culpa controuersiam illam abortam esse sciretur; S. Hieronymus aduersus eundem Ioannem ad Pammachium epistolam scripsit: quæ tum ex dicto Solis defectu certa nota temporis hoc anno scripta esse monstratur, tum etiam quod in eadem epistola ait, iam interlapso esse annos tredecim, ex quo ipse recessisset Antiochia & iuisset Constantinopolim, quod contigit anno Domini (vt demonstratum est) trecentesimo septuagesimo nono: a quo tempore numerando tredecim annos elapsos, hic ille annus esse demonstratur, quo decimus tertius absolutus dicitur, & inchoatus decimus quartus: his enim verbis Hieronymus Ioannem ipsum compellat^d: Satis multo dormisti tempore, qui post annos tredecim, nunc excitatus hæc loqueris: ob id enim & ego Antiochiam & ille Constantinopolim vrbes celeberrimas deseruimus, non vt te in populis prædicantem laudaremus, sed vt in agris & in solitudine adolescentiæ peccata desentes, Christi in nos misericordiam deflecteremus.] hæc de tempore.

TEMPVS SCRIP-
TAE EPISTO-
LAE HIERON.
IN IOANNEM.

d Hieron. end.
epist. 61.

Porro earum scribendarum litterarum necessitatem sibi incumbere S. Hieronymus intellexit, cum iam quod ille comminatus in Epiphanium erat, scripturum se in eum litteras, quæ vniuerso Christiano orbi notæ forent, opere perfecisset, cum eas accusationes

SCRIBENDI IN
IOANNEM HIE-
RONIMI RA-
TIO.

in dicta Epiphaniij epistola recensitas & confutatas in sanctissimum virum exaggerasset & amplificasset . præferebant Ioannis litteræ titulum ad Theophilum Episcopum Alexandrinum^a, sed tamen encyclicæ erant, publicæ & communes omnibus . Quod igitur ille eas ad Occidentales omnes dedisset : sanctus Hieronymus, cuius causa cum Epiphanio videbatur esse communis, quod ambo simul aduersus Origenis errorû defensores & disseminatores vindices pietatis insurrexissent, quorum causa prætextus illi omnes a Ioanne fuerant excogitari ; scribendi Romam ea de re ad Pammachiû, & Alexandriã ad Theophilum eius sedis Episcopum consiliû iniit ; sicq. aduersarijs litteris & calumnias confutare, & occulte serpentes hæreses cû hæreticis propalare decreuit.

^a Hieron. epist. 61.

De scriptis autem iisdem a Ioanne litteris ad Occidentales aduersus Epiphanium, ipse S. Hieronymus fidem facit illis verbis, quibus ad Theophilum scribens ait^b de Ioanne : Cumq. nos vsque ad præsentem diem dicta pacis ostensione lactauerit, Occidentalium sacerdotum commouit aures, &c.] meminit eiusdem epistolæ ad Occidentales scriptæ idem Hieronymus ad Pammachium scribens^c. At non ad Theophilum tantum & Occidentales aduersus Epiphanium Ioannes Legatos misit, sed in alias plures diuersasq. prouincias : nam ipse Hieronymus hæc habet in eadem epistola ad Pammachium : Ille per totum exinde triennium suas iniurias deuorat, priuataq. similitate contempta, fidei tantum correctionem postulat. Tu, qui sumptibus abundas, & totius Orbis religio lucrum tuum est, grauiissimos illos Legatos tuos huc illucq. transmittis, & dormientem senem ad respondendum suscitatis.]

^b Hieron. epist. 62.

^c Hieron. epist. 62.

Cum igitur ea Romæ ex litteris Epiphaniij in Ioannem, quarum (vt diximus) exemplaria vulgata erant, & Ioannis in Epiphanium aduersarijs scriptis ad Occidentales missis innotuissent ; & diuersorum in diuersa studia, vt fieri solet, animi ardentius commouerentur, cum alij Epiphanio, Ioanni alij fauerent : Pammachius vir clarissimus, de quo sæpe inferius, ad S. Hieronymû litteras dedit, quibus rogauit vt de mutuis altercationibus cum Ioanne apologeticam epistolâ scriberet, qua cunctæ inter eos versantes controuersia enucleatim expressæ, perspicuæ omnibus fierent. Cuius impulsu ipse Hieronymus eas ad Pammachium litteras dedit, quibus ista præfatur^d : Nosti, Pammachi, nosti, me ad hoc opus non inimicitijs, non gloriæ cupiditate descendere, sed prouocatum litteris tuis ex ardore fidei : ac velle, si fieri posset, omnes id ipsum sapere ; nec impatientiæ ac temeritatis posse reprehendi, si post triennium loquor.] tertius namque hic numeratur annus dissidiorum ; primus enim ille, quo de hæresibus Origenis Epiphanius Ioannem Hierosolymis coram redarguit ; secundus, quo idem Epiphanius pro sua defensione ad eundem Ioannem dictâ epistolam dedit ; tertius vero præsens, quo Ioannes ad Occidentales scripsit aduersus Epiphanium atque Hieronymum, cum & ipse Hieronymus rogatus ad Pammachium scripsit, qui his hæc subdit : Denique, nisi ad Apologiam, de qua nunc scribere institui, multorum animos diceres perturbatos, & in vtramque partem fluctuare sententiam, decreueram in incepto silentio permanere.] hæc de Hieronymi in scribendo aduersus Ioannem ad Pammachium ratione.

PAMMACHIUS VRGET HIERONYMUM SCRIBERE IN IOANNEM.

^d Hieron. epist. 62.

Quod autem ipse Ioannes redargutus ab Epiphanio dedisset litteras pro sui defensione (vt dictum est) ad Theophilum Episcopum Alexandrinum : cur non ad eum qui ipsum hæresis redarguerat, rescripsisset, & apud eum se purgasset, Hieronymus obijcit illis verbis^e : Ac primum, antequam epistolam tuam, quam scripsisti ad Episcopum Theophilum, interpretatam huic volumini inseram, & ostendam tibi me intelligere nimis cautam prudentiam tuam, exostulare tecum libet . Quæ hæc est tanta arrogantia, non respondere de fide interrogantibus ? tantam fratrum multitudinem & monachorum choros, qui tibi in Palæstina non communicant, quasi hostes publicos existimare ? Dei filius propter vnâ morbidâ ouem^f, nonaginta nouem in montibus derelictis, a lapas, crucem, flagella sustinuit.] et de Epiphanio, quem redarguentem contempserat, quod ad alios potius quàm ad eum rescripsisset, ista subdit : Hæc Papam Epiphanium, qui te aperte missis litteris hæreticum vocat. certe nec ætate, nec scientia, nec vitæ merito, nec totius Orbis testimonio maior illo es. si ætatem quæris, iuuenis ad senem scribes : si scientiam, non sic eruditus ad doctum ; licet te fautores tui disertiores Demosthene, acutiorem Chrysippo, sapientiores Platone contendant, & tibi ipsi forte persuaserint, De vita autem & fide nihil amplius dicam, ne te lædere videar.]

DE LITTERIS IOANNIS AD THEOPHILVM DATIS.

^e Hieron. epist. 61.

^f Matth. 18.

PLACERET IOANNI...

A dear.] subdit enim, ipsum Ioannem Macedonianorû & Arianorû olim, cum Orthodoxi fidei causa persecutione vexarentur, communicatione sœdatum esse, declinasseq. communicare cû confessoribus . Ac rursus : Scribe igitur ad hunc : responde epistolæ eius : sentiant ceteri fidem, eloquentiam, prudentiam tuam ; ne tibi solus disertus esse videaris . Cur ab alio prouocatus, aliorum arma conuertis ? Palæstinae interrogaris, & respondes Ægypto .

Sed dicis : Epistolam meam probauit Alexandrinus Episcopus . Quid probauit ? contra Ariam, contra Photinum, contra Manichæum bene locutum . Quis enim te hoc tempore arguit Arianum ? Quis tibi nunc Photini, Manichæiq. crimen impingit ? Olim ista emendata sunt, atque concussa . Non eras tam stultus, vt aperte defenderes hæresim, quam sciebas Ecclesiæ displicere . Noueras te, si hoc fecisses, statim loco mouendum, & solij tui delicias suspirabas : sic sententiam temperasti, vt nec simplicibus displiceres, nec tuos offenderes . Bene scripsisti, sed nihil ad causam pertinens . Vnde nouerat Alexandrinæ Ecclesiæ Pontifex, in quibus argueris ? quorum a te confessio postularetur ? Debueras tibi obiecta proponere, & sic ad singula respondere.] Sed quod Ioannes ad aliqua ab Epiphanio obiecta responderat, & non ad omnia, ista subdit : Octo tibi, vt statim probabo, de spe fidei Christianæ, quæstionum capita obiecta sunt . tria tantum tangis & præteris : in ceteris grande silentium est.] At quàm frigide illa tria diluerit ipse, sic pergit : Ipsa quoque tria quasi negligens atque securus, quasiq. aliud agens, & in quibus aut nulla aut parua sit quæstio, præteruolas, atque perstringis : et ira opertus ac tectus incedis, vt plus confitearis tacendo, quàm renuas disputando.]

THEOPHILVS TRANSACTA. RVM RERVVM IGNARVS.

C Sed de frigida ista defensione, seu potius astuta tergiuersatione, immo & hæresum velamento, ad Pammachium hæc supra ipse Hieronymus^a : Persuadere mihi vult quod pure credat : pure ergo & loquatur . Et si quidem vnum verbum, vel vnus sensus esset ambiguus, si duo, si tres : ignorantia veniam tribuerem, nec ea quæ aut obscura vel dubia sunt, de certis & perspicuis æstimarē . Nunc vero quæ ista simplicitas est, quæ super oua & aristas inter theatrales præstigias pendenti gradu incedere, vbique dubium, vbique suspectum ? putes eum non expositionem fidei, sed figuratam controuersiam scribere.] et paulo post auream hanc apponit sententiam : Nolo in suspitione hæreses quemquam esse patientem, ne apud eos qui ignorant innocentiam eius, dissimulatio conscientia iudicetur, si raceat.] et inferius : Numquam de amicorum iudicio glorieris . Illud verum est testimonium, quod ab inimica voce profertur : alioqui si D amicus pro te dixerit, non testis, aut iudex, sed fautor putabitur.] hæc & alia plura Hieronymus, tum ipsi Ioanni, tum alijs significans, veram fidei confessionem nullis esse circumducendam verborum inuolucris ; sed eum qui quæritur, patenter, constanter, sincereq. profiteri debere : suspectumq. reddi omnem qui amphibologiarum obscuritatibus atque perplexitatibus in re tam seria ludit .

^a Hier. epist. 62. DE FRIGIDA DEFENSIONE IOANNIS.

At quænam essent octo illæ in eum obiectiones de fide Catholica violata, idem ipse Hieronymus ibi recenset his verbis^b : Primum quod de libro *ὁμιλίαν ἀρχαίων*, Origenis videlicet, vbi loquitur : Sicut enim incongruum est dicere, quod possit Filius videre Patrem ; ita inconueniens est opinari, quod Spiritus sanctus possit videre Filium . Secundum, quod in hoc corpore quasi in carcere sunt animæ religatæ ; & antequam homo fieret, in paradiso inter rationabiles creaturas in caelestibus commoratae sunt : vnde postea in consolationem suam anima loquitur in Psalmis^c : Priusquam humiliarer, ego deliqui : et cetera his similia . Tertium, quod dicat & diabolû & dæmones acturos poenitentiam aliquando, & cum sanctis vltimo tempore regnuros . Quartum, quod tunicas^d pelliceas humana corpora interpretetur, quibus post offensam & eiectionem de paradiso Adam & Eua induti sunt : haud dubium, quin ante in paradiso sine carne, neruis, & ossibus fuerint . Quintum, quod carnis resurrectionem, membrorumq. compagem, & sexum, quo viri diuidimur a feminis, apertissime neget, tam in explanatione primi psalmi, quàm in alijs multis tractatibus . Sextum, quod sic paradysum allegorizet, vt historia auferat veritatem ; pro arboribus^e Angelos, pro fluminibus virtutes caelestes intelligens ; totamq. paradysi continentiam tropologica interpretatione subuertat . Septimum, quod aquas^f, quæ super caelos in Scripturis esse dicuntur, sanctas, supernasq. virtutes, quæ super terram & infra terram, contrarias & dæmoniacas esse arbi-

^b Hieron. epist. 61.

HAERESVM ORIGENIS CAUSA IOANNIS.

^c Psal. 118.

^d Gen. 3.

^e Gen. 2.

^f Psal. 148.

tritur.

tretur. Octauum, quod extremum obijcit, *Epiphanius scilicet*, imaginem & similitudinem Dei, ad quam homo conditus fuerat, dicit ab eo perditam, & in homine post paradysum non fuisse. Hæ sunt sagittæ, quibus confoderis; hæc tela, quibus in tota epistola vulneraris: excepto eo, quod tuis genibus aduolutus, sanctamq. caniciem, seposito parumper sacerdotis honore, substernens, deprecatur salutem tuam.]

Hos Origenis errores cum Ioannes ac tota illa Origenistarum schola, nempe Rufinus, Palladius, & alij complures in Ægypto monachi inferius nominandi summæ sapientiæ titulo exponerent: si quos scirent secus sentire, eosdem rudes & simplices ac plane animales homines nominabant, necnon Pilosiotas, noua voce pro ludibrio nuncupabant, non autem Pelosiotas, vt deprauate legitur, sed Pilosiotas, hac voce fugillantes atque subfannantes Catholicos, quasi crederent mortuos resurrecturos etiam cum pilis, dum recte dicerent eos resurrecturos cum singulis corporis membris; cū illi ex Origene corpora cum suis membris resurrectura negarent: vnde Hieronymus^a: Dicentibusq. nobis, vtrum capillos & dentes, pectus & ventrem, manus & pedes, ceterosq. artus ex integro resurrectio exhibeat: tunc vero risu se tenere non possunt, cachinnoq. ora soluentes, tonsores nobis necessarios, & placentas, & medicos, ac sutores ingerunt.] et alibi: Pilosiotas nos appellant & luteos, animalesq. & carneos, quod non percipiamus ea quæ sunt spiritus.] eadē quoque ita rursus^b: Hæ, inquit, sunt strophæ vestræ atque præstigiæ, quibus nos Pilosiotas & iumenta, & animales homines dicitis.] hæc quidem communiter in omnes Orthodoxos ab Origenistis iactari solita erant: sed quæ priuatim Ioannes in Epiphanium effutijisset, Hieronymus eadem^c ad Pammachium epistola prodit.

At illud primum de Ioanne dicendum, ipsum inuerecunde nimis asserere ausum esse litteris illis ad Theophilum scriptis, se numquā ab Epiphanio reprehensam Origenis erroris ante querelas illas de ordinato Pauliniano: quali sanctissimus vir ille non zelo Catholicæ fidei, sed priuati odij causa in ipsum Ioannem exacerbatus fuisset. subdolam hanc excusationem & prætextum coarguens ipse Hieronymus, ista subdit^d: Fefellisti absentē, & litteræ tuæ peregrinis auribus blandiuntur. Nos hic eramus, cūcta nouimus, quando contra Origenē in ecclesia tua Papa Epiphanius loquebatur; quando sub illius nomine in vos iacula torquebatur. Tu & chorus tuus canino rictu, naribusq. contractis, scalpentes capita, delirum senem nutibus loquebamini. Nonne ante sepulchrum Domini, misso archidiacono, præcepisti, vt talia disputans; conticesceret? Quis hoc vquam presbytero suo coram plebe imperauit Episcopus? Nonne cū de *ἡρώδου* pergeretis ad Crucē, & ad eū omnis ætatis & sexus turba conflueret, offerens paruulos, pedes deosculans, simbrias vellens, &c.] Ne prætereas, rogo, sed considera, quæ hic tibi obiter lectio suggerit, lector, nempe antiquū morem osculandi pedes Episcoporum; vt non adeo mireris, cum vides Fideles osculari pedes summi Pontificis. Pergit vero Hieronymus:

Cumq. non posset promouere gradum, sed in vno loco vix fluctus inundantis populi sustineret; tu tortus inuidia aduersus gloriosum senem clamitabas; nec erubuiisti in os ei dicere, quod volens & de industria moraretur. Recordare, quæso, illius dici, quando ad horam septimam inuitatus populus spe sola, quasi postea auditurus Epiphanium esset, detinebatur, quid tunc concionatus sis. nempe contra Anthropomorphitas, qui simplicitate rustica Deum habere membra, quæ in diuinis libris scripta sunt, arbitrantur, furens & indignans loquebaris: oculos & manus & totius corporis truncum in senem dirigebas, volens illum suspectū facere stultissimæ hæreseos. Postquam lassus ore arido, resupinaq. ceruice ac trementibus labijs conticuisti, & tandem totius populi vota completa sunt: quid tibi fecit delirus & fatuus senex? Surrexit, vt se indicaret pauca dicturum esse: salutataq. & voce & manu Ecclesia: Cuncta, inquit, quæ locutus est collegio frater, ætate filius meus contra Anthropomorphitarum hæresin, bene & fideliter locutus est; quæ mea quoque damnatur voce. sed æquum est, vt quo modo hanc hæresin condemnamus, etiam Origenis peruersa dogmata condemnemus. Qui risu omnium, quæ acclamatio consecuta sit, puto quod retineas. Hoc est illud, quod in epistola tua dicis, loquentem illum ad populum quæ vellet, & qualia vellet. Scilicet delirabat, qui in regno tuo contra tuam sententiam loquebatur. Quæ vellet, inquis, & qualia vellet. Vel lauda, vel reprobata. Quid & hic dubius incedis? Si bona erant quæ loquebatur, cur non aperte prædicas? si mala, cur non constanter reprehendis?]

hæc &

A hæc & alia in eum Hieronymus: atque vehementer commotus, ac stomachatus in hominem insultantem in sanctissimum senem, ista iure subdit: Nisi me honor sacerdotij, & veneratio nominis refrenaret, & scirem illud Apostoli^a: Nesciebam, fratres, quod Pontifex est: scriptum est enim: Principi populi tui non maledices: qua vociferatione & indignatione verborū de tua narratione conquererem? licet ipse nominis tui extenuas dignitatem, cum patrem pene omnium Episcoporum, & antiquæ reliquias sanctitatis & opere & sermone despicias.] ista Hieronymus modo in Ioannem, quem eadem epistola satis ignominia fugillatum ante reliquerat, in memoriam reuocans & scriptis signans eius consuetudinem pristinam cum hæreticis, & conuersionem eiusdem ad fidem Catholicam spe adipiscendi Episcopatus forinsecus demonstratam.

Quod vero idem Ioannes litteris illis suis ad Theophilum de Epiphanio addiderat, ipsum eadem concione Ioannē laudasse, & Catholicæ fidei esse, omni populo declarasse: quàm id mendaciter dixerit, & quanta affectus nausea fuerit Ioannis prædicatione Epiphanius; præter illa quæ nuper sunt relata, hæc addit de his quæ eadem die postea facta sunt^b: Hæc quàm vere dixerit, & nos testes sumus, qui audiui mus: ad quos tuis vocibus perturbatus venit exanimis, temere se communicasse dicens. Rogatusq. ab omni monasterio, vt ad te de Bethlehem reuerteretur: tantorum preces non ferens, sic reuersus est vespere, vt medio noctis aufugeret. Et litteræ ad Siricium Papam probant: quas si legeris; peruidebis, quo modo tua dicta miratus sit, & Catholica declarauerit.] hæc Hieronymus: qui dum citat eiusdem Epiphaniij epistolam ad Siricium Papam, ipsam hoc anno ab eo scriptam esse, quo ad Pammachium idem Hieronymus scripsit, indicat eadem epistola ad Pammachium in fine, vbi omnes de eius rei controuersia ab ipso Epiphanio scriptas epistolas recenset, cum ait: Præsto sunt plures epistolæ Epiphaniij, vna ad ipsum Ioannem (de qua supra) alia ad Episcopos Palæstinos, & nuper ad Romanum Pontificem: in quibus dicit, se eum coram multis de dogmatibus arguentem non meruisse responsum.]

At quod rursus ad Ioannis datam ad Theophilum epistolam spectat: turpis quoque adulationis Hieronymus illum redarguit, cum ei tribuat quod non decet; simulq. vaftrum hominis consilium aperit, ista subdens post longam disputationem Origenis errorum, quibus ipsum consensisse demonstrat^c: Scribit, inquit, ad Theophilum Episcopum Apologiam, cuius istud exordium est: Tu quidem, vt homo Dei & Apostolica ornatus gratia, curam omnium Ecclesiarum, maxime eius quæ in Hierosolymis est, sustines; cum ipse plurimis sollicitudinibus Ecclesiæ Dei, quæ sub te est, distringaris.

D Laudat faciem, ad personam Principum trahit. Tu, qui regulas quæris Ecclesiasticas, & Nicæni Concilij canonibus vteris, & alienos clericos & cū suis Episcopis commemorantes tibi miteris vsurpare, responde mihi: Ad Alexandrinum Episcopum Palæstina quid pertinet? Ni fallor, hoc tibi decernitur, vt Palæstina metropolis Cæsarea sit, & totius Orientis Antiochia. Aut igitur ad Cæsariensem Episcopum referre debueras; cui, spreta communionem tua, communicare non noueras: aut si procul expetendum iudicium erat, Antiochiam potius litteræ dirigendæ. Sed noui, cur Cæsaream, cur Antiochiam nolueris mittere. sciebas quid fugeres, quid vitares. maluisti occupatis auribus molestiam facere, quàm debitum Metropolitanano tuo honorem reddere.] hæc cum tam constanter S. Hieronymus ingerat, Episcopumq. Hierosolymitanum sub Cæsariensi constitutum affirmet: iam satis perspicue intelligere potes, nihil innouatum in Concilio Constantinopolitano de sedium prærogatiuis in Nicæno Concilio constitutis: nam S. Hieronymum, qui eo tempore apud Gregorium Nazianzenum versatus est, præterijisse non potuit, si quid ibi aliter decretum fuisset.

Post hæc autem de legatione Isidori presbyteri ac monachi Alexandrini a Theophilo eius Ecclesiæ Episcopo Hierosolymam missi, deq. litteris per ipsam a Ioanne Hierosolymorum Episcopo ad Theophilum datis, idem Hieronymus agit ex verbis in primis earundem Ioannis litterarum ad Theophilum redditarum: dum eum fugillat, quod ad cælū ferat præconijs Isidorum consodalem in hæresi, hominem Origenistam. Erant ista verba Ioannis ad Theophilū de Isidoro scribentis: Misisti religiosissimū hominem Dei, Isidorum presbyterum, virum potentem, tam ex ipsa incessus & habitus dignitate, quàm diuinæ intelligentiæ, curare etiam eos qui animo vehementer ægrotant, si tamen sensus sui languoris habeant. Homo Dei mittit hominem Dei: nihil interest.

IN VNCTA CVM
IMPIETATE
DERISIO.^a Hieron. epist.
65.^b Hieron. epist.
61.^c Hieron. ad Pammach.
epist. 61.RES GESTAE
EPIPHANII
CVM IOANNE
HIEROSOLYMIS
^d Hieron. epist.
61.IOANNES IN
EPIPHANIAM
COMMOTVS.^a Act. 23.IOANNES CALV-
LVMNIOVS
ARGVITVR ET
MENDAX.^b Hieron. epist.
61.IOANNIS ADV-
LATIO REDAR-
GVITVR.^c Hieron. epist.
61.ARGVITVR A-
PERTAE FALSI-
TATIS CANON
CONSTAN. SY-
NODI.DE LEGATIO-
NE ET PERSO-
NA ISIDORI.

interest inter presbyterum & Episcopum : eadem dignitas mittentis & missi.] ad hæc A Hieronymus : Hoc fatis imperite : In portu (vt dicitur) naufragium . Iste Isidorus , qui in cælum tuis laudibus tollitur , id ipsum infamatur Alexandria , quod tu Hierosolymæ : ex quo non Legatus aduenisse videtur , sed socius . Alioquin & litteræ manu eius scriptæ , quæ ante tres menses legationis ad nos directæ erant portantes errorem , Vincentio presbytero redditæ sunt , quæ usque hodie ab eo tenentur : quibus cohortatur ducentum exercitus tui (puto Ruffinum) vt super petram fidei stabili persistat gradu , nec nostris nanijs terreatur . Pollicetur se , antequam legationis esset vlla suspicio , venturum Hierosolymam , & ad aduentum suum illico aduersariorum cuneos proterendos .] hæc & alia plura Hieronymus de Isidoro , quibus demonstrat eum fuisse potentissimum Origenistarum antesignanum . atque ad postremum illam in Ioannem eum adeo laudantem querelam subiungit : Videte , quid faciat concordia dogmatum : Isidorus , qui vt hæc B significaret , eius socius erat , homo Dei , & presbyter *θεοφιλος* , & vir potens , & sacro ac venerabili incessu , & diuinæ intelligentiæ , & Hippocrates Christianorum vocatur : ego misellus , dum in solitudine delitescō , a tanto Pontifice repente truncatus , presbyteri nomen amisi .] quibus significare videtur , se excommunicatum a Ioanne fuisse . Sed de his infra .

Quid autem hac legatione , cum a Theophilo Hierosolymam missus est , egerit Isidorus cum ipso , Hieronymus ipse declarat . Sed primo intelligas opus est legationis eius causam ; nempe Theophilum egisse sequestrem , vt dissidia inter Ioannem & alios Episcopos necnon ipsum Hieronymum pace componeret : nesciebat autem adhuc qui eum misit Theophilus , Isidorum ipsum Legatum erga Ioannem esse propensorem , & C studere Origenistis . Hic igitur Hierosolymam cum venisset , quod ante pollicitus erat (vt diximus) litteris , egregie præstitit , nimirum , vt aduersus Orthodoxos pro Origenis hæresis sectatoribus infatigabili studio laboraret : confestimq. ex Legato se derexit Origenistam . Nam quod sciret S. Hieronymum acerrimum Origenistarum aduersarium (fuerat enim id expertus , cum tertio eum inuisset) litteras a Theophilo ad ipsum scriptas illi reddere noluit . Testatur id quidem Hieronymus , cum hæc ait ^a : Cum ergo huc venisset , & accessisset ad nos tribus vicibus , & admonisset tam diuinæ sapientiæ tuæ , quam propriæ intelligentiæ habentia medicinam verba : nec profuit alicui , nec profuit ei quisquam . Hic , qui ad tres vices dicitur ad nos accessisse , vt & in veniendo mysticum numerum conseruaret , qui Theophili Episcopi mandatum nobis loquebatur , litteras ad nos ab eo missas noluit reddere . Cumq. diceremus : Si Legatus es , redde D legationis epistolas : si epistolas non habes , quo modo Legatum te probabis ? Respondit , se habere quidem litteras ad nos , adiuratum tamen ab Hierosolymorum Episcopo , ne nobis eas redderet . En Legati constantia : qui vt pacem faceret , & suspensionem in alteram partem fauoris excluderet , æquum se vtriusque præbuit , &c.] persistit in eodem officio Isidorus , nimirum , vt qui ad causam pacis tractandam venerat , usque ad profectioem causam Origenistarum indefesso studio procurarit . nam inquit S. Hieronymus : Hæc ipsa Apologia (*Ioannis scilicet ad Theophilum scripta*) de qua nunc sermo est , Isidoro præsentem , & multum collaborante , dictata est ; vt idem esset & dictator & baiulus litterarum .]

Sed sicut priuatis Isidori studijs omnis spes pacis intercepta est , cum tantum abfuerit quod procurauerit abdicationem hæresum Origenis , quarum causa dissidium factum esset & conflata discordia , vt easdem stabilire curarit : ita Ioannis opera irri E tum cassumque redditum fuit opus paulo ante ea de causa ab Archelao Comite impensum : hunc illum putamus Archelaum , ad quem Præfectum Augustalem extat ^b Imperatorum ; rescriptum post annos tres datum , Cæsario & Attico Consulibus . Quid autem pro pace ipse conatus sit , & quem finem res fortita fuerit , idem sanctus Hieronymus ita narrat , cum primum ait ^c : Alicubi ne dictum , aut tibi alicubi mandatum est , quod sine satisfactione fidei communionem tuam subiremus ? Quando per virum disertissimum & Christianissimum Archelaum Comitem , qui sequester pacis erat , condictus locus foederis fuit : nonne hoc in primis postulatum est , vt futuræ concordiæ fides iaceret fundamentum ? Pollicitus est Ioannes esse se venturum . Instabat dies Paschæ : frequens monachorum turba conuenerat : expectabaris in loco : quid faceres , nesciebas . Repente mandasti , agro-
tare

THEOPHILVS
LABORAT PRO
PACE .^a Hieron. epist.
61.ARCHELAVS
COMES LABO-
RAT PRO CON-
CILIANDA
CONCORDIA .^b l. 9. de iurif.
di. C Theod.^c Hieron. epist.
61.

A tare nescio quam : illo die te non posse venire . Ludione , an Episcopus hæc loquitur ?
Pone verum esse quod dicis . propter vnus mulierculæ delicias , ne te absente doleat caput , fastidium sustineat , stomacho perfrigescat , Ecclesiæ causam negligis ? tot viro-
rum & Christianorum & monachorum contemnis præsentiam ? Nolumus occasionem dare : videbamus enim stropham : dilationis tuæ iniuriam patientia vicimus . Rescribit Archelaus : monet altero & tertio die manere . At ille occupatus (muliercula enim vomere non cessauit) dum nauream euassisset , nostri penitus oblitus est .] hæc ipse , quæ quidem , vt dixi , paulo ante Isidori legationem contigerant ; nam subdit ; Post duos ergo menses tandem expectatus venit Isidorus , &c.]

Porro cum Ioannes sensisset Hieronymum sibi præ ceteris aduersari , pugnareq. aduersus Origenistas ; quibus valuit eum molestijs afficere conatus est . Etenim ab eo se ex-
B communicatione mulctatum , vetitum esse ingredi Sepulchrum , inferius his verbis significat , cum simul doceret cetera quæ ab eodem Ioanne in Orthodoxos fuerant perpetrata : An non tu scindis Ecclesiam , qui mandas clericis tuis , vt si quis Paulinianum ab Epiphano Episcopo consecratum presbyterum dixerit , ecclesiam prohibeatur intrare ? Ex quo tempore usque in præsentem diem videmus tantum specum Dominis & hæreticis intrantibus , procul positi suspiramus . Nos ne sumus , qui Ecclesiam scindimus ; an ille , qui viuis habitaculum , mortuis sepulchrum negat , qui fratrum exilia postulat ? Quis potentissimam illam feram totius Orbis ceruicibus imminentem , contra nostras ceruices spiritualiter incitauit ? Quis cisa sanctorum & innoxias cineres hucusque verberari ab imbribus finit ? His nos blandimentis bonus pastor inuitat ad pacem , & proprium arguit facere principatum , qui omnibus Episcopis rectam dumtaxat fidem tenentibus & communionem & societate sociamur .] hæc Hieronymus : qui tamen nequaquam ex Bethlehem pulsus est : nam cum ipse superius isdem compellationibus hominem vrget , ait : Quis scindit Ecclesiam ? nos , quorum omnis domus Bethlehem in ecclesia communicat : an tu , qui aut bene credis , & superbe de fide taces ; aut male , & vere scindis Ecclesiam ?] Cur autem e monasterio Bethlehem eiectus non fuerit , nec a Bethlehemiticæ ecclesiæ ingressu penitus interdictus ; non aliam puto causam , quam reuerentiam S. Paulæ clarissimæ feminae , quam ob insignem generis nobilitatem ipsi etiam prouinciarum Præsides (vt superius vidimus de Melania) prosequerentur honore , atque frequentarent obsequijs . Quo modo autem post hæc conatus sit idem Ioannes auxilio Præsidentum Hieronymum exilio damnatum ablegare , dicemus paulo post . Sed prosequamur reliqua .

D Ad postremum autem eadē refricans ipse Hieronymus , quæ ab ipso Ioanne ad Theophilum fuerunt scripta de ordinatione Pauliniani ab Epiphano factas ; quæ in eis coaceruata fuere mendacia aperit , atque redarguit , sic dicens ^a : Si causa discordiæ non ex diffensione fidei est , sed ex Pauliniani , vt dicit , ordinatione descendit : quæ tanta stultitia est , volentibus occasionem dare , nolite respondere ? Confitere fidem ; sed tamen responde quod quereris : vt omnibus luceat , non de fide , sed de ordinatione esse certamen . Quamdiu enim interrogatus de fide tacueris , potest tibi aduersarius dicere : Non est ordinationis causa , sed fidei .] ita ipse , qui & in epistola ad Theophilum hæc & alia ab eodem conficta redarguit his verbis ^b : Fratrem meum causam dicit esse discordiæ , hominem , qui quiescit in monasterij cellula , & clericatum non honorem interpretatur , sed onus . Cumq. nos usque ad præsentem diem ficta pacis ostensione lactauerit , Occidentalium sacerdotum commouit aures , dicens eum adolescentulum & pene puerum in parochia sua Bethlehem presbyterum constitutum . Si hoc verum est , cuncti Palæstini Episcopi non ignorant : monasterium enim S. Epiphaniij nomine vetus dictum , in quo frater meus ordinatus est presbyter , in Eleuteropolitano territorio , & non in Helienti situm est . Porro ætas eius & beatitudini tuæ nota est ; & cum ad triginta annorum spatia iam peruenerit , puto eam non in hoc esse reprehendendam , quæ iuxta mysterium assumpti hominis in Christo perfecta est .] & paulo post : Certe ipse , quando Episcopus ordinatus est , non multum ab ea , in qua nunc frater meus est , distabat ætate . Vel si hoc in Episcopis licet , in presbyteris non licet , ne per antiphrasim a suo nomine discrepare videantur : cur ipse aut eius , aut minoris ætatis , & quod his amplius est , ministrum alterius Ecclesiæ ordinauit presbyterum ?] & ad Pammachium ^c : Vbi Paulinianum mentitus es puerum , illuc puerum mittis presbyterum : itemq. Theosebam Tyriæ ec-
clesiæ

QUANTA IO-
ANNES IN OR-
THODOXOS .DE CAUSA
PAULINIANI .
^a Hieron. epist.
61.^b Hieron. epist.
62.^c Hieron. epist.
61.

clesiæ diaconum facis presbyterum, & contra nos armas, illiusq. in nos abuteris eloquentia. Tibi soli licet Ecclesiæ iura calcare. Tu quicquid feceris, norma doctrinæ est: et non erubescis ante tribunal Christi iudicandum tecum Epiphaniū prouocare.] hæc ipse & multa alia id genus ad Pammachium habet.

Quod vero sciret Theophilum Episcopum Alexandrinum Ioannis litteris anteuersum, qui (vt ille scripserat) existimans ob rem friuolam, nempe ordinationis Pauliniani causa, non autē tuendæ Catholicæ fidei, eos sic inter se ipsos fuisse altercatos, pro pace inter eos concilianda Legatum miserat Isidorum in Palæstinam, & pacis conciliatrices ad vtramque partem litteras dederat: S. Hieronymus ad eundem Theophilum, quem nosset fuisse Ioannis mendacijs male persuasum, litteras dedit, quibus eidem rerum gestarū veritatem puro sincerōq. sermone significaret; seq. pacem, quam offerebat, optare, modo veram pacem, quæ compendio, non autem dispendio fidei Catholicæ comparetur. Ac post multa, quo tandem progressus & quid demum contra ipsum Ioannes molitus sit, declarat his verbis: Nuper nobis postulauit & impetrauit exilium: atque vtinam implere potuisset, vt sicut illi voluntas imputatur pro opere, ita & nos non solum voluntate, sed & effectu coronam haberemus exilij. Fundendo sanguinem, & patiēdo magis quàm faciendo contumelias, Christi fundata est Ecclesia, persecutionibus creuit, martyrio coronata est. Aut si isti soli, iuxta quod legimus, amant rigorem, & non nouerunt persecutionem sustinere, sed facere: sunt & hic Iudæi, sunt variorum dogmatum hæretici, & maxime impurissimi Manichæi: cur eorum ne verbo quidem quemquam audent lædere, nos solos expellere cupiunt? Nos soli, qui Ecclesiæ communicamus, Ecclesiam scindere dicimur? Oro te, nonne æqua est postulatio, vt aut illos nobiscum expellant, aut nos cum illis teneant? Nisi quod in eo magis honorant, quos saltem exilio ab hæreticis separant.] hæc ipse: sed quàm dedecens esset, hæc irrogari ab ipso Ioanne, qui professione monachus erat, ista mox subdit:

Monachus, proh dolor, monachis minatur & impetrat exilium, & hoc monachus Apostolicam cathedram habere se iactans. Non nouit terrori natio ista succumbere, & impendenti gladio magis ceruices quàm manus subiicit. Quis enim monachorum exul patriæ, non exul est mundi? Quid opus est auctoritate publica, & rescripti impendijs, & toto Orbe discursibus? tangat saltem digitulo; & vltro exhibimus. Domini est terra & plenitudo eius. Christus loco non tenetur inclusus. Præterea quod scribit nos pergere tecum Romam, & Ecclesiæ communicare ei, a qua videmur communione separati: non est necesse ire tam longe, & hic in Palæstina eodem modo ei iungimur.] His plane docet sanctus Hieronymus, non ob id quod exciderit a communione Ioannis, exclusum se esse a communione Catholicæ Ecclesiæ, qui communicet cū Romano Pontifice: ex quibus videas, communione Romanæ Ecclesiæ (quod alias sæpe dictum est) quemlibet declarari Catholicæ communionis esse participem. hæc & alia plura Hieronymus ad Theophilum: quibus ille persuasus, post hæc (vt dicemus) fuit causæ Epiphani, Hieronymi, & aliorum in Palæstina Orthodoxorum, immo fidei Catholicæ aduersus Ioannem, Rufinum, & alios Origenistas.

Inter hæc autem, dum controuersia huiusmodi Hierosolymis agerentur, quid passus idem ipse Hieronymus fuerit a pseudomonacho aduersariorū arte submisso ad surripiendam epistolam Ioannis ab ipso in Latinum translata, idem ipse ea epistola, quam post hæc sequenti anno scripsit ad Pammachium, declarat his verbis: Ante hoc ferme biennium miserat Ioanni Episcopo supradictus Papa Epiphanius litteras, arguens eum in quibusdam dogmatibus, & postea clementer ad pœnitentiam prouocans: harum exemplaria certatim Palæstinæ rapiebantur, vel ob auctoris meritū, vel ob elegantiam scriptionis. Erat in monasterio nostro vir apud suos haud ignobilis, Eusebius Cremensis: qui, cum hæc epistola per multorum ora volitaret, & mirarentur eam pro doctrina & puritate sermonis docti pariter & indocti; cœpit a me obnixè petere, vt sibi eam in Latinū verterem, & propter intelligendi facilitatem apertius explicarem: Græci enim eloquij penitus ignarus erat. Feci quod voluit, accitoq. notario, raptim celeriterq. dictaui, ex latere in pagina breuiter annorans, quem intrinsecus sensum singula capitula continerent; siquidem & hoc vt sibi soli facerem, oppido flagitabat: postulauitq. ab eo mutuo, vt domi haberet exemplar, nec facile in vulgus proderet. Res ita anno & sex mensibus transijt, donec supradicta interpretatio de scrinijs eius nouo

HIERONYMVS THEOPHILVM CEPTIOREM REDDIT EPISTOLA.

DIATMA

Hieron. epist. 62.

IOANN. EPISC. HIEROSOLYM. PERSEQVITVR HIERONYMVM

b Psal. 23.

HIERONYMVS FALSARIVS HABITVS.

c Hieron. epist. 101.

A nouo præstigio Hierosolymam commigrauit. Nam quidam pseudomonachus, vel accepta pecunia (vt perspicue intelligi datur) vel gratuita malitia, vt in cassum corruptor nititur persuadere, compilatis chartis eius & sumptibus, Iudas factus est proditor: deditq. aduersarijs latrandi contra me occasionem, vt inter imperitos concionarentur, me falsarium, me verbum non expressisse de verbo: pro honorabili dixisse, carissimum, & maligna interpretatione (quod nefas dictu sit) ἀδίστατον ὄντων ἀπειρήτων, id est, reuerendum auribus omnium, noluisse transferre. Hæc & iniustissimi modi nugæ crimina mea sunt.] ita ipse, qui ea occasione egregiam illam tractationem de optimo genere interpretandi scripsit ad Pammachium anno sequenti: quacum in primis se purget ab illata calumnia, denique aperte docet quinam fuerint obiectorum criminum architecti, cum ait: Hæc non est illius culpa, cuius sub persona alius agit tragœdiam, sed Rufini & Melaniæ magistrorum eius, qui illum magna mercede nihil scire docuerunt.] et in fine: Excessi mensuram epistolæ, sed non excessi doloris modum: nam qui falsarius vocor, & inter mulierum radios & tetrina dilanior, contentus sum crimen abnuere, non referre. Vnde arbitrio tuo cuncta permitto, vt legas ipsam epistolam tam Græcam quàm Latinam, & illico intelliges accusatorum meorum nenas & probrosas querelas.] hæc Hieronymus.

Sed quàm impudens id scelus extiterit, fraudulentè chartas surripere, & quàm acres quàmque seueras leges sæculi vindices haberet, recenti demonstrat exemplo, cum ait: Ac primum, antequam de translatione respondeam, volo interrogare eos, qui malitiam, prudentiam vocant. Vnde apud vos exemplar epistolæ? Quis dedit? Qua fronte profertis, quod scelere redemistis? Quid apud homines tutum erit, si ne parietibus quidem & scrinijs nostra possumus secreta celare? Si ante tribunalia Iudicum hoc vobis crimen impingerem; reos legibus subiugarem, quæ etiam pro vtilitatibus Fisci noxijs delatoribus pœnas statuant, & cum suscipiant prodicionem, damnant proditorem. Lucrū videlicet placet, voluntas displicet. Dudū Efychiū, virū Consularem, contra quem Patriarcha Gamaliel grauissimas exercuit inimicitias, Theodosius capite damnauit, quod sollicitato notario, chartas illius inuassisset.] fuit iste Gamaliel Iudæorum Patriarcha temporibus Theodosij & filiorum, aduersus quem Theodosij iunioris rescriptum exhibitat. Subdit & de alijs proditoribus exempla a Romanis supplicio affectis, atque addit: Quod leges publicæ, quod hostes tuentur, quod inter bella & gladios sanctum est, hoc nobis inter monachos & sacerdotes Christi intutum fuit. Et audet quidam ex eis, adducto supercilio, & concrepantibus digitis, eructare, & dicere: Quid enim si redemit, si sollicitauit? fecit quod sibi profuit. Mira sceleris defensio, quasi non & latrones & fures & pyratae faciant quod sibi prodest.] hæc & alia plura in sui defensionem & aduersariorum accusationem forti vehementiq. ingerit oratione. Quod vero de Efychio viro Consulari, vltimo damnato supplicio, ingerit, & de scriptis Iudæorum ab eo surreptis: ad id plane pertinere existimo, quod Theodosius hoc anno aduersum iniuriam irrogantes Iudæis, conuentus illorum prohibentes, vel synagogas diripere vel destruere tentantes, ad Comitem Orientis III. Kalendas Octobris rescriptum dedit.

Iam vides, lector (quod non sine immenso animi dolore recolimus) quinam fuerint præcipui Hieronymi aduersarij & Origenistarum patroni, Rufinus scilicet, atque Melania. Proh dolor! tanto totius Catholicæ Ecclesiæ scandalo, ita mutatus est in inimicum Hieronymo amicus carissimus ille Rufinus, cui quàm ardens amicitia vinculis & insolubilibus necessitudinis nexibus ipse Hieronymus astrictus esset, vel vno saltem illo declarat elogio, cum eundem vna cum Melania visitantem Ægypti monasteria e solitudine Syriæ litteris inuisens, atque salutans, inter alia plurima amoris signa, sic ait: Credas mihi, frater, non sic tempestate iactatus portum nauta prospectat; non sic sitientia imbres arua desiderant; non sic curuo assidens littori anxia filium mater expectat. postquam me a tuo latere subitus turbo conuulsit, postquam glutino charitatis hærentem impia distraxit auulsio, &c.] quanta enim animi solitudine saluum sibi cuperet quod haberet, neve propter absentiam aliquod vel leue saltem pateretur dispendium amicitia, pertimesceret; ad finem illud, quod memoria tenacius retineret, apposuit: Obsecro te, ne amicum, qui diu quæritur, vix inuenitur, difficile seruatur, pariter cum ocu-

Hieron. epist. 101. HIERONYMVS PRODITORES EXAGITAT.

b l. 22. de Iudæis. C. Theod.

l. 9. de Iudæis. Cod. Theod. TAMENT ABN... LIS... CASVS.

Hieron. epist. 44.

lis mens amittat. Fulgeat, cui libet, aurum, & pompaticis ferculis corusca ex farcinis metalla radiant: charitas non potest comparari, dilectio pretium non habet: amicitia quæ desinere potest, vera numquã fuit.] En quibus ipse circumdat vallis amicum, ne eos, volens licet, transilire absque ignominia nota valeret. Sed secutus alienos Ruffinus infelix, terga vertit amico; merensq. transfuga in castris hostium, inde in amicum ac fratrem furens, prodit dux impiorum armatus, nulla prorsus alia causa compulsus, quam vt aduersantes Catholicae veritati Origenis errores saluos feruet atque propugnet: ipsum quidem haud segniter, vel loco nouissimo, sed inter primos militasse, Epiphanius dicta epistola ad Ioannem indicare videtur, dum inter tot defensores Origenis ipsum tantum nominat, ac bene precatur his verbis: Te autem, frater, liberet Deus, & sanctum populum Christi qui tibi creditus est, & omnes fratres qui tecum sunt, & maxime Ruffinum presbyterum, ab hæresi Origenis, & ab alijs hæresibus & perditione earum.] hæc Epiphanius.

RUFFINI ACERBISSIMVS CASVS.

Hieron. epist. 60.

LVGVBRIS MELANIAE STAPTVS.

Hieron. epist. 25.

Sed maiori me dolore fauciat, angore cruciat, atque mærore consternit Melaniæ acerbissimus casus. Hæccine vidua illa clarissima, ornamentum Romanarum feminarum, decus summum Christianorum, viuumq. exemplar Christianæ philosophiæ, quæ insigne illud Romæ specimen edidit, cum eodem tempore maritum ac duos carissimos liberos siccis penitus oculis sepeliuit? cuius incredibilem sanctitatem admiratus prædicans quondam ipse Hieronymus, alijsq. imitandam proponens, illa tantæ fiduciae effatus est verba: Sancta Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas, cum qua tibi Dominus (Paulam alloquitur) mihiq. concedat in die sua habere partem, calente adhuc mariti corpusculo, & necdum humato, duos simul perdidit filios, &c.] sed plane quod subditur in femina gloriosius, cum de victa victrice omnium Vrbe triumphans, superatoq. insito a natura vnicae prolis amore, Roma spreta, vnico ibi relicto filio, exul mundi, cæli ciuis, victrix etiam ventorum & fluctuum, ingruente iam hieme (vt ait) Hierosolymam nauigauit.

Hieronym. in Chronic.

LVGETVR MELANIA.

Quã ob causam, iure meritoq. idẽ S. Hieronymus tantarũ rerũ admiratione stupens, eam dignã existimauit, vt Theclæ nomine nuncuparet: nobiliorem titulum non inueniens, quo Melaniã decoraret, quã nomen sanctissimæ virginis, primogenitæ Pauli, & primæ martyris inter feminas: vtpote quæ Romæ prima omnium clarissimarũ mulierum Romanarum, spernendæ pro Christo Vrbe, contemnendi diuitias, deserendi filios, petendiq. Hierosolymam exemplum dedit, ceterisq. ad id ipsum præstandũ, forte aggressa facinus, viam aperuit; cum ipsa prima reliquas Romanas nobiles feminas antegressa, relicta Ægypto, transmissoq. mari, in littore Palæstino, terra promissionis, possessione sanctorum, felicior quã Maria in terra deserta, timpanum pulsans poenitentia, præcinerit Domino canticum nouum: quam aliæ illustres Romanæ feminae, veræ redditæ Israelitæ, virgines atque viduæ secutæ, choros ducentes, easdem cum ea concinere Christo vincenti laudes, Sed probata ad aquas contradictionis (o fallaciam incredibilem hostis humani generis!) decepta, superata defecit: tantaq. onusta adeo pretiosis mercibus nauis (ita namque nauis institoris comparatur diuino eloquio mulier fortis) in ipso tranquillitatis portu (quis credat?) est passa naufragium, cum incauta in syrtes Origenis impedit: Origenisq. sic conspersa fuligine, conuersa est ex Neomi in Mara, & ex Thecla redijt in Melaniam, a fuscidine ductum nomen infaustum. Ista patitur humana conditio; vt nihil quilibet, dum viuit, vendicet sibi tutum.

Epist. recuperata ad vide Tomo 5. pag. 285.

CASVS DIDYMI PLANGITVR.

Hieron. epist. 33.

Sed quod luctus luctum prouocat, & excutiunt lacrymæ lacrymas: iungatur his funeribus horum malorum auctor infelix Didymus; cuius cum sublimitatem præcellam intueor, profundam voraginem, in quam se præcipitem merfit, vix datur posse deorsum inspicere acutioribus mentis obtutibus. Hic ille ipse (vt dicta superius obiter repetamus) quem Magnus Antonius Alexandriae inuisens, beatum prædicauit, quod licet cæcus esset carnis oculis, mentis tamen illos oculos nactus esset, quos (vt ait) sancti soli & Apostoli meruerunt. Cuius si scientiam spectes, id vnum inter alia multa satis in memoriã reuocasse, quod vt hunc posset habere magistrum, S. Hieronymus post auditũ Gregorium Nazianzenum, & postquã exhibuisset se Romæ Orbis doctorem, cano iam capite ipsum adiit, peregrinatus Alexandriam. Sed plane accidit, secundum profundũ Dei iudiciorum abyssum, vt qui ex cæco diuino munere

A munere intrinsecus videns erat, ob eamq. causam ab eodem sancto Hieronymo Videntis nomine (qui Prophetarum est titulus) fuit appellatus; idem bis cæcus euaserit, dum plus homini infelix, quã antiquæ Ecclesiasticæ traditioni deculit: dum, inquam, vehementiori quã par erat amore suum profecutus Origenem, eius minime vitauit errores, sed priuato studio aspidis oua fouit: quibus ab eius discipulis Euagrio, Isidoro, Ruffino, atque Palladio ruptis, egressi ex eis sunt reguli, moribus ipsos priuim dilacerantes, postea vero diu multumq. longe lateq. serpentes Dei Ecclesiam infestarunt, foetibus multiplicatis, prognatis nimirũ ex iisdem postea Pelagianis. Apertissimũ namque Origenis propugnatorem fuisse Didymum, sanctus Hieronymus in Ruffinum sæpe postea declamauit: sed ita comparatũ illũ fuisse, vt pro ratione audientis sciret propinare doctrinam, idem affirmat, cum hæc ait: Extrat liber Didymi ad te: quo sciscitantium tibi respondit, de infantibus scilicet cito ex hac vita sublatis, non eos multa peccasse, antequam videlicet animæ eorum immergerentur in corpora: et ideo corporũ carceres tantũ eis tetigisse sufficere. Magister meus & tuus eo tempore, quo tu ab eo ista quærebas, tres explanationum in Osee Prophetã libros ad me, me rogante, dictauit: ex quo apparet, quid me, quid te docuerit.] hæc ipse, quibus videas ex duplicis oris magistro errorum tenebras non nisi filijs tenebrarum clandestine & furtiue esse comunicatas: cum e contra pura gaudens luce veritas, vt lucerna super candelabrum posita, pari fulgore æque omnes illustrare consueuerit.

Hier. aduers. Ruffin. Apolog.

Propagasse autem ætatem Didymum ad hæc saltem tempora, ex eo possumus intelligere, quod S. Hieronymus, qui anno superiori (vt dictum est) librum scripsit de Scripioribus Ecclesiasticis, eum tum fuisse superstitem tradit, annum excedentem ætatis octogesimum tertium; qui & editos ab eo commentarios ita recenset: Didymus Alexandrinus, captus a parua ætate oculis, & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum sui omnibus præbuit, vt dialecticam quoque & geometriam, quæ vel maxime visu indigent, vsque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conscripsit, commentarios in Psalmes omnes, commentarios in Euangelium Matthæi & Ioannis, & de Dogmatibus, & contra Arianos libros duos, & de Spiritu sancto librum vnum, quem ego in Latinum verti: in Isaiam tomos decem & octo: in Osee, ad me scribens, commentariorum libros tres, & in Zachariam meo rogatu libros quinque, commentarios in Iob, & infinita alia, quæ digerere, proprii indicis est. Viuit vsque hodie, & octogesimum tertium ætatis excessit annum.] hucusque de Didymo sanctus Hieronymus: sed meritam omnium pene mercium iacturam fecit, qui naufragium est passus in fide: etenim constat, vix commentarium de Spiritu sancto & in epistolas canonicas expositiones reliqua esse ex tot tantisq. ab eo commentarijs elaboratis.

Hieron. de Script. Eccles. in Didymo.

Alius vero eiusdem nominis claruit inter anachoretas Ægypti Didymus sanctitate clarus, de quo ista Euagrius: Vidimus inter eos quemdam ex senioribus virum bonũ, nomine Didymum, in quo multa erat Domini gratia, quam in eo etiam vultus ipse indicabat. hic scorpiones, & cerasas, id est bestias, quas cornutas vocant, & angues, qui in illis locis præ feruore Solis acerrimi habentur, tamquam terræ quosdam vermiculos pedibus conculcabat, & ita extinguebat, vt nihil ab eis omnino pateretur.] hæc ipse. meminit etiam Socrates de Didymo monacho annorum nonaginta quinque, solitariam vitam agente: extitit hic plane felicior illo de quo agitur Didymo Alexandrino; qui sui iactura omnes pios cerro quidem exemplo docuit, traditionibus Ecclesiæ potissimum innitendum, nec illis quamuis doctrina insignem hominem præferendum: vt illud Pauli semper in omnium mente oreq. versetur: O Timothee, depositum custodi: profanas vocum nouitates deuita.]

Euagr. Vit. SS. Pat. par. 1. c. 24.

Socrat. lib. 4. c. 18.

1. Tim. 6.

Sed deploratis infelicium lapsibus, ad S. Hieronymũ redeamus: qui cum aduersariũ iaculis esset vndique imperitus, plane accidit vt eius hostes experirentur eũdem aduersariũ acerbissimum: indeq. factum est, vt cũ lucubrationibus ipsius aperte appeterentur, iisdem in eũ acrius insurgentes impetum facerent, limisq. inspicere oculis eius scripta & canino dente corroderent: conqueritur enim ipse de his sæpius. Quinã autem hi fuerint, ex multis vix paucos licet enumerare: et vt omittamus dicere de Ioãne atque Ruffino, qui perpetuũ illi indixerunt bellũ; fuit ex his monachus quidã iuuenis, Romæ versatus, idemq. non nihil Iouiniani hæresis suspectus, prout idẽ ipse Hieronymus testatur in Apologetico ad Domnionẽ, de quo superius. Sed & Bonosus Segestanus Romæ itidẽ

ADVERSARIVS S. HIERONYMI

Hieron. epist. 32.

factus est vehemens Hieronymi obrectator, quod se existimaret litteris Hieronymi, quibus in vitia inuectus est Urbis clericorum, ab eo ipsum sibi male consciu fugillatum: qua pariter ratione pars reliqua illa deterior Romani cleri, quae videretur eiusdem Hieronymi scriptis infamata, crebris eum solita fuit impetere maledictis: adeo autem frequens tum horum, tum aliorum fuit turba in Hieronymum obloquentium & obrectantium, ut vix ediderit scriptum aliquod, in quo non opus fuerit pro se texere Apologiam, & in alios inuectiuas; quod ipse cum pluribus locis, tum praecipue in praefatione in Michaeam Prophetam testatur, cum ait: Semper inuidis respondemus (quia non cessat inuidia) & librorum nostrorum exordia aemulorum maledicta confutant, qui vulgo iactant me sterili ieiunio, sermonis quasdam ineptias scribere, & cum loqui nesciam, tacere non posse.] et post pauca: Moneo tauros pingues, qui circumdederunt me, ut quiescant, & desinant maledicere, malefacta ne noscant sua.] haec & alia id genus frequenter habet: ut instar aedificantium templum Dei, eidem necesse fuerit, altera manu gladium aduersus hostium imperum habere districtum, manu altera stylo uti ad officium ministerij. Sed de his haecenus.

Inter haec autem, cum Dei Ecclesia (ut vidimus) in Oriente ex Origenis erroribus ita esset exagitata dissidijs: his occurrere studuit Theophilus Alexandrinus Episcopus, laborauitque quibus valuit remedijs Ecclesiae mederi vulneribus; sed demulcendo potius, quam pungendo, conatus est dissidentium animos ad pacem allicere: quod tamen Hieronymo atque alijs non nihil displicuit, ut qui considerarent vulnus illud haud indigere fomentis, sed aperiendum esse ferro, atque Ecclesiasticae seueritatis censura curandum. Verum ipse Theophilus sic sibi prudenter visus est agere, si Catholicos ad pacem cogere vigore canonicae disciplinae, ac deuos lenitate verborum redderet Ecclesiae obsequentes. Tradit id quidem tunc fuisse Theophili consilium S. Hieronymus, scripta ad eum epistola, vbi ait: Quod de canonibus Ecclesiasticis mones, gratias agimus.

Quem enim diligit Dominus, corripit, & flagellat omnem filium quem recipit. Sed tu scito nobis nihil esse antiquius, quam Christi iura seruare, nec Patrum transferre terminos, semperque meminisse Romanam fidem Apostolico ore laudatam, cuius se esse participem Alexandrina Ecclesia gloriatur. Super nefaria haereticorum quod multam patientiam geris, & putas Ecclesiae visceribus incubantes tua posse corrigi lenitate: multis sanctis displices; ne dum paucorum poenitentiam praestolaris, nutrias audaciam perditorum, & factio robustior fiat.] haec Hieronymus. Porro quod profecturus esset Romam Theophilus, atque abiturum cum eo esse Hieronymum, Ioannes Episcopus diuulgasset: se non indigere Romam abire, ut cum Ecclesia Romana communicaret, cum absens ei communionem sociaretur, ostendit. Verum abierit ne Romam Theophilus, incertum est.

Sed quid tandem? Opera, puto, eiusdem Theophili Episcopi Alexandrini, inita est concordia inter Hieronymum atque Ruffinum: et existimare fas est, alios quoque pari foedere eidem copulatos, Origenis erroribus silentio condemnatis. At male obducta cicatrix, serpente intrinsecus tabo, iterum in vulcus eripit; quod accidit, cum Ruffinus Romam rediens, Periarcho Origenis a se translatum edidit vna cum erroribus eius, quibus a se purgatum turpiter mentitus fuit: quando autem id contigerit, suo loco dicturi sumus. Testatur id quidem ipse Hieronymus epistola ad Ruffinum scripta, de qua suo loco dicendum; quo tempore & Origenitas damnatos fuisse atque eiectos, pariter demonstrabimus.

Hoc eodem anno, Hippone regio in Africa celebratum est Concilium generale ex totius Africanae prouinciae collectis Episcopis: cuius Synodi plerisque in locis sparsa mentio reperitur. Nam quod in primis ad tempus spectat, in collectione canonum Africanorum Conciliorum haec primo loco posita leguntur: Gloriosissimo Imperatore * Theodosio semper Augusto tertio & Abundantio viro clarissimo Consulibus, octauo Idus Octobris, Hippone regio, in Secretario basilicae Pacis, &c.] Quod vero ad sancitos ibi canones attinet, constat ex eis confectum esse breuiarium: nam ipsorum quadraginta vnus capitulorum breuis summa descripta est, quo iisdem facilius innotescerent, idque decreto Concilij Carthaginensis postea celebrati, Casario & Attico Consulibus. Habentur iisdem canones in textu in Concilio tertio Carthaginensi, saepeque citantur. Ceterum huius Hipponensis Concilij celebrandi nullam

a Hieron. epist. 100.
b Hier. praefat. in Didym. de Spiritu sancto.
c Hieron. praefat. in Michae. lib. 2.

d Hieron. epist. 66.

e Hier. epist. 62.

CONCORDIA INITA INTER S. HIERONYMUM ET RUFFINUM.

f Hier. epist. 60.

CONCILIVM HIPPONENSIS.

g Tom. 1. Constit. in exord. Concil. Afric. edit. 1609. x. 10. 10. 10.

aliam praecipuisse causam professi sunt Patres, quam ut collapsam disciplinam Ecclesiasticam in integram restituerent: quod quidem adeo efficaciter praestiterunt, ut cetera quae postea in Africa Concilia sunt celebrata, ex Hipponensi, tamquam archetypo quodam, complura fuerint mutuata.

Meminit huius Concilij Hipponensis Possidius, & quae in eo fuerint partes Augustini ita describit: Per idem tempus coram Episcopis hoc illi iubentibus, qui plenarium totius Africae Concilium Hippone agebant, de Fide & Symbolo presbyter adhuc Augustinus disputaui.] haec ipse. meminit eiusdem tractationis idem Augustinus, cum in ipsa correxit quod dixerat de resurrectione: Non iam caro erit & sanguis, sed tantum corpus.] elucidasse voluit quae dixisset ambigue, ne ea in deteriore sensum ad attraendam suam ipsorum haeresin ab Origenitis usurpari potuissent, de quorum errore paulo superius actum est. Porro eam disputationem ipse Augustinus in librum conuertit, id ipsum postulantibus compluribus, qui aderant, & a quibus diligebatur, Episcopis. Cum vero adeo praclarum specimen de se eo conuentu coram Patribus Augustinus ediderit, ob idque eum cuperent omnes: Valerius inuidiam patiebatur, quod sibi adsciuisset eum in presbyterum Hipponensis Ecclesiae: qui timens pariter ne tam nobilis Christi ministri dispendium faceret, & adsciscendus ab alijs esset in alius vacantis sedis Episcopum, cogitare coepit de subrogando eum sibi adhuc viuenti Antistitem coadiutorem, futurum postea successorem: testatur id quidem Possidius. Contulit ipse tunc totum id cum Aurelio Episcopo Carthaginensi, quae tandem postea, cum sibi opportunum visum est, perfecit quod mente conceperat, idque post annum. agemus ea de re pluribus suo loco: haec autem modo occasione

Concilij Hipponensis, in quo Augustinus omnibus totius Africae Episcopis manifestus, quantumque elicit, innotuit. Hoc item anno, renunciato (ut dictum est) Honorio Imperatore, relictoque cum eo Arcadio Augusto Constantinopoli, ipse Theodosius aduersus Eugenium tyrannum Occidentale Imperium occupantem, expeditionem parat: Quem, inquit Socrates, plurimi barbari trans Istrum incolentes sua sponte ad auxilium ei contra tyrannum ferendum secuti sunt.] Ceterum Theodosius doctus exemplo, pietate magis quam armis hostes debellari solere, in eo praecipue innitendam esse putauit, ut Deum sibi sanctis operibus sanctorumque precibus conciliaret, illud Dauidicum occinens: Ir faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos] probe sciens, Dece, Cyrum dorsa Regum retrorsum conuertisse, superbos terrae humiliasse, per areas contriuisse, confregisseque vestes portarum ferreos. Sic igitur compositus animo, primum omnium futuri belli euentum non magicis explorat praestigijs, nec oraculorum responsis quarit ambiguus (haec enim omnia sancitis legibus, ne quis faceret, omnino proscripserat) sed Deum optimum maximum per seruos suos, quid de futuro belli euentu praediceret, consulendum putauit. Quamobrem Legatos mittit ad celeberrimum vatem illum in eremo latitantem Ioannem anachoretam, cuius in futuris euentis explorandis virtutem satis perpectam habuit ex superiori bello huic non impari aduersus tyrannum Maximum gesto. Quae autem ille diuino afflatus spiritu responderit, Ruffinus tradit, qui haec ait: Theodosius nihilo segnus inflammatus ad vltionem, arma contra Eugenium, qui in locum defuncti substitutus est, corripit, primo Dei voluntatem per Ioannem monachum, de quo supra memorauimus, sciscitatus. Tum ille, qui primam de Maximo ei victoriam praedixerat incruentam, etiam hanc licet non absque plurima vtriusque sanguinis inundatione promittit.] haec ipse. Porro hac ad Ioannem legatione functum esse Eutropium, qui sub Arcadio post Ruffinum rexit Imperium, Sozomenus auctor est. At vero non de futuro exitu belli tantum vaticinatum esse Ioannem, sed & post obtentam victoriam proximum fore propalasse obitum ipsius Theodosij Imperatoris, Euagrius tradit, Theodoretusque id ipsum affirmat. At post haec Ruffinus subdit ista etiam de bello co apparatu:

Igitur preparatur ad bellum non tam armorum, telorumque, quam ieiuniorum orationumque subsidijs: nec tam excubiarum vigilijs, quam obsecrationum pernoctatione munitus circuibat cum sacerdotibus ac populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat cilicio prostratus, & auxilium sibi fida sanctorum

Annal. Eccl. Tom. 4. Lll 3 inter-

a Possid. Vit. S. August. c. 7.

b Aug. Retract. lib. 1. c. 17. QUID AVGVSTINVS IN CONCILIO HIPPONENSIS

c Possid. Vit. S. Aug. c. 8.

d Psal. 59.

f Isai. 45. THEODOSIVS LEGATOS PRO PRAECIPIBUS MITTIT.

g Rufin. lib. 6. c. 32.

h Sozom. lib. 7. c. 22.

i Euag. Vit. SS. Patr. c. 1. k Theodoret. lib. 5. c. 24.

BELLICVS THEODOSII APPARATVS.

intercessione poscebat.] hæc de Theodosij pio apparatu Ruffinus tradit, qui hoc ferme tempore ista scribebat. Addit Cedrenus, sed quo auctore, nescimus, Theodosium incognitum alieno habitu ea ex causa esse peregrinatum Hierosolymam ad sancta inuisenda loca, quo facilius Dei auxilium promereret, eundemq. diuino monitu cognitum a Ioanne eius sedis Episcopo. At hæc Cedreni ignorauere maiores: quæ si explorata habuissent, minime reliquissent obuoluta silentio.

Qualisnam autem Eugenij tyranni ad idem bellum fuerit apparatus, ex eodem Ruffino possumus intelligere, cum ista subdit: At Pagani, qui errores suos nouis semper erroribus animant, innouare sacrificia, & Romam funestis victimis cruentare, inspicere exta pecudum, & ex fibrarum præscientia securam Eugenio victoriam nunciare, superstitiosius hæc agente & cum omni animositate Flauiano tunc Præfecto; cuius assertionibus (magna enimerat eius in sapientia prærogatiua) Eugenium victorem fore pro certo præsumperant.] hæc ipse. Erat quidem Christianus Eugenius, vt ex sancti Ambrosij ad eum scripta epistola potest intelligi: ceterum vt qui in gratiam Christianorum Principum eandem religionem sectatus esset, haud eam ex animo coluit, utpote qui foris præferret Christianum, intus Paganum gereret, & cum posset absque arbitris, quæ deorum Gentilium essent, sacra ageret: vnde factum est, vt Gentilium omnium Senatorum animos sibi conciliarit, eosdemq. fautores ad ambiendum Imperium nactus sit. Quem vero exitum res habuerint, dicturi sumus anno sequenti, quo ambo exercitus manus conseruere. Prosequamur iam reliqua a Theodosio hoc anno sancte pieq. gesta, quibus ad id quod parabatur hoc anno bellum, diuinum sibi numen propitium reddidit. Inter alia autem digna memoria illud plane fuit, quo magnam excitauit admirationem, & summam concitauit sibi laudem, dum quo tempore ad immensas bellorum expensas consueuerant Reges indicere noua tributa populis sibi subditis (quod & ipse ante in belli apparatu aduersus Maximum fecerat, cum ea de causa populus Antiochenus impatiens oneris, in rem foedam, quam recensuimus, prolapsus est) ipse Theodosius modo non ab his tantum abstinuit, vt nouas exactiones inferret; sed recens indictum a Præfecto Prætorio Tatiano ante biennium Consule, nouo dato rescripto, omnino remisit. Extat de eiusmodi Theodosij temperantia & digna Christiano Principe munificentia ipsum rescriptum hoc ipso anno datum ad Ruffinum agentem Præfectum Prætorio, his scilicet verbis:

Arariæ præstationis adiectio, quam citra prisecam consuetudinem prouincialium humeris Tatianus imposuit, a cunctis penitus salubri moderatione remouenda est. Dat. pridie Id. Iunij, Constantinopoli, Theodosio Aug. III. & Abundantio Coss.] Ex his plane intelligis esse corrigendum Sozomenum dicentem, Theodosium in hac expeditione paranda aduersus Eugenium, nouum indixisse tributum, cuius causa tumultuatus fuerit populus Antiochenus: sed id contigisse in expeditione belli aduersus Maximum, satis perspicue superius est demonstratum, vt nullo modo reuocari possit in dubium.

Quod rursus ad hanc rem spectat, illud etiam augustæ munificentiae hoc anno Theodosius specimen edidit, cum illata in Fiscum bona reorum tempore Præfecturæ Prætorij dicti superius Tatiani, vel ipsis reis, vel ipsorum coniunctis restituenda mandauit, gemino ea de re dato rescripto, cum primum ad eundem qui supra Ruffinum Præfectum Prætorij ita rescripsit:

Omnia proscriptorum bona, quæ Fisco iusserat Tatianus adnecti, vel ipsis qui propriam nuditatem, vel illis qui suorum mortem in extrema positi egestate lugent, sine dubitationis obstaculo reddi præcipimus. Dat. prid. Id. Iunij, Constantinopoli, Theodosio Aug. III. & Abundantio V. C. Coss.] Rescripsit idem Imperator eadem ad Drepanum Comitem rerum priuatarum, illud quoque addens, vt eadem bona, licet alijs donata fuissent, nihilominus redderentur; sic enim rescriptum se habet:

Omnia proscriptorum bona, quæ Fisci nomine singulis quibusque Tatianus eripuit, vel ipsis, qui gladio acerbiorum stylium passi, arumnas suas nuditate fleuerunt, vel eorum filijs ac propinquis, qui cruentas exceperunt sententias, restitui mox iubemus: ita vt omnes, qui aliquid ex huiusmodi bonis nostra liberalitate meruerunt,

ruerunt, restituere adepta cogantur. Dat. prid. Id. Iun. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio Coss.] Hæc, rogo, attendant, qui in bellico apparatu non largitionibus & eleemosynis preces pauperum sibi conciliant, sed eorum luctu ex acerbioribus exactionibus & clamoribus Deum contra se prouocant & infensum penitus reddunt, secundum illud Dauid dicentis: Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus] cum interdum contingat ea ipsos subditos pati a suis Principibus, quæ nec ab hostibus forent aliquando experturi. Vnde accidit, vt quantumlibet belli iusta causa præcesserit, illud tamen triste Dominus effari cogatur indignans: Heu consolabor super hostibus meis] cum scilicet cogitur (vt ita dicam) Deus inuitus in suos arma conuertere, quæ in hostes exacerat iustus zelus. Sed ad Theodosium redeamus.

Hæc cum ipse (vt vidimus) mense Iunij statuisset; paulo post, nempe sequenti mense, quæque optima mente agitans, ne quid indignum, quo diuina prouocaretur vindicta, milites perpetrarent licentia militari; quo eos intra fines modestiæ contineret, hæc primum rescripsit ad Comites vtriusque militiæ:

Nemo militans a suo hospite salgami aliquid nomine postulet, id est, ne lignum, aut oleum, culcitrae poscantur. Dat. III. Kal. Aug. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. Coss.] vetuit etiã pro annonarijs speciebus exigere pretium; & in eos qui ditiorum sibi procurarent hospitia, ista fanciuit:

Si quis mensorum nostrorum manu, qua deputatas singulis quibusque domus enotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitauerit: ad instar falsi reus ex hac auctoritate teneatur. Dat. VI. Kal. Nouembr. Constantinop. Theodosio Aug. III. & Abundantio V. C. Coss.]

Quæ vero idem hoc eodem anno, mense Augusti, Christiano maxime pio digna fanciuerit, ex his accipe quæ ad Ruffinum Præfectum Prætor. in hæc verba rescripsit, quibus admireris Magnum Theodosium in sago militari summe philosophantem:

Si quis modestiæ nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantiq. maledicto nomina nostra crediderit laceffenda, ac temulentia turbulentus obtrectator temporum fuerit: eum poenæ nolumus subiugari, neque durum aliquid nec asperum sustinere. Quoniam si id ex leuitate processerit, contemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si ab iniuria, remittendum. Vnde integris omnibus, ad nostram scientiam referatur: vt ex personis hominum dicta pensemus; & vtrum prætermitti, an exquiri debeat, censeamus. Dat. V. Id. Aug. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio V. C. Coss.] Admirare, lector, Imperatoris cum pietate prudentiam, dum cum ipse videtur seueritatis soluere disciplinam, tunc magis eam fibula editæ legis astringit. Etenim quem putas ista percipientem voce præconis, vel in albo Prætoris aut in foro legentem, non continuo summa erga suum Principem charitate propensiorum redditum? vel si alias prauo in eum esset commotus animo, nonne qualibet grauiori poena supplicium illud fuisset sibi existimandum, quod quicquid in Principem oblocutus ipse fuisset, ad eius peruenturum aures certo sciret? Sic igitur ea edita sanctione Christiano Principe digna, ita conciliauit sibi animos omnium, vt tamen eorum qui odiu imbibissent, arctiori freno audaciã coercuerit, cum scirent, quod si in maledicta prorumperent, fore ea Principi manifesta; in hunc plane modum optime consulens & Christianæ mansuetudini & Imperatoriæ maiestati. His itaque præuijs sanctissimis legibus, alijsq. pijs operibus, idem Theodosius Imperator ad sequentis anni auspiciandum bellum certam sibi strauit ad victoriam viam: quam (vt suo loco dicemus) feliciter consecutus est, ante clementia certans, quam armis decerneret.

Prædicata quidē fuit in Christiano Principe inter alias egregias virtutes clementia ab exteris etiã hominibus, & admirationem haud mediocrem attulit, atque inter alios Themistio Gentili philosopho, qui eam virtutem in Theodosio plurimum celebrauit; quem exæquandum prædicat hac ex parte ipsi Deo optimo maximo, ceteros Principes quantumlibet nomine celebres superantē. ipse enim vbi pro concione damnauit Alexandri Magni trucem animum, & ex vino truculentiorum solitum reddi, quo etiam probos e medio sustulit; ad Theodosium conuersus: Tu, inquit, optime Rex, nequaquam: quin improbis largiris veniam; atque id vt probis gratificareris, eos dimittis incolumes & indemnatos, qui stulta ac vana locuti sunt, tamquam eos quibus tristitia somnia obtigerint: atque ita ad præclaram virtutum omnium clementiam quam facillime

Ruffin. lib. 2. c. 33.

THEOD. AP. PARATVS AD BELLVM VEN. TVRVM.

b l. 23. de mon. & tribut. C. Theod. TEM. PORE BELLI TRIBVTA RELAXAT.

l. 12. de bonis proscrip. Cod. Theod. THEOD. BONA DAMNATORVM RESTITVIT.

d l. 23. cod. tit. C. Theod.

PRINCIPES CHRISTIANI ID ATTENDANT.

a Psal. II.

b Isai. I.

c l. 3. de salgam. C. Theod. THEOD. COBB. CET LICENTIAM MILITVM.

d l. 18. 19. 20 de erog. milit. annon. C. Theod. e l. 4. de metat. C. Theod.

f l. 2. si quis maled. Imp. C. Theod.

THEODOSII PRVDENTIA IVNCTA CLEMENTIAE.

lime impelleris; quia Dei quam simillimus, & diuinæ cuiusdam naturæ particeps esse videris.] hæc Themistius magni nominis a temporibus Constantij Imperatoris in Orbe philosophi, qui & sub Theodosio prouecta admodum senectute vixit, & a Theodosio, licet Ethnicus esset, magna æstimatione habitus: etenim (vt ipse testatur) profecturus Constantinopoli Theodosius in Occidentem, Arcadium filium eidem commendauit.

ALIPIVS PRO-
FIGISCITVR
HIEROSOLY-
MAM.

Hoc eodem anno Alipius Tagastensis, Augustini in vitæ instituto collega, Hierosolymam profectus inuisit S. Hieronymum: cui cum multa de eiusdem Augustini vitæ sanctitate atque doctrina nota fecisset, sequestrer extitit, vt inter vtrūque amicitia vinculum stridius neceretur. Docent hæc litteræ eiusdem Augustini postea scriptæ per Profuturum. Puto tunc per eundem Alipium innotuisse Augustino commentarium ab ipso Hieronymo elucubratum de Scriptoribus Ecclesiasticis, cuius in dicta epistola per Profuturum missa ipse meminit Augustinus. Vbi vero in Africam Alipius reuersus est, haud multo post creatur Episcopus Tagastensis, ante scilicet, quam Augustinus per ipsum Profuturum ad Hieronymum scriberet: nam in ipso litterarum exordio ita habet: Numquam æque quisquam tam facile cui libet facie innotuit, quam mihi tuorū in Domino studiorū quæta lætitia, & vere exercitatio liberalis. Quamquam ego percipiam omnino te nosse: tamen exiguum quiddam tui minus habeo, præsentiam videlicet corporis: quam ipsam etiam, posteaquam te beatissimus nunc Episcopus, tunc vero iam Episcopatu dignus frater Alipius vidit, remeansq. a me visus est, negare non possum magna ex parte mihi esse relatu eius impressam; & ante reditum, cum te ille ibi videbat, & ego videbā, sed oculis eius: non enim animo me atque illum, sed corpore duos, qui nouerit, dixerit, concordia dumtaxat & familiaritate fidissima, non meritis, quibus ille antecellit.]

Aug. epist. 8. Cr. apud Hier. epist. 86.

Ceterum vbi hæc sequenti anno post creatum Alipium Episcopum scriberet Augustinus, Hieronymus cum præuenit epistola, qua inter alia eundem Augustinum admonuit de cauendis in Origenis lectione eius erroribus: significat hæc idem ipse Augustinus in secunda epistola ad illum scripta. Quod autem S. Hieronymus ipsum ista monuerit, non alia de causa factum puto, nisi quod cum Alipij Hierosolymam aduentus tunc contigerit, cum excitata nuper controuersia Hierosolymis inter Hieronymum & Epiphanium altera ex parte, ex altera vero Ioannem Hierosolymitanum Episcopum, Rufinum, Iudorum, Palladium, Melaniam & alios versarentur: ne Augustinus relatione Alipij de omnibus certior redditus, aduersaria partis fortasse defensor insurgeret.

Aug. epist. 9. HIERONYMVS QUID ADMONUIT AVGVSTINVM.

Certe quidem subodorari mihi videor, tantos viros, penes quos summa rerum Hierosolymis esset, nempe Ioannem eius ciuitatis Episcopum, & vna cum Melania Rufinum (vt moris est rectis dogmatibus aduersantium, in corū propugnatores acerrime inuehi, calumnijs lacerare, ac proscindere contumelijs) aduersus Hieronymum aliqua Alipij auribus insufurrasse, eademq. ipsum in Africam redeuntem Augustino narrasse: quibus ipse non nihil permotus, paulo licentior primis litteris ad Hieronymum scriptis, licet retenta pace & concordia atque amicitia vinculo, quo se profitebatur astrictum, a reprehensione scriptorum illius aggressus sit, dum illa Profuturo data epistola, Hieronymi scripta carpit: sed in quibusdam hæc suo tempore, quo epistola scripta probatur, aperiemus. hic satis modo egisse de peregrinatione Alipij Hierosolymam, ex qua sicut amicitia inter vtrumque prima iacta sunt semina, ita altercationis sparsa, fomitem suppeditantibus Origenistis.

Aug. epist. 8. et apud Hieron. epist. 87.

At tandem huius anni periodū claudamus tractatione lucubrationis eiusdem S. Hieronymi ad Nepotianum S. Heliodori nepotem, De vita clericorum inscriptæ: hoc enim anno ipsam elaboratam fuisse, inde colliges, quod idem S. Hieronymus in eius libelli sine dicat: Coegisti me, Nepotiane carissime, lapidato iam virginitatis libello, quem sanctæ Eustochio Romæ scripseram, post annos decem rursus Bethlehæ ora referare, & confodiendū me linguis omnium prodere, &c.] quod scilicet sicut in illo prauos clericorū mores sugillauit, ita in isto vitæ clericalis omnes recensendo numeros, qui ab eis essent extorres, reprehensionis nota viderentur iniusti. Quod vero ait, post decenniū a tempore illo, quo ad Eustochium de Virginitatis custodia libellum scripsit, eum ad Nepotianum scripsisse tractatum: si tempus enumeres, ad hunc ipsum annum lucubrationem illam ad Nepotianum editam referre necesse erit. Exquisierat eam crebris epistolis a Hiero-

QUANDO HIERONYMVS SCRIPSIT DE VITA CLERICORVM d. Hieron. epist. 3.

A Hieronymo Nepotianus, qui relicta sæculi militia, in qua clarus apud Imperatorem vigeat, vitæ se clericali addixerat: de his enim in eius epitaphio ita Hieronymus: Quoties ille transmarinis epistolis deprecatus est, vt aliquid ad se scriberem? quoties nocturnū de Euangelio petitorum & interpellatricem duri Iudicis mihi viduam exhibuit? Cūq. ego silentio magis quam litteris denegarem, & pudore reticentis pudorem suffunderem postulantis: auunculū mihi opposuit precatorem, qui & liberius pro alio peteret, & pro reuerentia sacerdotij facilius impetraret.] Quanti autem libellum illum fecerit, & ex eo profecerit Nepotianus, idem Hieronymus hæc subdens indicat: Feci ergo quod voluit, & breui libello amicitias nostras æternæ memoriæ consecraui. Quo suscepto, Croesi opes & Darij diuitias se vicisse iactabat: illum oculis, illum manibus, illum sinu, illum ore tenebat: cumq. in stratu frequenter euolueret, super pectus soporati dulcis pagina decidebat, &c.]

Hier. epist. 3. Luc. 11.

Quod vero inter alias admonitiones (quod ad antiquū vsū pertinet) de clericorum vestitu illa addidit: Vestes pullas æque deuota vt candidas] æque nos admonemur clericorum dignum habitum nequaquam olim pulli fuisse coloris, qui vestium monachorum peculiaris erat: nam in epitaphio S. Marcellæ, & alia ad Marcellam epistola, necnon contra Iouinianū idem non obscure significat, pulli coloris fuisse habitū monachorum. Cum igitur neque pullus, neque candidus color clericis congruere videretur; possumus intelligere castaneum colorem, necnon violaceum in Ecclesia Catholica antiquo vsū receptum, retentumq. vsque hodie ab eis qui familiæ sunt summi Pontificis, necnon ab alumnis Romanæ Ecclesiæ Seminarij, & alijs: vt omittamus Episcopos, illis exceptis, qui ex claustralium ordinibus ad eam promoti sunt dignitatem. Irrepisse autem color niger in clerum videtur, cum & monachismus (vt dictum est superius) in nonnullis ecclesijs a clericis receptus est, & ex monachis Episcopi creati sunt. reliquos autem clericos alio vfos esse colore, vt distinguerentur etiam a laicis, qui incedebant atrati, superius diximus. Si de coloribus Gentiliciæ consulas antiquitatem, scimus ex Suetonio ab Augusto reprehensos Romanos pullatos, ab eodemq. iussos non nisi albatos in teatro sedere. Ceterū alba ferre vestimenta, his temporibus, peculiare Nouatianorum fuit, qui se Catharos, nempe mundos esse iactabant, & dici volebant. sed de his alias.

DE ANTIQVO VSU VESTIVM CLERICORVM. c. Hieron. epist. 28.

IESV CHRISTI ANNVS 394. SIRICII PAP. ANNVS 10. THEODOSII IMP. ANNVS 16.

D Nonagesimus quartus supra trecentimum Christi annus aperitur nouis Consulibus, iisdemq. Augustis, Arcadio tertium & Honorio secundum: quo Theodosius Imperator, sublato Eugenio tyranno, totius Romani Imperij monarchia vna cum filijs potitus est. Hæc autem quo modo gesta sint, accurate dicenda sunt. Res quidem magna obseruatione digna, vt pote quod non de eo tantū agatur bello, quo de summa totius decernatur Imperij; sed de potentia & veritate alterutrius diuini cultus, nempe Christianæ religionis, ac Gentiliciæ superstitionis, disceptatio peragi videatur; adnitente nimirū Theodosio vndique petitis ex Christiana religione præsidijs; aduersarijs vero (vt dictū est) ex dijs Gentiū indefinentibus sacrificijs, alijq. superstitionis ritibus sibi auxiliū comparantibus, qui deorū oraculis de promissa sibi victoria gestiebant. Isti igitur omnē fiduciā collocantes in opitulatione deorū, de excipiendo intra Alpium septa aduenientem Theodosium cum exercitu consilium inierunt. Ductabant copias impietatis post Eugenium Arbogastes & Flavianus Præfectus in Christianam religionem insensus, & cultu deorū nulli secundus. Recedentes hi Mediolano cū exercitu, vt Alpiū claustra munirent (inquit Paulinus) minati sunt, cū victores reuertissent, stabulū se esse facturos in basilica Ecclesiæ Mediolanensis, atque clericos sub armis probaturos. Sed miserandi homines cum dæmonibus suis male creduli sunt, dum aperiunt os suum in blasphemiam ad Deum, spem sibi victoriæ ademerunt. Causa autem commotionis hæc fuit: quia munera Imperatoris Eugenij, qui se sacrilegio commiscuerat, ab Ecclesia respuebantur, nec orandi illi cum Ecclesia societas tribuebatur.] hæc Paulinus; cuius testificatione illud etiam certum habetur, reuertisse e Tuscia Mediolanum, digresso iam inde Eugenio, S. Ambrosium, vt Theodosiū venturum exciperet de tyranno victorem, cū nihil dubitaret

BELLVM THEODOSII ADVERSVS EVGENIVM

d. Paulin. in Vita S. Ambrosij.

AVXILIO DEO RVM NITVM- TVR ADVER- SARIU. a Auguſt. de Ci- vit. Dei lib. 5. c. 26. b Sozom. lib. 7. c. 26. THEODOSIVS RECEDIT CON- STANTINO- POLI.

Theodoret. lib. 5 c. 24. d Zofim. lib. 4.

VIRTUTE CRV- CIS CONFIDIT THEODOSIVS. e Ruffin. lib. 1. c. 20. & lib. 2. c. 33.

f Chryſoſt. hom. 3. in Pentecoſt.

g Prudent. ad- verſ. Symmach. lib. 1.

h l. 22. de ha- rer. C. Theod.

QUAE DECRE- TA ADVER- SVS HAERETICOS. i l. 23. C. eod.

bitaret de propitio belli euentu Fidelibus, impijs vero funeſto. Occupant iſti Alpium A iuga : ſed quibus aggeribus maniant aditus ? deorum ſimulacris , idolis Gentium, nempe (vt Auguſtinus a ait) ſimulacris Iouis Fulminei . At quoniam praeuio ſigno du- ctatur eorundem exercitus ? ſtatua Herculis . haecq. omnia peracta ſunt conſilio Fla- uiani, qui de certa victoria iam euulgarat reſponſa deorum : quibus conſiſi, Italiae clau- ſtra , Iulias Alpes tuto praefidio occupantes , Theodoſium aduenientem expectant.

Hic autem (inquit Sozomenus b) poſtquam omnia illi inſtructa eſſent , quae ad bel- lum neceſſaria erant , Honorium iuniorum filium Caſarem declarat (quod factum anno ſuperiori, alij affirmant) Arcadium enim iam ante inaugurauerat : vtroque autem filio Conſtantinopoli relicto , propere cum exercitibus ex Oriente ad Occidentales Impe- rij regiones ſettinabat , ſequebaturq. ipſum ingens auxiliarium manus ex barbaris Iſtri accolis . Fertur autem, quod cum egreſſus Conſtantinopoli ad ſeptimum milliare per- ueniſſet , Deo preces nuncuparit in eccleſia illa , quam in honorem Ioannis Baptiſtae conſtruxerat : ac petierit, vt expeditionis illius alea tum ſibi, tum exercitui ſuo, tum Ro- manis omnibus feliciter cederet : et auxiliatorem ſibi inuocauerit ipſum Baptiſtam . Haec igitur precatus, in Italiam contendit .] Praeuio c Crucis ſigno, quod micabat in La- baro , praecipui duces hi ducebant exercitu : Timotheus d, poſt hunc Stilicho maritus Se- renae filiae fratris ipſius Theodoſij Imperatoris: foederatosq. barbaros regebant Gaius atque Saulus : ſed & Bacurius ex Armenia oriundus parti exercitus cuidam praefectus erat . iſta ex Zoſimo . Sed quod ad Bacurium ſpectat, erroris arguitur a Ruffino e , qui ait cum non Armenum, ſed gente Iberum fuiſſe, Iberorumq. Regem, apud Theodoſium autem Domesticonum Comitum : cui, inquit, ſummam curam erat religio atque veritas: qui Hieroſolymis familiariter cum ipſo Ruffino verſatus eſt, cum ageret ibi ducem exerci- tus limitanei : a quo ſe accepſiſſe ipſe Ruffinus tradit, quam ſcripſit gentis Iberorum ad Chriſtum ſub Conſtantino Imperatore conuerſionis hiftoriam , ſuo loco ſuperius re- cenſitam . Sed & eiufdem Zoſimi illi ſunt corrigendi errores, quibus ait , Theodoſium duxiſſe ſecum Honorium , & Gallam Auguſtam hoc item tempore eſſe defunctam, ad- uerſantibus ei huius temporis ſcriptoribus omnibus .

Erat totius virtus exercitus Theodoſij ſignum Crucis , quam expauſcerent aduer- ſariae poteſtates : erat Crux illi munimen & ornamentum effulgens in armis atque mi- litaribus ſignis: qua & ſua ipſius munire frontem magis, quam corona ac diademate or- nare caput, eidem curae erat; cum depositis illis, hanc vt Chriſtianorum Principum regale ſertum , ſummum capitis ornamentum ac tegumentum, ſuperindueret : de quo Chry- ſoſtomus f : Ante haec , inquit , impij & perſecutores erant Reges ; nunc vero ad caelum praefertunt pietatem; & ingredientes limen eccleſiae , deponunt coronam , & Crucem Chriſti depingunt in ſuis frontibus Theodoſius pater & filius Theodoſij religione ac pietate inſignes.] haec ipſe . Prudentius agens aduerſus Symmachum, ipſum Theodo- ſium Romam his verſibus iure compellantem inducit g :

Agnoscas , Regina , libens mea ſigna neceſſe eſt, In quibus effigies Crucis aut gemmata refulget , Aut longis ſolido ex auro praefertur in haſtis .]

In ipſo autem procinctu Theodoſius, memor pietatis, qua ſola ſperat parari ſibi poſ- ſe victoriam , nouis edictis Chriſti hoſtes infectatur haereticos : menſe enim Aprilis re- ſcripſiſſe haec reperitur h :

Haereticique Epifcopi faciendi poteſtatem, neque Epifcoporum confirmationes E licitas habeant . Dat. XVII. Kal. Maij, Conſtantinopoli, Arcadio III. & Honorio II. AA. Coſſ.] ſed iſta plenius nouo reſcripto menſe Iulij ad Ruffinum Praefectum Praet. ab Arcadio & Honorio hoc eodem anno poſtea promulgato repetuntur his verbis i :

Haereticorum dementia nec viterius conetur perpetrare quae repererit, nec illicita habere concilia : nuſquam profana praecpta vel docere, vel diſcere : nec Antiftites eoruſdem audeant fidem inſinuare, quam non habent, & miniſtros creare, quod non ſunt : nec per conuiuentiam iudicantiu, omniuq. quibus per conſtitutiones paternas ſuper hoc cura mandata eſt, eiufmodi audacia negligatur & creſcat . Dat. VII. Idus Iulij, Conſtanti- nop. Arcadio III. & Honorio II. AA. Coſſ.] haec quidem filij Imperatores, iuſſu pro- culdubio parentis, quem expeditio militaris coegerat rem paucioribus agere .

At iam ipſas res bellicas proſequamur. Quo modo autem ipſo primo congreſſu com- pulerit

A pulerit Theodoſius aduerſarios loco cedere, & iuga conſcendere montium, Ruffinus a his paucis abſoluit: Vbi verae religionis fretus auxilio Theodoſius Alpium fauces coepit vrgere : primi illi , quibus nequicquam litatae ſunt tot victimae , de fallaciae conſcien- tia trepidi daemones in fugam verſi, poſt etiam magiſtri horum & doctores erro- rum, praecipue Flavianus plus pudoris quam ſcleris reus, cum potuiſſet euadere, cruditus admodum vir, mereri ſe mortem pro errore iuſtius, quam pro crimine iudica- uit : ceteri vero inſtruunt aciem, & collocatis in ſuperiori iugo inſidijs, ipſi pugnam in deſcenſu montis expectant.] haec iſto modo Ruffinus, cui conſentiunt ſcripta a Zoſimo, dum ait b : Alpium praeter omnem ſpem potitus, ad hoſtes acceſſit , inopinato aduentu Eugenio territo .] Theodoretus c reliqua fuſius proſecutus, tradit primo congreſſu Theodoſium poſteriores tuſiſſe : quod & Zoſimus d narrat his verbis :

B Ceterum praefare ratus Theodoſius, vt legiones barbaras in aduerſos immitteret, iſſiq. primu periclitaretur, Gaium cu nationibus ſibi ſubditis hoſtem aggredi iuſſit, ſe- quentibus hunc alijs ducibus, quicumque barbaricis omnibus, equitibus inquam & ſagit- tarijs equeſtribus & peditatu praerant. Aduerſus hos cum ſuos produxiſſet Eugenijs, omnibuſq. copijs congreſſi iam eſſent exercitus : ipſo proelii tēpore talis defectus Solis accidit , vt maiori ſpatio nox eſſe potius quam dies exiſtimaretur. Cumq. nocturnam quodammodo pugnam exercitus pugnarent , tanta ſtrages hominum edita fuit , vt eo die maior pars foederatorum Theodoſij Principis interficeretur, vna cum Bacurio duce, qui ante ſuos fortiſſime ſe periculis obiecit : ceteri praeter opinionem fuga cum reſiduis euaderent . Igitur vbi noctis interuentu ſe recollegiſſent exercitus ; ob victoriam elatus Eugenijs, munera diſtribuebat in eos qui ſupra ceteros fortiter ſeſe geſſerant ; & coe- nandi poteſtatem faciebat, quaſi nullum amplius poſt tantam cladem acceptam proe- lium futurum eſſet . His ad epulas conuerſis , Theodoſius aurora appetentem conſpica- tus, vniuerſis cum copijs in hoſtes adhuc humi iacentes irruit, & nihil eoruſdem quae perpe- terentur, animaduertentes occidit, &c.] iſta de bello Zoſimus, quae non vt probemus, ſed vt confutemus , reſcripſiſſe voluimus . Callido quippe conſilio Ethnicus ſcriptor, quod ſciret victoriam Theodoſij in deorum ignominiam & gloriam Chriſti cedere; quam negare non potuit , ſic obſcurauit , vt non Chriſti virtuti atque pietati Theodo- ſij adſcribenda eſſet, ſed potius Eugenijs oſcitantia parta eſſe, dici deberet.

Sed quem trium errorum hac ipſa narratione nuper arguimus , reſtat vt in his quo- que magnopere erraſſe monſtremus . ac primum quod ait de Solis eclipſi eo ipſo tem- pore hoc anno facta , quam conſtat teſtificatione Proſperi e ac Marcellini contigiſſe ſub

D Conſulatu Theodoſij & Abundantij, anno nimiru ſuperiori, vt ſuperius dictum eſt. Ve- rum aſſertione S. Hieronymi f illud Solis deliquium factum eſſe conſtat tempore Pente- coſtes ; pugnam autem hanc, omnium conſenſione, accidiffe liquet menſe Septembris , Conſentiunt & tabulae aſtronomicae, quae nec alium huius temporis monſtrant Solis defectum . At vero quod ad obtentam victoriam pertinet : eam quidem non deſidia hoſtium acriter & obſtinate pugnantium, ſed diuinitus fuiſſe a ſuperis impertitam, ma- niſteſto experimento non noſtri tantum ſcriptores affirmant, verum & Zoſimo ſuperſti- tione non impar ſed fide longe ſuperior Claudianus (vt dicemus) aperte teſtatur, quod & carmine quoque cecinit . Vides, lector , qui ſemel detrahendi Chriſtianis ſtudio, hi- ſtoriam ſcribendi munus ſuſcepit, per quam deuos feratur anfractus . Porro ipſa pugna a Ruffino g ita deſcribitur :

E Vbi ad primos ventum eſt , & illico ſe legitimo Principi tradiderunt, cum ceteris imis vallibus deprehenſis conſlictus acerrimus geritur: ſtetit aliquandiu anceps victoria: fundebantur, ex parte Theodoſij ſcilicet , auxilia barbarorum : terga iam hoſtibus da- bant . ſed fiebat hoc, non vt Theodoſius vinceretur, ſed ne per barbaros vincere videretur] adde & Ariana haereſi imbutos homines . Tum vero (ſubdit Ruffinus) ille , nem- pe Theodoſius , vt conuerſas ſuorum acies vidit , ſtans in edita rupe, vnde & conſpicere & conſpici ab utroque poſſet exercitu, proiectis armis, ad ſolita ſe vertit auxilia : et proſtratus in conſpectu Dei : Tu, inquit, omnipotens Deus, noſti, quia in nomine Chriſti filij tui, vltionis iuſtae (vt puto) proelia iſta ſuſcepi : ſi ſecus, in me vindica : ſi vero cum cauſa probabili, & in te conſiſus huc veni, porrige dexteram tuis : ne forte dicant Gen- tiles : Vbi h eſt Deus eorum ? Quam ſupplicationem pij Principis certi a Deo eſſe ſuſce- ptam, hi qui aderant duces, animantur ad caedem , & praecipue Bacurijs , vir fide, pietate,

a Ruffin. lib. 5. c. 33.

b Zoſim. lib. 4. c. 24. d Zoſim. lib. 4.

PVGNA THEO- DOSII ADVER- SVS TYRAN- NVM.

ZOSIMI RE- DARGVNTVR ERRORES. e Proſp. in Chron. Marcellin. in Chron. f Hieron. epiſt. 81.

g Ruffin. lib. 2. c. 33.

PVGNA A RVF- FINO DESCRI- PTA.

h Pſal. 113.

pietate, virtute & animi & corporis insignis, & qui comes esse & socius Theodosij mereretur, proximos quosque conto, telis, gladio passim sternit, agmina hostiū conferta & constipata perrumpit: iter per millia ruentium ad ipsum tyrannum, raptis agminibus, & aceruatim fufis stragibus, agit. Vix fortasse ab impijs credantur, quæ gesta sunt. Etenim compertum est, quod post illam Imperatoris precem, quā Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostium in eos qui iecerant retorqueret. Cumq. magna vi persistente vento, omne iaculum missum ab hostibus frustraretur: fracto aduersariorum animo, seu potius diuinitus repulso, Arbogaste duce nequicquā fortiter faciente, Eugenius ante Theodosij pedes vinctus post terga manibus abducitur, ibiq. vitæ eius & certaminis finis fuit. Tum vero religioso Principi gloriosior victoria de frustratis opinionibus Paganorū, quā de tyranni interitu fuit, quibus spes vana, & falsā diuinatio minus in interitu contulit pœnæ, quā pudoris seruauit in vita.] haec Ruffinus: eadem quoque Socrates^a de spectata virtute Bacurij, & de victoria miraculo, retorquente spicula vento, testatur, haecq. gesta esse octauo Idus Septembris affirmat, iisdem qui supra Consulibus. eadem quoque Sozomenus^b, qui de quarumdam cohortium militum Eugenij super montem agentium, ex quibus clades non modica imminerebat, defectione mox secuta post Theodosij ad Deum preces hæc addit: Deus eum confestim exaudiuit, sicut comprobauit euentus. Siquidem duces illorum, qui montis verticem tenebant, missis quibusdam, nunciarunt, se illi auxilio venturos esse, si quidem apud eum in dignitate futuri sint. Cum igitur nec chartam, nec atramentum petiitum reperiret: accepta tabula, quam ex astantibus quidam forte habebat, assignauit illis præclari ac digni exercitus Præfecturam, quam apud ipsum sint consecuturi, si quidem promissa adimpleuerint. Quocirca & illi accepta hac conditione, Imperatori iunguntur.] Qui autē ex aduersarijs Theodosio præsto fuit, Arbetio Comes extitit, de quo paulo post ex Orosio dicturi sumus.

Theodoretus autem his omnibus plura habet, duobusq. diebus pugnatum affirmat, sicut Zosimus; priorisq. diei certamine fractas fuisse Theodosij exercitus vires tradit, atque ista mox subdit: Ibi cum duces dicerent, nimis paucos ad proelium de integro ineundum superesse; hortarenturq. vt bellum aliquandiu intermitteret, quo incunte vere, exercitu collecto, hostes multitudine superarent: Imperator fidelissimus eorum consilium repudiavit: Nam non committendum est, inquit, vt salutaris Crux tantæ arguatur imbecillitatis, Herculisq. statuæ tantum virtutis nostro testimonio tribuatur. Quippe vt Crux nostrum exercitum, ita illa hostium antecedit. Qua oratione cum tanta in Deo fiducia habita, cum copiæ relictæ & paucæ admodum essent & animis fractæ: D sacra æde in vertice montis, vbi castra fecerat, reperta, totā noctem huius vniuersitatis gubernatorem precibus sollicitauit. Sub tempus autē noctis, quo galli cātare solent, somnus eū oppressit. Qui humi stratus, videre sibi visus est duos viros candido vestitu amictos equis albis vehi: qui ipsum bono animo esse, timorem abijcere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent: Nam se auxiliares & velut antesignanos ad eum missos esse, & alterum esse Ioannem Euangelistam, Philippum Apostolū alterum.

Hac oblata visione, Imperator preces fundere non desistit, sed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque visio militi secundum quietem apparuit, qui Præfecto suo eam narrauit: ille cum deducit ad Tribunum militum, Tribunus autem ad Ducem: Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori significat. Tū Imperator: Non mea, inquit, causa hæc oblata est visio (ipse nāque illis, qui victoriam promiserant, fidem habui) sed ne quisquam existimaret, me, vt pote proelii faciendi cupidum, eam confinxisse. Huic igitur militi Deus mei Imperij propugnator hanc obtulit visionem, vt mihi eandem narranti certum testimonium daret: nam mihi primū communis omnium Dominus illā ostenderat. Quare omni metu prorsus amoto, antesignanos nostros & principes belli gerendi sequamur, atque nemo bellantium multitudine metiatur victoriam: sed eorum potentiam, qui se duces nobis præbent, quisque consideret.] hæc Theodoretus. sed antequam reliqua ab eo tradita prosequamur, hic reddendum est nobile antiquitatis monumentum, quo hæc a Theodoro descripta, antiquo reddita numismate contempleris: extat ipsum quidem aureum prægrande apud virum insignem, præclara eruditione & sincera fide omnibus notum, Fuluium Vrlinum, his quibus hic vides imaginibus cufum: inspexi ego, & formis hisce incidendum curauit.

Vides

Vides Theodosij senioris veram certamq. vultus effigiem, eiusq. manum dexteram volumine, nempe (vt puto) sacro Euangelio munitam, sinistram vero Cruce armatam; qui bus significetur, his armis superasse confidentem dijs Gentium exercitum. ex aduersa vero numismatis facie intueris expresse sacerdotali decoros habitu geminos illos, quos in visu vidit Apostolos, Ioannem atque Philippum expressos reddi, æque dextra volumen sacrum, sinistra vero Crucem gestantes. Habes etiam ex his, lector, inter alia, vnde antiquum sacerdotale habitum discas, simulq. tonsuram intelligas, atque palliola humeros ac pectus decore ambientia, voraq. nuncupata atque multiplicata. Sed iam coeptam narrari a Theodoro historiam prosequamur.

Hac oratione militum animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cum videret milites procul a se ad proelium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem struit. Ipse vero colle quodam occupato, ait militibus suis, Imperatorem iam quasi mori cupientem, & desiderio ex hac vita abeundi flagrantem, proelio decertare. Dat igitur mandatum ducibus, vt eum viuum ad se & vinculis constrictum adducerent. Postea vero quā phalanges ordine locatæ erāt; satis animaduerti poterat, tum quā ingentes hostiū copiæ essent, tum quā paucæ cū Imperatore in acie iungerentur.] Quodnam autem a Theodosio ipso ingressu pugnae signum sit datum, Orosius docet his verbis: Sciens se esse non solum signo Crucis tuendum, sed & victoriam adepturum, signo Crucis se muniens, signū proelio dedit, ac se in bellum, etiam si nemo sequeretur, victor futurus immisit. Prima autem salus extitit Arbetio hostilium partiū Comes; qui cum ignarum Imperatorem circumpositis excepisset insidijs, conuersus ad reuerentiam præsentis Augusti, non solum periculo liberauit, verum etiam instruxit auxilio, &c.] habet eadē quoque Theodoretus, qui subdit his verbis: Cū autem tela vtrinque conijci coepta sunt, tū antesignani Imperatoris (duo nimirū Apostoli illi) vere promissa præstitere. Nam ventus violentus e regione hostibus irruens, illorum sagittas, iacula, spiculaq. in ipsos retorquet: adeo vt nullum teli genus eis adiumento fuerit: neque miles grauis armaturæ, neque sagittarius, neque iaculator Imperatoris exercitū lædere poterit. Quinetiam tanta pulueris copia in eorū facies impetu ferebatur, vt palpebras occludere, & pupillas oculorum vt grauitè oppugnatas tegere ac tueri eos coegerit. Imperatoris autem exercitus nullo damno, incommodove ex illo turbine accepto, fidentibus animis hostes trucidant. Qui quidem his rebus perspectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copijs allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab Imperatore supplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum misericordiam capit.

Iuber denique tyrannum celeriter ad se adduci. Illi igitur prope collem ascendunt, in quo tyrannus ignarus iam rerum gestarum confidebat. Qui cum eos anhelantes videret, ipsaq. anhelitus crebritate adueniendi indicantes celeritatem, victoriæ nuncios esse suspicatus est: rogatq. num Theodosium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent? Cui illi: Non eū, inquiunt, adducimus ad te, sed te hinc ad eum abducimus: hoc namque dedit in mandatis summus huius vniuersitatis moderator Deus. Quæ cum dixissent, ei e solio erepto, vincula iniiciunt, adducunt vinctum: et qui paulo ante insolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodosium deducunt. Imperator autem primum iniuriarum in Valentinianum, & inspie occupatæ tyrannidis eum in memoriam reuocat: deinde bellorum contra Imperium legitimum susceptorum causa cum irrisione reprehendit. Reprehendit etiam statuam Herculis, qua fretus

^a Socrat. lib. 5. c. 24.

^b Sozom. lib. 7. c. 24.

^c Theodoret. lib. 5. c. 24.

CERTAMEN THEODOSII A THEODORETO DESCRIPTVM.

APOSTOLI PRO THEODO. SIO PVGNANT

^a Oros. lib. 7. c. 33. VICTORIA VIR TVTE CRVCIS PARTA.

EVGENIJ IN FELIX BXI TVS.

tam audax temerariumq. facinus admiserat. Postremo iustam æquamq. de supplicio illi irrogando sententiam pronunciat. Talem sese Theodosius tum in pace, tum in bello præstitit: quippe semper diuinum implorauit auxilium, semperq. illud consecutus est.] hucusque Theodoretus.

En aspicias, lector, quot quantaq. non dicam stylus, sed falx Zosimi refecauit: at ne videamur testibus illum domesticis confutare; quæ Gentilis poeta Claudianus^a metro cecinerit, his addamus:

Victoria velox

Auspicijs effecta tuis. pugnaſtis uterque,
Tu fatiſ, genitorq. manu. Te propter & Alpes
Inuadi faciles: canto nec profuit hoſti
Munitiſ haſiſſe lociſ: ſpeſ irrita valli
Concidit, & ſcopuliſ pauerunt clauſtra reuulſiſ.
Te propter gelidiſ Aquilo de monte procelliſ
Obruit aduerſaſ acieſ, reuolutaq. tela
Vertit in auctoreſ, & turbine reppulit haſtaſ.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antriſ
Aeolus armataſ hiemeſ, cui militat ather,
Et coniuſrati veniunt ad claſſica venti.
Alpine rubuere niueſ, & Frigiduſ amniſ
Mutatiſ firmanit aquis: turbaq. cadentum
Staret, ni rapiduſ inuiſſet flumina ſanguis.]

Monſtrat hiſce verſibus locum ipſum certaminis fuiſſe ad ripam amniſ, nomine, Frigidi, quod etiam Socrates tradit^b. Tacet vero hanc, & aliam inauditam affert Zofimus victoriæ cauſam. De Claudiano autem Oroſiuſ^c: Vnus, inquit, ex ipſiſ poeta quidem eximiuſ, ſed Paganuſ peruicaciſſimuſ, huiuſmodi verſibus & Deo & homini teſtimonium tulit, &c.] qui tamen ex Claudiano paulo diuerſe binos hoſ recitat verſuſ:

O nimium dilecte Deo, tibi militat ather,
Et coniuſrati veniunt ad claſſica venti.] ſic etiam ex eodem Oroſio, puto, recitat Auguſtinuſ^d: verum exiſtimo memoria lapſum ipſum Oroſium, & cum illoſ redderet verſuſ, non conſuluiſſe codicem, cum aliter habeat Claudianuſ.

Sed quod hinc inde petita fragmenta in vnum orationiſ contextum compingendi munuſ ſuſcepimur: non prætereat ingenuſ præſtituſ hoc in bello ſpecimen fortitudiniſ atque fidei Theodoſij Imperatoriſ ab aliſ prætermiſſum, ſed a S. Ambroſio hiſ verbiſ pro concione laudatū^e: Recognoſcitiſ, inquit, quos vobiſ Theodoſij fideſ triumphoſ acquiſiuerit. Cum locoſ anguſtiſ & impedimentuſ caloniſ agmen paulo ſeriuſ in acieſ deſcenderet, & inequitare hoſtiſ mora belli videretur: deſiliuit equo Princepſ, & ante acieſ ſoluſ progrediens ait: Vbi eſt Theodoſij Deuſ? Iam hoc Chriſto proximū loquebatur. Quiſ enim poſſet hoc dicere, niſi qui Chriſto ſe adhaerere cognoſceret? Quo dicto, excitauit omneſ, & exemplo omneſ armauit, & iam certe ſenior ætate, ſed validuſ fide. Theodoſij ergo fideſ fuit victoriæ veſtra.] hæc Ambroſiuſ. et magna quidem diuina diſpenſatione factuſ eſt, vt humanæ vires hebetatæ languerent, acieſq. primo ſuccumberent; ne ſi ſic vincere datum deſuper eſſet, illud ſuperbæ mentis & ingrati animi elogiū iactaretur: Manuſ noſtra excelſa, & non Dominuſ fecit hæc omnia.] Sic in vltimuſ fuit Deuſ reſ diſcrimen adduci, vt cognoſceretur quod Domini^f eſt ſaluſ & ſuper populū ſuū benediſtio eiſ; verumq. Deū eſſe Chriſtianorum, qui imperans vento, hoſtiū ſ confregit potentiam, arcū, ſcutū, gladiū, & bellum: vt illud iuſte exprobraretur in Genteſ: Vbi ſunt^h dii eorum, in quibꝰ habebant fiduciam? ſurgant, & opulentur vobiſ, & in neceſſitate voſ protegant. Videant, ſero ſaltem, quod ego ſim ſoluſ, & non ſit aliū Deuſ præter me.]

Expertuſq. eſt & Arbogaſteſ infelix (quod diximur) quid ante præſtitiffet Chriſti virtute ſultuſ, ſemper inuictuſ precibuſ ſanctiſſimi ſacerdotiſ Ambroſij: quibuſ exuſtuſ, animo conſternatuſ, fractuſ viribuſ, vt alter Cain, pauenſ ac tremenſ profuſguſ, non ampliuſ manuſ fidenſ, ſed pedibuſ, ſe ſubducenſ e pugna, turpi ſe fugæ commiſerit, culpa inſequente reū neciſ innoxij Imperatoriſ, quæ ipſum ſuimet vltorem eſſe cogit, impulitq. ſibi violenta manu inferre ſuppliciuſ. et quoniam modo?

Socratem

A Socratem^a audi: Arbogaſteſ tantæ cladiſ auctoſ, biduo poſt procliuſ fugienſ, vbi nullam vitæ ſpem ſibi reliquam intellexerat, proprio enſe ſe ipſe obruncauit.] ſed & de eodem Claudianuſ hiſ verbiſ^b:

At ſeruſ inuentor ſcelerum traiecerat altum
Non vno mucrone latus, duplexq. tepebat
Enſiſ, & vltiſ in ſe conuerterat iras.] eadem quoque Sozomenuſ^c, atque

Zofimuſ^d. ſed & in eadem ſententiā ita Oroſiuſ^e: Hiſtoriam notam oculiſ plurimorum, quam meliꝰ qui ſpectauere nouerunt, dilataſ verbiſ non opuſ eſt. Potentia Dei, non fiducia hominiſ victorem ſemper extitiſſe Theodoſium, Arbogaſteſ iſte præcipuum in vtroque documentuſ eſt. Qui & tunc cū Theodoſio paruit, tantuſ iſtruſtuſ præſidiſ Maximum ipſe minimuſ cepit: et nunc cum aduerſuſ eundem Theodoſium collectiſ Gallorum Francorumq. viribuſ exundauit, nixuſ etiam præcipuo cultuſ idoloruſ, magna tamen facilitate ſuccubuit.] hæc Oroſiuſ de Arbogaſte.

Sed ad Flauianū pugnaciſſimū deorum patronū orationem conuertamur: cuiuſ quidam arbitrato atque conſilio cuncta nefaria aduerſuſ Valentinianuſ geſta eſſe, ſuperius eſt demonſtratuſ. Si liceret luctari cum laruiſ, atque veluti præſentem, deſunctuſ hominem compellare; non inſultando, ſed potiuſ miſerando illud dicerem: Ecce quo modo numen quod colit, ipſa tua te ingrata Victoria prodidit atque perdidit, pro cuiuſ ara reſtituenda tanto inſudaſti labore, publica functuſ legatione, tantiq. eam æſtimanſ, vt pro eiſ cultuſ vilis tibi viſa fuerit ſaluſ Imperatoriſ; in quem denegantem illā reddi, tuū cū impiſ conſiliū conſpirauit. ſed ingrata tibi ipſa, in qua omnem ſpem roboriſ collocauerat, facta iam tranſfuga, exhorrenſ impietatem, perfidiā, atque tyrannidem in tuiſ caſtriſ militantibuſ, ſeſe Crucis vexillo iam amica religioniſ velox addixit, adhaſitq. penituſ Chriſtianiſ; nihil ſane ſe aliud eſſe, profeſſa, quam quod verſibuſ illiſ deſcribitur a Prudentio^f:

Vincendi quæriſ dominam? ſua dextera cuique eſt
Et Deuſ omnipotentiſ: non pexo crime virago,
Nec nudo ſuſpenſa pede, ſtrophioq. recincta,
Nec tumidaſ, ſluitante ſinu, veſtita papillaſ.] Vt plane tuo, Flauiane, damno

expertuſ fueriſ, licet inuituſ, quod Chriſtuſ ipſe ſit Deuſ & fortiſ & potentiſ, Dominuſq. potentiſ in proelio. Sed tu ille adeo ſtudioſuſ (quod profitebariſ) rectiſ honeſtiq. cultor, quo tuorum deorum impulſuſ adactuſ eſ, vt aduerſuſ Theodoſium de te optime meritum excitareſ adeo vilem tyrannuſ, & vna cum ipſo atque pro ipſo pugnaſ? extant D Symmachi tui litteræ, quibuſ citantur & tuæ de Theodoſij erga te beneficiſ affluentibuſ: hæc enim ibi leguntur^h: Tuiſ litteriſ proficere ſanitatē meam ſentio, quibuſ beneficia domini noſtri Theodoſij frequenter enumerat, & vrgeri merita tua aſſeuerat.] tua hæc eſt libero animo digna profeſſio, vrgeri merita tua Theodoſij beneficiſ: ſed quā hiſ contraria rependiſti, quæ vix in hoſtem cogitaſſeſ eſſe reddenda? Tantuſ in Ethnicis iuſtitiaſ cultuſ & fidei?

Extat Flauiani vetuſ inſcriptio (ne quid de antiquiſ memoriſ relinquamus) de erecto ab ipſo apud Capitolium Senatuſ Secretario, quod ſub Imperio Honorij igne conflagratuſ, fuit poſtea reſtitutuſ, hiſ verbiſⁱ:

SALVIS. DOMINIS. NOSTRIS. HONORIO. ET. THEODOSIO
VICTORIOSISSIMIS. PRINCIPIBUS. SECRETARIUM. AMPLIS
SIMI. SENATVS. QVOD. VIR. INLVSTRIS. FLAVIANVS. IN
STITVERAT. ET. FATALIS. IGNIS. ABSVMPſIT. FLAVIVS
ANNIVS. EVCHARIVS. EPIPHANIVS. VC. PRAEF. VRB. VICE
SACRA. IVD. REPARAVIT. ET. AD. PRISTINAM. FACIEM
REDVXIT.]

At de Flauiano hætenuſ: cui etiam, immerentiſ licet, ſubuenit tamen Theodoſij Imperatoriſ clementia: nam Oroſiuſ ait, duorum tantuſ ſanguine, Eugenij videlicet & Arbogaſtiſ, totuſ ciuile belluſ extinctuſ fuiſſe, reliquiſ perduelliſ venaſ imperita, qui bello conſecto fuere ſuperſtiteſ: in quo idem tradit, ex parte Theodoſij (quod attigimur) deſiderata decem millia Gothorum: quos, inquit, vtique perdidiffe, lucrum; & vinci, vincere fuit.

Annal. Eccl. Tom. 4.

M m m 2

Ceterum

^a Claudian. in panegyric. ad Honor. Imp. in 8. eiſ Conſulatu.
DIVINO MILITACVLO VICTIHOSTES,

^b Socrat. lib. 5. c. 24.
^c Oroſ. lib. 7. c. 25.

^d Aug. de Ciuit. Dei lib. 5. c. 26.

INGENS VIRTVS THEODOSII.
^e Ambroſ. orat. in funer. Theodoſij.

^f Pſal. 3.
^g Pſal. 75.
^h Deut. 32.

^a Socrat. lib. 5. c. 24.
^b Claud. in 9. Conſulat. Honorij.
ARBOGASTIS INFELIX EXITVS.
^c Sozom. lib. 7. c. 24.
^d Zofim. lib. 4. c. 35.
^e Oroſ. lib. 7. c. 35.

IN FLAVIANVM APOSTROPHE.

^f Prudent. aduer. Symmach. lib. 2.

^g Pſal. 23.
FLAVIANI INGRATVS ANLMVS.

^h Symmach. lib. 1. epiſt. 22.

ⁱ Smet. Antiq. inſcrip. pag. 12. num. 2.

August de Ci-
uit. Delib. 5.
c. 20.

THE OPOSII
CLEMENTIA
ERGA HOSTES
EXHIBITA.

Paulin. in Vit.
S. Ambros.

Paulin. in Vit.
S. Ambros.

Claudian. in
4. Consularu
Honor. Imp.
DE CLEMEN-
TIA THEODO-
SII PRARCO-
NIA.

Sozom. lib. 7.
c. 24.

VICTORIA
THEODOSII
EODEM MO-
MENTO LON-
GE COGNITA.

Euagr. Vit. SS.
Part. par. 1. c. 1.

Ceterum de Theodosij in parcendo aduersarijs, immo & illis bene merendo, cle- A
mentia incomparabili, S. Augustinus agit: sed primum de simulacris Iouis Fulminei
ad munitionem Alpium collocatis, a Theodosio autem post victoriam sublatis, hæc
ait: Victor Theodosius, sicut crediderat & prædixerat, Iouis simulacra, quæ ad-
uersus eum fuerant nescio quibus ritibus velut consecrata & in Alpibus constituta, de-
posuit: eorumq. fulmina, quod aurea fuissent, iocantibus (quod illa lætitia permitte-
bat) cursoribus, & se ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter benigneq. donauit.
Inimicorum suorum filios, quos non ipsius iustus, sed belli abstulerat impetus, etiam
nondum Christianos ad ecclesiam confugientes, Christianos hac occasione fieri voluit,
& Christiana charitate dilexit, nec priuauit rebus, sed auxit honoribus. In neminem
post victoriam priuatas inimicitias valere permisit. Bella ciuilia, non sicut Cinna &
Marius & Sylla & alij tales, qui nec finita finire voluerunt, sed magis doluit exorta, B
quàm cuiquam nocere voluit terminata.] hæc de clementia Theodosij post victoriam
Augustinus.

Quod vero ait ab eodem Theodosio Imp. hostibus qui pugnaissent in castris, filijsq.
eorum confugientibus ad ecclesiam, indulgentiam impertitam esse: eam quidem pro-
curatam fuisse per intercessionem S. Ambrosij, Paulinus docet his verbis: Extincto
itaque tyranno Eugenio a satellitibus eius, cum sanctus Ambrosius scripta acciperet
Imperatoris, non illi alia cura maior fuit, quàm vt pro ijs interueniret, quos reatus in-
uoluerat. Obsecrauit primo scriptis Imperatorem, misso diacono: postea vero quàm
directus est Ioannes tunc Tribunus & Notarius, qui nunc Præfectus est, ad tuitionem
eorum qui ad ecclesiam confugerant, etiã ipse Aquileiam perrexit, precaturus pro eis:
quibus facile venia impetrata est: quia Christianissimus Imperator prouoluitus pedi- C
bus sacerdotis, testabatur meritis & orationibus eius seruatum se esse.] hæc Paulinus.
arguitur ex his & alijs errare Zosimus, dum ait, post victoriam Theodosium venisse
Romam, & Honorium filium Imperatorem nominasse: cum constet, non Romam
accessisse, sed Mediolanum, ibiq. vsque ad obitum perstitisse, & Honorium iam ante
(vt dictum est) Imperatorem nominatum fuisse. Quod autem ad indulgentiam hosti-
bus impertitam pertinet: Synesius ea oratione, qua agit cum Arcadio de seruanda cle-
mentia erga supplices, ingerit paternum exemplum, illudq. magnifice de Theodosio
prædicat, quod victor hostium ipse a misericordia vinceretur, generositatemq. naturæ
ad indulgentiam flecteret.

Accipe & de his testimonium Gentilis poetæ, Claudiani inquam:

Non insultare iacenti
Mallebat: mitis precibus, pietatis abundans,
Pæna parcus erat: paci non intulit iram,
Post acies odijs idem qui terminus armis.
Profuit hoc vincente capi: multosq. subactos
Aspera latura commendauere catena.
Magnarum largitor opum, largitor honorum:
Pronus, & in melius gaudens conuertere fata.]

Quæ autem acciderint apud Constantinopolim & in Ægypto eodem belli tempore
& victoriæ momento, admiratione quidem digna narremus. Sozomenus enim in pri-
mis hæc ait: Fertur autem, quod eo tempore quo pugna hæc committeretur, ex eo
templo Dei, quod erat in Hebdomo, in quo preces fuderat Imperator, egressus demon E
quidam, subreptus in sublime, Ioanni Baptistæ sit conuiciatus, & capitis obruncatio-
nem exprobrarit, magnaq. voce clamarit: Tu ne me vincis, & exercitui meo insidia-
ris? Huic rei qui forte præsentis aderant, cum magnum esset apud omnes studium de
bello vel audire aliquid vel dicere noui, obstupefacti annotarunt, eundem hunc fuisse
diem, quo hunc euentum belli extitisse, non multo post ab ijs cognouerunt, qui pugna
interfuerant.] hæc Sozomenus. Quid autem contigerit in Ægypto in Thebai-
dis solitudine de S. illo Ioanne monacho, qui bis Theodosio de auspiciandis proelijs
ventura prædixerat, Euagrius narrat his verbis: Vt autem coepimus ab eo velle
proficisci: datis nobis benedictionibus: Pergite, inquit, in pace, o filioli: Hoc tamen
scire vos volo, quod hodierna die victoriæ religiosi Principis Theodosij Alexandria
nunciata sunt de Eugenio tyranno. Necessè est autem & ipsum Theodosium non
multo

A multo post propria morte vitam finire. Cumq. profecti ab eo fuisset, hæc ita gelta
esse ad finem comperimus, vt ipse prædixerat. Post dies autem paucos, intercuti
sunt nos quidam fratres, annunciantes nobis, quod ipse sanctus Ioannes in pace quicue-
rit. Obitus autem ipsius talis quidem fuerat: Per triduum, inquit, nullum ad se intro-
ire permisit, & positus genibus in oratione reddidit spiritum, atque ita perrexit ad Do-
minum.] hæc Euagrius. Celeberrimum vero fama omnium huius temporis mona-
chorum Ioannem fuisse, quæ dicta sunt superius, satis significare possunt.

Sed redeamus ad Theodosium, de quo hæc S. Ambrosius: Præclaram adeptus vi-
toriam, tamen quia hostes in acie strati sunt, abstinuit a consortio sacramentorum,
donec Domini circa se gratia filiorum exprimeretur aduentu.] hæc S. Ambrosius, &
quidem ritu Christiano: quæ nui sciamus fuisse apud Gentiles lustrationes a cæde ho-
stiũ, nempe suffitu lauri, vt tradit Plinius; aqua item, vt apud Virgiliũ illis versibus:

Me bello e tanto digressum & cæde recenti
Attræctare nefas, donec me flumine viuo
Ablucro.]

De ritu autem Christianorũ est canon S. Basilij in epistola ad Amphilochiũ in hæc ver-
ba: Cædes in bellis factas Patres pro cædibus non reputauerunt, vt mihi videtur, igno-
scientes his qui pro pudicitia & pietate decertant. Recte autem forte habet, consulere, vt
qui sunt manibus non puris, sola trium annorũ communionem abstineant.] ista canon:
quem quidem non fuisse vsu receptum, ea ratione Theodorus ait, quod numquam da-
retur militibus sacra participare, vt pote quod ante absolutũ triennium iidem pugnare
iterum atque iterum aduersus hostes compellerentur. huius tamen canonis auctoritate

C repressum Phocam Augustũ tradit, cum vellet cæcos in bello Romanos milites haberi
martyres: Episcopis contra refragantibus, ac dicentibus: Quo modo eos qui in bellis
cecidit, inter martyres adnumerabimus, quos Magnus Basilius, vt qui non essent
puris manibus, triennio a sacramentis prohibuit?] Apud Latinos extat canon pœnitentia-
lis in antiquis Ritualibus libris vndecimus ordine, vt qui in bello cædem fecis-
sent, abstinerent quadraginta diebus. Certe quidem diuina lex noluit esse huiusmodi
viros absque aliqua purgatione: qua traditũ est, vt qui licet mandato Dei homines oc-
cidissent, iidem tamen tribus & septem diebus lustrarentur. Theodosium autem haud
paucis diebus abstinuisse oportuit, cum non communicarit, nisi postea, cum filij
ipsius Constantinopoli relictĩ, ab ipso litteris accersiti Mediolanum, ad ipsum Theodo-
sium peruenerunt: nam tradit hæc Paulinus: Reuertens itaque S. Ambrosius de vrbe

D Aquileiensi, vno die præcessit Imperatorem: nec diu clementissimæ memoriæ Theo-
dosius Imp. susceptis filijs in ecclesia, & traditis sacerdoti, in hac luce fuit.] haud enim
superstes diu fuit Theodosius, qui post filiorum aduentum ex hac vita decessit se-
quenti anno, XVI. Kal. Februarij.

Præcesserunt autem eius obitum signa quædam, elementis varie perturbatis: nam
a mense Septembris, quo victoriam obtentam fuisse diximus (vt testatur Marcellinus
in Chronico) nonnullæ regiones terræmotu quassatæ sunt. sed & S. Ambrosius ipso
orationis exordio, quam habuit in iunere Theodosij: Hoc nobis, inquit, motus terra-
rum graues, hoc iuges pluuie minabantur, & vltra solitum caligo tenebrosior denun-
ciabat, quod clementissimus Imperator Theodosius recessurus esset e terris. Ipsa igitur
excessum eius elementa marebant: cælum tenebris obductum, aer perpeti horrens cali-
gine: terra quatiebatur motibus, replebatur aquarum alluionibus. Quidni mundus ip-
se desleret cum Principem continuo esse rapiendum, per quem dura mundi istius tem-
perari solerent, cum criminum pœnas indulgentia præueniret?] hæc Ambrosius.

Inter alias Orbis regiones Palaestina quoque diro tunc vexatam esse terræmotu, oc-
casionem impurissimi Vigilantij meminit S. Hieronymus. Venerat ipse ex Hispania, ibiq.
nondũ detectus hæreticus, cū Catholicis communicabat: sed qualis intus iam tunc es-
set omni virtute vacuus, occasio foris manifestauit. de eo enim idem Hieronymus hæc
habet: In hac prouincia, cum subitus terræmotus noctis medio omnes de somno
excitasset, tu prudentissimus & sapientissimus mortalium nudus orabas, & rerebas
nobis Adam & Euam de paradiso. Et illi quidem apertis oculis erubuerunt, nudos se
esse cernentes, & verenda texerunt arborum folijs. Tu & tunica & fide nudus, subi-
toq. timore perterritus, & aliquid habens nocturnæ crapulæ, sanctorum oculis obscuro

Ambros. in
funer. Theodos.

Plin. lib. 15.
c. ult.

Virg. Aeneid.
2.

EXPIATIO OB
CAEDEM BEL-
LICAM.

Basil. ad Am-
philoch. c. 13.

Num. 31.

Paulin. in Vit.
S. Ambros.

TERRAEMO-
TVS IMMENS.

VIGILANTIVS
QVOD HIERO
SOLYMIS.

Hieron. ad-
uers. Vigilant.

nam partem corporis ingerebas, vt tuam indicares prudentiam. Tales habet aduerfarios Ecclefia, hi duces contra martyrum fanguinem dimicant.] hæc de Vigilantio S. Hieronymus; de cuius aduentu Hierofolymam idem meminit^a in epiftola ad Paulinũ de institutione monachi. Sed de Vigilantio plura inferius. Scribebat autem hoc anno ipfe Hieronymus (vt dictum est fuperius) epiftolam feu tractationem de optimo genere interpretandi ad Pammachium.

^a Hieron. epift. 23.

^b Hieron. epift. 10.
HIERONYMVS
SCRIBIT AD
FURIAM.
* Tatiana

Infuper dedit epiftolam hoc pariter anno ad Furiam de viduitate feruanda; nã ait^b in fine: Scio me ante hoc ferme bienniũ edidiffe libros contra Iouinianũ.] illos autem anno decimo quarto Theodofij eife editos, eius teftificatione fuperius dictum est. ipfa enim Furia, matre Titiana* clariffima femina, & patre Confulari, Christianis ambobus, e ftemmate Camillorũ fãra, orbara viro, a Hieronymo litteris expetierat, vt de modo viuendi, viduitateq. feruanda epiftolam fcriberet. Præftitit hoc ipfe haud inuitus, eamdemq. Paulæ haud diffimilem, Marcellæq. æqualem reddere ftudens, quas & imitandas proponit. quodam enim neceffitutinis vinculo Furia Paulæ coniuncta videri poterat, quod germanus Furia fuerat maritus Blefillæ filia S. Paulæ, vt idem Hieronymus ibi tradit: qui & vult eam habere monitorem Exuperium: Habes, inquit, fanctum Exuperium probaræ ætatis & fidei, qui te monitis fuis frequenter infituat.] hunc ipfum tunc Romæ agentem, poftea Tolofæ iam Epifcopum, alibi laudat^c: fed de eo inferius pluribus agendum eft.

^c Hieron. epift. 4.

^d Apud Theod. Bals. pag. 390.
391.
CONSTANTI-
NOP. SYNO-
DVS IN EN-
CAENIIS.
* Helladius

Hoc eodem anno, iisdemq. Cof. Arcadio tertiuũ & Honorio fecundum, apud Theodorum^d celebrata ponitur tertio Kalend. Octobris Synodus Constantinopolitana in caufa vertente inter Agapium & Gebadiũ, vtrumque fibi vendicare fatagentẽ Epifcopatũ Bofrenfem: in qua Synodo hi Epifcopi tunc confediffe nominantur, videlicet, Nectarius Constantinopolitanus, Theophilus Alexandrinus, Flauianus Antiochenus, Palladius* Cafareæ Cappadocia, Gelafius Cafareæ Palæftina, Gregorius Nyffenus, Amphilo-chius Iconij, Paulus Heracleæ, Arabianus Ancyra, Ammon Hadrianopolis, Phalerius Tarfi, Lucius Hierapolis, Elpidius Laodiceæ, Paulus Alexandrorum, Dioscorus Hermopolis, Probatius Beronices, Theodorus Mopfueftia, Dizus Seleucia, Epagathus Marcianopolis, Gerontius Claudiopolis, & alij diuerfi Epifcopi, & reliqui ex omni ordine facerdotali. Mirabitur fortaffe aliquis, quo modo accidere potuit, vt duo Patriarchæ, Alexandrinus & Antiochenus, ac ceteri primarum fedium Epifcopi conuenerint vnus controuerfiæ inter duos Epifcopos componendæ caufa: fed maiore etiam admiratione afficietur, fi confideret, quod eiusmodi adeo magni in Oriente generalis Concilij nulla penitus apud antiquos fit mentio.

^e Pallad. in Laftiac. c. 2.
EPISCOPI VO-
CATI AD DE-
DICATIONEM
ECCLESIAE.

Quamobrem illud exiftimo, huiusmodi Epifcoporum conuentum non conuocatum effe vel Ecclefiafticorum dogmatum caufa, vel difciplinæ Ecclefiafticæ corrigendæ, vt in ceteris Concilijs fieri confuevit, vel litis vnus Ecclefia terminandæ ftudio; fed ad hoc vt nouam basilicam Apoftolorum Petri & Pauli nomine erectam a Ruffino Præfecto Prætorio, penes quem fuma erat in toto Orientali Imperio auctoritas, iisdem dedicarent: huncq. ipfum effe conuentum Epifcoporum, cuius Palladius^e res fuorum temporum fcribens meminit, cum de Euagrio Pontico agit, qui vna cum Ammonio & alijs ex Ægypto vocatus a Ruffino ea de caufa Constantinopolim venit: Hic idem, inquit, fanctiffimus cum a Ruffino temporis illius Præfecto Prætorio multiplici fupplicatione rogatus fuiffet, & cum magno illo Ammonio Constantinopolim ob neceffarias eremi actiones adueniente, ipfe quoque dignaretur venire, vehementer id precantibus fanctis diuerfarum prouinciarum Epifcopis, alijsq. quamplurimis eremitis (qui ad dedicationem basilicæ, quam ipfe condiderat, conuenerant) memoratum Ruffinum proprijs manibus fufcepit facro fonte mundatum.] hæc ipfe, fubdens de Ammonio ibidem defuncto, & in eadem basilica, Ruffiniana dicta, feulto. Certe quidem ad dedicationem basilicarum vocari folitos, e remotiffimis quoque regionibus Epifcopos, quæ dicta funt fuperius de Antiochenæ ac Hierofolymitanæ ecclefiarum Encænijs docent.

^f Sozom. lib. 8. c. 17.

Meminit eiusdem a Ruffino erectæ basilicæ Sozomenus^f, ædificatamq. fuiffe ait trans mare prope Chalcedonem, in loco dicto, Ad quercus: vbi ab eodem Ruffino fumptuofa villa extructa erat, erectæque regia ædes, ipfaq. basilica in honorem præcipuorum Apoftolorum Petri & Pauli dedicata, dicta quoque nomine com-
muniori

A muniore, Apoftoleum; in qua poftea a Theophilo Epifcopo Alexandrino collecta Synodus fuit aduerfus Ioannem Chryfoftomum, vt fuo loco dicitur. Placuit igitur Ruffino omnia pro arbitrio in Oriente moderanti, Theodofio præfertim abiente, tot tantofq. Epifcopos Constantinopolim ad duplicia Encænia conuocare, nimirum ad nobiliffimæ dedicationem basilicæ, & ad fuam facro baptifmate initiationem explendam.

Hæc igitur caufa præceffit, vt præcipuarum fedium Epifcopi inuitati a Ruffino, Constantinopolim fe conferrent. Vbi cum effent, poft facra ex more expleta folemnia (quod etiam in Encænijs Antiochiæ & Hierofolymis factum fcimus) iisdem conuocati Epifcopi dicta die Constantinopoli confidentes, controuerfiã inter duos illos Epifcopos obortam iudicio definiere eo modo, quo Acta declarant ibidem a Theodoro narrata: nimirum, ex fententia Theophili Epifcopi Alexandrini definitum, non licere deponi Epifcopum a duobus vel tribus alijs Epifcopis, fed maioris tantum Synodi arbitrio, nempe eiusdem prouinciæ Epifcoporum fententia.

Quod autem ad nomina Epifcoporum haud otiofe ex iisdem Actis recitata pertinet: habes duo illa lumina Orientalis Ecclefia poft Gregoriũ Nazianzenum atque Bafilium, eius germanum Gregorium Nyffenum, & Amphilo-chium Iconij Epifcopum adhuc his temporibus fuiffe fuperftites. Certe quidem quod ad Gregorium Nyffenum fpectat, de ipfo adhuc viuente atque multa fcribente meminit S. Hieronymus anno ante fuperiorem, quo edidit (vt ait) commentarium illum de Scriptoribus Ecclefiafticis, vbi de ipfo^a: Multa alia fcripiffet & fcribere dicitur.] & de Amphilochio poft Gregorium

GREG. NISSE-
NVS ET AM-
PHILOCHIVS
SVPERSTITES.

C hi librum legit de Spiritufancto, quod Deus eft, & quod adorandus, quodq. omnipotens fit.] Vides igitur, tum auctoritate S. Hieronymi, tum etiam ex Actis Synodi hoc anno habitæ, quã procul a veritate abhorreant, qui dixere, eundem Amphilo-chium ipfo exordio Theodofij Imperij ex hac vita defiffet, cum adhuc reperiatũ hoc anno decimo fexto eiusdem Imperatoris in humanis fuiffe. Ex quibus pariter intelligas, alium fenfum verbis Gregorij Nazianzeni de Amphilochio agentis aptandum effe, quã dicere intellexiffet de Amphilo-chij obitu; dum in carmine parenetico ad Olympiadem fcripto, in fine hæc habet loquens de fofore eiusdem Amphilo-chij fanctiffima femina eidem inhærente^b: Eft, inquit, in promptu admonitio vna multis partibus no-
fta præftantior. Theodofiam, o elegantiffima mulier, habes: hæc tibi & fermonis omnis & actionis veluti quædam imago ad imitandum propofita fit: feminea quidem illa

^a Hieron. de
Script. Eccl. in
Greg. Nyffen &
in Amphilo-ch.

^b Greg. Naz. in
carm. ad Olymp.

D Chironis fub matrimonij radicibus: quæ te a patre acceptam optimis moribus imbuuit, Amphilo-chij Epifcopi fofor, quem vna cum fancta Thecla ad Deum miffi, veræ atque Orthodoxæ doctrinæ præconem, decusq. meum & ornamentum.] ifta Gregorius, quem constat haud his verbis voluiffet fignificare Amphilo-chium ex hac vita migraffe, quem liquet multos annos poft Gregorium Nazianzenum fuiffe fuperftitem. Porro quod ad ipfius Amphilo-chij egregiam doctrinam fpectat, exæquare hoc nomine ipfum videtur fanctus Hieronymus Bafilio Magno atque Gregorio Theologo, dum de iisdem hæc tradit^c, fcribens ad Magnum: Cappadocumq. Bafilij, Gregorij, & Amphilo-chij, qui omnes in tantum philofophorum doctrinis atque fententijs fuos referciunt libros, vt nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem fæculi, an fcientiam Scripturarum.] Ceterum quod ad eiusdem Amphilo-chij lucubrationes pertinet: licet S. Hieronymus nonnifi commentarij illius de Spiritufancto meminert; tamen complura alia ipfum fcripta edidiffet, fidem facit Theodoretus, qui plura ac diuerfa in fuis dialogis ab eodem Amphilochio mutuatus, eadem citat. adhuc extat eiusdem ad Seleucum carmen de libris facris.

^c Hieron. epift. 84.
AMPHILOCHII
DOCTRINA ET
SCRIPTA.

Inter alios vero fuperius nominatos Antiftites habetur Gelafius Epifcopus Cafareæ Palæftina, qui quidem Catholicus fuit & magnæ eruditionis: de quo S. Hieronymus (quod ille nondum fua edidiffet fcripta) hæc pauca tantum: Gelafius Cafareæ Palæftinae poft Euzoium Epifcopus accurati limatiq. fermonis fertur quædam fcribere, fed celare.] ita ipfe. Cuius vero æftimationis ea habita fuerint ab eruditis Ecclefiafticis viris, ex Theodoro intelligere potes, qui in dialogis cum eum citat, eiusmodi præconio virum exornat^d: Si autem, inquit, etiam veteres Palæftinos vis audire: præbe aures in primis admirabili Gelafio, qui Cafarienfem agrum diligenter excoluit, &c.]

GELASIVS EPI-
SCOPVS CAE-
SAREAE PA-
LAESTINAE.

^d Theodor. dia-
log. 1.

At longe

a *E* *epist. 115.*
in addit.
THEODORVS
MOPSVESTE-
NVS.
b *Pallad. in Lan.*
lib. 6. 20.

A At longe alius hic Gelafius ab illo eiusdem nominis viro fuit, quem sanctus Basilius ad Theodotum scribens a Arianorum communioni coniungit. Nominatur insuper inter ceteros eius Synodi Episcopus Dioscorus quoque Hermopolis in Ægypto Episcopus; quem illum ipsum putamus Dioscorum, cuius Palladius meminit^b, ex presbytero & monacho Nitriæ euectum ad Episcopatum. Sed cum & ex eorum Episcoporum catalogo perspicue intueris Theodorum Mopsuestenum Episcopum cum alijs confedisse, intellige ipsum Catholicum perseverasse adhuc cum Catholicis communicantem, nec dum hæresin, qua Orientem exussit, profitentem. At hæc de his fati.

Quod vero ad Ruffinum spectat (ex quo ad hæc de Concilio tunc Constantinopoli celebrato diuertimus) laudandus quidem, quod basilicæ ædificatione, atque initiatione sacri baptismi, inter alia peccata, culpam illam immanem expiandam curauit, qua auctor fuit (vt dictum est) Theodosio Imperatori cladis Thesalonicensis: felix, si sic perseverasset: sed dum deteriora molitur, nempe diram tyrannidem, affectans Imperium, eiusq. rei causa barbaros ex diuersis prouincijs in Romanum solum studens immittere, tum Romano Imperio, tum sibi ipsi grauissimorum malorum concinnator extitit. Sed de his fusius suo loco agendum erit, atque hæc modo fati. Iam vero reliqua prosequamur.

Hoc eodem anno, ipsdem nominatis Consulibus, Adrumeti in Africa celebrata esse Synodus reperitur, missaq. ad eam legatio ab Aurelio Episcopo Carthaginensi: quæ autem ibi decreta fuerint, haud apparet, quod diuersorum Conciliorum canones in vnum collecti, simul sub vno titulo Concilij Africani habeantur admixti.

C Sed & Donatistæ in Numidia hoc item anno genetale Concilium celebrarunt, Bagaiense dictum, quod Bagai eiusdem prouinciæ ciuitate fuerit collectum, conuenientibus in vnum duabus ipsorum factionibus, quibus inter se diuisi erant, Maximianistarum videlicet, & Primianistarum, sic dictis a duobus Episcopis Carthaginensibus ab ijs inter se dissidentibus creatis in schismate, Primiano scilicet, & Maximiano. Hoc quidem anno eiusmodi celebratum esse Concilium, S. Augustinus ex Actis eius affirmat, cum ait ^c: In memorato Concilio Bagaiensi dies & Consul adscriptus est, non solum quo decretum Concilij conditum est, verum etiam ipsius dilationis. Ergo a die octauo Kalendarum Maiarum post Consulatum Theodosij Augusti III. Consulatu Augustorum Arcadij tertium & Honorij iterum, qui dies est Concilij Bagaiensis, vsque ad octauum Kalendarum Ianuariarum, qui dies est dilationis, octo menses ferme numerantur.] hæc ipse, qui & inferius eadem ferme repetit verba. His de tempore stabilitis, de causa eiusmodi ipsorum adeo celebris conuentus conuocandi agendum est. Mira quædam Dei prouidentia accidit, vt tamquam ludentes in scena, nolentes licet, & inuiti, actionem illam repræsentarent in se ipsis, quam egerunt maiores eorum tempore ordinationis Cæciliani: vt ex his saltem quæ ipsi modo egerant, errasse conuincerentur illi, & iustificaretur Cæciliani causa: adeo vt si suspenderent aqua lance iudicium; nec quo modo se ipsos absoluerent, & Cæcilianum damnare possent, haberent. Vnde S. Augustinus ^d: Vide quo modo illis Deus reddidit quod de Cæciliano dixerunt. Mira similitudo: voluit Deus post tot annos reuoluere illis in faciem quod gestum est; vt omnino vnde dissimulent, & qua effugiant, non inueniant.] Sed quæ hæc, & quo modo acciderint, videamus.

E Mortuo Parmeniano, quem post Donatum diximus factum fuisse Carthagine Episcopum partis Donatistarum; in eius locum successus est ab ipsis Primianus: aduersus quem postea ab alijs Donatistis creatus est Maximianus diaconus, sicq. maximū inter eos constatum est schisma. Quonam modo autem illud acciderit, S. Augustinus ^e ita describit, vt ait, ex litteris Tractatorijs, ex epistolari nimirum historia (erant enim apud eos huiusmodi epistolæ, quas nos dicimus Synodales, siue Synodicas, quæ a Synodo scribebantur Encyclicæ perspicuæ omnibus, atque publicæ) his igitur litteris Tractatorijs schismatis inter eos principium referatur: scriptæ sunt ipsæ ab illis qui aduersus Primianum Carthagine primo celebrarunt Concilium, Episcopis quinquaginta tribus: quoto autem Christi anno illud collectum fuerit, ignoratur. Postea vero ab eiusdem partis Episcopis centum & amplius aduersus eundem Primianum Episcopum Carthaginensem habitum est Concilium in oppido Cebarsussi, in quo pariter idem Primianus damnatus est. Duo itaque hæc Concilia præcesserunt generale hoc omnium

CONCILIVM
BAGAIENSE
DONATISTA-
RVM.

e *Aug. contra*
Crescon. lib. 3.
c. 56.

d *Aug. in psal.*
86.

SCHISMA DO-
NATISTARVM
INTER PRI-
MIANVM ET
MAXIM.
e *Aug. in psal.*
86.

A nium Donatistarum Episcoporum Concilium Bagaiense, de quo agimus. Sed quod rerū gestarū ordo postulat: quæ primo gesta sunt in Concilio Cauernense apud Carthaginē, hic recitemus, nec aliunde fidelius, quàm ex ipsorum epistola Synodali: qua cū sententia ipsa describitur lata ab ipsis aduersus Primianū, dumq. retexuntur pariter causæ damnationis eius, totius rei gestæ narratur historia: habet hæc omnia S. Augustinus ^a in enarratione in psalmum trigessimum sextum inserta. Reddamus igitur hic eandem ipsorum epistolam, vt scripta est, absque interlocutionibus illic adiectis:

Sanctissimis fratribus atque collegis per vniuersam Africam, hoc est, per prouinciam Proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, & Tripolim constitutis, sed & presbyteris & diaconis, vniuersis plebibus in veritate Euangelij nobiscum militantibus, Victorinus, Fortunatus, & ceteri quinquaginta tres Episcopi, qui in Concilio apud Cauernas Susis fuimus, in Domino æternam salutem.] quarum autem Ecclesiarum singuli essent Episcopi, ex titulo cuiusque sedis in subscriptione ponuntur,

B Nemo ^{*} qui nesciat, fratres dilectissimi, de sacerdotibus Domini, non propriæ voluntatis, sed diuinæ legis impulsu tam in reos sententiam dicere, quàm innocentibus inflictam iure ab eis ac merito submouere. Non leui enim periculo subiacebit, quisquis aut reo pepercerit, aut innocentem confutare pertentarit: maxime cum scriptum sit ^b: Innocentem & iustum non occides, & purgatione non purgabis reum. Hoc igitur edicto legis admoniti, necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ouile Dei sortita, seniorum litteris eiusdem Ecclesiæ postulantis, audire atque discutere sub eo: vt explanatis omnibus, aut innocentem (quod optabile fuerat) purgarem, aut nocentem certe ostenderemus suis meritis esse damnatum. Operatissimū nobis fuit, vt plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ eo se lætetur Episcopo sublimatam, qui in omnia sanctus, & in nullo reprehensibilis haberetur. Propterea utique talem esse oportet Domini sacerdotem, vt quod populus pro se apud Deum non valuerit, ipse pro populo mereatur quod poposcerit impetrare: quia scriptum est ^c: Si peccauerit populus, orabit pro eo sacerdos: si autem sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo?] et inferius:

C Scandala igitur Primiani, & ipsius nequitia singularis sic in se cæleste iudicium prouocauit, vt horum criminum auctorem necesse esset penitus amputari, qui recens ordinatus est. Presbyteros supradictæ plebis ad coniurationem impiæ conspirationis impellens, hoc ab eis velut precario iure postulauit, vt ad damnandos quatuor diaconos, viros egregios, ac singularibus meritis approbatos, Maximianum scilicet, Rogatianum, Donatum, itemq. Salgamum, conspirarent, vt incunctanter ei promitterent accommodare consensum. Cuius illi mala præsumptione stupefacti, cum rem silentio refellissent, per se cogitatum scelus non dubitauit implere; vsque adeo, vt in Maximianum diaconum, virum (sicut omnibus notū est) innocentem, sine causa, sine accusatore, sine teste, absentem, ac lecto cubantem, sententiam putaret esse promendam: quia iam pridem clericos non dissimili furere damnaret. Nam cum incestos, contra legem, decretaq. omnium sacerdotū, communioni sanctæ adiungeret: cumq. obsistente maxima parte plebis, etiam seniorum nobilissimorum litteris conueniretur, vt per se corrigeret quod admiserat: sua temeritate possessus, emendare contempsit.

D His itaque permoti seniores Ecclesiæ supradictæ, ad vniuersum chorum litteras Legatosq. miserunt, quibus non sine lacrymis deprecati sunt, vt ad se feruentius veniremus; quo perpenso libramine, intentionibus exploratis, existimatio Ecclesiæ purgaretur. Ad hanc proinde cum secundum memoratorum litteras veniremus: nota sua illeratione feruescens, aduentum nostrum penitus declinavit. Qui vsquequaque rebellis animo recalcitrans in malo permansit, vt conducta multitudine perditorum, atque impetratis officialibus, basilicarum ianuas obsedisset: qui ingrediendi nobis, atque agendi solemnia, interdicerent facultatem. Hæc si Episcopum conuenit facere, si Christianis licet admittere, si hoc Euangelia protestantur, probet aut iudicet quisquis amator aut assertor est veritatis. hoc enim nobis inflixit frater aliquando proprius, quod nunquam faceret alienus, &c.] omissis ibi recensitis nonnullis ex eadem epistola Synodali, iam reddamus eam, quæ ibidem legitur ab illis in eum lata sententia:

E Decreuimus omnes sacerdotes Dei, præsentem Spiritu sancto, hunc eundem Primianum:

CONCILIVM
CAVERNENSE
MAXIMIANI-
STARVM.

a *Aug. in psal.*
86.

EPIST. SYNOD.
CONCILII CA-
VERNENSIS.

^{*} est
b *Exod. 23.*
Dan. 13.

^c *1. Reg. 2.*

PRIMIANVS
DAMNAVIT
QUATVOR DIA-
CONOS.

CONTVMACIA
PRIMIANI AB-
QVITVR.

num : primo quia super viuos Episcopos alios subrogauit : quòd incestos cum sanctorum communione miscuerit : quòd presbyteros ad coniurationem in eadem constringere pertentariit : quòd Fortunatum presbyterum in cloacam fecerit mitti, cum agrorantibus baptismo succurrisset : quòd communionem Demetrio Episcopo denegauit, vt cogeret filium abdicare : quòd idem presbyter obiurgatus sit, quòd Episcopus hospitio suscepisset : quòd supradictus Primianus multitudinem miserit, quæ Christianorum domos euerteter : quòd obfessi sunt Episcopi simul & clerici, & postea ab eius satellitibus lapidati sunt : quòd in basilica cæsi sunt seniores, quòd indigne ferrent Claudianistas ad communionem admitti : quòd innocentes clericos putauerit esse condemnandos : quòd se nobis audiendum noluerit exhibere, cum basilicarum fores, ne ingrederemur, multitudine & officialibus intercluserit : quòd Legatos a nobis ad se missos iniuriose reiecerit : quòd loca multa, vi primo, dehinc auctoritate iudiciaria vsurpauit : præter alia illicita eius admissa, quæ pro honestate styli nostri siluimus : a sacerdotali choro perpetuo esse damnatum decreuimus : ne eo palpato, Dei Ecclesia aut contagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod id ipsum Paulus Apostolus^a exhortatur & admonet : Præcipimus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt discedatis ab omni fratre inordinate ambulante. Atque ideo non immemores puritatis Ecclesiæ, conducibile existimauimus, omnes sanctos confacerdotes, & omnes clericos, & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hac nostra Tractatoria commonere, vt omnes eius communionem, vtpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationem reddet, qui hoc nostrum decretum non audiendo tentauerit violare. Placuit sane nobis & Spiritui sancto, quòd tempus tardis ad conuertendum referuerit sub eo : vt quicumque confacerdotum vel clericorum suæ salutis immemores, a die damnationis supradicti Primiani, id est, a die Kalendarū Iuliarum vsque ad diem octauum Kalendarum Ianuariarū, minus a Primiani damnati communionem recesserint, tali sententia constingantur. Laici quoque nisi se a supradicto die damnationis illius, intra diem Paschæ futuræ, ab eius consortio separauerint, non posse quemquam nisi per poenitentiam, si quidem meminerit Ecclesiæ, reformari.] hætenus litteræ Synodales, quibus subscripti leguntur Episcopi quinquaginta tres, & primo loco Victorinus Episcopus Munacianensis, & ceteri post eum. hæc acta sunt in Concilio Cauernensi.

Quòd vero ibidem apud S. Augustinum legantur nomina Episcoporum quinquaginta trium: ex his corrige quod apud eundem, quadraginta trium Episcoporum eiusmodi Concilium collectū fuisse dicitur. Sed & quòd ab eodem ponatur habitum apud Carthaginem, hic vero ex eorundem epistola Synodali factum habeatur apud Cauernas Suis; locum illum propinquum Carthagini fuisse, dicendū est. ait enim S. Augustinus contra Cresconium tum de hoc tum de alio ab ipsedem sed copiosiori numero aduersus eundem Primianum congregato Concilio^b: Recitat decreta Conciliorum. Primum, quod apud Carthaginem a quadraginta * & tribus factum est, quo prædamnatus est Primianus. Alterum, quod Cebarsuffi centum vel amplius vestri tunc Episcopi condiderunt, quo perfecte pleniufq. damnatus est.] sic autem depositus est a duobus Concilijs Primianus Episcopus Carthaginensis, vt in locum eius subrogatus sit ab ipsedem Maximianus eiusdem Ecclesiæ diaconus, qui erat vnus ex illis quatuor a Primiano damnatis, cum adiit ipse in Numidiam, & eius prouinciæ Episcopos ad sui defensionem prouocauit, quos & iudices interpellauit. vnde ad eum Augustinus^c: Iudices Numidas, apud quos te purgares, tu ipse adisti, tu constituisti: Maximianistæ illos non petierunt.] hæc ipse.

Vides ex his, schismaticos ab Ecclesia Catholica primitus separatos, inter se ipsos pluribus esse partibus scissos, & ab auctoribus scissionum nomine nuncupatos : vt qui primi a Donato dicti sunt Donatistæ, eorundem alij a Primiano nuncupati fuerint Primianistæ, & a Maximiano Maximianistæ; sed & (vt in recitata sententia vidimus) alios a Claudio appellatos Claudianistas, & rursus alios a Rogato olim Rogatistas, de quibus S. Augustinus^d ait, multa hos passos esse ab alijs Donatistis, quòd cum alijs conuenire noluisent : de quibus idem pluribus in epistola ad Vincentiū^e. Sed & Ticoniū scissuram fecisse in schismate Donati, iam superius dictū est. Ceterū cū sic scissi ipsi omnes inter se essent, adeo tamen pertinaci dissensione ab inuicem discrepabant, vt suæ quisque

CONCILIVM
CEBARSYSSEN
SE DONATI
STARVM.

2. Theffal. 3.

CONCILIVM
CEBARSYSSEN
SE DONATI
STARVM.

b August. contra
Crescon. lib.
4. c. 6.
* quinquaginta
tribus

c August. in
Psal. 36.

DONATISTAE
IN DIVERSAS
SECTAS DIVISI

d August. contra
Petil lib. 2. c. 83
e August. epist.
48.

A quisque sectæ esset pugnacissimus defensor, & aliarum aduersarius obstinatus. nam Augustinus: Pars, inquit^a, Donati in multa minutissima frustra conscissa est: quæ omnes minutæ particulæ hanc vnã multo grandiore, in qua Primianus est, de recepto Maximianistarum baptismo reprehendunt; & singula conantur asserere, apud se tantummodo verum baptismum remansisse, nec omnino esse alibi, neque in toto orbe terrarum, qua Ecclesia Catholica expanditur, nec in ipsa grandiore parte Donati, nec in ceteris, præter se vnã ex minutissimis partibus.] hæc ipse.

At admiratione quidem dignū est, quòd inter tot sectas diuisi Donatistæ cum essent, tamē quæ potior inter eos habebatur, adeo erat abundans & referta numero Episcoporum, vt nullam pene sensisse iacturam ex multiplici scissione, attonitus obstupescas. Audi, quæso, quid de his S. Augustinus^b: Multa præterea, inquit, inter ipsos facta sunt schismata, & ab ijs se diuersis coetibus alij atque alij separarunt, quorum separationem cetera grandis multitudo non sensit. Sed apud Carthaginē Maximianus contra Primianum ab eiusdem erroris centū ferme Episcopis ordinatus, & a reliquis trecentis decem, cum eis duodecim, qui ordinationi eius etiam præsentia corporali interfuerunt, atrocissima criminatione damnatus, compulit eos nosse etiam extra ecclesiam dari posse baptismum Christi: nam quosdam ex eis, cum eis quos extra eorum ecclesiam baptizauerat, in suis honoribus sine vlla in quoquam repetitione baptismatis receperunt, &c.] obijcit enim eis, quòd eadem ab ipsis obiecta aduersus Catholicos, vt sancta ac legitima recepissent. Sed iam de Synodo Bagaiensī hoc anno in Numidia habita pertractemus.

Qui igitur excitati atque vocati sunt a Primiano Episcopo Carthaginensī Episcopi Donatistæ aduersariæ factionis, omnes trecenti atque decem, Bagai ciuitate Numidiæ conuenerunt: vbi confidentes, examinata causa ipsius Primiani, qui aderat, & Maximiani itidem Episcopi Carthaginensī absentis, & aliorum eidem communionem copulatarum, hæc in hos prolata est in Synodo damnationis sententia, quam recitat Augustinus his verbis^c:

Cum omnipotentis Dei & Christi eius voluntate in Ecclesia sancta Bagaiensī Concilium gereremus, Gamalius, Primianus, Pontius, Secundianus, Ianuarius, Saturninus, Felix, Pegasius, Ruffinus, Fortunius, Crispinus, Florentius, Optatus, Donatus, Donatianus, & ceteri numero trecenti & decem: placuit Spiritui sancto, qui in nobis est, pacem firmare perpetuam, & schismata refecare sacrilega.] subdit Augustinus: Deinde cum multa in eos horrenda vomuisent, &c.] Quænam ea essent, alibi idem Augustinus narrat, cum ait^d: Vt verbis illius plenarij Concilij magis vtar, ibi, nempe in factione Maximianistarum, viperei seminis noxios partus tardo calore vaporant, publici facinoris & parricidij sui foeta scelerum vota gignant. Parturiunt iniustitiam, concipiunt laborem, & pariunt iniquitatem. iam non confusa criminum filua nomina eorum designantur ad poenam. Dum eis indulgentiæ funis, dum clementiæ dimittentur linea, iam causa quos puniret inuenit: quos tamquam in asperos scopulos veridica vnda naufraga membra proiecit: quorum pereuntium littora Ægyptiorum exemplo funeribus plena, nec ipsam inuenientia sepulturam.] & in Maximianum ipsum hæc sunt verba sententiæ:

Maximianum fidei æmulum, veritatis adulterum, Ecclesiæ matris inimicum, Dathan, Chore, & Abiron ministrum de pacis gremio sententiæ fulmen excutiat, quem non solum mors iusta sui sceleris condemnat, sed etiam trahit in consortium criminis: plurimos catena sacrilegij; venenum aspidum sub labijs eorum, quorum os maledictione plenum est & amaritudine, & eorum pedes veloces ad effundendum sanguinem: contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum: iacent membra abscissa, quæ pestifera putredo ita corruptit, vt plus habeat in abscissione solaminis, quam in remissione medicaminis. Famosos criminis reos, &c.] hucusque ibi Augustinus, narrans ea quæ dicta sunt in præsentia, verbis præteriti temporis, quòd sic oratio postularet. Sed & superius ipsedem modis ac tempore, quæ reliqua eiusdem sunt sententiæ, ita refert^e: Famosi ergo criminis reos, Victorianum Carcabianensem, Martianum Sullestinum, Beianū Baianensem, Saluium Aufphensem, Theodorū Vsulensem, Donatū Sabratensem, Miggenem Elephantariensem, Prætextatum Assuritanum, Saluium Membresitanum, Valerium Melzitanum, Felicianum Mutitanum, & Martialem Pertusensem: qui funesto opere perdicionis vas sordidum, collecta

a August. de baptis.
contra Donatist. lib. 1. c. 6.

MULTITUDO
INCREDIBILIS
DONATISTARVM
b August. de baptis.
ref. c. 69.

CONCILIVM
BAGAIENSE
DONATISTARVM.

c August. contra
Crescon. lib. 3. c. 53.

d August. contra
Crescon. lib. 4. c. 31.

FACINORA
MAXIMIANISTA.
RVM.

SENTENTIA
LATA IN
MAXIMIANVM
AG
EIVS SECTA
TORES.

e August. contra
Crescon. lib. 5. c. 53.

lecta facultia, glutinarunt: sed & clericos aliquando Ecclesie Carthagini, qui dum faciori interfunt, illicito incestui lenocinium praeberunt, Dei praesidentis arbitrio, vniuersalis Concilij ore veridico damnatos esse cognoscite.] sunt hi illi duodecim Episcopi ordinatores Maximiani. sed de alijs ita subditur in illorum sententia:

REDIRE PER-
MISSI MAXI-
MIANISTAE.

* Ignotionis

a Aug. contra
Crescon. lib. 3.
c. 56.

LIBELLVS AD-
VERSVS FELI-
CIANVM ET
PRAETEXTA-
TVM.

Eos autem, quos sacrilegi furculi non polluere plantaria, id est, qui a Maximiani capite proprias manus verecundo pudore fidei retraxerunt, ad matrem Ecclesiam redire permisisimus. Ac ne angustum redeuntibus tempus spem salutis arctatae diei pressura subducatur, agnoscentibus quibus licet manentibus praecedentibus statutis vniuersis usque in diem octauum Kalendarum Ianuariarum proxime futurarum agnitionis * pandimus ianuam, ut integri honoris & fidei regressi habeant fundamenta: quam si quisquam ingredi nequiverit pigra seguitia, sciat sibi ad omnes veniales aditus sua voluntate viam esse subductam. Manebit enim circa eos dicta sententia, & post praestitutum diem redeuntibus fixa poenitentia.] haec tenus verba sententiae. At sicut magno animi ardore tot numero aduersus Maximianistas conuenerunt Primianistas; ita etiam haud impari sollicitudine aduersus eosdem sectantes Maximianum, ut ab ipsorum eijcerentur ecclesijs curauere. Extat enim Titiani Aduocati libellus aduersus Felicianum & Praetextatum Episcopos partis Maximiani, ambos ex duodenario illo numero Episcoporum, qui ordinauerunt eundem Maximianum (quorum Praetextatus erat Episcopus Assuritanus, Felicianus autem Mustitanus) quo rogatur Proconsul, ut ab ipsorum sedibus pellerentur. nam Augustinus^a: Inuenitur autem, inquit, postulatio apud Herodem Proconsulem, vide quanto post dicta aduersus Felicianum & Praetextatum de Mustitanis & Assuritanis locis excludendos: cuius pauca subiunxi.

Post Consulatum dominorum Arcadij III. & Honorij iterum, Augustorum, sexto Nonas Martias, Carthagine in Secretario Praetorij Titianus dixit: Peregrinus presbyter, & seniores Ecclesiae Mustitanae regionis tale desiderium prosequuntur. Cum Ecclesiae Catholicae sanctitatem vir memoriae venerabilis ab errore peritiae Donatus affereret, in eius nomen & cultum mundi pene totius obseruantia nutrita coaluit. Sed cum eius religionis laudandum mirandumque propositum Maximiani cuiusdam venena polluerent: multorum coetus Antistitum in vnum, Deo conspirante, collectus, hominem, vel potius pestem, quae supernae displicuit maiestati, etiam parae mentis propria coercitione damnauit. Eos quoque quos alienae praesumptionis error attraxerat, portu primo proposito poenitendi, si reuerti cuperent intra tempus ad religionis tramitem praestitutum, pari vigoris admonitione compescuit. Sed suis institutis iniquitas delectatur, & se metipsam non deserit, cum semel praecipitata corruerit. Idem namque Maximianus coeptra nutrit audaciam, & alios sibi met confociat ad furorem. Inter quos etiam Felicianus quidam, qui primo recta sectatus, deprauationis huius attaminatione fuscatus, in Mustitana positus ciuitate, Deo omnipotenti parietes consecratos & ecclesiam venerandam quasi quadam obsidione credidit retinendam. Hunc etiam Praetextatus in Assuritanis partibus imitatur. Sed cum aequitatis tuae innotesceret potestati consortium sacerdotum, iussisti (ut Gesta testantur) exploso omni contradictionis effectu, sacratissimis sacerdotibus a profanis mentibus ecclesias vindicatas oportere restitui.] hucusque recitat Augustinus ex libello Titiani: et subdit post haec:

MAXIMIANI-
STAE RECEPTI
A PRIMIANI-
STIS.

b Aug. cont.
Gaudent. lib. 1.
c. 39.

Producitur autem iste conflictus (quantum ex Gestis Proconsularibus & Municipalibus indagare potuimus) usque ad Theodorum Proconsulem, hoc est, usque ad alterius diem XI. Kalend. Ianuarij: quo die clerici & seniores agentes sub Rogato Episcopo, qui in locum damnati Praetextati Assuritani fuerat subrogatus, allegauerunt memorati Proconsulis iussione.] ceterum post multum temporis eosdem poenitentes suis ipsorum fuisse ecclesijs restitutos, idem Augustinus agens contra Gaudentium declarat his verbis^b: Inueni, si potes, quid dicas, quo modo susceperitis honorem Feliciani Mustitani, & Praetextati Assuritani, quos cum Maximiano & alijs decem sine vlla dilatione damnastis: contra quos, ut eos de basilicis pelleretis, apud duos, vel nisi fallor, apud tres Proconsules litigastis: et cum iam in locum Praetextati alium ordinassetis, post tam longum tempus eos in suis honoribus recepistis. Qua iustitia, qua ratione, qua fronte in honore suo suscipitur Maximianista damnatus, & damnatur orbis terrarum Catholicus inauditus? Qua iustitia, qua ratione, qua fronte cauendum esse dicitis, ne vos inquinat Caecilianus olim defunctus, vobisq. prorsus incognitus, vestris maioribus

iudi-

A iudicantibus semel damnatus, vestris maioribus accusantibus ter absolutus: et cauendum non putastis, ne vos inquinaret Felicianus vniuersalis Concilij vestri ore damnatus, & ab vniuersis vobis, praecipue tui praedecessoris fauore susceptus? Qua iustitia, qua ratione, qua fronte rescinditis baptismum, quem dant Ecclesiae, quas laboribus suis Apostoli plantauerunt; cum susceperitis baptismum, quem Felicianus & Praetextatus per tam longum tempus, quando contra eos damnatos litigabatis, foris a vestra ecclesia tradiderunt?] haec Augustinus: qui ad confutandos eos suis ipsorum factis ac scriptis, eadem Acta Conciliorum, libellumque exscripsit, & saepe citat, atque frequenter refricat, ut sic eos ex gestis ipsorum ineuitabili argumentatione redarguat. Commiseri enim peccatoribus, nefas cum dicerent; totius Ecclesiae Catholicae, quae communicauerat Caeciliano ab ipsis accusato, communionem vitabant.

B Rursum de iisdem agens idem Augustinus in epistola^a ad Generosum, ait eisdem Felicianum & Praetextatum Episcopos, & omnes ab eis baptizatos susceptos a Primianistis, cogente Optato Gildoniano, de quo plura inferius. persecutus est enim idem Optatus Maximianum cum suis, quamuis Donatistas, ut tradit ipse S. Augustinus agens aduersus Cresconium^b.

a Aug. epist.
165.

b Aug. con-
tra Crescon. lib.
4. c. 47.

DONATISTAE
IVRA SIBI
VSVRPANT CA-
THOLICORVM

c Aug. in
Psal. 57.

Sed quo modo lege agerent Donatistae ex parte Primiani aduersus Donatistas partis Maximiani, cum aequae ac isti, illi rei essent latae aduersus haereticos ab Imperatoribus legis: dicamus. Factum est id quidem inscitia magistratu, cum ipsi haeretici minime adiuuandi fuissent auxilio legis, qua ipsi pariter damnarentur. Istud ipsum est, quod sanctus Augustinus^c exclamat aduersus eosdem, cum illud Psalmistae explicat: Contriuit Dominus dentes eorum in ore ipsorum.] atque ait: Quare & ego: Quid vobis ad Proconsules, quos miserunt Imperatores? Quid vobis ad leges, quas contra vos dederunt Imperatores? Imperatores communionis nostrae, leges aduersus omnes haereticos dederunt: eos utique appellant haereticos, qui non sunt communionis eorum; inter quos utique & vos estis. Si verae sunt leges, valeant & in vos haereticos. si falsae sunt leges, quare valent contra vestros haereticos? Fratres, paululum aduertite, & intelligite quod diximus.

Quando egerunt causas suas aduersus Maximianistas, ut eos a se damnatos & schismaticos suis eijcerent de locis, quae illi tenebant antiquitus, & successerant Episcopis decessoribus suis: volentes illos inde excludere, egerunt legibus publicis, ad Iudices venerunt, dixerunt se Catholicos, ut possent excludere haereticos. Quare te dicis Catholicum, ut excludatur haeticus; & non potius es Catholicus, ne sis exclusus haeticus? Modo Catholicus es, ut valeas ad excludendum haeticum: Iudex enim non possit nisi legibus suis iudicare. Dixerunt se Catholicos: admissi sunt agere. Dixerunt illos haereticos. Quasiuit, unde probaretur. Lectum est Concilium Bagaitanum, ubi damnati sunt Maximianistae: insertum est Actis Proconsularibus. Probatum est, quod illi damnati non deberent tenere basilicas: & pronunciauit Proconsul ex lege. Ex qua lege? quae lata est contra haereticos: Si contra haereticos, & contra te. Quare, inquit, contra me? non enim ego haeticus sum. Si tu haeticus non es, falsae sunt illae leges: ab his enim Imperatoribus latae sunt, qui non sunt communionis tuae. omnes qui non sunt communionis eorum, legibus suis haereticos vocant.] haec Augustinus, eodem dilemmate iterum atque iterum Donatistas exagitans. Quanam vero fuerint haec leges, recensuimus suo loco superius. Porro res Africanae Ecclesiae eo statu collocatae erant, ut ob immen-

PRIMIANI-
STAE AGUNT
ADVERSUS MA-
XIMIANISTAS
LEGIBVS PV-
BLICIS.

E sum numerum Donatistarum, Catholici quamuis merito lege agere Imperatorum possent, ipsiq. Proconsules deberent praeferre vindices legis; tamen quod tot tantaque remedia tum a Constantino Magno, tum a Constante eius filio ad eos curandos casta esse redita visa essent, immo illis remedijs eadem monstra iude acerbius prouocassent; quodque etiam pollerent manu factiosorum & sceleratorum hominum, nempe Circumcellionibus; Catholici quidem quiescere tutius rati sunt, & magistratus ob pacem prouinciae ea toleranda esse putarunt. Sic igitur veluti soluti vinculis ipsi legum, leges tamen ad alios perturbandos adhibuerunt; immo etiam furentes aduersus aduersarios leges poenales sancierunt. nam de ipsis sanctus Augustinus^d: Quid amplius dicamus? Modo praetextatum misistis, qui clamaret Siniti: Quisquis Maximiano communicauerit, incendetur domus eius.]

DONATISTAE
CVR TOLERA-
TI.

d Aug. epist.
166.

A Sed vide, quæso, quid in Saluim Episcopum Membresitanum, vnum ex ordinato-
ribus Maximiani, iudicio cum aduersarijs Primianistis contendentem, & de lege illa
excipientem, qua illi sibi agendi contra Maximianistas esse facultatem apud Pro-
consules affirmabant, iisdem egerint Primianistæ: Augustinus enim contra Cresco-
nium^a agens hæc narrat, cum ait: Quære quæ statuta sint Saluio Membresitano:
quia ei non potuit illius persecutionis exagitationibus extorquere, vt rediret ad con-
fortium criminis; maluitq. se committere examini, & persecutoribus suis in Procon-
sulari iudicio respondere: ea credo fiducia, quòd sciret aduersarios suos legibus con-
tra hæreticos promulgatis vti non posse apud Iudicem, nisi etiam se ipsos pariter eis
irretirent. Sed fefellit eum ista cogitatio. Apud Seranum enim tunc Proconsulem
vel gratia plus valuit, vel magis forte Bagaiensè Concilium, quod illic etiam con-
tra eundem Saluim recitatum est. Quadam sane interlocutione, quid per se age-
retur, ostendit: id est, vt Saluim aut choro Episcoporum communionis Primiani
redderet, aut fugaret a sedibus; vt restitutus quem contra eum Primianus ordina-
uerat, loca omnia quæ a Saluio tenebantur, sine aduersario possideret. et tamen
in eadem interlocutione, quòd persecutionem Saluim pateretur, expressit: sic enim
in iisdem Gestis legitur: Seranus Proconsul dixit: Lis Episcoporum secundum le-
gem ab Episcopis audienda est. Episcopi iudicauerunt. Quare non aut sub satisfac-
tione ad chorum reuerteris vetustatis: aut, vt habes scriptum, terga persecutoribus
prodis? et paulo inferius:

SALVI EPISC.
DONAT. CAV.
SA.

^a Aug. contra
Crescon. lib. 4.
c. 48.

QVID IN SAL-
VIVM DONA-
TISTAR.

^b Aug. contra
epist. Parmen.
lib. 3. c. 6.

DONATISTAR
SVA IPSORVM
OPERA CON-
VICTI.

^c Concil. Afric.
c. 34. tom. 1.
Concil.

^d Aug. epist. 106

Iam vero posteaquam sententia Proconsulis Abitinensibus allegata est, per quam
ciuitatem vicinam iudicatum implere vestri metuerant, eo quòd pene omnes Mem-
bresitani Saluim diligebant: quæ fecerunt iisdem Abitinenses homini ætate grauissi-
mo, piget dicere; quia ea non apud Acta fecerunt: sed tam recenti memoria cum
omnibus documentis sit clarior ipsa testificatio ciuitatum, breuiter attingam, quod
illic, cum iter agerè, comperi. Nam quia eis pro defendendis ex quantacumque par-
te sedibus suis etiam post Proconsulis iudicatum turbæ sibi fauentis fiducia Sal-
uius repugnare tentauerat: victus aliquando comprehensus est, non iam ducendus
ad iudicium, vbi in partes fuerat prolata sententia, sed pompa miserabili trium-
phandus. Capto enim seni mortuos canes alligauerunt in collo, & sic cum illo,
quantum libuit, saltauerunt. Hoc si vellem exaggerare dicendo: nonne fortasse
hanc poenam vix tormentis Regum Etruscorum, quibus mortua viuus corpora iun-
gebant, comparandam esse monstrarem? &c.] eadem idem Augustinus, dum agit con-
tra Parmenianum^b; & cum pluribus rem prosequitur, ait a suis Saluio vt martyri
fabricatam fuisse nouam ecclesiam.

Quòd vero eadem prosecutione causæ suæ Primianistæ aduersus Maximianistas
ea omnino præstiterint, quæ iisdem atque ceteri Donatistæ a tempore Constantini
Magni atque Constantis in Catholicos effuso ore iactabant; sicq. suis ipsorum se ar-
mis confodi, negare non possent (quod creberrime idem S. Augustinus inculcat)
inde factum est, vt in Concilio Carthaginensi postea a Catholicis celebrato, nimi-
rum sub Consulatu Vincentij & Frauitæ, decreuerint Patres ad perpetuam rei me-
moriæ e publicis Actis excipienda esse cuncta, quæ inter Primianistas & Maxi-
mianistas penes Proconsules versata essent: sunt enim hæc verba^c decreti: Pla-
cuit, vt ex Concilio nostro litteræ darentur ad Iudices Africanos, a quibus hoc pe-
ti congruum videtur, vt in hoc adiuuent communem matrem Ecclesiam Catho-
licam, in quo Episcopalis auctoritas communiri in ciuitatibus potest, id est, vt iu-
diciaria potestate ac diligentia ex fide Christiana, quid gestum sit in omnibus locis,
in quibus Maximianistæ basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, inquirent,
& Gestis publicis propter firmam notitiam omnibus necessariam faciant inhære.]
hæc Patres; & quam prudenter id egerint, ex vsu frequenti ipsorum Proconsularium
Gestorum, quibus Augustinus frequentissime Donatistas exagitat, satis perspicue
demonstratur.

Ceterum sicut olim Constantinus Magnus & Constans, ita & Valentinianus ma-
ior, Gratianus, & Theodosius coercere legibus Donatistas, prout ipse S. Augustinus
affirmat, easq. ipsis legendas proponit, dum ait^d: Deinde Valentinianus, legite, quæ
contra

A contra vos iusserit. Inde Gratianus & Theodosius, legite quando vultis, quæ de vobis
constituerint, &c.] quæ vero post Theodosium Honorius aduersus eosdem statuerit,
dicemus inferius suo tempore. Sed quam poena contemptores legum, potestatum,
ac denique numinis a Deo puniri solent? (haud enim Diuinitas patitur fontes
omnino hic grassari sine supplicio) ea nimirum, vt quos carcer coercere minime
valet, nec compedes & catenæ constringunt, nec securis ferit, vel ignis incendit,
ijsdem sibi ipsis carnifices fiant: Ob idq. accidit, vt e cælo in eorum præcordia im-
missa vindicta, iisdem Donatistæ mente turbati, furore perciti, a prauo dæmone
agitati, quouis prætextu, vel desperatione adacti, vel falsa spe meliorum illecti,
ipsi sibi spontanei carnifices fierent, iniicerent collo laqueos, gladios in sua con-
uerterent pectora, venena sitirent, præcipitia vel flumina vel ignes ad necem quæ-
rerent, & ad quoscumque oblatos sibi interitus modos obuijs accurrerent mani-
bus, sicque infelicissimi homines appetere mortem, & oppeterent aui-
dius, quàm alij vitam. Tali quidem, vlciscente numine, quos Iudex legum vin-
dex non plexit, multati sunt supplicio Donatistæ; vt amentia quadam offusi ca-
ligine, prætextu martyrij, ipsi sibi violentas manus inferrent, vel ad insidendum
vltimū sibi supplicium alios cogere, vt superius demonstratū est. Sit in horū exem-
plum quod Constantij Imperatoris temporibus dictum est ex Oprato de Marculo
& Donato sua sponte necatis, quos illi dicebant a nostris occisos: sed verius Augu-
stinus^a: Ecce, inquit, Marcus de petra præcipitatus est; ecce Donatus Bagaien-
sis in puteum missus est. Quando potestates Romanæ talia supplicia decreuerunt,
vt præcipitarentur homines? (exoleuerat diu ante supplicium illud, quòd de rupe Tarpeia rei
immanium criminum proieciabantur) Quid autem respondent nostri? Quid sit gestum, ne-
scio. Tamen quid tradunt nostri? Quia ipsi se præcipitauerunt, & potestates infama-
uerunt, &c.] at de alijs imitatione maiorum suorum eadem sibi supplicia volunta-
ria inferentibus agit ipse S. Augustinus contra Gaudentium his verbis^b:

DONATISTAR
VLTORES IN
SE IPSOS.

^a August. in
Ioan. tra. 12.
DE DONATI-
STIS IN SEIP-
SOS SÆVIEN-
TIBVS.

^b August. contra
Gaudent. lib. 1.
c. 28.

Sed nunc plane cum parcente vobis mansuetudine Christiana, ita in vos sæuit
vestra dementia, vt quemadmodum dicis, caminorum reperto compendio, vestras
animas rapiatis. Omnimodo vos a vobis ipsis pati persecutionem, nimia est im-
pudentia, si negatis; quando vos vtrumque completis, & vnde iuste pereatis, &
quod petitis. Sic autem dicis, tot hominum millia esse qui hoc faciant, quasi non
etiam ista sit non parua causa, cur ab huiusmodi magisterio vestro Africa liberetur.
Eorum est enim hominum genus, cui hoc malum persuadere potuistis, qui solent
hæc & antea facere, maxime cum idololatriæ licentia vsquequaque ferueret, quan-
do isti Paganorum armis festa sua frequentantibus irruebant. Vouebant autem Pa-
gani iuuenes idolis suis quis quot occideret. At isti gregatim hinc atque inde con-
fluentes, tamquàm in amphitheatro a venatoribus more immaniū bestiarum venabulis
se oppositis ingerebant, furentes moriebantur, putrescentes sepeliebantur, decipientes
colebantur. Præter hæc sunt saxa immania, & montiū horrida prærupta voluntariorū
creberrimis mortibus nobilitata vestrorum: aquis & ignibus rarius id agebant, præ-
cipitijs greges consumebantur ingentes. Ætatis nostræ hominibus res notissimas lo-
quor. Quis nescit hoc genus hominum in horrendis facinoribus inquietum, ab vti-
libus operibus otiosum, crudelissimum in mortibus alienis, vilissimum cum suis, maxi-
me in agris territans, ab agris vacans, & victus sui causa cellas circumiens rustica-
nas, vnde & Circumcellionum nomen accepit, vniuerso mundo pene famosissimum,
Africani erroris opprobrium? Ex hoc igitur genere quis ignorat quàm multi antea per
diuersas regiones ibant & peribant, & nunc in illorum comparatione quàm pauci suis
ignibus ardeant? cum scilicet compressi sunt iterum legibus Imperatorum, de quibus
vberius suo loco dicendum erit.

INGENS DONA-
TISTARVM IN-
SANIA IN CA-
PTANDO MAR-
TYRIO.

^c 2. Machab. 4.
^d August. con-
tra Gaudent.
lib. 1. c. 28. 20.
30.
^e August. de Vni-
tar. Eccles. c. 19.
^f contra Gau-
dent. lib. 1. c. 20.
^g alijs in locis
f. August. de Vni-
tar. Eccles. c. 19.

Quòd autem hi nefandum scelus exemplo Razia^e ex Machabæorum libris de-
fendere soliti essent, & deterrimum delictum titulo martyrij honestarent, idem Au-
gustinus eosdem pluribus sæpeq. confutat^d; percitosq. gloriæ stimulis ista deliraf-
se, sæpe etiam demonstrat^e. Nam sic occisos sepeliebant, & colebant vt martyres,
ad eorum sepulchra comedentes atque gaudentes, orantesq. iactabant se ad eorum
memorias exauditos: sed refellit has omnes fallacias, & ad animas decipiendas dia-
boli technas reteggit ipse fusius Augustinus^f.

NOTA OMNI
BUS DONATI-
STARVM IN-
SANIA.

Philast. de
hæres. c. 86.

b Theod. hæres.
fabul. lib. 4.

DONATISTA-
RVM IN SANIA
IN AFFECTAN-
DO MARTY-
RIQ.

ALIPIVS TAGA-
STENSIS CRE-
ATVS EPISCO-
PVVS.

c Aug. epist. 8.

DISSENSIO-
NES INTER
AVGVSTINVM
ET HIERONY-
MVM QVAN-
DO COEPTAE.

Cœpta hæc ipsorum insania sub Constante Imperatore, cum ab eis missi sunt Paulus & Macarius Legati pacis, nec postea quoad viguit impium schisma desijt, peruulgata iam etiam transmarinis. nã de his Philastrius ita m eminit^a: In Africa sunt qui Circuitores dicuntur: hi circumueunt terras; & quos inueniunt in via, cogunt eos, vt interficiantur ab illis, dicentes se desiderare pati martyrium: & sub causã hac multi latrocinantur interdum. Quidam autem ex his velut Biothanati moriuntur, sese dantes in præcipitium, diuersumq. subeunt calamitatũ interitum.] innotuerunt iisdem Orientalibus etiã: nam de ipsis Theodoretus hæc habet^b: Nouũ insaniã genus excogitarunt: violentam enim mortem, martyrium nominant; & qui hanc quidem appellationem assequi volunt, id longo ante tempore, ijs qui idem secum sentiunt, significant. Illi autem eos omni genere officij obseruant, eisq. inseruiunt, & omne ciborũ genus afferunt, veluti quædã sacrificio destinata animalia præpascentes & pinguefacientes. Cũ diuturno autẽ tempore in his delicijs laute & opipare vixerint, cogunt eos quos in vijs inuenerint, letalia eis vulnera ense afferre; & nonnulli quidẽ institutũ assequuntur, alij vero ab eo excidunt. Quis enim sanã mentis in se cædis manifestã crimen susceperit? Instar Corybantum, itaque furentes & debacchantes, se ex alto præcipitio deorsum præcipitant. Ego autem interim dum de Arianis loquor, volo aliquid lepidum, quod in his euenit, enarrare. Cum enim permulti ex ijs, instar phasianorum adipati, in generosum quemdam iuuenem incidissent, deinde nudum ensẽ ei porrexissent, iusserunt vt eis afferret vulnera: et se eum interfectorum minati sunt, nisi imperatum faceret. Is autem dixit, se vereri, ne aliquibus occisis, qui superessent pœnitentia ducti pœnam cædis ab eo exigent: Oportere itaque prius vnique eorum vinculum imponere, deinde sic ensẽ adigere. Cum illi autem acquieuisissent, & vincula accepissent: cum virgis omnes cecidisset, eos vincetos relinquens abiit. Eis vero hanc phrenesin immisit malus dæmon.] hætenus Theodoretus, deq. his modo satis: reliqua enim de ipsis suis locis antea dicta & inferius dicenda sunt. Tantũ enim abest, vt ab hac insania aliquando resipuerint, vt maiori in dies correpti furore, grassati sint in se ipsos, & in Catholicos: tunc præsertim, cum Gildonis in Africa tyranni sectator Optatus Gildonianus, homo Donatista, armatus prodijt, quod suo loco dicturi sumus. Vidisti igitur & considerasti, nullum vnquam non dico Christianum Imperatorem, sed nec Scytham, & immanissimum quemuis tyrannum de Donatistarum sceleribus valuisse adco crudeles pœnas sumere, quas ipsi sibi sponte ferali animo intulere. Sed iam quæ sunt reliqua rerum gestarum præsentis anni, oratione prosequamur.

Hoc ipso anno Alipius Tagastensis, qui (vt ad calcem anni superioris diximus) Hierosolymam profectus est, in Africam rediens, creatus fuit suã patriã Episcopus Tagastensis: quod ex litteris sancti Augustini ad sanctum Hieronymum hoc anno datis facile possumus intelligere^c. In ipso enim limine perfuncti presbyteratus, & Episcopatus eius initiationis, Augustinus illas, de quibus agimus, ad sanctum Hieronymum litteras dedit, quarum exordium est: Numquam æque quisquam, &c.] Hæc quidem haud otiose disquirimus; sed vt perspicue innotescat, quo tempore cœpta sit controuersia illa famosa, ore omnium agitata, inter Augustinum atque Hieronymum ad multorum annorum spatia propagata; simulq. causam & fontem, vnde illam fluxisse contigit, percipere accurate possumus. Ac primum quæ de Alipij Episcopatu habeat Augustinus, his tunc ad Hieronymum litteris datis, hic verbis ipsius manifestemus: Numquam, inquit, æque quisquam tam facile cuiilibet facie innotuit, quã mihi tuorum in Domino studiorum quieta lætitia, & vere exercitatio liberalis. Quamquam ergo percipiam omnino te nosse; tamen exiguum quiddam minus habeo, præsentiam videlicet corporis. Quam ipsam etiam, posteaquam te beatissimus nunc Episcopus, tunc vero iam Episcopatu dignus, frater Alipias vidit, remeansq. a me visus est, negare non possum magna ex parte mihi esse relatu eius impressam: et ante reditum, cum te ille ibi videbat, & ego videbam, sed oculis eius, &c.]

Auspiciaturi iam exordium & originem controuersiarũ, quæ inter tales tantosq. viros doctrina & sanctitate egregia præditos, Catholicæq. Ecclesiæ magistris exortæ sunt: hic repetere memoria debemus, quæ anno superiori ad finẽ ipsius diximus, cũ de eiusdem Alipij peregrinatione Hierosolymam sermonem habuimus: nimirum tunc ex nobilium

A Origenistarum Hierosolymis agentium latebris ventum illum spirasse, quo eiusmodi est excitata tempestas, ex qua filiorum pacis nauigia nonnihil iactata, & inter se collisa diu, vix tandem ad tranquillitatis portum, quò vterque rectitudinis & veritatis clauum direxerat, integra absque naufragio peruenere: cũ postea datis inter se mutuo dexteris, iunctis animis, aduersus primogenita Origenistarum germina, Pelagianos hæreticos, sub eodem Catholico fidei vexillo commilitones acerrime decertarunt.

Sed quo modo ab Origenistis suppeditatus est discordiæ fomes; ex verisimilibus, ex veris tamen deductis coniecturis datur posse opinari: procul vero abhorremus ab opinione eorum, de quibus ista Hieronymus^a: De amicitia omnis tollenda suspicio est; & sic cum amico, quasi cum altero se, loquendum. Nonnulli familiares mei, & vasa Christi, quorum Hierosolymis & in sanctis locis permagna copia est, suggerebant, non simplici animo a te factum, sed laudem atque rumuculos & gloriolam populi requirente: vt de nobis crederes, & multi cognoscerent te prouocare, me timere, te scribere vt doctum, me tacere vt imperitum, & tandem reperisse qui garrulitati meæ silentium modumq. imponeret.] hæc ipse: sed plane male illi Augustini animum perscrutati; licet id conati fuerint, qui ad hæc aduersus Hieronymum scribenda Augustinum quibusdam impulsibus adegerunt. At quinam aduersarij isti Hieronymi, qui ex Augustini ad ipsum scriptis insultandi in eũ captaturi forent occasionem? illi nempe, quorum superius mentio facta est, Ioannes Hierosolymitanus Episcopus, Rufinus, Melania, & si qui alij ob Origenis errores, quos impugnabat, ipsi Hieronymo insensibilissimi, eiusmodi quidem, qui extrinsecus sanctitate cum nobilitate pollentes, fidem apud omnes inuenirent, qui eos minus proxime perspectos haberent.

C Quanam autem, quantave putas hos omnes aduersus Hieronymum in aures Alipij infudisse? et si non alia, illud quidem quod dictitare & obiectare sæpe solebant: nimium, hominem esse fastu plenum, tumidum, nemini parcentem, omnes carpentem, sibi nimium arrogantem, agentem doctorem totius Orbis, omnes spernentem, nulliusq. rationem habentem: fore namque Deo gratum, Christianisq. iucundum, petulantiam hominis coercere, contrarijs scriptis eius scripta corripere & sugillare; idq. esse de ipso in primis benemereri, si e cathedra docentis demissus, in loco humili collocatus disceret tandem, & quod non crederet, experimento sentiret, præstantiorem ipso in Ecclesia inueniri doctorem. At quorsum hæc Origenistarum strophæ tendebat? eo nimirum, vt Hieronymi quam dicebant audaciam coercendo, Augustinum, si possent, ea arte sibi coniungerent; vel saltem eosdem inter se altercantes, sibi inuicem aduersarios constituerent, iugiter inter se pugnantes, mutuoq. carpentes; eueniretq. tandem secundum illud Hieremiã^b: Quia fortis impegit in tortem, ambo pariter conciderunt.] Non sensit dolos Alipius, nec in animum inducere potuit fraudulenter hæc agi, ab hominibus præsertim, quorum sanctitas videbatur toto iam Orbe spectata: quamobrem quæ de Hieronymo ab illis accepit, eadem reuersus in patriam retulit Augustino: qui bona fide, rectoq. animo, & non nisi boni consulens, sic scribere aggressus est, & carpere quæ a Hieronymo scripta essent, vt tamen in omnibus fraternæ charitati in primis voluerit esse consultum: sicq. se reprehensorem exhibuit, vt tamen charitate se fratrem esse, pluribus significasse voluerit. Sed age iam ad ipsas litteras inter se mutuo datas, quo scriptæ sunt ordine, veniamus.

Dedit igitur ipse prior Augustinus ad Hieronymum, quas diximus, litteras hoc anno cuidam Profuturo, familiares illas quidem, salibus tamen acrioris correctionis aspersas: nam vnde sibi suppetere poterat haud medicre argumentum Hieronymi commendandi, quòd solus ac primus inter Latinos referare potuerit fontes Hebraicos, inde eum sugillandi se inuenisse putauit occasionem, quasi otiose hæc ipse tentasset: a quo studio etiam diuellere eũ conatus, fructuosius ipsum laborare rogat, nimirum vt verteret in Latinum Græcos scriptores Ecclesiasticos; quod postulare se dicit nomine totius Ecclesiæ Africanæ, cum ait^c: Petimus ergo, & nobiscum petit omnis Africanarum Ecclesiarum studiosa societas, vt in interpretandis eorum libris, qui Græce Scripturas nostras quã optime tractauerunt, curam atque operam impendere non graueris: potes enim efficere, vt nos quoque habeamus illos tales viros, & vnum potissimum, quem tu libentius in tuis litteris sonas.] Origenem sane Augustinus intelligit; cuius laudes, antequam ex eo hæreses proferrentur in lucem, suis scriptis

a Hieron. epist. 92.
FOMES DIS-
CORDIARVM
AVGVSTINI
CVM S. HIE-
RONIMO VM-
DE.

ALIPIVS -MA-
LE AFFECTVS
AB ORIGENI-
STIS IN S. HIE-
RONYMVM.

c Hierem. 46.

AVGVSTINI
AD HIERONY-
MVM ACRES
LITTERAE.

c Hieron. epist. 86. apud Aug. epist. 8.

sæpe contigerat Hieronymū prædicasse: vt vel ex hoc vno intelligas tacitā inuri Hieronymo notam, quod hoc tēpore detestari profiteretur Origenem, quem ante sæpe alias commendasset: sicq. plane per transfennam inspicias suppeditata ab Origenistis Augustino, eo modo quo diximus, in Hieronymum argumenta; qui & ista mox subdit: De vertendis autem in linguam Latinam sanctis litteris canonicis laborare te nollem, nisi eo modo quo Iob es interpretatus; vt signis adhibitis, quid inter hanc tuam & Septuaginta, quorum est grauiſſima auctoritas, interpretationem distet, appareat. Satis autem nequeo mirari, si aliquid adhuc in Hebraicis litteris & exemplaribus inuenitur, quod tot interpretes illius linguæ peritissimos fugerit, &c.] ad postremum eiusmodi indigno plane Augustino dilemmate agit: Si enim, inquit, obscura sunt, te quoque in illis falli potuisse creditur: si autem manifesta, illos in eis falli potuisse non creditur.] hæc ipse: sed quantarum sint virium, si quæ ad ista responderit Hieronymus B legeris, plane inuenies.

a Galat. 2.
ALIA REPRE-
HENSIO AVGV-
STINI IN HIE-
RONYMVM.

Post hæc autem Augustinus eam reprehensionem inculcauit de perperam facta a Hieronymo interpretatione loci illius in epistola ad Galatas^a, quo Paulus ait obiurgatū a se esse Petrum: cum Hieronymus diceret ex complurium doctorum sententia, ea omnia inter ipsos Apostolos per simulationem esse transacta: redarguit enim Augustinus Hieronymum tamquam prauo dogmatis assertorem; quasi illis mentiri licuisse, affirmarit. At quàm hæc a sententia Hieronymi abhorruerint, superius a nobis est demonstratum tomo primo Annalium, cum de eadem controuersia & disensione inter Paulum & Petrum pluribus disputauimus; ad quem locum lectorem reijcimus. Hæc quidem primis ad Hieronymum litteris præstitit Augustinus, quas Profuturo perferendas Hierosolymam dedit. Sed accidit, vt ipsæ retentæ in Africa, vix (vt dice-
C mus) peruenerint post annos duodecim Hierosolymam. Verum quo casu id factū sit, sic explicat Augustinus^b: Primas, quas ad te adhuc presbyter litteras præparaueram mittendas per quemdā fratrem nostrū Profuturū; qui postea nobis collega factus, iā ex hac vita migravit; nec eas tū ipse perferre potuit; quia continuo, dū proficisci disponit, Episcopatus sarcina detentus, ac deinde in breui defunctus est; etiā nunc mittere volui, &c.]

b August. epist.
10. apud Hieron.
88.

Cum igitur harū Augustini litterarum S. Hieronymus penitus ignarus esset, ipse ad Augustinum alia occasione litteras officiosas satis misit: quæ licet non extent, earū tamen meminit Augustinus^c, qui & testatur inter alia admonitū se fuisse a Hieronymo, vt caueret in legendo Origene eius errores; vtpote quod ipse Hieronymus aliquid visus esset odoratus esse, & in suspitionē adductus de consuetudine Alipij Hierosolymis cum Ioanne Episcopo, Rufino, atque Melania, & veritus ne per Alipiū tamquā canalem e
D cœnosis fontibus in Augustini animū illaberetur toxica Origenis. His acceptis a Hieronymo litteris Augustinus, cū ad eum redderet litteras, eadē persuasione qua cū primas litteras dederat animo affectus, rursum a redargutione scriptorum illius sumit exordiū, ex causā quidem leuissima sibi comparans argumentum; nimirum quod accepisset a quodam homine, inditum ab eo titulum, Epitaphiū, commentario illi, quem ante biennium conscripserat de Scriptoribus Ecclesiasticis; quod tamen minime verum fuit, vt litteris suis se postea Hieronymus excusauit. Rursum vero iisdem Augustinus litteris eandem inculcat reprehensionem de prauo dogmate ex interpretatione perperam facta loci illius epistolæ Pauli ad Galatas: atque tandem, perinde ac si graui lapsus esset errore, adhuc admonuit, vt iuxta illud Homeri, instar Stesichori, recantaret palinodiā. hæc cū-
E cta pluribus pertractata apud ipsos Hieronymum & Augustinū, si vis, inspicias lector: nimis enim in longum difflueret oratio, si cuncta verbis ipsorū hic reddere conaremur.

LITTERAE AV-
GVSTINI IN-
TERCEPTAE
ET VVLGATAE

Sed accidit, dolo quidem aduersariorum, non autem culpa vel oscitantia Augustini, vt hæc litteræ nequaquam Hierosolymam perlatae fuerint, sed exscripta ex eis exemplaria in Italiam missa sparsaq. per singulas ferme ciuitates non sine Hieronymi graui ignominia nota: quorum vnum nactus Syntinnus diaconus, Hierosolymam ad Hieronymum attulit: testatur id ipse Hieronymus in litteris ad Augustinum scriptis, cum ista narrat, sic iure quidem exoptulans^d: Satis mirari nequeo, quo modo ipsa epistola & Romæ & in Italia haberi a plerisque dicatur, & ad me solum non peruenerit, cui soli missa est: præsertim cum idem frater Syntinnus inter ceteros tractatus tuos dixerit eam se non in Africa, non apud te, sed in insula Hadriæ ante hoc ferme quinquennium reperisse.] hæc Hieronymus. Quis non sentiat id subdola aduersariorū

d Hieron. epist.
92. apud Au-
gust. epist. 14.

arte

A arte compositū, ne eiusmodi litteræ ad Hieronymum peruenirent, nec eius stylo potenti ex more, omnia quæ essent obiecta refellerentur: sed quasi ex illis victus atque prostratus, cum rubore siluisse videretur; litteræ illæ Augustini vbique locorum ab aduersarijs ostentarentur, describerenturque: vt sic Hieronymi nomen sannis pariter atque cachinnis expositum pro aduersariorum arbitrio vbique traduceretur.

Quod autem hæc acciderint Augustino nesciente, inde satis aperre percipi potest, dum post illam epistolam ad Hieronymum alias litteras dedit, quibus efflagitabat, vt ad datas a se litteras responderet. Sed rem hanc totā gestam dolo aduersariorum cum dicimus: ne falsum me coniectorem existimes, accipe quid præterea per Africanos iridē Episcopos iisdem aduersarij Origenistæ eodem tempore moliti sint: narrat id S. Hieronymus^a in Apologia aduersus Rufinum: Scribit, inquit, frater Eusebius, se apud Afros
B Episcopos, qui propter Ecclesiasticas causas ad Comitatum venerant, epistolam quasi meo scriptam nomine reperisse, in qua agrerem pœnitentiam, & me ab Hebræis in adolescentia inductum esse testaret, vt Hebræa volumina in Latinum verterem, in quibus nulla sit veritas. Quod audiens, obstupui. et quia in ore duorum vel trium stat omne verbum, vniq. testi nec Catoni creditum est; id ipsum multorum me ex Vrbe fratrum scripta docuerunt, sciscitantium, an ita se haberet, & a quo ipsa epistola disseminata esset in vulgus lacrymabiliter indicantiū. Qui hoc ausus est facere, quid aliud non audeat?] hæc S. Hieronymus; quibus plane significatur, ex vna pariter officina istæc omnia esse deprompta. Porro totius huius facinoris architectum fuisse Rufinum, ipsumq. eius auctorem epistolæ nomine Hieronymi scriptæ, idem Hieronymus in Apologia in ipsum scripta non obscure significat^b.

FRAYS ADVER-
SARIORVM IN
S. HIERONY-
MVM.

a Hieron. Apo-
log. aduers. Rufi-
nu. lib. 2.

b Hieron. ibid.

C At quid post hæc ipse Hieronymus? licet Augustini litterarum exemplar per Syntinnium diaconum accepisset, cunctatus est tamen ad eas dare responsum, quod haud certus omnino reddi posset eas ab Augustino esse conscriptas, licet (vt ait) stylo satis intellexerit eius esse: sed stomachatus non nihil, duabus^c ad Augustinū missis litteris, de iniuria accepta conquestus est, contestatusq. pariter se ad priores ab ipso datas litteras minime respondere velle, quousque certioribus scriptis litteris suas illas esse significaret. dedit harum litterarū priores Asterio, posteriores vero Firmo, vt ex Augustini redditis litteris^d apparet. Quas omnes licet stylo pungenti, vtpote commotus iniuria, visus sit exarasse: haud tamen inter se ipsos connexum vinculū charitatis dissolui voluit: nam ad finem priorum, quas Syntinnio dedit, animi sui candorem his verbis reliquisse voluit declaratum^e: Vide, inquit, quantum te diligam, vt ne prouocatus quidem
D voluerim respondere; nec credam tuū esse, quod in altero forte reprehenderem.] ad finē vero posterioris epistolæ^f: Vale, inquit, mihi amice carissime, atate fili, dignitate parens.] sic quidem, quod iam Augustinus esset creatus Episcopus, & mox addit: Et hoc a me rogatus obserua, vt quicquid mihi scripseris, ad me primum facias peruenire.] Augustinus vero acceptis Hieronymi litteris ab Asterio, illas suas ad eū reddidit, quarum est exordium^g: Quamuis existimem, &c.] in quibus inter alia veniam petens, hæc ait: Obsecro ergo te per mansuetudinem Christi, vt si te læsi, dimittas mihi; ne me vicissim lædendo, malum pro malo reddas.] et post alia: Vtinam mereremur amplexus tuos, &c.] Ex quibus plane intelligis, Deo dilectos, filios pacis, Ecclesiæ magistros eo animo in altercando fuisse, vt inter ipsos verborum grauiores verberibus victus, se tamen mutuo complecterentur, & furuius charitatis osculis peterent.

HIERONYMI
QVERELA DE
AVGVSTINO.
e Hieron. epist.
91. & 92.

d Apud Hieron.
epist. 97.

e Hieron. epist.
91.

f Hieron. epist.
92.

g August. epist.
15. apud Hieron.
epist. 93.

E Porro vt his profitetur litteris Augustinus, haud pridem dederat ad Hieronymum per Cyprianum diaconum litteras, quæ extant, estq. illarum exordium^h: Ex quo cœpi ad te scribere, &c.] quibus & significauit suas esse duas illas priores, quibus superioris diætæ correctiones conscriptæ haberentur, de quibus & Hieronymus petierat certior reddi, num eius essent. adiunxit vero & postremis his suis ad Hieronymum alias reprehensiones; videlicet, quod nouam ex Hebræo translationem libri Iob edidisset prorsus inutilem; quodq. aliter quàm Septuaginta haberent, vertens ex Hebraica veritate librum Ionæ, pro cucurbita, magno omnium scandalo, hederam posuisset: et quid in vna Africanarum ecclesiarum tunc contigisset, recenset his verbis: Quiddam frater noster Episcopus, cum lectitare instituisset in ecclesia, cui præest, interpretationem tuam, mouit quiddam longe aliter abs te positum apud Ionam Prophetam, quàm erat omnium sensibus memoriæq. inueteratum, & tot ætatum successibus decan-

h August. epist.
10. apud Hieron.
epist. 88.

NOVIS CENSURIS AB AVGVSTINO PVLSATVR HIERONYMVS.

decantatum: factusque est tantus tumultus in plebe, maxime Græcis arguentibus & in-
clamantibus calumniam falsitatis, ut cogeret Episcopus (ea quippe ciuitas erat) Iu-
dæorum testimonium flagitare. Vtrum autem illi imperitia, an malitia, hoc esse in
Hebræis codicibus responderunt, quod & Græci & Latini habebant. Quid plura?
coactus est homo velut mendositatem corrigere, volens post magnum periculum non
remanere sine plebe.] hactenus de his Augustinus: recipiensque rursus per eandem
lineam stylum, affirmat eum vtilius impensurum operam reddendo Græca Latinis,
quàm Hebraica; eoque nomine gratias agit de Euangelio ab ipso ex Græco in Latinum
translato.

QVAM SERO
HIERONYMVS
ACCEPERIT
LITTERAS AV-
GVSTINI.
a Hier. epist. 89.
apud Aug. 11.
b Hieron. epist.
91. 92.

At quantum temporis interlapsum sit, ex quo illas ab Augustino olim scriptas, &
per Cyprianum diaconum iterum ad ipsum datas sanctus Hieronymus acceperit: plane
ex ipsis Hieronymi ad Augustinum per eundem Cyprianum tunc redditis litteris
fatis superque intelligi potest; nempe (quod admiratione quidem dignum est) duodecim
annorum spatium intercurrisse: quod sane ex manifesta illa ratione deducimus, cum in
ijsdem litteris ipse testetur S. Hieronymus, eius exemplaria ad se perlata esse non ante-
quam Syinnius aduenerit ex Gallijs Hierosolymam, cum illuc missus est ab Exuperio
Episcopo Tolosano; qui quidem eius aduentus contigisse monstratur sub sexto Arcadij
Consulatu cum collega Probo, est is annus Domini quadringentesimus sextus. Nam
cum ipse S. Hieronymus in præfatione libri tertij in Amos affirmet se dictis Consulibus
elaborasse commentarios in Zachariam ad Exuperium Tolosanum Episcopum; & in
præfationibus trium librorum in Zachariam idem S. Hieronymus testetur de eodem
Syinnio tunc missio ab Exuperio Hierosolymam: plane necesse est affirmare, non ante
dictos Consules Syinnij aduentum contigisse. Porro non aliud hunc fuisse Syinnium, qui
exemplaria epistolæ Augustini ad Hieronymum attulit Hierosolymam, ab illo qui ab
eodem Exuperio Tolosano Episcopo missus accepit a S. Hieronymo commentarios in
Zachariam Prophetam sub dictis Consulibus elaboratos, ex eo quoque certo cognosci
potest, quod ipse Hieronymus in litteris quas tunc pro defensione sua ad Augustinum
scripsit, cum citat S. Ioannem Chrysostomum, non eum dicit esse Episcopum, sed olim
fuisse, atque esse iam desisse: adeo ut necesse sit eam ab ipso pro sua defensione esse scri-
ptam ad Augustinum epistolam, cum iam Ioannes sede summotus esset, & in locum eius
alius successus; sunt enim in dicta epistola hæc Hieronymi verba: Quid, inquit, di-
cam de Ioanne, qui dudum in Pontificali gradu Constantinopolitanam rexerat Ecclesiam,
& proprie super hoc capitulo latissimum exarauit librum?] quæ quidem ipsamet ver-
ba (ne arbitraris esse mendum in codice) repetit ipse Augustinus in sua ad Hieronymum
responsione, ea epistola, cuius est principium: Iam pridem charitati tuæ, &c.] Sic igi-
tur iam vides sedere desisse Ioannem Chrysostomum, cum illæ a Hieronymo scriptæ
sunt litteræ ad Augustinum per Cyprianum, quibus de acceptis priorum litterarum
exemplaribus a Syinnio significabatur. Porro & illud liquet, eundem Ioannem Chry-
sostomum quadringentesimo quarto Domini anno sede depositum & in exilium mis-
sum esse: vnde perspicuas, optime conuenire, eundem hunc esse Syinnium, quem constat
Hierosolymam venisse sub dicto sexto Arcadij Consulatu, anno Domini quadringente-
simo sexto: indeque perspicue intelligas, non ante annos duodecim Hieronymum acce-
pisse, non dico litteras, sed exemplaria litterarum, quas Augustinus scripserat: quibus
& videas, quàm proditorie cum eo tunc ab aduersarijs actum sit.

a Hieron. epist.
89.

d Aug. epist. 19.
apud Hieron.
97.

HIERONYMVS
REDARGVIT
AVGVSTINVM.

Sed non hic finis, immo potius exordium controuersiarum fuit: siquidem acceptis
tribus simul missis ab Augustino Hieronymus litteris, ipse ijs quas per dictum diaco-
num Cyprianum reddidit, Apologiam validam quidem contexuit: qua cum ab
omnibus obiectis causam suam defendisset, redarguit insuper Augustinum, quod
eius sententiæ visus esset assertor, qua diceretur, Iudæos ad Christum conuersos uti licite
legalibus potuisse: quod affirmare, nihil aliud esset, quàm Cherinthi, Hebionis, &
Nazaræorum hæresi adstipulari. Vice versa Augustinus his a Hieronymo pro sua ipsius
defensione acceptis per Cyprianum diaconum litteris, necnon superioribus Firmo datis,
quarum meminimus, prolixiorum illam rescripsit epistolam, quæ incipit: Iam pridem
charitati tuæ.] qua inter alia purgat se ab eo errore, in cuius suspensionem apud Hiero-
nymum venerat, quasi eadem sentiret cum hæreticis illis, qui Iudaica pariter cum fide
Christiana esse seruanda antea docuissent: fatetur tamen, se minus perfecte esse locutum;

intelli-

intelligere autem voluisse, ea primis illis temporibus tolerata fuisse: quam suam ea de re
sententiam iam ante contra Faustum scribens, penitus se declarasse testatur. Sed iam
receptui post bellum canendum; immo & composito inter eos fœdere, & veritate in
vtrouque vincente firmiori pace atque concordia stabilita, pro munere Deo laudes
cum gloria concinendæ.

Porro ut ab omni suspitione malæ mentis prauiq. animi S. Augustinum penitus libe-
remus, intelligamusque quàm verissimum esse hæc omnia aduersariorū arte fuisse com-
posita, ipso aliter sentiente: præter illa quæ superius ingesta sunt ad hæc declaranda,
accipe quæ ipse Augustinus a calcem suarum primitus datarum epistolarum habet; ut
intelligas quo animo in eiusmodi contentione palæstra in arenam descenderit. Sunt
hæc verba ipsius, cum profuturo simul cum litteris alia quædam scripta Hieronymo
dederat perferenda: Sane idem frater aliqua scripta nostra fert secum; quibus legen-
dis si dignationem adhibueris, etiam sinceram atque fraternam seueritatem adhibeas
quæso. Non enim aliter intelligo quod scriptum est: Emendabit me iustus in mise-
ricordia, & arguet me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum: nisi quia
magis amat obiurgator sannas, quàm adulator vngens caput. Ego autem difficillime
bonus iudex lego quod scripserim; sed aut timidior recto, aut cupidior. Video etiam
interdum vitia mea, sed hæc malo audire a melioribus: ne cum me recte fortasse repre-
hendero, rursus mihi blandiar, & meticolosam potius mihi videar in me, quàm iustam
tulisse sententiam.] hæc ipse, volens sua scripta censuræ Hieronymi subiacere, quo ani-
mo perseuerasse Augustinum immobilem vsque ad finem, omniq. obseruantia Hiero-
nymum oluisse, innumera in ijsdem epistolis sparsa sunt loca.

In nouissima eodem argumento conscripta, quantum ipse licet Episcopus detulerit Hie-
ronymo presbytero, hæc plane sententia declarauit: Quamquam secundum honorum vo-
cabala, quæ iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in
multis rebus Augustinus Hieronymo minor est.] maior quidem Augustino Hierony-
mus, non ætate solum, cuius ratione eum superioribus litteris filium nominat, sed &
linguarum Hebræicæ & Græcæ peritia: veram & in sanctitate etiam puto Augusti-
num iure primas Hieronymo detulisse; quippe quem sciret ab exordio iuuentutis iu-
gum Christi portare coepisse, fidemque immaculatam seruasse, se vero a fide naufragum
duper Manichæorum hæreses deuialse. Cum tot igitur prærogatiuis præstaret Hie-
ronymus Augustino; videtur insulsa nimis illa quorundam interpretatio: signifi-
care nimirum voluisse Augustinum, Hieronymum maiorem fuisse, quod ma-
ior esset dignitas Cardinalatus Episcopatu: quasi nihil præterea esset, quo excelleret
Hieronymus Augustino, ut necessario ad Cardinalatum illa referenda sint verba. sed
de Cardinalatu Hieronymi satis superius. Ad postremum ad significandam puram suam
erga Hieronymum charitatem, timens Augustinus ne quid reliquum reserpi ex liuore
pulueris in Hieronymi animo resideret, sequestrem adhibuit Præsidium sacerdotem,
qui penitus eius animum exploraret: ad quem ea de re epistolam scribens, hæc habet
in fine: Si ego, quod non debui, aut quo modo non debui, aliquid scripsi: non ad il-
lum de me, sed ad me ipsum potius fraterna dilectione mitte sermonem; quo correctus
petam, ut ignoscat, si meam culpam ipse cognouero.] hæc ipse. At quanti e contrario
fecerit ipse Hieronymus Augustinum, & quibus laudibus prædicauerit, inferius suis lo-
cis dicturi sumus Annalium tomo quinto, cum mutuo inter se datas litteras tempore
ingruentis hæresis Pelagianæ recensēbimus. Hic autem satis in vnum congeffisse co-
eptam hoc anno controuersiam, deductam vero ad annum ferme decimum quartum; si-
mulque certo narrationis ordine in vnum modo nos perfidicilem historiam ad rerum ge-
starum faciliorem intelligentiam, quàm breuissime licuit, complexos esse. Iam cetera
quæ huius sunt anni acta reddamus.

Hoc eodem anno Paulinus Romanus, V.C. antiquæ nobilitatis decus, vna cum The-
rasia coniuge, amplissimo patrimonio in pauperes erogato, monasticæ vitæ institu-
tum arripiens, Vrbe admirante, in Nolanum agrum secessit. In cuius rei gestæ nar-
ratione, a temporis certa ratione sumentes exordium; hæc ipsa præsentis anno gesta es-
se, inde certam deducimus manifestamque adducimus auctoritatem, quod idem ipse Pau-
linus in epistola quam dedit ad Augustinum adhuc presbyterum, mox vero eodem an-
no postea creatum Episcopum Hipponensem, nempe anno sequenti, quo contigit ad
Episco-

CHARITAS IN-
TER HIERONY-
MVM ET AVGV-
STINVM ILLI-
BATA SERVA-
TA.

a Aug. epist. 8.

b Psal. 140.

c Aug. epist. 19.
HIERONYMVS
IN QVIBVS AV-
GVSTINO MA-
IOR.

d Aug. epist. 20.
apud Hieron. 95

PAVLINVS
ET
THERASIAE
CVNVERSIO.

Episcopatum prouehi, cum testetur se nonnisi annum habere, ex quo, abdicato saeculo, Christianae philosophiae nomen dederit, licet aetatis annum quadragesimum primum impleffet: plane significat, hoc anno, suae aetatis quadragesimo impleto, monasticum induisse habitum, & vitae monasticae instituta sectari coepisse. Sed iam ipsum ista profitentem audiamus; ea enim epistola haec habet^a: Rege ergo paruulum in terra reptantem, & tuis gressibus ingredi doce. Nolo enim in me corporalis ortus magis quam spiritalis exortus aetatem consideres. Quippe aetas mihi secundum carnem ea iam est, qua fuit ille ab Apostolis^b in porta Speciosa Verbi potestate sanatus (nimirum annorum amplius quadragesima) In natalibus autem animae, illius adhuc mihi tempus infantiae est, quae intentatis Christo vulneribus immolata digno sanguine agni victimam praecurrit, & Dominicam auspiciata est passionem] nempe anni vnus temporis terminus; anniculum enim agnum ad Paschalem victimam debere eligi, diuina lege praecceptum erat^c. His igitur figuris Paulinus aperte significare voluit, se eo tempore, quo ista scribebat, nempe anno sequenti (vt dicitur) fuisse aetatis annorum quadragesima vnus, quorum annum vnum spiritalis natalis egisset in monastica disciplina.

Sed vnde colligimus, dices, sequenti anno eam a Paulino ad Augustinum epistolam scriptam esse? ex eo nimirum eius rei certum deducitur argumentum, dum ad Augustinum tunc presbyterum ipse scribens, Augustinus iam tunc factus Episcopus ad ipsum Paulinum mox litteras reddidit; id enim ipse S. Augustinus affirmat^d. Porro Augustini ad Episcopatum promotionem sequenti anno contigisse, Prosper nota Consulium signat: cui enim cum Augustino magna fuit vitae consuetudo, ea de tempore sedis eius ipsum praeterisse minime potuerunt. Quod autem has litteras Paulinus ad Augustinum adhuc presbyterum dederit, ex verbis eius fidem certam inuenies, dum ibi haec ait^e: Si officium commune consideras, frater es: si maturitatem ingenij tui & sensum, pater mihi es, etsi forte sis aevi iunior, quia te ad maturitatem moti honor seniore prouexit, & iuuenem cana prudentia.] ita ipse: et inferius, cum se eidem Augustino ministerio sociatum dicat aequalem, compresbyterum illum fuisse demonstrat, sicut etiam cum eundem fratrem nominet Augustinum; nam presbyterum a presbytero fratrem appellari consueuisse, Episcopum vero patrem, idem Paulinus eadem epistola ad Augustinum data declarat, appellans Alipium Episcopum Tagastensem communem patrem; cum tamen quod ad aetatem spectat, ambo essent aequales. Quod autem tunc ad ea rescripserit Augustinus iam creatus Episcopus, in eadem ipse testatur epistola^f. Sed & ex his illud obserua: cum enim hoc anno ipsa ad Augustinum epistola Paulinus tradat se iam impleffe quadragesimum annum, ac proinde inchoasse quadragesimum primum; plane inuenies eiusdem praorsus aetatis ipsum cum S. Augustino fuisse, quem tempore quo fuit creatus Episcopus, liquet fuisse aetatis annorum quadragesima vnus: id quidem ex deducta exacta superius annorum aetatis eius ratione perspicue demonstratur. haec vero ad tempus insinuandum satis sufficient.

At quanti momenti res fuerit, tale de se spectaculum Vrbi & Orbi exhibuisse in saeculi abdicione Paulinum, ex ijs facile poteris intelligere, quae S. Ambrosius eodem tempore ad Sabinum Placentinum Episcopum data ad istud ipsum significandum epistola, his verbis exordiens narrat^g: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniae nulli secundum, venditis facultatibus tam suis, quam etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quae redegit in pecuniam: et ipse pauper ex diuite factus, tamquam deoneratus graui sarcina, domui, patriae, cognationi quoque vale dicat, quo impensius Deo seruiat. Elegisse autem secretum affirmatur Nolanus vrbs, vbi tumultum fugitans, aeuum exigit. Matrona quoque virtuti ac studio eius proxime accedit, neque a proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorum iura suis praedijs, virum sequitur, & exiguo illic coniugis contenta caespere, solabitur se religionis & charitatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Haec vbi audierint proceres viri, quae loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta praeditum eloquentia migrasse a Senatu, interceptam familiae nobilis successionem? ferri hoc non posse. Et cum ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra: si forte Christianus vir attentior sacrosanctae religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse

^a Apud Aug. epist. 31.

^b Act. 4.

PAVLINI AESTAS.

^c Exod. 12.

PAVLINI EPISTOLAE AD AUGUSTINUM TEMPVS.

^d Aug. epist. 34.

^e Apud August. epist. 31.

^f Aug. epist. 34.

^g Ambros. epist. 86.

DE CONVERSIONE PAVLINI ELOGIUM S. AMBROSII.

A esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis^a: Qui se confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego cum coram Patre meo, qui est in caelis, &c.] haec ipse: quibus plane vides Paulinum atque Therasiam habitum mutasse, cum vitam monasticam vnus pariter auspiciati sunt. quam quidem inuolutionem merito idem Paulinus nouum natale suum appellat, dum se hoc anno genitum secundum interioris hominis renouationem, scriptis ad Augustinum litteris profiteretur.

Sed antequam de Paulino quae sunt reliqua prosequamur, elucidandus est locus Ambrosij, quo ait, Paulinum in partibus Aquitaniae nulli fuisse secundum: ne quis ex his putet illum origine Aquitanum fuisse potius quam Romanum, quem inter Senatores Romanos clausisse, & inter omnes nobilitate fuisse conspicuum, idem affirmat, quod & Aufonius (vt dicitur) saepe confirmat. Quamobrem quod ipse sanctus Ambrosius de Paulino dicat, in partibus Aquitaniae nulli fuisse secundum; ad amplissimum patrimonium quod ille in Aquitania possideret, vbi & habitare saepe soleret, visus est alludere voluisse, secundum ea quae itidem Aufonius de ipso Paulino scribit. Coniungebat hoc tempore, sicut olim, nobiles Romanorum in prouincijs longe ab Vrbe postis latifundia possidere; vt S. Hieronymus^b tradit de S. Paula, & Symmachus^c suis testatur epistolis in Mauritania Caesariensi plurima iugera possidisse; itidemq. de Pamachio ex S. Augustini^d epistola constat, quod & de alijs horum aequalibus affirmari potest, vt de antiquioribus Romanorum dicere praetermittamus. Quod igitur in eadem prouincia Aquitania alij quoque Romani ciues latissima rura possiderent, sed ab horum nemine superaretur Paulinus; ea de causa Ambrosius de ipso ait, in partibus Aquitaniae in possessione agrorum nulli secundum fuisse.

Haec autem cum optimo iure dici possint: puto tamen vitio librariorum inuersam esse periodum: nimirum, vt cum ibi apud Ambrosium sic legitur: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniae nulli secundum, venditis facultatibus, &c.] ita sit restituendum: Paulinum splendore generis nulli secundum, in partibus Aquitaniae venditis facultatibus, &c.] cui quidem lectioni fauet in primis, quod cum ipse Ambrosius amplissimum Senatorem significet fuisse Paulinum, familia nobilissima, ac Romana prosapia eademq. clarissima natum praedicet: plane res tanta minuitur, immo penitus attenuatur, si secundum priorem lectionem legerimus eum splendore generis in partibus Aquitaniae nulli fuisse secundum; cum etsi primus inter nobiles illius regionis excellisset, haud tamen comparandus fuisset cum aliquo Romanorum antiquae familiae; nec sane dignus satis, vt de eo Gentiles Romae Senatores talia tantaque quod ad generis nobilitate spectat, ista emphasi praedicarent: Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta eloquentia praeditum, migrasse a Senatu, interceptam familiae nobilis successionem.] haud enim par est, ista iactari de nobili Aquitano, qui & inter eius prouinciae nobiles non primus eniteat, sed reliquis coaetetur. Arridet insuper posteriori lectioni, quod idem Ambrosius inferius dicat, agrum Nolanum minime ab eo fuisse distractum; licet non omnes ab eo agros venditos fuisse, sed dumtaxat eos quos amplissimos possidebat in partibus Aquitaniae, voluerit demonstrasse: vel etsi ceteros omnes, excepto Nolano, vendiderit; Aquitanos tamen satis fuerit nominasse, qui omnium latissimi haberentur.

E Est insuper, vt ex eiusmodi sancti Ambrosij de Paulino elogio illud pariter assequaris, non alium esse hunc Paulinum qui in agro Aquitano praedia vendidit, & Nolanum secessum vna cum coniuge petijt, ab illo ad quem extant complures Aufonij Galli viri Consularis epistolae versibus conscriptae: illum ipsum namque Paulinum Aufonij per necessarium saeculo nuncium remisisse, & cum coniuge idem vitae institutum suscepisse, petijssiq. perfectioris vitae gratia Nolanum agrum, ex versibus ipsorum vltro citroque datis satis intelligi posse perspicitur.

Patere, lector, amabo te, orationi de tanto viro oblectanti se, liberiores ad cursum habenas laxari, eiusque exordium vitae repetere vsque ad eiusdem anno praesenti res gestas: erit, vt tu quoque magnam ex ijs capias voluptatem. Scimus Paulinos inter alios Senatores Christianos in Vrbe celebres a Prudentio aduersus Symmachum agente re-

PAVLINVS QVOMODO AQUITANVS DICTVS.

^b Hieron. epist. 27.

^c Symmach. lib. 7. epist. 66.

^d sequenti.

^e Aug. epist. 34.

RESTITVITVR TEXTVS AMBROSII.

PAVLINVS VNVS IDEMQVE CYMEO QVEM AVSONIVS CELEBRAT.

^e Prudent. aduers. Symmach. lib. 2.

PAVLINI FI-
DELES.

*Non Paulinorum, non Basorum dubitavit
Prompta fides dare se Christo, stirpemq. superbam
Gentis patriciae venturo attoller. saclo.]*

Præter hunc autem de quo agimus, claruere Constantini temporibus Paulini duo, senior atque iunior: quorum prior Consulatum gessit cum Iuliano, eo ipso anno, quo Nicænum Concilium celebratum est, qui est Domini trecentessimus vigesimus quintus: posterior vero post annos octo vna cum Optato itidem Consulatum ordinarium est consecutus. De maiori adhuc Ethnico eiusmodi vetus reperitur inscriptio²:

HERCVLI INVICTO
M. IVNIVS. CAESONIUS. NICOMACHVS
ANICIUS. FAVSTVS. PAVLINVS

*Reperitur Paulini in Fastis.
PAVLINI SENI-
ORES.*

De minori autem, cum aurata statua donatus est, eiusmodi extat egregium monumentum^b:

De minori autem, cum aurata statua donatus est, eiusmodi extat egregium monumentum^b: ANICII IVN

ANICIO. PAVLINO. IVN. C. V
PRO. COS. ASIAE. ET. HELLESPONTI
CONSVLI. ORDINARIO. PRAEF. VRBI
VICE. SACRA. IVDICANTI. OB
MERITVM. NOBILITATIS. ELOQVII
IVSTITIAE. ATQ. CENSURAE. QVI
BVS. PRIVATIM. AC. PVBLICE
CLARVS. EST. PETITV. POP. R
TESTIMONIO. SENATVS. IVDICIO
D. D. N. N. TRIVMPHATORIS. AVG
CAESARVMQ. FLORENTIVM
STATVAM. SECVNDAM. AVRO
SVPERFVSAM. LOCARI. SVMPTV
PVBLICO. PLACVIT

Quod inter alios magistratus vna cum Præfectura Urbana iunctum legis: VICE. SACRA. IVDICANTI] intelligere debes, quod ex quo Christiani Principes titulum abiecerunt Pontificis Maximi, ius Pontificium sacra iudicandi ad Urbis Præfectos transfulerunt: quod & ex Symmachi litteris de iudicio exercendo ab ipso Urbis Præfecto adversus Vestalem Primigeniam virginem lapsam, superius dictum est.

Habes ex his pariter inscriptionibus Paulinos itidem fuisse Anicianæ familiae germen: a qua haud putamus nostrum excludendum esse Paulinum, licet Pontius prænomine dictus sit: sicut nec excluditur senior Paulinus, quod Faustus ea inscriptione nominatus inueniatur. Ceterum Prudentium, qui sub Honorio adversus Symmachum (vt diximus) duos illos libros scripsisse cognoscitur, cum Paulinos celebrat, ad Paulinum de quo agimus, cuius fama vigeat illustris, respectum potissimum habuisse, nulla penitus dubitatio esse debet. Fuisse pariter nostrum Paulinum Melaniæ clarissimæ feminae Consularis affinem, ipse ad Seuerum^c de illa scribens affirmat. hæc de Paulini genere.

PAVLINI ANI-
CIANAE FAMI-
LIAE.

Paulini ad Seuerum. epist. 10.

PAVLINVS BUR-
DIGALAE NA-
TVS.

Sed & celeberrimi viri cunabula quoque petamus. Burdigala fuit illi natale solum: pluribus namque Romanis contigisse in provincijs diuersis occasionibus nasci, multa exempla suppetunt, vt recens de Ambrosio, qui est natus in Gallijs, cum parens eius in eis gereret Præfecturam. Burdigalæ igitur natus, ibi ab Aufonio Gallo illic publice proficiente rhetoricis atque poeticis institutus est facultatibus, ab eodemq. paternis frequentatus officijs, prout ex eiusdem Aufonij ad ipsum datis litteris declaratur, ac primo cum

Aufonij. epist. 23.

versibus illis eum voluit salutari^d:

*Dic & Valere; dic, Auere te iubet
Amicus & vicinus & fautor tuus,
Honoris auctor, altor ingenij tui:
Dic & Magister, dic Parens, dic omnia
Blanda atque sancta charitatis nomina.]* & alibi^e:

*Aufonij epist. 23
PAVLINVS AB
AVSONIO LIT-
TERIS EXCVL-
TVS.*

*Nec dedignari parentem
Adfari verbis. Ego sum tuus altor, & ille
Præceptor primus, veterum largitor honorum,*

Primus

Primus in Aonidum qui te collegia duxi.] et Paulinus ad eum²:

*Tibi disciplinas, dignitatem, litteras,
Lingua, & toga, & fama decus,
Proiectus, alius*, institutus debeo,
Patrone, præceptor, pater.]*

a Paulini epist. 39. apud Aufonij. epist. 1.

* auctus

At quod ait, a se Paulinum auctum honore, proiectumq. altius: ad illud spectare puto, quod Paulinus ab Aufonio bene institutus, dignus euaserit, cui magistratus amplissimi crederentur. Etenim fuisse ante Aufonium Paulinum insignitum ordinario Consulatu, his versibus in epistola^b ad eum conscripta declarasse visus est:

b Aufonij. epist. 2.

*Quamquam & Fastorum titulo prior, & tua Romæ
Præcessit nostrum sella curulis ebur.*

PAVLINVS
CONSVL ORDI-
NARIVS.

*Et que iam dudum tibi palma poetica pollet,
Lemnisco ornata est, quo mea palma caret.*

Longæue tantum superamus honore senecta, &c.]

Quod de titulo Fastorum ait, & subdit de sella curuli Romæ consecuta: plane excluditur quod de Fastis municipalibus quis fortasse dicere potuisset, in illis Burdigalæ Paulinum scriptum, ibiq. primarios consecutum fuisse honores. Quamobrem hinc plane constat Consulatum ordinarium significare voluisse: nam suffecti Consulatus nequaquam Fastis annotabantur, secundum illud Prudentij^c:

c Prudentij. lib. 1. contra Symmachum.

Fastorumq. arce potiti

Annales proprio signarunt nomine chartas,

Atque inter veteres cera numerentur & arce.] et alibi^d:

d Idem lib. 2.

Consulibus dat condere Fastos.]

Consulum enim ordinariorum tantum id honoris erat: nam quod spectat ad externos Consules allectos, vel suffectos; nequaquam eorum nominibus consignabantur anni, verum sub quibus Consulibus Consulatum gessissent (vt idem ait Aufonius in gratiarum actione pro suo Consulatu) quaerendum erat.

Sed & quod alibi idem his versibus scribit^e:

*Paulinum Aufoniumq. viros, quos sacra Quirini
Purpura, & auratus trabea velquit amictus.]*

e Aufonij. epist. 24.

plane significat eodem Consulatu ordinario functum esse Paulinum, quo Aufonius, ambos nimirum aurata trabea indutos esse: fuisse namque auro textam trabeam Consularem, idem ipse Aufonius docet^f.

f Aufonij in Gratiarum actione pro suo Consulatu.

Sed quonam anno ante Aufonij Consulatum Paulinus illum ipsum magistratum obierit, ignoratur: nisi dixerimus, quod cum omnes Fastorum laterculi certis reperiantur signati Consulibus, vnus vero ex eis careat Consulatum nota, adscribaturq. post Consulatum Gratiani Augusti & Equitij, par est existimare Paulini Consulatus nomine atque collegæ illum fuisse signatum. Hæc de Paulini Consulatu ex Aufonio ipso dicta sunt, cui puto refragaturum neminem.

Reperitur insuper Paulinus gessisse Præfecturam Urbanam sub Consulatu Gratiani quinto & Theodosij; ad eum enim duo^g sub iisdem Consulibus data habentur rescripta: quem hunc ipsum, de quo agimus, fuisse Paulinum, facile inducimur vt credamus. At qualia quantaq. hæc^h omnia tamen propter Christum Paulinus missa fecit, sicut & multo studio antea quæsitæ musas: et licet pluribus prouocaretur ab Aufonio versibus scriptis epistolis, tacere nihilominus animo statuit. Quamobrem succensuit in ipsum Aufonius: qui eum duabus inter scribendum fugillasse visus est notis; priori nempe illa, quod obsequeretur coniugi, quam eam ob causam quod imperare videretur marito, appellat Tanaquilem, vt cum aitⁱ:

PAVLINI PRÆ-
FECTURA VR-
BANA.

g l. 4. & s. de scenic. Col. Theod.

Tanaquil tua nesciat istud.] ex quibus conijcere licet quam eximie sanctitatis femina fuerit vxor Paulini Therasia; cum ab Aufonio creditum sit, ab ipsa Paulinum ad sanctiorem vitam excolendam fuisse perductum. Posteriori vero illa nota Aufonius subinfensus fugillauit Paulinum, quod atræ bilis morbo, quam Græci vocant melancholiam, velut alter Bellerophontes laboraret, atque propterea secessisset, musasque penitus abdicasset. Ita iste, vt carnalis adhuc homo, nesciens quæ sunt spiritus, a melancholia inductæ insanix tribuit sublimem illam Christianæ religionis philosophiam, quam Paulinus vna cum coniuge, diuino afflati ambo simul numine, arripuerant.

h Aufonij. epist. 23.

QUAE AVSONIUS IN PAVLINVM.

i Aufonij. epist. 25.

QUID CARNALES IN SPIRITUALIBUS OBLECTARE SOLEANT.
a Marc. 3.

Sic quidem Aufonius in Paulinum, vt affolent hodie sæculi sectatores; qui cum vident aliquem adolescentem, spretis cum nobilitate diuitijs, caris suis, & domo paterna cum flore iuuentæ, selectum vitæ genus sectari, mox illud olim in Christum a suis dictum inclamant^a: Hic versus est in furorem.] Quæ item in Paulino fugillat Aufonius, cum nimirum Bellerophontis laborasse morbo, cum abdicato sæculo arripisset vitæ monasticæ institutum: eadem plane in omnes Christianos monachos solita fuisse obiectari a Gentilibus, Rutilius & ipse Ethnicus fidem facit, vbi hæc de insulæ Caprariæ monachis:

*Sic nimia bilis morbum assignauit Homerus
Bellerophontis sollicitudinibus.]*

At S. Paulinus, cum ad Aufonium rescripsit, rogat vt ab his abstineat contumelijs; atque post multa de inuitæ vitæ ratione hos habet versus^b:

*Ne me igitur, venerande parens, his vt male versum
Incepites studijs: neque me vel coniuge carpas,
Vel mentis vitio. Non anxia Bellerophontis
Mens est: nec Tanaquil mihi, sed Lucretia coniux.]*

Sed & alia epistola eleganti metro sic Paulinus, quod obiurgabat Aufonius, excusat^c:

*Quid abdicatas, in meam curam, pater,
Redire Musas præcipis?
Negant Camænis, nec patent Apollini
Dicata Christo pectora.]* et paulo post:
*Nunc alia mentem vis agit, maior Deus:
Aliosq. mores postulat.]* et quæ sequuntur.

Certe quidem musis se abdicasse visus est Paulinus; quas olim adeo luculenter excoluerat, vt in poeticis facultatibus ipsum egregium poetam superaret Aufonium: quod liberaliter absque inuidia idem ipse Aufonius profitetur his versibus^d:

*Cedimus ingenio, quantum præcellimus auro.
Assurgit Muse nostra (camæna tua.)]*

Ceterum ablegauit (quod mirandum est) a se Paulinus teras illas, comptaq. musas: retinuit vero rusticam & incomptam atque raucisonam, quæ satis visa ad laudes Deo canendas, qui cordis potius quam chordarum numeris delectatur, & magis fide quàm fidibus collaudatur.

Quod vero ad ipsum Aufonium spectat, illud non prætereat, fuisse ipsum quidem Christi cultorem: quod pluribus declaratur carminibus, quibus vel diuinum numen deprecatur, vel Paschalia festa celebrat. Immo qui & a tenellis vnguiculis a Christianis sacris virginibus suis materteris educatus est, par est credere imbutum fuisse ab eis etiam pietate; fuerunt enim hæc, Æmilia, Hilaria, & Iulia Cataphronia; quas dum celebrat^e epigrammatibus, testatur eas virginibus Deo deuotas in sancta consensuisse virginitate. Ceterum negari non potest eundem Aufonium tum de dijs tum de amatorijs rebus quamplurima cecinisse, ob eamq. causam visum esse nonnullis potius Gentilem quàm Christianum hominem. At de Aufonio satis. redeamus ad Paulinum.

Vbinam autem, quove tempore, & a quo Paulinus baptizatus, atque insuper quando presbyteratu initiatus fuerit, satis ipse docet epistola sequenti anno ad Alipium data, in qua hæc habentur^f: Quod enim, inquit, indicasti iam de humilitatis nostræ nomine apud Mediolanum te didicisse, cum illic initiarèris: fateor curiosus me velle condiscere, vt ex omni parte te nouerim, quo magis gratuler, si a suscipiendo mihi patre nostro Ambrosio, vel ad fidem inuitatus es, vel ad sacerdotium consecratus, vt eundem ambo videamur habere auctorem. Nam ego etfi a Delphino Burdegaliæ baptizatus; a Lampio apud Barcinonam in Hispania, per vim inflammata subito plebis saceratus sum: tamen Ambrosij semper & dilectione ad fidem nutritus sum, & nunc in sacerdotij ordine confueor. Denique suo me clero vendicare voluit, vt etfi diuersis locis degam, ipsius presbyter censear.] hæc de se ipse: qui & ad Seuerum scribens^g: Nos modo, ait, in Barcinonensi (vt antea scripseram) ciuitate consistimus. Post illas literas, quibus rescripsisti, die Domini quo nasci carne dignatus est, repentina (vt ipse testis est) vi multitudinis, sed credo ipsius ordinatione correptus, & presbyteratu initiatus sum

AUFONIUS CHRISTIANVS.

a Aufon. in Paulin. epist. 42. apud Aufon. epist. 8.

b Paulin. in Paulin. epist. 42. apud Aufon. epist. 8.

c Paulin. in Paulin. epist. 42. apud Aufon. epist. 8.

d Paulin. in Paulin. epist. 42. apud Aufon. epist. 8.

tus sum (fateor) inuitus, non fastidio loci: nã testor ipsum, quia & ab æditui nomine & officio optauit sacram incipere seruitutem: sed vt alio destinatus, alibi (vt scis) mente compositus & fixus, nouum insperatumq. placitum diuinæ voluntatis expaui.] ita Paulinus.

Quanti autem ponderis æstimarit munus presbyteratus quem acceperat, ipsum audi, cum addit: Data igitur ceruice in iugum Christi, video maiora me meritis & sensibus opera tractare, iamque arcanis & penneralibus Dei summi receptum & infertum communicare cælestia, & Deo propius admotum in spiritu ipso Christi & corpore & splendore versari. Vix adhuc intellectum sacræ molis capio mentis angustijs, & onus muneris mei conscius infirmitatis horresco. Sed is qui sapientiam paruulis dedit, & ex ore infantium atque lactentium perfecit laudem sibi, potens est in me etiam opus suum perficere, & munus ornare, vt se dignum faciat, quem ab indigno vocauit. Scito tamen, voti communis, eodem Domino præstante, saluam esse rationem. Nam ea conditione in Barcinonensi ecclesia consecrari adductus sum, vt ipsi ecclesiæ non alligarer: in sacerdotium tantum Domini, non etiam in locum ecclesiæ dedicatus.] hæc ad Seuerum idem Paulinus, cum discessionem pararet iam cum ipso Seuero conditam, anhelans ad Nolanum secessum: quod iam consistens in Hispania mente conceperat, memor admirandi Felicis, qui ibi colitur, martyris; quem longe positus precibus frequentabat, apud quem residere, eidemq. iugiter deseruire statuerat. Tradit hæc quidem ipse in primo eiusdem sancti Felicis Natali, quod dum anno superiori in Hispania ageret, iam propediem discessurus, his versibus cecinit^a:

*Pande vias faciles, da currere mollibus undis,
Et famulis famulos a puppi suggere ventos,
Inq. tuo placidus nobis sit limine portus:
Illic dulce iugum, leue onus, blandumq. feremus
Seruitium sub te domino. Etsi iustus iniquis
Non egeas seruis, tamen & patiēte & amabis
Qualescumque tibi, Christo donante, dicatos:
Et foribus seruire tuis, tua limina mane
Mundicie curare sines, & nocte vicissim
Excubijs seruire pijs, & munere in isto
Claudare promeritam desesso corpore vitam.]*

Hæc ipse cum adhuc in Hispania versaretur, animo tamen Nolanum, ædesq. S. Felicis tenens, quem ante recedens ab Italia inuiserat, suaq. ei vota dicarat: et licet per multa annorum spatia abesse contigerit, numquam tamen eius obliuio ipsum tenuit, prout idem ipse in secundo Natali refert, dum ait:

*----- tua tempore longo
Lustra cucurrerunt, ex quo solemnibus istis
Coram vota tibi, coram mea corda dicauit.]*

sed displicuit Aufonio longa ista in Hispanijs mora Paulini, prout epistola ad eum scripta testatur est.

Recedenti vero ex Hispanijs iam creato presbytero, contigit in itinere conferre se Mediolanum, inuisereq. S. Ambrosium, a quo cooptatus est in clerum Mediolanensis Ecclesiæ (vt superius diximus) eo fortasse animo quod post se eum cuperet habere in cathedra successorem: cum more maiorum de gremio eligi Episcopi consueverent. Mediolano autem recedens Paulinus, patrium solum repetens, Romam se contulit: vbi antequam Nolanum secessum, quem diu concupierat, festinus adiret, sarcinam rerum temporalium, qua sentiret se grauatum, deponeret; sicq. omni solutus vinculo, ad optatam requiem, animiq. tranquillitatem columbæ alis protinus conuolaret. Sed quid Romæ passus sit, ex ipso audiamus, qui in epistola quam sequenti anno (vt ex ipsius testificatione apparet) scripsit ad Seuerum Sulpitium, cum iam annum Nolæ egisset, dum eum hortabatur vt veniret ad sancti Felicis, hæc habet^b: Multa sunt quæ ad nos inuitare te, & de patria debeant seuoicare: præ ceteris amor pacis & fuga zeli, qui maxime conspectu aut vicinia æmulæ conuersationis accenditur. Denique a nobis Romæ zelotyporum incendia clericorum longinquitas Urbis extinguit; &

PAULINVS QVOMODO COACTVS ORDINARI PRESBYTER.

DE NOLANO S. PAVLINI RECESSVS.

a Paulin. in Natali. S. Felicis.

PAULINVS CVPIVS S. FELICIS.

REDITVS PAVLINI IN ITALIAM.

b Paulin. epist. 42. apud Aufon. epist. 8.

omnis illic iniquitas obstruit os suum : quia per absentiam inde nostram, quasi sub-

a Psal. 34. b Psal. 68. PAVLINI IV. STAE QVERE- LAE.

ducto fomite, segnis odiorum flamma frigescit ; nec in vocem audet erumpere, li-

PAVLINVS QVAE A SIRI- CIO ROMAE PASSVS.

Iam puto, sentis, lector, quem Paulinus per Urbicum Papam intelligat : non alium

QVI ROMAE PAVLINVM CO- LVERINT.

Ceterum qui de aliquibus ipse Paulinus iuste conquestus est, nonnullorum quoque

A Paulinū eius testificatione dicemus : istud ipsum quoque fecisse Domnionē insignē virū

a Paulin. epist. 95. apud Aug. tom. 2.

Cum has erogaret in pauperes, ex eis illā subduxit partem, qua erigeret Fundanam

b Paulin. epist. 12.

DE FUNDANA BASILICA.

Sed & de sacris sanctorum martyrum collocatis ibi reliquijs hac in eadem epistola :

RELIQUIAE MARTYRVM IN ECCLESIA COLLOCATAE

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum Regia purpureo marmore crusta regit.

RELIQUIAE POSITAE IN FUNDANA BASILICA.

E Reliquias autem istas haud pridem inuentas ab Ambrosio, ab eodem accepit omnes,

VITAE INSTI- TUTVM PAV- LINI IN AGRO NOLANO

c Paulin. epist. 1. prope finē, & epist. 7. & 24.

d Hieron. epist. 13.

num elegerint: id ex sententia videtur S. Hieronymi factum esse. etenim cum idem A Paulinus litteris eundem consulisset de loco, num expediret ut id genus vitæ Hierosolymis excolerent: tunc idem S. Hieronymus eam de institutione monastica ad Paulinum ipsum dedit epistolam, qua reuocans a proposito Hierosolymam veniendi, hortatus est potius ut ab urbibus remotum locum deligerent ad habitandum. Ipsam quidem epistolam scriptam esse antequam Paulinus agrum Nolanum peteret, multa sunt quæ indicant: immo datam præsentis anni fuisse, ex eo quoque possumus intelligere, dum de Vigilantio hæc habet in fine: Sanctum Vigilantium presbyterum qua auiditate susceperim, melius est ut ipsius verbis, quam meis discas litteris: qui cur tam cito a nobis profectus sit & nos reliquerit, non possum dicere, ne lædere quempiam videar, &c.] Porro ipsum Vigilantium, qui adhuc sub habitu sancto latebat inter Catholicos, Hierosolymis fuisse hoc anno mense Septēbris, tempore imminsi illius terræ- B motus, eiusdem Hieronymi auctoritate suo loco nuper dictum est. Putamus quidem nebulonem istum bis hypocritam secutum esse Paulinū ex Hispanijs Romam redeuntem, eundemq. ab ipso acceptis litteris ad S. Hieronymum profectum esse Hierosolymam: qui ex parte aliqua detexisse visus est non rectam prauis hominis mentem: quam ob causam eum non ferens Vigilantius, cito recessit, inimicus illi redditus, quem & scriptis (ut suo loco dicemus) exagitauit; cum postea opportuno tempore, quod coquebat in stomacho, in necem aliorum virus euomit. At de Vigilantio modo hætenus.

Quod ad Paulinum spectat: longe alius ille est Paulinus ad quem scribit S. Hieronymus epistolam CIII. de libris diuinæ Scripturæ, ab hoc de quo agitur, ad quem extare diximus epistolam eiusdem Hieronymi decimā tertiam de institutione monachi: siquidem illum hortatur ipse Hieronymus Hierosolymam proficisci, hunc autem a C proposito procul reuocat. Nec est quod quis dicere possit, euenire potuisse, ut quem aliquando ad profectum hortatus est, postea noua adueniente causa eundem reuocet: nam si ad vnum eundemq. eas quis velit datas fuisse epistolas, in earum posteriori necessario habenda mentio prioris erat, immo & ratio reddenda, cur contraria superioribus scriberet. Sed sunt & alia, quæ eosdem inter se Paulinos discriminant. At de his hætenus: continget enim inferius quinto tomo de eodem Paulino Nolano Episcopo sæpe mentionem haberi.

Accidit eodem ferme tempore aliud Paulino persimile exemplum edi a Seuero Sulpitio Romano ciue, viro illustri in Gallijs agente, & monasticum vitæ genus arripiente: dignum plane memoria laudeq. summa consilium; de quo ad ipsum scribens, ita Paulinus a, cū sua iam extenuasset summissō animo: Tu, inquit, frater dilectissime, D ad Dominum miraculo maiore conuersus es: quia ætate florentior, laudibus abundantior, oneribus patrimonij grauior, substantia facultatum non egentior, & in ipso adhuc mundi theatro, id est, fori celebritate diuersans, & facundi nominis palmam tenens, repentino impetu discussisti feruile peccati iugum, & letalia carnis & sanguinis vincula rupisti. Neque te diuitiæ de matrimonio familiæ Consularis aggestæ, neque post coniugium peccandi licentia, & cælebs iuuenta ab angusto salutis introitu & arduo itinere virtutis in mollem illam & spatiosam multorum viam reuocare potuerunt, &c.] In hæc Seuerus S. Martino, cuius monitis & exemplis nutriebatur in fide: sic vero se abdicauit a sæculo, ut filios in sanctitate educaret, prout idem Paulinus alia ad eum epistola scripta testatur b.

Sed & Tetradij viri clarissimi admiratione digna fuit conuersio: hic primum Ethnicus, quanto factu tumidus esset, ex Aufonij ad eum versibus accipe, quibus ait c:

Cur me supino pectoris fastu tumens

Spernis poetam Consulem?

Tuiq. amantem, seq. mirantem, &c.]

Quo modo autem hic opera S. Martini ad Christianam fidem sectandam conuersus sit; Seuerus, de quo nunc egimus, in rebus gestis S. Martini ita describit d: Eodem tempore, Tetradij cuiusdam Proconsularis viri feruus dæmonio correptus, dolendo exitu cruciatur. Rogatus ergo Martinus ut ei manum imponeret, deduci eum ad se iubet. Sed nequam spiritus nullo proferri modo ex cella, in qua erat, potuit: ita in aduenientes rabidis dentibus sauebat. Tum Tetradius ad genua beati viri aduoluitur, orans ut ad domum, in qua dæmoniacus habebatur, ipse descenderet. Tum vero

Martinus

A Martinus negare se profani & Gentilis domū adire posse: nam Tetradius eodem tempore adhuc Gentilitatis errore implicitus tenebatur. Sponder se igitur, si de puero dæmon fuisset exactus, Christianū fore. Ita Martinus, imposita manu puero, immundum ab eo spiritū eiecit. Quo viso, Tetradius in Dominū Iesum credidit, statimq. catechumenus factus, nec multo post baptizatus est, semperq. Martinum salutis suæ auctorem miro coluit affectu.] hæc de Tetradio Seuerus.

Claruisse autem in Gallia his ipsis temporibus præter S. Martinū alios complures insignes sanctitate Episcopos, idem qui supra Paulinus testatus est: cuius epistolæ, quæ desideratur, fragmentum a Gregorio suæ intextum habetur historiæ his verbis a: Si enim hos videas dignos Domino sacerdotes, vel Exuperium Tolosæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdigalæ, vel Diogenianum Albige, vel Dynamium Engolisma, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pagatium Petrogorijs (vtcumque se habent huius sæculi mala) videbis profecto dignissimos totius fidei religionisq. custodes.] hæc ipse de ijs, quos inuississe, nouisse, consuetudinemq. cum iisdem habuisse in longa illa ac diutina sua peregrinatione putamus. His addendus est S. Mauritius Episcopus Andegauensis a S. Ambrosio lector ordinatus, & a S. Martino monastica institutione excultus & presbyter consecratus, ac deinde inuitus ordinatus Episcopus, cuius mirifica Acta b adhuc extant. At de his modo hætenus.

Corollarium vero rebus gestis anni huius addamus ex Sozomeno, qui ad finem Imperij Theodosij, in quo versamur, de sanctissimo viro Donato Episcopo in Epiro hæc habet c: Hac memoria multi multis in locis per orbem terrarū inter Episcopos præclari extiterunt: vt Donatus Euoreæ Epiri, quem & alia multa mirabilia fecisse testantur C indigenæ, & illud maxime, quod in draconis interfectione præstitit, qui in Chamægephyris, quas vocant, ad viam regiam lustrum habebat, & oues & capras & boues & equos, necnon & homines & alia rapiebat. Neque enim ille vel gladium vel hastam ferens, vel aliud aliquod telum habens, hanc belluam adortus est. sed cum illa eum aduentantem sensisset, & caput velut impetum factura exeruisset; signum Crucis aduersus ipsam aeri digito inscripsit, & illi in faciem expuit. Illa sputo in os accepto, statim concidit; ac mortua iacens, amplitudine non minor apparuit ijs serpentibus qui visuntur apud Indos. Siquidem (vt ego quidem accepi) octo iugis in proximum campum extractam indigenæ combulerunt, ne putrefacta aerem inquinaret, & morbos pestilentes gigneret. Donato huic sepulchrum est inigne templum ab ipso denominatum: prope quod etiam fons est aquis vberimis scaturiens, quem, cum arena non esset, Deus illius precibus exoratus edidit: erat enim is locus prorsus aridus. Nam cum ille aliquando ex itinere huc aduenisset, fertur sodalibus eius aquæ defectu laborantibus, effossa manibus terra orasse, & simul ad votum aquam vberem scaturiuisse, & ab eo tempore defecisse numquam.] hæc Sozomenus, qui & subdit de Theotimo, Epiphano, & alijs, de quibus nos alibi opportunius dicturi sumus quinto Annalium tomo.

IESV CHRISTI
ANNVS
395.

SIRICII PAP.
ANNVS
11.

THEODOSII IMP.
ANNVS
17.

E Christi annus trecentessimus nonagesimus quintus duorum germanorum fratrum Consulatu, Olybrij atque Probini, Fastis adscribitur: in quorum Consulatus auspicijs Claudianus carmen panegyricum cecinit, vbi hæc inter alia d:

Iam noua germanis vestigia torqueat annus

Consulibus, lætiq. petant exordia menses.] et ad finem:

Omni nobilior lustro tibi gloria soli

Contigit: exactum numquam memorata per auum,

Germanos habuisse duces.] idq. meritis patris Probi de Imperio Romano

optime meriti consecutos esse fratres adolescentes, idem pluribus tradit, natosq. esse illos ex Probo & Proba parentibus confirmat. Coluit ambos hos adolescentes Symmachus, quos & frequentare officijs conatum esse, epistolæ ipsius ad utrosque simul scriptæ testantur e.

At præstat

SEVERI SVLPITII
DIGNVM
EXEMPLVM

a Paulin. ad
Seuer. epist. 1.

b Paulin. epist.
5.

c Aufon. epist.
15.

TETRADII
CLARISSIMI
VIRI CONVER-
SIO.

d Seuer. in Vi-
ta S. Martini.
6. 16.

a Greg. Thron.
bist. Franc. lib.
2. c. 13.
EPISCOPI QVI
IN GALIIS
CLARVERE.

b Apud Sur.
tom. 5. die 13.
Septemb.

c Sozom. lib 7.
c. 25.
DE S. DONA-
TO EPISCOPO.

d Claud. carm.
de Consulatu.
Olybr. & Pro-
bini.
CONSVLATVS
DVORVM FRA-
TRVM.

e Symmach. lib.
5. epist. 65. 66.
67. 68. 69.

ANICII PROBI
ET OLYBRII
CLARISSIMI
CHRISTIANI.

At præstat hic, antequam anni huius res gestas attingamus, Aniciorum Proborum & Olybriorum vetera monumenta hinc inde non sine magno labore collecta proferre: nam quod Christiani fuerint, & magni quidem nominis, celebratiq. pariter magna laude a maioribus nostris sanctis Patribus; plurimum plane conferet ad eorum quæ ijdem de his scripsere elucidationem, vetera de iisdem monumenta describere. Libenter patere, lector, in his aliquantulum detineri. Si enim consideres e Perfide sapientes venisse viros (quod superius dictum est ex Paulino in rebus gestis S. Ambrosij) vt Romæ Probi spectarent amplitudinem: auidiori sane animo nostrum hunc laborem accipies. Quod enim iā ad calcem tomū perduximus, liceat in his aliquantulū spatium, non tamē inaniter & otiose, sed operose ac pariter fructuose. Quod igitur ad hæc in primis spectat: accipe qua Prudentius his versibus cecinit^a de Anicio, ex quo Probi, atque Olybrij:

^a Prudent. aduers. Symmach. lib. 1.

*Fertur enim ante alios generosus Anicius Urbis
Illustrasse caput: sic se Roma incluta iactat.
Quin & Olybriaci generisq. & nominis heres,
Adiectis Fastis, palmata insignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti submittere fasces
Ambit, & Ausoniam Christo inclinare securim.]*

^b Hieron. epist.

quod sanctus Hieronymus^b ait: Nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicij sanguinis genus, in quo aut nullus, aut rarus est, qui non meruerit Consulatum: aut proferendus Olybrius virginis nostræ pater, quem immatura morte subtractum Roma congemit.] eadem de frequentibus in ea familia Consulatibus Claudianus habet consentientia Hieronymo, his versibus^c:

^c Claudian. carm. de Consul. Olybr. et Probr.

*----- quemcumque requiris
Hac de stirpe virum, certum est de Consule nasci.
Per fasces numerantur aut, semperq. renata
Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur,
Continuum simili seruantia lege tenorem.
Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
Floreat, & claro cingatur Roma Senatu,
Se iactare parem.]*

DE ANICIO PROBO.

At primum quod spectat ad horum germanorum Consulatum parentes, inde vero quæ ad filios pertinent, dicenda sunt. Meminit de Probo frequenter Ammianus, eiusq. nobilissimi magistratus Præfecturæ Prætorij sapius iterata, necnon Ausonius, Symmachus, & alij. Huius in Vrbe summum splendorem Paulinus in Ambrosij Vita describit, nosq. superius meminimus. Gessit hic Consulatum vna cum Gratiano anno Domini trecentesimo septuagesimo primo: delegasseq. eundem hunc Probū diximus Ambrosio prouincias Æmiliam atque Liguriam, cum ipse Prætorij Præfecturā administraret.

^d Claud. ibid.

Porro (quod maius existimari debet) vna cum nobilitate, opum affluentia, atque amplissimorum magistratum splendore, egregias coniunctas habuit cum Christiana religione virtutes; quod tum alij testantur, tum Claudianus docet his versibus^d:

PROBI VIRTUTES.

*----- virtutibus ille
Fortunam domuit, numquamq. leuantibus alte
Intumuit rebus: sed mens circumflua luxu
Nouerat intactum vitio seruare vigorem.
Hic non diuitias nigrantibus abdidit antris,
Nec tenebris damnauit opes: sed largior imbre
Succerat innumeras hominum ditare cateruas.
Quippe velut densa currentia munera nimbo
Cernere semper erat, populis undare penates,
Assiduos intrare inopes, remeare beatos.
Præcepta illa manus fluuios superabat Iberos
Aurea dona vomens, &c.]*

^e In adibus Cassij ad Variannum STATVÆ ERÆ CTÆ PROBO TITVLVS.

basibus statuarū, quæ hoc ipso anno ab iisdem filijs Consulibus sunt eidem dedicatæ f: SEXTO. PETRONIO. PROBO. V. C. PROCONSVLI. AFRICAE PRAEFECTO. PRAETORIO

QVATER.

^a

QVATER. ITALIAE. ILLYRICI AFRICAE. GALLIARVM CONSVLI. ORDINARIO PATRI. CONSVLVM ANICIVS. PROBINVS. V. C. CONSVL. ORDINARIVS ET. ANICIVS. PROBVS. V. C. QVAESTOR. CANDIDATVS FILII. MVNVS. SINGVLARI. RELIGIONI DEBITVM. DEDICARVNT

Sed & duo alij filij, nempe Olybrius Consul & Iuliana, aliam illi statuam dedicarunt, in cuius basi hæc inscriptio legitur:

SIXTO. PETRONIO. PROBO ANICIANAE. DOMVS CVLMINI. PROCONSVLI AFRICAE. PRAEFECTO PRAETORIO. QVATER ITALIAE. ILLYRICI. AFRICAE. GALLIARVM. CONSVLI. ORDINARIO. CONSVLVM. PATRI. ANICIVS HERMOGENIANVS OLYBRIVS. V. C. CONSVL ORDINARIVS. ET. ANICIA. IVLIANA. C. F. EIVS DEVOTISSIMI. FILII DEDICARVNT

PROBI MAGI. STRATVS.

^c

Hæc supersunt monumenta Probi ex statutis in eius memoriam erectis. Quæ autem in ipsius sepulchro inscriptiones repertæ sunt, his subiiciemus. Quoto vero Domini anno ipsum mori contigerit, haud satis exploratum habetur: Illud autem sepulchrales eius tituli nos docent, baptizatum esse proxime moriturum, sepultumq. in Vaticano post apsidem basilicæ S. Petri, constructo ibi instar templi nobili ædificio, egregijs hinc inde suffulto columnis, in quarum epistylis legebantur scripta epitaphia, versibus ab

PROBI SEPVLTVRA VBI.

ipsa coniuge Proba Faltonia poetria clarissima femina elaborata. Perseueravit Memoria illa integra, licet neglecta, vsque ad Nicolai Papæ V. tempora: quando idē Pont. amplioribus spatijs ex ædificare nouā basilicā Principis Apostolorum primus aggrediens, templum illud Probi, quod illius apside iungebatur, demolitus est: prægrandes vero lapides, sicut & columnæ, in alium vsum conuersi sunt: sicq. male consultum antiquitati, vt sicut ipsa ædes, ita inscriptiones penitus periissent; nisi opportune quidem, nec sine Dei nutu accidisset, vt ante sex menses quam structura nobilis demoliretur, Massæus Vegius eiusdem basilicæ canonicus templū illud, vt ipse testatur, adierit, opusq. egregium admiratus, sed contemptum dolens, versus in epistylis positos iam musco nato desuper obductos exacte descripsit vna cum alijs etiam ibi repertis epitaphijs: quæ simul collecta hæcenus afferuantur in eiusdem basilicæ bibliotheca, ex qua hic tibi ipsa describimus, collatis exemplaribus, mendisq. vitio scriptoris illapsis penitus expurgatis. sic enim se habent:

EXIMII RESOLVTVS IN AETHERIS AEQVORE TANTVM CVRRIS ITER CVNCTIS INTEGER A VITIIS NOMINE QVOD RESONAS IMITATVS MORIBVS AEQVE IORDANE ABLVTVS NVNC PROBVS ES MELIOR DIVES OPVM CLARVSQ. GENVS PRAECLARVS HONORE FASCIBVS INLVSTRIS CONSVLE DIGNVS AVO BIS GEMINA POPVLOS PRAEFECTVS SEDE GVBERNANS HAS MVNDI PHALERAS HOS PROCERVVM TITVLOS TRANSCENDIS SENIOR DONATVS MVNERE CHRISTI HIC EST VERVS HONOS HAEC TVA NOBILITAS

EPITAPHIVM AD SEPVLCHRVM PROBI.

LAETA-

LAETABARE PRIVS MENSÆ REGALIS HONORE
PRINCIPIS ALLOQVIO REGIS AMICITIA
NVNC PROPIOR CHRISTO SANCTORVM SEDE POTITVS
LVCE NOVA FRVERIS LVX TIBI CHRISTVS ADEST
O NVNQVAM DELENDE TVIS CVM VITA MANERET
CORPORIS ATQ. ARTVS SPIRITVS HOS REGERET
PRIMVS ERAS NVLLIQ. PATRVN VIRTUTE SECVNDVS
NVNC RENOVATVS HABES PERPETVAM REQVIEM
CANDIDA FVSCATVS NVLLA VELAMINA CVLPA
ET NOVVS INSVETIS INCOLA LIMINIBVS
HIS SOLARE TVOS QVANQVAM SOLATIA MOESTA
GRATIA NON QVAERAT GRATIA CHRISTE TVA
VIVIT IN AETERNA PARADISI SEDE BEATVS
QVI NOVA DECEDENS MVNERIS AETHERII
VESTIMENTA TVLIT QVO DEMIGRANTE BELIAL
CESSIT ET INGEMVIT HIC NIHIL ESSE SVVM
HVNC TV CHRISTE CHORIS IVNGAS CAELSTIBVS ORO
TE CANAT ET PLACIDVM IVGITER ASPICIAT
QVIQ. TVO SEMPER DILECTVS PENDET AB ORE
AVXILIVM SOBOLI CONIVGIOQ. FERAT

hactenus epitaphium Probi, quod mox sequebatur aliud eiusdem Probi simulq. Probæ coniugis exaratum his versibus in epistylis aduersæ partis ordinis columnarum:

SVBLIMES QVISQVIS TVMVLI MIRABERIS ARCES
DICES QVANTVS ERAT QVI PROBVS HIC SITVS EST
CONSVLIBVS PROAVIS SOCERISQ. ET CONSVLE MAIOR
QVOD GEMINAS CONSVL REDDIDIT IPSE DOMOS
PRAEFECTVS QVARTVM TOTO DILECTVS IN ORBE
SED FAMA EMENSVS QVIDQVID IN ORBE HOMINVM EST
AETERNOS HEV ROMA TIBI QVI POSCERET ANNOS
CVR NON VOTA TVI VIXIT ADVSQ. BONI
NAM CVM SEXDENOS MENSIS SVSPENDERET ANNOS
DILECTAE GREMIO RAPTVS IN AETHRA PROBÆ
SED PERIISSE PROBVM MERITIS PRO TALIBVS ABSIT
CREDAS ROMA TVVM VIVIT ET ASTRA TENET
VIRTVTIS FIDEI PIETATIS HONORIS AMICVS
PARCVS OPVM NVLLI LARGVS AT IPSE FVIT
SOLAMEN TANTI CONIVX TAMEN OPTIMA LVCTVS
HOC PROBA SORTITA EST IVNGAT VT VRNA PARES
FOELIX HEV NIMIVM FOELIX DVM VITA MANERET
DIGNA IVNCTA VIRO DIGNA SIMVL TVMVLO

Porro tumulum ipsum Probi ibidem inuentum esse, cum sub eodem Nicolao Pontifice nouæ construendæ basilicæ fundamenta effoderentur: idem Vegius, qui vidit, affirmat; traditq. vna cum ossibus auri copiam ex aureis vestibibus alijsq. sepulchralibus ornamentis simul inuentam: denique addit, ipsum sarcophagum sacris imaginibus sculprum tunc fuisse translatum in sacellum sancti Thomæ Apostoli, quod extat in ipsa Vaticana basilica, ad fontis baptismatis vsum aptatum; quod opus vsque hodie perseverat: ossa autem, quæ intus inuenta sunt, in cœmeterio Vaticano recondita fuisse.

Tulit ista antiquitatum naufragia ætas illa: cuius temporis hominibus Romæ agentibus si innotuisset qualis extiterit Probus, Probaq. coniux, & qualis eius filia Iuliana, & neptis sancta Demetrias; quantumq. Ecclesia Catholica horum fuerit opibus subleuata, ac præclaris virtutibus illustrata; quotq. etiam quantisq. insuper eadem sanctissimæ feminae sanctorum Patrum præconijs fuerint celebratæ: certe quidem semper viuentes eiusmodi memorias reliquissent, coluissentq. debito venerationis officio: et licet construendæ nouæ molis causa inde eorum monumenta dimoueri

ALIUD EPITAPHIVM PROBI ET PROBÆ.

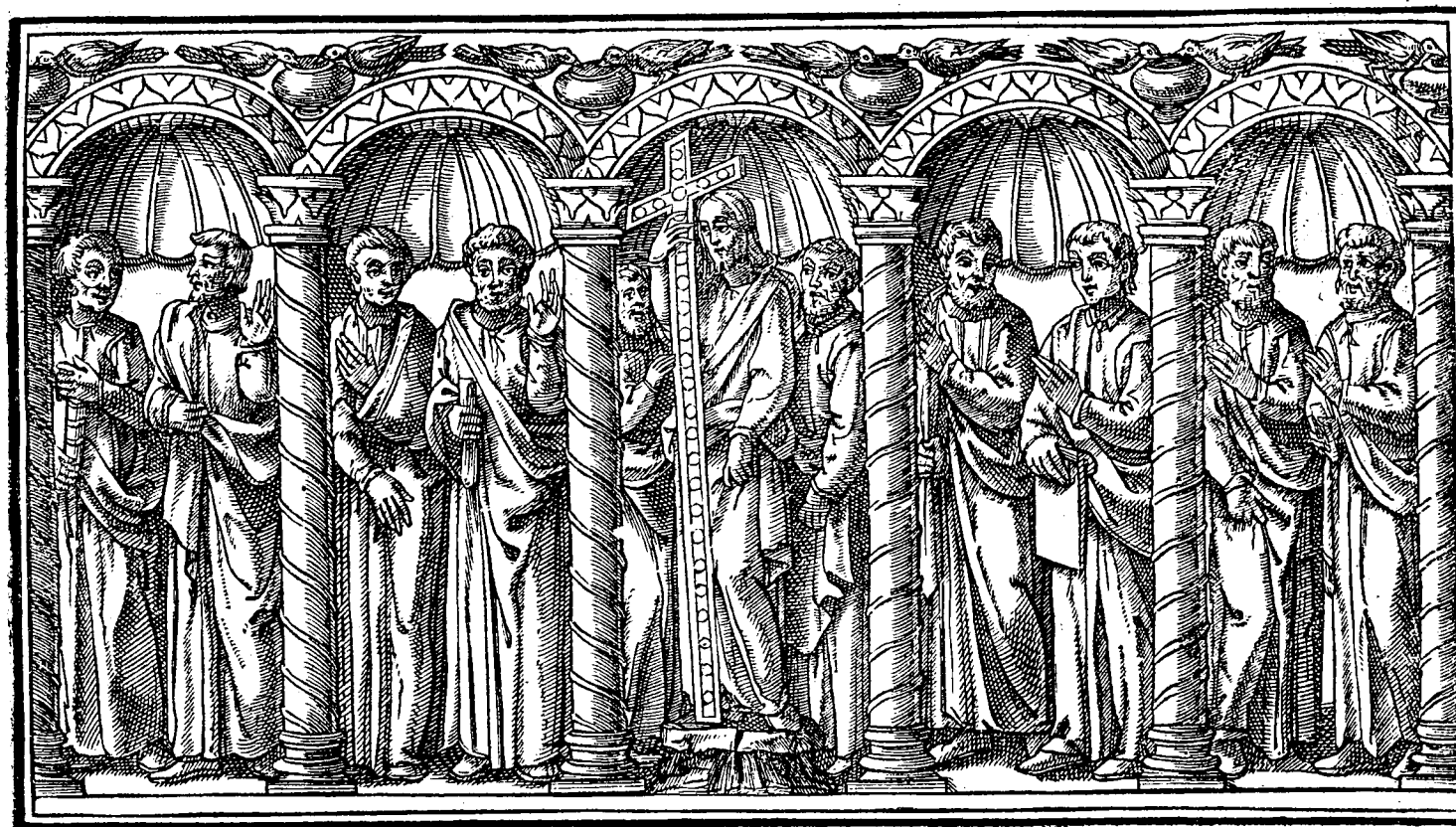
IVSTA AVCTORIS QUERELA DE MEMORIIS DIRVTIS.

ecessitas

A necessitas compulisset; eadem tamen alio translata, sacra recta integre custodita seruassent, neque in alium quantumlibet sacrum vsum quoquo modo transferri aliquando passi fuissent.

At qui Probi & Probæ cum alijs inscriptionibus hic etiam sepulchralia tibi reddimus epitaphia: sepulchrorum quoque formas formis (vt vides) expressas hic pariter tibi exhibendas curauimus: vt in omnibus sit venerandæ antiquitati prospectum; & in quo passa visa est detrimentum, postliminio (quantum fas est) ipsa restituatur antiquitas, vt sic nobilia Probi atque Probæ sepulchra libenter lector inspectes, anteriore videlicet sarcophagi faciem, qui a lateribus quoque perfimiles his scriptas habet imagines: In quibus in primis medium locum occupat ipsa veneranda Saluatoris effigies atque sanctorum Petri & Pauli, ceterorumq. Apostolorum: Talibus namque pijs ornamentis sua ipsorum ornare monumenta Christiani studebant.

PROBI SE-
PULCHRVM
SANCTORVM
IMAGINIB.
SCVLPTVM.

Quam vero cernis in Christi imaginis dextera gemmatam Crucem, eiusdem Prudentius meminit his versibus, cum Romam alloquitur:

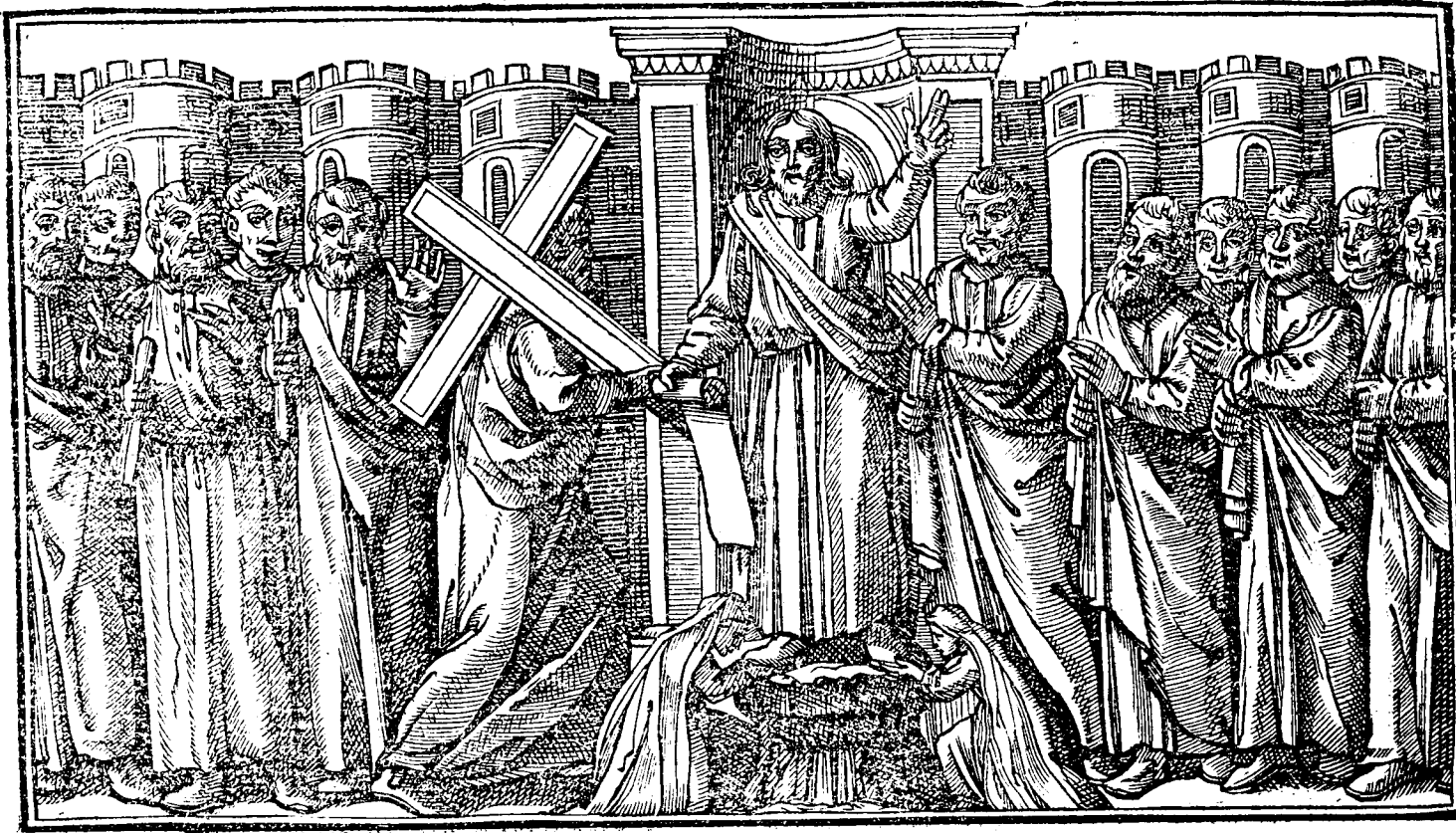
*Agnoscas Regina libens mea signa necesse est,
In quibus effigies Crucis aut gemmata resulget,
Aut longis solido ex auro præfertur in hastis.]*

a Prudent. contra Symmach. lib. 1.

E Sed & Ioannes Chrysostomus b ait solitam fuisse effigiari Crucem ex auro, margaritis, ac gemmis: vt scirent omnes, Crucem fontium olim supplicijs infamatam, ipso visu horrendam, ore nefandam, & horrore cauendam; ex quo eam pro salute hominum Christus Redemptor noster sponte subiit, iam fuisse redditam fulgentem, decoram, pretiosam, atque gloriosam.

b Io. Chrysost. in homil. de ador. rat. Cruce.

Huic adiungendâ putauimus alterius sarcophagi ibidem reperti typis expressam anterioris itidem faciei imaginem: quod creditur esse sepulchrû Probæ ac Iulianæ; per amplum enim est. extat ipsum translatum ad opus figlinum post ecclesiam sanctæ Marthæ apud apsidem S. Petri positam in Vaticano: In quo quas cernis ad pedes Christi feminas inclinatas, alteram earum Probæ, Iulianæ vero alteram imaginem esse, per facile coniectura possumus intelligere.

Ne tibi otiose hæc spectanda proposita, lector, existimes: attende quanta existant, quibus proficias. Nam quod ad ipsa epitaphia pertinet: habes in primis ad calcem prioris inscriptionis, cum rogatur anima Probi esse adiumento coniugi atque proli, piam Catholicæ Ecclesiæ traditionem, adiuuari viuentes precibus defunctorum, vsu receptam, exemplo probatam, sancte religioseq. antiquitus custoditam. Habes insuper & sacrarum imaginum vsu, Christi potissimum, & Apostolorum, etiam in sepulchris exhibitum: cuius rei Romæ in primis exempla innumera suppetunt. Et ne putes eas excultas tantum fuisse sepulchris, sed illis ecclesiarum parietes caruisse: adhuc licet inspicere in Titulo Pastoris Siricij Papæ, qui his diebus Romanam Ecclesiam gubernabat, partem saltem musivi operis egregie compacti, quo Christi Redemptoris, pariterq. duodecim Apostolorum venerandæ imagines exprimuntur in apside; sicut in alijs antiquis ecclesijs vbique locorum eadem vetustatis monumenta est facile reperire.

Sed ne alio longius digrediat oratio, quæ ab Olybrio & Probino fratribus anni huius Consulibus ad Probum parentem se conuertit: probe. cõsultitur, si a Probo ad Probam, piam ipsorum matrem, eadem reuertatur. In primis vero ut sanctorum Patrum elogijs, qualis quantaq. fuerit ista mulier, innotescat: de ea hæc accipe a S. Hieronymo, qui ait^a: Proba illa, omnium dignitatum, & cunctæ nobilitatis in orbe Romano nomen illustrius, cuius sanctitas, & in vniuersos effusa bonitas, etiam apud barbaros venerabilis fuit: quam trium liberorum, Probini, Olybrij, & Probi, non fatigarunt ordinarij Consulatus.] hæc Hieronymus. Hæc ipsam religione venerandâ etiã S. Augustinus commendat, cum ipsa petente, ad eam scripsit epistolam, seu potius tractationem, De vidento Deu. Laudat hanc eandem Ioannes Chrysofomus, quod suæ communionis homines Constantinopoli Romam profugos domo exceperit ac benigne habuerit, ut suo loco dicturi sumus. Sed quæ in commendatione ipsius Ethnicus poeta Claudianus habeat, accipe^b, ne putes nostros tantum Christianæ feminae laudes profecutos esse:

*Sic Proba præcipuo natos exornat amictu,
Quæ decorat mundum, cuius Romana potestas
Fœtibz augetur: credas & æthere lapsam
Stare pudicitiam, vel sacro thure vocatam
Iunonem Inachys oculos aduertere templis.
Talem nulla refert antiquis pagina libris,*

Nec

*Nec Latia cecinere tuba, nec Græca vetustas.
Coniuge digna Probo: nam tantum cœtibus extat
Femineis, quantum supereminet ille maritos.] hæc ipse de Proba, quæ, viuente adhuc viro, centonē illum de Testamento nouo & veteri scripsit, in cuius fine hæc habet:
----- celebrate fauentes
Hunc socij morem sacrorum: hunc ipse teneto
O dulcis coniux: et si pietate merentur,
Hæc casti maneat in religione nepotes.]*

Ex his videas, nihil antiquius fuisse sanctissimæ feminae, quàm Christianam religionem ad posteros suos transmittere. Sed cū ex antiquis memorijs appareat Faltoniam Probam poetriã vxorem fuisse Probi: vnde nã recentiori Isidoro^a accidit, ut eadem Adelphij Proconsulis coniugem fuisse dicat? et vnde insuper illis qui sentiunt cum Isidoro, est quod dicant, Probo fuisse cognomentum Adelphium? certe in antiquis monumentis nullatenus reperiri datur, Probum Adelphium dictum esse, sed tantum Aniciũ Sextum Petronium Probum. At quæ de eadem Proba Faltonia in antiquis veterum inscriptionum monumentis reperiantur, his subdamus.

In duabus basibus statuarum eiusdem pene formæ atque mensuræ vna eademq. reperitur inscriptio in ædibus Cæsij apud Vaticanam basilicam: in quarum primæ frontispicio hi versus breuioribus characteribus scripti leguntur^b:

CONSIMILES. FRATRVM. TRABEIS. GESTAMINA. HONORVM
TERTIA. QVAE. DEDERANT. ADDIDIMVS. TITVLIS
DILECTAE. PROBVS. HAEC. PERSOLVIT. MVNERA. MATRI
RESTITVENS. STATVIS. PRAEMIA. QVAE. DEDERAT et infra:

ANICIAE. FALTONIAE
PROBAE. AMNIO. PINCIOS.
ANICIOSQVE. DECORANTI
CONSVLIS. VXORI
CONSVLIS. FILIAE
CONSVLVM. MATRI
ANICIVS. PROBINVS. V. C.
CONSVL. ORDINARIVS
ET. ANICIVS. PROBVS. V. C.
QVAESTOR. CANDIDATVS
FILII. DEVINCTI
MATERNIS. MERITIS
DEDICAVERVNT

Quod hoc epitaphio tribuitur Probæ decoranti Anicios, id ipse Aufonius^c Gallus tribuit eius viro Probo versu illo:

*Stirps nouator Amnia,
Paribusq. comit insulia
Anciorum stemmata.]*

Sed de Faltonia Proba alia rursus in iisdem ædibus sic se habet inscriptio in basi statuae collocata:

ANICIAE. FALTONIAE
PROBAE. FIDEI. NOBILITATIS.
ANTIQUAE. ORNAMENTO. ANICIANAE
FAMILIAE. SERVANDAE. ET
DOCENDAE. CASTITATIS
EXEMPLO. CONSVLVM
PROLI. CONSVLVM. MATRI
ANICIVS. HERMOGENIANVS
OLYBRIVS. V. C.
CONSVL. ORDINARIVS
ET. ANICIA. IVLIANA. C. F.
EIVS. DEVOTISSIMI. FILII
DEDICAVERVNT

Annal. Eccl. Tom. 4.

Ppp

Insiper

SACRARVM IMAGINVM SVS.

Hieron. epist.

DE ANICIA PROBA.

Claudian. earm. de Consul. Olybr. et Probino.

LAUDES PROBÆ.

PIETAS PROBÆ.
a Isidor. lib. de Vir. ill. Nr. 6. 8.

b Excuderunt forma Plaurim. pag. 71. num. 1.

INSCRIPTIO STATUAE PROBÆ.

ALIA INSCRIPTIO DE PROBÆ.

Infuper hæc in alia basi ibidem posita :

ANICIAE. FALTONIAE
INLVSTRISSIMAE. ET
SANCTISSIMAE
CASTISSIMAE. FEMINAE
HERMOGENIANVS. OLYBRIVS
V.C. CONSVL. ORDINARIVS
ET. ANICIA. IVLIANA. C.F

D. D

Porro Olybrius hic Hermogenianus, non Probæ & Probi filius, sed gener fuit, nimirum Iulianæ ipsorum filia coniux, vt sequens docet inscriptio, quæ habetur in ædibus Cæuolis via Iulia:

TYRRANIAE. ANICIAE
IVLIANA. C. F. CONIVGI
Q. CLODI. HERMOGENIANI
OLYBRII. V. C
CONSVLARIS. CAMPANIAE
PROCONSVLIS. AFRICAE
PRAEFECTI. VRBIS
PRAEF. PRAET. ILLYRICI
PRAEFECTI. PRAET. ORIENTIS
CONSVLIS. ORDINARII
FL. CLODIVS. RVFVS. V. P
PATRONAE. PERPETVAE

Gessit hic Consulatum anno Domini trecentesimo septuagesimo nono vna cum Ausonio Gallo: citoq. ex hac luce subtractus (vt ex Hieronymo vidimus) Iulianam reliquit viduam cum prole Demetriade filia.

At qualis quantaq. esset Iuliana hæc filia Probæ, relicta Claudij Hermogeniani, complura sanctorum Patrum de ea digna elogia manifestant. Fama quidem eius nequaquam Urbis seu Italiae angustijs valuit contineri; sed rebus ante gestis præclarisq. animi eius virtutibus maria præteruolans, & longe lateq. remotas prouincias percurrens, Africam & Orientem peruasit. Ad hanc ipsam Innocentij Romani Pontificis extant litteræ^a: ad eandemq. scripsere Episcopi Alypius & Augustinus^b, necnon Chrysostomus^c: laudatq. eam S. Hieronymus^d, & alij. Sed de eadem inferius quinto tomo pluribus agendum erit.

Quod rursus ad filios Probi pertinet: vni ex illis nupsit Furia illa ex Camillorum profapia clarissima femina, ad quam viduam relictam S. Hieronymus scripsit epistolam decimam De viduitate seruanda: testatur id quidem ipse in epistola^e ad Saluinam eodem argumento conscripta, vbi in fine ait Furiam nurum fuisse Probi quondam Consulis. Sed de Furia illud non prætereatur, germanum eius fuisse maritum Blefillæ filia S. Paulæ: id enim tradit idem S. Hieronymus in epistola ad eandem Furiam scripta, cum eius exordio hæc habet: Blefillam prætereo, quæ maritum suum, tuum secuta germanum, in breui vitæ spatio tempora virtutum multa compleuit. Mater vero eius, Titiana dicta, seu potius Tatiana (vt puto) Tatiani Consulis, qui collegam habuit Symmachum, soror fuit. Verum de his modo hæc tenentur.

Iam habes, lector, occasione Consulum fratrum, textam Proborum genealogiam: nempe (vt paucis dicta repetam) ex Probo & Proba genitos filios quatuor, Olybrium, Probinum, Probum, & Iulianam: ex Iuliana vero & eius viro Claudio Hermogeniano Olybrio prognatam vnicam filiam Demetriadem, sanctam virginem, Christianæ pudicitia decus. sed de ipsa simul cum matre eius Iuliana & auia Proba, plura suis locis inferius. Omnes hæc clarissimæ ex Aniciorum familia feminae toto Orbe (inquit Cassiodorus) prædicatæ: quæ quidem familia vere nobilis dicitur, quando ab ea actionis probitas non recedit. ita ipse.

Porro Demetriadis patri Claudio Hermogeniano Olybrio frater fuit Alypius, dictus, Faltonius Probus Alypius, vt eiusmodi docet inscriptio^f in statuae basi his litteris notata:

Q. CLO-

Q. CLODIO. HERMOGENIANO
OLYBRIO. V. C. FRATRI
ADMIRANDAE. PIETATIS
FALTONIVS. PROBVS. ALYPIVS. V. C

Alia præterea eiusdem Alypiij inscriptione compertum habetur eundem sub Theodosio Vrbanam Præfecturam gessisse. sic enim se habet^a:

DOMINO. NOSTRO
FL. THEODOSIO
AVGVSTO

FALTONIVS. PROBVS
ALYPIVS. V. C. PRAEF. VRB.

Ad eundem quoque Alypium complures extant epistolæ Symmachi, deq. eo meminit in epistola ad Flavianum^b.

Quoto autem anno Theodosij eius Præfectura Urbana contigerit, ignoratur: nec scitur, nū sub Honorio alias functus sit eodem magistratu. Sub ipso autem Urbis Præfecto contigisse martyrium Almachij, his verbis tabulae Ecclesiasticae^c produnt Kalendis Ianuarij: Romæ S. Almachij martyris: qui iubente Alypio Urbis Præfecto, cum diceret: Hodie octauæ Dominici diei sunt: cessare a superstitionibus idolorum & a sacrificijs pollutis: a gladiatoribus occisus est. ita ibi. De eodem putatur Theodoretus^d agere, cum rem gestam paulo fusius narrat his verbis: Telemachus quidam (sic nominat quem Latini habent Almachium) excolens vitam monasticam, profectus ex Oriente, hæc de causa Romam se contulit, nempe vt ludos gladiatorios abolendos curaret. Ac dum sceleratum istud edebatur spectaculum, in stadium ipse ingreditur, atque ad gladiatores descendens, mutuam inter eos dimicationem sedare nititur. Itaque crudelis cædis spectatores accensi iracundia, & a dæmone qui ex illa sanguinis effusione voluptatem capiebat, ad furorem impulsus, pacis auctorem lapidibus obruerunt. ita ipse. At licet discrepet a Martyrologio, vbi dicitur a gladiatoribus necatus: potius in Theodoretus errorem inesse putamus, quam vt hic ab illo diuersus habeatur. Sed idem auctor ista subdit: Qui re cognita Imperator admirabilis, Telemachum in numerum martyrum inuictorum adscripsit, crudele autem illud spectaculi genus penitus sustulit. hæc ille.

Ceterum sic relatum accipias Almachium, siue Telemachum inter martyres ab Imperatore, vt ipsi tribuatur, quod ipso curante, Ecclesiastica auctoritate a Romano Pontifice esse factum oportuit. Tempore Honorij Imperatoris hæc accidisse, Theodoretus narrat: sed verius putamus sub Theodosio, cuius tempore eiusdem Præfectura Urbana ponitur: sub quo Imperatore siluisse videntur spectacula illa cruenta, sub Honorio iterum restituta, vt suo loco ex Prudentio dicturi sumus. Vt id etiam affirmemus, illud pariter suffragatur, quod tempore Theodosij reperitur Alypius per S. Ioannem eremitam ad meliorem frugem redditus: etenim de Alypio Aegypti Præfecturam administrante hæc habet Palladius in Lausiaca^e: Interea vero dum loquimur, cum Ioanne videlicet sanctissimo illo anachoreta: ingressus est subito prouinciæ ipsius Præses Alypius. Ad quem, relicto quem mecum habebat sermone, se contulit. Secessi igitur ab eisdem paulum, & loco cedens, eminus steti: prolixas autem eorum confabulationes grauius ac moleste ferens, intra meipsum bonum illum senem reprehendebam, eo quod meo sermone contempto, illum potius honorasset. Ideoq. cum id mihi ingratum fuisset; spreto eodem, recedere cogitabam. Vocauit itaque ad se tunc ille Theodorum nomine interpretem suum, dicens: Vade ad fratrem illum, & dic ei: Noli esse pusillanimis; quia nunc iam dimittam Præsidem, & tecum loquar. Cognoui igitur ex hoc, ipsum Ioannem hominem esse spiritualem, & omnia præuidere: et idcirco eo magis coepi remorari. Egresso mox inde Præsede, me vocauit, his me alloquens verbis: Vt quid, inquit, animam tuam me reprehendendo læsisti? Quam in me inueneras culpam, vt ea in tuis sensibus cogitares, quæ nec in me cognosco, nec tuos scio mores decere? An ignoras illud, quod non incolumes ac fortes, sed male habentes medico semper indigeant? Nam tu me, cum velis, & rursus ego inuenire te possum: et si ex me forsitan nullum, ex alijs tamen fratribus partibusq. aliquod poteris habere solatium. Iste vero totus ex secularibus rebus

Annal. Eccl. Tom. 4. Ppp 2 diabolica

DE EADEM
PROBA.

DE ANICIA
IVLIANA.

ANICIAE IV-
LIANA. PRAE-
CONIA.

^a Innoc. epist.
13.
^b August. epist.
193.
^c Chrysost. epist.
169.
^d Hieron. epist.
3.
^e Hieron. epist.
11.

FURIA NVRVVS
PROBI.

^f Roma apud
Colleg. Graco-
rum.

DE OLYBRIO
ET ALYPIO.

^a Apud Sines.
pag. 156. num.
17.

^b Symmach. lib.
2. epist. 82.

^c SVB ALYPII
PRAEFECTV-
RA MARTYR
ALMACHIVS.
^d Martyrolog.
Rom. die 1. Ian-
nuar.
^e Theod. lib. 3.
c. 26.

^e Pallad. in
Lausiaca. c. 82.
apud Lipsom.
tom 3.
ALYPIVS AD
MELIOREM
FRUGEM CON-
VERSVS.

diabolica deditus potestati, vix brevis horae spatium potuit respirare: et nunc tentans, A sicut quidam seruus austerum dominum suum fugiens, venit ut salutare hic inueniret auxiliū. Inconsulta igitur atque importuna res fieret, si illū relinquerem, & tecum morarer, qui iugiter salutis tuae commodis vacare consueuisti.] hęc Palladius de Alypij Praefecti cum S. Ioanne congressu, cuius monitis redditum esse meliorem, par est credere. Atque de Alypio satis.

THEODOSII
IMP. OBITVS.

Iam vero ad praesentis anni res gestas, suo quo factae sunt ordine, recensendas, orationem conuertamus. Extitit namque anni huius exordium vniuerso Christiano orbi maxime luctuosum, acerbissimo nouo casu obitus Theodosij, cuius virtute paulo ante a tyrannide fuerat vniuersum Occidentale Imperium liberatum: Etenim cum adhuc triumpho laetitia gestiret populus, mox improbita morte Theodosij, immenso maerore consternatus est: de quo antequam agamus, hic errorem corrigere Prosperi in B Cassiodori Chronicon illapsum, dum sub huius anni Consulibus ponitur Eugenius a Theodosio superatus: quod quidem anno superiori contigisse, tum quae dicta sunt certa fide demonstrant, tum etiam Claudianus de eorumdem Consulatu dum veribus agit, aperte testatur; vt omittamus alia de his innumera testimonia.

Hoc igitur anno, iisdem Consulibus, Theodosius Imperator, secundum quod antea a Deo praedictum fuerat sanctissimo anachoretæ Ioanni, ex hac vita migravit decimo septimo Kalendas Februarij, cum imperasset annos sexdecim, & duobus diebus decimum septimum attigisset, annum agens ætatis quinquagesimum. De anno obitus eius & Consulibus testantur Prosper^a, Marcellinus^b, & Socrates^c, qui & de dicta obitus die fidem faciunt: Quod vero attigerit annū decimū septimum, Ruffinus^d & Marcellinus tradunt. De anno ætatis quinquagesimo Victor^e est auctor, cui magis assentimur, quam Socrati dicenti annos vixisse sexaginta. De loco autem; eum Mediolani extremum clausisse diem, Orosius^e & Victor^f vna consentiunt. Errat vero Zosimus^g, dum ait Theodosium Constantinopolim reuertentem, in itinere vita functum. Sed quæ eius præcesserint obitum, quæue fuerint subsecuta, dicamus.

Cum filios Arcadium & Honorium Constantinopoli venientes excepisset, & omni hostilis coetus labe purgatus, Ecclesiasticæ communionis particeps (vt dictum est) factus esset, complura Reipublicæ fructuosa disposuit: Inter alia conuocato Senatu, habita oratione, hortatus fuit Gentiles deorum cultum procul abijcere, quorum falsitatem iam in bello Eugeniano experti fuissent, cū quam polliciti illi fuerant certam victoriam, vt impotentes, imbecilles, atque mendaces minime præstitissent: ab Herculis manu iam clauam extortā, atque fulmina e manu Iouis excussa esse viderent (hos namque deos suis ipsi castris præfererant) contra vero certo scirent, si sciperent, Christū Regē Regum Crucis virtute caelestibus, terrenis, & inferis dominari; quem sequi deberent.

Sed hæc nihil penes eos profecisse, Zosimus tradit, cuius hac de re ista sunt verba^h: Cū Senatū conuenire iussisset, qui patris auitisq. sacrorum ritibus inhærebat, nec adhuc permoueri poterat, vt ijs assentiretur, qui ad contemptum deorum deflexerant: orationem habuit, qua eos hortabatur, vt missum facerent errorem (sic enim appellabat) quem hactenus secuti fuissent, & Christianorum fidem amplecterentur, quæ liberationem ab omni delicto & impietate polliceatur. Sed cum huic exhortationi nemo pareret, nec a patris ritibus, quos inde vsque ab origine Urbis accepissent, discedere vellent, & his expertem rationis assensum præferre: cum dicerent, illis obseruatis, se iam mille ducentis propemodum annis Urbem inuictam incoluisse; cum quibus si commutarent alia, quid euenturū esset, ignorarent: Tum vero Theodosius Fiscum suū sumptu grauari, qui in sacra victimasq. fieret, seq. ista velle abolere dixit: qui neque probaret id quod ageretur; & alioqui sciret, penuriam militarem maiores pecunias poscere. Cum Senatus respondisset, non rite fieri quæ perpetrarentur, quando sumptus ille qui sacris impenderetur, ad Fiscum non pertineret: nihiloq. minus lex sacrorum abolita cessaret, aliaq. neglecta iacerent, quæcumque a maioribus tradita fuerant; Imperium Romanum paulatim diminutum, barbarorum domicilium factum est; aut potius incolis prorsus amissis, ad eam redactum est formam, vt ne loca quidem, in quibus vrbes sitæ fuerunt, agnoscantur.] hęc Zosimus secundum antiquam Ethnicorum querelam ipse Ethnicus ingerit, quasi cuncta aduersantia ob

Christianam

A Christianam religionem in Romanum illata fuissent Imperium. Sed de his alias sæpe suis locis.

Sane quidem post deuictum Eugenium, qui aperiri permiserat rubigine obsitas seras portarum dedicatorū idolis templorum, & illis intermissa diu sacrificia immolari: Theodosius nihil antiquius habuit, quam, lege lata, tēpla claudere, & sacrificia prohibere. vnde S. Ambrosius comparans eum Iacob: Imitatus, inquit^a, Iacob, supplantauit perfidiam tyrannorum, qui abscondit simulacra Gentium: omnes enim cultus idolorum fides eius abscondit: omnes enim caerimonias obliterauit.] Relaxata quoque ab eo tunc temporis annonaria tributa ex testamento fuisse, idem S. Ambrosius tradit: cui sq. pariter testamento legem indulgentiæ scriptam esse relictam, testatur, dum ait: Præcepit dare legem indulgentiæ, quam scriptam reliquit. Quid dignius, quam vt testamentum Imperatoris lex sit?] Quod vero ad filios spectat, idem paulo superius: De filijs enim nihil habebat nouum quod conderet, quibus totum dederat, nisi vt eos præsentem commendaret parenti.] Tradidisse quidem ipsos filios S. Ambrosio, Paulinus^b affirmat; sed id factum est, cum eos Constantinopoli venientes suscepit Theodosius in ecclesia. ex quo erroris arguuntur Socrates^c & Sozomenus^d, dum aiunt filios aduenientes reperisse ipsum Theodosium morbo laborantem in lecto.

Ceterum quod ait ipse Ambrosius, tunc obitus tempore commendatos ab eo fuisse parenti, Stiliconem intelligere certū est: loco enim parentis ipsum ab eis haberi voluit, cui ipse Theodosius Serenam fratris filiam in matrimonium collocauerat. testantur id Claudianus^e & Zosimus^f. Erat Arcadius natu maior adolescens annos natus viginti, Honorius vero decimum dūtaxat agebat annum: de quibus S. Ambrosius^g: Domino fauente, Arcadius Imperator iam validus inuentus est; Honorius continuo pulsat adolescentiæ fores, prouectior ætate quam Iosias] qui natus annos octo regni suscepit moderandas habenas. Fuisse ambos iam ante baptizatos, & a S. Arsenio in baptismo susceptos, in Vitis Patrum habetur expressum^h. Qui igitur moriens populi curam gessit relaxando tributa, atque hostium quoque voluit benemereri, tribuens eis indulgentiā testamento, filijsq. diuisit Imperiū, & tradidit fidei Stiliconis; Ecclesiarum non potuit obliuisci: nam de eo S. Ambrosiusⁱ: Dilexi virum, qui cum iam corpore solueretur, magis de statu Ecclesiarum, quam de suis periculis angebatur.] hęc Ambrosius, satis memor quot legibus conatus frustra ille fuerit feras bestias coercere, expertusq. satis ipsorum hostium procaciam, animumq. duritia obstinationis obductum nullis coerceri poenis, vel refrenari posse supplicijs.

D Eo igitur ex hac vita egresso, corpus pollinctum temporariæ amandatum est sepultura, postea vero translatum fuit Constantinopolim hoc eodem anno VI. Idus Nouembris, vt Socrates tradit: non tamen secum vexit illud Arcadius, qui mox post patris obitum, ne quid inopinato obitu Imperatoris (vt assolet) turbarum oriretur in Oriente, quam citissime reuerti laborauit Constantinopolim: nam Honorium tantummodo interfuisse quadragenæ funeris functioni, S. Ambrosius indicat in ea quam coram ipso tunc in laudem Theodosij habuit, oratione: nam inter alia^k: Eius ergo Principis & proxime conclamauius obitum, & nunc quadragesimum celebramus, assistente sacris altaribus Honorio Principe: quia sicut sanctus Ioseph^l patri suo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodosio patri iusta persoluit.] hęc Ambrosius; qui & in peroratione significat, eo perfuncto ab Honorio

E Christianæ pietatis officio, mox ipsum corpus subleuandum, & euehendum Constantinopolim: ait enim^m: Fles etiam, Imperator Auguste, quod non vsque Constantinopolim reuerendas reliquias ipse prosequeris. eadem tibi causa nobiscum est: omnes iusto dolore prosequimur: omnes (si fieri posset) deductores tecum esse cuperemus, &c.]

Sic namque decuit tantum Imperatorem, post liberatum Occidentale Imperium a tyranno, triumpho magis suo quam funere sepeliri, immo ad calum triumphali quadriga ferri, cum caelesti militia, qua vicerat, triumphaturum. Cuius quidem laudes cum ex prudentia in Imperio gubernando, tum ex fortitudine in tyrannis potentissimis extirpandis, tum etiam ex pietate in fide Catholica integerrime conseruanda; sanctis pijsq. moribus custodiendis, omnium veritatem amantium ore, omnibus sunt sæculis conclamata. Nullus enim vmquam Romanorum Imperatorum,

THEODOSIUS
MVLTA PRO-
FICVA STA-
TVIT ANTE
OBITVM.
^a Ambros. orat. in
funer. Theod.^b Paulin. in Vi-
ta S. Ambros.^c Socrat. lib. 5.^d Sozom. lib. 7.^e ultim.^e Claud. ad-
uers. Rufin. lib.^g Ambros. orat.^g de obitu Theod.

ÆTAS ARCA-

DII ET HONO-

RII IMPP.

^h Vit. SS. Patr.

part. 2. c. 36.

ⁱ Ambros. orat.

de obitu Theod.

CORPVS THEO-

DOSII TRAN-

LATVM CON-

STANTINOPO-

LIM.

^k Ambros. orat.

in obitu Theod.

^l Genes. 50.^m Ambros. ead.

orat. in fine.

LAUDES THEO
DOSII EX RE-
CTE FACTIS
COMPARATAE

qui non hereditario iure parenti Augusto successerit, ita legitime, ita opportune, ita fructuose atque fideliter ad regimen Romani est coopratus Imperij. Qua dexterritate, quanta facilitate atque felicitate tunc inuasum a Gothis Orientale recuperavit Imperium, ut victores fecerit sibi militare subiectos? Qua prudentia Persas iugiclade Romanum Imperium pessumdantes, finitimas prouincias depradantes, non solum cessare suavit, sed & munera pro tributo conferre? Qua pietate Orientalem Ecclesiam Arianorum & aliorum haereticorum pedibus proculcatam, in auctiorem gradum quam fuerat sub Constantino, restituit? Qua bellica fortitudine tyrannorum monstra perdomuit? Quanta fide recuperatum Imperium Occidentale Valentiniano restituit? Quo religionis affectu idololatriam sapius, ut percussum multis ictibus anguem, caput rursus extollentem penitus extinguenda curauit? Quod vero tot egregijs excultum virtutibus Christianum Imperatorem in peccatum aliquando labi prouidentia diuina permiserit: totum id fuit, ut delinquentibus Regibus posteris fanciret diuinum consilium disciplinam: nimirum, ut tum exemplo discerent Theodosij, quanto dispendio audiant Principes magis aulicos, quam sacerdotes: tum vero ut eius & poenitentia erudirentur, quantumuis potentissimos ac inuictissimos Principes, cum delinquant, ferulae subiacere Ecclesiasticae potestatis, & solutos licet legibus saeculi, vinculis tamen alligatos esse Euangelicae disciplinae.

CALVMNIAE
ZOSIMI IN
THEODOSIUM
DILVNTVR.

• Zosim. lib. 4.

At quod ad incomparabiles mores tanti Principis spectat: vnus infelix atque perditus Zosimus reperitur inter scriptores, qui more suo, odio Christianae religionis, Theodosium magnopere carperit. sed quod sciret facta eius celeberrima cunctis esse perspicua, ut a nemine possent penitus obsecrari, illud vatri ingenij consilium iniit, ut pacis tempore eius facta condemneret, laudet vero labores in bello, cum eundem Principem hisce verbis in sua historia, mendaciorum textrina, sugillatum reliquit: Cumque Promoto curam horum omnium commisisset, ipse prioris viuendi rationis recordatus, coenas magnificas coenabat, & in exquirendis voluptatibus curiosus erat, & Theatris atque Circensibus se oblectabat. Adeoque mihi Principis huius vitam in vtrumque procliuem mirari subit. Nam cum natura mollis esset, omniq. socordiae & indicatis antea vitijs deditus: si nihil ei triste, nihil formidabile molestiam exhiberet, naturae frena laxabat: si vrgeret aliqua necessitas, quae statum rerum quassatura timeretur, ignauiam deponebat, & delicijs valere iussis, ad fortitudinem ac laborum molestiarumq. tolerantiam redibat. Cum ipso rerum vsu docente talis esset, iam omni solitudine liberatus, insitis a natura dissolutionibus seruiebat.] haec Zosimus, sed eadem & his deteriora superius, cum ait: A voluptate mollicieq. exorsus Imperium, magistratus qui rebus erant praefecti, conturbabat; & rei militaris duces numero plures, quam antea erant, instituebat.]

• Zosim. lib. 4.

ALIAE CAL-
VMNIAE ZOSI-
MI IN THEO-
DOSIUM.

Et de eodem paulo post: Haec quidem socordia Principis, absurdaq. pecuniarum cupiditate, tandem huc euaserunt. Idem Princeps auctor extitit, tantus vt sumptus in mensam Imperatoris fieret, ut propter ciborum multitudinem, & in his apparandis magnificentiam, populosa coquorum & pocillatorum & aliorum cohortes instituerentur: quas si quis enumerare velit, ei prolixo fuerit opus commentario. Nam de multitudine inferuentium Principi spadonum; quodq. complures horum, praesertim qui ceteris forma praestabant, Praesides in medium proferrent eos quos ipsi vellent; quodq. totum Imperium in sua potestate haberent, quocumque lubitum esset, animum Principis flectentes: haec ergo commemorando, quid opus est orationem instituere prolixiorum? cum rerum interitus exinde secuti causa nobis indicanda veniant. Nam cum temere, atque etiam in indignos Fisci bona profunderet, ideoq. non abs re pluribus pecunijs egeret; prouinciarum praefecturas quibusuis accedentibus venales exponere, nulla prorsus existimationis, aut honestae vitae ratione habita, sed cum iudicans idoneum qui auri vel argenti maiorem summam deferebat: adeoque videre erat, argentarios & nummularios, & alios in foro professiones foedissimas exercentes, magistratum insignia ferre, maioremq. pecuniae vim habentibus prouincias tradere.] haec Zosimus in euerforem deorum suorum, iure (vt sibi videbatur) indignatione commotus.

Sed ad confutandum oblatrantem inuictiuis acerrimis hominem (ne canem dicam) nihil

nihil est vt de laudatissimo Principe hic nostrorum congeramus elogia: sed ne videamur domesticis testibus velle vincere, Gentili aequo obijcimus Gentilem historicum, veri tamen amantiorem, ipsum inquam insignis nominis scriptorem rerum sui temporis, Aurelium Victorem; qui vt summo laudum praconio Theodosium extollat, sic comparat illum Traiano, vt tamen constanter affirmet, ipsum Traiani caruisse vitijs: ac proinde iuxta veteres illas acclamationes, TRAIANO MELIOR, consecutus Theodosius vnus fuerit, ipsius sententia, vt non amplius iam a populo in noui Imperatoris auspicijs illud foret acclamandum ac deprecandum, MELIOR TRAIANO, sed illud, MELIOR THEODOSIO, publicis vocibus & votis optandum. Ipse igitur Victor omnis priuati affectus animo liber, veritatis tantum studiosus, haec de Theodosio posteris tradidit: Fuit, inquit, Theodosius moribus & corpore Traiano similis, quantum scripta veterum & pictura edocent. Sic eminens status, membra eadem, par caesaries, os absque eo quod illi aliquantulum vellendo steriles genae, neque tam ingentes oculi erant, nescio an & tanta gratia, tantusq. flos in facie, seu tanta dignitas in incessu. Mens vero prorsus similis, adeo vt nihil dici queat, quod non ex libris in istum videatur transferri. Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se ceteris putans: in omnes homines honorificus, verum effusius in bonos: simplicia ingenia aequo diligere, erudita mirari, sed innoxia: largiri magno animo magna: amare ciues vel priuato contubernio cognitos, eosq. honoribus, pecunia, beneficijs ceteris munerari, praesertim quorum erga se velut patrem aspero casu officia probauerat.

CONTRA ZO-
SIMVM VI-
CTOR.• Aurel. Vict.
in Theodos.THEODOSII
VIRTUTES EX
AVRELIO VI-
CTORE.

Illam tamen, quibus Traianus aspersus est, vinolentiam scilicet & cupidinem triumphandi, vsque eo detestatus est, vt bella non mouerit, sed inuenerit: prohibueritq. lege, ministeria lasciuia, psaltriaq. commestationibus adhiberi: tantum pudori tribuens & continentiae, vt consobrinarum nuptias vetuerit tamquam sororum. Litteris, si nimium perfectos contempleremur, mediocriter doctus, sagax plane, multumq. diligens ad noscenda morum gesta: quibus non desinebat execrari veterum facta superba, crudelia, libertati infesta quae legerat, ac Cinnam, Marium, Syllamq. atque vniuersos dominantium, praecipue tamen perfidos & ingratos. Iraisci sane rebus indignis, sed flecti cito: vnde modica dilatione emolliebantur aliquando seuera praecpta. habuitq. a naturae munere quod Augustus a philosophiae doctore didicerat: qui cum audisset eum facile commoueri, ne asperum aliquid statueret, monuit vt vbi irasci coepisset, quatuor atque viginti Graecas litteras memoria recederet; vt illa concitatio, quae momenti est, mente alio traducta, parui temporis interiectu languesceret. Melior haud dubie (quod est rara virtutis) post auctam annis potentiam regalem, multoq. maxime post ciuilem victoriam. Nam & annonae curam sollicitus attendere, & auri argentiq. graue pondus sublato atque expensi a tyranno, multis e suo restituere, cum benigni Principes & quidem vix fundos solerent nudos ac deformata praedia concedere. Iam illa minutiora, & vt dicitur, intra aulam; quae quidem quia occulta sunt, magis naturae hominum curiosae oculos auresq. ad se trahunt: Patruum colere tamquam genitorem: fratris mortui, sororisq. liberos habere pro suis: cognatos affinesq. parentis animo complecti: elegans laetumq. conuiuium dare, non tamen sumptuosum: miscere colloquia pro personis, studio, dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus. Exercebatur neque ad illecebras, neque ad lassitudinem: ambulationibus magnis, cum esset otium, reficiebat animum: vescendi continentia valetudinem regebat.] haec de moribus Theodosij Victor, quibus plane calumniantem Zosimum potenter confutes & execeris.

THEODOSII
CVM TRAI-
ANO COMPA-
RATIO.

Sed & si ex Graecis queras de Theodosio testimonium, & ab homine aequo Gentili (ne putes in gratiam ipsius Christianorum aliquem esse locutum) eodemq. probatae fidei & probitatis viro, professione philosopho, & hanc ob causam Christianis antecessoribus Imperatoribus acceptissimo, quem impossibile existimes esse mentitum: accipe Themistium, qui non habens ex recentioribus Principibus quem Theodosio aequare posset, ad priscos illos laudatissimos Reges se conferens; non dubitat ipsum praeferre illis omnibus: utpote qui affirmet, eum probitate, prudentia, atque consilio superasse Licurgum, fortitudine & peritia militari Alexandro Magno extitisse maiorem. Quod quidem haud amplificatione quadam rhetoricae artis ostentat, sed certis firmisq. rationibus doctet. Essent hic describendae duae orationes, quibus ipse Themistius in eo argumen-

THEMISTIUS
LAUDATOR
THEODOSII.

• Themist. oras.

to versatur, vt Theodosij egregias virtutes prædicet: sed parcimus ob prolixitatem. **A**

At etsi hæc satis superq. sint ad Theodosij defensionem: addimus tamen Latinorum oratorum clarissimum Symmachum & ipsam Ethnicam, & Christianorum hostem: qui publica concione (vt suo loco dictum est) cum ciuiles eius tum bellicas laudes profecutus, testatur scribens^a ad Flavianum æque Gentilem hominem, eas adeo sua oratione superiores fuisse, vt sibi visus sit illas potius attigisse, quam pro rerum gestarum dignitate singulis (vt ait) satisfecerit: hæc q. familiaribus ipse litteris apud amicum alioqui Principi ob sublatum deorum cultum in Theodosium infensum, non autem in gratiam Principis pro concione iactata, sed ad aures dicta odio habentis Imperatorem Christianum idololatriæ destructorem, ab ipso præsertim Symmacho in eundem Theodosium eandem ob causam valde permoto. Vt ex his magnam inesse vim intelligas veritati, virtutemq. etiam linguas hostium coercere, easq. habentis velut in contrarium cursum reflectere, & ex inuectiuis ad encomia dicenda conuertere. Sic igitur pro Theodosij defensione aduersus eius vituperatores Ethnicos, ipsos etiam Ethnicos scriptores obijcere satis sit.

Ceterum aduersus eorundem Ethnicorū calumnias longe potentior nactus est Theodosius post mortē patronū: etenim ipsum decus Romanæ nobilitatis, Christianæ religionis dignū exemplum, Pontius Paulinus litteris clarus, fama q. celebris, eiusmodi suscepit prouinciam, vt aduersus rabulas subsannantes, Theodosij famā carpentes, lucubrationem luculentam ediderit, rogatus a quodā pio viro, quo familiariter utebatur, nomine Benedicto, prout ipse Paulinus testatur ad Seuerum hæc scribens^b: Alius libellus ex his est, quos ad Benedictū, id est, Christianum virum amicum meū Endelechū scripsisse videor, non tamen edidisse conuincar. Is enim mihi auctor huius in Domino opusculi fuit: sicut ipsius epistola, quæ libello pro themate præscribitur, docet. **C** Factor autem idcirco me libenter hunc ab amico laborem recepisse, vt in Theodosio non tã Imperatorem quàm Christi seruum, non dominandi superbia, sed humilitate famulandi potentem, nec regno sed fide Principem prædicarem.] hæc Paulinus: et S. Hieronymus ipso exordio epistolæ ad eum scriptæ de eodem sic habet: Quid enim in nobis, aut quantum est, vt doctæ vocis mereamur præconium? vt illo ore, quo religiosissimus Princeps defenditur, humiles nos modiciq. laudemur?] nominat eam Paulini scriptionem Gennadius Panegyricum super victoriam tyrannorum, eius argumenti conscriptum, vt demonstraret ipsum Christianum Imperatorem fide & oratione potius quàm armis immanes tyrannos sapius superasse.

Si vis autem intelligere quale eiusmodi a Paulino elucubratum opus fuerit, percontare S. Hieronymum hæc^c ad ipsum Paulinum scribentem: Librum tuum, quem pro Theodosio Principe prudenter ornateq. compositum transmisisti, libenter legi, & præcipue mihi subdiuisio in eo placuit: cumq. in primis partibus vincas alios, in penultimis te ipsum superas. Sed & ipsum genus eloquij pressum est & nitidum; & cum Tulliana luceat puritate, crebrum est in sententijs: iacet enim (vt ait quidam) oratio, in qua tantum verba laudantur. Præterea magna est rerum consequentia, & alterum pendet ex altero. Quicquid assumpseris, vel finis superiorum, vel initium sequentium est. Felix Theodosius, qui a tale Christi oratore defenditur. Illustrasti purpuras eius, & vtilitatem legum futuris sæculis consecrasti. Maeste virtute: qui talia habes rudimenta, qualis exercitatus miles eris? O si mihi liceret istiusmodi ingenium non per Aonios mōntes & Heliconis vertices (vt poetæ canunt) sed per Sion, & Itabirium, & Sina excelsa ducere: si contingeret docere quæ didici, & quasi per manus mysteria tradere Scripturarū; nasceretur nobis aliquid, quod docta Græcia non haberet.] hæc Hieronymus. At de Theodosio hætenus, cuius exitu optatus quoque finis huic quarto tomo Annalium imponatur. Quæ vero reliqua sunt anni huius rerum gestarum, sequenti tomo dicemus, cum Arcadij & Honorij filiorum eius in Imperio successorum acta auspiciaturi sumus.

Quem igitur ab exordio Iuliani Imperij inchoauimus tomum hunc quartum Annalium, claudimus eundem felicissimo ad Deum transitu Theodosij. In quo quidem tamquam in viua tabula, semper loquentibus imaginibus, immo clamantibus, expressum habes, quæ impietatis, quæ vero pietatis sint vires, quæ exitus alterutram sectantium Imperatorum: cum velut in scena representata videris diuersa atque contraria

SYMMACHVS
LAUDATOR
THEODOSII.
a Symmach.
lib. 2. epist. 13.

PAVLINVS
A-
POLOGIAM
PRO THEODO-
SIO SCRIPSIT.

b Paulin. epist.
9.

c Hieron. epist.
13.

PAVLINI NOBI
LE INGENIUM

SYMMACHVS
LAUDATOR
THEODOSII.

PAVLINVS
A-
POLOGIAM
PRO THEODO-
SIO SCRIPSIT.

PAVLINI NOBI
LE INGENIUM

A traria diuersorum Principum studia: contemplatusq. fueris, quemnam finem habuerit Apostata Iulianus idolorum cultor, quove peruenerit Valens hæresis propugnator, & quem tandem exitum consecutus sit Valentinianus maior, Catholicus licet Princeps, finens tamen pro arbitrio quemque agere, idola colere, hæresesq. sectari; quo modo diuinam vindictam in se concitauerit, atque in filios miserabilius propagarit: contra vero qui fuerit religionem pure colentis, & propensius excolentis, impietatemq. vna cum impijs infectantis felix ingressus, felicior progressus, ac tandem egressus felicissimus Theodosij Imperatoris. Vt vna ferme inspectione intelligant Christiani Principes, quos vitare, quosve sectari debeant; & quonam pacto illorum facta cauendo, Dei indignationem effugiant; ac diuinā benedictionem, imitando Theodosium, consequantur.

I Am quartum tuo beneficio, Dei Genitrix Maria Virgo, pensum reddimus; persolui musq. illud tibi, a qua profitemur acceptum. Tu enim^a quæstisti lanam & linū, & operata es consilio manuum tuarū. Quod igitur reliquum est operis, tu ipsa perfices; eadēq. fila qualiacūque sint (fient certe aurea in manu tua) in sacerdotalia illa indumenta contexe, de quibus Dauid^b: Sacerdotes tui induantur iustitiam] et Dominus ait: b Psal. 130. Sacerdotes eius induā salutari.] Duo ista; rogo, nobis confice vestimēta: domestici enim tui dicuntur vestiri duplicibus. Hæc petimus, non inuidiosam tunicā polimitam^d, quæ a patre filio tradita, fraternali odium concitauit, & infelici exitu, hædi conspersa sanguine, eidem patri immensum dolorem incussit, excussitq. lacrymas, ex eo merito iudicanti, filium a fera pessima deuoratum. Felicius agni, quàm hædi sanguine imbuntur Fidelium vestes: satisq. ad ornatum quod proficit ad salutem: Siquidem diuino est depromptum oraculo^c: Beati qui lauerunt stolas in sanguine agni.] Tali purpura gloriantur Dei filij, coheredes Christi, consortes regni, iidem Reges, cum Deo in perpetuum regnaturi: in quorum nos cooptari consortium, tuis, Virgo sanctissima, concedat precibus dilectus filius tuus; cui gloria & honor in sæcula. Amen.

AUCTORIS
PERORATIO.
a Prov. 31.

b Psal. 130.

c Psal. 131.

d Genes. 27.

e Apocal. 22.

ANNALIUM TOMI QUARTI

FINIS.

QUOD spectat ad Laodicense Concilium : est quod mireris, lector, a nobis hoc tomo esse omnino prætermisum, adeo ut ne leuis quidem eius nominis mentio habita sit. Iuxta enim aliorum fidem, qui illud ad Damasi Papæ tempora retulerunt, sub eodem a nobis fuerat antea collocatum. Sed eo tempore cum de ipso nos acturi essemus; accuratius re perspecta, dum nec certum tempus vel locum inueniremus, quibus, ut aliæ res gestæ, firmiter consignari potuerit; in appendicem esse referendum, consultius existimauimus, quod præterisse penitus nefas erat. Concilium quippe est antiqua nobilitate percelebre, Græcorum ac Latinorum scriptis memoriæ commendatum.

De hoc nos tractaturi, antequam de tempore differamus, corrigemus errorem illum, qui de eiusdem Synodi loco hætenus omnium ferme consensu acceptus asseritur, qui nec posteriori editione cernitur emendatus; cum celebratum idem Concilium dicitur Laodiceæ, quæ est in Syria: Quod sane vehementer admirati sumus, cum ipsius Synodi titulus disertis quidem verbis ita legatur: Sancta Synodus quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ ex diuersis regionibus Asiæ, &c. Sed & grauior error ille, cum duæ Laodiceæ in vnâ reperiuntur esse conflatae, dum asseritur eadem esse in Syria quæ est ad Lycum flumen. Porro ex Strabone^a, Plinio, Ptolomæo, & alijs cosmographis, duas constat fuisse Laodiceas, alterâ Syriæ, quæ dicta est Seleucia Tetrapolis, alterâ vero in Phrygia, dictâ a Strabone Laodiceâ Hierapolin: sed & ponit^b idem auctor aliâ Laodiceâ in Mediâ a Macedonibus conditâ. Quæ autem in Syria est Laodicea, haud procul distat a ponte Orontis fluuij, Chalcididis contermina, condita a Seleucio. Sed quæ in Phrygia est ad Lycum sita (vnde, inquit idem Strabo; ab eo cognomen accepit, ut Laodicea ad Lycum sita dicatur) nobilis quidem ciuitas, sed nobilior elogio diuinæ Scripturæ: ipsa quidem est, de qua Ioannes in Apocalypsi^c, & Paulus meminit in epistola ad Colossenses, nosq. de ipsa alia occasione suo loco primo Annalium tomo diximus. Hæc cum ita se habeant: quid in Syria Laodiceam illam ponunt, quæ ad Lycum flumen est sita? et quid commune cum Syria iste amnis habet?

Ex his pariter redarguitur, qui apud Gratianum^d idem sensisse reperitur, Anselmus, nimirum qui putauit Laodiceæ Syriæ hanc Synodum congregatam; dum vult eam habitam auctore Theodosio, siue Theodoro, vel Theodoto Episcopo Laodicensi: fuit enim iste Episcopus Laodiceæ Syriæ, successitq. (vt testatur Eusebius^e) Stephano, qui federat post Anatolium successorem Eusebij. Ceterum Theodotus, siue Theodorus, vel Theodosius iste interfuisse reperitur Magno Nicæno Concilio, habeturq. subscriptus in eo tertio loco inter Episcopos Coelefyriæ: Quo tempore Laodiceæ quæ est in Phrygia, totius prouinciæ illius (vt ait Theodoretus^f) metropoli, præerat Nunechius, qui itidem Nicæno Concilio reperitur primo loco subscriptus inter Episcopos Phrygiæ. Quod igitur Theodoti Episcopi Laodiceæ quæ est in Syria celebrius nomen esset, quam Nunechij, incaute posuerunt eandem Synodum Laodicensem a Theodoro, alias Theodosio, congregatam, Laodiceæ in Syria, cuius ipse erat Episcopus, celebrius quidem nominis: post quem sedem illam accepit Pelagius, cuius meminit Theodoretus^g, idemq. cum alijs Episcopis Orthodoxis Imperatoris constitutione^h laudatur: post ipsum vero Gregorius Arianus, cuius Sozomenus meminitⁱ. Hæc de loco Synodi satis: de tempore iam agamus.

Quoniam autem potissimum tempore eiusmodi Synodus fuerit celebrata: quod nullius hac de re certa probataq. assertio extet, locus est tantummodo coniecturæ. Quamobrem illud in primis dicimus, liquido constare eandem non ante tempora tantum Theodoretum habitam esse, dum inuenitur eadem ab ipso citata^k, sed etiam ante S. Basilium: quippe quem in epistola canonica ad Amphilochem^l eiusdem meminisse certum est, dum ait: Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est propter multorum œconomiam & dispensationem eorum, baptisma Catharorum, Novatianorum scilicet, suscipi; suscipiatur. Id enim statutum habetur in Laodicensi Concilio ab Asianis Episcopis canone septimo. Ex quo etiam Concilio cum rejiciatur Cataphrygarum baptisma: ex sententia eorundem Basilium itidem in eadem epistola definitum esse apparet.

Sed

A Sed quam ante Basilij tempora habitam esse diximus Synodum Laodicenam: num post tempus Nicæni Concilij, vel ante id acciderit; hoc exquirendum est. Quod enim de Photinianis hæreticis in eodem septimo canone mentio habeatur, diffinita causa esset, si omnium exemplarium & editionum esset vna eademq. lectio. Nam cum plerique scripti codices, necnon editio posita in cufis libris posteriori loco eiusdem Concilij careant illis verbis, Aut Photinianis] eo redacta res videtur, ut ex diuersis lectionibus, quæ germana sit, diligentius exquiratur: quæ ex eo pendet, ut disquiratur, num collatum a Photinianis baptisma ab Ecclesia omnino receptum fuerit, cum septimus canon ille habeat, illorum baptismum esse suscipiendum.

At licet S. Hieronymi^a & aliorum auctoritate constet Ecclesiam Catholicam recipere consueuisse Arianorum baptismum: tamen nequaquam ab eadem susceptum est baptismum Photinianorum, quorum tanta erat impietas in negando diuinitatem Filij Dei, asserentium eum fuisse tantummodo hominem, ut (quod dictum est superius) Ariani ipsi aduersus eos ut maxime impios arma sumpserint, & ab ecclesia eiecerint. quamobrem constat ex auctoritate Concilij Arelatensis^b, Photinianorum baptismum, sicut & Paulianistarum, nullum esse, decretum fuisse. Sed & quod Theodoretus^c affirmet Photinum eadem sensisse cum Paulo Samosateno: certe quidem sicut ex decreto Concilij Nicæni^d statutum est, ut Paulianistæ venientes ad Ecclesiam baptizarentur; ita & de Photinianis seruatum oportuit. Quamobrem penitus ab eodem canone septimo explodenda est illa lectio de approbatione eorum baptismi, quæ omnino Ecclesiasticæ traditioni & Conciliorum canonibus aduersari conspicitur. Sic igitur nihil est quod ex ea lectione conuinci possit istud ipsum Laodicenum Concilium post Nicænum celebratum fuisse.

Sunt plura tamen quæ ante Nicænum Conciliū persuadeant idem Laodicenum celebratum esse: sed vnū illud in primis; quod cum constet auctoritate S. Hieronymi^e, receptum in Nicæno Concilio librum Iudith; cum in serie canonicorum librorum a Patribus Laodiceæ congregatis idem liber ab authenticis sit explosus vna cum nonnullis alijs: euidens plane atque perspicuum redditur, dictam Laodicensem Synodum celebratam fuisse ante Nicænam. Nam quo modo ausi fuissent Catholicæ Ecclesiæ Episcopi conuellere quæ in Magno illo Oecumenico Concilio de canonicis libris fuissent magna consideratione decreta? Præterea cum reperiantur quinque^f canones Laodicensis Concilij eadem omnino continere quæ in Concilio Nicæno statuta sunt, nec in eis vlla prorsus mentio habeatur canonum Nicænorum eadem statuentium; argumentum est, ante Nicænum Concilium ea a Patribus Synodi Laodiceæ decreta, fuisse: siquidem vel non oportuerat ea paulo post iterum sanciri a prouinciali Concilio, quæ decreta nuper fuerant in Oecumenico: vel saltem ad maiorem Ecclesiasticis legibus auctoritatem conciliandam, eorundem Nicænæ fidei canonum Patres debuerant meminisse, ut in alijs Concilij factum esse reperitur, & in hoc ipso Laodicensi seruatum, ut proxime dicturi sumus: Quod cum fuerit prætermisum; equidem existimari potest, ante Nicænum Concilium ea Laodiceæ fuisse statuta.

Ceterum sicut æquum est ista sentire, ita pariter affirmare par est idem Laodicenum Concilium in Asia fuisse post Neocæsariensem Synodum celebratum: nam eiusdem Concilij visus est citatus canon a Patribus Synodi Laodiceæ, dum primo illius decreto dicitur^g, bigamos ad breue tempus poenitere debere, & sic admitti ad communionem, idq. (vt habent verba eius) secundum Ecclesiasticum canonem, nempe Neocæsariensis Concilij tertio loco positum^h. recepta sic quidem fuit bigamia in Ecclesia Orientali, in qua diu magnoq. cum detrimento versati fuerant Cataphrygæ reijciantes prorsus (vt dictum est) secundas nuptias: recepta inquam, ut tamen non absque poenitentia iidem ad communionem admitterentur. Sed & S. Basiliumⁱ, quæ ab hoc canone prætermisum sunt, addidit: nimirum quia in eo de bigamis tantum actum esset, ipse suppleuit de poenitentia trigamorum atque polygamorum: haud enim sic vulnus curare valuerunt, ut cicatrix nulla prorsus reliqua esset.

Cum igitur ex his quæ dicta sunt, satis possit intelligi, Concilium Laodicenum non ante Neocæsariensem celebratum esse, neque post Nicænum: dicere quoque opus est, illud nequaquam sub Theodoro Laodiceæ Syriæ Episcopo, sed habitum esse sub Nunechio Laodiceæ Phrygiæ Pacatianæ Antistite: nam nullus alius præter ipsum eidem ciuitati præfuisse

^a Hieron. contra Luciferian.^b Concil. Arelat. 2. c. 16.
^c Theodor. hæret. fabul. lib. 2.^d Concil. Nicæni. c. 19.

SYNODVS LAODICENAE ANTE NICÆNVM CONCILIVM.

^e Hieron. epist. 111.^f Concil. Laodic. c. 3. 5. 8. 12. 20. Nicæni. 2. 18. 19. 4. 14.

LAODICENVM CONCIL. POST NEOCÆSARIENSEM.

^g Concil. Laod. c. 1.^h Concil. Neocæsari. c. 3.ⁱ Basil. epist. canonica ad Amphilochem. c. 14.

NUNECHIVS EPISCOPVS LAODICENVS.

præfuisse eo tempore reperitur Episcopus: siquidem quem diximus subscriptum haberi A Nicæno Concilio Nunechium eius sedis metropolitanum Episcopum, eundem quoque interfuisse Concilio Ancyrano paulo ante Neocæsariense Concilium celebratum, suo loco dictum est. Ex his igitur vides, quàm præpostero ordine, quæ tertio loco ponenda erat Synodus Laodicensis, apud Gratianum^a reperiatur sexta ordine collocata post Sardicensem & Antiochenam, atque perperam^b in Syria sub Theodoto vel Theodosio Episcopo celebrata, relataque ad Liberij vel Damasi Papæ tempora. Nihil tamen dicimus de canone Sextæ^c Synodi, eo quòd in ea Patres nequaquam seruare temporis ordinem professi sunt.

DECRETA SYNODI LAODICENAE.
d Annal. tom. 1. c. 2.
an. D. 60.
e Concil. Laod. c. 2.
f Eod. Concil. c. 24. 51.
g Eod. Concil. c. 48.
h Eod. Concil. c. 49. 50.

Quòd autem eiusdem Synodi canone trigesimo quinto vetitus ac improbatus videatur Angelorum cultus: consule quæ ad exactam eiusdem elucidationem dicta sunt primo Annalium tomo, cum egimus^d de Pauli ad Colossenses epistola. Sunt autem complures eiusdem Concilij canones ad disciplinam atque œconomiam Ecclesiasticam pertinentes, quibus & Ecclesiastica antiqua traditio referatur: vt, quæ in primis notanda sunt, de confessione peccatorum^e, cultu sanctorum martyrum^f, sacri chrisimatis^g vsu, ieiunio Quadragesimæ^h, & alijs. Qui autem postremus statutus est canon de non canendis in ecclesia psalmis vulgaribus, sed ijs tantum, qui in sacris libris ab Ecclesia probatis scripti inuenirentur: equidem aduersus prauum illum vsu a Paulo Samosateno Antiocheno Episcopo primitus (vt dictum est) introductum, a Patribus consulto sancitus esse videtur. At de his hæc tenentur. At de his hæc tenentur.

Pag. 180. C. vers. 4. iusti huius.] adde, hæc caute legas: infcitia enim eius qui Imperatori erat ab epistolis, Pilato Christum condemnanti adscribitur innocentia: perinde ac si Iudæi absque Pilati sententia Christum crucifixissent. Sed peregit auctor: Ob-

INDEX IN TOMVM QVARTVM ANNALIVM ECCLESIASTICORVM.

A

A BRHAMVS monachus in Syria celebris. 257. e	Adoneus Iulianus dictus. 39. d. e
Abstinentia monachorum Ponticorum. 153. d. e. 154. a. b	Adriantæ orationes Ioannis Chrysostomi. 554. a. b
Abstinentia nimia periculosa. 154. b. c	Adrumetina Synodus. 692. b
ACACIVS Episcopus Cæsareæ hereticus fidem pro tempore mutat. 162. a. b	Adulationes Libanij de Iuliano. 141. e. 142. a. b. c
Acacius Cæsariensis recantat palinodium. 162. b. c. d	Adulteræ quæ passæ Romæ. 595. e. 596. b
Acacius Episcopus Cæsareæ Palæstinæ moritur. 194. e. eius successor. ibid.	Adulteria seuerissime vindicat Valentinianus. 201. d
Acacij lucubrations. 194. e	AEDITVVS percussus a Valentiniano. 22. c
Acacius alter claruit Cæsareæ Palæstinæ. ibid.	Aegypti Ecclesia a Iuliano vexata. 68. d. e. 69
Acacius Berœnsis sollicitus pro fide Catholica. 255. b. c	Aegypti idololatria conuulsa. 606. b. c. d. e. 607. 608. 609. 610
Acacius persuadet Iuliano Sabæ vt veniat Antiochiam. 255. d. e. ipse comes S. Iuliani Sabæ, cum venit Antiochiam. 256. d	Aegypti Episcopi ducti in exilium. 338. c. d
Acacius ordinatus Episcopus Berœnsis ab Eusebio. 398. c	Aegypti Episcopi fauent Maximo. 413. a. b. eorum nomina. a. b
Acacius magni nominis monachus in Syria. 370. e. quid petit ab Epiphanio. 371. c	Aegypti Episcopi quòd studissent Maximo, non sunt vocati cum alijs ad Synodum Constantinopolitanam. 428. c. d
Acaciani exagitati a Semiarianis. 93. a. b	Aegypti Episcopi veniunt Constantinopolim. 438. b. c. d. studiosi Gregorij. ibid. qua occasione ei sunt aduersati. 440. a. b
Acacianorum & Semiarianorum concordie. 378. b	Aegyptiorum Episcoporum & Græcorum discordie in Synodo Constantinopolitana. 439. d
Academicorum iactantie. 502. a	Aegyptij dii ludibrio expositi. 606. b. c
Academici a Platone Christianos accepisse dogmata iactabant. 502. b	Aegyptij monachi in Syria celebres. 257. e
Acepsimas monachus in Syria celebris. 257. d	Aegyptij monachi persecutione dire vexati ab Ariano. 338. e. 339. 340
Acholius Episcopus Thessalonicensis superat Gothos victores. 392. e. 393. a. b	Aegyptiorum deorum abominationse detectæ a Georgio. 70. b. c
Acholius Episcopus Thessalonicensis venit Romam ad Synodum. 416. c. d. e	Aegyptiorum sana & idola a Graccho Præfecto Romæ deiecta. 482. d. e
Acta Synodi Aquilciensis. 450. a. b. c. d	Aegyptij Gentiles Orgia celebrantes. 69. b
Acta aliarum Synodorum, Vide, Synodus.	Aegyptij Gentiles ob sacra Mithræ in Christianos seuiunt. 70. d
ADEGINVS, seu Adyginus Episcopus Cordubensis idem videtur cum Hygino a Maximo in exilium missus. 549. c	Aegyptij Gentiles ab Apollonio conuersi ad fidem. 69. c. d
Adelphij heretici, ijdem Massaliani. 492. d	Aegyptij Ethnici quid in Georgium Arianorum Episcopum. 69. e. 70
Adelphius Massalianus detectus a Flauiano. 492. a. b. c	Aemilianus martyr in Thracia sub Iuliano. 38. b. fregit idola. b. c
Adelphius hereticus damnatur. 492. d	Aetius heresiarcha restituitur & honoratur a Iuliano. 7. c
Adodontus baptizatus cum Augustino. 574. b. c	Aetius monachus in Syria. 270. e
Adolefcens filius sacerdotis conuersus ad fidem Christi. 54. c. d. e. 55. a. b	AFRICANÆ Ecclesiæ status sub Iuliano. 99. e. 100. 101
Adolefcens innocens cedit tormentis, & mentitur. 201. e	Africana Ecclesia a Donatistis Firmiq. tyrannide vexatur. 361. d
Adolefcens Christiani constantia. 36. d. e	Africana Ecclesia deiecta erigitur per decreta Romani Concilij. 516. b. c
Adolefcencia quibus a Basilio distinguatur annis. 478. c	Africana Ecclesiæ consuetudo, vt tantum Episcopi concionarentur. 642. e. 643. a

Afri-

<i>Africanam Ecclesiam ad meliorem frugem restituere conatur Augustinus.</i>	643.e
<i>Africanæ virgines sacræ mitrellis caput ornabant.</i>	103.c.
	104.b
<i>AGAPES in natalitijs martyrum sublata ab Ambrosio.</i>	381.c.d
<i>Agapes ab Ambrosio prohibita in ecclesia fieri.</i>	501.e
<i>Agapes in ecclesia fieri solitas submouet Augustinus.</i>	644. b. c. eadem sublata ab ecclesijs transmarinis.
	d.e.645.a.b
<i>Agapes pro defunctis non prohibenda, sed corrigenda.</i>	645.b.c
<i>Agapetus monachus in Syria celebris.</i>	257.d
<i>Agapetus cum Artemio legatus ad Concilium Alexandrinum.</i>	76.b
<i>Agelius Nouatianus multatur exilio.</i>	193.a
<i>Agelius Episcopus Nouatianus moritur.</i>	504.c.d
<i>Aginatus Vicarius Romæ.</i>	212.e.213.
<i>Agilon iudex in causa aulicorum Constantij.</i>	5. b
<i>ALAPHION apud Gazam ab Hilarione curatus fit Christianus.</i>	63. a. b
<i>Albina mater S. Marcellæ.</i>	366.e
<i>Albina S. Marcellæ mater discendi cupidissima.</i>	470.b.c
<i>Albinæ matris S. Marcellæ transitus.</i>	528.b
<i>Albinus Pontifex idololatriæ ad Christum conuersus.</i>	470.e.471.a
<i>Alemanni a Gratiano in Gallia superantur.</i>	389.c
<i>Alemanni uicti a Gratiano.</i>	407.e
<i>Aletius maritus Ruffinæ, & gener S. Paulæ.</i>	471.d
<i>Alibius Episcopus Cadurcensis.</i>	715.b
<i>Alexander senus iudex præfectus Antiochenis.</i>	125.c
<i>Alexandriæ succenset Iulianus, quod Christiana esset.</i>	94.e
<i>Alexandriæ laudes.</i>	95.a.b
<i>Alexandrina Ecclesia persecutionem patitur sub Iuliano.</i>	95.e
<i>Alexandrina Ecclesia quid a Valente perpeffa.</i>	322.e.
	323.a
<i>Alexandrina Ecclesia quæ passa sub Lucio.</i>	333.c.d.e.
	334.335.
<i>Alexandrinæ Ecclesiæ Timotheus præficitur.</i>	422.a
<i>Alexandrinæ Ecclesiæ post obitum Athanasij calamitates.</i>	333.e.334.a
<i>Alexandrinæ Ecclesiæ Ariani Lucium præficiunt.</i>	333.c
<i>Alexandrinæ basilicæ conflagratio.</i>	95.e
<i>Alexandrinum Concilium sub Athanasio.</i>	75.e.76.
	77.80. b. eiusdem auctor Liberius Papa creditur.
	83. e
<i>Alexandrini Concilij canon de recipiendis lapsis Episcopis.</i>	77.b.c.d. transactio inter duos Episcopos vnus Ecclesiæ.
	ibid.
<i>Alexandrini Concilij Synodalis epistola.</i>	80.a.b
<i>Alexandrina Synodus confirmata a Romano Pontifice.</i>	85. a. b
<i>Alexandrina Synodus sub Iouiano Imperatore.</i>	160.b.c
<i>Alexandrina sedes prima post Romanam.</i>	464.c
<i>Alexandrini discernunt & comburunt Georgium Episcopum Arianum.</i>	69. c. 70
<i>Alexandrini arguuntur a Iuliano ob relictos deos patrios.</i>	72.a.b.c
<i>Alexandrini inuidiam patiuntur a Iuliano ob Athanasium.</i>	94. e. 95. a
<i>Alexandrini in periculum adducti ob maris excrefcenciam.</i>	334.d.e. festum diem statuunt pro liberatione. e

<i>Ambrosius tandem acquiescit.</i>	364.b.c
<i>Ambrosius ordinatus bonis sese spoliavit.</i>	364.c
<i>Ambrosius ordinatus libere arguit magistratus apud Imperatorem.</i>	364.c
<i>Ambrosii electionis tempus.</i>	364.d.e. 365.a
<i>Ambrosius quid cum Valentiano Imp.</i>	365.c.d
<i>Ambrosius litteras a sancto Basilio accepit.</i>	371. d. e.
	372. a. eiusdem Ambrosii cum Basilio necessitudo.
	372. b
<i>Ambrosii electio ab omnibus Episcopis probata.</i>	372.c.d.
<i>Ambrosius querit a Damaso Simplicianum.</i>	372. e.
	373.
<i>Ambrosio Simplicianus a Damaso mittitur.</i>	372. e
<i>Ambrosii vite institutio</i>	373. b. bonorum curam fratri delegauit. d. assiduus in sacrificijs, in concionando, in lites compefcendo. c. d.
<i>Ambrosii cubiculi ostium nullo oppansum velo, patens omnibus.</i>	373. d
<i>Ambrosii ieiunia.</i>	373. b
<i>Ambrosius quotidie celebrare consuevit.</i>	373. b
<i>Ambrosii labores in obeundis numeribus Episcopatus.</i>	373. b
<i>Ambrosii in secularibus negotijs sedulitas.</i>	373. c
<i>Ambrosius & pauperes & nobiles viros ad conuiuium excipere solebat.</i>	373. d.
<i>Ambrosius ad conuiuium accedere non consuevit.</i>	373. d
<i>Ambrosius militiam cuiquam suadere abstinuit.</i>	373. d
<i>Ambrosius indulget penitentibus.</i>	373. e. 374. a
<i>Ambrosii insignis humilitas, & modestia.</i>	374. a. b
<i>Ambrosius in pace Ecclesiæ scribere commentarios aggressus.</i>	376. e.
<i>Ambrosius scribit in S. Lucam.</i>	ibid. 377. a
<i>Ambrosius scribit de virginitate.</i>	379. e. 380. a quam cito ex discipulo factus sit doctor. 380. a. b. ad eum e remotis prouincijs virgines veniebant sacrandæ.
	380. b
<i>Ambrosius vix Christianus de rebus Ecclesiæ scribit.</i>	380. a
<i>Ambrosius componit clerum</i>	381. a. b. scribit libros de officijs. ibid.
<i>Ambrosius clericos ex corporis habitu, quales essent, conijcere solitus.</i>	381. a. b
<i>Ambrosius corrigit prauos vsus, superstitionem Kalendarum Ianuarij, Agapes in natalitijs martyrum fieri solitas.</i>	381. c. d.
<i>Ambrosius quos ad Ecclesiasticos ordines eligeret.</i>	381. a
<i>Ambrosii Romæ aduentus & miraculum.</i>	382. b. c
<i>Ambrosii in euellenda heresi & Gentilicia superstitione diligentia.</i>	381. c
<i>Ambrosius Romæ paralyticam sanat.</i>	382. c
<i>Ambrosius de fide scribit ad Gratianum.</i>	387. b
<i>Ambrosius victoriam certam Gratiano prænnunciat.</i>	387. c
<i>Ambrosius vsus lucubrationibus Basilij.</i>	408. d
<i>Ambrosii preces victoriæ Gratiani causa.</i>	407. e
<i>Ambrosius quid in petulantem Arianam feminam.</i>	422. e
<i>Ambrosius Sirmij creat Anemmium Episcopum, contradicente Iustina.</i>	422. c. d. 423. a
<i>Ambrosius pati cepit persecutionem Iustinæ.</i>	422. d. e.
	423. a
<i>Ambrosio Sirmij ab Arianâ femina iniuria facta diuinitus vindicatur.</i>	422. d
<i>Ambrosio basilicam aufert Gratianus, quam Ariani petebant.</i>	423. a

<i>Ambrosii libri de Spiritu sancto.</i>	408. b. 427. a
<i>Ambrosius de incarnatione Domini cur tractauerit.</i>	453. b
<i>Ambrosius Macedonio ipsum ad Imperatorem non admittenti minatur id quod euenit.</i>	456. d
<i>Ambrosii apud Gratianum auctoritas.</i>	456. d. e
<i>Ambrosius agit contra Priscillianum.</i>	456. d. e
<i>Ambrosius veniens ad Gratianum excluditur.</i>	456. e
<i>Ambrosius liberat damnatum ad mortem ingrediens per theatrum ad Imperatorem.</i>	456. e. 457. a
<i>Ambrosius venit Roman ad Synodum.</i>	459. c
<i>Ambrosius Gerontium diaconum illusionibus demonum credentem corrigit.</i>	465. b
<i>Ambrosius admonet Vercellensem Ecclesiam de noua heresi.</i>	467. e
<i>Ambrosii aduersus Iouiniani heresim epistola.</i>	467. e
<i>Ambrosius cohibuit furorem Maximij, & liberauit Italiam.</i>	485. c. d
<i>Ambrosius in se suosque Deum vlscij rogauit quod merebantur populi.</i>	485. c
<i>Ambrosius priuatur Satyro fratre.</i>	485. d. e
<i>Ambrosius fratris mortem dolet.</i>	485. d. epitaphium scribit.
	486. b
<i>Ambrosius cupidus sepeliri apud martyres.</i>	486. b. c
<i>Ambrosius ad Maximum bis legatur.</i>	486. e. efficit ne continuo in Italiam irrueret.
	487. b
<i>Ambrosium contumelijs afficit Iustina.</i>	487. b
<i>Ambrosii legatio ad Maximum.</i>	486. e. 487. a
<i>Ambrosius quando scripsit libros de fide ad Gratianum.</i>	387. b. c. d.
<i>Ambrosius argumenta Symmachi pro restituendo cultu deorum refellit.</i>	494. b
<i>Ambrosius respondet & confutat Symmachum pro idolorum cultu agentem.</i>	494. b. c. d. e. 495. b. c. d. vicit Symmachum.
	495. e
<i>Ambrosius acriter agit cum Valentiano, ne Symmacho petita concederet.</i>	495. b. vincit. e
<i>Ambrosius Symmachi libello respondet.</i>	495. d
<i>Ambrosius erga Augustinum propensor.</i>	501. b. c
<i>Ambrosius corrigit morem epulas faciendi ad Memoriam martyrum.</i>	501. e
<i>Ambrosius de ieiunio sabbati quid responderit.</i>	501. e
<i>Ambrosii dicendi genus quale.</i>	501. c
<i>Ambrosius contra Academicos scripsit.</i>	502. b
<i>Ambrosius vexatur a Iustina Augusta.</i>	518. a. b
<i>Ambrosium aduentem Imperatorem sequitur populus.</i>	ibid. d. e.
<i>Ambrosii constantia in resistendo Imperatori.</i>	518. d
<i>Ambrosii libellus ad Valentianum, cum recusat conferre cum Auxentio.</i>	520. d. e. 521. a
<i>Ambrosio concionanti Angelus ministrat verba.</i>	522. a. b
<i>Ambrosius abstinit se a cõmunione Ithacij ob causam sanguinis.</i>	525. e. & alij Episcopi.
<i>Ambrosius dirissima patitur a Iustina.</i>	534. c. d. e. paratur ei exilium. e.
	534. e
<i>Ambrosium in exilium perducere destinans Euthymius ipse perducitur.</i>	535. d. e. 536. a. b
<i>Ambrosius negat dare basilicas.</i>	535. d. e. 536. a. b
<i>Ambrosius a populo in basilica custoditur.</i>	535. concionem habet de sua persecutione die Palmarum. 539. c. redarguit Tribunos.
	540. b
<i>Ambrosii constantia in defendendo basilicam.</i>	535. c. & uersa sacra. e. 536. a. b. 537. a. 539. c. d. 540. c. d. e.
	541. c
<i>Ambrosius per Tribunos a basilica recedere iubetur.</i>	535. e

Ambrosius iubetur dare vasa ecclesie. 536. c. resistit magna erga Deum fiducia. 536. d. e. 537. a. b. c
Ambrosio infensum reddere Imperatorem conantur Ariani. 537. c
Ambrosius quantum confideret elemosynis. 538. c
Ambrosius hymnos scribit tempore persecutionis. 538. b. c
Ambrosii epistola ad Marcellinam. 539. d. e. 540. a
Ambrosio fauent milites contra eum ab Imperatore missi. 540. c. d. 541. a. b. Maximus eius causam suscipit. 542. e
Ambrosius periculo basilicæ amittendæ liberatur, & gratias Deo agit. 541. a. rursus agitur per notarium. c. omnes fluctus sedantur, magno Dei miraculo. ibid. e. 542. d
Ambrosius superat omnes Imperatoris & aduersariorum conatus. 542. d. e. eius opera indigent Imperatores. 546. d
Ambrosius noua querela exagitur. 541. c
Ambrosio comminatus Calligonus pœnas dedit. 542. b. c
Ambrosio dormienti Paulus Apostolus per visum apparuit. 542. c. d
Ambrosio pro iustitia pugnantia omnia fauent. 542. d. e
Ambrosii martyres Geruasius & Protasius reuelati. 544. a. b
Ambrosii epistola ad Marcellinam de inuentione martyrum. 544. c. d. e
Ambrosii gloria ex certamine. 544. d. e
Ambrosio cedunt vires demonum. 545. e
Ambrosio sicarius immisus. 546. b
Ambrosium percutere volenti iussu Iustinæ brachium obriget. 546. b
Ambrosio nocere nec demones possunt, nec aruspex. 546. c
Ambrosius rogatur a Iustina obire legationem ad Maximum. 546. e
Ambrosius ad Maximum legatur. 546. e. quid profecerit. 547. a. c. 548. a. e. abstinet a communicatione Episcoporum. 549. a. eius prudentia commendatur. a
Ambrosii legationes duæ ad Maximum. 547. a
Ambrosii relatio de posteriori sua legatione. 547. b. c. d
Ambrosius exostulat cum Maximo, quod contemptui haberetur. 547. c. d
Ambrosius irget Maximum. 548. e
Ambrosius abstinet a communionem Episcoporum partis Ithacianæ. 549. a. b
Ambrosius quomodo excommunicauit Maximum. 549. b. c
Ambrosii legatio longe prudentior, quam Domini. 550. a
Ambrosii iniuriarum causa vindicta diuinitus illata. 550. e
Ambrosii ætas exacte deducta. 551. c. d
Ambrosius frangit vasa sacra pro redemptione captiuorum. 551. c. d. e
Ambrosii persecutores vlciscitur Deus per Maximum. 550. d
Ambrosii vita ab auctore scripta. 364. d. ex Annalium chronologia restituenda. 551. c
Ambrosii studium in redimendis captiuis. 551. d
Ambrosius Mediolanenses continet, ne fugiant metu Maximi. 552. a
Ambrosius laudatus a S. Augustino. 574. d
Ambrosius apud Theodosium agit pro incensuris synagoga Iudeorum. 577. b. c. d
Ambrosium conuocatur coram Theodosio aduersus eum. 579. c. d. e

Ambrosius restitit Gentilibus petentibus aram Victoriae. 579. e
Ambrosius defendit depositum viduæ. 580. a. b
Ambrosius quid de causa Flauiani & Euagii. 598. d. e. 599. a
Ambrosius repellit Theodosium ab ingressu ecclesie ob cladem Thessalonicensium. 612. e. 613. 614.
Ambrosius restitit Theodosio. 615. c. d
Ambrosii libellus ad Theodosium post cladem Thessalonicensium. 615. c. d. e. commonet ut agat pœnitentiam. 616. b. c. d
Ambrosio quæ ostensa de Theodosio visio. 617. a. b
Ambrosius vetat ingressu ecclesie Theodosium. 617. c. 618. a
Ambrosius auctor Theodosio sancienda legis de dilatione supplicij damnatorum. 619. a. b
Ambrosii laudata constantia. 620. b. c. d
Ambrosius cogit Theodosium reuocare legem contra libertatem Ecclesiasticam. 631. b. c
Ambrosius accersitus a Valentiniano in Gallias. 646. e. profectus ad eum. 647. a. b
Ambrosii epistola ad Theodosium de obitu Valentiniani. 649. c. d
Ambrosii oratio in funere Valentiniani. 650. a
Ambrosius quid ad Eugenium. 652. a. b. c. 653. d. e. quid ibi dum mansit. ibid.
Ambrosius Florentiæ studiosus. 653. e. 654. a
Ambrosii locus de Paulino restitutus, & elucidatus. 706. e. 707. c. d
Amicitia quantum tribuat Nazianzenus. 299. e
Ammiani locus restitutus. 143. b
Ammiani error de electione Iouiani refellitur. 156. b. c. d. e
Ammianus impudenter extarum inspectionem falso tribuit Iouiano. 156. e
Ammianus historicus in Gratianum parum æquus. 484. e
Ammianus monachus in Syria celebris. 257. e
Ammonius grammaticus propugnator Serapidis. 603. c
Ammon monachus ne fieret Episcopus, præcidit sibi auriculam. 513. e
Ampelius Præfectus Urbis Romæ. 274. a
Amphilochij de Basilio commentarius spurius. 136. a. in eo refelluntur quæ de Libanio habet. 142. d. eiusdem censura. 385. d
Amphilochij nomine vita Basilij spuria & falsa. 224. c. d. errores in Episcopatu & in morte eius. ibid.
Amphilochij Iconij Episcopi fides laudata lege Theodosij. 446. e
Amphilochius Theodosium facto admonuit. 490. c. d
Amphilochius agit contra Massalianos. 491. e
Amphilochius quamdiu superstes. 691. b. eius doctrina & scripta. 691. c. d
Ampulla chrisimatis proiecta, sed non fracta. 101. e
A N A B A P T I S M V S ab Hilario diacono quo tempore restitutus. 90. b. c
Anastasia dicta ecclesia Nouatianorum Constantinopolitana. 7. d. 401. e
Anastasia balneæ Constantinopolis a quo denominata. 193. b
Anastasia ecclesia Gregorij Nazianzeni. 401. c. d. e
Anastasia dicata Dei genitrici Mariæ. 401. d
Anastasia filia Valentis. 193. b
Anathema an & quando & a quo inferendum. 475. d. e. De anathemate non inferendum elucidantur loca Chrysostomi. 475. d. e. 476. a. b. 477. a. b
Anathematismi Romani Concilij aduersus hæreses huiusæculi.

Antiocheni martyres sub Iuliano. 42. a. b. 55. c. 58. e. 59. a
Antiocheni genij numisma. 53. a
Antiochenus adolescens filius sacerdotis conuersus ad fidem Christi. 54. c. d. e. 55
Antiocheni noua arte coguntur vesci cibis profanis. 55. b. c
Antiocheni quæ beneficia a Iuliano acceperunt. 59. e. 60. a
Antiochenus Iulianus infensus, eos vexat. 59. a. b. isdem reconciliatus honores tribuit. e
Antiochenus Iulianus beneficia exprobrat. 60. a
Antiochenus seuus Iudex a Iuliano relictus. 125. e
Antiocheni cuius Christiani de morte Iuliani vaticinium. 126. d
Antiocheni Gentiles quid in Iouianum Imperatorem. 158. c. d
Antiocheni gratia passi ab Arianis. 253. a. b. c
Antiocheni exclusi ab ecclesia ab Arianis, in agris agunt conuentus. 253. c
Antiochenum Concilium sub Iouiano. 162. d. e. eius epistola ad Iouianum. 162. e. 163. a. Episcoporum subscriptio. 163. a. b
Antiochenos dira passos a Valente S. Basilius consolatus est litteris. 258. d. e
Antiochenam Ecclesiam diuisam schismate Basilius per Athanasium optat in concordiam restituere. 258. e. 259. a
Antiochia vno tempore Episcopi quatuor. 276. a
Antiocheni licet inter se diuisi, vni tamen aduersus Euzoium. 328. e
Antiochenum Concilium post obitum Valentis. 394. d. e
Antiocheni Concilij legatio ad Ecclesias Orientis. 397. c
Antiocheno Concilio recta fides stabilitur. 397. b
Antiochenum schisma. 76. d. 86. d. e. 87. b. eiusdem causa. c. 436. a. quamdiu durauerit. 438. e
Antiocheni ciues partis Flauiani inclamabant anathema in Paulinum. 476. d. 477
Antiochena in Ecclesia qui Marcionita laterent. 532. b
Antiocheni Campiæ dicti. 532. a
Antiochena Ecclesia in quatuor factiones diuisa. 326. d
Antiochena Ecclesia status tempore Chrysostomi. 532. a. b
Antiochena Ecclesia quot pauperes alere solita. 531. e. 532.
Antiochena Ecclesia discordiæ sub Valente. 259. a. sine schismate perseverant. 430. e
Antiochena Ecclesia diffidia subrogato Meletio Flauiano. 453. c
Antiochena sedes tertia. 464. e
Antiocheni Episcopi electio tractatur in Synodo Constantinopolitana, mortuo Meletio. 435. e. conficitur. 438. e
Antiochena diffensionis causa tractatur in Synodo Constantinop. 491. a
Antiocheni contumelia afficiunt statuas Placilla Augustæ. 553. e. tempus rei gestæ. d. e
Antiocheni puniti ob statuas. 554. d. e
Antiochenorum status miserandus. 554. d. e. 555. a
Antiochena femina spectata constantia. 556. a
Antiochenorum triste spectaculum. 557. a. b. c. 558. a. b. c
Antiocheni Gentiles & catechumeni ad baptismum conuertiunt. 558. d. e
Antiochenus spes aliqua in legatione ad Theodosium. 558. c. 559. a. b
Antiochenus ignoscit Theodosius. 564. a. b. c
Antiquitas retinenda, & nouitas explodenda. 151. b
Antiquitati inherendum. 585. b. c
Antiocheni quæ beneficia a Valente occidi iussus. 261. e
Anemmius Episcopus Sirmiensis interfuit Concilio Aquileensi. 449. e
Anemmius Episcopus Sirmiensis venit Romam ad Synodum. 459. c
Angelus prænuncius ordinationis Ioannis Chrysostomi. 530. e. 531
Angelus visus est ministrasse verba Ambrosio. 522. c
Angelus liberat monachos in carcere positos. 68. e
Angelus corripit S. Martinum. 523. e
Angelorum cultus. 732. a. b
Anicij Probi præfectura Prætorij. 222. e. delegat prouincias Ambrosio. 222. d. e
Aniciana familia. 716. a. b. c
Animas eiusdem esse substantiæ cum Deo, Priscillianistarum hæresis. 457. d
Animalia Ezechielis quid mystice. 1. b
Animas defunctorum precibus viuenti adiuuari. 720. c. d
Animas defunctorum leuari suffragijs. 650. b. c
Animas defunctorum iuuari sacrificijs. 586. c. d
Animas defunctorum iuuari precibus viuentium. 386. c
Animas defunctorum leuari meritis martyrum. 486. c. d
Vide, suffragia, intercessio, defunctorum animarum.
Annales signo Dei Genitricis decori. 1. d
Annalium quartus tomus instar diei vnius. 1. d
Annonam impediens perstringuntur a Nazianzeno. 204. c
Anthimi & Basilij altercationes. 295. e. 296. a. b
Anthimus Episcopus Tyanensis in Basilium contumeliosus. 295. e. 296. 297.
Anthimus auarissimus clericorum. 268. a. b
Anthimus ob furorem dictus Martius. 298. c
Anthimus vindicare sibi satagit Gregorium. 300. b. c
ira succensus in Gregorium propensorem erga Basilium 300. b. c. d
Anthimus Gregorium ordinatum Episcopum a Basilio alienare conatur. 300. b
Anthimus Gregorio infensus. 300. d
Anthimus ecclesiam Sasmorum occupat, repugnante Gregorio. 300. e
Anthropomorphitarum hæresis. 265. e. 266. a
Antichristus ab Arianis inuectus. 215. b
Antichristi instare tempus creditum a Basilio. 344. b
Antiochia tres Episcopi eodem tempore. 76. d. & ob eam rem discordiæ Christianorum. 86. d. 87. b
Antiochia & Charris, Iuliano mortuo, humana cadauera reperiuntur, quorum exta inspicere solebat. 141. d
Antiochiam Iulianus quando proficiscitur. 38. c. d. quæ scelera ibidem commiserit. 59. c. d
Antiocheni benigne exceperunt Iulianum. 38. d
Antiocheni derident Iulianum. 38. d. e. 39. a. carpunt barbam illius. 38. d. e
Antiocheni Iulianum ob nefarium in Christum & Constantium odium vellicant. 40. d. e
Antiochenorum in Iulianum contumeliæ. 41. a
Antiocheni exagitati stylo Iuliani. 40. d. e
Antiocheni frequentabant spectaculum Maiumæ. 41. e. 42. d

Antiocheni quæ beneficia a Iuliano acceperunt. 59. e. 60. a
Antiochenus Iulianus infensus, eos vexat. 59. a. b. isdem reconciliatus honores tribuit. e
Antiochenus Iulianus beneficia exprobrat. 60. a
Antiochenus seuus Iudex a Iuliano relictus. 125. e
Antiocheni cuius Christiani de morte Iuliani vaticinium. 126. d
Antiocheni Gentiles quid in Iouianum Imperatorem. 158. c. d
Antiocheni gratia passi ab Arianis. 253. a. b. c
Antiocheni exclusi ab ecclesia ab Arianis, in agris agunt conuentus. 253. c
Antiochenum Concilium sub Iouiano. 162. d. e. eius epistola ad Iouianum. 162. e. 163. a. Episcoporum subscriptio. 163. a. b
Antiochenos dira passos a Valente S. Basilius consolatus est litteris. 258. d. e
Antiochenam Ecclesiam diuisam schismate Basilius per Athanasium optat in concordiam restituere. 258. e. 259. a
Antiochia vno tempore Episcopi quatuor. 276. a
Antiocheni licet inter se diuisi, vni tamen aduersus Euzoium. 328. e
Antiochenum Concilium post obitum Valentis. 394. d. e
Antiocheni Concilij legatio ad Ecclesias Orientis. 397. c
Antiocheno Concilio recta fides stabilitur. 397. b
Antiochenum schisma. 76. d. 86. d. e. 87. b. eiusdem causa. c. 436. a. quamdiu durauerit. 438. e
Antiocheni ciues partis Flauiani inclamabant anathema in Paulinum. 476. d. 477
Antiochena in Ecclesia qui Marcionita laterent. 532. b
Antiocheni Campiæ dicti. 532. a
Antiochena Ecclesia in quatuor factiones diuisa. 326. d
Antiochena Ecclesia status tempore Chrysostomi. 532. a. b
Antiochena Ecclesia quot pauperes alere solita. 531. e. 532.
Antiochena Ecclesia discordiæ sub Valente. 259. a. sine schismate perseverant. 430. e
Antiochena Ecclesia diffidia subrogato Meletio Flauiano. 453. c
Antiochena sedes tertia. 464. e
Antiocheni Episcopi electio tractatur in Synodo Constantinopolitana, mortuo Meletio. 435. e. conficitur. 438. e
Antiochena diffensionis causa tractatur in Synodo Constantinop. 491. a
Antiocheni contumelia afficiunt statuas Placilla Augustæ. 553. e. tempus rei gestæ. d. e
Antiocheni puniti ob statuas. 554. d. e
Antiochenorum status miserandus. 554. d. e. 555. a
Antiochena femina spectata constantia. 556. a
Antiochenorum triste spectaculum. 557. a. b. c. 558. a. b. c
Antiocheni Gentiles & catechumeni ad baptismum conuertiunt. 558. d. e
Antiochenus spes aliqua in legatione ad Theodosium. 558. c. 559. a. b
Antiochenus ignoscit Theodosius. 564. a. b. c
Antiquitas retinenda, & nouitas explodenda. 151. b
Antiquitati inherendum. 585. b. c
Antiocheni quæ beneficia a Valente occidi iussus. 261. e
Anemmius Episcopus Sirmiensis interfuit Concilio Aquileensi. 449. e
Anemmius Episcopus Sirmiensis venit Romam ad Synodum. 459. c
Angelus prænuncius ordinationis Ioannis Chrysostomi. 530. e. 531
Angelus visus est ministrasse verba Ambrosio. 522. c
Angelus liberat monachos in carcere positos. 68. e
Angelus corripit S. Martinum. 523. e
Angelorum cultus. 732. a. b
Anicij Probi præfectura Prætorij. 222. e. delegat prouincias Ambrosio. 222. d. e
Aniciana familia. 716. a. b. c
Animas eiusdem esse substantiæ cum Deo, Priscillianistarum hæresis. 457. d
Animalia Ezechielis quid mystice. 1. b
Animas defunctorum precibus viuenti adiuuari. 720. c. d
Animas defunctorum leuari suffragijs. 650. b. c
Animas defunctorum iuuari sacrificijs. 586. c. d
Animas defunctorum iuuari precibus viuentium. 386. c
Animas defunctorum leuari meritis martyrum. 486. c. d
Vide, suffragia, intercessio, defunctorum animarum.
Annales signo Dei Genitricis decori. 1. d
Annalium quartus tomus instar diei vnius. 1. d
Annonam impediens perstringuntur a Nazianzeno. 204. c
Anthimi & Basilij altercationes. 295. e. 296. a. b
Anthimus Episcopus Tyanensis in Basilium contumeliosus. 295. e. 296. 297.
Anthimus auarissimus clericorum. 268. a. b
Anthimus ob furorem dictus Martius. 298. c
Anthimus vindicare sibi satagit Gregorium. 300. b. c
ira succensus in Gregorium propensorem erga Basilium 300. b. c. d
Anthimus Gregorium ordinatum Episcopum a Basilio alienare conatur. 300. b
Anthimus Gregorio infensus. 300. d
Anthimus ecclesiam Sasmorum occupat, repugnante Gregorio. 300. e
Anthropomorphitarum hæresis. 265. e. 266. a
Antichristus ab Arianis inuectus. 215. b
Antichristi instare tempus creditum a Basilio. 344. b
Antiochia tres Episcopi eodem tempore. 76. d. & ob eam rem discordiæ Christianorum. 86. d. 87. b
Antiochia & Charris, Iuliano mortuo, humana cadauera reperiuntur, quorum exta inspicere solebat. 141. d
Antiochiam Iulianus quando proficiscitur. 38. c. d. quæ scelera ibidem commiserit. 59. c. d
Antiocheni benigne exceperunt Iulianum. 38. d
Antiocheni derident Iulianum. 38. d. e. 39. a. carpunt barbam illius. 38. d. e
Antiocheni Iulianum ob nefarium in Christum & Constantium odium vellicant. 40. d. e
Antiochenorum in Iulianum contumeliæ. 41. a
Antiocheni exagitati stylo Iuliani. 40. d. e
Antiocheni frequentabant spectaculum Maiumæ. 41. e. 42. d

Antonius martyr *Ancyra.* 35.e
Antoninus philosophus *vates.* 601.c.d
Antonij vitæ exemplum duos *Agentes in rebus ad vitam solitariam inducit.* 505.d
Antonij Magni vita quam proficua fuerit *Augustino.* 505.c.d
Anthusa mater *Ioannis Chrysostomi.* 58.c. quam magna continentia. d.e
Anubin coluit *Iulianus.* 20.a
Anubis cultus cum *Iuliano.* 20.a
Anubis imago. 20.a
Anulum ferreum gestabat *S. Macrina.* 398.a.b
Arsenius *Acholio* sufficitur. 397.a
A.P.H.R.A.A.T.I.S. monachi res gestæ sub *Valente.* 253.e
 equum Imperatoris san.it. 254.e
Aphraates monachus pugnat pro fide aduersus *Valentem.* 253.e.254.a.b
Aphraatis miracula edita *Antiochiæ.* 253.b.c.d.e. 254.a
Apollinaris quanta fuerit existimationis in *Ecclesia.* 354.a
Apollinaris errores. 315.d
Apollinaris *Laodicensis* poeticis excultus facultatibus. 109.c.d
Apollinaris antequam damnaretur, haud reiectus a *S. Basilio.* 285.e.286.a.b
Apollinaris receptus in communionem a sanctissimis viris, antequam damnaretur a *Damaso.* 286. h. c. audiuit eum *Antiochiæ S. Hieronymus.* 286.a.b. recepit eum etiam *S. Gregorius Nazianzenus.* 286.b.c. se excusat *Basilium.* 315.d.e
Apollinaris *Hieronymum* habuit auditorem. 325.c
Apollinaris concinnator nouorum psalmodum. 356.a.b.c
Apollinaris historiam sacram vsque ad *Saul* carmine scripsit. 109.c. item multa alia. d
Apollinaris heresi damnata ab *Alexandrina Synodo,* cur ipse non damnatus. 83.d.
Apollinaris vt damnetur, *Basilium* rogat *Damasum.* 315.e
Apollinaris in *Romana Synodo* sub *Damaso* damnatur. 349.b. item *Timotheus* quidam. 351.c.463.e
Apollinaris errores de mente *Christi.* 350.a
Apollinaris in *Antiocheno Concilio* damnatus. 397.b
Apollinaris heresim dissimulantem palam conuincit *Flavianus.* 395.b
Apollinaris heresiarcha damnatur in *Romano Concilio.* 349.c.d.e.350.351.d.e
Apollinaris magni nominis in *Oriente.* 354.a. Laudatus primo ab omnibus, ab omnibus pariter est impugnat. 354.b. *Anathematismi Gregorij Nazianzenij* contra *Apollinarem.* 354.c.d.e
Apollinaris hereses numerantur ex *anathematismis Gregorij Nazianzenij.* 354.b.c.d.e. et ex alijs locis. 355.d.e. 356.a.b
Apollinaris antequam damnaretur, vitari non solebat. 286.b.315.d
Apollinaris ab *Ephrem* delusus. 358.c.d.e
Apollinaris liber glutino colligatis chartis nullius vsus. 358.c.d.e
Apollinaris obitus tempus. 359.a
Apollinaris scripta. 359.a.b.c
Apollinaris alijs heresibus viam aperuit. 359.b.c
Apollinarista se a *Romana Ecclesia* receptos falso iactabant. 356.b
Apollinarista *Christum* hominem *Dominicum* vocabant. 357.d.e.358.a

Apollinaristarum primus impugnator *Athanasius.* 355.a
Apollinaristarum progressus prohibitus. 502.e.503.e
Apollinis *Daphnitici* sacerdos ob incendium templi torquetur. 50.b. idem incendium *Christianis* adscribit *Iulianus.* e
Apollinis statua descriptio. 52.d.e.53.a
Apollinis sacerdotis filius adolescens ad *Christum* conuertitur. 54.c
Apollinem *Daphniticum* colit *Iulianus.* 41.b.c
Apollinis idolum cur redditum mutum. 44.b
Apollinis templum *Romæ* conflagrauit. 116.d
Apollinis templum in *Daphne* diuinitus incensum. 43.e. 44. 45. 49. e. 50. a. cur non totum combustum. 51.b.c. *Iulianus* illud luget. 51.e. 52
Apollinis *Daphnitici* simulacrum quale. 52.e.53.a
Apollo *Daphniticus* *Antiochenorum* culpa mutus factus, 41. b. eiusdem templi incendium. 42. e. 43. a. et causa ibid.e. 49. e. 50. b. c
Apollo *Daphniticus* ob vicinas reliquias *S. Babylæ* martyris obmutuit. 43.d
Apollonius monachus *Orgia* celebrantes reddit immobiles. 69.a.b.c
Apollonius et *soeij* ab *Angelo* vinculis liberati. 68. e
Apollonius monachus quid sub *Iuliano.* 68.e.69.a
Apologeticus *Gregorij Nazianzenij* de fuga sua. 188.e. 189.a
Apostolorum basilicæ dedicatio *Constantinopoli.* 272. d
Apostolorum memoria celebris. 332. b. c. eius praconia ex *Gregorio Nazianzeno.* ibid.c.d
Apostoli *Ioannes* et *Philippus* praesto sunt *Theodosio.* 684. d.685.a.b
Apostasia *Ecebolij* rhetoris. 13. c.d
Apostasia *Iuliani.* 2.d.e. quando facta. 3. a. et solemniter consummata. 2.d.e.3.b.c
Apostata pena multati a *Theodosio.* 633.e.634.a.b
Apostatas instabiles facit *Theodosius.* 448.e
Apostatarum supplicia a *Deo* illata. 48.c.49.b.c
Apostrophe in *Iulianum.* 143. e. 144. a. b. c. d. e. 145
Apparatus *Iuliani* ad bellum *Persicum.* 122.e.d
Apparatus *Theodosij* ad bellum aduersus *Maximum.* 479.a
Apparatus *Theodosij* ad bellum *Eugenianum.* 677. c. d. e. 678. b. c.
Apparatus *Eugenij* tyranni. 678. b. c.
Apparatus bellici quales esse debeant. 479. a
Appellare *Episcopum* ad iudicium seculari, quantum sit nefas. 451. b. c.
Appellans ad Imperatorem *Episcopus* ab eo reijcitur, et poena afficitur. 223. b. c.
Appellatio ad Imperatorem facta a *Prisciliano.* 511. d
Apronianus *Præfectus* *Vrbis* persecutor. 98. c. d
Apronianus *Romam* missus *Præfectus*, hostis *Christianorum.* 116. a. d. e. 117. a
Aproniani praefectura, et eius gesta. 116. e
A.Q.V.A.E. *Taurina* locus exilij *Flauiani.* 97. e
Aqua salsa exorcizabant parietes ecclesiarum *Donatista.* 104. d. e
Aqua omnes a *Iuliano* sacris contaminata miraculo excantur. 51. d. 55. b. c
Aqua benedicta accendit ignem ad conflagrationem delubri. 610. b. c
Aquileiensis *Ecclesiae* status tempore *Hieronymi.* 324. d. quid in ea effecerit *Valerianus.* 449. b
Aquileiensis *Synodi* causa. 423. c. 448. e
 Aquile-

Aquileiense Concilium quando ab *Arianis* petitum a *Gratiano.* 423. b. c
Aquileiensis *Ecclesia* floret sanctis. 324. d.
Aquileiensis clerus nobilis sanctitate. ibid. e
Aquileiensis Concilij conuocatio. 448. e. *Episcoporum* eiusdem catalogus. 449. b. eiusdem Acta. 450. b. epistola ad Imperatores. 451. e
Aquilinus *Seuerus* scriptor *Eccles.* in *Hispania.* 581. e
Aquitania a *Prisciliano* polluitur. 456. b
A.R.A. ad sacrificium dicata clandestine *Romæ* sub *Theodosio.* 612. b. c. d
Ara *Victoria* a *Valentiniano* *Romanis* concessa. 312. a. b.
Ara *Victoria* restitui petijt *Symmachus.* 494. e
Ara *Victoria* rursus *Symmachus* restituere tentat. 593. b. c
Ara *Victoria* rursus petunt *Gentiles.* 579. e. 580. a
Ara *Victoria* quando sublata a *Capitolio.* 96. b
Ara *Victoria* *Gentilibus* reddita ab *Eugenio.* 651. e. 652
Ara *Victoria* restituendam petit *Senatus* nomine *Symmachus.* 494. e. 495. a. b. c
Ara *Victoria* ubi *Romæ.* 495. a
Arbetio iudex in causa *aulicorum* *Constantij.* 5.6
Arbogastes Comes auctor necis *Valentiniani.* 647. e. 648. a. eius virtutes. 648. b. c
Arbogastes aliquando amicus *S. Ambrosij.* 648. a. b. cuius rei causa vincere solitus. a. idem genere *Francus.* b
Arbogastes cum *Eugenio* in bello *Præfectus.* 681. e
Arbogastis exitus. 686. e. 687. d
Arcadij etas tempore obitus patris. 725. e
Arcadio praepotorem *Christianum* *Theodosius* querit. 487. e. *Arjenium* diaconum a *Damaso* missum obinet. 488. b
Arcadius appellatus *Augustus.* 487. e
Arcadij etas. 487. e
Arcadium coram magistro sedentem stare sine insignibus cogit *Theodosius.* 488. a
Arcadij et *Bautonis* *Consulatus.* 504. d
Archiua *Romana* iacturam passa. 432. d
Areopolis terræ motu prostrata. 185. c
Arethusij *Syria* quid in *Christianos.* 65. a. b. c. 66. a. b. c. et quid in *Marcum.* ibid.
Ariana heresis potentia Imperatoris prauallet. 189. e. 190. a
Ariana heresis diuersis capitibus sibilans. 394. a
Arianorum diuersæ sectæ. 394. a
Arianorum in *Gregorium Nazianzenum* contumelia. 402. b
Arianorum mos fuit partes suas secularibus viribus defendere. 214. d
Arianorum et *Catholicorum* differentia in *Ecclesia* propaganda. 214. d. e
Arianorum fallacia, et errores. 215. c
Ariani Concilium generale petunt. 423. b
Ariani extra urbem conuentus agunt. 426. a
Ariani a *Theodosio* exagitati ante expeditionem in *Maximum.* 569. b. c. d. e
Ariani comburunt domum *Nectarij* *Episcopi* *Constantinopolitani.* 572. c. d. e
Ariani in *Ambrosium* concitant Imperatorem. 537. c. multa ei per calumniam obiiciunt. 538. c. d
Ariana heresis paucos *Occidentis* *Episcopos* labefecit. 409. c
Ariani enecant baptisinate filium *Valentis* Imp. 247. c. 248. c. d. e
Ariani vexant *Antiochenos.* 253. a. b. c
Ariani fauore *Iustinae* tumultuari coeperunt 423. a. agunt apud *Gratianum* de cogendo Concilio. 423. b. c

Ariani detrahunt hymnis sacris ab *Ambrosio* scriptis. 538. c. d
Ariana heresis riuuli. 394. a
Ariani lege *Gratiani* perstricti. 394. b
Ariani *Macedonianos* exagitant sub *Valente.* 193. c
Arianos perstringit *Nazianzenus.* 190. e
Ariani non solum *Catholicos*, sed hereticos etiam secum non sentientes sub *Valente* insectantur. 192. e
Ariani commouent *Gentiles* in *Athanasium.* 93. d. e
Ariani *Athanasio* insensum reddere *Ionianum* conantur. 163. e. eorum criminationibus quid responderit *Ionianus.* 164. b
Ariani insolentius agunt *Constantinopoli.* 418. b. c
Arianorum blasphemie. 280. b
Ariani *Theodosium* baptizare affectant. 409. d
Ariani *Edesse* a *Iuliano* exagitati. 13. e. 14. a
Ariani Concilium agunt in *Galatia.* 237. e. 238. a
Ariani vexant *Nicopolitanam Ecclesiam.* 238. e. 239. a
Ariani procaces non valent edicto Imperatoris cohiberi. 409. d. quanta in *Gregorium Nazianzenum.* ibid.
Ariani et alij heretici lege *Theodosij* cohibiti. 425. d. e. 426. a
Arianorum baptisma recipiebat *Ecclesia.* 731. a. b
Ariani inter se ipsos diuisi. 638. e. 639. a
Ariani studere obscurare miracula sanctorum martyrum. 545. a. b
Ariani negant, et demones confitentur. 545. b. c
Ariani *Episcopi* cum torque incedere soliti. 452. b. c
Ariani familiares *Iustinae* prouocant *Ambrosium* ad disputationem, illudunt ei, sed ipsi male periere. 453. a. b
Arianorum obstinatio in sanctorum negadis miraculis perstringitur. 545. a. eorum detegitur malitia. d
Ariani miracula comprobantem hominem a demone obfessum mergunt in piscinam. 545. d
Ariani duobus *Ambrosium* ludentibus quid acciderit. 453. a
Arianorum effrenata audacia, et furor contra *Catholicos.* 418. b
Ariani ecclesis pelluntur a *Theodosio.* 419. e. vrbe egre diuntur. e
Arianorum dolor ob templum *Gregorio* datum a *Theodosio.* 420. e
Arianorum sub *Iuliano* in *Athanasium* persecutio. 93. c. idem edicto *Iuliani* solum mutat. d.
Arianorum ritus glorificandi *Patrem per Filium.* 293. a. 294. b
Arianorum erroris confutatio. 336. d. e
Arianorum crudelitas in *Catholicos.* 337. a. e. 338. a
Arianorum persecutio aduersus *Aegyptij* monachos. 339. a
Ariani fauore Imperatorum heresim propagarunt. 214. d. e
Arianorum persecutio qualis. 214. e
Ariani *Antichristum* innexerunt. 215. b
Arianos idololatri simillimos fuisse. 515. c
Ariani conueniendi facultatem facit *Valentinianus.* 516. e
Ariani post obitum *Athanasij* grassantur in *Ecclesiam Alexandrinam.* 333. d. e. 334. 335
Ariana heresis in *Ecclesia* *Mediolanensi* progressus ante *Ambrosij* ordinationem. 373. e
Arianus quidam ad fidem rectam conuertitur miraculo viso. 522. c
Arianorum *Synodus* in *Galatia.* 237. d. e
Ariani quid commiserint in *Ecclesia* *Constantinopolitana* post *Eudoxij* obitum. 241. b. sub *Valente.* 242. c. d
Ariani ab *Oriente* pulsi, in *Occidentem* ad *Iustinam* veniunt. 519. a. b
 Ariani

Ariani dant poenas impietatis. 5.d.e
Ariana femina quid in Ambrosium ausa. 422.e. a Deo punita. ibid.
Ariani Episcopi recantant palinodiam sub Iouiano in Concilio Antiocheno. 163.b.c.d
Arianus homo captus relaxatur. 539.e
Ariani lege Valentiniani, immo Iustinae, permisi libere agere. 516.e
Ariani a Iuliano restituti. 7.b
Ariani hominis conuersio. 522.c
Ariani lapidant Gregorium Nazianzenum, trahunt ad tribunal. 402.b.c.d.e
Arianorum persecutio acerbissima in Oriente. 279.a.b.c.d
Arianorum blasphemiae. 280.b.c
Ariani persequuntur Macedonianos & Nouatianos. 192.e. 193.a
Ariani Antiochiae summa rerum potiebantur sub Iuliano. 48.a
Ariani cupiunt uideri Catholici. 163.b.c
Ariani Episcopi profitentes fidem Catholicam permisi agere in suis ecclesijs. 163.d.e
Ariani quid Constantinopoli in Catholicos sub Demophilo. 241.a.b.c.d
Arianorum scelera in sacras virgines & alios. 242.e. 243. corumdem scuitia. 243.b.c.d
Ario & Eunomio anathema dicitur in Synodo Damasi. 352.c
Arius maior familiaris Augusti. 95.b
Arius Iuliano carus. 95. b.c.d.e
Arianorum rus Gregorij Nazianzeni. 33.e
Ariminensis Concilij res gestae. 177.d.e
Ariminensis praua confessio lege Iustinae concessa. 516.a
Arintheus dux Catholicus praesto est Catholicis. 240.a
Arintheus dux exercitus Valentis. 232.d
Arintheus Consul Christianus Catholicus. 312.e. laudatus a S. Basilio. e. 313.a.b
Armeniae Ecclesias Basilius uisitat. 282.b.c.d
Armenus Priscillianiista occisus a Maximo. 512.c
Armorisi sedibus pelluntur a Maximo. 481.e. eorum regio Britannis data. e.
Arfaces Rex Armeniae captus a Sapore & male habitus. 232.b.c
Arfaces Rex Armeniae Christianus a Iuliano despicitur. 124.c.d. 125.a.b
Arfacius Pontifex idolorum in Galatia. 114.e. ad eum Iuliani epistola. 114.e. 115.a.b.c
Arsenius diaconus Romanae Ecclesiae missus a Damaso ad Theodosium, magister datur Arcadio. 488.a. stans docebat Arcadium. b. eam ob causam a Theodosio reprehensus. ibid.
Arsenius recedens ab Arcadio petit eremum. 488.b
Arsenij uita emendatur. 488.b
Arsenij laudes. 507.d
Artabius Praefectus. 8.a
Artemisia uxor Theodori uiri clarissimi calamitas. 261.c
Artemius martyr Antiochiae. 42.b.c
Artemius miles sub Constantino & dux Augustalis sub Constantino. ibid.
Artotyritarum haeresis. 361.b
Aruspices adulantur Iuliano. 126.e. 127.a.b
Aruspices admonent Iulianum. 129. e. 130. a. b. 132. c. d
Aruspicina a Valentiniano concessa, siue magia. 311. d.e
Aruspices frequentat Iulianus. 14.d

ASCALONITAE Gentiles sentiunt in Christianis. 63.b.c
Ascalone incense ecclesiae a Iudeis sub Iuliano. 117.d
Asclepiades philosophus creditus causa incendij Daphnitici templi. 43.e
Ascodrogitarum haeresis. 361.b
Ascodroborum haeresis. ibid.
Asella uirgo sanctissima. 472.b
Asella familia in Vrbe clara. 651.a
Asterius magnus Orthodoxus. 255.d
Asterius cum Eusebio legatus ex Synodo Alexandrina. 80.b.c
Asterij sophista Episcopi Ariani interitus. 256.e. 257. a.b. eius scripta. a.b
ATHANARICVS bellum gerit aduersus Pbrutigerem. 264.a.b
Athanasius Gentilis idololatra flatuam adorandam super currum collocat. 265.a
Athanasius Rex Gothorum persequitur Christianos. 263. b.c.d. 264.e. 266.b
Athanasius victus uirtute Crucis. 266.e. 267.a
Athanasius Rex Gothorum pacem componit cum Valente. 232.b.c
Athanasius Rex Gothorum quando obiit. 426. a. b. finis eius. ibid.
Athanasij reditus Alexandriam. 74.a.b.c. 75
Athanasius rediens magna pompa suscipitur. 74. c. d. 75.a.b.c
Athanasius Episcopus Alexandrinus a Iuliano liberatus. 6. e
Athanasius cum redijt Alexandriam, Concilium conuocat. 75.e. 76. 77
Athanasius dissensiones Catholicorum de substantia & hypostasi conciliat. 79.a
Athanasij probatio fidei ad Liberium Papam. 84.d.e
Athanasium Ariani Alexandria discedere cogunt sub Iuliano. 93.c
Athanasius Alexandriae contra Arrianos Concilium conuocat. 75.e. 76.e. eiusdem synodalis epistola. 80.b
Athanasij ad Liberium epistola. 84.e
Athanasij epistola ad Ruffinianum. 85.b
Athanasius rursus persecutionem patitur ab Arianis. 93. d.e. 94
Athanasius recedit Alexandria. 93.e. 94.a.b
Athanasius fuga lapsus eludit querentes se. 94.b.c
Athanasius raticinatus de proximo obitu Iuliani. 94.b
Athanasius quid passus a Iuliano. 95.c.d
Athanasius persecutione gloriosior. 96.a
Athanasius iam Alexandriam redit. 94. d. 159.e. pro recte fidei defensione laborat. ibid. 160. a
Athanasius a Iouiano restituitur. 159.e. 160.a.b
Athanasius percarus Iouiano. ibid.
Athanasius scribit ad Iouianum libellum fidei. 160.b.c
Athanasij epistola siue libellus fidei ad Iouianum. 160.d.e. 161. emendatur in exordio. 161.c
Athanasius creatio Iouiano Synodum Alexandriae conuocat. 160.b. & fidei confessionem ad Imperatorem mittit. ibid.
Athanasius ab Euzoio & Lucio Arianis Episcopis exagitatus. 163.e. 164.a
Athanasius uocatus ab Imperatore uenit Antiochiam. 163.e. 164.a
Athanasium Ariani Imperatori criminantur. ibid.
Athanasius defenditur a populo contra Valentem. 233.c
Athanasius fuga euasit persecutionem Valentis. 233.e
Athanasius agit apud Damasum de damnatione Auxentij. 221.e. 222.a

Athanasium ad suam Ecclesiam redire iubet Valens. 234.a
Athanasius mire ab Arianis metuebatur. 234.b
Athanasius defenditur a populo, ne expellatur Alexandria. 233.c.d
Athanasius latebras captat. 233.e. 234.a
Athanasius ad suam Ecclesiam redire iubetur. 234. a. b. cur non sicut alij exulauit. e.
Athanasius excommunicat Praefectum Libya. 259.d.e
Athanasij & Baslij labores pro Ecclesia. 274. c. d. 276. a. b
Athanasius mittit Petrum Alexandrinum ad conciliandam Alexandrinam Ecclesiam. 274.d.e
Athanasius Baslij opera uirtutur in rebus magni momenti. 282.a
Athanasij officia erga Basilium. 281.d.e. 282.a
Athanasius scribit ad Basilium de lapsis recipiendis. 282.a.b
Athanasius cur aduersus Basilium commotus. 286. d. e. 287.
Athanasius grate suscipit Melaniam, donat ei pellem ouinam. 322.c.d
Athanasius impugnavit Apollinaristas. 355.a.b
Athanasij scripta. 332.d.e. 333.a. magna auiditate quaerenda. ibid. a
Athanasij librum Apollinarista corruerunt. 356.e
Athanasius agit causam pro Paulino apud Damasum. 327.e
Athanasius frumenti de portationem impedisse accusatur. 413.c
Athanasij obitus. 331.e. eius laudes & scripta. 332.b.d
Athanasio Petrus in Ecclesia succedit. 333.a
Athanasius Episcopus Ancyrae interfuit Concilio Antiocheno sub Iouiano. 163.b
Athanasius Ancyranus qualis. 286.e. 287. a. eius laudes a Basilio praedicatae. 287.a.b
Athanasius Episcopus Ancyrae interfuit Concilio Tyanensi. 181.e
Athanasij Ancyranum laudes. 286.e
Attalus presbyter haereticus. 452.b
Attalus Arianus damnatur in Concilio Aquileiensi. 451. d
Attice loqui uetiti Christiani a Iuliano. 110.c.d
AUARITIA clericorum cohibita lege Valentiniani. 268.a
Audentius Hispanus scripsit aduersus Bonosianos. 600.b
Audens heresiarcha. 265. d.e. eius errores. 266.a
Audiani haeretici in Gothia. 265.d.e. 266.a.b.c
Auemius Episcopus Sirmicensis creatur ab Ambrosio. 422. d.e. 423.a
Augurij vacare retitum. 464.e
Augustinus impugnat Ticonium. 212.a.b
Augustinus Romae quid de Romanis scholis & Carthaginensibus. 271.e. 272.a
Augustinus cur Romae studijs operam dederit. 271.e
Augustini natalis dies. 378. e. patris obitus. 379.a
Augustini educatio, & a pietate discessio in Manicheos. 378. e. 379.a. de eius futura conuersione praecedens uisio. b.c.d.e
Augustinus Manicheorum auditor. 378. e. eorum dolis Carthagine inductus. 379.b
Augustini conuersio in somnis matri significatur. 379.b
Augustini conuersionis signa diuinitus data. 379.c
Augustini conuersio matris lacrymis adscripta quodammodo. 379.e
Augustinus Romae licet apud Manicheos, haud Manicheus. 493.b
Augustinus in quibus minor Hieronymo. 465.e. 466.a

Augustinus desperat de Manicheis. 492.e. 493.a
Augustinus Carthagine docens quae passus. 493.a
Augustini Romam aduentus. 492.e
Augustinus Manicheorum imperitiam agnoscit. ibid.
Augustini Romam ueniendi consilium. 493.a
Augustinus Carthagine discedit matrem fallens. ibid.
Augustinus Romae apud Manicheum diuertitur. 493. b. cum Manicheis uersatur. b.
Augustino sulso adscripti sermones ad fratres in eremo quales. 466.a. 508.c. 539.a
Augustinus in Helpidij scriptis nonnihil proficit. 493.b
Augustinus Romae rhetoricam docet. ibid.
Augustinus Mediolanum proficiscitur. 501.a. eius professionis causa. b.
Augustinus ab Ambrosio suscipitur. 501.b
Augustinus Ambrosium audit libenter. 501.c
Augustinus Manicheis renunciat, ut Academicis adhaerere. 501.d. 502.a
Augustinus ex concubina filium habuit. 501.d
Augustini etas. 501.a
Augustini resipiscencia ab erroribus. 502.a.b.c
Augustinus orat coram Valentiniano. 504.e. 505.a
Augustinus scholam deserit. 505.d. libros contra Academicos, de ordine, de uita beata, & soliloquia scribit, item de immortalitate animae, & de disciplinis. e.
Augustinus panegyricum dixit ineunte Consulatum Bauto- ne. 504.e
Augustini status, cum Mediolani erat. 504.e
Augustinus cupiditatum fluctibus iactatus. 505.a
Augustinus disputat de finibus bonorum & malorum. 505.b
Augustinum Platonum nimium tribuisse poenituit. 505.c
Augustinus Simplicianum adit. 505. c. uitam Antonij a Potitiano discit. c. d
Augustinus ad fidei ueritatem animum applicat. 502.e.
Augustini conuersio. 505. d. e. tempus conuersionis. 506. a. b
Augustinus quando Mediolanum reuersus post conuersionem. 505.e
Augustinus secedit in uillam. 505.d.e. quae ibi scripsit. e.
Augustini etas. 506.a
Augustinus quanti fecerit S. Ambrosium. 574.d.e
Augustini nomine sermo commenticius confutatur. 574.d.e
Augustinus rediens Romam quae ibi scripserit. 575.d.e
Augustinus cum Alipio & Euodio conditum uita genus excoluit. 588.d.e
Augustini baptismi tempus. 573.a.b.c.d
Augustini & sociorum baptismus. 574.a.b.c
Augustini in Africam reditus. 585.e. 586.a. 587. d. e. 588.a.b
Augustino unde argumentum suppeditatum ut scriberet de diuinatione demonum. 601.b.c
Augustinus cur scripsit de bono coniugali, cum oppugnaturus esset postea Iouinianum. 629.c.d
Augustinus initiatur presbyteratu. 639.d.e. uis illi adhibita a populo. e.
Augustinus monasterium instituit. 639.c. 640.a
Augustinus auctor monasticae institutionis in Africa. 640. a. b. c. de erigendo monasterio oblata occasio. c. d. e
Augustinus quot annis mansit in presbyteratu. 640.e
Augustinus petit a Valerio otium, ut uacet diuinis litteris. 641.a.b
Augustini libellus ad Valerium de concedendo tempore uacationis. 641.b.c
Augustinus altitudinem diuiniae Scripturae mensus, non facile peritiam intellexit. 642.c.d
Augustinus quae scripserit ante presbyteratum. 642.c.d. 643.a.b.c

- Augustinus exagitat Manichæos. 643.d
 Augustinus agit de corrigendis pravis moribus Africana Ecclesia. 643.e
 Augustinus fideiubens pro debitore confugiente ad ecclesiam, ipse collecta indicta soluit. 655.d.e. 656.a
 Augustini disputatio contra Fortunatum. 656.b.c.d
 Augustinus exagitat successorem Fortunati. 656.e. 657.a
 Augustinus consulit Catholicis aduersus Donatistas psalmi cantico. 657.a.b.c. eius scripta tunc temporis. c.d.
 Archelaus Comes laborat pro concordia Ioannis cum Epiphano. 670.e. 671.a
 Augustinus in Concilio Hipponensi quale specimen edidit. 677.a.b.c
 Augustinus impellitur in sanctum Hieronymum. 701.d.e. reprehendit non prouocatus scripta ipsius. 701.d.e. 702.a.b. admonetur a S. Hieronymo de cauendis Origenis erroribus. 702.c.d
 Augustini reprehensionis littera ad Hieronymum intercepta & vulgate. 702.e. 703.a
 Augustini littera vulgate ubique, non nisi post annos duodecim reddita Hieronymo. 704.b.c.d.e
 Augustinus a Hieronymo numquam charitate diuisus. 705.a.b
 Augustini cum Hieronymo amicitia in dies magis aucta. 466.a. 705.d.e
 Auitus monachus in Syria celebris. 257.d
 Aulici Constantij quæ passi a Iuliano. 5.a.b.c
 Aulici Iuliani Christiani persecutionem passi. 18.b.c
 Aurelius diaconus, Carthaginensis, postea Episcopus. 588.a
 Aurelius ex diacono factus Episcopus Carthaginensis. 643. agit cum Augustino de restituenda disciplina in Ecclesia Africana. 644.a.b.c.d.e
 Aurelius Episcopus communicans schismaticis Romæ punitus. 310.a.b
 Aurelij Episcopi Carthaginensis litteræ commenticia. 365.d
 Aurelius quando factus est Episcopus Carthaginensis. 365.e. 366.a
 Auriga Christianus adit S. Hilarionem. 62.d.e. 63.a
 Ausonij Galli Consulatus. ibid.
 Ausonius Gallus anni sui Consulatus bona prædixit. 406.b
 Ausonius Gallus laudator Paulini. 707.e. 708.a.b
 Ausonius prouocat Paulinum versibus. 708.e. 709.b.c.d.e. 710.a.b.c
 Ausonius Christianus. 710.c.d
 Auxentius Mediolani exagitur ab Hilario. 213.d.e. 214.a.b. 215. eius artes fallaces. ibid.
 Auxentius sedet Mediolani fauente Valentiniano Imperatore. 215.e. 216
 Auxentius, licet Arianus, negat Arium, ut videatur Catholicus. 216.a.b.c
 Auxentij libellus fidei dolosus. 216.b.c.d
 Auxentij fallacia ab Hilario detecta. 216.e. 217
 Auxentius decipit populum Mediolanensem & Imperatorem. 217.a.b
 Auxentius quid in S. Hilarium. 215.e
 Auxentius latus de victoria insultat in Catholicos Episcopos. 219.d.e
 Auxentius exagitat Eusebium Vercellensem. 219.d
 Auxentius exagitat Philastrium Episcopum Brixianum. 219.e
 Auxentius ab Euagrio exagitatus. 219.e. 220.a
 Auxentius a Concilio Romano damnatur. 220.b.c. 221.a
 Auxentius in diuersis Concilijs sepe damnatus. 221.a.b
 Auxentius cur sero damnatus. 221.e. 222.a.b
 Auxentius numquam expelli valuit ab Ecclesia Mediolanensi, sed sedit usque ad mortem. 222.b.c.d
 Auxentij obitus. 362.e
 Auxentij duo, senior, & iunior. 519.b.c.d.e. 520.a.b
 Auxentius iunior cur nomen mutarit. 519.b.c
 Auxentius ad publicam disputationem prouocat Ambrosium. 520.b
 Auxentius delegit iudices laicos. 520.d.e. eosdemque Gentiles. 522.a.b
 Auxentius armatur in Ambrosium. 535.a
 Auxentius tertius collega Iouiniani heresiarchæ. 623.e
 Auxentius omnia mouet in Ambrosium. 535.b.c

B

- B**ABYLÆ reliquias Iulianus asportari iubet. 45.a. earumdem celebris translatio. c.d
 Babylæ reliquie mutum reddunt idolum loquax. 43.a.b. 44.d.e. 45. 46
 Babylonius equus Iuliani interijt. 226.e
 Bagaiense Concilium Donatistarum. 692.c.d.e. 695.b.c. Episcopi qui interfuerunt. b. ibi lata sententia in Maximianum pro Primiano. 695.e
 Balio Comes occisus a Gratiano. 485.a.b
 Balneæ Anastasiane. 193.b
 Baptismalis fons in Vaticano. 499.a.b.c.d
 Baptismi virtus. 448.a
 Baptismi virtutem Massaliani negabant. 492.b
 Baptismi dilatio usque ad prouectâ etatē reprehensa. 381.c
 Baptismo Arianorum necatus filius Valentis Imperatoris. 247.c. 248.b.c.d.e
 Baptisimum Photinianorum non recipit Ecclesia. 731.b.c.d
 Baptismus Valentis Imperatoris per Euzoium Arianum. 187.c.d.e
 Baptizare mortuos, hæresis Marcionitarum. 533.b
 Baptizari pro mortuis quid. 533.a.b
 Baptizandorum numerus ingens tempore angustia. 558.d
 Barbam Iuliani carpunt Antiocheni. 38.d.e
 Barbam laudat Iulianus. ibid.
 Barba Iuliani. 40.b
 Barbari undique concurrunt in cladem Imperij Romani. 168.c.d.e
 Barbari Crucis virtute depressi. ibid.e. 169.a
 Barbari ad fidem perducti. 345.c.d.e. 346.a
 Barbari Moguntiam inuadunt. 206.a.b
 Barbari in Oriente grassati sub Valente. 376.b
 Barbari insurgunt & prævalent, cum fides Catholica riuolatur. 386.b.c.d. 387.e. 388.a. 389. 390.a.b. 392.a.b. 409.b
 Barbari sponte se subiiciunt Theodosio. 426.c.d.e. 427.b.c.d
 Barbarorum egressus & conflictatio aduersus alios barbaros. 376.b.c
 Barsæ Episcopi Edesseni exilium & sanctitas. 305.a. susceptus Lupus. b.c
 Basilica Apostolorum Constantinopolis quando consecrata. 277.d
 Basilica diuersæ a templis, illæ permixtæ Gentilibus, hæc reueta. 480.d
 Basilica S. Pauli a Valentiniano construitur. 526.d.e. 527.a.b
 Basilica Sicinini. 197.d
 Basilus Ancyra martyr. 35.c.d
 Basilij Ancyranum duo. ibid.d.e
 Basilus Casariensis a Iuliano accersitus. 10.c. in fidei defensione acriter ei resistit. 10.e. 11.a
 Basilij ad Iulianum epistolæ fragmentum. 11.a
 Basilij fidei assertio per epistolam ad Iulianum. ibid.
 Basilij monachi se ab eremo alienant. 297.a
 Basilij

- Basilij vitæ institutio. 29.a.b.c. 30
 Basilij peregrinatio. 29.b
 Basilus inuitatur presbyteratu. ibid.d.e
 Basilus quæ passus ab Eusebio Episcopo Casareæ. 30.b.c
 Basilus & Gregorius proficiscuntur in eremum. ibid.d.e
 secessionis causa. 32.a
 Basilij vitæ monasticæ institutio. 31.d.e
 Basilij fuga in Pontum. ibid.
 Basilij de vita sua epistola. 31.c. quid ibi de vitæ monasticæ incunda ratione. d
 Basilus in eremo accipit litteras a Libanio. 32.c.d
 Basilus Gregorium vocat ab eremo Pontica. 34.c
 Basilij cum Gregorio ioci falsi. 34.c.d.e. 35
 Basilij & Gregorij locus eremi. 34.e. 35.a. 146.a. 147.b
 Basilij & Gregorij profectio in eremum tempus. 35.b.c
 Basilio Magno adscribitur interitus Iuliani. 136.a.b. eiusdem visio de Iuliani interitu. 136.a.b.c
 Basilij cum Libanio congressus omnino falso asseritur. 142.c.d.e
 Basilus cum Gregorio destinatus ad necem a Iuliano. 145.b
 Basilus seorsum a Gregorio degit in eremo. 146.d.e
 Basilij mater curam gerit filij agentis in eremo. 147.b.c.d
 Basilij & Gregorij in eremo vitæ ratio. 145.d.e. 146.b.c. 147.d.e. 148.a. mutuus amor. ibid.b
 Basilio ægrotanti Gregorius explicat psalmos. 148.c.d
 Basilij ad Deum exclamatio de eius in nos beneficijs. 148.d
 Basilij & Gregorij in eremo distincta officia. 148.e. 149.a
 Basilus quanti fecerit Gregorium. 149.b.c
 Basilus a Libanio laudatus & magno honore habitus. 149.c.d. 150.b.c.d
 Basilij ad Libanium epistola. 149.e. 150.a
 Basilus discipulus olim Libanij. ibid.
 Basilus Libanium obseruat. 150.a.b
 Basilij eloquentia excellens. 149.c.d. 150.d.e
 Basilus quæ passus sit a Neocæsariensibus. 150.d.e. 151.
 Basilij Apologia aduersus calumnias Neocæsariensium & Sabellianorum. 152.b
 Basilus calumniam patitur ob collectos monachos. 152.b.c
 Basilus accusatur ambitus Episcopatus. 152.a.b.c. 153.a
 Basilus collegit monachos. 153.b.c
 Basilij regula vitæ monasticæ ceterarum fontes. 154.e. 155.a
 Basilus illustrator vitæ monasticæ. 154.d.e. 155.a
 Basilus Lampfacum ad Synodum vocatus. 173.e
 Basilus scribit litteras ad Synodum Tyanensem de incunda concordia cum Eusebio Episcopo Casareæ. 181.e. 182.a
 Basilus & Gregorius vocantur ex eremo ob persecutionem Valentis. 188.b.c.d
 Basilus opera Gregorij ab eremo abstrahitur. 190.b.c.d
 Basilus certamen inijt aduersus hereticos. ibid.d.e
 Basilus Gregorium sibi socium adsciuuit in oppugnandis hereticis. 191.e
 Basilus quomodo se habuit cum Eusebio. ibidem
 Basilus qualis in functionibus Ecclesiasticis. 192.b.c. explicat diuinam Scripturam. ibid.c.d
 Basilus Eunomium scriptis exagitat. 194.c
 Basilij epistola de formicæ natura quando scripta. ibid.
 Basilus tempore famis quid egerit. 204.b.c.d
 Basilus patrimonium erogauit in pauperes. ibid.d.e
 Basilus succedit Eusebio Episcopo Casareæ. 223.d.e. 224. 225.
 Basilij ingressus in sedem tempus. 223.e. 224.a
 Basilus quamdiu in Episcopatu sederit. 224.d.e. 225.a.
 Basilus non sine miraculo Episcopus ordinatus. 224.d
 Basilij officia erga Eusebium. ibid.e
- Basilus fugam arripit, ne eligeretur. 224.e. 225.a
 Basilij ad Gregorium epistola post fugam data. 225.a.b
 Basilij ad Gregorium epistola de electione persone suæ in Episcopum. 225.a
 Basilus, ne eligeretur, ægritudinem simulat. 225.c.d
 Basilij laudes ex epistolis Gregorij senioris. 226.e. 227.b.c
 Basilus non sine contradictione creatur Episcopus. 228.b.c
 Basilij aduersarij ministri Valentis Imp. 228.e. 229.a. patitur persecutores ab exordio. 229.a.b.c
 Basilus quomodo vixerit aduersarios. 229.c
 Basilus creat presbyterum Petrum fratrem suum primo anno sedis sue. ibid.d
 Basilij matris obitus. 229.e
 Basilij fratres decem. ibid.b.c.d. 230.e. d
 Basilij litteræ ad Eusebium Samosatenum exulante. 237.c
 Basilij epistola de Phortano heretico. 238.e
 Basilus Nicopolitanos ab Arianis vexatos hortatur. 239.d.e. 240.a
 Basilus prædicit Nicopolitanis tranquillitatem futuram. 239.e
 Basilus dira laborans ægritudine non relinquit Ecclesiæ curam. 240.c.d. mortuus creditur. d.c
 Basilij certamen aduersus Valentem. 244.e. 245.a.b
 Basilij cum Modesto Præfecto conflictatio. 245.c.d.e. 246
 Basilij mira constantia. 245.e. 246.a. vincit Modestum. 246.c
 Basilus quid in ecclesia cum Valente. 246.d.e. 247.a
 Basilus decernitur exilium. 247.a.b
 Basilus Modestum Præfectum sanat. ibid.d
 Basilus quid in Demosthene principem coquorum Valentis. 248.c.d
 Basilij miracula. ibid.b.d.e
 Basilus inuito Valente remanet in sua Ecclesia. 249.a.b
 Basilium Ephrem conuenit diuinitus monitus. 249.c
 Basilij cum S. Ephrem Syro congressus. 249.c.d.e. 250.a.b
 Basilij cubiculum scrutantur apparitores Eusebij. 250.d
 Basilus coram Eusebio Præfecto sistitur. 250.e
 Basilij certamen cum Eusebio Præfecto causa vidua seruante. 250.b.c.d.e
 Basilus ignominia affectus ab Eusebio. 250.e. 251
 Basilus expoliari iubetur a Præfecto. 251.a. a populo liberatur. ibid.b
 Basilus seruat Eusebium Præfectum a nece. ibidem.a.b
 Basilus consolatus est litteris Antiochenos dira passos a Valente Imp. 258.b.c.d
 Basilus agit apud Athanasium pro pace Ecclesiæ. ibid.e. 259.a.b
 Basilus commendat Athanasium, quod Præfectum excommunicasset. 259.e. 260.a.b
 Basilij & Athanasij labores pro Ecclesia. 274.c.d
 Basilij legatio ad Occidentales. 274.e. 275.a. 276.c
 Basilus tuetur causam Meletij aduersus Paulinum. 275.e. 276
 Basilus pro curanda legatione ad Occidentales litteras Meletij & Eusebij requirit. 276.c.d.e
 Basilus monendum censet Rom. Pontificem, ne sine litteris Catholicorum ex Oriente Romam venientibus communicaret. 278.d
 Basilus de quibus admonet Romanum Pontificem. 278.b.c.d.e
 Basilij legatio & litteræ ad Occidentales. 278.e. 279.a.b
 Basilus visitat Armeniæ Ecclesias. 282.a.b
 Basilus recipit Eustathium cum professione fidei Catholicæ. 282.d.e. 283.a.b
 Basilij excusatio ob exceptum Eustathium. 283.b. 284.c. 314.c
 Basilij communionem respuit Theodotus Episcopus Nicopolis in

- lis in Armenia. 282. d. 283. b. c. d.
 Basilij epistola ad Theophilum de rebus gestis cum Eustathio. 284. d. e.
 Basilij undique exagitatus calumnijs. 285. a. b. c. male audire cepit etiam apud suos. 285. a. b. c.
 Basilij fame detrimento fuit Eustathius. 285. a. 314. c.
 Basilij ne ira percitus scriberet, triennio nihil scripsit. 285. b.
 Basilij admiranda patientia. ibid. c. d.
 Basilij accusatur heresis Appollinaris. 285. d. e. quomodo se excuset, quod communicauerit cum Appollinari. ibid. e.
 Basilij male audit apud Athanasium Ancyranum. 286. d. e. 287.
 Basilij a Neocæsariensibus suis hæreticus habitus. 287. c. d.
 Basilij facilitas in deponenda offensione. ibid. b.
 Basilij semper et ab omnibus habitus Catholicus ante calumnias illatus. 287. e.
 Basilij defensio aduersus calumniatores suos. ibid. d.
 Basilij dum confutat Sabellium, trium deorum accusatur assertor. 288. a.
 Basilij accusatur heresis de Spiritu sancto. 288. a. b. c. 290. d. scribit libellum de fide. d. e.
 Basilij oppressus calumnijs de omnibus dubitare cogitur. 289. a.
 Basilij deplorat suas ærumnas. ibid. b. c.
 Basilij doctrinæ iuges exploratores. 289. c. d. e.
 Basilij rursus heresis accusatur. 289. e. 290. a. admonet eum Gregorius Nazianzenus. 290. a. b. c.
 Basilij in conuiuio accusatur heresis, sed defenditur a Gregorio. ibid.
 Basilij defensio ab auctore perspicua declarata. 291. a. b. c. d. e.
 Basilij in concionando discretio: aliqua tacuit ad tempus. 291. d. e. 292.
 Basilij cum Gregorio inita contentio. 292. b. c. a Gregorio laudatur. ibid.
 Basilij in scriptis aduersus Eunomium a multis impugnatis, a pluribus defensus. 292. d.
 Basilij qua in re accusatus fuerit heresis. ibid. e.
 Basilij in hymno glorificationis, cum, pro, et, versus. 292. e. 293.
 Basilij in hymno glorificationis secuti sunt plures. 293. d. e. 294. a. b.
 Basilij ægrotans usque ad obitum. 294. e.
 Basilij malis pressus Athanasium litteris interpellat. 295. a.
 Basilij pressus calumnijs Gregorium Nazianzenum accersit. 295. d. e.
 Basilij altercatio cum Anthimo Episcopo Tyanensi. 295. e. 296.
 Basilij, et Gregorij in prædicatione parita munera. 295. c.
 Basilij nouos Episcopos creat in Cappadocia. 296. d.
 Basilij curat præficere sedi Sasmorum Gregorium. ibid. d. e.
 Basilij acriter accusat Gregorius ob Sasmorum præfecturam sibi delatam. 297. b.
 Basilij laudatur a Gregorio. 298. e.
 Basilij o expostulat litteris Gregorius. 298. d. e.
 Basilij presidio ducum Christianorum se suosq. defendit. 313. b.
 Basilij aliam legationem ad Occidentales mittit. ibid. d. e. 314. a. item quartam. 317. b.
 Basilij quantum Damaso deferret. 314. b. et Ecclesia Occidentali. 317. e.
 Basilij desert Eustathium Occidentalibus. 314. a. b. c. d.
 Basilij ex calumnijs aduersariorum male audire cepit apud Damasum, et alios Occidentales. 315. b. c.
 Basilij se excusat de communicatione cum Apollinari. 315. d.
 Basilij rogat Damasum ut damnet Apollinarem. 318. d. e.
 Basilij suggerit Damaso de Paulino Antiocheno, et de Marcelli Ancyranæ causa. 316. a. b. c. d. e.
 Basilij magno dolore affectus, cum sentit Damasum a se alienatum. 317. a. b.
 Basilij epistola ad Damasum et alios Occidentales. 317. b. c. d.
 Basilij falso accusatur Rom. Pont. 317. a. et suspectus Occidentalibus. 319. b. c.
 Basilij purgat se Romano Pontifici. 318. b. c.
 Basilij contestatio de unitate et charitate tenenda. ibidem. e.
 Basilij petit a Damaso mitti legatos in Orientem. 319. a. b.
 Basilij cum Damaso et alijs Occidentalibus contentio absque communionis iactura intercessit. ibid. b. c.
 Basilij fugillat Occidentales. 319. c. d. e. 320.
 Basilij obieccio de fastu Romanæ Ecclesiæ diluitur. 321. d. e.
 Basilijum si stus arguit Gregorius Nazianzenus. 322. a. b.
 Basilij morbus. 323. c.
 Basilij consolatus Alexandrinos in persecutione Lucij. 343. c. 344. d.
 Basilij quid humani passus considerans persecutionem Alexandrinæ Ecclesiæ. 344. b.
 Basilij alie litteræ ad Occidentales. 359. e. 360. b. c.
 Basilij iusta expostulatio cum Occidentalibus. ibid.
 Basilij epistola consolatur monachos a Valente exagitatos. 370. d. e.
 Basilij scribit ad Ambrosium. 371. e. 372. a. eiusdem cum Ambrosio recessitudo. 372. b. c.
 Basilij corpus sancti Dionysij ad Ambrosium misit. ibid. b.
 Basilij quid ad Euaisenam Ecclesiam. 378. a. b.
 Basilij Magni obitus. 382. e. 383. a. b.
 Basilij morientis res gestæ. 383. a.
 Basilij funus. c. d. e. celo orat pro his qui agunt in terris. 383. d.
 Basilij obitus quanto dolori fuerit Gregorio Nazianzeno. 383. d. quid de obitu Basilij Gregorius Nazianzenus. ibid. c. quid S. Ephrem Syrus. 384. c. d. e.
 Basilij concionanti suggerentem sermonem columbam rident Ephrem. 384. d.
 Basilij Gregorius uterque et Ephrem laudarunt. 384. c.
 Basilij vita omnibus canon fuit. ibid. e.
 Basilij abstinentia et paupertas. 385. c.
 Basilij effigies et statura. 385. d.
 Basilij omnes imitari cupidi. 384. e. hinc Basilij multi. 385. a.
 Basilij scripta. 385. b.
 Basilij, ad quem Ioannes Chrysostomus scripsit librum de sacerdotio. 478. e. 479. a.
 Basilij Magnus longe diuersus ab eo ad quem Ioannes Chrysostomus scripsit librum de sacerdotio. 479. a. b.
 Basilij regule monachorum cum Gregorio elucubrata. 385. c.
 Basilij vita scripta ab Helladio. 385. d. quæ Amphilochoij nomine fertur spuria. ibid.
 Bataui spectata in bello virtus. 683. e. 684.
 BELLEROPHONTÆVS morbus monachis calumniose a Gentilibus adscriptus. 710. a. b. c.
 Bellum

- Bellum Gothicum sub Valente triennale. 187. b. c.
 Bellum Gothicum sopitum. 232. b.
 Bellum inter Persas et Romanos. 133. c. d. e. 134.
 Belli Persici apparatus. 122. b. c.
 Belli aduersus Eugenium religiosus Theodosij apparatus. 677. c. d. e. 678. a. b. c. d. 679. a. b.
 Belli apparatus Eugenij. 678. b. c.
 Belli tempore non affligendi populi. 679. a.
 Belli apparatus quales esse debeant. 679. a.
 Bellum Theodosij aduersus Eugenium, in quo pietas aduersus impietatem dimicat. 681. d. e. 682. 683.
 Bellum aduersus Maximum, et Theodosij apparatus. 567. c. d. e. 568. a. 569. b. c. d. e.
 Bello decernit Theodosius cum Maximo. 570. a.
 Bella aduersus impios quo modo Christus gerat. 340. e. 341. d.
 Belli cædes non omnino sine aliquo piaculo. 689. a. b.
 Bellorum et cladum causa heresis et impietas. 387. e.
 Benedicti martyris Romæ sub Iuliano. 97. d.
 Beneuolus egregius confessor sub Valentiniano et Iustina. 517. a. b. c.
 Berænsis adolescentis confessio egregia coram Iuliano. 126. b. c.
 Berænsis ciuis libertas in filio apostata vituperando coram Iuliano. 126. b.
 Berythi ecclesia sub Iuliano incensa. 117. d.
 Bethelia pagus apud Gazam. 63. b.
 BIBLIANA martyris Romæ sub Iuliano. 97. d.
 Bibliothecam Constantinopolitanam curat Valens. 349. a.
 Bibliotheca Georgij Episcopi Ariani. 73. e. 74.
 BLANDITIIS Iulianus agit. 11. 12. 13. 16. 17. 18. Vide, Persecutio.
 Blefilla virtus. 471. b.
 Blefilla epitaphium, quod extat, cuiusnam sit. 471. c.
 Blefilla senior mater S. Paulæ. 470. d.
 Blefilla iunior filia S. Paulæ. 470. e.
 Blefilla spectata virtus. 471. b. c.
 Blefilla alia item Christiana. ibid. d.
 BOAS insula locus exilij. 5. c.
 Bona ablata a templis deorum, sunt data Theodosij iussu pauperibus. 608. d. e.
 Bona relinquere clericis a viduis vetuit Theodosius, sed eam legem reuocat. 630. e. 631. a. b. c.
 Bona relinquere clericis vetitum legibus Imperatoris. 267. b. c. d. 268. 269.
 Bonosiani heretici. 600. a. b.
 Bonosus hereticus. 599. e.
 Bonosi plures. 600. b.
 Bonosus Segestanus. ibid.
 Bonosus Hieronymi collactaneus. 324. b.
 Bonosus Aquileiensis monachus. 324. c.
 Borboritarum heresis. 361. c.
 Bosphorus Episcopus Colonie promotor Gregorij Nazianzenij. 301. a. ei succenset Gregorius. ibid.
 Bostreni a Iuliano excitantur in Titum. 66. d. e. 67. a. b. Iuliani ad eos litteræ. ibid.
 Bostrenorum Episcopi persecutio. 66. d.
 BRETAGNIO Episcopus Scytharum restituit Valenti. 307. b. c.
 Bretannionis Episcopi Scythæ fides laudata lege Theodosij. 446. e. 447.
 Bretannioni successit Gerontius. 307. b.
 Britannæ virgines ad Maximum missæ. 482. a.
 BURDEGALENSE Concilium contra Priscillianum. 511. d. e.
 Busiris martyr Ancyra. 36. b. c.

- Busiris martyr admiranda constantia. 36. c.
 Busiris hæretici, ac postea Catholici confessio. 36. c.
 C
 CAELESTIVM signorum in membra corporis humani vis, ex Priscillianistis. 457. d.
 Cælia Concordia Vestalis donata statua. 473. e. 474. a.
 Cælia Concordia Maxima Vestalis erexit statuam Prætextato. 474. a. b. c.
 Celibatus in Ecclesia custoditus. 516. d.
 Celibatus ministrorum sacrorum ab Apostolorum temporibus introductum. 516. d.
 Cerimonias Christianorum Iulianus transtulit in Gentilismum. 113. c. d. e. 114. a. b. c.
 Cerimonie et ritus Christianorum haud humano inuenta consilio. 113. e. 114. a.
 Cerimonie Ecclesiæ stuporem Valenti Imp. intulerunt. 246. d. e.
 Cæsaragustana Synodus contra Gnosticos. 454. e. eiusdem Actorum in locum suum restitutio, et emendatio. 455. a.
 Cæsaragustanum Concilium quando celebratum. 455. e. 456. a. Episcopi in eo damnati. ibid.
 Cæsareæ Cappadociae, antea Mazaca dicta, quando Cæsareæ rotari cepit. 25. e.
 Cæsareæ Cappadociae metropolis. 300. c.
 Cæsarienses quæ passi sub Iuliano. 25. e. 26. a.
 Cæsariensis sedis prærogatiua. 669. d. e.
 Cæsarienses ob Christianam fidem a Iuliano vexati. 25. e.
 Cæsariensium constantia, et animus in evertendis deorum templis. 26. b. c.
 Cæsariensium in eligendo Archiepiscopo contentiones, et Eusebij electio. 27. c.
 Cæsarius frater Gregorij Nazianzenij retinetur a Iuliano, et honoribus ornatur. 11. c. d. arguitur a fratre. d. e. 12. a.
 Cæsario irascitur Iulianus. 12. b.
 Cæsarius recedit a Iuliano. 12. b. c. idem fidei confessor. ibid. 13. a. b. c. eius victoria nobilis. 13. b. c.
 Cæsarius a Valente Imperatore bene habitus. 168. b. e.
 Cæsarius creatus Comes rerum priuatarum. 168. b. c.
 Cæsarius Præfectus Urbis creatus quis. 168. b. e.
 Cæsarius creatus Quæstor. 168. b. e.
 Cæsarij duo apud Valentem Imperatorem. 168. b. c.
 Cæsarius Quæstor terræ motu oppressus, sed Dei op. liberatus. 206. b. c. d. e. ad eum tunc Gregorij Nazianzenij epistola. 207. a. b.
 Cæsarij obitus. 207. c. d.
 Cæsarij funus. 207. e. 208. a.
 Cæsarius inter sanctos relatus. 208. a.
 Cæsarij scripta. 208. b.
 Calami tres Valentis perfracti non reddunt atramentum in exarando exilium Basilij. 248. a. 249. a.
 Calendarum Ianuarij superstitionem Ambrosius abrogat. 381. c. d.
 Calices a Donatistis perfracti. 103. b.
 Calimerus cum Maximo missus a Paulino Legatus ad Synodum Alexandrinam. 76. c. d.
 Calixenes Magnæ Matris sacerdos a Iuliano creatur Pessunte. 37. a. b. eius laudes. ibid.
 Calligonus eunuchus Valentiniani mortem Ambrosio minatur, nec impune. 542. b. c.
 Callistus scriptor rerum Iuliani. 135. b.
 Campitæ dicti Fideles, qui persecutionis tempore in campis agebant synaxes. 552. a.
 Canes lacerant sacrilegos Donatistas. 101. d. e.
 Canon de prærogatiua Ecclesiæ Constantinopolitanæ, cuius sit fidei b.

- fit fidei. 433. a. b. c. d. e. *statutus post discessionem Timothei Episcopi Alexandrini.* 446. b. c
 Canon Concilij Alexandrini de lapsis Episcopis restituendis. 77. b. c. d
 Canon Synodi Constantinopolitane de prerogativa eius Ecclesie erroris arguitur. 669. d. e
 Canon de recipiendis lapsis enodatur. 85. e
 Cnopus idolum in Aegypto. 607. a. b. eius templi demolitio. 607. b. c
 Cantus psalmodum in Ecclesia semper visitatus, non tamen ubique. 538. d. e. 500. a. Mediolani quando coeperit. 538. d
 Cantus in funere Casarii. 207. c
 Capitatae virgines sacrae in Africa. 103. e. 104. b
 Capitis Ioannis Baptistae translatio. 634. c. d. e. 635. a. b
 Capitolinum templum Iouis spoliatum squallet. 594. d. e
 Cappadociae recens facta diuisio, & eius metropolitanae ciuitates. 296. c. d
 Cappadoces afflictati a Iuliano. 26. e
 Capuanum Concilium. 598. b. c
 Carcerati ut relaxentur tempore Paschatis, Imperatores constituerunt. 195. e
 Cardinalatus Hieronymi assertionem ab ipso Hieronymo confutari. 405. b. c. d
 Cardinalatus S. Hieronymi obiectiones. 465. e. 466. a. eius primi assertores qui fuerint. 466. a. b. c
 Cardinales sine titulo non erant. 405. c
 Carnis esum execrantur Christiani in Quadragesima. 24. d. e
 Carnium esus illicitus Priscillianistis. 457. e
 Carina martyr Ancyrae. 35. e
 Carosa filia Valentis Imperatoris. 193. b
 Carthaginenses scholae disciplina soluta. 271. e
 Cartherius Abbas magister Ioannis Chrysostomi. 478. e
 Casius mons in Arabia. 41. c. d
 Casij montis templum a S. Ioanne Chrysostomo destructum. 533. d. e
 Cassianus legatus ad Iulianum cum socijs pro Donatistis. 100. a
 Cassiani erratum in historia. 339. a
 Castimoniales dictae virgines sacrae. 102. a. 103. c. quae passae a Donatistis. *ibid.*
 Castulus diaconus oratione Ambrosij liberatur. 539. e
 Cateruius Comes pietate insignis. 409. c
 Catholica fides ubi sit, inuenire ex Augustini sententia. 657. b. c
 Catholica Ecclesia penes quos esse dicenda sit. 210. a. b. c. d. e
 Catholica religio confessione demonum comprobata. 545. b
 Catholicam Ecclesiam apud se tantum esse Donatistae profitebantur. 210. a
 Catholicam Ecclesiam non esse tantum Donatistarum, contendit Ticonius Donatista. 210. d
 Catholici altercantes de voce hypostasis. 78. c. d. e. 79. 80.
 Catholicos distingui ab haereticis communionem Romani Pontificis. 394. b. c
 Catholici succensent Gregorio, quod cum Arianis mitius agat. 418. e. 419. a. quae in eum iactare soliti. 419. a. b. c
 Catholici muniti Dei praesidio. 402. e. 403. a
 Catholici inter se diuisi in Oriente. 277. e. 278. a
 Catholicorum congressus vitant haereticos. 209. e
 Catholicorum & haereticorum discrimina. 402. e
- Catholicorum praesidia aduersus haereticos. 340. e
 Cauernense Concilium Donatistarum. 693. a
 CECROPS Iulianus dictus. 39. c
 Celsus Praefectus occurrit Iuliano. 28. e
 Centuriones & eorum similes sugillantur. 154. c
 Centurionum calumnia de Hilario Episcopo. 62. e
 Centuriones & milites pro soribus excubant clericorum. 199. a
 Cerealis vir Consularis auunculus Imperatoris. 368. d. e. querit Marcellam accipere in coniugem. d. e. 369. a. b. c. Consulatus eius quando. 368. e. de eo inscriptio. 369.
 CHARRIS quid egit Iulianus. 128. c
 Chæreus locus Alexandriae. 75. a
 Chalcididis eremus. 325. d
 Chrysmata a Donatistis proiectum. 101. e. miraculum subsecutum. *ibid.*
 Christi statuam aeneam demolitus, suam Iulianus ponti. 68. b. c. d
 Christi nomen expressum per litteram, X, Iulianus intelligit. 40. d. e
 Christum hominem Dominicum vocabant Apollinarista. 357. d
 Christus quo modo dictus homo Dominicus. 356. e. 357. a. d. e. 358. a. Patres vsi sunt etiam his vocibus. 358. a. b
 Christum victorem inuitus cogitur Iulianus confiteri. 137. a. b. c
 Christiana religio firmiter solidata demonstratur ex vita Iuliani Apostatae. 138. d. e
 Christiana religio quam late pateret tempore Ambrosij. 543. b
 Christiana religio quo magis concutitur, magis firmatur. 169. d. e
 Christianae religionis cultum restituit Iulianus. 158. e. & privilegia Ecclesiae a Constantino data. 159. a
 Christianae religionis cum idololatria certamen in bello Eugeniano peragitur. 681. e. 682. 683. 684.
 Christianam religionem quibus creuisse putauerit Iulianus. 114. e. 115. a
 Christianae fidei propagatio tempore persecutionis. 345. a. b. c. d
 Christianae feminae ducentis filium ad martyrium dignum exemplum. 304. e. 305. a
 Christianae feminae constantiae & fidei dignum exemplum. 256. a. b
 Christianis proscriptionis bona restituit Iulianus. 7. d
 Christianos contumelia afficit, aut cogi ad sacrificandum vetat Iulianus. 7. d
 Christianorum dissensiones occasionem praebent detrahendi Iuliano. 8. a
 Christiani Galileorum nomine sugillati. 8. a. Vide, Galilaei.
 Christiani iussi lege Iuliani dici Galilaei. 105. c. d. e
 Christianorum praesentia miraculo sacra Iuliani perturbantur. 16. a. b
 Christiani sacro chrismate signati. 16. b. c
 Christianus signatus terrori est demoni. 16. c. d
 Christiani milites ihu offerre recusant. 20. e. qui incaute obtulerunt, reprehensi publice factum detestantur. 21. b
 Christiani soliti propinare in nomine Christi. *ibid.*
 Christianorum mos in signando Cruce pocula. *ibid.* c
 Christiani sub Imperatoribus infidelibus militantes in quibus non obtemperarent. 21. e
 Christianorum Constantinopoli degentium constantia in abstinento

- abstinendo a cibis infectis a Iuliano. 24. d. e. Antiochia tamen non abstinent. 55. e
 Christiani zelo religionis idola sub Iuliano confringunt. 36. d. 37. b. c. 38. 42. b
 Christianorum Ancyranorum de Iuliano querela. 36. d
 Christianorum duorum adolescentium sub Iuliano Ancyrae constantia & confessio celebris. *ibid.*
 Christiani se vltro deferunt magistratibus. 37. c. 38. b. c. 65. c
 Christianis adscriptum incendium Daphnitici templi. 50. d. e
 Christiani spretis edictis Principum ad martyres visendos currunt. 56. b
 Christianorum studium in humandis martyribus. 57. a
 Christianorum libertas in Christo praedicando, & deorum cultu irridendo. *ibid.* c
 Christianos a Gentilibus occidi libenter permittit Iulianus. 61. e
 Christiani ab Angelo a vinculis liberati. 68. e
 Christianorum caedes Alexandriae ob sacra Mithrae effossa. 70. c. d
 Christianis quibus dolis bona abriperet Iulianus. 96. d. e
 Christiani Romae damnantur morte sub Iuliano magiae obtentu. 98. c
 Christianos exuit privilegijs Iulianus. 105. e. 106. a. b. c
 Christiani a Iuliano tributis onerati pro bello Persico. 106. c
 Christianorum leges iustissime a Iuliano deluse. 107. a
 Christianos Iulianus cogit ad seruanda consilia Euangelica, qua arte. 107. a. b
 Christiani ut sacrilegi a Iuliano vexati legibus. *ibid.* b. c
 Christiani a Iuliano vetiti militare. *ibid.* c. d
 Christiani a docendo prohibentur. 107. d. e. non autem a discendo. 108. e. 109. a
 Christiani humaniores litteras discere vetantur a Iuliano. 109. a. e. 110. a
 Christiani doctores qui scholas deseruerunt sub Iuliano. 111. b. eosdem docere permittunt Valentinianus & Valens. 172. e
 Christiani barbari a Iuliano nominati. 111. a. b
 Christiani ut faciles ad credendum sugillati a Iuliano. *ibid.*
 Christianorum mos peregrinos comitandi. 511. a
 Christianorum ritus in Gentilismum transferre studuit Iulianus. 113. e. sed frustra. 114. c. item & disciplinam. *ibid.* e. 115. a
 Christianorum res haud imitari a non Christianis valent. 114. b. c. d
 Christiani in cleemosynis effusi, teste Iuliano. 115. b
 Christiani hospitales. *ibid.* a. b
 Christiani soliti destruere loca dyis Manibus dicata. 121. e. 122. a
 Christianorum exequia ne interdum agantur, prohibet Iulianus. 122. a. b
 Christiani praenunciant Iuliani interitum. 126. d. e
 Christiani exultarunt obitu Iuliani audito. 139. b. c
 Christiani deos Gentium derident. *ibid.* b. c. d
 Christianorum erga Deum fiducia & spes certa. 144. a. b
 Christiani sub Iouiano Imperatore respirant. 158. d. e
 Christiani quomodo deputati custodiae templorum. 185. e
 prohibitum lege Imperatoris. *ibid.* c
 Christiani magnis animis insipientes in templa deorum. 185. e. 186. a
 Christianos scenicos esse, illicitum. 311. d
 Christianorum effusa largitas in erogando eleemosynas. 480. e. 481.

- Christiani cupidi sepeliri apud martyres. 486. b. c. d
 Christiani optimi cur calumniam passi haereticis Priscillianis. 525. b. c
 Christiani optimi cur interdum Manichaei vocati. 348. d. 525. c.
 Christiani demolientes templa & idola, nihil sibi ex eis vendicabant. 595. b. c. cefferunt ea pauperibus. 608. d. e
 Chromatij nomine commenticia epistola. 582. a. b
 Chronopius Episcopus damnatus, dum appellat Imperatorem, ab eo reijcitur, & poena multatur. 223. b. c
 Chrysofomus. Vide, Ioannes Chrysofomus.
 Chrysantius philosophus vocatus a Iuliano. 4. c. d
 CIBARIA omnia inquinata tabo idololatriae Antiochiae. 55. b. c
 Cilices praesto sunt Nectario. 447. e
 Cinedi cum Iuliano. 15. a
 Ciuitates Italiae a Maximo deuastatae. 551. a. b
 CLADES Thessalonicensium. 612. e. 613. a. 614. a. b. 615.
 Clades illata a Gothis. 393. c. d
 Clariuatis matrona Priscillianista vnco tracta ad necem. 512. e
 Claudius & Secundianus Ariani agunt de cogendo Concilio Aquileiensi. 423
 Claudianus carus Iuliano. 14. c
 Claudianus schismaticus partis Vrsicini. 424. e
 Claudianista Donatista. 694. d
 CLEARCHVS eximit a nece Maximum philosophum. 171. e. 172. a. b
 Clementia Theodosij mirifice praedicata, etiam a Gentilibus. 564. d. e. 571. a. b. c. 679. e. 680. a. 688. a. b. c. d. e
 Clementia Theodosii a ministris reprehensa, quod daret occasionem delinquendi. 613. e. 614. a
 Clementiae virtus in Imperatore commendata. 270. d. e. 171. a
 CLEMENTIS VIII. mensa opipara, sed pauperibus parata. 198. d
 Clementianus Tribunus minister necis Gordiani martyr. 98. b
 Cleri Romani pars deterior commota in S. Hieronymum. 676. a
 Cleri componendi studium in Ambrosio. 380. a
 Clerici ne quid capiant ex testamento feminarum, lex Theodosij. 630. e. 631. a. b. corrigitur ab eodem Theodosio. 631. b. c. d
 Clerici forum seculare vitare coguntur. 223. b. & sacerdotes de laicis iudicant, non contra. 451. b. c
 Clerici patres monachorum. 507. e
 Clericos immunitate frui ante certum tempus prohibent Valentinianus & Valens. 185. d
 Clerici extra dioecesim ordinati. 237. c
 Clerici immunes a tributis. 537. d. e
 Clerici non exiguntur tributum a Catholicis Principibus. *ibid.* d. e. 538. a. b.
 Clericis concessum privilegium qui probati essent. 185. d
 Clerici Romae nonnulli inbianes bonis secularium. 267. b. c. d. e. 268. a. b
 Clerici aliqui inbianes morti aliorum, ut rapiant bona relicta. 268. c. d
 Clericis solis denegatae successiones. 269. a. b
 Clericos & monachos militare cogit Iulianus. 68. e
 Clerici delictosi taxantur. 198. e
 Clericis aliquid ex testamento accipere vetitum lege Valentiniani. 267. b. c
 Clerici mulierum domos frequentare prohibentur. 267. c. d
 Clerici

Clerici aucupantes munera feminarum. 298. a. b.
 Clerici aliquot in Vrbe persequuntur S. Hieronymum. 506. e. 507. a.
 Clerici cur aliquando prohibiti fieri monachi. 455. e.
 Clericorum tonsura ab Ammiano subobscurè tacta. 70. e.
 Clericorum & monachorum vestium color. 681. b. c.
 Clericorum Romanorum doctrina tempore Hieronymi. 507. c. d.
 Clericorum immunitas a Gratiano concessa. 381. d.
 Clericorum privilegium a Theodosio indultum. 427. c.
 Clericorum & Ecclesiasticorum omnium auaritia cohibita lege Imp. 267. b. c.
 Clericorum auaritiam compefcuit Gratianus. 409. c.
 Clericorum delectum qualem habuerit Ambrosius. 381. b.
 Clerici ex corporis habitu ab Ambrosio cogniti. 381. a. b.
 Clericorum fores stipate a militibus & Centurionibus. 199. a.
 Clericorum officium fuisse mortuos humare. 203. a.
 COCORVM princeps insultans Basilio quid responsi ab ipso Basilio accepit. 248. c.
 Codices sacri sublatis a Donatistis. 104. c. d.
 Cœmeteria Vrbs visitare solitus sanctus Hieronymus. 324. c.
 Collatio Hilarij cum Auxentio presentibus Episcopis decem coram Quæstore. 215. e.
 Collecta indicta ab Augustino pro dissoluendo ære alieno. 655. e. 656. a.
 Collyridiani hæretici. 359. c. d. e.
 Color vestium clericorum quis olim. 681. b. c.
 Competentibus quando traderetur symbolum. 539. c.
 Comes Orientis curatur a Iuliano Saba. 256. e.
 Concilium Adrumetinum. 692. b.
 Concilij Alexandrini Synodalis epistola. 80. a. b. c.
 Concilium Alexandrinum sub Athanasio. 75. e. 76. 77.
 Concilium Alexandrinum sub Iouiano Imp. 160. b.
 Concilium Alexandrinum contra Eunomium diuinitatem Spiritus sancti asserit. 78. a.
 Concilium Antiochenū sub Iouiano Imperatore. 162. d. e. 163. a. 164. a.
 Concilium Antiochenum sub Gratiano. 394. d. e. 395. a. b.
 Concilium Aquileiense ab Arianis quando petiit ab Imperatore. 423. b. c.
 Concilium Aquileiense. 448. e. 449. a. b. c. Episcopi eius Concilij viri sanctissimi. b. c. d. Acta eiusdem. 450. a. epistola ad Imperatores. 451. e.
 Concilium in Armenia, cui interfuit S. Basilius. 282. e. 283. a.
 Concilium Bagaiense Donatistarum. 692. b. c.
 Concilium Burdegalense contra Priscillianum. 511. d. e.
 Concilium in Caria celebratum. 194. d.
 Concilium Cauernense Donatistarum. 693. a. aliud Concilium Donatistarum. 694. c. d.
 Concilium Capuanum. 598. b. c.
 Concilium Arianorum in Galatia. 237. e.
 Concilium Cæsaragustanum contra Gnosticos. 454. e. 455. a.
 Concilium Constantinopolitanum Oecumenicum. 427. e. 428. collectum opera Damasi. 428. d. 429. 430. 431.
 Concilio Constantinopolitano quinam interfuerint. 429. b. quæ in eo gesta. c. eiusdem fidei symbolum. 431. a. 432. d.
 Concilium Constantinopolitanum ex Damasi epistola elicit doctrinam de Spiritu sancto. 430. d. e. ab eodem confir-

matum Oecumenici nomen sumit. 434. d. eius rei causa. 438. b.
 Concilio Constantinopolitano quenam hereses damnata. 431. d.
 Concilij Constantinopolitani canones de sede Constantinopolitana. 433. a. 463. e.
 Concilij Constantinopolitani canones ab Ecclesia Romana recepti. 431. a. & quare non omnes. 437. e.
 Concilium Constantinopolitanum cur ab Imperatore confirmationem petat. 434. e.
 Concilij Constantinopolitani subscriptionum censura. 434. d.
 Concilium Constantinopolitanū vt esset Oecumenicum, Damafus decreuit. 438. b. c. d.
 Concilij Constantinopolitani locus Concordia nominatus. 441. a.
 Concilij Constantinopolitani decretum de probandis Catholicis. 446. e.
 Concilij Constantinopolitani ad Synodum Romanam litteræ. 461. b.
 Concilium Constantinopolitanum a Theodosio conuocatum. 488. c. quid in eo gestum. 489. b.
 Concilium Constantinopolitanum tertium. 488. c. d.
 Concilium Constantinopolitanum quartum. 690. d. e.
 Concilium Hipponense. 676. e. 677. a.
 Concilium in Illyrico. 179. a. b. c. Synodica ex eo. ibid.
 Concilium Laodicenum quando celebratum. 730. a. b. c. 731.
 Concilium Lampfacenum quando celebratum. 170. a. b. 173. a. b. c. 174.
 Concilij Lampfaceni legatio ad diuersos Episcopos. 174. e.
 Concilij Lampfaceni res gesta. 174. a. b. c. 175.
 Concilium Mediolanense contra Iovinianum. 624. a. b. qui Episcopi interfuerint. 625. a. b.
 Concilium Romanum contra Auxentium. 220. a. b. c. d.
 Concilium Romanum contra Ursacium & Valentem. 221. c. d.
 Concilium Romanum sub Siricio Papa pro rebus Africane Ecclesie. 516. c. d.
 Concilium Romæ a Damaso indictum in causa Flauiani & Paulini. 453. c. d. e.
 Concilium Romæ sub Damaso habitum. 458. e. eorum qui interfuerunt nomina. 459. c. cur Orientales non interfuerint. d. 461. e. 463. c. Acta eiusdem. 464. a.
 Concilium Romanū contra Apollinarem. 349. c. d. e. 350. Anathematismi in eo. 352. b. 353. a. b.
 Concilium Romanum sub Siricio. 516. c.
 Concilium in Sicilia congregatum de Legatis Orientalium Episcoporum ad Liberium. 178. c.
 Concilium Sydæ habitum contra Massalianos. 492. d.
 Concilium Tarsense ab Arianis impeditum. 194. c. d.
 Concilium Treuerense sub Maximo. 522. d. e.
 Concilium Tyanense in Cappadocia. 181. a. b.
 Concilium Tyanense obedit litteris Liberij Papæ in restituendis depositis Episcopis. 178. a. b.
 Concilium Valentinum. 366. a. b.
 Concilia ab hæreticis celebrata tempore Basilij. 173. d.
 Concilium petentibus congregari ab Imperatore quid responsum a Valentiniano. 170. a. b.
 Concilium congregare sine Romani Pont. auctoritate numquam licuit. 428. e.
 Concionatorem aliquid interdum tacere expedit, quod non sit necessarium ad astruendam fidem Catholicam. 292. a. b.
 Concordia dictus locus Synodi Constantinop. 441. a.
 Concordia Occidentalium in fide sub Liberio. 177. c.
 Confessio

Confessio Legatorum ad Liberium Papam ab hæreticis data. 176. c.
 Confessio Publicæ sanctimonialis. 57. d. e. 58.
 Confessionis auricularis testimonium Paulini. 374. a.
 Confessores Alexandrini sub Lucio & Valente. 336. d. e. 337. a. Heliopolim in Palestina amandati. 337. c. d. e.
 Confessores Edeffeni octoginta exules. 305. e.
 Conflagratio templi Daphnitici. 43. e. 44. 45. 49. e. 50. b. c. d. 51. b. c.
 Confirmatio Synodi petitur a Theodosio, qua occasione. 434. c. d.
 Constantia ciuitas in Palestina: eius Ecclesia subiecta Gazensi Episcopo. 60. c. d.
 Constantiæ exempla in non prodendis Christianis. 348. e.
 Constantiæ & fidei dignum exemplum in femina. 256. a. b.
 Constantiæ exemplum. 511. a. b.
 Constantij obitu gaudet Iulianus. 4. e.
 Constantij magistratus Christianis insensu. 5. a. b.
 Constantius deterior habitus Iuliano. 5. a.
 Constantius Manicheus conuersus ad fidem Christianam. 348. c. d.
 Constantius per litteram, K, expressus a Iuliano. 40. e. 41. a.
 Constantij magistratus male habitus a Iuliano. 5. a. b.
 Constantij effusa expensa Palatii. 6. c.
 Constantij tonsor prædiues. ibid.
 Constantinopolis rerum omnium copia circumfluens. 241. e.
 Constantinopolis in discrimen adducta liberatur a Sarracenis. 293. c. d.
 Constantinopolis patria Iuliani. 2. b.
 Constantinopolis terræ motu concussa. 116. c.
 Constantinopolim quando venerit Gregorius Nazianz. 399. b. quamdiu ibi fuerit. c. coactus eo proficiscitur. 400. a. a Synodo missus Antiochena. c.
 Constantinopolitanam bibliothecam Valens auget & instaurat. 349. a.
 Constantinopolitana Ecclesia ab Arianis vexata. 241. a. b. 242. c. d. e.
 Constantinopolitanæ Ecclesie post Eudoxij obitum procellæ. 241. a. eiusdem status. 399. a.
 Constantinopolitanæ Ecclesie status ante aduentum Gregorij. 402. a. eiusdem in discessu. 441. d.
 Constantinopolitanæ sedis prerogatiua an decreta in Concilio Oecumenico Constantinopolitano. 433. b. c. d. actum in Synodo de ordinando successore Meletij. 435. e. 436. 437. Episcoporum altercationes. 439. b. c. d.
 Constantinopolitanæ sedis primatus, & de ea re canones Concilij Constantinopolitani. 433. a. 446. b. 463. e.
 Constantinopolitanæ Ecclesie prerogatiua falso arguitur. 669. d. e.
 Constantinopolitanum Concilium Oecumenicum qua occasione celebrari ceptum. 427. e. 428. a. b. collectum opera Damasi. 428. d. e. Episcopi digniores qui interfuerunt. 429. a. b. c. Acta eius. 429. d. e. primum causa Maximi ventilata. 429. d. e. editum in eo volumen fidei Occidentalium, nempe Damasi. 430. b. c. canonum singulorum sancientorum causa. 430. d. e. agunt Patres de Spiritu sancti diuinitate. 430. e. 431. a. Symbolum fidei ibi scriptum. 431. b. c. secuta approbatio Nicæne fidei, & damnatio hereticorum. 431. c. d. e. de seruandis diocesis limitibus actum. 432. d. canones. 432. 433. 434. 435.
 Constantinopolitanum Concilium posterius. 459. d. e. epistola Synodalis ad Damasum. 461. a. b. c.
 Constantinopolitanæ Synodi epistola ad Theodosium.

434. a. b. petierunt confirmationem Synodi, & cur. 434. a. b.
 Constantinopolitanæ Synodi subscriptionum censura. 534. d.
 Constantinopolitanæ Synodi Episcopi iuniores quales. 437. e. 438. a. b.
 Constantinopolitana Synodus vt esset & diceretur Oecumenica, id ex Damaso. 438. b. c. d.
 Constantinopolitanæ Synodi Episcopi quales. 444. d. e. eorumdem iactantia. 446. a.
 Constantinopolitanam Synodum metropoles non constituisse. 447. d.
 Constantinopolitanæ Synodi ad Romanam litteræ. 461. b. eiusdem legatio. 462. b.
 Constantinopolitana Synodus tertia. 488. c. d.
 Constantinopolitana Synodus quarta. 690. c. d.
 Constantinopolitani Catholici Legatos mittunt ad Valentem. 241. c. d. e. Legati vero omnes igne & aquis absumpti. 241. d. e. 242. a.
 Constantinopolitani execrantur esum carnum in Quadragesima. 24. d. e. 25. a.
 Constantinopolitani priuilegijs donati a Iuliano. 25. b.
 Cor Regis in manu Dei, reserpatum a Themistio. 170. e.
 Corona sacerdotalis pretiosa. 361. e. 362. a.
 Corpore vitiatos sed probos ordinandos censet Timotheus. 513. e.
 Corpore defuncti nondum tumultato, offerri solitum sacrificium. 586. e. 587. a.
 Consecratio basilicæ Apostolorum Constantinopoli. 272. d.
 Consecratio Pontificum idolorum. 3. c. d. e.
 Confobrinus inire inter se matrimonium vetuit Theodosius. 631. e. 632. a.
 Consubstantialis vox an ex necessitate fidei exprimenda. 291. c. d.
 Consuetudines variae in Ecclesia non improbantur. 502. a.
 Consuetudo leniter tollenda. 644. e. 645. a.
 Consulatus Honorij infantis in cunis. 516. b. c.
 Consulatus Paulini. 709. a. b. c.
 Consules cur creati non fuerint anno Christi 375. & an vere non creati. 366. e.
 Controversia inter Orientales & Occidentales ob nomen hypostasis. 320. a. b.
 Controversia inter Paulinum & Meletium quo modo conciliata. 327. b. c.
 Conuersio filij sacerdotis ad fidem. 54. c. d. e. 55.
 Conuersio Augustini. 105. c. d. e.
 Conuiuium a Maximo Imperatore exhibitum Martino. 524. a. b.
 Conuiuium Augustæ vxoris Maximi exhibitum Martino. 524. d. e.
 Conuiuium quotidianū exhiberi solitum a Clemente VIII. pauperibus. 198. d.
 Conuiuium in ecclesijs peragi vetuit Ambrosius. 381. c.
 Conuiuium sanctorum a calumnijs defensa. 198. c.
 C-R-V-X coronata in extis animalium Iuliano sacrificantem apparuit. 15. e. 16. a. e. item in celo, & in vestibus, cum templum Hierusalem construere parant. 120. a.
 Crux signum exercitus Theodosij. 682. b. c. d.
 Crux gemmata. 682. d.
 Crux gemmata sculpta ad sepulchrum Probi. 719. b.
 Crux arma Theodosij, qui Cruce vicit. 685. a. b. c.
 Crucem ferream gestabat in pectore sancta Macrina. 398. a.
 Crucis signum in anulo ferreo. 398. a.
 Crucis & reliquiarum cultum irridet Iulianus. 105. d.
 Crucis signo militans Gothi, & vincunt. 266. e. 267. a.
 Crucis signum a Labaro delet Iulianus. 19. a.
 Crucis virtute barbari cohibiti. 168. e. 169. a. b.
 Crucis

Crucis signum in capite Urbis Constantinopolitane a Constantino positum obruitur a Iuliano. 25.a
Crucis cultum obiectare solitus Christianis Iulianus. 105.d.
Crucis signum aequae ac Iulianus recentiores heretici exhorrescunt. 105.d.e
Crucis signum et reliquias in monile gestandi consuetudo. 398.a
Crucis signi hieroglyphicum apud Aegyptios. 607.e.
 608.a
Crucis signum apparet in caelo et in vestibus. 120.a.b
CTESIPHON munitio Persarum, quid ibi Iulianus. 131.a
Ctesiphontis in Persia descriptio. 131.a
CVBICVLARII Constantij quae passi sub Iuliano. 5.b.c.d.e
Cubicularius Imperatoris Valentis dat poenas contumeliae in Aphaatem dictae. 254.c.d
CYCLVS Paschalis Theophili quando coepit, et quando desinit. 422.c.d
Cyri Theodori iambi pro Gregorio aduersus Basilium. 298.a
Cyriacus Adanorum Episcopus magister Nectarij. 447.e
Cyriacus Episcopus martyr sub Iuliano. 121.e
Cyrinus Notarius male multatus. 5.d
Cyrillus diaconus quae passus ab Heliopolitanis. 64.e
Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus confirmatus in sede. 463.a.b.c
Cyrilli Episcopi Hierosolymorum obitus. 534.b
Cyzicena Ecclesia a Iuliano vexata. 37.d
Cyri Episcopus Eunomius ordinatur. 193.d

D

DAEMON Iuliani speculator a monacho orationibus praepeditur. 129.d
Demonibus vsus Iulianus pro nuncijs. 129.b.c
Demon loco Genij exagitat Iulianum. 132.d.e
Demon in Hebdomo quid de victoria Theodosij. 688.e
Demones veritatem fidei consententur. 545.b. torquentur et fugantur ab Ambrosio, et martyrum reliquijs. ibid.e
Demonibus ad Ambrosium perdendum missi eum adire non possunt. 546.c
Demonibus in obsessis consententur gloriam martyrum. 545.b
Demonibus consententur se nihil posse aduersus Ambrosium. 546.c
Demonibus exhorrent reliquias sanctorum martyrum. 64.d
Demonibus pauent Christianum signaculum. 16.b.c.d
Dafrosa martyr Romae sub Iuliano. 97.d.e
Damasci ecclesiae incensae a Iudaeis sub Iuliano. 117.d
Damasus legatus cum socijs a Liberio. 180.d
Damasci electio. 197. a. b. ante Vrsicinum facta. 199.c. quae in eum molitus Vrsicinus schismaticus. ibid. c.d.e. 200.
Damaso fauent Patres omnes. 199.c.d. 200
Damasum falso quidam criminantur. 199.d. 200.c
Damasci criminatores confutantur. 200.c.d
Damasus accusatur adulterij. 200.c
Damasus virgo. 200.e.d
Damasus pro innocenti femina scribit ad Imperatorem Valentinianum. 203.c.d
Damaso restituitur basilica rescripto Imperatoris. 205.c
Damasus Papa contra Auxentium Romae Concilium congregat. 220.b.c.d
Damasci et aliorum Episcoporum epistola contra Auxen-

tium. 220.c.d.e
Damasus Papa cur non statim damnauit Auxentium. 221.e. 222.a.b
Damasci tempore plures Synodi Romae sunt celebratae. 221.d
Damasus Papa mittit legationem ad Valentem aduersus Arianos. 244.a
Damasci epistola ad Orientalem Ecclesiam. 280.e
Damasus accepta legatione Orientalium, consolatur eos literis. 280.e. 281.a.b
Damasus quae ad Athanasium rescripsit. 281.b.c
Damasci studium erga Basilium cur frigidescere coepit. 285.d
Damaso datum rescriptum a Valentiniano Imp. aduersus clericorum auaritiam. 267.b.c
Damasci consensu lex aduersus clericos data creditur. 269.c.d
Damasus et Occidentales Episcopi in suspensionem inducti de fide Basilij. 315.b.c
Damasus suspendit iudicium suum de Basilio relatione plurimorum. 317.a.b
Damasci cum Basilio contentio absque charitatis et communionis detrimento. 319.c
Damasus et alij Occidentales a Basilio sugillati turpi nota: sed an iure? 319.c.d.e. 320.a.b
Damasus iudicat communicandum cum Paulino Antiocheno. 327.c.d. 328.a
Damasus quid de tribus hypostasibus scripserit. 328.c.d
Damasci Papae diaconus quid passus Alexandriae ab Arianis. 338.a
Damasus Paulino et non Meletio communicandum scribit Hieronymo. 327.d.e. idem ipse praestat post electionem Flauiani. 453.c
Damasci de Meletio sententia. 328.a
Damasus agit Romae Concilium contra Apollinarem. 349.d.e. 350.a.b
Damasus Papa scribit ad Paulinum de recipiendo Vitale. 350.d.e. 351.a
Damasci anathematismi. 352.b.c.d.e. 353.a.b
Damasus Apollinarem et Timotheum damnat. 351.c
Damasci epistola de damnatione Timothei. 351.e
Damasci Synodi canones aduersus haereses sui temporis. 352.b
Damasus excommunicat violatores Nicenae fidei, licet defunctos. 353.d
Damasus damnat haeresim Millenariorum. 353.e
 354.a
Damasci Synodus, cuius meminit Iustinianus in epistola ad Ioannem. 353.e
Damasci litterae commenticiae ad Aurelium. 365.d.e
Damasus Papa mittit ad sanctum Ambrosium Simplicianum. 372.e
Damasus Papa restituit Petrum Alexandrinum. 377.d
Damasci laudes. 394.b
Damasci communionem probari Catholicos. 398.b.c
Damasci epistola ad Paulinum Antiochenum a Theodoro relo in nomine deprauata. 396.b.c.d.e. in Concilio Constantinopolitano violata. 430.b.c
Damasus saepe consuluit Hieronymum litteris. 404.d.e
Damasci ad Hieronymum litterae. 404.d
Damasci fides edicto Theodosij commendata. 417.a
Damasus Papa fauit Gregorio Nazianzeno. 417.e.
 418.a
Damasus agit apud Theodosium pro Ecclesia Orientali ab haeresibus subleuanda. 421.e. 422.a
Damasus turpissimis calumnijs a schismaticis exagitatus. 424.e
Damasci iudicium quale. 425.a.b
 Damasci

Damasci studio conuocari iussi Episcopi ad Synodum Constantinopolitana. 428.d.e
Damasci auctoritate damnatur Macedonius. 428.d
Damasci volumine fidei editum in Concilio Constantinopolitano. 430.b.c.d. receptum a Synodo. d.e
Damasus statuit ut Concilium Constantinopol. diceretur Oecumenicum. 438.b.c.d
Damasus Synodum Constantinopol. confirmat, et Oecumenicam vocat. 434.c. eius rei causa. 438.b. 445.a
Damasus ob Flauiani electionem agit cum Imperatoribus de cogenda Romae Synodo generali. 453.c. cum iustis de causis tolerat. 464.b
Damasus subodoratus statuta ab Episcopis Constantinopoli congregatis, de praerogatiua sedium decretum edidit. 464.b.c.d
Damasus apud se retinuit S. Hieronymum. 466.e
Damasus Hieronymo vitur in epistolis Synodalibus scribendis. 465.e
Damasus Papa restituit Gentilibus Senatoribus. 474.e
Damasci obitus. 497.c. Pontificatus et vitae anni. d. in eius Titulo facta miracula. e. 498.a. viuens caecum sanat. c. puerum in fontem baptismalem lapsum incolumem reddit. 499.e
Damasci miracula B. Laurentio tribuunt Vrsicini assecla. 498.b
Damasci scripta. 398.d. eiusdem epigramma de fonte baptismatis in Vaticano. 499.b
Damasci ecclesia, et ornatus. 498.e. platoniam ab eo structa ad Catacumbas quid. e. 499.a. in basilica Vaticana quid struxerit. b
Damasci Actis adiecta. 500.a
Damasus quomodo acceperit a Hierosolymorum Ecclesia Alleluia. 500.b
Damasci ordinationes. 500.c
Damasus basilicam ad Viam Ardeatinam, et ad Theatrum Pompeij edificat. 498.e
Damasus in basilica sua sepultus Via Ardeatina, in S. Laurentij basilicam transfertur. 500.e
Damaso mortuo, viginti dies cessat Pontificatus. 500.e
Damasum modum psallendi praescripsisse, falsa assertio. 500.a
Daphniticum oraculum redditur mutum. 44.b.c
Daphniticum templum quando exustum. 42.e. 43.d.e. 44.a.b. 45. 49.e. 50. cur ex parte tantum exustum. 51.b.c.
 Iulianus illud luget. 51.e. 52.a
Daphnitici Apollinis simulacrum. 52.e. 53.a
DEBITORES confugientes ad ecclesias non dimittantur sine cautione. 655.d.e
Decimae et primitiae persoluenda. 464.e
Decimas dandas sacerdotibus, Roman. Concilio decretum. 464.e
Decreta impia Iuliani praetextu iustitiae. 106.e. 107.a
Decretum de lapsis Episcopis restituendis elucidatum. 85.d.e. 86. Vide, Lapsi Episcopi.
Dedicatio Apostolorum basilica Constantinopoli. 272.d
Defunctorum animas precibus adiuuari. 720.d
Defunctorum corpora sub terra, non desuper condenda. 332.e
Defunctorum animas leuari meritis martyrum. 486.b.c.d
Defunctorum animas iuuari sacrificijs. 586.c.d
Defuncti corpore nondum tumulato, offerri solitum sacrificium. 586.e. 587.a
Defunctorum memoriae nihil detrahendum piorum rituum. 645.b.c.d
Defunctorum animas precibus adiuuari viuentium. 207.e
Defunctorum animas leuari suffragijs. 650.b.c
Defunctus curat res filij viuentis. 575.c

Delicta sibi effingentibus ad declinanda sacerdotia fidem habendam, cautum est. 366.b
Delphinus Episcopus Burdegalensis. 455.a. reicit Priscillianum. 456.b
Demetrius filia Flauiani. 722.e
Demophilus subrogatus in locum Eudoxij in sede Constantinopolitana. 240.e. 241.a
Demophilus iubetur a Theodosio ecclesias reddere Catholicis. 415.e. 420.a
Demophili Episcopi Ariani obitus. 530.a
Demosthenes princeps coquorum Valentis quid a Basilio audiuit. 248.c.d
Depositum viduae defendit Ambrosius. 580.a.b
Deus in nos etiam inuitos confert beneficia. 148.d
Deus tempore persecutionis dilatat Ecclesiam. 344.e
Dei providentia declarata in Iuliani interitu. 144.a.b.c
Deum quatenus nos intelligere existimandum. 386.e
Deorum cultus a Iuliano restituitur. 2.c.d.e
Deorum Mater contumelia affecta. 36.d.e
Deorum potentia derisa ob Iuliani mortem. 139.d
Deorum nomen Angelis et sanctis tributum. 353.c
Deorum Aegyptiorum fana et simulacra a Graccho Praefecto deiecta. 482.d.e
Deuterius Episcopus Donatista. 211.c
Dij Gentium derisi a Christianis post obitum Iuliani. 139.d.e
Dij Gentium quales sint, in Iuliano demonstratum est. 133.a.b
Dij Aegyptij abdicati. 606.e. 607. 608. 609.
DIACONOS coniugatos cum vxoribus permanere in Africa vetat Siricius. 516.d
Diaconi Constantinopolitani scelus. 630.c.d
Diaconissa ne iuniores ordinarentur. 630.c.d
Dieteria Antiochenorum in Iulianum. 38.e. 39.b. in eum dem auilicorum in Gallijs. d.
Dieteria, et, cum, in, varie in hymno glorificationis. 292.e. 293. 294.
Die Dominico Priscillianiste ieiunabant. 455.d.e
Didymus cognouit interitum Iuliani. 138.b.c
Didymi Alexandrini lucubrationes. 527.c
Didymus Alexandrinus laudatus a Ruffino. 342.c.d
Didymus bis caecus redditus. 342.e. seducit sequentes se Melaniam et Ruffinum. 342.e
Didymus Hieronymum docet. 527.b
Didymus Alexandrinus magne aestimationis apud Hieronymum. 527.d.e
Didymus factus Origenistarum fautor deploratur ab auctore. 574.e. 575.a
Didymus pro qualitate audientium propinabat doctrinam. 675.b.
Didymi aetas. ibid. c
Didymi lucubrationes. ibid. c. d
Didymus monachus. 675.d.e
Dignitatum cupiditas Paulinum ad haeresim traxit. 386.e
Dynamius Engolismensis Episcopus. 715.a
Diocletianus quo anno Christi imperare coepit. 366.d
Dioclis obitus crudelitate Valentiniani Imperatoris. 201.a. b. creditus martyr, sicut Theodorus et ipse iussus innocenter occidi a Valentiniano. ibid. b
Diodori Episcopi exulante Meletio res gesta Antiochie. 253.c
Diodorus cum Flauiano curat Ecclesiam Antiochenam post Meletij exilium. ibid. b
De eodem Diodoro. 255.a
Diodorus ordinatus Episcopus Tarfi a Meletio. 400.d
Diodorus a S. Basilio acceptus. 286.a.b
Diodorus Tarsensis studet Nectario. 445.d.e
 Diodori

Diodori Tarsensis fides laudata a Theodosio. 446. d
 Diocesum limites seruandos ex prescripto Niceni Concilij, & statutum in Concilio Constantinopolitano, 432. d. e. 433. a. b. c
 Diocesis Ecclesie Constantinopolitane. 433. c. d
 Diogenianus Episcopus Albigenis. 715. a
 Dionis locus restituitur. 495. a
 Dionysii Mediolanensis Episcopi e Cappadocia Mediolanum translatio. 371. b
 Dionysii Episcopi Mediolanensis corpus a S. Basilio missum ad S. Ambrosium. 372. c
 Dioscorus Vicarius Galliarum persecutor. 99. e
 Dissensionis inter Augustinum & Hieronymum origo. 700. d. e. 701. a. b
 Dispensandi matrimonium illegitime contractum Principes sibi male usurparunt facultatem. 632. d
 Disputatio publica cum hereticis decreta coram Theodosio. 488. e. 489. a. b. c. e. 490. a
 Disputare de fide, non esse monachorum, sed Episcoporum. 403. e
 Disputatio rerum fidei non facienda coram iudicibus laicis. 520. d. e. 521. a. b. c
 Dissensiones inter S. Epiphanium & Ioannem Episcopum Hierosolymitanum. 645. d. e
 Diuinitio demonum. 601. b. c
 Diuina prouidentia in suis defendendis. 536. d. e
 DOMITIVS monachus Persa redarguit Iulianum Nisi sibi agentem. 129. a. b
 Dometij monachi Persa martyrium. 129. a
 Dominica uxor Valentis. 392. c
 Dominica Palmarum. 539. c
 Dominico die ieiunare, Priscillianistarum mos. 455. d. e
 Dominicum Aureum Antiochenum sub Arianorum potestate. 48. a
 Domini legatio ad Maximum qualis. 549. c. d. e. 550. a
 Dominus deceptus a Maximo. 549. d. e
 Donatus Episcopus que passus a Donatistis. 102. b
 Donatus filius Nini occisus a Donatistis. 101. d
 Donatus grammaticus preceptor S. Hieronymi. 324. b
 Donatus Episcopus Epiri. 715. b. c. ab eo draco extinctus. ibidem.
 Donatus Episcopus Aretinus martyr sub Iuliano. 97. a
 Donati Carthaginensis Episcopi Donatistarum obitus. 208. b
 Donatistarum legatio ad Iulianum. 100. a
 Donatistarum mira adulatio. 100. b. c. ab Augustino reprehensa. ibid. d
 Donatista exules restituti a Iuliano. 100. a. b
 Donatistarum furor aduersus Catholicos sub Iuliano. 101. b. c. d
 Donatista inuadunt ecclesias, & occidunt ministros. ibid. c. d
 Donatista prouiciunt sacrum Chrisma. ibid. e
 Donatista quid in sacram Eucharistiam. 101. e. miraculū ex eo secutum, cum iudem lacerantur a canibus. ibid.
 Donatista impia scelera committunt. 102. a. 103. a. b. 104. a. c
 Donatista quid in sacras uirgines. 102. a. 103. c. d. e. 104. a
 Donatista parietes & pauimenta ecclesiarum quomodo exorcizabant. 102. c. 104. d. e
 Donatista frangunt & radunt altaria Catholicorum. 102. e. 103. a
 Donatista frangunt calices. 103. b
 Donatista auferebant mitrellas a sacris uirginibus. 103. c. d. e. 104. a

Donatista uirgines sacras reddunt profanas. 103. e
 104. a
 Donatista quid in mortuos & sepultos Orthodoxos. 104. e. 105. a
 Donatista declinant conferre cum Catholicis. 209. d. e. 210. a
 Donatista apud se Catholicam Ecclesiam esse contendebant. 210. a
 Donatista recentiores aduersantur maioribus. 211. b. c. d
 Donatistas rebaptizantes cobibet Imp. Valentinianus. 361. d. e
 Donatista rebaptizare prohibentur, & ecclesias ablatas Catholicis reddere iubentur. 378. d. e
 Donatistas lege compefcit Gratianus. ibidem
 Donatista schismate inter se diuisi. 692. e. 693. a. b
 Donatistarum plura capita. 694. d. e
 Donatistarum sub Theodosio multitudo ingens. 695. a. b. habent ultra quadringentos Episcopos. ibid. b
 Donatista iura sibi suscipiunt Catholicorum. 697. b. c. d
 Donatista cur tolerati. ibid. e
 Donatista suis ipsorum factis conuicti. 698. d. e. 699. a
 Donatista uictores in se ipsos armantur. 699. a. b. c. d. uoluntarie mortes oppetunt. ibid. 700
 Donatista sub titulo martyrii inferunt sibi mortem. 699. a. b. c. 700. Rarior exemplo id patrant. 699. e
 Donatista tamquam Biotbanati pereunt. 700. a. crudeles in se ipsos. 700. b. c
 Dorostori passus Aemilianus. 38. b
 Dorotheus martyr Edeffe sub Iuliano. 128. b. c
 Dorotheus cum Probo legatus a Basilio ad Occidentales. 274. e. 275. a. 280. d. e.
 DRACQ extinctus sputo a S. Donato. 715. b. c

E

ECCLESIA Catholica penes quos esse dicenda sit. 210. a. b. c. d. e
 Ecclesia Catholica absque armis uincit. 340. c
 Ecclesia Dei dilatatur, cum ab hereticis angustiatur. 344. c. 345. a
 Ecclesia Dei viros doctissimos semper habuit. 657. e. 658. a
 Ecclesia numquam carere potuit ministris aliquibus licet cupidis. 267. c. 268.
 Ecclesia Romana, Vide, Romana Ecclesia.
 Ecclesia Orientalis innumeris cladibus agitata. 360. c. d
 Ecclesia Orientalis innumeris heresibus vexata. 360. e. 361.
 Ecclesia Scyrbica a Valente inuasa. 306. e. 307. a
 Ecclesia Petri & Pauli edificata a Rufino. 690. d
 Ecclesie martyrum iussa a Iuliano demoliri, vel succendi. 51. a
 Ecclesie vexate legibus Iuliani. 108. d. e
 Ecclesie a Iudeis sub Iuliano incense diuersis in locis. 117. c. d
 Ecclesie antiquos mores Iulianus imitari conatus. 115. a. b
 Ecclesie Catholica vetera instituta. 214. d. e
 Ecclesie Orientalis sub Valente status miserandus describitur. 274. b. 277. a. b. c. 278. e. nauali pugna comparatus. 294. b. c. d
 Ecclesie Orientalis status sub Gratiano. 461. c
 Ecclesie Orientalis legatio ad Pont. Rom. 274. e. 275. a. 276. c. 278. e
 Ecclesie collata indignissimis administranda. 238. b. c. 277.
 Ecclesie laboranti subuenire prestat, quam vitam in solitudine colere. 255. c
 Ecclesie

Ecclesie canonem frumentarium non soluebant Imperatori. 413. c
 Ecclesie unitas non locorum interstitio, sed animorum diuersitate disiungitur. 318. b. c
 Ecclesie Aegypti frumentum ab Imperatore accipiebant. 413. c. d
 Ecclesia Hierapolitana exuta donatione M. Aurelij. 106. b
 Ecclesie Orthodoxorum quomodo a Donatistis exorcizata. 102. c. d
 Ecclesie in integrum restituta per Iouianū Imperatorem. 159. a. b
 Ecclesie erecte ubi erant idolorum templa. 608. e. 609.
 Ecclesie preedia a tributis immunia. 537. d. e
 Ecclesie quando pendebant tributum. 537. d. e. 538. a. b. c
 Ecclesie & secularium Principum potestas. 539. a. in rebus Ecclesie. 540. a
 Ecclesiam Dei diuinitus regi. 138. d
 Ecclesias inanium sermonum loca non esse. 464. e
 Ecclesis ab Orthodoxis ablatis, Catholici in campo foris coeunt. 304. d. e
 Ecclesie ritus gloriam dicendi Patri per Filium cum Spiritu sancto. 293. a. 294. a
 Ecclesiarum consuetudines quatenus seruandae. 501. e
 Ecclesiarum Patriarchalium ordo, & prerogatiua. 464. b. c. d. e
 Ecclesiarum parietes aqua falsa expiati. 104. d. e
 Ecclesiarum variae consuetudines non improbantur. 502. a
 Ecclesiastica historia qualis esse debeat, quatuor animalium uisione designatur. 1. c
 Ecclesiastica iudicia a quibus tractanda. 375. e
 Ecclesiastica iudicia diuersa. 425. b. c. d
 Ecclesiastica iudicia Episcoporum esse. 513. e. ubi tractanda. 536. a. b
 Ecclesiastici capere ex bonis alterius a Valentiniano vetiti. 267. b. 268. a. 269. a
 Ecclesiastici adire uetantur seculares iudices. 223. b. qui eorum causas iudicare non possunt. 512. a
 Ecclesiasticorum auaritia, & studium captandi uoluntates exagitantur. 267. d. e. 268. a
 Ecclesiasticum iudicium seu forum illibatam uult custoditum Theodosius. 513. e
 Ecdicius Praefectus Aegypti sub Iuliano. 94. a
 Ecebolij Arianus. 13. d. e
 Ecebolij rhetoris inconstantia. 13. d
 Ecebolij rhetoris apostasia & poenitentia. 13. d. e
 Eclipsis Solis prodigiosus. 665. c.
 EDESSAE martyres sub Iuliano. 128. c
 Edeffe Lupus Arianus Episcopus proficitur. 305. c
 Edeffenae Ecclesie persecutio sub Valente. 292. e. 304. c. d. e. 305. 306.
 Edeffenae femina dignum constantiae exemplum. 304. d. e
 Edeffeni que passi a Iuliano. 13. e. 14. a
 Edeffeni Fideles in fide constantes. 304. e. 305.
 Edeffeni clerici proscripi. 305. b. c. d
 Edeffeni octoginta exules sub Valente. 305. e. 306. a. b
 Edictum Valentis de expellendis Episcopis Catholicis. 232. e. 233. a
 Edictum. Vide, Lex, Rescriptum.
 ELECTIO Nectarij qualiter se habuit. 445. a. quando facta. 446. e
 Electi in Episcopos simulabant se aliquod admisisse delictum, ne ordinarentur. 366. b. c
 Electio Episcoporum qualiter fieri solita, & qui abusus, cum inualuit ut laici eligerentur. 372. d
 Electio Basilij. 223. d. e. 224. 225. 226.

Eleemosyna Christianorum effusa laudata a Iuliano. 115. b. c
 Eleemosyna Christianorum Romae abundantes. 480. e. 481. a
 Eleemosynas in obitu carorum effusus dandi consuetudo. 481. a
 Eleemosynis quantum consideret Ambrosius. 538. e
 Eleemosynis Christiani etiam infidelibus subueniebant. 115. b
 Eleusana plebs in Gallia decepta a Priscillianistis. 456. b
 Eleusinijs Iulianus Apostata initiatus. 4. b
 Eleusius Cyzici Episcopus in uincula truditur a Iuliano. 37. d.
 Eleusii heretici obstinatio. 432. b. c
 Eleusius Episcopus Cyzicenus quid sub Iuliano. 37. d
 Eleusius Macedonianus Episcopus. 93. b
 Eleusius propugnator dogmatis Macedoniani. 174. e. d
 Eleusius Episcopus iubetur edificare ecclesiam Nouatianorum. 7. c
 Eleusius e sede pellitur, & in locum eius sufficitur Eunomius. 193. d. 194. a. b
 Eliphius Tullensis Episcopus martyr sub Iuliano. 98. e
 Elisei Prophetae reliquia ubi. 64. d
 Eloquentiae studia quatenus Ecclesiasticis & Christianis permisa. 231. d
 Elpidius apostata. 48. c. 49. b
 Elpidij Iuliani auunculi & in sacrilegis socij interitus. 49. b
 Elpidius martyr sub Iuliano. 18. c
 Elpidius legatus a Liberio Papa in Orientem ad Arianos. 178. e. 179. a
 EMESENI Centiles insaniunt in Christianos. 64. e
 Emmelia Basilij mater uisitat filium in eremo agentem. 147. c. d
 Emmeliae matris S. Basilij obitus. 229. e. 230. a. quid in obitu. 230. a. b. c. & eius. ibid. c. mater decem filiorum. d
 ENERGIUMENORVM monstrosa spectacula. 500. d
 Enmodij disticon de uictoria Ambrosii contra Symmachum. 495. e
 ETHERAEM uisio de S. Basilio. 249. c. d. an Graeco loquendi ei gratia impertita fuerit a S. Basilio. 250. a. b
 Ephraem Syri cum S. Basilio congressus. 249. c. d. e. 250. a. b. c
 Ephraem Apollinarem delusit. 358. d. e
 Ephraem Syrus laudat Basilium post obitum oratione panegyrica. 384. c. d. e
 Ephraem falso dicitur presbyter a Basilio ordinatus. 386. d
 Ephraem insaniam simulat, ne Episcopus ordinetur. 387. a
 Ephraem Edeffeni diaconi tempus obitus. 385. e. 386. a. testamentum Ephraem. ibid. a. b
 Ephraem funeris honorem haberi sibi uetat. 386. b
 Ephraem rogat, cum defunctus est, pro se preces offerri. ibid. c. d
 Ephraem scripta quantae auctoritatis fuerint. 386. c. publice legi solita in ecclesia. ibid. d. quomodo & a quibus collecta & edita. 386. d
 Ephraem quid de Paulino discipulo moriturus admonuit. ibid. e
 Ephraem discipulus Episcopatus ambitione hereticus fit. 386. e
 Ephraem memoria in Ecclesia. 387. b
 Epiphanijs primordia. 346. c. d
 Epiphanius cum hereticis Antiochiae congregatur. 164. d. e
 Epiphanius ob egregiam uenerationem, & Paulinus ob sanctitatem a Valente non tanguntur ut alij. 234. c
 Epiphanius a Gnosticis pellicitur. 346. d. e. 454. b
 Epiphanijs

- Epiphanius scriptor mendax. 347.c
 Epiphanius scripsit res Hilarionis, cuius erat pernecessarius. 346.a.b
 Epiphanius vita & res gesta. 346.c.458.e
 Epiphanius res gesta haud in omnibus constantes. 347.a.b
 Epiphanius tentatus in exilio a Gnosticis. 346.e.347.a
 Epiphanius de Sanctorum veneratione sententia. 359.d
 Epiphanius recipit Legatos e Pamphilia. 366.c.d
 Epiphanius quando & cur scripsit Ancoratum. 366.c.d
 Epiphanius quando & qua de causa scripsit librum de Hæresibus. 371.c.d
 Epiphanius laudes ex laudatis viris. 371.d
 Epiphanius venit Romam ad Concilium. 458.e.459.a. hospitatur apud Paulam. ibid.
 Epiphanius ordinat Paulinianum presbyterum inuitum. 659.d.e.660.a. excusatur. b.c
 Epiphanius in Ioannem excandescit ob Origenis errores, quos ille fouebat. 660.c.d.e
 Epiphanius nomine scripta supposita. 661.c.d.e.662.a.c.d. 663.a.b
 Epiphanius sciderit ne velum cum sacra imagine. 661.a.b. 662.663.
 Epiphanius quid cum Ioanne Hierosolymitano Episcopo. 645.d.e
 Epiphanius pedes deosculatur populus. 668.d
 Epiphanius res gesta cum Ioanne Hierosolymis. 668.c.d.e
 Epiphanius calumniam passus de hæresi Anthropomorphitarum. 668.d.e
 Episcopalia iudicia. 425.b
 Episcopatus contemptus exemplum. 363.c.e.364.a.387.a.517.d
 Episcopatus Valentis tempore collati vilibus personis. 238.b.c.277.c.d
 Episcopatus quibus in primis conferendi. 179.c.d
 Episcopatus ambitione Paulinus hereticus fit. 386.e
 Episcopatum ut fugerent, quid multi agere solerent. 366.b.c
 Episcopus qualis esse debeat. 227.b.362.e.442.b.c
 Episcopus prædixit conuersionem Augustini. 379.d
 Episcopi dignitas. 300.a
 Episcopi electi, ne ordinarentur, simulabant aliquod admisisse delictum. 366.b.c
 Episcopi Catholici bene habitati a Iuliano. 6.d.e
 Episcopi Aegypti Catholici acti in exilium Diocæsaream. 338.c.d
 Episcopi conueniunt Constantinopoli, ut Gregorium in sede Episcopali collocent. 428.a.b
 Episcopi Aegyptij non vocati ad Synodum, eo quod fauissent Maximo. 428.c.d
 Episcopi insigniores, qui interfuerunt Constantinop. Concilio. 429.a.b
 Episcopi qui ex Aegypto venerunt pro Maximo contra Gregorium. 413.a.b
 Episcopi frumentarij. 413.c
 Episcoporum iudicium quale. 425.a.b
 Episcopi Principibus morigeri & additi quales sint. 437.d
 Episcopi quatuor vno tempore Antiochia. 376.a
 Episcopi qui a Valente iussi sunt solum vertere. 238.a.b
 Episcopi multi neophyti & laici post Ambrosii electionem sunt creati. 372.c
 Episcopi nec laici nec neophyti eligi debent. 372.e
 Episcopi lapsi pœnitentes restituti, qui Arimini cecidisse videri poterant. 91.b.c.d.e
 Episcopi lapsi ad Ecclesiam reuersi in eodem statu sepius relictii. 77.b.c. declaratur hoc. d.e. 85.c.e
 Episcopi Orthodoxi omni fide maiores nominati in edito
- Theodosii. 446.d.e.447.a
 Episcopi Donatista tempore Theodosii vltra quadringentos. 695.b
 Episcopi Galliarum huius temporis clari. 715.a
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Antiocheno, & professi sunt fidem Catholicam. 163.a.b.c
 Episcopi iuniores, qui interfuerunt Concilio Constantinopolitano, quales essent. 437.e.438.a.444.d.e.445.a. eorum iactantia in litteris ad Damasum datis. 446.a.b
 Episcopi qui venerunt Romam ad Synodum. 459.c.d
 Episcopi & humiles & erecto animo pro temporis ratione esse debent. 246.b
 Episcopi exules a Iuliano restituti. 6.d
 Episcopi exules a Iouiano Imperatore restituti. 159.d.e
 Episcopi exules reuocati a Valente inuito. 377.c.d
 Episcopi exules liberati a Gratiano. 393.e
 Episcopi Thessalonicenses huius seculi. 396.c
 Episcopi tantum concionari soliti in Africa, non autem presbyteri. 642.e.643. reprehenditur hæc consuetudo a S. Hieronymo. 643.c.d
 Episcopi qui interfuerunt quartæ Synodo Constantinopolitanae. 690.c
 Episcopi duo in vna ciuitate esse prohibiti. 189.d
 Episcopi in exilium acti impulsu Arianorum Alexandriae. 338.b
 Episcopi a Firmo legati de pace mittuntur ad Theodosium. 361.e
 Episcopi Orientales Catholici expulsi a Valente. 232.e
 Episcopi Orientales cum Occidentibus digladiantur in Concilio Constantinopolitano. 439.c.d.e
 Episcopi Orientales vocati Romam ad Synodum. 453.c.d.e
 Episcopi Priscillianiste damnati in Concilio Cesaragustano. 455.e
 Episcopi Hispaniarum qui damnarunt Priscillianum & socios. 455.a.b
 Episcopi quam cauere debent iudicium sanguinis. 524.e
 Episcopi ex quibus assumendi, e magistratibus primum, deinde ex Ecclesiasticis ordinibus. 179.c.d
 Episcopi qui interfuerunt Concilio Mediolanensi. 625.a
 Episcopi Concilij Tyanensis. 181.c
 Episcopi depositi recipiunt suas sedes vigore litterarum Liberij Papa. 178.a.b
 Episcopi subscripti Alexandrino Concilio. 82.e.83.a
 Episcopi lapsi an ad suam Ecclesiam restituenti essent pœnitentes, disputatur in Synodo Alexandrina. 77.b.c.d. 85.e.86.a
 Episcopi duo vnius Ecclesie quando & quomodo passii. 77.b.c
 Episcopi cur ex laicis sepe eligerentur. 372.d.e
 Episcopi Catholici inter se diuisi occasione Ithacij. 524.e. 525.a.
 Episcopi electione abstinet Valentinianus. 363.b
 Episcoporum esse, & non Imperatorum curare ecclesiastica. 170.a.b
 Episcoporum legatio ad Valentinianum pro Concilio conuocando. 170.a.b
 Episcoporum subscriptio Concilij Constantinopolitani inuersa. 434.d.e
 Episcoporum electio quanta cura peragenda. 226.b
 Episcoporum electio ex decreto Ilyricanæ Synodi. 179.c.d
 Episcoporum electiones ubi agerentur. 526.b
 Episcoporum postulatio quomodo a populo fieret. 226.e. 227.a
 Episcoporum vita qualis esse debeat. 442.b.c
 Episcoporum Constantinopolit. Synodi descriptio. 444.d.e. eorumdem

- 444.d.e. eorumdem iactantia. 446.a
 Episcoporum palliola in numismate expressa. 585.a.b
 Episcoporum esse, & non monachorum, disputare de fide. 403.e
 Episcopos ne sibi eligant heretici. 502.e.503.a.c.d
 Episcopos inter se discordes relato prætextu Iulianus in concordiam reuocare fingit. 7.e.8.a
 Episcopos Ariminensis Concilij Taurus detinet & affligit. 5.a
 Episcopos vltra dioceses suas iura Episcopalia exercere reuocatum Concilio Constantinopolitano. 432.d
 Episcopos de rebus Ecclesiasticis iudicare. 513.e. eosdem a solis Episcopis iudicari. 520.d
 Episcopos Principibus adulari, indignum. 524.a. Imperatoribus præstare. d
 Epistola Ambrosii ad Vercellensem Ecclesiam quando scripta. 307.d
 Epistola Ambrosii ad Eugenium. 652.b.c.d.653.a.b
 Epistola Ambrosii de obitu Valentiniani. 649.c.d
 Epistola Ambrosii de sua legatione ad Valentinianum. 547.b.c.d.548.a
 Epistola Ambrosii de causa Flauiani, & Euagrii. 598.d.e.599.a.b
 Epistola Ambrosii ad Marcellinam. 539.e.540.a.b.c.d.e
 Epistola Ambrosii ad Marcellinam de inuentione SS. martyrum Geruasij & Protasij. 544.d.e.545.a
 Epistola Ambrosii ad Theodosium post eadem Thessalonicensium. 615.d.e
 Epistola Athanasij ad Ruffinianum. 85.b.c
 Epistola Athanasij ad Iouianum Imperatorem de fide. 160.e.161.a.b
 Epistola Basilij consolatoria ad monachos persecutione reuocatos. 370.d.e.371
 Epistola Basilij consolantis Alexandrinos tempore persecutionis Lucij. 343.e.344.a
 Epistola Basilij ad Ambrosium. 371.e.372.a
 Epistola Basilij ad Athanasium. 295.a
 Epistola Basilij consolatoria ad Antiochenos. 258.b.c.d
 Epistola Basilij ad Occidentales. 313.d.e.314.a.b. 359.e.360.a.b
 Epistola alia Basilij ad Damasum & Occidentales. 317.b.c.d
 Epistola Basilij ad Euasienam Ecclesiam. 378.a.b.c
 Epistola Basilij ad Gregorium post fugam. 224.e.225.a
 Epistola Basilij ad Iulianum fragmentum. 10.e
 Epistola Basilij ad Libanium. 149.e
 Epistola Basilij ad Synodum Tyanensem. 181.e.182.a
 Epistola Basilij ad Theodotum de rebus gestis cum Eustathio. 284.c.d
 Epistola Constantinopolitanae Synodi ad Theodosium. 434.a.b
 Epistola Damasi de recipiendo Vitale. 350.d.e.351.
 Epistola Damasi & Aurelij commenticia. 365.d.e
 Epistola Epiphanius aduersus Ioannem Episcopum Hierosolymitanum. 659.a.b.c.665.d.e.666.a
 Epistola Epiphanius ad Ioannem. 660.e. additamentum ei assutum. 662.c.d.663.a.b
 Epistola Gregorij Nazianzeni agentis in eremo ad Amphilochem. 146.e
 Epistola Gregorij agentis in eremo ad Basilium. 146.e. 147.a.b.c.e.148.c.d
 Epistola Gregorij ad Basilium creatum Episcopum. 228.d.e. alia de non timendo aduersarios. 229.a.b.c
 Epistola duæ Gregorij ad Basilium exposulantis de sede Samsimorum oblata. 298.d.e.299.a.b
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Basilium. 33.d.e
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Basilium tempore electionis eius. 225.d.e
- Epistola Gregorij Nazianzeni ad Bosphorium de suo reditu. 188.d.e
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Bosphorium Episcopum post electionem suam. 301.a
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Casarium a terræmotu liberatum. 207.a.b.c.d
 Epistola Gregorij Nazianz. ad Casarium, cum esset apud Iulianum. 11.c.d.e
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Eusebium Casariensem. 30.e.31.a
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Eusebium Samosatenum. 227.e.228.a.
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Eusebium Samosatenum exulantem. 235.c.d.e
 Epistola Gregorij senioris ad Casarienses de eligendo Basilio. 226.b.c. ibi laudes Basilij. d.e
 Epistola Gregorij senioris ad Episcopos coactos ad electionem. 227.a.b
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Gregorium Nyssenum reprehendens eum, quod eloquentia nimis vacaret. 231.d.e.232.a
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Eudoxium de Basilij obitu. 384.b
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Gregorium Nyssenum de obitu Basilij. 385.e.384.a
 Epistola Gregorij Nazianzeni ad Neclarium obiurgatoria. 503.b
 Epistola Gregorij Nazianzeni de Synodo ad Posthumianum. 488.e
 Epistola Gregorij ad Saturninum de Synodo. ibid.e
 Epistola Gregorij recusantis venire ad Synodum. 460.e. 461.a
 Epistola Hieronymi ad Asellam. 508.d.e.509.a
 Epistola Hieronymi ad Damasum. 326.d.e.327.a.b
 Epistola Hieronymi in Ioannem quando & quo impulsore scripta. 665.d.e.666
 Epistola S. Hilarij de rebus gestis Mediolani cum Auxentio Ariano Episcopo. 214.b.c
 Epistola Ioannis a Hieronymo Latinitati donata, sed furto subrepta. 672.d.e
 Epistola Iuliani ad Basilium. 10.d.e
 Epistola Iuliani ad Arfacium de mutatione rerum Christianorum. 114.e.115.a
 Epistola Iuliani ad Actium. 7.c
 Epistola Iuliani ad Alexandrinos de nece Georgij. 71.e.72.a
 Epistola Iuliani de quærendis libris Georgij Ariani. 73.e. 74.a
 Epistola alia Iuliani ab Alexandrinos de Athanasio. 94.e.95.a
 Epistola Iuliani contra Athanasium. 93.e.94.a
 Epistola alia contra Athanasium. 94.a.b
 Epistola Iuliani ad Artabium, qua Christianos nomine Galileorum sugillat. 8.a
 Epistola Iuliani ad Ecebolium. 13.e.14.a
 Epistola Iuliani ad Bostrenses. 66.c.67.a
 Epistola Iuliani ad Hermogenem. 4.e.5.a
 Epistola Iuliani ad Libanium. 114.c
 Epistola Iuliani ad Indæos. 117.e.118.a.b
 Epistola Iuliani ad Zenonem medicum. 6.e.7.a.b
 Epistola Iuliani ad Libanium in procinctu militari scripta. 125.c.126.d.e
 Epistola Libanij ad Ioannem Chrysostrum. 478.a.b
 Epistola Libanij ad Basilium. 479.c.d
 Epistola alia Libanij ad Basilium. 479.c.d.e
 Epistola Liberij communicatoria ad Episcopos Orientales. 176.e.177.a.b. eiusdem alia de restituendis Episcopis ad

scopis ad eosdem. 178.a
 Epistola Maximi ad Valentinianum pro S. Ambrosio. 542.e. 543.a
 Epistola Maximi ad Cyrillum. 552.c.d.e
 Epistola Meletij ad Occidentales. 276.e. 277.
 Epistola Petri Alexandrini de persecutione Arianorum. 334.e. 335. 336.
 Epistola Siricij ad Mediolanensem Ecclesiam de damnatione Ioviniani & sociorum. 623. b.c.d
 Epistola Siricij ad Himerium Episcopum Tarracensem. 506.d
 Epistola Synodi Antiochena ad Iouianum. 162.e
 Epistola Synodalis Damasi ex Romano Concilio contra Auxentium. 220. c.d.e
 Epistola Synodalis Donatistarum. 693.a.b
 Epistola Synodalis Illyricorum Episcoporum. 179. a.b.c
 Epistola Synodalis ex Concilio Mediolanensi ad Siricium Papam. 624. b.c.d
 Epistola Synodalis ex Concilio Constantinop. ad Damasum. 461. c.d.e
 Epistola Synodalis Concilij Alexandrini. 80. b.c
 Epistola Synodi Constantinopolitane ad Theodosium. 434.a
 Epistola Synodalis ex Concilio Antiocheno ad Iouianum. 162.e. 163.a
 Epistola Synodalis ex Concilio Aquileiensi. 451. e. 452. a
 Epistola Valentiniani ad Prætextatum de expellendo Vrsicino. 205. b.c. alia ad eundem. ibid. e. 206. a
 Epistola Valentiniani de electione Siricij. 506. c.d
 Epistola Valentiniani de construenda basilica S. Pauli. 526. d.e. 527. a.b
 Epistola Valentiniani Imperatoris de fide Catholica tenenda. 180. a.b. 181. a. b
 Epistola Valenti & Valentiniani ad Arianos de recta fide. 180. a. an Valentiniani etiam vere sit. 181. a
 Epulas faciendi ad Memorias martyrum mos. 501. e
 EQUVS Valenti Imperatoris curatus ab Abraate monacho. 254. d.e
 Equi Iuliani interitus. 126. e. 127. a
 Equulei tortura qualis. 202. a. b
 EREMVS Basilij & Gregorij Nazianzeni qualis. 34. d. e. 35. 147. a. b. c
 Error Sozomeni in reditu Basilij ab eremo. 192. e
 Error Sozomeni & aliorum in tempore Valenti persecutionis. 187. e
 Error Sulpitij & Gregorij Turon. in tempore obitus Hilarij. 218. b
 Errores & mendacia de Damaso refelluntur. 199. c
 Error cuiusdam, Isidis imaginem B. Virginis esse arbitrantis. 124. a
 Eruditus viris magistratus contulit Iulianus. 9. e
 ETHERIVS tabellarius Damasi ad Hieronymum. 404. c. d
 Etruscos Aruspices secum duxit Iulianus. 132. d. e. Vide; Aruspices.
 EVAGRIVS Comes quid sub Iuliano. 5. b
 Euagrius Antiochenus cum Eusebio venit in Italiam. 91. a. b
 Euagrius agit contra Auxentium. 219. e. 220. a
 Euagrius Episcopus delectus a Catholicis Constantinopoli. 240. e
 Euagrius Pampiani Antiochenus redijt ab Occidente, quo profectus cum Eusebio Vercellensi fuerat. 315. c
 Euagrius cum Hieronymo peregrinatur in Orientem. 323. d. e. 324. a. dicitur valde & pius Hieronymum alij in eremo. 325. a. b. d.

Euagrius Antiochenus Episcopus. 323. d. 325. a. b
 Euagrius Antiochenus subrogatus in locum Paulini. 591. c. d
 Euagrius Ponticus discipulus Gregorij Nazianzeni. 412. e
 Euagrius Ponticus diaconus Constantinopolitanus. 448. a
 Euagrius Ponticus cum Nectario remansit Constantinop. 448. a. b
 Euagrius Ponticus profectus in Aegyptum. 582. e. 583. a. fouet Origenis errores. 583. b. c. d
 Euagrius Pontici scripta. 583. b. c. d. e
 Euagena Ecclesia in Armenia. 378. a. quid apud eam Basilius. ibid. b. c
 Euangelium Ioannis repertum in specu templi Hierosolymorum tradit Nicephorus. 121. d
 Euangelica consilia quo consilio Iulianus seruanda Christianis proponit. 107. a. b
 Euangelice historie quaternarius numerus quatuor animalibus consignatur. 1. c
 Euchaitæ hæretici idem Massaliani. 492. e
 Eucharistia super altare. 103. a
 Eucharistiam in itinere deferendi vsus. 485. e
 Eucharistia manibus accipi solita. 2. e
 Eucharistiam accipiebant, sed non consumebant Priscillianistæ. 455. d
 Eucharistia canibus datur a Donatistis, non sine diuina ratione. 101. e
 Eucharisius martyr in Gallia sub Iuliano. 98. e
 Euchrocia & Procula a Priscilliano seductæ. 456. b. c
 Euchrocia occisa a Maximo cum Priscilliano. 512. e
 Eudoxius baptizat Valentem Imperatorem. 187. c. d
 Eudoxius a Lampsaceno Concilio damnatus. 173. d. e. 174. d. e
 Eudoxius Episcopus Constantinopolitanus sub Iuliano. 24. c. d
 Eudoxius qualis fuerit. 431. e. 432. a
 Eudoxij Ariani Constantinopolit. Episcopi obitus. 240. e. 241. a
 Eudoxiani exagitati a Semiarianis. 93. a. b
 Eudoxiani damnati Lampsaci. 174. c. d
 Eudoxiani in Concilio Constantinopolit. damnantur. 431. e.
 Eugenius & Macarius audacter Iuliano Antiochiæ resistunt. 42. b. eorumdem martyrium. 42. b. d.
 Eugenius deportatus in Oasim. 42. e
 Eugenius martyr Antiochiæ. 55. e. 56. a
 Eugenius eunuchus fauet Procopio tyranno. 170. d. e
 Eugenius creatus Imperator ab Ethnicis. 650. d. 651. Eugenij plures. 650. d. e. 651. Eugenius Asellus. 651. a
 Eugenius famulus Arbogastis dictus. 651. b
 Eugenius Imp. legationem ad Theodosium mittit. 651. c. d
 Eugenius erga religionem Christianam infidus. 651. d. e. eius promotor Flauianus Gentilis. ibid.
 Eugenius ab Ambrosio reprehensus. 652. a. b. c. d. 653. Eugenius reddidit sumptus ad sacrificia. 652. e
 Eugenius decipitur falsis oraculis. 654. a
 Eugenij ad bellum apparatus comparatus ex demonij præstigijs. 678. b. c
 Eugenius Christianus licet esset, tamen deditus superstitionibus Gentilicij. 678. b
 Eugenij mine in Mediolanensem Ecclesiam. 681. e
 Eugenij munitiones simulacra deorum. 688. a. b
 Eugenius Alpes munit idolis. 682. a
 Eugenij impietas in bello & vbique ostensa. 678. a. b
 Eugenij exercitus signum primum idolum Herculis. 682. a
 Eugenij confictus cum Theodosio. 683. b. c. 684. 685. Eugenius

Eugenius victus & occisus. 685. e. 686. a
 Eulalius creatus Episcopus Nazianzenus. 460. a. b
 Eulogius presbyter Edessenus egregius confessor exulat. 305. d. e. eius exilium cum Protogene. 306. a. b
 Eulogius cum Protogene exul conuertit infideles ad fidem. 306. c. d
 Eulogius Episcopus Edessæ ordinatus. 398. c
 Eunapius Sardinianus in monachos insensus. 601. e. 602. a
 Eunapius impius quid in martyres & eorum reliquias. 602. c. d
 Eunomius Episcopus Samosatenus Arianus. 236. c. d
 Eunomius ordinatur Episcopus Cyzicenus. 193. e. 194. Eunomij fastus & horrenda blasphemia. 194. a. b. c
 Eunomij tumorem mentis deprimit S. Basilius. 194. c
 Eunomij res gesta. 193. e. eius blasphemie & mores. 194. b
 Eunomius alius Episcopus Samosatæ. 194. b. c
 Eunomianos etiam Ariani detestabantur. 393. e
 Eunomiani edicto Gratiani damnati. 393. e
 Eunomiani inter se dissidentes. 639. c. d
 Euodius Consul quid cum Martino. 524. a. b. c
 Euoltius diaconus relegatus in Oasim. 236. e
 Euortius Episcopus Aurelianensis. 366. b
 Euphrates fluuius in Tigrim fossa deductus. 131. b. c
 Eufignius martyr Antiochiæ sub Iuliano. 55. c. 59. a
 Euppsychius martyr incisor templi Fortunæ. 25. e. 26. a. b. c. 28. c. d
 Euppsychij martyrij causæ. 28. d
 Eusebius Episcopus Bononiensis cultor virginitatis. 380. c
 Eusebius Bononiensis Episcopus interfuit Concilio Aquileiensi. 449. b
 Eusebij Episcopi Casareæ Cappadociæ electio ipso inuito. 27. c. 28. 29.
 Eusebius insensus Basilio. 30. b. c
 Eusebius Episcopus Casareæ Cappadociæ redarguitur a Gregorio Nazianzeno. 31. a. b
 Eusebius Episcopus Casareæ Cappadociæ interfuit Synodo Tyanensi. 181. e
 Eusebius reconciliatur Basilio. 182. b
 Eusebius Episcopus Casareæ Cappadociæ fouet Basilium. 191. e. 192. a. b
 Eusebius Episcopus Casareæ moritur. 223. d. succedit ei Basilius. ibid. e. 224.
 Eusebius eunuchus Arianus præfectus cubiculi Imp. Constantij necatur. 5. e
 Eusebij Præfecti in Basilium persecutio. 250. b
 Eusebius Præf. interficiendus a populo, liberatur a Basilio. 251. a. b. c
 Eusebius Cremonensis apud Hieronymum Hierosolymis. 672. e
 Eusebius martyr Hadrianopoli sub Iuliano. 38. b
 Eusebius martyr Gazensis. 60. e. 61. a
 Eusebij Samosateni laudes per Gregorium Nazianzenum. 227. e. 228. a
 Eusebius Samosatenus pulsus in exilium in Thraciam. 234. e. 235.
 Eusebius exul a Gregorio Naz. litteris salutatur. 235. c. d
 Eusebius clam subducit se a suis exulaturus, ne impediretur. 235. a. b
 Eusebius Samosatenus in habitu militari lustrat Ecclesias Orientis. 237. b. c. ad ipsum Basilij litteræ. ibid. c. d
 Eusebij Samosateni requiruntur litteræ ad Occidentales. 276. d
 Eusebius Samosatenus nouos ordinat Episcopos, Acacium Beroæ, Theodotum Hierapolis, Eusebium Chalcidis, Isidorum Cyri. 598. c
 Eusebij Samosateni martyrium. occisus a femina Ariana. 398. d. e

Eusebij Samosateni legatio pro restituendis Ecclesijs. 398. c. d
 Eusebius Vercellensis venit Alexandria ad Conciliū. 76. a
 Eusebij Vercellensis subscriptio cum fidei professione. 83. a
 Eusebius Vercellensis legatus ad erigendas Ecclesias collapsas. 83. e. 84. a
 Eusebij Vercellensis reditus in Italia. 91. a. eius laudes. 92. d
 Eusebius & Asterius legati ex Concilio Alexandrino ad Antiochenos. 80. b. c. d
 Eusebij res gesta post reditum. 82. d. e
 Eusebius Vercellensis visitat Ecclesias Orientis. 86. b. c
 Eusebius commotus in Luciferum. 86. d. e. causa recens. 87. a. b. c
 Eusebij Episcopi Vercellensis res gesta in Cappadocia. 90. e. 91. a
 Eusebij Vercellensis obitus. 307. c. d. idem confessor a maioribus dictus. d. e. an dicendus sit vere martyr. 307. d. e
 Eusebij Vercellensis vita censura. 308. a. b. c. d
 Eusebij scripta. e. eius miracula post obitum. 309. a
 Eustachius, Elpidius, Marcellus, & socij martyres sub Iuliano. 18. e
 Eustathius Macedonianus Episcopus. 93. b
 Eustathius a Basilio recipitur cum professione fidei Catholica. 282. d. e. 283.
 Eustathius rursus Catholicam fidem deserit. 283. e. 284. a
 Eustathius Sebastenus legatus cum alijs Romam ad Liberium Papam. 175. b. c. 176. a
 Eustathius recipit suam Ecclesiam litteris Liberij Papæ. 178. a. b
 Eustathius Sebastenus exhibet Synodo Tyanensi litteras Liberij Papæ. 182. b. c. sedem recepit. ibid.
 Eustathij Sebasteni res gesta ante & postea cum reuersus est in suam Ecclesiam. 182. d. e. 183. a. b. c
 Eustathius cur recurrit ad Romanum Pontificem. 183. d
 Eustathius Episc. Antiochenus quo tempore vixit. 242. b. c
 Eustathius rursus in hæresim lapsus struit calumnias Basilio. 283. e. 284. a
 Eustathij simulatio detecta. 284. e. 285. a
 Eustathius Sebastenus olim Romæ receptus, qualis esset. 314. a. b
 Eustathij Sebasteni causa ab exordio repetita. 314. a. b. c
 Eustathius sepe lapsus, & sepe receptus. 182. d. e. 314. c. d. e. 315. a. b
 Eustochium filia S. Paulæ. 470. e. laudatissima virgo. 471. e. 473. a
 Eusychius capite damnatus querela Gamalielis Patriarchæ. 673. c. d
 Euthymius procurat exilium Ambrosij, sed ipse exulauit. 526. e
 Euthymij in Ambrosium audacia diuinitus punita. 534. e
 Euzoij duo, ambo Ariani. 195. a
 Euzoius Episcopus Arianus Antiochiæ. 86. e
 Euzoius Arianus Episcopus Antiochenus agit contra Athanasium. 163. e. 164. a. b
 Euzoij Ariani Episcopi Antiocheni obitus. 377. a
 Euzoius Episcopus Casareæ Palestinæ. 194. e
 EXCOMMUNICATIONIS pœna. 260. a
 Excommunicatio iaculata ab Athanasio in Præfectum Libyæ. 259. d. e. 260.
 Excommunicatus Theodosius luget. 618. a. b. c
 Excommunicatis communicare non licet. 523. d. e
 Excommunicato quæ denegentur. 260. a. b
 Exequias Christianorū vetat Iulianus die agi. 121. e. 122. a
 Exercitus Iuliani quasi momento redditus Christianus eligit Christianum Imperatorem. 155. e. 156. a. b
 Exercitus Theodosij signum Crux. 682. b. c
 Exercitus Romanus premitur angustijs in Perside. 132. a. b. c. 133. a. b

Exercitium ad vincendum armat religio,	387. e. 388. a. 389. b. c. 390. a. 392. a. b.
Exorcizare parietes & pavimenta Catholicorum, opus Donatistarum,	102. c. 104. d. e.
Exilium Meletij.	252. e. 253. a.
Exilium irrogatum a Valente omnibus Episcopis Catholicis,	232. e. 233. a. b. c.
Exules sub Constantio restituti a Iuliano.	6. d. e. 7. a.
Exules sub Constantio recipiunt sua a Iuliano.	7. e.
Expeditio Theodosii in Maximum quam religiosa.	567. d. e. consulit sanctos viros, ibid. 568. a. b. c. debellat hæreticos. 569. b. c. d. e.
Expiatio a belli cædibus.	689. a. b. c. d. e.
Exploratores Basilij doctrinæ.	289. c. d.
Exuperius institutor Furiæ viduæ.	690. a.
Exuperius Tolosanus clarus sanctitate.	715. a.
F	
FABIA Paulina uxor Prætextati,	173. c. d. e.
Fabiolæ penitentia publica.	621. a. b. c.
Fabri filius parat loculum Iuliano.	126. c. d.
Faces ardentes in funere Christianorum.	207. e. 435. b. c.
Fegadius Episcopus in Gallia.	366. a.
Fames ingens in Oriente sub Valente.	204. b. c.
Fastus insimulatus Basilij, an iure.	321. e. 322. a.
Fastus insimulata Romana Ecclesia, an iure.	321. d. e.
Faustinus schismaticus fauet Ursicino.	199. b. c.
Faustinus presbyter cum Marcellino asserunt libellum Theodosio, eliciuntq. rescriptum.	580. c. d. 581. a. b.
FEDERICVS Metius translator epistolæ Iuliani.	67. d.
Felix Diabensis Donatista,	101. c.
Felix Idicrensis Donatista pessimus,	ibid. d.
Felix Præfectus Aerarij dira passus ob sacrilegium.	47. d. e. 48. c. d. e. 49. a.
Felicitas Nolani martyris studiosus Paulinus.	710. b. c. d.
Felicitas Episcopi Treuerensis ordinatio.	523. d. e. 526. b. c.
Felicitas & Prætextati libellus.	696. c. d.
Felicissimus Priscillianista occisus cum Priscilliano a Maximo.	512. c.
Felicitas nobilis Romana discipula S. Hieronymi.	472. b.
Femina Vercellensis septies icte historia.	200. d. e. 201. 202. a. b. c.
Feminarum peregrinatio reprehenditur.	529. d.
Femine deceptæ a Priscillianistis.	454. d. vetitæ a Patri- bus conuenire in sacris cum viris. 455. c. d.
Feminae Antiochenæ spectata constantia.	556. a.
Feminae Christianæ magna constantia.	256. a. b.
Feminae strigæ magæ.	465. a. b.
Festi Proconfulis idololatriæ miserandus interitus.	423. d. e.
Festi dies Iuliani Imp. initio ubique Gentium ritu celebrantur.	2. d.
Festum ab Alexandrinis statutum ob euasum periculum ex maris excrecentia.	184. e.
FIDEI arma contra hostes Christianis sumenda.	387. c.
Fidei professio Paulini Episcopi Antiocheni.	165. a. b.
Fides Catholica omnia secum bona affert.	426. c.
Fides Catholica in sede Petri.	657. c.
Fidei Catholicæ commendatio.	258. e.
Fides sanctorum Patrum custodienda.	161. b. c.
Fidei Christianæ propagatio tempore persecutionis Ariani.	344. e. 345. 346. a.
Fidei professio Catholica ex Concilio Illyrico.	179. d. e. 180. c. d.
Fidei professio Paulini Antiocheni Episcopi.	165. a.
Fidei professio Auxentij.	216. b. c. d.
Fidei professio Catholica oblata a Macedoniano Liberio Papæ.	174. e. 176. a. b. c.

Fidei confessio Basilij ad Iulianum data.	11. a.
Fidei regula firmata in Concilio Antiocheno.	397. b.
Fidei veritatem dæmones confitentur.	545. b.
Fidei causas ab Episcopis tractadas.	520. d. e. 521. a. 522. a.
Fides Catholica armat milites ad vincendum.	387. e. 388. a. 389. b. c. 390. a. b. 392. a. b. 409. b.
Fides Catholica cum impugnatur, barbari insurgunt & superant.	376. b. c. d. e. 387. e. 388. a. 389. 390. a. b. 392. a.
Fides Christiana cum magis concutitur, tunc solidius firmatur.	69. d. e.
Fides Catholica contra Arianos testata miraculis Antiochiæ.	253. a. b. c. 256. a. b. c.
Fides Nicenæ Synodi ab Athanasio celebratur.	161. a. & narratur. b. c.
Fides Occidentalium concors sub Liberio.	177. e.
Fidicinæ & psaltriæ lege Theodosii prohibita.	515. d.
Filius Valentiniæ, & filia.	368. d.
Firmi presbyteri martyrium sub Valentiniano.	348. e.
Firmus noluit hominem prodere apud se latitantem.	ibid.
Firmus tyrannus in Africa.	361. d. e. oppugnat eum Theodosius senior. ibid. e. eiusdem obitus. 363. a.
FLACILLÆ loco Placilla.	514. d.
Flauia Iouinæ epitaphium.	195. d.
Flauiani aduersus Paulinū & Apollinarem oratio.	395. b.
Flauiani Episcopi Antiocheni causa iterum ventilata Constantinopoli.	491. a. b.
Flauiani prudentia in detegendis Massalianis.	492. a.
Flauiani oratio pro Antiochenis coram Theodosio.	560. c. 561. 562. 563.
Flauiani Episcopi Antiocheni legatio.	559. e. 560. a. 561. occurrit magistratibus. 560. a. b. quid cum peruenit ad Theodosium. 560. b. c. d.
Flauiani causa rursus Romæ agitata.	597. b. c. d.
Flauiani causa delegata Theophilo Alexandrino.	598. c. d.
Flauiani in Theodosium mira ingratitude.	687. d.
Flauianus Præfectus Urbis sollicitat deos pro victoria Eugenij.	678. b.
Flauiani operis monumentum.	687. e.
Flauianus Expræs. relegatus ad Aquas Taurinas.	97. e.
Flauianus Episc. exulante Meletio quid præstitit.	253. c.
Flauianus per calumniam Paulinum accusauit.	395. e.
Flauianus & Diodorus curant Ecclesiæ Antiochenam post exilium Meletij.	253. c. 255. b.
Flauianus quid cum Paulino.	395. b. c.
Flauianus ordinatus successor Meletij in Synodo Constantinopolitana.	435. e. 436. a. 438. e. 439. a. 462. e. 463. a.
Flauianus Episcopus Antiochenus eligitur.	438. e. ob eam rem indignatur Damasus. 453. d. non tamen anathematizat, sed tolerat. 464. b. 530. e.
Flauianus profectus Constantinopolim ad Synodū.	475. b. c.
Flauianus simul cū Chryostomo docet Antiochiæ.	531. d.
Flauianus ab Angelo admonitus de ordinatione Chryostomi.	530. e. 531. a.
Flauianus cum concionatur Antiochiæ, ei desert Ioannes Chryostomus.	531. d.
Flauianus persuadet Theodosio vt parcat.	564. a. dimittitur. c. d.
Flauianus refugit iudicium.	599. d. e.
Flauianus Gentilis promotor Eugenij.	651. d. e. 652. a.
Flauianus deorum protector ab eis delusus.	687. b. c.
Flauianus cum Eugenio ad bellum.	681. e. 682. 683. a.
Florentiæ ciuitatis Ambrosij studiosus.	653. d. e.
Florentius Comes quid sub Iuliano.	5. b.
Florentius Aquileiensis monachus laudatur.	324. e.
Florentius Puteolanus schismaticus.	424. c.
FOEDIVS cum Persis initum a Iouiano.	157. a. b. c. scæderis conditiones. d. e. 158. a.

Fædus Theodosii cum Maximo.	516. b.
Fænerari vetitum in Rom. Synodo.	464. e.
Fons baptismalis in Vaticano a Damaso extructus.	499. a. b. c.
Fons atrij basilicæ Vaticanæ.	ibid. e.
Fontes exiccati ob Iuliani impietatem.	51. c. d.
Formula illa, Et quod excurrit, quid importet.	209. b.
Fortunatus Manichæus ab Augustino superatus.	656. b. c. d.
Fortunæ ara in Palatio a Iuliano erecta.	22. c. d. e. 23. a.
Forum Ecclesiasticum illibatum vult Theodosius.	513. e. 514. a.
Forum seculare clerici vitent.	223. b. c.
Fossa ab Euphrate in Tigrim deducta.	131. b.
FRATRES appellati aliquando schismatici & hæretici a Catholicis.	208. d. e.
Frigidus amnis, ubi rictus est a Theodosio Eugenius.	686. b. c.
Frummentum Hierapolis a Iuliano ademptum.	106. b.
FVG A Gregorij in solitudinem.	301. d. reuocatur a patre. e. 302. a. b.
Fuga Basilij, ne crearetur Episcopus.	224. e. 225. a.
Fuga Hilarionis a persecutione.	62. a. b.
Fulgura in pluuiam fecit Deus, cum dispersitas linguas super Apostolos pluit.	1. c.
Fuluus Ursini sincera fides cum peritia.	684. e.
Funarius appellatus pater Valentiniani.	167. b.
Fundana basilica a Paulino erecta, & reliquijs sanctorum locupletata.	713. c. d.
Funera Christianorum agi die prohibet Iulianus.	121. e. 122. a.
Funeris honorè moriens haberi sibi vetuit Ephræm.	386. b.
Funus infame Iuliani Apostatæ.	140. e.
Funus Cæsarij ritu Christo mo.	207. d. e.
Funus Meletij sumptuosum.	435. b. c. luminaria in eo. c.
Funus ingens in exercitu Romano.	132. a. b. c. 133. a. b.
Furia vidua clarissima femina.	690. a. b. nurus Probæ. 722. d. e.
Furor Iuliani quam vehemens.	23. b. c.
G	
GALATÆ martyres.	34. c. d. e. 36. a.
Galates filius Valentis.	248. a.
Galilæus Christus a Iuliano dictus ignominia causa.	137. a. b.
Galilæi dicti a Iuliano Christiani, quos sugillat, ad contemptum.	8. a.
Galilæi a militia reiecti lege Iuliani.	107. c.
Galilæorum amentia, in ore Iuliani frequens.	7. c. 8. a.
Galilæorum nomine carpuntur Christiani.	41. e.
Galla nupta Theodosio.	550. c. d.
Galla Placidia pro Galla Augusta.	581. e. 582. a.
Galla Augustæ obitus.	640. b.
Gallicanus Consularis quid passus sub Iuliano.	96. e. 97. e.
Gallicani Consularis egregium Christianitatis exemplum.	96. e. 97.
Gallorum martyria sub Iuliano.	98. e.
Gaudentius & Iouinus spoliant templa idolorum.	593. d. e.
Gaudentij Episcopi Brixiani electio.	517. c. d. eius res gesta & peregrinatio. 517. d. e.
Gaufridi de rebus Britannicis libri censura.	482. b.
Gaza Syriæ ciuitas.	50. c. d. Christianis infensissima fuit. e.
Gazæ incensæ ecclesiæ a Iudæis sub Iuliano.	117. d.
Gazenses Gentiles persequuntur Christianos.	60. d. e. 62. a. b. 63. a. b. c. d. e.
Gazenses a Iuliano exagitati.	60. e. eius martyres. ibid. 61. a.

Gazensis Ecclesia & Maiumatensis vntæ.	60. d. e.
Gazensium martyrum reliquia.	61. b.
GELASIVS Episcopus Cæsareæ Palestinæ.	691. e. 692. a.
Gelasius nullam prerogatiuam cognouit sedis Constantinopolitane.	433. b.
Gennadij error de temporibus Ticonij.	211. e.
Gentiles contra Christianos ex licentia Iuliani ubique armanantur.	61. d. e. 62.
Gentiles Alexandrini agunt contra Athanasium.	93. d. e.
Gentiles ausi sacrificare & aras erigere sub Gratiano.	374. e. 375. a.
Gentiles idolorū cultores legibus Theodosii cohibiti.	448. e.
Gentiles a Ioanne Chryostomo ad fidem conuersi.	533. c. d. e.
Gentiles exultant de Maximi imperio, & illi fauent.	532. e. 533. a.
Gentiles Romanos Senatores Maximus spe demulcet.	483. a.
Gentiles Orgia celebrantes Apollonij oratione immobiles fiunt.	69. b. eadem liberati ad Christum conuertuntur. c. d.
Gentiles exultant ob victoriam de Valente.	391. e.
Gentiles frustra ob Valentem hæreticum victum exultant.	ibidem.
Gentiles Senatores legationem mittunt pro cultu deorum.	474. d. e.
Gentiles quid in Ecclesiam Alexandrinam.	334. e. 335. a. b. 336.
Gentiles Senatores Romani Maximo fauent aduersus Gratianum.	482. e. s. ommatibus Maximo Imperium augurantur. 483. b. renientem excipiunt summa cum letitia. 552. e.
Gentiles noua capere moliri in Romanum Imperium.	634. b. c.
Gentilibus imperare recusat Iouianus.	156. a.
Gentiles ægre ferunt Iouianū Imperatorem creatū.	156. c. d. Saporis Persæ malunt, quam Iouiano Christiano parere. d.
Gentiles derident Iouianum Imperatorem.	158. c. d. e.
Gentilis hominis querela in Christum de obitu Iuliani.	139. e.
Gentilium templa & sacra a Iuliano restituta.	8. b. c.
Gentilium in nostros sub Iuliano sauitia.	63. c. carnes martyrum edunt. 64. e.
Gentilium res collapsæ Romæ sub Gratiano.	482. c. restituantur a Maximo. 552.
Gentilium legatio ad Valentinianum pro sacris restituendis.	646. b. c. d.
Gentilium Romæ res collapsæ.	487. d. e.
Gentilium superstitio sub Valentiniano reuiuiscit.	374. e. etiam riget sub Valente. 377. b.
Gentilium turpitudine sanctorum pretextu.	15. b. c.
Gentilium Syrorum grassatio in Christianos.	63. b. c. d.
Gentilium turpitudine in prostituendis suis imaginibus.	65. a. b.
Gentilitas in Christianam religionem armatur in bello Eugenio.	681. e. 682. a. 683.
Georgius Arianorum Episcopus quæ passus ab Alexandrinis.	69. e. 70. 71.
Georgius detexit abominationes Aegyptiorū deorū.	70. b. c.
Georgius Arianus minime adnumerandus inter martyres.	71. c. d.
Georgij Episcopi Ariani scelera patrata.	ibid.
Georgij necem ægre ferre simulat Iulianus.	72. d. arguit leniter de ea Alexandrinus. 71. e. 72.
Georgij libros omni studio perquiri Iulianus.	73. d. e.
Georgij Episcopi Ariani bibliotheca.	73. e. 74. a.
Gerontij diaconi magiæ.	465. b. c.
Geruasij & Protasij corpora S. Ambrosio reuelata.	544. a. b.

Geruasii & Protasii translatio, & miracula in ea edita. 544. a. inuentio. c. eorum reliquie ad varias ecclesias mittuntur. 545. e. Romæ basilica iisdem statuitur. e
 Getarum nomine Gothi intelliguntur. 266. e
 GILDO tyrannus in Africa. 361. a. b
 Gildo Firmi frater Donatistis fauet. 362. a
 Gildonianus cognominatus Optatus Donatistarum Episcopus. ibid.
 GLADIATORES ne sint qui sunt ex familia Imperatoris. 196. a. b
 Gloria Patri, & c. in sine cuiusque psalmi dicendum, cautum Concilio Rom. 465. a. quando receptum in Ecclesia Mediolanensi. 538. d. e
 Gloria Patri & Filio cum Spiritu sancto, vel in Spiritu sancto, vel & Spiritui sancto. 293. a. b. c. d. e. 294.
 Glorificationis hymnus quo modo a diuersis pronunciarum solius. 292. e. 293. a
 GNOSTICI heretici ex Aegypto in Hispanias. 454. a. b
 Gnostici tentant Epiphanius. 346. e. 347. a
 Gnosticatorum nonnulla instituta. 455. a. e. & dogmata. 457. c
 GOG & MAGOG pro Gothis ab Ambrosio recepti. 387. d. e. 389. a. b
 Gordiani Vicarij Urbis Romæ sub Iuliano martyrium, & aliorum. 98. a
 Gordiani martyris sepulchrum iuxta Epimachum. 98. b
 Gothia Audiana heresi inficitur. 265. e
 Gothi Getæ rocati. 266. e
 Gothi martyres. 348. d. e
 Gothi quando Ariani facti. 264. b. c. & quando Christiani. d
 Gothi signo Crucis prælato vincunt Athanaricum. 266. e. 267. a
 Gothi magno Rom. Imperij damno permitti sunt Istrum transire. 376. b
 Gothi sub Valente Orientem depopulantur. 378. a
 Gothi Valente vincunt. 391. a
 Gothi federati in diuersis locis occidi iussi. 392. e
 Gothi superati a S. Episcopo Acholio & fugati. 392. e. 393. a. b
 Gothi deuastant Thracias & Græcias. 393. c. d. e
 Gothi victi a Theodosio. 407. a. b
 Gothi in amicitiam recepti a Gratiano. 407. d
 Gothi subdunt se Romano Imperio. 426. c. d. e
 Gothi ab Athanarico martyrio coronati an Catholicici fuerint. 265. d. 265. b
 Gothorum Ecclesia persecutionem passa ab Athanarico. 263. b. c. d. e. 264.
 Gothorum bellum ciuile. 264. a
 Gothorum bella ab Ezechiele prædicta. 387. d. an hoc probetur. 389. a
 Gothorum Episcopi Theophilus, & Vulphilas. 264. d. e. & Nicetas. 266. c
 Gothorum qui tantum facti sint Ariani. 265. c. d
 Gothorum Ecclesia florens. 266. c. d
 Gothorum Ecclesia a Niceta excolitur. 266. c
 Gothos litteras Vulphilas docuit, easque primus apud eos inuenit. 264. d. e
 Gothica expeditio Valentis. 171. a. belli exitus. 187. b
 Gothicum bellum triennale. 187. b
 Gothicum bellum cum Valente pace sedatum. 232. b. c
 GRACCHVS Præfectus P. siue V. demolitur idola. 482. d. e
 Græciæ illatae clades a Gothis & alijs barbaris. 393. c
 Græcorum schismaticorum & Donatistarum eadem consuetudo. 104. d. e

Grandinis plaga, qua Oriens afflictatus est sub Valente. 203. e
 Grata filia Valentiniani. 368. d
 Gratianus pater Valentiniani senioris cognomento Funarius. 167. b
 Gratianus creatus Augustus. 200. e. 201. c
 Gratianus post obitum patris cum Valentiniano puero imperat. 368. d
 Gratianus Valentiniano honorem Consulatus concedit. 374. c
 Gratianus aduersus hereticos edit legem. 374. d. 393. e. 394. b
 Gratianus prohibet hereticos conuentus agere. 374. c. d
 Gratianus quid de Ecclesiastico iudicio rescripsit. 375. e. 376. a
 Gratianus mittit copias ad Valentem aduersus barbaros. 377. e
 Gratiani lex aduersus Donatistas, qua prohibentur rebaptizare, & restituere iubentur ecclesias. 378. d
 Gratiani lex contra Manichæos. 378. d
 Gratiani lex aduersus Arianos. 394. b
 Gratiani rescriptum de immunitate clericorum. 381. d
 Gratianus in expeditione bellica aduersus Gothos positus petit ab Ambrosio libros de fide. 387. b. c. d
 Gratiani pietas. 387. c.
 Gratianus bellum auspicaturus quærit fidem pro defensione & armis. 387. b. c. d
 Gratiano certa victoria prædicta ab Ambrosio. 387. c
 Gratiani & Valentiniani insignia exercitus. 388. b
 Gratiani exercitus quibus constaret. 388. e
 Gratianus ingentem victoriam de barbaris consecutus. 389. b. c. d
 Gratianus Alemannos in Gallia debellat. 389. c
 Gratianus fauet Catholicis, edictum pro illis dat post obitum Valentis. 393. e. 394. a. reuocat exules. ibid.
 Gratianus iubet reddi ecclesias Catholicis. 394. b
 Gratiani religio. 406. a. b
 Gratianus delegit Theodosium Imp. 406. c. d. e
 Gratianus vincit Alemannos. 407. d. e
 Gratiani victoria Ambrosii precibus adscribenda. 407. c. priorum vota pro Gratiano. 408. a
 Gratiani littere ad Ambrosium. 408. b
 Gratiani lex aduersus hereticos. 408. e
 Gratiani lex de collatione clericorum. 409. c
 Gratianus Princeps Christianissimus dictus. 408. d
 Gratianus petit ab Ambrosio de Spiritu sancto tractationem. 408. d
 Gratianus amittit petentibus agi Concilium Aquileia. 423. b. c
 Gratiani rescriptum aduersus Vrsicinum schismaticum ad Aquilinum. 424. b. c. d
 Gratianus pro Gnosticis rescribit. 456. c
 Gratianus nesciens fauet Prisciliano. 456. d. e. luit penas concessi rescripti. 456. e. 487. b. c
 Gratiani, Valent. & Theod. leges de basilicis, contra Manichæos, & mendicantes validos. 480. d
 Gratianus contra Maximum parat copias. 481. d
 Gratianus nomen respuit Summi Pontificis. 482. d. e. 483. a. b
 Gratianus Præfecto Urb. de Gentilium superstitione iurisdictionem tribuit. 482. c. 483. a
 Gratianus iniuste Commodus comparatus ab Ammiano. 484. e
 Gratianus proditus a suis occiditur. 375. 483. b. c. etas & regni tempus. 483. d. e. 484. a. b
 Gratiani probatissimi mores. 483. e. 484. a. b. c. d
 Gratiani

Gratiani amicos persequitur Maximus. 483. a
 Gratianus excusatur ob decreta pro impijs. 487. b
 Gratiani ultimum aduersus hereticos & apostatas edictum. 487. b
 Gregorius Hispaniarum Episcopus idem cum Eliberino. 309. d
 Gregorius Episcopus Eliberinus coniungitur Lucifero Calaritano. 309. c. d. e. quid pro eo Theodosius. e. a Theodosio liber dimissus. 310. c
 Gregorius Eliberinus libellum de fide ad Gallam Placidiam dedit. 310. c
 Gregorius Eliberinus gloriatur de fide seruata. 310. c
 Gregorius Eliberinus recantat palinodiam. 310. d. e. 311. a
 Gregorius Eliberinus cur Orthodoxorum præconijs celebratus. 310. e
 Gregorij Eliberini res gestæ cum Osio reselluntur. 310. e. 311. a
 Gregorius Eliberinus laudatur a Theodosio. 580. e
 Gregorius Nazianzenus vna cum Basilio tentatus a Iuliano. 11. b
 Gregorius Nazianzenus quid ad Cæsarium fratrem agentem apud Iulianum. 11. c. d. e. 12. a. b
 Gregorij Nazianzeni vitæ institutio cum Basilio. 29. a. b. c. 30.
 Gregorius Nazianzenus proficiscitur cum Basilio in cretum. 30. d. e. 31. a. 32. e. 145. e
 Gregorius Nazianzenus agit apud Eusebium pro Basilio. 30. e. 31.
 Gregorij Nazianzeni epistola ad Eusebium. 30. e. 31. a. b. in ea Eusebij cum Basilio inimicitiam arguit. 31. a. b
 Gregorius Nazianzenus ordinatus inuitus presbyter. 32. e. 33. a. b
 Gregorij ordinationis in presbyterum tempus. 33. b
 Gregorij de Basilio mirum desiderium. 33. c. d. ab eo ad eremum vocatur. 34. c
 Gregorij Nazianzeni epistola ad Basilium. 33. d
 Gregorij prima secessio. 33. e. 34. a
 Gregorij pietas erga parentes. 33. c
 Gregorij cum Basilio ioci per litteras. 34. c. d. e. 35.
 Gregorij & Basilij tempus profectionis in eremum. 35. b. c
 Gregorij Nazianzeni inuectiua in Iulianum prohibentem Christianos scientias discere. 110. d. e
 Gregorij Nazianzeni inuectiua dux in Iulianum. 143. c. d. e. ex earum secunda multa in eum referuntur. ibid. 144. a
 Gregorij Nazianzeni elegans apostrophe in Iulianum. 143. e. 144. a. b. c
 Gregorius & Basilius a Iuliano destinati ad necem. 145. b
 Gregorius Nazianzenus quid in eremo cum Basilio. 145. e. 146. a. b.
 Gregorius virtutum cultor. 146. a. b. eius in solitudine vitæ institutum. c
 Gregorius seorsum habitat a Basilio. 146. e
 Gregorij in eremo epistolæ ad Basilium. 146. d. e
 Gregorius & Basilius in eremo austerum vitæ genus sectati. 147. a. describitur locus eremi. b. c. d
 Gregorij cum Basilio in eremo vitæ ratio. 147. b. c. d. 148. a
 Gregorij exercitia corporalia. 148. a. b. c
 Gregorius petente Basilio explicabat illi psalmos. 148. c. d
 Gregorij epistola ad Basilium de rebus in eremo gestis. 146. e. 147. 148. c. d
 Gregorij Nazianzeni & Basilij distincta officia. 148. e. 149. a
 Gregorius quanti esset apud Basilium. 148. c. 149. b
 Gregorij modestia in corrigendo quod non probaret. 154. b. c. d
 Gregorius Episcopus Nazianzenus senior interfuit Concilio Tyanensi. 181. c

Gregorius Nazianzenus ad subueniendum Orientali Ecclesie ab eremo reuocatur. 188. c
 Gregorius Nazianzenus & Basilius vocantur ex eremo ob persecutionem Valentis. 188. c
 Gregorij epistola ad Bosphorium de suo reditu. 188. d
 Gregorius Nazianzenus reuersus habuit Apologiam de fuga sua. 188. e. 189. a
 Gregorius non factus Episcopus Nazianzenus, sed adiutor patris. 189. c. d. e
 Gregorius munus concionandi arripuit. 189. e
 Gregorius Nazianzenus curat abstrahere Basilium ex eremo. 190. b. c. d
 Gregorij Nazianzeni de plaga grandinis oratio. 204. a. b
 Gregorius Nazianzenus scribit ad fratrem a terræ motu liberatum. 207. a. b
 Gregorij pro Cæsario defuncto oratio. 207. e
 Gregorius Nazianzenus agit omnibus viribus ut Basilius eligeretur Episcopus. 225. e. 226. a. b
 Gregorij Nazianzeni epistola ad Basilium de electione eius. 225. c. d. e
 Gregorij de futura Basilij electione vaticinijs. 225. e. 226.
 Gregorius Nazianzenus epistolam dat ad Eusebium Samosatenum pro electione Basilij. 227. d. e. 228. a
 Gregorius audita electione Basilij cunctatus ad eum accedere. 228. c. d
 Gregorij epistola ad Basilium electum. 228. d. e. 229. a
 Gregorius hortatur Basilium non timere aduersarios. 229. a. b
 Gregorius Nazianzenus ad Basilium se confert, vsus moderatione ac reuerentia. 229. b
 Gregorius Nazianzenus reprehendit Gregorium Nyssenum, quod nimium studeret eloquentiæ. 231. c. d. e
 Gregorius litteris occurrit Eusebio Samosateno exulanti. 235. c. d. e
 Gregorius Nazianzenus consolatur litteris Gregorium Nyssenum exulantem. 238. d
 Gregorius Nazianzenus non respuit Apollinarem, antequam damnaretur. 286. b. c
 Gregorius & Basilius heresis insimulantur. 290. b
 Gregorius Nazianzenus admonet Basilium de his, quibus accusaretur ab alijs. 290. b. c
 Gregorius & Basilius in conuiuio acerbe proscinduntur. 290. c. c. alter heresis, alter tolerantia male accusatur. c. d
 Gregorius Nazianzenus egregiam habuit orationem pro Basilio heresis insimulato. 290. d. e. 291. a
 Gregorius Basilium defendit. 292. b
 Gregorij & Basilij in concionando distincta ratio, & dictio. 291. d. e. 295. d
 Gregorius Nazianzenus vocatur a Basilio. 295. c
 Gregorius Nazianzenus subiectus Anthimo. 296. d. e
 Gregorius sedi Sasimorum præficitur a Basilio. 296. e. 297. a. b. c. 298.
 Gregorius recusat præfecturam. 297. d. e. succenset ea de causa Basilio. d. e. 198. a. b. c
 Gregorij querelæ in Basilium ob sedem Sasimorum. 298. c. d. e
 Gregorius Nazianzenus exposulat litteris Basilio de sede Sasimorum. 298. c. d. e. 299. a. b
 Gregorius cogitur tandem accipere sedem Sasimorum. 299. b. c. eius ordinatio facta coram Basilio & patre Gregorij. 299. b. c. d. e
 Gregorius Nazianzenus orat coram Basilio, patre suo, & Gregorio Nysseno. 299. d. e. 300. se excusat. a. b. c
 Gregorius tentatus ab Anthimo inheret magis Basilio. 300. b. c. d
 Gregorio, occupatis ab Anthimo Sasimis, non datur locus accedendi ad suam sedem. 300. e. 301. c
 Gregorius succenset Bosphorio Episcopo ob sui electionem. 301. d

Gregorius iterum fugit in solitudinem. 301. a. b.
 Gregorius a patre renocatur ad curam Ecclesie Nazianzenae. *ibid.* e.
 Gregorius Nazianzeni natalis contigit ante Episcopatum patris, immo ante baptismum. 302. c. d. e. 303. a. b.
 Gregorius Nazianzeni aetas. 302. c. d. e. 303. a.
 Gregorius suscepit regimen Ecclesie Nazianzenae viuentis adhuc patre. 303. a. b. qua conditione. *ibid.* an fuerit ordinatus Episcopus Nazianzenus. 303. e. 304. a. b. c. d.
 Gregorius Nazianzenus Basilium fastus arguit. 321. e. & seq.
 Gregorius Nazianzenus post obitum parentis recedit. 331. b. c. abiit Seleuciam ad S. Thecla Memoriam. c. d.
 Gregorius Nazianzeni anathematismi contra Apollinarem. 354. b. c. d. e. 355.
 Gregorius Nazianzenus Themistium carum habuit. 369. d. e.
 Gregorius Nazianzenus quid in epistola ad Gregorium Nyssenum de Basilij obitu. 383. d. e. 384. a.
 Gregorius Nazianzeni status post Basilij obitum. 384. b.
 Gregorius Nazianzeni de obitu Basilij ad Eudoxium epistola. *ibid.*
 Gregorius de suo vitæ statu querela. 384. b.
 Gregorius Nazianzenus Constantinopolim a Synodo mittitur. 399. a. b. c. d. tempus eius aduentus illuc. b. c. tempus commorationis Constantinopoli. *ibid.* c. d. e.
 Gregorius nonnisi coactus profectus Constantinopolim. 400. a. b. c.
 Gregorius Nazianzeni primum hospitium Constantinopoli. 401. b. c. conuersum in ecclesiam Anastasiam. *ibid.*
 Gregorius Nazianzenus clam docet Constantinopoli apud Nicobolum. 401. c.
 Gregorius domus, ubi Constantinopoli docebat, in basilicam erecta. *ibid.*
 Gregorius cur Theologus vocatus. 402. a.
 Gregorius primo ingressu Constantinopolim quæ passus. 402. b. c. appetitus lapidibus. d. raptus ad tribunal. e.
 Gregorius in hæreticorum persecutionibus & in aduersis consolat. 402. e. 403. a.
 Gregorius patientia in prædicatione Verbi. 409. d. e. eius in docendo modestia. 410. a.
 Gregorius Nazianzenus contemptui habitus atque derisus. 410. b. eius virtus innotescit in Oriente. c. d.
 Gregorium auditurus Constantinopolim venit Hieronymus. 410. d.
 Gregorius Nazianzenus Hieronymi magister. *ibid.*
 Gregorius modestia in docendo Hieronymum. 411. d.
 Gregorius & Hieronymi comparatio. *ibid.* e.
 Gregorius Nazianzenus ignorauit Latinam linguam. 412. a. b.
 Gregorius laudes scripsit Maximi Cynici. 412. c. quæ illæ sint. 415. b.
 Gregorius postulatus a populo Episcopus Constantinopolis. 412. e.
 Gregorius laudat pro concione Episcopos Aegypti. 413. a. b. eosdem vituperat. 416. b.
 Gregorius recantat palinodiam de laudato Maximo. 414. e. 415. a. b. multa in eum. d. e.
 Gregorius a suburbano redit Constantinopolim. 415. d. e.
 Gregorius Nazianzenus non patitur fieri Episcopus Constantinopolitanus. 416. a. b.
 Gregorius conqueritur de Petro Alexandrino. *ibid.*
 Gregorio Nazianzeno fauit Damasus Papa. 417. e. 418. a.
 Gregorius quid contra Maximi scripta aduersus se responderit. 417. d.
 Gregorius cum Ariani mihi agit. 418. e. 419. a. ob id reprehensus a populo. a. b. quid in eum illi. 419. b. c.
 Gregorius cogitat de discessione. 419. c. d. cohibetur ne

recedat. d.
 Gregorius Nazianzenus a Theodosio introducitur in templum. 420. e. 421. a.
 Gregorius dum ad templum ducitur, quid mirum accidit. 421. b.
 Gregorius renuit collocari in throno. *ibid.* b. c.
 Gregorius a sicario appetitus quid erga eum. 421. c. d.
 Gregorius miraculo ab Ariatorum insidijs elabatur. 421. c.
 Gregorius ab Episcopis ad hoc vocatis a Theodosio collocatur in throno. 428. b. c. 430. a. b.
 Gregorius electionis confirmandæ gratia Synodus conuocatur. 428. a. b. 429. a. confirmatur. 430. a.
 Gregorius Nazianzenus subscripsit Concilio Constantinopolitano, quo loco. 434. d. e.
 Gregorius Nazianzeni sententia de non eligendo successore Meletij ob pacem Ecclesie, sed non accepta: inde mala innumera. 436. b. c. d.
 Gregorius passus inuidiam, quod visus esset fauere Occidentalibus. 436. d. e. 437. eiusdem in eo constantia. 438. c.
 Gregorio aduersantur Episcopi iuniores. 437. a. b. c.
 Gregorius ægerrime fert electionem Flauiani. 439. a.
 Gregorius electionem impugnant Aegyptij. 439. b. c. non tamen odio Gregorius. d.
 Gregorius Nazianzenus concionatur in Synodo de pace custodienda. 440. a.
 Gregorius ob pacem sedi renunciat. 440. a. b. cur hoc permissum a Synodo. *ibid.* orationem habuit de sedis abdicatione. 440. e. 441. d. e. 442. a.
 Gregorius quanto tempore sederit. 441. b. c.
 Gregorius adit Theodosium Imperatorem. *ibid.* c. d.
 Gregorius qualem reliquerit Ecclesiam Constantinopolitanam. 441. d. 443. a.
 Gregorius conuiuio excipi solitus a Theodosio. 441. c. quomodo ibi esset. d.
 Gregorius publice petit missionem a Synodo. 342. a. Apologia cum reprehensione. b. c. vltima salutatio. 443. a. b.
 Gregorius vltimam habet orationem ad CL. Episcopos. 441. d.
 Gregorius vitæ suæ rationem defendit. 442. a.
 Gregorius modestia. 442. b. c.
 Gregorium Nazianzenum discedentem nonnulli Episcopi ac lacrymæ populi consequuntur. 443. e. 444. a.
 Gregorius quando scripserit carmen de vita sua. 444. c.
 Gregorius Constantinopolim ad Synodum renocatur. 459. d.
 Gregorius Nazianzenus recusat venire ad Synodum. 459. d. e. 460. d.
 Gregorius res gestæ, cum reuersus est in patriam. *ibid.*
 Gregorium sede priuatum fuisse, rumor falsus sparsus. 460.
 Gregorius curauit præfici Ecclesie Nazianzenæ Eulalium. 460. a. b.
 Gregorius egrotat. *ibid.* e.
 Gregorius litteræ, quibus se excusat venire ad Synodum. 460. d. e. 461. a.
 Gregorius cur recuset venire ad Synodum. 461. b. c.
 Gregorius Nazianzenus quid ad Posthumianum de Synodo. 488. d. e. de eadē Synodo ad Saturninum. 488. e. 489. a.
 Gregorius Nazianzenus auctor Theodosio sancienda legis aduersus hæreticos. 502. e. 503. a. b.
 Gregorius Nazianzenus scribit ad Nestarium aduersus hæreticos. 503. a. b. c.
 Gregorius Eleusium Præf. non ieiunantē redarguit. 504. a.
 Gregorius Nazianzeni status in senectute. 589. b. c. d. 590. a. b. c. tentationes eiusdem. c. d. 590. a. b. linguam cohibet. 590. b. c. passus monachos aduersarios. c. d. appetitus ab eis lapidibus. e.
 Gregorius Nazianzeni obitus. 588. e. 589. eius res gestæ ante obitum. 589. a. b. c. d.

Gregorius

Gregorius effigies. 591. b.
 Gregorius epitaphium. 591. d. e. & laudes. e. 592. a.
 Gregorius pater Gregorius Nazianzeni restitit Iuliano. 26. e. 27. a.
 Gregorius senior quid in electione Eusebij Episcopi Cæsareæ Cappadociae. 27. e. 28. a. b. restitit Præfecto. 28. b.
 Gregorius senior per epistolam ad Cæsarienses datam suffragium dat. 226. b. c. ibi Basilij laudes.
 Gregorius senioris epistola ad Episcopos de Basilij electione. 227. a. b.
 Gregorius senior licet infirmus petit Cæsaream ob electionem Basilij. 227. c. d. operatur ut eligatur Basilius. e. 228. a.
 Gregorius senioris obitus. 331. a. b. aetas, & tempus præfecturæ. *ibid.*
 Gregorius Nysseni Episcopatus. 231. b.
 Gregorius Nyssenus antea coniugatus. 230. e. 231. a. b.
 Gregorius Nyssenus eloquentiæ studiosus nimis, ob id reprehenditur a Gregorio Nazianzeno. 231. c. d. e.
 Gregorius Nyssenus ab Ariani damnatus. 237. d. 238. a.
 Gregorius Nyssenus exulare iubetur. 238. b. c. lustrat Ecclesias. c. d.
 Gregorius Nyssenus conuenit Gregorium post ordinationem. 299. e. 300. a.
 Gregorius Nysseni legatio in Arabiam ex Concilio Nysseno. 397. d. e.
 Gregorius Nyssenus Macrinam sororem inuisit, & eius funeri interfuit. 397. d. e. anulum ab ea accepit cum ligno Crucis. 397. e. 398. a. scripsit eius vitam. 398. b.
 Gregorius Nyssenus librum de Anima & resurrectione scribit. 397. e.
 Gregorius Nysseni in legatione res gestæ. 498. b.
 Gregorius Nyssenus innotescit Hieronymo. 411. d.
 Gregorius Nyssenus ad Synodum Constantinopolitanam venit. 429. a.
 Gregorius Nysseni fides laudata lege Theodosij. 446. e.
 Gregorius Nyssenus habuit orationem in funere Placillæ Augustæ. 514. d. idem habuit panegyrim in funere Pulcheriæ infantule. 515. b.
 Gregorius Nysseni de peregrinatione sententia explicatur. 529. b. c.
 Gregorius Nysseni aetas longa. 691. b.
 Gregorius Papa inexploratos habuit Eudoxianos hæreticos. 431. e. 432. a.
 Gregorius Papa quid de synagogis Iudeorum decreuerit. 579. b.
 Gregorius presbyteri in Vita Nazianzeni error. 30. e.
 Gregorius Turonensis error de tempore obitus Hilarij. 218. b.
 GVLIELMVS Lindanus elucidator & confirmator rerum S. Vrsulæ. 482. e.

H

HADRIANI Imp. numisma cum Iside. 124. b.
 Hadrianopolitani martyres. 38. a. b.
 Hæreses Apollinaris, & Semiarianorum. 78. a. in Synodo Alexandrina damnata. b.
 Hæreses Apollinaris colligi possunt ex Gregorius Nazianzeni anathematismis. 354. b. c. d. e. 355. a. e. 356. a. b.
 Hæresis Anthropomorphitarum. 265. e.
 Hæresis Artotyritarum. 361. b.
 Hæresis Ascodrogitarum. 361. b.
 Hæresis Borboritarum. 361. b.
 Hæresis Collyridiana vnde dicta & deducta. 359. c. d.
 Hæreses Iouiniani. 469. a. b. damnantur Romæ. 622. 623. 624. 625. 626.
 Hæresis Iouiniani quas secum vexerit sordes morum.

629. d. e. 630. a. b.
 Hæresum Origenis capita. 667. d. e. 668. e.
 Hæresis Passaloricitarum. 361. b.
 Hæresis Polemiana ex Apollinare deducta. 359. b. c.
 Hæresis Priscilliani capita damnata. 455. b. c. d.
 Hæresis Priscilliani inualescit in Hispania. 452. e. 453. e. 454. 455.
 Hæresis conuincitur ex consideratione promulgatoris ipsius. 468. d. e.
 Hæreses innumera vexant Ecclesiam Orientalem. 360. e. 361. a.
 Hæresis omnia secum mala affert. 153. a. 277. b. c. 280. b. c. 279. e. 409. b. 426. d. 543. c.
 Hæreses damnata in Concilio Constantinopol. 431. d.
 Hæreses damnata in Synodo Constantinop. a Theodosio conuocata. 489. e.
 Hæreses de Trinitate & Christo variæ in Synodo Damasi damnatae. 352. e.
 Hæreses quæ prouenerunt ex scriptis Apollinaris. 359. b. c.
 Hæresiarthas damnat solus Romanus Pontifex. 315. e. 316. a.
 Hæretici Audiani in Gothia. 265. e.
 Hæretici Adelphi. 492. d.
 Hæretici Bonosiani. 600. a. b.
 Hæretici Euchaitæ. 492. d.
 Hæretici Eudoxiani damnati. 174. c. d. 431. e. 432. a.
 Hæretici Nouatiani, Ariani, & Eunomiani inter se schismate diuisi. 637. b. c. d. e. 638. 639.
 Hæretici Nouatores quàm deteriores Iouiniano. 468. d. e.
 Hæretici Nouatores, qui persequuntur monachorum statum, quàm infelices. 602. b.
 Hæretici Nouatores sectatores Iouiniani quanto rubore suffundendi. 625. e. d.
 Hæretici Saccophori. 491. c. e.
 Hæretici Sacramentarij, idem Donatistæ, quæ in ecclesiis, & sacramenta, & sacras virgines. 101. c. d. 102. a. b. 103. 104. 105.
 Hæretici Sacramentarij æque ac Iulianus horrescunt Crucis signum. 105. d.
 Hæretici conuenientes simul ne pacem perturbent, capitali pœna sancit Theodosius. 530. a.
 Hæretici multi a sanctis viris culti & laudati, antequam damnarentur. 286. c.
 Hæretici lege Theodosij eiectioni. 425. d. e. 426. a. 600. d. e.
 Hæretici varij a Theodosio lege vetiti conuentus habere. 425. e. 491. c. item ecclesias adificare. 448. d.
 Hæretici exagitati legibus Theodosij, Vide, Lex, Rescriptum.
 Hæretici clandestinos habent conuentus. 491. e.
 Hæretici nostri temporis monachis & virginitati insensè perstringuntur. 468. e.
 Hæretici student se Iouiano insinuare. 161. d. e. quid in illos Imperator. e. 162.
 Hæretici pro tempore fidem mutant. 162. a. b.
 Hæretici recantant palinodiam in Concilio Antiochena sub Iouiano. 163. b. c.
 Hæretici confutantur Patrum sententijs. 489. d. e.
 Hæretici damnati & depositi recognoscunt auctoritatem Romani Episcopi, petentes ab eo restitui. 175. b. c.
 Hæretici quàm temere arrogant sibi diuinæ Scripture scientiam. 642. d. e.
 Hæretici multa decem librarum auri puniendi. 655. a. b. item deportari iussi. b.
 Hæretici obstinati gladio seculari feriendi. 525. d. e. 526.
 Hæretici indulgentia Valentini in Occidente vigenti. 374. c.
 Hæreticis non communicandum monet Hilarius. 217. e.
 Hæreti-

Hereticis fauere, quale piaculum, exemplo Gratiani Imp. 456. d. e
Hereticorum Episcoporum astutia in ecclesiis recuperandis. 175. b
Hereticorum conditio. 340. e
Hereticorum iugis infestatio etiam sub Theodosio. 461. e
Hereticorum cur improbatum supplicium. 513. c. d
Hereticorum conuentus tempore Basilij. 173. c. d
Hereticorum doctrina, luporum ululatus. 624. d. e
Hereticorum instabilitas derisa a Themistio. 163. c. d
Hereticorum turpido. 626. e. 627. a
Hereticorum mores deprauatissimi. 627. a. b. c
Hereticorum mos, cum noua afferant, vetera se defendere profiteri. 288. e
Hereticos libere sentire quicquid uellent, Iouianus permittit. 163. b
Hereticos puniri postulant a Gregorio Nazianzeno Catholici. 418. e
Hereticos e ciuitate exigendos statuit Theodosius. 502. e
Hereticos quantopere execrati sint Catholici. 236. b
Hereticos permittere sua dogmata uulgare, est Ecclesie doctrinam damnare. 503. d
Hereticos Principum auxilio punire semper consuevit Ecclesia. 525. a. d
Hereticos inquirendos cur Martinus renuit. 525. b. c
Hereticos ante debellat Theodosius, quam pugnet aduersus Maximum. 579. b. c. d. e
HELIODORI peregrinatio in Oriente. 324. e
Heliodorus recedit ab eremo. 325. e
Heliodorus Episcopus Altinensis Hieronymi familiaris. 449. d
Heliodorus Episcopus Altinensis interfuit Concilio Aquileiensi. 449. d
Helipolitani in Palestina quid in Christianos. 64. e. quid Arethufii. 65. a
Heliopolitanorum turpido. 65. a. b
Helladij Casariensis Episcopi fides laudata lege Theodosii. 446. e
Helladius Basilio substituitur in ecclesia. 385. c
Helladius grammaticus propugnator Serapidis. 603. c
Helpidius Praefectus quanta passus ad Iuliano. 18. b. c
Helpidius apostata. 48. c. 49. b. quas dedit poenas. ibid.
Helpidius scriptor aduersus Manichaeos, ex quo profecit Augustinus. 493. b
Helpidius Episcopus Priscillianista damnatus. 455. e
Heluidij origo. 467. c
Heluidij haeresis. 466. d. e. confutata a S. Hieronymo. ibidem.
Heluidij haeresis de B. Virgine. 359. c
Heraclides Episcopus in Aegypto laudatus a Theodosio. 580. e
Heraclides Episcopus Oxyrinchi. 88. e
Herba mirae uirtutis in basi Christi statuæ. 68. c
Herculis simulacrum praecedit exercitum Eugenij. 682. a
Hereditates & legata capere clericis interdicitur legibus Imperatorum. 267. b. 268. 269.
Herennius cum Agapeto legatus ad Synodum Alexandrinam. 76. b
Hermes martyr sub Iuliano Hadrianopoli. 38. b
Hermion uirgo magni nominis. 88. e
Hermogenes Aegypti Praefectus. 4. e. quid ad eum Iulianus. ibid. 5. a
Hermogenes Episcopus Casarea Cappadociae. 314. d. e
Hermogenianus Olybrius maritus Iulianae. 722. e
Herod Thebanus apostata quae passus. 49. c
Herodiade comite noctu uagari mulieres se putantes, excommunicanda sciantur. 465. a

HERAX hereticus quando uixit. 347. b. c
Hieroglyphica imaginis Serapidis & Isidis 19. d. e
Hieronymus in Vrbe eruditur rhetoricis disciplinis. 200. b
Hieronymus studiosus scriptorum Hilarij. 218. e. 219.
Hieronymus audiuit Antiochie Apollinarem profitentem. 286. b. 325. c
Hieronymus ex Syria eremo scripsit ad Damasum. 322. a. b
Hieronymus ex Syria eremo scripsit ad Ruffinum Alexandriam. 322. e
Hieronymi aduentus in Syriam, & institutio uitae monasticae quando contigit. 323. b. c
Hieronymus cum Euagrio peregrinatur in Syriam. 323. d. e. 324. a. eorumdem in Cappadociam aduentus. 324. a. uirtus peregrinationis. 325. a
Hieronymi uita primordia. 324. b. c. d. eius praceptor Donatus. 324.
Hieronymus haud ita pauper natus. 324. b. quando baptizatus. 324. c. uisitabat Romae caemeteria diebus Dominicis. ibid. peregrinatus in Gallias, quid ibi. ibid. eius reditus Aquileiam. d. studium in describendis libris. ibid.
Hieronymus Donati auditor. 324. b
Hieronymi cum Ruffino coniunctio. 324. e. 325. a
Hieronymus sororem ad meliorem statum restituit. 325. a
Hieronymus ad monasticam uitam animum appellit. 325. b
Hieronymi promotor in eremum Theodosius anachoreta. 325. c. d
Hieronymi eremus ubi sita. 325. e. socij eius in eremo. d. quis illi necessaria suppeditaret. d
Hieronymus quae passus in eremo. 325. e. 326. a. b
Hieronymi in eremo uita. 326. a
Hieronymus in eremo discit litteras Hebraicas. 326. b. c
Hieronymus a schismaticis Antiochenis in diuersa distrahitur. ibid. d. e
Hieronymus consulit Damasum. 326. e. 327. a. b
Hieronymi ad Damasum epistolae quo tempore scriptae. 327. c
Hieronymus tricenarius scribit in Abdiam. 329. a. b
Hieronymi etas exacte cognita. 329. b. c. d. e. 330.
Hieronymi lucubrationes in eremo. 330. e. 331. a. & epistolae ad diuersos datae. 330. e. 331. a
Hieronymus calumniam passus in Syria discedere cogitur. 403. b. c. d. e
Hieronymus a Meletij fautoribus Sabellianus appellatur, quod nomen hypostasis refugeret. 403. b. d
Hieronymus recedens e Syria abiit Hierosolymam. 404. b. c. linguam Hebraicam ibi addidit. c
Hieronymus ordinatur presbyter a Paulino Episcopo Antiocheno. 405. a
Hieronymus ordinatus nulli uoluit adscribi titulo. 405. b
Hieronymi Cardinalatus assertio ab ipso Hieronymo confutata. 405. b. c. d
Hieronymus pergit Constantinopolim ad Gregorium Nazianzenum. 410. d. ab ipso eleganter elusus. e
Hieronymus duce Gregorio celsa petit. 411. a. scribit Constantinopoli de Isae uisione. b
Hieronymus nouit Gregorium Nyssenum Constantinopoli. 410. c
Hieronymus quandiu fuerit Constantinopoli. 411. c
Hieronymus in quibus superauit Gregorium Nazianzenum. 411. c. 412. a
Hieronymus fauit Gregorio Nazianzeno. 418. d
Hieronymus a calumnia Ruffini defenditur. 427. b
Hieronymi reditus Romam Constantinopoli per Graciam. 459. a. b
Hieronymus uenit Romam ad Concilium. 459. a
 Hieronymi

Hieronymi Romae res gestae. 465. d. lucubrationes. 466. c. 469. c
Hieronymus Athenas proficiscitur. 459. a
Hieronymus annis tribus moratus Romae apud Damasum, cui erat ab epistolis. 465. d. e. quanta estimatio esset. ibid. De eius Cardinalatu obiectio. e
Hieronymus in quibus Augustino maior. 465. e. 466. a. 705. c. d
Hieronymi Cardinalatus assertores primi qui. 466. a. b
Hieronymus scripsit Romae contra Heluidium. 466. d. e. 467. a
Hieronymus quando scripsit de uirginitate ad Eustochium. 467. e
Hieronymus insurgit Romae contra Iouinianum. 467. b. c
Hieronymus confutat Luciferianos. 469. c. d
Hieronymi lucubrationes Romae elucubratae. 469. a. b. c. 470. a. b
Hieronymi nomen in studio Scripturarum. 469. d
Hieronymus quomodo cum uirginibus uersaretur. 470. c
Hieronymus Romae quae pia femina colerent. 469. c. 470. b. c. d. 472. b
Hieronymus psalterium Occidentalibus canendum emendasse. 500. a. b
Hieronymus quomodo in Rom. Ecclesiam a Hierosolymitana induxerit Alleluia. 500. b
Hieronymi epistola ad Damasum de Alleluia psalmis addendo. 500. c
Hieronymus persecutionem passus a Romanis clericis. 506. e. 507. a
Hieronymus recedit ab Vrbe. 506. d
Hieronymus in Romanae Ecclesiae clericos subinseusus. 506. e. 507. a. b. c. d. ipse tamen obsequens Romanae Ecclesiae. 507. e. 508. a
Hieronymi de Ecclesia Romana sententia. 507. e
Hieronymus quas passus Romae calumnias. 508. b. c. d. ibi de ueste muliebri commentum.
Hieronymus suam defensionem scribit in epistola ad Asellam. 508. e. 509. eius libera contestatio. 509. a
Hieronymi profectio Hierosolymam. 506. d. 510. b. c. d
Hieronymi discendi studium. 527. d. e
Hieronymus iam senescens fit discipulus Didymi Alexandrini. 527. c. d. e
Hieronymus peragrauit monasteria Aegypti. 527. e. eius tunc temporis lucubrationes. 528. a. b
Hieronymus scribit in epistolas Pauli. 528. a
Hieronymus quam sedulus in officio hospitalitatis. 528. d. e. 529. a
Hieronymi nomine commenticium scriptum. 582. b. c
Hieronymus re uera scripsit Martyrologium. 582. c
Hieronymus quando scripsit aduersus Iouinianum. 626. a. b. apostrophe in eum. b. c
Hieronymi scripta contra Iouinianum carpuntur. 627. e. 628. a. b. c
Hieronymus uisus est deprimere nimis nuptias, exaltando uirginitatem. 627. e. 628. a. b
Hieronymus pro libris contra Iouinianum scribit Apologeticum. 628. d. e
Hieronymi scripta usque ad annum decimumquartum Theodosii. 657. d. e. 658. a. b. alia ab eo praetermissa. 658. b. c. d. e
Hieronymi epistola aduersus Ioannem Episcopum Hierosolymitanum quando scripta. 665. c. d. e. 666.
Hieronymus quanta passus a Ioanne. 671. b. c. d. 672. b. c. d
Hieronymus litteris admonet Theophilum. 672. a. b. exclusus ab eius communione. 672. c. d
Hieronymi aduersarij recensentur. 675. e. 676. a

Hieronymi cum Ruffino reconciliatio. 676. d
Hieronymus Alipio in suspicionem arrogantiae adductus calumnijs aduersariorum. 680. d
Hieronymus scribit ad Nepotianum de uita clericorum. 680. e. 681.
Hieronymi ad Pammachium epistola & ad Furiam quando scripta. 690. a. b
Hieronymus cur admonet Augustinum, ut caueat Origenis errores. 702. e
Hieronymi iusta querela de Augustino. 703. c. nouis censuris exagitat. 703. e
Hieronymus post annos duodecim accepit litteras ab Augustino contra se scriptas. 704. b. c
Hieronymus rediit Augustinum. 704. e. 705. a
Hieronymus cum Augustino numquam caritate diuisus. 705. a. b
Hieronymi cum Augustino perseuerauit amicitia & in dies magis auclta. 705. d. e
Hieronymi locus elucidatus de Lucifero. 309. c. d
Hieronymi Chronici locus restitutus. 163. d
Hieropolitana Ecclesia exuta donatione M. Aurelij. 106. b
Hierosolymitanum templum a Iuliano restituendum curatur. 117. b. c. d. e. 118. 119. praesugia tunc ostensa. 118. d. e
Hierosolymitana peregrinatio quam frequens. 528. e. 529. a. cur aliquando reperitur improbata. 529. a. b. c
Hierosolymitana sedes subiacet Casarea Palaestina. 669. d
Hilarion monachus fugit persecutionem Gazensium sub Iuliano. 62. c. d. 63. a
Hilarion a uirga Christiano praestat beneficium. 62. c. 63. a
Hilarionis miraculum de equis circensibus. 62. e
Hilarion Alaphionem ad Christum conuertit. 63. b
Hilarion conuersionis Sarracenorum fundamenta iecit. 344. e. 345. a
Hilarion liberat Epidaurum e maris excrecentia. 185. a. b
Hilarion notus ex magnis miraculis, laudem timens, fugam arripuit. 185. b. c
Hilarionis obitus. 346. a. b. res ab eo gesta scriptae ab Epiphano primum. 346. b
Hilarius a uirga ab Aproniano tentus. 116. e. 117. a
Hilarius diaconus Romanus Anabaptista. 90. b
Hilarius martyr Romae sub Iuliano. 97. a
Hilarius diaconus loco Hilarij Episcopi Pictauiensis positus. 92. e. 93. a
Hilarius Episcopus qualis. 92. e
Hilarij Episcopi reditus. 91. a
Hilarius Episcopus Pictauiensis quid post reditum ab exilio. 91. d. e
Hilarij res gestae a Ruffino confictae. 91. e. 92.
Hilarij scriptorum laudes. 92. d
Hilarij cum Leone Acta commenticia. 92. e
Hilarius Episcopus Pictauiensis scripsit contra Sallustium Praefectum persecutorem. 99. e
Hilarius contra Auxentium agit Mediolani. 213. d. e. 214. cum eodem congregatur. 215. e
Hilarij epistola de rebus gestis cum Auxentio. 214. b. c. d. e. 215. a. b
Hilarius detegit dolos & fallacias Auxentij. 216. e. 217. c. d. e
Hilarius cogitur proficisci Mediolano. 219. d. e
Hilarij uilis admonitio de cauendo Auxentio. 217. e. 218. a
Hilarij obitus tempus. 218. b. c. d. lucubrationes eius. c. d. e
Hilarij stylus. 218. e. scripta sincera, nani eius. 219. a. b. & Hilarij

- H**ilarij defensio a calumnia Centurionum. 92. e. 219. c
Himerius Episcopus Tarraconensis. 506. c. d
Hipponense Concilium. 676. e. 677. a
Hispania oppressa ab hæresi Priscillianistarum. 452. e. 454. e
Hispania Gnosticorum hæresi iactatur, duce Priscilliano. 454. a
Hispani scriptores huius temporis. 581. d. e
Hispaniarum Episcopus Gregorius Eliberinus. 309. d
Hispaniarum Episcopi qui damnarunt Priscillianum & socios. 455. a. b
Historia Ecclesiastica qualis esse debeat, quatuor animarum visione designatur. 1. c
Historicorum Gentilium fides qualis. 133. d
HOMO Dominicus Christus quo modo dictus. 356. e. 357. a. d. e. 358. a. usurpatum ab Apollinaristis. 357. d. e. & a Catholicis etiam. 358. a. b. haud tamen recte dictum. 358. b
Homines immolati a Iuliano, reperti post mortem eius. 141. d. e
Honorius filius Theodosii quando natus. 488. b. 504. b
Honorij Consulatus in cunis. 516. b. c
Honorius creatus Imperator. 665. b. c
Honorius Imperator exponit publice legendum libellum Donatistarum Iuliano oblatum. 100. e. 101. a
Honorij ætas tempore obitus patris. 725. c
Hormisda dux. 38. d
Hospitalitas peregrinorum Hierosolymis. 528. e. 529. a
Hospitalitas quanti fuerit Hieronymo. 528. d. e
HVMANA fiducia & spes vana. 536. e. 537. a. b. c
Humanas hostias immolare solitum Iulianum, eo mortuo detegitur. 141. d
Hummi Istrum transire a Valente permisi. 376. b
Humor egressio. 376. a. b
HYGINVS Episcopus in Hispania Priscillianista damnatus. 456. a
Hygini Episcopus in Hispania hostis Luciferianorum. 310. a
Hygini Episcopus in exilium missus a Maximo. 549. a
Hylas socius Hieronymi in eremo. 325. e
Hymni ab Ambrosio scribuntur, & a populo canuntur tempore persecutionis. 538. b. c. d. e. 539. a
Hymnos canendi in ecclesia, & in eorum fine glorificandi Trinitatem ritus. 465. a. in Ecclesia Mediolanensi. 538. d. e
Hymnorum sacrorum scriptores. 538. e. 539. a
Hypatianus Heracleæ legatus ad Valentianum Imp. 170. a. b
Hyperboles in historia cauenda. 302. e
Hypostasis quo modo a Grecis accepta, & a Latinis. 76. b. c. d. 79. 80. 81. c. d. e
Hypostasis & substantiæ quæstio in Synodo Alexandrina tractata. 78. b
Hypostasis vocis occasione maximum pene constatum est schisma. 78. d. e. 79.
Hypostasis nominis causa altercationes inter Orientales & Occidentales. 320. b. c. d. e. 321. a. b. c
Hypostasis nomen tandem a Latinis receptum. 321. c
- I
- I**ACOBI Episcopi Nisibite corpus e Nisibi Iuliani iussu exportatur. 128. d. e
Ianuarij Kalendarum superstitionem Ambrosius abrogat. 381. e
Ianuarius Flamen Pistensis. 101. c
ICONOCLASTÆ ab auctore exagitati. 661. b. c.

- I**maginum sacrarum vsus vetus in Ecclesia. 720. d. e
Immunitates clericorum certo tempore permittunt Valentinianus & Valens. 185. d
Imperij Rom. Status mortuo Iuliano. 168. d
Imperij Romani clades ex fide violata. 387. e. 388. a. 389. a. 390. a. b. 392. a. b. 426. d. e
Imperium Romanum pessumdatum a Iuliano. 140. a. b. c
Imperium Romanum diuisum inter Valentinianum & Valentem. 169. e
Imperium Romanum prostratum Theodosius erexit. 407. b. 409. b
Imperator debet elucere clementia. 170. d. e. 171. a
Imperatori quid debeatur, & quid Ecclesiæ. 539. a. b
Imperatoris lex lecta in ecclesia publice. 267. b
Imperatoris Christiani munus erga Ecclesias. 539. b. c
Imperatoris ius in Ecclesias nullum. 540. a. b
Imperatores non se immiscet causis Ecclesiasticis. 223. b. c. d
Imperatores Episcopis relinquunt curam agendarum rerum Ecclesiasticarum. 170. a. b
Imperatoribus præstant sacerdotes. 541. d. e
Imperatorum effigies venerandi ritus. 20. b. c. quatenus eas Christiani colerent. d
Impietas licet armata, semper corrui. 340. e. 341.
INCARNATIONIS Verbi mysterium. 72. a. b
Incarnationis Verbi recta fides Synodi, Alexandrinæ. 82. a
Incendium Daphnitici templi. 43. e. 44. 45. a. 49. e. 50. 51. a. b
Indulgentia Ambrosii in recipiendis pœnitentibus. 373. e
Indulgentia impartita vinctis tempore Paschatis. 515. e. 516. a
Indulgentia Theodosii in omnes perduelles. 688. b. c. d
Iniurias seuere punit Valentinianus. 167. a
Innocentius magus quid in Ambrosium. 546. b. c
Innocentius contubernalis Hieronymi in eremo moritur. 325. e
Innocentius V. C. hospes Augustini diuinitus ab carcere liberatus. 587. d. e. 588. a. b
Inscriptio fontis baptismalis in Vaticano posita. 499. b
Inscriptio de Cereale. 369. a
Inscriptio de Consulatu Gratiani & Merobaudis. 377. b
Inscriptio statuæ Symmacho dicatæ. 381. c. 382. a
Inscriptio de Prætextato Consule designato. 472. d
Inscriptio de Flauiano. 687. e
Inscriptiones adulatione plenæ de Iuliano. 140. c. d
Inscriptiones de aris & sacrificijs. 374. c. 375. a. b. c. 377. b
Inscriptiones de Paulina coniuge Prætextati. 473. d. e
Inscriptio de aræ dedicatione sub Theodosio. 612. b. c
Inscriptiones antiquæ de Eugenio. 650. e. 651. a
Inscriptiones de Paulino. 708. a. b. c
Inscriptiones de Probo. 716. e. 717. a. b. c. e. 718. a. b. c. d
Inscriptiones de Proba Faltonia. 721. 722.
Inscriptiones Olybrij. 723. a
Instantius Episcopus Priscillianista damnatus in Concilio Cesaragustano. 455. e
Instantius Priscillianista relegatus in Syllinam insulam. 512. e.
Intercessio sanctorum apud Deum. 383. d. e. 435. d
Inuentiuæ orationes Gregorij Nazianzeni in Iulianum. 143. c. d. e
IOANNES Apostolus cum Philippo præsto est Theodosio pugnant. 684. d. 685. a. b
Ioannis Baptistæ reliquiæ dispersæ. 63. d. eadem creatæ. e
- I**oannis Baptistæ ossium reliquiæ Hierosolymam delatæ. 64. a
Ioannis Baptistæ sepulchrum & Elisei celebre, ac miraculis clarum. 64. c. d
Ioannis Baptistæ reliquiæ collocatæ super Serapium. 607. c. d
Ioannis Baptistæ capitis inuentio. 634. d. translatum Constantinopolim. 634. c. d. e
Ioannis Baptistæ capitis inuentionis historia diuersa. 635. 636.
Ioannes Baptista profuit Theodosio certanti. 688. e
Ioannes ordinatus Episcopus Apameæ a Meletio. 400. d
Ioannes Chrysostratus filius Publicæ. 58. b. c
Ioannis Chrysostrati mater. 57. e
Ioannis Chrysostrati ætas tempore obitus matris. 58. c. d
Ioannis Chrysostrati mater vidua iunior quantæ virtutis. 58. d. e
Ioannes Chrysostratus discipulus Libanij. 58. d
Ioannis Chrysostrati homilia in natali Meletij. 252. b
Ioannis Chrysostratus occasione inuenti libri magicæ artis in periculum adductus. 262. c. d
Ioannes Chrysostratus aduersus Gentiles scripsit. 475. a. idem aduersus Iudæos & hæreticos. b. c. mira facundia. 477. e. 478. a
Ioannes Chrysostratus qua occasione de Anathemate habuit orationem. 475. d. e
Ioannis Chrysostrati locus elucidatus de anathemate. 475. d. e. 476. 477. a. b. c
Ioannis Chrysostrati ætas. 475. a. b. 477. d. e. 478. c. d. e
Ioannis Chrysostrati vitæ ratio. 477. d. e
Ioannem Chrysostratum quanti fecerit Libanius, & alij viri docti. 478. b
Ioannes Chrysostratus orationem habuit in laudem Valentiniani & filiorum. 478. b. c
Ioannes Chrysostratus quando de sacerdotio scripsit tractatum. 478. c. qualis ille liber. 479. b. c
Ioannes Chrysostratus quamdiu moratus in eremo. 478. e
Ioannes Chrysostratus ad quem Basilium scripsit librum de sacerdotio. 478. e. 479. a. b
Ioannis Chrysostrati res gestæ in eremo. 479. e. 480. a. b. scripta eiusdem in eremo. 480. a. b. reditus Antiochiam morbi causa. c
Ioannes Chrysostratus lector ordinatur. 480. c
Ioannes Chrysostratus ordines sacros suscipit. 480. c
Ioannes Chrysostratus creatus presbyter. 530. d. e. signis ante prænunciata eius ordinatio. e. 531. a
Ioannes Chrysostratus Flauiano an Euagrio adhaerens. 530. d
Ioannes Chrysostratus quando concionari aggressus. 531. b. c. omnium ingenio stylo seruit. e
Ioannes Chrysostratus in concionando desert Flauiano. 531. c. d
Ioannes Chrysostratus redarguitur a femina de sublimi genere dicendi. 531. e
Ioanni Chrysostrato vnde cognomen, vt Os aureum diceretur. 531. e
Ioannis Chrysostrati studium & labores in hereticis ab Antiochena Ecclesia pellendis. 532. b
Ioannes Chrysostratus curat Marcionitam. 532. c
Ioannes Chrysostratus iniurias Marcionitarum modestè patitur. 532. d. eorum ruinam prædicit. e. ineptias perstringit. b. 533. a
Ioannes Chrysostratus laborat in conuersione Gentilium. 533. c. d. e
Ioannes Chrysostratus Casium montem purgavit a demonibus. 533. d. e
Ioannis Chrysostrati conciones de statuis. 534. a. b
Ioannes

- Ioannes Chrysostomus diebus singulis Antiochenis concionatur. 556.e. 557.a
 Ioannis Chrysostomi gratiarum actio in reditu Flavianii. 565.c.d
 Ioannes Episcopus Hierosolymis sedere cepit post Cyrillum. 534.b. qualis hic olim. ibid.
 Ioannes Episcopus Hierosolymitanus aduersus Epiphanium altercatur. 645.d.e
 Ioannes Hierosolymitanus quid in Epiphanium & Hieronymum. 659.a.b.c
 Ioannes Hierosolymitanus exclamat in Epiphanium ob ordinatum ab eo Paulinianum. 659.b.c. 660.a.b. alia in Epiphanium querela. 660.b.c
 Ioannes Hierosolymitanus patronus Origenistarum. 660.c.d.e. ob id in Epiphanium reprehensorem excandescit. 660.c.d.e
 Ioannes Episcopus Hierosolymitanus Hieronymi scriptis exagitur. 665.d.e. 666.a.b
 Ioannes Hierosolymitanus reprehensus a Theophilo, ipse se excusat. 666.e. 667.a.c. Errores Origenis, quos Ioannes fouit. 667.d.e. 668.a.b
 Ioannes Hierosolymitanus in Epiphanium iniuste commotus. 668.d.e. 669.a. impingit ei heresim Anthropomorphitarum. 668.d.e
 Ioannes Hierosolymitanus arguitur calumniosus & mendax. 669.b.c. eius adulatio. c.d
 Ioannes Hierosolymitanus quanta in Hieronymum. 671.b.c.d. 672.b.c.d. excommunicauit eum. 672.c.d
 Ioannes monachus consulitur a Theodosio de belli euentu. 567.d.e.
 Ioannes monachus praedicat Theodosio victoriam & sequentem exitum vitae. 677.d. 688.e
 Ioannes & Paulus martyres sub Iuliano. 97.a.b.c
 Ioannes & Paulus martyres putati Iuliani interfectores. 139.a
 Ioseph Patriarcha creditus Serapis. 604.d.e
 Iouianus Imperator ab exercitu eligitur. 155.d.e
 Iouianus sub Iuliano confessor fidei. 155.d
 Iouiani genus. 111.e
 Iouiani electio quasi ex Dei miraculo. 155.e. 156.a
 Iouiani electio non ritu Gentilicio facta. 156.e
 Iouiani in respuendo Imperium dignus praetextus. 156.a.b
 Iouianum Gentiles milites calumnijs ledunt. 156.d
 Iouianus falso extas inspexisse ab Ammiano insimulatur. 156.e
 Iouianus cum Persis foedus inire cogitur. 157.a. eiusdem foederis conditiones. e
 Iouianus ab Ethnicis derisus. 158.c.d
 Iouianus Christianos in pristinum statum restituit. 158.d.e
 Iouianus restituit ecclesijs ablata, quantum fas fuit. 159.a.b
 Iouiani lex pro tuendis sacris virginibus. 159.a.b
 Iouiani lex de raptu virginum C. Iustinian. & Theod. emendatur. 159.c
 Iouianus profitetur fidem Catholicam. 159.e. 160.a.b
 Iouianus scribit ad Athanasium, ut ab eo doceatur fidem Catholicam. 159.e. 160.a.b
 Iouianus accipit ab Athanasio fidei libellum. 160.b.c.d. 161.a
 Iouianus quid cum haereticis. 161.d.e. 162.a
 Iouianus laborat ut reducat ad fidem Catholicam haereticos. 161.e. 162.a
 Iouiani ad Macedonianorum libellum responsio. 161.e. eiusdem ad aliorum haereticorum. 163.b
 Iouianus haereticos sentire quod vellent, ratione permittit. 163.b
 Iouianus idolorum templa claudi iubet. 165.c
 Iouiani res pie gestae in Imperio. 165.c.d.e
 Iouianus Maximus & Priscum Iuliani magos haud puniuit, sed recepit. 165.d. ea de causa in se Dei iram pronocauit. 165.d. 166.d
 Iouianus incendit templum Traiani. 165.e
 Iouianus quando Antiochia recessit. 165.e
 Iouiani Imperatoris impronius obitus. 166.a.b. causa eius diuersa. b.c.d
 Iouiani etas & tempus Imperij. 166.b
 Iouianus male a quibusdam Iouinianus vocatus. 166.b
 Iouianus inter deos relatus a Gentilibus. 166.c
 Iouianus Imperator in quibus deliquit. 166.d. 169.e
 Iouiano datum crimini, quod exornauit sepulchrum Iuliani Apostata. 166.d.e
 Iouiani corpus translatum Constantinopolim. 166.e. sepulchrum in basilica Apostolorum. ibid.
 Iouianus an restituerit Labarum. 169.d.e
 Iouinianus haereticus quando prodijt. 467.b.c. eius deliramenta. 467.c.d.e. metamorphosis. 468.a.b. qualis homo. b.c.d.e
 Iouinianus licet apostata, retinere voluit nomen & habitum monachi. 468.d.e
 Iouiniani haereses. 464.b. 469.a.b
 Iouinianus haereticus damnatur a Siricio Papa. 622.a.b
 Iouiniani scripta qualia essent. 622.b.c.d. eius damnationis auctor Pammachius. 622.e
 Iouiniani college, iidemq. omnes damnati. 623.e
 Iouiniano quod demum irrogatum est supplicium. 625.e
 Iouinianus exagitur scriptis Hieronymi. 626.b.c.d
 Iouiniani cauillus, cum oppugnare videtur Manichaeos. 629.b
 Iouiniani haeresis quas secum vexit sordes morum. 629.c.d.e. 630.a.b
 Iouina filia Iouini Consulis. 195.c
 Iouine vetus inscriptio. 195.e
 Iouinus Consul. 195.c.d
 Iouinus & Gaudentius spoliant templa idolorum. 593.d.e
 Iouis Casii templum a Ioanne Chrysostomo purgatum. 533.d.e
 Iouis Capitolini templum spoliatum. 594.c.e
 IRIS amnis in Ponto. 34.e. 35.a
 ISACIUS monachus quid in Valentem. 390.c.d. nouit interitum Valentis. 391.b
 Isidis imagines. 19.e. 123.e. 124.b. falso a quodam B. Virgo existimata. ibid.
 Isides duae. 19.a.b.c.d.e
 Isidi Nutrici vota nuncupata. 123.e. 124.a
 Isidori legatio a Theophilo cum litteris ambigujs. 572.a.b
 Isidorus Alexandrinus qualis. 572.a.b
 Isidori Alexandrini legatio Hierosolymam. 669.c. 670.a.b. qualis ipse Isidorus. 669.e. 670.b. eius res gestae Hierosolymis. 669.e. 670. 671.
 Isidorus Episcopus Cyri ordinatus ab Eusebio Samosateno. 398.c
 Isidorus Mercator multa commentus. 365.d
 Isidori tractatio de rebus Osii mendacij redarguitur. 310.e. 311.a
 Ismael Persa Legatus martyr. 25.b
 Istrum Hunni sub Valente pertranseunt. 376.b
 ITHACIANA factio improbata. 524.e. 525.a.e
 Ithacius sanctos viros calumniatur. 512.a. damnatus absoluitur in Synodo Treuerensi. 522.d
 Ithacius

- Ithacius persecutionem passus a Prisciliano profugit in Gallias. 457.a
 Ithacij Episcopi defensio. 523.b
 Ithacius Episcopus accusator Priscillianistarum. 511.e. 512.a. eius scripta & obitus. 526.c
 Italia mittere solet confessores fidei milites. 388.e
 Italiae clades a Maximo illata. 551.a
 Italiae pars a Maximo deuastata. 550.e. 551.a
 IVDAEI bene habitii a Iuliano. 117.c.d.e. 118. 121.b.c
 Iudei incendunt ecclesias Christianorum diuersis in locis. 117.c.d
 Iudei quo conatu curant restitutionem templi. 119.c. 120.a. b. c
 Iudei ad Christum conuersi territi miraculis in extruptione templi visis. 120.e. 121.c
 Iudeis fauet Maximus. 552.b
 Iudeos audaciores factos Theodosius cohibuit. 504.b
 Iudeos Christianos seruos habere vetat Theodosius. 504.b
 Iudeorum confessio & respicientia. 120.e. 121.a.b.c.d
 Iudeorum synagoga incensa a Christianis. 576.b.c.d
 Indices dati aduersus aulicos Constantij. 5.b
 Iudicia Ecclesiastica qualiter moderari voluit Gratianus. 375.e. 376.a
 Iudicia Episcoporum diuersa. 425.a. b. c
 Iudicia Ecclesiastica qualia esse debeant. 425.b.c.d
 Iudicium Ecclesiasticum illibatum seruandum. 513.e. 514.a
 Iudicium seculare appellans damnatur Palladius. 451.b.c
 Iudicium Ecclesiasticum seorsum a iudicio seclarij. 223.a.b.c.d
 Iudicium sanguinis caueant Episcopi. 524.e. 525.a.e
 Iulia Eustochia filia S. Paulae. 470.e. Vide, Eustochium.
 Iulianae filiae Probae inscriptio. 722.
 Iuliana laudata cum matre a sanctis Patribus. 722.c.d.e
 Iulianus Apostata imperare incipit. 2.a. quo etatis anno. b
 Iulianus quando venit Constantinopolim. 2.a.b
 Iuliani patria & etas. 2.b
 Iulianus restituere incipit idololatram. 2.c.d. 8.b. 114.b
 Iuliani Imperij initio templa aperiuntur, sacrificia immolantur, & festi dies vbique ritu Gentium celebrantur. 2.d. 8.c
 Iulianus Christianismum abdicat. 2.d. 3.a. b. c. decennio ante clam desierat. 3.a
 Iulianus viginti annos Christianus permansit. 3.a. 95.c
 Iulianus iniatur summo pontificatu. 3.a.b.c
 Iulianus quando factus apostata. 3.a
 Iulianus turpis sacrificus. 4.a.b
 Iulianus iniatus Eleusinijs. 4.b
 Iulianus magos ad se vocat & alit. 4.c.d. 14.c.d.e
 Iulianus minores Pontifices creat. 4.c.d
 Iulianus gaudet Constantij obitu. 4.e
 Iuliani in Constantium & eius amicos odium. 4.e
 Iulianus iudicio subiicit magistratus Constantij. 5.a
 Iulianus quae scripsit ad Hermogenem. 4.e. 5.a
 Iulianus respectu Constantij carus etiam Christianis. 5.a
 Iulianus punit aulicos Constantij. 5.b.c.d
 Iuliani munificentia erga prouincias. 6.a.b
 Iuliani parsimonia laudata. 6.b
 Iulianus apud omnes gratiosus. 6.c
 Iulianus remouet inutiles expensas Palatij. 6.c.d
 Iuliani prouidentia in subleuanda annonae caritate. 6.c
 Iulianus bene meretur de Episcopis. 6.d.e
 Iulianus restituit exules Episcopos. 6.d.e. 7.e. 8.a
 Iulianus restituit Zenonem medicum. 6.e. 7.a
 Iuliani ad Zenonem epistola. ibid.
 Iulianus restituit Aetium haereticum. 7.c. eius epistola ad eum data. c.d
 Iulianus odio Constantij Catholicos restituit. 7.b
 Iulianus restituit bona exulibus sub Constantio. 7.e
 Iulianus Christianos, quod quisque vellet, sentire permittit. 7.e
 Iulianus Fidelibus sacrificare volentibus expurgationem praescribit. 7.e. nolentes cogi vetat. 7.d. 67.a
 Iulianus studet paci Episcoporum. 7.e. sed relato praetextu. 8.a
 Iulianus ad contemptum Christianos Galileos vocat. 8.a. & ab omnibus vocari sancit. 105.b
 Iuliani rescriptum, quo Galileos fugillat. 8.a
 Iulianus detrahit Christianorum dissensionibus. 8.a
 Iuliani propensior cura in restituendis templis idolorum. 8.b.c
 Iulianus mutat magistratus. 8.d
 Iuliani studia in Christiana religione euertenda. 8.d. 37.e
 Iuliani persecutio omnium acerbissima. 8.d. ab alijs diuersa, & qualis. 16.e
 Iuliani consilium de stabiliendo Imperio. 8.d
 Iulianus quo modo Maximum excepit. 9.b
 Iulianus eruditus fauet. 9.e
 Iulianus Libanium carum habet. 9.e. 14.b.c
 Iulianus Themistium philosophum praefecit Vrbi Constantinopolitanae. 9.e
 Iulianus quales delegit magistratus. 10.a.b.c
 Iuliani ludus, & ad decipiendum blanditia. 10.b.c.d.e
 Iulianus desertoribus & apostatis honores tribuit. 10.b
 Iuliani relaxationes & otia. 10.d
 Iulianus vocat S. Basilium. 10.d.e. Acta cum eo. 11.
 Iulianus blanditur Gregorio Nazianzeno. 11.b. ornatus praefectura Caesarium. ibid.
 Iulianus aggressus persequi Christianos. 12.b.c.d.e
 Iuliani in persequendis Fidelibus artes. 12.d.e. 17.e. 37.e. 49.b. 101.a
 Iulianus tentat Caesarium. 12.a.b. 13.a.b
 Iulianus seducit Ecebolium rhetorem Christianum. 13.c.d
 Iulianus quid in Arianos Edeffenos. 13.e
 Iuliani epistola ad Ecebolium. 13.e. 14.a
 Iulianus coluit Oribasium medicum. 14.a.b
 Iulianus Christianam religionem irridet. 14.a. & cultum imaginum, Crucis, & reliquiarum Fidelibus obijcit. 105.d
 Iuliani epistola ad Libanium. 14.c
 Iulianus coluit Nymphidianum & Claudianum. 14.c
 Iulianus magos & aruspices frequentat. 14.d.e
 Iuliani regia quibus hominibus referta. 14.d.e
 Iuliani stipatores meretrices & cinedi. 15.a
 Iuliani turpitudine praetextu religionis. 15.a.b.c.d
 Iulianus sacrificans portentis terretur. 15.d.e. 16.a
 Iuliano visa Crux in extis. 15.e. 16.a
 Iuliani persecutionis insolite causa. 16.b
 Iulianus qualem persecutionem parat. 16.e. 17.a.b.c.d.e. 18.
 Iulianus inuidebat Christianis martyrij gloriam. 17.a.b
 Iulianus in persequendo versipellis. 18.a.b
 Iulianus incipit persecutionem a domesticis. 18.b.c
 Iulianus

Iulianus sacrificans presentia Christiani hominis impeditur. 18. a. b
Iulianus persequitur milites Christianos. 18. d. e
Iulianus mutat Labarum. 18. e. 19. a
Iulianus abolet Crucis signum. 19. a
Iuliani numisma cum Serapide. 19. a. b
Iuliani imago instar Serapidis. 19. a. b. 73. b
Iulianus imaginibus affectat vocari deus. 19. e. 20. a
Iuliani imago cum Anubi. 20. a. 73. c
Iuliani numismata. 19. b. c. 20. a. tauro signata. 39. e. 40. a. 123. e
Iuliani numisma cum Iside. 20. a. b
Iuliani statura, & figura. 19. c
Iulianus imagine & forma deorum cur fingi voluerit. 20. b
Iulianus thurificatione decipere tentat milites Christianos. 20. e. 21. a. b
Iulianus milites Prætorianos Christianos ablegat. 20. e. 22. a
Iulianus suis imaginibus studet decipere Christianos. 20. b. c
Iulianus Valentinianum & Valentem redegit in ordinem. 22. b. c
Iulianus in Palatio locat aram Fortunæ. 22. c
Iulianum sacrificantem Maris Episcopus publice increpat. 22. e. 23. a. eundem acriter Eusebius senex arguit. 59. a
Iulianus quid in Marin Episcopum Chalcedonensem. 23. a
Iuliani affectata patientia. 23. a. b
Iuliani præceptis furor & insana rabies. 23. b. c. d. e
Iulianus qualis in iudicando. 24. a. b
Iuliani crudelitas. 24. b
Iuliani persecutio diuersis obumbrata prætextibus. 24. c. d
Iulianus qua arte decipere tentat Constantinopolitanos Christianos. 24. d. e
Iulianus cibaria inquinat idolotytis. 24. e. & aquas omnes. 55. b
Iulianus quanto tempore moratus Constantinopoli. 25. a
Iulianus bene meretur de conciuibus suis Constantinopolitanis. 25. b
Iulianus venit Nicomediam: quid ibi egit. 25. e. 26. a
Iuliani aduentus Cæsaream Cappadociæ: quid ibi. 25. e. 26. a. b. c
Iuliani in Cappadocia Ecclesias immanitates. 26. e. & sacrilegia. 106. d
Iulianus Byzantium, non Constantinopolim vocat. 25. b
Iulianus quando recessit Constantinopoli. 25. b
Iulianus Chalcedone recepit Legatos Persarum Regis. 25. b. c. quid in eos. ibid.
Iulianus quid Chalcedone. 25. b
Iulianus fuit Gentiles grassari in Christianos. 26. c. d
Iulianus quid in Nazianzenos. 26. e. 27. a
Iulianus proficiscitur in Syriam. 28. e
Iulianus quid in Galatia aduersus Christianos. 35. b. c. d. 36. a. b
Iulianus quid in Basilium Ancyranum Episcopum. 35. c. d
Iulianus quando venit in Galatiam. 36. d
Iulianus venit Pessinuntem. 36. d. e
Iulianus Pessinunte sacra & ædes Matris deorum restituit. 36. d. 37. a
Iulianus vindicat ignominiam illatam Matri deorum. 36. d. e
Iulianus quid in Cyrenos. 37. d. e. 38. a
Iulianus quid in Thracas Christianos. 38. b. c

Iulianus venit Antiochiam. 38. c. d. e
Iuliani res geste Antiochiæ. 38. c. eiusdem dira scelera ibidem patrata. 59. c. d
Iulianus quo modo exceptus ab Antiochenis. 38. d. e
Iuliani Misopogon de sua barba in Antiochenos. 38. e. 39. a. ob eam iure reprehenditur. 40. b
Iulianus dictionibus exagitur. 39. b. c
Iulianus quot & quibus nominibus appellatus. 39. c. d. derisus impositis nominibus. 39. d. e
Iulianus Victimarius dictus. 39. c
Iulianus Idoliarius dictus. 39. d
Iulianus Tauricremus. 39. e
Iulianus vecors in altercando cum Antiochenis. 40. b
Iuliani barba qualis. 40. c. d
Iuliani de sua barba dicta. 40. c
Iuliani querelæ in Antiochenos. 40. d. e. 41. a
Iulianus quibus elementis nomen Christi exprimebat, & Constantij. 40. e. 41. a
Iuliani inuictiua in Antiochenos, quod Christum & non deos colerent. 40. d. e. 41. a. item ob cultum sanctorum martyrum. 41. a. b
Iulianus cultor Apollinis Daphnitici & Iouis Casii. 41. b. c
Iulianum apud Iouem Casium conueniunt rhetores Aegyptij, & de inueniendo Apissem illi iniiciunt. 41. d
Iulianus quid in Artemium & alios martyres Antiochenos. 42. b. c. d
Iuliano Antiochiæ Eugenius & Macarius fortiter resistunt. 42. b
Iulianus innumeras hostias immolat Antiochiæ. 43. b
Iulianus quam multa & magna sacrificia parabat. 43. d. e
Iulianus venas Castaliæ fontis recludere cogitat. 43. d
Iulianus reliquias Babylæ martyris asportari iubet monitus ab oraculo. 46. a
Iulianus Antiochiæ ob gloriosam reliquiarum Babylæ translationem supplicia in Fideles constituit. 46. d. e
Iulianus cur Babylæ reliquias cum honore transportari permiserit. 47. b. 49. c. d
Iulianus timuit Babylam martyrem. 47. b. c. 50. e. 51. a
Iulianus patruus Iuliani Apostatæ dira passus ob impietatem, & quid in morte. 47. d. e. 48. b. c. d
Iuliani rescriptum ad Felicem Comitem. 49. a. b
Iulianus ob incendium templi Apollinis aduersus Christianos questionem exercet. 50. d
Iulianus insanit in templi martyrum. 51. a
Iulianus sepe signis admonitus. 51. c. d
Iuliani luctus de incenso Apollinis templo. 51. d. e
Iulianus falsis prætextibus necat Christianos. 56. e. 57.
Iulianus canticis Ecclesiasticis deridetur. 57. d. e. 58. a
Iulianus a Publica sanctimoniali derisus, quid in eam. 57. d. e. 58. a. b
Iulianus delusus etiam a mimis. 58. e. & ab Eusebio sene. 59. a
Iulianus quid Tarsi egerit. 59. b
Iulianus exagitat Antiochenos. 59. b. c
Iulianus quæ contulit Antiochenis. 59. e. 60. a
Iulianus Constantiam Syriæ ciuitatem Gazæ adiudicat. 60. d
Iuliano Antiochiæ excepit Legatos Persarum Regis. 60. b. c
Iulianus fuit Iudices agere contra Christianos, atque Gentiles in eos furere. 61. e
Iulianus Fideles a Gentilibus occidi ridet & permittit. 61. e

Iuliani ingratitude erga Marcum Arethysum suum seruatorem. 66. b
Iuliani epistola ad Bostrenses contra Titum. 66. e. 67. a
Iuliani artes in persequendis Christianis. 67. e. 68. a
Iulianus quid in Christi statuam æneam. 68. b. c. d
Iuliani statua, ubi Christi erat, collocata, de celo tacta & contracta. 68. b
Iulianus exagitat Aegypti Ecclesiam. 68. d. e. 69. 70.
Iulianus mortem Georgij vlcisci velle simulat. 71. e. 72. a
Iuliani epistola ad Alexandrinos de nece Georgij. 71. e. 72. 73.
Iulianus laudat Serapidem. 72. a. b. eius cultor propensior. 73. a. b
Iuliani epistola de libris Georgij perquirendis. 73. e. 74.
Iulianus rescribit contra Athanasium. 93. e. 94. a
Iuliani epistola ad Alexandrinos contra Athanasium, in qua eum occidi mandat. 94. a. b
Iulianus nebula comparatus. 94. b
Iulianus scribit iterum ad Alexandrinos in causa Athanasij. 94. e. 95. a
Iulianus obiurgat Alexandrinos. 94. e
Iuliani odium in Athanasium. 95. b
Iulianus Arii amicus. 95. b
Iuliani ad Christianorum querelas responsio. 95. e
Iuliani persecutio in Romanam Ecclesiam. 96. b. c. d. 97.
Iuliani artes in spoliandis Fidelibus patrimonijs. 96. d. e
Iulianus numquam Romæ fuit. 98. c
Iulianus fauet Donatistis. 100. a. b. c. d
Iulianus laxat habenas Donatistis contra Catholicos. 100. a. b. 102. 103. 104.
Iuliani rescriptum pro Donatistis proponi iubet Honorius ad ignominiam eorum. 100. d. e
Iuliani consilium, miscere turbas in Ecclesia. 101. a
Iulianus cur restituit exules Episcopos. 101. a
Iulianus restituit exules Donatistas. 101. b. c
Iuliani rescriptum, quo decernitur Christianos dicendos esse Galileos. 105. b. c
Iuliani lex de ademptione priuilegiorum Christianis. 105. e
Iulianus indicit tributa Christianis. 106. c
Iulianus prætextu iustitiæ multa impia decernit. 106. e. 107. a
Iulianus lege Euangelica male percepta pugnat contra Christianos. 107. a. b
Iulianus excludit a militia Christianos. 106. b
Iulianus prohibet Christianos docere publice. 106. d. e
Iulianus inuidet Christianis scientiam. 107. e. 108. a. b. c. d
Iulianus non prohibuit Christianos discere, sed docere. 107. b. c. e. 109. a. b. 110. huius legis sancientiæ ratio. 109. e. 110.
Iulianus Attice loqui prohibuit. 110. b
Iulianus imperitiæ insinulat nostros. 110. e
Iulianus quæ obiectare solebat in Christianos, eos deridens. 111. a
Iulianus emulatus res Christianorum in Gentilismum eas transferre studuit. 113. c. d. 114. a
Iulianus edificare parat monasteria & domos hospitales. 113. d
Iuliano haud concessum imitari Christianorum res. 114. b. c. d
Iuliani epistola ad Arsacium de imitatione rerum Christianorum. 114. e. 115.
Iuliani obitus præfagia. 115. e. 116. b. c. d
Iulianus in odium Christianorum fauet Iudæis. 117. b. c. d. 118.

Iulianus Hierosolymitanum templum restituendum curat. 117. b. diuinitus repellitur. d. e
Iudæorum seuitia in Christianos sub Iuliano. 117. c. d
Iulianus Iudæos in nostros immittit. 117. c
Iuliani litteræ ad Iudæos. 117. e. 118. a
Iuliani votum de immolando Christianos Hierosolymis. 121. d. e
Iuliani lex de sepulchris & funeribus. 121. e. 122. a
Iuliani apparatus ad bellum Persicum. 122. c. d. e
Iulianus ante bellum omnia mittit consulere oracula. 122. c. d. ludunt eum mendacijs. 122. e
Iulianus credi voluit Alexander Magnus. 122. e. 123. a
Iulianus decipitur a Maximo philosopho. 122. d. ab eodem & Prisco. 127. b
Iulianus credebatur transanimationem Pythagoram. 122. e
Iulianus a Sallustio reuocari tentatur a bello Persico. 123. a
Iuliani in auspiciando bello vota. 123. b. c. d
Iuliani numisma de nuncupatis votis Isidi Nutrici. 123. e
Iulianus ad bellum recusat auxilia sociorum. 124. c. d
Iulianus Arsacem Regem Armeniæ contemnit, quod Christianus esset. 124. c. d. 125. a. b
Iuliani in auspiciando bello temeritas. 124. d. e
Iulianus recedit Antiochia profecturus ad bellum Persicum. 125. b. c
Iuliani iter in Persas. 125. c. d. e. res gesta. 126. b. c
Iulianus superatus ab adolescente Berceensi. 126. b. c. d
Iuliani interitus prænunciatus a Christianis. 126. d. e
Iulianus in procinctu scribit ad Libanium de suo itinere. 125. e. 126. d. e
Iuliani equus Babylonius interijt. 126. e. 127. a
Iulianus deceptus ab aruspiciibus. 127. b. c
Iulianus in procinctu scribit libros contra Christianos. 127. b. c. d
Iuliani scripta. 128. a
Iulianus Edessam venit: quid ibi. 128. b
Iulianus Charris abominanda sacra peragit. 128. c. d
Iulianus Nisibi cum esset, efferrî iussit corpus S. Iacobi Episcopi. 128. e
Iulianus Nisibi redarguitur a sancto monacho. 129. a. b
Iuliani nunciij demones. 129. b. c
Iulianus credens suis philosophis male perijt. 130. a. b
Iuliani res geste in ingressu Persidis. 130. a. b
Iulianus rursus decipitur falso oraculo. 130. c. d
Iulianus immolans Marti terretur prodigijs. 130. e
Iulianus cultor Martis. 130. e. in eum excanduit. ibid.
Iulianus peruenit Ctesiphontem: quid ibi. 131. a. b
Iulianus seducitur a Persa transfuga. 131. d. e
Iulianus inducitur vt succendat naues. 131. d. e. 132. a
Iulianus exercitum in discrimen adducit. 132. a. b. c
Iulianus exagitur rursus tristibus euentis. 132. d. e
Iulianus ab aruspiciibus seductus labitur in interitum. 132. e. 133. a
Iulianus a dijs delusus & derelictus. 133. a. b. eos execratur. ibid.
Iulianus cum Persis vltimo certamine pugnat. 133. d. e. 134.
Iulianus in prælio vulneratus. 134. b. c. d
Iuliani morientis oratio. 134. b
Iuliani percussor haud satis exploratus, a Gentilibus quis creditus. 134. c. d. e. 135. 136.
Iuliani interitus. 134. d. e. 135. 136.
Iulianus diuinitus percussus. 135. d. e. 136.
Iulianus

Iulianus a S. Mercurio martyre creditur percussus. 135.e.
136.a
Iulianus moriens quid in Christum. 137.a.b
Iulianus moriens affectat diuinos honores. 137.c.d
Iulianum translatum in cælum finxit Gentilitas. 137.e
Iuliani interitus a nonnullis absentibus cognitus. 137.e.
138.a.b
Iuliani dies obitus. 138.e. 139.a. necatus putatur virtute
SS. Ioannis & Pauli martyrum. 139.a
Iuliani Apostatae vita & obitus firma assertio est Christianæ
religionis. 138.d.e
Iuliani ætas & tempus Imperij. 139.a.b
Iuliani obitus gaudium attulit Orbi. 139.b.c
Iulianus conclamatus destructor Romani Imperij. 140.a.b
Iuliano debet, non Ioniano adscribi Imperij clades. 156.e.
157.b. 158.d
Iuliani adulatorie inscriptiones. 140.c.d
Iuliani finus quale. 140.e
Iuliani sepulchrum Tarfi. 140.e. prodigia in eo. 141.a
Iuliani sacrificia abominanda detecta post mortem ipsius.
141.d.e
Iulianus post obitum laudatus a Libanio. 141.e. 142.a
Iulianus a Libanio Demon laudis gratia nominatus.
142.b.c
Iulianus Apostata idem philosophus Cynicus. 142.b.c
Iuliani mores quales. 143.b.c.d
Iulianus profcinditur duabus inuectiuis Gregorij Nazian-
zeni. 143.c.d.e
Iulianus exagitatus apostrophis & inuectiuis. 143.d.e.
144.a.b.c.d.e. 146.a.b.c
Iulianus Basilium & Gregorium destinauerat neci post re-
ditum e Perside. 147.b
Iuliani amicos persequuntur Valentinianus & Valens.
172.b
Iulianus Saba monachus nouit absens interitum Iuliani.
138.a.b
Iulianus Saba Antiochiam a Catholicis accersitur sub Va-
lente. 255.c
Iulianus Saba monachus præsto est Antiochenis a Valente
exagitatis. 255.b.c.d.e. 256.
Iuliani Sabæ aduentus Antiochiam. 256.d. ægrotans cu-
rat se & alios. d. e. sanat Comitum Orientis. e. 257.a
Iulianus a febre liberatur Antiochiæ. 256.d
Iuliani Sabæ celebris memoria. 257.c
Iuliani Sabæ ingentia miracula. 256.a.b
Iulianus Saba puerum hospitis a puteo incolumem educit.
256.a
Iuliani pallio tacto claudus sanatur. 256.d
Iulius Magister militiæ Valentis iussit occidi Gothos in ci-
uitatibus in pace agentes. 392.e
Iuppiter Casius in Arabia. 41.c
Iuppiter Fulmineus in Alpium iugis collocatus. 682.a
Iura Pontificis Max. idolorum cultus translata in Præse-
ctum Vrbs. 496.c
Iura distincta Regum & Ecclesiarum. 540.a.b.c.d.e. 541.a
Iusta filia Valentiniani. 368.d
Iustina relicta Decentij uxor Valentiniani. 269.e. 270.
Iustina Augusta cæpit perturbare Mediolanensem Eccle-
siam. 422.d. e
Iustina Augusta Arianis fauct. 422.d. 452.e. Ambrosio
iniurias infert. 487.b
Iustina legē pro Arianis a Valentiniano extorquet. 516.e
Iustina Augusta libertatem concedit Arianis libere agen-
di. 516.e
Iustina persequitur S. Ambrosium. 518.a.b. quo tempore.
c.d. quam opportunitatem nacta. e.
Iustina profugos Arianos suscepit. 519.a.b

Iustina Ambrosium in exilium amandare frustra conatur.
534.d.e
Iustina Augusta rursum vexat Ambrosium. 534.d. e. vi
armata oppugnat. 535.a
Iustina edictum elicit ab Imperatore contra Catholicos.
535.a
Iustine persecutio longe lateq. grassata. 543.d.e
Iustine persecutio quo modo sedata. 545.d
Iustina miraculis coacta a persecutione Ambrosii desistit.
543.e. 545.d
Iustina immittit sicarium in Ambrosium. 546.b.c
Iustina tollere tentat Ambrosium. etiam per demones &
maleficia, licet frustra. 546.c
Iustina confusa victa mansit. 546.d.e. ad Ambrosii opem
supplex confugit metu Maximi. ibid.
Iustina fugam arripit. 550.a.b
Iustiniani Codicis locus restituitur. 159.c.d
Iustus Episcopus Lugdunensis interfuit Concilio Aquile-
iensi. 449.e
Iuuentinus martyr cum Maximo Antiochiæ sub Iuliano.
55.d.e. 56. 57. a.b.c. idem varijs dolis tentantur a Iu-
liano. 56.c.
Iuuenium sententiæ in contentione de eligendo Meletij
succedere obtinet. 437.a

K

KALENDARVM Ianuarij superstitiones abrogat
Ambrosius, & ieiunium ea die inducit. 381.c

L

LABARI effigies in nummis Valentis & Valenti-
niani. 169.a.c
Labarum a Iuliano mutatur. 18.e. in quam formam con-
uersum. 19.a
Labarum restitutum ab Imperatoribus Valentiniano &
Valente. 168.e. 169.a.b.c
Labarum a Iouiano non inuenitur restitutum. 169.d.e
Labarum, non aquilæ ducunt exercitum Fidelium Princi-
pum. 388.b.c.d.e
Lea nurus S. Paulæ, filia Albini Pontificis idolorum,
uxor Toxotij. 470.d. 471.a. mater Paulæ iunioris.
470.e
Laici non immisceant se rebus Ecclesiasticis. 179.a.b
Laici esse non debent arbitri disputationis cum hereticis.
520.d.e. 521.a.b.c
Laici nec ipsi quidem Imperatores indicent causas Eccle-
siasticas. 223.b.c.d
Laici sepe ordinati Episcopi. 372.c.d.e. & multi post Am-
brosii electionem electi sunt. ibid.
Laici etiam coniugati ad Episcopatus postulati. 372.d
Laicis sacerdotia deferre vetitum. 372.c
Laicos de sacerdotibus indicare non debere. 520.d. neque
de rebus fidei. e. 521.a. 522.a
Lampadius Præfectus Vrbs post Symmachum. 186.d
Lampadius erogat in pauperes expensas ludorum. 186.d
Lampacenum Concilium quando celebratum. 170.a.b.
173.a. 174. 175. ex dicto Concilio legatio. 174.e
Lampacenum Concilium ab hereticis Macedonianis ce-
lebratum. 173.c.d.e. res in eo gesta. 174.a.b.c.
175.
Laodicea, vbi celebratum est Concilium, non Syria, sed
Asia. 730.b.c
Laodicea plures. 730.b.c
Laodicea Synodus celebrata ante Nicænum Concilium.
731.c.d. post Neocesariense.
Laodi-

Laodicea Synodus citatur a Theodoro, atque a S. Basilio.
730.e
Laodiceum Concilium quando celebratum. 730.a.b. 731.
Laodicensis Concilij lectio germana restituta. 731.a
Laodicensis Syriae Episcopus Theodotus. 730.d
Laodicensis Asiae ciuitatis Episcopus Nunechius. 731.e
Lapis super lapidem non relictus in templo tempore Iulia-
ni. 121.a.b
Lapsi Episcopi an essent in sedem restituendi, agitatum in
Concilio Alexandrino. 77.b.c. 80.a. 85.e. 86.a.e.
idem defendit Hieronymus. 91.b.c
Lapsi recipiendi cum abiuratione hæresis, ex sententia
Athanasii. 282.a.b.c.
Lapsos esse restituendos. 422.b
Lapsi Episcopi cum pœnitentia sæpe recepti. 182.d. e. cur
& quando depositi. 183.a
Latitanem prodere noluerunt Christiani etiam cum sua
vita detrimento. 348.e
Latronianus poeta, idemq. Priscillianista. 513.b
S. Laurentij basilicæ quid contulerit Damasus. 499.a
LEA vidua sanctissima. 472.b. de Lea & Prætexta-
to antithesis. 473.a.b
Leæ viduæ obitus. 472.c. & elogium. 473.a. eiusdem
Ostiam translatio. a
Legatio missa a Concilio Alexandrino. 80.b.c.d.e
Legatio Antiocheni Concilij ad Ecclesias Orientis. 397.c
Legatio Antiochenorum ad Theodosium. 558.e. 559.
560.
Legatio a Synodo Constantinopolitana ad Damasum.
462.b
Legatio Catholicorum Constantinopoli ad Valentem missa.
241.b.c.d.e. 242. 243.
Legatio Episcoporum ad Valentinianum pro Concilio con-
uocando. 170.a.b
Legatio ex Concilio Lampaceno. 174.e. 175.a
Legatio S. Ambrosii ad Maximum. 486.e. 487.a.b
Legatio Liberij ad Illyricos. 178.c
Legatio Liberij Papæ ad Valentem Imperatorem.
180.d
Legatio Siricij ad Mediolanensem Ecclesiam. 623.e.
624.a.e
Legatio Maximi ad Theodosium post necem Gratiani.
485.b.c. item Valentiniani ad Maximum. 486.e
Legatio missa a Theodosio ad sanctos Aegypti monachos.
567.d.e. 568.b.c
Legatio Theodosii ad sanctos monachos Aegypti pro preci-
bus ante bellum Eugenianum. 677.c.d
Legatio Eugenij ad Theodosium. 651.c.d
Legatio Petri ad conciliandam Antiochenam Ecclesiam.
274.c.d.e
Legatio ad Occidentales a Basilio missa. 274.e. 275.
Legatio alia a S. Basilio missa ad Occidentales. 313.d.e.
314. 317.b
Legatio Suedrorum Ecclesiæ ex Pamphilia ad Epipha-
nium. 366.c.d
Legatio Dominini ad Maximum qualis. 549.c.d.e
Legatio Flauiani Episcopi ad Theodosium. 559.e.
560.a
Legatio Gregorij Nysseni in Arabiam. 397.d.e
Legatio Isidori Hierosolymam. 669.e. 670.a
Legatio Theophili Alexandrini in Italiam cum litteris
ambiguus. 572.a.b
Legatio sancti Zenobij Episcopi Florentini ad Valentem.
344.b
Legatio Regis Gothorum pro pace ad Valentem, quam
spernit. 390.e. 391.
Legatio Reginae Sarracenorum pro accipiendo Episcopo.

344.e. 345.a
Legatio missa a Gentilibus Roma ad Valentinianum ob di-
ras de magis questionibus. 262.e. 263.a
Legatio Gentilium Senatorum pro cultu deorum ad Impe-
ratores. 474.d
Legatio Gentilium ad Valentinianum pro sacris restituendi-
dis. 645.b.c.d
Legationes Regum ad Iulianum pollicentes auxilium ob
bellum Persicum. 124.c.d
Legatio ad Romanum Pontificem pro Ecclesia Orientali.
274.e. 275.a
Legationes ex Concilio Antiocheno ad diuersas prouincias.
397.c.d
Legationes diuersæ ad Liberium pro reductione hæretico-
rum. 178.d.e. 179.a
Legationes Ambrosii ad Maximum duæ. 546.d.e.
547.a
Legationes iniunctæ diuersis Orthodoxis Episcopis ad ex-
plorandam fidem Catholicam diuersarum prouinciarum
ex Synodo Constantinopolitana. 446.d.e
Legationes ex Gallijs & ex Africa ad Concilium Aquile-
iense. 449.b.c.d
Legati Apostolicæ sedis ab Imperatore commendati.
180.d
Legati missi a Concilio Lampaceno ad Occidentales. 174.e.
175.a.b. eorum nomina. 175.d.e
Legati iterum missi ad Synodum Alexandrinam a Pauli-
no. 76.c
Legati missi ad Occidentales a Basilio Probus & Dorotheus.
274.e
Legati missi Constantinopoli ad Valentem aqua & igne
absumpti. 241.b.c.d.e. 242. 243.
Legati a Lucifero missi ad Synodum Alexandrinam.
76.b
Legati Macedoniani professione Nicænae fidei suffragantur
communicationem Liberij. 175.d.e
Legati a Donatistis missi ad Iulianum. 100.a.b
Legati Regis Persarum male habiti a Iuliano, effecti marty-
tyres. 25.b.c
Legati Regis Saporis ad Iulianum Antiochiæ agentem.
60.b.c
Legatus Eusebius Vercellensis ad erigendas collapsas Ec-
clesias. 83.e. 86.b.c
Leo Papa nullam prærogatiuam cognouit sedis Constani-
nopolitanae. 433.b
Leonis Pontificis cum sancto Hilario Acta commenticia.
92.e
Leontij Melitenensis Episcopi aduersus hereticos res gesta.
491.e
Leopardus martyr Romæ sub Iuliano. 98.d
Leopardus cum collegis legatus ad Ecclesiam Mediola-
nensem. 623.e. 624.a.e
Letoius Episcopus Melitenensis exagitat Massalianos.
491.e
Lex Iuliani aduersus Christianos professores. 108.a.b.
109. 110. huius legis faciendæ ratio. 109.d.e.
110.
Lex Iuliani, qua Christiani iubentur dici Galilæi. 105.
b.c.d
Lex lata a Iuliano, ne Christiani militarent. 107.c
Lege Iuliani arcentur Christiani a docendo. 107.d.e.
108.a.b.c
Lex Iuliani de arcendis a scholis Christianis professoribus
reuocata. 172.e
Lege Iuliani sublata priuilegia Christiani. 105.e
Lex Iuliani de sepulchris & funeribus. 121.e. 122.a
Lex Iuliani data ad Felicem Comitum. 49.a.b
Leges

- Leges in sacrilegos late, aduersus Christianos a Iuliano conuersæ. 107.b.c
 Leges Iuliani aduersus ecclesias propofitæ. 106.d.e
 Lex Gratiani de iudicio Ecclesiastico. 375.e. 376.a
 Lex Gratiani aduersus Donatistas. 378.d
 Lex Gratiani aduersus Manichæos. 378.e
 Lex Gratiani de immunitate clericorum. 381.d
 Lex Gratiani aduersus hæreticos. 374.d. 408.e
 Lex Gratiani aduersus auaritiã clericorum. 409.c
 Lex Gratiani pro Christianis Catholicis exulibus. 394.b
 Lex Gratiani aduersus apostatas & Manichæos. 487.c.d
 Lex Iouiani feuera de custodia sacrarum virginum. 159.a.b
 Lex Theodosii aduersus apostatas. 633.e. 636.a.b. aduersus hæreticos. 637.b
 Lex a Theodosio post baptismum sancita de fide Catholica, & aduersus hæreticos. 416.e. 417.a
 Lex Theodosii aduersus hæreticos, ne fabricent ecclesias. 448.d.e
 Leges Theodosii aduersus hæreticos promulgatæ tempore expeditionis in Maximum. 569.a.b.c.d.e
 Leges Theodosii aduersus hæreticos post tertiam Synodum Constantinopolitanam. 491.b.c.d
 Lege Theodosii fugantur omnes hæretici. 600.d
 Lex Theodosii aduersus hæreticos. 425.e. 426.a
 Lex alia Theodosii aduersus hæreticos. 502.e. alia. 530.a
 Lex eiusdem in Manichæos. 480.d.e. 596.e
 Lex Theodosii aduersus monachos hæreticos. 625.d
 Lex Theodosii aduersus maleficos. 596.d
 Lex Theodosii aduersus Iudæos. 504.c
 Lex Theodosii, qua abstulit idololatram. 633.b.c. eademq. ex Senatusconsulto lata. c. d
 Lex alia eodem tempore data eiusdem argumeti. 635.d.e
 Lex alia aduersus idololatrias. 515.c
 Lex Theodosii aduersus idolorum cultores. 458.c
 Lex Theodosii aduersus deorum cultum. 654.c.d
 Lex Theodosii aduersus Paganos. 448.e
 Lex Theodosii aduersus validos mendicantes. 480.e
 Lex Theodosii aduersus fidicinas & psaltrias. 515.d
 Lex Theodosii de basilicis adeundis. 480.d
 Lex Theodosii, qua punitur seuerè Sodomiticum scelus. 630.a.b
 Lex Theodosii de diaconissis. 630.b.c.d
 Lex Theodosii, ne quid clericis relinqui a feminis possit. 630.e. 631.a. b. abrogata ab eodem Theodosio. 631.b.c
 Lex Theodosii aduersus violantes diuinam legem. 417.b
 Lex Theodosii de fori Ecclesiastici immunitate seruanda. 513.e. 514.a
 Lex Theodosii de dilatione supplicij damnatorum quando & ubi lata. 619.c.d.e
 Lex Theodosii indulgens illis qui in ipsam Imperatorem maledicta iactassent. 679.c
 Lex Theodosii de irritandis rebus gestis a Maximo. 571.e. 572.a.b
 Lex Theodosii de debitoribus confugientibus ad ecclesiam non relaxandis absque fideiussione. 655.d.e
 Lex Theodosii de tempore Quadragesimæ. 600.d
 Lex Theodosii de cultu Quadragesimæ. 417.b
 Lex Theodosii de relaxandis vincis tempore Paschali. 195.e. 515.d.e. 562.b
 Lex Valentiniani Imperatoris lecta publice in ecclesia. 267.b.c
 Lex Valentiniani reuocans legem Iuliani de arcendis a scholis Christianis professoribus. 172.e
 Lex Valentiniani de Arianis, vt libere coeant & seruent professionem Ariminensem. 516.e. 517.a
 Lex Valentiniani contra Manichæos. 347.d.e
 Lex Valentiniani aduersus Donatistas rebaptizantes. 361.d.e
 Lex Valentiniani de gladiatoribus. 196.a.b
 Lex aduersus magos & idololatrias reuocata a Valente precibus Prætextati. 172.c.d
 Lex de duabus vxoribus calumiose Valentiniano adscribitur. 269.e. 270.a.b
 Lex Valentiniani de Romanis scholis & scholaribus. 271.c.d.e
 Lex de virginibus, viduis, & pupillis a Valentiniano lata. 272.d
 Lex de sceris a Valentiniano lata. 311.d
 Lex de aruspicina concessa a Valentiniano lata. 311.d.e
 Lex Valentiniani, ne clerici aliquid capiant ex vltima voluntate. 267.b. lata consensu Damasi. 269.c
 Lex Valentiniani & Valentis de priuilegijs concessis virginibus, viduis, & pupillis. 186.b.c
 Lex Valentiniani & Valentis pro synagogis Iudæorum. 186.c
 Leges Valentiniani & Valentis de priuilegijs clericorum. 185.d.e
 Lex Valentis pro Arianis de expellendis Episcopis Catholicis. 232.e. 233.a
 Lex Valentis de monachis ad militiam reuocandis. 370.b
 Lege secularium coercendi qui diuinam legem contemnant. 268.e. 269.a
 LIBANIVS percarus Iuliano. 9.e
 Libani laudes ex epistola Iuliani. 14.b.c
 Libani cognitor scriptorum Iuliani. 38.e. 39.a
 Libani orationes pro Antiochenis. 39.a.b
 Libani luctus de incendio templo Daphnitico. 51.e. 52.a.b.c. quæ in eum Chrysofomus. 52.d.e
 Libani deliramenta in luctu exusii templi. 53.e. 54.a
 Libani admiratus castitatem seminarum Christianarum. 58.d
 Libani a ludimagistro arguta responsione perstrictus. 126.d.e
 Libani laudator Iuliani post obitum. 141.e. 142.a.b
 Libani oratio de Iuliano derisa. 142.a.b.c
 Libani turpes adulationes de Iuliano. 141.e. 142.b.c
 Libanius falso creditus Christianus. 142.c.d.e. fabula de eius cum Basilio congressu. e
 Libani ingenium & mores. 142.c
 Libanius inseruiebat tempori. 142.c
 Libani orationes. 143.a
 Libani de Basilij eloquentia iudicium. 148.c
 Libanius mirifice laudat Basilium. 32.c.d. 149.c.d.e. 150.b.c
 Libani epistola ad Basilium. 32.d
 Libani alia epistola ad Basilium. 149.c.d
 Libanius cur a Basilio amatus. 150.a
 Libanius commendatus, quod etiam doceret pauperes. 150.a.b
 Libani epistola ad Ioannem Chrysofomum. 478.a.b
 Libanius an præsto fuerit Antiochenis. 556.c
 Libani obitus quando contigit. 556.c
 Libani martyr in Gallia cum socijs sub Iuliano. 98.e
 Libellus Ambrosii in Auxentium. 520.c.d.e. 521.a
 Libellus Ambrosii ad Theodosium post cædem Thebalonicensium. 615.c.d.e
 Libellus Augustini ad Valerium de concedendo tempore vacationis. 641.a.b.c
 Libellus

- Libellus fidei Auxentij. 216.b.c.d
 Libellus de fide a S. Basilio scriptus. 288.e
 Libellus a Donatistis oblatus Iuliano. 100.e. expositus legendus publice ab Honorio Imperatore. ibid.
 Libellus Feliciani & Prætextati Donatistarum. 696.c.d
 Libellus fidei Catholicæ oblatus Liberio Papæ ab hæreticis. 176.a.b
 Libellum supplicem dedit Terentius dux ad Valentem pro fide Catholica, sed ab illo scissus est. 313.c
 Liber Apollinaris glutino constrictus. 358.d.e. 359.a
 Libri Georgij Episcopi Ariani a Iuliano quæsti. 73.e. 74.
 Libri a Iuliano scripti in procinctu contra Christianos. 127.d.e. 128.a
 Libri magicæ artis a Valente perquiri iussi. 262.b.c
 Libri magici occasione Ioan. Chrysofomus in discrimen adductus. 262.b.c.e
 Libri sacri sublatis a Donatistis. 104.c.d
 Libri Sibyllini sub Iuliano consulti. 116.d
 Liberius Papa auctor Synodi Alexandrinæ. 83.e
 Liberij Papæ fidei professionis fragmentum. 84.b.c. quid ad eum Athanasius. ibid. d. e
 Liberius Papa confirmat Synodum Alexandrinam. 85.b.c
 Liberius decipitur a Macedonianis sub Catholico nomine. 175.e. 176.
 Liberius Papa recipit legatos Lampfacenos. 175.b.c.d. e
 Liberius recepit in communionem Macedonianos sub confessione Catholica. 176.a.b.c.d.e
 Liberius scribit pro Macedonianis litteras communicatorias. 176.e. 177.a.b
 Liberij litteræ de restitutione damnatorum Episcoporum in suas sedes. 178.a.b
 Liberij Papæ litteris ab omnibus absque mora obediunt. 178.a.b
 Liberius Papa magna molitur, nimirum in vnam fidem omnes Christianos adducere. ibid. d. e
 Liberius mittit legatos ad diuersas prouincias. 178.d.e. 179.a.b
 Liberij litteræ Synodo Tyanensi exhibitæ, & receptæ, & implete. 182.c.d
 Liberius excusatur, quod receperit Eustathium & alios Macedonianos. 183.a.b
 Liberius excusatur, quod facile Orientalibus legatis fidem habuerit. 184.a
 Liberius Papa velum dedit S. Marcellinæ virgini sorori sancti Ambrosii, in cuius dedicatione habuit sermonem. 196.d.e
 Liberij Papæ obitus tempus. 194.b.c
 Liberij Papæ sedis tempus & res gestæ. 196.a.b.c.d
 Liberij basilica. ibid. c
 Liberij Papæ memoria nobilis. 196.d. laudatus a S. Ambrosio. d
 Liberius Papa inter sanctos adnumeratus. 196.e. 197.a
 Libidines suas & probra Iulianus Apostata religione velat. 15.c.d
 Libidines monstruose ex hæresi Iouiniani prouenere. 629.c.d.e
 Libyæ Ecclesia vexata a Præfecto Valentis. 259.d.e
 Libyæ Præfectus ab Athanasio excommunicatus. 259.d.e
 Libyæ siue Linix macellum. 196.c
 Limenius Episcopus Vercellensis interfuit Concilio Aquileiensi. 449.c
 Litteras scribere, Dei donum. 371.e
 Loqui Attice prohibiti Christiani. 110.c.d
 LV C I F E R Episcopus Calaritanus mittit legatos ad Synodum Alexandrinam. 76.b
 Lucifer Episcopus Calaritanus Antiochiæ creat Paulinum Episcopum. 76.c
 Luciferi congressus cum Eusebio Antiochiæ. 86.d.e. 87.
 Lucifer se diuidit ab Ecclesia. 87.a. b. causæ huius dissidij. 87.b.c
 Luciferi cum Eusebio altercationis causæ quæ vere præcessit. ibid. c.d
 Luciferi reditus in Italiam. 88.e. eiusdem exitus. 89.a. 90.c. & elogium luctuosum. ibid.
 Lucifer non dicendus hæreticus, sed schismaticus. 89.a.b. 90.a
 Luciferi Calaritani obitus. 309.c.d. quomodo dictus immunis ab hæresi Ariana. 309.c.d
 Luciferiani schismatis causa unde manauit. 87.b.c.d.e. 88.a. eiusdem ratio. 89.a.b. 90.a
 Luciferiani schismatici procul ab hæresi. 89.b.c.d.e. 90.
 Luciferianis anabaptisimus minime impingendus. 89.c.d
 Luciferiani schismatici eliciunt rescriptum a Theodosio. 580.c.d
 Luciferiani agentes in angulo Hispaniarum. 311.a. b. ijdem reiecti ab omnibus. b. Satyrus, frater S. Ambrosii eos vitat. 311.b. c
 Luciferiani quando extincti. ibid. c
 Luciferiani consutati a S. Hieronymo. 469.c.d
 Luciferianum schisma penitus deficit. 581.c.d
 Luciosus Episcopus in Hispania hostis Luciferianorum. 310.d
 Lucius successus Alexandria in locum Georgij Episcopi Ariani. 75.d
 Lucius Episcopus Alexandrinus Arianus agit contra Athanasium. 163.d. e. Lucius reuocatur. 164.a.b
 Lucius Arianus expulsus conuenit Valerem Imperatorem. 389.e
 Lucius inuadit Ecclesiam Alexandrinam. 333.d.e. 334. 335. eius immania scelera. ibid.
 Lucij impietatem publice detestatur Moyses Sarracenorum Episcopus. 345.b
 Lucius Alexandrinus Episcopus Arianus agit Constantinopoli apud Demophilum. 420.a
 Lucius penitus a sede Alexandrina expulsus. 422.e. eius scripta. ibid.
 Lucius scripsit Paschales epistolas. 422.e
 Lucius Samosatenus Arianus Episcopus. 236.c.d
 Luctus Iuliani de incendio Daphnitico templo. 51.d.e
 Luctus de Luciferi Episcopi casu & ruina. 90.c.d
 Ludi Circenses Gazæ. 62.d.e
 Luminaria in funere. 207.e
 Lupicinus pugnat aduersus Procopium tyrannum. 186.e
 Lupicinus dux exercitus reprehensus. 376.c
 Lupicini Romani ducis auaritia & perfidia quid Romanus exercitus passus. ibid.
 Lupus Episcopus Edessæ Arianus. 305.c.d
 Lustratio Donatistarum, cum tangerent res Orthodoxorum, per ignem. 103.b. 104.d.e
 Luxum & ornatum sacerdotibus non conuenire, Gregorij Nazianzeni sententia. 442.b
 Luxus clericorum taxatur. 198.e

M

M A C A R I V S Antiochenus cum socijs deportatus in Oasim. 42.b.c.d.e. eorum martyrium sub Iuliano. ibid.
 Macarij monachi in Aegypto miracula. 340.a.b
 Macarius presbyter communicans schismaticis Romæ punitus. 310.a. b
 Macedonius hæresiarcha damnatur in Concilio Constantinopolitano. 428.b. c. iussu Damasi. d
 Macedonius

- Macedonius Magister Officiorum Gratiani fauet hæreticis. 456. d. non impune. d
Macedonij monachi insigne facinus Antiochiæ. 555. d.e
Macedonius martyr in Phrygia. 37. b
Macedoniana hæresis probata Lampfaci inualefcit. 174. c. d. e
Macedoniana hæresis collapsa. 378. b
Macedoniani creabant Episcopos, sed cohibiti. 502. e. 503. a. b
Macedoniani Episcopi. 93. b
Macedoniani legati, profitendo fidem Nicænam, surripiunt communicationem Liberij. 175. c. d. e
Macedoniani persecutionem patiuntur ab Arianis sub Valente. 192. e. 193. a
Macedonianis anathema dictum a Damaso. 352. c
Macedonianorum vasrum consilium de mittenda legatione ad Liberium Papam. 175. b. c
Macedonianorum copiae in Helleponto. 174. e
Macellum Libyæ, siue Liuiæ, locus in Vrbe sic dictus. 196. c
Machabeorum martyrum solemnitas in Ecclesia. 576. d
Macrina S. Basilij auia Neocæsareæ agebat. 151. d
Macrina soror Basilij. 230. a. b. Thecla ab Angelo dicta. d
Macrinæ Gregorij Nysseni sororis virtus & doctrina. 397. e
Macrinæ obitus, quam Gregorius Nyssenus magistrâ appellat. 397. c. d. e. 398. a. gestabat crucem ferream, & annulum ferreum cum cruce. 398. a. b. eius vitam scripsit Gregorius frater. 398. b
Maclarij dicti Manichæi, & cur. 348. d
Magos colit Iulianus. 4. c. d. 14. c. d. e
Magos secum ad bellum ducit Iulianus. 123. a. abijs deceptus. 127. a. b. 130. a
Magi aruspices Iuliani ludibrio affecti. 141. b. c
Magorum Iuliani detectæ imposturæ. ibid. c. d. e
Magi a Valente exagitati, dato rescripto in eos. 172. b. c
Magi & incantatores a Valente diu exagitati. 260. b. c. d. 261. 262. 263.
Magi etiam in Occidente iussi inquiri. 262. e. 263. a. 274. a. b
Magiæ libri a Valente perquiri iussi. 262. b. c. d
Magicas præstigias damnat Concilium Rom. 265. a
Magistratus Iuliani quales. 10. a. b. c
Magistratus Constantij male habitus a Iuliano. 5. b. c. 6. c. mutati. 8. d
Magistratus Ethnicis quoque communes esse voluit Theodosius. 633. a. b
Magistratus ad Episcopatum ante omnes assumendi. 179. c. d
Magistratus philosophis & eruditis collati a Iuliano. 9. e
Magister ludi litterarij delusit responsione Libanum. 126. d. e
Magister Procolus pecuniæ inuentor. 575. a
Magistris quantus honor habendus, exemplo Theodosij ostenditur. 488. a
Magistri ludi litterarij esse vetiti sunt Christiani. 107. e. 108. a
Magnus Comes Arianus obsequitur Lucio. 335. e. 336. eius crudelitas. ibid.
Magni Præsidis in Alexandrinam Ecclesiam crudelitas. 336. b. 337. a
Maïna nauale Gazæ dicta Constantia, quid de ea Iulianus. 60. c. d. e
Maïna spectaculum frequentatum ab Antiochenis. 41. e. 42. a
Malchus monachus in Syria celebris. 257. e
- Maleficia sanctis viris nocere non posse. 546. e
Malefici Theodosij lege perstricti. 596. c. d
Maleficos excommunicandos præcipitur a Romana Synodo. 464. e
Maleficos seuerissime punit Valentinianus. 274. a
Maleficorum artes plurimum inualuerunt sub Gratiano. 465. a
Mamertini & Neuietæ Consulatus. 8. e
Mamertinus Iuliano carus. 5. b. 9. a. b
Mamertinus qualis. 9. a
Manichæi Romæ quid egerint. 347. d. e. agunt Romæ conuentum. 348. a. b. detecti. b. c. d
Manichæi præceptis suis obtemperare nequeunt. 348. b
Manichæi e diametro pugnant contra Iouinianum. 629. b. c. d
Manichæi cohibiti lege Valentiniani. 347. d. e
Manichæi Theodosij lege exagitati. 596. e
Manichæos lege damnandi sub Valentiniano occasio. 347. e
Manichæos lege damnat Gratianus. 378. d. 393. e
Manichæos lege cohibent Imppp. 480. d
Manichæos appellat Priscillianistas Maximus. 552. e
Manichæorum vituperatio. 379. a
Manichæorum Auditor, qui Romæ eos congregauit, quis fuerit. 347. c
Manichæorum simulata sanctitas. ibid. d
Manichæorum nomine cur infamati optimi Christiani. 348. d. 525. c
Manichæorum hæresis cognata Priscillianistis. 457. c. d
Manichæus nobilis fit Catholicus Christianus. 348. c
Manuel Persa martyr. 25. b
Marcella quaesita in coningem a Cereali. 368. d. e. 369. a
Marcelle argute dictum Cereali nubere recusantis. 368. d
Marcelle amplitudo. 369. a
Marcella vidua doctissima semper discendi cupida. 469. d. e. 470. a
Marcellæ ingenium, virtus, præstantia. 469. d. e
Marcella Romæ monasteria instituit. 470. b
Marcellina virgo soror S. Ambrosij. 223. a. eius vite institutio. 380. d
Marcellina nuncupat vota S. Laurentio pro felici reditu fratris. 485. e
Marcellinus schismaticus res Luciferi scripsit. 88. e
Marcellinus schismaticus fauet Ursicino. 199. b. c
Marcellinus eorumdem libelli fides. ibid. 200. d. e. 221. b
Marcellinus cum Faustino elicit rescriptum a Theodosio. 580. c. d. e. 581. a. b
Marcellini Comititis error in tempore obitus Damasi. 497. c
Marcellini error de tempore obitus Valentiniani. 646. c
Marcellinus Consul auus an pater Melaniæ. 341. e. 342. a
Marcelli Ancyranæ hæresis. 275. c. 316. c
Marcelli Ancyranæ causa delata a Basilio ad Damasum. 316. c. d. e
Marcellus Ancyranus vt damnetur, petunt Orientales a Romano Pontifice. 275. b. c. 317. b. c. e. 318. a
Marcelli Ancyranæ obitus. 316. e
Marcellus tyrannidem post Procopium sumpsit. 186. e occiditur. ibid.
Marcellus martyr sub Iuliano. 18. c
Marcellus Episcopus Apamæ destruit templum Iouis Apamæni. 609. b. c. d. e. 610. a. b. aqua benedicta præualet aduersus dæmonem. 610. b. c

- Marcianus Nouatianus Episcopus Agelio Nouatiano sufficitur. 504. c
Marciani plures. 504. c. d
Marcianus monachus in Syria celebris. 257. d. 504. c
Marcianus magister filiarum Valentis. 193. b
Marcionitæ hæretici inter Antiochenos Catholicos latebant. 532. b
Marcionitæ vexant Antiochenam Ecclesiam. 532. a. b
Marcionitæ male pereunt. 532. e
Marcionita curatus a Ioanne Chrysostomo. 532. c
Marcionitarum ludus. 533. a. b
Marcus Aegyptius hæreses Gnosticorum inuexit in Hispanias. 454. a. b. c. 457. c
Marcus Arethusius Episcopus quæ passus cum suis gentilibus. 65. c. d. e. 66. a. b
Marcus Arethusius seruator Iuliani ab internecione. 66. b
Marcus Arethusius Semiarianus aliquando. 66. c
Marci Episcopi Arethusij martyrium. 65. c. eum Catholicum decessisse. 66. c
Marcus Velserus illustrator rerum antiquarum, & rerum S. Ursule diligens explorator. 482. c
M A R I A Virgo Auctoris signum. 1. d
Maria Dei genitrix pro Deo culta ab hæreticis Collyridianis. 359. c. d
Mariam post partum Iosepho coniunctam, Heluidij hæresis. 359. c
Marianus monachus in Syria celebris. 257. e
Marina Gordiani vxor damnata ad Aquas Saluias. 98. b
Marini martyris reliquie. 441. a
Marini in Demophili locum subrogatio. 530. a
Maris prodigijs effusio ob terræmotum magnam stragem facit sub Valentiniano. 184. c. quid mali portenderit. 185. d
Maris Episcopus Chalcedonis quid in Iulianum. 22. e. 23. a. b. c
Maris Episcopus Arianus factus. 23. a. b
Maris Chalcedonis Episcopus profitetur fidem Catholicam in Concilio Antiocheno. 163. b
Marius Victorinus deserit scholas, & ad Christum conuertitur. 111. d. e. 112. b. c. d. quo tempore libros de Trinitate scripserit. 113. b
Marna deus Gazensium. 62. c. d. idem victus a Christo. 63. a
Marna templum Gazæ clausum. 610. d
Marti immolat Iulianus, sed in eum incensus ira furit deceptus. 130. d. e. 131. a
Martinus quando creatus est Episcopus. 367. c. d
Martinus pro votis ad ieiunia & cilicia confugit. 367. b
Martinus Episcopus cum adit Valentinianum, quid mirum accidit. 367. b. c
Martini annorum ratio. 367. d. e
Martino Episcopo quid per calumniam Ithacius obiecerit. 512. a
Martinus consentit Maximo, & Episcopis communicat. 522. e. 523. a. b
Martinus cum Angelo visus colloqui. 522. d. aduentans Treuerim Synodum terret. e
Martinus Ithacio iussus communicare metu mortis multorum communicat. 523. d
Martinus dolet se Ithacio communicasse. ibid.
Martinus corripitur ab Angelo. 523. d. e
Martinus Maximo prædicit euentum belli Italici. 524. b
Martinus ad conuiuium Imperatoris ire coactus. 524. b
Martinus propinat suo presbytero. 524. b
Martinus quomodo exceptus ab Augusta. 524. d. e
Martinus in hæreticos inquirere vetat Maximus. 523. a
- Martinus cur dimouet Maximum ob inquisitione hæreticorum. 525. b. c
Martinus in crimen adductus hæresis Priscillianæ. 512. b. 525. c
Martinus quæ prædixerit Maximo. 570. e
Martinus deicit templum deorum. 610. e. 611. a. b. 613. a
Martyres Alexandrini sub Lucio Ariano. 336. d
Martyres Alexandrini occisi a Gentilibus sub Theodosio. 603. b. c
Martyres Ancyranæ. 35. d. e
Martyres Antiocheni sub Iuliano. 42. a. b. 55. c. d. e. 56. 57. 58. e. 59. a
Martyres Galatæ. 35. c. d. e. 36. a
Martyres Galliarum. 98. e
Martyres in Gothia sub Athanarico. 263. d. idem omnes Catholici. 264. 265. 348. d. e
Martyres Gazenses. 60. e. 61. a
Martyres Hadrianopolitani. 38. b
Martyres innocentes qui sint apud Ammianum historicum. 201. b
Martyres sub Iuliano dirissima passi. 24. b. c
Martyres Legati Regis Persarum sub Iuliano. 25. b. c
Martyres Romæ sub Iuliano. 96. e. 97. 98.
Martyres octoginta in mare mersi sub Valente. 241. c. d. e. 242. 243.
Martyres Phryges. 36. e. 37. a
Martyres Thracæ sub Iuliano. 38. b. c
Martyres qui dicendi. 71. c
Martyres post mortem quales. 57. b
Martyres iuuare defunctorum animas. 486. b. c
Martyres sugillat Eunapius Gentilis. 602. c. d
Martyrum constantia. 17. b. c. 65. d. e
Martyrum templa a Iuliano iussa succendi vel demoliri. 51. a
Martyrum sepulchra a Gentilibus effossa. 63. d. e
Martyrum gloriam falsis criminibus frustra obscurare conatur Iulianus. 56. e. 57. a
Martyrum corporum virtus. 57. b
Martyrum reliquie ne distraherentur, vetat Theodosius. 530. b
Martyrum reliquie diuinitus inuentæ. 61. b
Martyrum reliquias dum Eunapius deridet, hæreticos infestatur. 602. c. d
Martyrum cultus in Ecclesia quàm celeberrimus. 602. d. e
Martyrum reliquiarum cultus. 57. c. d
Martyrum natalitia frequentari solita conuiuijs. 381. d
Martyrum gloriam inuidebat Iulianus Christianis. 17. a. b
Martyrium Basilij Ancyranæ. 35. d. e
Martyrium trium Christianorum Phrygum. 37. c
Martyrium Legatorum LXXX. Orthodoxorum ad Valentem. 241. c. d. e. 242. 243.
Martyrium Theodori Antiocheni. 46. d. e. 47. a
Martyrius renuit ordinari diaconus a Nectario. 447. e. 448. a
Martyrologium curatum fingitur opera Theodosij. 582. b. c
Massaliani hæretici in Syria detecti & cohibiti. 491. e
Massaliani a Flauiano detecti. 492. a
Massaliani Saccophori vocati. 491. e.
Massalianorum hæreses. 492. b.
Massaliani eijciuntur e Syria, & damnantur in Synodo Syriacæ. 492. c. d
Mater deorum contumelia affecta. 36. d. e. 37. a
Matris ducentis filium ad martyrium dignum exemplum. 304. e. 305. a. b
Matrimonium consobrinorum vetitum a Theodosio. 631. e. 632. a. b
Matrimonia illicita concedendi, licentiam Principes male usurparunt. 632. d
Matata

Matara diſta eremus ubi Baſilius atque Gregorius age-
bant. 148. c
Matara locus eremi Baſilij. 34. e. *deſcribitur qualis eſſet.*
 34. e. 35. a. b
Mathematicos & magos capite punit Valens. 260. b
Mauritius Episcopus Andegavenſis. 715. b
Mautia Regina Sarracenorum fidem Chriſti propagat.
 345. a. b
Mauuia Regina Sarracenorum liberat Conſtantinopolim.
 392. d
Maximianiſta Donatiſta. 694. e
Maximianiſta damnati in Concilio Bagaienſe. 695. e
Maximianiſta redire permiſſi & recepti. 696. a. b. c
Maximianus contra Parmenianum electus Episcopus Car-
thaginenſis in ſchiſmate Donatiſtarum. 692. c. d. e
Maximini iudicis ſeuitia conſtauit inuidiam Damaso.
 200. a. b
Maximinus Vicarius Romæ. 274. a. b
Maximus philoſophus Smyrnæ natus, Epheſius dictus.
 9. d. e
Maximus philoſophus magus vocatus a Iuliano. 4. c. d
Maximus philoſophus quomodo a Iuliano exceptus. 9. a. b.
quanti eum fecerit Iulianus. c. d. 171. c
Maximum philoſophum ſecum ducit ad bellum Iulianus.
 123. a. ab eo deceptus. 127. a. b
Maximus philoſophus pollicetur victoriam Iuliano. 122.
 e. 123. a. b
Maximus philoſophus deriſus a Chriſtianis. 141. c. d
Maximus philoſophus acceptus Iouiano. 165. d. 166. d
Maximus philoſophus dira cogitur pati ſupplicia. 171.
 c. d. e. 172. quomodo liberatus. 171. e. 172. a. b
Maximus philoſophus a Valente occidi iuſſus ob magiam.
 261. e. 262. a. b
Maximi philoſophi duo, Tyrius, & Smyrneus, qui & Ephe-
ſius dictus. 262. a
Maximus philoſophus magus qualis poſt obitum apparuit.
 423. d. e
Maximus Epheſius non idem ac Tyrius. 262. a
Maximi Cynici duo. 9. d
Maximus Cynicus venit Conſtantinopolim. 412. c. d
Maximi laudes a Gregorio Nazianzeno ſcriptæ. 412. c.
 415. b
Maximus Cynicus turbis excitat in Gregorium. 412. c. d.
adit Gratianum Imp. & offert ei librum. e
Maximi ſtudia pro ſede adipiſcenda. 413. d. e
Maximus intruditur in ſedem Conſtantinopolitanam.
 414. a. b. ordinatus in domo ſcenici. c. pellitur a ciuibus
 extra urbem. d. e
Maximum ſe deceptum laudaffe pronunciat Gregorius.
 414. e
Maximus primo laudatus, vituperatus poſtea a Gregorio.
 415. a. b. c. d
Maximus pulſus Conſtantinopoli, Theodoſium conuenit:
reiectus redit Alexandriam. 417. b. c. d
Maximus in hæreſim Apollinaris labitur. 417. d
Maximus ſcribit in Gregorium Nazianzenum. ibid. e
Maximus dum ſedit Conſtantinopoli, ordinationes habuit.
 418. a
Maximi cauſa pertractata in Concilio Conſtantinopolitano.
 429. d. e
Maximum Episcopum non fuiſſe, declaratum a Synodo.
 ibidem. e
Maximus cum Calimero legatus a Paulino ad Synodum
Alexandrinam. 76. c
Maximus Episcopus Neapolitanus ſuſceptus in locum Zo-
ſimi. 88. e
Maximus martyr Antiochiæ. 55. c. d. e

Maximus tyrannus inſurgit in Occidente. 481. b. c. d.
ex ſtemmate Conſtantini aſſerebatur. d
Maximus poſlet Britannorum auxilijs. 481. d. e
Maximus colonum in Gallia inſtituit. 481. d
Maximus Gratianum occidi curat. 483. b
Maximus occidit amicos Gratiini. 485. a. b
Maximus cupiditate regnandi ſauet Gentilibus. 483. a. b
Maximus mittit legatos ad Theodoſium Imperatorem. 485.
 b. c. 550. e
Maximi impetus comprimitur Ambroſii rotis. 485. c.
eiuſdem legatione retardatur ab Italiæ inuſione.
 487. b
Maximus animaduertit in Priſcillianum. 512. b. c. d. car-
 pitur ob eam rem a Pacato. e
Maximus arrogat ſibi cauſas Episcoporum, licet hæretico-
rum. 514. b. eiſ cum Theodoſio hac ex parte differens
 collatio. 514. a
Maximi cum Theodoſio ſœdus iſctum. 516. b
Maximi uxoris erga ſanctum Martinum ſtadium. 524. c. d
Maximus Synodo Treuerenſi & Ithacio ſauet. 522. d. e.
Martinum Ithacio communicare compellit. 523. b
Maximi factum exerentis gladium in hæreticos commen-
datur. 525. d. e
Maximi & Valentiniani cauſa. 547. a. e
Maximi ad Valentinianum epiſtola pro Ambroſio & Ca-
tholicis oppugnatis. 542. e
Maximus Imp. pro S. Ambroſio ad Valentinianum ſcri-
bit. 542. e. 543. a
Maximus Alpes tranſcendere cogitat. 546. e. ad cum le-
 gatus Ambroſius libere loquitur. 547. a. c. 548. a
Maximus nonniſi publice vult audire Ambroſium. 547. c
Maximi querela in Ambroſium. ibid. e. urgetur ab Am-
 broſio. 548. a. e
Maximus quomodo excommunicatus a ſancto Ambroſio.
 549. b. c
Maximus decipit Dominum legatum. ibid. d. e
Maximus ſeſe infert clam in Italiam. 550. b. c
Maximus deuaſtat Italiæ partem. 550. e. 551. a
Maximus Mediolanenſem Eccleſiam incolumem relinquit.
 551. c
Maximus redditus mitior omnes ſibi conciliare ſtudet.
 552. b
Maximus populos ſuam quemque religionem colere per-
mittit. ibid.
Maximus ſcribit ad Siricium Papam de Catholica religio-
ne. 552. c. d. e
Maximi ſtadium pro fide Catholica. ibid. e
Maximus libentiſſime excipitur a Gentilibus. 552. e
Maximum publice laudauit Symmachus. 553. a
Maximus in quanta mala incidit, dum Martino non paruit.
 570. e
Maximus a Theodoſio victus, occiditur a militibus. 570.
 a. b. c
Maximi ſectatores male periere. 571. a
Maximi res geſtæ per Theodoſium irritæ redditæ. 731. e.
 732. a. b
MEDIOLANENSIS Eccleſia a Iuſtina cœpta tur-
bari. 442. d. e
Mediolanenſe Concilium contra Iouinianum. 624. a. b. c.
 ex eo Synodica ad Siricium Papam. 628. b. c. d
Mediolanenſis Eccleſiæ ſtatus ante Ambroſii ordinatio-
nem. 373. e. 377. a
Mediolanenſis Eccleſia tranquillitas ſub Ambroſio. 376. e
Mediolanenſis diœceſis Sirmiſenſis Eccleſia. 422. d
Mediolanenſis Eccleſia a Iuſtina Auguſta perturbatur. ibid.
Mediolanenſe monaſterium ſub cura Ambroſii. 467. d
Mediolanenſis populus ſtudioſiſſimus Ambroſii. 518. d. e
 Mediola-

Mediolanenſis populus tuetur Ambroſium a Iuſtina. 535.
 b. c. d. e. 536. a
Mediolanenſes parant fugam a Maximo. 551. e. 552. a
Mediolanenſes ab Ambroſio continentur, ne fugiant metu
Maximi. 552. a
Melania peregrinatio in Orientem cum Ruſſino. 322. b. c.
Melania ab Athanaſio donata pelle ouina. ibid. d
Melania Aegypti eremum luſtrat. 332. d. e. erogat in mo-
 nachos pecunias. d
Melania quanta præſtitit monachis tempore perſecutionis
Lucij Ariani Episcopi. 339. b. c. d. 340.
Melania claritudine generis ab omnibus Præſectis honore
habita. 339. d. e. 340. eiſ genus. 341. e. 342. a
Melania occultat & paſcit monachos. 341. b. c. d. 343. a
Melaniæ conſtantia. 341. d. 342. a
Melania filia an neptis Marcellini Conſulis. 341. e. 342. a
Melania a Didymo deprauata. 242. e
Melania ex Aegypto proficiſcitur in Palæſtinam. 343. a. b.
 quid ibi paſſa a Præſide Palæſtinæ. ibid. b. c
Melania Præſectum Palæſtinæ ſuæ conditionis certiore
facit. 343. b
Melania quid egerit Hieroſolymis. 343. c. d. tempus eiſ
 commorationis. ibid.
Melania in crimen obiecta Hieronymo. 509. e
Melaniæ aduerſatrix præcipua S. Hieronymi. 673. b. d. e.
 674. a
Melaniæ caſus lugetur ab auctore. 674. b. c. d. e
Melaſſippus martyr Ancyræ cum Antonio & Carina ſub
Iuliano. 35. e
Meletius Episcopus Antiochiæ degit tempore Iuliani. 54.
 e. 55. a. b. mittit adoleſcentem conuerſum ad Cyrillum.
 55. a
Meletij lapſi, vt reciperet ſedem ſuam, cur non habita ratio.
 87. e. 88. a
Meletij reditus Antiochiam quando contigit. 88. b. c. d
Meletius ſeorsum colligit ſuos. 87. e. 88. a
Meletij imagines vbique honoris cauſa poſitæ. 252. b. c
Meletij nomen liberis a parentibus imponi ſolitum.
 ibid. c. d
Meletij effigies & manſuetudo. 252. d
Meletij exulantis egregia virtus. 252. e. defendit Præſi-
 dem ab iſtibus lapidum. 252. e. 253.
Meletius quid paſſus a Valente Imp. 252. a. b
Meletij exilium. 252. b. quo honore a populo cultus.
 ibid. c
Meletij cauſam tuetur Baſilius aduerſus Paulinum. 273. a
 275. e
Meletij requiruntur litteræ ad Occidentales. 276. e.
 277. a. b. c
Meletij cauſam minus exploratam fuiſſe Damaso putauit
Baſilius. 327. d. e
Meletio communicandum potius quàm Paulino, cenſet Ba-
ſilius. 327. e
Meletij & Paulini cauſa quomodo concordata. 328. b. c
Meletius cum Paulino tranſegit. 394. e. 395. a
Meletij cum Paulino modeſtiſſima oratio. 395. d
Meletius nouos ordinat Episcopos, Diodorum Tarſenſem,
Ioannem Apameæ, Stephanum Germaniciæ. 400. d. e
Meletius viſitans monachos Syriæ, nouit Simeonem Styli-
tam. 401. a
Meletius venit Conſtantinopolim, vt Gregorium collocet in
throno. 428. b. c
Meletij obitus Conſtantinopoli. 435. a. b. funus ſumptuo-
 ſum. c. d. tranſlatio Antiochiam. d
Meletium Chryſoſtomus etiam laudauit. 435. d
Meletij memoria cur III. Id. Febr. adſcripta in tabulis Ec-
cleſiaſticis. 435. d

Meletio mortuo an alium ſufficerent, deliberant Patres
Conſtantinop. Synodi. 436. a
Meletij ſucceſſor in Synodo decretus Flauianus. 435. e.
 436. a
Meletiani Tarſenſibus iuncti. 328. e
Mendacium peccatum non eſſe, Priſcillianiſtarum hæreſis.
 457. e
Mendicantes validi compreſſi lege Imperatoris. 480. e
Mendicantes cur Romæ tempore Hieronymi abundarent.
 480. e. 481. a
Mendicantes pro foribus eccleſiarum eſſe ſolebant.
 481. a
Menedemus legatus martyr vna cum ſocijs. 241. b. c
Mercurius martyr percuffor Iuliani. 135. e. 136. a
Meretrices & cinedi ſtipatores Iuliani. 15. a
Merobaudis & Gratiiani Conſulatus. 377. b
Merobaudis & Saturnini Conſulatus. 481. b
Merobaudis occiſio. 485. a
Merobaudes falſo dicitur Gratiano infidus. ibid. b
MILLES Chriſtianus quibus armis debellet hoſtes. 387. c
Milites Chriſtiani que paſſi ſub Iuliano. 18. d. e
Milites Chriſtiani a Iuliano thurificatione probati. 20. e.
 21. a
Milites multi incaute thura offerunt. 20. e. agnito errore
 publice pœnitent. 21. b
Militum Chriſtianorum glorioſa confeſſio. 21. b. c. d. e.
 22. a
Milites deſertores fidei Chriſtianæ reſipiſcunt. 155. c. d
Milites in Ambroſium miſſi agunt pro Ambroſio.
 540. c. d
Milites Itali pij. 388. c. fortes fide. 390. a. b. 392. a. b
Milites prohibiti hoſpitari in ſynagogis Iudæorum. 186. c
Milites cobibet diſciplina Theodoſius. 679. b
Militare prohibiti Chriſtiani a Iuliano. 107. c
Millenariorum hæreſis a Damaso Papa damnata. 353.
 e. 354. a
Mimas mons Aſiæ nobilitatus nece Valentis. 391. d
Mimus Porphyrio per iocum Chriſtianus & martyr ſub Iu-
liano. 58. e
Minertius legatus cum Prætextato ad Valentinianum Imp.
cauſa queſtionum in magos exhibiturum. 262. e
Miraculum Crucis coronata in extis Iuliano viſe. 15. e
Miraculum ex præſentia Chriſtiani in ſacris Iuliani factum.
 16. a. b
Miraculum de Iuliani ſtatua celitus igne comminuta.
 68. b
Miraculum de Gentilibus Orgia celebrantibus. 69. b
Miraculum S. Ambroſii Romæ. 382. b. c
Miraculum de Caſario e ruina Nicææ ſeruato. 206. e
Miraculum Hilarionis de equis Circenſibus. 62. e
Miraculum de obmutefcentia oraculi Daphnis ob reliquias
S. Babyle. 44. e. 45. a
Miraculum de morbo Iuliani ſenioris ob religionis Chri-
ſtianæ contemptum. 47. c. alia ob eandem cauſam facta.
 d. 48. d. e
Miraculum a S. Hilarione factum in maris fluctibus com-
peſcendis. 185. a
Miraculum inſigne de innocenti muliere Vercellenſi adul-
terij damnata. 202. b. c. d
Miracula martyrum contra Arianos defenduntur & pro-
bantur. 545. b. c
Miracula in Aegypto a monachis facta. 340. a
Miracula poſt obitum Damasi. 497. e. 498. a. dum viue-
 ret. 488. c. pueri in fontem baptiſmalem delapſi. 499.
 e. 500. a
Miracula Damasi Vrſicino ſchiſmatico adhærentes tribu-
unt S. Laurentio. 498. a. b
 Miracula

- Miracula Hierosolymis de energumenis. 510. d
 Miracula de sacrosancta Eucharistia, & de ampulla vitrea Chriftianis proiecta & non fracta. 101. e. 102. a
 Miracula diuinitus edita in constructione templi Hierosolymitani. 119. b. e. 120. a
 Miracula Aphaatis monachi Antiochiæ. 253. a. b. c
 Miracula Iuliani Sabæ. 256. a. b. c
 Miracula S. Donati Episcopi. 715. e
 Miracula Eusebii Episcopi Vercellensis post obitum. 309. a
 Miracula ingentia ex reliquijs sanctorum martyrum. 64. c. d
 Miracula de victoria Theodosii. 686. a. b
 Miracula ad sepulchra Ioannis Baptista & Elisei edita solita. 64. d
 Miracula in inuentione & translatione SS. Geruasii & Protasii. 544. a. b
 Miracula sæpe Deus per confessores efficit. 498. b
 Miracula de S. Marcello Episcopo Apameno. 610. b. c
 Miracula de supplicijs diuinitus irrogatis apostatis. 49. b. c
 Miraculis probata fides Catholica tempore Lucij Ariani. 340. a. b
 Misopogon Iuliani in Antiochenos. 38. e. 39. a. b
 Missas certis horis celebrandas cautum Concilio Romano. 465. a
 Misse agi solite in priuatis domibus. 282. c. d
 Misse sacrificium pro defunctis offerendum. 586. c. d. e
 Missa pro defuncto nondum corpore tumulato. 586. e. 587. a. In Missa pro defunctis offertorium quo modo intelligendum. 587. a. b
 Mithræ sacra abominanda resossa. 70. c. d
 Mitrella pro velo. 103. d. e. 104. a. b
 Mitrellæ imponi solite sacris virginibus in Africana Ecclesia. 103. c. d. e. 104. b. c
 Mitrellarum diuersa genera. 104. b. c
 Modestus Consularis & Præfectus. 245. c
 Modestus acriter minatur Basilio. 245. e. 246. uictus a Basilio. 246. c
 Modestus ægrotans vocat Basilium, & rogat eum quem persequebatur. 247. d. e
 Modestus Præfectus quid Edesse. 304. d. e. 305. a. b
 Modestus Consul Arianus cum Ariatheo Catholico. 312. e
 Moguntina clades illata a barbaris sub Valentiniano. 206. b
 Monachus missus furari scripta Hieronymi. 672. e. 673. a. b
 Monachi in Ponto ante Basilium. 35. b
 Monachi fauent Basilio aduersus Eusebium. 30. c. d
 Monachi collegæ Basilij calumnijs sollicitantur. 153. c
 Monachi Aegyptij exagitati a Valente. 322. e. 323. a
 Monachi Aegyptij persecutione Lucij Ariani dire vexati. 339. a. b. a Melania excepti. 339. d. e. 340.
 Monachi aduersantur S. Gregorio Nazianzeno. 590. c. d. lapidibus eum appetunt. e.
 Monachi relegati in insulam Aegyptij terrent demones, & idololatras conuertunt ad fidem. 340. b. c. d
 Monachi vocati ad certamen aduersus demones. 609. a
 Monachi maledictis percussuntur ab Eunapio. 601. e. 602.
 Monachi coniecti in carcerem ab Angelo liberati. 68. e
 Monachi Palestini quæ passi sub Valente. 543. b. c. d
 Monachi in Syria celebres sub Valente Imperatore. 257. d
 Monachi a Valente militare coacti. 369. e. 370. a. de ea re datum rescriptum. 370. b
 Monachi tribuiti vexati a Valente. 370. c. d. eos litteris Basilius consolatur. d. e
 Monachi in Syria grauiam passi. 370. c. 371. b
 Monachi Epiphanium consulunt de hæresibus. 371. b
 Monachi hæretici lege Theodosii expelluntur. 625. d. de iisdem quid postea. 655. a
 Monachi Syri præsto sunt Antiochenis laborantibus ultimo periculo. 554. e. 555. a. b. eorumdem egregia facinora. b. c. d
 Monachi quamdiu commorati sunt Antiochiæ. 556. d. e
 Monachi cur vetiti fieri ex clericis. 455. e
 Monachi affines clericis. 507. e
 Monachis quam insensu essent Romani. 508. b
 Monachorum processiones. 576. d
 Monachorum Alexandria, Aegyptij, & Palestinae vitæ ratio. 31. d. e
 Monachorum Ponticorum vitæ sublimis. 153. d. e. 154. a. b
 Monachorum singularis abstinentia. 153. e. 154. a. de eadem Gregorij Nazianzeni iudicium. 154. b. rursus de eorum institutis. e
 Monachorum laudes. 370. c
 Monachorum sanctitas miraculis probata. 340. a. c
 Monachorum persecutio dira sub Valente. 370. a. b
 Monachorum peregrinatio an probanda. 529. c
 Monachorum Romanæ Ecclesiæ sanctitas. 575. e. 576. a
 Monachorum status a quibus laudatus, & a quibus improbat. 602. b. c
 Monachorum cupiditas coercenda. 267. e. 268. a
 Monachorum non esse disputare de fide. 403. e
 Monachorum vestium color. 681. b. c
 Monachorum abbatum mos ad pedes Episcoporum se prosternendi. 371. d
 Monachos in exilium mittit Lucius Arianus. 340. b
 Monachos Nazareos vocat Gregorius Nazianzenus. 30. b. eorum vitam laudat Libanius. 32. d
 Monachos per litteras Basilius consolatur. 370. e
 Monachos militare cogit Valens. 369. e
 Monachi munera publica subire coguntur lege Valentis. 370. b
 Monachos laborare morbo Bellesiphontæo Gentiles carpebant. 710. a. b
 Monachismus in toto Oriente propagatus. 31. d. e
 Monachismus sub Basilio floret in Ponto. 153. b. c
 Monachismus ab hæreticis impugnatus. 152. b. c
 Monasterium Mediolani sanctissimum. 467. d
 Monasteria monachorum & virginum multa instituta Romæ sub Gratiano. 470. b
 Monastica vita reddita suspecta in Hispania propter Priscillianistas. 435. e
 Monasticam vitam a calumnijs vindicat Basilius. 152. b
 Monica mater S. Augustini quid de futura filij conuersione vidit. 379. b. c. quid illi Episcopus de eadem re prædixit. d. e
 Monica mater Augustini venit Mediolanum. 501. e. 502. a
 Monica sanctitas innotescit Ambrosio. 501. e. ab ipso reprehensa de agape in ecclesia facienda. 501. e
 Monica mater S. Augustini vigilabat in ecclesia tempore persecutionis Ambrosii. 538. d. e
 Monica moriens petit pro se offerri sacrificium Misse. 586. c. d
 Monica obitus. 583. e. 586. a. b. c
 Monile e collo Rheæ deorum matris sublatum Serena sorore Theodosii accepit. 594. e
 Montenses redeunt ad Ecclesiam, per manus impositionem conciliandi. 516. d
 Mortem voluntariam sibi consciscunt Donatiste varijs modis. 699. a. b. c. d. 700.
 Mortuos precibus & sacrificijs, non funeris pompa inuari. 386. b

- Mortui apud sanctos martyres sepeliri soliti. 486. c. d
 Mortuos humani officium clericorum. 203. a. item ritus offerendi. 207. e. & sepeliendi. 398. b. 435. b. c
 Mortuos baptizare, Marcionitarum hæresis. 533. b
 Mortuos post quinquennium de hæresi accusari vetuit Gratianus. 487. d
 Moyses Episcopus Sarracenorum ordinandus respuit Lucium Arianum. 245. b. c
 Moyses monachus in Syria celebris. 257. e
 MULIER, innocens septies icta. 201. d. e. 202. a. b. insultat carnificibus. 202. c. d
 Mulieres ne conueniant ad sacra cum viris, quare statutum. 455. b. c
 Mulieres sacrificare, alienum ab Ecclesiæ more. 359. d
 Mulieris Antiochenæ spectata constantia. 556. a
 Mulieris Christianæ egregiæ exempli sub Valente. 304. e
 Munerum expensas in pauperes contulit Lampadius Præfectus Vrbs. 186. d
 Munus gladiatorum quanti fecerit Populus R. 186. d
 Musonius, Proeresius, & Victorinus Christiani ob edictum Iuliani deserunt scholas. 111. b
 Musonius Episcopus Neocesariensis successor Leontij. 150. e. mirifice laudatus. 151. a. b
 Mutum redditum idolum loquax. 44. c. d. e. 45. 46.
 N
 NABORIS & Felicis martyrum corpora. 544. b
 Næniæ Libani ob templi Apollinis Daphnitici conflagrationem. 52. a. b
 Naualis pugnae similitudine descriptus status miserimus Orientalis Ecclesiæ. 294. b. c. d
 Nauis una cum Catholicis Legatis incensa ab Arianis. 243. e. 244. a
 Naues a Iuliano succense. 131. e. 132.
 Nazianzum in secunda Cappadocia subiectum Antibimo. 296. c
 Nazianzenæ Ecclesiæ præfectus Eulalius. 460. a. b
 Nazianzeni quæ passi a Iuliano. 26. e. 27. a
 Neapolitani Episcopi Zosimus & Maximus. 88. e
 Nebridius Augustini familiaris. 501. d
 Nebridius affinis & condiscipulus Augustorum. 488. b. c
 Nebridius maritus Olympiadis. 565. e. 566. a. b
 Nectarij oratio in exordio ieiunij Quadragesimalis corrupta. 24. c
 Nectarius neophytus eligitur Episcopus Constantinopolitanus. 372. c
 Nectarij Episcopi Constantinopolitani electio qualiter se habuit. 445. a. b. c. d
 Nectarius imperitus retinet viros doctos Cilices. 447. e
 Nectario quid iniungat Imperator ob Synodum Constantinopolitanam. 489. b
 Nectarius vsus opera Syssinnij Nouatiani in disputando cum hereticis. 489. b. c. an verum. 490. a. b
 Nectarij domus incensa ab Arianis. 527. c. d. e
 Neocesarea in Ponto sedes parentum Gregorij. 33. e
 Neocesariensis Episcopi. 150. e
 Neocesariensis Ecclesiæ status felix quando. 151. d. e
 Neocesarienses a Sabellianis corrupti. 151. e
 Neocesarienses cum hæresi mala omnia sumunt. 153. b. c
 Neocesarienses quid in S. Basilio. 150. d. e. 151. 152. 287. c. d. e
 Neophyti Episcopi eligi non debent. 372. e
 Neophyti multi post Ambrosii electionem creati sunt Episcopi. 372. b
 Nepotianus clericus ex milite quid quærat a S. Hieronymo. 680. e. 681. a. b
- Nestabus martyr Gazensis. 60. e. 61. a
 Nestoris martyrium. 61. c
 Nestora præfectus quaestionibus aulicorum Constantij. 5. b. c
 NICÆNA vrbs terræmotu concussa. 105. e. 106. c. d. e
 Nicæna fides prædicatur. 160. d. e. 161. a. b
 Nicænum symbolum in Constantinopoli. Synodo receptum. 430. e. eidem de Spiritu sancto aliquid additum. e
 Niceta Golborum Episcopus. 266. c. d. e. 267. a
 Niceta martyr quis: an idem cum Episcopo. 266. e
 Nicephori error in tempore Episcopatus Basilij. 224. d
 Nicolaus Faber Parisiensis. 486. b
 Nicomedia terræmotu concussa. 115. e
 Nicopolitana Ecclesia exagitata ab Arianis. 238. e. 239. a. b
 Nicopolitani eiectione ab ecclesia. 239. a. b. c. litteris Basilij roborantur. c. d. e. prædicit illis requiem S. Basilius suis litteris. 239. e. 240.
 Nicopolitani data facultas Catholicum diligendi Episcopum. 240. a. b. Basilij ad eos litteræ de dato Episcopo diligendo. b. c
 Nili mensura. 608. b
 Nilus excrescens præter Gentilium sententiam. 608. b. c. d
 Nisibi exportatum corpus S. Iacobi iussu Iuliani. 128. d. e
 Nisibis sine corpore Iacobi redditur hostibus. 128. d. e
 Nisibis ciuitas data Persis. 157. e. 158. a
 NOCTVRNA sacra prohibita. 172. b. restituta. c. d
 Nolanus recessus S. Paulini. 711. b. c
 Nomina imposta Iuliano derisionis causa. 39. c. d. e
 Nomina schismaticorum vsuino adhaerentium. 273. b. c. d
 Nouatiani consentiunt cum Catholicis de Filij diuinitate. 7. d
 Nouatiani persecutionem patiuntur ab Arianis. 192. e. 193. a
 Nouatiani a Theodosio bene habiti. 489. a. b. c
 Nouatiani historici de suis plura mentiti. 489. a. b. c
 Nouatiani in Occidente inualescunt. 593. c. d
 Nouatiani Romæ agentes quid cum Theodosio. 593. c. d
 Nouatiani redeunt ad Ecclesiam quomodo conciliandi. 516. d
 Nouatianorum ecclesia diruta ab Eleusio mandetur edificari Iuliani iussu. 7. c. eadem Anastasia dicta. ibid.
 Nouatianorum conatus in Oriente. 637. c. d. e. 638. a. b
 Nouatianorum inter se schisma constatum. 637. e. 638. a. b
 Nouatianorum Synodus. 638. a. b
 Nouatores dogmatum & institutorum perstringuntur. 151. b. 288. d
 Nouatores sectatores Iouiniani morum quanto rubore suffundendi. 625. c. d
 Nouatores hæretici quam deteriores Iouiniano. 468. d. e
 Nouatores quæ in Damasco, ex S. Basilio. 319. e. 320. a. b
 Nouitas explodenda, & antiquitas retinenda. 151. b. c
 Nouitas fugienda. 585. c. d
 NYMISMA Genij Antiocheni. 53. a
 Numisma Iuliani cum Iside Nurice. 123. e
 Numisma Iuliani cum imagine Serapidis & Isidis. 19. a. b. 73. b
 Numisma Iuliani cum Anubi. 20. a. b. 73. b
 Numisma Iuliani cum tauro. 40. a
 Numismata Gratiani & Valentiniani iunioris. 388. b. c. d
 Numisma Hadriani cum Iside. 124. b
 Numisma Theodosii de victoria aduersus Eugenium. 685. a. b
 Numismata Valentiniani & Valentis cum Labaro. 169. a. b. c. d
 Numismata Valentiniani iunioris & Gratiani cum Labaro. 388. c. d
 Nuptiarum & virginitatis premia. 623. e
 Nuptiæ spirituales. 103. d. e
 Nunechius

Nunechius Episcopus Laodicensis. 737.e
 Nymphidianus carus Iuliano. 14.c
 O
OASENA deportatio. 42.e
OBLATIO sacrificij pro defunctis. 586.c.d.e
 Oblationes pro defunctis non tollendae, sed corrigendae. 645.b
 Oblationes pro defunctis cedebant vsui pauperum. 645.c
OCCIDENTALIS Ecclesia praestat Orientali. 437.c.d.e
 Occidentis & Orientis Episcopi digladiantur inter se in Concilio Constantinopolitano. 439.c.d.e
 Occidentales omnes Basilij sententia visi sunt condemnati. 319.d.e. 320.a.b.c
 Occidentales cum Orientalibus verbis non sensu discrepant. 320.c.d
 Occidentalis Ecclesiae commendatio ob fidei sinceritatem. 326.e. 360.d
 Occidentalium concors fides Catholica. 177.e. 178.a
 Occidentalium volumen exhibitum in Synodo Constantinopolitana quid. 430.b
 Occidentis Episcopus paucos haeresis Ariana infecit. 309.c
 Octavianum ex Proconsule fugientem ad presbyterum Sirmensem, prodere ille noluit. 348.e
 Octavianus Proconsul Africae. 116.b
 Octoginta Legatorum martyrium sub Valente. 241.d
ODIVM Iuliani in Constantium. 4.e
OFFERTORIUM in Missis pro defunctis quo modo intelligendum. 587.a.b
OLYBRII Praefectura Urbana. 212.c
 Olybrij & Probini Consulatus. 715.e. 716.a.b
 Olybrius maritus Iulianae. 722.b.c. eius inscriptiones. 723.a
 Olympias vidua vrgetur a Theodosio nubere. 565.d.e. 566.a
 Olympias neptis Ablauj, Nebridij coniux. 565.e. filia Anyfii Secundi. ibid.
 Olympias mater desponsata Constantio, vxor postea Arsacis Regis Armeniae. 566.a
 Olympiadis certamen cum Theodosio. 566.c.d.e
 Olympiadem virginem praedicant. 566.e. quid de hoc Ioannes Chrysostomus. 567.b
 Olympiadis vita institutum. 567.b.c
 Olympius monachus peregrinatus Hierosolymam. 398.b
OPTAVVS Mileuitanus agit contra Parmenianum. 208.d.e. 209.a
 Optatus quo tempore scripsit. 208.e. 209.a.b
 Optati locus emendatus & elucidatus. 209.b.c.d
 Optatus inter sanctos & desertos scriptores receptus. 212.a
 Optati alij plures, sed Donatista. 212.b
 Optimus Episcopus Antiochenus laudatus lege Theodosii. 446.e. 447.b
ORACVLVM Daphnes mutum redditum per reliquias S. Babylae. 44.d.e. 45. 46.a
 Oraculum Delphicum & alia muta facta. 54.b
 Oraculum falsum & adulatorium de Iuliano. 130.c.d
 Oraculum commenticium de Iuliano translato ad superos. 137.e
 Oracula omnia consulit ante bellum Persicum Iulianus. 122.c.d. 125.a
 Oracula deorum de exitu belli Persici Iulianus falsa expertus. 122.d.e. 130.c. alia ambigua. 127.a.b
 Oracula Christianorum de Iuliano. 126.d.e
 Oracula falsa respondent Eugenio. 654.a.b
 Oratio Flauiani coram Theodosio pro Antiochenis. 560.e. 561. 562. 563.
 Orationes inuestituae Gregorij Nazianzeni in Iulianum. 143.d.e. 144. columna eminentes. 145.c

Orationes Libanij in laudem Iuliani derise. 141.e. 142.a.b.c. 143.a
 Ordines sacri qualem virum deceant. 448.a
 Ordinatio facta inuito & reluctante ordinando. 659.b.c.e. 660.a
 Ordinationes praecoquae & repentinae damnantur. 29.d.e
 Orgia celebrantes orationibus Apollonij redditi immobiles. 69.a.b
 Oribasius carus Iuliano. 14.a.b
 Oribasius medicus a Valente proscriptus. 172.b
 Oriens terrae motibus concutitur. 184.c.d. iterum. 206.b.c.d
 Orientalis Ecclesia a Valente dire exagitata. 232.e. 233.a.b. eius status sub ipso miserandus describitur. 274.b. 277.a.b.c. 278.e. 279.b.c.d.e. 280.
 Orientalis Ecclesiae legationes ad Pontificem Romanum. 274.e. 275.a. 276.c. 279.a.
 Orientalis Ecclesiae status tempore S. Basilij. 294.b. 360.b. 378.c. nauali pugnae comparatus. 294.b.c.d.e
 Orientalis & Occidentalis Ecclesiae diuisio ob Meletium & Paulinum. 76.d. 86.d. 87.b.c. 436.a
 Orientalis Ecclesiae status sub Theodosio. 461.c.d
 Orientalem Ecclesiam praefendam Occidentali qui dicerent, irrisi a Gregorio Nazianzeno. 437.c.d.e
 Orientalem Ecclesiam innumeram haereses vexant. 360.e. 361.a in Orientali Ecclesia vix aliquis reperiri erat purus Catholicus. 378.c
 Orientales Ecclesiae collapsae per Eusebium Vercellensem Episcopum Legatum restituntur. 83.e. 84.
 Orientales Episcopi quales essent aetate Gregorij Nazianzeni. 438.b
 Orientales vitant Romanam Synodum. 459.d. celebrant ipsi aliam Constantinopoli. 459.d.e
 Orientalium cum Occidentalibus controuersia ob nomen hypostasis. 320.b.c.d
 Orientalium querelae ad Theodosium per S. Ambrosium. 576.e. 577.a
 Origenis haeresum capita. 667.d.e. 668.a.b
 Origenis errores inualescere incipiunt per Palladium & Euagrium. 582.e. 583.a.b.c
 Origenis erroris causa Epiphanius in Ioannem Episcopum Hierosolymitanum agit. 666.c.d.e
 Origenistae procurant in Hieronymum armare Augustinum. 701.a.b
 Origenistarum fraus in S. Hieronymum. 703.a.b
 Origenistarum praecipui. 668.a.b
 Origenistarum soboles Pelagianae. 585.b.c
 Orosij & aliorum error in tempore persecutionis Valentis. 233.b
 O.S.I.I res gesta cum Gregorio Eliberino vt mendaces refelluntur. 310.e
 Ossa Ioannis Baptistae a Gentilibus dissipata & combusta. 63.d.e
 Ossa Elisaei Prophetae combusta a Gentilibus. 63.c
 Ossa Patrophili Ariani dispersa. 66.c
OTREIVS Melitini s. Episcopus interfuit Concilio Tyrenensi. 181.c
 Otreius Melitinus laudatus lege Theodosii. 446.e. 447.a.b
 Ousia & Trisacris quid, definitum Concilio Alexandrino. 78.b. de vsdem Basilij & Victorini sententiae.c.d. Catholicorum controuersiae. e. sententiae Gregorum & Latinorum. 79.b. 81.c. 320.b.c

PACATVS Maximo supplicia de haereticis sumpta obijcit. 542.e
 Paciani Episcopi Barcinonensis scripta. 581.c
 Pagatius

Pagatius Episcopus Petrogoricensis. 715.b
 Palaestini monachi quae passi sub Valente. 343.b.c
 Palatini Constantij male mulctati a Iuliano. 5.c.d.e
 Palladius & Secundianus haeretici. 448.e
 Palladij Ariani Episcopi in Synodo Aquileiensi tergiversationes. 450.c.d. 451. eidem anathema dictum. 450.e. 451.a
 Palladius appellat generale Concilium. 450.e. 451.a
 Palladius appellat iudicium seculare. 451.a.b. damnatus. 451.c.d
 Palladius Galata quando profectus in Aegyptum, & quid ibi. 582.d.e. 583. 584.a
 Palladius rediens in Palaestinam querit corrumpere S. Paulam doctrinis Origenis. 584.b.c
 Palladius latet inter Catholicos, licet esset Origenista. 584.e. 585.a
 Palladius quando Romam venit ad Innocentium Papam. 584.c. 585.a.b
 Palladius Episcopus Helenopoleos. 585.a.b
 Palladius Praefectus Gentilis grassatur in Ecclesiam Alexandrinam. 334.e. 335.
 Palladius Magister Officiorum quid sub Iuliano. 51.b
 Palladius sub Zosimo Papa Romam venit. 585.b
 Pallia & vela sublata a Donatistis. 104.c.d
 Palliola Episcoporum in numismate expressa. 685.a.b
 Pammachius gener S. Paulae maritus Paulinae. 471.d
 Pammachius auctor damnationis Iouiniani. 622.e. 623.a
 Pammachius vrget Hieronymum, vt scribat contra Ioannem Episcopum Hierosolymitanum. 666.c
 Panarium Epiphanius quando & cur scripsit. 371.c.d
 Pantaleonis martyris reliquiae. 441.a
 Pantheon apud Gazam. 63.b
 Papa. Vide infra, Romanus Pontifex.
 Parietes ecclesiarum aqua salsa expiati a Donatistis. 104.d.e
 Parmeniani fastus & arrogantia. 208.d.e
 Parmenianus subrogatus Donato in sede Carthagenensi. 280.b.c.d. scripsit pro defensione schismatis. ibid. ab Optato Mileuitano consultatus. e. item ab Augustino. 212.a
 Parmenianum consultat Ticonius, licet Donatista. 210.d.e
 Parmeniani Episcopi Carthagenensis obitus. 692.e
 Paschalis cyclus Theophili Alexandrini quando incipit. 442.c.d
 Paschales epistolas scribebat Lucius ex more Alexandrinorum Episcoporum. 422.c
 Paschales dies quindecim feriandi lege Theodosii. 655.c
 Paschalis tempore vinculos relaxandos statuit Valentinianus. 515.e. idem seruarunt Orientales Imperatores. e. 516.a
 Paschalis tempus significandi Fidelibus mos Alexandrini Episcopi. 422.c
 Passaloricitarum haeresis. 361.b
 Paternus Episcopus Petrogoricensis. 91.e
 Pater defunctus curat res filij viuentis. 575.c
 Patrem, Filium, & Spiritum sanctum semper esse negantibus anathema dicitur. 352.e
 Patri vt obediat, ab eremo recedit Gregorius Nazianzenus. 189.b
 Patris auctoritatem quanti fecerit Nazianzenus. 299.e
 Patientia Iuliani affectata. 23.b.c
 Patriarchales sedes nequaquam institutae in Concilio Constantinopolitano. 447.b.c
 Patriarchalium sedium prerogatiua ex Concilio Romano sub Damaso. 464.b.c

Patricius Lydus philosophus a Valente ob magiam occidit iussus. 261.e
 Patrophili Episcopi Scythopolitani ossa dispersa. 66.c.d
 Paulina ecclesiarum. 104.d.e
 Paula S. Hieronymi studiosissima 470.d. genus eius & soboles. e
 Paula iunior filia Latiae atque Toxotij, neptis Albini Pontificis. 470.e. 471.a. nata ex repromissione martyris. 470.e. 472.b.
 Paula in crimen obiecta Hieronymo. 509.c
 Paula profecta Hierosolymam. 510.e. 511.a
 Paula egregium constantiae exemplum. 511.a
 Paula in Aegyptum cum S. Hieronymo non iuit. 527.d
 Paulae peregrinatio in Aegyptum. 528.c.d
 Paula tentata ab Origenista. 584.b.c.d
 Paulina filia S. Paulae. 470.d. nupta Pammachio. 471.d
 Paulina coniux Praetextati impia. 473.c.d.e. 474.a
 Paulinianus frater S. Hieronymi. 324.b
 Pauliniani fratris S. Hieronymi ordinatio facta ab Epiphano. 659.d.e. 660.a.b. 671.b.c. 672.a
 Paulinus Episcopus Antiochiae creatus a Lucifero Legato sedis Apostolicae. 76.c
 Paulinus Episcopus Antiochenus mittit Legatos ad Synodum Alexandrinam. 76.c.d
 Paulini electio probata ex Concilio Alexandrino. 80.e
 Paulini Episcopi Antiocheni confessio & subscriptio. 83.b.c
 Paulini electio facta a Lucifero rata habita. 87.b.c.d.e
 Paulinus Episcopus Antiochenus altercatur cum Vitale. 164.c.d
 Paulinus accusatus a Vitale Sabellianae haeresis. 164.d.e
 Paulini Episcopi Antiocheni fidei professio. 165.a.b
 Paulinus Episcopus Antiochiae cur in ea Ecclesia agere permissus a Valente, & non cum alijs pulsus exilio. 234.d.e
 Paulini cum Meletio causa quo modo concordata. 328.b.c. 394.e
 Paulini Antiocheni causa a Basilio Damaso proponitur. 316.b
 Paulinum Meletio praefert Damasus. 327.d
 Paulino non communicantes restitui eius communioni a Melania. 343.d
 Paulino Episcopo Antiocheno delegata causa Vitalis. 351.c.d
 Paulinus transegit cum Meletio. 394.e. 395.a
 Paulinus exagitatus a Flauiano. 395.b.c. defenditur a calumnia Flauiani. 395.e. 396.a
 Paulinus Thessalonicae pro Paulino Antiochiae positus a Theodoro. 396.c.d
 Paulinus Episcopus Antiochenus ordinat Hieronymum presbyterum. 405.a.b
 Paulinus Episcopus Antiochenus venit Romam ad Concilium, hospitatur apud Paulam. 458.e. 459.c
 Paulino Antiocheno causa a Synodo Romana adiudicata. 464.a
 Paulinus Episcopus Antiochenus moritur, subrogatur Euagrius. 597.b.c.d
 Paulinus scriptor vitae S. Ambrosii confundit legationes Gentilium ad Imperatorem. 646.b.c
 Paulinus discipulus Ephraem factus haeticus. 386.e
 Paulinus Romanus ex familia Aniciana. 708.d
 Paulinus vbi natus. e. ab Ausonio literis institutus. 708.e. 709.a.b
 Paulinus Consul ordinarius. 709.a.b.c
 Paulini Praefectura Urbana. 709.d.e
 Paulinus carpitur ab Ausonio, quod labore morbo Belerophonteo. 709.e. 710.a.b
 Paulinus se a poeticis abdicat literis. 710.b.c.d
 Paulini

- Paulini vite progressus. 710. e. 711. a. b. coactus ordinatus presbyter. 711. a. b.
 Paulinus studiosus S. Felicis Nolani. 711. b. c. d.
 Paulinus Romanus V. C. cum Therasia coniuge proficitur vitam monasticam. 705. e. 706. 707.
 Paulini Consulatus quando potuit incidisse. 366. e
 Paulini etas. 706. a. b.
 Paulini epistolæ ad Augustinum tempus. 706. c. d.
 de Paulini conuersione elogium S. Ambrosii. 706. e. 707.
 Paulinus quo modo Aquitanus dictus. 707. b
 Paulinus celebratus ab Ausonio. 707. e. 708. a
 Paulinorum inscriptiones. 708. a. b. c.
 Paulini reditus in Italiam. 710. e. 711. a
 Paulinus patitur inuidiam a Romano clero. 711. e
 Paulinus queritur de Siricio. 711. e. 712.
 Paulinus a quibus Romæ cultus. 712. e. frequentatus legationibus peregrinorum. 712. d. e
 Paulinus erogat sua in pauperes. 713. a. b.
 Paulinus erigit Fundanam basilicam. 713. e. collocat illic reliquias. c. d. e
 Paulini vite institutum in agro Nolano. 713. e. 714. a. b.
 Paulinus alius ab illo, ad quem Hieronymus de libris diuinae Scripturæ scribit epistolam. 714. b. c.
 Paulinus scripsit defensionem Theodosii. 728. b. c. d. e
 Paulini nobile ingenium. 728. d. e
 Pauli Apostoli effigies ex pictura cognita Ambrosio. 542. c. d.
 Pauli Apostoli basilica constructa a Valentiniano. 526. d. e. de re literæ eiusdem Imperatoris ad Sallustium Urbis Præfectum. ibid. e. 527. a
 Pauli Episcopi Constantinopolitani corpus reducitur Constantinopolim. 448. b. c. d. ecclesia Macedonianorum illi data. c. d. eius caput creditum Pauli Apostoli. d
 Paulus cum Ioanne martyr Romæ sub Iuliano. 97. b. c. d.
 Paulus Emeſe interfuit Concilio Tyanensi. 181. c
 Paulus monachus in Syria celebris. 257. d.
 Paulus monachus in Syria. 370. e. 371. b. c. petit ab Epiphano ad se mitti librum de heresibus. b. c.
 Pauperes mendicantes Romæ abundant præ ceteris locis. 480. e. manebant in porticibus ecclesiarum. 481. a
 Pauperibus erogantur expensæ ludorum. 186. d.
 Pauperum elemosynis detrahit Iulianus. 41. e
 Pauperum numerus, quos alebat Ecclesia Antiochena. 531. e
 Pauperum oratio magni ponderis æstimatur ab Ambrosio. 538. b. c.
 Pax inter Romanos ac Persas, eiusq. conditiones. 157. c. d. e. 158. a. b.
 PEDES Epiphani deosculatur populus. 668. d.
 Pelagii Laodicensis fides laudata a Theodosio. 446. d. e.
 Pelagius Laodicæ Episcopus interfuit Concilio Antiocheno sub Iouiano. 163. b.
 Pelagius Laodicenus interfuit Concilio Tyanensi. 181. c.
 Pelagius Episcopus Laodicensis in exilium pulsus. 236. e. 237. a
 Pelagiani ex Origenistis. 585. b. c.
 Peregrinorum multitudo, qui ad sacra loca Palestinae uisitanda confluxerant. 529. a.
 Peregrinatio Romam ad limina Apostolorum. 36. a
 Peregrinatio ad sanctam Thecliam. 29. b
 Peregrinatio Hierosolymam quam frequens. 528. e. 529. a. quando & cur improbata aliquando. 529. a. b. c.
 Peregrinatio non in omnibus laudata. 529. d.

- Peregrinatio ad loca sancta a Vigilantio improbata. 529. e
 Peregrinationem quo modo improbet Gregorius Nyssenus. 529. b. c.
 Persa transfuga decipit Iulianum. 131. d. e.
 Persæ cum Romanis ultimo certamine pugnant. 133. d. e. 134.
 Persæ quasi miraculo ineunt fœdus cum Romanis. 157. a. b.
 Persæ cum Theodosio vltro fœdere iunguntur. 426. d.
 Persæ Legatos & munera mittunt ad Theodosium. 426. d. e. 427. b. c. d.
 Persæ conueniunt Ambrosium. 621. d. e. veniunt postea Romam ad videndam Probi potentiam. 621. e.
 Persis cessit Nisibis ciuitas. 157. e. 158. item Singara. 158. a. b.
 Persarum Legati ad Iulianum. 60. b.
 Persarum Regis Legati martyres sub Iuliano. 25. b. c.
 Persarum modestia laudatur. 157. a. b. c. d.
 Persici tumultus sub Valente. 171. a.
 Persicum bellum suscepturus Iulianus, quæ præmittit. 122. c. d. e. 123.
 Persecutio Arianorum qualis. 214. e.
 Persecutio dira Arianorum in Orthodoxos sub Valente. 242. e. 243. a. b. c. d. e.
 Persecutio Arianorum acerbissima in Oriente. 279. a. b. c. d.
 Persecutio ingens in Ecclesia Alexandrina sub Lucio. 333. d. e. 334. a. 335.
 Persecutio Ecclesiæ Gothicæ per Athanaricum illata. 263. b. 264. e. 266. a.
 Persecutio Iuliani omnium acerbissima: indicatur. 8. d. describitur. 17. e.
 Persecutio Iuliani in Christianos qualis. 12. b. c. d. 16. e. 17. a.
 Persecutio Iuliani diuersa. 17. c. d. e. 18. a. b.
 Persecutio Iuliani a domesticis incipit. 18. b.
 Persecutio Iuliani in milites Christianos. 18. d. e. 20. 21.
 Persecutio Iuliani diuersis velata pretextibus. 24. b. c. d.
 Persecutio Iuliani in Aegypto. 68. d.
 Persecutio in Athanasium sub Iuliano. 93. d. e. 94.
 Persecutio in Ecclesiâ Alexandrinâ sub Iuliano. 95. e. 96.
 Persecutio in Romanam Ecclesiam sub Iuliano. 96. c. d. 97. 98.
 Persecutio Ecclesiæ Mediolanensis per Iustinam. 422. d. e.
 Persecutio Iustinæ in Ambrosium vehementior. 518. d.
 Persecutio Iustinæ omnes pertingit Italiæ Ecclesias. 543. d. e.
 Persecutio Iustinæ sedata. 545. b. e.
 Persecutio Valentis Imperatoris Ariani. 187. e. 188. a. dira nimis. 190. d. e. 191.
 Persecutio per Valentem quando excitata. 232. e. 233. d. contra Episcopos. ibid. b.
 Persecutio acerba Valentis in Antiochenos. 253. b. c.
 Persecutio Valentis in Ecclesiam Edeſſenam. 304. b. c. d. 305. a. b.
 Persecutio Valentis in Scythicam Ecclesiam. 306. e. 307. d.
 Persecutio Valentis in monachos Aegypti. 322. a.
 Personæ nomen in diuinis quid significet. 81. c. d. e.
 Pestilentia, quæ sub Valente fuit. 376. b.
 Petrus Alexandrinus legatus ab Athanasio in Orientem. 274. c. d. e.
 Petrus in locum Athanasii subrogatus. 333. a. b. fugatus Romam petit. c. d.
 Petri Alexandrini epistola circularis de clade ab Arianiis illata. 334. d. e. 335. 336.
 Petrus Alexandrinus cruentas vestes Romam detulit inspicendas. 334. c.
 Petrus Alexandrinus apud Damasum diu mansit. 336. d.
 Petrus Alexandrinus a Damaso in sedem restitutus, ueniens

- ueniens adhuc Valente Imp. 377. d. e.
 Petrus Alexandrinus fauet Maximo. 412. e. 413. a. 422. a.
 Petrus Alexandrinus moritur, in cuius locum successit est Timotheus. 422. a. b. quæ in Petrum obiecta fuerint. b.
 Petrus Alexandrinus a calumnia defenditur. 422. b.
 Petrus Galata monachus in Syria celebris. 257. e.
 Petrus germanus sancti Basilij ab eo creatus presbyter. 229. d.
 PHILASTRIUS Brixianus verbera expertus ob defensionem fidei contra Auxentium. 219. d. e.
 Philastrius Episcopus Brixianus interfuit Concilio Aquileiensi. 449. d.
 Philippus Apostolus cum Ioanne præsto est Theodosio pugnant. 684. d. 685. a. b.
 Philippus Episcopus martyr sub Iuliano. 38. a.
 Philippus Vignius Louaniensis. 53. a.
 Philo Episcopus Libyæ numquam recipere voluit Episcopos lapsos. 309. c.
 Philoromus martyr in Galatia sub Iuliano. 36. a.
 Philoromi peregrinatio Romam ad S. Petrum. 36. a. b.
 Philosophi a Iuliano bene habiti. 9. e. 10. a. b. c.
 Philosophi Antiochiæ sub Iouiano pallium deponunt. 165. d.
 Philosophi malis artibus querunt scire successorem Valentis. 260. c. d. e. a Valente occisi. 261. e.
 Phortanus dolose ambit Episcopatum. 238. e.
 Phortanus pseudoepiscopus Arianus datus Nicopolitanis inuitis. 239. a. b. quid ipse in Catholicos. b. c.
 Photino anathema dictum a Damaso. 352. c.
 Photini obitus & scripta. 374. b.
 Photiniani ne celebrent conuentus Sirmij, Synodus Aquileiensi petit a Gratiano. 452. d.
 Photinianos conuenire lege vetuit Gratianus. 452. e.
 Photinianorum baptisma non recipit Ecclesia. 731. b. c. d.
 Phritigernes Rex Gothorum bellum agit aduersus Athanasium. 264. a.
 Phritigernes Gothorum Rex cum suis populis ad Arianos deficit. 264. c.
 Phryges martyres. 36. d. e. 37. a. b.
 PIGMENTII martyrium Romæ sub Iuliano. 97. e.
 Pilati innocentia perperam prædicatur. 180. c.
 Pilosote dicti Catholici ab Origenistis. 668. a. b. c.
 Pilos vestis sanctis uiris uellere soliti Christiani. 668. d.
 Pimanus, uel Alpimanus, male pro Piniano. 553. b.
 Piniani coniugis Melaniæ iunioris præfectura Urbana. 553. a.
 Pythagoream transanimationem credebat Iulianus. 122. e.
 PLACILLA Augusta valde pia curauit ne suus uir Theodosius deciperetur ab hereticis. 491. a. pietas eius erga ægrotos & pauperes. 514. d. odiu aduersus Arianos. 115. b.
 Placilla Augusta obitus. 514. d. e. eius uirtutes egregiæ. ibid. e. 515. a. b.
 Placoma quid. 498. e.
 Placoton quid. 498. e. 499. a.
 Platoniam quid. 498. e. 499. a.
 POENAE Gentilibus, qui in Cyrillum immaniter sauerant, diuinitus inflitæ. 64. e.
 Pœnitentes libenter recipit Ambrosius. 573. e. 374. a.
 Pœnitentia publica Theodosii. 617. d. e. 618. a. b.
 Pœnitentia publica Fabiolæ. 621. a. b. c.
 Pœnitentiæ publicæ ritus antiqui. 621. b. c.
 Pœnitentiam agere contemnentis quanta digni sint reprehensione. 620. c. d. e. 621. a.
 Polemius hæresiarca. 359. b.
 Polemiana hæresis ex Apollinari. 359. b. c.

- Polygamia etiam a Gentilibus explosa. 270. b. c. d. e.
 Polygamia execrabilis fuit Christianis. 270. d.
 Polygamiam falso permisisse Valentinianum. 270. b.
 Pontius legatus cum socijs a Donatistis ad Iulianum. 100. a.
 Pontica solitudo, ubi cum Gregorio Basilius. 34. e. 35. a.
 Ponticorum monachorum vite institutum. 152. d. e. 153. a. b.
 Pontificis Maximi Gentilicij ritus cura translata ad Præfectum Urbis. 496. b.
 Pontificis Max. ius resciscendi probra Vestalium ad Præfectum Urbis translatum. 496. b.
 Pontificis Maximi nomen Imperatores usque ad Gratianum retinent. 482. c. 483. a. inuitis Romanis deponunt. 483. a.
 Pontificatu Maximo Iulianus quomodo initiatus. 3. c.
 Pontificum idolorum initiatio. 3. c. d. e.
 Pontifex Romanus. Vide, Romanus Pontifex.
 Pontificis Romani summa potestas ab hereticis & Orientalibus Episcopis agnita. 183. d.
 Pontificis Romani luxus calumniose ab Ammiano fugilatus. 197. e. 198. a. b. c.
 Porphyrius mimus delusit Iulianum, & factus est martyr. 58. e.
 Portenta in sacris uisa Iuliano. 15. d. e.
 Possidius in quibus corrigendus ex Augustino. 640. d. e.
 Posthumianus Præfectus Prætor. quid ad eum Gregorius Nazianzenus. 48. c. d.
 Potitianus Afer proficuum Augustino. 505. c. d.
 PRÆCEPTORIBVS quantus honor habendus, exemplo Theodosii ostenditur. 488. a.
 Prædicare Euangelium, in Africa munus Episcoporum; non autem presbyterorum: sed reprehenditur a S. Hieronymo usque iste. 642. e. 643. a. b. c. d.
 Præfecturæ Prætorij omnes quatuor erant. 222. d.
 Præfectus Urbis idem Viceſacratus dictus. 708. e.
 Præſagia obitus Iuliani. 115. e. 116. b. 126. d. e. 127. a. 129. e. 192. c. d. e.
 Præſagia Valentis obitus. 391. a.
 Præſtigiatrices se noctu ferri putantes cum Herodiade, excommunicandas cautum. 465. a.
 Præſtigiator, qui se Eliam & Christum asserbat. 465. b. alter, qui se Ioannem dicebat. ibid.
 Præſtigijs operam dare quam indignum clerico. 465. b.
 Prætextatus agit apud Imperatorem de reuocando rescripto dato contra idololatrias. 172. c. d.
 Prætextati Urbana præfectura. 205. a. laudatur ab Ammiano. b. eiusdem diſterium in maiestatem Romani Pontificis. 198. b.
 Prætextatus Legatus missus ad Valentinianum Imperatorem ob questiones de magis adhibitas. 262. e. 263. a.
 Prætextatus Consul designatus obiit. 472. c. quid Damaso dicere solitus. 198. b. De Prætextato inscriptio. 472. d. De Prætextato & S. Lea antithesis. 473. a. b. c. De Prætextati coniuge Paulina. 473. 474.
 Prætextata Romane semine temeraria præsumptio & infelix exitus. 472. a.
 Prætextati obitus causa. 474. c.
 Prætextato statua a Vestalibus erecta. 474. a.
 Prætextati & Feliciani Donatistarum libellus. 696. c. d. e.
 Prætoriani milites Christiani a Iuliano vexati. 21. e.
 Prætorianos milites omnes esse uoluit Gentiles Iulianus. 22. a.
 Precatio pro defunctis. 207. e. 208. a.
 Presbyteri in Africa concionari incipiunt duce Augustino, auctore Valerio. 642. e. 643. a.
 Primigenia Vestalis lapsa. 496. b. c.
 Primatus cupiditate in heresim labitur Paulinus. 386. e.

Primianns electus in schismate contra Maximianum Donatistam. 692.d.e. 693.a.b. eius res gesta. 693.c.d
 Primiannista Donatista. 694.e
 Primitia cum decimis persoluenda. 464.e
 Primosus Episcopus in Africa. 101.d
 Pri mus filius Ianuarij occisus a Donatistis. 100.c
 Principes Christiani haud exigere debent tributum ab ecclesijs & clericis. 537.d.e. 538.a.b
 Principes Christiani admonentur. 376.c.d
 Principes heretici vel apostatae soliti exigere tributum ab ecclesijs & personis Ecclesiasticis. 538.a.b
 Principes non excusari, si eorum ministri delinquant. 487.b.c
 Principes quanto dispendio non audiant sacerdotes. 577.d.e
 Principem palam religionem Catholicam profiteri, quantum referat. 162.c
 Principum & Ecclesiae potestas. 539.a. in rebus Ecclesiae. 540.a.e. eorumdem & sacerdotum dignitas. 541.d
 Principum opem implorare aduersus hereticos vsitatum in Ecclesia. 525.a
 Priscillianus martyr Romae sub Iuliano. 97.d
 Priscillianus heresiarcha inualefcit in Hispania. 453.e. 454. 455.
 Priscillianus qualis. 454.d.e. damnatus. 454.e
 Priscillianista sumebant, sed non consumebant Eucharistiam. 455.d
 Priscillianus factus Episcopus Abilenfis. 456.a. eiusdem Romam aduentus. 456.b
 Priscillianus damnatus appellat Romanum Pontificem. 455.b.c. reijctur a Damaso. c. & ab Ambrosio. ibid.
 Priscillianus nonnullos in Gallia seducit. 456.c.d
 Priscillianus seducit Euchrociam, & Proculam eius filiam. 456.c.d
 Priscillianus Macedonium corrumpens obtinet rescriptum a Gratiano. 456.c.d.e
 Priscillianus rediens munitus rescripto Gratiani praevalet in Hispania. 457.a
 Priscillianus in Synodo Burdegalensi damnatus prouocat ad Imperatorem. 511.d. proficiscitur ad Maximum. e. 512.a
 Priscillianus cum suis occisus a Maximo. 512.b.c.d
 Priscillianus ut martyr colitur a suis. 512.d.e
 Priscilliana heresis capita damnata. 455.b.c.d
 Priscilliana heresis nomine mota questio optimis etiam Christianis. 525.b
 Priscillianista damnati in Concilio Caesaraugustano. 454.e. 455.e. 456.a
 Priscillianista damnati a Maximo. 512.c.d
 Priscillianista nominat Manichaeos Maximus Imp. 552.e
 Priscillianistarum cum Manichaeis affinitas. 457.c
 Priscillianistarum haeresis quae. 457.d.e. 458.a
 Priscus martyr Romae sub Iuliano. 97.d
 Priscus philosophus vocatus a Iuliano. 4.d
 Priscum magum secum ducit Iulianus ad bellum. 123.a
 Priscus philosophia & magia celebris. 165.d
 Priscus philosophus acceptus Iouiano. 165.d. 166.d
 Pritannius Episcopus defensor Ithacij. 457.b
 Priuilegia adempta Christianis a Iuliano. 105.e. 106.a
 Priuilegia sacerdotibus idolorum a Valentiniano concessa. 312.b.c
 Priuilegia concessu clericis. 185.c.d
 Priuilegium clericorum a Theodosio indultum. 427.d
 Priuilegium Valentiniani & Valentis concessum viduis, pupillis, ac virginibus. 186.b.c
 Priuilegium Ecclesiae Constantinopolitanae ex Concilio Constantinopolitano. 433.a.b.c.d.e

Proba Faltonia dicta. 721.a.b. de ea inscriptiones. 721. 722. Probi filij. 722.d
 Proba coniugis sepulchrum. 719.e. 720.a.b
 Probae laudes. 720.e. 721.a.b
 Probus cum Dorotheo legatus ad Occidentales. 274.e. 275.a. 280.d.e
 Probus Ambrosio delegat prouincias. 222.d.e
 Probus cur iubet Ambrosium agere ut Episcopum. 222.e. 223.
 Probi praefectura Praetorij. 222.c.d. qualis. ibid.
 Probi potentia in admiratione habita. 621.e
 Probus vir clarissimus religione insignis & eleemosynis. 716.e. 717.a.b.c
 Probi & Probae genus & progenies. 715.e. 716. 717. 718.
 Probi sepulchri epitaphia. 717.e. 718.a.b.c.d
 Probi familia Ecclesiae proficua. 718.e. filij eius. 722.e
 Probi sepulchrum. 719.
 Proborum & Olybriorum genus. 716.b.c
 Processiones agunt monachi. 576.d
 Procopius tyrannus emergit. 170.c.d.e. quis iste, & unde ministrata vires ad inuadendum Imperium. 170.d.e. 171.
 Procopius tyrannus male perijt. 186.d.e. 187.a.b
 Proculus Massiliensis interfuit Concilio Aquileiesi. 449.e
 Prodere aliquem quam cauerint Christiani. 348.e
 Prodigia in contemptores Christianae religionis. 47.d.e
 Prodigia ob Iuliani impietatem. 51.c.d
 Prodigia miranda apparuere, dum Iulianus curat restituere templum Hierosolymitanum. 118.d.e. 119.a.b.c.d.e. 120.a
 Prodigia praecedentia interitum Iuliani. 115.e. 116. b.c.d. 126.e. 127.a. 129.c. 132.c.d.e. item ante mortem Iouiani. 165.e
 Prodigia immensa ex maris excrefcencia & terrae motu. 184.c.d.e.
 Proeresius professor deserit scholas. 111.e
 Professores Christiani restituti in cathedras. 172.e
 Professio fidei Catholicae oblata Liberio Papae a Macedonianis. 176.a.b.c.d
 Professio fidei Catholicae ex Concilio Illyricano. 179.d.e. 180.d.e
 Professores Christiani a Iuliano reiecti. 108.a.b.e
 Professores Christiani restituti in cathedras. 172.e
 Propinatio in Christi nomine fieri solita. 21.a.b
 Prosperi Chronicon exordio corruptum ostenditur. 444.c
 Prosper in Chronico restituitur. 497.d
 Prosper error in Chronico. 485.b
 Protasij & Geruasij inuentio, & translatio. 544.a.c. eorum reliquiae ad diuersas ecclesias mittuntur. e. Romae basilica us adificatur. e
 Protogenes exul cum Eulogio. 306.c.d. fidem ambo praedicant, & conuertunt Gentiles ad fidem. 306.d.e
 Protogenes ordinatus Episcopus Charris. 398.c
 Prouidentia Dei in suis defendendis. 536.d.e
 Prouidentia Dei declarata in Iuliani interitu. 144.a.b.c
 Prouinciae releuatae munificencia Iuliani. 6.a.b
 Prouidentia piorum virorum longe praestantior, quam aliorum. 550.a
 Prudentius contra Symmachum quando scripsit. 496.a
 Prudentius librum contra Symmachum scripsit ad Honorium Imperatorem. 312.d. 375.c.d
 Prudentij locus aduersus Symmachum expositus. 312.d. 375.c
 Prunarum vapore interijt Iouianus Imp. 166.a
 PSALMIS in fine subiicere Gloria Patri, &c. quando institutum. 465.a. in Ecclesia Mediolanensi quando receptum. 538.d.e
 Psalmo-

Psalmorum cantum semper in Ecclesia fuisse. 500.a. quando inceperit in Ecclesia Mediolanensi. 538.d.e
 Psallendi vsus Ecclesiae defendit Basilius. 152.d
 Psalmodiae vsus in Ecclesia vetus. 152.d
 Psalterium Septuaginta interpretum a S. Hieronymo emendatum. 500.b
 PUBLIAE Antiochenae confessio gloriosa. 57.d.e. 58.a. eadem mater Ioannis. 58.b.c
 Publius monachus in Syria celebris. 257.e
 Publius monachus retinet demonem nuncium Iuliani. 129.c.d. hoc factum quid contigerit de diuine. ibid.
 Pueri Alexandrini Catholici quanta passi. 338.b.c
 Pueri Samosateni quam detestati sint Arianum Episcopum. 136.b.c
 Pugna Theodosij cum Eugenio. 683.b.c.d. 684. 685.
 Pulcheria Theodosij filia. 515.a
 Pulcheria infantula laudata a Gregorio Nysseno. 515.a.b

Q

QVADORYM legatio ad Valentinianum de pace. 367.e
 Quadragesima tempore ne irrogarentur supplicia, lege vetuit Theodosius. 600.d
 Quadragesima tempore afflictati Antiocheni. 559.c.d
 Quadragesima venerandus cultus. 417.b
 Quadragesimale ieiunium esu carniuum soluere nolunt Fideles sub Iuliano. 24.d.e. 25.
 Quadragesima martyrum reliquiae a S. Gaudenio in Italiam delatae. 517.d.e
 Questio de substantia & subsistentia agitata in Concilio Alexandrino. 77.b.c.d
 Quaestiones de magis & incantatoribus habitae Antiochia. 260.d.e. 261. 262.
 Quaestiones de magis iidem in Occidente agitatae. 262.e. 263.
 Quaestiones dirae ob incendium Daphniticum. 46.d.e. 47.a. 504.a.b

R

RAVICIANVS Comes persecutor. 97.a
 REGINA Sarracenorum legationem Alexandriam mittit pro Episcopo accipiendo. 344.e. 345.a
 Relatio S. Ambrosij de sua legatione ad Valentinianum. 547.b.c.d. 548.a
 Religio Christiana quo magis concutitur, eo magis firmatur. 69.d
 Religio Catholica quam late pateret tempore Ambrosij. 543.b
 Religio cum impugnatur, barbari insurgunt. 376.b.c.d. 387.e. 388.a. 389.b.c. 390.b.c. 392.b. 409.b
 Religione ad velandas libidines suas abutitur Iulianus. 15.d.e
 Religioni antiquae innitendum. 542.b.c
 Religionis Christianae veritatis & constantiae manifestum signum vita Iuliani Apostatae. 138.d.e
 Religionis Catholicae veritatem cõfitentur demones. 545.b
 Religionis Catholicae effecta. 426.d. 457.b
 Religionis & fidei res laicis non tractandas censet Valentinianus. 170.a
 Religionis contemptus quid pariat. 426.d. 457.b. 543.b
 Religionis vere cultus quanta secum bona afferat. 426.d
 Reliquiae Babylae martyris mutum reddunt idolum loquax. 43.a.b.c. 44.d.e. 45. 46.a
 Reliquiae martyrum Gazensium diuinitus inuenta. 61.b

Reliquiae martyrum a Gentilibus dissipatae. 63.d.e
 Reliquiae martyrum collocatae in Fundana basilica. 713.c
 Reliquiae martyrum exponi consuetae ad venerationem. 602.c.d.e
 Reliquiae sanctorum magno honore habitae. 64.b.c. ex eis ingentia progredi solita miracula. d.e
 Reliquiae SS. Geruasij & Protasij missae ad diuersas ecclesias. 545.e. 546.a
 Reliquiae SS. martyrum Pantaleonis & Marini Constantinopoli in loco Concordia dicto. 441.a
 Reliquiae S. Ioannis Baptistae a Gentilibus dispersae. 63.e. eadem collectae. 64.a
 Reliquiae sanctorum quo modo seruandae ex sententia Athanasij. 332.e
 Reliquiae ne distraherentur vetuit Theodosius. 530.b
 Reliquiarum martyrum cultus. 57.c.d. 61.b. 332.e. 544.e. 546.a
 Reliquias martyrum exhorrent demones. 84.c.d
 Reliquias martyrum Eihnicus scriptor deridet. 602.c.d
 Reliquias gestandi in monilibus consuetudo. 398.a
 Reliquiarum sanctorum virtus. 44.d.e. eadem magno in honore habentur. 44.e. 64.b. 359.e. 530.b.c
 Reliquiarum sacrarum cultus. 544.d.e. 545.a. 546.a.b
 Reliquiarum nundinationem exercebant pseudomonachi. 530.b.c
 Reliquiarum Babylae translatio solemniter. 46.c. 47.b.c. cur eam celebrari magno cum honore Iulianus permiserit. 37.b. 49.c.d. 50.c
 Rescriptum Iuliani ad Felicem de occultantibus bona proscriptorum. 49.a.b
 Rescriptum Iuliani contra Athanasium. 94.a.b
 Rescriptum Iuliani pro Donatistis. 100.d.e
 Rescriptum Iuliani, quo iubentur Christiani dici Galilaei. 105.c.d.e
 Rescriptum Iuliani adempta Christianis priuilegia. 105.e. 106.a
 Rescriptum Iuliani, ne Christiani docerent. 107.e. 108.a.b.c
 Rescriptum Iuliani aduersus Christianos professores. 108.a.b
 Rescriptum Iouiani aduersus raptos virginum. 159.b.c
 Rescriptum Gratiani aduersus hereticos. 370.b
 Rescriptum Gratiani aduersus Donatistas & Manichaeos. 378.d.e
 Rescriptum Gratiani de iudicio Ecclesiastico. 376.a
 Rescriptum Gratiani pro Catholicis. 394.b.c
 Rescriptum Gratiani aduersus Vrsicinum. 424.b.c.d
 Rescriptum Gratiani aduersus auaros clericos. 409.c
 Rescriptum Gratiani ad Caternium Comitem. 409.c
 Rescriptum Theodosij de fide Catholica. 416.e. 417.a
 Rescriptum Theodosij aduersus hereticos. 425.d.e. aliud. 426.a. aliud. 448.d.e. aliud. 502.e. aliud. 530.a
 Rescriptum de priuilegijs clericorum. 427.d
 Rescriptum Theodosij aduersus apostatas. 448.e
 Rescriptum Theodosij aduersus cultores idolorum. 458.c
 Rescriptum Theodosij de basilicis. 480.d
 Rescriptum aduersus Manichaeos. 480.d.e. aliud. 596.e
 Rescriptum de validis mendicantibus. 480.e
 Rescripta Theodosij aduersus hereticos post Synodum tertiam. 491.b.c.d
 Rescriptum aduersus Iudaeos. 504.b
 Rescriptum Theodosij de foro Ecclesiastico illibato seruando. 513.e. 514.a
 Rescriptum Theodosij aduersus Gentiles. 515.e
 Rescriptum

Rescriptum aduersus fidicinas. 515. d
 Rescripta de relaxandis vinculis tempore Paschatis. ibid. d. e
 Rescripta Theodosii de irritandis rebus gestis a Maximo. 571. e. 572. a. b
 Rescriptum Theodosii in maleficos. 596. c. d
 Rescriptum Theodosii aduersus deorum cultum. 654. b. c. d
 Rescripta noua Theodosii aduersus hereticos. 654. e. quibus multam decem librarum in eos statuit. 655. a. b
 Rescriptum Theodosii aduersus hereticos datum, cum esset in belli procinctu. 682. e
 Rescriptum Valentiniiani & Valentis Imperatorum ad Caesarium de confiscatione praediorum quae templis essent addicta. 168. b
 Rescriptum Valentiniiani contra Manichaeos. 347. d
 Rescriptum aduersus magos & idololatrias. 172. b. c. reuocatur opera Praetextati. c. d
 Rescriptum Valentiniiani & Valeris de professoribus Christianis restituendis contra Iuliani edictum. 172. e
 Rescripta de priuilegijs clericorum. 185. c. d
 Rescriptum de priuilegijs viduarum, virginum, & pupillarum. 186. b. c
 Rescriptum Valentis, vt monachi ab eremo ad militiam reuocentur. 370. b
 Rescriptum Valentis de Constantinopolitana bibliotheca. 349. a
 Rescriptum pro synagogis Iudaeorum. 186. c
 Rescriptum de die Paschatis. 195. d
 Rescriptum Valentiniiani de pellendo Vrsicino. 205. b. c. d. aliud ad eundem de indulgentia. 205. e. 206. a
 Rescriptum Valentiniiani aduersus schismaticos ad Olybrium. 212. e. 213. c
 Rescriptum ad Aginatium Vicarium aduersus schismaticos. ibid.
 Rescriptum Valentiniiani aduersus Chronopium Episcopum ad eum appellantiem. 223. b. c
 Rescriptum Valentis de expellendis Episcopis Catholicis. 232. e. 233. a
 Rescriptum Valentiniiani de quaestionibus. 262. a
 Rescriptum Valentiniiani ad Damasum, ne clerici aliquid caperent ex testamento. 267. b. c. 268. 269.
 Rescriptum Valentiniiani de Romanis scholis & professoribus. 271. c. d. e
 Rescriptum Valentiniiani de virginibus & viduis. 272. d. e
 Rescriptum ad Ampelium de reuocando Vrsicino exule. 272. e. 273. a
 Rescriptum aliud ad Maximinum de reuocando Vrsicino. 273. c. d
 Rescriptum de scenicis volentibus fieri Christianis. 311. d
 Rescriptum de aruspicina concessa a Valentiniiano. 311. d. e
 Rescriptum de priuilegijs sacerdotum idolorum. 312. c. d
 Rescriptum Valentiniiani aduersus Donatistas rebaptizantes. 361. d. e
 Resurrectio carnis qualis apud Origenistas. 668. a. b
 Rex a Deo regitur. 170. e. 171. a
 Regis cor in manu Dei, vnde a Themistio usurpatum. ibidem.
 Regis boni erga Ecclesiam officium. 539. b
 Regis Persarum Legati martyres. 25. b. c
 Regum & Ecclesiae iura distincta. 539. a. b
 Regum ius in Ecclesiis nullum. 540. a. b. c. d. e
 RHEAE collo detractum monile Serena soror Theodosii accepit. 594. e
 RICIMERIS & Clearchi Consulatus. 494. d
 Ricomeres dux Gratiani. 377. e. 378. a
 Rituum Ecclesiae auctor Deus. 113. e. 114. a

RODANIUS Episcopus Tolosanus confessor. 91. e. obiit exul. ibid.
 Rodanius Episcopus in Gallia. 366. b
 Rodanus Praefectus eunuchorum iussus occidi ob illatam iniuriam viduae. 167. a
 Rogatus pater S. Paule. 470. d
 Rogatianus cum socijs legatus a Donatistis. 100. a
 Rogatistae Donatistae. 694. e
 Roma illustrata a Theodosio. 592. c. d. e. 593. a. b
 Roma fame laborat. 493. c. d. eieci incolae foras, ne omnes fame perirent. 493. d
 Romam qualem quis vult, talem inuenit. 272. b. c
 Romae agentes nonnulli clerici & monachi lucro studentes. 267. e. 268. 269.
 Romae quae passi dicteria boni Christiani, occasione Manichaeorum. 348. d
 Romae expurgata loca sceleratorum. 595. c. d. e. 596. a
 Romae Manichaei conueniunt in domo Constantij eorum Auditoris. 348. a. b
 Romana archina iacturam passa. 432. a
 Romana Ecclesia persecutionem patitur a Iuliano. 96. b. c. 97. 98.
 Romana Ecclesia fastus reprobens, an iure. 321. c. d. e
 Romana Ecclesia supremum tribunal. 425. c
 Romanae Ecclesiae prerogatiua. 326. d. e. 327. a
 Romanae Ecclesiae laudes. 326. e. & Pontificis Romani primatus. 327. a. 464. e
 Romanae Ecclesiae principatus. 464. c. 507. b. 543. b
 Romanae Ecclesiae auctoritas in rebus fidei. 356. b. 403. e
 Romanae Ecclesiae clerici aliquot persecuti sunt S. Hieronymum. 506. e. 507. a
 Romanae Ecclesiae sanctitas & peritia laudata ab Augustino. 507. d
 Romanae Ecclesiae quantum tribuat Ambrosius. 502. a
 Romanam Ecclesiam quanti fecerit Hieronymus. 507. e
 Romanae Ecclesiae consuetudo canendi Alleluia. 500. b. c
 Romanae Ecclesiae monachorum sanctitas. 575. e. 576. a
 Romanae Ecclesiae ieiunia. 576. b
 Romanae Ecclesiae sub Iuliano persecutio. 96. b. 97. c
 Romana Synodus. Vide, Concilium, Synodus.
 Romana plebs incitata falsa spe martyrij. 200. e
 Romanae illecebrae ad mala atque bona. 272. a. b. c
 Romanae scholae a Valentiniiano ad modestiam restituta. 271. c. d
 Romani martyres sub Iuliano. 97. c
 Romani clerici haud imperitii. 507. b. c
 Romani cleri pars deterior commota in sanctum Hieronymum. 676. a
 Romanorum clericorum mores tempore Hieronymi, & doctrina. 507. a. b. c. d
 Romanus exercitus in maximum discrimen adductus a Iuliano. 140. a. b
 Romanus exercitus eligit Iouianum Imperatorem. 155. a. b. c
 Romanus exercitus sine Cruce debilis victus, cum Cruce victor. 168. e
 Romani exercitus strages sub Valente. 376. c
 Romani exercitus clades cum Valentis interitu in Thracia. 391. b
 Romano exercitui insperata pax oblata a Persis. 158. b
 Romanus exercitus diuisus inter Valentianum & Valentem. 169. e. 170. a
 Romani Imperij pestis fuit Iulianus. 140. a. 157. a
 Romani Imperij calamitas Gentilibus insultandi in Catholicos occasionem dedit. 391. c
 Romani

Romani Imperij clades sub Valente haeresi adscribenda. 392. a. 393. b
 Romani Imperij status sub Valentiano & Valente. 168. c. d. a barbaris vndique inuasum. ibid. diuino miraculo seruatum. ibid.
 Romani Imperij prouinciae a barbaris vexatae. 393. c
 Romanum Concilium contra Auxentium. 220. a. b. c
 Romanum Concilium sub Damaso in causa Flauiani. 453. c. d. e. 458. c. 459. a. b. quid in eo actum. 404. a. Vide, Synodus, Concilium.
 Romanum Concilium sub Siricio Papa de rebus Africanae Ecclesiae. 516. c. d
 Romanus Pontifex confirmat Synodos. 85. b. c
 Romanus Pontifex arbiter rerum quae spectant ad fidem. 356. c. d. e
 Romanus Pontifex solus damnat haesiarchas. 315. e. 316. a
 Romanus Pontifex Basilij & Orientalium legationibus interpellatus. 274. e. 275. a. b. quae ab ipso petita fuerint. 175. b. c
 Romanus Pontifex excommunicationem & priuationem Episcopis comminatur. 221. a. 222. b
 Romani Pontificis prerogatiua. 326. e. 327. a
 Romani Pontificis primatus. 425. b. 464. c
 Romani Pontificis auctoritas. 497. b
 Romani Pontificis auctoritas in conuocandis Concilijs. 220. e. 428. e
 Romani Pontificis auctoritas in haereticis damnandis in Oriente. 314. b. 316. a. 428. d
 Romani Pontificis summa auctoritas, ex Gregorio Nazianzeno. 356. c. d
 Romani Pontificis summa auctoritas in restitutione Petri Alexandrini. 377. d. e
 Romani Pontificis summa auctoritas declaratur etiam haereticorum factis. 183. d. e
 Romani Pontificis auctoritatem profitentur etiam haeretici. 175. b. c. 183. d
 Romani Pontificis auctoritatem requiri ad congregandam Synodum. 428. e. 429. a
 Romani Pontificis maiestas sub Valente. 197. e
 Romani Pontificis iudicium quaerant Episcopi. 425. a. b. c
 Romani Pontificis communionem probari Catholicos. 394. b. c
 Romani Pontificis ad Ecclesiam Orientalem litterae. 280. e. 281. b
 Romani Pontificis luxus ab Ammiano sugillatus. 197. e. item a Gentilibus ac haereticis. 198. b
 Romano Pontifici calumnia ab Ethnicis illata resellitur. 198. b
 Romano Pontifici quantum tribuerit Basilius. 314. b. 327. e. 328. a
 Romano Pontifici non communicantes, haeretici censentur lege Gratiani. 394. b. c
 Romanum Pontificem cathedram Petri tenere fatetur Hieronymus. 326. d. e
 Romanum Pontificem consulendum, & certiore facieendum de Ecclesiae Orientalis necessitatibus Basilius censet. 274. e. 275. a. 276. c. 278. e
 Romanum Pontificem reueriti etiam aduersarij. 403. d
 Romanorum Pontificum auctoritas suprema in restituendis damnatis a Synodo Episcopis. 175. b. c
 Romanus Pontificatus desideratus a Praetextato. 472. c
 Romani nobiles Gentiles noua moliri coeperunt in Romanum Imperium. 634. b. c
 Romanis Gentilibus reddita ara Victoriae ab Eugenio. 651. e. 652.
 Romani Senatores Legatos mittunt de cultu deorum ad Va-

lentianum Imperatorem. 474. d. Maximo fauent contra Gratianum. 482. e. scommate Imperium Maximus augurantur. 483. b
 Romani Senatores Christiani longe plures quam Gentiles sub Theodosio. 495. e
 Romanianus Augustini amicus. 501. d
 Romanus Christianus miles confessor sub Iuliano. 21. d. e
 Romanus monachus in Syria celebris. 257. e
 RUFFINA filia S. Paule. 470. e. nupta Aleti 647. d. e
 SS. Ruffinae & Secundae ecclesiam Damasi absoluit. 499. a
 Ruffinus monachus Aquileiensis. 324. e
 Ruffini peregrinatio in Orientem cum Melania. 322. a. b. c. d
 Ruffinus uisitat monachos confessores. 322. e
 Ruffini iactantia de sua confessione & carcere. 339. e
 Ruffini iactantiam exagitat Hieronymus. 339. c
 Ruffinus a Didymo deprauatus. 342. e
 Ruffini confessio qualis. 342. d. eiusdem comendatio. 343. d
 Ruffini calumnia in Hieronymum de translatis libris de Spiritu sancto. 427. a. b
 Ruffini opera scripta Hieronymi subripiuntur. 673. c. d
 Ruffini miserandus status deploratur. 673. e. 674. a. b
 Ruffinus opera Theophili reconciliatus Hieronymo. 676. d
 Ruffinus redarguitur de conficta historia de S. Hilario. 91. e. 92. a. b. c
 Ruffinus erroris arguitur de Basilij & Gregorij eremi tempore. 192. e
 Ruffini error in solitudinis Basilij causa enarranda. 33. e
 Ruffini error in tempore profecionis Gregorij Nazianzeno Constantinopolim. 399. e
 Ruffinus arguitur a Hieronymo, quod Gregorium Nazianzenum interpretatus esset. 411. e
 Ruffini fabula de corruptis scriptis Athanasij ab Apollinaristis exploditur. 356. e. 357. a. b. d. e
 Ruffinus consuetatur in historia librorum Ambrosij de Spiritu sancto. 457. d
 Ruffinus Comes Orientis a Iuliano electus. 116. b
 Ruffinus Praefectus stimulator Theodosii ad uiscendum in Thessalonicenses. 614. a
 Ruffinus frustra agit pro Theodosio apud Ambrosium. 618. d. e
 Ruffinus auctus Consulatu cum Praefectura Praetorij. 645. e. 646. a
 Ruffinus Praefectus vocat Episcopos ad encenia & suum baptismum. 690. d. e
 Ruffinus Praefectus aedificat ecclesiam Apostolorum ad Quercus. 690. e. 691. expiat facinus bonis operibus. 692. a. b

SABAE Gotbi martyrium. 548. d. e
 Sabbati ieiunium quo ritu seruandum. 501. e
 Sabbatius Nouatianus schisma facit in secula. 637. e. 638. a
 Sabel Persa Legatus martyr. 25. b
 Sabinus Episcopus Placentinus interfuit Concilio Aquileiensi. 449. b
 Sabelliani infestant Neocaesarienses. 151. e. 152. a. b
 Sabelliani dolis adducunt in errorem Neocaesarienses & in Basilium concitant. 151. e. 152. a
 Sabellij error in Synodo Damasi damnatur. 352. e
 Saccophori haeretici. 491. e. e
 Sacerdos templi Daphnitici torquetur causa incendij. 300. b
 Sacerdotis idolorum conuersio ad fidem Christi. 54. e. d
 55.

- Sacerdotes se capitalibus iudicijs immiscentes vituperantur. 513. a. c. deuitantur. 524. e. 525. a. improbantur. e. Sacerdotes a sacerdotibus iudicari debent. 520. d. & soli res fidei tractare. e. 521. a. 522. a. Sacerdotes audiendi a Principibus. 577. d. e. qua pœna digni, si illi non loquantur, & isti non audiant. ibid. Sacerdotes testimonio Ambrosii præstant Imperatoribus. 541. d. e. Sacerdotes coniugatos cum vxoribus permanere in Africa vetat Siricius. 516. d. Sacerdotem Imperatori præferendum ostenditur exemplo Marini. 524. b. d. Sacerdotum consilio agenda sacerdotum causa. 578. e. Sacerdotum idolorum clandestinæ impudicitie. 606. c. d. Sacerdotibus idolorum privilegium a Valentiniano concessum. 312. b. c. Sacerdotij dignitatem potentioribus, non dignioribus dandi morem exagitat Nazianzenus. 29. e. Sacerdotalis habitus ex numismatibus. 685. b. Sacra Gentilium obscœna. 15. b. c. Sacra Iuliani portentis exturbata. 15. c. d. 16. Sacrificium pro animabus defunctorum. 586. c. d. e. Sacrificium offerri solitum pro defuncto, nondum cadauere tumulto. 586. e. 587. a. Sacrificia Iuliani quam celeberrima. 43. d. e. Sacrificia Iuliani abominanda detecta post mortem. 141. d. e. Sacrificia a Iouiano vetita. 165. c. d. Sacrificia deorum per Eugenium restituta. 654. a. b. Sacrificia iterum a Theodosio prohibita. 654. b. c. d. Sacrilegium dire-punitum. 48. b. c. d. e. Sacrilegia Donatistarum. 102. b. e. 103. a. b. Sacrilegi Christiani crediti a Iuliano, & puniti. 107. b. c. Saculare iudicium appellans Palladius damnatur. 450. c. d. Sœnitia Gentilium in nostros sub Iuliano. 63. c. Sallustius Præfectus Prætorio sub Iuliano quid in aulicos Constantij. 5. b. c. Sallustius Galliarum Præfectus. 98. e. Sallustius scriptis S. Hilarij exagitatus. 99. e. Sallustius percarus Iuliano Consulatu auctus & Præfectura. 116. a. Sallustius reuocare conatur Iulianum a bello Persico. 127. a. Sallustius Præfectus creat Imperatorem Valentinianum. 167. a. Sallustius Præfectus agitatur quæstiones de conflagratione templi Daphnitici. 461. d. e. Sallustij Præfectura Vrbanæ. 526. e. 527. a. Saluianus Episcopus Priscillianista damnatus. 454. e. obiit Romæ. 437. a. Saluij Episcopi Donatistarum causa. 698. a. b. quid ipse passus a Donatistis. c. d. Samosatensi studiosi Eusebij ipsorum Episcopi. 235. a. non recipiunt Arianum. 236. a. b. Samosatensium odium in Eunomium & Lucium Arianos Episcopos. 236. b. c. d. Sanctimonialia dictæ castimonialia. 102. quæ passæ a Donatistis. 103. c. d. gestabant mitrellas. 103. c. d. e. 104. a. Sancti pro nobis orant in cælis. 435. d. Vide supra, Intercessio, Preces. Sanctorum reuerentia & reliquiarum virtus. 44. e. 359. d. 544. a. e. 546. a. Sanctorum reliquias venditare quidam solebant. 530. b. Sanctorum locorum reuerentia. 529. b. Sanctorum virorum mors. 319. d. Sanctorum, qui in cælis sunt, preces pro agentibus in hac vita. 383. d. 435. d.
- Sanctorum virorum conuiuia defenduntur a calumnijs. 198. c. Sanguinis iudicium caueant Episcopi. 524. e. 525. a. Sanguine victimarum Iulianus Christianismum abluui putat. 2. e. Sapor Rex Persarum Legatos mittit ad Iulianum. 25. c. Sapor Rex Persarum male habet Arsacem Regem Armeniæ. 232. b. c. Sapor dux exercitus Gratiani venit Antiochiam cum edito Gratiani. 394. c. Sardicense Concilium nihil ad fidem addidit. 81. a. b. Sardicensis ficta fides Catholico nomine respuitur. 80. b. Sarmate Pannonias inundant. 366. e. 367. a. Sarraceni liberant Constantinopolim sub Gratiano. 392. c. d. Sarracenorum Regina conuersio. 343. e. Sarraceni fidem Christianam suscipiunt. 344. e. 345. a. b. Sarracenorum Regina Legatos mittit Alexandriam pro accipiendo Episcopum. ibid. b. Sarraceni quomodo conuersi ad fidem. 344. e. 345. a. Sarracenorum primus Episcopus Moyses detestatur Arianos. 345. b. c. Sarsina qualia fuerint. 298. b. c. d. collata Gregorio. 299. b. c. vendicata ab Anibimo. 300. e. 301. 304. c. Saturni sacerdotis scelera. 606. c. d. e. Saturninus Episcopus Valensensis. 588. a. Saturninus aulicus Constantij male multatus. 5. d. Satyrus frater sancti Ambrosii vitat Luciferianos. 311. b. Satyrus frater Ambrosii curam domus Ambrosii suscipit. 373. b. Satyri, postquam ex Africa redijt, obitus. 485. d. e. epitaphium sepulturæ ab Ambrosio scriptum. 486. b. SCENICA formosa ab Vrbe subducta. 648. e. Scenici reiiciuntur ab Ecclesia. 311. c. d. Scenicis non nisi in fine vitæ Christianos fieri vetuit Valentinianus Imp. 311. c. Scenicis ab Ecclesia recipi debere, rescripsit Imperator. 311. c. d. Scenicis esse Christianos retitum. 311. d. Schisma Antiochenum. 86. d. e. 87. a. quamdiu durauit. 87. a. b. Schisma Luciferianum vnde obortum. 87. c. d. e. 88. a. 89. 90. Schisma Luciferianum penitus deficit. 581. c. d. Schisma Meletij & Paulini sublatum Antiochie. 394. e. Schisma inter Nonatianos. 636. e. 637. a. Schisma constatum inter ipsos Donatistas. 692. c. d. e. 693. Schisma inter Damasum & Ursicinum. 197. b. c. 199. e. 200. c. Schisma Ursicini Gratianus & Valentinianus lege coercent. 424. a. Schismatici Romæ iterum repressi. 205. b. 212. c. d. e. 213. Schismatici Ursicini agunt extra Urbem in cryptis. 212. d. e. Schismatici exagitati nouis rescriptis Valentiniani Imperatoris. 212. c. 213. Schismatici per Olybrium Præfectum & Aginatium Vicarium cohibiti. 212. c. e. 213. a. b. c. Schismatici Luciferiani eliciunt rescriptum a Theodosio. 580. c. d. e. Schismatici reuocati ab exilio. 273. a. b. c. d. eorum nomina edicto comprehensa. b. 274. a. Schismatici ad tempus quieuerunt. 273. e. iterum tumultuantes iterum pulsati. 274. a.

- Schismatici Romæ puniti. 310. a. b. Schismatici Damaso constant inuidiam. ibid. Schismatici Ursicini sectatores iterum insurgunt. 423. e. 424. a. comprimuntur rursus a Gratiano. 424. b. c. d. pœna in eos irrogata. 425. a. Scholæ Carthagenenses extra omnem modestiæ disciplinam. 271. e. Scholæ Romæ ad modestiam restitute. 271. a. Scholares Romæ lege Valentiniani ad modestiam restituti. 271. c. d. e. Scientias esse Gentilium tantum dicebat Iulianus. 107. e. 108. a. b. c. Scommata in Iulianum. 39. b. c. d. Scripta in laudem Iuliani diuino iudicio perierunt. 145. d. Scripturæ diuinæ profunditatem sensit Augustinus. 641. b. 642. c. d. e. Scythica Ecclesia persecutionem passa a Valente. 306. e. 307. a. Scythæ Theodosio cedunt. 426. c. Scythiæ metropolis Tomis. 306. e. Scythopolitani Gentiles insaniunt in Christianos. 66. c. d. SEBASTENI sœuiunt in Christianos sub Iuliano. 63. d. Sebasianus Valentis Imp. dux strenuus. 390. d. 391. a. Secundianus Episcopus Arianus extra ecclesiam pulsus. 448. e. eiusdem cauillationes & condemnatio. 451. c. d. Secundianus & Palladius Ariani Episcopi agunt apud Gratianum de cogendo Concilio Aquileiæ. 423. c. d. Sedium Patriarchalium prærogatiua ex Concilio Romano. 464. b. c. d. e. Semiariani agunt contra Eudoxianos, & Acacianos. 93. a. b. Semiariani pugnaturi aduersus Arianos Concilium agunt Lampfaci, & alijs in locis. 173. b. c. d. Semiarianorum hæresis damnatur. 78. a. b. 431. d. 432. b. Senatusconsultum habitum a Theodosio de abroganda idololatria. 635. c. d. Senatores Gentiles propensiores in Maximum. 482. a. b. c. Senatores Gentiles Romæ magiæ intenti. 262. e. 274. a. b. dira de his quæstio. ibid. Senatorum nomine facta petitio de sacris deorum, licet Gentiles tantum id petierint. 495. d. e. Senuphius monachus quæ mittat ad Theodosium arma, vt vincat. 568. c. d. e. Sepeliri apud martyres Christiani optabant. 486. b. c. d. Sepulchra Christianorum apud sanctos martyres. ibid. Sepulchrum Elisei Prophete vbi. 64. c. Sepulchra Ioannis Baptiste & Elisei miraculis clara. 64. d. Sepulchra illibata seruari voluit Iulianus. 121. e. 122. a. Sepulchra Gentilium & loca dijs Manibus dicata Christiani solui demoliri. ibid. Sepulchra a Donatistis violata. 104. e. 105. a. Sepulchra martyrum a Gentilibus reuulsa. 63. d. e. Sepultura Catholicorū a Donatistis prohibita. 104. e. 105. a. Sepulturam impij curare est graue facinus. 166. d. e. Serapis laudatus a Iuliano. 72. a. b. Serapis vnde dictus. 604. c. d. Ioseph creditus. 605. d. e. Serapidis effigies. 19. d. 73. b. ei maxime additus fuit Iulianus. ibid. Serapidem deum coluit Iulianus, & eius imaginem sibi indidit. 19. a. b. Serapidis templum a Theodosio deijci iussum. 600. e. 601. 602. Serapidis templi demolitio ante prædicta. 600. e. 601. b.
- Serapidis templum quale. 603. e. 604. a. ornatus eius. d. quæ in eo imposturæ erant. e. Serapidis simulacrum quale. 604. c. destruitur. 605. a. Serena foror Theodosii monile e collo Rheæ matris deorum sublatum accepit. 594. e. Sermonum Augustini adscriptorū ad fratres in eremo censura. 466. a. 508. c. 539. a. Seuera vxor Valentiniani. 269. e. Seuerus martyr Hadrianopoli sub Iuliano. 37. b. Seuerus monachus in Syria celebris. 257. e. Seueri Sulpitij error de tempore obitus sancti Hilarij. 218. b. Seuerus Sulpitius abdicat se a seculo. 714. d. e. SIBYLLINA carmina cremata a Stilicone. 594. e. 595. a. Sibyllini libri Romæ de Iuliano consulti. 116. d. Sicarius immissus in Gregorium Nazianzenum. 421. d. Sicarius a Iustina immissus in Ambrosium. 546. b. Sicini, siue Sicinini basilica in Vrbe. 197. d. Sicitas sub Iuliano. 51. c. d. Signa militaria non amplius aquilæ, sed Labaræ. 388. b. c. d. e. Signa, quibus Deus Iulianum admonuit. 51. c. Signa manifesta veritatis Christiana religionis ex vita Iuliani Apostata. 138. d. e. Signum militare Eugenij exercitus idolum. 682. a. Signis cælestibus membra hominis subesse, Priscillianistarum error. 457. d. Silentium Daphnitici oraculi. 44. c. d. e. 45. a. b. c. Siluanus legatus cum socijs ad Liberium Papam. 175. e. Siluanus Audianus hereticus. 266. b. Siluanus Tarsensis Semiarianus, a quo Tarsenses dicti Semiariani. 328. d. e. Siluanus monachus in Syria. 370. e. Simeon monachus in Syria celebris. 257. d. e. Simeon Stylita monachus cognitus Meletio. 401. a. Simeonis Stylite habitatio super columnâ. 401. a. vitæ generis. ibid. Simplicianus proficius Augustino. 505. c. Simplicianus Romanus presbyter Ambrosio subrogatus. 507. c. Simpliciani virtus & doctrina. 372. e. 373. a. 507. c. Simplicianus Ambrosio a Damaso mittitur in nouo munere adiutor. 372. e. 373. a. Simplicianus præsto est Ambrosio. 372. e. qualis & quantus fuerit. e. 373. a. Simulacrum Apollinis Daphnitici. 52. e. 53. a. Simulacrum æneum Iuliani a fulmine deiectum. 68. b. Simulacrum Christi a Iuliano demolitum. 68. d. e. 69. a. Singara ciuitas caput Arabum data Persis. 158. a. b. Singari vagantur per Orbem pulsi laribus. ibid. Singarorum origo nequaquam ex Aegypto. 158. a. Siricij Papæ electio. 506. b. de eius electione epistola Valentiniani Imp. 506. c. Siricius respondet quæstionibus Himerij. 506. c. Siricius Papa abstinit a comunione Ithacij ob causam sanguinis. 525. e. Siricius Papa accepit litteras a Maximo Imperatore. 552. c. d. Siricius Papa quid in Flavianum. 597. b. c. 599. c. d. Siricius Papa damnat Iouinianum hæresiarcham. 622. a. Siricij de damnatione Iouiniani epistola ad Mediolanensem Ecclesiam. 623. e. 624. a. Siricius mittit Legatos ad Ecclesiam Mediolanensem cum damnatione Iouiniani. 623. e. 624. a. Siricius Papa offensus scriptis Hieronymi. 628. b. c. 629. a.

Siricius Papa admonitus ab Epiphano de Ioanne Episcopo Hierosolymitano. 669.b
 Siricius Papa parum æquus in Paulinum. 712. b. c. d
 Siricius Pape titulus sacris imaginibus decoratus. 720. d
 SOCRATIS error de annis Imperij Iuliani. 139. a
 Socratis error de Concilio Lampfaceno. 173. a. b
 Socrates & Sozomenus emendantur de tempore baptismi Valentis. 187. d. e
 Socrates erroris arguitur de Eustathio Antiocheno Episcopo. 242. a. b
 Socrates confutatur de Gothis Arianis. 263. d. e. 264. a
 Socratis commentum de lege Valentiniani concedente posse duci duas uxores confutatur. 269. e. 270. d
 Socratis error in tempore obitus Athanasii. 331. e. 332. a
 Socrates & Sozomenus refelluntur in narratione Actorum Synodi Constantinopolitane. 429. c
 Socratis error de tempore creationis Nestarii. 429. c
 Socratis error de diuisione dioceseos, & institutione sedium Patriarchalium & metropolitanarum. 447. b
 Socratis & Sozomeni error in narratione contumeliarum Ambrosii a Iustina illatarum. 487. b
 Socratis error circa res Ambrosii. 552. a
 Socratis commentum de Nouatianis Romæ agentibus exploditur. 593. c. d
 Socratis error de lege Theodosii omnes hæreticos damnantis. 636. b. c
 Socratis errores de ritibus Nouatianorum. 638. c. d
 Sodomiticum scelus inualuit post hæresim Iouiniani. 629. e. 630. a
 Solis prodigiosa defectio. 665. c
 Sophronius auarissimus clericorum. 268. a. b
 Sophronius Macedonianus. 93. b. c
 Sophronius Præfectus urbis Constantinopolis. 208. b
 Sortilegij vacare vetitum. 464. e
 Sozomeni historici maiores. 63. a. b. c
 Sozomeni error in historia reditus Athanasii. 75. d
 Sozomeni error in tempore Concilij Lampfaceni, & Procopij tyrannidis. 170. b. 173. a
 Sozomeni error de Concilio Lampfaceno. 173. a. b. 174. d
 Sozomeni error circa tempus terræmotus maximi sub Valentiniano facti. 184. c. 185. c
 Sozomeni error in reditu Basilij ab eremo. 192. d
 Sozomenus corrigitur de balneis Anastasianis. 193. b
 Sozomenus erroris arguitur de Eustathio Episcopo Antiocheno. 242. a. b
 Sozomeni error in tempore profectionis Valentis Casarem. 244. d
 Sozomeni errores in rebus gestis ab Athanarico. 263. e. 265. b
 Sozomenus confutatur de Gothis Arianis. 263. d. e. 264. a
 Sozomenus erroris arguitur de tempore cladis Thessalonicensis. 612. e. 613. a
 Sozomeni lapsus de creationis Nestarii tempore. 429. c
 Sozomeni error de usu vocis Alleluia. 500. e
 Sozomeni error de tempore Antiochenorum sceleris in statuam. 553. d. e
 SPECTACVLVM lugubre Antiochenorum. 557. b. c. d. e. 558. a. b. c
 Spelunca apud Antiochiam in qua S. Paulus habitasse dicitur. 256. d
 Spiritus sancti diuinitas asserta in Concilio Alexandrino. 137. a
 Spiritus sancti diuinitas cognita & prædicata in Concilio Constantinopolitano. 430. e. 431. a
 Spiritus sancti vna eademq. cum Patre & Filio substan-

tia declaratur. 430. e
 STATVA Theodosii ab Alexandrinis quomodo efficta. 568. e
 Statuæ affabre factæ a Theodosio seruata. 593. a. b
 Statuæ Imperatoris Theodosii & Placillæ ab Antiochenis deiectæ. 553. d. e
 Statuas quibus dicare fas esset apud Romanos. 474. b
 Stephanus Episcopus Germaniciæ ordinatus a Meletio. 400. e
 S. Stephani imago in velo diuinitus ostensa. 663. d. e. 664. a. b
 Stephanus hæreticus a Iuliano restitutus. 101. b
 Stilico Comes cremauit libros Sibyllinos. 594. e. 595. a
 Stridon patria sancti Hieronymi subuersa a Gothis. 393. c. d
 Strigæ magæ femine. 465. a. b
 Studijs liberalibus legem posuit Valentinianus. 271. c
 Studijs quietius, quam alibi, Romæ opera dabatur. 271. e
 SVBSCRIPTIO Episcoporum Concilij Constantinopolitani inuersa. 434. d. e
 Subsistentia quomodo accepta a Græcis & a Latinis diuerso modo. 78. b. c. 79. 80. 81. c. d. e
 Substantia in quo differat a subsistentia. 78. b. c. 79. 80. 81. c. d. e
 Subsistentiæ & subsistentiæ vocum causa dissensiones inter Orientales & Occidentales. 320. b. c. d
 Suedrorum Ecclesiæ legatio ad Epiphanium. 366. c
 Suffragia prodesse defunctis. 386. c. 650. b
 Sulpitij Seueri error in tempore obitus Hilarij. 218. b
 Sulpitius Seuerus abdicat se a seculo. 714. d. e
 Superstitionem Kalendarij Ianuarij Ambrosius abrogat. 381. c. d
 Susanna martyr in Gallia cum socijs. 98. e
 SYAGRII & Antonij Consulatus. 458. d
 Syde Synodus aduersus Massalianos. 492. d
 Symbolum Constantinopolitanum editum. 431. b. scriptum a Gregorio Nysseno. a
 Symbolum Constantinopolitanum quando inter sacrorum solemniam a Latinis cani ceptum. 431. c
 Symbolum competentibus quando daretur. 539. c
 Symmachi Præfectura, & Studium erga idololatriam. 186. a. 494. d
 Symmachi Consularis domus incensa in Vrbe. 186. a
 Symmachus inflectit Valentinianum ad præstanda quæ vult pro deorum cultu. 311. e. 312. c. d
 Symmacho statua dicata. 381. e. 382. a
 Symmachi auctoritas apud Imperatores. 381. e. 382. a
 Symmachus homo dexterrimus patronus superstitionis Gentiliciæ. 582. b
 Symmachi epistola de statua a Vestali erigenda Pretextato. 474. a. b. c
 Symmachi relatio ad Valentinianum pro deorum sacris. 493. b. c. d. restitit & confutauit eum Ambrosius. 494. b. c. quando contigit. e. 495. a
 Symmachi studium pro restituendo deorum cultu. 493. e
 Symmachus apud Imperatores agit pro deorum cultu. 494. a. e
 Symmachus defensionem suscipit pro dijs Gentilium, occasione famis ingruentis. 493. d. e. quando contigit. 494. e
 Symmachi postulata. 494. e. 495. a. contra ea acriter agit Ambrosius. 495. e
 Symmachus victus ab Ambrosio. 495. e
 Symmachus accusatus apud Imperatores de Christianis in carcerem detrusis. 496. d. purgat sese. e
 Symmachi epistola de Primigeniæ Vestalis facinore. 496. b
 Symmachi

Symmachi epistola pro sui excusatione. 496. d. e. 497. a
 Symmachus inferuiens tempori, inconstantia redarguitur. 593. e. 594. a. laudat Theodosium, qui laudauerat Maximimum. 594. a. b
 Symmachus agens rursus pro ara Victorie, iussus exulare. 593. b. c
 Symmachus reconciliatus Theodosio adeptus est Consulatum. 632. e
 Symmachus etiam laudator Theodosii. 728. a. b
 Synagoga Iudeorum incensa non reparanda a Christianis. 578. b. c. d. e. quid de his similibus Gregorius Papa. 579. b
 Synagoga Iudeorum ne hospitium fierent militum. 186. c
 Synodus Adrumetina. 692. b
 Synodus Alexandrina sub Athanasio. 75. e. 76. 77. 78. eiusdem auctor creditur Liberius Papa. 83. e
 Synodus Alexandrina a Romano Pont. confirmata. 85. b
 Synodus Alexandrina sub Iouiano Imperatore. 160. b. c
 Synodus Antiochena sub Iouiano. 162. d. e. 163. 164. Synodus Antiochena post obitum Valentis. 394. d. e. 395. Synodus Aquileiensis. 448. e. 449. 450. 451. Synodi Aquileiensis epistola ad Imperatores. 451. e. eorū qui ei interfuerunt nomina. 449. b. eiusdē Acta. 450. d
 Synodus Ariminensis. 177. d. 220. e
 Synodus Arianorum in Galatia. 237. e. 238. a
 Synodo Armenia interfuit Basilius. 282. e. 283. a
 Synodus Bagaiensis Donatistarum. 692. c. d. e
 Synodus Burdegalensis contra Priscillianum. 511. d. e
 Synodus Cesaraugustana quando celebrata. 454. e. 455. a. b. c
 Synodi Cesaraugustanæ Acta suo tempore restituuntur & emendantur. 455. a
 Syodus Capuana. 598. b. c. 599. e. 600. a
 Synodus Cauernensis Donatistarum. 693. a. b
 Synodus Constantinopolitana Oecumenica. 427. e. 428. a. diuersa est ab alia eodem anno conuocata. 428. a
 Synodus Constantinopolitana collecta opera vel assensu Damasi. 428. d. e. Episcopi qui interfuerunt. 429. a. b
 Synodus Constantinopolitana ex Damasi epistola doctrinam elicit de Spiritu sancto. 430. d. ab eodem confirmata Oecumenica vocatur. 434. c. & quamobrem. 438. b.
 Synodi Constantinopolitanæ Symbolum. 431. b
 Synodi Constantinop. canones quos receperit Ecclesia Rom. 431. e. & cur non omnes. 437. e. 438. a
 Synodi Constantinop. canones de primatu eius Ecclesiæ. 433. a. eiusdem littere ad Theodosium. 434. a
 Synodi Constantinop. subscriptionum censura. 434. d
 Synodi Constantinopol. locus cur vocatus Concordia. 441. a
 Synodus Constantinopolitana posterior. 459. d. e
 Synodi Constantinopolitanæ ad Romanam epistola. 461. b. eiusdem legatio. 462. b
 Synodus Constantinop. a Theodosio conuocata. 488. c. d. eius Acta. 489. b
 Synodus Constantinopolitana quarta. 690. c. d
 Synodi ad hereticis habitæ tempore Basilij. 173. c
 Synodus Hipponensis. 676. e. 677. a
 Synodus Illyricana sub Valentiniano Imperatore. 179. a. b. c. eius decreta. c. d. & fidei professio. 179. d. e
 Synodus Lampfacena quando celebrata. 170. a. b. 173. a. b. c. d. 174. a
 Synodi Lampfacenæ res gestæ. 174. a. b. c. 175. a
 Synodus Laodicensis quando celebrata. 730. a. b. 731. Synodus Mediolanensis. 624. b. c. d. ex ea Synodica ad Siricium Papam. c. d. e
 Synodus Romana contra Auxentium. 220. a. b. c
 Synodus Romana contra Ursacium & Valentem. 221. c. d
 Synodus Romana contra Apollinarem. 349. d. 350. a. b
 Synodus Romana sub Damaso in causa Flauiani. 453. c. d. e. 458. e. 459. a. 460. Episcoporum qui interfuerunt

nomina. 459. c. cur Orientales non interfuerint. d. 461. e. 463. c. quid in ea actum. 464. a
 Synodus Romana sub Sirico. 516. e
 Synodus in Sicilia congregata. 178. b. c
 Synodus Syde contra Massalianos. 492. d
 Synodus Tyanensis in Cappadocia. 181. a. b. c
 Synodus Tyanensis obedit litteris Liberij Papæ. 178. a. b
 Synodus Treuerensis sub Maximo de causa Ithacij. 513. d. 522. d. e. 523. a
 Synodus Valentina in Gallia. 366. a. b
 Synodos absque assensu Romani Pontificis non licere congregare. 428. e. 434. d
 Synodi confirmatio petitur ab Imp. qua occasione. 434. c. d
 Synodalis epistola Synodi Alexandrinæ. 80. b. c
 Synodalis epistola ex Concilio Antiocheno ad Iouianum Imperatorem. 163. a. b
 Synodalis epistola ad Imperatores data ex Concilio Aquileiensi. 451. e. 452. a
 Synodalis epistola ex Concilio Cauernensi. 693. b. c. d
 Synodalis epistola Episcoporum Illyricorum. 179. a. b. c. d. e
 Synodalis epistola ex Concilio Romano contra Auxentium. 220. c. d
 Synodalis epistola ad Damasum. 461. b. c. d
 Syri Gentiles quid in Christianos. 63. b. c. d
 Syriæ celebriores monachi sub Valente. 257. d
 Syrmij quid gesserit Ambrosius contra Arianorum conatus. 422. d. 449. e
 Syrmij Episcopus ordinatur Anemmius. 422. e. 449. e
 Syrmiesis presbyter mortem maluit sustinere, quam prodere apud se latitantem. 348. e
 Syssimius Nouatianus quid suadet Nestario. 489. b. c. d.
 T
 TAIFALI barbari. 376. b
 Tarsus ciuitas infamata sepultura Iuliani. 140. e. 141. a
 Tarsense Concilium ab Arianis impeditum. 194. c. d
 Tarsenses sic dicti Semiariani. 328. d. e
 Taurus Consul quid sub Iuliano. 5. a. b
 Taurus quid in numismate Iuliani. 40. a. b
 Tauricremus dictus Iulianus. 39. d. e
 TEMPLVM Apollinis Daphniici. 41. a. b. quando incensum. 42. e. 43. d. e. 44. 45. 49. e. 50.
 Templi Canopi demolitio. 607. a. b
 Templum Daphnicum cur ex parte tantum exustum. 51. b. e
 Templum Daphnes incensum luget Iulianus. 51. d. e. item Libanius. 52. a. b. c. d. e. 53. d. e
 Templum Deorum Matris. 37. e
 Templum Hierosolymitanum Iulianus curat restituere. 117. b. c. 118. 119. prodigia tunc ostensa. 118. d. e. 119. a
 Templi Hierosolymitani fundamenta reuulsa. 121. a. b
 Templum Ionis Casii in Arabia. 41. a. b
 Templum Iouis Apaneni deiectum. 609. b. c. d. 610. a. b. demon impedit templi ruinam. 610. b
 Templum Iouis Capitolini spoliatum. 594. d. e
 Templum Serapidis iussu a Theodosio deijci. 600. e. 601. a. b. 602.
 Templum Serapidis quale. 603. e. 604. a
 Templum Traiani Antiochiæ a Iouiano crematur. 165. e
 Tempia idolorum a Iuliano restituta. 8. b. c
 Tempia deorum a Ioanne Chryostomo expurgata. 533. d. e
 Tempia idolorum spoliata per Iouianum & Gaudentium. 599. d. e
 Tempia idolorum a Iouiano Imp. clausa. 165. c. d
 Templorum idolorum in Occidente ruina. 610. e. 611. a. b
 Templis deorum apposita custodia Christianorum, ne stererentur. 185. e. prohibitum ab Imperatore. ibid.
 Terentius Dux exercitus Valentis. 232. d
 Teren-

- Terentius Dux Catholicus fauet Catholicis. 240. a
 Terentij Ducis pietas. 313. a
 Terentius Dux laudatus a S. Basilio. 313. b. c. a Valente
 spretus, eiusq. libellus scissus. 313. e
 Terentianus Praefectus Tribunus Praetorianorum persecu-
 tor sub Iuliano. 97. b. c. credit in Christum. ibid.
 Terentianus Praefectus Acta SS. Ioannis & Pauli marty-
 rum scripsit. 97. b
 Terræmotus & alia prodigia obitus Theodosii. 689. d. e
 Terræmotus ingens exciuit fundamenta templi Hierosoly-
 mitani. 120. c. d. 121. a. b
 Terræmotus immensi sub Valentiniano & Valente cum
 maris excrecentia. 184. c. d. e. quid mali portenderint.
 185. d
 Terræmotus ingentes in Oriente. 206. c. d
 Terræmotus Nicomediae factus. 115. e
 Terræmotus, quo Nicæa collapsa est sub Valente. 206. &
 alter, qui Germæ partes multas conturbauit. c
 Terræmotus Nicææ, Orientalis Ecclesiæ tumultus indicia.
 206. c
 Tetradij clarissimi viri conuersio. 714. e. 715. a
 T. H. D. litteræ nominis successoris Valentis. 260. e
 Theatrum Hierosolymis ad necem Fidelium parat Iulia-
 nus. 121. d
 Thecla dicta S. Macrina. 230. d
 Thecla sanctæ Memoria Seleuciæ celebris. 29. b. 331. d
 Themistius philosophus Praefectus Urb. creatus a Iuliano. 9. e
 Themistius deridet hæreticos fidem pro tempore mutantes.
 163. c. d
 Themistius philosophus admonet Valentem seruare clemen-
 tiam. 170. d. e
 Themistius ex diuina Scriptura illud usurpat, Cor Regis in
 manu Dei. 170. e. 171. a
 Themistij alia ad Valentem admonitio. 187. a
 Themistius philosophus insanientem in Orthodoxos Va-
 lentem oratione cobibere conatus. 258. a. b. 369. b. c
 Themistius philosophus procul a magicis præstigijs. 261. e
 Themistius amicus Gregorij Nazianzeni. 369. c. d
 Themistius tum Platonius, tum Peripateticus. 369. d. e.
 carus fuit Theodosio Imp. e.
 Themistius non solum philosophia celebris, sed potentia
 apud Imperatores clarus. 369. c
 Themistius laudator clementiæ Theodosii. 426. c. 564. e.
 565. a. b
 Themistius philosopho commendat filios Theodosius. 680. a
 Themistius quantum laudauerit Theodosium. 727. e
 Theodectenus apostata quæ cogitur iuste pati. 49. c
 Theodolus martyr in Phrygia. 37. b
 Theodoretus male cepit, sed bene consummauit. 396. quid
 in odium Paulini egerit. 396. b. c. d. quid in epistola Da-
 masi ad Paulinum. 396. c. d. e.
 Theodoretus in narratione mortis Felicis Comitum sacrarum
 largitionum corrigitur. 39. a
 Theodoretus fallitur in tempore reditus Meletij. 88. d
 Theodoretus erroris arguitur de mora Valentis Constanti-
 nopoli. 389. d
 Theodoretus erroris arguitur in his quæ pro Meletio contra
 Paulinum scribit. 395. b. c. d
 Theodoretus in historia Meletij & Paulini suspecta fides.
 396. a. 400. e. 464. a
 Theodoretus Flauiani in schismate sectator. 396. b
 Theodoretus in epistola Damasi mutat nomen Paulini.
 396. c. 463. e.
 Theodoretus in creatione Theodosii error. 407. a
 Theodoretus consilium de litteris Damasi ad Paulinum.
 463. d. e.
 Theodoretus refellitur in narratione Actorum Synodi Ro-
 mane. 463. d
 Theodoretus corrigitur in narratione Actorum Amphilo-
 chij. 490. e. item in Massalianorum e Syria eiectione. 492. c
 Theodoretus error in his quæ sunt temporis. 88. d. 490. d. e.
 492. c
 Theodoretus error de tempore Antiochenorum sceleris in
 statuas. 553. d. e
 Theodoretus errore labitur in rebus Paulini & Euagrii.
 597. d. e. 598. a. b
 Theodorus, & Theodosiolus in crimen adducti. 261. b. c
 Theodorus Legatus martyr una cum socijs. 241. c
 Theodorus satellites Imperatoris in suspicionem adductus luit
 capite poenam. 260. d. e. 261.
 Theodorus Mepsuestenus interfuit quarto Concilio Con-
 stantinopolitano. 692. a
 Theodorus Mopsuestenus lapsus in hæresim. 480. a. reuo-
 catur Chrysostomi opera. ibid. relapsus deterior factus. c
 Theodori martyris per visum admonitio vt Christiani fru-
 mentum coctum ederent. 24. d. e
 Theodori martyris die anniuersaria Constantinopoli fru-
 mentum coctum pauperibus erogatur. 24. e
 Theodori Siculi cantus. 261. c. d
 Theodori supplicium sub Valente. 260. c
 Theodori omnes conquiruntur a Valente. 260. d. item
 Theodosii & simili nomine necantur. 261. b
 Theodorus martyr Antiochenus. 36. e. 37. a
 Theodori alterius Antiocheni martyris nobile certamen.
 46. d. e. cum torqueretur, panas non sensit. 47. a. 48. a. b
 Theodosius monachus in Syria Hieronymi promotor in ere-
 num. 325. c. d
 Theodosius Senior in Africa ingratis occiditur. 362. a. b
 Theodosius Senior, antequam necaretur, baptizari voluit.
 362. b
 Theodosius parens cur occisus, & filius Theodosius in discrimen
 adductus. 362. c
 Theodosii filij spectata virtus in rebus bellicis. 362. b. c
 Theodosius Iunior ad Orientem subleuandum a Gratiano
 deligitur. 362. c
 Theodosius Imp. fauit Gregorio Eliberino. 309. e. eiusdem
 ad eum & collegas epistola. ibid.
 Theodosio fugato, barbari Pannonias inuadunt. 367. a
 Theodosius Imperator eligitur. 406. c
 Theodosii patria, & parentes. 406. d. nominis significatio. d
 Theodosius Imperatoriam purpuram non quæsiuit. 406. e
 Theodosius debellat Gothos. 407.
 Theodosio ostensa visio. 407. c
 Theodosius erexit Romanum Imperium prostratum. 407. c. d
 Theodosius Imp. baptizatus ab Acholio. 397. a. 416. c. d
 Theodosii erga religionem Catholicam merita. 416. e
 Theodosius legem aduersus hæreticos post baptismum sanxit.
 417. a
 Theodosii lex de ferijs Quadragesimæ. 417. b
 Theodosius Maximum refellit. 417. b. e
 Theodosius venit Constantinopolim. 419. e. 420. a. hæreti-
 cos ab ecclesijs pellit. ibid.
 Theodosius quid præcepit Demophilo Episcopo Ariano.
 419. e. 420. a
 Theodosius in puniendis Arianis visus est paulo frigidior.
 420. b
 Theodosii lenitas in crimen adducta. 420. b. c
 Theodosii res gestæ Constantinopoli cum Gregorio. 420. d. e
 Theodosius Constantinopolim ingressus, quibus verbis Gre-
 gorium salutauit. 420. d
 Theodosius occupat templum, & introducit Gregorium. 420. e
 Theodosius vocat Episcopos qui collocent Gregorium in
 throno, idq. suasionem Damasi Papæ. 421. e. 422. a
 Theodosii aduersus hæreticos lex. 425. e. 446. d. alia. 448. d.
 & aduer-

- & aduersus apostatas. e. 530. a
 Theodosii clementia in sepeliendo Athanarico Rege Gotho-
 rum. 426. a. b
 Theodosii clementia ab Ethnicis etiam prædicata. 426. b. c
 Theodosii felicitas. 427. b. c. quot barbari se ei subiece-
 rint. ibid.
 Theodosius priuilegium impertit clericis. 427. d
 Theodosii litteris vocati Episcopi ad Synodum Constanti-
 nopolitanam. 429. a
 Theodosius erga Gregorium Nazianzenum propensior.
 441. c. d
 Theodosius elegit Nestarium Episcopum. 445. d. e
 Theodosii edictum de fide Catholica, quo dignosci possent hæ-
 retici a Catholicis. 446. d. 447. a. id ipsum decretum ex
 Synodi arbitrio a Theodosio scriptum et promulgatum. 447. a
 Theodosius renouandas curat reliquias Pauli Episcopi Con-
 stantinopolitani. 448. b. c. d
 Theodosius vetuit Paganos testari. 448. e
 Theodosius exagitat hæreticos. 448. d. e. 530. a
 Theodosii edictum aduersus idolorum cultores. 458. c
 Theodosii lex de basilicis Gentilibus restituendis. 480. d
 Theodosius Gentilibus ademit templa, non basilicas.
 480. d
 Theodosii aduersus Manichæos edictum. 480. d. e
 Theodosii lex aduersus validos mendicantes. 480. e
 Theodosii cura propensior in instituendis filijs. 488. b. c
 Theodosius noluit Arsenium stantem docere Arcadium fi-
 lium. 488. a. b
 Theodosius probat fidem Consubstantialis. 489. e. an vere
 fauerit Nouatianis. 490. a. b
 Theodosius ab Amphilochio factis admonitus. 490. c. d
 Theodosius sancit alias leges post tertiam Synodum Con-
 stantinopolitanam. 491. b. c. d
 Theodosii lex alia contra hæreticos. 502. e
 Theodosii rescriptum aduersus Iudæos. 504. b
 Theodosius ex Placilla suscepit Honorium filium. 504. b
 Theodosii lex de foro Ecclesiastico illibato seruando. 513.
 e. 514. a
 Theodosii leges aduersus idololatrias & fiducias. 515. c. d
 Theodosii lex de relaxandis vinculis tempore Paschatis. 515.
 e. 516. a. 526. b
 Theodosii cum Maximo foedus. 516. b
 Theodosii lex de non distrabendis reliquijs martyrum. 530. b
 Theodosius Thessalonicam venit ad Valentinianum. 550. c
 Theodosius consilium capit de puniendo Maximo. 550. c
 Theodosius Gallam uxorem accepit. 550. c
 Theodosii pietas in suscipiendo Valentiniano. ibid.
 Theodosius quid ad Flavianum Legatum de Antiochenis.
 560. d
 Theodosii clementia erga Antiochenos. 564. a
 Theodosius celeriter vult nunciari indulgentiam concessam
 Antiochenis. 564. c
 Theodosii clementia prædicata a Themistio. 564. d. e. 565. a
 Theodosius vrget Olympiadem virginem, vt nubat. 565. e.
 566. a
 Theodosii expeditio aduersus Maximum. 567. c. d. e
 Theodosius consulit Ioannem monachum de belli euentu.
 567. d
 Theodosius Legatos mittit ad Aegypti monachos pro bello
 venturo. 567. d. e
 Theodosius quæ accepit a Senuphio arma. 568. c. d. e
 Theodosii statua ab Alexandrinis quomodo efficta. 568. e
 Theodosius vincit Maximum. 570. a. b. c
 Theodosius quanta in bello aduersus Maximum a Deo sit
 affecutus beneficia. 570. d. e
 Theodosii clementia erga Maximi cognatos & alios bello
 victos. 571. a. b. c
- Theodosius recuperatum Imperium Occidentale restituit
 Valentiniano. 571. c. d
 Theodosii mora in Italia post victum Maximum. 571. e.
 572. a. b
 Theodosius lege irritat quæ a Maximo facta essent. ibid.
 Theodosius nesciens rescribit pro schismaticis Luciferianis.
 580. c. d. e
 Theodosii nomine curatum fingitur Martyrologium. 582. b
 Theodosius pugnaturus in Maximum, ante expugnat hære-
 ticos. 569. b. c. d. e
 Theodosii aduentus in Urbem & triumphus. 592. b. c. d. e.
 593. a. Laudatus pro concione a Pacato oratore.
 592. b. c
 Theodosius quanta bona in Urbem cum religione intulit.
 592. c. d. e. 593. a
 Theodosius quid Urbis. 592. d. e
 Theodosius seruatas voluit statuas fabre factas. 593. a
 Theodosius per Iouinum & Gaudentium spoliat templa ido-
 lorum. 593. e
 Theodosii iussu fracta idola. 594. c. d. e
 Theodosius expurgauit loca sceleratorum. 595. d. e. 596. a
 Theodosius quid in maleficos. 596. c. d
 Theodosius recedens ab Vrbe venit Mediolanum. 600. d. e
 Theodosius quid statuit de Quadragesimæ tempore. 600. d.
 quid item aduersus hæreticos. e.
 Theodosius demoliri iubet Serapidis templum. 600. e. 601.
 602.
 Theodosius donat pauperibus quæ sunt e templis ablata.
 608. d. e
 Theodosius Mediolani cum esset, ab Ambrosio prohibetur
 ingressu ecclesie. 612. e. 613. a. 614.
 Theodosius indulget Thessalonicensibus rogatus ab Episco-
 pis. 613. d. e. remouetur a sententia a Rufino & alijs.
 614. b. c. d. cause iustæ vlciscendi in eos quæ prætextæ.
 613. e. 614. a. b
 Theodosii clementia ad delinquendum illex. 613. e. 614.
 a. b. c
 Theodosii natura ad iram facilis, sed cito placabilis, & ad
 maiora præstanda proliuis. 416. d. e
 Theodosius beneficus in eos quos obiurgabat. 614. e
 Theodosius scriptis admonetur ab Ambrosio. 615. d. e.
 616. 617.
 Theodosii poenitentia. 615. d. e. 618. a. excommunicatus
 luget. 618. a. b. c
 Theodosii cum Ambrosio congressus, & publica poeniten-
 tia. 618. c
 Theodosius legem sancit de executione sententiarum dam-
 natorum. 619. a. b. c. d
 Theodosius reconciliatur Ecclesie. 620. a
 Theodosius maiorem laudem consecutus ex humilitate, quam
 ex triumpho gloria. 620. a. b. c. d. e
 Theodosii lex aduersus monachos hæreticos. 625. d
 Theodosii lex aduersus Sodomiticum scelus. 630. a. b
 Theodosii legis de diaconissis sancienda causa. 360. c. d. e
 Theodosii lex Ecclesiasticæ libertati aduersaria, ne quid cle-
 ricis relinqui possit. 630. e. 631. a. b. idem monitus ab
 Ambrosio, abrogat eam legem. 631. b. c
 Theodosii lege vetitum matrimonium consobrinorum. 631.
 e. 632. a
 Theodosius voluit Ethnicos quoque esse participes magi-
 stratum. 633. a
 Theodosius discessurus ab Occidente, legibus cobibuit Gen-
 tilium procaciam. 633. b. c
 Theodosii lex, qua penitus abstulit idololatriam. 633. b. c.
 item alia addita eiusdem argumenti. 633. d. e
 Theodosii lex aduersus apostatas. 633. e. 634. a. b
 Theodosii reditus Constantinopolim. 634. e
 f 2 Theodosius

Theodosius transfert caput Ioannis Baptiste in Septimum. 634. c.d.e. 635.
 Theodosius rursus expellit hereticos. 637. b
 Theodosii luctus de obitu Valentiniani. 649. b
 Theodosius pergit impugnare idololatriam, eius rescriptum aduersus deorum cultum. 654. b.c.d
 Theodosius prohibendo sacrificia, cum Eugenius illa concedit, conciliat sibi Deum. 654. b.c.d.e
 Theodosius nouis edictis hereticos exagitat. 654. e. 655. a. b. multam decem librarum in eosdem indicit. 655. a
 Theodosii lex de feriandis quindecim diebus Paschalibus. 655. b. c
 Theodosii lex de debitoribus confugientibus ad ecclesias. 655. d. e
 Theodosius ad bellum venturus aduersus Eugenium, legatos precum mittit ad sanctos. 677. c. d. quam pius eius bellicus apparatus. 677. c. d. 678. a. b.
 Theodosius tempore apparatus bellici aduersus Eugenium tributa relaxat. 678. d. e
 Theodosius illata in se maledicta publica lege dimittere profutur. 679. d. e. mira eius prudentia in his faciendis. ibid.
 Theodosii clementia predicata. 679. e. 680. a
 Theodosii bellii aduersus Eugenium. 681. d. e. 682. 683. 684.
 Theodosii exercitus signum Crux. 682. b. c
 Theodosius in procinctu scribit aduersus hereticos. 682. e
 Theodosii confictus cum Eugenio. 683. b. c. 684. 685.
 Theodosius in discrimen adductus preces ad Deum fundit. 684. b. c
 Theodosio ostensa visio. 684. c. d. sancti Apostoli Ioannes & Philippus ei praesto sunt. 684. d. 685. a. b
 Theodosius superat hostes Euangelio & Cruce. 685. a. b
 Theodosius miraculo diuino vincit. 686. a. b
 Theodosius indulget hostibus. 688. b. c. d
 Theodosii obitus praenunciatus. 688. e. 689. a
 Theodosius expiatur a caede belli. 689. b. c. d
 Theodosius ante obitum multa proficua opera fecit. 725. a
 Theodosius moriturus coram Senatu habuit orationem de Christi fide sectanda. 724. de structor idolorum. 725. b
 Theodosius commendauit filios Stilichoni. 725. c. d
 Theodosii obitus. 724. a. b. etas eius, anni Imperij. b. c. d
 Theodosii corpus transfertur Constantinopolim. 725. d
 Theodosii cum Traiano comparatio. 725. a. b. longe Traiano melior ipse. 727. a. b
 Theodosius laudatus ab Ambrosio pro concione. 725. d. e
 Theodosius specimen optimi Principis. 725. e. 726. a
 Theodosius defenditur a calumnia Zosimi. 550. d. 726. b. c. d. e. 727.
 Theodosii defensionem Paulinus scripsit. 728. b. c. d
 Theodotus Episcopus Laodiceae Syriae. 730. d
 Theodotus Episcopus Nicopolis in Armenia subinsensus Basilio ob receptum Eustabium. 282. e. 283. a. b. recusat communicare cum Basilio. 283. c. d
 Theodotus Episcopus Nicopolitanus restitit persecutoribus Valentis. 137. e. 138. a. b. c
 Theodotus Episcopus Hierapolis ordinatus ab Eusebio Samosateno. 398. c
 Theonae ecclesia Alexandriae inuasa a Gentilibus opera Lucij Ariani. 334. e. 335.
 Theophilus Alexandrinus ab anno obitus Petri coepit deducere Paschales Cyclos. 422. c. d
 Theophilus creatur Episcopus Alexandrinus. 513. d
 Theophilus Alexandrinus legat Isidorum cum litteris ambiguis. 572. a
 Theophilo Alexandrino delegata causa Flauiani. 598. c. d
 Theophilus Alexandrinus demoliendum curat templum Serapidis. 601. e
 Theophilus Alexandrinus collocat reliquias S. Ioannis

Baptiste super Serapium. 607. c. d
 Theophilus redarguit Ioannem ob errores Origenis. 666. e
 Theophilus cur tardius aduersus Origenistas insurrexit. 667. a. b
 Theophili litterae ad Siricium Papam de Ioanne Episcopo Hierosolymitano. 669. b
 Theophilus laborat pro pace Ecclesiae Palaestinae. 669. e. 670. a. b. c. d
 Theophilus lente curare studet vulnus. 676. b. c. admonet interea ipse Hieronymum. c. d. reconciliat Rufino Hieronymum. d
 Theophilus Castalorum Episcopus legatus cum socijs ad Liberium Papam. 175. d. e. 176. d. 177. a. b
 Theophilus Gothorum Episcopus. 264. e
 Theosebia uxor Gregorij Nysseni. 231. a. b
 Theosebiam laudat Gregorius Nazianzenus. 231. a. b
 Therasia Paulini coniux profitetur vitam monasticam. 705. e. 706. eadem ab Ausonio cur Tanaquil dicta. 709. e
 Thessalonicensis clades quando accidit. 612. e. 613. 614. Episcopi impetrant indulgentiam a Theodosio Thessalonicensibus. 613. d. e. quot in ea occisi. 615. a. b
 Thessalonicensis Episcopi qui hoc tempore vixere. 396. d. e
 Thessalonicensi Ecclesiae quis praesesset tempore Constantinopolitani Concilij. 396. e
 Thomae Bozij de Signis Ecclesiae nobilis commentarius. 138. d. e
 Thoraces Serapidis e domorum parietibus abradi. 607. e. probis Crucis signum depictum. ibid.
 Thraces martyres. 38. b. c. d
 Thurificatione studet decipere milites Christianos Iulianus. 20. e. 21. a
 TIBERIANVS Priscillianista damnatus. 512. c. 513. c
 Tiberina regio Ponti. 33. e
 Tiberinae laudatio & vituperatio. 34. a. b. c. d. 35.
 Ticonius Donatista confutat Parmenianum. 210. d. e
 Ticonij sententia de Ecclesia Catholica. 210. e. 211. a
 Ticonij scripta. 211. b
 Ticonij regulae scriptae. 211. d. e
 Ticonius quando vixerit. 211. e
 Timotheus cum Apollinari damnatus Romae. 351. d. e
 Timotheus ordinatus Episcopus Alexandrinus post Petrum. 422. a. b
 Timotheus Episcopus Alexandrinus venit Constantinopolim. 439. a
 Timothei Episcopi Alexandrini obitus. 513. d
 Timotheus quid de Ammone monacho praecedente sibi auriculam. 513. e
 Titus Episcopus Bostrensis quas calumnias a Iuliano Imp. passus. 66. e. 67. a. interfuit Concilio Antiocheno. 163. b
 TOMIS Scythiae caput. 306. e
 Tomis in Scythia a Valente persecutionem passa. 307. a
 Tonfor Constantij praediues. 6. c
 Tonfores & coqui & similes artifices a Iuliano exacti. 6. c
 Tonfura clericalis ex numismate expressa. 685. a. b
 Tormenta dirissima per Iulianum illata. 24. b. c
 Torquem aureum gestabant Episcopi Ariani. 457. b. c
 Toxotius senior, maritus S. Paulae. 470. e
 Toxotius iunior, filius S. Paulae. 470. e
 TRADITIONIBVS inherendum. 288. e. 289. a. b.
 Traiani templum Antiochie incensum a Iouiano. 165. e
 Traianus dux sub Valente studiosus monachorum. 257. d. e
 Traianus dux pius quid in Valente de barbaris. 390. a. b
 Traianus in pugna cum Valente occumbit. 391. a
 Transactio inter Episcopos Catholicos, & Episcopos lapsos sed poenitentes. 77. b. c
 Transactio inter Meletium & Paulinum. 328. b. 394. e. 395. a
 Transfe-

Transferentes se ad alias ecclesias excommunicat Damasus. 352. d
 Translatio reliquiarum Babylae martyris solemnii pompa. 46. c. d. 47. b. c
 Translatio corporis Pauli Episcopi Constantinopolim. 448. b. c. d
 Translatio corporis Meletij Antiochiam. 435. d
 Translatio capitis Ioannis Baptistae. 634. c. d. e. 635. a. diuersa de ea re historia. b. c. d. 636. 637.
 Treuerensis Synodus in causa Ithacij sub Maximo. 513. d. 522. d. e. 523. a
 Treuerensis Concilij Episcopi insensi Ithacio ei communicant. 522. d
 Treuerensis Concilij Episcopi aduentu S. Martini animo consternantur. 522. e
 Tribulationis vilitas. 258. c. d
 Tribunal Romanae Ecclesiae supremum. 425. b. c
 Tribunal Ecclesiasticum illabatur vult Theodosius. 513. e. 514. a. b. c. d
 Tributa a Iuliano Christianis indicta. 106. c
 Tributa relaxat Theodosius belli tempore. 678. b. c. bona damnatorum restitui iussit. d. e
 Tributis vexati monachi a Valente. 370. c. d
 Tributum haud pendendum ab ecclesijs & clericis. 537. d. e. 538. a
 TVRBO Episcopus Eleutheropolitanus Arianus. 88. e
 TYANENSIS Synodus paret litteris Liberij Papae. 178. a. b. 181. a. b. c. d. Synodicae inde ad omnes Ecclesias. c. d
 Tyrannus sacerdos Saturni Alexandriae. 606. c. eius scelerata. d. e
 Tyranni in Africa Firmus & Gildo fratres. 361. e. 362. a
 Tyrannidis affectatae rei. 260. e. 261. a. b

V

VALENTIS confessio coram Iuliano. 22. b. eius exilium. c. d
 Valens creatus Imperator a fratre. 167. d. e. 168. a
 Valens ab exordio Catholicus fuit. 167. d. e. 168. a
 Valens Catholicis sauit tribuens eis magistratus. 168. a. b
 Valens ad se vocauit Caesarium fratrem Gregorij Nazianzeneni. 168. a. b
 Valentis numismata cum Labari effigie. 169. b. c
 Valens in Oriente, Valentianus in Occidente imperant. 169. e. 170. a
 Valens comitatus fratrem redijt Constantinopolim. 170. b
 Valens a Themistio admonetur seruare clementiam. 170. d. e. 171. a
 Valens frustra a Themistio admonitus. 187. a
 Valentis aduentus Antiochiam quando contigit. 171. a. b
 Valens exagitat amicos Iuliani. 172. a. b
 Valens exagitat magos & idololatrias. 172. b. c
 Valens indulget Praetextato vt dii colantur. 172. c. d
 Valentis & Valentiniani epistola ad Episcopos Asianos ob sciendam fidem Catholicam. 180. a. b. perperam in ea de Pilati innocentia. 180. c
 Valens & Valentianus vetant Christianos templa Gentilium custodire. 185. e
 Valens Arianus illectus a coniuge. 187. d
 Valens Imperator baptizatus ab Euzoio Episcopo. 187. d. e
 Valens persequitur Catholicos. 187. d. e. 188. a. b
 Valentis persecutionis tempus. 187. e
 Valentis quam dira persecutio. 190. d. e

Valentis Imp. ministri ab exordio sedis Basilij ei aduersantur. 228. e. 229. a
 Valentis cum Gothis pax. 232. b
 Valens persecutionem excitat in Orthodoxos. 232. e. 233. a. promulgat edictum de expellendis Episcopis Catholicis. 232. e
 Valens damnans exilio Episcopos Catholicos, cur parcat Athanasio, Epiphano, atque Paulino. 234. c. d. e
 Valens quos voluit Episcopos exulare. 238. a. b
 Valens Constantinopolitanae Ecclesiae Legatos Catholicos occidi iubet. 241. c
 Valentis tempore persecutio acerbior, quam sub Iuliano. 243. d. e
 Valens venit Caesaream Cappadociae. 244. c. d. aggreditur expugnare Basilium. d. e. 245. a
 Valens a Basilio victus. 246. c
 Valens adit ecclesiam Basilij. 246. d
 Valens in ecclesia Basilij praestitit deliquium animi passus. 246. d. e. 247. a
 Valentis Praefectus Modestus aegrotans supplex orat Basilium. 247. d
 Valens decernit Basilio exilium. 247. e
 Valens non valet scribere exilium Basilij. 247. b. c. calami confracti. ibid. a. b
 Valentis uxor dira patitur per visum. 248. b
 Valentis filius aegrotans a sancto Basilio in meliorem statum deducitur. 247. b. c. 248. a. b. c. ab Ariani baptizatus moritur. 248. a. b
 Valens ex Cappadocia proficiscitur Antiochia. 251. e. 252.
 Valens Catholicos persequitur. 253. b
 Valens quid in Meletium. 252. a
 Valens Imp. quid in Aphraatem monachum. 254. a. b
 Valentis cubicularius contumeliosus in Aphraatem dat poenas. 254. b. c
 Valentis equus curatus ab Aphraate monacho. 254. d. e
 Valens Themistij oratione cohibitus. 258. a. b
 Valens Antiochie habet diram de magis & incantatoribus quaestionem. 260. b. c. d. 261. 262.
 Valens ob magorum prognosticum Theodoros & simili nomine homines occidit. 260. c. 261. b
 Valentis Edessam aduentus. 324. d
 Valens quid in Edessenos. 304. d. e. 305. a. b
 Valentis peregrinatio Ecclesiae calamitosa. 306. e
 Valentis persequitur Ecclesiam Scythicam. 306. e. 307. a. veritus Scythas persecutionem reuocat. 307. b. victus a Britannione Episcopo. 307. b
 Valens scidit libellum Terentij ducis pro Fidelibus oblatum. 313. c
 Valentis persecutio in Ecclesiam Alexandrinam. 322. e
 Valentis edictum pro Arianis aduersus Catholicos Aegypti. 341. a
 Valentis rescriptum de bibliotheca Constantinopolitana. 349. a
 Valens occidendum curat Theodosium seniore, querit ad necem Theodosium iuniorem. 362. e
 Valens Antiochie agens aduersus Orthodoxos acrius commouetur. 369. c. a Themistio admonetur. c. d
 Valens oratione Themistij mitigat furorem in Catholicos. 369. c
 Valentis in monachos insolita persecutio. 370. a
 Valens monachos militare cogit. 369. e. 370. a. datum ab eo rescriptum. 370. b. quas poenas dedit eius culpa. 376. d
 Valens a monachis tributum exigit. 370. c. d
 Valentis Imperium quibus calamitatibus afflictatum. 376. b

Valentis impietas barbaros vocavit in vltionem. 376.b.c.d.
 Valens causa belli Gothici Antiochiam venit. 377.c.d
 Valens Antiochia Constantinopolim proficiscitur. 377.c.
 389. d
 Valens coactus iubet relaxari exules Episcopos. 377. d. e.
 sed non proprijs Ecclesijs restitui. 390. d
 Valens a Constantinopolitanis infectatus conuicijs. 389. e.
 390. a, ob id ad bellum proficiscitur. 390. a
 Valens quid in Traianum ducem exercitus vera exprobrante-
 tem. 390. a. b
 Valens arguitur ab Isacio monacho. 390. c
 Valenti ad bellum proficiscenti interitum & exercitus ia-
 cturam praedicit Isacius. 390. c.
 Valens quid in Isacium monachum comminatus. 390.
 b. c. 391.
 Valens inuidens Gratiani gloriae expectare eum noluit con-
 tra Gothos pugnaturus. 390. e
 Valens recusat pacem a Gothis oblatam. ibid.
 Valentis pugna cum Gothis. 391. a
 Valentis interitus dignus scelere. 391. a. inscriptio super
 sepulchrum, & oraculum. 391. c. d. praesagia Valentis
 obitus. 391. d
 Valens & Vrsacius damnati Romae a Damaso. 221. c. d
 Valens pseudoepiscopus damnatus in Concilio Aquileiensi.
 451. d
 Valentinianus sub Iouiano ab exilio liberatus postliminio
 redit. 158. e. 159. a. b
 Valentinianus Nicaeae Bithyniae Imperator electus. 166. e.
 167. a. b; a Sallustio Praefecto creatus. 167. a
 Valentinianus quid in Rodanum afficientem iniuria vi-
 diam. 167. a
 Valentiniani Imperatoris genus, & virtutes. 167. b. c
 Valentinianus ex confessore Imperator. 167. b. c
 Valentinianus sedat militares tumultus. 167. d
 Valentinianus allegit collegam Imperij Valentem fratrem.
 167. d. e. defenditur haec eius actio. e. 168. a
 Valentiniani & Valentis rescriptum ad Caesarium. 168. b
 Valentinianus & Valens certant pro Caesario habendo.
 168. b
 Valentinianus & Valens initio Imperij restituunt pristi-
 num Labarum cum Christi nomine & Cruce. 168. e.
 169. a. b. c
 Valentiniani & Valentis numismata cum Labaris.
 169. a. b. c
 Valentinianus & Valens Imperium inter se partiuntur.
 169. e
 Valentinianus proficiscitur in Occidentem. 169. e.
 170. a. b
 Valentinianus rebus fidei se immiscere non vult.
 170. a
 Valentinianus liberum relinquit Episcopis de rebus Eccle-
 siasticis agere. 170. a. b
 Valentiniani scite responsum de non immiscendo se rebus
 Ecclesiasticis. ibid.
 Valentinianus & Valens quos Iulianus caros habuit perse-
 quuntur. 173. b
 Valentinianus & Valens Christianos professores restituunt.
 172. e
 Valentinianus & Valens idololatris infensi. 172. c. con-
 tra sacra nocturna legem ferunt. ibid.
 Valentiniani & Valentis leges. 185. d. e. 186. a. b. c.
 Valentinianus exordio Imperij suis quosque pro arbitrio
 quas vellent sedas sequi. 172. d. 375. c. d. ob id a Deo
 punitus. d
 Valentinianus rescribit pro clericis. 185. d. e.
 Valentinianus & Valens Christianos vetant temple Gen-
 tilium custodire. 185. e

Valentinianus Imperator concedit privilegia virginibus;
 viduis, & pupillis. 186. b. c
 Valentinianus prohibet milites profanare synagogas Iu-
 daeorum. 186. c
 Valentiniani sanctio de sanctificando die Dominicae resurre-
 ctionis. 195. e
 Valentinianus licet Catholicus, tamen infamatur toleran-
 tia nimia haereticorum. 195. a. b
 Valentiniani pietas suspecta. 195. b. 375. d
 Valentiniani seuitia. 201. b
 Valentinianus seuerissime punit adulteros. 201. d
 Valentiniani rescriptum ad Praetextatum de reddenda ba-
 silica Damaso. 205. c
 Valentinianus Imperator pellendum iubet ab Vrbe Vrsici-
 num cum socijs, scribens ad Praetextatum. 205. c
 Valentiniani aliud rescriptum ad Praetextatum de indul-
 gentia schismaticis concessa. 205. e
 Valentiniani rescriptum ad Olybrium aduersus schismati-
 cos. 212. e. 213. b. c
 Valentiniani rescriptum ad Aginatium Vicarium aduer-
 sus schismaticos. 212. e. 213. a
 Valentinianus deceptus ab Auxentio. 217. b. c
 Valentiniani rescriptum aduersus Chronopium Episcopum
 appellansem ad Imperatorem. 223. b. c
 Valentiniani rescriptum de quaestionibus. 263. a
 Valentinianus rescripsit ad Damasum, ne clerici aliquid
 caperent ex testamento. 267. b. 268. 269. causa san-
 ciendae legis. 267. e
 Valentiniano calumniose adscribitur lex de duabus vxori-
 bus ducendis. 269. e. 270.
 Valentinianus defenditur a calumnia Socratis de duabus
 vxoribus. 270. b. c. d. 271.
 Valentiniani lex de scholis & discipulis Romae profiten-
 tibus. 271. c. d
 Valentiniani lex de virginibus, viduis, & pupillis.
 272. d
 Valentinianus Imp. reuocat Vrsicinum ab exilio. 272. e.
 273. a
 Valentinianus de maleficis Senatoribus quaestionem haberi
 voluit. 275. a
 Valentinianus quid de scenicis rescripsit. 311. c. d
 Valentinianus Imperator aruspiciam concessit. 311. e.
 Valentinianus Gentilium superstitioni fauet. ibid.
 Valentinianus fuit idolae coli. 311. e. 312. a
 Valentinianus aram Victoriae concessit Gentilibus. 312. a
 Valentinianus privilegium dat sacerdotibus idolorum.
 312. c. d
 Valentinianus quid lege lata contra Manichaeos. 347. d
 Valentinianus Imp. occidi mandat presbyterum nolentem
 prodere qui apud eum confugerat. 349. e
 Valentinianus Donatistas rebaptizantes cohibet. 361. d. e
 Valentiniani lex de baptisate non iterando. 361. d
 Valentiniani oratio de Episcopo eligendo. 362. e
 Valentinianus letatur Ambrosium electum Episcopum.
 363. e. 364. c
 Valentinianus cogitur occurrere Martino, sella diuinitus
 conflagrante. 367. b. c. d
 Valentiniani Imp. obitus. 367. e. 368. a. b. c. corpus trans-
 latum Constantinopolim. 368. c. d. filij eius & filiae. d
 Valentinianus Iunior Augustus nuncupatur. 368. d
 Valentiniani iunioris sorores. 368. d. eius natalis.
 369. a
 Valentinianus puer a Gratiano allectus in collegam Imper-
 rij. 368. c. d
 Valentiniani indulgentia haeretici & Gentiles in Occi-
 dente vires sumunt. 374. c. d
 Valentinianus Ambrosium ad Maximum legat. 486. e.
 Valentiniani

Valentiniani Imperatoris epistola de electione Siricij. 506. e
 Valentiniani lex de relaxandis vinculis tempore Paschatis.
 515. e. 516. a
 Valentiniani lex pro Arianis data. 516. e. 617. a
 Valentinianus Ambrosium ad disputandum cum Auxen-
 tio cogit. 520. b
 Valentinianus basilicam S. Paulo Apostolo construit. 526.
 d. huius consilij ratio. ibid.
 Valentiniani epistola de construenda basilica Pauli Apo-
 stoli. 526. d. e. 527. a. b
 Valentiniani Consulatus III. & Eutropij. 534. c
 Valentinianus edictu fert de Catholicis ab ecclesijs eijcien-
 dis. 535. a. persequitur Ecclesiam. 543. d
 Valentiniani conatus pro basilica Ambrosio auferenda.
 535. c. e. 536. a. 537. a. 539. c. 540. c. 541. c. rei euen-
 tus. e. 542. a. c
 Valentinianus reprehenditur a Maximo ob iniurias Am-
 brosj & Catholicis illatas. 542. e
 Valentinianus supplex orat Ambrosium, vt opem ferat
 contra Maximum. 546. e. legat ad eum. e. quid egerit
 describitur. 547. a. c. 548. a. e
 Valentinianus cur Maximum hostem habuerit. 548. a. e.
 550. d
 Valentinianus Dominum legat ad Maximum. 549. c. in-
 cautus a Maximo opprimitur. e. eius audito aduentu
 Thessalonicam cum matre fugit. 550. b
 Valentinianus Legatos mittit ad Theodosium de rebus Ma-
 ximi. 550. c
 Valentinianus & Iustina fugam arripiunt, vt Maxi-
 mum vitent. 550. b. c. d
 Valentinianus recuperat Imperium. 571. d. e
 Valentiniani haeretici quid in monachos. 576. d
 Valentinianorum haereticorum sanum incensum a Christia-
 nis. 576. b. c. d
 Valentinianorum haereses quae. 576. c
 Valentinianus accersiu Ambrosium, vt baptizaretur ab
 eo. 646. e. 647. a
 Valentinianus confessor obiit, quod denegasset sacra Gen-
 tilibus. 650. b. c
 Valentiniani mores laudati. 648. c. d. eius probata castitas.
 648. e. scenicam formosam ex Vrbe dimouit. 648. e
 Valentiniani obitus tempus. 646. d. e. causa. 647. d. e. cuius
 dolo necatus. 375. e. 647. e. 648.
 Valentiniani Imperij tempus. 649. a. etas eius. ibid. cor-
 pus delatum Mediolanum. b. eius sepulchrum. 649. e.
 laudatus ab Ambrosio publica concione. 650. a. b
 Valentinianus saluatus per baptismum flaminis. 650. c
 Valentinianum Concilium in Gallia. 366. a. b
 Valerius Hipponensis Episcopus creat presbyterum Augu-
 stinum. 639. d
 Valerius primus egit vt presbyteri in Africana ecclesia
 concionarentur. 642. e
 Valerius Episcopus Hipponensis sollicitus ne perderet
 Augustinum, cogitat eum relinquere suae sedis Episco-
 pum. 677. a. b
 Valerianus Aquileiensis Episcopus in Oriete pollens. 324.
 d. e. floret sub ipso Ecclesia Aquileiensis. 324. d. e
 Valerianus Episcopus Aquileiensis praclarus meritis.
 449. b
 Valerianus Episcopus Aquileiae venit Romam ad Syno-
 dum. 459. c
 Varronianus pater Iouiani Imp. 155. d. 156. b
 Varronianus puer filius Iouiani Consul creatus. 166. a
 Vasa sacra profanata a Iuliano anuunculo Iuliani Aposto-
 licae. 47. d. e. 48. b. c. d
 Vasa sacra in admiratione habita a Gentilibus. 48. c. d
 Vasa sacra fracta pro redemptione captiuorum. 531. d. e

Vaticanae basilicae aquas noxias exicat Damafus. 499. b. e
 Vaticanae basilicae fons baptismalis. 499. b. & qui in atrio
 erat. e.
 Vaticanus pauperes, qui pro foribus astant basilicae.
 186. d
 Vaticinia de interitu Iuliani. 126. d. e. 137. e. 138. a
 VECTIVS Praetextatus. 472. c. d
 Velum cum imagine an vere ab Epiphano confisum fue-
 rit. 661. a
 Velorum vsus in Ecclesia. 663. c. eademq. picta erant.
 c. d. e
 Velum cum imagine S. Stephani diuinitus ostensum. 663. e.
 664. a
 Velum sacrarum virginum. 103. d. e
 Vela & palla sublat. a Donatistis. 104. c. d
 Venerandus Episcopus Aruernensis. 715. a
 Veneris simulacrum in ecclesijs Christianorum se collo-
 caturum Iulianus minatur. 123. c
 Veneris templum dirutum a Chrysofomo. 533. e
 Veneficos Romae morte multat Apronianus. 116. e
 Venti pugnant pro Theodosio. 684. a. 686. a. b. c
 Venustus Vicarius in Hispania. 116. b
 Verbi incarnationis mysterium. 82. a. b
 Verbi incarnationis recta fides Synodi Alexandrinae.
 82. a
 Verbum loco animae in corpore fuisse, haeresis a Damaso
 damnata. 352. c
 Verbum a Patre productione & contractione fecerentibus
 anathema irrogatur. 352. d
 Verbum essentia carere, aut moriturum asserentibus, ana-
 thema dictum. 352. d
 Verbum quo modo humanum corpus suscepit. 351. a
 Verborum formula, Et quae excurrit, quid significet.
 209. b
 Vercellensis Ecclesia viduata pastore admonetur a S. Am-
 brosj de Iouiani haeresi. 467. e
 Vercellensi Ecclesiae post Eusebium Limenius praest.
 449. c
 Vercellensis femina innocens adulterij damnata septies
 icta. 201. c. 202. a. 203. a. b. insultat in carnifices.
 202. d. e
 Veritas absque armis vincit, impietas licet armata corrui-
 t. 340. e
 Veritas ubi sit, ex propugnatoribus haesum & oppugna-
 toribus earum agnoscitur. 625. b. c. Supra, Haereses.
 Vestalis Maxima Praetextato erexit statuam. 474. a. b. c
 Vestalis Maxima lapsa, vnde erubescerent Gentiles. 496.
 a. b. c. eius supplicium. d
 Vestalium numerus. 496. d
 Vestalibus stipendia reddi petit Symmachus. 495. a
 Vestes clericorum cuius esse solerent coloris. 681. b. cur
 niger subinductus color. 681. b. c
 Vestiana vidua in monasterio sanctae Macrinae magni no-
 minis. 251. d
 Vestiana vidua castitatem Basilij ope & viduitatem tue-
 tur. 250. c. 251. d
 Vetus institutio & doctrina quantopere sit retinenda. 151.
 b. & quantae auctoritatis. 293. d. 543. b
 Vicesacratus magistratus iunctus cum Praefectura Urbana.
 708. c
 Victor dux Iuliani. 38. d
 Victoria ara. quando & a quo primum sublata. e. Capitolio.
 96. b. c
 Victoriae ara a Valentiniano concessa Romanis. 312. a. b
 Victoriae aram restituendam petit Symmachus Senatus no-
 mine. 494. e. 495. a. b. c
 Victoriae aere plures Romae, & ubi. 495. a
 Victoriae

- Victoria aram petunt Gentiles a Theodosio. 579. e.
580. a
Victoria aram rursus restituere Symmachus tentat. 593. b. c
Victoria ara Gentilibus reddita ab Eugenio. 651. e.
652. a
Victoria parta Theodosio virtute Crucis. 685. c. d
Victoria non numen, sed Dei donum. 687. b. c. d
Victoria Theodosii longe præcognita. 688. e
Victoria Deum sequitur. 390. b
Victoria sequitur veram religionem. 387. e. 388. a. 389. b.
390. a. b. 409. b
Victorinus deserit scholas. 111. c
Victorini ad Christum conuersio. 111. d. e. 112. a. b. c. d.
fidem alta voce vult profiteri. 112. c. d
Victorini lucubrations. 112. e. 113. a. b. c
Victorinus sero conuersus ad sacras litteras. 112. e. donatus
statua. 113. a
Victorici certamen. 98. e. 99. a
Vidua a S. Basilio defensa aduersus Eusebium Præfectum.
250. c. d. e. 251. a. missa ad monasterium S. Macrinæ
sororis. 251. d. e
Vidua depositum defendit Ambrosius contra rescriptum
Imperatoris. 580. a. b
Vidua minori celebritate nubebant, quam virgines. 103. e
Viduis, pupillis, & sacris virginibus concessa exemptio a
censu soluendo. 186. b. c. 272. d
Vigilantius quid Hierosolymis tempore terræ motus. 689. e
Vigilantius peregrinationes ad loca sancta primus impro-
bauit. 529. e
Vigilantius quid de usu vocis Alleluia. 500. d
Vincentius presbyter Luciferianus. 309. e. 310. a
Vincentius collega Hieronymi ordinatus Constantinopoli.
405. a
Vincentius Hieronymi comes presbyter ordinatur. 412. a
Vindicta ob persecutionem Ambrosii. 550. e
Virgo Vestalis lapsa. 496. a. b. c
Virginem a proposito virginitatis dimouere tentanti quid
acciderit. 472. a
Virgines a Gentilibus suis prostituta. 65. a. b
Virgines sacræ lege Iouiani defensa. 159. b
Virgines sacræ sub Iuliano expositæ raptui. 159. b. c
Virgines sacræ nuptæ Deo. 103. d. e
Virgines sacræ crinitæ in Africa. ibid. e
Virgines sacræ quomodo a Donatistis reddita profana. 103.
e. 104. a
Virgines sacræ ab Ariani male habitæ. 242. e. 243. a
Virgines sacræ quæ passæ a Donatistis. 102. a. 103. c. d
Virgines sacræ gestabant mitrellas. 103. c. d. e
Virgines ad S. Ambrosium ex remotis Orbis partibus sa-
cranda veniebant. 380. b
Virgines in domo paterna agere solitæ. 380. d
Virginibus concessum priuilegium ab Imperatore. 186. b. c
Virginum sacrarum genus duplex. 380. d. e
Virginum sacrarum velum. 104. c
Virginum sacrarum in ecclesiis proprius erat locus. 380. d
Virginum Christianarum in irridenda gētilitate coram Iu-
liano libertas. 57. e. 58. a
Virginum Heliopolitanarum & Arethustiarum martyria.
65. a. b
Virginum vndecim millium Britannarum martyrium.
482. a
Virginitatem quantopere Ambrosius suaferit. 380. b
Virginitatis sublimis status. 380. c. d
Virginitatis & nuptiarum præmia. 623. e. 624.
Virginitatis osiores perstringuntur. 468. e
Virginitatis laudes quorum scriptis fuerint celebratæ.
466. e. 467. a
- Visio ostensa Ambrosio de Theodosio. 617. a
Visiones sanctorum virorum de Iuliani interitu. 137. e.
138.
Vita Iuliani Apostata manifestum signum Christianæ reli-
gionis. 138. d. e
Vita Ponticorum monachorum valde austera. 153. e. 154.
a. b. c
Vita durissimæ exemplum Simeonis Stylitæ. 401. a
Vitalis Episcopus Aniochenus ex parte Apollinaris.
164. c
Vitalis controuersia cum Paulino. 164. c. d
Vitalis vocatus Romam ad causam dicendam, obtulit libellum
Damafo. 349. e. 350. res ab eo gestæ Romæ. 350. b. c. d
Vitalis acceptus in communionem ab Orientalibus litteris
Damafo. 349. e
Vitalis causam Damafo Paulino delegat. 350. e
Vitalis occultat hæresim. 351. b. c
Vitalis edita confessio dolosa detegitur. ibid.
Vitaliani hæretici. 386. b
Viuentijs Præfectus post Lampadium. 195. e
Vitia corporis viris probis impedimento esse ad ordines non
censuit Timotheus. 513. d
Vlna mensura Nili. 608. b
VOCES vsitatas in Ecclesia interdum non vsurpare
permisissum. 291. e
Volumen Occidentalium in Concilio Constantinop. editum
quid. 430. c
Volusianus secreto dedicat aram ad sacrificia. 612. c. d. idē
in senectute morti proximus baptizatur. 612. d
Votum Iuliani de immolandis Christianis dijs Gentium.
123. b. c. d
Vota Iuliani in auspiciando bello Persico. 123. b. c. d
Vota Isidi nuncupata. 123. e. 124.
Vota Fidelium pro Gratiani victoria. 408. a
Vota Ambrosii pro salute Italiæ. 485. c
Vota S. Laurentio nuncupata pro Satyro a Marcellina. 485. e
VRANIUS Satyrus frater S. Ambrosii. 486. b
Vranus Audianus hæreticus. 266. a. b
Urbanus martyr vna cum socijs. 24. c
Urbanus Formensis scelestissimus Donatistarum. 101. d
Vrbica Priscilliani discipula. 511. d
Vrbica propter pertinaciam lapidibus obruta. ibid.
Vrbs Roma qualis. 272. b
Vrbs fames seuissima sub Theodosio. 493. c. ob eam pau-
peres & incolæ ex Vrbe eiekti. d
Vrsacius & Valens damnati Romæ a Damafo. 221. c. d
Vrsicini schisma. 197. c
Vrsicinus schismaticus ab Vrbe pulsus. 205. b. c
Vrsicinus schismaticus turbat Romanam Ecclesiam. 197.
b. c. d. 198. instat acrius. 199. b. c. d. 200.
Vrsicinus cum suis sepe ab Vrbe pulsus. 200. c. d. 201.
Vrsicini asseclæ quid moliti Romæ fuerint. 212. d
Vrsicino studentes iterum compressi. 212. c. d. e. 213.
Vrsicini damnatio in Synodo Romana. 221. b
Vrsicinus schismaticus reuocatur ab exilio. 272. e
Vrsicini schismatici asseclæ quamdiu quiete vixerint. 273. e
Vrsicini schisma reuirescit. 423. e. 424. e
Vrsicini schisma lege coercent Gratianus & Valentianus.
424. a
Vrsicinus relegatur in Gallias. 424. b. c. d
Vrsicinus falso asseritur creatus Episcopus Neapolis. 425. c
Vrsicinus tumultuatur in electione Siricij post Damafum.
506. b
Vrsicinus improbat ab Ecclesia, & eligitur Siricij.
506. b. c

- Vrsula Britannia cum socijs virginibus ab Hunnis occisa.
482. a. b. c
VVLPHILAS Gothorum Episcopus. 263. e. 264. a. b.
inuentor litterarum Gothicarum. 264. d
VXORES duas duci posse, calumniose a Valentiano le-
ge sancitum dicitur. 269. e. 270.
Vxoriblanditijs Valens in hæresim labitur. 187. d
- X
- X. littera Christum significabat apud Iulianum. 40. d. e
- Z
- ZACHARIÆ in templo cades. 180. c
ZELIS habita Synodus ab hæreticis. 173. c
Zenobius Episcopus Florentinus a S. Damafo Papa missus
ad Valentem Constantinopolim. 244. b
Zenobij Episcopi Florentini cum sancto Ambrosio fami-
liaritas. 653. e
Zenon medicus Alexandrinus exul restitutus a Iuliano. 550. c
6. e. 7. a. quis fuerit, ignoratur. 7. a. b
Zenon monachus in Syria celebris. 257. e
Zenon Tyri Episcopus interfuit Concilio Tyanensi.
181. c
Zenon Episcopus Tyri, vel Maiumæ, ordinator Ioannis
Chrysostomi. 480. c
Zenon martyr Gazensis. 60. e. 61. a
Zenon martyr Nicomediæ. 25. d
Zeugmatensis solitudo in Syria. 257. d
Zeugmatius monachus in Syria celebris. 257. d
ZOSIMVS Episcopus Neapolitanus pulsus ab Ariani.
82. e
Zosimi de Libanio error. 556. b. c
Zosimi error de Gallæ vita. 449. b
Zosimus detrahit Theodosio. 724. d. e. 725. a. b
Zosimus calumniator Theodosii. 726. b. c. 727.
Zosimus testificatione Gentilium historicorum refellitur.
727. a. b. c. d
Zosimi error de loco necis Gratiani. 483. d
Zosimi error de bello Theodosii cum Eugenio. 683. c. d
Zosimi studium in sugillandis Christianis Imperatoribus.
550. c

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag.	Linea	Mendum	Emendatio.	Pag.	Linea	Mendum	Emendatio.
10	D 8	aut	vt	340	E 6	demetri	demetiri
36	E 4	ritu	ritu	359	C in marg.	hæref. 68.	hæref. 78.
39	C 6	angustos	angustos	381	C in marg.	can. 17.	can. 3c.
67	D 11	Mandosio	Metio	393	C 10	Theſſalonicam	Theſſaliam <i>in pluribus</i>
82	E 10	mifi	miſi	422	B 9	abduci	adduci <i>(emendat.)</i>
108	C 11	impendes	impendens	423	A 2	Auennij	Anemnij
109	A 7	gutijſ	argutijſ	423	C 7	Claudianus, al. Claudius	Palladius
124	E 3	demicat	dimicat	437	C 11	controuerſarum	controuerſiam
128	A 4	inſcriptum	inſcriptus	441	D 9	diſpoſitiſ	diſpoſitis
130	A 8	crementa	incrementa	445	B 7	impetium	imperitum
133	B 7	pene	procul	461	B 4	Conſtantinopoli	Conſtantinopolim
182	B 11	eadem	eamdem	470	A 3	necnon	adde Græcam vocem
187	A 4	poſterni	poſterni	473	C 2	plauſo	plauſu
196	C 3	Sextium	Sextum	474	E 5	, non	dele
200	B 4	ſæpius	ſepties <i>correctum in plu-</i>	475	E 10	magnam	magnum
211	B in marg.	Virg.	Viris <i>(ribus)</i>	475	E 7	Cæſaraguſtam	Cæſaraguſtam ? ſic in alijs
215	C 2	conditi	conditi	480	C in marg.	PREBYTER	LECTOR
217	A 5	in	dele	486	C 1	affirmat	adde Ambroſius ipſe
229	D 2	procurat	percurrat	486	E 4	objice	obice
229	D 6	locum	loco	490	B 4	Theodorum	Diodorum
232	C 3	palacitorum	placitorum	490	B 5	Theodorus	Diodorus
234	D 1	auxilio	exilio	492	D 1	populos	incolas
237	E 9	cum	eum	522	E in marg.	CIRCUMVENTVR	CIRCUMVENTVS COMMV-
251	E 8	accediſſe	accediſſe			COMMVNICARE	NICAT
252	D 7	pudens	prudens	553	C 9	tractionem	tractionem
252	E 7	Præſidijs	Præſidis	553	D 2	ad hoc	hoc
262	D 1	contemnebam	contemnebam	600	D 3	Flauij	Flaminij
265	A 11	qui ibi	quod ibi	604	C 1	herematidis	hamatiſtis <i>correctū in plu-</i>
273	B 7	ſtatum	ſtatutum	609	A 2	conſeruandum	conſecrandum <i>(ribus)</i>
296	D 1	ſecundæ	ſecunda	637	B 7	Iunij	Ianuarij
323	B 7	petita	petita	645	C 8	illæ	illas
326	D 4	vellatus	vallatus	661	B 9	piſto	adde auctor
340	E 2	vides	vide				

I N I N D I C E.

1	col. 2	lin. 41	270. e	370. e	27	col. 2	lin. 12	448. c	458. c
25	col. 2	lin. 45	Eufychius	Eſychius	27	col. 2	lin. 47	487. d.e	482. d.e
26	col. 1	lin. 17	173. c.d.e	474. c.d.e	27	col. 2	lin. 52	imaginibus	virginibus
26	col. 1	lin. 64	a Macedoniano	a Macedonianis					

R E G E S T V M.

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
 Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz
 Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp
 a b c d e f

Omnes sunt Terniones, a vero Quinternio.

R O M A E Excudebat Aloysius Zammetus, M. D. XCIII.
 CONCESSIONE SUPERIORVM.

